BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXV
F
16
NAPOLI

XXV
F
16

IACOBI
ZABARELLAE
PATAVINI,
DE REBVS NATVRALIBVS
LIBRI XXX.

Quibus Quæſtiones, quæ ab Ariſtotelis interpretibus hodie tractari ſolent, accuratè diſcutiuntur.

EDITIO DECIMA.

AB IPSOMET CLARISSIMO AVTHORE DVM ADHVC IN humanis verſaretur, ſummo ſtudio, & quam enucleatè reuiſi, & emendati.

Cum triplici Indice, vno Librorum, altero Capitum, tertio Rerum omnium notatu dignarum, quæ toto volumine continentur.

CVM PRIVILEGIIS.

TARVISII, MDCIIII.

Sumptibus Roberti Meietti.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI.

DE REBVS NATVRALIBVS LIBRI XXX.

Quibus Quæſtiones, quæ ab Ariſtotelis interpretibus hodie tractari ſolent, accurate diſcutiuntur.

EDITIO DECIMA.

AB IPSOMET CLARISSIMO AVTHORE DVM ADHVC IN *humanis verſaretur, ſummo ſtudio, & quam exact[illegible] recognita & emendata.*

Cum triplici Indice, vno Librorum, altero Capitum, tertio Rerum omnium notatu dignarum quæ toto volumine continentur.

CVM PRIVILEGIIS.

TARVISII. MDCIII.

Sumptibus Roberti Meietti.

Clariſſimo,& Perilluſtri Viro, ac Domino,

D. FEDERICO PENDASIO MANTVANO,

In celeberrimo Bononienſium Gymnaſio è ſupremo loco Philoſophiam vnicè profitenti.

ROBERTVS MEIETTVS BIBLIOPOLA VENETVS S.P.D.

Diutino iampridem vſu eſt comparatum, & in more maiorum poſitum Clariſſime Pendaſi, vt qui publicas facere, vel proprias, vel aliorum vigilias penes ſe deliberatione ſeria ſtatuere, eximij alicuius viri inſcriptas nomini in doctorum deuenire manus ſummoperè exoptent; Quod quidem alios alia ratione feciſſe tot literę teſtatum faciunt, quot vnquam & fuerunt, & ſunt libri,& libelli in lucem editi. Hoc idem mihi harum Philoſophię Naturalis Commentationum peruulgationi vnicè inſudanti præſtandum eſſe arbitratus ſum:& quod ita ſentirem,& facerem, incitauit me quidem & prouocauit, quod iudicabam non licere mihi ſoli tam veterem,& obſeruatam conſuetudinem quaſi legis vim obtinentem violare; Quamuis non meas inquam, ſed alienas Lucubrationes (rem literariam quantum mea hæc tenuitas perpeti poteſt promouēdi percupidus, nullo labori parcēs,& ſumptui) ornatis admodum,& eligantibus typis in publicum edenda curarem. Tuum autem Illuſtriſſimū ſanè Operi huic nomen inſcribendum cenſui, vt in ipſo voluminis huius frontiſpicio prælatum totum Corpus quam maximè redderet cōmendabile,& illuſtratum. Nam quemadmodum ſtrenui non minus quam fortes viri, in publicum certamen prodituri, ornatus decentioris,& armorum neceſſario (rei anguſtia ſic vrgente familiari) vſu deſtituti, ea ſolent à Principibus viris mutua ſumere, vt alienis ſaltē adornati protectique ſubſidijs, ſpectatorum animos atque oculos ad ſe alliciant

liciant atque conuertant, excitentque ad fortem pugnam inſpiciendā, ſolam virtutem ac ſtrenuitatem de ſuo habere ſat eſſe iudicantes. Ita viſum eſt mihi hac re acutiſſimi ſimul, ac doctiſſimi Zabarellæ Phyſicas Lucubrationes in publicum venturas doctas quidem & fructuoſas (abſit verbo inuidia) ſed quæ proprijs fortaſſe, ac debitis quibuſdā ornamentis carere uideatur, ampliſsima dedicatione ornare, nomenque illuſtriſsimum aliquod in fronte illius præfigere; quo haud dubiè Liber per ſe vtilis, maximè glorioſus, & commēdabilis redditus ſi propria quædam ornamenta præſeferre nequeat, alienis ſaltem micaret, & ſplendeſceret, una doctrina atque vtilitate ſua contentus. Id cum decreuiſſem, multi (Clariſsime Pendaſi) præſtantes admodum, & præclari profectò viri ſubito mihi occurrerunt; Sed nomen tuum præ cęteris conſultò deligendum putaui, tum quod propter claram generis nobilitatem, inſignem rerum agendarum vſum, & peritiam, pręclaram ingenij eruditionem, & ſingularem animi benignitatem, pietatem, & ſanctitatem, vti fulgentiſsimum ſydus vbique terrarum fulget & ſplendet, vt nullum lucidius, nullum ſplendidius inueniri poſſe videatur, tum quia tuo quodam quaſi iure hęc tibi quę gratanter offeruntur cuncta vtpotè a te profecta omnia vendicas; ex te enim felix illud & fertile ingenium, & natum, & educatum (ſic loqui liceat) in hanc quam publica atteſtatur doctorum communiſque ſchola lætam ſegetem ampliſsimo rei literariæ cum fœnore excreuit. Accipe igitur Clariſsime Pendaſi hoc qualecunq; meæ voluntatis officium, exiguum per ſe licet, ſed ex magno tamen affectu, tuique obſeruandi voluntate profectum, ex qua magni & Illuſtres viri ſolent oblata ſibi munera, non ex rerum ipſarum magnitudine ęſtimare. Vale, & Neſtoris annos felix diu viue. Venetijs. Anno reſtauratę Salutis 1604. ipſis Kalendis Ianuarij.

INDEX LIBRORVM
SIVE TITVLORVM
CVIQVE LIBRO HVIVS
Voluminis prefixorum.

DE naturalis ſcietię cōſtitutione Liber vnus. pag. 1
De prima rerum materia libri duo, primus quidem pag. 67
Alter autem pag. 88
De Natura liber vnicus pag. 117
De inuentione æterni Motoris liber vnus pag. 128
De Natura Cęli liber vnus pag. 137
De Motu ignis in orbem liber vnus pag. 148
De Motu grauium, & leuium libri duo; prior pag. 157
Alter verò pag. 175
De Conſtitutione indiuidui liber vnus pag. 191
De communi rerum generatione, & interitu liber vnus. pag. 201
De Reactione liber vnus pag. 217
De Miſtione liber vnicus pag. 231
De Qualitatibus elementaribus libri duo, vnus quidē pag. 246
Alter autem pag. 259
De Regionibus aeris libellus pag. 277
De Calore cęleſti liber vnus pag. 285
De Miſti generatione, & interitu libri tres. Primus pag. 298
Secundus pag. 312
Tertius pag. 336
De Facultatibus animæ liber vnicus pag. 351
De Partitione animæ pag. 373
De Accretione, & Nutritione pag. 392
De Senſu agente pag. 426
De Viſu libri duo; prior quidem pag. 440
Alter verò pag. 457
De Mente humana liber vnicus pag. 475
De Speciebus intelligibilibus liber vnus pag. 508
De Mente agente liber vnicus pag. 523
De Ordine intelligendi liber vltimus. pag. 541

INDEX
CAPITVM OMNIVM,
QVAE IN SINGVLO
QVOQVE LIBRO EXPLICANTVR.

Libri de naturalis ſcientiæ conſtitutione, Capita 42.

ONSILII ratio. Cap. 1. pag. 1.
De ſubiecto totius ſcientiæ naturalis opinio vera. Cap. 2. pag. 2
Hic plures aliorum ſententiæ ad bonum ſenſum trahuntur. Cap. 3. pag. 4
Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius ſubiectum ſtatuerunt. Cap. 4. pag. 6
Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore anguſtius ſubiectum ſtatuerunt. Cap. 5. pag. 7
Definitio ac partitio ſcientiæ naturalis. Cap. 6. pag. 9
De ſubiecto librorum Phyſicæ auſcultationis. Cap. 7. Cap. 10
Diuiſio librorum Phyſicæ auſcultationis. Cap. 8. pag. 11
De primo libro Phyſicorum, & eius connexu cum ſecundo. Cap. 9. pag. 11
Quod corpus naturale non ſit commune vniuocum, ſed analogum. Cap. 10. pag. 13
Quomodo duo priores libri Phyſicorum ſint de principijs. Cap. 11. pag. 14
De ſex poſterioribus libris Phyſicæ auſcultationis. Cap. 12. pag. 16
De ſede librorum de Cęlo, & de eorum ſubiecto vera ſententia. Cap. 13. pag. 20
Sententia Alexandri de ſubiecto librorum de Cælo. Cap. 14. pag. 21
Dictæ ſententię confutatio. Cap. 15. pag. 22
Quomodo verè dici poteſt ſubiectum in libris de Cælo eſſe mundum. Cap. 16. p.. 23
Quod melius ſit dicere ſubiectum corpus ſimplex, quàm mundum. Cap. 17. pag. 24
Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum. Cap. 18. pag. 25
Aliæ aliorum ſententiæ de ſubiecto librorum de Cælo. Cap. 19. pag. 26
De ſubiecto, & de loco librorum de generatione, & interitu aliorum ſententię, earumque reprobatio. Cap. 20. p.g 27
De ſubiecto lib. de generatione ſententia propria, eiusq; declaratio. Cap. 21. pag. 29
Difficultates contra prædictam ſententiam, & earum ſolutio. Cap. 22. pag. 30
Ratio ordinis lib. de Cælo, & lib. de generatione, & difficultatum ſolutio. Cap. 23. pag. 31
De ſubiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum. Cap. 24. pag. 34
De ratione ordinis, & inſcriptionis librorum Meteorologicorum. Cap. 25. pag. 38
De ſubiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum ſententiæ cum ipſarum confutatione. Cap. 26. pag. 39
De ſubiecto quarti Meteorologici opinio uera, & reſponſio ad argumenta contraria. Cap. 27. pag. 40.
De loco quarti Meteorologici. Cap. 28. pag. 40

De inſcriptione quarti Meteorologici. Cap.29. pag.41
De foſſilibus, & metallis, eorumque tractatione. Cap.30. pag.42
Partitio totius tractationis de animantibus. Cap.31. pag.45
Diuiſio, & orde omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem. Cap.32. pag.46
Qualis debeat eſſe tractatio de ſanitate & morbo in ſcientia naturali. Cap.33. pag.50
Comparatio librorum de hiſtoria animalium cum reliquis libris de Animalibus. Cap.34. pag.51
Latinorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio. Cap.35. pag.53
Solutio dubij quòd Ariſtoteles de eadem re ſæpius agere videatur & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium. Cap.36. pag.55
Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium, & eius confutatio. Cap.37. pag.57
Quodnam ſit ſubiectum ſtatuendum in orationibus; & in ſingulis libris de animalibus opinio propria. Cap.38. pag.59
Opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in lib. de anima eſſe animam, & eius confutatio. Cap.39. pag.60
Opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in lib. de anima eſſe animal, & eius confutatio. Cap.40. pag.63
De Plantis, & earum tractatione. Cap.41. pag.65
De perfectione ſcientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap.42. pag.66

Libri Prioris, de prima rerum materia, Capita 15.

PRoœmium operis. Cap.1. pag.67
De duobus principijs contrarijs. Cap.2. pag.67
De inuenſione primæ materiæ. Cap.3. pag.68
De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionem duci poſſumus, opiniones aliorum. Cap.4. pag.68
Declaratio ueræ ſentenzæ de cognitione materiæ. Cap.5. pag.69
De duabus primæ materiæ notionibus. Cap.6. pag.71
Ee priuatione, & de priuationis ac negationis diſcrimine. Cap.7. pag.73
De priuatione ad materiam relata. Cap.8. pag.75
De potentia materiæ quid ſit. Cap.9. pag.76
De duplici materiæ potentia. Cap.10. pag.79
Quomodo potentia vniuerſalis ad materiam ſe habeat in prima notione acceptam. Cap.11. pag.80
Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt: & eorum ſolutiones. Cap.12. pag.81
Quomodo potentia vniuerſalis ad materiam ſe habeat in ſecunda notione acceptam. Cap.13. pag.84
De potentia particulari quomodo ad materiam ſe habeat. Cap.14. pag.85
Quęnam potentia actui opponatur. Cap.15. pag.86

Secundi libri, de prima rerum materia. Capita 21.

SEntentia Scoti de actu entitatiuo materię, & eius argumenta. Cap.1. pag.88
Confutatio opinionioni Scoti. Cap.2. pag.89
Declaratio quarundam diſtinctionum ad omnes ſoluendas difficultates. Cap.3. pag.92
Collectio totius veritatis quinque aſſertionibus. Cap.4. pag.93
Solutio argumentorum Scoti. Cap.5. pag.94
Contrarię ſententię de prima materia an ſit per ſe quanta. Cap.6 pag.95
Argumenta Thomę aduerſus opinionem Auerrois de quantitate interminata. Cap.7. pag.96
Argumenta pro Auerroe ad comprobandam quantitatem interminatam. Cap.8. pag.97
Sententiæ Auerrois declaratio, & confirmatio. Cap.9. pag.98
Reprobatio praui ſenſus Auerroi à nonnullis attributi. Cap.10. pag.99
Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap.11. pag.100
An prima materia ſit corpus de genere ſubſtantię, opiniones varię. Cap.12. pag.103
Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam eſſe corpus per formam corporeitatis ęternam. Cap.13. pag.103
Dictę ſententię impugnatio. Cap.14. pag.104

Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quòd prima materia ſit trina ipſa dimenſio. Cap. 15. pag. 106.
Argumenta contra Ioannem ad probandam primam materiam ſecundum ſe non eſſe corpus, quæ eſt communis opinio. Cap. 16. pag. 107
Propriæ ſententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. 17. pag. 107
Eiuſdem ſententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philoſophorum authoritate. Cap. 18. pag. 109
Diſtinctio trium acceptionum corporis, & cuiuſdam dubij ſolutio. Cap. 19. pag. 113
Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum. Cap. 20. pag. 114
Epilogus omnium, quæ de prima materia dicta ſunt. Cap. 21. pag. 116

Libri de Natura, Capita 9.

QVid ſit natura. Cap. 1. pag. 117
An natura ſit principium motus actiuum, an paſſiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio. Cap. 2. pag. 117
Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. 3. pag. 118
Confutatio ſententiæ Simplicij quòd anima non ſit natura. Cap. 4. pag. 119
Confutatio opinionis Simplicij quod natura ſit principium motus paſſiuum tantum. Cap. 5. pag. 120
Quod natura ſit principium motus tum actiuum, tum paſſiuum, & quid vtrunque ſit. Cap. 6. pag. 121
Quæ ſit natura, & quomodo materia, & quomodo forma ſit natura. Cap. 7. pag. 121
Obiectiones aliquorum aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & earum ſolutio. Cap. 8. pag. 124
Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum. Cap. 9 pag. 126

Libri de inuentione æterni Motoris, Capita 7.

AN ad inueniendum dari ſubſtantias à materia adiunctas, alio medio, vti poſſimus, quàm motu. Cap. 1. pag. 128
An ex ſolo æterno motu poſitæ demonſtrari ſubſtantiæ à materia adiunctæ, an etiam ex motu abſolute. Cap. 2. pag. 128
An demonſtrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philoſophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis. Cap. 3. pag. 130
Opinio Auerrois quòd ad ſolum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta. Cap. 4. pag. 131
Veritatis declaratio. Cap. 5. pag. 131
Quòd demonſtratio ſit nominanda à medio: & reiectio defenſionis aduerſariorum. Cap. 6. pag. 133
Reſponſio ad argumenta aduerſariorum. Cap. 7. pag. 134

Libri de natura Cœli, Capita 2.

DIcendorum propoſitio. Cap. 1. pag. 137
Variæ opiniones de materia cæli cum argumentis Thomæ & Aegidij. Cap. 2. pag. 137
Communis confutatio ſententiæ Thomæ, & Aegidij. Cap. 3. pag. 138
Propria confutatio opinionis Thomę. Cap. 4. pag. 140
Propria confutatio opinionis Aegidij. Cap. 5. pag. 140
Declaratio, & comprobatio opinionis Auerrois. Cap. 6. pag. 141
Græcorum opinio de materia cæli. Cap. 7. pag. 142
Diſtinctio duplicis formæ. Cap. 8. pag. 143
Solutio argumentorum Thomæ & Aegidij. Cap. 9. pag. 144
Dubia, quæ oſtendunt in cælo non eſſe materiam, & variæ hac de re ſententiæ. Cap. 10. pag. 145
Quomodo ſit in cælo natura, & quomodo cæli motus dicatur naturalis. Cap. 11. pag. 145

Libri

Libri de motu ignis in orbem. Capita 10.

PRoponitur quæſtio,& ſolutio Conciliatoris. Cap. 1. pag. 148
Impugnatio eiuſdem ſententię Conciliatoris. Cap. 2. pag. 148
Multorum communis opinio. Cap. 3. pag. 148
Argumentatio Zimaræ contra communem ſententiam. Cap. 4. pag. 149
Impugnatio ſententiæ,& ſolutio argumentorum Zimaræ. Cap. 5. pag. 149
Aliorum argumentatio contra eandem communem ſententiam,& ipſorum opinio. Cap. 6. pag. 150
Dictæ ſententię confutatio. Cap. 7. pag. 151
Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. 8. pag. 152
Correctio errorum omnium aliorum. Cap. 9. pag. 153
Error multorum in declarando motu planetarum diurno,& totius ueritatis concluſio. Cap. 10. pag. 155

Prioris libri, de motu grauium, & leuium. Capita 17.

DEclaratio,& partitio dicendorum. Cap. 1. pag, 157
Duæ antiquorum ſententiæ de motore grauium & leuium,& earum confutatio. Cap. 2. pag. 157
Opinio dicentium elementa externum tantum habere motorem,& eius comprobatio. Cap. 3. pag. 158
Opinio dicentium elementa moueri à proprijs formis,& eius comprobatio. Cap. 4. pag. 159
Quid ea de re dixerit Auerroes. Cap. 5. pag. 160
Senſus opinionis Auerrois ſecundum aliquos,& eius reprobatio. Cap. 6. pag. 160
Opinio Scoti,& aliorum plurium. Cap. 7. pag. 161
Recentiorum argumentatio contra Scotum,& eorum opinio. Cap. 8. pag. 162
Impugnatio ſententię recentiorum. Cap. 9. pag. 162
Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo,& eius confutatio. Cap. 10. pag. 162
Diſtinctio potentiæ,& agentis. Cap. 11. pag. 164
Declaratio quinque propoſitionum, quibus tota rei veritas concluditur. Cap. 12. pag. 165
Conſideratio opinionis Scoti. Cap. 13. pag. 168
Conciliatio omnium dictorum Ariſtotelis,& Auerrois,& omnis difficultatis ſolutio. Cap. 14. pag. 169
Cur motus grauium,& leuium ſit velocior in fine, quàm in principio, plures aliorum ſententiæ. Cap. 15. pag. 170
Opinio vera,& eius declaratio. Cap. 16. pag. 172
Solutio orientis cuiuſdam difficultatis. Cap. 17. pag. 174

Secundi Libri, de motu grauium, & leuium. Capita 10.

DE ſubiecto primo motus corporis miſti, qui dicitur ſecundum præualens elemẽtum. Cap. 1. pag. 175
De motore miſti opinio Latinorum, ac Nominalium. Cap. 2 pag. 176
Dictæ ſententię confutatio. Cap. 3. pag. 177
Vera ſententia de motore miſti. Cap. 4. pag. 178
De forma miſti an ſit ſuperaddita formis elementorum, Zimaræ opinio,& argumenta. Cap. 5. pag. 179
Dictæ ſententię confutatio,& verę ſententiæ declaratio. Cap. 6. pag. 180
Solutio argumentorum Zimaræ. Cap. 7. pag. 183
An motus miſti factus ſecundum præualens elementum ſit ſimplex, an miſtus, opiniones aliorum cum eorum argumentis. Cap. 8. pag. 184
Vera ſententię declaratio,& comprobatio, aliarum uerò confutatio. Cap. 9. pag. 185
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 10. pag. 189

Libri de Conſtitutione indiuidui, Capita 11.

PRoœmium libri. Cap. 1.	pag. 191
Partitio dicendorum, & accidentia non poſſe conſtituere ſingularitatem. Cap. 2.	pag. 192
Opinio Thomæ, & ſectatorum, & eorum argumenta. Cap. 3.	pag. 192
Dictæ ſententiæ, & ſententię Ægidij impugnatio. Cap. 4.	pag. 193
Pro declaranda veritate fundamenta iaciuntur. Cap. 5.	pag. 194
Duabus propoſitionibus tota rei veritas declaratur. Cap. 6.	pag. 195
Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio. Cap. 7.	pag. 196
Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio ſingularitatis. Cap. 8.	pag. 197
In quo ſenſu opinio Scoti defendi poſſit, & in quo non poſſit. Cap. 9.	pag. 198
Solutio argumentorum à Thoma, & ab alijs aduerſarijs adductorum. Cap. 10.	pag. 199

Libri de communi rerum generatione, & interitu Capita 11.

PRopoſitio dicendorum. Cap. 1.	pag. 201
Quòd plures eſſe poſſint ſubſtantiales formæ in eodem compoſito. Cap. 2.	pag. 201
Quòd aliqua ſubſtantialis forma ſeruari poſſit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto. Cap. 3.	pag. 203
Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipſius definitionis declaratio. Cap. 4.	pag. 205
Quòd eadem definitio ſit generationis, & quomodo generatio unius ſit corruptio alterius. Cap. 5.	pag. 208
Dubia aduerſus ea quæ dicta ſunt, & eorum ſolutio. Cap. 6.	pag. 209
An idem numero accidens poſſit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contraria aliorum ſententiæ, & eorundem argumenta. Cap. 7.	pag. 210
Confutatio opinionum aliorum. Cap. 8.	pag. 211
Declaratio veritatis, ac difficultatis ſolutio. Cap. 9.	pag. 212
Cur poſt rei interitum aliqua eius accidentia ſeruentur in genito, aliqua uerò non ſeruentur. Cap. 10.	pag. 214
De cauſis generationis, & interitus. Cap. 11.	pag. 215

Libri de Reactione, Capita 8.

DIcendorum propoſitio, ac declaratio. Cap. 1.	pag. 217
Argumenta, quæ reactioni refragantur. Cap. 2.	pag. 218
Variæ aliorum ſententiæ, & earum confutatio. Cap. 3.	pag. 219
Quid ſit, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio ſit neceſſaria. Cap. 4.	pag. 220
Quid ſit reſiſtentia, & vnde proueniat. Cap. 5.	pag. 222
Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis. Cap. 6.	pag. 225
De reactione in motu locali. Cap. 7.	pag. 225
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 8.	pag. 228

Libri de Miſtione, Capita 13.

MIſtionis definitio, & difficultates, quæ ex ipſa oriuntur. Cap. 1.	pag. 231
Auicennæ opinio, & argumenta. Cap. 2.	pag. 231
Auerrois opinio, & aduerſus Auicennam diſputatio. Cap. 3	pag. 232
Scoti opinio, & argumenta. Cap. 4.	pag. 233
Aliorum Latinorum opinio, & argumenta. Cap. 5.	pag. 233
Latinorum diſputatio aduerſus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. 6.	pag. 234
Defenſio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. 7.	pag. 235

Quòd

Quòd ea, quæ hactenus declarata eſt, ſententia Auerrois fuerit. Cap.8. pag.237
Confirmatio prædictæ ex dictorum Ariſtotelis [illegible] Cap.9. pag.238
Confirmatio eiuſdem ſententiæ authoritate græcorum interpretum. Cap.10. pag.240
Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap.11. pag.241
Solutio argumentorum Scoti. Cap.12. pag.242
Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum Latinorum. Cap.13. pag.242

Prioris Libri de Qualitatibus Elementaribus, Capita 9.

Propoſitio, ac partitio dicendorum. Cap.1. pag.246
Quomodo ad elementa ſe habeant primæ qualitates. Cap.2. pag.246
De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap.3. pag.247
Dubia aduerſus veritatem prædictarum definitionum, & earum ſolutio. Cap.4. pag.248
Quomodo primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ, & duæ paſſiuæ. Cap.5. pag.250
Cur paſſiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, niſi coniunctæ. Cap.6. pag.252
Cur Ariſtoteles non aliter definierit primas qualitates, quàm ut definiuit. Cap.7. pag.252
De cauſis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum, & eius reprobatio. Cap.8. pag.255
Opinio propria, & eius declaratio. Cap.9. pag.257

Secundi Libri de Elementaribus Qualitatibus. Capita 9.

AN in quolibet elemento ambæ qualitates ſint ſummæ, an poſſit altera eſſe remiſſa. Cap.1. pag.259
Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt. Cap.2. pag.263
Dictorum dubiorum ſolutio. Cap.3. pag.263
An ſymbolæ elementorum qualitates differant ſpecie, necne, aliquorum opinio, & argumenta. Cap.4. pag.269
Dictæ ſententię confutatio, & probatio contrariæ. Cap.5. pag.269
Pro declaranda ueritate, & contrariis argumentis ſoluendis fundamenta iaciuntur. Cap.6. pag.270
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap.7. pag.271
De modo, quo ex duobus contrariis elementis tertium medium generatur, quæſtiones duæ, & ſolutio prioris. Cap.8. pag.273
Solutio poſterioris quæſtionis. Cap.9. pag.275

Libri de Regionibus aeris, Capita 9.

QVot ſint, & quales regiones aeris. Cap.1. pag.277
Dubium de media aeris regione, ſolutio aliquorum, & ſolutionis impugnatio. Cap.2. pag.278
Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap.3. pag.278
Aliorum præterea opinio, & eius confutatio. Cap.4. pag.279
Opinio Alberti, & eius confutatio. Cap.5. pag.279
Fundamenta iaciuntur neceſſaria pro declaratione ueritatis. Cap.6. pag.280
Veræ ſententiæ de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio. cap.7. pag.281
Dictæ ſententiæ confirmatio per omnium difficultatum ſolutionem, & per experientiam. cap.8. pag.282
Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte ueræ ſint, & aliqua ex parte falſæ. cap.9. pag.284

Libri de calore cœleſti, Capita 11.

AStra non ideo calefacere, quòd ignea ſint. cap.1. pag.285
Sententia Ariſtotelis quomodo Cœlum per motum calefaciat. cap.2. pag.286
Quomodo motus generet calorem. cap.3. pag.286

Dubitatio

Dubitatio contra Ariſtotelem de modo, quo Cælum calefacit per motum, & prior ſolutio Alexandri, & eius reprobatio. cap. 4. pag. 288
Altera Alexandri ſolutio, & eius impugnatio. cap. 5. pag. 188
Alia Ariſtotelis defenſio ab Auerroe adducta. cap. 6. pag. 289
Quod reſponſione Auerrois Ariſtoteles non defendatur. cap. 7. pag. 290
Veræ ſententię, & opinionis Auerrois declaratio. cap. 8. pag. 291
Dubium de partibus elementi ignis, & eius ſolutio. cap. 9. pag. 292
De lumine quomodo calefaciat. cap. 10. pag. 294
Quis ſit calor cæleſtis diſtinctus. cap. 11. pag. 295

Primi Libri de miſti generatione, & interitu, Capita 10.

PRoœmium libri. Cap. 1. pag. 298
Definitio generationis miſti. pag. 299
Quomodo ſit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas paſſiuas. Cap. 3. pag. 299
De actione frigidi in generatione miſti, aliorum opiniones, & argumenta. Cap. 4. pag. 301
Vera ſententia de actione frigidi, & eius declaratio. Cap. 5. pag. 302
Reſponſio ad argumenta recentiorum. Cap. 6. pag. 304
De modo actionis, quo duæ actiuæ agunt in duas paſſiuas. Cap. 7. pag. 304
In quo differant miſtio, & generatio miſti, aliorum ſententiæ, & argumenta. Cap. 8. pag. 306
Confutatio prædictarum opinionum, & veritas declaratur. Cap. 9. pag. 307
Solutio argumentorum Eraſti, & Mercenarij. Cap. 10. pag. 310

Secundi Libri de miſti generatione, & interitu, Capita 16.

QVomodo fiat miſti corruptio, quæ putrefactio dicitur. Cap. 1. pag. 312
Quot modis miſtum interire poſſit. Cap. 2. pag. 313
Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ſnīæ aliorū, & earum confutatio. Cap. 3. pag. 314
Vera ſententia, & eius declaratio, & quorundam dubiorum ſolutio. Cap. 4. pag. 316
Definitio putredinis, & definitionis declaratio. Cap. 5. pag. 318
Opinio recentiorum, quòd prędicta putredinis definitio ſit cauſalis, & eius confutatio. Cap. 6. pag. 319
Quodnam ſit ambiens, cuius calor eſt cauſa putredinis. Cap. 7. pag. 320
Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur. Cap. 8. pag. 320
Qdomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipſum dicatur. Cap. 9. pag. 322
Declaratio illorum uerborum (in unoquoque humido) in definitione putredinis. Cap. 10. pag. 324
An detur alia putredinis ſpēs, q̄ ſub definitione prædicta cōtineatur, opiniones aliorū. Cap. 11. pag. 325
Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum ſolutio. Cap. 12. pag. 326
Aliorum ſententiæ de putredine ſecundum partem, & earum confutatio. Cap. 13. pag. 328
Opinio uera de ſpeciebus putredinis, ac de putredine ſecundum partem. Cap. 14. pag. 330
An putredo ſecundum partem ſit interitus formæ ſubſtantialis, an ſit mera alteratiò, aliorum ſententiæ, & argumenta. Cap. 15. pag. 332
Propria ſententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum ſolutio. Cap. 16. pag. 333

Tertij Libri de miſti generatione, & interitu. Capita 10.

DEfinitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum ſententiæ de illius comparatione cum definitione Ariſtotelis, & earum confutatio. Cap. 1. pag. 336
Collatio definitionis Galeni cum definitione Ariſtot. & obiectiones contra definitionem Galeni. Cap. 2. pag. 337

Alia ab alijs adducta putredinis definitio, & eius reprobatio. Cap.3. pag.338
Dubia, & aliorum obiectiones aduerſus definitionem putredinis ab Ariſtotele traditam. Cap. 4. pag. 339
Dictorum dubiorum ſolutiones, Cap. 5. pag.340
Dubium de putredine vini, & aliorum ſolutiones, earumq; impugnatio. Cap.6. pag.344
Fundamenta neceſſaria ad propoſitum de aceto dubium ſoluendum. Cap.7. pag.345
De qualitatibus vini. Cap.8. pag.347
Solutio propoſitæ difficultatis de aceto, & vini putredine. Cap.9. pag.347
An Galeni de aceto ſententia modo aliquo difendi poſſit. Cap.10. pag.349

Libri de Facultatibus animæ, Capita 13.

PRopoſitio ac diuiſio dicendorum. Cap.1. pag.351
An facultates ab eſſentia animæ diſtinguantur, opinio Scoti, & Gregorij Ariminenſis cum eorum argumentis, Cap.2. pag.351
Opinio Thomæ, & Aegidij, & eorum argumenta. Cap.3. pag.353
Vera ſententia, & eius declaratio. Cap.4. pag.354
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap.5. pag.356
De diſtinctione facultatum animæ inter ſe duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap.6. pag.357
Argumenta pro opinione Latinorum. Cap.7. pag.358
Argumenta pro opinione Auerroiſtarum. Cap.8. pag.359
Veræ ſententiæ concluſio, & contrariorum argumentorum ſolutio. Cap.9. pag.362
De facultatibus animæ vegetantis. Cap.10. pag.365
Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum ſolutio. Cap.11. pag.366
De facultatibus animæ ſentientis. Cap.12. pag.369
De facultatibus animæ rationalis. Cap.13. pag.371

Libri de Partitione animæ, Capita 15.

PRopoſitio ac diuiſio dicendorum. Cap.1. pag.373
De primæ quæſtionis intelligentia. Cap.2. ibid.
Opinio Platonis de diſtributione partium animæ, & eius confutatio. Cap.3. pag.374
Alberti opinio & argumenta, & opinionis confutatio. Cap.4. pag.375
Vera ſententia & eius declaratio. Cap.5. pag.376
Reſponſio ad argumenta Alberti. Cap.6. pag.377
Galeni argumentatio contra Ariſtotelem de membro præcipuo. Cap.7. pag.378
Fundamenta pro declaratione veritatis. Cap.8. pag.379
Solutio argumentorum Galeni, & contra illum argumentatio. Cap.9. pag.380
De Animæ partitione ſecundum quantitatem, opiniones aliorum, & argumenta. Cap.10. pag.385
Vera ſententia & eius comprobatio. Cap.11. pag.386
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap.12. pag.388
An anima ſecundum omnes ſuas facultates ſit in ſingula parte corporis, aliorum ſententiæ et argumenta. Cap.13. pag.389
Vera ſententia, et eius declaratio. Cap.14. pag.390
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap.15. pag.391

Libri de Accretione & nutritione, Capita 25.

QVot modis ſumatur accretio, et quæ conditiones ad accretionem propriè dictam requirantur. Ca.1. pag. 392
Quomodo fiat in viuentibus accretio, et quæ mutationes ad eam faciendam concurrant. Cap. 2. pag. 493.
Quomodo ex materia extrinſecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locũ acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap.3. pag.394
Opinio vera & eius comprobatio. Cap.4. pag.394

Solutio argumentorum,quæ contra extenſionem adducta ſunt.Cap.5. pag.395
Solutio quæſtionis cur in adultis ceſſet accretio.Cap.6. pag.396
In quanam mutatione ſit accretionis eſſentia conſtituta , opiniones aliquorum , & earum confutatio. Cap.7. pag.397
Aliorum opiniones,& earum confutatio.Cap.8. pag.398
Vera ſententia,& eius declaratio.Cap.9. pag.399
De duplici quantitatis incremento,& duplici raritate.Cap.10. pag.401
Aduerſantium argumentorum ſolutio. Cap.11. pag.403
Quomodo ad accretionem ſe habeant aliæ mutationes,quæ in ea ſiunt. Cap.12. pag.405
Quomodo idem numero maneat id,quod augetur,duæ contrariæ opiniones , & difficultates, quibus vrgentur. Cap.13. pag.406
Quomodo omnibus partibus eius,quod augetur,fiat additio magnitudinis , plures aliorum ſententiæ. Cap.14. pag.407
Vera ſententia & eius comprobatio,& contrariæ confutatio. Cap.15. pag.408
Dubia contra veram ſententiam,& eorum ſolutio.Cap.16. pag.410
Quomodo in accretione duæ poſteriores conditiones ſeruentur.Cap.17. pag.412
De duplici viuentis materia,& de nutritione quomodo fiat,& quid ſit Cap.18. pag.413
Quomodo materia,& eius partes in accretione maiores fiant.Cap.19. pag.414
Quod non omnes partes materiæ extendantur,& quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur.Cap.20. pag.416
Quomodo forma,& eius partes fieri maiores dicantur.Cap.21. pag.417
Confutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materiæ , & partibus formæ . Cap. 22. pag.417
An aliqua ſit materiæ pars in viuente , quæ non fluat, ſed eadem per totam vitam ſeruetur . Cap.23. pag.19.
Quomodo,& qua ratione compoſitum augeatur.Cap.24. pag.421
Collectio omnium cauſarum accretionis , & nutritionis , & perfectæ ambarum definitionis conſtitutio. Cap.25. pag.424

Libri de Senſu agente, Capita 2.

PRopoſitio,ac partitio dicendorum.Cap.1. pag.426
Argumenta ad probandum quod præter obiectum detur aliud agens , a quo ſpecies ſenſibilis producatur.Cap.2. pag.426
Sueſſani,& Buccaferrei opinio,& eius confutatio.Cap.3. pag.427
Recentiorum opinio & eius confutatio.Cap.4. pag.429
Vera opinio,& eius declaratio.Cap.5. pag.431
Contrariorum omnium argumentorum ſolutio.Cap.6. pag.433
De ſentiendi actu à quonam agente producatur,variæ aliorum ſententiæ.Cap.7. pag.434
Omnium dictarum opinionum confutatio. Cap.8. pag.435
De actione ſenſus vera ſententia. Cap.9. pag.436
De modo,quo ſenſus in ſentiendo agit. Cap.10. pag.437
Quod argumenta aduerſus alios adducta prædictæ ſententiæ non officiant. Cap.11. pag.439

Librorum duorum de viſu; ſed prioris, Capita 13.

PRopoſitio ac partitio dicendorum. Cap.1. pag.440
De coloris natura,& generatione.Cap.2. pag.440
De perſpicuo.Cap.3. pag.444
De luminis ac lucis diſcrimine. Cap.4. pag.445
Quòd lumen non ſit corpus. Cap.5. pag.446
Veræ ſententiæ de lumine,an ſit ens reale,an intentionale,& quid ſit intentio.Cap.6. pag.447
Declaratio,& comprobatio ueritatis de natura luminis.Cap.7. pag.448
De inſtrumento uiſus. Cap.8. pag.449

Anlu-

An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces, & argumenta. Cap. 9. pag. 450
Auerrois, & Alberti ſententiæ, & argumenta. Cap. 10. pag. 450
Vera ſententia, & eius declaratio ac comprobatio. Cap. 11. pag. 451
Solutio argumentorum pro Auempace adductorum. Cap. 12. pag. 453
Solutio argumentorum Auerrois. Cap. 13. pag. 454

Secundi Libri de uiſu, Capita 8.

De modo, quo fiat viſio, opinio Democriti, & confutatio. Cap. 1. pag. 457
Argumenta Galeni contra ſententiam Ariſtotelis. Cap. 2. pag. 457
Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. 3. pag. 458
Sententia Galeni de uiſione confutatio. Cap. 4. pag. 459
Alia aduerſus Galenum argumentatio ab oculi ſubſtantia. Cap. 5. pag. 463
Confutatio ſententiæ Galeni de oculo, quòd ſit igneus. Cap. 6. pag. 469
Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Ariſtotele, & eius reprobatio. Cap. 7. pag. 470
Solutio argumentorum Galeni. Cap. 8. pag. 462

Libri de Mente humana, Capita 15.

PRoœmium libri. Cap. 1. pag. 475
Quæſtio an anima rationalis ſit forma hominis, & quæſtionis declaratio. cap. 2. pag. 476
Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non eſſe formam hominis. cap. 3. pag. 477
Aliorum contraria opinio, quod anima rationalis ſit uera hominis forma. cap. 4. pag. 478
Argumenta pro opinione Auerrois quod anima rationalis non ſit forma hominis. cap. 5. pag. 479
Dictæ ſententiæ confutatio, & alterius contrariæ comprobatio. cap. 6. pag. 480
Quod prædicta ſententia Ariſtotelis fuerit. cap. 7. pag. 483
Uariæ Auerroiſtarum euaſiones, & earum impugnatio. cap. 8. pag. 486
Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum. cap. 9. pag. 488
Auerrois ac Themiſtij opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta. cap. 10. pag. 499
Prædictæ ſententiæ confutatio. cap. 11. pag. 500
Solutio argumentorum Themiſtij, & Auerrois. cap. 12. pag. 502
Quid ſit humana mens ratione ſuæ operationis. cap. 13. pag. 503
Error D. Thomæ & ſectatorum Alexandri de intellectu conſiderato in tertio libro de anima. cap. 13. pag. 505
Animæ rationalis perfecta ſecundum Ariſt. definitio. cap. 15. pag. 507

Libri de ſpeciebus intelligibilibus, Capita 9.

PRopoſitio dicendorum. cap. 1. pag. 509
Duæ Latinorum contrariæ ſententiæ, & earum declaratio. cap. 2. pag. 509
Prioris ſectæ argumenta ad probandum ſpecies impreſſas. cap. 3. pag. 510
Argumenta poſterioris ſectæ ad probandum non dari ſpecies impreſſas cap. 4. pag. 510
Error vtriuſque ſectæ, & quòd neceſſarium ſit ſpecies in intellectu imprimi à phantaſmatibus, contra poſteriorum ſectam. cap. 5. pag. 511
Quod ſpecies impreſſæ præcedere intellectionem poſſunt, nec poſt eam ſeruari, contra priorem ſectam. cap. 6. pag. 513
Confirmatio eiuſdem ſententiæ teſtimonio Ariſtotelis, & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum. cap. 7. pag. 117
Quid ſit habitus intellectus à quo intellectus dicitur in habitu. cap. 8. pag. 518
Omnium vtriuſque ſectæ argumentorum conſideratio & ſolutio. Cap. 9. pag. 521

Libri

Libri de Mente agente, Capita 16.

Propoſitio ac diſpoſitio dicendorum.Cap.1. pag.533.
De officijs intellectus agentis variç opiniones.Cap.2. pag.533.
Dictarum opinionum confutatio.Cap.3. pag.534
Vera ſententia de actione intellectus agentis.Cap.4. pag.535
An intellectus agens iungetur phantaſmatibus in phantaſia exiſtentibus, an in intellectu patibili rece ptis.Cap.5. pag.526
De abſtractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente.Cap.6. pag.527
Solutio dubij aduerſus ea quç dicta ſunt.Cap.7. pag.528
Collectio officiorum intellectus agentis, ſeptem propoſitionibus.Cap.8. pag.529
Quid ſit intellectus agens, variç aliorum ſententię.Cap.9. pag.530
Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam.Cap.10. pag.530
Quòd neceſſarium ſit intellectum agẽtem eſſe formam abiunctã à materia per eſſentiã.Cap.11.pag.532
Quòd intellectus agens nõ poſſit eſſe vlla intelligẽtia prçter illas, quç mouẽt cçleſtes orbes.C.12.pag.533
Quòd intellectus agens non poſſit eſſe alia intelligentia, niſi omnium prima.Cap.13. pag.534
Prçdictç ſententię confirmatio diui Thomç.Cap.14. pag.536.
Dubia,& aliorum argumenta, quç prçdictç ſententię videntur officere.Cap.15. pag.537
Dictorum argumentorum ſolutio.Cap.16. pag.538.

Libri de ordine intelligendi. Cap.14.

Ordinum diſtinctio,& dicendorum propoſitio.Cap.1. pag.541
Opinio,& argumenta illorum, qui negant ſingulare ab intellectu cognoſci.Cap.2. pag.543
Dictç ſententię confutatio.Cap.3. pag.542
Contrariorum argumentorum ſolutio.Cap.4. pag.544
Quòd ſingulare ab intellectu prius cognoſcatur, quàm vniuerſale.Cap.5. pag.545
Declaratio quçſtionis de ordine intelligendi vniuerſalia.Cap.6. pag.547
Scoti opinio,& argumenta.Cap.7. pag.548
Thomç opinio,& argumenta.Cap.8. pag.548
Genuç opinio,& prçdictarum opinionum conciliatio.Cap.9. pag.549
Zimarç & Achillini opinio.Cap.10. pag.550
Noſtrç cognitionis diſtinctio.Cap.11. pag.550
Quodnam ſit primum cognitum, cognitione actuali, originali confuſa.Cap.12. pag.551
De primo cognito, cognitione habituali confuſa.Cap.13. pag.555
Contrariorum argumentorum ſolutio.Cap.14. pag.558

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM OMNIVM NOTATV DIGNARVM,

quæ in hoc volumine continentur.

a primam columnam indicat, b verò ſecundam.

ABSTRACTIO quidditatis à rebus ſenſilibus quænam verè ſit apud philoſophos. 528.b & 552.b
Abſtractio illa duobus actibus perficitur, vno diſtinguntur res, à re altero ex rebus ita prius diſtinctis vna accipitur, dimiſſis alijs. ibidem. 528.a
Abſtractionis duo iſti actus ſeorſim abſoluuntur ab intellectu actus diſtinguendi, ab agente: accipiendi, a patiente. ibidem.
Abſtractio ſpeciei cur ſit amplior ac difficilior quàm generis. 552.b
Accidentis perfecta definitio tribus partibus conſtare debet, genere accidentis, ſubiecto, & cauſa. 319.a
Accidentia conſequentia formam ſunt duplicia. 166.a
Accidentia non poſſunt conſtituere indiuiduum ſeu ſingularitatem. 192.a
Accidens aliquod an poſſit idem numero remanere in genito, quod fuerit in corrupto. 210.b per totum.
Cur aliquod ſeruetur in genito, aliquod non, poſt interitum rei. 214.b
Quomodo quandoque migrare poſſe dicatur de ſubiecto in ſubiectum. 410.b
Accidens ſpiritale, & idem eſt & non idem numero cum accidente reali. 432.b
Habent gradus, & aliqua magis, aliqua minus ad naturam materialem accedunt. 434.a
Accidentia ſpiritalia habent minorem entitatem, quam materialia. 448.b
Accretio ſecundum Auerr. tripliciter ſumitur. 392.b
Accretionis veræ tres conditiones ſecundum Ariſtotelem. ibidem.
Poſtrema verò quomodo intelligatur. 413.a
Accretio quomodo fiat in uiuentibus, & quæ mutationes concurrant ad eam faciendam. 393.a
Et quomodo ex alimento extrinſecus aſſumpta: duæ aliorum ſententiæ contrariæ. 394.a
Refelluntur. 395.a
Et opinio vera quæ ſit comprobatur. 394.b
Accretio in adultis cur ceſſet. 396.a
Eius ratio ſumitur ab oſſibus. 396.b
Duabus ex cauſis ceſſat, materiæ ſ. neceſſitate, & fine. 397.a
Accretionis eſſentia in quanam mutatione conſtituta ſit ſecundum quoſdam; qui tamen confutantur. 397.a. per totum
Item aliorum de ea re opiniones, quæ reprobantur. 398.b
Vera ſententia argumentis quæ ſit declaratur. 329.b. per totum
Accretio quomodo ſit idem ſubiecto cum nutritione. 400.a
Eſt motus continuus. ibid.b qui
Competit ſolis viuentibus. 422.a
In viuentibus duobus modis conſiderari poteſt. 400.b
Quomodo non ſit Auerroi motus continuus. ibidem.
Ad quam raritatem tendat. 403.a
Accretionis & alterationis diſcrimen. 401.b
Accretioni quæ ſit conuenientia cum alijs mutationibus. 405.a per totum.
Accretio aliiſq; motus quoad mutatione ſubſtantiali diſtinguantur. ibid.
Accretionis, & aliarum mutationum, quæ cum illa copulatæ ſunt; non idem eſt ſubiectum. 405.b
Accretio cur non ſecundum omnes partes materiæ fieri dicatur. 415.b
Proprie eſt compoſiti, non formæ, neque materiæ & quomodo. 421.b

e Eius

INDEX

Eius ratio ſumenda videtur à materia, & à quantitate. 423. a
Sed eius ratio verè ſumitur ab anima. 422. a
Nam eſt anima ratio formalis augmentabilitatis. 443. b
Acetum dici non poteſt mediocriter putrefactum. 348. b
Eius qualitates. 350. a
Eius generatio & putredo quam inuicem habeant ſimilitudinem. 349. a
Quam item habeant differentiam. ibid.
Actio omnis & paſſio duobus formis inſigniuntur, vna producente, altera producta in patiente. 515. a
Actio non omnis in rebus naturalibus eſt contrarij in contrarium. 306. a
Actio quoque datur ſimilis in ſimile. ibid. b
Actio imprimens contrariam naturam, qualitatemq; dupliciter conſiderare poteſt. 220. b & 228. b
Actio immanens, & tranſiens quo differant. 437. a
Actio per emanationem ſemper eſt immanẽs. 438. a
Actio non fit niſi a ſuperante, quomodo intelligatur. 228. a
Actus ſumitur multifariam. 92. b
Actus vocatur a Græcis duob. nominibus, ἐνέργεια & ἐντελέχεια, quorũ ſignificatio explicatur. 384. b
Actus dupliciter ſumi poteſt, tum pro gradu eſſentiæ, quem tribuit forma: tum pro actu exiſtentiæ extra animam, a forma ſimiliter dato. 194. b
Actus vt eſt duplex animæ, ita & duplex facultas: & qui, quæq; ſint. 352. a
Actus eſt qui reſiſtit actioni alterius actus contrarij, non autem potentia. 163. a
Actus alia eſt cauſa, alia potentiæ. 216. a
Actus et potentia quomodo non ſunt relatiua: nec opponantur priuatiue: ſintq; idem re & ratione. 78. a & b
Actus entitatiuus Scoti. 88. a & reprobatur. 89. a
Actus formalis ſolus datur. 89. a
Solusq; reſpõdet vtrique potẽtiæ tàm actiuæ, quàm paſſiuæ. 91. a
Aeris regiones quot ſint, & quales. 277. a
Singulæ quoque quantæ ſint. 277. b
Media regio quomodo poſſit eſſe frigida intensè & perpetuo. 278. a
Prima regio qualis ſit determinatur: Et infima etiam. 281. b Et
Media præterea qualis. 282. a
Aer quali putredine putreſcat. 331. b
Aeſtimatiua & cogitatiua non rectè poſita ab aliquibus ſunt. 369. b
Agens naturale non eſt cauſa formæ, ſed productionis formæ. 282. a
Agens agit quidem ratione formæ, patitur autẽ non ratione formæ, ſed materiæ. 228. b
Agens non largitur multitudinem, ſed perfectionem, rectè ab Auerr. dictum, quomodo interpretandum. 91. a
Agens generans eſt cauſa generationis æquata. 216. a
Agens per ſe & propriè dictum dum in patiens agit an ab eodem repatiatur, multis exponitur argumen. 218. a
Agens proximum in generatione miſtiſunt duæ actiuæ elementorum qualitates, & quomodo: ſed in generatione animati virtus cæleſtis caloris. 299. a
Agens validum intenſiuè, & agens validum extenſiue quo differant. 343. a
Agens indicatur validius non ex maiore perfectione, ſed maiore proportione cum patiente. 554. b
Agens ſeu efficiens percommode à Scoto duplex ſtatutum eſt, vnum quod cum tranſmutatione efficit, alterum quod per ſolam emanationem. 164. b & de agente per emanationem, & quomodo diſtinctum a cauſa formali. 156. b & quod non poteſt eſſe primus motori. 169. b quod ſit agens æquiuocum. 169. a
Agere & pati, quid ſint. 220. b
Agere materialiter quid ſit. 430. a
Agere realiter eſt maius, quàm agere ſpiritaliter. 431. b
Album cur multum agit in oculum. 464. b
Alimenti vltimi mutatio in ſubſtantiam corporis aliud eſt ab extenſione fluxuve animæ ad eam ſubſtantiam. 412. a
Alimentum habet eſſe multo minoris quantitatis re alenda. 464. a
Alimenti quantitas quomodo rei nutritæ quantitati adiungatur. 426. a
An cum quantitate alendi corporis incorporetur. 416. b
Ambiens quidnam ſit, cuius calor eſt cauſa putredinis. 320. a
Analogia quomodo ſit accipienda apud Ariſtot. in 1. lib. phyſ. 86. b
Eam eſſe vtilem ad cognoſcendam materiæ eſſentiam & exiſtentiam. 70. a & 71. a
Animæ conſiderationes ſcoposve duos habuit Ariſt. in lib. de Anima. 351. a
Animæ natura ſecundum Ariſtotelem. 407. b
Animam non eſſe naturam contra Simplic. reprobatur. 119. per totum, & 126. a
Animæ duo munera, ſcilicet informare corpus conſtituereq; animatum: ac eo iam informato vti vt inſtrumento. 377. a
Anima omnis principium productiuum habet externum nempe cæleſte ac diuinum. 494. a
Anima qua, & quomodo ſimilis dicatur nautæ. 490. b
Anima re eſt diſtincta à forma miſtionis. 202. a
Anima quomodo inſit in conceptu poteſtate. 495. b
Animarum pluralitas in eodem viuente non datur a latinis, ſed vna tantum prædita pluribus facultatibus. 357. b & 358. b

Contra

Contra verò ab Ariſt. & Auerr. ſancitum videtur. 359. a ſed quomodo rectè intelligantur. 362. b per totum.
Anima non habet omnes conditiones quæ in ſubiecto requiruntur. 62. b
Animam habere principia, nempe ſuam naturam ac definitionem, cur dici non poteſt. 62. b
Anima non eſt ſubiectum potentiarum, ſed cauſa & origo. 355. b
Anima habet affectiones ab ipſa prodeuntes, non vt ipſi inhærentes: ideo earum non eſt ſubiectum, ſed principium. 63. a
Anima tota quid ſit, & quid pars animæ. 362. b
Anima poteſt tripliciter appellari totum. 373. a
Animam totam ne an ſecundum partes in corpore eſſe, abſurda videtur quæſtio, ſed non eſt. 374. a
Anima an per partes corporis diſtribuatur ſecundum Platonis ſenſum, qui refellitur. 374. b per totum.
An tota inſit in aliqua tantum præcipua corporis parte, an potius in toto animalis corpore eiusq; partibus, ſecundum Alberti opinionem. 375. a per totum. 386. a
Quòd ſit in omnibus corporis partibus ordine quodam. 376. b
Anima quomodo & materialis ſit, & immaterialis. 409. b
Anima ad corpus refertur duplici modo. 388. b
Eius in corpore duplex productio. 408. b
Quomodo materiæ ac quantitati ſit addicta. 409. b
Anima omnis quæ ſit forma dans eſſe corpori viuenti, & materiam informans, an ſit quanta per accidens et extenſa ad extenſionem materiæ ita vt ſit pars in parte, an potius ſit tota in qualibet parte: ſecundum Thomam. 385. b per totum, ſed refellitur. 388. b
Vera ea de re ſententia & comprobata. 386. b per totum.
Anima an ſecundum omnes ſuas facultates ſit in ſingula parte corporis: ſecundum alios. 389. b
Ii vero refelluntur. 391. a per totum.
Vera autem ſententia explicatur: quòd ſcilicet animæ omnes facultates in qualibet corporis parte aliqua ratione inſint, aliqua non: inſunt enim originaliter, at non ſubiectiuè. 390. b per totum.
Animæ facultates (vt hic propriè accipiuntur) reſpiciunt operationem, ſignificantq; potentiam operandi. 351. a
Eæ itaque facultates an ab eſſentia animæ diſtinguantur, ſecundum Scotum, & Gregor. Arimin. diſputatur. 351. b & ſecundum D. Thomam, ac Aegydium. 352. a per totum.
Diſtinguuntur re ab ipſa animæ ſubſtantia, & ſūt qualitates ſecundæ ſpeciei. 354. b per totum. Ex Aucto. ſententia.
Non quidem ſunt agentia media inter animam & operationem: ſed ſolummodo ſunt conditiones quædam & aptitudines animæ ad operandum. ibidem.
Differunt verò inter ſe ſecundum ipſarum operationum differentiam. 357. a
Animæ humanæ immortalitas quomodo ab Ariſt. eliciatur. 410. a
Anima, cum alimentum mutatur in ſubſtantiam corporis, non mouetur ad partem eam regeneratam, ſed extenditur, fluitve ſubito ac momentaneæ. 412. a
Quomodo dicatur corpori adæquari. 411. b
Anima duorum principium eſt, corporis animati tanquam forma: & operationum tanquam effectrix. 475. b
Anima rationalis an ſit forma hominis, & de qua forma intelligatur. 476. a per totum.
Quidam negarunt. 477. a
Quorum argumenta. 475. b
Alij verò veram eſſe formam faſſi ſunt. 478. a
Horum probationes. 480. b
Sic ſenſiſſe Ariſtoteles probatur. 483. a
Animæ rationalis facultates quot, qualesq; ſint. 371. b
Animæ ſentientis facultates variæ examinantur. 369. a per totum.
Anima vegetans in omni viuente, vna eſt & eadē numero ab ortu vſq; ad finem. 408. a
Animæ vegetantis facultates. 365. a cur ab Ariſt. tres pertractata, quatuor autem aliæ fortè neglectæ. 365. b
Ordo inter eas qui, qualisq; ſtatuatur. ibid.
Dubia quæ in eis habeantur, & eorum ſolutio. 366 a per totum.
Quomodo ipſa, partesq; ipſius maiores fieri dicantur. 417. a
Illius partes quomodo intelligantur. 417. b per totum.
Ipſa & materia ſit maior ex additione ſolius materiæ. 417. a
Animalium tractatio ſeu doctrina triplici diuiſione conſtat. 46. a & 55. b
Animal reſpectu hominis quomodo ſit totum et pars. 550. a
Animalibus inſunt tria genera accidentium. 48. b
Et tria genera partium. 51. b
Animalium morum quæ cauſa effectrix, & quæ finalis. 53. a
Animalia inſecta plantæq; cur viuant poſt diuiſionem. 377. a
Animalis vnitas pendet a corde. 408. b
Animalis quæ partes mereantur nomen materiæ. 58. a
Animal ex motu cur incaleſcat. 288. a
Animalia caſtrata cur pingueſcat. 397. a
Animatorum proprium eſt mouere ſeipſa. 137. a
Animata in eorum mutatione ſubſtantiali cur non reſoluantur in primam materiam. 204. a
Animata ſola nutriuntur, & augentur. 366. b

INDEX

Animatorum proprium eſt generare ſibi ſimile. 367. b.
Appetitus duplex, naturalis alter, & alter animalis. 118. a
Appetitiua facultas animæ, quomodo diſtincta ſit a ſenſitiua. 370. b
Aptitudo omnis præſupponit aliam naturam poſitiuam priorem. 355. a
Aquam non eſſe ſummè frigidam, ſed terram, probatur etiam D. Thomæ ſententia. 261. b
Aqua cur facilius relinquat frigiditatem, quàm humiditatem. 268. a
Ex motu cur non calefiat. 287. b
Quieſcens autem cur calidior quàm mota. ibid.
Ariſtoteles in tradenda ſcientia naturali ita excelluit, vt nemo ſit ei comparandus. 1. a
Ariſtoteles qua ratione videtur de eadem re ſæpius agere. 55. a
Ariſtoteles ſolet indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamen ex eis definitionem eorum exprimere, ſed nobis conficiendam relinquere. 62. a
Ariſtoteli varij fuerunt ſcopi in 8. libro phyſicor. 165. b
Ariſtoteles cur & quando conſueuit aliorum opinionibus, quas tamen minus probabat, vti ad aliquid aliud declarandum. 473. b & 474. a
Ariſtotelis declaratur locus in contex. 4. lib. 1. phyſ. 551. b
Et locus in tex. vlt. lib. 1. phyſic. 54. a
In tex. 15. lib. 2. phyſic. 74. a & 75. a
in tex. 71. lib. 2. phyſic. 3. a
in tex. 73. lib. 2. phyſ. 3. b
in tex. 30. lib. 8. phyſic. 395. b
in contex. 78. lib. 8. phyſic. 387. a
Et locus text. 3. in 1. lib. de Anima, 63. a
in tex. 11, lib. 2. de Anima. 489. a
in tex. 20. lib. 2. de Anima. 388. a
in tex. 21. lib. 2. de Anima. 491. a
in tex. 31. lib. 2. de Anima. 364. a
in tex. 71. lib. 2. de Anima. 445. a
in tex. 72. lib. dicti de Anima. 453. b
in tex. 2. lib. 3. de Anima. 503. b
in tex. 3. lib. 3. de Anima. ibidem. 505. b
in tex. 4. lib. 3. de Anima. 503. b
in tex. 4. & 6. lib. 3. de Anima. 492. a
in tex. 6. lib. 3. de Anima. 504. b
in tex. 8. lib. 3. de Anima. 502. a
in tex. 8. lib. 3. de Anima. 519. a
in tex. 9. & 10. lib. 3. de Anima. 543. b & 546. b
in tex. 51. lib. 3. de Anima. 506. b
contex. 41. lib. 1. de generat. 410. a
in cap. 3. lib. 2. de generat. animal. 297. a & 494. b
contex. 23. ſecundi de gener. 259. a
in initio primi libri de Cœlo. 178. a
in contex. 92. primi lib. de Cœlo 199. b
in contex. 42. lib. 2. de Cœlo. 291. a
in 1. cap. 4. Meteor. 252. a
in 4. cap. 1. Meteor. 258. b
in contex. 3. libro quarto Meteorolog. in definitio. 324. b
in cap. de miſt. lib. Meteor. 233. b.
in tex. 28. lib. 7. Metaph. 200. a & 558. a
locus contex. 10. in 8. Metaphyſ. 243. b
tex. 60. primi poſter. 133. b
in libello categoriarum cap. de ſubſt. 245. b
Artes architectonicæ quænam ſint. 378. b
Aſtra non ideo calefaciunt, quòd ignea ſint. 285. a

B

BONUM & verum re quidem ſunt idem, ſed differunt ratione, & quomodo conſtituunt duo obiecta duabus animæ facultatibus. 372. a

C

CADAVERIS formam non dari. 204. b
Quomodo verò eius forma poſſit dici noua forma. 207. b
Cadauer non eſt corpus vnum niſi per contactum. 375. a
Calidi definitio dubium de eo motum, 247. a ſoluitur. 248. a
Calor duplex in animali ex Ariſtot. vnus temperaturæ, alter vitalis; ſiue etiam elementaris & cæleſtis. 204. a 346. a 378. a 498. a
Cæleſtis autem quis ſit diſtinctus ab elementari. 293. a
Calor naturalis dupliciter accipi poteſt, vno modo pro ſola qualitate, altero pro ſubiecto quali. 327. a
Siue miſti ſit corporis, ſiue ſimplicis eſt eiuſdem ſpeciei, 272. b & 296. b & 385. a
Duplex numero non eſt in viuente; ſed vnus pendens a duobus principijs. 297. b
Quomodo pro formæ introductione materiam præparet. 303. a
Eſt primum animæ inſtrumentum. 378. a
Per ſolum calorem non per frigus ſuas omnes animas edit operationes. 384. b
Multa efficit non vi propria, ſed agentis primarij. 296. b
Vt ſecundum ſe conſideratur alia ei competũt, & alia vt inſtrumentum agentis principalis. 270. b
Eſt cauſa raritatis, non raritas caloris. 287. a
Calor ambientis non putrefacit, niſi lente agat. 342. b
Calor extraneus quomodo in calorem naturalem agere, & ipſum corrumpere dicatur. 322. a
Cauſarum tractatio qualis, & cur ab Ariſt. inſtituta. 15. a
Cerebri ſubſtantiam nõ eſſe præcipuam animæ ſedem. contra Galenum. 382. a & b.
Quomodo autem membrorũ omnium frigidiſſimum ſit. ibid. b

Officium

Officium, facultasq́, & præſtantia quæ ſit. 383. b per totum.

Chaos Anaxagoræ quodnam fuerit. 95. a

Ciuilis diſciplinæ ſimilitudo, ſeu reſpectus ad legiſlatorum. 51. a

Cælum eſſe naturæ elementaris, proindeque genitum eſſe, & interiturum. 129. b

Cælum cur vocetur elementum, & quomodo. 25. b
Et eius natura habetur loco principiorum eius. 26. a

Cælum eſſe animatum quidem, ſed anima quæ non informat orbem, ſed illi regendo aſſiſtit. 137. a
Eſt veluti vnum animal magnum. 289. b
Anima cæli motrix tanquam externum principium conuenientiam habet cum orbe. 146. b, Et quomodo mouet. ibidem. & 156. a

Cæli corpus an conſtet ex materia, & forma, & quali materia, plenè diſquiritur collatis opinionibus. 137. b. & ſeqq. Et totum eſt ſolidum. 292. a

Cæli natura quænam poſſit appellari. 146. a
Et quam ſimilitudinem, ac diſſimilitudinem habeat cum natura inferiorum. 147. a
Et talis eſt natura, quæ per ſimilitudinem, & analogiam continetur in definitione naturæ tradita ab Ariſtotele. 145. b
In cælo priuatio nulla niſi ratione loci. 142. a
Eſt materia formalis, & forma materialis. 144. a
Materia tota einſdem eſt naturæ, nec differt niſi per maiorem vel minorem raritatem, ſeu denſitatem. 441. b

Cæli motus ſimplex eſt, quia fit a principio ſimplici. 188. b

Cæli motus eſt naturalis, & ſimplex. 145. b. & 140. b. & 151. b
Et quomodo etiam non eſſe naturalis poſſit dici. 147. a
Motus autem eius principium eſt paſſiuum internum. 146. a
Non actiuum internum. ibidem.

Cæleſtia non ſunt in loco propriè, ſed per accidens. 257. a. neque enim egent loco. 155. b
Quomodo calefaciant hæc inferiora, ex Ariſtotelis ſententia. 86. a

Cognitio contrariorum quare aliud ſit, & aliud cognitio contraria. 501. b

Cognitio duplex, actualis vna, altera habitualis a Marco Antonio Genua excogitata. 549. a. Sed corrigitur. 550. b

Cognitio omnis noſtra actualis, vel confuſa eſt, vel diſtincta ſecundum Ariſtotelem, & quomodo fiat. 551. a

Cognitio eadem confuſa, vel eſt originalis, vel habitualis. ibidem.

Cognitio eadem confuſa habitualis quomodo fieri duobus modis poteſt. 555. a

Cognitum primum cognitione actuali originali confuſa eſt maxime vniuerſale ex omnium fere ſententia. 551. b. per totum.

Cognitum primum cognitione habituali confuſa, prout ea dupliciter conſiderari poteſt, ita modo magis vniuerſale, modo minus vniuerſale poteſt eſſe. 555. a

Cognoſcitiua facultas non potuit eſſe conſeruatiua imaginum rerum, nec econuerſo conſeruatiua eſſe cognoſcitiua. 515. b

Cognoſcere confuſum confuſe, & indiſtincte, quid ſit. 17. a

Color quid ſit dupliciter apud Ariſtot. definitum. 440. b
Declaratur etiam. 454. a. per totum.

Color duplex realis, & apparens. 441. a
Diſcrimen eorundem. 443. b

Colorum realium generatio a quibus ſit. 443. b

Colorum apparentium, vel ſpiritalium generatio. 444. a

Color & viſibile quomodo ſint idem ſubiecto, ratione verò differant. 441. a

Coloris qui eſt in profundo corporis an ſit dicendus color, cum viſibilis non ſit, niſi qui eſt in ſuperficie. 443. b

Color deficit a natura lucis, & luminis, a quibus differt ſpecie. 452. b. & 453. a

Combuſtio quid ſit. 313. b. & 334. a.
Non eſt actio in calidum, ſed in frigidum. 340. b

Concluſionis ſcientia eſt tum finis, tum effectus demonſtrationis. 131. b

Conſideratio rei hoc eſt ſubiecti communis primum eſt, deinde ad varias ſpecies coarctatur. 24. b

Conſideratio rei tutior eſt, & expeditior in ſingulis naturalibus libris, quàm quærere modum conſiderandi. 28. b

Contemplari, & imaginari plura ſimul eſt impoſſibile. 515. b

Contrariorum conditio qualis ſit ad mentem Platonis. 74. b

Contrarijs quidquid conſtat, cur ſit corruptibile. 341. b

Conuenientia quæ ſunt in communi materia, non ſatis eſt, vt aliqua debeant dici eſſe eiuſdem ſcientiæ, ſed requiritur etiam conuenientia in forma, & natura, & in modo generationis ex illa materia. 44. a

Cor primatum inter corporis membra tenet. 376. b. & rationibus probatur. 379. a. per totum, contra Galenum. A corde enim pendent omnia membra. 384. a
Nec rectè dicitur eſſe organum eſſentiæ animæ. ibidem. & 377. a
Principium quoque eſt, & fons altricis facultatis. 378. b

Corpus duplex, vnum quod dicitur genus ſupremum in Categoria ſubſtant. alterum quod eſt ſpecies quanti continui. 95. b
Eſt generaliſſimum. 108. a. Et alio modo generaliſſimum, alio eſt prima materia. 112. a
Quomodo eſt Auerroi ſupremum genus vniuocum, quod reperiatur in indiuiduis ſubſtantiæ. 112. a. & b

Corpus tripliciter quomodo accipi poteſt. 113. *a*
Corpus naturale non eſt vniuocum genus, 9. *a.* & 13. *a*
Idq; tripliciter accipitur. 10. *b*
Atque eſt analogum. 13. *b*
Corporum naturalium proprium eſt habere in ſe principium motus. 3. *a.* & 4. *a.* & *ideo.*
Corpus eſt omne habens in ſe principium motus. 6. *b*
Corpus naturam habens, & ſubſtantia, aut ens naturam habens quomodo pro eodem ſumuntur ab Ariſtotele. 5. *b*
Corporum naturalium tres gradus cœleſtium ſecundum miſtorum, & elementorum. 29. *a*
Corporis naturalis prima diuiſio in ſimplex, & miſtum. 20. *b*
Corpus ſimplex eſt commune analogum. ibidem.
Corporum ſimplicium notitia duplici ratione perficitur. 7. *b*
Corpus naturale quomodo ſit ſubiectum in tota ſcientia naturali, vide in ſcientiæ nomine.
Corpus generationi, & interitui obnoxium quodnã intelligatur. 29. *a*
Corpora viuentium fiunt ſemper ſicciora. 420. *b*
Corpus ſimilare quid ſit. 40. *a*
Corruptionis tres ſunt modi, prout tria ſunt genera corporum, ſimplicium, ſcilicet Miſtorum, animatorum, & inanimatorum. 316. *b*

D

D*Efinitio accidentis tribus partibus conſtare debet, genere ſcilicet accidentis, ſubiecto, & cauſa.* 318. *a*
Definitio putredinis Ariſtotelica quomodo ſit demonſtratio poſitu terminorum differens. ibidem.
Demonſtratio a medio quidem denominatur, ſed non datur ea, quæ illo medio vtitur ad monſtrandum aliud in alia ſcientia. 131. *a.* & 133. *b. per totum. ſed datur tantum in ſcientijs ſubalternis.* 135. *a*
Demonſtrationis ſpecies nulla patitur tranſitum. 132. *a*
Demonſtratio de Aeterno motore apud Auerr. an ſit phyſica vel metaphyſ. 132. *b*
Denſitas, & raritas duplex eſt, vna quæ propriè eſt in qualitatis prædicamento, quia conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ: altera verò conſiſtit in diſtantia partium inter ſe. 402. *a*
Differre ſpecie propriè quid ſignificet, at impropriè, 417. *a*
Diſtinctionis inter indiuidua cauſa eſt forma. 194. *b* & 196. *a*
Δύναμις *ſignificat modò vim, virtutemve: modo potentiam poteſtatemque quæ actum reſpicit: modo rei propriam naturam.* 239. *b*

E

E*LEMENTI nomine quid propriè appelletur.* 252. *b*
Elementa duplici modo conſiderantur. 29. *b*
Elementum debere tantum eſſe homogeneum reprobatur, quòd autem ſit neceſſe eſſe ſimplex probatur. 25. *b*
Elementorum principia ſunt qualitates. 30. *b*
Elementorum formæ quomodo ſunt ab omnibus qualitatibus. 32. *a*
Elementis duo genera qualitatum tanquam inſtrumenta cur data. 29. *b*
Elementorum formæ ſunt in ipſis qualitatum cauſæ finales. 258. *a*
Elementi forma eſt natura, & principium actiuum motus proximum, & æquatum. 170. *a*
Elementa ſi vnam habent formam, in materiam primam reſoluuntur. 203. *b*
Elementis tria genera accidentium inſunt. 34. *b*
Elementa qua ratione ſint æterna, ac generentur, & intereant. 29. *a. adhuc clarius explicatur, & ad quid eis ſit data generatio.* 30. *a.* & *b*
Elementorum generabilitas, & corruptibilitas aliud eſt, atque aliud generatio, & corruptio actualis: at de illis vbi Ariſtot. ſeorſim tractauit. 32. *b*
Elementa duobus funguntur muneribus, mundum ſcilicet conſtituunt, & materiam ſuggerunt corporibus miſtis, idque qua ratione. 29. *b.* & 255. *b*
Elementa ſtatutum locum cur habeant. 187. *a*
Elementorum tractatio quomodo ab Ariſtotelis diuerſimode in diuerſis libris inducatur. 27. *a*
Elementis duplex ineſt ad motum potentia, & duplex motor. 157. *b*
Elementi motor mouensq; eſt forma: motum autem materia: ſic habet in ſe principium motus actiuum, & paſſiuum. 160. *a*
Elementum quomodo à generante moueatur, & quomodo a ſua forma. 140. *a.* & 169. *b*
Elementorum motus naturalis quis habitus a priſcis 153. *a*
Elementis motus circularis quomodo ſit naturalis. ibidem.
Elementi motus in vacuo, opinio Ariſtot. & Auerrois. 162. *b*
Elemento mobili triplex potentia: vna eſſentialis: altera accidentalis: tertia excogitata ab Auctore. 164. *a*
Elementi motui ineſt reſiſtentia interna. 168. *a*
Elementa media quomodo poſſint habere duos motus contrarios naturales. 179. *b*
Elementa in miſto quomodo maneant, & quomodo intereant. 183. *a.* & 231. *b*
Elementorum formæ an & quomodo ſeruentur in miſto, fusè disputatur. 231. *b*
Et an qualitates ſimiliter in miſto ſeruentur. ibidem.

Quorum quæſitorũ veritas habetur.235.a Nam
Elementorum tam formæ ſubſtantiales, quàm qualitates actu manent in miſto quidem, ſed refractæ omnes & ad mediocritatem redactæ ex Auerroe. 232.a.& 235.a.& Auerrois ſenſus rectus explicatur.237.b. per totum.& idem ſecundum Ariſt. 238.b
Elementorum virtutes.i. δυνάμεις græcæ quid quomodo intelligendæ.239.b
Elementa non ſeparantur à miſto eadem numero, quę prius erant.240.b
Elementa ſola, atque miſta locum verè habent, propriè ſumptum.257.a
Elementum ſecundum prævalens; dictum ſubiectum primum motus corporis miſti, quodnam ſit.175.a
Elementorum & miſtorum quatenus grauia vel leuia ſunt, nullum eſt diſcrimen quo ad locum ſibi naturalem.179.a
Elementum tertium medium dignitur ab ipſiſmet elementis inter ſe pugnantibus, ſecundum opinionem communem, quæ defenditur.201.a
Elementa qua putredine putreſcant ex Ariſt. & cur putreſcant.330.b
Elementorum trium perſpicuorum ignis, aeris, aquæ proprius color eſt albedo, at nigredo terræ.442.b
Emanatio nihil aliud eſt quam per neceßariam quandam naturalem deriuationem prodire effectum ex cauſa diuerſum ab illa.170.a
Emanatio ſimiliter quid ſit.355.a
Ens ut res,& vt modus quomodo dicatur.5.b
Ens dupliciter ſumptum, vno modo pro genere, altero pro exiſtentia, quæ eſt accidens rei.535.b
Entitas ſumitur & pro exiſtentia, & pro eßentia. 92.b
Eſſentiale dupliciter ſumitur.79.b
Eße eſt actualitas addita eſſentiæ,& ad eam refertur vt actus ad potentiam.193.a
Eße rei eſt duplex, eßentia & exiſtentia.194.b
Exiſtentia eſt actus addictus eſſentiæ.196.b. Et à forma tribuitur rei.ibidem.
Extenſio alia fit in accretione, alia vt in ſpongia. Ex403.a
tenſiones duæ ſunt, interſeq́ue valde diſcrepantes. 413.a

F

FAcere, vt quum dicimus aliquid facere de tali potentia tale actu, modò ſumitur pro modo formæ, quandoque pro modo agentis.524.b
Facultas animæ inferior quicquid cognoſcit, id cognoſcit & ſuperior: quod in facultatibus animæ ſubordinatis neceßarium eſt.542.b
Facultas ſine operatione in animalibus quibuſdam quomodo non dicatur eße fruſtra.367.b
Flamma quid ſit, & qualis.442.a
Forma ſeu cauſa formalis dupliciter accipitur, vno modo pro forma illa quæ eſt altera pars compoſiti, diſtincta à materia: altero modo pro eßentia vel quidditate rei.143.a
Forma item apud Scotum duplex. partis & totius. 197.b
Forma etiam duplex, informans materiam. danſque eſſe ſpecificum: & altera, quæ rei habenti iam eſſe ſpecificum ſuperuenit: exemplis oſtenditur. 476.a
Formarum materiam informantium ſecundum Platonicos duo genera.479.a
Forma omnis informans materiã extenſa eſt.387.a
Forma quomodo quandoque dicatur poſſe de ſubiecto in ſubiectum migrare.411.a
Forma ſubſtantialis duplex, ſpecifica ſeu vltima, altera communis & generalis.124.b
Formę nomẽ uel cauſa formalis dupliciter accipitur, tũ pro illa, quę eſt altera pars compoſiti: tum pro quidditate eßentia rei cuiuſque.114.b.& 143.a
Et vſque dat actu exiſtere.144.b
Subſtantialis an aliqua ſeruari poßit in genito, quæ eadem fuerat in miſto, copioſe quæritur. 203.b
Specifica dat vnitatem, quatenus dat rei exiſtentiam actu.93.a.& 195.a.196.a. Nam.
Eſt cauſa diſtinctionis indiuiduorum inter ſe, materia autem eorum multiplicationis.194.Nam.
Tribuit & eßentiam & exiſtentiam rei. 194.b
Eſt ſubiectum vniuerſalitatis, vt conſtituens eſſentiam rei .ibidem.Et 200.a. At.
Nulla generica poteſt dare exiſtentiam. 92.a
Extenditur etiam ad materiæ extenſionem.98.b
Et duas edit operationes, tum proprias ſibi, tum coarctat & reſtringit operationes formæ generalis.363.b
Ea vltima ſpecificave cum alia omnia contineat in generatis, & det rei eße ſpecificum, ab Ariſt. totum vocata eſt.339.a
Materialis autem forma eſt ex ſe communicabilis, & diuiditur ad materiæ diuiſionem. 422.b
Et duas habet conditiones.ibidem.
Materiales quomodo patiantur per accidens. 73.a
Abſtracta verò eſt incommunicabilis.195.a
Differtq́; à quidditate ratione.198.b
Forma ſola eſt per ſe natura.122.a
Quomodo ſit principium paßiuum.122.b
Formæ quot ſunt in homine, tot & in bruto; quæ tamen, & quomodo vide.363.a
Forma omnis eſt ſui multiplicatiua.431.a
Forma in materia perducere aliud eſt, & aliud producere formam tantum.431.b
Formarum duo genera in his inferioribus, earumq́ue diſcrimen, forma.ſ.inanimati corporis, quæ & elementaris dici poteſt, & anima quæ forma eſt viuentis.295.b
Formæ inanimatorũ educuntur de materia ab agente elementari.ſ.calore elementari: anima vero principium actiuum habet diuinum. 498.a
Formæ plures ſunt in omni viuente.201.b
Forma generis quomòdo exiſtat ſine forma ſpeciei. 361.b
Forma miſtionis in viuente eſt generica, in cadauero ſpecifica.207.b

Forma

Formæ non tantum eſt actiua quantum reſiſtiua. 224.a
Forma omnis organica cur eſt à corpore inſeparabilis. 389.b
Forma omnis naturalis cur ab Ariſtot. appelletur diuina. 483.b
Formæ duæ conſiderãdæ in omni actione & portione, vna producens, altera producta in patiente. 512.b
Formæ duæ vires notabiles. 224.b
Modus quo forma reſiſtit. 224.a
Forma ne an materia præcedere debeat in quaque re. tractanda. 54.a
Frigidi definitio. 247.a. & 265.a Dubium de eo motum. 248.a. ſoluitur. 248.a
Frigus non habet cauſam æquiuocam poſitiuam, ſed priuatiuam tantum. 280.b
Nam ſolam caloris priuationem inſequitur, ex eaq; oritur. 303.a
Non agit per ſe miſto generando, ſed ſolum contemperando calorem; in miſto verò iam genito agit per ſe. 303.b

G

Generatio dupliciter accipi poteſt, vno modo pro vltimo termino, altero pro via ſimul cum termino. 319.b
Generationis definitio; eiuſque difficultates ſoluuntur. 205.a. per totum. & 339.b
Generationis miſti, quæ eſt eductio formæ definitio per ſingulas partes ex Ariſtotele declaratur. 299.a
Generatio (pro vt late ſumitur vel particulariter) vnius, quomodo dicatur alterius corruptio. 208.a & 298.b
Generationis & interitus cauſæ perquiruntur. 215.a
Generationis materia duplex ſecundum Ariſtotelem. 215.a
Subiectum primum quodnam ſit. &
Efficiens cauſa. 215.a &
Finis. ibidem
Perpetuitatis cauſa quænam ſit. 216.a
Generatio viuentis quid ſit ex Ariſtot. 368.b
Generare ſibi ſimile quomodo ſit animatorum proprium. 367.b
Genus quomodo non ſit actu in ſpecie. 362.a
Genus omnes eſt duplici ratione confuſum 17.a
Generi quæ com eniunt non demonſtrantur de ſpeciebus, ſed de ipſo communi genere. 16.b. & 64.a
Generis ratione cur multa competunt, quæ repugnãt rationi ſpeciei. 501.f
Genera ſumma, vide Prædicamenta.
Genera ſunt compoſita. 149.f
Genus varijs modis & forma & compoſitum dici poteſt. 363.b
Genus generaliſſimum ſolum eſt ſimplex. 110.b
Genus logicum & genus phyſicum non diſtinguuntur. 112.b
Grauitas & leuitas ſumitur dupliciter, & ſecundum ſe pro actu primo, & pro operatione, ut actu ſecundo. quæ diſtinctio facit à l. Ariſtot. intellectum. 174.b
Non ſunt formæ actiuæ. 356.b

H

Habitus intellectus, à quo intellectus dicitur in habitu, quid ſit, & qualis, ex Auicennæ ſententia & auctoris. 518.b. per totum.
Cur partim ponendi ſunt in prima ſpecie qualitatis, partim in ſecunda. 530.a
Habitus illi duo explicantur, qui ſunt materia eorum quæ tractantur in tribus meteor. libris. 35.b
Hepar nullum principatum habet in corpore, & quæ ſint eius facultates. 388.b
Eius officium principe indignum eſt. 381.a
Hoc aliquid duo ſignificat. 93.a
Hominis materia alio modo ſunt elementa, alio modo ſemen. 236.b
Homo quomodo ſit medius inter diuina & terrena per eorum ſimilitudinem, non per veram extremorum participationem. 483.a
Humanitas & rationalitas non ſunt datæ formæ. 591.a
Humores in animali quomodo putreſcant. 330.b. & 332.a
Humidum duplex in corporibus miſtis, vnum continuans quod partes coniungit inter ſe, alterum quaſi nutriens quod eſt aquoſum. 346.a. & b. ſimiliter.
Duplex quoque in viuente, vnum radicale, alterum cibale ſeu alimentale, 419.a. ſed de eo quod alii aſſerunt, improbat auctor, & corrigit. 420.a
Humidi definitio. 247.b
Humidum omne eſt reſolubile à calido. 450.b
Humiditas & calorem & frigus obtundit. 261.b
Cur neque cum ſummo calore, neque cum ſummo frigore ſtare poſſit. 262.b
Per ſe & quatenus humiditas contraria eſt quidem igni, vt ſicco: per accidens autem non. 272.a

I

Iecur, vide Hepar.
Ignis motus examinatur ex aduerſantium opinionibus. 148.a. eius motus in orbem non eſt ſimplex. 153.a. & quomodo ſit naturalis & violentus. 155.a
Ignis cur ſub cœlo ſequatur. 152.a
Ignis in ſua ſphæra non proprie dicitur aſcendere vel deſcendere. 155.a
Ignem nutriri, quid ſit, & quomodo. 271.b
Ignis accretio qualis ſit. 303.a
Ignis an ſub gelidis zonis in ipſo cæli contactu poſſit eſſe, quum ibi non ſiat motus niſi tardiſſimus. 296.b
Ignem refrigerari suo in loco cur neceſſarium ſit. 293.a

INDEX

Ignis omnino incapax putredinis, & cur. 330. b
An verò putreſaciat. 344. a
Imaginatiuæ quæ ſit vis. 369. b
Imminutio quid ſit. 395. a
Indiuiduum, vel indiuidua ſubſtantia, ſeu ſingularitas fuſe explicatur. à quonam conſtituatur, & reddatur hac. 191. a
Indiuidua ſubſtantia duplex, vna materialis, altera abiuncta a materia. 192. a
Indiuiduationis cauſa non poſſunt eſſe accidentia, 192. a
An ſit materia ſignata, 192. b & 193. a
Vel materia quanta. 193. b
Quod ſit forma, pluribus comprobatur. 194. b *per totum.*
Indiuiduum, quum per ſe exiſtat, ſummã habet perfectionem, & ſupremum actum. 193. a
Innominatum non omne eſt in cognitum. 558. a
Inſtrumentorum ordo, quibus anima in eadem operatione vtitur. 383. a
Intellectus commiſtus corpori, vel immiſtus conſiderari tribus modis poteſt. 482. a
Eius immiſtio duplex apud Ariſt. 503. b
Intellectus poſſibilis ab Auerr. & Alex. vnus eſſe tantum numero in tota humana ſpecie creditus eſt, et probatus rationibus eorum. 499. a *per totũ.*
Sed confutantur. 500. a *per totum.*
Eius officium non eſt pati tantum: ſed agit etiam in cognoſcendo. 529. a
Intellectus duas habet entitates, vnam propriam, alteram acquiſitam. 506. b
Intellectum eſſe formam formarum, quo artificio ſit ab Ariſt. dictum. 507. b
Cur ſolus ſit locus ſpecierum, non ſenſus. 482. a
Appellatusq; eſt ab Ariſtotele pluribus nominib. 483. b
Intellectus duplicem habet intelligendi potentiam, vnam propinquam, remotam alteram. 520. a
Intellectus ſolius proprium eſt enunciare atq; diſcurrere. 369. b & 543. a
Quo differat a voluntate. 371. b
Practicus & ſpeculatiuus an ſint animæ potentiæ duæ. 371. b
Intellectus ſpeculatiuus conſtat ex intellectu poſſibili & phantaſmatibus, & intellectu agente. 491. b
Intellectus in habitu quomodo ſit naturaliter ſimilis ſenſui, ex Ariſt. explicatur. 520. a
Intellectus obiectum eſt omne ens. 502. a
Quod dupliciter conſiderari poteſt, vel enim eſt illud obiectum, à quo mouetur intellectus: vel illud quod intellectus eſt aptus, recipere & intelligere. 504. a
Intellectum non cognoſcere ſingulare, quidam poſuerunt. 542. a *per totum.*
Hi refelluntur. 542. b *per totum.*
Sed cognoſcere prius ſingulare, quàm uniuerſale probatur. 545. b *per totum: &*
Intellectus poteſt etiam ſingularia intelligere, ergo etiam prætericta, imo etiam vt præterita. 516. b
Intellectum agentem, & intellectum patientem non duas eſſe formas, ſed vnam, quæ ſola ratione diſtinguitur in duas, qui ita ſenſere memorantur. 529. b
Sed reprobatur eorum opinio. 530. a
Eſſe autem duas ſubſtantias eſſentialiter diſtinctas ex Ariſt. ſententia declaratur. 532. a
Intellectus agens, dum de potentia ducit in actum, in quodnam agere, & quomodo, dicatur, ex varijs opinionibus diſputatur. 523. b *per totum.*
Quæ quidem confutantur. 524. b *per totum.*
Agit enim vt eſt intelligibilis, non vt intelligens. ibidem. 525. a
Vera autem ſententia probatur, quòd iunctus phantaſmati ipſum aptum, habileq; reddit ad ſpeciem quidditatis in intellectu patibili imprimendam. 525. a *per totum, &* 528. b
Iungitur quidem phantaſmatibus ut forma, ſed an eis iungatur in phantaſia; an poſtquam in intellectu patibili ſunt recepta, examinatur. 526. a *per totum.*
Quòd iungitur eis in phantaſia exiſtentibus, & quare. 80. a
Non abſtrahit ſimpliciter, vt vera abſtractio quidditatis dicitur, ſed diſtinguit ac illuſtrat transferens rem de ſenſili ad intellectilem ordinem. 528. b. *per totum.*
Et quomodo dicatur abſtrahere a materia noua declaratio. 544. b
Non producit actum intelligendi in intellectu patibili. 529. a
Eius deniq; officia ſeptem aſſertionibus colliguntur. 529. b
Et q eſt forma immaterialis, & a materia per eſſentiam prorſus abiuncta. 532. a *per totum.*
Quòd non poſſit eſſe vlla intelligentia præter illas, quæ mouent cæleſtes orbes. 533. b *per totum.*
Quòd neque poſſit eſſe alia intelligentia niſi omniũ prima, quæ & mouet vniuerſum mundum, hoc eſt Deus. 534. b. *per totum, & ſeqq. cap.*
Intellectio noſtra eſt ſpecies ipſa impreſſa in intellectu. 513. a
Et quomodo fiat. 518. b
Intellectio noſtra dupliciter conſiderari poteſt, vno modo ſecundum ſuum eſſe formalem, altero ſecundum eſſe repreſentatum. 502. a
Formaliter autem accepta eſt quidem ſingularis: at per repreſentationem poteſt eſſe tum rei vniuerſalis, tum rei ſingularis. ibid. 542. b
Sed quòd prius ſit rei ſingularis, quàm vniuerſalis. 545. b
Intelligendi ordo quidam eſt prorſus nobis naturalis, qui potiſſime in ſimplicium rudi & confuſa apprehenſione conſiſtit. 541. *per totum.*
Intelligendi ordo arbitrarius, acquiſitusq; eſt ille ordo doctrinæ, quod inſtrumentum eſt logicum. 541 a. *per totum*
Intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obiectiuè. 527. a
Intendi ac remitti latius patet quàm magis & minus ſuſcipere. 235. a

Intenſio

Intenſio, ac remiſſio fit dupliciter. 235. b
Interitus, corruptionisq́; tres ſunt modi. 306. b
Inuiſibile omne quomodo ſit perſpicuum ad Ariſtot. ſenſum. 445. a
Iuriſperitiæ facultas à legiſlatoria quomodo diſtat, ac ſubalternetur. 51. a

L

Librorum phyſicæ auſcultationis diuiſio. 11. a
Et deinceps ſingulorum tractatio, & doctrina vniuerſaliter exponitur. Eorundem titulus explicatur. 19. b
Et qua ratione præcedant libros alios naturales. 33. a
Librorum de cælo ſedes, ordo, & ſubiectum ſtatuitur. 20. a. & b
Mundum eſſe ſubiectum quomodo verè dici poſſit. 23. a
De quo ſubiecto Auerrois opinio explicatur, & approbatur. 23. b
Melius tamen eſt dicere ſubiectum eſſe corpus ſimplex, quam mundum. 24. a
Quod declarat, vt 34. b
De eorundem ſubiecto opiniones aliorum examinantur, ac refelluntur. 26. b
Eorundem ordo rationibus probatur, & aduerſantia tolluntur. 31. b
Tertij libri qualis ſit tractatio. 33. b
Librorum de generatione, & interitu collocatio ſubiectumq́; inquiritur. 27. b
Opiniones quorundam reijciuntur. 28. a
Auctoris ſententia propria declaratur. 29. a
Subiectum autem probatur eſſe corpus mixtum. 30. a
Difficultates inde exſurgentes ſoluuntur. 30. a
Eorundem autem ordinis rationes redduntur, & difficultates ſummouentur. 31. b
Librorum Metheorolog. locus, ſubiectumq́; examinatur. 34. b
Ordinis, & inſcriptionis ratio profertur. 38. a
Ordinis præterea graue dubium explanatur. 43. a
Subiectum vero quarti libri excutitur. 39. a
Quod, & ſtatuitur ad Olympiodor. & Auerrois mentem. 40. a
Eiuſdem item locus aſſignatur. 40. b
Tum inſcriptio. 41. b
Librorum de Animalibus diuiſio, ac ordo iuxta Auctoris ſententiam. 46. a
Quodnam ſubiectum ſit in omnibus, ac ſingulis. 59. a
Libri de hiſtoria animalium anteponuntur libris alijs omnibus de animalibus. 46. a
An ſint pars ſcientiæ naturalis. ibidem b
Eorum comparatio cum reliquis de Animalibus. 53. b
Dubium de eorum decimo exoluitur. 53. a
Librorum de partibus animalium locus. 46. b
Librorum De inceſſu animalium. 47. a
Librorum de Anima ibidem. Et
Diſcrimen horum cum libris de partibus ibidem. in K
De loco eorum, opinio Latinorum reprobatur. 53. b
In iis libris, qui dicunt ſubiectum eſſe animam, confutantur. 60. a
Item qui dicunt eſſe animal. 63. b
Id ipſum perperam quidam acceperunt. 48. b
Librorum paruorum naturalium locus, ac ordo eorundem. 48. a
Librorum de ſenſu, ac ſenſilibus. 47. b. & 49. a
Librorum de memoria, & reminiſcentia. 49. a. Et
Librorum de ſomnijs, & diuinatione per ſomnium. ibidem. Et
Librorum de motu Animalium. ibidem. Et
Librorum de generatione Animalium. ibidem. Et aliorum opinio confutantur. 57. a
Librorum de longitudine, & breuitate vitæ. 49. b. Et
Librorum de iuuentute, & ſenectute. vita, & morte. ibidem a. Et
Librorum de ſanitate, & morbo. 50. a
Librorum de plantis vbi ſit locus. 65. a
Linea ſimplex quænam ſit. 186. a
Loci conditiones ex 4. libro phyſicorum explicantur. 257. a
Locus datus eſt corporibus ob eorum imperfectionem. 152. a
Locus mouet, vt cauſa finalis, non vt efficiens. 157. b. & 159. b
Locus naturalis grauium, & leuium indicat, vt finis eorum naturalem motum. 179. b
Logicarum regularum duo genera. 2.
Lumen eſt ſpecies lucis. 445. b. & imago 52. Et eſt viſibile vt quo. 446. a
Lumen poteſt duobus modis accipi, & ut eſt viſibile. ſeu vt quod, ſeu vt quo: & ſolum vt viſibile, vt quo. 455. b
Lumen non eſſe corpus, ex Ariſtotele probatur. 446. b
Lumini an reuera competant, quæ dici de eo ſolent. moueri, percutere, frangi, & reflecti. ibidem.
Luminis natura quæ ſit declaratur, & probatur quo ad eſſe intentionale, & reale in medio. 448. a
Lumen eſſe neceſſarium propter ſolum colorem illuminandum, non propter medium, probabat Auem pace. 450. a
Sed ſolum propter medium illuminandum ſenſit Auer. & Albertus. 450. b
Propter medium, & propter organum tenet Auctor. 451. a
Lumen neceſſarium eſt etiam propter colorem. 452. a
Lumen aſtrorum quomodo calefaciat. 294. a
Lux eſt color, & viſibile vt quod. 446. a
Lux eſt primum, & per ſe viſibile. 452. a
Lux, albedo, & perſpicuum quomodo ſint eiuſdem naturæ. 442. b.

INDEX

M

MARIS, Fœminæq́; munia in generando quæ ſint, contra medicos. 368.a
Materia prima quomodo inuenta, probataq́; ab Ariſt. 68.a
Materiæ primæ cognitio quot modis habeatur: 68.b
Quis autem verus ſit modus & via vera eam cognoſcendi. 69.a & 71.a
Quòd medio Metaphyſico probari non poteſt. 70.b
Duplex autem illa notio à Themiſtio excogitata diſcutitur. 71.a
Qui & materiæ primæ duo illa impoſuit nomina, materiæ ſcilicet, & ſubiecti. 72.b
Materia prima quomodo cognoſcatur per abſtractionem, quam non poſſit abſtrahi a ſe ipſa. 545.a
Materia prima duas habet entitates. 506.b.
Quomodo ſit natura. 123.a
Quomodo ſubſtantietur per poße, vt ait Auerr. potentiaque ſit eius differentia ſubſtantialis. 81.a
Ἄποιος, ideſt omni qualitate, ac forma carens: tum etiam forma, & qualitate induta quomodo debuit eſſe, licet videatur implicare contradictionẽ. 76.b & 82.b
Materiæ primæ quadruplex conſideratio: vna, quæ tantum habetur a philoſopho naturali; duæ aliæ pertinent ad primum philoſophum, quarta eſt cõſideratio abſoluta. 83.b
Materia quomodo dupliciter ſumatur reſpectu formę 197.a & quomodo ſimiliter apud Scotum. 197.b
Materia totius quid ſit. 198.b
De materia prima quomodo res omnes poſſint prædicari, & quomodo negari. 83.b
Materia prima non fuit creata, ſed concreata. & quomodo. 91.b
An ſecundum ſuam naturam actum habeat aliquem. 68.a per totum.
Quòd ei conueniat actus appellatio. 93.a per totum.
An per ſe corporea ſit. & quanta, collatis plurium opinionibus examinatur. 95.b
Quòd non ſit corpus eſt communis opinio. 107.a
Auctoris autem ſententia exponitur. 107.b
Extenditur ad formæ extenſionem. 68.b
Eſt ratio corporeitatis. 109.a
Quomodo ſit ſubiectum accidentium. 214.a
Quomodo ſit æquata cauſa generationis, quomodo non. 216.a
Cauſa ſine qua non, cur dicatur. 216.b
Materiæ præparatio alia eſt priuatiua, alia poſitiua: 556.b
Materiam habere æquam potentiam recipiendi omnes formas, quomodo exponi debeat. 556.b
Habet potentiam naturalem recipiendi etiam formas artificioſas. 125.a
Quomodo ſecundum ſe habeat formam & affectionem. 115.a
Materiæ appetitus quid. 80.a & 81.b
Ea magis appetit formam ſubſtantialem, quàm accidentia. 212.a
Materia quidem eſt cauſa multitudinis indiuiduorũ, ſed forma diſtinctionis illorum inter ſe. 194.b & 195.b
Eſt exiſtentiæ cauſa, vt ſine qua non. 195.b
Materiam ſubiectam eſſe neceſſariam in omnibus quæ fiunt, quâ inductione probetur ab Ariſtot. 8.b
Materia differentiæ & generis ſecundum Alexand. & Auer. 111.a
Materiale quod eſt & ſpiritale in ſenſibus habet medium. 434.b
Mathematicus quomodo differt a natura in contemplandis corporibus. 3.a & 19.a
Medicina pars phyſiologica ex qua parte philoſophiæ naturalis ſit deducta. 47.a
Medium inter extrema eſt duplex. 154.b
Mediorum genera duo ex Auerroe. 237.b
Membris omnibus pro corde eſt arteria, pro cerebro neruus. 385.a
Memoria una quomodo ponatur ab Ariſt. ſed quę primo inſeruiat imaginatiuæ, ſecundario & per accidens etiam intellectui. 516.a & 520.b
Memoria non eſt cognoſcitiua. 369.a
Mens ſola in homine cur diuina dicatur ab Ariſtot. 498.b
Μόριον quomodo vtatur Ariſtoteles. 407.b
Metallorum, foſſiliumq́ue tractatio, vide, Minerarum.
Metalla ac lapides omnes tandem putreſcunt, & in elementa diſſoluuntur, licet aliqua diutiſſime durent. 318.a
Metaphyſicus quo differt à phyſico in abſtractis entib. contemplandis latè diſcutitur. 19.a & 34.a
Migratio formæ atq; accidentis quæ poſſit dari de ſubiecto in ſubiectum. 411.a
Minerarum tractatio vbi apud Ariſt. 42.a
Minimum abſolute, non datur: at
Minimum naturale datur, & quodnam ſit. 239.b
Miſcibilia quomodo remaneant in miſto. 177.b & 187.a & 201.b & 236.b & 240.b
Miſta omnia quomodo media inter elementa ab Ariſt. dicantur. 237.a & 240.b
Miſta habent locum ratione ſimplicium. 187.a
Miſta inanimata in eorum mutatione aliquo modo non videntur prorſus reſolui in materiam primã: aliquo modo videntur. 204.a
Miſta omnia cur in aere putreſcant. 343.a
Item cur in aqua & in terra putreſcant. 343.a
Miſtum perfectum & imperfectum quid ſit. 35.a
Miſtum imperfectum qui negant dari quod non ex 4. elementis conſtet, refelluntur. 36.a
Miſtum imperfectum quodnam in Metherologicis ſit ſubiectum. 37.a
Miſti natura media eſt inter formam elementi & animam

animatæ. 187.b
Miſti inanimati natura eſt vna facta ex pluribus elementorum naturis: vna item eſt qualitas facta ex pluribus contrariis qualitatibus: ſed vna illa natura magis retinet vnius elementi conditiones, quàm aliorum, ex hoc fundamento ſtatuitur ſubiectum motus naturalis in miſto. 177.b & 201.b
Miſtum inanimatum eſt corpus naturale vnũ, vnam habens naturam, non plures, & vnam tantum qualitatem motricem. 177.b
Miſtum a ſua forma naturaliter mouetur: idq; probatur. 173.b
Miſti forma an ſit ſuperaddita formis elementorum. 179.b.
Partim eſſe additam, partim non, quare poſſit dici. 181.a quod ſit vna tantum. 177.b & 201.b & 234.a
Miſtum æqualiter ex elementis cur dari non poſſit. 182.b 183.b
Miſti formæ remiſſio alio modo fit, alio modo qualitatum. 236.b
Miſti generatio, quæ eductio formæ eſt, quomodo a ſolo fiat calore. 302.b & 304.a
Miſti homogenei generatio conſiſtit in perfecta miſtione humidi cum ſicco a calore facta. 305.a
Miſti animati generatio fit a virtute cæleſti, inanimati vero a virtute elementari. 299.a
Miſti generatio nil aliud eſt niſi productio ſubſtantiæ miſti ex elementorum ſub. tantiis. 306.b
Miſti generatio aliquo modo eſt vna, aliquo non eſt vna. 340.a
Miſtum tribus modis corrumpitur, vno quo diſſoluitur in omnia elementa: duo vero alii modi ſunt accidentales combuſtio, & petrificatio. 314.a
Miſti corruptio naturalisq; dicitur etiam putredo: & quomodo fiat. 312.a per totũ. Quid ſit. 313.b
Quod dupliciter fit, a calido ſcilicet, & a frigido, ibidem. & 320.b
Quomodo vero dicatur interitus naturalis ſecundũ alios, qui refelluntur. 314.a
Vera autem ſententia explicatur. 316.b
Modo aliquo eſt miſtio vna, aliquo non. 340.a
Miſti motus naturalis &c. vide infra Motus.
Miſtio quid ſit ex Ariſt. 286.b & 308.b
Eius diffinitio late explicatur, tolluntur q; difficultates. 231.a
Miſtio inanimatorum quid, qualisq; ſit ex Ariſtot. diſſolut. 298.a & ſeqq.
Miſtio omnis vera, eſt elementorum nec alia datur, cui competat definitio illa miſtionis ab Ariſt. tradita. 243.b
Miſtio & miſti diſſolutio eſt mutatio ſubſtantialis. 240.b & 35.a
Miſtio & miſti generatio quomodo re ipſa idem ſunt, ſed ratione diſtinguuntur. 303.b & 306.b & 308.b per totum.
Miſtio & miſti generatio terminos duos habent, elementa ſcilicet ſeparata, & eadem facta vnum quoddam. 309.a & b
Miſtio & generatio miſti ordinatim tria fieri requirunt: alterationem mutuam per actionem, & paſſionem omnium contrariarum qualitatũ inter ſe. ſecundam actionem duarum actiuarum in duas paſſiuas. tertium miſti productionem quæ fit per formæ eductionem. ibid.
Miſtio non præcedit quidem generationem miſti, ſed ſimul ſunt & tempore & natura. 310.a & b
Miſtio tamen prior cognitione quàm miſti generatio debet eſſe. 310.b
Miſtio ex tribus vnionibus commiſtionibus ve fit, plurium ſcilicet corporum, plurium formarum, & plurium qualitatum. 183.a
Non requirit diuiſionem in minima. 259.b
Mobile non dicitur niſi id quod eſt ſubiectum motus. 6.b
Mobile ad formam quid dicatur. 28.a
Motor per emanationem non poteſt eſſe primus. 265.b vide etiam Agens.
Motoris primi & æterni conſideratio qualis apud Ariſt. in 8. phyſic. 17.a & 19.b
Qualis item ſit Phyſico & Metaphyſ. 34.a
Motor primus quomodo ſit motor totius. 155.b
Nec eſt forma materialis, ſed a materia abiuncta. 337.b
Motores æternos demonſtrare an pertineat ad naturalem, an ad Metaphyſ. ad opiniones aliorum examinatur. 130.a & deinceps ſed veritas declaratur. 133.b
Motrix facultas ad quid data animali. 287.b
Motus eſſentia eſt forma fluens. 293.a
Motus medius inter naturalẽ & violentum. 145.a
Motus ſimplex non poteſt eſſe medius inter naturalẽ & contra naturam. 150.b
Eiuſdem conditiones. 185.b
Datur etiam violentus. 185.b
Circularis quid ſit. 186.a
Et rectus. ibid.
Motus miſtus quinam ſit. 186.b de eo aliquorum error. ibid. a. & vera opinio. ibidem.
Motus per ſe et ex ſe. 186.a
Motus cuiuſque naturalis primum principium neceſſe eſt eſſe formam aliquam ſubſtantialem. 177.a
Motus naturalis in miſto quodnam ſit ſubiectum primum examinatur. 179.a
Sicut motus naturalis principium ſtatui poteſt forma ipſius miſti, quæ eſt eius natura. 179.b
Motus miſti factus ſecundum præualens elementum, ſit ne ſimplex an miſtus. 183.b per totum.
Quod eſt ſimplex. 185.a
Motus alii præter localem diuerſis modis poſſunt, & motus, & generationes vocari. 8.a & 68.a
Motus localis non eſt ad formam, ſed ad vbi. 28.a
Motus omnis localis naturalis fit ab appetitu. 188.a
Motus eſt perfectio et cauſa calidi. 152.b & 286.a
Quomodo calorem gignat. 286.b
Vt calefaciat, tres conditiones requiruntur. 292.a

Motus

Motus naturalis duobus modis dicitur. 125. b
Motus definitio de qua poteſtate, vel potentia intelligatur. 164. a
Motus grauium, & leuium latè exequitur. 157. b
Motus grauis, & leuis habet ordinem. 167. b
Motus grauium, & leuium naturalis cur in fine velocior ſit, quam in principio, late inquiritur cauſa. 170. b *& declaratur.* 172. b
Motus velocitatem creſcere propter incrementum grauitatis vel leuitatis, quomodo intelligatur. 174. b
Motus naturalis grauium, & leuium indicari eiuſdem ſpeciei, aut diuerſarum a fine, hoc eſt a loco ſuo naturali. 179. b
Motum producere aliud eſt, & aliud producere rem cum motu. 166. b
Mouere eſt rem ducere de poteſtate ad actum. 158. b
Moueri aliud eſt quam fieri, & generari. 8. a
Muli, & alia quædam animalia cur non generant. 367. a
Multa cur inuicem agant, & patiantur, cauſa ex Ariſtot. 221. a
Multitudinis numeralis cauſa eſt materia. 194. b & 195. & 196
Mundus dupliciter ſumi poteſt. 23. a & 26. b
Mundi nomen eſt æquiuocum. 25. a
Mutatio in accidentibus, vocari poteſt, & motus, & generatio, ex varijs rationibus. 8. a & 68. a

N

NAturæ definitio ſcilicet, quòd eſt cauſa motus, & quietis declaratur. 117. a *& deinceps &* 110. a
Naturam eſſe principium tantum paſſiuum motus, negatur contra Simplic. 120. a
Eſt autem principium motus tum actiuum, tum paſſiuum. & quid vtrunque ſit. 121. a
Naturæ diffinitio competit omnibus naturalibus corporibus tam caducis, quàm æternis. 7. b
Natura ſimpliciter quænam ſit. 121. b
Natura vniuerſalis quænam ſit. 316. b
Natura ſimplex, & miſta quæ ſit. 186. b
Simplex cur ſimplicem efficiat motum. 187. a
Miſta autem eſt media inter formam elementi, & animam. 187. b
Naturam habere quibus competat. 13. b
Natura omnis communis exprimit in indiuiduis accidentia ipſam inſequentia, per quæ ſaltem confuſe cognoſci poteſt. 553. b
Natura quomodo habet aliquid fruſtra. 391. a
Naturæ, eſſentiæve rei cognoſci non poteſt niſi propria ipſius interna principia, ex quibus conſtat, intelligantur. 46. a
Naturale tripliciter dicitur, pro eſſentiali, pro omni re pertinente ad philoſophum naturalem, tertio pro eo quod in ſe habet naturam. 5. a
Naturalis diſciplina duplici conſideratione perficitur. 11. a
Naturalium rerum ſcientia, & doctrina duas in partes diuiditur. 45. a
Naturalis ſcientia, vide ſcientia naturalis.
Naturales res eodem modo cognoſcēdæ ſunt quo ſunt: & quem locum habent in natura, eundem habere in cognitione debent. 7. a
Neruorum ſubſtantia a cerebro deducitur. 182. b
Nigredo eſt color terræ proprius. 442. b
Nigrum videre quare ſit nullum colorem videre: & quomodo cum tenebra ſit eiuſdem naturæ. 442. b & 469. a
Nutriri aliquo eſt vertere illud in ſuam ſubſtantiam. 327. a
Nutritio quid 393. b *ac plenius declaratur.* 413. b
Nutritio in homine fit, & ab anima vegetante, & a rationali. 363.
Partim eſt idem re cum accretione, partim non. 363. b

O

OBiectum reale eſt nobilius ſpecie a ſe producta. 433. a
Obiectum ſenſus quo differat ab obiectu intellectus. 433. b
Oculo tres inſulo humores, Vitreusque a Galeno perperam ſubniger exiſtimatus. 449. b
Vitrei quoque officium male aſſignatum. 463. a & b
Criſtallinus autem verum inſtrumentum viſus. 452. a
Tunicæ præterea tres inſunt. ibid.
Oculus nō propria luce eſt lucidus, ſed lumine extrinſecus recepto. 449. b & 469. b
Oculus quòd non ſit igneus contra Galenum. ibidem.
Olei natura. 348. b
Omnia conſtare ex ente, & non ente, quomodo intellexit Plato. 493. b
Opacum in definitione coloris cur non ponatur, ſed tantum perſpicuum. 443. b
Operationes non ſunt finis Animæ. 52. a
Operationum Animæ diſcrimen. 56. a
Operationum earum potentia eſt medium inter poſitiuum, & priuatiuum. 354. b
Non tamen eſt cauſa media. 355. a
Ordo intelligendi duplex, vnus arbitrarius, vt componere, hoc eſt enunciare prius, quam illud quod inſtrumentum eſt logicum: alter prorſus naturalis, ac inuariabilis, vt apprendere in phantaſmate rem hanc prius, illam verò poſterius. 541. a *per totum.*

P

PArs interdum pro ſpecie ſumitur, ſcilicet pro parte ſubiecta. 374. a
Partes materiales viuentis duplices, heterogeneæ, & homogeneæ. 413. b
Homogenearum alia maiores, minores alia. 414. b
Partium reliqua viuentis vide, viuentis parte.

INDEX.

Partium tria genera inſunt Animalibus. 51.b
Partitionem librorum, ſeu aliarum rerum, aut ſcientiæ, vide in proprijs eorum literis.
Pati eſt propter materiam, nam patiens omne patitur propter materiam. 80.b
Pati & agere quid ſint. 226.b
Perſpicui condenſatio duobus modis fit. 441.b
Perſpicuum quare ponitur in definitione coloris, non autem opacum. 443.b
Perſpicuum & coloratum ſimul quomodo poteſt aliquid eſſe vt ſunt aliqui lapides. 444.a
Perſpicuum, lux, & albedo quomodo ſint eiuſdem naturæ. 442.b
Perſpicui partes duæ, vna tanquam materia, altera tanquam forma. 444.b
Perſpicuum dupliciter conſiderari poteſt, vno modo abſolute, & ſecundum propriam naturam, altero modo reſpectu viſus. ibidem.
Perſpicui materia quæ ſit. ibidem.
Forma item quæ ſit, eiusque effectus, ac munus. 445.a
Perſpicuum quomodo ſecundum Ariſtot. ſit inuiſibile. ibidem.
Perſpicuum terminatum eſt proprium coloris ſubiectum. 452.b
Phantaſmata ſunt in phantaſia, neque eis iungitur intellectus, ſed producunt in intellectu non intellectionem, ſed ſpeciem intelligibilem, quæ iungitur intellectui, non phantaſma ipſum. 480.b & 518.b
Phantaſia cognoſcitiua quidem eſt, at non vt memoria eſt imaginum ſpecierumq́; conſeruatrix: organumq́; diſtinctum habet. 516.b
Et quomodo imprimat imagines in memoria. 517.a
Phyſicus quo differt a Mathematico. 3.a & 19.a
Quo differt a Metaphyſico in conſiderandis entibus abſtractis. 19.a
Planetarum motus diurnus quomodo poſſit eſſe æternus, ſi ſit violentus. 155.a
Planetarum motus non eſt mistus. 186.b
Planta qualibet duas habet animas. 363.a
Plantæ an duplici calore participent, vt Galenus voluit. 346.a
Vnam tantum concoctionem alimenti habet. 397.b
Plantarum partibus tractatis, & conſideratis, cur Ariſtot. & Theophr. ſiluerit de earum forma. 65.a
Pluuia cur ex vapore non a ſolo frigore mediæ regionis aeris generetur. 282.b
Pluuia facta ad medium montem veneris, agri Patauini, exiſtente Auctore in illius ſummitate in aere omnino ſereno. 283.b
Pori in corpore ob duas cauſas ſiunt. 395.a
Potentia materiæ quid ſit examinatur. 76.b
Potentia duplex actiua, & paſſiua, & vtraque ſumitur dupliciter. 76.b
Potentia materiæ duplex vniuerſalis, & particularis: & quæ ſint. 79.b
Duplex item iuxta Simplic. vna quæ formam præcedit, altera formam inſequitur. 79.b & 164.a
Quænam opponatur actui. 86.a
Potentia particularis non eſt æterna, & quæ ſit æ 80.a
Quomodo ad materiam ſe habeat. 85.a
Potentia materiæ gradus habet ad formas. 125.a
Potentia recipiendi formas numero infinitas an ſit in ſingula portione materiæ, contra Ioan. Gandauenſem, & Achillinum. 86.b
Potentia obiectiua Scoti reprobatur. 89. & b
Potentia eſt aptitudo indiſtinctè reſpiciens contraria: ideo ab eo non fit reſiſtentia, ſed ab actu. 163.a
Potentia, quæ eſt in genere qualitatis, eſt effectus per emanationem. 395.a
Potentia omnis eſt in 2. ſpecie qualitatis. 77.b
Potentia, & actus non ſunt relatiua: opponuntur priuatiuè: & ſunt idem re, & differunt ratione. 78.a
Potentia cauſa alia, actus verò alia. 216.a
Prædicamenti cuiuſq; ordo, & deſcenſus quanto magis inferior eſt, in eo tanto magis tranſimus ad perfectionem, & actum. 193.b
Prædicamentorum ſunt tria tantum priora quæ naturam habent abſolutam, reliqua reſpectiuam. 28.a
Principia rerum naturalium tria explicantur. 67.a per totum.
Principium motus actiuum, & paſſiuum ſeparari non poteſt. 124.a
Principis officium non eſt circa particularem, ſed vniuerſalem actionem. 38c.b
Priuatio illa, quæ eſt tertium principium rerum naturalium quo differat a pura negatione ad Ariſtotelis mentem exquiſite deſcribitur. 73.a
Eadem definitur. 75.a
Priuatio illa ſemper habet formam aliam coniunctã ad Ariſt. mentem. 73.b
Propterea eſt quodammodo forma. ibid.
Priuatio remota quæ ab aliquibus dicta eſt, improbatur. 74.b
Priuatio vniuerſalis quomodo ad materiam ſe habeat, ſit ne de eſſentia primæ materiæ, an accidat materiæ. 76.a & b
Quomodo ſe habeat ad materiam in prima notione acceptam. 80.b
Quomodo verò ad materiam ſe habeat in ſecunda notione acceptam. 84.a
Priuatio eſt neceſſaria, ac inſeparabilis a materia. 76.b & 81.a & b
Nec opponitur formæ. 82.a
Eſt æterna apud Ariſtotelẽ, qui & materiam ponit æternam. 80.a
Cur non ſit 4. principium rerum naturalium. 84.b
Priuationem quòd non diſtinxerit Plotinus a negatione, errauit. 75.b
Producere formam in materia eſt aliud, & aliud producere formam tantum. 431.b
Propoſitio quibus duobus modis priua dicatur. 456.a
Putredo quid ſit. 313.b
Putredinis definitio ab Ariſtot. data per partes ſingulas

gilas explicatur. 318.a per totum.
In ea definienda Ariſtotelis artificium. 337.a
Galeni definitio improbatur. 337.b
Illis definitio an comprehendat omnem putredinis modum, vel alia extet ſpecies non comprehenſa. 325.b & 330.a per totum.
Putredo, tribus ordine quodam temporis ſuccedentibus conſummatur. 319.b & 322.b
Putredo quomodo fiat. 312.a per totum.
Dupliciter fieri poteſt, & a calido, & a frigido. 313.b
Tum a calore alieno, tum a proprio frigore, quomodo fieri dicatur. 320.b
Secundum partem quæ fit, & quomodo fiat ex aliorum ſententia. 328.b per totum, ſed ex Auctoris mente. 330.a per totum. cur ſic appelletur. 334.a
Perfecta, & imperfecta quomodo, & in quibus fiat. ibidem, b
Illa ſecundum partem, an ſit interitus formæ ſubſtantialis, an ſit mera alteratio ſecundum alios, diſputatur: ſed de hoc Auctor ipſe ſtatuit. 333.b per totum.
Imperfecta plures habet gradus. 333.b
Et cur ab Ariſtot. vocetur ſeparatio a natura. 334.b
Cur non diſtinguatur a morte. 339.a
Quomodo aliquo modo ſit mutatio vna, aliquo non. 340.a

Q

Qualitates primæ dupliciter conſiderari poſſunt. 280.a
Qualitates primæ quomodo ſint, aut non ſint formæ elementorum, ſed accidentia. 246.b
Eædem pluribus nominibus ſolent ab Ariſtot. appellari, vt ſe habent ad elementa. 247.a
Propter quid elementis a natura tributæ. 255.b
Qualitatum primarum quomodo duæ dicantur actiuæ, & duæ paſſiuæ. 250.b
Qualitatum primarum actio alia vniuoca, alia æquiuoca. 251.b
Qualitates paſſiuæ cur non patiantur ab Actiuis niſi coniunctæ. 252.a
Qualitates primæ cur ita ſint ab Ariſtot. definitæ. 252.b
Qualitatum primarum, prout ſunt elementorum accidentia, cauſæ quænam ſint, ex alienis opinionibus declarantur. 255.b
Sed ex Auctoris ſententia quomodo ſint elementis naturales, a cæloque proueniant. 257.b
Eædem ſiue ſummæ in elementis, ſiue remiſſæ in miſtis præcedunt generatione formas ſubſtantiales. ſunt autem formis elementorum alia ratione priores, alia poſteriores. ibidem.
Qualitates binæ, an ſint in quolibet elemento ſummæ an remiſſæ, vel an vna ſumma, altera remiſſa, ſecundum varias opiniones copioſe diſputatur. 259.a per totum.
Qualitates primæ actiuæ quæ pendent a cælo, quibus primo inſint ſummæ, & quibus remiſſæ. 261.a & 265.a & 280.a
Qualitates primæ paſſiuæ a cælo quomodo pendeant. 262.a & 280.b
Nec poſſunt eſſe in elementis niſi ſummæ, vt in igne, & terra ſumma ſiccitas: in aere & aqua ſumma humiditas. 262.b contra hoc ſex dubia proponuntur 263.a ſoluuntur autem 263.b & confirmatur. 266.b
An verò vim aliquam agendi habeant. ibid.
Difficilius auferuntur, quam actiuæ. 268.a
Qualitates ſymbolæ elementorum, an differant ſpecie, nec ne, ſecundum aliquos diſſeritur. 269.a
Auctor aſſerit eſſe vnius, & eiſdem ſpeciei, nec differre niſi ſecundum magis, & minus. 267.b
Etſi non differunt ſpecie, habent tamen differentias conſideratione dignas. 270.b
Qualitates ne duæ ita intereant, vt aliæ duæ contrariæ generentur, an duæ quidem intereant, & nulla gignatur, in contrariorum elementorum ingreſſu, & pugna. 274.b
Qualitas duplex, quæ reſtringit materiam ad certam formam, & quæ non. 82.b
Qualitatum naturalium remiſſione, aut intenſione factæ intra aut extra certos terminos, quomodo ſubſtantialis forma in miſto ſeruatur; aut deſtruitur. 226.a & b
Qualitatum actiuarum dominium in paſſiuas quomodo ſit intelligendum, variæ expoſitiones recenſentur. 299.b per totum.
Qualitas quæque latitudinem habet æqualem. 300.a & b
Qualitatum duarum actiuarum quis actionis ſit modus in duas paſſiuas, late diſcutitur. 304.b per totum.
Qualitatum primarum duplex eſt actio, vna immanens, altera tranſiens. 305.a
Qualitates actuales a medicis, & potentiales, ſeu virtuales vocatæ, quomodo differant. 323.b
Qualitates ſenſiles accidentia ve non migrant de ſubiecto in ſubiectum, ſed multiplicant ſpeciem ſuam, & ad totum circumſtans perſpicuum diffundere poſſunt. 431.b & 473.a
Quantitas quomodo materiam inſequatur, & ſit inſeparabilis ab ea. 98.a & 254.b
Quomodo autem inſequatur formam. 98.a
Eſt conditio materialis. 423.b & 101.b
Quantitatis duplices terminos dat forma, ibidem. & 401.a
Quantitas non eſt quartum principium generationis, ſed conditio quædam materiæ. 202.b
Quantitatis incrementum fieri duobus modis poteſt. 401.a
Quantitas interminata examinatur ad ſenſum D. Thomæ, & Auerrois. 96.b & deinceps. Sed Auerr. ſententia declaratur, & confirmatur. 98.a per totum.
Eſt eadem numero cum terminata. 100.a

Quantitas maior duobus acquiritur modis. 403.b

Quidditas an diſtinguatur ab eo, cuius eſt quidditas. 143.b

Differt a forma ratione. 198.b

Quies quomodo ſit cauſa finalis motus. 154.a

R

Rationalis facultates, vide in anima rationalis.

Rationalitas, & humanitas non ſunt duæ formæ. 198.a

Raritas, & denſitas duplex: altera quæ proprie eſt in prædicamento Qualitatis, conſiſtens in partium tenuitate: altera conſiſtit in partium inter ſe diſtantia. 402.a

Reactio quid ſit, & de ea Ariſtot. auctoritas fusè explicatur. 217. *E cur ſit neceſſaria.* 220.b. & 221.b

Reactio in motu alterationis, quæ, qualisque ſit. 225.b

In motu quoque locali. 227.b

Reagere &

Repati quid ſit. 220.b &

Dupliciter dicuntur. 222.a

Realiter differre duobus modis intelligi poteſt. 351.b

Relatiua ſecundum eſſe, & ſecundum dici exponuntur. 78.b

Relatiui natura, & eſſentia, diuerſa ab Abſoluti natura quomodo. 94.b

Remitti, ac intendi patet latius quam magis, & minus ſuſcipere. 235.a

Remiſſio, ac intenſio fit dupliciter. 235.b

Remiſſio formæ alio modo fit, alio modo qualitatum, in miſto. 236.b

Remiſſio omnis an fiat per admiſtionem contrarij. 264.b

Remiſſio luminis fit ſine commiſtione contrarij, & per graduum minutionem. 265.b

Res, & intentio quomodo poſſit aliquid eſſe. 448.a

Rei conſiderandæ modus æqualis debet eſſe rei conſideratæ, & quomodo. 5.a, & 24.b, & 28.b

Qui tamen alicubi negligendus eſt. ibidem.

Reſiſtentia quid ſit & vnde proueniat. 222.b

Reſiſtentia fit ab actu non a potentia. 163.a

Reſiſtentiæ cauſæ quæ ſit. 223.b

Reſiſtentiæ maioris minorisve cauſa quænam ſit. 225.a

S

Sanguis dupliciter conſideratur, primus perfectione, & intentione naturæ: & primus ſolo ordine generationis: ex Auerroe. 380.b

Sanitatis, morbiq; tractatio qualis debeat eſſe in naturali ſcientia. 50.a

Et quomodo a medica tractatione differt. 51.a

Sanitatis, & morbi cauſæ non omnes ſpectant ad naturalem. 50.b

Scientiæ naturalis definitio, & partitio, eiusq; ſcopus, 9.a. & deinceps.

Duplex eiuſdem partitio. 45.a

Scientia naturalis duo initia conſiderari poſſunt, vnũ quod ipſa ſecundum ſe poſtulat: alterum ob noſtram meliorem cognitionem. 12.a

Scientia naturalis an perfecte ſit ab Ariſtot. tradita. 66.a

Et quod ordine compoſitiuo ſit tradita. 66.b

Scientiæ naturalis ſubiectum eſt corpus naturale vniuersè ſumptum. 2. & 7.a

Et à quibus libris Ariſtot. id eliciatur. 9.a

Scientiæ ſubiectum duabus partibus conſtat, re nempe conſiderata, & modo conſiderandi. 3.b

Seminibus inſunt duæ vires ex Ariſtot. vna ab eis ſeparata; altera non ſeparata. 498.a

Senectus eſt exiccatio. 420.b

Senes cur deterius videant. 471.b

Senſitiui facultates, vide in Animæ ſentientis facultates.

Senſibilis animæ vires facultatesque ordinatim quænam ſint, colliguntur. 370.a

Senſibilia dum percipiuntur, quomodo tria fiunt ordinate. ibidem.

Senſilium ſpecies quædam cur videntur eſſe mediæ inter ſpiritale, & materiale. 434.b

Senſile obiectum eſt qualitas materialis, cuius ſpecies eſt accidens ſpiritale. 426.b

Senſiles ſpecies habent eſſe in fieri, non in facto eſſe. 428.a

Senſilium ſpecierum alia eſt ſpiritalitas, & alia ſubſtantiarum immaterialium. 428.b

Senſilium ſpecierum ſpiritalitas differt a ſpiritalitate ſubſtantiarum immaterialium. ibidem.

Et habent gradum. 434.a

Senſilia omnia in ſenſum agunt ſpiritaliter. 430.a & 434.a

Senſiles qualitates talem habent naturam, vt multiplicent in medio ſpeciem ſuam ſpiritalem. 431.a & 472.b

Senſuum externorum numerus. 369.a

Senſuum internorum numerus. ibidem.

Senſus communis ad quinque ſenſus externos quam rationem habeat. 369.b, & 370.a

Senſus in ſentiendo quo agat modo. 437.b. per totum.

Senſus idem & agit; & patitur. 436.b

Senſus agens an detur. 426.b. per totum, & deinceps ex aliorum opinionibus.

Vera autem opinio declaratur. 431.a. per totum.

Senſus obiectum quo differat ab obiecto intellectus. 434.a

Sentiendi, ac intelligendi vis quale organum requirat. 383.b

Sentiendi actus, ſenſiove a quonam agente producatur, variè diſputatur. 434.b per totum.

Confutantur qui variè ſenſerunt. 435.b per totum.

Verior

Verior ſententia exponitur. 436. b. per totum.
Producitur autem ex eo, quòd inducatur ſenſile. ibidem.
Eidem tria ſunt in ſtantia. 438. b
Eius enim cauſa effectrix eſt anima, ibidem & 437. b
Sicci definitio. 347. b Dubium de eo motum. 248. a ſoluitur. ibidem.
Similare corpus quid. 39. b
Singulare, & vniuerſale diuerſis modis ſe habent ad materiam. 196. b
Singulare etiam cognoſcitur ab intellectu non tantū vniuerſale. 502. b & 542. a per totum. & 531. b
Priusq; cognoſcitur, quàm vniuerſale. 545. b
Solis orbis quoto ordine ſit, ex Ariſt. & alios. 286. a & 288. a
Eius ſolius corporis motus an ſit cauſa ſufficiens generationis caloris in hoc mundo inferiore. 288. a & deinceps.
Species continet plures conditiones, ac plures differentias, quam genus, proinde difficilioris eſt abſtractionis. 552. b
Species omnes ſunt æternæ Ariſtoteli. 29. a
Species intelligibiles quales in anima dicantur. 508. & deinceps ad longum.
Species impreſſæ ab aliquibus ponuntur. 510. b
Sed ab aliquibus reijciuntur. 511. a. & 520. b
Imprimi in intellectu a phantaſmatibus neceſſariū eſſe, probatur. 511. b per totum.
Species ipſa impreſſa, eſt intellectio. 513. a & 518. a
Species impreſſæ, nec precedere poſſunt intellectionē, neque poſt eam ſeruari. 515. a per totum. & 517. b per totum.
Specierum entitatem quidam negarunt, hoc eſt, nullius formæ receptionem fieri, ſiue in ſenſu ſiue in intellectu, aſſerentes: qui confutantur. 513. b per totum.
Species formæve in medio, ideſt aere, ac in anima quadam habent eſſe medium inter materiale, & ſpiritale, ſeu intentionale. 448. b
Species ſpiritalis non eſt quanta formaliter, ſed ſolum repræſentatiue. 472. a
Specillorum vſus qua ratione ad videndum valeat. 463. b
Spiritus animalis non eſt igneus, contra Galenum. 469. b
Spiritus a corde geniti, & ad cerebrum miſſi, inſeruiunt animali facultati. 382. a & 383. a & 384. a
Vnius ſpeciei ſunt non duplicis, iiq; vitales, contra Gal. 384. a & b
Subiecti conditiones ex Ariſtotele in poſt. analyt. declarantur. 3. b
Subiectum ſcientiæ duobus partibus conſtat, nempe re conſiderata, & modo conſiderandi. 2. a
Subiecti cuiuſque cognitio perficitur ex cognitione naturæ, & propriorum ipſius accidentium. 46. a
Subiectum diſtinguitur ab intentione. 61. a
Subiectum eſſe illud per quod ſcientia, ſiue totalis, ſiue partialis diſtinguitur ab alijs: verum eſt de ſcientijs totis, ſed non ſemper de partibus. 62. a
Subiectum recipiens aliud eſt, & aliud conditio ei neceſſaria ad recipiendum. 213. a
Subſtantia quomodo tempore prior ſit accidentibus. 100. a
Subſtantiæ prædicamentum quem habet ordinem in gradibus ſuis. 113. b
Subſtantiæ abſtractæ, an poſſint probari eſſe alio medio, quam motu. 128. per totum.
An ex ſolo æterno motu.
Subſtantiarum ſeparatarum duplex habetur cognitio, confuſa ſcilicet, & diſtincta: & cui ſingula conueniat. 132. b
Subſtantia indiuidua, vide indiuiduum.
Subſtantia abſtracta eſt hæc ſingularis vt per ſe ipſam, quum ſimplex ſit. 192. a

T

Tenebra, & nigredo quomodo ſint eiuſdem naturæ. 442. b
Terra quomodo putreſcat. 332. a
Terræ proprius color eſt nigredo, vt reliquorum elementorum albedo. 442. b
Theriaca, vel non habet veram, & proprie dictam miſtionem, vel ſi habet, ea eſt miſtio elementorum, non miſtorum eam ingredientium. 243. b
Tranſitus ad omnem qualitatē nō eſt alteratio. 404. a
Totum quomodo de anima poteſt dici. 373. a
Totum quandoque pro omnium ſpecierum animæ collectione ſumitur. 374. b

V

Vegetatiui facultates, vide, in Animæ vegetantis facultates.
Venarum notanda origo. 382. b
Verum, & bonum differunt tantum ratione, ſed idem ſunt re: ex hoc duo conſtituunt obiecta duarum facultatum animæ rationalis. 372. a
Vini putredo quæ, qualisq; 331. b
De eadem, quæ vinum in acetum conuertit, dubium excutitur. 344. b per totum. ſoluitur autem. 347. b per totum.
Vino calor an duplex inſit, & quis ſit. 345. b & 346. a quòd ineſt. 347. a
Duplex quoque humidum. ibid.
Violentum eſt dupliciter. 148. b
Violentum nullum quare perpetuum, exquiſita ratio. 149. b
Violentum eſt cōmunius quàm contra naturam. 150. b
Viſibile aliquid dicitur, vel formaliter, vel obiectiuè. 527. a
Viſibile, & color idem ſunt quidem ſubiecto ſed ratione differunt, & quomodo. 441. a
Viſibile duplex eſt, vt quod, & vt quo. & quænam ſint viſibilia, vt quod, & vt quo. 445. b
Viſio quo fiat modo. 495. a malè ſenſit Democritus. 457. per totum.
Ariſtot. autem rectè quidem. ibid.

Sed

INDEX.

Sed Galenus inique eum refellit. 457.b

Idem Galenus cum Platone eadem ſenſit. 458.a

Confutatur autem. 459.b.

Viſui cur non pateant aliquando ea, quæ præſentia oculis ſunt. 438.b

Viſus intellectui eſt ſimilis. 440.a

Vita contemplatiua eſt maxime accommodata humanæ naturæ. 483.a

Viuentis generatio quid ſit ſecundum Ariſt. 368.b

Viuenti duæ inſunt generatrices facultates. 368.b de Viuentibus tractatio, & doctrina tres in partes præcipuas diuiditur. 46.a

Viuens dum augetur quomodo idem numero maneat, hinc inde adductis opinionibus, diſquiritur. 406.a

Quomodo omnibus eius partibus fiat additio magnitudinis, ſecundum alios. 407.a per totum.

Vera ſententia, quæ ſit probatur. 408 a per totum.

Viuentis partes materiales duplices, heterogeneæ, & homogeneæ. 413.b

Vtriſque primo competit accretio. ibidem.

Quomodo fiant in accretione maiores. 414.b

Et partibus formæ omnibus, & partibus materiæ, ſed non omnibus additionem fieri magnitudinis, quomodo intelligatur. 417.a

Earum quæ dicuntur homogeneæ, quædam maiores ſunt, quædam minimæ. 414.b

Minimæ partes quomodo augeantur. 415.a

Maiores totaq; materia quomodo augeantur. 415.b

Materiæ non omnes partes extenduntur. ibidem.

Viuentis forma quæ & anima vegetans eſt, eius que partes quomodo fieri maiores dicantur. 417.a

Materialis pars aliqua an ſit, quæ non fluat, ſed eadem per totam vitam ſeruetur. 419.a

Viuentium corpora ſemper fiunt ſicciora. 420.b

Viuens augeatur ne ratione materiæ, an ratione formæ. 422.a

Viuentibus ſolis competit accretio. ibidem.

Vniuerſaliora cognoſcenda prius quam minus vniuerſalia in doctrinis, & notitia diſtincta rerum adipiſcendis. 547.b

Vniuerſalius quod eſt, an prius ordine, & tempore minus vniuerſali cognoſcatur cognitione naturali noſtra confuſa, ad mentē aliorum diſceptatur. 548.a vſque ad 549.

Vniuerſale, & ſingulare diuerſis modis ſe ad materiam habent. 196.b

Vniuocationis ratio debet eſſe ſimplex. 108.b

Vnius rei quomodo vnum ſit eſſe, & quomodo plura. 203.a

Vnum quatuor modis ex Ariſt. dicitur ſed maxima omnium eſt vnitas numeralis. 195.b

Voluntas quo differat ab intellectu. 371.b

FINIS.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE NATVRALIS SCIENTIAE CONSTITVTIONE,

CONSILII RATIO. CAP. I.

QVISQVIS in naturalium rerum conſideratione fructuoſe verſaturus eſt, debet ante omnia ipſius naturalis diſciplinæ naturam, & conditionem cognoſcere, præterea vero, & eius diuiſionem in partes, & ipſarum partium ordinem, proprioſque ſingularum ſcopos non ignorare. Nam ſi artificioſa eius ſcientiæ fabrica bene intellecta ad ordinatam rerum naturalium cõtemplationem accedamus, longè melius, atque facilius abditas rerum cauſas, intimaque naturæ arcana penetrare apti ſumus; vt è contrario ea ignorata ſatis magnum inde fructum percipere nemo poteſt. Tradidere quidem eam ſcientiam priſcis temporibus complures, ſed in eo munere ita excelluiſſe creditur Ariſtoteles, vt nemo in hac philoſophiæ parte non modo illi præferendus, ſed ne comparandus quidem cum eo eſſe videatur; quod quidem omnium, & antiquiorum, & poſteriorum ad hæc vſque tempora philoſophorum conſenſio comprobauit: Tot enim viri præclariſſimi, & Græci, & Latini, & Arabes in interpretandis naturalibus Ariſtotelis libris ætatem conſumpſerunt, vt cognouiſſe omnis poſteritas videatur, non poſſe ab humano ingenio excellentius tradi naturalem philoſophiam, ſiquidem tantum honoris neque naturalibus Auicennæ, aut Galeni libris, neque magni Platonis Timæo habitum eſſe certum eſt. Quoniam igitur iampridem concepta hæc opinio poſtea quaſi per manus tradita ad hanc vſque tempeſtatem peruenit, & vſque adeo inualuit, vt nunc illi, qui naturalem philoſophiam diſcere cupiunt, nullo niſi Ariſtotele doctore vtantur, & in omnibus philoſophantiũ Gymnaſijs ad vnius Ariſtotelis naturales libros declarandos interpretes etiam magnis ſtipẽdijs ſtatuantur, non paruum operæpretium facturum me eſſe exiſtimaui, ſi Galenum imitatus, qui de artis medicæ conſtitutione libellum conſcripſit, ego quoque vniuerſæ ab Ariſtotele ſcriptæ naturalis philoſophiæ ſtructuram, & artificium declarauero, & ea; quæ alij ſingulos Ariſtotelis libros interpretaturi, ſparſim, & ſeparatim præfari conſueuerunt, in vnum ipſe congeſſero, eiuſque diſciplinæ vnitatem. naturamque, & partes, & harum artificioſam diſpoſitionem quanta potero breuitate, & claritate ob oculos omnium poſuero. ſic verò & quam alias logicæ artis ſtudioſis operam præſtiti, eandem nunc philoſophis quoque præſtitero, vt enim tunc de Logicis rebus ſcripturus ante omnia de ipſius Logicæ natura, & partibus dicendum eſſe iudicaui; ita nunc de rebus Naturalibus volumen Deo fauente propediem edituros, in primis Naturalis ſcientiæ naturam, & fabricam à me hoc libello explicatã, tanquam præludij, ac præparationis loco cunctis Ariſtotelicæ theoricæ ſtudioſis exhibebo. Quanquã enim non defuere, qui ante me tale quoddam onus ſuſcepiſſe videntur, nam ſcripſere aliqui de ordine librorum naturalium, aliqui etiam præfationes in omnes Ariſtotelis naturales libros compoſuerunt; attamen, vt diuerſæ ſunt hominum ſententiæ, ſpero non defuturos quibus hic labor meus non ſuperuacaneus fore videatur; nam vbi ita ab alijs cognitam rei veritatem reperero, vt nil a me addi poſſe videatur, ego lubens aliorum ſententiæ

ſubſcribam, & tanquàm eius relator, & interpres nitar ſaltem eam reddere clariorem; vbi verò nihil, in quo acquieſcere poſſim, ab alijs dictum inuenero, non dubitabo aliquid ipſe noui, quod mihi ratio perſuaſerit, in medium adducere, & alijs ad iudicandum proponere: nec deſpero mea hæc ſcripta aliquid eſſe vtilitatis habitura, nam ſi alijs fortaſſe non proderunt, auditoribus ſaltem meis non paruo ea vſui fore, meq́; ipſum magno labore leuandum per ea eſſe non dubito: quum enim in hac patria Academia naturalē philoſophiam publicè interpreter, ob idque cogar quotannis ſingulos Ariſtotelis libros declaraturus non parum temporis conterere in ijs præludijs, quæ προλεγόμενα appellantur, eo poſthac labore ſuperſedebo, maiorem in ipſo Ariſtotele declarādo progreſſum facturus; maximum certè tunc faciam, quum cæteri omnes a me erunt editi libri naturales, in ijs enim diſputationes omnes, quibus examinandis ſolemus in quoque libro ſeriem dictorum Ariſtotelis interrumpere, tractandæ à me in ſtudioſorum vſum, & excutiendæ ſunt. Interea exiguum hoc magni laboris exordium accipiant: quod quanto eis gratius, atque vtilius fuerit, tanto me ad totum abſoluendum opus promptiorem, & animatiorem reddet.

De ſubiecto totius ſcientiæ naturalis opinio vera.
Cap. II.

QVoniam in primis cognoſcendum eſt quid ſit diſciplina naturalis, quod quidem ad eius genus attinet, ſatis apud omnes conſtat eam eſſe ſcientiam ſpeculatiuam, quum eius ſcopus non ſit operari, ſed ſcire res naturales; propria igitur differentia inquirenda eſt, quæ ipſam conſtituat, & ab alijs ſcientijs ſeiungat; ſumitur autem cuiuſque ſpeculatiuæ ſcientiæ differentia à proprio ſubiecto, hoc enim vnum propriam cuiuſque ſcientiæ naturam conſtituit, ſeparatq́; ab alijs omnibus; videndum igitur eſt quodnam ſit proprium ſubiectum totius naturalis philoſophiæ: nec ſubiecti nomine intelligo quancunque rem conſideratam, ſecundum quam acceptionem etiam principia, & accidentia ſubiecti poſſunt appellari ſubiectum; ſed hac nimis lata ſignificatione reiecta propriè ſubiectum accipiamus, quale in primo libro poſteriorum ſtatuit Ariſtoteles in qualibet ſcientia contēplatiua, nempe quod a principijs, & affectionibus diſtinguatur, cuius conditiones iam ſunt à me diffuſè in operibus logicis declaratæ: videntur quidem res naturales, quæ ſub huius diſciplinæ conſiderationem cadunt, numerari ab Ariſtotele in initio tum ſecundi libri Phyſicæ auſcultationis, tum tertij de Cœlo, ſcilicet cœlum, elementa, miſta, animalia, ſtirpes, & horum ſpecies, in horum enim omnium conſideratione verſatur philoſophus naturalis; ſed hoc cognoſcere non ſatis eſt, quum enim ſcientia naturalis vna ſit, & vnitas ſcientiæ ſumatur ex vnitate ſubiecti, oportet res omnes naturales prædictas ſub vnum aliquod genus reducere, quod eas omnes complectens dicatur ſubiectum vnum totius naturalis philoſophiæ & ipſi toti adæquatum.

Lib. de tribus præcognitis.

Hoc igitur quodnam ſtatuendum ſit, interpretes Ariſtotelis ſuperioribus temporibus non conſenſerunt, fuitque inter eos maximè controuerſum: ſed hac tempeſtate videntur omnes in hanc ſententiam conueniſſe, quòd corpus vniuerſè ſumptum, quod & cœleſtia, & inferiora omnia complectatur, quatenus naturale, hoc eſt quatenus habens in ſeipſo naturam, quæ motus principium eſſe definitur, ſit commune ſubiectum totius ſcientiæ naturalis; quam ſententiam ego abſq; dubio veram eſſe cenſeo, quum & Ariſtotelis teſtimonio ſatis claro, & efficaci ratione comprobetur.

Subiectum ſcientiæ naturalis.

Quum enim ſubiectum ſcientiæ duabus partibus conſtet re conſiderata, & modo conſiderandi, vt in operibus logicis dictum eſt, ſitque in hac ſcientia res conſiderata corpus, modus autem conſiderandi quatenus habens in ſe principium motus, iuxta communem, quam veram eſſe diximus, opinionem, vtramque ab Ariſtotele apertè pronunciatam legimus: nam in initio & ſecundi phyſici & tertij de Cœlo ſola corpora nominat vt ſubiectum philoſophiæ naturalis; ſed clariſſimè in principio primi de Cœlo aſſerit ſcientiam naturalem verſari in corporibus, & horum principijs, & affectionibus; nam præterquam quòd apertè nominat corpus vt naturalis ſcientiæ ſubiectum, illud idem affirmat dicens principia, & affectiones corporū in hac ſcientia conſiderari, ſiquidem id ſubiectum eſt, cuius principia & affectiones quæruntur. Quòd autem modus, & ratio conſiderandi corpus non ſit, niſi vt habens in ſe principium motus, aſſerit clarè Ariſtoteles in principio ſecundi Phyſicæ, dum inquit res naturales a nōn naturalibus diſtingui per hoc potiſſimum, quòd quatenus ſunt naturales habent in ſeipſis principium motus, quod quidem alijs non competit, niſi per accidēs, ſcamnum enim & quodlibet aliud corpus artificioſum habet quidem in ſe principium motus, non tamen per ſe, quia non vt artificioſum, ſed quatenus materiam habet corpus naturale, vt lignum, vel lapidem: atqui certum eſt vnamquamque rem ab alijs diſtingui per formam, non per materiam; igitur habere in ſe principium motus eſt inſtar formæ, & eſt formalis ratio ſubiecti, qua corpus phyſiologię ſubiectum ab aliarum ſcientiarum ſubiectis ſeparatur; etenim, vt artes mittamus, quę verſantur

1 de natu. log. & lib. de præcogn.

tur in corporibus, Mathematicus quoque, qui contemplatiuus eſt, corpora contẽplatur, non ea tamen ratione quatenus habent in ſe principium motus, quia hoc ſolius philoſophi naturalis proprium eſt. ſed alius apud Ariſtotelem locus eſt hoc mirificè confirmans, isq; conſideratione dignus eſt, quoniã à multis perperam

Declaratio tex 71. ſecundi Phyſ. intelligitur; locus eſt cõtextus 71. ſecundi Phyſicę auſcultationis, vbi Ariſtoteles inquit; Quęcunque mota mouent, ſunt phyſicę conſiderationis; quæcunq; verò non mota mouent, non amplius: ſed ea Ariſtotelis verba difficultatem faciunt, quoniam primus motor æternus mouet, & eſt immobilis, tamen eſt phyſicæ conſiderationis, quũ de ipſo agatur in octauo libro

Communis expoſitio. auſcultationis phyſicæ. Dubium hoc ſolent alij ita ſoluere: primus motor eſt phyſicæ conſiderationis quoad quæſtionẽ an ſit, quòd enim exiſtat oſtẽditur a philoſopho naturali ex ęterno motu; at non eſt phyſicæ conſiderationis

Confutatio. quoad quęſtionem quid ſit, ſic enim ad Methaphyſicum pertinet. ſed hæc ſolutio nõ eſt conſona verbis Ariſtotelis ſequentibus, qui ſtatim rationem afferens cur non ſit phyſicę conſiderationis, ita ſubiungit [non enim in ſeipſis habentia motum, aut principium motus mouẽt, ſed immobilia ſunt] itaque ſi hæc communis ſolutio vera eſt, oportet ęquè in omnibus validam eſſe rationem Ariſtotelis, vt quicquid nõ habet in ſe principium motus, non ſit phyſicæ conſiderationis quoad quid eſt: licebit ergo ita argumentari, motus, locus, tempus, & alia accidentia naturalia non habent in ſe motum, aut principium motus. ergo nõ ſunt phyſicæ conſiderationis quoad quid eſt; quòd ſi cauillando dicant Ariſt. de ſolis mouentibus loqui, verum quidem illud eſt, attamen ratio Ariſtotelis ſi in his eſt efficax, debet pariter in omnibus habere efficacitatem: immò verò neq; in mouentibus omnibus locum habet, nam calor, & frigus agunt, & mouent, nec habent in ſe principium motus, ſequitur ergo hæc non eſſe phyſicæ cõſiderationis quoad quid eſt; falſa tamen eſſe conſtat hæc omnia conſequentia, nam accidentia naturalia cognoſcuntur à philoſopho naturali & quòd ſint, & quid ſint; quòd autem non habeant in ſe principium motus, manifeſtum eſt, quia hoc proprium eſt corporum naturalium, accidentia verò naturalia non dicuntur habere naturam, ſed eſſe à natura, vel ſecundùm naturam, vt dicitur in ſecundo Phy

Vera expoſitio. ſicorum. Hac itaque ſolutione reiecta, ego puto ita eſſe reſpondendum: Phyſicus conſiderat & ſubiectum ſuum, & principia, & affectiones eius, quorum trium conſiderationes in quo diſcrepent iam declaratum a nobis eſt in operi-

Lib. de præcog. bus Logicis; Ariſtoteles autem in memorato loco non loquitur abſolutè de phyſica conſideratione cuiuſcunque rei, ſic enim ratio, quam adducit, idonea non eſſet, ſed loquitur de ſolius ſubiecti conſideratione, & de illo, quod à philoſopho naturali conſideretur vt ſubiectũ, non vt affectio, neque vt principium; itaque illud tantum a phyſico vt ſubiectum conſiderari dicit, quod in ſeipſo habeat motum, & principium motus, ita vt quicquid huiuſmodi eſt, in ea ſcientia conſideretur vt ſubiectum, quod verò tale non eſt, non poſſit in ea habere locum ſubiecti, per hoc tamen non ſtat quin poſſit in ea vel vt principium naturale, vel vt naturale accidens conſiderari; tollitur itaque omnis difficultas, quia primus motor immobilis, quum non habeat in ſe principium motus, non eſt conſiderationis phyſicæ vt ſubiectum phyſicum, per hoc tamen non ſtat quin à phyſico poſſit conſiderari vt principium: ſic motus, locus, calor, frigus, & alia accidentia naturalia, quum non habeant in ſe principium motus non poſſunt eſſe ſubiectum phyſicum propriè acceptum, ſunt tamen accidentia phyſica, & quatenus talia ſunt, cognoſcuntur à philoſopho naturali & quòd ſint, & quid ſint,

Declaratio tex 73 ſecundi lib. Phyſic. Hoc idem confirmant verba Ariſtotelis in contextu 73. eiuſdem libri, vbi ait (duo ſunt principia mouentia phyſicè, quorum alterum non eſt phyſicum, quia non habet principium motus in ſeipſo) nam quomodo dicit alterum eſſe mouens phyſicè, nec tamen eſſe phyſicum? certè nullus alius eſſe poteſt ſenſus verborum Ariſtotelis, niſi quòd eſt principium phyſicum, & ita a phyſico poteſt vt principium conſiderari, ſicuti reuera conſideratur, at non eſt ſubiectum phyſicum, quia non habet in ſe principium motus; hæc eſt huius difficultatis tutiſſima ſolutio. Quoniam igitur ratio illa ab Ariſtotele adducta nil aliud probat, quàm non conſiderari a phyſico vt ſubiectum, quicquid non habet in ſe principium motus, manifeſtum eſt rationem formalem ſubiecti ſcientiæ naturalis apud Ariſtotelem hanc vnam eſſe, quatenus habens in ſe principium motus, per hanc enim vnam ſeparat Ariſtoteles ſubiectum phyſicum ab eo, quod non eſt ſubiectum phyſicum; illud autem, quod habet in ſe principium motus, non eſt niſi ſubſtantia corporea, vt aſſerit Ariſtoteles in contextu quarto ſecundi phyſicorum: nullum igitur aliud ſtatuendum eſt ſubiectum totius ſcientiæ naturalis, niſi corpus naturam habens. Ipſa quoque naturæ definitio hoc idem teſtatur, nam conueniens erat, vt in ipſo huius ſcientiæ initio ſubiecti definitio proponeretur, hæc autem facilè intelligitur, ſi ſolum intelligatur nomen naturæ: definitur ergo natura, non vt principium ſubiecti, ſed vt ſubiectum, hoc eſt vt ratio formalis ſubiecti, ex qua intellecta ſtatim apparet quid ſit corpus naturam habens, ideo Ariſtoteles ſtatim poſt definitionem naturæ ſubiungit. definitionem habentis naturam, quod totius naturalis

philoſophiæ ſubiectum eſt. Ratione quoque hoc comprobatur, illud enim ſtatuere oportet ſcientię ſubiectũ, cui omnes conditiones competunt, quas Ariſtoteles in poſterioribus Analyticis dixit in cuiuſque ſcientiæ ſubiecto poſtulari, at hæ competunt omnes corpori naturam habenti, quod ita oſtendimus; conditiones ſubiecti, vt ex ijs libris colligimus, & vt in operibus Logicis declarauimus, hæ ſunt; ſubiectum debet eſſe præcognitum & quid nomen ſignificet, & quid nomen ſignificet, & quòd ſit; debet omnibus, quę in ſcientia conſiderantur, ſubſtratum eſſe, & ipſum nulli ineſſe; debet habere principia, & accidentia demonſtranda; ac denique debet toti ſcientiæ eſſe adęquatum, ita vt neque eam excedat, neque ab ea excedatur, hoc autem eſt omnes partes ſcientiæ in eius conſideratione verſari, & ipſum in nulla ſciẽtia, niſi in illa ſola tractari poſſe. Corpus autem naturam habens præcognoſcitur quid nomen ſignificet, ſiquidem eius declaratio tanquam totius ſcientiæ principium proponitur ab Ariſtotele in initio totius naturalis philoſophiæ; notiſſimum etiam eſt quòd ſit, & nihil eo notius eſt in ſcientia naturali, per quod poſſit demonſtrari, idque Ariſtoteles ipſe proteſtatur in contextu ſexto eiuſdem ſecundi phyſicorum; quod habeat principia, & accidentia, quæ de ipſo demonſtrantur, ita manifeſtum eſt, vt nulla declaratione indigeat: nulli etiam ineſt corpus naturale, quum ipſum per ſe exiſtat, ſed ipſum omnibus in naturali ſcientia conſideratis ſubſtratum eſt, nam ſi diligenter omnia, quę in ea ſcientia tractantur, percurramus; nihil inueniemus, quod non eius principium, aut accidens ſit, nempè vel ipſius communis generis, vel alicuius ſpeciei. Eſt etiam toti ſcientiæ adæquatum, quum enim tractari ſubiectum nil aliud ſit, niſi eius principia, & affectiones inueſtigari, nulla certè huius ſcientię pars eſt, in qua de ipſo non agatur; ſiquidem nulla eſt, in qua non agatur de principio, aut de accidẽte aliquo corporis naturalis: nulla eſt etiam alia ſcientia, in qua agatur de corpore naturali quatenus naturam habet, & in qua eius principia, & accidentia quatenus talis conſiderentur: ſola igitur, ac tota ſcientia naturalis eſt de corpore naturali quatenus naturale eſt: hoc igitur eſt totius huius ſcientiæ ſubiectum adæquatum.

Cõditiones ſubiecti.

Lib de tribus præcog.

Hic plures aliorum ſententię ad bonum ſenſum trahuntur. Cap. III.

SEntentia hæc ex aliarum conſideratione confirmatur, quicuncunque enim aliud quidpiã huius ſciẽtiæ ſubiectum ſtatuunt, ij vel idem dicũt, quod corpus naturam habens, vel falſum dicunt; tres hac in re inuenio opiniones probabiliores, quę ad verum ſenſum trahi poſſunt. D. Thomas in principio primi Phyſicorum inquit ſubiectum eſſe ens mobile, vetans ne dicamus corpus mobile, ea ductus ratione, quòd Ariſtoteles in ſexto eorum librorum probat omne mobile eſſe diuiduum, quod eſt probare omne mobile eſſe corpus, quare ſi corpus mobile ſubiectũ eſſet, probaretur ſubiectum in ſcientia ſua, quod dicendum non eſt. Idem tamen in initio primi libri de Cœlo inquit ſubiectum eſſe corpus mobile, quæ etiam Alberti, & aliorum compluriũ ſententia fuit, vidit enim tãdem D. Thomas illius argumenti ſui vanitatem, quia licèt in ſexto libro oſtendatur oẽ mobile eſſe diuiduum, non ob id probatur dari corpus mobile; tum quia non idem eſt eſſe diuiduũ, & eſſe corpus, ſiquidem linea, & ſuperficies diuiduæ ſunt, nec tamen ſunt corpora; tum maximè quoniam non eadem eſt propoſitio, datur corpus mobile, & omne mobile eſt corpus, quũ illa ſit omnibus notiſſima, hæc dubia, & ab aliquibus negata, qui animam per ſe mobilem eſſe dicebãt; quamobrẽ ſiue concedatur, ſiue negetur animam, immò & res omnes per ſe moueri, non minus hæc eſt manifeſta, datur corpus mobile, non hãc igitur probat Ariſtoteles in eo ſexto libro; quemadmodum ſi quis probaret omne album eſſe hominem, non ob id probaret dari hominem album, quum hæc ſit manifeſtè vera, illa manifeſtè falſa. Scotus verò ſubiectum ſtatuere videtur ſubſtantiã naturalem; ita vt tres extent opiniones, quum alij ens mobile, alij corpus mobile, alij ſubſtantiam naturalem ſubiectum eſſe dicant; at ſi has benè perpendamus, non differũt niſi nominibus, quum enim rem conſideratam alij ponant ens, alij ſubſtãtiam, alij corpus, modum verò conſiderandi alij mobile, alij naturale, tamẽ ſi ſano modo verba eorum ſumantur, eandem dicunt rem conſideratam, & eundem conſiderandi modum, quocirca Ariſtoteles quoq; varijs in locis ſubiectum ſcientię naturalis his omnibus modis nominauit. Illi igitur, qui dicunt modum conſiderandi eſſe, vt mobile, per mobilitatem vel intelligũt aptitudinem illam ad motũ, quæ eſt accidens, & qualitas quædam; vel intelligũt principium internum, vnde hæc aptitudo, & motus ipſe fluit: ſi qualitatem intelligant, in difficultatem meo quidem iudicio inſolubilẽ incidut, quum enim huius mobilitatis cauſa ſit ipſa rebus naturalibus inſita natura, demonſtrari poterit à priori modus conſiderandi de re conſiderata per medium naturale in ipſa ſcientia naturali, corpora namque ſunt mobilia, quoniam hẽnt naturam, ſic autem ſubiectum in ſcientia ſua per cauſam demõſtraretur, quod omnino abſurdum eſt. Reſtat igitur vt nomine mobilitatis intelligant internum motus principium, nempe naturalitatem, ſiue naturam ipſam,

D. Thomas

Albertus.

Scotus.

vt eos

vt eos puto intellexiſſe, ita vt nil aliud apud eos ſignificet mobile, quam naturam habens. Qui verò modum conſiderandi eſſe dicunt, quà naturale, clarius id ſignificaſſe videntur, tribus enim modis accipi poteſt naturale: primo ſumitur pro eſſentiali, quemadmodum etiam natura pro eſſentia ſumitur, vt quum dicimus hanc eſſe rei naturam, & hoc eſſe illi naturale; ſecundo modo ſumitur naturale pro omni re pertinente ad philoſophum naturalem, ſic materia prima dicitur principium naturale, & motus dicitur accidens naturale, & res naturalis: tertio ſumitur ſtrictius pro eo, quod in ſe habet naturam, hoc eſt internam quandam propenſionem ad recipiendum motum; huiuſmodi autem ſunt ſola corpora, ſic enim nec materia, nec motus eſt naturalis. Illi igitur, qui vel ens ſubiectum eſſe dicunt, vel ſubſtantiam, vel corpus quà naturale eſt, non poſſunt niſi tertio modo ſumere naturale; primum enim omnino abſurdũ eſſe manifeſtum eſt; ſecũdus verò omni artificio carens, ac puerilis eſſet, quicquid enim ſubiectum eſſe dicamus quatenus naturale, hoc eſt quatenus pertinẽs ad philoſophum naturalem, ſubiecti nomine complectimur omne pertinens ad philoſophum naturalem, quoniam ab eo, quod eſt quatenus ipſum, ad de omni efficax ſemper, ac neceſſaria eſt illatio; omnia igitur & principia & accidentia naturalia ſpecies ſubiecti erunt, proinde nulla erunt ſubiecti principia, nulla accidentia ab ipſo ſubiecto diſtincta; idque eſſet accipere ſubiectum latè pro omni re conſiderata, quam acceptionem nimis rudem, & à noſtro inſtituto alienam eſſe iam diximus. In tertia igitur ſola ſignificatione ſumptum eſſe ab illis naturale manifeſtum eſt; ſed clariſſima omnium eſt appellatio modi huius conſiderandi, ſi dicamus quatenus naturam habens, ſeu quatenus habens principium motus, ſic enim omnem vitamus ambiguitatem, & errandi occaſionem, quam fortaſſe præbere poteſt illa dictio, naturale, propter varias, quas commemorauimus, huius vocis ſignificationes.

Naturale dicitur tripliciter.

Hunc igitur conſiderandi modum ſi omnes ſtatuunt, neceſſe eſt rem quoque cõſideratam eandem ab omnibus poni, & ſubſtantiam, & ens ab eis accipi pro corpore: etenim omne habens principium motus in ſeipſo corpus eſt; idem ergo eſt ens habens principium motus, & ſubſtantia habens principium motus, ac corpus, quemadmodum ens riſibile, ſubſtantia riſibilis, animal riſibile idem ſignificant, nempe ſolum hominem. Rectius eſt tamen dicere corpus, quam ſubſtantiam, vel ens, propterea quòd in ſcientijs contemplatiuis debet modus conſiderandi eſſe æqualis rei conſideratæ, vt alibi declarauimus: oſtendimus enim non pugnare inter ſe hæc duo, modus conſiderandi eſt æqualis rei conſideratæ, & eſt anguſtior, illamq; coarctat; æquales enim ſunt quatenus ſunt res quædam, quæ extra animam exiſtunt, nullum enim extra animam datur corpus, quod nõ habeat in ſe principium motus, & nullum datur habens in ſe principium motus, quod non ſit corpus: attamen ſi alterum vt res ſumatur, alterum verò vt modus, rem modus coarctat, non vt rem, ſed vt conſiderabilem; corpus enim eſt conſiderabile non modò vt habens naturam, ſed etiam alijs modis, poteſt enim mente concipi abiunctum ab omni aptitudine ad motum, & conſiderari tantummodò vt quantum, quæ eſt conſideratio Mathematica: hoc autem eſt manifeſtiſſimũ in illis ſcientijs, in quibus idem eſſe videtur modus conſiderandi, ac res conſiderata, vt in Metaphyſica, in ea namque ſubiectum eſſe dicimus ens vt ens eſt, in quo dicto eſſet abſurditas, & nugatio manifeſta, niſi modo aliquo ens reſtringeret ens, reſtringit enim non vt res, ſed vt modus, ſiquidem vt res non modò ſunt æquales, ſed idem; at acceptum ens pro re latius patet, quam ens acceptum pro modo; ens namque pro re acceptum omnia complectitur, & nihil excludit, nam & mobile, & naturale, & magnitudo, & numerus ens eſt; ſed quodlibet tamen horum, ſi ſumatur vt modus conſiderandi, nullum aliorum continet, & ea omnia excludit, nam conſiderare vt ens, non eſt conſiderare vt mobile, neque vt magnitudinem, & è conuerſo cõſiderare vt mobile eſt quidem conſiderare ens, at non eſt conſiderare vt ens: ens igitur, quod omnia continet, reſtringitur ab hoc modo conſiderandi, quatenus ens, quũ ab hoc cœteri omnes modi excludãtur; ratioque huius eſt, quoniam materiæ eſt amplitudo, & indeterminatio, formæ verò diſtinctio, ac determinatio; quoniam igitur res conſiderata locum obtinet materiæ, modus autẽ conſiderãdi tenet locum formæ, neceſſe eſt vt ens acceptum pro re conſiderata latius pateat, q̃ ens acceptum pro modo conſiderandi, & ab hoc coarctetur. Dico igitur rem conſideratam, & modum conſiderandi debere eſſe ęqualis ambitus, quatenus res quædam ſunt, ſic enim ſeruatur eſſentialis connexus, neque per hoc ſtat quin res cõſiderata reſtringatur à modo cõſiderandi: quocirca melius eſt ſubiectum ſcientiæ naturalis ſtatuere corpus quatenus naturam habens, quam ſubſtantiam, aut ens quatenus naturam habens, quia habere naturam eſt accidentale quiddam ſubſtantię, & enti, niſi dicamus ſtrictè ſumi ſubſtantiam, & ens pro ſolo corpore. Quum itaque Ariſtoteles varijs in locis loquens de ſubiecto ſcientiæ naturalis modo ipſum vocet corpus, modo ſubſtantiam, modo ens, vel eſt inconſtans, vel per hæc omnia ſolum corpus intelligit: ſic etiam quum modũ conſiderandi modo ſtatuat quatenus mobile, modò quatenus habens prin-

Modus conſiderandi, debet eſſe æqualis rei conſideratæ. vide 1. lib. de nat. log. cap. 18.

Ariſtoteles

cipium motus, & quietis, neceſſe eſt vt per mobile intelligat idem, quod naturam habens: nam in principio primi libri de cœlo inquit ſcientiam naturalem verſari in corporibus, in principio autem tertij libri dicit eam verſari circa ſubſtantias, intelligit autem corporeas, quia ſtatim eas recenſens ſola corpora nominat: & in primo contextu ſexti Methaphyſicorum inquit ſcientiam naturalem verſari circa talem ſubſtantiam, in qua eſt principium motus, & quietis. ſumit enim ſubſtantiam non omnem, ſed talem, nempè illam tantùm, quæ corporea eſt, hæc enim ſola habet in ſe principium motus: attamen in calce eiuſdem contextus inquit philoſophum naturalem conſiderare ens mobile, per mobile intelligens idem, quod habens principium motus; & per tale ens illud idem, quod prius per ſubſtantiam corpoream. Sic Auerroes in principio quarti Metaphyſ. inquit ens mobile eſſe ſubiectum ſcientiæ naturalis, in primo autem libro de Cœlo commentarijs ſecundo, & quinto inquit ſubiectum ſcientiæ naturalis eſſe corpus; in ſua autem præfatione in primum Phyſicorum inquit ſubiectum eſſe res ſenſiles quatenus tranſmutabiles, quę verba ſignificant corpus quatenus mobile, ſed ſtatim declarãs quid intelligat per mobiles, ſubiungit, ideſt quatenus in ſeipſis habent principium motus, & quietis, ſumit igitur mobile pro habente principium motus. Notare autem poſſumus Ariſtotelem, & Auerroem de ſubiecto naturalis ſcientiæ loquentes appellatione corporis vſos eſſe in libris naturalibus, in Metaphyſicis verò appellatione ſubſtantiæ & entis, hæ namque voces pertinent propriè ad Metaphyſicum; intellexit tamen ſolum ens corporeum, & ſolam ſubſtantiam corpoream, vt prædiximus.

Auerroes.

Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius ſubiectum ſtatuerunt. Cap. IIII.

Illorum ſententias, qui aliquod naturali corpori æquale huius ſcientiæ ſubiectum eſſe dixerunt, ad rectum ſenſum trahi poſſe iam oſtendimus: nunc de eorum quoque opinionibus, qui nullam defenſionem recipiunt, aliqua breuiter dicamus: hi in duas ſectas diſtincti eſſe videntur, aliqui enim communius aliquod corpore naturali, aliqui etiam eodem ſtrictius ſubiectum ſtatuerunt: quem vtrunque errorem explodere oportet, Primum quidem non defuerunt, qui ens mobile ſubiectum eſſe dicentes, palam profeſſi ſint ſe id ſumere vt latius patẽs, quam corpus mobile, ſiquidem non ſola corpora, ſed materia quoque, & forma mobiles dici varijs modis poſſunt: corpus quidem dicunt eſſe ſubiectum motus, materiam eſſe primam radicem, ac fundamentum omnis paſſionis, quia pati eſt propter materiam, & moueri eſt pati: formam verò eſſe terminum motus: itaque corpus dicunt eſſe mobile ſubiectiuè; materiam fundamentaliter, formã terminatiuè; proinde materiam, & formam non modò eſſe principia corporis mobilis, ſed etiam eſſe ſpecies entis mobilis, quod eſt æquatum ſubiectum totius ſcientiæ naturalis. Huius ſententiæ vanitatem ſola nominis ſignificatio declarare põt, mobile enim non dicitur niſi id, quod eſt ſubiectum motus; materia per ſe nõ mouetur, ſi quidem id, quod mouetur, actu eſt, vt inquit Ariſt. in q̃nto phyſicorũ; ſed mouetur materia per accidens, nempe dum mouetur corpus, cuius pars eſt, quare ſoli corpori eſt attribuendus motus. Multò minus mouetur forma eo modo, quẽ iſti fingunt, nam terminare motum nõ eſt moueri, namo adueniẽte termino ceſſat motus. Sed nil certè ineptius eſſe poteſt, quam dicere quicquid cũ motu cõiunctum eſt, ſeu quicquid relationem aliquam habet ad motũ, mobile eſſe, ſic enim quicquid a naturali philoſopho conſideratur, ſpecies erit entis mobilis, proinde ſpecies ſubiecti: omnia igitur locum ſubiecti habebunt, nulla dabuntur principia, nulla accidentia a ſubiecto ſcientiæ diſtincta. Pręterea quemadmodum motus maximè propriè, ac pręcipuè dicitur de motu locali, ſecundariò de alijs; ita locus vt terminus motus localis magis dicetur terminatiuè mobilis, quàm forma, quę generationis, ſeu alterationis terminus eſt: attamen nihil ab Ariſtotele alienius eſt, quàm locum dicere mobilem, quũ apertè aſſerat eſſe prorſus immobilem. Tempus quoque tanquam numerus motus mobile erit: ſed quid magis erit mobile, quam motus ipſe? Vaniſſima igitur eſt hęc ſententia, & abſona rationi, ac doctrinæ Ariſtotelis a nobis antea declaratę. Sed nonminus aliena eſt a verbis Thomæ, quem iſti ſe tueri profitentur, nam in principio primi libri de cęlo dicit ſolum corpus eſſe ſubiectum ſcientiæ naturalis; in initio autem primi Phyſicorum, vbi dicit ens mobile, declarat etiã ſe per mobile nil aliud intelligere, quam habẽs in ſe principium motus: quoniã igitur omne habens in ſe principiũ motus corpus eſt, videtur ab ipſa potius nominatione corporis quàm a re, abhorruiſſe eo in loco Thomas, eo ductus argumento, cuius poſtea leuitatem ſe cognouiſſe indicat in præfatione primi libri de Cęlo. Patet igitur nihil latius patens corpore mobili ſtatuẽdum eſſe ſubiectum naturalis philoſophiæ; nil enim, quod non ſit corpus, habet in ſe principiũ motus; & nihil, quod principium motus in ſe non habeat, poteſt in hac ſcientia habere locum ſubiecti iuxta ſententiam Ariſtotelis, ſed ſolum vt principium, vel vt accidens corporis naturalis locũ habere põt in naturali philoſophia.

Themiſtæorum ſententia de ente mobili.

Confutatio

Confutatio

Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore anguſtius ſubiectum ſtatuerunt.

Cap. V.

Nonnullorū opinio. ALiqui verò in contrarium errorem incidentes aliquod naturali corpore ſtrictius ſubiectū eſſe dixerunt, nempe corpus generationi, & interitui obnoxiū, *Argumētū illorum.* hoc moti argumento: illud eſt ſubiectū totius ſciētiæ naturalis, cuius principia in primo Phyſicorū libro quæruntur; at quæruntur ibi principia rerum tantum caducarum, teſte Ariſtot. in contextu 68. eius libri; ergo hæ ſolæ ſunt ſubiectum: quare cœlum iuxta horum opinionē non conſideratur à naturali vt ſpecies ſubiecti, *Alia opin.* ſed vt ſubiecti principium. Alij verò nec cęlū, nec elementa ſub ſubiecto ſcientiæ naturalis contineri exiſtimarunt, ſed ſubiectū ſtatuerūt corpus naturale miſtum, cuius & cœlum, & elementa principia ſunt: videntur hi eodē fermè argumeto moti in hanc ſententiā veniſſe, elementa enim, & cœlum eiuſdem ordinis eſſe vidētur, & vt eiuſdem ordinis corpora ab Ariſtotele conſiderari, nam in libris de Cęlo ęquè conſiderantur vt ſimplicia corpora, è quibus mundus conſtat, deinde in libris de ortu, & interitu æquè vt principia miſtorum, cœlum vt efficiens, elementa verò vt materia; quare ſi cęlum in ſcientia naturali vt principium conſideratur, elementa quoque vt principia ſubiecti conſiderari dicēdum eſt. Quum autem hi rem cōſideratam dixerint eſſe alij corpus naturale caducum, alij corpus naturale miſtū, in modo tamen conſiderandi conſenſerunt, dicentes illud conſiderari quatenus mobile, hoc eſt quatenus habens in ſe principium motus. Sed *Confutatio vtriuſq; opinionis.* errarunt vtrique in vtriſque; in re quidem conſiderata, quoniam ſi cœlum, & elementa non cognoſcuntur à naturali philoſopho niſi vt principia, ſcientia naturalis manca, & imperfecta eſt: res enim naturales eo modo ſunt cognoſcēdæ, quo ſunt, & quem locum habent in natura, eundē habere in noſtra cognitione debent; atqui in natura non ſolum ſunt principia aliorum, ſed ſunt etiam abſolutè naturalia corpora ſine vllo aliorum reſpectu, & per ſe exiſtūt, nec minus etiam deſtructis omnibus miſtis exiſterent: ſunt igitur cognoſcenda a philoſopho naturali tum vt aliorum principia, tum ſecundùm ſe vt naturalia corpora, proinde vt ſpecies *Simplicium corporū tractatio duplex.* ſubiecti; idque expreſsè notatum ab Auerroe legimus in primo, & vltimo commentarijs tertij libri de Cœlo, vbi dicit perfectam ſimplicium corporum notitiam in his duabus tractationibus eſſe conſtitutam; vna, qua conſiderantur, vt naturalia corpora, & vt ſubiectum, qua ratione tractantur in quatuor libris de Cœlo; altera, qua conſiderantur vt aliorum principia, qualis eſt eorum tractatio in libris de Generatione. Sed quis non videat huius dogmatis abſurditatem? tractari enim vt principia eſt tractari aliorum gratia, hoc autem de cœleſti ſaltem corpore abſurdiſſimū eſt, id enim dicere propter alia exiſtere nefas eſt, exiſtit n. præcipuè propter, ſe ſecūdariò autem propter alia; eſt igitur etiam per ſe cognoſcēdum, attamen à nullo per ſe cognoſcetur, niſi dicamus a philoſopho naturali, nulla namq; alia ſcientia eſt, in qua cęlum vt naturale corpus cōſideretur, aut conſiderari poſſit. Patet autem ea conſiderantibus, quæ ab Ariſt. in libris de Cœlo dñr, competere omnia ijs corporibus per ſe, & abſolutè ſine vllo miſtorum reſpectu; & propria ipſorum accidentia ibi de ipſis demonſtrantur tanquam de ſubiecto: quare dubitandum minimè eſt illa corpora in libris de Cœlo vt ſubiectum conſiderari. Peccarunt etiam hi in modo conſiderandi, quem talem adiecerunt, vt propriam ipſorum ſententiam euerterint: dicentes enim ſubiectum eſſe corpus caducum, vel corpus miſtum quatenus mobile, dicunt omne mobile eſſe ſubiectum, cuicunque enim competit eſſe mobile, ſeu habere in ſe principium motus, illud neceſſe eſt, ipſis ēt confitentibus, eſſe ſubiectū philoſophiæ naturalis: non ſola igitur miſta corpora, neq; ſola caduca, ſed etiam elementa, & cęlum in ſcientia naturali hñt locum ſubiecti, quum ſint per ſe mobilia corpora, & habeāt ſingula in ſeipſis principiū proprij motus naturalis. Hunc igitur errorem in adijciendo modo conſiderandi cōmittunt, q̃ ipſum ampliorem ponunt re cōſiderata, ſic enim pugnantia dicunt, & idē ſimul affirmāt, & negant; nam cœlum, aut ēt elementa negāt in ſcientia naturali habere locum ſubiecti, idq; poſtea affirmant dum dicunt modum conſiderandi eſſe quatenus habens in ſe principiū motus, ſic enim dicunt omne habens principium motus eſſe ſubiectum ſcientię naturalis. Ad argumentum aūt illorum, quod ex tractatione *Ad argumentum reſponſio aliorum.* primi libri Phyſicorum ſumebatur, vñr alij ita concorditer reſpondere, principia, de quibus in primo Phyſicorum agitur, propriè ſumpta non competunt niſi rebus caducis, at impropriè, & proportione quadam cœlo quoq; accommodari poſſunt ratione motus localis, in quo tria illa notare poſſumus, ſubiectum & duos contrarios terminos, nempe a quo, & ad quem. Sed hęc communis reſponſio meo iudicio *Reſponſionis confutatio.* vera non eſt: nam materia, & forma conſiderantur ab Ariſtotele tum in primo, tum in ſecundo libro Phyſicorum, diuerſis tamen modis, in primo vt principia generationis corporis naturalis, in ſecundo vt principia *Materia, et forma conſideratio duplex.* motus, & quietis, ſecundùm quam conſiderationem cōpetit eis nomen naturæ. Quod igitur cœlo aptari eadem principia poſſint, cōcedendum eſt; prout conſiderantur in 2. lib. ſed

non prout conſiderantur in primo; nam ſicuti in inferioribus corporibus dicimus formam eſſe propriam naturam vniuſcuiuſque, & principium proprij motus naturalis, ita in Cœlo eſt propria natura, quæ eſt proprij motus principium, & proportione reſpondet formę, quę in corporibus caducis eſt principium motus; ob id definitio naturę eſt communis omnibus naturalibus corporibus tàm caducis, quàm æternis. At in primo libro conſiderantur eadem principia reſpectu ipſiuſmet naturalis corporis, nempe vt principia, ex quibus naturale corpus generatur, & conſtat, quæ conſideratio non poteſt aptari Cœlo, quia Cœlum apud Ariſtot. ex his principijs genitum non eſt, neque ex ijs conſtat, ideoque Ariſtot. in contextu 68. eius libri apertè dicit ſe de principijs loqui rerum tantummodo naturalium, quæ generationi, & interitui obnoxiæ ſunt. Quod verò dicunt eadem principia poſſe Cœlo accommodari reſpectu motus localis, nihil eſt, ſiquidem non ea conſiderat Ariſtot. in primo libro vt principia motus, ſed vt principia corporis naturalis, quæ conſideratio nullum habet locum in Cœlo, immo neque concedendum eſt poſſe eadem principia accommodari motui locali prout in primo libro conſiderantur, ſiquidem aliud eſt moueri, aliud eſt generari, & fieri, eſt enim motus à poſitiuo in poſitiuum, generatio verò à priuatiuo in poſitiuum, ideò alij motus pręter localem poſſunt diuerſis modis & motus, & generationes vocari, vt aquę calefactio dicitur motus alterationis quatenus eſt à frigido in calidum, dicitur etiam generatio quatenus eſt calidi ex non calido; ſed motus localis non recipit appellationem generationis, niſi ad modum impropriè; nec dicere ſolemus id quod loco mouetur, generari, vel fieri, niſi maximè impropriè; licèt Ariſtot. in contex 24. octaui Phyſic. hunc loquendi modum diſputandi tantùm gratia & ad conuincēdum magis aduerſariorum errorem vſurpauerit: ratioq; huius eſt, quoniam generari, ac fieri propriè dicitur, quando acquiritur forma aliqua inhærens illi, quod mutatur, eaque eſſe non poteſt niſi in vna triū categoriarum, nempe ſubſtantiæ, vel quantitatis, vel qualitatis, hę namque ſolæ ſunt res abſolutæ, quæ poſſunt appellari formæ; at locus eſt res externa, quæ non poteſt vocari forma rei motæ, à qua poſſit motus vocari generatio; id verò, quod vocamus vbi, reſpectum habet ad locum externum, nec eſt verè abſolutum quod poſſit vocari forma; ob id Latini motum, qui eſt ad locum, ab alijs omnibus diſtinguere ſolent, tanquam à motibus ad formam. Quoniam igitur principia in primo Phyſicorum ea ratione conſiderantur, quatenus ſunt principia ex quibus aliquid generatur, & fit idque manifeſtum eſt in definitione primæ materiæ, & in toto ferè eo primo libro, vaniſſimum eſt id, quod illi dicunt, ea poſſe accommodari motui locari; eaque fuit cauſa, cur videamus Ariſtot. aliarum omnium mutationum tam ſubſtantialium, quam accidentalium exempla tuliſſe in illo libro, eaſque omnes conſideraſſe; de motu autem locali ne verbum quidem feciſſe, nec vllum vnquam eius exemplum attuliſſe in declarandis tum principijs contrarijs, tum ſubiecta materia. Maximè autem atteſtatur huic veritati in contextu. 63. eius libri, vbi perfectam faciens enumerationem omnium, quæ dicantur fieri ſiue ſecundum ſubſtantiam, ſiue ſecundum accidentia, vt perfecta inductione colligat hanc vniuerſalem, in omnibus, quæ fiunt, neceſſaria eſt ſubiecta materia, omnes mutationes recenſet tum ſubſtantiales, tum accidentales, & tum ab arte, tum à natura factas, ſola tamen excepta mutatione ſecundùm locum, cuius nullam facit mentionem, quoniam illi non conuenit verbum, fieri, ſeu generari. Patet igitur communem hanc ſolutionem falſam eſſe, proinde argumentum non eſſe ſolutum. Vera huius argumenti ſolutio poſtea manifeſta erit, quum de ordine librorum, ac de primi libri Phyſicorum cum ſecundo connexione loquemur, nunc breuiter dicimus id non poſſe negari, in illo primo libro agi de principijs corruptibilium tantum, ſed negandam eſſe illam maiorem, illud eſt ſubiectum, cuius principia in primo Phyſicorum libro conſiderantur, puto enim cum Auerroe verum initium totius naturalis philoſophiæ ſumendum eſſe à ſecundo libro Phyſicorum, primum verò fuiſſe antepoſitum propter noſtram faciliorem cognitionem, non quòd reuera ad eos libros pertinuerit. Itaque ad cognoſcendum generale ſubiectum totius ſcientiæ naturalis ſpectare debemus, quid in ſeptem libris Phyſicæ auſcultationis agatur, non quid in primo; in illis autem ſeptem manifeſtum eſt agi de communibus, quæ ſimiliter competunt omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quam æternis, ſecundùm quandam analogiam; definitio naturæ, & habentis naturam competit etiam cœleſti corpori; tractatio de motu motum quoque Cœli complectitur; de loco agens Ariſtot. in quarto libro docet etiam, quomodo Cœlum ſit in loco; tractatio autem de tempore magis etiam ad Cœlum pertinere videtur, quam ad alia, ſiquidem tempus eſt numerus, & affectio motus ſolius cœleſtis; æternus verò motus, qui in octauo libro declaratur, vel eſt motus generaliter acceptus, vt multi dicunt, ſub quo etiam Cœli motus (quod negare fatuum eſſet) contineatur; vel eſt ſolus cœleſtis motus, non quidē vt proprius Cœli, ſed vt motus vniuerſi, qui oēs motus cōtinet, vt rectius putauit Auerroes. Omnia igitur, quæ in ijs ſeptem libris

Aliud eſt moueri, aliud eſt fieri

Nota quo motus poſſit vocari

Reſponſio propria.

Secundus Phyſ. eſt initium philoſophiæ naturalis infra. cap. 9.

Corpus naturale non eſt vniuocum, infra cap. 10.

bris tractantur; ſunt communia cunctis naturalibus corporibus, eo modo, quo communia eſſe poſſunt, nã corpus naturale latè acceptum non eſt vniuocum genus; quod vnius naturæ ſit, quò fit vt quę inferioribus corporibus communia cum Cœlo eſſe videntur, non ſecũdùm eandem rationem eis competant, ſed ſimilitudine quadam, & analogia. Ex illorum igitur ſeptem librorum conſideratione efficacius argumentum ſumitur, quàm ex primo, ad oſtendendum quòd corpus naturale complectens omnia, & cœleſtia, & inferiora corpora, ſit commune ſubiectum totius ſcientiæ naturalis.

Definitio, ac partitio ſcientiæ naturalis.
Cap. VI.

QVoniam tota ſcientiæ natura à proprio ſubiecto pendet, cognito ſubiecto philoſophię naturalis, facile eſt eius definitionem ex ijs, quæ dicta ſunt, colligere: dicimus igitur Philoſophiam naturalem eſſe ſcientiam contemplatiuam, quæ naturaliũ corporum, quatenus principium motus in ſe habent; perfectam cognitionem tradit; perfecta autem ſubiecti cognitio, quum ſit finis cuiusq; ſcientiæ ſpeculatiuæ in duobus conſiſtit, vt alibi declarauimus, in principiorum, & accidentium illius ſubiecti cognitione: quare naturalis ſcientiæ ſcopus nullus alius eſt, quam cognoſcere principia corporum naturalium, & eorundem accidentia per ſuas cauſas. Ex hac definitione haurire poſſumus veram totius ſcientię diuiſionem in partes præcipuas, & aliorum errores in ea partienda deprehendere.

In lib. de tribus præcog.

De diuiſione opinio aberrans.

Multos audiui hac primum diuiſione vtentes: acturus philoſophus naturalis de naturalibus corporibus eorum principia in primis cognoſcere debuit; quoniam enim ex principiorum notitia cognitio aliorum pendet, debet quiſque alicuius rei cognitionem indagaturus, ante omnia noſſe eius rei principia; ſciẽtia igitur naturalis in duas principes partes diuiditur, vnam priorem, quę eſt de principijs corporũ naturalium, eaque octo Phyſicę auſcultationis libris continetur; alteram poſteriorẽ, in qua agitur de corporibus ipſis naturalibus, quorum iſta principia ſunt, eaque continet reliquos omnes libros naturales quorum primus eſt liber de Cœlo.

Ratio opinionis prædicta.

Diuiſionem hanc ex ipſius Ariſtotelis verbis deſũmunt, nam in initio primi Phyſicorum inquit ſe primo loco acturum eſſe de principijs rerum naturalium, in initio autem primi de Cœlo aſſerit ſe tunc primùm naturalium corporũ tractationem aggreſſurum; octo igitur libros Phyſicæ auſcultationis nullum aliud dicunt habere ſubiectum, niſi principia corporis naturalis, cum quibus coniuncta eſſe debuit tractatio de eiuſdem communibus accidentibus; ipſum autem corpus naturale non in illis, ſed in alijs ſequentibus libris ſubiectum eſſe, eiuſque tractationem incipere à primo libro de Cœlo.

Confutatio

Hanc ſententiam ego alias, quum philoſophiam publicè interpretari cœpi, ſatis inter noſtrorum temporum philoſophos vulgatam, ab ijsq; receptam, atque defenſam inueni; probare tamen eam nunquam potui, quia puto abſonam eſſe rationi, & doctrinæ Ariſtotelis Poſterioriſticæ; propterea ſemper illam efficaciter impugnaui; nunc verò pauca aduerſus eam dicere ſatis erit, tum quòd ſatis multa à me dicta ſunt in operibus logicis, tum etiam quòd audio deſertam nunc eſſe à pluribus, qui quum antea ipſius defenſores extiterint, in veriorem ſentẽtiam, de qua mox dicemus, poſtea venerunt, ita vt pluribus in eam inuehi nullum operæpretium fore videatur.

Lib. 2 de meth. cap. 16. & lib. de præcogn. cap. 5. 6. 7.

1. Ratio.

Itaque nunc paucis agentes dicimus non poſſe de ſubiecto aliquo agi, niſi agendo de principijs vel de accidentibus eius nam in his tantùm duobus tota ſcientia verſatur; abſonum igitur eſt rationi, quòd dicatur agi prius de principijs corporis naturalis, poſtea verò in alijs libris de ipſo naturali corpore, ſed ipſamet de principijs tractatio eſt actu tractatio de corpore naturali.

2. Ratio.

Sed, vt hoc etiam eis condonemus, quid de accidentibus dicemus? in his enim vti non poſſunt ea ratione, qua de principijs vtebantur: non eſt enim neceſſarium agere prius de accidentibus rei, quam de ipſa re agatur, immò potius vaniſſimum eſt talem tractationem moliri, ſiquidem accidentia ſunt natura poſteriora ſubiecto, nec poſſumus ad eorum demonſtrationem accedere, niſi ſubiecto iam cognito. abſurdum igitur eſt id, quod illud dicunt, agi prius in libris Phyſicorum de communibus accidentibus corporum naturalium; poſtea verò in alijs libris agi de ipſis corporibus naturalibus.

3 Ratio.

Præterea docuit Ariſtoteles in primo libro Poſteriorum accidentia propria generis non eſſe ſpeciebus attribuenda, ſed ipſimet communi generi, ſin minus, ſophiſticam tradi cognitionem; atqui accidentia, & principia, quæ in libris Phyſicæ auſcultationis tractantur, communia ſunt, & competunt omni corpori naturali: in libris autem de Cœlo, & alijs omnibus ſequentibus non agitur de corpore naturali genere, ſed ſeparatim de ſpeciebus eius ſingulis: ergo ſi illis attribuit Ariſtot. accidentia, quæ in libris Phyſicæ auſcultationis tractantur, ſophiſticè tradit cognitionem accidentium naturalium; tangitur autem ratio hæc ab Auerroe in ſua præfatione in primum librum Phyſicorum.

Vera diuiſio ſcientiæ naturalis.

Hac igitur opinione reiecta ego puto accipiendam eſſe Auerrois in dicto loco, & Latinorum communem ſententiam, qui putarunt tractationem de corpore naturali diſtin

gui

qui debuiſſe in duas partes præcipuas; quùm enim corpus naturale cognoſcendum proponatur tum ſecundum communem rationem, quatenus genus quoddam eſt latiſſimè patens; tum etiam ſecundùm proprias ſingularum ſpecierum rationes; & ordine doctrinæ ſit prius de genere agendum, quàm de ſpeciebus; oportuit ſcientiam naturalem in duas partes diuidi, in partem communem, quæ de ipſo genere ſit, primumque in ſcientia locum occupet; & partem propriam, ſiue particularem, in qua de ſingulis ſpeciebus tractatio fiat; pars igitur communis continetur octo libris Phyſicæ auſcultationis, in qua docet Ariſtoteles ea, quæ omni corpori naturali communiter competunt; altera verò poſterior pars continet reliquos omnes libros naturales, qui propter ſpecierum multitudinem, ac diuerſitatem plurimi, atque diſtincti ſunt, quorum diuiſio, & ordo in ſequentibus declarabitur. Nulla igitur diſſenſio eſt in partibus huius diuiſionis, quùm omnes conſentiant duas eſſe primas huius ſcientiæ partes, & vnam contineri octo libris Phyſicæ auſcultationis, alteram verò reliquis omnibus; ſed in ratione partitionis tota controuerſia poſita eſt; alij namque dicebant priorem partem eſſe debuiſſe de principijs corporis naturalis, poſteriorem verò de ipſiſmet corporibus naturalibus. Nos verò cum Auerroe, & Latinis dicimus priorem partem eſſe debuiſſe de ipſo communi genere corpori naturali, poſteriorem verò de ipſius ſpeciebus; cuius partitionis mentionem fecit Auerroes etiam in initio ſuæ Epitomes primi libri de Cœlo, & in initio primi Meteorologicorum. Talemque etiam artis logicæ partitionem apud eundem legimus in ſua præfatione in primum Poſteriorum, eamque nos in logicis libris noſtris declarauimus.

In initio 1. lib. de nat. leg.

De ſubiecto librorum Phyſicæ auſcultationis. Cap. VII.

Aliorum opinio.

EX his, quæ modò diximus, patet eandem eſſe diſputationem de prima librorum naturalium partitione, ac de ſubiecto octo librorum Phyſicæ auſcultationis; illi enim, qui primam huius ſcientiæ partem dicunt eſſe de principijs corporum naturalium, dicunt etiam nullum aliud in ea parte ſubiectum eſſe ſtatuendum, niſi ipſa principia; cuius opinionis falſitatem iam demonſtrauimus; Nos verò cum Latinis dicimus illud idem, quod in tota ſcientia ſubiectum eſſe dicatur, in his quoque octo libris ſubiectum eſſe ſtatuendum, ita, vt quùm tota ſcientia ſubiectum habeat corpus naturale, hoc idem in ſua maxima amplitudine cõſideratum in his octo libris ſubiectum eſſe dicatur. Aduerſus quam ſententiam vaniſſima eſt obiectio Vicomercati, qui dicit, idem ergo erit ſubiectum totius ſcientiæ, & partis, ſiquidem tota ſcientia ſubiectum habet corpus naturam habens, & liber Phyſicorum ſimiliter habet ſubiectum corpus naturam habens, quod quidem (inquit) eſt fruſtra multiplicare corpus naturam habens. Sed huius obiectionis ſolutio facilè ex ijs, quæ dicta ſunt, colligitur; nam corpus naturam habens tribus modis accipi poteſt, vno modo pro ipſo ſolo communi genere abſque ſpecierum conſideratione; ſecundo modo pro ſola omnium ſpecierum collectione, videntur enim ſimul ſumptæ omnes æquipollere generi; tertio pro ambobus ſimul, pro communi genere cum tota ſpecierum ſuarum collectione. Dicimus igitur corpus naturale primo modo acceptum ſubiectum eſſe in ſolis octo libris Phyſicæ auſcultationis; ſecundo autem modo in reliquis omnibus libris præter prædictos; tertio demum in tota ſcientia, quę continet & octo Phyſicos, & alios omnes; non eſt igitur idem ſubiectum totius ſcientiæ, & partis, quùm non eodem modo conſideratum ponatur ſubiectum in octo Phyſicis, atque in ſcientia tota; immò neceſſarium omnium fuit his modis naturalia corpora conſiderare, ad ſcientiæ huius perfectionem, & integritatem; nam ſi ſecundùm proprias tantùm rationes, quibus diſſident, naturalia corpora cognoſcerentur, imperfecta cognitio eſſet, quia cognoſcenda etiam ſunt ſecundùm communem rationem generis, in quo conueniunt; quæ namque generi competunt, non ſunt de ſpeciebus demonſtranda, ſed de ipſo communi genere: & è conuerſo imperfecta fuiſſet ſola generis cognitio ſine cognitione ſpecierum, confuſa namque, & rudis fuiſſet rerum naturalium cognitio ratione tantùm communi, in qua conueniunt, ignoratis proprij ſingularum naturis, & proprietatibus: Vtraque autem conſideratione diſciplina naturalis perfecta, & integra redditur: nec ob id fit vt totius ſcientię naturalis non vnum ſit ſubiectum quamuis enim plurimæ ſint naturalis corporis ſpecies, tamen ſat eſt generis, ſub quo omnes colliguntur, vnitas ad ſubiecti, & ſcientiæ vnitatem conſtituendam. Magis autem videntur aduerſarij hac difficultate vrgeri, dum dicunt non agi de corpore naturali, niſi in libris de Cœlo, & alijs ſequentibus, quum enim in nullo eorum librorum agatur de communi genere, quod vnum eſt, ſed de ſpeciebus, quæ ſunt quamplurimæ, non ſatis tueri poſſunt huius diſciplinę vnitatem; immò & mancam, atque imperfectam eam reddunt, tum eam tractatione communis generis deſtitutam eſſe volunt. Eorum autem ratio, quam initio adduximus, nullius eſt momenti, & fuſius

Opinio vera.

Obiectio Vicomercati.

Solutio.

Corporis naturalis triplex acceptio.

Ratio vnitatis ſcientiæ naturalis.

Solutio rationis aduerſariorũ.

Lib. 2. de anima c. 16. & lib. de part. c. 5. 61. fuſius ſoluta à nobis eſt in operibus Logicis, quum enim ſubiecto cuiuſque ſcientiæ conſtituto ſtatim oriatur duplex authoris conſilium ſiue intentio, nempe agendi de principijs, ac de affectionibus eiuſdem ſubiecti, quo fit vt agere de principijs, vel de affectionibus rei ſit in illa re verſari vt in ſubiecto; certè ſententiam noſtram confirmat potius, quam infirmet dictum Ariſtotelis, quando inquit agendum primo loco eſſe de principijs, ſic enim nil aliud indicat, quam ſcopum, & intentionem eſſe agere primùm de primis principijs: ſubiectum igitur eſt illud, cuius ea principia ſunt, ſunt autem principia corporis naturalis communis, hoc igitur eſt ſubiectum, quoniam huius principia quæruntur. Quòd vero in initio primi libri de Cœlo Ariſtoteles dicat ſcientiam naturalem verſari in corporibus, non ob id aſſerit ſe tunc primùm aggredi tractationem de corpore; ſed ſignificat ſe tunc primum aggredi tractationem particularem de ſingulis corporibus naturalibus, idque dicit, vt occaſionem ſumat declarandi præſtantiam vniuerſi, de quo in eo libro locuturus erat.

Diuiſio librorum Phyſicæ auſcultationis. Cap. VIII.

QVoniam dictũ octo libros Phyſicæ auſcultationis ſubiectum habere corpus naturale ampliſſimè ſumptum, & adhuc abiunctum a ſpeciebus ſuppoſitis, ſubiecto autem alicuius ſcientiæ, ſeu libri conſtituto, oritur duplex authoris intentio in eo libro, nempe agendi, & de principijs, & de accidentibus illius ſubiecti; neceſſe eſt duplex eſſe Ariſtotelis conſilium in his octo libris, proinde eos prima diuiſione diuidi in duas partes, in quarum vna priore agatur de principijs corporis naturalis, in altera verò poſteriore de eiuſdem proprijs accidentibus, in his enim duobus conſiſtit perfecta tractatio de corpore naturali genere, eaque omnia, & principia, & accidentia, ſi ipſius propria ſunt, neceſſe eſt vt ſint communia corporibus omnibus naturalibus. Huic horum librorum diuiſioni in duas partes atteſtatur partitio illa trita, & vulgata, quam apud Græcos interpretes legimus, horum enim octo librorum alios dixerunt eſſe de principijs, alios verò de motu, nominatione motus alia quoque naturalis corporis accidentia complectentes: certum eſt enim non de ſolo motu, ſed etiam de loco, de tempore, de infinito, de continuo in his libris agi, eaque omnia accidentia in principio tertij libri ab Ariſtotele conſideranda proponi, ſed quia principem locum inter accidentia naturalia tenet motus, & plurimum de motu agitur in ijs libris, non abſque ratione fit vt à parte & maxima, & præcipua, totam de communibus accidentibus tractationem appellemus de motu, probandaq́; eſt Græcorum interpretum appellatio, ſi modo ea, quam diximus ratione vſi ſunt. Sed quinam libri dicendi ſint de principijs, & qui de motu, controuerſia inter eoſdem fuit, nam Simplicius, & Adraſtus dixerunt quinq; priores eſſe de principijs, tres verò poſteriores de motu: Porphyrius autem, & Ioannes Grammaticus quatuor priores de principijs, quatuor poſteriores de motu: Attamen plures recentiores in hac opinione, quæ verior eſt, conſenſerunt, quòd duo tantum priores ſint de principijs, reliqui autem ſex de motu, alijsque accidentibus corporis naturalis. Hanc igitur declarantes, aliarum ſimul falſitatem detegemus, prius quidem conſiderabimus quid in primo libro, & quid in ſecundo agatur; poſtea quid in alijs; ſex quum enim hi octo libri ſint de rebus communibus, videntur modo quodam totam ſcientiam naturalem ſua virtute complecti, proinde digni ſunt, in quorum ſtructura declaranda diutius, quam in pleriſq ue alijs, immoremur.

Simpl. Adraſtus.

Porphy. Ioannes Grā.

Recentiorū opinio.

De primo libro Phyſicorum, & eius connexu cum ſecundo. Cap. IX.

DIfficultatem primo loco facit primus liber, in quo de caducorum tantum corporum principijs, vt antè diximus, agitur, non de principijs corporis naturalis vniuersè ſumpti, de quib. potius agendum eſſe videbatur: ſiquidem de illius principijs agi oportet, quod libri ſubiectum eſt; atqui ſubiectum eſt non corpus caducum, ſed corpus habens naturam, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; adde quod ſecundus liber, & alij ſequentes ſunt de rebus communibus, quæ ad cœlum quoque extenduntur, vt ſupra oſtendimus; quomodo igitur primum alijs anteponens Ariſt. particularem tractationem antepoſuit vniuerſali? Res hæc plena eſt difficultatis, quæ per aliorum reſponſionem, quam antea refutauimus non tollitur; ego igitur non verebor propriam hac in re proferre ſententiam, ad quam inueniendam excitarunt me Auerrois verba in calce poſtremi commentarij illius primi libri. Videtur enim Auerroes huiuſce rei veritatem nõ ignoraſſe, aut ſaltem ſub nube vidiſſe, ibi namque interpretans vltima illa Ariſtotelis verba [rurſus aliud principium capientes dicamus] duas affert expoſitiones, ſed in altera priore non acquieſcens, quippe quę maniſeſtè vana, & abiurdi eſt, alteram poſtea adducit dicens Ariſt. intelligere aliud doctrinæ initium, quoniam re-

Dubiū de 1. lib. Phyſ.

Solutio dubij.

ucra

uera initium huius ſcientiæ ſumendum eſt à ſecundo libro. *Verum initiũ ſcientiæ naturalis à 2. phyſ.* Cuius quidem dicti nullam Auerroes rationem adducit, qua dignoſcamus num huiuſce rei intima penetrauerit, dictum tamen veriſſimum eſt, & firmiſſimis nititur fundamentis, propterea quòd nullum eſt ſcientiæ naturalis conuenientius initium, quàm a definitione ſubiecti, & à declarationis huius nominis, Natura; idque Franciſcus Vicomercatus inſtar Caiphæ inſcius conſeſſus eſt in principio ſuorum commentariorum in illum ſecundum librum, dum inquit ita eſſe præclarum, & magnificum illud ſecundi libri initium, vt totius naturalis philoſophiæ exordium eſſe queat; enumerat enim ibi Ariſtot. præcipuas naturalis corporis ſpecies, in quibus verſaturus eſt, deinde ſtatim naturæ nomen declarat, in quo tanquàm in communi conſiderandi ratione illæ omnes conueniunt, ſitque vnum totius ſcientiæ ſubiectum corpus naturam habens. Quid igitur de primo libro dicemus? eſt ne ab eo loco alienus, & in eo perperam ab Ariſtotele poſitus? abſit vt hoc dicamus, quum potius miro cum artificio ſit ibi ab Ariſtot. ante ſecundum librum collocatus, ita vt ſit verè primus liber Phyſicæ auſcultationis, qui verò ſecundus dicitur, ſit reuera ſecundus, & eum ſtatim ſequatur.

Duo ſunt initia ſcientiæ naturalis. Dicimus igitur duo eſſe initia ſcientiæ naturalis, vnum, quod ip a ſecundùm ſe diſciplina illa poſtulauit, alterum verò ob noſtram meliorem cognitionem; ipſa quidem ſecundùm ſe ſcientia naturalis requirebat, vt à definitione ſubiecti exordium ſumeretur, quemadmodum diximus, hac igitur ratione ſecundus liber eſt initium ſcientiæ naturalis, incipit enim ab enumeratione rerum naturalium, & a definitione corporis naturalis latiſſimè ſumpti, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; huius autem ita accepti nulla erant eſſendi principia, ideo nulla eiuſmodi principia tractari potuerunt, ſed principia tantùm cognitionis, vt mox declarabimus, inter quæ principem locum tenet declaratio nominis naturæ. *Prior ratio cur à 1. phy. incipere oportuit.* Sed propter noſtram meliorem cognitionem coactus eſt Ariſtot. primum librum anteponere, & ab eo totam ſcientiam auſpicari, idque duas ob cauſas, vna, eaque præcipua, fuit propter cognoſcendam naturam, ad intelligendum enim quid ſit naturam habens, non modo intelligere oportebat quid ſit natura, ſed etiam quænam ſit, nec ſatis erat cognoſcere naturam eſſe principium motus inſitum ipſi naturali corpori; ſed noſcendum etiam erat quodnam ſit illud, quod in Phyſico corpore inexiſtens dicatur principium naturalis motus in eo; ob id Ariſtot. ſtatim poſt declarationem naturæ, & habentis naturam, diſputationem aggreditur, an hoc principium motus ſit materia, vt priſci philoſophi voluerunt, an forma, vt ipſe Ariſt. exiſtimauit; neceſſarium igitur omnino erat nouiſſe prius naturalia corpora ex materia, & forma conſtare, quod quidem ex primo libro cognouimus, vt poſſemus intelligere naturam, quæ eſt principium motus, formam potius eſſe, quam materiam; alioqui non opus erat ab illis principijs auſpicari, quũ manifeſtum ſit ea non eſſe naturalis corporis principia vniuerſè ſumpti, ſed generationis, & generabilis corporis tantummodò; quò fit vt ad libros potius de generatione, & interitu, eorum conſideratio pertinuerit; idque in illorum librorum exordio Ariſtoteles ipſe teſtatur; proponit enim conſiderandas cauſas generationis, & interitus communiter omnium, quæ natura generantur, & intereunt, hæ autem non ſunt niſi illæ eædem cauſæ, quæ fusè in primo Phyſicorum conſideratæ fuerant, de quibus iterum loquitur, ſed ſtrictius, in primo de generatione; horum igitur generationis principiorum tractationem Ariſtot. in primo Phyſicę auſcultationis anticipauit propter noſtram cognitionem.

Adde, & alteram huius ordinis rationem, *Poſterior ratio.* quæ ipſa quidem per ſe fortaſſe Ariſtotelem non mouiſſet, ſed alteri priori adiecta aliquid potuit afferre momenti; nam ſi antiquos philoſophos ſpectemus, prima generationis principia apud eos omnium naturaliũ corporum nullo excepto principia erant, ſiquidem cęlum ex iiſdem principijs, è quibus cætera corpora, conſtare arbitrabantur. Quoniam igitur illud certum, ſtatutumq; eſt, ſi naturale corpus vniuerſè ſumptum communia ſuæ conſtitutionis principia habuiſſet, ab iis omnino auſpicandum fuiſſe, Ariſt. qui nondum docuerat cęlum eſſe corpus æternum, nullaque habere generationis principia, nulla vti poterat excuſatione, cur a primis generationis principijs non ordiretur; ab his ergo voluit incipere in primo libro Phyſicę auſcultationis. & iis quidẽ vt principijs generabilium, non ita tamen vt conſtitueret aliqua naturalia corpora non eſſe generabilia, quum potius è contrario ſuſpicari deberemus omnia eſſe generabilia, ſiquidem extabant aliorum ſententiæ, qui dicebant cęlum non minus, quam reliqua corpora, generationi, & interitui obnoxium eſſe. Ob id ex profeſſo ab horum principiorum tractatione auſpicatur Ariſt. in primo Phyſicorum, eamque in proœmio illius libri propoſuit, eaq; vtitur rõne, quòd ex principiorum notitia omnis aliorum cognitio pendet; quæ ratio de omnibus naturalibus corporibus intelligenda eſt, ſi omnia ſunt generabilia, nõ de omnibus autem, ſi non omnia. hoc autem iam diximus nõdum eſſe ab Ariſtotele declaratum. Sed tueri etiam fortaſſis abſolutè poſſumus ad oĩum prorſus rerum naturaliũ notitiam cõferre illorum principiorũ cognitionẽ, quatenus illorũ principiorũ co-

gnitio neceſſaria erat ad cognoſcendam naturam, quæ in ſecundo libro declaranda erat, vt communis cęlo, & inferioribus corporibus, vt antea dicebamus.

Quòd corpus naturale non ſit commune vniuocum, ſed analogum Cap. X.

SEd dignum conſideratione hic eſt id, de quo multi dubitarunt: quum enim corpus naturale latè ſumptum non ſit vniuocum, ſed analogum id autem vocari ſoleat analogum, quod multa contineat ordine quodam, vnum prius, alterum vero poſterius, dubium eſt de quonam corpore dicatur prius, & de quo poſterius, num prius de cœlo, poſterius de caducis corporibus, an è conuerſo. Videtur quidem multis Cœlo prius competere naturam, & nomen corporis naturalis, deinde verò inferioribus corporibus, quoniam Cœlum, & nobiliſſimum omnium corporum eſt, & aliorum cauſa, quare videtur, primum inter naturalia corpora locum ſibi vendicare. Hæc tamen ſententia mihi quidem ſemper dubia viſa eſt, nam ſi Cœlum propter ſuam nobilitatem eſſet magis naturale corpus, quam corpora caduca, oporteret eadem ratione hominem magis, quam lapidem, eſſe corpus naturale, & magis, quam aſinum, eſſe animal, quod tamen dicendum non eſt; quemadmodum enim ſpecies generis vniuoci ſunt aliæ alijs nobiliores, per id tamen non ſtat quin participatione generis ſint ęquales; ſic etiam hic dicendum videtur Cœlum ſecundùm propriam rationem eſſe alijs corporibus nobilius, nec ob id fieri vt ſit magis, quã alia, naturale corpus, quum poſſit eſſe nobilius, & ęquè naturale, ac illa, aut etiam minus, quã illa. Si verò quia eſt cauſa aliorum, eſſet magis naturale corpus, oporteret elementa magis eſſe naturalia, quam miſta, & magis hominem generantem, quam hominem genitum, quod tamen dicere nõ poſſumus: quamuis enim filius ſit à patre genitus, non eſt tamen homo à patre, ſed a ſua forma, hæc enim ſola eſt æquata ratio humanitatis: ita etiam elementa ſunt cauſę miſtorum, non tamen hac ratione habent miſta naturam, quòd ex elementis conſtent, ſed quia formam ſuam habẽt, quę verè eſt natura, nam etiam anima eſt natura, et principium motus, & eſt forma addita formis elementorum: ſic etiam dicendum eſt Cœlum eſſe cauſam effectricem inferiorum corporum, hæc tamen ſingula non ea ratione dici naturalia, quod a cęlo ſint genita, ſed per proprias formas; ſingulum igitur naturale corpus per ſeipſum habere naturam dicitur, non per aliud, licèt vnum alterius cauſa dici poſſit. Ego puto ad huiuſce rei declarationem neceſſarium eſſe intelligere quid ſit id, quod ſolet vocari analogum, nam opinantur multi analogum eſſe id, quod ab Ariſtotele in principio quarti Metaphyſicorum vocatur ab vno, ſiue ad vnum; decipiuntur tamen, quia in ijs, quę ab vno, ſeu ad vnum dicuntur, eſt pendentia neceſſaria aliorũ ab vno quatenus talia ſunt: accidentia namque ea ratione ſunt entia, quatenus inhærent ſubſtantiæ, quæ primario dicitur ens; & ſana omnia ideo dicuntur ſana, quia referuntur ad corporis ſanitatem, quę finis eſt; at vnum analogia nil aliud eſt, quam vnum proportione, etiam ſi nulla ſit pendentia aliorum ab vno. Huius exempla plura legimus apud Ariſtotelẽ in libris de animalibus, vt membrum illud, quod in animali principium & fons vitæ eſt, vnum eſt analogia, non enim id in omnibus eſt cor, ſed vel cor, vel quid cordi proportione reſpondens, nam in animalibus ſanguineis eſt cor, in alijs vero, quæ ſanguine carent, eſt quiddam aliud, quod in ijs eo munere fungitur, quo in ſanguineis cor: de præcipuo itaq; membro loqui poſſumus tanquam de vno per analogiam nulla tamę eſt pẽdentia inter illa, quæ ſub hoc communi continentur, neque enim proportionale cordi in carentibus ſanguine ideo ſuo munere fungitur, quia pẽdeat a corde ſanguineorum, neque cor ab illo pendet, ſed ſolùm habẽt quandam conuenientiam virium, ſeu muneris qua dicuntur idem eſſe ſecundùm analogiam; legimus etiam aliud exemplum manifeſtum apud Ariſtotelem in contextu 87. ſecundi poſteriorum, vbi dicit idem eſſe officium oſſis in animali habente os, quod ſpinæ in piſce, & ſepæi in ſepia, proinde os, ſpinam, & ſæpeum eſſe vnum analogia, non vnũ vniuocè. Sic dicendum puto de corpore naturam habente, quod cęleſtia, & inferiora complectitur, vnum enim eſt analogia, quoniam vt hæc inferiora habẽt in ſe naturam, quę eſt internum principiũ motus ſingulorũ naturalis, ita in cœlo quoq; principium internum ſui motus eſſe dicimus, non quidem eiuſdem rationis, ſed illi proportione quadam reſpondens; habere autem in ſe principium motus nec cœlo competit per inferiora corpora, nec his per Cœlum, ſed cuilibet naturali corpori competit per ſeipſum, proinde vanum eſt quærere cui prius competat, cui poſterius, quum minimè neceſſariũ ſit in analogis talem ordinem eſſe; quamobrem corpus naturale non rectè appellaretur commune ab vno, ſeu ad vnum, ſed vocandum eſt commune analogum; quemadmodum è contrario ens non propriè vocatur analogum, ſed rectius dicitur eſſe cõmune ab vno. Illud præterea notare volo, quod hac in re non parui eſt momenti, tantum abeſſe vt habens naturam prius ſignificet Cęlum, poſterius verò inferiora corpora, quod multi opinantur, vt potius meo quidem iudicio inferioribus competat prius, Cœlo autem

poſterius,

Multorum opin.

Refutatio.

Opinio propria.

Analogum non eſt idẽ quod ab vno ſiue ad vnum.

Corpus naturale non eſt ab vno, ſed analogum.

Ens nõ eſt analogum.

Habere naturã competit prius inferioribus, poſterius cœlo.

poſterius, non quidem ſecundùm rem ipſam, hoc enim iam negauimus, ſed ſecundùm nos, & ratione cognitionis noſtræ, quoniam enim familiaria nobis ſunt hæc caduca corpora, in quibus verſamur, & quorum compoſitionem ex materia, & forma iam in primo libro cognouimus, hæc precipue reſpexiſſe Ariſtot. in definitione naturę putandum eſt, vt tale motus principium Cœlo quoque, quod remotius, & ignotius nobis eſt, poſtea accommodemus. Hoc indicant tum verba poſita in definitione naturæ, quæ fortaſſe alibi opportuniore occaſione perpendemus, tum ſequens illa Ariſtot. diſputatio an materia an potius forma ſit ipſa rei natura: loquitur enim ibi Ariſtot. de ijs, quę ex materia, & forma conſtant, nec ob id excluditur Cœlum, quia etſi materiæ & formæ compoſitionem non habet, tamen & materię, & formæ conditiones redolet, materiæ quatenus eſt corpus, formæ verò quatenus exiſtit actu; habet igitur aliquid proportione reſpondens formę, quod eſt in eo principium motus, vt in caducis corporibus forma, hoc autẽ quomodo ſeſe habeat alibi declarabimus. Hinc ortum habuiſſe puto nonnullorum errorem, qui dixere ſub naturæ definitione naturam cœlicam non contineri; nam hi id quidem viderunt, quod manifeſtum eſt, Ariſtot. præcipuè caducorum corporum naturam reſpicere; at id quod profundius erat, conſilium, artificiumq; Ariſtot. non penetrarunt, qui cœlo quoque aptari voluit definitionem naturæ: hoc enim tum ratio, quam tetigimus, perſuadet, tum tota ſeptem librorum tractatio declarat: adde verò, & Ariſtot. verba ſatis clara in quinto contextu primi libri de Cœlo, vbi repetens definitionem naturæ in ſecundo Phyſicæ auſcultationis traditam, inquit omnia naturalia corpora eſſe loco mobilia, propterea quòd habẽt naturam, quæ eſt motus principium; deinde ſtatim motum localem diuidit in rectum, & circularem, & miſtum; itaque aſſerit motum in naturæ definitione iam acceptum cœleſti quoq; motui communem fuiſſe: ſed res manifeſtior eſt, quàm vt pluribus verbis, aut longiori diſputatione indigeat.

Aliquorũ error.

Quomodo duo priores libri Phyſicorum ſint de principijs. Cap. XI.

Opinio D. Thomæ.

EX ijs, quæ hactenus dicta ſunt, cognoſcere poſſumus, quomodo duo priores libri Phyſicę auſcultationis ſint de principijs, vera enim eſt opinio D. Thomę, qui dicit agi in primo libro de principijs rerum naturalium, quę eſſendi principia vocari ſolent, in ſecundo autem de principijs ſcientię naturalis, hoc eſt de principijs cognoſcẽdi. Sed huius dicti declarationem D. Thomas nullam adducit, qua intelligamus ipſum huiuſce rei rationem, & artificium Ariſtotelis penetraſſe; eſſet enim ab ipſo quærendum cur tam diuerſis exordijs diſtincta ſint ab Ariſtot. principia rerum naturalium a principijs ſcientiæ naturalis quæ dicuntur cognitionis principia; pręſertim quum in initio primi libri contrarium aſſeruiſſe videatur; dicẽs enim auſpicandum eſſe a primis principijs rerum naturalium, propterea quòd ex eorum notitia omnis aliorum cognitio pendet, fatetur eadem eſſe rerum naturalium, & cognitionis principia: cuius quidẽ dubitationis quam ſolutionem D. Thomas attuliſſet, & quam huius ſuæ diſtinctionis rationem eſſe exiſtimauerit, ego quidem neſcio: puto autem eam eſſe rationem, quam antea tetigimus, nam principia eſſendi, quæ omnium prorſus rerum naturalium principia eſſent, nulla conſiderari poterãt, quia nulla erant; ſed à principijs tantùm cognoſcendi auſpicari poterat Ariſt. quod in ſecũdo libro fecit; ſed quoniam hęc cognoſci non poterant, niſi prius caducarum ſaltem rerum principia nouiſſemus, licèt horum conſideratio ad alium potius huius ſcientiæ librum pertinuiſſet, Ariſtoteles melioris doctrinæ gratia ſtatuit anteponere primum librum, in quo prima generabilium principia declararet, cumque a ſecundo ſeiunxit ſumens in ſecundo altius exordium, quia primus ad ſola generabilia, ſecundus verò ad omnia penitus naturalia corpora pertinebat.

Dubium.

Solutio.

Quod autem dicebatur, principia eſſendi eſſe etiam cognoſcendi, verum id quidem eſt, at non reciprocatur; & longè diuerſa ſunt principia cognoſcendi tantùm, ab ijs quæ & eſſendi, & cognoſcendi principia ſunt; de quibus id poſſumus notare, quod licèt vt eſſendi principia non ſint niſi rerum caducarum principia, tamen vt principia cognoſcendi poſſunt omnium rerum naturalium principia dici, conferunt enim ad tractationem ſecundi libri, ſicut antea diximus. Cæterum vt primum librum tandem omittamus, reſtat vt de ſecundo doceamus quęnam cognitionis principia in eo conſiderentur. Primum quidem dubitare non poſſumus maximè omnium præcipuum cognitionis principium eſſe declarationem nominis naturæ, eamque non eſſe niſi principium cognitionis, quum ſit tradita per effectus poſteriores, per motum, & quietem, idque notauit expreſsè Auerroes in commentario. 44. ſecundi libri poſteriorum; non enim definitur ibi natura vt principium corporis naturalis, ſed vt ratio formalis ipſius ſubiecti corporis naturalis, declaraturque per reſpectum ad accidentia poſteriora; patet autem declarationem nominis ſubiecti inter omnia cognitionis principia primum ſibi locum vendicare; ideò in ſecundo libro prima omnium eſſe

Quomodo 2 lib. ſit de principijs cognitiõis.

debuit

debuit tractatio de natura, qua doceamur quid ſit, & quæ ſit natura, quod ibi præſtat Ariſtot. ad contextum vſque decimumquintum. Quoniam autem ſicuti res ab alijs rebus diſtinguitur per propriam formam, ita quælibet ſcientia ab alijs per modum conſiderandi, qui formæ locum obtinet; ideò declarata ipſa ratione formali proprij ſubiecti, Ariſtot. per eam, nempe per internum principium motus, quod vocatur natura, ſeparat naturalem ſcientiam à mathematicis; idque ſimiliter eſt cognitionis principium; ſiquidem tollit difficultatem de ipſo huius ſcientiæ proprio ſubiecto, quæ in huius diſciplinæ ingreſſu turbare aliquem poterat. Et quoniam dixerat Ariſtot. formam eſſe rei naturam, ideò declarare etiã voluit, qualis debeat eſſe tractatio de forma in ſcientia naturali, ideò declarare etiam voluit, qualis debeat eſſe tractatio de forma in ſcientia naturali, & ad quos vſque fines extendatur, idque vt Phyſicam tractationem ſeiungeret à metaphyſica. Hæc igitur omnia in ipſo ſcientiæ initio fuiſſe declaranda vt cognitionis principia ſaltem vt quæ dirigentia, ſeu præparantia dicuntur, manifeſtum eſt. *Quæ ſit tractatio de cauſis.* Sed ſequens de cauſis tractatio aliquid videtur habere difficultatis, & digna eſt aliqua conſideratione; nã qualiſnam ſit, & cur ab Ariſtot. inſtituatur, videtur nõ ſatis ab alijs fuiſſe declaratum: *Opinio aliquorum.* ſunt qui dicant Ariſt. in principio primi libri profeſſum ſe de principijs, de cauſis, ac de elementis rerum naturalium locuturum, id poſtea ita eſſe exequutum, egit in primo libro de principijs, in ſecundo autem de elementis, & de cauſis, de elementis in tractatione de natura, quoniã natura eſt internum principium motus, quod propriè dicitur elementum; tandem de cauſis in hac, de qua loquimur, de cauſis tractatione. *Confutatio* Quę ſẽtentia in eo tantum eſt probãda, quòd dicit in primo libro agi de principijs, in reliquis omnino reprobanda, de cauſis namque, & de elementis non in ſecundo libro agitur, ſed in eodem primo ſiquidem in primo libro Ariſt. idem prorſus ſignificauit tribus vocabulis, prima namque materia principia rerum naturaliũ, & primæ cauſæ, & maximè propriè elemẽta vocantur, idque manifeſtè teſtatur tota primi libri tractatio, in qua Ariſtoteles eadẽ principia indiſtinctè appellat modò principia, modò cauſas, modò elementa: ſed nihil repugnãtius eſt rationi, quàm dicere tractationem de natura eſſe de elementis: nam materia, & forma nõ vocantur elementa reſpectu motus, & quietis, & accidentium conſequentium, ſed ſolum reſpectu corporis naturalis, cuius ſunt primæ internæ partes; non ſunt igitur elementa quatenus ſubeunt appellationem naturæ, quæ reſpicit motum, & quietem; ſed quatenus ſunt materia, & forma, & partes corporis naturalis, quod ex eis generatur, & conſtat. Nec minus errant in tractatione de cauſis, ea namq; non eſt illa, quam Ariſt. in initio primi libri propoſuerat, ſiquidem de illa quidem tractatione, quę in primo libro habetur, dicere poſſumus nos per eã cognouiſſe primas cauſas rerum naturalium; ſed de illa, quæ habetur in ſecundo libro, nihil tale dicere poſſumus, per eam .n. nullas cognoſcimus rerum naturalium cauſas, ex quarũ notitia aliorũ cognitionem adipiſcamur; patet .n. agi eo in loco de generibus tantum, modiſque cauſarum, non de cauſis vllis effectuum naturalium. Certum autem eſt tractationem de generibus cauſarum non ad naturalem philoſophum, ſed ad metaphyſicum propriè, & modo etiam aliquo ad logicum pertinere, nã cognoſcere demonſtrator debuit, ſi demõſtrare eſt à cauſa rei procedere, quænam cauſarum genera in demonſtratione locum habere poſſint; ideò de his aliqua dicuntur ab Ariſtotele in ſecundo libro poſteriorum Analyticorum. *Opinio propria.* Quo modo igitur de generibus cauſarum agat in ſecundo Phyſicę auſcultationis Ariſtoteles, conſiderandum eſt, hoc enim ſatis ab alijs explicatum eſſe non video. Sumitur (vt arbitror) huiuſce rei declaratio ex Auerroe in ſua præfatione in Poſteriores Analyticos, & in commentario 16. ſecundi Phyſicorũ, & in initio ſuorũ commentariorum in primum de partibus animalium, vbi inquit duo eſſe genera regularũ logicarum, *Duo genera regularũ logicarum.* aliæ namque ſunt vniuerſales, & ad omnes diſciplinas vniuerſè conferentes; aliæ vero propriæ, & ad vnam aliquam diſciplinã peculiariter attinentes; de illis agere ad logicum inquit pertinere, de his verò minimè; ſed cuiuſq; diſciplinæ proprium id munus eſſe; nam illa, quę ad omnis demonſtrationis cõſtructionem generaliter attinẽt, in poſterioribus Analyticis tractari ab Ariſtotele debuerũt; ſed illa, quę ad ſolas pertinent demonſtrationes naturales, non in logica, ſed in ipſamet ſcientia naturali declaranda ſunt, non .n. debet logicus ad particulares, ac proprias ſingularũ ſciẽtiarum conditiones deſcendere, nec docere qualis eſſe debeat demonſtratio naturalis, & qualis mathematica. Eam igitur cauſarũ conſiderationem, que in ſecundo Phyſico. habetur, ego logicam eſſe puto, eamque reſtrictã ad ſcientiam naturalem, & faciendam in ipſamet diſciplina naturali; quum enim in ſecũdo Poſteriorum docuiſſet Ariſtoteles ex quibuſnam cauſis cõſtrui demonſtratio poſſit, docet in ſecundo Phyſicorũ ex quibuſnam cauſis demonſtrare debeat philoſophus naturalis, & declaratis cauſarum generibus oſtẽdit demõſtrandum ipſi eſſe ex omnibus, maximè vero ex fine, propterea quòd natura quicquid agit, propter finem agit. Hanc eſſe Auerrois mentem patet legentibus prædictam eius præfationem in poſteriores Analyticos, vbi exempla ferens huius logicę particularis nominauit exempli gratia librum ſecundum

dum Phyſicorum, & primum de partibus animalium; putauit enim hęc eſſe principia cognitionis in ſingula diſciplina, per quę moneamur qua methodo in ea diſciplina progrediendum ſit: nec dico hanc eſſe logicam rebus naturalibus applicatam, quæ vtens, ſiue in vſu poſita vocari ſolet, nam huiuſmodi eſſe totam ſcientiam naturalem certum eſt, non ſolũ aliquem vnum eius ſcientiæ librum; ſed dico eſſe logicam docentem, ſed propriam ſcientiæ naturalis, ideoque in naturali ſcientia traditam, nõ in libris Analyticis. Illa verò de caſu, & fortuna tractatio, quæ in eo ſecundo libro habetur, annexa eſt tractationi de cauſis; vt autem eius ratio cognoſcatur, ſciendum eſt tractationem illam de cauſis duas habere partes, vnam, in qua declarantur, ſolummodò genera, & modi cauſarum; alteram verò magis pręcipuam, quę incipit in contextu. 70. in qua Ariſt. ad id, quod ſibi propoſuerat, applicat ea omnia, quæ dixerat, quippe docet eſſe per omnia cauſarum genera demonſtrandum in ſcientia naturali, maximè verò per finem, tandemque in calce libri oſtendit neceſſitatem in rebus naturalibus tribuendam eſſe materię propter finem, non fini propter materiam, quæ antiquorum ſententia erat dicẽtium effectus naturales fieri ex materiæ neceſſitate. In hac igitur poſtrema parte, in qua docet Ariſt. ex quibus cauſis debeat philoſophus naturalis, quærere ſcientiam rerum naturalium, non loquitur de caſu, & fortuna, ſed potius excludit huiuſmodi cauſas dicẽs effectus naturales, vel ſemper eodem modo ſe habere, vel ſaltem vt plurimum, proinde nullum eorum referri poſſe in caſum, & fortunam: ſed in altera parte priore, in qua declarat genera, & modos cauſarum, vt quid omnes ſint intelligamus, declarat etiam quid ſint caſus, & fortuna, quum enim in has cauſas referantur ab hominibus multi effectus, eæque locum habere videantur ſolũ in rebus naturæ, debuit Ariſtot. docere quid ſint. Docuit itaque eas eſſe cauſas per accidens, & reduci ad genus cauſæ efficientis; & hac ratione expleuit tractationem de cauſis, quantum ad naturalem philoſophum potuit pertinere, nec ob alium ſcopum, niſi vt tandem doceret in quas cauſas ſint referendi effectus naturales, vt perfectam eorum ſcientiam adipiſcamur. Sed nimium fortaſſe prolixi eſſe videbimur, vt in magnam molem creſcere noſtram hanc naturalis ſcientiæ fabricam oporteat, ſi in omnibus Ariſtot. libris tantam facere moram ſtatueremus: ſat igitur ſit in ipſis naturæ primordijs, ſcientiæque huius vniuerſæ principijs diutius inſtitiſſe, quoniam principiorum conſideratio, etſi mole parua eſt, virtute tamen eſt maxima, quum totã modo quodam ſciẽtiam complectatur; in reliquis libris ſatis erit artificium, & ordinem perſcrutari dimiſſa ſingularum rerum conſideratione.

De caſu, & fortuna.

De ſex poſterioribus libris Phyſicæ auſcultationis. Cap. XII.

QVod autem reliqui ſex libri ſint de motu, alijsque accidentibus corporis naturalis, tum tractatio ipſa declarat, tum Ariſtotelis verba teſtantur in initio tertij libri, vbi aſſerit ſe de his tractaturum tanquam de communibus accidentibus rerum naturalium. Quare falſa eſt Græcorum ſententia, qui tertium, & quartum, aut etiam quintum annumerant libris de principijs, ducti fortaſſe verbis Ariſtot. in principio illius tertij libri, vbi dicere videtur ſe motu acturum propter naturam, & vt definitio naturæ intelligatur, is igitur liber eſt de principijs, quia propter principia ſcriptus, ſic quartus, & quintus ob eandem rationem. Idem confirmare videntur verba Ariſt. in contextu. 54. primi libri de Cœlo, vbi citans tertium librum Phyſicorum appellat librum de principijs. Friuola tamen vtraque ratio eſt, ad alteram enim priorem dico, Ariſtotelem ibi reſpicere cognitionem motus an ſit, quæ confuſa dicitur; ſed non cognitionem quid ſit, quæ dicitur diſtincta, qualem in eo tertio libro tradit; dicens enim ignorato motu neceſſe eſſe ignorari naturam, non id ſignificare vult. quod plerique exiſtimarunt, tractationem de motu ibi eſſe inſtituendam ad intelligendam definitionem naturę, ſiquidem ſi abſque illa non poſſet intelligi definitio naturæ, debuiſſet omnino Ariſtot. prius motus, quam naturæ, definitionem tradere, & declarare: ſed volẽs ſolummodò ſignificare Ariſt. magnum connexum, quem motus habet cum natura, quò fit vt naturali philoſopho neceſſariũ omnino ſit agere de motu, ſumit ignorationem motus, quę opponitur cognitioni motus confuſæ, quam habent omnes homines, & inquit, ſtatuas ignotum eſſe dari motum, videbis naturam cognoſci nullo modo poſſe; & reuera ſi benè naturæ definitionem expendamus, facilè intelligemus eam ſatis à nobis intelligi per ſolam motus cognitionem confuſam, nec poſtulare diſtinctam illam, quæ in tertio libro traditur; quæ, ſi benè conſideretur, nihil confert ad intelligendam definitionem naturę; videmus etiam Ariſtot. in illo tertio libro tanta eum diligentia indagare, ac declarare definitionem motus, vt dicere cogamur agi ibi de motu propter ſe, non propter definitionem naturæ, niſi enim ibi de motu agitur propter ſe, vbi ſumma cũ diligentia definitur, non video quo alio in loco dicere poſſimus de motu agi in philoſophia naturali; hoc idem de loco, ac de tempore dicendum eſt, de quibus agitur in 4. libro: ſed in eodem tertij libri initio Ariſt. aſſerit ſe de his omnibus, ac de alijs locuturum, vt de commu-

Error Græcorũ in ſtatuendis libris de principijs.

Ratio illorũ prima.

Ratio ſecunda.

Solutio primæ rationis.

communibus accidentibus corporum naturalium; quare dubitandum non eſt tertiũ librum & alios quinque ſequentes eſſe de accidẽtibus corporis naturalis latè accepti. Ad alteram rationem dico Ariſtotelem eo in loco nõ ipſum per ſe ſumptum tertium Phyſicorum vocare de principijs, tanquam diſtinctum a libris de motu; ſed totum volumen de Phyſica auſcultatione a parte eius præcipua nominare de principijs; ſic etiam quandoque totam Metaphyſicam vocamus diuinam ſcientiam, & dicimus quartum diuinorum, quintum diuinorum, tñ neuter horum, ſed ſolus duodecimus eſt de rebus diuinis: ſic Ariſt. in cõtextu 40. octaui Phyſicorum ſextum librum vocat de natura, licèt oium conſenſione is in libris de motu numeretur, non in libris de principijs, totam.n. præcedentium librorum congeriem appellat de natura, non illum ſextum ſeorſum acceptum. De ipſa aũt illorum ſex librorũ diſpoſitione, ac de ordine eorum cõium accidentium multa dici poſſent, quæ cõſultò omittimus, ne hęc noſtra theoria in magnum nimis opus excreſcat: ſatis in præſentia ſit aliqua breuiter tangere, quę ad conſilium, inſtitutumque hoc noſtrum magis pertinere videntur.

Solutio ſecunda rationis.

Cur de ſpeciebus motus agatur in 5 lib.

In primis id volo de quinto libro adnotare, agi quidẽ in eo de ſpeciebus motus, eas tñ ad libros Phyſicæ auſcultationis non pertinere, vel ſaltem non oẽs; de motu.n. latiſſimè accepto, atque ẽt de motu locali vniuersè sũpto, qui oibus naturalibus corporibus cõis eſt, in ijs tantùm libris agi potuit; ſed de alteratione, de accretione, et imminutione, ac de generatione, & interitu; quũ ſolis caducis corporibus competant, non ibi agendum erat, ſed in libris de generatione, vbi ẽt manifeſtam harum oium mutationum tractationẽ legimus; quæ igitur de his dicuntur in libris Phyſicę auſcultationis, non pp ſe dicuntur, ſiquidẽ is non eſt locus, in quo de his agatur, ſed pp cognitionem generis, de quo ibi agitur, cuius rationem declaro hoc exemplo, ſi ſit cognoſcendum aial genus cognitione quantũ fieri poſſit diſtincta, neceſſe eſt vt, quum ſit totum quoddam confuſum, cognoſcatur per cognitionem partium (hoc enim eſt diſtinctè cognoſcere; confusè autem cognoſcere eſt confuſum cognoſcere vt cõfuſum, hoc eſt ſine cognitione partium) qm̃ igitur animal duo hẽt partiũ genera, oportet ipſium ratione vtrarumq; diſtinctè cognoſcere, primùm quidem hẽt partes eſſentiales, hoc eſt attributa per ſe primi modi, quæ eius definitionem conſtituunt; deinde habet partes ſubiectas, nempe ſpecies à ſe contẽtas; per propriam igitur definitionẽ cognoſcetur animal diſtinctè vno modo, ſed manebit confusè cognitum altero modo, niſi aliqua ſpecierum notitia habeatur, non quidem diſtincta, et perfecta vt ſpecierum, ſed rudis ſaltem, atque confuſa, neceſſarium enim eſt ad perfectam notitiam generis aliquam ſpecierum diſtinctionem ſaltem ruditer, & pingui Mineruа cognoſcere; proinde rudis & imperfecta ſpecierum cognitio cõfert ad diſtinctam cognitionem generis quatenus genus eſt, & tanquàm genus conſiderandum proponitur. Itaque per definitionem motus traditam in tertio libro cognoſcitur quidẽ motus diſtinctè ſecundùm priorem rationem, ſed tamen confusè notus manſiſſet ſecundùm alteram, niſi ipſius ſpecies modo aliquo nouiſſemus; quæ autem ſpecies ſecundùm proprias rationes diſtinctæ cognoſcendæ manent in alio lib. nam in libris de generatione declarabũtur per proprias definitiones, & per proprias cauſas; motus tamen localis latiſſimè acceptus non tractatur in alio loco, niſi in libris Phyſicę auſcultationis, quæ enim in ijs de motu abſolutè dicuntur, ſunt præcipuè intelligenda de locali, cui propriè, ac primariò competit nomen motus.

Confuſum cognoſcere confusè, & non diſtinctè quid ſit.

Omne genus eſt duplex vno confuſum.

Dubium de tractatione motus.

Poſſet autem alicui difficultatem facere illa, quam in ijs libris cernimus, interruptio tractationis de motu, nam in prima parte tertij libri agit de motu, atque eius definitionem tradit; deinde verò agit de infinito, docetque quomodo detur in rebus naturalibus infinitum, & quomodo non detur; poſtea in quarto agit diligenter de loco, de vacuo, de tempore; in quinto autem reuertitur iterum ad agendum de motu, de eius ſpeciebus, atque oppoſitionibus; cur igitur non vna, & continuata tractatione totum de motu ſermonem abſoluit? ſoluitur tota hæc difficultas ex ijs, quæ alias de doctrinæ ordine ſcripſimus, quum enim ratio ordinandi ſumatur ſemper a noſtra meliore, vel faciliore cognitione, illa ſemper ſunt anteponenda, quorum cognitio vel neceſſaria, vel vtilis ſit ad reliqua cognoſcenda; ex hoc igitur fonte facile eſt rationem haurire ordinis ab Ariſtot. ſeruati in his libris; quod quidem nunc paucis verbis abſoluam, alias fortaſſe idem diffuſius declaraturus.

Solutio.

In 1. lib. de meth. & in Apologia.

Quoniam igitur cognitio definitionis, & naturæ motus non pendebat ex aliorum prædictorum accidentium notitia, & motus principem locum tenet inter accidentia corporis naturalis; debuit ante omnia Ariſtot. in initio tertij libri declarare naturam motus, & eius definitionem adducere: at agere de ſpeciebus motus, ac de eius oppoſitionibus, ac de ipſius differentijs non commodè poterat, niſi prius de infinito, de loco, ac de tempore pertractaſſet: ea enim ſpecies motus, quæ dicitur motus localis, melius intelligitur intellecta natura loci, quum præſertim locus reſpectu motus localis habeat rationem cauſæ finalis: cum tractatione autem de loco coniuncta eſſe debuit tractatio de vacuo, ſiquidem nil aliud ſignificat nomen vacui, quam locum ſine corpore. Tractatio etiam de tempore præcedere debuit ea, quę de motu dicuntur

tur in quinto libro, ſiquidem in eo quinto fit ſępe mentio temporis, præcipuè verò in declaranda motus vnitate, quam ſine temporis notitia cognoſcere perfectè non poſſumus. His omnibus præcedere debuit tractatio de infinito, quæ in tertio libro habetur, quia ſi daretur corpus actu infinitum, de medio tolleretur & motus localis, & locus, & tempus: de his ergo ſermo fieri non poterat, niſi prius oſtenſum fuiſſet non dari in natura infinitum corpus. Adde etiam ꝙ cum motu coniunctionem, & affinitatem quandam habere videntur reliqua prædicta accidentia, ideò Ariſt. qui de motu plurima in his libris dicturus erat, voluit declarata definitione motus vniuerſali ſtatim illorũ omnium conſiderationem abſoluere, & poſtea ad motum reuertens omnia, quæ de ipſo dicenda

De 6. lib. manebant, ordinatim pertractarè. In ſexto aũt libro agitur de continuo, de quo omnino agendum erat, quũ ſit commune accidens corporis naturalis; & quia ſimul cũ corporis continuitate conſiderat ibi Ariſt. etiam motus, ac temporis continuitatẽ, ideò non potuit agere de continuo niſi poſt cognitionem motus, ac tẽporis traditam in tertio, quarto, & quinto libris; erãt etiam in quinto libro traditę definitiones continui, & contigui, quas Ariſt. in initio ſexti libri reſumens manifeſtam facit eorum duorum librorum inter ſe connexionem.

De 7. lib. De ſeptimo libro nil videtur dicendũ pręter id, quod à multis dicitur, eum eſſe meram pręparationem ad octauum; maior enim pars theorematum, quę tractantur in ſeptimo, tractantur iterum in octauo; ideò Eudemus in horũ librorum interpretatione dimiſit ſeptimũ vt ſuperuacaneum, ſed tamen Simplicius, & Alexander animaduerterunt oſtendi quidem in vtroque libro eadem theoremata, at non eſſe vtrobiq; eaſdem demonſtrationes; etenim in ſeptimo ſunt leuiores, ac faciliores, in octauo autẽ validiores, exquiſitiores, & eſſentialiores; putarunt igitur Ariſt. de rebus altiſſimis ac difficillimis in octauo libro ſcripturum voluiſſe prius eaſdem in ſeptimo leuiter adũbrare, & rationibus facilioribus planiorẽ nobis viam reddere ad aliarum profundiorum intelligentiam; hoc idẽ de ſeptimo libro ſenſit Auerroes, vt apud eum legere poſſumus in initio octaui. Ipſe quoque Ariſt. hoc idem teſtari videtur in vltimis verbis ſexti libri, proponens enim conſiderandum an detur in rebus naturalibus æternus motus, ſignificare videtur ſeptimum librum eſſe modo quodam partem octaui, & eſſe de ęterno motu; eſt enim de æterno motu, ſi omnia, quæ in eo ſcribuntur, ad æterni motus cognitionem, quæ in octauo libro traditur, dirigũtur, id autem quomodo ſit non eſt noſtrum in præſentia conſi-

De 8. lib. derare. In ipſo autẽ octauo libro ſi hoc vnum eſſe Ariſtotelis conſilium ſtatuamus, agere de æterno motu, vt ego quidem omnino aſſerendum eſſe arbitror, clara eſt huius conſilij ratio, & eius libri cũ præcedentibus connexio: quum enim apud Ariſtotelẽ in corpore naturali perpetuus, & inceſſabilis exiſtat motus, de hoc tanquàm de accidẽte Phyſici corporis vniuerſi agendum in his libris fuit, eaque tractatio in tota de motu tractatione poſtremum locum habere debuit: quũ enim egiſſet prius abſolutè de motu, deinde etiam de motu quatenus eſt continuus, agendũ manebat de motu quatenus eſt æternus, idque in octauo libro fit, quẽ ſi totum legamus, videbimus eũ intelligi non poſſe niſi ijs omnibus intellectis, quæ in alijs pręcedentibus libris declarata fuerant, ſupponit enim cognitum iam eſſe motum, & infinitũ, & locũ, & tempus & continuum, vt nõ abſque aliqua ratione aliqui in hũc errorem inciderint, vt dixerint pręcedentes libros fuiſſe ab Ariſt. ſcriptos propter octauum. Altera quoque eſt ratio, cur octauus liber poſtremus omniũ eſſe debuerit, alij namque ſunt de rebus vniuerſalibus, hic verò eſt de æterno motu, qui vnus continuus ſingularis eſt; idque Ariſt. ſatis clarè pronuntiauit in cõtextu. 40. eius octaui dum dixit pręcedentes libros fuiſſe vniuersè de natura, hoc eſt de rebus naturalibus in vniuerſali, hoc. n. diſcrimine ſeparans alios ab octauo indicat octauũ eſſe de re naturali ſingulari; neque ob id alienus eſt hic liber a libris Phyſicæ auſcultationis, ſiquidem ſunt hi omnes libri de rebus cõmunibus, ſed alij ſunt de rebus communibus prędicatione, octauus vero eſt de cõibus non prædicatione, ſed extenſione, & ambitu. nam motus in orbem, cuius in octauo libro demõſtratur ęternitas, non conſideratur ibi vt Cęli, ſed vt oium rerum naturalium motus. Hoc eſſe puto Ariſt. conſilium in octauo libro. vnde patet eum iure numerari in libris de motu, & ita eum appellat Ariſt. in contextu. 14. primi libri de generatione, vbi dicit ſe de motore immobili egiſſe in primis ſermonibus de motu; & in contextu 71. primi libri de Cęlo hunc librum citans vocat librum de motu.

Aliquorũ opinio de primo motore. Sed difficultatẽ facere videtur tractatio de primo motore immobili, quæ in eo libro habetur, quæ multos in hanc ſententiam traxit, quòd conſilium Ariſt. præcipuum ſit agere de motore æterno, agat autem de ęterno motu ꝓꝑ motorem, vt ex eo ducat nos in cognitionem primi æterni motoris.

Cõfutatio. Sed abſque dubio decipiuntur, quia motor immobilis non eſt conſiderationis Phyſicæ, vt aſſerit Ariſt. in contex. 71. & 73. ſecundi Phyſicorum, ideo de illo agit non propter ſe, ſed propter æternum motum, quum enim accidens cognoſcatur, niſi per ſuam cauſam demonſtretur, cauſa autem æterni motus æquata ſit primus motor immobilis, neceſſarium fuit agere de æterno motore, vt per eum perfecta haberetur cognitio æterni motus; tota igitur tractatio dicenda eſt de æterno motu, etiam illa,

quæ

quæ eſt de æterno motore, quia id dr̃ conſiderari, cuius principia, & cauſæ quæruntur, vt ait Ariſt. in principio Duodecimi Metaphyſicorum. Sed tota hac in re difficultas tolletur, ſi cognouerimus diſcrimẽ philoſophi naturalis, & Metaphyſici in conſideratione ſubſtantiarum a materia abiunctarũ, in hoc enim non videntur oẽs conſentire. Sunt qui dicant diſcrimen conſiſtere in diuerſitate attributorũ, alia namque earundem attributa cognoſcere Metaphyſici eſt, alia verò Phyſici, ꝙ enim ſint ſubſtantiæ, & à materia abiunctæ, & actus puri, & moueant vt finis, aliaq́; eiuſmodi, conſiderat Metaphyſicus; ꝙ aũt ſint æterni motores immobiles, cognoſcitur à philoſopho naturali in octauo libro Phyſicorum. Alij etiam dixerunt hãc eſſe differentiam, ꝙ à Phyſico cognoſcũtur quoad quæſtionem an ſint à Metaphyſico aũt quoad quęſtionem quid ſint. Sed oẽm aliorum errorẽ ipſa veritatis cognitio declarabit. Ego puto veram & præcipuam differentiam, à qua aliæ, ſiquæ ſunt, emanant, eam eſſe, quę ex verbis Auerrois colligitur in poſtremo commentario primi libri, & ex verbis Ariſtotelis in contextu. 73. ſecundi, motores æterni conſiderantur à Metaphyſico, vt ſubiectum, a Phyſico aũt non vt ſubiectum, ſed vt principia affectionis naturalis: ſimile diſcrimen affert Ariſt. in 2. lib. inter Phyſicum, & Mathematicũ in earundem rerum conſideratione, dicens quantitates Mathematicas a Mathematico cõſiderari vt abiũctas mente à materia naturali, proinde vt habentes locum ſubiecti; a naturali autem vt ſũt affectiones corporum naturalium; quum enim tria hæc tantũmodò in quolibet ſcientia conſiderentur, ſubiectum, principia, & affectiones, ſufficientiſſima eſt duarum ſcientiarum diſtinctio in eiuſdem rei conſideratione, quum dicimus, eam in hac ſcientia habere locum ſubiecti, in illa verò vt affectionẽ, vel vt principium conſiderari. Quoniam igitur motor æternus non conſiderantur à naturali niſi vt principiũ, & cauſa ęterni motus, tota illa conſideratio eſt reſpectiua, vocandaq́; eſt de ęterno motu, quia de cauſa loqui quatenus eſt cauſa, eſt de eo loqui, cuius eſt cauſa. Ex his patet prioris opinionis falſitas, nam ſi æterni motores conſiderantur à Metaphyſico vt ſubiectũ, neceſſe eſt oĩa eorum attributa nullo excepto, a Metaphyſico cognoſci, munus enim cuiuſq; ſcientiæ eſt oĩa penitus ſui ſubiecti propria attributa cognoſcere, ſin minus, ea perfecta ſciẽtia eſſe non poteſt; omnia igitur diuinorum entium attributa, quatenus talium entium attributa ſunt, ad Metaphyſicum pertinent, nullũ ad Phyſicum, ideò videmus Ariſt. in 12. Metaphyſicorũ non ſolũ docere entia illa eſſe ſubſtantias abiunctas à materia, & puros actus, ſed ẽt eſſe ęternos motores immobiles: philoſophus autẽ naturalis, qui entia illa non conſiderat vt ſubiectum, ſed vt cauſas motus, nõ indiguit omnium illorum attributorum conſideratione, ſed quorundam tantummodò, ſine quibus cognoſcere non poteramus cauſam æterni motus: conſiderat igitur primum motorem eſſe abiunctum à materia, & penitus immobilem, non vt ipſius æterni motoris ſecũdùm ſe cognitionem adipiſcatur, ſed vt perfectè cognoſcat cauſã cur in corpore naturali æternus eſt motus, quum enim motor ſit à materia abiũctus, nõ laborat, prout de poteſt mouere perpetuò. Ex his colligimus veram eſſe hanc propoſitionem, Metaphyſicus cognoſcit entia abſtracta eſſe æternos motores, & hanc, Phyſicus cognoſcit entia abſtracta vt æternos motores, quia tota eius conſideratio eſt reſpectiua, & quatenus ſunt principia; ſed hanc eſſe falſam, Metaphyſicus conſiderat entia abſtracta, vt æternos motores, ſic enim Metaphyſico attribuimus ſolum conſiderationem reſpectiuam, & excludimus omnem aliorum attributorum conſiderationem. Patet etiam error ſecundæ opinionis; illud enim quod adducunt, diſcrimen verum eſt, ſed ſecundarium adducunt prætermiſſo primario, ratio enim cur Metaphyſicus cognoſcat de æternis motoribus quid ſint, eſt quia eos conſiderat vt ſubiectum, quælibet enim ſcientia debet proprij ſubiecti quidditatem cognoſcere; Naturalis verò, qui non conſiderat eos abſolutè, ſed reſpectu motus, non potuit illorum eſſentiam conſiderare, ea namque abſoluta eſt, & ad eum pertinere non potuit, ſatis igitur habuit inuenire quod ſint; quid autem ſint ignorat, ideò nec ſubſtantias eſſe cognoſcit, nec actus, nec alia, quæ ſolus primus philoſophus contemplatur. Dicere igitur poſſumus tractationem de primo motore in 8. lib. tum primariam eſſe, tum ſecundariam, quatenus enim ſumitur vt pars quædam tractationis de æterno motu, primaria eſt, quoniam primaria eſt tractatio tota de æterno motu; quatenus autem æternus motor ſumitur, vt quoddam diſtinctum ab æterno motu, ſecundaria dicenda eſt, quia inſtituitur propter æternum motum. De illius autem octaui libri ſtructura, et artificio, quod certè eſt maximum, plura dici poſſent, quæ nunc omittimus, ſatis eſſe arbitrantes vniuerſalem librorum cõſtructionem exponere; illam verò, quæ ſingulorum librorum propria eſt ijs, qui libros ipſos interpretandos ſuſcipiunt relinquẽdam eſſe cenſemus. Hæc igitur ſunt, quę tractantur in his 8. lib. Phyſicę auſcultationis, in quibus cauendũ eſt ne diuerſa ſubiecta quæramus, quod aliqui faciunt, vnum .n. & idem ij omnes ſubiectũ hñt corpus naturale latiſſimè acceptum; eorum aũt inter ſe diſcrimen non in ſubiecto conſiſtit, ſed in varijs ſcopis, ſeu intentionibus circa idẽ ſubiectum, vt in præcedẽtibus declarauimus: Hoc ſignificauit Ariſt. ꝑ inſcriptionẽ

Diſcrimen Phy. & Metaphy. in cõſideratione abſtractorũ.

Aliquorũ opinio.

Alia opinio.

Opinio vera.

Error primæ opinionis.

Error ſecundæ opinionis.

Nota aliquorum errorem.

De inſcriptione.

illã, Phyſicæ auſcultationis, quæ ad eius, quod modò diximus, comprobationem breuiter declaranda eſt; duo librorum genera ab Ariſtot. ſcripta eſſe conſtat, vnum exquiſitum, ac ſcientiale, in quo ipſæ rerum naturę penetrantur, & effectus per ſuas cauſas declarantur, quod ab ipſo ἀκροαματικὸν appellatum eſt, hoc eſt auſcultatorium, eo quòd ad philoſophos, & literatos viros, qui eius auſcultatores extiterant, huiuſcemodi libri ſcripti eſſe intelliguntur. Alterum genus, quod illi ab Ariſtotele contraponitur, eſt id, quod ab ipſo in vltimo cap. primi libri de moribus vocatur ἐξωτερικὸς .i. extrarium quaſi ad vulgus, & ad populares homines ſcriptum, in quo res leuiter, & pingui Minerua tractantur; eiuſmodi erant ij, quorum ibi mentionem facit, extranij de anima libri, qui nunc non extant; nam ij, quos habemus, libri de Anima ſcientiales potius, atque auſcultatorij ſunt appellandi; eos etiam extranios libros ſignificaſſe videtur Ariſt. in contextu. 54. primi libri de Anima, vocans τοὺς εἰς κοινὸν λεγομένους λόγους .i. in cõmuni habitos ſermones, quaſi ad populum, non ad ſcientes. Cæterum ſi id auſcultatorium eſt, quod modò diximus, manifeſtum eſt non diſtingui hoc nomine hos 8. lib. ab alijs Ariſto. libris tum naturalibus, tum ſupernaturalibus, qui, quòd ſcientiales ſunt, non minus appellari merentur auſcultatorij; reſtat igitur vt in illa dictione, Phyſicæ, conſiſtat diſtinctio horum 8. lib. ab alijs, ſiquidem alij libri naturales ſunt quidem & ipſi de natura, non tamen vniuersè de natura, ſed particulariter de aliqua huius, vel illius rei natura: hi ſoli ſunt abſolutè de natura, & de vniuerſa natura, ideò hi ſoli per excellentiam ſunt appellati φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de illa auſcultatione, quæ vniuersè, & abſolutè eſt de natura. Eſt igitur in his omnibus commune ſubiectum ſtatuendum corpus naturam habens latiſſimè acceptum, non ad aliquam ſpeciem reſtringendum; de ſpeciebus autem ſunt cæteri, qui mox ſequentur, libri naturales, ad quorum omnium ordinatam conſiderationem nunc nobis accedendum eſt: nam de octo libris Phyſicæ auſcultationis ea, quæ hactenus dicta ſunt, ſufficiunt.

De ſede librorum de Cœlo, & de eorum ſubiecto vera ſententia. Cap. XIII.

SEquitur altera ſcientiæ naturalis poſterior pars, in qua ſpecies corporis naturalis ordinatim conſiderandę ſunt: hęc pro ſpecierum varietate in plures libros diuiſa eſt, quorum primus conſenſu omnium eſt liber de Cęlo in quatuor libros diuiſus: hic quũ in ſcientia naturali ſecundum locũ obtineat, & ſtatim ſequatur octo libros Phyſicæ auſcultationis, non põt aliud habere ſubiectum, q̃ primam naturalis corporis ſpeciẽ, cui poſt generis cognitionem primus debeatur locus: hęc igitur quęnam ſit nõ difficile eſt videre, ſi primã generis huius diuiſionem nouerimus; hãc aũt ipſemet Ariſt. facit in initio primi libri de Cœlo, vbi ex ſecundo Phyſicorum repetens definitionẽ corporis naturalis, illud ſtatim diuidit in ſimplex, & miſtum, diuiſionemq́; hanc declarat ex diuiſione motus in ſimplicem, & miſtũ. De ſubiecto igitur librorum de Cœlo clarum eſt Ariſt. teſtimonium, qui ita vr̃ hos libros cum libris Phyſicę auſcultationis connectere, quũ in illis actum ſit de corpore naturali generaliter accepto, & hoc prima partitione diuidatur in ſimplex, & miſtũ, & ordine doctrinę ſit prius agendũ de ſimplici, q̃ de miſto, neceſſe eſt ſubiectũ librorũ de Cœlo eſſe corpus naturale ſimplex; quod quidem ipſa quoq; tractatio confirmat, agit. n. primo loco Ariſt. de corpore ſimplici cõmuniter ſũpto in ipſo initio primi libri, vbi de hoc cõi analogo pauca quædam dicit, quæ de eo dici poterant, ipſi namque tanq̃ ſubiecto attribuit propriam affectionẽ motũ ſimplicem, quæ illi competit pp ſimplicem naturam; quemadmodum. n. abſolutè accepta natura cã eſt motus abſolutè accepti, ita & natura ſimplex ſimplicis motus eſt cauſa: nil aliud de hoc cõi dici poterat, ideò ſtatim Ariſt. ad ordinatã ſpecierum conſiderationem deſcendit, ſpecies aũt eius ſunt Cœlum & quatuor elementa, quæ, quum in nullo cõi vniuoco conueniant, ſimilitudine tñ, & proportione quadam dicuntur ſimplicia corpora, qm̃ quodlibet horum eiuſmodi eſt, vt ex alijs prioribus corporibus non cõſtet: inter hæc primus locus cœleſti corpori debebatur, quum. n. ſit ita notæ exiſtentiæ, vt non egeat ex aliorum corporum declaratione innoteſcere. & ad eius naturã declarandã ſatis ſit rudis illa aliorum corporũ cognitio, quã ſenſu percepimus, nulla facilioris doctrinæ ratio coegit Ariſt. de elemẽtis prius agere q̃ de cęlo; ordinem igitur ſeruauit naturæ, & nobilitatis, Cœlum. n. & nobilius eſt inferioribus corporibus, & natura prius, quia illorum eſt cauſa; niſi ẽt dicamus ordinẽ ita ſeruari facilioris noſtræ cognitionis, cognitio enim cœleſtis corporis, quod leuia & grauia oĩa ambit, & continet, nõ parum conferre vr̃ ad cognitionẽ illorũ, quum ad ipſum terminetur motus leuium, & ab ipſo motus grauium incipere intelligatur; adde ꝙ motus grauium ad medium eſſe dr, motus aũt leuium a medio, at medium intelligi non poterat non intellecto extremo, nec centrum non intellecta peripheria; oẽs igitur ob cauſas vr̃ de Cœlo prius agendum fuiſſe, q̃ de elementis. In ipſa autem Cœli tractatione ordinem ſeruat Ariſtot. conuenientiſſimum, quia quum in cuiuſque ſubiecti contemplatione duo, nec plura, cognoſcenda proponantur, primum quidem

Prima diuiſio corporu naturalis.

Connexio lib. de Cęlo cũ lib. Phy.

Corpus ſimplex eſt cõmune analogum.

Cur de Cœlo prius agatur quã de elementis.

Ordo tractationis & Cœlo.

dem

dem eius natura, & eſſentia, deinde verò proprietates, & accidentia, quæ ab ea emanant, ante omnia naturam Cœli declarat in 1. libro ad contextum vſque 32. poſtea vero in tota ſequente primi libri parte, atque in toto ſecundo accidentia cœleſtis corporis contemplatur, in primo quidem illa, quæ licèt naturam Cœli inſequantur, in totum tamen mundum redundant, ita vt Cœlum habeant ſubiectum præcipuum, mundum verò ſubiectum adæquatum, proinde de toto mundo ab Ariſtotele demonſtrantur, eaque tria ſunt, finitudo molis, vnitas, ſempiternitas: in ſecundo autem illa, quæ non redundant in vniuerſum, ſed Cœlum habent ſubiectum adæquatum, cuiuſmodi ſunt ſex illæ differentiæ poſitionis in Cœlo, dextrum, ſiniſtrum, ſurſum, deorſum, ante, & retrò; necnon varietas motuum, & aſtrorum, & orbium, eorumque ordo, & figura, & alia, quæ in eodem libro tractantur, non ſunt enim hic omnia ſingillatim recenſenda, quum ſatis ſit totius tractationis rationem intellexiſſe. Id ſolum non eſt ſilentio prætereundum, in poſtrema ſecundi libri parte agi de terra, non quidem vt de elemento graui, ſic enim de ipſa agitur in 4. libro, ſed quatenus reſpectu Cœli locum centri obtinet, adeo vt illa quoque tractatio modo quodam de Cęlo eſſe dicatur, quemadmodum enim tractatio de centro quatenus centrum circuli eſt, pars quædam eſt tractationis de circulo, ſiue de circuli peripheria, ita & ibi tractatio de terra pars quædam tractationis de Cœlo eſſe intelligenda eſt. In duobus autem poſterioribus libris agit Ariſtot. de reliquis ſimplicibus corporibus, de grauibus, & leuibus, quæ ſunt ignis, aer, aqua, terra, hæc enim ibi tractantur vt grauia, & leuia, ſumitque ibi Ariſtot. grauitatem, & leuitatem pro formis elementorum, non quod reuera ſint formæ, ſunt enim qualitates, ſed quia latentibus formis ſumuntur earum loco accidentia hæc conſequentia, per quæ mouentur elementa loco, & in proprijs quæque locis ſita integrant mundum; hæc enim eſt propria elementorum conſideratio in tertio, & quarto libris de Cœlo, vt poſtea declarabimus, quatenus ſunt grauia, & leuia, hoc eſt quatenus ſunt ſimplicia corpora, quorum ſimplices naturas inſequuntur ſimplices motus naturales, per quos propria loca occupando mundi integritatem conſtituunt. Sed de eorum duorum librorum tractatione plura dicemus in ſequentibus, tunc præſertim, quum loquemur de ſubiecto librorũ de generatione, et interitu; nunc pauca hęc dicere volumus, vt ante oĩa intelligatur quęnam ſit vera ſententia de ſubiecto, & de tractatione quatuor librorũ de Cęlo; modò expendendæ ſunt aliorum hac de re ſniæ, vt cum ijs diſputãdo veritatẽ clariorẽ reddamus.

Tractatio de terra in 2. lib.

De 3 & 4. libris.

Sententia Alexandri de ſubiecto librorum de Cœlo. Cap. XIIII.

HVic ſententiæ repugnant maximè ſectatores Alexãdri, qui (vt Simplicius refert) aliud opinari viſus eſt de ſubiecto horum librorũ: dixit enim Ariſtotelem in his agere de mundo, ac de ſimplicibus corporibus, quæ ipſius partes ſunt: quam ſententiam alij, qui eum poſtea ſequuti ſunt, ita intellexerunt, vt ſubiectum ſit mũdus tantùm, non ſimplicia corpora, quum hęc vt principia mundi, & propter mundum conſiderentur, ex ijs enim tanquàm ex materia mundus cõſtat; non ipſa per ſe vt ſubiectum libri. Huic opinioni multa videntur argumẽta ſuffragari, primùm quidem argumentãtur ex inſcriptione, quum enim hi libri inſcribantur de Cęlo, vel ſumitur ibi Cœlũ pro ſolo cęleſti corpore, vel pro mundo toto, vtroque enim modo aſſerit Ariſtot. in contextu.96. primi libri ſumi poſſe Cęlum: atqui pro ſolo quinto corpore accipi nõ poteſt, ſic enim manca, & imperfecta eſſet inſcriptio, quum nõ de ſolo quinto corpore, ſed etiam de quatuor elemẽtis agatur in his libris; ſumitur itaque Cęlum pro mundo, proinde ſubiectum eſt mundus. Secundò ſumunt argumentum à tractatione ipſa, nam totus primus liber eſt de mundo, nempe de eius finitate, de vnitate, de æternitate. Tertiò ex verbis Ariſtot. qui ſæpe Cœlum vocat primum elementum, vt in contextu.91. primi libri, & in initio tertij: quoniam igitur nomen elementi reſpectiuum eſt, elementum enim eſt alicuius elementum, videndum eſt cuiuſnam elementum poſſit vocari ipſum Cęlum; reſpectu quidem miſtorum non poteſt elementum dici, quia miſtum non conſtat ex Cœlo vt ex materia: relinquitur ergo vt reſpectu ſolius mundi poſſit vocari elementum, ſiquidem omnia quinque ſimplicia corpora ſunt materia mundi; quoniam igitur eadem debet eſſe Cœli, & aliorum quatuor corporum conſideratio, neceſſe eſt, ſi Cęlum conſideratur vt materia mundi, elementa quoque vt materiam mundi conſiderari; omnia igitur ſimplicia corpora vt principia ſubiecti in his libris conſiderantur, non vt ſubiectum. Hinc aliud argumentum colligunt, quod erit ordine quartum, illud eſt ſubiectum, cuius principia, & accidentia quæruntur, illud verò non eſt ſubiectum, cuius non quæruntur principia, & affectiones; atqui principia, & accidentia mundi, non ſimplicium corporum, tractantur in libris de Cœlo, ergo ſubiectum eſt mundus, non ſimplicia corpora: maior propoſitio manifeſta eſt, minor probatur, agitur in tribus poſterioribus libris de quinque ſimplicibus corporibus, quæ ſunt principia mundi

Primum argumentũ pro Alexãdro.

Secundum argumentũ

Tertium argumentũ

Quartum argumentũ

materialia, in primo autẽ libro agitur de accidentibus mundi, omnes igitur hi quatuor libri ſunt de principijs, ac de accidentibus mundi; de principijs autem ſimplicium corporũ manifeſtum eſt non agi in his libris, Cœlũ enim nulla habet principia, elementorũ verò nulla tractantur principia in his libris de Cœlo. Argumentantur etiam cõtra Simplicij ſententiam hoc pacto, ſi ſubiectum horum librorum eſſet corpus ſimplex, deberet Ariſt. in libris de Cęlo oĩa, quæ ad ſimplicia corpora pertinent, pertractare, & docere omnia eorũ accidentia, hoc tamen non facit, quia ſolas motrices elementorum qualitates conſiderat; de alijs verò, quæ alteratrices dicuntur, ne verbum quidem facit de ijs enim loquetur in libris de generatione; non eſt igitur horum librorum ſubiectum corpus ſimplex. Poſtremò pro ſua opinione hoc argumento vtuntur, agẽdum omnino erat de mundo in philoſophia naturali, ergo niſi in libris de Cœlo ſubiectum ſit mundus, manca, & diminuta erit ſcientia naturalis ab Ariſtotele ſcripta, nullus enim in ea alius locus relinquetur, in quo agi dicatur de ipſo mũdo vniuerſo.

Quintum argumentũ / *Vltimum argumentũ*

Hanc igitur ſententiam qui ſequuntur, alia vtuntur ratione in horum librorum ordine declarando, quum enim in hoc omnes conſentiant, quòd libri de Cęlo ſequantur ſtatim octo libros Phyſicæ auſcultationis, duplicem huius ordinis rationem aſſignant: alij namq; dicunt, in libris Phyſicæ auſcultationis actum eſt de principijs corporis naturalis, ſequebatur vt de ipſis corporibus naturalibus ageretur. ſed quia totum nobis prius offertur cognoſcendum, quam partes, eſt enim nobis notius partibus, vt dicitur in contextu quarto primi libri Phyſic. ideo in libris de Cœlo agendum primo loco erat de mundo vniuerſo, vt poſtea de ſingulis eius partibus ordinatim agendo tota naturalis ſciẽtia abſolueretur: quod quidem Ariſtotelem feciſſe videmus, nam poſt tractationem de mundo agit primùm de ſimplicibus corporibus, poſtea de miſtis omnibus, & generatim, & ſingillatim. Alij verò dicunt ſubiectum fuiſſe in libris Phyſicæ auſcultationis corpus naturale latè ſumptum, à quo quum ad eius ſpecies tranſeundum eſſet, primo loco dicendum fuit de tota earum congerie, quę vocatur mundus, poſtea verò de ſingulis.

Ratio ordinis librorũ ſecundum alios.

Dictæ ſententiæ confutatio. Cap. XV.

SEntentia hæc an reuera Alexandri fuerit ego quidem dubius ſum, quũ enim commentarios Alexandri nõ habeamus, ex ijs, quę à Simplicio referũtur, non liquet ita ſenſiſſe Alexandrũ, vt eius opinio ad rectum ſenſum, quẽ mox conſiderabimus, trahi nequeat; quemadmodũ ſi ita ſenſit, vt ei cæteri attribuunt, defendi nullo modo poteſt: primum enim aduerſus eum ſic argumẽtor cum Simplicio, ſi ſcopus Ariſt. in his libris eſſet agere de mundo vniuerſo, antequàm de ſingulis eius partibus ageret; ergo mundũ hic conſiderare deberet perfectum, nec ex ſimplicibus modò, ſed ex miſtis quoq; corporibus conſtantẽ, hoc enim omnino probaret aduerſariorum ratio, ſi modò aliquid habet efficacitatis, nã ſi cognito corpore naturali communi, ſeu cognitis principijs offertur primo loco cognoſcendum totũ, deinde partes ſingulæ & hæ, quæ poſtea ab Ariſtot. conſiderabuntur, erunt & ſimplicia corpora, & miſta, non video cur ſecundum ipſam eorum rationem non fuerit ante oĩa conſiderandũ vniuerſum vt ex his omnibus corporibus conſtans; hoc enim eſſet de toto mundo agere; quemadmodum & Plato in Timæo, & author libelli de mundo ad Alexãdrum videntur mundum conſideraſſe; attamen de mundo vt miſta complectente ipſis quoque confitentibus non agitur in libris de Cœlo, non eſt igitur conſilium Ariſt. in ijs libris agere de mũdo: reuera enim mundus non eſt vnum quiddam eiuſmodi, quod perfectè in vno libro tractari potuerit, quum non ſit vnius naturæ, ſed ex diuerſarum naturarum corporibus ſit conflatus; quamobrem perfecta totius mundi tractatio habetur in tota philoſophia naturali, quum in hoc libro agatur de ſimplicibus corporibus, in alio de miſtis generaliter, in alijs verò de varijs ſpeciebus; ſic enim cognitis partibus dicitur totus mundus eſſe cognitus, ſed non totus ſimul in aliquo libro vt vnum quoddam ſubiectũ cognoſcẽdum. Prĕterea ſecundùm hanc opinionẽ nullus eſt conueniens tranſitus à libris Phyſicæ auſcultationes ad libros de Cœlo, neque enim vt à primis principijs ad mundum, ſiquidem illa non ſunt mundi totius principia; neque vt à corpore naturali latè accepto ad mundum, quia mundus non eſt ſpecies aliqua corporis naturalis, ſed omnium ſpecierum congeries, ordo autem artificioſus, quem propoſuit Ariſtot. in proœmio primi Phyſicorum, eſt vt ab vniuerſalibus ad particularia progrediamur, & à genere ad ſpecies. Adſunt etiam plura Ariſtotelis teſtimonia ſententiam noſtram comprobantia, nam in initio primi libri de Cęlo incipit agere de corpore ſimplici generaliter, deinde ad ſpecies tranſit à Cœlo incipiens, vt antea diximus. In poſtrema parte primi libri loquitur fusè de æternitate mundi, deinde in principio ſecundi libri concludens illã iam oſtenſam æternitatem tribuit eam ſoli cœleſti corpori, quaſi eã demonſtraſſe de mundo fuerit eam de cœleſti corpore demonſtraſſe, illud enim ſolum apud Ariſtot. eſt radix ęternitatis, ſiquidem ideò æternus eſt mundus, quia Cœlum eſt æternum: quare de accidentibus mundi agere in primo libro eſt agere de cęlo, q̃a illa

Primum argumentũ / *Secundum argumentũ* / *Tertium argumentũ*

omnia accidentia ſolam Cœli naturam conſequuntur. Initio etiam tertij libri recenſens Ariſtot. ea, quæ in duobus prioribus libris tractata erant, non dicit ſe egiſſe de mundo, ſed de ſolo cœleſti corpore, quod vocat primum elementum. Sic in initio primi Meteorologicorum commemorans ea, quæ in præcedentibus libris tractauerat, non dicit ſe in libris de Cœlo egiſſe de mundo; nec vllam prorſus mundi mentionem facit, ſed dicit de cœleſtibus corporibus, & de quatuor elementis actum eſſe in his libris; nec vllum apud Ariſtotelem comperiemus locum, in quo aſſerat ſe in libris de Cœlo egiſſe de mundo.

Quomodo verè dici poßit ſubiectum in libris de Cœlo eſſe mundum. *Cap. XVI.*

Sed memoratæ ſententiæ falſitas clarior reddetur, ſi declarauerimus, quomodo ad rectum ſenſum opinio de mundo redigi poſſit, huius enim comparatione error aliorum, qui alium ſenſum acceperunt, manifeſtiſſimus erit. Mundum hunc corporeum duobus modis ſumi philoſophi omnes concedere videntur, quum enim nomen mundi ſignificet quoddam perfectum, & abſolutum, duplex in eo perfectio notari poteſt, vna molis, ſeu quantitatis, altera qualitatis, ſeu formæ; illam vocarent Latini noſtri extenſiuam, hanc intenſiuam: ratione quidem quantitatis, & extenſionis perficitur, & abſoluitur mundus à quinque ſimplicibus corporibus, a miſtis enim non integratur mundi moles quatenus miſta ſunt, ſed quatenus conſtant ex ſimplicibus tanquam ex materia; quare etiam ſi nulla eſſent miſta, perfectus tamen hac ratione mundus diceretur, ex omni enim conſtaret quantitate, & omnem locum adimpleret; ideò Ariſtot. dixit miſta non alium habere locum, quàm illum, qui eis conuenit ratione elementi præualentis in miſtione ſingulorum; ratione autem formæ, & perfectionis ſecundùm intenſionem acceptæ mundus non à ſolis ſimplicibus corporibus dicitur perfectus, ſed etiam à miſtis omnibus, nam præter elementa adiectæ ſunt miſtis propriæ ſingulorum formæ, in quibus omnibus, earumque ordine ita eſt mundi perfectio conſtituta, vt vna ſublata deſineret mundus eſſe perfectus, & ornatus. Ad molis igitur mundi integritatem ſola ſimplicia pertinent, ad ornatum verò, & ad abſolutam perfectionem etiam miſta. Inter omnes autem, qui mundum eſſe horum librorum ſubiectum dicunt, hoc conuenit, quòd mundus conſideratur hic vt ex ſolis ſimplicibus conſtans, non vt ex miſtis; attamen ſi poſt libros Phyſicæ auſcultationis prius offerebatur nobis totum cognoſcendum, quam partes, à toto ordiendum erat accepto potius ſecundo modo, quam primo, ſicut antea conſiderabamus. Primo autem modo acceptus mundus nil aliud reuera eſt, niſi quinque ſimplicia corpora ſic ordinata, vt graue ſubſtet leui, & grauius minus graui; & id, quod nec graue, nec leue eſt, alia omnia intra ſe contineat, & amplectatur: itaque de quinque ſimplicium corporum naturis loqui, per quas ſingula proprios, & ita, vt prædiximus, inter ſe diſpoſitos occupant locos, eſt de mundo loqui, quum nil aliud ſit mundus, niſi illa ſic ordinata. Quamobrem ſi ita intellexit Alexander ſubiectum eſſe mundum, vt ſubiectum ſint ipſa ſimplicia corpora, quorum congeries eſt mundus, vera eſt eius ſententia; idque videntur ipſius verba à Simplicio relata ſignificare, quando dixit conſilium Ariſtotelis eſſe agere de mundo, & de ſimplicibus corporibus, vt coniunctiua pro declaratiua ſumatur, & ſenſus verborum ſit, ſcopus eſt mundus, hoc eſt ſimplicia corpora, ex quibus conſtat mundus: hæc enim etiam Auerrois opinio fuit, qui quum aliquando dixerit ſubiectum horum librorum eſſe mundum, vt legimus in principio ſuæ paraphraſeos & in poſtremo commentarij tertij libri, non ob id dixit (quod multi dicunt) ſimplicia corpora non vt ſubiectum tractari, ſed vt principia mundi, hoc enim nil poteſt ineptius nil falſius excogitari, quandoquidem prius oportuiſſet Ariſtotelem de ſimplicibus corporibus agere, quàm de mundo, ſi illa vt mundi principia conſiderarentur, quoniam cuiuſque rei cognitio ex principiorum ſuorum cognitione acquiritur, nec poteſt res ijs ignoratis bene cognoſci; ipſi tamen dicunt agi prius de mundo, quam de ſimplicibus corporibus, quod ſecundùm eorum ſententiam eſt omnino abſonum rationi: at putauit Auerroes ſimplicia corpora conſiderari vt ſubiectum libri, non vt principia ſubiecti, vt apertiſſimè apud eum legimus in primo commentario tertij libri de Cœlo, vbi primum inquit conſilium Ariſtotelis eſſe agere de partibus mundi ſimplicibus, nec ob id intelligit ſimplicia corpora conſiderari vt principia mundi, nam poſtea ſeipſum declarans inquit demonſtrari ipſorum accidentia per ſuas cauſas, ſubiectum autem eſt illud, de quo accidentia per ſuas cauſas demonſtrantur, ea igitur corpora vult ibi habere locum ſubiecti. Legimus etiam ibidem apud Auerroem verba hæc [& iam loquutus eſt in primo, & in ſecundo huius libri de corporibus cœleſtibus, & accidentibus eorum, vult modò dicere de alijs quatuor ſimplicibus, quæ recta mouentur] ſic enim dicit accidentia cœleſtis corporis tractata fuiſſe in primo & in ſecundo lib. de Cœlo: quare non

Mundus ſumi poteſt dupliciter.

Alexandri defenſio.

Opinio Auerrois.

putauit primum librum ita eſſe de accidentibus mundi, vt non ſit de accidentibus Cœli. Demum autem in calce eiuſdem commentarij ſententiam ſuam clariſſimè profert,& aliorum errorem patefacit Auerroes, dum diſtinguit conſiderationem elementorum, quæ habetur in libris de generatione,ab ea,quæ hr̃ in libris de Cęlo,his verbis[in libro de generatione non conſiderat elementa, niſi pp conſiderationem miſtorum generabilium,& corruptibilium, hic autem conſiderat ea inquantum ſunt partes mundi, hic igitur conſiderat ea inquantum ſunt ſubiectum,ibi verò inquantum ſunt principia] Itaque apud Auerroem conſiderare elementa vt partes mundi non eſt ea cõſiderare vt principia ſubiecti, ſed eſt ea conſiderare vt ſubiectum libri,ſiquidem partes integrantes nõ diſtinguuntur re à toto, ſed ſunt idem quod illud; quare conſiderare mundum vt conſtantem ex ſimplicibus corporibus, & conſiderare ſimplicia corpora vt ſunt partes mundi,idẽ eſt; proinde ſubiectum dicere mundum,idem eſt ac dicere ſimplicia corpora eſſe ſubiectum: eaque Auerrois opinio fuit, qui in eodem dicto commentario tum dixit elementa in libris de Cœlo conſiderari ut partes mundi, tum etiam dixit conſiderari quatenus ſunt ſimplicia.

Quod melius ſit dicere ſubiectum corpus ſimplex, quàm mundum. Cap. XVII.

NOn eſt autem ignorandũ quòd quum nomine mundi, & nomine ſimplicis corporis idem horum librorum ſubiectum denotetur,attamen longè melius,& artificioſius loquimur dicẽtes corpus ſimplex, quàm dicentes mundum, quia licèt eandem vtroq; modo rem conſideratam exprimamus, non æquè tamen modum conſiderandi exprimimus, qui eſt quatenus ſimplex, non quatenus mundus: quod oſtendo ſumens ab hoc dubio occaſionem, quod quum ego plurib. eruditis viris iam obtulerim,neminem reperi,qui id bene ſoluerit,dubiũ tale eſt, *Dubium.* Sententia nunc eſt plurium philoſophantium quòd tota ſcientia naturalis ſubiectum habeat adæquatũ corpus naturale quatenus naturale eſt,hic itaq; cõſiderandi modus dẽt eſſe proprius ſcientiæ naturalis,& illi adæquatus,ita vt nulla ſit alia diſciplina, in qua aliquid conſideretur quatenus natura hẽns, nec vlla ſit ſciẽtiæ naturalis pars, q̃ alia ratione cõſideret aliquid niſi vt naturale, ſeu naturam habens; quum igitur in libris de Cœlo agatur ſeu de mundo,ſeu de Cœlo,& de elementis, quę omnia ſunt corpora naturalia,neceſſe eſt ea conſiderari hac ſola ratione quatenus naturalia corpora ſunt, atqui efficax illatio ſemper eſt à quatenus ipſum ad de omni, igitur quemadmodum ſi homo quatenus eſt animal ſentit, neceſſe eſt vt omne animal ſentiat; ita ſi illa conſiderantur vt naturam habentia,neceſſe eſt ibidem conſiderari omnia naturam habentia,proinde omnia naturalia corpora in libris de Cęlo ſubiectum erũt, tum ſimplicia, tum miſta; & hoc dubium non minus in quolibet alio libro ſcientiæ naturalis locum habet,quam in libris de Cęlo,cauſa enim abſurditatis eſſe videtur quia ſic ponitur modus conſiderandi amplior re conſiderata,nam latius patet quatenus naturale, quàm elementa,quam animalia,quàm ſtirpes,quare dum dicimus aliquod horum conſiderari vt naturale, in prædictum abſurdũ incidimus, vt dicamus ibi cõſiderari omne naturale; quòd ſi dicamus conſiderari non vt naturale,ſed alio modo, ea conſideratio non pertinebit ad ſcientiam naturalem, quia ſub modo conſiderandi ſcientiæ naturalis non continebitur. Vera huius dubij *Solutio.* ſolutio meo quidem iudicio in hoc conſiſtit, quòd quemadmodum res cõſiderata communis primum eſt, deinde ad varias ſpecies coarctata, ſic & modus conſiderandi; hoc enim omnino confitendũ eſt, ſi modus conſiderandi debet eſſe æqualis rei conſideratæ, vt ante dicebamus; *Supra. c. 14.* quoniam igitur ſubiectum in tota ſcientia naturali vnum eſt, corpus naturale, idque primo loco tractandum proponitur, vt commune genus, deinde ad varias ſpeces ordinatim coarctatur, nec ob id plura ſunt ſubiecta,ſed vnum, ſiquidem ſpecies omnes in communi genere vnitatem recipiunt;modus quoque cõſiderandi vnus eſt totam ſcientiam amplectens,quatenus naturam habens,ita tamen vt prius ſumatur natura communiter, & indiſtincte in libris Phyſicæ auſcultationis,deinde cuiuſque naturalis corporis propria natura, quæ huius proprij motus principium eſt; conſiderantur igitur in libris de Cœlo ſimplicia corpora, quatenus proprias habent naturas; quæ propriorum ſimplicium motuum cauſæ ſunt,ſimplicis autem motus cauſa eſt natura ſimplex, eſt itaque ſubiectum corpus ſimplex vt naturam ſimplicem habens, non vt abſolutè naturam habens, ſic enim ſequeretur ampliorem eſſe modum conſiderandi re conſiderata,& alia inde emanarent abſurda,quę in dubitatione tacta fuere,quę omnia in quolibet libro naturali euitamus, dum naturã reſtrictam ſumimus ad corpus illud naturale, q̃ in quoq; libro dicatur conſiderari. Sic etiã ſeruatur ille doctrinę ordo,& artificioſius progreſſus ab vniuerſalibus ad particularia,quem propoſuit Ariſtot.in procœmio primi Phyſicorum, à corpore naturali latiſſimè accepto ad ſingulas eius ſpecies, quatenus proprias ſingulæ habent naturas, quæ propriorum motuum ſunt principia, talis enim reuera eſt apud Ariſtotelem conſideratio omnium corporum naturalium

in tota philoſophia naturali. Hunc igitur artificioſum progreſſum ſeruamus dum dicimus ſubiectũ in libris de Cęlo eſſe corpus ſimplex quatenus ſimplex, ſeu mundum quatenus eſt omnium ſimplicium corporum cõgeries, ſic enim dicimus quatenus naturam habet ſimplicem: non ſic ſi dicamus ſubiectum eſſe mundum, ſeu ſimplicia corpora quatenus mundum conſtituunt, mundus enim nõ eſt ſpecies corporis naturalis, ſed eſt potius omnium naturaliũ corporum aggregatio, neque vt mundus eſt habet aliquam propriam naturam, vel proprium aliquem motum, ſed ſolum habet proprias naturas ſingulorum corporum, & proprios ſingulorum motus: quare ſi tota ſcientia naturalis verſatur in corpore naturali quatenus habet in ſe naturam, quæ eſt principium motus naturalis, non poteſt ita conſiderare mundum vniuerſum, vt eius conſideratio ſit ſeiuncta à conſideratione ſingulorum corporum; è quibus mundus conſtat. Summa igitur hæc ſit, nomine mundi ſignificari poſſe fatemur rem in libris de Cęlo conſideratam, ſed modum conſiderandi omnino negamus nomine mundi ſignificari poſſe. Adde quòd appellatio mundi ambiguitate non caret, poteſt enim non modò id, quod ex ſimplicibus corporibus conſtat, ſed etiam id, quod omnia prorſus corpora continet, appellari mundus immo & rerum omnium tam corporalium, quam incorporalium collectionem poſſet quiſpiam nomine mundi intelligere; hæ autem licèt vnum mundum conſtituant, non ita tamen vnum, vt ſub vnam ſcientiam cadere aptus ſit. Quòd igitur melius ſit ſubiectũ ſtatuere corpus naturale ſimplex, quam mundum, manifeſtum eſt.

Nomen mundi eſt æquiuocũ.

Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum. Cap. XVIII.

Ad primũ.

Reſtat, vt quantũ roboris habeant argumenta pro Alexandro adducta videamus. Ad primum ex inſcriptione acceptum poſſumus bifariam reſpondere, primum dicere poſſumus nihil eſſe abſurdi ſi Cœlum in hac inſcriptione pro ſolo quinto corpore accipiatur, non eſt enim neceſſarium vt inſcriptiones librorum ſemper ſumantur ab omnibus rebus conſideratis, quum ſoleant eſſe arbitrariæ, & interdum etiam à nullius rei conſideratæ nomine ſumi comperiantur; vt metaphyſica ſic appellata eſt non a re aliqua conſiderata, ſed ab ordine doctrinæ reſpectu ſcientiæ naturalis; eadem etiam vocatur ſcientia diuina, licèt parua tantùm eius pars ſit de rebus diuinis, ſic enim appellatur a ſola præcipua re conſiderata, qualis eſſet etiam inſcriptio librorum de Cœlo, ſi Cœlum pro ſolo quinto corpore acciperetur: ſic libri quoque Meteorologici inſcribuntur ab ijs tantum, quæ in ſublimi fiunt, non ab ijs, quæ gignuntur in terra, licèt talia plura in eiſdem libris conſiderentur. Secundo dicere poſſumus ſumi in ea inſcriptione Cœlum pro mundo vniuerſo, idque ſententiæ noſtræ minimè refragari, quum nos quoq; aſſeramus tractari in his libris vniuerſum, hoc eſt ſimplicia corpora, quorũ collectio eſt mundus vniuerſus; ſic autẽ ſumpta eſſet inſcriptio à re conſiderata, at non à modo conſiderandi, neque id abſurdum eſt, quum aliquæ inſcriptiones ne a re quidem conſiderata ſumptæ, apud illuſtres authores comperiantur, ſed ab aliquo extraneo, vt prædiximus; quocirca nil roboris habet argumentum hoc. Ad ſecundum iam patet reſponſio ex ijs, quæ antea dicta ſunt, dicimus enim primum librum eſſe de Cęlo, vt ipſe Ariſt. aſſerit in initio tertij libri, & in initio primi Meteorologicorum; nam accidentia mundi, quę in primo lib. tractantur, primo competunt Cęlo; indeque ad vniuerſum mundum redundant; ideò volens attribuere Ariſt. mundo vt ſubiecto adæquato cognouit nullum eſſe locum eis conuenientiorem, quam eum librum, in quo de cœleſti corpore agitur, ob id eorum tractationem aggreſſus eſt ſtatim poſt declaratam quinti corporis naturam, qua de re alio in loco vberius loquuti ſumus, quum noſtram de doctrinæ ordine ſententiã ab aliorum obtrectationibus tueri coacti fuimus. Tertij argumenti ſolutio ſumitur ex verbis Simplicij, qui dicit Cœlum non ideò vocari elementum, quia ſit materia mundi, ſed quia eſt ſimplex, quam reſponſionem veriſſimam eſſe demonſtro; quum enim Ariſtot. in ijs libris & Cœlum, & alia quatuor ſimplicia corpora elementa vocèt, confiteri cogimur ea omnia eadem ratione elementa appellari, itaque ſi Cęlum reſpectu mundi elementum dicitur, oportet etiam reliqua dici elementa reſpectu mundi, hoc tamen ita eſt falſum, vt nihil falſius, nam legentibus totum 3. librum de Cœlo patet ea nunquàm vocari elementa reſpectu mundi, ſed ſemper reſpectu miſtorũ, ipſa namque vocat Ariſt. elementa corporum & in definitione elementi, quam ibi tradit, hoc manifeſtiſſimum eſt; igitur neque Cœlum dicitur elementum reſpectu mundi, ſed per illorum ſimilitudinem, quum enim ſint eiuſdem ordinis quatenus ſimplicia ſunt, & conditio elementi ſit vt ſit ſimplex, Cœlum dicitur elementum quatenus eſt ſimplex ſicut illa, quæ verè ſunt elementa miſtorum. Miror autem quòd aliqui negare audeant neceſſariam eſſe elemẽti conditionem vt ſit ſimplex, & dicant requiri ſolum vt ſit homogeneum, & ex eo cętera conſtituantur; nam manifeſtè repugnant Ariſtoteli, & incidunt in ſententiam Anaxagoræ, in contex. 33. illius tertij libri ab Ariſtotele reprobatam, inquit enim non omne homogeneum

Ad ſecundum.

Vide lib. 2. Apol c. 2.

Ad tertiũ.

Cur cęlum vocetur elementum.

Error negantiũ elementum debere eſſe ſimplex.

eſſe

eſſe elementum, vt carnem, & os, ſed id ſolum; quod in res ſpecie diuerſas reſolui non poteſt, caro autem reſoluitur in ignẽ, aquam, aerem, & terram, proinde caro non eſt elementum: vult ergo Ariſtot. non eſſe elementum, niſi id, quod eſt ſimplex, idque etiam apertè aſſerit in tertio capite quinti metaphyſicorum, vt ibi videre eſt. Confirmatur autem hæc Simplicij, ac noſtra reſponſio teſtimonio Ariſtot. in primo Meteorologicorum cap. tertio, & quarto, vbi Cœlum ſimiliter vocat primum elementum; ibi namque certum eſt non vocari Cœlum elemẽtum reſpectu mundi, quum in ijs libris non alia ratione conſideretur Cœlum, niſi vt cauſa eorum, quæ in inferiore mundo fiunt; itaque non alia ratione dicitur elementum, niſi quia eſt ſimplex. Ad quartum negandа eſt minor propoſitio, ad probationem autem negamus mundum habere alia accidentia præter illa, quæ propria ſunt alicuius ſimplicis corporis, nam illa, quæ in primo libro tractantur, naturam Cœli conſequuntur: mundum verò habere principia negandum omnino eſt, quãquam enim ex ſimplicibus corporibus conſtat tanquam ex partibus, & ex materia, talis tamen, materia non dicitur principium rei, niſi ei forma ſuperueniat, quemadmodum membris animalis ſuperueniat anima, quo fit vt partes animalis tum ſint partes integrantes, tum eſſentiales, nempe materia, quę ab anima ſuperueniente perficitur; talem autẽ formam mundus non habet; quare vanum eſt id, quod illi dicũt, ſimplicia corpora vt mundi principia conſiderari. quod ex eo quoque oſtenditur, quod non tractãtur ante accidentia mundi, vt tractanda eſſent, quia prius sũt cognoſcẽda principia rei, deinde accidentia conſequentia. Quod verò dicũt, principia ſimplicium corporum nõ conſiderari in libris de Cœlo, falſum eſt, licèt enim Cœlum non habeat principia, habet tamen propriam naturam, quę declaratur in primo libro, eaque tractatio eſt inſtar tractationis principiorum Cęli, non enim aliã ob cauſam quæruntur principia rei habentis principia, niſi vt eius natura, & eſſentia cognoſcatur. Quatuor autem elementa habent quidem principia, materiam, & formam, ſed de materia nil dici poterat præter illa, quę in primo Phyſicorum dicta erant; de forma verò dictum quidem eſt in illo primo libro, ſed ſolum communiter, & generaliter, reſtabat igitur dicendum de proprijs elementorum formis iuxta promiſſum Ariſto. in poſtremo contextu illius primi libri, Phyſicorum, idque faciendum erat in libris de Cœlo, ſed quoniam hæ ſunt incognitæ, & nomine carent, Ariſt. accepit proprietates loco formarum, nempe grauitatem, & leuitatẽ: quare negari non poteſt formas elementorum in libris de Cœlo conſiderari: patet etiam ibi declarari proprios eorum motus, & proprias quietes, aliaque eorundem accidentia: quare falſam prorſus minorem aduerſarij ſumunt. Ad quintum negandum eſt conſequens, & vt ratio negationis appareat; retorqueo prius contra aduerſarios argumentum ſic, poteſt conſiderari mundus vt conſtans ex omnibus, & ſimplicibus, & miſtis corporibus, qua ratione propriè dicitur mundus, & perfectus, & ornatus, ergo niſi in aliquo libro ſcientiæ naturalis ita conſideretur mundus, philoſophia naturalis manca, & diminuta erit. Si hoc argumentum non eſt efficax, argumentũ quoque aduerſariorum nihil habet efficacitatis; ratio autem eſt, quia mundus non eſt ita vnum quid, quod ſeorſum à partibus ſuis cognoſci debuerit, vel potuerit; ſed cognitio partium eſt cognitio mundi; dum igitur cognoſcimus omnia ſimplicia corpora, etiamſi nullam totius tractationem faciamus, cognoſcimus mundum, quia mundus eſt ſimplicia corpora ſic ordinata: ſic etiam dũ cognoſcimus omnia naturalia corpora, & ſimplicia, & miſta, cognoſcimus mundum altero modo acceptum, proinde nulla alia requiritur mundi conſideratio præter cõſiderationem partium. Ad poſtremum, quod aduerſus Simplicium afferebatur, dicimus Ariſt. de elementis agere, tum in libris de Cœlo, tum in libris de generatiõne, & interitu, cum hoc tamen diſcrimine, quod in libris de Cœlo ea conſiderat abſolutè vt corpora naturalia, in libris autem de generatione vt principia miſtorum. Quoniam igitur qualitates motiuę competunt elemẽtis vt ſunt naturalia corpora, abſque vllo miſtorum reſpectu, alteratiuæ autem eis datæ ſunt vt ſint principia miſtorũ, Ariſtoteles harum qualitatum tractationes ſeiunxit, & motrices conſiderauit in libris de Cœlo, quæ maximè videbantur idoneę, vt pro elementorum formis ſumerentur, quia per has formę elementorum edunt immediatè proprios naturales motus, qui eis competũt prout ſunt corpora naturalia; alteratiuarũ autem conſideratio fuit reiecta in libros de generatione: qua de re poſtea fuſius loquemur.

Ad quartũ · *Quomodo Cœlum habeat principia.* · *Ad quintum.* · *Ad vltimum.*

Aliæ aliorum ſententiæ de ſubiecto librorum de Cœlo. Cap. XIX.

ALiæ quoq; fuerunt aliorum ſententię de ſubiecto horum librorum, quas non erit ab re breuiter expẽdere, & an defendi poſſint conſiderare. Latini omnes ſubiectum ſtatuiſſe vidẽtur corpus mobile ad vbi, hac moti ratione. Libri Phiſicæ auſcultationis ſubiectum habuere mobile abſolutè acceptum, hoc autem prima diuiſione diuiditur in mobile ad vbi, & mobile ad formam; quoniam igitur motus ad locum eſt omnium motuum primus, rationi cõſonum fuit vt poſt cognitionem corporis, ſeu cuius mobilis abſolutè ſumpti,

Opinio Latinorum.

Dicta ſententia improbatio.

Defenſio dictæ opinionis.

ſumpti, ageretur ſtatim de mobili ad vbi, hoc itaque ſubiectum eſt librorum de Cœlo. Horũ ſententia in eo probanda maximè eſt, quòd putarunt Ariſt. in libris naturalibus ordinem ſeruaſſe ab vniuerſalibus ſubiectis ad particularia, & in libris Phyſicæ auſcultationis egiſſe de genere ipſo ſubiecto, poſtea verò in alijs libris agere de ſpeciebus. Sed quod de ſubiecto horum librorum dixerunt, admittendum non eſt, niſi ad bonum ſenſum trahatur, qui etiam videtur quibuſdam ipſorum non fuiſſe incognitus, vt videre eſt in quæſtione Ioannis Magiſtri doctoris Pariſienſis Scotiſtę non ſpernendi. Vrgetur primum hęc opinio hac difficultate, quòd corpus loco mobile non ſolius libri de Cęlo, ſed omnium librorum naturalium ſubiectum eſt, ſiquidem omne naturale corpus tam ſimplex, quam miſtum, eſt loco mobile; quòd ſi generaliter accipiatur corpus loco mobile, videtur potius ad libros Phyſicę auſcultationis pertinere eius conſideratio, quũ id omnia prorſus naturalia corpora ſua amplitudine complectatur. Hoc illi videntes adiecerunt ſimplex, & dixere corpus ſimplex quatenus mobile ad vbi eſſe ſubiectum librorum de Cœlo. Sed hoc dicentes in alias non minores anguſtias inciderunt, modum enim conſiderandi ampliorem fecerunt re conſiderata, quod nullo pacto faciendum eſt, ſic enim fieret vt non ſolum ſimplex, ſed etiam miſtum, & omne naturale corpus in libris de Cœlo ſubiectũ eſſet, ſi enim quatenus loco mobile, ergo omne loco mobile, vt etiam antea dicebamus. Sed hoc quoq; illi animaduertentes diſtinxere mobile ad vbi, & dixere ſe illud tantum intelligere, quod ſimplici motu ſit mobile. Attamen neque per hoc omnem difficultatem ſuſtulerunt, nam mobilitas eſt accidens corporis naturalis, & medio naturali demõſtrari poteſt à priori, nam corpus naturale eſt mobile, & loco mobile, quia naturam in ſe habet, quæ eſt principium motus; & corpus ſimplex eſt mobile motu ſimplici, quia naturã ſimplicem habet, non poteſt igitur mobilitas ſtatui ratio formalis ſubiecti in ſcientia naturali, ſeu in aliqua eius parte, quin ſubiectum poſſit in ſciẽtia ſua demonſtrari per cauſam, demõſtrabitur enim pars formalis de parte materiali, quod quidem abſurdiſſimum eſt. Vt igitur hanc quoq; difficultatem effugerẽt, tandem dixerunt ſe non ſumere mobilitatem vt affectionem, ſed loco interni principij, à quo emanat ipſa propenſio ad motum, principium autem eſt natura, dicunt itaque ſe per mobile intelligere naturale, ſeu naturam habens, & per mobile motu ſimplici naturale ſimplex, ſeu naturam habens ſimplicem, quę opinio noſtra eſt, ſic enim ſubiectum ſtatuunt corpus naturale ſimplex quatenus naturam ſimplicem habens. Si qui verò ſententiam illam non ſic intelligunt, ij prędictis difficultatibus meo quidem iudicio ſic vrgentur, vt defendi non poſſint. Iamblicus autem, & Syrianus dixerunt conſilium Ariſt. eſſe agere de cœleſti corpore, non de elementis, de his enim agi in his libris ſecundariò, & propter Cœlum. Quæ ſentẽtia præter illa, quæ aduerſus eam à Simplicio adducuntur, hoc quoq; argumento falſa eſſe cognoſcitur, quòd elemẽta ſunt corpora naturalia digna per ſe cognitu à philoſopho naturali non minus, quàm Cœlum, quocirca nõ ſolum aliorum gratia tractanda ſunt à naturali, ſed etiam propter ſe. Quoniam igitur in libris de generatione conſiderãtur vt principia miſtorum, nec perfecta ibi eſt eorum conſideratio, ſiquidem particulæ tantummodò elementorum, quæ ſub generationem cadunt, ibi conſiderantur, non integritates ipſorum; deſideratur in ſcientia naturali tractatio elementorum abſoluta, & inſtituta propter ipſamet elementa, talis enim nulla eſt, niſi illam dicamus, quę habetur in duobus poſterioribus de Cęlo libris. Qui contra hanc ſententiam alia videre cupit, Simplicium legat, ſuperuacaneum enim eſſe exiſtimaui omnia, quæ hac de re hic à Simplicio dicuntur, in medium adducere. De ſubiecto igitur librorum de Cœlo, & cur in ſcientia naturali ſecundum locum obtineant, hæc dicta ſint.

Opinio Iamblici, & Syriani.

Confutatio

De ſubiecto, & de loco librorum de generatione, & & interitu, aliorum ſententia, earumq; reprobatio. Cap. XX.

INter omnes cõſtat duos libros de generatione, & interitu ſtatum poſt libros de Cœlo collocari, proinde tertiũ in hac ſcientia locum obtinere; ideo ſi ratione duce inuenerimus quidnam primum poſt ſimplicium corporum cognitionem nobis cognoſcendum proponatur, manifeſtum erit horum librorum ſubiectum, & prædicti ordinis ratio. Multorum ſententia fuit quòd ſubiectum horum librorum ſit generatio, & interitus, quum Ariſtot. in ipſo eorum librorum initio hunc tanquam ſcopum ſibi proponat, de generatione, & interitu loqui. Hanc ſententiam nos alibi reprobauimus, & oſtendimus generationem, & interitum eſſe quidem ſcopum, & intentionem Ariſt. in his libris; at ſubiectum dici non poſſe, quum ſint accidentia, & affectiones corporum naturalium & in iiſmet libris vt affectiones in ſubiecto inhærentes tractentur ab Ariſt. quæraturque ibi an ſint, & à priori per ſuas cauſas demõſtrentur de ſubiecto, quod quidem nullo pacto fieri poſſet, ſi ipſæ eorum librorum ſubiectũ eſſent. Sed neque ordinis horum librorum vlla ab his adduci recta ratio poteſt, quum enim ipſi dixerint ſubiectum librorum de Cœlo fuiſſe mundum

Multorum ſententia de ſubiecto lib. de generatione

Confutatio

Lib. de prog. cogn.

dum vniuerſum vt ex ſimplicibus corporibus conſtãtem, nulla idonea ratio apparet cur poſt cognitionem mundi ſequatur cognoſcẽda generatio: quod ſi quam ipſi adducũt, ea ita leuis eſt, vt nõ poſſit in illa animus acquieſcere: mũdus enim & ſimplicia corpora ſubſtantię ſunt, generatio verò accidẽs: cur igitur poſt illarum ſubſtantiarum notitiam ſequãtur hæc accidentia noſcenda, generatio, interitus, alteratio, accretio, & imminutio, nec potius aliæ ſubſtãtiæ naturales, nulla (vt mihi videtur) afferri firma ratio poteſt: & huius erroris ea vna cauſa extitiſſe videtur quod ſubiectum ſcientiæ ab affectionibus, & ab intentione, ſeu cõſilio authoris non diſtinxerunt, ſed hæc omnia cõfundentes verum doctrinę ordinem, & artificioſam librorum ſtructuram cognoſcere nequiuerunt; hãc igitur ſententiam vt alibi à nobis exploſam in

Latinorum opinio de ſubiecto lib. de generatione

præſentia dimittamus. Latini, qui in lib. Phyſicę auſcultationis ſubiectum eſſe dixere ens, ſeu corpus mobile generaliter acceptũ, deinde in lib. de Cęlo primam eius ſpeciem, quæ eſt corpus mobile ad vbi, probabiliorẽ ordinis librorum rationẽ adduxere dicentes, ſubiectum lib. de generatione eſſe corpus mobile ad formã, ſeu (vt eorum aliqui malunt) corpus tranſmutabile, quod tamẽ meo quidem iudicio idẽ ſignificat, proinde tota illorum inter ſe altercatio de hac re inanis eſt.

Quid ſit mobile ad formam.

Etenim dixerunt mobile ad formam, nomine formę intellexere terminum motus abſolutum ad differentiam reſpectiui; in decẽ autem ſummis generibus tria tantùm ſunt, quę habeant naturam abſolutam ſubſtantia, quãtitas, & qualitas, reliqua omnia reſpectiuam, ideò tres tantum mutationes dicuntur eſſe ad formam, generatio, accretio, alteratio, de quibus agitur in lib. de generatione:

Tria ſunt prædicamenta abſoluta.

motus autem localis non eſt ad formam, non eſt enim propriæ ad locũ, ſiquidem locus non eſt quid inhærens locato, ſed extra eſt, quare locatum non dicitur acquirere locum, ſed potius locationẽ, ſeu (vt vocant) vbi, proinde rectè vocatur à à Latinis interpretibus motus ad vbi, vbi autem ſignificat reſpectum quendam locati ad locum, quare non eſt propriè forma; itaq; diſtinguitur motus ad vbi a motu ad formam qui complectitur generationẽ, auctionem, & alterationẽ, & tractatur in lib. de generatione; quum igitur hunc eundẽ ſignificare voluerint alij dicentes tranſmutabile, non video in quo differant tranſmutabile, et mobile ad formam.

Motus localis nõ eſt ad formã.

Sentẽtia hæc maiorem, quàm altera prius reiecta, probabilitatem habet, & proprius ad veritatem accedit, nã hi corpus aliquod naturale ſubiectum horum librorũ ſtatuunt, non affectionem, vt illi; ratione quoq; ordinis potiore vtuntur, nam ordine doctrinæ conſiderandũ prius eſt mobile generaliter acceptum, quã eius ſpecies, & inter has prius mobile ad vbi, quam mobile ad formam, quoniam motus localis latiſſimè omnium patet, & primus omnium eſt.

Confutatio opinionis Latinorũ.

Attamen hi quoque a veritate recedunt ob rationem à nobis tactã ſuperius, quum de ſubiecto lib. de Cęlo loqueremur, nam mobilitas ad formam eſt accidens, quod per cauſam naturalem demonſtrari poteſt, ſic autem demonſtraretur modus conſiderandi de re conſiderata, quod eſſet demonſtrare ſubiectũ.

Aliorum opinio.

Hi tamen minus peccant, quàm quid dicunt corpus generabile & corruptibile ſubiectum eſſe, quatenus generabile & corruptibile,

Confutatio

nam pręterquam quod iſti quoque generabilitatem, quæ eſt accidens, modum conſiderandi faciunt, in cum quoque errorem labuntur, quod illum magis coarctant, quam coarctandus eſſe dum enim corpus generabile ſubiectum eſſe dicunt quatenus generationi ſubijcitur, excludunt alia omnia, quę in his libris conſiderantur pręter generationem, & interitum: melius itaque alij dicebant quatenus mobile ad formam, ſic enim modum conſiderandi ampliorem facientes dicũt ipſum conſiderari non ſolum vt generationi, & interitui, ſed etiam vt alterationi, & accretioni, & imminutioni, & miſtioni ſubijcitur.

Nota de modo conſiderandi.

Ob id tutius for taſſe eſt nullum in ſingulis naturalibus libris modum conſiderandi quęrere præter rẽ conſideratam, quũ id multis cauſa erroris extiterit; ſatis namque eſt ſemel rationem conſiderandi toti ſcientiæ adęquatam inueniſſe, quę eſt quatenus habens naturam, dummodò ſemper naturam intelligamus, vt antea in lib. de Cęlo annotauimus, nempe non ſemperlatẽ, & indiſtinctẽ acceptam, ſed ad illud corpus, quod in quoque libro tractatur, contractã, atq; reſtrictam. Quemadmodum enim in libris de Cœlo ſubiectũ eſſe diximus corpus naturale ſimplex quatenus naturam habens ſimplicem, quę eſt principium proprij motus, aliorumq; propriorum accidẽtium; ita vbi ſubiectum eſſet animal, nullus eſſet alius quęrendus conſiderandi modus, niſi vt habens naturam, propriam ſcilicet animali, quæ propriorum motuum, & accidentium cauſa eſt. Sic igitur in quolibet libro naturali quum primum inuenta eſt res conſiderata, hoc eſt ſubiectum, quod materiale vocant, modus quoque conſiderandi inuentus eſt, conſideratur enim quælibet ſpecies corporis naturalis quatenus propriam habens naturam. Hoc admonere voluit, vt commune præceptum eſſet, quod & in hoc, & in alijs ſequentibus libris obſeruemus: ſatis enim erit in ſingulis cognoſcere ſubiectum naturale, quod quidem in quolibet libro neceſſe eſt eſſe ſpeciem aliquam corporis naturalis: modus enim conſiderandi idem ſemper ſubaudiendus erit. Quod igitur ad ſubiectum attinet lib. de generatione, hæc de aliorum ſententijs dicta ſufficiant.

De

De ſubiecto lib. de generatione ſententia propria, eiusq; declaratio. Cap. XXI.

VT ipſe hac in re meam ſententiam proferam: ego puto corpus naturale generationi, & interitui obnoxium in his libris ſubiectum eſſe, ita tamẽ, vt per hæc rem ſolam conſideratam ſignificari intelligamus, non modum conſiderandi, hic enim ſemper ſubaudiendus eſt, quatenus propriam habet naturã; hoc quidem alij, qui hanc ipſam ſententiã ſequuti ſunt non animaduertentes in magnas difficultates inciderũt; ſed eas nos nullo negotio euitamus illi namque dum generabile, & corruptibile vt rationem conſiderandi ſumunt, cætera omnia, quæ in his libris tractantur, excludunt; nos autem per hæc ſubiectum ſolum materiale denotãtes exprimere tantũmodò volumus quam naturalis corporis ſpeciem Ariſt. in his lib. tractaturus ſit, eandemque ſignificare poſſemus dicendo corpus naturale alterabile, hoc enim cum corpore generabili reciprocatur; huic poſtea æquatam conſiderandi rationem adijcientes, quatenus propriam habet naturã, omnium quę huius corporis naturam inſequuntur, conſiderationem amplectimur, nullumque eorum excludimus. Sed nõdum propriam de ſubiecto horum librorũ ſententiam protulimus, adhuc enim non expreſſimus quidnam intelligamus per corpus generationi, & interitui obnoxium quum in hoc ego ab aliorum opinione diſſentiam: referam igitur ſententiam meam, eamq; quanta potero breuitate declarabo. Ante omnia eſt nobis hoc fundamentum iaciendum, quòd quando dicimus rem aliquam æternam, vel caducam eſſe, non reſpicimus ſpeciem, ſed indiuiduum; nam ſi ſpecies ſpectemus, omnes, apud Ariſtot. ſunt æternæ, proinde nulla res datur, quę ſit vnquam interitura ſecundùm ſpeciem: quoniam igitur rerũ alias dicere ſolemus caducas, & mortales eſſe, alias verò perpetuas, certum eſt nos ſemper indiuiduis ſolere tum ęternitatem, tum interitum attribuere. Hoc ita conſtituto ſi conſiderare velimus an naturalia corpora ſint caduca, an æterna, tres eorum gradus eſſe comperiemus, duos extremos, tertium medium, primus gradus eſt cœleſtium corporum, quæ apud Ariſt. æterna penitus ſunt tam ſecundùm ſe tota, quam ſecundùm partes: alter eſt miſtorum corporum, quæ ſingula interitui obnoxia ſunt tam ſecundùm partes, quam ſecundùm ſe tota: medium inter hæc locum elementa obtinent, quę ſecundum partes quidem continuè generantur, & intereunt, at ſecũdùm integritates ſuas nec vnquam apud Ariſt. ſunt genita, nec vnquã interitura, proinde ſunt quatuor indiuidua æterna. Dedit autem natura elementis has duas cõtrarias conditiones propter duo munera, quibus ea in mundo fungi oportebat, tanquam propter duos ſcopos, ac fines. ideoque dedit etiã eis duo genera qualitatum, tanquam inſtrumẽta, per quę duobus illis muneribus fungerentur. Vnum munus fuit integrare hanc machinam, quæ vocatur mundus, primæ namque partes, è quibus mundus conſtat, ſunt quinq; ſimplicia corpora, vt antea dicebamus; quod munus obeunt elemẽta ſecundùm ſe tota, ignis enim totus ſupremũ locum implet, terra totum infimum, aer, & aqua medium; Cęlum verò hæc omnia ambit, & continet; huic priori muneri inſeruiunt motrices qualitates grauitas, & leuitas, quodlibet enim ipſorum ſuum locũ occupat, vel vt graue, vel vt leue, vel vt nec graue, nec leue. Patet autem elementa in huius muneris functione nullam habere relationem ad miſta, ſed abſolutè exiſtere vt corpora naturalia, etiã ſi nullum miſtum ex ipſis conſtitueretur. Alterum munus eſt vt ſint materia corporis miſti, eoq; fungũtur non amplius ſecundùm ſe tota, ſed ſecundùm particulas, tota namque cõmiſceri non poſſunt, ſed ſolę particulæ commiſcentur, & conſtituunt miſtum. propter hoc ſecundum munus, quo elementa reſpiciunt miſtum vt eius principia, datum eſt eis alterum genus qualitatum, quæ vocantur alteratiuæ, quibus inter ſe agere, & pati, & mutari inuicem poſſent, ſiquidem ex pluribus, ijsque contrarijs naturis tanquàm ex materia non poterat vnum aliquod generari, niſi illa & alterari, & generari, & interire per mutuam inter ſe actionem, & paſſionem apta eſſent, & ſe mutuò frangere, & caſtigare poſsẽt & in naturã vnam coaleſcere: non ſunt autem elemẽta apta inter ſe agere, & pati, niſi per qualitates alteratrices, nimirum vt ſunt calida, frigida, humida, & ſicca. Satis autem per ſe manifeſtũ eſt has qualitates ad prioris muneris functionem nihil conducere, ſicuti neque ad poſterius munus conferunt qualitates motrices, modò enim ſint grauia, & leuia, etiam ſi ſtatuerentur, nec calida, nec frigida eſſe, nec humida, nec ſicca, ſatis idonea eſſent ad manendũ quæque in locis ſuis, & ita mundũ conſtituendum. Sic etiam patet ad elementorum miſtionem non conferre grauitatem, & leuitatem, quum fateri oporteat elementorum particulas in miſto non diſtingui loco, ſed quamlibet miſti particulam eſſe miſtam. Ex his colligimus duas eſſe debuiſſe in philoſophia naturali diſtinctas elementorum conſiderationes, vnam abſolutam, qua elementa ſecundùm ſe conſiderarentur vt corpora naturalia, ſine vllo miſtorum reſpectu, eamque manifeſtum eſt Ariſtotelem feciſſe, & abſoluiſſe in libris de Cœlo, vbi elementa tanquam ſpecies corporis naturalis habent locum ſubiecti: alteram verò reſpectiuam prout ſunt materia miſtorum, qua ratione tractantur

Tres gradus corporum naturalium.

Elementa quo ſint æterna

Duo munera elementorum.

Duo genera qualitatum elementorum.

Secundum munus.

Duæ elementorum conſiderationes.

tur

tur ab Ariſtotele in lib. de generatione, proinde non vt ſubiectum, ſed vt principia ſubiecti, quæ fuit Auerrois opinio in primo, & vltimo commentarijs tertij libri de Cœlo. Hæc ſi vera ſunt, vtamur argumento Ariſtotelis in principio duodecimi Metaphyſicorũ, illud eſt ſubiectum, cuius principia conſiderantur, atqui elementa in libris de generatione tractantur vt principia corporis miſti, ergo ſubiectũ horum librorum eſt corpus miſtum: videturq́; hoc mirificè cõſentaneum ijs, quæ antea de librorum ordine diximus, quũ enim primo loco actum ſit de corpore naturali latè accepto, idque prima partitione diuidatur in ſimplex, & miſtum & ſimplex præcedat miſto, proinde ſecũdo loco actum ſit de corpore naturali ſimplici in libris de Cœlo; ſequi videtur vt ſtatim tertio loco agatur de corpore naturali miſto in libris de generatione, & interitu, vt mox in alijs libris naturalibus agẽdum maneat ordinatim de ſpeciebus miſti. Adde quòd neceſſarium omnino fuit de miſto latè accepto agere in aliquo libro naturali, idque manifeſtum eſt in nullo alio fieri, niſi in libris de generatione id fieri fateamur, in quibus etiam videmus agi ex profeſſo de miſtione, & de generatione miſti generaliter ſumpti; de miſto igitur generaliter accepto agitur in libris de generatione, de ipſius autem ſpeciebus agetur poſtea in ſequentibus libris naturalibus, vt mox oſtendemus.

Subiectum lib. de generatione eſt corpus miſtum.

Difficultates contra prædictam ſententiam, & earum ſolutio. *Cap. XIX.*

Sententia hæc clarior, & manifeſtior fiet, ſi difficultates, quibus maximè labefactari videtur, de medio tollamus, videtur enim non ſolum miſtum, ſed potius corpus generabile, quod elementorum, & miſtorum eſt commune genus, ſtatuẽdum eſſe in his libris ſubiectum, idque oſtenditur primùm authoritate Ariſt. qui in initio 1. lib. de generatione proponit ſe acturum de generatione, & interitu omnium, quæ natura generantur, & intereunt, facit ergo ſubiectum non miſtum ſolum, ſed omne corpus generationi, & interitui obnoxium. Preterea illud eſt ſubiectum, cui primò competũt affectiones, quarum declaratio eſt ſcopus authoris in eo libro; at ſcopus, & intentio Ariſt. in ijs duobus libris eſt agere de generatione, & interitu, & de alteratione, vt ipſe in eodem loco affert, hæ autẽ non primò competunt corpori miſto, ſed generi ampliori, corpori caduco; hoc igitur eſt ſubiectum, non miſtum ſolum. Tandem confirmatur, quoniã in ſcientia procedendum eſt à magis communibus ad minus communia; at corpus caducum latius patet, quàm corpus miſtum, & eſt genus vniuocum, de quo multa dici poſsũt; prius

Primũ argumẽtum. *Secundum.* *Tertium.*

ergo agendum fuit de corpore caduco generaliter, quam de miſto; id tamen non fit vllo alio in loco, niſi dicamus in libris de generatione, & interitu. Huius difficultatis ſolutio mihi videtur in duobus, quæ iam declarauimus, eſſe conſtituta. Vnum eſt, quod generatio non omnino competit elementis, quoniam particulis tantùm eorum competit, non ipſis totis; tota namque, vt diximus, ſunt quatuor indiuidua, quæ ſecundùm quandam ęquipollentiam ſeruantur ęterna; quemadmodum etiam nauis dicitur eadem numero diutiſſimè ſeruari, licèt ſępe facta ſit partium mutatio, & inſtauratio, ſiquidem nunquam tota ſimul mutata eſt, & forma eadem manſit. Alterum eſt quod eo etiam modo, quo competit elementis generatio, & interitus, cõpetit eis propter miſta, quibus propriè, & præcipuè competit; quo fit vt primum ſubiectum generationis, & interitus primitate ſcopi, & intentionis naturæ nõ ſit niſi miſtum; licèt primum primitate adęquationis ſit quiddam communius: poterat enim natura facere omnia ſimplicia corpora ęterna, ſi nullũ alium ſcopum ſibi propoſuiſſet, niſi ex ijs mundum conſtituere, ſed voluit ea ſecundùm partes eſſe mutabilia propter generationem miſtorũ, quę non poterant ex multiplici materia generari, niſi illa quoq; generari, & interire poſſet: quamobrem ſi ſcopum, & conſilium naturæ ſpectemus, dicere poſſumus generationem, & interitum elementis competere nõ propriè vt ſubiecto, ſed potius vt principijs, & vt materię generationis, & interitus corporum miſtorum, quorum hæc erat natura, vt generari, & interire non poſſent, niſi proxima quoq; ipſorum materia modo aliquo generationi, & interitui obnoxia fuiſſet; propterea ipſa quoque vocare poſſumus ſubiectum primum generationis primitate originis. Hæc fuit abſque dubio Ariſt. mens, qui in primo libro poſtquam definitionem generationis, & interitus declaraſſet, & mox de earum cauſis acturus eſſet, ſcopum, & conſilium ſuum in contextu 43. proponit his verbis [Quoniam autem oportet primum de materia, & de vocatis elemẽtis dicere] etenim dictio [&] non eſt coniunctiua, ſed declaratiua, quia poſtea nullam aliam materiam declaraturus erat, niſi materiam ſecundam, quę ſũt quatuor elementa; de his ergo agendum proponit non tanquam de ſubiecto generationis, ſed tanquam de materia generationis; ipſa quoque elementorum tractatio, quæ in ſecundo libro habetur, eſt eiuſmodi: nam in initio ſecundi libri quatuor primas qualitates vocat Ariſt. principia elementorum, quum tamen accidentia potius elementorum ſint, & alibi ab ipſomet Ariſtotele accidentia, & qualitates vocentur; propterea quòd dum elementa abſolutè conſiderantur vt naturalia corpora, hæ ſunt reuera qualitates eorum formas nobis incognitas ſequentes;

Generatio nõ omnino cõpetit elementis. *Generatio data eſt elementis propter miſta.* *Qualitates ſunt principia elementorum.*

quentes; at dum accipiuntur in ſecundo munere quo reſpiciunt miſtum, illæ eædem qualitates euadunt formæ elementorum, & conſtituunt rationẽ principij, quia ſunt rationes formales, quibus elementa ſunt principia miſtorum, neque abſurdũ hoc eſt, & notatur a Themiſtio in 1. Phyſ. in ſua magna digreſſione, & clarũ per ſe in omnibus rebus eſt: quum enim homini quatenus eſt homo, habere filium ſit accidens, idque ſeparabile; idem tamen eidem quatenus eſt pater eſſentiale eſt; alia namque per ſe competunt rei vt abſolutè ſumptæ, alia eidem vt ad aliud relatæ. Poſtquam autem in eo ſecundo libro docuit Ariſt. quatuor primas qualitates eſſe formas elementorũ vt reſpicientium conſtitutionem miſti, loquitur primũ de generatione elementorum, poſtea verò de generatione miſtorum, ſignificãs generationem competere primum elementis vt materię, ſine cuius mutatione non cõpeteret generatio miſtis, in primo etiam contextu eius ſecundi libri rationem afferens cur ſit acturus de elementis, inquit, quia generatio, & interitus corporibus naturalibus ineſt non ſine elementis; affert ergo ſe de elementis acturum tanquam de materia generationis miſtorum; & rectè dicit [non ſine] ſolet enim materia vocari cauſa, ſine qua non. Hoc etiam legimus apud Ariſtot. in 1. cap. primi libri de partibus animalium, dicit [aer, vbi & aqua non niſi corporum materia eſt] particulæ namque elementorum vt inter ſe alterantur, atque mutantur. gratia miſtorum ſunt, tanquam eorum materia; quod etiam apertè protulit in 1. cap. ſecundi eorundem librorum; vbi etiam dicit quatuor primas qualitates eſſe materiam miſtorum corporum ſcilicet quatenus conſtituendorum proxima miſti materia funguntur officio formæ. Fuit præterea rationi conſonum vt, quemadmodũ Cœlum, & elementa in libris de Cęlo fuerunt eodem modo conſiderata vt corpora naturalia, quorum congeries dicitur mundus; ita in libris de generatione ſimilis in eo ſit ipſorum conſideratio vt ſunt principia aliorũ; quoniam igitur manifeſtum eſt in ſecundo libro de generatione Cœlum conſiderari vt cauſam generationis efficientem, dicendum eſt elementa quoque vt materiam generationis conſiderari. Sed fortaſſe dabitur aliquando occaſio hoc apertè demonſtrandi, ſi tantum vitæ mihi Deus tribuerit, vt in libros Ariſt. naturales (quod opto) poſſim edere commentarios. Ad propoſitas igitur obiectiones facile eſt per ea, quæ modò diximus, reſpondere. ad primã enim quod Ariſt. *Ad primũ argumentũ* dicat in initio 1. lib. ſe de omnium penitus, quę generantur, & intereunt, generatione, & interitu locuturum, id nobis nõ officit, cognoſcenda enim eſt quælibet res eo modo, quo reuera eſt: quoniam igitur data eſt elemẽtis generatio a natura propter generationem miſtorũ, hoc ipſo modo, nõ alio cognoſcenda eſt, nempe vt competens & elementis, & miſtis, ſed elementis vt principijs, & materiæ, miſtis verò vt ſubiecto præcipuo in mente naturæ molientis generationem in rebus, neque enim negamus de omnium generatione in ijs libris agi, quum pateat Ariſt. loqui, & de elementorum, & de miſtorum generatione, ſed dicimus agi de elementis vt de materia miſtorum, quę Auerrois opinio fuit. Sic ad ſecundam, quæ erat, cui primo competunt affectiones, id ſubiectum eſt, *Ad ſecundum.* dicimus generationẽ, & interitum, & alterationem competere corpori miſto vt ſubiecto pręcipuo, elementis autem vt materiæ miſti, quo igitur modo ineſt rebus generatio, eodem conſideratur ab Ariſtotele in his libris. Sic etiam *Ad tertiũ* ad tertiam reſpondemus non eſſe abſurdum, neque inuſitatum quòd in eodem libro, & de genere, & de ſpecie agatur, de motu enim locali latè accepto non agitur niſi in libris Phyſicę auſcultationis, ſiquidem is communiter competit omnibus corporibus naturalibus; in iiſdẽ tamen libris de eius quoque genere motu agi manifeſtum eſt: ſic in libris de Cœlo agitur, & de ſimplici corpore communiter, & de ſpeciebus eius omnibus, ac de ſingulis ſeparatim: ſic in libris de anima tum de anima generaliter, tum de ſingulis animæ partibus. In libris igitur de generatione dicimus agi, & de caduco corpore generaliter, & de miſto generaliter, quia nullus eſt alius liber naturalis, in quo vel de hoc, vel de illo agatur; ſed hoc eo modo quem declarauimus, intelligendum eſt, vt generatio ita in rebus ineſſe cognoſcatur, vt reuera ineſt miſto vt ſubiecto præcipuo, elementis vt principijs, corpori autẽ caduco vt ſubiecto adæquato, adeo vt definitio generationis, quæ in primo lib. traditur, nec elementorum propria ſit, vt nonnulli dixerunt, nec miſtorum, ſed his omnibus communis, ita tamen vt præcipuè intelligatur eſſe miſtorum, quibus propriè competit, elementis verò propter miſta, & vt materiæ miſtorum.

Ratio ordinis lib. de Cœlo, & lib. de generatione, & difficultatum ſolutio. Cap. XXIII.

EX his, quæ hactenus dicta ſunt, *Prima ratio ordinis.* triplex ſumitur ratio ordinis horum librorum, vnde, & ipſorum ſubiecta facile diſcernũtur. vna eſt, quum in libris de Cęlo actum ſit de corpore naturali ſimplici, ſequitur vt in libris de generatione agatur de miſto, ſimplex enim, & naturę, & cognitionis ordine præcedit miſto. Altera eſt, quum in libris *Secunda ratio.* de Cœlo actum ſit de naturalibus corporibus æternis, ſequitur vt agatur de caducis, & primo loco de ipſo caduco corpore generaliter accepto, quod quidẽ fit in libris de generatione, hoc

ne, hoc

ne, hoc autem quomodo ſit intelligendū, iam dictum eſt ſuperius. Hoc non ignorauit Ioānes Grammaticus, qui in ſua præfatione in lib. de generatione inquit elemēta in lib. de Cęlo fuiſſe conſiderata vt æterna, in lib. autem de generatione conſiderari vt generationi, & interitui obnoxia; non ſunt autem æterna niſi ſecundùm ſe tota; nec ſunt caduca, niſi ratione partium: innuit ergo conſiderata eſſe ſimplicia corpora in libris de Cœlo quatenus ſecundùm ſe ſumpta mundum complent, in libris autem de generatione quatenus eorum particulæ in miſtionem vniunt.

Tertia ratio.

Tertia ratio eſt, quando eādem res cognoſcenda eſt tum abſolutè, tum reſpectu aliorum, cognitio abſoluta debet præcedere reſpectiuam: quoniam igitur Cœlum, elementa erant cognoſcēda tum vt naturalia corpora abſolutè, tum vt aliorum corporum principia, rectè fecit Ariſt. qui in lib. de Cœlo eā cōſiderauit vt corpora naturalia, in lib. autem de generatione vt principia generationis miſtorum.

Dubium.

Sed aduerſus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas ſoluere nos oportet: primum quidem dubitare aliquis poſſet non iniuria de ordine qualitatum elementarium, alteratrices enim ſunt natura priores motricibus, vt inquit Ariſto. in primo cap. ſecundi libri de partibus animalium, deriuantur enim, & emanant grauitas, & leuitas a caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate, quę ob id ſolę appellari ſolent primæ qualitates; prius igitur debuit Ariſt. de alteratricibus agere, quā de motricibus; cur itaq; contrarium ordinem ſeruauit?

Solutio.

Ad hoc dicere poſſemus librorum ordinationem non ab accidentibus ſumendam eſſe, ſed a ſubiectis; quoniam igitur elementa fuere prius conſiderāda vt naturalia corpora abſolutè, deinde vt principia miſtorum, & ad conſideratione abſolutam maximè pertinēt qualitates motrices, alteri autem reſpectiuæ congruit conſideratio alteratricium: ideò Ariſt. coactus eſt præponere motrices, præſertim quia ordo doctrinæ non ſumitur neceſſario ex ipſo ordine rerum naturali, ſed ex noſtra meliore, aut faciliore cognitione. Sed pręterea dicimus ſubſtantiales elementorum formas, quibus elementa conſtituuntur, & ſunt corpora naturalia, priores eſſe natura omnibus qualitatibus: quoniā igitur grauitas, & leuitas in libris de Cęlo ſumuntur loco formarum latentium, earum conſideratio debuit pręcedere conſiderationem qualitatum alteratricium, reuera enim grauitas, & leuitas in libris de Cœlo ſumuntur vt illorum corporum formæ conuenientius, quàm alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorū nobis incognitæ edunt naturales motus, & quietes per medias has aptitudines, quę dicūtur grauitas, & leuitas, nō per primas alteratrices qualitates.

Quò omnes qualitates ſint

Quamobrem qualitates motrices tum vt cōpetentes elementis ſecundùm eorū conſiderationem abſolutam, tum vt acceptę pro formis elementorum, priores natura ſunt qualitatibus alteratricibus, quæ nuñquam ſumuntur vt formæ elementorū, hoc eſt loco formarum ſubſtantialium latentium: ſed ſunt ipſæmet elementorum formæ. non quidem formæ tales, quibus elementa vt naturalia corpora conſtituātur in ſpecie, ſed rationes formales, quibus elementa conſtituuntur in eſſe reſpectiuo, & ſunt principia miſtorum; quocirca horum conſideratio omnino debuit eſſe poſterior.

formæ elementorum.

Dubium.

Aliud pręterea dubium oritur, quod multos traxit in varios errores: Ariſtoteles in tertio libro de Cęlo conſiderat elementa prout elemēta ſunt, & definit elementum, atqui nomen elementi reſpectiuum eſt, notat enim relationē ad miſta, quæ ex elementis conſtant; ergo elemētorum conſideratio ibi non eſt abſoluta, vt nos diximus, ſed reſpectiua: præterea in eodem libro oſtendit elementa eſſe generabilia, & corruptibilia, ergo nō ea conſiderat vt æterna.

Solutio.

Scio equidem multa ab alijs dici in cōferenda, & conectenda tractatione de generatione elementorū quam ibi legimus, cum ea, quæ poſtea habetur in ſecundo libro de generatione, verum ipſe omiſſis aliorum ſententijs, & ab Ariſtotelis ſcopo in his libris, quem declaraui, non recedens, opinionem meam breuiter exponam, & declarabo: puto enim ita eſſe diſtinctas has duas tractationes, vt neq; vna cum altera coniungi, neque dici eius perfectio, ſeu complemētum poſſit; earum autem diſcrimen in hoc videtur eſſe cōſtitutum quòd aliud eſt generabilitas, & corruptibilitas elementorū, aliud eſt ipſorum generatio, & corruptio actualis: generabilia quidem, & corruptibilia eſſe elementa ſecundùm partes docuit Ariſt. in tertio libro de Cœlo, de ipſorū autem generatione & interitu non egit niſi in ſecūdo de generatione. ſed hoc dicere nihil eſt, niſi & huius diſcriminis, & vtriuſq; conſilij Ariſtotelis rationem intelligamus, quæ in hoc conſiſtit, quòd in quo ſcientia, ſubiectū aliquod conſiderādum ſtatuitur, in ea neceſſe eſt omnia, quę illi ſubiecto per ſe competunt, conſiderare, & cognoſcere, ſecus enim imperfecta eſt eius ſubiecti cognitio; quoniam igitur per ſe competit elementis eſſe generabilia, & corruptibilia ſecūdùm partes, neceſſarium fuit vt in eo libro, in quo elementa locum habēt ſubiecti, hoc quoque attributum, ſeu hæc eorū proprietas noſceretur, idque notatur expreſſe ab Auerroe in primo commentario tertij libri de Cœlo; idcirco toti elemento tribuitur ab Ariſtotele in tertio lib. de Cœlo vt ſit generabile, & corruptibile eſt, enim totius elementi aptitudo, & proprietas, non poteſt tamen ad actum duci in toto elemento, ſed in partibus ſingulis, eſt igitur generabilitas elementi totius, generatio verò non totius, ſed partium; illam conſiderauit Ariſt. in tertio lib. de Cœlo, hanc vero in

Aliud eſt generabilitas, aliud eſt generatio.

Multorum error.

ſecundo de generatione, hæc enim non eſt elementorum proprietas, ſicuti neque hominis riſus, ſed riſibilitas. *Multorum error.* Ob id ego quidem non rectè dici à multis cenſeo, quòd Ariſt. ſermonem de generatione elementorum incæperit in tertio libro de Cœlo, compleuerit autem in ſecundo de generatione; quòd enim in tertio lib. de Cœlo non agatur de generatione, hinc cognoſcere manifeſtè poſſumus, quòd alicuius accidentis tractationem neceſſe eſt in his duobus conſiſtere, in cognoſcenda eius definitione, qua ſignificatio nominis, & ipſa accidentis eſſentia declaretur; & in cognoſcendis euiſdem cauſis, quæ ſunt perfectio, & complementum definitionis; atqui definitio generationis latiſſimè ſumptæ non traditur ab Ariſtotele niſi in primo lib. de ortu, & interitu, atque ibi tamquam in proprio loco declaratur, eſtque definitio nominalis, ſiue eſſentialis, quia cauſas generationis nõ continet, nam eas poſtea declarat Ariſt. in ſecundo libro; quum igitur in tertio libro de Cœlo neque cauſæ generationis, neque definitio cognoſcatur, non video quomodo dicere aliquis poſſit agi in eo libro de generatione elementorum: agitur ergo ibi de ipſorum tãtummodò generabilitate, cuius cauſa nota iam eſt in primo libro Phyſicorum, alia enim eſt cauſa cur elementa ſint generabilia, & corruptibilia, alia verò cur actu generentur, & intereant; omnia igitur, quæ in eo tertio libro dicuntur ab Ariſtotele de elementorum generatione, & interitu, & mutua inter ſe mutatione, de aptitudine, non de actu intelligenda ſunt, ibi namq; generabilia, & corruptibilia, & inter ſe mutabilia eſſe elementa cognoſcimus, ſed quomodo generentur, & inuicẽ mutentur, immò & quid generatio ipſa ſit ignoramus. Quod igitur attinet ad elemẽtorum mutabilitatem, quę eſt eorum proprietas naturalis, ſatis ea ſunt, quæ dicuntur ab Ariſt. in tertio lib. de Cœlo, & ea ſecundùm ſe perfecta tractatio eſt ratione conſilij Ariſt. quod erat elemẽta ſecundùm ſe vt naturalia corpora cõſiderare, nec opus erat eam tractationem abſolui in ſecundo de generatione, niſi quatenus dicere etiam poſſumus quẽlibet librum naturalem eſſe perfectionem, & complementum aliorum præcedentium, quia ſine illo ſcientia naturalis mãca, & imperfecta eſſet; imperfecta quidem eſſet animalium cognitio in libris de partibus animalium, niſi poſtea in libris de anima de ipſorũ forma ſermo fieret attamen perfecta eſt ſecundum ſe tractatio de partibus in libris de partibus, perfecta itidem ſecũdùm ſe tractatio de forma in libris de anima: ſic imperfecta eſt cognitio corporis naturalis cõmunis & cõfusè ſumpti in libris Phyſicę auſcultationis, niſi alij ſequantur libri naturales, in qbus ſingulæ ſpecies Phyſici corporis declarãtur. In his ergo abſoluitur tractatio corporis naturalis incepta in libris Phyſicę auſcultationis, nec per hoc tñ ſtat, quin illorum librorum, & aliorũ ſingulorum tractatio ſecundum ſe pfecta ſit ratione proprij cõſilij, & ſcopi Ariſtot. in ſingulo libro. Hoc quidẽ mihi videtur ſatis cõprobari teſtimonio Ariſt. in eo ipſo loco, vnde illi quoq; pro ſe argumentum ſumpſere, nam in cõtextu. 34. ſecundi libri de ortu, & interitu Ariſtot. aggredi volens tractationem de elementorum generatione his verbis vtitur [qm determinatum eſt prius quòd ſimplicibus corporibus ex ſe inuicem generatio, dicendum eſt quis modus ad inuicem traſmutationis] ipſi enim putarunt Ariſto. dicere ſe proſequi tunc velle, id quod in tertio libro de Cœlo imperfectum reliquerat, attamen ſignificat Ariſt. tractationem illam in tertio libro de Cęlo pro occaſione, & pro ratione loci fuiſſe perfectam, & dicens agendum eſſe de modo illius tranſmutationis indicat ſe in tertio de Celo ſolã declaraſſe elementorũ mutabilitatem, non tamen modum ipſum quo fit, hoc.n. eſt actualẽ elementorum mutationem conſiderare: propoſuit quidem Ariſt. in cõtex. 56. tertij de Cęlo declarandum modum, quo mutantur inuicem elemẽta ipſum tñ ibi non declarauit, niſi ruditer, conſutans in hoc antiquorum ſententias; eum.n. declarare non poterat, niſi cõſiderando actualem elemẽtorum mutationem, quod quidẽ ad eum librum non pertinebat. Dicere tñ poſſumus reſpectu ſcientię vniuerſę, immo & ipſius perfectę elementorum conſiderationis, ea, quę in libris de ortu & interitu traduntur de elementis eſſe perfectionem illorum, quę dicta erant in libris de Cęlo; propterea quòd perfecta elemẽtorum cognitio vtramq; tractationẽ poſtulabat, vnam, qua cognoſcerentur vt corpora naturalia, quę habetur in libris de Cęlo; alterã, qua noſcerentur vt principia miſtorum, quę habetur in lib. de ortu, & interitu, vtraq; tamen tractatio in ſeipſa perfectionem, & complementum habet; quocirca poteſt ẽt illorũ opinio verum habere ſenſum, quem nos non improbamus.

Nota qualis ſit tractatio tertij lib. de Cœlo. Quod autem hactenus de generatione elementorum diximus, hoc idem de cęteris omnibus, quę in tertio libro de Cęlo tractantur, dicẽdum eſt, vt omnis difficultas tollatur: quamuis.n. ibi Ariſt. corpora illa vocet elementa corporũ, & definiat elementum, quæ vox notare ad miſta relationem videtur, nõ ob id tamen vt elementa, & vt principia miſtorum tractantur, ſed tota illa tractatio ad illorum ſimplicium corporũ vt ſubiecti cognitionem referenda eſt: ſiquidem pp ipſorum elementorũ cognitionem ea dicuntur, non pp miſta, vt hanc quoq; illorum proprietatem noſcamus, quòd ſunt elementa miſtorum corporum, ſic.n. patet omnia in ijs libris dici ab Ariſt. ad declarandas naturas, & proprietates elementorum, nam & de numero ipſorũ loquitur, & de figuris, docetq; elementa nullam habere propriam figuram, ſed apta eſſe

figuram recipere ab alio, tandemq; de motibus naturalibus, qui eis competunt vt ſunt grauia, & leuia, quæ omnia ad perfectam elementorum cognitionem pertinent ea ratione, qua ſunt corpora naturalia per ſe cognoſcenda à phyloſopho naturali. Hoc autem, quod de tractationibus elementorum diximus, clarius fiet ſi aliarum quoq; rerum exempla adhibeamus: Motor æternus immobilis cognoſcitur, & à Metaphyſico, & a Phyſico, diuerſis tamen modis, primus.n. philoſophus, quum Deũ contẽpletur vt ſubiectũ per ſe ſcibile, debet omnia, quæ illi attribuuntur, cognoſcere, nẽpè quę in noſtrã notitiam venire potuerunt, in quorum numero eſt qđ ęternè moueat, ideo ſine huius cognitione manca fuiſſet illa de diuinis mentibus tractatio in prima philoſophia. Phyſicus verò non cum ſcopũ habet vt Deum velit cognoſcere, ſed ſolum vult naturalia corpora, & illa, quæ eis competunt, contẽplari, inter hæc eſt motus ęternus: vt igitur hãc naturalis corporis affectionem cognoſceret, coactus eſt cauſam eius indagare, quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere, cauſa autẽ nulla alia eſt, niſi primus motor ęternus immobilis; eadẽ igitur primi motoris conditio conſideratur tũ à primo philoſopho vt proprietas, ſeu conditio ſui ſubiecti, & eius cognitio pertinet ad perfectã cognitionẽ ſubiecti, ẽt ſi notet relationẽ ad effectũ naturalem; tum à philoſopho naturali vt conditio principij, à quo producitur æternus motus in corpore naturali, & eius cognitio pertinet ad cognitionẽ huius accidentis naturalis. Quas diſtinctas tractationes optimè ſignificamus dicendo Metaphyſici munus eſſe cognoſcere ſubſtãtias illas eſſe motores æternos; ad phyſicum autẽ pertinere eaſdẽ conſiderare vt motores æternos; hoc.n. Metaphyſico attribuere abſurdũ eſſet, ſicut illud, philoſopho naturali, illud.n. ſignificat cõſiderari ut ſubiectũ, hoc uero ut principiũ. Sic ẽt ſi quis quæreret, ad quã naturalis philoſophiæ partẽ pertineat conſiderare quod cęleſtia corpora ſuo motu, & lumine agant in hæc inferiora, dicere poſſumus id pertinere ad duos diſtinctos libros, ad librũ de Cœlo, & ad librũ de generatione, ſiue etiã fortaſſe ad libros Meteorologicos, diuerſis tamen ſcopis; ad lib. quidem de Cœlo, quatenus ea eſt proprietas corporis cęleſtis, eiusque cognitio pertinet ad perfectã cognitionem cęli, quod ibi ſubiectum eſt; ad alios autem memoratos libros, quatenus pertinet ad cognitionem generationis, & interitus, & aliorum accidentiũ, quæ à Cœlo producuntur in hoc mundo inferiore, vbi Cęlũ principij locum habet, non amplius ſubiectũ. Sic igitur dicimus, cognoſcere quatuor illa corpora eſſe aliorũ elementa pertinuit ad libros de Cœlo, ubi locum habent ſubiecti; at illa conſiderare ut elemẽta pertinuit ad lib. de generatione, vbi cõſiderantur vt principia miſtorũ. Quod verò cũ Ioanne Grãmatico diximus, agi in libris de Cęlo de corporibus naturalibus ęternis, ſano modo intelligendũ eſt: non.n. dicimus tractari ibi elementa vt æterna, ita vt hæc ſit ratio conſiderandi elemẽta in ijs libris, huic enim repugnat Ariſt. docens ea eſſe generabilia, & corruptibilia; ſed dicimus elementa, quę in libris de Cęlo conſiderãtur, eſſe indiuidua æterna, quoniã ibi ſecundùm ſe tota conſiderantur; quamuis enim ibi Ariſt. oſtendat eſſe generabilia, & corruptibilia, hæc tamen generabilitas ad actum non ducitur, niſi in partibus ſingulis: quare per hoc non ſtat quin ſingulũ elementũ totum ſit æternũ. Quod igitur attinet ad libros de ortu & interitu, hęc dicta ſint; poſſemus etiã eorum diuiſionẽ in partes, & artificioſam ſtructuram cõſiderare, ſed quia in præſentia vniuerſalem tantummodo huius ſcientię fabricã declarare ſtatuimus, particularem ſingulorũ librorũ diuiſionẽ, & methodũ ad cõmentarios, quos aliquando edere in animo eſt, remittendã eſſe cẽſemus: interim ſatis erit, ſi ſaltem voce in publici muneris functione hanc auditoribus noſtris operam pręſtiterimus. nunc ad Meteorologicos libros accedamus.

Vide ſupra cap. 12.

De ſubiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum. Cap. XXIIII.

QVum Ariſt. in initio primi Meteorologicorum quartũ locũ in ſcientia naturali ijs libris tribuerit, collocãs eos ſtatim poſt duos de generatione, & interitu; id nõ bis laborandũ relinquitur, ut huius ordinis rationẽ inquiramus: de ſubiecto igĩ horũ librorũ dicendũ eſt, & ratione duce cõſiderandum quidnã poſt libros de ortu, & interitu primum nobis tractandum proponatur. Duas hac in re ſententias apud alios inuenio, una fuit Gręcorum, & D. Thomę, quam & alij poſtea ſequuti ſunt, qui dixere cõſiliuin Ariſt. eſſe in his libris agere de affectionibus elementorũ, de illis uidelicet, quæ ab externo agente imprimũtur in elemẽtis. Quæ ſententia uidetur hac inniti ratione, duo accidentiũ genera in elemẽtis conſiderari poſſunt, ſed uno diuiſo in duo tria oriũtur, alia nãq; ſunt ipſis elemẽtis naturalia, quia proprias eorũ naturas inſequũtur, proinde ab ipſis nequeunt ſeparari; alia uerò non ſunt eis naturalia, ſed quum ab externo agente in elementis iã exiſtentibus generentur, nõ ſemper ipſis inhærẽt, & ſeparari poſſunt: naturalia accidentia duplicia ſunt, alia namq; eis competũt ut ſunt corpora naturalia, uocãturq; motrices qualitates, grauitas, & leuitas, de qbus egit Ariſt. in lib. de Cęlo: alia uerò data ſunt elemẽtis, ut poſſint eſſe materia miſtorũ, dicunturq; alteratrices qualitates, quæ fuerunt conſide-

Græcorum opinio.

Tria genera accidentium in elementis.

ratæ

ratæ in lib. de ortu, & interitu. Reſtat igitur vt in libris Meteorologicis tertiũ genus accidentium tractetur, nempe illa, quæ inferuntur elementis ab agẽte externo, horum n. tractatio poſterior eſſe debuit tractatione aliorum, quę naturalia elementorum accidẽtia eſſe diximus; & videtur ipſe quoque Ariſt. in primo, & ſecundo cap. primi libri hunc ſibi ſcopũ in ijs libris proponere, vt legẽtibus patet. Ratio igitur ordinis manifeſta eſt, & cur libri Meteorologici ſtatim ſequãtur libros de ortu, & interitu. Alij verò ſubiectum horum librorum ſtatuerunt miſtum imperfectum, quorũ ſententiam ego potiorem eſſe puto: quanquàm enim prædictam Græcorum opinionem nõ improbo, ſiquidem illa ad hanc modo quodam redigitur, rectius tamen hi dicunt, quam illi, vt mox veritate cognita intelligemus.

Aliorum opinio.

Quid miſtum perfectũ, & imperfectum.

Eſt ante omnia intelligendum quid ſit miſtum imperfectũ, idq; clarum erit, ſi cognoſcatur quid ſit miſtum perfectũ, ſiquidẽ ex aliquo huius perfectionis defectu miſtu imperfectum dici certum eſt. Miſtum igitur perfectum dr̃, ſi duę adſint conditiones, vna ad materiam attinens, altera ad formam; quod ad materiam attinet, debet ex omnibus conſtare miſcibilibus; quod verò ad formã, debet eſſe facta vera eorũ vnio, hoc eſt ex pluribus illis naturalis natura vna, et ex pluribus formis vna forma: ſi altera cõditio deſit, imperfectã eſſe miſtionẽ. & imperfectum miſtum neceſſe eſt, vt ſi quid non ex omnibus elementis conſtet, ſed ex pluribus vel ſi diſtinctæ miſcibiliũ naturę ſeruentur, nec prorſus in naturam vnam verſæ ſint: hanc autem imperfectam miſtionem inſequitur durationis breuitas, nam ea, quæ non perfectè ſunt miſta, diu durare non poſſunt, neque enim cometa plures menſes durare aptus eſſet, niſi ei ſemper noua materia in ſublime elata, quaſi continuum pabulũ ſuppeditaretur. Quo igitur hi libri ſint de miſtis imperfectis facilè intelligetur, ſi breuiter, & quantum præſens occaſio poſtulat, earum rerum, quę in ijs tractantur, conditionem, ac generationis modũ expoſuerimus, de tribus aũt tantummodo prioribus libris loquor, quartũ enim poſtea ſeorſum conſiderabimus. Docet in initio eorum librorum Ariſtoteles ab aſtrorum, potiſſimè aũt Solis radijs calefacta terra, & aqua, duos inde halitus generari, vnum calidũ, & humidum, que vocat vaporem, alterum calidum, & ſiccũ, quẽ vocat exhalationem, ſeu fumidum halitum; quum enim propriũ ſit calidi rarefacere, partes aquę, rerumq; madefactarum calefactæ rareſiunt, & in vaporem mutantur, quem mediæ eſſe naturæ inter aquam, & aerem ipſa nos experientia docet, quum in alterum duorum elemẽtorum facillimè vertatur; nã ſi calor in eo perſeueret, nec ab aliquo refrigeretur, ita pergit rareſieri, vt fiat aer; ſi verò quippiam frigidũ, ſeu minus calidum offendat, a quo refrigeretur, denſatur, & in guttas vertitur, fitq; iterum aqua. Sic partes terræ calfactæ rareſiunt, & in fumidã exhalationem vertuntur, quæ eſt mediæ naturæ inter terram, & ignem, facilem enim in alterum duorum mutationẽ habet, nam & facile accenditur creſcente calore, & in ignẽ vertitur, nec enim aliud eſt flamma, niſi hic fumus ardẽs; & facilè etiam in fuliginẽ, terramq; conuertitur, ſi refrigeretur. Duo hi halitus ſunt materia eorũ oium, quę in tribus Meteorologicis libris ab Ariſtotele cõſiderãtur, nã ex vapore in ſublime elato, & frigeſcente generatur pluuia, ros, pruina, nix grando, & ſi quæ eius generis alia ſunt; ex halitu aũt ſicco generantur vẽti, & cometę, accẽſæ trabes, ſtellę diſcurrẽtes, fulgura, fulmina, & oĩa, q̃ in ſublimi accenſa videmus; ex ijſdẽ ẽt halitibus in terra incluſis, nec erũpere valẽtibus fiut fontes, flumina, terræmotus, lapides, & metalla, & ſi q̃ alia ſunt huiuſmodi. Videnĩ aũt tum duo halitus prædicti tũ alia, quæ ex ijs gignũtur, vocari poſſe miſta imperfecta, exceptis tñ illis oĩbus, quæ cõi noĩe ſolent appellari mineræ, hæc. n. ſunt abſque dubio miſta perfecta, & ipſorum conſideratio ad Meteorologicos libros non pertinet.

Duo halitus.

Duo quidem halitus non ea rõne dicuntur miſta imperfecta, ꝙ ex pluribus conſtent elementis, ſiquidem vterlibet ex vno tantum elemento genitus eſt, ſed quia duorum elementorũ conditionibus participat, eſt. n. medium quoddam, quod oritur in tranſitu ex vno elemento ad alterum, ſimplicem quidem hẽns naturam, & formam vnam, ſed quę diu ſeruari nequeat, quin in alterũ duorum, vel in aliquod aliud tranſeat, vapor. n. humiditatem retinet aqueam, calorẽ aũt aereum potius, q̃ igneum, quum. n. in ijs, quę diuidi poſſunt, oporteat trãſitum prius per mediũ fieri, q̃ perueniatur ad extremum, calfaciens ignis aquam generat prius calorem mediocrem, qualis eſt aereus calor, q̃ ſummum, qui ſolius ignis eſt proprius; neq; eſt vapor perfectum corpus, quod diu poſſit in ſua natura cõſiſtere, ſed quiddam genitum in medio tranſitu ex aqua in aerem, vel ex aere in aquam; ideo niſi impediatur trãſitus ex aqua in aerẽ, breui admodũ tp̃e exiſtit vapor, quia confeſtim fit aer; ſicque in aeris denſatione fit vapor, & illicò, ſi ea mutatio abſque impedimento pergat, fit aqua. Hoc idem dicimus de fumida exhalatione, quę generatur in trãſitu ex terra in ignẽ manente ſiccitate, ſed frigore paulatim & per gradus recedente, & aduenĩẽte calore; quare ſiccitatem terræ retinet, calorem aũt adepta eſt tantũ, vt facto incremento poſſit facile fieri ignis; participat igitur duorũ elementorum conditionibus, terrę, & ignis, nam aquę nihil habet, nihil etiam aeris, ſiquidem propria maximè aeris eſt humiditas; calor autem cum ſiccitate coniunctus non poteſt aereus dici, ſed potius igneus; licèt nondum ſit ignis, quia formam ignis nondum habet, ſicuti nec

formam terræ, ſed mediam quandam, cũ qua ſunt iunctæ conditiones terræ, & ignis, ratione quarũ dicitur miſtum quoddam eſſe, imperfectum tamen, quia duorum tantummodò elementorum conditiones præſeferens, & genitũ in trãſitu ex vno elemento in alterum, nec niſi breuiſſimo tempore permanens. Quæ verò ex his duobus halitibus gignuntur, ſunt quidẽ aliqua abſque dubio imperfecta miſta, vt omnia in ſublimi ardentia, nam conſtant ex igne, & halitu terreo nondum conſumpto, ſic grando videtur habere conditiones terrę, & aquę: neq; facta eſt in his vera miſtio, quę eſt naturę vinio, ſed potius congregatio miſſibilium: tamen aliqua non videntur eſſe miſta, vt pluuia, quæ eſt ſimplex aqua, ſic etiã fontes, & flumina; aliqua verò miſta quidem, ſed perfecta, & ea quidem diutiſſimè permanentia, vt quę mineræ appellantur, niſi vtraq; hæc ea ratione velimus imperfecta miſta nominare, quatenus ex halitibus, quos iam diximus eſſe miſta imperfecta, generari dicuntur.

Aliquorũ opinio de miſto imperfecto. Aliqui tamen fuere, qui negarunt dari aliquod miſtum imperfectũ, quod non ex omnibus elementis conſtet; nam, & in pluuia, & in grãdine, & in alijs iam memoratis omnia elementa, omniumq; qualitatum cõmiſtionem eſſe dixerunt; ſic etiã in vtroq; halitu,

Primũ eorum argumentum. ſiquidẽ Ariſt. in 2. Meteor. in cap. de vẽtis apertè dicit nec ſiccũ, nec humidũ halitũ ita appellari, quia ſit ſummè talis, ſed ab exceſſu, neq; n. eſt humidũ ſine ſicco, neq; ſiccũ ſine humido; ſic ẽt in 5 cap. primi libri inquit duorũ halituũ alterũ eſſe magis vaporosũ; alterũ verò magis ſpirituosũ; vtitur. n. dictione cõparatiua denotãs eſſe in utroq; & humidũ, & ſiccũ, pinde, & calidũ & frigidũ & elementa oĩa, licèt vnus ab

Secundum argumentum. exceſſu dicat humidus, alter ab exceſſu ſiccus. Addũt etiã rationẽ ad hoc comprobãdum, nã vtrũq; halitũ calidũ eſſe manifeſtũ eſt, nõ tamẽ ſummè calidũ, ſic. n. eſſet ignis, at omnis remiſſio fit per admiſtionẽ contrarij, vt ait Ariſt. in cõtextu 19. quinti Phyſicorũ, igitur aliquid frigidi habet cõmiſtum; ſic nec ſummè humidus alter eſt, nec alter ſummè ſiccus, ſunt ergo in vtroq; omnes qualitates, proinde, & omnia elementa: quare non hac ratione dicuntur imper-

Impugnatio. fecta miſta ſed quod imperfectã habent miſtionem, nec diu durant. Sed horũ ſententia mihi nõ probatur, & cauſam erroris eſſe puto, quod naturã, & eſſentiã rei ab exiſtentia non diſtinxerunt. prima materia non exiſtit ſine forma, tamen in ſua eſſentia nullam formã habet; ſic etiam non exiſtit fortaſſe elementum purum, vt multi exiſtimant, & vt dicendũ maximè videtur de duobus elementis medijs, per hoc tamen non ſtat quin poſſint ſingula elemẽta in ſua naturali puritate conſiderari, vt ea conſiderauit Ariſtot. in libris de Cœlo, & in libro de generatione, non enim ideò non dantur pura, quia per ſe exiſtere, ſi darentur, non poſſint; exiſterent enim non minus, quàm com miſta; ſed quia impediunt ſe mutuò, & perturbat vnum alterius puritatem, ob eorum contactum, actionemq; mutuam, ac ob Cœli motũ ea continuè alterantem, atque mutantem; quemadmodum igitur, licèt permiſta ſint elementa, & appellentur ſingula ab eo, quod maximè excedit, conſiderantur tamen, & cognoſcuntur vt habentia ſuam naturalem puritatem; ita de duobus halitibus dicendum eſt, nõ generatur enim vnus ſine altero, tamen ſi vtrumque in puritate ſuæ naturæ conſideremus, alter conditiones refert aquæ, & aeris tantum, alter verò terræ, & ignis tantum: quòd enim vnus alterum ſemper habeat commiſtum, non eſt quia per ſe exiſtere vnus ſine altero nequeat, ſed quia ob terræ, & aquæ commiſtionem, & propinquitatem non poteſt Sol ſiccum halitum educere, quin educat, & opi-

Ad primũ argumentũ. nionis, Ariſtotelem hoc aſſerentem nil aliud reſpicere, niſi illud, quod frequentiſſimum eſt: neque enim negaſſet contingere poſſe vt alterius aliqua pars pura quandoque, & cum altero non commiſta extrahatur, quod videtur ſenſiſſe Vicomercatus in interpretatione illius cap. de vẽtis in ſecundo libro, dicens enim vix fieri poſſe vt puri extrahantur, difficultatem denotat, & raritatem, ſed non impoſſibilitatem. Præterea etiam ſi dicamus non poſſe vnum educi ſine altero, non propterea fit quin diſtinctæ ſint partes vnius a partibus alterius, nam contangunt quidem ſe mutuò, & appoſitæ hæ illis dicuntur, at ſecundum ſe ſingulæ puræ, & impermiſtæ ſunt, idque ſolum ſignificare voluit in prædictis locis Ariſtoteles, qui enim eleuatur vapor totus habet in ſe partes aliquas fumidæ exhalationis, ab exceſſu tamen tòtus vocatus vapor; ſic fumida tota exhalatio, quæ attollitur, aliquas in ſe habet vaporis particulas, ſed ab exceſſu tota

Ad ſecũdũ. appellatur fumida. Ad rationem autem illorum dicimus non parum in ſe habere diffi-

In lib. 2. de qualitatibus elementaribus. cultatis id, quod illi ſumunt, omnem remiſſionem per admiſtionem contrarij fieri, qua de re diſputandi nobis fortaſſe occaſio dabitur in operibus naturalibus; ſed eſto nunc vt illi volunt, dicimus tamen nil inde contra nos ſequi; ſiccus enim halitus, dum in ſua puritate accipitur, calorem ſummum non habet, quia retinet aliquid frigoris terræ, è qua genitus eſt, humiditatis verò nihil habet, quia ſummè eſt ſiccus, quemadmodum, & ignis, & terra ſummam habent ſiccitatem, vt alio in loco oſtendemus. Ex ipſius igitur qualitatibus nil aliud colligimus, niſi ipſum duorum elementorum conditionibus participare, terræ, & ignis; ſic vapor calorem habet remiſſum ſimilemque calori aereo, qui mediocris eſt, non ſummum, aliquem enim gradum aquei frigoris retineat neceſſe eſt: humidus

autem

aũt eſt ſummè, vt & aqua, & aer ſummam habent humiditatem; in ipſa.n.actione caloris ſolaris in aquã non labefactatur humiditas aquę, ſed ſola frigiditas, rareſit.n.aqua, & eius humiditas fit aerea, qm calidum, quum non ſit contrarium humido, nõ eſt eius proprius interemptor, ſed ipſum reſoluit in humidum tenuius; in vapore igitur nihil ineſt ſicci, quare non redolet niſi aquæ, & aeris conditiones; ꝙ ſi quid habeat ſicci, non eſt ratione proprię eius naturę, ſed ratione halitus ſicci, qui cum eo commiſtus attollitur, vt iam declarauimus. Sed redeamus vnde digreſſi ſumus, & videamus quodnã ſit miſtum imperfectum, quod in his libris ſubiectum diximus eſſe ſtatuendum. Duas hac in re poſſumus proferre ſñias: primùm dicere poſſumus vtrumq; halitum eſſe ſubiectũ, cui oẽs conditiones competunt; habet.n.materiam, ex qua gignitur, elementa ipſa; habet effectricem cauſam, calorem cœleſtẽ, quę in his libris conſiderantur, & ex quibus declaratur eius generatio, ſicuti in alijs libris naturalibus declarantur ab Ariſtotele aliarum rerum naturalium generationes, & generatim, & ſingillatim: hẽt pręterea affectiones, & accidẽtia quamplurima, quę in his libris demonſtrantur ab Ariſtotele per ſuas cauſas; alia namq; omnia, quę ex his duobus halitibus gigni dicuntur, non ſunt niſi horum halituum accidentia, vt cometa eſt accenſio fumidæ exhalationis craſſioris; pluuia eſt denſatio vaporis, & in aquam conuerſio in ſublimi loco; idem ſunt & fontes, & flumina, ſed in terrę concauitatibus; grando eſt eiuſdem vaporis in ſublimi congelatio, & ſic de alijs omnibus. Qm̃ igitur vterque halitus eſt corpus naturale per ſe exiſtens, quod habet propria principia, propriaque accidentia quamplurima, eaque cognitu digniſſima, non abſq; ratione factum videatur, ſi latè ſumptum halitum ſubiectum in his libris ſtatuamus: videturque huic ſententiæ atteſtari Ariſt. qui in initio primi libri in primo, & ſecundo cap. proponit de his omnibus Meteorologicis rebus agendum tanquàm de accidentibus, & affectionibus, & declarandum pp̃ quas cauſas fiant, ſic.n.intentionem potius, q̃ ſubiectũ horum librorum proponere vr̃. Declarat ẽt in quarto, et quinto cap. horum duorum halituum naturam, tanquam ſubiecti de quo poſtea ſunt accidentia demonſtranda; eaque dici etiam poterunt accidentia elementorũ, qm̃ hi halitus ſunt veluti elementa mutationem aliquam paſſa, & parum recedunt ab elementorum naturis; vnde colligimus rectè à Græcis dici ſcopum Ariſt. eſſe agere de affectionibus elementorum, ſicuti prædiximus, quanquam hoc dicendo intentionẽ potius Ariſtotelis exprimunt, quàm librorum ſubiectum, ſi modò hãc ſñiam ſequamur. Secundò dicere poſſumus, vt multis placuit, hos duos halitus non eſſe niſi proximam materiam miſtorum imperfectorum, ipſa aũt miſta imperfecta eſſe illa, quæ ex his generantur, vt cometæ, aliaque accenſa in ſublimi, pluuia, grando, & alia oĩa, quę ex duplici halitu ſiue in ſublimi, ſiue intra terram fiunt; in quo ſenſu dicere oẽs vidẽtur ſubiectum eſſe miſtum imperfectum, eo argumento, vt vr̃, ducti, quod hæc accidentia eiuſmodi ſunt, vt formę officio fungantur; denique ijs rebus nomen, ac definitionem, atq; ita conſtituere talia naturalia corpora videantur, nã accenſum halitum vocamus cometam, ſeu trabem, ſeu fulgur, & aquam in ſublimi loco genitã vocamus mutato nomine pluuiam; è cauernis aũt terræ manantem vocamus fontem, & ſic de reliquis. De his igitur agi videtur tanquam de corporibus naturalibus, de duplici aũt halitu tanquàm de proxima horum materia, vt antè dicebamus. Hanc ſñiam ſi ſequamur, dicere poſſumus Græcos ſubiectum horum librorum ſignificaſſe dicendo affectiones elementorum, tales.n. eſſe vidẽtur affectiones, quæ fungantur munere formæ, ita vt corpora ab illis conſtituta poſſint in his libris habere locum ſubiecti. Non defuerunt ẽt qui vtramque ſñiam coniungentes dixerint ſubiectũ eſſe miſtum imperfectum latè acceptũ, quod & duos halitus, & omni ex ijs gẽnita cõplectatur. Ego verò etſi duarum prædictarum opinionum vtramlibet defendi poſſe arbitror, priorem tñ tutiorem eſſe puto, & verbis Ariſt. accommodatiorẽ, vt duos halitus dicamus eſſe ſubiectũ horum librorum, et miſta imperfecta, quorum accidentia ſunt reliqua oĩa, quæ in his libris conſiderãtur. Quod.n. hi dici poſſint miſta imperfecta, & parum recedant ab elementi natura, iam dictum eſt; de alijs aũt pleriſque non facile hoc oſtendere poſſumus: nam pluuia, & fontes, & flumina, quò ſint miſta imperfecta non planè video, quum pateat hęc omnia eſſe aquam. Neque.n. magni momenti eſt id, quod aliqui dicunt, eam non eſſe aquam puram, ſed miſtum quoddam, in quo ſemper apparent terrę partes genitæ ex halitu ſicco incluſo in vapore, ex quo orta eſt pluuia: nam ſi hoc admitteremus, non daretur in vniuerſo elementum aquæ ſiquidẽ nulla fortaſſe datur aqua in qua non ſit aliquid terrę commiſtum, & aliquid caloris ab aſtris ingenitum, oĩs igitur aqua eſſet miſtum imperfectum. Hoc tñ dicendum non eſt, quia licet aſſeramus aquam purã non dari, non ob id negamus aquam elemẽtarem; ſiquidem apud Ariſt. nõ dr̃ miſtum ſeu perfectum, ſeu imperfectum, niſi in quo tantus ſit receſſus ab elemẽti puritate, vt abiecto nomine elementi aliam appellationem ſuſcipiat; vt cometam non rectè appellaremus ignem, quia multum habet terrei halitus nondũ conſumpti; nec terram, quum in eo ſenſilem inſpiciamus ignem: aſt vbi tantus eſt vnius elementi exceſſus, vt omnem cum alijs comparationẽ ſuperet, ter-

Quodnam miſtum imperfectũ ſit horum lib. ſubiectum. Prima opinio.

Secunda opinio.

Prior ſententia potior.

uatur in eo nomen elementi, idque haberi ab omnibus ſolet vt elementum, licet commiſtæ cum eo aliquę aliorum elementorum particulæ, vel qualitates purum omnino eſſe non ſinant. Ideò nemo eſt, qui dicat pluuiam, & fontes non eſſe aquam, aqua enim reuera eſt, & ita nominanda a magno, & incomparabili exceſſu; quòd autem ſimul appelletur pluuia, id non fit ob aliquam ſubſtãtiæ varietatem, ſiquidem nullum diſcrimen norunt homines pluuiæ, & aliarum aquarum; ſed propter modum generationis, illam enim aquam, quę in ſublimi genita ex nube in terrã cadat, vocant homines pluuiam, quum tamen eius ſubſtantiam nil aliud eſſe putent, niſi meram aquam; nomen igitur aquæ ſeruatur, nomen autem pluuię adiectum reſpicit potius originem, quam ipſam eius corporis naturam, potiusque denotat eſſe miſtum imperfectum vaporẽ, ex quo eſt genita, quàm ipſammet pluuiam. Adde quòd proprium ſubiecti munus eſt vt de ipſo accidentia demonſtrentur; horum autem, quæ vocantur ab alijs miſta imperfecta, non proponit Ariſt. accidentia indaganda, ſed ipſorum vt accidẽtium cauſas inquirendas, per quas demonſtrentur propter quid. Poſſumus tamen fortaſſe hæc dogmata conciliare dicendo res iſtas Meteorologicas, quæ communiter vocari ſolent miſta imperfecta, vt cometam, & grãdinem, ſubiectum dici horum librorum quatenus his nominibus ſignificantur duo illi halitus vnà cum affectionibus, cometa enim eſt halitus ſiccus accẽſus, grando eſt vapor in aquam, & glaciem mutatus; quoniam enim duo halitus ita his accidentibus permutantur, vt nomen etiam mutent, ideò appellantur iis nominibus, quę ipſis ab accidẽtibus imponuntur, quum propria ipſorum halituum nomina non ſeruentur; hęc igitur ſubiectum horum librorum dicere, eſt duos halitus dicere, quatenus his accidentibus ſubijciuntur. Hæc omnia, quæ dicere hac in re voluimus, quiſque conſideret, & eam, quæ probabilior viſa fuerit, ſententiam accipiat.

De ratione ordinis, & inſcriptionis librorum Meteorologicorum. Cap. XXV.

EX his, quę hactenus de ſubiecto horum librorum diximus, rationẽ ordinis, atque inſcriptionis deſumere poſſumus; quum enim ſubiectum habeant miſtum imperfectũ, clara eſt ratio cur ſtatim poſt duos de generatione locãdi ſint, proinde quartum in hac ſcientia locum obtineant, quemadmodum ſupradicebamus. Quum enim in libris de generatione actũ ſit de corpore miſto latiſſimę accepto, poſtea vero fuerit ad eius ſpecies deſcendendum, quæ ſunt perfectum, & imperfectum miſtum, ſi harum altera ad alteram facilius noſcendam prodeſſe nobis potuiſſet, de illa primo loco agere Ariſtoteles debuiſſet, vt conuenientem ordinem doctrinæ ſeruaret, de quo nos alias plura ſcripſimus; ſed quia neutrius ſpeciei notitia ad alterius cognitionẽ aliquid conferebat, debuit Ariſt. ordinem naturę generãtis ſeruare, & prius agere de miſto imperfecto, quod quidem facit in tribus his libris Meteorologicis, qui ſtatim ſequũtur duos de ortu, & interitu. Adde quòd aliquis etiã doctrinæ ordo, faciliorque docendi ratio hoc poſtulauit, de miſtis enim perfectis sũt cęteri omnes, qui mox ſequẽtur, libri naturales, qui ſunt quamplurimi, quorum omniũ continuata debuit eſſe diſpoſitio, neque hac imperfectorum tractatione interrumpi. Voluit igitur Ariſtoteles prius de miſtis imperfectis ſermonem, qui breuis futurus erat, abſoluere, vt poſtea in ſolis perfectis miſtis, quæ prolixam tractationẽ poſtulabant, conſiderandis verſaretur. Hæc eſt conuenientiſſima librorum diſpoſitio, quæ ſumitur a ſubiectis, vt prius agatur de miſto generaliter in libro de ortu, & interitu, poſtea de prima eius ſpecie, miſto imperfecto, in tribus Meteorologicis; deinde verò de perfectis, vt loco ſuo dicemus. Cum hac tamen præcipua ordinandi ratione coniuncta eſt etiam ratio ſumpta ab elementis, & ratio ſumpta ab accidentibus elementorum, quas alij reſpexiſſe vidẽtur; prima namque elementorum tractatio ea eſſe debuit, quę eſt in libris de Cœlo vt ſunt corpora naturalia; ſecunda verò illa, quæ habetur in libro de generatione quatenus ſunt principia omnium miſtorum generaliter; poſtrema tandem illa, quæ habetur in tribus Meteorologicis, vt ſunt principia miſtorũ imperfectorum, hoc eſt vt leuem mutationem paſſa ſubeũt appellationem miſtorum imperfectorum. Sic inter tractationes accidentium elementarium (vt antè dicebamus cum alijs) tertia, & poſtrema hæc eſſe debuit, quæ eſt de illis affectionibus, quæ ab agente externo illatæ extrahunt elementa modo aliquo a propriã natura. Quod verò ad inſcriptionem attinet, ea ſumitur a loco rerum conſideratarum, nam μετέωρον ſignificat ſuſpenſum, ſiue ſublime, ideo tractatio de ijs, quę in ſublimi generantur, vocata eſt ab Ariſt. Meteorologia; ſi quis autẽ obijciat, aliqua etiam in his tractari ex duobus halitibus genita, quæ non in ſublimi, ſed in cauernis terrę generãtur, vt fontes, flumina, maria, terręmotus; ideoq; horum reſpectu congruam eam inſcriptionẽ non videri; dicendum eſt ſatis defendi huius inſcriptionis congruitatẽ, ſi a maiore ſaltẽ parte rerum cõſideratarum ſumpta ſit, maxima.n. pars eorum, quæ ex duobus halitibus fiunt, in ſublimi loco fiunt; arbitrariæ namque inſcriptiones librorũ eſſe ſolẽt, nec ſẽper à tota re conſiderata deſumi, ſed quandoque à parte præcipua, vt quãdo Metaphyſicam vocamus ſciẽtiam diuinam; quandoq; a parte maiore, vt

In 1 lib. de meth. & in Apologia.

In initio cap. 24.

Inſcriptio.

Dubium.

Solutio.

quando

quando ſex poſteriores libros Phyſicæ auſcultationis vocamus de motu, quandoque etiam à nulla re conſiderata, vt inſcriptio Metaphyſicæ, quæ à doctrinæ ordine ſumitur. Hæc igitur Meteorologicorum librorum inſcriptio ſumpta eſt à loco, in quo fit maxima pars eorum, quæ ex duplici halitu generantur.

De ſubiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum ſententiæ cum ipſarum confutatione. Cap. XXVI.

QVum ea, quæ à nobis hactenus dicta ſunt, ad tres tantùm priores libros Meteorologicos pertinuerint, de quarto dicendum reſtat quodnam habeat ſubiectum, quę ſit ratio inſcriptionis, & quis ſit eius locus inter libros naturales. *De ſubiecto, opinio Io. Gram. & rimarũ.* Quod ad ſubiectũ attinet, cenſuit Ioannes Gram. Ariſt. in hoc libro agere velle de mineris, in quam ſentẽtiam credendũ eſt ipſum his argumentis inductum fuiſſe, primò quia Ariſt. in vltimo capite tertij libri pauca dicit de mineris generaliter, & ſubiungit eſſe de eiſdem dicẽdum etiam particulariter, & ſingillatim, hoc igitur exequitur ſtatim in quarto libro, nullus enim alius eſt liber Ariſt. in quo de mineris particulariter agatur, *Secũda rõ.* niſi hic quartus. Secundò quia plura in hoc dicuntur de metallis, præſertim verò in contextu 41. ſignificat igitur Ariſto. hunc librum eſſe de metallis, minerisque omnibus, quę intra terram ex duplici halitu fiunt. *Tertia rõ.* Tertiò Ariſt. in poſtremo capite huius libri proponet ſe acturum de animalibus, & plantis, nullum ergo ſcripſit alium librum de mineris; niſi quartum hunc Meteorologicum. *Cõfutatio.* Hæc ſententia ab ipſamet huius libri tractatione manifeſtè reprobatur; illa enim quæ in hoc libro tractantur, aliis quoque competunt præter mineras; quare ſubiectum eſſe debet aliquid communius, ſiue id ſit corpus miſtum perfectum, vt aliqui dixere; ſiue miſtum perfectum homogeneum, vt alij; patet enim Ariſt. in hoc libro non tantum mineralium exẽpla adducere, ſed etiam aliorum miſtorum homogeneorũ, vt carnis, oſſis, nerui, quę animantium partes ſunt; de mineris itaque agitur in hoc libro non ſecundùm propriã rationem, & prout ſunt lapides, & metalla; ſed ſecundùm rationem communiorem, qua ſunt miſta perfecta, vel miſta perfecta ſimilaria. Eſt etiam omnino rationi conſonum, atque adeò neceſſarium, vt quum miſtum perfectum ſimilare ſit genus minerę, de quo multa dici, & tradi poſſunt, de ipſo prius ſermo fiat, quam de minera, quæ eſt ſpecies, nullus tamẽ ante hunc quartum liber eſt, in quo agatur de miſto perfecto ſimilari; hunc igitur de miſto potius ſimilari eſſe dicendum eſt, quam propriè de mineris. *Opinio Latinorum.* Latinorum magna pars putarũt ſubiectum huius libri eſſe miſtũ perfectum vniuersè ſumptum, quod non ſolùm mineras, ſed &t alia oĩa perfecta miſta tã ſimilaria, quã diſſimilaria complectatur. *Ratio Latinorum.* Et hac potiſſimum ratione ducti eſſe omnes videntur, quia in libris de ortu & interitu actum eſt ſimpliciter de generatione, ac de generatione ſimplicium, trãſeundum igitur erat ad dicendũ de generatione miſtorũ, ſed quum hæc alia ſint perfecta, alia imperfecta, & imperfecta pręcedant perfectis, ideò ſtatim in tribus Meteorologicis actum eſt de generatione miſtorum imperfectorũ; ſequebatur igitur vt ſtatim ageretur de miſto perfecto in vniuerſũ, hoc igitur eſt ſubiectum in hoc 4. Meteorologico. *Cõfutatio.* Hæc quoque ſnĩa reprobanda vr̃, nam ſi illa oĩa, quæ in hoc libro tractantur, conſideremus, propriè competunt miſtis perfectis ſimilaribus, non diſſimilaribus, niſi rõne ſimilariũ, quę eorum partes ſunt. Ipſe quoque Ariſt. ſępe in hoc libro aſſerit ſe de ſimilaribus loqui, pręſertim verò in poſtremo capite, vbi ait ſe de ſimilaribus dixiſſe, & proponit dicendum in ſequentibus libris de diſſimilaribus, quę ſunt animalia, & ſtirpes. Præterea, ſi bene rẽ hanc perpendamus, de miſto perfecto vniuersè ſumpto nil dici poterat præter illa, quæ in libris de generatione dicta ſunt cõiter de omni miſto, illa nãque, etſi dicta de miſto generaliter, propriè tñ, & perfectè competunt miſto perfecto, nec aliud de hoc cõi dicendum relinquebatur. *Alexandri opinio.* Alexander de huius libri ſubiecto nil aliud dicit, niſi ſcopum Ariſt. eſſe agere de actione, & paſſione quatuor primarum qualitatũ, quum n. de his iam egiſſet in libro de ortu, & interitu, nunc agere vult de alijs ſecundis qualitatibus, quæ ab illarum primarum inter ſe actione, & paſſione producũtur; ob id exiſtimare videtur Alexander 4. lib. eſſe immediatè adiungẽdum ſecundo de ortu, & interitu. Alexandri ſnĩam tuetur ad vnguem Franciſcus Vicomercatus, nec. n. aliud huius libri ſubiectum ſtatuit, niſi illud, quod cum Alexãdro diximus; nec a librorum ordine, quem Alexander ponere videtur, recedit, ſed eum enixè tuetur. *Cõfutatio.* Sed nos de huius libri loco poſterius loquemur, nũc verò quod ad ſubiectum libri attinet, dicimus approbari quidem Alexandri ſententiam poſſe de ſcopo, & intentione Ariſtotelis, ſed non de ſubiecto libri, nil enim aliud dicit, niſi elementa, & primas eorum qualitates eſſe in hoc libro conſiderandas vt principia, alias verò ſecundas qualitates vt effectus, & vt affectiones demõſtrandas; ſed neceſſe eſt ſubiectũ eſſe aliquod, in quo hæ ſecundæ affectiones producantur, & de quo demonſtrentur, idque eſt miſtum corpus vel omne, vel aliquod, vt poſtea conſiderabimus. hoc igitur ſubiectum huius libri ſtatuendum eſt. Quod verò ab Alexandro dicitur, conſilium quidem eſt Ariſtotelis, at non ſubiectum, quale in præſentia quærimus.

De ſubiecto quarti Meteorologici opinio vera,& reſponſio ad argumenta contraria. Cap. XXVII.

Olympiodorus, Auerroes.

VEram eſſe puto Olympiodori, & Auerrois ſententiam, quam alij complures ſequuti ſunt, qui huius quarti lib. ſubiectum ſtatuunt corpus miſtum ſimilare ampliſſime acceptum, quod & lapides, & metalla, minerasque omnes,& partes quoque homogeneas animalium, & ſtirpium complectatur. *Similare quid.* Similare autem corpus dicitur,quando totius, & partis cuiuslibet idem eſt nomen, & eadem definitio,vt aurum,ferrum, lapis, ſulfur, caro, neruus,os, lignum,cortex, pilus, & alia eiuſmodi. Sententia hæc ex huius libri lectione facile comprobatur, omnes enim quæ in eo tractantur affectiones,proprię ſunt affectiones corporum miſtorum ſimilarium, nec diſſimilaribus competunt, niſi quatenus competunt ſimilaribus,quę ſunt in eis, idque hunc librum legentibus ita manifeſtum eſt, vt nulla egeat declaratione; poſſumus itaque ſic argumentari,illud eſt ſubiectum cuius affectiones quęruntur, atqui corporis miſti homogenei affectiones hic declarantur, hoc igitur huius libri ſubiectum eſt. Hoc idem confirmatur teſtimonio Ariſtotelis apertiſſimo,nam in contex.42. 48. clarè dicit ſe de ſimilaribus corporibus, ac de eorum affectionibus agere, nominatque ea omnia ſimilaria, quæ ſuprà memorauimus, metalla, & lapides, carnem, lignum, corticem,aliasque omnes homogeneas plantarum, & animalium partes: in poſtremo quoque contextu aſſerit ſe de ſimilaribus egiſſe,proponitque poſtea agendum de diſſimilaribus, cuiuſmodi sũt in animalibus caput, manus,crus, & cætera membra; in plantis verò radix, ramus,fructus, & alia eiuſmodi; ſumitur etiam ex ordine librorum argumentum,quod poſtea conſiderabimus. *Solutio argumentorũ. Ad primũ Ioan. Grã.* Reſtat veritate cognita vt argumenta pro alijs adducta ſoluamus. Ad primum Ioannis Grammatici dicimus Ariſtotelem in vltimo capite tertij libri proponere quidem agendum particulariter de mineris, non tamen ſequi quod id exequatur in quarto libro; ſed hac de re poſtea loquemur, quum libros ad mineralia attinentes conſiderabimus. *Ad ſecũdũ* Ad ſecundum dicimus nominari quidem ab Ariſtotele in hoc libro lapides, & metalla exempli gratia, ſed nominari etiam carnem,& os, & lignum; quemadmodum etiam in libris Phyſicæ auſcultationis ſæpe exempli gratia nominantur elementa, & Cœlum, & lapis,& homo,& animal,nec ob id ea, quatenus talia, ſubiectum illorum librorum ſunt, ſed ratione communi,quatenus ſunt corpora naturalia: quare & hic nominantur mineræ vt miſta homogenea, ſicut etiam caro, & lignum, ſed non ob id agitur de his ſecundùm proprias rationes. *Ad tertiũ.* Ad tertium negandum eſt conſequens, quamuis enim in vltimo capite proponat agendum de animalibus, & de plantis, non ob id dicit ſe de his ſtatim eſſe tractaturũ, nec per hoc ſtat quin interponi poſſint proprij libri de mineris,qua de re poſterius loquemur. *Ad argumentũ Latinorum.* Ad argumentum Latinorum iam reſponſum eſt, diximus enim actum eſſe in libris de generatione de miſto vniuersè ſumpto, eamq; tractationem, omniaque, quæ ibi dicuntur, præcipuè competere miſto perfecto; proinde nil manere dicendum de miſto perfecto generaliter accepto,ſed ſolùm de huius ſpeciebus ſeparatim, inter quas primus locus debebatur miſto perfecto homogeneo, de quo agitur in hoc quarto libro.

De loco quarti Meteorologici. Cap. XXVIII.

QVod ad locum huius libri attinet,nõ deſunt qui Alexandrum ſequentes dicant proprium eius locũ eſſe ſtatim poſt duos de ortu,& interitu,ea ducti ratione,qua videtur vti Alexander: *Opinio Alexãdri de loco.* quum enim hunc librum exordiatur Ariſtot. ab elementis, & ab eorum qualitatibus actiuis, & paſſiuis, de quibus locutus erat in ſecundo de generatione, videtur hic liber immediatè cohærere cum illo ſecundo, ita vt tertius de generatione nominari poſſit. *Cõfutatio.* Hæc tamen ſententia aduerſatur & Ariſtoteli, & rationi: Ariſtot. enim in ipſo initio primi Meteorologici recenſet ea,quæ in libris Phyſicæ auſcultationis, & in lib. de Cœlo,& in lib. de ortu, & interitu tractata fuerant,& ſtatim ſubiungit ſequi vt Meteorologiam aggrediatur,nempe illam,quæ eſt de cometis,de lactea via,ac de alijs,quæ ibi nominat,quę manifeſtum eſt tractari in tribus Meteorologicis, non in quarto, de hoc enim ibi ne verbum quidem facit; itaque poſt duos de ortu, & interitu locat ſtatim tres Meteorologicos, non quartum. In calce etiam ipſius quarti inquit agendum eſſe de animalibus, & plantis, non dicit de rebus Meteorologicis; quare abſque dubio Ariſtot. librum hunc poſt tres Meteorologicos collocauit. Sumitur etiam ad hoc comprobandum ratio ex ijs, quæ in his omnibus libris tractantur,poſtquàm enim in libris de ortu,& interitu actum eſt de miſto latiſſimè ſumpto,quum eſſet ad ſpecies deſcẽdendum, prius de imperfectis miſtis agendum fuit, de quibus ſunt tres priores Meteorologici,poſtea de perfectis homogeneis, de quibus eſt quartus; demum autem de perfectis heterogeneis, quæ ſunt animalia,& plantæ. Credo tamen ad ve-

rum

Defenſio Alexãdri.

rum ſensũ trahi poſſe verba Alexandri,& alios fuiſſe deceptos, qui talem ei ſententiam attribuerint: etenim ſpecies omnes eiuſdem generis æquè cohærent immediatè ſuo generi, vt animali æquè homo, ac leo, neceſſe tamen eſt in doctrina de vna prius agere, de alia poſterius, prout facilioris doctrinæ ordo, vel alia aliqua ratio poſtulat. Quoniam igitur in lib. de ortu & interitu actum eſt de genere, de corpore miſto vniuersè ſumpto, ac de elementis, eorumq; primis qualitatibus tanquã de eius principijs, cum hac tractatione immediatè cohæret tam tractatio de miſto imperfecto, quã ea, quæ eſt de miſto perfecto, attamen quum hæc tractari ſimul non potuerint, voluit Ariſt. ob eas, quas ſuprà tetigimus, rationes de imperfectis prius agere, quàm de perfectis. Ad hũc igitur ſenſum referenda ſunt verba Alexãdri, qui aſſerit quidem illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur in initio huius quarti, cohęrere cum ijs, quę tradita ſunt in ſecundo de generatione, ſed nõ inquit ob id quartum eſſe ſtatim collocandum post illum ſecundũ; neq; enim negaſſet etiam, illa, quæ in principio primi Meteorologici dicuntur, cohærere ſimiliter cum ijs, quæ de elementis primisq; qualitatibus in ſecundo de generatione dicta erant; immò id aſſerit Alexander dum interpretatur initium primi Meteorologici, dat enim cum Ariſt. quartum locum in ſcientia naturali libris Meteorologicis prioribus, in quibus tractantur, ea quę commemorat Ariſt. in illo primo capite; non igitur ita intelligenda ſunt eius verba in ſua præfatione in quartum librum, vt dicat hunc quartum eſſe alijs tribus anteponendum. Olympiodorus tamen & in initio huius quarti, & in initio primi eam Alexandro ſententiam attribuit, quam & alij multi, atq; eandẽ ab Ammonio receptam fuiſſe teſtatur; immò non ſolum quartum librum, ſed & poſtremũ tertij libri caput, quod eſt de mineralibus, inquit locandũ eſſe ſtatim poſt ſecundum de generatione ſecundùm Alexandrum, & Ammoniũ. Ego verò de Ammonio quidem nil habeo præter id, quod de ipſo refertur ab Olympiodoro; ſed quod ad Alexandrum attinet, non video cur non in veriorem ſententiam eius verba trahi poſſint: alios fortaſſe Alexandri libros vidit Olympiodorus, qui nunc non extant in quibus ſententiam illam clarius expreſſerit Alexander. Ratio autẽ, qua vſum eſſe Ammonium Olympiodorus ait, nullius momenti eſt, dicebat enim niſi quartus hic annectatur ſtatim ſecundo de generatione, diſtracta, & interrupta erit tractatio elementorũ quæ cõtinuata eſſe debuit. Ego enim dico nec libros de generatione, nec quartum Meteorologicum dici poſſe libros de elementis, quum enim in vtriſq; conſiderentur elemẽta vt principia miſtorum, eſt in vtriſque ſubiectum miſtum. Quoniam igitur tres quoque Meteorologici ſunt de miſto, coniuncta eſt tractatio miſtorum, eaq; optimè diſpoſita, ſiquidem ratio ordinandi libros Ariſtotelis à ſolis ſubiectis ſumenda eſt, non ab illis, quæ vt principia conſiderantur; quanquàm in tribus quoque prioribus Meteorologicis dicere poſſumus elementa vt principia tractari, proinde vel ſic elementorum tractationem non interruptam, ſed continuatam eſſe. De vltimo autem tertij libri capite poſtea dicemus.

Ammonij ſententia. (beside "alij multi, atq; eandẽ ab Ammonio receptam")

Ratio Ammonij. (beside "clarius expreſſerit Alexander")

Solutio rationis. (beside "quæ cõtinuata eſſe debuit")

De inſcriptione quarti Meteorologici.
Cap. XXIX.

Opinio Ioã. Grammat.

QVod ad eius libri inſcriptionem attinet, Ioannes Grammaticus cenſuit eum eſſe per ſe Meteorologicum, propterea quòd eſt de mineris, quę ex eadem materia generantur, ex qua illa, quę fiunt in ſublimi omnia namque, quæ in his quatuor libris tractantur, ex vtroque halitu genita ſunt, proinde in eiſdem libris tractari omnia debuerunt ob hanc conuenientiam in communi materia. Sed hæc inſcriptionis ratio approbanda non eſt, iam enim oſtendimus librum hunc non eſſe de mineris, ſed de genere communiore, ſcilicet miſto perfecto homogeneo; huius aũt materiam dicere non poſſumus eſſe duplicem halitum, hæc enim eſt propria ſpeciei conditio, quæ eſt accidentalis generi; quemadmodum enim animali accidit eſſe rationale, quum detur animal, quod rationale non eſt; ita miſto ſimilari accidit ex duplici halitu fieri, quum dentur plura miſta ſimilaria, quæ ex duplici halitu non fiunt, ideò dicere non poſſumus quartum librum eſſe de ijs, quæ ex duobus halitibus fiũt. Ego igitur dicendum puto librum hunc nõ eſſe per ſe Meteorologicum, neq; enim de ijs eſt, quæ in ſublimi fiunt, neque de ijs, quæ ex duobus halitibus generantur: per hoc tamen non ſtat quin alijs tribus annecti poſſit, & omnes cõmuni nomine vocari Meteorologici; quum enim certum ſit eum ſtatim poſt illos eſſe collocandum, potuit Ariſtoteles illum alijs tribus ob aliquam rerum conſideratarum connexionem adiũgere, & vnum ex omnibus volumen conſtituere, quod à maiori parte Meteorologicum inſcriberetur. Num autem Ariſt. hoc fecerit vt feciſſe videtur, an potius librum hunc ab alijs tribus diſiunxerit tãquàm non Meteorologicum, pauci momenti meo quidem iudicio lis eſt, ſiquidem neutro modo abſurdum aliquod ſequitur; poteſt liber is alijs tribus adiunctus vocari ex ea coniunctione Meteorologicus, poteſt etiam ab alijs tribus præcedentibus diſiungi, & propria inſcriptione appellari de miſto perfecto ſimilari.

Cõfutatio. (beside "Sed hæc inſcriptionis ratio approbanda non")

Opinio vera. (beside "Ego igitur dicendum puto librum hunc nõ eſſe")

De foßilibus, & metallis, eorumque tractatione.
Cap. XXX.

DE lapidibus autem, cæteriſq; foſſilibus, ac de metallis, quę omnia communi nomine ſolēt appellari mineræ, tres inuenio aliorū ſententias. *Opinio Io. Grāmatici* Vna fuit Ioannis Grāmatici, qui dixit de his agi in illo libro, *Cōfutatio.* qui vocatur quartus Meteorologicus. Hāc opinionem nos antea reprobauimus, oſtendimuſque librū illum eſſe generaliter de miſto perfecto homogeneo, quare deſideratur propria tra- *Alia opinio.* ctatio de metallis, ac de foſſilibus. Aliam opinionem poſteriores plures ſequuti ſunt, qui dixere nullam aliam requiri tractationem de mineris præter illam, quę habetur in poſtremo capite tertij Meteorologici, proinde ſtatim poſt quartum Meteorologicum ſequi libros de animalibus; ſententiam hanc his argumentis con- *Primū argumentū.* firmant: primò conſilium Ariſtotelis in tribus Meteorologicis fuit agere de ijs omnibus, quæ ex duobus halitibus generantur; in horum numero ſunt metalla, & foſſilia omnia; ergo hęc ad nullum alium librum pertinuerunt, quam ad tres Meteorologicos; proinde ſatis ea ſunt, quæ ab Ariſtotele ſcribūtur in calce quarti Meteorologici, nec alius de his liber deſideratur. præterea aliquos ita audiui argumentantes, *Secundum* Ariſt. in quarto Meteorologico ſæpe nominat exempli gratia lapides, & metalla, ergo ſupponit factam prius eorum declarationem, & tra- *Tertium.* ctationem in tribus Meteorologicis. Confirmant teſtimonio Ariſtotelis in calce primi capitis primi Meteorologicorum, vbi poſtquam recenſuit omnia conſideranda in Meteorologia, nil aliud inquit ſupereſſe conſiderandum, niſi animalia, & plantas: igitur ſecundum Ariſtotelem nullus præter Meteorologicos poſtu- *Quartum.* latur liber de mineris. Tandem conſiderāt Ariſtotelis verba, in calce quarti Meteorologici, quibus proponit agendum poſtea de animalibus & plantis; nullum ergo putauit ad huius ſcientiæ perfectionem requiri librum de mineris; ſiquidem hic, ſi neceſſarius eſſet, nullum haberet locū, niſi poſt quatuor Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus, & de plan- *Cōfutatio.* tis. Verum hi, vt mihi videtur, magna cæcitate laborarunt, vt duos apertiſſimos, in quos lapſi ſunt, errores non viderint: vnus eſt quòd tractatio de mineris præcedere debuerit quartū Meteorologicum, ſic enim prępoſterum ordinem ſeruaſſet Ariſtoteles præponens ſpeciem generi, eſt enim minera ſpecies miſti perfecti, de quo agitur in illo quarto libro. Adde quod minera non eſt miſtum imperfectum, ſed perfectum, quod etiā diutiſſimè durat, habet enim perfectam miſtionem, & ex omnibus elemētis conſtat, quippe conſtat ex duobus ſimul halitibus minera quælibet, quorum alter refert naturam terræ, & ignis, alter verò aeris, & aquę: itaque conſideratio mineralium ad Meteorologicos libros, qui de imperfectis sūt, minimè pertinebat. Alter error eſt quòd breuem illū ſermonem de mineris dicāt eſſe perfectum, ita vt nulla amplius de his tractatio requiratur; nam ibi Ariſt. generaliter ſolùm de his loquitur, & nil aliud docet, niſi quòd ex duplici halitu generantur, nullam enim facit diſtinctionem foſſilium, & metallorum, ſiue inter ſe, ſiue in ſuas ſpecies; deeſt igitur propria, & particularis tractatio ſingulorum, ſine qua perfectam haberi in eo vno breui capite tractationē minerarum dicere vaniſſimum eſt; idque Ariſtot. ipſe eo in loco rotundo ore confitetur, dum his verbis breuem illum ſermonem concludit [communiter de his dictum eſt, ſingillatim autem conſiderandum intendentibus ſecundùm vnumquodque genus] affirmat igitur conſiderādum eſſe ſingillatim de lapidibus, & metallis, noſq; ad particularem tractationē remittit, quę omnino neceſſaria eſt, ſi naturalis ſcientia debet eſſe perfecta. His ego argumēnis ductus ſequen- *Opinio vera.* dam eſſe arbitror tertiā opinionem, quę Auerrois eſt, & Olympiodori, qui putāt eſſe omnino neceſſariam particularem, atq. diſtinctam tractationem de mineris præter illam generalem, quæ habetur in vltimo capite tertij Meteorologici: nunquid autem de mineris ſcripſerit Ariſt. præter vltimum illud caput tertij Meteorologici incertum eſt; ſcriptum quidem eſſe ait Olympiodorus, ſed, vt ego arbitror, cōiectat potius, quam aſſeueranter affirmet, quoniā Alexander in declaratione vltimorum verborum illius poſtremi capitis tertij libri dicere videtur proprium hūc de mineris librum non ab Ariſtotele ſcriptum eſſe, ſed ab alijs, præſertim verò a Theophraſto: Auerroes quoque in initio primi Meteorologicorum numerans ordinatim omnes libros naturales, inter quos ſocat librum de mineris; ſed poſtea inquit ex nominatis libris aliquos ad noſtras manus non peruenīſſe. Ego quidem, etſi non dubito neceſſarios omnino eſſe libros de mineris ad huius ſcientiæ perfectionem, credo tamen potuiſſe contingere, vt eos nunquam Ariſtoteles ſcripſerit; nō ſum enim in eo communi errore vt putent neceſſe eſſe Ariſtotelem ita perfectam tradidiſſe naturalem philoſophiam, vt nihil quod ab humano ingenio inueniri, aut cognoſci queat, prætermiſſum ab eo eſſe potuerit; illud quidem puto eſſe confitendum, Ariſtotelem ita artificioſè huius ſcientiæ fabricam, quam in præſentia declarandam ſuſcepimus, conſtruxiſſe, & confeciſſe, vt quamuis rebus pſis, ac materiæ (vt ita dicam) addi aliquid poſſit, artificio tamen, & formæ nihil; ipſam enim ſcientiam in omnes ſuas partes diſtribuit, eaſque optimè diſpoſuit, ita vt facilè cuique ſit, ſiquid in

aliqua

aliqua parte deſit addere, & addita in ſuis quęque locis collocare: & hæc omnia puto ipſummet ſignificaſſe in primo capite primi libri Meteorologicorum. Dicere igitur poſſumus ſcriptos ab eo fuiſſe libros de foſſilibus, & metallis, qui poſtea perierint: dicere etiam poſſumus nullos eſſe ſcriptos, ſed ſatis ei fuiſſe illa, quæ de his pauca ſcripſit in vltimo capite tertij Meteorologicorum, ipſumque in calce eius capitis ſignificaſſe ſe horum tractationem alijs poſtea abſoluendam reliquiſſe; quod poſtea præſtitit Theophraſtus, ac poſterioribus etiam temporibus Albertus Magnus, ſeu quiſquis ille fuerit, qui quatuor, quos habemus, libros diligenter, & egregiè ſcripſit de mineris. Vtcunq; ſeſe res habeat, ſiue ſcripſit Ariſtoteles libros de mineris, ſiue non ſcripſit, neceſſarij omnino ſunt ad huius ſcientiæ complementum, propriusq; eorm locus nullus alius eſt, niſi ſtatim poſt quartum Meteorologicorum, vt cenſuit Auerroes in initio primi libri Meteorologici, & in vltimo commentario quarti, quam ſententiam ſequutus Albertus libros a ſe compoſitos de mineris locauit ſtatim poſt quatuor Ariſtotelis Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus. Ratio autem huius ordinis manifeſta eſt: quum enim in quarto Meteorologico agatur de miſto perfecto homogeneo vniuersè ſumpto, agendum poſtea erat de ſpeciebus, ſpecies autem huius ſunt foſſilia, & metalla omnia, & illæ, quæ in animalibus, & plantis inſunt, ſimilares partes, vt caro, os, cortex, lignum; ſtatim igitur quartum Meteorologicum ſequitur tractatio de mineris; nam reliquis ſimilaribus nulla propria tractatio conueniebat, quum enim non ideò ſint in rerum natura, vt per ſe exiſtant, ſed vt animalium, & plantarũ partes ſint, cognouit Ariſtoteles non eſſe alibi de his agendum, niſi in ijs ipſis libris, in quibus de animalibus, ac de plãtis ageretur; nulla igitur erat ſpecies miſti perfecti ſimilaris de qua ſeorſum agendum fuerit poſt quartum Meteorologicum, niſi foſſilia, & metalla; poſt libros autem de mineris ſequuntur ſtatim libri de animalibus, & plantis, vbi & de carne, & de neruo, & de ligno, & de alijs ſimilaribus agitur, ex quibus tanquam ex materia conſtãt animantium partes diſſimilares. Sed aduerſus ordinem memoratorũ librorum oritur dubium, quod multos turbauit: nam ſi quartus Meteorologicus eſt de miſto perfecto homogeneo vniuersè ſumpto, & huius ſpecies ſunt foſſilia, & metalla, Ariſtoteles de his agens in vltimo capite tertij libri de ſpeciebus prius egit, quam de genere, quod faciendum non eſt; ſiquidem vniuerſalia in doctrina ſunt particularibus anteponenda. Reſponſio, quæ ab alijs ad hoc dubium afferri ſolet, hæc eſt, vniuerſalia ſunt anteponenda particularibus, niſi facilioris doctrinæ ratio in cõtrarium vrgeat; quoniam igitur foſſilia, & metalla ex duobus illis halitibus generantur, ex quibus aliæ omnes res Meteorologicę, facilioris doctrinę ratio poſtulauit, vt Ariſtoteles cõtinuato ſermone totam eorum, quæ ex duplici halitu generantur, tractationem abſolueret; ideò poſt res omnes Meteorologicas voluit etiam de mineris loqui in illo vltimo capite tertij libri, & ita particularia vniuerſalibus anteposuit facilioris doctrinæ gratia. Hęc communis reſponſio mihi quidem omnem tollere difficultatem non videtur: nam ſi continuata tractatione agendum erat de omnibus ijs, quæ ex duplici halitu generantur, oporteret totam quoque de mineris tractationem, quæ deſideratur, interponi inter tertium, & quartum Meteorologicorum, quod tamen nemo vnquàm aſſeruit; omnes enim qui neceſſariã eſſe talem tractationem confeſſi ſunt, eam poſt quartum Meteorologicorum collocarunt. Eſt etenim hoc conſentaneum rationi, quia quum ſpecies cognoſci perfectè non poſſit ignorato genere, poſt quidem rudis aliqua, & imperfecta ſpeciei tractatio tractationi generis anteponi facilioris doctrinæ gratia, qualis eſt illa breuis tractatio, quæ habetur in poſtremo capite illius tertij libri; ſed perfecta tractatio nullo pacto, dum generis natura non eſt perfectè cognita. Licèt igitur verum ſit id, quod illi dicunt, ordinem doctrinæ præcipuè reſpicere noſtram faciliorem cognitionem, difficultas tamen hæc non tollitur, quia non rectam, vel ſaltem non perfectam rationem adducunt huius facilioris doctrinæ. Ego igitur dicendum puto caput illud vltimum tertij libri non eſſe tractationem de mineris, proinde non eſſe ab Ariſt. antipoſita particularia vniuerſalibus, ſed eſſe potius tractationem de duplici habitu & ibi inſtitutam ad plenam ipſorum halituũ cognitionẽ; quod quidem videtur ſententiam illam confirmare, quòd in tribus Meteorologicis libris duo halitus habent locum ſubiecti, cuius accidentia quæruntur. Quemadmodum enim alias diximus vim æternè mouendi conſiderari tum in octauo Phyſicorum ob cognitionẽ æterni motus in corpore naturali, tamquam huius cauſam; tum in 12. Metaphyſicorum propter cognitionem ſubſtantiæ à materia abiunctę, tanquam eius proprietatem, ſiue attributum: & in Cœlo vim mutandi hæc inferiora conſiderari tum in ſecũdo de generatione propter cognitionem mutationis, quæ fit in his inferioribus corporibus, cuius eſt cauſa, tum in lib. 2. de Cœlo propter ipſius Cœli cognitionem, tamquam eius proprietatem: & quatuor ſimplicia corpora in libris de generatione conſiderari vt elementa miſtorum; eadem autem in tertio libro de Cœlo vocari elementa, & cognoſci eſſe elementa miſtorum, vt ipſa ſecũdum ſe cognoſcantur, & omnia eorum attributa, quia eſſe elementa miſtorum eſt quędam illorũ corporum

propriе-

Locus lib. de mineris.

Dubium.

Solutio aliorum.

Cõfutatio.

Solutio propria.

proprietas:ita nũc dicendum videtur,eſſe duorum halituũ proprietatem vt ex ijs hoc, vel illud generari aptum ſit. Ad plenam igitur duorum halituum cognitionem,non ad cognitionem ipſorum mineralium dicere voluit Ariſt. pauca illa de foſſilium, ac metallorum ex duobus halitibus generatione, ſeu potius generabilitate,reuera enim de eorum generatione nihil ex eo capite addiſcimus, quum ipſe generationis modus ibi non declaretur;declarãdus enim eſt in proprijs libris, in quibus mineræ locum habeant ſubiecti tanquam ſpecies miſti perfecti homogenei; duo autem halitus locum ibi habebũt principiorum;quum ijdẽ in tribus Meteorologicis vel ſubiecti ſolummodò locũ habeant, vel nõ minus ſubiecti, quam principiorum. Hoc modo ſublata eſſe videtur omnis difficultas. Reſtat vt argumẽta pro alijs prius adducta ſoluamus.

Ad primũ argumentũ aliorum. Ad primum dicimus nõ ſatis eſſe pauca illa, quæ dicuntur in vltimo illo capite tertij libri pro cognitione foſſilium,& metallorum; ſatis quidem ſunt ad plenã duorum halituum notitiam, ipſę autem minerę nõ ſunt ſolùm affectiones, quæ duobus halitibus accidant,ſed ſunt miſta perfecta,in quibus eſt facta vera miſtio,& vera naturę vnio:quatuor enim elementorum formæ verſæ ſunt in formam vnam ſubſtantialem mediã ab eis diſtinctam; cæteræ autem res Meteorologicæ,quę ex duobus halitibus gigni dicuntur,nõ habent veram miſtionem,nec formam ſubſtantialem prouenientem ex congreſſu formarum elemẽtorum ſed accidentia tantummodò ſunt duorum halituum,licèt inſtar formæ eſſe videantur, quum dent rebus illis nouum nomen,faciantq; appellari niuem,grandinem,pluuiam. De his itaque agendum eſt in tribus Meteorologicis tamquam de accidentibus duorum halituum;at de mineris,quum ſint miſta perfecta,alio loco agendum eſt;ſatis quidem fuit in tribus Meteorologicis cognoſcere duorum halituũ aptitudinem vt ex ijs generẽtur foſſilia, & metalla, ſed ipſa ſecundùm ſe ibi ſatis confuſè,& rudíter cognoſcuntur,vt cuique rationis compoti manifeſtum eſſe poteſt:neque enim ſatis eſt conuenientia in communi materia,vt aliqua dici debeant ad eandem ſcientiæ partem pertinere; ſed requiritur etiam conuenientia in forma,& natura, & in modo generationis ex illa materia.

Ad ſecundum. Secundum argumentum vaniſſimum eſt quia quum genus non exiſtat niſi in ſpeciebus ſuis, ſolent ſcriptores, dum agunt de genere, nominare exempli gratia ſpecies: ſic nominantur in libris Phyſicæ auſcultationis variæ ſpecies corporis naturalis, nec ob id ſumuntur vt iam perfectè cognitæ,ſed vt confuſè notæ;neque etiam declarantur ſecundùm proprias rationes, ſed ſecundùm communem rationẽ generis,de quo ibi agitur.

Ad tertiũ. Ad tertium ſumptum ex verbis Ariſt.in calcę primi capitis primi Meteorologicorũ,dico non eſſe ibi eius conſilium omnia penitus enumerare, quę poſt libros Meteorologicos tractanda manebant,ſed ſatis habuit animalia, & ſtirpes tamquam præcipua nominare, quorum cognitio maximè expetibilis eſt tum ob eorum nobilitatem, tum ob cognoſcendi difficultatem, & tractationis prolixitatem, quæ plurimos libros poſtulabit. Ad hoc autem comprobandum ſumo ex Ariſt. in eodem loco duplex argumentum: primũ quia non abſolutè dicit ſola animalia, ac ſtirpes ſupereſſe, ſed dicit ferè abſolutam, ac perfectam fore ſcientię naturalis traditionem, dicẽs enim [ſere] indicat alia quoq; eſſe tractanda,quæ,vt minoris momenti,nominata non erant: præterea in illo primo cap. ea tantùm recenſuerat, quæ in tribus prioribus Meteorologicis conſideranda erant;de ijs autem, quæ in quarto, ne verbum quidem fecerat; itaq; ſi iſtorum argumentatio efficacitatem habet,nõ minus excludit quartum Meteorologicum,quam libros de mineris:ſenſus enim verborum Ariſtotelis erit quòd poſt tres Meteorologicos nil aliud tractãdum manebit, niſi animalia, & plantæ: ſubticuit igitur & ea,quæ tractanda erant in quarto & mineras,tamquam res cum Meteorologicis magis coniunctas propter cõſiderationem elementorum,quæ in horum omnium tractatione eſt omnino neceſſaria; & ſola rerum verè Meteorologicarum expreſſione voluit etiam implicitè complecti & miſtum perfectum homogeneum, de quo agendum erat in quarto, & eius ſpecies foſſilia,& metalla,de quibus in libris de mineris vel ipſemet tractaturus erat, vel alijs tractandum relinquere ſtatuebat. Hoc idem confirmare poſſumus authoritate Ariſt. in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, vbi hæc verba leguntur(Reliquum eſt conſiderare de iuuentute,& ſenectute, & vita, & morte, his enim determinatis finem habebit quæ de animalibus methodus) tacet tamen ſanitatem,& morbum, de quibus poſtremo loco librum ſcripturus erat, vt in primo cap. libri de ſenſu, & ſenſilibus propoſuerat, ſatis enim habuit aliqua præcipua accidentia nominare. Itaque teſtimonio Ariſt. manifeſtum eſt argumentationem hanc nullius eſſe momenti.

Ad poſtremum argumẽtum ſumptum ex vltimo capite quarti libri,dico Ariſt. ibi non proponere agendum ſtatim de animantibus, ſed ſolùm dicere agendum eſſe de partibus ſimilaribus in libris de animalibus,& plantis: quoniam enim nominauerat in eo capite carnem, & neruum, & corticem, & alia ſimilaria, quæ ſunt partes animalium,& plantarum, quę credere poteramus propriam,ac ſeparatam tractationem poſtulare,ideo inquit de his agendum eſſe poſtea in lib. de animantibus, vt ex horum cognitione noſcamus diſſimilares partes; & ex his tandem animalia ipſa,& plantas;ſed non dicit eſſe *Ad quartum.*

de his

de his ſtatim agendum; ideò Auerroes ibi dicit de ſingulis illis ſimilaribus agendum manere in tribus libris, in libris de mineris, in libris de Plantis, & in libris de animalibus, hos enim omnes voluit Auerroes ſequi quartum illum Meteorologicorũ. Hæc dicere volui, vt oſtenderem non probari his argumentis nullum ab Ariſt. ſcriptum eſſe librũ de mineris. Attamen nihil etiam abſurdi eſſet, ſi diceremus Ariſt. & in primo capite primi Meteorologicorum, & in poſtremo quarti ita eſſe loquutu, quòd nullum de mineris librum ſcribere ſtatuiſſet; per hoc enim non ſtat quin poſt quartum Meteorologicum neceſſarij ſint libri de mineris, & quin ipſemet Ariſtoteles nouerit eos eſſe neceſſarios.

Partitio totius tractationis de animantibus, Cap. XXXI.

Partitio ſcientiæ naturalis ſecundum alios.

TOtam naturalium rerum tractationẽ in duas partes ſecare multi ſolent, vnã dicunt eſſe de inanimatis, quam hactenus percurrimus; alterã verò de animatis, quam modò aggreſſuri ſumus: diuiſionem hãc ego quidem non refuto, in eo tamen corrigendam eſſe arbitror, quòd altera prior pars nõ de inanimis tantùm fuit, ſed de ijs quoque, quæ ipſis communia ſunt cum animatis; nam corpus naturale commune, de quo agitur in lib. Phyſicæ auſcultationis, non ſola inanima, ſed animata quoque complectitur, vt Ariſt. in initio ſecundi libri teſtatur; ſic corpus miſtũ, de quo in lib. de ortu, & interitu; ſic etiam miſtũ perfectum homogeneum, de quo in quarto Meteorologicorum. Rectius igitur dicemus priorem huius ſcientiæ partẽ fuiſſe de ijs rebus naturalibus, quæ vel inanimis, & animatis communia, vel inanimatorũ propria ſunt; alteram verò, quæ ſequitur, de ijs tantùm eſſe, quę ſunt propria animatorũ. Huius igitur partis ſeriem explicatur, quæ & rerum nobilitate, & varietate, & difficultate, & librorum numero digna maximè eſt conſideratione, nos facta prius rerum conſiderandarũ diuiſione & partitionem librorum, & ordinem, atque diſpoſitionis artificium, & ſubiectam in ſingulis materiam declarare nitemur.

Partitio reijcitur.

Diuiſio tractationis de viuentibus.

Tota ſequens pars, quæ ad viuentia pertinet, tres videtur pręcipuas partes habere debuiſſe, quum enim ab vniuerſis ad ſingula progrediendum ſit, primo loco agendũ eſt de ipſo viuente corpore generaliter accepto, ibiq; & de anima communiter, & de eius parte vegetali, qua animantia cuncta participant, & de ijs, quæ eam conſequuntur, pertractandum; ſecundo loco de animalibus tum generatim, tum ſpeciatim: tertio loco de plantis; ſiue (vt Auerroi placuit) ſecundo loco de plantis, tertio de animalibus. Attamen Ariſt. totam de viuentibus tractationem in duas tantùm partes diuiſit, vnam de animalibus, alteram verò de plantis; non quòd illam, quæ de viuente genere eſt, prætermiſerit, ſed quia ob doctrinæ facilitatem voluit eam cum illã, quæ eſt de animalibus, commiſcere, adeo vt in libris de animalibus tum illa tractentur, quæ ſunt animalium propria, tum etiam illa, quæ ſunt eis communia cum plantis; in reliquis verò, qui de plantis ſunt, illa tantummodò, quæ propria plãtarum ſunt, tractanda relinquantur. Ratio, quæ Ariſt. mouit, fuit, quoniam illa, quę cõmuniter plantis, & animalibus competunt, diſtinctiora in animalibus, proinde faciliora cognitu ſunt, in ſtirpibus verò rudiora, & obſcuriora, cuiuſmodi ſunt vegetalis animæ facultates omnes, & operationes, & organa. Quum itaque oculatiſſimus ille philoſophus animaduertiſſet difficillimum eſſe hæc omnia conſiderare in corpore viuente communi, quod mẽte a ſuppoſitis ſpeciebus abiunctũ ſumatur, ſtatuit ob faciliorem doctrinam ea omnia conſiderare in animalibus, vt proportione quadam in plantis eadem cognoſcantur, qua de re alias plura ſcripſimus in lib. de Methodis, quæ quum nec repetenda hic, nec ignoranda ſint, inde petãtur. Ex his colligere poſſemus Auerrois errorem, qui putauit libros de plantis eſſe libris de animalibus anteponendos, quod plantæ naturam habeant ſimpliciorem, quam animalia. Attamen deceptus eſt Auerroes, quia ſine cognitione eorum, quæ viuenti corpori communiter competunt, non bene poterãt ſtirpes cognoſci, nõ poteſt enim perfectè cognoſci ſpecies ignorato genere, ipſius autem viuentis generis, omniumq; ad ipſum attinentium tractatio commiſta eſt, quemadmodum diximus, cum tractatione de animalibus; quamobrẽ neceſſarium omnino fuit libros de animalibus anteponere libris de plantis, idq; Ariſt. apertè teſtatur in calce libelli de longitudine, & breuitate vitæ, vbi aſſerit ſe tũc eſſe in libris de animalibus, poſterius autem acturum de plantis. Quòd autem in libris de animalibus tractentur omnia, quæ viuentibus omnibus communia ſunt, illa ipſa tractatio declarat, in libris enim de anima agitur, & de anima generaliter, & de anima vegetali, tamquam de viuentis corporis anima: & in ijs libris, qui ſolent vocari parui naturales, agitur de vita, & morte, de longitudine, & breuitate vitæ, ac de alijs, quæ communiter competunt omni viuenti. Sed clarè hoc teſtatur Ariſtoteles in principio libri de ſenſu, & ſenſilibus, vbi proponit ſe acturum de animalibus, ac de viuentibus omnibus, nec non de omnibus eorum tum proprijs, tum communibus operationibus. Errarunt etiam ob id quidam alij, qui omnia, quæ dicuntur libris de animalibus, tractari putarunt propter ſola animalia, non propter ſtirpes, ſic enim errorem manifeſtiſſimum

Lib. 3. cap. vlt.

Opinio Auerrois de lib. de plãtis.

Cõfutatio.

Error aliorum.

ſtiſſimum attribuunt Ariſtoteli, vt ea, quæ primo competunt generi, conſiderauent in ſpecie, nempe ea, quæ viuenti primo competunt, attribuerit animali, quem errorem Ariſt. ipſe iam in primo libro Poſteriorum damnauerat.

Diuiſio, & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem.

Cap. XXXII.

QVoniam igitur ita ab animalibus ordiendum eſſe Ariſt. duxit, vt in ipſis communior quoque viuentis naturá conſideraretur, illud in primis conſiderandũ nobis proponitur, in quot partes, ſeu libros diuiſa eſſe debuerit hæc de animalibus tractatio, & quo ordine ij omnes libri diſponendi ſint. Eam igitur, quã eſſe putamus rei veritatem, totamq; horum librorum ſeriem prius exponemus. deinde verò ſi qua aduerſus eã dubia ob aliorum opiniones digna conſideratione eſſe videbuntur, ea ad exquiſitiorem rei declarationem expenderemus, atque ſoluemus. Dictum a nobis eſt alias perfectam cuiuſq; ſubiecti cognitionem in duobus conſiſtere, in cognitione naturæ, & propriorum ipſius accidentium; naturã autem & eſſentiam rei cognoſcere non poſſumus, niſi propria eius interna principia, ex quibus conſtat, intelligamus; acturus ergo Ariſt. vno, & eodem diſcurſu de animalibus, ac de viuente corpore vniuerſè, cognouit duas eſſe debuiſſe huius tractationis partes, vnam, in qua de internis principijs viuentium ageretur, alteram, in qua de accidentibus, & operationibus conſequentibus; tales duas partes habuiſſe etiam tractationem de corpore naturali communi iam oſtendimus, nã in duobus prioribus libris Phyſicæ auſcultationis agitur de eius principijs, in ſex autem poſterioribus eiuſdẽ accidentia conſiderantur. Quoniam igitur corpus animatum & animal ipſum principia habet interna, propriam materiam, & formam, hæc fuerunt in primis conſideranda; materia propria, ac maxima animalium ſunt eorum partes tum diſſimilares, quæ corũ membra dicuntur, vt brachia, caput; tum ſimilares, vt os, & caro; forma verò eſt anima: primum igitur locum ſibi vendicauit tractatio de partibus animalium, deinde de anima, his enim cognitis iam plenè cognita eſt ipſa animalium natura; poſtea verò agendum fuit de accidẽtibus, & operationibus conſequentibus; quæ omnia Ariſtoteles ordinatiſſimè exequutus eſt; qui præterea animaduertens tractationem de animalibus magna varietate ac difficultate refertam eſſe, ſtatuit ad maiorem doctrinæ facilitatem omnibus alijs libris anteponere libros de hiſtoria animalium, in quibus & de animaliũ principijs, & de eorum accidẽtibus, & operationibus ea, quę experientia, & ſenſu cognoſci potuere, nobis exponeret ſine vlla cauſarum redditione; vt poſtea earundem rerum ſcientialem tractationem ſequentibus libris traderet. Itaque libri de hiſtoria sũt præparatio quędam ad alios omnes de animalibus libros, tradunt enim cognitionem, quòd ita ſit, alij verò ſequentes earundem rerum cauſas declarant, & docent propter quid; ideò illi iure fuerunt appellati hiſtorici, quum reliqui non hiſtorici, ſed ſcientiales potius ſint appellandi. Videmus autem & in libris de hiſtoria eandem illam tractationis partitionem, quam in alijs libris iam declarauimus; nam quatuor priores libri de hiſtoria pertinent ad principia animalium, nõ quidem ad animam (hæc enim inſenſilis eſt, nullaque de ipſa eſſe poterat hiſtorica tractatio) ſed ad ſolam materiam; agitur enim in ijs quatuor libris hiſtoricè de animalium partibus, in reliquis autem poſterioribus agitur de operationibus, & accidentibus conſequentibus. ita vt poſterior illa hiſtoriæ pars reſpondeat poſteriori parti tractationis ſcientialis, quæ poſt libros de anima in paruis (vt vocant) naturalibus continetur; altera verò prior hiſtoriæ pars reſpondeat libris de partibus animalium, quibus in parte ſcientiali primum diximus locum deberi. Si quis igitur quærat an libri de hiſtoria ſint pars ſcientiæ naturalis, dicere poſſumus eſſe modo aliquo eius partem, & aliquo etiam modo non eſſe; pars enim dici poſſunt, quatenus ad aliorum cognitionem plurimum conferunt, & alij eorum intelligentiam præſupponunt; quare primi omnium librorum de animalibus sũt libri de animalium hiſtoria. Si vero eos tantum libros, qui demonſtratiuè ſint ſcripti, comprehendere velimus, libri de hiſtoria non ſunt pars ſcientiæ naturalis & hac ratione primi omnium librorum de animalibus ſunt quatuor libri de partibus animalium, quod etiam indicat magnum, ac prolixum eorum librorum procemium, quod occupat totum primum librum; non enim librorum tantum de partibus, ſed omnium ad animalia pertinentia librorum commune procemium eſt, quò fit vt illud dicendum ſit initium ſcientialis tractationis de animalibus, vt cuiq; eum primum librum legenti manifeſtum eſſe poteſt; videtur enim Ariſt. peracta tota animalium hiſtoria aggredi iterum earũdem rerum ſcientialem tractationem, ideoque tam prolixum procemium apponere voluiſſe libris de partibus animalium, tãquam exordium totius tractationis de animalibus. Poſt libros igitur de hiſtoria ponendi ſtatim ſunt quatuor libri de partibus animalium, de quorum diuiſione in partes non eſt quod in præſentia dicamus: ſatis ſit hoc annotare, Ariſt. in ijs libris demonſtratiuè de partibus agere, quod in prioribus de hiſtoria libris non fecerat, ſingularũ enim partium cauſas aſſignat finales, nã finis cuiuſq;

Primo lib. de meth c. vlt & in primo de præcogn.

Lib de hiſtoria animalium.

Lib de partibus animalium.

partis eſt propria operatio, & proprium munus, ad quod ſingulam partem tãquam inſtrumẽtum ad finem natura dixerit; ſunt enim omnes animalis partes inſtrumenta animæ ad varias edendas operationes, inſtrumenti autem natura optimè ex eius fine declaratur. Ex hac potiſſimum naturalis philoſophię parte ſumit ars medica partem illam, quæ phyſiologica dicitur, in qua de humano corpore, ac de eius partibus ſermo fit, quum medico illas curaturo neceſſaria penitus ſit earum cognitio; ob id medici, qui artificioſam, ac fructuoſam facere voluit humani corporis anatomẽ, imitari Ariſtotelem debent non in libris de hiſtoria, ſed in libris de partibus methodicè de ipſis partibus agentem: duo namq; omnino cognoſcenda ſunt ad perfectam ipſarum partiũ notitiam habendam, vnum eſt proprium cuiuſque partis officium, propriaque operatio; alterum verò, quod ex illo deducitur, ea, quæ in ſingula parte requiritur, elementorum commiſtio, & primarum qualitatũ temperies, horum enim altero ignorato non poteſt aliqua humani corporis pars dici perfectè cognita.

Pars medicinæ phyſiologica.

Quatuor libros de partibus ſequitur ſtatim liber de animalium inceſſu, qui ſimiliter de partibus eſt, nempe de illis, quæ pertinent ad motionẽ animalis, cuiuſmodi sũt crura, pedes, & in auibus alæ & aliæ eius generis, has enim partes ſecernere voluit Ariſtoteles ab alijs, quæ in quatuor libris, qui de partibus inſcribuntur, conſideratæ fuerant, de quo partium diſcrimine aliqua poſtea dicemus.

Lib. de inceſſu animalium.

Librum de inceſſu ſequuntur libri de anima, quia poſt conſiderationem materiæ animalium, quæ in quatuor libris de partibus, & in libro de inceſſu habetur, ſequitur vt ſtatim agatur de forma, quod Ariſtoteles præſtat in libris de Anima. Hunc eſſe debere memoratorum librorum ordinem tũ ipſa, quam declarauimus, ratio demonſtrat, tum clarum Ariſt. teſtimonium confirmat nam in primo capite ſecundi libri de partibus animalium, & in primo capite libelli de inceſſu apertè aſſerit ſe iã in libris de hiſtoria docuiſſe quòd animalia ex ijs conſtent, & earum cauſas eſſe, inquirẽdas; inquit igitur libris omnibus de partibus & de inceſſu præceſſiſſe libros de hiſtoria. Quòd autem liber de inceſſu ſequatur ſtatim quatuor libros de partibus, teſtatur Ariſtoteles in poſtremis verbis quarti de partibus, dum inquit [ſequitur vt de partibus inceſſui animalium inſeruiẽtibus diſſeramus] Demum in calce libri de inceſſu inquit Ariſtoteles [his ita determinatis proximè ſequitur vt agamus de anima] cum igitur horum librorum ordinem eſſe voluit, quem diximus.

Lib. de ani.

Non eſt autem ſilentio prætereundum illud, quod etiam in operibus logicis tetigimus, diſcrimen librorum de anima cum libris de partibus; in his enim agitur de partibus proprijs animaliũ, in libris autem de anima nõ de ſola animalium anima, ſed de illa quoque, quæ eſt animali communis cum ſtirpe; nam in ſecũdo libro agit primo loco de anima latiſſimè ſumpta, poſtea de prima eius parte, quæ vegetabilis dicitur, quæ vtraq; tractatio non magis de animalium, quã de ſtirpium forma dici poteſt; poſtea agit de animæ parte ſenſibili, quę eſt propria animaliũ; mox in tertio libro de parte rationali, quæ eſt hominis propria. Ratio autem huius diſcriminis ſumitur ex ijs, quæ antea dicta ſunt: Ariſtoteles enim conſtituit in animalibus conſiderare non ea ſolùm, quę ipſis propriè cõpetunt, ſed etiam illa, quæ ſunt eis communia cum plantis; exordiens igitur a materia proxima nullam inuenit communem animali cum planta, non potuit igitur niſi propriã animalium materiam conſiderare quæ ſunt partes ipſæ animalium, niſi dicamus aliquas nutritioni, & accretioni animalis inſeruientes eſſe quadam proportione communes, quatenus aliæ eiſdem muneribus fungentes reperiuntur in plantis; at certè propriè, & (vt dicunt) formaliter communes nullæ ſunt. Ad formam autem animalis conſiderandam accedens debuit omnis animæ, quę in animali inſit, conſiderationem facere; quoniã igitur in animalibus omnes inſunt animæ partes, ſeu gradus, omnes debuit eo, quem diximus, ordine conſiderare; hoc tamen non ita intelligere debemus, vt aliqui intellexere, vt dicamus quamlibet animæ partem tractari animalis; nam ſi vegetalem animam conſideraret vt animalis, id, quod primò generi competit, attribueret ſpeciei; quã in primo Poſteriorum dixit ſophiſticam eſſe conſiderationem, & nullam ſcientiam parere. Quamobrem ne vitium hoc Ariſtoteli aſcribatur, dicendũ eſt omnem quidem animam ab eo in animali conſiderari, non tamen omnem vt animalis, ſed tum animam latè acceptam, tum partem uegetantem conſiderari vt viuentis corporis, quod in animali ineſt, & commune genus eſt animalis, & plantę, ita vt omnia, quę ibi dicuntur, & animali, & ſtirpi competere intelligantur.

Primo de Metb. cap. vlt.

Poſt declarata animalium principia, materiã, & formam ſequebatur vt Ariſtoteles de accidentibus, & operationibus ageret, quod fecit in ijs libris, qui ſolent vocari parui naturales; horum primum eſſe librum de ſenſu, & ſenſilibus manifeſtum eſt, quum in eius initio Ariſtoteles totam ſequentem tractationem cum præcedentibus de Anima libris connectens, ſuumq; in ſequentibus conſilium aperiens his verbis vtatur [Poſteaquam de anima dictum eſt ſecundùm ſe ipſam, conſequens eſt facere conſiderationem de animalibus, vitamque habentibus omnibus quæ ſint proprię, & quę communes operationes ipſorum] Aſſerit igitur eũ librum, & alios ſequentes ſequi ſtatim poſt libros de Anima; aſſerit etiam ore rotundo ſe non de ſolis anima-

Parui naturales.

Lib. de ſenſu & ſenſilibus.

libus,

libus, ſed & de omnibus viuentibus locuturum; & præterea aſſerit ſe nil aliud eſſe tractaturum in ſequentibus libris, quam operationes tum animalium proprias, tum viuentibus omnibus communes; quare manifeſtum eſt illud eſſe commune procœmium omnium paruorũ naturalium, quum etiam Ariſtoteles ſtatim nominet cętera omnia, quæ poſt eum librum in alijs ſequentibus conſideranda ſunt. Horum igitur ſequentium librorum ordinem inter ſe, & ordinis rationẽ declaremus; quod enim ad ordinem ipſum attinet, is nullam videtur habere difficultatem, quum partim ab Ariſtotele ipſo exponatur, partim communialiorum cõſenſione concedi videatur. *Ordo paruorum naturalium,* Primum enim poſt libros de anima eſſe omnium paruorum naturalium librum de ſenſu, & ſenſilibus, & Ariſt. ipſe in eius libri initio teſtatur, & omnes fatentur: in calce autem eiu dem libri proponit agẽdum ſtatim de memoria, & reminiſcentia: poſtea ſequitur liber de ſomno, & vigilia, & alij cum eo connexi, nempè de ſomnijs, ac de diuinatione per ſomnum; deinde poſt hos liber de communi animalium motu, in cuius libelli fine Ariſt. epilogum faciens eorum, quæ prius tractauerat, eo, quem diximus, ordine eos omnes libros diſponit; proponitq; ſtatim agendũ de generatione animalium; librũ igitur de motu ſtatim ſequuntur quinq; libri de generatione animalium. Tandem omnium poſtremi ab omnibus collocantur libri illi, qui ad durationem animalis, viuentiſque omnis pertinent, ij autem ſunt, de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & ſenectute, de vita, & morte, & reſpiratione, ac demum de ſanitate, & morbo; hunc enim ordinem ab ipſo Ariſt. fuiſſe conſtitutum patet tum in 1. cap. libri de ſenſu, & ſenſilibus, tum in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, & in initio libri de iuuentute, & ſenectute. De ordine igitur horum librorum nõ eſt dubitandum, quanquam de libris animaliũ generatione aliqui, quorum dogma mox expendemus, aliam proferre ſentẽtiam auſi ſunt. Nunc huius ordinis rationem nos conſiderare oportet, quũ enim in aliquibus neceſſarius omninò ſit ordo, ita vt alius ſeruari non potuerit, in aliquibus verò non neceſſarius, ſed propter melius, nos vtriuſq; rationem cognoſcere debemus. *Lib. 1. c. vlt.* Ante omnia quum memoratarũ operationum aliæ ſint propriæ animalium, aliæ cunctis viuentibus communes, non eſt ignorandum id, de quo diffuſius diximus in lib. de methodis, accidentia propria ſpeciei duplicia eſſe, alia namque omnino ſpeciei naturam conſequuntur, non naturã generis, cuiuſmodi eſt ſenſus, qui ſolam animalis naturam inſequitur, non naturã viuentis: alia verò, quũ abſolutè naturam generis conſequantur, tamẽ à propria ſpeciei natura ita ad certos proprios modos reſtringuntur, vt ſpeciei propria fiant, huiuſmodi eſt motus animalium; quum enim abſolutè ſumptus motus naturã abſolutè ſumptam inſequatur, proinde primò cõpetat corpori naturali generi, varijs tamen modis a naturis ſpecierum reſtringitur, & fit proprius ſingularum, motus enim ſimplex proprius eſt corporis ſimplicis, & motus animalium inſequitur non amplius naturam abſolutè acceptam, ſed naturam animalis; aliqui etiam particulariores modi exiſtunt, quibus fit alius hominis, alius equi, alius canis proprius motus: ſic generatio abſolutè accepta primò competit corpori naturali caduco, at animali competit proprius quidam generationis modus, qui ipſius naturæ eſt conſentaneus, & dicitur generatio animalium. quæ eſt ſpecies generationis latè ſumptæ, ſicuti etiam motus animalis eſt ſpecies motus generaliter accepti. Tria igitur ſunt accidentium genera, quæ ab Ariſt. in his libris conſiderantur, alia communia ſunt omnibus viuentibus, quę etiam vt viuentiũ, non vt animalium, conſiderantur ab Ariſtotele, licèt cõſiderentur in animalibus; huiuſmodi ſunt vita, mors, longitudo, & breuitas vitæ, iuuentus, ſenectus, ſanitas, morbus: modi namq; quibus hæc communiter animalibus, & plantis competunt, conſideratione digni extiterunt. *Tria accidẽtiũ genera in animalibus.* Alia verò accidẽtia ita naturam animalis ſolã conſequuntur, vt nullam cum natura generis habeant affinitatem, huiuſmodi ſunt ſenſus, memoria, reminiſcentia, ſomnus, vigilia, ſomnia, & diuinationes, quæ per ſomnum fiunt, de quibus ſingulis libros ab Ariſtot. ſcriptos habemus. Alia demum, quum abſolutè naturam communiorem conſequantur, ab ipſa tamen animalis natura ita reſtringuntur, vt animaliũ propria reddãtur, vt motus animalium, & eorundem generatio: proprij namque modi, quibus in animalibus fiunt, ita cognitu digni extiterunt, vt propriam tractationem poſtulauerint, quia ijs ignoratis manca, & imperfecta fuiſſet naturalis philoſophia. De his igitur proprios libros ſcripſit Ariſtoteles, tãquam de accidentibus proprijs animalium, eoſque inſcripſit de motu animalium, de generatione animalium; non ſic de morte, & vita animalium, nec de iuuentute, & ſenectute aĩalium, quia hęc vt omnium viuentium communia accidentia conſiderare voluit. Hæc omnia accidentiũ genera quum in his tractentur, potuiſſet Ariſtot. in horum tractatione ordinem ſeruare à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia, & illa, quæ viuentibus omnibus communia ſunt, alijs anteponere, poſtea verò agere de illis, quę ſunt propria animalium, idq; omnino facere debuiſſet, ſi melioris, aut facilioris doctrinę ratio hunc ordinem, vt in alijs plurimis ſolet, poſtulaſſet; quũ autem nulla poſtulauerit (cuius quidem rei rationem nos in memorato loco diffuſè declarauimus) *Primo de meth. cap. vlt.* ideoque vniuerſaliora antepo-

anteponere coactus ea ratione non fuerit; ſtatuit non recedere ab inſtituto, voluitque ab iis exordiri, quæ ſunt propria animalium, poſtea verò de aliis agere, quæ viuentibus omnibus communia ſunt: quum enim vtraque hæc in animalibus conſiderare decreuiſſet, ita eorum tractationes diſpoſuit, vt quæ intimiora naturæ animalis eſſe viderentur, ea prius tractaret, quæ verò remotiora, poſterius.

Lib. de ſenſu, & ſenſilibus.

Quoniam igitur naturæ animalis nihil eſt intimius ſenſu, ſiquidem animal per ſenſum eſt animal; ideo ſtatim poſt libros de anima primum locum inter omnes operationes tribuere voluit operationi ſenſus, de qua agit in libro de ſenſu, & ſenſibilibus;

Senſus ſumitur, & pro anima & pro operatione.

vbi illud eſt nobis animaduertendum, nomen ſenſus accipi ſolere tum pro ipſa animæ facultate ſenſibili, tum pro eius operatione; ſenſus pro anima acceptus, fuit conſideratus in libris de anima; in hoc autem libro agitur de ſenſu ſumpto pro operatione, & ita inſcribitur de ſenſu; de obiectis autẽ ſenſilibus ibi agitur propter operationem, vt magis declaretur quomodo immutetur organum ex eorum actione, vnde prodit operatio.

Lib. de memoria, & reminiſcentia.

Librum de ſenſu, & ſenſilibus ſequitur ſtatim liber de memoria, & reminiſcentia, quę quum ſint interiorum ſenſuũ operationes, ſunt & natura, & cognitione poſteriores operationibus ſenſuum externorum.

Lib. de ſomno, & vigilia.

Hunc ſequitur liber de ſomno, & vigilia, hæc enim cum ſenſu omnino coniuncta ſunt, quia nil aliud eſt ſomnus, niſi quies, & ligatio oium ſenſuum, & ab operatione ceſſatio; quare liber hic coniunctus eſſe debuit tractationi de ſenſu, & eam ſequi, quoniam eius notitiam pręſupponit.

Lib. de ſomniis, & de diuinatione per ſomnum.

Hunc autem ſequitur liber de ſomniis, deinde liber de diuinatione per ſomnu, hæc enim accidunt animali in ſomno, & eorum tractatio præſupponit cognitas ſenſuum, & externorum, & internorum operationes. Hi igitur omnes libri ſunt proprij animalium, quia ad ſolũ ſenſum pertinẽt, & ea, quam diximus, ipſorum inter ſe ordinatio neceſſaria eſt, quoniam aliter diſponi nõ potuerunt, vt manifeſtum eſt.

Lib. de motu animalium.

Hos omnes ſequitur liber de communi animalium motu, quia motus eſt ſenſu poſterior ea, quam tetigimus, ratione, ſenſus enim omnino inſequuntur animalis naturã; motus verò non hanc, ſed uniuersè ſumptam naturam inſequitur; naturam autem animalis conſequitur modus potius ipſius motus, quàm motus ipſe: non ita igitur intimus naturæ animalis eſt motus, ut ſenſus; adde quòd ſenſus datus eſt animali ut ſit, motus uerò non eſt animali neceſſarius ut ſit, ſed ut conſeruetur, conſeruatur enim per cibũ, quem ſibi quærit per motum; omnibus igitur libris per ſe ad ſenſum attinentibus poſterior eſſe debuit liber de motu animalis; ob quam eandem rationem etiam quatuor libri de partibus animalium, quum ſint de iis partibus, quę pertinent ad animalis eſſe, uel ad bene eſſe, pręponendi fuerunt libro de inceſſu, in quo agitur de iis partibus, quæ conferunt ad motum, proinde ad conſeruationem animalis.

Lib. de gener. anim.

Poſt librum de motu Ariſt. ſtatim locat (ut prædiximus) libros de generatione animaliũ, quamuis enim alia fortaſſe ratione generatio & motui, & ſenſui anteponi potuiſſet, tamen ſi Ariſtot. inſtitutum ſpectemus, poſtponenda fuit; eſt enim operatio animalis, quę neque ad eius eſſe, neque ad conſeruationem pertinet, ſed ad ſolam conſeruationem ſpeciei, poteſt enim & exiſtere animal, & diutiſſimè conſeruari quod omni prorſus ui generandi ſit orbatum: non eſt tamen ignorandum, generationem alio modo reſpicere naturam vniuerſalem, alio particularem; reſpectu enim naturæ vniuerſalis quæ præ cæteris quærit conſeruationem ſpecierum, præcipua magis eſt generatio, quam motus; at ſi particularem cuiuſque naturam ſpectes, ea præcipuè vult indiuiduum ſeruari, deinde verò ſpeciem; officium enim eſt naturæ vniuerſalis finem vltimum rebus ad quem tendant, ſtatuere; naturæ autem particularis iuſſa quodammodo illius exequendo procedere ordine generationis, quem hic Ariſtot. reſpexiſſe videtur, primum enim vult conſeruari, ac durare, donec ad ætatem perueniat perfectam, in qua ſit aptum generare aliud ſimile, atque ita ſpeciem conſeruare; hac igitur ratione prior eſt ſenſus motu, & motus generatione, quia ꝓpinquior, & intimior ipſi naturæ animalis. Non defuere tamẽ qui de loco lib. de animalium ortu aliud ſenſerint, quorum ſententiam mox expendemus.

Lib. de longitudine, et breuitate vitæ.

Poſt lib. de generatione animalium ſequuntur illi omnes, qui, quum ad viuentia omnia pertineant, & res tractent communes animalibus, & plantis, quæ remotiores eſſe videntur a propria animalis natura, vt ante diximus, ad poſtremum locum ab Ariſt. reiecti ſunt; cõmunia omnium viuẽtium accidentia ſunt longitudo, ac breuitas vitæ, iuuentus, ſenectus, vita, & mors, ſanitas, & morbus, de quibus agit Ariſtot. eo ordine, qui ad doctrinæ facilitatem conferre viſus eſt; primum quidem locum ſibi vendicare videbatur tractatio de longitudine, ac breuitate vitæ, per quam cognoſceremus rationem cur viuentium alia diutius, alia breuius viuant;

Lib. de iuuentute, & ſen. vita, et morte.

hoc diſcrimine cognito diſtinguenda eſt cuiuſque duratio in partes, quæ dicuntur iuuentus, & ſenectus; ideo Ariſtot. in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ proponit agendum de iuuentute, & ſenectute, ac ſimul de vita, & morte, coniuncta namque eſt horum omnium tractatio, ita vt de omnibus in eodem libro loqui commodiſſimum eſſe Ariſtoteles iudicauerit; ſed cum ſermone de uita, & morte coniunxit etiam tractationem de reſpiratione, & expiratione, quamuis animalibus ſolis hæc competant, non plantis, propterea, quòd animalia tamdiù uiuunt,

quandiù reſpirare,& expirare poſſunt, quum enim id facere nequeunt, moriuntur; itaque ſermonem de reſpiratione coniunxit cum ſermone de uita,& morte,& harum tractationem cum tractatione de iuuentute, & ſenectute, in his enim ætatibus viuere animantia dicuntur, & earum omnium extremum mors eſt; ideò poſtrema omnium prædictarum eſt tractatio de uita, & morte, ſiquidem per mortem his omnibus finis imponitur. Poſtremus omnium de animalibus librorum eſt liber de ſanitate,& morbo,ut Ariſt. ipſe teſtatur in primo capite libri de ſenſu, & ſenſilibus; huic ultimus debebatur locus,tum quia ſanitas,& morbus cognitionem aliorum dictorum accidẽtium præſupponunt, tum etiam quoniam alia omnia iam memorata pendent a ſola natura, ſanitas autẽ, & ægritudo, & à natura, & ab arte: quò fit ut Ariſtot. in primo capite libri de ſenſu, & ſenſilibus, & in initio ipſius libri de uita, & morte dicat, retractationem hanc modo quodam eſſe in cõnfinio ſcientiæ naturalis, & artis medicæ, quum in ea deſinat philoſophus naturalis, & ab ea incipiat medicus: quod quidem quomodo ſit intelligendum iam in mea de doctrinæ ordine Apologia declaraui. Hunc igitur ego puto eſſe uerum ordinem omnium librorum de animalibus,& ipſius ordinis rationem. Reſtat ut in prædictis libris aliqua conſideremus, & aliorum de ordine ſententias breuiter expendamus.

Lib. de ſanitate, et morbo.

Li. 2. cap. 7

Qualis debeat eſſe tractatio de ſanitate, & morbo in ſcientia naturalis. Cap. XXXIII.

QVum omnium de animalibus librorũ ordinem expoſuerimus, optaret fortaſſe aliquis ut etiam ſinguli cuiuſque libri tractationis modum, diuiſionemque in partes, & partium ſeriẽ edoceremus; ego tamen eo labore ſuperſedere conſtitui, ne opus hoc, quod breue eſſe volui, in magnam molem excreſcat, quum præſertim hæc in ſingulis Ariſt. libris per ſe quiſque conſiderare poſſit; nobis igitur ſatis ſit uniuerſam ſtructuram declaraſſe. Sed tractatio de ſanitate,& morbo poſtulare uidetur ut aliqua de ipſa dicamus, quum enim ſolum eius libri initium habeamus, ipſa autem tota tractatio deſideretur; quò fit ut uidere nequeamus quomodo de ſanitate & morbo egerit Ariſto.& quomodo horũ tractatio naturalis à tractatione medica diſtinguatur, non erit ab re ſi de hoc nos aliqua dixerimus; & quum præter medicos nemo tanquã philoſophus naturalis de ſanitate, & morbo ſcripta, quæ legere poſſimus, nobis reliquerit, noſtram ipſi hac de re ſententiam proferamus. Ego igitur quid ſentiam paucis exponam. Philoſopho naturali de ſanitate,& ægritudine ſcripturo duo puto eſſe obſeruanda, vnum pertinet ad ſubiectum horum accidentium, alterum verò ad eorum cauſas; quod ad ſubiectum attinet, tribuenda ſunt omnia accidentia illi ſubiecto, cui primo competunt, contra quàm medici faciunt, qui & ſanitatem, & morbum, & multas operationes, ipſaſq; organicas partes, quæ homini cum multis alijs communes ſunt, vt hominis contemplantur; qua in re quum omni reprehenſione careant vt medici, at vt philoſophi naturales admittendi non eſſent: itaque conſiderare oporteret ſanitatem, & morbũ vt accidentia viuentis vniuersè ſumpti, ita vt non minus ſtirpium, quàm animalium ſanitas & ægritudo cõſideraretur. Quod verò ad cauſas attinet, non eſt ignorandum ſanitatis,& morbi cauſas, quę tractantur à medico, alienas eſſe a philoſopho naturali, quum ad effectionem omnes pertineant, nõ ad ſcientiam; hæ autem ſunt, quæ communiter a medicis auxilia, ſeu remedia appellantur, quorum inuentio, & cognitio ſcopus eſt artis medicæ docentis, eaq; ſunt magna ex parte plantarum vires, & proprietates: etſi enim non inficior debere philoſophum naturalem in libris de plantis docere naturas, & proprietates plantarum, ad plenam rerum naturalium notitiam, & ad perfectionem traditionis ſcientiæ naturalis; dico tamen id in libro de ſanitate,& morbo minimè eſſe faciendum, talium enim viriũ applicatio ad ipſum viuentis corpus ſanandũ humani arbitrij eſt, fitq; ex habitu artis: ſunt igitur a philoſopho naturali cognoſcendæ plantarum naturæ, & proprietates propter cognitionem plantarum tantummodò, à medico autem propter humani corporis ſanitatem efficiendam, vel conſeruandam. Quamobrem naturalis de ſanitate tractatio debet eſſe vniuerſalis, cauſaſque complecti vniuerſales, & naturales; eſt enim ſanitas, propria cuiuſque viuentis, ſeu partis eius temperatura, quæ prouenit ex elementorum commiſtione, & huius quidẽ plurimę ſunt ſpecies pro ſpecierum viuẽtium, atque earum partium diuerſitate, ſed particularem omnium temperaturarum conſiderationem facere pertinet ad libros de partibus animalium, & ad libros de plantis; quare libro de ſanitate nil aliud reſtat conſiderandum, niſi vniuersè quid ſit ſanitas,& a quibus cauſis pendeat; ſic etiam quid ſit morbus, qui nil aliud eſſe videtur, quam a prædicta viuentis naturali temperie receſſio talis, quę lædat operationem; & huius receſſionis cauſas vniuerſales debet naturalis philoſophus declarare, veluti ambientem aerem, & extrinſecus aſſumptum alimentum, a quibus potiſſimè viuentium corpora varijs modis inceſſanter alterantur, mutanturque temperaturæ naturales, quare eo vſque procedat mutatio temperiei, vt lędatur operatio, morbus eſt; at particulariores

Cauſa ſanitatis, & morbi non omnes pertinẽt ad naturalem.

va-

variorum morborũ cauſas diſtinguere ad medicum potius, qui curaturus eſt, quam ad philoſophum naturalem pertinere videtur; vt fortaſſe idem de ſanitate, & morbo dicendũ ſit, quod de habitibus animi dicitur, hi namque tum vt ſunt habitus. tum vt affectiones, ſeu (vt vocãt) diſpoſitiones, per voluntarias actiones acquiruntur, proinde non ad naturalẽ philoſophum pertinet eorum conſideratio, ſed ad moralem, naturalis enim ſatis habet cognoſcere omnes animæ facultates, in quarum numero illa eſt, qua hos habitus acquirere apti ſumus, ſiue ea vna ſit, ſiue plures; habitus autem ipſos ſiue bonos, ſiue prauos diſtinguere, & cognoſcere debet moralis, qui eſt quaſi medicus animi, & particulares cauſas, per quas gignuntur, declarare. Sic etiam debet naturalis philoſophus cognoſcere hanc viuentis corporis aptitudinem, qua & ſanum eſſe poteſt, & ægrum, & vniuerſaliter quid ſit ſanitas, & ægritudo: particulares autem diuerſorum morborum cauſas, nec non eas, quæ ſanitatem conſeruant, & eas, quę lapſam reſtituunt, ac ſingulos morbos pellunt, cognoſcere ſolius medici officium eſt, hæc enim omnia effectionem reſpiciunt. Ob id eam ego puto eſſe rationem cur dicat Ariſt. tractationem de ſanitate, & ægritudine eſſe quodammodo in confinio ſcientiæ naturalis, & artis medicæ; & in ea deſinere naturalem ſcientiam, ab ea verò medicam artẽ exordium ſumere; deſinit enim Philoſophus naturalis in vniuerſali conſideratione ſanitatis, & morbi, à qua exordiens medicus deſcẽdit poſtea ad particularem morborum omnium tradendam notitiam, & propriarum cauſarum, tum a quibus producuntur ſinguli, tum per quas expelluntur, quippe qui effectionem molitur, hęc autem non eſt niſi rerum particularium. Idem mihi videtur, aut ſaltem aliqua ex parte ſimilis eſſe reſpectus diſciplinæ moralis, ac ciuilis ad legiſlatoriam; nam in morali, & in ciuili facultate de moribus, de virtutibus, ac vitijs, atq; de ferendis legibus vniuerſalia præcepta traduntur, legumlatores autem de omnibus, ac ſingulis particularibus leges condunt, per quas in ciuium animis virtutum habitus gignantur, & vitia expurgentur. Quamobrem ſicuti bonus medicus eſſe non poteſt, qui non ſit philoſophus naturalis; ita nec bonus legiſlator, qui non calleat moralem philoſophiam: inter eas tamen illud intereſt, quòd medicina ſolam effectionem reſpicit, philoſophia naturalis non effectionem, ſed ſolam ſcientiam; ciuilis autem & legiſlatoria ambæ ad actionem diriguntur quo fit vt vtramque liceat animæ medicinam appellare, cum eo tamen diſcriminæ, quòd ciuilis vniuerſalia præcepta tradit, legiſlatoria verò deſcendit ad particularia; aliud autem eſt legiſlatoria, aliud iudiciaria, quę eſt illa iuriſperitia, quam profitẽtur illi, qui his temporibus

Ciuilis diſciplina, & legiſlatoria.

Iuriſperitia.

Iuriſconſulti appellari volunt, hãc enim legiſlatoria ignobiliorem eſſe manifeſtum eſt, idq; aperte teſtantur Plato in Gorgia, & Ariſtoteles in primo libro de arte Rethorica; eſt enim ſimplex quædam peritia, quæ nec ſcientia nec prudentia, nec ars appellari meretur, quum ſine ratione ſit, hanc enim callere aliquis poteſt abſque vlla ciuilis, ac legiſlatoriæ cognitione; ſed ita videtur eſſe ſub legiſlatoria, vt empirica ſub arte medica; empirica enim, quũ rationem ignoret, ars noĩari non pòt, quũ ars nõ dicatur niſi quæ cum ratione eſt, vt inquit eo in loco Plato. De modo igitur, quo debet philoſophus naturalis agere de ſanitate, & morbo, hæc mea ſententia eſt, eamq; ſignificare viſus eſt Ariſt. in 2. libro de partibus animalium cap. 7. vt quiſque eius verba eo in loco perpendens animaduertere poteſt.

Comparatio librorum de hiſtoria animalium cum reliquis libris de Animalibus. Cap. XXXIIII.

CÆterum quum totã de animalibus tractationem in duas partes diuiſerimus, vnam in qua ſolùm quòd ita ſit declaratur, quę nouem libris de hiſtoria animalium cõtinetur: alteram verò in plures ſequentes libros diuiſam, in qua eorum, quæ in hiſtorijs dicta erant, cauſæ afferuntur. & declaratur propter quid; non erit ab re, ſi vnam cum altera conferentes conſideremus cui hiſtoriæ parti quis liber reſpondeat, quod quidem breuiter præſtabimus. Notare quidem in libris de Hiſtoria poſſumus earum duarum tractationum diſtinctionem, quarum vna ad principia, & ad ſubſtantiam animalis pertinet, altera verò ad accidentia, & operationes; ſed ruditer, ne ita diſtinctè, vt in alijs ſequentibus libris, quos ſcientiales eſſe diximus, neque id iniuria, ſiquidem rudis & hiſtorica enarratio eam exquiſitã partium diſtinctionem, quam demonſtratiua contemplatio habet, habere minimè potuit. Primo quidem loco de partibus animalium agi in hiſtorijs, ſicut etiam in parte demonſtratiua, manifeſtum eſt; nam in prioribus quatuor de hiſtoria libris patet agi de animalium partibus idque Ariſtoteles epilogo collegit in initio quinti. Sed non eſt ignorandum tria eſſe genera partium in animali, aliæ namque pertinent ad eſſe, ſeu ad bene eſſe, de quibus agitur in quatuor libris, qui de partibus animalium inſcribuntur; aliæ ad motum, de quibus in libro de inceſſu; aliæ demum ad generationem, de quibus in libris de generatione animalium: ſed hæc partium diſtinctio in libris de hiſtoria non admodum notari poteſt; de primo quidẽ partium genere agitur in primo, & in ſecundo, & in poſteriore parte tertij, & in priore quarti, quare eam totam tractationem dicere

De partibus animalium.

Tria genera partium in animali

 poſſumus

poſſumus quatuor libris de partib. animalium reſpondere: de partibus autem ad motum conferentibus nil ſeparatim dicitur in hiſtorijs, ſed de his aliqua dicuntur ſparſim in memoratis libris vna cum aliarum prædictarum partium conſideratione, quare liber de inceſſu nullam certam habet in hiſtorijs ſibi reſpondentem partem: de partibus autem generationi inſeruientibus agit ſeparatim Ariſto. in prima parte tertij, & in eius libri initio de his dicendum proponit, quare pars illa tertij reſpondet ſcientiali harum partium tractationi, quæ habetur in libris de generatione animalium.

Libris de anima nulla pars reſpondet in hiſtorijs.

Libris autem de anima in hiſtorijs nulla pars reſpōdet, quia nil de anima hiſtoricè dici poterat, tum quia anima inſenſilis eſt quò fit vt, licèt de ipſius operationibus plura dici potuerint, quæ ſenſu, & experientia ſunt inuenta, de ipſamet tamen anima nihil; tum etiam quia de illis tantummodò inſtitui tractatio hiſtorica poterat diſtincta a ſcientiali, quæ cauſam aliquam habent, ita vt de ijs declarari poſſit & quod ſint, & propter quid ſint: cauſam habent partes animalium finalem, cuius gratia ſunt: cauſam etiam habent omnes viuentium operationes, vt patet; de his igitur omnibus duplex fieri tractatio potuit, vna hiſtorica ſine conſideratione cauſarum; altera ſcientialis per cauſarum traditionem: aſt anima in viuētibus cauſam nullam habet, quia ipſa eſt prima aliorum omniū cauſa; qui enim dicunt operationē eſſe animæ cauſam finalem, reijciendi omnino ſunt, nec tantum abſurdum fuit vnquam ab Ariſt. pronunciatum, qui ſemper pro eodem habuit dicere partes animalium eſſe propter animam, & eſſe propter operationes, tanquam propter finem; & ſemper animam vocauit finem, ſed nō dixit eam habere finē.

Operationes nō ſunt finis a a.

Quum igitur anima cauſam priorem non habeat, duas, vt cæteræ, tractationes non poſtulauit; idque fortaſſe ſignificare Ariſto. voluit in primo contextu primi libri de Anima, dum ſcientiam illam appellauit hiſtoriam de anima, non ſolū enim denotauit enarrationem veram, qualis eſſe ſolet in omni hiſtoria, ſed etiam ſignificauit nullam de anima hiſtoriam præceſſiſſe diſtinctam à ſcientiali eiuſdem tractatione, ſed illam ipſam eſſe ſimul, & hiſtoriam, & exquiſitam, quantum a naturali philoſopho tradi poterat, tractationem de anima. Neque etiam puto ob aliam cauſam Ariſtotelem eodem in loco hiſtoriam de anima τῇ ἀκριβείᾳ maximè præſtantem eſſe dixiſſe, niſi quod in ijs libris traditur animæ cognitio, quæ omnium, quæ in viuentibus ſunt prima, ac ſuprema cauſa eſt: quoniam enim exquiſitiſſima cognitio eſt, quando effectus omnes ad primam, & in eo genere ſummam cauſam, à qua omnia pendent, reduxerimus, exquiſitiſſima eſt hiſtoria illa de anima, quia tradit cognitionem animæ, quæ eſt prima cauſa omnium, quæ in viuētibus conſiderari poſſunt, ex cuius cognitione cognitio aliorum perfecta habēda eſt; quamobrem per hoc non alium dat Ariſto. primatum libris de anima, niſi in libris omnibus ad animantia pertinētibus; omnium enim quæ in ijs traduntur, perfecta cognitio pendet ex animæ notitia, quæ in libris de anima traditur, qui ob id principem locum tenēt inter oēs libros de animantibus, videnturque in medio collocari tanquam rex in medio regni, qualis etiam videtur eſſe ſitus cordis in animali.

De ſenſu & ſenſilib.

Libros de anima ſtatim ſequitur liber de ſenſu, & ſenſilibus, cui reſpondet tractatio de ſenſib. in poſteriori parte quarti libri de hiſtoria:

De ſomno, & vigilia, & de ſomnijs.

deinde tractatio de ſomno, & vigilia, & de ſomnijs in calce eiuſdem quarti reſpondet libris de ſomno & vigilia, & de ſomnijs in calce eiuſdē quarti reſpondet libris de ſomno, & vigilia, de ſomnijs, & de diuinatione per ſomnum;

De memoria.

ſed libro de memoria, & reminiſcentia nulla ſeparata tractatio in libris de hiſtoria reſpōdet; ſparſim tamen in ijs libris aliquā ad has pertinentia dicuntur; vt in nono libro de illa, quā aliqua animalia maiorem, aliqua minorem præſeferre videntur, prudentia, ſeu ſagacitate, varijsque animalium moribus.

De motu.

Hos omnes libros ſequitur liber de communi animaliū motu, cui propria tractatio in hiſtorijs nulla reſpondet, quemadmodū nec libro de inceſſu, ſed ſparſim aliqua dicuntur de motu. & de partibus ad motū conferentib. vna cum aliarum partium conſideratione, quæ in quatuor priorib. de hiſtoria libris habetur, qui vnr reſpondere omnibus ſequentibus libris, qui ſunt a primo de partib. animalium vſq; ad calcem libri de cōi motu aīalium, quē ſtatim ſequuntur libri de generatione animalium, de qua eadem incipit loqui Ariſtot. in principio quinti de hiſtoria, quum.n. operationes, quæ tractantur a libro de ſenſu, & ſenſilib. ad librum vſq; de cōi animalium motu, videantur maximè eſſentiales aīalibus, & cum eorum ſubſtantia valdè coniunctæ, ſenſus.n. pertinet ad eſſe ipſius aīalis, motus aūt eſt ei neceſſarius ad eius conſeruationem; ideo Ariſt. in quatuor priorib. de hiſtoria libris oīa complexus eſt, quæ tum ad ſubſtantiam, hoc eſt ad partes aīalium pertinebant, tum ad operationes cum ipſa ſubſtantia maximè coniunctas, vt epilogorū ſimilitudo, & inter ſe reſpondentia declarat, ſ. eius, qui eſt in initio quinti de hiſtoria, & eius, qui in fine libri de cōmuni motu. Nam in principio quinti de hiſtoria inquit [expoſui partes aīaliū omnes tum interiores, tū exteriores, atq; etiam de ſenſu, de voce, & de ſomno; reſtat ut eorundem generationes perſequamus] in calce autē libri de communi motu huic ſimilem epilogū legimus his uerbis, [De partibus igitur cuiuſque animalis, & de anima, præterea de ſenſu, & memoria, & motu diximus cauſas, reliquum autem eſt de generatione dicere] Voluit itaque

Ariſto-

De generatione animalium. Ariſtoteles omnia, quæ ad hunc vſque locum tractauerat, reſpōdere quatuor prioribus libris de hiſtoria, ita vt ſtatim ſequatur vtrobiq; tractatio de generatione, de qua in quinto, ſexto, & ſeptimo hiſtoriarum libris loquitur, quibus reſpondent quinque libri de generatione animalium in tractatione ſcientiali. Quum enim generatio ſit animalis operatio ad extra, quæ neque neceſſaria eſt animali vt ſit, neq; vt conſeruetur, ſicut antè oſtendimus, proinde remotior ab animalis eſſentia eſſe videatur, Ariſtoteles in vtraq; tractatione ſeiungere eam medio epilogo voluit ab alijs memoratis operationibus, quæ maiorem cum ſubſtantia animalis affinitatem, & coniunctionem habere videbantur. *De vita, & morte.* Poſtrema pars tractationis de animalibus ea fuit, in qua tractantur communia accidētia animalium, & plantarum, eaque omnia ad vitam, durationemque animantium pertinent, de quibus agitur in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in eo, qui eſt de iuuentute, & ſenectute, de vita & morte reſpiratione: huic toti parti reſpondet octauus de hiſtoria liber, vbi agitur de animalium varijs vitæ generibus rationibusque viuendi; agitur etiam in eodem libro de pluribus diuerſorum animalium morbis, quæ pars reſpondet libro de ſanitate, & morbo. *De morib. animaliū.* Nono autem libro de hiſtoria, in quo de moribus animalium agitur, nullus in ſcientiali tractatione liber reſpondere videtur, de his enim fortaſſe Ariſtoteles pręter hiſtoricam traditionem nihil habuit, quod diceret, nam morum nulla alia effectrix cauſa afferri poteſt, niſi quòd talis eſt illorum animalium natura, veluti ſi ferocitatis, aut magnanimitatis leonis, aut crudelitatis tigris, aut ouis ſtultitię cauſam quæramus: finalis autem cauſa plurium morū ita per ſe manifeſta eſt, vt ſimul cum ipſorum morum enarratione eam exprimi neceſſe ſit, dati namque à natura ſunt diuerſis animalibus varij mores, & inſtinctus, ad ipſorum animaliū conſeruationem, aut defenſionem, vt prudentia quædam, & aſtutia, quam in pluribus animalibus tum maiorem, tum minorem notare poſſumus, & alia multa eiuſmodi, quę in nono illo hiſtoriarum libro leguntur; nulla igitur eorundem morum alia ſcientialis tractatio relinquebatur, quocirca ſola hiſtorica narratione Ariſtot. voluit eſſe contentus. *De lib. decimo de hiſtoria.* De decimo autem hiſtoriarum libro ego quidē maximè dubius ſemper fui, videtur enim nec hiſtoricus, nec ſcientialis dici poſſe, quòd enim non ſit hiſtoricus ipſamet eius libri tractatio declarat, in eo namque declarantur cauſę fertilitatis, ac ſterilitatis, quæ tractatio nullo pacto hiſtorica appellari poteſt; quod cognoſcēs Theodorus Gaza, qui reliquos nouem in latinum ſermonem conuertit, decimum hunc conuertere noluit, nec alijs nouem apponendum putauit, ſed potius libris de generatione animalium inſerendum, ſicut apud eū legimus in ſua in eos libros præfatione, vbi etiam conſiderat eum librum non integrum eſſe, ſed fragmētum quoddam, cui manifeſtum eſt deeſſe initium, quum incipiat à dictione aduerſatiua, nec vlla prorſus appareat eius continuatio, ſeu connexio cum ijs, quæ in calce noni libri dicta erant. Ego itaque in hoc Theodori ſententiam probo, ſed non in eo, quòd putat eſſe annectendum libris de generatione animalium, plura namque in eo dicuntur, quę in ijs quoque libris tractantur, non eſt autem credendum earundem rerum declarationem bis in eiſdem libris ab Ariſtot. fuiſſe fruſtra repetitam. Adde quòd librorum de generatione tractatio ſcientialis maximè eſt, qualis non eſt ea quæ in illo decimo libro habetur; cauſas enim ſterilitatis, ac fertilitatis in ſolo homine conſiderat, quæ tamen pluribus animalibus communes ſunt; mos autem Ariſtotelis eſt omnia attribuere illi ſubiecto, cui primo cōpetunt, quam ſolam eſſe ſcientialem tractationem ipſe in poſterioribus. Analyticis docuit; hoc autem diſcrimē manifeſtè inſpicitur in ijs, quę eadem & in eo libro, & in libris quoque de generatione traduntur, quæ enim in libris de generatione dicuntur vniuerſè de animalibus, ea in illo decimo libro in ſolo homine conſiderātur. Hanc ob cauſam ego arbitror librū illum non eſſe ſcientialem, nec annectendum libris de generatione: videtur potius eſſe extra ordinem ſcriptus, vt etiam alij plures, ſiue ab Ariſt. ſiue ab aliquo alio, & medicinalis potius eſſe, quam naturalis: nam medici multa, quæ pluribus animalibus communia ſunt, in homine ſolo, quem ſanare volunt, conſiderare conſueuerunt; neque aliena ab hac ſententia ſunt illa, quæ in eo libro ſcribuntur, multa enim dicuntur de auxilijs ferendis ſterilitati, quæ medicinam potius ſapiunt, quam philoſophiam naturalem.

Latinorum opinio de loco librorum de Anima: & eius reprobatio. Cap. XXXV.

Veritate cognita de ordine omnium librorum de animalibus, ſequitur vt aliorum falſas hac in re ſententias expendamus, ac reprobemus, & aliqua ex ijs, quæ diximus, exorientia dubia ſoluamus. *Argumentum Latinorum.* Primum quidem Latini de loco librorum de anima aliam ſententiam ſequuti ſunt, nempe illam, quam videtur approbaſſe Auicen. in diſponendis libris ſuis naturalibus: putarunt enim libris de anima primum locum deberi inter omnes libros de animalibus, hoc argumento ducti, quòd qui rem aliquam cogniturus eſt, debet primo loco illius principia contemplari, eſt autem anima principium animalis, & omnis viuen-

tis corporis, ab anima igitur totam de viuentibus tractationem exordiri oportuit; quocirca libros de anima ſextum in ſcientia naturali locum obtinere dixerunt, ita vt ſtatim ſequatur libros de mineris, & omnium ad animantia pertinentium primus ſit. *Sentẽtia impugnatio.* Sententia hęc iam reprobata a nobis eſt pluribus Ariſtotelis teſtimonijs, qui primum locum dedit libris de hiſtoria animalium, ſecundum quatuor libris de partibus, tertium libro de inceſſu, poſt quem ſtatim locauit libros de anima; nunc autem ratione aduerſus eos vtemur, nec alia, quam ea ipſa, qua ſuam ipſi ſententiam comprobarunt, ſic enim vno, & eodem labore, & veram ſententiam confirmabimus, & eorum argumentũ *Solutio argumenti.* ſoluemus. Dicebant ipſi, a principijs rei conſiderandæ ordiendum eſt, nos verò hoc idẽ confitentes ita argumentamur: partes animalium ſunt principia, ſunt enim materia animalium, ergo à partibus inchoandum eſt, proinde primi ſunt libri de partibus, nam & priores de hiſtoria libros de partibus eſſe manifeſtum eſt,

An à materia, an à forma ſit ordiẽdũ. Itaque controuerſia integra manet inter materiam, & formam, idque nobis in præſentia excutiendum proponitur, quum cognoſcenda ſit cuiuſcunque rei naturalis, & materia, & forma, de vtra prius ſit agendum. *Alterum opinio.* Illi quidem, qui in ordine doctrinæ ipſam rerum naturam ſequendam ſemper eſſe putant, dicerent materiam ſemper eſſe anteponendam, tanquam natura priorem forma, prius enim propria cuiuſque rei materia ſtatuenda eſt, quàm ex ea educatur forma, idq; videtur ipſe Ariſtoteles aſſerere in primo lib. de partibus animalium, *Cõfutatio.* Sed horum ſententiæ illa, quæ in primo Phyſicorum habetur, materiæ, ac formæ conſideratio manifeſtè refragatur; ibi namque acturus Ariſtoteles de internis principijs corporis naturalis, prius oſtendit eſſe duo principia contraria, quæ formalia principia vocari ſolent, deinde verò ex eorum notitia ducit nos in primæ materiæ cognitionem; itaque prius ibi agi de forma, quam de materia manifeſtum eſt. Neque eſt quòd aliquis dicat primũ illum librum de materia eſſe, ſecundum verò de forma, & ita prius agi de materia, quam de forma; craſſus enim hic error eſt, & a nobis antea reprobatus: de forma enim, & de materia quatenus ſunt forma, & materia, hoc eſt quatenus ſunt principia conſtituentia corpus naturale, non in ſecundo libro agitur, ſed in primo; eaq; tractatio in primo libro perfecta eſt: in ſecundo autem libro eadem principia tractantur reſpectu accidentium, motus, & quietis, quorum principia ſunt, qua ratione non dicuntur amplius conſiderari vt forma, & vt materia, ſed vt natura. Ideo alieniſſima a veritate, & ab Ariſtotele eſt illorum interpre- *Declaratio vltimi contex. primi lib. Phyſic.* tatio, qui in vltimo contextu primi libri, quando Ariſtotele ait ſe poſterius de phyſicis, & caducis formis acturum, dicunt ſignificari ſequentem tractationem de natura in ſecundo libro: reuera enim nil aliud ſignificare vult Ariſtot. niſi tractationem de proprijs ſingulorum naturalium corporum formis habendam in reliquis libris naturalibus; quum enim in eo primo libro formam communiter tantum acceptam conſideraſſet, ibi ſoluere volens tacitam quæſtionem inquit de prima omnium formarum ſiue vna ſit, ſiue plures, ad philoſophum naturalem loqui non pertinere, ſed de formis ſolis naturalibus, de quibus quum communiter egiſſet in eo primo libro reſtabat de ſingulis ſeparatim dicendum in reliquis huius ſcientiæ libris, ſcilicet de formis elementorum in libris de elementis, de formis miſtorum in libris de miſtis, de formis animantium in libris de animantibus; ſic enim tractatio ſignificatur de formis, quatenus formæ ſunt, qualis non eſt ea, quæ in ſecundo libro Phyſicorum habetur de natura; vt etiam manifeſtè oſtendit locutio Ariſtot. in plurali numero, de formis.n. ſe acturũ pollicetur, quũ in eo 1. de forma egiſſet, & in ſecundo acturus eſſet adhuc de forma latè ſumpta, quatenus eſt natura: ſed non de formis, quia tota illa tractatio eſt vniuerſalis. Illud igitur veriſſimum eſt, vbi de materia, & de forma naturalis corporis actum eſt, ibi prius de forma actum eſſe, quam de materia, prius enim oſtendit omne, quod fit, ex contrarijs fieri, eaque duo eſſe, vnum nobilius, quæ eſt forma, alterum ignobilius, quæ eſt priuatio; poſtea verò ex mutatione, quæ fit de contrario in contrarium, oſtendit dari præter contraria tertium principium ſubiectum. *Opinio propria.* Ego igitur ab ijs, quæ alibi demonſtraui, non recedens, dico habere quidem materiam, & formam inter ſe ordinem naturalem, vt ait Ariſtotele in primo cap. ſecundi de partibus animalium, nam ordine generationis naturæ materia prior eſt, ordine autem intentionis naturæ forma eſt prior, quia materia eſt propter formam; attamen ordo doctrinæ non ſumitur ab ordine naturæ, ſed a noſtra faciliore, aut meliore cognitione: vbi igitur forma eſt notior, & eius cognitio confert ad cognoſcendam materiam, agendum prius eſt de forma, quam de materia; vbi verò materia eſt notior, de materia prius, quam de forma eſt agendum. Ob id Ariſtot. in primo Phyſicorum agens de prima rerum materia, quæ quum ſit ens mera poteſtate, maximè abſcondita nobis eſt, ac difficillima cognitu, prius egit de forma, quia non poterat prima materia cognoſci, niſi ex mutatione, quæ eſt de priuatione ad formam, vel de forma ad priuationem: contra verò in libris de animalibus prius egit de materia animalium, quàm de forma, quoniam partes animaliũ, quæ ſunt eorũ proxima materia, ſenſiles ſunt, & notiores aĩa vero inſen-

ſenſilis, & ignotior, & eius conſideratio ardua,
multisq;, ac magnis difficultatibus referta eſt,
vt Ariſtoteles ipſe teſtatur in procemio librorũ
de anima; eaque fuit Ariſt. mens in primo libro
de partibus animalium, quando dixit agẽdum
prius eſſe de materia, quam de forma, nõ enim
ea tantùm ratione ductus eſt, quòd materia ſe-
cundùm ordinem naturæ dirigitur ad formã,
ſed quòd animaliũ partes, ſi bene cognitæ ſint,
cognitionem animæ faciliorem reddunt, idq;
potiſſimum reſpexit, quando ibi dixit eſſe de
anima agendũ, ſed prius eſſe dicendum de ma-
teria: hoc autem ſignificauit Ariſt. in ipſa ani-
mæ definitione, definit enim animam per cor-
pus organicum, hoc eſt varijs organis prædi-
tum: ad plenam igitur eius intelligentiam plu-
rimum confert cognitio partium organicarũ,
quam Ariſto. tradit in lib. de partibus, nõ enim
cognoſcimus quod ſint organa, niſi ſingularũ
officia intellexerimus, hæc autem in libris de
partibus declarantur. Cæterum etiamſi nec
partium notitia ad animam cognoſcendam,
neque cognitio animæ ad cognitionẽ partium
aliquid conferret, debuiſſet tamen Ariſtot. de
partibus prius agere, quam de anima, quia hoc
magis conſonum eſt ordini compoſitiuo, quo
ſcientiam naturalem ſcribere conſtituerat: om
nis enim generationis ordo compoſitiuus eſt,
materia verò prior eſt forma ordine generatio
nis; idcirco hunc ſeruat Ariſtot. in tota ſcientia
naturali, niſi quando facilioris doctrinæ ratio
contrarium ordinem poſtulat, quod rarum eſt,
idque factum eſt in primo Phyſicorum, vt mo-
do dicebamus. Poteſt autẽ ſolum ipſum procε-
mium librorum de partibus oſtendere illud eſ-
ſe initium tractationis de animalibus, & libros
de partibus præcedere libris de anima, vt cuiq;
illud legenti manifeſtum eſſe poteſt.

Solutio dubij quòd Ariſtoteles de eadem re ſæpius agere videatur, & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium.

Cap. XXXVI.

POteſt etiam ex ijs, quæ dicta ſunt,
colligi ſolutio dubitationis, quę
torquere multorum animos poſ
Dubium. ſet: videtur enim Ariſt. pluribus
in locis egiſſe de vna, & eadem
re, nam de ſenſibus egit accuratè in ſecundo
libro de anima, cur igitur eorum tractationem
repetiuit in libro de ſenſu, & ſenſilibus? vtroq;
enim in loco agitur de operatione ſenſuum,
quæ in vno, & eodem loco declaranda videba-
tur: ſic de motu animalium egit, & in libro de
inceſſu, & in tertio de anima, & in libro de cõ-
muni animalium motu; videbantur tamen
omnia, quæ ad motum animalis attinent, ſi-
mul vna tractatione explicanda fuiſſe. Huius
Solutio. difficultatis ſolutio in eo, quod ſupra declara-
uimus, conſtituta eſt, diximus enim totam tra-
ctationem de animalibus in tres partes diui-
ſam eſſe, in vna agitur de materia animalium,
in altera de forma, in tertia de operationibus,
& accidentibus conſequentibus; quum igitur
in his tribus partibus diuerſi ſint ſcopi, quidnam
abſurdum eſt ſi in ijs omnibus de aliqua ea-
dem re agatur propter diuerſos ſcopos; in li-
bris quidem de anima nullus alius eſt Ariſto-
telis ſcopus, quam naturam animæ declarare;
quòd ſi de operationibus quoque plura dicit, id
facit vt per eas nos ducat in cognitionem ani-
mæ, ſicut ipſe faciendum eſſe dixerat in con-
textu 33. ſecundi libri, non quòd conſilium
eius ſit ibi ipſarum ſecundum ſe operationum
cognitionem tradere; idq; ipſe ſignificauit in
principio libri de ſenſu, & ſenſilibus, quando
dixit ſe egiſſe de anima ſecundùm ſeipſam, po-
ſtea agendum eſſe de operationibus: quoniam
igitur de operatione ſenſuum in 2. lib. de ani-
ma locutus erat non propter ſe, ſed propter co
gnitionem partis animæ ſenſibilis, ideò de ea-
dem ſcribere voluit librum de ſenſu, & ſenſi-
libus, in quo ipſius ſecundum ſe operationis
perfectam notitiam nobis traderet: ideò ſi in
eo libro aliquam ipſius animæ mentionem fa-
cit, non amplius eam conſiderat ſecundùm ſe-
ipſam, ſed propter cognitionem operationum
quarum eſt cauſa, in ſolis enim libris de anima
verè dicimus ipſam ſecundùm ſeipſam ani-
mam, eiusq; naturam declarari, hic enim ſo-
lus eſt eorum librorum ſcopus. Sic de motu di-
cendum eſt, in libro enim de inceſſu nullus a-
lius eſt ſcopus, quam declarare partes inſtru-
mentales, quæ motui animalium inſeruiunt,
quòd ſi de ipſa quoque operatione ibi ſit ſer-
mo, non eſt propter ipſius motus cognitio-
nem, ſed propter notitiam partium organica-
rum, motus enim eſt earum cauſa finalis, per
quam ipſæ partes cognoſcendæ ſunt: in tertio
autem de anima libro non eſt Ariſtotelis con-
ſilium declarare ipſum animalium motum,
quomodo, & a quibus cauſis fiat, ſed ſolùm fa-
cultatem animæ motricem, quæ declarari nõ
poterat ſine ipſius motus conſideratione; reſta-
bat igitur vt de motu ageret ſecũdùm ſeipſum,
quod facit Ariſtot. in libello de communi ani-
malium motu, vbi huius operationis cognitio
traditur per ſuas cauſas; quoniam igitur omnis
tractatio nominatur ab eo, quod ſui gratia
tractatur, non ab eo quod propter aliud, ideò
non de eadem re ſunt illæ tres, quas diximus,
diſtinctæ tractationes, ſed in libro de inceſſu a-
gitur de partibus organicis inſeruientibus mo-
tui, in tertio autem libro de anima agitur de fa-
cultate animæ motrice, demum in libello de
motu agitur de ipſomet motu, nõ igitur idem
fruſtra repetitur. Sed dubitare adhuc aliquis Dubium.
hac in re poteſt: nam ſi verum eſt id, quod mo
dò diximus, debuerunt omnes operationes,

quæ in libris de anima conſideratę fuerant propter animam cognoſcendam, iterum conſiderari propter ſe in paruis naturalibus, quod tamen factum fuiſſe non videmus, plures enim ſunt operationes animę, quarum facta eſt mentio in libris de anima, de quibus tamen nullum habemus proprium tractatum in paruis naturalib. vt operationes intellectus, & phantaſiæ.

Solutio. Soluetur hac in re omnis dubitatio, ſi artificium Ariſtotelis, quod fortaſſe nemo conſiderauit declarauerimus: quum igitur neceſſarium Ariſtoteli fuerit ad tradendam cognitionem facultatum animæ loqui de eius operationibus,

Diſcrimen operationũ animæ cognouit ille in his hoc diſcrimen, quod aliquarum exactiſſima cognitio requirebatur ad cognoſcendam aliquam animæ facultatem, quales fuerunt humanæ mentis operationes, non poterat enim mentis noſtræ natura bene declarari, niſi per exquiſitam operationum omnium declarationem, quam polliceri videtur Ariſtoteles in primo contextu tertij libri, dum proponit declarãdum quomodo fiat intellectio; de huius igitur partis operationibus nõ opus fuit aliquid ſeorſum ſcribere in paruis naturalibus, nam diligens illa operationum tractatio, etſi propter animæ notitiam facta, vtramque ſimul operam præſtitit, nec aliud de his dicendum relinquebatur. Aliquarum autem operationum rudis, & imperfecta cognitio ſatis erat ad declarãdam aliquam animæ facultatem, quales fuere operationes externorum ſenſuum; ideo ad perfectam ipſarum ſcientiam tradendam debuit propriam harum tractationem inſtituere in paruis naturalibus. ideo ſcripſit librum de ſenſu, & ſenſilibus, in quo melius declarans obiectorũ ſenſilium naturas perfectè docet quomodo ipſæ operationes in organis ſenſuum fiant. Sic etiam cognouit rudẽ motus notitiam ſatis fuiſſe ad declarandas organicas partes in libro de inceſſu, & ad declarandam vim animæ motricem in tertio libro de anima, ita vt motus ipſe imperfectè cognitus relinqueretur; ideo de hac ipſa operatione, vt plenè cognoſceretur, ſcribere voluit librum de communi motu animalium, in quo ex omnibus cauſis motus in animali tam propinquis, quam remotis tradit nobis perfectam ſcientiam huius operationis; ſunt autem cauſæ eius remotæ appetitus & ſenſus, & intellectus, quæ iam declaratæ fuerant in tertio libro de Anima; propinquæ verò organa ipſa corporea, quæ declarata erant in libro de inceſſu; has igitur omnes cauſas Ariſtot. accomodat ad declarandum quomodo in animalibus fiat motus. Aliæ demum fuere operationes, quarum nulla declaratio, aut mentio ad animam cognoſcendam requirebatur, de his igitur ne verbum quidem fecit Ariſtot. in lib. de anima, ſed integrum de his ſermonem remiſit ad paruos naturales; huiuſmodi fuerunt memoria, & reminiſcentia, & ſomnus, & vigilia. & ſomnia, & alia accidentia, quorum proprij tractatus leguntur in paruis naturalibus, quum nulla eorum facta ſit mentio in libris de anima, quoniam ad animã cognoſcendam nihil eorum conſideratio conferebat. Hac igitur norma vtentes omnem huiuſcemodi difficultatem paruo negotio tollemus.

Dubium. Cauendum etiam eſt ne ob aliqua Ariſtotelis teſtimonia de librorum diſpoſitione in errorem ducamur, nam ſi eius verba legamus in capite vndecimo quarti libri de partibus animalium, bis in eo capite aſſerit ſe iam tractaſſe de partibus motui inſeruiẽtibus, quare ſuſpicari poſſumus librum de inceſſu pręcedere quatuor libris de partibus, vel ſaltem eſſe in verbis Ariſtotelis repugnantiam, nam in poſtremis verbis libri quarti de partibus proponit ſe ſtatim acturum de partibus ad motum pertinentibus, & in calce libri de inceſſu inquit ſe iam egiſſe de partibus tum alijs, tum ijs, quæ ad motum conferunt, & proponit agendum ſtatim de anima: poſtponit igitur librum de inceſſu libris de partibus, quod etiam indicat prolixa illa præfatio librorum de partibus, vt antea conſiderauimus.

Solutio. Sed nulla eſt repugnantia in verbis Ariſtotelis: nam illa quidem, quę ab eo in initio, vel in fine librorum ad ordinem librorum pertinẽtia ſcribuntur, certam fidem faciunt de ipſa librorum ſerie, ac diſpoſitione; nam ſi in initio libri tanquam per epilogum referat ea, quæ ante tractata ſunt, abſque dubio dicendum eſt ea prius fuiſſe tractata; & in calce libri ſi de aliqua re proponat agendum, apertè ſignificatur nõ ſolũ agendum, ſed ſtatim in libro ſequente agẽdum, ſicuti verba illa in fine libri de inceſſu apertè indicant agendum ſtatim eſſe de anima: ſed illa, quæ in medio librorum dicuntur, nullam certam fidem de librorum ordine faciunt quando non ordinis ſignificãdi gratia ab Ariſtotele proferuntur, ſed ſolùm cauſa citandi, ſeu nominandi aliquem librum; quod quidem alijs in re manifeſta exemplis poſſumus comprobare: in primo capite libri de interpretatione inquit ſe de conceptibus animi dixiſſe in libris de anima, quum tamen tota logica ordine doctrinæ pręcedat totam ſcientiam naturalem: in quarto capite eiuſdem libri inquit poſtremis verbis [& quæcunque talium contra ſophiſticas determinauimus importunitates] poſtea in tertio ſegmento eiuſdem libri capite ſecundo dicit [dictum autem de his eſt in Topicis] verba igitur illa præteriti temporis videntur ſignificare, & libros Topicos, & Sophiſticos præceſſiſſe lib. de interpretatione, quod eſt manifeſtè falſum: alia quoq; plura eiuſmodi loca conſiderare poſſemus, quę conſultò omittimus. Credendum igitur eſt non eodem ordine ſcriptos eſſe ab Ariſtot. omnes ſuos libros,

quo

quo ipſe voluit eos eſſe diſponendos: fortaſſe enim prius libros de anima ſcripſit, & totam etiam naturalē philoſophiam, quam logicam; voluit tamen logicam præcedere toti naturali philoſophiæ; ſic fortaſſe prius Topicos, & Sophiſticos libros ſcripſit, quam librum de interpretatione, hunc tamen illis præcedere voluit, nam quæ in primo capite primi Topicorum ſcribuntur, videntur teſtari iam actum eſſe de ſyllogiſmo, & de demonſtratione, quibus omnino præcedere debuit liber de interpretatione: maiorem fidem facere poteſt locutio Ariſt. per verbum futuri temporis, ſignificat enim tractationem illam faciendam eſſe poſterius; ſed tamen ad oſtendendum quòd immediatè poſterius ſit de ea re agendum, nil prorſus efficacitatis habet. niſi ſit in poſtremis verbis libri ſicuti diximus de vltimis verbis libri de inceſſu quæ ſignificant eſſe ſtatim agēdum de anima. Dicimus itaque Ariſt. fortaſſe prius abſoluere voluiſſe breuem illum tractatum de partibus attinentibus ad inceſſum, vt poſtea in libris de partibus alias conſideraret, in quibus erat diutius moraturus, ob idque in capite illo vndecimo quarti de partibus dixiſſe ſe iā eſſe locutum de partibus ad motum conferentibus; voluiſſe tamen ordine doctrinæ libros de partibus præcedere libro de inceſſu, vt alia firmiora Ariſtotelis teſtimonia, & ratio ipſa declarat.

Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium, & eius confutatio.
Cap. XXXVII.

NOnnulli fuerunt, qui libros de animalium ortu alio in loco ponendos eſſe exiſtimarunt, nō in eo, in quo nos plurium aliorum ſententiam ſequentes eos collocauimus, putarunt enim locandos eſſe ſtatim poſt quatuor libros de partibus, & ante librum de inceſſu; moti autem ſunt tali argumento. Tria ſunt partiū genera in animali, alię namque pertinent ad eſſe animalis, aliæ ad motum, aliæ ad generationem, de quibus Ariſt. manifeſtè proponit agēdum in initio primi libri de generatione animalium, inquit enim ſe iam dixiſſe de alijs animalium partibus, ſupereſſe autem agendū de partibus generationi inſeruientibus, quarum tractationem ibi ſtatim aggreditur; atqui omnes animalis partes locum hńt materiæ reſpectu animæ, quemadmodum igitur de alijs partibus agi oportuit prius, quam de anima, ita etiā de his, quæ ad generationem pertinēt, eadem enim in omnibus ratio viget, quòd de materia animalium prius agendum erat, quam de forma; itaque libri de generatione animalium tanquam libri de partibus ponendi ſunt ante libros de anima inter alios libros de partibus animalium. Adducunt etiam

Primū argumentum illorum.

teſtimonium Ariſtotelis in poſtremis verbis quarti libri de partibus, vbi dicit conſequens eſſe agere de partibus generationi inſeruiētibus. Tandem conſiderant verba Ariſtotelis in quarto libro de partibus cap. 4. 10. 11. 12. vbi inquit ſe poſtea de generatione animaliū locuturum, quę eandem ſententiam confirmare videntur.

Secundum argumentū.

Tertiū argumentum

Sed ego contrariam ſententiam, quam antea declaraui, & quam plures tuentur, ſequendam eſſe arbitror. Vt igitur huius veritatem cognoſcamus, ſcire debemus Ariſt. non ita de animaliū generatione egiſſe, vt egit de motu; quum enim conſiderare oportuerit & operationem ipſam, & organicas partes ipſi inſeruiētes, Ariſtot. in duobus diſtinctis, & ſeparatis libris egit de motu, & de partibus ad motum conferentibus; non ſic de generatione, ob maiorem enim commoditatem, ac facilitatem doctrinæ decreuit in eiſdem libris, qui de generatione animalium inſcribuntur, & de ipſa generatione, & de partibus ei inſeruientibus agere, quia cognouit perfectam earum cognitionem hoc poſtulare: hoc igitur dubiam reddidit eorum librorum ſedem, nam ratione partiū ad generationem pertinentiū locandi videntur antè libros de anima cum alijs libris de partibus; at ratione ipſius generationis, quæ eſt operatio quædam conſequens, vidētur ponendi poſt libros de anima inter paruos naturales. Hæc autem tractationum coniunctio in ijs libris ita manifeſta eſt, vt à nullo negetur, & proponit etiam ipſam Ariſtoteles in quarto libro de partibus cap. quarto vbi ait dicendūm eſſe de partibus generationi inſeruientibus, quibus mas differt a fœmina, ſed quoniam de ipſa quoque generatione dicendum eſt, melius eſſe vt hæc conſideratio ad eum locum remittatur; ex quibus Ariſtotelis verbis non ſolū colligimus conſilium eius fuiſſe ſimul agere & de generatione & de partibus; ſed etiam ipſum iudicaſſe; melius eſſe totum tractatum locare poſt libros de anima inter paruos naturales, quam antè inter libros de partibus: ad quod comprobandum habemus etiam aliud Ariſtotelis clariſſimum teſtimonium in quinto libro de generatione animalium cap. primo, vbi aſſerit ſe de viſu egiſſe prius, quum de ſenſibus ageret, atq; etiā prius, quum de anima: nec non etiam in capite ſeptimo. vbi dicit ſe de voce prius eſſe locutum in libris de anima, & in libro de ſenſu, & ſenſilibus, ſic enim locat libros de generatione poſt libros de anima, & poſt librum de ſenſu, & ſenſilibus. Idem etiam oſtendunt verba Ariſtotelis in primo capite primi libri de generatione animalium, quæ magna conſideratione digna ſunt; duo ibi ab Ariſtotele dicuntur: vnum quòd, quum de cæteris animaliū partibus iam locutus eſſet, reliquum eſt dicere de partibus generationi inſeruientibus; alterū quòd, quum quatuor ſint cauſæ, & de tribus animalium

Opinionis confutatio.

cauſis

cauſis dictum iam ſit, materia, forma, & fine, dicendum eſt etiam de cauſa efficiente, homo enim hominem generat, & equus equum vt cauſa effectrix. Ex priore colligo argumentum efficax cōtra aduerſarios, quum enim Ariſt. teſtetur ſe iam egiſſe de cæteris partibus, & ſolas relinqui cōſiderandas partes ad generationem pertinentes, ergo omnes alij libri de partibus ſunt anteponendi libris de generatione, etiam liber de inceſſu; nam ſi ſecundùm aduerſarios locarentur libri de generatione ante librum de inceſſu; falsò diceret Ariſtoteles ſe iam egiſſe de alijs partibus, & ſolas ſupereſſe partes generationi inſeruientes; atqui locari non poſſunt poſt librum de inceſſu, niſi etiam poſt libros de anima collocentur, librum enim de inceſſu ſtatim ſequuntur libri de anima, vt Ariſtoteles in calce eius libri teſtatur; aſſerit ergo Ariſtoteles libros de generatione libris de anima poſteriores eſſe. Ex altero autem dicto duo validiſſima argumenta ſumo: vnum eſt, aſſerit Ariſtoteles ſe docuiſſe tres animalium cauſas, & inter eas formam, atqui forma eſt anima, ergo aſſerit ſe egiſſe de anima, quare libri de generatione ſequuntur libros de anima: alteru argumentum eſt, inquit Ariſtot. ſe egiſſe de tribus animaliū cauſis, & ſolū ſupereſſe agere de cauſa efficiente; manent autem tractandæ partes generationi inſeruientes, has ergo non putat Ariſtoteles vocādas eſſe materiam animalis; hinc ſumitur ratio totius veritatis, & erroris aduerſariorum & cōſilij Ariſtotelis in horum librorum diſpoſitione; materia enim reſpicit formam, proinde illa dicitur materia, quæ ad formā recipiendam dirigitur a natura: quare, ſi bene conſideremus, illæ quidem partes, quæ pertinent ad eſſe animalis, de quibus agitur in quatuor libris de partibus; & illæ, quæ pertinent ad conſeruationem animalis indiuidui, de quibus agitur in libro de inceſſu, merentur nomen materię; ſed non illæ, quæ ad neutrum conferunt, ſed ad ſolam conſeruationem ſpeciei, de quibus agitur in libris de generatione animalium; quū enim hæ neque ad recipiendam animam, neque ad eam conſeruādam neceſſariæ ſint, nullo pacto videntur eā habere rationem ad animā, quam materia habet ad formam. Quamobrem rectè Ariſtoteles cenſuit harum conſiderationē non eſſe conſiderationem materię animalis, ſed potius cauſæ efficientis, nam per has animal generat aliud ſibi ſimile; quū reliquæ partes non modo ſint cauſæ effectrices inſtrumentariæ operationum, ſed etiam materia, ſine qua vel non reciperetur anima, vel nō conſeruaretur. Nec tamen ob id dicendum eſt cum aliquibus libros de generatione animalium eſſe de principijs animalium, & hoc nomine locandos eſſe ante lidros de anima, aut ſaltem ſtatim poſt libros de Anima; nam agere de generatione, ac de eius cauſis eſt quidē modo aliquo agere

Nota quæ partes ſint materia animalis.

Aliquorū error quod lib. de generatione ſint de principijs.

de cauſa effectrice animalis; ſed præcipuè eſt agere de operatione poſteriore, partes enim generationi inſeruientes, etſi locum habent cauſæ efficientis reſpectu animalis geniti, tamen reſpectu generantis, cuius partes ſunt, nō ſunt ipſius animalis effectrices cauſæ, ſed operationis poſterioris, quæ eſt generatio alterius ſimilis. Quoniam igitur conſiderat ibi has partes Ariſtoteles in animali generante, non in animali genito, præcipua eſt tractatio generationis tanquam operationis conſequentis, ſecundaria vero etiam cauſæ efficientis, quia conſequitur vt eadem ſit conſideratio cauſæ effectricis reſpectu animalis geniti, ſeu generandi, quę eſt conſideratio operationis animalis generantis; nec diſſimilis eſt ea tractatio alijs, quæ habentur in paruis naturalibus, nam in ijs quoq; operationes animalium declarantur per ſuas cauſas, quæ ſunt potiſſimum ipſæ animalium inſtrumentales partes, vt in ijs libris videre eſt. Iure igitur Ariſt. in epilogo in calce libelli de communi animalium motu, poſt eum locat ſtatim libros de generatione; quum enim commiſcuerit cum tractatione generationis tractationem partium facilioris doctrinæ gratia, viderit q; huiuſcemodi partes non admodū mereri nomē materię in animali; ſed ſi ad aliquod cauſæ genus ſint reducendæ, reduci potius ad cauſam effectricem, ideò totam tractationē locauit inter paruos naturales poſt librū de communi motu animalium. Ad argumēta illorum facile eſt reſpondere, ad primum enim iam patet reſponſio, nam negamus partes generationi inſeruientes habere locū materiæ. Sed pręterea hoc etiam dato nil eſſet abſurdi, ſi Ariſt. ad maiorem doctrinæ facilitatē reieciſſet harum partium conſiderationem in paruos naturales quum ſoleat modò præponere materiam formæ, modo formam materiæ; quippe qui ordinem naturæ tunc ſolùm ſeruat, quando ordini melioris cognitionis noſtræ conſentaneus, vel ſaltem non contrarius eſt; ſed eum ſemper deſpicit, quando melior, aut facilior cognitio noſtra contrarium ordinem poſtulat. Ad locum Ariſt. in calce quarti libri de partibus, dicimus eum eſſe mendoſum, quia vbi dicitur [generationi] legendum eſt [inceſſui] quam eorū verborum emendationem nunc communis omnium conſenſus comprobauit, & ita in omnibus codicibus Ariſtotelis, qui poſterioribus temporibus ſunt excuſſi, recepta eſt hæc correctio; & ea non admiſſa, eſſet contradictio inſolubilis eorum verborum cum illis, quę legūtur in Epilogo in calce libri de communi animalium motu: eſſet præterea etiam nugatio in verbis Ariſtotelis, qui quando in calce præcedentis libri propoſuit rem in ſequenti conſiderandam, non iterum eam proponit in principio ſequentis, ita vt vis ponat eandem eorundem librorum connexionem; quare ſi in calce

Ad primū arg.

Ad ſecundum.

quarti

quarti de partibus dixiſſet, quũ de reliquis partibus dixerimus, dicamus de partibus generationi inſeruientibus, non rectè hoc ſtatim repeteret in initio primi de generatione, quum dicat, poſtquam de cæteris animalium partibus dictum eſt, reſtat vt dicamus de ijs, quæ generationi inſeruiunt. Ad verba autem Ariſtot. in cap. quarto, decimo, vndecimo, duodecimo eiuſdem quarti libri, dicimus ea non ſignificare quòd ſtatim ſit agendum de partibus ad generationem pertinentibus, ſed ſolùm, quòd poſtea de his erit agendum; immò & verba illius capitis quarti noſtræ opinioni fauent, inquit enim eſſe etiam agendum de partibus generationi inſeruientibus, ſed quoniam de ipſa quoque generatione agendum eſt, ideò congruum eſſe vt harum partium conſideratio ad eum locum differatur; denotat igitur diſtantem ab eo loco librum, in quo de generatione, ac de partibus ad eã attinentibus ſermo fiat: quod etiam indicat modus loquendi Ariſtotelis in initio primi de generatione, dicens enim, quum de cæteris animalium partibus dictum iam, ſit denotat remotam ab eo loco eſſe aliarum partium tractationem, vt totum illud primum caput benè conſiderantibus manifeſtum eſſe poteſt,

Ad tertiũ.

Quodnam ſit ſubiectum ſtatuendum in omnibus, & in ſingulis libris de animalibus opinio propria. Cap. XXXVIII.

In lib. de præcognitis

HActenus declaratum à nobis eſt quę ſit ſeries omnium illorum librorum, qui vocantur de Animalibus, & quid in ſingulis tractetur ab Ariſtotele; reſtat vt de eorũ ſubiecto propriè accepto aliqua dicamus, quũ enim alias oſtenſum à nobis ſit non omnem rem cõſideratam ſubiectum eſſe propriè ſumptum, ſiquidem Ariſtot. dixit nõ modò ſubiectum conſiderari in ſcientia, ſed etiam principia, & affectiones ſubiecti, quæ, quum à ſubiecto diſtinguantur, non poſſunt propriè appellari ſubiectum; ideò non ſatis eſt cognouiſſe quid agatur in ſingulis libris de Animalibus, ſed videndum etiam eſt quodnam in ijs ſubiectum ſtatuendum ſit; in hoc igitur conſiderando hunc ordinem ſeruare conſtitui, primo loco breuiter exponam quidnam ego hac in re ſentiam; deinde aliorum ſententias cum argumentis in medium afferam, atque perpendam.

Subiectum in omnibus libris de animalibus.

Mihi quidem videtur facilem explicatu rem eſſe, ſi vera illa ſunt, quę diximus in libro de præcognitis, nam ſi id ſemper ſtatuẽdum eſt ſubiectum, cuius principia, & affectiones quęruntur in libris autem de animalibus tractantur principia, & affectiones nõ ſolius animalis, ſed omnis viuentis corporis, neceſſe eſt ſubiectum omnium ſimul eorum librorum eſſe non ſolum animal (non eſſet enim adæquatum) ſed corpus animatum latiſſimè acceptum; quamuis enim appellentur libri de animalibus quia conſiderãtur omnia in animalibus, non eſt tamen ab hac ſola appellatione ſumendũ ſubiectum: quandoquidem appellationes, & inſcriptiones librorum non ſemper a ſubiecto ſumũtur, ſed quandoque a parte ſubiecti præcipua, quandoque etiam ab aliqua re extranea; ſed firmis nitimur fundamentis, ſi a rebus ipſis conſideratis ſubiectum colligamus. Quoniam enim in animali non ſolam animalis propriam naturam, ſed etiam naturã viuentis in eo inſitam Ariſt. contemplatur, & viuentis quoque principia, & affectiones conſiderat, & hęc omnia ore rotundo dicit eſſe communia animali cum planta, vt videre eſt & in libris de anima, & in paruis naturalibus, certe ſubiectum adæquatum non ſolum animal eſt, ſed corpus animatum latiſſimè acceptum, illud videlicet, quod eſt ſpecies miſti ex elementis conſtantis; nam Cęlũ quoq; eſt animatum, ſed de eo nõ agitur in his libris, neque de anima Cęli agitur in libris de anima, vt ipſa librorum ſeries indicat, & vt Ariſtoteles declarat in procemio librorum de partibus animalium, & qui id aſſerere audent, ita craſſa ignorantia laborant, vt omni prorſus confutatione indigni ſint. Mea igitur ſententia hęc eſt, ſi omnes ſimul accipiantur libri, & de animalibus, & de plantis, ſubiectum adæquatũ eſt corpus animatum conſiderandum & ſecundùm amplitudinem ſuam, & ſecundùm proprias rationes ſpecierum, nempe, & animalis, & plantę: ſi verò ſeclusis libris de plantis ſolos ſumamus libros de animalibus, ſubiectum erit corpus animatum vt conſiderandum & in ſua maxima latitudine, & ſecundùm propriam naturam animalis; id enim certum eſt non agi de corpore animato communi, niſi in libris de animalibus, neque eſt abſurdum quòd in eiſdem agatur & de genere, & de ſpecie, quę animal dicitur, quum id in alijs quoq; libris naturalibus factum eſſe viderimus; in libris autem de plantis ſubiectum erit planta vt cõſideranda ſecundùm propriam rationem. In ſingulis autem libris facile eſt ſubiectum inuenire iuxta normã à nobis traditã in libro de præcognitis; quum enim eorum librorum nullus ſit, in quo nõ tractetur vel principium, vel accidens aliquod ſeu animalis, ſeu animati corporis, illud in ſingulo ſubiectum ſtatuendũ eſt, cuius vel principium, vel accidens conſideretur, vt in quatuor libris de partibus animalium ſubiectum eſt animal, quia materia animalis ibi tractatur, in libro autem de inceſſu ſubiectũ eſt animal, non tamen omne, ſed illud ſolum, quod talis motus particeps ſit, ſi quod enim commune nomen haberemus, quo omnia ex ſe mota animalia complecteremur, illud ſtatuendum eſſet ſubiectum & & in libro de inceſſu, & in libro de communi

Nec Cælũ, nec anima Cæli in lib. de animalibus conſiderantur.

Subiectum in lib. de partibus.

anima-

animaliū motu, quia ibi de huius partibus agitur, hic verò de huius propria operatione: hac eadem ratione dicēdum eſt in libris de anima ſubiectum eſſe corpus animatū vniuersè ſumptum, quod omnia viuentia mortalia comprehendat, quia ibi de huius forma agitur, non de ſola animalis forma, definitur enim anima eſſe actus primus, & forma viuentis corporis: eo igitur modo conſideratur, quo definitur, nempe vt principium formale viuentis corporis. Quoniā igitur illud eſt ſubiectum, cuius principia cōſiderantur, nullum aliud eſſe poteſt eorum librorum ſubiectū, niſi corpus animatum; hoc idem de ſingulis alijs libris dicendum eſt, id enim cuius principium, vel accidens conſideratur, ſubiectum in ſingulo dicendum eſt, ſiue ſit corpus animatū commune, ſiue animal, ſiue aliqua ſpecies animalis: certum enim eſt ijs omnibus libris abſolui totam tractationem, & de viuente communiter accepto, & de animalibus tum generatim, tum ſpeciatim conſideratis. Hac igitur norma quiſquis vtatur, errare meo quidem iudicio non poteſt in dignoſcendo cuiuſque libri ſubiecto.

Subiectum in lib de anima.

Opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in lib. de anima eſſe animam, & eius confutatio.
Cap. XXXIX.

SEntentia hęc noſtra maximè confirmabitur; ſi breuiter aliorū errores, qui ab hac norma receſſerūt, aperuerimus: nobis quidem ſatis erit conſiderare quid alij ſenſerint de ſubiecto librorum de anima, qui inter omnes de animalibus libros principem locum tenent nam errore aliorum in ijs libris detecto, facile cuique erit & illa, quæ in alijs libris errata fuerint, deprehendere. Tres inuenio aliorum opiniones de ſubiecto librorum de anima vna eſt, quā nos ſequimur, quòd ſit corpus animatum, hanc enim ſolam veram eſſe puto, dummodò ſano modo, quem poſtea exponam, intelligatur. Secunda eſt plurium recentiorum, qui ſubiectum horum librorum dicunt eſſe animam ipſam. Tertia demum nonnullorum, qui nec corpus animatum, nec animam, ſed animal volunt eſſe horum librorum ſubiectum; hanc igitur vtramque nos conſiderare oportet. Illi, qui ſubiectum dicunt eſſe animam, argumentātur primum ex inſcriptione, inſcribuntur libri de anima, ergo nullum aliud in ijs ſubiectum ſtatuendum eſt, niſi anima. Secūdò ex verbis Ariſtot. in initio libri de ſenſu, & sēſilibus, ibi enim dicit ſe animā conſideraſſe ſecundùm ſeipſam, ergo vt ſubiectum, non vt principium ſubiecti, quæ enim cōſiderantur vt principia, non conſiderantur ſecundùm ſeipſa, ſed alterius gratia. Tertiò dicūt, illud eſt ſubiectum, quod in principio ſcientiæ definitur, at in initio ſecundi libri de anima definitur anima, & magna cum diligentia inquiritur, ac declaratur eius definitio; corporis autem animati definitionem nullibi in ijs libris comperiemus, ergo non corpus animatum ſubiectum habent, ſed animā. Quartò, illud eſt ſubiectum, per quod ſcientia ſiue totalis, ſiue partialis diſtinguitur ab alijs, at per animæ conſiderationem diſtinguūtur libri de anima à cunctis alijs libris naturalibus, nō per corpus animatum hoc enim etiam in pluribus alijs libris ſubiectum eſt, immo in omnibus ſimul libris de animantibus; dū igitur ſubiectum adæquatum quęrimus librorum de anima nullum eſt ponendum, niſi anima ipſa. Tandem dicunt, anima habet omnes conditiones, quæ in ſubiecto ſcientiæ requiruntur, ergo eſt ſubiectum; probāt aſſumptum, anima habet ſpecies, vt patet, habet affectiones, quas Ariſtoteles in contextu tertio primi libri proponit cōſiderandas; habet etiam principia, quod quidē ipſi varijs modis oſtendunt, in hoc enim non conſentiunt; aliqui dicunt, anima habet ſaltem principia cognitionis, nēpe ſuas operationes, ex quibus cognoſcitur; alij confugiunt ad cauſā agentem, quæ animam educit de poteſtate materię ad actum, hæc enim principium quoddam ipſius animæ dici poteſt; alij demum dicunt habere propriam naturam, ac definitionem, quæ inſtar principij eſt, quum per eam multa accidentia de ipſa anima demonſtrari poſſint. Huius ſententiæ falſitas tùm ex ijs, quæ antea diximus, tum maximè ex ijs, quæ ſcripſimus de præcognitis, manifeſta eſt, nunc igitur paucis agemus; primùm quidem iā diximus animam definiri ab Ariſtotele vt principium, & ſæpe in ijs libris appellari principium, & cauſam viuētis corporis, patet igitur eam vt principium conſiderari. Preterea quęlibet res ita eſt cognoſcenda, vt ſecūdùm propriam naturam eſt, nec alio modo, atqui anima in rerum natura non per ſe exiſtit ſecundùm Ariſtotelem, immo eſſentialis conditio animæ eſt vt ſit perfectio, & forma viuentis corporis, ergo non poteſt alio modo conſiderari, aut cognoſci, niſi ut formale principium corporis viuētis. Præterea ſi anima, non corpus animatū, ſtatuatur ſubiectum in libris de anima, nullus erit liber, in quo dici poſſit conſiderari corpus animatū; hoc autem dicere abſurdum eſt, quia corpus animatū eſt ſpecies corporis naturalis, ſine cuius tractatione mancam neceſſe eſt eſſe naturalem philoſophiam: conſequens autem probatur, quia qua ratione dicimus ſubiectum in libris de anima non eſſe animatum corpus, ſed animā, eadem dicere debemus ſubiectum in libris de partibus nullum eſſe, niſi ipſaſmet animalium partes; ſic in libro de ſenſu, & ſenſilibus nil aliud eſſe ſtatuendum ſubiectum, niſi ſenſum ipſum; ſic in libello de motu nil aliud niſi motum, & in

libris

Tres opiniones de ſubiecto lib. de anima.

Primū argumentum ponentium animā ſubiectum.

Secundum argumētū.

Tertiū argumentum.

Quartum argumētū.

Quintum argumētū.

Opinionis confutatio. Primū argumentum

Secundum argumētū.

Tertiū argumentum

libris de generatione animalium nil aliud, niſi ipſam animalium generationem; nam quum nihil ſit animatoq; corpori intimius anima, quæ eſt eius forma, ſi de hac agere nõ eſt agere actu de corpore animato, multo minus agere de materia, aut de operationibus erit agere de corpore animato, in nullo igitur libro ſubiectum ſtatuere poſſumus corpus animatum; quòd ſi dicant hoc eſſe ſubiectum in omnibus libris ſimul ſumptis vanum certè, ac riſu dignum hoc eſt, quomodo enim ſubiectum in omnibus ſtatui poteſt, ſi eorum nullus inuenitur, in quo dici poſſit ipſum conſiderari? Sed huius erroris ratio petatur ex libro noſtro de tribus præcognitis. *Ad primũ argumentũ aduerſariorum.* Argumenta autem illorum facilè ſoluuntur: primum, quod ad inſcriptione ſumitur, nullius roboris eſt. quia non ſemper inſcribuntur libri a ſubiecto, libri autem de anima inſcribuntur ab intentione, nõ a ſubiecto; quid autem interſit inter ſubiectum, & intẽtionem, legatur in libro de præcognitis, vbi diligenter *Cap 6* id declarauimus. *Ad ſecũdũ* Ad ſecundum dicimus Ariſtotelem non ideò dixiſſe animam fuiſſe conſideratam ſecundùm ſeipſam, quòd voluerit eam in libris de anima eſſe ſubiectum propriè acceptum, ſed ſolùm ad differentiam aliorum ſequentium librorum, quum enim in ijs agendum ſit de operationibus conſequentibus, quarum cauſa eſt anima, neceſſe erit in ijs facere animæ mentionem, quia effectus non cognoſcuntur niſi per ſuas cauſas; ſed non erit ibi cõſilium ipſam ſecundùm ſe animam cognoſcere, ſed accidentia per illam; at in libris de anima nulla fuit alia Ariſtot. intentio, niſi tradere cognitionem ipſius animę ſecùndum ſeipſam. *Dubium.* Audiui tamen aliquos ita argumentantes, ſi conſideraretur anima vt principium ſubiecti, ergo non ſecundùm ſeipſam; quemadmodum vbi tractatur vt cauſa operationem, ibi *Solutio* non tractatur ſecundùm ſeipſam. Quæ argumentatio, etſi non modò vulgata eſt, ſed etiã recepta, vana tamen eſt, & index magnæ cęcitatis, quæ ex eo prouenit, quòd non diſtinguũt intẽtionem a ſubiecto, ipſum enim ſubiectum nullibi tractatur, niſi dum ſingillatim ea tractantur, quæ declarare eſt conſilium, & intentio authoris, quò fit, vt quicquid tractare eſt intẽtio authoris, id ſecundũ ſeipsũ, & propter ſeipſum tractari dicatur, licèt vt ſubiecti principium, vel vt affectio tractetur. Quare cognitio animæ quæritur propter ſeipſam, & quæritur ad habendam cognitionem corporis animati, hæc enim quæ alijs duo diuerſa, atque etiam repugnantia eſſe videntur, idem reuera ſunt; ipſam enim ſecundùm ſe animam cognoſcere volumus, & eam cognoſcere eſt cognoſcere corpus animatum, hoc eſt aliquid corporis animati, eſt enim eius forma. Sic etiam dicimus in libro de motu animalium intentionem eſſe cognoſcere motum animalis, & eum quæri propter ſeipſum, quia eſt per ſe dignus cognitu, & ipſum cognoſcere eſſe cognoſcere corpus animatum, nempè aliquid ipſius, hanc eius operationem. Rem igitur conſideratam aliud eſt referre ad intentionem, aliud eſt referre ad ſubiectum libri: nam ſi ad ſubiectum libri referatur, & ipſa ſit intentio authoris, dicitur ſimul propter ſeipſam conſiderari, & propter cognitionem ſubiecti, hoc enim idem eſt. Sic igitur in libris de anima conſideratur anima ſecundùm ſeipſam, quia ipſam cognoſcere eſt intentio, nec dirigitur ad aliam principaliorem intentionem, licèt conferat etiam plurimum ad notitiam reliquorum. at ſi aliquid ad intentionem referatur, & propter illam dicatur conſiderari, tunc non amplius conſideratur ſecundum ſeipſum, quia non eſt intentio authoris; ſic conſideratur anima in paruis naturalibus propter operationes, quas cognoſcere eſt intentio in ijs libris, ideò in illis non conſideratur anima ſecundùm ſeipſam, quum ibi non quæratur animę cognitio, ſed operationum per illam, illæ igitur ſecundùm ſeipſas dicuntur conſiderari, quicquid enim conſiderare eſt intentio, & conſilium authoris in aliquo libro, id ſemper ſecundùm ſe ipſum conſiderari dicendum eſt. Ad tertium negamus vtrumque *Ad tertiũ.* conſequens. Vnum erat, anima definitur, ergo anima eſt ſubiectum, quod quidem eſt vanum argumentum, nam in primo Phyſicorum definitur materia, nec tamen eſt vanum argumentum, nam in primo Phyſicorum definitur materia, nec tamen eſt ſubiectum, ſed principium, & definitur vt principium: ſic definitur in tertio Phyſicorum motus, nec ob id eſt ſubiectum, ſed affectio ſubiecti, & definitur vt affectio; quum igitur principia quoque, & accidentia definiantur in ſcientijs, inualida prorſus eſt iſta argumentatio, quum præſertim in definitione ipſa animæ appareat eam definiri, vt principium ſubiecti; non vt ſubiectum habens principia. Alterum conſequens erat, corpus animatum non definitur in libris de anima, ergo non eſt ſubiectum, quod ſimiliter negandum eſt, poſſumus enim hoc argumentum torquere contra aduerſarios, immò contra Ariſtotelem ſic, in nulla parte ſcientię naturalis definitur corpus animatum, vel animal, vel aliqua ſpecies animalis, ergo nullum horum eſt ſubiectum in aliquo libro naturali ſiue vno, ſiue pluribus. Soluitur autẽ argumentum, quia eſt quidem ſubiectum in ſcientia pręcognoſcendum quid ſit, nõ tamen ſemper expreſsè definiẽdum, nam docuit Ariſtotelem in primo libro poſteriorum deſpici quandoque expreſſionem præcognitionum, quando res per ſe conſpicua, ac nota eſt; ſi igitur loquamur de præcognitione quid nomen ſignificet, de qua etiam Ariſtotile in eo libro loquitur, non fuit opus expreſsè ſumere quid

ſigni-

ſignificet nomen viuentis, vel nomen animalis, vel nomen hominis, quia horum omnium ſignificatio notiſſima per ſe omnibus eſt; ſat igitur eſt ſi mente pręcognoſcatur, vt in libro de pręcognitis declarauimus: ſi verò loquamur de definitione perfecta, non eſt neceſſarium hanc eſſe præcognitam, poſſunt enim interna principia, quæ eam conſtituunt, ignota eſſe, & inueſtigari, & demonſtrari. Solet igitur Ariſt. indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamẽ ex ijs conflatam eorum definitionem exprimere, ſed nobis relinquere vt leui negotio ex principijs ab eo declaratis definitionem perfectam conſtituamus cuiuſque corporis naturalis, vt viuẽtis corporis, & animalis, & ſpecierum animalis. Sic etiam in primo libro de Cęlo declarat conditiones eſſentiales cęleſtis corporis, quæ in noſtram cognitionem venire potuerũt, ſed relinquit vt ex illis nos definitionem illius corporis conſtruamus dicentes eſſe corpus naturale nec graue, nec leue, nec generationi, nec interitui obnoxium, nec alterabile, nec augmentabile, ſed ſolùm in orbem mobile. ſic de alijs multis dicendum eſt. Ad quartum dicimus maiorem propoſitionem veram ſemper eſſe de ſcientijs totis; ſcientia enim quęlibet tota ab alia qualibet diſtinguitur per ſubiectum, vt ſcientia naturalis a Geometria, & vtraque hæc ab Arithmetica; ſed non ſemper veram eſſe de partibus eiuſdem; nam partes quidem aliquę eiuſdem ſcientię diſtinguuntur per propria ſubiecta, quæ ſunt diſtinctæ ſpecies ſubiectu totius, vt in ſcientia naturali libri de mineris à libris de animalibus; aliquæ tamen partes non diſtinguuntur per ſubiecta, quum verſentur in eodem ſubiecto, ſed diſtinguuntur ſolùm per diuerſas intentiones circa idem ſubiectum, vt octo libri Phyſicę auſcultationis in eodẽ ſubiecto verſantur corpore naturali, diſtinguuntur autem inter ſe per varias tantum intentiones circa idem ſubiectum; nam in duobus prioribus intentio eſt agere de principijs corporis naturalis, in tertio autẽ agere de eius affectionibus, motu, & infinito, in quarto de alijs accidentibus, loco, & tempore, & ſic de reliquis: ſic dicendum eſt de libris de anima reſpectu aliorum librorum de animalibus, nam in corpore animato plurima erant conſideranda, quorum numerus, & varietas plures etiam diſtinctos libros poſtulauit, quare diuerſis intentionibus diſtinguuntur, non diuerſis ſubiectis, nam certum eſt corpus animatum commune eſſe ſubiectum, & in libris de anima, & in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in libro de vita, & morte; variæ tamen ſunt in his libris intentiones Ariſt. quia in corpore animato plura erant conſideranda, & principia, & accidentia; ſatis eſt igitur ſi libri de anima ab alijs ſecernantur per hanc propriam intentionem, quæ eſt declarare formale principium corporis animati, in nullo enim alio libro intentio eſt agere de forma corporis animati, niſi in libris de anima. Ad vltimum argumentum negamus animam habere omnes conditiones, quæ in ſubiecto ſcientiæ requiruntur: primùm quidem quòd habeat ſpecies, hoc nullius eſt momenti, quoniam etiam ſi non haberet, per id tamen non ſtaret quin poſſet eſſe ſubiectum in aliqua parte ſcientiæ, etſi non in ſcientia tota: quòd verò anima habeat principia eo modo, quo ſubiectum debet habere principia, falſum eſt, vt ipſorum aduerſariorum inter ſe diſſentio declarat: quod enim eorum aliqui dicunt animam habere principia cognitionis, ſuas operationes, vanum eſt, hoc namq; eſt potius dicere animam eſſe principium, quàm habere principia, propriũ enim eſt principiorum incomplexorum, vt ſi lateãt, demonſtrentur à poſteriori per ſuos effectus, oſtenditur enim in primo Phyſicorum prima materia ex mutatione, nec ob id vllus vnquã dixit materiam habere principia, ea namque dicuntur principia ſubiecti, ex quibus de ipſo demonſtrantur accidẽtia a priori, non a poſteriori. Non minus vanum eſt id, quod alij dicunt, animam habere cauſam agentem, à qua educitur de poteſtate materiæ ad actum; nam agens educens formam non dicitur ob id eſſe cauſa formæ, ſed compoſiti; & forma in illa eductio ne locum habet cauſæ, non effectus: præterea hoc etiam cõdonato nullę per talem cauſam demonſtrantur affectiones animæ, imò ne conſideratur quidem talis cauſa animę in libris de anima; quid autẽ abſurdius, quam dicere animam eſſe ſubiectum quia habet principia, quum talium principiorum nulla vnquã fiat mentio in libris de anima? Maiorem probabilitatem habet id, quod dicunt, animam habere principia, nempè ſuam naturam, ac definitionem: ſed neque hoc dici poteſt, nam concedimus quidem ſubiectũ quandoque ſimplex eſſe, & nullam in ſe habere compoſitionem, vt ſupra de Cœlo diximus, quod in libris de Cœlo habet locum ſubiecti, eius enim natura, quę ibi declaratur, inſtar principij eſt; ſed hoc non poſſumus de anima dicere, quum enim certum ſit definiri in ſcientia non modo ſubiectum, ſed etiam principia, & affectiones ſubiecti, omnia hæc dicuntur proprias habere naturas, ac definitiones, nec tamen ob id omnia ſunt ſubiectũ; ſed quum hæc diuerſis modis in ſcientia conſiderentur, vt dictum eſt in libro de pręcognitis, & eo modo conſiderẽtur, quo definiuntur, ſpectanda eſt definitio ſingulorum, vt videamus an definiatur vt ſubiectum, an vt principium, an vt affectio, ad quod diſcernendũ iam in memorato libro præcepta tradidimus, quæ inde petenda ſunt; ipſa certè animæ definitio apertè declarat animam vt principium ſubiecti definiri,

Marginal notes: *Capite 8.* — *Ad quartum.* — *Ad vltimum.*

niri. & conſiderari non vt ſubiectum. vt antea declarauimus. Cæterùm etiamſi fateremur animam habere principia, non ob id fieret vt anima eſſet ſubiectum; nam affectiones quoq; ſua principia, & ſuas cauſas habent nec ob id ſunt ſubiectum in ſcientia. Maioris igitur momenti eſt poſtrema conditio, quæ reuera eſt maximè omnium propria, & neceſſaria ſubiecto, vt affectiones habeat, id enim propriè ſubiectum dicitur, quod habet affectiones, & eis ſubiacet, & de quo illæ demonſtrantur: oino igitur negamus animã hoc modo habere affectiones. Quod autem illi dicunt, Ariſt. in procemio primi libri de anima ſæpe vocare affectiones animę, & in tertio contextu proponere conſiderandas aſſectione animę, nihil nobis obeſt, quoniã verba illa ſunt ita intelligenda, vt Ariſtot. dicat animam habere affectiones, & operationes ab ipſa prodeuntes, ſed non vt ipſi inhærentes; ſic autem non dicit animam eſſe earum ſubiectum, ſed eſſe ipſam principium, quod & nos fatemur; immò clara in hoc eſt ſententia Ariſtotelis in contextu 64. primi libri de Anima, vbi dicit omnes animæ operationes eſſe attribuendas toti animato corpori, non animæ, nec dicendum eſſe animam iraſci, vel contemplari, ſed hominem anima; hæ igitur omnes ſunt animati corporis tanquam ſubiecti, & ſunt animæ tanquam cauſæ, & principij. Ideo riſu digna eſt nonnullorum diſtinctio, qui locum illum expendentes, & oſtendere omnino volẽtes animam habere affectiones, & ita poſſe eſſe ſubiectum in libris de anima, dicunt poſſe duobus modis intelligi affectiones eſſe ipſius animæ, vno modo vt ſubiecti recipientis, quod ſolum ibi Ariſtot. negat, altero modo vt originis, a qua producuntur, qua ratione non negat, immo ſæpe aſſerit animam habere affectiones, quo fit vt hæ poſſint de anima demonſtrari, quum ſint aliquo modo affectiones ipſius. Sed hoc dicentes propriam ipſi opinionem euertunt, & in noſtram veniunt, nil enim aliud dicunt, quam animam nõ eſſe harum ſubiectum, ſed eſſe principium; atqui certum eſt affectiones non demonſtrari de ſuis principijs, à quibus producuntur, ſed de ſubiectis, in quibus inhærent, per ſua principia; dicere igitur affectiones eſſe animæ vt originis tantùm, eſt dicere eas non de anima demonſtrari, ſed de corpore animato per animã. Præterea nõ eſt ita pingui Minerua intelligendum dictum illud Ariſtot. in tertio contextu primi libri de anima, vt dicat declarandas eſſe affectiones animæ in libris de anima, vt intelligere ibi omnes videntur; etenim in libris de anima nil aliud declarat Ariſtot. niſi ipſam animæ naturam, & eſſentiam, vt ipſemet teſtatur in initio libri de ſenſu, & ſenſilibus; ſed de affectionibus animæ ſignificat eſſe agendum in paruis naturalibus, non in libris de anima; quòd ſi qua mentio fit in libris de anima affectionum animæ, ea fit propter eſſentiam animæ, & cuiuſque facultatis animæ cognoſcendam, non vt ipſæ operationes animæ ibi noſcantur; quemadmodum in pręcedentibus diffusè declarauimus.

Quomodo anima habeat affectiones.

Fuga nonnullorum.

Nota expoſitionẽ tex. 3 in 1 lib. animæ.

Opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in lib. de anima eſſe animal, & eius confutatio.

Cap. XL.

Conſideranda manet poſtrema opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in libris de anima eſſe animal. Hi ad hãc comprobandam vtuntur primùm authoritate Ariſtotelis, qui in ſecundo contextu primi libri de anima inquit animam eſſe principium animalium; & in primo capite primi libri de partibus animalium ait ſe poſtea locuturum eſſe de anima, qua animal tale eſt; itaque teſtatur ſe de ſola animalium anima acturum eſſe; atqui id ſubiectum eſt, cuius principia quęruntur animal igitur eſt ſubiectum, nõ corpus animatum vniuersè ſumptum. Pręterea ſic argumentãtur; de illius forma agitur in libris de anima, de cuius materia prius actũ eſt in libris de partibus; at in libris de partibus actum eſt de ſola animalium materia, non de materia ſtirpium; ergo in libris de anima ſimiliter agitur de ſola animalium forma; minorem iam nos conceſſimus, nam per ſe manifeſtũ eſt in libris de partibus agi de ſolis animaliũ partibus; maiorem probant authoritate Ariſtotelis in primo de partibus animalium, vbi dicit agendum eſſe de anima, & eius gratia agẽdum prius eſſe de materia, quæ ſunt partes animalium; quamobrem ſi de partibus agit propter animam, neceſſe eſt vt de eiuſdem anima loquatur in libris de anima, de cuius materia loquutus eſt in libris de partibus. Hæc tamen ſententia falſa eſt, & omnino reijcienda: quòd enim in ſecũdo libro de anima agatur de anima vniuersè ſumpta, & poſtea de animæ parte vegetante, ita manifeſtum eſt, vt id negare nemo poſſit; ea autem vtramque tractatio communis eſt plantis, & animalibus; ergo ibi de omnium viuentium anima agitur, non de animalis ſolius. Quòd ſi dicant eam quidem animæ partem omni viuenti competere, de ipſa tamen ibi agi propter ſola animalia, & vt contracta ad animalia, hoc teſtimonio primùm Ariſtotelis reprobatur, qui in ea parte exempla ſæpe ſumit a plantis, & definitionem quoque animæ in plantis declarat; deinde etiam ratione, quia ſi ita eſſet, ſophiſtica eſſet illa Ariſtotelis conſideratio, & qualem ipſe iam vitioſam eſſe docuerat in primo libro poſteriorũ Analyticorum; ibi enim dixit omnia eſſe attribuenda illi, cui primo, & quatenus ipſum competunt, & ea, quæ ſunt ge

Primum argumẽtũ pro hac opinione.

Secundum argumẽtũ.

Opinionis impugnatio.

neris propria, in ipſo eſſe cognoſcenda, non in ſpecie, neque in ſpeciebus omnibus, vt æqualitas angulorum duobus rectis non in æquicrure, ſed in triangulo: ſic etiam Auerroes in ſuo prooemio in primum Phyſicorum dicit quòd conſiderare primam materiam vt materiam animalis, vel vt hominis, non faceret propoſitiones vniuerſales, & quatenus ipſum, ſed eſſet vt oſtendere æquilaterum habere tres angulos æquales duobus rectis. In hunc igitur errorem incideret Ariſt. ſi animam latè ſumptam, & animam vegetalem, quæ primò competit animato corpori, ipſe vt ſolius animalis animã conſideraret, ſeu vt ad animal coarctatam. Neque etiam dicere poſſunt eam conſiderari præcipuè propter animalia, plantis autem attribui ſecundariò, & animalium gratia; nã vnaquæq; res ita eſt cognoſcenda, vti eſt, anima verò vegetalis eſt forma æquè a planta, atque ab animali participata, ſecus enim nõ eſſet viuens genus vniuocum; quoniam igitur nõ minus planta, quàm animal, ſed æquè ac animal, hac animã participat, æquè etiam in vtriſque cognoſcenda eſt. Præterea manca eſſet naturalis philoſophia, ſi in ſolis animalibus hanc animę partem cognoſceremus, non in plantis: nec dicere poſſunt Ariſt. de hac agere in libris de anima propter animalia, & iterum in libris de plantis propter plantas, ſiquidem nullam legimus huius animæ tractationem in libris de plantis ſiue ab Ariſtotele, ſiue a Theophraſto ſcriptis: immo ſi Ariſt. vel aliquis alius hoc pacto duas eiuſdem animæ tractationes feciſſet, vnam in animalibus, alteram in plantis, perperam feciſſet, magnaque reprehenſione dignus extitiſſet; tum quia id, quod primò competit generi, non rectè oſtenditur de ſpecie, neque de ſpeciebus omnibus, vt Ariſt. aſſerit in primo libro poſteriorum, quemadmodũ antea dicebamus; tum etiam quia non eſt iteranda eiuſdem rei tractatio, quando ſemel pro omnibus multoque melius, tradi poteſt, ut notat Auerroes, in dicto ſuo prooemio in primum Phyſicorum, immò Ariſtoteles ipſe in primo de partibus animalium. Poſſumus etiam huius dogmatis falſitatem videre in libris de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & ſenectute, & de vita, & morte, vbi Ariſtot. profitetur ſe hæc omnia communiter conſiderare in animalibus, & in plantis, quia reuera ſunt communia accidentia omnis viuẽtis; tametſi enim proprij modi, quibus hæc plantis competunt, reijciuntur ab Ariſtot. in libros de plantis, per hoc tamen non ſtat, quin hæc omnia prout æquè omni viuẽti competunt, in ijs libris cõſiderentur. Quamuis etiam Ariſt. in calce libri de lõgitudine, ac breuitate vitę aſſerat eos eſſe libros de animalibus nil tamen hoc nobis officit, fatemur enim Ariſtot. in animalibus conſiderare ſtatuiſſe tum illa, quæ animalium propria ſunt, tum illa, quæ

Cap. de erroribus.

ſunt illis cõmmunia cum plantis, hæc tamen ſẽper attribuere viuenti, quod in animali ineſt, non animali quatenus eſt animal; ſicut Anotomiſtæ ea, quæ in hoc indiuiduo homine contemplantur, non vt huius hominis contemplantur, ſed vt hominis. Reſtat vt ad illorum argumenta reſpondeamus: Ad primum, quod ex Ariſtotelis authoritate ſumptum erat, dicimus Ariſtotelem in prooemio primi libri de anima, & in prooemio librorum de partibus animalium ſolis animalibus animam attribuere, proponereque de animalium anima agendum, quia nõdum improbauerat antiquorum ſententiam, qui ſola putabant animalia viuere; eam enim poſtea confutat in calce primi libri de anima, vbi oſtendit etiam in plantis vitam ineſſe. Conſiderandum præterea eſt, Ariſtot. id non dicere niſi in prooemijs, at non eſt inconueniens aliqua in prooemijs dici pingui minerua, & aliorum ſententiam potius, quàm veritatem reſpiciendo, quando aliorum opinio eſt vulgata, & nondum reprobata: at in ſecundo libro de anima, ubi Ariſtot. ſeriò, & ſecundùm mentem propriam de anima loquitur, nil vnquam tale comperiemus, ſed in inueſtiganda, & tradenda, & declaranda definitione animæ ſemper dicit eam eſſe viuẽtis corporis formam nunquam dicit ſolius animalis; & in in contex. 36. 37. illius ſecundi libri oſtendit animam eſſe uiuentis corporis cauſam ut formam, & ut finem, & ut effectricem, non dicit ſolius animalis; ſic etiam totum tractatum de parte uegetali ſi legamus, nunquam uidebimus Ariſt. illam animæ partem ſoli animali attribuere, ſed ſemper uiuenti generi communi animalis, & plante. Mirum certè eſt quòd illi proęmia potius Ariſt. reſpicere uoluerint, quàm ipſam met tractationem, in qua Ariſt. ueritatem declarat, nihilque oratoriè dicit, ſed omnia docendi gratia. Ad alterum argumentum ſumenda eſt reſponſio ex ijs, quæ antea dicta ſunt, quum enim in libris de animalibus tractentur, & illa, quæ animalium propria ſunt, & illa, quę ſunt illis communia cum plantis, non poſſumus ita argumentari, ut dicamus, hic liber eſt de ſolo animali, ergo & ille alius, iam .n. oſtendimus aliquos eſſe de ſolis animalibus, aliquos de uiuentibus omnibus communiter, ut aſſerit Ariſt. in initio libri de ſenſu, & ſenſilibus, quoniam ergo prius de materia, quàm de forma dicendum eſſe iudicauit, & utramque conſiderare uoluit in animalibus, ideò materiam conſiderauit propriam animalium, quia nulla erat propinqua materia communis animali, & plantæ; formam autem conſiderauit ut communem, quia in animali ineſt pars quædam animæ, qua eadem etiam plantæ participant; qua de re diffuſius loquuti ſumus in libris de methodis.

Ad primũ argumentũ.

Ad ſecũdũ.

Lib. 1. cap. vltimo.

De

De plantis, & earum tractatione. Cap. XLI.

LIbros omnes de animalib. iam à nobis conſideratos ſequuntur tandem libri de plantis, qui in ſciẽtia naturali poſtremũ locũ tenent; quum.n.de reb. inanimatis actum ſit prius, poſtea verò de aĩalibus, ac ſimul de ijs, quæ ſunt cõia aĩalib. & plantis, reſtabat vltimo loco vt ageret de plantis ſecundùm propriã rõnem, qua diſtinguunt̃ ab aĩalibus: in his igitur libris ſubiectũ eſt planta vt cõſideranda & gñaliter, & ſingillatim ſecũdum oẽs ſpẽs ſuas, ſicut Ariſt. ꝓpoſuit in calce prius capitis primi libri Meteorologici. Duo aũt de plantis conſideranda ſunt, ſubſtantia primũ, deinde operationes, & proprietates conſequẽtes, qualis fuit ẽt animalium conſideratio ideo Ariſt. in duob. libris de plantis agit primo loco de partib. plantarũ; ſicut ẽt primo loco egerat de partib. aialium, poſtea verò de plantarũ, generatione, ac de earũ proprietatib. Exquiſitiorẽ plantarũ tractationẽ tradidit Theophraſtus

Theophraſtus de plãtis.

qui Ariſt. de aialib. agẽtẽ imitatus diſtinxit plãtarũ conſiderationẽ in hiſtoricã, & ſcientialẽ, extant.n. nouẽ eius lib. de hiſt. plantarũ, & initium decimi; deinde alij ſex lib. de cauſis plantarũ; in quib. ſeruat ordinẽ ab Ariſt. ſeruatum in declaratione aialiũ, nã primo loco de ſubſtãtia plantarũ agit declarãdo partes tum homogeneas, tum heterogeneas; deinde gñationis, & accidentiũ conſequentiũ declarationẽ proſequit̃. Notare aũt poſſumus in ijs & Ariſto. & Theophraſti libris plura eſſe de plantarũ viribus medicinalib. dicta; ſed Theophraſtus non ſolũ ſparſim has plantarã vires conſiderat, ſed de his peculiariter agẽdũ proponit in decimo lib. hiſtoriarũ, licèt eius libri initiũ tm̃ hẽamus reliqua deſiderentur; hoc dico ad cõprobationẽ eorũ, quæ ſupra dixi loquens de ſanitate, & morbo, vires.n. & proprietates plantarũ medicinales cognoſcendæ ſunt & a medico, & philoſopho naturali, diuerſis tñ. ſcopis; medicus eas conſiderat dũ ſibi proponit ſanitatẽ recuperandã, vel conſeruandã; philoſophus aũt naturalis eas inquirit, vt plenã hẽat cognitionẽ plãtarũ, quæ ſunt ſpẽs corporis naturalis, iõ id ei facere non conuenit in lib. de ſanitate, & morbo, ſed ſolũ in lib. de plantis.

Dubium.

Nolo hic ſilentio ꝑterire dubiũ quoddã. ꝙ quidẽ alijs leuiſſimũ eſſe vr̃, mihi verò non ita leue, ſed arduũ ſp viſum eſt; quũ.n. in tractatione de aialiũ ſubſtantia Ariſt. & materiã, & formã aialiũ declarauerit, prius.n. egit de partib. aialiũ, poſtea de aia; quęritur cur agens de ſubſtantia plantarum & ipſe, & Theophraſtus ſolas partes plantarũ cõſiderauerit, de forma vero ne verbũ quidẽ fecerit.

Reſponſio communis.

Ad hoc oẽs rñderent non opus fuiſſe loqui de aĩa plantarũ, q̃a de hac iam plenè dictũ erat in 2. lib. de aĩa, nẽpe de parte aiæ vegetali, qua ſola vñr plantæ viuere.

Impugnatio.

Hæc tñ rñſio mihi vr̃ nõ oĩno tollere difficultatẽ; aĩa.n. vegetalis, de qua agitur in lib. de aĩa, non eſt propria plantarũ forma, ſed eſt ꝓpria viuẽtis, ꝙ cõe genus eſt aĩalis, & plantæ, nec ꝑ eã diſtinguit̃ planta ab aĩali. Qm̃ igitur neceſſe eſt conſiteri plantã ab aĩali differre per ſubſtantialẽ aliq̃ formã, quæ ſit propria plantæ; ſiquidẽ per materiã res non differunt; quę aũt per ſola accidentia differũt, non differunt ſpecie; oĩa aũt, quæ ſunt propria plantarũ, tractanda ſunt in lib. de plantis; agendum oĩno erat de forma plantæ, quę plantã ſeparat ab aĩali; quare difficultas viget.

Reſponſio propria.

Ego breuiter dicã quid hac in re ſentiã, diffuſius poſtea de hoc locuturus in operib. naturalib. Ego quidem nunq̃ in eo multorũ errore fui, vt dicerẽ aĩam vegetalẽ cõſtituere plantã, aĩam verò ſenſibilẽ conſtituere brutũ; ſed credo vegetalẽ cõſtituere uiuens, ꝙ eſt genus plantæ, & aĩalis; & aĩam ſenſibilẽ conſtituere aĩal, ꝙ eſt genus brutorũ, & hoĩs; plantã uerò ab aĩali differre puto per propriã formã, & bruta inter ſe, & ab hoĩe ꝑ proprias ſingulorũ formas. Vñ aliud maius dubiũ oritur, nihil.n. põt eſſe p̃ſtantius aĩa, qđ & ipſum non ſit aĩa, forma uerò ſpeciei eſt nobilior, q̃ forma gñis; quare forma propria equi nobilior eſt, q̃ aĩa ſenſibilis, & forma ꝓpria plãtæ eſt nobilior, q̃ aĩa uegetalis, plurimæ igitur alię dantur aĩæ pręter illas, quas Ariſt. in lib. de aĩa declarauit. Sed de hoc loquemur in operib. naturalib. nunc ſatis ſit hãc difficultatẽ tetigiſſe. Ad dubiũ aũt prius propoſitũ ſatis eſt ſi in pñtia dicamus nullã fieri tractationẽ de forma propria plantę, q̃a hęc eſt incognita, ultimę.n. differentiæ, ac propriæ ſubſtãtiales formę plãtarũ, & aĩalium ignorantur, negari tñ non pñt, niſi in hoc abſurdũ incidamus ut dicamas plãtã ab aĩali, & plantas inter ſe, & aĩalia inter ſe differre ſolis accidentib. ſed de hoc alibi.

Quòd libri de plãtis ſequantur libros de animalibus.

Quòd aũt libri de plantis ſequi debeant lib. de aĩalib. duplici rõne, eaq; iã in p̃cedentib. tacta, demonſtratur; una eſt, quia in lib. de aĩalib. tractantur oĩa illa, quę pertinent ad corpus uiuens, qđ eſt plantæ genus: qm̃ igitur cognitio ſpeciei p̃ſuppomt cognitum iã eſſe genus, neceſſe eſt ut libri de planris ſint poſteriores libris de aĩalibus nã ſi p̃cedere ſtatuant̃, de planta agetur ignorato gñe, & ignorata uegetali, qua uiuentia oĩa dñr uiuere; ꝙ quidẽ dicendũ non eſt. Altera rõ ſumitur ex ijs, quæ ſunt ꝓpria plantarũ, hęc.n. quum rudiora, proinde ignotiora ſint in plãtis. q̃ illa, quę ijs in aĩalib. proportione rñdent, facilius cognoſcũtur in plantis poſt cognitionem aĩalium; iõ multę plãtarũ partes & ab Ariſt. & a Theophraſto declarantur per aĩaliũ partes iã cognitas, & quum nominib. careant, uocantur ijs nominib. quæ ſunt propria partiũ aĩalium, ob quandã proportionalẽ rñdentiã, & officij ſimilitudinẽ; uidemus.n. ibi conſiderari in plãtis carnem, & uenã, & alia euiſmodi, quæ dñr

propriè de aīalib. hęc igitur indicant lib. de aīalib. iā pręceſſiſſe, quū Ariſt. ac Theophr. his nominib. utantur ut iam declaratis in aīalib. Qua re tractatione plantarū abſoluitur tota naturalis philoſophia, quum hęc poſtremū obtineat locū; quod ēt ſignificauit Ariſt. in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, ubi dicens agendum poſtea eſſe de aīalib. & de plantis, prius animalia noiat, poſterius uero plātas.

De perfectione ſcientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap. XLII.

Naturalis diſciplinę ſtructura, & partiū oium ſerie ita declarata, id unū cōſiderandū reſtat, q̄rere aliquē poſſe an pfectā rerū naturaliū ſcientiā ab Ariſt. traditam Supra c. 30 eſſe dicendū ſit, an non pfectā. Mihi quidē vr̄, ſicut antea quoq; dictū eſt, perfectā, & nō perfectā dici poſſe, nā perfecta eſt, ſi ipſam formā, hoc eſt fabricā, & artificiū ſpectemus; ſed imperfecta rōne materię, & rerū conſideratarū; multę nāq; ſunt res naturales, quas non conſiderauit Ariſt. & multæ, quas non nouit, attamen ſi harū quoq; notitiā aſſequeremur, nō ob id alio ordine, alioúe artificio tradere naturalē ſcientiā oporteret, ſed manente fabrica, artificioq; Ariſt. diceremus ſcientiā naturalē earum rerū additione pfectiorē reddi quoad materiā, nō quoad formā; plurima nāq; cū de alijs reb. tū maximè de aīalib. & de plantis addi poſſent quę ab Ariſt. dicta nō ſunt, ſed facilè cuiq; eſſet adiectis ſingulis ppriós in lib. Ariſt. locos aſſignare, ordine tñ, & artificio Ariſt. nō immutato, nec labefactato; vt ſi diceremus nullos Ariſtot. ſcripſiſſe proprios libros de mineris, facile fuit Alberto Magno, q. eos cōpoſuit illos addere lib. Ariſt. & poſt quatuor Meteorologicos quā eorū ſedē eſſe duxit, collocare. Sed dicere pterea poſſumus naturalē philoſophiam ab Ariſt. ſcriptā ēt rōne materiæ, ac rerū cognoſcendarū perfectā, & oib. numeris abſolutam eſſe, ſi non actu, ſaltē virtute; q̄nquidē credēdū oīno eſt non ſolū pretermiſſa ab Ariſtot. fuiſſe multa, quā ipſi fuerunt incognita; ſed omiſſa ēt ab eo plura fuiſſe, q̄ nouit, ſed ſcribere noluit; nā certū eſt nullu ab Ariſt. ſcriptū fuiſſe librū, vel tractatū de hominis riſibilitate, aut de hinnibilitate equi, aut de alijs ſimilib. tñ fundamēta, ac ſemina quędā ab eo iacta eſſe, vñ emanare ēt illorū, quę nō ſcripſit, cognitio pōt; ijs.n. quę nos Ariſt. docuit, adiuti poſſumus alia multa contēplari, & in eorū notitiā duci. Quamobrem id mihi de naturalib. Ariſt. lib. dicendum vr̄ quod ego dicere ſolitus ſum de Geometricis & Arithmeticis ab Euclide ſcriptis, etenim multa ſunt Geometria, & Arithmetica Theoremata, quæ ab Euclide demonſtrata nō ſunt, demōſtrantur tñ ab alijs in ipſa librorū Euclidis interpretatione; nec ob id mancā, & imperfectā vocare dēmus Euclidis Geometriam, vel Arithmeticā, nam ſi oīa, quę de magnitudinib. ac de numeris demonſtrari pñt, demonſtrare Euclides voluiſſet, creuiſſet abſq; dubio volumen in immēſum, ꝙ quidē lectorē facilè auertere ab illius lectione potuiſſet: ſatis igit̄ ei fuit præcipua quædā theoremata demonſtrare, ex quib. poſtea aliorū plurimorū, quæ ſubiicit, immò oium, quæ excogitari pñt, demōſtrationes deducerentur; ſciunt.n. oēs eruditi Mathematici nullū eſſe Geometricum theorema, cuius demonſtratio ex lib. Euclidis, tanq̄ ex vberrimo fonte, non facile hauriatur; eamq; puto fuiſſe cām cur Euclides libros ſuos elemēta appellauerit, quaſi fundamenta, & principia, ex quib. alia plurima deduci pñt, tū in illa ipſa diſciplina, tū in alijs & ſcientijs, & artib. quibus interdū vſus rerū Mathematicarū neceſſarius eſt. *Cur libri Euclid. vocantur elementa.* Dicere igit̄ poſſumus, imò dēmus, ſcriptos eſſe tanto cū artificio ab Euclide libros illos, vt in ijs Mathematicæ diſciplinę perfectę, & integræ, ſi nō actu, ſaltē ptāte, & virtute cōtineant̄. Hoc idē de naturali philoſophia ab Ariſt. tradita dicendū eſſe vr̄: quū.n. ea, quę ſunt pcipua, de reb. naturę docuerit, alia reliquit, in quorū notitiā ex illorū, q̄ ſcripſit, conſideratione duci poſſumus. Itaq; perfectam dicere poſſumus ab Ariſt. ſcriptā eſſe naturalē philoſophiā ēt rōne rerū cognoſcendarū, oium.n. quę humanū ingeniū aſſequi pōt, cognitionē tradit aut actu, aut ſaltē virtute; idq; fortaſſe ipſemet ſignificare voluit in calce primi capitis primi libri Meteorologicorū, dū ait agendū manere de aīalibus, & de plātis tū vniuersè, tū ſingillatim, quibus declaratis finē ferè habitura eſt totius naturalis ſcientię traditio; inquit.n. [ferè] tum pp quartum Meteorologicū, & pp libros de mineris, quos non noīauerat, tum ēt ad ſignificādū ſe non actu perfectā naturalē ſcientiā traditurum, ſed virtute tñ perfectā, quemadmodum diximus. Ordinem aūt totius ſcientiæ cōpoſitiuū eſſe manifeſtū eſt, idq; a nobis accuratè declaratū eſt in lib. de Methodis, ibi.n. diximus *Ordo.* progreſſum totius huius diſciplinę rōne ſubiecti eſſe à magis vniuerſalib. ad minus vniuerſalia, a corpore naturali ad ſimplex, & ad miſtū latè ſumptū, ab hoc ad imperfectū, & perfectum, & ab hoc ad inanimatū, & animatū, & ab hoc ad aīalia, & plantas, ac tandē ad horū ſpēs; ſed quia horū ſingulorū conſiderantur ordinatim & principia, & accidētia, ideo rōne principiorū eſt progreſſio a primis, ac remotiſſimis principijs ad propinquiora, ac tandē ad proxima ſpēbus naturalib. & a ſimplicionb. ad concretiora; nā interna principia corporis naturalis latè ſūpti ſimpliciora ſunt internis principijs miſti quatenus miſtū eſt, & hęc ſimpliciora internis principijs aīalis quatenus aīal eſt *Liber. 1. c. 7. & 16.* hæc autem eſt conditio ordinis compoſitiui, eaque ad ſcientiam rerum conſequendā oīno neceſſaria, vt in memoratis lib. declarauimus.

FINIS.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI
DE PRIMA RERVM MATERIA LIBRI DVO;

LIBER PRIMVS.

Proœmium operis. *Cap. I.*

NIhil eſſe videtur in rebus naturę obſcuris, & cognitu difficilius prima rerum materię de qua in primo libro naturalis auſcultationis Ariſt. artificioſiſſime pertractauit: plurimum etiam ad ſcientiam naturalem confert ipſius cognitio, quum in ipſomet eius diſciplinæ limine idem clara voce teſtatus ſit nullam ignoratis naturæ primordijs rerum naturalium cognitionem haberi a nobis poſſe. Hęc ego conſiderans aliquod me operæpretium facturum exiſtimaui, ſi arduas, quę hac de re exiſtunt, quæſtiones, magnasq́; difficultates, quæ negotium faceſſere omnib. ſolent, pro viribus explicare tētauero; & ea, quæ ipſe philoſophando excogitare potui, in commune conferens, alijsq́; expendenda relinquens, niſus fuero veritatem, & Ariſt. de prima materia ſniam (ſi poſſim) reddere clariorem. Erit etiam hęc noſtra contemplatio non inutilis propter alia principia, de quibus ob eorum inter ſe mutuū reſpectum aliqua dicere neceſſarium erit, necnon de methodo, qua nos Ariſt. ad eorum omnium cognitionem perduxit, hæc enim ad plenā primæ materiæ notitiam conſiderare oportebit. Ordinem verò eum ſeruabo, quo in omnibus vti ſolitus ſum, & qui eſt naturæ noſtræ maximè conſentaneus, ea enim quæ faciliora cognitu ſunt, quæve exactiorem, aut faciliorem reddere aliorum cognitionem poſſint, ſemper anteponam, etiam ſi ipſarum rerum naturalis ordo, quo exiſtunt (quod quidē hac in re frequenter euenturū ſcio) alius eſſe videatur. Aliorum ſnias, & dicta in mediū adducere non curabo, niſi quando rem ita poſtulare exiſtimauero, in ijsq́; vtar ea, quæ philoſophū decet, tum libertate, tum ingenuitate: nam & illa, quæ falſa videbuntur, refutare, & quæ vera eſſe putauero, recipere, & approbare, & ſectatorem me aliorum facere nō verebor, vt ſolo veritatis amore ductum me eſſe oēs intelligant, & fateantur.

De duobus principijs contrarijs. *Cap. II.*

QVum prima rerum naturalium principia apud Ariſto. tria ſint, duo contraria, & tertium ſubiectū natura prius contrarijs: ſed qm̄ ignotius offerebatur, & ad eius notitiam neceſſaria erat principiorū contrariorum cognitio, Ariſt. primo loco de contrarijs egit, poſtea verò de ſubiecta materia; ad principia contraria cognoſcenda ſatis fuit inductio, quippeq́; minus abſcondita & faciliora cognitu erant, ad materiam aūt inueniendam efficaciore inſtrō opus fuit, demoſtratione ab effectu, ad quam etiam Ariſt. magno cum artificio, magnoq́; verborum apparatu progreſſus eſt: qui vero dicunt principia cōtraria probari ab Ariſt. demōſtratione a priori in contex. 42. primi libri phyſicæ auſcultationis, ij non bene logicam didicerūt, ſiquidem is eſt ſyllogiſmus quidām Dialecticus, qui nihil demonſtrat, quū ex definitione quidditatiua principij ꝓbet prima contraria eſſe principia rerum, quod eſt petere illud idem, quod probādum erat, vt in logicis libris oſtenſum à nobis eſt, proinde ratio illa vt Dialectica admitti pōt, quæ vt demonſtratiua abſq́; dubio vitioſa eſt. Ratione igitur naturali Ariſt. nulla alia vtitur, niſi inductione; ex ſingulis. n. quę fiunt, colligit hanc vniuerſalem, omne quod fit, ex ſuo cōtrario fieri, & ita cuiuslibet rei principia eſſe duo contraria, vnū recedens vocatum terminum ad quem. Contraria autē appellauit non contrarietate vera, ſed ea oppoſitione, quæ eſt inter habitū, & priuationem; quum. n. omnis generatio ſit tranſitus de non eſſe ad eſſe, & omnis interitus ſit tranſitus de eſſe ad nō eſſe, neceſſe eſt alterum contrarium eſſe nobilius, alterum verò ignobilius; & vnum eſſe habitum quendam, & formam, à qua res hēt vt ſit; alterū verò illius formę priuationē, quę ſignificat non eſſe illius rei cum poteſtate ad formā oppoſitam; & quāuis videatur generatio eſſe trāſitus a forma ad formam, vt ſi ex aqua generetur aer, non enim poteſt aliqua forma recedere, q̄n alia forma accedat, id tū nō eſt per ſe, nec quatenus eſt gn̄atio,

Multorum error 1 tex. 42. 1 Phyſ.

quare per ſe generatur aer ex non aere, per accidens verò ex aqua, accidit.n.illi non aeri, ex quo fit aer, vt ſit aqua. Generari autem & interire dicimus propriè quidem, & abſolutè ſubſtantias, accidentia verò minus propriè, & (vt vocant) ſecundum quid: nam ſi ex aere aqua generetur, aquã fieri ſimpliciter dicimus; ſi verò aqua ex frigida fiat calida, nõ ſimpliciter dicimus aquam fieri, ſed aquã fieri calidam; vnde colligimus eandem mutationẽ in accidentibus vocari poſſe, & generationem, & motum pro varijs conſiderationibus, illam.n.aquę calefactionẽ generationem appellare poſſumus quatenus fit calidum ex nõ calido, formatum ex priuatio; quatenus aũt eſt tranſitus à frigido in calidum, a forma ad formam, & (vt vocant) à poſitiuo ad poſitiuum, eatenus vocatꝰ motus; ideo Ariſt. in 5. lib. Phyſic. diſtinguens gñationem a motu dixit motũ eſſe de ſubiecto in ſubiectum, gñationẽ verò de non ſubiecto in ſubiectum, & interitum de ſubiecto in non ſubiectum, ſumendo ſubiectum pro termino poſitiuo, & non ſubiectum pro termino priuatiuo. Patet igitur principia generationis cuiuſq; rei eſſe duo cõtraria, quia de ratione generationis eſt vt id quod generatur, trãſeat de non eſſe ad eſſe; & de ratione interitus eſt vt id quod interit, tranſeat de eſſe ad nõ eſſe; ſiquidẽ nil aliud eſt generari, q̃ prius non eſſe, poſtea eſſe; & nil aliud eſt interire, q̃ prius eẽ, poſtea vero nõ eẽ.

Mutatio in accidentibus vocari poteſt, & generatio varijs rationibus.

De inuentione primæ materiæ. Cap. III.

COgnitis principijs contrarijs Ariſtot. ad primam materiam inueniendam ita progreſſus eſt; cœpit dubitando oñdere duo contraria ad rerum generationem nõ ſufficere, proinde ſubiectam contrarijs materiam ſtatuẽdam eſſe tanquam tertium principiũ; quæ materiæ probatio Dialectica, & infirma eſt; nam ex facta in contrarias partes argumentatione colligere ſubijciendam eſſe materiã, vt aduerſantia illa argumẽta cõcilietur, eſt probabiliter, ac dialecticè rẽ probare, abſque vlla ex natura rei ducta ratione; propterea eam ab effectu notiore demonſtrare aggreſſus eſt hunc in modum, propoſitũ illi erat oſtẽdere dari primã materiam ſubiectam generationi ſubſtantiali, quandoquidem de ſubiecto mutationis accidẽtalis nullum dubium erat, videmus enim ceram ex infiguratione figuram accipere, & aquam ex frigida fieri calidam; non ita apparet ſubiectum generationis aeris ex aqua, quoniã inſenſile, & abſconditum eſt, & videtur aqua tota interire, & tota aeris ſubſtantia generari ex nulla prçexiſtente materia, ideo Ariſt. ex accidentali mutatione ducit nos ad idẽ cognoſcendum in generatione ſubſtantialem, quum enim tandẽ vſurus eſſet hac demõſtratione ab effectu, vbi eſt mutatio ſubſtãtialis, ibi eſt materia illi ſubiecta, at in corpore naturali eſt mutatio ſubſtantię, ergo in eodẽ eſt materia tali mutationi ſubiecta, vidit Ariſt. minorem quidẽ propoſitionem manifeſtam eſſe, ſed maiorẽ eſſe incognitam, & aliqua declaratione indigere, ideo vt à notioribus ad ignotiora progrederetur, generationem vniuersè ſumptam ante omnia ſibi conſiderandã propoſuit, quum enim id, quod cõmunius eſt, notius nobis ſit, facilius cognoſcitur ſubiecta materia in generatione latiſſimè accepta, quę, & illam, quæ fit ab arte, & illã, quę a natura ſiue ſubſtantiarum, ſiue accidentium communiter amplectatur; quàm peculiariter conſiderata mãteria ſolius mutationis ſubſtantialis: voluit ergo primum inductione probare hanc vniuerſalẽ, in omni generatione ſubiectũ requiritur, & conſiderare cœpit in accidentibus omnibus id eſſe manifeſtum, vt ex eorum cõſideratione idem proportione quadam in ſubſtantijs quoq; neceſſariũ eſſe cognoſceremus, hæc enim eſt vis inductionis demonſtratiuæ, vt ex aliquorũ particularium enumeratione in lucẽ prodeat prędicati cum ſubiecto eſſentialis connexus, vnde cognoſcamus ita eſſe in reliquis, ſemper.n.ex eo ꝙ prędicatio eſt per ſe, licet inferre eam eſſe de oĩ; ſic igitur Ariſt. a gñatione accidẽtiũ progrediens ad eam, quę eſt ſubſtantiarum, tãdem ex his per inductionẽ colligit hanc vniuerſalẽ, in oĩ gñatione neceſſarium eſt ſubiectum, ſub qua deinde ſumit peculiariter de gñatione ſubſtantiali hãc maiorem, vbi gñatio ſubſtãtialis, ibi eſt ſubiecta materia, & facit demõſtrationẽ illã ab effectu, q̃ ſupra memorauimus. Hac methodo inuentam eſſe ab Ariſt. primam rerum materiã in primo lib. Phyſicę auſcultationis eũ librum bene conſiderantibus manifeſtum eſt.

Demonſtratio primæ materiæ.

De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionẽ duci poſſumus, opiniones aliorum. Cap. IIII.

QVæri ſolet quot modis in primæ materiæ cognitionẽ duci poſſimus; ad hoc quid alij dicant, paucis referã, poſtea quid ipſe ſentiã declarabo; plurib. vr̃ Ariſt. multis modis primã materiã manifeſtaſſe, vnus legitur in contex. 8. ſeptimi libri Metaphy. vbi ꝑ negationẽ declarat materiã dicẽs, materia nõ eſt ſubſtantia, nec quantũ, nec quale, nec vlla aliarũ Categoriarũ, ſed horum oium ſubiectũ. Alij vero duo modi leguntꝰ in 1. lib. Phyſic. vnus ꝑ mutationẽ ſubſtantię, quẽ iã expoſuimus; alter ꝑ analogiã, quẽ tangit Ariſt. in cõtex. 69. eiuſdẽ lib. ſed illa analogia nõ eodẽ mõ ab oĩb. intelligitꝰ. Scotus intelligit relationẽ ad formã, vt apud eũ legimus in ſecundo ſententiarum diſtinct. 12. q. 1. ſic etiam Thomas interpretatur in opuſculo trigeſimoſecundo,

Primus modus. *Secundus modus.* *Tertius modus.* *Latinorum error in declaranda analogia.*

& alij

& alij complures latinorum, quum enim actus ſit ratio cognoſcendi, & forma ſit actus, rationi conſonum eſt primam materiam per formam cognoſci. Sed Græci, & alij melius locum illum interpretantes intelligunt analogiam non ad formam, ſed ad ſubiectũ ſenſile mutationis accidentalis, vt enim ſe habet æs ad totum compoſitum artefactum, vt ad ſtatuam, ita prima materia ſe habet ad ſubſtantiam compoſitam; quemadmodum igitur æs antequam fiat ſtatua, non eſt actu ſtatua, ſed poteſtate, ita prima materia antequam formam accipiat, non eſt actu ens vllum, ſed omnia poteſtate; hæc eſt illius loci vera interpretatio, analogia enim eſt proportio, quę quum ſit ſimilitudo rationum, non poteſt eſſe inter duo, ſed eſt inter quatuor, quia ratio eſt inter duo, quare dum duas rationes inter ſe comparamus, & ſimiles eſſe dicimus, quatuor terminos cõſideramus, vel tres, ſi vnus bis ſumatur, & teneat locum duorum, dicimus enim quaternarium ad binarium habere rationem duplam, ſic duodenarium ad ſenarium habere rationem duplam, quum ergo eadem vtrobique ſit ratio, dicimus ita ſe habere duodenarium ad ſenarium, vt ſe habet quaternarius ad binarium, eaq; vocatur analogia; ſic ergo ibi Ariſt. dicit, ita ſe habere primã materiam ad ſubſtãtiam compoſitam, vt ſe habet materia artefacti ad ipſum compoſitum artefactum, & ita per hanc analogiam cognoſcitur prima materia, quia proportione reſpondet ſubiecto mutationis accidentalis. Aliqui tamen locum illum conſiderantes dixerunt Ariſtotelem ibi loqui de cognitione eſſentiæ ipſius materiæ, non de cognitione exiſtentiæ, quũ enim dicat [ita hæc ad ſubſtantiam, & id quod eſt, ſe habet] ſignificat primam materiam iam inuentam vt exiſtentem, & conſiderans ſolam eius naturam inquit eam cognoſci per analogiam, videlicet quod ſecundum ſe nihil eſt actu, ſed omnia poteſtate, ſicuti etiam æs ad ſtatuã ſeſe habet: præterea inquit ibi Ariſt. materiam eſſe [illegible] per analogiam, quare de perfecta materiæ cognitione loquitur, perfecta autem eſt diſtincta, qua cognoſcitur eſſentia, & quid res ſit. Hæc ſunt quæ ab alijs de modis, quibus ad materiæ cognitionem duci poſſumus, dicta inuenio.

Declaratio veræ ſententiæ de cognitione materiæ. Cap. V.

VT pateat quidnam rectè ab alijs dicatur, & quid non recte, ego hac in re ſententiam meam proferam, puto imprimis verũ eſſe id, quod Auer. aſſerit in commentario vltimo primi libri Phyſicorum, quem poſtea multi in hoc ſequuti ſunt, nullã eſſe aliam [*Via, qua cognoſcitur materiã data, vna eſt.*] viam, qua ad primæ materiæ notitiam peruenire poſſimus, niſi illam vnam qua Ariſtot. in illo primo libro vſus eſt, ſumptam a mutatione ſubſtantiali, etenim hoc vno medio oſtendi poteſt primam materiam dari, & nullo alio; vana igitur eſt Auicennæ, & aliorum ſententia, [*Auicennæ, & aliorum error.*] qui putant materiam poſſe alio medio demonſtrari à primo philoſopho, quod enim dicunt aliqui de modo illo, qui hr̃ in contex. 8. ſeptimi Metaphyſicorũ, eſt error manifeſtus, quoniã aliud eſt via ducens ad inuentionem materiæ, [*Declaratio materiæ per negationem qualis ſit.*] aliud eſt via ducens ad cognoſcendã eſſentiam materiæ iam inuentæ, aliud demum eſt ipſius eſſentiæ iam cognitæ ſignificatio & expreſſio per definitionẽ, iam enim in logicis libris oſtẽdimus definitionem non notificare eſſentiam rei latentem, ſed aliquam eſſe methodum, qua quid res ſit notificatũ, idq; eſſe notificatum ipſam definitionem: itaq; negatio, qua Ariſt. in dicto loco vtitur ad materiæ naturam ſignificandã, non eſt via ducens ad materiam cognoſcendã, nec ratione exiſtentiæ, nec ratione eſſentię, ſed eſt potius cõcluſio illius progreſſus, quo eſſentia materiæ notificata eſt, poſtq̃ enim quid ſit materia nobis innotuit, optimè eius eſſentiam eo modo ſignificamus per negationẽ: hoc autem clarius fiet, ſi conſideremus qua via ſit notificata materiæ natura, & eſſentia; hanc viam ego non aliam eſſe puto, quam illam analogiã de qua Ariſt in contex. 69. primi phyſicorum [*Eſſentia materiæ cognoſcitur per analogiam.*] locutus eſt; poſtquam enim materiam dari per ſubſtantiæ mutationem inuenimus, conſideramus eã ita ſe habere ad res, quę ex ipſa fiunt, vt ſe habet æs ad ſtatuam, cuius eſt materia; & quum ratio æris ad ſtatuam nota ſit, inde colligimus quæ ſit ratio primæ materiæ ad res quæ ex ea fiunt; æs enim antequam formam ſtatuæ accipiat, nõ eſt actu ſtatua, ſed poteſtate: quoniam igitur eadem eſt primæ materiæ ratio ad res omnes, quæ æris ad ſtatuam, materia quoque non erit vlla ex rebus actu, ſed omnes poteſtate; hęc eſt definitio materiæ per talem analogiam cognita, quam profert Ariſto. in illo contex. 8. ſeptimi Metaphyſicorum, nec potuiſſet ibi eſſentiã materiæ ita per negationem ſignificare, niſi prius per analogiam prædictam cognouiſſet hanc eſſe materiæ eſſentiã hoc tñ maiore eget conſideratione, & in ſequẽtib. diligentius expendetur; in pręſentia hoc dixiſſe ſatis ſit, illam expreſſionẽ eſſentię materię per negationem, non eſſe viam ducentẽ ad cognitionẽ eſſentię materię, ſed eſſe potius cõcluſionem illius vię, ſic. n. exprimitur eſſentia materię iã à nobis inuẽta, & cognita per analogiã, hoc eſt per proportionalẽ ſimilitudinẽ, q̃ hẽt cũ ſubiecto ſenſili mutationis artificioſę. Ob id optime eos ſenſiſſe arbitror, q dixerũt Ariſt. in illo cõtex. 69. eſſẽtiã materię pcipuè reſpexiſſe, dũ dixit materiã ſciri p analogiã, & ſignificaſſe nullã eẽ aliã viã, qua cognoſci poſſit qd ſit ma-

 teria,

teria, niſi hanc analogiam, quiſquis enim bene verba illa Ariſt. expendat, animaduertet Ariſt. denotaſſe ſolam analogiam ad cognoſcēdam materiæ eſſentiam nos ducere poſſe; idq; rationi conſentaneum eſt, quum.n. materia ſecundum ſe non ſit actu, non pōt per ſe mouere intellectu, ſed ſolum per alia quæ actu ſunt, quorum ipſa ſimilis eſt; quod etiam Plato ſignificauit dicens materiam cognoſci a nobis adulterina quadam cognitione, nec per rectam inſpectionem, ſed per obliquam; dum.n. ſenſilē materiam ſpectamus, ex ea huius quoq; inſenſilis materię naturam iudicamus. Negandū tamen propterea eſſe non puto id, quod illi negant, ēt ad exiſtentiam materię inueniendam fuiſſe vtilem, imò & neceſſariam talem analogiā, quod quidem ita declaro; certum eſt nullum eſſe medium, quo prima materia ignota demōſtretur exiſtere, niſi ſolam mutationem ſubſtantialem per demonſtrationem ab effectu, qua vſus eſt Ariſt. in primo lib. Phyſicę auſcultationis, eaq; eſt ſniā Auer. clara in commentario vltimo illius primi libri, quæ etiam ratione validiſſima comprobatur: niſi.n. interire aquam, & in aerē mutari videremus, nulla rōne cognoſcere poſſemus corpora hæc ex materia & forma cōſtare, ſed ſimplicia penitus eſſe putaremus, ſic hominem, & equum, & reliqua omnia corpora naturalia; ea namque ſi æterna eſſe, & nunquā interire inſpiceremus, ita vt nulla nobis eſſet cognita ſubſtantię mutatio, nullam prorſus cognoſcere poſſemus compoſitionem materiæ cum forma: hanc igitur ex mutatione ſubſtantiæ in aliam ſubſtantiam cognoſcimus, quum enim interire aquam, & ex ea gigni aerem videamus, cognoſcimus neceſſariū eſſe aliquod vtrique ſubſtantiæ cōe ſubiectum, qm̄ in omni accidentium mutatione videmus idem ſubiectum cōe ſubſterni formæ genitæ, & formæ interemptæ, & nullam fieri mutationem contrarij in contrarium ſine aliqua vtriſq; contrarijs ſubiecta materia. Hinc patet vanam eſſe illorum cōſiderationem, qui dicunt materiam cognoſci per formam, ſeu per relationem ad formam, niſi illud idem quod nos dicimus, ſe ſignificare velle fateantur: nam ſi intelligant materiam cognoſci per formam vt aduenientem, & recedentem, dicunt cognoſci per mutationem ſubſtātiæ, quod nos quoque aſſerimus, ſic.n. per formam non prout eſt actus, & ratio cognoſcendi, ſed prout accedit, ac recedit, & prout eſt mutabilis, materiam cognoſcimus; at ſi ſubſtantia omnis naturalis æterna eſſet, dicere per formam quatenus eſt actus materiā cognoſci ridiculum eſſet, per formam.n. cognoſcitur ipſummet corpus, cuius eſt forma, & actus & perfectio, per eam etiam cognoſcūtur accidentia conſequentia, at certè ipſa materia nunquam per formā cognoſceretur, ſi oēs rerum naturalium formæ æternę, & immutabiles eſſent. Quum autem hoc vnum mediū, mutatio ſubſtantiæ, nos in materię cognitionē ducere potuerit, neceſſaria tñ fuit ēt analogia: nā fuit quidem ſola mutatio medium in demonſtratione ab effectu, nec vllo alio medio vti poteramus, attamen illius demonſtrationis propoſitio maior non poterat niſi per analogiam declarari, alioquin ignota manebat; ꝙ.n. vbi eſt ſubſtantiæ mutatio, ibi ſit ſubiecta materia, ignotum offerebatur, & ex accidentium mutatione ab Ariſt. declaratū eſt, vt legimus in contex. 62. primi Phyſicorū, hoc aūt eſt analogia vti, & dicere, vt generatio domus, & gñatio ſtatuæ materiam hñt ſubiectā, ita & animalis generatio & plantę dēt habere materiam, quę ad plantam, & animal eam habeat rōnem, quam hñt lapides ad domum, & æs ad ſtatuam, hoc eſt quæ ſit ſuſtentaculum ipſius mutationis de contrario in contrarium; ſic.n. locum illum interpretatur Auer. ibidē, & hoc pacto ad demonſtrandam materiæ exiſtētiam vtitur analogia: hac eadem vtuntur ēt Arithmetici practici in inueniendo numero aliquo ignoto, trib. enim numeris conſtitutis, quorum primus ad ſcd̄m certam habeat rōnem, quærunt quartū ad quē tertius eandem rōnem habeat; & dicunt, ſi quatuor dant octo, ſeptem quotnam dabunt? & inueniunt dare quatuordecim; ideo aduertēdum eſt nos contrarijs modis analogia vti ad exiſtētiam, & ad eſſentiam materię declarandā: nam in declaranda exiſtentia ſupponimus notā rationem contrariorum ad ſubiectum, & materiam quærimus, ad quam ſit eadem ratio contrariorum de gñe ſubſtantiæ, quod diximus ēt Arithmeticos facere, dum quærunt aliquē numerum ignotum: at in declaranda eſſentia ſupponamus vtrobiq; materiā notam, & quatuor terminos notos, quærimus autem perfectè cognoſcere rōnem primæ materię ad cōpoſitum naturale, eam.n. prius leuiter cognoſcebamus, & in eius diſtincta cognitione conſiſtit cognitio eſſentię materię. Quod verò aliqui dicunt, poſſe primam materiā ſine mutatione probari medio Metaphyſico ſic, datur prius actus, ergo datur pura potentia, vanū eſt; Dialectica.n. & probabilis eſt rō, quę nihil hēt neceſſitatis, ſumitur.n. a loco illo Topico, qui dr̄ ab oppoſitis, nam quum opponantur potentia & actus, relatiuè, ſeu alio mō, vr̄ vno exiſtente neceſſarium eſſe vt alterum quoq; exiſtat; attamen ſi qua eſt relatio actus ad potentiā, ea non eſt cuiuslibet actus, ſed illius tm̄, qui potētiam adimpleat; actus.n. ſubſiſtentes nullam habent relationem ad potentiam; actus verò nō ſubſiſtentes, qui materiam informant, non poſſunt eſſe cogniti, dum materia ignoratur, quiſquis enim materiam neget, is compoſitionem quoq; materię & formę inficiabitur: quare nullius momenti eſt hęc ratio, quę ſumitur ab actu, quòd ſi dicant eius vim in hoc eſſe conſtitutā, quòd

neceſſe

Analogia ſit ad exiſtentiā materia cognoſcendā vtilis eſt.

Error dicētium materiā cognoſci per formam.

Error aliquorum demonſtrādam materiam à Metaph.

neceſſe eſt dari vtrunq; extremum latitudinis entis, vt purum actum, ita & puram potentiã, hoc quoq; infirmum eſt; dicam.n. poſſe quidẽ ſubſiſtere actum purum, at puram potentiam non poſſe ſubſiſtere, ideoq; non dari; rõ igitur nil aliud ꝓbat, niſi dari duo extrema entis ſubſiſtentis, perfectiſſimum, & imperfectiſſimum, quod quidem nemo negaret; dicam aũt perfectiſſimum ſubſiſtens eſſe Deum, imperfectiſſimum vero terrã, vel aliud quidpiam, eaq; eſſe duo extrema latitudinis entis ſubſiſtẽtis: quare patet rõnem hanc non eſſe neceſſariã, ſed probabilẽ, cui aliam ſimilem legimus apud Ariſt. in contex. 37. octaui Phyſicorum ad probandũ motorẽ immobilem; vt plures interpretes eo in loco animaduerterunt. Vt igitur oĩa, quę diximus, paucis colligamus, ſumma hæc eſt, primam materiã dari nullo alio medio oñdi potuit, quam mutatione ſubſtantiæ per demonſtrationẽ ab effectu, ſed eius demonſtrationis propoſitio maior declarata eſt per analogiã, & ſimilitudinẽ quandam cũ mutatione accidentium, quæ ſenſile ſubiectum hñt: deinde inuenta materia, eius eſſentia notificatur per analogiam, q̃ hẽt cum ſubiecto ſenſili mutationis accidẽtalis: hęc demum eſſentia ita per analogiã cognita exprimitur, ac ſignificatur definitione illa per negationẽ tradita, q̃ legimus in contextu 8. ſeptimi Metaphyſicorum. Sed quia diximus analogiã conferre nobis tum ad eſſentiã, tum ad exiſtentiam materiæ cognoſcendã, eſt animaduertendũ non eandem prorſus eſſe analogiam: nam in declaranda eſſentia materiam ſupponimus, & dicimus eã proportione rñdere ſubiecto mutationis accidentalis; at in declaranda exiſtentia ſupponimus mutationem ſubſtantiæ de contrario in cõtrarium, & dicimus eam proportionem reſpondere mutationi accidentali, vt ſicut illa habet ſubiectum, ita & illam habere ſubiectam materiã colligamus.

De duabus primæ materiæ notionibus. Cap. VI.

QVoniam aũt primæ materię conditiones cõſiderãdas nobis propoſuimus, non ſunt ignorandæ duæ illæ, quas vocãt primę materiæ notiones, a Themiſtio declaratæ in 1. lib. Phyſicæ auſcultationis in ſua magna digreſſione; etenim pro diuerſis materiæ notionibus, ſeu conſiderationibus, conditiones quoq; diuerſæ ipſi attribuẽdæ ſunt. Inquit ibi Themiſtius duas eſſe conſiderationes materiæ, vnã abſolutam quatenus eſt ens, quæ prima notio dr̃; alteram reſpectiuã quatenus eſt aliorum principium, quę vocatur ſecunda notio: quemadmodum igitur homini alia attribuuntur quatenus eſt homo, alia quatenus eſt pr̃, ſic etiam materię alia ſunt attributa ſecundum primã eius notionẽ, & pro vt eſt ens, alia uero iuxta ſecũdam notionẽ quatenus eſt principiũ, & refertur ad alia, dum.n. eam ſecundum ſe conſideramus, attribuimus ei negationem oium formarũ, necnon dimẽſiones, & quantitatẽ; in ſecunda verò notione cõſideratę attribuimus priuationem, quę eſt tertiũ principium rerũ naturaliũ, & potentiã recipiendi formas, nã quidquid fit, fit ex materia priuata, & potente formã, qua caret, recipere, quæ poſtea diligentius a nobis conſiderabuntur. Sed hæc, *Argumentatio cõtra primã materia notionem.* quæ de duplici materiæ notione dñr, multis dubia viſa ſunt, & mihi quoq; non paruã difficultatem fecerunt, exponenda igitur breuiter ſunt ea, quæ hinc inde hac de re dici pñt, vt ueritas cognoſcatur, qm̃ ad illa, quæ poſtea tractãda ſunt, hęc cõſideratio non parui eſt momẽti. Primum quidem vr̃ nullam dari primã materiæ, ꝓpterea ꝙ materia non eſt ſpẽs aliqua entis ſubſiſtens, & ab alijs reb. diſtincta, ſed ea tñ ratione eſt ens, quatenus eſt aliorum materia, & principium, ſic.n. non eſt aliquod ens à reb. diſtinctũ, ſed eſt res oẽs poteſtate: qm̃ igit̃ in prima materia rebus oibus ſubijciẽda non fuit naturæ conſiliũ eam vt rem quandã conſtituere, ſed vt ipſarum rerũ principium, & vt id, ex quo oĩa fierent, & conſtarent, non hẽt materia locũ in rebus vt ſpẽs entis, ſed vt pars, ſiue vt principium ſpecierũ entis; vnũquodq; aũt ita eſt conſiderandũ, & cognoſcẽdum, vti eſt; ergo nulla alia datur materiæ conſideratio, ſeu notio, niſi hæc vna reſpectiua prout eſt principiũ rerum. Patet aũt hoc ex alijs rebus, quibus reuera hæ duæ notiones competunt; nã elementorum in ſcientia naturali duplex eſt conſideratio, quia duplicẽ hñt locum in natura: primùm quidem ſecũndum ſe cõſiderata, ſunt ſpẽs corporis naturalis, & ſecundum hanc abſolutã conſiderationem tractãtur in libris de Cęlo: deinde ſunt principia miſtorum, & hac conſideratione reſpectiua poſtea tractant̃ in libris de ortu & interitu: itaq; ſi materię quoq; hę duę conſiderationes cõpeterent, duę ẽt ipſius tractationes extarent, vna abſoluta, q̃ tñ non videmus, altera reſpectiua, q̃ ſolam hẽmus. Pręterea ſi materia ẽt ſecundũ ſe conſiderari poſſet vt ens, eã cõſideraſſet Ariſt. hoc mõ in libris Metaphyſicis; attamen hoc in ijs libris non videmus, quin potius videmus contrariũ; nã definitio materię q̃ legimus in contex. 8. ſeptimi libri, vr̃ ei cõpetere in ſecũda potius notione, q̃ in prima; definit̃ nãq; ibi materia ꝑ reſpectũ, quẽ hẽt ad res oẽs, ſecundum quem dr̃ earũ principiũ: nam inquit Ariſt. eã nec eſſe ſubſtantiã, nec quantum, nec quale, nec vllam aliarũ Categoriarũ, ſed oium ſubiectũ, hoc eſt materiã ex qua oĩa fiũt; dicere enim eã eſſe ſubiectum oium eſt dicere eſſe oĩa ptãte, & ita ibi interpretat̃ Auer. hoc aũt eſt eã eſſe oium principiũ; quare nulla dari vr̃ materiæ cõſideratio in prima notione. In contrariũ *Argumentatio pro prima notione materia.* aũt ita poſſumus argumentari, materia eſt ſubſtantia, ergo habet conſiderationem abſolutã, antecedens legit̃ apud Ariſt. in 1. & in 2. Phyſi-

eorum, & in initio ſecundi de anima, & in ſeptimo Metaphyſicorum; conſequentia etiam manifeſta eſt, nam quęlibet ſubſtantia habet eſſentiam abſolutam, ſi minus, erit de genere relatiuorum, vt patet ex eorum definitione; definiens enim Ariſt. vera relatiua, quæ appellari ſolent relatiua ſecundùm eſſe, dixit, ad aliquid ea ſũt, quorum hoc ipſum eſt eſſe, ad alia quodammodo referri; cui igitur ea definitio competit, id neceſſe eſt verè eſſe in categoria relatiuorum: quamobrem, ſi ipſa materię eſſentia nihil habet abſoluti, ſed notat ſolùm relationem ad alia, nullo pacto tueri poſſumus materiam eſſe ſubſtantiam, vel dicere cogimur aliquam ſubſtãtiam eſſe verè in categoria relatiuorum, hæc autem abſurda ſunt: nam dicere quidem poſſumus aliquam ſubſtantiam habere relationẽ ſecundùm dici, vt caput dicitur eſſe alicuius caput, at non ſecundum eſſe, quia ſi eſt ſubſtantia, neceſſe eſt vt propriam naturã habeat abſolutam, cui poſtea relatio ſuperueniat: ſic igitur neceſſe eſt eſſentiam materię eſſe abſolutã, quo fit vt hoc modo cognoſci etiam materia a nobis poſſit, quidquid enim eſt, cognoſcibile a nobis eſt; itaque materia in prima quoque notione conſiderari, & cognoſci poteſt. Hoc ipſe argumẽto ductus poſt longam cõſiderationem, cognoui veram eſſe Themiſtij ſententiam de duplici materiæ notione, vidíque rationem difficultatis hac in re illam eſſe, quam Themiſtius quoque animaduertit, nempe abſconditam naturam, & debilem (ut ita dicam) entitatem ipſius materię, quum enim propè ad nihil accedere uideatur, licèt ſit aliquid, & ſubſtãtia, non poſſumus niſi magna cum difficultate abſolutam eius naturam comprehendere, nec uidemur ſine relatione ad alia eam poſſe concipere animo ac contemplari; poſſunt tamen illi, qui mediocri ingenij acumine ſunt præditi, ſi efficaciter in ea figant oculos mentis, abſolutam eius naturam penetrare, & apprehendere.

Vera ſẽtentia de prima notione materiæ.

Clarior res fiet, ſi contraria argumenta ſoluerimus. Ad primum reſponſio patebit, ſi ipſum etiam contra Ariſtotelem ita retorqueamus, conſilium naturæ in dando animalibus capite non fuit ut eſſet ſpecies entis, quæ per ſe exiſteret, ſed ſolùm ut eſſet pars animalis, quod uerè eſt ſpecies entis, ergo nulla alia eſt capitis eſſentia, quã quę in illa relatione conſiſtit, eſt igitur caput uerè relatiuum, quod tamen Ariſt. negauit; dicimus igitur caput eſſe ſubſtãtiam ſecundùm ſe, & hac ratione habere naturam abſolutam, hanc tamen ſubſtantiam factam eſſe a natura propter animal, & ut eſſet pars animalis, ideoque nullam dari conſiderationem capitis abſolutam in ſcientia naturali tãquam corporis naturalis, quæ non ſit propter animal, tota enim eſt animalis gratia; per hoc tamen non ſtat quin in ipſa animalis conſideratione ſint cognoſcenda omnia attributa, quæ capiti ut eſt ſubſtantia, & ſine ullo reſpectu competunt, ut caput perfectè cognoſcatur, ueluti eius ſtructura, ac temperies, neque per hoc fiet quin tota eius cognitio animalis gratia quæri dicatur, imò & ipſius animalis eſſe: ſic de materia dicẽdum eſt, etenim cõſilium naturę in ea ſtatuẽda non fuit vt eſſet ſpecies entis exiſtens diſtincta ab alijs, ſed ſolùm vt eſſet pars, & principiũ, & inchoatio omnium entium, ideò tota materię conſideratio eſt propter ſubſtantiam compoſitam, ad cuius plenam cognitionem requiritur etiam vt ipſa materiæ eſſentia ſecundùm ſe cognoſcatur, quemadmodum ad perfectam animalis notitiam requiritur vt caput etiam ſecundum ſe ſumptum abſolutè conſideretur, & cognoſcatur: comparatio autem elementorum cum materia non eſt conueniens, quoniam elementa ſunt etiam corpora naturalia, & ſpecies entis completę ſine vlla relatione ad miſta, quare datur elementorum conſideratio abſoluta, quæ primario eſt propter ſe, non propter miſta; at ipſius materiæ datur quidem cõſideratio abſoluta, ſed ea eſt propter ſubſtantiam compoſitam, & in hoc conſiſtit multorum error, quòd non cognouerunt ſubſtantias à natura conſtitutas propter aliud, conſiderari etiam, & cognoſci abſolutè ſecundum ſe, ita tamẽ vt tota illa conſideratio ſit propter aliud: vbi autem conſideretur ab Ariſt. prima materia abſolutè, in ſequentibus dicemus, dabitur enim poſtea occaſio hac de re fuſius, ac diligẽtius loquendi, vbi manifeſtius fiet id quod modò diximus, materiam conſiderari poſſe non ſolùm in ſecunda, ſed etiam in prima notione

Solutio argumentorũ contra primam notionem.

Inf. c. 13.

his duabus materię notionibus Temiſtius duo materię nomina accommodat, vocatur enim & materia, & ſubiectum, & habet quidem vtrunque nomen relationem ad alia, ſed tamen nomen ſubiecti magis conuenit materię in prima notione acceptæ, nomen autem materiæ nullo modo, ſed ſolùm in ſecũda notione, quia notat reſpectum, & relationem ad formam futuram, & ad compoſitum, quod ex ea generandum eſt, quare includit, & priuationem, & potentiam, & ſignificat materiam quatenus eſt principium aliorum, quod in illa mutari poteſt, & fieri res ſingulæ; at nomen ſubiecti denotat reſpectum ad formam pręſentem, nec ſignificat motum, & dicit naturam quandam diuerſam ab eo, cui ſubijcitur, quare, etſi poteſt ſignificare materiam etiam in ſecunda notione, tamen magis eam ſignificat in prima quia non ſignificat eam vt principium generationis, ſed vt ens quoddam rebus omnibus ſubſtratum. quoniam igitur materia plura habet attributa, quę a nobis cum diligentia ſunt conſideranda, & eorum aliqua ei competunt in prima notione, aliqua vero in ſecunda notione acceptę, nos a facilioribus ordientes ea prius conſiderabimus, quę attribuuntur materiæ

Duo nõia materiæ.

terię in ſecunda notione, deinde verò illa, quę in prima, ſic enim etiam Ariſtot. prius in Phyſicis materiam conſiderauit vt principium rerum naturalium, poſtea in Metaphyſicis de eadem locutus eſt abſolutè, & ſecundum primam eius notionem: attribuuntur autem materię in ſecunda notione acceptę duo potiſſimum, priuatio, & potentia, de his igitur, & quid ſint, & quomodo ad materiam ſe habeāt cum diligentia declarabimus, & primùm de priuatione loquemus, quę non ſolum propter materiam cognoſcenda eſt, ſed ipſa etiam propter ſe, quum ab Ariſtot. ſit numerata in principijs generationis, tanquam tertium principium a materia diſtinctum.

De priuatione, & de priuationis, ac negationis diſcrimine. Cap. VII.

SCiendum imprimis eſt priuationem, quam ſtatuit Ariſt. tertium principium rerum naturalium, & generationis terminū a quo, intentus verò ad quem, non eſſe illā vniuerſalem abſentiam omnium formarum, per quā definitur materia ab Ariſtotele in cōtex. 8. ſeptimi Metaphyſicorum, illa enim eſt pura negatio, non eſt principium, ex quo res fiant, hoc. n. dato ſequeretur omnibus formis vnam numero priuationem opponi; ſequeretur etiā priuationem ęternam eſſe, quæ vtraque in primo libro Phyſicæ auſcultationis negantur ab Ariſtotele; qui ibi docet cuilibet formæ propriam opponi priuationem, ſed non vnā omnibus, inquit enim albū fieri ex non albo, neq; ex omni tamen non albo, ſed ex nigro, vel medio, ſignificans illud non album ſumendum eſſe non vt negationem, ſed vt priuationem, neque eſſe puram abſentiam albi, ſed talem, quæ coniunctum habens aliquem alium colorem notet poteſtatem ad album; in contextu autem octuageſimo ſecundo inquit priuationem in materia interire, idq; eſt cōſentaneum rationi, quia contrarium in aduentu ſui cōtrarij recedere, & interire neceſſe eſt, nec minus priuationem in aduētu formæ, quàm formam in aduentu priuationis. Negatio igitur oium formarum in materia non eſt illa priuatio, quę apud Ariſtotelem eſt tertium principium reru naturalium, & in hoc differunt negatio, & priuatio, quòd negatio eſt pura abſentia formæ, priuatio autem eſt neceſſariò coniuncta cum quadam forma præcedente formam generandam, cui illa priuatio opponitur, & conſtituēte in materia potentiam recipiendi illam formā; vt in Deo eſt quidem negatio albedinis, at nō priuatio, quia non eſt ibi potentia ad albedinē; in corpore autem nigro, vel rubeo eſt priuatio albedinis, nempe abſentia albedinis cum potē-

Priuationis, & negationis diſcrimen.

tia ad illam. Hæc quiſquis conſideret, & illa, quæ de priuatione ab Ariſt. dicuntur in primo libro Phyſicæ auſcultationis, is facile cognoſcet priuationem cuiuſque formæ neceſſario eſſe coniunctam cum alia quadam ſtatuta forma, ſine qua non diceretur eſſe illius formę priuatio, non enim omnis abſentia albi diceretur priuatio albi, ſed illa tantùm, quæ ſit coniuncta cum aliquo alio colore, quod ſignificauit Ariſtot. quando dixit album fieri non ex omni non albo, ſed ex nigro, vel medio. Hoc idem in ſubſtantialibus formis dicendum eſt, priuatio enim formæ humanæ nō eſt quælibet eius abſentia, non enim ea, quæ eſt in lapide, ſed ea, quæ eſt coniuncta cum certa quadam forma, quæ eſt forma humani ſeminis, hæc enim ſola eſt, quæ conſtituit propriam priuationem oppoſitam formæ humanæ, & potentiam proximam ad eam; nam ſi in lapide eſſe diceretur priuatio formæ humanæ, quæ eſt proprium principium generationis hominis, poſſet ex lapide homo generari: ob id quum priuatio ſecundùm ſe ſit nihil, ſignificari ſolet nomine formæ coniunctæ quælibet propria cuiuſque formæ priuatio, quæ alioqui nullum ex ſe nomen haberet; legimus hoc in contextu 62. primi Phyſicorum, vbi Ariſtot. ſignificare volens propriam materiam, ex qua res quælibet generatur (propria autem eſt, quæ habet propriam illius rei generandæ priuationem) dixit generari plantas, & animalia ex ſemine, non enim ſumpſit ibi ſemen, vt conſtans ex matria, & forma, ſed vt conſtans ex materia, & priuatione reſpectu plantæ, vel animalis generandi, quamuis enim ſemen per ſuam formam ſit ſemen, ita vt dicentes ſemen dicamus formam, tamen ibi Ariſtot. non ſumit formam ſeminis vt formam, ſed vt ſignificantem propriam ſibi annexam priuationem formæ animalis, vel plantæ, quidquid enim ſit, ex materia priuata fit. Ex his colligimus dici poſſe abſque vlla abſurditate priuationē illam, quam Ariſt. ſtatuit tertium principiū, & terminū gñationis a quo, eſſe ſubſtantialem formam alteri formæ contrariam, vt priuationem formæ humanæ eſſe formam humani ſeminis, hę namq; ea tantum ratione dicuntur contrariæ, quod ſimul in eadem materia exiſtere nequeūt, & vna alteram pellit, neceſſariò enim forma hominis aduenìens materiæ formam ſeminis pellit, & cum forma ſeminis eſt neceſſariò coniuncta priuatio formæ hominis, & poteſtas proxima recipiendi eam. Hoc certe veriſſimum eſt, ſi ſano modo intelligatur, non enim dicimus formam ſeminis ſecundùm ſe, & quatenus eſt forma, eſſe formæ humanæ priuationem, ſed per quandam neceſſariam comitantiam, quia neceſſariò habet comitantem abſentiam formæ humanæ cum potentia proxima ad eam: itaq; priuatio formaliter eſt abſentia formæ, & eſt nihil,

Priuatio ſemper habet formā aliam coniunctam.

Priuatio eſt quodāmodo forma.

nihil, ſed per neceſſariam comitantiam eſt alia forma, a qua ſolet priuatio cuiuſque rei propria nominari; dicimus enim ex cibis ſanguinem fieri, & ex ſanguine carnem, & ex ſemine hominem, vel plantam, nil aliud per hæc denotantes; quam proprias ſingulorum materias priuatas, ex quibus fiunt. Hoc ſignificauit abſque dubio Ariſt. in contextu decimoquinto ſecundi Phyſicorum, quando dixit priuationem eſſe quodammodo formam, & naturam, iure enim dixit [quodammodo] quia priuatio non eſt eſſentialiter forma, ſed per comitantiam, vt dictum eſt. Hoc etiam ſignificauit Auerroes in ſecundo tractatu epitomes Metaphyſicę capite duodecimo, & hanc eandem ſententiam tribuit Alexandro Simplicius in cōtextu quinquageſimo octauo primi phyſicorum, & eam refutauit, quia ipſam non intellexit, inquit enim Alexandrum dixiſſe priuationem ſignificare alteram formam poſitiuam; aduerſus quam ſententiam ita argumentatur, ſi id verum eſſet, ſequeretur priuationis eſſe aliam priuationem, & illius aliam, & ſic in infinitum; at conſequens falſum eſt, quoniam priuationi opponitur forma, non alia priuatio conſequentia autem patet, quia forma ſeminis eſt priuatio formę hominis ſecundum Alexandrum, atqui forma ſeminis habuit ipſa quoque ſuam priuationem, igitur priuationi opponeretur priuatio. Ego autem miror quomodo Simplicius in hanc Alexandri ſententiam ita ſit inuectus, quum ipſemet in memorato contextu decimoquinto hanc ſequutus ſit, & locum illum Ariſtotelis optimè interpretatus, dicens priuationem eſſe formam quatenus habet aliam formam coniunctam; quare vel ſui immemor fuit, vel Alexandrum non intellexit. ipſius autem argumentum nihil roboris habet, nam forma ſeminis poteſt duobus modis conſiderari, vno modo vt forma, qua ſemen eſt ſemen, altero modo vt reſpicit formam hominis generandam; primo modo dicitur oppoſita priuationi ſuæ præcedenti, non formæ humanæ, quia ſic non eſt priuatio, ſed forma; ſecundo autem modo opponitur formæ hominis non vt forma alteri formæ, ſed vt priuatio formæ; non enim opponitur ei quatenus ſecundum ſe eſt forma, ſed quatenus habet annexam, & comitantem priuationem formæ humanæ; primo quidem modo eſt terminus generationis ad quem, quia ex ſanguine fit ſemen, ſecundo autem modo eſt terminus generationis a quo, quia ex ſemine fit homo; itaque nec forma eſt formaliter priuatio, nec priuatio formaliter eſt forma, ſed per neceſſariam connexionē tum forma eſt priuatio, tū priuatio eſt forma: quū igitur Simplicius ait, forma ſeminis hēt ſuam priuationem, ergo priuationis eſt priuatio, negandum eſt conſequēs quia forma ſeminis habet ſuam priuationem,

Declaratio cōtex. 15. 2 Phyſicorū

Ale. à Simplic. confutatur.

Defenſio Alex.

Solut. arg Simplicy.

quatenus eſt forma, non quatenus eſt priuatio quatenus autem eſt priuatio, non habet priuationem oppoſitam, ſed formam; quare idem diuerſis rationibus eſt forma, & priuatio, & terminus generationis tū a quo, tum ad quem, ſed non eiuſdem generationis: malè igitur à Simplicio carpitur Alexander, cuius ſententia veriſſima eſt, & eam apud ipſum Alexandrum claram legimus in ſecundo libro naturalium quæſtionum capite vndecimo. quoniam autem in eadem materia hęc tria coniuncta ſunt, forma ſeminis, priuatio formæ humanæ, & potentia proxima ad eam, in his nullus eſt ordo temporis, ſed eſt ordo naturæ, nam forma ſeminis eſt natura prior alijs, conſtituit enim tum propriam formæ humanæ priuationem, tum poteſtatem proximam recipiendi formā humanam; quare & amica videtur formæ humanæ, & inimica, amica quidem quatenus facit propenſionem ad formam humanam, inimica verò quatenus conſtituit proprium contrarium formæ humanæ; quo fit vt ipſa forma ſeminis dicatur humanę formę contraria, & hominem ex ſemine fieri ſit apud Ariſtotelem fieri contrarium ex contrario: non ſic dicentur contrariæ forma hominis, & forma lapidis, quia non pellit vna alteram de eodem ſubiecto, nec vbi vna deſinit, incipit altera: hęc enim eſt contrariorum conditio, quam pulcherrimè notauit apud Platonem Socrates in Phędone dicens, contraria eſſe modo quodam inter ſe coniuncta extremitatibus, ita vt deſinente vno incipiat alterum. Ex his colligimus erraſſe illos, qui dixere duplicem eſſe priuationem, vnam remotam, alteram propinquam, in lapide quidem eſſe remotam priuationem formæ hominis, in ſemine verò propinquam: quum enim non contingat vt ex lapide homo fiat, Ariſt. non diceret eſſe in lapide priuationem illam, quæ eſt generationis hominis principium, & terminus a quo, ſed in ſolo ſemine, ex quo immediatè fit homo. Hac igitur ratione contrarietatem præſeferunt forma ſeminis, ac forma hominis, quāquam verè contrariæ non ſunt, nempe quatenus ſimul in eadem materia exiſtere nequeunt, & vna habet coniunctam priuationē alterius, & quando deſinit, incipit altera: non eadem autem ratione eſt forma, & amica, & inimica alteri formæ, ſed inimica eſt ſecundum ſe quia quum ſit forma, non poteſt ſimul cum altera forma exiſtere in materia; amica verò non ſecundum ſe, ſed ratione qualitatum, quas habet coniunctas, hæ namq; materiam illam pręparant ad formam hominis recipiendam; retinet enim ſemen qualitates quaſdā illius animalis, a quo defluit; quę faciunt vt materia nō poſſit aliam formam recipere, quam illius animalis, vel ſemen in elementa diſſoluatur, ſiquid prohibeat animal generari; hoc fortaſſe reſpexit Ariſt. in ſecundo libro

Cōditio contrariorum.

Nonnullorum error de priuatione remota.

bro naturalis auſcultationis, quando dixit in ſemine animalis ineſſe illius animalis naturam, non quidem vt formam, ſed vt arteficem: ſed hæc conſideratio a præſenti loco aliena eſt; ſat eſt ſi ex ijs quæ dicta ſunt, habeamus quòd priuatio, etſi formaliter ſumpta nihil eſt, tamen connotat formam, quæ dicitur forma contraria, idque reſpexit Ariſto. in contextu decimoquinto ſecundi Phyſicorum proponens quæſtionem illam, & inſolutam dimittens, an in generatione ſubſtantiarũ priuatio denotet etiam contrarium poſitiuum formę generandę; nam priuatio, quæ formaliter accepta eſt oppoſitũ formæ ſolũ priuatiuè, notat etiam contrarium poſitiuum quatenus connotat aliam formam coniunctam, ſed quia in formis ſubſtantialibus non eſt vera contrarietas, qualis eſt in accidentibus, ideo Ariſt. ibi iure dubitat an forma poſitiua, quæ cum priuatione eſt coniuncta, ſit verè contraria formæ generandæ, necne, reuera enim non eſt ibi contrarietas, ſed ſimilitudo tantùm quædam contrarietatis. Siquis autem definire priuationem velit, aſſignari ipſius poteſt definitio talis: priuatio eſt contrarium, ex quo recedente res fit, ſiue, priuatio eſt abſentia formæ in materia cum potentia proxima ad eam; vtroque enim modo idem dicimus, nam in eo ex quo res fit, neceſſe eſt ineſſe potentiam proximam ad illam, & in quo ineſt potentia proxima ad rem, ex eo res fit; ſic contrarium formæ eſt ipſa formę abſentia coniuncta alteri formæ, quę hac ratione vocatur contraria. Hinc patet ratio cur priuatio formę humanę appellari non poſſit illa eius formæ abſentia, quæ eſt in lapide, ſicut aliqui dixerunt; oportet enim non ſolum eſſe cum illa abſentia aliquam potentiam in illa materia ad formam hominis, ſed etiam potentiam illam eſſe conſtitutam a forma coniuncta cũ illa abſẽtia, quod quidem de forma lapidis dicere non poſſumus quia nulla ibi eſt particularis propenſio ad formam hominis, ſed ſolum illa vniuerſalis poteſtas, quam materia ſuapte natura habet reſpectu omnium formarum, non quę formã ipſam lapidis conſequatur; igitur illa abſentia humanæ formę non eſt priuatio, ſed potius negatio: hoc ſignificauit Auerroes in commentario decimonono quinti Metaphyſicorum dicens potentiam eatenus eſſe priuationẽ, quatenus eſt præparatio; non eſt igitur priuatio formæ, niſi vbi eſt pręparatio ad eam. Sumitur ex his ratio differentiæ a Themiſtio adductæ in ſua digreſſione inter priuationem, & negationẽ, inquit enim latius patere negationem, quam priuationem, quia negatio nullam qualitatem in materia ponit quatenus eſt negatio, priuatio autem reddit materiam qualem quatenus neceſſariò annexam habet aliam formam, quę materiam afficit; neq; vllo pacto attribui poteſt priuatio ipſi materiæ nudæ & inaffectę, ſed formatæ, & quali, quemadmodum dictum eſt: negatio verò, quum nullam formã, nullam qualitatem in materia poſtulet, tribuitur primæ materiæ ſumptæ in prima notione abſque vlla alicuius formæ, aut affectionis conſideratione, quando enim dicimus eam eſſe naturam materiæ, vt ſecundùm ſe non ſit ſubſtantia, nec quantum, nec quale, nec aliud ens determinatum, hoc eſt vt nullam ſibi formam, ſeu ſtatutam naturam præſcribat, declaramus naturam materię per negationem, non per priuationem; quin potius repugnat naturæ priuationis vt ſit abſentia vniuerſalis omnium formarum: qua in re multi decepti ſunt, qui priuationem à negatione diſtinguere neſciuerunt, in quo errore videtur fuiſſe Plotinus in quarto libro ſecundę Enneadis capite decimoquarto, dum Platonẽ tueri nititur ab obiectione Ariſtotelis, quum enim Ariſtot. Platonem reprehẽdat quòd materiam cum priuatione confuderit, quaſi idem ſit non ſolum re, ſed etiam ratione, Platonius oſtendere volens materiam & priuationem idem eſſe etiam ratione, inquit materiam definiri per infinitum, & hoc ſignificare priuationem, proinde priuationem eſſe ipſammet eſſentiam materię: ſed vel cæcus videre poteſt hanc non eſſe priuationem illam, de qua Ariſt. in primo libro phyſicę auſcultationis loquitur & quam ſtatuit tertium principium rerum naturalium; ſed eſſe negationem vniuerſalem omnium formarum, per quam ipſe quoque Ariſt. in ſeptimo libro Metaphyſicorum materiam definiuit, vt etiam cenſuit Themiſtius in ſua digreſſione prędicta, & Alexander ſecundo libro quæſtionum naturalium capite ſeptimo: quare manifeſtum eſt Plotinum in ambiguo laboraſſe, & pro priuatione negationem ſumpſiſſe, idque eſt clariſſimum cuique cum librum legenti, quare tota ipſius aduerſus Ariſtotelem diſputatio inefficax, & vana eſt. Quid igitur ſit priuatio, quæ eſt tertium principium generationis, manifeſtum eſt. De forma vero prout eſt principium corporis naturalis nil dicẽdum relinquitur pręter illa, quę dicta ſunt, eſt enim terminus generationis ad quem, ex quo tamquam actu, & perfectione, & ex materia res conſtat, vberius autem de ipſa loquitur diuinus philoſophus, ideò pauca de hac dicũtur ab Ariſtotele in primo libro Phyſicę auſcultationis; in ſecundo autem plura quidem de forma, ac de materia dicuntur, quatenus reſpiciunt motum, & appellantur nomine naturę: ſed hęc eſt alia conſideratio, ideo in pręſentia dimittatur.

Declaratio contex 15. 2. Phyſic.

Priuatio nis defini tio.

Plotini error in nõ diſtinguenda negatione à priuatione.

De priuatione ad materiam relata. *Cap. VIII.*

PRiuatione declarata conſiderandum eſt quomodo ad materiam ſe habeat priuatio nempe an ſit de eſſẽtia ipſius materię, an materię accidat; agi hac de re Themiſtius in ſua digreſſione,

greſſione,& ad vtramque partem argumentatur: primum probat priuationem non eſſe de eſſentia materiæ hunc in modum; ſi priuatio eſſet de materiæ eſſentia, materia in aduentu formæ interiret, quum priuatio tunc intereat, vt pote contraria formæ. Quod autem ſit de eſſentia materiæ ita probat, eſſentia materiæ in poteſtate conſiſtit, ipſa igitur poteſtas eſt de eſſentia materiæ, at cum poteſtate eſt neceſſariò coniuncta priuatio, non enim diceretur habere poteſtatem, niſi careret actu, itaque etiam priuatio eſt de eſſentia materiæ. Ad ſoluẽdam hanc difficultatem diſtinguit Themiſtius duas materiæ notiones, quas ante declarauimus, & tandem inquit priuationem non eſſe de eſſentia materiæ, nec in prima, nec in ſecunda notione acceptæ; in prima enim notione materia nec formam, nec compoſitum reſpicit, ſed eſt natura quędam abſoluta, quare nullam habet potẽtiam, proinde nec priuationem; illa namque vniuerſalis abſentia omnium formarum non eſt priuatio, ſed negatio, quę non eſt quidem ipſa materiæ eſſentia, ſed per eam tamen eſſentia materiæ declaratur; quæ propter exilem, & abſconditam eius naturam declarari aliter nequit: in ſecunda verò notione accepta materia habet quidem potentiam, & priuationem, & priuatio eſt ei neceſſaria ad generationem, nõ eſt tamen de eius eſſentia; quod enim ſit ei neceſſaria patet, quia niſi materia eſſet priuata, nihil ex ea generaretur, niſi enim priuationem formæ haberet, neceſſariò formam ipſam haberet, iam igitur res eſſet, quare nullum haberet locum generatio: attamen non eſt materiæ neceſſaria priuatio tanquam de ipſius eſſentia, ſed tanquam natura quædam alia alij naturæ accidens, habet enim materia poteſtatem recipiendi æquè formam, ac priuationem quocirca vtraque materiæ accidere dicitur, & extra eius eſſentiam eſſe, quum intereat vtraq; in materia, & materia ſine vtralibet eſſe poſſit: eſt igitur priuatio tanquam accidens materiæ, accidens tamen neceſſarium, nec abſolute neceſſarium, ſed propter generationem, quacũq; enim priuatione conſtituta poteſt materia eſſe ſine illa, attamen neceſſarium eſt, vt materia illam priuationem habeat, ſi ex ea debeat res illa, cuius eſt priuatio, generari, neceſſariũ enim eſt vt quidquid generatur, generetur ex materia priuata. Sed quę de poteſtate materię a Themiſtio dicuntur, egent exquiſitiore examine, & poſterius conſiderabuntur; illa verò, quę de priuatione dicit, vera & manifeſta ſunt, quum enim priuatio apud Ariſtotelem ſit tertium generationis principium a materia diſiunctum, nõ poteſt ipſius materię eſſentiam conſtituere; quod Ariſt. ex eo oſtendit, quod materia ſeruatur in re genita, nec vnquam interit; priuatio autem in aduẽtu formæ recedit, quare aliud eſt terminus generationis a quo, aliud eſt ſubiectũ commune vtriuſq; termini deferens mutationem; dicere autem priuationem eſſe neceſſariã materię propter generationem nil aliud eſt, quam dicere materiam eſſe quidẽ generationis principium, at non ſolam, ſed alia quoq; principia poſtulari, ſine quibus ex ſola materia nihil generaretur, præſtant enim ſingula propriã operam, ſed ſingulum requirit operam aliorũ, quare omnia principia in generatione requirũtur: eadem autem ratione dicere poſſemus materiam eſſe neceſſariam priuationi propter generationem, quoniã ex priuatione ſine materia nihil fieret; ſic neceſſaria eſt materia formæ, & forma materiæ, nullum tamen horum principiorum eſt de eſſentia aliorum; quæ igitur de priuatione a Themiſtio dicuntur, manifeſta ſunt. Ex his autem, quę de priuatione diximus, corollarium quoddam colligimus, quod licèt videatur implicare cõtradictionẽ, veriſſimum tamen eſt: prima materia, ex qua res omnes naturales generarentur, debuit eſſe ἄποιον, hoc eſt omni qualitate, & omni forma carens; debuit etiam eſſe affecta, & formata, & qualis; nam diuerſa reſpiciendo verum eſt vtrumq; dũ enim materiam in prima notione ſecundum ſuam eſſentiam conſideramus, dicimus eam eſſe ἄποιον, nõ quòd ita ſine vlla affectione exiſtat, ſed quia in eius eſſentia nulla forma, nulla qualitas ineſt; ſic enim ſolam materię eſſentiam ſpectamus; & quamuis ſemper formata, & qualis exiſtat, dicimus tamen omnẽ formam, & omnem qualitatem eſſe extra materię eſſentiã, quę nullam includit affectionem, & ne potentiam quidem ipſam, vt poſtea dicemus: at ſi materiã in ſecunda notione, & vt principiũ eſt ſumamus, oportet eam eſſe formatam, & qualem, quia neceſſe eſt ineſſe ipſi priuationem, & potentiam, ſi debeat ex ea quippiam generari; priuatio autem habet neceſſariò coniunctam aliam formam, ita vt modo quodam forma vocari poſſit, ſicut eam Ariſt. appellauit: ex materia igitur nuda, & penitus inaffecta, ſi daretur, nil generari poſſet, neq; enim apta eſſet ad ſuſtinendã actionem agentis, neque haberet priuationem quam ipſi ad generationem neceſſariam eſſe cum Themiſti diximus.

Priuatio non eſt de eſſentia materia.

Quomodo priuatio ſit neceſſaria materia.

Materia dět eſſe affecta, & non affecta.

Et materia nuda nihil poſſe generari.

De potentia materiæ quid ſit. Cap. IX.

POſt priuationem conſideranda eſt materiæ potentia, quæ nunquam a priuatione ſeiungi videtur, de hac duo declaranda proponuntur, vnum quid ipſa ſit, alterum verò quomodo ad materiam referatur, videlicet an ſit de eſſentia materiæ, an inſit ei vt accidens. Vt videamus quid ſit potentia, diſtinguendæ ſunt imprimis nominis ſignificationes: potentia duplex eſt, vt ex Ariſtotele colligimus quinto Metaphyſicorum

Potẽtia duplex.

contextu

contextu decimoſeptimo, & nono Metaphyſicorum ſecundo, vna actiua, altera paſſiua, ad quarum alteram reduci omnem potentiam neceſſe eſt, aut enim dicimus agens poſſe agere, aut patiens poſſe pati: tribuimus quidem etiã effectibus potentiam, non tamen ab his duabus diſtinctam, dicimus enim effectum eſſe poteſtate, quando nondum eſt actu, eſſe tamen poteſt, quia eſt in potentia actiua agentis, & in potentia paſſiua materiæ, quare tunc nil aliud ſignificamus, quam dari cauſas, à quibus produci poteſt.

Vtraq; potẽtia ſumitur duobus modis.

Sciendum præterea eſt vtrãq; potentiam ſumi duobus modo, vt Ariſtot. docet in libro de interpretatione, propriè nanque ſumitur pro illa potentia, quæ præcedit actum tanquam illi oppoſita, & ipſo adueniente interit: impropriè autem quandoque ſumitur, & (vt inquit ibi Ariſtot.) æquiuocè pro illa potẽtia, quæ eſt ſimul cum actu, vt ſi dicamus Cœlum poſſe moueri, & Deum poſſe mouere, impropriam enim eſſe hanc acceptionem patet ex ipſis effectis, nõ enim dicimus effectum eſſe poteſtate, niſi quando non eſt actu, quare etiam materia, & agẽs tunc propriè dicuntur habere potentiam, quando non habent actum ſiue patiendi, ſiue agendi. Nos in præſentia loquimur de ſola potentia paſſiua, talis enim eſt materiæ potentia, & de propriè accepta, quæ præcedit actum, materiam enim conſideramus antequam recipiat formam, & quærimus, quum potentiam habeat recipiendi, quidnam ſit iſta potentia: talem enim Ariſtot. quoque in nono Metaphyſicorum conſiderat, & in contextu quinto incipit reprobare ſententiam Megaricorum, qui nullam exiſtere potentiam dicebant, niſi quando eſſet actu, vbi Auerroes inquit, hoc aſſerere eſſe deſtruere omnem potentiam; quoniam exiſtente actu non eſt uera potentia.

Multorum opinio ꝗ potẽtia quid ſit.

Hanc plurimi conſiderantes, & eius naturam ſcrutantes dixerunt eam eſſe, & abſolutum quiddam, & reſpectiuum, ſed vt abſolutum non diſtingui ab ipſamet materiæ eſſentia, nec eſſe aliquid ipſi materiæ ſuperadditum, niſi vt reſpectiuum, & ita potentiam, prout a ſubſtantia materiæ diſtinguitur, eſſe in categoria relationis, & inter potentiam, & actum eſſe relationem realem, non tantùm rationis; hæc enim eſſe videtur propria huius vocis ſignificatio, quæ nil aliud notat, quã quoddam reſpiciens actum. In hac ſententia videtur fuiſſe Auerroes, qui nono Metaphyſicorum, vndecimo inquit potentiam, & actum opponi relatiuè, quod etiam ita oſtendit, quoniam vnum definitur per alterum, quæ eſt relatorũ propria cõditio; hoc idem apud eũ legimus in epitome Metaphyſica tractatu tertio capite 4.

Argumentũ Thomæ.

Thomas autem ad probandũ potentiam materiæ, dum ſumitur pro abſoluto, a ſubſtantia materiæ non diſtingui, hoc argumento vtitur, potentia, & actus ſunt in eadem categoria, atqui actus, quem potentia materię reſpicit, eſt ſubſtantia, ergo etiam potentia debet eſſe ſubſtantia, non eſt igitur niſi materia ipſa.

Opinionis reprobatio.

Hanc ſententiam, & ſi omnium ferè communem, ego probare non poſſum, credo enim poteſtatem omnem tam agendi, quàm patiendi eſſe in categoria qualitatis in ſecũda ſpecie, quum enim in ea poſuerit Ariſtot. potentiam naturalem, nec vlla detur alia potentia præter actiuam, & paſſiuam, oportet aut vtranque, aut alteram conſtituere ſecundam ſpeciem qualitatis, legentibus autem ibi Ariſtotelem patet ipſum in illa ſpecie locare tam agendi, quam patiendi potentiam, omnem igitur potentiã cenſuit eſſe in ſecunda ſpecie qualitatis.

Omnis potẽtia eſt in ſecũda ſpecie qualitatis.

Huic ſententiæ videntur quidem nonnulli recentiores ſubſcripſiſſe, ſed neque eam firma ratione comprobarunt, neque omnino in ea perſiſtere viſi ſunt, quum modò dixerint potentiam materię eſſe qualitatem ſecundæ ſpeciei, modò eſſe relatiuum, & nihil notare abſolutum ſuperadditum ſubſtantię materiæ, quæ fuit aliorũ communis opinio, vt prædiximus. Nobis igitur nitendum eſt (ſi fieri poſſit) huiuſce rei intima penetrare, & valida ratione veritatem demonſtrare.

Propria opinio.

Primùm quidem dicere aliquis fortaſſe poſſet Ariſtotelem in capite de qualitate non abſolutè omnem agendi ac patiendi potẽtiam in ſecunda ſpecie collocaſſe, ſed ſolùm potentiam facilè agendi, & potentiam nõ facilè patiendi, non enim idem eſt currere, ac bene currere. Sed hoc dici non poteſt, quia differentia

Omnis potẽtia eſt in ſecunda ſpecie qualitatis.

ſecundum magis & minus nõ variat ſpeciem, multo autem minus poteſt variare genus, quare ſi potentia benè agendi eſt qualitas, etiã potentia agendi abſolutè debet eſſe qualitas: aſſerit etiam hoc Ariſtot. nono Metaphyſicorum contextu ſecundo, dum diuidit potentiã agendi in potentiam agendi abſolutè, & potẽtiam benè agendi, ſic etiam potentiam patiendi: atqui vel partitur genus in ſpecies, vel declarat eiuſdem ſpeciei differentiam ſecundum magis & minus, & vtrumuis dicatur, in eodem genere ponitur potentia agendi, & potentia benè agendi. Adde quòd potentia refertur ad actum, ergo vt ſe habet actus ad actũ, ita potentia ad potentiam, atqui in eadem categoria eſt actus currẽdi, & actus benè currẽdi, ergo etiam potentia currendi, & potentia bene currẽdi debent eſſe in eadem categoria. Prę terea inquit ibidẽ Ariſt. in definitione potentiæ benè agendi contineri definitionem potentiæ agendi, & in definitione potentię benè patiendi contineri definitionem potentiæ patiendi, ſunt igitur eiuſdem generis potentia agendi, & potentia bene agendi; quando enim duo ita ſe habent, vt vnum ſit de quidditate alterius, neceſſe eſt ea in eodem genere eſſe; eſt autem potentia agendi de quidditate potentiæ benè agendi, ergo ſi vna eſt qualitas, etiam altera debet

in genere relatiuorum, ſed in aliquo alio, mens tamen ea refert, & dicit eſſe alterius, eaque vocatur relatio rationis, vt quum dicimus caput eſſe alicuius caput; & in hac relatione euenit vt vnum dicatur ad aliud, nec tamen è conuerſo illud ad hoc, qua de re loquitur Auerroes in epitome Metaphyſica tractatu primo dum agit de relatione. Dico igitur Auerroē ponentem potentiam, & actum inter relatiua, non intelligere aliam relationem, quàm ſecundùm dici, & ſumere latè atque impropriè nomen relationis, vt etiam ſumit in Epitome Metaphyſica tractatu tertio capite quarto, vbi dicit hanc relationem eſſe in omnibus prædicamentis, & fieri ab anima, ita vt ſi anima, non eſſet hęc quoque relatio non eſſet: Ariſtotele quoque in contextu ſexto primi libri de anima dicit potentiam, & actum amplecti omnes categorias, & in omnibus locum habere; & ibi Auerroes inquit eſſe differentias entis, quoniā quęlibet categoria diuiditur per potentiam, & actum; at ſi eſſent verè relatiua, non poſſent eſſe in omnibus generibus, neque etiam eſſet cōueniens ſumere vera relatiua vt differentias diuidentes aliquod genus, ſumitur enim relatiuum in definitione ſui correlatiui, at differētia non poteſt ſumi in definitione alterius oppoſitæ differentiæ. Patet igitur Auerroem exiſtimaſſe potentiam, & actum eſſe relatiua ſecundùm dici, & habere relationem non realem, ſed rationis, quum fiat ab anima, ideoque hanc relationem nō eſſe reciprocam, refertur enim potentia ad actum, ſed non actus ad potentiam. Sunt etiam notanda Auerrois verba loco prædicto, quæ ſunt hæc [actus & potentia quamuis ſint oppoſita, ſunt tamen ex relatiuis] nam dictiones illę aduerſantes, quamuis, & tamen indicāt alio modo eſſe oppoſita, quā relatiuè, quamobrem alijs quoq; in locis, quādo Auerroes ait ea eſſe oppoſita, non intelligit relatiuè, ſed aliquo alio modo. Sententia igitur mea eſt, potentiam materiæ ſumi, & pro abſoluto, & pro reſpectiuo, non ita tamen, vt ſumpta pro abſoluto ſit idem, quod ipſamet materia, ſed ſit qualitas diſtincta ab eſſentia materię cui ſuperuenit relatio rationis, qua mēs noſtra eam refert ad actum, ſed non actum ad potentiam, vt iam oſtenſum eſt. Argumentum autem Thomę, quo probat potentiam ſumptam pro abſoluto eſſe ipſammet materiam, debile eſt, abutitur enim illa propoſitione Ariſtotelis potentia, & actus in eodem genere ſunt, quæ uera quidem eſt dum potentiam, & actum attribuimus effectui, nā homo, qui nunc eſt actu, & antea erat poteſtate, nō ſolùm genere idem eſt, ſed etiam numero; ſic quęlibet alia res eſt eadem numero dum poteſtate eſt, quæ poſtea fit actu; ſed hoc minimè verum eſt, ſi potentia ſecundùm ſe, & formaliter accipiatur, quantitas enim per accretionem acquiſita actus quidam eſt, ad quem res aucta poteſtatē prius habebat, illa tamen poteſtas non erat quantitas, neque eſt ipſum ſubiectum potens, illud enim eſt ſubſtantia; quum igitur actus quātitatis ſit quantitas, potētia tamen ad eum non ſit quantitas, etiam potentia materiæ poteſt eſſe qualitas, licèt actus, quem reſpicit, ſit in categoria ſubſtantiæ vel in aliqua alia; dicere quidē poſſumus potentiam ratione priuationis cōnotatæ eſſe per quandam reductionem in eo genere, in quo eſt habitus oppoſitus, at certè ipſa aptitudo nil aliud eſt, quam qualitas ſecundę ſpeciei, quemadmodum dictum eſt: quæ vero pro Thoma ac de re dicuntur a Iauello in ſua prima quęſtione noni Metaphy. ita leuia ſunt, vt commemorari non mereantur.

Solutio arg. Thomæ.

De duplici materiæ potentia. Cap. X.

NAtura potentię ita declarata, antequam cōſideremus an ſit de eſſentia materię, necne, diſtinctionē noſſe oportet tùm duplicis eſſentialis, tùm duplicis potentię, quę primę materię attribui ſolet. Eſſētiale ſumitur duob. modis, vt Auer. docet in commentario trigeſimoprimo primi Poſteriorum alia nāq; ſunt attributa eſſentialia vt eſſentiam ſubiecti conſtituētia, alia verò vt ſubiecti eſſentiam conſequentia; idem alijs verbis dicamus, alia de ſubiecto prędicātur per ſe primo modo vt rōnale de homine, alia per ſe ſecūdo modo, vt riſibile de homine, ideo accidentia propria vocantur eſſentialia non vt eſſentiam ſubiecti conſtituentia, ſed vt eam conſequentia. Potētia verò materię duplex eſt, vna vniuerſalis, altera particularis, & eſt ſatis trita, & vulgata diſtinctio: potentia vniuerſalis eſt propēſio materiæ ad oēs formas indiſtinctè, ideo dicitur libera, et indifferens ad oppoſita, hęc. n. eſt conditio potentię paſſiuæ vt ſit æquè apta ad vtrumq; oppoſitum recipiendum; hāc indifferentiam multi ſignificare ſolent dicendo potētiam ęquè receptiuam formę, atq; oppoſitę priuationis, ſic loquitur Alexander in ſecundo libro naturaliū quæſtionū capite ſeptimo, & Auerroes primo Phyſicorum cōmentario ſeptuageſimonono: multi etiam eā ſignificant dicendo potentiam recipiēdi oēs formas æqualiter: ſed vtriq; idem dicunt per diuerſa, & eandem ſignificant materię potentiā, quę vocatur vniuerſalis, iam. n. diximus priuationē eſſe formā quatenus eſt coniuncta cum quadam forma, quę per ſimilitudinem vocatur cōtraria; quamobrē dicere materiā habere potentiā æquè formā hominis, atq; eius priuationē recipiēdi, eſt dicere potentiam recipiēdi formā hoīs, & formā ſeminis, ſeu formā hoīs, & formā cadaueris; nā duplex ex priuatio, vt ait Simplicius in cōtex. 58. primi Phyſicorū; vna quę formā pręcedit, & eſt terminus genera-

Eſſentiale eſt duplex.

Potentia materiæ duplex.

Priuatio duplex.

generationis à quo;altera,quę formam inſequitur, & eſt terminus ad quem ipſius interitus; & vtraque coniunctam habet aliquam formã; quo fit vt formæ humanæ contraria dicatur, & forma ſeminis, & forma cadaueris, qualiſcunque hæc eſſe ſtatuatur; quoniã igitur quælibet forma locum habet priuationis reſpectu formę aduenturæ, dicere potentiam ad formã & ad priuationem, eſt dicere potẽtiam ad omnes formas; ita Auerroes loquitur in libro ſuo de ſubſtantia orbis capite primo, dum inquit materiam per hanc potentiam vniuerſalem recipere omnes formas, priuationes enim non nominat, quia hæ cum formis contrarijs coniunctę ſunt: & hæc eſt maximè propria loquutio, per quam multa dubia tolluntur, præſertim hoc, quod non leue eſt, quum enim hæc potentia vniuerſalis ſit ille appetitus materiæ, de quo loquitur Ariſtot. in particula octuageſimaprima primi Phyſicorum, eſt enim naturalis propenſio materiæ ad formas indiſtinctè, ideo quemadmodum potentia materiæ æquè eſt ad formam,atque ad priuationem,ita videretur etiam appetitum materiæ æquè ad formam, & ad priuationem dirigi, quod tamen dicendum non eſt,quia priuatio nec bonũ, nec appetibile eſt, quum ſit turpitudo, vt ibi Ariſt. ait.

Dubium

Appetitus materiæ quid.

Solutio.

Sed dubium hoc per ea,quæ diximus,facile tollitur; nam potentia materiæ eſt indifferens ad formam,& priuationem, id eſt ad formã,& ad formam contrariam; & appetitus materiæ ſimiliter,priuationẽ enim materia appetit non vt priuationem,ſed vt alteram formam:quamuis enim ipſa per ſe priuatio non ſit appetibilis eſt tamẽ appetibilis forma cui iuncta eſt; dum igitur dicimus per potentiam vniuerſalem materiam eſſe aptam recipere omnes formas,omnem hac in re difficultatem euitamus,in quam videmur incidere dum dicimus formam, & priuationem. Potentiam hanc vniuerſalẽ manifeſtum eſt æternam eſſe apud Ariſt. qui materiam æternam eſſe uoluit, quum enim non omnes ſimul formas materia recipiat, ſed vnã tantummodo poſt aliam,remanet ſemper in materia poteſtas, & propenſio ad alias formas quas non habet, quare materia nũquam eſt ſine hac potentia vniuerſali.

Potentia vniuerſalis æterna eſt.

Potentia particularis.

Potentia vero particularis ea dicitur, qua materia ita hãc formam reſpicit,vt nõ alias, ſeu magis hanc,quam alias hæc autem potentiæ coarctatio,& determinatio non fit à natura materię,ſiquidem hęc ęquè omnes formas appetit, & apta eſt recipere; ſed fit ab agente ita materiam prçparante ad hanc formam recipiendam, vt non ſit apta recipere alias:fit etiam a forma præſente, ſeu a qualitatibus eam inſequẽtibus, iam enim diximus cum forma humani ſeminis quaſdam eſſe coniunctas qualitates, quæ materiam reddunt magis aptam recipere formam hominis,quã formam lapidis;hęc igitur potentia particularis dicitur, quia reſpicit aliquam ſtatutam formam, non alias. Hanc potentiam non poſſe æternam eſſe manifeſtũ eſt,quia interit neceſſariò in aduentu formæ quatenus eſt particularis potentia illam tantùm formam reſpiciens. Quoniam igitur in materia poteſt vtraq; hæc potentia conſiderari, vtraque cum materia eſt conferenda tum in prima, tum in ſecunda notione acceptã, vt videamus quomodo vtraq; ad materiam referatur.

Potentia particularis non eſt æterna.

Quomodo potentia vniuerſalis ad materiam ſe habeat in prima notione acceptam.
Cap. XI.

TOtam huiuſce rei veritatem ego quidem in tribus dictis conſiſtere arbitror, quę ſigillatim referam, & comprobabo. Primum hoc eſt: ſi prima materia in prima notione, & ſecundùm propriam ſubſtantiam conſideretur, potentia vniuerſalis patiendi nòn eſt ei eſſentialis, vt eſſentiam eius conſtituens, ſed eſt ei eſſentialis vt eſſentiam conſequens; priorem huius dicti partem probare facile eſt, nullum enim accidens poteſt eſſe de eſſentia alicuius ſubſtantiæ, atqui potentia eſt accidens, materia verò ſubſtantia, ergo potentia non poteſt eſſentiam materię conſtituere: ſed illud annotare debemus, eſſentiam materiæ quandoque nomine potentiæ ſignificari, ſed tunc non ſumi potentiam pro aptitudine, quæ eſt qualitas, ſed pro materia ipſa, quam imperfectam eſſe ſignificare volentes, potentiam appellamus; ſicut etiam in alijs rebus eſſentiã occultiorẽ ſolemus nomine proprietatis euidentioris ſignificare; at potentia propriè ſumpta pro aptitudine ad formam, quum ſit qualitas, non eſt de eſſentia materiæ. Addo etiã alterum argumentum: materia vocatur apta, & potẽs, hoc autem eſt, habens aptitudinem, & potentiam; ergo non eſt ipſamet potentia, & aptitudo, nihil enim dicitur habere ſe ipſum, nec poteſt de eodem prædicari concretum, & abſtractum. Quòd autem hæc potentia ſit eſſentialis materiæ, vt eſſentiam conſequens, ſicuti riſibile dicitur eſſentiale homini, probatur conſtituto hoc fundamento ſumpto ex Ariſt. 9. Metaphyſic. contex. 2. pati eſt propter materiam, & omne patiens ideò patitur, quia materiam habet, hinc fit vt formę materiales (vt ait ibi Auerroes) patiantur per accidens, nẽpe propter materiam, in qua ſunt, formæ verò à materia abiunctæ ſint omnino impatibiles; idem legimus apud Ariſt. 1. de ortu, & interitu particula quinquageſima; itaq; ſic argumẽtemur, prçter materiam quicquid patitur, propter materiam patitur, ergo ſoli materię per ſe competit pati, neceſſe eſt enim omne tale per aliud reduci ad aliquod per ſe tale, & illud eſt per ſe tale, per

Primũ dictum.

Pati eſt propter materiam.

quod

quod alia ſunt talia; quoniam igitur potentia paſſiua competit alijs propter materiam, competit materię per ſe, vel igitur per ſe primo modo, vel per ſe ſecundo, at non primo, vt modò oſtenſum eſt, ergo ſecundo, quocirca hæc potentia eſt proprietas materię manans ab interna eius natura, quemadmodum ex natura hominis riſibilitas. Hanc ſententiam ſignificauit

Auerroes. Auerroes multis in locis: nam in illo commẽtario ſecundo noni Metaphyſicorum inquit in definitione omnis potentię paſſiuę ſumi potentiam primæ materiæ, indicans primam materiam eſſe reuera primam radicem omnis partibilitatis. In commentario etiã ſeptuageſimonono primi Phyſicorum inquit nec formã, nec priuationẽ eſſe de natura materiæ, ſed vtramq; illi accidere, ipſam autem materiam eſſe quaſi compoſitam ex eſſe & non eſſe; per hæc ſignificans potentiam materiæ liberam, & æquè reſpicientem oppoſita habere eſſentialem connexum cũ natura materiæ, non quod inſit ei per ſe primo modo, non enim dicit abſolutè materiam eſſe compoſitam ex hac potentia ad eſſe & non eſſe, ſed eſſe quaſi compoſitam, quia non includitur hęc potẽtia in natura materiæ, ſed eã conſequitur vt proprietas, proinde ineſt

Quo materia ſubſtãtiatur per poſſe. ei per ſe ſecundo modo. Clarius hoc idem ſignificauit Auer. in 1. cap. lib. de ſubſtantia orbis, quando dixit materiam ſubſtantiari per poſſe, & potentiam eſſe eius differentiam ſubſtantialem; quẽ locum multi perperam intellexerunt.

Expoſitio Genuæ. M. Antonius Genua præceptor meus dicebat Auerroem ſumere potentiam impropriè pro ipſamet materia, & nil aliud ſignificare dicẽdo materiam ſubſtantiari per poſſe, quam imperfectionem naturæ materiæ; ſic etiam Thomas inquit potentiam ſumi pro abſoluto, & ſignificare ipſam materiam; ſic etiam Gandauẽſis potentiam pro ſubiecto potente, & abſtractũ pro concreto: hoc autẽ modo ſumptam potẽtiam certum eſt non ſolùm eſſe de eſſentia materię,

Confutatio ſed eſſe ipſamet materiam. Attamen hæc non poteſt eſſe Auerrois mens in eo loco, quia ſtatim ſubiungit hanc potentiam eſſe diuerſam à natura ſubiecti, quod ſubſtantiatur per ipſam, quare non ſumit potentiam pro ipſamet mate-

Expoſitio aliorum. ria. Alij verò dixerunt Auerroem ſumere materiã in ſecunda notione, quatenus enim eſt principium rerum, eatenus potentia eſt de eſſentia

Confutatio materiæ. Sed neq; hęc interpretatio conueniẽs eſt, quum eum locum legentibus pateat Auer. loqui de materia in prima notione, dicit enim materiam eſſe vnum ex entibus per ſe exiſtentibus, & de eius eſſentia loquitur abſolutè con-

Expoſitio vera. ſiderata. His ergo expoſitionibus reiectis melius eſt vt dicamus Auerroẽ intelligere potentiam eſſe eſſentialem materiæ in ſecundo modo dicendi per ſe, & eius proprietatẽ, per quam natura materię declaratur: quia, vt idem Auer. docet in ſecundo Poſteriorũ commẽtario vigeſimo, & in quarto de Cęlo cõmentario quadrageſimo, ſumũtur quandoq; propria loco differentiarũ ad rei eſſentiam declarandam, quãdo differentię ſunt ignotę: ſic igitur dicit Auer. potẽtiã ſignificare naturã materię, loco differentię conſtituentis; & ne credamus eſſe reuera de eſſentia materię, ſubiungit potentiã eſſe diuerſam à natura materię, quaſi admonẽs eam eſſe proprietatẽ, non differentiam ſubſtantialẽ. Ad hunc ſenſum trahenda ſunt verba Simplicij in contex. 82. primi Phy. dicentis eſſentiam materię conſtitutam eſſe in ipſa potẽtia; ſic ẽt verba Alex. in 2. lib. quęſtionũ naturaliũ capite ſeptimo, quando dicit oẽm formã, & oẽm priuationem accidere materię, quia natura materię eſt conſtituta in potentia receptiua omnium formarum, & oium priuationum; intelligit. n. potentiam eſſe proprietatem, per quã ſumptã loco differentię ipſa materię eſſentia declaratur. Hoc ẽt ſignificauit Ariſt. in particula octuageſima prima primi Phyſic. quando dixit ma-

Appetitus materiæ. teriam appetere formam ſecũdùm ſuam ipſius naturam, is namque appetitus eſt ipſa materiæ potentia recipiendi omnes formas indiſtinctè, quę ineſt materię ſecũdũ eius naturã, quia ipſã inſequitur vt proprietas, quemadmodũ homo dicit̃ eſſe riſibilis ſecundũ propriã naturã, quia propriam naturam hois inſequitur riſibilitas.

Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & eorum ſolutiones. Cap. XII.

Primum dubium. Aduerſus ea, quæ modò dicta ſunt, dubia quędam oriuntur, quæ ſoluere oportet. Primum quidem; ſi potentia vniuerſalis eſſet eſſentialis materiæ in ſecũdo modo dicendi per ſe, in ea inhęreret neceſſariò, & ab ea inſeparabilis eſſe, hoc tamen falſum videtur, nam Themiſtius in ſua digreſſione inquit materiam in prima notione non habere potentiam, igitur potentia eſſentiam materiæ non inſequitur.

Secundum Alterum dubium eſt: potentia opponitur actui, ergo perit adueniente actu, non eſt igitur æterna neq; neceſſariò in materia inhęret, proinde nullo modo eſt illi eſſentialis.

Tertium. Tertium dubium diximus ſupra cum Themiſtio materiam in prima ſua notione eſſe ἄποιον .i. expertẽ omnis qualitatis, ergo non habet potentiam, quia ſi eã haberet, eſſet qualis quum potentia ſi qualitas.

Quartum. Quartũ dubium eſt; non vr̃ verum id, quod diximus, potentiam eſſe materię proprietatem, per quã declaretur natura materiæ loco differentię ignotę, nã Ariſt. 7. Metaphyſic. contex. 8. definit materiã abſq; vlla potentię mentione, igitur etiam ſine potentia natura materię declaratur.

Ad primũ reſponſio aliorum. Confutatio Ad primum horum dubiorum dicunt aliqui Themiſtiũ loqui de potẽtia particulari, hanc. n. materia non habet in prima notione accepta, & hac eadem

 reſpon-

reſponſione ſecundum quoq; dubium ſolui arbitrantur. Attamen difficultatem non tollunt, quia legentibus Themiſtij verba manifeſtum eſt eum negare in materia etiam potentiā vniuerſalem, diſtinguit enim primam materię notionem à ſecunda tanquam abſolutam à reſpectiua, vtraq; autem potētiam notat reſpectum ad actū, ergo ſi materia in prima notione nullum habet reſpectum, nullam etiā debet habere potentiā, nec vniuerſalem, nec particularem itaq; dubium viget. *Reſponſio vera.* Ego aliter dico ſubiectum poſſe abſtrahi mente ab accidente proprio, & eſſentiali, licèt nō reipſa, nā accidens proprium eſt re inſeparabile à ſuo ſubiecto; quāuis enim nō poſſit re ſeparari ab homine riſibilitas, concipi tamen poteſt natura humana non concepta riſibilitate; ſic igitur potentia eſt inſeparabilis a materia, quum eius eſſentiā inſequatur, tamen quum ſit quiddam diuerſum à materiæ eſsētia, vt ait Auerroes in primo capite libri de ſubſtantia orbis, & materia ſit prior natura ſuis proprietatibus, poteſt conſiderari materiæ eſſentia mēte abiuncta a potētia; hoc igitur vult denotare Themiſtius, quando dicit materiam in prima ſua notione non habere potentiam, nimirum ipſam ſecundùm ſe conſideratā materię eſſentiam non includere potentiam, quemadmodum & hominis eſſentia non includit riſibilitatem: hanc eſſe Themiſtij mentē patet ipſius verba conſiderantibus, inquit enim [hęc res, quam vocamus materiam, eſt quoddam ſubiectū, cui accidit in eius natura vt ſit receptaculū oppoſitorū] quū.n. dicat [accidit] denotat potentiā eſſe accidēs materię, quū aūt dicat [in eius natura] ſignificat eſſe accidens eſſentiale, quod hēt cōnexionem cum natura materię: inquit præterea Themiſtius ibidem, non eſſe facile ita materiam, & eius eſſentiam abſolutā abſtrahere mente a potentia, & ab omni reſpectu eſſe tamen poſſibile, ſiquis efficaciter nitatur, & aciem mētis exacuat; ſic autem ſignificat potentiam eſſe reuera inſeparabilem a materia: nam ſi eſſet ſeparabilis, nullo negotio poſſet eſſentia materiæ ſine potentia conſiderari, ipſe tamen inquit eſſe admodum difficile, quia loquitur de mentali abſtractione. *Ad ſecundum.* Ad ſecundū dubium, vt in præſentia concedamus potentiam hanc vniuerſalem opponi actui, hoc enim poſtea diligentius expendetur dicimus tamē eam non opponi huic formę, vel illi, ſed vniuerſo generi formarum materialium; *Potentia vniuerſalis non opponitur formæ* ob id quum materia non poſſit ſimul recipere omnes formas, ſed vnam poſt aliam, ſequitur non poſſe vnquam impleri totam hanc materiæ potētiam, proinde nec interire vnquam, quoniam in materia habente hanc formam ſeruatur potentia recipiendi alias omnes: neque eſt quòd aliquis dicat in omnibus ſimul ſumptis materiæ portionibus ineſſe actu omnes formas; ſiquidem nunc de eſſentia materiæ loquimur, quamobrem ea, quæ de ipſa dicimus, cuilibet etiam portioni competere debent, & nullum in hoc diſcrimen eſt totius materiæ, & partium, totam enim materiam habere omnes formas eſſet ita habere, vt tota à qualibet forma informaretur, proinde, & portio quælibet ab omnibus ſimul formis, non vt pars vnam formam haberet, & alia aliam, per hoc enim non interit potentia, ſed æterna ſeruatur in omnibus materiæ portionibus, quoniam in qualibet portione eſt vna tantùm forma, & potentia ad alias omnes; quare eſt a materia inſeparabilis hæc potentia vniuerſalis. Præterea vt etiam admittamus illud eſſe habere omnes formas, tamen non eſſet habere omnes indiuiduas, ſed omnes ſecundùm ſpeciem tantùm, maneret igitur in materia poteſtas recipiendi ſaltem alias indiuiduas poſterius aduenturas, non igitur interit potentia vniuerſalis. *Ad tertiū.* Ad tertium dicimus duplicem eſſe qualitatem vnam quæ reſtringit, & coarctat materiam ad ſtatutam, ac certam alicuius rei naturam; alteram verò, quæ nullam coarctatiouem materiæ facit: quando igitur Themiſtius, & Alexander dicunt materiam ſecundùm propriam naturam eſſe ἄποιον, quod etiam ex Ariſtotele colligimus in contextu quinquageſimoquarto primi Phyſicorum, intelligunt expertem earum tantummodò qualitatum, quę materiam coarctent, atque determinent: cuius ratio eſt, quoniam omnes formæ, & omnes qualitates certam entis naturam determinantes continentur ſub obiecto adæquato primæ materię, quo fit vt nulla harū poſſit eſſe eſſentialis materiæ, neq; vt conſtituens, neq; vt cōſequens, nulla.n. determinatio poteſt inſequi naturā materiæ: quod ſi aliqua forma ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, comprehenſa ſub obiecto adęquato primę materię eſſet ipſi eſſentialis, nō poſſet amplius materia aliquam aliam recipere quoniam intus apparens prohibet alienum, vt dicitur in quarto contextu tertij libri de aia, quam rē optimè declarat Plotinus in quarto libro ſecundæ Eneadis capite octauo: ſed qualitas, quę materiam non coarctet, neque ad aliquam certam naturam reſtringat, non continetur ſub obiecto adæquato primæ materiæ, ideo poteſt abſque vlla repugnantia attribui materię vt eſſentialis, nec reddit eam qualem illa qualitate, quam oēs philoſophi reſpexere; qui materiam ἄποιον eſſe aſſeruerūt: huiuſmodi qualitas eſt potentia hæc vniuerſalis, quæ tantū abeſt vt materiam coarctet ad aliquam certam naturā, vt potius eā reddat liberam, & aptam ad omnes indiſtinctè recipiendas. *Ad quartū prima reſponſio.* Ad quartum ſumptum ex contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorū reſpondere poſſumus eam nō afferri ab Ariſt. vt definitionem materię, neq; .n. eius conſiliū ibi eſt materiam definire, ſed ſolùm dubitandi gratia oſtēdere materiam eſſe rei eſſentiam, quod

poſtea

Confutatio reſponſionis.

poſtea reprobaturus erat, & oſtenſurus eſſentiam eſſe formam: at quoniam illa, quæ ibi dicuntur de materia, dicuntur ad modum definitionis, & ab Ariſtotele vt vera proferuntur, & ita ab omnibus vt vera recipiũtur, etſi conſequens, quod inde infertur, materiam eſſe rei eſſentiam, falſum eſt, ideò nos quoque eam vt definitionem quandã materiæ recipientes aliter ſoluere dubium hoc debemus.

Reſponſio aliquorum

Videtur nõnullis cum Auerroe dici poſſe Ariſtotelem in ea definitione non omiſiſſe potẽtiam, quod. n. Ariſtot. dicit [eſt enim quiddã, de quo ſingula horum prędicantur] Auerroes ita videtur interpretari, vt dicat his verbis ſignificari potentiam recipiendi omnes formas, quandoquidem non alia ratione eſt ſubiectũ, quam per potentiam patiendi:

Confutatio

attamen ea neq; Auerrois mens eſt, neque Ariſtotelis, Auerroes enim non illa prędicta verba Ariſtotelis interpretatur, ſed declarat alia pręcedentia, quum enim Ariſt. dicat materiam non eſſe quid, nec quãtum, nec quale, nec aliud vllum ex decem generibus, Auerroes ad horum verborum declarationem quaſi rationem adducẽs inquit [quoniam eſt in potentia omnia iſta, vt dictum eſt in Phyſicis] quę verba profert Auerroes ex ſeipſo, non vt cõtenta in definitione Ariſtotelis, ipſe verò Ariſtot. abſque dubio in ea definitione potentiam non accipit, ſed eſſentiã materiæ abſtrahit a potentia, & a reſpectu, quum dicat materiã eſſe omnium ſubiectum, cuius eſſentia diuerſa eſt ab eſſentijs omnium rerum; nam dicere materiam habere potentiam ad omnia, eſt potius eam dicere omnia, quam eſſe quid diſtinctum ab omnibus; ergo dicere eam eſſe quoddam ab omnibus diuerſum, eſt non conſiderare potentiam: dubiũ igitur viget, & a nobis aliter ſoluendum eſt.

Reſponſio vera.

Ego puto ſolutionem petendã eſſe ex Themiſtio in ſæpe memorata ipſius digreſſione: quum enim dicat materiã in ſua prima notione non habere potentiam, & dicat difficile admodum eſſe ita materiã concipere animo ſine vllo reſpectu ad alia, non eſſe tamen impoſſibile, ſi quis aciẽ mentis efficaciter intendat, ſignificat vtilem quidem eſſe potentiam ad materię eſſentiam ſignificandam, non eſſe tamen neceſſariam: illi enim qui magno ingenij acumine prędita ſunt, ducentur quidem in cognitionem eſſentiæ materiæ per potentiã, ſed eam poſt ea concipient etiam non conſiderata potentia, & in ſua prima notione abſque vllo reſpectu ad alia: illi verò, qui non ita valẽt ingenio, non poterunt quidem materiæ eſſentiam complecti ſine potentia, qua reſpicit formas, & vtẽtur potentia loco differentiæ, poterunt tamen non ignorare potentiam eſſe accidens, cui ſubeſt ipſa materię natura ab illo accidente diſtincta, licẽt naturam illam vt abſolutam, & ſine illa potentia concipere nequeant, adeo vt, ſi per potentiam definiant materiam, intelligant ſe ſumere potentiam loco differentiæ, quam penetrare cognitione non poſſunt: vnde colligimus neceſſe eſſe ad primæ materię cognitionẽ hoc ordine progredi, vt primo loco eam cognoſcamus vt materiam, hoc eſt in ſecunda notione, & prout refertur ad alia, poſtea verò, ſi poſſimus, ad primam quoque eius notionem perueniamus, & eius ſubſtantiam abſque vllo reſpectu contemplemur: quocirca in primę materię inueſtigatione primus labor eſt philoſophi naturalis, qui non alio modo eã cognoſcit, quàm vt principium generationis corporum naturalium, atque etiam vt modo aliquo principium motus & quietis in eiſdem corporibus:

Quatuor conſiderationes primæ materiæ.

duæ aliæ ſuperſunt primæ materiæ conſiderationes ad primum philoſophum attinentes, vna quatenus eſt principium quoddam, & pars ſubſtantiæ compoſitæ, non conſiderata ipſius generatione, quæ conſideratio habetur in ſeptimo & octauo Metaphyſicorum, nec poteſt eſſe ſine potentia: nam docere non poſſumus ex forma vt eſſẽtia, & ex materia vt vehiculo neceſſario vnũm compoſitum exiſtere, niſi cognoſcamus materiam habere potentiam naturalem, qua reſpicit formam, quę eſt actus, & ita ex poteſtate, & actu vnum fieri: altera eſt cõſideratio materiæ abſoluta, de qua modò loquebamur, quã etiam attigit Ariſt. in illo ſeptimo libro in loco prædicto: ſed pauca de hac erant dicenda, quoniam res ita ſunt a Philoſopho cognoſcendæ, vt ſecundùm naturam ſunt, materia prima eſt in rerũ natura non vt ſpecies entis, ſed vt principium, & vt materia ſpecierũ entis, quia ſi conſilium naturæ ſpectemus, materia eſt propter alia, non propter ſe, ſicut etiam antea dicebamus; de materia igitur agit Ariſt. in prima philoſophia propter ſubſtantiam compoſitã, dum de huius eſſentia loquitur, tãgit tamen ibidem etiam naturam materiæ abſolutam, idq; facit in cõtextu illo octauo ſeptimi libri, vbi hoc notare debemus.

Quomodo de materia prædicẽtur res omnes, & quomodo negẽtur.

res omnes poſſe de materia prædicari vt poteſtate, at non poſſe vt actu, poteſt enim & affirmari, & negari materiam eſſe res omnes, affirmari quidem vt poteſtate, negari autem vt actu; ſed huiuſmodi affirmatio declarat materiam in ſecunda tantùm notione, & in reſpectu conſideratam: ideo nullam eius mentionem fecit Ariſtot. in ea definitione, ſed ſolius negationis, qua dicimus materiam nullum eſſe ex entibus, hac enim negatione ſignificat ibi Ariſtot. primæ materiæ naturam in prima notione, quum dicat eam eſſe quiddam diuerſum a rebus omnibus; ſed ne crederemus materiam nihil eſſe niſi hanc rerum negationem, quum difficile ſit eius naturam aſſequi, ideo ſubiungere ibidẽ voluit materiam non ſolùm non eſſe aliquam ex rebus, ſed neq; eſſe earum negationes (quod eſſet eſſe nihil) vt inde cognoſceremus huic rerum omnium negationi aliquod poſitiuum ſubeſſe, quę eſt ipſa mate

riæ natura, licèt explicatu non facilis, ideò per eam definitionẽ nõ cognoſcimus reuera quid ſecundùm ſe ſit materia, ſed potius quid nõ ſit cognoſcimus tamen eſſe ſubſtantiam quandã ſubiectam omnium rerum naturis, quę ab his, & ab earum negatione diuerſa eſt; cognoſcimus igitur eam eſſe aliquid ſubſtans, & quid illud non ſit, ſed non omnino quid ſit. Per affirmationem verò declaratur materia in ſecunda notione accepta, idq; fit in primo libro Phyſicę auſcultationis, dum dicitur materiam eſſe primum ſubiectum, ex quo res fiunt, ſic enim ſignificatur eam fieri res omnes. Conſiderandum autem id quoque eſt, Ariſtotele in illo primo libro diſtinguere à materia priuationẽ, de negatione autem nihil dicere; contra verò in ſeptimo Metaphyſicorum diſtinguere negationem à materia, de priuatione autem ne verbum quidem facere, propterea quòd materia in prima notione non habet priuationem, ſed negationem tantùm, in ſecunda verò notione priuationem, & Ariſt. in illo octauo cõtextu ſeptimi Metaphyſici materiam in prima tantùm notione conſiderat, in primo autem Phyſico in ſecunda ſolùm. Per hæc igitur ſublata eſt, ni fallor, omnis difficultas.

Quomodo potentia vniuerſalis ad materiam ſe habeat in ſecunda notione acceptam. Cap. XIII.

Secundum dictum. Declarato primo dicto ſecundum ſequitur, quod tale eſt: ſi materia ſumatur in ſecunda notione, & prout eſt principium rerum, potentia vniuerſalis ineſt ei per ſe in primo modo dicendi per ſe, & eſt illi eſſentialis vt rationale homini: huius dicti ratio ſumitur ex verbis Themiſtij in digreſſione prædicta, vbi inquit; alia competunt homini ſecundùm ſe conſiderato, & quatenus eſt homo, alia vt relato ad aliud, & quatenus eſt pater; nam habere filium eſt illi accidens vt homini, idque ſeparabile, ſed eidem vt patri eſt eſſentiale: ſic etiam albedo accidit homini ſecũdùm ſe ſumpto, ſed eſt de eius eſſentia quatenus eſt homo albus ſiquia loc formæ obtinet, qua eſt homo albus, non eſt enim inconueniens quòd accidens ſit de eſſentia ſubſtantiæ non ſecundùm ſe acceptæ, ſed ſecundùm aliquam aliam conſiderationem. Materia igitur ſecundùm ſe, & ſecundùm propriam naturam conſiderata, potentia vniuerſalis eſt accidens eius propriũ, & eſſentiam ipſius conſequens, vt iam demonſtrauimus; ſed conſiderata materia prout refertur ad alia, & vt eſt principium rerum, potentia vniuerſalis eſt eius conditio neceſſaria, tãquam eius naturam conſtituens, quemadmodum eſſe rationis participem eſt conditio neceſſaria homini vt ſit homo, & eius naturam conſtituit; proprius enim modus, quo materia eſt principium rerum naturalium, conſiſtit in hac potentia vniuerſali, qua eſt apta recipere omnes formas, ita vt dicere poſſimus potentiã patiendi eſſe rationem formalem principij materialis; eſſentia enim materiæ eſt ſecundũ naturam prior hac potẽtia vniuerſali, quia ſubiectum eſt natura prius accidente proprio, & eſt tanquam eius cauſa: ipſa verò potentiæ ratio, ſi bene conſideretur, eſt natura prior ratione principij materialis, non enim quia materia eſt principium materiale, ideò habet potentiã patiendi, ſed è cõtrario quia habet potentiam patiendi, ideò eſt principium materiale; potẽtia igitur vniuerſalis eſt veluti forma, & ratio materiæ quatenus eſt materia rerum, hoc autẽ eſt quatenus ad alia refertur vt principiũ: hoc ſignificauit Ariſt. in ſecundo libro de anima, quando dixit [materia eſt δύναμις] nam ſumpta materia, vt eſt principiũ, quomodo ſumit eam philoſophus naturalis, poteſt vocari potentia in caſu recto, quia potentia eſt eius ratio conſtitutiua. Eſt autem animaduertendũ non idem de priuatione, ac de potentia dicendum eſſe: nam priuationem ſumendo eo modo, quẽ declarauimus, priuatio eſt neceſſaria materię propter generationem, non vt conditio materię ad recipiendum, ſed vt terminus generationis a quo, ob id priuatio eſt tertium principiũ diſtinctum eſſentialiter à materia; nam in generatione alio officio fungitur materia, alio priuatio; & proprius eius modus, quo dicitur principium, longè diuerſus eſt ab eo, quo materia principium dicitur: at potentia non eſt terminus generationis, ſed eſt ſolùm conditio neceſſaria materiæ, vt ſit materia, propterea hæc non conſtituit quartum principium, ſed eſt ratio conſtituens principium materiale. Idcirco erraſſe mihi videntur nonnulli, qui priuationis neceſſitatem in eo ſitam eſſe exiſtimarunt, vt ſit neceſſaria propter materiam, hoc argumento ducti, quòd ex materia non priuata nihil generari poſſet: hoc autem dicentes videntur priuationem ponere inter conditiones materiale principium conſtituentes, quo fieret vt priuatio non eſſet tertium principium, ſicut etiam de potentia modò dicebamus. Quamobrem dicendum potius eſt priuationem eſſe primùm neceſſariam propter generationem, tãquàm eius terminum à quo, quia de ratione generationis eſt vt non eſſe præcedat eſſe; deinde verò eſſe neceſſariam materiæ eo modo, quem antea declarauimus, nempe quoniam principia præſtant ſibi mutuam operã, & quẽadmodum ex materia ſine priuatione nihil generaretur, ita neq; ex priuatione ſine materia, neq; ex duobus principijs vtcunque acceptis ſine tertio. His igitur duobus modis ſe habet potentia vniuerſalis ad materiam, vt ego arbitror, & per hæc multę difficultates ſoluuntur. Sententiã autẽ noſtrã teſtimoniũ aliquorũ cõprobaſſe videtur, qui duo hęc dicta, eorumque diſcri-

Cur potentia non ſit quartum principium rerum naturalium.

Error aliquorum de priuationis neceſſitate.

Nonnullorum conſideratio de potentia.

diſcrimen non intelligentes, ea tamen vtraque protulere tãquam ab ipſa veritate coacti: nam quatuor rationes attulerunt, cur hæc potentia ſit eſſentialis primæ materię, vna eſt quoniam manat immediatè à natura materiæ, ſecunda quòd per eam eſſentia materiæ ad formam dirigitur, tertia quòd ex materia, & forma fit vnum tanquam ex potentia, & actu, quarta quoniam hæc potentia ponitur loco differentiæ ſubſtantialis ad declarandam nauram materiæ, quæ aliter declarari non poſſet. Hæc omnia vera ſunt, ſi benè ac diſtinctè intelligãtur: nam primus, & quartus modi referunt primum dictum noſtrum, quo aſſeruimus potentiam reſpectu materię in prima notione acceptæ eſſe proprietatem conſequentem eius naturam, & ſumi loco propriæ differentiæ ad declarandam materię naturam, quum ſine potentia dicere quidem poſſimus quid materia non ſit, ſed non reuera quid ſit: ſecundus vero ac tertius modi referunt ſecuudum dictum noſtrum: nam eſſentia materiæ ad formam recipiendam dirigitur, dum materiam vt principium conſideramus; dirigitur autem per potẽtiam tanquam per rationem formalem, quod iſti confitentur dum dicũt, per eam, non enim rectè diceretur, per potentiam, ſi potentia eſſet ſolùm quoddam conſequẽs; ſed hoc conuenienter dicitur, ſi potentia eſt quoddam prius, quod cauſę locum obtinet: idem eſt ſenſus tertij modi: nam in eo quoque materia vt principium ſumitur, proinde eſt ei eſſentialis hęc potentia iuxta primum modum dicendi per ſe; diſcrimen ſolùm eſt, quò in ſecundo illorum modo materia conſideratur vt principium generationis corporis naturalis, quæ eſt conſideratio Phyſica; in tertio autem vt principium ſubſtantiæ materialis, quę eſt conſideratio Metaphyſica, & vtroque munere fungitur materia per potentiam, tanquam per rationem formalem. Hi ergo in omnibus verum dixerunt, diſtinctionem tamen duplicis eſſentialis non animaduerterunt, ſed ea confuderunt, & tanquam vnum, & idem pronuntiarunt.

De potentia particulari quomodo ad materiam ſe habeat. Cap. XIIII.

Tertiũ dictum.

DEmum tertium dictum eſt, potentia particularis eſt accidentalis materię tam in prima, quã in ſecunda notione acceptę, ſumẽdo accidẽtale pro eo, quod

Prima ratio.

diſtinguitur ab vtroq; eſſentiali, hoc eſt, quod nec primo, nec ſecundo modo eſt per ſe; hoc ita probari poteſt: illud, ſine quo aliud eſſe poteſt, & eſt, accidentale illi eſt: at ſine potentia particulari poteſt materia exiſtere, & exiſtit, tum vt ens, tum vt principium rerum; igitur hæc potentia eſt ei accidentalis tum in prima, tum in ſecunda notione acceptæ: maior propoſitio clara eſt, minor probatur; potentia particularis eſt illa, quę hanc tantùm forma reſpicit, vt formam hominis, non alias; atqui ſine hac particulari potentia exiſtere poteſt materia vt principium aliarum rerũ, & exiſtit actu priuſquam hanc potentiam particularẽ recipiat, patet.n.nõ eſſe in ligno potẽtiam particularẽ ad formam hominis; qm̃ igitur potentia hæc particularis non vna eſt, ſed plures pro formarum multitudine, ſine qualibet exiſtere poteſt materia, proinde nullla talis potentia eſt materiæ eſſentialis. Præterea *Secũda rõ.* hæc potentia nec primo, nec ſecundo modo dicendi per ſe materia ineſt, ergo eſt illi accidentalis: conſequentia eſt Ariſtotele in contex. 32. primi Poſteriorum: antecedens facile probatur: nam ſi hæc potentia ineſſet materiæ per ſe vel primo, vel ſecundo modo, materia nullam formam recipere poſſet, neque enim illã, ad quam potentia illa refertur, neque aliarum vllam, non illam, ad quam refertur, quia recepta forma potentia periret, tollitur enim potentia in aduentu actus, attamen interire potentia non poſſet, quia quicquid ineſt per ſe vel primo, vel ſecundo modo, id neceſſariò, ac ſemper ineſt: non etiam alias, quia ad nullam earum eſſet peculiariter præparata, ſed ad illam ſolùm, non poteſt autem materia aliquã formam recipere, niſi prius ad eam recipiendam præparetur, & habeat potentiam particularem reſpectu illius. Præterea materia ſuapte *Tertia rõ.* natura eſt libera, & indeterminata, & æquè reſpiciens oẽs formas; ergo nihil determinatum poteſt eius eſſentiam vel conſtituere, vel conſequi; quare neque hæc potentia particularis, quum ſit determinata ad reſpiciendam hanc vnam formam, non ad alias; patet igitur hanc determinationem & coarctionem non prouenire a natura materiæ, ſed ab aliquo alio, vt ab agente, & a forma præſente, quæ reſpectu formæ aduenturæ locum habet priuationis, hæc enim particularis potentia illa eſt, quam antea diximus eſſe cum priuatione coniunctam, ſiquidem potentia vniuerſalis negationi potius iuncta eſt, quam priuationi. Non eſt autem ignorandum duo in hac potentia particulari eſſe conſideranda, vnum ipſam potentiam recipiendi formam quatenus potentia eſt, alterũ verò illam determinationem, & reſtrictionem ad hanc vnam formam reſpiciendam, vt non alias: quatenus igitur eſt potentia patiendi, eatenus inſequitur naturam materiæ, & ita illi eſt eſſentialis, ſed quatenus eſt determinata, & coarctata, eatenus eſt ei accidentalis, nec prouenit à natura materiæ, ſed ab alio, vt dictum eſt. Hæc igitur potentia corruptibilis eſt, quia *Potentia particularis corruptibilis.* neceſſe eſt accedente actu eam interire, ideo de hac loquitur Auerroes in commentario 60. primi libri phyſicorum, quando dicit potentiam

nō eſſe de eſſentia materiæ, eo argumēto vtēs, quod quum in aduentu formæ hæc potentia intereat, materia ſimul interiret, ſi potentia eſſet illi eſſentialis; hæc enim Auerrois ratio de potentia vniuerſali nihil roboris haberet quū, illa nunquam intereat: hanc etiā reſpexit Simplicius in cōtextu quinquageſimooctauo eiuſdem libri, quando dixit potentiam eſſe accidentalem materię: quare per hāc potentiarum diſtinctionem dubia multa ſoluuntur.

Quænam potentia actui opponatur. Cap. XV.

QVum duplex ſit potentia, conſiderandum manet an vtraque opponatur actui, an altera ſolùm: de potētia particulari clara res eſt, habet enim priuationem coniunctā, ratione cuius opponitur actui priuatiuè, vt dictum eſt ſupra. De vniuerſali verò potentia dubium eſt, ea namque non cum priuatione, ſed cum negatione eſt coniuncta, quamobrem non poteſt actui opponi vt priuatio habitui, ſi verum eſt id, quod antea diximus, potentiam opponi actui ratione priuationis annexæ: præterea hæc potentia, quū perpetua ſit, & nunquam intereat, non recedit in aduentu formę, non eſt igitur contraria formæ, ſi cum ea manet in materia. Quapropter huius ego ſententiæ ſum, potentiam vniuerſalem non opponi actui, ſed de ſola particulari id verum eſſe, quod ſupra de oppoſitione potentiæ, & actus dictum à nobis eſt; potentia namq; vniuerſalis nō reſpicit reuera formam, ſed potius vniuerſam formarum omnium collectionem, ſeu earum infinitam receptionem, quo fit vt nunquam tota impleatur, proinde nunquam intereat, ſi quidem interire potentiam nil aliud eſt, quam totā adimpleri, quod de hac dici minimè poteſt. Huic potentiæ ſimilis eſt potentia continui ad diuiſionem infinitam, quæ nunquam ad perfectum actum ducitur, ſed ad imperfectum, qui cum potentia ſemper eſt commiſtus: hæc eſt Auerrois ſententia in nono Metaphyſicorum commentario vndecimo, vbi dicit potētiam continui ad diuiſionem infinitam, & potentiam ſumptam in definitione motus, & potētiam primæ materiæ ad infinitas formas, eiuſdem eſſe rationis, quia nunquam ad completum actum ducuntur, ſed ad incompletum, qui nunquam ſeiungitur à potentia: idem legimus apud Auerroem in commentario 69. octaui Phyſicorum vbi dicit nō dari potentiam actiuam materialem infinitam, dari tamen paſſiuam infinitam hæc enim eſt potentia primæ materię, quæ ab ipſa materia nunquam ſeparatur, licèt ei alius ſemper, & alius actus adueniat: ſed in illo commentario 11. noni Metaphyſicorum clarè dicit potentiam hanc infinitam, & perpetuam, quæ eſt in prima materia, non eſſe illam, quæ reſpicit actum: nam potētia, quæ ad actum refertur, eſt illa, quę opponitur actui, & in aduentu actus deſtruitur. Hæc igitur potentia vniuerſalis non opponitur actui, & ſed quando reſtringitur, & contrahitur ad recipiēdam aliquam certam formam tunc fit oppoſita illi formæ, quia iam facta eſt particularis, & iuncta priuationi proprię illius formę. Ex his ſumitur ſolutio cuiuſdam dubij, quod multis negotium faceſſit, cuius mentionem facit Achillinus in primo ſuo libro de elemētis dubio 13. & Ioannes Gandauenſis in quæſtione 25. primi Phyſicorum, idq; tale eſt: in ſingula portione materiæ ineſt potentia recipiēdi formas numero infinitas iuxta Ariſtotelis ſententiā ęternum mundum ſtatuentis, quoniam igitur ſingulo actui propria potentia reſpondet, ſequitur eſſe in illa materię particula potentias numero infinitas, & ita dari numerum actu infinitum, quod nullo modo aſſerendum eſt. Gandauenſis neſciens dubium hoc aliter ſoluere, concedit eſſe in illa materia potētias infinitas, quod eſt abſurdum manifeſtum, ideò, & quę ab ipſo, & quę ab Achillino hac de re dicuntur, quum vana prorſus, & inutilia ſint, dimittantur. Ego verò conſtanter negandum puto eſſe in illa materia potētias infinitas, dico enim vnam eſſe potentiam vniuerſalem, per quam materia reſpicit indiſtinctè omnes formas per omne futurum tempus aduēturas potentias verò particulares eſſe quidem infinitas prout reſpiciunt actus numero infinitos, at nō ſimul omnes exiſtere in eadem materia: ſingula namque huiuſmodi potentia cum priuatione eſt, & cum propria pręparatione ad talē formam, non poteſt autem eadem materię particula eſſe ſimul ad omnes formas recipiendas peculiariter pręparata, nam dicere ad omnes ęquè pręparatā eſt dicere ad nullam, & omnino negare in materia potētiam particularem: hęc igitur potentia in eadem materia vel vna tantum eſt, vel plures, non tamen infinitę ſed paucę, vt in ſemine humano eſt potentia particularis, & proxima ad formam hominis recipiendam, eſt etiam in eodem particularis potentia recipiendi formas elementorum, poteſt enim tum in hominem cōuerti, tum in elemēta diſſolui; at nulla ibidem eſt potentia particularis ad alias formas poſterioribus temporibus aduenturas, vt ad formam auri, vel ad forma lapidis, licèt fieri poſſit vt diſſoluto ſemine in elementa ex iis poſtea generetur lapis, vel aurum: ad illas igitur tantummodò formas materia habet potentiam particularem, quas ſtatim poſt illam, quam habet recipere apta eſt, hę aūt plures quidem eſſe poſſunt, non ſunt tamen omnes, neque infinitę. Patet igitur potentias particulares, quę reſpiciant infinitas formas eſſe quidem infinitas, non tamen ſimul omnes exiſtere in eadem materia, vt in argumento ſumebatur, ſed vnam

poſt

Potentia vniuerſalis non opponitur actui.

Dubium.

Solutio Gandauenſis. Refutatio.

Solutio vera.

poſt aliam aduenire; ſicut etiam formæ vna poſt aliam de materia educuntur; ſunt igitur eo modo infinitæ potentiæ, quo etiam formę ſunt infinitæ, nempe non actu, ſed poteſtate, & ſucceſſione, quod quidem non eſt abſurdu, ſic enim etiam continuum habet poteſtatem, vt in partes diuidatur ſucceſſione infinitas; quam continui potentiam ſi vnam eſſe dicamus, quæ reſpiciat infinitam diuiſionem, ea reſpondebit potentiæ vniuerſali primæ materiæ reſpicienti indiſtinctè omnes formas, & infinitas per infinitam ſucceſſionem aduenturas; licèt ipſa ſit vna, illæ verò infinitæ: Sed Gandauenſis videns hanc ſolutionem, quæ ex conſideratione potentiæ vniuerſalis ſumi poterat, eam nititur reprobare, & inquit: ſi vna numero eſt potentia reſpiciens infinitos actus aduenturos, ergo ſi hæc ad actum redigatur per vnius formæ aduentum, neceſſe eſt, vt ſimul redigatur ad actum reſpectu omnium formarum, & ita neceſſe eſt vt adueniente vna forma adueniant omnes, & infinitæ eodem temporis momento. Hæc tamen argumentatio vaniſſima eſt, quia nos negamus hoc abſurdum ſequi, & in hoc ipſe deceptus eſt, quòd ſuppoſuit potentiam materiæ penitus adimpleri per vnius formæ receptionem, quòd quidem de potentia vniuerſali falſum eſſe aſſerimus, ea namque non vnam tantùm formam reſpicit, ſed omnes, ideo vna recepta in materia non adimpletur tota potentia, ſed remanet reſpiciens alias: ſola autem potentia particularis adimpletur per vnius formæ aduentum, ſed hæc illam unam formam reſpiciebat, non alias, ideo non eſt neceſſarium ſimul cum illa forma alias omnes formas aduenire: argumentum igitur Gandauenſis nihil roboris habet, & ſolutio noſtra prædicti dubij firmiſſima, ac tutiſſima eſt: poteſt autem quiſque ea, quę hactenus diximus, bene conſiderans, & prædictis diſtinctionibus vtens, alia quoque, quæ hac de re exiſtunt, dubia facilè ſoluere.

Obiectio Gandauenſis contra ſolutionem.

Solutio obiectionis.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE PRIMA RERVM MATERIA LIBER SECVNDVS;

Sententia Scoti de actu entitatiuo materiæ, & eius argumenta. Cap. I.

Hactenus ea conſiderauimus, quę prima rerum materię vt ad alia relatę competere videntur, ſequitur vt illa tractemus, quæ ad primam eius notionem pertinent, atque illi ſecundum ſe ſumptę attribui ab alijs ſolent, quæ eo difficiliora ſunt, quò magis abſcondita, ac tenuis, atque exilis eſt primæ materię natura, hinc enim fit vt longè facilius ſit eam vt ad alia relatam, quam vt abſolutè acceptã contemplari. Duo autem ſunt, quæ conſideranda proponuntur, & de quibus magna eſſe ſolet inter philoſophos diſceptatio, vnum an prima materia ſecundùm ſuam naturam actum aliquem habeat, alterũ verò an ſit per ſe corpus. Actum in materia ponit Scotus ſecundo libro ſententiarum diſtinctione duodecima quæſtione prima, & ſecunda, quem vocat actum entitatiuum, & hunc declarans inquit duas dari potentias, proinde, & duos actus illis reſpõdentes: vnam vocat potentiam ſubiectiuã, quę tribuitur materiæ, hęc enim potentiam habet vt omnibus formis ſubijciatur, ideò huic potẽtiæ reſpondet actus formalis, qui eam adimplet: alteram potentiam vocat obiectiuam, eaque tribuitur non cauſę, ſed effectui, effectus.n. qui non eſt actu, eſſe tamen poteſt, dicitur eſſe in potentia obiectiua reſpectu ſuarum cauſarum, a quibus produci poteſt, vt ante mundi creationem dicimus mundum fuiſſe in potentia obiectiua opificis, a quo produci poterat, ſed non in potentia ſubiectiua, quia nulla pręerat materia, ex qua mundus generaretur, ſed ex nihilo creatus eſt: homo verò antequam generetur, dicitur eſſe in potentia tum obiectiua reſpectu agentis, a quo produci poteſt, tum ſubiectiua reſpectu materiæ, ex qua poteſt generari. Potentię huic obiectiuę reſpondere inquit actum entitatiuum, quando enim res eſt actu producta, & iam habet eſſe actu extra ſuas cauſas, tunc dicimus eam habere actum, non quidem formalem, ſed (vt ipſe vocat) entitatiuum; talem igitur actum habuit prima materia, quũ primùm a Deo fuit producta, ſine vlla ope formæ, & ita ſecundùm propriam naturam, & ſecundùm primam ſuam notionem habet actum entitatis proprium, & ab actu formali, quem poſtea recipit, diſtinctum. Hæc eſt Scoti ſententia, quam ipſe pluribus argumentis confirmare nititur, quorum primum, quod ex his, quæ modò diximus, colligitur, tale eſt: id quod actu reperitur extra ſuas cauſas; habens entitatem realem diſtinctã ab entitatibus omnium aliarum rerum, eſt ens actu, & habet actum entitatiuum; at materia eſt huiuſmodi, vt patet; ergo habet per ſe actum entitatiuum. Secundò ſic argumentatur: ſi materia non habet actu entitatẽ realem diſtinctã ab entitate formæ, compoſitum non poteſt dici compoſitum, ſed eſt ſimplex, quia non dicitur compoſitum, niſi conſtet ex re & re, & vtraque res ſit actu in illa compoſitione. Tertiò ſumit argumentum ex modo loquẽdi, dicimus enim materiam eſſe actu principium per ſe rerum naturalium, eſſe actu materiam, eſſe actu ſubiectam formæ, eſt ergo ens actu; nam ſi detur oppoſitum, non erit actu principium, neq; actu materia, neque actu ſub forma. Quartò materia apud Ariſtotelem eſt id, ex quo præexiſtente, & inexiſtente res fiunt, ergo exiſtente, atqui exiſtentia dicit actũ, ergo materia eſt ens actu. Poſſumus etiam ſententiam Scoti confirmare authoritate Themiſtij in digreſſione prędicta, vbi inquit materiam in prima ſua notione eſſe aliquid, & eſſe actu. Hoc ita demonſtrato infert inde Scotus alteram hanc concluſionem, quum materia actum entitatis habeat, poterit etiam per ſe actu exiſtere ſine vlla forma, quod multis argumentis probat. Primò ſic; poſitiuum abſolutum diſtinctum ab alio abſoluto, & natura prius illo, poteſt abſque repugnantia ſine illo exiſtere; at materia eſt ens poſitiuum abſolutũ diſtinctum a forma, & prius omni forma tam accidentali, quam ſubſtantiali; ergo materia ſine vlla forma exiſtere poteſt: maior propoſitio clara eſt ex diſcrimine abſoluti, & reſpectiui, reſpectiuũ enim vt ſit requirit ſuum correlatiuum, abſolutum verò nõ requirit aliquid aliud, quare ſine alio eſſe poteſt: patet etiam minor, quia materia eſt ens poſitiuum, & abſolutum, quum ſit ſubſtantia, & natura prior omni forma, nam inquit Ariſt. in particula 52. primi phyſicorum, ſubiectum eſt natura prius prædicato. Secundò, materia cõparata cum ſingula forma poteſt exiſtere ſine illa,

Scoti opinio

Duæ potentiæ apud Scotum.

Primũ argumentum Scoti.

Secundum argumẽtũ.

Tertium argumẽtũ.

Quartum argumẽtũ.

Quintum argumẽtũ.

Secunda concluſio Scoti.

Primum argumẽtũ.

Secundum arg.

illa, ergo etiam ſine omnibus ſimul ſumptis, quia ſi vnam reſpicit cõtingenter, omnes quoque contingenter reſpiciet. Tertiò ſi materia non poſſet exiſtere ſine forma, præſcriberet ſibi formam, ergo aliquam ſtatutam formam; at hoc falſum eſt, quoniam materia nullam ſibi certam formam præſcribit: conſequentiã probat, quia id, quod ſibi præſcribit genus, certam quoque aliquam ſpeciem illius generis neceſſariò ſibi præſcribit, ſiquid enim eſſentialiter eſt animal, eſt neceſſariò aliqua certa ſpecies animalis. Quartò ad huius ſententiæ cõfirmationẽ adducere poſſumus Simplicij, & Auerrois teſtimoniũ; nam Simplicius in contextu 52. primi Phyſicorum inquit materiam eſſe poſſe per ſe ipſam, formam verò non poſſe. Auerroes autem in primo capite libri de ſubſtãtia orbis dicit materiam eſſe actu vnum ex entibus per ſe exiſtentibus. Quare confiteri manifeſtè videntur Simplicius, & Auerroes primam materiam poſſe per ſe actu exiſtere ſine vlla forma.

Tertiũ ar.

Quartum arg.

Confutatio opinioni Scoti, Cap. II.

HÆC Scoti ſententia primo quidem aſpectu ſpeciem quandam veritatis habet, at ſi bene conſideretur falſa eſt tum ſecundum Ariſtotelicam, tum ſecundùm veram philoſophiam, vanum enim eſt alium actum ponere præter formalẽ, quod oſtendo tum ex actus, tum ex potentiæ conſideratione, vnde etiam Scotus ad probandum actum entitatiuum argumentum ſumebat; ante omnia dicere debet Scotus an actus entitatiuus ſit aliquid, an nihil, nam ſi nihil eſt, ergo non datur, ſi verò aliquid, videndum eſt quidnam ſit: igitur ne ipſum cum actu formali confundamus, conſideremus illum, & qui attribuitur primæ materiæ, quæ ſecundum ſe nullum habet actum formalem; actus igitur, quem in prima materia Scotus ponit, ſi eſt aliquid, vel eſt ſubſtãtia, vel accidẽs, accidens quidem eſſe non põt, quia ſcd̃m Scotum nil aliud eſt actus entitatiuus, quam entitas realis, entitas autem materiæ nil aliud eſt, niſi materia ipſa; non poteſt ergo actus entitatiuus materiæ eſſe accidens, niſi materia ſit accidens, quod quidem Scotus non diceret; eſt ergo ſubſtantia; atqui ſubſtantia ſecundùm Ariſt. diuiditur in materiam, & formam, & compoſitum; forma quidem eſſe non poteſt, quum Scotus diſtinguat maximè actum hunc entitatiuum ab actu formali, multo minus eſt aliquod compoſitum, quia ſequeretur in entitate materiæ eſſe compoſitionem materiæ cum forma, & actum hunc non eſſe niſi formalem, quorum neutrũ concederet Scotus; ſi verò eſt materia, vel eſt materia materiæ, & ita materia conſtaret ex alia materia: vel eſt ipſamet materia, quod omnino confitendum eſt: quemadmodum enim ens homo, ſeu entitas hominis nil aliud eſt, q̃ homo, ita nil aliud eſt entitas materiæ, quàm ipſamet materia; hanc igitur entitatem actum appellare, ita vanum eſt, vt ne mente quidem concipi poſſit, quum potius naturæ materiæ contrariũ nomen omnes philoſophi attribuerint, nempe nomen potentiæ, & dixerint eius naturam in hoc eſſe conſtitutam, vti ſit ens poteſtate, poteſtas autem opponitur actui, quare quum materia ſit ſimplex, ſi eius natura ea eſt, vt ſi potentia, eadem non poteſt eſſe actus; quã in ſententia Scoti abſurditatem optimè notauit Ioannes Bacconius in diſtinct. 12. ſecundi libri ſententiarum, vel enim potentialitas materiæ eſt actualitas, vel, ſi re diſtinguuntur, natura materię non eſt ſimplex, quum per vtramque materiæ natura denotetur. Illud quoque apud Ariſtotelem apertè legimus in contextu ſecundo ſecundi libri de anima, vbi materiam dicit eſſe potentiam; & in contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum negat de materia omnem determinationem entitatis: illud igitur quod non eſt aliquod ens determinatum, quomodo poteſt vocari ens actu? clara eſt etiam ſententia Ariſtotelis, quòd ens diuidatur per potentiam, & actum, & in omni categoria ſit potentia & actus, vt videre eſt in 3. Phyſicorum particula tertia & ſexta, & in primo de anima particula ſexta, igitur ſi datur ens poteſtate, quomodo omne ens debet actum denotare? eſt igitur hic actus commentũ Scoti, quòd enim materiam appellet ens, concedimus, ſed non ob id eſt dicenda ens actu, quũ ſecundùm ſe non ſit ens, niſi poteſtate, imò neq; propriè dicatur ens, vt antea oſtendimus, & vt Ariſtoteles dixit, ſed principium & materia entium, ſiquidem non eſt in rerum natura tãquàm ſpecies aliqua entis, neque habet certam vllam naturam ſpecialem, ſed ſolùm eſt quoddã inchoamẽtum ſpecierum entis: quum igitur materia talis ſit, eam appellare actum quatenus eſt ens, & fingere hunc eſſe diuerſum ab actu formali, arbitraria eſt appellatio, quæ omni ratione caret, poſſemusque eadem ratione materiam appellare aſinum, ac dicere nos aſinum ſumere in ſignificatione diuerſo ab illo aſino, qui eſt ſpecies animalis; quin potius rationi cõſonum, ac neceſſarium eſt dari in rebus aliquid, quod ſit pura poteſtas, nihilque in ſe habeat actus, vt ſit idoneum rerum omnium inchoamentum, ſicuti rectè conſiderat Ioannes Bacconius in loco prædicto. Sed actus hic efficaciter etiã reprobatur per reprobationem potentiæ obiectiuæ, quam Scotus excogitauit; nos enim apud Ariſtotelem duas tantùm potẽtias inuenimus, actiuam, & paſſiuam, vt patet in nono Metaphyſicorum & duos actus, primum, & ſecundùm, quos ponit in initio ſecundi libri de anima,

Non datur alius actus præter formalem.

Actus entitatiuus reprobatur.

Potentia obiectiua reprobatur.

ma, quos ad duas illas potentias optimè refert Thomas in quęſtione prima diſputata dicens, potētiam paſſiuam referri ad actum primum, quia materia eſt receptiua formæ; actiuam autem referri ad operationē, quæ eſt actus ſecundus: & ſicuti primò dictus eſt actus de operatione, poſtea verò traductum eſt nomen etiam ad formam; ita primò dici nomen potentiæ de actiua, deinde attributum eſſe etiam paſſiuæ: & ſicuti nihil patitur, niſi ratione potentiæ, paſſiuę, ita nihil agere niſi ratione actus primi: nam pati eſt materiæ, agere autem formæ, ſoli nāq; formæ potentia actiua attribuitur. Potentia igitur obiectiua nihil eſſe poteſt ab his duabus diſtinctum, idq; facilè oſtenditur: nam ſi dicamus hominem, qui nondum eſt genitus, eſſe in potentia obiectiua, quærēdum erit in quonam ea potentia inhæreat, quum adhuc homo non ſit; certè nil aliud reſponderi poteſt, niſi eā eſſe in prima materia; hominis enim generandi nihil tunc exiſtit, niſi materia, quæ ipſius pars futura eſt; atqui potentia in materia nō alia ineſt, quàm ſubiectiua; quare potentia illa obiectiua, qua homo poteſtate eſſe dicitur, nil aliud eſt, quam potentia ſubiectiua; nā dicere hominem eſſe in potentia obiectiua, eſt dicere materiam habere potentiam recipiendi formam hominis, imò nil aliud eſt poteſtate homo, niſi ipſamet materia. Idem etiam de potentia actiua conſiderare poſſumus: quando enim dicitur, mundum, ante quàm crearetur, fuiſſe in potentia obiectiua reſpectu agentis, tunc non ſignificamus potentiam aliquam exiſtētem, quum enim tunc mundus nihil ſit, nihil etiam eſt iſta potentia prout mundo attribuitur, quia nihil exiſtit, in quo recipiatur; ideo ſi benè illa potentia conſideretur, nil ſignificat ſecundùm ſe, niſi non repugnantiam terminorum, hoc eſt, negationem impoſſibilitatis, & veritatē huius propoſitionis, poſſibile eſt mundum creari; talem autem potentiam non eſſe aliquid reale docet Ariſtoteles in contextu decimoſeptimo quinti Metaphyſicorum; vanum igitur eſt hāc potentiam, quæ nihil eſt, niſi ens rationis, ſtatuere vt re diſtinctam ab illis potentijs, quę apud Ariſt. ſunt entia realia: eſt tamen hæc potentia obiectiua aliquid reale, dum ſumitur vt idem, quod potentia actiua, quando enim dicimus mundū eſſe in potentia obiectiua, ſiquid reale ſignificamus, id nō eſt niſi ipſa potētia actiua Dei, ita vt dicere mundum fuiſſe tunc in potentia obiectiua, nihil aliud ſignificet, quam Deum habuiſſe tunc potentiam actiuam creandi mundum; potentia autem Dei Deus ipſe eſt; igitur nihil reale reſpondet illi potentiæ, niſi Deus ipſe, cuius eſt potentia creatiua; nihil ergo eſt illa potētia obiectiua re diſtinctū à potentia actiua. Hinc colligimus conuenientius dici effectū, quando nondum eſt, eſſe tamen poteſt, eſſe in potentia paſſiua materię, quàm in potentia actiua agentis; quo fit vt etiam conuenientius diceretur in potentia obiectiua reſpectu materiæ, quàm reſpectu agentis; quum enim vtroque modo aliquid ipſi effectui attribuamus; inaniter id attribuimus quatenus ille effectus nihil eſt: vanum ergo eſt attribuere mundo potentiam obiectiuam reſpectu opificis, dum ipſe mundus nil penitus eſt, quum nullà prorſus mundi pars præexiſtat: at ſi diceremus hominem generandum pręexiſtere in potentia obiectiua, ideſt ſubiectiua materiæ, rectius loqueremur; materia enim pręexiſtit, quę futura eſt pars ſubſtantiæ hominis generandi, proinde poteſtate homò iure appellatur; aliquo igitur modo tūc homo exiſtit, cui attribuamus vt ſit in potētia obiectiua, ſed quia homo ille non eſt niſi materia ipſa, nil aliud eſt potentia obiectiua, quæ attribuitur homini, quam ipſa potentia ſubiectiua materię, vt ante dictum eſt. Ex his igitur patet potentiam obiectiuam nihil eſſe diſtinctum ab actiua, & a paſſiua, & omnia argumenta, quę à ſectatoribus Scoti pro ſuæ opinionis defenſione adducuntur, vana & ſophiſtica ſunt: ea quidem multa ſunt, ſed in pręſentia ſatis ſit duo in medium afferre.

Duo arg. Scotiſtarū.

Primum.

Vnum eſt: potentia ſubiectiua materiæ vna eſt, potentiæ verò obiectiuæ, quæ effectibus attribuuntur, ſunt plurimæ, nam dicimus hominem eſſe in potentia obiectiua reſpectu materiæ, ſic aſinum, ſic lapidem, & alias res, plurimæ igitur ſunt potentiæ obiectiuę effectibus attributæ, vna autem eſt potentia ſubiectiua materiæ, ergo re diſtinguuntur: ſic potentia actiua vna in agente eſt, obiectiuæ autem plures, quia plures effectus ab eodem agente produci poſſunt.

Secūdum.

Alterum argumentum eſt: ſubiectum generationis eſt re diſtinctum ab vtroq; termino, ideo ſi generetur aer, terminus, a quo illius mutationis eſt aer poteſtate, terminus autem ad quem, eſt aer actu, igitur materia diſtinguitur a termino à quo, ergo & potentia ſubiectiua ab obiectiua, nam ſubiectiua attribuitur materiæ, obiectiua autem termino à quo. Sed vtrumq; argumentum leuiſſimum eſt.

Solutio primi.

Ad primum enim dicimus nil aliud per illud oſtendi, niſi potentiam actiuam eandem, quæ reſpectu ipſius agentis vna eſt, fieri multiplicem ut relatam ad plures effectus, quos producere poteſt; ſic potentiam paſſiuam, quæ reſpectu materię una eſt reccipiendi omnes formas, fieri multiplicem vt relatam ad varias formas, quas reſpicit; eſt igitur eadem potentiam re, quæ fit plures ſecundùm rationem.

Solutio ſecundi.

Ad ſecundum dico terminum à quo gñationis formaliter non eſſe aerem poteſtate, ſed potius nō aerem, ideſt priuationem, & non eſſe ipſius aeris, & quamuis priuatio connotet poteſtatem ad aerem, illa tamen poteſtas eſt conditio materię ſubiectæ, vt antea demonſtrauimus, nō terminus a quo generationis, qui eſt tertium principium à ſubiecto diſtinctū; igitur potentia aer eſt potius

ipſa

ipſa materiam, quàm priuatio, & res ita manifeſta eſt, vt mirum ſit quòd illi ſint auſi his cauillis tenebras offundere veritati; quum enim Ariſtoteles trium principiorum neceſſitatem collegerit ex neceſſaria diſtinctione duorum contrariorum terminorum, a quo, & ad quem, & ſubiecti tertij, quod vtriſq; ſubſternitur, iſti terminum a quo cum ſubiecto confuderunt, dum potentiã attribuere termino a quo, quum potius ſubiecto vt eius neceſſaria conditio attribuenda ſit. Quoniam igitur manifeſtum eſt non dari potentiam obiectiuam diſtinctã reipſa ab actua, & à paſſiua, ſequitur vanum eſſe etiam actum entitatiuum vt diſtinctum à formali: quum enim ex potentia illa obiectiua induxerit Scotus huius actus neceſſitatem, ea ſublata hunc quoque actum corruere, vel ab actu formali non diſtingui neceſſe eſt; reuera enim non datur alius actus, quam formalis; & hic vnus reſpondet omni potentię, tã actiuæ, quam paſſiuæ: de paſſiua quidem concedit Scotus, ego verò de actiua quoque oſtendo tum iuxta Ariſtotelis ſententiam, tum ſecundùm veram philoſophiam; apud Ariſtotelem clarum eſt materiam eſſe æternam, & nullum eſſe agens, à quo ſit vnquam creata, vel creari poſſit, nunquam igitur materia fuit in potentia obiectiua ſecundùm Ariſtotelis opinionem, qui putauit nullum dari agens tantæ potentię, vt poſſit totam rem producere abſque vlla materia præſuppoſita, ſed ſolùm ex præexiſtente materia: quamobrem nil remanet, quod ab aliquo agente produci poſſit, niſi ſola forma, hanc enim educens de potentia materiæ præexiſtentis, ſic rem producere dicitur: quemadmodum igitur potentiæ paſſiuæ, ita etiam actiuæ nullus reſpondet alius actu, niſi formalis, neque aliud eſt obiectum vtriuſque potentiæ, niſi actus formalis: nam quęlibet res actu exiſtens exiſtit per formam, hanc igitur producens agens dicitur rem ipſam producere, formam enim equi, vel aſini de potentia materię educere eſt equum, vel aſinum producere, & è conuerſo equum producere eſt formam equi de materia educere; hoc ſignificauit Auerroes octauo Metaphyſicorum commentario decimoquinto dicens, agens non largitur multitudinem, ſed perfectionem, & duodecimo Metaphyſicorum decimooctauo, agens reuera non congregat duo inter ſe; formam, & materiam, ſed ex materia præexiſtente formam, quæ poteſtate erat, in actum educit; quę verba perperam interpretatur. Scotus in prędicta diſtinctione duodecima primi ſententiarum quæſtione prima, contrarium enim habent ſenſum illi, quem eis ipſe attribuit: nam agens largiretur multitudinem, ſi totam rem produceret, cuius nulla pars prius extitiſſet, ſic enim augeret rerum numerum, quia produceret rem illam, quæ prius non erat; nec video

Solus actus formalis reſpõdet vtrique potẽtiæ ſecundum Ariſtot.

Agens non largitur multitudinem, ſed perfectionem.

Praua interpretatio Scoti.

quomodo hoc negare poſſit Scotus, & aſſerere id non eſſe multitudinem largiri: ſed materiæ iam exiſtenti, & aliquam formam amittenti aliam formam tribuere nõ eſt numerum rerum augere, ſed perfectionem mutare, & materiæ tribuere nouam perfectionem loco alterius amiſſæ perfectionis: congregare autem diceretur, ſi materiam, & formam ſeparatim prius exiſtentes coniungeret, ſic enim nihil produceret; ſolam igitur formam producit, quæ eſt perfectio, & actus vtrique ſimul potentiæ reſpondens. De ipſius ergo Ariſtotelis ſententia nullum eſſe dubium poteſt. Maiorem veritatis ſpeciem habet opinio Scoti ſecùndùm Chriſtianam Theologiam, quę docet primam materiam vnà cũ alijs rebus à Deo fuiſſe creatam, quoniam enim antequàm crearetur erat ſolum poteſtate, neceſſarium videtur vt ſtatim creata extiterit actu tamquam ens aliquod ante receptionem formæ, & ita habuerit ex ſe actum entitatis, ſed non actum formalem. Attamen ſic quoque, ſi res bene intelligatur, opinio Scoti falſa eſt: nam propriè loquendo materia non fuit a Deo creata vt res quædam, ſed potius rebus concreata, quia non eſt aliquid per ſe determinatum in ſpecie, ſed eſt inchoamentum omnium ſpecierum corporalium; non fuit igitur ita creata, vt nuda, & abſque vlla forma per aliquod tempus extiterit, ſed ſolùm ſub forma, vt optimè Thomas ſenſit, niſus præcipuè argumento, quo Auerroes vtitur in commentario duodecimo ſecundi Phyſicorum: ſi materia prima exiſteret ſine forma, ſequeretur id, quod non eſt actu, eſſe actu, quæ eſt contradictio; quoniam igitur ſecundùm Theologos Deus facere nõ poteſt vt duo contradictoria ſint ſimul vera, hinc Thomas colligit Deum non potuiſſe creare materiam primam exiſtentem ſine forma, quia ſi exiſteret, iam haberet determinatam naturam, proinde, & actum formalem, quum tamen ſuapte natura nullum habeat actum formalem, nullamque naturam determinatam. Alio quoque argumento idem confirmari poteſt: agens enim potens totum aliquem effectum producere, niſi impediatur, producit perfectiſſimũ quantum producere poteſt; hãc maiorem propoſitionẽ negare Scotus non poteſt, quum ſępe ea vtatur: at Deus à nullo poteſt impediri ne quamlibet rem perfectiſſimã in genere ſuo producat, quamlibet igitur perfectam produxit; ergo non materiam nudam, quia materia eſt imperfectè res omnes; quare materiam primò nudam creare, & illi poſtea formam imponere, repugnat perfectioni diuinæ, quæ imminueretur, ſi Deus prius imperfectè res creaſſet, poſtea verò formas imponendo perfectionem indidiſſet; res igitur primùm abſolutiſſimas, ac perfectiſſimas produxit, proinde materiã nõ in formẽ, ſed ſub formis. Ex his igit patet obiectũ potentię

Idem oſtenditur ſecundum Theologiã Chriſtianam.

Materia nõ fuit creata, ſed concreata.

potentiæ creatiuæ Dei nunquam fuiſſe materiam, ſed formam, ideſt res ipſas vt formatas, hæc enim idem ſunt apud eos, qui rectè philoſophari, nõ cauillari volunt: ideo optimè illos ſentire arbitror, qui dicunt non eſſe in mente diuina ideam primæ materię diſtinctã ab idea compoſiti, propterea quòd prima materia nõ eſt in entibus numeranda, niſi vt pars, & inchoamentum omnium. patet igitur materiam per ſe nunquam fuiſſe in potentia obiectiua, proinde nullum ex ſe actum habere, quia non datur alius actus quam formalis. Sed hac de re Theologicam diſputationem dimittamus, hæc enim res apud multos Thomæ ſectatores luculentiſſimè tractata, & examinata contra Scotum legi poteſt; conſilium meum eſt non Theologicè, ſed Ariſtotelicè diſputare, quę autem fuerit Ariſtotelis ſentẽtia iam dictum eſt, ipſe enim nullum cognouit actum, niſi formalem, & hunc ſolum omni potentię tam paſſiuæ, quam actiuæ reſpondere exiſtimauit, ita vt nihil ſit in potẽtia obiectiua ſeu reſpectu materiæ, ſeu reſpectu agẽtis, niſi forma, ſiue (quod idem eſt) compoſitum, quod per formam exiſtit.

Idea prima materia.

Altera vero Scoti concluſio multò euidentius repugnat Ariſtoteli, & veritati, nẽpe qua aſſerit materiam poſſe per ſe abſq; vlla forma exiſtere, hæc enim ſatis ſuperq; reprobatur argumento Auerrois prædicto, ſequeretur enim id, quod non eſt actu, eſſe actu, quæ eſt implicatio contradictionis. Addere etiam aliud argumentum poſſumus tale: formæ aliquæ non ſufficiunt vna cum materia ad tribuẽdam exiſtentiam actualem, ergo multo minus ſola materia eſt apta per ſe exiſtere; conſequẽtia eſt ſatis manifeſta, quia ſi aliquæ determinatæ naturæ accedentes ipſi materiæ adhuc non poſſunt rem actu exiſtentem cõſtituere, multo minus id pręſtare ſine illis nuda materia poteſt; clarũ etiam eſt antecedens nam anima nutritiua, & anima ſenſibilis ſunt formæ ſubſtantiales, quæ ſecundum Ariſtotelem in ſecundo libro de anima ſunt actus primi corporis naturalis, & conſtituunt hoc aliquid, nec tamen poſſunt tribuere exiſtentiam, quemadmodum nulla alia forma generalis ſine forma ſpeciali, quia non datur viuens, quod nõ ſit aliqua ſtatuta ſpecies animalis, vel ſtirpis, nec datur animal, quod nõ ſit aliqua certa ſpecies animalis. Videtur etiam hoc aſſerere Ariſt. in ſecundo contextu ſecũdi libri de anima dum inquit materiam ſecundùm ſe non eſſe hoc aliquid, nam ſi per ſe exiſteret, vt Scotus putat, eſſet ſubſtantia indiuidua demonſtrabilis digito, igitur maximè eſſet hoc aliquid, quod Ariſt. negat. Quòd ſi aſſerat Scotus ſe id non dicere iuxta Ariſtotelis ſententiã, ſed ſolùm ſecundùm veram philoſophiam conſiderata omnipotentia Dei, ſic quoque falſum dicit; ſiquidem a Deo nil effici poteſt, quod implicet cõtradictionem; implicat autẽ hoc, quia ſi materia exiſteret actu ſine vlla forma, iam neceſſariò haberet determinatam, & actualem naturam, hoc autem repugnat naturę materię, hæc enim a Deo eſt creata talis naturæ, vt nullam habeat in entibus determinatam naturam ſed recipere poſſit omnes rerum naturas; itaq; ſi Deus id faceret, faceret id eſſe actu, quod nõ eſt actu, quod Auerrois argumentum fuit, & Thomæ in prima parte ſummę quęſtione ſexageſimaſexta articulo primo.

Contra ſecundã concluſionem Scoti.

Nulla forma generica poteſt dare exiſtentiam.

Declaratio quarundam diſtinctionum ad omnes ſoluendas difficultates. Cap. III.

AD plenam veritatis intelligentiam, omniumq́ue dubiorum ſolutionem, quædam ſunt notandę diſtinctiones. Primũ quidem ratio erroris Scoti, ac totius hac in re veritatis, ex hac diſtinctione ſumi videtur: ens ſeu entitas ſumi poteſt duobus modis, nam & eſſentiam, & axiſtentiam ſignificare poteſt; dum enim ens pro genere rerum omnium ſumitur, eſſentiam ſignificat, nã animal quoque ſignificat eſſentiam hominis, & aliarum ſpecierum ſuarum; dum autem ſumitur pro exiſtentia, non ſignificat genus, ſed accidens quoddam intentionale, vt alias diximus in initio ſecundi Poſteriorum; exiſtentia enim eſt quoddam additum eſſentiæ: quo fit vt plura requirantur ad exiſtẽtiam tribuendã, quàm ad eſſentiam rei conſtituendam; eſſentiá enim propriá quælibet res habet per ſe ipſam, at non quęlibet res apta eſt per ſe ipſam exiſtere, ſed multa ſunt, quæ alio egent, per quod exiſtant: nomen ergo entitatis ambiguum eſt, & tũ pro eſſentia ſumi poteſt, tum pro exiſtentia, quod acceptionum diſcrimen manifeſtum eſt in eadem propoſitione, quæ eodem tempore vera eſt vno modo, & altero falſa; vt hæc propoſitio, cometa eſt ens, nunc dum nullus exiſtit cometa, falſa eſt ſumendo ens pro exiſtente, vera tamen eſt ſumendo ens pro generę; ſicut hæc quoque vera eſt, cometa eſt halitus ſiccus in ſublimi accenſus, etiam nullo exiſtente cometa, hac enim ſolã cometę eſſentiam exprimimus, nihil dicimus de exiſtentia.

Entitas ſumitur, & pro exiſtentia, & pro eſſentia.

Nomen quoque actus multifariam ſumi ſolet, ſumitur enim, & pro forma, & pro effectu formæ: pro forma quidem ſumi manifeſtum eſt, quum forma dicatur actus, vt videre eſt in initio ſecundi libri de anima; quando autem formam vocamus actum, nihil aliud ſignificamus, quam perfectionem propriam, qua aliquid in ſpecie ſeu ſub alterna, ſeu infima conſtituitur, hoc autem nõ fit ſine reſtrictione, ac determinatione, neceſſe enim eſt omnem formam ſiue generalem, ſiue ſpecialem cõtrahere materiam ad aliquam certam naturam, & eſſe rei perfectionem, & actum. Sumitur autẽ pro effectu formę, quãdo

Actus ſumitur multifariam.

ſumitur

ſumitur pro exiſtentia, propterea quòd actus exiſtendi non eſt forma, ſed effectus formæ, quum formę proprium munus ſit rem exiſtentem conſtituere, nõ quidem omnis formę, ſed ſolùm formæ vltimæ, quæ ad nullam aliã formam dirigitur, talis enim forma iũcta reali materiæ conſtituit rem ſingularem per ſe exiſtentem: vtramq; acceptionem ſimul cõplexus eſt Ariſt. in ſecundo contextu ſecundi libri de anima, dicens hoc aliquid, nam hoc aliquid non ſolùm ſignificat ſingularẽ exiſtens, ac demonſtrabile, ſed etiam determinatam naturã, quia forma vtroque modo facit hoc aliquid, tum enim materiam contrahit ad certam quãdam ſpeciem entis, tum etiam conſtituit ſingulare exiſtens, cum hoc tamẽ diſcrimine, quòd illud omnis forma præſtat, hoc verò ſola forma vltimæ ſpeciei, propriam enim naturã omnis forma cõſtituit tàm generalis, quam ſpecialis, exiſtentiam autem actu non omnis forma prębet, ſed ſola vltima, quia hæc non eget alia forma. Sumitur autem nomen actus non modò ad denotandam exiſtentiam rei ſimpliciter acceptę, vt quum dicimus equum actu eſſe, ſed etiam ad ſignificandam exiſtentiam rei complexæ; ideſt veritatem propoſitionis: dicimus enim, chimęra eſt actu non ens, quæ eſt vera enunciatio, nec alius eſt eius ſenſus, niſi quòd vera eſt hæc propoſitio, chimæra eſt nõ ens, ob id ex ea non licet inferre, ergo chimæra eſt actu, neque, ergo chimæra eſt, ſicut Ariſt. docet in libro de interpretatione; quum enim de non ente poſſit aliquid verè enuntiari, non licet ex veritate enuntionis inferre eius ſubiectum eſſe ens, quia poteſt eſſe non ens.

Hoc aliquid duo ſignificat.

Non omnis forma dat exiſtentiã, ſed ſola ſpecifica.

Collectio totius veritatis quinque aſſertionibus.
Cap. IIII.

EX his aliquę aſſertiones, ſeu concluſiones deducuntur, per quas tota rei veritas declaratur, & contraria argumenta ſoluũtur, ſuntq́; omnes vel per ſe manifeſtæ, vel ſatis demonſtratæ per ea, quę hactenus dicta ſunt. Prima eſt; ſi entitas ſumatur pro eſſentia, materia habet propriam entitatem diſtinctam ab entitate formę, nemo enim eſt qui ignoret aliam eſſe materiæ eſſentiam, aliam formæ, quum enim ſit ſubſtantia, propriam eſſentiam habeat neceſſe eſt. Secũda aſſertio eſt: ſi entitas pro exiſtentia ſumatur, materia non habet entitatem propriam, ſed ſolius compoſiti proprium eſt exiſtere; materia verò, & forma coexiſtere potius compoſito, quàm exiſtere dicuntur, materia quidem vt quæ exiſtentiam recipit, forma verò vt quæ dat, hęc iam ſui antea demonſtrata; nam ſi non omnis forma exiſtentiam habet per ſe, non enim forma generis, ſed ſola forma vltimæ ſpeciei, quatenus conſtituit rem exiſtentem, exiſtere per ſe dicitur, multo minus materia apta per ſe eſt exiſtere, ſed eget forma, quæ illi exiſtentiam largiatur. Tertia concluſio eſt: prima materia ſecundùm ſe non habet actum primo modo ſumptum: ratio huius clara eſt, quoniam ita habere actum eſt habere determinationem, & contractionem ad certam naturam, hæc autem non fit niſi a forma, ſola igitur forma eſt actus, quare ſi materia ſecundùm ſe nullam habet formam, manifeſtum eſt eam ſecũdùm ſe actum ita acceptum non habere. Quarta concluſio eſt: ſi ſumatur actus ſecundo modo pro eo, quod eſt actu exiſtere, quem formæ effectum eſſe diximus, materia prima non per ſe eſt actu, ſed per formam, quæ ipſam perficit, & conſtituit hoc aliquid, hæc facile probatur, nam exiſtentia inſequitur formam, eamq́; non omnem, ſed pręſtantem, & perfectam, quare neceſſariò præſupponit actum primo modo acceptum: idq́ue cuilibet cõſideranti manifeſtum eſt, nihil enim poteſt exiſtere, cuius non ſit determinata natura, ſecus enim ne mente quidem concipi, aut fingi alicuius rei exiſtentia poteſt; quoniam igitur materia ſecundũ ſe non eſt aliqua determinata natura, multo minus exiſtit actu ſecundùm ſe, ſiquidem plura ad exiſtentiam requiruntur, quàm ad determinationem certę naturæ, hanc enim omnis forma præbet, illam verò ſola forma vltimæ ſpeciei. Quinta demum concluſio ex his omnibus deducitur talis: materia prima in ſua eſſentia nullum continet actum, ſed ſolam potentiam, ita tamen, vt nomine potentię non qualitatem ſignificemus, ſed ſubſtantiam quandam, quę eſt fons, ſeu radix huius qualitatis, nempe ſubſtantiam quandam imperfectiſſimam, incompletam ſecundùm ſpeciem, & inchoamentum omnium ſpecierum, nam huiuſmodi natura ſatis congruè videtur potẽtiæ nomine ſignificari: hęc clarè oſtenditur Ariſtotelis teſtimonio in multis locis; nam in ſecũdo libro de anima contextu ſecundo inquit materiam ſecundùm ſe nõ eſſe hoc aliquid, quod ſignificat eam non habere vllam certam naturam, nec vllam determinationem in ſpeciei, & addit ipſam eſſe potentiam. Sic ſeptimo Metaphyſicorũ contextu octauo inquit materiam non eſſe vllum ex entibus determinatę naturę, ſed ſubiectum omnium; quare ſẽtentia Ariſtotelis eſt materiam nõ eſſe modo vllo ens actu, nomen enim actus notat determinationẽ, quę aliena eſt a natura materię: quare vanũ eſt Scoti inuentum, quòd omnes quatenus eſt ens, ſit actu, quandoquidem ſecundùm Ariſtot. non omne ens eſt actu, ens ſed datur etiam ens poteſtate, cuiuſmodi maximè eſt prima materia, cui ſecundùm propriam naturam nulla conuenit appellatio actus; quod etiam Plotinus optimè demõſtrat in quinto libro ſecundę Enneadis capite quarto, & quinto.

Prima concluſio.

Secunda concluſio.

Tertia concluſio.

Quarta concluſio.

Quinta concluſio.

Plotinus.

Solutio

Solutio argumentorum Scoti. *Cap. V.*

Ad primū. PEr hęc facile eſt ſoluere argumēta Scoti. Ad primum enim dicimus, ſi entitatem pro eſsētia ſumat, negandam eſſe maiorem, non enim quicquid habet realē entitatem, ideſt eſſentiam, id habet actum entis, ſed aliquid eſt cuius eſsētia ſit pura poteſtas, qualem materiæ naturam eſſe iam diximus: ſi verò entitatem pro exiſtentia ſumat, negamus minorem, ſic enim materia propriam entitatem non habet. *Ad ſecūdū* Ad ſecūdum dicimus, ſi entitas pro eſſentia ſumatur, totum eſſe concedendum: nam ſi materia eſſentiam propriam ab eſſentia formę diſtinctam nō haberet, vtique id, quod materia, & forma cōſtat, non eſſet compoſitum, ſed ſimplex, quia non conſtaret ex re, & re: ſi verò entitas pro exiſtentia ſumatur, neganda eſt cōſequentia, quia nec forma, nec materia exiſtentiam propriam habet extra compoſitum, ſed vna eſt compoſiti exiſtentia, qua & materia, & forma exiſtat, nec ob id totum dicitur ſimplex, ſed conſtat ex re, & re. Dico prætereа tantum abeſſe vt hoc argumento oſtendatur materiam habere actum aliquem, vt potius demonſtretur nullum habere actum, quandoquidem ex duobus actibus nō fit vnum, ſed ex poteſtate, & actu, vt ait Ariſtotele in contextu ſeptimo ſecūdi libri de anima, & fuſius in ſeptimo, & octauo Metaphyſicorum: igitur ſi compoſitum tanquam vnum ex materia & forma cōſtat, & forma eſt actus, neceſſe eſt materiam non eſſe actum, ſed poteſtatem. *Ad tertiū.* Ad tertium negare poſſumus conſequentiam: quando enim dicitur, materia eſt actu principium nil aliud denotatur, quam veritas huius propoſitionis, materia eſt principiū vnde nō licet, inferre, ergo materia eſt actu per ſeipſam: poſſumus etiam omnia concedere; nam materia eſt actu principium, & eſt actu ſubiecta formæ, & eſt actu ens, non tamen ex ſe, ſed per formam; dicere enim materiā eſſe actu principium eſt dicere eſſe principium actu exiſtens, idque vere dicitur, actu nanque exiſtit, at non per ſe, ſed per formam, nullus enim actus competit materiæ ſecundùm ſuam naturam: in omnibus autem quæ cōpetunt materiæ ſecundùm propriam naturam, ſi dicuntur illi in eſſe actu, actus ille non eſt ſecundùm naturam materiæ, ſed meritò formæ. *Ad quartū* Sic etiam ad quartum omnia concedimus: non poſſet enim materia exiſtere, vel præexiſtere, niſi exiſteret, & niſi eſſet actu ens; eſt autem actu ens per formam, nunc quidem per formam huiuſ compoſiti, prius verò per formā alterius, quod interijt. *Ad quintū* Sic etiam dicendum eſt ad Themiſtium in digreſſione dicentem materiam in ſua prima notione eſſe aliquid, & eſſe actu, quod etiā apud Simplicium legimus in contextu quinquageſimo octauo primi Phyſicoru: nil enim aliud ſignificare voluerunt, niſi materiam habere propriam eſſentiam diſtinctam ab eſſentia formæ, & eam actu exiſtere diſtinctam ab eſſentia formæ, ita tamen vt exiſtere illi competat per formam, non enim ſumunt ita materiam in prima notione, vt ſtatuant eam ſine forma exiſtentem, ſed materiæ ſub forma exiſtentis eſſentiā conſiderant, & dicunt eſſe propriam quandam materiæ eſſentiam exiſtētem ſub forma; exiſtere nanq; materiam, & ipſam materiæ eſſentiam, qualiſcunq; ea ſit, & actu exiſtere nemo negat, dicimus tamen eam non per ſe, ſed per formam exiſtere. Alia quoq; Scoti argumenta facilè ſoluuntur, quibus oſtendere nititur poſſe materiam abſq; repugnātia exiſtere per ſe ſine vlla forma. *Ad primū pro ſecūda concluſione Scoti.* Ad primum neganda eſt propoſitio maior, ea namq; vera eſt ſolùm de eſſentia rei, ac de mentali abſtractione, at non de exiſtentia actu, ac de ſeparatione reali: ſiquid enim eſt abſolutum prius natura altero abſoluto, id ab illo non pendet ſecundū eſſentiam ideò mente concipi, & abſtrahi ab illo poteſt, ideſt definiri, & conſiderari abſq; illius conſideratione; non eſt tamen neceſſarium vt etiam exiſtere actu ſine illo poſſit; animal enim eſt abſolutum, & natura prius omnibus ſpeciebus ſuis, nec ob id aptum eſt ſine illis omnibus exiſtere actu, ſed ſolùm poteſt poteſt definiri, & conſiderari abſque vlla illarum cōſideratione: ſic etiam ſubiectum eſt natura prius accidente proprio, vt homo riſibilitate, & ens abſolutum, quo fit vt poſſit mente abſtrahi a riſibilitate, & definiri ſine illa, nō tamen ſine illa exiſtere poteſt. Sic igitur materia, quum ſit ſubſtantia, eſt quiddam abſolutū, prout abſolutum diſtinguitur a relatiuo, & eſt natura prior omnibus formis, quocirca eſſentia materiæ a forma non pendet, & mente abſtrahi poteſt ab omni forma, non tamen reipſa exiſtere actu ſine forma; multa enim requiruntur ad exiſtentiam rei, quę non requiruntur ad eſſentiam conſtituendam. Patet itaque falſam eſſe maiorem Scoti. Ad probationem autem, quam ſumit à diſcrimine abſoluti, & reſpectiui, dicimus hoc diſcrimē in eorum eſſentia eſſe conſtitutum, quemadmodum ab Ariſtotele declaratur in libro Categoriarum: nam relatiui tota eſſentia conſiſtit in relatione ad aliud, quo fit vt relatiuum nequeat definiri, aut conſiderari, aut cognoſci ſine ſuo correlatiuo: abſoluti autem eſſentia nullum habet reſpectum ad aliud; hoc eorum diſcrimen eſt, in alijs non neceſſe eſt vt differant; nam ſi exiſtentiam ſpectemus (de hac enim nunc ſermo eſt) relatiuū non poteſt exiſtere niſi etiam ſuum correlatiuum exiſtat, hoc enim in relatiuis eſt neceſſarium, at non ob id fit vt contraria eſſe debeat omnium abſolutorum conditio, quia non in

hoc

hoc eſt po ſitum eorũ diſcrimen, ſed datur ab-
ſolutum, quod ſine alio abſoluto exiſtere po-
teſt, vt homo ſine equo: datur etiam ab-
ſolutum, quod ſine alio abſoluto non poteſt
exiſtere, etiamſi eo ſit prius ſecundùm natu-
ram, vt animal ſine ſpeciebus ſuis omnibus,
ſic igitur materia non poteſt exiſtere ſine om-
ni forma, non eſt tamen relatiuum, ſed abſo-
lutum, & omni forma prius ſecundùm natu-
Ad ſecũdũ ram. Ad ſecundum neganda eſt conſequen-
tia; non enim ſi materia exiſtere poteſt ſine
qualibet forma ſeorſum, poteſt etiam exiſtere
ſine omnibus coniunctim acceptis. Ad pro-
bationem autem dicimus materiam ſecũdùm
ſuam eſsentiam reſpicere contingenter tum
ſingulam formam, tum omnes ſimul ſumptas
non ſic tamẽ ſecundùm exiſtentiam, vt enim
exiſtat reſpicit quidem contingenter ſingulã
formam, at formam abſolutè ſumptam non
reſpicit contingenter, ſed neceſsariò, quia
neceſsaria eſt illi forma ad exiſtendum, non
quidem hæc, vel illa, ſed forma indiſtinctè.
Argumentum itaque Scoti, ſiquid habet ro-
boris, habet ſolùm de eſsentia materiæ, quia
ſi nulla forma ſeorſum accepta de eſsentia
materiæ eſt, vtique nec omnes ſimul ſum-
ptæ: ſic etiam ſi non eſt de eſsentia oculi
color aliquis ſeorſum acceptus, patet neque
omnes ſimul ſumpto de eſſentia oculi eſse: ta-
men ſecus eſt de actuali viſione; oculus enim
vt videat refertur contingenter ad ſingulum
colorem, quia poteſt videre ſine ſingulo, ſed
non contingenter refertur ad vniuerſum ge-
nus colorum, hoc enim eſt eius obiectum adę-
quatum, nec poteſt oculus videre niſi colorẽ
aliquem; ſimiliter obiectum adæquatum, ad
quod recipiendum directa eſt prima materia a
natura, vt exiſtat, eſt totum genus formarum,
non forma hæc, aut illa, ideò ſine ſingula exi-
ſtere poteſt; at non ſine forma abſolutè, ſic ẽt
dicimus animal genus reſpicere contingenter
ſecùndum ſuã eſſentiam, & ſingulam ſpeciẽ, &
omnes ſimul, quia ſunt omnes extra eſſentiam
animalis; attamen ratione ſuæ exiſtentię reſpi-
cit quidem contingenter ſingulam, omnes au-
tem neceſſariò, quia nõ poteſt exiſtere ſine om
Ad tertiũ. nibus. Eadem reſponſione tertium quoque ar-
gumentum ſoluitur: nam illa Scoti propoſitio,
quicquid ſibi pręſcribit genus, pręſcribit etiam
ſibi certam aliquam illius ſpeciem, vera eſt tan
tummodò de eſſentia, nam quicquid ſecũdùm
eſſentiam ſuam præſcribit ſibi genus, ideſt eſ-
ſentialiter in illo eſt, neceſſe eſt vt ſit determi-
natè aliqua ſpecies illius generis, vt quicquid
eſsẽtialiter eſt animal, eſt neceſſariò aliqua ſpe
cies animalis; at non eſt vera de determinatio-
ne extra eſſentiam, oculos enim ad operãdum
determinat ſibi colorem abſolutè, at non ſibi
determinat aliquam certam ſpeciem coloris:
ſic propria aliqua affectio animalis præſcribit
ſibi animal genus tanquã ſubiectum proprium
& illi neceſſarium ad exiſtendum, non tamen
ſibi pręſcribit aliquam certam ſpeciem anima-
lis, ſed aliquam indiſtinctè. ſic igitur prima ma
teria vt exiſtat præſcribit ſibi formam abſolu-
tè ſumptam, & genus ipſum formarum, nec
tamen oportet vt ſibi præſcribat aliquam ſta-
tutam formam. Quare hæc Scoti argumenta
ſunt potius cauilli, quàm ſolidę rationes, quæ
vel demonſtrent, vel perturbare hac in re ali-
quem debeant. Ad Simplicium autem in con- *Ad quartũ*
textu quinquageſimoſecundo primi Phyſico-
rum dicentem poſſe materiã eſſe per ſe ipſam,
minimè verò formam, dicimus Simpliciũ non
accipere per ſe ipſam eſſe pro eo quod eſt exi-
ſtere ſine forma, ſed ibi ſumere eſſe per ſeip-
ſum prout diſtinguitur ab eo quod eſt eſſe in
alio vt in ſubiecto; hic enim eſt ſenſus conſen-
taneus verbis, & ſententiæ Ariſt. eo in loco,
& verba ipſa Simplicij hunc manifeſtè ſigni-
ficant, inquit enim, materia poteſt eſſe per ſeip
ſam, contraria verò inhærent in alio; itaque eſ-
ſe per ſeipſum nil aliud ibi ſignificat, quã non
ineſſe in alio. Ad Auerroem autem in primo
capite libri de ſubſtantia orbis dicentem, mate-
ria eſt vnum entium exiſtentium per ſe, dici-
mus non eam eſſe Auerrois mentem vt dicat
materiam ſine forma exiſtere poſſe, ſiquidem
id apertè negauit in ſecundo Phyſicæ auſculta
tionis commentario duodecimo; ſed de ſola
materiæ eſſentia ibi Auerroes loquitur, eãque
dicit eſſe diſtinctam tum a forma, tum a poten
tia; quare his verbis nil aliud ſignificare vult,
niſi primam materiã habere realem eſſentiam
diſtinctam ab eſſentia formæ, & ab eſſentijs
omnium rerum, quod etiam Ariſtot. dixit in
contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum ſæ-
pe a nobis citato.

Contrariæ ſententiæ de prima materia an ſit per ſe quanta. Cap. VI.

COnſiderãdum manet an prima
materia per ſe corporea ſit: & *Corpus duplex.*
quia duplex eſt corpus, vnum,
quod eſſe dicitur ſupremum ge
nus in Categoria ſubſtantiæ; al
terum, quod eſt ſpecies quanti
continui, & nil aliud eſt, quam trina dimenſio,
lõgitudo cum latitudine ac profunditate; ideo
huius conſiderationis duæ erunt partes, vna
an ipſa ſecundùm ſe ſumpta prima materia ſit
corpus de genere ſubſtantiæ, altera verò an ſit
per ſe quanta, hoc eſt longa, lata, ac profunda;
illa quidem eſt ſecũdùm naturam prior, quum
ſubſtantia ſit prior quantitate, nos tamen faci-
lioris doctrinæ ordinem ſequentes ab hac po-
ſteriore ordiemur, quoniam abſq; huius decla
ratione difficilis admodum, atque ardua altera
contemplatio foret. Sunt hac in re duę contra-
riæ

riæ opiniones, vna Auerrois, ad quam accedere videtur Simplicius in contextu ſexageſimonono primi Phyſicorum, & Ioannes Grāmaticus in libro vndecimo contra Proclum; altera Thomæ illi penitus contraria.

Auerrois opinio de quantitate primæ materia.

Auerroes in commentario ſexageſimotertio primi Phyſicorum, & in calce ſecundi tractatus Epitomes Metaphyſicæ, & in primo capite libri de ſubſtantia orbis, & alijs in locis aſſerit primam materiam ſecundùm ſe, & ante receptionem formæ eſſe quantam, & habere tres dimenſiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, tanquam accidens perpetuum, & inſeparabile, eas tamen nullis certis terminis circūſcriptas, ſed interminatas, quæ poſtea à diuerſis formis varios terminos recipiunt, pro vt variæ naturalium corporum naturæ requirunt; adeo vt intereūte per receſſum formæ corpore aliquo naturali dimēſiones non intereant, ſed earum tantūmodo termini deſtruant, & alij accedāt, qui ab alia adueniente forma præſcribuntur.

Opinio Thomæ.

Contrariam ſententiam tuetur Thomas, qui pluribus in locis, præſertim verò in opuſculo trigeſimoſecundo nititur oſtendere nullam eſſe in prima materia quantitatem æternam, ſed omnes naturalium corporum quantitates inſequi formas, & à formis tribui, proinde generari, & interire, prout ipſæ quoque naturales formæ oriuntur, & intereunt. Plotinus quoque huius ſententiæ fuiſſe videtur, qui in lib. 4. ſecundæ Enneadis oſtēdit primam materiam eſſe ſecundùm ſe penitus incorpoream, & carere omni dimenſione, ſuſcipere autem omnes dimenſiones a forma. Albertus quoque in lib. de quatuor coæquis, & in tertio Metaph. tractatu ſecundo capite tertio ponit quidem in prima materia formam quandam ſubſtantialem æternam, quam vocat ipſe inchoationem formarum, alij verò formam corporeitatis: at corporeitatem de genere quātitatis in prima materia nullam ponit coæternam ipſi materiæ, quia putat præter primā materiam, & formam illā corporeitatis nil aliud eſſe in naturali corpore æternum, ſed omnia generationi, & interitui obnoxia eſſe. Hoc idem ſenſiſſe videtur Auicenna, vt colligere poſſumus ex primo ſuę ſufficientiæ capite ſecundo, & ex ſecundo tractatu Metaphyſico capite ſecūdo, ponit enim in prima materia formam illam corporeitatis de genere ſubſtantiæ coæternam materiæ, ſed nullam ponit corporeitatem de genere quantitatis æternam, idque eſt quod Auerroes dicit in primo capite libri de ſubſtantia orbis, Auicennam non diſtinxiſſe dimēſiones interminatas à terminatis. Sententia hæc pluribus argumentis defenditur à Thoma in prædicto loco, & alia quoque ab eius ſectatoribus in confirmationem adducuntur, ſed nos ea tantùm, quæ efficaciora eſſe videntur, alijs omiſſis in medium afferemus.

Argumenta Thomæ aduerſus opinionem Auerrois de quantitate interminata. Cap. VII.

Primū argumentum

PRimum ita argumentatur Thomas, aut quantitas interminata eadem eſt numero cum terminata, aut ſunt duæ diſtinctæ: ſi eadem, ergo accidentia rei pręcedent rem tempore infinito, nam propria hominis quantitas præcedet infinito tempore ipſum hominem, ſi eadem numero eſt cum quantitate materiæ interminata, quæ ponitur eſſe æterna, ſed cōſequens aduerſatur Ariſtoteli, qui in contextu quarto ſeptimi Metaphyſicorum inquit ſubſtātiam accidente priorem eſſe & natura, & cognitione, & tempore: ſequeretur etiam eandem eſſe hominis quantitatem, & formicæ, nam vtraque eſt idem quantitati interminatæ, quæ autem ſunt idem alicui tertio, ea inter ſe idem eſſe neceſſe eſt: ſi verò duæ ſint diſtinctę quantitates, ergo quātitas in eodem corpore erit bis, ſiquidem quantitas interminata nunquam perit; quare dabitur penetratio dimenſionum, quam omnes Philoſophi negant.

Secundum argumentū.

Secundò ſi daretur hæc quantitas interminata æterna in prima materia, ens poteſtate eſſet ſubiectum accidentis, quod ab Ariſtot. negatur in quinto Phyſicorum, & ab ipſomet Auerroe in commentario ſexageſimotertio primi libri, vbi dicit ſubiectum accidentium eſſe ens actu, & ex materia, & forma conſtans; ſic enim ipſum diſtinguit à ſubiecto formarum ſubſtātialium, quod eſt ens poteſtate.

Tertiū argumentum

Tertiò prius eſt eſſe ſimpliciter, quam eſſe ſecundùm quid; at forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter, accidens autem omne dat eſſe ſecundùm quid, ergo forma ſubſtantialis præcedit omnia accidentia in materia; quòd ſi quantitas interminata præcederet formam ſubſtantialem, hæc prius daret ipſi materiæ eſſe ſecundùm quid, quam forma ſubſtantialis det eidē eſſe ſimpliciter, quòd eſt abſurdum.

Quartū argumentum.

Quartò ſequeretur, id quod eſt vnum per accidens, præcedere illi, quòd eſt vnum per ſe, hoc autem ſimiliter abſurdum eſt, & communi omnium cōſenſioni aduerſatur: dicūt enim id, quod eſt per accidens, neceſſario præſupponere id, quod eſt per ſe: conſequentia probatur, quoniam ex ſubiecto, & accidente fit vnum per accidens, ex materia autem, & forma vnum per ſe, prius autem erit vnum conſtans ex materia, & quantitate interminata, quam vnum cōſtans ex materia, & forma ſubſtantiali.

Quintū argumentum

Quintò vel hæ dimenſiones interminatę eſſentiales ſunt primę materię vel accidentales; ſi eſſentiales, ergo prima materia eſſe eſſentialiter quantitas, nō ſubſtātia; ſi verò accidētales, ergo ſeparabiles, proinde nō ęternę.

Sextum argumentum

Sextò ſequeretur quatuor eſſe principia

rerum

rerum naturalium, non tria tantùm, quoniam huic quantitati interminatæ competerent omnes conditiones, quæ ſecundum Ariſtotelem in primis principijs poſtulantur; quum enim æterna ſit, nõ ſit ex alio, neque ex reliquis principijs, & ex hac omnia fiunt; quæ autem ſunt huiuſmodi, ea ſunt prima principia; quamobrem principia quatuor erunt, forma, priuatio, materia, & quantitas interminata. Septimò per hanc quantitatem interminatam materia vel ſit actu diuidua, vel poteſtate, quorum neutrum dici poteſt: nõ enim actu, quia facta actu diuiſione materiæ diſtingueretur eius pars ab alia parte, hoc autem eſſe non poteſt, quia omnis diſtinctio fit à forma, materia verò ſecundùm ſe eſt prorſus informis; ſi verò poteſtate, ergo hæc quãtitas interminata fruſtra eſt, quia materia etiam ſine hac eſt diuidua poteſtate, fitq; poſtea actu diuidua per aduẽtum formæ.

Septimũ argumentum

Poſtremò ſi daretur hæc quantitas interminata, ea eſſet in aliqua categoria, at in nulla eſſe poteſt, ergo non datur: nam ſi in aliqua Categoria eſt, certè eſt in Categoria quanti, in hac tamen non eſt, quum Ariſt. in capite de quanto dicat omne quantum ſignificare certam, ac terminatam rei quantitatem, quantitas igitur interminata in Categoria quanti non eſt, ergo in nulla.

Octauũ argumentum

Argumenta pro Auerroe ad comprobandam quantitatem interminatam. Cap. VIII.

Primũ argumentum

EX altera parte pro Auerroe valida argumenta non deſunt. Primum ſumitur ex ipſa rei natura: quantitas non eſt generabilis, ergo non generatur, ergo æterna eſt: aſſumptum probatur, quia nullum eſt agens, à quo generari poſſit, non enim à forma, nec ab alia quãtitate, nec ab vlla qualitate; non à forma, quia forma ſecundùm ſe non eſt quanta, nec diuidua; ergo non apta ad producendam quantitatem; præterea quantitas poteſt mente abſtrahi ab omni forma naturali, ergo eſt natura prior formis, ergo à nulla forma produci poteſt, quia nõ poteſt cauſa eſſe poſterior ſuo effectu: non à quantitate, quia quantitas non eſt actiua: non etiam à qualitate, quia omnis qualitas eſt natura poſterior quantitate quare eius cauſa eſſe non poteſt. Secundum argumẽtum, quo præcipuè innititur Auerroes tale eſt: ſi prima materia non eſſet ſecũdùm propriam naturam quanta, id, quod ex materia & forma conſtat, non poſſet eſſe diuiduum, ſed eſſet inſtar puncti indiuiduum: quod probatur ſumptis ex Ariſt. duobus fundamentis: vnum ſumitur ex contextu decimooctauo quinti Metaphyſicorum, vbi inquit diuiſionem, & diuiſibilitatem eſſe propriam quanti, & nihil eſſe diuiſibile, niſi quantum, vel merito quanti, ita vt ſolum quantũ ſit per ſe diuiduum, cætera verò per quantum: alterum ſumitur ex contextu ſecundo ſexti Phyſicorum, vbi Ariſtot. ait non fieri quantum, neq; diuiduum ex pluribus indiuiduis, nam ſi decem millia punctorũ ſimul iungantur, non fieret ex eis niſi punctum vnum; his ita conſtitutis ſic argumẽtor: ſi materia prima ante receptionem formæ ſecũdùm ſuam naturam non eſt quanta, ergo per prius fundamentum eſt indiuidua; atqui forma quoq; ſecũdùm indiuidua eſt, vt omnes dicunt; ergo per poſterius fundamẽtum neceſſe eſt id, quod ex ambabus conflatur, eſſe indiuiduum, nam ſi ponatur diuiduum, conſtabit diuiduũ ex nõ diuiduis, & quantum ex non quantis, quod Ariſt. aduerſat: nec põt aliquis ad hoc cõfugere, vt dicat Ariſt. loqui de partibus tm̃ integrantibus, proinde hoc argumento de ſolis partibus quanti integrantibus oſtendi quòd debeant eſſe quantæ, non de partibus eſſentialibus, de quibus in præſẽtia ſermo eſt; nã ſi bene rẽ cõſideremus, eãdẽ viget rõ in omnibus partibus, è quibus totum actu conſtet, qualeſcunque.n. partes ſint, neceſſe eſt, ſi oẽs ſint indiuiduę, vt totum diuiduum eſſe non poſſit: præterea non habet locum hæc partiũ diſtinctio, qñ ſumuntur vt indiuiduę; vt ibi ſumit Ariſt. dũ ait ex nõ quantis & nõ diuiduis non fieri quantũ; dum.n. ſumuntur vt indiuiduę, non poſſunt dici integrãtes; dictũ igitur Ariſt. eſt vniuersè verum, ex pluribus nõ quantis vtcunq; compoſitis non poſſe fieri quãtum. Neque etiam dici poteſt formam, licèt ipſa quanta non ſit, cauſam tamen eſſe quantitatis, ita vt eam propria rei quantitas inſequatur; etenim indiuiſibile non poteſt: eſſe cauſa diuiſibilitatis: præterea: eadem difficultate dictum quo ne illud Ariſtotele vrgeretur, dicere namque poſſemus, licèt nulla partium diuidua ſit, tamen vel ex earum aliqua, vel ſaltem ex earum collectione prodire quantitatem in toto coniuncto. Tertio argumento ſic Auerrois opinio comprobatur: ſi quantitas interiret, haberet contrarium, quicquid enim interit, à ſuo contrario interminatur; atqui non habet quantitas contrarium, vt legimus in libro Categoriarum; ergo interire non poteſt. Quartò idem confirmatur ſumpto ex Ariſtotele hoc fundamento in ſecundo libro de ortu, & interitu, in elementum habens ſymbolam qualitatem facilior eſt alterius elementi mutatio, propterea quòd illa ſymbola qualitas non interit, ſed eadẽ ſeruatur in genito, quæ fuit in corrupto; huius autem ratio eſt, quoniam accidentia conuenientia formæ generandæ, & illi neceſſaria non debẽt de materia pelli, ſi in ea iam inſunt, imò neque poſſunt pelli, quandoquidem non pellitur aliquid à ſimili, ſed à cõtrario eadem itaque ratione argumentemur; quantitas, & extenſio eſt neceſſaria omnibus corporibus naturalibus, & communis eſt conditio

Secundũ argumentum

Tertiũ argumentum

Quartũ argumentum

omnium formarum naturalium vt in materia extendantur; non debet igitur, neque poteſt interire quantitas; ergo ęterna eſt, & ſoli ipſius termini mutari & interire poſſunt.

Quintũ argumentum

Tandem id cõfirmat Auerroes teſtimonio ſenſus; quando enim ex aqua generatur, aer, videmus quantitatem aquæ non perire, ſed potius ad maiorem molem, & ad nouos terminos ampliores extendi; ipſa igitur quantitas in omnibus manet incolumis, & ſoli eius termini mutantur, prout diuerſæ naturales formæ uarios terminos poſtulant.

Sextum argumentum

Videntur etiam omnes, etiam aduerſarij, hoc confiteri, dum dicunt formam extendi ad extenſionem materiæ, & fieri diuiduam diuiſione materiæ, ſic enim affirmant materiam ſecundùm ſe diuiduam eſſe ante formæ receptionem: dicunt præterea accidentium omnium alia ad materiam pertinere, alia ad formam, & qualitates quidem ad formam, quantitatem uero ad materiã, quod eſt ipſam Auerrois ſententiam approbare.

Sententiæ Auerrois declaratio & confirmatio. *Cap. IX.*

QVum ego ueram hac in re eſſe putem opinionem Auerrois, ductus tum argumentis prędictis, tum Ariſt. aliorumque authoritate, ut mox oſtendam, ante omnia optimè declarandam eſſe hanc ſententiam arbitror, quia ipſa bene intellecta uidetur ſuam ueritatem patefacere, & contraria argumenta facile diluere. Dico igitur huiuſce rei ueritatem in hoc potiſſimum fundamento conſiſtere, quòd quum cuiusque rei quantitas ſit terminata, hæc nec ſolam materiam inſequitur, nec ſolam formam, ſed vtramq; ſimul; nam quantitas ipſa ſecluſis mente omnibus terminis a ſola materię natura emanat, & eſt eius proprietas inhęrens ipſi per ſe ſecundo modo, ſicut homini riſibilitas; termini verò quantitatis præſcribuntur à forma, quatenus quælibet forma certos quoſdam, ac proprios terminos poſtulat; hoc certe ex ipſa loquendi conſuetudine ſatis comprobatur, idem enim ſignificare videmur dicendo magnitudinem, & corporeum, & materiale, & has dictiones ſæpe vt idem ſignificantes confundimus, dum a rebus incorporeis has corporeas, & materiales ſecernere volumus; ſic autem denotamus a natura materiæ prouenire vt res dicantur & magnitudines & corporeæ.

Quõ quãtitas materiam inſequatur.

Quõ quãtitas inſequatur formã.

At ſtatuere terminos magnitudini eſt ſolius formæ officium, quia nulla determinatio a materia prouenire poteſt, & rationi conſonum eſt vt forma, quemadmodum naturam ipſam materiæ coarctat, & ad certam ſpeciem contrahit, facitq; hominem, & equum, & aſinum; ita etiam quantitati materię, quę ſecundùm ſe terminis caret, certos aliquos fines largiatur.

Termini quãtitatis duplices.

Duplices aũt terminos forma præſtat, externos, & internos: externi sũt illi, qui nõ sũt de genere quãtitatis, vt figura quę eſt in quarta ſpecie qualitatis, & nil aliud eſt, niſi quidã partiũ, quãti inter ſe concẽtus, & harmonia, interni vero illi ſunt, qui sũt de genere quãti, & certã quanti ſpeciẽ conſtituunt, vt bicubitũ, tricubitũ, & huiuſmodi: vtroſq; terminos quantitati materię forma prębet; at quantitatẽ ipſam prębere non põt, quia ſicuti forma hoĩs non põt ſine materia hominem conſtituere, ita neq; tm̃ facere põt, niſi in materia quanta, & extenſa recipiatur, quum ipſa ſecundùm ſe forma non ſit quãta, neq; diuidua: de qualitatibus verò ſecus eſt, hæ namq; incorporeæ per ſe ſunt, & indiuiduę quę tribui à forma poſſunt, quia materia ſecũdũm ſe his oĩbus caret. Hinc colligimus formam, & materiam ſibi mutuam operam præſtare: formam.n. quę ſecũdùm ſe indiuidua eſt recipit à materia extenſionẽ, & quantitatẽ materia verò ſumit à forma terminos ſuę quãtitatis: hanc veritatẽ confiteri oẽs videntur, inſcij, tamen, & ab ipſamet re ad ita loquendum inducti, dum in gymnaſijs frequenter dicunt formam extendi ad extẽſionem materię, ſic enim aſſerunt propriam materię eſſe extenſionem, formam verò eam accipere à materia: dicere tamen poſſumus non modò formam extendi ad extenſionem materię, ſed etiam materiam ad formæ extenſionem extendi, verum.n. vtrũq; eſt alia, & alia rõne, illud.n. verum eſt de extenſione abſolutè accepta, q̃ forma ſumit à materia, hoc aũt de limitibus, ac finibus extẽſionis; nam eouſq; materia extẽditur, quouſq; forma pręſcribit, & imperat: ſimili quadam ratione dicere ſolemus tum equos trahentes currũ, tum ẽt aurigã tm̃ itineris peregiſſe; equos quidem abſolutè loquendo, ipſi.n. ſunt, qui ambulant, non auriga; aurigam verò tanquã eum, qui certos limites, ac fines itineri ſtatuit, quũ equi nullum ſibi certũ terminũ proponant, proinde tota hęc determinatio tribuatur aurigę.

Materia extenditur ad extẽſionẽ formæ, & forma ad extẽſionem materiæ.

Ariſtot. 4 Phyſic. 15.

Hãc ſententiam colligit Auer. ex Ariſt. in cõtextu decimoquinto quarti Phyſic. dicente locũ videri eſſe materiam, quatenus eſt magnitudinis dimenſio, ſiquidẽ materia eſt dimenſio magnitudinis; vocat aut ibi magnitudinem Ariſt. eã tm̃ quę terminata eſt, certamq; hẽt quantitatẽ, dimenſionem verò gręcè dictã διάστημα vocat ipſam materię quãtitatẽ ſecluſis terminis; quum igitur dicat Ariſt. locum ea ratione videri eſſe materiam, quatenus eſt dimẽſio, abſq; dubio materiam per ſe dimenſam ponit, quum pręſertim poſtea materiam hanc dimenſam diſtinguat à forma, dicens eam ſub forma contineri tanquam ſub ſuperficie, ac termino; forma enim dat terminos extenſioni materię, materia verò ſuapte natura quanta, & extenſa eſt, imò Ariſt. ibi eam vocat dimenſionem ipſam:

quamo-

quamobrem rectè ibi Auerroes colligit ex Ariſtot. materiam per ſe habere dimenſiones interminatas, quæ nec re, nec imaginatione ſeparari a materia poſſunt; quod quidem veriſſimum eſt, dum enim mente materiam ſine formis concipimus, fieri non poteſt vt eam non quantam imaginemur, ſed neceſſariò imaginamur quantam, ac veluti vaſtam quandam magnitudinem, nullisque certis terminis circumſcriptam; idque Ariſtot. eo ipſo in loco ſatis clarè pronunciare videtur, dum inquit, ſi a corpore amoueantur terminus, & affectiones, nil remanet, niſi materias; non enim dicit, ſi amoueatur quantitas, ſed dicit, ſi amoueatur terminus; quare putat propriam, & naturalem materiæ eſſe quantitatem, at non terminos. *Chaos Anaxagoræ.* Talem materiam ſignificauit Chaos illud Anaxagoræ corporeum, in quo omnia ineſſe dicebat, eſt enim materia moles quędam indiſtincta, in qua inſunt omnia, non quidem actu, vt Anaxagoras dicere viſus eſt, ſed poteſtate ſolùm. *Plotinus.* Plotinus quoque eiuſdem ſententiæ fuit in 4. lib. ſecundæ Enneadis, licèt ei contraria opinio attribui ſoleat: ibi namque longo ſermone oſtendit materiam ſecundùm ſe incorpoream eſſe, & quantitatem non habere, ſed apertè etiam declarat de quanam quantitate loquatur, de ſola enim terminata loquitur, vt omnia eius exempla teſtantur; dicit enim quantitatem inſequi formam, quoniam aliam quantitatem forma hominis poſtulat, aliam forma bouis, aliam forma canis, quarum nullam materia in ſe habet; igitur hoc tantùm ex Plotino ibi ſumi poteſt in capite octauo eius libri, idque nos non inficiamus; ſed in capite vndecimo manifeſtè ponit in prima materia quantitatem interminatam, quum dicat materiam eſſe quandam veluti molem, ac dimenſionem vacuam, & declaret non eſſe aliud hanc vacuitatem, quam negationem terminorum, ſeu interminationem; vnde colligit materiam eſſe molem, & non molem, quidem quatenus extenſa eſt, non molem verò quatenus non eſt terminata: *Plato.* exponit etiam ibidem Platonis de materia prima ſententiam, qui non dixit eam magnam, neque dixit paruam, ſed vocauit ſimul magnum, & paruum, vt tum quantam ſignificaret, tum interminatam, & aptam indiſtinctè ad quoſcunque terminos ſuſcipiendos: præterea in capite ſexto volens oſtendere Plotinus elementa ex materia, & forma conſtare, inquit; ſi elementa eſſent ſola forma ſine materia, quomodo magnitudinem, ac molem haberent? molem igitur, ac magnitudinem corporibus a materia prouenire, & materiam inſequi cenſuit, non formam, ſolos autem terminos tribui a formâ.

Reprobatio praui ſenſus Auerroi à nonnullis attributi. Cap. X.

Non eſt hic ſilentio prętereundus nonnullorum error, qui ſententiam Auerrois in prauum ſenſum trahentes, in eam poſtea inuecti ſunt; *Prauus ſenſus attributus Auerroi.* putarunt enim has dimenſiones interminatas apud Auer. eſſe illas, quæ actu exiſtunt extra animam, dicique interminatas ratione terminorum pręſcribendorum à forma generanda; dimenſiones enim quæ ſunt in ſemine humano, etſi proprios terminos habent, dici tamen poſſunt interminatę reſpectu terminorum tribuendorum a forma hominis aduentura, quos nondum habēt; qua ratione exiſterent actu interminatæ extra animam, quatenus carentes terminis formæ generandæ. Sed ab hac ſententia alieniſſimus *Confutatio* Auer. fuit, qui nunquam dixit dimenſiones interminatas exiſtere actu vt interminatas, ſed in commentario 15. quarti Phyſic. & in calce ſecundi tractatus Epitomes Metaphyſic. apertè dixit has dimenſiones interminatas non eſſe actuales, ſed potentiales, interminatas enim intelligit non ratione terminorum tātùm formę generandæ, ſed ratione omnium terminorum *Verus ſenſus.* qui a qualibet forma præſcribi poſſunt, immò etiam eorum, quos habent a forma præſente: quamuis enim exiſtant vt terminatæ, & nunquam vt interminatæ, terminos tamen non ex ſe habent, neque ex propria natura materię, ſed a forma, quare non ideò dicuntur interminatæ, quòd reperiantur vnquam ſine terminis, ſed quia ſecundùm propriam materiæ naturam, quam inſequuntur, nullos certos terminos habent præſcriptos: ſic enim ipſam quoque materiam dicimus ſecundùm ſe eſſe informem, & omni actu carentem, quamuis ſemper habeat formam, nec poſſit vnquam exiſtere ſine forma: nil enim aliud per hoc ſignificare volumus, quàm naturam materię nullam ſibi certam formam præſcribere. Quemadmodum igitur dum ſolam materiæ eſſentiam ſpectamus, eamque mente ab actu exiſtendi abiungimus, informem penitus eſſe dicimus; dū autem eandem vt exiſtentem conſideramus, dicimus ſemper eſſe formatam: ſic etiam eius quantitatem dum ſecundùm ſe ſumptam reſpicimus, interminatam vocamus, quia ſecundùm ſe nullis certis terminis eſt addicta; dū autem eandem vt actu exiſtentem reſpicimus, ſemper habere terminos dicimus, & nunquam exiſtere actu ſine terminis, ſiquidem ponere eam actu exiſtentem vt interminatam eſſet ponere actu magnitudinem infinitam, quæ dari nullo modo poteſt: non igitur eam vocamus interminatam, quòd terminorum negationē requirat, ſed quia terminos, quos hēt & quos habere

poteſt, non à ſe, neque à natura materiæ præſcriptos habet, ſed ab alio, nempe a forma terminante; ob id Auerroes bas dimenſiones materiæ vocat potentiales, non actuales, quia interminatæ non exiſtunt actu, ſed dum mente à terminis abiunguntur, cognoſcũtur eſſe ſecundùm ſe interminatæ, & poteſtatẽ habere quoſcunque terminos recipiendi; hoc igitur mõ intelligẽdum eſt id, quod Auerroes dicit, quantitatem hanc interminatam nõ exiſtere actu, ſed poteſtate, non.n. negat eam exiſtere, ſed ſolùm vult eius imperfectionem, atque interminationem ſignificare, quia nullum ex propria natura terminum hẽt. Non eſt ẽt ignorandũ quantitatẽ interminatã nõ differre numero a terminata, eadem.n.eſt, quę ſecũdùm ſe terminis carens eos poſtea ſumit a forma, & fit terminata; ideo idẽ eſt vtriuſq; ſubiectũ inhærentiæ, nẽpe ipſa prima materia, at non eſt idẽ ſubiectũ attributionis, ſeu denominationis, nã interminata attribuitur materiæ, terminata verò toti cõpoſito: ſimili rõne ẽt imago à pictore leuiter adũbrata non differt numero ab ipſa iam abſoluta, ſed ſolùm vt id, qđ prius poteſtate, atq; imperfectum eſt, poſtea verò fit actu, atq; perfectum.

Quantitas interminata eſt eadẽ numero cũ terminata.

Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap. XI.

Ad primũ

REſtat vt contaria argumẽta, quæ pro Thoma adducta ſunt, ſoluamus. Ad primum dicimus quantitatem interminatam eandem eſſe numero cum terminata: qñ aũt infertur, ergo accidentia rei præcedunt ipſam rei ſubſtantiam tpe infinito, dicimus, ſi ſumatur quãtitas vt hoĩs propria, & vt humanis terminis circumſcripta, negandum eſſe conſequens, quia hęc quatenus talis eſt nõ præceſſit hoĩem; ſi verò ſumatur quãtitas abſolutè ſeclusis terminis, negãdam eſſe falſitatẽ conſequentis, quia ſicuti materia hoĩs ſecundùm Ariſtotelem præceſſit hoĩem tpe infinito, ita quantitas illa vt interminata præceſſit per infinitum, nec ob id vllum abſurdum ſequitur, quia non propterea aliquod hoĩs proprium pręcedit hoĩem, ſiquidem materia non eſt magis hoĩs materia, q̃ aliarum rerũ; ad probationẽ verò ſumptam ex Ariſt. qui in contex. 4. ſeptimi Metaph. dicit ſubſtantiam eſſe accidẽtibus priorem natura, cognitione, & tpe, multi multa dñt, & locus ille magna difficultate non caret, quia de tpe vr̃ dictum Ariſtotelis falſum eſſe: nam ſi hoc intelligamus de qualibet ſubſtãtia reſpectu accidentium ſuorum, non eſt tpe prior oĩbus ſuis accidentibus, non .n. accidentibus proprijs, quum hæc ſimul oriantur cum ſubiecta ſubſtantia, vt ſimul cum hoĩe riſibilitas; ſi verò intelligatur ẽt de oĩbus accidentibus tã illius rei, q̃ aliarum, adhuc falſum eſt, dantur.n. ſecundùm Ariſtotelem accidentia æterna, qualia ſunt accidentia Cœli, quę ſunt tpe priora oĩbus ſubſtantijs caducis, & nullam habent ſubſtantiam tpe priorem, ne ipſam quidem ſubſtantiam Cęli, quum & ipſa ſint æterna; ideò locus ille multorũ aĩos torſit, qui varijs modis illum nixi ſunt interpretari; ego pro occaſione hic pauca quædam dicam, id tñ pręmonere velim, argumentum hoc non magis nobis, q̃ aduerſarijs obeſſe: vt.n. ſecundùm Auerroem poni vr̃ accidens tempore prius forma ſubſtantiali, quod Ariſtot. aduerſatur, ita ſecundùm Thomam ponitur quantitas rei ſimul oriri cum forma, quod ſimiliter Ariſtot. aduerſatur, quia ſi dictum illud Ariſtot. verum eſſe debeat, oportet accidẽs nec prius tpe exiſtere, q̃ ſubſtantiam, nec ſimul cum illa, ſed poſterius tpe; omittere igitur poterant aduerſarij argumentum hoc, tanquam ab eo, de quo nunc agitur, alienum, quum ad aliam quãdam difficultatem pertineat, nec minus Thomæ, q̃ Auerrois ſentẽtiam oppugnare videatur. Agit hac de re Zimara in theoremate nono, & reprobat interpretationem à Scoto adductam in ſecunda quæſtione ſeptimi Metaphyſicorum, vt ibi legere poſſumus: affert etiam expoſitionem Auerrois, quam nec approbat, nec reprobat, ſed aliam ipſe propriam adducit, quæ ipſi mirum in modum placuit: Auerrois quidem ſententia eſt Ariſt. ibi loqui de ſubſtantijs tantùm caducis, ac de earum accidentibus, non de æternis, quare ceſſat dubium de accidentibus Cœli, inferiorum autem corporum accidentia omnia habent ſubſtantiam tempore priorem; vel enim ſubſtantia compoſita, quæ illis ſubiecta eſt, præcedit ea tempore, vel ſaltem prima materia, quæ illius ſubſtantiæ pars eſt; quantitas verò materiæ interminata non exiſtit vt interminata ſed ſemper ſub terminis, nec differt numero a terminata; quum igitur Ariſto. ibi loquatur de accidentibus, quæ extra animam actu exiſtunt, rectè dicit omnia eſſe tempore poſteriora ſubſtantia, in qua inhærẽt; ſic dubium ſoluitur ſecundùm Auerroem. Zimara verò inquit verba illa Ariſtotelis ita eſſe intelligenda, vt coniunctio pro diſiunctione ſumatur, & ſenſus eorum ſit, ſubſtantia eſt accidente prior vel tempore, vel ſaltem natura, ſic enim tollitur omnis difficultas: nam quantitas interminata non eſt comparanda cũ compoſito, ſed cum prima materia, quæ ipſius ſubiectum eſt inhærentiæ, & attributionis; materia verò prior illa quantitate eſt, ſi non tempore, ſaltem natura. Ego quidem alias Auerrois ſolutionem ſequutus ſum, quum viderem ſolutionem Zimaræ non ſatis accommodari verbis Ariſt. qui coniunctione vtitur, nõ diſiunctione: ſed quum poſtea ſolutionem quoque Auerrois diligentius conſiderauerim, vidi eam quoque non carere difficultate, quandoquidem non eſt obſcurum Ariſtotelem eo in loco loqui

Quomodo ſubſtantia ſit tempore prior accidentibus.

Expoſitio Auerrois.

Expoſitio Zimaræ.

Confutatio

qui

qui de ſola ſubſtantia compoſita, & hanc vocare ſubſtantiam,& dicere priorem accidentibus natura, & tempore, nempè accidentibus ſuis, non accidentibus alienis, de quibus nihil certũ ſtatui põt, quũ accidenita hominis ſenioris pręcedant tempore ſubſtantiam alterius hominis iunioris; itaq; non videtur eſſe ad materiã confugiendum, quæ accidentibus prior tẽpore eſſe dicatur, ſed oſtendendũ quõ ſubſtantia compoſita tempore prior ſit oĩbus accidẽtibus ſuis, hoc eſt illis, quæ ipſimet tanquam ſubiecto attribui ſolent, ſi verba illa Ariſt. eũ ſenſum habent, quem aduerſarij nobis obijciũt; id tñ nec ipſi, nec alius vllus oſtendere potis eſt, quũ ſit manifeſtum quamlibet ſubſtantiam compoſitam aliqua habere accidentia neceſſaria, quæ ſimul cum illa, non poſterius, oriuntur, vt propria cuiuſq; quantitas, & alia complura; hunc igitur ſenſum falſum eſſe certũ eſt, nec verbis *Expoſitio propria.* Ariſt. attribuendum. Quamobrem quum ego rem hanc diligenter cõſiderauerim, ſemperq; exiſtimauerim quęrendã ſemper eſſe ante omnia cuiuſq; rei veritatẽ, deinde illa cognita ad eam, ſi fieri poſſit, verba Ariſto. trahenda eſſe, non è contrario, quod multi faciũt; viderim autem hanc eſſe manifeſtiſſimam huiuſce rei veritatem (etiamſi id non aſſereret Ariſt.) ſubſtantiam eſſe natura priorem omnibus accidẽtibus ſuis, non omnibus tamen tẽpore, ſed aliquibus dicendum cenſui neceſſe eſſe vt Ariſt. vel hoc idem dicat. vel falſum dicat: quòd hoc idem dicat tueri poſſumus, ſi ipſam quidem Zimaræ ſentẽtiam recipiamus, quam dicere poſſumus non ab eo fuiſſe inuentam, ſed ab ipſamet re oſtendi omnibus, ac patefieri; verborum tamen Ariſt. meliorem interpretationem adinueniamus, cõſtat enim interpretationem Zimarę illis accommodari non poſſe quum Ariſt. nõ diſiunctione vtatur, ſed coniunctione, ſitq; arbitraria expoſitio, & ſatis impropria locutio coniunctionem accipere pro diſiunctione. Propterea ego dico defendi poſſe ſenſum illorum verborum ẽt coniunctum, nempe vt Ariſt. hoc ſolum dicere velit, ſubſtantiam eſſe accidentibus priorẽ, vtcunq; id ſit, poſtea verò modos declaret huius prioritatis, & dicat priorem eſſe his oĩbus modis, ratione, cognitione, natura, ac tẽpore, non quidem ſemper his oĩbus ſimul, ſed modò oĩbus, modò aliquibus, ſat.n. eſt ſi hi ſint modi, quibus ſolet ſubſtãtia eſſe accidẽte prior nec alius detur præter hos: ſic nos aliás ſumus interpretati verba illa Ariſtotelis in definitione naturę [motus & quietis] vt coniunctio non pro diſiunctione ſumatur, ſed pro coniunctione, nec ob id dicere oporteat naturam in quolibet naturali corpore eſſe cauſam vtriſque hoc igitur modo conueniens eſt loquutio coniunctiua, inconueniens autem diſiũctiua: quemadmodum.n. natura non eſt cauſa alterius tantũ ſed vtriuſq; ita hic dicendum non eſt, modum, quo ſubſtantia eſt accidente prior, eſſe aut hũc, aut illum, ſed eſſe hos omnes, tametſi nõ ſimul accidens enim nullo illorum modorum poteſt eſſe prius ſubſtantia ſibi ſubiecta, immò neque ſimul niſi tempore ſolùm; ſubſtantia verò omnis eſt ſuis accidentibus prior, & definitione, & natura, & cognitione diſtincta, etenim hi modi reipſa in idem cadunt; tempore autem prior eſt multis ſuis accidentibus, quibuſdam tamen ſi non eſt prior, non eſt ſaltem poſterior, ſed ſimul. Hanc eſſę puto mentem Ariſtot. eo in loco. Ad argumentum igitur dico quantitatem terminatam referendam eſſe ad ſubſtantiam compoſitam, cui vt ſubiecto attribuitur, interminatam verò non ad compoſitum, ſed ad materiam; itaq; ſat eſſe ſi, vt compoſitum quantitate terminata, ſic materia quantitate interminata ſit prior, ſi non tẽpore, ſaltem natura; quantitatẽ aũt interminatã comparare cum compoſito, & illo priorem dicere abſurdum eſt, perinde.n. eſt ac dicere accidentia huius hominis eſſe tempore priora ſubſtãtia alterius hominis, quod incongruum eſt, & alienũ à mente Ariſtot. eo in loco, qui ſubſtãtiam cum ſuis tantùm accidentibus comparat, non cum alienis, immò nec vllam ſubſtantiam ibi conſiderat, niſi compoſitam, & perfectam, & nulla accidentia, niſi terminata, & actu exiſtentia; ꝙ verò addebatur, ergo eadẽ eſſet hominis quantitas, ac formicæ, negandum eſt; quoniã axioma illud, quę ſunt idem alicui tertio, ſunt idem inter ſe, verum eſt comparãdo inter ſe illa, quæ ſunt actu; ſed non eſt verum, ſi fiat cõparatio eius, ꝙ eſt poteſtate cum eo, ꝙ eſt actu, quia hęc non oĩno ſunt idem, ſed differunt per poteſtatẽ, & actum, lignum.n. eſt poteſtate idẽ numero lectus, qui poſtea eſt actu, eſt ẽt illud idem lignum arca poteſtate, & eadã arca numero quę poteſt ex eo fieri actu, nec propterea ſequitur vt arca ſit idem quod lectus: ſic materia prima eſt idẽ quod homo, qui ex ea fieri poteſt, cum hoc tamen diſcrimine, poteſtate, & actu; & eadem materia eſt idẽ quod equus, qui põt ex ea fieri, nec ob id homo eſt idem quod equus, niſi ſic intelligamus, eadẽ materia eſt poteſtate homo, & poteſtate equus, ita vt eſſe idẽ in eo tantùm conſiſtat, quod eſt poteſtate, ſed nõ in eo, quod eſt actu: ſic igitur quantitas interminata primæ materiæ eſt poteſtate quantitas hominis terminata, & poteſtate quantitas formicæ, quoniam apta eſt recipere vtroſque terminos, ſed hi inter ſe non ſunt idem. Ad ſecundum argumẽtum dicimus ſubiectum accidentium terminatorum, ac perfectorum eſſe ens actu, & de his tantùm loquuntur Ariſtot. & Auerroes, non de accidentibus interminatis, quæ poſſunt habere ſubiectum ens poteſtate. *Ad ſecundum.*

Ad tertium; Ad tertium ſunt qui reſpondeant primam materiam ex ſe habere eſſe ſimpliciter, non a forma, propterea quòd habet propriam exiſten-

tiam; ſed hanc opinionem nos antea cōfutauimus,& oſtendimus primā materiam nō per ſe exiſtere,ſed per formam, quę conſtituit hoc aliquid.Nos igiī dicimus aliud eſſe exiſtētiā,aliud eſſentiā,& vtrouis modo hi ſumant eſſe, argumentū nihil habere roboris . Nam ſi intelligāt eſſe eſſentię,non ſequiī quod eſſe ſecundū quid ſit prius,quam eſſe ſimpliciter ; ipſa.n. materię eſſentia indeterminata prior eſt,quàm eſſentia quantitatis interminatę : ſi verò eſſentiā ſumāt vt determinatā per formam, quod appellari ſolet eſſe ſpecificum, hęc cōparanda eſt cū quantitate terminata ipſam inſequente,nō cū interminata, quę ſoli primę materię cōparanda eſt; forma verò ſubſtantialis dans rei eſſe ſimpliciter, ideſt conſtituēs ipſam in aliqua ſpecie ſubſtantię,prior eſt quātitate conſequēte,quę non dat rei eſſe ſimpliciter, ſed eſſe ſecundùm quid, quia conſtituit eā in categoria accidentis. Si verò eſſe pro exiſtētia accipiatur,hāc dare pōt ſola forma ſubſtantialis,quare nequit aliquod accidens formā pręcedere , ꝙ vllo pacto rei præbat exiſtentiā:itaque nullū modū video,quo ſit prius eſſe ſecūdùm quid,quam eſſe ſimpliciter; nā quantitas interminata nō dat eſſe ſecūdùm quid,quod ſit coarctatū ad aliquā certā quantitatē,hoc.n. vtiq; eſſet abſurdū, nempe rem eſſe prius determinatam ſecundùm ſpeciē aliquam accidentis,q̄ in ſpecie vlla ſubſtantiæ:at quantitas interminata dat quidē materię eſſe ſecundùm quid,ſed indeterminatè,& eo prius eſt eſſe materię ſubſtātiale,ꝙ ſimiliter eſt indetermi natū;qm̄ igiī prius eſt in materia eſſe ſubſtātiā q̄ eſſe quā tam interminatè,eſſe verò determinatū,ꝙ tribuitur a forma,eſt prius oī accidente terminato,ꝙ tribuit eſſe ſecundùm quid,manifeſtum eſt nunquam eſſe prius eſſe ſecundùm quid,quam eſſe ſimpliciter. *Ad quartum.* Ad quartum concedimus ex materia,& quātitate interminata fieri vnum per accidens ,quod prius eſt cōpoſito conſtante ex materia & forma,& vno per ſe;ſatis.n. eſt ſi illud vnum per accidēs habeat priorem ſe ſaltem ſubſtantiā materię , quę dici pōt vnum per ſe, prout diſtinguitur ab vno per accidens:vr̄ itaq; hic cauillus in hoc cōſiſtere, ꝙ comparat quantitatem interminatam cum forma,cum qua nō debet comparari : congrua.n. ſit comparatio formæ ſubſtantialis acquiſitæ cum accidentibus ſimiliter acquiſitis , quæ his oībus,vt antea diximus,prior eſt;& primę materię apud Ariſt. æternę cum quantitate interminata ſimiliter ęterna, & eius naturam inſequente,proinde poſteriore ſecūdùm naturam. Similis fuit deceptio in argumento præcedēte, *Ad quintū* a quo hoc parum diſcrepat . Ad quintum dicimus quātitatem interminatam neq; eſſe eſſentialem materię vt per ſe in primo modo dicēdi per ſe,neq; ēt penitus accidentalem;ſed eſſe illi eſſentialem vt per ſe in ſecundo modo dicendi per ſe,eſſentiam.n. materiæ inſequitur quantitas,ſicut eſſentiā hominis riſibilitas; quare nec ſeparabilis eſt a materia,nec materia eſt eſsētialiter quantitas. *Ad ſextū.* Ad ſextum dicimus quātitatem hanc interminatam non poſſe quartum rerum principium appellari,neq; ex ea res fieri,parua enim & incongrua eſt hæc locutio, res fiūt res quantitate interminata ; ſed ſolùm dicimus ex duobus contrarijs,& ex ſubiecta materia rei fieri;ex materia enim & forma fiunt res,& cōſtat ex priuatione autem fiunt tāquam ex termino à quo:ratio autem eſt,quoniā hæc ſingula proprias habent principij rationes,forma vt terminus, ad quem mutatio tendit, & vt ſuo aductu rem conſtituens ; priuatio tanquàm terminus, a quo recedit , in omni mutatione neceſſarius; materia verò vt ſubiectum deferens mutationem.& in re genita permanēs:ipſa vero ſecundùm ſe quantitas interminata nullā habet principij ratione,ſed eſt conditio quędam materię, quę ſubijci non poteſt,nec ſuo officio fungi,niſi ſit quanta:ſic etiam materiæ potentia,de qua antè loquuti ſumus,nullam habet propriam rationem principij , ſed eſt conditio conſtituens principium materiale ; quantitas verò dici pōt eiuſdem conditio , non tamen vt conſtituens , ſed vt ſine qua non. *Quantitas non eſt quartum principium generationis.* *Ad ſeptimum.* Ad ſeptimum dicimus incongruam eſſe interrogationem, an per quantitatem interminatā materia fiat actu diuidua, an poteſtate,ſiquidem diuiduum,ſeu diuiſibile ſignificat manifeſtè poteſtatē,non actum;nam diuiſibile vocamus nō id quod actu diuiditur, ſed quod habet poteſtatē vt diuidatur;niſi fortaſſe dicāt actu diuiſibile eſſe id,quod habet poteſtatem proximam vt diuidatur,poteſtate aūt diuiſibile id, ꝙ habet poteſtatem remotiorem; qm̄ enim agens non agit niſi in ſubiecto benè præparato,& idoneo ad recipiendū, ideo illud ſubiectum, quod nondū eſt benè pręparatum, dici pōt habere patiendi poteſtatem remotiorem; vt ſi ceram dicamus diuiduam eſſe & ferrum diuiduum,ſed ceram actu,ferrū verò poteſtate;cera namque diuidi ſtatim poteſt, ferrum autem non ſtatim,ſed aliqua adhibita pręparatione. Hoc igitur modo ſi intelligant actu diuiſibile, & diuiſibile poteſtate , dicimus primam materiam, quum ſit per ſe quanta, habere primam radicem,& rationem præcipuam diuiſibilitatis,& ita fieri diuiduam,non tamen actu, ſed poteſtate; diſtat enim aliquātum a diuiſione,& præparatione indiget,quia diuidi pręſupponit rem eſſe actui, id enim quod nō eſt actu, non eſt aptum ſuſtinere actionem agētis: oportet igitur materiā prius fieri actu per formam, vt recepta forma ſit diuiſibilis actu,ſeu poteſtate propinquiore;quare per quantitatem interminatā materia ſit diuiſibilis poteſtate remota quod verò illi dicunt, ergo illa quātitas eſt fruſtra, quia etiam ſine ſine illa eſt materia diuiſibilis poteſtate,hoc negādum eſt;dicimus enim materiam ſine quantitate diuiduam dici non

poſſe, hoc eſt nec actu,nec poteſtate,quia neq; a forma; neque ab vllo agente poteſt quantitatem recipere,niſi eã habeat ſuapte natura, quare nunquam fiet diuidua. Ad poſtremum argumentum dicimus quantitatem interminatam eſſe in categoria quanti, quum enim quælibet categoria diuidatur per poteſtatem,& actũ, vt inquit Ariſt. in contextu ſexto primi libri de anima,& in contextu tertio,& ſexto tertij Phyſicorum, eſt quidẽ præcipuè in categoria illud, quod iam eſt actu,idq; reſpiciens Ariſt. in capite de quanto dixit quantum eſſe illud,quod denotat certam rei quantitatem, per hoc ſignificans ſolum quãtum terminatum eſſe propriè, ac directè in categoria quanti; attamẽ non negaret etiam quantitatem interminatam pertinere ad eandem categoriam, & in eã eſſe per quandam reductionem, & ſecũdariò: ſic etiam in categoria ſubſtantiæ non ſolùm eſt homo actu,& perfectus,ſed etiã homo poteſtate; nam prima materia eſt poteſtate homo, & poteſtate omnia, & ponitur in categoria ſubſtãtię per reductionem,tãquàm omnium ſubſtantiarum inchoamentum; ideò dicere ſolent ſubſtãtiam compoſitam,& actualem propriè,& præcipuè in genere ſubſtantiæ collocari,materiam verò & formam,quæ ſunt ſubſtantiæ ſimplices,in eodem eſſe ſecundariò,& tanquam partes ſubſtantiæ compoſitæ.

Ad ultimũ

An prima materia ſit corpus de genere ſubſtantiæ opiniones variæ. Cap. XII.

HActenus oſtenſum eſt primam materiam eſſe per ſe quantam, & ita eſſe corpoream quatenus habet tres dimẽſiones, quę conſtituunt corpus de genere quantitatis; conſiderandum reſtat an ſecũdùm propriam naturam, & ante aduentum formæ ſit etiam corpus de genere ſubſtantiæ. Hac de re tres ad ſummum inuenio aliorum ſententias. Prima eſt illorum, qui in materia ponunt formam quandam ſubſtantialem ęternam, quam alij vocãt inchoatiuum formarum, alij formã corporeitatis,à qua hẽnt oĩa naturalia corpora vt ſint corpora, ita vt ea ſit natura communis reſpõdens corpori, quod eſt ſupremum genus in categoria ſubſtantię; ſententiam hanc ſequutus eſt Auicenna in primo ſufficiẽtię capite ſecundo,& in ſecundo tractatu Metaphyſico capite ſecũdo,& Albertus Magnus,& Linconienſis,& Ioannes Gandauẽſis, & Auguſtinus Sueſſanus, & meis temporibus M. Antonius Genua præceptor meus, qui oſtẽdere niſus eſt dari hanc formam inſeparabilem à prima materia,& ab Ariſt. ſignificatam nomine priuationis,tanquam omnium formarum imperfectiſſimam. Secunda eſt ſentẽtia,quam tuetur Ioannes Grammaticus in libro ſuo vndecimo contra Proclum, vbi oſtendit primam materiam ſecundùm ſe eſſe corpus, quia eſt ipſa trina dimenſio,ita vt trina dimenſio in materia non ſit accidens,ſed ſubſtãtia,& nil aliud ſit ſubſtantia ipſa materię,quàm triplex dimenſio, longitudo,latitudo,& craſſities. Tertia eſt opinio cõmunis, in qua videntur cæteri omnes philoſophi conſenſiſſe, quòd prima materia ſecũdùm ſuam naturam nõ ſit corpus corporeitate ſubſtantiali,ſed illa ſolùm quæ eſt de genere quantitatis,quum ſit per ſe quanta,vt iam demõſtrauimus; corpus.n. de genere ſubſtantiæ dicunt eſſe illud ſolũ,quod ex materia & forma cõſtet. Ego verò his omnibus ſententijs conſideratis, atq; reiectis oſtendam primam materiã in ſua prima notione, & in ſuæ naturæ puritate acceptãm nil aliud eſſe, quam corpus de categoria ſubſtantię,non quidem per formam illam ęternam,quam prima illa ſecta tuetur,neq; quia ſit idem quod trina dimenſio,vt Ioannes Grãmaticus;ſed quia ſecundùm propriam ſuam naturã eſt corpus ſubſtãtiale ſimplex,trinæ dimenſioni ſubiectum:& quemadmodum nõ dubito quin hæc ſentẽtia primo ipſo aſpectu à pleriſq; παράδοξος, & abſurda iudicanda ſit,ita etiã non deſpero literatos & ingenuos viros,poſtquã ipſa veritatis fundamenta perceperint,aut in noſtram ſententiam venturos, aut ſaltem iudicaturos me non temerè,ſed valida,& efficaci ratione ductum in hanc ſententiam veniſſe.

Prima opinio.
Secunda opinio.
Tertia opinio.
Quarta opinio propria.

Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam eſſe corpus per formam corporeitatis ęternam. Cap. XIII.

EXpendenda primo loco eſt illorum opinio, qui primam materiam dicunt eſſe corpus per formam ſubſtantialem illi perpetuo in hęrentem, & inſeparabilem:hi pluribus ad hanc comprobandam argumentis nituntur, ſed nos reliquis omiſſis duo tantùm pręcipua in mediũ afferemus,quorum conſideratio ob ea,quę mox dicenda ſunt, magno nobis vſui futura eſt. Vnũ eſt, niſi hęc forma admittatur, dabitur creatio ex nihilo, immò illa, quæ ſolet vocari generatio, creatio erit: conſequens eſt falſum non modò apud Ariſtotelẽ,ſed etiã apud Theologos noſtros, qui negãt naturã poſſe aliquid creare, quũ hoc ad ſolũ Deũ pertineat;conſequentiã ita probãt; forma,quæ producitur,tota producitur, nulla ſui parte pręſuppoſita,at id,qđ totũ ꝓducitur nulla præſuppoſita ſui parte,creari dr,ergo forma creatur; hac autẽ forma admiſſa, quæ ſit oĩum formarum inchoamẽtum, creationem formarum vitamus,quia hęc forma ab agente elaborata ad varias perfectiones ducitur, & fit forma ſpecifica modò huius rei, modò illius. Secundum argumentum tribus nititur fundamentis.

Primũ argumentum.
Secundum argumentũ.

damentis, quæ illi ante omnia ſtatuunt; primum eſt, veram eſſe ſententiam Auerr. in Porphyrium in capite de ſpecie, quòd ſupremum genus vniuocū in categoria ſubſtantiæ eſt corpus, quod ſola caduca corpora complectatur; ſecundò ſumunt genus vniuocum id ſolum dici, cui reſpondeat extra animam aliqua vna cómunis natura, quæ à pluribus ſpeciebus æquè participetur, nec ſit ſola vox pluribus naturis communis, hæc enim ambigua, ſeu æquiuoca dicitur; tertiò accipiunt non poſſe talem communem naturam, à qua in rebus exiſtente ſumatur vniuocatio, eſſe niſi formam, hæc enim eſſe videtur Auerrois ſentētia in ſecundo Phyſicorum commentario vigeſimooctauo, & in primo Metaphyſicorum decimoſeptimo, & in ſeptimo Metaphyſicorum quadrageſimotertio, & in octauo Metaphyſicorum ſexto, & in ſecundo tractatu Epitomes Metaphyſicę capite decimotertio, in his enim omnibus locis inquit partes omnes definitionis eſſe formas, genus quidem eſſe formam vniuerſalem, differentiam verò eſſe formam particularem: his iactis fundamentis ita argumētantur; corpus, quod eſt supremū genus in categoria ſubſtantiæ, eſt vniuocum genus omnium caducorum corporum, ergo ei reſpondet in rebus aliqua vna forma ab omnibus talibus corporibus participata, datur igitur forma corporis; ſi autem datur, ergo æterna eſt; quia quicquid in re intereunte ineſt, quod etiam in re generanda ineſſe neceſſarium ſit, id non debet interire, ſed in re genita idem ſeruari; at corporis natura nulli rei generandę repugnat, immo eſt omnibus neceſſaria; ergo interire nunquam debet, ſi verum eſt id, quod ab Ariſtotele dicitur de Symbolis elementorum qualitatibus in ſecundo libro de generatione; nam ſi mutetur aqua in aerem, inquit Ariſt. humiditatem aquæ non interire, ſed eandem in aere ſeruari, quum ambo ſint elementa humida; immo non ſolùm non debet interire, ſed neque poteſt interire, quicquid enim interit, à ſuo contrario interimitur; at formæ corporis nulla eſt contraria forma, quum omnes eam compatiantur, immò, & neceſſariò eam requirant; igitur nec debet, nec poteſt forma corporis vnquam interire.

Dicta ſententiæ impugnatio, Cap. XIIII.

ADuerſus hanc ſnīam, quum iam ſit ab omnibus exploſa, pauca dicere ſatis erit; impugnat eā multis in locis Auer. diſputans contra Auicennā, qui eā tutatus eſt, præſertim vero in commentario ſexageſimotertio primi Phyſicorum, & in Epitome Metaphyſica tractatu ſecūdo capite vltimo, & vtitur argumento tali: ſi in prima materia eſſet hæc forma æterna, ſequeretur nō poſſe vllam aliā formam in materia recipi, ſed ſola accidentia, quoniam per hanc formam materia fieret ens actu; enti autem actu non poteſt aliqua ſubſtantialis forma aduenire, ſed accidentia tantummodò; nulla igitur dabitur ſubſtantiæ generatio, ſed ſola mutatio in accidentibus.

Primū argumentum

Verùm aliqui Auerroiſtę huius ſententię ſectatores facile eſſe exiſtimarunt non modò hoc argumentum ſoluere, ſed etiam oſtendere Auerroem eiuſdē fuiſſe opinionis; dixerunt enim duplicem eſſe formā ſubſtantialem, vnam ſpecificam, & (vt eorum vocabulo vtamur) vltimatam, quę eſt forma vltimę ſpeciei, vt hominis, equi, bouis; alteram verò communem & generalem, qua non ſpecies infima conſtituitur, ſed genus aliquod, vt forma corporis, forma viuentis, forma animalis; huiuſmodi forma non poteſt exiſtentiam tribuere, ſed ſola forma ſpecifica id facere pōt, propterea quòd forma generalis dat quidem actum, ſed imperfectum, & cum poteſtate commiſtum; at forma ſpecifica dat actum perfectum, & nulla alia forma indigentem ad exiſtendum: dicunt igitur Auerroem non negaſſe formam corporis ęternā in prima materia, ſed eam poſuiſſe, vt generalem, non ut ſpecialem, ideoque Auicennę ſentētiam reprobaſſe, qui talem formam tanquam ſpecificam ſtatuebat, quod ex ipſomet Auerrois argumento colligitur: nam ſi materia habeat aliquā formam generalem, non impeditur ne aliam formam recipere queat, ſed ſolùm ſi habeat formā ſpecificam; idque aſſerit manifeſtè Auerroes in cōmentario decimoſeptimo primi Metaphyſ. vbi dicit materiam prius recipere formas uniuerſales, & imperfectiores, poſtea uerò particulares, & perfectiores; itaque argumentū Auer. de ſola forma ſpeciali efficacitatem hēt, non de generali, materia enim habens formam ſpecialem non poteſt manente illa aliam formam recipere, ſed ſola accidētia; at formę generali poteſt alia forma ſubſtantialis ſuperuenire, quare per formam corporis generalem non tollitur generatio.

Solutio aliquorum.

Forma duplex.

Sed hi neque Auerrois, neq; Auicennę mentem penetrarunt. Auicenna quidem fatuus fuiſſet, ſi poſuiſſet in prima materia formam ſpecificam ęternam, quomodo.n. poſſet materia eſſe libera ad omnes formas recipiendas? & quomodo non fuit poſita ab Auicēna ut generalis, ſi fuit ab eo appellata forma corporis, & corpus eſt generaliſſimum in categoria ſubſtātię? nullam certè formam putauit Auicenna eſſe generalem, ſi formam corporis generalem eſſe negauit: talem igitur opinionem de forma generali ęterna attribuit Auerroes Auicennę, eamque refellit, idque apertè legere apud eum poſſumus in ſecundo tractatu Epitomes Metaphyſicę capite ultimo; quare ipſe nullam in prima materia formam ęter-

Solutionis impugnatio.

nam

nam admiſit, neque vt ſpecialem, neque vt ge-
neralem. oſtendamus igitur quomodo contra
hanc formam argumentum Auerrois ſit effica
ciſſimum, & eorum ſolutio vana ſit: negari cer
tè non poteſt formam hãc aut eſſe eſſentialem
materię, aut extraneam, quamuis ei ſemper in-
hærentem, quemadmodum & alię formæ, quę
adueniunt materię, & ab ea recedunt, extraneę
illi eſſe dicuntur: ſi dicant eſſe extraneam, ergo
materia ad eam ſe habet vt potentia paſſiua;
ſed potentia paſſiua, vt ait Ariſto. in nono Me-
taphyſ. eſt potentia contradictionis, & æquè
reſpiciens oppoſita; ergo materia, & habere,
& non habere hanc formam poterit; atqui
potentia naturalis non poteſt eſſe fruſtra, ſed
neceſſe eſt vt aliquando ad actum ducatur; er-
go materia erit aliquando ſine hac forma, ſicut
etiam exiſtit ſine qualibet alia; non eſt igitur
æterna forma hęc, ſed neceſſe eſt (ſi datur) vt
interire poſſit, & habeat formam contrariam,
a qua aliquando pellatur de materia, iuxta di-
ctum Ariſtot. in libro de longitudine, & breui-
tate vitę, fieri non poteſt quin materiã habens
habeat contrarium, ob idque omnis forma ma
terialis interitui obnoxia eſt. Quamobrem co-
gnouit Auerroes hanc formam non poſſe ſta-
tui æternam, & ſimul extraneam naturæ ma-
teriæ, ſed ex neceſſitate poni eſſentialem mate
riæ, dum ponitur illi coęterna; hoc igitur con-
ſtituto argumẽtum Auerrois eſt efficaciſſimũ,
quando dicit, ergo nulla daretur ſubſtantialis
generatio, ſed ſola alteratio, quia materia ita
formata non poterit aliam formam recipere;
huius enim ratio ſumitur ex Ariſt. in 4. contex
tu tertij libri de anima, vbi dicit, intus apparẽs
prohibet alienum, & ibi Auerroes ait, omne re
cipiens debet eſſe denudatum a natura recepti;
quod quidem dictum non ita intelligendũ eſt,
vt recipiens aliquam formam carere omni for
ma debeat, hoc enim falſum eſt etiam de intel-
lectu noſtro poſſibili, de quo ibi Ariſt. loquitur,
is enim habens aliquam rerum cognitionem
poteſt aliarum quoque rerum notitiam adipi-
ſci, immò ex principiorum cognitione in con-
cluſionis ſcientiam ducitur, tantum abeſt, ut
eam recipere prohibeatur; ſed ſenſus verborũ
Ariſt. hic tantùm eſt, illud, quod eſt proprium
receptiuum alicuius generis receptibilis, non
debet intus, ideſt in ſua eſſentia includere ali-
quid illius generis: mens igitur noſtra debet
ſuapte natura eſſe expers omniũ conceptuum
rerum cognoſcendarum; & quodlibet aliud
receptiuum debet in ſua eſſentia carcere toto
genere ſui proprij obiecti, ad quod recipiendũ
dirigitur, quia ſi quid eius in ſua eſſentia con-
tineat aliud amplius recipere prohibetur; qua-
re totum genus obiectum debet ſuo receptiuo
eſſe extraneum, & nihil eius poteſt illi eſſe eſ-
ſentiale: de conceptibus verò extraneis, & ad-
uentitijs id minimè verum eſt, vnus enim vel
plures in intellectu recepti non prohibent ne
alij recipiantur, ob id non dixit Ariſtotele om-
ne inhærẽs vtcunque, ſed dixit intus apparens,
id eſt inſitum in ipſa eſſentia recipientis, face-
re ne reliqua eiuſdem generis in eo recipi poſ-
ſint. Sic igitur non ignorauit Auerroes, loquẽ-
do de formis materiæ extraneis, & aduentitijs,
aliquam formam receptam non impedire ne
aliæ recipiantur; nam tantum abeſt vt formæ
vniuerſales, & imperfectiores materiam prohi
beant receptione aliarum, vt potius eam præ-
parent, & aptam reddant, immò, & neceſſarię
illi ſint ad alias perfectiores recipiendas: at ſi in
ipſa materiæ eſſentia includi poneremus for-
mam aliquam de genere formarum materia-
lium, ea eſſet abſque dubio æterna, ſed ſiue ge-
neralis, ſiue ſpecialis poneretur, omnino ma-
teriam impediret ne vllam aliam formam re-
cipere poſſet, & ita nulla daretur ſubſtantialis
generatio: quare argumentum Auerrois opti-
mum eſt de forma, quæ ſit de eſſentia materię
qualem cognouit eſſe ex neceſſitate formam
illam corporis apud Auicennam, dum æterna
eſſe ponitur: hanc eſſe Auerrois mentem clarè
legimus in commentario ſeptuageſimonono
primi Phyſicorum, vbi dicit, ſi materia in ſua
natura eſſet formata, non reciperet alias for-
mas: iure enim dicit in ſua natura, quia nõ pu-
tauit impedimentum fieri niſi ab illa forma,
quæ de materiæ eſſentia eſſe ſtatuatur. Præte- *Secũdũ argumentum*
rea contra eandem opinionem poſſumus ita
argumentari: vana eſt omnis forma, quę for-
mę officio non fungatur, huiuſmodi autem eſt
hæc forma corporis; etenim quum formæ offi
cium ſit materiam reſtringere, & coarctare,
hæc tamen nullam materię coarctationem fa-
cit, quia ad nullam determinatam naturã eam
contrahit, ſed eam relinquit in tota ſua ampli-
tudine, & vniuerſali poteſtate recipiendi om-
nes formas, immò neq; ipſam corporis natu-
ram conſtituit, quia mox oſtendemus ipſam-
met materiam ſua natura, & abſque hac for-
ma egregiè illa omnia præſtare, quorum gra-
tia illi formam hanc æternam introduxiſſe vi-
dentur, nam ſufficit ſola materiæ natura ad vi-
tandam omnem creationem, & ad faciendam
vniuocationem corporis; fruſtra igitur hęc for
ma ponitur, quæ nullo formæ officio fungi-
tur; quo etiam fit vt, etiam ſi daretur, nullo ar-
gumento cognoſci à nobis poſſet, quum ob
nullum formæ officium neceſſaria, atque æ-
terna ſit; nam in rebus cognoſcimus materiæ,
& formæ compoſitionem, dum manente ma-
teria formam interire, & aliam generari con-
ſideramus: at ſi forma aliqua ſtatueretur æter-
na, nulla eſſet ratio, qua illam materiæ cum
forma compoſitionem mente penetrare, & co
gnoſcere vnquam poſſemus; quo argumento
ego vti ſoleo etiam aduerſus eos, qui dicunt
Cœleſte corpus ex materia, & forma conſtare,

Tertium argumētū. qua de re alibi loquemur. Poſſumus etiam ita argumētari: hæc forma corporis aut eſt reipſa diſtincta à forma ſpecifica, vt hominis, vel equi, aut ſit vna. & eadem cum illa; ſi diſtincta, ergo aduerſarij ipſomet ſuo argumento vrgentur, quoniam non euitatur creatio formæ ex nihilo, etſi enim hæc forma ante hominis generationem ſupponitur, forma tamen hominis diuerſa eſt ab illa, & tota producitur, proinde creatur, quia forma corporis non eſt pars aliqua formæ humanæ. Si veró ſit vna, & eadem forma, ergo formę ſubſtantiales intendūtur, & remittuntur; quia ſi forma illa imperfecta perfici debet, oportet modò magis, modò minus intendi eius perfectionem, prout diuerſæ ſunt rerum naturæ, & perfectiones: ſequitur præterea formam hominis, & formam equi eſſe eandem ſubſtantiam, quum vtraq; ſit hæc forma corporis perfectionem adepta: nā ſiquid ei additum eſt, quò differant, id vel ſubſtantia eſt, vel accidens: ſi ſubſtantia, ergo forma eſt quid compoſitum, & ex diuerſis ſubſtantijs conſtans, quod minimè dicendum eſt; ſi vero accidens, ergo homo, & equus accidentali tantùm differentia diſcrepāt, quod eſt abſurdiſſimum. Hæc igitur ſententia reijciēda eſt. Soluenda eſſent argumenta pro hac opinione prius adducta, ſed hæc poſt veritatis declarationem, & comprobationem clarius, ac firmius ſoluentur.

Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quòd prima materia ſit trina ipſa dimenſio. Cap. XV.

CONſideranda eſt ſecundo loco opinio Ioannis Grammatici, qui in libro vndecimo contra Proclum nititur demonſtrare primam materiam natura ſua eſſe corpus, non quidem per formam aliquā, ſed quia nil aliud eſt, quàm trina dimēſio, adeo vt trina dimēſio ſit ipſa prima materia, ex qua omnia fiunt: hęc eadem ſententia Stoicorum fuit, & hanc ſequens Ioannes refutat efficaciter opinionem aliorum, qui materiam ſecundùm ſe incorpoream penitus eſſe cenſuerunt, nec ſententiam tantùm ſuam argumētis comprobat, ſed conſiderat etiam, ac ſoluit argumēta aduerſariorum. *Primum argumētū.* Vtitur ipſe tribus argumentis, quorum primum eſt: illud ſtatuendum eſt primum materiale principium omnium rerū naturalium, ad quod nos ducit ratio Ariſtotelis in primo libro Phyſicæ auſcultationis ſumpta à generatione ſubſtantiali, atqui ratio illa nos ducit ad corpus, ergo prima materia eſt corpus: maior manifeſta eſt, minor probatur: in generatione omnium corporum naturalium tria requiri Ariſtot. oſtendit, duo contraria, & ſubiectum tertium; horum autem nullum æternum eſt, niſi ſubiectum; nam contraria ſe mutuò interimunt, quò fit vt nihil in hoc mūdo īferiore ęternū ſit, niſi prima materia; atqui ſola corporis natura in hoc mūdo īferiore nūquā interit, qa præter hāc reliquę oēs res oriūtur, & occidut & fit quęlibet ex nō tali; & mutatur in nō talē vt hō ex nō homine, & in nō hominem, & ſic de reliquis; corpus verò in non corpus, aut ex non corpore nunquàm mutatur, nullum enim corpus interit quatenus corpus, quum ſimiliter in genito maneat natura corporis, fit enim homo ex non homine, corpus tamen ex corpore, quare corpus non interit; idque non abſque ratione, nulla enim res naturalis abhorret à corpore, nec vllum habet contrarium nec vlli repugnat natura corporis immò eſt omnibus neceſſaria; quare nec debet, nec poteſt interire: quoniam igitur ſola materia in rebus inferioribus æterna eſt, æterna autē eſt natura corporis, ſequitur nil aliud eſſe primam materiam, quàm corpus ipſum, & id, quo corpora hæc omnia dicuntur corpora. Secundò ſic Ioannes argumentatur: prima materia talis eſt ſtatuenda, per quam idonea reddatur cauſa effectuum naturalium, & è cōtrario, non eſt ponenda talis, ex qua non poſſit effectuum naturalium ratio idonea aſſignari; *Secundum argumētū.* at ponendo materiam incorpoream nulla aliquorum effectuum naturalium reddi ratio poteſt, quorum tamen optima aſſignatur ponendo materiam corpoream: materia igitur corporea eſt ponenda: minor ita probatur: certum eſt inter particulas elementorum eſſe ſtatutam quandam rationem, ſeu proportionem vt ex tanto vnius tantum alterius generetur, non plus, neque minus: vt ſi ſtatuta quædam aquæ portio ſumatur, quæ in aerem mutari debeat, ſtatuta etiam eſt aeris quantitas, quæ ex tanta aqua gigni poteſt, nam ſi quantumcunque aeris ex ea fieri diceretur, poſſet etiam ex minima aquæ particula generari quæuis magna aeris moles, quod tamē non videmus: huius igitur proportionis nulla afferri ratio poteſt, dum materia ponitur incorporea ipſa enim forma aquę non poteſt eſſe cauſa ut ex ea tantus aer generetur, quia hęc in aduentu formę aeris interijt; ſed neq; forma aeris, quia certum eſt aeris naturam non poſtulare eam ſtatutam quantitatem, quum & cum maiore, & cum minore ſeruari poſſit; materia quoque, ſi ſit incorporea, non poteſt eſſe cauſa huius proportionis, quia ſi ſecundùm ſe nullā quantitatem, nullamq; extenſionem habet, ſed omnem extenſionem ab alio recipit, ita poteſt ad maiorem, vt ad minorem quantitatem extēdi. At ſi materia ſecundùm ſe quanta, & extenſa ponatur, clara huius proportionis cauſa adducitur; nam tanta materia, quę eſt in aqua vnius ollę, quum ſecundùm ſe poſſit extendi, quia corpus eſt, habet etiam certam extenſionem

reſpectu

reſpectu formę aeris recipiendę, ita vt ſi illa aqua in aerem mutanda ſit, tantam aeris quantitatem ex ea generari oporteat, nõ maiorem, neque minorem; prouenit enim hoc ab illo reſpectu, qui eſt denſitatis aquę ad raritatem aeris, ſed is reſpectus non poteſt hoc efficere, niſi vtrique eadem materia, vel ſaltem ęqualis ſubſternatur.

Tertiũ argumentum

Tertium argumentum Ioannis eſt: ſi prima materia quanta, & extenſa non eſſet, indiuiſibilis eſſet; hoc tamen eſt falſum, quia videmus eam in multas portiones diuiſam ſub diuerſis formis exiſtere; eſt igitur diuidua, proinde corporea ſecũdum propriã naturam.

Argumenta contra Ioannem ad probandum primam materiam ſecundùm ſe non eſſe corpus, quæ eſt communis opinio. Cap. XVI.

PRo contraria ſententia, qua ponitur materia ſecundum ſe penitus incorporea, multas contra ſe rationes Ioannes adducit, & eas ſingulas ſoluit: nos verò in præſentia ipſas tantùm rationes proponemus, ſimulque alias, quæ contra eum a poſterioribus philoſophis adducuntur, poſtea verò & argumenta ipſa, & Ioannis ſolutiones diligenter expendemus.

Primũ argumentum

Primùm quidem Ioannes contra ſe ita argumentatur: quandocunque corpus aliquod perit, experientia docet ſimul eius dimenſiones interire, & quando generatur corpus aliquod, ſimul videmus in eo generari nouas dimenſiones, nec vllam in hoc mundo inferiore videmus dimenſionem æternam; at materia æterna eſt, ergo non habet dimenſiones ſecundùm propriam naturam.

Secundũ argumentum

Secundò ſic, dimenſiones ſunt eſſentialiter in categoria quantitatis, ergo ſi materia eſſet ipſęmet dimenſiones, eſſet eſſentialiter quantitas; hoc tamen eſt falſum, quia materia eſt ſubſtantia.

Tertiũ argumentum

Tertiò ſequeretur materiam non eſſe informem, & inaffectam, cuiuſmodi eam poſuerunt omnes philoſophi; nam eſſe trinam dimenſionem, & eſſe quantam, eſt eſſe affectam, & habere propriam quandam naturam.

Quartũ argumentum

Quartò, ſi materia eſſet corpus, aut eſſet finitum, aut infinitum, at neutrum eſſe poteſt, ergo nullo modo eſt corpus; non eſt corpus infinitũ, quoniam infinita moles non datur; nec finitum, quia ſic materia eſſet proprijs terminis circumſcripta, quod dicẽdum non eſt, ponenda enim eſt materia nullis certis terminis alligata, ſed libera, & apta ad omnes recipiendos, vt cuncti videntur confiteri. Præter hęc argumenta à Ioanne contra ſe adducta etiam alia complura à poſteriorib. afferuntur ad probandum primam materiam ſecundùm ſuã ſubſtantiam corpus dici nõ poſſe: ſed quoniam magna eorum pars nullam efficacitatem habent, vt ipſimet fatentur, ideo cęteris omiſſis duo tantùm proponam, in quibus illi magnam vim faciunt.

Quintũ argumentum

Alterum profitentur ſe ex Plotino accepiſſe in quarto libro ſecundę Enneadis, quod tale eſt: aliud eſt quãtum, aliud quantitas, ſic aliud eſt magnum, aliud ipſa magnitudo; ſimiliter aliud eſt corpus aliud corporeitas, nomẽ enim concretum ſignificat quiddam diuerſum ab eo, quod ſignificatur per nomen abſtractum; quantum enim ſignificat id, quod habet quantitatẽ; magnum ſignificat id, quod habet magnitudinem; corpus ſignificat id, quod habet corporeitatem: atqui nihil dicitur habere eipſum, habens enim debet eſſe aliud ab eo, quod habetur; itaque ſi prima materia eſt corpus, habet corporeitatem, proinde eſt quid diuerſum à corporeitate, & a magnitudine, ergo non eſt ipſa corporeitas, & magnitudo, ſed eſt ſubiectum corporeitatis, & magnitudinis; non eſt igitur dimenſiones, ſed ſubiectum dimenſionum; proinde ſi mẽte ab eis abſtrahatur, erit ſecundùm ſuam naturam penitus incorporea.

Sextum argumentum

Deinde argumentũ ſumunt ex verbis Ariſtotelis, qui & in ſexto Phyſicæ auſcultationis agens de corpore, & in ſecundo libro eiuſdem operis, & in principio primi ac tertij de Cęlo numerans corpora naturalia nullam primæ materiæ mentionem facit; ſed ſola compoſita, quæ ex materia & forma conſtant, corpora vocat; materiam igitur non putauit eſſe corpus, ſed ſolummodo cauſam internam, & primum principium corporũ naturalium. Præterea ſæpe Ariſtoteles quatuor elementa vocat ſimplicia corpora, quoniam, etſi ex materia & forma conſtant, tamen ſimplicia ſunt, vt corpora, quum ex alijs ſimplicioribus corporibus non conſtituantur: at ſi prima materia corpus eſſet, non benè elementa vocarẽtur ſimplicia corpora, quia daretur corpus ſimplicius elementis. His igitur omnibus Ariſtotelis teſtimonijs oſtenditur primam materiam ſecundùm ſuam naturam non eſſe corpus. His moti argumentis recentiores omnes aſſerunt materiam non habere aliam corporeitatem, quam illam, quæ eſt accidens de categoria quanti; ſubſtantiam verò ipſius nulla ratione poſſe dici corpus, ſed eſſe ſubſtantiam incorpoream; quæ fuit tertia opinio à nobis propoſita ab initio.

Propriæ ſententiæ declaratio, & comprobatio, Cap. XVII.

QVum hactenus omnes aliorum ſententias expoſuerimus, ſingulorũq; argumenta retulerimus, iam ad veritatis declarationem accedẽdum eſt.

Opinio propria.

Ego puto primam materiam ſecundùm propriam naturam, & ſecluſa omni forma eſſe corpus de categoria ſubſtantiæ: quam ſententiam, quanquam à nullo recentiorum receptã,

nitar

Corpus eſt generaliſſimum.

Primū argumentum

nitar & ratione, & antiquiorum philoſophorum teſtimonio comprobare. Illud in primis manifeſtum eſt, & ab ipſiſmet aduerſarijs cōceſſum, corpus latiſſimè acceptum; quod caduca corpora omnia, & ſola complectatur, eſſe ſupremum genus vniuocum in categoria ſubſtantiæ; huic neceſſarium eſt vnā aliquam naturam communem reſpondere ab omnibus caducis corporibus æquè participatam, vnde ſumatur huius ſummi generis vniuocatio, & ratio corporis in cunctis corporibus inferioribus; quemadmodum in alijs eiuſdem categoriæ generibus, & ſpeciebus inſpicimus: ratio enim qua viuens eſt viuens, & qua eſt genus vniuocum, eſt anima vegetans; hac quicquid participat, in genere viuentis conſtituitur: ratio, qua animal eſt animal, & qua eſt vniuocum, eſt anima ſenſibilis: ſic ratio, qua homo eſt homo, & commune vniuocum, eſt anima rationalis. Ratio igitur corporis in quonam eſt conſtituta? quodnam eſt illud; quod in rebus naturę exiſtens facit eas eſſe corpora de categoria ſubſtantiæ? certè neceſſarium eſt vt omnia corpora vna, & eadem ratione ſint corpora, ſicut animalia oīa habent a ſenſu vt ſint animalia: hæc ratio corporis neceſſe eſt vt ſit vel materia, vel forma, vel nexus formæ cum materia, vel accidens aliquod: Accidens quidem dici non poteſt, quoniam accidēs non eſt aptum ſubſtantiæ eſſentiam conſtituere. Forma aliqua dici non poteſt, iam.n. reiecimus illorum ſententiam, qui formam corporis æternam in materia ſtatuebant, eaq; his temporibus ita eſt à communi omnium conſenſu reprobata, & exploſa, vt ſuperuacaneum ſit aduerſus eam aliquid præterea dicere, ſed pro comperto conſtituendum ſit nullam dari formam corporis. Reſtat igitur vt ratio corporis vel ſit materia, vel nexus formæ cum materia; illi quidem, qui & formam corporis negant, & materiam ſecundùm ſe incorpoream eſſe dicunt, in ſolo nexu formę cum materia rationē corporis conſtitutam eſſe arbitrantur: proinde nec materiam ſolam, nec formam ſolam, ſed ipſarum compoſitionem eſſe rationē omnis corporeitatis, vt quicquid materia, & forma conſtat, id corpus eſſe dicatur: hæc plurimorum latinorum, & omnium recentiorum ſententia eſt, quam ſi falſam eſſe oſtendemus ſola materia relinquetur, qua omne corpus dicatur corpus, & quæ ſit natura communis ab omnibus inferioribus corporibus ęquè participata, quæ reſpondens corpori ſummo generi in categoria ſubſtantiæ faciat illud eſſe vniuocum. Primum igitur contra illam communē ſententiam ita argumētor: ex componentibus incorporeis non poteſt compoſitum prouenire corporeum, at ſecūdùm eos non minus materia, quàm forma, eſt incorporea, cōpoſitum igitur non poteſt eſſe corpus: maior clara eſt, quia neutrum componentium poteſt alteri dare corporeitatem, quum ipſum eam non habeat: quare nulla ratio appparet cur eorum nexus poſſit facere corpus, immò ratio adeſt manifeſta cur non poſſit. Præterea ratio, à qua ſumitur vniuocatio cuiuſlibet ſiue generis, ſiue ſpeciei, debet eſſe natura aliqua ſimplex, quæ illi extra animam reſpondeat, vt patet omnia conſiderando: nam ratio viuentis eſt ſimplex forma, anima nutriens, ſic ratio animalis eſt anima ſenſibilis; ſic ratio hominis eſt anima rationalis; ſic ratio equi eſt forma ipſa equi; ſic dico de alijs omnibus: vtamur igitur argumento tali; magis videtur ratio, qua homo eſt homo, eſſe compoſitio, vel natura aliqua compoſita, quàm ratio corporis, quia ſpecies maiorē habet compoſitionem, quam genus; attamen ratio hominis non eſt compoſitio aliqua, ſed ſimplex forma; ergo multo minus ratio corporis debet eſſe compoſitio, ſed debet eſſe aliqua natura ſimplex; atqui nulla eſt in rebus ſubſtantia ſimplex, niſi forma, & materia; ergò duarum altera ſtatuenda eſt ratio corporis: forma quidē ſtatui non poteſt, vel enim erit vna aliqua forma generalis, vel cuiuſq; propria, quæ ſpecifica vocatur, quorum neutrum dici poteſt; nam generalem corporis formam iam refutauimus, eamq; ipſi quoque aduerſarij nō admittunt; forma verò ſpecifica facit quidem tale corpus, at non facit abſolutè corpus, nam à forma ignis habet ignis vt ſit tale corpus, nēpè ignis, ſed non vt abſolutè ſit corpus; ſic animal a ſenſu habet vt ſit tale corpus, quod animal dicitur, non vt omnino ſit corpus; quandoquidem omnis eiuſmodi forma materiam reſtringit, eaq; reſtrictio repugnat naturę corporis, quod coarctandum non eſt, ſi cuncta naturalia corpora complecti debeat: præterea ab vna forma prouenit vnum eſſe, non plura; ergo ſi forma animalis dat eſſe animal, non poteſt eadem dare eſſe corpus: adde quòd ratio hæc vniuocationis, de qua in pręſentia loquimur, vna tantùm, & adæquata eſſe debet; quare ſi ratio corporeitatis conſiſteret in forma animalis, ſolum animal eſſet corpus, vel omne corpus eſſet animal; ſic dico de alijs ſingularum ſpecierum ſiue ſpecialiſſimarum, ſiue ſubalternarum proprijs formis: ſi enim aliqua earū daret eſſe corpus, ſimiliter quælibet aliarūm daret eſſe corpus, quòd quidē abſurdum eſt; quia nulla iſtarum eſſet adæquata ratio, qualē in præſentia quærimus, a qua tanquam vna vniuocatio corporis deſumatur: quod ſi dicant aliam corporeitatē prouenire a forma animalis, aliam à forma lapidis, vt illa ſolis animalibus det vt ſint corpora, hæc vero ſolis lapidibus; iam non erit corpus genus vniuocum, quum non vna illi in rebus natura reſpondeat; ſed alia ratione hæc res dicatur corpus, alia verò illa; vt.n. corpus ſit vniuocum,

Ratio vniuocationis debet eſſe ſimplex.

opor-

oportet vna, & eadem ratione omnia dici corpora. Quoniam igitur ratio corporis neq; accidens aliquod eſſe poteſt, neque forma vlla, nec compoſitio formæ cum materia, relinquitur eam nullam eſſe aliam, niſi ſolam primæ materiæ naturam, vt quicquid materiam habet, ab eadem habeat vt ſit corpus de categoria ſubſtantię; reuera enim in corpore vt communi genere cõuenire nil aliud eſt, quàm conuenire in participatione eiuſdem materię: quare materia non modò corporea eſt, ſed corpus ipſum, quod in categoria ſubſtãtiæ ſummum genus ponitur, idq; ſignificare viſus eſt Ariſtotele in contextu quinquageſimoquarto primi libri de ortu, & interitu, quando dixit materiã liberam ad oppoſita eſſe veluti genus. Argumentum etiam ſumere poſſumus a corpore de genere quantitatis; quum enim duplex ſit corpus, vnum de categoria ſubſtantiæ, alterum de categoria quanti, ex natura vnius duci poſſumus in cognitionem naturæ alterius, nam accidentia ſunt euidentiora ſubſtantijs; ideò corpus de genere quanti, videlicet trina dimẽſio, eſt euidentius corpore de genere ſubſtantiæ, & ex eo in huius notitiam peruenire poſſumus, quum unum ab altero inſeparabile ſit; nam corpus ullum de categoria ſubſtantię dari, quod dimenſiones non habeat, neq; poſſibile, neq; (ut mihi uidetur) excogitabile eſt: ſed neq; trina dimenſio eſſe poteſt abſq; ſubſtãtia corporea, in qua inhæreat, accidens enim ſine ſubiecto exiſtere nequit; ſubſtantijs autem incorporeis dimenſiones non ineſſe manifeſtum eſt, ſolis igitur corporeis; quid ergo aliud dicere poſſumus, quam ſubſtantiale corpus eſſe illam ſubſtantiam, quę tribus dimenſionibus ſubiecta eſt? etenim ſubſtantiam, quæ dimenſiones non habeat, nemo uocaret corpoream, & eam in qua inſint tres dimenſiones, corpoream omnes uocant; uidetur namq; nomẽ corporis præcipuè dimenſiones ſignificare, & inde factum eſſe ut ſubiectum ab eo nomẽ ſumpſerit, & ſit appellatum corpus de categoria ſubſtantiæ, quòd nil aliud eſt, quam ſubſtantia trinæ dimenſioni ſubiecta; hęc ſi ita uera ſunt, ut negari non poſſint, tali argumento utamur: illud eſt primum corpus de categoria ſubſtantiæ ordine originis, a quo primo emanat corpus de categoria quanti, & in quo primo inhęret tanquam proprium illius accidẽs; at prima materia eſt primum ſubiectũ corporis de categoria quanti, idq; ex ipſius materiæ natura primò emanat: ipſa igitur materia eſt primum corpus de categoria ſubſtantiæ: maiorem propoſitionem modò declarauimus, minor uerò fuit antea diffuſè, & abundè demonſtrata. Clariſſimum certè hoc eſt, ita ut mihi quidẽ res ipſa loqui uideatur: quia ſi materiam mente contemplemur abiunctam a formis, nil aliud cõcipere poſſumus, niſi corpus quoddam uaſtum, & indiſtinctum, & molẽ quandam uacuam, ut dicebat Plotinus: at formam dum ſine materia conſideramus, concipimus vt quoddã incorporeum, & indiuiſibile, quod poſtea in materia quanta extendatur: quòd ſi alij tanto ſunt ingenij acumine prędити, vt valeant ipſam quoque materiam incorpoream imaginari, ego tamen (vt meam ruditatem fatear) id facere minimè poſſum; immò non ſolũm à natura corporis abiungere mente naturam materię nequeo, ſed eandem eſſe puto naturam corporis, & naturam materię, hoc enim & ratio, & res ipſa mihi efficaciter perſuadet.

Eiuſdem ſententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philoſophorum authoritate.
Cap. XVIII.

SEntentiam hanc multorum authoritate confirmare poſſumus. Primùm quidẽ non dubito in eadem fuiſſe Plotinum, *Plotinus* idque manifeſtum eſt legentibus quartum librum ſecundæ Enneadis, cuius verba aliqua ante conſiderauimus, quum de dimenſionibus materiæ loqueremur, reliqua apud ipſum alijs legenda relinquo: materiam enim corpoream abſque dubio ponit, & ſignificat ita ſe habere ſubſtantiam materiæ ad dimenſiones interminatas, vt corpus perfectum ſe habet ad determinatas, & neceſſarium eſſe vt dimenſiones inhęreant ſubſtantiæ corporeæ, interminatæ quidem, & potentiales corpori indeterminato, & potentiali, quæ eſt primæ materiæ natura; terminatæ verò, & actuales corpori determinatę naturę, & actuali, & perfecto; reuera enim neq; corpus de categoria quanti exiſtere poteſt ſine corpore de categoria ſubſtantiæ, neque hoc ſine illo. Alexander *Alexander.* quoque in ſecundo libro quæſtionum naturalium capite tertio apertè dicit materiam, quæ ſecundùm ſe omnis qualitatis, & figuræ eſt expers, eſſe corpus ſine actu. Hæc eadem ſententia Simplicij fuit, *Simplicius* qui in primo Phyſicæ auſcultationis contextu ſexageſimonono probare nititur materiam eſſe corpus indeterminatum, & potentiale, & vtitur hoc argumento: illud, per quod differunt materialia ab immaterialibus, eſt ipſa materia; at per molem, & corporeitatem differunt materialia ab immaterialibus; ergo materia prima eſt corpus; quæ Simplicij argumẽtatio eſt optima, & eadem vſus eſt Ariſto. in 2. lib. Phyſicæ auſcultationis ad inueſtigandum quid ſit natura, & in ſecundo de anima ad indagandum quid ſit anima; illud enim eſt natura, per quod naturalia à non naturalibus diſtinguuntur; & illud eſt anima, quo differunt animata ab inanimatis; ſic igitur illud eſt materia, quo differunt materialia ab immaterialibus. Addu-

cit

cit etiam Simplicius locum Ariſtot. a nobis antea conſideratum in 4. Phyſic. auſcultationis part. 15. vbi Ariſtot. dicit materiam eſſe extenſionem quandam, & molem: neque dicere poſſumus Simplicium eo modo id intellexiſſe, quo Ioannes Grammaticus intellexit, nempe mate riam eſſe ipſaſmet dimenſiones, etenim ipſe in contextu vigeſimoſecundo primi libri de Cęlo eam Ioannis opinionem impugnat; quare non de dimenſionibus loquitur, ſed de ipſa materię ſubſtantia dimenſionibus ſubiecta, & ad hunc ſenſum locum illum Ariſtot. trahit; ſed argumentum quoque illud Simplicij, quod expoſuimus, ad ſubſtantiã materiæ pertinet, qua enim ratione Ariſtot. eſſentiam declarat & naturæ, & animę, eadem Simplicius declarat eſſentiam materię, eamq́ue dicit nil aliud eſſe, quàm corpus indeterminatum, quare non poteſt intelligere materiam corporeã corporeitate accidentali, quia hæc eſſentiam materiæ non conſtituit, neque per hanc primò differunt ſubſtantiæ materiales ab immaterialibus: ſed quiſquis in memorato loco verba Simplicij legat, apertè videbit eum de ſubſtantia materiæ loqui, & eam probare eſſe corpus. Sed & Ioannis Gram

Io. Grammaticus.

matici opinio ſententiam noſtram confirmat, nam aliorum omnium proximè ad veritatem Ioannes acceſſit, vidit enim ſub nube veritatẽ, neque eam ita eſt aſſequutus, vt ſe prorſus ab errore immunẽ ſeruauerit; nam cognouit ſubſtantiam materiæ eſſe corpus; ſed quia non diſtinxit corpus de categoria quanti a corpore de categoria ſubſtantię, vnam putauit eſſe corporeitatem, quæ in dimenſionibus conſiſtit, eámque in compoſitis accidens eſſe dixit, in materia verò eſſe ſubſtantiam, & ipſammet ſubſtantiam materię, quùm potius debuerit ex dimenſionibus, & corporeitate accidentali duci ad cognoſcendum ſubſtantiale corpus illis ſubiectum, & ab illis diuerſum; quem errorem notaſſe videtur Auerroes in calce ſecundi tractatus Epitomes Metaphyſicæ, quando dixit aliquos exiſtimaſſe corporeitatem, quæ eſt in prima materia, eſſe ſubſtantiam: itaque ſi Ioannes dixiſſet primam materiam ita eſſe corpus de categoria ſubſtantiæ, vt eſſet ſubſtantia dimenſionibus ſubiecta, non vt eſſet ipſæmet dimenſiones, nihil eſſet, in quo eum reprehendere hac in re poſſemus; in hoc tamen eius confeſſionem accipimus, quòd dicit primam materiam eſſe corpus de categoria ſubſtantię, quod nos quoque aſſerimus. Auerroes quoque idem

Auerroes.

ſenſit, vt oſtendere poſſumus multa eius dicta perpendendo in varijs locis: primùm quidem conſideranda ſunt duo Auerrois dicta, quę pugnare inter ſe videntur, nam in tertio Metaphyſicorum commentario vndecimo, & in

Genera eſſe compoſita.

octauo Metaphyſicorum vltimo, & in Epitome Metaphyſica tractatu ſecundo capite decimotertio inquit genera eſſe compoſita, & ex materia & forma conſtare: cõtra verò in ſecundo Phyſicę auſcultationis commentario vigeſimooctauo, & in primo Metaphyſicorum decimoſeptimo & in ſeptimo Metaphyſicorum quadrageſimotertio, & in octauo Metaphyſicorum ſexto, & in eodem loco Epitomes Metaphyſicę dicit omnes partes definitionis eſſe formas, genus eſſe formam vniuerſalem, differentiam verò eſſe formam particularem; quę duo dicta contraria uidentur, quia ſi genus

Genus varys modis & forma, & compoſitũ dici pot.

eſt forma, non poteſt ex materia & forma conſtare: non ſunt tamen contraria, quia ſimul utrumq; uerum eſt, diuerſis enim modis genus dici poteſt & forma, & materia, & conſtans ex forma & materia; ipſum quidem ſecundùm ſe compoſitum eſt, cõſtat enim animal ex forma animalis, & materia illi formę ſubiecta, ideò etiam Alexander in ſecundo libro quęſtionum naturalium capite vltimo dicit animal ſignificare formam in materia, & eam formam uocat communem; hinc autem fit ut modò materia, modo forma appelletur: dum enim conſideramus ipſum eſſe tale per formam, nõ per materiam, dicimus genus ſignificare formam; animal enim non per materiam, ſed per formam ſuam eſt animal, & ita ſignificare dicitur formam vniuerſalem: verùm quia animal reſpectu formæ ſpecificæ locum habet materiæ, ideò animal eſt in homine tanquam materia, vt ait Porphyrius in capite de differentia, licèt ſecundùm ſe ſit per formam animal, & licèt ex materia & forma conſtet. Cæterùm Auerroes

Solum generaliſſimũ ſimplex eſt.

quando in memoratis locis inquit genera eſſe compoſita, excipit ſolum generaliſſimũ, quod dicit eſſe ſimplex, quum omnia ſubalterna genera ſint compoſita, vnde colligit generaliſſimum non habere definitionem: quæ Auerrois ſententia de ſupremo genere eſt rationi maximè conſentanea, quia eſſe ſupremum genus, & ex materia & forma conſtare implicant contradictionem, & ſimul exiſtere nequeunt. nam omne habens formam informãtem, & reſtringentem ipſam materiam habet neceſſario differentiam conſtituentem, proinde etiam neceſſariò habet genus, quare non poteſt eſſe ſupremum: itaque ſi omne genus ex materia & forma conſtare dixerimus, procedemus in infinitum in generibus, nec ad ſummum vnquam perueniemus. Quum igitur manifeſtum ſit Auerroem putaſſe ſupremum genus vniuocum in categoria ſubſtantię eſſe corpus, idque dicat eſſe ſimplex, neceſſarium omnino eſt vt ſit vel ſola forma, vel ſola materia; forma ſola eſſe nõ poteſt, quia forma ſola non patitur, nec recipit, ſummum autem genus patibile maximè eſt, & recipit omnes inferiores differentias diuidẽtes, ſicuti materia recipit formas: adde quòd ſi eſſet forma, non eſſet forma abiuncta a materia, ſed forma materialis, eſſet igitur forma in materia, ſicut alia quoque inferiora genera, quare non

eſſet

eſſet ſimplex, neque ſupremum, ſiquidem omnis forma materialis materiam præſupponit, vtpotè natura priorem: reſtat igitur vt ſit ſola materia, eáque eſt Auerrois ſententia in prædicto loco Epitomes Metaphyſicæ, vbi ait [genus generaliſſimum non habet definitionem, & nihil eſt eo propinquius primæ materiæ] & in commentario quadrageſimotertio ſeptimi Metaphyſicorum inquit genera diſtingui inter ſe quatenus alia ſunt ſimiliora formæ, alia verò materiæ, quum enim officium formæ ſit coarctare, ac diſtinguere, ſequitur vt inferiora genera tanquam reſtrictiora, & diſtinctiora magis habeant rationem formæ, ſuperiora verò, & communiora magis habeant rationem materiæ; reuera enim genus inferius in categoria nobilius, ac perfectius eſt genere ſuperiore, ei namque tanquam materiæ formam ſuperaddit, quare ad illud eam habet rationem quam forma habet ad materiam, & perfectio ad perfectibile, & actus ad poteſtatem: quamobrem neceſſarium videtur vt, quoniam ad genera ſuperiora aſcendentes, quantò magis aſcendimus, tantò ad materialiora, & magis potentialia tranſimus, neque in infinitum aſcendimus, deſinamus tandem in ſupremo, quod ſit pura materia, hæc enim nihil in genere ſubſtantiæ potentialius, atque imperfectius datur: rectè igitur Auerroes dixit generaliſſimum eſſe proximum, & ſimillimum primæ materiæ, & eſſe ſimplex, genera vero ſubalterna habere compoſitionem atq; ex materia, & forma conſtare. Ceterùm quærere aliquis poſſet, cur Auerroes dixerit corpus ſupremum genus eſſe proximum primæ materiæ, nec dixerit eſſe materiam ipſam, ſi nil aliud ſignificat nomen corporis; niſi ipſammet materiam. Ad hoc facilis erit reſponſio, ſi materiæ, & generis tum diſcrimē, tum conuenientiam intellexerimus: loquitur hac de re Alexander in ſecundo libro naturalium quæſtionum capite vltimo, ſed ea quæ ab ipſo ibi dicuntur, adeò leuia ſunt, vt ad propoſitū nihil conferant; ſumit enim Alexander genus logicè potius, quam naturaliter, nempè vt eſt in animo, & vocatur vniuerſale poſt multa, non vt ſignificat naturam communem, quæ extra animam in rebus exiſtit, diciturq; vniuerſale in multis, ſic autem facile ipſi fuit generis, & materię diſcrimen conſiderare; nos verò non de conceptione animi loquimur, ſed de ipſa re, quæ extra animam conceptui generis reſpondet, & quærimus quomodo genus hoc, realis hęc natura ab ipſa materia diſtinguatur. Rem hanc doctiſſimè, ac profundiſſimè declarat Auerroes in ſexto commētario octaui Metaphyſicorum, & docet materiam, & genus eſſe idē re, ſed ratione diſtingui: animal enim, quod eſt in ſpeciebus eſt tum materia, tum genus ſpecierum, genus quidem quatenus eſt id, quod reſpondet conceptui in animo exiſtenti, & ita ſumitur ad modum totius; materia verò dum ſumitur ad modum partis, ſi enim ſumatur vt hominis pars eſſētialis, hoc modo non eſt hominis genus, nec de homine prędicatur, quia nulla pars de ſuo toto prędicatur in caſu recto, & nullum totum eſt ſua pars, proinde poſſumus dicere non eſſe veram hanc propoſitionem, homo eſt animal, dum ſumitur animal vt materia, & pars hominis, homo enim non eſt ſua materia; patet igitur animal acceptum ad modum partis eſſe materiam hominis, non genus; ſi verò ſumatur animal non vt pars hominis, ſed vt totus homo poteſtate, & confusè conſideratus, hæc propoſitio eſt vera, homo eſt animal, & animal ſumitur pro genere, pars ad modum totius, non ad modum partis; ideò Ariſtotele in contextu tertio, & vltimo octaui Metaphyſicorum dixit materiam, & formam idem ſignificare, cum diſcrimine tamen actus, & poteſtatis; nam materia hominis eſt poteſtate idē homo, qui poſtea per formam fit homo actu; & Auerroes dicit materiam non prędicari de compoſito quatenus eſt eius materia, ſed quatenus eſt eius genus, & ſumitur ad modum totius, nempè vt eſt poteſtate totum compoſitum; eadem ergo eſt res, quæ alia ratione vocatur materia, alia genus. Ad hanc generis & materiæ conuenientiam reſpexit Ariſtotele in contextu quinquageſimoquarto primi libri de ortu, & interitu, quando dixit materiam eſſe veluti genus, & in eodem libro in capite de accretione dum materiam ſæpe vocauit genus commune. Hęc omnia, quæ in animali conſiderauimus, ſi ſupremo generi corpori applicemus, tota rei veritas de prima materia in lucem prodibit; corpus.n. ſignificat ipſam primam materiam, & ipſi tanquam generi nil aliud in rebus reſpondet, niſi prima materia, ſed ſumi poteſt corpus, & ad modum partis, & ad modum totius; vt reſpectu elementi corpus eſt tum materia, tum genus, eſt enim genus ignis quatenus eſt poteſtate ignis, & totum ignem ſignificat confusè, materia verò quatenus eſt altera pars ſubſtantiæ ipſius ignis, quę potētiam habet recipiendi formam, per quam fiat ignis actu, qua ratione corpus non eſt genus ignis, nec de ipſo prędicatur in recto, ſed eſt ipſamet prima materia nempè corpus nulla differentia conſtituente coarctatum, ſed ſimplex, & omni carens compoſitione; ideò eadem differentia vocatur diuiſiua reſpectu generis cōſiderati quatenus eſt genus, hoc eſt quatenus eſt totum quoddam commune; & vocatur conſtitutiua, dum idem genus conſideratur vt illi ſubſtratum tāquàm materia, quæ a forma perficitur. Poſſumus autem ex ipſa elementi natura ſumere pro hac ſententia argumentum validum: nam ſi ab aliqua ſpecie auferatur mente differentia conſtituens,

[Margin notes, partly cut off: …ionem. / …tio. / …fferētia …er genus materiā …undum …lexādrū. / Differētia …ſecundum Auerroem.]

tiens, remanet natura communior, quæ vocatur genus, vt ſi demātur ab homine rationalitas, remanet animal, & ſic de ſingulis; ignis autē ex prima materia, & propria forma conſtat, ideò ſi propria ignis differentia, quę ipſius forma eſt, auferatur, remanet eius genus, atqui ablata forma ignis nil remanet niſi prima materia, ergo prima materia eſt genus ignis: non eſt autem aliud ignis genus, niſi corpus, ergo prima materia eſt corpus, nec reuera dicere aliud poſſumus, ignis enim, & ignis eſt, & abſolutè corpus, habet autem a ſua forma vt ſit ignis, quare non habet ab eadem vt ſit corpus hoc igitur habet à materia, quum nihil in igne ſit præter propriam formam, & primam materiam. Ratio igitur manifeſta eſt cur dixerit Auerroes nihil eſſe primæ materiæ propinquius, quàm generaliſſimum, nec dixerit generaliſſimum eſſe ipſammet materiam; quamuis enim eadem res ſit, alio tamen modo dicitur materia rerum omnium, alio genus generaliſſimum res omnes complectens: dum enim ſumitur ad modum partis, eſt prima omnium rerum materia, quæ eſt poteſtate res omnes, & fit ſingula res per receptionem formæ; dum autem ſumitur ad modum totius, & vt confusè omnia complectitur, & de omnibus prædicatur, ita eſt omnium genus; neque ob aliam rationem dicitur genus habere in ſe differentias poteſtate, non actu, & ſpecies omnes eſſe in genere poteſtate, niſi quia genus eſt materia; etenim materia poteſtate habet omnes formas, ad quas recipiendas dirigitur, & eſt poteſtate omnia, quæ ex ea fieri poſſunt: ob hanc igitur conſiderationum diuerſitatem non dixit Auerroes genus generaliſſimum eſſe primam materiam, ſed dixit nihil eo eſſe propinquius primę materię: hęc oia ex Auerrois verbis colliguntur in illo ſexto commentario octaui Metaphyſicorum, dum docet quomodo genus differat a materia: quem locum Ioannes Gandauenſis certè non vidit; quia ſi vidiſſet, non profiteretur ſe huius diſtinctionis inuētorem fuiſſe, vt in ſeptimo Phyſicorum quęſtione vltima gloriatur. Ponitur etiam clarè tota hæc veritas ab Auerroe in ſecundo tractatu Epitomes Metaphyſicę capite vltimo, vbi nō omnino reprobat Auicennę ſententiam quòd materia ſit corpus, ſed ſolùm ſi ab Auicenna id non rectè ſumatur: nam (inquit) quum dicimus materiam eſſe corpus, duobus modis id poſſumus intelligere, primo vt ſit corpus per formam corporis æternam, & diſtinctam à formis elementorum, quo quidem modo quiſquis dicat materiā eſſe corpus, decipitur, quia materia ſic non eſt corpus: altero modo potuit Auicenna intelligere non quidem formam aliquam in prima materia diſtinctam a formis elementorum, ſed naturam inclinationis aduenientis primæ materiæ, quæ eſt veluti genus formis elementorum, qua ratione ſi Auicenna intellexit materiam eſſe corpus (inquit Auerroes) dictum eius verum eſt, ita me Dij ament, & hinc infert ſtatim corpus eſſe ampliſſimum genus vniuocum, quod in indiuiduis ſubſtantiæ reperiatur. His Auerrois verbis tota rei veritas pulcherrimè, & apertiſſimè continetur; nam concedit Auerroes materiam eſſe ſummum genus in categoria ſubſtantiæ, ſi modo ſumatur vt genus, id autem eſt ſi ſumatur vt inclinata ad formas elemētorum, quod eſt eam ſumere ad modum totius, & quatenus poteſtate eſt ipſa elementa tota; vnde colligit corpus eſſe genus vniuocum, cui reſpondet in rebus vna communis natura, quæ eſt natura primæ materiæ; hoc igitur modo non negat Auerroes materiam eſſe corpus, idq́; ita apertè, vt nullus cauillandi locus relinqui videatur. Notandum autem eſt Auerroem ibi ſolas elementorum formas nominare, non quòd neget corpus eſſe genus etiā miſtorum, ſed quia materia primùm recipit formas elemētorum, deinde per eas etiam formas miſtorum, ideò ſatis habuit formas elementorum nominare, ad quas materia eſt immediatè propenſa. Prętereà aduertendum eſt Auerroem non abſque artificio dicere corpus eſſe ſupremum genus vniuocum, quod reperiatur in indiuiduis ſubſtantię, nec dicere in categoria ſubſtantię, quia ipſum conſiderat non prout eſt conceptus animi, & vniuerſale poſt multa, ſed prout eſt natura communis extra animam exiſtens in indiuiduis, & illi conceptui reſpondens, quę dicitur vniuerſale in multis; per hanc enim fit vt corpus ſit genus vniuocū, ſicut antea dictum eſt. Ex his obiter colligere poſſumus latinorū errorem, qui diſtinguunt genus phyſicum a genere prædicamentali, quod vocant genus logicum; genus enim phyſicum inquiunt eſſe genus ſubiectum, ideſt materiam vnam; genus autē logicum eſſe genus prędicabile; quare putant ſubſtantiam ęternam, & ſubſtātiam caducam in genere phyſico non conuenire, quia communem materiam non habent, ideoque dicūt has ſubſtātias differre inter ſe plus quam genere, nempe phyſico, conuenire tamen in genere logico, hoc eſt in vno communi conceptu vniuocè prædicabili de omni ſubſtantia tam æterna, quam caduca: quæ ſententia iure à Zimara refellitur in Theorem. 62. quoniam nec duo genera re diſtinguēda nō ſunt, quum non detur vnum ſine altero, & ſint vnum re; duo autē ratione; nam genus prædicabile non poteſt vocari vniuocum, niſi ei extra animam vna communis natura reſpōdeat, proinde vanus eſt ille conceptus, cui nulla reſpondeat in rebus communis natura; propterea ſubſtantię a materia abiunctæ, & corpora cęleſtia, & corpora inferiora nullum habēt commune genus prędicabile uniuocū, quū.n. in materia nō conueniant,

Corporalis modo eſt genus generaliſſimum, alio modo eſt prima materia.

Nota alia Auerrois verba.

Latinorum error de genere logico diſtincto à genere Phyſico.

ueniant,

ueniant, in nulla communi natura participata conuenire poſſunt,ſed ſupremum genus in categoria ſubſtantiæ vniuocum eſt corpus ſola inferiora complectens; quia hæc communi materia participant,à qua hæc vniuocatio prouenit. Volo etiam ad noſtræ ſententiæ comprobationem verba quædam Thomæ,& Caietani adducere; quũ enim Thomas in prima parte ſummæ quæſtione decimaquinta articulo tertio dicat in Deo eſſe ideam primæ materię, non tamen aliam ab idea compoſiti,ibi Caietanus quærit cuiuſnam compoſiti idea ſit idea primæ materiæ iuxta Thomæ ſententiam; & reſpondet hanc eſſe ideam corporis, quod eſt genus in categoria ſubſtantię; vel igitur veritatem hanc cognouit Caietanus, corpus de categoria ſubſtantiæ eſſe ipſam met materiæ naturam, vel ipſa rei veritas ipſum ad ita loquendum induxit.

Diſtinctio trium acceptionum corporis, & cuiuſdam dubij ſolutio. Cap. XIX.

Veritate ita declarata, ac demonſtrata; vt omnia aduerſantia argumenta facilè ſoluantur,ſciendum eſt corpus de categoria ſubſtantiæ accipi duobus modis,ſed alterum in duos diuiſo tres oriuntur: primùm enim ſumitur pro corpore perfecto,& exiſtentiæ actum per ſe habente, quod quidem non modò eſt corpus,ſed etiam tale corpus,& certæ alicui naturę alligatum,& hoc ex neceſſitate eſt compoſitum ex materia & forma conſtans;quę prima acceptio dici poteſt præcipua,& prima primitate euidentiæ, ac perfectionis;ſecundo modo ſumi poteſt corpus pro corpore indeterminato,& nulli certę naturę alligato,quod ſit tantummodò corpus, ſed non tale corpus, idq; ſignificat primam materiam; & hæc quoq; acceptio dici poteſt pręcipua,& prima, ſed alio modo,nempe primitate cauſę & originis: hic modus diuidi poteſt in duos; vnus eſt vt nomine corporis ſignificetur materia ſumpta vt materia,non vt genus,nẽpe conſiderata ac modum partis, & de nullo naturali corpore perfecto prædicata in recto,quæ dicetur ſecũda corporis acceptio; alter verò eſt vt ſumatur materia vt genus, & ita nomẽ corporis ſignificabit corpus ſecundùm ſe indeterminatum,ſed poteſtate determinatũ, quatenus eſt poteſtate omnia naturalia corpora perfecta,& de ijs prædicatur, & ſumitur ad modum totius,ita vt vera ſit hęc enuntiatio,homo eſt corpus, quę erit tertia acceptio corporis. Hac diſtinctione multas difficultates ſoluemus: nã ſi primo modo ſumatur corpus, fatemur primã materiã ita corpus non eſſe quippe quæ non eſt perfectum corpus, ſed eſt tamen ratio, & inchoatio oĩs corporeitatis in rebus, ex qua omnia corpora ſublunaria dicuntur corpora, licet non ſit corpus actu per ſe exiſtens, & nobis euidens: ſecũdo tamen,ac tertio modo materia dici pōt corpus, ſcilicet imperfectiſſimũ, & nullis certæ naturę alligatum, iam dictum eſt. Soluitur aũt per hęc quodda exoriens dubium: nam dicere ſolent ſubſtãtias poſitas in linea media categoriæ ſubſtantiæ eſſe ſolas compoſitas, quum ſubſtantię ſimplices in lateribus potius,quàm in linea media collocentur; quomodo igitur corpus,quod eſt ſupremum genus, poteſt eſſe ſimplex, quum in linea media contineatur? ad hoc dicere poſſumus eſſe quidem compoſitas omnes ſubſtantias,quæ in media categorię linea ponuntur,nempe omnia genera,& ſpecies, ſed vno excepto generaliſſimo, quod ex neceſſitate eſt ſimplex, vt antea & Auerrois teſtimonio,& ratione demonſtrauimus;quod verò dicitur ſubſtantias ſimplices in lateribus eſſe ponendas,verum eſt de ſolis formis, non eſt verum de materia; manifeſtum enim eſt in lateribus ſolas differentias poni,quæ non ſunt niſi formæ;genera verò, quæ reſpectu ſpecierum locum habent materiæ, in linea media collocari: qui verò diceret materiam in altero latere locandam eſſe, ridiculum ſe omnibus præberet;quia ſic diceret eam fungi officio differẽtiæ,quod repugnat penitus naturæ materiæ,quæ nec certam rei naturã conſtituere,nec rem a re diſtinguere apta eſt: nullus igitur in categoria ſubſtantiæ relinquitur materiæ conueniens locus, niſi qui ſupremus omnium in media linea eſt, quatenus materia eſt corpus,& communiſſima natura participata ab omnibus in illa categoria, & de omnibus prędicata,in qua omnia conueniunt. Dicere tamen etiam poſſumus hoc quoque ſopremum modo aliquo eſſe compoſitum: quamquam n. ſecundùm ſuam naturam ſimplex eſt, poteſtate tamen eſt compoſitum,quatenus eſt poteſtate omnes ſuæ ſpecies quarum quælibet ex materia & forma conſtat: in autem in gradibus categorię ſubſtantię optimus ordo ſeruatur;nam ſpecies infima eſt actu compoſita, neque in ea remanet poteſtas vlla ad maiorem compoſitionem,quia iam habet vltimum actum;genera verò intermedia compoſita quidem ſunt,ſed actu imperfecto,& multo cum poteſtate,& aptitudine ad alium præſtantiorem actum, & ad aliam compoſitionem: reſtat igitur vt ſupremum genus ſit compoſitum poteſtate ſolùm, non actus quia ſi eſſet actu compoſitum, non eſſet ſupremum, ſed aliud ſupra ſe genus haberet. Hoc igitur modo prima materia locatur in media linea categoriæ ſubſtantię,& locum habet ſupremu m,& dicatur corpus, idq; ſimplex ſecũdum propriam naturam, poteſtate tamen compoſitum;quia poteſt quamlibet ſpecierum ſuarum formam recipere, & ita ad quamlibet contrahi,& fieri tale corpus.

Prima acc. *Secunda ac.* *Tertia acceptio.*

Dubium. *Solutio prima.* *Solutio ſecunda.* *Nota ordinem in gradibus prædicamenti ſubſtantiæ.*

Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum, Cap. XX.

Ad primũ pro forma corporeita tis.

RELiquum eſt vt omnia trium dictarum ſectarum argumẽta ſoluamus. Prima ſecta ad probandam in materia prima formam illam corporis æternam vtebatur primùm tali argumento; niſi hæc forma detur, fiet creatio ex nihilo: ad hoc negãda eſt conſequentia: ad probationem autem dicimus productionem eſſe compoſito attribuendam, non formę; id enim, quod propriè generari dicitur, non eſt forma, ſed compoſitum; ideo ad euitandam creationem ſatis eſt ſi compoſitum ex pręſuppoſita materia producatur; forma verò non eſt ens per ſe completum, quod produci dicatur, ſed eſt perfectio alterius, quæ ſi tota producitur, nõ ob id creatur, quia ad euitãdam eius creationem ſatis eſt ſi pręſupponatur materia, è qua educatur: quod ſi hoc modo creatio nõ euitatur, ne ipſi quidem aduerſarij eam euitare poſſunt, vt ſupra cõſiderauimus; quando argumẽtum hoc aduerſus eos retorſimus: neceſſe enim eſt, ſi res aliqua ſit generanda, vt producatur ab agẽte noua perfectio, quę prius non fuerit, itaque hæc creabitur, ſi illa eſt creatio; non eſt tamen creatio, quia ſic agens non producit rem aliquam nouam, dum de poteſtate materiæ formam educit, ſed potius rei, quę pręerat, nouam perfectionem largitur; hęc autem apud Ariſtotelem eſt generatio, nõ creatio, quia præſupponitur materia, ex qua educatur forma: de forma quidem abiuncta a materia argumentum eſſet efficaciſſimum, hęc.n. ſi ab agente produceretur, vtiq; creari diceretur, vt nos Chriſtiani aſſerimus Angelos olim a Deo fuiſſe creatos, & humanas animas quotidie a Deo creari, non de poteſtate materiæ educi; ſed huiuſmodi productio Ariſt. cognita non fuit. Ad ſecundùm argumentum, quum dicitur, corpus eſt genus vniuocum, ergo illi vna realis natura reſpondet, concedimus hoc; quũ uerò additur, hæc eſt forma corporis, hoc negãdũ eſt, negamus .n. tertiũ illud ab iis iactũ fundamentũ, quo ſtatuebant rationẽ vniuocationis ſemper eſſe formã; fatemur quidẽ cum Auerroe genus eſſe formã vniuerſalẽ, ſed excepto ſolo ſupremo genere, quod eſt ſola materia, ipſum.n. Auerroes iam expreſsè excepit, vt iam oſtendimus; per materiam autem ſatis ſuperq; ſeruatur id, quod illi dicunt, nam hæc non interit vnquam, quia nulli rei naturali corporis natura repugnat: patet igitur ſolã primæ materię naturã, & vitare creationẽ formarum & corporis uniuocationem conſtituere; cuius natura in rerum generatione, & interitu nunquã interit, quia eſt omnibus neceſſaria. Ioannis autem Grammatici argumenta ſolutione

Ad ſecũdũ

Ad argumenta Ioã nis Gram.

non egẽt; iis enim nil aliud oſtenditur, niſi materiam eſſe corpoream, & habere trinã dimenſionem ab ea inſeparabilẽ, quod nos quoq; aſſerimus; at non probant materiam eſſe eſſentialiter trinam dimenſionẽ: ideò ſi conſequens hoc ipſe ex iis argumentis deducat, negãdum eſt, nam eſt quidem materia corpus trinæ dimenſioni ſubiectum, ſed non eſt ipſamet trina dimenſio. Conſideranda manent argumenta pro tertia ſecta, quæ omnino negat materiam eſſe ſubſtantiale corpus, ſed incorpoream penitus eſſe dicit: horum aliqua ab ipſo Ioãne contra ſe adducta, & ſoluta ſunt, aliqua verò ab illius ſententiæ ſectatoribus propoſita, quæ omnia expendenda a nobis ſunt. Primum Ioãnis ab ipſomet optimè ſoluitur dicendo in interitu corporum naturalium non dimẽſiones ipſas interire, ſed terminos tantũ dimenſionum, vt nos iam declarauimus. Ad ſecundũ reſpondet Ioannes dimenſiones in corporibus perfectis eſſe accidentia, ſed in ipſa materia eſſe ſubſtantiam, idque non eſſe abſurdum, quũ etiam in aliis hoc idem videamus; nam calor in miſtis eſt qualitas, in igne autem ſubſtantia, quia eſt forma ipſa ignis. Hæc Ioannis reſpõſio omnino reiicienda eſt, quum innitatur falſo fundamento, quòd poſſit eadem res in hoc eſſe accidens, & in illo ſubſtãtia; id enim quod ſecundum propriam naturam eſt quãtitas, vel qualitas, non poteſt non ubiq; eandem conditionem ſeruare; nec video qui fieri poſſit vt calor idem in miſto manens, qui in elemẽto fuerat, non mutet tamen genus, hoc enim ne imaginabile quidẽ eſt. Nos igitur dicimus argumentum hoc contra Ioannem eſſe efficaciſſimum, & inſolubile, ſed nobis nõ officere, quippe qui non aſſerimus ſubſtantiam materiæ eſſe ipſaſmet dimenſiones, ſed dimenſiones dicimus eſſe accidens, & proprietatem inſequentem ſubſtantiam materię, & ab illa diuerſam. Ad tertium negat Ioannes falſitatem conſequentis, & longo ſermone nititur demonſtrare materiam debere eſſe affectam, ſi ex ea debeant omnia fieri, quia ſi eſſet penitus informis, & inaffecta, eſſet nihil & exprimi nullo modo poſſet; fatetur igitur materiam dici modo quodam affectam, atq; formatã, dum dicitur eſſe trina dimenſio, neq; hoc repugnare naturę ipſius materiæ, quæ nõ debet eſſe nihil, ſed aliquid. Hęc Ioannis reſponſio melius eſt declaranda, ipſe nanq; non videtur rei veritatem plenè fuiſſe aſſequutus, ideò nec benè eã exprimere potuit; duobus modis ſolet accipi nomen formæ, uno modo pro illa, quę eſt altera pars cõpoſiti, & informat materiã; altero modo pro quidditate, & eſſentia cuiuſq; rei ſiue compoſitę, ſiue ſimplicis: primò igitur modo materia eſt informis, ſed non ſecundo, quum enim omnis forma materiã in formã reſtringat ipſam, & reddat alligatam alicui certæ naturæ, omnis talis

Ad arg. pro opinione tertia.

Ad primũ reſponſio Ioannis.

Ad ſecundum reſpõſio Ioãnis.

Reſpõſionis impugnatio.

Reſponſio vera.

Ad tertiũ reſpõſio Ioannis.

Reſponſionis correctio.

Forma duplicitèr accipitur.

formæ

Quo mate ria ſecūdū ſe habeat for mā, & affe ctionem.

formæ ipſa materiæ eſſentia expers eſſe debet, & ita eſt informis; habet tamen formam ſecundo modo, quia propriam habet eſſentiam, & proprium quid eſt, vt nos antea demonſtrauimus, ſiquidē non debet eſſe nihil, ſed aliquid, & hæc materiæ eſſentia non eſt alligata alicui certæ naturæ; quare non repugnat materiæ hoc modo formam habere: affecta etiam poteſt eſſe materia, dummodo nō tali affectione, ſeu tali accidēte, quo eius natura coarctetur, & alligata ſignificetur; at trina dimenſio interminata non coarctat materiā ad vllā certā naturam, quū ſit accidens communiſſimum, & neceſſariū omni corpori naturali, per quod materia manet libera ad omnes formas indiſtinctè recipiendas. Quod igitur dici ſolet materiā ſecūdum eſſentiā ſuam eſſe informem, & inaffectam, id ita intelligendum eſt, vt totùm negetur eam habere talem formam, vel talem affectionē, per quam materia ad certam aliquam naturam reſtringatur.

Ad quartum reſponſio Ioānis.

Ad quartum Ioannes optimè reſpondet materiam eſſe ſecundùm ſe corpus infinitum, non quidem infinitum actu quia tale infinitum non datur, ſed infinitum per mentalem abſtractionem à finibus, ac terminis, ſemper.n.eſt actu ſub terminis, & finita; ſed quia ſecundùm propriam naturam nullos ſibi certos fines præſcribit, ea ratione vocatur corpus infinitū, hoc eſt non ex ſeipſo finitum, qua de re antea plura diximus, quum de materiæ dimenſionibus loqueremur. Hæc ſunt argumenta a Ioanne contra ſe adducta & ſoluta, quibus tertia illa ſententia comprobatur, quòd materia ſecundùm ſe incorporea ſit.

Ad quintū.

Soluenda manent alia argumenta a recētioribus adiecta ad eiuſdē ſententię confirmationē. Ad primū ſumptū à corpore, & corporeitate, tāquam a concreto, & abſtracto, dicimus nomine corporis duo in præſentia poſſe ſignificari: vel .n. vtrumq; ſimul corpus denotamus, vnū de categoria ſubſtantiæ, alterum de categoria quanti, ſimul iuncta, hoc eſt ſubſtantiam quantam; vel ſolam ſubiectam ſubſtantiam abſq; dimenſionum conſideratione: ſi primo modo ſumatur corpus, vtiq; aliud eſt corpus, aliud corporeitas; corpus .n. dicitur totum coniunctum, corporeitas verò ſolas denotat dimenſiones, quæ in illo habent locum formæ, licèt ex eis, & ſubſtantia ſubiecta non fiat vnū niſi per accidens, in tali autem vno aliud eſt quidditas, aliud eſt id, cuius eſt quidditas, vt ait Ariſt. in contex. vigeſimo ſeptimi Metaphyſicorum: & ita aliud eſt corpus, aliud corporeitas, corpus enim ſignificat ſubſtantiā quantā, corporeitas verò ſolam quantitatem. At ſi ſecundo modo materiā dicamus corpus, ſubſtantiā ſimplicem dicimus, quæ eſt vnum per ſe, quare corporeitas nil aliud ſignificabit; quā ipſammet eſſentiā materię: quęrere igitur an differant corpus, & corporeitas, eſt quærere an in eo, quod eſt vnum per ſe, differat quidditas ab habēte quidditatem. Ariſtotele quidem in ſeptimo Metaphyſicorum contextu vigeſimo, & vigeſimo primo inquit idem eſſe quidditatē atq; habens quidditatem, nempe in eo, quod ſit vnum per ſe, ſed non in vno per accidens: tamen in tertio libro de anima contextu nono, & in primo de Cœlo nonageſimoſecundo dicere videtur aliud eſſe quidditatem, aliud habens quidditatem. Sed hac de re nobis in præſentia diſputandū nō eſt: ſatis eſſe debet ſi dicamus, quando materia hoc modo vocatur corpus, ita ſe habere corpus illud ad corporeitatem, ut Cœlum ad Cœleitatem; nomine enim cœleitatis ſignificamus ipſam cœli quidditatem, ſiuè ſit idem quod Cœlum, ſiuè non idem; ita igitur nomine corporeitatis quidditatem materiæ ſignificamus, quia ponimus materiam eſſentialiter eſſe corpus: vtrum autem illa corporeitas differat ab habente corporeitatem nihil ad rem, quia neq; id aſſerere, neque negare nobis obeſt, dum ſumitur corporeitas pro ipſa materię eſſentia diſtracta à dimēſionibus; quoniam ad nos non attinet quęrere an differāt quidditas, & habens quidditatem, præſertim in ſimplicibus ſubſtantijs, cuiuſmodi, & Cęlum, & materia prima eſſe ſtatuuntur.

Ad ſextū.

Poſtremum argumentum, quod ex uerbis Ariſt. in uarijs locis ſumitur, facile ſoluitur: quòd enim ſæpè naturalia corpora numerans nullam materiæ mentionem faciat, hoc certè nihil eſt, ſolet.n. Ariſt. ſola corpora perfecta, & actu exiſtentia enumerare, quia cum horum numeratione ſimul materia numeratur; quū materia non ſit aliud corpus ab his perfectis corporibus diſtinctum, ſed ſit hæc omnia, quia nunquā reperitur niſi formata: ſic neq; genus aliquod exiſtit extra ſpecies ſuas, proinde earū numeratione dicitur numerari, ut in illis apud Ariſt. locis notare poſſumus; nominat.n.in corporibus naturalibus ſtirpes, & animalia, non tamen nominat uiuēs commune earum genus: quid igitur? nominatne ibi omnia uiuentia, an non omnia? abſque dubio nominat omnia, licèt non nominet uiuens genus, quia omnium ſpecierum nominatione numeratum, & comprehenſum genus eſſe intelligitur: itaq; dicendum eſt nō nominari ibi corpus, quod eſt omnium genus materiam primā ſignificans; quia ſat eſt omnes eius ſpecies nominari, in quibus generis natura comprehenditur: eſſet quidē mancus Ariſt. ſi in illa enumeratione aliquam ſpeciē non nominaſſet alijs eiuſdē generis nominatis, quoniā una in alijs non continetur; ſed nominans oēs ſpecies omiſſo genere mancus dici nō poteſt. Elementa uerò ſolent appellari ſimplicia corpora reſpectu aliorum perfectoru, & actu exiſtentium corporum; miſta namque in elementa diſſoluuntur, hæc uerò non amplius in alia, quæ per ſe exiſtāt actu; itaque dicuntur ſimplicia com-

paratione omnium inter ſe ſpecierum corporis, non comparatione generis: idq; ita eſt manifeſtum, vt puerilis admodum hæc argumentatio dicenda ſit; etenim dimiſſa etiam hac noſtra de prima materia opinione, nonne ſecundùm omnes commune eſt elemētorum genus corpus? nonne quodlibet genus ſpecie ſua ſimplicius eſt, quum ſpecies præter genus differentiam habeat adiectam? igitur ſi efficax eorum argumentum eſt, datur etiam ſecundùm ipſos corpus ſimplicius elementis, quod eſt eorum commune genus: quare ab ipſis quoque aduerſarijs ſoluendum eſt argumentum, quum eis non minus, quam nobis, officere videatur.

Epilogus omnium, quę de prima materia dicta ſunt. Cap. XXI.

HÆc omnia, quę de prima rerum materiæ a nobis declarata fuere ordine ſeruato à notioribus, ac facilioribus cognitu ad ignotiora, ac difficiliora, ſi epilogo colligere velimus ordine naturæ ſeruato, ab ipſa materiæ natura, & ſubſtantia ordiemur, deinde ad proprietates, quæ ab ea emanant, & inſeparabiles ſunt, & ab his demum ad ea, quæ ipſi materiæ accidunt, & ſunt ab ea ſeparabilia, progrediemur; dicemus enim primam materiam ſuapte natura eſſe corpus de categoria ſubſtantiæ indeterminatum, nulli certæ naturę alligatum, & aptum omnia fieri, quod ſignificat corpus generaliſſimum in categoria ſubſtantiæ, & ipſum vniuocum eſſe facit; ideò in ipſa materiæ natura nullus actus ineſt, ſed eſt ſubſtantia quędam indeterminata poteſtatē habens recipiendi quemlibet actum. Ab hac materiæ natura duę proprietates emanant, quę ab ipſa nunquam ſeparantur: vna eſt quantitas nullum ſecundùm ſe terminum habens; prima enim radix, & fons. a quo in rebus naturalibus quantitas, ac dimenſio deriuatur, eſt ipſa natura materiæ: altera verò eſt poteſtas illa vniuerſalis recipiendi omnes formas indiſtinctè, quæ ſi ad materiam referatur vt abſolutè, & in prima notione acceptā, eſt proprietas eius naturam conſequens; ſi verò conſideretur materia cum reſpectu ad alia, & vt principium, & materia aliorū eſt, hæc eadem poteſtas vniuerſalis de eſſentia materiæ eſt, quia eſt ratio formalis conſtituens primum materiale principium. Demum accidunt materiæ priuatio, & poteſtas particularis, quæ cum priuatione eſt coniuncta; priuatio enim connotat alteram formam, quæ eſt generationis terminus a quo; quare in aduentu formæ recedit, & interit, & ſimul etiam interit poteſtas particularis, quæ illam tantummodo formam, quæ acquiſita eſt, reſpiciebat: hæ itaque neque de eſſentia materiæ ſunt, neque eam conſequuntur, ſed ei prorſus accidunt, & ab ea poſſunt ſeparari. Hoc tamen in his omnibus eſt diſcrimen, quod ſola priuatio meretur nomē principij diſtincti a principio materiali, ſed non quantitas, neque potentia materię; nam priuatio propriam principij rationem habet, diſtinctam à ratione materialis principij, eſt enim terminus generationis, a quo, & eſt illud non eſſe, quod ex neceſſitate omnem generationem pręcedit; ratio autem principij materialis eſt ut ſit ſubiectum generationi, quod idem maneat ſub vtroque contrario termino; quantitas verò, & poteſtas materiæ nullam habent propriam principij rationem, ſed ſunt ſubiectæ materiæ conditiones neceſſariæ, ideò nullum principium à materiali principio diſtinctum conſtituunt.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE NATVRA.

Quid ſit natura. *Cap. I.*

DE rebus naturalibus diffusè, ac diligenter acturus Ariſto. non abſque ratione in ipſomet naturalis philoſophię limine de natura agere conſtituit, quandoquidem nihil eſt naturalius natura ipſa; & affirmare etiam abſq; dubio poſſumus totum philoſophi naturalis negotium conſiſtere in contemplatione naturæ, quod Ariſto. ipſe ſignificauit, dum frequenter eam diſciplinã vniuerſam appellauit ſcientiam de natura. Quoniam igitur magni momenti eſt, immo & ſummoperè neceſſarium philoſopho naturali nomen naturæ intelligere, de hoc ego aliqua dicere, & quæ ab Ariſtotele in ſecundo Phyſico hac de re traduntur, quum præſertim ab aliorum opinione diſſentire me ipſa ratio cogat, quantum in me eſt, explanare conſtitui. Duo autem ſunt, in quorum conſideratione in tota hac mea diſputatione verſaturus ſum, vnum eſt quid ſit natura, alterum verò quænam ſit. Quid ſit natura ab Ariſtotele declaratum habemus hac definitione, natura eſt principium motus & quietis in eo, in quo primo ineſt, per ſe, non per accidens: in qua definitione verba ſingula, & multa, quæ ſatis trita, atque vulgata ſunt, conſulto prætenbo; id potiſſimum cenſeo eſſe animaduertendum, naturam in rebus naturalibus cauſam eſſe motus non ſolùm in eo ipſo corpore, in quo ineſt, quem immanentem motum vocant, verùm etiam in alio, & extra, quem tranſeuntem appellant; motus enim ignis à medio prouenit ab ipſa ignis natura tãquam ab interno principio, & dicitur operatio immanens, quoniam in ipſomet igni recipitur: at calefactio, qua extra ignem aliud aliquod corpus incaleſcit, quę dicitur operatio tranſiens, non minus prouenit a natura ignis; ſicut enim ignis per ſuam naturam aſcendit, ita per ſuam naturam calfacit alia: Ariſtot. autem per ſolas operationes immanentes definire naturam voluit, nempè per motum & quietem in eo ipſo corpore, in quo natura ineſt; non quòd negauerit eiuſdem operationes tranſeuntes, negari etenim non poſſunt; ſed quia per tranſeuntes non diſtinguitur natura ab arte, neque declaratur quid ſit natura, quum ars quoq; ſit principium motus recepti in alio: quonã igitur naturę proprium eſt motum per ſe producere in illomet, in quo ipſa ineſt, corpore, neque id vnquã competit arti, niſi per accidens, videns Ariſtot. per hoc optimè declarari quid ſit natura, & diſtingui naturam ab arte, per hoc ſolum neglecto altero naturam definire cõſtituit; nec tñ negaret naturam eſſe principium, & cauſam motus ẽt in alio. Eſt igitur natura per ſe principium motus in eo, in quo ipſa eſt, proinde naturale illud eſſe intelligitur, quod tale in ſe principium habet, hoc eſt internam propenſionem ad motum; quare is quoque motus vocatur alicui corpori naturalis, qui proueniat ab interno principio, hoc eſt qui fiat cum interna propenſione illius corporis ad talem motum.

Definitio naturæ.

Natura eſt cauſa motus & in eodem, & in alio.

An natura ſit principium motus actiuum, an paſſiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio. *Cap. II.*

IN hac naturæ definitione plura eſſent conſideranda, quæ miſſa facimus, quia tum ab interpretibus Ariſtot. declarantur, tum etiam fortaſſis aliquando a nobis declarabuntur, ſi datum fuerit vt in libros phyſicos poſſimus edere commentarios; nunc illud explicandum eſt, cuius potiſſimum gratia hęc de natura ſcribere conſtituimus, vtrum in hac naturæ definitione principium motus ſit intelligendum actiuum, an paſſiuum, de hoc enim non idem omnes ſenſiſſe videntur. Auicenna putauit actiuum tantùm principium intelligendum eſſe, id enim videtur ſignificaſſe Ariſtot. qui ſtatim poſt allatam hanc definitionem ſeparans per eam naturalia à non naturalibus inquit, artefacta non habere in ſeipſis factionis principium, quum igitur per hoc ſeparet naturalia a non naturalibus, vult naturalia habere in ſe actiuum principium motus, nam factionis principium non eſt niſi actiuum. Conſueuit etiam Ariſtoteles cauſam effectricem appellare principium vnde motus,

Pro Auicenna primũ argumentũ.

Secũdũ argumentum.

credibile ergo eſt in hac definitione principiū motus ſumi pro principio actiuo. Hęc tñ ſententia non eſt conſona verbis Ariſt. qui poſtea inquit non ſolā formam, ſed ēt materiam dici naturā; materię aūt nullam tribui poſſe actionem certū eſt, ſed paſſionem tantummodò, non pōt igitur materia eſſe principium motus niſi paſſiuum, proinde in ea definitione neceſſe eſt ſignificari ēt principium paſſiuum. Pręterea Ariſto. in contex. trigeſimoſecūdo octaui libri inquit elemēta hēre in ſe principium motus non actiuum, ſed paſſiuum, & loquitur de ipſorū motu naturali, ergo putat naturā eſſe ēt principium motus paſſiuum. Sumitur ēt contra Auie. argumentum à cœleſti corpore, in quo negare non poſſumus ineſſe naturam vt internum principium motus, qui cœlo dicitur naturalis, id. n. aſſerit Ariſt. manifeſtè in contex. quinto primi libri de Cœlo; attamen nulla eſt in eo corpore natura, quę ſit actiuū principium motus, ſed ſolum, quæ eſt principium paſſiuum, vt alio in loco demonſtrabimus; ergo fatendū eſt naturam eſſe principiū motus paſſiuum, quia hoc negato non eſſet in Cœlo natura, proinde non eſſet Cęlū corpus naturā habens, nec ſpecies corporis naturalis, neq; motus Cœli poſſet vocari naturalis, quę omnia veritati & Ariſtoteli aduerſantur, quare Auicennæ opinio reijcienda eſt.

Opinionis confutatio. Primū argumentum

Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

In lib. de natura cœli.

Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. III.

Contra verò Simplicius pluribus in locis, prætertim verò in contex. 16. ſecundi phyſicorum, & in procœmio librorum de aīa dixit naturā non eſſe motus principium actiuum, ſed ſolùm paſſiuum; & in hoc ſeparat naturam ab aia, quam ſub natura contineri, & naturam eſſe oīno negat: ideo nō defuere qui Simplium accuſauerint inconſtantię, & contradictionis, qm̄ in primo contex. ſecundi phyſicorum declarans illam naturaliū corporum propriam conditionem, quòd hēnt in ſe principiū motus, expoſuit principiū actiuum: ſed ipſemet Simplicius ſe ab hoc crimine vindicauit, nā poſtea in expoſitione contextus decimiſexti eiuſdem libri aſſeruit ſe antea pingui Minerua eſſe loquutū; quocirca ibi diligentius rem hanc perpendens ſtatuit naturam eſſe reuera principium motus paſſiuum tantùm, non actiuum, & ad hoc probādum tribus argumentis vtitur. Primum eſt: ſi natura dicatur principium motus actiuum, nō diſtinguetur natura ab aīa, quum aīa ſit principiū motus actiuum, & hoc ſit proprium animę, vt ait Ariſt. in contex. 29. octaui phyſicorū, qm̄ igitur anima non eſt natura, & ea eſt propria aīæ conditio, non eſt eadem attribuenda naturæ. Vtitur ēt authoritate Ariſt. quam ſupra aduerſus Auie. adduximus, in contex. 32. eiuſdem octaui libri, vbi dicit grauia & leuia, & inanimata omnia habere in ſe principium motus paſſiuum tantùm, non actiuum: quare dum cōſtituimus ſeparandam eſſe naturam ab aīa, & naturale ab aīato, clarum eſſe vr̄ illud Ariſt. teſtimonium, quòd natura non ſit principiū motus actiuū, ſed paſſiuum tantummodò. tandem perpendit Simplicius in definitione naturę Ariſt. vti verbo paſſiuo, non verbo actiuo, quum dicat naturā eſſe principium τοῦ κινεῖσθαι, non dicat τοῦ κινεῖν, quod ſignificat naturā eſſe principium patiēdi, non principium agēdi. Quoniam aūt validiſſimum eſſe putauit Simplicius ad ſuam opinionē tuendam argumentum illud, quod ſumitur à diſcrimine naturę, & aīę, hoc ipſe ſtabilire voluit, & pluribus argumentis oſtendere niſus eſt aīam non eſſe naturam, vt apud eū legere poſſumus tùm in primo, & in decimoſexto cōtextu ſecundi phyſicorum, tum in ſuo procœmio in libros de anima. Primùm argumentatur à definitionibus naturæ. & animæ: ſic quorū diuerſę ſunt definitiones, illa inter ſe diuerſa ſunt; atqui alia eſt naturæ definitio alia animæ, nam aia eſt actus corporis naturalis organici, natura verò eſt actus non corporis organici, atq; heterogenei, ſed potius ſimplicis, & homogenei; ergo neq; natura eſt anima, neq; anima eſt natura, proinde reipſā diſtinguuntur natura & anima, quare etiam naturale & animatum. Secundò ex eadem definitione animæ ſic quoque argumentatur: Ariſt. dicit animam eſſe actum corporis naturalis, ergo putat aiam eſſe actum ſuperadditum corpori naturali, proinde ſuperadditum ēt naturæ; itaq; ſignificat animam non eſſe naturā. Tertiò inquit: anima eſt cauſa motuum oppoſitorū, & ad omnes partes indiſtinctè tēdentium, natura verò eſt cauſa ſtatuti alicuius motus, & ad vnam tantùm partem, non ad contrarias, vt terra eſt naturaliter propenſa ad deſcendendum ſolùm, & ignis ad aſcendendū; aīa igitur non eſt natura, quum diuerſorum motuum cauſę ſint aīa, & natura. Quartò ſic argumentatur: natura eſt in ſubiecto, aīa non eſt in ſubiecto, ergo anima non eſt natura: maior eſt Ariſt. in contex. quarto ſecundi phyſicorū, vbi dicit naturā ſemper eſſe in ſubiecto; minorem ita probat, anima rationalis eſt æterna, & immunis a nexu materię, ergo non eſt in ſubiecto. Alia quoque argumenta adducit in memoratis locis Simplicius, quæ quoniam vnica ſolutione omnia corruunt, omittēda exiſtimaui. Niſus eſt etiā Simplicius ſoluere difficultates, quibus ſuam opinionē vrgeri opinabatur. Primùm quidem illi officere videbātur verba Ariſtot. in initio ſecundi phyſicorum, vbi in corporibus naturalibus numerat animalia, & ſtirpes, dicens enim animata eſſe naturalia aſſerit etiam animam eſſe naturā. Sed ad hęc reſpondet Simplicius animata ibi vocari naturalia nō quatenus animam habent, ſed quatenus conſtant

Contradictio in verbis Simplicij.

Defenſio.

Primū argumentum Simplicij.

Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

Primū argumentum, quòd anima non ſit natura.

Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

Quartū argumentum

Simplicij reſpōſio ad plures obiectiones.

Ad primū.

ſtant ex elementis,& ſunt grauia & leuia. Vidit *Ad ſecundam.* preterea eodem in loco Ariſt. nominare accretionem vt motum à natura prodeuntem, attamen hæc eſt propria animatorum,& fit ab anima, ergo putat Ariſt. animam eſſe naturam. Ad hoc quoque reſpondet Ariſtotelem non nominare motum accretionis vt proprium animatorum, ſed vt latè acceptum,& inanimatis quoque competentem, quia adhuc dubiú erat quibus inſit ille motus, multi namque exiſtimabãt eum igni quoque competere: quæ ſententia ſi admittatur, non prouenit ille motus ab anima, *Ad tertiã.* ſed à natura illius elementi. Preterea videbatur ei refragari dictum illud Ariſtotelis in contex. octuageſimo ſecũdi Phyſicorum, araneus propter aliquem finem talem texit, & hirũdo propter aliquem finem nidum facit; quum enim hoc dicat Ariſt. vt oſtẽdat naturam agere propter finẽ, aſſerit animam eſſe naturam, quum manifeſtum ſit opera illa prodire ab anima. Ad hoc reſpondet Simplicius dicens exempla illa non eſſe reuera ad propoſitum accommodata,& Ariſtotelem ſumere exempla animatorum pro exemplis naturalium: negari tñ non poſſe melius fuiſſe accipere exẽpla in operibus naturę, quàm in operibus animę, quoniam ad ſcopus Ariſt. magis fuiſſent accommodata.

Confutatio ſententiæ Simplicij quòd anima non ſit natura. Cap. IIII.

HÆc Simplicij opinio ab alijs impugnatur, nec iniuria; quia falſa eſt,& Ariſt. aduerſatur, & q̃a in duobus demõſtrandis potiſſimũ laborauit Simplicius, nempè naturam eſſe principium motus paſſiuum tantùm,& animam nõ eſſe naturã: nos vtriuſque falſitatem ſeparatim oſtendemus, ab hoc poſteriore ordientes. Primùm quidem adſunt contra Simplicium prædicta Ariſtotelis teſti*Impugnatio prima reſpõſionis.*monia, ad quæ ipſe non rectè reſpondit. Quod enim primo loco ait Ariſtotelem in initio ſecundi Phyſici animata vocare naturalia, non quatenus ſunt animata, ſed quatenus grauia,& leuia; hoc certè vaniſſimum eſt: quia vnumquodq; eſt tale per ſuam formam, nõ per ſuam materiam, quo fit vt apud Ariſtotelem quum dicimus Cœlum, vel hominem, vel equum, dicamus formam; forma autem animatorum eſt anima, materia verò elementa nominans ergo Ariſt. animata reſpexit formã, quæ eſt anima: quòd ſi putaſſet animata eſſe naturalia ratione tantùm elementorũ, è quibus conſtant, animata nominare non debuiſſet, ſed ſatis fuiſſet ſola elemẽta nominare, ſi ſola ſunt per ſe natura*Impugnatio ſecũda.*lia,& alia omnia per illa. Quod verò ad ſecundum reſpõdet Simplicius de motu accretionis falſum eſt; quoniam Ariſtoteles non ſolam accretionem nominat, ſed etiam contrariam imminutionem; at igni nõ competit imminutio, quæ dici poſſit motus naturalis, & factus ab interno principio, ſed animatis tantummodò: in his ergo ſolis cõſiderat Ariſtoteles accretionem,& imminutionem, vel ſaltem hæc nõ excludit, neque enim veriſimile eſt Ariſtotelem loqui ſecundùm mentem tantùm aliorum, non ſecundùm mẽtem propriã; immò etiamſi loquatur ſecundùm mentem aliorum, ſumere debet accretionem latè, vt competit etiam animatis, hæc enim augeri nemo negauit; atque adeò euidentius omnibus eſt animata augeri, quàm inanimata quum illud omnes affirmẽt, hoc verò non omnes: non eſt ergo credibile Ariſtotelẽ id excludere, quod eſt omnibus manifeſtum,& id ſolum accipere, quod eſt obſcurius; quamobrẽ vel propriè ſumit accretionem vt ſolis animatis competentem, vel ſaltẽ communiter vt competentẽ omnibus, quibus competere poteſt, ſeu propriè, ſeu impropriè, ita vt accretio animatorum nullo pacto excludatur; hæc autem in viuentibus non fit a formis elementorum, ſed ab anima; quare ſentẽtia Ariſt. eſt quòd anima ſit natura. Ad tertium quoque *Impugnatio tertia.* acceptum ex contex. octuageſimo eiuſdem libri leuiſſima eſt Simplicij reſpõſio, immò nec vllo pacto recipienda, quum ſit potius impugnatio Ariſt. quàm verborum eius loci interpretatio: nam ſi anima non eſt natura,& Ariſtot. pro natura animam ſumit, quũ naturam ſumere deberet, nullius roboris eſt illa Ariſtot. argumentatio; probat enim animã agere propter finem, non probat naturam, quod probandum erat. Sed ibi conſiderans hæc omnia Simplicius tandem veritate coactus concedit Ariſtotelem animam vocare naturam. Clara præ*Alia ratio contra Simplic.*terea eſt ſententia Ariſtotelis in contextu ſeptimo,& in decimotertio eiuſdem ſecundi libri, vbi dicit: ſi effodiatur lectus, ita vt germinet, producet lignum, non lectum,& eam inquit eſſe operationem naturę, eſt tamen operatio animæ, quare animam vocat naturam. Hoc idem *Alia ratio.* ſumitur ex Ariſtot. in contextu vigeſimoſeptimo octaui phyſicorum, vbi ait animalia habére in ſe principium ſui motus, eumq; dicit fieri à natura: nec aliud principiũ conſiderat, quàm animam; ergo animam vocat naturam. Idem *Alia ratio.* confirmatur alio Ariſtot. teſtimonio in primo libro de partibus animalium capite primo, vbi concedit animam eſſe naturam; quamuis enim de mente dubitet an ſit natura, & principium motus, de nutriente tamen, ac de ſentiente animæ parte non dubitat eas eſſe principium motus,& nomine naturæ participare, vnde colligit pertinere ad philoſophum naturalẽ loqui de aliqua ſaltem anima; vult igitur aliquam talem animam eſſe naturam. Sumitur etiam ex *Alia ratio.* ipſa naturæ definitione argumentum validiſſimum contra Simplicium: cui n. competit definitio, de eodem predicatur etiam nomẽ definitum;

tum; atqui animæ competit definitio naturæ, negari enim non poteſt animã eſſe principium motus & quietis in eo, in quo primo ineſt, per ſe, non per accidens; igitur anima eſt natura. Id autem quod Simplicium in errorem duxit, fuit multiplex ſignificatio huius vocis, natura; ſumitur enim tribus modis. Vno modo ampliſſimè pro eſſentia rei; qua ratione etiam rebus ſupernaturalibus tribuimus quandoque nomen naturæ, dicimus enim naturam Dei, ideſt eſſentiam Dei; quæ ſignificatio ad nos in præſentia non pertinet. Secundò modo ſumitur natura ſtrictiſſimè pro quadam facultate coarctata, & reſtricta ad alteram tantùm partem oppoſitionis, prout diſtinguitur a facultate cognoſcente, quæ poteſt agere vtrumlibet contrariorum: hoc modo natura diſtinguitur ab anima, & naturale ab animato, immò ex aduerſo ei opponitur, quia naturale in hoc ſenſu ſignificat inanimatum. Tertiò ſumitur natura modo quodam medio, prout ſignificat totũ genus rerum variabilium, ac mutabilium; & ita naturale ſumitur pro mutabili quomodocunque, natura verò pro interna propenſione ad mutationem. Simplicius ergo ſecundam ſignificationem accepit, quum tertiam potius accipere debuerit, patet enim Ariſtotelem ita acceptam naturam definiuiſſe, quæ animam quoque complectitur; non enim definiuit naturam vt oppoſitam facultati cognoſcẽti, ſed vniuerſè vt ſignificat internum principium motus, cuiuſmodi eſſe animam quoq; manifeſtum eſt, quum ei competat definitio naturæ, ſicut prædiximus.

Natura ſumitur triplicitur.

Confutatio opinionis Simplicij quod natura ſit principium motus paſſiuum tantùm.

Cap. V.

Primũ argumentum

QVod verò attinet ad alterũ Simplicij dictum, de quo præcipuè ſermo eſt in præſentia, nempe naturam eſſe principiũ motus paſſiuum tantùm, hoc videtur ſatis eſſe reprobatũ ex ipſamet confeſſione Simplicij: quum enim ipſe aſſerat animam eſſe principium motus actiuum, nos verò iam oſtẽderimus animam eſſe naturam, & ei competere definitionem naturæ, manifeſtum eſt naturam eſſe principium motus ẽt actiuum. Sumitur etiam ex Ariſtot. argumentum contra Simplicium ex iis, quę dicuntur in ſecundo Phyſicorum à ſeptimo contextu vſq; ad decimumquintum; ibi enim docet Ariſtot. formam eſſe præcipuè naturam, & magis, q̃ materiam; ſed formæ eſt agere, & materiæ eſt pati; ergo natura eſt principiũ motus actiuum, quia nõ poteſt forma eſſe natura, quin ſit principium actiuum motus. Prætèrea Ariſtot. in tertio contextu eiuſdem libri declarans definitionem naturæ a ſe traditam inquit ſe dixiſſe

Secũdũ argumentum

Tertiũ argumentum

[per ſe, & non per accidens] propter medicum ſanantem ſeipſum: quia licèt ars quoque videatur eſſe principium motus in eo, in quo eſt, id tamen eſt per accidens, non per ſe; ſola autem natura eſt per ſe principiũ motus in eo, in quo eſt: at certum eſt medicũ eſſe principium actiuum ſanationis, ſiue in ſeipſo, ſiue in alio; ergo etiam naturam intellexit Ariſtot. eſſe principium motus actiuum, quia niſi hoc eſſet, non oportebat excludere medicum ſanantem ſeipſum, quoniam ex eo nullum dubium oriebatur, quum medicus ſit principium actiuum, natura verò ſolum paſſiuũ: poſtea verò etiam clarius Ariſtot. ibidem dicit artefacta non habere in ſe factionis principium, vt etiam antè pro Auicennę ſententia conſiderauimus; affirmari autem de naturalibus vult id, quod de artefactis negat; ergo cenſet naturalia habere in ſe actiuum motus principium. Sunt etiam qui contra Simplicium adducant verba Ariſt. paulo ante a nobis conſiderata in contextu octuageſimo eiuſdem libri, quando dicit, araneus propter aliquem finem telam texit, & hirundo propter aliquem finem niduin facit, hęc enim dicit ad probandum naturam agere propter finem, ergo aſſerit naturam eſſe principium motus actiuum, quandoquidem araneus agendo texit telam, & hirundo agendo facit nidum. Hanc tamen obiectionem vidit eo ipſo in loco Simplicius, & ad eam reſpondit Ariſt. non intelligere naturam eſſe verè agentem, ſed modo quodam coadiuuare actionem; nam paſſiua quoque propenſio actionem agentis quodammodo adiuuare dicitur, quamuis non propriè agat. Sed hæc Simplicij ſolutio vana eſt, licèt argumẽtum illorum debile ſit, & facilem habeat ſolutionem, quam Simplicius non vidit: Simplicij quidem reſponſio quòd ſit vana manifeſtum eſt, quum pateat hirundinem eſſe verè efficientem cauſam nidi, & araneum telę; & Ariſtoteles ibi veram efficiẽtiam intelligat, qua agens efficit aliquid propter finem, finis enim mouet efficiens ad agendum, non mouet materiam; quare ſi philoſophus probat naturam agere propter finem, ſumit naturam vt verè agentem; & mirum eſt quomodo hoc auſus ſit negare Simplicius. Argumentum autem aliter ſoluendum eſt, quia reuera nullam habet efficacitatem aduerſus opinionem Simplicij: iam enim diximus Ariſtotelem non negare naturæ actionem in alio, quam tranſeuntem appellant, nec tamen per hanc definire naturam voluiſſe, ſed per ſolam immanentem; dicere ergo dẽbat Simplicius nil aliud hoc argumento oſtẽdi, niſi naturam eſſe principium actiuum operationum tranſeuntium, has tamẽ ad definitionem naturæ non pertinere, neque ob id probari quod etiam motuum immanentium natura ſit cauſa effectrix: Ariſto. enim ad probandum naturam agere propter finem ſa-

Quartũ argumentum

Aliorũ argumentum contra Simplicium.

Reſponſio Simplicij.

Impugnatio reſponſionis.

Reſponſio ad argumentum melior.

tis habuit accipere actiones naturæ tranſeuntes, per quas id facilè demonſtratur, nec opus habuit conſiderare operationes immanentes, per quas naturam definiuerat.

Quòd natura ſit principium motus tum actiuum, tum paßiuum, & quid vtrumque ſit. Cap. VI.

PRæter ea, quę hactenus & contra Auicennam, & contra Simplicium dicta ſunt, ſatis videtur eſſe principium motus nō modo actiuum, vt putauit Auicenna, nec ſolùm paſſiuum, vt Simplicius, ſed & actiuum, & paſſiuum, vt alij complures exiſtimarunt. Sed veritas manifeſtior fiet, ſi declarauerimus quid ſit tum actiuum, tum paſſiuum principium motus: de actiuo quidem principio clara rēs eſſe videtur, illud enim, à quo efficitur motus, dicitur actiuum motus principium, vt in animalib. anima; hoc enim ſignificauit Ariſto. in octauo libro Phyſicæ auſcultationis, quando dixit animalia à ſeipſis moueri, hoc eſt internam habere cauſam effectricem ſui motus; ſic etiam, ſi elementa à formis ſuis mouentur, ut multi putant; formę elementorum ſunt actiua principia motuū naturalium. De paſſiuo autem principio non ita manifeſtum eſt quomodo ſit intelligendū; quum enim potentia paſſiua ſit oppoſitorum, nec magis apta per ſe ſit vnum q̃ alterum recipere, poteſt tñ ab aliquo ita reſtringi, & coarctari, vt fiat apta ad vnum, non ad alterum recipiendum; vt potentia paſſiua materiæ recipit quidem contrarias formas æqualiter, attamen dum ſit particularis, & vnam tantum formam reſpicit, non ob id deſinit eſſe potentia paſſiua, propterea quòd nō ab ea prouenit hęc determinatio, ſed ab aliquo alio: dubium ergo oritur, an natura vt principiū motus paſſiuum ſumenda ſit potentia libera recipiendi æquè vtrumlibet oppoſitum motum, an potius reſtricta, & contracta ad alterum tantùm recipiendum; vt exempli gratia an in elemento graui ſit natura ut principiū motus paſſiuum, æquè apta moueri ad medium, atque a medio: an potius ad determinatum motum recipiendum propēſā, ut ad motum deſcenſionis, non ad motum aſcenſionis. Plurimi (ut ego uideo) priorem ſenſum accipiunt, dum dicunt materiam in rebus naturalibus eſſe principium motus paſſiuum, formam uero actiuum; nam certum eſt materiam habere poteſtatem patiendi liberam, & ęquè reſpicientem contraria, nec magis unum, quam alterum; quare ſicut ęquè apta eſt recipere omnes formas, ita & omnes motus. Sed hanc communem ſententiam ego quidem recipere nunquam potui; ipſam enim, ſi ita ruditer, & inconſiderate accipiatur, ut

Opinio communis.

Confutatio.

eam alij uidentur accipere, magna, & manifeſta abſurditas ſequitur, quòd omnis motus erit naturalis, etiam ille, quem contra naturam, ac uiolētum appellare ſolemus; nam ſi terra proiecta aſcēdat, negari non poterit quin ille motus dicatur illi corpori naturalis ratione ſaltem principij paſſiui; ſic omnes motus artificioſi erunt naturales, ut motus nauis per aquam, & motus lignorum quando ab artifice elaborantur; quamuis enim non fiant ab interno principio actiuo, ſed ab externo, tamē principium paſſiuum internum habent, quia prima materia ad omnes motus recipiendos ęquè apta eſt ſecundùm propriam naturam. Quoniam igitur hæc dicere nefas eſt, fateri oportet principium motus paſſiuum, quod dicatur natura, non eſſe accipiendum liberum, & contrarios motus ęquè reſpiciens, ſed coarctatum ad vnū ſtatutum motum recipiendum, qui ſolus dicatur illi rei eſſe naturalis; hoc ex Ariſto. ſumitur manifeſtè in contex. 32. octaui Phyſicorum, quum enim prius diſtinxiſſet motum grauium & leuium violentum ab eorundem motu naturali, loquens ibi de ſolo naturali inquit, grauia & leuia habere in ſeipſis principium motus paſſiuum tantùm, non actiuum, paſſiuum autem intelligit reſpectu vnius tantùm motus, qui dicitur naturalis, non reſpectu contrarij, quem violentum eſſe, & ab externo principio fieri iam dixerat: quoniam igitur Ariſtoteles ibi negat violentum elementi motum fieri modo vllo ab interno principio ſiue actiuo, ſiue paſſiuo, motum autem naturalē inquit habere internum principium paſſiuum tantùm, & ea ratione dici naturalem, manifeſtiſſimum eſt paſſiuum principium ab Ariſtotele intelligi reſtrictum ad vnum certum motum, qui ſolus dicatur naturalis cuique rei; non principium paſſiuum liberum, & anceps ad recipiendos contrarios motus: ſic enim fieret vt etiam motus, quem ibi vocat violentum, haberet internum principium paſſiuum; & ita id, quod eſt contra naturam, eſſet ſecundùm naturam, quòd minimè dicendum eſt.

Opinio propria.

Quæ ſit natura, & quomodo materia, & quomodo forma ſit natura. Cap. VII.

VT omnis hæc in re difficultas tollatur, & veritas perſpicua fiat, declarandum eſt quodnam ſit in corpore naturali principium motus, quod vocamus naturam, ſic enim alterum initio a nobis propoſitum manifeſtum reddetur; quum enim iam docuerimus quid ſit natura, conſiderandū relinquitur quęnam ſit; id enim non ita, vt plerique putant, facile explicatu eſt, ſed plena res eſt difficultatis; nam Ariſt. dicere videtur tam formam, quam materiam

teriam eſſe naturam, eamq; ſententiam nunc omnes ſequuntur; attamē ſi vera illa ſunt, quæ modò diximus, non apparet quomodo materia poſſit vocari natura, ſiquidem natura certum quendam, ac ſtatutum motum reſpicit, qui dicitur naturalis; materia verò eſt libera, & ęquè apta ad contrarios motus recipiendos; hoc autem ſi dixerimus, ſola forma erit natura, quod Ariſtotele aduerſari videtur dicenti materiam quoq; eſſe naturam: præterea verò ſequetur naturam eſſe principium motus actiuum tantùm, quia formæ eſt agere, materiæ verò pati; quomodo igitur dicere antea potuimus naturam eſſe principium motus etiā paſſiuum? & quomodo Ariſtotele in contextu trigeſimoſecundo octaui Phyſicorum hoc idem manifeſtè affirmauit? ab hoc mihi vidētur plures in hunc errorem ducti fuiſſe, vt putauerint & materiam, & formam eſſe naturam, & formam quidem eſſe actiuum principium motus materiam verò paſſiuum. Ego tamē puto eos in hoc eſſe deceptos, & ſecundū Ariſtot. ſolam formam eſſe naturam, & principium motus tam actiuum, quam paſſiuum tum quia materia ſecundùm ſe libera eſt, & ęquè apta ad oppoſitos motus patiēdos. nec dici poteſt principium alicuius determinati motus, ita vt non alterius illi contrarij; tum etiam quia, quū vna ſit omnium materia, ſequeretur omnium rerum naturalium vnam, & candē eſſe naturam, quod tamen non vult Ariſt. quum enim non vnus, & idem ſit rerum omnium naturalium motus naturalis, natura quoq; non debet omnium vna, & eadem eſſe; quod etiam ex verbis Ariſtot. in ſecundo Phyſicæ auſcultationis ſatis apertè colligitur, etenim cenſuit naturam, de qua ibi loquitur, non eſſe quid vnum, & idem numero in cunctis rebus naturalibus, ſed cōmune ſolum prædicatione, quia vult vniuſcuiuſq; rei propriam, & peculiarem eſſe naturam, quæ non ſit aliarum rerum natura; idq; per ſe manifeſtum eſſe videtur, alia namq; eſt hominis natura, alia equi, alia leonis; ſignificauit hoc Ariſtotele in contextu 11. & 12. eius libri dicēs vnamquamq; rem tūc habere ſuam naturam, quando eſt actu, non quando poteſtate, non diceret enim hoc Ariſt. niſi propria cuiuſq; rei eſſet natura. Præterea in contextu quinto eiuſdem libri declarans quomodo accidentia naturalia dicantur eſſe ſecundùm naturam, inquit [ut igni ferri ſurſum] loquitur ergo de propenſione ad proprium naturalē motum, qui nō eſt idem in omnibus. proinde neque eius principium idem eſt; quocirca etiam in definitione naturæ ſumēdus eſt motus non pro quolibet indiſtinctè, ſed pro illo tantùm, qui ſit cuiuſlibet rei motus naturalis. Ex his poſſumus hanc rationem colligere; unius rei una debet eſſe natura, non plures, quemadmodum unius rei unus eſt actus; non enim diceremus naturam ignis, naturam terræ, naturam hominis, niſi cuiuſq; rei una eſſet natura: attamen ſi tam materiam, quàm formam eſſe naturam rei Ariſtoteles exiſtimaſſet. duæ eſsēt unius rei naturæ, quod nullo pacto dicendum eſt.

Sola forma eſt per ſe natura.

Duo igitur a nobis declaranda ſunt, ut omne hac in re dubium tollatur; unum, quomodo forma ſit principium motus, & actiuū, & paſſiuum; alterum uerò. quomodo dixerit Ariſtot. materiam eſſe naturam, ſi ſola forma eſt natura. De forma quidem quòd ſit principium motus paſſiuum, ſatis eſt manifeſtum ex memoratis Ariſtotelis uerbis in contex. 32. octaui Phyſicorum; quum enim dicat elementa habere in ſe principium motus paſſiuum tantum, non actiuum, non poteſt niſi formam intelligere: nam ſi materiam intelligeret, relinqueretur formam elementi naturam dici non poſſe, & nullius motus principium eſſe formam; & præterea unum, & eundem eſſe omnium elementorum motum naturalem, ſicut una eſt omnium materia: attamen falſa hæc omnia ſunt; neq; .n. dicendum eſt formam elementi non eſſe naturam, & nullius eſſe motus principium. quum Ariſtotele in ſecundo phyſicorum dixerit magis naturā eſſe formam, quam materiam: neque omnium elemētorum unus & idem eſt naturalis motus, niſi dicamus quēlibet motum indiſtinctè cuilibet elemento eſſe naturalem, & nullum eſſe violentum, quod quidem iam diximus Ariſtot. eo in loco, immo & omnium conſenſioni manifeſtè aduerſari: quoniam igitur neceſſarium eſt confiteri formam elementi eſſe naturam, & magis etiam naturam, quàm materiam. & Ariſt. ibi dicit elementum non habere in ſe principium motus, niſi paſſiuum, aſſerit abſque dubio formam eſſe principium motus paſſiuum: huius autē ratio ſumitur ex ijs, quæ antea dicta ſunt; quum enim principium paſſiuum hic non intelligatur reſpectu cuiuſcunq; motus indiſtinctè, ſed reſpectu determinati motus, qui ſolus dicatur naturalis, & omnis determinatio prouenìat a forma, neceſſe eſt formam dici principium paſſiuum motus, quatenus materiæ potentiam coarctat, quæ ſecundùm ſe libera erat; & facit propenſionem ad certum aliquem naturalem motum, ita vt non ad alium: etenim à quonam habet ignis propenſionē ad recipiendum motum aſcenſionis tantùm, non deſcenſionis? non a materia, quia materia eſt æquè propenſa ad omnes motus; ergo a ſola forma, ſola enim forma ignis reſtringit potentiā materiæ paſſiuam ad motum à medio, quæ ſecundùm ſe æquè omnes motus reſpiciebat; principium ergo paſſiuum recipiendi huius determinati motus eſt forma quatenus actuans, ac determinans materiam: & hoc eſt quod ait Auerroes in tertio libro de Cœlo commentario vigeſimooctauo, & in quarto de Cœlo vigeſimo-

Quomodo forma ſit principium paſſiuum.

ſecundo,

ſecundo, forma mouet quatenus eſt forma, mouetur autem quatenus eſt in materia; quum enim formæ quatenus eſt forma officium ſit agere, materię verò pati, forma quatenus eſt forma, eſt principium motus actiuum, & eadem eſt etiam principium paſſiuum quatenus eſt in materia; quia cum proprium materiæ ſit pati, quicquid eſt in materia, eſt patibile propter materiã: alia igitur ratione forma eſt actiuum principium motus, alia paſſiuum; idque ſimiliter dicimus habere locum in omnibus naturalibus corporibus materia & forma conſtantibus, in animali enim certum eſt animam eſſe principium actiuum proprij motus animalis, quum ab anima moueatur animal, ſed neceſſe eſt eandem animam eſſe etiam principiũ paſſiuum eiuſdem motus: quia ſi quæratur cur animal ſit naturaliter propenſum ad recipiẽdum determinatè motum progreſſionis, nil aliud reſponderi poteſt niſi quia eſt animatum; ipſum enim corpus ſecluſa anima non habet naturalem propenſionem ad illum motum, ſed ideò eam habet, quia habet animam: ſic de alijs naturalibus corporibus dicendum eſt, etiam de elementis, nam (vt inquit ibi Auerroes) forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt eſt in prima materia, qua de re alibi eſt a nobis diſputandum: propterea principium motus actiuum, & paſſiuum non poſſunt ſeparari, in his ſaltem inferioribus corporibus (de Cœlo enim fortaſſe aliud dicendum eſt) vbi enim eſt compoſitio materiæ & formæ, ibi neceſſe eſt formam tum determinare materiam, & ita eſſe principium motus paſſiuum quatenus eſt in materia; tum etiam eſſe principium actiuum eiuſdem motus quatenus eſt forma, quia formæ eſt agere. Quod vero ad materiam attinet, totius difficultatis ſolutio ſumitur ex ipſomet Ariſtot. in contex. vndecimo & duodecimo ſecundi Phyſicorum, & in quinto quinti Metaphyſ. materiam enim dicit eſſe naturam non quidem ſecundùm ſe vt alteram naturam a forma diſtinctam, ſed vt eandem: quoniam enim in contex. tertio, & vltimo octaui Metaphyſicorum inquit Ariſt. materiam eſſe idem poteſtate, quod forma actu; ideò materia eatenus eſt natura, quatenus poteſtatem habet recipiendi formam, quæ eſt rei natura: quemadmodum enim quum dicimus lignum rude eſſe arcam poteſtate deinde per formam fieri arcam actu, non dicimus propterea duas arcas, ſed vnam & eandem numero, quæ prius erat poteſtate in ſola materia, deinde fit actu per formam; ita de natura dicendum eſt, vna enim eſt vnius rei natura, non duæ, ſed naturam rei poteſtate ſignificamus per materiam, actu autem per formam: ob id Ariſtot. in contex. illo vndecimo ſecundi Phyſicorum inquit, vnumquodque dicitur habere ſuam naturam, quando eſt actu, nõ quando eſt poteſtate, tunc enim poteſtate habet ſuam naturam, non actu; & quia magis eſt res quando eſt actu. quàm quando eſt poteſtate, ideò poſtea ſubiungit magis eſſe naturam formam, quam materiam, hoc eſt magis per formam, quam per materiam ſignificari naturam rei, eadem tamen natura per vtramque ſignificatur, vt prędiximus: in hoc igitur communis aliorum error conſiſtit, quòd putant materiam per ſe eſſe naturam, & ita duas eſſe diſtinctas naturas in eadem re, formam & materiam; reuera enim materia non per ſe eſt natura, ſed per formam, & prout poteſtatem habet recipiendi formam, quę eſt ipſa rei natura: quã ſententiam çlarè legimus apud Ariſtotelem quinto Metaphy. contex. 5. vbi dicit formam eſſe illam. quæ propriè dicitur natura; materiam verò fuiſſe quidem ab antiquis dictam totam rei naturam, attamen non alia ratione eſſe naturam, niſi quatenus eſt ſuſceptiua formę: hac igitur ratione materia eſt principium motus paſſiuum, non tamen a forma diſtinctum; ſiquidem dicentes materiam eſſe principium paſſiuũ quatenus eſt per formam determinata ad talem rei naturam, & dicẽtes formam eſſe principium paſſiuum quatenus materiam determinat, vnam & eandem naturam dicimus, & idem principium motus paſſiuum, non duo, quoniam ſola materia non haberet hanc determinationem, qua dici poſſet principiũ paſſiuũ huius ſtatuti motus, ſed eam habet a forma; & viciſſim forma non poteſt eſſe ratio patiendi, niſi quatenus eſt in materia: ad hunc ſenſum trahenda ſunt verba Ariſt. in contextu 21. & 22. ſecundi Phyſicorum, quando dicit materiam & formã eſſe duas naturas, non ſunt enim duæ diſtinctæ naturæ, ſed duæ eiuſdẽ naturalis corporis partes, quarũ vtraq; dici poteſt natura, ſed forma actu, materia vero poteſtate, & forma primariò, materia verò ſecundario, & per formam. Credendum etiam eſt Ariſtotelem hoc dicentem reſpexiſſe antiquorum ſententiam, qui ſolam materiam naturam eſſe dicebant; materiam enim vocat naturam quatenus ab antiquis ipſa ſecundùm ſe appellabatur natura, atque adeo tota rei natura. Patet igitur naturam in rebus naturalibus ſecundùm Ariſt. eſſe formam, hæc enim per ſe, & quatenus eſt forma, eſt actiuum principium motus, & eadem vt materiam determinans eſt principium motus paſſiuũ; quod idem ſignificamus dicendo materiam vt a forma determinatã, neq; enim materia ſine forma; neq; forma ſine materia eſt principium motus paſſiuum; patibilitas namq; eſt materiæ, determinatio autem patibilitatis vt hũc potius motum reſpiciat, quam illum, eſt ſolius formæ. In cœleſti autem corpore quomodo ſit natura, alibi conſiderabitur: nunc quid ſit natura, & quænam ſit, vniuerſaliter intellexiſſe ſatis ſit.

In lib. de ortu & interitu. Principiũ actiuum, & paſſiuum non poſſunt ſeparari. Quomodo materia ſit natura.

In libro de natura cœli.

Obiectio-

Obiectiones aliquorum aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & earum ſolutio. Cap. VIII.

Scotus.

HÆc, quæ hactenus diximus, clariora reddentur, ſi quaſdã obiectiones, quę a nonnullis aſſeruntur, ſoluerimus. Scotus in ſecundo ſententiarum diſtinctione decimaoctaua diligenter loquitur de natura, & inter cætera hoc veriſſimum ſcribit, principium motus paſſiuum non eſſe ſolùm materiam, ſed etiam formam: in hoc enim longè meliùs ſenſit, quàm alij plurimi, qui ſatis inconſideratè loquentes dicunt formam eſſe principium actiuum, materiam verò paſſiuum: optimè etiam hoc declarat Scotus ſumpto exemplo grauitatis lapidis, quæ tanquam forma accipitur; eſt enim principium paſſiuum, & cauſa vt lapis ſit receptiuus talis motus, qui eſt ad mediũ, propterea quòd ab eadem forma, à qua res habet vt ſit, habet etiam aptitudinem recipiendi naturales eiuſdem rei affectiones: certum autem eſt Scotum exiſtimaſſe formam elementi eſſe etiam actiuum principium motus naturalis in elemẽto, vt mox alio in loco oſtendemus; ergo ſentẽtia Scoti eſt, formam eſſe, & actiuum, & paſſiuum principium motus; quod quidem eſſe non poteſt, niſi diuerſis rationibus, ut nos antea declarauimus: quare in hoc optimè, meo quidẽ iudicio, ſenſit Scotus. Sed id, quod de materia ibi dicit, mihi dubium eſt, nec poſſum eius ſententiam ſequi, inquit enim materiam ſecundùm ſe eſſe naturam, proinde omnẽ motum, qui iuxta materiæ aptitudinẽ fiat, vocandum eſſe naturalem; hanc enim propoſitionem tanquam axioma quoddam ſtatuit, quælibet mutatio dicitur naturalis, quando patiens mutatur vt ſecundùm naturam aptum eſt mutari: hinc infert generationem eſſe mutationẽ naturalem, quia materia ſecundùm propriam naturam eſt apta ad omnes formas indiſtinctè recipiendas; ſic etiam alterationem elementi eſſe mutationem naturalem, quia tunc elemẽtum mutatur vt ſecundùm naturam aptum eſt mutari; has igitur omnes mutationes inquit eſſe naturales ratione principij paſſiui tãtùm, non ratione actiui, hoc enim abſq; dubio externum eſt. Et quia obijcere aliquis poterat motus artificioſos, qui hac ratione eſſent naturales, quoniam ſimiliter fiunt à principio paſſiuo interno, quare nulla eſſet diſtinctio inter motus naturales, & motus artificioſos: ad hoc reſpondet negãdo motus artificioſos fieri ab interno principio paſſiuo; inquit enim materiã naturalem quæ in rebus artefactis ineſt, non habere aptitudinẽ ad recipiendas formas artificioſas, proinde dici nõ poſſe in mutatione artificioſa rem mutari vt ſecundùm naturam apta eſt mutari; quare illa non eſt mutatio naturalis. Hanc Scoti ſentẽtiam alij plurimi ſequuti ſunt, ſed inter cæteros nonnulli, qui de natura diligentiſſimę ſcripſerunt, doctrinam hanc Scoti prorſus approbantes confutant illorum ſententiam, qui putant naturam eſſe principiũ motus actiuum tantùm, nõ paſſiuum, proinde ſolam formam eſſe naturam, & aduerſus eos hoc argumento vtuntur: Si hæc ſententia admitteretur, ſequeretur nullam generationem eſſe mutationem naturalem, ſiquidem nihil ſeipſum generat; ſequeretur etiam alterationem elementorũ non eſſe naturalem, quum ſemper ab externo agente fiat: attamen fatentur omnes generationẽ eſſe mutationem naturalem, idq; aſſerit Ariſt. in primis verbis primi libri de ortu, & interitu; naturaliter etiam alterari mutuò elementa dicimus, & has omnes mutationes certum eſt vocari naturales ratione principij tãtùm paſſiui, non ratione actiui, & ratione ſolius materiæ, non ratione formæ. Horum igitur, & Scoti ſententia ſi vera eſt, iam materia eſt per ſe natura, non per formam: nam ſi fieri aliquando poteſt vt ſola materia ſine ope formæ ſit principium motus, qui ob eam ſolam dicatur naturalis, certum eſt materiam ſecundùm ſe eſſe naturam, falſam autem eſſe opinionem noſtram, qui dicimus materiam non eſſe naturam, niſi per formam; nam ſi vera ſententia noſtra eſt, oportet nunquam materiam dici principium motus paſſiuum, niſi forma quoq; ſit eiuſdem motus paſſiuum principium; quo fit vt rerum generationes, & alterationes elementorum, vel a forma quoque tanquam a principio proueniant, vel non videantur, dici poſſe mutationes naturales; contra verò, ſi illorum ſentẽtiam ſequamur, a ſola materia tanquam à principio paſſiuo ſunt mutationes verè naturales.

Nonnullorum argumentum.

Opinionis impugnatio.

Sed horum ſententia vrgetur maximè ea difficultate, quam antea tetigimus, nam ſecundùm eam ſequeretur motum violentum eſſe naturalem ratione ſaltem principij paſſiui, quod eſt materia non enim ad id cõfugere poſſunt, quod de formis artificioſis imaginati ſunt, quippè dicẽtes has nullo modo produci ex interno principio ſeu actiuo, ſeu paſſiuo; etenim de motu violentu hoc dicere non poſſunt, quoniam materia ipſis quoque cõfitentibus naturalem habet potentiam recipiendi omnes formas naturales, & omnia accidentia naturalia conſequentia formas, idq; aſſerit etiam Ariſt. in contex. 8. ſeptimi Metaphy. dicens materiam eſſe ſubiectum receptiuum omniũ categoriarum: atqui aſcenſio eſt motus naturalis, & materia potentiam habẽs naturalem recipiendi formam ignis, habet etiam potentiam naturalem recipiẽdi motum aſcenſionis; ergo lapide ſurſum proiecto motus ille eſt ſecundùm naturam reſpectu principij paſſiui, quod eſt materia, nã materia, quæ eſt in lapide, habet potentiam tum recipiendi

formam

Materiam ſtr potentiam naturalem recipiendo formas artificioſas.

formam ignis, tum aſcendendi. Sed illud quoque, quod de formis artificioſis dicũt, dubium eſt, negãt enim materiam reſpectu illarum habere potentiam naturalem; attamen nõ video quomodo eas recipiat, ſi recipiẽdi poteſtatem non habet, negare enim potentiam recipiendi eſt dicere nõ eſſe poſſibile vt recipiat, atqui id, quod non eſt poſſibile fieri, nunquam fit, quomodo igitur eas recipit? Negare igitur non debent in materia naturalem potentiam recipiendi etiam formas artificioſas, quum eas recipiat actu. Nos igitur ſi in materiæ aptitudine, qua omnes formas recipere poſſe dicitur, diſcrimẽ aliquod inuenerimus, fortaſſe omnem hac in re difficultatem tollemus, & eorum errorem manifeſtum reddemus. Imprimis illud à nemine negari poſſe videtur, materiã magis, & principalius reſpicere formas ſubſtãtiales, & ad eas maiorem habere propẽſionẽ, quam ad accidentales: huius enim ratio euidẽtiſſima eſt, quoniam materia formam appetit vt perficiatur, & fiat actu, quum ſecundùm ſe non ſit ens aliquod determinatę naturę; perficitur autem, & conſtituitur, & recipit eſſe actu a forma ſubſtantiali, non ab accidente aliquo; ergo potentia materiæ formam ſubſtantialem primariò reſpicit, accidentia verò ſecundariò; itaque ſi ſecundùm Ariſt. dicendum ſit quiſnam fuerit ſcopus naturæ vniuerſalis in ſtatuenda rerum materia, certè is præcipuus fuit recipere formas ſubſtantiales: quod idem ſecundùm veram philoſophiam dicere debemus de opificis conſilio in rerum creatione, nam præcipuè eam creauit vt ſubiectum receptiuum formarum ſubſtantialium; ſed quia neceſſe erat, vt accidentium quoque receptiua eſſet, plura nãque accidentia formam neceſſariò inſequũtur, plura etiam ab externis cauſis inducuntur, ad quæ omnia recipienda aptam eſſe materiam oportuit, ideò debuit materia habere potentiam naturalem vniuerſalem recipiẽdi omnes formas tam ſubſtantiales, quam accidentales. In accidentibus autem hoc poſſumus diſcrimẽ notare, quod alia a natura, & à cauſis naturalibus inducuntur, alia vera a nobis per liberum noſtræ voluntatis arbitrium operantibus, cuiuſmodi ſunt omnes formæ artificioſæ, quę à nobis per habitum artis producuntur in materia naturali: quanquam igitur credendum non eſt naturam vniuerſalem in ſtatuenda materia has reſpexiſſe, negari tamen non poteſt materiam iam conſtitutam eſſe prẹditam naturali potentia recipiendi etiam formas artificioſas, ita vt de materię aptitudine illud idem dicendum eſſe videatur, quod nos alias in libro noſtro de natura logicæ de vtilitate logicæ diximus; logica enim a philoſophis, & philoſophiæ tantùm gratia producta eſt, primariò quidem propter philoſophiam contemplatiuam, ſecundariò tamen etiam propter actiuam, ſed non propter

Potentia materię ad formas habet gradus.

Lib. 1. c. 1 3

artes effectrices; attamen producta logica inuenta eſt vtilis ad omnes diſciplinas, etiam ad artes omnes tradendas, & addiſcendas: producta igitur eſt logica primario conſilio propter philoſophiam contemplatiuam, ſecũdario autem etiam propter actiuam; quòd autem ad artes quoque omnes vtilis eſſe comperiatur, id euenit ex ipſius logicæ natura, non ex conſilio philoſophorum, qui logicam genuerunt, ideòque præter eorum intentionem: ſic igitur de prima materia, ac de eius aptitudine naturali dicamus, aptitudinem enim habet naturalem recipiendi omnes formas, & omnia accidẽtia, ſed formas ſubſtantiales ex intentione naturæ primaria, accidentia verò naturalia ex intentiõne ſecundaria; at formas artificioſas præter intentionem naturæ, quæ non harum gratia dedit materiæ potentiam paſſiuam, attamen naturam materiæ liberam conſequitur neceſſariò vt eius potentia paſſiua ſit vniuerſalis, proinde vt formas quoq; artificioſas recipere apta ſit: habet igitur materia potentiam naturalem recipiendi etiam has, licet eam habeat præter intentionem naturæ vniuerſalis. Si hoc verum eſt, vt eſt veriſſimum, ſentẽtia illorum de materia reijciẽda eſt, nam eam hoc abſurdum ſequitur, omnem motum ſeu artificioſum, ſeu violentum dici poſſe naturalem ratione principij paſſiui; quia quum materia ſuapte natura ſit apta recipere omnes motus, his omnibus moti bus mutantur res prout ſecundùm naturã, quę eſt materia, aptæ ſunt mutari; ſed quum id ſit manifeſtè abſurdiſſimum, cogimur confiteri non eſſe veram propoſitionem Scoti, niſi reſpiciendo naturam, quæ eſt forma; tunc enim eſt mutatio naturalis, quando res ita mutatur, vt ſecundùm naturam, hoc eſt formam ſuã apta eſt mutari; nam ſi ſolam materiam ſpectemus, omnes motus nullo excluſo eſſent naturales. Ideò ad illud, quod de generatione, & de elementorum alteratione illi obijciunt, aſſeueranter dicimus has nõ eſſe mutationes naturales, prout in ſecundo Phyſicorum in tradenda definitione naturæ ſumitur motus naturalis; hos enim decepit ambiguitas huius vocis, naturale: quoniam enim iam diximus naturam eſſe cauſam motus tum immanẽtis, tum tranſeuntis, ideò vterque eorum dicitur naturalis quatenus fit a natura, & a cauſa naturaliter agente; ſic enim motus fulminis, & venti, & turbinis ſunt motus naturales, nempè à cauſis naturalibus producti; tamen illis corporibus, in quibus inſunt, non ſunt naturales, ſed violenti: in definitione autem naturæ nõ ſumitur alius motus naturalis, quàm ille, qui prouenit ab interno principio, & cauſam habet in eo ipſo corpore, quod mouetur; ideò generatio, immò etiã interitus ab Ariſto. vocatur naturalis in initio libri de ortu, & interitu, quia fiunt a cauſis naturalibus, & a natura ipſa; at ſi ſumatur mutatio naturalis

Ad argumentum illorum.

Motus naturalis dicitur duobus modis.

naturalis pro illa, cuius principiū eſt in illo ipſo corpore, quod mutatur, hæc non ſunt mutationes naturales; ſic neque alteratio elementi eſt motus naturalis ſed potius contra eius naturam, ſi enim aqua calefiat, non minus violētus illi is motus eſt quam motus aſcenſionis, vt.n. hic eſt ad contrarium locum, ita ille eſt ad contrariam qualitatem; in illo enim ſubiecto neq; actiuum horum principium ineſt, neque paſſiuum; quale antea declarauimus, ideſt cum determinata propenſione ad hunc tantùm motum, non ad alium recipiēdum: in animalibus verò, quæ conſtent ex contrarijs naturis, dari poteſt alteratio, quæ ſit hoc modo naturalis, & facta ab interno principio etiam actiuo: quam ſententiam ex Auerroe colligimus in primo commentario ſecundi libri Phyſicorum.

Solutio argumentorum, & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum. Cap. IX.

VEritate declarata reliquum eſt vt quæ initio attulimus, & pro Auicenna, & pro Simplicio argumenta ſoluamus. Primum pro Auicēna ſumebatur ex Ariſt. in principio ſecundi Phyſicorum, vbi naturalia a non naturalibus per hoc ſeiungere videtur, quòd naturalia habent in ſe ipſis principium actiuū motus. *Ad primū Auicennæ.* Ad hoc dicimus id Simplicio quidem refragari, non nobis; nos enim dicimus naturam eſſe motus principium tum actiuum, tum paſſiuum, quare nihil mirum ſi dicat Ariſtoteles naturam eſſe principium actiuum, per hoc enim non negat eſſe etiam principium paſſiuum: ratio autem cur ibi exprimat actiuū, non paſſiuum, eſt quia comparat naturam cum arte, vt artem excludat, & ſeparet a definitione naturæ ars enim non eſt artefactorum principium paſſiuum, ſed actiuum ſolùm, ideò vt cōgrua ſit comparatio ſumit Ariſt. naturam quoque vt principium actiuum & oſtendit artem eſſe principium motus in alio, non in eo, in quo eſt, niſi id contingat per accidēs, naturam verò eſſe per ſe principium actiuum motus in eo, in quo eſt. *Ad ſecundum.* Ad alterum argumentum dicimus ſolitum quidem eſſe Ariſtotelem cauſam effectricem appellare principium motus, ſed quandoque etiam communi appellatione omnes cauſas appellare principia, vt in primo libro Phyſicæ auſcultationis manifeſtū eſt materiam ab Ariſtotele frequenter vocari principium; quapropter nomen principij in definitione naturæ poteſt, etiā paſſiuum principium ſignificare. *Ad primū Simplicij.* Ad primum Simplicij dictum iam eſt animam non ita diſtingui a natura, vt anima non ſit natura, ſed vt ſpecies diſtinguitur a genere; quare in eo quod eſt eſſe principiū motus & actiuum, & paſſiuum, non differt anima a natura: quod autem Ariſtot. in octauo Phyſicorum dicat proprium eſſe animatorum moueri à ſeipſis; id ſano modo eſt intelligendum, qui à nobis alibi declarabitur. *In lib. 1. de motu grauium & leuium.* Ad ſecundū ſumptum ex Ariſtot. in contex. trigeſimoſecundo *Ad ſecūdū.* eiuſdem octaui libri longa opus eſſet conſideratione, quam ad alium opportuniorē locum remittimus, vbi oſtendemus etiam grauia & leuia modo aliquo habere in ſe actiuum principium ſui motus naturalis; forma enim elementi mouet vt forma, & mouetur vt eſt in materia; neque Ariſtoteles abſolutè ibi negat grauia & leuia moueri à ſeipſis, ſed negat eo modo, quo a ſe mouētur animalia: ſed de hoc alibi; pro præſenti autem occaſione ſatis etiam eſt ſi dicamus, dato etiā quòd natura elementi ſit principium motus paſſiuum tantummodo, non tamen eiuſmodi eſſe omnem naturam, ſed aliquam dari, quæ ſit etiam actiuum principium motus: quare argumentum ſumptum a natura elemētorum ineſficax eſt, quum non probet de oī natura. *Ad tertiū.* Ad poſtremum argumentum, quod Simplicius ſumit à verbo paſſiuo in definitione naturę, dicimus leuem eſſe cōſiderationem; quia verbum paſſiuum nō ſignificat naturam non eſſe principium actiuum, quandoquidem omne mouens eſt principium & cauſa vt mobile moueatur; quocirca dicere etiā ibi Ariſtoteles poteſt naturam eſſe principium actiuum & cauſam vt naturale corpus moueatur: cur autem maluerit ibi vti paſſiuo verbo, quam actiuo, ratio eſt, quia ſi actiuo vſus eſſet, ſignificare potuiſſet motum tranſeuntem, & in alio corpore receptum, per quem non fuiſſet bene declaratum quid ſit natura; igitur cum artificio vſus eſt verbo paſſiuo, vt ſignificaret motum receptum in eodem corpore, in quo natura ineſt; ſenſus ergo illorum verborum eſt; natura eſt principium per ſe vt illud, in quo natura ineſt, moueatur, & quieſcat; neque per hoc ſtat quin natura ſit principiū motus actiuum. Ad alia quoque argumenta, quibus oſtendere nitebatur Simplicius animam non eſſe naturam, facile eſt reſpondere. Ad primum dicimus nil aliud per illud oſtendi, quam nō idem eſſe animam, ac naturam, quod nos quoque fatemur, *Ad primū Simplicij, quod anima nō ſit natura.* quemadmodum etiam dicimus non idem eſſe hominem, & animal, neque eandem eſſe vtriuſque definitionem; per hoc tamē non ſtare quin homo ſit ſpecies animalis, & ei competat animalis definitio, tametſi nō vt propria definitione hominis; alia igitur eſt naturę definitio, alia animę, quoniam natura latius patet, quàm anima; anima.n. eſt ſpecies quædam naturæ, ſed de anima prædicatur & nomen, & definitio naturæ, ſicuti cuiuslibet generis, & nomen, & definitio prædicatur de ſpecie: quando autē Simplicius inquit, natura eſt actus corporis ſimplicis, & homogenei, negamus hāc eſſe definitionē naturæ, immò & vniuerſe prolatā

falſum

falſum eſſe dicimus, & nihil tale protulit Ariſtot. ſed dixit naturam eſſe internum principium motus & quietis; hæc autem, etſi non eſt definitio animæ, prædicatur tamen de anima, quemadmodum definitio animalis de homine prædicatur; anima igitur eſt natura. Ad ſecundum dicimus animam non eſſe actum ſuperadditum corpori naturali organico. vt Simplicius imaginatur, ſiquidem in definitione animę non ſumitur corpus naturale organicum ſecluſa anima, ſed incluſa, & quatenus eſt animatum; ſicuti quum dicimus anima rationalis eſt forma hominis, non intelligimus eam eſſe actum quendam homini ſuperadditum, quoniam ſine ipſa non eſſet homo, ſed dicimus eſſe illam formam, & illam perfectionem, qua homo conſtituitur, & eſt homo: ſic etiam dicimus animam vniuersè ſumptam eſſe actum illum, quo corpus naturale organicum conſtituitur, quaſi dicamus, anima eſt actus primus, quo corpus naturale animatum tale eſt, idem enim eſt animatum, quod organicum, ſic autem patet naturale reſtringi ab animato, & animatum eſſe ſpeciem naturalis. Ad

Ad ſecundum.

Ad tertiũ. tertium negamus id, quod Simplicius aſſumit, naturam eſſe cauſam vnius tantùm determinati motus, & ad vnam partem tantùm, ita vt non motuum oppoſitorum, ſic enim ſumit ſecundo modo naturam nimis ſtrictè prout ab anima diſtinguitur: nos autem dicimus naturam hic accipi latius, prout complectitur omnes formas naturales, tam quæ agunt contrarios motus, quam quę vnum tantum; dummodo enim ſint internæ cauſæ motus, conuenit eis nomen naturæ & ſic etiam anima eſt natura. Ad poſtremum neganda eſt illa minor, anima non eſt in ſubiecto dum enim ſumimus eſſe in ſubiecto prout competit etiam formę ſubſtantiali, & ſignificat inhærere in materia, & illam informare, ſic omnis forma naturalis eſt in ſubiecto; itaque ſi anima in materia inhęret, & eam informat, & dat eſſe corpori animato, abſque dubio anima eſt in ſubiecto, & eſt talis corporis natura, neq; hoc negaret Simplicius, ſaltem de anima nutriente, ac de ſentiente; quum enim probet de ſola rationali, de alijs concedere videtur quòd ſint in ſubiecto; proinde & naturas appellari poſſe; quare ipſiuſmet argumento eius ſententia refellitur: de anima verò rationali non eſt in præſentia diſputandum, id ſolum dicimus, ſi ea quoque eſt forma materiam informans, & dans eſſe homini, vt ego omnino dicendum eſſe arbitror, eam quoque dicendam eſſe hominis naturam: ſi verò non informat, vt aliqui arbitrantur, non eſt natura hominis, fatemur enim nomen naturæ non complecti niſi formas naturales materiam informantes, & ipſa corpora naturalia conſtituentes, hæ namque ſunt ſingulorum corporum naturæ, & in eiſdem principia motus & quietis; de his omnibus nomen naturæ prædicari dicimus, non de formis a materia abiunctis per eſſentiam, hę namque nullius corporis ſunt naturæ; idque ſignificare voluit Ariſtot. in primo capite primi libri de partibus animalium, quando dubitauit an de omni anima agere debeat philoſophus naturalis, reſponditque agendum ei eſſe de illa ſaltem, qua animal tale eſt, hoc eſt quæ conſtituat animal, ſeu ſpeciem aliquam animalis, omnis enim forma materiam informans eſt natura, & tractanda a philoſopho naturali.

Ad quartum.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI
LIBER DE INVENTIONE ÆTERNI MOTORIS.

An ad inueniendum dari ſubſtantias à materia abiunctas alio medio uti poſſimus, quàm motu. Cap. I.

QVum Ariſtot. in octauo Phyſicæ auſcultationis libro ex æterno Cœli motu demonſtrauerit dari æternum motorem penitus immobilem, & ab omni materia obiunctum, tres inde quæſtione, exortæ ſunt, in quarum ſolutione controuerſię non leues inter philoſophos exiſtũt, de quibus aliqua nunc breuiter dicere conſtituimus: hac pręmiſſa proteſtationè, nos hac de re ſecundùm principia philoſophię Ariſtotelis eſſe loquuturos, & illam tantùm ſubſtantiarum a materia abiunctarum notitiam, quam via naturali adipiſcimur, conſideraturos, omiſſa penitus earundem cognitione, quam reuelatione diuina, & lumine ſupernaturali accepimus, veriſſimam illam quidem, ſed Ariſtoteli, cuius dicta interpretanda ſuſcepimus, prorſus abſconditam. Harum quæſtionũ prima eſt, an ad cognoſcendũ dari ſubſtantias a materia abiunctas alio medio vti poſſimus, q̃ motu, an potius neceſſariũ ſit hoc medio vti, neq; aliud detur ad eas demonſtrandas idoneum. Hãc vt breuiter abſoluamus, ſententia Auicennę fuit, ꝙ præter motum habeat primus philoſophus alia plura media ad Deũ notificandum idonea, veluti ſi dicamus; datur ens ex alio pendens, ergo datur aliqđ primum, quod non pendet ex vllo alio, niſi .n. detur, erit progreſſus in infinitum, qđ minimè dicẽdum eſt; id aũt, quod a nullo pendet, & eſt oium primum, Deus ſolus eſt. Vel ſic: datur perfectum, & perfectius, ergo datur perfectiſſimũ, quo nil aliud perfectus eſſe pôt, hoc autem non eſt niſi Deus: & conſequens eſt manifeſtum ob eãdem rõnem, ne fiat progreſſus in infinitum. Vel ẽt ſic: datur bonũ, & datur melius, & adhuc aliud melius, ergo datur optimum, quo nihil eſt melius, idque eſt ſolus Deus. Et eiuſmodi alijs pluribus medijs demoſtrari idem pôt, vt conſiderantibus manifeſtum eſt. Quam Auicennę ſententiam non defuere, qui poſterioribus temporibus ſequuti ſint. Eam reprobat Auerroes, nec iniuria, pluribus in locis, in primo phyſicæ auſcultationis commentario vltimo, & vigeſimo ſexto ſecundi libri, & in tertio octaui, & in duodecimo Metaphyſicorum commentario quinto, & in quarta diſputatione cõtra Algazelem, qui eiuſdẽ ſententiæ fuit. Inquit Auerroes nullam harum rationum aliquid habere neceſſitatis, ſed leues, ac probabiles oẽs eſſe; quia licèt oſtendatur dari ens a nullo pẽdens, dari ens optimum, ac oium perfectiſſimum, non propterea oſtẽditur id eſſe a materia abiunctum, & incorporeum; quare illi philoſophi, quorum mentionem facit Plato in Sophiſta, qui præter res corporeas, & ſenſiles nil aliud exiſtere concedebãt, dicerent illud ſummum, & optimum, & perfectiſſimum, non eſſe niſi Cęlum, nec vllum pręter illud dari aliũ Deum; quare niſi ad motum Cœli confugiamus, & dicamus Cœlum perpetuò moueri, & quicquid mouetur, moueri ab alio, & omne corporeum eſſe mobile, nec dari progreſſum in infinitum in mouẽtibus & motis, nunquam ad cognoſcẽdas via naturali ſubſtantias a materia abiunctas perueniemus. Igitur abſque conſideratione motus conijcetare quidem aliquid de illis ſubſtãtijs poſſumus, ſed certam earum habere cognitionem minime poſſumus: quod Ariſtoteles ipſe ſignificauit, qui ad harum ſubſtantiarum inuentionem nullo alio medio vſus eſt, niſi ęterno motu, vt tum in octauo phyſicæ auſcultationis libro, tum in duodecimo Metaphyſicorum videre eſt.

Opinio Auicennæ.

Confutatio

Opinio ve-rũ,

An ex ſolo æterno motu poßint demonſtrari ſubſtantiæ à materia abiunctæ, an etiam ex motu abſolutè. Cap. II.

QVoniam igitur ex ſolo motu duci poſſumus in cognitionem ſubſtantiarum a materia abiunctarum, ſecunda queſtio oritur, an ex æterno tantùm motu, an

etiam

etiam ex motu abſolutè ſine conſideratione ęternitatis ad earum notitiam peruenire poſſumus.

Opinio aliorum. Non deſunt qui dicunt etiam ex motibus nouis abſque æterno motu perueniri poſſe in cognitionem æterni motoris immobilis, nam hac quoque via vſus eſſe videtur Ariſtoteles in octauo libro phyſicæ auſcultationis lõgo progreſſu ad contextum vſq; quadrageſimũquartum; ex eo .n. quod quicquid mouetur ab alio mouetur, nec datur proceſſus in infinitum, collegit neceſſarium eſſe dari primum mouẽs immobile, quod à nullo alio moueatur; idq; incorporeum eſſe oportere, quia ſi eſſet corpus non poſſet non eſſe mobile.

Confutatio. Ego tamẽ eos decipi arbitror; quoniam ſi hunc Ariſtot. diſcurſum conſideremus, manifeſtũ eſt per eum nos non duci ad aliũ motorem immobilem, quàm latè acceptum, qui animas quoq; animalium mortalium complectatur; immobiles .n. ſunt quatenus non ſunt per ſe mobiles, quum incorporeæ ſint, ſed tamen ſunt per accidens mobiles, neq; per id fit quin dicãtur motores primi iuxta ordinem mouentium eſſentialem.

Defensio illorum. Sed hoc illi videntes confitentur Ariſtotelem ad demonſtrandum motorem ęternum vniuerſi hunc diſcurſum non applicaſſe, quippe qui ſpreuit hanc argumentationem, quoniam alia efficaciore ab æterno motu deſumpta ibidem ſtatim vſurus erat; poterat tamen hac quoque vti, ſi voluiſſet, & abſque conſideratione æternitatis ex ſolis motibus nouis, & ordine mouentium, & mobilium nos ducere ad primum æternum motorem vniuerſi penitus immobilem: hoc igitur ipſi declarare volentes, & Ariſtot. argumentationem conficere, quam ipſe (vt aiunt) abſoluere neglexit, ita argumentantur: ſi diſcurſum Ariſtot. aptemus ad motũ vniuerſi, abſque dubio inueniemus perueniẽdum eſſe ad primum motorem immobilem iuxta ordinem mouentium eſſentialem; quum enim moueatur Cœlu, neceſſe eſt vt ab alio moueatur, & vt perueniatur tandem ad primum immobile; ſed hoc petendum eſt an ſit æternum, necne; nam ſi dicatur eſſe æternum, iam id habemus, quod quęrimus; ſi verò non æternum, ergo aliquando interiturum, ergo ab aliquo agente interimente; illud igitur nõ eſt primum mouens, ſed habet motorẽ priorem, cuius contrarium cõſtituimus, iam enim oſtendimus ipſum eſſe primum, & ad ipſum duximus tanquàm ad primum: itaque manifeſtum eſt, ſi primus motor vniuerſi nullum extra ſe habet motorem priorem, eum a nullo interimi poſſe, proinde eſſe æternum: eo itaque Ariſtotelis diſcurſu ex ſolo motu abſque cõſideratione ęternitatis ducimur ad cognoſcendum primum vniuerſi motorem non modo immobilem, ſed etiam æternum eſſe.

Verùm hæc horum argumentatio, ſi benè perpendatur, nihil habet efficacitatis:

Confutatio. primum enim id certum eſt, quod ipſi quoque non inficiantur, Ariſtot. tali argumentatione vſum non eſſe, neque ad aliud eo diſcurſu nos perduxiſſe, quam ad oſtẽdendum dari motorem immobilem latè acceptum, qui animas quoq; animalium comprehẽdat; quòd ſi eandem illam demonſtrationem ad æternitatem quoque primi motoris vniuerſi aptare potuiſſet, id abſque dubio feciſſet, & ſuam de æterno motore ſententiam hac quoque ratione confirmare voluiſſet; quamquam enim ratio ſumpta ab æterno motu efficacior, aut euidentior eſt, tamen hęc quoque, ſi neceſſitatem aliquam habet, ſpernenda non erat; conſueuit enim Ariſtotele cum ratione demonſtratiua alias quoque minus efficaces in confirmationem adducere; hoc tamen non fecit, quia cognouit rationem hanc ad demonſtrandum æternum vniuerſi motorem aptari minimè poſſe; vt igitur pateat illam, qua iſti vſi ſunt argumentationem eſſe infirmam, & Ariſtotele indignam, declaremus breuiter quomodo ea facilè ſolui poſſit: Illi igitur poſtquam inuenerunt dari motorem immobilem, quærunt an motor immobilis vniuerſi æternus ſit, an corruptibilis: ad hanc interrogationem dicam eſſe corruptibilem, & aliquando interiturum, tanquam non diuerſæ conditionis ab animabus animalium mortalium, ideoque non alio modo interiturũ q̃ quo animalium animę interire dicuntur, nempè ob neceſſariam ſequelam ex interitu corporis, in quo inhærent; id enim quòd propriè interire dicitur, animal eſt anima vero non per ſe interit, ſed interit intereunte animali; dicam itaque cum multis antiquis philoſophis Cęlum ex elementis conſtare, ſeu eſſe naturę elemẽtaris, proinde genitum eſſe, & interiturum tũ Cęlum, tum mundum vniuerſum, quum conſtet ex contrarijs, & omne ex contrarijs conſtans interire aliquãdo neceſſe ſit; dicam itaque ex interitu Cęli neceſſario fieri vt anima quoq; motrix intereat, quia licèt hęc contrarium non habeat, tamẽ ex ſubiecti corporis interitu ex neceſſitate deficeret, quum ſit forma materialis, quales ſunt animæ animalium; animam humanam ſemper excipio, de cuius immortalitate vt ſecundùm veram philoſophiam certiſſimi eſſe debemus, ita non defuere qui ſecundũ principia quoq; philoſophiæ Ariſt. idẽ exiſtimandum eſſe cenſuerint; nos tamen de hoc nihil in præſentia ſtatuimus, quum ad id, de quo loquimur, nihil conferat, & ſatis nobis ad hanc noſtram argumentationem ſit in ſolis brutorum animabus id, quod diximus intelligere, ad illorum de primo motore errorẽ hac ſimilitudine declarandum. hęc igitur dicentibus nobis, vt dicere poteramus, Ariſt. ſuã illã argumentationẽ ad motorẽ ęternũ oſtendendũ aptare minimè poterat, præſertim quia Cœleſtis corporis naturam, atq; impatibilitatem nondum declarauerat,

rat, hanc enim poſtea oſtendet in primo libro de Cœlo, nec aliundè argumentum ſumens, quàm a motu in orbem, cui nullus eſt contrarius motus: quando igitur hi dicunt, ſi primus motor vniuerſi eſt corruptibilis, ergo non eſt primus, negandum eſt conſequens; ad probationem autem, quum dicunt, corrumpetur a motore priore, hoc quoque eſt negandum; non enim ex eo quòd eſt corruptibilis, requiritur motor prior, à quo corrumpatur, ſed quum ſit incorporeus, & forma corporis, ſatis cauſæ eſt ad ipſum interimendum corruptibilitas corporis, cuius eſt forma, corpus autem ipſum, quum ſit elementare, a ſuo contrario lædi, & interimi poteſt. Patet igitur inanem eſſe hanc eorum demonſtrationem, quòd (vt diximus) authoritas Ariſtot. qui ea non eſt vſus, manifeſtè confirmat; ideò enim eam ſpreuit, quia inefficacem, & vanam eſſe cognouit. Ex motu igitur abſolutè accepto abſque conſideratione æternitatis nil aliud oſtenditur, quam dari primum motorem vniuerſi immobilem eo modo, quo animæ animalium brutorum ſunt immobiles, hoc eſt non per ſe mobilem; quòd autem nec per ſe, nec per accidens mobilis ſit proinde à materia abiunctus, & impartibilis, & infatigabilis, & ſempiternus, id ea ratione non oſtenditur; quapropter nullum aliud philoſopho naturali medium relinquitur ad demõſtrandum primum motorem ęternum, niſi motus ęternus; quando enim ſumimus motum vniuerſi vnum, & eundem numero ęternum eſſe; ſtatim inferimus eum ab vno tantum motore totum produci; quare neceſſe eſt motorē eſſe infatigabilē, & ſempiternum.

Opinio vera.

An demonſtrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philoſophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis. Cap. III.

HIs ita conſtitutis poſtrema oritur quæſtio, quum ex ſolo æterno motu poſſint ſubſtantiæ a materia ſeparatæ demonſtrari, an hæc demõſtratio dicenda ſit Metaphyſica, an naturalis. hoc eſt an eam demoſtrationem formare ad Metaphyſicum, an ad naturalem pertineat; quum enim videatur huius demonſtrationis medium eſſe naturale, quæſitum verò Metaphyſicum, hinc lis non parua orta eſt, an applicare medium quæſito, & hãc demonſtrationem extruere ſit officium primi philoſophi, an naturalis; ob id quum vtraque pars ſectatores habuerit, in hoc potiſſimum omnes laborarunt, vt oſtenderent demonſtrationem ſumere conditionē, & nominationem illi quidem à quæſito, hi autem a medio. Magna pars in ea ſententia fuit quòd ea demonſtratio ſit Metaphyſica, & vſi ſunt his præcipuis argumentis. Primò, finis demonſtrationis & ſcopus demõſtrantium eſt cognitio maioris extremi, quod quæſitũ vocatur, non cognitio medij, ergo non a medio, ſed a quæſito eſt nominanda demõſtratio; in hac autem quęſitum eſt Metaphyſicum, nam ſubſtantiæ a materia abiunctæ à ſolo primo philoſopho conſiderantur; ergo eſt Metaphyſica demõſtratio. Secundò, ille dicendus eſt aliquo medio vti, qui illo indiget; atqui ille, cuius eſt quęſitum, eget medio ad illud demonſtrandũ; demonſtratio igitur formari ab eo dicitur, cuius eſt quæſitum, non ab eo, cuius eſt medium, is .n. ea demonſtratione non eget; ergo prædicta demonſtratio extruitur à primo phyloſopho, non a naturali: confirmatur etiam maior propoſitio teſtimonio Ariſt. in contex. 86. primi Poſteriorum vbi inquit perſpectiuum debere ſua theoremata demonſtrare per media accepta ex geometria, quando quidem ipſe perſpectiuus eſt qui talibus medijs eget; confirmatur præterea authoritate Ariſtotelis in contextu 102. eiuſdem libri, vbi ait concluſionē illam Medicinalem, vulnera orbiculata tardius ſanantur, demonſtrari medio Geometrico, non medio Medicinali, quia medicus non cognoſcit niſi rē ita eſſe, Geometra vero mediũ præbet ad demonſtrandũ propter quid: certum autē eſt ad Geometram nõ pertinere eam demonſtrationem formare, ea namque non indiget, & nihil eſſet abſurdius, quam dicere Geometrã aliquid de vulneribus demonſtrare; ſolus igitur medicus, cuius eſt quęſitũ, eo medio vtitur, quia ipſo indiget. Tertiò, quæſtio an ſit, eſt quæſtio an cõtineatur ſub ente; ens aũt, quatenus eſt ens, eſt Metaphyſicę conſiderationis, ergo quęrere an ſint ſubſtantiæ à materia abiunctæ, & demonſtrare quòd ſint, eſt officiũ Metaphyſici. Quartò, Ariſtoteles in primo contextu ſexti Metaphyſicorum inquit eiuſdem eſſe diſciplinę declarare an ſit, & quid ſit, atqui Metaphyſici munus eſt declarare quid illæ ſubſtantiæ ſint; ergo ad eundē pertinet demonſtrare etiã quod ſint. Tandem adducunt plura Ariſt. teſtimonia, nam in ſecũdo contextu tertij libri de Cęlo hęc verba leguntur [aliqua eſſe entium penitus immobilia, magis eſt alterius, quam naturalis conſiderationis] ergo magis ad Metaphyſicum, quam ad naturalem aſſerit pertinere oſtendere quòd detur primus motor immobilis. Et in primo libro de ortu, & interitu contextu quinquageſimoquinto, & in quarto de ortu animalium capite vltimo, & in tertio Metaphyſicorum contextu ſecundo, & in ſexto Metaphyſicorum tertio, & in ſeptimo Metaphyſ. quinto, & in vndecimo Metaphyſ. capite ſecundo, & in initio tertiæ ſummę, inquit Metaphyſicum verſari in ſubſtantia immobili, & apertè dicit eſſe adhuc immanifeſtum

Primũ argumentum

Secũdũ argumentum

Tertiũ argumentum

Quartũ argumentum

Quintũ argumentum

an talis ſubſtantia detur, idq́; eſſe poſterius demonſtrandum: ſignificat ergo ſe id nō demonſtraſſe in octauo Phyſicorum, qui omnes prædictos libros præcedit. Præterea hoc idem confirmatur ab ipſa tractatione duodecimi Metaphyſicorum, vbi apertè ea demonſtratio legitur, qua ex æterno motu oſtenditur dari motores immobiles, qui ſunt ſubſtantiæ à materia abiunctæ; has igitur demonſtrare ad ſolum primum philoſophum pertinet.

Opinio Auerrois quòd ad ſolum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta. Cap. IIII.

COntrariam opinionem quòd illa demonſtratio ſit naturalis, & à naturali philoſopho extruatur, efficaciter tuetur Auerroes in primo Phyſicorum commentario vltimo, & in ſecundo Phyſicorum vigeſimoſexto, & in octauo Phyſicorum tertio, & in duodecimo Metaphyſicorum quinto, & in quarta diſputatione contra Algazelem, *Primũ argumentum* hoc potiſſimum argumento ductus, quòd ſubiectum in ſcientia ſua nec à priori nec a poſteriori demonſtrari poteſt, ſubſtantiæ autem à materia abiunctæ in Metaphyſica locum habent ſubiecti, ergo à Metaphyſico demonſtrari non poſſunt, a ſolo igitur philoſopho naturali. *Secundũ argumentum* Confirmat hoc Auerroes ex ipſa Ariſtotelis tractatione, nam demonſtratio æterni motoris ex ęterno motu, quamuis legatur in duodecimo Metaphyſicorum, tamen fuſius, ac diſtinctius in octauo Phyſicorum explicata legitur, hinc enim colligitur proprium eius demonſtrationis locum eſſe octauum librum Phyſicorum, in duodecimo autem Metaphyſicorum eam breuiter repeti vt demonſtrationem naturalem: hæc certè eſt ſententiæ Auerrois valida comprobatio, nam ſi ea demonſtratio Metaphyſica eſſet, non poterat præoccupari in naturali philoſophia, in qua res ad Metaphyſicam attinentes incognitæ adhuc eſſe ſtatuuntur; ſed quum Metaphyſica ſit addiſcenda poſt philoſophiam naturalem, potuit Metaphyſicus ad doctrinæ abundantiam & claritatem repetere breuiter demonſtrationem naturalem iam prius in octauo Phyſicorum extructam, & intellectam. *Primum argumentũ Auerroiſtarum quòd demõſtratio à medio nominetur* Illi verò, qui hanc Auerrois ſententiam poſtea ſequuti ſunt, ad eam comprobandam nixi ſunt oſtendere omnem demonſtrationem ſumere nominationem a medio, non à quæſito; hoc igitur probant & ratione, & Ariſtot. teſtimonio, ratione ſic, medium eſt materia, ex qua conſtruitur demonſtratio, ergo quale eſt medium, talis eſt demonſtratio appellanda, quoniam in hac demonſtrationis materia tota eius efficacitas, & vis notificatiua conſiſtit: neque obeſt id, quod dicere aliquis poſſet, res non a materia nominari, ſed a forma; etenim verum hoc eſt in ſubſtantijs, quæ ex materia & forma conſtant, quoniam ibi forma eſt differentia conſtituens; at in accidentibus materia locum habet differentiæ, forma vero generis, & his perſimilis eſt demonſtratio, cuius natura conſtituta eſt in materia neceſſaria, non in forma ſyllogiſtica, quæ eſt ei communis cum alijs ſyllogiſmis; *Scientia cõcluſionis eſt finis, nõ effectus demõſtrationis.* ſcientia verò concluſionis quęſitę eſt quidem finis demōſtrationis conſtruendę, at demonſtrationis iam conſtructę non eſt finis, ſed potius effectus naturam medij conſequens, ita vt pro diuerſis medij conditionibus diuerſa concluſionis ſcientia proueniat, idque docet Ariſtot. in primo libro Poſteriorum capite decimo, & oſtendit ex diuerſis conditionibus medij varias demonſtrationis ſpecies fieri; non enim materię tantummodò locum habet in demonſtratione medius terminus, ſed etiam efficientis, cui totam concluſionis ſcientiam acceptam ferimus. *Secũdũ argumentum* Pręterea Ariſtot. in contex. quinquageſimooctauo eiuſdem primi Poſteriorum loquens de tranſitu è genere in genus inquit non poſſe Arithmeticam demonſtrationem aptari ad demonſtrandam accidentia magnitudinum, atqui certum eſt accidentia magnitudinum conſtituere concluſionem Geometricam, ergo illi aptare Arithmeticam demonſtrationem nil aliud eſſe poteſt, quàm vti medio Arithmetico ad eam demonſtrandam, Ariſtoteles igitur Arithmeticam vocat eam demonſtrationem, cuius ſolum medium ſit Arithmeticum, tota verò concluſio Geometrica: & paulo poſt in eodem capite dicit non eſſe Geometrę demonſtrare contrariorum vnam eſſe ſcientiam, quę eſt concluſio Metaphyſica, neque duos cubos eſſe vnum cubum, quę eſt concluſio Arithmetica: itaque ſi fieret hęc demonſtratio, eſſet ſecundùm Ariſtotelem demonſtratio Geometrica, & ſolus Geometra, cuius eſt medium, demonſtrare diceretur, licèt concluſio ad aliam ſcientiam pertineat. Patet igitur demonſtrationem a ſolo medio nominari, quo fit vt demonſtratio ęterni motoris ex ęterno motu, quum medium habeat naturale, vocanda ſit naturalis, & ad naturalem pertineat, etiam ſi concluſio ſit Metaphyſica.

Veritatis declaratio. Cap. V.

IN hac magna aliorum inter ſe altercatione ego, vt meam ſententiam proferam, cenſeo quidem falſam omnino eſſe priorem ſententiam illorum, qui dicunt hanc, de qua loquimur, demonſtrationem eſſe Metaphyſicam, veram autem eſſe Auerrois opinionem dicētis

eam eſſe naturalem, & ad naturalem philoſophum pertinere; tamen ipſos quoque Auerroiſtas puto aliqua ex parte fuiſſe deceptos, iſque fuit vtriuſque contrariæ ſectæ communis error quod putarunt demoſtrationem illam habere medium naturale, & concluſionem Metaphyſicam; quòd ego monſtrum eſſe arbitror, & Hermaphroditum a doctrina Ariſtotelica, & ab Auerroe quoque ipſo alieniſſimum; quamquam igitur optimum eſſe Auerroiſtarum argumentum arbitror, quo oſtendunt demonſtrationem ſemper a medio nominari, ſuperuacaneum tamen illud eſſe puto, & contrariæ opinionis veram confutationem in hoc tantùm eſſe conſtituendam, quòd falſum eſt id, quod illi pro comperto ſumunt, concluſionem propoſitæ nobis demonſtrationis eſſe Metaphyſicam, quod quidem Auerroiſtæ, quum negare debuerint, conceſſerunt: hoc igitur ſi oſtenderimus, patebit totam demonſtrationem eſſe naturalem, proindeque vanam eſſe diſputationem illam, an demonſtratio à medio, an à concluſione ſit nominanda. Imprimis ex ijs, quæ in primo Poſteriorum Analyticorum dicuntur de tranſitu è genere in genus, oſtendere facilè poſſumus non dari apud Ariſtotelem hanc moſtruoſam demonſtrationem, qua ex medio naturali concluſio Metaphyſica colligatur, immò indignam prorſus eſſe nomine demonſtrationis; nam ibi Ariſtoteles apertè dicit non poſſe ex medio alicuius ſcientiæ concluſionem alterius ſcientiæ demonſtrari, quoniam is eſſet tranſitus de genere in genus; & in contextu ſexageſimo vtitur his exemplis, Geometria non poteſt demonſtrare contrariorum vnam eſſe ſcientiam, neq; duos cubos eſſe vnum cubum, illa eſt Metaphyſica concluſio, hęc verò Arithmetica; hoc autem quid ſignificet iam dictum eſt, ſignificat enim demonſtrari ex medio Geometrico concluſionem Metaphyſicam, vel Arithmeticam: neque enim conſiderat ibi Ariſtotele in qua ſcientia id fiat, ſed abſolutè conſideratam vitioſam eſſe eam demonſtrationem putat, ſiue in Geometria, ſiue in Metaphyſica fieri intelligatur, quia naturam demonſtrationis conſiderat, non locum, in quo fiat; non enim ita negat eam fieri debere in Geometria, ut concedat in Metaphyſica, neq; ita negat in Metaphyſica, vt concedat in Geometria, ſed abſolutè eam reijcit vt vitioſam: huius enim probandi vim habet ratio illa, quam ibi adducit in contextu quinquageſimonono, quæ hoc fundamento nititur, quod, & media, & quæſita debent in ſubiecto ſcientiæ per ſe, & eſſentialiter ineſſe. Non eſt autem quod aliquis dicat illud eſſe vitioſum in demonſtratione propter quid, de qua ibi agitur, non in demonſtratione à poſteriori, de qua in præſentia loquimur; etenim demonſtratio ab effectu non minus habet propoſitiones per ſe, quam demonſtratio propter quid, quum ex iiſdem terminis, ac propoſitionibus vtraque conſtituatur, vt Ariſtot. docet in contex. 96. 97. 98. eiuſdem primi libri, & vt nos demonſtrauimus in libro noſtro de ſpeciebus demonſtrationis, ſed in contextu quoque quinquageſimoquinto eius libri aſſerit Ariſtoteles demonſtrationem à ſigno tradere cognitionem eius, quod eſt per ſe. Quum igitur ad reijciendum tranſitum de genere in genus Ariſtoteles hoc ſolo argumento vtatur, quod demonſtrationis propoſitiones omnes debent eſſe per ſe, & habere prædicationem eſſentialem, neceſſe eſt in demonſtratione ab effectu tranſitum hunc non minus eſſe vitioſum, quam in demonſtratione propter quid. Quoniam ergo ita ſe habet Geometria ad Metaphyſicam, vt ſcientia naturalis ad eandem Metaphyſicam, eſt enim vtrobique reſpectus ſcientiæ particularis ad vniuerſalem, & omnium reginam, vitioſum autem eſt apud Ariſtotelem ex medio Geometrico concluſionem Metaphyſicam demonſtrare, ſimiliter iudicandum eſt vitioſum ex medio naturali oſtendere concluſionem Metaphyſicam, vbicunque id fieri dicatur; non eſt igitur Ariſtoteli tribuenda talis demonſtratio, quam ipſe in libris Analyticis vitioſam, & nomine demonſtrationis indignam eſſe docuit. Sed iam in propoſita nobis æterni motoris demonſtratione hoc oſtendamus; certum eſt, ſi talis eſt demonſtratio, vt oſtendat concluſionem Metaphyſicam ex medio naturali, fieri in ea debere hanc illationem, datur in corpore naturali æternus motus, ergo dantur ſubſtantiæ a materia abiunctę per eſſentiam; attamen nullibi apud Ariſtotelem talis argumentatio legitur, eaque eſſet etiam parum efficax, vel ſaltem non euidens, quoniam ſubſtantiæ illę immateriales, quatenus tales ſunt, nullam cum motu affinitatem habent; quod ſi quam habent, habent vt ęterni motores, non vt ſubſtantię immateriales; ſic enim reſpectus cauſę ad effectum ſignificatur, ideoque eſſentialis eſt terminorum connexus; non poteſt igitur alia fieri illatio, quam hęc, datur ęternus motus, ergo datur etiam motor ęternus; hęc autem eſt abſque dubio concluſio naturalis, quia motorem vt motorem conſiderare eſt conſiderare, ut cauſam motus, & pertinet ad ſcientiam naturalem, cuius propria eſt motus conſideratio, & cognitio per ſuas cauſas, & omnium habentium aliquam relationem ad motum; primus autem philoſophus conſiderat quidem ſubſtantias immateriales eſſe motrices, at non eas conſiderat vt motrices, quemadmodum in libro de naturalis ſcientię conſtitutione alias declarauimus. Vt igitur communis erroris ratio cognoſcatur, ſciendum eſt ex

Auerroiſtarum error.

Cap. 7. & 15.

Qualis ſit demonſtratio æterni motoris.

Tranſitus eſt vitioſus in omni ſcientia demonſtrationis.

Cap. 12. Duplex cognitio ſubſtantiæ ſeparatæ.

Auerroe in commentario vigeſimoſexto ſecundi Phyſicorum duplicem eſſe cognitionem ſubſtantiarum immaterialium, vnam confuſam, quòd ſint, alteram diſtinctam, quid ſint, quantum a nobis lumine noſtro naturali acquiri poteſt; traditio cognitionis confuſæ pertinet ad ſolum philoſopum naturalem, alterius verò diſtinctæ ad ſolum Metaphyſicum: naturalis enim ex æterno motu demonſtrat eas dari, non quidem vt ſubſtantias immateriales, ſed ſolùm vt æternos motores; poſtea uerò Metaphyſicus hanc concluſionem a naturali demonſtratam accipiens, ex ea progreditur ad inueſtigandas illorum motorum conditiones eſſentiales, & pertinentes ad cognoſcendum quid ſint, ex co.n. quòd æternè mouent, cognoſcit ęos eſſe à materia abiunctos, quia nulla facultas materialis poteſt mouere perpetuò; ex eo autē quòd ſunt immateriales, cognoſcit eſſe ſubſtantias incorporeas, & actus puros, & intelligētes, & cętera, quæ ad declarandam diuinarum mentium eſſentiam à Metaphyſico conſiderantur. Hoc apud Ariſtotelem legimus in contextu ſeptuageſimotertio ſecundi Phyſicorum; ubi ait duo eſſe principia mouentia phyſicè, quorum alterum non eſt phyſicum, quia eſt immobile; vult igitur primum mouens mouere phyſicè, & ita phyſicum eſſe quatenus eſt mouens, nam omne habens relationem ad motum, quatenus tale, phyſicæ eſt conſiderationis; quatenus igitur eſt principiū motus, phyſicum principium eſt; at quatenus ſecundùm ſe ſumitur vt ſubiectum cognoſcibile, ſic non eſt phyſicum, ſed Metaphyſicum, quia eſt immobile; hoc idem ſignificat Ariſtoteles in contex. 14. primi libri de ortu, & interitu, vbi inquit, de motore immobili quòd detur dictū eſt in ſermonibus de motu, at de ipſo diſtinguere ideſt diſtinctè pertractare eſt prioris philoſophiæ; aſſerit ergo fuiſſe confuſè cognitum in octauo libro phyſicę auſcultationis; atqui nil aliud eſt rem ſimplicem confuſè cognoſcere, quam cognoſcere quòd ſit, nec aliud eſt eam cognoſcere diſtinctè, quam cognoſcere quid ſit; quare teſtatur ſe in octauo phyſicorum oſtendiſſe quòd ſit. Cauſa ergo cōmunis erroris fuit horum duorum progreſſuum confuſio, & eorùm acceptio tāquam vnius, quo per motum æternum demonſtretur dari ſubſtātias à materia abiunctas, ſic enim videtur ex medio phyſico concluſio Metaphyſica demonſtrari: quòd ſi progreſſum hunc partirentur in duos, & dicerent naturalem ex æterno motu demonſtrare ęternum dari motorem; poſtea verò Metaphyſicum hanc concluſionem accipere à naturali demonſtratam, & ea conſtituta inueſtigare, & numerum, & conditiones eſſentiales ęternorum motorum, vt cognoſcat quid ſint, & inuenire eos eſſe ſubſtantias ab omni materia ſeparatas, nullum errorem committerent. Illud quoq; ad eos decipiendos non parum valuit, quòd viderunt demonſtrationem exiſtentię æterni motoris legi & in octauo phyſicæ auſcultationis, & in duodecimo Metaphyſicorum; atque itidem conſiderationem attributorum eſſentialium non modò in duodecimo Metaphyſicorum haberi, ſed etiam modo aliquo in calce octaui phyſicorum; attamen rei *Lib. de regreſſu c. 6.*
veritas ea eſt, quam alibi declarauimus, ſcientiæ namq; mutuum ſibi auxilium præſtant, & Metaphyſicus egens demonſtratione primi motoris, eamq; facere ipſe non potens, ſumit ipſam à philoſopho naturali; & quum ei ſatis fuiſſet ſolam concluſionem accipere, & eam vt à naturali demonſtratam cōſtituere, tamen ad clariorem doctrinam voluit etiam repetere totam demonſtrationem, ideò demonſtratio ęterni motoris, quam in duodecimo Metaphyſicorum legimus, ponitur ibi non vt Metaphyſica, ſed vt phyſica, & vt repetita, & mutuò accepta á naturali; ſic etiam conſideratio impartibilitatis primi motoris, quæ legitur in calce octaui phyſicorum, eſt mutuò accepta a Metaphyſico ob rationē a me alibi declaratam; ob id breuis, ac rudis ibi eſt ea conſideratio, fuſior autem, & exquiſitior in duodecimo Metaphyſicorum; quemadmodum è contrario demonſtratio exiſtentiæ fuſior, ac diligentior eſt in octauo phyſicorum, breuior autem in duodecimo diuinorum. Hæc eſt harū tractationum *Aliquorũ*
vera diſtinctio, non quam aliqui faciunt, qui *error.*
dicunt demonſtrationem ęterni motoris tum a naturali, tum á Metaphyſico fieri, communiorem tamen à Metaphyſico, particulariorem à naturali; ego enim non video quomodo illa ſit communior, quam hæc, quum fiat vtraq; ex æterno Cęli motu; nam ſi medium vtrobique eſt idem, neceſſe eſt idem eſſe quæſitū, & eandem demonſtrationem. Hanc, quam expoſui, puto eſſe huiuſce rei veritatem, ideoq; fruſtra fieri eam diſputationem, an demonſtratio ſit à medio nominanda, an à quæſito; propterea quòd in omni demonſtratione, quæ ſit vera demonſtratio, & ſcientiam pariat, neceſſe eſt medium, & concluſionem ad eandem ſcientiam pertinere.

Quòd demonſtratio ſit nominanda à medio, & reiectio defenſionis aduerſariorum.
Cap. VI.

CAeterum quia Auerroiſtæ ad ſententiam Auerrois tuendam probare nituntur, vt prædiximus, demonſtrationem eſſe a medio nominandam, & argumētum ſumunt ex Ariſtotele in primo Poſteriorum contextu ſexageſimo, declaranda breuiter eſt ſen-

tentia Ariſtotelis eo in loco; vt videamus quid reuera inde contra aduerſarios colligi poſſit, nec loco illo abutamur, ſicuti abuti videntur Auerroiſtæ putante Ariſtotelem aſſerere demonſtrationem dari concluſionis Metaphyſicæ ex medio Geometrico, vel naturali, eamq; non a concluſione, ſed ſemper a medio eſſe nominandam. Nos igitur dicimus non eſſe hanc Ariſtotelis mentem, neque ipſum vnquam talis demonſtrationis conſtructionem admiſiſſe, ſed potius dicere eam non dari, quia vitioſa eſt: hoc tantum inde colligere pro noſtra ſententia poſſumus, Ariſtotelem ibi in contextu 58. & in 60 talem vitioſam demonſtrationẽ ſemper nominare a medio; nam ſi oſtendatur cõcluſio Arithmetica, vel Metaphyſica ex medio Geometrico, eam vocat Ariſtoteles Geometricam demõſtrationem; is etenim, qui demonſtrare, & id vitium committere diceretur, Geometra eſſet, quia tota vis demonſtrationis in medio conſiſtit, & ille demõſtrat, qui medium præbet, videturq; res ipſa per ſe manifeſta; nam cõcluſioni verbum actiuum non conuenit, ſed paſſiuum, non enim demonſtrat concluſio, ſed demonſtratur; medium verò demonſtrat concluſionem, quia eſt cauſa effectrix ſcientiæ concluſionis. Vera igitur, & firma confutatio ſententiæ aduerſariorum hæc eſſe debet, quod non eſt verum id, quod aſſumunt, demonſtrationem æterni motoris ex ęterno motu habere concluſionem Metaphyſicam, habet enim naturalem, ſicuti etiam medium. proinde eſt tota naturalis: quod ſi etiam cõcedatur conſtrui talem demonſtrationẽ ea non eſſet demonſtratio appellanda, quia non ſeruaret præcepta neceſſaria demonſtrationi, neque conditionibus demonſtrationis prædita eſſet, ſed vitioſa quædam eſſet oſtenſio, vt ſæpe diximus; qualiſcunq; autem eſſet, vocanda eſſet naturalis, & ille qui æternum motorem monſtrare diceretur, eſſet philoſophus naturalis, non Metaphyſicus, quia medium eſt naturale; omnino igitur decipiuntur aduerſarij, quia hæc demonſtratio non eſt vocãda niſi naturalis, cuiuſcunq; etiam dicatur eſſe concluſio.

Aliquorũ defenſio. Cõfutatio.

Quę verò ab illis ad ſui defenſionem adducuntur, vana penitus, & ridicula ſunt. Primùm quidem id, quòd aliqui dicunt nominationem demonſtrationis ſumi quidem abſolutè a medio. ſed ſecundùm quid ſumi etiam a quæſito, ego prorſus non intelligo, nec ipſoſmet puto intelligere: quum enim apud Ariſtot. eiuſdem eſſe generis debeant concluſio, & medium, vana redditur hæc eorum diſtinctio; locum autẽ haberet in ſola vitioſa demõſtratione, quam diximus non eſſe demonſtrationem, nec dari vnquã poſſe in aliqua diſciplina: quòd ſi etiam eis hæc omnia condonaremus. iam ipſi fatẽtur demonſtrationem, de qua nunc loquimur, eſſe verè naturalẽ; nominandũ enim vnumquodq; eſt ab eo, quod illi abſolutè. ac primariò competit, nõ ab eo, quod ſecundũ quid, & ſecundariò.

Aliorum defenſio.

Vanũ etiã eſt id, quod aliqui dicũt, eſſe quidẽ à medio nominandã demonſtrationem, ſed applicare mediũ quæſito eſſe illius officium, cuius eſt quæſitum, quamobrem demonſtrare ſubſtantias dari à materia abiunctas eſt munus Metaphyſici, cuius eſt concluſio, tametſi medium eſt naturale:

Cõfutatio.

miror .n. quod hi non animaduerterint nil aliud eſſe applicare medium quæſito, quàm demonſtrare proinde hãc applicationẽ eſſe ipſammet demonſtrationẽ: eſt igitur in eorum verbis repugnantia manifeſta dum dicunt demonſtrationem eſſe vocandam naturalem, ſed applicationem fieri a Metaphyſico, neque aliquis eſt iudicioſus vir, qui hoc non confiteatur: Ariſtot. quoq; non ſolùm dixit demonſtrationẽ ex medio Geometrico eſſe Geometricam ſed etiã Geometræ attribuit vt ſit ille, qui demonſtrat; ipſe ergo eſt qui applicat medium quæſito, ſi ipſe demonſtrat.

Aliorum defenſio.

Aliqui etiam dicunt demonſtrationem hanc habere medium naturale, & concluſionem Metaphyſicam, nec ob id eſſe vitioſam, quoniam ſcientia naturalis eſt ſubalternata Metaphyſicæ, in ſcientijs autem ſubalternis Ariſtot. aſſeruit non eſſe vitioſum ex medio alterius ſcientiæ concluſionem alterius demonſtrare.

Cõfutatio.

Sed hoc omnium vaniſsimum eſt, quum falſum ſit id, quod aſſumunt, alias ſcientias eſſe ſubalternatas primæ philoſophiæ, quod nos aliàs demonſtrauimus in libro de pręcognitis, ſed hoc etiam conceſſo nil tamẽ aliud inde ſumere poſſunt, quàm poſſe accipi medium ex Metaphyſica ad demonſtrandam concluſionem Geometricam, uel naturalem, at non è conuerſo: nam id, quod Ariſtoteles conceſſit in ſubalternis, fuit vt ſumatur medium, ſeu principia ex ſcientia ſubalternante ad demonſtrandas concluſiones ſcientię inferioris ſubalternatę, at nõ ſubalternata ſumãtur principia ad demõſtrandam concluſionem ſcientiæ ſuperioris ſubalternantis immo hoc aduerſatur conditioni, & naturæ talium ſcientiarum. Præterea Ariſt. in cõtex. 60. primi poſteriorum apertè dixit non licere Geometræ demonſtrare concluſionem Metaphyſicam, ergo eadem ratione non licebit naturali concluſionem Metaphyſicam demonſtare, ſiue ſint ſubalternæ hæ ſcientiæ, ſiue non ſint. Vana igitur ſunt omnia, quę ab aduerſarijs ad ſe tuendos dicuntur.

Reſponſio ad argumenta aduerſariorum. Cap. VII.

Ad primũ.

SVpereſt vt aduerſariorũ argumenta ſoluamus. Ad primũ dicimus mediũ, et maius extremũ eſſe eiuſdem generis, proinde uanã eſſe diſputationẽ ab utro demõſtrationis nominatio ſumẽda ſit, quũ ſit eadẽ ab utrolibet: ſed etiãſi diuerſorum

ſorum generum eſſe ſtatuerentur, nominanda eſſet demonſtratio a medio, quia ſcientia maioris extremi, licèt demonſtrationis conſtruendę finis ſit, conſtructæ tamen non eſt finis, ſed effectus conſequens naturam termini medij, in quo tota demonſtrationis efficacitas conſtituta eſt, ſicut antea diximus. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum reſpondemus, illum, qui medio ad demonſtrandum aliquid indigeat, eo quidē vti, ſi eius proprium ſit; non tamen ſi ſit alienum, quia non eſt tranſeundum de genere in genus; quocirca ſupponendum in ea ſciētia illud eſt, quum medium proprium ad id demonſtrandum ibi nullum habeatur, alieno autem vti nō liceat; quare illa abſolutè quidem concluſio vocabitur, quia demonſtrabilis eſt, ſed in ea ſcientia erit ſuppoſitio, & principium indemonſtrabile, vt in contex. ſeptuageſimooctauo primi Poſteriorum Ariſtot. aſſerit; adde quòd ſolus naturalis eget illo medio, quum ad ipſum ſolum pertineat demonſtrare dari æternum motorem, quum hæc ſit concluſio naturalis; quare Metaphyſicus non eget medio, ſed eget ſuppoſitione concluſionis naturalis, ſicut antea declarauimus. Ad confirmationem autem ſumptam ex Ariſtotele in contex. octuageſimoſexto eiuſdem libri iam reſponſum eſt, dicimus enim Ariſtotelem id concedere in ſubalternis tentùm, at ſcientiam naturalem, & Metaphyſicam non eſſe ſubalternas; quòd ſi etiam ſubalternas eſſe concederemus, locus tamen ille aduerſarijs minimè ſuffragaretur; quoniam Ariſtoteles dicit eſſe media transferenda de Geometria ſuperiore ad perſpectiuam inferiorem, ſed non dicit è conuerſo, non enim diceret ex perſpectiua poſſe ſumi medium ad demonſtrandam concluſionem in Geometria; ſimiliter itaque nec medium naturale ſumi poteſt ad demōſtrandam concluſionem Metaphyſicam, ſi naturalis eſt ſubalternata Metaphyſicæ. Ad aliam confirmationem ex contex. centeſimoſecundo eiuſdem libri acceptam reſponſio ſumenda eſt ex vera illius loci interpretatione, quæ in commentarijs noſtris legatur, ea autem in hoc conſiſtit, quòd Ariſtoteles nil aliud ibi docere vult, niſi contingere interdum vt duæ diſtinctæ diſciplinæ opem contribuant ad perfectiorem ſcientiam habendam eiuſdem concluſionis; nempè quando vna teſtimonium ſenſus adhibet quòd ita ſit, altera verò cauſam & propter quid adducit; adeo vt ſiquis ſimul Geometra, ac Medicus ſit, is perfectam ſcientiam habeat quòd vulnera orbiculata tardius ſanantur; non tamen propterea vult medicum quatenus medicus eſt, eam concluſionem demonſtrare per medium Geometricum; ſed debet medicus eſſe cōtentus cognitione quòd ſit, quam per experientiam & ſenſum comparauit; immo Geometra potius, cuius eſt medium, debet eam demonſtrationem extruere, non tamen vt vulneris, ſed abſolutè vt circuli, ita vt tota demōſtratio Geometrica ſit. *Ad tertiū.* Ad tertium dicimus fallax argumentum eſſe, idque inde manifeſtè deprehendi, quòd Ariſtoteles etiam in ſcientia naturali ſæpe quærit an aliquid ſit, necne, vt an ſit vacuum, an ſit infinitum, an ſit prima materia, an ſit generatio, & alia quamplurima; dico igitur nomen entis poſſe duobus modis ſumi, *Ens ſumitur dupliciter.* vno modo pro genere, altero modo pro exiſtentia, quæ eſt accidens rei; quæſtio igitur entis acceptꝫ pro genere Metaphyſica eſt, quoniam ita acceptum ens eſt attributum tranſcendens, at quæſtio entis ſumpti pro exiſtentia non eſt neceſſariò Metaphyſica, ſed exiſtentia coarctata, & reſtricta ad rem naturalem eſt quæſitum naturale; quum præſertim non ſit accidens aliquod reale a re diſtinctum; proinde non ſit ſumenda vt maior extremitas in demonſtratione, vt complures imaginantur, omnis enim demonſtratio tres habere debet reales terminos, vt in hac, de qua loquimur, oſtendere poſſumus, in ea enim non eſt ipſe motor ſubiectum, exiſtentia verò prædicatum quæſitum, ſed maior extremitas eſt motor æternus, minor corpus naturale, medium motus æternus, & concluſio colligitur non de ſecundo adiacente, ſed de tertio, ſcilicet, corpus naturale habet motorem æternum: hoc igitur argumentum eſt cauillus manifeſtus. *Ad quartum.* Ad quartum reſponſio ſumenda eſt ex Ariſtotele in contex. 39. ſecundi poſteriorum: nam duplex eſt cognitio quòd res ſit; vna perfecta, quæ habetur per eſſentialia, & per cauſam; altera imperfecta, quæ habetur per accidentalia, & ſine cauſa; ad eandem igitur ſcientiam pertinet cognoſcere perfectè quòd res ſit, ad quam pertinet cognoſcere quid ſit; & ita ſolus Metaphyſicus perfectè cognoſcit dari ſubſtantias à materia abiunctas; at philoſophus naturalis cognoſcit quòd ſint quatenus ſunt motores, cognitione imperfecta, & confuſa, quę haberi poteſt etiam ab eo, qui non cognoſcat quid ſint. *Ad quintū.* Ad verba Ariſtotelis in ſecundo contex. tertij libri de Cœlo facilis eſt reſponſio; nam immobilitas primi motoris denotat abſtractionem à materia; & eſt eius conditio eſſentialis, quam cognoſcere eſt primi philoſophi, quia pertinet ad cognoſcendum quid eſt; à naturali autem leuiter tangitur in octauo libro phyſicæ auſcultationis, quantum oportuit ad æternum motum cognoſcendum, ſicuti notauimus in libro noſtro de regreſſu; quum igitur Ariſt. in memorato loco vtatur dictione *Cap 6.* comparatiua, eius verba nobis non officiunt: inquiens enim magis eſſe primi philoſophi, q̃ Phyſici cognoſcere primum motorem immobilem, non negat eum cognoſci etiam modo aliquo à naturali, qui hanc conditionem conſiderat, vt conditionem æterni motoris, non vt ſubſtantiæ à materia abiunctę. Ad reliqua omnia apud Ariſtotelem loca aduerſus nos ad-

ducta dicimus Ariſtot. rectè dicere ignotas adhuc eſſe ſubſtantias immobiles, quoniam in octauo Phyſicorum non demonſtrauit primum motorem eſſe ſubſtantiam immobilem, ſed eſſe motorem penitus immobilem, quare ibi ignoramus eum eſſe ſubſtantiam: non eſt igitur mirum ſi pluribus in locis poſt octauum Phyſicorum dicat Ariſtot. ignorari adhuc an detur aliqua ſubſtantia immobilis, idque eſſe poſterius demonſtrandum; nam in ſolo duodecimo Metaphyſicorum cognoſcimus dari ſubſtantias immobiles, quum ibi primum doceat Ariſtoteles primum motorem immobilem eſſe ſubſtantiam, quod prius ignorabatur. Cauendum tamen eſt ne perperam hoc intelligentes in errorem labamur: non enim ita ibi demonſtratur dari ſubſtantias immateriales, vt ea ſit demonſtratio exiſtentiæ ipſarum, ſed ita vt per hoc eſſentia potius, quam exiſtentia, declarari dicatur; ſiquidem exiſtentia non demonſtratur niſi a philoſopho naturali, non quidem quatenus ſunt ſubſtantiæ, ſed quatenus æterni motores: quamobrem id, quod dicimus, Metaphyſicum demonſtrare dari ſubſtantias immateriales, eſt ſano modo intelligendum, nempè vt dicamus Metaphyſicum accipere æternum motorem demonſtratum à philoſopho naturali, & docere hunc eſſe ſubſtantiam abiunctam a materia per eſſentiam; & ita totam exiſtentiæ demonſtrationem naturali philoſopho attribuamus, ſiquidem eædem ſunt ſubſtantiæ immateriales, quæ in octauo Phyſicorum vocantur æterni motores; Metaphyſico autem attribuamus totam declarationem conditionum eſſentialium eorundem motorum, quare vna hæc eſt, eos eſſe ſubſtantias, quæ a naturali ignorabatur. Iure igitur dicit Ariſtoteles poſt octauum Phyſicorum ignotum eſſe quòd dentur ſubſtantiæ immobiles, ſed nunquam dixit eſſe ignotum dari motores immobiles, immò in contex. decimoquarto primi libri de ortu & interitu aſſerit hoc eſſe notum, & in octauo Phyſicorum declaratum eſſe tamen diſtinctius declarandum in prima philoſophia: quòd vero in duodecimo diuinorum legatur demonſtratio æterni motoris ex æterno motu, iam diximus eam eſſe naturalem demonſtrationem, & vt naturalem ibi ab Ariſtot. repetitam ad doctrinæ abundantiam, & ad maiorem claritatem.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE NATVRA COELI.

Dicendorum propoſitio. Cap. I.

ETſi ita abſcondita nobis eſt cęleſtis corporis natura, vt ipſe quoq; ſummus philoſophus Ariſtot. ſola conditionum ſublunarium negatione eam declarare potis fuerit; attamen ea eſt eius pręſtantia, atq; nobilitas, vt vel rudis, & imperfecta ipſius cognitio expetibilior ſit, quam exquiſita, & perfecta aliarum rerum ignobiliorum, ſicut idem aſſeruit Ariſtot. De hac igitur niti debemus ea cognoſcere, ijſque eſſe contēti, ad quæ peruenire humana ratio poteſt; quod me mouit vt de illo corpore aliqua ſcriberem, eaq; pręcipuè taugerem, quę magis dubia ſunt & apud interpretes Ariſto. controuerſa, vt rei obſcuriſſimæ aliquid, ſi poſſem, luminis, & claritatis afferrem. Vt autem intelligatur quibus de rebus ſit nobiſ propoſita diſputatio, vtque illa quæ dubia ſunt, ab ijs, quæ ſunt manifeſta, ſeiungantur, ante omnia nemini dubium eſſe arbitramur Cœlũ eſſe animatum, & conſtare ex mente motrice, & corpore moto, ſiquidem animatorum propriũ eſt mouere ſeipſa, vt in octauo phyſicæ auſcultationis libro Ariſt. docuit. Illud quoque ab omnibus concedi videtur, animã illam motricem non eſſe formám Cœli, nec dare Cęlo eſſe, ſed motum ſolum, proinde non informare orbem ſed illi regendo aſſiſtere, ſicuti naui nauta aſſiſtit, orbis enim abſque illius ope per ſe exiſtit actu: quòd ſi per illam exiſteret, & ab illa conſtitueretur, non poſſet ſecundùm Ariſt. ab ea moueri perpetuò, quoniam nulla forma materiam informans poteſt ſempiterno motu mouere: adde quòd ſi mẽs illa informaret orbem, eſſet eius natura, & ſubſtantiæ pars, quare omninò fuiſſet ab Ariſtotele declaranda in libris de Cœlo, quam tamen declarationem in ijs libris non legimus. Quoniam igitur ad illius corporis ſubſtantiam conſtituẽdam mens illa motrix nihil confert, iure Ariſt. in libris de Cęlo in declarãda eius corporis natura nullam animæ cœleſtis conſiderationem fecit; quippe qui cognouit eam ad ſublimiorem diſciplinam pertinere, & philoſopho naturali ſatis eſſe naturalium corporum naturas, & accidẽtia contemplari. Nos igitur Ariſtot. imitati cęleſtiũ mentium conſiderationem miſſam prorſus faciemus, & ſolius cęleſtis corporis naturam peruestigare nitemur: duoque potiſſimum tractabimus; vnum, an illud corpus ſecluſa mente motrice conſtet ex materia, & forma, quæ ipſum tanquam partes conſtituãt: alterum verò quænã ſit illius natura, ideſt quodnam habeat motus principium internũ, a quo eius motus dicatur naturalis, ita vt ei quoq; cõpetere poſſit definitio naturę ab Ariſt. in ſecundo phyſicorum tradita, his enim intellectis nil videtu ſupereſſe, quòd ad Cęli naturam, & ſubſtantiam declarandam pertinere videatur.

Cœlum eſt animatũ. Anima cœli nõ informat orbẽ.

Variæ opiniones de materia Cœli cum argumentis Thomæ, & Aegidij. Cap. II.

COnſiderãdum primo loco eſt an cęleſte corpus ex materia, & forma materiam informante conſtet, ita vt ab illa forma habeat vt ſit actu, & materia illi ſubiecta habeat potẽtiã ad eſſe. Duæ hac in re opiniones extant; vna Thomæ, & Aegidij aſſerentium corpus illud conſtare ex materia, & forma informante; altera Auerrois, qui id conſtantiſsimè negauit, & oſtendere nixus eſt cœleſte corpus eſſe ſimplex, & actu per ſeipſum abſq; vlla compoſitione materiæ cum forma, qua de re in libello, quem de ſubſtantia orbis inſcripſit, diligẽtiſſimè diſputauit. Prior ſententia in duas diuiſa eſt; Thomas enim, & Aegidius in eo diſſentiunt, quod Aegidius putat materiam cœleſti formæ ſubiectam, & materiam horum corporum inferiorum eiuſdem eſſe naturæ, & rationis; Thomas verò hoc negat, & ait materiam Cœli eſſe diuerſæ rationis a materia inferiorum. Horum argumẽta omnia in medium afferre operępretium non eſt, ea namq; tum apud eos, tum in diſputationibus aliorum poſteriorũ, quę multæ circunferuntur, legi poſſunt; ſed nobis quędam præcipua conſiderare ſatis erit. Thomas primo loco probat id, in quo conuenit cũ Aegidio, cęleſte corpus ex materia, & forma conſtare,

Primum argumentũ Thomæ.

ſtare,

ſtare, & hoc argumento vtitur: omne, quod
extra animam actu exiſtit, aut eſt actus, aut ha-
bens actum, at orbis cęleſtis ſecluſa anima mo-
trice exiſtit actu, vel igitur eſt actus, vel habens
actum, atqui actus purus non eſt, ſic enim non
eſſet corpus, ſed forma ſola abiūcta à materia,
quod dicendum non eſt, ergo eſt habēs actum,
eſt igitur in Cęlo pręter formam aliquid aliud,
quod quidem non eſt niſi materia, nil enim di-
cimus habere actum, niſi id, quod ex materia,
Secūdū argumentum & forma conſtet. Probat deinde Thomas il-
lud, in quo ab eo diſſidet Aegidius, materiam
illā eſſe diuerſæ rationis à materia inferiorum:
Cœlum apud Ariſt. eſt ingenitum, & incor-
ruptibile, ergo eius materia nō habet annexam
priuationem, nec potentiam ad aliā formam,
niſi ad ſolam formam Cœli, ita vt obiectū adę-
quatum illius potentiæ ſit ſola forma Cęli, quę
illam totam adimpleat, & materia formam il-
lam recipiens dicatur totum ſuum obiectum
recipere; eſt igitur diuerſæ rationis a materia
inferiorum hæc enim nullam poteſt formam
recipere, quæ ſit ei perfectio integra, & totum
genus obiectum receptibile, ſed omnis forma,
quam recipit, eſt pars obiecti adæquati; quo fit
vt in materia neceſſariò relinquatur potentia
recipiendi alias formas, proinde omne habens
talem materiam dicatur habere cōtrarium, &
ſit corruptibile, ſicut Ariſt. dicit in libro de lon
Aegidij ſententia. gitudine, & breuitate vitæ. Aegidius vero pri-
mùm ſententiam ſuam ita declarat, vt eam ab
hoc Thomæ argumento vindicare videatur,
deinde ad eam probandam argumentatur: in-
quit Cœlum, & inferiora corpora ex eadē ma-
teria conſtare, neque ob id fieri vt Cœlum ſit
corruptibile; quandoquidem duo ſunt forma-
rum genera, quæ in hac materia recipiuntur;
alia enim forma contrariam formam habet,
quare materia illi ſubiecta poteſtatem habet re
cipiendi formam contrariam, & res illa neceſ
ſariò eſt corruptibilis, euiuſmodi ſunt omnia
corpora inferiora; alia verò forma cōtrario ca-
ret, qualis eſt forma Cœli, ideo materia illi ſu-
biecta non habet potentiam recipiendi aliam
formā, ſatiatur enim ab illa forma totus illius
materiæ appetitus, totaq; potentia, quo fit vt il
la materiæ portio ſit perpetuò ſub illa forma,
& nullius interitus capax ſit: quamuis igitur
Cœlum, & inferiora habeant eandem mate-
riam, & inferiora ſint corruptibilia, Cœlum
tamen poteſt eſſe incorruptibile, hoc enim di-
ſcrimen prouenit a natura formarum, quum
Cœlum ideo ſit incorruptibile, quia forma ſua
non habet formam contrariam; inferiora verò
ſint corruptibilia, quoniam eorum formæ ha-
Arg. Aegidij. bent cōtrarias formas. Probat hanc ſentētiam
Aegidius pluribus argumentis, ego vero alijs
dimiſſis vnum tantummodo, quod pręcipuum
eſt, adducam, idque tale eſt: omne indiuiduum
ſenſile, & per ſe exiſtens ex materia & forma
conſtat, corpus cœleſte eſt eiuſmodi, cōſtat igi-
tur ex materia & forma; minor propoſitio eſt
per ſe nota, maior verò, immò & argumētum
totum Ariſt. eſt in contex. 92. primi libri de
Cœlo, vbi hanc ipſam maiorem expreſsè pro-
ferens, ex ea colligit aliud eſſe rem ipſam abſo-
lute ſumptam, vt Cœlum, aliud eſſe eandem vt
ſingularem, vt hoc Cœlum; Cœlum enim abſo
lute prolatum ſignificat formam, at hoc Cœ-
lum ſignificat formam in materia, Ariſt. igitur
apertè dici Cœlum ex materia & forma cōſta-
re, & hac ipſa ratione vtitur, quoniam eſt indi-
uiduum ſenſile; atqui nulla materia formę ſub-
ſtantiali ſubſtans fuit cognita Ariſtoteli, niſi
prima illa materia, quæ in primo libro Phyſi-
corum ex mutatione ſubſtantiæ inuenta eſt, &
qua omnia corpora inferiora participant; igi-
tur materia formæ Cęli ſubiecta eiuſdem eſt ra
tionis cum materia corporum inferiorum.

Communis confutatio ſententiæ Thomæ, & Aegidij. Cap. III.

HÆ duæ ſententiæ tum commu-
nibus, tū proprijs vrgētur diffi-
cultatibus. Primum quidem ſi- *Primū argumentum*
mul ambæ impugnari poſſunt
in eo, in quo conueniunt, vide-
licet cœleſte corpus ſecluſa mente motrice ex
materia & forma conſtare, nam ex Ariſtotelis
progreſſu in primo libro Phyſicæ auſcultatio-
nis manifeſtè colligimus nō potuiſſe primam
materiam nobis innoteſcere, niſi per mutatio-
nem ſubſtantiæ, hęc enim ſola nos duxit in co
gnitionem compoſitionis materiæ cum for-
ma; quia quum videamus fieri ex aqua aerē, &
formam aquæ interire, formam verò aeris ge-
nerari, cognoſcimus eſſe neceſſarium vt pręter
formam aliud quoddam in aqua ſit, quod po-
ſtea ſeruetur in aere genito, ſiquidem nō poteſt
aer fieri ex nihilo; conſtat ergo aer ex materia,
quæ præfuit, & ex forma, quæ nuper acceſſit:
itaque vbi nulla eſt ſubſtantiæ mutatio, ibi nul
lam materiæ cum forma compoſitionem co-
gnoſcere poſſumus, Cęli autem ſubſtātia apud
Ariſtotelem immutabilis eſt, ergo etiam ſi re-
uera ex materia & forma conſtaret, nos tamen
huius compoſitionis nullam habere cognitio-
nem poſſemus, quippe eo medio deſtituti, quo
vno in talem cognitionē duci poſſumus; ideo
rectè Auerroes dicit in primo Phyſicorū com-
mentario vltimo, & ſecundo Phyſicorum 22.
& quarto Phyſicorum 38. primam materiam
non poſſe demonſtrari niſi a philoſopho natu-
rali, nec alio medio, quam mutatione ſecun-
dùm ſubſtātiam; vnde colligimus inefficacem
eſſe illam Thomæ argumentationem, aut eſt
actus, aut habens actum, vt poſtea in ſolutione
declarabimus; nam ſi validum hoc argumen-
tum eſſet, certè Ariſt. in primo Phyſicorū ſatis

paruo

paruo negotio poterat primam materiam inuenire dicēdo, corpus naturale, vt lapis, vel eſt actus, vel habens actum, at non eſt actus, ergo habens actum, ex materia igitur & forma conſtat: ſed nouit Ariſt. nihil habere roboris. *Secundū argumentum.* Pręterea vtcunque dicatur cœleſte corpus materia, & forma conſtare, fit neceſſariò vt ſit corruptibile; nam ſi materiam habet ſub forma, neceſſe eſt materiam illam reſpectu illius formæ habere potentiam paſſiuam, quæ ſit potentia ad eſſe, ſiquidem forma dat eſſe, atqui omnis potentia paſſiua eſt potentia contradictionis, igitur eſt potentia etiam ad non eſſe: idque aſſerit clarè Ariſt. in calce libri de interpretatione, & clarius in nono Metaphyſicorum, vbi etiam in contex. decimoſeptimo inquit non eſſe in Cœlo potentiam, niſi ad vbi, cognouit enim non poſſe in Cœlo eſſe materiam cum potentia ad eſſe, quin inſit etiam potentia ad non eſſe, ideoque Cœlum ſit corruptibile. *Tertiū argumentum.* Idem confirmat definitio potentiæ paſſiuæ, quam legimus in quinto Metaphyſicorum contex. 17. & nono Metaphyſicorum ſecundo, potentia paſſiua eſt principium vt res trāſmutetur ab alio quatenus eſt aliud, quoniam igitur hoc eſſentiale eſt potentiæ paſſiuæ, debet omni tali potentię competere, ſed omnis mutatio eſt ab oppoſito ad oppoſitum, à non eſſe ad eſſe, vel ab eſſe ad non eſſe, omne igitur habens potentiam paſſiuam eſt corruptibile: quod ſiquis dicat eſſe quidem in Cœlo potentiam ad eſſe, ſed æquiuocè dictam, quæ non ſeparatur ab actu, de qua loquitur Ariſt. in calce libri de interpretatione, hoc certè nihil eſt; quia licèt ſit cū actu, tamen nobis ſatis eſt oſtendiſſe eam eſſe poſſe ſine actu, quum ſit potentia contradictionis. *Quartū argumentum.* Poſſumus etiam ad hoc confirmādum ſumere argumentum ex verbis Ariſtotelis in duodecimo Metaphyſicorum contex. trigeſimo, vbi dicit motores Cœlorum debere eſſe ſine materia, & hanc affert rationem, quia debent eſſe ſubſtantiæ ſempiternæ; conſiderandum enim eſt Ariſtotelem non dicere, quia debent mouere perpetuò, ſed dicere, quia debent eſſe ſubſtātię ſempiternæ; ſignificat ergo neceſſarium eſſe, ſi eſſent in materia, vt eſſent corruptibiles: eadem itaque ratione argumentemur de forma Cęli; nam ſi de hac argumentum Ariſtotelis inualidum eſt, de mētibus quoque motricibus eſt inualidum; igitur neceſſe eſt formam Cœli eſſe corruptibilem, quum ſit in materia, & huius rationem iam adduximus. receptiuum enim dirigitur a natura ad proprium reçeptibile diſtinctum ab eo eſſentialiter, quia nihil recipit ſe, igitur neceſſe eſt vt reſpiciat illud tanquam potentia libera, & æquè reſpiciens vtramque partem contradictionis. Si verò Thomas dicat Ariſtotelem ibi negare ſolam materiam inferiorum, quę eſt materia generationis, & de hac validum eſſe argumētum, quia forma inhęrens in tali materia non poteſt eſſe ſubſtantia ſempiterna; vanum hoc eſt, ſic enim debile. & mutilum manebit argumentum Ariſt. eo namq; oſtenderetur motores Cœlorum non eſſe in tali materia, qualem obtinent inferiorū corporum formæ; ſed non abſolutè oſtenderetur eſſe ab omni materia abiūctos, hoc autem aduerſatur conſilio Ariſt. qui vniuerſalem demonſtrationem facere vult, & oſtendere motores Cœlorum ab omni prorſus materia eſſe abiunctos, nullo enim pacto concederet eos eſſe formas cœleſtem materiam informantes, nimirū propter naturam potentiæ paſſiuę, quam diximus ęquè reſpicere vtramque partem contradictionis: quod verò illi dicunt, formam Cœli ſatiare totum materię appetitum, & totam eius potentiam adimplere, repugnat propriæ conditioni potentiæ paſſiuæ, hanc enim non adimplēt niſi formæ contrariæ, hæ autem ſimul eſſe non poſſunt; quare ſemper manet in materia potentia recipiendi formam contrariam; eaq; potentia quum ſit naturalis, non poteſt eſſe fruſtra, ſed aliquando ducetur ad actum. *Quintū argumentum.* Poſſumus etiam contra hanc ſententiam hoc argumento vti: ſi Cœlum pręter animam motricem habet etiam formam informantem, certè illa forma eſt natura, proinde eſt principium alicuius motus, at nullius motus poteſt eſſe principium, ergo talis forma in Cœlo ponenda non eſt: conſequentiam probare non oportet, clara enim eſt apud Ariſtotelem in ſecundo Phyſicorum, nec vllus eam negare poteſt, quia forma materiam informans, & conſtituens corpus aliquod naturale, eſt neceſſariò illius corporis natura, & principium naturalis motus in eo; abſonum enim eſt rationi formam aliquam eſſe otioſam conſequentis autem falſitas facilè oſtenditur, nullus enim in Cœlo datur motus, niſi circularis; huius autem cauſa effectrix eſt mens illa abiuncta à materia, non forma informans materiam Cęli; ergo nullus remanet motus, cuius cauſa poſſit eſſe illa forma; eſt igitur otioſa, & nullius motus cauſa. *Solutio Thomiſtarum.* Sed memini me aliquos Thomiſtas audiuiſſe ad hoc reſpondētes, naturam ab Ariſtotele dici principium motus non ſolum actiuum, ſed etiam paſſiuum, ideoq; formam Cœli eatenus eſſe naturam, quatenus eſt principium motus paſſiuum, etſi non eſt principium actiuū; hoc enim videtur Ariſt. de formis quoq; elementorum potuiſſe in contex. trigeſimoſecundo octaui Phyſicorum, dum dixit elementa habere in ſe principium motus, non quidem agendi, ſed patiendi. *Impugnatio ſolutionis.* At hoc dici non poteſt, neq; eis hęc cum elementis comparatio ſuffragatur, immo ſententiam noſtram maximè confirmat, vt mox patebit tum ex ijs, quæ de Cęli natura dicturi ſumus, tum etiam maximè ex ijs, quæ poſtea dicentur de grauium & leuium motu; nunc pauca pro occaſione dicere ſatis erit: certum eſt officiū formę eſſe agere,

materiæ

materiæ autem pati, immo nec formam per ſe pati, ſed per accidens, & propter materiam, cui iuncta eſt; itaque abſurdiſſimum eſt ponere formam, quæ nihil agat, ſed patiatur ſolùm: quod verò ad elementa attinet, cēſuit Ariſt. elementum ea ratione motum recipere a generante, quatenus generant dans formam, dat etiā motum, qui eam conſequitur; ideò elementum, ſimulatque eſt genitum, ſibi ſufficiens eſt ad ſe mouendum abſq; ope generantis, dummodo à nullo impediatur: quia nulla eſt alia generātis motio, quam productio formę; ea autem ceſſat exiſtente forma; tunc igitur motus elemētū formam inſequitur vt cauſam, nō generans, quod nil amplius agit: quamobrem negari nō poteſt (idque nos alio in loco fuſius demōſtrabimus) formas elementorū eſſe apud Ariſtotelē etiam principia motus actiua, eſt enim repugnatiſſimum naturæ formæ vt per ſe patiatur, nec aliquid agat, ſeu vt per accidens patiatur, per ſe verò nec agat, nec patiatur, ſed ſit otioſa: forma igitur Cœli, quam illi ponunt, longè deterior eſſet formis elementorum, ſi ſolùm pateretur, quum illæ etiam agant; vel ſi velint Cœlum in hoc ſimile eſſe elementis, oporteret ſuperuatancam eſſe mentem illam motricē: quemadmodum enim genitum iam elemētum, vt moueatur, non eget amplius generante, quia motus naturalis ſolam ipſius formam inſequitur; ita quum Cœlum nunquam ſit genitū, ſed apud Ariſt. ſemper abſolutum, & perfectum extiterit, deberet motus in orbem inſequi formam illam iam exiſtentem, nec indigere intelligentia motrice, quēmadmodum elementum genitum non eget amplius generante; vel igitur ſuperuacanea eſt mens illa motrix; vel forma Cœli eſt ignobilior formis elementorum.

Quomodo elementum à generāte moueatur, et quō à ſua forma.

Propria confutatio opinionis Thomæ. *Cap. IIII.*

Primū argumentum

VRgetur etiam vtraq; ſententia proprijs difficultatibus: nam Thomæ opinio, quòd Cœlum conſtet ex materia, & forma eam informante, quę materia ſit diuerſa a materia inferiorum, eſt alieniſſima ab Ariſtotele, qui præter primam materiam, ex qua inferiora corpora conſtant, nullam aliam materiam cognouit; quæ habeat potentiam recipiēdi formam de genere ſubſtantiæ dantem eſſe; nam in primo libro Phyſicę auſcultationis primam rerum materiam inuenit, præter hanc nullam aliam in libris ſuis vſquam conſiderauit; ergo nulla fuit Ariſt. cognita: adde, quòd ſi Cœlum talē materiā haberet, debuiſſet maximè Ariſt. eam conſiderare in prima parte primi libri de Cœlo, vbi Cęli naturam ſibi declarandam propoſuit; ibi tamen apertè negat Cœlum habere materiam; quòd ſi ſolam inferiorū materiam ibi negare in cœlo dicatur, omnino tamen exprimere debuit aliam in Cœlo eſſe materiā diuerſam à materia inferiorum, ſi talē materiam in Cœlo eſſe exiſtimauit; attamen nullā huiuſmodi materiæ mentionem eo in loco fecit. Vrgeri præterea aduerſus Thomam poſſumus argumento Aegidij: materia illa Cœli, ſi ſecundùm ſe abſque Cœli forma conſideretur, non eſt niſi pura potētia, quia nullum in ſe actum includit, eſt igitur ipſamet materia corporum inferiorum, quia pura poteſtas a pura poteſtate, nullo diſcrimine diffidet, ſiquidem diſtinctio fit ab actu, vt ait Ariſt. in cōtex 49. ſeptimi Metaphyſicorum. Nec dicere Thomas poteſt earum diſcrimen in hoc eſſe conſtitutum, quòd illa habet potentiam ab ſolam Cœli formam, hæc verò ad reliquas omnes; nam omnis coarctatio, & omnis determinatio fit a forma, quare neceſſe eſt vt materia Cęli habeat in ſe aliquid actus, à quo eius potētia ita contrahatur ad hanc formam, vt non ad alias; a pura enim potētia non poteſt hæc determinatio fieri: vel igitur materia Cœli eſt ipſamet inferiorum materia, ſi eſt pura poteſtas; vel eſt actu per ſeipſam ſine forma: ſed quiquis hoc dicat, fateri etiā debet materiam illam nulla forma indigere, ſed ſuapte natura eſſe actu, quæ eſt Auerrois opinio, de qua mox dicemus. Illud prętera abſurdū hanc ſententiam cōſequitur, quòd quum in alijs generibus cauſarum vna tantùm detur prima in ſingulis, in cauſa materiali duę erunt primę, quod dicēdum non eſt, ſed quū vnum tantùm ſit abſolutè primum mouēs, & vna prima forma, & vnus vltimus oium rerum finis, vnam quoque primam materiam eſſe dicendū eſt non plures.

Secūdū argumentum.

Tertiū argumentum

Propria confutatio opinionis Aegidij.
Cap. V.

Primū argumentum

SEntentia quoq; Aegidij facile reprobatur. Primùm enim non minus ex hac, quam ex opinione Thomæ, immò etiam multo magis, infertur Cœlum eſſe corruptibile, quod in doctrina Ariſt. eſt manifeſtè falſum: deducitur conſequens ſtatuto hoc fundamēto, quod à nemine erudito viro negari poteſt, cuilibet potentiæ paſſiuę reſpondere in natura proprium, & ipſi æquatum obiectum, ad quod illa per ſe a natura dirigatur, vt dicere ſolemus potentiam viſiuam habere proprium obiectum, non quidē album, vel nigrum, ſed vniuerſum genus colorum, hoc enim illi reſpondet tanquam propria perfectio proprio perfectibili; quęrendum igitur ex Aegidio eſt quodnam ſit proprium obiectum potentiæ paſſiuæ materię & ipſi adæquatum, nam ſi eiuſdem rationis eſt materia Cœli, & materia corporum inferiorum, vt ipſe opinatur, certè proprium eius obie

ctum

ctum non eſt ſola forma Cęli, quum poſſit materiam alias quoque formas recipere; nec ſolæ formę inferiorum, quum poſſit recipere etiam formam Cœli; erit igitur proprium, & æquatum obiectum, quod primum reſpondet potentiæ paſſiuæ materiæ, vniuerſum genus formarum materialium, quod omnes; & Cœli, & inferiorum corporum formas complectatur: hoc conſtituto ſic argumentemur: potentia receptiua non expletur parte aliqua ſui obiecti, ſed toto ipſo obiecto adæquato, ergo forma Cœli non poteſt totam materiæ potētiam adimplere, proinde remanet in materia poteſtas recipiendi alias formas; eaque eſt potentia naturalis, quæ non poteſt eſſe fruſtra, ſed aliquando ducenda eſt ad actum; ergo neceſſe eſt Cœlum aliquando eſſe interiturum; ideo veriſſimum eſt Auerrois dictum in commentario vigeſimo primi libri de Cœlo: ſi Cęlum conſtaret ex materia & forma non habente contrarium, natura feciſſet aliquid ſuperuacaneum, & fruſtra, nam forma illa contrario carens ſeruaretur perpetuò in illa materia, quare materię poteſtas recipiendi alias formas fruſtra eſſet: neque alicuius momenti eſt id,

Reſponſio Aegidij. Confutatio

quod dicit Aegidius, formam Cœli ob ſuam magnam perfectionem explere totam materię poteſtatem; nam potentia reſpiciens totum genus non poteſt expleri ſola parte aliqua illius generis: ratioque huius veriſſima aſſignari poteſt, quoniam id, quod alicui naturale, atq; eſſentiale eſt, non poteſt ab vllo extraneo variari, & immutari; eſſentialis autem eſt ipſi materię potentia libera ad omnes formas; ideò etiam ſi forma Cœli ſecundùm ſe carens contrario, & incorruptibilis ſtatuatur, non ob id potis eſt materiæ naturam immutare; quamobrem duorum alterum ſequi neceſſe eſt, aut diſſonantiam eſſe in rebus naturę, nec ſibi conuenienter reſpondere formam, & ſubiectam materiam, ſed inanem prorſus, & ſuperuacuam eſſe materiæ naturam, & aptitudinem naturalem; aut conceſſa, vt omnino concedenda eſt, ea conſonantia, Cęleſte corpus aliquando eſſe interiturum, pellique eius formam poſſe a forma contraria, iuxta Ariſtotelis ſententiam clarā in libro de longitudine & breuitate vitæ, materiam habēti neceſſe eſt habere contrarium, quo fit vt omne habens materiam ſit corruptibile: ſic etiam in primo libro de ortu, & interitu contex. vigeſimoſecundo, & quadrageſimotertio inquit Ariſtot. ea, quæ mutuò agunt, & patiuntur, conueniunt in materia, & è conuerſo illa, quæ in materia conueniunt, neceſſe eſt vt mutuò inter ſe patiantur, & agant & vnius materia poſſit alterius formam recipere. Et in contex. 138. primi libri de Cœlo inquit Ariſt. materiam habere potentiam ad oppoſita, & eſſe cauſam vt res ſit, & non ſit, quo fit vt omne habens materiam poſſit non eſſe. Quod autem falſum ſit, & abſonum rationi, id quod Aegidius dicit, formam Cęli ob ſuam nobilitatem ſatiare totam potentiam, totumque appetitum materiæ, hoc argumento oſtendi poteſt; quia hoc idem euenire deberet in alijs formis, vt forma nobilior vices gereret omnium formarum ignobiliorum & expleret totam potentiam ad eas: igitur forma hominis expleret totam materiæ potentiam ad omnes inferiorum ſaltem corporum formas, proinde homo quoque eſſet incorruptibilis, quod tamē falſum eſſe videmus. Vtor

Secūdū argumentum

etiam contra Aegidium tali ratione: ſi materia Cœli, & materia inferiorum eadem eſt, & eiuſdem rationis, ergo competit ei definitio primæ materiæ ab Ariſtot. tradita in calce primi phyſicorum, itaque materia Cœli eſt primum ſubiectum, ex quo fit aliquid, proinde ex ea generari aliquid poteſt, quare Cœlum eſt corruptibile; debet enim definitio illa eſſe talis, quæ materiæ eſſentiam declaret, proinde omni materiæ compètere debent illa, quæ in ea definitione ſumuntur; nec dicendum eſt primam materiam ibi definiri prout eſt in corporibus tantùm inferioribus, quia ſic definiretur per accidentalia, quod minimè dicendum eſt: quoniam igitur conditio eſſentialis materiæ eſt vt ex ea poſſit aliquid generari, neceſſe eſt Cœli quoque materiam eadem conditione participare: attamen habemus clarum Ariſtot. teſtimonium in primo phyſicorum contex. 57. & 68. vbi aſſerit ſe de caducarum tantummodò rerum materia loqui: quoniam igitur Cœlum cenſuit eſſe æternum, non potuit exiſtimare materiam Cœli, & materiam inferiorum eiuſdem eſſe naturæ, & rationis; immò etiam apertè negauit eſſe in Cœlo materiam, vt legere poſſumus in contex. vigeſimo primi libri de Cœlo; quare ſententia Aegidij in philoſophia Ariſtotelis concedi non poteſt.

Declaratio, & comprobatio opinionis Auerrois. Cap. VI.

EX horum dogmatum confutatione manet probata opinio Auerrois, quam veram eſſe puto, quòd orbis Cœleſtis ſit corpus ſimplex, non conſtans ex materia & forma, ea verò tantùm ratione ex materia & forma conſtet, quatenus intelligentia motrix dicitur forma, orbis verò dicitur materia, quæ non habet potentiam ad eſſe, ſed ſolùm ad vbi; quam ſententiam ſequutus eſt Scotus in ſecundo ſententiarum diſtinctione decimaquarta quæſtione prima: hanc diffuſè declarat Auerroes in ſuo libro de ſubſtantia orbis, & eam ſatis manifeſtè colligimus ex Ariſtotele pluribus in locis, nam in contex. 138. primi libri de Cœlo inquit materiam eſſe cauſam vt res

res ſit, & non ſit, quod idem dicit in quadrageſimotertio primi de generatione: materiam igitur præditam potentia ad eſſe vult habere potentiam etiam ad non eſſe, quũ ea eſt natura potentiæ paſſiuæ, vt ſit potentia contradictionis, & monſtrum eſt in philoſophia Ariſtotelis ponere materiam, quæ habeat potẽtiam ad dimidium tantùm cõtradictionis, ad ſolum eſſe, non ad non eſſe: neq; eſt quòd aliquis dicat Ariſtotelem ibi loqui de ſola materia inferiorum, nam vniuersè de materia loquitur, quum agat ibi de mundi æternitate, quæ præcipuè in Cœli æternitate conſiſtit. Clarius etiam Ariſtoteles octauo diuinorum rerum contex. duodecimo loquens de cognitione rerum ex cognitione cauſarum ſuarum, inquit eſſe res cognoſcẽdas per cauſas, quas ſingulæ habent, & in eis numerat cauſam materialem; ſed ſtatim Cœlum excipit dicens non omnes ſubſtantias naturales habere materiam, quia ſubſtantiæ naturales æternę vel non habent materiam, vel non talem, ſed ſolùm loco mobilem: nullam igitur aliam materiam in Cęlo concedit, niſi quæ loco tantùm ſit mobilis; hæc autem eſt ens actu, quia non mouetur niſi id, quod actu exiſtit: at materia, quæ recipit formam ſubſtantialem, & cuius poteſtas talem formam reſpicit, non dicitur loco mobilis, & hanc ibi Ariſtoteles in Cœlo manifeſtè negat; immò etiam ſi eam ibi non expreſsè negaret, omnino negata intelligeretur, ſi ſolummodo nominata non fuiſſet; quum enim loquatur ibi Ariſtoteles de rerum cognitione per omnes ſuas cauſas, non rectè feciſſet ſi inter cœleſtis corporis cauſas hanc quoque materiam non nominaſſet. Sed clariſſima eſt Ariſtotelis ſentẽtia in nono Metaphyſicorum contex. decimoſeptimo, vbi apertè dicit omnem potentiam paſſiuam eſſe oppoſitorum, ideoque nullam in Cœlo eſſe potentiam patiendi, niſi reſpectu motus localis. Et duodecimo Metaphyſicorum contex. decimo inquit, omnia, quę mutantur, habent materiam, ſed diuerſam; nam & ſempiternorum, quæ loco mobilia ſunt, eſt materia, attamen non generabilis, ſed vnde quo, ideſt mobilis de loco ad locum: omnem enim materiam putauit habere priuationem coniunctam; priuatio autem in Cœlo nulla notari poteſt, niſi ratione loci, quia ſol in hoc loco exiſtens habet priuationem alterius loci, & potentiam exiſtendi in illo. Quum igitur ſolam loco mobilem materiam in Cœlo Ariſtoteles ponat; loco autem non moueatur niſi id, quod eſt actu; & Cœleſtis orbis ſit id, quod mouetur; abſque dubio putauit Ariſtoteles nullam in Cœlo eſſe aliam materiam, niſi orbem ipſum, qui eſt materia per ſe actu, neque ex alia materia conſtat.

In Cœlo eſt priuatio ratione loci

Græcorum opinio de materia Cœli. Cap. VII.

Haec, quam diximus, Auerrois opinio, grecorum quoque ferè omnium fuit, ſi rectè eorum verba intelligantur; in ijs enim errare facilè poſſumus, niſi hac diſtinctione vtamur: Cęlum duobus modis accipi poteſt; vel enim ſumitur Cœlum animatum, hoc eſt orbis cum anima eius motrice; vel ſumitur ſolus orbis ſecluſa anima: quando igitur græci dicunt Cœlum ex materia & forma conſtare, ſemper accipiunt Cęlum animatum, & orbem vocant materiam, animam verò vocant formam; & materiam illam dicunt loco tantùm eſſe mobilem; orbem verò ſecluſa anima nunquam dixerunt eſſe compoſitum, ſed ſimplex corpus, & materiam ſimplicem eſſe voluerunt, nulla ex parte ab Auerroe in hoc diſſentientes; nullam enim materiam ſubſtantiali formæ ſubiectam gręci cognouerunt, niſi quæ poteſtatem habeat liberam ad oppoſita, quam Ariſtotelis ſententiam fuiſſe diximus; talis autem potentia in Cœlo poni non poteſt, quin Cęlum interitui obnoxium ſtatuatur; talem igitur materiam Cœlum non habet iuxta græcorum ſententiam. Poſſem plura eorum dicta conſiderare, & oſtendere hanc eorum fuiſſe opinionem, ſed euitandæ prolixitatis gratia dimiſſa verborum ipſorum conſideratione ſatis erit in præſentia notare quædam apud eos præcipua loca, quæ quiſque per ſe legere, & conſiderare poteſt. Theophraſtus referente Simplicio in primo contex. primi phyſicorum abſolutè dixit omnia naturalia ex materia & forma conſtare, quod de ſolis inferioribus, quorum principia in primo phyſicorum quæruntur, intelligendũ eſt: quod ſi Cęlo quoque dictũ illud aptari velimus, eo modo, quem prædiximus, eſt intelligendum, vt orbem vocet materiam, animam verò mouentem vocet formam; hoc enim apud græcos interpretes manifeſtum fuit, & nullus eorum dixit orbem ſecluſa anima aliam formam habere. Alexander 1. lib. quæſtionum naturalium capite decimo, & decimoquinto inquit eſſe in Cęlo materiam diuerſæ rationis à materia inferiorum, & idem intelligit, quod Ariſtot. ſemper intellexit, nempe materiam loco mobilẽ, & orbem ipſum Cœleſtem: idem de Alexandro colligitur ex verbis Simplicij in ſecundo phyſicorum contex. ſexageſimonono, & in ſecundo de Cęlo decimoſeptimo & quadrageſimoprimo, idem legimus in commentarijs Metaphyſicorum ſub Alexandri nomine editis libro nono commentario decimooctauo, & libro duodecimo commentario ſecundo, & vigeſimo, & trigeſimoquarto iuxta Alexandri partitionem, vbi corpus ipſum, quod in orbẽ fertur, inquit

Theophraſ.

Alexãder.

eſſe

eſſe materiam, & elementum, quod materiæ inferiorum corporum proportione reſpondet motorem verò immobilem inquit eſſe ipſius Cœli formam. *Ammonius.* Hæc eadem Ammonij ſentẽtia fuit in calce quarti ſegmenti libri de interpretatione; *Themiſtius* & Themiſtij in tertio contextu tertij phyſicorum, & clarius in vigeſimo primi libri de Cœlo, vbi ſententiam Ariſtotelis declarans dicentis Cœlum neque materiam habere, neq; contrarium, inquit Cęleſte corpus nullum habere ſubiectum: Cœlum enim dum vt animatum ſumitur, habet ſubiectum, nempè orbem animæ cœleſti ſubſtantem; at corpus ipſum cęleſte ſecluſa anima, quod ibi ab Ariſt. conſideratur, nullum aliud, ex quo conſtet, ſubiectum habet: quare manifeſta ibi eſt Themiſtij ſententia, immò & Ariſtotelis, qui cœleſtis corporis naturã ibi ex inſtituto declarat. *Simplicius* Simplicius manifeſtiſſimè hanc ſententiam ſequutus eſt, vt apud eum patet in primo Phyſicorum ſexageſimooctauo, & in ſecundo phyſicorum ſeptuageſimoprimo, & in octauo phyſicorum ſeptuageſimono, & in primo de Cœlo quinto, & vigeſimo, & vigeſimoſecundo. *Iamblicus.* Iamblicus quoque in libro de myſterijs Aegyptiorum apertè dicit Cœlum eſſe ſubſtantiam ſimpliciſſimam, & omni materiæ, & formæ compoſitione carentem. *Olympiodorus.* Olympiodorus in proœmio quarti Meteorologicorum inquit Cęlum, & elemẽta eſſe compoſita: ſed nõ intelligit ſecundùm eandem compoſitionem; nam Cęli compoſitionem denotat eſſe ex orbe & anima mouente. *Michael Epheſius.* Michael Epheſius Alexandri ſectator in primo capite primi libri de partibus animalium inquit nullam eſſe in cęlo materiam, niſi loco mobilem. *Io. Gram.* Solus Ioannes Grammaticus aliter ſenſiſſe videtur, ſed eius ſententia non eſt digna conſideratione; nam Ariſt. de Cœlo opinionem impugnauit, & oſtendere nixus eſt Cœlum eſſe naturæ elemẽtaris, & corruptibile. teſtatur de Ioanne Simplicius octauo phyſicorum ſeptuageſimonono, & primo de Cęlo vigeſimoſecundo, quòd dixerit formã Cœli habere priuationem oppoſitam; contrarium tamen aſſerere videtur in primo Phyſicorum. 68. ſed quum deſerat hac in re Ariſtotelem, nulla eſt nobis ipſius habenda ratio, qui hac de re iuxta principia philoſophię Ariſtotelis diſputandum propoſuimus,

Diſtinctio duplicis formæ. Cap. VIII.

Forma dupliciter ſumitur. VT illa quę in contrarium adducta ſunt argumẽta ſoluantur, ſciendum eſt formã, ſeu cauſam formalem ſumi duobus modis: accipitur enim vno modo pro illa forma, quę eſt altera pars compoſiti, & re diſtinguitur à materia, in qua inhæret; hac ratione corpus Cœleſte ſecluſa anima mouente nec formam habet, nec materiam, nempè quæ ſint duæ partes re diſtinctæ, ex quibus iunctis Cœleſte corpus conſtituatur: altero modo ſumitur forma pro eſſentia, ſeu quidditate rei, omnis enim res habet eſſentiam propriam, & proprium quid eſt; hoc modo etiam cęleſte corpus ſecluſa anima habet formã, hoc eſt eſſentiam propriam. Harum igitur duarũ acceptionũ illud eſt diſcrimen, quod priori modo accepta forma diſtinguitur re, & a materia, & a cõpoſito: quemadmodũ. n. aliud eſt forma, aliud materia, ita aliud eſt forma, aliud forma, & materia ſimul iũctæ. At de forma accepta pro quidditate ſecus eſt; *An quidditas diſtinguatur ab eo, cuius eſt quidditas.* quandoque enim ſola ratione diſtinguuntur quidditas, & quandoque etiam nullo modo: in illis enim quæ ſunt abiuncta a materia, idem prorſus eſt quidditas, atque id, cuius eſt quidditas; quum enim non habeant eſſe ſenſile, ſed ſolum eſſe intellectile, in his quidditas ab eo, cuius eſt quidditas, nec re, nec ratione diſtinguitur: in habentibus autem materiam, vbi neceſſe eſt ratione diſtingui eſſe ſenſile, & eſſe intellectile, diſtinguitur etiam ratione quidditas ab eo, cuius eſt quidditas, re tamen ipſa idem ſunt, vt Ariſt. docet in ſeptimo Metaphyſicorum contex. vigeſimo, & vigeſimoprimo; nã quidditati hominis nil aliud in rebus reſpondet, niſi homo ipſe: nil enim aliud eſt quidditas hominis, quam forma hominis in materia propria, & eã ſignificamus per hominis definitionem, quando dicimus, homo eſt animal rationis particeps; differunt autem ſola ratione, quia dicitur hominis quidditas quatenus mente concipitur & intelligitur; homo autem extra animam exiſtens, qui ſingularis, & ſenſilis eſt, dicitur non quidditas, ſed habẽs quidditatẽ, eſt enim res demonſtrata, & reſtricta ad has conditiones, hic, & nunc & ad accidẽtia (vt vocãt) indiuiduantia, quæ inſequuntur nexum hunc realẽ formę cum materia, ſingularium enim eſſe dicuntur ipſæ quidditates; nec, quia idẽ ſint homo, & hominis quidditas, nugationem committimus dicendo hominẽ habere quidditatem, quaſi dicamus ipſum habere ſeipſum; etenim ad vitandam nugationẽ, & omnẽ abſurditatem, ſufficit diſtinctio rationis: patet hoc in definitione, & definitio. eſt enim idem re homo, atq; hominis definitio, tamẽ dicimus hominẽ habere definitionẽ, nec vllam nugationem committimus, quia differunt ratione. Quoniam igitur Cęlum eſt indiuiduum materiale, & ſenſile, & demonſtratum, neceſſe eſt vt ratione diſtinguãtur Cęlum, & Cœli quidditas, idq; ſignificauit Ariſto. in cõtextu nonageſimoſecundo primi libri de Cœlo dicens Cœlum eſſe formam, & hoc Cęlum eſſe formam in materia; non enim accipit ibi formam pro ea, quę pars compoſiti, ſed pro quidditate rei materialis, quæ aliud eſt vt ſenſibilis, aliud vt intellectilis; ideò quãdo abſolutè dicimus Cœlum, dicimus rem intellectilem, &

quiddi-

quidditatem ipſam: quando autē dicimus hoc Cœlum, dicimus rē ſenſilē, ac demonſtratam, proinde quidditatem in materia, & id quod appellatur habens quidditatem, nam hoc Cęlum ſenſile eſt id, cuius eſt forma accepta pro quidditate: ideò non eſt ignorandum Ariſtotelē ibi, ſicuti nomine formæ non intelligit illam, quę eſt altera pars compoſiti, ita nec nomine materiæ materiam illam intelligere, quæ eſt altera compoſiti pars diſtincta à forma; ſed nomine formæ rem ipſam totam intelligere vt habentem eſſe intellectile, & nomine materiæ eandem rem vt habentē eſſe ſenſile, ac demonſtrabile; ita vt hæc duo nomina, forma, & materia ibi ſignificent quidditatem, & habens quidditatem, quæ idem ſunt re, ratione autē diſtinguuntur: eſt autem trita apud Ariſtotelē hæc materiæ acceptio, vt materiam ſumat non pro ea, quæ ſubijcitur formæ & ex qua fit aliquid, ſed pro ſubſtantia ipſa corporea extra animam exiſtente, & ſenſili; hoc legere apud Simplicium poſſumus in primo libro de Cęlo contex. vigeſimoſecundo, & nonageſimoſecundo, cuius verba hic recenſere operæpretium non eſt. Ob id non abſq; ratione græci interpretes in ſecundo phyſicorum contextu vigeſimoſexto & ſeptuageſimoprimo Cœlum vocant materiam formalem, & formam materialem; eſt enim materia quædam actu per ſeipſam, & participat modo quodam tum materiæ, tum formæ conditionibus, formę quatenus eſt actu per ſe, materiæ vero quatenus eſt corporeum, & ſenſile; quamobrem eſt res intellectilis quatenus eſt forma, & res ſenſilis quatenus eſt materia; & eſt materia habens formam, & forma in materia, abſque reali diſtinctione materiæ, & formæ, quare appellari poteſt & habens formam, & habens materiam, ex ſola diſtinctione rationis, quam modo declarauimus.

Materia ſumitur etiā pro ſubſtantia demonſtrata.

Cœlum eſt materia formalis, & forma materialis.

Solutio argumentorum Thomæ, & Aegidij.
Cap. IX.

ARgumēta latinorum, quę antea adduximus, per ea, quæ modò dicta ſunt, facilè ſoluūtur; nam ad argumētū Thomæ, ſi maior propoſitio ſano modo intelligatur, dicimus totum concedi poſſe; nā maior erat, omne quod extra animam actu exiſtit, aut eſt actus, aut habens actū; in qua ſi ſumatur actus lata ſignificatione prout amplectitur, & formam, quæ eſt altera pars compoſiti, & formam pro eſſentia acceptam, vera eſt propoſitio: per eam tamen non oſtenditur Cęlum eſſe compoſitum, ſed ſolùm oſtenditur Cœlum habere actum altero duorum modorum, nempe vel formam, quæ eſt altera pars compoſiti, vel formā pro quidditate acceptam: ſi verò ſumatur actus propriè pro forma, quę eſt altera pars compoſiti, negāda eſt illa maior; dicimus enim dari aliquid, quod neque eſt talis forma, neque talem formam habens, huiuſmodi enim eſſe dicimus cęleſte corpus: quare inſufficiēs eſt hęc Thomæ diuiſio, quum dicit omne exiſtens vel eſſe actum talem, vel habere talē actum: quòd ſi dicat ſe in hoc argumento non eſſentiam reſpicere, ſed exiſtentiam, quæ eſt quiddam additum eſſentiæ, adhuc eadē reſponſione vtemur; ſicut enim forma eſt eſſentia rei, ita dat etiam actu exiſtere, nec magis forma pars altera compoſiti, quàm propria quidditas rei ſimplicis, nam corpus cęleſte eſt materia exiſtens per ſe, quoniam ex ſua natura proprium habet complementum, quo exiſtit actu ſine ope alicuius externi: quoniam igitur Cœlū eſt indiuiduum actu exiſtens, debet eſſe aut purus actus, aut habens actum, non eſt autem actus, ergo habens actum non quidē formam re diſtinctam à materia, ſed propriam eſſentiam, & propriū complemētum, quo ſine alicuius ope eſt aptum per ſe actu exiſtere; intelligo autē proprium complemētum, non ratione operationis, ſed ratione ſolius eſſe; quemadmodum enim nauis non eſt apta per ſe operari ſine nauta, ita nec Cœlū ſine anima mouēre, attamen exiſtit nauis per ſe ipſam ſine ope nautæ, ſic igitur & orbis Cęleſtis talem habet naturam & eſſentiam, vt ſine alicuius adminiculo per ſe exiſtat actu. Patet igitur hoc argumento non oſtendi cęleſte corpus conſtare ex materia & forma re diſtinctis nam ſi hoc ita probari poſſet, facile Ariſt. fuiſſet in primo libro Phyſicæ auſcultationis demonſtrare naturalia corpora ex materia & forma cōſtare, dicēdo, omne, quod extra animam actu exiſtit, aut eſt actus aut habēs actum; non fuiſſe tamē argumētum Ariſt. dignum, quia vanum eſt, vt oſtēdimus. Sic etiam ſoluēdum eſt argumētum, quod Thomiſtę ſumunt ex Ariſt. in cōtex. duodecimo octaui Metaphyſicorum, vbi dicit Cœlum habere materiam, ſed non talē, qualē habent inferiora corpora; ſic enim ſignificare videtur Cœlum eſſe compoſitum, & ex materia, & forma conſtare, quoniam nihil dicitur habere ſeipſum; quare ſi Cœlum habet materiam, non eſt ſimplex materia. Nos verò iam diximus tritum, & vulgatum eſſe in philoſophia hunc modum loquēdi, hoc habet hoc etiam abſque reali diſtinctione habētis, & rei habitæ, ſicut quando dicimus aliquid habere definitionem. Dicere etiam poſſumus Cœlum quatenus eſt animatum eſſe verè compoſitum & ita habere materiam & formā re diſtinctas; habet enim mentē mouētem, quę eſt inſtar formæ, & orbē, qui eſt inſtar materiæ: quare nullius roboris eſt argumentum hoc. Ad alteram verò partē argumenti Thomę non opus eſt reſpondere, hoc enim conſtituto quòd orbis cœleſtis non ſit compoſitus, ſed ſit materia per ſe actu exiſtēs, concedimus eſſe materiam diuerſę

Ad primū Thomæ.

Argumentū Thomiſtarum.

Solutio.

Ad ſecundū Thomæ.

rationis

Ad argumentũ Aegidij. rationis à materia inferiorum. Ad argumentum Aegidij ſumptum ex contex. 62. primi libri de Cœlo, ſi formam ſumat pro quidditate, & materiam illi reſpondentem, ſicut antea declarauimus, dicimus totum eſſe cõcedendum; quia neceſſe eſt vt omne indiuiduum ſenſile habeat ſuam quidditatem ratione diſtinctam ab habente quidditatem, quod ibi vocatur materia: at ſi intelligat formam & materiam, quæ ſint duæ partes compoſiti re diſtinctæ, neganda eſt propoſitio maior; non eſt enim neceſſarium vt omne indiuiduum ſenſile conſtet ex materia & forma re diſtinctis, neque hoc vult ibi Ariſtoteles, vt cuilibet eum locum, & ſcopum philoſophi conſideranti manifeſtum eſſe poteſt: hoc igitur argumento non oſtenditur id, quod Aegidius probare vult.

Dubia, quæ oſtendunt in Cœlo non eſſe naturam, & variæ hac de re ſententiæ. Cap. X.

Vpereſt vt conſideremus an in Cœlo ſit natura, & tale principium motus, vt Cœlum quoque ſub definitione naturæ contineatur: non videtur res hęc carere difficultate, ſi vera illa ſunt, quæ alias de natura diximus; nam ſi natura eſt ſola forma, materia verò per ſe non eſt natura, ſed ſolùm quatenus habet poteſtatem recipiendi formam, quæ eſt natura, hoc eſt, quatenus eſt idem poteſtate, quod forma actu, non videtur Cœlum habere naturam; nam intelligentiam, a qua mouetur, non poſſumus naturam appellare, quum ſit abiuncta à materia, natura verò cuiuſque rei dicatur propria eius forma, quę ipſam conſtituit, & materiam informat; quemadmodum enim nauta non dicitur natura nauis, ita nec anima Cœleſtis dici poteſt natura Cœli, ſed eſt ſupra naturam: ob id Ariſtot. in quarto contextu ſecundi phyſicorum dixit naturam ſemper eſſe in ſubiecto, forma enim materialis inhæret ſubiectę materię, quam informat, ac perficit: anima uerò Cœleſtis non eſt in orbe vt in ſubiecto, quũ ſit ſubſtantia per ſe exiſtens, & abiuncta a ſubſtantia orbis, licèt illi gubernando aſſiſtens. Sed neque orbis videtur poſſe appellari natura, quum ſit ſimplex materia, ſi ſola forma eſt natura, materia verò per ſe non eſt natura, ſed per formam, quam reſpicit; orbis enim nullam reſpicit formam, a qua recipiat eſſe, ſed eſt materia actu per ſe ipſam: quoniam igitur materia ſine forma non poteſt appellari natura, non videtur orbis dici poſſe natura Cęli, nulla igitur in Cęlo eſt natura; hoc autẽ ſi verum eſt, inde inferri videtur motum Cœli non eſſe naturalem, quum a natura non proueniat.

Opinio dicentiũ motum Cœli non eſſe naturalem. Ob id non defuere qui dixerunt neq; motum Cęli eſſe naturalem, neque ineſſe in Cęlo naturam; quæ Alberti, & Scoti, & Durandi opinio fuit: alij verò naturalem quidem eſſe motum Cęli, & in Cęlo naturam eſſe aſſeruerunt, diuerſam tamen ab illa, quę in ſecundo phyſicorum definitur; proinde ſub ea definitione naturam celicã non contineri. *Opinio dicentiũ Cœlum nõ cõtineri ſub definitione naturæ.* Quibus autem argumentis vtraq; ſecta nitatur non referam, quia ſunt quamplurima, & ea legere quiſq; poteſt apud Benedictum Pererium in libro ſuo de principijs vbi, & ambò hæc dogmata ritè confutantur, & omnia eorum argumenta tum diligenter exponuntur, tum etiam optimè ſoluuntur: nam illa, quæ ab alijs rectè tradita ſunt, ad libros noſtros transferre, vt aliorum ſcriptis volumen noſtrum excreſcat, conſilij noſtri non eſt, præſertim quando id fieri non poſſet abſq; magna ſermonis prolixitate, quod vtique hac in re contingeret. Omiſſa igitur aduerſus eos diſputatione nũc ſatis nobis ſit hãc tamquam verã, & dictis Ariſtotelis conſentaneam ſententiam ſtatuere, *Opinio vera.* motum Cęli eſſe naturalem, & in Cœlo talem eſſe naturam, quæ ſub naturæ definitione ab Ariſtot. in ſecundo phyſicorum tradita contineatur per quandam ſimilitudinem, & analogiam, quæ gręcorum interpretum, & Auerrois opinio fuit; eamq; ex Ariſtotele ſatis manifeſtè ſumimus in contextu quinto primi libri de Cęlo, vbi repetens definitionem naturæ in ſecundo phyſicorum traditã, motum in illa acceptum diuidit in rectum, & circularem; quare aſſerit in Cęlo eſſe naturam, & internum principium motus: præterea in eo primo libro frequẽter motũ circularem inquit eſſe quinto corpori naturalem, & ab eius natura prodeuntem. In primo quoque contextu tertij libri de Cœlo nominat Cęlum inter corpora naturalia; at naturale eſt id, quod naturam habet; quare ſecundùm Ariſtotelem in Cęlo eſt natura, eaque talis, cui competat definitio naturæ, quam in contextu tertio ſecundi Phyſicæ auſcultationis Ariſtoteles tradidit. Hoc igitur conſtituto modum tantummodo conſiderare oportet, quo in Cęlo natura ineſt; quum enim non eadem prorſus ratione, qua in corporibus inferioribus, ſit in Cęlo natura, multi in eum errorem ducti ſunt, vt dixerint naturam in Cœlo non ineſſe: hoc igitur eſt a nobis in præſentia conſiderandum.

Quomodo ſit in Cœlo natura, & quomodo Cœli motus dicatur naturalis. Cap. XI.

Ota huiuſce rei difficultas tolletur, ſi declarauerimus quomodo proportione quadam, ac ſimilitudine cœleſti corpori illa, quæ de inferiorum natura alibi diximus, accommodentur. Quoniam igitur natura in his inferioribus

rioribus eſt forma, quæ diſtinguitur re à materia, & quatenus eſt forma, eſt principiũ motus actiuũ, & quatenus eſt in materia, eſt principium motus paſſiuum, quia facit in materia propenſionem ad talem motum recipiẽdum, non ad alium; materia verò ſecundum ſe nullum reſpicit determinatum motum, quum æquè ſit apta ad omnes, ſed coarctatur à forma, & fit propenſa ad ſtatutum motum recipiendum, & hac ratione eſt principium motus paſſiuum, non per ſe, ſed per formam, ita vt non duo principia motus paſſiua dicamus, ſed vnũ dum dicimus formam vt in materia, & materiam vt tali forma præditam: ideo hęc eadem principia in cœleſti corpore quærere vanum eſt, vbi neque eſt forma materiam informans, neque materia actuata, ſeu perfecta à forma. Attamẽ quum illa materia iam ſit actu exiſtẽs & ad certam naturam coarctata, ac determinata, non quidem per formam, ſed per ſemetipſam; de hac idem dicere poſſumus, atque etiam debemus, quod de materia inferiorum per formam actuata alibi diximus; ſi enim materia ſecũdum ſe ad nullum ſtatutum motum propenſa eſt, ſed æquè ad omnes, ita vt nullus motus ei violentus dici poſſit; quatenus verò à forma perficitur, & coarctatur, ita propenſionem adipiſcitur ad certum aliquẽ motum, non ad alium, ſiquidem talis propenſio non poteſt niſi ab actu prouenire: ſic materia Cęli, quum ſit iam per ſe determinatæ naturæ, propenſionem habet ad recipiendum ſolum motum in orbem, non aliquem alium, & ita eſt principium motus paſſiuum; quod idem denotamus dicẽdo propriam Cęli formam; hoc eſt quidditatem, eſſe in eo principium motus paſſiuum, prout eſt quidditas materialis, ita vt illa poſſit appellari natura Cœli, qua Cœlum eſt naturaliter mobile in orbem. At principium motus actiuum internum in Cœlo nullum eſt: quum enim in his inferioribus forma ſecundum ſe, & quatenus eſt forma, ſit principium motus actiuum, in Cęlo autem nulla ſit forma re diſtincta a materia, non eſt in Cœlo principium motus actiuum, quod in ipſo inſitum ſit, quia neceſſe eſt re diſtinctam eſſe formã a materia, ſi forma debeat vim habere mouendi: ſolum igitur paſſiuum internum motus principium in Cœlo eſt, ſed quia nullum patiens ducit ſe de poteſtate ad actum, ideoque omni patienti aſſignatum eſt a natura aliquod agens, à quo patiatur, data eſt Cœlo anima motrix tanquam externum principium, quod natura Cęli appellari non poteſt, cum illo tamen ita conueniens, vt tanto motu ſit apta mouere, quanto orbis eſt aptus moueri, quod ſignificauit pulcherrimè Alexander in trigeſimoquarto contex. duodecimi Metaphyſicorum dicens eundem in Cœlo eſſe motum animæ, & naturę, & animam mouere per mediam naturam; quod poſtea declarans inquit naturam in Cęlo eſſe aptitudinem, & propenſionem quandam ad certum motum recipiendum; ab anima verò tribui ipſum tranſeundi actum, ad quem orbes ſunt per naturam propenſi: ſic enim dici in corpore cęleſti inſitam eſſe propenſionem recipiendi quendam ſtatutum motum hæc autem eſt principium motus paſſiuum, & hanc ſolam vocat naturam Cęli, eamq; diſtinguit ab anima tanquam à principio quodam externo, à quo orbis non recipit eſſe: quum ergo diſtinguat in Cœlo animam à natura, & animam dicat eſſe principium actiuum, naturam verò paſſiuum, abſque dubio nullam in Cœlo naturam ponit, niſi quæ ſit principium motus paſſiuum, quoniam anima illa non eſt Cœli natura; quod enim anima animalis mortalis dicatur eiuſdem eſſe natura, id fit quia eſt forma informans materiam, & dans eſſe animali; at anima Cœli, quum non det eſſe Cœlo, illius natura appellari non poteſt: ad ſignificandam autem proportionem magnam, ac perfectam conuenientiam motoris cum moto, & principij actiui cum paſſiuo, dixit Alexander eũdem eſſe in Cęlo motũ animę, & naturę, quia eodem motu natura Cęli facit ipſum aptum moueri, quo anima eſt apta mouere. Hoc idem ex Ariſt. colligitur in ſexto cõtextu ſecundi libri de Cęlo, vbi dicit animam cęleſtẽ mouere Cęlum eo motu, quo ipſum eſt aptum natura moueri; quia ſi aliter moueret, quam ipſum ſit aptum moueri, motus ille eſſet violentus, & anima in mouendo fatigaretur, quia natura Cęli repugnaret, quòd mortalibus animalibus euenit: naturã ergo Cęli vocat Ariſt. quiddam diſtinctũ ab anima motrice, & eam dicit eſſe paſſiuum tantùm principium, à quo habet orbis naturalem propẽſionem vt tanto motu moueatur. Ex his rõnem colligere poſſumus erroris Durandi, qui in ſecundo libro ſententiarum diſtinctione decimaquarta quęſtione ſecunda efficaciter tuetur motum Cęli non eſſe naturalem; id enim, quod eum in errorem duxit, fuit quòd ſolũ reſpexit principium motus actiuum, quaſi natura nunquam ſit principium paſſiuum, ſed ſemper actiuum, quod tamen negatur expreſsè ab Ariſt. in contex. 32. octaui libri phyſicorum: quum igitur principium actiuum motus Cęli ſit anima Cęli, quæ non eſt forma dans eſſe Cœlo, quales ſunt animæ animalium mortaliũ, ipſe conſtãter negauit motum Cęli fieri a natura; & eius ſententia vera eſt de principio actiuo, quia motus ille non habet tale principium actiuum, quòd Cęli poſſit vocari natura. Eſt igitur cęleſti corpori cum his inferioribus, & ſimilitudo aliqua, & diſſimilitudo; ſimilia namq; in eo ſunt quod vtraq; habent principium motus paſſiuum internum, quo propenſa ſunt ad ſtatutos quoſdam motus recipiendos, qui ſoli ſunt eis naturales,

Principiũ motus i Cęlo paſſiuũ.

Non eſt in cœlo principiũ actiuũ internũ.

Conuenientia intelligẽtia cum orbe.

Durandi error.

Similitudo ac diſſimilitudo naturæ cœli cũ natura inferiorum

rales, & hoc in vtriſque eſt materia vt actuata, ſeu forma vt in materia: diſſimilia autem ſunt, quoniam in his inferioribus materia actuatur per formam re diſtinctam ab ipſa, materia vero Cœli per ſemetipſam eſt actu, & per ſe eſt talis determinatæ naturæ: hine alterum diſcrimen oritur, quòd in his forma eſt etiam principium motus actiuum, quum ſit re diſtincta a materia, in Cœlo autem actus ille non poteſt eſſe principium actiuum eiuſdē motus, quum non ſit re a materia diſtinctus; quamobrem indiguit Cœlum externo principio a quo moueretur, ſicuti nauis habet propenſionem, & aptitudinem ad motum nauigationis recipiendum, ſed eget motore externo, à quo moueatur. Motus igitur Cœli eſt verè naturalis, quoniam internum eius principium in Cœlo eſt, idque ſatis eſt vt ille motus dici poſſit naturalis; quoniam Ariſtot. in definitione naturę indiſtinctè accepit principium motus, ſeu actiuum, ſeu paſſiuum. Ratione autem principij actiui motus Cęli non eſt naturalis propriè loquendo, ſed fit a principio ſupernaturali; tamen per quandam ſimilitudinem dici poteſt hac quoque ratione naturalis, quoniam anima Cœli, etſi non eſt Cœli natura, mouet tamen ad modum naturæ; & licèt ſecundùm ſuam ſubſtantiam non ſit res naturalis, eſt tamen principium naturale, quia quatenus eſt mouens, eſt cauſa effectus naturalis, & ita pertinens ad ſcientiam naturalem, quod ſignificauit Ariſtot. in contex. ſeptuageſimotertio dicens cœleſtes motores mouere phyſicè, non eſſe tamen res phyſicas. Poſſumus autem hac de re Auerroem legere in commentario quinto primi libri de Cœlo, vbi omnino negat animam cœleſtem eſſe Cœli naturam, niſi ſecundùm quandam ſimilitudinem, quatenus ita mouet cœleſte corpus, vt forma materialis, quæ verè eſt natura, mouet corpora inferiora; reuera tamen inquit ſolam Cœli materiam, vt per ſe actuatam, eſſe naturam Cœli appellandam, & principium motus paſſiuum tantùm, quemadmodum nos modò declarauimus, qui hac in re Auerrois ſententiam ad vnguem ſecuti ſumus.

Motus ca lo ratione principij a. [margin]

Anima nō eſt naturalis, niſi ſecundùm ſimilitudine. [margin]

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE MOTV IGNIS IN ORBEM.

Proponitur quæſtio, & ſolutio Conciliatoris. Cap. I.

QVum totum elementum ignis, & magna etiam aeris pars à Cœlo in orbem circumuoluatur, vt ait Ariſtot. in primo libro Meteorologicorum, idque fiat perpetuò ſecundùm Ariſtotelem, qui mundum æternum eſſe exiſtimauit, ſitque motus ille igni, & aeri præter naturam, quum fiat ab externo principio; dubium maximum de eo apud omnes ſectatores Ariſtotelis ortum eſt, quomodo motus, qui prçter naturam eſt, poſſit eſſe perpetuus: quandoquidem Ariſtot. in decimoquinto contex. primi libri de Cœlo dixit ea, quæ ſunt præter naturam, citiſſimè interire; vnde ſumitur vulgata illa propoſitio, nullum violentum poteſt eſſe perpetuum, quam etiam apertè pronuntiauit Ariſtot. in contextu decimoſeptimo ſecundi libri. Difficultas hæc non leuis eſt, & interpretibus Ariſtot. magnum negotium faceſſit, quum pugnare inuicem videantur hæ duæ propoſitiones, nullum violentum eſt perpetuum, & ignis perpetuò fertur circa medium: ideo multi ad hanc tollendam difficultatem varia dixerunt. *Sententia cõciliatoris* Conciliator in differentia decimaquarta conſiderans propoſitionem illam, nullum violentum eſt perpetuum, inquit nullam ex ea oriri difficultatem, ſi intelligatur cum hac limitatione, niſi habeat cauſam perpetuantem: per hoc igitur ſoluit dubium de motu ignis in orbem, dicens motum illum & violentum eſſe, & perpetuum, quia cauſam habet ſuæ perpetuitatis, nempè motum Cœli perpetuum ſecundùm Ariſtotelem; at niſi cauſam haberet perpetuantem, vtique motus ille, quum ſit præter naturam, non poſſet eſſe perpetuus.

Impugnatio ſententiæ Conciliatoris. Cap. II.

Primũ argumentum SEd doctiſſimus iſte vir nihil reuera dicit, quod hanc difficultatem tollat, quum rem declaret per ſemetipſam: docet enim Ariſtot. in initio ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum, omnem quæſtionem eſſe quæſtionem cauſæ: quærere enim an res aliqua ſit, eſt quçrere an detur cauſa aliqua illius rei; quçrere autem cur res illa ſit, eſt quçrere quænam ſit illa cauſa: vt quærere an Luna obſcuretur, eſt quçrere an cauſa aliqua detur obſcurationis Lunç; quærere autem cur Luna obſcuretur, eſt quærere quænam ſit illa cauſa: omnis igitur quæſtio eſt quæſtio cauſç, etiam illa, qua quçritur an res ſit, ſiquidem quicquid eſt, cauſam aliquam habet, qua eſt: quando igitur quçrimus an detur aliquod violentum perpetuum, quçrimus an detur aliqua cauſa perpetuitatis violenti, ſi verum eſt id, quod ab Ariſtot. ibi de quçſtionibus traditur; ideò quando Conciliator inquit eſſe tunc violentum perpetuum, quando cauſam habet ſuç perpetuitatis, perinde eſt ac ſi dicat dari tunc violentum perpetuum, quando datur violentum perpetuum; ſeu tunc dari cauſam vt violentum ſit perpetuum, quando datur cauſa vt violentum ſit perpetuum: quare Conciliator ad hanc difficultatem nihil reuera dicit, ſed propoſitionem prædictam limitat per ſemetipſam. *Secũdũ argumentum* Præterea ſi hçc ſolutio admittatur, nullius momenti redditur ratio Ariſtot. in contextu decimoſeptimo ſecundi libri de Cœlo: quando enim rationem adducens cur motus Cœli ſit naturalis, inquit, niſi eſſet naturalis, non poſſet eſſe perpetuus, quia nullum præter naturam eſt ſempiternum; rationem hanc facilè ſoluere poſſemus dicendo motum Cœli eſſe præter naturam, perpetuum tamen, quia cauſam habet æternam ſuæ perpetuitatis. Sed huius viri error tunc clarè inſpicietur, quando rationem cognouerimus cur nequeat violentum perpetuari; nam ſi repugnat violento perpetuitas, nulla eſt cauſa, quæ ipſum perpetuare poſſit.

Multorum communis opinio. Cap. III.

Violentum eſt duplex. ESt communis multorum ſententia, quòd dubium hoc ſoluatur per diſtinctionem violenti: duplex enim eſt violẽtum; vnum, quod eſt contrarium

trarium naturali, & inimicũ naturæ illius rei, cui dicitur violẽtum; alterum verò, quod neq; naturale eſt, neq; contrarium naturæ, ſed medium inter hæc: dicunt igitur propoſitionẽ illam Ariſt. nullum violẽtum eſt perpetuum, veram eſſe de illo violento, quod eſt contrarium naturali, cuiuſmodi eſſe negant motum ignis, & aeris in orbẽ; hunc.n. inquiunt neq; naturalẽ eſſe his elemẽtis, neq; contrarium naturę ipſorum, ſed medium inter naturalẽ, & contrarium naturæ, proinde poſſe eſſe perpetuũ. Hũc motum medium inter naturalẽ, & verè violentum poſuit Auerroes in commentario vigeſimo tertij libri de Cęlo, & in ſecundo Meteorologicorum capite ſecũdo, vbi dicit motu ignis, & aeris circa medium nõ eſſe naturalem, neq; violentum, ſed medio modo ſe habere: hũc ẽt poſuit Thomas in contex. decimo primi libri de Cœlo, dicens motum ignis in orbẽ nec eſſe ſecundùm naturam, nec contra naturam, ſed ſupra naturam. Eiuſdem etiam mentionem facit Simplicius paſſim in libris de Cęlo, vt ibi videre eſt, eius enim verba non refero.

Motus medius inter naturalem & violẽtũ

Argumentatio Zimaræ contra communem ſententiam, & ipſius opinio. Cap. IIII.

ADuerſus hanc communem opinionẽ aliqui inuehuntur. Primùm quidem Zimara in ſuo Theoremate decimonono, vbi omnino negat motum illũ medium inter naturalẽ, & violentum, ipſumque euertere nititur. Obijcit primò authoritatẽ Ariſt. qui nullibi mẽtionem huius medij fecit, neq; alium motũ cognouit, ꝙ naturalẽ, & violentum, ſumendo violẽtum, pro eo, qui eſt contrarius naturali; nã in ſeptimo libro phyſicæ auſcultationis inquit oẽm motum vel ab interno, vel ab externo principio fieri & illum eſſe naturalẽ, hunc aũt violentum, quẽ ẽt diuidit in pulſionem, tractationẽ, vectionem, & vertiginem. In tertio ẽt libro de moribus ab Nicomachum definiẽs Ariſt. violentũ inquit eſſe illud, cuius principium extra eſt, quare oĩs motus factus ab externo principio apud Ariſt. eiuſdem eſt conditionis, & eodẽ modo violentus, proinde ẽt motus ignis circa mediũ eſt huiuſmodi. Pręterea in contex. ſeptuageſimoſexto, & ſeptuageſimoſeptimo primi libri de Cœlo probare volens Ariſt. vnũ tantùm eſſe mundum, inter alia fundamẽta hoc ſtatuit, oĩa, quæ mouentur, aut moueri natura, aut violentia; at ſi tertius ille medius motus daretur, ratio illa Ariſt. facilè ſolui poſſet negando hanc eſſe ſufficientem enumerationem, vt argumentum illud Ariſt. cõſideranti ſatis manifeſtum eſt. Hanc igitur ſententia reiecta propriam ipſe profert, quæ eſt, per ſe nullũ violentum poteſt eſſe perpetuum, per accidẽs tñ poteſt violentum perpertuari; intelligit aũt per ſe illud, quod eſt ex conſilio, & intentione agẽtis, per accidẽs, verò quod ſit præter agentis conſilium: qm̃ igitur (inquit) nulla cauſa ſibi proponit efficiendum effectum violentũ, qui perpetuo duraturus ſit, ideò ꝑ ſe nullum datur violẽtum perpetuum, nam Cęlum quoq; dum mouetur, & ignẽ mouet, non id ſpectat vt ignẽ perpetuo circumferat, quare nõ per ſe effectum illum perpetuum producit; circũuoluitur tñ ignis perpetuò præter conſilium agentis, ideoq; per accidẽs; quia quum oportuerit in ipſo Cœli contactu eſſe elemẽtũ ignis, accidit igni hęc neceſſitas vt ſimul cum Cœlo circunferatur; per ſe igitur nullum violentum eſt perpetuum, per accidens tamen poteſt aliquo violentum perpetuari.

Primũ argumentum

Secũdũ argumentum

Zimaræ opinio.

Impugnatio ſententiæ, & ſolutio argumentorum Zimaræ. Cap. V.

HÆc Zimaræ opinio recipienda nõ eſt. & maximè refellitur ea ipſa rõne, qua motus vr̃ Ariſto. ad dicendũ nullum violentum poſſe eſſe perpetuum; nulla.n. alia rõne magis ductus eſſe vr̃, quam hac, quia violẽtum eſt contrarium naturæ, contraria verò inter ſe pugnant, ſeq; mutuo interimere nituntur; neceſſe eſt igitur vt id, quod eſt contrarium naturę, illam oppugnet, & illa cõtra repugnet, quia quęlibet res nititur ſe conſeruare: & ea pugna non poteſt eſſe perpetua, qm̃ alterum cõtrariorum tandẽ vincere, ac pellere alterum neceſſe eſt: vel.n. ipſa rei natura id, qđ ipſi contrarium eſt, tandẽ repellit; vel ſuccumbit, & à contrario oppugnante opprimitur, atq; interimitur; horum aũt vtrumlibet eueniat, non põt illa violentia perpetuari, quum vel ipſa tollatur ſuperato contrario, vel rei natura interempta deſinat illud eſſe contra naturam, quũ nulla amplius eiuſce rei natura exiſtat; hoc reſpiciens Auerroes in commentario decimoſeptimo ſecundi libri de Cęlo dixit non dari violentum abſq; naturali; quia neceſſe eſt vt id, quod eſt pręter naturã, pręſupponat ipſam naturam; qm̃ igitur non põt aliquid dici contrarium naturæ, niſi exiſtẽte illa natura, fieri nullo modo põt vt aliquid violentum, & contrarium naturæ perpetuetur; ſiquidẽ pugna, vt diximus, non poteſt eſſe perpetua. Si hæc eſt vera ratio cur nullum violentum perpetuari queat, ſententia Zimaræ defendi non poteſt; quum enim apud ipſum non detur motus medius, ſed omnis motus vel ſit ſecundùm naturam, vel contra naturam, motus ignis in orbem, quũ ſecundùm naturam dici nequeat, quia fit ab externo, non ab interno principio, ẽrit ergo contra naturã; itaque vel a natura ignis tandem expelletur, vel ipsã oppugnabit, ac perimet; atqui repelli non poteſt, quum fiat ab agente æterno, & impati-

Nota rõnẽ cur nullum violẽtũ poſſit eſſe perpetuum.

Primũ argumentum contra Zimaram.

bili; ipſe igitur tandem ſuperabit, ac perdet naturam ignis, ſi eſt illi contrarius, fieri enim non poteſt vt ignis ſub illa affectione ſuę naturę cõtraria ſeruari perpetuò poſſit: perempta autem ignis natura motus ille non poteſt amplius dici violentus, & præter naturam igni, immò neque appellari amplius poterit motus ignis nullo exiſtente igni; perpetuus igitur motus ille eſſe non poteſt, ſi eſt contra naturam ignis; quòd ſi inficietur Zimara motũ illum pugnare cum natura ignis, & illi eſſe contrarium, iam fatetur motum medium, quem negauerat; quid. n. eſt motus medius, niſi ille, qui neq; a rei natura prouenit, neq; illi contrarius eſt? vanũ etiam eſt illud, quod Zimara dicit, motum ignis in orbem perpetuari per accidens, quia præter conſilium mouentis; nã vt ei condonemus motum illum eſſe præter agentis conſilium, non ob id poſſibilis redditur eius perpetuatio, ſi eſt cõtrarius naturę ignis; nam ratio nunc a nobis adducta demonſtrat neceſſarium eſſe ut uel natura ignis ſuccumbat, ac pereat, uel motum illum repellat tanquam ſibi contrarium: nullius igitur momenti eſt conſilium agentis, quia ſiue ex eius cõnſilio, ſiue præter eius conſilium circumferatur ignis, non poteſt perpetuò circunduci, ſi motus ille eſt ipſius naturæ contrarius.

Secũdũ argumentum (margin, beside "eſt illud, quod Zimara dicit")

Tertiũ argumentum Patet etiam opinionem hanc Zimarę euertere argumẽtum Ariſt. in contex. 15. primi libri de Cęlo, & in 17. ſecundi, quando dicit; motus Cęli eſt naturalis, quia nullum præter naturã eſt ſempiternum: ſolui enim poſſet argumentum hoc dicendo motum Cęli eſſe pręter naturam, æternum tamen, quia perpetuatur per accidẽs

Quartũ argumentum & præter conſilium mouentis. Sẽd reuera nullo pacto admittendum eſt id, quod Zimara dicit, circunductionem ignis fieri præter conſilium mouẽtis, niſi etiam dicamus cœleſtia corpora regere per accidens hæc inferiora, & hoc regimen eſſe præter illornm conſilium: hoc tamen minimè dicendum eſt, quia (ut Auerroes ait in commentario. 17. ſecundi libri de Cœlo) gubernare inferiorem mundum eſt finis cœleſtium corporum, ſaltẽ ſecundarius, quod idem etiam ex Ariſtotele ſumitur in ſecundo capite primi libri Meteorologicorũ, & quiſquis hoc neget negat neceſſarium rerum ordinẽ, & connexum in uniuerſo: quum igitur neceſſarium omnino ſit his inferioribus gubernari a ſuperioribus, a quibus & producũtur & conſeruantur, neceſſe eſt ut ex naturæ conſilio, non præter conſilium, inferiora corpora à ſuperioribus moueantur, atq; regantur; peculiariter autem de duobus elementis igni & aere ibidem in capite quarto ab Ariſtot. hoc declaratur, dum dicit elementa calida a mòtu Cœli habere calorem, & ita cõſeruari; niſi enim circumferretur ignis à Coelo, non poſſet eius natura ſeruari; itaq; ſi motus ille in orbem cõſeruat naturam ignis, ut mox declarabimus; Cœleſtium autem corporum finis eſt regere, & cõſeruare hęc inferiora; neceſſe eſt ex eorum cõſilio fieri ut ignis perpetuo circa medium feratur, quare non eſt per accidens, ut Zimara dicit. Ad argumenta Zimarę facile eſt reſpondere: dico enim Ariſtotelem in ſeptimo phyſicorum lata ſignificatione ſumere motum violentum pro omni motu, qui fiat ab externo principio ideo ibi nomine violenti non ſolùm illæ intelligitur, qui eſt contrarius naturæ moti, & cum eius repugnantia, ſed etiam ille, qui fit neque repugnante, neque vim conferente mobili, qualis eſt in igne motus in orbem: quapropter concedam illum reduci ad tractationem, vel ad vertiginem. Sic etiam in tertio libro de moribus ſumitur latè violentum pro omni habente principium extra, quamobrem ea definitione comprehenditur non ſolùm motus contrarius naturæ, ſed etiam ille, qui inter naturalem & naturę contrarium medius eſt. Idcirco non eſt ignorandum quod propriè loquendo latius patet violẽtum, quam contra naturam: nam violentum vocatur id omne, quod fit ab externo principio abſque vlla ope naturæ recipientis; at contra naturam dicitur illud ſolum, quod eſt inimicũ naturæ, proinde eſt cum repugnantia patientis; in vſu tamen eſt poſitum, vt ſumatur violentum pro eo, quod eſt contrarium naturę, & hęc duo idem ſignificent. Argumentũ quoq; ſumptum ex contex. 76. 77. primi libri de Cœlo leue eſt, quoniam Ariſt. in toto libro illo de ſolis ſimplicibus motibus loquitur, quare ex his ſolis argumentum ſumit ad mundi vnitatẽ probandam; ſimplex autem motus non poteſt eſſe medius inter naturalem, & contrarium naturæ, ſed neceſſariò vel naturalis eſt, vel naturæ cõtrarius, vt in eorum librorum interpretatione demonſtrauimus; motus autẽ ignis circa mediũ non eſt ſimplex, ſed miſtus, vt Auerroes ait, & ut cõſiderantibus manifeſtum eſt; quum enim non fiat abſq; cõfuſione, ac perturbatione partium non ſeruatur in his perpetua æquidiſtantia a a centro mundi: rectè igitur Ariſtoteles omnia quæ mouentur, nempè ſimplici motu, aut moueri natura, aut contra naturam. Vana igitur eſſe argumenta Zimaræ manifeſtum eſt.

Ad primũ argumentũ Zimaræ. (margin, beside "Ad argumenta")

Violentum eſt cõmune, quàm contra naturã (margin, beside "Idcirco non eſt ignorandum")

Ad ſecũdũ Motus ſimplex nõ põt eſſe medius inter naturalem, & cõtrarium naturæ. (margin, beside "Argumentũ quoq; ſumptum")

Aliorum argumentatio contra eandem communem ſententiam, & ipſorum opinio. Cap. VI.

ALij uero hanc eandem communẽ ſententiam alia rõne oppugnare nitũtur: nã motum quidem illum mediu, quẽ negauit Zimara, ipſi concedunt; tñ dicunt illam Ariſtot. propoſitionem, nullum uiolentum eſt perpetuum, de hoc quoque ueram eſſe; non ſolùm de illo, qui eſt contrarius naturæ, ita ut uniuersè uera ſit de omni motu, qui non ſit ſecundùm naturam: ſiue enim ſit

contrarius naturæ,ſiue medius inter naturalẽ, & contrarium naturali, non poteſt eſſe perpetuus;cum hoc tamen diſcrimine, quòd de illo, qui eſt contrarius naturali,abſolutè,& abſque vlla diſtinctione dicendum eſt ipſum nõ poſſe perpetuari: ratio namque iam a nobis adducta hoc demonſtrat.qm̃ perſeuerantibus in pugna duobus contrarijs neceſſe eſt vt tandẽ alterum deficiat,atque ſuccumbat:de motu autem medio, qui non eſt contrarius naturalis, qualis eſt motus ignis in orbem, dicunt non abſolutè veram eſſe propoſitionẽ, ſed cum quadam diſtinctione: poteſt.n.cõſiderari duobus modis;vno modo vt relatus ad ignem, in quo ineſt, qm̃.n. eſt pręter naturam ipſius ignis; hac rõne notat quandam extraneitatem à ſtatu naturali, neq; eſt aptus perpetuari, quia nihil tale eſt perpetuum; altero modo conſiderari põt vt relatus ad cauſam,à qua producitur;quum.n.producatur à Cœlo,& ſit ipſemet Cęli motus, qui cum elementis per contactum cõicatur,hac ratione põt eſſe perpetuus; qm̃.n.naturæ ignis non eſt contrarius,neq; illi repugnat,neceſſe eſt,ſi Cęlum ſemper mouetur,vt ipſe quoq; ignis ſemper moueatur; ſiquidem fieri non põt quin Cęlum tangens ignem circunferat ipſum perpetuò,ſi ipſum quoq; perpetuò circunfertur. *Argumentum illorũ.* Cõprobant hi hanc ſuam opinionẽ conſiderando ea,quæ dicuntur ab Ariſt.in contex.17. ſecundi libri de Cęlo, vbi dr̃ motum Cęli eſſe ſecundùm naturam,quia eſt ſempiternus,nullum.n. quod ſit pręter naturam, eſt ſempiternũ:ſumit aũt ibi Ariſt.pręter naturam latè,prout cõplectitur ẽt illud, quod non eſt cõtrarium naturę; quia ratio, quam ſtatim ad hoc probãdum ſubiungit,nõ minus de hoc probat, q̃ de illo, qđ eſt contrarium naturæ; nam affert Ariſt.hanc rõnem,quia id qđ eſt pręter naturã, eſt poſterius naturali, hæc aũt eſt cõis conditio vtriuſque violenti,quia naturale eſt prius oi accidentali, tam eo, quod eſt contrarium, q̃ eo, quod non eſt contrarium:quemadmodum enim dicere non poſſumus aliquid eſſe cõtra naturam ignis,niſi pręſuppoſita ignis natura;ita nec ſupra naturam, nec vllo modo præter naturam, niſi eam ipſam naturam præſupponamus.

Dictæ ſententiæ confutatio. Cap. VII.

HAnc ſententiam ego ab Ariſtot. alienã eſſe puto, veram autem communem multorum opinionem, a qua iſti receſſerũt. *Primum argumentũ.* Primùm quidem videntur incidere in ſententiam Conciliatoris, quam ipſimet conſutauerant:nam dicere nullum productum ab externo principio eſſe perpetuum ſecundùm ſe, poſſe tamen à ſua cauſa perpetuari, eſt dicere nullum violentum eſſe perpetuum, niſi cauſam aliquam habeat ſuæ perpetuitatis,quæ Conciliatoris opinio fuit. Præterea quando dicunt *Secundũ argumentum* motum ignis in orbem eſſe per ſe corruptibilem,quęrendum ab eis eſt qua potentia dicant ipſum eſſe aptum deficere, an naturali potentia, an logica: ſi dicant naturali, neceſſe eſt vt aliquando deſinat motus ille, quoniam potentia naturalis non poteſt eſſe fruſtra, ſed neceſſarium omnino eſt eam aliquando duci ad actum;non poteſt igitur ab vlla externa cauſa perpetuari, ſicuti non poteſt Cœlum facere vt hic equus ſeruetur æternus, ſi naturalem habet potentiam ad interitum:ſi verò dicant potentia logica,vt dicere videntr,ab hac non poteſt ille motus nominari corruptibilis, quoniam à potentia logica non ſumitur alicuius rei nominatio, ſed ab actu;homo enim quatenus eſt animal, habet potentiam logicam vt ſit aſinus,dicimus enim homini quatenus animali non repugnare eſſe aſino, non tamen ob id licet hominem appellare aſinum, ſed vocatur homo, quia eſt actu homo: ſic itaque nec motum ignis in orbem poſſumus ex potentia logica vocare corruptibilem,ſed ab actu eſt vocandus æternus,quum reipſa æternus ſit; Ariſtot.igitur non rectè loqueretur dicens omne violentum eſſe corruptibile,ſi daretur aliquod violentum æternum:ipſa quoque Ariſtot.verba indicant ipſum non potentiam logicam reſpicere,ſed actum, quum dicat [videntur quæ ſunt præter naturam,citiſſime interire] nam verbum, φαίνεται, ſignificat apparere, & eſſe euidens quòd id, quod eſt præter naturam, cito interit;itaque denotat in omni violento neceſſarium eſſe vt naturalis potentia intereundi ducatur aliquando ad actum. Efficaciſſimum quoque argumentum contra hanc ſententiam ſumitur ex ijs ipſis Ariſtot. verbis in contextu decimoſeptimo ſecundi libri de Cœlo, è quibus eiſdem hi quoque argumentum ſumpſerunt: *Tertiũ argumentũ.* quum enim Ariſtot. ibi quoque dicat nullum pręter naturam eſſe perpetuum, non poteſt intelligere aliud præter naturam, quam id ſolum, quod eſt contrarium naturali; quod oſtendo tum ex ipſo Cęlo, de quo ibi Ariſtot. loquitur, tum ex eius motu, quem ſolum ibi conſiderat, tum demum ex argumento, quod ad eius ſententiæ comprobationem adducit:primùm quidem ſi Cœlum ipſum conſideremus, non poteſt eius motus dici ſupra naturam;quum enim aliud Cęlo ſuperius corpus, a quo motus ille cum Cœlo communicetur, non cognoſcamus, non poteſt ille motus niſi contra naturam eſſe, ſi non eſt ſecundùm naturam: ſi verò motum Cœli ſpectemus, de quo ſolo ibi ſermo eſt, is non eſt niſi ſimplex, ergo niſi ſit naturalis, neceſſe eſt vt ſit contrarius naturæ; quia motus ſimplex non poteſt medio modo ſe habere, ſed neceſſa-

riò vel naturalis eſt, vel contrarius naturali: ratio quoque ab Ariſtotele ibi adducta declarat ipſum non de alio præter naturam motu ibi loqui, quam de illo, qui eſt contrarius naturæ, inquit enim id, quod eſt præter naturã, eſſe poſterius naturali, & eſſe quendam exitũ, ſeu remotionem a ſtatu naturali; atqui res è ſuo naturali ſtatu non remouetur, niſi per pugnam, nec pugna eſt ſine contrarietate; loquitur ergo de illo motu, qui eſt contrarius naturę: quod autem ratio illa Ariſtotelis aptari non poſſit motui ignis in orbis, vt iſti imaginantur mox luce clarius oſtendemus, & totam rei veritatem patefaciemus; is enim reuera neq; poſterior motu ignis naturali dici poteſt, neque remotio ignis è propria natura: horum igitur opinio recipienda non eſt: attamen communius quoque ſententia, in quam iſti inueſti ſunt, non vacat omnino reprehenſione, vt mox veritate cognita manifeſtum fiet.

Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. VIII.

VT huiuſce rei veritatis plenè intelligatur, ſciẽdum eſt ex Ariſt. in quarto phyſicorum & in quarto de Cęlo ſublunaria corpora eſſe in loco, et locum requirere ob eorum imperfectionem; propria enim, quam habent, interna perfectio ad eorum cõſeruationẽ non ſufficit, ſed egent conſeruante externo, proinde eſt eis neceſſarius locus; ad hunc igitur ſingula mouetur ſuapte natura, quia cupiunt cõſeruari; terra, ſi in ſupero loco ſit, deorſum fertur, & centrum petit; ignis in hac infera parte genitus fertur propria vi ad concauum orbis lunæ, quia non hic, ſed ibi cõſeruatur: ideò Ariſt. in contex 22. & 23. quarti libri de Cœlo inquit grauia, & leuia ferri ad proprium locum tanquã ad perfectionem, & formam; locum enim iure formam vocat, quia inſtar formæ eſt, quum ſuppleat id quod forma interna præſtare non poteſt; hæc enim dat rei eſſe, & ipſam conſtituit, ſed ipſa per ſe nõ poteſt eam diu conſeruare; locus autem tanquam altera forma externa, per vim, quam habet conſeruatricem locati, conſeruat rem in ſua naturali cõſtitutione: hinc colligimus locum eſſe quiddam natura prius locato, & eius eam, vt aſſerit clarè Ariſtot. in quarto phyſicorum, quum ſit tanquam cauſa motus ad locũ, & ipſius locati conſeruatrix: ſed conſiderandum eſt quęnam ſit hæc vis conſeruatrix, quam ineſſe loco dicimus; tria quidem inferiora elemẽta ſi ſpectemus, dicere poſſumus vim hãc in ſimbola qualitate cõſiſtere, ut Ariſt. in dicto loco quarti libri de Cęlo ſignificare videtur: at de igne ſecus ſeſe res habet, non enim poſſumus ad ſymbolã qualitatem confugere, quũ nulla adſit ſymbola qualitas, quæ cęleſti corpori communis cum inferioribus dici poſſit: eſt autem Ariſtotelis ſententia, Cęlum in hęc inferiora nõ agere, niſi lumine, & motu; quare ſi agẽdo in ignẽ cõſeruat ipſum, neceſſe eſt vt vel lumine agat, vel motu, vel ambobus ſimul: atqui lumine nõ poteſt, quia radij ſtellarum non videntur operari, niſi in hac inferiore mundi parte, in terra, & in acqua, & hac infima aeris regione, propterea quod non agunt, niſi percutiẽtes, & fracti, & repercuſſi & quodammodo duplicati; recta enim progrediẽtes vel nullam, vel inſenſilem vim agendi habent, patet enim mediam aeris regionem ex tranſitu radiorum ſolis non calefieri, ſed manere valdè frigidam, quia radij a terra repercuſſi illuc non perueniunt: eadẽ igitur ratione in elemento ignis nil agunt radij, quod ignem omnium corporũ calidiſſimum conſeruare poſſe videatur; ſolus itaque motus relinquitur, quo ignem a Cęlo conſeruari dicamus: eaque eſt ſententia Ariſtotelis clara in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi dicit elementa calida eſſe calida a motu Cœli, & ab eodem conſeruari in ſuo naturali calore, motus .n. rapidiſſimus vim habet diſſipãdi, attenuandi, & rarefaciendi, proindc, & calfaciendi; motus .n. per attenuationẽ, & attritionem partium gignit calorem, vt Ariſt. ait in contex tu 42. ſecundi libri de Cœlo: idque ab Auerroe ibi optimè declaratur, qui etiam dicit motum eſſe perfectionẽ cœlidi, quę propoſitio male intellecta plures turbauit: ſed omnia dubia ſoluimus dicẽdo eam eſſe ſumendam non in ſenſu formali, ſed in cauſali, motus .n. dat perfectionẽ calido quatenus eſt calidũ, quia calorẽ conſeruat, qui ſine motu non ſeruaretur; radix enim formalis omnis caloris in hoc mũdo inferiore eſt elementum ignis, qui omnium calidiſſimus eſt, & ſub igne aer poſitus eſt mediocriter calidus; cętera vero omnia per horũ participationem ſunt calida; hęc autem elementa non conſeruarentur calida, niſi per actionem cęleſtem; ignis .n. (vt inquit ibi Auerroes) niſi moueatur, extinguitur, ac perit: in Epitome quoq; Metaphyſica tractatu quarto capite 13. inquit Auerroes elementa producta eſſe ex neceſſitate a magno motu, quia propriũ eſt motus facere calorem, & hunc inſequitur leuitas, quæ eſt ignis natura; priuationem autem cęleſtis motus inſequitur frigus, & grauitas. Ignis igitur elementorum calidiſsimus a Cęlo in ſuo naturali ſtatu cõſeruatur per motum in orbẽ, qui cum ipſo igne ſemper, & abſque vlla intermiſſione a Cęlo communicatur: vnde colligimus motum illum ignis non ſimplicem eſſe, ſed mixtum, vt antea dicebamus; nam ſi eſſet verè ſimplex, & nullu paruũ aſcenſum vel deſcenſum haberet, nulla earũ attritio fieret, proinde neq; calor: quum igitur attritio ibi, & calor fiat, mixtum eſſe motum neceſſe eſt. Colligimus

Locus datus eſt corporibus ob eorũ imperfectionem.

Cur ſub cœlo conſeruetur ignis.

Motus eſt perfectio calidi.

Motus ignis in orbem nõ eſt ſimplex.

gimus præterea rationē cur motus ille ſit medius inter motū ignis naturalē, & motum contrarium naturali: etenim non eſt naturalis, ſumendo naturalē pro eo, qui fit ab interno principio; non eſt ēt ita prçter naturā, vt naturam oppugnet, ac lædat, quū potius eā foueat, atq; conſeruet; ſed eſt modo aliquo ſimilis vtrique: quatenus.n. nō ab interno principio fit, ſed ab externo, eatenus ſimilis eſt motui violento, ea tñ eſt violētia ad conſeruādum illata, non ad interimēdū, ſicuti quādo pater vim infert filio, vt erudiatur, & addiſcat: quatenus verò eſt cōſeruatiuus naturæ ignis, quæ ſine ipſo nō conſeruaretur, ea ratione videtur potius appellandus ſecundū naturam quam præter naturam nam externum quidē eſt eius principium, ſed tale; quod ad conſeruandum ignem efficit illud, quod ipſa ignis natura ſibi præſtare potis non eſt; quoniam illi formæ nulla alia vis data eſt a natura, niſi mouendi a medio; ſimplex.n. natura vnum tātum motū efficere apta eſt, nō plures: ob id motus ignis in orbē a quibuſdam vocatur potius ſupra naturā, quam ſecundum naturam, vel præter naturam; eſt.n. quoddam excedens naturam ignis, amicum tamen, atq; conſeruans. Ab hac autem noſtra ſentētia nō videntur alienum fuiſſe illi priſci philoſophi, qui dixere motum elementorum naturalem eſſe illum, qui in orbem fit; viderunt.n. hoc motu elementa ſuperiora conſeruari, & particulas ignis apud nos genitas ideò aſcendere, vt cum toto ignis elemento circunductæ conſeruentur: ex hoc enim iudicarunt magis eſſe præcipuum in elementis motum in orbem, quàm motum rectum, quum viderent eum elementis competere iam integram ſuam naturam, & perfectionem obtinentibus, rectum verò in illis non dari, niſi vt conſtitutis in ſtatu imperfectionis, & exiſtentibus extra ſua loca naturalia; ideo enim dixerunt naturaliorem eſſe igni motum in orbem, quàm motum rectum, propterea quod quādo ignis ad locum ſuum peruenit, totamq; ſuam perfectionem adeptus eſt deſinit rectà moueri, & ſolo in orbē motu cietur abſque vlla intermiſſione. Ariſt. verò rem hanc diligentius conſideraſſe uidetur: nā conſtituta definitione naturæ, quam in initio ſecundi phyſicorum legimus, non potuit alium motum appellare elementis naturalem, quam illū, qui ab interno principio prouenit, qui eſt ſolus motus rectus; nec ob id negauit motum quoq; in orbem eſſe elementis alio modo naturalem, quatenus eſt cōſeruatiuus naturç, ſed ſignificare uiſus eſt huc rectius uocari ſupra naturā, quā ſecundū naturā, uel prçter naturam, ut colligimus ex quarto capite primi Meteorologicorum, ubi dicit elementa calida cōſeruari a motu circulari, quo participant: in quarto ēt libro de Cœlo dicens elementa moueri ad locum ſuum tanquam ad formam, hoc idem ſignificauit; mouetur enim ſingulum elemētum ad elementum continens, a quo per ſymbolam qualitatem conſeruatur; ignis verò fertur ad orbem lunæ, & ad concauum Cœli, tanquàm ad ſymbolam qualitatē, quam Cçlum habet non quidem vt formam, ſed vt virtutem. eſt.n. virtute calidum, quatenus vim habet efficiendi in elementis calorem per motum; illùc igitur fertur ignis tanquam ad cōſeruans; quia conſeruare calorem eſt ipſam ignis naturam cōſeruare.

Priſcorum ſententia de motu elementorum naturali.

Quo modo circularis ſit elementis naturalis.

Collectio errorum omnium aliorum, Cap. IX.

HÆc igitur eſt illius motus cōditio, quo ignis a Cçlo circūuoluitur, non plenè (vt videtur) ab alijs declarata: nam ſi aliorū ſententias benè perpendamus, oēs in aliquo defeciſſe videntur. Primum quidē deceptus eſt Conciliator non diſtinguēs motum hunc a cæteris, quos appellare ſolemus violentos, & contrarios naturæ. In eundē errorem incidit ēt Zimara negans motum hunc medium inter naturalē, & contrarium naturali, & putās oēs motus, qui non ſint naturales, eiuſdem eſſe conditionis, & eadem ratione dici violentos; quū ex huius motus conditionibus pateat eum neq; eſſe naturalem, neq; contrarium naturæ, ſed medium, & aliqua ex parte ſimilem vtriq; quo fit vt non contineatur ſub illa Ariſt. propoſitione. nullum violētum perpetuum, quū hic poſſit eſſe perpetuus, quippe qui non eſt cōtrarius naturæ ignis, neq; illam oppugnat. Errarunt etiam illi poſteriores, qui motum hūc medium concedentes dixere veram de hoc quoq; eſſe illam Ariſt. propoſitionem, quatenus ipſe ſecundùm ſe denotat quandam extraneitatem, rōne cuius ei non conuenit perpetuitas; hi nāq; ignoraſſe videntur quomodo hic motus ſit dicēdus medius, & id ſolum ſpectantes, quòd huius motus principium extra eſt, dixerunt eum igni, & aeri extraneum, & accidētalem eſſe; & hac ratione corruptibilem: quaſi verò omne externum ſit accidentale rei, cui externum dicitur; quod quidem eſt manifeſtè falſum: duæ namque ſunt cauſæ externæ, efficiens, & finis quæ tamen ad rem, cuius ſunt cauſç, habent eſſentialem reſpectum, & de illa per ſe prædicantur iuxta quartum modū dicendi per ſe. Quum igitur hic motus ſit inſtrumentum quoddam cauſæ ſuperioris ad hæc elementa conſeruanda, & hac ratione ſit cauſa effectrix conſeruans inſtrumentaria, non eſt motus extraneus, ideſt accidentalis, ſed potius neceſſarius: proinde ceſſat ratio, qua dici poſſit per ſe corruptibilis. Errarunt etiā iſti abutendo argumento Ariſt. in contex. 17. ſecundi libri de Cœlo, quod ſi benè intelligatur, nullum habet locum in motu ignis in orbem: nam reddens ibi rationem Ariſtot. cur id, quod eſt præter naturam

Error Conciliatoris.

Error Zimaræ.

Error aliorum poſteriorum.

non

non poſſit eſſe perpetuum, dixit, quia eſt poſterius illo quod eſt ſecundùm naturam, & eſt egreſſio, & receſſus à ſtatu naturali; at motus ignis in orbem nõ eſt huiuſmodi, non eſt enim poſterior motu ignis naturali, immo neq; igne ipſo; quatenus enim eſt cauſa conſeruans naturam ignis, apta etiam ignẽ generare, ſi ibi ignis non eſſet, eatenus eſt prior: ſi verò conferatur cum motu ignis a medio, abſque dubio eſt illo prior tanquam cauſa finalis; nam ignis ideò ſuperum locũ petit, vt ibi cum toto elemento circumuoluatur, & ita a loco conſeruetur, quum ipſe proprijs viribus ſe cõſeruare nequeat: propterea id, quod dici ſolet, elementa ad ſua loca moueri, vt in illis quieſcant, & ita quietem eſſe finem motus eorum naturalis, ſano modo eſt intelligendum; eſt enim abſolutè verum de terra, cuius conſeruatio conſiſtit in priuationem motus cœleſtis, qui ad locum infimum nõ peruenit, ideò ad eum locũ fertur terra, vt ibi omnino quieſcat; idq; protulit clarè Ariſt. primo Meteorologicorum capite quarto dicens elementa frigida conſeruari per immobilitatem, hoc eſt per quietẽ in loco ſuo, & remotionem à motu cœleſti: de igne autem, & de aere non eſt abſolutè intelligendũ, ſed potius ſecundùm quid; nam poſt motum à medio quieſcit ignis reſpectu illius motus, quia deſinit aſcendere, & in ſuo loco manet: abſolutè tamẽ non quieſcit, quia mouetur in orbem vt conſeruetur, & niſi moueatur, extinguitur. Patet igitur huic motui non competere priorem conditionem motus præter naturam, quam ibi Ariſtoteles adduxit, non eſt enim poſterior motu ignis naturali: ſed multo minus ei competit altera, tantum enim abeſt vt motus ille ſit receſſio ignis à ſua natura, & ipſi lęſionem aliquam inferat, vt potius naturam ignis foueat, atque conſeruet, quæ ſine ipſo periret. Manifeſtiſſimum ergo eſt Ariſtotelem eo in loco ſumere pręter naturam pro eo tantùm, quod eſt inimicum, & contrarium naturæ; hoc enim diſtrahit rem a ſua naturali conſtitutione, & ad interitum ducit, quia pugnat cum natura rei; ob id negat Ariſtoteles hoc poſſe eſſe ſempiternum, & ita locum illum interpretatur Auerroes: ſic etiam in contex. decimoquinto primi libri de Cœlo Ariſtoteles non de alio violento motu loquitur, quam de illo, qui eſt contrarius naturę; ſolos enim ibi cõderat ſimplices motus qui non poſſunt eſſe niſi naturales, vel contrarij naturę, ſicut antea diximus; motum igitur medium inter naturalem, & contrarium naturali Ariſtoteles in ea parte non cõſiderat, quia hic non poteſt eſſe niſi miſtus, de quo ibi non eſt ſermo huiuſmodi autem eſt motus ignis in orbem, quare de hoc Ariſtoteles nunquam loquitur, quando in libris de Cœlo dicit motum præter naturam non poſſe eſſe perpetuum. Communis quoque ſententia, in quam illi inuecti ſunt, & quam nos veriorem eſſe diximus, non penitus errore vocat; nam in eo quidem veriſſima eſt, quòd ponit motum medium inter naturalem, & contrarium naturali & talem eſſe aſſerit motum ignis circa medium, & ad hũc non extendi propoſitionẽ illam Ariſt. nullum violentum eſt perpetuum, eſt de ſolo motu cõtrario naturæ fuiſſe ab Ariſt. pronuntiatum: in hoc tamen hi quoque defeciſſe videntur, quòd ſine vlla motus medij diſtinctione, & abſq; cognitione propriarũ huius motus conditionum eam ſententiam protulerunt; nam abſolutè dicentes propoſitionem Ariſt. in motu medio locum nõ habere, ſic putarunt ſublatam eſſe hac in re omnem difficultatem; quamobrem quo pacto motus ignis in orbem ſit medius, non videtur intellexiſſe. Nos autem dicimus medium inter extrema duplex eſſe; vnum per participationẽ extremorum, quale eſt tepidum inter calidum, & frigidum; alterum per negationẽ extremorum, cuiuſmodi eſt lapis inter cęcum, & videns, de quo vtroq; genere medij ſi indiſtinctè pronuntient ipſum poſſe eſſe perpetuum, falluntur. quia motus medius per participationẽ extremorũ non põt eſſe perpetuus: ſiquid n. ita ſi violentum, & pręter naturã, vt non ſit extremè contrarium naturali, ſed mediocriter, tanquam medium per extremorum participationẽ, hoc aliquam habet contrarietatem cum natura; proinde neceſſe eſt vt pugna fiat naturę cum illo, & tandẽ alterũ ſuccumbat, & pereat; nam ſummè calidum lęditur nõ ſolũ a frigido, ſed ẽt a tepido, & ab hoc diſtrahitur è ſua natura: ideò in hoc quoq; locum habet ratio Ariſt. prædicta, quoniã neceſſarium eſt ut pugna fiat non ſolùm extremi cum extremo, ſed ẽt cum medio: idcirco illa propoſitio, nullũ violentum eſt perpetuum, vera eſt de omni violẽto, quod ſit cõtrarium naturę ſiue extremè ſiue mediocriter, quia vtrumq; naturã oppugnat. De medio aũt per negationem extremorum propoſitio Ariſt. vera nõ eſt, nec de eo prolata fuit, quoniam argumentum Ariſto. de hoc nullam habet efficacitatem, talis autem eſt motus ignis in orbem, non enim conſtat ex aſcenſu, & deſcẽſu, ſed eſt ſolummodo circa mediũ; propriè namq; aſcenſus dicitur, quãdo ignis a loco alieno ad locum proprium tranſit, isq; eſt ipſi motus naturalis; ſic diſcenſus propriè dicit. quãdo ignis tranſit a loco proprio ad alienum, & hic eſt ita violentus, vt ſic contrarius naturę ignis, & eam lędat, extremè quidem contrarius, ſi deſcendat ad locum terræ, mediocriter vero ſi ad locum aeris; ſed neq; in loco terrę, neq; in loco aeris poteſt ignis diu conſeruari, quia in vtrolibet detinetur violenter, & cum lęſione naturę; nam ẽt locus aeris eſt igni præter naturam, licèt mediocriter, cõſtat. n. quodãmodo ex conditionibus loci naturalis, & loci extremè cõtrarij, quũ ſit extra proprium locũ ignis, ſed nõ ſit

Quo quies ſit cauſa ſinalis motus.

Error opinionis communis.

Medium inter extrema eſt duplex.

ab eo

Ignis ĩ ſua ſphæra non ꝓprie dicitur aſcendere vel deſcendere.

ab eo valde remotus. In ſphæra autem propria quum circunfertur ignis, licèt is non ſit motus in orbem ſimplex, qualis eſt motus Cœli, ſed cum agitatione ac perturbatione partium. non eſt tamen cũ mutatione loci naturalis, ſed cenſendus eſt ſolummodo circa medium, non ad medium, neque a medio: quamuis enim fiat ibi aliquis aſcenſus, ac deſcenſus partium ratione diſtantiæ à centro, nullus tamen fit aſcenſus, vel deſcẽſus ratione qualitatis & virtutis, quia totus ignis in ſuo loco manens circa medium voluitur; niſi fortaſſe aliqua eius particula aeri propinqua ad locum aeris demittatur, quod q. dem fit per accidens, nam ſcopus illius agentis cœleſtis in hoc inferioris mundi regimine eſt elementum ignis conſeruare per motum, non aliquam eius partem interimere. Hic aũt motus, licèt medius inter naturalẽ, & contrarium naturæ dicatur per negationem extremorum, eſt tamen cum ſimilitudine vtriuſque extremi; ſimilis enim eſt naturali quatenus naturã conſeruat, non lædit; ſimilis etiam eſt motui contrario naturæ, quatenus non ab interno principio fit, ſed ab externo, ideò tum naturalis, tum violentus appellari poteſt; hic ergo poteſt eſſe perpetuus, nec de eo profertur propoſitio Ariſt. quia hic non eſt ſimilis motui contra naturam in natura oppugnanda, ſed potius motui naturali in ea conſeruanda: hoc igitur multi non intelligentes, nullaque diſtinctione in hac re vtentes, non penitus huiuſce rei veritatem aſſequuti eſſe videntur.

Q̃ōmotus circularis ſit ignis & naturalis, & violentus.

Error multorum in declarando motu planetarum diurno, & totius veritatis concluſio. Cap. X.

EX hoc, quem conſiderauimus, errore in alium ſimilẽ illi met inciderint, de quo pauca in præſentia dicere neque inutile, neque a propoſita nobis cõtẽplatione alienum erit; quæri enim ſolet qualiſnam ſit motus ille, quo errantes ſphæræ dicũtur à primo mobili circunduci: quum enim planetæ duobus ſimul motibus ferantur, vno ab occaſu ad ortũ, alij tardius, alij velocius, qui dicitur ſingulorum proprius, ac naturalis motus; altero autem huic contrario, quem aſtrologi diurnum appellant, quoniam ſingulus planeta ſemel in die naturali, hoc eſt tempore horarum 24. totum circuitum peragit; hũc etiam uocant motus raptus, quia inferiores ſphæræ a ſuprema, quæ primum mobile dicitur, rapiuntur ab ortu ad occaſum, & iterum ducuntur ad ortum; de hoc diurno motu, qui planetis uiolentus eſſe uidetur, & cõtrarius proprio eorum motui naturali, dubitant multi ſicut etiam de motu ignis in orbem dubitarunt, q̃uo poſſit eſſe perpetuus, ſi nullum uiolentum, ut Ariſt. dixit, poteſt eſſe ſempiternũ. Reſpondent de hoc

Dubiũ de motu planetarũ diurno.

Solutio aliorum.

idem dicendum eſſe, quod de motu ignis in orbem. nam hic quoque eſt medius inter naturalem, & uiolentum, quare eadem ratione poteſt eſſe perpetuus. Sed hi decipiuntur, quia magnũ eſt horum motuum diſcrimen, quod ipſi non cognouerunt: omnia namque cęleſtia corpora tantæ ſunt perfectionis, ut ſuapte natura ſeruentur ęterna apud Ariſt. abſque ulla ope conſeruantis externi; ideo non ſunt in loco, quemadmodum in quarto libro Phyſicę auſcultationis Ariſt. docet, propterea quòd locus propriè ſumptus corporibus im ꝑfectis datus eſt ad eorum conſeruationẽ, idcirco ſiquid in eis ab agente ſuperiore imprimitur, id iure uocatur ſupra naturã, qualis eſt in igne, & in aere motus in orbẽ, de quo hactenus loquuti ſumus, quum nullum huius motionis principium in his elementis inſitum ſit. At motus planetarum diurnus nõ eſt huiuſinodi, ſed eſt uerè naturalis, & ab interno principio proueniens, quemadmodum alias declarauimus in Cęlo eſſe naturam, & principium motus internum; quomodo aũt hoc ſit, legere apud Auerroẽ poſſumus in commentarijs 42. & 71. ſecundi libri de Cœlo, & in quadrageſimoquarto duodecimi Metaphyſicorum, & clarius in tertia diſputatione contra Algazelem in ſolutione uigeſimioctaui dubij, ubi rem hanc doctiſſimè declarat, eamque nos in pręsẽtia paucis perſtringemus. Inquit Auerroes motum diurnum neq; uiolentum eſſe planetis, neque proprium ſupremæ ſphærę, ut Aſtronomi uidentur aſſerere, ſed eſſe motũ naturalem totius cœleſtis globi; totũ enim Cœlum eſt ueluti aĩal quoddam magnum, ſphæræ aũt ſunt tanq̃ uaria membra illius aĩalis: quemadmodum igitur motus, quo totũ animal progrediẽdo mouetur, etſi in corde primum hẽt principium, eſt tñ naturalis & toti animali, & cuilibet eius parti, adeo ut dum ambulat animal, dicatur ille motus eſſe naturalis non ſolùm toti animali, ſed ẽt oculo; pręter hunc autem habet etiam oculus proprium motum, ſic manus, & brachium & ſingula alia membra: ita de Cœlo dicendũ eſt; motus. n. diurnus eſt naturalis motus totius globi Cœleſtis, ideo ẽt planetis ſingulis eſt naturalis tanquam partibus illius totius, quemadmodum ambulatio animalis & oculo, & manui eſt naturalis: proprij autem planetarum motus ſunt eo modo naturales, quo proprius oculi motus, & proprius motus manus dicitur illi parti naturalis: primus aũt motor, q. applicatus dicitur mouendo orbi ſupremo, in illo quidem dicitur reſidere ut in parte nobiliore, ſicuti reſidet anima in corde animalis, tamẽ non illius tantùm orbis eſt motor, ſed uniuerſi globi Cœleſtis, & ille motus iure uocatur motus totius, quia ſphæræ omnes propenſionem habẽt naturalem non minus ad illum motum quam ad proprios motus ſingularum. Motus ergo diurnus eſt motus naturalis etiã ſingulis

Solutionis ĩpugnatio.

Cœleſtia corpora nõ egent loco.

Solutio vera.

Primus motor eſt motor totius.

inferioribus

inferioribus ſphæris, quatenus ſunt partes illius magni animalis. Aſtronomi verò, qui cœleſtium corporum naturam non penetrant, ſed ſolas quantitates, pingui Minerua rem hâc conſiderantes eum vocant motus raptus, quaſi primus motor ſolam ſupremam ſphæram moueat, & ab hac cęteræ inferiores violenter rapiantur; id tamen minimè verum eſt, ſed primus motor eſt totius globi motor, mouentur enim omnes ſphæræ, & totus ſimul cœleſtis globus à primo omnium motore, & ad motum illum habent omnes naturalem propenſionem; idque ſignificauit Ariſtot. in contex. 40. 12. Metaphyſ. vbi motum diurnum diſtinguens a motibus planetarum, non eum vocat ſupremæ ſphæræ motum, ſed vocat motum totius, eo namque mouetur & totum Cœlum, & totus ferè inferior mundus; aliós autem cœleſtes motus vocat particulares, & proprios ſingulorum planetarum, qui a proprijs ſingularum ſphærarum motoribus efficiūtur: idem enim diſcrimen in motoribus eſt, quem in motibus eſſe diximus; nam primus motor eſt motor vniuerſalis, quia totum mundum mouet, proinde ille motus vocatur vniuerſalis, & totius mundi motus; ſingulæ autem ſphæræ citra primam proprios habent motores, & proprijs ſingulæ feruntur motibus, quos ſimiles eſſe diximus motibus proprijs membrorum animalis. Errant igitur illi, qui dicunt eiuſdem eſſe conditionis motum diurnum in ſphæris

Collectio totius veritatis.

errantibus, ac motum ignis in orbem: nos enim dicimus motum diurnum eſſe omnibus ſphæris verè naturalem, motum verò ignis in orbem iam diximus non eſſe ita naturalem, vt proueniat ab interno principio, ſed eſſe ſupra naturam ignis, eam tamen conſeruare, vt antea dictum eſt; ob id ille motus vocatur medius inter naturalem, & contrarium naturæ, non quidem medius per participationem, ſed per negationem extremorum, habens tamen ſimilitudinem cum vtroque extremo: quo fit vt tum naturalis, tum violentus alia, & alia ratione dici poſſit, & poſſit eſſe perpetuus, quia neque extremè, neque mediocriter contrarius eſt naturæ, nec modo vllo eam oppugnat, immò ad ipſius conſeruationem neceſſarius eſt; & eſt motus non ſimplex, ſed miſtus, ſolum enim Cœlum mótu in orbem ſimplici moueri aptum eſt: de hoc igitur non loquitur Ariſt. quando in primo, & in ſecundo libro de Cœlo inquit nullum præter naturam poſſe eſſe perpetuum; quia non reſpicit aliud præter naturam, niſi illud, quod vel extremè, vel mediocriter ſit contrarium naturali; de hoc enim vera eſt illa propoſitio, nullum, quod præter naturam ſit, poteſt eſſe perpetuum: ſit ergo ſublata eſſe videtur hæc in re omnis difficultas. Alia de illo ignis motu dicenda eſſent, quæ ad eum librum remittimus, in quo de calore a Cœlo in his inferioribus producto ſermonem facturi ſumus.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI
DE MOTV GRAVIVM, ET LEVIVM LIBRI DVO.

Liber Primus.

Declaratio, & partitio dicendorum. Cap. I.

QVum illa, quæ Ariſtotele de grauium, ac leuium motu varijs in locis dicuntur, diſſicultate non careãt, & interpretibus occaſionem controuerſandi prębuerint, ego hac de re aliqua ſcribere, & ſententiam meam in medium proferre conſtitui, vt Ariſt. dicta, de quibus adhuc magnæ altercationes exiſtunt, clariora, ſi fieri poſſit, reddantur. Vt autem intelligatur quid nobis in præſentia conſiderandum proponatur, ſciendum eſt grauium, ac leuium appellatione non ſola elementa, ſed miſta quoque omnia comprehẽdi, nec minus animata, quam inanimia, grauia enim aut leuia hæc omnia ſunt, & eo motu cientur, quo elementa ipſa moueri cernuntur, etenim animal nõ modo progreſſionis motu naturaliter mouetur quatenus animal eſt, ſed etiam deſcendit naturaliter; ſi ex alto loco demittatur, quatenus eſt graue, & ex elementis conſtans. Ariſtoteles igitur quando de grauium, ac leuium motu loquutus eſt tum in octauo libro phyſicę auſcultationis, tum in quarto de Cœlo, etſi elementa præcipuè reſpexit, tamen miſta quoq; complexus eſt, quatenus grauia, ac leuia ſunt, ſatis enim habuit in initio primi libri de Cœlo nos admonere miſta, dum vt grauia, vel vt leuia mouentur, moueri iuxta illius elementi naturam, quod in ſingulorum miſtione præualet alijs: quare quum neceſſe ſit in quolibet miſto aliquod elementum cœteris pręualere, neceſſarium etiam eſt eundem eſſe cuiuslibet miſti naturalem motum, qui eſt elemẽti in ſingulo dominantis. Quamobrem ea, quæ de grauium, & leuium motu ab Ariſtotele dicuntur grauibus, omnibus, ac leuibus competunt, ſed primario elementis, miſtis vero per elementa, è quibus conſtant. Cęterùm miſtorum motus propriam habet difficultatem, quomodo ex vnius elementi imperio proficiſci dicatur, idcirco nos vt diſtinctius, ac facilius progrediamur, noſtram hanc diſputationẽ in duas partiemur: primùm enim grauia, & leuia abſolutè conſiderantes, ſed elementa præcipuè reſpicientes, declarabimus à quonam motore moueantur. etenim tota ferè hęc difficultas in motore conſiſtit, ſimulq́; aliqua huic cõſiderationi annexa dubia ſoluemus, ſecundo loco miſta quatenus miſta, hoc eſt quatenus ex grauibus, ac leuibus conſtantia conſiderabimus, & declarare nitemur a quonam moueantur, vt ſententia Ariſt. intelligatur dicentis miſta moueri iuxta elementum cęteris pręualens in miſtione ſingulorum: his enim intellectis clarũ erit a quonam motore grauia omnia, & leuia moueantur, tum ſimplicia, tum miſta quatenus miſta ſunt.

Duæ antiquorum ſententiæ de motore grauium, & leuium, & earum confutatio. Cap. II.

IN primis igitur cõſiderandum proponitur, a quonam grauia, & leuia moueantur motibus eorum naturalibus, nam de violentis in præſentia non loquimur. Hac de re plures antiquorum philoſophorũ ſententię extiterunt, quas omnes commemorare operæpretium non eſt: duas tantum quarum conſideratio ad ea, quæ dicenda ſunt, conferet, breuitèr expendemus. Aliqui dixere elementa ad ſua loca moueri à Cęlo, quod *Opinio Empedoclis.* motu ſuo rapidiſſimo illa pellit procul à ſe; quo fit, vt quò grauiora ſunt, eò lõgius pellantur; terra omniũ grauiſſima ad remotiſſimum centri locum propellitur; aqua minus grauis ad locum proximè ſuperiorem, & alia deinceps; itaque Cœli motu perſeuerante detinetur terra tota in centro, & cętera omnia in locis ſuis, ita vt ab eis recedere nequeant. Sen- *Confutatio* tentia hæc, quæ Empedoclis fuit, abſona eſt rationi, vt Ariſtoteles probat in calce ſecundi libri de Cęlo; ſic enim motus elementorum ad

ſua

ſua loca eſſent violenti, quum tamen communi omnium conſenſione cenſeantur naturales. Quieſcerent præterea violenter in locis ſuis, ſi ad ea violenter mota eſſent, igitur non poſſent in eis manere perpetuò, quia nullum violẽtum poteſt eſſe ſempiternum, ſed interire ea tãdem oporteret, quia contraria eſſent locorum vires naturis ipſorum elemẽtorum, ſi violenter in ijs detinerentur. Præterea rationem quidem aliquam hi videntur adducere cur grauia deſcendant, ſed nullam cur leuia aſcendant: de toto enim elemẽto ignis cur minimè omnium propellatur, poteſt ex horum dictis ratio aliqua colligi, ſed de ipſius particulis, quę apud nos gignuntur, cur aſcẽdant nulla ratio apparet; ideò hæc ſententia dimittatur.

Aliorũ priſcorum opinio.

Alij verò dixerũt elementa à ſuis locis moueri, quoniam locus vim habet attractricem a qua trahitur ſingulum ad proprium locum.

Cõfutatio.

Hæc opinio duos poteſt habere ſenſus; vel enim dicunt locum attrahere & mouere tanquam finem, vel tanquam efficientem, nam finis quoq; dicitur mouere agẽs ad agẽdum: ſi igitur dicant vt finem, cõcedi poteſt. ſed is eſt motus impropriè, ac metaphoricè dictus, de quo in præſentia non loquimur, ſed de efficiente eſt nobis inſtituta diſputatio: quòd ſi intelligant locum mouere vt cauſam effectricem, falſa penitus eſt eorum ſententia, oportet enim vel tunc moueri a loco elementum, quando iam in illo eſt, vel quãdo abeſt ab illo, quorum neutrum eſſe poteſt: quando .n. elementum in ſuo loco eſt, non mouetur, ſed quieſcit; quando autem eſt extra locum, non poteſt ab eo moueri, quoniam omnis actio fit per contactum, & omne mouens debet ſimul eſſe cum moto, nunquam igitur poteſt elementum a loco ſuo tanquam ab efficiente moueri.

Opinio dicentium elementa externum tantùm habere motorem, & eius comprobatio.

Cap. III.

MVlti hac in re eam ſententiam ſequũtur, quam proferre videtur Ariſtoteles in cõtex. trigeſimoſecundo. octaui phyſicorum & in 24. & 25. quarti de Cœlo, a qua ne latum quidem vnguẽ recedere volunt: ibi Ariſt. aperte dicit grauia, & leuia motibus ſuis naturalibus nõ ab interno motore moueri ſed ſolùm ab externo, eumq; duplicẽ eſſe dicit: quum.n. mouere ſit rẽ ducere de poteſtate ad actum. & duplex ſit elementi poteſtas, duplex ēt eſt motor, à quo mouetur;

Duplex in eſſe potẽtia ad motum

primùm quidẽ dicitur graue habere poteſtatẽ ad naturaliter aſcendendum, quia du eſt graue, non aſcendit, eamque vocant poteſtatem eſſentialem, quia non aſcendere competit graui eſſentialiter, & per ſe, & quatenus eſt graue; ſed ſi mutetur graue in leue, vt ſi ex terra generetur ignis, tũc ſtatim aſcendi actu, niſi ab aliquo impediatur; itaque moueri tunc dicitur à generante, à quo factum eſt ex graui leue, dãs enim formam dat omnia conſequentia formam: quoniam igitur a generante accepit leuitatem, quam prius non habebat, ab eodem accipit etiam motum illi formæ conuenientem; ſurſum ergo fertur, quoniam à generante factum eſt leue, quod prius erat graue: altera eſt aſcendendi poteſtas in elemento iam leui, quando ab aliquo impeditur ne aſcendat, vt quando ignis in infero aliquo loco incluſus non fertur ſurſum, ſed poteſtatem habet aſcendendi, quam vocant poteſtatem accidẽtalem, quia per ſe competit elemento leui eſſe in ſuo loco, vel ad illũ ferri, ſi extra illum ſit; quare ſi extra ſuum locum ſit, neque ad eũ moueatur, id ei accidentale eſt; ab hac igitur poteſtate accidentali ad actum ducitur a remouente impedimentum, vt ſi vas aere plenum in fundo aquæ detineatur vi ab aliquo ſaxo ſuperpoſito, & aliquis remoueat ſaxum, aſcendit aer, & ab illo moueri dicitur, a quo abductum eſt impedimẽtum. Nullum igitur alium motorem habent grauia & leuia, niſi externum, nempe vel generans, vel remouens impedimentum: hæc omnia ab ipſomet Ariſt. in dictis locis proferũtur, qui etiam in octauo illo Phyſicorũ expreſsè in hoc diſtinguit grauia & leuia ab animalibus, quòd grauia & leuia non a ſe mouẽtur, ſed ſemper ab externo motore, animalia vero a ſe & a motore interno, nempè ab anima: ſed rationẽ quoq; addit Ariſt. ad hoc comprobandum,

Primũ argumentum

non poteſt idem ſecundùm idem agere, & pati, quia idem ſecundùm idem eſſet ſimul poteſtate, & actu: ergo non poteſt idem mouere ſeipſum, niſi duas habeat re diſtinctas partes vnam mouentem, alteram verò motam, quemadmodum in animali videmus diſtingui animam mouentem a corpore moto; in elemento autẽ hæc diſtinctio locum non habet, non poteſt enim diuidi niſi in primam materiam, & formam, & vt concedatur formam poſſe mouere, materia tamẽ non eſt apta per ſe moueri, ſicuti neq; mouere: vt enim omne mouens debet eſſe actu, ita etiam omne, quod mouetur, debet eſſe actu, vt in quinto phyſicæ auſcultationis Ariſt. docet: igitur materia neque eſt apta mouere, neq; moueri per ſe: quare elemẽtum diuidi non poteſt in partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam.

Secũdũ argumentum

Addit etiam aliam rationem Ariſt. talem: id, quod ſe mouet, ſiſtit ē ſe, & mouet ſe cõtrarijs motibus; at elemẽtum neq; ſiſtere, neq; contrarijs motibus mouere ſe ipſum poteſt; ergo non a ſe mouetur: itaque videtur de hac re non eſſe dubitandũ hanc Ariſtotelis ſententiam fuiſſe, quum eam & apertè portulerit, & pluribus etiam argumentis comprobauerit.

Tertiũ argumentum

Magni etiam momenti ſunt verba Ariſtotelis in calce prędictis contex. trigeſimiſecũdi octaui phyſicorum, vbi ſoluere videtur

tacitam

tacitam quandam obiectionem; nam dicere aliquis poterat, ſi elemēta ab externo motore mouentur, cur ergo motum illum vocas naturalem; eſt enim potius vocandus violẽtus, ſiquidem motus naturalis ille eſt, qui fit ab interno principio: reſpondet ibi Ariſt. grauia, & leuia habere in ſe principium motus paſſiuum, non actiuum; aptitudinem enim internam, & propenſionem habent vt moueantur ſtatuit quibuſdam motibus ad propria loca, & hac ratione motus ipſorum dicuntur naturales; mouentur tamē non a ſe, ſed ab externo motore; quamobrem ſatis eſt principium motus paſſiuum, vt motus grauium, & leuium dici poſſint naturales. Huic igitur ſententiæ complures ad amuſſim ita adhærent, vt omnino inficientur grauia, & leuia internum habere motorem.

Opinio dicentium elementa moueri à proprijs formis, & eius comprobatio. Cap. IIII.

EX altera parte alij putant elemēta a ſuis formis moueri, & ita motorē habere internum: ad quam ſententiam tuēdā multa, eaq; ſatis valida ex Ariſt. argumenta ſumuntur. Primum quidem ex initio ſecundi phyſicorum tale argumētum ſumitur forma elemēti eſt natura, ergo eſt principium motus: aſſumptum patet quia omnis forma naturalis, & materiam informans debet appellari natura, & alicuius motus principium, ergo eſt principium motus actiuum; nā proprium formæ eſt agere, materiæ verò pati: neque eſt quod aliquis dicat formam elementi eſſe principium motus paſſiuum tantummodò; quia proprium ſolius materiæ eſt pati, forma verò vero non dicitur per ſe pati, ſed ſolùm ratione materiæ, in qua eſt; inquit enim Ariſt. in cōtex. 55. primi libri de generatione, ſi quis eſſet a materia abiunctus calor, is nihil pateretur; ergo ſi forma elementi eſt principium motus paſſiuum, id non eſt per ſe, ſed ratione materiæ, neceſſe eſt igitur concedere etiam propriam eius operationem, quæ eſt agere, vt nomen ipſum ſignificat; forma enim dicitur actus ab agendo; abſurdum autem eſſet negare formæ propriam operationem, & eam tantùm illi tribuere, quæ ei competit ratione materiæ. Confirmatur teſtimonio Ariſt. ſecundo phyſicorū contex. quarto, vbi naturæ definitionem declarans pec diſcrimen naturalium, & artefactorum, inquit artefacta non habere in ſeipſis per ſe factionis principium: quum igitur hoc dicat ad differentiam naturalium, vult naturalia habere in ſeipſis per ſe principium motus effectiuum: elementum autem eſt corpus naturale, ergo debet in ſe habere principium motus actiuum, idq; non poteſt eſſe aliud, quàm ſua forma. Idem oſtenditur argumento efficaciſſimo,

Primū argumentum

Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

quod eſt Scoti, & Gregorij Ariminenſis: effectus actu exiſtēs debet habere cauſam actu exiſtentem, vt ait Ariſt. in contex. 38. ſecundi phyſicorum, quod quidem potiſſimè verum eſſe debet de illo effectu, cuius eſſe conſiſtat in fieri, cuiuſmodi eſt motus; quū igitur motus grauis deſcendentis ſit effectus actu exiſtens, cauſam debet habere aliquam coexiſtentem actu; hæc autem nulla præter formam eſſe poteſt, vt oſtenditur à ſufficiente enumeratione: vel enim eſt generans, vel remouēs impedimētum vel Cœlum, vel locus naturalis, vel aliquid internum; aliud enim ne fingi quidem poteſt, à quo tanquam efficiente ille motus fiat: at generans eſſe nō poteſt, quia hoc non agit amplius immò neque agere poteſt, quum non amplius tangat, & poteſt interijſſe quando graue deſcēdit; quare vel nullo modo coexiſtit illi motui, vel non coexiſtit vt cauſa: idem dicendum eſt de re mouente impedimentum, huius .n. actio in ſola impedimenti remotione conſiſtit; remoto igitur impedimento non agit amplius in graue deſcēdens, ſicuti etiam de generante dicebamus: non eſt etiam Cœlum, quæ fuit Empedoclis opinio ab Ariſt. reprobata, vt prædiximus: neq; locus naturalis, quia iam dictum eſt locum mouere quidem vt cauſam finalem, at non vt efficiētē, qualē in pſentia quęrimus: nulla igitur illius motus cauſa relinquitur illi coexiſtēs, niſi illiuſmet corporis forma. Ad hoc autē argumētum corroborandum maximè conferunt illa, quæ ab Ariſt. in ſecundo Poſteriorū Analyticorum de cauſa & effectu traduntur; inquit enim effectus præteriti cauſam eſſe præteritam, præſentis præſentem, futuri futuram, actu exiſtentis actu exiſtētem, poteſtate exiſtentis poteſtate exiſtētem: quare dum effectus exiſtit, neceſſe eſt cauſam quoque ſimul eodē modo exiſtere. Sumitur pręterea argumentum validum ab experientia: nam ſi iam exiſtens graue non ſit in ſuo loco, neq; ad illum moueatur, poſtea vero moueatur, & quæramus a quonam motore moueatur, vidētur illi eum Ariſt. reſponſuri, a re mouente impedimentum: at verò per hoc ipſum oſtēditur moueri a ſe ipſo; nam ſi ſtet aliquandiu graue in aere alligatum filo, & ſuſpenſum, poſtea verò ſua ponderoſitate filum frangat, & deorſum feratur, certum eſt filum fuiſſe impedimētum, idq; a nullo alio ſublatum fuiſſe, niſi ab ipſomet grau deorſum premente per ſuam grauitatem; non poteſt autē graue remouere impedimentum, niſi ipſum moueatur prius ſeu tēpore, ſeu ſaltem natura, quia nullum mouēs corporeum poteſt mouere aliud, niſi ipsū moueatur; graue igitur prius mouet ſeipſum, deinde eum motū inſequitur fractio fili; quare a propria virtute mouetur: idque ſimiliter de omnibus grauibus, & leuibus dicendum eſt, eadē enim eſt omnium natura, & conditio. Hæc argumenta certè efficaciſſima ſunt,

Quartū argumentum

ſunt, ideo multi hanc ſententiam receperunt, eamq; accerrimè tutati ſunt: grauia & leuia à ſuis formis moueri, vt Scotus ſecundo ſententiarum diſtinctione ſecunda quæſtione decima, & Gregorius Ariminenſis ſecundo ſententiarum diſtinctione ſexta quæſtione prima arculo tertio, vbi de hac re fuſiſſimè diſputat, & omnes aliorum ſententias diligenter expēdit; & Ioannes Gandauenſis, & Zimara, & alij recentiores complures. Res igitur difficultate non caret, quum ex altera parte habeamus teſtimonium Ariſt. clarum quòd grauia & leuia non moueantur à ſe, neq; habeant motorē internum, ſed externum, ex altera verò extent argumenta validiſſima ex ipſius Ariſt. principijs deſumpta, quæ demonſtrare videntur grauia & leuia à ſuis formis moueri: quamobrem non abſque ratione vtraque contraria opinio viros grauiſſimos ſectatores habuit.

[*Scotus. Gregorius Ariminenſis.*]

Quid hac de re dixerit Auerroes. *Cap. V.*

AVerroes quoque videtur hac in re dubius fuiſſe, quū non idem vbique dicere videatur, ita vt non abſq; ratione Scotus in loco prædicto aſſerere potuerit nihil certi ex Auerrois verbis deſumi poſſe; nec defuerunt alij, quia aliqua ex parte Auerroē ſequuti, aliqua etiam ex parte eius ſententiam reiecerunt. Nos igitur breuiter ea referemus, quæ ab Auerroe varijs in locis dicuntur, & repugnantias, quę Auerroi attribuuntur ab alijs, vt appareat rem hanc ſumma plenam eſſe difficultate. Auerroes in octauo phyſicorum in ea parte, in qua Ariſt. de grauium, & leuium motu ſermonē facit, nil aliud dicere videtur, quam illud idē, quod ibi ab Ariſt. dicitur, elementum moueri per ſe a generante, a ſe autem non moueri, & in commentario trigeſimo rationē afferens cur non à ſe moueatur, inquit, non mouetur à ſe, quia non diuiditur in motorem, & motum; materia enim quum ſit ens mera poteſtate, neque mouetur per ſe, neq; mouet. At in primo commentario ſecundi phyſicorum clarè dicit Auerroes elemētum moueri à ſe, quoniam habet principium motiuum in ſe ipſo; & in commentario ſeptuageſimoprimo quarti phyſicorum inquit, mouens in elemēto eſt forma, motum autē eſt materia, & ita elementum diuiditur in motorem & motum: idē legimus accuratius ab Auerroe explicatum in tertio libro de Cœlo commētario vigeſimooctauo qui præcipuus locus eſt, in quo hac de re differit, & ſententiam ſuam profert Auerroes; inquit enim motorem in elemento eſſe formam, motum verò eſſe non materiam nudam, ſed materiam formatam, ideſt totū ipſum compoſitum ſic enim elementum verè dicitur in ſeipſo habere principium motus & actiuū, & paſſiuum; nam vtroq; munere fungitur forma vt duobus modis accepta, mouet enim vt forma, mouetur autē vt eſt in materia, & vt materiam perficit; non eſt enim inconueniens quòd idem dicatur & agendi ratio, & patiendi, vt alio, & alio modo acceptum. Sed difficultatem auget aliud quiddam, quod ibidē ab Auerroe dicitur, atque etiam in commentario ſeptuageſimoprimo quarti phyſicorum; nam explicare volens modum, quo elementum a ſe mouetur, inquit moueri a ſeipſo per accidens, non per ſe, idque ita declarat: graue deſcendens mouet primò aerem medium vt cauſa, deinde ad motum aeris cedentis mouetur etiam graue, quare à primo ad vltimum mouetur elementum a ſe per accidens; comprimit enim aerem, & per ſe illum mouet, deinde ad motum aeris ipſum quoque mouetur: vtitur autem ad hoc declarandum exemplo naturę, qui dum nauim per ſę mouet, ſeipſum quoque mouet per accidens; mouet enim primo nauim, non ſe, ſed motum nauis conſequitur vt ipſe quoque moueatur.

Senſus opinionis Auerrois ſecundùm aliquos, & eius reprobatio. *Cap. VI.*

POſtremum hoc Auerrois dictum magnas poſteriorum altercationes excitauit: quorū aliqui eam ſententiam ſequentes quod graue & leue a ſolo generante moueantur, à forma verò nequaquam, dixerunt Auerroē optime ſenſiſſe, ideoque ſentētiam ſuam Auerrois authoritate confirmarunt: loquēs enim Auerroes de grauium & leuium motore per ſe, à nullo alio ea moueri dixit, niſi a generante, quod Ariſt. quoq; pronuntiauit; a ſe autem moueri conceſſit, nō quidem per ſe, ſed per accidens; quæ Ariſt. quoq; ſententia fuit, qui ait graue & leue moueri per accidens à remouēte impedimētum; remouēs autē eſſe poteſt non modò aliquid externū, ſed etiā ipſummet graue & leue, quemadmodum ſupra de graui filum rumpente dictum eſt; graue namq; per vim a generante ſuſceptam rumpit filum, quo ſuſpēſum erat, & a quo impediebatur ne deſcēderet, & ſtatim rupto filo deorſum fertur: ſi etiam aer ſubſtās impedit aliquantum, & aliquam reſiſtentiam facit deſcēſui grauis, debilē tamen, quam graue facilè ſuperat, & remouet aerē impedientem, & ita per remotionē impedimēti mouetur a ſeipſo per accidens, tanquam a remouēte impedimētum, per ſe autē à nullo, niſi a generante, vt etiam Ariſto. dixit: itaq; hi cōcludunt optimam eſſe Auerrois opinionem, & eſſe eam ipſam, quam ipſemet tuentur. Sed hęc ſententia, etſi magnam habet veritatis ſpeciem, falſa tamē eſt, nec Auerroes, ſi ita ſēſit, defendi vllo modo poteſt; impugnatur autem ſenſus hic a Gregorio Ariminenſe, [*Opinionis reprobatio.*]

&ab

& ab alijs; quocirca ſatis nobis erit pauca tantum, quæ ſunt, aduerſus hanc ſentẽtiam in medium adducere.

Primũ argumentum

Primùm ſic argumentor: graue mouet aerem per ſe, ergo eſt cauſa motus aeris, igitur ipſum quoq; graue mouetur; nam mouens corporeum non poteſt mouere, niſi ipſum quoque moueatur: quoniam igitur motus grauis eſt cauſa motus aeris, neceſſe eſt vt prior illo ſit, ſi non tempore, ſaltem natura, ergo in illo priori naturę mouetur graue ſine vllo aeris motu: non ergo ad motum aeris mouetur graue, ſed potius aer ad motum grauis; graue igitur à ſe mouetur immediatè, quare etiam per ſe, quia non per medium aeris motum, idq; ita clarum eſſe uidetur, vt nullam defenſionem recipiat; prius .n. debet moueri graue, quàm aer, quia non alia ratione mouet aerem, niſi quatenus premit, & ad centrum tendit.

Secũdũ argumentum

Confirmatur hoc: quia motus grauis deſcendentis eſt motus naturalis, motus autem aeris à graui eſt violentus, quum fiat ab externo principio; at motus violentus non poteſt eſſe prior motu naturali, ſed eſt potius poſterior & ipſum inſequitur.

Tertiũ argumentum

Præterea omne per accidens, debet reduci ad aliquod per ſe, ergo ſi mouetur graue a ſe per accidens, debet ab aliquo moueri per ſe; a quo igitur, niſi a ſeipſo? dicere .n. non poſſunt ab aere moto, qui illud ſecum ferat, hoc enim falſum eſſe iam oſtendimus, quum motus aeris inſequatur potius motum grauis, quã efficiat.

Reſponſio Zimaræ.

Zimara verò ad hoc reſpondit graue mouere aerem, & ipſum prius moueri per ſe, non tamen a ſe, ſed a generante: attamen ad generans confugere non eſt ſatis tutum, quia hoc non coexiſtit deſcẽſui grauis: quare aliam eius motus cauſam excogitare oportet, ſicut antea dicebamus, quoniam omnia iam adducta argumenta hanc Zimaræ reſponſionem refellunt.

Impugnatio.

Id verò, quod diximus, motum aeris eſſe poſteriorem ipſo grauis motu; clarum eſt cuilibet conſideranti, neq; id debet aliquis inficiari, aer .n. nõ mouet graue deſcendens, neq; ipſum ſecum fert deſcendendo, ſed potius cedit graui deſcẽdenti; quum .n. reſiſtere illius deſcenſui non poſſit, ab eo mouetur, & pellitur. Exẽplum quoq; nautæ, & nauis, quo Auerroes vtitur, refragatur huic opinioni, & id, quod modo diximus, confirmat: nauta enim mouetur quidem motu nauigationis cum naui, quam mouet, ſed tamen non poteſt eã mouere, niſi prius moueat ſeipſum alio motu, & eo quidem per ſe: non enim moueret nauim, niſi prius ſua membra moueret, & per ea mota moueret nauim, neceſſarium enim eſt vt mouens corporeum moueat aliud per ſuipſius motum: ſic ergo etiam graue non poteſt aerem mouere, niſi ipſum motu priore moueatur, ſiquidem per ſuum motum mouet aerem; moueri autẽ dicendũ eſt à ſe, ſi recta eſt Auerrois comparatio, quia etiam nauta primo mouetur à ſe deinde nauim mouet. Ex his igitur patet ſenſuum hunc, quẽ illi attribuunt Auerroi, defendi nullo modo poſſe.

Opinio Scoti, & aliorum plurium. *Cap. VII.*

His argumẽtis moti alij complures, quum eundem ſenſum verbis Auerrois attribuerint, ab eius ſententia receſſerunt, vt Scotus, & Gregorius Ariminenſis, & aliqui poſteriores, qui dicunt elementum moueri a ſeipſo non per accidens, vt dicere videtur Auerroes, ſed per ſe: at quia hoc dicentes oſtendere debuerunt quomodo elementum diuidatur in partem mouentẽ, & partem motam, in hoc declarando non conſenſerunt.

Opinio Scoti.

Agens duplex.

Scotus inquit non eſſe in elemẽto neceſſariam hanc diſtinctionem, & hac vtitur ratione: duplex eſt agens; vnum vniuocum, quod etiam formale appellatur, quia per formam, quam habet, agit: alterum verò æquiuocum, quod ẽt virtuale appellant; quia non per formam agit, ſed per virtutem vt Cęlum calefacit tanquam agens virtuale, etenim nõn per calorem, ſiquidem calorem non habet, ſed per vim producendi calorem, qua præditum eſt: agens igitur formale non poteſt agere in ſeipſum, quia quũ iam habeat formam, non poteſt eam amplius recipere; quamobrem neceſſe eſt vt ſit re diſtinctum a patiente: at agens virtuale poteſt abſq; vlla repugnantia agere in ſeipſum, quum enim non habeat formam, quam eſt aptum producere, recipere eam poteſt; prius enim habebat actum virtualem, ſed potentiam formalem, quare poteſt a ſeipſo recipere actum formalem, quem non habebat. Quoniam igitur forma elementi eſt agens æquiuocum reſpectu motus localis, & elementum habet potentiam formalem, quia eſt aptum recipere motum illum, poteſt abſque ulla abſurditate à virtute ſua productiua recipere motum formaliter. Videtur autẽm hæc Scoti diſtinctio etiam ab Auerroe poni alijs verbis,

Auerroes.

quando in commentario vigeſimo octauo tertij libri de Cœlo inquit, lapis mouet ſe quatenus eſt actu grauis, & mouetur quatenus eſt poteſtate inferius; nam dicere actu graue eſt dicere habens actum virtualem, hoc eſt uirtutem producendi motum deſcenſionis; dicere autem poteſtate in infero loco, eſt dicere potentiam formalem, nã locus proprius inſtar formæ eſt, quam graue per ſuum motum naturalem adipiſcitur. Eſt igitur Scoti ſententia, elemẽtum a ſeipſo moueri, hoc eſt a ſua forma, idq; non per accidens, ſed per ſe; nec requiri diſtinctionem realem motoris, & moti, proptereaquòd eſt agens ęquiuocum, quod abſque vlla abſurditate poteſt agere in ſeipſum.

Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio. Cap. VIII.

ADuerſus hanc Scoti ſentẽtiam quidam poſteriores inuehuntur hoc potiſſimum argumento, ꝙ ea admiſſa ruit ꝓgreſſus Ariſtot. in octauo phyſicorum ad inueniendum primum motorem immobilem; is.n. nititur neceſſariò eo fundamento, quicquid mouetur, ab alio mouetur: hoc autẽ de medio tollitur dicendo poſſe idem moueri à ſe ipſo abſque reali diſtinctione mouentis, & moti; nam aduerſarius diceret deueniri quiddem in mouentibus, & motis tandem ad primũ, ſed id ſimplex eſſe, & à ſeipſo moueri, quia eſt agens ęquiuocum, habẽs actum virtualem; & potentiam formalem: tota igitur illa Ariſtotelis argumentatio nos ad ſolum Cœlum duceret, quod non ſecus, ac elementum, diceretur à ſeipſo moueri abſque diſtinctione mouentis & moti: ſic itaque de inueniendo via naturali ęterno motore immobili eſſet penitus deſperandũ ſi nullam habemus aliam viam, niſi ex æterno [*Illorum opinio.*] motus, vt alibi demonſtrauimus. Ipſi igitur aliter dicunt, eſſe in elemento realem diſtinctionem mouẽtis, & moti, licèt ſubiecto non ſeiungantur; etenim forma eſt mouent, materia verò eſt id; quod mouetur; forma nanque eſt actionis principium, materia verò omnis paſſionis: ſic ergo ſublatam eſſe arbitrantur oẽm difficultatẽ, quũ ita pateat graue & leue à ſe moueri ꝑ ſe, nõ per accidẽs, vt exiſtimauit Auerroes.

Impugnatio ſententiæ recentiorum. Cap. IX.

EGo verò de Scoti quidem ſentẽtia poſterius dicam, ea namque fortaſsè proximè oĩum ad veritatem acceſſit. Quod verò ad hos recentiores attinet, puto eos penitus aberraſſe in hac Scoti impugnatione, quoniam eorum opinio vel ſalſa eſt, vel in idem cadit cum ſententia Scoti, quam reprobarunt; nam eſt quidem materia radix omnis paſſionis, ipſa tamẽ per ſe non ſufficit vt ſit idoneum ſubiectum motus; quia id, quod mouetur, debet eſſe actu, vt in quinto phyſicę auſcultationis Ariſtoteles docet. Vt vero etiam concedamus materiam habere poteſtatem recipiendi motum, ex hac tamen non magis aſcenſum recipiet, quàm deſcenſum: quare quòd graue habeat determinatam propenſionem ad deſcendendum, hoc à materia prouenire non poteſt, ſed prouenit a forma materiæ inhærente; nam eſt quidem materiæ pati, ſed determinatè pati hoc potius, quã illud, a forma eſt, non a materia: coguntur itaque dicere non materiam ſolam, ſed totum compoſitum primò motum illum recipere, & formam eſſe rationẽ recipiendi: atqui eadem forma eſt etiam mouens ergo mouẽs, & motum re non diſtinguuntur: quæ Scoti ſententia fuit, atque etiam Auerrois dicentis, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt eſt in materia; graue namque deorſum fertur quia eſt graue, non quia materiam habeat; ergo vt tali motu, non alio, moueatur, non à materia habet, ſed à grauitate, quæ eſt ẽt mouens; nec abſurdum videtur quòd eadem forma ſit ſimul ratio agendi, & ratio patiendi, principium motus & actiuum, & paſſiuum, varijs modis cõſiderata, ſicut alibi declarauimus. Itaq; ſi hi recentiores intelligant materiam eſſe motam, hoc eſt materiam vt formatã, quod eſt dicere totum compoſitum, eorum ſentẽtia non differt a ſententia Scoti, & Auerrois; ſed eis difficultas integra manet, quomodo id eſſe poſſit ſine reali diſcrimine mouentis, & moti; quòd ſi intelligãt materiam eſſe per ſe motam falſa omnino eſt eorum ſentẽtia, tum quia nec abſolutè materia eſt per ſe mobile, nec ad hũc ſtatutum motum habet determinatam propenſionem: adde quòd Ariſt. apertè negat elementum diuidi in partem mouentem, & partem motam; cui ſententiæ iſti manifeſtè aduerſantur, dum hæc dicunt.

Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio. Cap. X.

QVum autem Auerroes in memorato commentario. 71. quarti phyſicorũ præter id, quod modo conſiderauimus, dicat etiam nullum in vacuo, ſi vacuum daretur, fieri poſſe elementi motum, ijdẽ poſteriores in hoc quoq; Auerroem reprehenderunt, immo etiam ex profeſſo Ariſtot. hoc idem dicẽtem; hoc igitur in præſentia breuiter conſiderare, pręter quam quòd ipſum per ſe non parũ eſt vtile, & intellectu dignum, non eſt etiam, vt fortaſſe videtur, à propoſito alienum, ſed ad ſequentia confert, & illi quoq; in hac ipſa de motu grauium & leuium diſputatione ſermonẽ de hoc facere voluerũt. Auerroes igitur ibi ex Ariſt. ſumit, neceſſarium eſſe [*Ariſt. & Auerro. opinio de motu elemẽti in vacuo.*] plenum ad motum elementi, propterea quòd continuitas in motu à reſiſtẽtia prouenit, at in elemẽto nulla mobilis ad motorem interna reſiſtentia eſt, ideò externa requiritur, ſi debeat fieri continuus motus; medium enim plenum reſiſtit aliquantum elemento moto, & ita facit continuitatem; quamobrẽ ſi daretur vacuum, elementum in eo poſitum non moueretur, ſed momento temporis ad locum ſuum tranſiret, qui non eſſet motus, ſed mutatio ſubita: qua in re Auerroes Auempacẽ reprehendit dicentem ad motum elementi non eſſe neceſſarium medium plenum, quandoquidem ẽt in uacuo, ſi

daretur, fieri elementi motus poſſet, iſq; continuus ob internā reſiſtentiam. Aduerſus Ariſtoteles, & Auerroem hi recētiores inſurgunt, & apertè profitentur Ariſtotelem non cognouiſſe quæ ſit reſiſtentia in motibus elementorum, immò, & multa falſa dixiſſe in ſeptimo phyſicorū de proportionibus in motu: aduerſus quæ ipſi plura adducunt experimenta, quibus ſe cognouiſſe teſtantur falſas eſſe illas proportiones, & hanc falſitatē proceſsiſſe ex hoc falſo fundamento, quòd forma elementi mouens ipſum nō habeat à mobili aliquam internam reſiſtentiam, ſed ſolùm externam à medio pleno. Ipſi igitur ſequentes opinionem Auempaces ibi ab Auerroe reprobatam, quam etiam ſequutus eſt Scotus ſecundo ſententiarum diſtinctione ſecunda quæſtione nona, dicunt dicunt duplicem eſſe reſiſtentiam in motu elementi naturali: vnam externam, & accidentalem, quæ fit à medio pleno, & facit vt tardior ſit motus in pleno, quam eſſet in vacuo: alteram verò internam, & eſſentialem, qua elementum motum reſiſtit formæ mouenti, ita vt etiam in vacuo, ſi daretur, fieret continuus motus: rationem autem cur mobile reſiſtat ſuæ formæ mouenti dicunt eſſe, quòd mobile eſt continuum, & ſpatium quoq; continuum: repugnat autem continuo tranſeunti per continuum eſſe eodem momento in omnibus ſimul partibus illius continui, ſed neceſſe eſt vt tranſeat prius per vnam partem, quam per aliam: hæc igitur eſt neceſſaria reſiſtentia interna, ex qua fieret vt elementum in vacuo poſitum continuè moueretur. Ego verò pro Ariſt. defenſione poſsē facilè demonſtrare quantum iſti decepti ſint in ijs experimentis, quę aduerſus Ariſtotelem adduxerunt, reuera enim non officiunt dictis Ariſtotelis in ſeptimo phyſicorum de proportionibus in motu; ſed quoniam alienum hoc eſſet à noſtro inſtituto, omittendum in præſentia eſt, licet ipſi ſuæ de motore grauium, & leuium diſputationi id inſerere voluerint; ſed ſi quando datum nobis fuerit in libros phyſicos edere commentarios, diligenter hac de re loquemur: nunc de eo, quod ad rem magis pertinet, pauca dicere ſatis erit. Dico falſum eſſe id, quod iſti imaginantur de illa interna, & eſſentiali reſiſtentia mobilis, nulla enim in elemento eſſe poteſt; quod autem de elemento dicimus, id de omni naturali corpore, quod vt graue, vel vt leue moueatur, intelligendum eſt: ratio autem eſt, quoniam omnis reſiſtentia fit ab actu, potentia .n. non reſiſtit, quū ſit aptitudo indiſtinctè recipiens oppoſita; ſed actus eſt qui reſiſtit actioni alterius contrarij actus, ſiquidem non fit actio, niſi ab actu; non poteſt igitur eſſe interna reſiſtentia, niſi vbi eſt duorum actuum compoſitio, vt in animali, quod etiam in vacuo poſitum (vt ibidem ait Auerroes) continuo motu

Recētiores cōtra Ariſt.

Scotus.

Reſiſtentia duplex.

Impugnatio et Ariſt. defenſio.

Omnis reſiſtentia fit ab actu.

moueretur, ob internam reſiſtentiam corporis grauis ad animā mouentē; ſic ēt videmus pręuiā generationi alterationē eſſe motum continuum, ob reſiſtentiam qualitatis contrariæ ad contrariam; at in illuminatione nulla eſt ſucceſsio, quia nulla reſiſtentia, quia lumen non habet contrarium: quare illuminatio etiā magni ſpatij fit tota ſimul ſubitò, non in tempore aliquo. Quoniam igitur in elemēto vnicus eſt actus, nulla in eo eſſe poteſt interna reſiſtētia, niſi dicamus eandem elementi formā ſibimet reſiſtere; nam dicere non poſſumus elemētum reſiſtere ſuæ formæ, niſi per ſuum actum, hic autem eſt forma ipſa; ſic igitur diceremus formam ſibi ipſi reſiſtere, quod ne imaginari quidem poſſumus: nulla igitur eſt reſiſtentia elementi motu ad formam mouentem, ſed potius ſumma conſenſio, quum eadē ſit ratio agendi, & recipiēdi; ſi .n. ad illum ipſum recipiēdum motu ſit elemētum propēſum, quē apta eſt efficere forma, non poteſt elementum motū reſiſtere ſuæ formæ mouenti; igitur opinio Ariſt. vera eſt, & rationi conſentanea; non tamē negamus in motu elemēti internam reſiſtētiam per accidens, de qua poſterius loquemur, ſed ſolū negamus reſiſtentiā per ſe, qualem iſti ponunt, nā ſi poſito elemento in vacuo ineſſet reſiſtentia interna, ea non poſſet eſſe niſi per ſe; at reſiſtentia per accidens non poteſt habere locum, niſi in medio pleno, vt mox conſiderabimus. Peccant ēt iſti in afferēda ratione huius reſiſtentiæ; tum quia dato vacuo illud non poteſt eſſe quantum, nec habere partes, quū abſque ſubiecta ſubſtantia quantitas non poſſit exiſtere; tum quia hoc etiā conceſſo adducunt non cauſam pro cauſa, nil .n. aliud dicunt, niſi impoſſibilitatē conſequētis, quā nos quoq; cōfitemur, ſed hæc ſimul eſſe poteſt cū veritate conſequētiæ; dicimus enim eſſe impoſſibile ita transferri mobile per omnes partes ſpatij quāti, vt eodē momēto ſit ſimul in omnibus; hoc tamē neceſſariò deduci ex vacui poſitione, pro inde validā eſſe hanc conſequentiam, ſi elementum eſſet in vacuo, ad locum ſuum tranſiret ſubitò, & abſque vlla ſucceſſione; quia quando agens à nullo prohibetur, & nihil ei reſiſtit, neceſſe eſt ſubitam fieri mutationem, vt in illuminatione videmus. Poſſumus autē hoc confirmare ex argumētatione Ariſt. in contex. 79. octaui Phyſicorum, vbi ſic argumentatur: ſi in magnitudine finita ineſſet vis motrix infinita, moueret ſubitò, non in tēpore, propterea quòd finiti ad ad infinitū nulla eſt proportio, proinde nulla reſiſtētia moti ad motorē: at ſi dicere liceret, non ſequitur, quia quantum nō poteſt tranſire ſubitò per ſpatium quantum, quum non poſſit ſimul eodem momento eſſe in omnibus eius partibus, argumentatio illa Ariſtotelis redderetur inefficax; eſt tamē efficax, quia conſequens, licèt ſit impoſſibile, deducitur

tamen ex illo antecedente, & valida eſt conſequentia. Quòd ſi ex impoſſibilitate conſequentis liceret inferre conſequentię prauitatem, tolleretur penitus argumentatio per ductionē ad incommodum, per eam enim infertur conſequēs impoſſibile vt impoſſibile, efficax tamen eſſe poteſt conſequentia: ſed hoc magis eſt manifeſtum, quam vt pluribus verbis indigeat. Patet igitur hos in refutanda opinione Scoti, & ijs, quæ ab Ariſt. & ab Auerroe dicuntur quarto phyſicorum 71. multifariam erraſſe. De ipſa verò Scoti ſentētia poſterius dicemus, quum noſtram hac de re ſententiam proferemus:

Diſtinctio potentiæ, & agentis. *Cap. XI.*

OMnia, quæ hactenus dicta ſunt, ad id pertinuerūt, vt quanta ſit hac in re difficultas, ex ijs, quæ ab alijs dicūtur, intelligeremus; reſtat vt ipſam huiuſce rei veritatem declaremus, eamque ab omni difficultate ſi fieri poſſit, vindicare nitamur. Plena huius difficultatis ſolutio in duabus (vt arbitror) diſtinctionibus eſt conſtituta: quum enim quęſtio propoſita ſit de motore grauiū, & leuium, & nil aliud ſit mouere, quam ducere de potentia ad actum, idque fiat ab agente, cognoſcendum eſt quotuplex ſit potētia, & quotuplex ſit agens. Potentia dupliciter ſumitur, vt Ariſtoteles docet in calce libri de interpretatione: nam propriè ſumitur pro illa, quæ reſpicit, & pręcedit actum; impropriè autem, & ęquiuocè ſumitur etiam pro illa, quę eſt coniuncta cum actu, vt quando dicimus Cœlum poſſe moueri dum actu mouetur; ſed hęc ad præſentem conſiderationem non pertinet, quia Ariſt. quando in contex. 32. octaui phyſicorū diſtinguit in graui & leui duplicem potentiam, non intelligit niſi illam, quæ præcedit actum, nempè potentiam ad motum quando mobile nō mouetur: hanc igitur Ariſtoteles ibi conſiderans duplicem eſſe dicit, vnam interpretes vocant eſſentialem, alteram accidentalem: eſſentiales ea dicitur, quæ quum ſit primariò ad formā, eſt ſecundariò ad motum, qui cōſequitur formam; talis poteſtas aſcendendi eſt in elemento graui, illud enim eſt poteſtate leue, proinde poteſtate aſcendit, ſed quando iam eſt factum leue, tunc niſi impediatur aſcendit; & iure dicitur eſſentialis, quia denotat negationē motus à medio, quę per ſe competit graui, quia graue quatenus eſt graue non aſcendit: accidentalis aūt poteſtas aſcendendi eſt in elemento leui, quando, quum iam ſit leue, non aſcendit, quia ab aliquo impeditur, nam leui extra locum ſuum exiſtenti accidentale eſt non aſcendere. Has igitur duas potentias in memorato loco Ariſt. ponit; at niſi nos tertiam adijciamus, non poſſumus aſſequi huiuſce rei veritatem, ſed decipiamur neceſſe eſt: quā erroris multorum cauſam fuiſſe exiſtimo; Ariſtoteles enim duas tantùm illas ibi conſiderauit, quoniam hæ ſolæ ad eius ſcopum conferebant, ſed tertiam, quam ego nunc adijciam non negaret, quū ſit per ſe maniſeſtiſſima; quoniam. n. de illa poteſtate loquimur, quę dirigitur ad actum, actus, quem vtraque illa potentia reſpicit, nullus alius eſt, niſi motus ipſe, ibi namque Ariſtoteles conſiderat potentiam ad motum in elemento quieſcente; ideo quando iam mouetur, tunc ductam eſſe dicit vtramque potentiam ad actum, quem reſpiciebat, ſic enim graue aut leue tranſiuit de non moueri ad moueri, & terminus ad quem illius trāſitus eſt motus ipſe: at quando elementum actu mouetur, negari non poteſt ipſum eſſe adhuc in potentia, non tamē amplius ad motum, ſed ad locum ſuum, ſiue ad ſuum vbi, quo adhuc non potitur actu; patet enim hoc ex definitione motus, in qua dicitur motum eſſe actum imperfectū eius quod poteſtate eſt, quātenus eſt poteſtate; intelligit enim poteſtatem non ad motum, ſed ad terminum, & finem ipſius motus: quum igitur in alijs duabus poteſtatibus, & earū ductione ad actum terminus, ad quem, non ſit alius, q̄ motus ipſe, ad quem ex quiete tranſit elementum; in hac tertia poteſtate, ſeu eius ductione ad actum terminus, ad quem, non eſt amplius motus, ſed locus, vel qualitas, vel aliud quippiā, ad quod tendat motus: hæc igitur ſit prior diſtinctio. Altera verò eſt, quam Scotus ponit in ſua quæſtione quinquageſimaſexta Poſteriorum Analyticorum, qua tamen in hac diſputatione non eſt vſus, quum maximè ea vti debuiſſet: efficiēs duplex eſt, vnum, quod cum tranſmutatione efficit, & quartum cauſæ genus conſtituit, quod ab Ariſtotele vocari ſolet principium vnde motus, quia ſemper cum motu efficit; huic propriè dicto efficienti competit definitio potentiæ actiuæ ab Ariſtot. tradita in nono Metaphyſicorum, potentia actiua eſt potentia tranſmutandi aliud prout eſt aliud, tale namque efficiens requirit neceſſariò patiens diuerſum, quia nihil poteſt mutare ſeipſum, & ducere de poteſtate ad actum: hoc efficiens habet à patiente aliquam reſiſtentiam, a qua ſucceſſio in motu prouenit, quocirca iure vocatur ab Ariſtotele cauſa vnde motus; alterum eſt efficiens, quod non per tranſmutationem efficit, ſed per ſolam emanationem effectus ab eo, quaſi ipſo non operante effectus ſponte ſua illud inſequi videatur; tale efficiens eſt in corporibus naturalibus forma reſpectu accidentium, & proprietatum conſequentium in eadem re; idcirco dicere logici ſolent rationalitatem eſſe cauſam effectricem riſibilitatis in homine, non quidem tranſmutantem, quia non agit rationalitas in hominem faciendo ex non riſibili riſibilem; ſed ſine vllo motu,

Potētia dupliciter dicitur.

Potētia triplex in elemento mobili.

Agens duplex.

tu,ſine vlla tranſmutatione,quumprimum eſt rationale, ſtatim conſequitur vt ſit riſibile, ita vt riſibilitas a rationalitate abſq; vlla mutatione emanare videatur; ob id hoc impropriè dicitur efficiens,reducitur tamen ad cauſam effectricem conuenientis,q̃ ad aliud cauſæ genus.

Declaratio quinque propoſitionum, quibus tota rei veritas concluditur. Cap. XII.

HIs fundamentis iactis totam huiuſce rei veritatem in quinque propoſitionibus puto eſſe conſtitutam, quarũ prima hęc eſt. *Prima concluſio.* Si loquamur de prima elementi potentia,quæ eſt ad motum,& eſſentialis appellari ſolet, ab hac elementum ad actum ducitur à ſolo generãte; & hoc idem intelligi volumus de omni corpore,quod vt graue,vel vt leue moueatur, ſicut ẽt ante admonuimus: hæc apud Ariſtotelem clara eſt in octauo phyſicorum, & in quarto de Cœlo iam memoratis, & per ſe etiam ſatis manifeſta eſt;nã eſt eſſentiale graui non aſcendere, nec poteſt hunc motum recipere, niſi a generãte, quod mutet ipſum in leue, ſic enim dans ipſi leuitatem dat etiã conſequentem aſcendẽdi facultatem: patet autem non poſſe graue in hac poteſtate exiſtens ducere ſe ad actum,& dare ſibi motum aſcenſionis, ſed indigere generante. Omnia igitur,quæ ab Ariſt.in prędictis locis dicuntur, nil aliud probant,quam hanc primam propoſitionem,atq; etiam ſecundam, quam mox ſubiũgemus; has enim nemo eſt qui inficiari poſſit, quum manifeſtum ſit nõ poſſe graue aut leue ducere ſe de non moueri ad moueri,ſed mouẽte externo in- *Secunda concluſio.* digere. Secunda igitur propoſitio eſt:ſi loquamur de ſecunda potentia ad motum,quę accidentalis vocatur, vt potentia aſcendendi in elemento leui,quando impeditum non aſcendit, ab hac ad actum ducitur à remouente impedimentum:hanc ſimiliter ponit Ariſt.in memoratis locis,neque vllus eſt, qui eam neget; nam graue iam exiſtẽs extra locum ſuum,ſi ad eum non moueatur,neceſſe eſt vt aliquo detineatur impedimento, quod remouere ipſummet non poteſt, ideò eget agente externo, quod remouendo impedimentum ducat ipſum de quiete *Tertia concluſio.* ad motum. Tertia propoſitio eſt:ſi conſideremus tertiam potentiã in graui aut leui exiſtente extra ſuum locum,nec impedito,quæ eſt potentia ad locum,quem non obtinet, de hac ad actum ducitur, & ad ſuũ locum mouetur per ſe à ſua forma tanquam ab agẽte per ſolã emanationem. Hæc ſatis demonſtratur argumẽtis ante adductis, ad quæ nullam ego reſponſionem video;ſed cõprobari præterea poteſt alio argumento ſumpto ex ijs, quę ab Ariſt.in contextu 82. octaui phyſicorum dicũtur de motu proiectorum, non putat enim cauſam illius motus eſſe manum proijcientem, ſed vult eſſe neceſſarium aliquod mouens,quod comitetur illum motum,& illi coexiſtat: ideò cauſam refert in partes aeris, per quas proiectum fertur, vt ibi videre eſt; ſimiliter igitur in motu naturali non ſufficit generans,quum non coexiſtat motui; neq; vlla huius diſcriminis ratio in his adduci poteſt,quam enim rationẽ habet proijciens ad rem proiectam, eandem habet generans ad elementum genitum, nẽpè quantum attinet ad motum localem; vtrunq; enim dat patienti motionis initium, ſed mouere ad finem vſq; ipſius motus non perſeuerat: quemadmodum ergo ſecundùm Ariſtotelem non ſatis eſt dicere proiectum moueri a proijciente, ita nec ſatis eſt dicere elementum motu naturali moueri à generante. Ideo notandi maximè ſunt varij Ariſtotelis ſcopi in prima eius *Nota de uarijs ſcopis Ariſtot in 8. phyſic.* octaui libri parte, & in capite illo poſtremo, nam diuerſa reſpiciens varijs etiam modis de eadem re loquutus eſt: in prima nanque parte conſiderabat primum principium motus in vnaquaque re, & primum mouens, a quo res ducitur de non moueri ad moueri, quoniam ſcopus ibi eſt primum vniuerſi motorem inueſtigare: loquens igitur ibi de motu grauium,& leuium tum naturali, tum violento, non conſiderat aliud mouens, quam externum, quòd rem traducit de non moueri ad moueri, quale eſt generans reſpectu motus naturalis,& proijciens reſpectu motus violenti:quocirca ibi nullum alium motorem tribuit motus violenter, quam illum, qui proiecit;nam alium poſteriorem motorem, qui poſtea coexiſtit motui, ibi Ariſtotele non conſiderat, propterea quod ad eius ſcopum non conferebat; ob quam eandẽ rationem neque elementi formam ibi cõſiderat,vt mouente motu naturali,quia nõ eſt motor primus,ſed præſupponit motorẽ priorem, qui rem tranſtulerit de quiete ad motum; in poſtremo autem eiuſdem libri capite non amplius loquitur de primo motore rei proiectæ, ſed de proximo,& adæquato,& coexiſtente,ſiquidem primus motor proiectorum iam manifeſtus erat, nemo enim ignorat proijcientem eſſe primum motorem; ſed motor proximus ignorabatur, ideo ibi docet proiectum moueri a diuerſis aeris partibus vna poſt aliam: ſic igitur etiam in motu naturali negare Ariſtoteles non poſſet eſſe neceſſarium mouẽs proximum, & coexiſtens, quod non poteſt eſſe aliud, quam propria forma; generans enim eſt cauſa prima, & remota, vt conſideranti manifeſtum. Præterea lapis ſurſum proiectus per vim, poſtea deorſum fertur per naturam, à quo igitur mouetur? non a proijciente, quia idem non poteſt eſſe cauſa ſimul contrariorũ motuum; non a generante, quoniã huius actio iam olim deſijt ante longũ tempus, & fortaſsis ante mille annos, immo etiam

fortaſſe generans iam olim interijt; à ſola igitur ſua forma tunc naturaliter mouetur. Poſſumus etiam ad hanc ſententiam confirmandam ſumere argumentum ex Ariſtotele in memorato contextu trigeſimoſecũdo octaui phyſicorum, qui ab aduerſarijs ſumma cum efficacia pro ſe adducitur; nam ibi dicit quidem Ariſtoteles grauia, & leuia moueri per ſe à generante, ſed quærit etiam propter quid ad ſua loca moueantur grauia, & leuia: & reſpondet his verbis [cauſa eſt quia apta ſunt natura aliquò, & hoc ineſt graui, & leui eſſe] quum.n. quęſtio propter quid ſit quęſtio proximę, & immediatè cauſæ, non reſpondet Ariſt. generans eſſe cauſam cur moueantur, quia generans eſt cauſa remota, per quam non ſatis fieret quæſtioni propter quid; ſed reſpondet ipſammet elementi naturam cauſam eſſe illius motus, eamque ipſius eſſentiam eſſe; atqui hæc eſt forma, itaq; ſecundùm Ariſtotelem forma grauis, aut leuis eſt proxima cauſa illius motus. Hoc idem notare poſſumus in contextu 24. quarti libri de Cęlo, vbi Ariſtot. eandem quæſtionem facit, propter quid fertur ignis ſurſum, & terra deorſum; ad quam ſimiliter, immò, & clarius reſpondet, quòd hæc in ſeipſis habent mutationis principium; & in hoc diſtinguit hęc mobilia motu naturali à ſanabili, & augmentabili, quæ mutantur ad ſanitatem, & ad magnitudinem ab externo principio; intelligit autem a principio actiuo: ergo vult propriam elementi naturam eſſe principium actiuum ſui motus naturalis: quod videtur etiam ſatis clarè pronuntiaſſe in contextu octuageſimoquarto ſecundi Phyſicorum, vbi inquit naturalia eſſe illa, quæ ab aliquo in ſeipſis principio continuè mota perueniunt ad aliquẽ finem; aſſerere ergo videtur omnia naturalia moueri ab interno principio actiuo, nam inferiora corpora reſpicit, in quibus id vniuersè verum eſſe arbitratur. Confirmatur etiam hæc ſententia per ipſamet aduerſariorum dicta: declarantes .n. quomodo generans ſit motor grauium, & leuium dicunt, generans dat formam, dat igitur etiam motum, quia dãs formã dat etiam omnia conſequentia formã mediante forma: hoc.n. eorũ dictũ ſi falſum ſit, nullã eorũ opinio defenſionem habet, generans enim non dabit motum: ſi autem verum eſſe concedamus, per illud ipſi veritatem confitentur, & in noſtram ſententiam veniunt. Primùm quidem dubia eſt eius dicti veritas, quoniam accidẽtia formam conſequẽtia duplicia sũt, alia hẽnt eſſe permanẽs, vt riſibilitas in homine, & calor in igne, alia verò habent eſſe fluxile, cuiuſmodi eſt motus; de illis igitur, quæ habent eſſe permanens, clara res eſſe videtur: nam agens vna, & eadẽ actione, qua dat formam, dat etiam hęc formam conſequentia, vt generans hominẽ dat eadem actione formã, & riſibilitatem conſequentem,

Accidẽtia formã conſequentia ſunt duplicia.

licèt hanc per mediam formã: at de motu ſecus eſt generans.n. dãs elemento formam non dat eadem actione motum, quia ceſſat generantis actio in primo eſſe formæ, quod eſt vltimum non eſſe ipſius motus, ſiquidem motus nondum eſt, ſed poſtea erit, quando generans non amplius aget; generans ergo dans formam non dat eadẽ actione motũ conſequentem. Sed admittamus dicti huius veritatẽ, admitti.n. poteſt in hoc ſenſu, quia dans elemento formam, dat vim motricẽ ſui ipſius; at hoc dicere eſt dicere formam eſſe motricẽ elementi, quare hoc ipſi dicentes veritatẽ apertè confitentur: dum.n. dicunt, conſequentia formam fatentur motum elementi inſequi formã, proinde eſſe effectum formæ: quod etiam clarius affirmant dum addunt, mediante forma; ſic.n. fatentur generans non eſſe cauſam immediatam, quũ intercedat forma, per quam mediam generans dat graui, & leui motum: rectiſſimè etiam vtuntur illa dictione [conſequentia] ſic enim ipſa veritate ducti dicunt formam eſſe motus effectricem per emanationẽ; a tali nanque efficiente ita emanat effectus, vt ipſum inſequatur ſicut vmbra corpus abſque vlla trãſmutatione; aliud enim eſt motum producere, aliud eſt rem producere cum motu, & tranſmutatione; efficiens quidem tranſmutans producit rem cum motu, ideò generans producit motum elementi per mutationem ſubſtantialem; at forma elementi producit motum tanquam rem conſequentem, nec producit per trãſmutationem. Quod verò aliqui ad ſe tuendos dicunt, formam non eſſe cauſam effectricem, de qua in præſentia loquimur, ſed potius eſſe cauſam formalem, falſum eſt; quia forma eſt quidem cauſa formalis corporis naturalis, at accidentium non eſt cauſa formalis, ſed effectrix, ut etiam de anima aſſerit Ariſtot. in contextu 36. ſecũdi libri de anima, nec video quomodo aliquis ſanè mẽtis dicere poſſit formam compoſiti eſſe formam etiam accidentium. Sed his cauſa deceptionis fuit, quòd nõ cognouerunt efficiens per emanationem ratione ſaltem diſtinctum à cauſa formali; nam formæ vtrunque competit varijs reſpectibus: alius .n. eſt cauſandi modus, quo forma elementi eſt illius corporis cauſa formalis, quæ ipſum in ſpecie conſtituit; & alius, quo eadem in eodẽ corpore motum naturalem producit. Videtur autem Ariſtoteles ipſe hoc efficientiũ diſcrimen pulcherrimè ſignificaſſe in illo cõtex. 32. octaui phyſicorum: nam efficienti tranſmutanti accõmodat uerbum, ποιεῖν, & de hoc loquens dicit graue, & leue nõ habere in ſe principium effectiuum motus, ſed ſolum paſſiuum, effectiuum enim habet extra ſe, a quo ducitur de quiete ad motum: efficienti autem per emanationem accõmodat verbum, ἐνεργεῖν, quod ibi latinè legitur, agere, ſeu operari: inquam,

Aliud eſt producere motum, aliud eſt re producere cum motu.

Nota de agente per emanationem.

graue

graue & leue agere ſtatim, & operari; & ita illis attribuit actionem ex ſe tunc, quando iam ceſſauit effectio agentis externi generantis, vel remouentis impedimentum: multò tamen manifeſtior eſt græci verbi ſignificatio, nā maximè proprie verbum, ἐνεργεῖν, denotat efficiens per emanationem, ſignificat enim exire ex ſeipſo in actum, & in operationē à natura manātem, poſtquam ceſſauit effectio generantis, vel remouentis impedimentum.

Quarta cō-cluſio.

Quarta propoſitio eſt, in motu naturali grauium & leuium requiritur neceſſariò vt nō penitus ſit re diſtinctum mouens à moto: hęc ex tertia propoſitione deducitur, & eam cōſequitur ex neceſſitate; nam agens quidem trāſmutans rem de poteſtate ad actum eſt neceſſariò diſtinctum rē à patiente, quia nihil ita in ſeipſum agit, ſic enim eſſet ſimul poteſtate & actu ſecundùm idem, vt argumentatur Ariſtoteles in contex. 40. illius octaui libri, qm̄ ibi loquitur de ſolo agēte transmutante: ſed agens per emanationem non poteſt eſſe re diſtinctum a patiente; à forma namque accidentia conſequētia emanant in eodē compoſito formato, non in aliquo externo; extra verò agit forma non aliter, quam tranſmutando; quod clarum eſt per inductionem, dicimus enim formam hominis eſſe cauſam riſibilitatis effectricem per emanationem, non ita tñ, vt dicatur homo diuidi in corpus & animam, & anima efficiat riſibilitatē, corpus verò ſecluſa anima eam primò recipiat; ſed totū compoſitum animatum recipit primò hanc proprietatem, & quatenus eſt animatum; proinde aīa eſt tum agens, tū ratio patiendi, diuerſis tamen modis, nam agit vt forma, recipit aūt vt iuncta materiæ: ſic a forma ignis emanat in ipſomet igni ſummus calor, quę eſt ignis proprietas, nō ita tamen, vt ſola materia patiatur, quia materia informis non eſt idoneum ſubiectum caloris, ſed totus ignis dicitur ſubiectum caloris vt tali forma formatus, eadem igitur forma agit vt forma, & recipit vt eſt in materia: hæc autē eadem per calorem inſequentem agit extra ſe in alia per tranſmutationem, dum res alias calfacit, & vrit. Sic igitur etiam de motu elementi dicit Auerroes tertio de Cœlo vigeſimooctauo, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; nam mouere tribuitur ſoli formæ, tali autem motu moueri tribuitur illi corpori vt ab ea forma conſtituto. Ex his aūt patet in motu elementi non poſſe diuiſionem fieri in partem per ſe mouentem, & partē per ſe motam; quia per ſe mouens eſt forma, per ſe eſt motum totum compoſitum quod eandem formam complectitur: attamen ibi quoque notari poteſt aliqua diſtinctio realis; quum enim compoſitū conſtet ex materia & forma, diſtinguitur re a forma ratione materiæ, quæ eſt diſtincta re à materia, ſed ratione formæ non re diſtinguitur, ſed ratione, quatenus aliud eſt forma vt forma, aliud eſt forma vt in materia: idque reſpexit Auerroes in quarto phyſicorum comment 71. quando dixit elementum diuidi in motorem & motū, quatenus motor eſt forma, & motum eſt materia; non enim abſolutē dixit materiam per ſe moueri, nam in commē. 28. prædicto inquit id quod mouetur, eſſe totū elementum; ſed ſignificare tantùm voluit illā, quæ ibi notari poteſt, mouētis & moti realem diſtinctionem. ea enim eſt, quæ ſumitur a reali diſtinctione materiæ & formę. Talis aūt diſtinctio partim realis, partim rationis, neceſſaria omnino eſt in agente per emanationem; quia vbi ſola forma ſine materia ſuā edit operationem, ea non poteſt eſſe niſi forma abiuncta à materia, cuius actio eſt ipſius ſubſtantia; quare nullus ibi notari poteſt effectus ab efficiēte diſtinctus, proinde neq; efficiens appellari ea ratione poteſt; vt igitur effectus emanans ſit ab efficiente diſtinctus, tanquàm accidens inſequēs formam vt cauſam, neceſſe eſt materiam quoque adeſſe, quæ formata tali forma illum recipiat, & ita faciat aliquam realem diſtinctionē: contra verò non poteſt omnino eſſe diſtinctio realis, quia poteſt quidem agens agere in aliud extra ſe per tranſmutationem, & ductionem de poteſtate ad actum; at per emanationem non poteſt agere in aliud, quia effectus emanans non poteſt niſi in eo ipſo recipi, a quo emanat, hoc enim ſignificat verbū emanare; eaque eſt diſtinctio rationis, quam ſignificauit Auerroes dum dixit, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; non datur igitur effectus a forma emanans, & ab ea diſtinctus tanquam a cauſa, niſi in rebus materialibus, nec poteſt ibi eſſe prorſus realis diſtinctio agentis & patientis, ſed partim realis propter materiam, & partim rationis propter formā.

Quinta cō-cluſio.

Poſtrema tādem propoſitio hæc eſt, ſi motum elemēti redigere velimus ad motorem per veram efficientiam, & per tranſmutationem, elementum mouetur a ſeipſo vt ab agente tranſmutante, non tamen per ſe, ſed per accidens: hæc per ſolam rei conſiderationem manifeſta redditur; nam graue deſcendens mouet aerem, qui ei cedit, quare motum aeris conſequitur vt graue deorſum feratur, non enim moueretur graue, niſi ſubſtans aer, vel aliud eiuſmodi corpus, illi cederet; a primo igitur ad vltimum mouetur graue a ſeipſo per accidens, quia per aerem medium, qui primò mouetur a graui.

Ordo ī motu grauis & leuis.

Eſt autem notandus in motu grauis & leuis hic ordo, ſi non temporis, ſaltem naturæ: primùm quidem mouetur elementum a ſua forma per ſe, tanquam ab agente per emanationem, ab ea namque emanat immediatè motus naturalis in ipſomet elemento, non per medium aerem, & niſi graue primo ſeipſum moueret, non premeret aerem: ſecundo totum graue, non forma eius, per ſuum motum

mouet aerem tanquàm agens tranſmutans,ſic enim agit in aliud,& ibi adeſt perfecta realis diſtinctio mouentis,& moti,& reſiſtentia patientis,à qua in motu ſucceſſio prouenit;iam enim diximus nullam eſſe in elementi motu internam reſiſtentiam,ſed externam ſolùm,quia in mouendo per emanationem nulla poteſt eſſe reſiſtentia, niſi diceremus eandem formam ſibimet obſiſtere,quod nullo pacto dicendũ eſt; tertiò ad motum aeris mouetur etiã ipſum graue,& in cedentis aeris locum ſubintrat: & ita fit vt graue a ſeipſo moueatur tum per ſe,tum per accidens; per ſe quidem ratione efficientię per emanationem, quæ ordine naturæ prima eſt: per accidens verò ratione efficientiæ per tranſmutationem, quæ eſt poſtrema, & per aerem medium, & cum reſiſtentia moti ad motorem, quam etiam Scotus declarat in ſecundo ſentẽtiarum diſtinctione ſecunda quęſtione nona ad quartum: prima .n. actio tranſmutans eſt ipſius grauis in aerẽ, non in ſe,eam autem conſequitur vt etiam graue moueatur, hoc enim non moueretur, niſi prius aer moueretur:ideo non eſt ignorandum modum hunc mouẽdi ſe per accidẽs, reduci ad remotionem impedimenti; quando enim graue deſcendit, remouet aerem impedientem, & ita mouet ſe per accidens; ſic etiam Ariſt. dixit a remouente impedimentum moueri rem per accidens, quia per mediam remotionem impedimenti; reſpectu autem ipſius impedientis dicitur mouens per ſe, quia per ſe, & immediatè mouet impedimentum ſecundariò autem conſequitur res quoque impedita moueatur; ſic igitur graue deſcendens remouet per ſe aerem, quo fit ut ipſum quoque ſe per accidẽs mouere dicatur, quia per ſubſtantis aeris remotionem.

Reſiſtentia interna ī motu elemẽti Ex his colligimus eſſe in motu elementi aliquam internam reſiſtentiam,non quidem per ſe, vt aliquos putaſſe iam diximus, ſed ſolùm per accidens: dum enim graue motum à ſua forma mouet aerem medium, & aer illi reſiſtit,neceſſe eſt vt ipſum quoque reſiſtat formæ mouenti: tota tamen reſiſtentia prouenit a reſiſtentia externi aeris, ipſum enim graue per ſe ſuæ formæ non obſiſteret, ſed quoniã aliud corpus ipſi reſiſtit, cogitur ipſum quoque reſiſtere ſuæ formæ,per aliud ergo reſiſtit,non per ſe, & eo magis reſiſtit, quò magis aliud illi reſiſtat,quod prouenit ex maiore medij corporis denſitate. Hanc eſſe puto veram ſententiam, & totius huius difficultatis ſolutionem, & Ariſtotelem atque Auerrois verbis, immò, & ipſi rerum naturæ maximè conſentaneam.

Conſideratio opinionis Scoti. Cap. XIII.

QVoniam ſupra diximus Scotum hac in re proximè omnium ad veritatem acceſſiſſe, nunc veritate cognita videamus quid benè, & quid non benè ab eo dictum fuerit. Primum quidem quod dixit elementum per ſe moueri a ſua forma, optimè dixit; quod etiam dixit; id eſſe abſque reali diſtinctione mouentis, & moti, veriſſimum eſt: & in hoc maximè probandus eſt Scotus, quod id cognouerit, quod alij non viderunt, niſi ſolus Auerroes, qui dixit formam elementi mouere vt formam, & moueri quatenus eſt in materia: in eo tamen defecit, quòd putauit Auerroem hac in re inconſtantem fuiſſe, & nihil certi ex eius verbis ſumi poſſe; nam Auerroes hac in re ſibi ſemper conſtitit,& omnia eius dicta vera ſunt,vt mox conſiderabimus. *Defectus Scoti.* in afferenda quoque ſuæ ſententiæ ratione puto Scotum defeciſſe, imperfectam enim rationem adduxit confugiens ad agens æquiuocum:nam licèt omne agens per emanationem ſit æquiuocum,non tamẽ conuertitur; datur enim agens æquiuocum, quod non per emanationem, ſed extra ſe per tranſmutationem agit, cuiuſmodi eſt Cęlum reſpectu corporum inferiorum; in talibus autem agentibus Scoti ratio locum non habet,quia nihil poteſt tranſmutare ſeipſum, & quod poteſtate habet, tribuere ſibi actu, niſi habeat partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam: quod enim non ſufficiat actus virtualis, & potentia formalis, vt poſſit aliquid mutare ſeipſum, clarum eſt in multis: nam vinum eſt virtute calidum, quum habeat vim calefactricem, & habet potentiam formalem, quum ſit actu frigidum,& poſſit fieri calidum, attamen non poteſt calfacere ſeipſum: motus etiam ſecundum Ariſtotelem generat calorem, quo liqueſcit plumbeus mucro ſagittæ, non ita tamen,vt primò calfaciat mucronem ipſum,qui mouetur,ſed mucro per motum agit primò in aerem, & ipſum atterendo accendit, poſtea ab eo accenſo ipſe poſtea calefit; itaque ſagitta mota habet actum caloris virtualem,& potentiam formalem, quia eſt apta calorem, quem non habet, recipere, tamen non poteſt immediatè ſeipſam calefacere per motum; non eſt igitur idonea ratio, eſt agens æquiuocum, & habet poteſtatem recipiendi formaliter, ergo poteſt mutare ſeipſum: huius autem deceptionis ratio eſt, quoniam aliquid habens potentiam formalem poteſt quidem ſimul habere actum virtualem reſpectu aliorum, in quæ agere poteſt. at non reſpectu ſuijpſius; quia dicere reſpectu ſuijpſius eſt implicare contradictionem, vt aliquando conſideraui in declarando

clarando contex. 48. octaui phyſicorum: quando enim agēs naturale aptū eſt agere, & habet patiens præſens, nec impeditur, ex neceſſitate fit actio; ergo ſi agens poteſt ſibi talē formam tribuere, iam eam habet, nec poteſt eſſe in potentia formali, quia ſemper fuit ſibiipſi præſens quo igitur momento habet actum virtualē reſpectu ſuiipſius, eodem momēto neceſſe eſt vt habeat etiam actum formalē, niſi impediatur; quòd ſi impediatur, habet quidē potētiam formalem, ſed non habet actum virtualem, quia non poteſt remouere impedimentum, & ſe ducere de potentia ad actum, vt patet in graui detēto per vim in aliquo ſupero loco, non habet enim per ſe actum virtualem, ideſt vim mouendi ſe actu, ſed eget auxilio agentis externi, quod remoueat impedimentum: dum igitur impedimentum viget, habet quidem potentiam formalem, ſed non habet perfectè actum uirtualem; dum autem habet perfectè actum virtualem reſpectu ſuiipſius, tunc habet neceſſariò actum formalem; non poteſt igitur habere perfectum actum virtualem reſpectu ſuiipſius, & ſimul potentiam formalem. Melior itaque eſt ratio, quam nos attulimus, non requiritur diſtinctio partis mouentis, & partis motæ, quia eſt agens per ſolam emanationem; quamuis enim hoc non ſit niſi agens æquiuocum, ratio tamē non eſt quia ſit æquiuocum, ſed quia per emanationem agit; quoniam agens per emanationem ſimul eſt cum effectu, nec habet actum virtualem cum potentia formali, ſed cum actu formali, quoniam in ſeipſum agit, quum emanare effectus non poſſit, niſi in ipſomet ſubiecto, in quo eſt cauſa, à qua emanat: hæc: igitur vera ratio eſt, cur in graui, & leui non requiratur realis diſtinctio partis per ſe mouentis, & partis per ſe motæ, non quam Scotus adduxit. Viget præterea contra Scotum ratio allata ab alijs, admiſſa enim Scot: ſententia ruit progreſſus Ariſt. in octauo phyſicorū ad inueniendum primum motorem immobilem; nam aduerſarius diceret deueniri ad primum, quod ideo ſeipſum mouet abſque diſtinctione motoris, & moti, quia eſt agens æquiuocum; idque rationi conſonum videretur, quoniam agens æquiuocum eſt natura prius agente vniuoco; nullus ergo daretur motor immobilis.

Concillatio omnium dictorum Ariſtotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis ſolutio.
Cap. XIIII.

PEr ea, quæ hactenus dicta ſunt, omnis difficultas tollitur, & omnia tum Ariſt. tum Auerrois dicta optimè conciliantur. Auerroes enim modò dicit formam elementi eſſe mouentem, & materiam eſſe motam; modò dicit formam eſſe mouentem & eandem formam quatenus eſt in materia eſſe motam, quod declarans inquit totum elementum formatum moueri a ſua forma; quandoque etiam dicit elemētum ſe mouere per accidens, quia per aerem medium, vel per aliud eiuſmodi corpus: & hęc omnia vera ſūt: quando enim dicit materiam eſſe motam, non intelligit propriè materiam moueri, quum alibi dicat elementum totum eſſe id, quod mouetur, ſed ſolùm ſignificare vult diſtinctionem aliquam realem mouentis, & moti, ſicut antea declarauimus: & quando dicit formam eſſe mouentem, & elementum eſſe motum, intelligit per emanationem, & per ſe, non per accidens: quando autem dicit elementum mouere ſe per accidens, hoc eſt per aerem medium, intelligit vt mouens per tranſmutationem, ſic enim mouere non amplius formæ tribuit, ſed compoſito; forma enim mouet elementū per ſe tanquam mouens per emanationem; ipſum autem elementum per tranſmutationem mouet per ſe aerem medium, & per eum mouet etiam ſeipſum per accidens, quæ omnia iam fuere a nobis fusè declarata; quare nulla eſt in dictis Auerrois repugnantia, nulla inconſtantia. Sic etiam in dictis Ariſtotelis: nā ſecundùm principia philoſophiæ Ariſtotelis fateri oportet formam elementi eſſe naturam, & principium actiuum motus proximum, & ęquatum, vt argumenta prius adducta demonſtrant: at in octauo phyſicæ auſcultationis libro de hoc Ariſt. non loquitur, ſed de primo mouente, ad quem reduci quēlibet motum neceſſe eſt, nam ſcopus ibi eſt inuenire primum vniuerſi motorem æternum & immobilem; forma verò elementi non poteſt dici primus motor reſpectu ſui motus, quoniam pendet a generante, a quo eſt producta, & a quo hāc neceſſariam legem accepit vt tali motu moueat, non alio; generās enim talem ipſam produxit, vt eam neceſſariò inſequeretur ad ſtatutum locum propenſio; ipſa igitur ſui motus imperium nō habet, ſed ita mouet, vt ei mandatum eſt a generante externo; quare non eſt primū ſui motus principium nec poteſt dare elemēto motum poſt quietem ſed pendet à generante, tanquàm a primo principio: nō ſic animalium anima; quamuis enim ipſa quoq; ſecundùm ſuum eſſe pendeat a generante, non tamē ſecundùm motum illū, quo animal ab ipſa mouetur loco, non eſt.n. producta talis vt eam neceſſariò inſequatur certus aliquis motus, ſed eſt producta libera ad mouendum, & non mouēdum, & ad mouēdum; etiam cōtrarijs motibus; habet igitur ipſa imperium ſui motus, & traducere pōt corpus animalis de quiete ad motum, proinde reſpectu ſui motus pōt appellari primum mouēs. Ex his etiam ratione colligimus, cur mouens loco per emanationē non poſſit eſſe primum mouēs; nam tale mouēs non eſt niſi forma materialis, eaque rei

Motor per emanationem nō pōt eſſe primum

inani-

inanimatæ, & nil aliud eſt emanare, quàm per neceſſariam quandam naturalem deriuationem prodire effectum ex cauſa diuerſum ab illa, ideo eſt etiam ſine cognitione, quia vbi eſt cognitio, ibi eſt imperium mouendi, & non mouendi; quocirca ab anima cognoſcente non dicitur emanare in animali motus, ſed potius effici cum mutatione de non moueri ad moueri, & ex animæ imperio: a forma verò inanimati emanat ſtatutus quidam naturalis motus, non alius, nempe ille, qui ei aſſignatus eſt à generante externo, quod formam cum hac lege produxit, vt tali moueret motu, non alio; ob Ariſtoteles in octauo Phyſicorum generanti tribuit primas in motu inanimati: quamuis enim proximum eius mouens ſit forma, hæc tamen non eſt primum mouens, ſed in illa motione pendet ab imperio externi mouentis prioris, quod reſpiciens Ariſtoteles in contex. 32. illius libri dixit, graue, & leue habere in ſe principium motus paſſiuum, non actiuum; eſt enim paſſiuum quatenus non eſt primum, ſed pendet a principio priore, a quo dicitur pati, quatenus ab eo recipit inuiolabilem legem mouendi tali motu, non alio: ſeu dicamus omnem formam materialem eſſe principium motus paſſiuum, vt alias in libro de natura declarauimus; proinde non eſſe mirum, ſi Ariſtot. formam elementi dicat eſſe principium motus paſſiuum, negat autem eſſe principium actiuum; quia in ea parte non vocat actiuum principium, niſi illud, quod primum ſit, & in mouendo non pendeat ab alio.

Solutio argumenti adducti cõtra Scotum.

Nobis igitur non officit argumentum ab alijs adductum contra Scotum: nam ſi nobis obijciant, per hanc noſtram ſententiam deſtrui Ariſtotelis argumentationem in octauo Phyſicorum ad inueniendum primum motorem immobilem, quia dicere aduerſarius poſſet primum ſeipſum mouens eſſe mouens per emanationem, proinde non requiri diſtinctionem realem mouentis & moti, quum à ſemetipſo moueatur: ad hoc dicimus nullum motorem per emanationem poſſe dici primum, quo fit vt, quum ad hunc peruenimus, is neceſſariò pendeat a motore alio priore, quare non poteſt eſſe, niſi forma materialis, ſicut modo dicebamus: quando igitur conſtituimus peruentum eſſe ad primum ſeipſum mouens, hoc non poteſt ſe mouere per emanationem, quia ſic non eſſet primum, idq; locum habet etiam vniuerſe conſiderando motorem primum in vnoquoque particulari motu, abſque propria conſideratione motus æterni, & æterni motoris vniuerſi; quod ſi hunc ſpectemus, multo minus nobis officit obiectio prædicta, quoniam a motore per emanationem non poteſt æternus motus fieri, nec talis motor poteſt eſſe æternus.

Cur motus grauium, & leuium ſit velocior in fine, quàm in principio, plures aliorum ſententiæ. Cap. XV.

EA eſt veritatis natura, vt per eius cognitionẽ omnem, quæ in re oriuntur, quæſtiones ſoluantur: quoniam igitur dubitari maximè ſolet de eo, quod ab Ariſtot. dicitur in contex. 88. primi libri de Cęlo, grauia & leuia velocius ferri in fine motus, quam in principio; ſi oſtenderimus nullam adduci poſſe huius effectus idoneam cauſam, niſi fateamur grauia & leuia à ſuis formis moueri, magnã certè huius ſentẽtię comprobationẽ afferemus. Quęritur itaq; quęnã ſit cauſa vt motus grauiũ & leuiũ naturalis in fine velocior ſit q̃ in principio; plures hac de re aliorum ſententię extiterũt, quas apud Simplicium legere poſſumus tum in memorato loco primi libri de Cęlo, tum in contextu 76. octaui Phyſicorum.

Vna fuit opinio Hipparchi, qui cauſam eſſe dixit remotionem maiorem a principio violento: nam ſi lapis ſurſum proijciatur, motus ille violentus maior eſt in principio, & continuè minor fit donec penitus deſinat, & tũc incipit lapis ſuapte natura deſcẽdere, ſed in principio tardius, quia retinet adhuc aliquid illius violẽtiæ, a qua fuit proiectus, hæc enim motui naturali aliquam reſiſtentiam facit; quantò autem magis deſcendit, tãtò fit velocior motus, quoniam illa violentia ſemper imminuitur, & naturę lapidis minus obſiſtit: tandem igitur in fine velociſſimus eſt motus: itaque quumprimũ eſt proiectus lapis, videmus in principio violentiam præualere naturæ, & hunc exceſſum continuè minorem fieri, donec natura incipiat præualere violentiæ, quod eſt dum incipit lapis deorſum ferri, ſed tunc tardus eſt motus, quia paruus eſt exceſſu naturæ, ſed quantò magis deſcendit, velocior fit motus, quia quantò magis remouetur à principio violento, tantò magis pręualet natura ipſi violentię; in fine igitur velociſſimè mouetur, quia tunc remotiſſimus eſt à principio violento. *Opinio Hipparchi.*

Cõfutatio.

Aduerſus hãc Hipparchi ſententiam Alexander, & cum eo Simplicius hoc argumento vſi ſunt, quòd iſta cauſa non eſt vniuerſalis, neque in omnibus locum habet, quo fit vt dici non poſſit huius effectus cauſa; vt enim admittatur de illo motu narali, quem præceſſerit motus violentus, vel ẽt violenta quies, at certè locum non habet in graui, & leui extra ſuum locum genito, & ſtatim abſque vllo impedimẽto ad eum tẽdente: nam ſi aqua in ſublimi generetur, ſimulatque eſt genita, deorſum fertur, & maior ſemper fit eius motus velocitas, licèt nullã prius impreſſam violentiam habuerit, ſiquidem nec motus vllus violentus, nec violenta quies præceſſit,

nec

nec ullum aſſignari poteſt principium violentum; quandoquidem generans dedit potius aquæ naturam, quam illi violētum dici poſſit: cauſa igitur incremēti velocitatis, non eſt illa, quam Hipparcus attulit, quum non habeat locum in omnibus.

Aliorū opinio.

Aliam tāgit Simplicius nonnullorum opinionem, quòd cauſa huius effectus ſit medium, per quod fertur graue, vel leue; quum enim in illo motu oporteat medium ſcindi, facilius ſcinditur paucū, quam multum: quando igitur lapis deſcendit, ſubſtat ei in principio multum aeris, proinde magis obſiſtit lapidi deſcendenti ne ſecetur ab eo, & tardior ſit motus; poſtea verò quando lapis ſuo loco propinquior eſt factus, ſubſtet ei parū aeris, proinde minus ei reſiſtit, ac facilius ſcinditur, ideò tunc velocior fit motoris.

Refutatio.

Aduerſus hanc ſententiam vtitur Simplicius authoritate Ariſtoteli, q in contex. octuageſimooctauo primi libri de Cœlo inquit hoc velocitatis incrementum fieri ob incrementum grauitatis; nam ſi cauſa eſſet medium, vt illi dixere, Ariſt. non veram cauſam attuliſſet, quare ea ſententia verbis Ariſtot. conſentanea non eſt Alexander tamen (vt in dicto loco Simplicius refert) niſus eſt oſtendere horum opinionē non pugnare cum opinione Ariſtotelis, & admitti poſſe etiā iuxta Ariſt. mentem; ſed hoc apud Simplicium in dicto loco legatur, non eſt enim operępretium in hoc tēpus conſumere, quum certum ſit eam ſententiam falſam eſſe; nam præter Simplicij obiectionem alia quoque ratione falſitas eius oſtenditur, ſi enim duo grauia paris grauitatis, & magnitudinis in aer ſuſpenſa ponantur, ſed vnum a terra diſtans centum cubitis, alterum verò decem cubitis tantùm, & prius demittatur illud, quod centum cubitis diſtat, exactis autem nonaginta cubitis demittatur etiam alterum, vt per decem reliquos cubitos ſimul deſcendant, certum eſt, atque experientia cōprobatum non ęqualem fore in illis decem cubitis vtriuſque velocitatem, ſed velocius mouebitur illud, quod a remotiore loco deſcendit; tamen ſi idonea ab illis cauſa aſſignata eſſet, oporteret ea duo grauia æquali velocitate deſcēdere in ijs poſtremum decem cubitis, quum ęqualis aer vtrique ſubſtet; patet autem ſecundùm hāc ſententiā nullam poſſe cauſam adduci cur graue a remotiore loco deſcendens maiorē ictum faciat, quàm deſcendens à propinquiore, nam vtrobique deberet æquè velox eſſe motus, qui per ſpatium æquale ſtatim præcedit ictum, proinde & ictus ęqualis, quod tamen verū non eſt, & aduerſatur experientiæ; quare hæc opinio reijciatur.

Simp. & Alexand. & Thomæ opinio.

Simplicius & Alexāder cauſam huius effectus eſſe dicunt quia elemētum quò magis appropinquat ſuo loco, & ſuo toti, eò magis roboratur, & validius fit, & perfectiorem formam adipiſcatur; & è contrario quò remotius a ſuo loco eſt, eò magis debilitatur, & formam habet imperfectiorem. Hanc eandem ſententiam Thomas quoq; ſequi videtur in interpretatione illius contex. 88. primi libri de Cœlo; inquit enim elementum ſuo loco appropinquans ab eo confortari, & ex ea confortatione maiorem fieri elementi vigorem, & grauitatem, vel leuitatem, eamq; cauſam eſſe cur motus velocior fiat. Sed Ariſtot. quoq; hāc ipſam ſententiam ſignificare in memorato loco viſus eſt, dicens augeri elemēti grauitatem, vel leuitatem, dum loco ſuo appropinquat; & inde fieri vt etiam velocitas motus augeatur. Quod verò ad Simpliciū attinet, ipſe quidem videtur in contex. 76. octaui phyſicorum plures, & varias afferre huius effectus cauſas, ſed non ob id inconſtans dicendus eſt; propterea quòd illæ omnes in hunc ipſum, quem retulimus, ſenſum cadunt; & quas ibi vt plures adducit, eas poſtea in primo de Cęlo refert vt vnam quòd enim elementa ſuis locis appropinquantia roborentur ab eis, vel à ſuis totis, vel formam perfectiorem conſequantur, vel grauitatem, vel leuitatem maiorem, vel validiora fiāt, hæc omnia apud Simplicium & Alexandrum idē ſignificant, vt videre eſt apud Simplicium in prædicto octuageſimooctauo contextu primi libri de Cœlo: vbi etiam notare debemus ipſum, quamuis prædictam ſententiam Ariſtoteli attribuat, videri tamen poſtea de ea dubitare dum dubitat de ipſo effectu, quem ibi Ariſt. vt manifeſtum cōſtituit;

Dubiū Simplicij cōtra Ariſt.

inquit enim Simplicius tum ipſum ſecundùm ſe effectum dubium eſſe, quia diſcernere non poſſumus quòd motus elementi fiat in fine velocior; tum etiā dubium maximè reddi ratione cauſæ, quam Ariſto. adducit; ſiquidem inquit id fieri ex incremento grauitatis, vel leuitatis; hoc tamen non eſt clarum; nam hoc dato oporteret corporis pōdus eſſe maius quādo eſt terræ propinquum, quam quando eſt remotum, & in ſublimi aliquo loco poſitum; attamen in librandis lance ponderibus hoc non experimur, ſed idē inuenimus eſſe eiuſdem corporis pondus & propè terram & in ſublimi loco liberati; nā ſi propè terram inueniatur eſſe decem librarum, tantum eſſe comperietur etiam in loco à terra ualde remoto; niſi forte pro Ariſtot. defenſione dicamus (inquit Simplicius) eſſe quidem diſcrimen aliquod in illius ponderis libratione, ſed illud eſſe inſenſile: videtur itaque ſignificare Simplicius dubium eſſe effectum, quem Ariſtot. pro comperto ſumit; ſed eo admiſſo non eſſe aliam eius cauſam, niſi illam quæ modò relata eſt nempè adeptionem perfectioris formæ, & maioris vigoris, dum elemētum ſuo loco appropinquat.

Sententiæ confutatio, & Ariſt. defenſio.

Sed reuera dubium Simplicij etiam illa cauſa admiſſa uanum eſt: ut enim condonemus maiorem eſſe grauis corporis grauitatem propè terram, quam in ſublimi loco, ipſumque à loci ſui propinquitate roborari; tamen certum eſt

idem

idem ſemper inueniri debere eiuſdem corporis pondus ſiue prope terram, ſiue procul a terra libretur, proinde negandam eſſe illam conſequentiam; ſi idẽ corpus maiorem haberet grauitatem propè terram, quàm procul, ergo non idem inueniretur eiuſdem corporis pondus in ijs duobus locis: certum enim eſt in librandis lance ponderibus duo pondera in cõſiderationem cadere, altero namque vtimur pondere noto, ex quo in altera parte lancis poſito alterius ponderis quæſitam quantitatem cognoſcamus; in vtroque igitur pondere eadem ratio viget, etenim ſecundùm Simplicij rationem oportet propè terram eſſe ęquè maiorẽ vtriuſque grauitatem, & procul a terra æquè minorem: quum igitur vbique eadem ſeruetur ratio noti ponderis ad ignotum, neceſſarium eſt vt vbique eadem ponderis quantitas inueniatur, quia vbique idem manet eorum æquilibrium; non eſt igitur valida Simplicij ratio; proinde eius dubitatio vana eſt, ſiquidem etiam admiſſa cauſa ab ipſo, & ab Alexandro adducta, neceſſe eſt idem vbique pondus inueniri. Cœterùm quia prædicta Simplicij contra Ariſtotelem dubitatio locum non habet, niſi illa cauſa conſtituta, vanius reddetur eius dubium, ſi oſtenderimus cauſam illam nullo pacto admittendam eſſe. Primùm quidẽ vrgetur ea ſententia difficultate illa, qua alios quoque vrgeri diximus; nam oporteret idem graue per idẽ terræ propinquum ſpatium moueri eadém velocitate tum a propinquo loco, tum a remotiſſimo demiſſum, proinde & æqualem ictum facere; tamen cõtrarium experimur; idem enim homo ſupra terram exiſtens ſi a lapide percutiatur deſcendente de loco tribus cubitis ſuperiore, minorem ictum ſentiet, quàm ſi percutiatur ab eodem deſcendente de loco ſuperiore viginti cubitis; per tres igitur infimos cubitos velocius mouetur lapis à remotiore loco deſcendens, quàm a propinquiore: tamen ſi vera eſſet ſentẽtia Simplicij, deberet idem lapis eſſe eiuſdem grauitatis, & moueri æquali velocitate à quolibet loco demiſſus, quoniam in eadem diſtantia a centro deberet eadem eſſe perfectio formæ, & eodem roboratio, & idem vigor. Præterea quando dicunt formam elementi fieri perfectiorem, videndum eſt quidnam per formam intelligant: vel enim formam ſubſtantialem perfectiorem fieri dicunt, vel quod accidẽs formã inſequens; formam quidem ſubſtantialem reddi perfectiorem, & intendi, eſt vaniſſimum dicere, quia hæc nec intendi, nec remitti poteſt; hac autem integra manente neceſſe eſt proprietates quoque eam conſequentes ſeruari integras, & eandem fieri operationem, nempe eandem eſſe eiuſdem corporis grauitatẽ, & eundẽ motum per idem medium, quum non adſit aliquod agens, a quo talem mutationem pati poſſit; actio namq; omnis per contactum fit; quare lapis deſcendens neque à loco ſuo roborari poteſt, neque a terra tota, ad quam tẽdit quum ab his nondum tangatur. Durandus in ſecundo libro ſententiarum diſtinctione decimaquarta quæſtione prima refert cauſam huius incrementi velocitatis in minorem reſiſtentiam medij conſtituto eodem interno principio: inquit enim medium graui deſcẽdenti minus reſiſtere in fine motus, quàm in principio, ideoq; motum in fine eſſe ueiociorem: minoris autem reſiſtentiæ cauſam eſſe inquit, quòd aer propinquus terrę eſt minus leuis, quam aer ſuperior, ideò minus nititur cõtra motum grauis deſcendentis. Hæc ſententia proximè quidem ad ueritatem accedere meo quidem iudicio uidetur, attamen non omnino probãda eſt, quia non idoneam rationem adducit minoris reſiſtentiæ medij: non enim ob naturæ ſimilitúdinem, uel diſſimilitudinẽ fit maior, uel minor medij reſiſtẽtia, ita ut medium grauius minus reſiſtat graui deſcendenti, quam medium leuius; ſed propter denſitatem uel raritatem, quando diuerſæ ſunt mediorum naturæ, ſeu propter motum, uel quietem, quando eadẽ medij natura conſtituitur, qua de re mox diffuſius loquemur. Videtur etiam ratio hæc Durandi contrarium oſtendere: nam ſi aer inferior minus eſt leuis, eſt igitur grauior, quam aer ſuperus, ergo etiam dẽſior; quare magis reſiſtet graui deſcendenti, quàm aer leuior, qui eſt etiã rarior: ob hanc igitur rationem deberet elementi motus naturalis tardior eſſe in fine, quam in principio; hoc tamen & Ariſtoteli, & experientiæ aduerſatur.

Durandi opinio.

Confutatio.

Opinio vera, & eius declaratio. Cap. XVI.

IN hac difficultate ego ſequendam puto multorũ ſentẽtiam, qui dicunt pręcedentẽ motum eſſe cauſam maioris uelocitatis motus ſequentis: hinc enim fit ut continue creſcat uelocitas motus, & in fine fiat maxima: quoniam initio debilis, ac tardus ſit motus, quem alius motus non pręceſſit; in fine autem uelocior, quia alius eum præceſſit motus; hoc ita ſeſe habere experiẽtia docet: ſiquis enim pellere, urgere, ac percutere rẽ aliquam uelit, uehemẽtius id facit ſi prius moueatur, quam ſi nullus motus præcedat; ideo quando uehementer percutere aliquem uolumus, manum prius retrahimus, ut maiorem ictum faciamus: & in haſtiludio haſtas currendo frangunt, quas ſine curſu non frangerent; naturali namque inſtinctu ducimur ut a remotiore loco motum inchoemus, quando maiorem in fine percuſſionem facere uolumus. Hinc ſumitur ratio cur, ſi duo æquè grauia deſcendant, ſed unum a loco remotiore, alterum à propinquiore, & conſiderentur in aliqua æquali diſtantia

a centro,

à centro, vnum velocius altero moueatur; velocius enim mouetur illud, quod a ſublimiore loco deſcendit, quia præcedens eius motus maior fuit, alterius verò minor. Hæc abſq; dubio eſt huius effectus cauſa, ſed in hac tamē acquieſcere non poſſumus, niſi huius quoque cauſæ cauſam cognoſcamus; ſcire nanq; oportet cur præcedens motus ſit cauſa maioris velocitatis motus ſequentis, ſic enim proximam rei cauſam cognoſcemus, qua cognita omne hac in re dubium tolletur, & intelligetur, quid ſignificare Ariſtotelis voluerit, quando dixit motum in fine eſſe velociorem propter incrementum grauitatis, vel leuitatis. Mihi quidem videtur cauſam hanc colligi poſſe ex ijs. quę in contex. 82. octaui phyſicorum ab Ariſtotele dicuntur de motu proiectorum: licèt enim ille ſit violentus motus, & tardior in fine, quam in principio tamen ſi ea, quæ ibi de violento dicuntur, applięemus naturali. fortaſſe omnem hac in re difficultate ſoluemus.

Sententia Ariſtot. de motu proiectorum.

Docet ibi Ariſtot. proiectum moueri ab aere, hoc eſt a partibus aeris ordine diſpoſitis: quando enim manus proijcit lapidem, pellitur primùm a lapide prima aeris pars lapidi proxima, & hęc pellit aliam partem ſecundam, & illa tertiam & tertia quartam, eſt autem aer elemētum facillimè mobile, & agitabile in ſuo loco; idcirco ea vi percuſſus magis mouetur, quam lapis, & præcurrit ipſi lapidi; poſtquam igitur a proijciente dimiſſus eſt lapis, fertur ab his aeris partibus motis, quæ ſunt illi tanquam v[illegible]iculum; ſed tardior ſemper fit motus lapidis, & in fine tardiſſimus, propterea quod lapis mouet primā aeris partē, & eidem dat vim motricem alterius ſecundæ partis, debiliorem tamen, quam ipſe habeat; ſic etiā prima aeris pars mouet ſecundam, & dat etiam illi vim pellendi tertiam, ſed debiliorem, quam habeat ipſa; ſecunda mouet tertiam, & eidē dat vim, adhuc tamen debiliorem, mouendi quartam ſequentem; adeout propter continuā imminutionē facultatis motricis deueniatur tandem ad aliquam aeris partem, quæ ita debiliter moueat aliam ſequentem, vt nullam ei impartiatur vim mouendi aliquam aliam partem illa igitur eſt vltima pars mota, quæ nullam aliam mouet: quum itaque ab his ita motis aeris partibus feratur lapis. tardius mouetur in fine, quam in principio, & tandem deſinit prorſus motu illo moueri, quando peruenit ad poſtremam moti aeris partem; & cauſa huius imminutionis velocitatis motus eſt, quia poſteriores partes aeris tardius mouentur, quam priores, propterea quod a primo illius motus principio remotiores ſunt: quum enim primum mouens ſit externum, partes ab eo diſtantiores tardius mouentur, propinquiores autem velocius quia maiorem ab eo vim mouendi recipiunt. Hæc igitur apud Ariſtotelem cauſa eſt cur motus violentus tardior ſit in fine, quam in principio, licèt multis dubia videatur; ſed de hoc in præſentia diſputandum non eſt; ſatis enim eſt habere hac in re opinionem Ariſtotelis, ut cognoſcamus quid de motu naturali idem philoſophus ſenſerit. Si hæc omnia conſideremus, colligere ex ijs poſſumus quòd ſi naturalis quoque elementorum motus a ſolo externo motore fieret, idem in eo contingere deberet, quod in motu proiectorum: nam ſi ratio illa de violento motu ab Ariſtotele adducta vera eſt, vera etiam eſſe debet de motu naturali; pars enim vltima motus naturalis, tanquam diſtantior à primo mouente, deberet eſſe tardior, cuius tamen contrarium aſſerit Ariſt. dicens eſſe velociorē: vult igitur grauia & leuia moueri a proprijs formis, tanquam à motoribus proximis; ſic enim fit vt graue deſcendens non remoueatur magis a principio mouēte, quia ſecum fert motorē ſuum, & eum vbique pręſentē, & coniunctum habet ab initio motus ad finem. Hac tamen ratione deberet motus grauis deſcēdentis eſſe totus ęquè uelox, quoniam eadem natura mouens eundem eiuſdem corporis motum facit; ergo ſi creſcit continuę velocitas motus, neceſſe eſt aliquam eſſe huius differentiæ externam cauſam, eamq; eſſe medium, per quod fit motus, vt aerem, vel aquam: quum enim oporteat à corpore medio aliquam fieri reſiſtentiam graui deſcendenti, ac leui aſcendenti, hāc ſi oſtenderimus in initio motus maiorem eſſe, in fine verò minorem, ratio manifeſta erit cur in principio tardior ſit motus, & in fine uelocior. Certum eſt, ac per experientiam comprobatum, unamquamq; rem facilius moueri per medium quieſcens, quam per medium aduerſo motu latum, ſed adhuc facilius per medium, quod ad eandem partē feratur, quam per quieſcēs; nauis enim uelociſſimè fertur per flumen ſecundo fluxu, tardius per aquam quieſcētem, ſed tardiſſimè aduerſum fluxum amnis: ſtatuamus igitur lapidem in aere deſcendentem, ſubſtat illi in initio illius motus prima aeris pars quieſcēs, quam ui mouere incipit lapis deſcendendo, quia reſiſtentiam ei aliquam facit; non poteſt autem prima aeris pars premi, ac deorſum pelli, niſi ſimiliter pellat, ac moueat ſecundam ei ſubſtantem partem; lapis igitur ad ſecundam aeris partem perueniens inuenit eam motam, & ad eandem partem, nēpe deorſum; ergo uelocius in ea deſcendit, quam in prima quieſcente; quum autem uelocius deſcendat in ſecunda, quam in prima, neceſſe eſt ut tertiam magis premat, quam prius ſecundam preſſerit tertia igitur deorſum premitur uehementius, ac uelocius, quam ſecunda, ergo quando peruenit lapis ad tertiam, in ea mouetur uelocius, q̄ in ſecunda, quemadmodum & nauis, quæ ſecundo flumine moueatur, eo uelocius mouetur, quo uelocior ſit fluxus amnis; uelocius autē latus lapis in tertia, quam in ſecunda, magis

premit

premit quartam, quàm prius tertiam preſſerit, ideo quarta velocius deorſum pellitur, quàm tertia, & ita lapis ad quartam perueniens mouetur per eam velocius, quam per tertiam, & ita deinceps; quamobrem augetur ſemper velocitas motus, & in fine eſt maxima, non tamen quòd grauitas, ſeu vis lapidis motrix fiat maior, hæc enim eadem manet, ſed quia continuè imminuitur reſiſtentia medij, proinde augetur exceſſus virtutis motricis ad reſiſtētiam aeris, qui ab ea mouetur, & ita velocitas motus augetur: quòd ſi graue, & leue nō a ſua forma, ſed a motore tantùm externo mouerētur, id euenire non deberet, vt in violento motu non euenit; quum igitur incrementum hoc velocitatis motus proueniat ex imminutione reſiſtentiæ medij, hæc autem id efficere non poſſit, niſi conſtituta eadem vi mouentis, neceſſe eſt fateri elementum moueri a propria forma, ſic enim fit vt motor ſit ſemper æquè propinquus moto ab initio ad finem motus; at ſi motor eſſet externus, fieret etiā ſemper remotior, proinde motus continuè debilior, ac tardior fieret, nec vlla amplius ratio ſumi poſſet a reſiſtentia medij, vt nullam ſumi videmus in motu violento; quare idem prorſus in motu naturali eueniret, quod euenit in violēto, eſſet enim tardior in fine, quam in principio. Ex his autem patet rectè in eo ſenſiſſe Durandum, quod cauſam incrementi uelocitatis retulit in imminutionem reſiſtentiæ medij: ſed in eo defeciſſe, quod non idoneam rationem adduxit imminutionis reſiſtentiæ, ſicut antea demonſtrauimus.

Durandus.

Solutio orientis cuiuſdam difficultatis. Cap. XVII.

Dubium.

Tollenda hic eſt difficultas non leuis, qua urgeri hęc ſententia noſtra uidetur: nam ſi ex ſola reſiſtentię medij imminutione prouenit incrementum uelocitatis motus, non ex incremento grauitatis, uel leuitatis corporis moti; ergo falſum dixit Ariſtot. in contex. 88. primi libri de Cælo, ubi apertè inquit creſcere uelocitatem motus propter incrementum grauitatis, uel leuitatis. Reſpondent ad hoc nonnulli Ariſtotelem ibi non dicere grauitatem tunc actu augeri, quando augetur uelocitas, falſum enim diceret; ſed quia loquitur de motu elementi, qui ſtatuatur infinitus, ideo dicit eo poſito ſequi vt augeatur uelocitas in infinitū; quod quidem ſi fieri poſſet, grauitas quoque poſſet in infinitum augeri: quum enim uelocitas ad grauitatem ſe habeat ut effectus ad cauſam, ſi poſſibile eſt incrementum uelocitatis in infinitum, eſt etiam poſſibile grauitatis, ac leuitatis. Sed hæc reſponſio mihi probari nulla ratione poteſt: quia ſi abſolutè ex incremento uelocitatis non licet inferre incrementum grauitatis, uel leuitatis, nō uideo undenam iſti ſumant ꝙ ex incremento uelocitatis infinito inferatur ēt grauitatis, uel leuitatis incremētū infinitū: mihi q̄dē vr̄ potius contrarium colligi: nam ſi ex actu id non infertur; ergo neq; ex poteſtate inferri poteſt. Ego igit reſpondēdum puto grauitatem ſumi poſſe duobus modis: quum n. ſit qualitas quędam, & propenſio ad inferum locum, quam conſequit hic effectus, hęc operatio, ad eum locum moueri; ideo accipi poteſt tum ſecundum ſe pro actu primo, tum pro operatione, & actu ſecundo; ſicuti ēt ſcientia ſumi pōt tum pro habitu, tum pro ſpeculatione: priori modo acceptā grauitatē certum eſt augeri non poſſe, eandem. n. ſeruari neceſſe eſt, dum eadē natura, & forma ſeruatur. ſi ēt dico de leuitate; ſed altero modo accepta augeri, ac minui pōt; & dicitur grauitatio potius, quam grauitas: quum. n. nil aliud ſit, q̄ exceſſus virtutis motricis ſupra reſiſt[illegible] medij, vnde fit deſcēſu, & preſſio ſubi[illegible] corporis reſiſtētis, hic maior fit dum reſiſten[illegible] minuitur; de hac igitur loquebatur in pr[illegible] loco Ariſt. maior. n. velocitas motus [illegible] uenit ex incremēto grauitatis primo modo acceptæ, ſiquidem ea creſcere in eode[illegible] minimè poteſt, ſed ex incremento grauitationis, hoc eſt exceſſus virtutis mouēts ad reſiſtē tiam medij moti, hic enim augeri pōt, & [illegible] incrementum eſt cauſa incrementi velocitatis motus: ſic igitur nil aliud ibi Ariſt. dicit, quam illud ipſum, quod nos di[illegible]mus; nil [illegible] aliud eſt huius grauitatis, vel leuitatis incrementum [illegible], quam imminutio reſiſtētię medij, & ex eo prouenit incrementū velocitatis motus, tanquam effectus ex cauſa. Ipſa vero grauitatis, ac leuitatis diſtinctio, quam poſuimus, tum per ſe manifeſta eſt, tum ab Ariſtot. poſita: nam grauitatem pro grauitatione ſumimus, quando dicimus, graue in ſuo loco nō eſt graue, id eſt nō grauitat, nec premit deorſum: primo. n. modo falſum diceremus, quoniam elementum graue habet vbiq; naturam grauis, etiam in loco ſuo ob id Ariſt. in contex. 26. & 27. quarti libri de Cœlo ſumit priore modo grauitatem, & leuitatem, dum dicit leuiſſimum eſſe id, quod omnibus ſupereminet, & grauiſſimum id, quod omnibus ſubſtat, ſic enim etiam in locis ſuis dicit eſſe grauiſſimum, atque leuiſſimum: in contex. autem 29. & 30. eiuſdem libri ſumit grauitatem, & leuitatem ſecundo modo, dum dicit lignum vnius talenti in aere maiorem habere grauitatem, quam plumbum vnius libræ contra vero in aqua rem ſeſe habere; ſumit enim grauitatem pro operatione, quæ notat reſpectum ad externa corpora, per quæ fit motus, eo namque reſpectu variato etiam grauitas variatur, non quidem natura ipſa, ſed grauitatio: dicit etiam in contex. illo 30. omnia elementa

Solutio aliquorum.

Refutatio.

Solutio propria.

Grauitas ſumitur duo pliciter.

in ſuis locis aliquam habere grauitatem præter ignem; nam aer quoq; in ſuo loco exiſtens facilius deorſum pellitur, quàm ſurſum, quia magis grauitat, quàm leuitat; àttamen ſecundùm eius naturam magis eſt leuis, quàm grauis.

IACOBI ZABARELLÆ
PATAVINI
DE MOTV GRAVIVM, ET LEVIVM LIBER SECVNDVS.

De ſubiecto primo motus corporis miſti, qui dicitur ſecundùm præualens elementum. Cap. I.

HActenus grauia & leuia abſolutè conſiderantes oſtendimus ea internum habere motorem; reſtat de miſtis perpendendum id, quod Ariſtoteles dixit in initio primi libri de Cœlo, ea moueri iuxta elementum alijs prǽualens in miſtione; in hoc enim tria ſunt, quę quũ difficultate non careant, ſunt ſingillatim conſideranda: primum eſt, quodnam ſit primum ſubiectum huius motus, quo dicitur miſtum naturaliter moueri iuxta dominans elementum: ſecundum, a quonam motore hic motus fiat; tertium demum qualiſnam ſit, an ſimplex, an miſtus. Quod ad primum attinet, Ioannes Gãdauenſis videtur exiſtimaſſe primũ ſubiectum, cui talis motus ineſt, eſſe elementum, quod in miſtione excellit, ita vt in eo primo recipiatur motus, poſtea verò conſequatur vt ad motum elementi prǽualentis totum ſimul miſtum moueatur, non quidem poſterius tempore, ſed natura, & hac ratione miſtum ſecundùm præualens elementum moueri dicatur. Sententia hęc ob duas rationes reijcienda eſt. Primùm quidẽ, ſi elemẽtum dominans eſſet primũ ſubiectum, quod illo motu moueri diceretur, oporteret illud eſſe actu in miſto ſecundùm ſuum eſſe ſpecificum, quoniam operatio prǽſupponit rem eſſe, nec poteſt eſſe ſubiectũ motus, niſi id, quod ſit actu: conſequens tamen ſecundùm omnium Ariſtotelis interpretum opinionem falſum eſt; nam ſi latinos ſequamur dicentes elementa in miſtione penitus interire, & ſolas eorum vires ſeruari, non poſſumus dicere, aliquod elementum in miſto eſſe primum ſubiectum motus, quum nullius elementi ſubſtantia ſeruetur: ſi verò ſequamur Auerroem dicentem elementa in miſto manere caſtigata, & refracta, & modo quodam medio, inter actum, & poteſtatem, adhuc nullum elementum in miſto aptum eſt per ſe moueri, quia nullum manet in ſuo actu ſpecifico; non enim manent amplius ignis, aer, aqua, terra, ſed medium quoddam ex ijs conflatum, qua de re alibi fuſius diſſeremus: nunc ſatis ſit, ſi dicamus Auerroem exiſtimaſſe quatuor elementorum ſubſtantias non manere in miſto; quia ſi manerent, non eſſet facta miſtio, quæ eſt plurium naturarum vnio; poſſumuſque hanc ſententiam apud Auerroem legere in commẽtario ſexageſimoſeptimo tertij libri de Cœlo. Prǽterea ſi aliquod ex elementis ita poteſt actu ſeruari in miſto, vt ſit idoneum ſubiectum motus, ergo & reliqua omnia: quanquã enim illud excellit, tamen debẽt omnia eodem modo manere in miſto, vel omnia perfęcta, vel omnia fracta, vel omnia actu, vel omnia poteſtate; ſic autem fieret vt motus illius miſti non magis eſſet dicẽdus naturalis reſpectu elemẽti præualentis, quam violentus reſpectu aliorum; perinde enim eſſet, ac ſiquis pilæ plumbeæ vtrem aere plenum alligaret, & in aquam proijceret, deſcenderet enim, & ille deſcenſus eſſet plumbo naturalis, ſed aeri violentus; attamen motus corporis miſti, de quo in præſentia loquimur, eſt apud omnes verè naturalis, & ne ipſe quidem Gandauenſis concederet eum eſſe alia ratione naturalem, & alia violentum. Dicendum igitur eſt motum miſti qui ſecundùm præualens elementum fieri dicitur, ipſi met miſto tanquam primo ſubiecto inhærere, quum ipſum ſolum, & vna eius ſubſtantia exiſtat actu perfecto, & ſit idoneum ſubiectum motus.

[...]nio Io. Gandaue[...]

Confutatio

De motore miſti opinio Latinorum ac nominalium. Cap. 11.

DE motore autē miſti maior difficultas exiſtit; forma namq; elementi dominantis non poteſt eſſe motrix, vt eiſdē argumentis oſtenditur; quemadmodum enim nullum elementum ita actu manet, vt ſit aptum moueri, ita nulla elementaris forma ita ſeruatur, vt apta mouere; ſiquidem non minus in motore, immò fortaſſe magis, quam in eo, quod mouetur, requiritur vt ſit actu. Sed neque forma miſti videtur eſſe poſſe huius motus effectrix: nam ſi dicamus motum illum eſſe ſimplicē, is nō videtur poſſe fieri niſi à principio ſimplici, non igitur à forma miſti: ſi verò dicamus eſſe motum miſtum, quomodo Ariſtoteles eum attribuit elemento dominanti? natura enim elementi ſimplex eſt, quare non videtur eſſe poſſe niſi ſimplicis motus cauſa, & principium. *Opinio Latinorum.* In hac difficultate, quæ non leuis eſt, latini qui putant elementorum formas in miſto penitus aboleri, nullam elementarem formam dicere poſſunt eſſe huius motus cauſam; ſed neque formam miſti, quum enim hęc apud eos ex illis conflata non ſit, ſed ab illis penitus diuerſa, non poſſet motus ab ea productus attribui elemento præualenti, & dici factus ſecundùm prædominans. Quamobrem ad qualitates confugiunt, & dicant ex elementorum commiſtione quandam oriri qualitatem vergentem ad qualitatem elementi pręualentis, eamque eſſe huius motus effectricem causam, qui hac rationem ſecundùm elementum dominans fieri dicitur. *Opinio nominalium.* Albertus autē Saxo, & Amadeus, & alij nominales, in eo quidem cum his conſentiunt, quod cauſam effectricem huius motus non formam eſſe dixere, ſed qualitatem, nam formas elementorum ſimiliter interire penitus exiſtimarunt; at in eo diſſenſere, quòd putarunt non ab vna qualitate moueri miſtum, quod dicitur moueri ſecundùm prædominans, ſed modò ab vna, modo ab alia, modò etiam ſimul à pluribus. *Primū fundamentum.* Ad hanc ſuam ſententiam declarandam duo in primis fundamenta ſtatuebant, vnum ex Ariſtotele acceptum in quarto libro de Cœlo, quod graue in ſuo loco non grauitat, & leue in ſuo loco non leuiat, hoc eſt neque mouetur, neque mouet; mouentur autem, & mouent tunc ſolùm quando ſunt extra propria loca. *Secundum fundamentum.* Alterum verò, quod graue, & leue tunc ſecundùm naturam locatum eſſe dicitur, quando eſt ſupra grauius, & infra leuius: quare ſi vas aliquod repletum aqua, cui oleum ſupernatet, in elemento ignis poneretur, illud oleum eſſet naturaliter collocatū, quoniam haberet ſupra ſe ignem leuiorem, & ſub ſe aquam grauiorem. *Opinionis declaratio.* His iactis fundamentis tale exemplum fingebant: ſit miſtum habens quinque gradus igneæ qualitatis, tres aereæ, tres aqueæ, tres terreæ, certum eſt dominari in eo miſto igneam qualitatem, tamē non ſemper ab iſta mouebitur; nam ſi ponatur in igni deſcendet, quia præterquam quòd illi gradus ignis in loco ignis ſunt otioſi, ipſis etiam præualent nouem gradus elementorum grauiorum, qui tunc dominantur, & agunt, quando autem ad elementum aeris perueniet, in illo quoque deſcendet, tunc enim gradus aeris in ſuo loco erunt otioſi, & ſex gradus elementorum grauiorum præualebunt quinque gradibus ignis; quando autem ad aquam peruenerit, tunc gradus aquei in loco aquę erunt otioſi, quare non mouebunt, in aqua igitur non deſcendet, ſed potius aſcendet, quoniam octo gradus elementorum leuium tribus terræ gradibus præualebunt, quamobrem miſtum illud quieſcet inter aerem, & aquam, quod oleo, & alijs ſimilibus contingere videmus: in tali igitur miſto dominatur quidem abſolutè ignea qualitas, non tamen ab ea ſemper mouetur miſtum illud, quoniam ratione diuerſorum locorum, in quibus ponitur, variantur qualitates elementares dominantes, atque mouentes. *Primum corollariū.* Hinc duo corollaria colligebant. Vnum eſt, dari miſtum, quod motu ſuo naturali tardius moueatur in fine motus, quam in principio: hoc autem ita oſtendebant: ſit miſtum habens duos gradus ignis, duos aeris, tres aquæ, quinque terræ, & ponatur in loco ignis, deſcendet primùm velociſſimè, quia deorſum mouebitur a decem gradibus aeris, aquæ, & terræ, abſque vlla reſiſtentia gradum ignis, qui in ſuo loco non reſiſtunt; deinde quando erit in aere, tardius mouebitur, quia vis motrix imminuetur, & reſiſtentia augebitur, tunc enim mouebunt ſoli octo gradus terræ, & aquæ, & duo gradus ignis reſiſtent, gradus autem aeris in ſuo loco erunt otioſi; tandem quando ad aquam peruenerit, in ea tardiſſimè deſcendet, nam vis motrix adhuc magis erit imminuta, ſiquidem ſoli quinque gradus terræ mouebunt, gradus enim aquæ in loco aquæ erunt otioſi; reſiſtentia verò aucta erit, quia reſiſtens quatuor gradus ignis, & aeris. *Secundum corollariū.* Alterum corollarium eſt, dari aliquod miſtum, quod tardius moueretur in vacuo, quam in pleno: hoc in illo eodem exemplo declarabant: nam ſi totus aeris locus vacuus eſſe ſtatuatur, motus illius miſti pro locum illum tardior fieri, quam prius in loco ignis, propter prædictam cauſam; nam in illo vacuo gradus aeris erunt otioſi, & gradus ignis reſiſtens deſcenſui, qui prius non reſiſtebant, & gradus mouentes pauciores erunt, nempè octo; quum prius fuerint decem.

Dictæ ſententiæ confutatio. Cap. III.

SEntẽtia hæc vana eſt, & prorſus abijcienda. Primùm quidem peccant errore communi omnes, qui putãt motum miſti, qui dicitur ſecundùm elementum præualens, non fieri ab aliqua forma ſubſtantiali, ſed a qualitate relicta ab elemento prę ualente, ſiue vna, vt alij latini dicunt, ſiue pluribus, vt nominales: hi nanq; non vident non ſatis eſſe qualitatem, ſed faciendam eſſe reſolutionem in formam tanquam in cauſam primam; ſola enim forma eſt natura & primum principium motus, qualitas verò non eſt natura, nec principium motus, niſi ſecũdarium, & vt inſtrumentum formę: quare, velint nolint, coguntur dicere formam aliquam eſſe primum principium illius motus; ea autem eſſe non poteſt forma elementi, quum apud eos formæ elementares penitus aboleantur; ſed neque forma miſti. hæc enim quum ſit diuerſa penitus ſecundùm eos a formis elementorum, quomodo poterit ſimplicem motũ efficere, & qui ſecundùm prę ualens elemẽtum factus dicatur? ſed aliorum comparatione multò deterior eſt opinio nominalium dicentiũ idem miſtum moueri a pluribus qualitatibus dominantibus, nec ſemper ab eiſdem; ſic.n. dicunt qualitates elementorũ omnes ſeruari integras proinde diſtinctas, & pugnantes inuicẽ, ac reſiſtentes, quod eſt omnino abſonum rationi. Sequitur etiam motũ miſti ſimul eſſe naturalem, & violẽtum; qui.n. ratione huius qualitatis eſt naturalis, idem ratione alterius eſt violentus: Præterea eadem natura, quæ eſt principium motus, eſt etiam principium quietis, vt inquit Ariſtoteles in ſecundo phyſicorum in definitione naturæ, & in contex. vigeſimotertio octaui libri, idq; eſt per ſe manifeſtum, quia eadem terræ natura eſt cauſa motus ad mediũ, & quietis in medio; attamen ſecundùm iſtos alia eſſet cauſa motus naturalis, alia quietis naturalis: nam ſi miſtum habeat decem gradus terræ, & decem ignis & aeris ſimul ſumptorum, aquę verò vnum, illud in aere, & in igne deſcendet, eruntq; principia illius motus gradus terræ, & aquæ, idem in aqua quieſcet, quia non plus poſſunt gradus terræ, quam gradus elementorum leuium, quum totidem ſint, & gradus aquæ in loco aquę eſt otioſus; itaq; illius quietis in aqua non erit cauſa ille gradus aquę, quum ſit vnus, & ſuperetur ab alijs, & ſit otioſus; neque etiam gradus terrę, qui fuerunt principium motus, dici poterunt cauſa illius quietis, ſed potius æquilibrium graduum terræ, & graduum elemẽtorum leuium. Ob id ſequetur etiam non poſſe elementum dominans facere vt miſtum in loco illius elementi quieſcat, licèt etiam maximus illius elementi ſit exceſſus; quoniam in loco ſuo nullam habet vim reſiſtendi alijs elementis, etiamſi plurimi inſint eius gradus in illo miſto. Præterea ſequetur dari poſſe miſtum, quod ſtet in aere ſuſpenſum, nec moueatur ſurſum, neque deorſum: nam ſi habeat decem gradus ignis, quinque aquæ, & quinque terræ, aeris verò vnum, illud in aere nec aſcendere, ne deſcendere poterit, ſed ſuſpenſum manebit; & idem continget, ſi gradus aeris ponantur quotcunq;, omnes enim in loco aeris erunt otioſi. Sequetur etiam variata plurimum proportione miſcibilium eundem tamen fieri motum; nam miſtum habẽs ſeptem gradus ignis, vnum aeris, ſex aquæ, duos terræ, deſcendet in aere, aſcendit in aqua, & quieſcet inter aerem, & aquam; hoc idẽ continget ſi habeat ſeptem aeris, vnum ignis, ſex terræ, duos aquæ, & pluribus etiam alijs modis. Hæc & alia eiuſmodi plurima abſurda hanc ſententiam, quæ abſurdiſſima eſt, ſequuntur. Radix autem huius erroris fuit, quæ etiam totius ueritatis fundamentum eſt, vnde omnes hac in re cauilli ſoluũtur, quod iſti ponunt in miſto inanimato plura actu principia motus, diſtincta inter ſe, & contraria, quum tamen omne tale miſtum ſit corpus naturale vnum, vnam habens naturã, non plures, & vnam tãtùm qualitatem motricem; ideo rectè dicit Zimara in ſuo Theoremate ſexageſimotertio, & alij de hoc errore loquentes, prædicta ab his ficta exempla commentitia eſſe, & impoſſibilia; cauſa nanque impoſſibilitatis ea eſt, quam diximus, quia nullus gradus vnius elemẽti remanet in miſto diſtinctus a gradibus aliorum, neque vlla diſtincta qualitas, cui qualitates aliorum reſiſtãt, ac reluctentur: ſed ſicuti omnia elementa conſpirauerunt in vnum, & facta eſt ex pluribus naturis natura vna; ita multæ contrariæ qualitates factæ ſunt vna qualitas abſque vlla repugnantia, vel diſtinctione graduum; præterquam quod illa vna natura magis refert vnius elementi naturam, quam aliorum, nempe illius, quod in miſtione præualet alijs, nulla verò ibi eſt propenſio ad motum, niſi illa, quæ eſt elementi dominantis; reliqua nanque elementa reddita ſunt ita obtemperantia imperio vnius, vt ad nullum alium motum inclinent; ille autem motus reſpicit vnum quendam ſtatutum in mundo locum, qui naturę illi cum talis elementi imperio conueniens ſit: ſi ſecus ſit, non eſt facta vera miſtio, quæ eſt miſcibilium vnio: quemadmodum enim ſi quatuor homines iter facturi controuerſarentur, & vnus ire vellet ad orientalem partem, alius ad occidentalẽ, alius ad aquilonẽ, alius ad auſtrum, deinde poſt pugnam concordes fierent, & vnius ſententiam ſequerentur, nulla amplius in alijs eſſet propenſio eundi ad alias partes, ſed omnes vnanimes, ad illam vnam tenderent, quam ille præcipit;

Neceſſe eſt cuiuſque naturalis motus primum principium eſſe formã aliquã ſubſtantialem.

Radix erroris aliorum & fundamentũ veritatis.

cuius ſententia præualuit; ita in tribus elemẽtis ſuccumbentibus non eſt amplius ad alios contrarios motus propenſio, præſertim quum eorum natura nõ ſeruetur actu, immo nec dominantis elemẽti natura actu ſeruetur; vna enim eſt miſti natura, quæ magis retinet vnius elementi conditiones, quam aliorum, & eius naturam refert quoad motum localem, & quoad præſcribendum ſibi certum aliquẽ in mundo locum: ob id notandus eſt modus loquendi Ariſtotelis in initio primi libri de Cœlo, qui non dixit miſtum moueri ab elemento dominante, ſic enim ſignificaſſe potuiſſet illud elementum actu ineſſe in miſto, & eſſe actu mouens; ſed dixit moueri iuxta elementum dominans; quum enim miſtum magis huius, quam aliorum, naturam præferat, mouetur etiam illo motu, qui elemento dominanti conueniens eſt. Ex his patet, omnia, quæ ab his dicuntur, falſa eſſe. Primum enim eorum fundamentum verum quidem eſt de elementis per ſe actu exiſtentibus, per ſe namque exiſtens graue in loco ſuo non grauitat, nec leue in loco ſuo leuitat: ſed de elementis in miſto non eſt verum, quia ibi non eſt diſtinctum leue à graui, vel graue à leui; ſed vna eſt miſti natura, quæ vel grauis, vel leuis dicitur iuxta naturam elementi præualentis. Alterum verò eorum fundamentum non modò de elemẽtis in miſto, ſed de eiſdem etiam ſeparatis, & per ſe exiſtentibus falſum eſt; nam in miſto non ſunt elementa actu, quę cum proprijs eorum locis, aut cũ alienis comparari poſſint; non enim dicere poſſumus in lapide terræ adhærente ignem non eſſe locatum ſecundùm naturam, quòd ſub aere ſit poſitus, ſic enim fieret vt nullum miſtum poſſet naturaliter eſſe locatum, quoniam ratione vnius tantùm elemẽti locatum eſſet ſecundùm naturam, ſed ratione aliorum pręter naturam. In elementis quoque ſeparatis id falſum eſt, nam ſi in vere ſit aqua, cui aer ſupernatet, & ponamus vtrem in loco ignis, non eſt verum id, quod illi dicunt, aerem illum eſſe naturaliter collocatum, quod ſupra ſe habeat ignem, & ſub ſe aquam; ſed erit præter naturam locatus, quia non erit in loco ſuo naturali, & ſibi à natura præſcripto, qui eſt totius aeris locus. Falſa etiam ſunt omnia illa ab eis confiċta exempla, vt prædiximus; quia non datur in miſto illa contrariarum qualitatum diſtinctio, quam ipſi communicuntur. Peccant deinde in priore corollario: nam declarantes quomodo graue, vel leue tardius moueatur in fine motus, quam in principio, conſiderant graue, & leue, quæ tranſeant per diuerſa elementa, & ita putant ſe aliqua ratione labefactare ſententiam Ariſtotelis dicentis motum grauium, & leuium naturalem velociorem eſſe in fine, quam in principio: attamen nil noui per hoc in medium adducunt, neque id negaret Ariſtoteles; fateretur enim lapidem deſcendentem prius per aerem, poſtea per aquam, tardius per aquam deſcendere, quàm per aerem; quid ergo abſconditi colligunt hoc ſuo corollario, quod etiam ruſtico cognitum non ſit? Ariſtoteles enim quando dicit motum naturalem grauium, & leuium velociorem eſſe in fine, quam in principio, loquitur de motu facto per vnum & idem medium, vt per ſolum aerem, vel per ſolam aquam, non per diuerſa: ſed ipſi in afferenda ratione huius ſui euidentiſſimi corollarij manifeſtè decipiuntur, hanc enim ſumunt ex ipſa moti corporis natura, quum à ſolo medio externo ſumẽda ſit; quum enim non ſint in miſto illi diuerſi gradus, quos fingunt, ratio, quam adducunt, falſa eſt; nec alia eſt eius effectus ratio afferenda, quam maior denſioris medij reſiſtentia, quam rarioris, hinc enim fit vt tardius deſcendat lapis per aquam, quam per aerem. Falſum tandem eſt alterum quoque corollarium, quia non datur vacuum in natura, neque, ſi daretur, motus per illum tardior fieret; quinimmo nullus prorſus fieret motus ſublata omni reſiſtentia medij, niſi fortè mutatio ſubita: ob id Ariſtoteles putauit neceſſarium omnino eſſe medium plenum, ſi debeat fieri motus grauium & leuium, ſicut antè dicebamus. Videtur etiam ex horum dictis oſtendi poſſe quòd graue vel leue in vacuo poſitum nullo modo moueretur, nec locum mutaret: ipſi enim corpora hęc tunc moueri aiũt, quando non ſunt ſecundùm naturam locata, tunc autem non ſecundùm naturam locata eſſe dicunt, quando ſunt ſub aliquo grauiore, vel ſupra aliquod leuius; atqui corpus in vacuo poſitum nec eſt ſub grauiore, nec ſupra leuius, quum, & ſupra, & infra ſe habeat vacuum, ergo per ipſam horum met definitionem non eſt præter naturam locatum, proinde non eſt cur locum mutet, ſi tunc ſolùm, quando eſt pręter naturam locatum, corpus quodlibet loco mouetur.

Prim: fundamenti confutatio.

Secũdi fundamẽti confutatio.

Confutatio exemplorum.

Prioris corollarij confutatio.

Secundi corollarij confutatio.

Vera ſententia de motore miſti. Cap. IIII.

Ex ijs, quæ hactenus aduerſus alios dicta ſunt, colligi vr nullã aliam in miſto eſſe efficetricem cauſam motus, qui iuxta præualens elemẽtum fieri dici tur, niſi ipſam miſti formam, quę eſt eius natura, & ſola ſtatui põt principium motus naturalis in eo: ad hanc aũt veritatẽ cognoſcẽdam, & multos errores euitãdos animaduertere oportet vanũ eſſe de grauiũ, ac leuiũ naturali verba facere, niſi pręſtituto fine ipſius motus; is autẽ eſt locus naturalis, ad quẽ ſingula ſuapte natura feruntur, quemadmodum igitur in conſiderando ſingulorũ elemẽtorũ motu locum prius cõſtituimus, cuius naturalis appetitu ducta mo- uentur;

Miſtum à ſua forma naturaliter moue tur.

ſentur; ſic de miſtorum quoque motu, qui ex dominante elemento prodire dicitur, faciendum eſt; prius enim aſſignandus eſt cuique miſto naturalis locus illi conueniens ratione grauitatis, vel leuitatis, vt poſtea facilius de eius motu, ac de motore, a quo prouenit, ſermonem faciamus: quoniam enim neceſſarium eſt quolibet miſto genito ut ei ſtatim aſſignetur proprius, & naturalis in mundo locus conſiſtens in ſtatuta quadam diſtantia à Cœlo, & à centro; neceſſe etiam eſt vt vbicunq; miſtum extra ſuum locum ponatur, ad eum moueatur ſecundùm propriam naturam, & in eo ſolo naturaliter quieſcat, quod idem in ſimplicib. corporibus inſpicimus; vnus autẽ locus naturam vnã indicat, cui ille conueniens eſt, vnus enim locus vnius eſt naturæ conſeruator; ab illa igitur vna, & eadem natura mouetur miſtum ad locum ſuum ex quolibet alio loco: neque eſt ꝙ decipiamur videntes idem miſtum motu naturali modò aſcendere, modò deſcendere, vt oleum deſcendere in aere, aſcendere in aqua, & credamus ipſum non ſemper ab eodem, ſed à diuerſis principijs moueri, vt dicebant nominales ipſum deorſum ferri a gradibus qualitatum elementorũ grauium, ſurſum verò à gradibus leuium; ſed vna eſt olei natura, quæ ipſum in aqua aſcendere facit, & in aere deſcendere, quia ſic eundem ſemper petit locũ ſuum naturalem, qui eſt inter aerem, & aquam, & ad hunc mouetur à ſola propria forma, ſiue aſcendendo, ſiue deſcẽdendo: hoc autem ita ſeſe habere demonſtrant duo elementa media; aer enim naturaliter & deſcendit in igne, & aſcendit in aqua: quid ergo dicemus? Sũtne etiam in aere diuerſa aſcenſus, ac deſcẽſus principia? certè etiam nominales faterentur vnum tantùm eſſe in aere principiũ motus, quum ſit corpus ſimplex. & vnam habeat vim motricem naturalem; idem igitur de oleo & de omni miſto, ꝙ vt graue, vel vt leue moueatur, dicẽdum eſt. In ſtatuendo autem loco miſti naturali principes partes ſibi vendicat illud elementum, quod in ea miſtione alijs præualet; eius enim naturam magis, quam aliorum redolet ipſum miſtũ, & ratione elementi dominantis aſſignatur cuilibet miſto locus naturalis, ad quem naturaliter mouetur ab omnibus alijs locis; ob id videmus diuerſa naturalia loca diuerſis miſtis eſſe aſſignata propter dominantis elementi varietatẽ; qua fit vt alia miſta deſcendant in aqua, & in terra quieſcant; alia in aqua aſcendant, in aere verò deſcendant, & ita quieſcant inter aerẽ, & aquam; alia etiam in aere aſcendant, vt exhalationes, quæ plurimum in ſe habere uidentur igneæ naturæ. Nullum ergo in hoc diſcrimen eſt inter elementa, & miſta, quatenus grauia, uel leuia ſunt; ſingulis.n. aſſignatus eſt in mundo locus naturalis, ad quem mouetur ex omnibus alijs locis, isq; uel magis, uel minus a Cœlo remotus pro maiore cuiuſque grauitate, uel leuitate. Sed de elementis dubitare aliquis poſſet quomodo idẽ corpus ſimplex duos, & eos quidem contrarios habere poſſit motus naturales aer.n. in igne naturaliter deſcendit, & in aqua naturaliter aſcendit; quum tamen Ariſt. dixerit in primo libro de Cœlo unius ſimplicis corporis unum tantùm eſſe motum naturalem, & cõtrarios inter ſe eſſe motus, à medio, & ad medium. Ad hoc ego dicendum puto motum naturalem grauium & leuium iudicari eiuſdẽ ſpeciei, aut diuerſarum ſpecierum a fine, hoc eſt à loco naturali, ad quẽ tendit; hic.n. unus quum ſit, indicat & naturę, & motus unitatem: igitur aſcenſus aeris in aqua, & deſcenſus in igne non sũt ſpecie diſtincti motus, ſed numero; quia ad eundem tendunt naturalẽ locum, & ab eadem ſimplici natura proficiſcuntur. Ariſt. autẽ quando dixit motum a medio diſtingui ſpecie a motu ad medium, ſemper locorum diſtinctionem conſtituit, proinde & naturarũ; aeris autẽ unũ eſt natura, & ea ſimplex, ſicut etiã aquę; non.n. quòd ſit tũ grauis reſpectu ignis, tum leuis reſpectu terræ, & aquę, ob id duas habet naturas, ſed unam habet ſimplicem, quę comparatione duorum elementorum dicitur leuis, & comparatione ignis dicitur grauis. Hoc idem de miſto dicendum eſt quatenus eſt graue, aut leue; nam unum tantùm habet motum naturalem, quem ob id Ariſtoteles attribuit elemento pręualenti in eius miſtione.

Dubium de motu elementorum, & miſtorum.

Solutio.

Vnitas ſpeciei motus iudicari à fine.

De forma miſti an ſit ſuperaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta. Cap. V.

QVoniam autem dictũ eſt miſtũ a ſua forma moueri, nõ bene intelligi poteſt quomodo hic motus attribuatur naturę elementi præualentis, niſi alia noua quæſtio ſoluatur ad id, quod declarandum propoſuimus, maximè pertinens: dubium enim eſt, & apud interpretes Ariſtotelis controuerſũ an forma miſti ſit forma quædam re à formis elementorũ diuerſa, & illis ſuperaddita, an potius non ſit illis ſuperaddita, ſed ſit ipſæmet formæ elementorum caſtigatæ & fractæ, quę per miſtionẽ euaſerint una forma: huius quidẽ rei declaratio poſtulare uideretur ut de miſtione loqueremur, de hac autem agi non poteſt abſque conſideratione primarum qualitatum, quæ alteratrices uocantur; at nos nõ de his, ſed de motricibus tantùm in præſentiã loqui conſtituimus, ideò diligentẽ de miſtione diſputationem ad alium locum remittentes, de ipſa nunc pro occaſione tantùm, & ratione motricium quaſi tatum breuiter agemus, ut uideamus quomodo ex elementorum commiſtione vnum in miſto remaneat principium motuum ſecundùm

 naturam,

naturam quod dicatur grauitas, vel leuitas, ita vt motus ille fieri dicatur iuxta elementum in miſtione præualens. *Zimara opinio.* Zimara in ſua tabula ſub littera. C. in declaratione illius propoſitionis [cauſę ſimplices exiſtentes in re non compoſitę ſunt] nititur oſtendere formam miſti eſſe quintam formam re diſtinctam a quatuor formis elementorum fractis & caſtigatis, & illis ſuperadditam, quam ſententiam alij quoq; poſtea ſequuti ſunt; ad hanc comprobandã multifariam argumentãtur. *Primum argumentũ* Primùm ſic: elemẽta ad formam miſti eam habent rationem, quã materia habet ad formam, eam enim recipere debent; ergo forma miſti diſtinguitur re a formis elementorum & eſt eis ſuperaddita; forma nãque non poteſt eſſe pars materiæ, in qua recipitur; proinde miſtum ita ex elementis conſtare dicendum eſt, vt ex vna parte ſtatuantur elementa formata, tanquam materia ſecunda, ex altera verò parte forma miſti ſuperueniat elementis formatis, tanquam diſtincta re a formis elementorum. *Secundum argumentum.* Secundò, ſi forma miſti nõ eſſet addita formis elementorum, conſtaret eſſentialiter ex corporibus, quia formę elementorum non ſunt ſeparabiles a materia; quoniam igitur abſurdum eſt formam conſtare ex corporibus; non poteſt forma miſti conſtare ex formis elementorum; quia ex his conſtare non poteſt, quin conſtet etiam ex materia. *Tertiũ argumentum* Tertiò ſequeretur non minus formam miſti, quam formas elementorum, intendi ac remitti poſſe, ſicuti videmus etiam colores medios nõ minus, quàm extremos, intendi atque remitti; conſequens tamen falſum eſt, quia omnes cõſentiũt formas ſubſtantiales, ſaltem miſtorum, non recipere magis vel minus. *Quartum argumentũ.* Quartò Ariſt. in contex. 39. ſecundi libri de anima diſputans cõtra Empedoclem inquit formas elementorũ non poſſe in miſto ſimul conſiſtere, niſi adſit aliud quoddã, quod eas contineat; etenim ſine hoc ignis ad ſuperiora elaberetur, aqua effluerẽt, terra centrum petere niteretur: ergo quum elemẽta ab aliquo contineri oporteat, ne inuicem ſeparentur, neceſſe eſt aliquam eſſe formam in miſto præter formas elementorum; quare forma miſti eſt formis elementorum ſuperaddita. *Quintũ argumentũ.* Quintò quam habet rationem anima ad formas elementorum, eam & forma miſti habet ad eaſdem; at anima ex formis elementorũ conflata non dicitur, ſed illis ſuperueniens; ergo etiam forma miſti eſt ſuperaddita formis elementorum. *Sextum argumentũ.* Tandem hanc ſententiam cõfirmant authoritate Auerrois multis in locis: nam ſeptimo Metaphyſicorum commentario ſexageſimo inquit Auerroes, compoſitum eſt aliquod additum aliud à componentibus, vt caro non eſt terra & ignis, ſed aliquod additũ, quemadmodum hæc ſillaba. Ca. non eſt. C. & A. ſed quid additum. Item quinto Metaphyſicorum texto inquit eſſe in compoſito naturam additam naturis componentium. Et primo Metaphyſicorum duodecimo, res quæ ex elementis generantur, differunt eſſentialiter ab elementis. Et duodecimo Metaphyſicorum vigeſimoſecundo inquit formas ſimplicium eſſe alias a formis compoſitorum. & primo de anima ſeptuageſimoſeptimo ait, eſſentiæ & formæ rerum neceſſe eſt vt ſint ſuperadditæ elementis. Et primo de generatione octuageſimoquarto, illud, quod generatur ex miſcibilibus in miſtione, eſt aliud ab eis. Per hæc ergo oſtenditur formam miſti eſſe ſuperadditam formis elementorum.

Dictæ ſententiæ confutatio, & veræ ſententiæ declaratio. *Cap. VI.*

EGO veriorem eſſe arbitror aliorum opinionem, qui dicũt formã miſti non eſſe additam formis elementorum, tãquam re diſtinctam ab illis, ſed eſſe formam ex earum congreſſu orientem; ita vt quæ erant quatuor formæ, in vnam migrauerint, quæ eſt forma miſti. Hanc ſententiam antequam comprobare, & errorem Zimaræ demonſtrare nitamur, illud admonere volumus, noſtrã hanc diſputationẽ locũ nõ habere iuxta latinorũ ſententiã, qui dicũt elemẽta nullo modo remanere in miſto; nã ſi elementorũ formę in miſtione penitus aboleantur, vt ipſi putant; vanum eſt quęrere an forma miſti ſit addita, an non addita formis elementorum: ſed conſtituta Auerrois opinione, cuius veritatem alibi demonſtraturi ſumus, *In lib. de miſtione.* quòd formæ elemẽtorum modo aliquo ſeruentur in miſto, quam Zimara quoque & alij, quibuſcum in præſentia diſputamus, ſequuti ſunt, opportuna eſt cõſideratio an forma miſti ſit addita formis elemẽtorũ in miſto, an non addita. Declarandũ ante omnia eſt, in quo differat ſententia noſtra a ſententia Zimarę, vtraq; enim intellecta facile erit dignoſcere veram a falſa: *Nota in quo hæc controuerſia ſit conſtituta.* quãdo igitur dicimus formas elementorum modo aliquo manere in miſto, ſiue integras, ſiue fractas, & caſtigatas, hoc poteſt tres habere ſenſus. Primus eſt, vt dẽt elementis eſſe ſpecificum, ſicut ante miſtionẽ dabant ita vt maneat quatuor diſtinctę formę, & quatuor elemẽta ſeruent ſuũ eſſe ſpecificum ſiue perfectum, ſiue imminutum, & a perfecto differens ſolùm ſecundùm magis & minus: qui primus ſenſus omnino reijciendus eſt, vt alibi, quum de miſtione loquemur, apertiſſimè demonſtrabimus: nunc eum hac vna ratione refutare ſatis eſt, quòd ſi hoc eſſet, natura miſti non eſſet vna, ſed quatuor diſtinctę, quę ad quatuor diſtinctos motus inclinarent, vt contingere videmus in miſto imperfecto, in quo non eſt facta vera miſtio ſed plurium elementorum naturę ſeruantur: quo fit vt non moueatur

ueatur vno ſimplici motu; quia licet vnum elementum in eo præualeat cæteris, illa tamen non obediunt, ſed repugnant quantum poſſunt; ſic etiam fieret vt naturalis motus miſti non ſemper fieret iuxta elementum præualens ſed quandoq; contingeret vt alia tria ſimul ſupra plus poſſent, quam illud ſolum, ſicuti nominales dicebant. Hic igitur ſenſus dimittatur; quia Zimara, & alij, qui eius ſententiam ſequuti ſunt, hunc, vt ego arbitror, non acceperunt. Alius eſt ſecundus ſenſus, quòd in miſto maneant formę elementorum caſtigatæ, & fractę, non tamen amplius vt quatuor formę, ſed vt factæ vna, & ad naturam vnam redactæ, quæ magis referat elementi præualentis naturam, quam aliorum, & huic formæ ſuperueniat propria miſti forma diuerſa ab ea, vt forma lapidis, vel forma auri; hac autem ratione duæ eſſent formæ in auro, vna oriens ex commiſtione, & vnione formarum elementorum, altera verò illi ſuperueniens, quę dicitur forma miſti: hunc ſenſum accepiſſe videtur Zimara, qui dicere non poteſt formam miſti eſſere diſtinctam à formis elementorum, quæ maneant quatuor in miſto, ſed quę ad vnitatem redactę ſint; quia ſi quatuor naturæ elementorũ ſeruarentur, non eſſet facta miſtio; & clara eſt Ariſtotelis ſententia in capite poſtremo primi libri de ortu & interitu, in miſtione non exiſtere amplius aliquod miſcibiliũ, ſed quoddam mediũ: ſic igitur dicere formam miſti eſſe ſuperadditam formę miſtionis prodeunti ex congreſſu formarum elementorum. Tertius demum eſt ſenſus, qui ſolus, vt ego arbitror, verus eſt, quòd in miſto perfecto quatuor formæ elementorum ita inuicem frangantur, & remittantur, vt in vnam quintam formam coaleſcant, quę neque vna aliqua earum ſit, neque omnes ſimul, neque etiam ita illis ſuperaddita, vt re ab eis diſtinguatur, ſed vt idem re cum illis, quoniam illæ quatuor ſunt factæ vna, nam ſeruatis quibuſdam gradibus ſingularum, plurium tamen vnius, quæ præualere dicitur, ex ijs omnibus prouenit forma quædam media, quæ dicitur forma miſti; ita vt quæ prius erant quatuor, & dabant eſſe ignem, & aerem, & aquam, & terram, poſtea ſit vna, quę det eſſe aurum, & diſtinguatur ab eis formaliter, quia aliã ſpeciem conſtituit; at non realiter, quia eſt illę ipſę quatuor ad vnitatem redactę per miſtionem, & conſtituit medium quoddam ſpecie differens ab extremis, qua de re diligenter loquuturi ſumus in libro miſtione. Hunc igitur tertium ſenſum ſi accipiamus, dicere poſſumus formam miſti tum eſſe additam formis elementorum, tum non additam: addita enim eſt, quatenus non eſt illarum aliqua, ſed alia quinta forma, & aliam ſpeciem conſtituit; at non eſt addita, quatenus non ſunt pręter illam formę elementorũ in miſto, neque alia forma ex earũ

Forma miſti partim eſt addita, partim nõ addita formis elementorum.

congreſſu exoriens, ſed hęc ipſa eſt forma proueniens ex congreſſu formarum elementarũ, ita ut pręter hanc nulla ſit in miſto alia forma; quem ſenſum ſi Zimara accepiſſet, eius ſententia damnari nullo modo poſſet. Hunc igitur probare, & ſecundi falſitatem oſtendere nos oportet. Primùm quidem ſecundùm hanc opinionem tueri non poſſumus id, quod Ariſtoteles dixit, miſtum moueri iuxta elementum pręualens: ſic enim argumentari poſſumus; ſi in miſto inanimato ſunt duę formę re diſtinctę, una oriens ex congreſſu formarum elementorum, quę dicatur forma miſtionis, altera verò huic ſuperaddita, quę ſit forma huius miſti, vt auri, ergo utraque eſt natura, & principiũ motus, quia omnis forma eſt natura, proinde & principium alicuius motus naturalis; à naturis autem diuerſis neceſſe eſt diuerſos naturales motus prouenire; quinam igitur ſunt in miſto inanimato hi duo naturales motus? nullum ego video pręter illum vnum, quo miſtum iuxta præualens elementũ moueri dicitur; & hic ſi in formam miſtionis, in qua vnum ex elementis præualet, referatur vt in cauſam, ergo forma miſti huic ſuperaddita nullius eſt motus principium, proinde otioſa eſt: at ſi referatur in formam miſti, quomodo dicetur fieri iuxta pręualens elementum, ſi hæc eſt re diſtincta ab omnibus formis elementorum? quare non poſſumus amplius tueri veritatẽ dicti Ariſtotelis, quod miſtum iuxta elementum præualens moueatur; immò forma miſtionis, quæ in ſe contin et vim elementi dominantis, eſſet otioſa, & nullius motus principium, quod quidem nullo modo dicendum eſt: hoc autem confirmatur argumento ſumpto ab anima, quæ eſt verè addita formis elementorum, ideſt formæ miſtionis ex earum congreſſu prodeunti: quoniam enim eſt verè ſuperaddita, & re ab illis diuerſa, ideo diuerſi etiam motus eſt principium, ita vt neutra illarum ſit otioſa, nam anima eſt principium motus progreſſionis, forma verò miſtionis eſt principium motus dominanti elemento conuenientis, quo mouetur animal naturaliter, ſi ab alto loco demittatur: hoc idem igitur euenire deberet in miſto inanimato, ſi eius forma eſſet eodem modo ſuperueniens formæ miſtionis, & re ab illis diſtingueretur. Nonnulli tamẽ huius argumenti vim nituntur effugere dicendo vnum quidẽ tantummodo eſſe in miſto inanimato motum naturalem, ſed ad hunc producendum vtranque formam cõcurrere; nam forma miſti eſt mouens, & ipſi motus ille attribuitur, mouet autem iuxta legem ſibi pręſcriptam a pręualente elemento, & ita ab vtraque forma ille motus modo aliquo proficiſcitur. Sed hęc defenſio vana eſt; quia duo mouentia re diſtincta non poſſunt ad eiuſdem motus productionẽ cõcurrere, niſi vnũ ſit mouẽs pcipuũ, alterũ vero ſecũdariũ, & inſtrumẽ-

Vera ſententiæ comprobatio, & improbatio opinionis Zimaræ.

Solutio aliquorum.

Solutionis impugnatio.

tale; eſt ergo ab his quærendum vtra duarū formarum ſit agens primariū, quum dicere vtranque habere æqualem primatum in eiuſdē motus productione, & ſecundum idem cauſæ genus, fatuum omnino ſit, & à philoſophia prorſus abhorreat: ſi dicant formam miſti, formam verò præualentis elementi eſſe mouens inſtrumentarium, neceſſe eſt motum illum eſſe miſtum, quod tamen ipſi omnes negant; putant enim eſſe ſimplicem: conſequentia probatur teſtimonio Ariſtot. in contex. *33*. & 41. octaui phyſicorum, vbi dicit mouens primarium magis mouere, quam mouens inſtrumentariū, & penes illud eſſe totum imperium ipſius motus ſiquidē mouens inſtrumentarium non vi propria mouere dicitur, ſed vi ei tributa a mouēte præcipuo: quoniam igitur mouens primarium eſt forma miſti, quæ formæ miſtionis ſuperaddita eſt, & ab hac prouenire non poteſt niſi motus miſtus, neceſſe eſt vt motus a talis formæ imperio productus miſtus ſit: pugnant ergo inter ſe hęc duo, formam miſti eſſe mouens præcipuum, & mouere iuxta legē ſibi præſcriptam a forma elementi dominantis; hoc enim eſt omnino abſonum rationi, quum imperare, & legem præſcribere ſit primarij agentis, non ſecundarij: ſi vero dicant formam elementi dominantis ſeu (quod idem eſt) formam miſtionis, quę illā continet, eſſe mouens primarium, formam verò miſtis eſſe mouens ſecundarium in maiorem incidunt abſurditatem; quia principatus eſt illi formæ tribuendus, quę continet alias, & rem in ſpecie collocat, quam latini formam vltimatam appellare cōſueuerunt, hanc enim ſi in eadem re aliæ formę præcedant, eas reſpectu illius locum materiæ tenere neceſſe eſt, & ab illa regi, & illius imperio ob temperare: quum igitur formæ elementorum (vt ipſi confitentur) teneant in miſto locum materiæ, & ad formam miſti ſuperadditam dirigantur tanquam ad perfectionē, alienum penitus eſt à ratione quod earum ſit motum imperare, forma verò miſti earum imperio ſubiecta ſit. Sed conuincuntur etiam aduerſarij ſuis ipſorum dictis, nam eorum aliqui tali exemplo rem hanc declarant: anima ſenſibilis fungitur officijs animæ vegetantis, quam in ſe continet, & ipſius operationes edit; ita igitur & forma miſti cōtinet in ſe formas elementorum, & edit operationem elementi dominantis. Hoc tamē exemplum eorum ſententiæ refragatur; nam anima ſenſibilis non ſolum officijs fungitur animę vegetantis, ſed præter illa habet etiam ipſa proprias operationes, & propria munera; quamobrē etiam forma miſti præter quam quod efficit motum proprium elementi dominantis, alium quoque ſuum proprium motum efficere deberet, & eo magis, quo apud hos eſt re diſtincta a formis elementorum, anima vero ſenſibilis nō eſt re diſtincta a vegetante; quocirca incongrua quoq; eſt eorum comparatio, nam ſi putant animam ſenſibilem nō eſſe, in animali formam re diſtinctam a vegetante, nullū inde argumentum ſumi poteſt de forma miſti, & de forma elementi dominantis, quas re diſtinctas eſſe arbitrantur: & mirum certè eſt, quod formarum numerum concedat in miſto inanimato, quem in viuente negant, quum potius è contrario ſeſe res habere videatur: patet igitur hanc comparationem officere eorum opinioni; quemadmodum enim anima ſenſibilis continet in ſe naturam & vires animę vegetantis, nec eſt illi ſuperaddita tanquam re diſtincta; ita etiam forma miſti in ſe continet formam elementi dominantis, proinde non eſt addita formis elemementorum, quæ eſt ſententia noſtra. Poſſumus hoc idem confirmare authoritate Auerrois, quia ipſi quoque vtuntur; nam in commentario. *67*. tertij libri de Cęlo inquit [formæ elementorum inter ſe commiſcentur, & prouenit ex earum collectione alia forma] non dicit formam miſti; formis elementorum ſuperuenire ab eis diuerſam penitus, ſed ex earū collectione aliam formam prodire; eſt enim reuera alia forma, quia neq; eſt forma ignis, neque aeris, neque aquæ, neq; terræ, nec tamen eſt re ab illis diſtincta in miſto, quum ſi illæ ipſæ factæ vna: poſtea uerò adhuc magis hoc declarat Auerroes hac ſimilitudine [ſicuti quum albedo, & nigredo commiſcentur, fiūt ex eis multi coloris medij] non poterat enim aptior fieri comparatio; quia color medius differt ſpecie ab extremis, ex quibus conſtat, nec tamen eſt eis ſuperadditus ut re diſtinctus ab illis; repræſentat enim aliquos gradus albedinis, & aliquos nigredinis, qui tamen conſtituunt aliam ſpeciem coloris diuerſam ab utriſque, nec illis ſuperadditam, ſed eos in ſe continentem & ex eis internè conſtātem, ut ait clare Auerroes in primo Phyſicorū commentario quinquageſimoſexto, & in quinto Phyſicorū ſexto, decimonono, 45. & 52. Præterea in 10. Metaphyſicorum commentario uigeſimotertio inquit Auerroes. [impoſſibile eſt ut in compoſito ſint duæ partes equales, ſed oportet alteram eſſe dominantem, cui attribuatur forma] quibus uerbis optimè Auerroes totam rei ueritatem declarat, inquit enim non dari miſtum conſtans ex elementis ęqualibus, & hanc rationem adducit, quia debet eſſe aliquod, quod fungatur officio formæ; eſt autem formæ officium contingere, & unire, & operationibus imperare; oportet igitur unum ex elementis in miſtione alijs pręualere, ut illi attribuatur prærogatiua, formæ, & fungatur officio formę cōtinēdo alia, ſicuti dicebat Ariſt. aduerſus Empedoclem in contex. *39*. ſecundi lib. de anima. Itaque apud Auerroem non eſt opus alia forma diuerſa a formis elemētorum, quæ illis ſuperueniat, vt eas cōtineat, quoniam

Cur nō poſſit dari miſtū ex elementis æqualiter.

hoc

hoc munere fungitur forma elementi præualentis; continet.n.alias, & cohibet, & ſibi obedientes reddit, immò fit vna forma cum illis: à forma igitur mixti exoriente ex congreſſu formarum elemẽtorum cum imperio vnius, prouenit motus naturalis ipſius miſti, qui hac ratione dicitur fieri ſecundùm naturam elementi in ea miſtione præualentis.

Solutio argumentorum Zimaræ. Cap. VII.

Ad primũ reſponſio Genuæ.

VEritate declarata ſupereſt vt argumenta pro Zimara adducta ſoluamus. Ad primũ reſpondebat M. Antonius Genua Præceptor meus miſtum poſſe conſiderari tum in fieri, tum in facto eſſe: & quando conſideratur in fieri, eius materiam eſſe quatuor elementa perfecta, & integra, diriguntur enim ad formam miſti: & hac ratione formas elementorum eſſe partem materiæ, nec habere locum formæ reſpectu miſti: facto autem miſto formas elementorum tenere locum formę non quidẽ vt elementorum formæ ſunt, nam quatenus tales non remanent, ſed vt ſunt factę vna forma, quæ eſt forma miſti. Hanc reſponſionem ego quidem non refuto, ſed clariorem reddens dico non eodem modo elementa manere ſub forma miſti, quo prima materia ſuppoſita eſt formæ elementi, quod ex alio genitum ſit; nam prima materia, quum ſit vna, ſeruat naturam ſuam integram ſub qualibet forma; eſt elementa, quum ſint plura, & inter ſe contraria, non poſſunt integra manere in miſto; neque etiam penitus intereunt, ſed eorum formæ remanent fractæ inuicem, & caſtigatę, adeò vt perierint ſecundùm aliquos gradus, & ſecundùm aliquos ſint ſeruatæ; & hi quũ ſint ijdem re in miſto, qui prius fuerunt in elementis integris, ſatis idoneam miſti materiam cõſtituunt, quæ hac ratione in miſto genito remanere dicitur, nempè ſecundum realitatem graduum remanẽtium, licèt ratione graduum in miſtione deperditorũ deſtructa ſit prior illa formalitas, qua dabant eſſe ſpecificum ipſiſmet elementis, & alia formalitas genita, qua dant eſſe miſto; & ita ratione nouæ formalitatis locum habent formæ, ratione autem realitatis ſeruatæ dicuntur eſſe pars materiæ: ſed hac de re in libro de miſtione fuſius diſſeremus. Ad ſecundum neganda eſt conſequentia: nam facta miſtione conſtat quidem corpus ex corporibus, at nõ forma ex corporibus, ſed potius ex pluribus formis, quæ euaſerunt forma vna: neceſſe eſt .n. tres ſimul fieri cõmiſtiones vnam plurium corporum, quæ fiunt corpus vnum, aliam plurium formarum, quæ fiunt vna forma, tertiam demum contrariarũ qualitatum, quæ ſimul contẽperatæ faciunt vnam qualitatẽ mediã, quæ dicitur tẽperatura miſti, & retinet aliquid omniũ elemẽtariũ qualitatũ, ſed plus illarũ, quę ſunt qualitates elemẽti prę ualẽtis; quia ẽt tota miſti natura propinquior, ac ſimilior eſt naturæ elemẽti dominãtis quã naturis aliorũ: hoc igitur argumẽto nõ probatur formã miſti conſtare ex corporibus, ſed ſolũ commiſtionẽ formarũ fieri non poſſe, quin corpora quoq; cõmiſceantur, propterea quòd illæ formæ non ſunt ſeparabiles à materia. Ad tertium ſimiliter negamus conſequẽs; & ratio negationis eſt, quoniã natura miſti conſiſtit in indiuiſibili, nec poteſt intendi, vel remitti, niſi intereat, & res alia generetur, & quia illa intẽſio, vel remiſſio fit cũ interitu formæ miſti, & cum conſeruatione graduũ formarũ elemẽtorũ, ideò attribuẽda eſt illi, quod ſeruatur, non illi, quod perit quamobrẽ ſolę formę elemẽtorum intẽdi, vel remitti dicuntur, quarum ſunt illi gradus, qui remanẽt, non forma miſti, quę conſiſtit in indiuiſibili, à quo vtcũq; declinans perit, neq; eſt amplius forma illius miſti; etenim formalitas nec intendi, nec remitti poteſt realitas verò intenditur quidẽ atq; remittitur, ſed hęc intẽſio, vel remiſſio attribuitur formis elemẽtorum, non formæ miſti: ſed de hoc alibi. Ad quartũ dicimus argumẽtum illud Ariſt. efficax eſſe contra Empedoclẽ, at non contra nos, Empedocles .n. elemẽta in miſto ponebat ſeruãtia ſuas naturas integras, & ſuos actus ſpecificos, & proprias edentia operationes: loquẽs.n.de viuẽtium nutritione dicebat ignem aſcẽdere ad ſuperiorẽ animantium partem, & eam nutrire, terram verò deſcẽdere ad alendã partẽ inferiorẽ; ideo Ariſtoteles rectè dixit elementa indigere forma aliqua continente, & coercente ipſa, ne ſeparentur: nos verò non dicimus elementa in miſto manere integra, & proprias edere operationes diſtinctas, ſed in aliam naturam tranſiſſe, & omnia ita conſpiraſſe, vt ad vnum, & eundem motum propenſa ſint propter obedientiam, quam imperanti elemento cætera præſtant, quoniam illi non amplius repugnant: iccirco non egẽt aliquo continente, quum à dominante elemento ſatis contineantur, & illi obediant in petendo loco naturali; hæc fuit Auerrois opinio in cõmẽtario 23.decimi Metaphyſicorũ à nobis antea conſiderato, vbi inquit non dari miſtum ex elementis æqualibus, ſed oportere vnum eorum prę ualere alijs, cui attribuatur forma; fungitur .n. officio formæ, quia continet alia: quę Auerrois ratio optima eſt ad demonſtrandum non dari miſtum ex elemẽtis ęqualiter cõſtans, & ſumpta eſt ab hoc formę primario munere, quod eſt continere: neceſſe eſt .n. aliquod eſſe continens, & vniens: hoc autem nullum eſſe poteſt, ſi ęquales ſint in miſto elementorum vires: non diceret autem Auerroes hoc eſſe neceſſarium, ſi putaret formam mi-

Reſponſionis declaratio.

Quo elementa maneãt in miſto, et quo non.

Ad ſecũdũ

In miſtione tres vniones fiunt.

Ad tertiũ

Ad quartũ

ſti eſſe ſuperadditam formis elemētorum; hęc enim ſatis formæ officio ſungeretur, & formas elementorum contineret, etiamſi eſſent æquales. Credo etiam ad noſtram ſententiam comprobandam ſatis roboris habere aliud argumētum, quo vſus eſt Auerroes in commentario ſeptimo primi libri de Cœlo ad probandum non dari miſtum æquale: inquit enim, ſi daretur miſtum æquale, quieſceret in quocunque loco poneretur, quare nullum haberet motum naturalē, tale autē corpus in rerum natura nunquam vidimus: conſequentia manifeſta eſt per ea, quæ ſupra diximus; antequam .n. de naturali alicuius corporis motu loquamur, neceſſe eſt vt ei ſtatuamus certum in mundo locum naturalem, quem naturaliter petat; hic autem ſtatui non poteſt, niſi ratione elemēti pręualentis: ergo ſi elementa in miſto æqualia eſſent, nullus ei locus aſſignari poſſet, quia non magis hic, quam ille; iccircò maneret miſtum in quocunq; loco poneretur, ad nullum enim locum ex ſe moueretur id, quod nullum habere poneretur certum locum naturalem: itaq; ſi vnum ex elementis præualeat alijs in miſto, ſecundùm illud, aſſignabitur ei locus in mundo, ad quem moueatur, quare penes elementum dominans eſt imperium motus naturalis: proinde hoc ſatis eſt ad alia continenda, & ad ſtatuendum motum naturalem, neq; opus eſt alia forma ſuperueniente formis elemētorum: ex his igitur patet argumentum hoc pro opinione Zimaræ nihil habere efficacitatis. Ad

Ad quintū quintum argumētum neganda eſt ſimilitudo; anima enim eſt forma nobiliſſima verè ſuper addita formis elementorum, hoc eſt formæ miſtionis orienti ex earum congreſſu, non ſic forma miſti inanimati: quod quidem ex motibus conſequētibus manifeſtum eſt; anima.n. eſt principium motus diuerſi penitus à motu elementi dominantis, & vtrunq; motum videmus in eodem animali ineſſe vt naturalem; at forma miſti inanimati non efficit alium motum, quam illum, qui conuenit elemento præualenti; hæc igitur non eſt addita formis elementorum: anima verò eſt addita, & re ab il-

Ad ſextū. lis diſtincta. Ad verba autem Auerrois in omnibus memoratis locis patet reſponſio ex ijs, quæ dicta ſunt. Auerroes enim dicens formam miſti eſſe quid additum, & quid diſtinctum a formis elementorum, non intelligit realiter diſtinctum, ſed formaliter tantum; non enim ſignificare vult eſſe additam nouam formam, quæ ſit in miſto præter formas elementorum, ſed has ipſas in vnam formam tranſiſſe, quę eſt miſti forma, non amplius elementorum, ita vt ſpecie differat miſtum ab elementis omnibus, & diuiſim, & coniunctim acceptis; nam caro non eſt terra, nec ignis, nec ambo ſimul, ſed quædam alia ſpecies, quæ diſtinguitur eſſentialiter ab elementis, hoc tantū ſignificant omnia illa Auerrois verba, ſi benè conſiderentur.

An motus miſti factus ſecundùm præualēs elementum ſit ſimplex, an miſtus, opiniones aliorū cum eorum argumentis. Cap. VIII.

TAndem conſiderandum manet an motus miſti, qui iuxta pręualens elementum fieri dicitur, ſit ſimplex, an miſtus. Tres hac de re opiniones extant: vna fuit *Prima opinio.* Sueſſani, quem alij nonnulli ſequuti ſunt, qui dixerunt nullum talē motum eſſe ſimplicem, ſed ſemper eſſe miſtum: alia huic cōtraria, quę plurimorum communis ſententia eſt, potiſſimè autem a Simplicio, & ab Auerroe defendi- *Secūda opinio.* tur, quòd omnis talis motus ſit ſimplex. & hāc ego quoq; veram eſſe exiſtimo: tertia demum aliquorum, qui dicunt falſam eſſe vtramq; vni- *Tertia opinio.* uerſalē propoſitionē, veram autē hanc vtramque particularem, motus miſti ſecundùm pręualens elementum aliquis ſimplex eſt, & aliquis miſtus. Afferam igitur in medium argumenta, quibus alias duas opiniones alij tuentur, deinde veritate declarata ea omnia ſoluā.

Primam ſententiam quod omnis talis motus ſit miſtus probant Seuſſanus, & ſectatores multis argumentis. *Pro prima opinione primum argumentum.* Primum a cauſa ipſius motus tale argumentum ſumunt; vbi eſt elementum dominans, ibi ſunt etiam alia, quibus dominatur dominans.i.notat reſpectum ad illa, adſunt ergo in miſto omnium elemētorum naturæ, ergo ex his omnibus conſtans natura miſti miſta eſt, & qualis eſt natura, talis eſt motus, qui ab ea producitur; ergo motus ille miſtus eſt; magis tamen vergens ad motum elemēti dominātis, quam ad motus aliorū quemadmodum etiam natura illa ſimilior eſt naturæ elementi dominantis, quā naturis aliorum.

Secundo ſic argumentantur a ſubiecto: quale *Secūdū argumentum.* eſt ſubiectum motus, talis eſt motus ipſe, atqui huius motus ſubiectum miſtū eſt, hoc.n.ſupponitur, ergo motus eius naturalis miſtus eſt; eaque ſententia Ariſt. fuit in contex.7. primi libri de Cælo dicentis, ſimplicium corporum ſimplices ſunt motus, miſtorum autem miſti. Ter- *Tertiū argumentum* tiò id ita cōfirmant: ſi hic miſti motus ſimplex eſſet, ſequeretur eūdē produci effectū à tali ſecundum quid, & a tali abſolutè: conſequēs falſum eſt; quia debiliter calidū non poteſt tātum calorē efficere, quātū efficit id, quòd eſt ſummè calidū: cōſequētia probat, quia terra eſt elemētū, & ſimplex corpus, & abſolutè grauis, ideò producet effectū cōuenientem corpori abſolutè graui, nēpè motū ſemplicē; miſtū aūt nō poteſt eſſe abſolutè graue, ſed ſolū ſecundum quid; ergo ſi miſtum, in quo terra præualeat, ſimplici motu moueatur, eodem mouebitur motu, id quod eſt graue ſecundum quid, quo terra, quæ eſt abſolutè, ac ſummè grauis; neceſſe eſt

enim.

enim, vt licèt in miſto terra præualeat, eius tamen grauitas remittatur ex commiſtione elementorum leuium; itaque a tali ſecũdùm quid, & abſolutè tali idẽ effectus producetur, quod eſt omnino abſonum rationi. Confirmant authoritate Auerrois in commentario ſeptimo primi libri de Cœlo, vbi interpretans verba illa Ariſtotelis [moueri autem ſecundùm præualens] inquit Ariſtotelem occurrere tacito dubio: quum enim dixiſſet motum miſti corporis eſſe miſtũ, obijcere quiſpiam poterat quoſdam motus, qui, licèt ſint miſtorum corporum, ſimplices tamen ſunt; ideo inquit Auerres Ariſtotelem reſpondere, motus illos videri quidem ſimplices non tamen eſſe: cauſam autem cur ſimplices eſſe videantur eſſe vnius elementi exceſſum ad cuius naturam magis vergit illius corporis motus, proinde videtur eſſe ſimplex, quum tamen non ſit: propterea iſti hunc putant eſſe ſenſum illorum Ariſtotelis verborum, corporis miſti miſtus eſt motus, ſit tamen ſecundùm elementum præualens, ideo eius motui ſimilior eſt, quam motibus aliorũ, Simplicium quoque in hanc ſententiam trahũt, qui dicit in corporibus miſtis tot eſſe principia motus, quot ſunt illa, ex quibus conſtant, & adducit etiam verba Alexandri dicentis miſtorum corporum miſtos eſſe motus, quia plura motus principia in eis inſunt: quod quidem poteſt etiam colligi ex Alexãdro in primo eius libro de anima capite ſecũdo, vbi dicit formas miſtorum eſſe modo quodam affectas a formis miſcibilium, quæ ſingulæ ad communem formam aliquid conferunt, vnde multæ varietates contingunt; ſignificat igitur miſtorum corporum non ſimplices eſſe motus, ſed miſtos.

Quartũ argumentum Ab authoritate.

Alia vero ſententia dicentium aliquem miſti motum factum ſecundùm præualens elementum eſſe ſimplicem, & aliquem eſſe miſtum, ab eis ita probatur: primùm quidem probant aliquem eſſe ſimplicem vtentes teſtimonio Ariſtotelis in contex. 8. primi libri de Cęlo, quod etiam ſenſu, & experientia confirmatur, patet enim lapidem non minus ſimplici motu deorſum ferri, quam terram: quòd vero aliquis motus miſti ſecundùm præualens elementum factus miſtus, ſit ſimiliter teſtimonio ſenſus cognoſci dicunt; motus enim turbinis, venti, fulminis, & aliorum ſimilium, eſt motus factus ſecundùm pręualens elementum, & eſt miſtus, vt patet, illa enim pluribus elementis cõſtant, quorum vnum alijs validus eſt, ob id eius motui ſimilior eſt illius miſti motus, quo fit vt dicatur fieri ſecundùm elementum præualens, miſtus tamen abſque dubio eſt. Quoniam autem in illo contex. 8. videtur Ariſtoteles hanc vniuerſalem propoſitionem proferre, motus miſti ſecundùm præualens eſt ſimplex, dicunt ipſi veram quidem eſſe hanc vniuerſalem, omnis motus ſimplex miſti corporis eſt iuxta elementum pręualens; ſed conuerſam eſſe falſam, omnis motus corporis miſti ſecundùm præualens elementum ſimplex eſt, quum motus turbinis, ac uenti ſit miſtus, quarè hęc non eſt vera, niſi vt particularis; non igitur hanc uoluit ibi ſignificare Ariſtot. ſed alteram conuerſam, quæ etiam ut uniuerſalis uera eſt, ut prædiximus.

Tertia ſecta argumenta

Veræ ſententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum verò confutatio. Cap. IX.

EGo verò vtramque ſententiam falſam eſſe arbitror, veram autem aliam ſecundo loco propoſitam, quòd omnis motus corporis miſti factus ſecundùm elementum præualent ſimplex ſit; cuius contrariam prima ſecta tuebatur, contradictoriam verò tertia. Ad veræ igitur ſententiæ comprobationem, & aliarum reprobationem eſt ante omnia cognoſcendum quę conditiones ad ſimplicitatem motus requirantur, & cur motus aliquis dicatur ſimplex, & aliquis miſtus. Sũt qui dicant tres conditiones ad ſimplicitatem motus poſtulari, nempe, & ſpatij, & naturæ & mobilis ſimplicitatem; ob id putarunt non poſſe corpus miſtum ſimplici motu moueri, propterea quòd neque ſubiectum, neque cauſa ſimplex eſt. Sed hi, quum abſque diſtinctione loquantur, decipiuntur: aliud enim eſt conditiones quærere neceſſarias ad alicuius rei eſſentiã conſtituendam, aliud eſt quærere cauſas, quas ad eam producendam requiruntur; nam eſſentia eclipſis conſiſtit in priuatione luminis lunę, cauſa verò eam producens eſt terrę interiectio; ſic conditiones eſſentiales, quæ ad hominis eſſentiam conſtituendam poſtulantur, ſunt eius cauſæ internæ, materia, & forma propria; ad hominem autem generandum requiritur ſol, & alter homo: ſic igitur de motus ſimplicitate dicendum eſt; ipſa enim ſimplicis motus eſſentia in ſola ſpatij, ſeu lineæ ſimplicitate cõſiſtit; quiſquis enim motus per ſimplicem lineam factus ſtatuatur, is abſque dubio ſimplex eſt, cuiuſcunque ſit corporis, & à quacunque cauſa productus: at ſi quæratur quænam cauſæ ad ſimplicem motum producendum poſtulentur ſi de ſimplici motu naturali, ſermo ſit, dicere poſſumus requiri ſimplicem naturam, proinde & ſimplex corpus, nam ſimplex natura corpus ſimplex conſtituit: at ſi abſolutè ſimplicem motum conſideremus, nec magis naturalẽ, quàm violentum, is produci poteſt etiam à natura miſta; poteſt enim ſagitta ex arcu, & plumbea pila ex bombarda ſurſum pelli per ſimplicẽ lineam iſque erit motus ſimplex violentus: quod manifeſtè ſignificat Ariſtoteles paſſim in primo libro de Cœlo dicẽs rectorum motuum alterum cuique elemento eſſe naturalem, & alterum

Quæ ſint conditiones motus ſimplicis.

Opinio aliorum.

Confutatio.

Opinio vera.

Datur motus ſimplex violentus.

contra

contra naturam: cenſuit igitur dari ſimplicem motum etiam violẽtum; hic autem non fit neceſſariò a natura ſimplici, neque neceſſariò in ſimplici corpore: ſed quum videatur rarò, & per accidens euenire vt fiat in aliquo corpore motus ſimplex violentus, & id ſolum ſit conſiderandum, quod eſt per ſe; idcirco dicendũ eſt motum ſimplicem naturalem aptum eſſe produci ſolùm à natura ſimplici, proinde & in ſimplici mobili; natura enim eſt principium motus in eo, in quo eſt, & omne corpus, cuius natura ſit ſimplex, ſimplex eſt: ſimplex autẽ linea quænam dicenda ſit conſiderandum eſt, nam ſi mathematicè loquamur, fortaſſe omnis recta linea, & omnis linea circularis poteſt appellari ſimplex; miſta verò, cuius pars aliqua recta ſit, & aliqua circularis: ſed phyſicè conſiderando ſecus eſt; dum .n. lineam conſideramus reſpectu motus, qui per eam fit, aliqua datur recta linea, quę vocanda eſt miſta, & ſimiliter aliqua circularis, quæ miſta eſt; dicimus igitur ſimplicẽ eſſe naturaliter illam lineã, per quam factus motus non conſtat ex recto, & circulari, ſed vel rectus tantummodo eſt, vel tantummodo circularis; circularẽ autem voco illum, qui fiat circa ſolum mundi centrum, non circa quoduis circuli centrum; ita vt ille motus, per quem non varietur moti corporis diſtantia a centro, ſed ſemper æquè ab eo diſtet, circularis ſimplex nuncupandus ſit: rectus autem ſimplex ille ſit, qui fiat per rectam lineam a centro mundi ductam, ſeu aſcendẽdo, ſeu deſcẽdẽdo; ſimplex .n. dicitur, quia nihil ei reſpondet in Cœlo, niſi punctum; ſic enim eſt vel mera acceſſio ad centrum, vel mera receſſio ab eo, ſine vllo trãſitu ad latera, quod eſſet moueri etiam circa medium: at motus omnis per rectam lineam factus non a centro mundi ductam miſtus eſt, conſtat .n. ex recto, & circulari; ex recto quidẽ quatenus neceſſariò fit cum acceſſu ad centrum, vel cum receſſu à centro; ex circulari autem quatenus illi rectę lineæ reſpondet in Cœlo aliqua peripheriæ pars, nulla .n. a mundi centro ducta recta linea poteſt per vtranq; illius lineæ extremitatem tranſire, ſed neceſſariò duæ diſtinctæ lineæ rectæ a cẽtro per duas illius extremitates ducentur, quæ ſuis extremitatibus aliquam peripheriæ partẽ in Cœlo intercipient, quæ toti illius motus ſpatio reſpondebit; & hac ratione motus ille dicetur etiam ex circulari conſtare: ſimiliter quilibet motus per circularem lineam factus, qui non fit circa mundi cẽtrum, miſtus eſt; quia conſtat ex motu circa medium, & receſſione a medio, ſeu acceſſione ad medium: vnde colligi obiter volumus, motus aſtrorum factos per eccẽtricos orbes, vel per epicyclos, quos aſtrologi ponunt, ſi darentur, non eſſe ſimplices, ſed miſtos; non ſolùm .n. circa mediũ ſunt, ſed continẽt etiam acceſſionem ad medium, & receſſionem a medio, qua ratione conſtant etiam ex motu recto miſti ſunt etiam animalium motus, & turbinis & fulminis, & venti, & alij eiuſmodi, quia ſunt acceſſus, vel receſſus reſpectu medij, vna cum tranſitu ad latera, cui reſpondet circuli pars in Cęlo. Colligimus ẽt ex his nõnullorum errorẽ, qui motũ miſtum intelligũt illum, qui conſtet vel ex recto, & circulari, vel ex recto & recto, vel ex circulari, & circulari; nam ex aſcenſu, & deſcenſu eundẽ motum cõſtare ne imaginari quidẽ poſſumus, niſi dicamus eandem rẽ prius aſcendere, poſtea deſcendere per eandem ſimplicẽ lineam; ſed hic nõ eſt motus miſtus, ſunt potius duo diſtincti motus, & vterq; ſimplex: ex circulari etiam, & circulari non datur miſtus motus, quia miſtio non dicitur eorũ, quæ ſunt eiuſdem naturæ, & ſpeciei, ſed ſolùm eorum, quæ ſunt diuerſarum naturarum: præterea ſi intelligant motus erraticorum ideò eſſe miſtos, quòd fiant per circulos eccentricos, id concedimus, ſi modò tales circuli dentur; ſed ea erit miſtio ex circulari, & recto, ſicut antea dicebamus, non ex circulari, & circulari; ſi verò cum perpetua æquidiſtantia à centro conſiderent ſolùm duos eorundem aſtrorum oppoſitos motus, decipiuntur; quia hæc non eſt miſtio, quum ſeruetur vna ſimplex cõditio, quòd ſine acceſſu, vel receſſu reſpectu medij eſt ſolum circa medium: ob id etiã ſolis motus, etſi non per circulum, ſed potius per elicem fit, ſimplex eſt: quamobrem dicimus non dari alium miſtum motum, quam conſtantem ex circulari, & recto, eaq; eſt ſententia Ariſtotelis clara in contextu quinto primi libri de Cœlo: ſic .n. duarum ſpecie diſtinctarum conditionum miſtio fieri dicitur. Quis igitur ſit ſimplex motus, & quis miſtus, & in quo conſiſtat tum ſimplicitas, tum miſtio ipſius, manifeſtum eſt: ſimplicitas enim iudicatur ex ſimplicitate lineæ, per quam fit motus, hæc autem iudicatur ex ſimplicitate ſitus reſpectu centri mundi; ſimplex .n. eſt ſitus lineę in mundo, vel quãdo omnes partes ſunt à centro ſimiliter æquidiſtantes, ita vt totus ille motus ſit circa medium; vel quando ſunt ita poſitæ partes reſpectu centri, vt nulla eius peripheriæ pars in Cœlo reſpondeat, ſed ſit vel mera acceſſio ad medium: vel mera receſſio a medio. Quoniam autẽ dictum eſt, ſi motum tantummodo naturalẽ conſideremus, cauſam motus ſimplicis effectricem eſſe naturam ſimplicem, miſti verò miſtam; cõſiderandum etiam eſt quænam ſimplex natura dicatur, & quæ miſta, vt poſtea rationem habeamus cur ſimplex natura ſimplicem motum efficiat. Dubitare primum de hac re non abſque ratione aliquis poſſet: quum .n. cuiuſq; rei natura ſit forma, & omnis forma ſit ſimplex, omniq; carens compoſitione, videtur dicendum eſſe omnem naturam eſſe ſimplicem proinde nullam dari naturam miſtam. Dicimus

Simplex linea quænã ſit.

Motus ſimplex circularis.

Motus ſimplex rectus.

Motus miſtus.

Motus per eccentricos miſti ſunt.

Error aliquorum de motu miſto.

Miſtio eſt rerum ſpecie diuerſarum.

Motus planetarũ non eſt miſtus.

Vera opinio de motu miſto.

Simplex natura quænam ſit.

ſmus igitur omnem formam eſſe hac ratione
ſimplicem, quoniam ex pluribus naturis non
conſtat; alia tamen ratione dici poſſe miſtam,
nempè ſi alias formas, vel aliam in eadem ma-
teria prçſupponat: ſic anima dicitur natura mi
ſta, quia præſupponit priores ſe in eadem ma-
teria formas elemētorum, quę in mediam for-
mam migrauerunt re diſtinctam ab anima; cu
ius quidem miſtionis ſigna eſſe videmus varie-
tatem virium animæ, & organorum in corpo-
re animato illis viribus inſeruientium, & mo-
tus quoq; ipſe, quo animal ab anima mouetur
loco, miſtus eſt, quia conſtat ex recto. & circu-
lari: forma vero elementi eſt natura ſimplex,
quia nullam priorem formam in materia præ-
ſupponit, ſed ipſa in prima materia immedia-
tè inhæret, & corpus ab ea conſtitutum ſim-
plex dicitur: quemadmodum id, quod ab ani-
ma conſtituitur, miſtum eſt, quoniam ani-
ma præſupponit neceſſario congreſſum, &
Cur ſimplex natura ſimplici motum efficiat.
commiſtionem elementorum. Sed quum ex
his pateat nō eadem ratione naturam dici ſim-
plicem, qua motus dicitur ſimplex, ſed alia, &
alia; nam ſimplex natura dicitur, quæ aliā prio
rem in eadem materia non præſupponat; mo-
tus autem ſimplex, qui non conſtet ex recto, &
circulari: cognoſcenda eſt ratio, cur à natura
ſimplici ſimplex motus proueniat, ſi non eſt
eadem vtriuſq; ſimplicitas. Dicimus igitur ta-
lem eſſe ſublunarium corporum naturam, vt
egeant conſeruāte externo, ſine quo non con-
ſeruarentur: quum autem ſublunaria dico, ſim
plicia præſertim intelligo, quia hæc ſingula
ſtatutum habētin mundo locum naturalem,
quem appetunt, & in quo quieſcentia conſer-
Miſta habent locum ratione ſimplicium.
uantur, & mundum complent; miſta verò non
ſibi perſcribunt in mūdo locum quatenus mi-
ſta ſunt, ſed quatenus ex eiſdem, quę mundum
implent, corporibus conſtant; ex illius enim
elementi natura, quod in miſtione alijs prçua-
let, prçſcribitur miſto locus in mundo; ex mo-
tu igitur elementi ad propriū locū cognoſcere
poſſumus qualis ſit ēt miſti corporis motus, &
in quo ſit ſimilis motui elementi, & in quo ab
eo diſcrepet. Elementum ad ſuum locum mo-
uetur, vt conſeruetur, ſiquidem non in quouis
loco conſeruaretur, quum diuerſorū locorum
diuerſæ ſint naturę, & vires; harum autem diſ-
ferētię non aliunde ſumuntur, quam ex varie-
tate diſtantię a Cœlo, quo fit ut per lineam re-
ctam a centro mundi ad Cœlum vſq; produ-
ctam omnes locorum differentię denotentur:
elementum igitur extra ſuum locum exiſtens
neceſſe eſt vt per hanc vnam lineam ſuum lo-
cum petat, proinde non alio motu, quàm ſim-
plici: etenim natura nunquam abundat in ſu-
peruacaneis, ſed in vnaquaq; re id, quod opti-
mum eſt, facit, nec patitur aliquid eſſe fruſtra:
elementum igitur exiſtens extra ſuum locum
ad illum tendit per lineam breuiſſimam, niſi
impediatur, hęc autem eſt recta à centro mun
di ad Cœlum vſq; protenta; nam ſi per aliam
quamcunque moueatur, mouetur per longio-
rem, quod dicendum non eſt, quia fruſtra per
longiorem lineam deſcēdit graue, ſi poteſt de-
ſcendere per breuiorem: hęc autem ratio non
magis in ſummè graui, & in ſummè leui, quā
in duobus elementis medijs locum habet; im-
mò etiam in omnibus miſtis tum inanimatis,
tum animatis, quę vt grauia, vel vt leuia moue
ri dicantur: quum enim ſtatutus ſingulis ſit lo-
cus naturalis, grauia autem, & leuia omnia lo-
cum ſuum petant vel ad centrum accedendo,
uel recedendo à cētro neceſſe eſt vt omnia per
breuiſſimam lineam ferantur naturaliter; bre-
uiſſima autem eſt, vt diximus, ea ſola, quę à
centro mundi ducitur, eaq; eſt etiam ſimplex;
igitur etiam miſta dum mouētur vt grauia, vel
vt leuia, non alio motu mouentur, quàm ſim-
plici: miſta verò inanimata manifeſtum eſt nō
habere alium motum naturalē, niſi illū vnum
quo vt grauia, uel ut leuia mouentur: horum
ergo naturalis motus neceſſariò ſimplex eſt,
nec poteſt eſſe miſtus; hunc autem attribuit
Ariſtoteles elemento prçualēti in vniuſcuiuſq;
miſtione, quia iuxta elementum prçualens aſ-
ſignatur cuiq; locus in mundo naturalis, quo
aſſignato non poteſt corpus vllum ad illum
tendere vt graue, vel ut leue, niſi motu ſimpli-
ci. Hęc igitur eſt ratio cur natura ſimplex ſim-
plicem motum producat: hęc enim non mo-
uet, niſi per grauitatem, vel leuitatem, proinde
per ſolam ſimplicem lineam: natura autem mi
ſti quum aſſignatum habeat in mundo locum
ratione elemēti in ea dominātis, mouet etiam
iuxta illius elementi naturam quam prçſefert;
ideò mouet potius ratione ſimplicitatis, quam
ratione cōpoſitionis, quia cętera elementa iam
ſunt facta obedientia vni prçualenti, neq; ſunt
principia aliorum motuum; neq; reluctantur:
natura igitur miſti media quodammodo eſt
Natura miſti media eſt inter formā elementi, & animam.
inter formam elementi, & animā: nam anima
eſt forma verè miſta eo modò, quem diximus,
præſupponit enim in materia formas elemen
torum præcedentes, tum in ſua generatione,
tum poſtquam eſt genita; forma verò elemen-
ti nullam aliam formam in materia præſuppo
nit modo vllo vt habentem locum materiæ,
ſed ſolùm vt habētem locum priuationis, quia
vnum generatur ex alio; at forma miſtionis in
ſua quidem generatione præſupponit formas
elemētorum, quarum realitates reſpectu illius
tenent locum materiæ, ſed poſtquam eſt geni
ta, nullam habet præcedētem formam in ma-
teria, ſed ipſa immediatè, & ſola in materia hę-
ret, quia nulla ibi eſt alia forma, eò quòd ipſa
non eſt ſuperaddita formis elementorum, ſed
eſt illęmet factæ vna; quocirca hac ratione eſt
ſimplex, & mouet motu ſimplici, quia præua-
lentis elementi naturam repræſentat, & mo-

uet

uet per præualentem grauitatē, vel leuitatem, quæ ſunt principia ſimplicia, & propriæ elementorum qualitates, proinde non aptæ mouere niſi ſimplici motu, quia per ſolam ſimplicem lineam, ſicuti dictum eſt. Id autem, quod de ſimplici motu diximus, poteſt per motum miſtum animalium confirmari; hic enim ſolus eſt miſtus naturalis, quum omnes alij motus miſti ſint violenti, & fit a natura miſta quatenus miſta eſt; datus enim eſt animalibus quoque motus propter eorum conſeruationem, alia tamen ratione, non enim vt conſeruentur à loco, ſed vt idoneum ſibi alimentum quęrāt; videmus autem hunc quoque motum per lineam breuiſſimā fieri, quia nihil eſt fruſtra in natura; equus enim famelicus cibum intuens ad eum per breuiſſimam lineam mouetur, non per flexam, & longiorem, niſi fortè impediatur hic tamen motum non eſt ſimplex, quia non ex ſola lineæ rectitudine, ſeu breuitate ſimplex motus iudicatur, ſed ex eo quòd fiat per lineā à centro mundi ductam, & fiat uel a grauitate, uel a leuitate, quæ ſunt principia ſimplicia, & naturam ſimplicem denotant.

Dubium. Hinc ſumitur ſolutio cuiuſdā difficultatis: quum enim ignis ęquè conſeruetur in qualibet parte concaui lunæ, uidetur ille ignis, quia apud nos generatur non minus trāſire poſſe ad illam partem concaui lunæ, quæ eſt ſupra antipodas, quam ad illam, quæ eſt ſupra nos, quum utraque ſit ęquè conſeruatiua naturæ ignis; cur ergo non trāſit ad illam partem loci ſui, quæ eſt ſupra antipodas?

Solutio. Nos autem dicimus ignem quidem non magis hanc partem illius loci appetere, quam aliam, ſiquidem eandem uim omnes habent conſeruandi ignem; ſed quia ad locum ſuum mouetur per lineam breuiſſimam, ideo eā tantùm partem petit, quæ ſupra nos eſt, non illam quæ eſt ſupra antipodas, ad quam ſi moueretur, neceſſe eſſet ut prius ad mundi cētrum deſcenderet, & ita recederet à parte loci ſui propinquiore, quod quidē repugnat naturę ignis.

Omnis motus naturalis fit ab appetitu, qui duplex eſt. Notare autem hic poſſumus omnem localem motum naturalem ab appetitu fieri, ſed duplicem eſſe, quia duplex etiam eſt appetitus; unus eſt naturalis, qui ſine cognitione eſt; altero uerò animalis, & cum cognitione: appetitus naturalis proprij loci eſt grauitas, & leuitas, & ineſt primò elementis, deinde per elementa etiam miſtis, & ſemper motum ſimplicē efficit, quia hæc ſunt principia ſimplicia, nam animal quoque, ſi naturaliter moueatur ut graue, ſimplici motu mouebitur, quoniam à principio ſimplici plex motus prouenit: appetitus autem animalis inſequitur animam, ideo non eſt ſimplicis motus principium, ſed miſti; non eſt enim appetitus loci conſeruantis, cuius differentiæ ſumantur ex uarietate diſtantiæ a Cœlo: ſed eſt appetitus alimenti neceſſarij ad uitam conſeruandā, cuius indagatio non fit niſi per motum miſtum; à natura igitur miſta quatenus miſta eſt, non prouenit motus niſi miſtus.

Motus Cœli fit à principio ſimplici. De motu autem Cęli alia ratio eſt: quamuis enim fiat ab anima cognoſcente, ſimplex tamen eſt, quia fit à principio tum actiuo, tū paſſiuo ſummè ſimplici; anima enim mouens ſimplex maximè eſt orbis quoque eſt corpus ſimplex, & quum non ſit elementaris naturæ, nihil habet grauitatis, aut leuitatis, quare nec accedere ad cētrū poteſt, nec ab eo recedere, ſed ſolummodo circa ipſum ferri; hic autem eſt ſimplex motus, quia vnius tantùm eſt conditionis, vt prædiximus, & is ſimplici naturæ Cęli maximę conueniens, cuius ſimplicitas ſumma ex eo iudicatur, quòd nullius motus præter illum eſt capax neque vt naturalis, neq; vt violenti: at elementum minoris eſt ſimplicitatis; quamuis enim vnum tantùm habeat motum naturalem, capax tamen eſt etiam contrarij tanquam violenti.

Error primæ ſectæ. Per hæc vtriuſque ſectæ error oſtenditur: errauit enim prima ſecta dicens nullum miſti motum eſſe ſimplicem; etenim iā oſtenſum eſt neceſſarium eſſe vt motus miſti, qui fit ſecundùm præualens elementum, ſit ſimplex, quia omnis motus factus per grauitatem, vel leuitatem, eſt per lineam ſimplicem, eaque eſt ſententia Ariſtotelis clara in contex. 7. & 8. primi libri de Cœlo, vbi profert hanc propoſitionem vt vniuerſalem, motus miſti naturalis ſimplex eſt, quia eſt ſecundùm elementum præualens, omnis igitur motus factus ſecundùm præualens elementum eſt ſimplex: vaniſſima autem eſt eo in loco interpretatio Sueſſani dicentis Ariſtotelem ibi tollere quandam obiectionem; *Sueſſani error.* nam dicere aliquis poterat, ſi & aſcenſus, & deſcēſus eſt motus ſimplex, miſti autem corporis miſtus eſt motus, ergo miſtu neque aſcendere, neque deſcendere poteſt: ad hanc igitur inquit Ariſtot. reſpondere motum miſti ſemper eſſe miſtum, eſſe tamen ſurſum, vel deorſum ſecundùm quandam præualentiam, at non ſimpliciter, quoniam eſt quidē ſimilior motui elementi præualentis, at non eſt omnino ſurſum, nec omnino deorſum. Sed huius interpretationis vanitatē ipſa verborū Ariſtotelis ſeries declarat; nam pręcedentia verba erant hæc [ſimplex motus eſt ſimplicis corporis] deinde ſtatim hæc ſequūtur [etenim ſi compoſiti fuerit, ſecundùm præualens erit] eſt ergo ſenſus, etenim ſi ſimplex motus fuerit miſti corporis, erit ſecundùm pręualens elemētum; de ſimplici enim motu, vt patet, hæc omnia verba proferuntur. fuit etiam hæc ſententia Simplicij, & Auerrois, vt paſſim in ipſorū commentarijs librorum de Cœlo legere poſſumus: ideo mirandum profectò eſt, quomodo aduerſarij audeant horum interpretum verba pro ſe adducere. Experientia quoque hanc ſentētiam confirmat; nam ædificatores vtūtur linea perpēdiculari ſimplici, quam inueniunt per plum-

bum

bum, vel lapidē capite funis alligatum; hæc.n. ſunt miſta corpora,& ad centrum feruntur grauitate elementi præualentis per lineam perpendicularem, quæ ſimplex eſt, omnis enim recta linea ad centrum potentia ſimplex eſt. Parietes quoque ædificiorum, niſi ad perpendiculum ſint fabricati, durare diu nequeunt, ſed aliquando cadunt,& per lineam perpēdicularem deorſum feruntur:& omnino docet experiētia non minus miſta grauia, quam elemēta per ſimplicem lineam deſcendere: quapropter illorum ſententia ſenſui quoque aduerſatur. Tertia verò ſecta errauit, quia non animaduertit poſſe duobus modis elementum in miſto alijs dominari: vno modo in miſto perfecto, vbi eſt facta vera miſtio, & alia elementa vni obediunt; quare vnum ibi eſt principium motus, nō plura, nec vlla adeſt repugnantia, ob id motus ille eſt merè naturalis, & ſimplex: altero modo in miſto imperfecto, vbi nō eſt facta vera miſtio, neq; naturarum vnio, ſed ibi ſunt plura elemēta ſeruantia proprias naturas, & inter ſe pugnantia; ideò ſi vnum præualeat alijs, dici quidem poteſt dominans, ſed impropriè, quia reliqua non ſunt domita, ſed reluctātur; ideò non omnino talis motus prouenit, qualem elementi dominantis natura poſtularet, ſed miſtus, magis tamen ad illum vergens, quàm ad motus aliorum; ibi ergo ſunt plura principia motus, non vnum, proinde non ſimplex motus prouenit, ſed miſtus; non fit enim a ſola grauitate, neque a ſola leuitate, ſed ab vtriſque ſimul agentibus, tanquam à duobus principijs; neque eo modo, quo aer deſcendit in igne, & aſcendit in aqua, idem enim eſt motus, quia ad eundem locum fit, & ab eadem natura aeris, quæ dum eſt in igne, dicitur grauitas, dum autem eſt in aqua, dicitur leuitas, quare eſt motus penitus naturalis: at ille non eſt motus naturalis, ſed potius violentus, nulli namque elementorum ibi exiſtentium eſt merè naturalis: quòd ſi etiam concederemus eſſe elemento dominanti naturalem, licèt hoc minimè verum ſit, at negari ſaltem non poteſt eſſe violentum cæteris: de tali igitur motu non loquitur Ariſtot. in principio primi libri de Cœlo, quando dicit miſtum moueri iuxta elementum præualens; ſed loquitur de motu tantùm naturali, proinde de motu perfecti tantùm miſti, vbi vnum elementum primo modo alijs præualeat, hoc eſt facta vera miſtione, & ſublata omni repugnantia aliorum elementorum.

Error ter. tia ſecta.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. X.

Ad primũ. Sueſſani.

Reliquum eſt vt contraria argumenta ſoluamus. Ad primum Sueſſani dicimus naturam miſtam efficere quidem motum miſtum, ſi moueat quatenus eſt miſta, & eiuſmodi diximus eſſe animā, quę eſt verè addita formis elementorum; ſed ſi natura miſta moueat non vt miſta, ſed ratione naturæ ſimplicis in miſtione præualentis, facit motum ſimplicem; quia non alia ratione mouet, quam ratione grauitatis, vel leuitatis, quę ſunt principia ſimplicia: adde quòd forma miſtionis, licèt in ſua productione præſupponat formas elementorum, tamen poſtquam eſt producta, nullam habet in materia præcedentem formam, ſed ibi ſola adeſt abſque alia forma; quare eſt principium motus ſimplicis, quum ſit tanquam ſimplex forma. Ad ſecundùm ſimiliter dicimus corporis miſti, quatenus eſt miſtum, non eſſe motū niſi miſtum; ſed quando miſtum mouetur non vt miſtum, ſed ratione ſimplicis in miſtione præualentis, tunc miſti corporis ſimplex eſt motus; mouetur autem ratione ſimplicis, quando mouetur vel vt graue, vel vt leue; hæ nanque ſunt propriæ elementorum conditiones, quæ ipſis competunt per eſſentiam, miſtis verò per participationem. Ad tertium dicimus veram quidem eſſe illam propoſitionem, tale ſecundùm quid non poteſt eundem effectum producere, quem producit tale abſolutè, ſed aduerſarios ea abuti: nam idem effectus ille dicitur, qui in omnibus eſt idem, & in nullo diſcrepat, & hac ratione idem produci non poteſt a tali remiſsè, qui producitur a ſummè tali: poteſt tamen produci idem ſecundùm aliquam conditionem, ſecundùm aliam vero diſcrepans, neq; hoc eſt abſurdum: ipſi verò ita eam propoſitionem ſumunt, quaſi effectus productus ab eo, quod eſt minus tale, debeat in omnibus differre ab effectu, qui producitur a ſummè tali, ſic autem falſa eſt: dico igitur omnia quæ mouētur vt grauia, vel vt leuia, moueri motu ſimplici, hoc enim eſt neceſſariū, vt antedemonſtrauimus, etiamſi alia ſint minus grauia uel leuia, alia uerò magis: ſed diſcrimen eſſe ſolùm in locis, ad quæ mouentur, maior enim grauitas mouet ad locum centro propinquiorem, minor uerò ad remotiorem a centro: fallacia autem huius argumenti depræhenditur conſiderando elementum aquæ, & in eo argumentum contra aduerſarios retorquendo: nam aqua eſt minus grauis, quàm terra, ergo eorum argumento oſtenderetur aquam motu ſimplici moueri non poſſe, ſi terra mouetur motu ſimplici, quę eſt ſummè grauis; proptereaquòd minus tale non poteſt eundem effectum producere, quem producit magis tale: attamen certum eſt aquam eſſe corpus ſimplex, & moueri ęquè ſimplici motu, ac terrā, differentiam autem in locis eſſe conſtitutam: nam locus, ad quem mouetur terra, eſt centro propinquior, quam locus, ad quem mouetur aqua, proinde non eſt idem motus, ſed duo ſpecie diſiuncti: diſcrimen igitur maioris, aut minoris grauitatis, uel leuitatis, nullam facit differentiam in ſimpli-

Ad ſecũdũ.

Ad tertiũ.

ſimplicitate motus, ſed ſolũ in locis naturalib. ad quæ mouentur corpora, non põt enim minus graue eundem habere locum naturalem, quem habet magis graue; hoc igitur argumento oſtenditur nõ poſſe miſtum moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum ſimplex, quod ſit ſummè graue, vel ſummè leue, ſed non oſtenditur non poſſe moueri motu ſimplici, quum potius neceſſarium ſit vt omne graue, & omne leue, quatenus tale eſt, ſimplici motu moueatur. Hoc etiam confirmatur ea ipſa comparatione, qua iſtimet vtuntur: agens enim minus calidum non poteſt eundem calorem producere, quem poteſt agens calidius, ideſt non poteſt aſſequi eundem terminum, ad quem; nam calor acquirendus, eſt terminus, ad quem illa alteratio tendit: itaq; ſi ritè eſt facienda comparatio, ſumendus eſt etiam in motu locali terminus, ad quem mobile tendit, hic autem eſt locus; quare non ad eundem locum moueri naturaliter poteſt id, quod eſt minus graue, ad quem mouetur id, quod eſt magis graue; at non eſt neceſſarium vt differant etiam in modo motus, ſimplici nanq; motu hæc omnia mouentur: adde quod differunt etiam hi motus maiore, ac minore velocitate; quia id, quod grauius eſt, magis ſuperat reſiſtentiam medij, quam id, quod eſt minus graue: quanquam enim aliqui hoc inficiari audẽt, tamen adeſt aduerſus eos teſtimonium Ariſtotelis in contex. 6. quarti libri de Cœlo, vt ibi videre eſt: ſatis igitur nobis eſt, ſi motus rei minus grauis differat in pluribus a motu rei grauioris, at non eſt neceſſarium vt in omnibus differant, quod illi hoc argumento oſtendere voluerunt. Quòd verò aduerſarij nitantur Auerrois teſtimonio, certè vanum eſt, quum clarum ſit Auerroem exiſtimaſſe motum miſti factum ſecundùm præualens elementum eſſe ſimplicem, aut apud eum legere eſt in commen. 8. & 12 primi libri de Cœlo: quod verò ex Auerroe ſumunt in commen. 7. eiuſdem libri, etiamſi admittatur, eorum tamen ſententiæ non ſuffragatur, etſi Auerroes mentem Ariſtotelis in ijs verbis non eſt aſſequutus; putauit enim Ariſtotelem ibi loqui de motu quorundam miſtorum imperfectorum, vt turbinis, & venti, qui ſimplex eſſe videtur, nec reuera eſt; quum tamen Ariſtotele loquatur de motu miſti perfecti, qui verè eſt ſimplex: ſed admiſſa etiam Auerrois ſententia, quę ſecundùm ſe vera eſt: motus enim turbinis, ac venti miſtus eſt: non ob id aſſerit Auerroes motum miſti perfecti factum ſecundùm elementum præualens miſtum eſſe, ſed hunc ſimplicem eſſe arbitratur. Illa etiam, quę a Simplicio, & ab Alexandro dicuntur, nobis non officiunt: quando enim dicunt miſtorum corporum motus ſimplices eſſe non poſſe, ſed eſſe miſtos, conſiderant miſta prout miſta ſunt: nam pręcipuè reſpiciunt animata, quæ verè ſunt miſta, vt antea diximus; a natura .n. miſta quatenus miſta eſt, non poteſt niſi miſtus motus prouenire; at non dicerent motum miſti factum ſecundùm elementum præualens, hoc eſt ratione grauitatis, vel leuitatis, miſtum eſſe, immo apertè affirmat Simplicius hunc eſſe ſimplicem. Ad illa verò, quæ a ſenſu tertia ſecta ſumebat, reſponſio patet ex ijs, quæ dicta ſunt.

Ad quart.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE CONSTITVTIONE INDIVIDVI.

Proœmium Libri. Cap. J.

MAgna eſt inter philoſophos altercatio de ſubſtantia indiuidua à quonam conſtituatur, & reddatur hæc: nam & antiquiores latini de hac re acerrimè certauerunt, & his quoque temporibus poſteriores philoſophi de eadem controuerſantur, ita vt ad hunc vſque diem ſub iudice lis eſſe videatur, nec paruum operæpretium facturus ſit quiſquis eam diremerit, & huiuſce rei veritatem omni ſublata difficultate patefecerit: attamen ego quum de rebus naturalibus ſcribendum mihi propoſuiſſem, de dimittenda prorſus hac diſputatione non parum cogitaui, quum viderem eam ad naturalem philoſophum minimè pertinere, ſed abſque dubio ad Metaphyſicum; ideoque vererer ne talia ipſe tractans obnoxium me eidem crimini redderē, quod pleriſque alijs obijcere ſolitus ſum: quum enim multi & in Ariſt. interpretando, & in philoſophicis libris conſcribendis alienas à propoſito diſputationes inſtituere ſoleant; & tum ea, quæ ad Metaphyſicum attinent, tractare diffusè in ſcientia naturali, tum quæ ad naturalem, in Metaphyſica, tum etiam quę ad contemplatiuas ſcientias, & ad logicam pertinent, cum moralibus commiſcere, & varijs alijs modis diuerſas diſciplinas coaceruare non dubitauerint, haudquaquam in hoc Peripatetici, neque artificij Ariſtotelis imitatores; ego ab hac philoſophandi ratione me abhorrere ſemper profeſſus ſum, & ab extraneis quæſtionibus proponendis, ac diligenter excutiendis abſtinui, niſi obiter, ac leuiter aliqua tangere occaſione forte coegerit: ob id quum indiuidui conſtitutionem, quam noſtri indiuiduationem vocant, a ſolo Metaphyſico declarandam eſſe animaduerterem, eam prorſus miſſam facere decreueram, ne libris naturalibus librum Metaphyſicum connumerare viderer. Attamen quum conſilium hoc meum pluribus ſtudioſis expoſuiſſem, enixè me illi rogarunt vt à propoſito deſiſtens hac quoque de re ſcribere, meamque ſententiam exponere diligenter vellem. Ego verò eo facilius vt eorum precibus obtemperarem adductus ſum, quòd conſideraui me nō ſcientiam ipſam naturalem vna ordinata tractatione tradendam, ſed ſeparatos, diſtinctosque inter ſe libros ſcribendos ſuſcepiſſe; proinde ſatis fore ſi lectores admonerem vt librum hunc, ſi non vt naturalem, at ſaltem vt Metaphyſicum legerēt, quemadmodum ego quoq; illum ad primā philoſophiam pertinere profiteor, atq; proteſtor. Adde quod ad inſtitutum quoque meum vtilem fore hanc diſputationem animaduerti: quum enim eo conſilio ſcribere de rebus naturalibus conſtituerim, ne in publico obeundo munere, quo in Academia patria fungor, certos Ariſtotelis libros naturales quotannis interpretandi, prolixis diſputationibus declarationem verborum, ſenſuumque Ariſtotelis, quòd ante facere me oportuit, amplius interrumperē, ſed magnum in ea progreſſum facerem; in vſu autem poſitum ſit vt qui primum librum de Cœlo interpretandum ſuſcipiunt, omnes diſputationem ineant de ratione ſingularitatis, occaſionem à verbis Ariſtotelis nacti in particula 92. eiuſdem libri; rectius me facturum eſſe exiſtimaui, magisque, & alijs, & mihi ſatisfacturum, ſi ſcriptis hanc operam præſtitiſſem, quàm ſi vel voce id exequendo ſeriem verborum Ariſtotelis alienis contemplationibus, quam ne proprijs quidem interrumpere me amplius velle profeſſus ſum, interrumpere voluiſſem; vel vtrumque recuſando, & multorum deſiderium negligere, & hunc ſeu laborem, ſeu certamen detrectare viderer. Scribam igitur & in hac maxima controuerſia poſtquam aliorum opiniones diligenter expendero, quid ipſe ſentiendum putem in medium proferam, atque rem hanc ab omni difficultate, ac dubio vindicare nitar.

Partitio dicendorum, & accidentia non poſſe conſtituere ſingularitatem. Cap. II.

ANte omnia intelligendum eſt de quonam quæſtio nobis propoſita ſit: quum enim duplex exiſtat ſubſtantia indiuidua, vna materialis, altera abiuncta a materia, de hac dubitare minimè poſſumus quin ſuaptè natura ſit hæc; quum enim ita ſimplex ſit, vt nec ſubſtantialium partium, nec ſubſtantiæ cum accidentibus compoſitionem habeat, quippe quæ nullius accidentis eſt capax, neceſſe eſt eam fieri indiuiduam per ſeipſam, & in illa eandem eſſe vnitatem ſpeciei, ac numeri: ob id Ariſtoteles in contextu 92. primi libri de Cœlo de ſola materiali ſubſtantia eam propoſitionem protulit, aliud eſt Cœlum, aliud eſt hoc Cœlum, & quum Cœlum dicimus, formam denotamus, quum verò hoc Cœlum, formam miſtam materiæ; proinde ſignificauit in ſubſtantia materiali aliud eſſe formam vt forma eſt, aliud eſſe formam cum materia, & formam quidem vt forma eſt, ſpeciei vnitatem conſtituere ſignificans, formam verò vt iunctam materiæ facere vnitatem numeralem. De indiuidua igitur ſubſtantia materiali conſiderandum nobis proponitur à quo reddatur hæc, hoc eſt; quænam ſit interna ratio ſingularitatis, à qua ſit vt indiuiduum ſit indiuiduum, & dicatur hoc: ex eo autem orta eſt hæc in re difficultas, quod tria ſunt in huiuſmodi indiuiduo, quibus ſingulis hęc prærogatiua tribui poſſe videtur; aut enim materia eſt ratio ſingularitatis, ita vt per materiam indiuiduum ſit hoc, vel forma, vel accidentia. Accidentia videtur aſſeruiſſe Porphyrius in capite de ſpecie, quando dixit ſingulare illud eſſe, cuius accidentia omnia ſimul collecta nō poſſunt in aliquo alio reperiri; ſic enim ſingularitatem per accidentium collectionem definire viſus eſt, & hanc ipſius rationem ſtatuere. Hæc tamē ſententia accipienda eſſe non videtur, neque credendum id voluiſſe Porphyrium: nam ſubſtantia eſt ſecundùm naturam prior accidentibus, ideò dari oportet in categoria ſubſtantiæ ſubſtantiam indiuiduam, quę ab accidentibus non pendeat, & in illo priori naturæ ſit aliquid diſtinctum ab accidentibus omnibus, quo hic homo eſt indiuiduus homo, adeò vt illa accidentia ſingularitatem conſequantur potius, quam conſtituant: quarę non id reſpexiſſe uidetur Porphyrius, ut afferret veram rationem ſingularitatis, ſed ſignum tantummodo, quo ea ſignificaretur, adducere ſatis habuit. Neque igitur accidens vllum, neque accidentium omnium collectio eſt uera ratio ſingularitatis.

Subſtantia abſtracta eſt hæc per ſeipſam.

Accidētia non poſſunt eſſe cauſa ſingularitatis.

Opinio Thomæ, & ſectatorum, & eorum argumenta. Cap. III.

REliquitur ut uel à materia, uel a forma indiuiduum ſit hoc, & utraque ſententia ſectatores, & argumenta pro ſe habet, Thomas enim, & in memorato loco primi libri de Cœlo, & in opuſculo 29. & in prima parte ſummæ quæſtione tertia articulo ſecundo, & tertio, & alijs quoque in locis, inquit materiam ſignatam ideſt determinatā principium eſſe ſingularitatis; huic enim iuncta forma fit ſingularis, & dicitur forma huius materiæ: ſed non ſatis expreſſit Thomas quid per materiam ſignatam intellexerit, quo factum eſt ut non eandem illi ſententiam attribuerint cęteri, qui cum hac in re ſequi voluerunt: aliqui enim dixere materiam ſignatam ſignificare materiam quantam determinata quantitate, eamque eſſe rationem ſingularitatis, quam ſentētiam pluribus argumētis comprobarunt. Primum quidem rationem ſingularitatis eſſe materiam probant teſtimonio Ariſtotelis in contextu 12. quinti Metaphyſicorum, ubi dicit unum numero eſſe id, cuius materia eſt una, ſic enim definit unitatem numeralem nō per formam, ſed per materiam; quoniā igitur illa eſt ratio ſingularitatis. per quam ipſa ſingularitas definitur, definitur autem per materiam, dicendum eſt materiam eſſe id, quo indiuiduum eſt hoc. Hoc idē ſignificauit Ariſtoteles in contextu 92. primi libri de Cœlo, dum inter Cœlum, & hoc Cœlum hanc differentiam ſtatuit, quòd Cœlum formam ſignificat, hoc autem Cœlum formam cum materia: cenſuit ergo illi dictioni, Cœlum, reſpondere formam, illi autem particulę, hoc, reſpondere materiam, proinde indiuiduum non per formam eſſe hoc, ſed per materiam. Hoc autem confirmatur: quia forma rem potius uniuerſalem ſignificat, quam particularem, ut ibi clarè aſſerit Ariſtotele dum dicit Cœlum uniuerſale ſignificare formam; & ibi Auerroes inquit formam eſſe ſubiectum uniuerſalitatis, ideſt eſſe obiectū illius uniuerſalis, quod mente concipitur: hoc idem denotauit Ariſtoteles in prædicto contextu 12. quinti Metaphyſicorum, quando declarans quænam ſint unū ſpecie, dixit, unum ſpecie ea ſunt, quorum ratio eſt una, ratio autem apud Ariſtotelem ſignificat formam; putauit itaq; Ariſtoteles formam facere unitatem ſpeciei, nō unitatem indiuidui. Præterea indiuiduū per illud ſit hoc, per quòd ab alijs diſtinguitur, atqui per formam non diſtinguitur ab alijs indiuiduis eiuſdem ſpeciei, etenim illa, quę differunt forma differunt ſpecie, ideoque græci formam, & ſpeciem vno, & eodem vocabulo, εἶδος, uocant; igitur non per

Opinio Thomæ.

Opinio obſcuri Thomiſtarum.

Primū argumentum

Secūdū argumentum

Tertiū argumentum

Quartū argumentum

Quintum argumentū. per formam indiuiduum fit hoc. Hoc idem teſtatur Ariſt. in contex. 28. ſeptimi Metaphyſic. dũ inquit, Socrate & Callias differunt propter materiam, idem autem ſpecie; atqui differunt per illud, per quod fiunt hic & hic; per materiã igitur fiunt ſingulares. per formam verò cõueniunt, & in eadem ſpecie conſtituuntur. Sic igitur patet materiam eſſe cauſam ſingularitatis.

Sextũ argumentum. Quod aũt id præſtet materia cum quantitate determinata, ita probant: ſubſtantia ſingularis eſt illa, quæ neq; in ſubiecto eſt, neq; de ſubiecto prędicatur, & ab alijs omnib. diſtincta eſt; has autem oẽs cõditiones habet per materiam quãtam, ergo materia quanta eſt idonea ratio ſingularitatis: minorem probant, quia materia ſecundùm ſe neq; in ſubiecto eſt, neq; de ſubiecto prædicatur, ratione aũt quantitatis determinatæ diſtinguitur ab omnibus alijs; ſtatuta enim quantitas ita rem circunſcribit, vt eam a cunctis alijs ſeparet, & hac poſita ponitur abſque dubio ſingularitas, & ablata aufertur; ſi nãque certam quãtitatem res habeat, iam eſt ſingularis, & è conuerſo ſi eſt ſingularis, certam habet quantitatem: nam ſi lignum aliquod diuidatur, ex partitione vnius quantitatis duæ oriuntur, & duo ligna ſingularia, quę dum coniuncta, & cõtinuata erant, vnum numero erat lignum, qm̃ vna erat quantitas; in materia igitur cum quantitate determinata conſiſtit ſingularitas. Verùm hi, qui hanc ſñiam tuentur, videntur aliqua ex parte recedere ab opinione Thomæ. dicunt. n. duplicem eſſe quantitatem; vnam interminatam, quę eſt æterna in materia, quod quidem omnino negauit Thomas; alteram vero terminatam, quæ inſequitur formam, & vtranque ad conſtituendam ſingularitatem concurrere: qm quantitas interminata radix eſt, & origo primæ diuiſionis, per eam. n. materia eſt in multas partes diuidua ad multa ſingularia conſtituenda; terminata verò pbet actum indiuiſionis in ſe, & diuiſionis ab alijs; quare exequitur, ac perficit ipſam vnitatẽ numeralem, & præbet actum ſingularitatis. Sed illi, qui penitus Thomam ſequuntur, & negãt quantitatem interminatam, alio modo intelligunt materiam ſignatam, ut Cardinalis Caie- *Caietanus* tanus in tractatu de ente & eſſentia: inquit. n. materiam ſignatam ſignificare non materiam cum quantitate, ſed materiam cum potentia proxima ad hanc determinatam quantitatem, ita vt non ad aliam; nam agens dum in materiam agit pro educenda forma, ſemper ipſam reddit propinquiorem illi formę recipiendæ, & illi determinatæ quantitati, adeò vt in termino generationis illa materia non habeat potentiam ad aliam quãtitatem, neque ad aliam formam, niſi ad hanc ſingularem; hanc igitur materiam ſignatam inquit Caietanus eſſe illam, quæ a Thoma dicitur eſſe principium ſingularitatis.

Dictæ ſententiæ, & ſententiæ Aegidij impugnatio. Cap. IIII.

PRo huius ſententiæ confutatione plura legere apud Scotum poſſumus in ſecundo ſententiarũ, d. 3. q. 4. & 5. vbi efficaciter oſtendit neq; materiam, neq; quantitatẽ eſſe poſſe rationem ſingularitatis; plura etiã apud Ioan. Bacconium ſecundo ſententiarũ, diſt. 12. artic. 2. necnon tertio ſententiarum, diſtin. 12. Sed ego in præſentia quædam præcipua argumenta, quibus illius opinionis falſitas demonſtratur, breuiter adducam. Neceſſe eſt dum ma *Confutatio ſententiæ Thomæ.* teriam quantã ponimus principium ſingularitatis, vt ei hoc competere dicamus vel quatenus eſt materia, vel quatenus eſt quanta, ita vt vel ipſius materiæ naturam, vel quantitatis dicamus eſſe rationem, qua indiuiduum conſtituitur, neutrum tamen dici poteſt: non materia, quoniam illud, per quod Socrates fit hic, eſt etiam illud, quo diſtinguitur ab alijs; at per materiam nulla res ab alia differt, quum materia ſecundùm ſe ſit vna numero, & in omnib. eadem; ergo materia ſecundùm ſe non eſt illud, per quod Socrates fit hic. Præterea indiuiduũ, quum per ſe exiſtat, ſummam habet perfectionem, & ſupremum actum; quia quanto magis in categoria deſcendimus, tanto magis ad perfectionem, & ad actum tranſimus, adeo vt indiuiduum habeat actum ſupremum, qui in illa categoria haberi poſſit: quod ab ipſo quoque Thoma aſſeritur in prima parte ſummæ, q. 3. artic. 4. vbi dicit; eſſe eſt actualitas addita eſſentiæ, & ad eam refertur vt actus ad potentiam: contra verò materia ſecũdùm ſe ſummam habet imperfectionem, & meram potentiam abſque vllo actu: ergo nullo modo ſtatui poteſt ęquata, & immediata ratio, qua indiuiduum eſt hoc, ſed neceſſe eſt materiam ab aliquo alio reſtringi. & actuari, ut fiat propria huius indiuidui; quare illud aliud dicendum erit principium ſingularitatis, non materia, idque mihi videntur omnes concedere, quum nemo dixerit materiam nudam hoc munere fungi: relicta igitur materia illud aliud conſiderare oportet; patet. n. illos qui ponunt materiam vt quãtam principium ſingularitatis, abſque dubio non materiam, ſed quantitatem dicere eſſe ſingularitatis principium, quæ eſt Aegidij ſenten- *Aegidij ſententiæ Cõfutatio.* tia in ſuis Quodlibetis, quæſt. 11. Sed neq; hoc dici poteſt, quoniam antea oſtenſum eſt nullũ accidens poſſe ſtatui principium ſubſtantiæ ſingularis. hęc enim in categoria ſubſtantię infimum mediæ lineæ gradum obtinet, de qua ſecundę ſubſtantię per ſe & eſſentialiter prędicantur; quo circa non poteſt in illo gradu conſtitui per aliquod accidens, quoniam non poſ-

ſet eſſe niſi vnũ per accidens, quum ex ſubſtantia & accidente conſtaret, quare non poſſet de eo ſecunda ſubſtantia prædicari per ſe. Debet igitur dari ſubſtantia indiuidua, quæ ſit vnum per ſe, & prius omni accidente, ita vt ſecluſis per intellectum accidẽtibus omnibus ſit per ſe ſubſtantia indiuidua. Præterea ipſam ſecũdùm ſe quantitatem conſiderando oſtendo eã non poſſe ſtatui rationem ſingularitatis; vel enim ſumitur interminata, vel terminata, quorum neutrũ dici poteſt: non interminata, quia dum eſt huiuſmodi, nondum eſt hoc indiuiduum etenim indiuiduũ tunc incipit eſſe hoc, quum à forma terminatur quantitas; itaq; ſi quãtitas interminata faceret hoc, indiuiduũ eſſet antequam fieret, & antequam haberet proprietates (vt vocant) indiuiduales, quibus diſtinguitur ab alijs: adde quòd quantitas interminata æterna eſt apud Ariſtotelem in prima materia & eadem manet in corrupto, quæ fuit in genito ergo non facit indiuiduum hoc; nam indiuiduum quatenus eſt indiuiduũ, eſt ab alijs omnibus ſeiunctum, ac ſeparatum. Neq; quãtitas terminata, hęc enim pręſupponit formã, a qua terminatur, & fit hæc: igitur formæ potius eſt tribuenda hæc prærogatiua, vt per eam indiuiduum ſit ſubſtantia ſingularis in illo priori naturæ, quod ante quantitatis terminationẽ conſideratur. Præterea ſi quantitas terminata eſſet præcipua ratio ſingularitatis, ego nunc non eſſem idem homo numero, qui in pueritia fui; neque idem in pueritia, qui fui in infantia; hæc enim augetur, & mutatur, nec manet eadem numero, quare neque idem indiuiduum, quod ab ea conſtitui dicitur. Caietani quoq; opinio defendi non poteſt, qui dixit non materiã cum quantitate, ſed materiam cum potentia proxima ad determinatam quantitatem eſſe principium ſingularitatis; nam ſi ſecundùm ſe, & in ſuę naturę puritate materia ſumatur, indifferens, & cõmunis eſt; quare non põt conſtituere hoc, & ipſum ab alijs ſeparare: ſi verò ſumatur vt coarctata ita ad recipiendam hanc quantitatem, vt non ad aliam, neceſſe eſt vt ab aliquo ſit coarctata, idq; potius dicendũ èrit principium ſingularitatis, quam ipſa materia, conſiderandum ergo eſt quodnam ſit illud: nã ſi ritè philoſophari velimus, eſt potius forma, quam quantitas; materia enim a forma reſtringitur, & primum habet potentiam ad formam, deinde ad quantitatem per formam, quoniam hæc terminata quantitas inſequitur formam; mirum itaque eſt cur vir iſte dicere maluerit materiam cum potentia ad hanc quantitatem, quam cum potentia ad hanc formam, eſſe principium ſingularitatis; ſiquidem materiam formam primo reſpecit, deinde quantitatem, & alia accidentia per formam.

Caietani ſententia Caietani.

Pro declaranda ueritate fundamenta iaciuntur.
Cap. V.

PEr ea, quæ hactenus dicta ſunt, videtur ſatis eſſe demonſtratum nec materiam, nec aliquod accidens ſiue vnum, ſiue plura, neq; materiam cũ aliquo, vel aliquibus accidentibus poſſe ſtatui principium ſingularitatis: relinquitur vt hoc non aliunde peti poſſit, quàm a forma, a qua omnis diſtinctio, & omnis determinatio prouenit. Ad hanc ſententiam complures accedere viſi ſunt, non tamen eodem modo, neq; etiam ſatis claram ipſam rei veritatem reddiderunt. Ego igitur perſpicuitatis, ac breuitatis gratia imprimis huiuſce rei veritatem aperire nitar, deinde conſiderabo quomodo alij ab ea modo aliquo defecerunt. Sciendum ante omnia eſt non eandem eſſe quæſtionem de multitudine indiuiduorum ſub eadem ſpecie, ac de ſingulorum vnitate numerali, ac diſtinctione inter ſe; multitudo namq; indiuiduorum notat imperfectionem, & prouenit a diuiſione materię; vnitas autem numeralis, qua dicitur indiuiſum in ſe, & diuiſum ab alijs, notat perfectionem, quia prouenit ab actu, & a perfectione rei, ideo tribuitur a forma; nam formæ officium eſt determinare, & conſtituere hoc aliquid, vt inquit Ariſt. in ſecundo cõtex. ſecundi libri de anima munus etiam formæ eſt ſeparare, ac diſtinguere rem ab alijs, inquit enim Ariſt. 7. Metaphyſ. contex. 49. actus eſt qui ſeparat & diſtinguit: propterea Auerroes in prima diſputatione cõtra Algazelem in ſolutione octaui dubij dicit, cauſa multitudinis numeralis eſt materia, cauſa vero diſtinctionis in multitudine numerali eſt forma. Sciendum præterea eſt, quòd, quum formæ officium ſit dare eſſe, & actum rei, hoc eſſe duplex eſt, proinde & duplex actus, vnum eſt eſſe eſſentię, alterum eſt eſſe exiſtentię: quare actus quoque ſumi poteſt tum pro gradu eſſentiæ, quem tribuit forma, ſiquidẽ forma animalis conſtituit animal, forma vero hominis hominem: tum pro actu exiſtentiæ extra animam, quẽ itidem forma tribuit; idq; puto Ariſtot. intellexiſſe in ſecundo contex. ſecundi libri de anima, quando dixit formam eſſe quæ facit hoc aliquid, credo enim ibi amplè ſumi hoc aliqd pro oĩ determinatione ſiue ad eſſentiã, ſiue ad exiſtentiã pertinẽte, nã determinare, & actuare eſt ſolius formę officiũ. Dico pręterea maius eſſe dare exiſtentiã actu, quã dare eſſe ſpecificũ, & eſſentiã conſtituere: plura. n. requiruntur ad exiſtentiã quam ad eſſentiam rei conſtituendã; nam exiſtentia præſupponit eſſentiam, & eſt quiddam additum ipſi eſſentię, ꝙ ipſemet Thomas in loco prędicto aſſerit his verbis, eſſe eſt actualitas formæ, forma enim

Materia eſt cauſa multitudinis indiuiduorum, ſed forma eſt cauſa diſtinctionis illorum inter ſe.

Duplex eſſe, & duplex actus.

Exiſtentia eſt actus diſtinctus ab eſſentia.

dicit

dicit potẽtialitatem antequàm ponatur in eſſe, ideo eſſe comparatur ad eſſentiam ſicut actus ad potentiam; ob id videmus formam animalis, & quamlibet aliam formam generalẽ conſtituere propriam eius rei eſſentiam, vt eſſentiam animalis, vel plantæ. tamen tribuere non poſſe exiſtentiam actu ſine ope formæ ſpecificæ, quæ ſola tum eſſentiam conſtituit ſpeciei, tum facit rem actu exiſtere; maius igitur eſt tribuere exiſtẽtiam actu, quàm eſſentiam rei conſtituere; quare ſi ad formã pertinet eſſentiam conſtituere, multo magis ad eam pertinere debet tribuere exiſtentiam actu: quamobaem nec materia, nec aliquod accidens poteſt exiſtentię actum tribuere, quum enim eſſentiam ſubſtantię non conſtituant, minus tribuere exiſtẽtiam poſſunt, per locum a maiori. Hoc igitur vt verißimum, & firmiſſimum dicendorum fundamentum ſtatuẽdum nobis eſt, ſolã formam tum eſſentiam conſtituere, & rem in ſpecie collocare ſeu ſubalterna, ſeu ſpecialiſſima; tum exiſtentiam actu extra animam tribuere; & harum dicrimen illud eſſe, quod diximus.

Forma, & eſſentiã, & exiſt. tiam tribuit.

Duabus propoſitionibus tota rei veritas declaratur. Cap. VI.

His ita conſtitutis dicimus totam huiuſce rei veritatem duabus propoſitionibus contineri, quarum vna conceditur ab omnibus, altera verò eſt maximè controuerſa. Prior hæc eſt: forma vt eſſentiam rei conſtituens non dat vnitatem numeralem, immò in ea tanquam in communi eſſentia conueniunt omnia ſingularia; quia ſi ſunt eiuſdem ſpeciei, eandem habere debent eſſentiam æquè cum ipſis omnibus communicatam: hoc modo formam conſiderauit Ariſtot. in contex. 92 primi libri de Cœlo, quando dixit Cœlum vniuerſale ſignificare formam, & ibi Auerroes dicens, forma eſt ſubiectum vniuerſalitatis; nam eſſentia, & quidditas non eſt niſi vniuerſalis. Altera propoſitio eſt: forma ſpecifica quatenus dat exiſtentiam actu, quæ eſt quiddam additum eſſentiæ, dat vnitatem numeralem, & ſingularitatem, & ſeparat indiuiduum hoc ab alijs. Hæc licèt in controuerſia poſita ſit, tamen ſi diligenter conſideremus, ſatis manifeſta eſſe videtur: nam forma ſecundùm ſe ſumpta, & quatenus eſt forma, eſt rei eſſentia, & quoddam vniuerſale, quod ſecundùm ſuam naturam vel eſt communicabile pluribus, vel non eſt communicabile: forma quidem materialis eſt ſecundùm ſuam naturam communicabilis, at forma abiuncta per eſſentiam a materia eſt ſuapte natura incommunicabilis; non enim cauſa eſt materia cur forma ſit communicabilis, ſed ſecundùm propriam naturam

Prima conclaſio.

Secũda concluſio.

Forma materialis ſecundũ ſuã naturã eſt communicabilis. forma verò abſtracta incommunicabilis.

forma vel communicabilis, vel incommunicabilis eſt; ideò quia maxima eſt conſonantia in rebus, natura tribuit formæ communicabili materiam diuiduam, in qua pluribus communicaretur, formę verò incommunicabili talem materiam aſſignare non oportuit. Quoniã igitur de materiali forma nunc ſermo eſt, ea ſecundùm ſe eſt communicabilis pluribus; ſignificat enim eſſentiam, in cuius participatione plura indiuidua conueniunt: ſed eadem vt extra animam exiſtens, nõ poteſt eſſe niſi vna numero, & facere indiuiduum hoc, quæ nihil exiſtit, niſi ſingulare; ab eo igitur neceſſe eſt ſingularitatem tribui, a quo tribuitur exiſtentia, hęc autem tribuitur a forma, ergo a forma tribuitur ſingularitas, non a materia, quæ non ex ſe habet exiſtentiam: erroris autem cauſa multis extitiſſe videtur, quod forma ad exiſtendum eget materia, in qua recipiatur, ideo putarunt materiam eſſe cauſam ſingularitatis; non eſt tamen cauſa, ſed conditio ſine qua non, quia forma non dat ſingularitatem niſi vt exiſtens, exiſtere autem non poteſt ſine materia; neque ob id dicendum eſt formam habere exiſtentiam à materia, ſed potius materiam habere exiſtentiam a forma, nam forma domina quodammodo eſt exiſtentiæ, & ſola dat exiſtentiã, materia verò eſt miniſtra quædam, quæ formam ſuſtinens illi famulatur vt exiſtat, tali igitur famula tu adiuta forma exiſtit, & exiſtens conſtituit hoc indiuiduum diſtinctum ab alijs. Quòd autem materia vnitatem numeralem tribuere nequeat, ita oſtendere poſſumus: vnitas numeralis, de qua loquimur, eſt vnitas poſitiua; at materia ſecundùm ſe non eſt una numero poſitiuè, ſed ſolùm priuatiuè, fit autem vna numero poſitiuè à forma; ergo non a materia, ſed à forma fit vnum numero poſitiuè. non poteſt enim materia tribuere compoſito id, quod ipſa ſecundùm ſe non habet. Præterea hoc idem oſtendere poſſumus argumento efficaciſſimo: vnum dicitur quatuor modis, ut ait Ariſtot. in contex. 12. 5. Metaphyſicorũ, vnum analogia, vnum genere, vnum ſpecie, vnum numero; ſed maxima omnium eſt vnitas numeralis, quia infert alias, non infertur ab illis; id enim quod eſt vnum numero, eſt etiam vnũ ſpecie, & vnũ genere; at non eſt neceſſarium, ſi eſt vnum genere, vt ſit vnum ſpecie, vel numero; neq; ſi eſt vnum ſpecie, vt ſit vnũ numero, maior. n. vnitas cõtinet in ſe minorem, non è conuerſo; itaque ſic argumentemur: id, quod minorem vnitatem tribuere nequit, minus põt tribuere maiorẽ, ergo quod non poteſt tribuere vnitatem ſpeciei, id minus põt tribuere vnitatem numeri; atqui nec materia, nec accidens ullum, nec accidentia plura, nec materia cum aliquo accidente poteſt conſtituere vnam ſubſtantiam ſpecies; minus igitur poteſt facere unam numero; nil igitur remanet niſi forma, quæ di-

Materia eſt exiſtentiæ cauſa vt ſine qua non

Vnum dicitur quatuor modis.

ueriſis modis accepta conſtituat, & vnum ſpecie, & vnum numero; forma enim humana quatenus eſſentia hominis eſt ſpeciem vnam facit, & eſt ratio conuenientiæ omnium indiuiduorum hominum inter ſe, nec vllum in ijs diſcrimen ponit; eadem vt dans homini extra animam actu exiſtere, quod eſt diſtinctum quoddam ab eſſentia, & ei additum, conſtituit vnum numero, & eſt ratio diſtinctionis indiuiduorum inter ſe. Hęc Auerrois ſententia fuit, qui in prima diſputatione contra Algazelem in ſolutione octaui dubij dixit, cauſa multitudinis numeralis eſt materia, ſed cauſa diſtinctionis in multitudine numerali eſt forma; nam multitudo notat imperfectionem, & prouenit a materia; diſtinctio autem, ac determinatio a forma, nec poteſt fieri, niſi a forma, & ab actu: hæc tamen Auerrois verba referens Zimara in ſuo theorematę 97. videtur ea aliter legiſſe, nempe ſic, cauſa conuenientiæ in multitudine numerali eſt forma; tamē in codicibus emendatiſſimis non legimus, conuenientiæ, ſed diſtinctionis: & quamuis vtrunque verè dici poſſit, quemadmodum antea declarauimus, tamen rectius legitur diſtinctionis quam conuenientię; quia non loquitur ibi Auerroes de ſpeciei vnitate ſed de vnitate indiuidui & de multitudine indiuiduorum. Hanc eandem ſententiam apud Auerroem legimus in ſecundo commentario ſecundi libri de anima, vbi declarans dictum illud Ariſtotelis, forma eſt, quæ facit hoc aliquid, inquit, forma eſt, per quam indiuiduum fit hoc; ſed clarius in initio commentarij noni eiuſdem libri hæc apud Auerroem verba leguntur [indiuiduum non eſt indiuiduum, niſi per formam, quia non eſt indiuiduum, niſi quatenus eſt ens actu, & eſt ens actu per ſuam formam non per ſuā materiam] certè non potuit Auerroes clarius exprimere ſenſum huius noſtrę poſterioris propoſitionis; accipit enim ens actu pro eo, quod actu exiſtit, & conſiderat formam vt dantem exiſtentiam actu extra animam, & hac ratione aſſerit indiuiduum fieri hoc a forma, non a materia. In commentario etiam nonageſimo primi libri de anima inquit Auerroes, omne, quod eſt vnum, eſt vnum per ſuā formam, non per ſuam materiam; omnem igitur vnitatem cenſuit Auerroes a forma tribui, nec poſſumus hac in re de eius opinione dubitare.

Auerrois.

Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio. *Cap. VII.*

AB hac ſententia, quam ego veriſſimam eſſe puto, nonnulli aliquantum receſſiſſe videntur; qui conſiderantes non ſine materia cōſtitui indiuiduum hoc, dixere nec ſolam materiam, nec ſolā formam

Opinio aliquorum.

eſſe cauſam ſingularitatis, ſed ſimul vtranque; quatenus enim hę duæ ſubſtantiales partes extra animam exiſtentes coniunguntur, eatenus conſtituunt indiuiduum hoc. Hoc autem dicentes mihi quidem videntur proximè ad veritatem acceſſiſſe, ſed aliquantum etiam ab ea receſſiſſe: quòd enim materiam neceſſariam eſſe dixerint in conſtitutione indiuidui, in hoc optimè eos ſēſiſſe arbitror, ſed in eo defeciſſe, quòd æquè materiæ ac formæ primas in hoc munere tribuerunt; quum potius dicendum ſit ſolam formam eſſe primam, & ęquatam cauſam ſingularitatis materiam verò cauſam quādam ſecundariam & ſine qua non, quatenus famulatur formæ ad exiſtendum, & ad conſtituendum hoc aliquid. Hoc videtur ſatis a nobis ſupra eſſe demōſtratum, poſſumus autem id magis declarare, & oſtendere nitentes proprijs eorum fundamentis; ex eo enim quod ipſi de eſſentia conſitentur poſſumus de exiſtentia optimè argumentari: eſſentiam & quidditatem aſſerunt ipſi eſſe ſolam formam, qua in re optime ſentiunt; & ſolam formam conſtituere ſpeciei vnitatem, non materiam, formam tamen nō ſine materia; materia enim eſt neceſſarium fundamentum, & vehiculum quidditatis, quoniam hominis quidditas eſt quidē forma tantùm, non tamen forma per ſe ſola exiſtens, ſed forma, cuius eſt neceſſaria conditio vt ſit in tali materia: ideo ille, qui hominem vniuerſalem per ſolam formam definiret, eſſentiam hominis non exprimeret, licèt ſola forma ſit eſſentia; ſed definiendus eſt homo per formam in tali materia, idque traditur clarè ab Ariſtotele in procemio primi libri de anima. Hoc idem de exiſtentia dicendum eſt nam abſque dubio a ſola forma tribuitur, ſimulque vnitas numeralis, non a materia; ſed materia eſt neceſſaria conditio formæ ad exiſtendum, nam forma ſi materiam realem habeat, in qua hæreat; facit rem actu exiſtentem & vnam numero ab alijs diſtinctam: quemadmodum igitur, licèt materia ſit quidditati neceſſaria vt vehiculum, ob id tamen non fit vt etiam materia ſit quidditas, neque per id ſtat quin quidditas ſit ſola forma; ita neceſſaria eſt extra animā materia ipſi formæ ad conſtituendum indiuiduum, neq; per id ſtat quin ſola forma conſtituat ipſum. quum ſolius formæ officium ſit determinare, & conſtituere, licèt pręſtare hoc nequeat ſine famulatu materiæ. Concedimus igitur materiā, & ad eſſentiam, & ad exiſtentiam eſſe neceſſariam vt conditionē, ſine qua non; hanc tamē in pręſentia non quęrimus, ſed quęrimus immediatam, & ęquatam cauſam ſingularitatis, quam dicimus eſſe ſolā formam. Cęterùm ne ob ea, quæ diximus aliquis in errorē labatur, non eſt ignoranda differentia inter vniuerſale, & ſingulare in comprehendenda materia: quum enim neceſſaria ſit materia & vniuerſali, quod ſigni-

Confutatio.

Vniuer- & ſing- re diuer- modo ad materiā ſe habent.

ficat

ficat eſſentiam, & ſingulari, quod extra animam exiſtit, hoc tamē diſcrimen habeat, quod vniuerſale materiam complectitur vt conditionem neceſſariam, at [illegible] vt p[illegible], q[illegible] vt materia non [illegible] [illegible] condi[illegible] & fundamentum ſingulare [illegible] ctitur etiam vt p[illegible], [illegible] bſtan[illegible] æ [illegible] diuiduæ extra animam [illegible] duæ [illegible] partes, materia, & forma. [illegible] tamen hoc [illegible] voluit Ariſt. in c[illegible] t. 92. primi [illegible] de [illegible], quam [illegible] dicit [illegible] vniuerſale [illegible], hoc autem Cœlum eſt [illegible] formam cum materia m[illegible]; qu[illegible] cœlum non hab[illegible] t materiæ, & [illegible] compoſitionem, habet tamen p[illegible] [illegible], & [illegible], [illegible] [illegible] in materia [illegible] hoc eſt [illegible] ſingularitatem non [illegible] ex [illegible] libri de [illegible] vt [illegible] eſt [illegible]. quæ m[illegible] d[illegible] x[illegible], minimè [illegible] agatur, a[illegible] n eſt indi[illegible], a[illegible] ud eſt indiuiduis, indiuiduum quidem ex materia & forma conſtat tanquam partibus, [illegible] non [illegible] quin indiuiduatis [illegible] forma, cui famuletur materia tanquam [illegible] qua non, ea [illegible] materia [illegible] eſt pars, [illegible] au[illegible] non pars, ſed [illegible]. Præterea vero non [illegible] dum, [illegible] forma [illegible] bus modis [illegible] materiam [illegible] modis [illegible] ſicut [illegible] vt præ[illegible] exiſtit etiam a[illegible] ita neceſſe eſt [illegible] f[illegible] [illegible] materia pro neceſſario fundamento quidditatis [illegible] actualis [illegible] extra animam, ſic [illegible] materiam Ariſtot in procœmio [illegible] de anima, quando dixit omnes [illegible] naturales eſſe [illegible] per materiam. [illegible] eſt forma [illegible] gulare, ſed conſideratur [illegible] materia vt animo [illegible] pta [illegible], [illegible] ſtans extra animum. Altero modo ſumitur [illegible] tactu [illegible] animam [illegible] & [illegible] ſecta Ariſtotele [illegible] per formam eſt [illegible] ſenſibus, qu[illegible] m [illegible] per formam exiſtit, & per formam eſt [illegible] ſingularis, & hæc [illegible] compoſitum indiuiduum ex[illegible], & eſt [illegible] formam, non tamen [illegible] materia non exiſtit, [illegible] ut facta h[illegible], [illegible], uel a[illegible] res [illegible] ere eſt compoſitum exiſtens. & Ari[illegible] materiæ [illegible] ſi[illegible] [illegible] extra animam [illegible] [illegible] uin, quod per [illegible] xiſtent [illegible] guimus a toto compoſito, [illegible] eſt quidam ipſius compoſiti pars, [illegible] pars, quæ ſingularitatem [illegible], [illegible] ab alio recipit [illegible] per formam [illegible] que fa[illegible] ſingularitatem dicamus [illegible] tatenus [illegible] formæ [illegible] turam hoc [illegible] quod, [illegible] eſt, qu[illegible] ſecundaria, & ſine qua [illegible], & in [illegible] de [illegible] ebamus [illegible] n. a[illegible] n. ā at[illegible] t, nos ab eorum ſententia non rec[illegible].

Opinio Scoti de duplici forma & duplici ma[illegible], & de principio ſingularitatis. Cap. VIII.

SCotus de hac [illegible] quitur [illegible] cum [illegible] di ſ[illegible] inctione tertia, & eam [illegible] ſ[illegible] tractat [illegible] c[illegible] quæſtionibus ubi plures a[illegible] o [illegible] relutat, quas [illegible], [illegible] nen[illegible] n g[illegible] it [illegible] eſſe m[illegible] iam, uel quantitatem uel a[illegible] quod [illegible] accidens, uel [illegible] [illegible] forma [illegible] e ſingularitatis [illegible] & [illegible] nos [illegible] eſſe arb[illegible] non confut[illegible] r[illegible] uidet [illegible] ad h[illegible] c potius ac[illegible], & [illegible] ad noſtram [illegible] tra[illegible] rabi[illegible], [illegible] declarat [illegible] ti, ſed clarius in Q[illegible] æ[illegible] da a[illegible] ulo ſecudo: putat e[illegible] d[illegible] as [illegible] c[illegible] [illegible] formas eſſe conſiderandas, [illegible] formam partis, alteram uero formam totius, [illegible] forma [illegible], quæ eſt pars & [illegible] æ [illegible] [illegible] m; nam formam partis [illegible] d [illegible] [illegible], [illegible] na[illegible] ta, formam uero to[illegible] totam quidditatem [illegible] ac[illegible] pe [illegible] humanitatem, putat n etiam materiam eſſe partem quidditatis ita ut humanitas no[illegible] n[illegible] m[illegible] hominis, ſed [illegible] materiam ſimul complectatur: & [illegible] & [illegible] [illegible], pro[illegible] d[illegible] [illegible] unam [illegible], quot d[illegible] [illegible] lis duabus formis [illegible] materias, [illegible] iter uocat ma[illegible] partis, [illegible] totius: materia [illegible] [illegible] dam, quæ eſt altera pars [illegible] formæ partis, & [illegible] uerò [illegible] pondere a[illegible] c[illegible] que [illegible] m [illegible] cu [illegible] ta [illegible] m, [illegible] forma [illegible] t[illegible], [illegible] q[illegible] ta [illegible], & [illegible] te [illegible] uidual[illegible] iuam [illegible] tis [illegible] t [illegible] reſpondet [illegible] lmę tot[illegible] uocatur. [illegible] eitas, [illegible] dicit [illegible] Solu[illegible] Scotus a[illegible] qu[illegible] p[illegible] ob[illegible], & quæ [illegible] qu[illegible] ſit hæc diſtinctio [illegible] indiuiduat[illegible] ſi eſt a[illegible] d, neceſſe eſt vt vel [illegible] ſ[illegible] a[illegible], [illegible] acc[illegible] ens autem eſſe [illegible] poteſt, [illegible]

Forma duplex ſecundum Scotū

Materia duplex ſecundum Scotum.

iam uniu[illegible] Scoti confu-ta[illegible], quod [illegible] poſ[illegible] ſin-gularitatis [illegible], ſed neque [illegible]a, quia [illegible] ſe [illegible] cum [illegible] ſpeci d.ff[illegible] inte[illegible] ercot[illegible]am ſubſtan[illegible], quod [illegible] poſſe, [illegible] ne-gant ſic enim [illegible] indiuidua non [illegible] um [illegible], ſed [illegible]; quo[illegible], vt [illegible] d[illegible] difficultatem dicen[illegible] dif f[illegible] eſt accid[illegible], [illegible]d [illegible] prius [illegible] accidente adu[illegible]te, neque etiam [illegible] ſubſtantiam [illegible]m a [illegible] a ſpecie [illegible] ne[illegible] v[illegible] am rem [illegible] additam, [illegible] realitatem; quod ſignifi[illegible] a[illegible] en[illegible] ſeu a[illegible], [illegible] quo[illegible]dam mo[illegible] eſſen-di, per quod [illegible] ſingularis: propterea quando Ariſt[illegible] Metaphyſicorum duo-decimo inquit [illegible] mate-

Ioann. Baconius. [illegible]a eſt vna, Scotus [illegible] Ariſtotelem ibi intel-ligere non ma[illegible] partem, ſed [illegible] to-tam, & [illegible] haec [illegible] differentiam indiuiduam, quæ eſt ſingularitatis prin-cipium: hanc [illegible] addicit Sco-tus [illegible] quæſtio[illegible] ſexta, tum in com-mentariis in [illegible]; & hāc tandem attigit Ioannes Baccon[illegible] in tertio ſententia-rum diſtinctione duodecima, dum [illegible] e[illegible], qui dicerent ſubſtantiam eſſe principium ſingularitatis [illegible] argumentum, quod ex eo loco [illegible] pro-bandum [illegible] materiæ, inquit e-nim materiam ibi non ſignificare[illegible] quæ eſt altera pars compoſiti, ſed totum ipſum com-poſitum ſenſibile, quod extra [illegible]. Scotus quando in primo libro de Cœlo Ari-ſtoteles dicit Cœlum [illegible] forma, [illegible] Cœ-lum eſſe [illegible] formam ibi [illegible] forma [illegible] quidditat[illegible] & [illegible], quæ quidditatem [illegible] Cœlum uniuerſale eſt forma, hoc [illegible] eſt forma [illegible] materiæ, id eſt quid-ditas in re ſingulari.

In quo ſenſu opin[illegible] defendi po[illegible] & in quo non [illegible]

[illegible]

Ratio[illegible] [illegible] forma. [illegible]

ſignificet hominis quidditatem, quæ non eſt forma & materia, ſed forma in materia; neque enim [illegible]tas, neque [illegible]anitas materiam c[illegible]net vt partem, ſed [illegible] vt vehiculum, & con[illegible]tionem [illegible]am: admittere ta-men poſſ[illegible] ſola ra[illegible]e, [illegible] rationa[illegible]as mate[illegible] hu-ma[illegible] expre[illegible] hu-manam in tali materia, quare [illegible] hoc [illegible] Sc[illegible] admod[illegible] etiam cōcede[illegible] h[illegible], [illegible] diffi-tione, [illegible] vocatur [illegible] ex [illegible] mani habet eſſe reale, & [illegible] prout [illegible] mo[illegible] d[illegible] formæ, quia vna alter[illegible] rep[illegible] in [illegible] & [illegible] ſui[illegible], a [illegible] a[illegible] Ma-ria uero [illegible], [illegible] Scotus ponit [illegible] a materia parte[illegible] quam [illegible] po[illegible] a anim[illegible] te[illegible] da, quam [illegible] ne mate[illegible] extra animum [illegible] id eſt) [illegible] ter eſt [illegible] compoſitum [illegible]

[illegible]

go intelligit formam vt exiſtentem extra animam, iam enim diximus exiſtentiam eſſe quid additum eſſentiæ: huic igitur ſenſui optimè aptantur omnia dicta Scoti, ſic enim principium ſingularitatis non erit noua differentia ſubſtantialis adueniens ſpeciei tanquam nouũ ens, ſed noua entitas (vt ipſe dicit) hoc ẽ nouus modus accipiendi formam, & nouum eiuſdem formę munus; forma enim vt eſt forma, eſt differentia ſpecifica; vt verò extra animam exiſtens, eſt differentia indiuidualis, quę facit hoc, non poteſt enim exiſtere, niſi vt hæc; & quia exiſtere nequit ſine tali materia, in qua recipiatur, ideo id, quod à forma conſtituitur, eſt hoc ſingulare exiſtens, & ex materia, & forma conſtans, quod à forma conſtituitur, & fit hoc aliquid. Scotus igitur vel formam dicit eſſe principium ſingularitatis, vel nihil dicit: ego quidem arbitror ipſum ſub nube veritatem vidiſſe, ideoque non expreſsè, & clarè ipſam protuliſſe; quod enim ad hanc potius ſententiam fuerit inclinatus, id maximè oſtendit, quod in ſua tam prolixa de hac re diſputatione, in qua alias omnes ſententias diligenter impugnat, non videmus hanc, quam nos ſequimur, de forma opinionem ab eo fuiſſe impugnatam: non eſt igitur præter rationem, quod ei hæc ſententia attribuatur.

Solutio argumentorum à Thoma, & ab alijs aduerſarijs adductorum. Cap. X.

Ad primũ. Reliquum eſt vt aduerſantia argumenta, quæ initio adducta ſunt, ſoluamus. Primum erat argumentum Thomiſtarum ex Ariſtotele acceptum in contex. 12. quinti Metaphyſicorum, vbi definit vnũ numero nõ per formã, ſed per ſolã materiã, dicẽs unũ numero eſſe cuius materia eſt vna: ad hoc dico, non eſſe ibi conſiliũ Ariſt. exprimere ęquè tam rationẽ ſingularitatis, ſed ſolùm propriam conditionẽ vnitatis numeralis vt à ſpeciei vnitate diſtinguitur: quamuis enim cauſa vnitatis numeralis ſit forma, tamen quia eadẽ eſt etiam cauſa vnitatis ſpeciei, non poterat Ariſt. eandẽ afferre vt cauſam vnitatis numeralis; quoniam igitur cauſam vnitatis ſpeciei dixerat eſſe formam, quam vocauerat rationem, quia illam acceperat quatenus eſt eſſentia rei, ideò vt errandi occaſionem auerteret, non attulit formam vt cauſam vnitatis numeralis, ſed attulit conditionem illam, quam forma requirit ad exiſtendum, ſiquidem non facit vnum numero, niſi vt exiſtens; materiam igitur nominauit, ſine qua non conſtituitur à forma vnum numero, cõſtat enim indiuiduum ex forma, & materia tanquam partibus, & materia eſt facta vna per formam, quia forma iuncta materiæ extra animam facit vnum numero: per hoc autem diſtinguitur vnitas indiuidui ab vnitate ſpeciei: nam vnum ſpecie fit à ſola forma quatenus eſt forma, nec continet materiam niſi vt vehiculum formæ; at vnũ numero fit à forma exiſtente, exiſtit autem in materia, & ſic facit vnum numero, cuius pars eſt materia: hoc ita ſeſe habere oſtendo argumento manifeſtiſſimo, peto ab aduerſarijs, quando Ariſtot. dicit quorum materia eſt vna, quonammodo intelligat materiam vnam, an priuatiuè, an poſitiuè, priuatiuè intelligo per mentalem ablationem omnium formarum; ſic autem intelligere ibi Ariſtot. non poteſt, quoniam materia hoc modo nullum indiuiduum conſtituit, nec magis facit hunc hominem, quàm hunc equum; ſed hoc magis eſt manifeſtum, quam vt probatione vlla indigere videatur; itaque neceſſe eſt vt dicamus intelligendam eſſe materiam vnam poſitiuè; atqui non eſt materia per ſe vna poſitiuè, ſed per formam fit vna, quia forma eſt quæ facit hoc aliquid, vt ait Ariſtot. in ſecundo contex. ſecundi libri de anima; ergo patet non alium eſſe ſenſum verborum Ariſtot. quàm hunc, vnum numero eſt cuius materia eſt facta vna per formam, quare præcipua ratio huius vnitatis abſque dubio forma eſt, ſed Ariſtot. conſtituens tanquam notum quòd forma facit hoc aliquid, ſolam conditionem expreſſit, quam requirit forma vt hoc munere fungatur, conditio autem eſt vt ei famulatus materiæ, in qua exiſtat, ſuppeditetur; ſic autem apparet diſtincta ratio vnitatis numeralis à ratione vnitatis ſpeciei. Scotus verò ad hoc idem argumentum reſpondit Ariſtot. ibi non intelligere materiam partis, ſed materiam totius, proinde eo non oſtendi materiam partis eſſe cauſam ſingularitatis, quod ſe oſtendere putarunt Thomiſtæ. *Scoti reſponſio.* Eadem fuiſſe videtur etiam Ioannis Bacconio reſponſio, qui dixit Ariſtot. nomine materiæ non illã intelligere, quæ eſt ſubiecta formæ, ſed totum compoſitum exiſtens, quod ab eo frequenter materia ſenſilis appellari ſolet. *Ioãnis Bacconij reſponſio.* Sed hæ ſolutiones non videntur diuerſæ admodum ab ea, qua nos vſi ſumus; quoniam materia vna poſitiuè facta per formam, eſt ipſummet compoſitum quemadmodum antea dicebamus: noſtra tamen reſponſio magis exprimit rationem illius dicti Ariſtot. quàm horum reſponſiones, vt conſideranti patet. Deinde argumentum ſumebant ex Ariſtot. in contex. 92. primi libri de Cœlo, vbi dicit Cœlum eſſe formam, & hoc Cœlum eſſe formam cum materia, proinde ſignificare videtur Cœlum conſtitui hoc à materia, non à forma. *Ad ſecũdũ.* Nos autem dicimus non eam eſſe Ariſtot. mentem vt dicat Cœlum eſſe formam, & hoc Cœlum per materiam conſtitui; ſed potius denotat tam Cęlum,

quàm hoc Cœlum ſignificare formam, diuerſis tamen rationibus conſideratam: Cęlū enim ſignificat formam vt eſt forma, & eſſentia, hoc autem Cœlum denotat formam vt exiſtentem cum materia ſenſili, & conſtituentem hoc indiuiduum, cuius duæ ſunt partes, forma, & materia, à forma tamen ſola conſtituitur, materia verò eſt id, quod tanquam ſubiectum recipit hanc actionem formæ, quam recipit etiam totum compoſitum tanquam denominatū: non eſt tamen hoc ita de Cœlo intelligendum, vt dicamus eſſe in eo materiam & formam re diſtinctas, ſed ſolùm ratione diſtinctas, eſt enim corpus ſimplex, quod alia ratione dicitur forma, alia ratione materia, fit autem hoc, & diſtinguitur ab alijs per proprium actū, proinde quatenus exiſtit cum vtraque conditione, tum formæ tum materiæ, quemadmodum alio in loco declarauimus. Scotus autem, & Ioannes Bacconius aliter reſpondere videntur, dicendo materiam ibi ſignificare totum compoſitum exiſtēs: ſed ea reſpōſio à noſtra diſcrepare non videtur, ſicut paulo ante conſiderabamus. Ad

Ad tertiū. Auerroem autem ibi dicentem formam eſſe ſubiectum vniuerſitatis, dicimus eum ita loqui, quia formam cōſiderat quatenus eſt forma, & eſſentia, ſic enim eſt vniuerſalis, vt patet. Ob id enim Ariſt. in contex. illo duodecimo quinti Metaphyſicorum dicit vnum ſpecie illa, quorum ratio eſt vna, quia ſumit formam prout eſt rei eſſentia, quæ ſolet ratio appellari, ſic. n.

Ad quartū facit vnum ſpecie. Ad aliud argumentum dicimus ea, quæ differunt forma vt eſſentia conſtituente, vtique ſpecie differre; at illa, quę diſtinguuntur per formam vt exiſtentē extra animam, non eſt neceſſe vt ſpecie differant: indiuidua nanque eiuſdem ſpeciei per formas primario diſtinguuntur, quia diſtinctas ſingula formas habent, has autem cum materia mixtas inſequitur plurium accidentium collectio in ſingulo indiuiduo, quę illius indiuidui propria eſt: & dicere quidem poſſumus per talem accidentium collectionem diſtingui indiuiduum hoc ab illo, non tamen primario, ſed ſecundario; quemadmodū etiam dicere poſſumus per riſibilitatem differre hominem à brutis, eſt. n. quiddam poſterius, quod primariam differen-

Ad quintū tiam inſequitur. Ad Ariſt. autem in contex. 28. ſeptimi Metaphyſicorum dicimus illud idem, quod de contex. 12. quinti libri paulo ante diximus, non eſſe mentem Ariſt. ibi exprimere primariam rationem diſtinctionis Galliæ, & Socratis, ſiquidem certum eſt eos non per materiam differre: ſed id ſolum reſpexiſſe vt rationem adduceret diſtinctionis indiuiduorum diuerſam a ratione conuenientiæ eorundē: quoniam igitur ibidem dicit eos conuenire in ſpecie, & forma, dicere non debuit eoſdem differre per formas, ſed materiam expreſſit, i. materiam ſenſilem, quæ extra animā exiſtit per formam, & eſt ſimul conditio, ſine qua non exiſteret forma; quocirca forma eſt, quæ cū materia exiſtens ſeparat hunc hominē ab illo. Ad *Ad ſextū.*

poſtremum argumentū de quantitate, reſpondemus negandam eſſe propoſitionem maiorē, niſi addatur, primo: vera enim eſt ſi talis proferatur, illud, quo primo poſito ponitur ſingularitas, & diſtinctio huius indiuidui ab alijs, & quo primo ablato aufertur, eſt ſufficiēs principium ſingularitatis; abſolutè autem prolata falſa eſt, nam etiā riſibili poſito ponitur homo, & ablato aufertur, nec tamē riſibilitas eſt principium conſtitutiuum humanitatis, propterea ꝙ non primo poſito, nec primo ablato: vera autem exiſtēte maiore falſa eſt minor, qua dicitur, poſita materia cum quātitate terminata ponitur indiuiduum, & ablata aufertur, non enim primo poſita, nec primò ablata, ſed primò poſita forma actu exiſtente ponitur indiuiduum, & primo ablata aufertur; formam enim exiſtentē inſequitur terminatio quātitatis, quæ eſt quoddā inſequens ſingularitatē, at non conſtituens; & quāuis per eam ſecernatur hoc ab illo vt quantum à quanto, non tamen vt ſubſtantia à ſubſtantia, ſed per ſolam formam: illud aūt, quod dicunt, indiuiduum habere à materia vt neque ſit in ſubiecto, neque de ſubiecto prædicetur, negandum eſt; quia eſt petitio principij, illud enim quod facit vt indiuiduum de ſubiecto nō prędicetur, eſt illud idem, quod facit vt ſit hoc, negamus igitur id eſſe materiam: in ſubiecto autem non eſſe competit omni ſubſtantię tum vniuerſali, tum particulari; quare à quacunque ſumat indiuiduum hanc cōditionem, nihil ad nos; quare hoc argumentum nihil habet efficacitatis.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE COMMVNI RERVM GENERATIONE, ET INTERITV.

Propoſitio dicendorum. *Cap. I.*

DE communi rerũ generatione loquens Ariſto. in duobus libris de ortu & interitu, imprimis eſſentiam eius ſignificauit per definitionem illã, generatio eſt mutatio totius nullo ſenſili remanente vt ſubiecto eodem; deinde verò in ſecundo libro ipſius generationis cauſas declarauit: & quamuis eam definitionẽ tanquam notam propoſuerit, vel ſaltem tanquam leui declaratione indigentem, quum ſit definitio nominalis; plures tamen poſtea ex ea ortæ difficultates ipſam obſcuriorem, quàm reuera ſit, reddidiſſe videntur, quum multi, vt aliqua ſua dogmata tuerentur, ſenſum Ariſtot. extorquere auſi ſint: conſiſtit autem potiſſimè difficultas in illa dictione, totum, quum enim dicat totum interire, & totum generari, ſignificare videtur nihil rei corruptæ remanere in genita; attamen contingere videtur vt in re genita aliquid ſeruetur, quod prius fuit in corrupta: dubium igitur hac de re ortum eſt, quod nos in præſentia conſiderare decreuimus, idq́; duplex, vnum quidẽ an aliqua ſubſtantiæ pars remaneat, alterum verò an aliquod idem numero accidens. Quod autem ad ſubſtantiales partes attinet, certum eſt eas non poſſe omnes comprehendi ea dictione, totum; quoniam ſi ita interimi totũ intelligeremus, ideſt omnes ſubſtantiæ partes, oporteret primam quoque materiam interire, & ita interitum eſſe nihilationem rei, quod quidem dicendum non eſt: materia igitur excepta interpretes ad ſolam diſputationem direxere vt ſit quæſtio an aliqua ſubſtãtialis forma ſeruetur in genito, quę prius fuerit in corrupto: quam quæſtionẽ alij quoque verbis protulerunt, quærendo an in generatione ſubſtantiali ad primam vſq; materiam reſolutio fiat; hoc enim nil aliud eſt, quam nullam prorſus formam, ſed ſolam materiam remanere. Cum hac autem difficultate alię quoque non leuis momenti coniunctæ ſunt, nempe an hæc generationis definitio ad omnia penitus ſublunaria corpora extendatur, an ad aliqua tantùm; & an ſolius generationis definitio ſit, an etiam interitus; & demum an generatio vnius ſit alterius corruptio, & è conuerſo, & quomodo id ſit intelligendum; nos igitur hæc omnia diligenter expendemus, vt mox ad accidentium conſiderationem transſeamus, ac poſtmodum de cauſis generationis, & interitus, quæ minus difficultatis habere videntur, aliqua dicamus.

Quòd plures eſſe poßint ſubſtantiales formæ in eodem compoſito. *Cap. II.*

CÆterum quia prima quæſtio locum non habet, niſi ſtatuamus plures ſimul ſubſtantiales formas in eodẽ compoſito exiſtere poſſe, etenim hoc negato vana redditur diſputatio, quum neceſſarium ſit vna exiſtente forma in compoſito vt eo intereũte fiat reſolutio in materiam primã; ideò hac de re prius aliqua dicere oportet: quanuis enim ad Metaphyſicum potius, quam ad Naturalem, hæc diſputatio pertinere videatur; tamen ſi & naturaliter, & ſtrictim tractetur, non inutilis, neque à propoſito aliena eſſe iudicabitur. Quoniam igitur tres eſſe videntur naturalium corporum gradus, qui ſub præſentem conſiderationem cadunt, elementa, miſta inanima, & viuentia; de elementis quidem quòd vna tantùm forma conſtent, manifeſtum eſt, & a nemine vnquã negatum: ego verò de miſtis quoq; inanimatis idem dicendum eſſe arbitror: quandoquidem forma miſti, vt alibi dictum eſt, non eſt addita formis elementorum, neq; re ab eis diſtincta, ſed quatuor ipſæ elementorum formę per miſtionem in eam vnam migrarunt, ideò in miſto inanimato vna tantùm forma ineſt, quæ miſtionis forma nominari ſolet, nec diſtinguitur re a formis elementorum. De corporibus igitur inanimatis omnibus tã ſimplicibus, quam miſtis, ego quidem huius ſententię ſum, eorum quodlibet ex prima materia, & vna tãtùm forma

Elementa, & miſta inanimata vnam tantũ formam habent.

ma

ma conſtare; diſcrimen autem eſſe ſolùm in modo generationis, ſicut alibi declarauimus. De corporibus verò animatis diſſētio penitus à negātibus multitudinem formarum in quolibet viuente, credo enim in his ex neceſſitate plures formas ineſſe: primum quidē formam miſtionis, quæ prouenit ex congreſſu formarum elementarium, neque eadem eſt in ſingulis animati corporis partibus, ſed diuerſæ, prout variç ſunt diuerſarum partium temperaturæ; alia nanque eſt forma miſtionis in carne, alia in neruo, alia in oſſe: præter hanc habent animam tanquàm formam additam formæ miſtionis, & re diſtinctam ab illa: poſſet etiam conſiderari an partes animæ ſint in eodem viuente diſtinctæ formç, an vna tantùm, quç varijs facultatibus prædita ſit; ſed hoc à præſenti conſideratione alienum eſt, & ad propoſitum nihil conducit: ſiue enim vna in quolibet viuēte inſit anima, ſiue plures, certū eſt vnum & eundem eſſe earum omnium interitum, ſeu receſſum a corpore, nec fieri poſſe vt vna ſublata remaneant aliæ, ideò ad alium locum hāc conſideratione͂ remittemus, ſatis in præſentia eſſe arbitrantes animam tanquàm formam vnam, & formam miſtionis in viuente corpore conſiderare: harum igitur duarum realem diſtinctionem oſtendere multifariam poſſumus. Primum quidem argumentum ab ipſa rei natura deductō: forma enim nobilior nobiliorem, & elaboratiorem materiam poſtulat; anima igitur, quç eſt forma nobiliſſima, nō debet hærere immediatè in materia prima, ſicuti forma elementi, ſed in materia magis elaborata, qualis eſt materia formata formis elementorum, hoc eſt forma miſtionis. Hoc idem confirmatur argumento ſumpto à motu naturali: in animali enim duo ſunt diſtincti naturales motus; vnus, qui fit ab anima, & progreſſio dicitur, cuius ſpecies ſunt ambulatio, natatio, volatus, & ſi quç aliæ ſunt; alter verò, qui fit iuxta elemētum præualens, ſi enim de turri animal demittatur, deſcendit motu recto ſimplici, quem nemo diceret eſſe violentum, ſiquidem ab interno principio fit, neq; eſt minus naturalis, quàm ſi terra deorſum feratur, idq; apertè aſſerit Ariſtoteles in contextu 27. octaui libri phyſicorum; hi autem ſunt duo diſtincti, & inuicem pugnantes motus; ergo non ab vno principio fiunt, ſed à pluribus, proinde a pluribus formis quia omnium naturaliū motuum principium eſt forma, hæc enim propriè natura dicitur, vt alibi demonſtrauimus: hunc autem animalis deſcenſum naturalem attribuere animç ita vanum eſt, ut nihil uanius eſſe queat, quum potius repugnet animç, quam eam inſequatur; patet enim eius principium eſſe grauitatem, quæ eſt cauſa laboris, quem animalia in progrediendo patiuntur, quoniam interna grauitas deorſum trahens repugnat motui animç; quo fit vt progreſſio ſit motus uiolentus corpori animalis quatenus graue eſt, quamuis ſit ei naturalis quatenus eſt animatum, ut ait Ariſtoteles in eodem loco. Ob id non eſt admittēdum id, quod aliqui dicunt, animam animalis fungi omnibus muneribus inferiorum formarum, & eſſe principium omnium naturalium motuum in animali; deſcenſus enim qui a grauitate prouenit, nō fit ab anima, quum, & dormiens animal cadat, & cadauer quoq; eodem motu feratur naturaliter. Sumitur etiā ad hoc comprobandum efficax argumentum ex Ariſtotele in contextu 28. & 29. octaui phyſicorū, ubi dicit ſola animalia mouere ſeipſa, quia diuiduntur in partem per ſe mouētem, & partem per ſe motam: anima nanque eſt mouens inſtar nautç, & corpus inſtar nauis eſt motum: quod quidem de inanimatis dicere non poſſumus, quia non diuiduntur niſi in primam materiam, & formam, materia uerò neq; mouens dici poteſt, neque per ſe mota; ratio autem eſt, quia tam id, quod mouet, quam id, quod mouetur, debet eſſe actu; de mouente clarum eſt, quia omne agens agit per actum; de moto autem habemus teſtimonium Ariſtot. clarum in quinto libro phyſicæ auſcultationis, ubi hoc diſcrimine ſeparat id, quod mouetur, ab eo, quod generatur, quòd id, quod mouetur, eſt actu, id autem, quod generatur, non eſt actu, ſed poteſtate: quicquid ergo a ſeipſo mouetur, debet habere duos re diſtinctos actus, proinde duas formas, ita ut una ſit forma mouens, altera uerò materiam informans conſtituat corpus per ſe mobile; oportet igitur animal diuidi in animā, & corpus alia forma formatum; ſecus enim non diuideretur in partem mouentem, & partem per ſe motam: quòd ſi utroq; officio ſola anima fungi diceretur, ita ut ſola ratione diſtinguerentur mouens, & motum in animali, ut aliqui dicūt, hoc idem de inanimatis dicere poſſemus, quod tamen ibi Ariſt. negat, qui omnino vult realem eſſe debere diſtinctionem mouentis, & moti, ſi quid debeat mouere ſeipſum eo modo, quo animal ſeipſum mouet. Præterea uidemus non eodem interitu animam, & formam miſtionis interire: anima enim interit per mortem, quæ eſt caloris uitalis, atque inſiti extinctio: forma uerò miſtionis interit per putredinem, quç eſt eductio caloris elementaris a calore ambientis; duæ igitur diſtinctæ formæ in corpore uiuēte ſunt anima, & forma miſtionis. Hoc idem plura accidentia teſtantur, nam odores, & ſapores formam miſtionis inſequuntur, non animam: quum enim in demortua herba, uel plāta idem ſeruetur odor, qui in uiuente fuerat, eandem formam inſequitur. & in uiuente, & in demortua; non igitur animam, ſed ſolam formam miſtionis. Hæc omnia quiſquis bene conſideret, negare non audebit duas in uiuentibus

Margin notes: *In corporibus viuente plures ſunt formæ.* — *In libri de facultatib. animæ.* — *Quod anima ſit re diſtincta à forma miſtionis.* — *Primum argumentū.* — *Secundum argumentum.* — *In libro de natura.* — *Tertiū argumentum.* — *Quartū argumentum.* — *Quintū argumentū.*

tibus diſtinctas formas: ſi autem duas ſimul eſſe non repugnat rationi, nec quatuor, nec centum repugnabit [illegible] in [illegible] nō [illegible] neganda in p[illegible] tud forma[illegible] eod[illegible] quod [illegible] hu[illegible] & [illegible] e vid[illegible] quod qu[illegible] conſti[illegible] & [illegible] a forma, v[illegible] autem [illegible] um an[illegible] eſt eſſ[illegible], quare [illegible] vna [illegible] roes [illegible] in c[illegible] 63 p[illegible] ico [illegible] qu[illegible] eſt actu [illegible] acc[illegible] ſi actu, [illegible] p[illegible] ſed [illegible] ad [illegible] reſpōdemus, d[illegible] et v[illegible] vnum ſit e[illegible], p[illegible] res ſi & corpus, & [illegible] ſunt, [illegible] & [illegible] igitur [illegible] vnus rei [illegible] aliud ſit eſ[illegible] una [illegible] [illegible] & [illegible] do [illegible] [illegible] [illegible] Qu[illegible] [illegible] forma equi, [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] & [illegible] Dem [illegible] [illegible]

quod [illegible] quod eſt actu, [illegible] actus non habeat [illegible] tum, ex illo, & [illegible] non fieret [illegible] quicquid ad[illegible] ſpeci[illegible], at formę ge[illegible] forma ſupe[illegible] a non [illegible] eſt actus, ſed coniunctam habet p[illegible] actum, eſt actus [illegible] & pote[illegible] habet recipiendi a[illegible] perfec[illegible].

Quod a[illegible] ſubſtantial[illegible] forma ſeruari poßit in g[illegible] eadem ſu[illegible] in corrupto.

Cap. III.

HIs ita co[illegible]ſtitutis ad propoſi[illegible] quæſtionem [illegible] eſt d[illegible] elementorum in[illegible] reſponde[illegible] reſolu[illegible] materiam [illegible] forma, quo[illegible] manet [illegible] materia. In m[illegible] non [illegible] carere d[illegible] in mi[illegible] formæ elementorum [illegible] præ, ſed [illegible] gradi[illegible] qua de re [illegible] [illegible] , his [illegible] tota forma, ſed [illegible] forma[illegible] forma fiat, & [illegible] ſpeci[illegible] gradibus [illegible] fit reſolutio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non ita [illegible] [illegible] tur, ſed [illegible] [illegible] [illegible] præter for[illegible] gradus al[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

De mutua elementorũ mutatione.

De mutatione mixti inanimati.

ciorum; at non eſt [illegible] aliquid præter formam genitam, quod [illegible] in [illegible], quum iſti gradus non [illegible] aliquid diſtinctum a forma genita, [illegible], qui per variationem [illegible], & proportionis euad[illegible] forma, & aliam ſpeciem conſtituunt. ſed hoc clarius fiet, quum de [illegible] ſtione [illegible]. Quod ſi contendere etiam aliquis velit hos manentes gradus eſſe aliquid, quod [illegible], & ita præter primam materiam aliquid, quod præfuerit, remanere, id meo quidem iudicio [illegible] eſt momenti, quum Ariſtoteles nunquam dixerit neceſſarium [illegible] in ſubſtantię mutatione omnes ſubſtantiales [illegible] rtes præter primam materiam interire, ſed ſolum dixerit mutari formam ſubſtantialem, quæ rem conſtituit, & in ſpecie collocat. Hic autem ſola realitas aliqua formarum elementorum manere diceretur at non formalitas, hæc enim mutari neceſſarium eſt, & ita ſpeciem variari; quando enim talis eſt mutatio, vt ſpecies varietur, vt [illegible] id fiat, ea ſemper appellatur mutatio ſubſtantialis: quemadmodum e contra [illegible] poteſt dici ſubſtantialis mutatio, vbi nulla noua ſpecies eſt facta. parum igitur refert vtro modo dicamus, dummodo quomodo ſe res habeat intelligamus; nihil enim præter primam [illegible] manet, quod [illegible] diſtinctum a forma [illegible] genita, & a forma [illegible], ſed manent gradus elementares, qui [illegible] dicti [illegible] aliam formalitatem ſubierunt & aliam [illegible] conſtituerunt. In [illegible] autem [illegible] animatorum non poteſt [illegible] materiam reſolutio fieri, quia poſt viuentis [illegible] remanet forma [illegible] cum prima materia, quare etiam in generatione credendum [illegible] generari prius formam mixtionis, ſiue [illegible] plures, deinde poſt quandam membrorum ſtatutam formationem animam ad[illegible] vis enim hoc in generatione viu[illegible] fit, quam in eiuſdem interitu, [illegible] men eſſe videtur idem eu[illegible] g[illegible] quod in interitu [illegible] manifeſtum: Quod enim [illegible] re[illegible] maneat aliquandiu [illegible], [illegible] duobus his fundamentis [illegible] eſt interitus animæ, [illegible] & forma mixtionis [illegible] terire, non [illegible] Ratio [illegible] fundamenti [illegible], [illegible] duplex [illegible], [illegible] qui eſt [illegible] [illegible] in [illegible] vita [illegible] cum [illegible] a[illegible] capite [illegible], [illegible] c[illegible], quem [illegible] item & [illegible] [illegible] ocat, a calore [illegible], qui [illegible] lat igne[illegible], & deſt[illegible] edi[illegible], [illegible] liticum hominum [illegible] calor [illegible] n

poteſt eadem eſſe deſtructio, nã calor elementaris non corrumpitur niſi per putredinem at corpus animalis non putreſcit totum durante vita a[illegible]; deſtructus [illegible] calor vitalis calori elementari [illegible] num [illegible] calorẽ, qui non poteſt [illegible] a calore ambientis; [illegible] vitalis calor non [illegible] per putredinem, [illegible] corruptio [illegible] eſt: poſtea verò hoc per mortem [illegible] extincto remanet calor elementaris, qui [illegible] calore deſtitutus educitur à calore ambiente, & ita poſt mortem corpus [illegible] per putredinem. Ex [illegible] quoque [illegible] fundamentum [illegible] colligitur. non [illegible] um .n. di[illegible] ſunt h[illegible] duorum ca[illegible] s, [illegible] us eſt al[illegible] poſterior tempore, & illum [illegible] ponit, quia .n. vterq; in [illegible] poſt alterutrũ [illegible] nem prçuiã, proinde non [illegible] corpus [illegible] putreſcit [illegible] m ideo forma mixtionis non [illegible], nec poſt [illegible] ceſſionem animæ. interitus ergo viuentis [illegible] catur mors, non eſt [illegible] materiam primam, quia præter materiam [illegible] forma mixtionis [illegible], quæ in viuente fuerat. Quod vero aliqui dicunt in viuentis [illegible] nullam [illegible] formam manere, [illegible] generari formam [illegible], quæ vocatur forma cadaueris, id [illegible] adm[illegible] quecunque da[illegible], [illegible] quod [illegible] c[illegible] m[illegible] eſt v[illegible] inam [illegible], [illegible] totum [illegible] na[illegible] a[illegible] eſt, [illegible] a[illegible] iatorum ut [illegible] rogenea, & [illegible] ca, [illegible] deſ[illegible] æ [illegible], quare [illegible] corpor[illegible] la[illegible] a [illegible] æ [illegible] c[illegible] ſta[illegible], & prop[illegible] p[illegible] u[illegible] d[illegible] t v[illegible] [illegible] partium ca[illegible] non eadem eſt [illegible] per[illegible] quod [illegible] eo [illegible], quod n[illegible] [illegible] omnes putreſcunt [illegible] [illegible], a[illegible] [illegible] v[illegible] æ [illegible] formæ mi[illegible] [illegible] pr[illegible] cadauer [illegible] eſt [illegible] viuo c[illegible] p[illegible] m c[illegible] u[illegible] congeries, quorum [illegible] eſt & per [illegible] [illegible] formam con[illegible] a [illegible] per aliam o[illegible] & [illegible] corpus vi[illegible], q[illegible] d[illegible] c[illegible] [illegible] forma partes corpo[illegible] [illegible] formabat, & [illegible] v[illegible] [illegible], ſed poſtea hac [illegible] [illegible] neq; [illegible] m h[illegible] t [illegible] con[illegible], [illegible], [illegible] q[illegible] r[illegible] a[illegible] [illegible] vero [illegible] v[illegible], [illegible], quum [illegible] t ve[illegible] [illegible] oque [illegible] v[illegible] nus, q[illegible] s materia [illegible] que [illegible] aliquid [illegible] [illegible] commerciu[illegible], [illegible] prorſus

Nonnullo-rum error.

De muta-[illegible] mixti-[illegible] mali.

[illegible] [illegible] [illegible]-nosci.

prorſus eſt, & oī ratione caret; dixerunt enim nonnulli, ex varijs illis cadaueris partibus compoſitis vnam prodire formam miſtionis communem, quæ cadaueris forma appellatur. Sed hoc dicentes ſignificant ſe ignorare quid miſtio, & quid forma miſtionis ſit; in miſtione enim oportet miſcibilia diuidi mutuo in partes minimas, & ita inuicem alterari, ut deſinant eſſe id, quod erant, & fiant vnum quoddam tertium medium quodammodo inter illa; quod in cadauere non euenit, non enim diuidunt ſe mutuo in partes minimas caro, & os, & neruus, ſed integra manent, nec commiſcentur, nec proprias naturas amittunt: caro enim manet caro, & os manet os, & ſic reliquæ omnes, nempè ratione ſolius formæ miſtionis; nam ſi animam ſpectemus, & officium quo fungebatur caro vt inſeruiret animæ, hac ratione non remanet fortaſſe caro, niſi æquiuocè: quoniam igitur hæ omnes partes integræ manſerunt, & proprias ſingulæ naturas ſeruauerunt, nulla eſt facta earum inter ſe miſtio, qua ad vnam omnes naturam redactæ ſint: nulla igitur ibi eſt vna totius cadaueris forma, ſed plures, quæ ex animæ receſſu diſtinctæ manſerunt, quę prius ab anima in vnum colligebantur; neque aliam aſſignare cauſam poſſumus diuerſitatis, ac generationis earum, niſi animam; hęc enim propter ſuám nobilitatem pluribus facultatibus prædita eſt, & apta varias edere operationes, quarum gratia natura ipſi varia inſtrumenta ſubminiſtrauit, vt ad varias operationes edendas varijs inſtrumentis vteretur, quorum varias eſſe oportuit temperies, & commiſtiones elementorum: quoniam igitur animę gratia partes viuentis ſortitę ſunt varias formas miſtionis, nulla eſſe poteſt cauſa diuerſitatis harum partium in cadauere, niſi hæc vna, quòd illas eaſdem miſtionis formas retinent in cadauere, quas prius in viuente obtinebant. Ex his igitur patet poſt viuentis interitum formam aliquam ſubſtantialem ſeruari, immò, & plures, quæ eædem in viuente præfuerant.

Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipſius definitionis declaratio. Cap. IIII.

HAec, quę modo diximus, clariora fient, ſi dubia quædam, quæ ex generationis definitione oriuntur, ſoluerimus. Primùm quidem difficultatem faciunt verba Ariſt. dicentis generationem eſſe mutationem totius; nam ſi totum interit, & totum aliud generatur, quomodo dici poteſt aliquam formam ſeruari? Præterea inquit Ariſto. nullum idem ſubiectum ſenſile remanere in genito, quod fuerit in corrupto; at cadauer ſiue vna, ſiue pluribus formis formatum dicatur, eſt ſubiectum ſenſile; itaque ſi illæ formæ miſtionis etiam in viuente præfuerunt, remanet idem ſubiectum ſenſile, quod Ariſtot. negat. Illud quoq; omnibus non paruum negotium faceſſit, quòd non datur alicuius rei interitus, qui non ſit alterius rei generatio, vt apertà Ariſtot. dixit; generatio autem non dicitur niſi aliqua noua forma adueniat materię; quomodo igitur ſit interitus viuentis abſque alterius rei generatione? vel, ſi dicatur cadauer generari, quomodo fit generatio ſine vllius ſubſtantialis formę aduentu? iam enim diximus nullam nouam formam cadaueri aduenire. Prima difficultas apud Zimaram tanti fuit, vt eum dicere coegerit definitionē generationis non eſſe niſi generationis elementorum, quum in ea ſola intereat totum, & totum generetur, & in primam materiam reſolutio fiat; nō ſic in miſtis, quia formę elementorum remanent in miſto genito, & poſt miſti interitum ſeruantur; quare definitio illa generationis non amplectitur generationem miſtorum: hoc apud eum legere poſſumus in theoremate vigeſimo. Sed hac in re deceptus eſt Zimara, Ariſtot. enim generationem ibi definit ampliſſime ſumptam, quę omnem & ſimplicium, & miſtorū generationem comprehendat, vt ipſemet in eius libri pręfatione expreſsè propoſuerat; quum enim nullam aliam generationis definitionem in ijs duob. libris legamus pter illam, quę in contex. 23. primi libri habetur, dicendum omnino eſt eam eſſe maximè amplam, & communem generationis definitionem; quod etiam exempla, quibus Ariſtot. ibi vtitur, teſtantur, nam & ſimplicia corpora, & miſta indiſtinctè nominat ad eam definitionem declarandam. Sed res manifeſta fiet, ſi dubium, quod Zimara ſoluere nequiuit, ſoluerimus. Dicimus igitur eam dictionem, totum, in ea definitione ſumi coniunctim tantùm, non diſiunctim, non enim ſignificare voluit Ariſtot. ita interire totum, vt omnes partes nulla ſeruata intereant: quod patet argumento ſumpto a prima materia; hęc enim eſt pars ſubſtantiæ totius, nec tamē interit, ſed eadem ſeruatur, attamen oporteret hanc quoque interire, ſi ſenſum illum, quem cenſuit Zimara verba Ariſtot. haberent: ſed totum ibi ſignificat integritatem ſubſtantiæ cuiuſque corporis naturalis, quæ ex omnibus partibus conflata eſt, ſed potiſſimum conſtituitur ab vltima forma, quę omnes alias continet, ideo ab Ariſtot. in contex. 31. ſecundi phyſicorum forma vocatur totum, quoniam rei integritatem conſtituit: quemadmodū igitur interire, ac deſtrui quaternarium numerum dicimus, ſi vnitate ſublata maneat ternarius, quoniam deſtructa eſt illa integritas, & alia eſt facta numeri ſpecies; ita ex vnius ſubſtantialis partis interitu totum compoſitum interire dicimus, & aliud totum generari,

1 Dubit. — *2 Dubit.* — *3 Dubit.* — *Primi dubij ſolutio Zimaræ.* — *Cōfutatio. Error Zimaræ in definitione generationis.* — *Vera ſolutio.*

generari, quia fit alia ſpecies corporis naturalis: ſed quoniam in miſto omnes ſubſtantiales partes ita ſunt ordinatę, vt quælibet pręcedēs ad ſequentem dirigatur tanquam materia ad formam, & poteſtas ad actum, proinde dirigitur materia ad formam generalem, & hæc ad formam ſpecialem, & vltimam, quæ rem in ſpecie collocat: nec poteſt poſterior exiſtere ſine priore, prior tamen exiſtere poteſt ſine poſteriore: hinc fit vt ſublata forma aliqua generali neceſſe ſit alias omnes ſequentes auferri, ultima tamen auferri poſſit manente aliqua alia priore; quamobrem neceſſe eſt vt in omni ſubſtantiali interitu pereat forma vltima, quæ ſpecifica dicitur, & alia ſpecifica exoriatur, & ſic totum intereat, & aliud totum generetur, ideſt aliud compoſitum ſpecie differens ab eo, quod interijt: hunc eſſe ſenſum verborū Ariſtotelis alia eius verba declarant; quæ in contextu decimo eiuſdem libri leguntur, vbi alijs verbis eandem affert generationis definitionem nominalem; quòd enim in vigeſimotertio dicit totum mutari in totum, illud in decimo dicit mutari ex hoc in hoc; patet autem eam dictionem, hoc, apud Ariſtotelem ſignificare ſubſtantiam compoſitam, quæ extra animā per ſe exiſtit actu: quare nil aliud in definitione generationis denotare Ariſtoteles voluit, quam hoc compoſitum interire, & hoc aliud compoſitum generari, quod nihil aliud eſt, quam mutari vltimam formam; hac enim mutata, etiamſi nihil aliud mutetur, mutari tamen totum dicitur, & fieri aliud compoſitum. Eſt etiam trita, ac vulgata res in philoſophia, generationem, & interitum propriè non tribui formę, ſed toti compoſito, idque ex vltimæ formæ aduentu generari; hoc igitur reſpiciens Ariſtoteles dixit totum interire, & aliud totum generari: quare manifeſtum eſt definitionem illam generationis æquè omni generationi competere, tam miſtorum, quam ſimplicium. Colligimus etiam ex his rationem cur Ariſtoteles ibi vti voluerit illa dictione, totum, id enim fecit vt generationem ab alteratione ſeiungeret; quoniam in alteratione non mutatur aliqua ſubſtantiæ pars, proinde totum integrum manet, mutantur autem ſola accidentia, quæ totum non conſtituunt, neque eius partes ſunt. *Secundi dubij ſolutio.* Secunda quoque difficultas facilè tollitur, ſi bene verba illa Ariſtot. intelligamus, neq; ea peruertamus, vt aliqui faciunt, qui dicunt eſſe legendum [vt ſubiecto eiuſdem] propterea quòd græca verba vtranque conuerſionem patiuntur; ducti autē ſunt hoc argumento, quòd ſi legamus [in ſubiecto eodem] nugatio eſt in verbis Ariſtotelis; quandoquidem etiam abſque illa dictione, eodem, idem ſenſus ſignificatur, proinde ſatis fuiſſet dicere, nullo manente ſenſili vt ſubiecto. *Error aliquorum in definitione generationis.* Sed iſti dum græca Ariſtotelis uerba perpendunt, non animaduertunt illa hanc conuerſionem non recipere; græca enim verba ſunt [ὑποκειμένου τοῦ αὐτοῦ] ſed quamuis nos dicere latinè ſoleamus, ſubiectum huius, quia voce illa, ſubiectum, quæ per ſe participium eſt, nos etiam vt noīe vtimur; græci tn̄, qui non ſumunt participium, niſi vt participium, non conſtruunt participium illud, ὑποκείμενον, niſi cum datiuo: quare non dicerent, ὑποκείμενον τῷ αὐτῷ, ſi id ſignificare uellent, quod iſti dicunt, ſed dicerent, ὑποκείμενον τοῦ αὐτοῦ ut Ariſtoteles ibi ſecundum iſtos dicere debuiſſet: patet igitur uerba Ariſtotelis conuerſionem illam non recipere. Sed ſenſus quoque eam lectionem non patitur: ſi enim legamus [non manente vllo ſenſili ut ſubiecto eiuſdem] dictio illa, eiuſdem, non poteſt ſignificare niſi eiuſdem formæ; at quomodo eandem formam dicere poſſumus, ſi non eadem eſt forma in utroque termino generationis, ſed alia, & alia? eorum autem ratio friuola eſt, quia fuiſſet quidem ſenſus idem uerborum Ariſtotelis etiam abſque illa dictione, eodem ſed obſcurior, ideò ad maiorem declarationem uoluit eam Ariſtot. adijcere, ſic enim ſenſus clariſſimus redditur, quo omnis tollitur difficultas; quum enim nomen ſubiecti ſit relatiuum, & reſpiciat formam, ſeu quicquid aliud in ſubiecto hærere dicatur, neceſſe eſt, dum dicimus ſubiectum idem, ut ad duas formas ſubiectum referamus, & denotare uelimus idē duarum formarum eſſe ſubiectum; non ſatis ergo Ariſtot. fuit dicere, nullo manente ſenſili, quia, ut ipſemet ibi declarat, poteſt ſubſtantialis mutatio fieri etiam manente aliquo ſenſili eodem, quod fuit in corrupto, ut quando in generatione elemēti manet ſymbola qualitas; ideò adiecit [ut ſubiecto] ideſt quod ita maneat, ut ſit ſubiectum formę acquiſitæ, non ut ſit accidens aliquod rei genitæ; ſed ut clarius mentem ſuam ſignificaret, adiecit etiam [ut ſubiecto eodem] ſcilicet reſpectu utriuſque formæ, ita ut illud idem, quod ſubiacet formæ acquiſitæ, fuerit etiam ſubiectum formę deperditæ; reuera enim in nulla ſubſtantiali generatione poteſt idem ita commune ſubiectum remanere, niſi ſola prima materia, quę non eſt ſenſilis, resque ita clara eſt, ut non ſit alicui dubitandum; quod quidem in uiuentium mutatione ſubſtantiali, in qua minus notum eſſe uidetur, declarare nunc libet, ut hoc idem in omni prorſus ſubſtantiali mutatione verum ſemper eſſe intelligamus: moritur animal, & in cadauer mutatur, cōſiderandum eſt quænam duæ formæ ſint, quas huius mutationis terminos ſtatuere debeamus, ita vt vnā dicamus interire, & alteram generari, certum eſt terminum à quo, qui recedit, eſſe animam, terminum verò ad quem, qui accedit, eſſe formam cadaueris, hoc eſt congeriem illam plurium formarum miſtionis, quam antea declarauimus;

rauimus; hanc igitur denotando per formam cadaueris, dicimus eam in hac mutatione locum habere termini ad quem, & huic nullum aliud ſubiectum ſubſternitur, niſi prima materia; ſic ergo tollitur omnis difficultas, nam remanet quidem cadauer ſenſile, quod idem in viuẽte erat, ſed non remanet vt ſubiectũ idem vtriuſque termini, nam prius erat quidem ſubiectum termini a quo, nempè animę, quia forma miſtionis in viuente locum tenebat ſubiectæ materiæ, animæ nanque ſubſtabat: recedente autem anima non obtinet amplius ſubiecti locum, ſed formæ, & termini ad quem; ſiti, & materia ſubiecta animæ, nunc vero non eſt amplius materia alicui formę ſubiecta animę, nunc vero non eſt amplius materia alicui formæ ſubiecta, ſed eſt totum compoſitum conſtans ex prima materia, & forma miſtionis; ergo remanet quidẽ idem ſenſile corpus, quod in viuente fuerat, at nõ remanet vt ſubiectum idem vtriuſq; termini: quamobrem ſi diligenter conſideremus quodnam ſit idem commune ſubiectum formæ cadaueris, & animæ, nullum inueniemus, niſi primam materiam. Alij quoque fuere, quibus difficultatem fecerunt formæ elementorum, quæ conſtituunt ſubiectum ſenſile, elementum enim eſt corpus ſenſile, & in miſto ſeruantur vt ſubiecti locum tenentes, quo fit vt in generatione miſti ex alio miſto maneat idem ſubiectum ſenſile ſub vtroque termino, quia manent formæ elementorum, proinde elementa ipſa ſub vtraque miſti forma: ideo iſti hac moti difficultate aliam adinuenerunt verborum Ariſt. interpretationẽ, quam non refero, quia nimis obſcura, & violenta eſt, proinde nulla conſideratione digna; ſolùm dico nullam nobis difficultatem facere debere formas elementorũ, quoniam hæ non conſtituunt aliud ſubiectu ſenſile, niſi elementa, vel miſtum, quando per miſtionem ad naturæ vnitatem redactæ ſunt, ſed vtroque modo locũ habẽt termini, ſeu a quo, ſeu ad quem, non ſubiecti; illi verò exiſtimantes elementorum formas vt elementa conſtituentes manere in miſto diſtinctas a forma miſti, & illi ſubiectas, in laqueos inciderunt, quibus ſe explicare nequiuerunt: mens autem Ariſto. & prædictorum verborum ſententia ea eſt, quam diximus, & ſic intellecta omnem difficultatem tollit. Non eſt autem ignorandum in ea definitione generationis, verba illa [nullo ſenſili remanente vt ſubiecto eodem] eſſe declaratiua præcedentium: quamuis enim ad ſeiungendã generationem ab alteratione ſatis fuiſſet dicere totum mutari in totum, tamen ad id clarius ſignificandũ adiecit Ariſt. [nullo ſenſili manente vt ſubiecto eodem] ſcilicet vtriuſq; termini, hoc enim euenit quãdo totum mutatur in totum: neque hoc abſurdum eſt in definitione nominali, ſicut etiam notare poſſumus

Aliorum error in definitione generationis.

in definitione primæ materiæ in calce primi libri Phyſicorum, & in definitione naturæ in initio ſecundi, vbi ad maiorem declarationem ponuntur verba idem ſignificantia: ideo alium quoque notare poſſumus eorundem errorem, dixerũt enim generationem definiri ab Ariſt. & per ſubiectum, & per terminum, quum tamen nihil in ea definitione dicatur ab Ariſtot. de ſubiecto, niſi negatiuè. Soluenda manet poſtrema difficultas, quomodo in interitu in miſti dicatur generari cadauer nulla adueniente noua forma, ſi eadem cadaueris forma prçfuit in viuente tanquàm forma miſtionis ſingulas viuentis partes conſtituens. Hanc igitur ſoluentes dicimus nullam quidẽ nouam ſubſtantialem formam accedere in viuentis interitu, quando cadauer generatur, perinde tamen eſſe ac ſi noua forma enim miſtionis in viuente non fungebatur officio formæ reſpectu ipſius viuentis totius, ſed potius materiæ; ſublata autem anima incipit eadem forma miſtionis fungi officio formæ, & corpus illud in ſpecie conſtituere: quod quidem ex eo patet manifeſtiſſimè, quòd ſpecie differunt animal, & cadauer, illud enim ſpecies eſt viuentis corporis, hoc autem miſti inanimati; mutata ergo ſpecie factũ eſt aliud compoſitum, & aliud totum, quia ſi ab vltima forma compoſitum conſtituitur, neceſſe eſt ex diuerſitate vltimarum formarum conſtituentium varia etiam compoſita exoriri. & eorum varias eſſe definitiones; viuens quidem conſtituitur ab anima, cadauer autem à forma miſtionis, & hæc tametſi præfuit in viuente, non tamẽ ipſum conſtituebat, quia tunc formæ officio non fungebatur; quemadmodum ſi mortuo Rege ſeruus aliquis fiat Rex, is erat prius etiam Rege viuente, at non erat ut Rex, ideo ſi quçrat quiſpiam an ſit creatus nouus Rex, necne, dicendum abſq; dubio eſt eſſe nouũ Regem creatum, mutatumq; eſſe Regẽ: ſic igitur in uiuentis interitu eatenus noua forma acquiritur, quatenus quç prius erat tanquã conditio materię ſubſtans formæ nobiliori, nunc incipit eſſe forma, & compoſitum conſtituere, & imperare: hac itaque ratione dicimus animatum interire, & generari cadauer, & ita totum mutari, res enim ipſa loquitur, & quilibet eam diligenter conſiderans deberet ueritatem inſpicere, & nulla difficultate perturbari. Illud quoque diſcrimen in forma miſtionis notare poſſumus, quod dum in uiuente eſt, non eſt forma ſpecifica, ſed communis, & generalis; eadem autem in cadauere euadit ſpecifica, & ſpeciem ſpecialiſſimam conſtituit; prius enim in uiuente conſtituebat ipſum ſub genere miſto, & reſtringebatur ab anima tanquam a forma ſpecifica; poſtea uerò quando non amplius ab anima coarctatur, ſpeciẽ conſtituit ſpecialiſſimam, & poteſt exiſtentiã actu tribuere abſque alia forma ſpecifica.

Tertij dubij ſolutio.

Quomodo forma cadaueris ſit noua forma.

Forma miſtionis in viuente eſt generica, ſed in cadauere eſt ſpecifica.

Quòd

Quòd eadem definitio ſit generationis, & interitus, & quomodo generatio vnius ſit corruptio. alterius. *Cap. V.*

VAnam ego quidem ſemper exiſtimaui quorundam diſputationem an generationis definitio ab Ariſtotele tradita competat etiam interitui, multo autem uanius id negare, quum Ariſtoteles apertiſſimè illud affirmet, inquit enim in contextu 23. [quando autem totum mutetur] quibus uerbis expreſsè ſignificatur potius interitus, quàm generatio; deinde exempla adducens inquit [ex ſemine ſanguis, ex aqua aer, aut ex aere aqua] poſteà uero dicit [generatio iam hoc tale, huius autem corruptio] mutatio enim unius ſubſtantiæ in aliam neceſſe eſt ut uniuſ ſit corruptio, alterius uero generatio; hoc idem dixerat prius in contextu decimo his uerbis [eſt enim generatio ſimplex & interitus, quando mutatum fuerit ex hoc in hoc] illa .n. dictio, hoc, ſignificat indiuiduam ſubſtantiam; dicit ergo unam ſubſtantiam interire, & aliam generari; quare eadē dicta definitio, & generationis, & interitus definitio dicenda eſt. Quoniam autem huiuſce rei ratio conſiſtit in illa propoſitione, generatio unius eſt corruptio alterius, quā legimus in cōtex. 17. eiuſdem libri, non erit ab re, ſi illius propoſitionis ſenſum, in quo plurimi decepti ſunt, aliquantum conſideremus: certum eſt Ariſtoteles loqui de generatione, & interitu compoſiti, hoc enim propriè dicitur generari, & interire, non forma, neque materia; ideo dictum hoc duobus nititur fundamentis: Vnum eſt, quòd prima materia non poteſt nuda exiſtere ſine vlla forma; ratio autem huius eſt, quia ſi materia exiſteret ſine vlla forma, ſequeretur id, quod non eſt actu, eſſe actu, immo, & dari ens aliquod, quod non eſſet vllum ens; ex hoc priore fundamento infertur vnius rei interitum eſſe neceſſariò alterius rei generationem, quum enim interitus fiat per formę receſſum, neceſſe eſt forma recedēte vt alia forma adueniat, ſi materia ſine forma exiſtere nequit: alterum verò fundamentum eſt, quòd duæ formę ſpecificę non poſſunt ſimul eſſe in eadem materia; & huius ratio eſt, quia non poteſt aliqua res eſſe ſimul ſub diuerſis vltimis ſpeciebus categoriæ ſubſtantiæ, vt non poteſt aliquid eſſe ſimul homo, & equus, neque eſſe ſimul aer & aqua; ex hoc autem poſteriore fundamento infertur generationem vnius eſſe neceſſariò alterius interitum, nam vna adueniente forma aliam recedere neceſſe eſt; ideò dici ſolet naturam primario generationem velle, ſecundariò autē interitum, quia non poteſt rem aliquam generare, niſi aliam interimat. Ex his etiam rationem colligimus cur dictum illud Ariſtot. quum de ſubſtantijs ſemper verum ſit, non ſit tamen ſemper verum de accidentibus, quod Ariſtot. ipſe aſſerit in contextu 20. illius primi libri: ratio nanque eſt, quoniam duo prædicta fundamenta in formis accidentalibus locum non habent; quoniam enim ab his materia non recipit eſſe, ſed iam actu eſt per formam ſubſtantialem, ideo poteſt accidens aliquod recedere a ſubiecto ſine alicuius accidentis aduentu, quod euenit quando accidens non habet contrarium, cuiuſmodi eſt lumen; recedit enim lumen, & nullum aliud accidens illi materiæ aduenit: poſſunt etiam plura accidentia ſpecie differentia hærere ſimul in eodem ſubiecto, idem enim poteſt eſſe dulce, & album ſimul, quare non eſt neceſſarium vt vno adueniente alia eiuſmodi recedant; in ſolis ergo ſubſtantijs neceſſitatem habet hæc Ariſt. propoſitio, generatio vnius eſt interitus alterius, & interitus vnius eſt alterius generatio, & intelligitur de generatione, & interitu compoſiti, quod ab Ariſtot. in definitione generationis hoc, ſeu totum vocatum eſt. De hac autem propoſitione quæritur an ita ſit intelligenda, vt una, & eadem numero ſit mutatio, quę dicatur huius rei eſſe interitus, & illius generatio, an potius duæ ſint mutationes; nec ſatis liquet vtrum duorum ſit aſſerendum: nam ſi una eſſe mutatio dicatur, ergo contrarium erit idem ſuo contrario, interitus enim eſt generationi contrariùs: ſi uero duę, ergo una non eſt altera, quare corruptio unius non eſt generatio alterius. Videntur omnes dicere duas eſſe mutationes, non unam. Ad obiectionem uero aliqui dicunt propoſitionem Ariſtot. ita eſſe intelligendam, generatio unius præſupponit alterius interitum, ſeu inſequitur alterius interitum: alij uero rē diligētius conſiderantes, & uidētes eodē momēto unam formam recedere, & alteram aduenire, dixerunt interitum non præcedere tēpore generationi, ſed natura, & è contrario generationē præcedere interitui ratione ſcopi, & intentionis naturæ: quoniam natura præcipuè uult generare, nec alio conſilio interimit, niſi ut aliam rem generet, per hæc támen non ſtare quin tempore ſimul ſint generatio unius, & corruptio alterius: idque reſpicientes alij dixerunt utendum eſſe verbo, comitari, generationem enim unius rei comitatur interitus alterius rei, ita vt hic ſit ſenſus propoſitionis Ariſtotele generatio unius rei coniunctum habet alterius rei interitum, & interitus unius rei coniunctam habet alterius generationem. Ego uerò hæc omnia uana eſſe exiſtimo, & eos omnes eſſe deceptos in eo, in quo conſenſerunt, quòd duæ ſint mutationes, non una. puto enim unam numero eſſe mutationem, quę duorum terminorum re-

Quō generatio vnius dicatur corruptio alterius.

ſpectu

ſpectu dicatur interitus vnius, & alterius generatio: ſi enim ignis in aquam agens eam mutet in aerem, erit interitus aquæ, & generatio aeris, vna tamen erit mutatio, & facta ab vno, & eodem agente, & per vnam & eandem actionem, etenim ignis calfaciens vertit aquam in aerem, ab vno autem quatenus eſt vnum non prouenit niſi vnum; & reuera ita ſe res habet, omnis enim motus, & omnis mutatio eſt a termino ad terminum, nec fieri poteſt vt aliqua detur mutatio, quæ duobus terminis concluſa non ſit; neque per hoc ſtat quin vnus ſit tranſitus ab hoc termino ad illum, isque dicatur ſimul eſſe vnius termini amiſſio, & alterius acquiſitio, & hoc negare mihi quidem fatuum eſſe videtur: conſpici autem poteſt manifeſtiſſimum in motu locali, nam ſi deſcendat lapis de ſumma turri ad imam, tranſit a loco ad locum, & vnus numero eſt motus, qui dicitur receſſio ab altero loco, & acceſſio ad alterum; nec ſolum eſt vnus, ſed etiam ſimplex, qui in plures reſolui non poteſt; patet enim omnes in eo conditiones in eſſe, quæ ad vnitatem motus numeralem requiruntur, eſt enim vnius mobilis, & in vno tempore, & per ſpatium vnum, & a motore vno: quod igitur de motu locali negare non poſſumus, id de alijs motibus inficiari vanum eſt; itaque ſi mutetur aqua de frigore in calorem, vna numero eſt calefactio, & vnus numero motus, & quia alteratio vocari poteſt modo aliquo etiam generatio (vt dicunt) ſecundum quid, idem numero motus eſt interitus frigidi, & generatio calidi; cur ergo non idem dicendum eſt de mutatione ſubſtantiali? vna enim eſt mutatio aquæ in aerem, quæ eſt aquæ interitus, & aeris generatio. Ad argumentum autem antea adductum in promptu eſt reſponſio, nam ex ipſiſmet Ariſtotelis verbis in hac propoſitione deſumitur, & conſiſtit in illis dictionibus. vnius, alterius: nam eſt quidem contrarius interitus a quæ generationi eiuſdem aquæ, proinde non poteſt eadem numero mutatio eſſe ſimul eiuſdem rei & generatio, & interitus; attamen eadem numero mutatio interitus aquæ, & alterius rei generatio abſque vlla abſurditate eſſe poteſt: ſicetiam de contradictoria oppoſitione, quæ maxima omnium eſt, dicere Ariſt. ſolet, negationem enim affirmationi opponi ait contradictoriè, non tamen quamlibet cuilibet ſed eiuſdem de eodem, & ſecundum idem; huic enim affirmationi, homo eſt animal, hæc negatio non opponitur, lapis non eſt animal, immo neque huic, Aethiops eſt albus, opponitur hęc Aethiops, non eſt albus, niſi ſecundum eaſdem partes intelligantur, quum ergo dicat Ariſt interitum vnius, & generationem alterius, nulla in his eſt contrarietas, quare eadem mutatio reſpectu diuerſorum eſt generatio, & interitus ſimul; vna enim eſt mutatio realiter, quę varijs rationib. & generatio, & interitus appellatur: hæc autem rationis diuerſitas oritur ex vtriuſque termini duplicitate, iam enim alias diximus cum qualibet ſubſtantiali forma eſſe coniunctam alterius formæ priuationem, quia eſſe vnius rei eſt cōiunctum cum alterius rei non eſſe, & cum poteſtate ad illud; quando igitur ex aqua fit aer, terminus a quo duplex eſt, eſſe aquæ, & non eſſe aeris, ſic etiam terminus, ad quem, duplex eſt, eſſe aeris, & non eſſe aquæ: illa igitur mutatio, quum vna ſit, generatio dicitur quatenus eſt de nō eſſe aeris ad eſſe aeris, & dicitur interitus quatenus eſt de eſſe aquæ ad non eſſe aquæ: at quia cuiuſque rei nominatio ſumitur a poſitiuo, non a priuatiuo, ſcilicet a forma, nō a priuatione coniuncta, ideo mutatio illa dicitur aquæ in aerem, & ita duo termini poſitiui exprimuntur, quorum vnius eſt generatio, alterius vero interitus, ita enim loqui Ariſtotelem manifeſtum eſt in declaranda generationis definitione prædicta. Non eſt igitur dicendum, vt aliqui dicunt, duas eſſe diſtinctas numero mutationes, generationem vnius, & interitum alterius, vnam tamen & eandem ſpecie, quatenus vtraque continetur ſub mutatione ſubſtantiali; ſed potius dicendum eſt vnam eſſe numero mutationem, quæ duabus rationib. & generatio, & interitus dicitur; Ariſtoteles autem una definitione vtranque complexus eſt, quia realem conuenientiam reſpexit, quæ eſt una numero mutatio, non differentiam rationis, qua diſtinguuntur: quoniā enim ſecernere volebat mutationem ſubſtantiæ ab alteratione, eā definiuit tanquam vnā, nam reipſa una eſt, dixitque eſſe mutationem totius, ſeu totius in totum; poſtea verò ſignificare volens comprehendi hac definitione & generationem, & interitum, dixit, eſt huius generatio, illius vero interitus: quòd ſi utranque definire vellemus quatenus differunt ratione, diceremus generationem eſſe mutationem de non eſſe ad eſſe, interitum vero eſſe mutationem de eſſe ad non eſſe, ſed hoc ibi Ariſtot. ut per ſe manifeſtum exprimere neglexit.

Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & eorum ſolutio. Cap. VI.

HÆc, quam declaraui, eſt huiuſce rei veritas, & ſententia Ariſto. ut ego arbitror: quæ manifeſtior redderetur, ſi quaſdā difficultates ſoluerimus: omnium enim ſolutio ex ijs, quę dicta ſunt, colligi facile poteſt. Prima difficultas eſt: in interitu animalis nihil generatur, quia nulla noua forma acquiritur, ſi quidem forma cadaueris eſt illa ipſa forma miſtionis, quæ in uiuente præfuit; ergo datur alicuius corruptio, quæ nullius eſt genera- *Primum dubium.*

 tio.

Secundum dubium. tio. Secundò ex comparatione generationis cum alijs ſpeciebus mutationis ſumitur argumentum tale: vt ſe habet accretio ad imminutionem, ita generatio ſe habet ad interitũ, ſunt enim hę inter ſe contrarię mutationes, ſicut illæ inter ſe; atqui accretio vnius non eſt imminutio alterius; ergo neque generatio vnius eſt corruptio alterius: ſic etiam ab alteratione argumẽtari poſſumus, nam calfactio vnius non eſt refrigeratio alterius: ſic etiam a motu locali, quoniam aſcenſio vnius non eſt alterius deſcenſio. *Tertiũ dubium.* Tandem oritur dubium ex miſti generatione ex elementis; vel enim in miſto remanent formæ elementorum, vel non remanent: ſi remanent, ergo generatio miſti non eſt alicuius corruptio; ſi verò non remanẽt, ergo generatio vnius nõ eſt alterius corruptio, ſed potius plurium. *Solutio primi.* Ad primam difficultatem ſumenda eſt reſponſio ex ijs, quę antea dicta ſunt; negamus enim id, quod aſſumitur, animalis interitum nullius generationẽ eſſe, nam dicimus eſſe generationem cadaueris, hoc eſt miſti inanimati, ſicuti prædiximus; quum autem obijcitur nullam nouam formam produci, iam diximus hoc nõ omnino verum eſſe: nam forma *Quõ in cadauere dicatur genita noua forma.* miſtionis ea ratione produci dicitur, quatenus incipit fungi officio formæ, quum prius functa eſſet officio materiæ: prius enim non conſtituebat compoſitum, neq; eius nomen largiebatur; poſtea verò incipit fungi officio formę: quod ex eo patet, quia ſpecie differunt cadauer & animal. *Solutio ſecundi.* Ad ſecundam neganda eſt ſimilitudo; quamuis enim aliqua ratione ſint ſimiles, vt quatenus ſunt mutationes contrarię, tamen non ſunt in omnibus ſimiles: habent enim potiſſimè diſcrimen illud, quo diſſidet generatio à motu; nam de generatione verũ eſt dictum Ariſtotel. at non de motu quod quidem manifeſtum eſt in iiſdem mutationibus, a quibus dubium ſumebatur, nam ſi conſiderentur non vt motus, ſed vt generationes, eis propoſitio Ariſtotelis accomodabitur, vt ſi calfactio ſumatur vt generatio calidi, eadẽ mutatio dicitur etiam corruptio frigidi; ſic etiam ſi accretio ſumatur vt generatio maioris quantitatis, eadem erit interitus quantitatis minoris; verùm ſi conſiderentur vt motus, non poteſt idem motus eſſe ſimul duo contrarij motus, vt in dubitatione dicebatur: ratio autem huius diſcriminis eſt quoniam licèt in hoc conueniant generatio, & motus, quod ſunt de poſitiuo in poſitiuum, tamen in eo differunt, quod motus eſt de poſitiuo quatenus eſt poſitiuum, generatio autem eſt de poſitiuo nõ quatenus eſt poſitiuum, ſed quatenus habet coniunctum priuatiuum, nam terminus a quo primarius gñationis hominis eſt priuatio formæ hois, terminus aũt a quo ſecundarius euſdẽ gñationis eſt ſemen: hinc aũt patet vtrũq; terminũ gñationis eſſe duplicem, proinde in omni generatione quatuor terminos in cõſiderationem cadere, quo fit vt varijs rationibus eadem mutatio dici poſſit, & huius generatio, & illius corruptio; termini aũt motus ſunt ambo ſimplices, ac per ſe poſitiui, eſt. n. ois motus de ſubiecto in ſubiectũ, vt ait Ariſt. in quinto lib. phyſicæ auſcultationis. i. de poſitiuo in poſitiuũ abſq; vlla cõſideratione termini priuatiui; quocirca locũ in motu non hẽt ea duplex cõſideratio quæ locũ hẽt in generõnẽ, quũ duo tantũ termini in cõſiderationẽ cadere poſſint; quo fit vt non poſſit eadẽ mutatio eſſe ſimul duo cõtrarij motus, qa hoc dato idem ſecundũ idẽ eſſet duo cõtraria ſimul, ſeu eſſet ſibimet contrariũ, quod ne imaginari quidẽ poſſumus. *Solutio tertij.* Ad poſtremũ dubium dicimus formas elementorum quatenus formæ elementorum ſunt, non ſeruari in miſto, proinde elemẽta catenus interire, quatenus deſinunt eſſe id, quod erant; quare generatio miſti eſt elementorum interitus. Quod uerò dicebatur, generationem vnius hoc pacto eſſe interitũ plurũ, hoc nihil refert; quia non ideo dixit Ariſt. unius, & alterius, ut ſingularem numerum denotaret ad excludẽdum pluralem, ſed ut realem terminum ſignificare ſiue unum, ſiue plures; quare non negat ex interitu pluriu poſſe generari unum, & è contrario poſſe ex interitu unius plura generari, qđ euenit in diſſolutione miſti; hæ nãq; omnes mutationes ſub hac propoſitione comprehenduntur generatio unius eſt corruptio alterius, & corruptio unius eſt alterius generatio. Quod igitur uera ſit hæc propoſitio, & quomodo ſit intelligenda, ex his, quę hactenus diximus, manifeſtum eſt: unde etiam patet ratio cur definitio generationis ab Ariſt. adducta interitum quoq; complectatur; ratio enim eſt quoniam eadem numero mutatio, & generatio, & interitus dicitur, reſpectu diuerſorum.

An idem numero accidens poßit in genito remanere, quod fuerit in corrupto. contrariæ aliorum ſententiæ, & eorundem argumenta.

Cap. VII.

HActenus in generatione, & interitu formas ſubſtantiales conſiderauimus, reſtat ut accidentia quoq; conſideremus, & magnum illud dubium ſoluere conemur, an in ſubſtantiali mutatione poſſit in genito aliquod accidẽs ſeruari, quod idem numero fuerit in eo, quod interit. Hac de re contrariæ extiterunt philoſophorum ſententiæ: *Pomponatij opinio.* alij nanque penitus negarunt poſſe aliquod idem numero accidens in genito remanere, inter quos Petrus Pomponatius in libro ſuo de nutritione, & accretione efficaciter hanc ſententiam tuetur; nituntur autem hi potiſſimum hoc argumento: ſi idem numero accidens remanere dicatur, alterum duorum

abſurdo-

abſurdorum ſequi neceſſe eſt, aut accidēs idem numero migrare è ſubiecto in ſubiectum, aut omnia accidentia immediatè hærere in prima materia: nam ſi ſubiectum accidentis eſſe dicatur totum cōpoſitum, quod ex materia & forma conſtat, certè fit accidentis migratio, mutato enim compoſito ſubiectum accidentis mutatur; quare idem numero accidēs migrat è ſubiecto in ſubiectum, quod ab omnibus philoſophis impoſſibile eſſe cenſetur: quod ſi ad vitandam migrationē dicamus ſubiectum accidentis non eſſe totum compoſitum, ſed ſolam materiam, in aliud abſurdum incidimus, quòd facimus accidentia omnia hærere immediatè in materia prima, quod Ariſtoteli aduerſatur, qui in contex. 24. primi libri de ortu, & interitu inquit accidentia habere ſubiectum ſenſile, & in contex. octauo ſeptimi Metaphyſicorum inquit materiam prius recipere formas ſubſtantiales, poſtea uerò accidentales; quare exiſtimauit ſubiectum accidentis eſſe compoſitum conſtans ex materia, & forma ſubſtātiali. Auerroes quoque in commentario ſexageſimotertio primi Phyſicorum hoc diſcrimen ſtatuit inter formas ſubſtantiales, & accidētia, quòd ſubiectum formarum eſt ens poteſtate, ſubiectum autem accidētium eſt ens actu; vult ergo formas ſubſtantiales inhærere in materia prima, accidētia verò nō in materia, ſed in compoſito, quod ex materia, & forma conſtat.

Aliorū contraria opinio.

E contrario autem alij dixerunt poſſe idem numero accidens ſeruari in genito, quod fuerit in corrupto: quā ſententiam & teſtimonio ſenſus, & ratione, & authoritate Ariſtotelis comprobarunt; ſenſus.n. iudicat eandem numero figuram, & eandē cicatricem manere in cadauere, quæ in viuente fuit, eaque eſt omnium hominum communis opinio. Ratio quoq; id confirmat: nam ſi in cadauere alia eſt cicatrix, non illamet, quæ in viuente fuit, dicendum eſt à quonam agente fuerit impreſſa, oportet enim in puncto temporis impreſſam fuiſſe cadaueri, quod ne imaginabile quidē eſt; quum præſertim nullum appareat agens, a quo imprimi potuerit. Ariſtoteles quoque in contex. 24. primi de ortu, & interitu affirmat in mutatione aquæ in aerē ſeruari eandem perſpicuitatem, & eandem humiditatem & apertè fatetur poſſe in genito aliquod idem ſenſile accidens remanere, ſolùm autem negat remanere poſſe vt obtinens locum ſubiecti, & in trigeſimoquarto ſecundi libri inquit in elementis ſymbolam qualitatem habentibus faciliorem eſſe mutationem, propterea quòd ſymbola qualitas eadem manet in genito, quæ fuit in corrupto. Hanc ſententiam plures ſequuti ſunt, Gregorius Ariminēſis in ſecundo ſententiarum diſtinctione duodecima quæſtione ſecunda articulo ſecundo, & Marſilius, & Buccaferreus in primo libro de generatione.

Aliorū reſponſio ad argumētū oppoſitum.

Patet igitur vtranq; opinionem maximis vrgeri difficultatibus, & in ijs ſoluendis alij plurimum laborarunt: Pomponatius enim in libro ſuo prędicto volens hæc, quæ a ſecunda ſecta adducta ſunt, ſoluere, ſe tamen explicare non potuit, & multa vana dicere coactus eſt, quæ non ſunt digna conſideratione, neq; eſt in ijs tempus conterendum; nam cuique ea legenti manifeſtum fiet vel deſcrēdam eſſe eius ſententiam, vel melius contraria argumenta ſoluenda. Marſilius verò & Buccaferreus prædictum argumētum conſiderantes, quo alterum duorum abſurdorum inferebatur, vel accidēs migrare de ſubiecto in ſubiectum, vel accidentia omnia inhærere immediatè in materia prima, migrationem accidentis conſeſſi eſſe penitus impoſſibilem, vt eam euitarent, negarunt alterius conſequentis abſurditatem, & dixerunt accidentia immediatè inhærere in prima materia, tanquam in communi ſubiecto omnium formarū tam ſubſtantialium, quam accidentalium. Ad Ariſtotelem autem dicentem accidentia habere ſubiectum ſenſile, & ad Auerroem dicētem accidentia habere ſubiectum ens actu, dixerunt eos ibi loqui de ſubiecto denominationis, nō de ſubiecto inhærentię; compoſitum enim eſſe accidentium ſubiectum denominationis, at primā materiam eſſe eorundem ſubiectum inhærentię. Ad illud aût, quod ab Ariſtotele dicitur in 7. Metaphyſicorum de ordine in formis à materia recipiendis, dixerunt eum eſſe ordinem recipiendorum non ordinem recipientis: quod.n. ad materiam attinet, ipſa æquè apta eſt recipere immediatè formam accidentalem, atq; ſubſtātialem, ſed formæ ipſę recipiendæ hunc ordinem poſtulāt, forma namque ſubſtantialis pręcedit natura accidentalem, & forma accidētalis pręſupponit receptam ſubſtantialem: & hęc cauſa eſt cur ſubiectum nominationis, cui accidētia attribui ſolet, ſit totum compoſitum, quia forma accidentalis recipitur poſt receptā ſubſtantialem; at verum ſubiectum, in quo immediatè recipiuntur omnes formæ tam ſubſtantiales, quam accidētales, eſt prima materia. Hęc ſunt præcipua, quæ de hac re ab alijs dicuntur, breuiter nunc a me relata, alia nanq; plura in prolixis eorū diſputationibus legere quiſq; poteſt.

Confutatio opinionum aliorum. Cap. VIII.

IN hac ſumma difficultate ego puto falſam omnino eſſe priorem ſententiam, alteram autem veriorem; ſtandum enim eſt teſtimonio ſēſus, qui iudicat idē numero eſſe accidens, ꝙ in genito remanet, & prius fuit in corrupto, idq; inficiari pertinacis prorſus hominis eſſe vr: defenſionē tū, qua poſterior ſecta vtitur, approbare minimè poſsū; quum enim ſoluendum ſit illud aliorum argumentum, quo inferebant vel accidens migrare de ſu-

Reſponſionis impugnatio.

de ſubiecto in ſubiectum, vel in prima materia immediatè inhærere, illi quidem rectè reſponderũt negando falſitatem poſterioris membri admiſſa falſitate prioris, nempe dicendo impoſſibilem eſſe accidentis migrationem de ſubiecto in ſubiectum, ſed accidentia omnia in prima materia tanquam in ſubiecto inhærere, proinde remanente eodem accidente in re genita nullam fieri migrationem, quum idem accidentis ſubiectum remaneat, nempe eadẽ portio primæ materiæ. Sed quia huic ſententiæ refragari videbantur Ariſtotelis, & Auerrois verba varijs in locis, iſti ad ſoluendam omnem difficultatem vſi ſunt duabus diſtinctionibus, quarum neutram ego probare poſſum, quum per eas difficultas hęc non tollatur. Prior enim diſtinctio ſubiecti in ſubiectum inhęrentiæ, & ſubiectum denominationis, ſeu attributionis, vera quidẽ per ſe eſt, ſed ad rem non pertinet: nam quando Ariſt. & Auerroes dicunt accidentia habere ſubiectum ſenſile, & ens actu, id dicunt ad diſtinguenda accidẽtia a formis ſubſtantialibus, quæ non habent ſubiectum ſenſile, neque ens actu; attamen per hanc illorum diſtinctionem non ſecernitur accidẽs a forma ſubſtantiali. ſiquidem tam accidentia, quam formæ ſimiliter ſecundùm eos inhærent primæ materiæ tanquam ſubiecto inhærentię, & habent totum compoſitũ vt ſubiectum denominationis, ſeu attributionis; forma enim lapidis inhęret quidem in prima mâteria, non tamen forma materiæ nominatur, ſed forma lapidis; quod idem de omnibus formis ſubſtantialibus notare poſſumus, quęlibet enim attribuitur compoſito, non primę materię: itaque ſi Ariſtoteles & Auerroes dicentes accidentia habere ſubiectu ſenſile, & ens actu, intelligunt ſubiectum denominationis, non ſeparant per hoc, vt ſeparare volunt, accidentia a formis ſubſtantialibus, quum ipſæ quoque habeant ſubiectum denominationis ens actu, & ſenſile, quia omnis nominatio fit ab actu, & ipſamet materia nomen ſumere ſolet ab actu, quem recipit. Altera vero diſtinctio eſt prorſus reijcienda; dum enim dicunt ordinem eſſe formarum recipiendarum, at non materię recipientis, in duobus peccant, quia dictum hoc tum falſum eſt, tum etiam ſi admittatur, difficultatem non tollit: falſum enim eſt, quia nihil eſt fruſtra in natura, nec datur aliquid potens pati, vel fieri, quin detur etiam agens potens illud facere, & è conuerſo; quare non datur receptiuum ſine receptibili, nec receptibile ſine receptiuo, ſed eſt ſumma conſonantia in rebus naturæ, quæ nihil patitur eſſe fruſtra: ergo ſi in formis eſt hic naturalis, ac neceſſarius ordo, vt prius recipiendæ ſint ſubſtantiales, poſterius verò accidentales, neceſſe eſt eundem concedere ordinem etiam in materia recipiente, vt prius appetat recipere formas ſubſtantiales, poſtea verò accidentales; idq; eſt etiam maximè conſentaneum naturę primę materiæ, id. n. quod materia appetit, eſt eſſe actu, non fit autem actu niſi a forma ſubſtantiali, hanc igitur prius ac magis appetit: oportet etiã (vt modò dicebamus) materiam ita formarum receptionem appetere, vt formæ ipſæ aptæ ſunt recipi: at non ſunt aptæ recipi, niſi hoc ordine, vt prius recipiãtur ſubſtantiales, deinde accidentales; ergo eodem ordine debet materia appetere earũ receptionem, quocirca idem eſt ordo formarum recipiendarum ac materiæ recipientis. Præterea etiamſi admittamus ordinem hunc eſſe in formis tantùm recipiendis, non in materia recipiente, per hoc tamen præſens difficultas non tollitur, vt illi eam tolli arbitrantur; putant. n. ſi is ordo in ipſa materia ſtatuatur, non eſſe amplius materiam ſubiectum immediatum accidentium, quod ipſi omnino tueri contendunt: attamen idem ſequitur etiam poſito ordine in formis recipiendis; quia ſi in his eſt hic neceſſarius ordo, vt formæ accidentales non poſſint immediatè recipi in materia nuda, ſed reqrant receptas prius formas ſubſtantiales; ergo ſubiectum, in quo inhæreant, requirunt conſtans ex materia, & forma ſubſtantiali proinde in compoſito immediatè inhærent, non in prima materia. Quũ igitur ita manifeſtus in formis hic ordo ſit, vt negari nequeat, nec poſſit etiam negari in materia recipiente; aliam defenſionem adducere oportet, & alia ratione oſtẽdere quomodo hic ordo tum formarum recipiẽdarum, tum materiæ recipientis non tollat quin ſubiectum immediatum omnium formarum tam ſubſtantialium, quam accidentalium ſit ipſamet prima materia, quod quidem nos pręſtare pro viribus enitemur.

Materia magis appetit formã ſubſtãtialẽ, quã accidentia.

Declaratio veritatis, ac difficultatis ſolutio. Cap. IX.

VT hac in re veritas cognoſcatur, ſtatuendum ante omnia eſt illud, quod apud Ariſt. legimus in contex. 55 primi libri de ortu, & interitu, & fuſius in 9. Metaphy. poteſtatem patiendi, quam noſtri potẽtiam paſſiuam appellant eſſe primæ materiæ propriam, neque alicui competere niſi per illam; ideo in illo contex. 55. Ariſt. inquit, ſi daretur calor a materia ſeparatus is nihil vtrique pateretur; præter materiam igitur nihil patitur per ſe, ſed quicquid patitur, per materiam patitur; quare forma non eſt per ſe patibilis, ſed quatenus eſt in materia; & ipſum quoque compoſitum patitur quidem, ac recipit, non tamen quatenus ex materia, & forma conſtans, ſed ſolùm quatenus habet materiam: quapropter iure Ariſtot. ſeptimo Metaphyſicorum contex. 8.

dixit

dixit materiam eſſe ſubiectum omnium categoriarum, quum ſolius materię officium ſit recipere, & pati. Cæterum etſi materia eſt ſubiectum omnium formarum tam ſubſtantialium quàm accidentalium, negari tamen non poteſt eam eſſe aptam eas recipere ordine quodam, ita vt eo ordine perturbato non reciperentur; prius enim recipit ſubſtātiales formas poſtea accidētales, & inter ſubſtantiales vnam prius, quam aliam, aliquæ enim ſunt, quæ vt recipiantur, requirunt alias prius receptas, vt anima non recipitur in materia, niſi prius formata formis elementorum, & inter ipſas quoque animæ partes aliquis eſt neceſſarius ordo, qui a nobis alio in loco opportunius conſiderabitur: hoc autem eodem ordine, quo formæ ſunt aptæ recipi, ipſa quoque materia eſt apta eas recipere, nec minus eſt recipientis ordo, quam recipiendorū, ſicut antea aduerſus alios dicebamus. Per huius tamen ordinis conſtitutionem non ſtat quin proprium materiæ ſit pati, & ipſa ſola ſit receptaculum omnium formarum: itaque dicere cogimur ad omnem tollendam difficultatem aliud eſſe ſubiectum recipiens, aliud eſſe conditionem illi neceſſariam ad recipiendum, forma enim ſubſtantialis eſt quidem conditio neceſſaria materiæ ad recipiendas formas accidentales at non ob id eſt ſubiectum recipiens, nec pars recipientis; quod quidem etiam in alijs notare poſſumus, qualitas enim non recipitur in materia, niſi poſt receptam quantitatem, quantitas tamen nō fungitur officio recipientis, ſed eſt ſolùm conditio neceſſaria ad recipiendam qualitatem: ſic igitur forma ſubſtantialis eſt neceſſaria materiæ conditio, ſi debeat materia recipere formas accidentales, ſola tamē materia eſt ſubiectum recipiens; ideò manens in cadauere cicatrix, quæ in viuente fuerat, non migrat de ſubiecto in ſubiectum. quia manente eadem portione primę materię quę eſt prima radix omnis receptionis non dicitur mutatum ſubiectum; ſed ſi idē accidēs ad aliam materiæ portionem tranſiret, illa vtiq; eſſet migratio, quā philoſophi omnes impoſſibilem eſſe exiſtimarunt; ea enim nō aliter eſt intelligenda, quam cum tranſitu ad aliam portionem primæ materiæ. Poſſumus autem ad hoc comprobandum vti tali ratione: illud eſt ſubiectum inhærentiæ omnium accidentium de cuius potentia educitur quodlibet accidens; atqui omnia accidentia, quæ generantur, educuntur de potentia ſolius materię, non de potentia compoſiti ut ex materia & forma conſtantis; ergo ſola materia eſt ſubiectum, in quo accidentia omnia inhærent: maior clara eſt eo fundamento conſtituto, quod formæ in materia inhærentes educuntur de màteria, nō inducuntur, quod in philoſophia Ariſto. omni prorſus dubio caret, vel ſaltem id nemo inficiabitur, de quo ſubiecto forma aliqua educi dicatur, in eodem etiam inhærere: minor ſic probatur: ignis calefacit aquam, & ita calorem educit de potentia ad actum; vel igitur de potentia aquę prout eſt aqua, vel de potentia ſolius materiæ, quæ in aqua ineſt; non primum, quia dicere aquam, quatenus eſt aqua, eſt dicere ratione formæ aquę, qua aqua eſt, hæc autē repugnat calori, ac renititur calefacienti, quia calor inimicus eſt naturæ aquæ, ergo nullam habet naturalem aptitudinem recipiendi calorem, ſed hanc habet ſola materia, quæ eſt apta recipere omnes formas tam ſubſtātiales, quam accidentales.

Aliud eſt ſubiectū recipiens, aliud eſt conditio neceſſaria ad recipiendum.

Dubium. Sed obijciet aliquis, quomodo igitur forma aquæ dici poteſt conditio neceſſaria materiæ ad recipiendum calorem, ſicuti paulo ante dicebamus? recipit enim aqua calorem, nec reciperet niſi materia illa iam haberet formam ſubſtantialem; non habet autem aliam, quàm formam aquę, hęc igitur tum inimica eſt calori, tum eſt conditio neceſſaria materiæ ad recipiendum calorem, quæ videntur implicare contradictionem.

Solutio. Ad hoc dicimus aliud eſſe ſubiectum recipiens accidentia, aliud eſſe cauſam, à qua accidēs producitur, vel emanat: calor non conſequitur quidem naturam aquę vt cauſam, quum ab externa cauſa producatur, habet tamen in aqua ſubiectum receptiuum ipſius; materia enim, quæ eſt in aqua, eſt per ſe receptiua caloris, ſicuti omniū aliarum formarum; ſed quia non poteſt recipere formam accidētalem, niſi prius receperit ſubſtantialem, forma aquæ hanc operam præſtat, vt abſolutè eſt forma, non vt aquæ forma; quum enim quælibet portio materiæ ſit æquè apta recipere omnes formas, ideo omne corpus mūdi huius inferioris eſt capax caloris vel vt amici, vel vt inimici, hoc enim eſt illi neceſſarium propter materiam, quam habet: vt igitur materia poſſit calorem recipere, ſatis ei eſt quælibet forma ſpecifica, etiamſi calor ſit illi formæ inimicus, quælibet enim forma quatenus materiam perficit, & eam reddit ens actu, facit etiam receptiuam & caloris, & frigoris quatenus ſubiectum recipiens, recipere autem cogitur ab agente externo, etiamſi forma ſubſtantialis, quam habet, tali accidenti repugnet. Poteſt etiam hæc ſententia confirmari authoritate Ariſt. in prędicto contex. 8. ſeptimi Metaphyſicorum, vbi duo dicit: primum enim inquit materiam eſſe ſubiectum omniū categoriarum, proinde receptiuum omnium formarum tam ſubſtantialium, quam accidentalium, & per hoc ipſius materię naturam deſcribit: deinde vero dicit materiam prius recipere formas ſubſtantiales, poſtea accidentales: priore igitur dicto ſignificat accidentia oīa in prima materia inhęrere, proinde materiā eſſe per ſe eorum oium ſubiectum inhęrentię; ſi.n. hoc nō per ſe materię competeret, definiret ibi materia per accidentalia: altero autem poſte-

riore denotat formas ſubſtantiales eſſe conditionem neceſſariam materię ad recipiendas accidentales, non eſſe tamen ſubiectū recipiens, quoniam recipiendi officium iam ipſi materię attribuerat. Sed aduerſus hunc ordinem dubitare quiſpiam poſſet: forma enim ſubſtantialis non educitur de materia, niſi poſt præuiam alterationem, ergo non minus requirit receptas iam formas accidentales, quam ipſæ accidentales requirant receptas ſubſtantiales; non eſt ergo in receptione formarum neceſſarius ille ordo, quē ibi Ariſt. ponit, nempè vt prius formę ſubſtantiales, quam accidentales in materia recipiantur. Ad hoc dicimus aliud eſſe receptionem formę in materia, aliud eſſe eius productionem, ſeu eductionem: forma ſubſtantialis pro ſui inhærentia in materia non requirit inhærentiā formæ accidētalis, ſed ſolū pro ſui eductione de materia requirit formas accidentales vt præparationes: at forma accidentalis præſupponit pro ſui inhærentia inhærentiam formæ ſubſtantialis, quod quidem in illa ipſa præuia alteratione notare poſſumus; non enim in materia nuda fit alteratio præuia, ſed in materia formata, habet enim tunc materia formam corrumpendam, quæ prius inhæret materiæ, quam accidentia, quæ in illam materiam pro eductione formę generandę introducuntur; forma namq; illa præcedens, licèt accidentibus illis inimica ſit, quatenus eſt talis forma, tamen quatenus abſolutè eſt forma, facit vt materia poſſit accidentia illa recipere, queadmodum de calefactione aquæ antea dicebamus. Ad verba igitur Ariſtotelis, & Auerrois, quę ſuperius adducta ſunt, arbitror ſic eſſe reſpondendum: quando Ariſt. dicit accidentia habere ſubiectū ſenſile, & Auerroes inquit accidentia habere ſubiectum ens actu, non ſolum ſubiectum inhærētiæ reſpexerunt, ſed aggregatum ex eo, & conditione neceſſaria ad recipiendum; per hoc enim diſtinguuntur ab accidentibus formę ſubſtantiales, quòd hæ non requirunt receptas prius accidentales, at accidentales requirunt prius receptas ſubſtantiales, & hac ratione habent ſubiectum ſenſile, & ens actu; id tamen, in quo propriè recipiuntur, eſt prima materia, quare hac manente non dicuntur migrare de ſubiecto in ſubiectum: quia forma ſubſtātialis eſt quidem mediatrix inter accidens, & materiam, non tamen ita mediatrix, vt ſit medium ſubiectum, vel pars ſubiecti recipiētis, ſed ſolum tanquam conditio materiæ vt recipere poſſit. Admonere tamen volumus, hæc de illis tantùm accidentibus, quæ in materia generantur, eſſe intelligenda, non de illis, quæ nunquam a materia ſeparantur, nam quantitas interminata inſequitur primæ materiæ naturā, nec requirit formam ſubſtantialē vt in materia recipi poſſit, ſed potius è contrario eſt neceſſaria conditio materię pro receptione formæ ſubſtantialis: forma namq; per ſe indiuidua eſt, & omni quantitate carēs, quare vt diuidua fiat, indiget materia per ſe quanta, in qua extenſionem ſuſcipiat. Sic igitur patet primam materiam eſſe ſubiectum, in quo omnes formę tam ſubſtantiales, quam accidētales inhęrent; idque Auerroes apertè aſſerit in primo commentario primi libri de ortu, & interitu, dum inquit idē eſſe ſubiectum generationis, & alterationis. Quare cuilibet ea, quæ diximus, conſideranti facilè eſt omnia Ariſtotelis, & Auerrois dicta conciliare, & eorum verba ad rectum ſenſum trahere, & omnia hac in re dubia ſoluere.

Dubium.

Solutio.

Nota quomō prima materia ſit ſubiectum accidētiū.

Cur poſt rei interitum aliqua eius accidentia ſeruentur in genito, aliqua verò non ſeruentur. Cap. X.

QVærere aliquis poſſet huius diſcriminis rationem, cur poſt rei interitum aliqua eius accidētia in genito remaneant, aliqua verò non remaneant: quæſtio hęc aliena fortaſſe videbitur a præſenti contēplatione, quum ſatis fuiſſe videatur oſtendere ꝙ poſſint aliqua remanere: ideò breuiter dicimus eſſe conſiderandam cauſam, a qua ſingulum accidens pendet, ex diuerſo enim reſpectu accidentis ad ſuam cauſam hoc diſcrimē oritur: nā aliqua accidētia ſunt, quę exiſtere nequeunt non exiſtente cauſa, ideo hæc non poſſunt ſublata cauſa ſeruari; in horum numerū ſunt illa omnia, quorum natura conſiſtit in fieri, vt ambulatio, loquutio, intellectio, ſenſus, nutritio, accretio, & huiuſmodi omnes operationes animę; ideò nulla harum remanet poſt viuētis interitum, quia ſublata eſt anima, quę earū cauſa erat: aliquorū autē natura conſtituta eſt (vt vocāt) in facto eſſe, & horū alia exiſtere poſſūt ēt non exiſtēte cauſa, cuiuſmodi ſunt oīa artefacta, remanēt.n.ēt intereūte artifice: alia verò cū ſua cā reciprocantur, & ea ſublata nō remanent, vt odores, & ſapores; certā.n. quandā primarū qualitatū tēperiē conſequuntur, qua deſtructa nequeunt ſeruari; hęc igitur in alicuius rei interitu remanere neceſſe eſt, ſi eorū cauſa ſeruetur; contra vero interire, ſi eorū cauſa interierit: ideo ſapores, & odores aliquarum plantarum etiam poſt plantæ interitum manere ſolent, quia inſequuntur formam miſtionis, quæ remanet poſt animæ interitum; ſed hi met poſt putrefactionem illorum corporum non ſeruantur, quia per putredinem ſoluitur miſtio, ſublata autem forma miſtionis manere non poſſunt. Si vero poſſint exiſtere etiam non exiſtente cauſa, hæc poſſunt etiam ſublata, eorum cauſa poſt rei interitum ſeruari, dummodo non repugnent formæ generandæ: vt figura eſt accidens animati corporis

poris,& animam inſequitur,vt figura humana animam humanam; ſed quia exiſtere poteſt ẽt ſine anima,et in rebus inanimatis,quum ſit terminatio quanti,& quantitas primùm inſequatur naturam materiæ, ideo remanent in cadauere,quia corpus inanimatum nulli certę figuræ addictum eſt, & nulla ei figura repugnat: ſic cicatrix remanet, quia eſt quędam figurę vitiatio: in mutatione verò aquę in aerem non remanet quantitas aquę,ſed deſtruitur;quia licèt aeri quantitas illa non repugnet vt abſolutè conſiderato, ſiquidem poteſt eſſe aer tantæ quantitatis, attamen illi repugnat vt ex tanta aqua genito; quum enim aer ſit elementum rarius aqua, neceſſe eſt in mutatione aquæ in aerem vt etiam quantitas aquæ in maiorem mutetur: quando igitur accidens abſque ſua cauſa exiſtere poteſt, & formæ generandæ non repugnat tum vt abſolutè conſideratæ, tum vt relatæ ad formam præcedentem, quæ interijt;poteſt idem numero accidens in re genita remanere,quod fuit etiam in re corrupta: & hæc pauca hac de re ſufficiant.

De cauſis generationis, & interitus. Cap. XI.

OMnia, quæ hactenus dicta ſunt, ad declarandum generationis naturam, ac definitionem pertinuere,vt quid generatio ſit intelligatur; reliquum eſt vt de cauſis generationis, & interitus aliqua dicamus, quas Ariſtoteles quoq; poſt traditam generationis definitionem in eiſdem libris peruestigauit. Quum autem quatuor cauſarum genera ſint,de tribus dicẽdum eſt,materia,efficiente,& fine, quia de forma iam diximus:nulla nanq; alia eſt generationis forma, quam ipſius eſſentia, quæ per definitionem iam declaratam ſignificatur; eiuſmodi enim ea definitio fuit,quam eſſentialem,ſeu nominalem vocari, & in demonſtratione locum maioris extremi obtinere iam in libris logicis diximus. Materiam generationis duplicem Ariſt. in ijs libris tradit: vnam maximè communem, & remotam, quæ prima materia dicitur; quæ quum apud Ariſtotele ſecundùm ſuam ſubſtantiam eterna ſit,nec poſſit exiſtere ſine forma, neceſſe eſt vt recedente vna forma recipiat aliam,& ita interitus vnius rei ſit alterius re generatio, proinde cauſa eſt non ſolùm vt generatio eſſe poſſit,ſed etiam vt poſſit perpetuari: altera eſt propinquior materia, nempè quatuor vocata corporum elementa, de his enim tanquàm de generationis materia Ariſtoteles in ijs libris ſibi agendum propoſuit, vt videre eſt,& in contextu 43. primi libri, & in initio ſecundi: qua de re nec diſputandum in pręſentia eſt,nec plura dicenda: ſatis enim in libro de naturalis ſcientię conſtitutione oſtendimus corpus miſtum eſſe id,quod pręcipuè generationi, & interitui obnoxium dicitur, elementa verò in ijs libris conſiderari vt principia generationis, nempè vt materiam generationis miſtorum: non enim aliam ob cauſam Ariſtot. in illo 43. contextu propoſuit agendum de tactu,de actione,& paſſione,ac de miſtione,niſi quia elementa non ſunt materia miſti,niſi prout in miſtionem veniunt,& ad naturę vnitatem rediguntur; quo circa de miſtione prius agere oportuit: ſed quia non commiſcentur inter ſe elementa niſi per mutuam actionem, & paſſionem, ideò de actione, & paſſione agendum etiam prius fuit, quam de miſtione: & rurſus quia non aguntinter ſe, niſi ſe tangant, ideò de tactu agere prius oportuit,quàm de actione & paſſione; quare clara eſt Ariſtotelis ſententia, quòd de elementis agat in ijs libris, tanquam de materia generationis miſtorum:ideò ſi quęratur quodnam generationis, & interitus primum ſubiectum ſit, dicendum eſt primum primitate ſcopi. & intentionis naturę eſſe corpus miſtum,ſed primum primitate adæquationis eſſe commune illud, quod & miſta omnia, & elementa complectitur. Effectrix autem generationis cauſa multiplex eſt pro rerum, quæ generantur, multitudine, & varietate;ideo ſingillatim omnes cauſæ effectrices ſingularum rerum propriæ in memoratis libris conſiderandæ non fuerunt, quum in illis Ariſtotele vniuersè tantum de generatione agendum ſibi propoſuiſſet, non particulariter de generatione ſingulorum: quamobrem nulla effectrix cauſa relinquebatur, quæ ibi eſſet conſideranda, niſi cœleſtis motus, qui eſt cauſa vniuerſalis omnium generationum, & interituum in hoc mundo inferiore: de hac igitur Ariſtot. ibi loquitur in ſecundo libro, & eam duplicem eſſe docet, videlicet duos cęleſtium ſphęrarum motus primum, qui diurnus dicitur;& ſecundum,qui planetarum proprius eſt; nam a primo motu, qui ſemper vniformiter perſeuerat, prouenire inquit inceſſantem generationem, perſeuerantiam in hoc inferiori mundo; à ſecundo autem motu varietatem generationũ,& interituũ prouenire dicit;quũ .n. per illum ſol,& aſtra modo propinqua puncto noſtro verticali. modo ab eodẽ remota ferantur, cauſæ ſunt harum varietatum;eandem.n. rem modo generant, modo perimũt,quia modo calfaciunt,& magis,& minus, modo etiam per nimiam remotionem corpora hæc inferiora cœleſti calore deſtituta relinquunt, proinde interitus cauſæ ſunt. Cauſa uero finalis generationis eſt conſeruatio ſpecierum: quum .n. apud Ariſtot. illud ſit naturæ uniuerſalis pręcipuum conſilium, ut ad huius mundi tũ perfectionem, tum ornatum ſpecies omnes ſeruẽtur æternæ,ideo illas quarum natura in eodem indiuiduo æternitatem non patitur,ęter-

Forma generationis.

Materia generationis duplex

Primũ ſubiectum generationis quodnã ſit

Efficiens cauſa generationis.

Finis generationis.

nas ſeruare ſtatuit per continuam, & perſeuerantem generationem, vt interempto hoc indiuiduo aliud eiuſdem ſpeciei generetur, & ita in pluribus ſaltem indiuiduis æternitas ſpeciei ſeruetur per generationem inceſſantem ob memoratas cauſas. Illud aũt hac in re eſt ſummopere annotandum, aliud eſſe abſolutè alicuius rei cauſas, quæ plures eſſe poſſunt, conſiderare, aliud eſſe ęquatã cauſam quærere, propter quam res eſt; hæc enim non poteſt vnius rei niſi vna eſſe, vt Ariſt. docet in ſecũdo libro Poſteriorum Analyticorum, & vt nos in operibus logicis diffusè declarauimus. Quum autem Ariſtot. non ſoleat alicuius rei cauſam adducere, niſi æquatam, quæ ſatisfaciat quæſtioni propter quid, dubiũ oriri poteſt. quomodo duobus in locis cauſam perpetuitatis generationis aliam, & aliam attulerit: nam in primo libro de ortu, & interitu quęrens cur generatio ſit perpetua, cauſam inquit eſſe naturam primæ materię, quę, quũ exiſtere nequeat ſine forma, & amiſſa vna forma accipiat aliã quo fit vt interitus vnius rei fit alterius rei generatio facit vt generatio nunquã deficiat; in 2. autẽ lib. cauſam huiuſmet perpetuitatis non amplius in materiam refert, ſed in motum Cœli æternum, qui facit in hoc inferiori mundo generationem perpetuari.

Dubiũ de cauſa perpetuitatis generationis.

Solutio.

Quomodo materia ſit æquata cauſa generationis, & quomodo non ſit.

Sciendum igitur eſt, vt etiam in operibus logicis diximus, cauſas quidem vnius rei plures eſſe poſſe remotas, & nõ ęquatas, ſed earum tamen quamlibet eſſe proximam cauſam alicuius effectus, nempè vel alicuius communioris, vel eiuſdem alio modo conſiderati: vt prima materia, quum ſit eſt ens mera poteſtate, non poteſt facere vt generatio ſit, proinde non eſt eius æquata cauſa, poſita enim materia non ex neceſſitate ponitur generatio, ſed eſt cauſa ſine qua non; agens autem generans eſt cauſa generationis æquata, poſito enim generante generatio ponitur, & ablato aufertur; cum eo autem eſt coniuncta cauſę finalis conſideratio, quia propter aliquem finem generat: alia tamen ratione etiam materia eſt æquata cauſa generationis; quum enim aliud ſit poteſtas, aliud ſit actus, neq; eadem ſit cauſa vtriuſque, vt riſibilitatis, & riſus; ideo vt generatio eſſe poſſit, cauſa eſt materia: vt autem actu ſit, cauſa eſt agens generans; eadem autem eſt cauſa generationis vniuersè ſumptæ, ac perpetuitatis generationis, quę enim facit vt generatio ſit in rebus, eadem facit ut inceſſanter, & perpetuò ſit; idcirco aliud eſt perpetuitas generationis, aliud eſt eiuſdem perpetuabilitas perpetuitatis quidem cauſa eſt motus Cœli, ſed perpetuabilitatis æquata cauſa eſt materia, quum non poſſit eſſe cauſa actus, ſed ſolum poteſtatis, poſita enim materia perpetuitas generationis non quidem ponitur, ſed poſſibilis eſt, perpetuatur autem ab agente, & rationi conſentaneum hoc eſt: quum enim agens agat quatenus eſt actu, & materia patiatur quatenus eſt poteſtate, conuenienter cauſam actus in agens referimus, cauſam verò poteſtatis in materiam, & ambo hęc fuerunt neceſſaria in natura, ut nihil eſſet fruſtra; nam fruſtra daretur agens, cui nullum reſponderet potens pati, & fruſtra poneretur materia pati potens, niſi aſſignatum illi eſſet agens, a quo pateretur.

Alia eſt cauſa poteſtatis alia actus.

Cur materia dicatur cauſa ſine qua non.

Sed quum, & agens indigeat materia, in quam agat, & viciſſim materia egeat agente, a quo patiatur, agens tamen non appellatur cauſa ſine qua non, ſed ſola materia: appellatio enim cauſæ ſine qua non, ſoli cauſæ ſecundariæ conueniens eſt, nempè illi, quæ inſeruiat alij cauſæ principaliori, cui præcipuè attribuatur effectus, & quæ abſolutè illius cauſa dicatur, principalior autem eſt actus poteſtate; ideò abſolutè cauſa alicuius rei illa eſſe dicitur, quæ facit ut res ſit actu, deinde verò alias miniſtrantes cauſas ſpectando dicimus illam id pręſtare non ſine aliarum miniſterio. propterea illis conuenit appellatio cauſę ſine qua non: quum igitur materia ſit mera poteſtas, & ipſa per ſe nihil producat, non poſſumus agens vocare cauſam ſine qua non; quia ſic iam ſtatueremus materiam per ſe producere, & illi primas in ea productione tribueremus: ſed quum agentis nomen ſuo formali ſenſu actum producendi ſignificet, huic aſcribimus productionem effectus; & ei primas tribuimus, dum dicimus ipſum agere non ſine materia. Forma vero generationis, quæ per eius definitionem ſignificatur, effectus potius eſt, quam cauſa; eſt enim declaratio nominis, quæ in demonſtratione ponitur vt maius extremum cuius cauſa quæritur, quemadmodum de accidentibus omnibus alias in operibus logicis declarauimus.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI
LIBER DE REACTIONE.

Dicendorum propoſitio, ac declaratio. *Cap. I.*

REactionem in corporibus naturalibus ſatis manifeſte poſuit Ariſt. tum in tertio phyſicorum cõtex. 8. ac. 16. dum dixit omne mouens phyſicè in mouendo moueri, tum in primo de ortu, & interitu 53. dicens omnia, quæ conueniunt in materia, agere & pati inuicem; ſed in modo declarando tanta ineſſe videtur difficultas, vt plurimi ſententiam Ariſtot. tueri non valentes, ad varios ſenſus, eoſque ab Ariſt. alieniſſimos illam trahere, & extorquere coacti ſint: ob id licèt multas hac de re diſputationes aliorum habeamus, præſertim verò librum doctiſſimum Petri Pomponatij, cuius quidem viri iudicium ego ſemper plurimi feci, adhuc tamen non videtur ſublata eſſe hac in re omnis difficultas, idque me mouit vt de ea breuiter aliqua ſcriberem, & illa quæ philoſophando excogitare potui, ad communem ſtudioſorum vtilitatem in mediũ proferrem. Hac igitur de re ſcripturus nõ tempus terram in referẽdis omnibus aliorum dictis, ſiquidem tum apud eos legi poſſunt, tum etiam in libro Pomponatij, in quo omnes aliorum ſententiæ diligentiſſimè recenſentur, & expenduntur: ſed illa ſolùm adducam, quæ ad veritatis declarationem conferre videbuntur, & quę vel ab alijs tacta eſſe non viderim, vel tacta quidẽ, ſed ita obſcurè, vt explanatione indigeant.

Reactio quid ſit. Ante omnia vt nomẽ reactionis, de qua nobis in pręſentia diſputatio propoſita eſt, intelligatur, dicimus reactionem eſſe retributam quandam mutationem, qua id, quod patitur, renititur aduerſus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, adeo ut & agens pati, & patiens agere modo aliquo dicatur. Quoniã autem plures ſunt mutationis ſpecies, quæſtio hæc neq; in mutatione ſubſtantiali, neq; in accretione, atque imminutione locum habere vllum poteſt, niſi quatenus hæ coniunctam habent alterationem: generans enim ab ipſomet genito viciſſim nec generatur, nec interimitur in ipſo generãdi actu, nec modo vllo ſecũdùm formam ſubſtantialem labefactatur, quum hęc indiuidua ſit, neque intendi, aut remitti poſſit: ſic neque augens dum auget augetur ab illomet, quod augetur. Eſt igitur præcipuè hęc diſputatio inſtituta de motu alterationis, & modo aliquo etiam de motu locali, an agens à patiente viciſſim patiatur: quum enim alteratio ſit in qualitate, quæ intendi, ac remitti poteſt, quæritur an agens alterans alteretur modo aliquo a patiente, & obtundatur, vt an calidum agens in frigidum patiatur ſimul a frigido, ita vt eius calor in illa actione remittatur: non eſt autem quæſtio de agente remoto, ſed de proximo tãtùm, & quòd conueniat in materia cum patiente, vt ipſemet Ariſtot. in memoratis locis nos expreſsè admonet; nam agẽs remotum non eſt cũ patiente coniunctum, ideo nihil ab eo recipere poſſe videtur: ſed neque agens proximum, quod non conueniat in materia cum patiente; nam Cœlum ſi immediatè agere aliquid dicatur in his inferioribus, non patitur viciſſim ab eis, quia non conueniunt in materia, neq; ipſum capax eſt illarum qualitatum, quas in illis producit, quũ ſit agens (vt vocant) ęquiuocũ, & virtuale. Loquimur præterea de agente per ſe, non de agentes per accidens, quale eſt agens per antiperiſtaſin; nam calidum refrigerat, nec propterea viciſſim calefit: neque loquimur de actione ſpiritali, ſeu de alteratione perfectiua, qualis eſt ſẽſus, & intellectio, quoniam in hac non fit vlla reactio, nec de ea vnquam aliquis dubitauit, quum manifeſtũ ſit obiecta, quæ, & ſenſum, & mentem mouent, non poſſe ſimul eſſe ſententia, & intelligentia in illomet actu, quo mouere dicitur. Non eſt etiam quæſtio de mouente per metaphoram dicto, ſicuti quum finis mouere dicitur, vt cuilibet conſideranti patet; neque enim Ariſtoteles vnquam tale mouens reſpexit, quando dixit omne mouẽs phyſicè in mouendo moueri. Eſt igitur propoſita quæſtio de alteratione materiali, an agens per ſe, & propriè dictum, & patienti proximum, & cum eo in materia conueniẽs, dum in ipſum agit, ab eodẽ repatiatur. De motu etiam locali dubium eſt, quoniam Ariſt. de hoc maximè loqui videtur in tertio phyſicæ auſcultationis

tionis, dum inquit omne mouens phyſicè in mouendo moueri; & alijs quoq; in locis, quos poſtea perpendemus, expreſsè reactionem ponere videtur etiam in motu locali: propterea de hoc quoque aliqua nobis dicenda erunt, iiſdem tamen conditionibus conſtitutis, quas de alteratione ſtatuimus, loquimur enim de mouente per ſe, & proximo patienti, & conueniente in materia cum illo.

Argumenta, quæ reactioni refragantur. Cap. II.

TAlem, qualem diximus, reactionem, multa ſunt argumēta, quę de medio tollere videntur, quorum aliqua præcipua, quæ rei declarandæ occaſionem dabũt, in medium afferemus, reliqua apud alios legenda dimittemus. Primum eſt argumentum, quo vtitur Burlæus in contex. 8. tertij phyſicorum, ſtatuit in primis fundamentum, quod ſumit ex Auerroe in commentario 7 t. quarti phyſicorum, quod etiam apud Ariſt. clarè legitur in libro de motu animaliũ, actio nō prouenit niſi à victoria, & exceſſu agẽtis reſpectu patientis; & ex eo ita argumentatur: ſi duæ res ſumantur, in quibus actio & paſſio eſſe debeat, vt portio ignis, & portio aquę, hæ vel æquales habent vires, vel inæquales; ſi æquales, neutra in alteram aget, quia neutra alteram vincit; ſi verò inæquales, illa, quæ validior eſt, in alteram aget, ſed viciſſim hæc in illam nō aget, quoniam, vt modo conſtitutum eſt, & vt per ſe manifeſtum eſſe videtur, debilius in validius agere non poteſt. Secundum eſt argumentum Calculatoris tale: poſita reactione ſequeretur idem moueri ſimul duobus contrarijs motibus, & ſimul intendi, ac remitti ſecundùm eandem qualitatem, quod omnino abſurdum eſt: conſequens autem deducitur; quia ſi ignis aquam calfaciat per aerem medium, & ab eadem aqua refrigerari dicatur, neceſſe eſt vt aer medius ſimul ab igni calefiat, & ab aqua refrigeretur, proinde vt eius calor ſimul intendatur, ac remittatur: præterea ſit quoque idem conſequens deducitur; ſi agat ignis etiam abſq; medio in aquam, neceſſe eſt vt pars ignis propinquior aquæ prius repatiatur, & refrigeretur ab aqua, quam pars remotior; illa igitur pars erit minus calida, quàm pars remotior, quare calefiet ab illa, nam minus calidum reſpectu calidioris eſt inſtar frigidi; & una alteri continuata eſt; itaque pars illa eadem ignis ſimul ab aqua refrigerabitur, & calefiet ab alia eiuſdem ignis parte. Tertiò, data reactione fieret vt agens nūquam poſſit reddere patiens ſibi omnino ſimile, hoc autem eſt abſurdum, quia nullum aliud eſſe videtur agentis conſilium, & ſcopus, quam ſibi ſimile patiẽs reddere: conſequens probatur; quia ſi ſtatuatur agens calidum vt quatuor, & patiens frigidum vt duo, ſcopus illius agentis erit illud patiens reddere calidum vt quatuor, hunc tamen non aſſequetur, ſed fruſtrabitur; quia in illa actione, & reactione calor agentis remittetur, & fiet calidũ ſolum ut tria, deinde verò etiam vt duo, in fine igitur illius pugnæ non erit amplius calidum vt quatuor, quocirca nec reddere poterit patiens calidum vt quatuor, quia nihil agit ſupra ſuarum uiriũ gradum. Quartò, ſint duo agentia contraria, vt ignis, & nix, & ignis poſſit calfacere per diſtantiam decem pedum ad ſummum, nix verò refrigerare poſſit per diſtantiam duorum pedum tantummodo, igitur ſi quatuor pedibus diſtare inuicem ſtatuantur, aget ignis in niuem, nec repatietur ab illa, quare non omne agens naturale in agendo repatitur. Poſtremò, ſi talis reactio daretur, idem ſecundùm idem, & reſpectu eiuſdem eſſet ſimul poteſtate, & actu, quod nullo modo dicendum eſt; nam ſi agat ignis in aquam, & ipſam calfaciendo ab ea viciſſim refrigeretur, aget quatenus calidus, proinde quatenus eſt actu, ſed a frigido patietur etiã quatenus calidus; ergo eadem ratione, qua calidus eſt, & aget, & patietur, & ſimul erit actu, & poteſtate.

Primũ argumentum. *Secũdũ argumentum.* *Tertiũ argumentum.* *Quartũ argumentum.* *Quintum argumentũ.*

Variæ aliorum ſententiæ, & earum confutatio. Cap. III.

QVamuis & verba Ariſtotelis tum in memoratis, tum in plerìſque alijs locis ſatis aperte reactionem ſtatuant, & teſtimonium ſenſus candem cōfirmet; videmus enim contingere vt ſiquis manu calida rem aliquam frigidam apprehendat, tum eam calfaciat, tum ſimul ab eadem refrigeretur: tamen argumenta prædicta apud complures tanti momenti fuere, vt eos coegerint ab Ariſt. ſententia deuiare in alias opiniones, quæ omnes, & earum impugnatio legi poſſunt libro Petri Pōponatij, ego aliquas breuiter referam. Dixerunt quidam, vt horum argumentorum uim effugerent, dari quidem reactionem, ut Ariſtoteles aſſerit, non tamen ſecundùm eandem contrarietatem, ſed ſecundùm diuerſas, ita vt poſſit ignis agens in aquam vt calidus in frigidam, ab eadem repati vt ſiccus ab humida, at non vt calidus à frigida; quia ſi calor ignis præualeat frigori aquæ, agere tantùm poteſt ignis in aquam, non aqua in ignem, per contrarietatem calidi, & frigidi; ſed ſi tunc eueniat ut humiditas aquæ præpolleat ſiccitati ignis, reaget aqua in ignem vt humida in ſiccum, ſed ab eodem vt ſicco non patietur, quoniam à debiliore in validus actio fieri non poteſt. Sed hæc ſententia & experientiæ, & Ariſtoteli, & rationi aduerſatur: nam experientia

Aliquorũ ſententia. *Confutatio.*

rientia (vt modo dicebamus) docet fieri reactionem ſecundùm eandem contrarietatem; nam ſiquis manu calida rem frigidam apprehendat, ſimul eam calfacit, & ab ea refrigeratur; ita ſi ferrum ignitum in aquam frigidam inijciatur, calfacit illam, & ab eadem refrigeratur, quæ eſt reactio ſecundùm eandem contrarietatem. Hoc idem ſignificauit Ariſtot. in locis prædictis, ſi bene ipſis verba perpendantur: ſed alius eſt locus omnium clariſſimus in quarto libro de ortu animalium capite tertio, vbi dicit omne agens in agendo repati, & tum de motu locali, tum de alteratione hæc exempla ſubiungit, vt pellens pellitur, & calfaciens refrigeratur; ponit ergo in alteratione reactionem ſecundùm eandem contrarietatem.

Argumentum à miſtione.

Ratio quoque, quam loco ſuo conſiderabimus, hoc idem demonſtrat; nunc autem ſatis ſit argumentũ ſumere à miſtione, non poſſet enim fieri miſtio ſine reactione ſecundùm eandem contrarietatem: quia ſi ad miſtionem congrederentur ignis & aqua, & ignis ratione caloris ageret tantùm, non pateretur, calor eius maneret integer; ſic etiam integra ſeruaretur humiditas aquæ, ſi aqua per humiditatem ita ageret in ignem, vt ab eius ſiccitate non pateretur; quare ad mediam temperiẽ qualitates elementorum non redigerentur, proinde nulla miſtio fieret.

Aliorum opinio.

Aliqui verò alij vt experientiæ, & verbis Ariſtotelis ſatisfacerent, ad hoc confugerunt, quod reactio eſt quidẽ primò ſecundùm diuerſas contrarietates; ſed ſecundario, & per quandam ſequelam eſt etiam ſecundùm eandem contrarietatem: ſi namque ignis per calorem agat in aquam ut frigidam, & ab eadem vt humida repatiatur vt ſiccus, labefactatur ſimùl, & imminuitur etiam calor ignis per quandam ſequelam ex labefactione ſiccitatis cõiunctæ; calfacit igitur aquam, & ab eadem refrigeratur ſecundariò, quatenus imminutionem ſiccitatis conſequitur imminutio caloris.

Confutatio

Sed neque hoc defendi poteſt: Primum quidem, quia eorum dictum eſt omnino arbitrarium, & omni carens ratione; nulla enim adeſt ratio cur ad ſiccitatis imminutionem labefactetur calor, ſiquidem calor non poſtulat neceſſariò ſiccitatem, quum poſſit æquè exiſtere cũ humiditate. vt in aere patet. qui eſt naturaliter calidus & humidus: deinde quia nulla daretur reactio inter elementa ſymbolam qualitatem habentia, nam ſi aer vt calidus agat in aquam vt frigidam, non poteſt ab eadem repati ut ab humida, quum & ipſe ſit humidus: non eſt igitur verum id, quod Ariſtot. dicit, omne agens phyſicum in agendo repati. Non eſt etiam dicendum Ariſtotelem in prędictis locis hoc intelligere: quando enim dicit calfaciens refrigerari, non poteſt intelligere niſi per ſe; quoniam illa, quæ ſunt per accidens, in diſciplinis non conſiderantur: hoc etiam patet in exemplo motus localis adducto ab Ariſt. nam dicit, pellens pelli, quod quidem non poteſt eſſe per accidens, ſed per ſe, & primò, quia ne fingi quidem poteſt alia loci contrarietas, ſecundùm quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calfaciens refrigerari, intelligit per ſe, & primò ſecundùm eandem cõtrarietatem.

Sueſſani opinio.

Hæc omnia quidam alij conſiderantes, & tueri volentes reactionem per ſe ſecundùm eandẽ contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, poſitiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; poſitiuam reactionem ipſi vocant, quando & calidum agit in frigidũ imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore viciſſim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuatiuam autem reactionem vocant illam, quæ in ſola patientis reſiſtentia conſiſtit, & hanc iſti ſolam admittũt: quia licèt hoc calidum ſit validius hoc frigido, & in ipſum agat, nec ab eo aliquid recipiat, ipſum tamen frigidum antequam deſtruatur, reſiſtit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis, quodlibet enim nititur ſe conſeruare quantum poteſt, ſed poſitiuam reactionem impoſſibilem eſſe dicunt; quam ſentẽtiam tandem ſequutus eſt Auguſtinus Sueſſanus in ſuis commentarijs in ſecundum phyſicorum, vt videre eſt in contex. vndecimo eius libri, ubi fatetur ſe hac in re ſententiam mutaſſe; quum enim in primo libro de ortu & interitu poſitiuam reactionem tutatus eſſet, inquit ſe poſtea eam ſententiam deſeruiſſe, & ductum eſſe hoc potiſſimũ argumento:

Sueſſani argumentum

quia ſi agens eſt tantæ potentiæ, vt poſſit uincere, & deſtruere penitus aliquod patiens, debet etiam tantam habere uim, quæ ſufficiat ad ſe defendendum ne ab illo aliquid patiatur; quod quidem argumentum in idem cadit cum primo a nobis antea aduerſus reactionem adducto.

Confutatio & Reiectio defenſionũ Sueſſani.

Sed huic ſententię, ut antea diximus, & experientia, & ratio, & teſtimoniũ Ariſt. reſragantur. Quod enim ad experiẽtiam attinet, uana eſt Sueſſani fuga, quum dicit aquã feruẽtem non eſſe calidam, ſed uideri calidam propter uapores in ea exiſtentes; hoc enim dicere eſt negare aquam poſſe alterari, quod manifeſtè repugnat communi philoſophantium conſenſioni, omnes enim concedunt elementa poſſe etiam alterari ad contrarias qualitates abſque mutatione ſubſtantię: quemadmodum igitur aer ſeruata ſubſtantia ſua poteſt & calidus, & frigidus fieri, ſic etiam aqua; propterea negandum non eſt ipſam quoque aquæ ſubſtantiam a ferro ignito aliquid recipere caloris, quẽ poſtea conſequatur conuerſio tenuiorum aquæ partium in uaporem; ſed ſi argumẽtum ab aqua ad aerẽ transferatur, nullus Sueſſano locus confugiendi relinquitur, ut conſideranti manifeſtum eſt. Similiter vanum eſt id, quod ipſe dicit de glacie apprehenſa manu calida, negat enim fieri ſimul vtranque actionem,

nem, & inquit refrigerari prius manum à glacie, poſtea verò tranſmitti ab anima nouos ſpiritus, à quibus glacies calefit, & ita non eodem tempore actionem, & reactionem fieri, ſed diuerſis. Attamē nemo eſt, qui non videat vtraq; fieri ſimul; ſtatim enim calefit glacies a manu, quod, & ſenſu cognoſcitur, & ratione comprobatur: quia ſi glacies retinens frigus ſuum non calefit à manu calida, minus poteſt calefieri poſtea à manu refrigerata, & credendum eſt ſpiritus calidos interna potius petere, quam ad manum tranſmitti, dum ſtatuitur integrum manere glaciei frigus. Nititur etiam Sueſſanus ſoluere argumētum, quo ſupra vſi ſumus a miſtione acceptum, & inquit remiſſionem qualitatum elementarium in miſtione non fieri ex mutua earum inter ſe actione, ac reactione, ſed fieri ab ab agente generante miſtum, aut ab aliquo cœleſti influxu; nam cenſuit Ariſtot. ipſas elemētares qualitates eſſe proximum agens in miſtione: & vt concedamus ab aliquo ēt externo poſſe miſtum tanquam ab agente proximo generari, negari tamen in philoſophia Peripatetica nullo modo poteſt ex mutua etiam elementorum actione poſſe miſtionem abſolui. Quod verò de influxu dicit, ita vanum eſt, vt confutationem non mereatur; certum enim eſt influxus ab Ariſtotele non admitti, neq; ipſemet Sueſſanus id, quod dicit, intelligit: nam ſimpliciter ad influxum confugere abſque vlla ipſius influxus declaratione nil aliud eſt, quam dicere id fieri ab aliqua cauſa, quę ignoratur. Clara etiam ſunt Ariſtotelis verba antea memorata; Ariſtoteles enim non dicit patiens reſiſtere tantùm agenti, ſed dicit calfaciens refrigerari, quæ eſt abſque dubio reactio poſitiua. Prętereà vti poſſumus contra Sueſſanum tali argumento: ſi reactio, quam Ariſtoteles ponit, non eſt intelligenda, niſi priuatiua, ſequeretur dari reactionem etiam inter illa, quæ non conueniunt in materia, vt inter Cœlum, & inferiora corpora, etenim hęc quoq; reſiſtunt actioni cęleſtium, & eam retardant reſiſtendo; aqua enim reſiſtit omni calefaciēti, non ſolum igni, ſed etiam Cœlo: quare ſi dicere liceret calfaciens refrigerari a patiente ratione ſolius reſiſtentiæ, quæ dicatur appellari refrigeratio, etiam Cœlum dici poterit à corporibus inferioribus per reſiſtentiam refrigerari: hoc tamen nemo ſanę mentis diceret; & conſequens apud Ariſtotelē eſt manifeſtè falſum, qui omnino negauit corpora inferiora in Cœlum reagere, & in contextu 53. primi libri de ortu, & interitu apertè dixit nullam dari reactionem inter illa, quæ in materia non conueniunt. Ex his igitur patet negandam nullo pacto eſſe reactionem poſitiuam, ſed ſolum cogitandum quomodo difficultates, quæ illam de medio tollere videntur, ſoluendæ ſint.

Quid ſit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio ſit neceſſaria. Cap. IIII.

QVoniam igitur omnes hæ opiniones falſę ſunt, & in eas illi inciderunt, quoniam argumenta à nobis antea adducta ſoluere nequiuerunt; nos in eo laborare oportet, vt poſita vera reactione poſitiua per ſe ſecundùm eandem contrarietatem, vt eam Ariſtot. poſuit, omnia aduerſantia argumenta ſoluamus. Ante omnia declarãdum accuratius eſt quid ſit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur hæc omnia quatenus ſecundùm qualitates conſiderantur, nam præcipuè de alteratione eſt nobis propoſita diſputatio. Agere eſt mouere ad contrariam patienti qualitatem, ſic pati eſt mutari ad contrariam qu[illegible]tatem; hanc autē non ea ratione dicitur age[illegible] imprimere, ſeu tribuere patiēti, quòd i[illegible] ducat, ſed quòd educat de poteſtate ad ac[illegible] non enim dicendum eſt calidum agens [illegible] re patienti ſuummet calorem eunde[illegible] ro, ſiquidem non poteſt accidens mig[illegible] ſubiecto in ſubiectum; ſed per calorem, [illegible] habet, educit alium calorem ſimilem d[illegible] ſtate patientis ad actum, & hoc modo d[illegible] imprimere contrariam qualitatem. Hæ[illegible] tem actio ſumi poteſt duobus modis, vn[illegible] do pro impreſſione alicuius gradus qua[illegible] abſolutè, altero modo pro actione per[illegible] quæ eſt cum victoria agentis aduerſus p[illegible] Exemplis res clarior fiet. Aliquis manu ca[illegible] paruam glaciei particulam apprehe[illegible] tum eſt glaciem illam in initio non ſo[illegible] lefieri à manu, ſed etiam è contrario ma[illegible] refrigerare, & in ea producere aliquid [illegible] ad hoc enim oſtendendum ita ſuffic[illegible] ſtimonium ſenſus, vt quiſquis id infic[illegible] ſenſu indigere dicendus ſit: procedent[illegible] actione abſumitur glacies, & totum ei[illegible] deſtruitur à calore manus ſuperante: [illegible] tur actio ſumitur pro impreſſione alicu[illegible] dus qualitatis, tum manus agit in glaci[illegible] glacies in manum: at ſi totam ab i[illegible]o ad [illegible] nem actionem illam, & paſſionem ſpectem[illegible] manus potius, quam glacies, vocabit[illegible] agens, glacies verò patiens, quia calor manus frig[illegible] glaciei ſuperauit. Quando igitur [illegible] in Ariſtotele dicimus actionem non fieri ni[illegible]i ab inęquali ſuperante, id intelligendum eſt de tota, & com pleta actione, quæ eſt cum victo[illegible]a agẽtis, ſed non de qualibet actione indiſti[illegible]ctè; quando enim in contrariorum pug[illegible]a unum debet alterum uertere in ſuam naturam, id facere non poteſt, niſi pręualeat, & maiorem habeat vim, quam alter[illegible]m: attamen ſi initium tantùm actionis, & pugnæ conſideremus, negare

non

nō poſſumus etiam debilius agere in ualidius, vt modò de parua glacie dicebamus, etiamſi in fine pugnæ totū glaciei frigus a calore manus victum ſit: hoc niſi concedamus, cogimur in hoc abſurdum incidere, quod plures inani ratione coacti confiteri auſi ſunt, quod ſi duo contraria æquales vires habentia ſumantur, & vnum alteri apponatur, vt proprio ignis, & portio aquæ, quibus, & intenſionis graduum, & magnitudinum habita ratione ęquales prorſus ſint vires, neutrum aget in alterum; hoc enim dicere eſt abſurdum maniſeſtiſſimū; qui enim fieri poteſt vt duo extremè contraria actiua, & paſſiua inuicem ſecūdùm proprias naturas, & ſe mutuo tangentia ita otioſa maneant, vt neutrum in alterum agat? fieri quidem non pōt vt alterum vincat alterū, & in ſuam naturā conuertat, neceſſarium tamen eſt vt pugnent, & in ſe inuicem agant, idq; negare eſt miſtionem penitus de medio tollere, ſicut antea dicebamus: quando enim vnum contrarium tanto exceſſu præualet alteri, vt mutet illud in ſuā naturam tunc certum eſt non fieri miſtionem ſicut ait Ariſtoteles in calce primi libri de ortu & interitu; ſed quando viribus quodammodo æquantur, id eſt vel æquales habent vires, vel non tanto diſcrimine inæquales, vt vnum poſſit alterum penitus in ſuam naturam mutare, tunc mutāt ſe mutuo, ac diſtrahunt a proprijs naturis, & tranſeunt in vnam quandam naturam mediam, hæc enim eſt miſtio. Sic itaque dicendum eſt quando in fine pugnę vnum vertit alterum in ſeipſum, neceſſe enim eſt vt in principio agant in ſe mutuo, licèt vnum debiliter, alterum autem vehementius, nam in miſtione quoque hoc euenit: quum enim vnum miſcibiliū validius ſit, magis mutat alia, quam mutetur ab illis; quo fit vt illud medium, quod per miſtionem generatur, magis ad eius naturam vergat, quam ad naturas aliorum. Huiuſce autem rei vera ratio ea eſt, quam Ariſtoteles adducit in cōtextu octauo, & decimoſexto tertij phyſicorum: cauſa enim cur multa inuicem agant, & patiantur, eſt, quia ſingulum eſt ſimul poteſtate, & actu, reſpectu diuerſorum; id enim, quod eſt frigidum actu, eſt poteſtate calidum, & id, quod eſt actu calidum, eſt frigidum poteſtate; contraria nanque verſantur in eodem ſubiecto, & vbi vnum eſt actu, ibi neceſſe eſt alterum eſſe poteſtate: quoniam igitur agere eſt formæ, pati vero eſt materiæ, & res agit quatenus eſt actu, & patitur quatenus eſt poteſtate, neceſſe eſt vt admoto agēte actu tali ad patiens poteſtate tale fiat actio: quando igitur admouetur ignis aquæ, neceſſe eſt vt actu calidum agat in calidum poteſtate, & vt actu frigidum agat in frigidum poteſtate, vt etiam in contextu ſeptuageſimoſeptimo primi libri de generatione Ariſtoteles dicit: nec refert dicere alterum altero valentius eſſe, hoc enim facit quidem vt in fine pugnę vnum alteri ſuccumbat, ſed per hoc non ſtat quin antea debilius quoque agat in alterum, quod validius eſt: vt ſi ignis in aquam agat, & validior eſſe ſtatuatur, neceſſe eſt vt tum ignis tanquam actu calidus agat in aquam ut poteſtate calidā, tum aqua tanquam actu frigida agat in ignē vt poteſtate frigidum; materia enim, quæ actu ſub calore eſt, poteſtatem habet recipiendi frigus, & materia, quę eſt actu ſub frigore, poteſtatem habet recipiendi calorem: etenim ſi ignis per formam ſuam, & ageret, & pateretur, vtique nulla fieri reactio poſſet, quia frigus aquæ non poſſet agere in calorē ignis potentiorem; at non ita ſeſe res habet, ignis enim nō per formam patitur, ſed per formam agit, per materiam verò patitur: quoniam igitur a nulla forma, à nulla qualitate materia abhorret, ſed æquam habet poteſtatem recipiēdi omnes; ideò apta eſt pati etiam a debili aquę frigore, quum ipſa ſit frigida poteſtate: quamobrem neceſſe eſt vt in initio pugnæ remittatur tum frigus aquæ per actionem ignis, tum calor ignis per reactionem aquę magis tamen remittatur frigus aquæ, quia ignis vehementius agit; ideò perſeuerante pugna augetur continue exceſſus caloris ignis ad frigus aquæ, & ſemper vehementior fit actio, debilior autē reactio; quia neceſſe eſt tandiu reactionem durare, quandiu durat actio; nam actio tunc ceſſat, quando patiens omnino ſuccubuit agenti, tunc autem reactio ceſſat, quia dum patiens habuit aliquid virium, quanuis id minimum fuerit, per illud neceſſe fuit vt reageret tanquàm actu tale in agens tale poteſtate: neq; dicendum eſt actionem agentis fieri continuè debiliorem, quòd per repaſſionem vires agentis imminuantur, proptereaquòd ſi imminuuntur agentis vires, magis imminuuntur vires patientis, proinde vehementior ſemper fit actio, quia creſcit continuè exceſſus virium agentis ad vires patientis; in comparandis autem inter ſe agentis, ac patientis viribus non ſola attēdenda eſt intenſio graduum, ſed etiam extenſio magnitudinum, in maiore enim corpore vis maior ineſt: ideò contingere poteſt vt contrarium remiſſius vincat alterum contrarium intenſius, propter exceſſum magnitudinis: nam multum vini extinguit paruum ignem, licèt vinum ſit minus frigidum, quàm ignis calidus, & minus humidum, quam ignis ſiccus. Ex his igitur patet, ſi actio ſumatur amplè pro impreſſione alicuius gradus qualitatis, non fieri actionē ignis in aquam abſque eiuſdem aquæ reactione in ignem, nec manum per calorem agere in glaciem apprehenſam, quin glacies quoque per frigus eodem tempore in eandē manum reagat: ſi verò totius pugnæ finem, & alterius victoriam ſpectemus, manifeſtum eſt manum dici agentem, & glaciem patientem, neque hac

Ratio cur neceſſariò ſit reactionem fieri.

ratione

ratione poteſt fieri reactio, quia eadem glacies non poteſt ſimul vinci & vincere; & in hoc ſenſu verum eſt dictum Ariſtotelis, & Auerrois, actio non fit niſi ab inæquali ſuperante; non poteſt enim agens conuertere patiens in ſuam naturam, niſi illo validius ſit; remitti tamen, & obtundi poteſt etiam validius a debiliore. Reactio igitur nil aliud eſt, quàm retributa, ſeu reciprocata actio; ſi namque hoc in illud agere dicatur, illud in hoc dicetur reagere, ſic repaſſio eſt reciprocata paſſio: ſumi autem poſſunt tum latè, tum ſtrictè; latè enim ſumuntur, dum nullo conſiderato diſcrimine agentis & patientis, vtrunque dicimus reagere, & vtrunque repati; propriè verò, quando id, quod in actione principalius eſt, & vincit, & vocatur agens, alterum aũt vocatur patiens, ſic enim patienti reactio attribuitur, & agenti repaſſio: ſicut enim alterum ſolũ uocatur agens, quatenus principalius eſt, ita reliquum, tanquam debilius, vocatur reagens, & è conuerſo hoc idem vocatur patiens, agens verò principalius repatiens potius dicitur, quã patiens, ita vt reagere propriè ſignificet ſecundario agere, & repati ſecundario pati. Principalitas tamen, ex qua alterum potius, quam alterum, ſolet appellari agens, duplex eſt: vel enim ſolum agendi vigorem reſpicimus, & ita id, quod validius eſt, vocamus abſolutè agens, id autem, quod inualidius, abſolutè patiens; vel ſolam intentionem, ſeu ſcopum attendimus in appellando agente; ut quando aquam igni infundimus ad illum extinguendũ, aqua dicitur agens, & ignis patiens, etiamſi quandoq; contingat ut aqua infuſa nequeat ignem extinguere, ſed ab illo potius abſumatur: tunc igitur ſi reſpiciamus id, quod eſt validius, ignis dicetur abſolutè agens, & aqua patiens; ſi verò conſilium, ſcopumque infundentis, aqua dicetur agens, & repatiens, ignis verò patiens, & reagẽs: hoc ſpectaſſe videtur Ariſtot. in quarto libro de ortu animalium capite tertio, dum dixit cõtingere quandoq; vt agens magis repatiatur, quam agat; nam ſi magis repatitur, inualidius eſt, ſed tamen vocatur agens ratione ſcopi, & intentioniss, ſecundùm quam debebat eſſe validius. Sic igitur patet quid ſit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur, & cur neceſſe ſit agens proximum repati, & patiens reagere: ratio namq; eſt, quoniam agens nõ ſolùm eſt actu ratione propriȩ qualitatis, ſed etiam poteſtate reſpectu contrariæ, ideo neceſſe ȩſt ut in agendo ab illa repatiatur, quia neceſſarium eſt vt id, quod eſt poteſtate tale, patiatur ab eo, quod ȩſt actu tale, ſi illi adiungatur.

Reagere, et repati dicitur dupliciter.

Quid ſit reſiſtentia, & vnde proueniat. Cap. V.

Conſiderandum præterea eſt quid ſit reſiſtentia, qua de re maior nos difficultas manet, quum multi multa dixerint, nemo tamen eam plenè declaraſſe videatur. Pomponatius in libro ſuo de reactione probare cõtendit reſiſtere non eſſe agere, neque eſſe pati, ſed ſolùm eſſe impedire ne agens agat in id, in qđ agere nititur, hoc autem vel abſolutè, & perfectè, vel aliquatenus, & (vt aiunt) ſecundùm quid: nam ſi digito ferrum premamus, ferrum perfectè reſiſtit, quia nulla ex parte comprimitur; ſi verò premamus ceram, comprimimus quidem, ſed cum aliqua mora. quo fit ut actio illa retardetur modo magis, modò minus, pro maiore, vel minore reſiſtentia rei preſſæ, quæ imperfectè, & ſecũdùm quid reſiſtere dicitur, quatenus non ſinit ſe ſtatim pelli, & moram aliquam, ac difficultatem modo maiorem, modo minorẽ in illo motu ponit; nil igitur aliud eſt reſiſtentia, quam impedimentum. Hæc Pomponatij ſententia a poſterioribus improbatur, quod ignotum per ignotius declarare videtur; dicit enim reſiſtere eſſe impedire, ſed adhuc dubium manet quid ſit impedire, ſi neque eſt agere, neque pati. Hanc difficultatem vidit quidem Pomponatius, ſed ſe ab ea explicare non potuit: quum enim ad hoc declarandum multa dixerit, tamen ex eius dictis nõ apparet quid ſit impedire, quum ipſe non declaret in quanam categoria ſtatuendum ſit; dum autem in quo genere impedimentum ſit ignoramus, ipſius quoque reſiſtentiæ genus ignoramus, ignorato autem rei genere nihil de ipſius rei eſſentia noſſe poſſumus. Quidã recentiores reſiſtentiam redigunt ad ſecundam ſpeciem qualitatis, quæ dicitur potentia, uel impotentia naturalis: nam reſiſtentia, quam ferrum facit ſecanti, nil aliud eſſe uidetur, quàm impotentia naturalis patiendi ab agente ſecare nitente; & dicere ferrum reſiſtere ſecanti, idem uidetur ac dicere, non poſſe ſeu non facile poſſe ſecari, quemadmodum paleam nõ reſiſtere igni eſt facilè pati ab igni. Sed hæc ſentẽtia, quanquam primo aſpectu aliquid habet probabilitatis, tamen ſi bene perpendatur, vera non eſt; quoniam non idem eſt potentia agendi, atque agere actu, nec potentia patiendi, ac pati actu: nam potentia agendi, & potentia patiendi eſt in ſecunda ſpecie qualitatis; ſed actu agere, & actu pati, non ſunt qualitates, quũ manifeſtum ſit hȩc habere proprias categorias actionis, & paſſionis: ita potentia reſiſtendi poteſt uocari qualitas ſecundæ ſpeciei, eſt enim potentia non patiendi; at actus ipſe reſiſtendi

Pomponatij opinio.

Recentiorũ obiectio contra Pomponatium.

Recentiorũ opinio.

Confutatio

non

Aliorum recitatorum opinio. non eſt qualitas,ſed quoddam aliud,& videtur euitari nõ poſſe quin ſit agere, vel pati, vt vox ipſa ſignificare videtur. Ob id recentiores quidam hæc conſiderantes dixerunt reſiſtentiam eſſe in categoria actionis, & pro hac ſententia adduxerunt verba Ariſtotelis in memoratis locis, præſertim quarto de ortu animalium capite tertio,vbi dicit calfaciẽs refrigerari. Sed *Confutatio.* iſti reſiſtentiam cum reactione confuderunt, nam poſitiuam reactionem eſſe actionem quis negare poteſt, videntur autem ipſemet ſuam ſententiam euertere, & errorem ſuum pateſacere,dum in illis,quę agendi vim non habent, aſſerunt dari reſiſtentiam, eamq́; non eſſe amplius in genere actionis, ſed in ſecunda ſpecie qualitatis, quæ dicitur impotentia naturalis: dum enim fatẽtur dari reſiſtentiam ſine aliqua actione, fatẽtur etiam eſſe quiddam diuerſum a reactione;itaque etiam in illis, quæ reagunt, aliud eſt reſiſtentia, aliud reactio, proinde non poteſt reſiſtentia poni in categoria actionis.

Aliorum recitatorum opinio. Quidam verò alij recentiores reprobant quidem,& ipſi ſententiam Pomponatij, tanquam non declarantis quid ſit reſiſtere;tamẽ ipſi poſtea in eundem errorem labuntur,multa enim dicunt pertinentia ad docendum cur fiat reſiſtentia, ſed in quonam genere ſit non declarãt *Opinio propria.* quare adhuc quid ſit ignoramus. Nobis igitur conſiderandum manet quid ſit reſiſtere,nam cognita eius eſſentia facilius poſtea erit cauſam inueſtigare,& adducere. Credo reſiſtentiam in nulla eſſe categoria directè, neque eſſe aliquid poſitiuum, ſed priuationem, proinde per reductionem tantùm eſſe in generibus actionis,& paſſionis,eſt enim priuatio quædã actionis, & paſſionis, vt conſiderantibus poteſt eſſe manifeſtum;quia nil aliud eſt agendi reſiſtere,quam non pati ab illo,proinde, & ipſum agens non agere, ſi perfectè illi reſiſtatur ne agat;vel ſi quadantenus tãtùm illi reſiſtatur, eſt non facilè pati, proinde agens nõ facilè agere; eſt igitur per reductionem propriè in categoria paſſionis, & reſpectu agentis eſt etiam mo*[illegible]*do aliquo in categoria actionis. Propterea optimè naturam reſiſtentiæ declaraſſet Pomponatius per verbum impedire, ſi declaraſſet quid ſit impedire,& dixiſſet eſſe quid priuatiuum, non poſitiuum;nam dicere parietem impedire ne ſol me calefaciat,non eſt dicere aliquid poſitiuum,quod inſit parieti ſed ſolum eſt dicere me non pati a ſole,& ſolem in me non agere: ſic dicere nimiam diſtãtiam impedire ne ignis aliquis me calfaciat, eſt dicere diſtantiam loci facere priuationem actionis in igne,& paſſionis in me: hoc idem dicendum eſt de illo,quod non ſit penitus impediens, ſed ſecundùm quid vt conſideranti patet. Quoniam igitur reſiſtentia impedimentum quoddam eſt,vt rectè Pomponatius dixit,impedimẽtum autem eſt priuatio,quod ipſe videtur ignoraſſe,conſiderãdum eſt vndenam proueniat hoc impedimentum, quod vocatur reſiſtentia, quandoquidem priuationes quoque cauſam aliquam habent. Certum eſt materiam non poſſe huius impedimenti cauſam eſſe;nam ſi reſiſtẽtia eſt priuatio paſſionis,natura autem materiæ eſt prima radix, & prima cauſa omnis paſſionis,non poteſt eadem eſſe cauſa impediendi paſſionem, ſed potius promptiſſima eſt ad quodlibet patiẽdum. *Quæ ſit cauſa reſiſtentiæ.*

Relinquitur vt cauſa reſiſtentię ſit forma, qua in re concordes eſſe omnes videtur,ſed in modo diſſident; aliqui enim conſiderantes eſſe officium formæ agere, neceſſarium eſſe putarũt vt quãtum actiua quælibet forma eſt, tantum ſit etiam reſiſtitiua;quam ſententiam ſi admitteremus, ſequeretur debuiſſe ignẽ iampridem omnia conſumpſiſſe,& in ignẽ mutaſſe;quum enim ſit maximè omniũ ſit actiuus, ſi eſſet etiam maximè omnium reſiſtitiuus,nulla afferri poſſet ratio cur non ſint omnia in ignem mutata: quoniam igitur ad ſeruandum elementorum æquilibrium pro ipſorum conſeruatione neceſſarium fuiſſe videtur vt maxima actio cum minima reſiſtentia coniungeretur,& maxima reſiſtentia cũ minima actione, ideo alij dixerunt in qualitatibus elementorum duos eſſe ordines inter ſe cõtrarios, vnum actionis, alterum reſiſtentiæ: & in actione primum locum obtinere calorem, qui maximè omniũ qualitatum eſt actiuus,ſecundùm verò frigus, tertium humiditatem,quartum demum ſiccitatem, quæ minimè omnium eſt actiua. Huic contrarium ſtatuunt ordinem reſiſtentię, ſiccitatem enim maximè reſiſtere dicunt,aliquanto minus humiditatem,adhuc minus frigus, minimam autem reſiſtendi vim obtinere calorem. Mihi tamen videtur hęc ſententia vrgeri eadem difficultate, ſequeretur enim ſimiliter ignẽ iampridem omnia conſumere debuiſſe, quum per calorem ſit maximè actiuus, & per ſiccitatem maximè reſiſtitiuus;qua nuis enim non per calorem reſiſtat,tamen ſatis eſt ſi reſiſtat per ſiccitatem,ne ab alijs elementis mutetur: non facit enim calor ne reſiſtat per ſiccitatem, ſicut etiam ſiccitas, quum parum actiua ſit, nõ propterea facit ne per calorem maximè agat;attamen videmus ignem,etſi maximè ſiccum,minimam tamen reſiſtendi vim habere: igitur non rectè in ſiccitate conſtituitur maxima reſiſtentia. Alia multa, quæ ab alijs dicuntur, omitto, quoniam omnia apud Põponatium, & alios legi poſſunt: dicam quid ipſe ſentiam; & aliqua aliorũ dicta recipiendo,aliqua etiam, quæ ab alijs dicta non ſunt, adijciendo, nitar huius rei veritatẽ reddere manifeſtam. Reſiſtentiam prouenire a forma, vt multi dicunt, omnino confitendũ eſſe arbitror ob rationem ante adductam; ſed vanam eſſe puto nonnullorum additionem,qui dicunt reſiſtentiam fieri tum a forma, tum ab annexis,hoc eſt ab affe- *Aliquorum opinio.* *Confutatio.* *Aliorum opinio.* *Confutatio.* *Opinio propria.* *Opinio aliquorum.*

ctionibus

ctionibus, & accidentibus ſubiecti, quæ ſunt coniuncta cum forma, nam ab his quoque fit reſiſtētia; vt ignis in ferro magis reſiſtit, quam extra ferrum, idque non propter formā ignis, ſed propter denſitatem materiæ; ſic terra propter denſitatem maximè reſiſtit alijs elemētis; dantur igitur aliqua accidentia in ſubiecto patiente, quæ faciunt vt illud egrè patiatur, & agenti reſiſtat.

Confutatio.

Ego autem arbitror ſoli formę eſſe reſiſtentiā attribuendam; accidentia enim vel inſequuntur formam, vt denſitas terræ, vel illi penitus accidunt, vt denſitas igni exiſtenti in ferro: de illis quidē, quæ formam inſequuntur, clara res eſt, forma enim vt non agit extra, niſi per accidentia media, ita neque reſiſtit actioni agentis externi, niſi per accidentia conſequentia: dicere igitur hæc reſiſtere agenti, eſt dicere formam per hæc; actio enim magis eſt tribuenda primario agenti, quàm ſecundario, vt ait Ariſt. in contex. 33. octaui phyſicorum, quia cauſa ſecundaria non per vim propriam agit, ſed per vim cauſæ primariæ. Si verò accidentia formam non inſequantur, ſed extranea ſint, ab his non fit reſiſtentia, niſi per accidens, per ſe enim ſemper fit a forma, vt in exemplo ab his adducto notare poſſumus; denſitas enim ferri nihil conferret ad reſiſtentiam ignis, niſi ignis ſuapte natura reſiſteret extin[illegible]: quoniam igitur præcipuum reſiſten[illegible] eſt forma ignis, denſitas autem ferri facit vt i[illegible] parua i[illegible]la mole ſit conſtipatum multum ig[illegible]is, & a multo igni maior ſit reſiſtētia, quam a pauco, ideò denſitas facit vt ille ignis magis re[illegible]ſtat; proinde non per ſe reſiſtit, ſed per accidens, quatenus facit vt ibi ſit multum ignis, qui ſecūdum propriam naturam reſiſtit, in multo enim, quā in pauco, maior vi[illegible] ineſt, vt agendi, ita & reſiſtendi.

De modo quo forma reſiſtit, error aliorū.

Alium quoq; errorem mihi videntur [illegible] commi[illegible]ttere dum declarant quomodo forma faciat reſiſtentiā; dicunt enim formam reſiſtere age[illegible]do, & eius reſiſtētiam eſſ[illegible] actionem: quod declarāt exemplo illius, qui gladio ictus inimici reijciat, agendo enim reſiſtit, & illa actio[illegible]e vires etiam inimici obtundit: ſic ergo & quando agit ignis in aquam, dici[illegible]ur aqua reſiſtere, & actionem ig[illegible]is retardare, quatenus reagendo minuit calorem ignis, reſiſtit enim dū vires agentis reddit deb[illegible]iores: quum igitur hæc reſiſtentia ſit actio quędā, hinc colligunt de hac actione verum eſſe id, quod al[illegible]qui dixerunt, quam[illegible]be[illegible] formam [illegible]tam habere vim reſiſtendi, quantam habet agendi.

Confutatio.

Sed meo quidem iudicio hoc nulla ratione probandum eſt, quia ſic non diſtingueretur reſiſtentia a reactione poſitiua: diſtinguitur tamen, quia reſiſtentiam concedunt omnes, reactione non omnes; quocirca il[illegible] qui talem reactionem negant, negarent etiam reſiſt[illegible]ntiam in ta[illegible] reactione conſtitui, quum reſiſtentiam concedat. Præterea hanc nō poſſumus appellare reſiſtentiam, niſi per accidēs; quia per ſe & primò non eſt niſi actio, hanc autem conſequitur vt imminuatur proportio agentis ad patiens, ita vt minus agat: quare hæc improprie vocatur reſiſtētia, vt ait Pomponatius in capite quinto ſecundæ ſectionis libri ſui: non enim immediatè reſiſtit patiens agenti, ſed quatenus obtundendo eius vires ab eo minus patitur, adde quod non ſemper verum eſt id, quod ipſi dicunt, per hanc reactionem imminui proportionē agentis ad patiens: immò frequentius euenit vt augeatur, nam ſi agens ſit validius patiente, augetur iſta proportio, quia magis imminuitur ab agente vis patientis tum actiua, tum reſiſtitiua, quàm a patiente imminuatur vis agen[illegible] per reactionē.

Aliorum [illegible]

In eo pręterea hi decepti ſunt ꝙ non viderunt alium magis proprium reſiſtendi modum, quo forma abſque vlla actione reſiſtere dicitur, isq; non fuit omnibus incognitus, vt apud Pomponatium legere poſſumus:

Nota [illegible] vera forma.

aliqui enim conſiderarūt quamlibet formam habentem contrarium præditam eſſe duabus viribus, quæ confundendæ non ſunt; eſt enim tum actiua in contrari[illegible]m, vt calidum in frigidum, tum ſuipſius conſeruatiua, & ſe conſeruare nititur quantū poteſt, ideò conatur actionem agentis non ad[illegible]mittere, & vel omnino impedit ne agat, vel [illegible]al[illegible]e quadantenus actionem eius retardat, & hac ratione reſiſtere dic[illegible]ur, ēt nulla eius reactione con[illegible]iderata: huius igitur impedimenti nulla alia eſt afferenda cauſa, niſi ipſa formæ natura, quę ſe conſeruare volens non ſtatim admittit actionem agentis, a qua neceſſe eſt imminui ipſius vires, ac tandem ēt deſtr[illegible]: hęc propriè reſiſtentia dicitur, propulſatio quædam actionis abſque vlla reactionis conſideratione, & propulſatio talis, quæ non habet aliud eſſe, quam priuatiuum; eſt enim tantum[illegible]modo actionis non admiſſio, ſiue non paſſio, & inſequitur naturam formæ iutent[illegible] ſe conſeruare, & eſt diuerſum quiddam a reactione;

Reſi[illegible]

quod quidem illi, qui dixere non dari poſitiuam reactionem, ſed priuatiuam, cognouiſſe videntur; etſi enim in eo fuitt reprehendendi, quod poſitiuam non conceſſerunt. in hoc ta[illegible] optime ſenſerunt; quod hanc ab illa differre exiſtimarunt, & quod hanc vocarun[illegible] p[illegible]ati[illegible]m, quia reuera nil aliud eſt reſiſtentia, quam priuatio, [illegible]cèt poſitiuam formæ naturam inſequatur.

Q[illegible] [illegible] [illegible]a [illegible] r ſentent[illegible]

Differre autem a reactione reſiſtentiam teſtatur experi[illegible]ntia, qua etiam oſtend[illegible]tur fal[illegible]itas ſententię i[illegible]lorū, qui dicu[illegible]t quamlibet for[illegible]am habere tantam reſiſtendi vim, quantam agendi terra enim magnā vim reſiſtendi habet, qu[illegible]a in ignem etiam iniecta non abſ[illegible]mitur, agit autem debiliter; ſic res terreæ, vt lapis, plurim[illegible]in reſiſtūt, paruin autem ag[illegible]nt: contra uero ignis plurimum agit, parum reſiſtit, quia facilè extinguitur: patet igitur res nō tantam habere uim reſiſtendi, quantam

tam habent agendi; patet ẽt dari vim reſiſtendi, quę non eſt vis actiua, ſed alia quędam ſine actione: hoc aũt factum eſt a natura propter rerum conſeruationẽ, q[illegible]a ſic ſeruat[illegible] ęqualitas virium in rebus actiuis, & paſſiuis, quæ non in eo conſiſtit, vt æquas ag[illegible]ndi vires habeãt, ſed vt quantum hæc a[illegible] eſt, tantum ſit illa reſiſtitiua, vt quantum actiuus eſt ignis, tantũ eſt terra reſiſtitiua, & quantum actiua terra, tantum reſiſtitiuus ignis: ſic igitur ſeruantur, nec vnum ab altero abſumitur, niſi quando portiones ita inæquales ſumuntur, vt propter maiorem quantitatem alterum habeat maiorẽ agẽdi vim, quam alterum reſiſtendi, tunc .n. prævalet, ac deſtruit illud. Ob aliam quoq; rationem non debuit quodlibet ęquas habere vires ad ſe tuendum, & ad alia opprimẽda: quemadmodum enim ſcribit Ariſto. in lib[illegible] de partibus animalium natura nihil facit ſuperuacaneum, ob idq; dedit ſingulo animali vnum tãtùm inſtrumentum ad ſe tuendum, non plura, vt equis pedes poſteriores, bobus cornua, canibus dentes, & alijs alia, ſuperuacaneum enim fuiſſet equis dare ẽt dentes ad mordendũ idoneos: hoc idem de elem[illegible], ac de [illegible]ſtis inanimatis, quæ elementorum naturas redolent, dicendum eſt; hæc enim omnia ſe conſeruant uel deſtruendo alia, uel a ijs opprimere nitentibus reſiſtendo, & eorum actionem non recipiendo, quę duę conditiones nulli ſimul datæ ſunt ſummæ, ſed vna tantùm ſumma, vel duæ mediocres: terra.n. maximè reſiſtit actioni externæ ſed minimam agendi vim habet, cõtra ignis plurimum agit, [illegible] habet reſiſtendi vim, elementa vero media vtrunque habẽt mediocriter, videtur tamen aqua plus agere, quam reſiſtere, & aer plus reſiſtere, quam agere: & horum omnium cauſa (vt ego arbitror) non in ſingulã elementarem qualitatem referenda eſt, qua in re plures decepti ſunt dic[illegible] calid[illegible] eſſe maximè actiuum, ſiccu ver[illegible] maximè reſiſtitiuum, & alia ſimiliter, ſed in varias primarum qualitatum coniugationes, c[illegible] enim cum ſicco magnam agendi vim habet, minorem cum humido, videtur e[illegible] humiditas vires caloris obtundere, nec poſſe pati ſummum calorem, c[illegible]ra v[illegible] magis agit cum humido, quam cum [illegible] magis eſt actiua aqua, quam terra. [illegible] ſicco parum reſiſtit, cum humido m[illegible]um, contra verò frigidum cum ſicco plurimum reſiſtit, cum humido minus. Hæc autem omnia dicentes dicimus formas elementorum & agere, & reſiſtere per medias qualitates, quę eas [illegible]quuntur, ſicut antea dicebamus. Neque eſt vnquam prętermittendum id, quod antea [illegible]nuimus, maiorem, & minorem tum actionẽ, tum reſiſtentiam non ſolum a naturarum diuerſitate prouenire, ſed ẽt a diuerſis quãtitatibus eiuſdem naturæ, magis enim agit, & magis ẽt

Cau[illegible] [illegible] reſi[illegible] a qua nam ſit.

reſiſtit maior terra, quàm minor, & maior ignis, quam minor: ideo fieri poteſt ut plus agat magna terra, quam paruus ignis, quia m[illegible]ltiplicantur vires per quantitatis incrementum, licèt gradus non intendatur, idem enim eſt gradus caloris in magno igni, atq; in paruo. nec dicere poſſumus in minore eſſe maiorem calorem, ſi vterque eſt ſummus calor, ſed dicere tamen poſſumus in igne maiore eſſe plus caloris, quam in minore; ideo alicuius patientis vires minor ignis ſuperare non poterit, maior tamen poterit, nam ſi quantitas duplicetur, creſcit proportio, & fit tanquam duorũ ad vnum, quæ prius erat tanquam unius ad unum, ſi prius æquales vires habebant; ſicuti ſi tres ſint homines æquales roboris inter ſe, & eorum duo inuicem pugnent, neuter alterum vincet, ſed ſi duo ſimul iuncti pugnent cum tertio, facile eum ſuperabunt, quia plus roboris habent duo ſimul ſumpti, quam vnus.

Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis.
Cap. VI.

EX his omnibus, quæ hactenus declarata ſunt, poſſumus duabus aſſertionibus colligere quid ſentiendum ſit de reactione in motu alterationis, quarũ prior hæc eſt. Si actio ſumatur pro ſola impreſſione gradus, n[illegible] eſt in omni alteratione reactionẽ fieri a patiente in agens proximum, dummodo conueniant in materia, & conuenienter propinqua ſint, & ſecundùm quantitates commenſurata. Huius ratio clara ſumitur ex ijs, quæ dicta [illegible], quando enim agens appropinquat patienti habenti aptitudinem recipiendi [illegible] qualitatem, [illegible] illud agere poteſt, neceſſe eſt vt actio fiat: quando igitur calidum frigido conuenienter appropinquet, neceſſe eſt vtrunque in alterum agere, quia contraria verſantur in eodem ſubiecto, & id, quod eſt actu calidum, eſt poteſtate frigidum, & illud, quod eſt actu frigidum, eſt poteſtate calidum; utrunque igitur ab altero pati neceſſe eſt, ſicut enim utraque qualitas ac[illegible] eſt, ita ſubiectum utrunque eſt æquè utriuſque receptiuum, & dum habet unam a[illegible], poteſt a contraria pati, & [illegible] recipere, neque [illegible]eſt quod aliquis obijciat unum eſſe u[illegible] altero, hoc enim facit quidem ne utrunque poſſit alterum penitus uincere quia ſi unum uincit, ne[illegible]eſt alterum uinci, non uincere, at non facit quin etiam id, quod inualidius eſt, antequam uictum penitus, ac deſtructum ſit, imprimat aliquid in alterum ualidius, quum habeat quantitatem actiuam, & alterum

Prima concluſio.

habeat materiam paſſiuam, & receptiuam illius; imprimi autem gradus frigoris non poteſt in ſubiecto calido, quin aliquem caloris graduum extinguat, & ita alterius calorem obtūdat; ideo neceſſe eſt vt agēte calido etiam validiore in frigidum, obtundatur, ac remittatur agentis calor, etiamſi in fine pugnę totum frigus ſit deſtruendum: hæc autem omnia intelligenda ſunt adiectis conditionibus memoratis, nempè vt ſint propinqua, non impedita, & quantitatibus cōmenſurata: quoniam enim in quantitate maiore ineſt vis actiua maior, ideo ſi vnum nimium excedat alterum ſuperet, nulla fit reactio: vt ſi in ignem fornacis ardentem inijciatur palea, credibile eſt eam ab igni ſtatim abſumi ſine vlla reactione, ob virium inequalitatem incomparabilem; ideò has omnes conditiones conſtituiſſe Ariſtotelem credendum eſt, quando vniuersè dixit omne agēs naturale conueniens in materia cum patiente in agendo repati.

Secūda aſſertio. Altera aſſertio eſt: Si actio ſumatur pro perfecta pugna duorū inter ſe cum victoria alterius, reactio poſitiua impoſſibilis eſt; quoniam ita ſumendo reactionem nomen reactionis implicat cōtradictionem, quum fieri nō poſſit vt aliquod deſtruat aliquod aliud, & ab illo viciſſim deſtruatur, ita vt & illud perfectè mutetur in hoc, & hoc in illud, vt ſi agant inuicem portio aquæ, & portio aeris, reactio quidem fiet accepta pro impreſſione gradus, at non pro perfecta victoria, nam ſi validior ſit aer, tandem mutabit aquam in aerem, nec fieri poteſt vt etiam ille idem aer ſimul in aquam mutetur: ob eandem rationem antea dicebamus reactionem in mutatione ſubſtantiali non poſſe locum habere, niſi ratione alterationis præuiæ: in hac enim fit reactio ſumpta pro impreſſione gradus qualitatis, ſed in eductione formæ ſubſtantialis ne imaginari quidem reactionem aliquam poſſumus, agens [illegible] ſubito formam patientis, nec poteſt ipſum quoque eodem momento interimi ab illo, hoc enim eſſet remanere [illegible] que [illegible], & vt unumquodque interijſſe, quæ eſt repugnantia [illegible] & [illegible] vincit in alteratione, quæ [illegible] perfecta victoria agentis; de miſtione autem alia ratio eſt; nam miſcibilia [illegible] munt quidem ſe mutuo, neutrum tamen mutat alterum in ſuam naturam, qualem mutationem nos in præſentia conſideramus, ſed mutantur ambo in aliam quandam naturam mediā diuerſam ab vtraq;.

Dubium. Ceterum ea, quæ hactenus diximus, vrgeri videntur difficultate non parua, quæ multos cōturbauit: nam ſi agant inuicem aer, & aqua, validior autem ſit aer, & tandem vincat aquam, ipſe quoque aer in fine pugnæ manebit ob aquæ reactionem debilitatus; ergo finem quoque pugnæ ſpectādo mutua eſt reactio, & mutua victoria, ſiquidem etiam aqua vicit aerem aliqua ſaltem ex parte, quum extinxerit in aere gradum aliquem caloris naturalis: oportebat itaque naturam aeris in fine pugnæ integram ſeruari, ſi uerum eſſet id. quod diximus, non eſſe uictoriam mutuam. Solutio.

Vt dubium hoc, & alia quoque plura ſoluantur, ſciendum eſt nō eſſe neceſſarium ut ex qualibet remiſſione qualitatum elementarium fiat remiſſio etiam formę ſubſtantialis; quoniam remiſſio formę elemētaris non poteſt fieri, niſi cum ipſius elementi interitu, at qualitatis remiſſio fieri poteſt etiam integra manente elementi natura: etenim ſi intra quoſdam terminos fiat intenſio, uel remiſſio qualitatum naturalium in elemento, forma integra manet; quòd ſi intenſio uel remiſſio modum excedat, forma quoq; deſtruitur, & migrat in formam miſti, ſi mutua fiat remiſſio omnium formarum elementarium; uel mutatur unum elementum in aliud, ſi alterius forma ſeruetur, alterius uerò deſtruatur: tunc enim in elemento ſuccumbente tanta eſt facta qualitatum remiſſio, ut forma quoque ſit remiſſa, proinde neceſſario interierit; in elemento autem præualente, atque uincente minor facta eſt naturalium qualitatum remiſſio, quare forma, & natura elementi ſeruata eſt integra: nam ſi hæc quoque intereat, miſtio fit, ut modò dicebamus & formæ elementares migrant in unam formam mediam, quæ eſt miſti: atque ſi in miſtione mutationem formę ſubſtantialis, quę alterationis terminus eſt, attendamus, negare non poſſumus in miſtione mutuam eſſe omnium miſcibilium uictoriā, quatenus quodlibet eſt a ſua natura diſtractum ob actionem aliorum, quodlibet igitur, & uincit, & uincitur ſecundùm partem; licèt enim in quadam miſtione unum elemētum alijs dominetur, uictum tamen illud quoque eſſe dicitur quatenus non ſeruat amplius ſuam naturam, ſed in naturam miſti migrauit; ſed hæc poſtea, quum de miſtione loquemur, manifeſtiora fient. Ex his colligimus ſecundam noſtram aſſertionem non eſſe omnino ueram de miſtione, quando quidem manifeſtum eſt miſtione omnia elementa agentia, & patientia interijſſe, quia omnia a ſuis naturis diſtracta ſunt, & modo quodam omnia ſunt uicta, licèt modo quodā dicere poſſimus unū aliquod ipſorum uiciſſe, ad cuius naturā magis uergit illud miſtū; & hac ratione dicere poſſumus non eſſe uictoriā mutuam, quatenus non poſſunt plura eſſe præualentia, ſed eſt unum tantummodo. Potiſſime autē locum habet aſſertio noſtra extra miſtionem, quando duo contraria agunt inuicē, & alterius natura ſeruatur; nā ſi duo elementa inuicē agant, & patiantur, & alterius forma aboleatur, alterius uerò ſeruetur integra, certum eſt hoc ſolu perfectā uictoriam obtinuiſſe ratione formæ ſubſtātialis, ratione autem qualitatum ſi nō omnino per-

fectam

ſectam, quia ipſum quoque eſt debilitatum, ſaltem modo aliquo victoriam obtinuit, & ſecundùm gradus, quia minus eſt debilitatum quàm alterum cõtrarium, quod illi ſuccubuit: non eſt igitur ita intelligenda victoria, vt vincens nullo dicatur affectum eſſe detrimento, hoc enim minimè dicendum eſt; ſed vt ſit quidem paſſum aliquam remiſſionem, ſed minorem, quàm alterum, quod victum eſſe dicitur: hoc igitur modo victoriam intelligendo cum reſpectu ad alterum, quem reſpectum victorię nomen denotare videtur, non poteſt mutua eſſe victoria agentis, & patientis in tota pugna: dictum autem illud Ariſtotel. & Auerrois, actio non fit, niſi ab inæquali ſuperante, non eſt intelligendum ſumẽdo ampliſſimè nomen actionis, ſed in illa tantùm actione verum eſt, in qua alterum dicatur agens, alterum verò patiens; hæc enim nominatio fit ab exceſſu, & defectu virium, dum totam eorum pugnam reſpicimus.

De reactione in motu locali. Cap. VII.

COnſiderandum manet quomodo in motu locali reactio fiat; hâc enim ponere manifeſtè viſus eſt Ariſtoteles in quarto libro de animalium ortu capite tertio, dum inquit, pellens pellitur, & in tertio phyſicorum cõtex. 8 ac 16. vniuersè de omnibus pronunciaſſe videtur, præſertim vero de motu locali, omne mouens phyſicè in mouendo moueri: videtur etiam res ipſa ſatis manifeſta, & per experentiam comprobata; nam ſi trabs erecta ſtet, ita vt leui in eam facto ictu cadere poſſit, & ſaxo, vel pila lignea percutiatur, cadit trabs, & pila repercutitur, quare pellens pellitur ab illo ipſo, q̃d ab eo pellitur: ſic etiam in ludo pilarum in menſa videmus pilam percutere aliam pilam, & illam pellere, & ipſam quoq; pellentem pelli ad aliam partem ex eodem ictu, neque recta ſuum motum proſequi; duo quoque gladij ſe mutuò percutientes ſe mutuò ſecant, & obtundunt, immò hoc idem euenit altero ſolo percutiente, altero autem quieſcente; ſerra etiam ſecans lignum non ſecatur quidem ab illo, hebetatur tamen, proinde repatitur aliquid ab illo eodem ligno in illa eadem actione. Attamen dubium eſt an ita ſit in omnibus: Ariſtoteles enim de omnibus vniuersè protuliſſe videtur in tertio phyſicorum dicens, omne mouens phyſicæ in mouendo mouetur; & in quarto de ortu animalium capite tertio hoc idem dicit, & addit, excepto primo. In multis tamen hoc verum eſſe non videtur; nam homo hominem pellit, nec ab eo pellitur, manus mouet baculũ, nec mouetur a baculo. Videtur dici poſſe omne mouens corporeum moueri quidem, non tamen neceſſariò moueri ab illomet moto, ſed vel ab illo, vel ab aliquo alio, vel etiam a ſemetipſo; qua ratione propoſitio Ariſtotelis vera eſt de omni mouente corporeo, etiam de Cœlo, mouet enim inferiora, & mouetur neceſſariò, licèt non ab ipſiſmet inferioribus; ſic pellens pellitur, non tamen ab illomet, quem pellit, ſed à ſeipſo, quatenus non poſſet illum pellere, niſi ipſe moueretur: hoc ſignificare videntur verba Ariſtotelis in loco prædicto quarti de generatione animalium, dum vniuersè de omnibus dicit, omne mouens mouetur, & excipit ſolum primum, quod eſt immobile; quare vult Cœlum quoque hac propoſitione comprehendi: præterea addit [motu aliquo] quaſi dicens, vel mouetur a moto, vel ab aliquo alio, ſatis enim eſt ſi omne mouens corporeum motu aliquo moueatur dum mouet. Veruntamen ſi exempla ab Ariſtotele ibidem adducta perpendantur, ſignificat mouens moueri a moto, nam dicit [pellens pellitur quodammodo, & quod premit reprimitur] immò etiam apertè ibi dicit Ariſtoteles mouens moueri, & repati ab ipſomet patiente: quare dicendum uidetur Ariſtotelem loqui pręcipuè de illis mouentibus, quæ conueniunt in materia cum motis: in his enim mouens mouetur a moto, nempè mouens propinquum, & corporeum: hoc quidem in illis, quorum antea exempla attulimus, manifeſtum eſt; in alijs uerò, in quibus dubium uidetur, ita poteſt declarari. Sit ſpatium. A. B. in cuius medio ſit punctum. C. pellat aliquis alium ab. A. ad. B. neceſſe eſt ut pellendo ſentiat reſiſtentiam, qua repellitur quodammodo, & motus ille eſt compoſitus, conſtans modo quodam ex pulſu, & repulſu, quia niſi ille, qui pellitur, reſiſteret, pellens tanto quodam ſuo conatu eum ad. B. uſque pelleret, ſed reſiſtẽtia facit ut illo conatu non pellat niſi uſque ad. C. quare motus ille conſtat quodammodo ex duobus contrarijs motibus, quia perinde eſt ac ſi pellens pellat alterum uſque ad. B. deindè ab illo repellatur a. B. ad. C. uſq;, uincit enim primus pellens, ideo maior eſt motus ab. A. ad B. quam à. B. ad. C. quamobrem ibi illud idem contingit, quod in alteratione cõtingere dicebamus: ſicut enim calfaciens dicitur refrigerari, non quod calorem ſimul cum frigore habeat tanquam duas qualitates, ſed quod calorem habeat remiſſiorem, quam prius; ita hic non dicimus fieri ſeorſum hos duos motus, unum pulſionis ab. A. ad. B. alterum repulſionis a. B. ad. C. ſed unum, qui etiam ſolus apparet, ab. A. ad. C. hic enim eſt qui pręualet, & eſt minor, quam eſſet ſi pellens non repelleretur; qui enim deberet eſſe ab. A. ad. B. eſt ſolum ab A. ad. C. & eſt ueluti motus mixtus ex duobus contrarjis motibus cũ dominio unius, qui fit a primo pellẽte tanquã ualidiore; hoc ſignificauit i dicto loco Ariſt. dicẽs [pellẽs

Nota q̃ in motu locali reactio ſiat.

A C B

pellitur quodammodo]non enim abſolutè dicit pellens repelli,quaſi retro pellatur,ſic enim non diceretur pellens, ſed pulſus; ſed quia quũ reuera pellat, eſt in illa pulſione repulſio aliqua admiſta, quę facit ne tanta ſit pulſio,quanta eſſet ſine illa repulſione: in preſſione autem clarior res eſt, premens enim (inquit Ariſtot.) reprimitur,quia ſi digito rem aliquam premamus,ab illa viciſſim reprimitur digitus:ſi verò gladio ſecemus aliquid,non ſecatur quidem viciſſim gladius,obtũditur tamen,idcirco inquit ibi Ariſtoteles [motu aliquo] indicans non eſſe neceſſarium vt repaſſio ſit ſecundùm eãdem ſpeciem,ſeu modũ motus,ſed eſſe neceſſarium vt aliquo motu repatiatur,& aliquam mutationem recipiat etiam mouens à moto. De Cęlo autem mouente hæc inferiora verum quidem eſt illud Ariſtotelis dictum, non tamen omnino,neque eo modo, quo de his inferioribus mouentibus, ſed modo aliquo, quatenus non mouet hæc inferiora, niſi ipſum quoque moueatur, etſi non ab illis; ob id Cœlum quoque comprehendi videtur illa vniuerſali Ariſtotelis propoſitione in tertio phyſicorum,omne mouens phyſicè in mouendo mouetur: at de mouentibus inferioribus verum eſt etiam intellectum de reactione,mouens enim repatitur aliquid ab ipſomet moto; & huius rationem affert Ariſtoteles in contex.53. primi libri de ortu,& interitu,quia conueniunt in materia;etenim quæ in materia non conueniunt, ea agunt quidẽ,ſed non repatiuntur:ideo quando Ariſtoteles quarto de ortu animalium capite tertio inquit [excepto primo] quod immobile eſſe ſignificat,ea verba intelligi poſſunt de primo mouente corporeo, quod Cœlum eſt quum enim præcedentibus verbis expreſsè dixiſſet omne mouens moueri viciſſim à patiente, & moto, poſtea excipit Cęlum, quod uocat immobile, ideſt non ab his inferioribus uiciſſim mobileq́, ita enim agit, vt ab his non repatiatur, & hac ratione uocatur immobile.

Contrariorum argumentorum ſolutio.
Cap. VIII.

Ad primũ VEritate declarata ad argumẽta initio adducta facile eſt reſpondere. Ad primũ iam reſpõſum eſt: quando enim Ariſt. & Auerroes dicunt actionem non fieri niſi a ſuperante,totam pugnam reſpiciunt,qua debeat patiẽs mutari ab agente,ita vt illud dicatur abſolutè patiens, hoc verò ob victoriam dicatur abſolutè agens,quia mutauit alterum in naturam ſuam;hoc enim facere minimè poteſt, niſi præualeat patienti: per hoc tamen non ſtat, quin durante pugna patiens quoque reagat in agens, etiamſi non uincat illud; quia reactio non debet eſſe cum victoria, proinde ſub illa Ariſt. propoſitione nõ continetur, quũ patiens non eſt abſolutè nominandum agens, ſed ſolùm reagens,quia eius natura mutanda eſt;alterum verò, cuius natura eſt ſeruanda, nominatur abſolutè agens,etiamſi repatiatur, & ex pugna debilitetur: ſic igitur agens appellari non poteſt,niſi ſuperet,eaq́; eſt mens Ariſtot.in illa propoſitione;vt manifeſtũ eſt illa conſiderantibus, quæ ab ipſo dñr de miſtione in contex. 88. & 89. primi libri de ortu & interitu:ibi nãque duo ponit gña actionum, vnum qñ patiẽs mutatur in naturam agẽtis tanq̃ dominantis, alterum qñ vtrunq; mutatur quodammodo in alterũ, vt in miſtione fit, neutrum.n.remanet, ſed medium diuerſum ab vtroque: ſunt aũt ibi notanda Ariſt.verba,qui vtrunq; vocat dominans,non alterũ determinatè, propterea quòd non remanet determinatè natura alterius, ſed vtrunq; ex natura ſua diſtractum eſt ab altero; vtrunq; igitur vincit,& vtrunq; uincitur;quare illa non eſt talis pugna, in qua alterũ poſſit determinatè uocari agens, & alterum patiens, quum neutrius natura ſeruetur;proinde hmõi actio non comprehenditur,ſub illa propoſitione Ariſt.& Auer. actio non fit, niſi ab inęquali pręualẽte,ſeu (ut latini noſtri loquuntur) a proportione maioris inęqualitatis: primum ergo hoc argumẽtum nullius eſt roboris:ideo argumẽtum quoq; Sueſſani,quod diuerſum ab hoc eſſe non vr̃, facile ſoluitur; ipſe.n.dicebat, agẽs debet eſſe validius patiente,ergo quantam habet potentiam agendi in illud, tantam etiam habere debet ſe defendẽdi, ne ab eo aliquid patiatur; dicimus enim negandũ eſſe conſequẽs, & ratio negationis manifeſta eſt,tũ quia agens agit ratione formę,patitur aũt non ratione formę,ſed ratione materię, quum igitur ſtatuant̃ conuenire in materia, neceſſe eſt ut agens quoque aliquid patiatur ob rationem antea declaratam; tum etiam quia ẽt ſolam formam ſpectando iam oſtẽdimus non ęquas in ſingula re eſſe uires agendi in aliam, & reſiſtendi, ſeu defendendi ſemetipſam:quiſquis ergo ea,quę antea diffusè declarauimus,bene cõſideret,facilè intelliget argumentũ hoc nihil habere efficacitatis. *Ad argumẽtũ Sueſſani.* Secundum argumentũ,etſi multis arduũ uiſum eſt,leuiſſimum tñ eſt,ac facilè ſoluitur. *Ad ſecundum.* Primùm quidem dicere poſſemus illud ad rem non facere,ſiquidem loquimur de agente corporeo,& proximo patiẽti; quare dum ſumitur ignis & aqua cum aere medio interpoſito, nec ignis agit immediatè in aquam, nec aqua in ignem,ſed ambo in aerẽ medium:ꝙ ſi illi quęrãt quomodo poſſit idem aer ſimul calfieri ab igni,& refrigerari ab aqua, hęc eſt alia difficultas, quę ad præſentem conſiderationem non pertinet, loquimur enim de reactione patiẽtis in agens proximum; ideo id ſolum eſſet nobis conſiderãdum, an aer ille in ignem reagat, vel

etiam

etiam in aquam, nam ignem & aquã eſſe duo diſtincta agentia manifeſtum eſt. Dicimus tamen hanc quæſtionem, ſiue opportuna eſſe dicatur, ſiue importuna, facillimè ſolui, & nihil in ſe habere difficultatis: nam ſiquis ſimiliter quærat de aqua feruentiſſima, quæ cum aqua frigidiſſima commiſceatur, quomodo poſſint duo contraria ſimul eſſe, nempe magnus calor & magnum frigus, reſponſio in promptu eſt: duo contraria integra, & perfecta in eodem ſubiecto ſimul exiſtere nequeunt; at fracta, & mutuò caſtigata, & ad vnam mediam qualitatem redacta, poſſunt ſimul eſſe in eodem, ſicut ibi patet; nam tota illa aqua neq; frigidiſſima amplius eſt, neque feruentiſſima, ſed tepida. Sic igitur ad argumentum dicendum eſt; aer ille medius & calorè ab igne recipit, & frigus ab aqua non tamen vt duas qualitates diſtinctas cõtrarias, ſed ut unam mediocrem ex utriſq; prouenientem; ignis enim in illum aerem agit per calorem, tamen non tantum caloris imprimit, quantum deberet imprimere, quia caſtigatur, & remittitur a frigore, quod eodẽ tempore imprimit aqua; ſic etiam aqua non tantum frigoris imprimit, quãtum imprimere deberet, quia caſtigatur à calore, quẽ imprimit ignis; ab utriſque igitur contrarijs agentibus ſimul patitur idem aer medius, non tamen recipit duas qualitates cõtrarias extremas tanquàm diſtinctas, ſed vnam mediocrem, quæ ex earum commiſtione exoritur; agens enim non agit niſi in patiens aptum ad recipiendum; maiorem igitur calorem imprimeret ignis ille in illum aerem, ſi nulla tũc aqua in eundem aerem ageret, ſed propter illius aquæ actionem non ita eſt aptus ille aer ad recipiendum calorem ignis, ſicuti eſſet ſi nulla in eum aqua ageret; & è contrario non eſt ita aptus ad recipiendum ab aqua frigus, vt eſſet, ſi à nullo tunc igni pateretur; itaque ex vtriuſque actione qualitas vna media in illo aere prouenit, quæ in parte igni propinquiore magis vergit ad calorem, in parte autẽ propinqua aquæ magis vergit ad frigus. Hoc idem dicendum eſt de igni immediatè agente in aquam; pars enim aquæ propinquior igni agenti recipit maiorem calorem, quam pars remotior, quare hæc reſpectu illius habet rationem frigidi: igitur neceſſe eſt ut calor partis propinquæ remittatur aliquantum a frigore partis remotioris, & ita minus caloris recipiat pars illa propinqua, quam ſi non haberet coniunctam aliam aquę partem remotiorem: quo fit ut magis, ac citius calefiat ab igni parua aquę portio, quàm magna; etenim magna iuuatur a partibus diſtantiorib. ab igne agente, quę fouent partes propinquiores, & faciunt ut illæ minus patiantur ab igni, & magis illi reſiſtant; propterea ẽt pars remota recipit aliquid caloris a parte propinqua, ſicuti viciſſim pars propinqua recipit ab ea aliquid frigoris; hoc autẽ dicere eſt dicere totã aquam recipere calorem ab igni, ita tamen ut in tota ſit unica qualitas media, quæ in parte igni propinqua magis ad calorem uergit, in parte autem remota magis uergit ad frigus: hæc eſt ueriſſima huius argumenti ſolutio.

Aliorũ reſponſio.

Aliqui tamen aliter ſoluunt: dicunt enim non poſſe diſtingui illius aquæ partes, ſed aquam totam pati ab illo igni tãquam corpus vnum continuum, & totam etiam reagere in illum.

Impugnatio.

Sed experientia docet hanc reſponſionem non eſſe tutam; ego enim vidi carbonem accenſum, cuius partem quandam particula aquæ extinxerat manentibus cęteris carbonis partibus accenſis, à quibus poſtea parti extinctæ priſtina accenſio eſt reſtituta: patet igitur partem eiuſdem continui propinquiorem agenti magis pati, quam reliquas, & ab illis quoque aliquid recipere, quod illi negant.

Aliorũ reſponſio.

Sunt etiam qui ad argumẽtum de aere medio reſpõdeant, eſſe quidem abſurdum dicere duo contraria ſimul in eodem recipi vt fixa, & permanentia, at non eſſe abſurdum vt tranſeuntia, cuiuſmodi ſunt in illo aere medio calor, & frigus; ſunt enim in tranſitu, quia calor tranſit ab igni ad aquam per aerem medium, & ita frigus ab aqua ad ignem.

Impugnatio.

Hæc tamen reſponſio probanda non eſt; quoniam de accidentibus quidem ſpiritalibus, a quibus illi decepti eſſe videntur, verum eſt id, quod dicunt, ſiquidem pendent ab agente, a quo producuntur, non à ſubiecto, in quo recipiuntur; ideò per eundem aerem medium ſimul tranſeunt ſpecies cõtrariorum colorum, neque ſe mutuo vitiant, vel remittunt, neque inter ſe commiſceri dicuntur; at de materialibus qualitatibus verum non eſt, hæ nanq; non poſſunt per aerem medium tranſire, quin ſe mutuo lædant, immò, & fixæ in eo remanent vel longo, vel ſaltem breui tẽpore, vt in cubiculo remanet calefactus aer ẽt poſt ignis extinctionem; non poſſunt igitur ſimul in eodem aere recipi ſummus calor, & ſummum frigus, ita vt vtraque maneant ſumma; quare abijcienda eſt hæc reſponſio, & altera ſumenda, quam prius adduximus.

Ad tertiũ.

Ad tertium argumentum negandum eſt conſequens ſcopus enim agentis eſt ſibi aſſimilare patiens, quantum poteſt; ideo ſi ex pugna ſit debilitatum, aſſimilat ſibi patiens, ſi non omnino, ſaltem ex parte; non igitur fine ſuo fruſtratur, ſed eo potitur uel perfectè, vel ex aliqua parte: immo neque dicendum eſt hunc eſſe naturæ ſcopum, quem iſti fingunt, in actione, & paſſione rerum naturalium inanimatarum; nam ſi naturæ cõſiliũ eſt ut ignis uertat perfectè aquam in ignem, & ut aqua uertat perfectè ignem in aquam, nec poteſt natura fine ſuo fruſtari, ut illi dicunt, quomodo poteſt duos habere contrarios ſcopos, quos ſimul aſſequi nullo pacto poteſt? nam ſi is eſt finis horum duorum elementiorũ, neceſſe eſt ut altero ſaltẽ natura fru-

ſtretur. Dicendum igitur potius eſt naturę vniuerſalis, quę omnia regit, non hunc eſſe ſcopũ, ſed potius vt agant mutuò, & patiantur, & ſe mutuò obtundant, & vnum alterius vires frangat propter ipſorum conſeruationem, & propter generationẽ miſtorum: quòd ſi naturam cuiuſque rei propriam ſpectemus, ſcopus quidem huius ignis eſt vertere illam aquam perfectè in ignem, ſed illius quoque aquæ ſcopus eſt vertere hũc ignem perfectè in aquam, fruſtrari igitur, & impediri quid abſurdi eſt, quum id neceſſariũ ſit ob repugnantiam contrarij? hoc enim ſe mutari penitus non ſinit, vtiturq́ue ſingulum viribus ſuis, & nititur quantum poteſt ſe conſeruare, & contrarium oppugnare; idq́; ſi facere nequeat, non dicitur ſuo fine fruſtrari, quia aliquid agit, etiam quando agit in contrarium validius; vel ſi aliquã eſſe fruſtrationem concedamus, at ſaltem natura vniuerſalis, vti diximus, non fruſtratur. Falſum præterea eſt quòd nunquam poſſit agens perfectè aſſimilare ſibi patiens; quia ſi aer mutet aquam in aerem, & maneat in qualitatibus debilitatus, in forma tamen ſubſtantiali manet integer, & in talem aerem mutauit illam aquam; quòd ſi in calore læſus eſt aliquantum, & manſit minus calidus, quàm cõueniat aeri, reſtituitur tamen ei priſtinus calor à circumſtantibus aeris partibus, & ab actione cœleſti: quare etiam aer ex aqua illa genitus vertitur tandem perfectè in aerem. Leuiſſimum ergo eſt argumentum hoc, quia hæc omnia in natura contingere neceſſe eſt, vt agens quandoque mutet patiens perfectè in ſuam naturam, quandoque imperfectè, quandoque etiam mutare nequeat, quandoq́; etiam mutetur ab illo; hæc enim omnia eueniunt ex lege naturæ vniuerſalis, quæ ſtatuit hæc omnia poſſe contingere: quoniam igitur propriæ ſingularum rerum naturæ ſubditæ ſunt legibus naturæ vniuerſalis, fruſtratio eſt ſemper referenda ad naturam vniuerſalẽ; quia ſi natura particularis nõ poteſt ſuam actionem perficere ob repugnantiam contrarij, non eſt fruſtratio, quia natura vniuerſalis talem rebus naturam tribuit, vt hoc euenire poſſit, immo vt omnino ſit neceſſarium vt id poſſit contingere; ſi enim nunquam poſſet accidere, nulla fieret actio inter elementa, vel vnum verteret alia omnia in ſuam naturam: eſſet autem hoc potius modo fruſtratio, quam illo, quia res, & earum vniuerſitas non conſeruaretur, conſeruatio autem rerum eſt ſcopus præcipuus naturæ vniuerſalis. Ad quartum concedimus nullam fieri reactionem, vbi nimia diſtantia loci prohibet ne fiat. Ad quintum negandum eſt conſequens; nõ enim in reactione idem ſecundùm idem agit, & patitur, ſed ignis agit quatenus calidus, patitur autem non quatenus calidus, ſed quatenus eſt poteſtate frigidus; agit enim per formam, & patitur per materiam, vt antea diximus. Quare omnia hæc argumenta, & alia eiuſmodi commẽta latinorũ vana ſunt, & facile ſoluuntur per ipſam rei conſiderationem, quia nitũtur oppugnare rẽ manifeſtam.

Ad quart

Ad quint

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI
LIBER DE MISTIONE.

Miſtionis definitio, & difficultates quæ ex ipſa oriuntur. Cap. I.

DIfficillimũ ſemper fuit intelligere quid ſecundùm Ariſt. ſit miſtio, de qua nunc ſcribere conſtituimus; idque diſcordia interpretum, ac diſceptatio declarat, quũ multæ, & contrariæ ab his ſententiæ Ariſt. attribuantur, & ad hanc vſq; diem hæc altercatio perduret: orta autem eſt hac in re difficultas ex ijs, quæ ab Ariſt. in calce primi libri de ortu & interitu de miſtione traduntur, & ex ipſa miſtionis definitione, quam Ariſt. tandem colligit in poſtremis verbis illius libri, dũ ait, miſtio eſt miſcibiliũ alteratorum vnio: repugnantia nãque eſſe videtur in hac definitione; quia, quum dicat, alteratorum, nec dicat, corruptorum, indicat illa, quæ commiſcentur, in miſtione non interire, ſed remanere in miſto, qđ idem denotat etiam nomen miſtionis, vt conſideranti patet, ſi enim commiſcentur, ergo non intereunt; ſed ibi paulo ante ipſe quoque Ariſt. apertè dixerat, miſcibilia nõ interire, ſed ſeruari: contrarium autem ſignificat illa uox, vnio, quæ ibi non denotat meram congregationem, ſiquidem hanc ſententiam iam Ariſt. reprobauerat, ſed vnionem naturarum, ita vt ex pluribus naturis vna natura oriatur: itaque ſi plures miſcibilium naturæ, quæ prius erant, non exiſtunt amplius, ſed vna quædam alia facta eſt, illæ interierunt; id enim quod non eſt amplius, abſq; dubio interijt, ſiquidẽ nil aliud eſt interire, quam deſinere eſſe; ſed hoc expreſſe etiam protulerat ibidem paulo ante Ariſtot. dicens neutrum miſcibilium remanere, ſed generari quoddam tertiũ ab illis diuerſum. Hac igitur de re eſt nobis in præſentia diſputandũ, ut omni, ſi fieri poſſit, difficultate ſublata definitio miſtionis clara, & perſpicua reddatur; q̄ bene intelligere non poſſumus, niſi ea, quæ tetigimus, dubia ſoluantur: hæc autem duo ſunt potiſſimè, unum de formis elementorum an ſeruentur in miſto, alterum de eorundem qualitatibus, quas in præſentia ſtatuimus non eſſe formas elementorũ, ſed accidentia conſequentia. Repugnantia autem prædicta traxit alios in varias opiniones, quæ mihi videntur quatuor eſſe ad ſummum, eaſque ſingillatim cum earum argumẽtis nos conſiderare oportet, poſtea verò rei veritatem declarare nitemur, ac denique oĩa aduerſantia argumenta ſoluemus.

Auicennæ opinio, & argumenta. Cap. II.

PRima eſt Auicennę ſententia ab Auerroe relata, & confutata in commen. 67. tertij libri de Cęlo: putauit enim Auicẽnas formas elementorum remanere in miſto integras, & nulla ex parte læſas; qualitates verò manere quidem, non tamen integras, ſed caſtigatas, & fractas ob mutuam inter ſe actionem, & paſſionem. Ad hanc ſententiam comprobandam vſus eſt hoc potiſſimum argumẽto: certum eſt formas elemẽtorum manere in miſto, hoc enim indicat ipſum miſtionis nomen, & fuit ab Ariſt. apertè affirmatum, dum in contex. 84. primi libri de ortu & interitu dixit, neque ambo miſcibilia interire, neque alterum, ſed remanere utrũque; & in 88. dixit guttam uini non admiſceri multæ aquæ, quia gutta deſtruitur: vult igitur omnia miſcibilia ſeruari in miſto, quum neget illa, quę non ſeruantur, commiſceri; atqui ſeruari res non dicitur, niſi maneat forma eam conſtituens; manere igitur debent formæ elemẽtorũ: ſed hę, quum ſint ſubſtantiales, non poſſunt intendi, neq; remitti; neceſſe eſt igitur, ſi manent, ut integræ maneant. Qualitates uerò intendi, ac remitti poſſunt, quare neceſſe eſt ut frangãtur mutuò earum excellentiæ, & fiat qualitas una media, quæ eſt temperatura miſti. Secundo ſumitur huius ſententiæ cõfirmatio ex definitione miſtionis, miſtio nanque (vt inquit Ariſt.) eſt miſcibilium alteratorum vnio; non dixit autem, corruptorum, ſed, alteratorũ, corruptio enim eſt ſubſtantiæ, alteratio autem reſpicit qualitates; vult igitur Ariſt. formas elementorum ſeruari integras, & ſolas qualitates per mutuam alterationẽ remitti. Tertiò ſumitur argumentum ex Ariſt. in contex. 3. quinti libri Metaph.

Primũ argumentũ.

Secũdũ argumentum.

Tertiũ argumentũ.

vbi definiens elementum dicit eſſe id, ex quo ineXiſtente res fit, vult igitur elementa inexiſtere, proinde remanere in eo, cuius ſunt elementa; at non remanent, niſi ipſorum formæ ſeruentur; itaq; ſeruantur in miſto formę elementorum. *Quartũ argumentum.* Quarto Ariſt. in contex. 67. tertij libri de Cęlo diſputans cõtra Platonem docet elementa non habere figuram aliquam propriam, & hoc argumento utitur; quia ſi haberent, remanere in miſto non poſſent: quum igitur conſequens hoc putet Ariſt. eſſe abſurdum, putat elementa remanere in miſto. *Quintũ argumentum.* Quintò Ariſt. in initio primi libri de Cęlo inquit miſtũ moueri ab elemẽto præualente, vult igitur elementa manere in miſto; præualens enim elementũ quomodo moueret; niſi eſſet actu? hoc autem ſi remanet, ergo etiam reliqua, quibus dominari, ac præualere dicitur. *Sextum argumentum.* Sextò, niſi elementa ſeruarentur in miſto, miſtio à generatione, & interitu non differret; quia nil aliud eſſet miſtio, quàm generatio miſti, & interitus elementorum. *Septimũ argumentum.* Poſtremò miſtum in elementa diſſoluitur, nam Ariſt. in contex. 84. primi libri de ortu & interitu inquit miſcibilia poſſe iterũ ſeparari a miſto; ergo ex eiſdem conſtat actu miſtum, ex iiſdem enim res conſtat actu, in quæ diſſoluitur. Quoniam igitur manent elementa in miſto, neceſſe eſt ut eorum formæ ſeruentur, a quibus conſtitui elemẽta dñr.

Auerrois opinio, & aduerſus Auicennam diſputatio. Cap. III.

SEcunda eſt Auer. opinio, quã apud eum legimus in commentario 67. tertij libri de Cœlo, vbi dicit tam formas ſubſtantiales elementorum, quam qualitates manere actu in miſto, fractas tamen omnes, & caſtigatas, & ad mediocritatem redactas; ideò de qualitatibus cõſentit Auicennæ, ſed de formis diſſidet; cenſuit enim formas elementorum, licèt ſubſtantiales ſint, in hoc tamen ad accidentiũ naturam accedere, ꝙ poſſunt intendi, atq; remitti, proinde ſunt quodammodo medię inter formas ſubſtantiales perfectas, & accidentia. Auicenna verò quia putauit formas elementorum neque intendi, neque remitti poſſe, & vidit Ariſt. dicentem miſcibilia in miſtione non interire, dicere coactus eſt formas remanere integras, aduerſus quam opinionem Auerroes multifariam argumentatur. *Primũ argumentum.* Primùm ſic: ſi formæ elementorum ſeruantur integræ, ergo ẽt qualitates, quoniã qualitates inſequuntur formas. *Secundũ argum.* Præterea eadem eſt ratio de vno gradu qualitatis, ac de alio; ergo ſi poteſt forma elementi exiſtere ſine aliquo gradu ſuarum qualitatum, poteſt ſimiliter exiſtere ſine alio, quocirca & ſine omnibus; hoc tamen eſt impoſſibile, nèq; aliquis diceret formam elementi ſeruari poſſe deſtructis penitus omnibus gradib. ſuarum qualitatum. *Tertiũ argumentum.* Præterea ſequeretur generationẽ miſti eſſe alterationem: quia quicquid aduenit rei actu exiſtenti per formam ſpecificam, eſt accidens: igitur ſi formæ elementorũ ſunt in miſto integræ, & dant eſſe ſpecificum ſecundùm ſpeciem ſpecialiſſimam, accidẽs forma miſti non poteſt eſſe niſi accidẽs, vel, ſi nulla miſti forma formis elementorũ ſuperuenire dicatur, miſtum non eſſet vnum; quia id, quod conſtituitur à pluribus formis ſubſtantialibus diſtinctis, & eiuſdem ordinis, & ſpecificis, non poteſt eſſe vnum. *Quartum argum.* Sequeretur etiam ſecundùm Auicen. nil aliud eſſe miſtionem, quàm cõgregationem, quem miſtionis modum reiectum eſſe ab Ariſt. certum eſt: probatur conſequens quia ſi formæ elementorum integræ, ac perfectæ manẽt, non poſſunt ſimul omnes informare vnam & eãdem materiæ particulam, hoc.n. de formis ſubſtantialibus nõ ſubordinatis, ſed eiuſdem gradus, ne imaginabile quidem eſt, quia non nõt eadem particula eſſe ſimul ignis, & aqua; oportet igitur vnam materiæ particulam forma ignis informari, aliam forma aeris, aliam forma aquæ, & aliam forma terrę, & has particulas ſe tangere inuicem: quare non erit miſtio, niſi ſecundùm tactum, quæ eſt congregatio. *Quintum argum.* Simul ẽt ſequeretur non quamlibet miſti particulam eſſe miſtam, aliqua.n. particula eſſet purus ignis, aliqua purus aer, & ſic de reliquis; attamen cenſuit Ariſt. talem eſſe debere miſtionẽ, vt quælibet miſti particula miſta ſit. *Opinio Auerrois.* Has oẽs difficultates putauit ſe euitare Auer. ſtatuendo formas elementorum poſſe intendi, & remitti, & frangi, & caſtigari, ita vt ex oibus fiat vna forma media; ſic.n. non ſunt amplius plures formę ſpecificę, ſed vna, quã inſequitur etiam qualitas vna media oriens ex congreſſu, & mutua alteratione, & caſtigatione excellentiarum qualitatum elemẽtarium. Sic ẽt non ſequitur generationem eſſe alterationẽ, quia fit noua forma ſubſtantialis ſpecifica, quę eſt forma miſti; & elementa non ſeruant amplius nomina, ac definitiones, ac ſpecies, quum ꝑ illam caſtigationẽ iam deſierint eſſe ignis, aer, aqua, terra, & totũ inceperit eſſe aurum, vel ferrum, uel aliud eiuſmodi; hoc aũt ad ſaluandam generationis naturam ſatis eſt, quum nouum eſſe ſubſtantiale acquiratur, & noua ſpecie fiat. Similiter nõ ſequitur amplius miſtionẽ eſſe congregationẽ, quia formæ non ſunt amplius quatuor, ſed ſunt factę una, quę ſola informat quãlibet materiæ particulam; quare non eſt cõgregatio, ſed potius naturæ, ac ſubſtantię unio per mutuam elementorum alterationem. Sic tandem fit ut ſingula miſti particula miſta ſit, quoniam in qualibet ineſt eadem forma miſtionis; quamobrẽ ſeruatur ẽt miſti unitas, quã ſecundùm opinionẽ Auicennę tueri non poſſumus.

Scoti opinio, & argumenta. Cap. IIII.

TErtia eſt opinio Scoti, quā apud eum legimus in ſecundo lib. ſententiarum diſtinctione decimaquinta: putauit Scotus, & formas, & qualitates elemētorum in miſtione penitus interire, & nouam miſti formam generari, & nouam qualitatem, quæ eſt tēperatura miſti: quod autem dici ſolet, miſtum conſtare ex elementis, id inquid ita eſſe intelligendum, quod forma miſti habet quandam ſimilitudinem, & conuenientiam cum formis elementorum, quemadmodum medium habet quandam conueniētiam cum extremis, ex quibus conſtare dicitur: ſic propriam miſti qualitatem dicit eſſe diuerſam à qualitatibus elementorum, & ęquè ſimplicem, ac illas, dici tamen ex illis conſtare propter ſimilitudinem, quam cum illis omnibus habet, quam ſimilitudinem, & conueniētiam inquit Ariſtotelem ſignificaſſe; quando dixit remanere in miſto virtutes miſcibilium, non ipſa miſcibilia actu: putauit igitur Scotus nec formas, nec qualitates elementorum vllo modo remanere in miſto, ideſt, neq; integras, neque refractas: in qua opinione Thomā quoq; fuiſſe recētiores phyloſophi arbitrantur, quod ego falſum eſſe exiſtimo, quum Thomas hoc in loco ſententiam ſuam proferens aperte dicat formas quidem elementorum nullo modo ſeruari, ſed penitus interire; at qualitates manere remiſſas, & ad mediocritatem redactas. Cęterum parum refert quid hic, quid ille ſenſerit, ſatis nobis erit ipſas per ſe ſententias, cuiuſcunque fuiſſe dicantur, expendere. Præcipua argumenta, quibus vtitur, vel vti poteſt Scotus; hęc ſunt. *Primū argumētum.* Primum quidem de formis ſubſtantialibus ita argumentatur: non ſunt multiplicanda entia ſine neceſſitate; at nulla nos neceſſitas cogit vt in miſto ponamus quatuor formas elementorum, ſed ſufficit vna miſti forma; ergo illæ in miſto ponendæ non ſunt: minorem ſic probat: nō eſt neceſſarium eas ponere propter operationes, quia miſtum habet operationes proprias ſpecie diſtinctas ab operationibus elementorum, & conſequentes ſolam miſti formam: neque propter qualitates, nam qualitas cuiuſque miſti differt ſpecie a qualitatibus elementorum, & ſatis a forma miſti prouenit, atque ſeruatur, nec formis elementorum eget: neque demum propter generationem, quia tam forma miſti, quam formæ elementorum habent entitatem ſufficientem vt poſſint eſſe termini ſuæ generationis, & in hoc forma miſti non eget formis elementorum, niſi tanquam termino a quo, hic autem in generatione miſti recedit; igitur in miſto non remanent formę elementorum. *Secūdū argumētum.* Secundò, ſi formæ elementorum ſeruarentur in miſto: miſtū non eſſet vnum plures enim formæ ſpecificè conſtituunt plura indiuidua de categoria ſubſtantiæ. *Tertiū argumētum.* Tertiò, quamlibet formam ſpecificam cōſuquitur propria quantitas, ergo ſi quatuor formæ elemētorum ſeruantur in miſto, erunt in eodem plures ſimul quantitates, quod eſt impoſſibile. *Quartū argumētum.* Quarto, duo termini generationis, a quo, & ad quem, ſimul manere non poſſunt: at forma miſti; & formæ elementorum ſe mutuò reſpiciunt vt termini generationis oppoſiti, quum ex elementis generetur miſtum, & ex miſto elementa; ergo non poſſunt in miſto formæ elementorum manere cum forma miſti. *Quintū argumētum.* Quinto ſequeretur non eſſe verum illud Ariſtotele dictum, generatio vnius eſt corruptio alterius, quia quando generatur miſtum, nihil interiret, ſi elemēta non intereunt. *Sextum argumētum.* Quod autem etiam qualitates elementorum penitus intereant, oſtenditur duobus argumentis. Primo, quia qualitates inſequuntur formas, ergo quod de formis dicitur, idem de qualitatibus dicendum eſt; atqui formas nullo modo ſeruari oſtenſum eſt; ergo neque qualitates ſeruari poſſunt. *Septimū argumētum.* Præterea, ſi deſtructis formis qualitates manerent, accidens idem numero migraret de ſubiecto in ſubiectum; ſubiectum enim accidentis eſt compoſitum ex materia, & forma conſtans, quod deleta forma dicitur interire, & adueniente alia forma dicitur aliud compoſitum generari; ergo mutatur ſubiectum ſub iiſdem accidentibus, ſi qualitates elementorum in miſto remanent, hęc autem eſt migratio, quam impoſſibilem eſſe omnes philoſophi cenſuerunt.

Aliorum latinorum opinio, & argumenta. Cap. V.

QVarta ſententia eſt, vt mihi videtur, cæterorum latinorum, qui de formis elementorum Scoto conſentientes dicunt eas nullo modo ſeruari, neque integras, neq; refractas; ſed in qualitatibus ab eo diſcrepant, has enim putant in miſto remanere fractas, & ad mediocritatem redactas: tuetur hanc ſententiam apertè Marſilius in primo libro de generatione, & ad eandem accedere videntur Thomas, & Aegidius, & eam ſequitur Ludouicus Buccaferreus, & alij nonnulli recētiores: pro hac opinione, quantum attinet ad formas ſubſtantiales, faciunt illa eadem argumenta, quæ pro Scoto adducta fuere: de qualitatibus vero hi nituntur duobus potiſſimum argumentis; vnū ex Ariſt. ſumunt in contex. 84. primi de ortu, & interitu, vbi dicit miſcibilia non manere actu in miſto vt corpus, & album, neq; etiam interire, ſed ſeruari ipſorum vires; quum enim dicat ea non manere actu, *Primū argumētum.*

re actu, ſignificat formas non ſeruari, etenim per formam res eſt actu; quum autẽ dicat manere miſcibilium vires, ſignificat ſeruari qualitates, nam ſi hæ quoque penitus interirent, nil vtique de elementis ſeruaretur in miſto, quomodo igitur manere dicerentur eorum vires? *Secũdũ argumentum* alterum ſimile argumentum accipiunt ex alijs verbis Ariſtotelis clarioribus in ſecundo libro de partibus animalium capite primo, vbi dicit tres in animali eſſe compoſitiones, & earum primam eſſe ex ij corporibus, quæ à nonnullis elementa vocantur, ſcilicet, terra, aqua, aere, igni; ſed ſtatim ſubiungit melius fortaſſe eſſe ſi dicamus corpora conſtare ex viribus elementorum, quàm ex elementis ipſis, & virium nomine ſtatim aſſerit ſe intelligere qualitates elementares, quas etiam expreſsè nominat, calorem, frigus, humiditatem, & ſiccitatem, quas inquit eſſe materiam miſtorum, quum ex his cõſtent omnia miſta; cęteras vero omnes qualitates inquit eſſe poſteriores, & ab his deriuatas, proinde non eſſe materiam corporum, nẽpe leuitatem, grauitatem, raritatem, denſitatẽ, & alias eiuſmodi: igitur clara eſt Ariſtot. ſententia, quòd elementa remaneant non ſecundum formas ſubſtantiales, ſed ſecundum qualitates; hæ autem, quum ſint contrariæ, non poſſunt ſimul exiſtere integræ, manent ergo fractę, & remiſſę: ſic igitur conditiones miſtionis optimè ſeruantur, miſcibilia nanque actu in miſto non manent, quia formæ non ſeruantur: manent tamen eorũ vires, quia ſeruantur qualitates caſtigatę, & fractæ, quod ſenſus quoque confirmat, ſentimus enim miſta eſſe calida, & frigida, & humida, & ſicca.

Latinorum diſputatio aduerſus Auerrois fundamentum de formis elementorum.
Cap. VI.

QVoniam autem Auerrois opinio eo potiſſimum fundamento nititur, quod formę elementorũ intẽdi, ac remitti poſſunt, & hac ratione participant quodammodo conditione accidentium, latini fundamentum hoc demoliri conantur, quoniam eo ſublato ſententia Auerrois manifeſtè corruit. *Primũ argumentũ contra Auerr.* Thomas aduerſus Auerroem duobus vtitur argumentis, quorum vno improbat illud, quod Auerroes ait, formas elementorum eſſe medias inter ſubſtantiam, & accidens, idq; tale eſt: ſi hoc eſſet verum, daretur medium inter duo contradictoria, quod quidem eſt manifeſtè falſum: probatur conſequens, quia ſubſtantia, & accidens coniunctam habent oppoſitionem affirmationis, & negationis, quatenus accidens eſt in ſubiecto ſubſtantia verò non eſt in ſubiecto. *Secũdũ argumentum.* Altero autem impugnat id, quod Auerroes dicit, formas elementorum ſuſcipere magis, & minus, hoc pacto: ſi id cõcederetur, eſſet in ſubſtantia continuus motus, quod Ariſtoteles negat in quinto phyſicorum; ſic enim formæ elementorum eſſent diuiduę ſecundùm gradus, quemadmodum et qualitates: quapropter acquiri poſſent gradus poſt gradum, qui eſſet verus motus. *Tertiũ argumentum* Tertio argumẽtantur alij: ſi vera eſſet opinio Auerrois, ſequeretur etiam formas miſtorum ſuſcipere magis, & minus: conſequens eſt falſum, vt ipſe quoque Auerroes confitetur: conſequentiam ita probant: in compoſitione theriacæ, & aliorum ſimilium illa, quę commiſcentur, nõ ſunt elementa, ſed miſta, quæ omnia ſeruant in theriaca vires ſuas, quemadmodum in miſto ſeruantur elementorum vires; itaque oporteret miſta quoque theriacam ingredientia intendi, ac remitti ſecũdùm formas ſuas ſubſtantiales. Et quia dicere ad hoc aliquis poterat non eſſe validam conſequentiam, propterea quod Ariſtotele in capite de miſtione loquitur de ſola miſtione elementorum, non de commiſtione aliorum: proinde id, quod dicitur, miſcibilia manere in miſto, de ſolis elementis intelligendum eſt; hoc ipſi inquiunt nõ eſſe verum, quia ibi Ariſtotele de miſtione loquitur vniuersè, non de illa tantum, quæ eſt elemẽtorum; nam ſi de ſola elementorum miſtione loqueretur, debuiſſet prius de elementorum natura diſſerere, poſtea vero de eorundem commiſtione: loquitur ergo de quorumlibet corporum miſtione; proinde illa, quæ ab Ariſtotele ibi dicuntur, omni prorſus miſtioni competere debent. *Quartũ argumentum* Quarto ſic argumentantur: omnis ſubſtantia quantumcunque imperfecta perfectior eſt quolibet accidente quantumlibet perfecto; atqui recipere magis, & minus notat imperfectionem, dantur autem accidentia, quæ non recipiunt magis, & minus, vt patet; ergo nulla ſubſtantia recipit magis, & minus, hoc enim dato ſequeretur aliqua accidẽtia eſſe perfectiora aliqua ſubſtantia, quod dicendum non eſt. *Quintũ argumentum.* Addunt etiam authoritatem Ariſtotelis in libro categoriarum, vbi dicit proprium eſſe ſubſtantię nõ ſuſcipere magis, & minus ad quam, *Solutio.* ſiquis dicat Ariſtotele de compoſita ſubſtantia loqui, non de forma, quę eſt ſubſtãtia ſimplex, *Impugnatio ſolutionis.* obijciunt ipſi hoc dici non poſſe; quia ſi formę elementorum ſuſcipiant magis, & minus, ipſa quoque elementa ſuſcipient magis, & minus; quum enim a ſuis formis elementa conſtituantur, neceſſe eſt, ſi forma ignis ſuſcipiat magis, & minus, ignem quoque aliquem eſſe magis ignem, quam alium ignem. *Alia ſolutio.* Et quia videtur Auerroes reſpondere Ariſtot. ibi loqui de formis tantum perfectis, non de imperfectis, quales ſunt formæ elementorum; *Impugnatio ſolutionis prima.* hanc reſponſionem dupliciter impugnant. Primo, quoniam Ariſtot. ibi de ſubſtantia generaliter loquitur, neque excipit imperfectam; quum igitur id,

quod

quod generi competit, debeat etiam competere cuilibet ſpeciei, de ſubſtantijs quoque imperfectioribus debet Ariſt. dictum verum eſſe: adde quòd Ariſto. in eo libro quando proprium aliquod adducit, quod non omni competat, ſolet expreſsè admonere id non omni competere; de hoc tamen proprio ſubſtantiæ nullam [Impugnatio ſecunda.] exprimit exceptionem, Secundò, quia Ariſt. 8. Metaph. contex. 10. inquit ſpecies eſſe vt numeros, proinde non ſuſcipere magis & minus, quemadmodum neque numeri ſuſcipiunt magis & minus; quicquid enim alicui numero addatur, vel detrahatur, illa numeri ſpecies deſtruitur; quamobrem ſi elementa ſunt ſpecies corporis naturalis, non poſſunt eſſe magis vel minus, ſed ſuam eſſentiam habent in indiuiſibili conſtitutam.

Defenſio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. VII.

HÆ ſunt aliorum de miſtione ſententiæ, & totius diſputationis ſumma ea eſt, quam retulimus: in qua conſiderare quiſq; poteſt in quo huiuſce rei difficultas ſit conſtituta. Iam ad veritatis declarationem accedendum eſt: & quum hæc in recta intelligentia ſententiæ Auerrois, quam ſolam veram eſſe arbitror, conſiſtat, notanda ſummopere eſt hæc diſtinctio, quam apud Auerroem legimus decimo Metaphyſicorum commentario vigeſimotertio, & ſexto phyſicor. 32. & tertio Meteorologicorum capite de iride, medium inter extrema, quod per participationem, ſeu per compoſitionem extremorum medium dicitur, duplex eſt; vnũ, quod differt ſpecie ab vtroque extremo, idque ait Auerroes vocari propriè medium, cuiuſmodi eſt rubeum inter album & nigrum; de quo medio non eſt verum dictum illud, tranſeunti ab extremo ad extremum neceſſe eſt tranſire per omnia media, ut Auerroes notat ſecundo de anima commentario. 105. alterum eſt mediũ, quod non differt ſpecie ab altero extremorũ; vt ſi multo albo parum nigri admiſceatur, remittitur albedo, & fit minus album, ſpecies tamen non mutatur, quia adhuc vocatur albũ, licèt minus album ſit: hoc igitur dicetur medium quodammodo inter nigrum, & purum album; impropriè tamen, quia non eſt niſi album; & de tali medio verum eſt dictũ illud, tranſeunti enim continuo progreſſu ab extremo ad extremũ neceſſe eſt per omnia eiuſmodi media tranſire; ideò propriè loquendo, intendi & remitti, latius patet, quam ſuſcipere magis & minus, quamuis ampla quadam ſignificatione accepta confundi ſoleant, remiſſio enim albi eſſe poteſt & abſque variatione ſpeciei, & cum ſpeciei variatione; at magis & minus non variant ſpeciem, & comparationem denotant inter illa, quæ ſint eiuſdem ſpeciei, oportet enim vtrunque eſſe album, ſi dicere liceat vnum eſſe magis album, alterum verò minus album. Intenſio igitur & remiſſio eſſe poteſt duobus modis; vno modo ſine variatione ſpeciei, quod propriè dicitur ſuſcipere magis & minus, & ita remiſſio conſtituit medium, quod non differt ſpecie ab altero extremorum; altero modo cum mutatione ſpeciei, & ſic remiſſio conſtituit mediũ, quod ſpecie differt ab vtroque extremo. Hac diſtinctione conſtituta poſſumus totam huiuſce rei veritatem duobus dictis concludere. Vnũ eſt; ſi intẽdi & remitti ſumatur priori modo, prout idem eſt ac ſuſcipere magis & minus, nulla ſubſtantia ſiue ſimplex, ſiue concreta, ſiue perfecta, ſiue imperfecta, poteſt intendi, vel remitti; hoc modo intellexit Ariſt. in capite de ſubſtantia, quando dixit proprium eſſe ſubſtantiæ non ſuſcipere magis vel minus, hoc enim de omni ſubſtantia, & abſque vllius exceptione verum eſt; neque enim elementa, neq; formæ elementorum hoc modo intendi, aut remitti poſſunt, nec Auerroes vnquam dixit elementorum formas hoc modo ſuſcipere magis & minus, nec fortaſſe vllus Auerroiſtarum, ſi bene conſideraret, hoc aſſereret; omnis enim ſubſtantia habet ſuam eſſentiam conſtitutam in indiuiſibili, nec poteſt dici magis, vel minus; quocirca etiam ignis, quum ſit ſubſtãtia, non poteſt de hoc igni magis prędicari, quàm de illo, ita vt hic ſit magis ignis, quàm ille, idq; ſignificauit Ariſtoteles octauo Metaphyſicorum contex. decimo, qui locus, quamuis ab aduerſarijs contra nos adductus, ſententiæ tamẽ noſtræ mirum in modum fauet: inquit ibi Ariſtoteles ſpecies eſſe vt numeros, & ſubſtantiam, quæ eſt ſecundùm formam, non ſuſcipere magis vel minus, ſignificare volens cuiuſq; ſubſtantiæ eſſentiam indiuiduam eſſe, nec dici poſſe magis, vel minus: quoniam igitur nõ poteſt ignis eſſe magis, vel minus ignis, & vnumquodq; à ſua forma conſtituitur, neceſſe eſt vt neque forma ignis ſuſcipiat magis & minus; quia ſi forma ita intenderetur, & remitteretur, neceſſe eſſet vt ignis quoque diceretur magis & minus ignis, quod Ariſtoteles negat tũ in dicto loco, tum in libro categoriarum capite de ſubſtantia: in hoc igitur ſubſtantia a qualitate diſtinguitur, quod qualitas intendi, ac remitti poteſt abſque mutatione ſpeciei, ſubſtantia verò minimè. Alterum dictum eſt; ſi ſumatur intenſio & remiſſio altero modo, nempe cum variatione ſpeciei, aliqua ſubſtãtia intendi, & remitti poteſt: quamuis enim Ariſtoteles dixerit nullam ſubſtantiam poſſe intẽdi aut remitti abſque mutatione ſpeciei, quod vocatur ſuſcipere magis & minus; non tamen negaret formas elementorum poſſe remitti

illa

[Margin, left, beside "pationem, ſeu per compoſitionem extremo-" and the next two lines: Medium per participationem duplex eſt.]

[Margin, left, beside "di media tranſire; ideò propriè loquendo, in-" and the following lines: Intendi, & remitti latius patet, quam magis, & minus ſuſcipere.]

[Margin, right, beside "vero minus album. Intenſio igitur & remiſ-" and the next two lines: Intenſio, et remiſſio fit dupliciter.]

[Margin, right, beside "veritatem duobus dictis concludere. Vnũ eſt;": Prima concluſio.]

[Margin, right, beside "matur intenſio & remiſſio altero modo, nem-": Secunda concluſio.]

illa remiſſione, qua variatur ſpecies: forma nanque ignis poteſt remitti, & amittere aliquem gradum; ſed ea remiſſio mutat neceſſariò ſpeciem, & fit per admiſtionem aliorum elementorum contrariorum; per quam alia quoque elementa ſimiliter remittuntur, & ex ea remiſſione deſinunt eſſe ignis, aër, aqua, terra; & fit noua ſpecies, vt caro, vel aurum, quod rectè ab Ariſtotele vocatum eſt medium, & diuerſum a miſcibilibus, quia eſt tale medium, quod differt ſpecie ab extremis. Huius dicti ratio conſpici facile poteſt conſiderando qualis eſſe debuerit natura illorum corporum, quæ eſſent materia aliorum; debuerunt enim eſſe talia, vt eorum formæ varijs modis remiſſæ poſſent euadere formæ omnium miſtorum, et horum omnium ſpecies conſtituere: adeo vt omnes miſtorum formæ (animam ſemper excipiò, quæ eſt forma addita formis elementorum) reipſa nihil aliud ſint, quam gradus aliqui omnium formarum elementarium, diuerſæ tamen formaliter a formis elementorum, quia non amplius conſtituunt elementa, ſed miſta, & dant aliud eſſe ſpecificum: hoc niſi fateamur, nullam poſſumus afferre rationē cur magis elementa dicantur materia miſti, quam miſtum miſti, nec magis elementa dicerentur materia hominis, quam ſemen materia hominis, & homo materia cadaueris: nam ſi formæ elementorum in miſtione penitus interirent, ita ex elementis generaretur miſtum per interitum formarum elementorum, vt ex pane ſanguis per interitum formæ panis; & ex ſemine homo per interitum formæ ſeminis, & ex homine cadauer per interitum formæ hominis: nec ſatis eſt id, quod aliqui dicunt, qualitates elementorum remanere, & hac ratione dici elementa manere vt materiam miſti; certum enim eſt quamlibet rem conſtitui à ſua forma ſubſtantiali, non a qualitatibus, quare nō ob id manere elementa dicuntur, dum formæ ſubſtantiales penitus deletæ ſtatuuntur; præterea hoc etiam dato nulla adhuc notari poteſt diſſimilitudo inter elementa, & miſtū, ex quo aliud miſtum generetur; nam ſæpe videmus in miſto genito manere aliqua accidentia; quæ fuerunt in miſto corrupto; vt in ſanguine accidentia aliqua cibariorum, & in homine accidentia aliqua ſeminis, neq; propterea dicitur manere in homine ſemē tanquam eius materia. Neque etiam ſatis eſt cū nonnullis dicere elementa manere in miſto non actu; ſed poteſtate, quatenus poſſunt iterum generari elementa ex eodem miſto: nam ſi ita intelligeretur id, quod Ariſtoteles dicit, miſcibilia in miſto manere poteſtate, non minus ēt miſtum maneret poteſtate in alio miſto, quod ex eo generatur: nam ſi ideò ſunt in pane elementa poteſtate, quia poteſt panis in elementa mutari, eadem ratione erit in pane caro, quia poteſt panis mutari in carnem; immò eo magis diceretur in pane ineſſe caro poteſtate, quam elementa, quo facilior eſt tranſitus à medio ad medium, quam à medio ad extremum; quod idem de qualitatibus dicendum eſt, facilior enim debet eſſe tranſitus à temperie ad tēperiem, quàm à temperie ad qualitatem extremam: quoniam igitur conſequens hoc Ariſt. aduerſatur, qui dixit miſcibilia ita poteſtate ineſſe in miſto, vt poſſint iterum ſeparari, neque dixit ineſſe hoc eodem modo etiam miſtū in miſto, neceſſe eſt fateri elementa ita remanere poteſtate in miſto, vt ſeruent aliquid actus; remanent enim cum amiſſione ſuarum excellentiarum, id eſt remanent aliqui gradus formarum elementarium, & aliqui interierūt, ita vt forma miſti realiter nil aliud ſit, quam collectio plurium graduum formarum elemētarium, quibus acceſſit noua formalitas, coiuerunt enim in naturā aliam diſtinctam formaliter a naturis elementorum; & hanc elementorum realitatem in miſtis omnibus manentem reſpiciebant illi priſci philoſophi, qui dicebāt, omnia ſunt aer, omnia ſunt aqua, vel aliud aliquod elementum, vel etiā plura, quæ ab ipſis principia rerum eſſe ſtatuerentur. Propterea notanda maximè eſt hæc differentia: dicimus hominem ex elementis fieri tanquam ex materia, dicimus etiam hominem fieri ex ſemine, tanquam ex materia; ſed nomine ſeminis nil aliud denotamus, quam primam materiā cum priuatione, ſic enim ſignificare volumus materiam primam, quæ ſit facta hominis propria per priuationem peculiariter oppoſitam formæ humanæ, ſignificatam nomine formæ coniunctæ, quæ eſt forma ſeminis, & conſtituentem proprium terminum a quo generationis hominis, qui in aduentu formæ humanæ recedit ſimul cum forma ſeminis coniuncta: at quum dicimus hominem ex elementis generari, dicimus materiam ſecundam remanentem in homine genito, ita vt non ſolùm prima materia, ſed etiam elementa dicantur modo aliquo remanere, quatenus manent fractæ & caſtigatę ipſorum formæ; manēt enim aliqui ipſarum gradus, & aliqui etiam receſſerunt, ex qua remiſſione interijt formalitas elementorum, & acceſſit alia formalitas, quæ eſt miſti, diuerſa ab illa. Ex his etiam colligimus aliam eſſe remiſſionem formarum elementarium, aliam qualitatum; nam qualitates recipiunt magis & minus, proinde remitti poſſunt vtraque remiſſione, etiam illa, quæ non variat ſpeciem; aer enim quandoq; eſt magis, quandoque eſt minus calidus, & tam intēſior, quam remiſſior calor vocatur calor aereus, & eſt eiuſdem ſpeciei; non ſic forma aeris, hęc enim remitti quidem poteſt, non tamen ita, vt ſeruetur aer, quoniam amiſſo aliquo gradu non eſt amplius forma aeris, ſed facta eſt forma

Alio modo elementa ſunt materia hominis, alio modo ſemen eſt materia hominis.

Alio modo remittitur forma, alio qualitas.

alicuius

alicuius miſti: ideo non eſt ignorandum non ex omni remiſſione qualitatis elementaris fieri remiſſionem formæ ſubſtantialis elementi; nam ſi ſemper remiſſionem qualitatis remiſſio formæ inſequeretur, elementa ex qualibet leui alteratione interirent, nec poſſent diu conſeruari; quamobrem ob eorum conſeruationem decreuit natura formam cuiuslibet elementi non ita eſſe alligatam certo cuidam qualitatis gradui ſibi naturali, vt abſque illo exiſtere nequeat; ſed quum ipſa forma ſit conſtituta in indiuiſibili, & ſtatutum habeat gradum qualitatis perfectè naturalem, non tamen ob quẽlibet receſſum ab illo gradu remittitur forma, quod eſſet interire elementum, ſed ad ſui conſeruationem forma requirit qualitatem nõ in indiuiſibili conſtitutam, ſed in quadam latitudine certis quibuſdam terminis concluſa; idq; maximè apparet in duobus elementis medijs, potiſſimum verò in aere; nam eius calor poteſt notabiliter intendi, & remitti abſq; vlla intenſione, vel remiſſione formæ ſubſtantialis: at ſi præter ſtatutos latitudinis terminos intẽdatur, vel remittatur, neceſſe eſt formam aeris interire. Ignis verò vix aliquam admittit ſuarum qualitatum remiſſionem, cum qua poſſit exiſtere, aliquam tamen admittere dicentẽ eſt, quum ſit neceſſarium vt ipſe quoque dum agit, repatiatur abſque formæ ſuæ interitu. Patet igitur non omnem remiſſionem qualitatis in elemento facere remiſſionem formæ, quia remiſſio formæ ſemper eſt cum elementi interitu, at qualitatis remiſſio non ſemper. Sed aduerſus hoc poſſet aliquis obijcere argumẽtum illud, quo ſupra diximus vſum eſſe Auerroem contra Auicennam: nam dicebat Auerroes; ſi forma elementi poteſt integra ſeruari ablato aliquo gradu ſuæ qualitatis naturalis, ergo & ablato alio, proinde & ablatis omnibus, quia de quolibet gradu eadem eſt ratio: hoc igitur eodem argumento videtur oſtendi poſſe formam elementi non poſſe integram ſeruari cũ remiſſione qualitatis, quoniam huius contrarium voluit Auerroes hoc argumento demonſtrare. Ego vero hac in re ſum in opinione multorum, qui putant argumentũ hoc Auerrois aduerſus Auicennam nihil habere roboris, licèt ſententia illa Auicennæ falſa ſit; etenim inefficax eſt ratio a diuiſis ad coniũctum: poteſt quidem exiſtere forma elementi ſine quolibet gradu qualitatis ſeparatim accepto, ſed non propterea ſine omnibus ſimul; vt aer fortaſſe ſeruari poteſt ſine vno, vel ſine duobus gradibus ſui naturalis caloris, at non ſine tribus; quemadmodum ſcamnum quadrupes ſtabit ſine vno pede, & quolibet vno ablato ſtabit, quia de ſingulo eadem eſt ratio, dummodo quilibet ſeorſum accipiatur manentibus alijs, ſed duobus ablatis non amplius ſtabit. Niſi pro Auerrois defenſione dicamus ipſum loqui de remiſſione graduum qualitatũ extra ſtatutos limites, hoc enim conſtituendum videtur iuxta opinionem Auicennæ: quia ſi formis elementorum integris ſeruatis (vt ipſe dicit) non ſunt tamen elementa, ſed eſt genitum miſtum, videtur eſſe neceſſarium vt dicat qualitates eſſe fractas extra latitudinem naturalẽ: & hac ratione verum eſt id, quod Auerroes dicit, eandem eſſe rationem de vno gradu, ac de omnibus, nempe de uno, qui ſit ultra limites naturales; quoniam eſt contra elementi naturam & excedere uno, & excedere duobus, & omnibus excedere, quia nullo horum modorũ ſeruari elementum poteſt: itaque ſi hoc intelligat Auerroes, poteſt eius argumentum defendi. Auerroiſtæ verò abſque dubio decipiuntur putantes argumentum illud abſolutè quoque validum eſſe, quum ſit merus cauillus.

Argumentum Auerrois inualidum contra Auicennã.

Defenſio argumenti Auerrois.

Quòd ea, quæ hactenus declarata eſt, ſententia Auerrois fuerit. Cap. VIII.

Hoc modo, quem hactenus declarauimus, defenditur optimè opinio Auerrois, eaq; ſola vera eſt, dũ ſic intelligitur: quòd autem Auerroes ita intellexerit elementa in miſto manere fracta, & formas elemẽtares caſtigatas cum mutatione ſpeciei, non eſt quòd in demonſtrando laboremus; eſt enim clariſſimum legentibus commentarium illud ſexageſimumſeptimum tertij libri de Cęlo, cuius verba non referimus, ſed alijs conſideranda relinquimus. Notandus etiam eſt alius apud Auerroem locus in commentario. 23. decimi Metaphyſicorum, vbi duo illa mediorum genera ponit; vnum, quod ab altero extremo non differt ſpecie, ſed ſolùm ſecundùm magis & minus; alterum verò, quod ſpecie differt ab vtroque extremo: deinde ſubiungit eſſe ibi motum, vbi eſt magis & minus; vbi verò omnia media differunt ſpecie ab extremis, ibi non eſſe motum: ex his autem duabus propoſitionibus colligitur in ſecunda figura hæc concluſio, ergo vbi omnia media differunt ſpecie ab extremis, ibi non eſt magis & minus; quoniam igitur miſta omnia ab Ariſtotele uocantur media inter elementa, & ab elemẽtis ſpecie differunt, ſententia Auerrois eſt, elementa non recipere magis & minus, ſed intendi & remitti cum variatione ſpeciei: ſic igitur intelligenda ſunt ea, quæ alibi dicuntur ab Auerroe, præſertim in commentario. 67. tertij libri de Cœlo, ubi etiam notare poſſumus obiectionem, quam contrà ſe affert, & eius ſolutionẽ; obiectio enim eſt illa uulgata, ſequeretur formas ſubſtantiales recipere magis & minus, quod Ariſtoteli aduertatur: ſolutio autẽ Auerrois non illa eſt, quam ei multi attribuunt, ut excipiat formas elementorum tanquàm imperfectas,

Auerrois reſponſio ad Ariſt. in prædicamentis.

perſectas, & afferat eas recipere magis, & minus: non enim concedit Auerroes eas recipere magis & minus, ſed veritatem declarans inquit, ex admiſtione formarum elementarium prouenire aliam formam, ſicuti ex commiſtione albi & nigri fiunt multi colores medij: ſic autem ſignificat formas elementares remitti ea tantùm remiſſione, quę ſpeciem variat, non illa, quæ facit minus tale in eadem ſpecie; iam enim dixerat in alio a nobis notato loco, vbi media differunt ſpecie ab extremis, ibi non eſſe magis & minus; differre autẽ miſta ab elementis ſpecie aſſerit apertè Auerroes, dum ait ex admiſtione formarum elementarium prouenire aliam formam; quod etiam clarè dicit vtens exemplo colorum, nam colores medij differunt ſpecie ab extremis, vt aliàs in commentario trigeſimoſecundo ſexti phyſicorum ipſemet dixerat: quo etiam in loco inquit media hæc differentia ſpecie ab extremis non eſſe niſi finita numero, ſic enim patet neceſſarium eſſe vt finitæ ſint ſpecies miſtorum, nec poſſint eſſe infinitæ. Rationem autem cur formæ elementares ita poſſint intendi & remitti, & migrare in formas miſtorum, refert Auerroes in harũ formarum imperfectionem, dicens eas in hoc ſimiles eſſe accidentibus quodammodo; non ſunt enim omnino ſimiles, quum non recipiant magis, & minus vt accidentia, ſed ſolùm quatenus modo aliquo intendi, ac remitti poſſunt, quod non competit alijs formis ſubſtantialibus. Hæc eſt abſque dubio opinio Auerrois, & ipſa rei veritas, quam ego diu exiſtimaui nullum Auerroiſtarum aſſequutum fuiſſe; quum enim vſi non ſint ea diſtinctione, qua nos vſi ſumus, & ea quidem non à nobis inuenta, ſed ab ipſo Auerroe poſita, non potuere ſe penitus a magnis difficultatibus explicare, nec plenè Auerrois ſententiam tueri: ſed quum mihi & ipſa rei natura, & conſideratio verborum Ariſtot. & Auerrois hanc ſententiã ſuggeſſiſſet, res enim penè ipſa loqui videtur; poſtea contigit vt quum de hac re publicè in Patauina Academia diſſeruiſſem, quidam diſcipulus meus valde eruditus, & ex Carmelitana familia religioſus, lætus ad me accedens dixerit eandem fuiſſe ſententiam Ioannis Bacconij doctoris ſui, & locum notauit, quẽ, fateor me antea non animaduertiſſe; quanquam ſem-

Ioãn. Bacconis. per Bacconij ſcripta libentiſſimè legi, & illius viri doctrinam plurimi feci: quum igitur ſtatim locum illum auidè legiſſem, qui eſt in tertio libro ſententiarum diſtinctione decimaſexta, non potui non eius ſummum iudiciũ maximopere admirari; non poteſt enim melius, aut exquiſitius huiuſce rei veritas declarari, quam ibi declaretur a Bacconio, qui ea in re, vt in alijs quoque facere ſolitus eſt, ſolidiſſimè philoſophatur, & ex ipſa rei natura ueritatem petit. In prædicto autem loco ipſo non modo diſtinctionem illam mediorum, quæ apud Auerroẽ clarè legitur, ad huius quæſtionis ſolutionem applicuit, quod cęteri Auerroiſtæ nõ fecerũt; ſed etiam vſus eſt eiſdem vocibus, quas ego ad rem hanc declarandam excogitaueram, realiter, & formaliter; realitatem enim eandem formarum elementarium inquit eſſe in elemẽtis, & in miſto, ſed diuerſas formalitates, prout varias ſpecies conſtituunt: & ne eandem rem fateri videatur eſſe elementum, ac miſtum, inquit non eſſe in miſto realitatem formarũ elementarium, ſed eſſe in miſto realitatem eandem, quæ fuit realitas formarum elementarium; eadem enim res eſt, quæ fuit elementa, & nunc eſt miſtum, ſed mutata eſt formalitas, proinde etiam ſpecies, quæ omnia veriſſime dicuntur.

Confirmatio prædictæ ſententiæ ex dictorum Ariſtotelis conſideratione. Cap. IX.

HAnc, quam declarauimus, Ariſt. fuiſſe ſententiam, oſtendere facile poſſumus varijs in locis ipſius dicta conſiderando. Primùm quidem illa, quæ dicuntur in poſtremo capite primi libri de ortu & interitu, huic ſoli ſententiæ atteſtantur: nam in contex. 89. inquit miſcibilia non mutari alterum tantùm in alterum, ſed vtrunque in alterum, ita vt non alterũ ipſorum generetur, ſed medium, & commune; medium enim & commune non appellaret, niſi aliqua ex parte retineret vtriuſq; naturam; & hoc commune inquit eſſe aliud, & differens ſpecie ab extremis: hæc autem non habent locum, niſi iuxta opinionem Auerrois à nobis declaratam; qui enim fieri poteſt vt ſimul aqua mutetur in ignẽ, & ignis in aquam, ita vt id, quod generatur, nec ſit ignis, nec aqua ſed quid medium, in quo ambo illa ſeruentur, niſi eo, quem prędiximus, modo? miſtum enim differt ſpecie ab igni, & ab aqua, & participat gradibus naturæ vtriuſq; quum tamen ipſum ſit vnius tantùm naturæ. Inquit etiam ibi Ariſtot. in contex. 84. miſcibilia nec omnino remanere ſicut corpus, & album, quæ integra penitus coniunguntur; neque etiam interire, ſed ſeruari uires ipſorum; uires autem intelligit realitates formarum elemẽtarium, quæ ſecundùm aliquos gradus ſeruantur; nam ſtatim ſubiungit, inde fieri ut poſſint iterum ſeparari, nam adiectis cuilibet illis gradibus, qui abiuncti fuerant, ſuſcipiunt iterum priſtinam formalitatem, & dicuntur ex miſto elementa generari; hoc enim facilius eſt quam & formalitatem, & realitatem totam elementi produci, ſicut quando ex aqua generatur ignis: non enim diceret Ariſto. ignem commiſtum fuiſſe aquæ, & poſtea ſeparatum, quia nihil formæ

ignis

ignis in aqua inerat; nec poteſt vlla aduerſariorum ſeu proteruitas, ſeu cauillatio rectè interpretari verbum illud, ſeparari; non enim dicuntur ſeparari, niſi illa, quæ ita erant coniuncta, vt modo aliquo ineſſent actu; nec Ariſto. aliunde colligit ea poſſe ſeparari, niſi ex eo, quod dixerat, miſcibilia non penitus interire: [illegible] adhuc clarius loquitur Ariſt. in contex. 48. ſecundi libri, dum ait; quando in duorum elementorum congreſſu vnum eſt abſolutè actu, & alterum poteſtate, non eſt miſtio, ſed huius generatio, huius verò interitus; at quando neutrum omnino interijt, ſed modo aliquo ca[illegible] factum eſt frigidum, & frigidum eſt factum calidum, & neutrum eſt actu abſolute, ſed tranſijt vtrunque in quoddam medium, tunc eſt miſtio: non vult igitur Ariſt. elementa in miſto ita eſſe poteſtate, vt nihil retineant ſui actus [illegible] poteſtate, vt etiam actu non poſſunt autem eſſe actu, niſi per ſuas formas, quare putauit Ariſt. formas elementorū aliquo modo ſeruari in miſto; & ibidem aperte inquit elementa in miſtione [illegible] excellentias ſuas, & frangi, nec penitus interire. Illud autem eſt ſemper animaduertendum, Ariſtotelem formas elementorum nō alijs nominibus appellare, quam [illegible] qualitatum: ideo quando in ijs libris qualitates nominat, non eſt credendum eas vt accidentia a formis diſtincta nominari, ſed illarum loco formarum, quia formæ elementoru per has qualitates agunt [illegible] Ariſt dicit elementa ſymbola facile mutari inuicem, vt aquam [illegible] mutato frigido in calidum, & manente humiditate; ſi intelligamus in ſolis qualitatibus mutationem fieri, ita vt non in formis ſubſtantialibus, nō erit generatio, qualem vult Ariſt. [illegible] ſed ſola alteratio; [illegible] mutetur forma ſubſtantialis aquæ, non [illegible] aer, ſed manet aqua, licet facta calida, [illegible] præcipuè reſpicit Ariſtoteles, [illegible] non penitus interire, ſed ſolum excellentia ſua amittere. Propterea etiam in primo [illegible] libri de partibus animalium [illegible] ando dicit miſtum conſtare potius ex [illegible] elementorum, quam ex elementis ipſis, & vires intelligit [illegible] frigidū, humidum, & ſiccum, per hæc non intelligit niſi formas elementorum, & ſignificare vult elementa non remanere ſecundum ſuum eſſe formale, quum iam per miſtionem ſuas formalitates amiſerint, & ita non ex elementis propriè loquendo conſtare miſtum, ſed potius ex eorum viribus, hoc eſt ex realitatibus formarum elementarium, quæ aliam formalitatem ſuſceperunt: hoc autem ibi eſt manifeſtiſſimū, quum Ariſt. dicat, calorem, frigus, humiditatem, & ſiccitatem materiam eſſe miſtorum corporum: nam ſi hæc vt accidentia accipiantur, dici non poſſunt materia corporum, quia

Vires elementorū quomodo intelligantur.

materia non eſt niſi ſubſtantia, proinde miſta non ex his qualitatibus vt ex materia conſtare dicuntur, ſed ex ipſa ſubſtantia elementorum, quæ ab eorum formis conſtituitur: quod ſi & qualitates dicuntur formæ elementorum, quatenus conſtituunt elementa vt elementa ſunt, id tamen nō eſt niſi præſuppoſitis formis ſubſtantialibus; has enim ſi abiungamus, euaneſcit officium qualitatum, quæ nō amplius materiam miſtorum conſtituunt. Conſiderādum præterea eſt tum in eo loco, tum in contex. 84. primi libri de ortu & interitu græcū nomen, δυνάμεις, quo ibi Ariſt. vtitur, vbi latinus codex habet, virtutes, ſeu vires; nam δυνάμεις ſignificat etiam propriam rei naturam, ſignificat & poteſtatem, quæ reſpicit actum; quare optimè vſurpatur ad ſignificandas formas elementorum ſ[illegible]as, & poteſtatem habentes ad totā ſuam perfectionem. Per hæc etiam optimè d[illegible]ramus modum, quo Ariſtoteles in illo poſtremo capite primi libri de ortu & interitu miſtionem fieri ſtatuit inquit enim miſcibilia primum debere ſe mutuo diuidere in partes paruas, ideoque oportere ea eſſe liquida, vel aliquod ſaltem ipſorum, vt poſſit aliorum partes penetrare, & ita diuidi, ac diuidere in paruas partes; nec dicit in minimas, quia id verum non eſſet, neque enim abſolutè minimum intelligi poſſet, neq; minimū naturale; nam minimum abſolutè non datur, quum omne quantum ſit diuiduum in infinitum; minimum verò naturale datur quidem, vt ait Ariſt. in primo phyſicæ auſcultationis diſputās contra Anaxagoram, & eſt illud vltimum, in quo poteſt forma ſeruari in diuiſione cuiuſque corporis naturalis; eſt enim neceſſarium peruenire ad paruam particulam, quę vlterius quidem diuidi poteſt vt quanta, at, ſi diuidatur, non poteſt forma amplius ſeruari; in talia igitur minima ſi intelligeremus diuiſionem miſcibilium fieri in ipſa miſtione, oporteret ęquales ſemper inter ſe eſſe portiones omnium miſcibilium, ſeu eandem in omnibus miſtis eſſe illorū menſuram, & proportionem inter ſe, quod minimè verum eſt; ſed oportet vnum alijs dominari, variumque eſſe dominium, & variam elementorum proportionem pro diuerſis miſtorum naturis. Facta igitur miſcibilium diuiſione mutua in partes paruas neceſſe eſt vt propter qualitatum inter ſe contrarietatem fiat inter ipſa actio & paſſio mutua, per quā elementa ſe mutuo frangant, & ad mediocritatem redigant; quod quidem poſſumus eum Ariſtotele in duobus miſcibilibus conſiderare, id .n. pluribus quoque accommodari poterit; itaque ſi generandum ſit miſtum, quod ſex gradibus referat naturam terrę, duobus autem naturam aeris, fiet actio mutua inter particulas terrę, & particulas aeris, & aer naturam terræ, quam in octo gradibus conſiſtere ſtatuimus, immi-

Δύναμις

Miſtio non requirit diuiſionē in minima.

nuet

nuet duobus gradibus, itaut ſex gradus terræ remaneant; terra verò tanquam præualens detrahet de natura aeris ſex gradus, vt duo tantùm relinquantur; & ſic tam particula terræ, quam particula aeris erit facta eiuſdem naturę quia vtraque redolebit ſex gradus naturæ terræ, & duos naturæ aeris; & ſingula nec terra amplius erit, nec aer, ſed quiddam medium, vt aurum: hac igitur ratione quælibet pars miſti eſt miſta; quælibet enim pars eſt aurum, neq; eſt amplius aer terræ appoſitus, ſed & aer, & terra mutata in aurum retinens ex parte naturam terræ, & ex parte naturam aeris; quoniam vtriuſque elementi formæ fractæ, & caſtigatę migrarunt in formam mediam, quę eſt forma auri. Sic etiam qualitates ſe mutuo caſtigant, & fit qualitas vna media, quæ cuiuſque miſti temperatura appellatur. Præterea confirmatur etiam maximè hæc ſententia per ea, quæ ab Ariſt. dicuntur in contex. 10. octaui Metaphyſicorum, quem locum aduerſarij contra nos adduxerunt; inquit enim ſpecies eſſe ſicut numeros, quia numero dempta vnitate manent aliæ vnitates realiter, ſed mutata eſt formalitas, & facta alia ſpecies numeri, quemadmodũ igitur numeris detractio, & additio fieri poteſt manentibus iiſdem realiter vnitatibus, quæ relinquuntur, ſed mutata ſpecie numeri; ita formæ elementorum intenſionem, & remiſſionem recipiunt, ita tamen, vt mutetur formalitas, & fiat alia ſpecies, licèt aliqui earũdem formarum gradus ſeruentur, quod eſt ſeruari realitatem graduum formarum elementarium, ſed formalitatem, ac ſpeciẽ mutari: quod idem in numeris euenire videmus; propterea ad rem hanc declarandam maximè accommodatum eſt exemplum numerorum, quod ibi ab Ariſtotele conſideratur.

Confirmatio eiuſdem ſententiæ authoritate græcorum interpretum. Cap. X.

Alexander.

TAndem ſententiam Alexander & Ioannes Grammaticus ſequuti ſunt, Alexander enim in libello ſuo de miſtione declarans quomodo miſtio fiat, inquit, miſcibilia inter ſe mutuo agunt, & patiuntur; ſed neutrum interimit alterum penitus, quia prius deſinit poſſe agere, quam prorſus vertet alterum in naturam ſuam; quare miſtio eſt mutatio quædam ſine interitu: non vult igitur Alexander elementa interire, & apertè dicit ea non amittere niſi excellentias ſuas, quod eſt remanere fracta, & hebetata: poſtea dicit miſtum non eſſe aliquod ex miſcibilibus, ſed eſſe illa omnia poteſtate: miſi igitur inuicem pugnent Alexandri dicta, ſignificat elemẽta amittere ſuas formalitates, & ſuum eſſe ſpecificum; quia ſi hoc retinerent, iam miſtum eſſe actu ignis, & aer, & aqua, & terra; ſeruare tamen ſuas realitates, hoc eſt non prorſus interiiſſe: nam poſtea quoque declarans quomodo maneant poteſtate in miſto, inquit, ſunt poteſtate, quoniam exiguo egent auxilio, vt recuperẽt naturam ſuam; quum enim non tota ſit amiſſa, ſed ſolùm hebetata, poſſunt per additionem eius, quod amiſſum erat, redire in ſuã naturam integram, propterea (inquit) non omnino generatione & interitu indigent, vt ſeparentur, ſed mutatione aliqua. Itaq; arbitratur Alexander formas elementorum non eſſe in miſto ſpe[...] mutus poteſtate, ſicuti in prima materia, & ſicut in ſemine humano eſt poteſtate forma hominis, ſed poteſtate intelligit, quæ coniunctum habeat actus, at non integrum actum: ideò hanc integritatem poſtea acquiri dicit per illam mutationem, qua miſtum in elementa diſſoluitur, eamque non eſſe omnino generationem, ſed mutationem quandam, quæ eſt dimidiata quædam generatio: non eſt autem ignorandum qualis ſit hęc mutatio, qua miſtum in elementa diſſoluitur, & qua ex elementis generatur miſtum, ne forte opinemur eam non in ſubſtantia, ſed in ſolis accidẽtibus mutationem eſſe, quę dicitur alteratio; quoniam eſt ſubſtantialis mutatio, neque ad aliam mutationis ſpeciem redigitur, quam ad generationem, & interitum: nam ſi horum corporum formalitates ſpectemus, eſt perfecta generatio, & perfectus interitus; nam penitus intereunt in miſtione formalitates elementorum, & producitur noua formalitas miſti, quæ eſt miſti, vel interit formalitas miſti, & generantur formalitates elementorum, quando miſtum in elementa diſſoluitur: at ſi realitatem tantummodo reſpiciamus, non eſt perfecta generatio, nec perfectus interitus, quemadmodum etiam declarauimus, idque reſpexit Alexander, quando dixit eſſe dimidiatam generationem, & Ariſt. ipſe; quando in capite de miſtione dixit miſcibilia non penitus interire, ſed aliquo modo ſeruari. Notat autem ibidem Alexander quoddam ſumma animaduerſione dignum, atque veriſſimum: quoniam enim dicente Ariſtotele miſcibilia poſſe ex miſto iterum ſeparari, credere aliquis poterat elementa redire eadem numero, quæ prius in miſtionem venerant, ideo nos monet ea non redire penitus eadem, ſed alia ſecundùm numerum, eadem autem ſecundùm ſpeciem tantùm; quum. n. proprias formalitates amiſerint, & deſierint eſſe ignis, aer, aqua, terra, hac ratione interierunt; id autem, quod ſemel interijt, iuxta opinionem Ariſt. non poteſt idem numero vnquam redire: igitur quando iterum ſeparantur, redeũt eadem ſecundùm ſpeciem, idque ſatis facit, ita ut quia non totam ſuam naturam, ideſt, non totam realitatem amiſerunt. Ex his colligere poſſumus non eandem eſſe hanc ſeparationẽ ele-

mentorum

mentorum ex miſto, atque illam, qua ex mera congregatione dicantur aliqua ſeparari abſq; vlla mutatione, vt quãdo ex aceruo tritici grana ſeparantur; hæc enim eadem numero ſunt, facta ſeparatione, quæ prius in compoſitione, & ante compoſitionem erant, quia nulla eſt facta naturarum mutatio; aſt elementa ſeparantur à miſto, in quo non omnino erant actu, proinde ſeparantur cum alteratione, quę non eſt abſolutè in accidentibus, ſed eſt dimidiata quędam generatio, talem enim alterationem Ariſtoteles in definitione miſtionis intellexit; non enim fieret naturarum vnio, & plurium reductio ad naturam vnam, ſi ſeruatis penitus formis ſubſtãtialibus in ſolis accidentibus mutatio fieret; non poſſunt igitur elementa ex miſto ita ſeparari, vt redeant eadem numero, quę in miſtionem venerunt. Eiuſdem ſententiæ *Io. Gram.* fuit abſque dubio Ioãnes Grammaticus in interpretando capite de miſtione in calce ſecundi libri de ortu, & interitu: ibi enim in contextu 82. declarans quomodo miſcibilia ſint poteſtate in miſto, inquit, non ſunt penitus poteſtate reſpectu actus primi, quemadmodum quando dicimus aquam eſſe poteſtate aerem; neq; ſunt poteſtate reſpectu ſecundi actus tantummodò, ſicuti quãdo dicimus Geometram dormientem geometrizare poteſtate, quũ habeat actum primum perfectum; ſed tertio modo medio, vt quando dicimus Geometram ebrium habere poteſtatẽ geometrizandi, nam habet quidem actum primum, ideſt habitum Geometriæ, ſed offuſcatum, & impuratũ, ideo non perfectè geometrizat: ſic elementa ſunt in miſto ſecundùm actum impuratum, qui cõiunctam habet poteſtatem adipiſcendi ſuã integram perfectionem. Hoc idem dicit Ioannes in contex. 84. vbi etiam apertè aſſerit elementa in miſtione non totam ſuam formam amittere, ſed ſolùm excellentiam, & complemẽtum ſuæ formæ, proinde remanere in miſto formas elementorum incompletas, & imperfectas; elementa igitur ſecũdùm Ioannem Grammaticum non penitus poteſtate in miſto ſunt, ſed & actu, & poteſtate, quatenus naturam ſuam non perfectè ſeruant. Deinde ẽt in contextu 89. inquit miſcibilia non prorſus interimere ſe mutuò, ſed ſolùm frangere mutuo excellentias ſuas, ita vt medium quoddam remaneat, quod ex parte redolet naturam ſingulorum; quam Ariſtotelis quoq; ſententiam fuiſſe iam oſtendimus: quapropter de græcorum opinione non eſt dubitandum.

Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. XI.

VEritate declarata omnia aliorũ aduerſantia argumẽta ſoluẽda ſunt, & primo loco illa, quę pro Auicenna adduximus. *Ad primũ.* Ad primum igitur concedimus formas elementorum manere in miſto: ſed quum dicit, non poſſunt intendi, aut remitti, quum ſint ſubſtantiales, ergo manent integræ, negamus antecedens; iam enim docuimus quomodo intendantur, ac remittantur formæ elementorum, & quòmodo neque intendi, neque remitti poſſint. Ad ſecundum *Ad ſecũdũ* dicimus Ariſtot. non ideo dixiſſe, alteratorum, quod putauerit miſtionem eſſe meram alterationem in accidentibus abſque vlla ſubſtantię mutatione, ſed quia ſi dixiſſet, corruptorum, perfectum miſcibilium interitum intelligere potuiſſemus; quod aduerſaretur ijs, quæ prius dixerat, nempè miſcibilia non interire; ſed ſeruari in miſto: maluit ergo dicere, alteratorum, ad ſignificãdam alterationem cum aliqua mutatione ſubſtantiæ, ſiquidem abſque hac nõ fieret illa vnio, quam eſſe ipſam miſtionis eſſentiam iam diximus. Ad tertium, & ad quartum *Ad tertiũ.* dicimus omnia eſſe concedenda; ijs enim oſtẽ- *Ad quartũ* ditur elementa manere in miſto, ſed non oſtẽditur manere integra. Ad quintum petẽda eſt *Ad quintũ* reſponſio ex ijs, quæ ſcripſimus alias de motu grauium & leuium: illud .n. quod Ariſtoteles dixit, miſtum moueri iuxta elementum præualens, non ita eſt intelligendum, vt forma elementi præualentis dicatur integra eſſe in miſto, & ita actu mouere miſtum; ſed intelligendum eſt non eſſe in miſto aliud mouens, niſi ipſam miſti formam, quæ magis redolet formam elementi præualentis, quam aliorum, ideò eo motu mouet, quo illa: hoc ergo ſignificauit Ariſt. qui non dixit miſtum a prçualente elemento moueri, quaſi elemẽtum, ſeu eius forma ſit mouens; ſed dixit moueri ſecundum præualens elementum. Ad ſextum reſpondemus *Ad ſextũ.* miſtionem, & generationem miſti differre quidem ratione, ſed re idem eſſe; non poteſt enim vera miſtio fieri, quin miſti generatio fiat: quomodo autem differant ratione, alibi conſiderabimus; nunc ſatis eſt ſi dicamus miſtionẽ vocari ratione graduum miſcibilium, qui ſeruantur, vocari autem interitum elemen- *Lib. de generatione mixti.* torum, & generationẽ miſti ratione graduum deperditorum; ſic enim eſt generatio miſti, & deſtructio formalitatum elementorum. Ad poſtremum dicimus nil aliud eſſe diſſolui miſtum in elementa, quam elementa facile recuperare gradus deperditos, propterea quod *Ad ſeptimum.* non omnes gradus interierunt: ex hoc igitur nil aliud infertur quam non fuiſſe in miſto elementa integra, ſed fracta; ſicut enim diſſoluitur miſtum in elementa per ammiſſorum graduum recuperationem, ita generatur miſtum ex elementorum compoſitione per eorundem graduum amiſſionem.

Solutio argumentorum Scoti. Cap. XII.

Ad primũ. AD primum Scoti negamus ſequi id, quod ipſe infert, multiplicari entia ſine neceſſitate: ſequeretur quidem, ſi cum nonnullis diceremus formam miſti eſſe additam formis elementorum, & re diſti nctam ab illis in ipſo miſto; at nos aſſerimus ſolam miſti formam ſufficere ad miſtum conſtituendum, & ad omnes operationes edẽdas, ſed ad hanc eſſe neceſſarias formas elementorum, quum ſit idem re, quod illæ, proinde illis penitus ſublatis nulla miſti forma poſſit exiſtere: tãta igitur eſt neceſſitas formarum elementarium in miſto, quanta ipſius formæ miſti, quum hæc non diſtinguatur re ab illis, ſed ſit illæ omnes ad vnitatẽ redactæ per miſtionem. *Ad ſecũdũ* Ad ſecundum negamus conſequens; nam formæ elementorum nõ manent in miſto vt quatuor formæ, ſed vt factæ vna, ſiquidem multis realitatibus aduenit vna formalitas, proinde *Ad tertiũ.* miſtum eſt vnum. Ad tertium ſimiliter negamus conſequens; nam poſt elementorum congreſſum non ſunt amplius in miſto quatuor quantitates, ſed vna ex omnibus facta eſt; quid autem abſurdi, ſi ex pluribus quantis coniũctis vnum quantum fieri aſſeramus? vt autem omnis fallacia detegatur, animaduertendum eſt quantitatem inſequi naturam materiæ, & illi eſſe coæuam, terminos autem quantitatis cuique rei præſcribi à ſua forma: quoniam igitur in miſtione pereunt formalitates elementorum, & vna miſti formalitas producta eſt, factum etiam eſt vnũ quantum ex quatuor materiæ portionibus quantis ſimul iũctis, quibus vnici termini ſunt præſcripti a forma, quę vna tantùm eſt, non plures, nempe forma miſti: quũ igitur vnici ſint termini totius illius quantitatis, vna eſt quãtitas. Sed imaginatus eſt Scotus nos dicere formas elementorum manere in miſto integras, & cum eis manere proprios terminos à ſingula forma tributos ſuæ portioni materiæ: quod quidẽ nos non dicimus, quia *Ad quartũ* neque verum, neque imaginabile eſt. Ad quartum dicimus totum eſſe concedendum, nam formæ elementorum, prout elementorum formæ ſunt, in generatione miſti ſunt terminus a quo, nõ terminus ad quem, nec poſſunt ſimul eſſe cum forma miſti, quia non poteſt eadem res eſſe ſimul miſtum, & elementa: terminos igitur generationis oppoſitos ſimul exiſtere non dicimus; quamuis enim eadem ſit realitas formæ miſti, & formarum elementarium, diuerſæ tamen ſunt formalitates, & hoc ſatis eſt ad diſtinguendos generationis terminos, a quo, & ad quem; ſiquidem termini ſunt ipſæ formalitates, quæ nunquam ſimul exiſtunt. *Ad quintũ* Ad quintum negandum eſt conſequens; quum enim in generatione miſti intereant formalitates formarum elemẽtarium, & ita deſinãt conſtituere elementa, & incipiant conſtituere miſtũ differens ſpecie ab elementis, generatio miſti eſt interitus elemẽtorum; pereunt.n. formæ elementorum quatenus formæ elementorum ſunt, & ſubeunt nouam formalitatem, & ita fit alia forma. Ad primũ de qualitatibus patet reſponſio ex ijs quę dicta ſunt, negamus enim formas elementorum penitus interire: quare ſi ita manere, vel non manere qualitates debent, vt formæ, qualitates quoq; elementares in miſto fractæ, & caſtigatæ remanent. Ad alterum negamus conſequens: quum enim ſubiectum, in quo accidentia inhærent, ſit prima materia, vt alias demonſtrauimus, & in miſto eadem materię portio maneat, quę in elementis fuit, qualitates non migrant in aliud ſubiectum, ſed potius idem earum ſubiectum remanet. Sed eo inualidius hoc argumẽtum eſt, quò nos dicimus formas quoque ſubſtantiales aliquo modo ſeruari, quocirca ne fingi quidem poteſt migratio vlla accidentis de ſubiecto in ſubiectum.

Ad ſextũ. *Ad ſeptimum.* *In lib. de cõmuni rerũ generatione.*

Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum latinorum. Cap. XIII.

Ad primũ *Ad ſecundum.* AD primũ Thomæ ſumptum ex verbis Ariſtotelis in contex. 84. primi libri de generatione, & ad ſecundum acceptum ex primo capite ſecũdi de partibus animalium dicimus omnia eſſe concedenda, quatenus oſtendunt qualitates ſeruari fractas, & caſtigatas, & ad vnam mediam redactas: ſed quatenus oſtendere ſe putat formas elementorum ſubſtantiales nullo modo ſeruari, negamus eã eſſe mentem Ariſt. dum ait vires elementorũ manere, vt velit ſolas qualitates ſeruari ſine formis; iam.n. diximus per vires elementorum ibi ſignificari gradus formarum elementarium remanẽtes, hoc eſt realitates ſeruatas ſub alia formalitate, ſicut antea locos illos interpretantes declarauimus. Cętera quoque argumenta, quibus latini euertere nituntur fundamentum Auerrois de formis elementorum, facile ſoluuntur. Ad primum.n. quod Thomas infert illud abſurdum, ergo daretur mediũ inter duo contradictoria, negamus conſequentiam: ad probationem aũt poſſumus cum Buccaferreo dicere Auer. nõ ſtatuere formas elementorũ abſolutè medias inter ſubſtantiam, & accidens, ſed inter formas ſubſtantiales perfectas, & accidentia: hæc autem non ſunt contradictoria; quoniam inter accidentia, & formas ſubſtantiales perfectas ſunt formæ ſubſtantiales imperfectæ. Sed cõſiderare præterea poſſumus Auerroem non dicere eas eſſe verè medias, ſed dicere quaſi medias; nullum enim datur medium inter ſubſtantiam,

Ad primũ contra Auer. *Quomodo formæ elementorum ſint media*

ſtantiam,et accidens; nec formę elementorum ita dicuntur medię, vt ſint mediæ per participationem, vel per negationem extremorum, ſed ſolùm per quandam ſimilitudinẽ, ſeu participationem conditionis alterius extremi: quũ enim reuera contineantur ſub altero extremo, & in formis ſubſtantialibus numerentur; ſimiles tamen ſunt accidentibus in hac conditione, quòd modo aliquo intenduntur, ac remittuntur, etſi non omnino vt accidentia, & hac conditione ipſę inter omnes formas ſubſtantiales ſolæ participant. Ad ſecundum Thomæ, quo illud aliud abſurdum inferebatur, ergò in ſubſtantia daretur continuus motus, nõnulli recentiores reſpondent hoc non ſequi, propterea quòd ſi debeat fieri verus motus, nõ ſolùm requiritur vt forma intẽdatur, & remittatur, ſed ẽt vt ſubiectum ſit ens actu, ſicut ait Ariſt. in quinto phyſicorũ; ſubiectum aũt formę elementi eſt prima materia, quę eſt ens poteſtate; quare ad hanc formam non eſt motus.

Ad ſecundum reſpõſio recentiorum.

Sed hęc reſponſio vana eſt, & nullo modo eſt admittendum id, quod iſti concedunt, dari mutationem continuam ſecundùm Auerroem ad formam ſubſtantialem, ita vt forma elementi acquiratur paulatim, & per gradus, & in tempore, ſicut ẽt qualitates; quod quidẽ Auerroes nunquàm concederet, qui putauit omnem formam ſubſtantialem acquiri ſubitò, & totã ſimul; quare aduerſarijs ſatis eſſet ad hoc euidentiſſimum abſurdum nos duxiſſe. Adde quod hoc conceſſo non videtur negari poſſe eũ eſſe verum motum, eſſet enim a forma imperfectiore ad perfectiorem, à remiſſa ad intenſam; & tali mutationi omnino competeret definitio motus in tertio phyſicorũ tradita, vt euiq; eam conſideranti patet: quum .n. omnes dicãt generationem ſub ea definitione non contineri, niſi comprehenſa præuia alteratione; tamẽ ſecundùm iſtos definitio illa competeret generationi acceptæ ẽt pro ſola introductione formę ſubſtantialis, quod quidem nullus philoſophus diceret: patet aũt in ea definitione nõ poni conditionem illam, quod motus habeat ſubiectum ens actu, licèt hęc ex ea definitione colligatur, quatenus definitio illa non competit reuera niſi mutationi, quæ fiat ſecundùm accidentia, quia hęc ſola fit cum ſucceſſione, & in tempore: quod ſi cum iſtis concederemus ẽt formę ſubſtantialis introductionẽ hoc modo per ſucceſſionem fieri, vanum eſſet negare eam eſſe verum motum. Reiecta igitur hac ſolutione nos eam accipere debemus, quã ponit, ac declarat optimè Ioannes Bacconius in memorato loco: eſt enim neganda cõſequẽtia, propterea quod nullus datur in ſubſtantia verus motus, quo forma elementi paulatim, & per ſucceſſionem adueniat, vel recedat, ita vt eadem ſeruetur ſpecies in categoria ſubſtãtiæ; ſed quum forma elementi remittatur cum variatione ſpeciei, cuiuſlibet gradus mutatio eſt variatio ſpeciei, & ſingulus gradus, quo adueniente, vel recedente generetur elemẽtum, vel miſtum, aduenit, ſeu recedit non in tempore, ſed ſubitò, & poſt alterationem præuiam, quę eſt verus motus: nam in fine alterationis fit momento temporis acceſſio, vel remotio illius gradus, quę eſt generatio ſubita, nec poteſt appellari motus: id autem, quod Thomas imaginatur, vtique ſequeretur, ſi nos aſſereremus formam elementi intendi, & remitti abſque variatione ſpeciei; paulatim enim generaretur elementum, & pars formę accederet poſt aliam partem intra ſpeciem eiuſdem elemẽti; ſed quum ſingula mutatio gradus fiat momento temporis poſt prę uiam alterationem in tẽpore factam, & in illo momento dicatur accedere illa formalitas, qua res conſtituitur, non fit generatio ſubſtantialis, niſi ſubitò: hoc ſignificauit Auerroes in commento. 25. decimi Metaphyſicorum, quando dixit, vbi eſt magis & minus, ibi eſt motus; at vbi omnia media differunt ſpecie ab extremis, ibi nõ eſt motus, quoniam ſingulum horum eſt conſtitutum in indiuiſibili: licèt enim realitas formarum elementarium ſit diuidua in gradus, in ſingulis tamen gradibus conſiſtunt nouę formalitates, quę ſingulę ſunt indiuiduæ, & acquirũtur ſubitò poſt pręcedentem alterationem factam in tempore.

Confutatio.

Vera ſolutio Ioannis Bacconij.

Ad tertiũ; quando alij dicebãt, ergo formæ miſtorum intendi, & remitti poſſent; negandum eſt conſequens: dicimus .n. nullam dari propriè dictam miſtionem, niſi elementorum, theriaca verò vel non habet verã miſtionem, vel ſi habet, ea eſt miſtio elementorũ, non miſtorum theriacam ingredientium; hæc enim conſtabant ex elementis, & eorum formæ conſtabant ex realitatibus formarũ elemẽtarium, hoc eſt, ex illarũ gradibus ſeruatis ſub formalitate miſti; & quia horũ graduum in ſingulo miſto certa, & ſtatuta eſt proportio, & alia in hoc miſto, alia in illo, ideo ex plurium miſtorum compoſitione variatur proportio, & prouenit aliud miſtum: & quia cuiuſque naturalis corporis formalitas ſiue ſimplicis, ſiue miſti indiuidua eſt, nec poteſt intendi, vel remitti, niſi intereat, realitas verò diuidua eſt in varios gradus, & eſt præcipuè elementorum, miſtorũ verò per participationẽ; ideo ſolis formis elementorum attribuitur intenſio, & remiſſio, non formis miſtorum; quia natura ſtatuit elementa vt materiam miſtorum, nõ miſtum vt materiam miſti; & elementa ſunt materia miſtorum ratione ſuæ realitatis diuiduæ per gradus, quoniã ſine tali diuiſibilitate non poſſent eſſe materia miſtorum: hoc uidetur ſignificaſſe Ariſt. in contex. illo decimo octaui Metaphyſicorum, quem antea contra nos aduerſarij adduxerunt; inquit enim ſpecies eſſe ſicut numeros: quod declarans ſubiungit

Ad tertiũ.

Omnis vera miſtio eſt elementorum.

Declaratio contex. 10. in 8 Metaphyſic.

[ſicuti numerus non habet magis,& minus,ita neque ſubſtantia, quæ ſecundùm formam eſt; ſed ſi qua ſubſtantia ſuſcipit magis & minus, ea eſt, quæ ſecundùm materiam eſt] ſignificat enim formam ſubſtantialem indiuiduam eſſe quatenus eſt forma, & eſſentia; & huiuſmodi ſunt etiã formæ elementorum quatenus conſtituunt elementa, nec datur ignis, qui ſit magis ignis,quam alius ignis:ſed eadem elementa quatenus ſunt materia miſtorum, & ratione realitatis ſuarum formarum abiunctæ mente ab omni formalitate,intenduntur,& remittuntur ſuſcipiendo varias formalitates: denotat ergo ibi Ariſtoteles aliquam eſſe ſubſtantiã, quę intenditur,& remittitur,ſumit enim magis & minus in ampla ſignificatione pro qualibet intenſione,& remiſſione, & talem ſubſtantiã inquit eſſe illam, quæ eſt materia,dum cõſideratur vt materia, talia autem ſunt elementa quatenus ſunt materia miſtorum,ſunt autem materia ratione realitatum ſuarum formarũ, ſed non ratione formalitatum. Hoc autem, quod de elementorum miſtione diximus, poſſumus exemplo declarare,craſſo quidem, ac rudi, ſed ad propoſitum ſatis accommodato: ſit ſtatua equi fuſibilis ex auro,argento,& ære ſimul colliquatis,& commiſtis,in qua ſit plus auri, & minus aliorum; ſit alia ſtatua bouis ex eiſdem metallis, in qua tamen ſit plus argenti, & minus aliorũ;ſit alia tertia ſtatua leonis ex eiſdem metallis, in qua ſit plus æris, quàm aliorum; ita vt variæ ſint in iis tribus figuris menſuræ, & proportiones horum metallorum; deinde colliquentur iterum tres illæ ſtatuæ, & ex tota illa materia fiat ſtatua vna hominis, diceturne homo ille fuſilis conſtare ex equo,boue,& leone an ex auro,argento,& ære? Certè ex his metallis commiſtis conſtare dicetur, cum alia tamen proportione,& diuerſa à proportionibus, quæ fuerũt in tribus illis ſtatuis brutorum:ſic igitur theriaca conſtare propriè dicitur ex elementis, & viribus elementorum, & diuerſam habet temperiem a qualibet temperie ſingulorum ingredientium, & ea temperies eſt ſimiliter temperies qualitatum elemẽtarium, ſicut etiam temperies omnes illorum ſingulorum: ratio etiam ad hoc comprobandum efficaciſſima ſumitur ex ipſa miſtionis natura; nam miſcibilia debent agere,& pati inuicem,& alterari; at non dantur qualitates vllæ actiuæ præter primas elemẽtares qualitates, quæ alteratrices dicuntur;ideo ſi in theriaca ſit vera miſtio,qua de re non eſt in præſentia diſputandum, ea eſt primùm,& per ſe miſtio elementorum, nõ miſtorum, niſi per accidens; cõtingit enim vt tot gradus ſingularum formarum elementarium ad miſtionem delati ſint per illa corpora miſta ſicuti contigit vt allata materia ad conſtituendam hominis ſtatuã fuerit materia equi,bouis, & leonis. Dicimus igitur omnem miſtionẽ propriè acceptam, cui competat definitio miſtionis ab Ariſt. tradita,eſſe miſtionem elementorum;ideo id,quod aliquid dicunt,Ariſt. de miſtione agentem non ſolàm elementorum miſtionem cõſideraſſe,ſed quamlibet indiſtinctè, admitti poteſt, dummodo concedant omnem veram miſtionem,quorumcunque corporum, ſit,reduci ad miſtionem elementorum;commiſcentur enim inter ſe alia corpora per vires elementares,ex quibus conſtant; quare elementa ſola ſunt per ſe,miſcibilia,alia verò per elementa,quæ in ſe continent;nam ex elementis conſtare omnia miſta ſatis per ſe manifeſtum eſt, & legitur clarè apud Ariſtotelem in ſecundo libro de ortu,& interitu à contex.46.vſq; ad 50. dum loquitur de generatione miſtorum: patet igitur theriacam quoque ex elementis conſtare, & eius miſtionem, ſiqua eſt, à viribus elementorum eſſe factam: Quod autem illi dicunt, ſi Ariſt. ibi de ſola elementorum miſtione loqueretur, de elementis prius agere, quam de miſtione, debuiſſet;hoc omnino eſt negandum, & poteſt aduerſus eos argumentum torqueri: quemadmodum enim ſi ſola elementa ſint miſcibilia, neceſſarium apud eos eſſet agere prius de elementis, quàm de miſtione; ita ſi plura ſint miſcibilia pręter elementa, vt ipſi putant, de illis omnibus ob eandem rationẽ erat prius agendum, quam de miſtioné. Dicimus igitur ad miſtionis cognitionem ſatis fuiſſe rudem quandam & confuſam miſcibilium notitiam per quaſdam vniuerſales conditiones,neque opus fuiſſe diſtinctè prius agere de elementis;ſed id poſtea Ariſtotelem facere in ſecundo libro,& ex ea elementorum tractatione colligimus ſolis elementis competere cõditiones miſcibiliũ prius tactas in capite de miſtione:quoniam enim fit miſtio per qualitates actiuas, & paſſiuas, quæ videntur communiter competere & elemẽtis,& miſtis,ita vt miſtio eſſe videatur & ſimplicium, & miſtorum corporũ; ideo docens poſtea Ariſtoteles qualitates illas eſſe proprias elementorum, & illis competere per eſſentiam. miſtis verò per participationem,ſignificat ſola elementa eſſe propriè,& per ſe miſcibilia,cętera verò per elementa,è quibus conſtant. Sumitur etiam horum cõfirmatio ex iis, quæ dicuntur ab Ariſt. in contex.43. primi libri;ibi namq; proponens de miſtione agẽdum, nullam aliam huius tractationis rationem adducit,niſi,quia oportet de elementis agere tanquam de materia miſtorum; aſſerit ergo ſe de miſtione agere velle propter elementa, proinde elementorum tantummodò eſſe propriè dictam miſtionem;& potius cenſuit cognitionem miſtionis eſſe neceſſariam ad conſiderationem elementorum prout ſunt materia miſtorum, quam è conuerſo perfectam elementorum cognitionem requiri ad cognitionem miſtionis, ſicut iſti in argumento ſumunt.

Neque

Neque turbare nos debent exempla, quibus vſus eſt Ariſtoteles agẽs de miſtione, uiſus enim eſt ſignificare miſta quoque eſſe miſcibilia; ſed rudia exempla ſunt, & ſatis habuit Ariſtoteles ſi per illa propoſitũ declaretur; & talibus exemplis ſolitus eſt paſſim in ſuis libris vti, quia manifeſtiora, & faciliora intellectu ſunt; ijs autem exemplis aliquę tantùm miſtionis conditiones declarantur, vt, debere miſcibilia eſſe liquida, & ſe mutuò diuidere in paruas particulas; ad has enim conditiones declarandas ſatis erant etiam exempla miſtorum: at præcipua illa conditio miſcibilium, quod debeant eſſe actiua inuicem, & paſſiua, elemẽtorum propria eſt; nec miſtis alia ratione competit, quam per elementa, è quibus conſtant. *Ad quartum.* Quartum argumentum leue prorſus, ac puerile eſt: datur enim res aliqua perfectior abſolutè alia re, imperfectior tamen eadem re ſecundùm aliquã conditionem vt aſinus, quum ſit ſubſtantia, eſt abſolutè perfectior, ac nobilior motu Cęli, & luce ſolis, quę accidentia ſunt; attamẽ hæc apud Ariſtotelem ratione æternitatis, quæ eſt conditio nobilis, ſunt nobiliora aſino, qui mortalis eſt: quare ipſimet aduerſarij dicerent aſinum illis accidentibus nobiliorem eſſe ſimpliciter loquẽdo, ſed illa eſſe aſino nobiliora ſecundùm quid: ſic etiã prima materia, quum apud Ariſtotelem æterna ſit, eſt nobilior ratione huius conditionis, quàm forma, & quàm compoſitum: tamen abſolutè loquendo eſt ignobilior, & imperfectior illis. Sic ergo dicimus formas elementorum eſſe abſolutè nobiliores quolibet accidente, quia ſubſtantiam conſtituunt, & in ſpecie collocant, quod accidentia præſtare non poſſunt, poſſe tamen aliqua accidentia habere aliquam conditionem nobiliorem, vt ſiqua ſint, quæ nullo modo intendi, aut remitti poſſint; nam poſſe intẽdi, & remitti notat imperfectionem: talia itaque accidentia ſecundùm hanc conditionem nobiliora dici poſſunt formis elementorum, ſed illæ ſunt ipſis abſolutè nobiliores. Plura etiã eiuſmodi in rebus videmus, nam multa bruta hominibus præſtant robore corporis, vel efficacitate uiſus, vel aliqua alia eiuſmodi conditione; homo tamen abſolutè loquendo eſt omnium animalium præſtantiſſimus, quandoquidem alijs pluribus, & illis quidem nobiliſſimis conditionibus brutis omnibus antecellit. *Ad quintum.* Ad authoritatem autem Ariſtotelis in libro categoriarum dicentis proprium eſſe ſubſtantiæ non recipere magis vel minus, ego quidem alienam ab Auerroe arbitror eſſe illam reſponſionem, quam ei attribuunt plures Auerroiſtæ, nempe vt Auerroes dicat Ariſtotelem ibi loqui de perfectis tantùm ſubſtantijs, proinde non negare ſubſtantiam aliquam imperfectam ſuſcipere magis & minus; hoc enim ſi Auerroes diceret, in errore eſſet, quia quodlibet eſſe ſubſtantiale indiuiduum eſt, neque recipit magis vel minus, etiamſi reſpectu aliorum perfectiorum imperfectum dicatur; idque vt verum eſt de omni compoſito in categoria ſubſtantiæ tam ſimplici, quam miſto, ita etiam de formis concedendum eſt; nequeũt enim formæ recipere magis vel minus, quin ipſa quoque compoſita dicantur magis vel minus talia; quamobrẽ non opus eſt aduerſarios in hac reſponſione impugnanda laborare. ego enim eam penitus reijciendam arbitror vt ab Ariſt. & ab Auerroe alieniſſimam. Dico igitur Ariſtotelem ibi ſumere magis & minus pro eo quod eſt intendi vel remitti ſine variatione ſpeciei, quæ, vt antea diximus, eſt propria acceptio; hoc autem nulli ſubſtantiæ ſeu perfectæ, ſeu imperfectæ, ſeu compoſitæ, ſeu ſimplici competere poteſt; idque legentibus verba Ariſtotelis manifeſtum eſt: ſed non ob id negat Ariſt. poſſe aliquam ſubſtantiam intendi, & remitti cum mutatione ſpeciei, ſiquidem hanc intenſionem, ac remiſſionem ibi non conſiderat; quum præſertim huic ſententiæ atteſtetur dictum Ariſt. in contex. 10. octaui Metaphyſicorum, vt ante conſiderauimus; ſpecies enim ſimiles eſſe dicit numeris, quibus additio, ac detractio fieri poteſt cum mutatione eſt ſecundùm eſſentiam, neque poteſt ei fieri additio, vel detractio, quin deſtruatur, & alia numeri ſpecies oriatur.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE QVALITATIBVS ELEMENTARIBVS

Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Propoſitio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

In lib de nat. ſcien. tia conſti tutione.

DIctum à nobis eſt aliàs quatuor ſimpliciū corporū, quæ elementa vocantur, duo eſſe munera in mundo, proinde etiam in phyloſophia naturali duas eorundem eſſe conſiderationes; vnum prout naturalia, & ſimplicia corpora ſunt, quæ per grauitatem, & leuitatem proprios quæque locos in mundo occupant; alterum verò quatenus miſtorum principia, & elemēta ſunt, & per quatuor primas qualitates, quæ alteratrices vocātur, in miſtionem venientia cōſtituunt miſtum. Sed illa quidem, quæ ad priorem eorum corporum conſiderationem attinet, ſatis à nobis tractata fuere in eo libro, quem de grauium, ac leuium motu conſcripſimus, nunc alteram, quæ multis, magniſque difficultatibus referta eſt, aggreſſuri ſumus, & elementa conſideraturi quatenus elementa, & principia miſtorū ſunt; & quoniam, vt Ariſt. docet in initio 2. lib. de ortu, & interitu, corpora hæc eo munere funguntur per primas qualitates, quarum inter ſe actione, & paſſione abſoluitur miſtio, & generatur miſtum, tota de his qualitatibus hæc diſputatio noſtra futura eſt; his enim optimè declaratis cognita erunt elementa quatenus principia miſtorum, & elementa ſunt. Tria autem ſunt, quæ de his conſideranda nobis proponūtur: primo enim loco videndum eſt quid ſint hæ, quæ primæ qualitates appellantur, & harum definitiones, quæ ab Ariſtotele traduntur, expendendæ, deinde verò de earum cauſis, vnde elemētis proueniunt, agemus; ac demum quaſdam quęſtiones, de quibus alij maximè diſputare, & controuerſari conſueuerunt, ad has qualitates pertinentes proponemus, atque ſoluemus; in horum enim plena intelligentia conſiſtere arbitramur perfectam elemētorum cognitionem, quatenus miſtorum principia, & elementa ſunt: quomodo autem ex horum congreſſu generetur miſtum, ad alium locum opportunius conſiderandum remittemus.

In lib. de generatione miſti.

Quomodo ad elementa ſe habeant primæ qualitates. Cap. II.

Qualitates vt ſunt formæ elementorū.

QVum duæ ſint, quas modò diximus, elementorū conſiderationes i naturali philoſophia, duobus etiam modis ad elemēta ſe habere primas qualitates alibi oſtendimus: nam ſi abſolutè elementa vt naturalia corpora cōſiderentur, hę non ſunt eorum formæ ſubſtantiales, ſed accidentia conſequentia de genere qualitatis, quod probat pluribus argum. Achillinus in 3. lib. de elementis dubio quarto; ſed hęc cōſideratio à pręſenti inſtituto aliena eſt: ſi verò eadem vt elemēta miſtorum accipiantur, eędem ſunt ipſorum elementorū conſtitutrices formę, quia ſine his corpora illa non eſſent elemēta miſtorum. Non eſt autem ignorandum primas has qualitates ab Ariſt. in 2. lib. de ortu & interitu & formas, & principia elementorum, & materiam elementorū vocari, & qñq; etiam appellari elementa, & materiá miſtorum: quatenus enim in generatione elementorū hę qualitates ſunt pręparationes materię pro ſingulorum elementorū formis educendis, eatenus vocantur ab Ariſt. materia elementorum in 6. contex. illius 2. libri; nam pręuię diſpoſitiones faciunt materiam propriam, & præparatam ad recipiendam formam: dum autem elementa conſiderantur vt genita, & iam exiſtentia, hę ſunt formę ipſorum conſtitutrices, quia faciunt vt ſint elementa miſtorum, & hae eadem ratione ipſę qualitates ab Ariſt. etiam elementa vocantur; nam ſæpe in

appella-

appellatione confundere ſolet formā cum cōpoſito ab ea conſtituto: ideò quū hę qualitates elementa conſtituant, ipſę quoq; hac ratione elementa vocantur, veluti ſiquis animā humanam hominē appellaret: hęc legere poſſumus apud Ariſt. in contex. 7. & decimoſexto eius ſecundi libri, vbi has qualitates vocat indiſtinctè & elemēta, & formas elementorū, & principia conſtitutiua elementorum: eaſdem vocat etiā materiam miſtorum in 1. cap. 2. lib. de partibus animalium, quia dum conſtituunt elementa, materiam miſtorum conſtituunt; quę igitur reſpectu elementorum ſunt formæ conſtituętes, & dantes elementis eſſe reſpectiuum, quo dicuntur materia miſtorum, eædem reſpectu miſti dicuntur materia, quia totum elemētum ita ab his conſtitutum materię locum habet reſpectu miſti. Hęc igitur omnia ſecundum varias conſiderationes vera ſunt, nec pugnāt inter ſe; cognita .n. veritate non difficile eſt varia Ariſt. dicta, quę diſcrepantia videntur, conciliare, & ad rectum ſenſum trahere. His igitur declaratis ad primarū qualitatū definitiones, quę ab Ariſt. afferuntur, cōſiderandas accedamus.

De definitionibus quatuor primarum qualitatum, Cap. III.

OStendere volens Ariſt. quatuor primarum qualitatum duas eſſe actiuas, calorem, & frigus, duas verò paſſiuas, humiditatē, & ſiccitatem; in medium affert earum definitiones, in quibus id manifeſtum eſt, vt legere poſſumus in contex. 8. & 9. ſecundi libri de ortu & interitu: ſunt autē definitiones tales; calidum eſt quod cōgregat homogenea, ſeu quod ſegregat heterogenea, vt homogenea congregentur; frigidū verò eſt, quod indiſtinctè omnia congregat, tam homogenea, quàm heterogenea, congregare autē, & ſegregare eſt agere; quare ex his definitionibus patet has duas qualitates eſſe actiuas: humidum verò eſſe dicit id, quod non eſt terminatum proprijs terminis, ſed facile terminatur alienis; at ſiccum e contrario, quod terminatum eſt proprijs terminis, alienis verò non facilè terminatur; terminari autem eſt pati; idcirco hæ definitiones declarant has duas qualitates eſſe paſſiuas. Videntur autem hę omnes definitiones ſatis eſſe manifeſtæ: nam in vrina hypoſtaſis ſecernitur a partibus aquoſis, & eſt ſignum bonæ concoctionis, quę fit a calore; ſic autem ſeparantur illa, quę ſunt diuerſorum generum, & ſimul congregantur omnia, quę eiuſdem generis ſunt; in fundo enim congregantur omnes partes terreſtres, in parte autem ſuperiore omnes aquoſæ: ita in vino ferueſcente ſecernuntur a calore partes terreſtres a tenuioribus: ſic ſi in aliqua cera indurata commiſti ſint lapilli, & paleæ, & cera per calorem liquefiat, congregantur in fundo omnes lapilli, in ſuperficie verò omnes paleæ ſupernatant, & in medio manent omnes partes ceræ; ſeparantur igitur à calore heterogenea, vt homogenea congregentur. Contra verò à frigore manifeſtum eſt omnia congregari indiſtinctè, tam homogenea, quàm heterogenea; ſicut enim calidi eſt rarefacere, vnde fit ſeparatio eorum, quę ſunt diuerſorum generum; ita frigidi eſt condenſare, & conſtipare; quare ſi cera a frigore condenſetur, omnia, quæ in ea ſunt, coniunguntur, vt prædicti lapilli, & eæ paleæ cum cera commiſti; nam ſi omnia hęc commiſceantur, ſuperueniens frigus ea coniūgit, & facit vt congregata, & coniuncta maneant; ſic ſi aqua turbida congeletur a frigore, coniunctæ manent cum aquę partibus particulæ terræ, donec a calore congelationem ſoluente ſegregentur: ſic verò etiam cera pura congregabitur a frigore; proinde frigus condenſando coniungit omnia tàm homogenea, quam heterogenea, quę commiſta eſſe contingat. Duarum quoque paſſiuarum definitiones ſatis manifeſtę ſunt: humidum enim quū ſit fluxile, proprios terminos retinere nequit, ſed facile recipit alienos; figuratur enim facile a continente, & figuram eius recipit, ut in vaſe videmus aquam, vel aerem facillimè ad figurā vaſis figurari; fluit enim ſtatim ad omnes partes continentis, & ita recipit terminos alienos: contra verò ſiccum iam eſt terminis proprijs terminatum, ſed alienos non facile recipit; nam ſi in aliquod vas inijciantur lapides, non figurantur ad figuram vaſis, ſed proprijs terminis terminati manent. Sic ergo (inquit Ariſt.) ex harum qualitatum definitionibus apparet calorem & frigus notare aptitudinem ad agendum, humiditatem verò & ſiccitatem notare aptitudinem ad patiendum. Hęc ſunt, quę ibi de his dicuntur ab Ariſt. quæ eadem poſtea repetuntur in initio quarti Meteorologicorum. Sed aduerſus hęc magnę oriuntur difficultates, quę ad hanc vſque diem omnibus negotium faceſſunt, & aliquæ etiā, quę à nemine tactæ vnquam fuere: dubia enim occurrunt primo loco aduerſus veritatem harū definitionum, quatenus abſolute conſiderantur vt prædicata quędam, quę his qualitatibus attribuuntur; deinde verò dubium videtur quomodo eſſentiam harum qualitatum declarent, & ſint earum definitiones; quum enim munus definitionis ſit exprimere eſſentiam definiti, non apparet quomodo per has harum qualitatum eſſentia exprimatur, ita vt aliter definiendæ non ſint: hęc igitur vtraque conſiderare oportet, quum vtraque dubia eſſe videātur, vnum, an competant his qualitatibus; alterum, an eſſentialiter competant, & earū definitiones appellandæ ſint.

Definitio calidi.

Definitio frigidi.

Definitio humidi.

Definitio ſicci.

Dubia aduerſus veritatem prædictarum definitionum, & eorum ſolutio. Cap. IIII.

1. Dubit. ADuerſus harum definitionũ veritatẽ multa dubia ab interpretibus Ariſt. proponuntur: Primùm quidem aduerſus definitionem calidi: nam cera, & pix, ſi ſimul à calido colliquentur, ita commiſcentur, vt ſeiungi amplius nequeant; ita ẽt ſtannum, & plumbum; ſic multa ab aromatarijs per calorem ignis commiſcentur, quę non poſſunt amplius ſeparari; ergo calidum cõgregat, & coniungit illa, quæ ſunt diuerſorum generum: contrarium tamen aſſeruit Ariſt. dicẽs calidum ſegregare heterogenea. *2. Dubit.* Dubitatur ẽt de frigido; quia tempore hiemis fit emiſſio lachrymarum a frigore, ergo frigus ſegregat heterogenea, quod Ariſt. negauit: ſic ſanguis è venis eductus refrigeratur, & partes eius terreſtres fundum petunt, aquoſæ ſupernatant, purior autem ſanguis in medio manet; itaque a frigore ſegregantur heterogenea, & illa eadẽ videntur a calore congregari potius, quam ſegregari: nam illæ eædem ſanguinis partes heterogeneæ prius erant commiſtæ, & confuſæ, dum ſanguis erat in venis; a calore igitur commiſcentur, & congregantur, poſtea verò ſegregantur a frigore: calidum igitur cõgregat heterogenea, frigus verò eadẽ ſegregat: igitur Ariſtot. in vtraque definitione falſum dixit. *3. Dubit.* Dubitant præterea de definitione ſicci; dixit enim Ariſt. ſiccum eſſe terminatum proprijs terminis, alienis vero non facile terminari: attamẽ contrarium contingit in igni, qui maxime ſiccus eſt; terminatur.n. facillimè terminis continentis, nec retinet terminos proprios; quapropter igni cõuenit potius definitio humidi, quã definitio ſicci. Sic ẽt cinis & puluis facile terminãtur à continẽte, proprios aũt terminos nõ facile ſeruãt: falſum igitur dixit Ariſt. in definitione ſicci, dum contrarium aſſeruit, quum hæc ſint corpora ſicca.

Solutio primi & ſecũdi. Vt hæc dubia, & alia eiuſmodi omnia ſoluãtur, ſtatuendum prę cęteris eſt fundamentum hoc: põt aliquid alicui cõpetere per ſe, & eſſentialiter, cuius tamẽ oppoſitum eidẽ competat, ſed per accidens; vt calido nihil magis per ſe cõpetit, quam calefacere, tamen quandoq; calidum refrigerat, ſicut ẽt frigidum calefacit, ſed per accidens, vt euenit in antiperiſtaſi; nẽq; per hoc tollitur quin per ſe dicatur calidum calefacere, et frigidum refrigerare: ſic igitur per ſe competit calido ẽt rarefacere, & extenuare, hæc.n. eſt caloris natura, & ex hoc fit vt homogenea congregentur, heterogenea verò ſegregẽtur, niſi quid aliud prohibeat: quare hæc omnia per ſe cõpetunt calido, licet eidẽ quandoq; competat per accidẽs vt congreget heterogenea, vt contingit in cera, & pice dum colliquantur; ſcopus.n. naturæ caloris eſſet ſeparare picẽ à cera, ſed pp conuenientiã naturæ, & ſimilitudinẽ liquationis fit vt ſimul colliquatę nequeant ſeparari, hæc.n. conuenientia prohibet ne calidũ præſtet ſuam operã naturalem: quare per accidens cõgregat heterogenea, quum potius ea congreget quæ magis vergunt ad naturã homogeneorum, nempe ratione cõuenientiæ, & ſimilitudinis, quam inter ſe habent. Hoc idem contingit in multis rebus, quæ ab aromatarijs per colliquationem cõmiſcentur; ſed ipſi præterea adijciunt cõmiſtionem artificioſam, quæ impedit ſeparationẽ heterogeneorum; ſegregarentur.n. frequenter res heterogeneæ ex actione caloris, quę tñ prohibentur ſegregari per commiſtionẽ artificioſam baculo factam; ſed ẽt ſine hac poſſunt per accidens congregari ob conuenientiam in modo liquationis, ſicuti dicebamus de cera & pice: ſic ẽt ſtannum, & plumbum ob liquationis ſimilitudinem à calore commiſcentur, & coniunguntur; at plumbum, & cera non ita commiſcerentur, ſed ſegregarentur, quia diſſimilẽ habent liquationem, cera.n. facilius, plumbum verò difficilius liqueſcit. Põt ẽt alia ratione calidũ heterogenea per accidens cõgregare: quatenus.n. res aliquas indurat dum partes tenuiores reſoluit, vt in luto contingere videmus, eatenus ẽt facit vt res craſſiores, quæ remanent, ẽtſi diuerſorum ſint generũ, maneant tamen congregatæ; quia craſſities, ac durities, in qua res illæ conueniunt, impedimento eſt earum ſeparationi. Conſiderandum præterea eſt alia competere calori vt ſecundùm propriã naturã agenti, alia eidem competere vt agenti inſtrumentario, & gubernato ab aliquo agẽte primario: quoniã .n. actio pręcipue attribuitur agenti primario, ideo põt à calore aliqua actio prouenire, quę ſit præter ipſius caloris natura, ſed ſecundum naturã & conſiliu agentis primarij, a quo regatur calor: patet aũt hoc diſcrimen in ſanguine exiſtente prius in venis, deinde ex venis educto, de quo nunc dubitabamus; dum.n. ſanguis eſt in venis, regitur ab aĩa, quare tunc calor agit ex intentione animæ, nõ ex intentione proprię naturę; nã ſi ſecundùm propriã tantùm naturã ageret, vtiq; heterogenea ſegregaret, quod manifeſte facit poſtquam eſt eductus e venis, nã terreſtres partes fundũ petunt, aquoſę ſupernatant, purior aũt ſanguis in medio loco manet; fit enim ſeparatio hęc a calore, quem adhuc ſeruat ſanguis, non a frigore; quia ſi ſtatim eductus ſanguis omni calore deſtitueretur, videremus ipſum ita cõdenſari, ut illa omnia in eo commiſta, & coniuncta manerent abſque ulla ſeparatione; agit autem tunc ſanguis proprijs uiribus, neq; eſt amplius ſubiectus imperio animæ, ideo eius calor ſeparat heterogenea; qui idem quando in uenis incluſus ſanguis continebatur, quanquam

maior,

maior, atque intenſior calor erat, non ſegregabat heterogenea; quia obtemperare cogebatur imperio animæ, quæ vult ex tota illa maſſa ſanguinea omnes corporis partes nutrire, & illam vertere in ſubſtātiam animalis: ſic dicimus de vrina, ſeparantur enim in ipſa partes heterogeneæ à calore, non a frigore, nam vrina egreditur calida, vt manifeſtum eſt; dum autē erat in veſicca, vel ſimiliter partes terreſtres ad fundum deſcenderunt, & poſtea in emiſſione ſunt commiſtæ cum vrina, vel etiam ab animæ regimine prohibetur aliquantum illa ſegregatio ob vtilitatem animalis. Ad horum autem confirmationem conſiderare poſſumus motum localem nutrimenti in eiſdem viuentibus corporibus; nam alimentum, quod ſua natura eſt graue, & naturaliter deſcenderet, mittitur tamen ab anima etiam ad ſuperas corporis partes: ſicut ergo anima imperare poteſt graui ne deſcendat, & facere vt aſcendat, ita etiam poteſt imperare calido ne ſegreget heterogenea, niſi vbi ipſamet anima hanc ſeparationem molitur; nam per vaſa huic vſui aſſignata ſegregantur aliquæ partes ſanguinis aquoſiores ad rhenes, terreſtriores vero aliquę ad lienem, ſed alię tamē in venis manent commiſtæ cum ſanguine, quas natura nō vult ſegregari: patet autem in eodem ſanguine è venis educto idem cōtingere de eius motu, quod de calore dicebamus; eductus enim ſanguis quum ab anima amplius non regatur, non mouetur naturaliter alio motu, quam deſcenſus; agit enim tunc ſecundùm propriam naturam, quemadmodum etiam eius calor tunc imperio animæ abſolutus incipit agere ſecundùm naturam ſuam, & heterogenea ſeparat. Ex his igitur manifeſtum eſt competere poſſe quandoque calori vt congreget heterogenea, neque per hoc ſtare quin eidem per ſe competat vt ſegreget heterogenea; hæc enim non congregat niſi per accidens, & ratione alicuius prohibentis; definiendę autem ſunt res per illa, quæ eis per ſe competunt, non per ea, quæ per accidens. Sic dicendum eſt de emiſſione lachrymarum a frigore, fit enim per accidens, nam per ſe frigido competit conſtringere, & condenſare, hoc autem per ſe facit congregationem omnium indiſtinctè; quod ſi in illa conſtrictione eueniat vt aliquid humoris tenuis exprimatur, id fit per accidens, & pręter intentionem frigidi agentis, quod quidem per ſe ſolam congregationem molitur, quia fit per ſe congregatio ex conſtrictione; ſed propter differentiam, quæ eſt inter craſſum, & tenue, fit per accidens expreſſio partium tenuiorum, & earum a craſſis partibus ſegregatio, talis nanque eſt emiſſio lachrymarū a frigore: ſic etiam dicebamus fieri quandoque à calido condenſationem, ſed per accidens, vt quando calor lutum indurat; quum enim per ſe competat calido rarefacere, rarefiunt in luto partes aquoſæ, & in vaporem reſolutæ exhalantur, partes autem terreſtres non ita facilè reſoluuntur, ideo induratæ manent, quoniam humore deſtituuntur: calor itaque per ſe extenuat aqueas partes, & eas ſeparat a partibus terreis, ſed facit per accidens vt partes terreæ maneant duriores. Ad alia vero dubia adducta aduerſus definitionem ſicci reſpondet de igni Ioannes Grammaticus, flammam, quæ eſt in fornace, non facile terminari, ſeu figurari a figura fornacis, quia non conquieſcit in fornace, vt aer, ſed erumpit, & aſcendere nititur atque ſi id facere nequeat, extinguitur; terminos quoque proprios habet, nam habet figuram pyramidalem quare illi competit definitio ſicci. De cinere autem & puluere negat Ioannes corpora hęc eſſe ita fluxilia, vt corpora humida; non enim ita locum adimplent, & perfectè figurantur a continente, vt aer, & aqua, & alia humida quæ ſtatim a continente recipiunt terminos, & figuram, & perfectè omnes cōtinentis partes attingunt; quo fit vt cinis & puluis habeant etiam figuram propriam, & eā retineant, quando coaceruantur, aceruus enim propriam habet figuram. Sed has Ioānis ſolutiones ego quidem penitus approbare non poſſum. Quod enim de igni dicit, ipſum non facile terminari a continente, admitti poteſt, quia nullam reuera ſtabilitatem habet flamma in fornace, totum verò elementum ignis terminatur quidem a cęleſtis corporis ſuperficiæ, ſed cum maxima partium perturbatione & inſtabilitate. Sed illud, quod dici, flammam habere propriam figuram, nulla ratione admittendum videtur. id enim propriam habere figuram dicimus, quod ſtabilitatem habet, cuiuſmodi non eſt flamma, ſemper enim fit alia & alia, neq; ſeruatur eadem; quòd ſiquam figuram habere videtur, eādem habet etiam aqua deſcendens, quando ex aliquo vaſe effunditur, quum tamen ſit corpus humidum, quod Ariſtoteles negat habere terminos proprios: quocirca difficultas integra manet. Poſſumus igitur aliter dubium ſoluere dicendo conditiones humido attributas ab Ariſt. uideri quidem modo aliquo etiā igni qui ſiccus eſt, competere, ſed id eſſe per accidens; fit enim propter partium tenuitatē ut facile terminari alieno termino uideatur, non propter ſiccitatem, quum non omni ſicco id competat; itaque hoc ei competit quatenus eſt tenuis, non quatenus ſiccus: quo fit ut non perfectè ei competat, ſicuti perfectè competit humido; quatenus enim eſt humidum, eatenus fluidum eſt, nec poteſt retinere proprios terminos, & facile recipit alienos Sed dignum conſideratione eſt id, quod pro huius dubij ſolutione dicitur ab Auerroe in initio ſuæ Epitomes quarti Meteorologicorum, eaque mihi uidetur omnium tutiſſima eſſe reſponſio: inquit Auerroes Ariſtotelem deſcribere has qualitates per quaſdā proprietates,

Aduerſiſ Reſponſio Io. Gram.

Confutatio

Solutio vera.

Alia ſolutio.

quæ

quæ cõpetunt elementis prout elementa ſunt, & prout in miſtionem veniunt, ac reſpiciunt productionem miſti; miſtio autem omnis celebratur in terra, vel propè terrã, propterea quòd ibi commodè fit miſtio, vbi adſunt omnia elementa. adſunt autem omnia apud terram, vbi manifeſtè fit trium elementorum inferiorum contactus, & partes quoque igneæ tum ſupra terram, tum in terra genitæ ab actione cœleſti. præterea in omni perfecto miſto terra prævalet, & illi adhibetur aqua ad compagem faciendam, deinde aer, & ignis propter calorem, vt caſtigatus à frigore terræ, & aquæ regat, & moderetur ſiccum iunctum humido, & miſtionem abſoluat, miſtum enim recipit à calore terminos propter humidum, & retinet propter ſiccum: igitur ſi facilè vel non facilè terminari conſiderentur in ſicco, & humido vt acceptis in conſtitutione miſti, tollitur omnis difficultas: Ariſtoteles enim definiens ſiccum reſpexit præcipuè ſiccum terræ, quod quum à calido, & frigido terminari debeat, requirit admiſtionem humidi aquei, vt poſſit facilè terminari; ignis autem videtur in miſtionem venire potius vt calidus quàm vt ſiccus; vt enim eſt calidus, agit, ac moderatur; vt autem eſt ſiccus, non fungitur niſi officio materiæ, ſed condenſatus, & adiunctus ſicco terreo paruam admodum molem adijcit, & parum materiæ miſto ſuppeditat, quoniam ad paruam quantitatem reſtringitur ſiccum igneum dum adiungitur ſicco terreo; quare totũ ferè illud ſiccum, quod eſt materia miſti, terreũ eſt, vt expreſsè dicitur ab Ariſtotele in contextu 49. & 50. ſecundi libri de ortu, & interitu. Sententia ergo Auerrois eſt, non eſſe neceſſarium vt hę deſcriptiones veræ ſint de qualitatibus elemẽtorum prout inſunt elementis ſecundùm ſe, & abſolutè conſideratis, ſed ſolùm prout in miſtionem veniunt, vbi ſiccum humido iunctum debet à calido terminari, in miſtione autem totum ſiccum terreum eſt propter magnum terræ exceſſum, & illi adiunctum aliquid ſicci ignei non habet amplius illam tenuitatem, quam habet ignis per ſe, & ab alijs elementis ſeiunctus; quoniam igitur Ariſtoteles accepit has qualitates vt productionem miſti reſpicientes, in productione autem miſti totum ſiccum iam eſt factum ſolidum, ac difficulter ab alio terminabile, quia per magnum exceſſum eſt ſiccũ terreum, & illi adiunctum parũ ſicci ignei eſt factũ craſſum, ac durum; de hoc ſicco vera maximè eſt definitio ſicci ab Ariſtotele allata, & omni carens difficultate, neque neceſſarium eſt vt accommodetur elemẽtis vt ſimpliciter, & extra miſtionem conſideratis; quum præſertim traditæ ſint elementis hæ qualitates propter conſtitutionem miſti, non prout ſunt abſolutè corpora naturalia, ſicut alio in loco demonſtrauimus; hanc eſſe puto veriſſimam ſolutionem difficultatis, quę de ſicco ignis oriebatur. De cinere autem, ac de puluere præterid, quod à Ioanne Grammatico dictum eſt, addere nos poſſumus cinerem ſeu puluerem non eſſe vnum corpus continuum, ſed continuum, ſed congeriem particularum terrę minutiſſimarum; proinde mirandum non eſſe ſi videantur faciliùs terminari à continente, quam ſiccum aliquod continuum, quod ſit verè vnum corpus; hęc enim ſunt multa corpora collecta, ſicuti aceruus frumenti, in quo diſiuncta inuicem ſunt grana, quo fit vt fluxum aliquem habeant, per quem recipiunt aliquam figurationem à continente; at ſi conglobetur & conſtipetur aceruus pulueris, ita vt fiat vnum corpus, non amplius recipiet facilè terminos ab alio, ſed proprios terminos habebit, ac retinebit.

In libro de natu ſcien tia conſtit.

Quomodum primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ, & duæ paſſiuæ. Cap. V.

DVbium præterea eſt illud, quod Ariſtoteles dicit tum in prędicto loco ſecundi libri de ortu, & interitu, tum in initio quarti Meteorologici calorem & frigus eſſe qualitates actiuas, humiditatem vero, & ſiccitatem eſſe paſſiuas; huic enim ſententiæ aduerſantur illa, quæ, & in primo, & in ſecundo de ortu, & interitu libro dicuntur; in primo quidem docuit Ariſtoteles contrarium agere in ſuum contrarium, & pati à ſuo contrario; agit ergo & calidum in frigidum, & frigidum in calidum, & patitur frigidum à calido, & calidum à frigido ergo hæ duæ qualitates non ſolum actiuæ ſed etiam paſſiuæ ſunt: ſic etiam humiditas, & ſiccitas, quum ſint contrariæ aguunt inuicem, ac patiuntur; ergo non modo paſſiuæ ſunt, ſed etiam actiuæ; agit enim, & humidum in ſiccum, & ſiccum in humidum: in ſecundo autem libro docuit quodlibet elementum à quolibet elemento pati ratione contrarietatis, & aliquod pati ab aliquo per vtranque qualitatem, nempè ſi vtranque habeat contrariam vtrique, vt patitur aqua ab igni, & ignis ab aqua; aliquod vero pati ab aliquo ſecundùm alteram tãtùm qualitatem, videlicet ſi in altera conueniant; patitur ergo & aer ab igni, & ignis ab aere: atqui nõ poſſunt pati ratione caloris; quũ ambo ſint calidi; quare patitur aer ab igni vt humidus à ſicco, & ignis ab aere vt ſiccus ab humido; igitur etiam ſiccum, & humidum ſunt actiua in ſe mutuo non ſolùm paſſiua: ſic terra & aqua agunt in ſe mutuo, at non ſecũdum frigus, quũ in eo cõueniant, ergo ratione ſiccitatis, & humiditatis. Marſilius, & alij nonnulli hanc difficultatẽ ita ſoluun: oẽs hæ qualitates ſunt actiuę & oẽs paſſiuę vt Ariſt. in memoratis locis ſignificauit; ſed calidũ, & frigidũ ſunt magis actiua, quã humidũ, & ſiccũ, & è contra-

opinio Mar ſilij.

rio hæc ſunt magis paſſiua, quàm calidum, & frigidum: hoc igitur conſiderans Ariſtot. per comparationem dixit duas eſſe actiuas, & duas paſſiuas, id eſt, duas eſſe magis actiuas, duas vero magis paſſiuas. *Confutatio.* Sed hęc ſententia à multis recentioribus reprobatur, nec iniuria; patet.n. Ariſtotelem hac comparatione nō vti, ſed abſolutè loquendo has vocare actiuas, illas verò paſſiuas. Præterea oſtendit hoc Ariſtoteles ex earum definitionibus: at in definitionibus calidi, & frigidi ſola actio ſignificatur, de paſſione nihil dicitur: ſic in definitionibus humidi, & ſicci ne verbum quidem de actione fit, ſed ſola paſſio tangitur. Adde quòd dum duas vocat actiuas, & duas paſſiuas, non conſiderat actionem contrarij in contrarium, vt calidi in frigidum, ſed totius contrarietatis calidi, & frigidi in totam contrarietatem humidi, & ſicci; ſic autem patet calidum, & frigidum eſſe ſolùm actiua, humidum verò, & ſiccum paſſiua ſolùm, quia nemo vnquam dixit humidum, & ſiccum agere modo vllo in calidum, & frigidum, itaque dictum Ariſtotelis non eſt comparatiuum, quia comparatiuum præſupponit poſitiuum, quod hic dici nō poteſt; fatuum enim eſſet dicere calidum, & frigidum magis agere in humidum, & ſiccū, quam hæc in illa, quum hæc in illa nullo modo agant: neque etiam dicendum eſt calidum, & frigidum magis agere inuicem, quam humidum, & ſiccum inuicem, quum Ariſtoteles (vt diximus) non conſideret actionem contrariæ in contrariam, ſed totius contrarietatis in totam contrarietatem. Præterea non poſſumus dicere calidū, & frigidum eſſe magis actiua inuicem, quin dicamus eſſe etiam magis paſſiua; etenim dum vnum agit, alterum patitur: quare ſi intelligant calidum, & frigidum magis agere inuicem, quàm humidum, & ſiccum inuicem, & hæc magis pati inuicem, quam illa inuicē eſt in eorum ſententia repugnantia manifeſta, & inſolubilis.

Alterā opinio. Hac igitur reiecta videtur cęteri omnes hanc difficultatem ſoluere dicendo has omnes qualitates eſſe actiuas, & omnes paſſiuas, dum cōſiderantur in ſimplicibus ſecúdùm ſe ſumptis; at dum conſiderantur reſpectu miſti, & prout ad miſti generationem congrediuntur, duas eſſe actiuas tantùm, & duas tantum paſſiuas: Ariſtoteles igitur quando dixit omnes eſſe actiuas, & omnes paſſiuas, conſiderauit eas in ſimplicibus corporibus prout mutantur inuicem, abſque vllo miſtorum reſpectu; aqua enim in terram agit humectando, terra verò in aquam exiccando, vt in dubitatione dicebatur: quādo aūt dixit duas eſſe actiuas tm̄ duas uero tm̄ paſſiuas, conſiderauit eas in elementis vt congredientibus ad generationem miſti: quare ſecundum varias conſideratioem verum eſt vtrūq; ſumunt autem hāc ſolutionem ex Auerroe in initio quarti Meteorologici, & ex Ioāne Grammatico in contextu octauo ſecundi de generatione. Mihi tamen videtur hæc communis ſolutio aliquam pati difficultatē; *Confutatio.* quia in miſtione quoque, & miſti generatione neceſſe eſt omnes agere, & omnes pati: quum enim in miſtione oporteat fieri miſcibilium diuiſionem in minutas partes, & earum inter ſe actionem, qua ad mediocritatem redigantur; neceſſe eſt particulam ſiccam exiccare particulam humidam iuxta ſe poſitam, & viciſſim ab eadem humectari, & calidam à frigida refrigerari, & frigidam a calida calefieri; oportet igitur omnes agere, & omnes pati, vt contrariæ omnes ſe mutuo obtūdant, & totum ad naturam mediam redigatur; quare difficultas integra manet; quomodo enim in productione miſti, quam reſpexit Ariſtoteles dicens duas actiuas eſſe tantum modò, & duas paſſiuas, verum eſt dictum hoc, ſi etiam in productione miſti omnes agunt, & omnes patiuntur? non eſt ergo diſtinguenda harum qualitatum conſideratio in ſimplicibus, & in miſtis, quod illi faciūt; ſed melius eſt vt hac diſtinctione vtamur. *Opinio vera.* *Actio primarū qualitatū alia vniuoca, alia æquiuoca.* Actio harum qualitatū duplex eſt vna vniuoca, qua eſt apta ſingula gignere ſimilem, quod facere non poteſt, niſi ſuam contrariam interimēdo; altera vero æquiuoca, qua producunt ſecūdas omnes qualitates, & ipſam quoque miſti naturam diuerſam a naturis elemētorum. Priorem actionem exercent hæ omnes qualitates non ſolùm in ſimplicibus, ſed etiā in miſtis, & hac ratione omnes ſunt actiuæ, & omnes paſſiuę; quælibet enim ſuam contrariam deſtruere, & ſimilem producere nititur; quare humidum quoque agit in ſiccum, vt ipſum interimat, & producat humidum, & è contrario ſiccum agit in humidum, vt ipſum perimat, & generet ſiccum. Alteram vero poſteriorem actionem exercent in miſtis tantum, eaque eſt præcipua elementorum operatio prout elementa ſunt; huius enim gratia data eis eſt a natura altera prior actio, quia ſine illa hāc poſteriorem exercere minimè potuiſſent; ratione igitur huius ſecundæ actionis, quam nos æquiuocam appellauimus, Ariſtoteles duas tantum actiuas vocat, calorem, & frigus, duas uero paſſiuas tantùm, humiditatem, & ſiccitatem; hęc enim non eſt amplius actio cōtrariæ in contrariam, ſed tanquam artificis in materiā; ſiccitas enim & humiditas nullam habent uim actionis æquiuocæ, qua agendo aliquod diuerſum producant, ſed ſunt conditiones conſtituētes materiam aptam ad patiendum a duabus actiuis, tanquam ab artifice elaborāte; calor enim nec ſecundas qualitates, nec miſtum produceret agendo in ſolum humidum, uel in ſolum ſiccum, ſed in humidum cum ſicco coniunctum; ipſe autem calor non debet eſſe ſummus, ſic enim igneus, ac deſtructiuus eſſet, ſed debet eſſe remiſſus, & caſtigatus a frigore, & modo

magis,

magis, modò minus, prout diuerſæ miſtorum naturæ, & diuerſæ ſecundæ qualitates requirunt: hac igitur ratione calor, & frigus ſunt ſolùm actiuæ qualitates, & locum habent artificis, humiditas vero, & ſiccitas ſunt ſolùm paſſiuæ, quia conſtituunt ſubiectam m'a ad patiendum idoneam; hoc modo tollitur omnis difficultas, & hanc ſententiam ſignificant Auerrois verba in primo commentario quarti Meteorologicorum, ſi bene perpendantur; non enim diſtinguit actionem harum qualitatum in ſimplicibus ab actione earundem in miſtis; ſed productionem ſimilis, qua ſunt agentia vniuoca, à productione alicuius diuerſi, qua ſunt agentia æquiuoca.

Cur paßiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, niſi coniunctæ. Cap. VI.

Dubium.

EX his ſumitur ſolutio cuiuſdam dubij, quod turbare aliquem poſſet: quando enim materiæ aptæ ad patiēdum adiungitur agēs, neceſſe eſt vt actio fiat; quum igitur quodlibet elementum habeat vnam qualitatem actiuam, & alteram paſſiuam, deberet quodlibet agere in ſeipſum vt ſiccum, & ſic reliqua omnia elementa.

Solutio.

Sed ſoluitur, quia materia idonea ad patiēdum a duabus actiuis non eſt ſolum ſiccum, nec ſolum humidum, ſed ambo coniuncta; ideo duæ actiuę non poſſunt in paſſiuas agere, niſi in miſto, quod cōſtat ex ſicco, & humido: quiſquis enim nouit quid ſit congelatio, nouit etiam non poſſe aquam puram, ſi daretur, ab vllo frigido congelari, ſed ideo congelari aquam, quòd habet aliquid terrę commiſtum, & ita conſtat, & humido, & ſicco: quod idem de reliquis omnibus dicendum eſt; loquimur autem de tali actione, qua producantur ſecundæ qualitates; nam pati poſſe etiam elementum ſimplex à ſimplici, vt ante dictum eſt, non inficiamur.

Dubiū ex verbis Ariſtot. in 4. Meteorol. cap 1.

Huic tamen ſolutioni videntur verba Ariſtotelis aduerſari, quæ leguntur in primo contextu quarti Meteorologicorū, vbi dicit humidum, & ſiccum pati à duabus actiuis, tum vtraque ſimul iuncta, tum etiam alterum ſeparatim acceptum ſine altero: ideo verba illa magnam interpretibus difficultatem fecerunt, qui varias interpretationes afferendo ſignificarunt magnam eſſe illius loci obſcuritatem; quum præſertim illarum interpretationum nulla, ſi bene perpendatur, ita ſatisfaciat, vt in ea poſſit animus acquieſcere: eas igitur ego alijs conſiderandas relinquam, & illam adducam, quam puto eſſe illius loci veram interpretationem.

Solutio.

Credo Ariſtotelem dicentem humidum ſecundùm ſe, & ſiccum ſecundum ſe, non intelligere elemēta uerè ſimplicia, & pura, qualia an dentur ambigitur, ſed in hoc ſequi communē loquendi conſuetudinem; etenim nomine elementi appellare ſolemus id, in quo magnus illius elementi ſit exceſſus, quia reliqua in eo cōmiſta non animaduertimus; aquam enim, & maris, & fluuiorum uocamus aquam, licèt pura non ſit, & dicimus aquam cōgelari, quoniam corpus illud non alio nomine appellamus quàm aquā, propter magnū aquę exceſſum: quanuis non congelaretur, niſi aliquid terræ commiſtum haberet: hoc igitur ab Ariſt. ibi uocatur humidum ſecundùm ſe, & ſiccum ſecundùm ſe, hoc eſt terra & aqua, quæ nobis uidentur eſſe elementa pura; quoniam in aqua non uidemus commiſtum ſiccum, & in terra non animaduertimus humiditatem admiſtam: ſic igitur ſiccum ſecundùm ſe, & humidum ſecundùm ſe appellat elementa, quę creduntur eſſe ſimplicia propter magnum alicuius elementi exceſſum; miſta uerò corpora, quę non elementi nomine appellantur, quoniam manifeſtè ſunt miſta, uocat conſtantia ex ſicco & humido; itaque ſi ſpectemus id, quod apparet, uidentur ſiccum & humidum tum coniuncta, tum ſeparatim accepta pati a duabus actiuis; attamen ſecundùm rei ueritatem non patiuntur niſi coniuncta. Confirmant autem maximè hanc noſtrā ſententiam illa, quę de putredine elementorū dicuntur ab Ariſt. in contex. quinto eiuſdem libri; inquit enim omnia elementa putreſcere excepto igni, & expreſsè nominat terram, & aquam, & aerem: attamen quiſquis intelligat quid putredo ſit, is cognoſcet eam ſoli miſto competere, quum nil aliud ſit, quàm miſti diſſolutio in elementa, è quibus conſtabat; eſt enim proprius miſti interitus quatenus miſtū eſt, qui elemento uerè ſimplici competere nullo modo poteſt, diſſolui nanque in componētia non poteſt id, quod ſimplex eſt: uocat igitur ibi quoq; Ariſt. elementa iuxta communē hominum appellationem, quia propter magnum unius elementi exceſſum nominibus elementorum appellari conſueuerunt; putreſcunt tamen, quia reuera ſunt miſta, nam ſi uerè ſimplicia exiſterent, putredini obnoxia non eſſent: ita igitur dicendum uidetur etiam in primo contex. eiuſdem libri, Ariſto. dicentem humidum ſolum, & ſiccum ſolum, non rem ipſam reſpicere, ſed ſolam loquendi conſuetudinem.

Cur Ariſtoteles non aliter definiuerit primas qualitates, quàm vt definiuit. Cap. VII.

CÆterum quia definitio non ſolùm eiuſmodi eſſe debet, ut illa, quę in ea ſumuntur, uerè prędicentur de definito, ſed ut eſſentiam quoq; ipſius perfectè exprimat, hoc quoq; in præſentia conſiderandum eſt; dubitare enim non Dubium.

abſque

abſque ratione aliquis poſſet ne per has definitiones eſſentia primarum qualitatum exprimatur; ſic enim definiri videntur non modò per poſteriora, ſed etiam per accidentalia, nã primaria operatio calidi eſt calefacere, ſicuti frigidi refrigerare; at congregare homogenea, & heterogenea, ſunt operationes ſecundariæ, & remotæ, quæ à calido, & a frigido non exercentur niſi per medias primarias, calfactionẽ, & refrigerationem; effectus autem remotus videtur eſſe accidentalis ſuæ cauſæ, quum per alium priorem effectum producatur; non poteſt igitur illius cauſæ eſſentiam declarare: Ariſtoteles ergo vel per priora definire primas qualitates debuit, vel ſi per poſteriora, & per effectus definire voluit, debuit ſaltem definire per proximos, & primarios, non per remotos, & ſecundarios. Pomponatius in initio quarti Meteorologicorum ad hoc dubium reſpondet Ariſt. ibi ſic definire primas qualitates, quia in illo libro eas conſiderat prout reſpiciunt miſtum, & generationem miſti, ſecundùm hanc enim conſiderationem non fuiſſet conueniens illas definire per primas operationes, quæ ſunt calfacere, & refrigerare, quum has edant non minus in ſimplicibus, quàm in miſtis; eas igitur definire voluit per ſecundas operationes, quas edunt in ſolis miſtis; hę nanque ſunt principaliores reſpectu conſtitutionis miſti, quàm calfacere, & refrigerare, licèt iſtæ ſint illis principaliores origine. Hinc colligit Pomponatius diſcrimen illius quarti Meteorologici, & duorum de ortu & interitu in elementis, & eorum qualitatibus conſiderandis; in libris enim de ortu & interitu conſiderauit Ariſt. primas qualitates prout edũt operationes ſuas in ſimplicibus, non in miſtis, in quarto autem Meteorologico prout operãtur in miſtis, non in ſimplicibus: quo fit vt in libris de ortu, & interitu dicamus primam operationem calidi eſſe calefacere, & frigidi refrigerare, & humidi humectare, & ſicci exiccare, quoniam ibi omnes ſunt actiuæ, & omnes paſſiuæ; in quarto autem Meteorologico dicamus primam operationem calidi non amplius eſſe calfacere, ſed potius congregare homogenea, quoniam hæc eſt magis præcipua in conſtitutione miſti; per hanc igitur operationem definiuit ibi Ariſtoteles calidum, & alias qualitates ſimiliter; quoniam aliter eas definire conuenit in quarto Meteorologico, aliter in libris de generatione. Hanc reſponſionem ego quidem aliqua ex parte probo, ſed aliqua ex parte probare minimè poſſum; quod enim ad dubium ipſum attinet, ueram eſſe ſolutionem puto; quia quum definiantur hę qualitates ut principia miſtorum tum materialia, tum efficientia, rectè definiuntur per effectus poſteriores; nomẽ enim principij reſpectiuum eſt, & notat relationem ad effectus, quorũ eſt principium, proinde per hunc reſpectum illa omnia, quę ut principia definiũtur, definiri debent; talem uidemus eſſe definitionem primæ materiæ in calce primi phyſicorum, & naturę in initio ſecundi, & animæ in principio ſecundi de anima; quum autem per effectus poſteriores ibi definiri debuerint primę qualitates; ubi ut principia conſiderantur, & horum effectuum plures ſint gradus, rectè etiam factum eſt ut definirentur per illos effectus, qui ſpectãt productionem miſti; per calefactionem verò non rectè fuiſſet definitum calidum, neque per refrigerationem frigidum, quoniam hæ operationes à calido, & à frigido eduntur non minus in ſimplicibus, quam in miſtis; rectè igitur fuit definitum calidum per congregationem homogeneorum, & frigidum per congregationem omnium indiſtinctè, quoniã iſtæ operationes reſpiciunt miſtum; hæc igitur eſt dubij ſolutio optima, atque firmiſſima. Sed quando Pomponatius hinc colligit diſcrimen quarti Meteorologici, & duorum de ortu & interitu in primarum qualitatum conſideratione, meo quidẽ iudicio egregiè decipitur, quia non aliter definiuntur primę qualitates in ſecundo de ortu, & interitu, quàm definiantur in initio quarti Meteorologici, ſed eodem prorſus modo vtrobique; immò in illo quarto hæ definitiones non omnino exprimuntur, ſed imperfectè tanguntur, tanquam diligentius traditæ prius in ſecundo de generatione vt in proprio loco; quanuis enim in libris de ortu, & interitu conſiderentur etiam primæ harum qualitatum operationes, quę ſunt calfacere, refrigerare, humectare, & exiccare, quia ſine his aliæ ſecundæ operationes produci non poſſunt; attamen quando vult definitiones aſſignare primarum qualitatum in contextu octauo, & nono ſecũdi libri, Ariſtoteles nulla facta mentione de primis earum operationibus definit eas per ſecundas ſolas, quę miſti generationem reſpiciunt, vt ipſemet Pomponatius confitetur; inquit enim calidum eſſe quod congregat homogenea, frigidum verò, quod indiſtinctè cõgregat omnia tam homogenea, quam heterogenea; deinde humidum, quod non habet proprios terminos, & alienis facilè terminatur; & ſiccum, quod eſt proprijs terminis terminatum, nec facilè recipit alienos; quæ cædem definitiones tangũtur etiam in initio quarti Meteorologici; ex his ergo definitionibus, & ex ipſiuſmet Pomponatij confeſſione colligimus, & elementa, & primas qualitates conſiderari vtrobique vt principia miſtorum, neq; in hoc conſiſtere eorum librorum diſcrimen ſed in alio, quod cõſiderare non eſt præſentis contemplationis, ſed fuit a nobis cum diligentia declaratum aliàs, dum publicè in Patauina Academia quartum illum Meteorologicorum interpretaremur; itaque mirandum profecto

Pomponatij ſolutio · *Vera ſolutio.* · *Pomponatij error.*

fectò eſt quomodo Pōponatius dicat eſſe aliter definiēdas primas qualitates in libris de ortu et interitu, aliter in quarto Meteorologico, quū tamen nulla in libris de ortu & interitu legatur harum qualitatum definitio, niſi quam habemus in contex. octauo & nono ſecundi libri, quam eandem legimus in initio quarti Meteorologicorum, quę indicat vtrobiq; cōſiderationem cum reſpectu, & relatione ad miſta. Vt igitur ad id, de quo ſermo erat, redeamus, primæ operationes primarum qualitatū ſunt quidem origine principaliores ſecundis operationibus eorundem: alia tamen ratione non ſunt præcipuę, ſed ipſis ſecundæ ſunt principaliores, nimirum in mente, & intentione naturæ mohentis generationem miſti; dum enim miſta reſpicimus, primæ operationes ad

Dubium. ſecundas tanquàm ad finem diriguntur. Sed alia de his difficultas oritur, quam conſiderare oportet: quum enim ſecundæ primarum qualitatum operationes plurimæ ſint, cognoſcendum eſt cur non per alias, ſed per ſolas memoratas Ariſt. definire eas voluerit; calidi nanque ſecundæ operationes ſunt & congregare homogenea, & terminare, & indurare, & mollire, & liquare, & aliæ plures: cur ergo Ariſto. potius per congregationem homogeneorum, quàm per alias calidum definiuit, quum aliæ quoque ſimiliter miſtum reſpiciant? ſic etiam de alijs primis qualitatibus dubitare poſſu-

Solutio. mus. Ad hæc dico non potuiſſe Ariſtotelem per aliquam aliam ſecundam operationē primas qualitates definire, niſi per has, per quas definiuit: nam ſi alias calidi operationes conſideremus, per nullam illarum ſecernebatur calidum à frigido, ſed per hanc vnam, quæ eſt ſegregare heterogenea, vt homogenea congregentur: nam terminare indurare, mollire, humectare, exiccare, & ſi quæ aliæ ſunt, non minus frigido attribuuntur, quam calido, licèt varijs modis; etenim quæ à calido indurātur, ac terminantur, ea molliuntur, ac ſoluuntur à frigido; & illa, quæ indurantur, ac terminantur à frigido, ea molliuntur, & ſoluuntur à calido: per nullam ergo iſtarum poterat calidum à frigido, & frigidum à calido ſeparari: poterant quidem ſeparari per primas operationes, quæ ſunt calfacere, & refrigerare; ſed hæ non reſpiciunt miſtum, quum competant elementis etiam in ſe mutuo agentibus; immò & abſurda talis definitio videretur, eſſet enim quodammodo idem per ſemetipſum definire: adde quod per effectus poſteriores definire primas qualitates conueniens non eſſet, niſi ubi conſiderande proponūtur ut principia miſtorum. Separari etiam poterant per rarefacere, quod eſt proprium calidi, & immediatè inſequitur calefactionem, & per condenſare, quod eſt proprium frigidi, & immediatè refrigerationem inſequitur; ſed neque hæc reſpiciunt miſtum, quia etiam in actione elementorū mutua abſque vllo reſpectu ad miſta fit rarefactio, & condenſatio; calidum enim in aquā agendo eam rarefacit, & in vaporem, aeremq; conuertit; frigidum verò in aerem agendo cōdenſat ipſum, & vertit in aquam: non poterāt ergo per has operationes, quæ non reſpiciut miſta, bene definiri primę qualitates, vbi erant conſiderandæ ut principia miſtorum. Hac igitur norma ſi ſemper vtamur, errare nō poſſumus: primæ qualitates vel definiuntur vt ſecūdùm ſe, & abſolutè conſideratæ, vel vt principia miſtorum; ſi ſecundùm ſe, & abſolutè, non per effectus poſteriores ſunt definiendæ, ſed per cauſas priores, quum ſint accidentia à cauſis, quas mox conſiderabimus, pendentia; quapropter hoc modo per nullam operationē eas definire conuenit: ſi verò vt miſtorum principia conſiderentur, per effectus quidem poſteriores definiendæ ſunt, ſed per illos tantū, qui reſpiciunt miſtum; cuiuſmodi non ſunt calfacere, refrigerare, rarefacere, & condenſare. At quia proprium calidi eſt per rarefactionem ſegregare inuicem illa, quę ſunt diuerſorum generum, idq; non inſequitur aliam rarefactionem, quam illam, quę fit in miſto; ideò calidū à frigido rectè ſeparatur per ſegregationem heterogeneorum quam inſequitur congregatio homogeneorum, quum hæc operatio fiat per ſolam rarefactionem, & extenuationem, quæ eſt propria calidi, & ipſum diſtinguit à frigido: ſic etiam frigidum rectè definitur per congregationem omnium tam homogeneorum, quam heterogeneorum, quum hæc fiat per condenſationem, & conſtrictionem, quæ eſt propria frigidi, & ipſum diſtinguit à calido. Patet igitur nullam eſſe operationem calidi, vel frigidi, per quam melius definiri potuerint atq; à ſe inuicem diſtingui, quam per has, per quas Ariſt. calidum, & frigidum definiuit. De ſicco autem, & humido longè clarior res eſt: quum enim hæ ſint qualitates paſſiuæ, & receptiuę omnium actionum calidi, & frigidi, conuenientiſſimè definiuntur per has patibilitates, quia per has ſignificatur primarium harum officium in productione miſti: cur n. miſtum conſtare debeat ſicco, & humido terminandis, atq; regendis à calido, & frigido, nulla eſt alia ratio, niſi quia ſiccum ſolum non facile terminos reciperet ab actiuis, quia ſiccum non facile terminatur ab alio; adiectum ergo fuit humidum, ut cum ſicco commiſtum redderet totum facile terminabile ab actiuis: facilis ergo terminatio habetur merito humidi, idque eſt præcipuū munus humidi in miſtione: contra verò, quia ſolum humidum, etſi facile terminos ab alio recipit, non tamen eos retinet, quia labitur, ac diffluit; ideo neceſſaria fuit commiſtio ſicci, per quod termini iā per humidum recepti retinerentur: vt ergo officiū

humidi

humidi in miſtione eſt facere vt termini facile recipiantur, ita officium ſicci eſt facere vt recepti retineantur, & conſeruentur: rectè igitur hæ duæ paſſiuæ qualitates definiuntur in contex. nono ſecundi libri de generatione per operam, quam præſtant in conſtitutione miſti: unde colligere poſſumus id, quod antea dicebamus, conſiderari præcipuè in his definitionibus ſiccum terreum, & humidum aqueũ, quorum ea ſunt officia in miſtione, ut ipſemet *Dubium.* Ariſtoteles docet in eo ſecundo libro. Sed alia exoritur quæſtio, ex cuius ſolutione mirandũ profectò erit quam bellè omnia conſonent veritati; quum enim quatuor primæ qualitates ſint accidentia, & cauſas habeant priores, per quas etiam definiri poterant; cur Ariſt. nuſquã inuenitur eas ita definiuiſſe, ſed ſemper eo modo, quem declarauimus, per effectus poſteriores? huius dubij nullam apud alios ſolutionem vnquam vidi, immò ne tetigiſſe quidem aliquis *Solutio.* dubium hoc videtur. ſolutio autem nulla, meo quidem iudicio, afferri poteſt, niſi illa, quam alias expoſui fusè in libro de naturalis ſcientiæ cõſtitutione: ſunt enim à philoſopho naturali cognoſcendæ res naturales ut ſunt à natura conſtitutæ; elementa autem producta ſunt a natura tum vt ſint naturalia corpora mundum complentia, tum vt ſint principia miſtorum; ideo debuit Ariſt. diſtinctus in locis ea his duobus modis conſiderare; non ſic animam; hæc enim non ita eſt in rerum natura, ut ſit ens per ſe completum in ſpecie, ſed vt cõplementum, & perfectio alterius ſit, nempe formale principium corporis animati; ideo Ariſt. nullibi eam conſiderauit abſolutè ut ens quoddam, ſed ſolùm ut principium ipſam definiuit, proinde per reſpectum, & relationem ad corpus animatum. Sic ergo de quatuor primis qualitatibus dicendum eſt; non ſunt enim alia ratione elementis tributæ a natura, niſi propter miſta, & ut per eas elementa ſint principia miſtorum: idcirco Ariſt. reſpiciens conſilium naturæ in his conſtituendis, non alio modo eas conſiderare, ac definire uoluit, niſi ut ſunt principia, & ut reſpiciunt miſtum, hic. n. ſolus fuit naturæ ſcopus in tribuendo elementis quatuor primas qualitates; & hoc modo tantùm, non alio, Ariſtotelem eas conſideraſſe fatendum eſt, niſi cæci, vel pertinaces ſimus: ob id in contextu octauo & nono ſecundi libri de ortu & interitu in adducendis harum qualitatum definitionibus denotauit eſſentialẽ eis eſſe hunc reſpectum ad miſta; dicens enim calidum & frigidum ita appellari, quia ſunt actiua, humidum uerò & ſiccum ita dici, quia ſunt paſſiua, indicauit ipſamet vocabula hunc reſpectum ſignificare. Hanc unam ego videre potui huius quæſtionis ſolutionem; illi uero qui negant elementa, & primas qualitates in libris de ortu & interitu miſtorum principia conſiderari, & ſententiam illam Auer. & noſtram non recipiunt, aliam reſponſionem, ſi poſſunt, inueniant.

De cauſis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum, & eius reprobatio.
Cap. VIII.

Quoniam autem primæ qualitates, vt prædiximus, accidentia ſunt; accidẽtia verò omnia cauſam aliquam extra ſe habere neceſſe eſt, à qua producantur, eãque vel in eodem ſubiecto, vel extra; hanc nos conſiderare, & cognoſcere oportet, quũ aliquid in ſe habere videatur difficultatis: Ariſt. enim in primo Meteorologicorum capite quarto dicere videtur elementa recipere has qualitates à Cœlo; propterea quòd aer, & ignis, quum circunferantur, accendũtur & calida redduntur, quia motus calorem producit; terra vero, & aqua, propter immobilitatem frigidę manent, hoc eſt, quoniam illo motu non participant: hoc tamen Ariſtotelis dictum omnibus negotium faceſſit; quia ſi hæ qualitates ſunt elementis naturales, & eorum naturas conſequuntur, non ergo eis tribuũtur à Cœlo, vel ab vlla alia externa cauſa; ſi enim à Cœli motu aer, & ignis calorem reciperent, non conſequeretur calor propriam horum elementorum naturam: ob id Grǽci prædicta Ariſtotelis verba conſiderantes ad alium ſenſum ea traxerunt: quum enim Ariſt. ibi dicat totam hanc inferioris mundi materiam eſſe poteſtate calidam, & frigidam, & humidã, & ſiccam, actu autem talem reddi a motu, & immobilitate; ipſi talem eorum verborum interpretationem adinuenerunt, elementa calida habent poteſtatem vt fiant frigida, & elementa frigida ſunt poteſtate calida; quare omnia elementa quum ſint actu pręditą aliquibus qualitatibus, poteſtatem habent contrarias qualitates recipiendi: quod verò Ariſtoteles ait [ſit talis, & eſt, à motu, & immobilitate] ipſi non de Cœli motu intelligunt, ſed de ipſorum elemẽtorum mutua inter ſe mutatione, vt ſenſus ſit; elementum frigidum ſit calidum à motu idest à mutatione illa, qua mutatur in calidum; & elementum calidũ fit ſimiliter frigidum a motu, ideſt ab illa mutatione, qua vertitur in frigidum: eſt autem ſeu calidum, ſeu frigidum ab immobilitate, ideſt à priuatione talis mutationis, & à perſeuerantia in ſuo calore, vel frigore: & ita elementa ſingula eas, quas iam habent, qualitates retinent per immobilitatem, ideſt quando non mutantur in aliud; illis verò contrarias, quas non habent, recipiunt per mutationem, & alterationem: hanc græcorum ſententiam alij complures ſequuti ſunt, vt eam, quam diximus, difficultatem vitarent. Ea tamen alieniſſi- *Græcorum opinio.*

ma eſt

ma eſt a verbis, & à conſilio Ariſt. eo in loco, *Confutatio* & omnino verba illa eũ ſenſum habent, quem antea diximus, & quem ipſi reiecerunt; nam id, quod iſti dicunt, non de elementis totis, ſed de eorum tantùm particulis verũ eſt; non enim mutantur tota, ſed particulæ, idque fit etiam abſque vlla Cœli conſideratione; nam particula ignis mutat particulã aquæ tanquàm agens proximum, nec fit illa mutatio a Cœlo, niſi vt *Opinio vera.* ab agente remoto, & vniuerſali: Ariſt. autem ibi loquitur de elementis totis, & de ipſorum vniuerſitatibus, & totam hanc inferioris mũdi materiam vt patientem, & gubernatam comparat cum Cœlo vt agente, & gubernante proximo: conſiderat igitur totam hanc materiam omnibus naturis ſecundùm ſe nudatam, quæ totum hunc inferiorem mundum complet, & inquit eam eſſe poteſtate calidam, & frigidam, & humidam, & ſiccam, actu autem recipere has qualitates a Cœlo, nempe à motu Cœli, & à negatione illius motus; quod etiam ibi declarat apertiſſimè dum inquit, quum Cœlum feratur circulo, pars inferioris mundi illi propinqua accenditur, & calida redditur; procul autem a Cœlo in medio mundi poſitum eſt id, quod grauiſſimum, ac frigidiſſimum eſt: ipſemet igitur Ariſt. declarat quem motum, & quam immobilitatem intelligat, nimirum motum Cœli in orbẽ, quo participant duo elementa ſuperiora, ignis & aer, & eius negationem in duobus elementis à Cœlo remotis, terra, & aqua; teſtaturque ſe non de particulis elementorum loqui, quæ inuicem mutantur, ſed de eorum uniuerſitatibus, quarum duæ à Cęlo circunferuntur, quoniam illi propinquæ participant motu circulari, unde calorem adipiſcuntur; duæ uerò eo motu immobiles manẽt, quoniam ita ſunt remotæ à Cœlo, ut non circunuoluantur. Eſſet etiã iuxta illorum ſententiam incongrua, & inepta admodum Ariſt. loquutio; ridiculum enim eſt dicere aquam fieri calidam à motu, quando mutatur in elementum calidum: non enim ab illa mutatione fit calida, ſed a generante, quod dans formam dat omnia conſequentia formam. Sed multo vanius eſt dicere aquam eſſe frigidam ab immobilitate, & ignem, & aerem eſſe calidos ab immobilitate, hoc eſt quòd in elemento contrarium non mutentur: ineptiſſima enim eſt hæc loquutio; quoniam ignis non ideò eſt calidus, quòd non mutetur in corpus frigidum, ſed quia eſt ignis. Eſt etiam aliena ea interpretatio à ſcopo, & à conſilio Ariſt. in eo loco, & importuniſſima ea ſententia: nam Ariſt. iam quæſtionem propoſuerat de vniuerſitatibus elementorũ, ignis, & aeris, quomodo ob varios eorum ſitus reſpectu Cœli, ſeu varias diſtantias à Cœlo diuerſas enim qualitates, & naturas adepta ſint; vt per huius quæſtionis diſſolutionem intelligeremus etiam diſcrimen trium regionum aeris ratione primarum qualitatum; à quo inſtituto alienum penitus eſt conſiderare mutationem particularum elementorum inuicem, quæ ad illud nihil conducit. Hoc autem cuilibet eum locum bene conſideranti ita manifeſtum eſt, vt mirandum ſit quomodo tot præſtantes viri ad eam ſententiam verba Ariſto. extorquere auſi ſint: ſed videntur in illud abſurdum incidiſſe, vt aliam difficultatem, quam ſoluere nequiuerunt, effugerent, eaque eſt, quam nos paulo ante tetigimus, qui fieri poſſit vt primæ qualitates ſint elementis naturales, & ipſorum formas conſequantur, ſi tribuuntur illis a Cœlo. Ideo alij vt hæc vtraq; abſurda vitarent, aliam *Aliorũ opinio.* illorum verborum interpretationem excogitarunt: dixerunt enim harum qualitatum ſingulam poſſe in elementis duplicem conſiderari, nempe tum naturalem, quæ propriam elementi formam conſequitur, tum aduentitiam, quæ eidem elemento tribuitur ab actione cœleſti; vt in igne duplex ſit calor, vnus naturalis, & inſeparabilis, qui emanat à propria ignis natura, alter aduentitus, quem recipit ignis à motu Cœli dum circunducitur: de hoc igitur loquitur in dicto loco Ariſtot. quando dicit corpus mundi huius Cœlo propinquum circunuolui, & accendi; nõ enim loquitur de naturali ignis calore, ſed hunc præſupponens reſpicit ſolum calorem aduentitium, qui in duobus elemẽtis, igni, & aere generatur a motu Cœli pręter calorem eorundem elementorum naturalem: ſicut enim duo elementa frigida præter frigus ipſorum naturale recipiunt etiam aliquid caloris ab actione cęleſti per radios, tanquam diſtinctam qualitatem ab eorum frigore naturali; ſic de duobus elementis calidis dicendum eſt, ea præter calorem naturalem recipere alium extraneum calorem a Cęli motu. Hæc illi dixere, & ita putarunt ſe omnem hac in re difficul- *Confutatio* tatem ſuſtuliſſe; quod vtinam præſtitiſſent: nobis enim nihil amplius laborandum hac in re fuiſſet: at certè verba Ariſt. hanc interpretationem non recipiunt, inquit enim totam hanc inferioris mundi materiam eſſe poteſtate calidam, & frigidam, & humidam, & ſiccam, actu autem talem fieri a motu, & ab immobilitate; nullum igitur calorem elementis tribuit præter illum, quem à motu Cęli recipiunt: præterea quale frigus in elementis cõſiderat ibi Ariſtot. talem etiam debet conſiderare calorem, quia eadem eſſe debet harum omnium qualitatum, quas ibi nominat, conſideratio; atqui frigus conſiderat naturale, ſiquidem Cœlum agendo non refrigerat, ſed potius non agendo; quare dum dicit frigidiſsimum in medio conſiſtere, naturale reſpicit frigus, quum præſertim ſuperlatiuo vtatur, quia non datur ſummè calidum aut ſummè frigidum, niſi naturale; adde quòd adijcit, & grauiſſimum, loquitur autẽ de grauitate naturali, ergo & de naturali

frigore,

frigore, proinde & de calore elementorum naturali; quā ſententiam clare apud Auerro. legimus in com. 94.2. lib. de Cœlo, vbi dicit [remotio à motu circulari dat quietē, frigiditatem, & grauitatem, ſicut propinquitas dat motum, calorem, & leuitatem] quę verba non poſſunt intelligi, niſi de qualitatibus naturalibus, & in elementis totis, non in eorum particulis. Sumitur aūt huius ſententię validiſſima cōfirmatio ex conſideratione loci, cuius conditiones in 4. lib. phyſicæ auſcultationis ab Ariſt. egregiè declarantur: locus enim non modò continere locatum debet, ſed etiam conſeruare per vim, ſeu facultatem, quam habet, illius conſeruatricem, in qua eſt pręcipuè loci natura cōſtituta; nulla enim afferri ratio poteſt cur ad locū ſuū ferantur corpora naturaliter, niſi hęc vna, vt in eo conſeruentur, indita enim cuiq; rei a natura eſt propenſio ad ſe conſeruandam quantum poteſt: quapropter illa, quæ plenā ſe conſeruandi facultatem non habent, externo conſeruante, quem locum vocamus, indiguerunt; ipſum igitur naturaliter appetunt vt ab illo cōſeruentur; neque enim propria cuiuſque rei natura rem moueret ad ſuum locum, niſi in illo conſeruaretur; quoniam vniuerſè in omnibus in quibus cauſa effectrix propter finem agit, finis præcipua cauſa eſt, & eo ablato efficiens illud non efficeret: hęc quum loci natura ſit, manifeſtum eſt ſola elementa locum propriè ſumptum habere; miſta nanque omnia locum in mundo habent ratione elementi in eorum miſtione pręualentis, iuxta quod habent etiā motum naturalem, qui eis cōpetit quatenus grauia, aut leuia ſunt; cęleſtia verò corpora non ſunt propriè in loco, licèt enim orbes inferiores a ſuperioribus contineantur, non ob id in loco ſunt, quia ab eis non conſeruantur, quum ob eorum perfectam naturam cōſeruante externo nō indiguerint: ſolis igitūr elemētis per ſe competit locus, miſtis verò per participationem elementorum, at Cœlo (vt inquit Ariſt.) per accidens, quod quomodo intelligendū ſit conſiderare ad nos in præſentia non attinet; ſed quum de qualitatibus elementaribus ſermo nobis propoſitus ſit, & elementa ſuapte natura ad ſuos locos ferantur, & in eis quieſcant, vt conſeruentur, cognoſcendum eſt quænā ſit facultas conſeruatrix, quæ in locis elementorum ineſſe dicitur: de inferioribus quidem elementis dicere poſſumus conſeruari ſingulum à ſuperiore ratione ſymbolæ qualitatis, & in hac conſiſtere vim conſeruatricem elemētis loci; ſed hoc de ignis loco dicere non poſſumus, quoniam in nulla qualitate cōuenit ignis cum Cœlo, cur igitur in concauo Cœli cōſeruatur ignis? certè non pōt alia ratio afferri, niſi hæc vna, vt in orbem voluatur, ſic .n. conſeruatur, quia niſi moueatur, extinguitur: attamē ſi cum illis diceremus ignem a Cœli motu nō recipere alium calorem, quàm extraneū, proprium verò eius calorem ita formam ignis inſequi, vt illi a Cœlo non tribuatur, nō eſſet cur ad Cœlum moueretur ignis, ſiquidem eius cōſeruatio conſiſtit in conſeruatione propriæ qualitatis, nō in adeptione qualitatis extraneę; immò calor ille extraneus ad ignem ita ſe haberet, vt calor febrilis ad corpus animalis, qui excedens gradum naturalem inimicus animali eſt, & eius deſtructiuus potius, quam conſeruatiuus; itaq; tantum abeſt vt ſponte ſuperum locū petere ignis deberet, vt potius illum fugeret vt pernicioſum, & hoſtilem. Præterea ſententiā hanc magnum aliud abſurdum ſequeretur, daretur .n. calor calore ignis maior, & intenſior, quod communi omnium conſenſione falſum eſſe exiſtimatur; aſſerunt .n. omnes ſummè calidum naturaliter eſſe ignem, neque poſſe exiſtere ſine ſummo calore, proinde non dari calorem intenſiorē calore ignis naturali; conſequens autem facile oſtenditur; quum .n. Ariſt. dicat corpus Cœlo propinquum accēdi, & calidum reddi a motu Cœli, hoc ipſi intelligunt non de calore ignis naturali, quem dicūt iam ex ſe ignem habere, ſed de aduentitio; igitur ſecundùm eos Ariſtoteles diceret ignē accendi, & calidiorem reddi, quam per ſemetipſum erat.

Conditiones loci.

Sola elementa locum proprie habent.

Cœleſtia non ſunt in loco.

Opinio propria, & eius declaratio. Cap. IX.

QVoniam igitur negare nullo pacto poſſumus Ariſtotelem in eo loco de naturalibus elementorum qualitatibus loqui, id nobis relinquitur declarandum, quomodo naturales elementis dici poſſint illæ qualitates, & eorum naturam conſequi, ſi tribuuntur elementis a Cęlo. Nos igitur dicimus non pugnare inter ſe hęc duo, quanuis pugnare videantur: quatuor enim primæ qualitates, quæ & elementis & miſtis omnibus inſunt, ſiue extremę, ſiue ad mediocritatem redactæ, quæ dicuntur miſtorum temperaturæ, non ea ratione dicuntur ſingulis corporibus naturales, quòd eorum naturas ita cōſequantur, vt conſequitur effectus cauſam, à qua producitur, adeo vt forma ignis producere in igni dicatur ſummū calorem; hoc .n. dato nō egeret elementū cōſeruante externo, proinde ad locū ſuum nō moueretur naturaliter: ſed ea rōne naturales dicūtur, quia ipſæ elementorū naturæ has qualitates requirunt, & ſine his exiſtere nequeunt; dātur tñ illis a Cœlo, & ab eodē conſeruantur, & earum conſeruatio eſt conſeruatio naturę ipſorū elementorū; in loco .n. proximo cęleſti motui cōſeruatur igni ſummus calor, & cum eo ipſamet ignis natura, quemadmodum ſi ibi non eſſet ignis, generaretur ab illo motu in illa materia ſummus calor,

Quomodo primæ qualitates ſint elementis naturales, & à cœlo proueniāt.

Primæ qualitates ſunt formis elementorum & priores, & poſteriores.

lor, & forma ignis; ita igitur dat Cœlum igni ſummum calorem, vt det etiam ipſam ignitatem: itaque ſi benè conſideremus, primè qualitates ſiue ſummę, ſiue caſtigatę, tum in elementis, tum in miſtis omnibus præcedunt generatione formas ſubſtantiales, quia ſunt præuiæ præparationes pro eductione formarum, & tribuuntur ab agente externo alterante, & generante ſingulam rem; non igitur ab ipſa rei forma proueniũt: naturales tamen cuiq; rei ſunt, quia conuenientes naturę imo & neceſſarię, etenim ſine his propria cuiuſque miſti, & elementi natura non conſeruaretur, ſicuti neque generaretur ſine præcedente harum aduentu in materia: hoc ſignificauit Ariſt. in ſexto contex. ſecundi libri de ortu & interitu, dum cauſarum materialium ſeriem exponens dixit eſſe primo loco materiam primam nudã, & prorſus informem, ſecundo autem loco eſſe materiam præparatam primis qualitatibus, tertio demum loco iam eſſe elementa ipſa, ignem, aerem, aquam, terram, quæ ſunt propinqua materia omnium miſtorum. Siquis igitur quærat an primæ qualitates ſint formis elementorum priores, an poſteriores, dicendum eſt & priores & poſteriores eſſe varijs rationibus: nam origine, & generationis ordine priores abſque dubio ſunt, ſicuti pręuiæ diſpoſitiones ſunt generatione priores forma ſubſtantiali, ad cuius eductionem diriguntur; ſed natura poſteriores ſunt, quatenus ſunt accidentia, nam accidentia ſunt ſubſtantijs poſteriora; & quatenus ſunt effectus, formæ verò ſunt cauſæ, non quidem effectrices cauſæ, ſed finales, nam qualitates in materia producuntur formarũ ſubſtantialium gratia, & ad eas tanquam ad finem diriguntur, ſicut etiam conſeruantur in elementis à Cœlo, vt ipſa elementa conſeruentur; ita vt cauſa harum qualitatum finalis propinqua ſit elemẽtorum conſtitutio, remota vero & vltima ſit productio miſtorum; nam elementa conſtituutur propter miſta, & vt eorum materia ſint. Sic igitur dici poſſunt qualitates conſequi formas elementorum, quatenus formæ ſunt earum cauſę finales: ipſæ vero qualitates, etſi ſunt præparationes pro eductione formarum, non ob id cauſæ formarum, dici poſſunt, ſed effectus tantùm poſteriores, quum accidentia ſint natura poſteriora ſubſtantijs, quare dum ſimul in elemẽtis exiſtũt vt naturaliter coniunctę & formæ ſubſtantiales, & propriæ qualitates, formæ tamen priores ſunt, qualitates verò poſteriores, & ita dicuntur conſequi formas elementorũ, quum pręſertim, vt modò dicebamus, formarum & educendarum, & conſeruandarum gratia tribuantur elementis à Cœlo. Hęc igitur fuit Ariſtotelis mens in memorato quarto capite primi libri Meteorologicorũ, quando dixit totam hanc inferiorum materiam ſecundùm ſe eſſe potestate calidam, & frigidam, & humidam, & ſiccam, actu autem talem fieri a motu Cœli, & ab immobilitate: hoc idem in primo eiuſdẽ libri capite ſignificauit, dum dixit omnem huius elementaris mundi virtutem à cœleſti motu gubernari; idque rationi conſonum maximè eſt; totum enim hunc elemẽtarem mundum ad Cœlum referri putandum eſt vt materiam ad agens, proinde ex ſe nihil habere, niſi poteſtatem, quicquid autem actus habet, id à Cœlo recipere: quemadmodum enim ſi generari aliquando elementa vniuerſa, & talia fieri cœpiſſent, a Cœlo eſſent genita per harum qualitatum productionem; ita quum apud Ariſtotelem nunquam incœperit generatio, ea continuè a Cœlo talia reddi, & conſeruari dicendum eſt, quod in memoratis locis Ariſtoteles ſignificauit: neque per hoc ſtat quin primæ qualitates ſint elementis naturales, & eorum naturam conſequens; hoc enim verum eſt eo modo, quem declarauimus, non vt a pleriſque intelligi ſolet, putant enim qualitates prouenire a formis vt a cauſis efficientibus: quod quidem tanquam rude dictum, & exempli gratia prolatum admitti poteſt; prodire enim videntur a formis per quandam emanationem, reuera tamen non efficiuntur a formis, ſed (vt dixit Ariſtoteles.) a Cœlo tum qualitates gratia formarum, tum formæ per qualitates de poteſtate materiæ educũtur ad actum: modus tamen difficultate non caret, quomodo enim a Cœli motu calor generetur dicere facile poſſumus, de frigore autem non ita facile, ſed de ſicco & humido difficillimum: ipſe nanque Ariſtot. in prædicto capite quarto primi libri Meteorologicorum aſſeruit quidem elementa a motu Cęli, & ab immobilitate reddi & calida, & frigida, & humida, & ſicca; ſed de calido, ac frigido tantùm id declarauit; de humido autem, & ſicco nil amplius dixit, ita vt τῇ [illegible] ῥοπῇ aliarum qualitatum ſiccum & humidum nominaſſe, calidum vero & frigidum pręcipuè reſpexiſſe videatur: ſed quid de hac re dici poſſit, ex ijs, quæ in progreſſu dicentur, intelligetur. De ipſarum igitur primarum qualitatum natura, & cauſis, hæc, quæ dicta ſunt ſufficiant.

Formæ elementorum ſunt qualitatum cauſæ finales

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE ELEMENTARIBVS QVALITATIBVS.

LIBER SECVNDVS.

An in quolibet elemento ambæ qualitates ſint ſummæ, an poſſit altera eſſe remiſſa. *Cap. I.*

EA omnia, quæ in libro præcedente dicta a nobis ſunt, ad primarum qualitatum definitiones, & naturas, & cauſas declarandas pertinuerũt: nunc ad multas de eiſdem, & arduas quæſtiones, de quibus omnes philoſophi controuerſari ſolent, expendendas, atq; ſoluendas accedendum eſt. In primis quærunt interpretes Ariſtotelis, an in quolibet elemento ambæ qualitates ſint ſummæ, an remiſſæ, an vna ſumma, & altera remiſſa, & hac de re acerrimè diſputant; alij nanque vnam tantùm dixere ſummam eſſe, alteram verò remiſſam, nitentes verbis Ariſtotelis in contex. 23. ſecundi de generatione, vbi dicere videtur ignem eſſe magis calidum, quam ſiccum, & aerem magis humidum, quam calidum, & aquam magis frigidam, quam humidam, & terram magis ſiccam, quam frigidam. Contra verò alij locum illum aliter interpretantes putarũt vtranque ſummam, & extremam in quolibet elemento eſſe debere, ea ducti ratione, quod remiſſio qualitatis fit per admiſtionem contrariæ, proinde miſtionem præſupponit; at elementum eſt corpus ſimplex, nullam habet miſtionem; ergo neutra qualitas in elemento poteſt eſſe remiſſa: alijs quoque, & hi, & illi argumentis vtuntur, quorum aliqua in progreſſu conſiderabuntur, aliqua etiam tanquam leuia, & inutilia miſſa fient; conſtitui; nanque breuibus agere, nec totam hanc diſputationem in medium adducere, ſed ipſam rei veritatem, ſi fieri poſſit, explanare, ac manifeſtam reddere. Ante omnia id notare volo, quod meo quidē iudicio eſt veriſſimum, licèt ab alijs non animaduerſum, nihil hac de re poſſe ex Ariſtotele colligi in ſecundo libro de ortu, & interitu; non enim ibi elementa ſibi conſideranda proponens qualia actu exiſtunt, ipſorum qualitates inquirit, ſed a qualitatum conſideratione incipiēs ſumit imprimis quatuor ipſas primas qualitates eſſe elementa, & materiā corporum miſtorum, ideſt eſſe formas conſtitutrices elementorum, deinde faciens quatuor illarũ coniugationes docet ab his quatuor elementa conſtitui, vnum à calido, & ſicco, aliud a calido & humido, aliud a frigido & humido, aliud a frigido & ſicco, nil adhuc dicendo de corporibus quibus hæ differentiæ, ſeu coniugationes competunt: nam ipſas elementorum conſtitutrices differentias conſiderans, eas prius abſtrahit a conſideratione corporum, quibus inſunt: & eas ipſas elemēta appellat, vt notare poſſumus in contex. 16. ſecundi libri; deinde verò his differētijs declaratis applicat eas primis quatuor corporibus, vt ibidē videre eſt: patet igitur alienum eſſe a conſilio Ariſtotelis eo in loco conſiderare an illius quatuor corporibus inſint hę qualitates ſummæ, an remiſſę; tales.n. applicat primis corporibus, quales prius ſecundùm ſe ſumptas conſiderauerat; at abſolutè, & indiſtinctè primas qualitates conſiderauerat abſque vllo diſcrimine intenſæ, & remiſſæ, & abſq; conſideratione graduum ſingularum, & ſolum docuerat calidum, & frigidum, & humidũ, & ſiccum eſſe primas qualitates, & ad corporum elementa conſtituenda idoneas: quemadmodum igitur vanum eſſet in ea parte quærere an ſumat calidum ſummum, an calidum remiſſum, & ſic de reliquis, quum abſolutè, & abſque hoc diſcrimine eas qualitates cōſideret; ita vanum poſtea eſt facta earũ applicatione ad quatuor prima corpora, quærere an in ijs exiſtant ſummæ, an remiſſæ; quandoquidē conſilium Ariſtotelis in eo libro eſt ſolam conſiderare differentiā elementi calidi, & elementi frigidi, & ita ſicci, & humidi: ꝙ quidem maximè comproba-

Opinio aliquorum.

Aliorū contraria opinio.

Nota de tractatione primarum qualitatū in lib. de generatione.

tur per illa, quæ poſtea ibi dicũtur de mũtija elementorum mutatione inter ſe; in habẽtibus enim ſymbolam qualitatem inquit facilẽ eſſe mutationem, quia vna tantùm qualitas mutatur in ſuam contrariam, altera verò manet vt ſi mutetur aer in ignem, mutatur humidũ in ſiccum, ſed calidum manet; attamen certum eſt non eundem eſſe calorem in aere, & in igne prout reuera exiſtunt extra animam; quiſquis enim ſenſu non egeat, pro comperto habebit aerem eſſe minus calidum, quàm ignẽ, proinde non poſſe in ignem mutari, niſi facta quoq; mutatione de minore calore in maiorem: ſed quoniam Ariſt. diſcrimen hoc, quod in eadem qualitate penes varios gradus attenditur, ibi non reſpicit, ſed id ſolum, quo ſecernitur contraria à ſua contraria; ideo dicit manere calorem, & mutari humidum in ſiccum: reuera enim dum graduum differentiam non ſpectamus, non poſſumus niſi dicere corpus, quod interijt, fuiſſe calidum & humidum; illud verò, quod genitum eſt, eſſe calidum & ſiccum. Difficultatem quidem aliquam facere poſſunt ea, quæ prius in eodem libro dicuntur ab Ariſtotele de elementis à contex 16. vſque ad 23. ſed ſi benè conſiderentur, & ſcopus Ariſt. ea dicentis intelligatur, his, quę modò diximus, minimè officiunt: ibi nanque nõ vult aliquid primaria intentione de elementis docere, ſed ſolùm dubia quædam, quæ turbare nos poterãt, remouere: primùm enim dubitare poteramus de aere, cui calorem & humiditatem iam attribuerat, quum ipſum quandoque ſentiamus frigidum, & quandoq; etiam appellemus ſiccum, quia videmus corpora quandoque refrigerari, & quandoque exiccari ab aere: ad hanc igitur difficultatem tollendam monere nos Ariſt. voluit varietatem, quæ in elementis extra animam exiſtentibus euenit ab externis cauſis; ob id notauit duo elementa extrema, terram, & ignem, eſſe magis ſincera, duo vero media eſſe minus pura, & ita miſta potius, quam ſimplicia, nec penitus affecta ſuis qualitatibus naturalibus; videmus enim quandoque aquã ex terra prodire valde calidam & feruentem, quemadmodum aerem quoque interdum ſentimus valde frigidum: voluit igitur Ariſto. nos intelligere elementa ibi conſiderari vt naturaliter conſtituta, & vt abſtracta quodammodo ab his varietatibus, quę ipſis ut extra animam exiſtentibus contingunt. Ob id excludit etiam in ea parte ignem hunc noſtrum, & glaciem; quia quum ex his nihil generetur propter caloris, ac frigoris exceſſum dubitare poteramus quia propter eundem exceſſum digna maximè eſſe videbantur nomine elementi; attamẽ elementum non videtur dici poſſe id, ex quo nihil generatur: Ariſto. igitur ibi ſignificat illa non eſſe elementa, nec ſimplicia corpora, propterea quòd non habent exceſſum rõne graduum; quia nihil datur calidius igne elemẽtari, neq; glacies eſt frigidior, quam aqua elemẽtaris, ſed habent exceſſum operationis tãtummodo, quia propter materiæ denſitatem fit vt ualidius agant calfaciendo, & refrigerando. Et quia dixerat primas qualitates eſſe elementorum conſtitutrices differentias, & duas cuilibet elemento attribuerat, ambigere etiam poteramus quomodo una & eadem differentia poſſit duo ſpecie diſtincta corpora conſtituere, ut calor ignem & aerem, & frigus terrã & aquam, & humiditas aerem & aquam, & ſiccitas terram & ignem; ideo ad hoc dubium tollendum in contex. 23. dixit vnam in vnoquoque elemento eſſe magis præcipuam, ideſt magis affinem naturæ illius, & intimiorem, quam alteram: hoc ſignificare ibi voluit Ariſt. ſed non alteram eſſe ſummam, alteram verò remiſſam, vt multi latinorum perperàm arbitrantur; non.n. dicit Ariſt. ignem eſſe magis calidum, quàm ſiccum, ſed eſſe magis calidi, quã ſicci, vt alij rectè animaduerterunt: quare colligi inde non poteſt ignem non eſſe ſummè ſiccum, ſed ſolùm maiorem habere affinitatẽ cũ ignis natura calorem, quam ſiccitatem. His autem difficultatibus ſublatis Ariſt. agere incipit de mutua elementorum mutatione inter ſe, nec vllam facit mentionem intenſionis, vel remiſſionis harum qualitatum, ſed eas, vt prædiximus, abſolutè, & ſecundum proprias naturas conſiderat. In eo igitur libro locum non habet hæc diſputatio an qualitates elementorum ſint ſummæ, an remiſſæ, quia tractatio illa eſt quodammodo abſtracta ab hac conſideratione; ſed locum potius habet in libris Meteorologicis, vbi conſiderantur qualitates, quę elementis extra animam actu exiſtentibus inſunt, quæ variæ ſunt, quia multas ab externis cauſis varietates recipiunt; nec ſemper elemẽta ſunt affecta ſuis naturalibus qualitatibus, præſertim duo elementa media, maximè verò omnium aer: ideo ſecundùm hanc conſiderationem duplex oriri quęſtio poteſt; vna de qualitatibus, quas hæc corpora extra animam exiſtentia habent actu, quæ a præſenti inſtituto noſtro aliena eſt, ſed eam tractabimus poſtea ſumpta ab aeris qualitatibus occaſione, de quarum diſcrimine mox loquuturi ſumus; altera verò, quã in pręſentia conſiderare nos oportet, quænã qualitates ſingulis elementis conueniãt in ſua perfectè naturali conſtitutione, ſiquidẽ de qualitatibus elementaribus, hoc eſt, elementa prout elementa ſunt conſtituẽtibus, dicendũ in præſentia nobis propoſuimus; quũ enim aer modo calidior, modo frigidior eſſe videatur, cognitũ dignũ eſt quis caloris gradus aeri cõueniens, & perfectè naturalis ſit, an ſummus, an remiſſus; ſic dico de cęteris elementis, ac de eorum qualitatibus, quod eſt à nobis in pręſentia cõſiderandũ. Proferã igitur breuiter

ſenten-

ſententiam meam, eamque comprobare nitar: poſtea, verò ſi quæ aduerſus eam difficultates ob aliorum opiniones exiſtere videbuntur, eas diſſoluam. Quoniam autem harum qualitatum duæ ſunt actiuæ, duæ verò paſſiuæ, nec vtriſque, vt ego puto, eadem ratio accommodatur, de vtriſque ſeparatim dicemus. Primùm quidem de calore & frigore quòd a Cęlo pendeant per motum circularem, & per eius motus priuationem, iam dictum eſt; ea igitur ſi Ariſt. & vera ſententia eſt, inde neceſſariò colligitur in ſolo igni ſummum calorem ineſſe, & in ſola terra ſummum frigus, in duobus autem elementis medijs vtrunque remiſſum, in aere remiſſum calorem, in aqua verò remiſſū frigus, & has eſſe his omnibus naturales qualitates; nam ſi a Cęlo per motum generatur in his corporib. calor, neceſſe eſt in proximo corpore ſummum generari calorem, quum in eo fiat motus velociſſimus: quoniā igitur in hoc mundo inferiore nullum corpus igne velocius circunfertur, fatendum etiam eſt nihil dari calidius, & nihil rarius igni; ſed ignem calore, ac tenuitate omnia inferiora corpora ſuperare, proximus enim omnium eſt Cęlo mouenti, & maximum omnium circuitum peragit; aer verò, quum naturaliter ſub igne locetur diſtantior à Cęlo, ita ut minorem faciat circuitum, & tardius moueatur, non poteſt tantam habere raritatem, nec tantum calorem; quantum habet ignis, ſed remiſſum habeat neceſſe eſt, eumque ut ſibi naturalem, nempe vt naturaliter conuenientē illi corpori, quod ſub igne ſtatim locare conſtituerit; quinam autem ſit caloris gradus exquiſitè aeri naturalis, non facile eſt dignoſcere ſed id ſolum ſtatuere poſſumus, calorem aeris naturalem non eſſe ſummum, ſed remiſſum; qui quum & maior, & minor eſſe poſſit manente aeris natura, aliquis tamen eſt gradus, qui eſt aeri naturaliſſimus, etſi eū certa aliqua ratione ſtatuere nemo poteſt; hanc, quam modo adduximus, eſſe certam demonſtrationem à cauſa rei æquata deſumptam manifeſtum eſt; nam ſi motus in orbem in hac inferioris mundi vniuerſitate eſt cauſa caloris per rarefactionem; & attritionem; & naturale aeri eſt ſub igni locari, & tardius igni moueri; non poteſt aer ex motu in orbem conſequi ſummum calorem, ſed remiſſum, isque eſt aeri naturalis: quocirca mirandum profectò eſt quomodo id negare multi audeant, & afferant aeris quoque calorem naturalem ſummum eſſe; nam hi præterquam quòd rationi aduerſantur, ſenſus quoque teſtimonio refragantur; etenim etiam tunc quando aerem calidiſſimum appellamus, vt æſtiuo tempore, certum eſt minorem eſſe aeris calorem, quā ignis, quum in eo animalia degant, & viuant, quæ in igne viuere nullo modo poſſent. Quod autem ad hoc aliqui dicūt, calorem quidem aeris maximum, & ſummum eſſe, à nobis tamen non ſentiri propter humiditatem coniunctam; quę non ſinit ipſum ſummè calefacere; hoc certè vanum eſt, & gratis prolatum, quia ſine ratione, immo vero aduerſus rationem: ab humiditate enim contrarium potius oſtenditur: nam ſi æquè ſummus in aere eſt calor, atq; in igni, debet efficacius agere cum humiditate aeris, q̃ cū ſiccitate ignis, propterea quod aer igni denſior eſt, idem autem calor in materia denſiore magis calefacit, quàm in rariore, vt ferrū ignitum magis vrit, quam flāmma: ſed manifeſtū eſt hos abuti conſideratione humiditatis, nec veritatem confiteri velle, quam ex humiditate deductam peruertunt, & in prauū ſenſum trahunt; nam ſi bene conſideremus, ea eſt humiditatis natura, vt tam calorem, quàm frigus obtundat, & neutrum ſinat eſſe ſummum, ſicut poſtea conſiderabimus: itaque humiditas aeris non facit ne calor aeris, quum ſit ſummus, ſummè calfaciat; ſed facit ne ſummus eſſe poſſit: cauſa igitur, cur aer non vrat, eſt, quia nōn eſt ſummè calidius: cauſa autem, cur non ſit ſummè calidus, duplex eſt: vna ſumitur ab agente, quod facit nē ſit ſummè calidus, agens autem eſt defectus velociſſimi motus, cauſa .n. caloris motus eſt, cauſa verò remiſſionis caloris, hoc eſt defectus a gradu ſummo, eſt defectus velocitatis in motu, ex quo minor attritio fit: altera verò cauſa ſumitur à materia; humiditas enim eſt qualitas materialis, & paſſiua, quæ facit ne aer poſſit eſſe ſummè calidus; ſic alias diximus cauſam perpetuitatis generationis eſſe motum Cęli vt agētem cauſam autem perpetuabilitatis eiuſdem eſſe naturam primę materiæ; ex eo igitur quòd aer tum remotior à Cęlo, quam ignis, tū humidus eſt, colligimus eum minus igne eſſe calidum, proinde nō eſſe ſummè calidum. Idem confirmatur ex cōſideratione ſecūdarum qualitatum, quę inſequuntur primas; in aere .n. minor eſt raritas, & minor leuitas quàm in igni, ergò & minor calor; nam, & raritas, & leuitas calorem inſequuntur. Quod verò ad aquam attinet, ob eandem rationem neceſſe eſt vt ſummè frigida non ſit; validum enim eſſe puto argumentum Thomæ, quando dicit, terra eſt omnium frigidiſſima, quoniam maximè omnium diſtat a principio, & fonte caloris, aqua verò minus frigida, quòd minus diſtat, proinde calore aliquó, licèt debiliſſimo, participare videtur; ita vt calidiſſimus omnium ſit ignis, aer calidus quidem, ſed minus, aqua verò frigida, ſed non ſummè, tandem terra ſummè frigida, nec detur aliquid frigidius terra: hoc autem confirmatur ſigno manifeſtiſſimo ſumpto a ſecundis qualitatibus, quę inſequuntur primas; nam frigus facit grauitatem, ac denſitatem; ſed terra eſt omnium elementorum grauiſſima, atque denſiſſima; ergò etiam omnium frigidiſſi-

De qualitatib. actiuis quibus ſint ſumma, & quibus remiſſa.

Humiditas & calorem, & frigus obtundit.

Aqua non eſt ſummè frigida.

gidiſſima; aqua verò non eſt ſummè grauis, quare neque ſummè frigida. Quoniam autem has qualitates obtinent elementa à Cœlo, nempè ratione ſitus, quem habent reſpectu Cœli; et ſitus, quem ſingula habent, eſt ſingulis naturalis quatenus talia ſunt; fatendum eſt eas, quas modò diximus, eſſe ſingulis elementis qualitates naturales. Multo maior in paſſiuis qualitatibus difficultas ineſt. quum ex ſitu, & diſtantia à Cœlo iudicari minimè poſſint: nã ſi propinquitas ad Cœlum daret ſiccitatem, dicere poſſemus humidius eſſe illud, quod a Cœlo diſtantius eſt; id tamen dicere non poſſumus, quum & ſiccus ſit ignis, qui Cœlo proximus eſt, & ſicca terra, quæ omnium remotiſſima; ſed neque humiditatis cauſa eſt propinquitas, quum ignis ſit ſiccus, neque remotio, quum ſit ſicca terra. Mihi quidem dicendum videtur qualitates paſſiuas iudicari ex actiuis: quum.n. ſint qualitates materiales, & neceſſe ſit omnẽ huius inferioris mundi materiam vel humidã eſſe, uel ſiccam, proinde ex materiæ neceſſitate prouenire videantur, non quidem altera ſeparatim, quum hæc tota materia ita ſit apta ad humiditatem, ut ad ſiccitatem recipiendã, ſed ambæ coniunctim, hoc eſt vel vna, vel altera; pendent iſtæ quoque ab actione Cœleſti, quatenus materia hęc ſecundùm ſe non habet niſi poteſtatem recipiendi humiditatem, vel ſiccitatem: at determinatio prouenit ab actiuis non quòd paſſiuæ ſint effectus actiuarum, ſic enim non eſſent primæ qualitates, ſed ſecũdę; & conſideranti patet ſiccum non poſſe dici effectum caloris, quum terra, quæ eſt frigidiſſima, ſicca ſit, neque etiam frigoris, quum ignis ſit ſiccus, & calidiſſimus: ſic humiditas neque a calore prouenit, quum aqua ſit humida, neque à frigore, quum ſit humidus aer: non ſic de ſecundis qualitatibus dicere poſſumus; nã ſiquis ſimiliter diceret durum neque eſſe effectum caloris, quum metalla indurentur a frigore, neq; frigoris, quum calor lutum induret, proinde videri etiam durum, & molle eſſe primas qualitates; non recta eſt conſideratio: quia durum, licèt neque ad calidum, neque ad frigidum reducatur, reducitur tamen ad ſiccum, & molle ad humidum, tanquam ad qualitates materiales priores, proinde ſiccum & humidum ſunt primæ qualitates vt paſſiuæ, & materiales, nõ ſic durum, & molle, quum habeant alias paſſiuas priores, a quibus pendent tanquam a materia. Itaque ſi humidum & ſiccum pendent modo aliquo à calido & frigido, per hoc non ſtat quin ſint primæ vt paſſiuæ, ſiquidem non habent alias paſſiuas priores, vt Ariſt. conſiderat in ſecũdo libro de ortu & interitu; immò ſunt omnes æquè primæ, hæ quidem vt paſſiuæ, illæ verò vt actiuæ; & pendentia quoq; earum mutua eſt, quemadmodum pendere ſolet tum materia ab agente, a quo elaboratur, tum viciſ-

De paſſiuis qualitatibus.

ſim agens a materia, quæ niſi aptitudinem habeat, facit vt agens ſit impotens ad agendum: quod quidem notare in his qualitatibus poſſumus; quamuis enim calidum & cum ſicco, & cum humido poſſit exiſtere, & frigidum ſimiliter & cum ſicco, & cum humido, & viciſſim ſiccum tam cum calido, quam cum frigido, & humidum tam cum calido quam cum frigido; tamen & paſſiuæ legem aliquam præſcribunt actiuis, & aliquam actiuæ paſſiuis, vt nõ omnino hæ cum illis exiſtere, ſed ſtatutis tantum quibuſdam modis poſſint; humiditatem enim obtundere & calorem, & frigus conſiderantibus manifeſtum eſt, proinde nec cum ſummo calore, nec cum ſummo frigore exiſtere poſſe; ſicut è conuerſo nec ſummus calor, nec ſummum frigus poteſt exiſtere cum humiditate: huius autem ratio ab Alberto & à Thoma adducitur talis; quoniam ſummus calor totam humiditatem abſumit, ſummũ autem frigus, quum maximè conſtringat, exprimit, & expellit omnem humiditatem: quam quidem rationem ego non improbo, ſi ſano modo intelligatur: non eſt.n. intelligendum ignem vt calidũ agere in ſeipſum, & in ſe totam humiditatem abſumere, & terrã vt frigidam conſtringere ſeipſam, & omnem humiditatem expellere; hoc enim in miſtis tãtummodo locum habet, vbi duæ actiuæ agunt in paſſiuas ſimul iũctas, & eas elaborant tanquàm artifex materiam; in ſimplicibus verò non ſit huiuſmodi actio, etſi quodlibet habet vnã qualitatem actiuam, & alteram paſſiuam; ſed ex eo, quod in miſtis videmus, colligimus tale quiddã in ſimplicibus, quę eorum principia ſunt, contingere, nempe cum ſummo calore nullã exiſtere poſſe humiditatẽ, itidẽ neq; cũ ſummo frigore, proinde & in igni, & in terra ſummã eſſe ſiccitatem abſq; vllo penitus gradu humiditatis: & rationi conſonum fuiſſe videtur vt duo extrema elementa haberent vtranq; qualitatem extremam, ita vt ignis ſit ſummè calidus, & ſummè ſiccus, & terra ſummè frigida, & ſummè ſicca, idq; aſſerit de igne Auerr. expreſsè in commẽt. 67. 3. lib. de Cęlo, dicens, ignis non eſt ignis actu, niſi cũ caliditate, & ſiccitate, quę ſunt in ſummo. Ob aliam quoq; rationem neceſſe fuit & ignẽ, & terram habere ſummam ſiccitatem: quoniam, ſi benè conſideremus, qualitates paſſiuę nõ poſſunt eſſe in ſimplicibus, niſi ſummæ, & eas dicere remiſſas eſt pugnantia dicere; quia nõ poſſunt remitti, niſi per admiſtionẽ ſuę cõtrariæ, nec datur corpus aliquod remiſsè humidũ, niſi per commiſtionẽ corporis ſicci, neq; remiſsè ſiccum niſi per commiſtionem humidi; omne igitur remiſsè humidum, vel remiſsè ſiccum, neceſſariò eſt miſtũ, nec põt eſſe ſimplex; itaq; arbitror etiam aerem, & aquam eſſe ſummè humida, dummodo accipiantur ſimplicia, & in ſua perfectè naturali conſtitutione.

Cur humiditas neq; cum ſummo calore, neq; cum ſummo frigore eſſe poſſit.

Siccitas, & humiditas in omnibus elementis ſunt primæ.

Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt.
Cap. II.

Flent autem hęc omnia clariora ſi dubia, ac difficultates, quæ aduerſus ea exiſtere videntur, ſuſtulerimus. Primo loco dubium oritur contra id, quod de
1 Dubium aere, & aqua diximus: contrariorum .n. eadem debet eſſe conditio; at igni ratione qualitatum contraria eſt aqua, & terræ aer; ergo ſi tum in igne, tum in terra ambæ ſunt qualitates ſummę, debent ſimiliter & in aere, & in aqua eſſe omnes ſummę; ſecus.n.nō plenè cōtraria eſſet
2 Dubium aqua igni, nec aer terræ. Secundo dubitatur ob illa, quæ dicuntur ab Ariſt. ſecundo de generatione contex. 23. ibi.n.dicit ſingulo elemēto vnam qualitatem pręcipuè competere, alteram verò minus, ac ſecundariò; putat igitur vnam tantùm eſſe ſummam, & alteram eſſe remiſſam: quod rōne quoq; confirmatur ſumpta à definitione ad definitum; cui.n.magis cōpetit definitio ſicci, illud eſt magis ſiccū; at definitio ſicci magis competit ſicco terræ, quam ſicco ignis, terra nanq; eſt difficillimè terminabilis termino alieno, ignis verò facilius; ergo minus eſt ſiccus ignis, quàm terra, nō igitur ſummè ſiccus: ſic definitio humidi magis cōuenit aeri, quàm aquę, quia facilius terminatur alienis terminis aer, quam aqua, quum tenuior, & fluxilior ſit, aqua verò craſſior; ergo minus humida aqua eſt, quàm aer, non igitur ſummè hu
3 Dubium mida. Pręterea experientia docet magis aquā refrigerare, quàm terrā, ergo aqua eſt frigidior falſum igitur eſt id, quod diximus, terram eſſe frigidiſſimā, aquam verò non ſummè frigidā, quum potius è contrario ſeſe res habere videatur, & terra ſit remiſsè frigida, aqua verò ſummè: quapropter credendum etiā eſt hoc ſignificare Ariſt. in prædicto loco voluiſſe, quum & rationi, & ſenſui conſentaneum eſſe videatur, nempe ignem eſſe ſummè calidum ſed remiſsè ſiccum, terram ſummè ſiccam, ſed remiſsè frigidam aquam ſummè frigidam, ſed remiſsè humidam: idq; confirmatur confeſſione noſtra de aere, quem faſſi ſumus eſſe ſummè humidum, ſed remiſsè calidum; igitur ſi de aere verba Ariſt. ſic intelligimus, ut dicat eum eſſe ſummè humidum, non ſummè autem calidū, eodem modo de alijs elementis ea intelligere debemus, vt aſſerat ſingulum habere vnā qua-
4 Dubium litatem ſummam, & alteram remiſſam. Præterea quicunque in aliquo elementorum ponut qualitatem aliquam remiſſam, vrgeri maximè videntur illa, quam antea tetigimus, trita, ac vulgata difficultate: remiſſio non fit niſi per admiſtionem contrariæ qualitatis, ergo ſi elementum aliquod aliquam habet qualitatē remiſſam, nō poteſt eſſe ſimplex, ſed ex miſtū; quoniam ergo ſtatutū iam à nobis eſt, ſermonem eſſe in præſentia de elementis puris, atq; ſimplicibus, etiamſi talia extra animam nō reperirentur, oportet, ſi ſunt ſimplicia, vt ſint ēt expertia omnis miſtionis: nullam ergo habere debent qualitatem remiſſam vt ſibi naturalē. Alia quoque plura dubia aduerſus communē omnium conſenſionem a latinis aſſeruntur, atque ſoluuntur, quorū aliqua difficiliora cōſideranda ſunt. Primùm quidem omnes faten Quintum dubium. tur terram eſſe ſummè ſiccam: attamen ſi hoc eſſet, oporteret nullam in terra eſſe humiditatem; ergo nullam terra haberet continuitatē, quoniam ad compactionem, & continuationē partium requiritur humiditas, ut ait Ariſto. in ſecundo de generatione contex. 49. Præterea Sextum dubium. humiditas ab aere facilè ſeparatur, quum quādoque ſit ſiccus, & manifeſtè exiccet alia corpora; ſed non facile ab aqua, perit enim aqua, ſi ab ea auferatur humiditas; ergo aqua eſt humidior aere: & ex hoc duo colliguntur, vnum quòd aer non eſt ſummè humidus, alterum quòd aquæ eſt intimior, atque eſſentialior humiditas, quam frigiditas: id enim intimius eſt, quod minus poteſt ſeparari; at ab aqua facile ſeparatur frigus quum poſſit fieri calida, non ita facile humiditas, ut patet; falſum igitur aſſerit Ariſto. ſecundo de generatione contex. 23. dum ait intimiorem aquæ eſſe frigiditatem, quam humiditatem.

Dictorum dubiorum ſolutio. Cap. III.

PRima dubitatio tanti apud aliquos fuit, vt ea ducti crediderint neceſſarium eſſe vt in omnibus elementis omnes qualitates ſint ſummæ: attamen apud me ratio illa nullius momenti eſt; natura enim non ideo has qualitates elementis dedit, quia elementa debuerint eſſe cōtraria; nam ſi hoc ita eſſet, fortaſſis aliquid roboris ea ratio haberet, ſed è contrario quoniā qualitates elementorū conſtitutrices cōtrarietatem inter ſe habent, ideo factū eſt ut elemēta ſint inter ſe cōtraria: qm̄ igitur hæ qualitates inſunt ſingulis elemētis tales, quales eorū naturis cōueniunt, ideo elementa talē cōtrarietatē ex his qualitatibus aſſequuta ſunt, qualè aſſequi potuerunt rōne ſitus, & reſpectus, quem ad Cœlum habent; igni.n. contraria eſt aqua contrarietate extrema rōne ſiccitatis, & humiditatis, at ratione caloris & frigoris nō extrema, quoniam aqua non eſt ſummè frigida, & ſatis eſt ſi extremè opponatur hac rōne terra igni, quum ſit ſummè frigida, & ignis ſummè calidus: & hoc tātùm probare ratio illa videtur; ſi enim datur elementum ſummè calidū, debuit etiam dari ſummè frigidum, talis autem non eſt aqua, ſed terra: quod aūt dicitur, cōtrariam

Solutio primi.

maximè eſſe aquam igni, id ideò dicitur, quia oppoſita illi eſt ſecundùm vtranque qualitatē quod de terra dicere nō poſſumus; ſic dicimus contrarium terræ eſſe aerem, quia oppoſitus illi eſt ſecundùm vtranque qualitatem, licèt terræ, vt frigidæ magis contrarius ſit ignis, quam aer, quum ignis ſit calidior aere; & talis elementorum contrarietas ſufficiens, atque idonea ad miſtorum conſtitutionem fuit, neque aliam eſſe contrarietatem oportuit. Confirmatur hoc ex cōſideratione qualitatum motricium: nam opponitur quidē ignis aquæ vt leuis graui, non tamen extrema oppoſitione, quia aqua non ſit ſummè grauis, ſed maxime opponitur terræ quæ grauiſſima eſt; inſequitur autē leuitas calorem, & grauitas frigus; ergo extremè contrarius eſt ignis terræ ut frigidæ, non ſic aquæ, quum hæc non ſit extreme frigida: neq; enim rationi conſentaneum eſt ut elementum extremum elemento medio opponatur extremè, ſed extremum extremo; extremam autē contrarietatem calidi & frigidi inſequitur ſimilitudo in ſiccitate, quia ut prædiximus, nec ſummum frigus, nec ſummus calor vllam patitur humiditatem; quapropter debuere ambo elementa extrema eſſe ſummè ſicca.

Solutio 2. Ad aliam difficultatem, quæ ſumitur a definitionibus humidi & ſicci, petenda eſt reſponſio ex iis, quæ ſupra de iis definitionibus diximus; *Lib. 1 c. 4.* dum enim has qualitates ita definitas in ſimplicibus ſecùdum ſe ſumptus conſideramus, in difficultates penè inſolubiles incidimus; dum autem eas elementis aptamus vt congredientibus ad productionem miſti, omnia dubia facile tollimus, quum.n. ex ſicco & humido tanquam ex materia generetur miſtu, illud eſt præcipue ſiccū terreum, vt antea cum Ariſt. diximus, paruā.n. molem adiicit ſiccum igneum ob eius maximam raritatem; hoc igitur ſiccum facit vt miſtum terminos proprios habeat, atq; retineat; ſed quia oportet vt prius eos terminos recipiat, nec aptu eſt purum ſiccum eos recipere, quum difficulter alienis terminis terminetur, indiguit humido tum coniungente partes ſicci, tum faciente ut termini facile recipiantur; patet aūt nō minus idoneū ad hoc munus eſſe humidum aqueū, quam humidum aereū; quare definitio humidi vt hanc operā miſtioni pręſtantis non minus competit humido aqueo, quam humido aereo; immo maxime competit humido aqueo ob eandem rationem, quam de terreo & igneo ſicco tetigimus, plurimum enim humidi aquei in miſtione requiritur: quoniam aqua propter ſuam craſſitiem magis humectat, quam aer, qui propter ſuam tenuitatem non ita hæret corporibus, & paruā molem miſto adiicit, quemadmodum etiā de igni diximus: dum igitur & aquæ & aeris humiditatem in miſtione conſideramus, magis aptari videtur definitio humidi humido aqueo, vt potè ad compagem, & ad terminationem magis conferenti, vt non abſque ratione Thomas in cōtex. 23. ſecūdi de generatione dixerit aquam eſſe aere humidiorem, ſi modò hoc ipſe reſpexit; etenim humidum aqueum in miſtione magis fungitur officio humidi, quam humidū aereum; quemadmodum & ſiccum terreum in miſtione magis fungitur officio ſicci, quam ſiccum igneum; reuera tamen nec aqua eſt ob id iudicanda humidior aere, nec aer humidior aqua, prędicta enim differentia eis competit per accidens ratione denſitatis aquæ, ac tenuitatis aeris, quæ multos decepit; alij nanque conſiderantes aerem eſſe facillime terminabilem, dixere ipſum eſſe humidiorē aqua, vt Auerroes primo canticorum comm. 15. vbi inquit, aer eſt humidior aqua, licèt aqua magis humectet; quum tamen hoc illi competat ratione tenuitatis, non ratione humiditatis, quo fit vt nō ſit iudicandus aer humidior, quam aqua; hoc etiā manifeſtius fit miſtionem conſiderantibus, vt prædiximus: ideo quum hoc ab Auerroe annotatum habeamus in initio ſuæ Epitomes in quartum Meteorologicorū, videtur Auerroes in primo cāticorum vel ſuorum dictorum immemor fuiſſe, vel pingui Minerua eſſe loquutus, & vt medicus potius, quam vt philoſophus quemadmodū Medici in omnibus facere conſueuerunt: hoc idem dicendum videtur de alia apud Auerroem repugnantia; nam in com. 67. tertij libri de Cœlo inquit ignem eſſe extremè calidum, & extremè ſiccum, hoc tamen negare videtur in primo canticorum loco prædicto, dum dicit terram eſſe ſicciorem igni. Alij autem è contrario videntes aquam magis humectare, quam aerē, in quorum numero Thomas fuit, dixere aquam eſſe aere humidiorem, quum tamen hoc illi contingat per accidens, nempe ratione denſitatis, non ratione humiditatis: dum enim elementorum vt ſimpliciū naturas cōſideramus nō poſſunt eſſe niſi vel ſummè humida, vel ſummè ſicca, ut in pręcedentibus diximus, & ut magis in ſequentibus oſtēdemus; neceſſe eſt.n. aquam & aerem habere ſummam humiditatē, licèt aeris tenuitas indicare uideatur ipſum eſſe humidiorem, dū definitionē reſpicimus, & è contrario craſſities aquę faciat ut eam putemus humidiorē propter efficaciorem operationem, quia magis humectat, quam aer.

Solutio 3. Hoc idem dicendum eſt ad aliud dubium de frigore terræ; quod enim aqua magis refrigeret eſt per accidens, quia propter maiorem tenuitatem, & propter humiditatem hæret magis corporibus, quam terra; hac enim ratione magis ea penetrat, proinde & magis refrigerat, non quod frigidior ſit ſecundùm gradum.

Solutio 4. *An omnis remiſſio fiat per admiſtionem contrarij. Alex. opin.* Sed omnium difficillima eſt alia ſequens dubitatio, quómodo qualitas aliqua in elementis poſſit eſſe remiſſa, ſi elementa ſimplicia eſſe ſtatuuntur, quum remiſſio fiat per admiſtio-

nem

nem contrariæ qualitatis; proinde, & per alius corporis admiſtionem; vnde videtur colligi nullum corpus habens qualitatem remiſſam eſſe ſimplex. Alexander hanc difficultatẽ conſiderans eam ſoluit negãdo omnem remiſſionem fieri per admiſtionem contrarij, vt apud eum legere poſſumus in ſecundo libro quæſtionum naturalium capite 17. & ſæpe in ſuis commentarijs in libros Meteorologicos, præſertim vero capite quarto primi libri in commentario ſuo decimotertio, ubi aſſerit ignem eſſe remiſſè ſiccum; aerem remiſſè calidum, aquam remiſſè humidam, & terram remiſſè frigidam, quod etiam dicit in primo libro quęſtionum naturalium capite ſexto, nimirum illi ſententię adhærens, quam ſignificare Ariſtotelis uerba uidentur in contextu uigeſimotertio ſecundi libri de generatione; negat tamen remiſſionem hanc eſſe ob admiſtionem contrarij, & inquit per eam nõ ſtare quin pura, ac ſimplicia elementa ſint, hoc tamen quomodo ſe ſe habeat non declarat, neque aliquam eius rationem adducit.

Auerroes.

Auerroes quoque in commentario decimoquinto ſecundi libri de Cœlo inquit non omnem remiſſionem fieri per admiſtionem contrarij, & citat Alexandrum, ſed nil aliud hac de re dicit; ideò in eorum dictis acquieſcere minimè poſſumus; nobis .n. & alijs omnibus tribuentibus alicui elemento qualitatem aliquam remiſſam vt illi naturalem, neceſſariũ eſt oſtendere quomodo ſit remiſſa abſque admiſtione contrariæ:

Latinorum opinio.

neque latinorum aliqui difficultatem tollunt, dum dicunt alteram qualitatem in elemento eſſe remiſſam non per admiſtionem contrarij, ſed per diſtantiam a ſummo gradu, hoc enim dicentes nihil reuera dicunt, quum rem declarẽt per ſemetipſam, remiſſio.n. qualitatis nil aliud eſt, quam diſtantia a gradu ſummo, ideo non apparet quomodo hanc diſtantiam ponere ſit non ponere admiſtionem contrarij, ſed neceſſarium videtur vt a ſummo gradu diſtet qualitas per contrariæ admiſtionem; vel declarandum eſt quomodo ſine admiſtione contrarię id fieri poſſit.

Opinio propria.

Ego igitur dicam quid hac de re ſentiam; & ſeorſum actiuas, & paſſiuas qualitates conſiderando prius oſtendam quomodo duę actiuę in duobus elementis medijs ſint remiſſæ; poſtea verò cur paſſiuæ in omnibus elementis ſint ſummæ.

Qualitates actiuæ in elementis medijs ſunt remiſſa.

Frigus eſt priuatio caloris.

Quod ad actiuas attinet. ſciendum eſt eam eſſe frigoris naturam apud Ariſtotelẽ, vt ſit priuatio quædam caloris; id enim clarè legimus in ſecundo libro de ortu animalium capite quarto, & in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi inquit ex defectu motu circularis calorem facientis duo elemẽta manere frigida, quare vult ſolam priuationem caloris in materia apta calefieri eſſe frigus; vel ſaltem dicendum eſt frigus eſſe quidem ſecundùm ſe qualitatem poſitiuam, ſed oriri ex priuatione caloris, proinde reſpectu caloris habere locũ priuationis, qua de re alio in loco diligentius loquemur.

In libro de calore caleſti.

Illud quoque eſt in memoriam reuocandum, quod aliàs in libro de miſtione diximus, tum qualitates, tum formas elementorum intendi, ac remitti poſſe, non tamen eadem prorſus remiſſione; nam qualitates remitti poſſunt etiã abſque variatione ſpeciei, & cum illa tantùm differentia, quæ eſt ſecundùm magis, & minus, formæ verò non poſſunt remitti, niſi cum variatione ſpeciei; quo fit vt non omnis remiſſio qualitatis faciat in elemento remiſſionem formę, ſed ſæpe alterentur elementa ſine aliqua ſubſtantię mutatione; propterea ſi ſumatur aliqua portio aquæ, quę pura, ac ſimplex eſſe ſtatuatur, ea poterit calfieri manẽte integra, & illæſa eius forma; quamobrem frigus naturale remittetur, neque ob id ſtabit quin aqua ſit pura ac ſimplex: vnde colligere poſſumus contrarij argumenti uanitatem, putant enim multi non poſſe qualitatem elementarem eſſe remiſſam ſine cõmiſtione ſubſtantiæ elementi cum alia ſubſtantia; decipiuntur tamen, quia poteſt remitti qualitas, ẽt cum admiſtione graduum contrarię qualitatis, ſeruata tñ puritate ac ſimplicitate ſubſtãtiæ elemẽti: hoc igit̃ ſi uerũ eſt, non eſt in qualitatibus naturalibus elementorum impoſsibile exiſtimandum ut ſint remiſſæ, demus etiam cum permiſtione contrariæ qualitatis, abſque ulla tamen remiſsione, uel miſtione ſubſtantiæ: argumento ſint qualitates motrices, quæ inter ſe contrariæ ſunt, grauitas, & leuitas; nam ſecundùm Ariſtotelem, nec aquæ grauitas, nec aeris leuitas ſumma eſt, proinde, & in aqua eſt aliquid leuitatis, & in aere aliquid grauitatis, ita ut omnia elementa grauitatem habeant excepto igni; ſiue igitur leuitas aeris ſit remiſſa abſque admiſtione grauitatis contrariæ; ſiue etiam cum admiſtione alicuius gradus grauitatis, non propterea in aeris ſubſtantia ponitur aliqua miſtio. neq; ob id ſit quin aer ſecundùm ſuam ſubſtantiam ſit corpus ſimplex, & elementum, cum illa qualitate remiſſa. Sed age conſideremus an qualitates elementorum ſint remiſſæ per admiſtionem contrarij, & qualis ſit illa remiſſio: utuntur multi exemplo luminis, nec malè, ſi modò illud exquiſitius expenderent: lumẽ enim non habet contrarium poſitiuum, quia tenebra nihil eſt, niſi mera priuatio luminis; uidemus tamen modo intenſius, modo remiſsius in eodem aere lumen fieri, quare ſit remiſsio abſq; contrarij admiſtione, & per ſolam ablationem graduum, quam illi uocabant diſtantiam a gradu ſummo; huiuſce igitur rei, quę eſt per ſe manifeſta, ego hanc eſſe rationem exiſtimo, quod lumen eſt qualitas diuidua per gradus, & habet priuationem oppoſitam non ſolùm toti qualitati ſimul ſumptę, ſed etiam ſingulis gradibus,

Remiſſio luminis ſit ſine commiſtione contrarij.

dibus, ita vt detur tenebra tum exquiſita, quæ eſt totius luminis perfecta priuatio, tum etiam imperfecta, quæ eſt priuatio alicuius gradus, non omnium, proinde coniuncta cum gradu aliquo luminis; vbi nanque eſt parum luminis, ibi eſt etiam priuatio aliorũ luminis graduum eamq́ue appellare miſtionem luminis cum tenebra, etſi non omnino conuenit, admitti tamen poteſt, ſi intelligatur eſſe poſitiui cum priuatiuo, nõ cum poſitiuo. Hoc idem diceremus de remiſſione caloris per frigus, ſi frigus eſſet mera priuatio, qualis eſt tenebra; ſed quum ſit aliquid poſitiuum inſequens priuationem caloris, negare non poſſumus caloris remiſſionem fieri per commiſtionem alicuius gradus frigoris, ſi modò ea eſt miſtio appellanda; nam miſtio eſt propriè corporum, non qualitatum: ſed vtcunque remiſſionem illam nominemus, certum eſt remiſſum calorem eſſe non poſſe, niſi quãdo adſunt aliqui gradus caloris, nec tamen adſunt omnes, ſed aliqui abſunt; & quia hæc aliorum graduum abſentia eſt illorum priuatio, quam neceſſariò comitantur gradus aliqui frigoris; ſiquidem vt priuationem caloris inſequitur frigus, ita priuationem aliquorum graduum caloris inſequuntur aliqui gradus frigoris; ideo in omni remiſſo calore inſunt gradus caloris cum gradibus frigoris, nec ob id ſunt duæ qualitates, ſed vna mediocris ex gradibus vtriuſque prouenient, quæ dicitur vel remiſſus calor, vel remiſſum frigus: ſi enim gradus caloris excedant, vocatur calor remiſſus, ſi verò excedant gradus frigoris, vocatur remiſſum frigus, ſaltem ſi multum excedant; quandoque enim rem aliquam vocamus calidam etiã cum debili calore, quod euenit ob caloris præſtantiam, & frigoris imperfectionem, atque ignobilitatem, qua fit vt locum habeat priuationis reſpectu caloris: ideoq́ue nominatio ſumatur à gradibus caloris, quando dignoſci in re aliquis calor poteſt: neque abſurdum eſt dicere in eadẽ qualitate ſimul exiſtere gradus caloris cum gradibus frigoris, nulla enim eſt repugnantia, dummodo ſtatutam latitudinem non excedãt ſimul ſumpti: quod optime declaratur a Marſilio in ſua quæſtione de hac re in ſecundo libro de ortu & interitu. Talem igitur dicimus eſſe naturaliter in aere calorem remiſſum, & tale in aqua remiſſum frigus, nempe cũ aliquo gradu contrariæ qualitatis abſque vlla ſubſtantiæ miſtione; immò nec duæ qualitates dicuntur eſſe commiſtæ, ſed vna eſt, quæ reſpectu maioris caloris eſt inſtar frigoris, & reſpectu minoris eſt calor reſpectu frigoris. Per hoc igitur non ſtat quin aer & aqua cum his qualitatibus naturalibus remiſſis eſſe poſſint verè ſimplicia corpora, & elementa, ſicuti etiam ſunt cũ motricibus qualitatibus; nec video quid ex hoc abſurdi ſequatur, nec cur ita aduerſus hãc ſententiam clament illi, qui negant vllam elementarem qualitatem naturalẽ poſſe eſſe remiſſam.

Sed vt de actiuis qualitatibus explicatu faciliores eſſe videtur, ita difficilis eſt de paſſiuis, fateorq́ue hanc magnopere animum meũ conturbaſſe, referam igitur breuiter quid hac in re mihi negotium faceſſerit, & quid ego dicẽdum eſſe exiſtimem: iam dixi paſſiuas qualitates in omnibus elementis eſſe ſummas, nec poſſe in elemento ſimplici eſſe remiſſas: vt hoc crederẽ duplex me ratio induxit; vna, quod hæ non ex propinquitate, & diſtantia a Cœlo proueniunt elementis, quandoquidem, & ignis eſt ſiccus, qui Cœlo proximus eſt & terra ſicca, quæ omnium remotiſſima: neque etiam omnino fiunt ex materię neceſſitate; quia tota hęc materia ita eſt apta ad humiditatem, vt ad ſiccitatem recipiendam; quare neutra harum qualitatum materiam neceſſariò conſequitur: dicere tamen poſſumus eas prouenire & ex neceſſitate materiæ, & ſimul ab actione cęleſti, quatenus cœleſti actione cõſtituta oritur huic materiæ neceſſitas vt alia ſit humida, & alia ſicca; idq́ue à natura ideò factum eſt, vt hæ eſſent conditiones materiæ, ex qua poſſent miſta omnia generari: quum igitur non ex differentia diſtãtiæ a Cœlo hæ duę qualitates proueniant, vnde colligi poſſit eas eſſe in alio ſummas, in alio remiſſas, rationi conſentaneum eſt vt hæ in omnibus elementis ſint ſummæ: dum enim ſtatuitur ſermonem eſſe de elementis verè ſimplicibus, quæ ad miſta tanquàm materia dirigantur, ſimplices, ac puras in ſingulis eſſe materiales qualitates credendum eſt; ſimplicibus enim corporibus, quatenus ſunt materia miſtorum, conueniunt qualitates materiales ſimplices, non per miſtæ, aut impuræ; non ſic de actiuis dici poteſt, ſunt enim potius formales qualitates, quam materiales; quia formæ eſt agere, & pendent immediatè ab actione cęleſti per propinquitatem, vel diſtãtiam horum corporum reſpectu Cœli. Altera verò ratio eſt, quoniam in qualitatibus actiuis, quæ formales dicendæ ſunt, remiſſio prouenit ex earum mutua actione, etiam abſque vlla permiſtione corporum, ideoq́ue poteſt aqua ſecundùm ſuam ſubſtantiam eſſe ſimplex, quæ tamen recipiat ab igni calorem, ita vt naturale ipſius frigus remittatur: at in paſſiuis, quarum munus non eſt agere ſed pati, non poteſt remiſſio fieri niſi per commiſtionem materię humidæ cum materia ſicca: quod quidem etiam in ſecũdis qualitatibus notari poteſt; nam ſi corpus album propè nigrum corpus ponamus ita vt ſe tangant, nulla fiet eorum colorum remiſſio per actionẽ, quoniam talem agendi vim non habent; at ſi nigrum corpus cum alio corpore albo permiſceatur, vt atramentum cum lacte, fiet vtriuſque remiſſio, & medius aliquis color orietur; ego verò de humiditate & ſiccitate plurimum dubitaui, num aliquam uim agendi habeãt; dum

De paſſiuis qualitatib. cur in elementis ſint ſummæ.

Nota de actione paſſiuarum.

enim

enim rem ipſam conſideramus, non videtur remitti humiditas ex contactu ſicci; nam ſi in aqua ſit duriſſimus, ac ſicciſſimus lapis, non fiet lapidis in aquam actio talis, quæ humiditatem aquæ remittat, ſicuti neque humiditas aquę remittet ſiccitatem lapidis, niſi eius ſubſtantiam penetret, & ſe in illam ita inſinuet, vt commiſtio fiat; adeò ut quænam ſit humiditatis, aut ſiccitatis actio non ſatis appareat: hoc idem confirmatur ex conſideratione uerborũ Ariſt. dum harũ qualitatũ naturas declarat; ſemper enim eas vocat paſsiuas, nec unquã ullã agendi uim ijs tribuit tum in 2. lib. de ortu, & interitu, tũ in quarto Meteorologicorũ, & eas per uim patiẽdi definit, nulla prorſus actionis facta mẽtione. Ex altera tamen parte Ariſtot. aliquando innuere viſus eſt has quoque vim aliquam agendi habere; nam in ſecundo libro de ortu, & interitu quando loquitur de mutua inter ſe elementorum mutatione, inquit in habentibus ſymbolam qualitatem tranſitum de vno elemento in aliud facilem eſſe, quoniam altera qualitas manet, & altera in contrariam mutatur; vt ſi inter ignem, & aerem pugna fiat, & vincatur humidum à ſicco manente calore mutabitur aer in ignem, ſi vero vincatur ſiccum ab humido, mutabitur ignis in aerem: tribuit ergo Ariſtoteles actionem aliquam etiam ſicco, & humido; quum enim ibi locum habere non videatur actio caloris, quia ambo ſunt elementa calida, nulla remanet actio inter duo illa elementa, niſi ratione humiditatis, & ſiccitatis: hanc Ariſtotelis ſententiam ſi ſaluare potuiſſem, audacter aſſeruiſſem nullam prorſus his duabus qualitatibus vim agẽdi ineſſe; quod enim ad miſta attinet, facilè videbatur omnem exiccationem, & omnem humectationem attribuere calori, & frigori, quum calor per diſſolutionem humidi exiccet, & frigus per humidi expreſſionem, & expulſionem exiccare miſta corpora videatur. Ad illum autem Ariſtotelis locum videbatur poſſe reſponderi mutationem aeris in ignem fieri ob actionem caloris ignei; quum enim ignis aere calidior ſit, agit in illum tanquàm in frigidum, & reddens ſummò calidum, facit etiam ſummè ſiccum, quia ſummus calor nihil tolerare poteſt humiditatis: & hęc ſententia legi poteſt clara apud Alexandrum in primo libro quæſtionum naturalium capite ſexto, vbi dicit in elemẽtis habentibus ſymbolam qualitatem fieri mutationem non in vna tantùm qualitate, ſed in ambabus, quamuis enim propter contrarietatem videatur in vna tãtùm mutatio fieri, fit tamen etiam in altera ſecundùm intenſionem, & remiſſionem. Sed hæc reſponſio, quanquam vera eſt ſecundùm ſe, non eſt tamen tuta, neque in ea potui conquieſcere, quia iam dixi Ariſtotelem in eo ſecundo libro de ortu, & interitu nullam graduum differentiam in primis qualitatibus conſiderare; quare nullam poteſt in igni, & aere differentiam caloris reſpicere, ſed ſolam conuenientiam, qua ambo ſunt elementa calida; ideo apertè dicit in illa pugna aeris cum igne vinci vel ſiccum ab humido, vel humidum à ſicco, calore manente; proinde vult actionem eſſe humidi in ſiccum, & ſicci in humidum. Hac igitur reſponſione reiecta tanquã infirma nos antea, quũ de hac re loqueremur, ad hoc confugimus, quòd humidũ, & ſiccum ſunt paſſiua tantùm prout conſiderãtur in generatione miſtorum, & in productione ſecundarum qualitatum; dum autem ſumuntur vt ſe mutuo reſpicientia, vim aliquam agendi inuicem habent, quatenus contraria ſunt; ita ut actionem vniuocam habere, ſed nullam ęquiuocam uideantur: attamen hoc quoque negare non dubitaſſem, ſi tueri uerba illa Ariſtotelis potuiſſem, quando loquitur de mutatione in elementis ſymbolã habentibus qualitatem: ibi nanque apertè attribuit uim agendi etiam ſicco, & humido: adde ꝙ ad hoc confitendum aliquis etiam ipſius rei reſpectus, & experientia me compulit: aliqua enim ſunt, in quibus medici uim agendi per exiccationem, & per mectationẽ manifeſtè deprehenderunt, quam in calorem, uel frigus referre minimè poſſumus. Quoniam igitur ego tum a cauillis, tum a nouis dogmatibus, quæ certis, firmiſque fundamentis non innitantur, abhorrere ſoleo, tandem his omnibus contrarijs argumentis conſideratis tutiſſimam eſſe ſentẽtiam putaui ſi diceremus humidum, & ſiccum habere quidem aliquam mutuò agendi uim, ſed ita debilem, ut uix dignoſci a nobis queat; quo fit ut tardiſſima ſit eorum actio, nec niſi poſt longũ tempus mutetur ab humido ſiccum in humidum, uel a ſicco humidum in ſiccum; quum è contrario celerrima ſit calidi, ac frigidi actio inuicem, & manifeſtiſſimè à nobis dignoſcatur, ac ſentiatur. Quoniam igitur debiliſſima eſt, atq; tardiſſima actio humidi in ſiccum, & ſicci in humidum, proinde non apta ad eorum remiſſionem faciendam, nulla ratio manet remittẽdi humiditatem corporis, vel ſiccitatem, niſi per corporum commiſtionem; aſt elementa ſimplicia eſſe ſtatuuntur, quatenus elementa ſunt, non permiſta; igitur neceſſarium eſſe videtur vt quæ ſicca ſunt, ſummam habeant ſiccitatem, & quæ humida, ſummam humiditatem: quare in his duabus paſſiuis qualitatibus validum eſſe argumentum puto, remiſſio non fit, niſi per commiſtionem, ergo hæ qualitates non poſſunt eſſe remiſſæ. Hæc mea ſententia eſt, quam alijs expendendam, & corrigendam relinquo. Ad aliud dubium de terræ ſiccitate *Solutio* 5. ſumptum ex contextu 49. ſecundi de generatione diximus Ariſtotelem ibi de miſtorũ tantùm continuitate, & coniunctione partium loqui, ad hanc enim faciendam neceſſaria eſt humiditas;

miditas,at nõ eſt neceſſarium vt ſiccorũ quoq; elementorum partes per humidum coniũgantur, & continuentur, hoc enim dato ſequeretur nec terram, nec ignem eſſe ſummè ſicca; ſed eſſe ambo cõtinua per commiſtionem humiditatis, vel ſi qua ſtatuatur eorum particula ſummè ſicca, eam eſſe prorſus indiuiduã quod quidem nemo aſſereret: quoniã igitur elementa ſicca ſunt ſpecies corporis naturalis, & omne corpus eſt continuum, fateri oportet ea ex propria natura habere continuitatem, quatenus prima materia eſt per ſe quanta, longa, lata, & profunda, ſed interminatè, à forma autem cuiuſque rei propria terminos recipit, vt alibi declarauimus; in ſolis igitur miſtis locum habet id, quod ibi Ariſt. dicit; quum enim miſtio fiat ex diuiſione miſcibilium in paruas partes, proinde ſiccum in minutas partes diuidi oporteat, neceſſarium fuit humidũ ad earum partium coniunctionem, & totius continuitatem.

Solutio 6. Ad aliud de humiditate, quę facilè ſeparari videtur ab aere, non ita facilè ab aqua; de aere quidem dicendum eſt eum humiditate nunquam carere; nã ſi hæc ab aere auferatur, non poteſt eſſe aer; quòd autem quandoque ſiccus eſſe, & res exiccare videatur, id non per ſe eſt, ſed per accidens; halitus enim ſiccos habet à terra exhalatos quibus quandoque ita refertus eſt hic aer noſter, vt per eos exiccet alia corpora; poteſt etiam vt calidus facere humidi reſolutionem in alijs corporibus, quod euenit in iis, quæ putreſcunt; nam ab aere externo calido educitur calor naturalis miſtorum corporum, quũ quo ſimul humidum euaporat, ita vt ſiccũ ſine humido relinquatur; per accidens igitur fit vt aer exiccet, quum id faciat ut calidus, non vt ſiccus; ſemper enim habet ſuam naturalem humiditatem, ratione cuius eſt alienis terminis facillimè terminabilis, & proprijs terminis carens; per hoc igitur non oſtenditur aerem eſſe minus humidum, quàm aquam.

Cur ab aqua facilius ſeparetur frigus, quam humiditas. De ipſa autem aqua cur faciliùs ab ea auferatur frigus, quã humiditas, multa dicuntur ab Alex. in 1. libro quæſt. natur. cap. 6. digna.n. conſideratione res eſt, cur, ſi intimius naturæ aquæ eſt frigus, quã humiditas, ablato tamen frigore maneat aqua ablata vero humiditate intereat, nec poſſit eſſe aqua ſine humiditate; hanc difficultatem an ſoluat ibi Alexander, alijs conſiderandũ relinquo; mihi quidem videtur per eius dicta difficultatem non tolli, quia id, in quo potiſſimum eius ſolutio conſiſtit, non tangitur ab Alexandro.

Paſſiuæ qualitates difficilius auferuntur, quàm actiuæ. Eo igitur dimiſſo arbitror hoc diſcrimen ab actiuarum, & paſsiuarum qualitatum differentia prouenire: quoniam enim actiuæ ſunt formales, & omnino ab agente externo producuntur; paſsiuæ autem ſunt materiales, & magis proueniunt à materia; ideo difficilius auferuntur elementis paſsiuę, quam actiuæ: idq; non in ſola aqua, ſed in omnibus elementis verum eſt; formam enim mutare, & delere, & producere vis naturæ poteſt, ſed materiam deſtruere, vel producere haudquaquàm poteſt; ob hoc igitur immutabiliores in elemẽtis ſunt paſsiuæ qualitates, quam actiuæ; ab aqua ẽnim non poteſt auferri humiditas, niſi aqua intereat, frigus magis auferri poteſt, quia poteſt aqua calefieri, idcirco agẽte etiã igne in aquam facilius tolletur aquæ frigus, quam humiditas, ſtatim enim mutat aquam in aerem, quia facilè mutat frigidum in calidum, non ita facilè humidum in ſiccum; quòd ſi facilius mutaret humidum in ſiccum, quàm frigidum in calidum, primo loco mutaret ignis aquam in terram, non in aerem; ſic ab aere ſeparari humiditas non poteſt, quin aer intereat, calor autem magis auferri ab eo poteſt, quum quandoque frigidiſſimus eſſe iudicetur. A terra quoque difficilius ſiccitas aufertur, quam frigus, quod patet agente igne in terram; mutat enim primo loco in exhalationem, in qua ſiccum terreum ſeruatur, frigus autem interijt, & factum eſt corpus calidum. Ignis vero difficillimè patitur ſeu caloris, ſeu ſiccitatis remiſſionẽ ideò hoc diſcrimen non ita in eo manifeſtum eſt. Ad dubium igitur dicimus verum quidem eſſe id, quod aſſumitur, difficilius ſeparari humiditatem ab aqua; ſed ex hoc nõ inferri aquã eſſe aere humidiorem, ſiquidem dicimus ipſi quoque aeri hoc idem contingere; neq; etiam inferri humiditatem eſſe intimiorem naturæ aquæ quàm frigus, proptereaquòd hoc non ideò euenit, quod humiditas ſit aquæ eſſentialior, ſed quia eſt conditio materialis, & qualitas paſſiua, quæ in omnibus eſt difficilius ſeparabilis, quam actiua: neque credendum eſt Ariſt. attribuentem cuilibet elemento vnã qualitatem potius, quam alteram, ſignificare per hoc voluiſſe vnam eſſe magis connexam cuiuſ elementi natura, quam alteram: ſed ne crederemus vnum elementum a duabus ſimul conditionibus æquè conſtitui, tanquam a duabus formis, ideò alterius qualitatis principalitatem introduxit, eamque iudicauit ex operationibus primarum qualitatum, ex quibus earum definitiones acceperat; vis enim calfaciendi, & attenuandi maximè in igne ineſt, vis refrigerandi maximè in aqua, quæ magis refrigerat, quam terra: difficultas autem recipiendi ab alio terminos maximè in terra conſpicitur, ideo maximè videtur ſiccitas in terra ineſſe; è contrario autem facilitas recipiendi ab alio terminos maxima in aere eſt, propterea cum aeris naturæ maximè conuenire exiſtimauit humiditatem, licet non minus humida ſit aqua: ſic igitur ſublata eſt, ni fallor, omnis difficultas, quum nõ ex eadem ratione ſumatur facilitas, vel difficultas ſeparationis qualitatis ab elemẽto, atque ipſius qualitatis principalitas, ſeu maior conuenientia cum natura ipſius elementi:

An ſymbolæ elementorum qualitates differant ſpecie, necne, aliquorum opinio & argumenta. Cap. IIII.

QVæri præterea ſolet an ſymbolæ elementorum qualitates ſint eiuſdem vltimæ ſpeciei, an ſpecie differant; vt an calor ignis, & calor aeris diſtinguantur ſpecie, necne, ſic frigus terræ, & frigus aquæ, ſic humiditas aquæ, & humiditas aeris, ſic deinum ſiccitas terræ, & ſiccitas ignis. Hac de re legi apud alios poſſunt diſputationes prolixæ præſertim apud Marſilium in 2. lib. de generatione; ob id ego paucis agam, & præcipua quædam, alijs dimiſſis, in medium afferam.

Sententia aliquorum

Non defuere qui dixerint ſymbolas qualitates differre ſpecie: quam ſententiam plurimis argumentis comprobarunt, quorū præcipua hęc ſi[illegible]

Primū argumentum.

Primum quidem, vel qualitates ſunt formæ elementorum vel ſunt accidentia conſequentia formas: ſi formæ, ergo ſpecie differunt, quia compoſitorum ſpecie differentium neceſſe eſt formas eſſe ſpecie diſtinctas; etenim niſi ſpecie differrent, certè compoſita differentia ſpecie non conſtituerent: ſi verò ſunt accidentia conſequentia formas, idem ſequitur, quia diſtinctas ſpecie formas diſtincta etiam ſpecie accidentia conſequuntur.

Secūdū argumentum.

Præterea ſi eſſent eiuſdem ſpeciei; eaſdem etiam ederent operationes; at diuerſas edunt, ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei, falſitas conſequentis probatur, quia humiditas aerea ignem non extinguit, ſed potius nutrit, patet enim flammam in aere non extingui; aquea verò humiditas extinguit ignē; ergo hæ duæ humiditates nō eaſdē edunt operationes, differunt ergo ſpecie; ꝙ autem de humiditate dicimus, idem de alijs quoque omnibus dicendum eſt; ergo prædictæ omnes non ſunt eiuſdem ſpeciei.

Tertiū argumentum

Tertiò ſic argumentantur: calorem inſequitur leuitas, frigus verò grauitas, ergo quod de motricibus qualitatibus dicitur, idem de alteratricibus dicēdum eſt; atqui non eadem eſt leuitas aeris, & ignis, neque eadem grauitas terræ, & aquę, quum ad diuerſas loca naturaliter tendant; ergo neque caliditas ignis & aeris eadem eſt, nequę eadem frigiditas terrę, & aquæ.

Quartū argumentum.

Quarto calor ignis requirit ſiccitatem, neque eſſe poteſt cum humiditate, contra verò calor aeris requirit humiditatem, nec poteſt eſſe cum ſiccitate, ergo differunt ſpecie; ſic de alijs quoque qualitatibus argumentari poſſumus.

Quintū argumentum.

Quinto ſi eiuſdem ſpeciei eſſent humiditas aquæ, & humiditas aeris, ita vt in mutatione aquæ in aerem eadem numero humiditas ſeruaretur; accidens idem numero migraret de ſubiecto in ſubiectum, quod abſurdum eſſe omnes confitentur.

Sextum argumentum.

Sexto argumentantur à ſimili: in miſtis calores ſpecie differūt, alius enim eſt in aſino calor, alius in homine, quū alias in hoc, alias in illo operationes edat; ſic etiam calor febrilis differt ſpecie à calore naturali, vocatur enim à Medicis innaturalis, & contrarius naturæ, naturale autem, & innaturale eiuſdem ſpeciei eſſe nō poſſunt, quod ipſæ quoque eorum operationes declarant, calor enim naturalis cauſa eſt naturalium operationum, febrilis vero eſt illis impedimento; ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei; hoc igitur idem in ſimplicibus quoque dicendum eſt, quod in miſtis videtur eſſe manifeſtum.

Septimū argumentum

Confirmatur hęc ſententia authoritate Alexandri, qui in primo libro naturalium quęſtionūm capite ſexto dicit aliam eſſe aeris humiditatem, aliā aquæ, & alium eſſe calorem ignis, alium aeris. Auerroes quoque in ſua paraphraſi quarti Meteorologicorum inquit, frigiditas eſt ſecūdum duas ſpecies, vna eſt frigiditas terræ, altera eſt frigiditas aquę; itaque apertè dicit eas differre ſpecie, & hoc idem de alijs omnibus confiteri neceſſe eſt, ergo omnes ſymbolæ qualitates ſpecie diſtinguuntur. Ioannes etiam Grammaticus in contextu 24. ſecundi de ortu, & interitu inquit, calor aeris, & calor ignis nō eſt idem ſecundùm ſpeciem putauit igitur omnes ſymbolas qualitates differre ſpecie.

Dicta ſententiæ confutatio, & probatio contraria. Cap. V.

COntrariam ſententiam alij plurimi tutati ſunt, ita ut communem appellare poſſimus, quam ego quoq; ueram eſſe arbitror, alteram uero prędictam falſam etenim conſtāter credo omnem calorem eſſe unius, & eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ, ſic & omne frigus, & omnem humiditatem, & omnem ſiccitatem, nec differre, niſi ſecūdùm magis, & minus. Hanc opinionem confirmare, & contrariam refutare multis argumentis poſſumus; quorum ego illa, quæ ualidiora uidentur, adducam: reliqua apud Marſiliū, & apud alios legantur.

Primū argumentum.

Primum ſumitur argumentum ualidiſſimum ex harum qualitatum tractatione, quæ in ſecundo libro de generatione habetur: nam ſi opinio contraria uera eſſet, nō quatuor eſſent primę qualitates, ſed octo ſpecie diſtinctæ, nempè calor igneus, calor aęreus, frigus aqueum; frigus terreum: humiditas aquea, humidits aerea, ſiccitas terrea, ſiccitas ignea; attamē Ariſtoteles non octo eſſe dicit, ſed quatuor, neque octo earùm definitiones adducit, ſed quatuor tantùm: atqui illa, quibus eadem aptatur definitio, ſunt eiuſdem naturæ, proinde, & eiuſdem ſpeciei; quare ſymbolæ qualitates ſpecie non diſtinguuntur.

Solutio rum. alio

Hoc videntes aduerſarij reſpondent oſtendi hoc argumento

ſymbolas

ſymbolas qualitates eſſe eiuſdem ſpeciei ſubalternæ, ſed non eiuſdem ſpecialiſſimæ; nã Ariſtot. eas appellat quatuor, & vt quatuor definit, quatenus differunt ſpecie ſubalterna. Sed hæc reſponſio admittenda non eſt, quia ſecundùm eam Ariſt. in ijs definiendis, ac declarãdis mancus fuiſſet; non ſatis enim fuit cõmunes, & generales, in quibus conueniunt, definitiones adducere, ſed proprijs quoque definitionibus erant definiendæ, quibus ſignificarentur propriæ earum naturæ, & propriæ vires, quatenus ſecundùm ſpeciem vltimam diſtinctæ ſunt. Cætera quoq; omnia, quæ ab Ariſt. de primis qualitatibus ibi dicuntur, præſertim quæ à tex. 24 vſque ad 30. manifeſtiſſimè atteſtantur veritati: at enim in habentibus ſymbolam qualitatem tranſitum, & mutatione eſſe faciliorem, quàm in non habentibus, & hãc rationem adducit, quoniam in non habẽtibus mutatio fit duarum qualitatum in duas; vt ſi mutanda ſit aqua in ignem, oportet & humidum in ſiccum, & frigidum in calidum mutari; at in habentibus ſymbolam mutatio fit vnius tantùm in vnam, altera enim remanet; vt ſi mutandus ſit aer in ignem, fit ſolùm mutatio humidi in ſiccum, calor autem manet: quare putat Ariſt. eundem non modo ſpecie, ſed etiam numero calorem manere in igni genito, qui fuit in aere corrupto: quod ſi nõ idẽ ſpecie eſſet calor in aere, & in igni, oporteret calorem quoque mutari, & perire calorem aereum, & generari igneum; quare hæc quoque mutatio eſſet duarum in duas, quod Ariſtoteles negat: ad hoc tamen aduerſarij reſpondẽt nil aliud ibi ſignificare Ariſtotelem velle, niſi faciliorẽ eſſe mutationem in habentibus ſymbolam qualitatem, quia facilius eſt aereum calorem mutare in igneum, cui non eſt contrarius, quàm calorem in frigus, quod ei contrarium eſt: ſed hæc reſponſio vaniſſima eſt; nos enim nõn modò id, quod de hac facilitate Ariſtoteles dicit, ſed rationem quoq;, quam adducit, expendimus; non enim illam affert rationem, quam illi comminiſcuntur, ſed hanc, quòd facilius eſt vnam mutare in vnam, quam duas in duas, quare in vna tantum qualitate mutationem fieri aſſerit. Præterea docet ibidem Ariſtoteles quomodo ex duobus elementis perfectè contrarijs tertium medium generetur, & inquit ex igne & aqua poſſe vel terrã, vel aerem generari; nam ſi aquæ frigus, & ſiccitas ignis intereant, generatur aer, quia remanent calor ignis, & aquæ humiditas, quibus aer conſtituitur; ſi verò præualeat frigus aquę calori ignis, & ſiccitas ignis humiditati aquæ, ita vt ignis calor, & aquæ humiditas intereant, terra generatur, quia remanet aquæ frigus & ignis ſiccitas, quæ ſimul iunctæ terram conſtituunt; putauit ergo Ariſt. eandem eſſe & ſpecie & numero ſiccitatem terræ, & ignis, ſic calorẽ ignis, & aeris, ſic frigus aquæ, & terræ, ſic humiditatem aquæ & aeris; nam ſi differrent ſpecie, dictum Ariſtotelis verum non eſſet; remanens enim ſiccitas ignis non conueniret terræ, nec frigus aquæ remanens conueniret eidem terræ, ſed aliam ſiccitatem, quam igneam, & aliud frigus, quam aqueum, terra poſtularet. Alia argumenta ad hoc idẽ probãdum legi poſſunt apud Marſilium, ideo illa miſſa facio; hoc vnum adijcere volo, quod meo quidem iudicio magni momenti eſt, ex fundamentis antea iactis, ac ſtabilitis deſumptum: ſi calor in elementis a Cœlo & generatur, & conſeruatur; nec alio modo, quam per motum, & per lumen, neceſſe eſt eiuſdem ſpeciei eſſe calorem omnem elementarem, tum igneum, tum aereum; ab vna enim cauſa, & eodem modo agente idem effectus prouenit; ſumpta igitur ratione à cau a efficiente oſtenditur omnem calorem in elementis eſſe eiuſdẽ naturę; quare de alijs quoque qualitatibus hoc idem dicendum eſt, quum eadem in omnibus ratio vigeat; vel enim omnes ſymbolę ſpecie differunt, vel nulla. Huius ſententiæ fuiſſe Auerroem & Ioannem Grammaticum patet legentibus eorum commentarios in eam partem, vbi etiam ex ijs, quæ a Ioanne Grammatico de Alexandro referuntur, manifeſtum eſt idem ſenſiſſe Alexandrum: eorum autem verba non affero, quia dilucida ſunt, & quiſque ea legere, & intelligere facile poteſt; neque eſt de Ioanne dicendum quòd ſibi ipſe cõtradixerit, vt ei aliqui attribuunt; ipſum enim huic crimini obnoxium non eſſe poſtea oſtendemus.

Solutionis impugnatio · *Secundum argumentũ.* · *Solutio aduerſarium.* · *Impugnatio.* · *Tertiũ argumentũ.* · *Quartum argumentum.* · *Quintũ argumentũ.*

Pro declaranda veritate, & contrarijs argumentis ſoluendis fundamenta iaciuntur.

Cap. VI.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & contraria argumenta ſoluantur, notandum eſt ſymbolas qualitates, etſi ſpecie non differũt, duas tamen habere differentias, quas conſiderare nos oportet. Vna eſt, quam recipiunt prout referuntur ad aliud. quũ enim calor ſit cauſa ſecundaria, & inſtrumentalis, qua aliquod primarium agens vtitur, diuerſus calor dici poteſt ratione diuerſorũ vtentium; ideo calor ignis, & calor aeris, quum ſecundùm propriam eſſentiam ſint eiuſdẽ ſpeciei, tamen prout inſequitur hic formã ignis, ille verò formam aeris, & ibi per calorẽ agere ignis dicitur, hic verò aer, diſtincti calores dicuntur, & modo quodam ſpecie differentes, non quidem propriè ſpecie ſecundùm ſuã naturam, ſed quatenus formas ſpecie diſtinctas inſequuntur: hac igitur ratione alius eſſe dicitur aeris calor, alius ignis; tunc enim nõ ipſam

Alia non petunt calores ſecundũ ſe conſiderato, alia vt ſũ inſtrumentum primarij agentis idem infra c. 7.

ſecundùm ſe caloris naturam ſpectamus, ſed aeris, & ignis, quibus attribuitur: ſic etiam diximus primas qualitates eſſe præparationes materię ad varias formas recipiendas; ideo eadem qualitas prout in diuerſis mutationibus dirigitur ad diuerſas formas, differens ſpecie dici poteſt, non quidem ſecundum ſe, ſed reſpectu formarum ſpecie differentium, ad quas dirigitur. Altera differentia eſt, quam iſtę qualitates habent quidem ſecundum ſe, non tamen talem: quæ diuerſas ſpecies conſtituat; ea autem eſt differētia ſecundùm magis, & minus ſeu ſecundùm intenſionem, & remiſſionem, quæ omnium philoſophantium conſenſione non variat ſpeciem; hac differentia diſtinguitur calor aeris a calore ignis, quia ille remiſſior eſt, hic vero intenſus, & ſummus, ſpecie tamen ob id non diſtinguuntur; & hoc quandoque ſignificamus dum dicimus alium eſſe in aere calorem, alium in igni, hoc eſt alium & alium caloris gradum; quum enim denotare velimus differentiam ſecundùm magis, & minus, non dicimus eos differre ſpecie, quum certum ſit differentiam ſecundùm magis, & minus ſpeciem non variare. Ex his aliud quiddam colligimus, quod magnopere notare debemus: quanuis enim propriè ſumendo differre ſpecie, ſignificet differre natura, & eſſentia, tamen ſumitur interdum impropriè ad denotandam ſolùm differentiam accidentalem, loquendo communem quandam loquendi conſuetudinem, & hominum exiſtimationem; dicere nanque ſolemus varias eſſe ſpecies aquæ, & varias terrę, quum tamen ſit ſolùm differentia accidentalis: & hoc legimus clarè apud Ariſtotelem in primo capite primi Meteorologicorum, vbi conſiderandas proponit diuerſas ſpecies terræ, quum tamen terra ſit ſpecies ultima, quæ in alias ſpecies diuidi minimè poteſt: quoniam ergo plures habet terra accidentales differentias, has vocat Ariſtoteles ſpecies terrę iuxta conſuetudinem loquendi; dicimus enim aliam eſſe terram petroſam, aliam arenoſam, aliam cretoſam, & has vocamus varias ſpecies terræ, licèt non propriè ſint ſpecies. Sic igitur dicere etiam ſolemus ſpecies caloris, & ſpecies frigoris, quanuis hæ qualitates non habeant ſpecies; reſpicimus enim non quidem ipſam cuiuſque qualitatis eſſentiam, ſed accidentales, & extraneas differentias, quæ à diuerſis ſubiectis, & a varijs rerum naturis deſumuntur: at proprię harum qualitatum naturæ, & vires eædem in omnibus ſunt, omnis enim calor calefacit, & diſgregat heterogenea & congregat homogenea & ſoluit congelata, & extenuat abſq; vlla prorſus differentia, præter illam, quę eſt ſecundum magis, & minus; intenſior enim calor magis, atq; efficacius hęc omnia præſtat, quam remiſſior, vt experientia declarat.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. VII.

HIs declaratis non erit difficile contraria argumenta ſoluere. Ad primum dicimus primas qualitates neque eſſe formas elementorum ſubſtātiales, neque conſequi formas vt ſingulorum elementorum propria accidētia, quum ſingula qualitas duobus competat elementis; ſed propria ſingulorum elemētorum eſt duarum qualitatum coniugatio, eaq; non poteſt cum alio elemento communicari. Ad ſecundum dicimus duplices eſſe primarum qualitatum operationes, & alias eis competere prout habent propriam agendi vim, alias verò vt inſtrumētis præcipui agentis, vel etiam ratione aliorū accidentium, quæ cum illis coniuncta ſunt. Illæ igitur operationes, quæ ipſis competunt per ſe, hoc eſt quatenus vim agendi, vel patiendi habent ſecundùm proprias naturas, ſunt eædem, nec diſtinguuntur ſpecie, ſed ſolùm ſecundùm magis & minus; calefactio enim, & extenuatio, & congregatio homogeneorum, & aliæ omnes operationes a calido per ſe prouenientes, ita competunt calori aeris, vt calori ignis, licèt calor igneus efficacius, & magis hæc præſtet, aereus verò minus; ſic de alijs dicendum eſt; ijdē ergo effectus a ſymbolis qualitatibus proueniunt, cū diſcrimine tamen ſecundùm magis & minus, præterquam vbi aliqua operatio non abſolutè a qualitate aliqua prouenit, ſed a certis gradibus illius qualitatis: pauciores n. gradus ad illam operationem edendam apti non erunt, vt calor omnis calefacit, quia calefacere competit calido quatenus eſt calidum abſolutè: at vrere non competit omni calori, ſed igneo tātum, & ſummo; ex eo igitur quòd calor igneus vrit, aereus verò non vrit, non infertur eos differre ſpecie, ſed ſolū infertur differre ſecundùm gradus, quia vrere non competit abſolutè calori quatenus eſt calor, ſed ſtatuto gradui quatenus eſt talis gradus: hoc idē dicēdum eſt de operationibus calidi quatenus eſt inſtrumentum primarij agentis; ex harum enim diuerſitate non infertur calores differre ſpecie, ſed ſolū infertur agentia præcipua, quę calore vtuntur ſpecie differre. Ad argumētum igitur, quādo dicitur, humidum aqueum non nutrire ignē, ſed potius extinguere, humidum verò aereum non extinguere, ſed nutrire, dicimus nil aliud eſſe nutriri ignem, niſi obiectam aliquam materiam accendi, & in ignem mutari; ſed potiſſimum de illis dicitur, quorum mutatio in ignem facilior eſt; quocirca nutriri ignem humido aereo, quale eſt in oleo, non ſic humido aqueo, eſt in ignem mutari facilius res aereas, quam res aqueas; hoc autem quid mirum, quum magis reſiſtat, & cum igni pugnet

Ad primū

Ad ſecūdū

gnet

gnet aqua, quàm aer? ſciendum autem eſt nutriri ignem ſubſtantia ipſa, quæ in ignem vertitur, non accidentibus; quare non propriè dicitur nutriri humiditate, ſed humido corpore, quod in ignem vertatur: immo ſiccum quoq; corpus eſt in ignem mutabile, vt lignũ aridum quare etiam ſicco nutritur ignis, humiditas autem per ſe, & quatenus eſt humiditas, cuiuſcũque ſit corporis, eſt contraria igni vt ſicco, propterea neceſſariò pugnat cum igni omne corpus humidum, & agit, & repatitur; quare non ſecundùm propriam naturam ei competit vt nutriat ignem, ſed contingit humido, vt pro diuerſitate accidentium connexorum vel magis, vel minus pugnet cum igni, ita vt aliqua facilius vincatur ab igni, alia difficilius, & alia etiam vincant, & extinguant ignem; humiditas enim aquę coniuncta eſt cum frigore; quare magis reſiſtit igni, & magis in ipſum agit, quàm humiditas aeris, quę cum calore coniuncta eſt; præterea verò & cum maiore denſitate, quare magis agit in ignem, quum præſertim denſitas illa faciat ſuffocationem ignis, & prohibeat euentationem, quo fit vt ignis extinguatur: hoc autem etiam oleum præſtat, quãdo in nimia quantitate ſuperfunditur igni, ſuffocat enim, & extinguit; nam omnis humiditas per ſe habet vim humectãdi, & lędendi ignem at per accidens ratione aliarum conditionum coniunctarũ euenit vt alia magis, alia minus lędat, ita vt quæ minus lædit, & facilius ab illo vincitur, dicatur ignem nutrire; in operationibus igitur ſingularum qualitatum conſiderare ſemper debemus, an ab eis proueniant ſecundùm propriam earum naturam, an propter aliquid aliud, hoc eſt vel ratione agẽtis præcipui, vel ratione aliorum accidentium coniunctorum; nam ſi à qualitate proueniant ſecundùm propriam eius vim, & naturam, hę in omnibus ſunt eædem ſpecie, nec differunt niſi ſecũdùm magis & minus: at ſi cõpetant illi qualitati non ſecundùm ſe, ſed per aliquod aliud, poſſunt differre ſpecie; nec tamen inde inferri poteſt qualitates ſpecie differre, vt modò de nutritione ignis dicebamus: ſi enim nutrire ignem ſignificat mutari facile in ignem, contrarię erunt operationes, nutrire, & non nutrire, proinde, & ſpecie differentes, nec tamen indicabunt humidum ab humido differre ſpecie, quia non competunt humido ſecũdùm propriam naturam, ſicut modò declarauimus. Ad tertium à leuitate, & à grauitate acceptum neganda eſt conſequentia, aſſerimus enim non eiuſdem eſſe ſpeciei leuitatẽ aeris, ac leuitatẽ ignis, quum nihil aliud denotent, quam reſpectum ad ſtatutũ locum naturalem cũ relatione ad alia corpora: quoniam igitur alius eſt locus ignis, alius aeris, alia etiam eſt huius, alia illius leuitas; huius autem diſcriminis ratio, & ad conſequentiæ probationem reſponſio eſt, quòd leuitas, quæ eſt

Ad tertia.

ignis, & leuitas, quæ eſt aeris propria, non inſequitur abſolutè calorem prout calor eſt, ſicut antea de vſtione dicebamus, neq; indicant diuerſos ſpecie calores, ſed diuerſos caloris gradus: quòd ſi leuitas ignis propria inſequeretur non calorem ſummum determinatè ſed calorem abſolutè, vtique argumentum eſſet efficax; oporteret enim, ſi aeris eſt leuitas, & ſpecie differens à leuitate ignis, aliam etiam eſſe ſpeciem caloris. Ad quartum dicimus calorem ignis conſideratum quatenus eſt calor, neque ſiccitatem determinatè requirere, neque humiditatem, quoniam calor vt calor eſt, æquè cum vtraque exiſtere poteſt; requirit ergo ſiccitatem non ipſe per ſe vt eſt calor, ſed vt igneus, & vt inſequens formam ignis. Ad quintum ſumenda eſt reſponſio ex libro noſtro de communi rerum ortu, & interitu, vbi diximus non eſſe migrationem de ſubiecto in ſubiectum, quando eadem primæ materiæ portio remanet. Ad ſextum dicimus omnem calorem tam ſimplicium, quàm miſtorum corporum, eſſe per ſe eiuſdem ſpeciei, nec differre niſi ſecundùm magis, & minus; per accidens tamen, & per relationem ad aliud poſſe etiam dici diuerſarum ſpecierum, vt calorem equi, & calorem aſini quatenus hic equi eſt, ille verò aſini; ſic dico de calore febrili, & de calore naturali animalis, opponuntur enim vt naturalis innaturali, quatenus referuntur ad propriam naturam illius animalis, cui cõueniens eſt tantus calor, maior verò non eſt conueniens, ſed inimicus, & deſtructiuus: at ſecundùm propriam eſſentiam, & quatenus ſunt calores, non differunt ſpecie: quod ex eo patet, quòd etiam idem caloris gradus, & idem numero calor huic rei eſt naturalis, & alij rei eſt præter naturam, neque ob id fit vt idem numero calor ſit duarum ſpecierum, hoc enim ne cogitabile quidem eſt. Ad verba autem Auerrois, & Alexandri reſpondemus eos nil aliud per ea denotare voluiſſe, quam accidentalem calorum differentiam, ſecundum quã ſolent appellari ſpecies varię caloris; quod quidem pluribus rationibus, quas antea expoſuimus, euenire poteſt: quod enim ea fuerit Alexandri, & Auerrois mens, patet in alijs eorum verbis, quæ antea retulimus, & hoc niſi conceſſerimus, manifeſta in ipſorum dictis repugnantia, & contradictio hac ratione videtur etiam Ioannem Grammaticum à verborum ſuorum repugnantia poſſe uindicari, licèt eius uerba plus habere uideantur difficultatis; nã in contex. 24. primi lib. de ortu, & interitu manifeſtũ eſt Ioãnẽ craſſa Minerua loq: quũ is non ſit proprius locus, in quo de hac re ſermo fiat; ſed uolens ibi interpretari uerba Ariſtotelis poſita in definitione generationis, conſiderat an in mutatione elementi in elementum ſymbolum eadem qualitas maneat, ut eadem humiditas, & eadem perſpicuitas

Ad quart. *Ad quint.* *Ad ſext. Omnis calor ſiue miſti ſiue ſimplicis eſt eiuſdem ſpeciei.*

ſpicuitas in mutatione aquæ in aerē, & inquit non remanere eandē, quia humiditas aquæ, & humiditas aeris ſpecie differunt; ſed poſtea ſemetipſum corrigens ſubiūgit vel eſſe ſpecie diſtinctas humiditates. vel ſaltē numero: nil ergo certi hac de re ſtatuit, ſed indiſtinctè loquēs dicit vel eſſe ſpecie diſtinctas, vel eiuſdē ſpeciei, ſolo aūt numero differentes: num aūt hoc verum ſit, non eſt pręſentis contēplationis; ſatis.n. nobis in pręſentia eſt, ſi ſpecie non diſtinguantur, neq; hoc certè ſtatuat Ioannes Grammaticus.

De modo, quo ex duobus contrarijs elementis tertium medium generatur, quæſtiones duæ, & ſolutio prioris. Cap. VIII.

ALia quoque multos turbauit ad primas qualitates pertinēs difficultas; propter illa, quę in ſecundo libro de ortu, & interitu de his ab Ariſt. ſcribuntur; loquitur enim ibi de mutua elementorum generatione. & tria docet: vnum, q̄ elemētis in altera qualitatum conuenientibus, quę ſymbola vocant, facilior eſt tranſitus ex vno in aliud; vt ex aqua in aerem, q̄ in habentibus vtranque contrariam; quum.n. aqua, & aer in humiditate conueniant, fit ſolùm mutatio de frigido in calidum: alterū verò eſt, q̄ in elementis in neutra qualitate conuenientibus difficilior eſt mutatio vnius in alterū, vt aquę in ignem, quia neceſſe eſt duas interire qualitates, & duas generari: tertium demū eſt, ex duobus elemētis contrarijs tertium medium generari, vt ex aqua & igni aerē, vel terram, & ex aere & terra ignem, vel aquā; ſi.n. aquę intereat humiditas manente frigore, ignis verò calor manēte ſiccitate, fit terra; ſi vero è contrario aquę frigus pereat manente humiditate, & ignis ſiccitas manēte calore, gñatur aer; ſic ēt congredientibus terra & aere generatur eodem modo vel aqua, vel ignis: de hoc tertio Ariſt. dicto duę quęſtiones oriuntur, quarū non facilis eſt ſolutio; vna eſt, a quonam agente hęc mutatio fiat; altera vero, an in tali mutatione duæ qualitates ita intereant, ut aliæ duæ contrariæ generentur, an duæ intereant, & nulla generetur, ſed ſatis ſint una alterius elemēti ſeruata qualitas, & altera alterius ad tertium elementum conſtituendum: de his ego ſententiam meam breuiter proferam. Priorem quidem quęſtionē expendens non parum dubitaui ne aliena prorſus eſſet ab Ariſt. conſilio in eo libro, quum in eo elementa, & primas qualitates, ut prędiximus, cum quadam abſtractione conſideret, & eſſentiā potius, quam exiſtentiam reſpiciat, nam certum eſt in mutatione aeris in ignem non modò de humido in ſiccum mutationē fieri, ſed ēt modo quodam de frigido in calidum, quia minus calidū reſpectu calidioris inſtar frigidi eſt in agendo, & in patiendo: quemadmodū igitur non conſiderauit Ariſtoteles differentiam graduum in ſingula qualitate, ſed ſolùm ſingulas abſolutè reſpexit ut conditiones elementorum conſtitutrices; ita neque a quo agente mutatio elementorum fiat, conſideraſſe videtur, quum in ea parte in ſolius materialis cauſæ tractatione verſari videatur: antequam igitur doceat quomodo ex elementis fiat miſti generatio, docere voluit quomodo elementi ex elemēto generatio fiat, & quæ in illa mutatione contingant: ideo tria illa conſiderauit, quæ antea dicebamus, quia competunt primis qualitatibus abſolutè conſiderauit, etiamſi reipſa nunquam euenire dicerentur; dum enim duas coniugationes qualitatum penitus contrarias conſideramus, illis ſecundùm ſe ſumptis competit vt deſtructa vna qualitate in una coniugatione, & una in altera, duæ remaneant qualitates aliud elementum tertium ab illis diuerſum conſtituentes; num autem reuera hoc eueniat, & quonam agente fiat, non uidetur ibi Ariſtoteles conſideraſſe, ſicuti non conſiderauit an dentur omnia elementa pura, atque ſimplicia, licèt ea ut uerè ſimplicia in eo libro ſemper acceperit, quum tamen ipſa fortaſſe nullibi ſimplicia, & pura comperiantur: quod igitur ad mentem Ariſtotelis attinet, ego quidē ab hac opinione, quam modò retuli, non ſum alienus. Sed ne fugere huiuſce rei difficultatem, & aliorum argumentationes videar, quum præſertim locum habeat abſolutè in elementorum conſideratione quæſtio hæc de cauſa agente mutationis prædictæ, quia neceſſarium omnino eſt ut omnis mutatio ab aliquo agente fiat, pauca de hac re dicam: communis eſt omnium ferè ſententia, ab ipſiſmet elementis inter ſe pugnantibus tertij elementi generationem fieri, ut agentibus inuicem aere, & terra, aerem ut humidum agere in terram, & eius ſiccitatem interimere, terram uerò ut frigidam agere in aerē, & eius calorem extinguere, ita ut manente terrę frigore & aeris humiditate, aqua ſit genita, cuius hæ duæ qualitates conſtitutrices ſunt. Sed nōnulli recentiores in hanc communē ſententiā acerrimè inuehuntur ducti duobus potiſſimum argumentis. Vnum eſt, quòd in ea eſt repugnātia manifeſta; nam ſi terra aerem ſuperet frigore, neceſſe eſt ut etiam ſiccitate ſuperet, quia non poteſt una qualitate uincere, quin uincat etiam altera. Secundò dicunt, hoc etiam dato, non tamen poteſt ex ijs duobus tertium elementum generari, quia neceſſe eſt ut illa, duo quum ſint contraria, repatiantur in agendo, & licèt frigus terræ præualeat calori aeri, & tandem ipſum extinguat, fieri tamen non poteſt, quin frangatur, & remittatur a calore aeris; manens ergo remiſſum frigus aquam conſtituere non poteſt, quum hæc debeat eſſe ſummè frigida; ſic neceſſe ut agens humiditas aeris in

Prior qu. poſterior quæſtio. *Solutio prioris.* *Altera ſolutio eius.* *Primū recentiorum argumentū contra cōmunē ſententiam.* *Secundum argum.*

terræ ſiccitatem repatiatur ab illa, & remittatur, remiſſum igitur humidum non conſtituet aquã, quę debet eſſe ſummè humida: quoniam igitur duę qualitates vincentes, & remanentes non poſſunt eſſe niſi fractę, & remiſſæ, in oĩbus autem elementis debent omnes qualitates eſſe ſummę, fieri nunquã põt vt ex duobus elementis hoc pacto inuicem agentibus tertiũ elementum generetur. Hac igitur opinione reiecta, aliam ipſi excogitarunt, dixereq́; agens eſſe tertium illud elementum generandum, hoc eſt aliud eiuſdem ſpeciei: quando.n. ex terra & aere generatur aqua, alia aqua eſt agens, quę calorem aeris, & ſiccitatem terræ interimẽs, vertit illa duo in aquam ſibi ſimilem; ſic ſe oẽm euitaſſe difficultatem exiſtimarunt. Ego verò alienam eſſe puto ab Ariſt. eorum ſententiam, & communem opinionem ſequendam; Ariſt.n. in tota illa parte tria ſemper cõſiderat, nec plura, in tribus illis mutationibus declarandis, videlicet agens, & patiens, & id, quod ex eorum actione generatur: vel.n. vnum elementum eſt agens, & aliud ab eo patitur, & mutatur in naturam agentis, idq́; vel facilius, quando in vna qualitate conueniunt, vel difficilius, quando in neutra, vel vtrunq; eſt agens, & vtrunq; patiẽs, ideſt vtrunq; ex parte vincit, & ex parte vincitur, proinde neutri ſimile elementum generatur, ſed tertium ab vtriſque diuerſum; ita vt dicendum oĩno ſit Ariſt. vel nullum ibi ſtatuere agens, qm̃ ad illam conſiderationem minimè pertinet, ſicut antea dicebamus; vel id vt manifeſtum præſupponere, & ne verbum quidẽ ad illud declarãdum facere; nam ſi in alijs duabus mutationibus dicere velimus quodnã ſit agens nil aliud dicere poſſumus, niſi vnũ elementum eſſe agens, & mutare alterum in ſuã naturam, ſiue ſint ſymbola, ſiue nõ ſymbola; ergo in hac quoq; tertia mutatione dicendum eſt vtrunq; elementum eſſe agens, & mutare alterum, non tñ in ſeipſum, ſed in aliud tertium elementum. Præterea quando duo elementa, vt ignis, & aqua, mutantur ſecundùm iſtos ab aere agente, quęro an duo illa ſe tangant, necne: ſi dicant non ſe tangere, illa non erit duorum elemẽtorum mutatio in tertium elementum, qualem Ariſt. ibi conſiderat, ſed duę mutationes erunt ẽt loco diſtinctę; ibi enim ab aere agente ignis in aerem vertetur, hic verò ab aere agẽte mutabitur aqua in aerem ideoq́; duę erunt aeris generationes diſtinctæ: ſi verò ſe mutuò tangere ignis, & aqua dicantur, quæro an agant inuicẽ, an otientur, & ſolùm ab aere agente ambo patiantur; quod otientur dicere fatuum eſt, qui.n. fieri poteſt vt duo contraria ſe mutuo tangant abſq; vlla inter ſe actione? ſi verò agant mutuò vt omnino fateri cogimur, neceſſe eſt vt hæc eorum mutua actio tanquam efficacior, atque celerior pręueniat actioni aeris in illa, uidemus enim guttam aquæ ſeruari multas horas antequàm à circunſtante aere, quanuis magno, in aerem mutetur, aer.n. eſt tardę actionis; ſic in ferro accenſo ſeruatur ignis aliquandiu, antequã à circunſtante aere extinguatur; ſed actio aquę in ignem, & ignis in aquam celerrima eſt igitur anteq̃ illius agentis aeris actio abſoluatur, & mutẽtur duo illa in aerem, pręueniet interitus alterius duorum, quod in alterũ mutabitur, vel in tertium ex mutua ipſorum actione, ut in aerem, quæ eſt vera ſententia: quare nunquam continget ut ex aqua & igni generetur terra à terra agente, uel aer ab aere agẽte, quod tñ aſſeritur manifeſtè ab Ariſt. in memorato loco. Quamobrẽ ego cũ alijs arbitror tertium elementum oriri ex mutua duorum inter ſe actione, & hoc Ariſt. pręſuppoſuiſſe, at non expreſſiſſe; quia, ut diximus, non hoc ſibi conſiderandum eo in loco propoſuerat, ſed elementa ut materiã generationis miſtorum; ideoq́; iudicaſſe de eorum inter ſe mutatione prius eſſe dicendum: id uerò, quod ipſi dicunt, ego quidem euenire poſſe non inficior, ſed pertinet potius ad alias duas ab Ariſt. ibi tactas mutationes, nẽpe ad illã, qua ſymbolum elementum mutat alterũ ſymbolum, in ſuã naturam; nam ſi eo modo, quem ipſi ſtatuunt, ab aere agente mutẽtur ignis & aqua in aerem, erunt duę mutationes elementi in ſymbolum, una ignis in aerẽ, altera aquę in aerẽ: tertia uero ab Ariſt. adiecta mutatio miſta quodãmodo ex alijs duabus eſſe vñ; eſt.n. actio contrarij in cõtrarium penitus, ſed eſt mutatio in ſymbolũ reſpectu utriuſque. Ad illorum aũt argumenta facile eſt reſpondere: quum.n. illa Ariſt. conſideratio ſit abſtracta a modo, quo exiſtunt elementa actu, & ſpectet illa ſolùm, quæ competunt eis ratione propriæ naturę, negari non poteſt, ſi elementũ calidum & ſiccum pugnet cum frigido & humido, fieri poſſe ut calidum ſuperet frigidũ, & ut ſiccũ ſuperetur ab humido, unde generabitur elementũ calidum & humidum; fieri aũt id poſſe manifeſtum eſt conſiderando eorum naturas ſecundùm ſe; calidum n. & ſuperare frigidũ, & a frigido ſuperari aptum eſt; ſic humidum & uincere põt ſiccũ, & ab eo uinci: quocirca ſtatuentes calidum ſuperare frigidum, & humidũ ſuperare ſiccum, non dicimus aliquid fieri, quod nequeat fieri, ſed rẽ poſſibilem dicimus ſecundùm proprias harum qualitatum naturas; ꝙ ſi conſiderando elementa prout actu exiſtuũt, aliquid ſit, quod id euenire prohibeat, ſicut ẽt impeditur elementorum puritas, atq; ſimplicitas, nihil refert, quoniam ibi Ariſt. hoc non conſiderat; quare prior illorum ratio nihil roboris habet: adde quod etiam conſiderando elemẽta prout actu exiſtũt, fieri fortaſſe poteſt ut unum una qualitate uincat aliud, altera uerò ab eodem uincatur, ſi uerum eſt id, quod omnes ferè confitentur, non eaſdem eſſe harũ qualitatum uires in agendo, atque in reſiſtendo; ſic enim

fieri

Opinio illorum recentiorum.

Confutatio opinionis recentiorum, & defenſio ſententiæ communis.

Reſponſio ad primum argumentum recentiorum.

fieri poteſt ut una elementi qualitas ſuam contrariam uincat. altera uero ſit imbecillior ſua contraria: pro diuerſis etiam elementorũ, inæqualibusque portionibus, & inter ſe proportionibus multę eis contingere varietates poſſunt, & id, quod in tanta quantitate ſuperat aliud, in minore ſuperabitur ab illo vel ſecundùm alteram, vel etiam ſecũdùm vtranque qualitatem. Sed prior ſolutio veriſſima, ac tutiſſima eſt; & illa eadem ſecundum quoque argumentum tollitur, iam enim diximus illam Ariſt. conſiderationem eſſe abiunctam a conſideratione graduum qualitatum; quòd ſi obiectio iſtorum valida eſſet, nõ minus Ariſtotelem & eos quoque ipſos vrgeret; quando enim iuxta primum vel ſecũdum mutationis modum mutari contingat elementum aliquod ab alio ſiue ſymbolo, ſiue non ſymbolo, neceſſe eſt frangi, & remitti in illa pugna qualitatem agentis vincentem, uel ambas, uincentes, proinde neque elementum agens manet amplius purum, neque generare poteſt elementum ſimplex, & habẽs utranque qualitatem ſummam, qui nihil agit ſupra proprias uires; quare eorum argumentum friuolum eſt.

Ad ſecundum.

Solutio poſterioris quæſtionis. Cap. IX.

IN ſolutione autem alterius quæſtionis poſterioris diſſenſiſſe uidentur Ioannes Grammaticus, & Alexander, ut idẽ Ioannes refert in expoſitione contextus 27. ſecundi libri de ortu & interitu. Alexander enim exiſtimauit in illo contrariorum elementorum congreſſu duas qualitates interire, & nullam generari, ut agentibus inuicem aqua & igni, interire & ignis ſiccitatem manente calore, & aquæ frigus manente humiditate, & ita ſine productione nouæ qualitatis aerem generari, quia ſatis eſt calor ignis ſeruatus, & humiditas aquæ remanens ad aerem conſtituendum: putauit etiam Alexander unum numero eſſe aerem illum, qui hoc modo ex aqua & igni congredientibus generatur, non duos. Sed Ioannes Grammaticus utrunq; Alexandri dictum impugnat: primum quidem inquit neceſſariũ eſſe ut eum duarum qualitatum interitu fiat duarum contrariarum productio; dum enim in igne ſiccitas interit, fieri non poteſt quin loco ſiccitatis producatur in illa materia humiditas; ſic dum aquæ frigus deſtruitur, produci calorem neceſſe eſt; nullus enim alius eſt harum qualitatum interitus, niſi productio contrariarum: hinc Ioannes alterius quoque dicti impugnationem ſumit; ſi nanq, ignis ſiccitas ſeruato calore interit, & ibi producitur humiditas, generatur ergo ex illo igni aer; ſic ſi aquæ frigus manente humiditate deſtruitur, & ibi calor producitur,

Alex. opinio.

Io. Gram. opinio.

ergo ex illa aqua ſimiliter generaĩ aer; duo igitur aeres diſtincti numero generantur. unus ex igni, alter ex aqua, ſicut ille ignis, & illa aqua numero diſtinguebantur. Ego uerò puto alterum quidem Alexandri dictum falſum eſſe, & ueram in eo eſſe Ioannis ſententiam, ſed alterum eſſe uerum, & in eo refellendo Ioannem eſſe deceptum, ut rectè in utroque nonnulli recentiores exiſtimarunt. Prioris dicti Alexandri falſitas ita manifeſta eſt, ut uix credibile ſit id ſenſiſſe Alexandrum: in illa enim materię portione, quæ in igni erat, ne imaginari quidem poſſumus ſiccitatem interimi quin humiditas generetur: quòd ſi quis dicat ſatis eſſe humiditatem aquæ remanentem, ut reddatur humida etiam materia illa ignis, in magnũ abſurdum incidet, quòd accidens idem numero migrabit de ſubiecto in ſubiectum, hoc eſt de hac materiæ portione ad aliam portionem quæ eſt uera migratio: hæc igitur ſi nullo modo eſt concedenda, alterum duorum fateamur neceſſe eſt; uel nullam humiditatem manere in materia ignis poſt deſtructionem ſiccitatis, ſed ſolum ibi eſſe calorem abſque humiditate, & abſque ſiccitate, & ita etiam in materia aquæ manere ſolam humiditatem ſine frigore, & ſine calore quod nullo pacto dici poteſt, quia ſic nec ignis erit in aerem mutatus. quum aer non modo calidus eſſe debeat, ſed etiam humidus, nec aqua erit mutata in aerẽ, quia ad aerem conſtituendum non ſatis eſt humiditas, ſed etiam calor requiritur; uel conſitendum eſt & in materia ignis genitam eſſe humiditatem perempta ſiccitate, & in materia aquæ interijſſe frigus per productionem caloris, & ita tum ignem, tum aquam in aerem tranſiiſſe. In altero autem dicto probandam eſſe arbitror Alexandri ſententiam, quicquid aduerſus eum dicat Ioannes Grammaticus: quanuis enim duo ſint diſtincta numero indiuidua, immò etiam ſpecie, ignis ille, & aqua, & duas diſtinctas materię portiones habeant, tamen ex duabus illis coniunctis materiebus una fit materia, cuius una pars prius in igni erat, altera uerò in aqua; in una igitur illius totius materiæ parte calor ex igni remanſit, & ſiccitate perempta genita eſt humiditas; in altera uerò parte humiditas remanſit ex aqua, & ſublato frigore eſt genitus calor; quare tota illa materia eſt facta aer unus numero, non plures. Hoc autem uerum eſſe oſtenditur eo argumento, quod ſi duo diſtincti numero aeres geniti eſſe dicerentur, non eſſet is modus generationis elementorum tertius ab alijs duobus diſtinctus, ſed in idem caderet cum primo, nempe cum mutatione elementi in elementum ſymbolum; duæ nanque eſſent diſtinctæ, & ſeparatæ mutationes una ignis in aerem, altera aquæ in aerem, ſicut etiam antea aduerſus alios conſiderabamus: oportet ergo ex duobus elementis unum numero generari elemẽtum

Error Alexan.

Error Ioãnis Gram.

S 2 tertium

tertium per illorum congreſſum, & ita eſſe tertium generationis modum medium quodammodo inter illos duos, ſimilis enim eſt primo quatenus vtrunque intereuntium elementorum mutatur in ſymbolum, id enim quod generatur, eſt ſymbolum reſpectu vtriuſque; ſecundo autem ſimilis eſt, quatenus duo pugnantia elementa ſunt contraria ſecundùm ambas qualitates & quatenus eſt duarum qualitatum interitus, & duarum productio; cum hoc tamen diſcrimine, quòd in ſecundo duarum interitus, & duarum productio fiebat in eadem portione materiæ, in hoc autem tertio fit in duabus; in vna enim interit una qualitas, & contraria generatur, in altera vero interit altera qualitas, & contraria producitur: hinc Ioannes Grammaticus recte colligit rationem cur primus modus facillimus omnium ſit, ſecundus difficillimus, tertius uerò medius. hoc eſt difficilior primo, ſed facilior ſecundo; eſt enim primo difficilior, quoniam in primo unius tantùm qualitatis peremptio eſt, in tertio autem duarum; ſed ſecundo eſt facilior, quia duas ſimul qualitates pellere, & duas ſimul cõtrarias generare in eadem materia difficilius eſt, quàm in diuerſis materiæ portionibus, hoc eſt in una portione unam qualitatem interimere & in altera ſimiliter unam; facilius enim eſt unam tantùm deſtruere qualitatem, quam duas; & facilius duas ſeparatas, & in diuerſis materiæ portionibus exiſtentes, quam duas ſimul in eadem materiæ portione. Hæc de his dicenda eſſe exiſtimo, & ita omnem tolli difficultatem.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE REGIONIBVS AERIS.

Quot ſint, & quales regiones aeris.
Cap. I.

Regionum numerus.

AEr in duas regiones diuiſus eſſe videtur ab Ariſt. in quarto capite primi Meteorologicorũ, quæ ſuperficie ſphærica per ſummitates montiũ circunducta diſtinctę eſſe intelligantur; ſed ſi eodem in loco eius verba bene conſiderentur, tres ab eo aeris regiones ſtatuuntur, varijs qualitatibus pro ſituum varietate diſcrepantes de quibus nunc aliqua dicere ad explanandam Ariſtotelis ſententiam cõſtituimus. Quia tur terra ob exuperantias montium perfectè rotunda non ſit, imaginatus eſt Ariſtoteles eam redditam perfectè ſphęricam a ſuperficie ſphærica per montium ſummitates circumducta; totum enim illa ſuperficie conclusum corpus perfectè rotundum eſt, tametſi non ſolam terram continens, ſed & aquam, & partem aeris illam, quæ altitudine cacumina montium non excedit: totum igitur ſuperficie illa ſuperiorem aerem, qui mole maximus eſt, ſupremam regionem appellauit, eumque dixit calidũ eſſe a motu inceſſante, quo a Cęlo continuè circumfertur, nullis eum montibus impedientibus, aut retardantibus. Alteram verò inferiorem aeris partem in duas regiones diuidi manifeſtè ſignificauit, dum dixit in ſuprema regione nubes non cogi, proptereaquòd nõ poſſunt cogi niſi a frigore; calor enim vaporem diſgregat, nec cogi in nubem ſinit; ſupera autem regio calida eſt, & præterea inceſſantem habet motum in orbem a quo vaporis condenſatio impeditur, quia motus diſgregat, & rarefacit: ſed neq; in infera regione ob eandem rationem cogi nubes poſſunt; ea nanq; vt ipſe ibi aſſerit, calida redditur a radijs ſolaribus, qui in terra fracti reſiliunt, & aerem hunc noſtrum calefaciunt; igitur a calore ibi quoque condenſari vapor prohibetur: quoniam igitur neque in ſupera, neque in infera regione cogi queunt nubes, quum vtraque ſit calida, coguntur tamen manifeſtè in ſublimi loco, mediam inter illas duas regionem dari cenſuit Ariſt. ita vt totus aer, qui prædicta ſuperficie concluditur, in duas regiones diuidatur, vnam infimã in qua nos degimus, alteram verò ſuperiorem, quę ad illam ſuperficiem deſinat, & media ſit inter ſupremam, & infimam: hæc autem partitio, a radijs refractis, atq; reſilientibus deſumitur: quũ enim in terra fracti aſcendant, alicubi tamẽ deſinant, ceſſetque & extinguatur tandem omnis eorum vis, ibi finis eſt infimæ regionis, & initium mediæ; quæ neque a motu calefit, ſiquidem infra prædictam ſuperficiem locata vel nullo, vel debiliſſimo in orbem motu participat; neque a radijs, quum ad eam partẽ non perueniant. Differunt inter ſe hæ regiones, & quantitatibus, & qualitatibus; nam ſuprema maxima omnium eſt, eandemque ſemper, & immutabilem quantitatẽ ſeruat, vtpote certis, & immobilibus limitibus contenta, initium n. ſumit a memorata ſuperficie, & a montiũ ſummitatibus, deſinit aũt ad principium loci ignis: alię verò duę & multo minorẽ molem obtinẽt & eam non ſemper eandẽ, ſed modo maiorem modo minorem; nam ęſtiuo tẽpore infima regio maior eſt, q̃ tempore hiemis; contra verò media eſt maior hieme, minor aũt ęſtate; ratio huius diſcriminis eſt; quia æſtate ſol ſublimior, & puncto noſtro verticali propinquior incedit; hiemæ verò humilior, & ab illo puncto remotior: quo fit vt ęſtate radij terrã percutiãt ad angulos rectos, vel rectis propinquiores, proinde & vehementius percutiant, & ad ſublimiorem locũ reſilientes aſcendant, contra vero hieme obtuſiores, & acutiores angulos faciant, &

Singularũ regionum quantitas.

 obliquè

obliquè admodum terrã percutiendo debilem faciunt ictum,& debilem reflexionem,& ad parum ſublimem locum aſcendunt;quamobrem ſi infima regio eouſque protenditur, quouſq; radij reflexi aſcendunt,ea anguſtior hieme eſt, ęſtatę autem amplior;media verò regio hieme ampla eſt,quia magnum ſpatium interponitur inter finem infimę,& initium ſupremæ;ęſtate autem anguſtior,quia paruum illud ſpatium redditur. Qualitatibus autem differunt, quoniam ſuprema calida eſt propter motum in orbem, infima calida propter radios, media verò frigida,vtpote vtraque caloris productrice cauſa deſtituta; ſuprema quoque propter motũ,& propter ignis propinquitatem ſiccior, ſeu minus humida eſt; infima humidior propter vapores, qui a terra exhalati continuè per eam aſcendunt; a quibus eiſdem media quoque regio humidior redditur,quum ad eã lati ibi diutius maneant, & in aquam etiam vertantur. Hæc igitur ſunt harum regionum diſcrimina, a nobis nunc leuiter, ruditerque relata, eaq; ex ſituum diuerſitate, uariaque a Cœlo diſtantia orta manifeſtum eſt.

Regionum qualitates.

Dubium de media aeris regione, ſolutio aliquorum, & ſolutionis impugnatio. Cap. II.

SEd de media aeris regione dubium non leue oritur, quod conſideratione dignum eſt, quoniã eius ſolutio ad alias quoque regiones, & earum qualitates melius cognoſcẽdas non parum conferet;quum enim aer ſit naturaliter calidus, iure dubitatur quomodo aer mediæ regionis poſſit eſſe frigidus, præſertim magno ac perpetuo frigore; nam id, quod alicui naturale,& eſſentiale eſt,inſeparabile ab illo eſſe ſolet,uel non abſque illius interitu ſeparabile; igitur fieri non poſſe uidetur ut aer ille, qui mediam regionem implet,poſſit in illa uiolenta ac præter naturam affectione diu perdurare; quomodo igitur manet perpetuo frigidus?difficultas hæc ita omnium animos torſit, ut adhuc nihil dictum eſſe uideatur,in quo plenè animus acquieſcat. Quatuor ego hac in re aliorum ſententias,& huius dubij ſolutione uidi. Aliqui non recedẽtes a verbis Ariſt. in quarto capite primi Meteorologicorum, quę antea retulimus, nullam illius frigoris aliam cauſam adduxerunt, quam quòd aer ille vtraque calorem faciente cauſa deſtituitur;neque enim circunfertur vt aer ſuperus,ſiquidem impeditur a montibus ne circunfluat, quum præſertim ob magnam eius a Cœlo diſtantiam debilis ad eum perueniat motus; neque ad eum vſque radij a terra reſiliunt; quare vtraque cauſa deſtitutus manet frigidus. Sed hi non tollunt difficultatem,quæ integra manet;ſi enim aer eſt ſecundùm eſſentiam calidus, deberet ſemper eſſe calidus;vel ſi refrigeretur,non deberet poſſe ſeruari aer. Pręterea opinio hęc ea difficultate vrgetur, quæ per oĩum philoſophantium ora circunfertur:effectus.n.poſitiuus cauſam debet habere poſitiuam,nõ priuatiuam ſolùm,frigus autem non eſt mera priuatio caloris, ſed qualitas poſitiua, quare cauſam aliquã poſitiuam habere debet;at ſecundùm illos nõ haberet niſi priuatiuam,dicunt.n. nullam aliam illius frigoris eſſe cauſam,quàm defectum duarum cauſarũ caloris, quæ eſt cauſa priuatiua, hoc autem eſſe abſurdum concedere omnes vidẽtur; quamobrem hi & pręſentem difficultatem nõ ſoluunt, & in aliam maiorem videntur incidere.

Prima opinio.

Cõfutatio.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. III.

ALij dixere aerem illum mediæ regionis eſſe quidem ex ſe calidum, ſed refrigerari a vaporibus aqueis, & frigidis, qui ad illum continuè aſcendunt,& ibi aliquandiu manent,& in aquã vertuntur,quæ frigida eſt,& locum illum perpetuò frigidum reddit. Verùm hi quoque nec difficultatẽ tollunt, nec illius frigoris idoneam cauſam adducunt; difficultas.n. integra adhuc manet, quomodo poſſit ille aer eſſe perpetuò frigidus,ſi aer eſt naturaliter calidus. Non eſt ẽt veru id,quod dicunt, quia vaporis naturam inquit Ariſt. eſſe calidam & humidam,& vaporem ſurſum duci a calore; quare ad mediam regionem vapores perueniunt calidi actu, nõ frigidi,niſi poteſtate; quomodo igitur a vaporibus põt locus ille refrigerari? immo è cõtrario potius ſeſe res habere videtur, a frigore nãque illius loci vapores refrigerantur, idq; Ariſt. clarè aſſerit in primo Meteorologicorũ capite de nube,inquit.n. vapores illuc peruenĩetes refrigerari a loco; itaq; vult locum prius eſſe frigidum, q̃ vapor refrigeretur;non ergo refrigerãt locum illum vapores, ſed potius ab eo refrigerantur. Pręterea euenit quãdoq; vt aer ſerenus maneat longũ tempus, vt duos aut tres menſes abſq; aliqua pluuia,vel nube,quo tẽpore a nullo vapore fit frigidus; relictus itaq; ſuę naturæ potiri deberet ſuo naturali calore, ſicut aqua calefacta,ſi dimittatur naturæ ſuæ,ad naturale frigus reuertitur:propterea ſi poſt tres illos mẽſes peteret eum locum vapor,non deberet amplius a loco illo refrigerari,quum iam locus ſit calidus;hoc tamen nõ euenit,quia poſt diuturnas ſiccitates aſcendens ad eum locum vapor calidus refrigeratur; eſt ergo locus ille frigidus non propter alios præcedẽtes vapores, ſed ſuapte natura,vel ob aliquam aliam cauſam. Præterea Ariſtot. in capite quarto primi Meteorologicorum nullam aliam caloris, aut frigoris elementorum cauſam aſſignauit,niſi radios,& motum, & immobilitatem; a motu enim di-

Secunda opinio.

Cõfutatio.

xit elementa calorem recipere, atque etiam à radijs aſtrorum, ab immobilitate verò frigus.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. IIII.

Tertia opinio.

ALij, vt hanc difficultatem tollerent, ad antiperiſtaſin confugerunt, & hanc dixerunt eſſe cauſam frigoris illius medię regionis; circunſeptus enim aer ille à ſuperiore aere calido propter motum, & ab inferiore calido propter radios, fit frigidus per antiperiſtaſin, & per frigoris conſtipationem.

Cõfutatio.

Sed neque hæc ſententia recipienda eſt, ſi bene conſideremus quid ſit antiperiſtaſis; fit enim antiperiſtaſis quando alterum contrarium ab altero obſeſſum intenſius, ac validius fit ob virium collectionem, propterea quòd vires vnitæ, atque collectæ maiores redduntur; igitur oportet aerem illum medium prius eſſe frigidum, ſic enim poſtea per circumobſiſtentiam calidi frigidior redderetur: quærendum igitur ab illis eſt an aer ille ante antiperiſtaſin calidus ſit, an frigidus; nam ſi eſt calidus, nullum ibi locum habet antiperiſtaſis, quoniã vniri, & conſtipari frigus non poteſt, vbi non eſt frigus; ſi verò frigidus, difficultas integra manet a quonam ſit factus frigidus, quum ſuapte natura ſit calidus; nec poteſt eius frigoris cauſa referri in antiperiſtaſin, quum prius frigidus eſſe ſtatuatur, quam fiat antiperiſtaſis: quare ſententia hæc reijciatur.

Antiperiſtaſis quid ſit.

Opinio Alberti, & eius confutatio. Cap. V.

Quarta opinio Alberti.

ALbertus, & alij complures in hanc ſententiam venerunt, calorem, & frigus in elementis duplicia eſſe, nempe vel vt qualitates naturales, vel vt aduentitias, & accidentales; naturales enim ſunt, quæ naturas elementorum conſequuntur; aduentitiæ verò, quæ proueniunt ex actione cęleſtis corporis per lumen, & motum vel ex priuatione motus, ac luminis. Dicunt igitur aerem infimę regionis eſſe dupliciter calidum, tum enim calore naturali, & inſeparabili, quem ex ſe habet, tum etiam calore aduentitio, quem recipit à radijs ſolis reflexis, quo fit vt calidior ſit, quam aeris natura requirat: aerẽ verò ſupremę regionis ſimiliter eſſe duplici calore calidum, vno naturali, alſero accidentali, quem à continuo in orbem motu adipiſcitur; hunc etiam dicunt humidum eſſe humiditate naturali, ſed ſiccum ſiccitate aduentitia, quam recipit ex ignis propinquitate; aerem verò infimæ regionis humidum eſſe duplici humiditate, vna naturali, altera accidentali, quam a vaporibus a terra aſcendentibus recipit. Aerem verò mediæ regionis dicunt eſſe calidum calore tantùm naturali, qui ei competit quatenus eſt aer, at non calore aduentitio, quia vtraque cauſa calorem faciente deſtitutus remanet in ſuo ſtatu merè naturali, nec alium habet calorem quàm naturalem, qui debilis eſt, & denſationem vaporis, ac conuerſionem in nubem, & in aquam impedire non poteſt. Hi autem omnes qui hæc dicunt, coguntur aſſerere Ariſtotelem in cap. ſecundo, tertio, & quarto primi Meteorologicorum loquentem de elementorum, qualitatibus vt a Cœlo productis, & de elementis vt a Cœlo alteratis, & gubernatis, ſolas conſiderare aduentitias qualitates, nõ qualitates naturales: quando enim dicit totũ hunc inferiorem mundum eſſe veluti materiam poteſtate calidam, & frigidam, fieri autem actu talem à motu, & ab immobilitate, neceſſe eſt vt dicant ipſum loqui de calore tantùm, & frigore aduentitijs, non de naturalibus; ignis enim ſecundùm ſe non diceretur poteſtate calidus, quum ſit actu calidus proprio calore; ſed dicitur tamen poteſtate calidus ſecundùm iſtos reſpectu caloris aduentitij, qui ei ſuperuenit ex motu cœleſti; ob id aerem quoque ſuperiorem dicens eſſe calidum & ſiccum, non potuit niſi aduentitiam humiditatem reſpicere, quia non negaſſet in illo aere humiditatem naturalẽ, & alium quoque calorem naturalem; ſic etiam dixit aerem inferiorem eſſe humidum propter vapores, quia reſpexit aduentitiam humiditatem, quam a vaporibus recipit. ſic igitur neceſſe eſt vt illi dicant Ariſt. in tota illa parte ſolas conſideraſſe qualitates elementorum aduentitias, non qualitates naturales. Sed hęc quoque ſententia multis vrgetur difficultatibus. Primùm.n. contra eam habemus argumentum illud vulgatum, & a magna philoſophorũ parte receptum: non poteſt a cauſa priuatiua prodire effectus poſitiuus ſine vlla cauſa poſitiua; frigus ergo accidentale medię regionis, quum ſit qualitas poſitiua, non poteſt prouenire a ſola priuatione duarum cauſarum caloris, ſed alia illius frigoris cauſa afferenda eſſe videtur. Præterea valde dubium eſt id, quod illi dicunt de duobus contrarijs ſimul exiſtentibus in eodem ſubiecto, vt de humiditate naturali, & ſiccitate aduentitia in aere ſupremæ regionis, & de calore naturali, & frigore aduentitio in aere regionis mediæ: quærendum enim eſt an calor naturalis a frigore illo accidentali remittatur, necne; ſi enim remittitur, ergo ille aer non eſt naturaliter affectus, ſed præter naturam; non poteſt ergo diu ſeruari in illa affectione pręter naturã; quomódo igitur perpetuo talis ſeruatur? ſi vero non remittitur, ergo duo contraria ſimul exiſtunt perpetuò in eodem ſubiecto abſque vlla actione, vel paſſione inter ſe, quod eſt abſurdũ manifeſtum. Præterea, ſi aer ille eſt frigidus frigore accidẽtali, calidus verò calore naturali, ergo eſt minus frigidus, quam aqua, hęc enim ſecundùm eos utroque modo

Cõfutatio.

eſt frigida, ergo nō eſt aptus generare aquam, quia nihil agit ultra proprias vires, id enim quod frigidum eſt in quarto gradu, non poteſt aliud reddere frigidum in octauo, quamobrem non poſſet in media aeris regione pluuia generari.

Fundamenta iaciuntur neceſſaria pro declaratione veritatis. Cap. VI.

Mihi quidem ob adductas rationes nulla dictarū opinionum ita ſatisfacit, vt in ea conquieſcam; ex ſingulis tñ aliquid ueri ſumitur, quod ad ueritatis cognitionem cōducit, ut poſtea ueritate declarata conſiderabimus: ſed prius neceſſaria quædam fundamenta iacienda, ac ſtatuenda ſunt. Primo loco in memoriā reuocandum, ac ſummopere annotandū eſt id, quod alibi fuſius declarauimus, aliud eſſe primas qualitates & elementa ipſa conſiderare in ſuę naturæ puritate, & ſecundùm ipſorum eſſentias cū abſtractione à modo, quo extra animam exiſtunt actu, aliud eſt ea conſiderare ut actu exiſtentia; non enim ſemper habent ſuam naturalem puritatē, & ſuas qualitates penitus naturales, immò dubium apud multos eſt an detur aliquod elementum purum: ſic ēt de humani corporis tēperatura dicere medici ſolent; nam cōſiderare quidem poſſunt qualis ſit perfecta, & exquiſita humana temperatura, ſed an hæc in aliquo homine detur dubitant, immò & aſſerunt aliqui eam in nullo reperiri: talis elemētorum, & elementarium qualitatum conſideratio habetur ab Ariſt. in 2. lib. de ortu & interitu, ad cuius dilucidationem ſcriptus eſt a nobis liber de qualitatibus elementaribus: in libris autē Meteor. quum docere Ariſt. uelit ea, quæ elemētis actu exiſtentibus accidunt, illa conſiderat qualia extra animam exiſtunt, ideò dicit aerem ſuperæ regionis calidū eſſe & ſiccum ob ignis propinquitatem, inferæ calidum & humidum, mediç uero frigidū & humidū; multa.n. ſunt, quæ extrahunt elementa a ſua naturali puritate, præſertim duo elementa media, maximè verò aerem, de quo iuxta hanc conſiderationem loqui inſtituimus, uerſatilis enim eſt naturæ, & uidetur exiſtere ēt ſub contrarijs qualitatibus, qm̄ ad certos uſq; terminos poteſt a ſua naturali cōſtitutione recedere, & uergere ad utrumlibet extremorum ſubſtantiali forma ſeruata, & manente natura aeris; ob id Ariſt. in cōtex. 54. primi phyſic. dixit comparatione aliorum elemētorum conuenientius aerem ſtatui primam rerum materiam, minus aūt conuenienter aquā, minimè uerò ignem; etenim ēt aqua uidetur eſſe ancipitis naturæ, quum poſſit & frigida eſſe, & calida, ſed magis aer; de aqua.n. nemo unquā dubitauit eam eſſe naturaliter frigidam, at de aere nō ita clarum eſt: Stoici nanq; ipſum quoque ſuapte natura frigidum eſſe dixerūt; Ariſt. uero rationem ſequens, quę ex primarum qualitatum cōiugatione deducitur, aerem naturaliter calidū eſſe pronuntiauit, licèt gradum caloris exquiſitè ſibi conuenientem non ſemper habeat, ſed modò maiorē, modò minorem, ita ut quandoque ob magnum receſſum à ſuo naturali calore frigidus ēt ſoleat appellari. Prætérea ſtatuendum eſt id, quod alias demonſtrauimus, omnes elementorū qualitates, qualeſcunque eas appellemus, ſiue naturales, ſiue aduentitias, & extraneas, à Cęlo produci uel per motum, uel per lumē. uel per priuationem utriuſque, ob ſituum, ac diſtantiæ diuerſitatem; non loquimur aūt nunc de elemētorum particulis, etenim non negamus aquā olę calfieri ab igni, & aerem, qui in thalamo eſt, ab igni calidū reddi, non a Cęlo; ſed de vniuerſitatibus elemētorum loquimur, ac de magnis earum partibus, partibus, quarum diſcrimen non aliunde ſumitur, q̄ à relatione ad Cęlum, ſicuti quum aerem totum in tres regiones partimur, & aerem infimę regionis in duo hemiſphęria, uel ēt in plures terræ plagas, quas uarijs modis ſol reſpiciat ut propinquus, uel remotius; hę nanque omnes à Cęlo uarias qualitates adipiſcuntur, quæ uel ſunt ſingulis elementis exquiſitè naturales, uel a naturalibus recedentes, idque modò parum, modò ēt multum, ita ut ſint ēt quandoque ita præter naturam alicuius elementi, ut ſub illis qualitatibus diu ſeruari nequeat, unde multæ elementis mutationes cōtingunt, ut omnibus manifeſtum eſt: harum igitur omnium qualitatum, & affectionum cauſam actionem cœleſtem eſſe diximus. Tertio loco illud ſtatuimus, quod mirum quidem fortaſſe videbitur, ſed tū ab Ariſt. clarè aſſeritur, tū rationi eſt maximè conſentaneum, frigus nō habere cauſam ęquiuocam poſitiuam, ſed priuatiuam tantùm. nā ex priuatione cauſarum gignentium calorem producitur frigus; de cauſa quidē vniuoca non negamus à frigido generari frigidum, & a calido calidum; ſed dum cauſam primam, & præcipuam quærimus, quæ uocatur æquiuoca, calidum omne producitur a Cęlo per lumen, & motum, frigidum uerò oritur ex priuatione utriuſq; actionis cęleſtis; id enim, in quod neutro modo Cęlum agit, manet neceſſariò frigidum; hoc fuit apertè ab Ariſt. pronuntiatum in memorato quarto capite primi Meteorologicorum, qn̄ dixit elemēta frigida eſſe frigida ex immobilitate; & laudandi quidem in hoc ſunt interpretes Ariſtotelis, qui in ſola ipſius authoritate non acquieſcentes de hoc dicto dubitarunt, tanquam rationem quoque exquirentes, quod quidem illi, qui ueri philoſophi eſſe volunt, in omnibus facere deberent; ſed in eo defecere, quod rationem non inuenientes, dictū Ariſtotelis in alias ſententias extorſerunt, quia

Elementorum, & primarū qualitatum duplex conſideratio.

Omnes elementorum qualitates fiūt a Cælo.

Frigus nō habet cauſam æquiuocam poſitiuam.

uerum

verũ, & clarum eorum verborum ſenſum defendere nequiuerunt: nos autem dicimus illa Ariſtotelis verba non habere alium ſenſum, quàm illum ipſum, quem habere videntur; de frigore enim elementorum etiam naturali loquẽs ibi Ariſt. ait ipſum produci a cœleſtis motus priuatione, ita ut illa elementa, quæ in orbem a Cœlo non aguntur, frigida maneãt, niſi aliquid caloris a radijs aſtrorum recipiãt. Hoc autem non eſt ita abſurdum, vt fortaſſe videtur, ſed conſentaneum naturæ huius qualitatis, quæ vocatur frigus: ſi enim calor & frigus ſunt primæ qualitates, non poſſunt in hoc inferiori mundo habere aliam qualitatem priorem, a qua producantur, ſed producuntur, & conſeruantur a Cœlo; at Cœlum ſua actione non generat niſi calorem, eſt enim calor qualitas multò nobilior, quæ ad frigus refertur tanquam habitus ad priuationem: quanquam .n. frigus habet naturam poſitiuam, tamen reſpectu caloris habet locum priuationis; ideo ſicuti calor prouenit ab actione cœleſti, ita à priuatione actionis cœleſtis oritur frigus: quoniam enim nullum eſt corpus huius inferioris mundi, quod harum duarum qualitatum expers eſſe poſſit, calor autem prouenit ab actione cœleſti, neceſſe eſt vt frigidum ſit quicquid cœleſti actione participare non poteſt; neque ob id dicimus frigus conſequi ipſam inferiorũ corporum naturam, iam enim Ariſtoteles dixit totam hanc inferiorem materiam non eſſe ſecũdùm ſe calidam, vel frigidam actu, ſed poteſtate ſolùm, actu autem talem reddi á motu in orbem, & ab eius priuatione: quare ſecluſa actione cœleſti neceſſe eſt hanc inferiorem materiam nec calidam eſſe nec frigidam; ſed conſtituta actione cœleſti oritur in hoc inferiori mundo neceſſitas caloris, & frigoris, & vtriuſque qualitatis generatio pendet à Cœlo, & habet utraque relationem ad Cœlum, illa enim quæ cœleſtem actionem recipiunt, calida fiunt; quę verò non recipiunt, illa manent frigida, quia non eſſe calidum eſt eſſe frigidum: hæc fuit Ariſtotelis mens in illis verbis, quam ſequens Auerroes ſecundo de Cœlo commentario.94. dixit, remotio a motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem, ſicuti propinquitas dat motum, calorem, ac leuitatem: & in epitome Metaphyſica tractatu quarto capite decimotertio inquit, elementa ex neceſſitate ſunt producta a magno Cœli motu, quia motus generat calorem, quem inſequitur leuitas, priuationem autem motus inſequitur oppoſitum, ſcilicet frigus, & grauitas: quemadmodùm enim in ſubiecto apto neceſſe eſt ut priuatio adueniat recedente habitu, itá in corporibus inferioribus neceſſe eſt vt vbi non eſt calor, ibi ſit frigus; quia frigus vel eſt priuatio caloris, vel qualitas neceſſariò inſequens priuationem caloris; & quum ſit prima qualitas nullam in his inferioribus priorem habens, non eſt præter rationem ſi in hac ſola contingat ut habeat cauſam priuatiuam, quamuis habeat naturam poſitiuam: in alijs verò ſecundis qualitatibus hoc euenire nõ poteſt; quum enim proueniãt omnes ex actione harum primarum, neceſſe eſt vt earum quælibet habeat cauſam poſitiuã. Habemus etiam aliud Ariſtotelis teſtimoniũ in primo Meteorologicorum capite de nube, vbi dicit vaporem in media aeris regione refrigerari tum à loco, tum quia calor, a quo elatus eſt in ſublime, ipſum derelinquit; putauit igitẽ ad frigoris generationem ſatis eſſe ſi calor recedat: in ſecundo etiam libro de ortu & interitu inquit, per acceſſum ſolis ad nos generationẽ fieri, per receſſum verò interitum; atqui ſol nõ agit niſi calfaciẽdo, & ſolem recedere nil aliud eſt, quam non agere, & ſuæ actionis beneficium non conferre; ſed etiam abſq; Ariſtotelis teſtimonio experientia, & reſmet ipſa declarat præſentiam ſolis calorem generare, abſentiam verò frigus abſque vlla alia cauſa; quare ex priuatione actionis cœleſtis producitur in hoc mũdo inferiori frigus, ſicuti ex ipſa actione calor, ita vt omnis virtus huius mundi inferioris à cœleſtibus corporibus regatur, & gubernetur.

Vera ſententiæ de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio. Cap. VII.

HIs iactis fundamentis nõ eſt difficile declarare omnium regionum aeris qualitates, & earum cauſas adducere: quanuis enim determinata ſit aeris natura, & ſtatutæ eius qualitates, & earum gradus illi perfectè naturales, & talem aerem apta ſint cœleſtia corpora ſua actione producere, & conſeruare; attamen ex aliorum elementorum contactu, & ex varijs ſitibus reſpectu Cœli, recedunt partes aeris à naturalibus ſuis qualitatibus intra quoſdam terminos, ita vt poſſit vel diutius, vel breuius aeris natura ſeruari, vel etiam nequeat ſeruari, ſed in aliud elementum mutetur. Primùm quidem certum eſt ſuperam aeris regionem calidam reddi a motu, circumagitur .n. inceſſanter a Cœlo, quum nulli montes impediant; ſed quia non tantus ibi ſit motus, quãtus in ſupremo loco, ideò nec tantus calor, ſed minor, & remiſſior fit, eumq; credere poſſumus eſſe aeri naturalem: Ariſt. autem in quarto illo capite primi Meteorologicorũ dicere videtur eum aerem eſſe ſiccum, quia ſimul accipit duo elementa ſuperiora, ignem, & aerem, tãquàm vnum corpus; adde quòd pars quoque illius aeris ſublimior, quæ igni propinqua eſt, vergit ad ignis naturam, & reſpectu inferioris aeris

Prima regio qualis ſit.

ſicca

Infima regio qualis ſit. ſicca appellari poteſt. Infimæ aũt huius noſtrę regionis aer abſq; dubio calidus eſt, & humidus, vt ibi Ariſt. ait; nam calidus fit à Cęlo tum per motũ, tum maximè per lumẽ a terra refractum, ſed a motu debiliſſimũ calorem recipit, à radijs aũt validiorem: ꝙ enim motus Cęli ad terram vſq; perueniat negare minimè poſſumus, *Motus cœli ad terrã vſque peruenit.* experientia nanque hoc docet in Oceanĩ nauigatione, quæ longe celerior fit ab orientali parte ad occidentalem, ꝗ ab occidentali ad orientalem, quod inditio eſt aquã Oceani participare motu in orbem, & circumagi; quare & aer oĩs circumuoluitur, ſed ita tardo motu, vt parum caloris in eo generari poſſit; calorem enim generat non omnis motus, ſed qui validus & velox ſit; hic aũt tardus eſt tum propter magnam a Cęlo diſtantiam, & minorẽ circuitum, tum ẽt propter montes, qui ſi cũ non omnino prohibent circunferri, ſaltem retardant, nec ſinunt motum eſſe velocem: ideo quando Ariſt. aſſerit motum circularem ad hanc aeris partem non peruenire, nõ abſolutè hoc negat, ſed ſolùm negat de motu valido, & apto ad gignendum notabilem calorem; tali nanque motu fertur ſola ſupera aeris pars, quę ob id eſt valdè calida; media uero & infima debilẽ motum habent, a quo non niſi debiliſſimum calorem adipiſcuntur: teſtatur aũt hoc Ariſt. in primo Meteorologicorum in initio capitis de nube, vbi dicit terrã calfieri tum a radijs, tum ab ea, quæ deſuper eſt, caliditate; neceſſe enim eſt ut aer mediæ, & infimæ regionis ex contactu ſuperi aeris calidi, & moti recipiat aliquid & calõris, & motus: ſed niſi alium hic aer noſter calorem haberet, frigidus admodum eſſet, calidus aũt ualde redditur a radijs aſtrorum, præcipuè uerò ſolis, a terra refractis, ut experientia declarat: qñ enim radij uehemẽter agunt, magnum ſentimus calorẽ, ut æſtiuo tempore; hieme aũt longe minorem, & quandoq; ẽt frigidiſſimum aerem hunc iudicamus, qñ tunc a radijs quoq; debiliter calefit: ideò infima hęc regio non vbique eſt ęquè calida, neq; oĩbus temporibus, ſed modo magis, modo minus, pro temporum, ac locorũ diuerſitate, qua fit ut radij uel ualidius, uel debilius terram percutiant: eſt præterea humidus tum ſecundùm propriã naturã, quum ſit aer, tum quia defert cõtinuè uapores humidos, qui ab aqua, & a terra madefacta exhalantur; ab his aũt non fit aer humidior, quam ſecũdùm ſe eſſet, quippe quum ſuapte natura ſit humidiſſimus, ſed humidior fit reſpectu noſtri, qñ habens uapores aqueos aptior eſt ad humectandum; nam experientia docet humiditatem aqueam magis humectare, ꝗ humiditatem aeream, nec tñ aqua eſt humidior aere; ſed id fit ꝑp aquæ craſſitiem, quæ facit ut magis hæreat corporibus. proinde magis humectet. *Media regio qualis* Media verò regio frigida eſt, & humida, nõ tamen extremè frigida, ſed reſpectu naturæ aeris, quæ maiorem calorẽ poſtularet; illa enim regio aliquid habet caloris, ſed parum, neq; eſt penitus frigida, quia corpus illud non poſſet eſſe frigidiſſimum, & eſſe aer; teſtatur autẽ eius raritas, ac leuitas ipſum eſſe calidum, quia omne rarũ eſt calidum & omne leue eſt calidum; ſed frigidus vocatur comparatione ſuperioris, & inferioris aeris qui ſunt calidiores. Prouenit autem ei & calor, & defectus maioris caloris, unde frigidus vocatur, à Cęlo; qm̃, vt ante dicebamus, omnis calor & omne frigus in elementis a Cęlo prouenit; calorem quidem aliquem adipiſcitur a contactu ſuperioris aeris calidi, & a motu aliquo, debili tamen quo participat: adde ꝙ trãſeunt ẽt aſſiduè per illam regionem exhalationes calidæ ſuperam regionem petentes, a quo tranſitu illa pars aliquid caloris recipit. Defectũ uerò maioris caloris habet ex defectu duarum cauſarum facientium calorem; neq; enim ad illam partem perueniunt radij a terra repercuſſi, neque ita a Cęlo circunfertur, ut ſuperus aer: quanuis igitur aeris natura ſit calida, ſeruatur tamen in elementis naturalis calor a Cęlo, proinde ubi aer actionem cęleſtem nõ recipit, uidelicet nec motum in orbem, nec lumen repercuſſum, neceſſe eſt ut calor naturalis deficiat, & ille aer ſit minus calidus, quam aeris natura exquiſitè perfecta requirat; adeout uel diu poſſit aer ſeruari ſub illa qualitate, ſi concedamus eam eſſe intra terminos latitudinis naturalis; uel ſaltem aliquandiu, ſi ſit extra terminos nil enim ex hoc ſequitur abſurdi; ſed ſicuti aqua feruens ſeruatur aliquandiu aqua, tametſi præter ſuam naturam affecta, ita aer quoq; ſub nimio frigore ſeruari aliquandiu poteſt antequam intereat. Ex his colligere poſſumus mediam illam regionem eſſe idoneam cauſam generationis dubium, & pluuiæ: quanuis enim ratione motus debiliorem habeat calorẽ aer infimus, quam aer medius, tamẽ adiectis radijs aer infimus fit aere medio longè calidior: quando igitur uapor calidus & humidus ex aqua calſacta genitus in ſublime fertur, fouetur primùm, & conſeruatur a calore radiorum in hac infima aeris regione, ideò ſeruatur leuis, & aſcendit, donec radiorum repercuſſio, & aſcenſus ipſum comitatur; ſed quando ad mediam regionem peruenit, deſeritur a calore radiorum, & incipit a loco refrigerari, tranſit enim a calidiore ad minus calidum locum, qui reſpectu calidioris eſt inſtar frigidi, & præſtat operam frigidi, itaq; condenſatur uapor, & in nubem vertitur, & iterum in aquã, & deorſum fertur. Notandum autem ſummopere eſt nõ a ſolo illius loci frigore aquam ex uapore generari; aer. n. ille eſt minus frigidus quam aqua, quũ ſit actu aer, quare nõ poteſt agere ultra proprias uires, & aquam generare, ſicut antea dubitando dicebamus, ſed uapor calidior ſumit principium refrigerationis, atque denſationis a loco frigi-

diore,

diore, & incipit tendere ad ſuam priſtinam aquæ naturã.;quare incipit vti viribus proprijs, & propria natura adiuuante redire in aquam; fuit .n. aqua, quæ poſtea à calore fuit aliquantum diſtracta a ſua natura,& in vaporem conuerſa; ideo quando vapor accipit primum mutationis impetum a loco frigidiore, & refrigeratus condenſatur,roboraturq; in natura propria,confert etiam proprias vires,& tranſit iterum in aquam;hinc autem fit vt in aquam mutatus frigidiorem adhuc reddat locum illum, quemadmodum etiam vinum generoſum in ventriculo eſt prius actu frigidum, & accipit à ventriculo calorem, poſtea verò proprijs viribus vtens fit calidior ventriculo,& retribuit ipſi maiorem calorem, quàm ab eo acceperit: vnde colligimus aliquam etiam eſſe cauſam poſitiuam frigoris mediæ regionis, non tamẽ primariam, ſed ſecundariam; quum enim locus ille primùm ſit frigidus ex priuatione duarum cauſarum facientium calorem, ob idque aquam ex vapore generet, fit etiam frigidior ab aqua in eo genita: quod quidem nos in hoc quoque infimo aere experimur; nam poſt caſum pluuiæ, vel grandinis ſentimus aerẽ, per quem tranſiuit, refrigeratum.

Dictæ ſententiæ confirmatio per omnium difficultatum ſolutionem, & per experientiam. Cap. VIII.

HÆc, quam declarauimus, ſententia ex eo maximè confirmatur, quòd per eã omnes, quas antea tetigimus, difficultates ſoluuntur; id enim, quod potiſſimũ omnes conturbabat, erat quomodo ille aer poſſit eſſe frigidiſſimus, & perpetuò durare in illa affectione ſibi violenta, ac præter naturam: nos autem dicimus non eſſe locum illum extremè frigidum, ſed aliquid habere caloris, eſſe autem frigidum inferioris aeris comparatione, eamque eſſe idoneam cauſam generationis nubiũ, & pluuiæ; num aũt ille debilis calor contineatur intra terminos latitudinis caloris aeri naturalis, nõ eſt facile iudicare, ſed vtcunq; dicamus, nihil abſurdi ſequitur: ſi .n. prædictis terminis contineri ſtatuatur, non eſt dubitandũ quomodo cum illo debili calore poſſit aer durare, quum ſit naturalis; videmus.n. hominẽ quoq; diu viuere, licèt non habeat humanam temperaturam exquiſitè perfectam,& naturalẽ, ſanus nanq; eſt ſi ſit intra terminos latitudinis naturalis, quamuis recedens ab exquiſitè perfecta: ſi verò dicamus calorem illum adeo debilem eſſe, vt terminis caloris aeri naturalis non concludatur, concedimus illam qualitatem eſſe aeri præter naturam, & aerem illum frigidiorem eſſe, quam aeris natura patiatur, proin de ſub illa qualitate ſeruari diu non poſſe, & poſt tempus aliquod denſari, & in aquã conuerti: quod enim dicimus de eius perpetuo frigore, non ad aerem illum tanquam ad ſubiectum idem numero, ſed potius ad locum eſt referendum, ineſt enim perpetuum frigus illi loco, ſed non eidem aeri numero, ſiquidem interit aliquando,& in aquam vertitur, & ad eundem locum alius aer ſuccedit a ſupera vel ab infera parte, ne detur vacuum, isq; alius aer ſimiliter ab illius loci frigore in aquã mutatur: ineſſe autem frigus illi loco dicimus, non quidem illi ſpatio, quod abſque contento corpore nihil eſt; ſed corpori ſpatium illud occupanti: nam ob talem ſitum, reſpectumq; ad Cœlum neceſſe eſt vt quodcunque corpus locum illũ occupet, ita afficiatur; itaq; ſi idem numero aer perpetuo locum illum adimplere perſeueraret, dubium vtique maximum eſſet quomodo id, quod eſt præter naturam, poſſit eſſe perpetuum; ſed quum non idem ibi ſemper exiſtat aer, ſed alius,& alius, & ab illius loci natura patiatur, atque mutetur, hoc eſt a Cœlo, dum locum illum occupat, nulla poſſumus vrgeri difficultate. Illud quoq; dubium ſolutum iam eſt, quomodo ille aer poſſit vaporem mutare in aquam,& agere vltra proprias vires; dat.n. vapori primum mutationis impetum, quippe qui frigidior eſt, ſed poſtea vapor vtitur etiam proprijs viribus; & quum omnis calor in elementis a cœleſti actione conſeruetur, is autem locus non ſit aptus ad tantum calorem conſeruandum, quantus aeri conueniens eſt, neceſſe eſt ut tãdem uapor ille in aquam vertatur, quũ in aerem verti minimè poſſit. Illud quoque, quod dubium,& incredibile videbatur, effectũ poſitiuum habere cauſam priuatiuã, diximus in frigore & poſſibile,& neceſſarium fuiſſe; & huius rationem adduximus, quam repetere operæpretium non eſt. Poſſumus autem etiã per experientiam id, quod diximus, comproba- *Experientia.*
re: mihi enim contigit id, quod etiam alijs pluribus contigiſſe audiui, vt aſcendere ad ſummitatem vſque montis Veneris, qui omnium in Patauino agro altiſſimus eſt, ibi per totũ diem habui aerem ſereniſſimum, ſed infra circiter medium montis videbam nubes, quæ me viſione vallium prohibebant, veſperis aũt poſtquam de illo monte deſcendi, inueni factã eo die in infera parte magnam pluuiam, quum in montis cacumine nihil pluiſſet; ex eo intellexi me tranſiſſe per mediam aeris regionẽ, in qua eſt facta pluuia, nec tamen eam ſenſi frigidiſſimam, immo vix aliquam animaduerti differẽtiam frigidioris,& calidioris aeris: nam æſtiuũ tempus erat,& pro æſtiuo tempore eram veſtitus, nec tamen tantum frigoris, quod me læderet; ex eo loco percepi; pars igitur illa non eſt abſolutè frigida, ſed ſolùm comparatione inferi aeris calidioris. Magnum quoq; veritatis

teſtimo-

teſtimonium præbent ſtillationes aquarum: videmus enim è roſis in ſtillicidio exiſtentibus ſuppoſito igne vaporem eleuari, & in operculum ſtillicidij incidentem condenſari, & in aquam mutari; attamen ſi operculum illud manu tangamus, valde calidum eſt, & quandoque ita calidum, vt manu tangentes tolerare calorem illum nequeamus; qui enim fieri poteſt vt, quum ſit calidum, mutet vaporē in aquam, ſi facere id non poteſt, niſi refrigerando? dicendum igitur eſt operculum illud, licèt calidum, frigidi tamen operam præſtare, reſpectu vaporis aſcendentis calidioris ob ſuppoſitum ignem; aer igitur calida poteſt per condenſationem aqua generari, quia dum agit vt minus calida, agit vt frigida: quare non eſt neceſſarium vt aer mediæ regionis, ſi debeat vaporem in aquam mutare, ſit frigidiſſimus, ſed ſatis eſt ſi ſit minus calidus, quam inferus aer, & quam vapor, qui per inferum aerem elatus ad mediam regionem perducitur.

Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte vera ſint, & aliqua ex parte falſa. Cap. IX.

ILlud quoq; hanc ſententiā confirmat, quod aliæ, quas antea memorauimus, ſi cum hac cōferantur, aliquid videntur habere veritatis, ita vt cęteri omnes huius ſententiæ noſtræ veritatem conteſtari videantur. 1. Sententia. Primùm quidem illi, qui dixere mediam regionem eſſe frigidā, quoniā vtraq; cauſa calorem faciente deſtituitur, omnium veriſſimam ſententiam protulerunt, ſed eam non declarantes, nec rationem vllam afferentes cur effectus hic potiùs cauſam habeat tantummodo priuatiuam, dubiam maximè rē hanc reliquerunt; nihil etiam de mediæ regionis calore dixerunt, ita vt extremè frigidam eſſe videantur exiſtimaſſe: nos verò aliquem eſſe illius partis calorem oſtendimus, debilem tamen; & tum ipſius caloris, tum debilitatis, quę frigoris nomine ſignificari ſolet, cauſam adduximus, eamq; omnino in Cœlum retulimus. 2. Sententia. Alij verò, qui illius frigoris cauſam dixerunt eſſe vapores refrigeratos, & aquam ex is genitam, verum quidem dixere, ſed primariā cauſam prætermittentes ſolam ſecundariam attulerunt; prius enim quam a pluuia genita locus ille refrigeretur, frigidus eſt ex defectu illarum duarum cauſarum, & prius vaporem refrigerat, quam a vapore refrigeretur. 3. Sententia. Opinio autem aliorum de antiperiſtaſi falſa quidem abſolutè eſt; quoniam ea conceſſa nullus calor ab igni, & ab aere ſupero ad nos perueniret, cuius contrarium Ariſt. pronunciauit: præterea ſecundùm iſtos maximū eſſet illius regionis frigus; & ibi poſſet grando generari, quod negauit Ariſt. dicens eam gigni in infera regione per antiperiſtaſin, non in media; quare in media antiperiſtaſin fieri non putauit: videntur tamē iſti modo quodam veritatem ſignificaſſe, & ſimilitudine quadam decepti nomen antiperiſtaſis vſurpaſſe; nam frigidam eſſe partem illā conſtituunt, hoc eſt & ſupero, & infero aere minus calidam, proinde comparatione illorū frigidam; hoc autem dicere eſt eam dicere deſtitutam tum motu in orbem, à quo pars ſupera caleſit, tum radijs a terra refractis, a quibus pars infima calida redditur; quandam igitur relationem aeris medij ad ſuperum, & ad inferum cognouerunt, quam minus rectè antiperiſtaſin appellarunt, quum potius comparationem appellare debuerint; reuera enim medius aer comparatione aliorum eſt frigidus, non antiperiſtaſi. Tandem ad rectum ſenſum trahi poteſt ſententia Alberti: nam ſi intelligat in aere medio eſſe duas diſtinctas qualitates, calorem naturalem manantem a natura aeris, & frigus aduentitium proueniens a defectu cauſarum calorem facientium, reijciendam eſſe eius ſententiam arbitramur, quia calor & frigus non poſſunt ſimul exiſtere in eodem ſubiecto, vt duæ diſtinctę qualitates; quemadmodū etiam ſi & in ſupero, & in infero aere dicat eſſe duos calores numero diſtinctos, vnum naturalem, alterum accidentalem, falſum dicit, quia duo accidentia eiuſdem ſpeciei numero diſtincta non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto, & omnis calor atque omne frigus in vniuerſitatibus elementorum, atq; in magnis eorum partibus prouenit a Cęlo, nec per id ſtat quin dicantur eſſe elementis qualitates naturales. Ac ſi intelligat in aere medio vnam tantùm eſſe qualitatem, quæ, quum abſolutè ſit calor aliquis, dicatur tamen frigus comparatione ſuperi, & inferi aeris, proinde eadem ſit qualitas re, quæ ſola ratione diſtinguatur, vera eſt eius ſententia; quemadmodum etiam admitti poteſt id quod de ſupero, ac de infero aere dicit, ſi intelligat aerem habere vnum tantummodo calorem numero, eumq; a Cęlo accipere, qui tamen ratione alicuius gradus dicatur aeri naturalis, id eſt exquiſitè cōuenientis naturæ aeris, at ſecundùm aliquem gradum excedat terminos perfectę naturales, ita vt ſit idem numero calor, duo autem dicantur ſecundùm rationem; in hoc enim ſolo ſenſu vera eſt Alberti ſententia: num autem ipſe ita ſenſerit, dubium eſt, idque ego aſſeuerare non audeo, ſed alijs eius verba perpendentibus conſiderandum relinquo. 4. Sententia.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE CALORE COELESTI.

Aſtra non ideo calefacere, quòd ignea ſint.
Cap. 7.

COeleſtia corpora in hoc mũdo inferiore calorem producere ita manifeſtum eſt, vt nulla probatione indigere videatur: de modo autem, & ratione ambigitur. Non defuere priſci philoſophi, qui nimium ſenſui tribuentes dixerint aſtra calefacere, quia ſunt ignea: quam ſententiam ſequutus poſtea eſt Ioannes Grammaticus, qui hac in re Ariſtotelem deſerere, atq; oppugnare auſus eſt, vt legere poſſumus in eius commentarijs in primũ Meteorologicorum. Aduerſus hanc opinionem non eſt quod diſputare in præſentia velimus; ſatis enim ab Ariſt. exploſa eſt tum in 1. lib. de Cœlo dum oſtendit Cœlum non eſſe naturæ elementaris, ſed corpus quintum nulli interitui, nulliq; alterationi obnoxium; tum in primo Meteorologicorum, vbi alijs quibuſdã argumentis ad eam reprobandam vſus eſt. Dimiſſa igitur naturæ cœleſtium corporum cõſideratione, quæ a noſtro præſenti inſtituto aliena eſt, ſi quidem de ſolo calore a cœleſtibus producto dicendum nobis propoſuimus, ſignis quibuſdam manifeſtiſſimis contenti erimus, quibus oſtenditur non ideo aſtra calfacere, quod ignea ſint. Primùm quidem ſi ſol eſſet igneus, & hac ratione calfaceret, non minus in hieme calfaceret, quam in æſtate, quia propter Cœli rotunditatem ſol in omnibus Cœli partibus æquè diſtat a nobis; quare ſiue ſublimior incedat, ut in æſtate, ſiue humilior, vt in hieme, eũdem facere calorem deberet; quoniã, vt in hoc igni noſtro experimur, eadem eiuſdem ignis diſtantia eundem calorem facit, resque ita eſt manifeſta, vt omni dubio careat: quod ſi in radiorum repercuſſionem productionem caloris referamus, clara eſt huius temporum diſcriminis ratio, ut mox oſtendemus: adde quòd ſi ſol eſſet igneus, deberet iuxta Aſtrologorum opinionem magis calfacere in hieme, quàm in æſtate, quia in hieme propinquior nobis eſt, quum ſit in perigæo, in æſtate autẽ remotior, quum ſit in apogæo, quam uocant augen. Præterea ſi ſol eſſet igneus, ideoq; calfaceret, media aeris regio, tanquàm illi propinquior, magis calefieret, quam hæc infima, quæ remotior eſt; quare nulla afferri ratio poſſet generationis nubium in media regione; oportet enim vaporem aſcendendo tranſire de aere calido in frigidum, ſi debeat condenſari, & in nubem verti, nec vlla fieret denſatio, ſi à frigidiore ad calidiorem tranſiret. Sumitur etiam ratio validiſſima ab experientia, quia videmus radios ſolis tranſeuntes per ampullam accendere ſtupam in altera parte poſitam; cuius rei nulla ratio ſecundùm eam opinionem adduci poteſt, & cur ſine ampulla ſtupam non accendunt: nam ſi ſol eſſet igneus, deberet etiam magis calefacere nullo interpoſito corpore, à quo aliquod fieri calefactioni impedimentum neceſſe eſt, ut in igni noſtro experimur; nam per interpoſitum vitrum tranſit quidem ad nos lumen ignis, at non tranſit calor: ſed ſi ſolem dicamus calfacere per lumẽ, ratio manifeſta eſt, quoniam in ampulla, & in vitro cauo multi radij congrediuntur, & fiunt unus radius; ideo qui diſperſi debiliorem vim habebant, ij coniuncti, & uniti magnam adipiſcuntur, & accendunt propinquum aerem, & per illum etiam ſtupam. Ex his, & alijs eiuſmodi præter argumenta, quę ab Ariſt. afferuntur, manifeſtiſſimè oſtenditur aſtra non eſſe ignea, nec formaliter calida, ſed virtute tantummodò calida, quia ſunt apta producere in alijs calorẽ: quomodo ergo producant, quum calida non ſint, id nobis in prǽſentia conſiderandum proponitur.

Opinio antiquorum, & Ioannis Grammatici Confutatio.

Sententia Ariſtotelis quomodo Cœlum per motum calefaciat. Cap. II.

SI Ariſto. legamus in contex.
42. ſecundi libri de Cœlo,
tum paſſim in primo Meteo
rologicorum, duo ab eo po-
nuntur modi; quibus cœle-
ſtia corpora calfaciant hæc
inferiora, unus per motum, alter uerò per lu-
men, & radios; quem uti unque declaraturi or-
diemur à motu. Declarans Ariſt. in memora-
to loco rationem cur à Cœli motu in his infe-
rioribus calor generetur, eam totam in ſolis
corpus referre videtur: inquit enim corpus ſo-
lidum diſgregare ſuo motu, & accendere ae-
rem, ſi duabus conditionibus prȩditum ſit; vna
vt ſit propè ipſum aerem, altera ut celerrimè
moueatur: nam ſi remotum ſit, non poteſt ae-
rem à ſe longè diſtantem calefacere; ſi verò ſit
propinquum, & tardè moueatur, ſimiliter non
calefacit: oportet igitur ut & propinquum ſit,
& velociſſimè moueatur: has duas conditio-
nes coniunctim acceptas ſolũ ſolem inter om-
nia aſtra obtinere inquit Ariſt. nam luna pro-
xima quidem eſt inferiori mundo, ſed tardè
mouetur, quia paruum circuitum facit; cȩtera
verò aſtra celerrimè quidem mouentur, quum
magnum ambitum magnumque ſpatium eo-
dem tempore peragant, quo luna paruum; at
nimium diſtant à corporibus inferioribus: ſed
ſol vtriſque conditionibus ſufficienter eſt prȩ-
ditus, ſatis enim propinquus eſt inferiori mun
do, & ſatis veloci motu circunfertur: putauit
autem Ariſtot. orbem ſolis eſſe ordine ſecun-
dum, & ſtatim ſupra lunam collocatum, ita
vt ſupra ſolem ſit Mercurius, & ſupra Mercu-
rium quarto loco Venus, deinde Mars, &
Iuppiter, & Saturnus; ſed Aſtronomi certis
obſeruationibus inuenere ſolem non ſecundo
loco, ſed quarto eſſe poſitum, nempe ſupra lu-
nam, & Mercurium, & Venerem: attamen
Ariſt. ſua illa opinione conſtituta, quòd ſol ſit
ſtatim locatus ſupra lunam, ex hoc eius poſitu
probat ſolem eſſe ſufficientem cauſam caloris
in hoc inferiori mundo per motum, quum &
ſatis illi propinquus ſit, & ſatis velociter mo-
ueatur, quæ ambæ ſimul iunctæ conditiones
nulli alij aſtro præter ſolem competunt: face-
re autem videtur Ariſt. in prædicto loco talem
ſyllogiſmum; motus velociſſimus ſolidi corpo
ris per aerem factus diſgregat, & accendit ip-
ſum; ſol autem eſt corpus ſolidum, & ſatis pro-
pinquum aeri, & celerrimè mouetur; ergo diſ-
gregat, & accendit aerem, & ita calorem gene
rat ſuo motu. Huius ratiocinationis utraque
propoſitio magnis difficultatibus vrgetur, ideo
vtranq; ſeparatim nos conſiderare oportet.

Sententia Ariſt. de loco ſolis.

Quomodo motus generet calorem. Cap. III.

QVod ad maiorem propoſitio
nem attinet, eius veritas om
ni dubio caret, experientia
nanque docet motum cele-
rem generare calorem, &
Ariſt. hoc tanquàm manife-
ſtum pronuntiauit tum in contex. 42. ſecundi
libri de Cȩlo, tum in cap. 4. primi Meteorolog.
Sed ratio non ita manifeſta eſt, & de hac inter
philoſophos non parua eſt controuerſia, alij
nanque dicunt hoc competere motui abſolutè
quatenus eſt motus: alij uerò non quatenus
eſt motus, ſed quatenus eſt localis motus: utri-
que tamen decipiuntur, quia facere calorem
neque motus abſolutè ſumpti, neque localis
motus naturam conſequitur: ſi enim per ſe id
cõpeteret motui, uel per ſe locali motui, opor-
teret per regulam logicam omni motui com-
petere, uel omni locali, quod tamen falſum eſt;
non omnis enim motus, neque omnis motus
localis calorem generat: nam ſiquid tardo mo
tu feratur, nullum generat calorem, præterea
niſi ſolidũ, ac durum ſit, etiamſi uelociter mo-
ueatur, nõ facit calorem, ſicut experientia de-
clarat, & ut aſſerit Ariſto. in memoratis locis.
Propterea rectius alij ſentiunt, qui dicunt mo-
tum facere calorẽ non per ſe, ſed per accidens,
hoc eſt non primariò, & quatenus eſt motus,
ſed per aliud, & ſecũdariò; tunc enim calorem
facit, quando rarefacit, extenuat, & atterit par-
tes aeris, ut ibi Ariſt. ait; quocirca motus per ra-
refactionem, & attritionem generat calorem,
hoc eſt per illas cõditiones, per quas extenuat,
& atterit quum. n. non detur corpus rarius ae-
re, niſi ignis, neceſſe eſt, quando aer a uehemen
ti motu conteritur, & rarior fit, ut tranſeat in
naturam ignis. Sed difficultas hinc magna ori
tur, quam alij non conſiderarunt: ex his. n. col-
ligi vr attritionem eſſe caloris immediatã cau-
ſam: quia ſi motus nõ per ſe, ſed per attritionẽ
calefacit, attritio igitur per ſe caloris eſt cauſa;
hoc tamen non uidetur dicendum, quoniam è
contrario uidemus motum eſſe cauſam tenui-
tatis, & raritatis; agens. n. calor in aquam exte-
nuat ipſam, & in uaporem cõuertit; atqui non
poteſt calor eſſe cã attenuationis, niſi effectrix:
ſic etiamſi attenuatio ſit cã caloris, non poteſt
eſſe niſi effectrix; ergo duȩ res erunt ſibi mutuo
cauſæ in eodem genere cauſæ, quod nullo mo
do dicendum eſt. Dubium hoc nõ leue eſt, nec
tamen ab aliquo fuit animaduerſum, licèt quo
tidie experiamur, calorem, & raritatem ſe mu-
tuo conſequi: nam omne extenuatum fit cali-
dum, uel, ſi erat calidum, fit calidius; & è con-
trario id, quod calefit, rarius, ac tenuius euadit;
quare hæ duæ qualitates ſe mutuo producere
videntur.

Aliorũ opinio.

Confutatio.

Opinio uera.

Dubium.

videantur. In hac difficultate ego dicendum puto calori, tanquàm primæ qualitati, principem eſſe locum tribuendum, proinde ipſum eſſe effectricem cauſam raritatis, ac tenuitatis, ſed non raritatem eſſe cauſam caloris; credendum enim eſt primam qualitatem eſſe cauſam ſecundæ, non ſecundam primæ, quod poſſumus etiam argumento a contrarijs deſumpto comprobare: ſic enim calidum ad raritatem ſe habet, vt frigidum ad denſitatem, contrariarũ enim cauſarum cõtrarios oportet eſſe effectus; ſed frigidum denſitatis eſt cauſa, non denſitas eſt cauſa frigoris; ſimiliter igitur non eſt raritas cauſa caloris, ſed calor cauſa raritatis. Ad argumentum autem adductum in contrariũ, quo oſtendi videbatur raritatem eſſe caloris cauſam, propterea quòd motus non per ſe calefacit, ſed per rarefactionem; dico calorem, & raritatem ſe mutuò conſequi vt cauſam & effectum reciprocabiles, dum conſiderantur in ſimplicibus, de his enim loquimur, non de mixtis, quorum alia eſt ratio ob contrariorum elementorum concurſum; igitur ubi cauſa & effectus reciprocãtur, quemadmodum poſita cauſa ponitur effectus, ita & effectu poſito ponitur cauſa, nec propterea fit vt effectus ſit cauſa ſuæ cauſæ, ſed eſt præparatio ad eã in ſubiecto recipiendam; quando .n. agens uult formam aliquam ſubſtantialem introducere, prius materiam præparat accidentibus conuenientibus formæ introducendæ, & his receptis aduenit forma, nec ob id ſunt cauſa formæ, ſed potius effectus illam conſequentes: qm igitur in elementis raritas eſt effectus caloris, calor.n. extenuat, & rarefacit; eſt etiam materiæ præparatio ad calorem introducendum, ſicuti etiã calor eſt præparatio materiæ ad recipiendam formam elementi calidi, neque ob id eſt cauſa formæ: quando igitur dicebamus motum facere calorem per rarefactionem, non intelligebamus raritatem ac tenuitatem eſſe caloris proximam cauſam, ſed potius effectum, & præparationem ad calorem recipiendum: cauſæ aũt caloris ſunt illę conditiones, quæ adiunctæ motui faciunt vt motus atterat, nempè ſoliditas mobilis, ac velocitas motus, & ſiquæ alię ſunt, quæ faciunt vt motus rarefaciat, & atterat; non enim ſolus motus attenuat, ſed motus eſt ſtatutis quibuſdã conditionibus, ſicuti dictum eſt. Illud pręterea hac in re eſt annotandum, prædictas conditiones, quas requiri diximus ut à motu calor producatur, nõ ſufficere, niſi in illo quoq; corpore, per quod fit motus, & in quo calor eſt generandus, ſit aptitudo ad calorem à motu recipiendum, etenim agens nõ agit, niſi in patiente ad recipiendum idoneo: corpus igitur, per quod fit motus, oportet eſſe tenue, & rarum, & naturaliter calidum; quia ſi denſum ſit, impedit mobile ne velociter moueatur, eiq; ita reſiſtit, vt nequeat motus tantam habere velocitatem, quanta ad atterendũ corpus illud requiritur; ſi.n. ſagitta ab arcu emittatur per aquam, non caleſit aqua, nec plumbeus mucro liqueſcit; igitur elemento calido, ac raro auget motus calorem, & raritatem; at elemento frigido, ac denſo non poteſt calorem largiri, ſed agente validiore opus eſt ad mutandam ſubſtantiam illius elementi frigidi in elementum calidum, vt igneo calore alterante aquam, & mutante in vaporem, quia motus non poteſt ſolus facere hãc mutationem: hinc rationem colligimus cur Ariſt. in prędictis locis ſolum aerem nominauit, in quo factus motus generare calorem poſſit, inquit.n. atteri aerem a motu veloci corporis ſolidi, & ita accendi; in alijs verò denſioribus elementis id ob rationem prędictam fieri non poteſt; ignem autem non nominauit, quia nihil dari põt rarius aut calidius igni, proinde motus rapidiſſimus poteſt quidem igni conſeruare calorẽ, & raritatem, ſed calidiorem, aut rariorem facere non poteſt; idcirco totum elementum ignis à motu Cœli conſeruari aſſerimus, quod ſine illo motu non conſeruaretur: ſed quia non eſt ita manifeſta caloris conſeruatio in habente ſummum calorem, vt eſt generatio ſummi caloris in non habente ſummum, ideo Ariſto. tacuit ignem, & ſolum aerem nominauit in declarando quomodo à motu calor generetur; nos verò inde colligere debemus idem efficere motum etiam in igni, quia licèt calorem ei dare maiorem non poſſit, generare tamen calorem dicitur, dum continuè ipſum cõſeruat. Per hæc ſoluitur dubium de aqua fluminis velociſſimè fluente, quæ tamen ex eo motu non fit calida, immò aqua ſtagnante, & quieſcente frigidior eſt: ſolutio .n. eſt, quòd aqua eſt corpus natura frigidum, ac denſum, quare non poteſt a motu calorem recipere; non eſt ẽt tanta illius motus velocitas, vt atterere propinquum aerem poſſit; neq; ipſum aquę corpus durum, ac ſolidum eſt, quale ad atterendum aerẽ eſſe oporteret: & quanuis motus ille dicatur velociſſimus reſpectu aquæ, quæ eſt minus agitabilis, quam aer, tamen reſpectu aeris eſt motus tardus, ideò potius contingit ut propinquus aer a contactu aquę frigeſcat, quàm vt ab eius motu caleſiat: quòd verò quieſcens aqua ſit calidior, quam mota, id non fit propter quietem, quies enim ad calorem generandum apta per ſe non eſt, ſed quia firmius recipit actionem agentis calfacientis, ſcilicet percuſſionẽ radiorum ſolis, & tangit aerem calidum contiguũ, quàm aqua fluens; hæc enim dum fluit, non expectat actionem aeris agentis, quieſcens verò eam expectat, & magis recipit. Nõ eſt aũt quòd de animali dubitemus, quomodo calefiat ex motu, non tamen per attritionem; nos enim in præſentia non de viuentibus, ſed de inanimatis loquimur, nempe de motu veloci corpo-

Solutio.

Calor cauſa raritatis non raritas caloris.

Cur aqua ex motu nõ caleſiat.

Aqua quieſcens eſt calidior, quã mota.

Cur aïal ex motu calefiat.

corporis ſolidi per aerem ſacto, & de hoc ſolo Ariſt. loquitur in prędictis locis, vt legentibus manifeſtū eſt: animal verò alia ratione caleſit ex motu; quum .n. omnis actio in animali per ſpiritus abſoluatur, ambulante aĩali tranſeunt ſpiritus ab internis partib. ad externas, ideo ex magno ſpirituum concurſu externę aĩalis partes incaleſcunt, ſed non per attenuationē, per hũc.n. in ſolo aere fit calor ex motu veloci corporis ſolidi, vt dictum eſt. Poſſumus aũt ex his, quę diximus, ſumere interpretationē illius propoſitionis Auer. in cõmen. 42. ſecundi libri de Cęlo, motus eſt perfectio calidi quatenus eſt calidũ, eſt.n. vera non formaliter, ſed cauſaliter, motus.n. non eſt actus, & forma caloris, ſed eſt productiuus, & cõſeruatiuus caloris; inquit autem, quatenus eſt calidū, qm̃ ea eſt caloris elementaris natura, vt a motu pendeat, & conſeruetur, tanq̃ à cauſa prima, vt Ariſt. ſignificauit primo Meteorol. cap. 4. qñ dixit elementa calida habere calorem à motu. frigida verò ex immobilitate eſſe frigida; ideò ignis ſua natura calidus ſuperum locum petit, vt ibi a Cęlo circunuoluatur: notare aũt in ijs verbis debemus Auerroem non dicere, quatenus motus, ſed dicere, quatenus calidū, quia de motu falſum dixiſſet; quum.n. non oĩs motus faciat calorē, ideò non quatenus motus, ſed quatenus ijs cõditionibus prędìtus, quibus attritionem aeris faciat; ſed calori per ſe cõpetit generari, & conſeruari à motu, plurium.n. rerum inter ſe comparatarum ea eſt cõditio, ut huius ad illam reſpectus ſit eſſentialis, illius verò ad hanc accidentalis, quemadmodum in libris logicis diximus. *In ſecundo libro de propoſitionib neceſſarys.*

Dubitatio contra Ariſt. de modo, quo Cęlum calefacit per motum, & prior ſolutio Alexandri, & eius reprobatio. Cap. IIII.

PEr hęc maior propoſitio ſatis, vt arbitror, declarata eſt, in minore aũt lõgè maior difficultas in eſt, eaq́; tanta eſt, vt vix Ariſtot. defendi poſſe videatur; dixit.n. ſolum corpus ſolis eſſe ſufficientem cãm generationis caloris in hoc mundo inferiore, quia ſatis propinquũ eſt, & ſatis velociter mouetur: Sed hoc difficultate manifeſta, & ardua vrget, quia motus ſolidi corporis tunc tm̃ atterit, qñ non modo propè eſt, ſed ẽt tangit: omnis enim actio naturalis per contactum fit, vt ipſe Ariſt. docuit in 7. libro phyſicę auſcultationis, & in primo de ortu & interitu; ſol aũt nõ tangit inferiorem mundum, quia ſecundùm Ariſto. eſt interpoſita ſaltem ſphæra lunæ, at ſecundùm Aſtronomos īterſunt ẽt orbes Veneris, & Mercurij; quõ igitur ſol mundum inferiorē calfacere põt per attritionē, ſi ipſum nõ tangit? poſſet quidem per orbem lunę calfacere inferiora, ſi prius ipſum lunæ orbem calefaceret, quemadmodum ignis noſter per aerem mediũ in corporib. noſtris calorē producit; at orbis lunę nullius caloris eſt capax, nec vlla pars cęleſtis corporis calfieri, aut refrigerari põt; nulla igit rõne vñr hæc inferiora corpora poſſe à corpore ſolis calefieri per attritionē. Videns hanc difficultatē Alex. niſus eſt tueri Ariſt. & duas rñſiones attulit. Vna eſt, non inconuenit dari in natura aliquod agens, quod agat in extremũ, quũ illud non tangat, neq; agat in mediũ, idq́; exẽplo ſatis noto cõfirmat: piſcis.n. vocatus torpedo ſtupefacit manum piſcatoris, dum adhuc retibus incluſus eſt, nec manum piſcatoris tãgit, nec agit in rete medium, certum.n. eſt rete nõ ſtupefieri, neq; eſſe capax ſtuporis; ſic igitur ẽt ſol per orbem lunæ medium calefacit inferiorem mundum, licèt neq; ipſum tangat, neque orbē lunę calefaciat. Hæc Alex. ſolutio ab omnibus reprobatur, præſertim a Io. Gram. in capite 4. primi Meteorolog. & ab Auer. in commen. 42. ſecundi libri de Cęlo, nam aduerſatur Ariſt. in memoratis locis, qui voluit non poſſe agẽs naturale agere in extremum, qui in prius agat in mediũ, proptereaquòd neceſſe eſt oẽm actionem naturalem fieri per contactum. Ad illud aũt, quod de torpedine dr̃ inquiũt falſum eſſe id, quod Alex. ait, torpedinē in rete mediũ non agere; ſiquidē neceſſe eſt imprimi in rete aliquam affectionē, quę poſtea piſcatoris manum ſtupefaciat; eaq́; an ſit ſtupefactio, an aliquid aliud, non eſt curandũ; ſatis.n. eſt ſi aliqua affectio retib. imprimatur, a qua ſtupefiat manus piſcatoris; eſt.n. fortaſſe refrigeratio vehemens, a qua retib. impreſſa ſtupor in manu piſcatoris generatur. Pręterea (inquit Io. Gram.) quis aſſeuerare põt non imprimi in rete eandē affectionem, nempe ſtuporem à dicere nanque retia carere ſenſu non eſt idoneam rationē adducere; ſimiliter enim dicere poſſemus arbores in hieme non refrigerari, quia non ſentiunt. *Prior ſolutio Alex.* *Cõfutatio.*

Altera Alexandri ſolutio, & eius impugnatio. Cap. V.

HÆc Alex. conſiderans ad ſecundam ſolutionem confugit, & concedēs eſſe irrefragabiliter verã illã Ariſt. propoſitionē, agens naturale non põt agere, niſi tangat, proinde nõ agit in extremum, quin agat in mediũ, dixit no eſſe ſaltem neceſſariũ vt in mediũ imprimat eãdē affectionem, q̃ imprimit in extremũ, ſed ſatis eſſe ſi vel eandem imprimat, vel aliquam aliam; ſol igitur poteſt in mundo inferiore calorem producere per orbem lunę medium, in quo ſi calorē non producit, ſaltem producit aliquid aliud, producit enim motum; quare dicere poſſumus ſolem in orbe lunæ efficere motum, & per illum producere in inferioribus calorem. Sed neque hæc ſolutio admitti poteſt. Primum quidem poſſumus negare lunam moueri a ſole, nam ſi de proprio eius motu loquamur, mouetur luna non a ſole, ſed a motore proprio: quod *Secunda ſolutio Alex.* *Cõfutatio.*

ex

ex eo etiam patet. quia luna eſt velocior ſole: ſi verò diurnum motũ ſpectemus, luna nõ mouetur à ſole, ſed omnes orbes mouentur à primo mobili, ſeu potius ab vno motore primi mobilis, à quo totus cœleſtis globus tanquã animal quoddam magnum agitur ab ortu ad occaſũ: adde quòd Ariſt. in loco prædicto, quando dicit calfieri à ſole mundum inferiorem, non intelligit à tota ſphæra, ſed à ſola ſtella ſolis, hãc enim inquit eſſe corpus ſolidum, quod per attritionem calefacit; ſolis autem ſtella quẽ motum in lunæ orbem imprimat; ne imaginari quidem poſſumus. Pręterea quando dicimus agens in extremum agere etiam in mediũ vel eandem affectionem, vel aliam, non poſſumus intelligere in medio produci affectionem, niſi talem, quæ ſit tanquam agens proximum, à quo producatur affectio in extremo, quemadmodum de torpedine diximus; patet enim affici rete tali affectione, quę per contactum ſtupefacere poſſit manum piſcatoris: ſiue enim nota illa affectio ſit, ſiue ignota, certum eſt eam talem eſſe oportere, alioquin integra maneret difficultas, quomodo agẽs naturale poſſit agere ſine patientis contactu: nunc verò non eſt ignota illa affectio, per quam apud Ariſtotelẽ motus calorem efficit, eſt enim rarefactio, & attritio à motu facta; oportet igitur vel ſolem extenuare atque atterere orbem lunæ, quod quidem dicere non poſſumus, vel illi tribuere ſolum motum, à quo inferiora corpora atterãtur: at neque hoc dici poteſt, quia motus lunæ ſecũdùm Ariſtotelem magis eſt tardus, quàm vt atterere, & per attritionem producere calorem poſſit; quamobrem dum motũ ipſũ, quo fertur luna, conſideramus, à quocunq; is produci dicatur, ineptus eſt iuxta Ariſt. ſententiam ad inferiora corpora atterenda: nil ergo refert conſiderare à quonam motus lunæ producatur, an à ſole, an ab alio, ſed ſpectanda tantummodò eſt propria illius motus velocitas, quam Ariſtoteles minorem eſſe dixit, quàm vt poſſit per attritionem generare calorem: itaq; ſol neque per velocitatem motus lunæ atterit inferiora corpora, ſiquidem illa inepta ad atterendum eſt; neque per velocitatem propriã, quoniam hanc cum luna non communicat, neque per ſuam velocitatem tangit inferiorẽ mundum, aut in ipſum agit; ſed à ſola velocitate orbis lunæ patiuntur inferiora corpora motum, & attritionem. Illud igitur, quod Alexander dicit de motu, quem ſol lunæ tribuit, nihil eſt, quia vel nullum tribuit, vel, ſi id ei condonemus, ineptum ad calefaciendum tribuit; aliam verò excogitare affectionem nõ poſſumus, quam ſol tribuat lunæ, & per quam inferiora corpora per attritionem calefaciat.

Simplicius de Alex. Simplicius quidem in context. 21. primi libri de Cœlo attribuit Alexandro vt dixerit ſolem calfacere inferiora corpora, quia prius calorẽ imprimit orbi lunæ: ſed hanc ſententiã apud Alexandrum non legimus, eaq; nõ eſt conſentanea opinioni Ariſtotelis, qui putauit cęleſtia corpora expertia eſſe omnis alterationis, proinde nec calorem, nec frigus recipere poſſe: pręterea cenſuit Ariſtoteles calorem à motu effici per attritionem, & attenuationẽ; igitur ſi motus ſolis calfacit orbem lunæ, neceſſe eſt vt extenuet, atque atterat ipſum, quod quidem nullo modò dicendum eſt: quocirca ego adduci non poſſum vt credam id vnquàm dixiſſe, vel cenſuiſſe Alexandrum, quod ei à Simplicio aſcribitur. Patet igitur vanas eſſe Alexandri ſolutiones, et per eas ſententiam Ariſtotelis nõ defendi, proinde integram adhuc manere difficultatem: quam conſiderans Ioannes Grammaticus poſt longam diſputationem contra Alexandrum tandem concludit Ariſtotelem defendi non poſſe, nec veram caloris cauſam attigiſſe: ipſe verò ſententiam ſuam proferẽs inquit cœleſtia corpora calorem efficere; quia ſunt naturaliter calida, & ignea, maximè autẽ omnium ſol, vt apud ipſum legere poſſumus in memorato loco. *Ioannis Grammatici opinio.*

Alia Ariſtotelis defenſio ab Auerroe adducta. Cap. VI.

AVerroes in comm. 42. 2. lib. de Cœlo reprobata Alexandri ſolutione aliam ipſe pro Ariſt. defenſionem inuenit: ſtatuit in primis fundamentum hoc ſatis apud philoſophos manifeſtum, omnem facultatem materialem diuiduam eſſe ad diuiſionem materiæ, proinde in maiori corpore maiorem eſſe potentiam, & in minore minorem; idq; etiam ab Ariſt. expreſsè ponitur in poſtremo c. 8. phyſicorum: hoc conſtituto inquit Auerro. quando alicui corpori attribuimus vim mouẽdi aliud corpus, eam dicimus illi ineſſe ſecundùm totã ſuæ ſubſtantię profunditatem, non tantùm ſecundùm illam partem, qua tangit corpus motum; vt exempli gratia, orbis lunæ circunuoluens elementum ignis non dr̃ illã vim habere in illa tantùm parte, quæ eſt ad ſuperficiẽ ſuã concauam, ſed in tota ſuæ ſubſtantię profunditate, proinde quãto maiorem habet profunditatem, tanto etiam maiorem vim motricem habet. Ob eandem igitur rationem quum totus cœleſtis globus ſit tanquam corpus quoddam vnum, & tanquàm animal quoddam magnũ, cuius motus eſt ille, qui diurnus dicitur, & ab Ariſtotele vocatur motus totius, quia totus globus eo motu mouetur, proprij autem ſingularum ſphærarum motus ſint tanquam motus proprij membrorum animalis; dicere debemus ignem & aerẽ non à ſolo orbe lunæ moueri, ſed à tota omniũ ſphærarũ cõgerie, in *Cælum totum eſt veluti vnum animal magnum.*

illa enim tota ineſt tota vis mouendi inferiorẽ mundum,quod etiam in epitome Metaphyſicæ tractatu quarto capite decimotertio apud Auerroem legimus; in ſingulis autem partibus illius totius ineſt pars tantùm potentiæ motricis, non potentia tota, ideoq́ue ſingula pars propriam ſuam illius facultatis partẽ con tribuit ſiue ipſi toti, ſiue ſaltem parti inferiorẽ mundum tangenti:parum enim refert an dicamus ſingulas Cœli partes toti Cœleſti globo contribuere ſuas partes facultatis motricis,an dicamus alias partes ſuam potentiam contribuere illi parti, quæ tangit inferiorem mundũ,vt orbi lunæ; ſatis enim eſt ſi intelligamus totam illam vim mouendi inferiora corpora toti cœleſti globo inſitam eſſe, eius verò partẽ parti illius globi, & in alia quidem maiorem ineſſe, in alia minorem pro illarum partium diuerſitate,præſertim pro maiore,vel minore illius materiæ portione,aut etiam denſitate: quoniam igitur ſtella eſt pars orbis denſior, proinde plus illius corporis habet, quam pars vbi nõ eſt ſtella,ideò plus etiam facultatis motricis habet ſtella, quàm pars ſtellam non habens: hinc fit vt ſtella ſolis maximam omniũ habeat potentiam,quia eſt omnium ſtellarum maxima, & lucidiſſima,proinde ẽt denſiſſima, & plurimum in ſe illius materiæ continens; magnam igitur potentiæ partem contribuit; ob idq; illa pars orbis lunæ, quæ ſolis corpori ſubſtat,maiorem, quàm aliæ, habet vim mouendi,& atterendi propinqua corpora inferioris mundi, quoniam ibi exercetur illa potẽtia, quam toti cœleſti globo ſol contribuit.Quando igitur Ariſt. corpori ſolis aſcribit facultatẽ attenuandi, & calfaciendi ſubiectum aerem non eſt accipiendum(inquit Auerr.)ipſum ſolum corpus ſolis tanquàm agens ab alijs ſtellis, & orbibus ſeparatum; ſed intelligendum eſt totam omnium Cœlorum congeriem eſſe quaſi corpus vnum continuum, in quo inſit vna tantùm vis mouendi inferiorem mundũ, & huius magnam partem contribui a corpore ſolis ob rationem prædictam. Itaq; omne dubium tollitur, quia non eſt neceſſarium vt ſol agat prius in orbem lunæ medium, quam in corpora inferiora;hoc.n.ſequebatur, dũ ſol tanquam agens quoddam ab orbe lunæ ſeparatum accipiebatur; ſed quum ſol non ſit niſi pars agentis contribuens toti magnam partẽ facultatis motricis,actio in inferiorem mundũ fit per contactum, quia vnum eſt totum agẽs, nempe totus cœleſtis globus, à quo mundus hic inferior tangitur,ut ait Ariſtot.in ſecundo capite primi Meteorologicorum: huic autem toti partes omnes contribuunt proprias portiones facultatis motricis,alia maiorem, alia minorem; neq; in partibus vnius agentis requiritur vt pars remotior à patiente imprimat aliquid in partem propinquã, ſed ſatis eſt ipſa potentię communicatio,dum id,quod mouet, eſt totum quoddam,& vnum, cuiuſmodi eſſe cœleſtem globum dictum eſt.

Quòd reſponſione Auerrois Ariſtoteles non defendatur. Cap. VII.

IN hac Auerrois ſolutione duo conſideranda ſunt; vnum,an per eam ſatis Ariſt.defendatur & à prædicta difficultate vindicetur; alterum, an ipſa per ſe Auerrois ſententia vera ſit. Quod ad Ariſt.attinet, ego quidem arbitror eius verba hãc defenſionem non recipere: nam ſi ſolum ipſum ſolis corpus ſpectemus, cui tanquàm agenti ſeparato vim totam mouendi attribuamus, iã apertè fatetur Auerroes eam ſententiam defendi non poſſe, quia ſol inferiorem mundũ non tangens in ipſum agere nequit;ob id illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur, nititur Auerroes ſoli attribuere conſiderato tanquam parti totius globi cœleſtis magnam facultatis motricis partem contribuenti; attamen hęc interpretatio verbis Ariſt.non congruit, quoniam Ariſt. ita attribuit ſoli vim mouendi, & atterendi aerẽ, vt expreſsè excludat omnes alias ſphęras tum ſuperiores ſole, tum inferiores, proinde conſiderat corpus ſolis ut agens ſeparatum, non ut partem agentis; nam ſi totum globum putaſſet eſſe mouentem, & calfacientem inferiora corpora ſuo motu,ſolem autem eſſe partẽ plurimum illius potentiæ contribuentem, certè accepiſſet motum diurnum tanquam vnum totius globi motum,non ut multiplicatum,& in plures diſtinctum; prout in diuerſis orbibus recipitur,& prout in luna tardior eſt, & in ſuperioribus remotior ab elementis, quam par ſit,in ſole autẽ ſatis velox,& ſatis propinquus; hoc enim eſt ſolem conſiderare ut agẽs quoddam ſeparatum,& ab alijs partibus Cęli diſtinctum:at ſecundùm Auerrois conſiderationem motus diurnus ſumitur vt vnus totius globi motus, qui mundum inferiorem calfaciat per contactum,proinde per illã attritionẽ, quæ fit à tanta motus uelocitate,quãta eſt in parte globi tãgente,hæc aũt eſt illa uelocitas, qua orbis lunæ mouetur:quãuis.n. totũ globũ cęleſtẽ dicamus atterere inferiora corpora per ſui motus uelocitatẽ, tamẽ hoc nõ efficit alia uelocitas,quam illa, quæ eſt in inferioris mũdi confinio,atq; contactu;ab hac.n.prouenit illa uelocitas motus in igni & in aere, quæ in eis calorem producit, & ita illa elementa conſeruat: itaq; nõ erat cõſiderãda propria orbis ſolis uelocitas diſtincta ab aliorũ orbium uelocitate; & ob id rõ ab Auerr.adducta nõ innititur propriæ uelocitati,nec propriæ propinquitati ſolis, ſed denſitati tantummodo, à qua plurimũ uirtutis toti globo contribuitur; nullam enim

reſpicit

reſpicit velocitatum, vel propinquitatum differentiam, ſed vnam tantummodo velocitatem conſiderat, quæ eſt totius globi, & vnam totius propinquitatem, qua tangit inferiorem mundum; at ratio ab Ariſtot. allata innititur propinquitati, & velocitati propriæ corporis ſolis, vt diſtinctæ à velocitatibus, & a propinquitatibus aliorum; neutram tamen conſiderare debebat, ſi volebat ſignificare totum globum eſſe mouentem, & atterentem, nam ſecundum opinionem Auerrois ſol eandem operam præſtat in quacunque Cœli parte collocetur, etiamſi in ſupremo omnium orbe eſſe ſtatuatur, vbique enim vim ſuam eandem toti globo contribuit; attamen ſecundùm opinionem Ariſtot. ſi ſol remotior ab inferiori mundo poneretur, non attereret, neque calfaceret, quoniam ob eandem remotionem alios omnes ſuperiores orbes Ariſto. ad calefaciendum ineptos eſſe iudicauit; quare ſententia Auerrois opinioni Ariſtotelis non accommodatur. Clara etiam ſunt Ariſtotelis verba dicentis [ſufficiens eſt hoc facere ſolis latio tantùm] nam manifeſtè alios orbes excludit, & vult ſolum corpus ſolis eſſe cauſam caloris vt motorem ſeparatum: attamen ſecundùm opinionem Auerrois cætera aſtra ab hoc munere non excluduntur, quia dum ſumitur totus globus vt vnum corpus mouens, omnes partes ſuam virtutis portionem contribuunt, tum quæ propinquæ ſunt, tum quæ remotæ; quum Ariſtoteles ſingula aſtra conſiderans vt mouentia ſeparata, excludat omnia ſuperiora ſole, vt ab inferiori mundo nimis remota. Alia quoque difficultate vrgeri videtur eo in loco Ariſtoteles, quòd quum quæſtionem propoſuiſſet de cauſa huius caloris, qui apud nos eſt, dixerat enim in principio capitis [propter quam cauſam fiat calor in his, qui circa terra, locis] poſtea quæſtionem ſoluens nihil de radijs dicit, ſed cauſam huius caloris in ſolum cœleſtem motum refert; inquit enim [propter hanc igitur cauſam peruenit ad hunc locum caliditas] ſignificans hunc locum, in quo nos degimus, quem tamen alijs in locis aſſerit calfieri etiam à radijs, immo magis à radijs, quam a motu Cœli. Sed hoc ſolui facile poteſt: quum enim certum ſit Ariſtotelem non negaſſe radios in hoc aere inferiore calorem producere, in eo tamen loco videtur ſolam cauſam vniuerſalem dimiſſa particulari adducere voluiſſe; nam à motu Cœli productus calor per totum inferiorem mundum diffunditur, & ad terram vſque, & eius intima peruenit; at ille, qui à radijs efficitur, eſt in hac ſola infera aëris regione, ob id hac cauſa neglecta Ariſtoteles ſolum motum Cœleſtem conſiderauit; quod quidem prædictam de motu difficultatem auget: dum enim radiorum conſiderationem ſecludimus, & ſolum motum conſideramus, non videtur defendi poſſe ſententia Ariſtot. dicentis motum ſolius ſolis hunc calorem per attritionem producere; quum illi non accommodetur defenſio artificioſiſſima, quam excogitauit Auerroes. Sed præter omnia, quæ hactenus dicta ſunt, nullum eſt aduerſus Ariſtot. efficacius argumentum, quam quòd ex ipſiuſmet confeſſione deſumitur: ipſe enim exiſtimauit ſphæram ſolis ſecundo loco, & ſtatim ſupra ſphæram lunæ eſſe poſitam, ſphæram autem Veneris in quarto loco, nempe ſupra lunam, & ſolem, & Mercurium: Venerem igitur ineptam eſſe iudicauit ad calorem motu producendum, tanquam nimis remotam, proinde confeſſus eſt quartum locum eſſe ab inferioribus nimium diſtantem, nec aptum ad ea atterenda per motum: atqui inuentum poſtea eſt Aſtronomorum obſeruationibus ſolem in quarto loco eſſe, & luna, & Mercurio, & Venere ſuperiorem; ergo neque ſol ad calorem producendum idoneus eſt, quia a corporibus inferioribus eſt nimium remotus: nam ſi Ariſtot argumentum de Venere validum eſt, non minorem de ſole habet efficacitatem, ſi ſol reuera in eo loco eſt poſitus, in quo Ariſtot. Venerem eſſe exiſtimauit. Ego igitur, quum apertè fatear me nullam inuenire rationem potuiſſe, qua ſententiam Ariſtotelis tueamur, quod mihi fortaſſe ob inſcitiam meam, atque ingenij imbecillitatem contigit, defenſionem Ariſtot. alijs excogitandam relinquam, hæc enim dicere volui, non vt Ariſtot. ſententiam impugnarem, ſed vt illa dubia, quæ mihi negotium faceſſunt, in medium proferens ſignificarem me eorum ſolutionem deſiderare.

Aliud dubium contra Ariſt.

Solutio.

Veræ ſententiæ, & opinionis Auerrois declaratio. Cap. VIII.

Sequitur vt quomodo Cœlum ſuo motu calfaciat conſideremus, quando in ſententia Ariſto. acquieſcere minimè poſſumus. Ego quidem arbitror veriſſimam eſſe Auerrois opinionem, quam antea retulimus: quum enim Auerroes ſententiam Ariſt. quam hactenus expendimus, falſam eſſe cognouerit, eam tamen reuerentia ductus impugnare nõ eſt auſus, ſed modeſtius agens maluit Ariſt. in alium ſenſum trahere; ad quem tamen an verba Ariſtotelis trahi poſſint, alij conſiderent, illa nimirũ verba, quæ in calce quarti capitis primi Meteorologicorum leguntur, vbi Ariſtoteles rem hanc diſtinctæ, & exquiſitè ſe declarare profitetur; non enim inficior ipſum alijs in locis rudius de hac re loquentem attribuiſſe productionẽ caloris cœleſti motu indiſtinctè, non motui ſolis tantummodò. Quoniam igitur res per ſe manifeſta eſſe videtur; patet. n. totum elemen-

tum ignis, & cum eo aerem à toto cœleſti globo inceſſanter circunuolui, & ita calorem ex eo motu recipere per attritionem, neq; ex alia velocitate, quam ex illa, quæ eſt in orbe lunæ in mundi inferioris contactu; conſiderandę nobis ſunt conditiones, quę in motu, vt atterat, requiruntur, & oſtendendum eas omnes orbi lunæ competere, vt argumentũ tollamus, quo ductus Ariſt. orbem lunæ ineptum ad hoc eſſe iudicauit. Tres ad ſummum conditiones poſtulari videntur, vna vt mobile ſit propè rem atterendam, altera vt ſit ſolidum, tertia demũ vt velociter moueatur: primam conditionem hic non deſiderari ipſe quoq; Ariſt. confitetur, patet enim totum cœleſtem globum tangere mundum elementarem per orbem lunæ, tanquàm per partem ſuam. Secunda quoq; conditio conſiderantibus manifeſta eſt: neceſſariũ enim eſt cœleſte corpus ſolidum eſſe totum, & inferioribus corporibus minimè cedens; nam ſi cederet, pateretur, quod dicendum nõ eſt: quoniam ergo non eſt aptum cedere vlli preſſioni, ſolidum eſt, & idoneum ad ſubiecta corpora diſſipanda ſuo motu. Sed tertia conditio Ariſto. difficultatẽ fecit, quia in orbe lunæ nõ ſatis velox eſſe motus vr̃; aſſertio tamẽ illa Ariſt. vr̃ probatione indiguiſſe, quum .n. certũ ſit velociſſimum eſſe lunæ motum, quũ quatuor & viginti horarum tp̃e totum circuitum peragat, probandũ erat hanc velocitatẽ nõ eſſe tantã, quæ atterere ignẽ & aerẽ, & calfacere apta ſit; nos .n. non poſſumus niſi iudicare motum illum, quanuis tardiorẽ in illa parte, quam in alijs partibus ſuperioribus, velociſſimum tñ eſſe, & aptũ ad atterendũ, dum illum cũ alijs, q apud nos fiunt, motibus cõparamus: frequẽter .n. experimur, ex motu, quo ferrũ ſilicẽ percutit, atteri intermediũ aerẽ, & in ignẽ cõuerti, nec tñ dicendum eſt motum illum eſſe motu lunæ velociorẽ, ſed potius multo tardiorẽ: ſic ẽt dicendum eſt ſagittæ motũ per aerem eſſe motu lunæ tardiorẽ, tamẽ fatetur Ariſt. plumbeos ſagittarum mucrones motu accenſos colliqueſcere: nam ſi imaginaremur equum, vel aliquam aliam rem in ſuperficie terræ adeò celeriter moueri, vt exactis vigintiquatuor horis ad locum, à quo primo diſceſſit, rediret, nonne rapidiſſimum eſſe motum illum iudicaremus? nonne multo velociorem motu ſagittæ ab arcu emiſſæ? eo tamen ita ficto motu longè velocior eſt motus lunæ, quæ ob maximã à terra diſtantiam longè etiam maiorem circuitum, ac maius ſpatium eo tempore peragit; quemadmodum in rota celerius mouentur partes ad peripheriam ſitæ, quam partes axi propinquæ, quoniam illæ eodem tempore maiorem circuitum perficiunt, quo hæ minorem. Negans igitur Ariſt. tantam eſſe motus lunæ velocitatem, quæ calfacere per attritionem poſſit, rem negare videtur ex aliarum rerum comparatione euidentiſſimam, proinde non erat hoc abſque ratione proferendum, ſed ea negatio maximè probationem deſiderabat. Sed prędter hanc velocitatem, quæ certè eſt magna, magnum etiam addit momentum maxima illa totius cœleſtis globi moles, atque profunditas: nam ſi in maiori corpore maior agendi vis ineſt, vehementiſſimam reddi illam actionem ex magna ſubſtantiæ Cœli profunditate credendum eſt, quum præſertim in eo innumerabilia aſtra infixa ſint, quę ob ſuam denſitatem plus potentiæ motricis contribuunt, quam cęteræ partes; & alia quidem maiorem, alia minorem, quatenus alia denſiora alijs ſunt: quo fit vt maximam vim contribuat ſol, cuius dẽſitatem maximã omnium eſſe ex maxima eius luce iudicamus. Tanta igitur eſt cęleſtis globi in parte inferiorem mundum tangente velocitas, vt per ſe apta maximè ſit ad inferiora corpora atterenda, & mirandum profectò eſt quomodo Ariſt. id negauerit; ſed adiecta ẽt magna totius globi cœleſtis mole, ac profunditate, ſiquidem toti globo hæc actio attribuẽda eſt, adhuc maior illius actionis efficacitas, ac vehementia redditur: quare dubitandum eſſe non videtur totum globum cœleſtem per illam ſui motus velocitatem, quæ eſt in orbe lunæ hæc inferiora tangente, cauſam eſſe caloris in hoc mundo inferiore per rarefactionem, & attritionem.

Tres conditiones ſi debeat motus calefacere.

Cœlũ totũ eſt ſolidũ

Dubium de partibus elementi ignis, & eius ſolutio. Cap. IX.

CÆterum aduerſus ea, quæ modo demonſtrauimus, dubium magnum oritur, quod omnino ſoluendum eſt ad plenam veritatis declarationem; quum pręſertim non magis ſentẽtię huic noſtræ, quam opinioni Ariſto. officere videatur: nam ſi Cęlum motu ſuo velociſſimo atterit, & accendit inferiora corpora, & ignem generat, ſeu conſeruat in proxima Cęlo parte; ergo in partibus huius mundi, quæ ſub polis, vel circa polos ſunt, nempe in illa parte, quæ ab Aſtronomis gelida zona dicitur, non poteſt eſſe ignis, quoniam ibi vel nullus fit motus, vel nimis tardus: quare alterum duorum videtur eſſe concedendum, vel in ſupero inferioris mundi loco, qui elemento ignis aſſignatus eſt, ignem non eſſe, ſed aliud frigidum corpus, quod quidem videtur eſſe abſurdum, quum illum ſupremum locũ non debeat aliud corpus occupare, quàm ignis, vel, ſi in toto illo loco ſit ignis, exiſtere ignem, & ſummum calorem, vbi non fit motus, aut non ita velox, vt poſſit calorem generare: quod ſententiæ noſtræ aduerſatur manifeſtiſſimè, nec minus opinioni Ariſtot. qui cauſam caloris ſupremi loci ro-

Dubium.

ei retulit in motum ſolius corporis ſolis tãquã velociſſimum, quum tamen ſol nõ feratur niſi per torridam zonam, quæ eſt intra tropicos, & ſemper a polis remotiſſimus ſit: hinc.n. fit vt ſolam ſubiectam ſibi aeris, & ignis partẽ poſſit calidam reddere, nempe illam quæ ſub torrida zona eſt, non illam, quæ eſt ſub polis in vtraq; gelida zona, quæ nec illi eſt ſuppoſita, nec circunfertur, niſi tardiſſimo motu; ſi enim verum eſt id quod Ariſtoteles dixit, calorem in elemẽtis à motu Cęli velociſſimo prouenire, frigus verò a priuatione illius motus, non poteſt ſub gelidis zonis in ipſo Cęli contactu eſſe ignis, quum ibi nõ fiat motus, niſi tardiſſimus.

Solutio aliorum. Difficultas hæc nulla eſſet apud illos, qui cauſam caloris, ac frigoris elementorum referunt in ipſas eorum formas, & naturas: nam ſi formã ignis inſequitur ſummus calor, ſatis eſt forma ignis ſub polis locati, ad ſuum naturalem calorem ſibi conſeruandum: ſed hanc ſententiam *Confutatio* falſam omnino eſſe, & Ariſt. repugnantem alibi demonſtrauimus, per hanc enim tollitur penitus natura loci, & vis conſeruatrix locati, quam illi Ariſtoteles attribuit, & motus elementorum naturalis ad ſua loca, vt ibi fuſius oſtendimus.

Solutio propria. Hoc igitur fundamento conſtituto, quòd omnis calor in elementis a Cęli motu conſeruetur, vt apertè Ariſt. dixit, nitẽdum eſt hanc difficultatem, ſi fieri poſſit, de medio tollere.

Neceſſariũ eſt ignẽ in ſuo loco refrigerari, & deſcendere. Ego quidem poſtquam rem hanc diligenter conſideraui, in hanc ſententiam veni, in qua penitus acquieſco, id. quod dubium videtur, eſſe prorſus neceſſarium, & maximè cõſentaneum rationi; ſub polis enim, vbi nõ fit motus velox, ignem conſeruari non poſſe exiſtimo ſed calore deſtitutum refrigerari graueſcere, & in aliud elementum mutari, ac deſcendere: quum.n. cęleſtis calor ad hæc quoq; frigida elementa perueniens, ille præſertim, qui a lumine generatur, ea calefaciat, & in halitus vertat, qui continuè a terra, & ab aqua tanquã leues ad ſuperam partem aſcendunt, & ibi ẽt magna ex parte accenduntur, & in ignem mutantur; debuit natura ad ſeruandum elementorum æquilibrium rationem aliquam inuenire, qua in ſupera quoque parte generetur frigus, & vice verſa ignis in graue elementum mutatus deorſum feratur: niſi enim hoc fiat, iam ex continuo halituum aſcenſu, & accenſione verſa eſſent omnia elementa in ignem, & ignis ille, qui eſt propè lunam, immutabilis omni tempore duraret: quod quidem abſurdũ ſecundùm hanc noſtram opinionem non ſequitur, quum.n. ignis, qui ſub polis eſt, graueſcat, & refrigeratus deorsũ feratur, neceſſe eſt, ne detur vacuum, ut alius propinquus ignis ad eum locum implendum tranſeat, & ibi aliquandiu maneat, & ſimiliter eius calor remittatur a natura loci, & deorſum feratur; ita vt hæc in elementis viciſſitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perſeueret, tanquam fluuius ad ſuperna continuè currẽs, atq; inde recurrens; & elementa grauia nũquam deſinant mutari in leuia, & aſcendere, & leuia ſimiliter in grauia, & deſcendere: & quemadmodum media aeris regio, licèt locus aeris ſit, tamen ob eius ſitum non poteſt aerem diu cõſeruare quin frigeſcat, & in aquã mutatus deſcendat; ita rationi conſonum eſt aliquam ſub Cęlo eſſe partem, quæ licèt ſit locus ignis, ob motus tamẽ tarditatem nequeat ignem cõſeruare, quo fiat vt ignis in aerem mutatus deorſum feratur. Sic itaq; omnis difficultas tollitur: ſub polis.n. non exiſtit niſi ignis, is tamen non in omnibus illius loci partibus diu ſeruatur, ſed deorſum fertur, & illuc alius ignis tranſit; ſic enim in media quoq; aeris regione non quieſcit niſi aer, etſi non diu ibi ſeruari põt: eſſet quidem abſurdum, ſi in loco ignis corpus frigidum ita eſſe poneretur, ut quieſceret; ſed in loco ignis generari ex igne elementum frigidum, ſeu minus calidũ, & ſtatim genitũ recedere ab eo loco, non modò abſurdum non eſt, ſed meo quidem iudicio eſt ſummopere neceſſarium, & pateſaciens nobis artificium naturæ in ſeruando in elementis æquilibrio, & viciſſitudine, ad ipſorum & totius mundi huius conſeruationem. Hanc ſententiam ſignificare viſus eſt Ariſtoteles in primo Meteorologicorum capite quarto, quando de duobus ſuperioribus elementis, ac de ipſorum locis loquẽs dixit [& ſic continuè perſeuerat hoc quidẽ aere plenum exiſtens, hoc autem igni, & ſemper aliud; & aliud fit vnumquodque ipſorum] tota nanque elementa illa reſpiciens ait locũ ignis eſſe perpetuo plenum igni, & locum aeris aere, ſed particulas vtriuſque conſiderans inquit ſemper vtrunque eorum mutari, & aliud, atq; aliud fieri; igitur neceſſe eſt vt ignis quoq; particulæ in aliud elementum mutẽtur, & hoc cõtinuè atque inceſſanter fiat; fieri autẽ alio modo non poteſt, quam eo, quem declarauimus; In partibus igitur ſuperi loci, qui ignem continet, hoc diſcrimen eſt, quod aliquæ tardiorẽ habent motum, quam vt ſummus calor, ac ſumma raritas gigni in eis poſſit, ideò ibi non diu ſeruatur ignis: ſitas quidem ſub polis has eſſe manifeſtum eſt, ſed ad quem vſque terminum protendantur, & quibus limitibus à cæteris diſtinguantur, dicere nemo poteſt: credendum eſt non procul a paruis circulis, qui polares dicuntur, has partes terminari, ibique incipere velociorem motum, & aptũ ad ignis conſeruationem: quam partem ſatis magnam eſſe putandum eſt, & complecti tum torridam zonam, tum duas temperatas, ſeu earum magnam partem, quæ torridæ zonæ propinquior eſt; ita ut multo maior ſit illa ſuperi loci pars, in qua ignis conſeruatur, quam illa, in qua non conſeruatur. Si verò quis obijciat, *Dubium.*

ſub zona temperata fit tardior motus, quàm ſub torrida, in qua eſt maximus circulus æquinoctialis vocatus, tamen ſub zona temperata generatur ſummus calor, & ſumma raritas, proinde ibi conſeruatur ignis, atque etiam generaretur, ſi ibi non eſſet; igitur ſub torrida zona, vbi velocior fit motus, gigni debet maior raritas, & maior calor, proinde, & corpus rarius, & calidius igni; ergo dabitur calor maior maximo, & elementa erunt plura, quàm quatuor, quæ abſurda ſunt, & nullo pacto concedenda. *Solutio.* Ad hæc dicimus non dari in inferioribus corpus rarius, aut calidius igni; ideò vbi ſtatutus aliquis motus ad generationem ſummi caloris, & ad ignis productionem idoneus eſt, non ob id velocior motus generabit aliquid calidius; aut rarius, ſiquidem nihil eſſe poteſt calidius, aut rarius igni; ſed vbi primum incipit motus eſſe ita velox, vt ſummum calorem, atque ignem producere poſſit, etiam velocior illo eundem calorem producet, nec aliud generabit, quam ignem.

De lumine quomodo calefaciat. Cap. X.

Conſiderandum manet quomodo lumen quoque ſit caloris cauſa: quòd enim calefaciat, ita eſt manifeſtum, vt negari non poſſit; ſentimus enim nos a radijs aſtrorum, præſertim ſolis, calefieri, & quandoque ita vehementer, vt tolerare tãtum calorem nequeamus; ideo Ariſtoteles pluribus in locis id confitetur, vt in primo Meteorologicorũ cap. quarto, & poſtea in cap. de nube; in quarto etiam libro de ortu animalium cap. ſecundo aſſerit lunam lumine creſcentem calidiorem eſſe, decreſcentem verò frigidiorem. Auerroes quoque in commentario 42. ſecundi libri de Cœlo, & in cap. 4. primi Meteorologicorum dicit reflexionem radiorum eſſe in hoc aere noſtro cauſam caloris, & magis, quam motum Cœli; immò dicit diſcrimen caloris ſolis in æſtate, & in hyeme ratione motus non eſſe ſenſile, ſed ratione radiorum tantum: cauſam igitur caloris in hoc infimo aere in ſolos fermè radios Auerroes refert, & Ariſtoteles quoque hoc idem ſignificauit in illo quarto cap. primi Meteorologicorum, quando dixit elementa Cœlo propinqua calida eſſe propter motum, remota vero manere frigida propter immobilitatem: hanc igitur inferiorem partem, ad quam motus Cœli non peruenit, uel inſenſilis peruenit, hac ratione frigidã uocat, quoniam in ea inſenſilis a motu generatur calor; quicquid igitur ſenſilis caloris in hac parte ineſt, id totum ferè in aſtrorum radios referendum eſt; idcirco quum aſtra non ſint ignea, ſicut antea dictum eſt, ratio, & modus quæritur, quo a radijs calor generatur. Nõnulli dñt eã eſſe luminis naturã, ut ſit productiuus caloris, proinde aliam cauſam quærẽdam non eſſe: *Aliquorũ opinio.* in hac tamen ſententia non uidetur animus acquieſcere, ſed adhuc huiuſce rei cauſam deſiderare: ob id cum alijs dicendum puto lumen eadem ratione eſſe cauſam caloris, *Confutatio.* qua & motus, nẽpe quia rareſacit, & extenuat, extenuationem autem neceſſariò conſequitur *Opinio vera.* calor: & quemadmodum motus in ſolo aere hoc præſtat, ut ipſum reddat calidiorem, & accendat, neque omnis motus, ſed qui magnus, ac uelox ſit; ita etiam lumen in ſolo aere attritionem facit, neq; quodlibet lumẽ, ſed magnũ, ac vehemẽs: experientia .n. docet nullum a lumine candelæ accenſæ produci calorem, ob eius luminis paruitatem, ac debilitatẽ; immò nec aſtrorum, nec ſolis lumen, quanuis maximum eſſe videatur, producere calorem videtur, vel ſaltem debilem admodum, & inſenſilem producit, niſi duplicetur, & ita per duplicationem validius reddatur; proiecti nanque radij ſolis in terram reſiliunt a terra refracti, & in aere duplicantur, nimirum deſcendentes, atq; aſcendentes, & ex radiorum inter ſe colliſione extenuatur aer, & calidior fit: credendum quidem eſt radios ſolis etiam recta proiectos, ac ſimplices aliquid caloris efficere; quomodo .n. tantam haberent vim duplicati, ſi nullam haberent ſimplices? ſed admodum paruam habere vim ex eo conſtat, quòd ſi magnam haberent, media quoq; aeris regio, per quam recta tranſeunt, valdè calida redderetur, quum tamen frigida eſſe cenſeatur, quoniam ſimplices tantùm habet radios, quum regio infima habeat duplicatos, á quibus valde calida redditur. Eſt etiam in radiorum duplicatione magnum diſcrimen, quòd ex temporis differẽtijs dignoſcitur; nam in æſtate magnus fit calor in hieme autem paruus, ac debilis; & eodem tempore in aliqua regione maior, in alia minor; cuius diſcriminis ratio hæc eſt; quando enim ſol radios in terram proijcit ad angulos rectos, & perpendiculariter, quilibet radius reflectitur in ſeipſum, & idẽ fit radius aſcendẽs, ac deſcẽdẽs, ideò maxima fit colliſio radiorũ, & aeris attritio, ꝓinde, & vehementiſſimus calor, quẽ animalia ꝓferre nequeũt; quando autem radij nõ ad ꝓpendiculũ cadunt, ſed ad angulos inæquales, obtuſos, & acutos, minor fit calor: cum hoc tamẽ diſcrimine, ꝙ quanto rectis ꝓpinquiores fiunt anguli, & quanto aſcendentes radij ſunt propinquiores deſcẽndentibus, tanto maior fit colliſio, & maior calor; contra uerò quãdo admodum obtuſi, & acuti anguli ad terrã fiunt, & radij aſcendẽtes ſunt a deſcendẽtibus remotiores, minor fit colliſio, & minor calor, ꝙ ĩ hieme euenit, ſol .n. humilior incedẽs terrã radijs ſuis debiliter ꝑcutit, & angulos valde obtuſos, & acutos facit; at in ęſtate ſol ſublimior fertur, & pũcto noſtro verticali propinquior, ideò anguli fiũt rectis ſimiliores, & radij reflexi deſcẽ-

dentibus

dentibus propinquiores:quod idem diſcrimen ut in temporibus,ita in regionibus quoque diuerſis notari poteſt. Quomodo autem lumen, quum ſit accidens,moueri, & percutere, & reflecti dicatur,non eſt in præſentia conſiderandum,ſed in ijs,quæ de anima,ac de ſenſu viſus alio in loco dicemus, exactius declarabitur; nunc communi, & recepta loquutione vti liceat,dicendo lumen deſcendere, & reflecti, & aſcendere,id enim quomodo intelligendū ſit, prædicto loco docebimus:reflexio autem luminis ita manifeſta eſt,vt negari nequeat; ego.n. aliquando prope parietem à radijs ſolis percuſſum ambulando non minorem calorem ſenſi ex radijs à pariete repercuſſis in mea ſiniſtra parte,quàm ex radijs me percutientibus in parte dextra; nam vtraque in parte fiebat percuſſio, & reflexio radiorum accendens aerem:in ſiniſtra enim parietem percutientes reflectebātur ad me, & aerem calfacientes me quoque calfaciebant; in dextra verò mea parte percutiebant me radij ſolis, & à corpore meo refracti reflectebantur,& aerem propinquum ac tendendo me quoq; calfaciebant;& hoc idem alios plurimos animaduertiſſe arbitror. Vbi verò abſque fractione tranſeunt radij, & nullā duplicationem faciunt,vt in ſupero,& in medio aere,per quem vtrunque ad infimum trāſmittuntur,an fiat à lumine illo recto calor aliquis incertum eſt: credendum quidem eſt aliquem fieri,ſicut antea dicebamus,ſed admodū debilem,quum regio aeris media etiam in magnis æſtibus frigida eſſe comperiatur. Quoniā autem dictum eſt magnum lumen calfacere per attritionem,quia extenuat aerem,ſiquis rationem quærat,cur extenuet,nulla(vt mihi videtur) afferri poteſt, niſi quòd ea eſt luminis natura,vt tenuem,ac ſubtilem aerem reddat, effectus enim a ſua cauſa immediatè prodeuntis nulla alia afferri ratio poteſt. Aliud, quod de hac re dicam,non habeo, neq; Ariſt. vſquā declaraſſe comperitur, quomodo lumen calefaciat:quare ſi nihil aliud eſt quærendum prçter id,quod modò diximus,videtur id tāquàm manifeſtum,& declaratione nō egens dimiſiſſe;ſiquid verò aliud ad plenam huiuſce rei cognitionem deſideratur, non eſt mihi verendū confiteri me illud ignorare, qui me nihil, aut pauca ſcire profiteor,quum ſapiētiſſimus quoque philoſophus Ariſt.ſe id neſcire tacitè confeſſus ſit.

Quis ſit calor cœleſtis diſtinctus ab elementari.
Cap. XI.

VErum ex ijs omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, magna oritur difficultas: nam ſi verum eſt id, quod diximus, omnem calorem in hoc mundo inferiore produci a Cęlo per motū, & per lumen omnis igitur calor rōne ſuæ originis,& ſui principij pōt vocari cęleſtis;attamen Ariſt.in 2.lib.de ortu animalium c.3. duos videtur calores ſtatuere, vnum cęleſtem, alterū elementarem: quos ēt inter ſe diſtinguit dicēs calorem cęleſtem eſſe prolificum, & vitalē;elementarem verò non eſſe vitalem,ſed potius vitæ deſtructiuum;quod ex eo oſtendit, quoniā ignis nullum animal generat, at in ſeminibus animantium calor quidā ineſt, qui elemētaris non eſt,ſed a cęleſti virtute proueniens, facitq; vt fęcunda ſint ſemina: ſic ēt in ijs, quæ putreſcunt,generantur animalia nō a calore elemētari,ſiquidem elementa vim generandi viuentia non habent, ſed a calore cęleſti per hūc inferiorem mundum diffuſo; aſſerit ergo Ariſt. non omnem calorem à Cęlo prouenire, & aliquem eſſe calorem non cęleſtem,ſed elemētarem;quum tamen in primo Meteorologicorum cap.4.dixerit omnem elementorum calorem a Cęlo produci, & hanc totam materiam eſſe poteſtate tantùm calidam, & frigidam. Auerroes quoque in libro de ſubſtantia orbis c.2. & duodecimo Metaphyſicorum commētario decimo octauo duos ponit diſtinctos calores,vnum cęleſtem: alterum elementarē; quare concedere non videtur omnem calorē eſſe cęleſtem. Difficultas hæc non leuis eſt, & multis magnum negotium faceſſit, qui in declarando quis ſit cęleſtis calor ab elementari diſtinctus plurimum laborarunt; & alij duos re diſtinctos,penituſq; diuerſos eſſe voluerūt, alij verò vnum & eundem re, qui alia & alia ratione tum cęleſtis, tum elementaris dicatur: quorum diſputationem ego miſſam faciam,& ſolùm enitar hac in re veritatem declarare, ea etenim cognita facile intelligetur in quo alij defecerint. Sciendum itaq; eſt duo in his inferioribus eſſe genera formarum, quarum diſcrimen ad hanc noſtram conſiderationē pertinet, formam inanimati corporis,& animam, quæ eſt forma uiuentis: formā inanimati poſſumus elementarem formam appellare, quoniam aliàs oſtendimus formam miſti inanimati non eſſe re diſtinctam a formis elementoru, ſed eſſe collectionem plurium graduum omnium formarū elementarū unā formā conſtituentiū;quæ nō eſt addita formis elementorū, ſed eſt illæmet, quæ in aliā formā migrarunt: anima uerò eſt forma penitus ſuperaddita formis elementorū,& re ab illis diſtincta. Hæ igitur duæ formæ habent inter ſe hanc ſimilitudinem,quòd apta eſt utraq; educi de materia à calore cęleſti,Cęlum.n.hanc inferiorem materiam calfaciendo generat elementa calida; idē ex materia putreſcente generat animal, nec alio modo,quam per calorē. Pręterea Cęlum non modò generat ignem, ſed dat etiam illi facultatem calfaciendi alia, & generandi aliū ignem ſimilem : ideò Auerroes in ſecundo

Nota diſcrimen formæ elementaris & animæ.

capite libri ſui de ſubſtãtia orbis inquit ignem non eſſe primum calefaciẽs, quia eſt etiam paſſiuus, ſed Cęlum eſſe primum calfaciens, quod agit, non patitur: id autem facit ignis agendo per calorem, tanquam per qualitatem conſequentem; iam enim diximus calorem eſſe quidem præparationem materiæ pro educenda forma ignis, ſed ea educta eſſe accidens poſterius forma; ita vt ſicuti Cęlum ſuo motu, vel lumine facit calorem, & per calorem generat ignem, ita etiam ignis genitus alium ignem generet per eundem calorem; proinde calor ſemper agat vt agens ſecundarium, & inſtrumẽtale, quum ſit inſtrumentum, per quod agit tum Cœlum, tum forma ignis: hoc idem in viuentibus notari poteſt, Cœlum enim per calorẽ generat animal, & pluribus animalibus, ac ſtirpibus dat etiam vim generandi aliud ſimile; nam in ſeminibus tum animalium, tum plantarum inſita eſt vis prolifica, & principium quoddam generatiuum, quod per calorem conſequẽtem aptum eſt generare aliud ſimile. In eo autem diſcrepare videntur anima, & forma elementaris: quod forma elementaris producitur per calorem vtcunque à Cęlo genitum, videlicet ſeu per motum, ſeu per lumen; videmus enim radios ſolis accendere, & ignire ſtupam: aſt anima non per alium calorem à Cęlo producitur, quàm per eum, qui à radijs prouenit; talis enim eſt ille calor, a quo ex putreſcente materia animal generatur. His declaratis, vt ego meã ſententiam proferam, puto calorem Cęleſtẽ propriè acceptum vt ab elementari diſtinguitur, nullum eſſe alium, quàm calorem vitalem, per quem a Cœlo producitur anima, & qui productam animam conſequitur, & per quem anima in ſeminibus latens tanquam artifex, generat aliud viuens ſimile; calorem autem elementarem eſſe illum, per quem educitur forma elementi calidi, aut forma aliqua miſtionis, & qui eam eductam inſequitur, & per quem illa agit: quoniam enim elementa calida videntur calorem habere vt accidens proprium, quod illis competere dicitur per eſſentiam, maximè autem igni miſtis verò omnibus per participationem; hinc factum eſt vt calor iſte ſit vocatus elementaris: calorem verò animalem quum habeant viuentia non per elementorum participationem, ſed a natura quadam præſtantiore, hanc referimus in Cęlum tanquam elementum quoddam aliud omnes elementorum naturas ſupereminens: & quia in viuente genito calor his vitalis inſequitur animã, quæ eſt forma diſtincta a formis elementorum, & eis multo præſtantior; ideò Ariſtot. ſecundo de ortu, animalium capite tertio dixit eſſe in ſeminibus principium vitale, quod proportione reſpondet elemento ſtellarum, id eſt Cœlo, quod ſolet ab Ariſt. vocari quintum elemẽtum: quemadmodum enim Cęlum per calorem educit animam de materia, & generat animal; ita etiam principium vitale inſitum ſemini generat animal per calorem vitalem conſequentem, & ita proportione reſpondet elemento ſtellarum, nempe elemento ſupereminenti naturas elementorum, & eius officio fungitur in generando animali. Nec ob id eorum ſententiam probamus, qui calorem cœleſtem putãt diuerſum eſſe penitus à calore elementari, quaſi calor elementaris non ſit a Cœlo productus, proinde dicunt calori cœleſti non eſſe contrarium frigus: immò hanc opinionem abſurdiſſimam eſſe arbitramur, quum manifeſtum ſit, & experientia comprobatum etiam vitalem calorem lædi, & extingui à frigore, vt in concoctione ciborum frigidorum clariſſimum eſt, & hoc idem aſſerit Ariſtoteles in libro de iuuentute, & ſenectate, ut ibi legere poſſumus. Dicimus igitur omnem calorem trahere originem à Cœlo, ut ſæpe diximus, proinde ſecundùm ſe eiuſdem eſſe naturæ, & ſpeciei, nec aliam habere differentiam, quam diuerſorum graduum; ſiquidem alius intenſior, alius remiſſior eſt, dixi autem, ſecundùm ſe, quoniam aliud eſt calorem conſiderare ſecũdùm propriam ipſius naturã, aliud eſt ipſum conſiderare ut inſtrumentum agentis primarij, quod calore uti dicitur: nam ſi ipſam ſecundùm ſe caloris naturam ſpectemus, una & eadem eſt in omnibus; eſt enim qualitas actiua, quæ calefacit alia, & extenuat, & ſegregat heterogenea, ut homogenea congregentur; hæ nanque ſunt propriæ operationes caloris ſecundùm ſe conſiderati, ad quas edendas aptus eſt omnis calor ſeu uitalis, ſeu elementaris: ſed alia plura ſunt caloris opera, quæ ipſe per ſe producere aptus non eſt, ſed ea præſtare dicitur ut inſtrumẽtum agentis ſuperioris; ſicut enim in artibus uidemus calorem propria ui aurum calfacere, & ſi quare quatenus eſt calor, at nõ ui propria efficere imaginẽ Mercurij, ſed ui artificis calore utẽtis ut inſtrumento; ſic ẽt in naturalibus notare poſſumus; nam vitalis calor aptus quidẽ eſt proprijs uiribus calfacere, & attenuare cibos, & tenuiores eorum partes reſoluere; at ſanguinem ex illis non vi propria generat, ſed uirtute aĩæ utentis calore, nam ſiquis chylum de animalis ventriculo detractum imponat olæ, & illi eundẽmet calorem ſupponat, quem habet iecur, non tamen generabitur ſanguis; quare in generatione ſanguinis calor agit uirtute animæ, & actionem animæ ad illam materiam traducit tanquam inſtrumentum mediũ: hoc idem dicendũ eſt de illo animali inter aues maximo uocato ſtruthiocamelo, cuius uentriculus tanti roboris eſt, ut deuoratum metallum concoquat, & in nutrimentum uertat: ſcribit enim Auerroes in quinti collectan. capite 24. experientia compertum eſſe exhibitum aurum huic animali in cibum, & paulo poſt de uentriculo eius

Opinio dicentiũ calorẽ cęleſtem diſtingui ab elementari. Cõfutatio.

Omnis calor eſt eiuſdẽ ſpeciei.

Multa efficit calor nõ per propriã uirtutem, ſed per virtute agentis primarij.

ſo eius detractum inuentum eſſe ualde im-
minutum, quum tamen ab igni auri non
abſumatur; calor igitur illius animalis abſq; du
bio eſt multo minor calore ignis, tamen abſu-
mit aurum, quod abſumere calor ignis nó po-
teſt; ergo non propria virtute id facit, ſed vir-
tute animæ vtentis calore: quanuis igitur
ipſam ſecundùm ſe caloris naturam conſide-
randò, ea vna & eadem ſit, & eiuſdem ſpeciei,
tamen magna diſcrimina propter agētia prio-
ra, quę calore vt inſtrumento vtuntur, contin-
gunt: & hoc multos decepit, qui illa, quæ ca-
lori competunt ratione agentis prioris, ipſi ſe-
Declaratio verborum Ariſt. 2. de gen. anim. cap 3. cundùm ſe conſiderato attribuunt, & diſtin-
gui ſpecie inter ſe calores aſſerunt: ſic facile
interpretari poſſumus verba Ariſt. in 3. c. ſecun
di libri de animalium ortu, quæ à multis in
prauum ſenſum trahuntur; quum enim dicat
ibi Ariſt. calorem ſeminibus inſitum generan-
di animal vim habere, proinde non elementa-
rem eſſe, ſed cœleſtem, ac diuinum, ſiquidem
calor igneus nullum animal generat; hinc col-
legerunt diſtinctos eſſe ſpecie calorem igneũ,
& calorem vitalem: ſed decepti ſunt, quia di-
uerſa quidem ſunt principia agentia, quæ calo
re vtuntur, ſed ipſa caloris natura eſt eiuſdem
ſpeciei: ignis enim non poteſt animal genera-
re, neque animam de materia educere per ca-
lorem, quia non poteſt agere ſupra proprias vi
res; at Cœlum, & virtus vitalis Cœlo propor
tione reſpondens poteſt per calorem animal
generare; ita vt ſi ſumantur duo numero di-
ſtincti calores, ſed in gradu, & intenſione om-
nino ſimiles, quorum vno forma elementaris
vtatur, altero autem vtatur immediatè Cœ-
lum vel anima eius vices obtinens, hic gene-
rabit animal, ille verò nequaquam, ſed ſolùm
generabit elementum, vel miſtum aliquod: ca-
lor enim elementaris in miſtione agit in ſic-
cum & humidum, & ea regit, & vnit & mi-
ſtionem abſoluit, & formam miſti de materia
educit; at non educit animam, hæc enim eget
agente ſupereminente naturam elementarem
quale eſt Cœlum, & anima, ſeu vitalis virtus
Cœlo proportione reſpondens; ideò Ariſto. in
memorato loco aſſerit omnem animam defo-
ris accedere, quatenus principium actiuum nó
habet aliquod elementum, aut um elementa-
rem, ſed cœleſte, & natura elementari præſtan
tius; contra quam eueniat in formis elementa-
ribus, hoc eſt tam elementorum, quam miſto-
rum omnium inanimatorum: in ipſa enim ele
mentari materia, ex qua hæc corpora generan
tur, inſitum eſt actiuum principium, nempe ca
lor elementaris, a quo abſoluitur miſtio, &
educitur forma miſti, quemadmodum etiam à
virtute elementari educitur de materia forma
elementi, quando ab aliquo elemento conuer-
titur in naturam ſuam aliud corpus: & quanuis
ad has quoque mutationes concurrat Cęlum
vt agens vniuerſale, non tamen vt agens proxi
mum, & immediatum; nam proximum agens
eſt vis elementaris, quemadmodum diximus.
Sic igitur ſolui puto omnem difficultatē: nam
ſi primam caloris originem reſpiciamus, om-
nis calor à Cęlo prouenit, proinde omnis calor
poteſt hac ratione vocari cęleſtis; ſed ſi ſpecte-
mus agens primarium, quod calore vt inſtru-
mento vtitur, illud vel eſt natura elementi, &
ab hac vocatur calor elementaris, vel eſt vis cę
lica, & ab hac vocatur calor cęleſtis, ita tamen
vt cęleſtem virtutem appellemus omnem na-
turam ſuperiorem, & præſtātiorem natura ele-
mentari; talis enim eſt non ſolùm ipſamet Cęli
natura, quæ per calorem a ſe genitum multa
producit, ſed etiam anima, quæ ob id vocatur
ab Ariſtotele proportione reſpondens elemen
to ſtellarum, quaſi cęleſtis corporis locum ob- *In viuente nō duo sūt calores numero, ſed unus pēdēs à duobus principijs.*
tinens. Non eſt autem ob ea, quę dicta ſunt, pu
tandum in viuente duos eſſe diſtinctos calores
vnum elementarem, alterũ vitalem, ſiquidem
fieri non poteſt vt in eodem ſubiecto ſimul in-
ſint duo accidentia eiuſdem ſpeciei diſtincta
numero; ſed vnus numero eſt calor ex duobus
conflatus, etſi pēdens à duobus principijs: que-
madmodum enim ſi in eodem cubiculo ſplen
deant noctu duæ candelæ ardentes, vnum nu-
mero eſt lumen in aere illius loci, licèt pendens
a duabus lucibus ſecundùm gradus, adeout al-
tera candela extincta minus luminis in illo ae-
re maneat; quia ſecundùm aliquot gradus pro-
dibat ab vna candela, & ſecundùm aliquot ab
altera: ita in viuēte eſt vnus numero calor con-
flatus ex duobus, nempe ex calore elementari,
qui etiam dici poteſt calor miſtionis, ſeu tem-
peraturæ, & ex calore vitali animã conſequen-
te; iſque totus calor ſecundùm aliquos gradus
prouenit à natura elementorum calidorum, ſe
cundùm aliquos verò ab anima; ideo ſublata
anima remanet minor calor, ſolus enim ele-
mentaris calor relinquitur, qui poſtea interit
per putredinem: ſed hac de re, ac de alijs ad ani
mantia pertinentibus poſtea opportunius di-
cemus.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV LIBRI TRES.

LIBER PRIMVS.

Proœmium Libri. *Cap. I.*

Naturalium corporum generationem, & interitum Ariſtotelem in ſuis libris multifariam conſideraſſe conſtat; primùm enim in duobus de ortu & interitu inſcriptis generationē & interitum ampliſſimè prout corporibus omnibus ſublunaribus indiſtinctè cōpetūt, tam ſimplicibus, quam miſtis, & his tam inanimatis, quàm viuentibus, ſibi tractandam propoſuit: ſed quoniam variæ naturalis corporis ſpecies varios etiā habent generationis modos, quibus inter ſe diſtinguuntur, eosque omnes cognoſcere oportet philoſophum naturalē; ideò poſtea ſeorſum de ſingulis docuit quomodo elementa generentur, quomodo miſta, quomodo metalla, & lapides, quomodo animalia, & plantæ. Nos in præſentia declarandam ſuſcepimus eam generationem, quæ miſto competit quatenus miſtum eſt, & contrarium illi interitū, qui vocatur putrefactio; rem enim cognitu digniſſimam, ac difficultatis plenam, & tum à philoſophis, tum à medicis maximè agitatam eſſe videntes aliquod fore operæpretium exiſtimauimus, ſi illa, quę de hac inuenire philoſophando potuimus, ad ſtudioſorum vtilitatem, ſiquam habitura ſunt, in medium proferremus, & rei obſcuriſſimè aliquid luminis afferre pro viribus niteremur: quoniā autem hac de re ſcripſit egregiè Ariſtoteles in initio quarti Meteorologici, conabimur in hac noſtra contemplatione ipſam Ariſtotelis in ea parte ſententiam explanare, vt ea optimè ſi fieri poſſit, intellecta poſſimus omnia, quę de hac re dictum, ac ratione ex natura rei deducta oſtenſuri ſumus, tanti quoque philoſophi authoritate comprobare: quæ verò de hoc alij complures, acerrimè etiam inter ſe diſputantes, & altercantes conſcripſere, cum moderatione tangemus; illa enim quę vana, & inutilia eſſe iudicabimus, miſſa penitus faciemus, quæ autem aut vera, aut ad veritatem cognoſcendam vtilia fore arbitrabimur, ea breuiter referemus, & expendemus: in omnibus autem ita nos gerere nitemur, vt omnes facilè intelligere poſſint, nos nullo controuerſandi, aut detrectandi ſtudio, ſed philoſophię ac veritatis amore, & communis vtilitatis gratia hanc diſputationem inſtituiſſe. Agemus autem prius de generatione, eiusq́; naturam, ac definitionem declarabimus, omnesque in ea orientes difficultates ſoluemus; deinde verò eadem methodo loquemur ſeparatim de putredine: hoc.n. inter eſt inter ampliſſimè ſumptam generationem, & eam, quæ cuiuſque rei propria eſt, quod latè ſumpta generatio eſt alterius rei corruptio: idcirco eadem definitione Ariſtoteles generationis, & interitus naturam expreſſit; non ſic propriæ ſingularum rerum generationes; quanuis enim animalis generatio, quatenus eſt abſolutè generatio, ſit alterius rei corruptio, non eſt tamen corruptio alterius animalis; ita nec miſti generatio eſt neceſſariò alterius miſti corruptio: cuius diſcriminis ratio colligitur ex illis dictionibus, vnius, alterius; generatio enim vnius non eſt corruptio eiuſdem ſecundùm numerum, neque eiuſdem ſecundùm ſpeciem, ſed alterius ſpecie differentis, quocirca generatio animalis non eſt animalis corruptio: diſtinctas igitur tractationes, diſtinctasque definitiones poſtularunt generatio miſti, & putrefactio, vt in quarto Meteorologico videre eſt, proptereaquòd generatio miſti non eſt alterius putrefactio; ſic etiam generationi animalium contraria eſt mors, quæ eſt animalium interitus; attamen Ariſtoteles in diuerſis etiam, ac ſeparatis libris vtranque conſiderauit, generationi enim animalium quinque ab ea inſcriptos libros dicauit, de eorum autem interitu egit in libello de vi-

ta & morte; igitur nobis quoque ſeorſum de miſti generatione,ac de eiuſdem interitu agendum eſt.

Definitio generationis miſti. Cap. II.

GEneratio miſti, de qua dicẽdum propoſuimus, ſpecies eſt illius generationis, cuius definitionẽ in primo libro de ortu, & interitu talem legimus, generatio eſt mutatio totius nullo ſenſili manente ut ſubiecto eodem; quoniam igitur in definitione ſpeciei eſt ſumendum genus, ideò Ariſt. quando in principio quarti Meteorologicorum generationem miſti definiens dixit eſſe mutationem, abſque dubio talem mutationem intellexit, nempe qua totum mutetur in totum; ſubſtantia nanque elementorum mutatur in ſubſtantiam miſti: propria autem materia miſti, quatenus miſtum eſt, ſunt quatuor elementa, quatenus humida & ſicca ſunt;iam enim diximus has eſſe qualitates paſſiuas, & conditiones materiales, quæ propriam miſti materiam conſtituunt, miſtum enim conſtat ex quatuor elementis prout ſunt humida & ſicca:agẽs autem proximum, vt alia remota, & vniuerſalia agentia omittamus,ſunt duæ actiuæ elemẽtorum qualitates,calidum enim & frigidum contemperata agunt in ſiccum & humidum, tanquam artifex in materiam, & illa elaborando, & commiſcendo, & terminando educunt formam miſti,& ita miſtum generant: hoc enim diſcrimine diſſidere miſtum,& uiuens alias diximus,quod miſtum, & omne inanimatũ corpus à uirtute elementari tanquam agente proximo generatur;at animatum non ab elementari uirtute generatur,ſed à uirtute cęleſti,quæ ſemini inſita eſt, ita ut in generatione uiuentis omnes elementares qualitates locum habeant materiæ,agens autem proximum ſit uirtus cęleſtis,nẽpe calor uitalis ſemini inſitus,qui proportione reſpondet elemento ſtellarum: at in generatione miſti quatenus miſtum eſt, duæ elementares qualitates, humiditas, & ſiccitas, materiam idoneam conſtituunt, è qua educatur forma miſti; agens autem proximum ſunt duæ actiuæ eorundem elementorum qualitates ſimul contemperatę, calor, & frigus: & quia agens non agit in materiam,niſi illi dominetur, ita vt eam regere poſſit,ideò ſi generandum ſit miſtum, oportet actiuas qualitates dominari paſſiuis; illudque dominium variũ eſt, & varias habet rationes, ſeu proportiones pro diuerſis miſtorum naturis, ex quadam enim ſtatuta proportione imperij actiuarum in paſſiuas generatur hoc miſtum, ex alia verò aliud; ideò finis generationis miſti eſt ipſa miſti forma, ſicut omnis generationis cauſa finalis eſt forma generanda. Has omnes cauſas expreſſit Ariſt.in definitione generationis miſti, quę ob id perfecta, & omnibus numeris abſoluta definitio eſt,nẽpe, generatio eſt mutatio à virtutibus actiuis, quum rationem habuerint, ex ſubiecta materia vnicuiq; naturæ;deinde hanc ſtatim declarans inquit ſubiectam materiam eſſe duas qualitates paſſiuas:nomine igitur mutationis ſignificauit genus,quod formę locum habet,ſcilicet generationem ſubſtantialẽ, quæ in primo libro de ortu & interitu definita eſt; duas actiuas qualitates ſumpſit vt cauſam effectricem proximam; duas paſſiuas vt materiã; cauſam autem finalem, quando ait [vnicuiq; naturæ] forma enim, quę eſt rei natura, eſt finis generationis, & propter eius eductionem fit ab actiuis elaborato paſſiuarum:ſenſus ergo huius definitionis eſt,generatio miſti eſt mutatio facta a duabus actiuis qualitatibus ex duab. paſſiuis tanquam ex materia, quando illæ ad has eam habuerint rationem, ac proportionẽ, quæ vnicuique formę educendę conueniens eſt; alia nãque,& alia proportio requiritur pro diuerſis miſtorum naturis, ut conſiderantibus manifeſtum eſt.

Definitio generationis miſti.

Quomodo ſit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas paßiuas. Cap. III.

MVlta in hac definitione ad plenã eius intelligentiam expendenda, & declaranda eſſent ſed quę ad verborum ſingulorum conſiderationem,eorumq; conſtructionem attinent,ea ad commentarios,ſiquando à nobis edentur, remittimus;nunc illa tantum, quæ ad naturam huius generationis declarandam pertinent,cum diligentia perſequemur. Primo loco de illa ratione,ſeu proportione, quam habere debent actiuæ ad paſſiuas,dicendum eſt: videtur quidem eam declarare ſtatim Ariſtoteles quando ſubiungit [generãt enim calidum & frigidum dominantia materiæ] indicat enim talem eſſe debere rationem, vt actiuæ dominentur paſſiuis;niſi enim dominentur, regere, atque elaborare illam materiã nequeunt; quare non fit generatio, ſed potius inconcoctio, & inquinatio, ut ibi Ariſtot. ait: ſed dubium adhuc eſt,quomodo hoc dominiũ intelligendum ſit,& de hoc multi multa dixerunt, præſertim verò Medici in prima primi Auicennæ;quorum omnium ſententiæ,& dicta hic referenda non ſunt, ſed pauca pręcipua breuiter tangere ſatis erit. Primùm quidem aliqui parum conſideratè loquentes dixerunt hoc dominium eſſe intelligendum ſecundùm intenſionem graduum,videlicet vt duæ actiuę paſſiuas vincant intẽſione, veluti ſi diceremus ſex gradus caloris vincere quatuor humiditatis. Sed hæc ſententia,ſi benè perpendatur, vana, & impoſſibilis eſſe cognoſcitur, quod alij

Aliquorũ opinio.

Confutatio

plures

plures animaduerterunt, inter quos Ludouicus Buccaferreus, & Petrus Pomponatius, qui in quarto Meteorologicorum diffuſam de hac re diſputationem ſcripſerunt: ea autem tribus potiſſimum fundamentis nititur, in quib. conſentire omnes videntur. Primum eſt, latitudinem cuiuſlibet qualitatis intenſiuam finitam eſſe, datur enim ſummus calor, quo maior nõ datur, ſic ſummum frigus, & ſumma humiditas, & ſumma ſiccitas. Secundum eſt, omnes harum qualitatũ latitudines eſſe æquales, ita vt in quot gradus aliqua earum diuiditur, in totidem quælibet aliarum diuidatur; proinde ſi ſummus calor ſit octo graduum, ſic & aliarum quælibet, & in ſingula octauus gradus ſit ſummus. Tertium denique eſt, qualitates contrarias non poſſe ſimul exiſtere. Ex his tribus ſuppoſitis colligunt omnem qualitatem ſiue ſummam, ſiue remiſſam, habere ſemper impletam totam octo graduum latitudinem: etenim ſi ſummus ſit calor, erit octo graduum; ſi verò remiſſus, vt exempli gratia, ſex graduum tantùm, neceſſe eſt vt duos habeat frigoris admiſtos, quare omnes ſimul ſumpti octo erunt: oportet enim remiſſionem, ſeu abiectionem duorum graduum caloris, qui deſunt, factam eſſe à duobus gradibus frigoris: ſic ſi in aliquo ſint quatuor gradus ſiccitatis, neceſſe eſt vt in eodem ſint etiam quatuor humiditatis; ſi verò quinque vnius, tres alterius contrariæ: ſed eum quatuor unius eſſe quinque alterius nullò modo poſſunt, quia ſic ad ſummum nouẽ eſſent, & totam latitudinem excederent; dum enim qualitates latitudinem non excedũt, non ſunt contrariæ, ſed ad amicitiam, ac temperamentum redactæ ſunt; facta enim eſt vna qualitas, quę redolet exempli gratia tres caloris gradus, & quinque frigoris, eaque ſi comparetur cum altera habente duos caloris, & ſex frigoris, inſtar calidi erit reſpectu illius: ſed quum ſimul iunctæ latitudinem excedunt, contrariæ ſunt, & ſimul exiſtere nequeunt; nam ſi quinque inſint gradus caloris, non poſſunt ineſſe niſi tres frigoris, a quibus ſint fracti, ſeu extinctũ tres caloris, qui deſunt; nam ſi quatuor eſſe dicerẽtur, quartus ibi eſſet integer, & ſine ulla pugna cũ ſuo contrario, & nullum caloris gradum remittens, quod impoſſibile eſt; ſed oportet quatuor gradus frigoris remittere quatuor caloris, & ita quatuor tantùm reliquos caloris ſupereſſe, non quinque. Ob eandem etiam rationem fieri non poteſt ut duarum contrariarum qualitatum gradus ſimul iuncti totam latitudinẽ non adimpleant, ut ſi quis diceret in aliquo eſſe quatuor gradus caloris & tres frigoris, qui ſeptem eſſent ad ſummum: hoc enim eſt impoſſibile; quia quatuor gradus, qui deſunt, caloris, non poſſunt eſſe extincti, niſi a quatuor frigoris; nõ igitur tres tãtùm ibi ſunt frigoris, ſed quatuor. His omnibus ita conſtitutis, de quibus hic diſputandum non eſt, quoniam uera omnia eſſe fatebitur quiſquis ritè philoſophari uoluerit; falſitas præicta ſententiæ facilè oſtẽditur: uel enim intelligunt duas actiuas ſimul iunctas ſuperare gradibus duas paſſiuas itidem ſimul iunctas, uel utranque ſeorſum acceptam ſuperare utranque ſeorſum acceptam, quorũ neutrum dici poteſt: non prius, quia per fundamenta iacta ſunt equales; calidum enim & frigidum ſimul iuncta octo graduum erunt, totidem erũt etiam ſiccum & humidum ſimul iuncta, ergo illæ has coniunctim non ſuperant gradibus: non etiam alterum, quia ſi omnes ſint ęquales, nulla aliam uincet, ut ſi quælibet ponatur eſſe quatuor graduum; ſi uerò inæquales, neceſſe eſt uincente calore paſſiuas ut frigus uincatur ab eiſdẽ, non ergo dominari ſimul poſſunt ambæ actiuæ, ſi enim ſint ſex caloris, quinque humiditatis, & tres ſiccitatis, uincet quidem calor utranque paſſiuam ſeparatim acceptam, ſed frigus ab utraque uincetur, erit enim duorũ tantùm graduum; denique per omnes modos diſcurrendo inueniemus fieri nunquam poſſe ut utraque actiua ſeparatim ſuperet utranq paſſiuam ſeparatim acceptam; quare hęc ſententia reijciatur. Alij putarunt omnem uitari difficultatem, ſi reiecto frigore in ſolo calore perſiſtamus; dixerunt ergo imperium qualitatum actiuarum non eſſe de frigore intelligendum, ſed de ſolo calore, unde collegerunt omne miſtum apud Ariſtotelem eſſe ab exceſſu calidũ, & ab exceſſu humidum: nitebantur autem teſtimonio Auicennæ in prima primi doctrina ſexta cap. 3. & in ſexto naturalium ubi inquit frigidum non ingredi opera naturæ tanquam agens, ſed omnem operationẽ naturę perfici a calido, proptereaquòd frigus efficit priuationẽ motus, omnis autem operatio naturæ eũ motu perficitur, quare ad nullum opus naturæ eſt vtile frigus. Sed de actione frigidi nos poſtea loquemur, in præſentia autem ſatis eſt aduerſus hos adducere teſtimonium Ariſtot. in contex. ſecundo quarti Meteorologicorum, vbi dicẽs [generant autem calidum & frigidũ dominantia materiæ] non ſoli calido dominium attribuit, verùm etiam frigido. In eo quoque decipiuntur, quòd dicunt omne miſtum eſſe calidum exceſſu, quum manifeſtum ſit plura eſſe miſta exceſſu frigida, immò & frigidiſſima, vt metalla; non enim eſſent ita indurata, niſi a magna vi frigoris; multæ etiam plantæ ſunt frigidiſſimæ temperaturæ, vt experientia docet: quamobrem etiamſi concedamus ſolum calidum agere pro generatione miſti, gradus autem frigoris, quotcunq; ſint, nihil agere, fieri tamen non poteſt ut calidum ſemper dominetur vtrique paſſiuæ, quoniam multa miſta comperientur, in quibus calor ita debilis inſit, ut gradibus ſuperetur ab altera paſſiuarũ, aut etiam ab vtraq;: difficultas igitur integra manet,

Aliorum opinio.

Confutatio.

net. quale ſit hoc actiuarum dominium in paſſiuas, quum præſertim videamus in aliquo miſto tantam eſſe humiditatem, vel tãtam ſiccitatem, quę ſuperet gradibus, & calidum, & frigidum ſeparatim accepta, neque per id ſtare quin illud ſit verè, ac perfectè miſtum. Ludouicus Buccaferreus prędictis motus difficultatibus inquit imperium qualitatum actiuarum non eſſe intelligendum ſecundũ intenſionem, neq; ſecundùm quãtitatem, ſed ſolùm ſecundum virtutem. Sed hæc ſentẽtia mihi quidem videtur non carere difficultate: nam per virtutem nil aliud intelligere poteſt, quã potẽtiam actiuam; hæc autem non poteſt maior, vel minor dici, niſi altera duarum rationum, aut.n ex maiore intenſione, aut ex maiore extenſione, ſeu quantitate, quoniam in maiori magnitudine plus eſt virtutis actiuæ: igitur qui fieri poteſt vt qualitates actiuæ dominentur paſſiuis ſecundùm virtutem, ſi neque intenſione, neq; quantitate excedunt? Ego puto optimam eſſe Pomponatij ſententiam, quę omnem difficultatem tollit, & ad eam reduci poteſt opinio Buccaferrei, qui veritatẽ ſub nube vidiſſe, ſed eam non omnino complexus eſſe videtur. Inquit Pomponatius non eſſe neceſſariũ vt qualitates actiuæ paſſiuas ſuperent gradibus, ſed poſſe earum alteram, vtpotè calorem, licèt humido remiſſiorem ſecundùm gradus, agere in humidum intenſius tanquam in materiam, & ex eo aliquid generare; vt aliquod calidum tribus gradibus poteſt agere in materiam habentem quinque gradus humiditatis, & ex ea aliquam miſti formam educere: nam ſi ſermo eſſet de actione contrarij in contrarium, vtiq; oporteret agens ſuperare gradibus ſuum contrarium, ſecus enim non fieret actio: ideò dicere latini noſtri ſolẽt nullam fieri actionem à proportione minoris inæqualitatis, quã de re alibi diſſeruimus; de hac tamen in præſentia non loquimur, ſed de actione in ſubiectam materiam; quum autem hæc materia debeat quibuſdam eſſe conditionibus prædita, & hæ ſuſcipiant magis, & minus, incongrua, & æquiuoca eſſet comparatio intenſionis conditionum materię cum intẽſione conditionum agentis. Dicendum igitur eſt quamlibet miſti formam de materia educendam certos paſſiuarum qualitatum gradus poſtulare, & certos actiuarũ, vt educi poſſit; ita vt paruus calor ex materia ualde humida rem hãc generare non poſſit; ſed aliã poſſit dictum igitur Ariſt. nõ eſt intelligendum abſolutè, ut ſ. actiuæ uincant paſſiuas ſecundùm gradus, hoc enim eſſe non poſſe iam oſtendimus; ſed eſt intelligendum reſpectu formæ generandæ, & quantum illa poſtulat, ita ut quandò adeſt illa proportio actiuarum ad paſsiuas, quæ pro huius formę eductione requiritur, tunc dicantur actiuæ dominari paſſiuis: ut ſi exempli gratia ſtatuamus oleum eſſe calidum quinq; gradibus, & humidũ ſex, plures ſunt gradus humiditatis, quàm caloris; conueniens tamen eſt proportio pro eductione formæ olei; & ita dicitur calor dominari humiditati, ideſt aptus eſſe ad educendam de illa materia humida formam olei, ita vt ſi minor ſumeretur calor, non poſſet olei formam educere, ſed aliam fortaſſe poſſet, reſpectu cuius dicerentur actiuæ dominari paſſiuis, at non reſpectu olei: hoc denotauit Ariſtot. in definitione, quando dixit [ex ſubiecta materia vnicuique naturę] ſic enim ſignificauit proportionem illam non eſſe abſolutè victoriam ratione graduum, ſed ſolum reſpectu formę generandæ. Ad hunc ſenſum ſi Buccaferrei ſententia reducatur, defendi poteſt; nempè ſi per virtutem intelligat potentiam productiuam reſpectu talis formę, ſed non abſolutè, & indiſtinctè reſpectu omnium; ipſe tamen hoc non expreſſit.

Buccaferrei opinio. — *Cõfutatio.* — *Pomponatij opinio vera.* — *In libr. de re actione.* — *Defenſio opinionis Buccaferrei.*

De actione frigidi in generatione miſti, aliorum opiniones, & argumenta. Cap. IIII.

CAeterum ad plenam eorum intelligentiam, quæ ab Ariſtotele & à nobis dicta ſunt de actiuarum qualitatum imperio in paſsiuas, conſiderandum eſt quæ ſit actio frigidi in generatione miſti; num videlicet, & calor, & frigus per ſe agere dicantur, an ſoli calori tota actio attribuenda ſit, nulla frigori, niſi per accidens: hac enim de re magnæ, & philoſophorum, & medicorum diſputationes, & controuerſiæ exiſtunt. Ante omnia vt intelligatur in quonam difficultas ſit conſtituta, animaduertendum eſt nos non de elemẽti generatione loqui, patet enim elementum frigidum per frigus generare aliud ſimile, & ita frigus eſſe per ſe actiuum, & eductiuum formę elementaris. Neque de viuentium generatione loquimur, hanc enim a ſolo calore abſolui aſſerit manifeſtè Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium cap. 3. vbi ſoli calori cœleſti attribuit vim generandi uiuentis, qua de re alio in loco diffuſius loquuti ſumus. Loquimur autem de ſola miſti, quatenus miſtum eſt generatione, quod non eſt niſi homogeneum; forma nanque illa, quæ primum ex formarum elementarium commiſtione oritur, & forma miſtionis vocatur, non conſtituit niſi homogeneum miſtum, cuius generationem in præſentia conſiderandam ſuſcepimus; etenim omne heterogeneum eſt animatum, & ex pluribus talibus homogeneis conſtitutum, de quo hic non loquimur: nec ob id de ſolo inanimato miſto homogeneo nũc ſermonem facimus, ſed abſolutè de omni miſto homogeneo ſiue animato, ſiue inanimato, non enim ſolum de

In libr. de calore cœleſti.

metalli

metalli, vel lapidis generatione ſermo nobis propoſitus eſt, ſed etiam carnis & oſſis; ita tamen vt hæc non vt animata, ſed ſolùm vt miſta nobis conſideranda proponamus, nempe quomodo in eis producatur non quidem anima, ſed ſola forma miſtionis, & quomodo eadē intereat, hac enim ratione hæc omnia eandem conſiderationem ſubeunt. De hac igitur miſti homogenei quatenus talis generatione loquendo non ſatis liquet quomodo frigidum

Auer. opi. ſit actiuum. Auerroes in ſua paraphraſi in 4. Meteorolog. apertè dicit frigus non agere per ſe, niſi corruptionem ſicuti calor agit generationem, videtur enim cōtrariorum agentium contrarias eſſe debere operationes; quod in cōcoctione videmus; fit enim concoctio a calido, inconcoctio autem per ſe à frigido, nunquam concoctio, niſi per accidens, vt quando ab externo frigore colligitur in ventriculo, & concentratur calor animalis, & fit intenſior, & validior ad concoquendum: ſic igitur ad miſti generationem concurrit frigus vt temperet, & moderetur calorem, quia non omnis calor aptus eſt ad quamlibet formam educendā, ſed determinatus, & varijs modis remiſſus, prout ſingula forma poſtulat; ſummus autem calor eſt corruptiuus miſti, nec poteſt rem vllam generare, niſi ignem. Hanc igitur Auerr. ſententiam plures ſequuntur, & dicunt generationem miſti attribuendam eſſe ſoli calori, non frigori, quoniam frigus non generat, niſi per accidens, quatenus calorem contemperat, & moderatum reddit. Sententiam hanc improbant nonnulli recentiores & aduerſus eam

Recentiorũ cōtr Auer. argumentũ primum. tribus argumentis vtuntur. Primum ex Ariſtotele ſumunt in primo contex. quarti Meteorologicorum, vbi dicit frigus eſſe actiuum nō ea tantùm ratione quatenus calorem moderatur, ſed quatenus terminat, congregat & tranſmutat; putat igitur frigus agere etiam per ſe,

2. Argum. non tantùm per accidens. Secundò ſic argumentantur: frigus non remittit calorem, niſi refrigerando; at in generatione miſti frigus non habet locum per refrigerationem, ſed per alias ſecundas operationes; ergo ad generationem miſti non concurrit frigus, vt remittens calorem, quemadmodum neque calor in generatione miſti locum habet ut remittens fri-

3. Argum. giditatem. Tertio argumentum ſumunt a diſcrimine miſtionis & generationis miſti; nam in miſtione intereunt excellentiæ qualitatum elementarium, vt ait Ariſt. in calce primi libri de ortu, & interitu, & in contex. 48. ſecundi libri; hoc autem non fit, niſi per actionem inter ſe, & mutuam remiſſionē qualitatum elementarium contrariarum; nam & calor remittit frigus, & frigus calorem, & ſiccitas humiditatem, & humiditas ſiccitatem; hæc igitur mutua remiſſio & contemperatio non in generatione fit, ſed in miſtione; quoniam in generatione non comparat Ariſtot. contrariam cum ſua contraria, calorem cum frigore, & humiditatem cum ſiccitate, ſed ambas ſimul ſumptas, calorem & frigus, cum ambabus ſimul ſumptis, humiditate & ſiccitate, vt agentes cū patientibus: hanc igitur eſſe inquiunt cauſam communis erroris, quod non diſtinguunt miſtione a generatione miſti; in ſola enim miſtione fit illa remiſſio mutua contrariarum qualitatum, quæ in generatione non conſideratur, in qua ambæ actiuæ iam commiſtæ, & factæ amicæ ſuam operationem exercēt in paſſiuas: non igitur officium eſt frigoris in generatione calorem remittere. His argumentis ducti ipſi *Horum recentiorum opinio.* aliam ſententiam tuentur, & inquiunt generationem poſſe dupliciter cōſiderari, vno modo vt formæ ſubſtantialis introductionem, altero modo cum præuia alteratione; & in formæ quidem eductione dicunt nullam eſſe frigoris actionem, at in præuia alteratione non minus per ſe frigus locum habere, quam calorem; facit enim conſtantiam partium, terminat, & vnit humidum cum ſicco, & præterea calorem cohibet, ac detinet intrinſecus, ne euaneſcat: quocirca etiam frigus in generatione miſti actionem per ſe habet ratione præuiæ alterationis. Alij verò etiam maius quiddā oſten- *Aliorum opinio.* dere voluerunt, nempe frigus in eductione for- *Eorum arg.* mæ miſti habere actionem per ſe, & vſi ſunt hoc argumento: ſi ponatur homo in aere frigidiſſimo, vel in frigidiſſima aqua, ita ut ab illo frigore interficiatur, erit a ſolo frigore forma hominis interempta & educta forma cadaueris; ergo frigus per ſe agit eductionem formæ.

Vera ſententia de actione frigidi, & eius declaratio. Cap. V.

ERgo, hac re diligentiſſimè conſiderata, quam difficultatis plenam eſſe non inficior, veram eſſe arbitror opinionem Auer. quam complures ſequuntur: ſed ad perfectam veritatis declarationē oportet non ſolùm bimembrem diſtinctionem illi, ut illi fecerunt, ſed trimembrem; etenim cadere in conſiderationem poteſt & alteratio præuia generationi, & generatio ipſa miſti, quæ eſt eductio formæ ſubſtantialis, & demum variæ alterationes contingentes miſto iam conſtituto, & genito, quas Ariſt. in ſecundo contextu, quarti Meteorologicorum propoſuit in eo libro conſiderandas & poſtea etiam clarius propoſuit in contex. 14 eiuſdē libr., ut prouenientes ab actione duarum actiuarum qualitatum in duas paſſiuas. Vt igitur ab ipſa generatione, quæ eductio formæ eſt, ordiamur, concedere plures videntur eam a ſolo calido fieri, & ad eam frigus per ſe nullam operam contribuere, ſed ſolùm per accidens, quatenus calo-

rem

rem moderatur, eumque ad illam formam educendam idoneam reddit; ſiquidem calor generatiuus eſt, frigus verò corruptiuum: videmus enim Cœlum, quod ad omniũ generationem concurrit, non agere niſi calore, & in reditu ſolis ad nos omnium rerum generationem fieri per calorem, in receſſu autem corruptionem propter frigus. Hanc ſententiam ego veriſſimam eſſe puto, ſed dum hoc dicimus, nõ video cur non idem dicere cogamur de alteratione præuia generationi; quoniam calor non alia ratione formã educit, niſi alterando materiam & inducendo illas qualitates, quas forma ſubſtantialis ſtatim inſequatur; calor enim nõ agit niſi vt inſtrumentum primarij agentis; quare eductio formæ tribuenda potius eſt agenti primario, quod calore vt inſtrumẽto vtitur, quam ipſi calori; præparatio verò per alterationem calori magis attribuenda eſt, quia per eam fit poſtea eductio formæ: pugnãntia igitur dicere videtur quiſquis dicat à ſolo calore formã educi, præuiam verò alterationem fieri per ſe & à calore, & à frigore: ſed res clarior fiet, ſi modus declaretur, quo calor pro formæ introductionem materiam præparat. Certum eſt miſti homogenei generationem conſiſtere in miſtione perfecta humidi cum ſicco, perfectam dico quantum forma generanda requirit; ſed hæc non poteſt fieri, niſi à calore; calor enim extenuat, ita vt miſcibilium particulæ commiſceri poſſint, nam alia forma maiorem humidi cum ſicco permiſtionem, alia minorẽ poſtulat, proinde alia maiorem calorẽ, alia minorem: hinc fit vt in aliquibus tanta fit permiſtio, vt vix vnquam poſſint ſiccum & humidum ſeparari; ideo illa diutiſſimè durant, quia putredini non ita obnoxia ſunt, vt alia; eiuſmodi eſt oleum, & res aliæ viſcoſę, nam viſcoſitas prouenit ex magna humidi cum ſicco permiſtione; validam etiam habent permiſtionẽ metalla, præſertim argentum, & aurum, quæ ob id, & propter congelationem diutiſſimè ſeruantur: ſi ergo generatio miſti conſiſtit potiſſimum in extenuatione ſicci & humidi, vt poſſint eorum particulę commiſceri, & forma miſti educi, à ſolo autem calore fit extenuatio, vtique à ſolo calore per ſe fit præuia alteratio, non à frigore, niſi per accidẽs; ſiquidem per ſe frigus facit operationem contrariam operationi caloris, cõdenſat enim & conſtipat, & hac ratione impedit extenuationem, & in minimas partes diuiſionem; quare per ſe eſt potius contrarium generationi miſti; per accidens tamen ad eam confert quatenus calorem moderatur, idque modò magis, modò minus, prout cuiuſque miſti generatio poſtulat: quantulcunque igitur calor ſit, ſiue intenſus, ſiue remiſſus, ipſi ſoli per ſe attribuitur & generatio miſti & præuia ad eam diſpoſitio, hoc enim oſtenditur ratione ſumpta a fine: finis eſt eductio formæ miſti, hæc fieri non

Quo calor formã educat.

Viſcoſitas

poteſt abſque conueniente commiſtione humidi cum ſicco, hęc non fit niſi per attenuationem, & hæc fit à ſolo calido, & quælibet attenuatio à quodam ſtatuto gradu caloris; igitur ſolus calor per ſe, & quatenus eſt calor, tũ formam miſti de materia educit, tum prius materiam præparat per alterationem præuiam; frigus verò non per ſe agit, ſed ſolùm contemperando calorem; hoc autem maximè confirmatur conſiderando naturam, & primam originem caloris, & frigoris, de qua alio in loco ſuſè loquuti ſumus; quum enim hæ duæ qualitates ex actione cœleſti in inferioribus corporibus oriantur, cœleſtis autem actio non generet niſi calorem, frigus ſolam caloris priuationem inſequitur, & oritur ex priuatione actionis cœleſtis, proinde reſpectu caloris habet locum priuationis; quo fit vt hæ duæ qualitates commiſtæ, & contemperatæ agant ſolùm virtute caloris in generandis miſtis, & in præparãda materia ad eorum generationem, & omne temperamentum abſolutè conſideratum debeat vocari calor, licèt comparatione calidioris poſſit frigidum appellari; quod idem de lumine, ac tenebris manifeſtum eſt; datur enim in aere & maius, & minus, & minimum lumen, & horum quodlibet vocatur lumen, non tenebra, quia tenebra nihil eſt, niſi priuatio luminis; cõparatione tamen maioris luminis ſolemus aerem minus luminoſum vocare tenebroſum. In qualibet igitur caloris & frigoris temperie ſoli caloris gradus generatiui ſunt: quanuis enim poſſint habere commiſtos plures frigoris gradus, ab eis tamen non impediuntur, quia iam ad amicitiam oẽs redacti ſunt, & facta eſt qualitas vna, quæ reſpectu generationis miſti dicitur remiſſus calor; quod ſi frigus eſt elementi frigidi generatiuum, iam diximus nos de ſimplicium generatione non loqui; & præterea ille eſt potius vocandus interitus, q̃ generatio, vt Ariſt. docet in contex. 18. primi de ortu & interitu, quoniam interijt nobilius, & genitum eſt ignobilius elemẽtum: ſed in miſti generatione videtur nullam eſſe actionem frigoris, niſi ad contemperandum calorem, eaq; Auer. ſententia, vt prædiximus, & eandem videtur ſignificaſſe Alexander in contex. quarto quarti Meteorologicorum, dum inquit, id, quod in miſtione humidi cum ſicco agit, ac determinat, eſſe præcipuè ipſum calorem; ſic enim docere calidum primariò, ac per ſe agere, frigidũ verò ſecundario, & per accidens. Hæc igitur dicta ſint de actione calidi & frigidi in generatione miſti, & in præuia illi alteratione. At ſi loquamur de miſto genito iam, & conſtituto, negari non poteſt frigus agere etiam per ſe; congelatio enim fit per ſe à frigido, & videtur frigidum tribuere vltimum complementum rei iam per calorem genitæ, quatenus dat aptitudinem ad actum ſecundum, ad operationẽ, quæ

In lib de reg aeris c. 6 & in 10. ſo libro de calore cal.

Frigus eſt priuatio caloris.

Alexand.

In miſto iã genito frigus agit per ſe.

quæ eſt vltimum rei complementū; ſed actum primū producere non poteſt, quemadmodum diximus: id autem declarat Auerroes exemplo rerum artefactarum: faber ærarius volens ex ære aliquam figuram efficere, non poteſt æri figuram illam tribuere, niſi liquefaciat metallum illud, neque hoc præſtare poteſt, niſi per calorem; ſed acquiſita figura opus illud conſiſtentiam non haberet, nec præberet quæſitam vtilitatem, niſi congelaretur, & induraretur à frigore: ita etiam illi, qui efficere volunt enſem aptum ad incidendum, calore prius vtuntur molliente ferrum, vt poſſit illam figuram, & illud acumen recipere; poſtea verò intingunt illud in aqua, vt à frigore duritiem conſequatur, qua fiat enſis ad pugnandum, & ad incidendum idoneus: tale quiddam inquit Auerroes euenire in natura; generat enim metalla per calorem extenuantem, & duorum halituum particulas commiſcentem; ſed poſtea genito metallo adueniens frigus indurat ipſum, & dat ei complementum, ut diu conſeruetur, & vt ad humanos vſus aptum ſit, ſed non dat formam ſubſtantialem, quia hęc per ſe educitur actione caloris, remiſſi tamen a frigore, vt dictum eſt.

Reſponſio ad argumenta recentiorum. Cap. VI.

Ad primū. ARgumenta verò recentiorum facilè ſoluuntur. Ad primum dicimus Ariſtotelem in primo illo contex. quarti Meteorologicorū adduxiſſe exempli gratia plures calidi & frigidi operationes in miſto iam conſtituto, tanquam manifeſtiores (nam illæ, quæ fiunt in generatione miſti, occultiores ſunt) has autem etiam a frigido per ſe poſſe fieri iam diximus, & eſt res clariſſima, ſaltem in pluribus, qua re nō eſt neceſſe dictum Ariſt. verum eſſe etiam in generatione miſti: quemadmodum enim nec de calore tueri poſſumus quòd ſemper agat per ſe, quum ſit manifeſtum quandoque agere per accidens; ſic de frigore ſatis eſt ad ſententiam Ariſtotelis tuendam, ſi dicamus quaſdam operationes ab eo fieri per ſe, non tamen omnes. Ad ſecundum dicimus

Ad ſecūdū. falſum eſſe id, quod aſſumunt, frigus in generatione miſti non habere locum refrigerando, ſed ſolùm ſecundùm alias ſecundas operationes, dicimus enim è contrario potius rem ſe habere; nam in generatione miſti frigus locum habet refrigerando ſolùm, nempe moderando calorem, ſed non ſecundùm alias ſecundas operationes: qđ quomodo ſe habeat, mox clarius explicabitur. Tertium verò argumentum ſta-

Ad tertiū. tuit generationē miſti eſſe re diſtinctam a miſtione, quod negandum eſt, quia re diſtingui non poſſunt; quoniam igitur non poteſt fieri miſtio abſque miſti generatione, neceſſe eſt, vt, ſi in miſtione frigidum agit in calidum, & refrigerat, hoc idem ſimul in generatione facere dicatur: ſed de hoc quoque poſterius dicemus, & conſiderabimus an differat miſtio a generatione miſti, & in quonam differat, ibiq; oſtendemus neceſſarium eſſe in generatione miſti, vt calidum agat in frigidum. Ad poſtremum

Ad argumentū vltimum. autem argumentum ab alijs adductum ad probandum frigus in ipſius quoque formæ miſti eductione agere per ſe, puto optimam eſſe reſponſionem, quam præducti recentiores adducunt; & miror quomodo Pomponatius in quarto Meteorologicorū dubitatione duodecima dicat eſſet ita difficile argumentum hoc, vt neque ipſe ſoluere illud potuerit, neq; Antonius Trapolinus eius præceptor olim in Patauino gymnaſio profeſſor ordinarius, & magni nominis vir. Dico enim cum illis recentioribus nullam in animalis interitu nouam formā educi, ſed manere in cadauere formam miſtionis eandem, quæ in viuente fuerat, ſiue una, ſiue plures, & per hanc ſolam cadauer conſtitui; ſed eam tunc primùm incipere formæ officio fungi, quum antea ſub anima officio tantùm materiæ fungeretur: quoniam igitur non negamus frigus per ſe corrumpere, ſicut calor per ſe generat, ideo dicimus interempto animali à frigore nullam fuiſſe frigoris actionem, niſi interimendo animal per deſtructionem formæ, quæ eſt anima, factam per extinctionē caloris animalis; formam autem nullam eſſe eductam quæ ibi prius non fuerit; quare nil tunc operatur frigus, niſi interitū, nullam enim formam educit, quia nulla tunc educitur; proinde nec vllam facit præuiam alterationem eductioni formæ, ſed ſolùm receſſui formæ animalis.

De modo actionis, quo duæ actiuæ agunt in duas paſſiuas. Cap. VII.

CÆterum ex his, quæ de actione frigidi hactenus dicta ſunt, duę magni momenti difficultates oriuntur, quas omnino ſoluere oportet; vna eſt de modo actionis, quo duæ actiuæ agere dicuntur in duas paſſiuas pro generatione miſti; altera verò, an idem ſint generatio miſti, & miſtio: his enim explicatis arbitror prædictam generationis definitionem ſatis manifeſtam fore. Prior difficultas oritur ex hoc principio ab omnibus conceſſo, qualitates actiuæ non efficiunt ſecundas qualitates, ſeu ſecundas operationes, niſi per medias primas: hoc enim in omnibus clarum eſſe videtur; nam frigidum non congelat, niſi prius refrigeret, nec calidum liquefacit niſi per calefactionem; ſimiliter ſi alias omnes in primo cōtex. quarti Meteorologicorum ab Ariſtotelo nominatas ſecundas operationes

ſpectemus,

ſpectemus, nulla illarum eſt, quæ non per calefactionem à calido, & per refrigerationem à frigido producatur: hoc igitur ita conſtituto dicendum uidetur etiam in generatione miſti duas actiuas edere omnes operationes per medias calefactionem, & refrigerationem, tam in præuia alteratione, quam in eductione formæ: ſed quomodo hoc eſſe poſſit, non eſt explicatu facile, & magnum dubium excitat à nemine hactenus conſideratum, nedum ſolutum: quod quidem locum habet, non minus ſi dicatur frigidum agere per ſe in generatione miſti, quam ſi ſolum calidum; nam ſi & calorem, & frigus per ſe agere dicamus, & ſecundas vtrunque operationes edere neceſſe eſt eas edi per primas, quo fit vt idem corpus neceſſe ſit ſimul eodem tempore, & ſecundùm eaſdem partes calefieri, & refrigerari, quod ne imaginabile quidem eſt: quod, ſi quis dicat has duas qualitates non pugnare amplius inter ſe, ſed factas eſſe amicas, immò vnam eſſe factam; non ob id tollitur difficultas: qui enim fieri poteſt ut hæc eadem qualitas ſimul calefaciendo, & refrigerando edat omnes ſecundas operationes, tum illas, quæ ad calorem, tum illas quæ ad frigus pertinent? ſi vero dicamus (quod iam demonſtrauimus) qualitatem illam mediam pro generatione miſti non agere niſi ut calorem, adhuc difficultate urgemur: nam ſi a calore nulla poteſt ſecundaria operatio prouenire, niſi per calefactionem mediam, neceſſe eſt calorem illum remiſſum, & a frigore temperatum non agere in ſiccum, & humidum, niſi prius calfaciendo; nil autem calefit, niſi frigidum eſſe ſtatuatur; ergo idem eſt ſimul calidum, & frigidum, neque facta eſt horum contemperatio & amicitia, ſi adhuc remanet pugna calidi cum frigido, & actio calidi in frigidum cum reactione frigidi in calidum: quòd ſi hoc conceſſo dicamus remitti iterum calidum a frigido ſicci, & humidi, adhuc eadem difficultate laboramus; nam calor ita remiſſus non aget in ſiccum, & humidum, niſi per calefactionem; erit ergo adhuc pugna calidi cum frigido, & ſic in infinitum progrediemur.

Dubium.

Solutio. Primarum qualitatum duplex eſt actio.

In hac difficultate, quum eam nemo conſiderauerit, dicam ego quid ſentiam. Credo diſtinguendam eſſe primarum qualitatum actionem; duplex enim abſque dubio eſt, vna immanens, altera tranſiens: illa enim, quæ eſt contrarij in contrarium, eſt neceſſario tranſiens, quia nihil poteſt ita agere in ſeipſum, niſi ſit ſibi ipſi contrarium, quod quidem eſt impoſſibile: ſed actio agentis in materiam poteſt eſſe immanens, qualem dicit Ariſtoteles in ſecundo phyſicæ auſcultationis dari actionem naturæ in rebus naturalibus: in ſeminibus enim naturam ineſſe dicit non ut formam, ſed ut artificem, & in hoc differre naturam ab arte; quòd in arte artifex non eſt inſitus materiæ, ſed extra eſt, at in natura ineſt artifex in materia, in quam agit, ſic in ſemine humano ineſt humana natura non ut forma, ſed ut artifex, ſic etiam de alijs. Duo hi actionis modi notari poſſunt in generatione miſti: appoſita nanque elementa inuicem neceſſe eſt, ut per contrarias qualitates agant, & patiantur, & fiat calefactio, & refrigeratio, & humectatio, & exiccatio; eaque eſt actio tranſiens, quia nondum eſt facta elementorum unio; ſed diſtinctæ adhuc ſunt eorum naturæ, & vnum agit in aliud tanquam contrarium in contrarium ſeparatum; quoniam autem maximam agendi uim habent calidum, & frigidum, ideo abſoluitur primo loco horum contemperatio, qua fit qualitas una media, quæ uocatur temperatus calor, qui poſtea agit in ſiccum, & humidum, ut illa uniat, ac terminet pro formæ miſti eductione; & hæc ſecunda actio non poteſt amplius eſſe tranſiens, ſed eſt immanens, quippe quum æquè omnibus elementis inſit qualitas illa media proueniens ex unione calidi, & frigidi; quare hæc una omnium qualitas agit in eadem elementa, ut ſicca, & humida, & eſt actio tanquam inſiti artificis in materiam, qualis illa eſt, quam in ſemine conſiderauimus, ſed non amplius, ut contrarij in contrarium: quando enim qualitas illa media agendo edit in ſicco, & humido ſecundas operationes, non amplius calfaciendo, aut refrigerando agit, ſed ſecundas qualitates producit non per primas, quoniam agit actione immanente, quæ redigi videtur ad illam actionem, quæ per emanationem fieri dicitur, qua poteſt aliquid agere in ſeipſum, vt alias diximus de grauium, & leuium motore naturali: ideo deceptus eſt Sueſſanus dicens paſſiuas qualitates reagere in actiuas; reactio enim non habet locum, niſi in actione tranſeunte, quæ eſt contrarij in contrarium, non in actione artificis, ut agentis in materiam, quæ non eſt ut in contrarium, ſed fit per quandam emanationem, quemadmodum diximus. Decepti etiam ſunt alij nonnulli recentiores, qui in ſua inter ſe altercatione de generatione miſti an ſit idem quod miſtio, hanc duarum actionum diſtinctionem non cognouerunt, ſed communi conſenſione aſſeruerunt calorem iam a frigore contemperatum terminare, & vnire ſiccum, & humidum pro generatione miſti, idque præſtare per calfactionem: hoc autem minimè verum eſt, & illud omnia prædicta abſurda conſequuntur, nempe idem agere in ſemetipſum ut in contrarium, & ſimul eſſe calidum, & frigidum, & eandem

Sueſſani error.

Aliorum recentiorū error.

qualitatem calfacere ſimul, & refrigerare eodem tempore eandem rem, & calefactiones, atque caloris remiſſiones infinities multiplicari, quæ omnia abſurdiſſima ſunt. Secundæ igitur operationes, ut extenuatio, unio, & terminatio paſſiuarum, ab actiuis fiunt, ideſt à calore iam temperato, tanquam una qualitate media, ſine calfactione, uel refrigeratione.

Non omnis actio eſt in contrarium. Si quis autem obijciat, omnis actio in rebus naturalibus eſt contrarij in contrarium; hoc nos inficiari poſſumus, nam agens æquiuocum non eſt contrarium patienti, qualis eſt artifex cuiuſque operis artificioſi. & cuiuſmodi ſunt plura agentia naturalia, Cœlum enim agit in hæc inferiora, neque eſt illis contrarium: ſic duæ actiuæ qualitates ſunt agentia æquiuoca, quatenus in paſſiuis edunt ſecundas operationes. quare non eſt neceſſarium ut aliqua ibi inſit contrarietas actiuarum cum paſſiuis; ſed dicere etiam poſſumus id in omni elementari actione verū eſſe aut formaliter, aut (ſic enim loqui liceat) ſuppoſitiuè; actio enim actiuarū in paſſiuas ſi formaliter non eſt actio contrarij in contrarium, ſaltem præſupponit factam prius actionem tranſeuntem, quam diximus, calidi in frigidum, & frigidi in calidum. Videntur autem hęc omnia locum habere etiam in alijs actiuarum qualitatum operationibus in miſto iam conſtituto, ut in liquefactione; præcedere nanque oportet actionem caloris ignei in metallum, quæ ſit calidi in frigidum, proinde actio tranſiens; talis enim in ipſo miſto iam genito nulla exiſtere poteſt tanquam immanens, quia iam eſt facta naturę unio, qua re ibi nulla eſt amplius contrarietas; patitur igitur metallum ab agente externo, ab igni, & prius calefit, poſtea ex calefactione liquefit, & ea metalli liquefactio non inſequitur immediatè calorem ignis externum, ſed calorem metalli internum ab igne productum; quare patitur primò metallum ut frigidum ab igni calido agente actione tranſeunte, deinde calorem in metallo genitum inſequitur liquefactio tanquam actio immanens, & per quandam emanationem edita, ſed non per aliam mediam calefactionem: ſic etiam fit metalli congelatio ab externo frigore per ipſius metalli refrigerationem, quam inſequitur congelatio abſque alia refrigeratione. Patet igitur primas operationes primarum qualitatum, ſemper eſſe contrarij in contrarium, & tranſeuntes; ſecundas verò eſſe actiones artificis in materiam, & immanentes, proinde non eſſe contrarij in contrarium, niſi ut ante dictū eſt: omnis igitur actio qualitatum elementarium uel eſt contrarij in contrarium, vel præſupponit actionem factam contrarij in contrarium; quia ſecundæ operationes pręſupponūt primas, tam illæ quæ fiunt in miſto iam genito, quàm illę, quæ fiunt pro conſtitutione, ſeu generatione miſti: quare ſublata eſſe videtur hac in re omnis difficultas. Sed ſciendum pręterea eſt aliam quoq; dari actionem tranſeuntem, quæ non eſt contrarij in contrarium, ſed ſimilis in ſimile, quoniam eius finis non eſt generare, uel deſtruere, ſed conſeruare; ob id quū conſeruare ſit agere, ea eſt actio non contrarij in contrarium, ſed ſimilis in ſimile: exemplo res clarior fiet; generatur in cauernis terrę aurum hoc pacto, ex duobus halitibus referentibus naturas quatuor elementorum commiſtis fit primo loco actio calidi in frigidum, & frigidi in calidum, unde prouenit qualitas media, ideſt calor mediocris agens poſtea in ſiccum, & humidum; ſed non perficeretur hæc actio, niſi calor ille conſeruaretur, ne minueretur, vel diſſiparetur; conſeruatur igitur calor ille à calore cœleſti, ita ut tandem ſuam operationē abſoluat: ita in fœtu exiſtente in utero ineſt calor internus pro generatione animalis, ſed ille diſſiparetur, niſi conſeruaretur a calore fęminæ fouente, & ita abſoluitur generatio. Patet igitur duas eſſe actiones calidi tranſeuntes; vnam, qua agit in frigidum ad generandum calidum; alteram, qua agit in æquè calidum ad ipſum conſeruandum, quæ dici poſſe videtur continua generatio eiuſdem caloris: hac ratione Cœlum eſt agens vniuerſale in omniū ſublunarium generationibus; quum enim omnes calore abſoluantur, hic in agente particulari conſeruatur a calore cœleſti, hoc eſt genito a Cœlo per motum, & per lumen, ut alio in loco declarauimus: hac igitur ratione virtus elementaris eſt ſecundarium agens, quia vel eſt producta, uel ſaltem conſeruata à virtute cœleſti, tanquam ab agente primario, & remotiore.

Datur actio etiam ſimilis in ſimile.

In lib. de calore cœleſti.

In quo differant miſtio, & generatio miſti aliorum ſententia & argumenta.

Cap. VIII.

Sequitur ut conſideremus, an differant miſtio, & generatio miſti, ac, ſi differant, quo differant. Fuit hac de re his temporibus magna cõtrouerſia inter Thomam Eraſtum, & Archangelum Mercenarium, ut legere eſt in eorum diſputationibus in publicum editis de putredine. Eraſtus enim idem prorſus eſſe dicebat generationem miſti, ac miſtionem, nec aliunde argumentum ſumere videbatur, niſi ex ipſa uocum ſignificatione, quam exemplis aliarum ſimilium confirmabat; nil enim aliud eſſe uidetur miſtio, quàm miſti generatio, nec miſti generatio aliud, quàm miſtio, ſiquidem ne imaginari quidem poſſumus unam exiſtere ſine altera: quemadmodum nil aliud eſt ædificatio, niſi ædium

ædium generatio, nil aliud ſanguificatio, niſi generatio ſanguinis, nil aliud compoſitio, niſi compoſiti generatio, & ſic de alijs omnibus, quæ generantur dicere poſſumus. Contra verò Mercenarius demonſtrare contendit eas non idem eſſe, ſed diſtingui penitus, & argumentabatur potiſſimum ab earum definitionibus: illa enim, quorum diſcrepantes ſunt definitiones, diuerſa abſque dubio ſunt; atqui diuerſæ ſunt definitiones miſtionis, ac generationis miſti, & in duobus diſtinctis locis ab Ariſtotele aſſeruntur, vt manifeſtum eſt; ergo non ſunt idem: patet autem diuerſas eſſe conditiones, per quas definiuntur; nam in miſtione elementa à ſe mutuò alterari dicũtur, quod non fit, niſi per actionem contrariæ qualitatis in ſuam contrariam, per quam ſe mutuò contemperant tum calidum & frigidum, tum humidum & ſiccum, ita vt omnes ad mediocritatem redigantur; quamobrem in miſtione locum non habet altera illa actio, quæ eſt duarum actiuarum in duas paſſiuas; ſed ſola actio contrarię in contrariam; quo fit ut in miſtione omnes ſint actiuæ, & oẽs paſſiuæ: contra verò in generatione miſti nulla huius actionis conſideratio habetur, ſed alterius tantùm, quæ eſt duarum actiuarum in duas paſſiuas; hãc enim expreſſit Ariſtoteles in definitione generationis miſti, nec vllam fecit mentionem alterius actionis, qua agit quælibet contraria in ſuam contrariam, ſiquidem huius actionis nulla in illo quarto Meteorologico habetur conſideratio. Præterea manifeſtum eſt (inquit Mercenarius) hæc tria diſtincta eſſe, elementorum alterationem, & vnionem, qua contrarię eorum qualitates reprimuntur; deinde terminationem humidi cum ſicco factam a duabus actiuis; ac denique productionem totius ſubſtantiæ miſti; in primo quidem miſtio conſiſtit, generatio autem miſti in ſecundo, ac tertio, & neceſſe eſt primum illud præcedere, nempe elementorum iuxta poſitorum, & ſe tangentium mutuam alterationem, & qualitatum moderationem, quæ dicitur vnio, deinde fieri terminationem paſſiuarum ab actiuis, quæ eſt proxima diſpoſitio ad ſubſtantiæ miſti productionem, hoc eſt ad eductionem formę; tantum igitur abeſt vt miſtio ſit idem, quod generatio miſti, vt potius eam præcedat, immo ita præcedat, vt ne ſit quidem proxima diſpoſitio ad eam. Hæc ſumma eſt totius eorum argumentationis, ſed præterea plurima etiam ab vtroque dicuntur ad alterius rationes ſoluendas: quæ non refero, quoniam tædioſum admodum eſſet totam eorum prolixam diſputationem in medium adducere, quum præſertim eam in eorum ſcriptis quiſque legere poſſit.

Mercenary opinio.

Confutatio prædictarum opinionum, & veritatis declaratio. Cap. IX.

EGo vt in re difficillima ſententiam meam proferam, à neutro penitus diſſentio, ſicut etiam neutri penitus aſſentior; credo enim relictis horum opinionibus vt extremis aliam mediam accipiendam eſſe, quæ mihi quidem omnem tollere difficultatem videtur; nempe vt dicamus miſtionem, & miſti generationem reipſa idem eſſe, ratione autem diſtingui, neque aliud oſtendi duabus illis cõtrarijs argumentationibus Eraſti & Mercenarij. *Opinio vera.* Quoniam igitur & in miſtione, & in generatione miſti & ſubſtantiam, & accidentia conſiderare neceſſe eſt, ſiquidẽ ex elementorum ſubſtantijs ſubſtãtia miſti conſtituitur, idq; non fit niſi per actionẽ & paſſionẽ primarum qualitatum; ideò & ratione ſubſtantiæ, & ratione qualitatum oſtendo & in miſtione contineri generationem miſti, & in hac miſtionem, proinde eas eſſe idem re, ſed ratione diſtingui; quoniam enim diuerſa reſpiciũt diuerſis modis definiendæ ſunt: ſic etiam patebit ratio cur miſtio definiri debuerit in primo libro de ortu, & interitu, miſti autem generatio non ibi, ſed in quarto Meteorologico. Miſtionis definitio hæc fuit, miſtio eſt miſcibilium alteratorum vnio; ſed quia tota miſtionis natura conſiſtit in illa dictione, vnio, hæc quid ſignificet conſiderandũ eſt. *Quid ſit vnio. Opinio Mercenary.* Putauit Mercenarius eam non ſignificare productionem vnius ſubſtantiæ miſti ex pluribus ſubſtantijs miſcibilium; hęc enim eſt ipſa miſti generatio, cui idẽ eſſe miſtionem ipſe concedere noluit ſed ſignificare ſolã congregationẽ elementorum iam diuiſorum in minima antequam plures ipſorum naturę in naturã vnam coaleſcãt Sed hęc eius ſententia aduerſatur Ariſtot. qui eam vt antiquorum opinionem reprobauit; illi nanque dicebant miſtionem nil eſſe aliud, quam congregationem ſeu iuxta poſitionem miſcibilium: *Confutatio* quam difficultatem videns Mercenarius niſus eſt eã effugere, & aliquã notare differentiam inter antiquorum & ſuã opinionem, quam Ariſto. tuiſſe profeſſus eſt; dixit autem diſcrimen conſiſtere in illa dictione, alteratorum; nam antiqui dicebant miſtionẽ eſſe diuiſionem miſcibilium in partes minimas, & earum congregationem, ſed nullam ipſarum inter ſe alterationem conſiderabant; Ariſtoteles verò hanc conſiderauit, & voluit miſcibilia eſſe per mutuam inter ſe actionẽ & paſſionem ita alterata, vt refractis contrariarum qualitatum extremitatibus ſint omnes ad mediocritatem redactæ: *Defenſio Mercenary.* hæc igitur apud Ariſtotelẽ eſt miſtio, in qua non includitur plurium ſubſtantiarum in ſubſtantiam vnam mutatio, quę nõ eſt miſtio, *Confutatio*

miſtio, ſed generatio miſti. Sed hæc non ſunt conſentanea verbis Ariſto. eo in loco, ut bene conſiderauit Eraſtus, dixit enim Ariſt. miſcibilia per miſtionem deſinere eſſe id, quod ante miſtionem erant, & in naturam mediam tranſire, quam inquit eſſe quoddam ὁμοιομερὲς, vt ſicuti quęlibet aquæ particula eſt aqua, & tota eſt aqua, ita illud quoque & totum, & ſingula pars habeat idem nomen, & eandem definitionem: hoc tamen iuxta Mercenarij ſententiam dici non poteſt, quia ſi miſtionis, & vnionis nomen non ſignificat factam adhuc tranſitionem plurium ſubſtãtiarum in ſubſtantiam unam, ſed ſolùm qualitatum, quæ erant contrarię, temperamentum, integræ igitur adhuc manent in illo priori ſeu temporis, ſeu naturę, omnes elementorum formæ, quum forma miſti nondum educta ſit; formis autem adhuc exiſtentibus elementa quoque exiſtunt, & ſunt adhuc ignis, aer, aqua, terra, ut erant prius; non igitur per miſtionem deſierunt eſſe id, quod erant, quod tamen aſſerit Ariſt. neque totum illud eſt ὁμοιομερὲς, ut ſimiliter aſſerit Ariſt. ſed potius eſt diſſimilium partium, quum earum alia ſit ignis, alia ſit aer, alia ſit aqua, alia uerò terra: omnino igitur fateri cogimur naturam miſtionis in plurium ſubſtantiarum vnione præcipuè conſiſtere, hoc eſt in earum mutatione in naturam, & ſubſtantiam vnam; at productio vnius ſubſtantiæ miſti ex pluribus elementorum eſt abſque dubio ipſa miſti generatio, itaque dictio illa, vnio, in definitione miſtionis poſita miſti generationem ſignificat: quod etiam confirmare videtur illud participium præteriti temporis, alteratorum, quod ſignificat iam præceſſiſſe, & à miſtione pręſupponi mutuam illã alterationem per actionem, & paſſionem contrariarum qualitatum, neq; in ea formaliter conſiſtere miſtionis naturam, ſed in ipſa ſubſtantiarum vnitione: quare Mercenarius procul dubio hac in re lapſus eſt. Aliũ quoque errorem commiſiſſe videtur, quòd aſſeruit miſtionẽ non præcedere generationem miſti tempore, ſed ſolùm natura; tamen ex eius dictis neceſſariò infertur pręcedere etiã tempore, inquit enim illam qualitatum contemperationem eſſe miſtionem ipſam, quam non ſtatim ſequitur generatio miſti, ſed intercedit actio duarum actiuarum iam per miſtionẽ contemperatarũ in duas paſſiuas iam ſimiliter contemperatas, per quam actionem paſſiuę terminantur, atq; vniuntur; deinde per hanc proximam præparationẽ forma miſti educitur: quoniam igitur actio hæc actiuarũ in paſſiuas non videtur niſi in tempore fieri poſſe, dicere enim ſubitam eſſe vanum eſt, nec fortaſſe cogitabilę, fateatur neceſſe eſt miſtionẽ præcedere etiã tempore generationem miſti: nihilominus ſeu tempore dicat, ſeu natura, aduerſatur Ariſtoteli, vt conſiderauimus; quoniam in illo priori exiſtẽtibus iam formis elementorum ea ſecundùm Ariſtotelem miſtio vocari non poteſt, qui miſtionem tunc eſſe voluit, quando eſt genitum quoddam tertium medium ὁμοιομερὲς diſtinctum à miſcibilibus: ſic etiam è contrario negare non poſſumus in definitione generationis miſti contineri miſtionem; nil enim aliud eſt generatio miſti, niſi productio ſubſtantiæ miſti ex elementorum ſubſtantijs; hæc autem eſt illa ipſa vnio, quę accepta fuit in definitione miſtionis, & q̃ in definitione gñationis ſignificata eſt nomine tranſmutationis: patet etiã in definitione generationis nominari qualitates elementorum & actiuas, & paſſiuas: quo circa congreſſu quoque elementorum in generatione miſti conſideratur, hæc enim eſt mutatio quatuor ſubſtantiarum elementorum in vnam miſti ſubſtantiam: ex his igitur patet generationem miſti, & miſtionem reipſa idem eſſe, quod Mercenarius negauit. Quod autem ſecundùm hanc ipſam ſubſtantiæ conſiderationem diſtinguantur ratione, quod Eraſtus non vidit, facile oſtendo; eadem enim mutatio qua ex elementis generatur miſtum, dicitur & miſtio, & generatio miſti, ſed alia, & alia ratione: quum enim elementa ſint terminus a quo, miſtum verò ſit terminus ad quẽ, nomen miſtionis magis elementa reſpicit, nomen autem generationis magis refertur ad ipſum miſtum, vt voces ipſæ declarant: nam miſtio non miſti eſt, ſed elementorum, non enim miſceri miſtũ dicimus, ſed elementa; generatio autem non elementorum, ſed miſti, nõ enim elementa tunc generantur, ſed miſtum; neque tamen eſt altera ſine altera, miſti enim generatio non eſt niſi ex elementis, neque hæc ita vniuntur, quin generetur miſtum; quocirca & generatio miſti fuit comprehenſa in definitione miſtionis, ſed confuſè, & prout reſpicit elementa, non miſtum, cuius nondum diſtincta tractatio fiebat; & viciſſim miſtio in definitione generationis miſti fuit comprehenſa, prout reſpicit miſtum, non tamen expreſſè, quia iam declarata prius ſtatuebatur; quocirca in vtralibet definitione vtraque ſignificatur, ſed vna expreſſè, altera verò vt connotata. Hinc etiam oritur aliud earum diſcrimen: quum enim miſcibilia partim ſeruari dicantur in miſto, partim non ſeruari, ſed interire in miſtione, nomen generationis miſti reſpicit elementa vt corrupta, ſiquidem generatio vnius eſt alterius corruptio; nomen autem miſtionis reſpicit elementa vt ſeruata, quemadmodum Ariſtoteles in ea parte docet, commiſta enim dicuntur illa, quę non penitus interierunt. Ex his colligere poſſumus rationem diſtinctionis harum duarum tractationem de miſtione, ac de generatione miſti: nam in libris de ortu, & interitu Ariſtoteles de elementis agit, quatenus ſunt materia miſtorum: quoniam igitur miſtionis nomen

Vera ſententia.

Alius eiuſdem error.

Contra Eraſtum.

Ratio diſtinctionis tractationum de miſtione, ac de generatione miſti.

men reſpicit præcipuè elementa vt principia miſtorum, & miſtio propriè dicitur ipſorum elementorum, & hæc ſunt materia miſti non aliter, quam vt in miſtionem veniunt; ideò cõueniens, immo neceſſarium fuit, vt in eo libro, in quo elementa vt miſtorum principia conſiderarentur, de miſtione ageretur, & doceretur quid ſit miſtio: hoc autem ipſius quoq; Ariſt. teſtimonio manifeſtiſſimo cõprobatur in primo de generatione contex. 43. vbi dicit, quoniam de materia, & de vocatis elementis dicẽdum eſt, ideò prius de ijs, quæ ad illa pertinẽt, agere oportet: quoniam. n. ex elementis nõ aliter fit miſtum, quam per eorum congregationem, quæ eſt miſtio, ideo de miſtione dicendũ eſt; & quia miſtio non fit ſine miſcibilium inter ſe actione & paſſione, ideò de actione quoque & paſſione eſt agendum; & quia non fit actio & paſſio, niſi per contactum, ideò etiam de contactu agere oportet: propterea ſtatim primo loco egit de contactu, ſecundo autem loco de actione & paſſione, tertio demum de miſtione, deinde ſtatim in ſecundo libro aggreditur tractationem de elementis tanquam de materia miſtorum. Patet autem in definitione miſtionis ſignificari nomine vnionis confuſè generationem miſti, & potius ratione termini à quo, quàm ratione ſui ipſius: licèt enim illa vnio ſit generatio miſti, modus tamen, quo fit, ibi non declaratur, nec declarandus erat, niſi in quarto Meteorologico; nõ poterat enim declarari, niſi peculiariter in miſto homogeneo, hoc enim primum generatur ex elementorum commiſtione, & eſt illius quarti libri proprium ſubiectum; in libris autem de ortu & interitu agitur vniuersè de miſto abſque diſtinctione homogenei ab heterogeneo: quare illud etiam patet, definitionem generationis miſti in quarto Meteorologicorum conuenientiſſimè tradi, quum ſit propriè miſti ſimilaris, quod illius libri ſubiectum eſt; in ſecũdo autem libro de ortu & interitu videmus Ariſtotelem valde rudit er egiſſe de generatione miſtorum, neque ipſius definitionem ibi tradidiſſe, quoniam hoc facere non poterat abſque diſtinctione homogenei ab heterogeneo, qua in eo libro vti conueniens non erat: definienda autem res ibi eſt, vbi diſtinctè eſt declaranda, & cognoſcenda, non vbi confuſè; nil ergo aliud ibi de miſti generatione docet Ariſtoteles, niſi conſtare miſtum debere ex omnibus elementis; de modo autem, quo ex ijs generatur, ne verbum quidem facit. Hactenus ipſas elementorum, & miſti ſubſtantias conſiderando oſtendimus miſtionem, & miſti generationem reipſa idem eſſe, ſed ratione diſtingui: reſtat vt ex qualitatum quoque conſideratione idem oſtendamus. Iam ſæpe dictũ eſt duplicem eſſe harum qualitatum inter ſe actionem, & paſſionem: vna eſt, qua duæ contrariæ inuicem agunt, & patiuntur, qua ratione iam diximus omnes qualitates eſſe actiuas, & omnes paſſiuas; altera verò eſt, qua duæ actiuæ iam ſimul contemperatę in duas paſſiuas agunt: utraque continetur in vtraque definitione, cum hoc tamen diſcrimine, quòd quæ in vna ponitur expreſsè, ea in altera ponitur implicitè; prior enim actio & paſſio miſtionem præcipuè reſpicit, ideò fuit expreſſa in definitione miſtionis; per illam enim dictionẽ, alteratorum, ſignificatur mutua elemẽtorum actio per contrarias qualitates, hęc enim magis elementa reſpicit, quàm miſtum generandum; altera verò actio implicitè fuit connotata, quoniam vnio illa, quæ eſt tranſitio pluriũ naturarum in naturam vnam, non fieret ſine actione duarum actiuarum in duas paſſiuas: hęc autem contrà in definitione generationis exprimitur, quia magis miſtum reſpicit, quam elementa; prior autem illa implicitè connotatur, quia non agerent duæ actiuæ in duas paſſiuas, niſi per priorem actionem eſſent contẽperatæ: quocirca neceſſaria omnino eſt vtraq; actio & in miſtione, & in generatione miſti, quia non fit generatio miſti ſine miſtione, nec miſtio ſine miſti generatione; proinde ſunt idẽ re, ſed differunt ratione, quatenus miſtio reſpicit elementa, generatio verò miſtum: ob id in definitióne miſtionis exprimitur altera tãtùm actio, quę magis elementa reſpicit, in definitione autem generationis exprimitur altera, quæ magis reſpicit miſtum, quia per eam fit eductio formę miſti; ſed altera tamen implicitè includitur in utraque definitione, quoniam vtraque actio eſt neceſſaria & in miſtione, & in miſti generatione. Vt igitur hæc omnia breuiter, ac diſtinctè complectamur, certum eſt & in miſtione, & in generatione hos duos terminos conſiderari, elementa ſeparata, & eadem facta vnum quoddam, in vtraque igitur continetur totus progreſſus ab eſſe elementorum ad eſſe miſti, ergo vtraque continet omnes partes huius progreſſus: hæ autem, ſi bene conſideremus, tres præcipuæ ſunt, nam dicendum eſt tria ordinatim fieri in miſtione, & in miſti generatione; primum eſt alteratio mutua per actionem & paſſionem omnium contrariarum qualitatum inter ſe; ſecundum eſt actio duarum actiuarum in duas paſſiuas; tertium eſt productio miſti, quæ per formę eductionẽ fit, & quæ in definitione miſtionis uocatur vnio: hoc igitur tertiũ & miſtio eſt, & miſti generatio, ſed miſtio dicitur reſpectu miſcibilium, generatio aũt reſpectu miſti; ideo in definitione miſtionis exprimitur tertium cum primo, ſed ſecundum implicitè connotatur, ſine quo tertium non eſſet; idq; fit propterea quòd primum reſpicit elementa potius, quam miſtum: at in definitione generationis exprimitur tertiũ cũ ſecũdo, ſed primũ implicitè connotatur,

Breuis collectio totius veritatis.

notatur, ſine quo nec tertium nec ſecundum fieret; quoniam ſecundum reſpicit potius miſtum, quam miſcibilia; per hæc tamen non ſtat quin in ſolo tertio conſiſtat, & miſtionis, & generationis eſſentia; idque duobus modis conſideratum, & miſtio, & miſti generatio dicitur, reliqua verò duo ſunt neceſſariæ diſpoſitiones in ambabus, ſed vna magis elementa, & miſtionem reſpicit, altera verò magis miſtũ & generationem; quare patet Ariſtot. & in miſtionis, & in generationis definitione ponere voluiſſe etiam præuiam diſpoſitionem, eamq; partim expreſsè, partim implicitè, ſicuti dictũ eſt; ex his enim omnibus clarum (ni fallor) factum eſt miſtionem, & miſti generationem re idem eſſe, ſed ratione differre. Ex his autem duo maximè annotanda colligimus, ne cum multis decipiamur. Vnum eſt, miſtionem nec tẽpore, nec natura præcedere generationi miſti: huius ratio eſt, quoniam vtraque conſiſtit in productione vnius naturæ ſubſtantialis, proinde in poſtremo illorum trium, quæ memorauimus; quòd ſi in ſolo primo eſſet miſtionis natura conſtituta, quod tueri contendit Mercenarius, vtique non ſolùm natura præcederet generationi, quod aſſeruit idem Mercenarius, ſed etiam tempore, quod negauit: quanquam ego quomodo id negare potuerit nõ videam; calidum enim & frigidum breui ſuam cõtemperationem abſoluunt, quippe quæ maximam vim agendi habent; humidum verò & ſiccũ, licèt eodem tempore agant inuicem, & patiantur, credendum tamen eſt non eodem tempore ſuam pugnam perficere; quum enim minus actiua ſint, quam illa, neceſſe eſt vt tardius ſuũ certamen abſoluant, idque etiam auxilio duarum actiuarum iam contemperatarum; calor enim iam factus temperatus agit in ea, & attenuat, & unit, & terminat, & ita adiuuat ut eorum quoque perfecta contemperatio fiat, prout poſtulat forma miſti, quæ in fine huius totius præparationis momento temporis educitur: quoniam igitur generatio miſti in hac vltima formæ eductione eſt conſtituta, neceſſe eſt, ſi miſtio conſiſtit in contrariarum qualitatum contemperatione antequam actiuæ agant in paſſiuas, quæ Mercenarij ſentẽtia fuit, vt miſtio tempore generationem præcedat: quod etiam per ipſam miſtionis definitionem confirmatur; nam ſi unionem intelligamus cũ Mercenario qualitatum contemperationẽ ex alteratione, tum certè nondum eſt generatio, quoniam adhuc forma miſti educta non eſt: at ſi melius ſentientes dicamus unionem eſſe ultimam illam formæ miſti productionem, id adhuc manifeſtius eſt, quum Ariſto. participio præteriti temporis utatur dicens, alteratorum ſignificat enim alterationem iam præceſſiſſe, vnionem vero ſubſequi, in qua miſtionis natura conſiſtit: digna etiã conſideratione ſunt illa Ariſt. verba in 2. contex. quarti Meteorologic. ad declarandam generationis definitionẽ adiecta [generant enim calidum & frigidum dominantia materiæ] fatetur enim Mercenarius actionem contrariarum inter ſe priorem eſſe actione duarum actiuarũ in duas paſſiuas: quod Ariſt. quoque his uerbis denotat, calido nanq; & frigido attribuit ut in paſſiuas agendo generent miſtum; atqui non agunt, niſi prius ſint contemperatæ per præcedentem pugnam inter ſe, tunc enim non poſſunt agere in paſſiuas quoniam una impediret actionem alterius; ſed quando ſunt contemperatæ, tunc agunt in paſſiuas pro generatione miſti: conſiderandũ autem eſt in eiſdem uerbis Ariſt. ſoli calido articulum appoſuiſſe, non frigido, inquit enim [τὸ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν] ſignificans unam eſſe qualitatem ex duabus contemperatis conſtantem, quæ uocari poteſt ſimul calidum & frigidum; nam ſi vtrique articulum appoſuiſſet, vtranque ſeparatim agere ſignificaſſet, proinde ut duas, quod minimè verum eſſet: prius igitur dictum manifeſtum eſt, nempe miſtionem & miſti generationem, quum in illa extrema ſubſtantiæ miſti productione cõſiſtant, ſimul eſſe non modo tempore, ſed etiam natura; qua in re multi errant dicentes generationẽ miſti præſupponere miſtionem tanquam natura priorem. Alterum vero eſt: licèt miſtio, & generatio miſti ſint ſimul & tempore, & natura, propterea quòd reipſa idem ſunt, tamen quum ratione diſtinguantur prior cõſideratione, & cognitione eſſe debuit miſtio, quàm miſti generatio: eiuſdem enim rei cõfuſa conſideratio debet præcedere diſtinctam; quoniã igitur eadem mutatio confuſius cognoſcitur quatenus eſt miſtio, diſtinctius uerò quatenus eſt miſti generatio, ideo Ariſt. prius eam conſiderare voluit prout eſt unio reſpectu elementorũ miſcibilium, poſterius uerò ut eſt generatio reſpectu miſti; priora enim ſunt conſideratione elementa miſto, quum ſint principia miſti.

Miſtio non præcedit generationem miſti.

Solutio argumentorum Eraſti, & Mercenarij. Cap. X.

RESTAT vt & Eraſti, & Mercenarij argumenta ſoluamus. Ad Eraſtum ſatis eſſe videtur ſi dicamus nil aliud ab eo probari, niſi miſtionem, & miſti generationem reipſa idẽ eſſe, hinc. n. fit vt vna ſine altera exiſtere nequeat: fatemur igitur oẽm miſtionẽ eſſe generationem miſti, & oẽm miſti generationem eſſe miſtionem; ſed non ob id fit, ut ratione quoque ſint idẽ. Sed notare præterea poſſumus non idonea eſſe aliarum rerum exẽpla, quæ ab Eraſto adducuntur, ideoque negandã eſſe ſimilitudinem; nam idem prorſus eſt ædificatio, atque ædium generatio, idem eſt ſanguificatio, ac ſanguinis gñatio, nec dico ſolùm

re,

re, ſed etiam ratione; quoniam vtrunque nomen reſpicit eundem terminum, qui fieri dicitur, nempe terminum ad quem, neutrum autem reſpicit materiam ex qua; propterea ſic etiam dicere poſſemus idem eſſe ignitionem, & generationem ignis: ſed vbi ex pluribus vnum fit, & mutatio ſignificari poteſt duobus vocabulis, quorum vnum reſpicit illa plura, ex quibus, alterum verò reſpicit illud vnũ, quod fit, neceſſe eſt mutationem illam vt ijs duobus nominibus appellatam, vnam quidem & eandem eſſe reipſa, ſed ratione diſtinctam in duas; ob id ex multis exemplis ab Eraſto adductis nullum eſt ad propoſitum accommodatum, niſi compoſitio: idem enim eſt reipſa compoſitio, atque compoſiti generatio, diſtinguuntur tamen ratione; quia nomen compoſitionis reſpicit illa plura, ex quibus vnum illud generatur, illorum enim eſſe compoſitio dicitur, & illa componi dicuntur; nomen autem generationis reſpicit illud vnum, quod generatur: hoc igitur idem de miſtione, ac de miſti generatione dicendum eſt. *Ad argumenta Mercenarij.* Ad argumenta verò Mercenarij reſpondere nititur Eraſtus ex collatione inter ſe definitionum miſtionis, & generationis miſti, oſtendens eandẽ eſſe vtriuſq; definitionis ſignificationem; ſed quia ſatis leuis eſt illa ipſius conſideratio, nec intima rei penetrat, & multis, ac magnis difficultatibus vrgetur, ego in ea referenda tempus non conteram: & aliter ad Mercenarium reſpondens dico nil aliud oſtendi ex earum definitionum diſcrimine, niſi miſtionem, ac miſti generationem ratione diſtingui, ea enim, quę ratione diſtinguuntur, ea diſtinctas definitiones habent, pro diuerſis enim eiuſdem rei conſiderationibus diuerſæ illi definitiones conueniunt, quæ etiam diuerſis in locis tradendę ſunt, prout eadem res diuerſis in locis alio & alio modo conſideratur. Quæ verò à Mercenario dicuntur ad oſtẽdendam realem quoque diſtinctionem miſtionis, ac generationis miſti, vana, & falſa omnia ſunt, & à nobis iam negata, & reprobata: quòd enim in miſtione non requiratur niſi contrarium qualitatum inter ſe actio, & paſſio, & contemperatio, eamque vnio in definitione miſtionis accepta ſignificet, nec requiratur in miſtione actio actiuarum in paſſiuas, & productio formæ miſti; hæc omnia ſunt neganda, quoniam hæc formæ productio fuit in definitione miſtionis ab Ariſtotele expreſſa nomine vnionis: ſic etiam negamus in generatione miſti ex elementis non requiri primam illam actionem & paſſionem, quæ eſt contrariarum qualitatum inter ſe: ſed hæc omnia & in miſtione, & in generatione miſti requiri aſſerimus, etſi in earum definitionibus non æquè omnia exprimuntur; quod quidem quomodo ſe habeat, iam eſt à nobis abundè in præcedentibus declaratum. Quod igitur ad miſti generationem attinet, & ad eius definitionem, quam Ariſtoteles in quarto Meteorologicorum adduxit, declarandam, hæc quę hactenus dicta ſunt, ſufficiunt.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

LIBER SECVNDVS.

Quomodo fiat miſtio corruptio, quæ putrefactio dicitur. Cap. I.

QVum hactenus de miſti generatione dixerimus, ſequitur ut eiuſdem interitum, quem omnes putredinem vocant, conſideremus: magnæ de hac controuerſiæ, ac diſputationes exiſtunt, quæ rem hanc explicatu difficillimam reddunt; ideo nos plura de hac dicturi hunc ordinem ſeruabimus: primo loco quomodo fiat putredo breuiter exponemus; deinde eius definitionem ab Ariſt. adductam diligenter expendemus, & ipſius putredinis naturam intimè, ſi fieri poſſit, penetrare nitemur; mox conſiderabimus an plures ſint putredinis ſpecies, ſeu modi, ut multi exiſtimaſſe videntur; tandem verò difficultates omnes, quæ aduerſus eam definitionem exiſtunt, atque eas potiſſimum, quæ ab Ariſt. oppugnatoribus afferuntur, ſoluemus, ſimulq́; ab alijs adductas putredinis definitiones perpēdemus, & eas cum definitio Ariſt. conſerentes, a quonam melius ſit putredo definita conſiderabimus. Primùm quidem ex ijs, quæ de miſti generatione proximè dicta ſunt, facile eſt colligere quomodo fiat eiuſdē miſti interitus: quū enim ex quatuor elementis, quatenus humida & ſicca ſunt, generetur miſtum, iam enim diximus humidum, & ſiccum eſſe cuiuſq́; miſti materiam, quatenus ſimul commiſta, & ad temperiem cuique miſto conuenientem redacta ſunt; ad hanc autem temperiem, & commiſtionem non redigantur, niſi ex actione, & imperio actiuarum, hoc eſt caloris a frigore temperati, prout cuiuſque miſti natura requirit; eandem eſſe cauſam exiſtimandum eſt generationis miſti, atque conſeruationis eiuſdē; quemadmodum enim quando calor ita regit humidum, & ſiccum, ut illa commiſceat, & vniat, generatur miſtum, ita tandiu ſeruatur, quandiu illud caloris imperium perdurat; ab illo enim continentur ſiccum, & humidū coniuncta, & ita miſtio illa conſeruatur, & certus ille caloris gradus dicitur ſingulo miſto naturalis; oportet igitur ex humidi ſeparatione à ſicco fieri miſti diſſolutionem, quæ illius generationi contraria eſt, proinde in hac interitum miſti conſiſtere: ſed quia ſiccum & humidum ſeparari inuicem nō poſſunt, dum ſub caloris naturalis imperio continentur, & coercentur, ideo manente calore naturali manet coniunctio humidi cum ſicco; & è contrario ſi calor naturalis recedat, vel ita minuatur, vt nequeat amplius regere, & continere duas paſſiuas, ſeparatur humidum à ſicco, & ita miſtum in elementa, è quibus genitum erat, diſſoluitur; iſq́; eſt miſti interitus contrarius generationi eiuſdem: quemadmodum enim generatur miſtū ex unione humidi cum ſicco facta à calore naturali, hoc eſt conuenientem proportionem habente; ita interitus miſti fit, quando humidum ſeparatur a ſicco ex defectu caloris naturalis, qui ob ſuam debilitatem non poteſt amplius illa regere, & continere, & quia cauſam aliquam eſſe oportet imminutionis caloris naturalis, eam Ariſtoteles, & Galenus, & omnes in ambientis calorem retulerunt; nam aeris, vel cuiuſuis ambientis corporis calor, ſi naturali rei calore validior ſit, eum educit, ideo eo deſtituta diſſoluitur, quia ſiccum & humidum ex receſſu caloris, a quo continebantur, non habent amplius a quo regantur; ideo ſeparantur inuicem, & ita miſtum diſſoluitur. Rem ita ſe habere experientia ipſa declarat: æſtiuo enim tempore videmus res facilius, ac citius putreſcere, quam tempore hiemali; quoniam in hieme debilis in aere eſt calor, qui non poteſt, uel non ita facile poteſt naturalē miſti calorē euocare, quia non eſt validius at in ęſtate calor in aere eſt validiſſimus, ideo ſuperat calorē miſti naturalem, & eū citò ac facile educit

& hanc eandem differentiam, quam in temporibus conſiderauimus, poſſumus etiam in locis conſiderare; nam in locis calidioribus res facilius putreſcunt, quam in frigidioribus: videmus præterea miſta tum frigidiſſima, tum calidiſſima difficilius putreſcere; frigidiſſima quidem, quia eorum frigus reſiſtit calori ambientis ne agat in miſtum; calidiſſima verò, quia calor ambientis calore eorum naturali inualidior eſt. In omnibus autem putreſcentibus videmus ea in initio humida fieri in ſuperficie, tandem verò manere ſicca; in principio enim humidum exit ad externa, dum à ſicco ſeparatur; ſed quia continuè euaporat, atque reſoluitur, ideò tandem remanet fimus, ac terra, nempe ſolum ſiccum ab humido deſtitutum. Hæc igitur & alia multa, quę mox conſiderabimus, indicant eo modo fieri putredinem, quem nunc expoſuimus.

Quot modis miſtum interire poſſit. Cap. II.

Quoniam autem Ariſt. in principio quarti Meteorologici dixit putredinem eſſe miſti interitũ naturalem, eiq; combuſtionem oppoſuit vt interitum violentũ duo hic cõſideranda nobis proponuntur: vnũ, an his tantùm duobus modis interire miſtum poſſit, putredine, & combuſtione, an ẽt alijs; alterum verò, quomodo putredo dicatur interitus naturalis. Quod ad primum attinet Argẽterius inquit Ariſtotelem fuiſſe deceptum, qui exiſtimauit non dari alium miſti interitũ præter illos duos, quum tamen pluribus alijs modis interire miſtum poſſit, ut gladio, ſuſpẽdio, morbo, ſubmerſione, & alijs multis. Mercenarius verò Ariſtotelem tueri uolens reprehendit Argenterium dicens non dari reuera alium modum pręter illos duos ab Ariſt poſitos, propterea quod alij ab Argenterio nominati non competunt miſto prout miſtum eſt, ſed potius quatenus eſt animatum; quatenus enim eſt miſtum, nullus alius interitus illi cõpetit, niſi putredo, & combuſtio: huius tamen rationem nullam Mercenarius adduxit. Ego verò diſſentio ab utroque. Quod enim ad Argenterij obiectionem attinet, ea optimè a Mercenario diluitur; quoniam illi modi, quos poſuit Argenterius, ſunt proprij animatorũ quatenus ſunt animata, neque eis competunt quatenus miſta ſunt, ille nanque eſt miſti proprius interitus, quo tollitur; miſtio: at ſi pereat animal gladio, uel morbo, adhuc ſeruatur eadem miſtio, quæ prius erat in viuente, quapropter mors animalis non eſt eius corruptio ut ex elementis conſtantis; proinde Argenterius non oſtendit alium dari modum interitus miſti ut conſtantis ex elementis. In eo quoque deceptus eſt Argẽterius, quòd non uidit miſti, quatenus miſtum eſt, alium dari interitus modum pręter combuſtionem & putredinẽ; ideò Mercenarius quoque lapſus eſt dicens nullam dari alium modum. Duo igitur in pręſentia ſunt a nobis oſtendenda; unum quòd detur alius interitus miſti quatenus miſtum eſt, quem nec Argenterius, nec Mercenarius animaduertit; alterum uerò, quòd non ob id in prædicto loco Ariſtoteles mancus, ac diminutus dicẽdus ſit. Quòd igitur alius detur præter eos duos putredinis modus, facile cognoſcemus, ſi intellexerimus quid ſit combuſtio, & in quo differat à putrefactione. Putrefactio eſt miſti diſſolutio in quatuor elementa, combuſtio uerò eſt totius miſti mutatio in unum tantùm elementum, in ignem, excepta parte aliqua terrę, quæ ob magnam reſiſtendi uim poſt combuſtionem ſeruatur, licèt affecta calore igneo, hæc enim eſt cineris natura: miſtum autẽ eſt medium quoddam inter elementa tanquam extrema, & ita uocat ipſum Ariſtoteles in calce primi libri de generatione in capite de miſtione; contrarietas autem eſt non ſolùm extremi cum extremo, ſed etiã extremi cum medio, quo fit ut medium patiatur ab actione vtriuſlibet extremi: combuſtio igitur eſt mutatio à contrario extremo: ideo Ariſt. in libro de uita & morte inquit violentum eſſe illum interitũ, qui fit a contrario: quamuis enim ibi loquatur de corruptione animatorũ, quæ dicitur mors, & ſenectutem tanquam interitum naturalem contraponat alijs interitibus tanquam violentis, quos dicit fieri a cõtrario; tamen hoc idem locum habet etiam in miſto, quatenus miſtum eſt, eius enim corruptio naturalis non fit à contrario, ſed potius à ſimili, putrefactio enim eſt interitus miſti per corruptionem caloris naturalis factam a calore extraneo; miſti autẽ violentus interitus fit per mutationem à contrario, vt de combuſtione diximus. Hęc ſi vera ſunt, & miſtum tanquam medium interimitur ab igni tanquam extremo, & cõtrario, non video cur nõ poſſit etiam ab altero extremo deſtrui miſtum; ita vt a magna vi frigoris conuertatur totum in vnum elemẽtum frigidum, ut in terram, neque in omnia elementa diſſoluatur: id autem, quod nos decipere poteſt, eſt, quòd ignis eſt maximę, ac celerrimæ actionis, & facilè conuertit plura miſta in ſuam naturam per combuſtionem; frigida verò elementa non tantam agendi uim obtinent, neq; ita celeriter miſtum mutant: attamen ſi uerum eſt id, quod Ariſtoteles docet in ſecundo libro de ortu, & interitu, poſſe quodlibet elementum mutari in quodlibet, nec minus ignem in alia, quam alia in ignem; fieri etiam poteſt ut omnia elementa in miſto exiſtentia mutentur in terram ob magnam uim frigidi agẽtis, & condenſantis, & omnem calorem extinguentis; licèt

Opinio Argenterij cõtra Ariſt.

Mercenarij ſententia, et defenſio Ariſtotelis.

Argenterij error.

Mercenarij error.

Opinio propria.

Miſti duplex eſt corruptio.

licèt enim hoc ſit minus facile, & minus frequens, & minus euidens, ratio tamen nos cogit vt hoc cōcedamus; quum præſertim id ſenſu, & experientia confirmetur: viderunt enim multi, & ego ipſe vidi in ſubterraneis locis multa miſta, vt paleas, & cibaria in petram mutata à magna vi frigoris omnem calorem extinguentis, & omnē humiditatem conſumentis; proptereaquòd cum ſummo frigore nō poteſt humiditas exiſtere, vt alias dictum eſt. Tres igitur modi ſunt, quibus interimi poteſt miſtū quatenus miſtum eſt, quoniam horum ſingulo deſtruitur miſtio: vnus eſt medius, quo diſſoluitur miſtum in omnia elementa, eaque dicitur putrefactio; alij vero duo ſunt extremi & violenti, quia per eos non in omnia elementa diſſoluitur miſtum, ſed mutatur totū in vnum elementum, vel in calidum, quę eſt combuſtio, vel in frigidum, qualis eſt petrificatio, de qua modò dicebamus. Non fuit autem ob id mancus in prædicto loco Ariſtoteles duos tantùm modos commemorans, putredinem, & combuſtionem, quia non eſt ibi ipſius conſiliū omnes prorſus miſti interitus nominare, ſed ſolum loqui de ipſius corruptione naturali, quæ eſt putrefactio; violentos autem interitus non eſt quòd omnes conſideret, quum ſint præter conſilium naturæ, & ſint accidentales, ſicut etiam in libro de vita & morte non omnes modos enumerat, quibus violēter interire animatum poteſt: ſatis igitur habuit ſecernere naturalem miſti interitū, de quo ibi loqui volebat, a violento generaliter accepto, ad tollendā omnem difficultatem; & combuſtionem exempli tantùm gratia nominauit, tanquam modum quendam violenti interitus, neque ob id negauit alium dari violentum interitum; exempla enim non ſunt de omnibus afferenda, ſed de aliquibus tantùm, quæ maximè in promptu habeamus. promptiſſima autem eſt miſtorum combuſtio, ideò hanc ſolā nominare tanquam exemplum violenti interitus ſatis fuit. Patet igitur Ariſtotelem neque omnes modos interitus miſti nominaſſe, vt putauit Mercenarius neque mancum fuiſſe, vt ei obiecit Argenterius.

Tribus modis corrumpitur miſtū

Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ſententia aliorum, & earum confutatio.

Cap. III.

SEquitur vt cōſideremus quomodo putredo ab Ariſtotele dicatur interitus naturalis, ita vt per hoc a combuſtione diſtinguatur tanquam ab interitu violento; hoc enim multis non paruum negotium faceſſit; quum videantur ambæ vel æquè naturales, vel ęquè violentæ appellandæ: nam ſi violentum vocamus omnem motum, cuius principium extra eſt, vtraque fit à calore externo, quare vtraque eſt violenta; ſi vero putrefactio, etſi fit à principio externo, dicitur tamen naturalis quatenus fit à cauſa naturali, & naturaliter agente: idem de cōbuſtione dici poteſt; hæc enim fit ab igni qui dum alia comburit, ac deſtruit, ſecundùm propriam naturam agere dicitur, & vocatur agens naturale; ęquè igitur vtraque eſt vocāda naturalis. De hac re plura à nobis dicta ſunt alias, dum initium primi libri de ortu, & interitu interpretantes cōſiderauimus quomodo interitus vniuersè ſumptus vocetur ibi ab Ariſtotele naturalis; ſed per ea dubium præſens non tollitur, quia ſecundùm illam cōſiderationem etiam combuſtio dicenda eſt corruptio naturalis; quum ergo Ariſtoteles eam dicat eſſe violentam, prout violentum diſtinguitur à naturali, certum eſt aliam eſſe Ariſtotelis conſiderationem in initio quarti Meteorologicorum, aliam in primis verbis primi de ortu & interitu; harum igitur conſiderationum diſcrimen cognoſcere oportet. Thomas Eraſtus in ſua aduerſus Mercenarium diſputatione de putredine facile fugit hanc difficultatem: duas enim dixit putredines ab Ariſtotele poni in principio quarti Meteorologici; vnam naturalem, de qua loquitur in tertio contextu; alteram violentam, & morboſam, de qua loquitur poſtea in quinto, & ſexto, & alijs ſequentibus, & eam dicit fieri à calore externo: ſed putredinem naturalem, quæ in tertio contextu conſideratur, inquit Eraſtus non ab externo calore fieri, ſed a proprio, & naturali, qui conſumit humidum proprium, quod ei pabulum eſt, quare toto humido abſumpto neceſſe eſt vt calor naturalis deficiat; iſque eſt naturalis interitus omnium miſtorū, qui ab Ariſtotele ibi iure vocatur naturalis, quia fit a principio interno, quum combuſtio ſit interitus violentus, vt pote factus ab externo principio. Sed hanc Eraſti ſententiam inferius, quum de ſpeciebus putredinis loquemur, expendemus, alienamque omnino eſſe ab Ariſtotele demonſtrabimus, qui nullam putredinem nouit, quæ non fiat ab externo calore: quum igitur hoc conſtituto difficultas vigeat, quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ita vt à combuſtione diſtinguatur, aliam ſolutionem, & aliud horum interituū diſcrimen excogitare oportet. Albertus in eo loco in capite ſuo ſexto inquit in putrefactione calorem internum cooperari calori externo in euocando humido, proptereaquòd calor miſti fungitur officio & naturalis, & ignei: naturalis enim eſt, dum continet humidum cum ſicco cōiunctum, quę eſt cōſeruatio miſti; ſed poſtea dum amittit naturalitatem, ideſt proprietatem caloris naturalis, ob defectū alicuius principij conſeruantis miſtum, tunc ſuſcipit proprietatem ignei, quę eſt diſſoluere, & educere humidum illiuſmet

Eraſti opinio.

Cōfutatio.

Alberti opinio.

2..

illius ſimet miſti, cuius antea erat calor naturalis, & ita cooperatur calori externo in educendo ad ſuperficiem humido; putrefactio igitur ea ratione dicitur naturalis, quatenus fit modo aliquo ab interno calore, non a ſolo externo; combuſtio autem ab externa tantùm cauſa fit; calor enim naturalis ſemper manet naturalis, neque ad comburendum miſtum cooperatur igni comburenti. Hæc eſt Alberti ſententia, ipſe tamen non expreſſit quiſnam ſit ille defectus principij conſeruantis miſtionē, ob quem calor naturalis deſinit eſſe naturalis, & euadit igneus, & contrarius; videtur autem hunc defectum expreſſiſſe Buccaferreus, cuius opinio non videtur diuerſa ab opinione Alberti, inquit enim calorem naturalem intenſiorem fieri ex actione caloris externi, & ita auctū conſumere humidum euocando ipſum ad ſuperficiem; ſic enim calor naturalis deſinit eſſe naturalis, quoniam amittit eam proportionem, quam habere debet ad ſiccum, & humidū pro illius miſti cōſeruatione: ita igitur putrefactio partim eſt naturalis quatenus ab interno calore fit, partim violenta quatenus fit ab externo.

Buccaferrei opinio.

Cōfutatio.

Sed hæc ſententia non eſt conſona verbis Ariſtotelis, qui, vt in tota eius tractatione de putredine videre eſt, nullam tribuit actionem calori naturali, ſed totam calori ambientis, a quo dicit deſtrui calorem naturalem, proinde pati potius, quam agere; præterea iuxta hanc opinionem oporteret calorem naturalem ita actuum, & vnum factum cum calore extraneo agere immediatè in humidum, & facere ipſum euaporare; attamen hoc non vult Ariſtoteles, ſed vult calorem extraneum agere immediatè in calorem naturalem ad ipſum educendum, & per hoc putrefactionem definit, poſtea verò ſubiungit exeunte calore naturali humidum quoque naturale coeuaporare; itaque vul euaporationem humidi eſſe quoddam cōſequens exitum caloris naturalis, proinde non pati immediatè humidum a calore extraneo. Nos tamen poſtea, quum de putredinis natura loquemur, conſiderabimus an opinio Alberti ad rectum ſenſum trahi poſſit; quantum autem ad præſentem difficultatem attinet, certum eſt Albertum non idoneam rationem adducere cur putrefactio ad differentiam combuſtionis dicatur naturalis; quia conceſſo etiam eo modo, quo Albertus putredinem fieri ſtatuit, quem nos poſtea diligentius expēdemus, non rectè tamē diceretur putredinem fieri ab interno principio; quia ſi calor naturalis non eſt amplius naturalis, ſed iunctus calori externo eſt factus totus igneus, & inimicus naturæ illius miſti, totus eſt potius vocandus extraneus, quam internus illi miſto; adde quòd in conſiderando cuiuſque motus principio attendenda eſt prima cauſa ipſius motus; prima autem cauſa etiam ſecundùm Albertum eſt ſolus externus calor, qui primo loco agit in calorem naturalem; quamobrem ſoli calori ambientis actio illa tota attribuenda eſt, proinde fit ab externo principio; vt autem ſententia Alberti defendi poſſet, oporteret externum, & internum calorem eſſe duo agentia æqualia, & diſtincta, non ſubordinata; quia dum ſunt ſubordinata, aſcribitur tota actio agenti primario, ſicuti dictum eſt. Alia fuit opinio, quam in eodem loco impugnauit Albertus, & quam poſtea Vicomercatus ſequutus eſt, putredinem dici naturalem, quod a calore ambientis paulatim, ac ſenſim fiat, combuſtionem verò violentam, quia fit celeriter, etenim opus naturæ non eſt velox.

Vicomercati opinio.

Cōfutatio.

Hanc ſententiam Albertus refutat hoc argumento, quòd modus rei inſequitur rem, cuius eſt modus, proinde cauſa eius eſſe non poteſt; fieri autem celeriter, vel tardè, eſt modus, qui conſequitur rem vel naturalem vel violentam; ergo non poteſt eſſe cauſa naturalitatis, vel violentiæ; prior igitur alia ratio eſſe debet, cur actio dicatur naturalis, vel violenta; deinde conſequi vt velox, vel tarda ſit. Aliam quoque aliorum ſententiam reprobat ibidem Albertus, quam miſſam facio, quoniam apud eum legi poteſt. Alij verò dixerūt putrefactionem dici naturalem ratione interni principij, ſi non actiui, ſaltem paſſiui, materia enim putreſcens vim conferre dicitur, quatenus habet aptitudinem ad putredinem.

Aliorū opinio.

Cōfutatio.

Aduerſus hos Pomponatius in quarto Meteorologicorum hoc argumento vtitur, quòd per hoc non apparet diſcrimen, quod quærimus, putrefactionis, & combuſtionis: ſiquidem etiam combuſtio habet tale internum principium paſſiuum, materia nanque illa naturaliter eſt apta comburi, & ita vim conferre dicitur nō minus, quam putrefactio: ego vero alias demōſtraui vanum eſſe in iis, quæ ex materia & forma conſtant, aliquem motum vocare naturalem ratione ſolius materiæ tanquam principij paſſiui, ſic .n. fieret vt nullus motus eſſet violentus; materia enim habet aptitudinem, ut ad omnes formas, ita ad omnes motus indiſtinctè recipiendos; quare motum lapidis ſurſum projectū liceret appellare naturalem ratione materiæ vt principij paſſiui, hoc tamen nemo diceret.

In libro de Natura.

Pomponatij opinio.

Ipſe autem Pomponatius in ſua dubitatione decimaſeptima quarti Meteorologicorum inquit putrefactionem eſſe tum naturalem, tum violentam: quatenus quidem fit à principio externo, violentam eſſe; naturalem verò, quatenus miſtum, ſi ſuæ naturæ dimittatur, neque impediatur, hoc eſt a nullo alio violenter interimatur, ſed ſinatur interire ſecundùm communem curſum naturæ, tandem interit per putredinem. Hanc ſententiam quidam recentiores impugnant, & eam etiā Buccaferreo attribuunt, quū tamen Buccaferreus (vt prædiximus) aliud ſenſiſſe videatur; ita au-

Mercenarij obiectio Pōponatium.

tem

tem argumentantur: quando dicitur miſtum interire ſuæ naturæ relictum, vel dicitur interire abſque externo agente, vel ab externo agente; ſi primum, id Ariſtotelt aduerſatur dicenti putredinem fieri à calore externo; ſi verò ſecundum, nulla apparet ratio, cur magis putredo, quàm combuſtio, ſit interitus naturalis, quum fiat vtraq; ab agente externo. Hæc tamen obiectio mihi videtur aduerſus Pomponatiũ, qui reuera huius ſententiæ fuit, parui eſſe momenti: ſiquidem ipſe palàm aſſerit non accipi hic naturale pro eo, quod fit ab interno principio, ſic enim fatetur putrefactionem non eſſe naturalem, ſed violentam; ſed accipi pro eo, quod eſt ſecundùm curſum naturę, nam hic talis eſt, vt miſta dimiſſa ſuæ naturæ intereãt tandem per putredinem, non per combuſtionem; ſic enim putrefactio ad differentiam combuſtionis videtur dici poſſe naturalis. Sed prętera opinio, quam poſtea iſtimet recentiores adducunt, atque tuentur, mihi quidem non videtur ab hac Pomponatij opinione diſtrepare: dicunt enim putrefactionem eſſe miſto naturalem quatenus eſt ſecundùm propriam miſti naturam, qua miſtum eſt; quum enim ſit genitum per vnionem humidi cum ſicco, aptum natura eſt perire per diſſolutionem, & ſeparationem humidi à ſicco ob defectum caloris continentis; vnumquodq; enim naturaliter diſſoluitur in illa, ex quorum compoſitione genitũ eſt: quoniam igitur miſtum, quatenus eſt miſtum, propenſionem habet vt in ea, è quibus conſtat, diſſoluatur, putrefactio eſt ipſi naturalis quatenus miſtum eſt: non ſic combuſtio, quia miſtum prout eſt miſtum, non habet propenſionem vt intereat per conuerſionem in alienam naturam: addunt autem hi poſſe putrefactionẽ alia ratione dici violentam, & præter naturã, quatenus rei naturam deſtruit, nec fit ſecundũ intentionem naturæ, quandoquidem cuiuſq; rei natura abhorret à ſuo interitu. Ego verò non video in quo hęc ſententia differat ab opinione Pomponatij: nam dicere putrefactionẽ competere miſto ſecundùm propriam eius naturam, & prout miſtum eſt, idem videtur ac dicere miſtum dimiſſum ſuæ naturæ non interire niſi per putredinem, & ambo concedũt interitum hunc miſti ea ratione eſſe uiolentũ quatenus fit ab externo principio. Propterea ego puto vtranque ſententiam eſſe obnoxiam eidem reprehenſioni: nam ad oſtendendum, quòd putrefactio ſit interitus naturalis, reſpexerũt ambo propriam miſti naturam, iuxta quã conſiderationem non poteſt putrefactio dici miſto naturalis; quia ſi per naturam intelligãt materiam ut principium motus paſſiuum, in ſententiam incidunt, quam ambo reprobarũt, quòd putrefactio ratione aptitudinis materiæ dicatur naturalis; ſi uerò formam intelligant, iam ambo expreſsè confeſſi ſunt putrefactionem eſſe contrariam, & inimicam formæ miſti, & ipſius deſtructricem; eſt igitur potius cõtra miſti naturam, quam ſecundùm eius naturam: propterea falſum eſt id, quod illi recẽtiores dicunt, miſtum habere naturalem propenſionem ad putredinem, immò verò propenſionem habet ad ſe conſeruandum quantum fieri poteſt: quod uerò Pomponatius ait, miſtum dimiſſum ſuæ naturæ non aliter quam per putredinem interire, id non facit ut ſecundũ propriam naturam quærat putreſcere, ſed ſolùm ſignificat eam eſſe eius naturam, quæ nõ poſſit tandem reſiſtere agenti externo putrefaciẽti; negari enim nullo modo poteſt reſiſtentia miſti ad externum interimens: ſic igitur non uidetur putrefactio eſſe miſto naturalis.

Obiectionis ſolutio. *Recentiorum opinio.* *Confutatio vtriuſq; opinionis.*

Vera ſententia, & eius declaratio, & quorundam dubiorum ſolutio. Cap. IIII.

Natura vniuerſalis.

PRopter hæc omnia, quæ hactenus conſiderata ſunt, ego puto non eſſe hic reſpiciendam propriam miſti naturã, ſed potius naturam uniuerſalem, quæ nil aliud eſt, quàm ordo rerum omnium, ſeu omnium cauſarum certo quodam ordine diſpoſitarum cùm pendentia ab uno primo principio, unde ſtatutæ ſingulis rebus ſunt proprię quædam leges, quæ prętereri nequeunt; natura igitur propria miſti nollet putreſcere, nec modo ullo interire, at natura uniuerſalis ſtatuit eam eſſe interitui obnoxiam, et tandem interire: ſecundùm hanc cõſiderationem dixit Ariſt. in initio primi libri de ortu & interitu, interitum eſſe naturalem, ideſt ſecundùm leges naturę uniuerſalis, quæ ſtatuit omne genitum eſſe aliquando interiturum: ſed in contex. tertio quarti Meteorologicorum cõſideratio Ariſt. eſt particularior, quam ibi; nam in initio primi de generatione etiam combuſtio miſti dicitur interitus naturalis, quatenus eſt rei corruptibilis, & fit à cauſa naturali, & naturaliter agente. Sed quoniam præter ipsũ interitum natura ſtatuit etiam modum, quo ſingulę res intereant, ideo hunc modum à natura conſtitutum reſpiciens Ariſtot. in quarto Meteorologico dixit conbuſtionem eſſe interitum uiolentum, quę in principio primi de generatione dicebatur naturalis, quum ibi nulla modi conſideratio habeatur. Tres autem ego inuenio modos uniuerſales, quibus ſtatutũ eſt in natura res interire, unus ſimplicium corporum eſt, alius miſtorum animatorum, alius demum miſtorum inanimatorum. Simplicibus quidem hic aſſignatus eſt modus, ut per mutuam inter ſe actionem & paſſionem intereãt, atque etiam per actionem cœleſtium corporum, quæ idem poteſt per uirtutem, quod elementa per formam. Animatis uerò aſſignatus eſt

Tribus modis res interire natura ſtatuit.

eſt modus per humidi naturalis conſumptionem factã à proprio naturali calore, eaq; mors dicitur, de qua agit Ariſt. in libro de vita & morte; ideo ibi naturalem vocat illam mortẽ, quæ fit per vltimam humidi reſolutionem à calore naturali, qui abſumpto à ſe humido tãdem extinguitur; violentam verò mortem vocat illam, quæ ante ſtatutum tempus alio modo fiat, vt gladio, combuſtione, ſubmerſione, morbis, nam his omnibus modis intereũt animantia præter naturam, hoc eſt præter modũ eis a natura conſtitutum. Miſto autem inanimato, ideſt prout miſtum eſt, & cum abſtractione ab anima, ſi ſit animatum, aſſignatus eſt à natura vniuerſali proprius modus vt intereat per putredinem, quæ nihil aliud eſt, quam diſſolutio in elementa; & eſt verè contraria generationi miſti, quæ fit per elementorum cõmiſtionem: hic ergo vocatur ab Ariſt. modus naturalis, quia ſecundùm decreta naturæ vniuerſalis eſt vt miſtum ex elementis conſtans tandem in elementa diſſoluatur; combuſtio verò dicitur violenta, quia eſt prçter hãc naturæ legem, nam ex ignis actione violenta vertuntur omnia elementa in ignem, ideo ita eſt miſto prçter naturam, ut animato mors ex morbo, vel ex gladio: hçc eſt abſque dubio mẽs Ariſtotelis in eo tertio contex. quarti Meteorologicorum, ut etiam ipſemet aſſerere videtur in contex. quinquageſimoſeptimo quinti phyſicorum, vbi tam generationem, quam corruptionem diſtinguit in naturalem, & violentã, & inquit oppoſitam eſſe naturalem generationem uiolentæ, & naturalẽ interitum interitui violento; poſtea declarans quænã ſit generatio, & corruptio naturalis, & quæ violẽta, inquit naturalẽ eſſe illã, quç eſt fatalis, ideſt fato determinata; nil. n. aliud per fatum põt intelligere, niſi legem a natura vniuerſali conſtitutam de modo, quo quçlibet res generetur, & intereat. Sententiam hanc Pomponatius, & recentiores illi ſub nube viderunt, & proximè ad veritatem acceſſiſſe videntur; quam etiam plenè eſſent aſſequuti, ſi naturam particularẽ ab vniuerſali, quam Ariſto. in memorato loco reſpexit, ſeiunxiſſent; non enim dixit putrefactionem eſſe ſecundùm miſti naturam, ſed ſecundùm naturam abſolutè, nempè ſecundùm leges naturæ vniuerſalis: & hanc propriè ſignificat id, quod Pomponatius dixit, ſecundùm curſum naturæ, nempe vniuerſalis, ſeu etiam dicamus naturæ particularis, quatenus ſubdita eſt legi naturæ vniuerſalis, a qua miſtũ quatenus miſtum eſt dirigitur ad terminandum ſuum eſſe per diſſolutionem in elementa, quæ putrefactio dicitur: hoc etiã ſignificare poteſt illa, quã recentiores illi dixerunt miſti, prout miſtum eſt, naturalis propenſio ad putredinẽ; non enim a propria natura dirigitur ad putreſcendum, ſed à conſtitutione naturç uniuerſa-

Pomponatii & recentiorum ſententia ad veritatem ſenſim trahitur

lis, quç talem eſſe eius interitum ſtatuit. Hanc puto eſſe rei veritatem, quæ clarior fiet, ſi quçdam aduerſus eam dubia ſoluerimus: quum. n. plura ab interpretibus Ariſtotelis tangãtur in quarto Meteorologicorum, nobis pauca magis præcipua conſiderare ſatis erit. Dubitatur autem aduerſus id, quod dictum eſt, putredinem eſſe interitum naturalem: ſi enim putrefactio eſſet naturalis interitus miſti quatenus miſtum eſt, deberet omni miſto competere; id enim quod alicui naturale, atque eſſentiale eſt, omni competit, neque id negauit Ariſtoteles in memorato loco, quum apertè dixerit putrefactionem eſſe maximè commune contrarium generationi miſti; eſt enim maximè communis, quia competit omni miſto, quum ei cõpetat quatenus miſtum eſt: attamen non videtur eſſe omnium miſtorum communis interitus, quod multifariam oſtendi poteſt. Primùm quidem in climatibus extremis, quæ calidiſſima, & frigidiſſima ſunt, non per putredinem intereunt miſta; ſed in calidiſſimis locis per combuſtionem, idq; eſt illis locis naturale; in frigidiſſimis verò deſtruuntur à frigore, à quo ẽt prohibentur putreſcere, idque ſimiliter eſt illis locis naturale: non omnia ergo miſta per putrefactionem intereunt. Præterea metalla, & lapides complures nunquã putreſcũt, ut aurum, & argentum, & lapis adamas, & alia: non eſt igitur putrefactio miſtis ſecũdùm naturam, quum non ſit omnium miſtorum communis interitus. Ad hçc, & alia eiuſmodi ſumenda eſt reſponſio ex Ariſt. in loco prçdicto: non. n. dixit putrefactionem eſſe interitum maximè communẽ, quòd voluerit eſſe neceſſarium vt omnia miſta intereant per putredinẽ, iam enim confeſſus eſt aliqua per combuſtionem interire; ſed ſignificare ſolùm uoluit omnia eſſe putreſcibilia, immò & aliquando putreſcere, ſemota tamen omni violentia; nam ſi prçoccupent interire violenter, non perueniũt ad naturalem ſuæ durationis finem, qui eſt eis a natura vniuerſali conſtitutus. Ad illud ergo, quod de locis calidiſſimis, & frigidiſſimis obijciebatur, dicimus negari nõ poſſe miſta a ſummo calore, & a ſummo frigore per violentiam interimi, ſed negandum ẽt non eſt illa eadem miſta eſſe putreſcibilia, & pèr putredinem eſſe tandem interitura, ſi omnis violentia amoueatur, & dimittantur propriæ naturæ: quod verò dicitur, eſſe illis locis naturale vt per ſummum calorem, vel per ſummum frigus res interimant, uerum id quidem eſt, ſed ita, ut etiã igni naturale eſt comburere: quare ſicuti combuſtio eſt ea ratione naturalis, quatenus fit à cauſa naturaliter agente, neque ob id fit quin dicatur alia ratione eſſe miſto interitus violentus, quatenus non eſt ſecundùm legem naturç uniuerſalis; ita dicendum eſt de illis, quç in locis calidiſſimis, & frigidiſſimis intereunt alio modo,

1. Dubiũ.

2. Dubiũ.

Solutio primi.

modo, quàm per putredinem; etenim patiuntur quidem à cauſis naturalibus, ſed non intereunt eo modo, quo natura ſtatuit vniuerſaliter miſta eſſe apta interire, ſcilicet per diſſolutionem in elementa; quanquam hoc naturæ decretum recipit impedimentum ob aliquam violentiam præoccupantem miſti interitum, ſicuti etiam Ariſtoteles dixit. *Solutio ſecunda.* Ad illud verò, quod de metallis, ac de lapidibus dicebatur, reſpondemus & aurum, & argentum, & adamantem, & metalla omnia, & omnes lapides tandem neceſſariò putreſcere, & in elementa diſſolui, licèt aliqua diutiſſime durent: niſi .n. aurum putreſceret, iam tanta eſſet auri copia congregata, vt omnia ferè in aurum mutata eſſent, ipſumq; vilis admodum eſſet pretij: putreſcere autem metalla cognoſcimus ex ærugine, quam emittunt, eaque in ferro euidēs eſt, ſed in alijs quoque notari poteſt; nam antiquū aurum, & argentum cernitur coloratum colore obſcuriore, quam recēs: ſic de lapidibus omnibus dicendum eſt; quanuis enim diutiſſimè, & multa quoque annorum millia perdurent, tamen neceſſariò tandem per putredinem in elementa diſſoluuntur. Sed clarior habebitur omnium huiuſmodi dubiorum ſolutio, quando putredinis natura exactius declarata à nobis erit.

Definitio putredinis, & definitionis declaratio.
Cap. V.

EX his, quæ hactenus dicta ſunt, talem putredinis definitionē cum Ariſtotele colligere poſſumus, putredo eſt corruptio proprij, & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis; quam eſſe perfectam, & omnibus numeris abſolutam definitionem, ex eius, ac ſingularum partium plena intelligentia manifeſtum fiet, eſt enim integra definitio, quæ dicitur demōſtratio poſitu terminorum differens: *Definitio putredinis eſt demonſtratio ſitu differens.* quod quidē alias in operibus logicis ruditer, vt ibi conueniens erat, declarauimus, dum hanc definitionem vt perfectę definitionis exemplum in medium adduximus; nunc verò eam exquiſitius conſiderare oportet. Quum igitur perfecta accidentis definitio tribus partibus conſtare debeat, genere accidentis, ſubiecto, & cauſa; qui tres potiſſimæ demonſtrationis termini ſunt, diximus ſumi hic proprij caloris corruptionem tanquam genus putredinis, quod eſt in demonſtratione maius extremum; deinde humidum vt ſubiectum proprium, quia non eſt putreſcibile, niſi id, quod eſt humidum; tandem verò externum ambientis calorē tanquam cauſam, quæ eſt in demonſtratione medius terminus: ſed vt hęc omnia diſtinctius explicentur, & ipſa putredinis eſſentia ab effectrice eius cauſa ſeiungatur, cognoſcere oportet in putredine ordinem à natura ſeruatum. Primum quidem locum calori externo tribuē dum eſſe certum eſt, ab hoc enim corrumpitur calor miſti proprius, & naturalis, corruptio autem caloris facit vt humidum ſeparetur à ſicco; itaque dicendum videtur ipſam putredinis eſſentiam in hoc vltimo eſſe conſtitutam, reliqua verò eſſe cauſas putredinis, ita vt eſſentialiter nil aliud eſſe putredo videatur, quàm ſeparatio humidi à ſicco, è quibus tāquam materia miſtum conſtabat, hæc enim eſt in elemēta diſſolutio, quæ eſt contraria generationi miſti: corruptio autem caloris naturalis eſt potius cauſa effectrix putredinis, quàm eſſentia: quēadmodum .n. in generatione miſti duæ actiuę qualitates funguntur officio agentis, quia calor à frigore contemperatus commiſcet, vnit, ac terminat ſiccum & humidum coniuncta, vt antea in definitione generationis oſtendimus; ita dicendum eſt in interitu miſti defectum caloris eſſe cauſam putredinis effectricē, non putredinem ipſam: ſed quoniam eſt cauſa priuatiua, in qua animus non acquieſcit, propterea quòd omnis priuatio cauſam aliquā habet, proinde omnis cauſa priuatiua habet cauſam poſitiuam priorem, a qua pendet; Ariſtoteles hac non contentus exprimere voluit etiam cauſam poſitiuam externam, à qua fit proprij caloris corruptio, eaq; eſt calor ambientis; & res per ſe manifeſta eſt: quanuis enim certum ſit corruptionem proprij caloris eſſe cauſam, vt humidum diffluat, & à ſicco ſeparetur; tamē in hac cauſa non quieſcimus, dum ignoramus cauſam poſitiuam, à qua fit hæc proprij caloris corruptio: attamen Ariſtoteles non ſine artificio in hac definitione ſumpſit corruptionē proprij caloris tāquam putredinis genus, quo eius eſſentia ſignificaretur; duo nanque reſpexiſſe uidetur, vnum vt breuiſſima eſſet definitio, alterum vt tribus tantùm terminis conſtaret, ſicut etiam demonſtratio: nam ſi quatuor in ea terminos accepiſſet, dubitare poteramus an fortè hæc definitio non eſſet demonſtratio ſitu terminorum differens, quemadmodum in Poſterioribus Analyticis iam ipſe docuerat: nā ſi & ſubiectum in hac definitione expreſſum fuiſſet, quod eſt corpus humidum, & eſſentia, quæ eſt ſeparatio humidi à ſicco, & cauſa, quæ eſt proprij caloris corruptio, & cauſa cauſæ, quæ eſt calor ambientis; quatuor termini in ea ſumpti eſſent: quod vitare volens Ariſtoteles, & definitionem reddere breuiorem, vno termino duos complexus eſt; nam ſeparationem humidi à ſicco, quę putredinis eſſentia eſt, ſub proprij caloris corruptione implicitè comprehendit, hanc enim neceſſariò inſequitur ſeparatio humidi à ſicco, ut paulo antè Ariſtoteles docuerat; dixerat enim putredinem eſſe humidi & ſicci ſeparationem prouenientē

à corru-

à corruptione proprij caloris facta à continente: & hoc idem etiam poſt allatam definitionem declarat illis verbis [exeūte enim proprio calido coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] ſic enim monere nos voluit corruptionem proprij caloris in definitione ſumptam eſſe quatenus continet ſeparationem humidi à ſicco: igitur proprij caloris corruptio denotat quidem per ſe cauſam proximam putredinis priuatim, ſed connotat etiam eſſentiam, quatenus complectitur humidi a ſicco ſeparationem, quæ ex neceſſitate eam inſequitur; & Ariſtoteles hanc in definitione accipere maluit vt effectum, quam vt cauſam, quia cauſam habet priorem poſitiuam, & in definitione expreſſam, cuius reſpectu eſt effectus, non cauſa: itaque hæc definitio tres partes habuit; corpus humidum tanquam ſubiectum putredinis; corruptionem proprij caloris tanquam putredinis eſſentiam, & tanquam effectum, talem aūt effectum, in quo includi intelligeretur ſeparatio humidi a ſicco tanquam effectus alius poſterior, & illum priorem neceſſariò inſequens; ac demum calorem externum tanquam cauſam primam: eſt igitur hęc perfecta definitio, & demonſtratio ſolo ſitu differens, quales omnium accidentium perfectæ definitiones eſſe debent.

Opinio recentiorum quòd prædicta putredinis definitio ſit cauſalis, & eius confutatio.
Cap. VI.

Opinio recentiorum. NOn eſt hic prętercūdus quorundam recentiorum error, qui dixerunt definitionē hāc totam eſſe cauſalē, cuiuſmodi eſt illa, eclipſis eſt obiectio terræ, quæ non exprimit eſſentiam rei, ſed ſolam cauſam; licèt in caloris naturalis corruptione concesserint includi ſeparationem humidi a ſicco: negarunt.n. eſſentiam putredinis eſſe ſicci & humidi ſeparationem, ſed hanc quoq; eſſe putredinis cauſam dixerunt; eſſentiam vero nullam aliā eſſe, quam interitum formæ miſti, qui humidi a ſicco ſeparationem inſequitur tanquam cauſam, ita vt calor ambientis ſit cauſa corruptionis proprij caloris. & hæc ſit cauſa ſeparationis humidi a ſicco, & hæc tandem ſit cauſa deſtructionis formæ miſti, quæ eſt; formaliter putredo: quoniam igitur huius deſtructionis formę Ariſtoteles nullam mentionem fecit, hinc collegerunt non eſſe definitionem formalē, ſed cauſalem, traditam per tres illas ordinatas putredinis cauſas. *Confutatio.* Sed hanc ſententiam ego probare non poſſum: quod.n. caloris proprij corruptio ſit cauſa putredinis, & in ſe contineat ſeparationem humidi a ſicco, nos quoq; aſſerimus; proinde non negamus cauſalem eſſe definitionem quantum attinet ad ſolum proprij caloris interitum: at humidi & ſicci ſeparationem puto nō eſſe putredinis cauſam, ſed eſſe ipſammet putrefactionis eſſentiam, & deſtructionē formæ miſti: quod facile oſtendo argumento ſumpto à generatione oppoſita; nam ſi generatio miſti nil aliud eſt, quam vnio, ac terminatio humidi cum ſicco operātibus actiuis; ergo eiuſdem miſti interitus nil aliud erit, quàm humidi ac ſicci diſſolutio ex defectu actiuarum non valentium amplius imperare paſſiuis; & videtur cuilibet conſideranti eſſe manifeſtum nil aliud eſſe miſti interitum, quatenus miſtū eſt, niſi eius in elementa diſſolutionem. *Argumētū illorum recentiorum.* Sed ſoluenda eſt difficultas, & ea quidem nō parui momenti, quæ hos mouiſſe vr̄: nam interitus miſti debet eſſe ſubita, ac momentanea formæ miſti deſtructio, ſicut ēt generatio miſti eſt introductio formæ miſti in momento tēporis, non in tempore facta; atqui ſeparatio humidi à ſicco non in momento fit, ſed in tempore, & eſt cōtinua, vel ſaltē ſucceſſiua; ergo hæc non pōt eſſe formaliter ipſe miſti interitus. *Solutio.* Soluitur meo iudicio hæc difficultas ſic: *Generatio dupliciter ſumitur.* generatio dupliciter accipi pōt; vno modo pro vltimo termino, qui eſt formę ſubſtātialis introductio ſubita; altero modo pro via ſimul cū termino, quæ non eſt momentanea, ſed in tempore fit: his etiam eiſdem modis interitus quoq; ſumi pōt; attamen propriè & generatio, & interitus pro ſolo termino ſumitur, licèt ēt ſæpe ſumatur pro termino cum tota præuia alteratione: ſed nomen putrefactionis vr̄ propriè ſignificare præuiā alterationem tendentem ad interitum ſubſtantiæ. & ad diſſolutionem miſti, tūc .n. rem putreſcere dicimus, qn̄ eſt in via ad perfectam diſſolutionem, nō quando eſt facta diſſolutio perfecta: quod ēt Gale. ſignificauit 11. Meth. c. 8. putredinem ſic definiēs, putredo eſt mutatio ad interitum totius ſubſtantiæ putreſcentis ab aliena caliditate; non.n. dixit eſſe totius ſubſtantiæ interitū, ſed mutationē ad ſubſtantię interitum. Quoniam igitur putrefactio eſt ſeparatio humidi a ſicco, quæ nō eſt ſubita, ſed cū ſucceſſione fit; dicendum eſt non interire in primo eius initio formam ſubſtantialem, ſed euſq; eam ſeparationem procedere, vt tādem forma miſti momēto tēporis deſtruatur: neq; etiam dicendum eſt deſtructionē formæ miſti fieri ſolùm poſt totius humidi ſeparationem a ſicco, ſed corrumpitur forma miſti antequam remaneat terra, & fimus: *Nota in putredine tria ordinata.* hæc igitur tria quodam temporis ordine fiunt; primùm incipit ſeparatio fieri humidi a ſicco, quæ tn̄ adhuc eſt abſque formę ſubſtantialis interitu, ſed eſt pręparatio, & via ad eam; ſecundo loco tanta eſt facta diſſolutio, ac ſeparatio humidi, vt forma, quum ſeruari amplius non poſſit, ſubito deſtruatur, & tunc ſeparata quidem ſunt inuicem humidum & ſiccum, quia non habēt

amplius

amplius illam miſtionem, quæ naturæ vnio dicitur, ſed particulæ tamen vtrinſque ſe mutuo tangunt, & eſt humidum aqueum contiguum ſicco terreo, & iuxtapoſitio quidem particularum at non miſtio, quia iam ſoluta eſt naturæ unio; tertio demum loco humidum illud a calore conſumitur, hoc eſt, vertitur in vaporem, & exhalatur, ita vt nihil reliquũ ſit, niſi ſimus, ac terra, vt Ariſtot. ait; qui non ideo hoc dicit, quod putet per hoc exprimi naturam putrefactionis, ſed vt per hoc tãquam vltimum remanens poſt putrefactionem, & ea poſterius tempore, cognoſcamus putrefactionem eſſe ſeparationem humidi à ſicco, quoniam uidemus putreſcentia in hoc tandem deſinere vt remaneat terra, & materia quædam ſicca, quum humor iam ſecretus ſit, & in vaporem conuerſus euanuerit. Dicimus igitur putrefactionem ab Ariſtotele definiri non pro ſolo termino, ſed vt viam quoque præcedentem complectitur; ſic enim eſt formaliter ſeparatio humidi à ſicco, quæ in tempore fit: idque Ariſtoteles ſignificauit dicens proprij caloris corruptionem; calor enim eſt qualitas nec corrumpitur, ſeu euocatur, niſi in tempore, nec in prima eius imminutione interit forma miſti; ſed poſtquàm tota latitudo intra cuius terminos forma miſti ſeruari poteſt, deſtructa eſt, tũc ſubitò interit forma miſti. Dignum autem conſideratione eſt, cur Ariſtoteles in ea definitione ipſum miſti interitum non expreſſerit, quum tamen putredo ſit miſti interitus quatenus miſtum eſt; ſed hoc poſtea quum de putredinis ſpeciebus agemus, conſiderabimus, & magno cũ artificio ab Ariſtotele factum eſſe oſtendemus. Patet igitur prædictam putredinis definitionem non eſſe merè cauſalem, qualis eſt illa, eclipſis eſt obiectio terræ; ſed eſſe definitionem perfectã, quæ & cauſalem, & formalem continet; ſic enim eſt demonſtratio poſitu differens, at ſecũdùm alios eſſet ſolum medium, quòd minimè dicendum eſt.

Quodnam ſit ambiens, cuius calor eſt cauſa putredinis. Cap. VII.

HActenus ſtructuram definitionis putredinis, & Ariſtotelis in ea afferenda artificium conſiderauimus, ſequitur vt ſingulas eius partes ordinatim expendamus. A prima igitur cauſa ordiendo, quã Ariſt. ambientis calorem eſſe ait, cognoſcendum eſt quodnam ſit intelligẽdum ambiens, quod ſuo calore corpora putrefacit. Sunt qui dicant hoc non eſſe aliud, quam aerem, & aquam, & argumentum ſumunt ex ipſo Ariſt. in eadem tractatione de putredine, vbi hæc tantùm duo ambientia nominat. Hæc tamen ſententia falſa eſt, & melius eſt vt communi interpretum opinioni adhæreamus, qui dicunt ambiens eſſe uniuersè intelligendum, vt complectatur omne continens, à quo res putrefieri poſſit, iam enim dixerat Ariſt. tria elemẽta eſſe materiam igni ad putredinem faciẽdam; ergo vult etiam calorẽ ignis eſſe poſſe cauſam putredinis aliorum elementorum: ſic ſi ſanguis vel alius humor putreſcat in venis, ambiens putrefaciens non eſt aer, aut aqua, ſed eſt circumſtans caro, ſeu pars alia ſolidior, quæ calore extraneo, & modum excedẽte affecta efficit in humoribus putredinem tanquam cauſa quædam externa, quæ naturalem humorum calorem educit, & ita putredinem efficit: ſic quando ex obſtructione, vel prohibita tranſpiratione fit in animalium corporibus putredo, vapores ab humoribus exhalati, quum diſſari non poſſint, ibi manentes calfaciunt humores, ac putrefaciũt tanquam externa quædam cauſa; ob eãdem enim rationem fit etiam lætaminis putrefactio multo facilior, atq; celerior, ſi lętamen in aceruum cõgeratur, proptereaquòd vapores intrinſecus exhalati, quum nequeant diſſari, funguntur officio externi calidi putrefacientis. Argumẽtum autem illorum nullius roboris eſt: Ariſt. enim in illa parte exempli tãtùm gratia nominat aerem, & aquam, non quòd hęc ſola nomine ambientis comprehenſa eſſe voluerit, ita vt cætera omnia excluſerit: cur autem hæc potius nominauerit, quam alia, non abſque ratione id factum eſt; ibi nanque Ariſt. pluribus ſignis eam putredinis definitionem confirmat, quæ omnia ſumuntur ab iis, quæ in aere, & in aqua putreſcunt, tanquã à manifeſtioribus: ſigna enim non dicuntur niſi illa, quæ manifeſta ſunt; à putredine autem humorum in corpore animalis nullum ſignum accipi potuit, propterea quòd illa, quæ in animalium corporibus acc. dut. occulta ſunt: non eſt igitur mirum, ſi Ariſtot. ibi nominet ſolum aerem, & aquam, dum varia ſigna deſumit ab illis rebus, quæ in his duobus elementis manifeſtè ob corporis ambientis calorem putreſcunt.

Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur. Cap. VIII.

SEd alia nobis de putredinis cauſa maior difficultas proponitur: quum enim Ariſto. ſtatim poſt allatam putredinis definitionem dixerit à duabus ſimul cauſis putredinem fieri, a calore alieno, & a frigore proprio, conſiderandum eſt quomodo hoc intelligere debeamus. Plures recẽtiores ideita intelligunt: calor ambiẽtis incipit primò educere calorem naturalem, quo imminuto frigus naturale inualeſcit; quum enim non extrahatur frigus, ſed ſolus calor, frigus ſeruat proprium gradum, calor au-

Opinio aliquorum & argumentũ.

Confutatio.

Quomodo in animalibus humores putreſcant.

Arg. ſolu.

Recentiori opinio.

lor autem imminuitur; ergo proprium frigus inualeſcit ſupra calorem proprium ipſius miſti, & incipit ipſum excellere, adiuuans in hoc calorem externũ ut altera cauſa poſitiua: quare euaporatio caloris naturalis duas habet cauſas poſitiuas, calorem externum euocantem, & internam frigiditatem expellentem, tametſi origine, & tempore prior eſt calor externus, qui primò incipit calorem naturalem educere, & facit vt internum frigus incipiat inualeſcere. Ex hoc præterea eorũ aliqui colligunt non eſſe eam, quam diximus, perfectam definitionẽ, & in hoc oẽs decipi; ſed abſolui poſtea ab Ariſto. definitionem, qñ adijcit etiam frigus propriũ tãquam alteram putredinis cauſam; etenim in definitione perfecta debuit vtraque cã nominari, & frigus proprium, & calor alienus. Ego verò hęc omnia falſa eſſe exiſtimo. Et primùm

Confutatio quidem id, quod de frigore dicunt, neq; rationi, neque Ariſt. conſentaneum eſt: exiſtente. n. adhuc miſto, & nõdum corrupto, vna eſt eius natura, & vna temperies; quare non ſunt ibi calor & frigus tãquam duæ diſtinctæ qualitates, ſed eſt vna qualitas media, quæ aliquib. gradibus calorem redolet, & aliquibus frigus, eaque, dum gradus caloris euocãtur, magis, ac magis tendit ad frigus, donec tandem miſtũ intereat: non eſt igitur verum illud, quod dicunt, frigus ſeruare proprium gradum; quum. n. ex priuatione caloris frigus neceſſariò oriatur, neceſſe eſt vt cum caloris imminutione fiat incrementum frigoris: quocirca non rectè dicitur eundẽ eſſe frigoris gradũ immutabilẽ, qui imminuto calore idem ſeruetur. Sed maximè falſum illud eſt, quod dicunt, gradus frigoris agere in gradus caloris ad eos expellendos: nam exiſtente adhuc vnione non põt frigidi in calidum actio fieri, quum adhuc ſit vna tantùm qualitas media, quæ immutatur continuè, & fit magis vergens ad frigidum, nec ab vlla alia actione, niſi caloris externi euocantis calorem naturalem: quo fit, vt quũ calor temperatus à frigore terminet, atque contineat humidum iunctum ſicco, idẽ calor debilitatus reddatur impotens ad continendum proinde humidum diffluat, & ſeparetur a ſicco. Præterea primaria operatio frigoris eſt refrigerare, ergo internum frigus non poteſt poſitiuè agendo pellere calorẽ, niſi refrigerando; ergo idẽ corpus refrigerabit ſeip

Vera ſententia. ſum, quod dicere vanum eſt. Frigus igitur proprium non poteſt eſſe cauſa poſitiua, quę calorem expellat, ſed eſt cauſa priuatiua, & mera priuatio caloris producta a calore ambientis, quæ non agit in calorem, ſed in humidum tanquam cauſa priuatiua; corpus. n. ex defectu caloris factum eſt frigidum: quare non poteſt amplius ab ea qualitate nimis ad frigus vergente contineri humidum, ne diffluat, & a ſicco ſeparetur. Hoc ſignificauit Ariſt. quando poſt allatam definitionem ſubiunxit [quare quoniã ob indigentiam patitur calidi, indigens autem tali virtute frigidum omne] conſiderandum. n. eſt quodnam dicat Ariſt. eſſe patiens, & hoc quidnam patiatur: certè miſtum eſt id, quod patitur, patitur autem putrefactionem, & hanc non poteſt intelligere Ariſt. eſſe proprij caloris corruptionẽ, ſic. n. aſſignaret idem vt cauſam ſuiipſius; quia ſenſus eſſet, patitur corruptionẽ caloris ob indigentiam caloris: ſed neceſſariò intelligit ſicci, & humidi diſſolutionẽ, quæ eſt putredo formaliter accepta; ex quo poſſumus intelligere hanc in illa definitione neceſſariò contineri, quum ex ea nunc ab Ariſtotele hoc deducatur: ſenſus ergo illorum verborum eſt, quare quoniam miſtum patitur diſſolutionem humidi & ſicci propter priuationẽ proprij caloris, omne autem calore priuatum frigidũ eſt, ambæ vtique erunt cauſæ putredinis, & frigus proprium, & calor alienus: non igitur dicit frigus proprium eſſe cauſam reſpectu corruptionis proprij caloris, ſed reſpectu ſeparationis humidi, & cauſam quidem priuatiuam, quia pro eodem hic ſumit frigus proprium, & proprij caloris priuationem, & ex priuatione caloris infert frigus proprium, tãquam declarans vnã & eandem cauſam priuatiuam prodeuntem à cauſa externa poſitiua, quę eſt calor ambiẽtis: inquit enim [indigens calore frigidum omne] non dicit, indiget calore propter frigus expellens, ſed dicit, ea ratione dicitur frigidum, quatenus eſt calore priuatum: & rectè inquit [indigens] defectum indicans non cuiuſuis caloris, ſed proprij, & naturalis; ſic enim miſtũ fit indigens tanquam re ſua, qua eſt priuatum: patet igitur Ariſt. nullam tribuere frigido actionem reſpectu caloris, ſed ſolùm reſpectu ſeparationis humidi, quum dicat, patitur ob defectũ calidi, hoc autem eſt frigidum, ita ut eadem putredinis cauſa priuatiua ſignificetur per frigidum, ac per defectum proprij caloris, cuius cauſæ cauſa prior eſt calor ambientis. Ex his colligimus falſum etiam eſſe id, quod eorum aliqui dicunt, non eſſe completam putredinis definitionem, niſi addatur altera cauſa, quę eſt frigus proprium: nos enim dicimus definitionem, quam declarauimus, eſſe perfectam, & in ea comprehendi frigus proprium tanquã cauſam priuatiuam, quæ eſt effectus cauſæ primariæ: nam dicere corruptionem proprij caloris, eſt dicere incrementum frigoris; quare nulla amplius additione opus eſt, ſed potius declaratione: illud enim, quod ab Ariſtotele poſtea de frigore ſubiungitur, nil aliud eſt, quam declaratio, qua ſignificatur contineri frigus in ea definitione ut cauſam putredinis; hoc enim colligit Ariſtoteles ex ea hoc pacto: omne priuatum calore eſt neceſſariò frigidum, ergo ſi priuatio caloris efficit putredinem, frigus efficit putredinem; primaria tamen cauſa eſt calor ambientis, ſecundaria verò

frigus proprium.ideſt defectus proprij caloris: ſignificat hoc dictio illa illatiua[quare]qua indicat Ariſt.ſe nõ addere aliquid noui præter illa quæ in definitione ſunt poſita,ſed ex illa inferre aliquid quod in ea continebatur virtute; quicquid aũt ex aliqua definitione neceſſariò colligitur id nõ põt eſſe illius definitionis pars alijs partibus adiecta,ſed vel eſt earundẽ declaratio,vel proprietas conſequens:ideò verba illa[& putrefactio cõis affectio frigoris proprij, & caloris alieni]ſenſum habent cauſalem;non .n.ſignificãt putredinem eſſe actionẽ calidi & frigidi vt ſubiectorum, ſed vt cauſarum,a quibus efficitur ſicut etiam in libris de anima ſæpe Ariſt. dicit affectiones animæ,ideſt quę producuntur ab anima: ſic igitur patet proprium frigus non addi ab Ariſtot. vt alteram cauſam corruptionis caloris,vt illi exiſtimarunt,ſed vt declarationem ipſiuſmet priuationis caloris; Ariſtoteles enim ſic expreſsè ex definitione colligit id, quod implicitè ſolùm in ea continebatur.

Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipſum dicatur.
Cap. IX.

QVoniam autẽ dictum à nobis eſt corruptionẽ proprij caloris ita eſſe intelligendam, vt ẽt proprij humidi ſeparationem complectatur, eamq; a calore ambiẽtis fieri; cõſideratione dignum eſt, an calor externus agat prius in calorem naturalem, & ipſum educat, deinde eductionem caloris eductio humidi conſequatur,an è contrario prius agat in humidũ,deinde per quandam neceſſariam conſequutionẽ calor quoq; naturalis una cum humido exhaletur:nec ſoluitur dubium dicendo educi ſimul vtrunque, adhuc.n.difficultas manet vtrius eductio ſit ſecundùm naturam prior. Sunt qui dicant calorem externum non agere primùm in internum calidũ, ſed in humidum, hoc moti argumento; quòd non agit ſimile in ſimile, neque corrumpitur ſimile a ſimili,quare non põt immediatè calor in calorem agere. ſed prius agit in humidum deinde huius eductionẽ inſequitur caloris quoq; naturalis eductio. Alij verò dicunt a calore externo educi prius calorẽ naturalem,deinde conſequi vt ẽt humidum educatur;quæ communior, ac verior ſentẽtia eſt, & tum Ariſt.teſtimonio. tum ratione comprobatur: Ariſt.n.poſtea eodẽ in loco dicit[exeunte enim proprio calido coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidũ] vult igitur exitum proprij caloris priorem eſſe,ſaltem natura,deinde per quandam conſequutionẽ humidum quoq; naturale exire,& euaporare. Adẽſt ẽt ratio;quia non eſt neceſſarium vt amoto effectu amoueatur cauſa,eſt tamen neceſſarium vt amota cauſa amoueatur effectus,pendet.n. effectus ex cauſa,non cauſa ex effectu;atqui calor naturalis in miſto eſt cauſa coniunctionis humidi cum ſicco,ut Ariſt.dixit; ergo neceſſe eſt vt exitum caloris naturalis inſequatur ſeparatio humidi a ſicco, nõ ſic neceſſarium eſt ut exitum humidi inſequatur exitus caloris naturalis;in multis.n.videmus cõtingere vt,ſi exiccentur,à putredine pręſeruentur, & diutius durent:cur igitur calor euaporet non põt vt cauſa aſſignari euaporatio humidi;quia neque eſt cauſa,neq; hanc neceſſariò caloris euaporatio conſequeretur. Hãc igitur & calidi,& humidi eductionẽ ita intelligere debemus, vt prius tollatur cauſa, deinde verò effectus. & caloris eductionem eductio humidi conſequatur. Ob id antea diximus nullã eſſe aliã putredinis eſſentiam, quam ſeparationem humidi à ſicco, proprij autem caloris corruptionẽ eſſe potius cauſam putredinis, quam ipſammet putredinem;etenim generatio quoq; miſti fuit coniũctio humidi cum ſicco, calor aũt in ea locũ habuit agentis. Hinc aũt colligimus validã cõfirmationem eorum,quæ de actione frigidi in miſti generatione antea diximus: ex eo enim quòd ſolius caloris euocatio eſt cauſa putredinis. manifeſtè infertur ſolum calorem cõtinere.& vnire ſiccum & humidum & per ſe generare miſtum; nam ſi frigus quoq; in generatione per ſe ageret, & coniungeret humidum coniunctum cum ſicco.deberet etiam frigoris corruptio,ſeu eductio eſſe cã diſſolutionis, & putredinis.quod tamen Ariſt.nunquam dixit, ſed ſolius caloris remotionem cauſam putredinis eſſe voluit. Põt præterea illud, quod dicebamus.confirmari teſtimonio Ariſt. in problemate vigeſimo particulæ.25. vbi rationẽ reddens cur ignis non putreſcat,inquit; quia refrigerari prius oportet illud, quod putredinẽ eſt concepturum,ignis autem refrigerari non poteſt,ſed ſemper eſt ſummè calidus: notanda.n. eſt dictio illa[prius]quæ ſignificat caloris proprij corruptionem, quam vocat refrigerationem,non eſſe formaliter putrefactionem, ſed illi præcedere vt cauſam, ſi non tempore, ſaltem natura;ideo relinquitur nullam eſſe aliam eſſentiam putrefactionis, quam ſeparationem humidi à ſicco. Itaq; in putrefactione hic eſt naturæ ordo: calor ambientis euocat calorem naturalem, & ita ipſum corrumpere dicitur; corruptionem autem proprij caloris inſequitur ſeparatio humidi a ſicco. Ad argumentũ autem illorum dicimus non ita intelligi calorem a calore corrumpi,ut contrarium deſtruitur a ſuo contrario,ſic.n.calidum a frigido interimitur,non a calido; ſed calorẽ corrumpi, ideſt priuari miſtũ ſuo calore naturali a calore alieno ipſũ euocante;non eſt aũt abſonũ rationi ut ſimile ad ſe trahat ſuũ ſimile; etenim dũ

ipſum

Aliquorũ opinio.

Alterũ opinio vera.

Ordo natura tempore dena.

Quo ca lorẽ corrumpat.

ipſum ſecundum ſe calorem conſideramus, eſt eductio caloris, non corruptio; at reſpectu miſti eſt caloris deſtructio, quatenus miſtũ ſuo calore priuatur: quòd autem ſimile attrahatur a ſimili, videtur eſſe per ſe manifeſtũ, nec probatione indigere; vt enim contrarium pellitur a ſuo contrario, ita rationi conſonum eſt vt ſimile attrahatur a ſimili: idq; aſſerere videntur medici de medicamentis purgantibus, purgãt enim per attractionem ratione ſimilis qualitatis. Propriè igitur calorem a calore non interimi confitemur, niſi quatenus poteſt calidius agère in minus calidum, ſed tunc non vt in calidum agit, ſed vt in frigidum; deſtruit .n. in eo gradum frigoris, non gradum caloris: trahi tamen calor à calore poteſt, vt ſimile trahitur a ſimili.

Sententia Alberti de caloris naturalis corruptione.

Sed vt hoc melius intelligatur, digna eſt conſideratione Alberti ſententia, quam poſtea alij plures ſequuti ſunt: declarans Albertus quomodo corrumpatur calor naturalis à calore externo, notat calorem naturalem agere poſſe & vt naturalem, & vt calorem abſolutè: nam in generatione miſti agit vt naturalis, dum terminat humidum, & ipſum cum ſicco commiſcet, & coniungit cum ſicco, quantũ illius miſti natura requirit, & has paſſiuas qualitates continendo conſeruat miſtũ: at in miſti interitu idem agit non amplius vt naturalis, ſed ſolũ vt calor, proinde vt igneus, agit .n. conſumptionem humidi, & diſſolutionem miſti; etenim ambientis calor agẽs in miſtum neceſſe eſt vt calefaciat, quia prima actio calidi eſt calefacere; hac igitur actione calor naturalis intenditur, & fit maior, ita vt ſublata proportione ad paſſiuas fiat præternaturalis, & deſtructiuus; ob id deſerit illud miſtũ, & euaporat, & ſecum educit ẽt humidum; & ita dicitur eſſe corruptus non vt calor, ſed vt naturalis, quia tunc deſinit eſſe naturalis.

Recẽtiores contra Albertum.

Hæc Alberti ſententia certè artificioſa eſt, ſed eam nõnulli recẽtiores impugnant hac ratione, quòd apud Ariſtotelem putrefactio fit, quãdo actiuę deſinunt imperare paſſiuis, & ipſæ paſſiuæ actiuis dominantur; hoc autem eſſe non põt, niſi ob imminutionem caloris: quod ẽt Ariſto. manifeſtè ſignificat, quando dicit putrẽdinem fieri & à calore alieno, & a frigore proprio, propterea quòd omne priuatum calore eſt frigidum: tantum igitur abeſt vt Ariſt. putet putredinem fieri per accretionem caloris in miſto, vt potius apertè dicat eam fieri per caloris imminutionem, quam etiam appellat frigus.

Alberti defenſio.

Ego tamen cenſeo Alberti ſententiã ſano modo intellectam defendi poſſe: non enim cœcus fuit Albertus, qui non viderit Ariſto. dicentem fieri putredinem a frigore proprio; ſed ſignificare voluit id, quod ipſa rei natura, ſi benè cõſideretur, nobis oſtendit: in principio enim, quũ externus calor agat in miſtum, neceſſe eſt vt miſtum reddatur calidius, prima nanq; actio calidi tranſiens debet eſſe calefactio; dicere autem duos numero diſtinctos calores ſimul in eadem re exiſtere, vanum eſt; ipſe igitur miſti calor ex illa actione intenditur, & maior fit, & hac ratione dicitur corrumpi, quia deſinit eſſe illi miſto naturalis, quum amiſerit debitã proportionem ad paſſiuas reſpectu naturæ illius miſti; hinc igitur fit vt deſerat illud, & euaporet, ita vt res illa tandem ſine calore maneat, & frigida: in fine igitur putrefactionis rẽ manere frigidam manifeſtũ eſt; ſed in initio quoque dici poteſt frigida reſpectu caloris naturalis, quem non habet, ille enim quem habet, nõ eſt naturalis, nec continet humidum iunctum ſicco; tunc igitur licèt miſtum illud habeat maiorem calorem, quàm prius, non habet tamen naturalem, & ita indiget calore vt naturali: quoniam igitur omne indigens calore eſt ea ratione frigidum, miſtum dicitur frigidum vt carens calore naturali: per hoc tamen non ſtat quin eſſe poſſit calidius, quam prius, calore alieno, & aduentitio; hoc enim & experientia, & ratione, & Ariſtotelis & Galeni authoritate comprobatur. Experientia docet putreſcentia in initio fieri calidiora, quã prius erant; aceruus enim tritici quando incipit putreſcere, fit calidior; ſic aceruus letaminis in principio putrefactionis adeo incaleſcit, vt impoſita oua gallinarum foueat non minus, quã calor gallinæ, ita ut inde pulli naſcantur: huius autem duplex eſt ratio; vna, quam paulo ante tetigimus, quoniam ex calidi externi actione, neceſſe eſt ut miſtum reddatur calidius; altera, quia etiam abſque externi caloris conſideratione calor internus exeris fit maior, id eſt apparet maior, quia fit ſenſilior: in illa nanq; elementorum commiſtione, & contrariarum qualitatum contemperatione, atq; amicitia videtur quodammodo contraria contrariã abſcondere, ita ut neutra diſtincta ſentiatur; ſed dum una contraria abiungitur ab altera, ſenſilior fit, proinde videtur maior, præſertim quãdo exeundo tranſit ab internis ad externa.

Qualitates, actuales, & virtuales.

Ex hoc autem ſumi poteſt ratio differentiæ inter qualitates, quæ vocari ſolent à medicis actuales, & potentiales ſeu virtuales: dicunt .n. vinũ, & piper habere frigus actuale, ſed calorem virtualem, tactu enim ſentiuntur frigida, ſunt tamen maximè calefactiua: cuius diſcriminis rationem quũ ego ſæpe à pluribus medicis quęſiuerim, nunquam tamen ab aliquo intelligere potui, ipſe autem arbitror eam ſumi poſſe ex ijs, quæ proximè dicta ſunt: quanuis enim illa plurimum habeant caloris in ſua temperatura, is tamen calor abſconditus eſt a contraria qualitate, cui eſt cõmiſtus; ſed ſi ab aliquo externo calefiãt, vt a ventriculo, excitatur ẽt calor internus, & ei adiunctus calor externus reddit calorem unum magnum, & valde ſenſilẽ, ita ut poſtea illa maiorem ventriculo calorem

retribuant, quàm ab eo receperint. Confirmatur autem illud, quod modò dicebamus, per id quod ab Ariſtotele affirmatur, & ab ipſa experientia oſtenditur de humido; par enim ratio eſt, quum in putrefactione & calidum, & humidum educatur: quemadmodum igitur illa, quę putreſcunt, fiunt in initio humidiora non quidem noua humiditate, ſed quia humidum ab internis ad externa eductum, & à ſicco abiunctum fit ſenſibilius; ita exiens calor ad externa rei putreſcentis ſenſibilior fit: illud igitur, quod putreſcit, in initio, vt humidius eſt ſecundùm Ariſtot. ita etiam calidius; in fine tamen frigidum, & ſiccum fit, propter totius caloris, ac totius humidi euaporationem. Hoc etiam teſtatur clarè Ariſt. vigeſimo problemate particulę vigeſimæquintæ dicens; neceſſe eſt vt id, quod putreſcit, fiat calidiſſimũ, idest vt magnum calorem ſuſcipiat propter proprij caloris crementum à calore ambientis. Et in tertia particula problemate quinto inquit calorem naturalem quandoq; extingui ob exceſſũ ab externo calore acceptum, vt in illis, qui a ſolis ardore vtuntur, & in ebrijs, qui quandoque ob magnam ebrietatem tremunt; tremor. n. ille prouenit a frigore, quoniam in illis calor naturalis eſt imminutus ex nimio exceſſu caloris à potu; ex eo enim calor, qui erat naturalis, fit præter naturam, et euaporat; certum aũt eſt in illis ebrijs in principio magnum eſſe calorem, ſed dum deſinit eſſe naturalis, euaporat, & corpus frigidum relinquit. Gale. quoque lib. 1. de temperamentis cap. 6. inquit illa, quæ putreſcunt, calidiora fieri adſcititio calore, proprio autem frigidiora. Hoc igitur modo intellecta opinio Alberti eſt rationi, & experientiæ, & Ariſtoteli conſentanea; quum negari non poſſit putreſcentia omnia in principio fieri calidiora, neque per hoc ſtet quin dici poſſint frigida ratione caloris naturalis, quo deſtituun-
Solutio argumenti recentiorum. tur. Argumentum igitur, quo illi aduerſus Albertum vtuntur, facile ſoluitur: fit enim putrefactio ex imminutione caloris ut naturalis, quia deſinit eſſe naturalis, & poſtea etiam ſeparatur à miſto; ſed ſimul etiam fit ex intenſione caloris prout abſolutè eſt calor.

Declaratio illorum verborum [in vnoquoque humido] in definitione putredinis. Cap. X.

Hactenus ea, quæ ad ambientis calorem, & ad naturalis caloris corruptionem pertinẽt, declarauimus; reſtat vt verba illa [in vnoquoq; humido] perpendamus: dubitare nanque non abſque ratione poſſumus, an per hæc intelligat Ariſt. humidũ naturale, an omne humidum indiſtinctè, ſeu naturale, ſeu aduentitium: quum. n. dicat [vnoquoq;] videtur omnem calorem amplecti, nõ ſolum naturalem, attamen ſequentibus verbis videtur hæc interpretari, quando ſubiungit [exeunte. n. proprio calido, coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] intelligit ergo ſolum humidum naturale; ideo ſenſum hunc omnes interpretes receperunt, vt Ariſt. *Communis expoſitio.* dicens [in vnoquoque humido] intelligat omne humidum naturale, non omne abſolutè. Sed hæc interpretatio mihi non parum dubia eſt, potuiſſet enim Ariſtoteles in definitione quoq; dicere, in humido naturali, ſi voluiſſet, cur igitur poſtea dicit, quod ſecundùm naturam eſt humidum, in definitione verò dicit vnumquodque humidum? Mihi quidem vi- *Dubium.* detur huiuſce rei declaratio ſumi poſſe ex cuiuſdam dubij ſolutione, quod a nemine vidi fuiſſe conſideratum: videtur putredo eſſe eductio non ſolùm humidi naturalis, ex quo tanquàm ex materia conſtat ipſa miſti ſubſtantia, ſed etiam humidi aduentitij, à quo non fit coniunctio partium; videmus enim ligna arida in ædificijs diutiſſimè ſeruari ſine putredine, & multis ſęculis manere illæſa; ea tamen, ſi madefiant, & externo humore humectentur, facillimè putreſcunt ex illa humectatione; videtur igitur putredo eſſe eductio etiã humidi aduentitij: hoc tamen nõ eſt conſonum rationi; quia ſi putrefactio eſt interitus contrarius generationi miſti, debet eſſe diſſolutio miſti in humidum & ſiccum naturalia, ex quibus genitũ eſt, & conſtat, ſed non euaporatio humidi aduen- *Solutio.* titij, quod ſubſtantiæ pars non eſt. Si bene dubium hoc conſideremus, nulla eſſe poteſt alia eius ſolutio, niſi hæc: calor (vt iam diximus) non ita corrumpitur, ut prorſus intereat, ſed corrumpitur illi miſto, quoniam ab eo recedit; atqui recedere nõ poteſt calor ſine proprio interitu, quum accidens idem numero nõ poſſit deſerere proprium ſubiectum, & migrare ad aliud; neceſſaria ergo eſt calori ſubſtantia humida, in qua reſideat, ſi debeat educi, ſic enim cum ſubſtantia humida tanquam vehiculo calor euaporat: in lignis ergo aridis nulla eſt humiditas, niſi naturalis, & ea quidẽ modica, per quam coniunctę ſunt partes, quę dicitur humiditas oleoſa; cuius ſignum manifeſtũ ab Alchimiſtis habemus, nulla enim res eſt ita ſicca, & arida, vt ex ea ipſi oleum non educant, hoc aũt educto remanet puluis inconiunctus, quia ſeparata eſt illa humiditas, qua fiebat partium conglutinatio; quum igitur hæc interna, ac naturalis lignorum humiditas difficillimè extrahatur, ideo ligna arida non facilè putreſcũt, quia non poteſt calor ſolus euaporare ſine ſubſtantia humida; at ſi eadem ligna extraneum aquoſum humorẽ imbiberint, facilè putreſcũt, quia ille ſatis eſt ut poſſit cum eo tanquàm vehiculo calor naturalis educi à calore ambiẽtis; eductionem autem proprij caloris inſequitur proprij quoq; humidi eductio, & ſeparatio a ſicco:

quum

quùm enim proprio naturali calore deſtituatur miſtum, ita vt proprium humidum non habeat amplius calorem, a quo contineatur, diſſoluuntur, & fit ſeparatio humidi naturalis à ſicco, quę eſt putrefactio. Sunt igitur in lignis illis conſiderandæ, ac diſtinguendæ hæ duæ humiditates, vna aduentitia, altera naturalis: aduentitię quidem eductio, ſeu euaporatio non eſſet putredo, niſi cum ea calor naturalis educeretur, ſed ea eſt ſolùm occaſio putredinis, quia offertur calori vt vehiculum, cũ quo calor educatur; hęc igitur aduentitij humoris eductio non eſt putrefactio, ſed eſt conditio, ſine qua tunc calor lignorum naturalis non extraheretur; ſed putrefactio eſt alterius propriæ humiditatis eductio inſequens eductionem caloris naturalis; aliquæ autem res adeo abundant humido naturali, vt eo ſolo ſine alio aduentitio humore ſint aptiſſimæ ad putredinem, vt caro, lac, & alia multa, in quibus hæc humiditatis diſtinctio locum non habet, ſeu nullum momentum facit. *Expoſitio propria.* Ariſtoteles igitur in definitione dixit vniuerſè [in vnoquoque humido] vt omne humidum complecteretur, quod ſit vehiculũ calori ad exeundum, ſiue ſit naturale, ſiue aduentitium: non enim denotare per hæc verba voluit illud humidum, cuius a ſicco ſeparatio putredo eſt, ſed cõditionem ſubiecti putreſcibilis, ſine qua calor naturalis non educeretur; quia non datur hæc proprij caloris corruptio, niſi in corpore humido, ideſt habente aliquam humiditatem ſiue propriam, ſiue aduentitiam: patet igitur verba illa non ipſam putredinis eſſentiam ſignificare, quæ eſt proprij humidi euaporatio, ſed ſolum ſubiectum putreſcibile; nã ita communiter acceptum humidum non eſt illud, cuius a ſicco ſeparatio ſit putredo; eſſentia autem putredinis ſubintelligitur, quia conſtituta naturalis caloris corruptione inſequitur neceſſariò ſeparatio humidi naturalis a ſicco, idq; Ariſtot. ipſe ibidem poſtea declarat dicens [exeunte enim proprio calido coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] hæc igitur, quam diximus, eſt ratio cur ibi exprimat humidum naturale tãtummodo, prius verò in definitione vniuerſè dixerit [in vnoquoque humido] complectens etiam aduentitiũ: vnde patet ſequentia illa verba [coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] non eſſe declaratiua illorum [in vnoquoq; humido] ſed ipſius eſſentiæ putredinis, quæ in definitione continebatur implicitè in ijs verbis [corruptio proprij & naturalis caloris] vult enim poſtea expreſſe nos admonere in hac corruptione proprij caloris incluſam eſſe coeuaporationem humidi naturalis, quæ ex neceſſitate illam conſequitur.

An detur alia putredinis ſpecies, quæ ſub definitione prædicta non contineatur, opiniones aliorum. Cap. XI.

Definitione putredinis declarata conſiderandum eſt an hæc omnẽ prorſus putredinis modum comprehendat, an alia putredinis ſpecies detur, quæ hac definitione non contineatur, vt nonnulli recentiores exiſtimarunt; nam Thomas Eraſtus, & Archangelus Mercenarius, quum in hoc conſenſerint, duas eſſe putredinis ſpecies, quarũ alteri tantùm competat definitio prædicta; alteri verò nequaquam, in his tamen ſpeciebus ſtatuendis diſſenſerunt, & inter ſe acerrimè controuerſati ſunt; vt in eorum iteratis diſputationibus, ac certaminibus iam editis videre eſt. Quoniã igitur noua ab vtroq; dogmata hac de re introducta ſunt, & Ariſt. attributa, non erit ab re ſi eorum ſententias aliquantum expendamus. Putauit Eraſtus duas duarum diuerſarum putredinum definitiones ab Ariſtotele afferri in initio quarti Meteorologici, *Eraſti opinio.* vnam priorem in contextu tertio, alteram verò poſteriorem in ſexto: priorem quidem dixit eſſe miſti quatenus miſtum eſt naturalem interitum, proinde verè contrariam generationi miſti, quum ſit eius diſſolutio in elementa, ex quibus genitum eſt; & omni miſto neceſſariam, niſi prius contingat vt aliquo violento interitu miſtum pereat; ideoque iure vocari ab Ariſtotele interitum naturalem, quia fit ab interno principio, non enim a calore externo, ſed potius ab interno & naturali, ſiquidem proprius miſti calor tandem abſumit humidum naturale, quod illi pabulum eſt, quo fit vt ipſe quoque calor naturalis pabulo deſtitutus tandem marceſcat: huius igitur putredinis naturalis inquit Eraſtus definitionem afferri ab Ariſtotele talem, putredo eſt finis interitus naturalis miſti quatenus miſtum eſt. Alteram verò poſteriorem putredinis ſpeciem dixit violentam eſſe, & morboſam, fieriq; a principio externo, nempe a calore ambientis; & vocari ab Ariſtotele interitum ſecundùm partem; quia per hanc non diſſoluitur prorſus miſtum in elementa, ſed in aliud miſtum mutatur: huius definitionem eam eſſe inquit, quam ab Ariſtotele in ſexto illo context. traditam nos iam abundè declarauimus, hanc ſcilicet, putrefactio eſt corruptio proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido a calore ambientis; hac definitione negauit Eraſtus priorem putredinis ſpeciem contineri, quæ a proprio calore fit, non ab alieno, proinde non eſt violenta, ſed naturalis. Mercenarius verò alio longè diuerſo modo duas putredinis ſpecies ſtatuit: priorem .n. dixit eſſe illam, quæ in 6. *Mercenarij opinio.*

contex. definitur ab Ariſtotele,& eſt corruptio proprij caloris in vnoquoque humido a calore ambientis, quæ Eraſto fuit poſterior ſpecies, quare in hac non diſſident: quæ enim ab Eraſto dicta eſt ſecunda ſpecies putredinis, eadem eſt,quæ prior a Mercenario eſt poſita,præterquam quòd hanc negauit Eraſtus vocari naturalem, putauitque ab Ariſt. in contex. quinto appellari interitum ſecundùm partem; Mercenarius vero naturalem eſſe ait; & ab Ariſt. in contex. tertio ita appellari, & eſſe interitum ſecundùm totum, non ſecundùm partem; ita vt de vna,& eadem putredine loquatur Ariſtot. in tertio & in ſexto contex. Alteram verò putredinem inquit eſſe illam, quæ ab Ariſtot. in quinto contextu paucis verbis tangitur,& vocatur interitus ſecundùm partem,& elementis competere dicitur excepto igni; hãc inquit non eſſe corruptionem proprij caloris a calore ambientis, ſed eſſe potius quandam corporis impurationem propter admiſtionem corporis alieni,quam Ariſtoteles vocat ſeparationem a natura. hoc eſt receſſum quendam a ſtatu naturali, qui non eſt omnino interitus rei; vt quando aeri commiſcentur halitus fumoſi, vnde dicitur aer putreſcere, quia recedit a ſua naturali conſtitutione; ſic quando aquæ eiuſmodi exhalatio fumida è terra aſcendens commiſcetur,dicitur aqua putreſcere; ita vt elemẽtis non competat illa putredo, quæ eſt proprij caloris corruptio a calore ambientis, ſed hæc poſterior. quæ eſt impuratio quædam ob alieni corporis admiſtionem. Ad hanc de ſecunda putredine ſententiam comprobãdam vſus eſt

Primũ argumentum Mercenarij. Mercenarius duobus argumentis. Vnum eſt: duo elementa. terra, & aqua, nullum habent proprium calorem, ergo non ſunt obnoxia illi putredini. quæ eſt proprij caloris corruptio.

Secundum argumẽtũ Alterum eſt: ſi tali putredine, elementa putreſcerent. redirent potius in ſuam puritatem, & naturalem ſimplicitatem; quam recederent a natura. quia putredo eſt diſſolutio in elementa, & miſti in ſimplicia; conſequens tamen aduerſatur Ariſtoteli,qui vult elementa ita putreſcere, vt a ſua natura recedant.

Aliorum omnium opinio. Cæteri verò omnes interpretes Ariſtotelis, & Græci, & Latini, & Arabes, vnam tantùm putredinis ſpeciem agnouiſſe videntur, quæ ab Eraſto poſterior, a Mercenario autem prior putredinis ſpecie appellata eſt,& cuius definitionem nos hactenus declarauimus; ita vt communi eorum omnium conſenſione omnis putredo ſit corruptio proprij caloris a calore ambientis. nec detur alius putredinis modus, quem hæc definitio non complectatur: igitur & ea, quæ ab Eraſto prior adducta eſt, & ea, quæ a Mercenario poſterior, ipſorum inuenta fuiſſe videntur; quæ a nobis conſideranda ſunt, vt intelligamus quænam. & qualis illa putredo ſit, quę ab Ariſtotele vocatur interitus ſecundum partem. & elementis quoque attribuitur,& an definitione illa, quam declarauimus, comprehendatur; certum enim eſt illa Ariſtotelis verba & Eraſtum,& Mercenarium ad excogitandam aliam putredinis ſpeciem induxiſſe.

Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum ſolutio. *Cap. XII.*

EGo verò quum à communi interpretum ſententia non recedam, qui putarũt vnam tantummodò eſſe putredinem, cuius definitio iam eſt à nobis declarata; proinde erraſſe tum Eraſtum in priore ab eo inuenta putredine exiſtimem, tum Mercenarium in poſteriore; aliqua breuiter aduerſus vtranque ſententiam adducam. *Opinio vera.*

Confutatio opinionis Eraſti. Quòd ad Eraſtum attinet, eius error ſatis manifeſtum eſt: nam ſi duæ ſunt putredines, una naturalis, altera violenta, conueniens fuit vt Ariſtoteles de naturali putredine fuſius, quam de violenta, ac diligentius loqueretur; tamen de violenta longè plura dixit,& eius definitionẽ exactiſſimam attulit, eamque poſtea longo ſermone declarauit; de naturali autem admodum pauca dixit in ſolo tertio contextu, immo huius nullã definitionẽ adduxit: quod enim Eraſtus dicit, eam ita definiri, putredo eſt finis interitus naturalis, id nulla ratione admittendum eſt; nam in definitione accidentis perfecta duo exprimere oportet, tum eſſentiam ipſius, tum cauſam, propter quam eſt, quorum neutrum ijs verbis exprimitur: quod enim eſſentia non exprimatur, manifeſtum eſt: quia dicere finem interitus naturalis eſt dicere quandam reſpectum ad præcedentia, & conditionem quandam communem; ſed non eſt dicere, in quonam ipſa putredinis natura & eſſentia ſit conſtituta & quidnam ipſa ſecundum ſe ſit: cauſa vero huius putrefactionis eſt ſecundum Eraſtum calor naturalis abſumens proprium humidum, huius tamen nulla in ea definitione ſit mentio, quum tamen omnino facienda fuerit; quod enim dicit Eraſtus eam ſubintelligi, vanum eſt; quomodo enim poteſt ſubintelligi. ſi nota non eſt? & quomodo poteſt eſſe nota, ſi ab initio primi phyſicæ auſcultationis ad hunc vſque locum nuſquam fuit ab Ariſtotele declarata? dico præterea falſum omnino hoc eſſe, quod Eraſtus putredinis naturalis cauſam eſſe aſſerit, nempe proprium miſti calorem ali humido proprio,& ipſum abſumere tanquam pabulum; de ſolo enim calore animali id uerum eſt, propriumque eſt animatorum, ut eorum calor humido naturali nutriatur, ipſumque tandem abſumat, quæ eſt viuentis mors per vltimam reſolutionem, na-

turalis

turalis appellata; & in hoc rectè carpit Eraſtũ Mercenarius, licèt nullam huiuſce diſcriminis rationem adducat: ego verò hanc eſſe puto rationem, quòd calor naturalis dupliciter accipi poteſt, vno modo pro ſola qualitate, altero modo pro ſubiecto quali, ſicuti ſolent medici nomine caloris naturalis vitales ſpiritus intelligere, qui ſunt primum ſubiectum caloris animalis: igitur quando dicimus calidum nutriri humido tanquã pabulo, nõ poſſumus ſimpliceẽ qualitatem intelligere; non poteſt .n. humiditas in calorem verti, ſed potius deſtruitur à calore quoniam nutriri aliquo eſt vertere illud in ſuam ſubſtantiam; ſic.n.dicimus ignem ali combuſtili, ideſt illud vertere in ignem: in animantibus igitur calorem veſci humido, vt pabulo non poteſt intelligi de calore accepto pro qualitate, ſed accepto pro ſpiritibus vitalibus, qui continuè nutriuntur, dum vertunt humidum in ſuam ſubſtantiam; hæc autem humidi conſumptio, & ex conſumptione nutritio, non fit, niſi ex actione ſubſtantiæ calidę in aliam ſubſtantiam humidam; proinde non habet locum, niſi in corporibus heterogeneis, quæ conſtant ex partibus diuerſarum naturarum, & diuerſarum temperierum; alia nanque eſt natura ſpiritus, alia ſanguinis. alia carnis, alia oſſis: dicere igitur poſſumus carnem nutriri ſanguine, & ſpiritus nutriri humido in eorum ſubſtantiam conuerſo, & hac ratione nutriri calorem naturalem, ideſt conſeruari per conſeruationem ſpirituum: aſt vbi vna, & eadem eſt ſubſtantia homogenea calorem habens, & humiditatem naturalem, nihil eſt vanius, quàm dicere calorem ali per conſumptionem humidi naturalis: vna enim eſt natura, ac temperies miſti homogenei, quare non poteſt agere in ſeipſam: adde quòd calor in nutritione non agit niſi per mediam calefactionem, ergo oporteret idem miſtum calfacere ſeipſum, quod dicẽdum non eſt; ſic enim eſſet ſimul calidum, & non calidum. & actu, & poteſtate ſecundùm idem, quod ne imaginabile quidem eſt. Præterea ſi hoc verum eſſet, etiam miſta inanimata egerent ſumptione alimenti externi pro conſumpti humidi reſtauratione, hoc tamen nemo vnquam dixit: videmus enim multa miſta ſine vllo aſſumpto alimẽto diutiſſimè durare, vt metalla, & lapides, & oleum, in his ergo nulla proprij humidi cõſumptio fit. Dicendum ergo eſt calorem temperaturæ in miſto continere, & conſeruare humidum ſicco iunctum, tantum abeſt vt abſumat, ac perimat: ideò rectè dicit Albertus calorem miſti, dum agit vt naturalis, conſeruare humidum, nec ſinere elabi, ac diffluere: non eſt ergo Ariſt. attribuenda hæc opinio, quæ omnino repugnat veritati: & miror quò Eraſtus in tãtum errorem lapſus ſit, quũ pręſertim modus ille loquendi Ariſt. non poſſit definitionem ſignificare; potius .n. denotat quæ corruptio ſit putredo, quam quid ſit; & ſententia Ariſt. eſt, quòd illa putredo, quæ interitus naturalis, & oppoſitus generationi miſti fiat à calore ambientis, eaq; definitur in contex. 6. illius libri, vt eſt omnium interpretum opinio, quam tuetur rectè Mercenarius contra Eraſtum. Poſſumus autem aduerſus eum conſiderare etiam verba Ariſtot. in contex. quarto. quando dicit [quare humida primùm, deinde ſicca tandem fiunt illa, quæ putreſcunt] nam ſecundùm Eraſtum dicere oporteret miſta ſemper magis exiccari, ſi ſemper calidum abſumit humidum: igitur quò dicit Ariſt. putreſcentia fieri primùm humida, deinde verò manere ſicca? vidit hãc difficultatem Eraſtus, & illa verba ita eſt interpretatus: miſta putreſcentia habent in principio humorem, & humida ſunt, tandem verò toto conſumpto humido remanent arida. Sed hęc non eſt conueniens interpretatio; quia non dicit Ariſtot. ea eſſe humida, ſed fieri humida ob ipſam putrefactionem, quum ante putrefactionem non eſſent humida; ſiquidem per eductionem humidi ad ſuperficiem, in extima parte redduntur humida in initio putrefactionis. Sed non rectè etiam diceretur omnia miſta eſſe humida: quanuis enim omnia miſta habeãt humorem in ſua miſtione, non ob id omnia denominantur humida; etenim non fit denominatio, niſi ab exceſſu; vt lignum aridum vocamus ſiccum, non vocamus humidum, licèt aliquid habeat humidi in ſua miſtione: aliud ergo eſt dicere omne miſtum habere in ſe humiditatem, aliud eſt dicere omne miſtum eſſe humidum; nam id quidem verum eſt, ſed hoc eſt falſum. Mercenarius quoque in ſecunda ab eo adducta putredine, quam ſecũdum partem vocauit, deceptus eſt. Primùm quidem non eſt verum id, quod ait, hanc eſſe elementorum propriam putredinem: nam modus loquendi, quo Ariſt. in eo 5. contex. utitur, ſignificat hãc miſtis quoque competere; inquit enim [propriè dicitur putrefactio in ijs: quæ ſecundùm partem intereunt] poſtea vero ſubiungit [quapropter & putreſcũt alia omnia excepto igne] & ita colligit tria quoque elementa hoc modo putreſcere: non ergo ſolis elementis hanc putredinem attribuerat, nam dictio coniunctiua indicat eã alijs quoq; competere pręter elemẽta; hoc aũt poſtea manifeſtũ fiet, quum declarauerimus quid ſit hęc putredo, quę ſecudum partẽ dicitur. Sed ipſamet Mercenarij de hac putredine ſnia videtur eſſe abſona rationi, neque Ariſt. attribuenda: nã ſi putreſcere elementa dicuntur per alieni corporis admiſtionem, quòd recedant a ſua naturali puritate; ergo illa tria elementa ſunt ſemper putrida, ſemper .n. ſunt miſta, & abſque naturali ſimplicitate: ſalſedo enim maris indicat miſtionem cum halitu terreo, & in aere ſemper ſunt halitus à terra

Confutatio opin. Mercenarij.

aſcendentes, vel ſaltem frequentiſſimè; terra quoque in extima ſaltem parte, & a centro remotiore apparet humefacta, & cum aqueo humore commiſta, attamen nec totam aquã maris vocamus putridam, nec terram madefactã, nec aerem per vaporum commiſtionem putreſcere dicimus: nõ igitur in hac commiſtione conſiſtit natura putredinis, ita vt quicquid habet alienum corpus ſibi commiſtum, ea ipſa ratione dicatur putridum: id quidem verũ eſt, talem commiſtionem in elementis eſſe putredinis cauſam, ſine qua non, quia niſi eſſent miſta, non putreſcerent; ſed tali commiſtione poſita non neceſſariò ponitur putredo, cauſa enim eſt vt ſint putreſcibilia, ſed nõ vt ſint putrida; ſic autem & cætera miſta non ſemper putreſcunt, ſunt tamen ſemper putreſcibilia, quũ ſint miſta. Præterea verbis Ariſt. aptari hæc ſententia nullo modo poteſt, qui eo loco de tali commiſtione ne verbum quidem facit; erat tamen omnino exprimenda, ſi in hac ipſa conditione hæc ſecunda putredo conſtituta eſt: Ariſtoteles autem nil aliud dicit, niſi aliqua ſecundùm partem putreſcere; at hoc quomodo ſignificare poſſit commiſtionem cum alio corpore, ego quidem imaginari non poſſum, eſt enim abſona rationi, & incongrua hęc interpretatio, at (inquit Mercenarius) declarat hoc Ariſt. quãdo ſubiungit [quum ſeparata fuerint à natura] per talem enim commiſtionem elementa remouentur à ſua naturali conſtitutione: ſed hoc reuera nihil eſt, quia ſeparari res à ſua natura pluribus modis poſſunt, non hoc vno, quem ipſe ponit nam & quando elementum mutatur in aliud elementum, ſeparari dicitur a ſua natura; & quando etiam alteratur contraria qualitate, vt quando aqua calefit, ſeparari modo aliquo dicitur a ſua naturali affectione: nihil ergo in verbis Ariſt. eſt, quod determinatè cum extraneo corpore commiſtionem ſignificet, quum præſertim neq; in pręcedentibus de hac quippiam dixerit, neq; in ſequentibus dicturus ſit: hæc igitur huius ſecundæ putredinis conditio apud Ariſt. nõ legitur, quum tamen fuerit omnino exprimenda, ſi per hanc ſecunda putredo diſtinguenda eſt ab altera priore. Reſtat vt argumenta ab his adducta ſoluamus. Eraſtus quidem pro ſua opinione de priore putredine non alio argumento vſus eſſe videtur, quàm conſideratione verborum Ariſt. in contex. tertio illius quarti libri; nempe quando Ariſtoteles dicit eam eſſe naturalem corruptionem, & verè contrariam generationi miſti: ſed ad hæc iam patet reſponſio ex iis, quæ de eius loci vera intelligentia diximus; contraria enim vocatur generationi miſti, quia eſt miſti diſſolutio in elementa; naturalis autem dicitur, non quòd fiat ab interno principio, fit enim à calore ambientis, ſed quia fit ſecundùm legem naturæ de modo, quo de-

Ad argumentũ Eraſti.

beat interire miſtum quatenus miſtum eſt. Ad primum Mercenarij dicimus terram, & aquã, ſi ſimplices eſſe ſtatuantur, & omni penitus calore carẽtes, vtiq; non poſſe putreſieri, attamẽ putreſcieri qm aliquẽ hñt calorẽ, ſi non naturalem, ſaltem aduentitium; is enim (vt aliqui rectè dicunt) ſi verè intrinſecus non eſt, eſt ſaltem intrinſecatus, & facit vt elementum ſit aptum putreſcere. Ad ſecundum dicimus totum eſſe concedendum: nam ſi fieri poſſet vt aqua perfectè putreſcereret, diſſolueretur aqua in elementa ſimplicia, proinde impura in puriorem; ſed quia id fieri non poteſt, ideò non fit perfecta diſſolutio in elementa: cur autem fieri non poſſit, poſtea declarabimus, quãdo veram ſententiam de hac ſecundum partem putredine proferemus; vbi etiam oſtendemus terram non modo ſecundùm partem, ſed etiam perfectè putreſcere poſſe. Vtcunque ſit, ſemper putredo eſt corruptio rei putreſcentis ſiue perfecta, ſiue imperfecta: ideò ſi putreſcit elementum, putreſcit quatenus miſtum eſt; idque ſi perfectè in ſimplicia diſſoluatur, nõ negamus impurum ea ratione reſolui in purum; ſi verò non perfectè diſſoluatur, id non euenit, ſed adhuc remanet aliquid impurum: hoc tamen à nobis poſtea magis declarabitur.

Ad primũ Mercenarij. *Ad ſecũdũ.*

Aliorum ſententiæ de putredine ſecundùm partem, & earum confutatio. Cap. XIII.

RECtius igitur alij ſenſerunt, qui dixere vnam tantùm eſſe putredinem, quæ eſt proprij caloris corruptio à calore ambientis; ita vt eiuſmodi ſit tum illa, quæ in cõtex. 3. quarti meteorologici dicitur eſſe interitus naturalis, & verè contrarius generationi miſti; tum illa, quæ in contextu quinto vocatur interitus ſecundùm partem. Sed antequàm veram de hac re ſententiam, ac mentem Ariſtotelis declaremus, non erit ab re, ſi plures aliorum ſententias de putredine ſecundùm partem breuiter expendamus; quia licèt in eo omnes conſentiãt, quòd hæc non ſit alia putredinis ſpecies, varijs tamen modis hunc ſecundùm partem interitum intellexerunt. Plures latini conſiderantes Ariſtotelem ibi dicere, ea quæ ſecundũ partem intereunt, eſſe ſeparata a ſua natura, de elementorum tantũ putredine eum loqui exiſtimarũt, & dicere ea ſeparari a ſua natura, quãdo ob cõmiſtionẽ aliorum corporum dicũtur a ſua naturali puritate recedere, fiũtq; apta ad putreſcendũ; non. n. putreſcerent, niſi eſſent miſta, quũ putredo ſit diſſolutio miſti in ſimplicia: ſenſus ergo verborum Ariſtotelis ſecundùm eos hic eſt; elementa, quando a ſua natura receſſerunt, ideſt, quando facta ſunt quodammodo miſta, tunc apta ſunt ad putreſcendum. Sed hæc interpretatio

Latinorum opinio. *Cõfutatio.*

pretatio tum manca, & imperfecta admodum eſt, quum eòrum complures non declarent cur hæc putredo appelletur ſecundùm partē: tum etiam falſa: quia ſi modum loquendi Ariſtotelis perpendamus, non ſolis elementis attribuit hanc putredinem ſecundùm partem, quemadmodum antea aduerſus Mercenarium oſtendimus; ſed poſtea etiam demonſtrabimus miſtis quoque eam putredinem, quæ ſecundùm partem ab Ariſtot. dicitur, competere poſſe. Notare autem volo hos in conſideranda in elementis miſtione, quam dicunt ibi vocari receſſum à natura, minus erraſſe, quam Mercenarium: ille nanque miſtionem, & impuritatem ipſam elementorum formaliter putredinē eſſe dicebat, quod omnino negandum eſt; iſti verò non formaliter, ſed antecedēter, quod quidem verum per ſe eſt, ſed ab illis Ariſto. verbis alienum; nam fatemur quidem Ariſt. præſupponere elementa eſſe miſta quodammodo, ſi debeant, putreſcere, ſed negamus hoc ſignificari per ſeparationem à natura. *Alberti opinio.* Albertus verò ſimiliter dixit putredinem ſecundùm partem ſolis elementis attribui, ſed rationem quoque adduxit cur dicatur interitus ſecundùm partem, dixit enim putredinem eſſe miſtorum tantùmodo: ideoque perfecta miſta putreſcere perfectè, ac ſecundùm totum; at elementa, quia nō ſunt perfectè miſta, ſed imperfectè, dici etiam putreſcere imperfectè ac ſecundùm partē. *Cõfutatio.* Attamen in hac Alberti ratione manifeſtū eſt animum non acquieſcere: quamuis enim putredo miſtionem præſupponat, aliud tamē eſt miſtio, aliud putrefactio: quòd igitur imperfecta in elemento ſit miſtio, non ob id apparet imperfectam etiam eius putredinem eſſe, niſi de ipſa ſecundùm ſe putredine declaretur quomodo ſit imperfecta; immò nos poſtea oſtendemus tū perfectè miſta poſſe imperfectè putreſcere, tum elementa, quæ ſunt imperfectè miſta, quandoque perfectè putreſcere. *Aliorũ opinio.* Aliqui putredinem ſecundùm partem intellexerunt de parte quantitatis; vt quando pomi pars putreſcit, dum aliæ partes ſunt integræ, eam vocant putredinem ſecundùm partem; ſic quando in aliqua corporis noſtri parte propter vlcus fit ſanies, eam dicunt eſſe putredinem ſecundùm partem, nēpe ſecundùm corporis noſtri partem. *Confutatio* Sed hac interpretatione neſcio an alia poſſit craſſior, ac rudior excogitari; eadem enim eſt putredinis natura, & conditio, qua totum pomum, & qua pars pomi putrida dicitur: nam ſi pars pomi in elementa penitur diſſoluatur, etiamſi cęteræ partes ſanæ, & integræ maneant, certum eſt perfectam eſſe eius partis putredinem; nec vllum huius diſcrimen eſſe, & illius, qua totum pomum putreſcit, niſi ratione quantitatis maioris, vel minoris, quæ non facit differentiam in natura putredinis, nec fuit ab Ariſt. conſiderata. *Aliorũ ſententia.* Probabilior videtur quorundam aliorum ſententia, qui putarunt putredinem ſecūdùm partem tunc dici, quando non tota miſti ſubſtantia, ſed particulæ tantùm tenuiores putreſcunt, qualem vini putredinem eſſe dicūt; non enim tota vini ſubſtantia putreſcit, ſed particulæ tantùm tenuiores, & aquoſæ, quę ſolę euaporant, non totus humor vini: idque eo argumento comprobant, quòd illi, qui vinum præſeruare volunt ne putreſcat, coquunt ipſum igni, vt omnes illæ partes aquoſæ exhalentur; ſic enim vinum a putredine præſeruatur. *Cõfutatio.* Verùm hi vidētur quidem propius ad veritatem acceſſiſſe, quam alij, ſed ab ea tamen aliquantū receſſerūt: quum enim omnis putredo fiat per ſeparationem partis a parte, nempe humidi a ſicco, non ipſi parti eductæ attribuitur putredo, ſed toti miſto; nō enim putreſcere dicimus humidum pomi, ſed educi, putreſcere autē pomū totum: quando igitur aquoſiores vini partes in putrefactione extrahuntur, non illæ dicuntur putreſcere, ſed vinum totum, licèt non ſecundùm totum, quia non totum humidū ſeparatur a ſicco: ea igitur ſola debet adduci ratio cur aliquid ſecundùm partem tantùm putreſcat, quod non totum humidum educitur, ſed pars eius tantùm; at non quòd pars tātùm aliqua putreſcat, nempe illa, quæ educitur: itaque hi in diſcernenda putrefactione ſecūdùm partem non videntur erraſſe, ſed ſolùm in ratione afferenda huius appellationis; toti enim miſto eſt attribuenda putrefactio, non humido educto: ob id falſum eſt id, quod dicunt, non totum vinum putreſcere, immò totum putreſcit quia ab omnibus partibus euaporat proprium calidum cum humido; non tamen perfectè putreſcit: quare dicendum eſt vinum totum putreſcere putredine imperfecta, & hac ratione dici ſecundùm partem interire. *Buccaferrei opinio.* Buccaferreus dicit Ariſtotelem in eo loco, nec aliam putredinis ſpeciem adducere, nec eandem vt imperfectam, ſed abſolutè de omni putredine loqui, & putredinē vniuersè ſumptam declarare, ac dicere omnem putredinem eſſe interitum ſecundùm partem tantùm, nullam autē ſecundùm totum, proptereaquòd eſt ſecundùm calidum, & humidum tantùm, non ſecūdùm frigidum, & ſiccum; nam à calore ambientis extrahitur calor tantùm naturalis, & humidum naturale, non extrahitur frigidum & ſiccum: omnis igitur putrefactio eſt corruptio ſecūdùm partem, quia non eſt ſecundùm omnes qualitates, ſed ſecundùm duas tantùm. *Confutatio* Hanc ſententiam maximè omnium approbat Buccaferreus, & eam inquit fuiſſe Alexandri, quod tamen minimè verum eſt; quum pręſertim ſit vaniſſima interpretatio, & indigna Alexandro: tum ob rationem prædictam, quia putrefactio non attribuitur ſoli parti eductæ, ſed toti miſto, hoc enim dicitur putrefieri, & diſſolui; tum etiam quia re uera hæc eſt ſeparatio omnium qualitatū, nam

educere

educere calorem non magis eſt ſeparare calidum a frigido, quàm relinquere frigidum ſeparatum à calido: hoc idem de humido & ſicco dicendum eſt: quare hæc ſententia eſt prorſus reijcienda.

Opinio vera de ſpeciebus putredinis, ac de putredine ſecundùm partem. Cap. XIIII.

EGo quum hac in re à communi interpretum ſententia arbitrer non eſſe recedendũ, & vnam tãtùm dari putredinis ſpeciem vnamque & eãdem omnis putredinis definitionẽ; omnis enim putredo apud Ariſtotelẽ eſt ſeparatio humidi a ſicco ex proprij caloris corruptione à calore ambientis, etiam illa putredo, quæ ab Ariſtotele vocatur putredo ſecundùm partem; tamen hos quoq; erraſſe exiſtimo in hac intelligenda, & falſas eſſe omnes prędictas eorum ſententias, vt modò demonſtrauimus: declarandum igitur a nobis eſt quænam ſit apud Ariſt. putredo ſecundùm partem, & quomodo hanc ab illa, quæ ſecundùm totum eſt, diſtinguere videatur. Sciẽdum itaque eſt eam, quam Ariſt. definiuit, putredinem multas recipere varietates ex diuerſitate rerum putreſcentium, & diuerſis earum miſtionibus, & naturis; quo fit vt diuerſis modis putreſcere res diuerſæ videantur, propterea quod eædem cauſæ eundem effectum cum aliqua varietate producunt ob varias differentias ſubiectorum recipientium: vt exempli gratia eadem eſt putredinis natura, & conditio, qua putreſcit caro, & qua pomum, & qua ſtercus; varij tamen ſunt horum putreſcentium odores, & ſapores, quæ differentiæ oriuntur ex diuerſitate miſtionum: ſed hæc tamen diuerſitas indigna eſt conſideratione, quoniam accidentalis eſt, nec facit vt hoc magis, quàm illud, putreſcere dicatur; æquè enim omnia prædicta diſſoluuntur tandem in elementa, & nihil ex eis reliquum apparet, niſi terra, & fimus, quanquam per diuerſa accidentia ad hunc finem perueniunt: aliæ tamen maiores putredinum differentiæ exiſtunt, quæ conſiderari meruerunt, quia faciunt vt alia magis, alia minus putreſcere dicantur, & alia penitus, alia verò ſecundùm partem tantùm interire, vt in memorato loco Ariſt. admonet, attamen non ſunt ob id diuerſæ putredinis ſpecies, quia differentia ſecundùm magis & minus non variat ſpeciem ſed potiùs varios gradus putredinis efficit; vnde aliam maiorem, aliam minorẽ putredinem appellamus. Summa igitur, & perfecta putredo ea eſt, qua miſtum penitus in elementa diſſoluitur, ita vt nihil eius reliquum appareat, niſi terra: hoc modo putreſcunt caro, & pomum & ſtercus, & alia omnia miſta, quæ ſolida, & per exceſſum terra ſunt; euocato enim proprio calore humidum quoque exiſtens educitur ad externa, ibique tandem conſumitur, ita vt remaneat terra ſicca. Sed in illis, quæ fluida, & magno exceſſu aquea ſunt, non fit hæc perfecta, & integra putredo, vt in vino: quum enim in eo inſit plurimum humidi, & parum ſicci, ſi per ſicci quoque eductionem fieri putredo poſſet, vtique etiam hæc ſecundùm totum facilè putreſcerent: ſed quum ſiccum euocari à calore nequeat, ſed ſolum humidum educatur, idque ibi plurimum inſit, ideo non poteſt educi totum, & à ſicco ſeparari; ſed primùm tenuiores partes educũtur, quia facilior eſt ipſarum quàm craſſiorum eductio, vt in putreſcente vino videmus: eius enim ebullitio indicat tenuiores, & aquoſiores partes exhalari; ex quibus in ſuperficie vini genitum inſpicimus illũ ſitum, qui in omnibus ſignum putredinis eſſe ſolet; at tamen nõ omnino tunc diſſoluitur ex illa actione vinum in elementa, quia multò maior in eo ineſt humoris copia, quam vt educi totus poſſit, & a ſicco ſeparari: hanc igitur putredinem Ariſt. appellat interitum ſecundùm partem; nam miſtum quatenus eſt miſtum tunc dicitur ſecundùm totum, & perfectè interire, quando penitus abiungitur humidum a ſicco; ſed quando hæc ſeparatio non perficitur, tunc miſtum quatenus miſtum eſt, ſecundùm partem tantùm interire dicitur, & ſecundùm partem diſſolui, & (vt inquit Ariſt.) a natura, & à ſua naturali conſtitutione recedere; vinum. n. putrefactum nõ omnino interijt quatenus miſtum, quia non eſt in elementa diſſolutum, tametſi receſſit à ſuà naturali temperie, & modò magis, modò minus, vt poſtea conſiderabimus hæc tamen eſt eadem putredinis natura, & idem modus, & ab eadem cauſa proueniens, nempe à calore ambientis; eſt enim omnis putrefactio eductio proprij caloris vna cum proprio humido à calore cõtinentis, vt in vini putredine manifeſtum eſt; videmus enim tẽpore tantùm æſtiuo vina putreſcere, non tempore hiemali, quo aer eſt frigidus: quod autem de vino exempli gratia diximus; id de alijs omnibus intelligi volumus, in quibus non perfecta fiat ſeparatio humidi à ſicco, eam enim ſemper appellandam eſſe cenſemus putredinem ſecundùm partem. Tali putredine dixit Ariſtot. elementa quoque putreſcere vno igni excepto; quatenus enim non ſunt ſimplicia & pura, ſed permiſta, eatenus tria elementa putredini obnoxia ſunt: ignis vero non eſt putredinis capax tum quia nihil ſecum pariter cõmiſceri, quum omnia conſumat, & in ſuam naturam conuertat; tum quia calidiſſimus omnium eſt, nec datur aliquid ipſo calidius: quare interire quidẽ poteſt, & mutari a frigido in elementum frigidum at non putrefieri; quia putrefactio eſt corruptio proprij caloris, non à frigore alieno, ſed ab alieno calore proprium rei calorẽ ſuperante.

Putredo imperfecta in quibus fiat.

Cur elementa putrefiat.

Cætera verò elementa ſunt apta ad putreſcendum, quia ſunt permiſta: terra nanque habet commiſtum humorem aqueum, & calorem ingenitum a lumine aſtrorum; ſic a qua habet commiſtas exhalationes ſiccas terreas, & calorem ſimiliter ex lumine aſtrorum acceptum; & aer habet commiſtas exhalationes tum aqueas tum terreas, & habet calorē naturalem, qui calore igneo debilior eſt; ideò ſunt apta materia putredini per interni caloris eductionem & ſeparationem humidi à ſicco: videtur autem de his elementis impuris, & ſua naturali ſimplicitate carentibus alterum duorum dicentium eſſe: aut factam eſſe in ipſis veram miſtionem, & vnionem naturę; ita vt portio aliqua terræ, licèt vocetur terra, quia magno exceſſu terra vincit alia elementa in ea miſtione, non ſit tamen terra, ſed miſtum quoddam; ſic etiam aqua, quam appellamus aquā; ſic etiam aer; & ita quatenus ſunt miſta, eatenus eſſe obnoxia putredini; aut veram miſtionem, & naturæ vnionem ibi non eſſe factam, quod ego magis credo, quum Ariſtotilem in calce primi libri de ortu, & interitu dicat miſtionem tunc eſſe, quando nullum miſcibilium manet integrum, quod quidem euenit quando nullum nimio exceſſu alia ſuperat, quo fit vt tranſeant omnia in naturam quandam mediam, nec remaneat amplius nomē alicuius ex miſcibilibus quoniam igitur in aqua non eſt facta perfecta miſtio, quum adhuc, & natura, & nomen aquæ ſeruetur propter magnū aquæ exceſſum in illa miſtione; ideò calidum, & ſiccum, quę inexiſtunt, non poterunt quidem dici internę, & naturales qualitates aquæ, ſed tamen ita ſunt permiſtæ cum ipſa aquæ ſubſtantia, vt totum illud corpus putredini obnoxium reddāt; quanuis enim non ſint veræ intrinſecæ, ſunt tamen (vt benè aliqui dixerunt) intrinſecat illi elemento: quod idem dicimus de terra & de aere: hoc autem confirmatur ex eo, quod in miſtis quoque contingere videmus; plura nanq; diu durarent ſine putredine, ſed quia aduenit eis humor aqueus extraneus, is facit vt citò putreſcant: licèt enim nunquam dici poſſit ille humor eſſe illi corpori naturalis, & intrinſecus eſt tamen ita intrinſecatus, vt quanuis ſit extraneus, per eum tamen res illa facile putreſcat, quemadmodum ſupra conſiderauimus. Hęc autē ſententia de putredine, & ſecundùm totum, & ſecundùm partem maximè confirmabitur, ſi aliquarum rerum putredinem, de qua magis dubitari ſolet, diligenter conſiderantes oſtenderimus omnes putredines ad hāc vnam reduci, & vno, ac eodem modo eas omnes fieri, cum eo tamen diſcrimine, quòd alia penitus, & ſecundùm totum putreſcunt, alia vero ſecundum partem tantum. *Quo aqua putreſcat.* Primùm quidem conſiderandum eſt quomodo in tribus illis elemētis locum habeat putredo; aqua putreſcit, quoniam inſitum habet calorem, vt modo dicebamus, debilem tamen, qui vincitur à calore aeris ambiētis, ideòq; educitur; quum autem calor ſit accidēs, & nequeat migrare de ſubiecto in ſubiectū, non poteſt educi, niſi cum aliqua tenui ſubſtantia, in qua inhęreat, eaque eſt pars aliqua humoris tenuior, quæ ad ſuperficiem aquæ euocata facit ibi quandam teliculam, quæ putredinis ſignum eſſe ſolet; non poteſt autem totum aquæ humidū euocari, quia eſt plurimum cum pauco ſicco, ideò remanet adhuc in aqua plurimum humidi cū ſicco terreo, eaque eſt putredo ſecundùm partem, quia non penitus ſeparatur humidum á ſicco, nec videtur hæc putredo diſſimilis putredini vini, cuius humor totus ſeparari à ſicco non poteſt ea vna actione, qua putreſcere vinum dicimus in illa omnibus manifeſta ebullitione, & manifeſtè etiam ceſſat, & relinquit vinum iam putrefactum ſecundùm partem: nec tamen negamus materiam illam putridam interire ēt penitus, & in elementa reſolui poſſe, ſed id poſtea fit per aliam actionem, & nō niſi poſt longum tēpus; tunc.n. nil aliud cōſideramus, quam illā vnam actionem caloris æſtiui, ex qua remanet vinum putrefactum ſecundùm partem, in illo enim ſtatu imperfectam eſſe putredinem certum eſt. *Putredo vini.* Talis etiam eſſe videtur aeris putrefactio: quando enim permiſtū habeat plurimum ſiccæ exhalationis, & vaporis etiā aquei (nam aquea humiditas putreſcibiles maximè res facit, propterea quòd humidum. quod in miſto vt materia requiritur, aqueum potiſſimè eſt, ſicuti etiam ſiccum eſt potiſſimè terreum; hæc enim duo elementa ſubſtantiam habent magis conſiſtentem, & humidum aqueum aptius eſt ad conglutinationem, & vnionē partium miſti, quam humidum aereum) poteſt ab externo calore ſeu circundantis ignis, ſeu ab aſtris genito educi aeris calor naturalis vna cū aliqua humoris parte, quæ erit imperfecta, putredo, & ſecundùm partem dicta, quia totus aeris humor tam proprius, quam alienus non non poteſt ea vna actione a ſicco permiſto ſeparari: ideo, & ante putrefactionem, & poſt ſeruatur nomen aeris, quia non ſecundùm totum eſt facta illus corporis diſſolutio, neque omnis calor eductus eſt; etenim ſi remanet aer, neceſſe eſt vt aliqd caloris in eo remaneat: *Quomodo aer putreſcat.* huius autem putredinis ſignum apparet, ꝙ aer fit turbidus, & ſitum generat in ſuppoſitis illi corporibus, ut in ſuperficie terræ, & arborum, & ædificiorum. ad quæ ſitus tanquam grauis deſcendit; ideo quando turbidum, ac denſum eſſe aerem videmus, id ſignum eſt putredinis vel præteritis, uel futuræ; indicatur enim permiſtio multarum exhalationum, quę aerē putreſcibilem reddunt, præſertim tempore ęſtiuo, aut uerno, nam ſine calore ſuperante calorem proprium nō ſit putredo, purus autē aer,

& nulli

& nulli alij elemento permiſtus non poſſet putreſcere, ſicuti neq; aqua pura; quomodo enim ſeparari poteſt humidum a ſicco, vbi nihil eſt ſicci? Partes autem terræ, quæ permiſtam habeant humiditatem aqueam, & aliquid caloris, poſſunt putrefieri a calore ambientis educente calorem illum intrinſecatum vna cum illo humido intrinſecato, ex qua putrefactione terra illa fiet humidior, & apparebit etiam in ea ſitus, ſicut in alijs multis putreſcētibus: ideò proximè videtur accedere hæc putrefactio ad eam, quæ dicitur interitus ſecundùm totum; quia poteſt totus educi ille paruus calor, & totus ille paruus humor; ita vt remaneat terra pura; eaque erit diſſolutio in elementa ſimplicia; ſed nō eſt ignorandum illam putredinem vocari poſſe, & ſecundùm totum, & ſecūdùm partem; quatenus enim reuera eſt perfecta diſſolutio in ſimplicia, eatenus eſt interitus ſecundum totum; ſed ratione eius; quod apparet, dicitur ſecundùm partem tantùm, ideſt ſecundùm accidentia; nam & illud, quod putreſcit, vocatur terra, & id, quod ex putredine remanet, vocatur ſimiliter terra; quare non videtur ſobſtantia interijſſe, ſed ſolum eſſe alterata: neque hoc Ariſtoteli aduerſatur dicenti tria hæc elementa ſecundùm partem putreſcere, quandoquidem non dicit ea ſecundùm partem tantùm poſſe putreſcere; ſed ex eo, quod dixerat, aliqua ita putreſcere, vt ſecundùm partem tantùm intereant, infert tanquam conſequēs tria illa elementa putreſcere poſſe; quia ſi putredo ſecundùm partem non daretur, ſed ſolum ſecundùm totum, hoc fortaſſe non intuliſſet, ſed ſolam terram inter elementa putreſcere poſſe aſſeruiſſet. Talem eſſe puto in corporibus animalium illam humorum putredinem, ex qua febres oriuntur a medicis putridæ appellatæ: ſicut enim putreſcunt in eiſdem excrementa, vt patet ex eorum fetore poſtquam ſunt emiſſa, ita etiam humores putreſcere poſſunt, ſed vt plurimum putredine ſecundum partem; ſicuti vinum, & aquam, & res liquidas putreſcere diximus: calfacti enim humores ab aliquo extraneo, vt nomine extranei intelligamus & circunſtantes animalis partes ſolidas, & quodcunque aliud extra ipſam humorum ſubſtantiam exiſtens conſideretur, putreſcunt, quia proprius eorum calor, & cum calore humidum educitur; ſed quum ſint fluidi, vix poteſt totum ipſorum humidum extrahi, vt dici poſſit putredo ſecundum totum, ſed pars aliqua humidi educitur, non tota humiditas; quare non eſt niſi putredo ſecundùm partem: poteſt tamen aliquis humor ex ingēti putredine exareſcere tandem, & (vt aiunt) incinerari, ſed id perrarum eſt; immo nec videtur euſque vita animalis poſſe produci, donec tota ſit abſoluta putredo, ſed mortē prçuenire neceſſe eſt: hoc tamen ſi concedamus, perfectam quoque, & ſecundum totum putredinem eſſe fateamur oportet; id tamen non admodum euenit, ſed putreſcunt humores ſecundum partē, nec omnino abſoluitur diſſolutio in elementa; immò etiam cœptam humoris putredinem compeſcunt, & cohibent ſæpe remedijs medici humoremq; illum priſtinę integritati reſtituunt vt aſſerit Galenus in arte Medicinali in eo cap. quod de communiſſima intentione curatiua inſcribitur; inquit enim concoctione fieri vt humorum putredo ceſſet, proinde eos alterari manente ſubſtantia. Hæc eſt mea de vtraque putredine opinio: puto enim non duas eſſe ſpecies, ſed vnam, ad quam omnium putreſcentium rerum putredines reducantur, hanc autem modò perfectam eſſe, modò imperfectam quam Ariſtoteles dicit eſſe ſecundum partem, patet enim imperfectam putredinem per hoc ſignificari.

Quomodo terra putreſcat.

Quomodo humores in animalibus putreſcāt.

An putredo ſecundùm partem ſit interitus formæ ſubſtantialis, an ſit mera alteratio, aliorum ſententiæ, & argumenta.
Cap. XV.

CÆterum vt melius hæc ſecundum partem dicta putredo intelligatur, alia non parui momenti difficultas nobis expendenda proponitur, quæ inter aliquos eruditos uiros agitata eſt: qui in hoc conſentientes quòd hæc ſecundùm partem putredo ſit alia putredinis ſpecies fiat tamen hæc quoq; a calore ambientis, acerrimè diſputant an ſit in ſolis qualitatibus alteratio, an potius ſit interitus formæ ſubſtantialis rei putreſcēns; habet autem locum quęſtio hęc etiam ſecundùm noſtram opinionē; quum enim dicamus putredinem ſecundùm partem non eſſe aliam putredinis ſpeciem, ſed eandem quando imperfecta eſt, opportuna admodum eſt quæſtio, an per hanc imperfectam putredinem intereat forma miſti & aliud miſtum generetur, an maneat eadem forma & in ſolis accidentibus ſit facta mutatio: nec indigna per ſe conſideratione hæc res eſt, an vinum putrefactū differat ſpecie a ſeipſo iam integro, an non differat; certum enim eſt non differre ſpecie à ſeipſo iam integro, an non differat; certū enim eſt non differre ſpecie, ſi forma ſubſtātialis ſeruata eſſe dicatur. Thomas Eraſtus efficaciter tueri contendit hanc ſecundùm partem putredinem eſſe interitum formæ ſubſtantialis, & quatuor argumentis vtitur. Primùm conſiderat verba illa Ariſtotelis [quum ſeparata fuerint a natura] quæ ſignificant, illa, quæ ita ſecundùm partem putreſcunt, recedere a ſua natura, atqui natura eſt forma, ergo vult Ariſtoteles hæc ſuam formam amittere. Prçterea hanc vocat corruptionem, non ſolet autem altera-

Eraſti opinio.

Primū argumentum.

Secūdū argumentum.

tioni

tioni tribuere nomen corruptionis, præſertim verò hoc non debet facere in illo initio quarti Meteorologici, in quo de miſti generatione, & interitu ſubſtantiali ſibi agendum propoſuit; nõ poteſt igitur intelligere, niſi formæ ſubſtantialis interitum; ſed vocat interitum ſecundùm partem, quia non eſt diſſolutio miſti in elementa, ſed eſt mutatio miſti in aliud miſtum diuerſæ ſpeciei; putauit enim Eraſtus putredinem ibi in ſexto contex. definitam non eſſe diſſolutionem in elementa, ſed eſſe mutationem miſti in aliud miſtum, & hac ratione dici putredinem ſecundùm partem.

Tertiũ argumentum.

Tertiò Ariſto. dixit tria elementa eſſe materiam igni, non ignem illis; at hoc falſum eſſet de mera alteratione, ſiquidem ignis quoq; alterari poteſt ab alijs elementis, proinde eſt illis materia alterationis; ergo loquitur Ariſto. de mutatione ſubſtantiali.

Quartũ argumentum

Tandem argumẽtum ſumit ex illis ſignis, quibus Ariſt. definitionem putredinis poſtea confirmat; inquit enim exeunte calido humidum quoque coeuaporare, hoc autem ſubſtantię deſtructionem ſignificat; inquit etiam animalia generari ex ijs, quæ putreſcunt, atqui animalia formam habent nouam, & diuerſam à forma miſti putreſcentis, ergo vult Ariſto. in hac putredine formam ſubſtantialem interire.

Mercenarij opinio.

Mercenarius verò hoc negat, & inquit eſſe alterationem tantùm: quod oſtendit ſtatuto illo fundamento, quod hæc ſecunda putredo nil aliud ſit, quàm corporis extranei cum elemẽto commiſtio, & ipſius elementi adulteratio quędam, hoc enim cõſtituto nil aliud reuera dici poteſt: ſed quia nos iam hoc fundamentũ ſuſtulimus, & oſtendimus hanc putredinem fieri a calore ambientis, nõ eſt quòd cum eo amplius hac de re loquamur.

Aliorum recentiorum opinio.

Nonnulli verò alij recẽtiores, qui de putredine aduerſus Eraſtum ſcripſerũt, præter cætera in hoc quoque conati ſunt Eraſti ſententiam impugnare; & oſtendere hanc ſecundam putredinem non eſſe interitum formę ſubſtantialis, ſed eſſe meram alterationem, & in ſolis accidentibus mutationem: qui enim ipſi quoque exiſtimauerint hanc ſecundam putredinem ſpecie diſtingui ab altera priore, hãc huius differentiæ rationem attulerunt, quòd prior putredo eſt ſubſtantiæ miſti perfectus interitus, hæc verò eſt mutatio in ſolis accidẽtib, ab eadem tamen cauſa proueniens, nempe a calore ambientis.

Primũ illorum argumentum.

Ad hanc igitur ſententiam aduerſus Eraſtum probandam ſemper ſunt argumentum ex verbis Ariſt. qui in contex. quinto quarti Meteorologici hanc putredinem vocat interitum ſecundùm partem; ſic autem appellare ſolet illã generationem, & corruptionem, quæ eſt ſecundùm accidentia tantùm, & a noſtris vocatur ſecundum quid: hoc apertè legimus in contextu decimotertio primi libri de ortu & interitu, vbi inquirendã proponit cauſam perpetuitatis generationis, tum illius, quę dicitur ſimpliciter, tum illius, quæ ſecundùm partem. In ſecundo etiam contex. quarti Meteorologici dixit Ariſt. ſi actiuæ non dominentur paſſiuis, ſecundùm partem quidem inquinatio, & inconcoctio ſit, at ſimplici generationi maximè opponitur putrefactio; patet autẽ inconcoctionem eſſe in accidentibus mutationem; ideo ſecundùm partem ibi ſignificat ſecundùm accidentia, hinc enim fit vt inconcoctio generationi miſti nõ maximè opponatur, ſed potius putrefactio. Addere etiam nos in confirmationem poſſumus teſtimonium Ariſtotelis in primo cap. ſecundi Poſteriorum, vbi diſtinguens quæſtionem ſimplicem, an ſit, a quæſtione complexa, quòd ſit, dicit per illam quęri rem ſimpliciter, & ſecundùm totã ſuam ſubſtantiam, per hãc verò quęri ſolùm partem atqui per hanc quęritur inhęrentia accidentis in ſubiecto; ergo ſecundùm partem apud Ariſtotelem idem ſignificat, quod ſecundùm accidentia.

Secundũ argumentum

Prętereà (dicunt illi) videmus quandoque elementa, & aliqua miſta ita putreſcere, vt non amittant formam ſubſtantialem; putreſcit enim vinum adhuc remanens vinum, & ſeruãs nomen, ac definitionem vini; ſic putridam aquam adhuc vocamus aquam: experientia ergo declarat hanc ſecundam putredinem eſſe in ſolis accidentibus alterationem,

Propria ſententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum ſolutio. Cap. XVI.

EGo huiuſce rei difficultatẽ conſiderans tandem in hanc ſentẽtiam deueni, relictis his duabus opinionibus extremis tertiam mediam accipiendã eſſe; vt dicamus in hac imperfecta, & ſecũdùm partem dicta putredine neque neceſſarium eſſe vt forma ſubſtantialis intereat, quod putauit Eraſtus, neque eſſe neceſſarium vt ſeruetur, quod alij eius aduerſarij aſſeruerunt; dicimus enim omnem putrefactionẽ, quę ad diſſolutionem in elementa non perueniat, vocari ab Ariſtotele imperfectam, & ſecundùm partem: in hac tamen dari gradus, vt aliqua ita leuis ſit, ut res alteretur ſolùm ſecundùm accidentia, forma uerò ſubſtantialis non intereat; aliqua etiam ſit maior, qua ſubſtantialis forma perdatur, nec tamen in elemẽta diſſolutio fiat, ſed mutatio miſti in aliam miſti ſpeciem; videmus enim quandoque vinum leuiter putreſcere, nec deſinere eſſe vinum, quia quando putredinis initiũ animaduertimus, & aliquo remedio calorem cohibemus ne euaporet, nec pergere putredinem ſinimus, non eſt facta in vino mutatio, niſi in accidentibus, proinde non deſinit eſſe vinum; ſic quando putreſcere incipit in venis ſanguis, poteſt adhibitis remedijs reprimi illa putrefactio, ita ut ſanguis priſtinę ſuę naturę, & integritati

Imperfectæ putredinis plures ſunt gradus.

gritati

gritati reſtituatur, quod quidem fieri non poſſet, ſi forma ſanguinis interijſſet; nã ſecundùm Ariſtotelem compoſitum, quod perit, nũquam idem redit. Contrà etiam poteſt eiuſq; progredi putrefactio, vt forma ſubſtantialis perimatur, & vinum non ſit amplius vinum, niſi ęquiuocè, ſicuti quando cadauer hominem eſſe dicimus: ſic etiam ſanguis poteſt ita putreſieri vt non ſit amplius ſanguis, ſed factus ſit humor putridus, cum quo non poteſt animal amplius viuere, & hos putredinis gradus optimè norunt medici, qui in febribus putridis hanc differentiam notare conſueuerũt, vt in alia maior in alia verò minor putredo fiat; vtroque autem modo vocatur putredo ſecundùm partẽ, quia ſiue deſtructa ſit miſti forma, ſiue ſeruata, dummodo non ſit facta in elementa diſſolutio, non poteſt perfecta putredo vocari, neque eſt interitus contrarius generationi miſti: & huius appellationis duplex afferri ratio poteſt, vna eſt, vocatur ſecundùm partem, quia non eſt abſoluta, neque ad finem ducta putrefactio; altera eſt, vocatur ſecundùm partem, quia eſt ſecundùm accidentia: eſt enim neceſſaria omnis putrefactionis ſeu perfectæ, ſeu imperfectè conditio, vt ſit alteratio in accidentibus; non eſt tamen neceſſarium vt in omni imperfecta putredine forma quoque ſubſtantialis perdatur, ſed quandoque perditur, quandoque etiam ſeruatur: quoniam igitur conſueuit Ariſt. regulas ſemper afferre vniuerſales, rectè feciſſet ſi omnẽ imperfectam putrefactionem vocaſſet interitum ſecundùm accidentia, quia hoc perpetuum, ac neceſſarium eſt; de forma verò ſubſtantiali nullam certam regulam afferre potuit, quia hæc quandoque perit, quandoque non perit. Non eſt tamen ignorandum, iſtam appellationem, ſecundùm partem, nõ habere hanc propriam ſignificationem, vt ſignificet ſecundum accidentia; ſed propriè denotare quiddam imperfectum, quod ex aduerſo reſpondet ei, quod eſt perfectum, & ſecundùm totum: adeout alicuius membri propriam ęgritudinem liceat appellare ſecundùm partẽ, non quidem vt ſignificetur eam eſſe ſecundùm accidentia, ſed vt ab illa, quæ totius corporis eſt, ęgritudine diſtinguatur; hoc enim nomẽ, pars, non hanc habet proprietatem vt ſignificet accidens: alteratio autem fuit quandoque vocata generatio ſecundùm partẽ, quatenus accidens non eſt tota res, ſed aliquid rei: ideo quicquid eſt aliquid rei, neque eſt res tota, non video cur non poſſit appellari pars, etiamſi non ſit accidens: hoc dico, quia, etſi defendi poteſt quod Ariſt. in memorato loco per interitum ſecundùm partem poſſit ſignificare interitum ſecundùm accidentia, tamẽ ego puto hanc eius mentem non fuiſſe; ſed ipſum ea tantùm ratione dixiſſe ſecundùm partem, quatenus nõ eſt perfectus miſti interitus; nam miſto prout eſt miſtum ille interitus competit, quo in elementa diſſoluatur, non ille, quo mutetur in miſtum diuerſæ ſpeciei. Veritate ita declarata ſupereſt vt illorum argumenta expendamus, atque ſoluamus.

Cur ſecundũ partem putredo appelletur.

Ad primum Eraſti dicimus receſſum à natura non ſemper ſignificare amiſſionem formæ ſubſtantialis, ſed quandoque ſumi poſſe pro receſſu ſecundùm aliquem gradum à qualitatibus naturam rei conſequentibus, quæ naturales, & eſſentiales appellari ſolent; quod quidem in elementis manifeſtum eſt: putreſcit enim aliquando aqua, ſed remanet aqua, dicitur tamen recedere a natura, quatenus aliquantum recedit a ſuis naturalibus qualitatibus, nẽpe quas habebat quatenus erat miſtũ quoddam: Nam ſi a natura recedere ſemper ſignificaret formæ ſubſtantialis amiſſionem, omnia æquè recederent a natura, nec daretur maior, aut minor receſſio; quoniã igitur manifeſtum eſt dari & maiorem & minorem receſſum à natura, neceſſe eſt vt hic poſſit in accidentibus quoque eſſentialibus conſiderari. Ob id notanda maximè eſt ratio, cur Ariſtoteles imperfectam putredinem ſignificare voluerit per ſeparationem a natura: ratio enim eſt, quoniam perfecta putredo duos terminos habet; vnum, a quo; alterum ad quem; terminus à quo, eſt ipſa miſti natura, terminus vero ad quem, ſunt naturæ elementorum, in quas miſti diſſolutio fit: vtrunque igitur terminum attingit perfecta putredo, res enim & a natura recedit, & ad elemẽta peruenit, aſt in putredine imperfecta poſtremus hic terminus nõ attingitur: nã recedit quidem res à ſua natura ſiue per qualitates ſibi contrarias, ſiue ẽt per amiſſionem formę miſti, at non peruenit ad diſſolutionem in elementa; quemadmodum ſiquis ab hac vrbe diſcendens Romam proficiſcatur, perfectum eſt iter, ſi Romam attingat; at imperfectum, ſi maneat Bononiæ, receſſit enim a patria, & Romam verſus profectus eſt, ſed Romam non peruenit: Ariſtoteles igitur rectè ibi fecit declarans imperfectam putredinem per receſſum a natura, non per diſſolutionem in elementa, licèt per hanc potius declaretur natura putredinis, ſi modò ad eam perueniat; denotat igitur imperfectam putredinem ad hoc vltimum non peruenire, quum eam declaret per ſolum receſſum a natura, & dicat eſſe interitum ſecundùm partem.

Ad primũ Eraſti.

Cur putredo imperfecta vocata ſit ſeparatio à natura.

Ad ſecundum dicimus falſum eſſe id, quod ſumit Eraſtus, nomen corruptionis apud Ariſtotelem non ſignificare niſi illam, quæ ſecundùm ſubſtantiam fit: & miror quomodo non viderit ea, quæ in quinto phyſicorum context. ſeptimo, & octauo, & in primo de ortu & interitu 18. & 20. ab Ariſtotele ſcribuntur; ibi enim etiam in accidentibus mutationem generationem & interitum vocat, non tamen ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, quod hic dicitur ſecundùm partem: quod verò

Ad ſecund.

inquit Eraſtus ſolum ſubſtantialem miſti interitum ad quarti Meteorologici inſtitutũ pertinere, negandum eſt; nam in eo quarto libro de pluribus miſti alterationibus agitur, quæ non ſunt ſecundùm ſubſtantiam mutationes: in primo autem eius libri capite non negamus conſilium eſſe Ariſtotelis agere de miſti generatione, & interitu ſubſtantiali; ſed ad eandem ſcientiam, & ad eandem tractationem pertinere dicimus conſiderare id, quod propriè, & ſummè tale eſt, & id, quod minus eſt tale: ideò licèt præcipuè ibi agat de perfecta putredine, quæ perfectè opponitur generationi miſti, tamen conſiderare etiam debuit putredinem imperfectam, quæ eſt miſti interitus ſecundùm partem; ideò eam tetigit paucis verbis in quinto contex. eius libri, & ſtatim ad perfectam putredinem conſiderandam reuerſus eſt. & eius definitionem tradidit, quæ imperfectæ quoq; putredini imperfectè & ſecundariò accõmodatur: ſic etiam in primo libro Poſteriorũ non definiuit Ariſto. demonſtrationem ab effectu, ſed ſolam demonſtrationem propterquid, & huius conditiones docuit; demonſtrationis autem ab effectu ſatis habuit notare defectum, & cadentiam à perfectione demonſtrationis propterquid. Tertium argumentum Eraſti contra ipſum manifeſtè retorquetur; inquit enim, ſi Ariſt. dicens tria elementa eſſe materiam igni, non ignem illis intelligeret alterationem, falſum diceret, quia non minus ignis ab alijs alterari poteſt, quam alia ab igne; ego uero ſimiliter dico, ſi Ariſt. intelligat ſubſtantialem mutationem, falſum dicit, quia non minus ignis ab alijs elementis interimi poteſt, quam alia ab ipſo. Ad argumentum igitur reſpondeo Ariſt. neque de alteratione elementorum ibi loqui, neque de eorum generatione, & corruptione, quæ fit à contrario, ſic enim etiam ignis ab alijs & alterari, & deſtrui poteſt; ſed loqui de ſola putrefactione, quæ eſt corruptio caloris proprij à calore alieno; ſic enim tria elementa pati poſſunt ab igni, non ignis ab eis, quum nihil eo calidus ſit. Ad vltimum dico falſum eſſe id, quod ſumit Eraſtus, Ariſt. in contex. ſexto illius libri definitionem adducere non illius prioris putredinis, quam dixerat eſſe interitum miſti naturalem, & illius generationi contrarium, ſed alterius poſterioris, & violentæ; nos enim dicimus definitionem illam præcipuè competere perfectæ putredini, quam Ariſt. in tertio contex. dixerat eſſe interitum contrarium generationi miſti: propterea illa omnia ſigna, quæ poſtea ad illius definitionis confirmationem afferuntur, eam potiſſimè putredinem reſpiciunt; imperfectæ autem putredini competunt modo aliquo, & imperfectè, & vt illi aptari poſſunt; non eſt autem neceſſarium vt omnia illa ſigna conueniant imperfectæ putredini, & ſecundùm partem dictæ; datur enim putredo ita leuis, vt nullum in ea animal generetur; eaque eſt mera alteratio, in qua non fit vlla mutatio formæ ſubſtantialis, neque vllius formæ generatio. Ad contraria verò argumenta, quæ ab Eraſti aduerſarijs adducta ſunt, reſponſio clara ſumitur ex ijs, quæ hactenus diximus. Ad primum enim iam dictum eſt hanc putredinem ab Ariſt. appellari ſecundùm partem ea tantùm ratione, quatenus non eſt ſecundùm totum; qua eadem ratione etiam generatio accidentalis ſolet vocari ſecundùm partem, quia non eſt mutatio ſecudùm totum. Alterum vero argumentum, quod ab experientia ſumitur, nil aliud probat, niſi dari putredinem, quæ ſit mera alteratio, per quam forma ſubſtantialis non intereat, quod nos quoque confitemur; dicimus enim vinum quandoque ita putreſcere, vt forma miſtionis ſeruetur: at non probat hanc ſolam intelligere Ariſto. per interitum ſecundùm partẽ; dicimus enim Ariſtot. non hanc tantùm comprehendere, ſed etiam illam, qua deſtruatur forma ſubſtantialis, dummodo non fiat perfecta diſſolutio in elementa, ſed ſit mutatio in aliam miſti ſpeciem, nam hæc quoque uocatur ibi ab Ariſto. interitus ſecundùm partem.

Ad tertiũ. *Ad quartũ* *Ad primũ alterum.* *Ad ſecũdũ*

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV,

LIBER TERTIVS.

Definitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum ſententiæ de illius comparatione cum definitione Ariſtotelis & earum confutatio. Cap. I.

HActenus ea, quæ ab Ariſtotele de putredine dicta ſunt, percurrimus, & eius ſententiam, quantum per nos fieri potuit, declarauimus: reſtat vt tum alias ab alijs traditas definitiones putredinis expendamus, & cum hac, quam Ariſt. attulit, conferamus, videamuſque à quonam ſit putredo optimè definita; tum demum hanc Ariſt. ſententiam ab omnibus difficultatibus, & ab aliorum morſibus vindicemus, & ſic quoque eius veritatem confirmemus. Conſideranda primo loco eſt putredinis definitio, quam Galenus adduxit in libro vndecimo Methodi cap. octauo; proponit enim eo in loco ex profeſſo putredinis naturam declarandam, & talem eius definitionem aſſignat, putrefactio eſt mutatio ad corruptelã totius ſubſtantiæ putreſcentis ab externa caliditate. Hanc definitionem alij & philoſophi, & medici qui de putredine loquuti ſunt, in eundem ſenſum cadere exiſtimarunt cum definitione ab Ariſt. tradita; diſcrimen verò, ſi quod eſt, paruum, ac leue eſſe: nos igitur ea, quę ab alijs de hac Galeni definitione dicuntur, breuiter conſiderèmus, vt poſtea ipſi quoque propriam hac in re ſententiam feramus.

Putredinis definitio à Galeno allata.

Aliquorū opinio de definitione Galeni.

Nonnulli recentiores dixerunt eundem eſſe vtriuſque definitionis ſenſum, ſed eas in eo tantùm differre; quòd Galenus putredinem pro termino acceptam definiuit, quum totius ſubſtãtię corruptionem dixerit, Ariſt. verò pro via iuncta termino, dixit enim corruptionem proprij caloris, quę eſt via ducẽs ad ſubſtantię interitum; quum tamẽ ambo idem ſignificare voluerint.

Impugnatio.

Sed hæc ſententia mihi non probatur; hi namque in duobus peccaſſe uidentur: primo, quod harum definitionum diſcrimen, quod reuera magnum eſt, ut nos poſtea oſtendemus, ipſi non viderunt: deinde quòd hoc ab eis conſideratum diſcrimen reuera nullum eſt: nam ſi Galenus dixiſſet putredinem eſſe totius ſubſtantiæ interitum, vtiq; dicere poſſumus eum definiuiſſe putredinem pro ſolo termino non comprehenſa via, quæ eſt alteratio præuia; ſed quum dixerit eſſe mutationem ad corruptionem, apertè dixit viam ad interitum, non interitum ipſum: itaq; non eſt verum id, quod illi dixerunt, definitionem Galeni in hoc differre à definitione Ariſt.

Aliorum opinio.

Alij verò dixerunt harum definitionum diſcrimen in hoc eſſe conſtitutum, quòd Ariſt. dicens putredinem eſſe corruptionem, putaefactum miſtum reſpexit; Galenus verò dicens eſſe viam ad corruptionem, reſpexit miſtum ſemiputridum, quod poteſt reduci ad benignum; igitur iſti cognouerunt Galenum ſignificaſſe viam ad terminum quod illi alteri negauerunt.

Impugnatio.

Sed hi quoque in eo errarunt, quòd dixerunt Ariſt. reſpexiſſe miſtum putrefactum: etenim ſi ipſius miſti corruptionem dixiſſet, vtiq; admitti poſſet iſta conſideratio; at non miſti corruptionem dixit, ſed corruptionem proprij caloris, quæ competit etiam miſto ſemiputredo: calor enim quum ſit qualitas, ſuſcipit magis & minus; quare educi poteſt a calore ambientis aliquis gradus caloris naturalis, quæ dicetur corruptio caloris, etſi non tòtius. nec tamen erit adhuc corrupta ſubſtantia. Videntur etiam iſti in hoc ſibi contradicere, quum prius dixiſſent Ariſt. ibi definire vniuerſè omnem putredinem, tam perfectam quam imperfectam, ſic enim neceſſe eſt Ariſt. reſpexiſſe & putrefactum miſtum, & ſemiputridum, ſicuti reuera debuit abſolute

putre-

putredinem definire; igitur falſum eſt id, quod poſtea dixerunt, Ariſt. definire miſtū tantùm putrefactum. Non eſt etiam concedendum id, quod de Galeno dixerunt, neque tantus error Galeno attribuendus eſt, vt proponat abſolutè naturam putredinis declarandam, poſtea verò ſolius imperfectæ putredinis definitionem adducat: ſi nanque ea definitio naturam putredinis exprimit, debet præcipuè competere putredini perfectæ; quæ enim magis eſt putredo, ea magis recipit definitionem putredinis: itaq; credendum potius eſt tam Galenum, quam Ariſt. abſolutè, & vniuersè putredinem definiuiſſe, ita vt definitio competat primùm perfectæ putredini, ſecundario autem etiam imperfectę; ideo notandum in hoc eſt Ariſtotelis artificium, qui licèt prius dixiſſet agendū eſſe de putredine, quæ eſt miſti interitus cōtrarius generationi eiuſdem, tamen in definitione nō dixit eſſe miſti interitum, ſed proprij & naturalis caloris; quia ſi interitum miſti dixiſſet, nō comprehendiſſet illam imperfectam putredinem, quæ non eſt mutatio formæ miſti, ſed in ſolis accidentibus alteratio: volens igitur ea definitione omnem putredinem vniuersè cōplecti, & perfectam, & imperfectam, non dixit eſſe ſubſtantiæ interitum, ſed ſolùm dixit eſſe proprij caloris corruptionem; hæc enim eſt communis omnium putredinum cōditio, vt proprius rei calor a calore ambientis euocetur, ſiue totus, ſiue aliquis ipſius gradus, & quandoq; etiam abſq; ſubſtantię læſione. Sed præterea illud in horum ſententia mihi videtur eſſe mirandum, quomodo potuerint eam Galeni definitionem approbare, quum iam de Ariſt. definitione loquentes dixiſſent eam non eſſe perfectam, niſi & calor externus, & frigus proprium tanquam duæ diſtinctæ cauſę in ea exprimantur: quū enim ſecundùm eos Ariſtot. definitionem a ſe allatam abſoluat, & perfectā reddat adijciens ſtatim etiam frigus proprium non video quomodo ipſi, qui medici ſunt, Galenum tueri poſſint, qui neq; in ea definitione, neque poſt allatam definitionem facit vllam proprij frigoris mentionem. Ex his ergo patet erraſſe hos omnes in definitione Galeni conſideranda, & ea cum definitione Ariſtotelis conferenda.

Nota artificium Ariſt. in definitione putredinis.

Collatio definitionis Galeni cum definitione Ariſtotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni. Cap. II.

Dicam ego hac in re liberè philoſophando quid ſentiā, nec verebor dubia illa in mediū adducere, quæ me cogunt Galeni definitionem minus probare, & eorum ſolutionem medicis meditandam relinquam. Quod non bene ſit a Gale. definita putredo oſtendo ſigno euidentiſſimo, deinde erroris rōnem adducam, & quę in eā definitione vitia inſint conſiderabo. Signū quidē manifeſtum prauę definitionis eſt, ꝙ alijs quoq; cōpetit præter putredinem; competit.n. ēt combuſtioni, quia combuſtio eſt mutatio ad corruptionem totius ſubſtantiæ corporeæ a calore externo: neq; rectè Gale. tuentur illi, qui dicūt Gale. per illa verba, corporis putreſcentis, excludere combuſtionē, & ab ea putredinem ſeparare; hoc.n. eſſet putredinem a combuſtione ſeiungere per ſemetipſam, nō per aliquā eſſentialem differentiam, quemadmodū ſiquis definiret hoīem ꝑ animal bipes, deinde ad hoīem ab auibus ſeparandū adderet humanū, dicens, homo eſt animal bipes humanū; ſic.n. nullam inter hæc differentiā poneret, niſi ꝙ homo eſt animal bipes, quod eſt homo, auis verò eſt animal bipes, quod eſt auis: ſic ēt hic ſenſus eſſet, putredo eſt illa mutatio ad totius ſubſtātiæ interitum a calore externo, quę eſt putredo; combuſtio aūt eſt mutatio ad totius ſubſtantiæ interitū a calore externo, quæ eſt combuſtio: ponit igitur Gale. in definitione rem differentē; at differentiā, qua differt, non ponit: ideo in eū quoq; errorē lapſus eſt, ꝙ in definitione definitū nominauit ut partē definitionis, & ſeparat ipſum a cōbuſtione per ſemetipſum, quod quidem vitioſū eſt, quia in definitione nō eſt ipſū definitum ponendū loco differentiæ: ſed dico præterea neq; ſic putredinē a combuſtione ſeparari; nam ſi corpus putreſcens in ignē conijciatur, ita vt comburatur, illa cōbuſtio erit mutatio totius ſubſtantię putreſcentis corporis ad corruptelā a calore externo: ꝙ ſiquis dicat contingere per accidens ut corpus putreſcēs comburatur, hoc nullius momenti eſt; qm̄ propria rei definitio non debet alij rei cōpetere, nec ꝑ ſe, nec per accidens: ſi.n. contingeret per accidens ut aliquod animal brutū eſſet animal rationale, ea dici non poſſet hominis definitio; neq; eſſentiam hominis exprimeret: qm̄ igitur definitio a Galeno adducta competit ēt cōbuſtioni, non pōt dici putredinis definitio, licèt ſit oratio, quę verè de putredine prędicatͣ; quū præſertim cum putredine non reciprocetur, ſicut oſtendimus. Vt igitur huius imperfectionis rationem cognoſcamus, & cur Galeni definitio eſſentiam putredinis nō declaret, nec ſeparet eam a combuſtione, conſiderandæ ſunt particulæ illius definitionis, & ſingulę cū partibus definitionis Ariſt. conferendę. Iā ſæpe diximus, & in libris logicis fusè declarauimus, in definitione cuiuſq; accidentis perfecta tres partes neceſſario poſtulari, genus, ſubiectū, et cām. Quod igitͬ ad ſubiectū attinet, Gale. nullū propriū ſubiectū putredinis expreſſit, niſi totā corporis ſubſtantiā, quod nimis amplum, & commune eſt, neq; in eo ulla apparet ratio putreſcibilitatis; Ariſt. verò hāc expreſſit dū dixit, in

Ratio defectus in definitione Galeni.

vnoquoque humido, nam omne humidum eſt putreſcibile, & quatenus eſt humidũ, dummodo miſtum ſit: primùm igitur hic defectus in definitione Galeni manifeſtus ineſt. Genus verò quod ſolet formam, & eſſentiam definiti ſignificare, exprimitur a Galeno valde cõmune, dum dicit mutatio ad corruptelam complectitur enim omnem prçuiam alterationem ad quemlibet ſubſtantiæ interitum; & quanuis huic addatur, à calore externo, comprehendit etiam combuſtionem, vt iam oſtendimus: Ariſt. verò dixit proprij caloris corruptionem, in qua contineri intelligatur etiam ſeparatio humidi a ſicco; hæc autem proprij caloris corruptio propriã naturam putredinis exprimit, & eam ſeparat ab omni alia corruptione; nulla enim datur alia proprij caloris corruptio, quam inſequatur ſeparatio humidi a ſicco, niſi putrefactio: quod ſi etiam cauſa externa adijciatur, adhuc manifeſtior res eſt; nulla .n. datur proprij caloris corruptio a calore ambientis, niſi ſola putrefactio; hic enim eſt corruptionis modus proprius putredinis, in quo putredinis natura conſiſtit: quem quum Galenus in ſua definitione non exprimat, nec conſiderare videatur, vanum eſt dicere naturã putredinis per eam definitionem declarari: ſaltem ſi traditam illam definitionem poſtea explanaret, & doceret quonam pacto ab externo calore mutetur ad corruptelam tota rei ſubſtantia, fortaſſe aliqua ratione defendi ea definitio poſſet; ſed in eius definitionis declaratione Gale. in toto illo capite ne verbum quidem facit de eductione caloris naturalis, vel de ſeparatione humidi a ſicco, ſed ſolùm affert rationem cur a calore externo putrefactio fiat, diſtinguens calorem externum a calore proprio & naturali, quia proprius internus calor eſt potius rei conſeruatiuus externus vero humores inuadẽs eos perdit, quare a calore externo fit putrefactio, non à proprio calore: quòd autem proprius calor ab externo calore extrahatur, Galenus ibi non conſiderat, ideoq; de eo, in quo eſt putrefactionis eſſentia conſtituta, nihil penitus dicit; immò magnam errandi occaſionem prçbet, ita vt plures in eum errorẽ inciderint, vt dixerint aliud eſſe putredinem philoſophorum, aliud eſſe putredinem medicorum, & humorum putredinẽ apud medicos nil aliud eſſe, quam efferueſcentiam, ac exuſtionẽ, reuera enim definitio a Galeno adducta combuſtioni competit, quare non abſq; ratione factum eſt ut humorum putredinem eſſe exuſtionem quandã exiſtimauerint. In cauſa vero putredinis eatenus peccat Galenus, quatenus cauſam affert remotam, & accidentalem, ex qua non cognoſcimus quomodo fiat putrefactio; externus enim calor cauſa eſt corruptionis caloris naturalis, quam inſequitur ſeparatio humidi a ſicco, & hanc tandem inſequitur totius ſubſtantiæ corruptio: ideò Ariſtot. calorem externum afferens vt cauſam corruptionis caloris naturalis, affert ipſum ut cauſam proximam, quia ut cauſam effectus ab eo immediatè producti; Galenus uerò eundem affert ut cauſam remotam, quia ut cauſam effectus remoti, nempè totius ſubſtantiæ corruptionis: ignorato igitur effectu medio nõ cognoſcitur quid ſit putrefactio, neq; cognoſcitur modus quo externus calor totã rei ſubſtantiam corrumpit liquidẽ poteſt etiam intelligi corruptio per combuſtionem, immò, & multo magis, quia is eſt modus lõgè euidentior, quem facilè eſt ut ſolùm reſpiciat quiſquis eam definitionem conſiderat. Itaq; ſi Galeni definitio in demõſtrationem mutetur, ea nullam ſcientiam pariet, quia medium erit maioris extremi cauſa remota, & propoſitio maior demonſtrabilis, & mediata erit: ea igitur definitione non dicitur quid ſit putredo; quoniam neque proprium ſubiectum exprimitur, neque eſſentia putredinis, neque proxima rei cauſa adducitur. Ego quidem nullam Galeni defenſionem inuenio; niſi dicamus ipſum non eam afferre ut definitionẽ putredinis, ſed præſupponere iam ab Ariſtot. perfectè definitam putredinem, ideoque pauca illa de putredine dicere, ut nos reliqua iam ab Ariſtotele dicta ſubintelligamus. At ſi eam ut definitionem putredinis ritè traditam medici recipiendam eſſe contendant, ut & ipſi omnes, & multi etiam philoſophi eam ut definitionem receperunt; ego quidem, quum nullam prædictarum difficultatum ſolutionem uideam, eam ex medicis audire cupio, & expecto. *Galeni defenſio.*

Alia ab alijs adducta putredinis definitio, & eius reprobatio. Cap. III.

NOnnulli recentiores, qui fortaſſe animaduerterunt definitionem putredinis a Galeno allatam complecti etiam cõbuſtionem, uoluerunt eam aliquantum coarctare, & talem ipſi perfectam, & omnibus numeris abſolutam putredinis definitionem protulerunt; putredo eſt corruptio miſti ſecundùm totam ſubſtantiam prouenìens a frigore proprio una cum calore ambientis; alteram enim cauſam addendo, frigus proprium, uidentur combuſtionem excluſiſſe. Sed ſi bene conſideremus, hæc definitio ijſdem difficultatibus quibus definitio Galeni, & fortaſſe etiã maioribus, obnoxia eſt: de humido .n. & de proprio putredinis ſubiecto nihil dicũtur, nihil de corruptione proprij caloris, nihil de ſeparatione humidi a ſicco, quæ eſt eſſentia putredinis, ut iã dictũ eſt; quare non expreſſerunt propriũ corruptionis modũ, quo ab alijs corruptionibus putrefactio diſtinguitur: *Definitio alterum.* *Confutatio.*

ſtinguitur: ſed præterea dicentes corruptionem totius ſubſtãtiæ excluſerunt putredinem imperfectam, qua non interimitur tota ſubſtantia; cui quidem crimini non eſt obnoxia definitio Galeni, qui dicens mutationem ad interitum, imperfectam quoque putredinem complexus eſt; ſiquidem tendere ad interitum res aliqua poteſt, ad ipſum tamen non peruenire, ſed præſeruari: errarunt etiam addentes frigus proprium tãquam alteram cauſam per ſe agentem, hoc enim falſum eſſe iam demonſtrauimus; quem errorem non commiſit Galenus: nihil præterea dicunt de corruptione proprij caloris; quare calorem ambientis accipiunt vt cauſam remotam, ſicut etiam contra Galenum conſiderauimus. Præterea in eo reprehendendi eſſe videntur, quòd rationem reddentes cur a Galeno, & a ſe in definitione dicatur, ſecundùm totam ſubſtantiam, dicunt per hoc diſtingui putredinem a corruptione miſti animati, quę vocatur mors; ſiquidem mors nõ eſt totius ſubſtantiæ interitus, quum remaneat cadauer, quod poſtea interit per putredinem. Hoc autem dicentes videntur non conſideraſſe definitionẽ generationis vniuersè acceptæ, quam Ariſtot. tradit in contex. vigeſimotertio primi libri de ortu & interitu, ibi nanque dicit omnem mutationem ſubſtantialem eſſe mutationem ſecundùm totum; quamobrem ſi omni generationi ſubſtantiali ea definitio debet competere, oportet etiam viuentis interitum eſſe mutationem ſecundùm totum; nam reuera ibi Ariſt. non ideò dicit ſecundùm totum, ꝙ velit omnes prorſus ſubſtantiæ partes interire, prima nanque materia certè nõ interit; ſed quia vltima forma deſtruitur, quæ, quum alia omnia cõtineat, & det rei eſſe ſpecificum, ideo vocatur totum: patet igitur tam mortẽ, quam putredinem eſſe totius ſubſtantiæ interitum, vel neutram, quandoquidem in putredine relinquitur prima materia, quæ ſubſtántiæ pars eſt; immò etiam ſecunda materia modo aliquo relinqui videtur, quum per putredinem diſſoluatur miſtum in elementa, quæ aliquo modo in ipſo inerant, & ita illa, quæ ſimul erant commiſta, poſtea ſeparantur: patet igitur in miſto ſolam miſti formam eſſe reſpiciendam, & in viuente ſolam animam, cuius vtrinſque corruptio dicitur corruptio totius ſubſtantiæ tum miſti, tum animati, quum vtriuſque auferatur eſſe ſpecificum; quare non minus mors, quàm putrefactio, eſt totius ſubſtantiæ interitus; non igitur per hoc diſtinguitur putrefactio a morte. Ex his ergo, quæ dicta ſunt, colligimus definitiones putredinis ab alijs adductas maximis vrgeri difficultatibus, quibus tradita ab Ariſtotele definitio non vrgetur; ſed artificio plena eſt, & optimè naturam, & cauſam putredinis exprimit, ita vt melius exprimi non poſſe videatur.

Dubia, & aliorum obiectiones aduerſus definitionem putredinis ab Ariſtotele traditam.
Capit. IIII.

SEQVITVR vt Ariſtotelis definitionem, atque ſententiam ab aliorum obiectionibus, dubijsque eam oppugnantibus vindicemus; & ſic quoque illius veritatem, & ea, quæ a nobis hactenus ad eam declarandam dicta ſunt, tandem confirmemus; magnum enim eſſe ſolet veritatis inditium, quando omnia, quæ aduerſus eam exiſtere videntur, dubia facile ſoluuntur: quoniam autẽ plura dubia iam a nobis in præcedente diſputatione ſoluta ſunt, & aliorum plurium ſolutiones, etſi à nobis non expreſſæ, tamen ab omnibus facile ex dictis noſtris colligi poſſunt; nunc ijs præteritis alia quædam, quæ difficiliora videntur, in medium afferemus. Primùm quidem *1. Dubium* falſum videtur id, quod Ariſtoteles dixit, putrefactionem eſſe mutationem verè contrariã generationi miſti; etenim generatio eſt mutatio vna, at putrefactio non eſt vna mutatio, quum ex pluribus mutationibus conſtare videatur, vnde etiam factum eſt vt multi abſolutè negauerint putrefactionem eſſe mutationem vnam: quoniam igitur eadem debet eſſe contrariorum conditio, non eſt putredo generationi contraria, quum generatio ſit mutatio vna, putredo verò ex pluribus conſtet, ſit enim primùm proprij caloris corruptio, deinde humidi proprij euaporatio & ſeparatio humidi a ſicco, & diſſolutio miſti. Secundò obijciunt *2. Dubium* aliqui Ariſtoteli illud idem, quod nos antea Galeno obiecimus; nam definitio putredinis ab Ariſtotele tradita competere videtur etiam combuſtioni, quoniam etiam combuſtio eſt proprij caloris corruptio a calore externo. Ter *3. Dubium* tiò dubitatur aduerſus definitionem putredinis, quia non omnis putrefactio a calore ambientis fieri uidetur: quum enim omnis putrefactio ſit interitus miſti quatenus miſtum eſt, proinde ſit miſti in elementa diſſolutio, omnis igitur diſſolutio miſti in elementa putrefactio eſt; atqui poteſt miſtum in elementa diſſolui etiam abſque actione caloris ambientis; ergo poteſt aliquid putrefieri non a calore ambientis; aſſumptum probatur tripliciter. Primò ſic: ſi miſtum poneretur in uacuo, aliquando interiret, quia neceſſarium eſt ut omne genitum poſſit interire, & aliquando intereat; & ut ex elementis genitum in elementa diſſoluatur; at in uacuo nullus eſſet ambientis calor; ergo putrefactio fieret non a calore ambientis. Præterea ſi miſtum poneretur in cẽtro mundi, ubi nullus eſt calor, putrefieret aliquando, non tamẽ a calore ambientis. Præterea miſtũ conſtat

ex contrarijs.ergo ex ſola contrariorum inter ſe actione & paſſione diſſolui,& interire pōt; ſic igitur fiet putrefactio a principio interno, ab interna pugna,non a calore ambientis:ideò ſæpe apud Auerroem legimus naturalia corpora ideo interire,quia conſtant ex contrarijs.

4. Dubium Quartò dubitatur, & eſt obiectio Argenterij contra Ariſtotelem:Si putrefactio eſt interitus contrarius generationi ſubſtantiali,debet definiri corruptio ſubſtātię, vt definiuit Galenus, non caloris corruptio vt eam Ariſto.definiuit, quum enim calor ſit accidens, caloris corruptio,non eſt niſi alteratio;quare Ariſt. ſibi aduerſatur,quum prius dixerit putrefactionem eſſe interitum verè contrarium generationi miſti,deinde verò dicat eſſe corruptionem caloris, quæ eſt mera alteratio.

5. Dubium Quintò objicit idem Argenterius:corrumpi eſt pati.calor autem non eſt qualitas paſſiua, ſed actiua, ergo non rectè dixit Ariſt.calorem corrumpi.

6 Dubium Sextum dubium ſatis tritum,ac vulgatum eſt: caſtaneę, & nuces putreſcunt intus,in extima autem parte manent illæſæ, ergo nō fit putredo a calore ambientis: quoniam ſi ab hac fieret, oporteret prius extimam partem,quæ ambiēti calido propinquior eſt,putreſcere,quam intimam,quæ eſt remotior:agens.n.non agit, niſi per contactum;quare prius agit in propinquū, quam in remotum.

7. Dubium Poſtremò dubitatur de multis quæ in aere valdè frigido frequēter putrefieri cernuntur: nam in hieme quoq; & in magnis aeris frigoribus videmus & lac,& carnes animalium, & herbas a ſolo ſeparatas, & alia eiuſmodi putreſcere.quum tamen calidiora illo aere eſſe videantur;atqui ambientis calor,quando eſt minor calore miſti naturali,nō ipſum vincit,proinde educere eum non pōt.ſicut etiam Ariſtoteles apertè dixit; vel igitur hæc non deberent eo tempore putrefieri, vel non fit putrefactio a calore ambientis.

Dictorum dubiorum ſolutiones. Cap. V.

Ad primū dubium reſponſio. VT has omnes difficultates ordinatim ſoluamus,ad primam,omiſſis ijs,quæ ab alijs dicuntur,nos breuiter dicimus & generationem miſti, & putredinem eſſe modo aliquo mutationem vnam & modo etiam aliquo non eſſe vnam: quum igitur ſimiliter vtraque & vna, & non vna dici poſſit, per hoc non ſtat quin verè contrariæ inter ſe hæ mutationes ſint: ipſa quidem miſti generatio ſi maximè propriè ſumatur pro ſola ſubſtantialis formæ introductione,eſt penitus vna mutatio; & putrefactio ſimiliter, ſi pro ſola formæ miſti deſtructione ſumatur, eſt abſolutè una mutatio: & hoc potiſſimum reſpicimus,dum dicimus eas eſſe inter ſe contrarias; per vnam enim res incipit eſſe, quæ antea non erat; per alteram verò illa eadem res deſinit eſſe,quę prius erat: præuia verò ad vtranque diſpoſitio ſecundarium quoddam eſt, quod ad ſubſtantiæ mutationem dirigitur;quare non ita exquiſitè conſideranda eſſe videtur,quia non eſt neceſſarium vt contraria eaſdem prorſus habeant omnes conditiones, ſed vt aliquas habeant eaſdem, aliquas etiam differentes, immò etiam contrarias; attamen quod ad unitatem, & multiplicitatem attinet, certum eſt vtranque acceptam pro ſubſtantiæ mutatione cum tota diſpoſitione præuia, eſſe congeriem plurium mutationum, quæ etiam vocari poteſt mutatio vna, quatenus ad vnum finem tendit,ad ſubſtantiæ mutationem; quemadmodum enim videmus in animali plura eſſe diſtincta membra,& plures partes varijs præditas temperaturis, quæ tamen omnia ad vnitatem rediguntur ab vna vltima forma, quæ totum animatum reddit unum; ſimili quadam ratione plures illæ mutationes, etſi ſecundùm ſe plures ſunt, tamen reſpectu vltimi finis, ad quem tendunt, dici poſſunt vna mutatio, quoniā ab vno fine vnitatem recipiunt:ſic igitur poſſumus ēt comprehenſa tota præuia diſpoſitione dicere & generationē miſti eſſe mutationem vnā,& miſti putredinem eſſe mutationem unam: ꝙ enim plures contineat mutationes,negari certè non pōt; fit enim primùm actio calidi externi,qua miſtū calefit,poſtea vero caloris naturalis euaporatio, & eductio humidi,quæ eſt motus quidā localis, & humectatio externarū partiū,ac demū totius exiccatio: quas oēs mutationes,ſiue totidē his contrarias in generatione miſti fieri nō eſt neceſſariū; ſicuti etiam non oportet vt in viuentis interitu fiant eædem illæ præuiæ diſpoſitiones, quæ fiunt in generatione eiuſdem, neque etiam vt totidem illis contrariæ, ſed ſatis eſt ſi finis vtriuſque vnus ſit, & finis vnius ſit contrarius fini alterius, & tota præuiæ diſpoſitionis congeries dicatur vna ex illius finis vnitate; ſic enim & generatio miſti, & eiuſdem putredo eſt ſimiliter mutatio vna.

Ad ſecundum. Ad ſecundum dubium multi concedunt etiam combuſtionem eſſe corruptionem proprij caloris a calore externo,& ad argumentum hoc ſoluendum multa inania dicunt, quæ referenda non ſunt:ego puto non eſſe alio modo reſpondendum, quam id conſtanter negando; quoniam in combuſtione deſtruitur potius frigus a calore, quam calor a calore: quum enim id, quod comburitur, vel ſit frigidum, vel habeat qualitatem mediam inter ſummum calorem, & ſummum frigus, proinde ſit minus calidum, quam ignis, & reſpectu illius habeat locum frigidi, non alia ratione patitur, quam vt frigidum a calido; agit enim tunc ignis in gradus frigoris ad eos corrumpendos, non in gradus caloris, & in ea actione frigidum ha- *Combuſtio non eſt actio in calidum, ſed in frigidum.*

bes

bet locum contrarij, humidum verò & ſiccū habent locum vel materiæ patientis, vel ſimi-liter humidum habet locum cōtrarij, in quod agit ignis vt ſiccus, proinde patiens nō patitur vt calidum; nec vt ſiccum, ſed vt frigidum, & humidum, & per horum deſtructionē com-buritur, atq; in ignem vertitur, eaque eſt actio vehemens, & violenta; quare combuſtio nullo pacto dici poteſt corruptio caloris a calore, ſed frigidi & humidi a calido & ſicco: in putre factione autem etſi calidum externū agit pri-mùm in patiens calfaciendo, tamen agit etiam in calidum educendo; nec alia ratione dicitur putrefactio, niſi quatenus agit calidum in ca-lidum ad ipſum extrahendum quod nō poteſt fieri actione vehementi, ſed leui, & ſenſim fa-cta: præterea Ariſt. ipſe definitionem putredi-nis poſtea declarans aſſerit illam proprij calo-ris corruptionem complecti, & in ſe continere ſeparationem humidi a ſicco; at in combuſtio-ne nō euaporat humidum nec ſeparatur a ſic-co, ſed abſumitur totum, ſiccum autem inten-ditur, & fit ſiccum igneum, quia omnia elemē-ta ibi denique mutantur in ſolum ignem: edu-ctio igitur caloris naturalis, quam inſequatur ſeparatio humidi a ſicco, & quæ fiat a calore ambientis nō poteſt eſſe combuſtio, ſed ſolùm putrefactio. Præterea conditio neceſſaria pu-tredinis eſt vt fiat in corpore humido, non ita combuſtionis, poteſt enim terra pura mutari in ignem, quæ erit combuſtio rei nullatenus humidę: patet igitur definitionem putrefactio-nis non poſſe dici definitionem combuſtionis.

Ad tertiū. Ad tertium dubium concedimus omnem diſ-ſolutionem miſti in elementa eſſe putrefactio-nem, ſed negamus fieri aliter poſſe talem diſſo-lutionem, quam à calore ambientis. Ad pro-bationes verò, ad primam dicimus ꝙ poſitum in vacuo miſtum non corrumperetur, quāuis corruptibile ſit: licèt. n. inconueniens ſit, & ab-ſurdum, rem corruptibilem nūquam corrum-pi, ſequitur tamen ex falſa & impoſſibili poſi-tione, eſt. n. impoſſibile dari vacuum; quare nō eſt mirum ſi hoc poſito ſequatur corruptibile nunquam corrumpi, & alia fortaſſe plura ab-ſurda; natura enim nihil fruſtra facit. & omni corruptibili conſtituit proprium agens, á quo corrumpatur tali aūt deſtituitur miſtum, dum in vacuo ponitur. Ad ſecundam probationem dicunt multi etiam ad centrum mundi calorē aliquem peruenire ex actione cęleſti, a quo mi-ſtum, ſi ibi eſſet putrefieret: ſed hæc ſolutio ni-titur fundamento dubio, dum aſſerit ad cen-trum mundi aliquid caloris peruenire. Ideò ego aliter reſpondeo, ſiue illuc perueniat calor ſiue non perueniat, argumentum nullius robo-ris eſſe: nam ſi dicamus nullum ibi eſſe calorē non putreſceret illud miſtum, non quidem quòd euaderet incorruptibile, ſed quia non pu-tredine, ſed alio modo interiret; etenim a cir-cunſtante frigido deſtrueretur interitu violen-to, cuiuſmodi eſt etiam cōbuſtio, quemadmo-dum antea dictum eſt: ſicut enim combuſtio miſtum in elementa non diſſoluit, ſed totum conuertit in ignem; ita ſummum frigus in cen-tro mundi mutaret totum miſtum in terram deſtructis cæteris elementis, ſed non faceret ipſorum ſeparationem, quæ eſt putrefactio. Si verò in centro dicatur eſſe aliquis calor is vel vincet calorem miſti naturalem, vel non vincet; de hoc enim non eſt diſputandum, quoniam ad dubij ſolutionem nihil confert: ſi igitur vincet, ab eo putrefiet miſtum, & erit pu-trefactio a calore ambientis; ſi vero ſit ita debi-lis, vt non vincat, vt in præſentia concedamus ab eo nō poſſe putredinem fieri, ſaltem aget in illud miſtum tanquam contrariū, nempe tan-quàm frigidum in calidum, & ita deſtruet il-lud deſtructione violenta, ſicut antea diceba-mus. Ad tertiam probationem dicunt aliqui, licèt miſtum conſtet ex contrarijs, tamen in-ternum eius frigus nō agere in calorem inter-nū niſi ipſi dominetur; nō dominatur aūt niſi cōſtituta prius actione calidi externi a quo in-ternus calor imminuatur, tunc. n. incipit ēt fri-gus internum agere in internum calorē, & ip-ſum expellere; eſt ergo neceſſaria actio calidi externi, quia ſine hoc non fit putrefactio. Sed hanc ſolutionē ego probare non poſſum: iā. n. oſtendi fieri nō poſſe, vt frigus internū agat in internum calorem, & ſit cauſa putredinis poſi-tiua; ſed facta miſtione iā eſt vna qualitas me-dia, non duæ quæ inuicē agere poſſint; & quā-uis etiam ea media qualitas intendatur, vel re-mittatur, eſt tñ ſemper vna vel ad calorē, vel ad frigus magis vergens quæ non poteſt in ſe-ipſa habere agens & patiens: vtor autē ad hoc probandum argumēto ex ore iſtorum deſum-pto; dicunt enim frigus non agere in calorem, quia illi non dominatur, quaſi poſſet in illum agere, ſi maius illo eſſet; ſi autem hoc verum eſt, ergo deberet calor quem dicunt viribus ſu-periorem eſſe agere in frigus proprium & ip-ſum expellere, eadem enim eſſe debet ratio a-ctionis. & graduum caloris in gradus frigoris, & graduum frigoris in gradus caloris; ſic igi-tur fieri nunquam poſſet vt daretur miſtū ex-ceſſu calidum, vel exceſſu frigidum, quĩ alte-ra qualitas potentior deſtrueret alteram debi-liorem; hoc autem dicere eſſet omnem mi-ſtionem de medio tollere & omne primarum qualitatum temperamentum: uanum igitur eſt id, quod illi dicunt, facto temperamēto ca-lidi cū frigido poſſe unum agere in alterū, ētſi plus inſit unius, & minus alterius. Ego igitur aliter ad argumentum dico conſtare ex contra-rijs non eſſe in miſto rationem corruptionis, ſed corruptibilitatis, idque non ea ratione, ut corrumpi poſſit miſtum ex contrariorum, è quibus conſtat, actione inter ſe, ſiquidem

Cur mistū constans ex contrarijs ſit corruptibi-le.

facta miſtione non poſſunt amplius inuicem agere, quo fit vt conſtare ex cõtrarijs nil aliud ſignificet, quam eſſe genitum ex ijs, quę fuerũt contraria, in ipſo autẽ miſto non ſunt amplius contraria: ſed eatenus dicitur ſignificare corruptibilitatem, quatenus miſtum conſtans ex cõtrarijs eſt naturæ mediæ inter extrema contraria; proinde ſignificat illud habere extra ſe contrarium, a quo lędi, atq; interimi põt, nam contrarietas eſt non ſolùm extremi cum extremo, ſed etiam extremi cum medio: quoniam igitur miſtum eſt medium conſtans ex extremis, vt ait Ariſt. in calce primi libri de ortu & interitu, ideo pati, ac deſtrui poteſt tum a frigidiore, tum a calidiore. Sic igitur eſt intelligendus Auerroes quandò dicit omne ex contrarijs cõſtans eſſe corruptibile, per hoc enim ſignificatur illud habere extra ſe contrarium, à quò deſtrui poteſt; ita vt ab externo agente pati, & corrumpi ſemper dicatur, nunquam a ſeipſo.

Ad quartum. Quartum dubium facile ſoluitur per ea, quæ antea dicta ſunt, iam enim diximus non omnẽ putredinem ad interitum vſq; ſubſtantiæ peruenire: quanquam enim perfecta putrefactio eſt ſubſtantię deſtructio, non tamen omnis putrefactio eſt perfecta; ideò Ariſt. licèt in definitione putredinis præcipuè reſpiciat putredinẽ perfectã, quæ eſt corruptio caloris, quam inſequitur ſeparatio humidi a ſicco, & denique etiam ſubſtantiæ interitus; tamen ita in definitione loqui voluit, vt imperfectam quoq; putredinem complecteretur: quando autem dixit putrefactionem eſſe interitum contrarium generationi miſti, perfectam putrefactionem intellexit; quę eſt deſtructio ſubſtantiæ miſti, de hac enim præcipuè loqui volebat; ideo etiam in definitione hanc præcipuè reſpexit, & eam caloris corruptionem, quæ ad ſubſtantiæ interitum ducat, ſed voluit etiã vt ea definitio ſecũdario imperfectam quoq; putredinem complecteretur.

Ad quintum. Ad quintum dicimus leuiſſimam eſſe obiectionẽ, quia licèt calor qualitas actiua eſſe dicatur, non ob id dicitur eſſe impatibilis, & incorruptibilis; quia licèt agat in ſiccum & humidum in generatione miſti, tamen patitur etiam, & læditur a frigore vt contrarium a contrario, ſicut antea declarauimus: nunc autem non propriè dicimus corrumpi calorem naturalẽ, ſed extrahi, & educi a calore ambiẽtis, vt ſimile attrahitur a ſimili: eſt igitur calor in generando miſto actiuus, & multas etiã edit operationes in miſto genito; nec propterea fit vt ſit impatibilis, nã & deſtrui põt a ſuo cõtrario, & attrahi a ſimili.

Ad ſextū. Reſponſio aliquorum. Ad ſextum dubium de caſtaneis & nucibus reſpondent aliqui cauſam huius eſſe, quĩ externus calor aperit extimam partem caſtaneæ, ac nucis, vbi eſt rarior, & penetratu facilior, & ita penetrat ad intimas partes putrefaciendas.

Confutatio. Sed hæc ſolutio probãda nõ eſt; quia calor incorporeus eſt, neq; vt intima penetret eget aperitione, quum præſertim non migret de ſubiecto in ſubiectũ, ſed agẽdo producat aliũ numero calorẽ in patiente, patiens aũt, quum ſit vnum cõtinuum, calefit & in externis & in internis partibus, ſed magis in externis, quæ ſunt agenti propinquiores: quod aũt in caſtaneis, ac nucibus putrefactis appareant parua foramina in cortice, id non eſt, quia calor externus agẽdo perforauerit, ſed quia calor & humor intimę partis putreſcentis euaporantes faciunt illud foramen, per quod exeũt; ideo intus in ea parte videmus relictũ puluerẽ quod ſignum putredinis eſt, recedente .n. humido ſiccus puluis remanet: videmus ẽt genita ex ea putredine animalia, quia exiens calor ſi reſpectu exeuntis humidi eã nanciſcatur proportionem, quæ ſit conueniens reſpectu naturę illius animalis generat illud animal, & reſpectu illius fit naturalis, qui reſpectu miſti putreſcentis iam eſt factus pręternaturalis, & deſtructiuus: potuit igitur calor externus penetrare ad internas partes putrefaciendas ẽt ſine foramine, licèt neceſſario foramen fiat ab interno humido euaporante.

Solutio uera. Reiecta igitur ea ſolutione dicendum eſt calorem externum calfacere tum extimã, tum intimã partem, & magis etiã agere in extimam tanquam propinquiorem, quam in intimam, quę remotior eſt; ſed quum pars intima ſit ad putreſcendum aptior, quam extima, ideò putreſcit intima dum extima adhuc ſeruatur incolumis; extima .n. multo ſiccior eſt, proinde minus putreſcibilis, intima uerò humidior, & putreſcibilior: quoniam igitur ãgẽs magis agit in illud patiẽs, quod ſit aptius ad actionem illam recipiendam, ideo prius putreſcit pars intima caſtanę ut aptior ad putreſcendum, licèt ab agente remotior ſit; extima verò pars difficilius putreſcit, quia propter ſiccitatem magis reſiſtit agenti externo, tandem tamen ipſa quoque putreſcit, ſed nonniſi poſt longum tempus; & ſemper multo prius, quam pars extima, eſt putrefacta pars intima propter prædictam cauſam.

Ad ſeptimum. Poſtremum aũt dubium non leue eſt, & multos maxime conturbauit. Ad ipſum igitur ſoluendum eſt nobis ante oĩa ſtatuẽdum tanquã ueriſſimum illud idẽ, quod dubium uidebatur, & ex quo hæc ipſa difficultas oriebatur, nempe putredinẽ a calore ambiẽtis tunc ſolum fieri, qñ ille mediocris, & debilis eſt, & lentim agens; non fieri autem, qñ ambiens eſt calidiſſimus: patet aũt hoc per experientiam; nam res in ignem coniectæ non putreſcunt, ſed uruntur; & in æſtate plura, quę ab aeris calore putrefierent, ſi exponantur radijs ſolis, qui magnum calorem efficiunt, non modo non putreſcunt, ſed etiam a putredine præſeruantur.

Calor ambiens non putrefacit, niſi leuiter agat.

Ratio autem huius diſcriminis eſt; quoniam ſi calor uehemẽter agat, prius reſoluit humidum, quam calorem internum educat, quoniam internus calor non poteſt educi

celeri,

celeri,& vehementi actione, ſed longa ac minus vehementi: quando igitur actio eſt vehemens, præoccupat reſoluere humidum antequàm internum calorem educat, ſic autem res exiccata diutius à putredine pręſeruatur: at ſi actio non ſit vehemens, ſed lenta, prius educitur calor, & eam eductionem inſequitur humidi euaporatio, quæ eſt putredo ob id ſolemus res exponere radijs ſolis, ut humidum, quod facit rem aptiſſimam ad putreſcendum, reſoluatur ante proprij caloris eductionem, & ita res præſeruetur. Illud præterea hac in re annotandum eſt, maiorem, ac minorē agendi vim non ſolùm ab intēſione graduum prouenire, ſed etiam ab extenſione magnitudinis: nam, vt ſæpe diximus, in magnitudine maiore maior vis agendi ineſt, maior.n. ignis magis calefacit, quam minor; ideo multa agentia, quę intenſione debilia ſunt, extenſione ſunt ualida; contra verò aliqua, licèt paruā habeant extenſionem, vehementer tñ agunt propter magnā intenſionem: cum hoc tñ diſcrimine; ꝙ quæ intenſione ſunt valde efficacia, illa vehemēter etiam agunt ſecundùm intenſionem, & celeriter ſuam actionem abſoluunt; quę verò extenſione tñ valida ſunt, illa magnā faciunt actionem, non quidem vt vehemētem, ac celerem, ſed ut longam, & diu perſeuerantem, adeout tandem vincant, ſed poſt longum tp̄s, non celeriter, ut illa: tale agens eſt calor aeris, qui mēdiocris eſt, nec vehementer agit; ſed ſenſim, & lentè; quo fit ut calorem prius educat, quam reſoluat humidum, quare talis calor putredinem facit: ratio autem huius eſt, quoniam oē agens corporeum in agendo repati neceſſe eſt, & ex ea repaſſione eius uires imminuūtur; ſed vbi agens eſt mole magnum reſpectu patiētis, ibi uel nulla, uel debilis admodum fit repaſſio: illud.n. agens repatitur quidē a patiente in ſuis partibus illi propinquis. ſed hę fouentur atque adiuuantur a partibus remotioribus; ut partes aeris propinquæ alicui patienti patiuntur quidem ab illo, ſed adiuuantur à magna mole circunſtantis aeris, ita vt illarum vires nullam imminutionē recipere, ſed eædem ſeruari videantur; vires autem patientis imminuuntur continuè, ac debilitantur, adeo vt ipſum tandem ſuccumbere neceſſe ſit: hac igitur ratione longa & perſeuerans actio agentis extēſione magni, quanuis intenſione debilis, fit magna & valida, ita vt ſuperet vim patientis etiam intenſione maiorem, & hinc fit vt tādem neceſſarium ſit miſta omnia a circundante aere ſuperari, ac putrefieri.

Diſcrimen inter agens validū intenſiuè, & agens validum extenſiuè.

Hoc igitur quomodo in aere contingat declarandum eſt; eo enim intellecto manifeſtū erit cur multa in aqua, & in terra, quæ frigidiores aere ſunt, putreſcant: quod enim de aere dicemus, id alijs omnibus ambientibus accommodandum erit. Dubitari quidem de aere maximè poteſt ob ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele in contex. decimo & vndecimo quarti Meteorologicorum: ibi nanque dicit res frigidiſſimas, & res calidiſſimas non putrefieri; propterea quòd frigidiſſimæ reſiſtunt ſuo frigore calori aeris, faciuntq; ne ab illo miſtum patiatur; calidiſſimarum uerò calor maior eſt calore ambientis aeris, quare quum ab eo non uincantur, educi non poteſt: quamobrem ſi ſententia illa Ariſt. uera eſt, nihil in aere putreſcere poſſe uidetur, uel ſaltem pauca admodum putredini obnoxia ſunt; oportet.n. calorem aeris, ſi putrefacere debeat, ſuperare & calorem & frigus miſti, quod quidē perrarum eſt, ut ſi dicamus aerem eſſe calidum quinq; gradibus, miſtum uerò habere quatuor gradus caloris, & quatuor frigoris; ſed cętera, quæ uel frigus, uel calorem habeant maiorem calore aeris, putreſcere non poterunt: hoc tamen dicendum non eſt, ſiquidem putredo eſt interitus miſti quatenus miſtum eſt, proinde omni miſto competere debet. Dico igitur Ariſt. eo in loco denotare ſolùm uelle difficultatem putreſcendi in rebus frigidiſſimis, & in calidiſſimis, ſed non impoſſibilitatem. nam illas quoque tandem putreſcere neceſſe eſt: quod ex iactis fundamentis ita oſtendo. Statuatur in aere aliqua res frigidiſſima, ut metallum, quod a magno frigore eſt cōgelatum, aer calidior agit in illud per calorem, ſed repatitur ab eius frigore ex qua mutua actione neceſſe eſt ut & frigus metalli, & aeris calor imminuatur; at calor aeris fouetur, ac reſtituitur a magna mole circūſtantis aeris, adeo ut dicere poſſimus a tota aeris mole metallum pati. proinde calorē aeris non imminui ob magnum exceſſum magnitudinis, imminui tamē frigus metalli: perſeuerante igitur pugna diutiſſimè & decreſcente frigore metalli, aere aūt ſeruante proprij caloris gradum, neceſſe eſt ut tandem fiat in metallo caloris gradus ſimilis gradui aeris, proinde ſoluatur cōgelatio, ac putrefiat metallū; ſimilis enim calor a ſimili educitur, quia uincitur a magnitudine molis; proinde metallum neceſſario diſſoluetur, atq; putreſcet.

Cur in aere omnia miſta putreſcant.

Hinc colligimus magnum & manifeſtum eſſe errorē illorum, qui in quarti Meteorologici interpretatione dixerunt putredinem eſſe propriū interitū animatorum, i. illorum ſimilarium, quæ uel ſunt partes animatorū, uel ex animatis ortū habuerunt, ut carnis, ſanguinis, lactis, uini, & aliorū eiuſmodi; at metalla, & lapides non per putredinē interire: decepti.n. ſunt ob magnam iſtorum reſiſtentiam, quàm faciunt agenti externo; ſed ratio, quam modò expoſuimus, declarat neceſſarium eſſe ut illa quoq; tandem putreſcant. Ariſt. etiam in eo libro ſatis clarè docuit putredinem eſſe interitū miſti quatenus miſtum eſt, & eſſe commune contrarium generationi miſti, proinde omne miſtum eſſe putreſcibile, licèt aliqua diutiſſimè durent, vt metalla, & lapides propter

Vicomercati error.

frigus reſiſtens calori ambientis;& oleum,& alia eiuſmodi propter magnam viſcoſitatem, quę indicat miſtionem elemētorum maximā, & exquiſitiſſimam,proinde difficilem reddit diſſolutionem. Si verò miſtum ſit calidiſſimū, vt piper, & vinum generoſum, neceſſe eſt,ut aer tanquam minus calidus agat in illud vt frigidus in calidum, & vt continua,& perſeuerante actione paulatim imminuat illius calorem,ipſe aūt ob dictā cauſam ſeruet proprium ſuæ qualitatis gradum;igitur neceſſe eſt immi nutionem caloris miſti eouſq; procedere, vt tandem ad gradū ſimilem gradui aeris redigatur, & tunc a calore aeris ambientis extrahatur & miſtum illud diſſoluatur:ideo illa, quæ mediocrem habent calorē, & calori continētis ſimiliorē,citius putreſcunt,niſi propter magnam elementorum commiſtionem diutius ſeruentur. Ex his poſſumus facile intelligere

Cur in aqua & in terra omnia miſta putreſcant

cur ēt in aqua, & in terra tandem omnia miſta putreſcāt:quum.n.& in terra, & in aqua aliquid caloris inſit,neceſſe eſt vt ex diuturna & inceſſante actione tandem imminuatur ſeu calor,ſeu frigus miſti,& redigatur ad ſimilem caloris gradum,atq; putreſcat;longa.n.& perſeuerans actio, & nunquam debilitata,licèt intenſione ſit debilis,& ſenſim fiat,tamen extenſione eſt maxima,ac,ſi tota ſimul collecta cōſideretur,validiſſima: quare neceſſe eſt vt miſta omnia tandem diſſoluantur, atq; putreſcant, quum effugere nequeant actionem ambientis vniuerſalis;nimirum elementorum,prę ſertim verò aeris. Quod verò Ariſt.dixit tria elemēta eſſe materiam igni,ita vt etiā ignis ambiens putrefacere poſſit.id ſano modo intelligēdum eſt:tangens enim ignis non putrefacit,ſed vrit ob eius vehementiſſimam actionem; at ſi ita agat, vt minus vehemens eius actio ſit, veluti ſi a patiēte remotior agat per aliud corpus medium,vt per aerem,tunc pōt putrefacere:ideò videmus multa,quę igni noſtro propinqua ponuntur,putrefieri a calore ignis debilius in illa agente;quæ tamen,ſi in ignem ipſum conijcerentur,ſtatim comburerentur; neque eſt quod aliquis dicat ea a propinquo aere putrefieri,nō ab igni;nam putrefiunt quidem ab aere, ſed vt ab agente ſecundario,ab igni autem vt primario.a quo recipit aer illum calorem, per quem putrefacit.

Dubiū de igne. Solutio.

Dubium de putredine vini, & aliorum ſolutiones, earumq; impugnatio. *Cap. VI.*

SEd alia maior difficultas nobis expendenda,ac ſoluēda proponitur; quam & ob id, & quoniam prolixam de hac facere tractationem oportet,ſeorſum ab alijs conſiderare conſtituimus;eaq; eſt de vini putredine; quum .n. illud ſit nobis maxime laborandum,vt omnia,quæ putrefieri cernuntur, ad vnam & eandem putredinis naturam reducantur, nitendum eſt ēt vini putredinem declarare, & oſtendere quomodo ſub definitione putredinis iam a nobis tradita, ac declarata contineatur; quod quidē non ſatis manifeſtum eſt:id enim,quod hac in re dubium maximum facit, eſt conuerſio vini in acetum.quam complures dicunt eſſe putrefactionē:quum.n.alio etiam modo vinum putreſcere tempore æſtatis videamus.quādo propter ambientis calorem incaleſcit, & ebulliendo fit putridum, & vappa, & hæc omnium proriſus cōſenſione ſit vini putrefactio;cognoſcendum eſt qualis ſit illa alia vini putrefactio, qua vinum non fit vappa,ſed acetum, & quid inter has duas mutationes interſit: tota autem difficultas conſiſtit in declarando quomodo vinum mutetur in acetum. Galenus in quarto libro de ſimplicibus medicamentis inquit vinum habere quatuor partes primùm enim habet fecem terream, quæ fundum petit; ſecundo habet partem illam, quæ flos vocatur, & primùm quidem ſupernatat,deinde etiam ipſa fundum petit; tertio habet partem aquoſam toti vino commiſtam; ac tandem habet ipſammet vini ſubſtantiam:vino autem efferueſcente inquit illam aqueam partem præcipuè ferueſcere, & tunc florem ſupernatare, ſed hunc quoque ceſſante ferueſcentia fundum petere, vbi fex ſubſidit: declarans igitur Galenus conuerſionem vini in acetum, inquit eam eſſe putredinem, non quidem totius vini, ſed partis tantùm humidioris, & aquoſæ, quæ cum ſubſtantia vini eſt commiſta; adeout ea putreſcente, & euaporante, id, quod remanet,ſit acetum;remanet autem ipſa vini ſubſtantia cum imminutione etiam proprij & naturalis caloris facta a calore ambientis,qui ſimul aquoſas partes putrefacit, & proprium calorem ſubſtantiæ vini imminuit,quo ſit vt vinum reddatur frigidius; certum enim eſt frigidius eſſe acetum vino, ideo inquit ibi Galenus acetum eſſe quodammodo vinum mortuum. Hanc Galeni ſententiam nonnulli recētiores medici,quorum etiam antea meminimus,penitus ſequentes, ac declarantes,dixerunt acetum non eſſe vocandum putridum vinum, id enim falſum eſſet, propterea quod ea non eſt perfecta putredo, ſed ſecundùm partē ſolùm;ſiquidem nō ipſa vini ſubſtantia eſt putrefacta,ſed ſolę aquoſiores partes,portio autē vinoſa non eſt putrefacta,licèt ex putrefactione portionis aquoſæ reddita ſit frigidior. Et quia Gal.ibidē dicit acetū vi quoq; calida præditum eſſe.id iſti ſic interpretantur: ex illa partis aquoſæ putrefactione generatur ſitus, qui toti ſubſtantiæ aceti cōmiſcetur.& facit ipſum participē alicuius caloris;idq; dicunt a Galeno ibidem ſignificari quando inquit acetum calorē vini naturalem perdidiſſe,ſed aliū calorē adſcititium

Galeni & medicorum opinio.

ſcititium ex putredine acquiſiuiſſe, nempe ex commiſtione ſitus: hoc tamen ego quidē apud Galenum non vidi, qui huius commiſtionis ſitus nullam mentionem fecit; ſed ſolùm dixit acrimoniam aceti prouenire ex calore extraneo, quem ex putredine cōtraxit acetum. Hęc ſententia, vt mihi videtur, magnis vrgetur difficultatibus, quas breuiter referam; & quum ſoluere ipſe nequeam, medicis ſoluendas relinquam. Primùm quidem, ſi ipſa quoque vini ſubſtantia, quam illi vinoſam portionem appellant, proprium calorem amiſit, non video cur non illa quoque ſit dicenda putrefacta, ſi putrefactio eſt corruptio caloris naturalis, & corruptionem caloris naturalis à calore ambientis inſequitur neceſſariò ſeparatio humidi à ſicco; igitur ſecundùm iſtos illa eſt putrefactio ſecundùm totum, quia ſic neceſſarium eſt vt non ſolùm aqioſæ partes, ſed etiam vinoſæ putreſiant: quòd ſi dicant non eſſe putrefactionem ſecundùm totum, quia non totum humidum euaporat, ſed pars eius tenuior; quodnam erit diſcrimen aceti, & vini putridi, quod vocatur vappa? nullum certe diſcrimen apparet, quia neque illius vini putridi, quod vappa dicitur, totum humidum euaporauit; ipſi tamen dicunt hanc eſſe putredinē ſecundùm totum, & inde fieri vt abſolutè vocetur vinum putridum, acetum verò non dicatur putridū vinum propter rationem prædictam; attamen neceſſe eſt vel vtranque ſimiliter eſſe putredinem ſecundùm totum, vel neutram. Sed neque rectè dicitur partem vini humidiorem putreſcere; etenim, ſicut ante conſiderauimus, non attribuitur putredo parti humidæ euaporanti, ſed toti miſto: quare ſi ex omnibus partibus integrantibus pars aliqua humidi euaporet, totum putreſceret dicitur; quia toti attribuitur putrefactio, & totum ab ea nominatur, non humidum ſolum exiens. Similiter igitur dicenda eſt putrefactio ſecundùm partem, vel ſimiliter ſecundùm totum & vini in acetum mutatio, & vini in vappam; proinde per vtranque ſimiliter vinum eſt vocandum putreſcens, vel putridum, quod illi negant. Quod verò de ſitu dicunt vanum eſt & gratis pronuntiatum; nemo enim vnquam vidit ſitum in aceto genitum eſſe, & commiſtum toti ſubſtantiæ vini; neque etiam eſt credibile, quia ſitus redderet acetum turbidum, & praui ſaporis; attamen ſæpe videmus acetum limpidum, & tranſparētiſſimum, quod etiam iucundū omnibus habet ſaporem. Eſt etiam conſideratione dignum quod in vera vini putrefactione videmus ebullitionem fieri, quę indicat manifeſtè euaporationem humidi; at in conuerſione vini in acetum nihil tale videmus, quare ibi nullū putrefactionis indicium apparet; quamobrē neceſſe eſt magnam eſſe differentiam inter vinum putridum, & acetum: ſed hoc poſtea diligentius conſiderabimus, & oſtendemus mutationem uini in acetum nullo modo eſſe putredinem appellādam. Nonnullos autem alios audiui dicētes uinum eſſe animatum anima vegetante, ideóque conuerſionem in acetum eſſe mortem vini ex interitu animæ, putrefactionem verò eſſe corruptionem vini quatenus eſt miſtum, non quatenus eſt animatum; ideo hi penitus negant acetum eſſe vinum putrefactum. Sed hæc ſententia, licèt propè accedere ad veritatem videatur, ipſa tamen ſecundùm ſe vera non eſt: omnis enim anima eſt actus corporis organici, atque heterogenei; at vinum non eſt organicum ſed homogeneum: illud enim, quod Galenus dixit de quatuor illis vini partibus, non facit uinum eſſe heterogeneum, ſed ſolùm denotat eſſe miſtum, & conſtare ex elementis: igitur in vino non eſt anima, quia non poteſt anima reſidere vbi non ſunt organa ipſi inſeruientia ad edendas operationes animales: nulla etiam in uino apparet uegetantis animæ operatio; neq; enim augetur, neque nutritur, neque omnino alimentum ſumit, neque generat ſibi ſimile; quare etiam ex operationibus manifeſtum eſt nullam in uino animam ineſſe: præterea uidemus quidem in alijs uiuentibus hunc utrunq; interitum, mortem & putrefactionem; ſed ſemper in ijs omnibus mors tempore præcedit putrefactionem, uidemus enim nō putrefieri animalium corpora, niſi poſt mortem; ſic igitur etiam in uino accidere oporteret, non deberet enim putrefieri, niſi prius moreretur, hoc eſt conuerſum eſſet in acetum: hoc tamen non uidemus, immo experimur contrarium; putreſcit enim uinum antequam uertatur in acetum, factum autem acetum non putreſcit, ſed diutiſſimè ſeruatur.

Refutatio.

Fundamenta neceſſaria ad propoſitum de aceto dubium ſoluendum. Cap. VII.

EGo ut in re difficillima ſententiam meam proferam, quum in aliorum dictis acquieſcere non potuerim, poſt longā conſiderationem in hanc opinionem deueni, quòd neceſſe ſit confiteri in uino duos calores, & duas humiditates, ut hinc diſcrimen ſumamus uini putrefacti, & aceti; omnino enim negādum puto acetum eſſe uinum putrefactum, & uinum mutari in acetum per putrefactionem. Duplex humidum ponit Albertus in quarto Meteorologicorum cap. decimo, deinde etiam duplex calidum in cap. decimoquinto; ſed in horum conditionibus declarandis mihi uidetur Alberti ſententiam non omnino eſſe approbandam: quod enim ad calorem attinet, ipſe dicit eſſe in uino duos calores, unum naturalem, alterum loci, ubi creuit uitis, qui eſt infuſus a calore magno ſolis, & hunc

Opinio Alberti de duplici calore vini.

Confutatio

hunc dicit eſſe accidentalem. Hoc autem mihi dubium videtur: nam calor loci nõ eſt alius calor diuerſus a calore naturali, ſed eſt illi corpori naturalis; hominem enim in Aethiopia natum non diceremus duos habere calores, vnum naturalem quatenus eſt homo, alterum accidentalem ex loco; ſed diceremus vnũ tantùm eſſe calorem naturalem, qui propter locum maior, & intenſior eſt, quam calor hominis nati in Italia; vtriuſque enim hominis calor dicitur naturalis, licèt alter maior, alter minor: puto autem Albertum id accepiſſe ex Galeno in quarto de ſimplicibus medicamentis cap. ſeptimo, tametſi rectius dicere videtur Galenus, quàm Albertus; ibi nanque Galenus de plantarum fructibus loquens inquit duplex in ijs calidum ineſſe, vnum cuique proprium, & ingenitum, alterum externum, & à ſole inſuſum, ſed eorum tamen naturæ conueniens, & familiare; non enim hoc ſecundum calidum vocat Galenus accidentale, ſed potius naturale, quia licèt externum appellet ratione principij, vnde prouenit, tamen ſignificat factum eſſe naturale: ideo rectius mihi videtur ſi dicamus vnum hac ratione eſſe calorem vini naturalem, qui intenſior ſit propter locum; nã qualitates cuiuſque rei naturales non in indiuiſibili ſunt conſtitutæ, ſed intra quoſdam terminos quandam latitudinem comprehendentes, quę tota dicitur naturalis.

Galeni opinio de duplici calore in plantis

Quum igitur per hoc non appareat in vino plurium calorum distinctio, in qua poſſimus conquieſcere, ego credo aliam adduci poſſe firmiorem, & principijs philoſophiæ magis conſonam calorum distinctionem in vino, ex qua veram propoſitæ difficultatis ſolutionem haurire poſſimus. Certum eſt in quolibet animato duos inſpici interitus naturales, tempore etiam diſtinctos, mortem, & putredinem; & vtranque cenſuit Ariſtot. eſſe corruptionẽ caloris naturalis, mors enim naturalis eſt abſumptio caloris vitalis a ſeipſo per abſumptionẽ humidi naturalis: poſt mortem verò remanens corpus interit per putredinem, quæ eſt corruptio caloris temperaturæ, qui continebat, ac terminabat humidum commiſtum ſicco: omne igitur viuens duos habet calores, vnum animalem, qui inſequitur animam, alterum elementarem, qui eſt calor temperaturæ, & poſt mortem remanet: ſed hoc tamen eſt ſano modo intelligendum; non enim credo exiſtere poſſe in eodem ſubiecto duos calores tãquam duo diſtincta indiuidua eiuſdem ſpeciei, ſed vnum eſſe calorem intenſiorem ex vtroque conflatum; ita vt dicere duos nil aliud ſit, quam dicere duo diſtincta principia, a quibus profluunt plures caloris gradus, quàm ex altero tantùm; ita vt ſimul iuncti conſtituant vnum numero calorem intẽſiorem, qui ſecundùm aliquos gradus eſt calor elementaris, ſecundùm reliquos verò eſt calor uitalis. Poteſt autem hoc optimè declarari exemplo luminis: ſi enim nocturno tempore locus aliquis a duabus ſimul candelis illuminetur, maius ab ijs lumen prodit, quam ab altera ſola, nam una extincta remanet in eodem loco minus lumen; attamen accenſis ſimul utriſque non dicimus in illo eodem aere duo diſtincta lumina ineſſe, ſed unum numero lumen, intenſius tamen, quàm id, quòd ex una tantùm candela prouenirет; ex una enim candela prodeunt aliqui gradus illius luminis, & ex altera reliqui, & ij omnes ſimul iuncti conſtituunt unum lumen intenſius.

Propria opinio de duplici calore vini.

De duplici humido opinio Alberti.

Quod uerò ad humidum attinet Albertus in loco prædicto inquit dari in miſtis corporibus duplex humidum. Vnum, quod dicitur continuans, a quo ſit partium coniunctio; nam ſi abſque ulla humiditate eſſent penitus ſiccæ, eſſent omnes diſiunctæ; nullum igitur eſt corpus ita durum & exiccatum, quod non habeat aliquid humidi coniungens partes inter ſe: ideo Alchimiſtæ ex quolibet quãtumuis arido corpore oleum educunt, humidum enim continuans eſt craſſum inſtar olei; ideo rectè etiam à quibuſdam uocatur humidum oleaginoſum ex aereo, & ex aqueo humido cõſtans. Alterum miſtorum humidum uocatur ab Alberto humidum quaſi nutriens, idq́ue eſt humidum aquoſum, quod ineſt miſto præter continuationem partium, & facile reſoluitur, quum ſit aqueum; oleaginoſum uerò non facile, quia craſſius eſt: ideo quando uolumus aliqua miſta a putredine præſeruare, curamus ut uel ſale, uel igni, uel ſole exiccentur, ut euaporet humidum aqueum, quod eſt cauſa facilis putrefactionis, ſic enim diu ſeruatur incolume. Notare utrunque humidum poſſumus in carnibus animalium mortuorum; nam ex humido aqueo facile putreſcunt, ſed eo conſumpto diu durant, quia manet ſolum alterum humidum, quo partes coniunguntur: ideò non abſq; ratione humidum aqueum uocatum eſt ab Alberto quaſi nutriens, quia in animali uiuente diſperſum eſt per ſubſtantiam carnis tale humidum ex alimentis genitum, quo ſubſtantia carnis nutriatur, idq́ue nec penitus extraneum eſt, nec penitus naturale, ſed medium quodammodo inter extraneum, & naturale; eſt enim aliqua ex parte aſſimilatum naturali, at non penitus aſſimilatũ: in carnibus igitur animalium iam uiuentium humidum hoc uerè dicitur nutriens; ſed in carnibus animalium mortuorum non eſt amplius nutriens, ſic neque in alijs miſtis inanimatis, in quibus præter humidũ coniungens ſit etiam humidum aqueum extraneum: ideo hoc ab Alberto uocatum eſt non abſolutè nutriens, ſed quaſi nutriens, hoc eſt ſimile humido alimentali in uiuentibus, quod eſt uerè nutriens.

De qualitatibus vini. *Cap. VIII.*

Duo calores in vino.

HIS iactis fundamentis declarandæ ante omnia ſunt qualitates vini. Dicimus igitur in vino, quum à viuente corpore defluxerit, ineſſe duos illos calores, quos antea declarauimus; vnum elemẽtarem, ſeu temperaturæ; alterum verò animalem: quanuis enim non ſit animatum, tamen poteſt ſecum ferre calorem ab anima ſibi inſitum, & impreſſum; quod quidem aliarum rerum exẽplo maniſeſtiſſimo comprobare poſſumus: ſemen enim tam animalis, quam plantæ ſecundùm Ariſtotelem in initio ſecundi libri de ortu animalium non habet animam actu, attamẽ ab anima iam accepit vim generatiuam alterius ſimilis, quam in tertio capite eius libri dicit nil aliud eſſe, quam calorem vitalem, quem diſtinguit a calore igneo & elementari; ita ut in generatione uiuentis primum mouens ſit animal, ſeu planta, unde ſemen defluxit, ſemen uerò ſit eius inſtrumentum, quod per uim ab eo receptam, videlicet per calorem uitalem generat alterum animatum ſimile: quum ergo in ſemine ſit calor uitalis præter calorem elementarem, cur non idem dicere poſſumus, immò debemus, de uino, quod ſimiliter ex animato corpore defluxit? habet igitur vinum duos calores, hoc eſt vnum ex duobus conflatum, ſicuti de lumine diximus, qui magnus, & intenſus eſt, ut experientia declarat: isq; non conſiſtit in indiuiſibili, ſed in quadam latitudine, & eſt modò maior, modò minor pro ſpecierum uarietate, atque etiam pro diuerſitate locorũ; in locis enim calidioribus, ubi ſol maiorem efficit calorem, uina calidiora naſcuntur, isque non eſt externus calor, ſed potius naturalis, & connatus illi uino; nã ex calore loci fit ut tum calor uini uitalis, tum elementaris, qui ambo naturalem uini calorem conſtituunt, maior, atque intenſior ſit. Sic etiam negare in uino non poſſumus duplicem illam humiditatem; & eam apertè ponit Galenus in libro prædicto, dum diſtinguit in eo ſubſtãtiam uinoſam, & ſubſtantiam aquoſam: [illegible] enim ſubſtantia habet illud humidum, quo fit coniunctio partium; humidum uero aquoſum eſt illud, quod ex alimento contractum eſt: dum enim vua erat uiti coniuncta, ad eam confluebat humor aqueus, quo nutriretur; ſeparata ergo vua a uite retinet adhuc humorem illum aqueum, qui nondum in uini ſubſtantiam conuerſum erat, neque amplius conuertitur, quia uinum non eſt amplius animatum: hoc autem humidum aqueum, quod in uino remanet, eſt illud, quod in coctione uini conſumitur, & quando uinum feruet, & quando igne coquitur, abſumitur humidum illud aquoſum, & remanet ſolum alterum humidum, quod ipſi uini ſubſtantiæ intimius eſt: & inde fit ut totum uinum dulcius reddatur, quia conſumpto humido aqueo remanet ſola uini ſubſtantia, & eius humidum uerè naturale, quod, quum per concoctionem fit in ſubſtantiam conuerſum, dulcedinem facit; quia omne concoctum, ut inquit Ariſtoteles, dulce eſt.

Duo humiditates in vino.

Solutio propoſitæ difficultatis de aceto, & de vini putredine. *Cap. IX.*

EX his, quæ de duplici calore, ac de duplici humido dicta ſunt, ſumi poteſt propoſitæ difficultatis ſolutio, & differentia inter acetum, & putridum vinum; ex eo enim calorum, & humiditatum diſcrimine neceſſe eſt multas in vino contingere varietates. Quoniam igitur iuxta Ariſtot. doctrinam certum eſt putrefactionem non eſſe cuiuslibet calidi, & cuiuslibet humidi eductionem, ſed ſolius calidi elementaris, & illius humidi, à quo partes habent compactionem, & continuationem: corruptionem autem caloris vitalis non eſſe putrefactionem, ſed potius mortem, quum non ab eo calore contineatur humidum iunctum ſicco: & ſimiliter eductionem humidi, quod alimentale, ſeu extraneum appellabatur, non eſſe putrefactionem, quum adhuc remaneat humidum continuans, quod cum ſicco eſt commiſtum, & maximè, propriè vocatur naturale: ideò ſi in vino euaporet ſolum humidum aqueum manente humido coniungente, tantum abeſt vt illa ſit vini putrefactio, vt potius ſit a putredine præſeruatio; hinc enim fit vt vina vetuſta non amplius putreſcant, quia neceſſe eſt vt continuè euaporet humidum vini aquoſum ex calore, tum ambientis, tum proprio, quare ſemper magis ac magis exiccatur vinum; quò fit vt vetuſtius vinum tanquam ſiccius minus ſit aptum ad putreſcendum: & experientia docet maximum periculum putrefactionis vini eſſe prima æſtate ſequente ipſius confectionem; ea nanque [illegible] ſi ſanum remaneat vinum, altera ſequente æſtate nõ putreſcet: vinum autem continuè euaporare ita eſt manifeſtum, vt probatione non egeat, atque etiam id fieri abſque putredine; etenim euaporat ſolum humidum aquoſum, non alterum oleaginoſum, proinde non ſoluitur miſtio: ſimiliter ſi ſolus uini calor uitalis intereat manente calore elementari, ea non dicetur putrefactio uini, quoniam eam non inſequitur ſolutio miſtionis. At [illegible] ex interitu illius caloris, quem uinum contraxit ab anima, non fit putrefactio uini, fiet ergo mors, uinum igitur dicetur mori, quo nihil abſurdius: quod enim non eſt animatum, ei mors non competit; ſiquidem mors eſt interitus ca-

Dubium.

loris

loris uitalis cum ipſius quoque animæ interitu, uel receſſu à corpore; in uino autem iam diximus animam non ineſſe. *Solutio.* Reſpondeo interitum ſolius caloris uitalis in uino non poſſe quidem propriè uocari mortem, quum nullus eum ſequatur animæ interitus, ſiquidē uinum non habet animam; poſſe tamen per quādam ſimilitudinem dici mortem, ita ut uinum poſtquàm uitalem calorem amiſit, per ſimilitudinem dicatur mortuum, propterea quod uiuentia tunc dicuntur mori, quando uitali calore deſtituuntur. Hæc omnia ſi admittantur, ut mihi quidem admittenda eſſe uidentur, facilem reddunt propoſitæ difficultatis ſolutionem: arbitror enim dicēdum eſſe acetum fieri per interitum caloris uitalis manente calore elementari, proinde ſine ſeparatione humidi cōtinuantis a ſicco; putridum autem uinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ ſeu elementaris, quam inſequitur ſeparatio humidi continuantis a ſicco, quæ eſt putrefactio: hoc enim ita eſſe ex eo maximè comprobatur, quod his admiſſis ratio facile redditur omnium, quę uino contingere cernuntur; uinum enim dilutū, ac tenue debilem habet calorem & plurimum humidi aquei, facile igitur putreſcit. quia non facile reſoluitur tantum humidū a calore tum ambientis, tum proprio, ideò manet in vino multum humidi aquei: quod facit vt debilis calor facile educatur a calore ambientis, qui totum ſimul calidum euocans, tam vitale, quam elementare, facit ut humidum quoque continuans ſeparetur a ſicco; idque non fit niſi cum ebullitione, quod eſt putredinis indicium manifeſtum. Vinum autem merum, ac generoſum ſiccius eſt, & minus habet aquei humoris, ideo non ita facile putreſcit, ſed potius aceſcit: nam ſi ab ambiente calido fiat euaporatio caloris uitalis, qui in uino eſt, eam non inſequitur ſeparatio humidi cōiungentis à ſicco, propterea quod non ab illo calore terminatur paſſiuæ ſed ab elementari, qui poteſt remanere illæſus; quia ſi ſolus educatur calor uitalis, calor elementaris remanens eſt ualde remiſſus, proinde ibi eſt plurimum frigoris, & parum caloris; quare frigus illud, quum magnum ſit, reſiſtit calori ambientis, & ob hāc cauſam acetum non putreſcit, quum præſertim adſit etiam defectus humidi aquei, a quo, ſi adeſſet, facilis putrefactio redderetur, ſicut antea declarauimus: quoniam igitur acetum amiſit calorem vitalem, & caret humido aquoſo, non amplius putreſcit, quia eſt ualde frigidum, & reſiſtit ſuo frigore calori ambientis; tanto autem minus reſiſtit, quanto plus habeat humoris aquoſi: ideò acetum factum ex uino tenui, ac diluto facilius putreſcit propter eius humiditatē aquoſam, quam factum ex uino generoſo, quod diutiſſimè ſeruatur: illud enim omnino conſtituendum nobis eſt, non facilem eſſe putredinem ubi ſolum adeſt humidum continuans ſine humido aqueo adiuncto: ideò oleum etſi ualde humidum eſt, non facile putreſcit, quia illud eſt humidum totum oleaginoſum, & cum ſicco efficaciſſimè commiſtum, unde illa uiſcoſitas oritur, quæ facit ne humidum illud poſſit a ſicco ſeparari: *Olei natura.* humidiſſimum autem eſſe oleum ex eo conſtat, quod exceſſu aereum & aqueum eſt, ut ait Ariſtoteles in contex. 41. 43. & 48. quarti Meteorologicorum. Confirmant etiam id, quod de uino diximus, ea, quæ ibidem dicuntur ab Ariſt. in contex. 52. & 53. Inquit enim uinum eſſe aqueæ naturæ, & exceſſu ualde aqueum, proinde etiam exceſſu frigidum, ſed calidum eſſe ob alienam caliditatem: alienam enim intelligit caliditatem animalem, quam uinum ſecum tulit, propterea quod anima, & omne inſequens animam eſt quoddā ſuperadditum miſto conſiderato quatenus miſtū eſt, & hac ratione dici poteſt alienum reſpectu miſtionis: dum igitur conſiderat Ariſtoteles uinum quatenus eſt miſtum ex elementis, quæ eſt eius conſideratio in illo quarto libro, rectè dicit aqueum eſſe, & frigidæ temperaturæ, & parum habere caloris, reddi autem calidum a calore uitali, & quandoque etiam calidiſſimum, vbi ratione loci calidum illud intenſius redditur. Secundùm hanc igitur ſententiam optimè illi loquuti ſunt, quos Galenus ait dixiſſe acetum eſſe vinum mortuum; ſic enim dicere melius eſt, quam dicere eſſe uinum putrefactum; idque confirmatur teſtimonio Ariſtotelis paſſim in eo quarto libro, ubi exempla ſæpe adducens miſtorum, de quibus is liber eſt, nominat uinum, & acetum tāquam ſpecies quaſdam miſti; quod non faceret ſi acetum eſſet vinum putrefactum, quia nominatione cuiuslibet miſti ſignificatur quoddā in ſpecie ſua completum per propriam formam miſtionis: at putrefactum, quatenus eſt putrefactum notat imperfectionem, & receſſum rei a propria natura, & progreſſionem ad diſſolutionem in elementa; proinde indignum eſt, quod nominetur vt miſtum. *Quid non sit dicendum ... posse ... acetum ... putrefactum.* Si vero illi, qui dicunt acetum eſſe vinum putrefactum, dicerent hanc eſſe differentiam inter acetum, & vinum verè putridū, quod minor eſt aceti putredo, huius autem maior; hæc ſententia, & experientiæ, & rationi aduerſatur: in omnibus enim videmus minorē putredinem eſſe viam ad maiorem, ita vt facilius ſit vt magna putredine corripiatur id, quod aliquantum putreſcere cœpit, quam id, quod adhuc putreſcere non incœpit: & ratio hoc idem confirmat, facilior enim tranſitus eſt a medio ad extremū, quam ab extremo ad extremū; deberet ergo acetum facile putreſcere, ſi in eo, vt illi dicunt, eſt inchoata putredo; attamen acetum nō putreſcit, ſeu difficillimè putreſcit: & experientia docet vinum facilius fieri putridum antequam fiat

acetum,

acetum, quàm ſi mutatum ſit in acetum: non poſſumus ergo dicere acetum eſſe vinum mediocriter putrefactum. Cōfirmatur etiam hæc ſentētia noſtra ex illa aceti generatione, quàm arte molimur: curamus enim vt vel à ſole, vel ab alio mediocriter calefaciente incaleſcat vinum, vt calidū vitale exhaletur, & humidum aquoſum abſumatur; ſic enim fit vt remaneat ſolus calor elementaris, & humidū cōtinuans, quæ eſt aceti natura; eſt enim exceſſu aqueum, valde frigidum. quia parum habet caloris in ſua miſtione; ſed eſt abſque dubio perfectum miſtum, vt dixit Ariſtoteles in memoratis locis, non corpus putridum, ſeu putreſcens, vt medici arbitrantur.

An Galeni de aceto ſententia modo aliquo defendi poſsit. Cap. X.

VErum quia Galenus ſæpe dicit acetum ex vino eſſe genitum per putredinem, nempe ex putrefactione humoris aquei cum ipſa vini ſubſtantia commiſti; etſi nos dictum hoc non admodū approbamus, dignum tamen cōſideratione ob Galeni authoritatem eſſe cenſemus, an id modo aliquo defendi, & ad rectum ſenſum trahi poſſit. Ego quidem arbitror illud admitti poſſe, ſi per quandam ſolum ſimilitudinem, non vt propriè dictum, intelligatur: quemadmodum enim illa, quæ verè putreſcunt, per proprij caloris corruptionem putreſcunt, proinde ex diſſolutione proprij humidi, & à calore ambientis; ita acetum ex vino genitum eſt per corruptionem caloris, & reſolutionem humidi à calore ambientis; attamen magnum eſt horum diſcrimen; nam in definitione putredinis non aliud calidum, neque aliud humidum conſideratur, niſi elementare, & eſt putredinis conditio vt humidum non immediatè patiatur à calore ambientis, ſed prius patiatur calor naturalis, & educatur, deinde illam caloris eductionem inſequatur proprij humidi diſſolutio: poteſt quidem aliquo violento interitu, vt antea diximus, vt combuſtione, deſtrui ſimul totum miſtum ſine præcedente eductione caloris; ſed interitu illo naturali, qui vocatur putredo, non poteſt miſtum diſſolui, niſi prius educatur calor naturalis, qui humidum & ſiccum coniuncta continebat: de humido namque continuante loquor, non de aduentitio, quod diximus per quādam ſimilitudinem appellari nutriens, ſeu alimentale: ideo videmus ligna arida diutiſſimè ſeruari, etiam in magnis æſtibus, & in locis calidiſſimis, nec vnquam educi humidum continuans, niſi prius educatur calor naturalis continens. At ſi alterius caloris, & alterius humiditatis vini corruptionem conſideremus, nempe caloris vitalis, & humidi aquoſi quod dicebatur quaſi nutriens, aliter ſe res habet; nam humidum illud non ideo reſoluitur, quia prius vitalis calor ſit corruptus: proinde eius humidi euaporatio non inſequitur corruptionem caloris vitalis, ſed fit immediatè à calore ambientis; ab eo enim immediatè, & euocatur calor vitalis, & reſoluitur humidū aquoſum, & perſæpe etiam ſine exhalatione caloris vitalis ſolum humidum aquoſum conſumitur: quo fit vt vinum maneat calidius, cuiuſmodi eſt vinum vetuſtum, eſt enim maximè exiccatum, quia reſoluta eſt illa humiditas aquoſa, quam prius habebat; quum enim hæc obtundat actionem caloris, hac conſumpta vinum efficacius calefacit, quia efficacius agit calor cum ſicco, quam cum humido: quòd ſi contingat vt ſimul cum humidi aquoſi reſolutione, vel poſt illam, calor quoque vitalis exhaletur, fit ex vino acetum; quare huius generatio longè diuerſa eſt à putredine: nam in putredine neceſſe eſt prius educi calorem naturalem, deinde fieri ſeparationem humidi; at in generatione aceti non fit reſolutio humidi ex euaporatione calidi, quia hęc non inſequitur alicuius caloris corruptionem in vino, ſiquidem à neutro calore dicitur contineri; immò quum illud humidum fuerit inductum ab anima nutritionem moliente, patitur potius à calore vini animali, & conſumitur, quam contineatur & regatur: quanquam enim in vino anima non remanſit, ſed ſolus calor vitalis, & humidum illud alimentale attractum prius ab anima nutritionis gratia, tamen ſeruatur cum illo calore hæc vitalis conditio vt conſumat humidum; non quidem ita, vt nutriat vinum ea actione, non enim nutritur amplius vinum; ſed quia reſoluitur ab eo calore humidum illud, & ſimul etiam à calore ambientis, à quo non educitur calor vitalis pro generatione aceti, niſi prius multum humidi aquoſi fuit reſolutum: ideo videmus ex vino nouo non facile fieri acetum, ſed ex vino vetuſtiore, cuius humidum aquoſum ſit aliqua ex parte reſolutum: differt igitur generatio aceti à putredine, quod in generatione aceti non fit reſolutio humidi ex eductione caloris, ſed fit immediatè à calore ambientis, & ſimul à calore vitali adiuuante eius conſumptionem, vt prædiximus. Eſt igitur acetum genitum modo quodam ſimili putrefactioni, quia calor educitur, & conſumitur humidum: non eſt tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, ſed ſolus animalis, neque huius eductionem inſequitur euaporatio alicuius humidi, ſed potius præcedit; poſtquam enim vinum eſt exiccatum per euaporationem humidi, quod vocatur quaſi nutriens, tunc per exhalationem calidi vitalis generatur acetum: quare patet in generatione aceti non diſſolui miſtum quatenus miſtum eſt,

Similitudo inter generationem aceti, & putredinem.

Differentia inter putredinem, & aceti generationem.

eſt, quia ſiccum & humidum temperaturę non ſeparantur inuicem, ſed manent coniuncta. *Qualitates aceti.* Sunt autem hæc omnia conſentanea naturæ, & qualitatibus aceti, quæ & per experientiam notæ ſunt & à Galeno declarantur in prędicto quarto libro de ſimplicibus medicamentis: eſt enim acetum frigidum & humidum actu, ſed facultate exiccatiuum, quia per conſumptionem humidi alimentalis redditum eſt ſiccius, quàm vinum; neque ita humectat quia receſſit humiditas aquoſa, illa vero quæ eſt temperaturæ, eſt maximè commiſta cum ſicco, per corruptionem autem caloris vitalis factum eſt frigidum: eſt etiam acre, & mordax (vt ait Galenus) ex tenuitate ſubſtantiæ, qua fit penetratiuus; ſingulas enim animalis partes penetrat, & per frigus conſtringit, & ita mordicationem facit: quæ interdum tanta eſt, vt fit cum dolore, nempe ſi tãta fiat ſingularum partium conſtrictio, quæ faciat diſiunctionem continuitatis, ſic enim dolor fit: dicere etiam videtur Galenus illam acredinem prouenire à calore extraneo, quem contraxit acetum ex putrefactione, ſiquidem omne putreſcens amittit calorem proprium & acquirit alienum: quod Galeni dictum admittere poſſumus in eo ſenſu, ſecundùm quem diximus generationem aceti poſſe per ſimilitudinem putredinem appellari: quum enim hæc quoque fiat a calore ambientis; ambiens autem non poſſit patientis corporis calorem educere, quin ſimul inducat aliquid caloris extranei; nullum eſt abſurdum ſi dicamus acetum aliquid extranei caloris accepiſſe ab actione ambientis, & ab eo adeptum eſſe illam acrimoniam; ita vt acrimoniam calori extraneo attribuamus, mordacitatem autem frigori conſtringenti; verè tamen putridum dici non poteſt acetum, ſicut antea oſtendimus. Hoc pacto ego puto ſolui poſſe hac in re omnem difficultatem: ſiquis autem aliquid probabilius inuenirit, eius ſententiæ ſubſcribere non recuſabo.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE FACVLTATIBVS ANIMAE.

Propoſitio, ac diuiſio dicendorum. Cap. J.

QVum animæ naturam declarandam ſuſceperit Ariſtoteles in tribus de anima libris, neque alia ratione conſideratam, quam prout cauſa, & principium aliorum eſt, duas eius tractationes in ijs libris ab eo factas notare poſſumus: quoniam enim anima tum corporis animati principium eſt vt forma ipſum cõſtituens, tum operationum vt effectrix; per vtrunque reſpectum declarare voluit quid ſit anima. Prius etenim eam definiuit per reſpectum ad corpus animatum, cuius eſt forma, dicens eam eſſe primum actum corporis naturalis inſtrumentalis; qua communi definitione omnem animam complexus ſignificauit eam eſſe omnis animæ conditionem, & naturam, vt ſit actus, & perfectio, qua corpus viuens conſtituitur, & in ſpecie collocatur. Deinde verò eandem conſiderare ſtatuit etiam prout reſpicit operationes, quemadmodum in contex. trigeſimotertio ſecundi libri videre eſt; & de ſingula animæ parte ab eo loco ad finem vſq; tertij libri hac ratione diligentiſſimè pertractauit. Quod igitur ad priorem animæ conſiderationem attinet, eam nos in præſentia ad eos, qui libros Ariſtotelis vel voce, vel ſcriptis interpretentur remittimus; quum eorum officium ſit Ariſtotelis verba, & ipſam animæ definitionem, & ſingulas eius particulas declarare: ſed & nobis alia fortaſſis occaſio dabitur, qua aliquid de ea definitione dicamus: nunc de altero animæ reſpectu quædam, quæ prolixiorem diſputationem poſtulare videntur, quam vt in commentarijs ea exponi conueniat, ſcribere conſtituimus; quum enim plures operationes animæ ſint, quarum edendarum naturali facultate prædicam eſſe animam conſtat; inde factum eſt, vt reſpectu diuerſarũ operationum diuerſas etiã facultates philoſophi omnes animæ attribuerint. Quum igitur Ariſtoteles in libris de anima ſolitus ſit animam, & eius partes facultatum nominibus appellare: nam certum eſt vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum, appetitiuum, intellectiuum, & alia eiuſmodi nomina facultatum eſſe, & varias operationes reſpicere: illud nobis conſiderandum proponitur, de quo ſolent philoſophi noſtri controuerſari, quomodo hæ facultates tum ad ipſam animæ ſubſtantiam, tum ad ſe inuicem referãtur; quæritur enim, an à ſubſtantia animæ diſtinguantur, an potius ſint idem, quod illa; quæritur etiam, quo diſcrimine ipſæ diſcrepent inter ſe, & quot ſint: hæc igitur conſideraturi ſtatuimus imprimis id, quod paulo ante tetigimus, nomen facultatis in præſentia a nobis ſumi propriè prout reſpicit operationem, & ſignificat potentiam operandi, vnde latini potentias animæ eas appellare conſueuerunt: quum enim potentia reſpiciat actum, duplex autem ſit actus, vt Ariſt. docet in initio ſecundi libri de anima; actus primus, qui eſt forma; & actus ſecundus, qui eſt operatio formæ: duplex etiam eſt facultas; vna eſt, quæ reſpicit actum primum, eaque eſt materiæ potentia; altera verò, quę reſpicit actum ſecundum, & eſt potentia formę, cuiuſmodi ſunt facultates animæ, de quibus in pręſentia ſermonem habituri ſumus.

Duæ conſiderationes animæ in lib. de anima.

In lib. de mente humana.

An facultates ab eſſentia animæ diſtinguantur, opinio Scoti, & Gregorij Ariminenſis cum eorum argumentis. Cap. II.

COnſiderandum primo loco eſt, an facultates diſtinguantur re ab ipſa animæ ſubſtãtia, an ſint idem, quod illa: ſed ad omnem tollendam ambiguitatem ſciendum eſt poſſe duobus modis intelligi id, quod latini dicunt, realiter differre primum enim ſumitur pro eo, quod eſt differre ſubiecto, vt quando cum Ariſtot. dicimus

Realiter differre eſt dupliciter.

materiam, & priuationem non eſſe diſtinctas re, ideſt ſubiecto, ſicuti neque pomum, & albedo, quum ſimul ſint, ſubiecto diſtingui dicuntur, ſed ſolùm ratione; altero modo ſumitur pro eo, quod eſt eſſe res diuerſas, & ſecundùm eſſentiam diſtinctas, etiam animo non cogitante; ſic autem dicimus materiam & priuationē eſſe diſtinctas re, ſic etiam pomum & albedinem; quum enim toto genere differant, maximè dicuntur diſtingui re, hoc eſt eſſentias habere diuerſas: quęſtio autem pręſens nullum habet locum iuxta priorem acceptionem, quum enim in eodem viuente inſint facultates, & anima ipſa, certè non diſtinguuntur ſubiecto; ſed locum habet iuxta poſteriorem tantùm acceptionem, quærimus.n. quum ſimul ſint in eodem, an potentiæ ſint quid reale diſtinctum eſſentialiter ab ipſa animę ſubſtantia, an idem ſint, quod illa.

Opinio Scoti & Gregorij Ariminenſis.

Scotus libro ſecundo ſententiarum diſtinctione decimaſexta, & Gregorius Ariminenſis ibidem quęſtione tertia, nituntur oſtendere potentias animę eſſe ipſammet animę ſubſtantiam, quę, quum varias operationes reſpiciat, varijs etiam nominibus appellari ſolet, quæ dicuntur potentiæ animæ, proinde hę ſunt idem re, quod ipſa animæ ſubſtantia; & hãc ſententiam ſequitur magna pars recentiorum philoſophorum.

Opinio Thomæ

Contra verò Thomas exiſtimauit potentias eſſe qualitates ſecundæ ſpeciei manãntes ab eſſentia animę, proinde ab ea diſiūnctas re, ſicut apud eum varijs in locis legere poſſumus; præſertim verò in prima parte ſummæ quæſtione ſeptuageſimaſeptima articulo primo, & in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione quarta articulo ſecundo. Hanc eandem ſenētiam ſequutus eſt Aegidius in Quolibeto tertio quęſtione vndecima, & Ioannes Gandauenſis in ſecundo libro de anima.

Primum argumentum Scoti.

Pro ſententia Scoti hæc ab ipſo, & ab alijs argumenta afferuntur. Primum eſt: de quo dicitur definitio, de eodem dicitur & nomen definiti; atqui de forma prædicatur definitio potentiæ actiuæ, ergo & nomen; anima igitur eſt ſuę potentiæ: maior clara eſt: minor probatur authoritate Ariſtot. in nono Metaphyſicorum, vbi potētiam actiuam ita definit, potentia actiua eſt principium tranſmutandi aliud quatenus eſt aliud, atqui forma eſt huiuſmodi principium, ergo forma eſt potentia actiua.

Secundũ argumentum

Secundo ſic argumentantur: ſicuti ſe habet potentia paſſiua ad patiens, nempe ad materiam primam, ita & potentia actiua ad agens, nempe ad formam; at potentia materiæ paſſiua eſt materia ipſa; ergo etiam potentia actiua eſt ipſamet forma: probant ſimilitudinem per ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele in nono Metaphyſicorum, quæ nunc recenſenda non ſunt: aſſumptum autem ita probãt: ſi potentia materiæ eſſet aliquid diuerſum à natura materię, eſſet accidens; ergo aliquod accidens in materia reciperetur ante formã ſubſtantialem, quod eſt abſurdum.

Tertiũ argumentum

Tertiò: ſicuti ſe habet forma merè naturalis ad ſuas operationes, ita etiam anima ad ſuas at forma merè naturalis eſt immediatum principium ſuarum operationum abſque vlla potentia media, ergo & anima; nullæ igitur ſunt potentiæ diſtinctę ab eſſentia animæ ſed ſunt anima ipſa: ſimilitudo eſt manifeſta, quia non debet anima eſſe minoris perfectionis, quam forma inanimati, immò debet eſſe maioris; forma autem inanimati poteſt exire in actum ſecundum abſque vlla potentia media; quod probatur & de ſubſtantiali forma & de accidentali: forma enim ſubſtantialis eſt natura, at natura eſt principium motus immediatum, vt denotat dictio illa, primò, in definitione naturæ: tales etiam ſunt formæ accidentales, nam calor ignis eſt immediata cauſa calfaciendi alia ſine vlla potentia media, ſic grauitas, & leuitas ſunt cauſæ immediatæ mouendi elementa ad ſua loca, igitur anima multo magis debet eſſe immediata cauſa ſuarum operationum, ergo non per potentias medias.

Quartũ argumentum

Quarto natura nihil fruſtra facit, nec abundat in ſuperuacaneis, atqui ipſa animæ ſubſtantia ſufficiens eſt ad producendas omnes operationes ſecluſa ope cuiuslibet extra ſe, ergo fruſtra ponuntur potentiæ ab ea diſtinctæ.

Quintũ argumentum

Quintò, agens nunquam agit in extremum, quin prius agat in medium, ſi medium habeat; itaque ſi anima efficit operationes per medias potentias, neceſſe eſt vt prius agat in ipſas potentias, quod eſt abſurdum, & inexcogitabile.

Sextum argumentum

Sextò, ſi potentiæ ſunt diuerſæ ab eſſentia animæ, & ab ea manant, ergo ab ea pendent vt a cauſa, in quo igitur cauſæ genere? certè non vt a materia, neque vt a fine, neque vt a forma, vt patet. ergo vt ab efficiente; igitur anima aliquid immediatè producit, quod aduerſarij negant, producit enim ipſas potentias: quodſi dicant has produci per alias potentias medias, procedemus in infinitum, quod dicendum non eſt.

Septimũ argumentum

Septimò, ſi nullum agens poteſt immediatè aliquid producere, ſed ſolùm per potentiam mediam; ergo neque ipſa potentia poterit immediatè operationem producere, niſi per aliam potentiam mediam, & ſic illa per aliam, quare procedemus in infinitum.

Octauũ argumentum

Octauò, ſi anima, vt operetur, requirit potentiam a ſe diſtinctam, vel eam requirit ob ſuam perfectionem, uel ob ſuam imperfectionem; at neutro modo requirit, ergo nullo; non ob ſuam imperfectionem, quia hoc poſito formæ accidentales, quum ſint imperfectiores, magis requirerent huiuſmodi potentias, at non requirunt, ut ante dictum eſt de calore, & leuitate ignis; non etiam ob ſuam perfectionem, quia ſubſtantiæ a materia abiunctæ, ac Deus ipſe, quum ſint perfectiores, magis requirerent, quod tamen

dicen-

Tertium argumentũ. dicendum non eſt. Poſtremò ſententiam hãc confirmabāt authoritate Ariſt. in libris de anima in pluribus locis: nam in contextu nono ſecundi libri inquit, ſi eſſet oculus animal, potentia viſiua eſſet forma eius, ergo potentia eſt idem quod anima: deinde in contextu decimo inquit, anima eſt ſicuti potentia inſtrumenti: poſtea verò paſſim in iis libris ita potentias animæ conſiderat, vt putet ſe de ipſis animæ partibus loqui; dicit enim naturas, & gradus animatorum ab his potentiis conſtitui, quod falſum eſſet, ſi potentiæ eſſent qualitates: quoniã igitur vbique potentias cum anima ipſa confundit, non cenſuit eas eſſe aliquid præter ipsã ſubſtantiam animæ, ſed ipſammet animam.

Opinio Thomæ, & Aegidij, & eorum argumenta. Cap. III.

E Contrario autem ad probandum potentias animæ eſſe qualitates, per quas anima ſuas operationes edat, multa argumenta à Thoma, & ab Aegidio, & a Ioanne Gandauẽſe afferuntur, vt apud eos videre eſt, ego verò pauca præcipua ſeligam: & quia ſententiam hanc veriorem eſſe puto, afferam etiam reſponſiones, quibus ad ſingula aduerſarij vtuntur, & quantum roboris habeant cõſiderabo. *Primũ argumentum* Primum argumentum, quo opinio Thomæ comprobatur, tale eſt: potentia naturalis, ſeu aptitudo ad operandũ ponit ab Ariſt. in ſecunda ſpecie qualitatis; at potentiæ aiæ ſunt aptitudines naturales ad operandũ, ergo ſunt eſſentialiter in ſecunda ſpecie qualitatis; proinde ſunt re diſtinctę ab aia. quæ eſt ſubſtãtia. *Reſponſio aliorum.* Ad hoc reſpondent aduerſarij, non omnẽ potentiam operandi poni ab Ariſt. in ſecunda ſpecie qualitatis, ſed ſolam potẽtiam ad bene, ſeu facile operandum, vel ad facile reſiſtendũ. *Impugnatio.* Sed hæc reſponſio nullius momenti eſt, & iam abundè reprobata à nobis fuit in primo libro de materia prima, quoniam differentia per magis & minus non variat ſpeciem, multo igitur minus poteſt variare genus: & quemadmodum actus currendi non differt genere ab actu benè currendi, ita neque potentia currendi differt genere à potentia bene currendi; potentia enim reſpicit actum, quare vt ſe habet actus ad actum, ita & potentia ad potentiam. Sumitur etiam alia huius confirmatio ex habitu, & diſpoſitione, quæ ſpecie nõ differunt, ſed ſolùm ſecundùm magis, & minus fixum; quare neque potentia bene currendi differt ſpecie a potentia currendi abſolutè. *Secundũ argumentũ.* Secundò ita argumentantur: ſi anima eſſet idem, quod ſuæ potentiæ, ipſæ quoque potentiæ inter ſe eſſent idem, quia quæ alicui tertio ſunt idem, etiam inter ſe ſunt idem; igitur potentia viſiua erit idem, quod potentia motiua, & quod potentia olfactiua, & quod reliquæ omnes: hoc tamen nemo aſſereret, quia potentiæ ſunt plures, nõ vna. Ad hoc alij reſpondent potentias animæ dupliciter conſiderari poſſe, vno modo ſecundùm internam rationem, altero modo ſecundùm externam: ideo ſi ſecundùm internam rationem conſiderentur, totum argumentũ eſſe concedendum, hac enim ratione omnes ſunt ipſamet anima, quę vna eſt, & hoc ſolùm eo argumento oſtenditur: ſi verò conſiderentur ſecundùm rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris; quia quatenus eadem anima reſpicit varias operationes, appellatur nominibus diuerſarum potentiarum ratione diuerſorum reſpectuum: quam ſuam opinionem declarantes dicunt potentiam eſſe animam ipſam, & nihil aliud ei ſuperaddere, quàm reſpectum quendam, quoniã anima eſt ſubſtantia quædam non otioſa, ſed (vt aiunt) virtuoſa, & apta ad multifariã operandũ; quare iſta aptitudo nil aliud eſt, quam anima ipſa vt reſpiciens hanc, aũt illam operationem. Sed contra hanc reſponſionem ita argumentari poſſumus. illæ aptitudines, quę ſecundùm externam rõnem reſpiciunt varias operationes, & in quibus potentiarum diſcrimen cõſiſtit, vel ſunt aliquid, vel nihil: ſi nihil, nulla igitur erit potentiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: ſi verò aliquid, vel ſunt ſubſtantiæ, vel accidentia; ſubſtantias quidem nemo diceret, ſic. n. non poſſent eſſe, niſi diuerſæ formæ ſubſtantiales; ſi verò ſunt accidẽtia, vt reuera ſunt, conſiderandum eſt in quanam ſint Categoria, in Categoria quidẽ relatiuorũ poni non poſſunt, quia non eſt relatio, niſi inter illa, quæ ſimul actu ſint, non eſt enim pater niſi qui actu filium habeat, quo fit vt ſemper neceſſarium ſit uno relatiuorum exiſtente alterum quoq; exiſtere; at in anima ſunt actu illæ facultates etiam nulla exiſtente operatione; neq; dicere poſſunt eſſe relationem rationis, quoniam etiam animo non cogitante habet anima potentiam uidendi diſtinctam a potentia ambulandi, nulla etiam exiſtente actu viſione, aut ambulatione: igitur hæ potentiæ non habent eſſe reſpectiuum, ſed abſolutũ, proinde in nulla alia Categoria ſtatui poſſunt, niſi in categoria qualitatis, vt conſiderantibus manifeſtum eſt: itaq; aduerſarij hoc dicentes veniunt in ipſammet opinionem Thomæ; quod. n. dicunt potentias oẽs ſecundùm internam rationem idem eſſe, nil aliud eſt, quam dicere vnã eſſe animæ ſubſtantiam, à qua oẽs emanant: quum autem dicunt eas diſtingui ſecundùm varios reſpectus, fateri coguntur eas vel eſſe qualitates, uel nullo modo diſtingui, & ita argumentum aduerſus eos validum eſſe. Alia quoq; rõne põt eadẽ ipſorũ reſpõſio impugnari, nulla eſt magis interna, ſeu magis eſſentialis

Reſponſio aliorum. (margin, beside "Ad hoc alij reſpondent")

Impugnatio. (margin, beside "Sed contra hanc reſponſionem")

conſideratio, quàm quæ ſignificatur per hanc duplicatiuam, quatenus: quod patet teſtimonio Ariſtotelis in primo Poſteriorum, ubi docet hanc eſſe pręcipuam, & ſupremam conditionē, quę in propoſitione faciat neceſſarium, & eſſentialem connexum; ergo nulla eſſe poteſt intimior ratio potentię uiſiuę, quam quę ſignificatur dicendo, potentia uiſiua quatenus eſt potentia uiſiua; itaque ſi nulla eſt magis interna ratio quam hęc, & potentię ſecundùm internam rationem omnes idem ſunt, ſequitur potentiam uiſiuam, quatenus eſt potentia uiſiua, eſſe potentiam olfactiuam, & potentiam ambulatiuam: patet igitur uanam eſſe eorum diſtinctionem internę & externę, niſi intelligatur eo modo, quem diximus, nempe unam eſſe animę eſſentiam, potentias uerò eſſe diuerſas aptitudines ad uarias operationes; & externas dici, quia ſunt extra animę eſſentiam, quum ſint qualitates eam inſequentes, quarum ſingula quatenus talis abſolutum quoddam eſt, & ab alijs diſtinguitur: hoc uidetur confiteri Ludouicus Buccaferreus; qui prędicta diſtinctione utitur; ſed tandem ueritate coactus aſſerit eſſentiam animę eſſe quoddam prius, potentias uerò eſſe poſteriores, quod eſt concedere eas diſtingui a ſubſtantia animę. Pręterea aduerſus id, quod illi dicunt, animam eſſe ſubſtantiam quandam uirtuoſam, tali argumento uti poſſumus ex eorum uerbis deſumpto: anima eſt uirtuoſa, ergo non eſt uirtutes ipſæ, quia neque concretum poteſt prædicari de ſuo abſtracto, neque abſtractum de concreto; neque enim album eſt albedo, neque albedo eſt alba; igitur ſi anima eſt ipſæmet potentiæ, ſeu uirtutes, ut illi dicunt, non rectè uocatur potens, ſeu uirtuoſa, uel, ſi rectè ita appellatur, aliud eſt ipſa anima habens uirtutes, ſiue potentias, & aliud potentiæ ipſæ.

Tertium argumentum Pręterea ſic pro opinione Thomę argumentari poſſumus: potentia operandi reſpicit actum idest operationem ipſam; ſed ſemper nobilior, & perfectior eſt actus potentia ipſum reſpiciente; ergo ſi potentia eſſentialiter, & ſecundùm

Quartū argumentum internam rationem eſſet anima ipſa, operatio, quę eſt accidens, eſſet perfectior, quam anima, quę eſt ſubſtantia. Aliud quoque argumentum conſtituere poſſumus ex duobus, quę a Thoma ut diſtincta ponuntur in prędicto loco primi ſententiarum: ſicuti ſe habet poſſe ad eſſe, ita potentia ad eſſentiam; ſed in anima differt poſſe ab eſſe; ergo, & potentia ab eſſentia: quòd differat poſſe ab eſſe, probat ibi Thomas ratione ſupernaturali, quę aliena eſt a noſtra conſideratione; nos autem id probare poſſumus ratione naturali, quod eſt aliud Thomę argumentum in eodem loco: nam anima ſecundùm ſuum eſſe reſpicit totum corpus ut a ſe formatum, & conſtitutum, at ſecundùm ſuum poſſe reſpicit operationes, & diſtinctas eiuſdem corporis partes tanquàm inſtrumenta, quibus vtitur ad operandum: hoc autē diſcrimen in aliqua corporis noſtri parte notare poſſumus; aliquis enim oculos habens cæcus eſt, quare in eiuſmodi oculo eſt anima ſecūdùm ſuum eſſe, quia oculus eſt animatus, & habet ſubſtantiam animæ in ſeipſo; non eſt autem ibi anima ſecundùm ſuum poſſe, quia nō poteſt operari, & videre: quoniam igitur ibi eſt ſubſtantia animæ abſq; potentia viſiua, aliud eſt ipſa viſiua potentia, aliud eſt ſubſtātia animæ. Alijs quoq; argumentis vtuntur in memoratis locis Thomas, & Aegidius, & Gandauenſis; quæ quum infirmiora videantur, dimittimus, præſertim quia apud eos legi poſſunt.

Vera ſententia, & eius declaratio. Cap. IIII.

EGo in hac cōtrouerſia, licèt magis ad Thomæ & aliorū prędictorū opinionē accedam, eam tñ penitus recipere nō poſsū, ſed adhibendam ei eſſe puto quandam correctionē; arbitror.n. totā huiuſce rei veritatem in duobus dictis eſſe conſtitutā: alterum aduerſus Scotū tale eſt, facultates ani- *Primum dictum citra Scotum.* mæ ſunt re diſtinctæ ab ipſa animæ ſubſtātia, & ſunt qualitates ſecundæ ſpeciei: alterum ve- *Secundum dictū citra Thomam.* rò aduerſus Thomam, & alios eſt, facultates animæ non ſunt agentia media inter aiam, & operationē vt Thomas, & Aegidius exiſtimarunt; ſed ſunt ſolummodo conditiones quędā, & aptitudines aiæ ad operandū. Horum prius ſatis probatur argumentis antea pro Thoma adductis, quibus reuera nil aliud oſtendit, niſi facultates eſſe qualitates ab aiæ eſſentia diſtinctas, at nō oſtenditur eas eſſe agentia media ſicut illi exiſtimaſſe videntur. Alterum aūt dictum probatur argumētis Scoti, eorum.n. plura contra Thomā efficaciſſima ſunt; nec ſolui poſſe videntur, dū dicimus potentias eſſe agentia media inter animā, & operationes; ſed a nobis hoc negantibus faciliimè ſoluentur. Vt igitū veritas clarior fiat, & omnia aduerſantia argumenta ſoluantur, notanda ſunt quædā. Primo *Potentia operādi eſt medium inter poſitiuum, & priuatiuum.* loco ſciendū eſt potentiā operandi eſſe accidēs quoddā medium inter priuatiuū, & poſitiuū: quum.n. notet priuationē actus, vr eſſe priuatiuum potius, quam poſitiuum, non eſt tamen pura priuatio, ſed eſt quoddam reale, & abſolutum; eſt.n. aptitudo, ac propenſio quædā ad talem actum, quam Ariſt. in genere qualitatis collocauit directè tanquā eius ſpeciem: quod ſi eſſet mera priuatio, in nulla categoria poni poſſet, niſi per reductionē; adeout hinc colligere poſſimus, facultatē operandi eſſe quidem rē quandam poſitiuam, & abſolutam, ſed debilis admodum, ac tenuis entitatis. Secundo loco notandum eſt hanc potentiam, ſiue aptitudinem

Omnis aptitudo præſupponit aliam naturam poſitiuam.

nem præſupponere in eadem re aliam naturã priorem, quã inſequatur: hoc aũt ſatis vr̃ conſiderantibus eſſe manifeſtum; quia omnis operatio fit ab actu, quare aptitudo operandi, quum ſit potentia, præſupponit neceſſariò priorem aliquam actualem naturam, à qua prouenit; & poteſt inductione declarari: nam potentia recipiendi omnes formas, quæ ineſt primæ materiæ ipſam materiæ naturam inſequitur; & in elementis grauitas, & leuitas nil aliud ſunt, niſi potentiæ naturales, quibus elementa propenſa redduntur ad ſua loca naturalia, hę aũt ipſas elementorum formas cõſequuntur: alię quoq; plures eiuſmodi potentiæ naturales cõſequuntur alia accidentia priora, vt illæ, quæ exempli gratia nominantur ab Ariſt. in capite de qualitat ; curſor enim dicitur, qui naturalem habet potentiam bene currendi, ſed hęc neceſſe eſt vt ab aliqua cauſa priore proueniat, veluti ab optima partium corporis interſe proportione, vel a conueniente qualitatum temperie, ſeu a bona totius corporis habitudine, vel ab alia aliqua eiuſmodi cauſa, quę neceſſario differt ſpecie ab ipſa potentia, & quandoque etiam genere: nam ſi dicatur eſſe temperies, ea vel eſt in prima, vel in tertia ſpecie qualitatis, non in ſecunda; ſi vero figura, ea eſt in quarta ſpecie; quód ſi dicatur eſſe ſitus partium, diſtinguitur totó genere ab ipſa potentia, quum ſit in Categoria poſitionis: potentiã veró primæ materię differt ab ea toto genere, quum ſit qualitas, materia vero ſubſtantia.

Potẽtia eſt effectus per emanationem.

Tertió ſcire oportet tales potentias non alio modo pendere ab alia cauſa priore, quam vt a cauſa effectrice; ſed cã non poſſe eſſe effectricem proprie dictam, quę eſt per tranſmutationem, & cum reſiſtentia patientis, ſed per ſolam emanationem; emanatio enim dicitur quando abſque vlla reſiſtentia patientis, & ſine vllo efficientis conatu effectus ipſum inſequitur quaſi ſponte ſua, ſicut vmbra corpus, quemadmodum alio in loco declarauimus.

In primo libro de motu grauiũ, & leuium

Potẽtia nõ eſt cauſa media.

Quartó notandum eſt, potentiam hanc naturalem, licèt ſit modo quodam media inter cauſam, quam inſequitur, & operationem, non eſſe tamen cauſam mediam; ſed cauſam illam priorem eſſe immediatam cauſam operationis; vt ſiquis actu currat, nòn dicimus potentiam currendi eſſe illius curſus proximam cauſam. animam veró. ſeu inſtrumenta, ſeu tẽperiem, ſeu quodlibet aliud, a quo illa potentia emanare dicatur, eſſe cauſam remotam, ſed potius proximam, & immediatam: etenim potentia non eſt cauſa operationis, ſed ſolum aptitudo cauſæ ad operandum; quod põt argumento prædicto cõprobari: operatio.n. fit ab actu, non a potentia, niſi prout potentia præſupponit aliam quandam actualem naturam, a qua emanat; illi igitur tribuenda eſt actio, non ipſi potentię, quæ non eſt niſi conditio cauſæ ad operandum: patet autem hoc de potentia paſſiua primæ materiæ, eſt enim conditio materiæ ad recipiendum, non eſt tamen recipiens medium, non.n. potentia recipit, ſed materia immediatè recipit: hoc idem in qualitatibus elementorum motricibus manifeſtũ eſt grauitas enim & leuitas ſunt aptitudines. & propenſiones naturales elementorum ad propria loca, proinde qualitates ſecundæ ſpeciei, & omnium conſenſione diſtinctę a formis elementorum; nemo tñ dixit elementa moueri à grauitate & leuitate tanquam motoribus a forma diſtinctis, ſed vt acceptis loco formarum latentium: omnes enim, qui de motore elementi cõtrouerſantur, vel a forma moueri elementum dicunt, vel a generante externo; nemo tamen dicit a grauitate & leuitate prout ſunt qualitates a forma diſtinctæ; eſſe autem qualitates teſtatur Ariſt. in primo cap. 2. lib. de partibus animalium.

Argumẽtũ Aegidij.

Ex his colligere poſſumus debile eſſe argumẽtum Aegidij in prædicto loco, quod indicat eum non ſano modo hanc ſententiam accepiſſe, ac defendiſſe: inquit enim, nõ poteſt anima edere immediate operationes, quia eſt naturæ nimis remotæ ab operatione, natura aũt non tranſit ab extremo ad extremum ſine medio: anima quidem eſt ſubſtantia, & permanens; operatio veró, ſiue ſit immanens, ſiue tranſiens, eſt accidens non pèrmanens; ideo conueniens fuit vt operatio ab anima produceretur per mediam potentiam, quæ eſt quidem accidens, ſed permanens, & ita mediũ inter conditiones extremorum.

Solutiõ

Videtur.n. conſideraſſe Aegidius id, quod ab Ariſt. & clarius ab Auerr. dicitur in 8. lib. phyſicæ auſcultationis; motorem penitus immutabilem non poſſe immediatè producere effectum nouum, & mutabilem, niſi per motorẽ mediũ, qui partim mutabilis, partim immutabilis ſit, cuiuſmodi eſt Cœlum, quod ſecundùm ſubſtãtiam immutabile eſt, ſecundùm locum aũt mutabile. Sed hæc ſimilitudo non eſt omnino par; quia primus motor agit in Cœlum, & Cœlum agit in hęc inferiora, quare Cœlum eſt agens medium; at potentia non eſt agens mediũ inter operationem, & animam, neq; eſt inſtrumentum animæ, ſed conditio, & aptitudo ad operandum, quæ eius naturam inſequitur per emanationem: argumentum igitur Aegidij, licèt ingenioſum, & probabile ſit, neceſſitatem tñ non habet: nulla.n. ratio prohibet quin aĩa, quæ eſt ſubſtantia permanens, poſſit eſſe immediata cauſa accidentis fluentis.

Anima nõ eſt ſubiectũ potẽtiarũ, ſed cauſa, & origo.

Poſtremò notandum eſt potentias prouenire quidem ab anima vt a principio, & origine, non tamẽ in ea recipi vt in ſubiecto, ſed in corpore animato; quemadmodum.n. operationes attribuuntur animato vt ſubiecto, animæ veró vt principio, & cauſæ, ita ẽt potentiæ; totum.n. animatum dicitur potens operari propter animam tanquam cauſam, a qua potentiæ emanant.

Contrariorum argumentorum ſolutio.
Cap. V.

Ad primũ Scoti. HIs ita conſtitutis nitendũ eſt ad argumenta contraria reſpondere. Ad primum Scoti ſumptũ ex Ariſt. in 9. Metaphy. dicere poſſumus Ariſtotelem ibi nec definire ſolam potentiam, quæ eſt qualitas, nec ſolã formam ſine potentia, ſed totum coniunctũ, hoc eſt formam potẽtem, ſeu agens potens, hoc. n. eſt principiũ mutandi aliud quatenus eſt aliud. Dicere etiam poſſumus eam definitionem competere potentiæ, & nomen illud, principium ibi non ſignificare cãm agentem, ſed rõnem agẽdi; ſic. n. potentia actiua eſt principium, id eſt ratio principij. *Ad ſecundũ.* Ad ſecundum negamus potentiam paſſiuam eſſe ipſammet materiæ ſubſtantiam, dicimus. n. eam eſſe accidens manans a natura materiæ: ad probationem aũt reſpondemus non eſſe abſurdũ, ſi aliqua accidentia indeterminata, & potentialia in materia præcedant formam, quum ab his materia ad nullam certam naturam reſtringatur, vt alibi declarauimus; accidentia quidem terminata non debent formam præcedere, quum eam inſequantur; at potentia paſſiua non eſt huiuſmodi, ſed eſt neceſſaria materiæ vt poſſit eſſe rerum principium, & recipere formas. *Alia ſolutio Thomæ.* Thomas autem in prædictis locis aliter hoc argumentum ſoluit, quum concedat potentiam paſſiuam eſſe ipſammet ſubſtantiam materiæ: ſed nos alias hanc eius opinionem reiecimus: ideo ſtãdum putamus ſolutioni, quam nunc attulimus. *Ad tertiũ.* Ad tertium reſpondet in memoratis locis Thomas negando ſimilitudinem quantum attinet ad formas accidentales, propterea quòd nõ ita ſe habet calor ad ſuam operationem, vt forma ſubſtantialis ad ſuam; calor enim non eſt cauſa primaria, ſed agit tanquam virtus formæ, quam inſequitur; quare ſimilis potius eſt potentiæ animæ, quam animæ ipſi; itaq; de formis ſubſtantialibus negare videtur Thomas aliquam ipſarum agere ſine potentia media, cui ego aſſentiendum puto; at de accidentalibus formis eius ſententiam non approbo; in eo nanque errauit, quòd confeſſus eſt potentiam eſſe agens medium inter formam, & operationem; hoc enim ſi dicamus, innumeris vrgemur difficultatibus, vt antea dictum eſt. Ego igitur de omnibus formis naturalibus tam ſubſtantialibus quam accidentalibus vniuersè negandum eſſe puto, quod agant ſine potentia media tanquam ratione agendi; quemadmodum vniuersè de omnibus aſſerimus, quod agant ſine potentia media tanquã cauſa media; ideo vt in præſentia admittamus dictionem illam, primo, in definitione naturæ ſignificare immediatè, quod quidem fortaſſe verum non eſt, dicimus naturam producere motum in eodem corpore ſine vlla cauſa media, neque per hoc ſtare quin naturam inſequatur potentia motrix, per quam moueat non tanquam per cauſam mediam, ſed tanquã per conditionem neceſſariam: ſic formam accidentalem actiuam conſequitur ſua potentia, quæ ab ea diſtincta eſt, vt calorem inſequitur potentia actiua, quæ eſt in ſecunda ſpecie qualitatis, quum calor ſit in alia ſpecie: ſed cauendum eſt ne in ſumendis formis accidentalibus actiuis erremus, nam grauitas & leuitas reuera non ſunt actiuæ; & dum aduerſarij ex his argumentum ſumunt, decipiuntur; nam formæ elementorum mouent elementa immediatè, grauitas autem & leuitas non ſunt cauſæ mediæ, ſed ſunt propenſiones ad propria loca a formis emanantes, & potentiæ naturales, quas æquum eſt ponere in ſecunda ſpecie qualitatis; quare grauitatem & leuitatem non inſequuntur aliæ potentiæ: & id, quod dici ſolet, elementa moueri a grauitate, & a leuitate, ſano modo intelligendum eſt, nempe ea moueri a ſuis formis per grauitatem, ac leuitatem tanquam per potentias mouendi, nõ tanquam per cauſas medias. *Grauitas & leuitas non ſunt actiuæ.* *Ad quartum.* Ad quartum negamus animam eſſe aptam operari per ſeipſam ſine ope alicuius extra eſſentiam eius, hoc. n. manifeſtè falſum eſt etiam reiectis potentijs; eget enim anima corporeis inſtrumentis, ſine quibus operari non poteſt: ſed vtcunq; de alijs ſeſe res habeat, ſat eſt ſi in præſentia dicamus, quando inquiunt, ſecluſo quocunque extra ipſam, ſi intelligant ſecluſis potentijs, eos falſum ſumere, & petere principium; nos enim dicimus nullum agens poſſe agere ſecluſa potentia actiua. *Ad quintum.* Ad quintum dicimus eos ſupponere potentias eſſe cauſas medias, quod quidẽ nos negamus: de ſolis. n. medijs, & inſtrumentalibus cauſis verum eſt id, quod ſumunt, agẽs agere prius in medium, quam in extremum, at potentiæ non ſunt cauſæ mediæ, neque inſtrumenta media, ſed ſunt aptitudines ab ipſa animæ eſſentia emanantes. Dicimus præterea ineptam, & incongruam in hoc argumẽto locutionem eſſe; ab anima enim tum potẽtiæ emanant, tum operationes producuntur per potentias, nec tamen anima in potentias agere dr̃, neq; in operationes. *Ad ſextum.* Ad ſextũ dicimus nullum agens materiale poſſe immediatè producere aliquid per tranſmutationem ſine potentia media, at per emanationem põt aliquis effectus ab agente immediatè prouenire; ſic igitur potentiæ emanant immediatè ab eſſentia animę, non per alias potentias. *Ad ſeptimum.* Ad ſeptimũ reſpondere alij debent, qui dicunt potentias eſſe operationum cauſas proximas, at nobis, qui id negamus, argumentum non officit; non enim dicimus potentiã, prout eſt quidditã

diſtin-

diſtinctum ab anima, producere operationem. *Ad octauũ* Ad octauum dicimus potentiam inſequentem & animæ, & formis naturalibus eſſe neceſſariam ob earum imperfectionem; nam formæ à materia abiunctæ agunt per eſſentiam, ideo & potentia, & ipſamet operatio in eis idem eſt, quod eſſentia; at formę materiales ob ſuam imperfectionem agunt per potentias ab eſſentia diſtinctas, quum nõ poſſint agere per eſſentiam: ideo quando dicunt, ergo etiam formæ *Ad nonũ.* ignobiliores agunt per potentias medias; hæc omnia concedimus. Ad Ariſtotelem autẽ, qui paſſim in libris de anima ſumit potentias pro ipſamet animæ eſſentia, dicimus naturam animæ eſſe abſconditam, & innominatam, ideo Ariſtotelẽ eam ſignificaſſe nominibus potentiarum conſequentiũ, quę nobis notiores ſunt; quum præſertim ibi conſideret animã vt principium operationum, ſic enim conuenientiſſimè vocari poteſt nomine potentię ab ea emanantis: ſic etiam in libris de Cœlo formas elementorum nominauit per grauitatem, & leuitatem, quia formæ non ſunt nominatæ; ipſe tamen grauitatem & leuitatem, quas ibi dixerat eſſe formas elementorum, poſtea qualitates eſſe aſſerit in primo capite ſecundi libri de partibus animalium. Ad hoc autem confirmandum conſidero verba Ariſtotelis in contextu nono ſecũdi libri de anima, quæ ipſi contra nos adduxerunt: ibi nanque non abſolutè dicit potentiam viſiuam eſſe animam, ſed hoc conſtituto, ſi oculus eſſet animal totum, quia vidit potentiam viſiuam non eſſe animam ipſam, ſed eſſe accidens conſequens animam, qua oculus informatur; at quia non per animam, ſed per potentiam viſiuam diſtinguitur oculus ab alijs membris, ideo dixit; ſi oculus eſſet animal totum, potentia viſiua eſſet anima eius; putauit igitur eam non eſſe animam, *Ad omnia argumenta Thomæ.* ſed quid diſtinctum ab anima, quum reuera oculus non ſit animal totum. Argumenta verò omnia, quæ pro Thomæ, & aliorum opinione adducta ſunt, nil aliud probant, quàm potentias eſſe re diſtinctas ab eſſentia animæ, & eſſe qualitates, quod nos quoque aſſerimus; at non probant eſſe cauſas medias: quare ſunt à nobis omnia concedenda.

De diſtinctione facultatum animæ inter ſe duę aliorum contrariæ opiniones. Cap. VI.

HActenus oſtendimus facultates animæ ab ipſa anima ſubſtãtia diſtingui vt accidentia à ſuo principio, conſiderandum reſtat quomodo ipſæ inter ſe diſtinguantur: illud quidem manifeſtum eſt, earum differentiam ab actionum diſcrimine deriuari, ita vt quæ eſt ipſarum operationum differentia, eadem ſit etiam facultatum, vt enim diſtinguitur viſio à nutritione, ita & viſiua facultas à nutritiua: quiſquis igitur noſcat proprios ſingularum operationum fines, & vtilitates, quarum gratia ſunt à natura inſtitutæ, is, & operationum, & facultatum diſcrimen, quod à fine ſumitur, optimè intelliget, idque nos tanquam difficultate carens alijs conſiderandum relinquimus: ſed alia eſt vtriſq; communis difficultas, quam nunc conſiderare decreuimus, de ipſarum tam operationum, quàm facultatum principio, & origine; quoniam enim ſunt qualitates ab ipſa animæ ſubſtantia manantes, ſicut antea demonſtrauimus, & plures ſunt animæ tanquam plures formæ ſecundùm eſſentiam diſtinctæ, quod quidem concedere omnes videntur, minus erit illarum facultatum inter ſe diſcrimen, quæ vnam & eandem animæ ſubſtantiam inſequantur; illæ verò, quæ à diuerſis animabus tanquam a diuerſis principijs prodeant, maiore inter ſe diſcrimine diſſidebunt. Eſt igitur in primis conſiderandum quę ſit animarum diſtinctio in viuentibus, hoc enim declarato cognoſcemus quænam facultates vnam & eandem formam conſequantur, & quæ diuerſas. Duæ hac de re opiniones exiſtunt, vna eſt Latinorum ferè omnium, altera plurium recentiorum, præcipuè verò Auerroiſtarum. Latini non concedunt in eodem viuente plures animas tanquam formas ſubſtantiales diſtinctas, ſed ſolùm in diuerſis viuẽtibus; in homine enim vnam tantùm eſſe dicunt animæ ſubſtantiam tanquam unam formam, rationalem vocatam; in quolibet bruto vnam tantùm vocatam ſenſibilem; & in qualibet planta vnam vocatam vegetantem; & has inter ſe eſſentialiter differre tanquam formas diuerſas: quum autem in eodem viuente vnam tantùm eſſe animam ſecundùm ſubſtantia dicant, illam præditam eſſe aiunt omnibus facultatibus animarum ignobiliorum; vt in bruto non eſſe animam vegetantem, & ſentientẽ ut duas diſtinctas formas, ſed vnam tãtummodo præditam omnibus facultatibus & vegetantis animæ, & ſentientis, ſed a præſtantiore facultate appellari ſenſibilem: ſic in homine vnã tantummodo eſſe animã rationalem, quæ prędita eſt tũ proprijs facultatibus, tum illis oĩbus, quę attribuuntur & vegetanti, & ſentienti animæ, ſed à nobilioribus ſuis facultatibus vocatur rationalis, ſeu mens, ſeu intellectus, ita vt eadem anima humana per facultatem rationalem intelligat, & ſapiat, per ſenſibilem ſentiat, per vegetãtem nutriat, & augeat, & generet aliud ſimile. Secundùm hanc igitur opinionem oẽs facultates animę in homine inſunt, & in eo unã & eandem animæ ſubſtantiam inſequuntur; prout uerò in diuerſis ſpecie uiuentibus conſiderantur, à diuerſis animarum ſubſtantijs emanãt: facultas .n. ſenſibilis, & facultas nutritiua in bruto pendent ab eadem anima bruti, quæ dicitur

Latinorum opinio de animarum multitudine.

citur anima ſenſibilis; ſed ſi ad differentia ſpeciē viuentia referatur eadem facultas, inſequitur diuerſas animas tanquam diuerſas formas; vt facultas nutritiua in bruto inſequitur animam bruti, quæ dicitur anima ſenſibilis, in planta verò inſequitur animam plantæ, quæ vocatur vegetans, & in homine animam humanam, quę dicitur rationalis: ob id aliud eſſe dicunt animam ſenſibilem, aliud facultatem ſenſibilem; ſic aliud animā nutritiuam, aliud facultatem nutritiuam; & ſenſibilem animam in ſolis brutis ineſſe, non in homine, eſſe tamē & in homine, & in brutis ſenſibilem facultatem; & nutritiuam animam in ſolis plantis ineſſe, non in animalibus, in omnibus tamen & plantis, & brutis animalibus & homine ineſſe facultatem nutritiuam. Hęc dicentes illud meo quidem iudicio mirabile pronuntiare videntur, omnes facultates in eodem viuēte inſequi vnā tantùm formam ſubſtantialem, ſingulam verò facultatem in diuerſis viuentibus diuerſas etiam formas inſequi; proinde maius hac ratione eſſe diſcrimen vnius facultatis in pluribus viuentibus, quam plurium facultatum in eodem. Hæc igitur latinorum ſententia eſt.

Auerroiſtarum opinio Plures autem Auerroiſtæ putarunt partem vegetantem, & ſentientem, & intelligentem eſſe diſtinctas formas ſubſtantiales etiam in eodē viuēte, vt in homine; ſic in bruto duas eſſe formas, ſenſibilem, & vegetantem; ita vt eadē ſit anima ſenſibilis in homine, & in brutis, & eadem vegetans in plantis, in brutis, & in homine: ſecundùm quam opinionem ſingula facultas animæ vnam & eandem animæ ſubſtantiam ſemper inſequitur, nunquam plures, ut facultas nutritiua ſolam animam vegetātem, ſiue in plantis, ſiue in brutis, ſiue in homine conſideretur; adeout in quo viuente ſint ipſæ partes animę, in eodem ſint etiam facultates illarum partium proprię, proinde in quo eſt potentia nutritiua, in eodem ſit anima nutritiua diſtincta ab alijs partibus animæ, ſi quæ in eodem inſint; & in quo eſt facultas ſenſibilis, in eodem ſit etiam anima ſenſibilis. De hac igitur controuerſia nos ſecundùm principia philoſophię Ariſt. diſputaturi, & quę eius ſentētia fuerit inueſtigaturi, vtriuſque opinionis argumenta ſeorſum referemus, deinde quid putemus ſenſiſſe Ariſtotelem exponemus.

Argumenta pro opinione latinorum.
Cap. VII.

LAtini, quum ad probandū non poſſe in eadem materia plures ſimul formas ſubſtātiales ineſſe pluribus argumentis vti ſoleant, & horum aliqua iam in libro, quem de communi rerum generatione conſcripſimus, conſiderauerimus; nunc ea tantùm, quæ peculiariter ad animam, & eius partes attinentia adducūt, in medium afferemus.

Primum ſic argumentantur, fruſtra fit per plura, quod æquè abſolui poteſt per pauciora, at in bruto vna anima ſenſibilis ſufficit ad omnes edendas operationes animæ vegetantis, ergo fruſtra in bruto ponitur anima vegetans diſtincta a ſenſibili; idem dicēdum eſt in homine de parte vegetante, & de parte ſenſibili, quæ ponantur diſtinctæ a rationali, fruſtra .n. ponuntur, ſi vna rationalis ſufficit ad earum omnium operationes edendas. *1 Argumētum latinorum.*

Secundò, ſi in bruto eſſent duę illæ diſtinctæ formæ, vegetans, & ſenſibilis, & in homine tres, vegetans, ſenſibilis, & rationalis, duobus interitibus obnoxium eſſet brutum, & homo tribus; diuerſę nanq; formę diſtinctis interitibus deſtruuntur, ſiquidē vnus ſubſtantialis interitus vnius tantùm ſubſtantialis formæ deſtructione terminaī; prius igitur interiret in bruto anima ſenſibilis, deinde uegetans; ſic in homine prius oporteret animam rationalem ſeparari, deinde ſenſibilem, ac tandem vegetantem: ter igitur homo moreretur, & brutum bis, hoc tamen nemo aſſeret. *2. Argumētum.*

Tertiò ſi eſſet in homine anima vegetans re diſtincta a ſenſibili, & hæc re diſtincta à rationali, homo eſſet planta, & eſſet animal brutum; quoniam anima uegetans, ut ab alijs diſtincta, plantam conſtituit, & anima ſenſibilis, vt ab alijs diſtincta, conſtituit brutum. *3. Argumētum.*

Quartò aliqui ita argumentantur: ſi anima uegetās eſſet in homine diſtincta ab alijs partibus animæ, non eſſet niſi communis & eadē, quæ in plantis eſt; ergo operationes quoque eſſent communes; qualis enim eſt forma, tales ſunt operationes: conſequens tamen falſum eſt, quia non idem eſt nutritionis modus, quo alitur homo, & quo planta; ſed modus nutritionis hominis eſt hominis proprius, & nutritio plātæ eſt propria plantę; igitur ēt principium nutritionis humanæ eſt aliquid propriū hominis, proinde eſt anima rationalis, non alia cōmunior; quare anima rationalis habet altricē facultatem & alias omnes. *4. Argumētum.*

Vtuntur etiam maximè authoritate Ariſt. in contex. 31. 2. lib. de anima, vbi dicit vegetatiuum cōtineri in ſenſitiuo vt triangulum in quadrangulo; at quadrangulum non habet actu triangulum, ita ut ſint duæ diſtinctæ figuræ, ſed vna tantùm eſt figura actu, quæ dicitur quadrangulum, & cōtinet triangulum virtute, non actu; ſic igitur non eſt uegetatiuum actu in ſenſitiuo; eſſet autem actu, ſi eſſet forma diſtincta, ſed ſolùm poteſtate, & virtute, quia ſenſitiuum habet vim vegetatiuam, & aptum eſt omnibus vegetātis animæ muneribus fungi. *5. Argumētum.* His argumentis, & alijs, quæ miſſa facio, nituntur oſtendere non poſſe in eodem animato eſſe plures animas tanquam diſtinctas formas, ſed vnam tantùm fungentem muneribus aliarum.

Argu-

Argumenta pro opinione Auerroiſtarum. *Cap. VIII.*

In lib. de cõmuni rerũ generatione c. 2. Contraria verò Auerroiſtarum opinio,quam ego Ariſto.fuiſſe arbitror,illis argumentis maximè comprobatur, quibus alias oſtendimus animam, & formã miſtionis in eodem viuente eſſe duas re diſtinctas formas:quum.n.in illis res ita manifeſta ſit,vt eam negare vanum eſſe videatur,inde colligimus nihil eſſe abſurdi,ſi plures quoq; in eodem ſimul exiſtere formas afferamus;nam ſi rationi, & rerum naturæ non repugnat duas eſſe re diſtinctas formas ſubſtãtiales in eadem materia,certè neq; tres, neque decem,neque centum ſimul eſſe repugnabit: ſed multis cauſa erroris fuit ſimilitudo partiũ animæ inter ſe, quæ multo maior eſt, quàm formæ miſtionis, & animæ; harum enim tanta eſt diſſimilitudo,vt negari non poſſe videatur eas eſſe duas diſtinctas formas, ſicut eo in loco demonſtrauimus: ſed animarum inter ſe maior eſt ſimilitudo,vt in earum cõmuni definitione manifeſtum eſt,omnis enim anima eſt actus corporis naturalis heterogenei, & varijs inſtrumentis prædit:ideirco multi,quum animæ,& formę miſtionis diſtinctionem confeſſi ſint, eam tamen in partibus animæ negauerunt. *1. Argumentum.* Sed his aliquam poterat fidem facere de diſtinctione animarum inter ſe illa cõtinua quam in nobis experimur, pugna ſenſus cum ratione;quod enim ſenſus appetit; ab eo ratio frequenter abhorret; & quod ratio vult, id perſæpe ſenſus fugit vt moleſtum; ita ut eadẽ res moleſta ſenſui, & iucunda rationi ſit, uel ſenſui iucunda, & moleſta rationi; alia igitur eſt animæ ſubſtantia,qua ſentimus & alia,qua intelligimus,& volumus:hoc argumento vtitur Gale.in 5.lib. de Hippo. & Pla. decretis ad probandum diuerſas eſſe animæ partes rõnalem,& concupiſcibilem,& iraſcibilem;& integrũ ex Plato. ſumit in 4.lib. de Rep. putatq; eſſe efficaciſſimum. *Reſponſio Aliorum. Confutatio reſponſionis.* Siquis aũt dicat hoc indicare ſolum facultatũ diſcrimen, nõ animarũ, propterea quòd hæ inuicem pugnantes facultates eandem animam inſequuntur: hoc certè abſurdiſſimum eſt; quia non poſſunt ab eadẽ animæ ſubſtantia prodire duæ contrariæ, & inter ſe pugnantes facultates, quarum vna alteri reſiſtere,& ei impedimento eſſe,& præualere contendat:neq; eſt quòd aliquis nobis obijciat facultatem motricem,quę eſt apta mouere ad contraria loca, quia hęc eſt quidem facultas libera, at dum ad hunc locum mouet, non mouet ad contrariũ; ſed ſenſus & ratio ſimul eodem tempore mouent ad contraria,& pugnant inuicẽ tanquam duæ diſtinctæ facultates? quare nõ recta eſt comparatio:nã facultas motrix vna tantùm eſt, quæ contraria reſpicit ſine aliqua pugna cũ ſeipſa; at appetitus ſenſibilis, & volũtas ſunt duæ diſtinctæ facultates, vt ipſimet aduerſarij concedunt, eæq; inter ſe pugnantes;quare non poſſunt ab vna, & eadẽ animæ ſubſtantia deriuari,ſed neceſſariò à pluribus, ac diuerſis animæ partibus prodeunt: quod ne aduerſarijs abſurdum, ac rationi repugnans videretur, ſatis illis erat conſiderare diſcrimen manifeſtiſſimũ formæ miſtionis,& animæ in eodẽ viuente; quia,ut modo dicebamus, ſi duas diſtinctas formas tolerat natura ſimul in eadem materia,poteſt eadem ratione & tres, & quatuor, & plures tolerare. Sed ad maiorem huius ſententiæ comprobationem *2. Argumentum.* libet nunc alia quædam argumenta ad animã attinentia conſiderare præter illa,quæ alias ad probandum formæ miſtionis,& animæ diſtinctionem adduximus: qui autem plura videre cupit,is legat quæſtionem Ioannis Gandauenſis octauam ſeptimi phyſicorum,ubi fuſiſſima diſputatione hanc ſententiã tuetur. Primùm quidem ad hanc ſententiam ſequendam illud me maximè mouit,quòd forma ſimplex eſt eſſentia,& dat vnum tantùm eſſe,nõ plura,quæ igitur dat eſſe hominem, eadem non põt dare eſſe animal;igitur ſi homo per animam rationalem eſt homo,non põt per eandem eſſe animal,& eſſe viuens,ſed per rationalẽ eſt homo, per ſenſibilem eſt animal, & per uegetantem eſt viuens: hoc ſignificauit Ariſt.dum frequenter formam appellauit eſſentiam, & τὸ τί ἐστι. id quod noſtri quod quid eſt, ſeu quidditatem vocare conſueuerunt; aliud namq; eſt quid eſt animal,aliud eſt quid eſt homo:abſurda igitur eſt aduerſariorum ſententia; qui dicunt eandẽ formam eſſe ſimul in eodem has omnes quidditates,& tribuere ſimul plura eſſe, & eandem rem ſimul in ſpecie,& in genere collocare. *3. Argumentum.* Incidunt autem in aliud quoq; abſurdum nõ minus graue:ſicut.n. dicunt plura eſſe ab vna & eadem forma tribui,ita etiam dicunt vnum & idem eſſe tribui ſimul à pluribus diuerſis formis; nam ſecundùm eos tam forma propria hominis, quam forma propria equi, & forma propria leonis dat eſſe animal:hoc autem tum ipſum per ſe cuilibet conſideranti abſurdũ eſt manifeſtum,tum etiam hoc argumento reprobari põt:quia ſi vnum,& idem eſſe prouenit ſimul a pluribus formis, ergo a ſingulis prouenit per accidens, vt animalitas per accidens à forma hominis,per accidens a forma equi,& à qualibet alia:illa enim eſt alicuius cauſa per accidens ſine qua illud eſſe põt; atqui animalitas exiſtere poteſt,& exiſtit actu ſine forma humana;ergo ab ea prouenit per accidens,& eadem ratione à qualibet alia per accidens,idq; à nullo ritè philoſophante negari poteſt. Ex hoc autem poſſumus tale argumentum colligere: omne quod eſt per accidens, eſt reducendum

ad aliquod per ſe, vt ait Ariſt. in ſecundo phyſicorum contex. 66. 67. ergo neceſſe eſt aliã eſſe formam ab omnibus ſpecierum formis diſtinctam, quæ per ſe tribuat eſſe animal, eamque vnam & eandem eſſe in omnibus animalibus, proinde communem formam generis diſtinctam eſſe a formis ſpecierum: quod eo quoque

4. Argumentum.

argumento cõfirmatur, quòd ſic ſeruatur vniuocatio generis, quæ ſecundùm illorum ſententiam ſeruari non poteſt: illa enim verè conueniunt in vniuoco, quibus vna aliqua natura communis, qua participent, reſpõdet; atqui ſecundùm eos homo, & bruta non participant aliqua eadem cõmuni natura, qua ſint animaliã, ſiquidem homo eſt animal per animam rationalem, equus verò eſt animal per propriam equi formã, ergo animal non eſt eis genus vniuocum: at ſi in omnibus animalibus vnam & eandem ineſſe animę ſenſibilis naturam fateamur, animalis vniuocationem optimè ſeruamus: ſic etiam per vegetantis animæ participationem dicimus in viuente tanquam communi genere cõuenire animalia omnia, & ſtirpes, ideoq; viuens eſſe illis omnibus genus vniuocum.

Reſponſio latinorum.

Ad hęc omnia ſolent aduerſarij reſpondere confugiendo ad diuerſos eiuſdẽ animæ gradus, ideo hos diligẽter cõſiderare oportet; ego

Cõfutatio.

enim, vt liberè dicam, quum ex eorum ſcriptis nunquã potuerim intelligere quid ſint iſti gradus, non potui non ſuſpicari eos quoque, licet ad hos gradus confugiant, id tñ, quod dicunt, non ſatis intelligere. Vt igitur hac in re veritatem cognoſcamus, ſumamus exẽpli gratia animam humanam: hanc illi dicunt vnam tãtùm eſſe, & vocari rationalem, & dare homini tum eſſe hominem, tum eſſe animal, tum eſſe viuẽs, non tamen per eundem gradum, ſed per gradũ vegetabilem dare eſſe viuens, per gradum ſenſibilem dare eſſe animal, & per gradum rationalem dare eſſe hominem; & quãuis ea ſit forma vna, & diuerſa a forma equi, eam tñ in eo cum illa cõuenire inquiunt, ꝙ continet gradum ſenſibilem, ſicut illa; licèt igitur in nulla vna communi forma conueniant homo, & equus, conueniunt tamen in eiuſdẽ gradus ſenſibilis participatione; ſic animalia, & plantæ nullã habent communem animã, conueniunt tamen in participatione eiuſdem gradus vegetabilis, quem continent omnes tum animaliu, tum ſtirpium formæ, & hac ratione ſeruatur horum generũ vniuocatio. Ego verò ex eis intelligere cuperem quidnam ſint iſti gradus; quatenus enim diſtincti ſunt, neceſſe eſt vt vel ſubſtantiæ ſint, vel accidentia: nam ſi dicerent neutrum horũ eſſe, dicerent eſſe nihil, proinde & id, quod de his gradibus dicunt, nihil eſſet, nulla .n. ab ijs diſtinctio, nulla vniuocatio prouenire poſſet: accidentia autem dici non poſſunt, quia id, quod ſubſtantiam conſtituit, nõ poteſt eſſe accidens: reſtat igitur vt ſint ſubſtantię, & vt ſint plures diſtinctæ formæ, non poſſunt enim eſſe aliæ ſubſtantiæ, quam formæ; ſi autem ſunt formę, iam illi incidunt in ſentẽtiam noſtram, vt cuilibet eam conſideranti manifeſtum eſt: ideo mirum profectò eſt quomodo aduerſarij multas ſimul in eadem materia formas concedere vereantur, nec tamen vereantur dicere formam diſtinctam in varios ſubſtãtiales gradus, quod quidẽ vel abſurdum eſt, vel eſt idem, à quo ipſimet abhorrent: cur autem abhorreant non video; etenim ſi formæ eſſent corpora, vtiq; vereri deberemus ne plures ſimul in eodem exiſtere ponentes diceremus corpus a corpore penetrari; ſed quum ſecundùm ſe incorporeæ, ac ſimplices ſint, neq; aliud ſit apud Ariſtotelem forma, quam eſſentia, & quidditas rei, non uideo quid abſurdi dicamus, dum ponimus plures ſubordinatas quidditates in eadem re, quũ pateat eundem hominem eſſe & animal, & viuens, & hominem, quæ plures eſſentiæ colligatę ſunt ea ratione, quatenus una ad aliam refertur ut poteſtas ad actum, nam ex poteſtate & actu unum fit: dum igitur naturam, & conditionem formæ diligenter conſideramus, cognoſcimus nil aliud eſſe illos ab his poſitos gradus, quàm formas; idque Thomas ueritate coactus aliquando confeſſus eſt, ut poſtea oſtendemus.

5. Argumentum.

Præterea aliud abſurdum eorum opinionem conſequitur: dicunt enim rationalem, & ſenſibilem, & uegetabilem in homine non tres formas eſſe, ſed tres facultates unius & eiuſdẽ formæ, attamen harum ſingula apud Ariſtotelem plures habet facultates: uegetantis enim facultates ſunt nutritiua, accretiua, & generatiua; & ſentientis uiſiua, auditiua, & aliæ plures; ſic rationalis facultates ſunt intellectus, & voluntas; igitur facultas habet aliam facultatem, & facultatem facultates inſequuntur; hoc autem dicere uanum eſt: ſoli nanque ſubſtantiæ animæ attribuendum eſt ut habeat uarias operãdi facultates, quum nil aliud ſit facultas, quam potentia, ſeu aptitudo animæ ad operandum;

Authoritates Ariſt. In lib. de uita, & morte.

dicendum igitur eſt uegetantem, ſenſibilem, & rationalem in homine tres partes animæ eſſe, & tres formas, & earum ſingulam uarijs præditam eſſe facultatibus: & hanc ſententiam ſignificauit Ariſtoteles in primo capite libri de uita & morte, quando dixit [neceſſe eſt unam & eandem eſſe animę particulam in animali, qua & animal eſt, & uiuit, ipſo autem eſſe plures, ac diuerſas] nam eſſe ibi non poteſt ſignificare niſi eſſentiam, quare putauit eas eſſentialiter eſſe diſtinctas, licèt ex connexu poteſtatis; & actus una ex eis anima fiat; nam ſtatim rationem ſubiungens inquit [quia non idem eſt eſſe animal, & eſſe uiuens] ſignificat ergo diſtinctas eſſentias, quæ diſtinctas formas denotant: in ſecundo etiam eiuſdem libri capite ait [neceſſe eſt in corde eſſe principium & ſenſitiuæ, & nutritiuæ animæ]

utranque

vtranq; enim vocat animam in animali, quare vult duas eſſe animas, non vnam, quæ & nutritiua, & ſenſitiua dicatur. Sed clariſſimè ſignificauit hanc ſententiam Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit conceptum in vtero prius habere animam vegetantem, poſtea recipere ſenſibilem, qua eſt animal, ac demum rationalem, qua eſt homo; ſic enim aſſeruit has eſſe diuerſas animæ partes: neque ad id confugere aliquis poteſt, vt dicat Ariſtotelem ibi ordinem naturæ conſiderare, non ordinem temporis; nam Ariſt. maniteſtiſſimè de tẽpore loquitur, & inquit non ſimul fieri animal, & hominem, nec ſimul animal, & equum: ideo plures ex aduerſarijs hoc videntes, & negare non audentes dixerunt Ariſtotelem ibi non de ipſa animæ ſubſtantia loqui, ſed de operationibus, & harum tantummodo ordinem ſignificare: anima nanque humana momento temporis aduenit, nõ tamen ſimul eſt apta edere omnes operationes, ſed prius edit illas, quæ ad partem vegetantem pertinent, deinde illas, quæ ad ſenſibilem, tandem illas, quæ ad rationalem. Sed hæc interpretatio a verbis Ariſtotelis alieniſſima eſt; ibi nanque non de operationibus, ſed de ipſa ſubſtantia animæ loquitur: & adeo manifeſtum eſt quæſtiones ibi ab Ariſtot. proponi de ſubſtantia animæ, non de operationibus, vt id negare pertinacis admodum hominis eſſe videatur: clara etiam ſunt verba illa [non ſimul animal fit, & homo, nec animal, & equus] forma enim eſt, quę dat eſſe, & rem conſtituit, nec fit homo, vel animal ab operatione, ſed a forma. De hoc igitur non eſt vllo pacto dubitandum, ſed alia potius difficultas ex ea Ariſtotelis ſententia oriri videtur: quia ſi prius aduenit anima vegetans, deinde anima ſenſibilis, ac tandem rationalis, forma igitur generis exiſtit ſine vlla forma ſpecifica, & datur genus extra omnes ſpecies ſuas; ſiquidẽ erit ibi viuẽs, quod nec eſt planta, nec animal; deinde erit ibi animal, quod non eſt aliqua ſpecies animalis; hoc tamen falſum videtur, & communi omnium opinioni, & rationi repugnantiſſimum. Sed quiſquis rem ipſam, & ibi verba Ariſtot. bene conſideret, facile hoc dubium ſoluet. Videtur dici poſſe conceptum prius viuere anima matris, quam propriam recipiat animam, proinde viuere tanquam membrum quoddam illius fœminæ, non tanquam aliud indiuiduum illius ſpeciei; omnes igitur partes animæ habet vt ſibi communicatas a fœmina vtero gerente, ideoq; conceptus humanus ſemper eſt homo, prius quidem eſt homo vt hominis pars, deinde verò vt homo integer: ſed hæc tamen ſolutio non habet locum in illis animalibus, quę pariunt ouum, animal enim quod ex ouo generatur, ſi prius animam uegetantem recipiat, vt Ariſtoteles omnino neceſſarium eſſe dicit, non poteſt eſſe animal per animam animalis incubantis, quum ſit ſeparatum: ideo ſecundò dicere poſſumus conceptum in utero eſſe ſpeciem ſpecialiſſimam, non quidem perfectam, ſed imperfectam & (ut aiunt) in fieri, non in facto eſſe, conceptus.n. humanus, quando accepit animam uegetantem, uel ſentientem, eſt homo in fieri, & in uia; & ita negandum eſt conſequens, non enim ſequitur dari animal, quod non ſit aliqua ſpecies animalis; forma autem generis ibi exiſtens abſque forma ſpeciei reſtringitur ſaltem ab accidentibus, & à diſpoſitionibus conferentibus ad formam ſpeciei, ab his.n. fit illa ſpecies poteſtate proxima, quum ex eo conceptu non poſſit aliud animal fieri quam homo: illud igitur, quod dici ſolet, formam generis non poſſe exiſtere ſine forma ſpeciei, intelligendum eſt de re perfecta & quæ iam ſit in facto eſſe, non de re imperfecta, quæ adhuc ſit in fieri, & in uia, licet tunc quoque dicatur modo aliquo reſtricta ad aliquam ſpeciem, nempe ab accidentibus, & diſpoſitionibus, ut dictum eſt. Sed aduerſus ea, quæ de illis gradibus diximus, fortaſſe obijcere nobis quiſpiam poſſet illud, quod nos alias de formis elementorum tutati ſumus, eas habere uarios gradus, ratione quorum intendi, ac remitti poſſunt: ſi enim forma elementi, quę ſimplex eſt, plures habet diſtinctos gradus, cur anima, quæ non ita eſt ſimplex, plures habere gradus non poteſt? nos autem ad hoc dicimus nõ eandem eſſe rationem: nam forma elementi ſimplex eſt, neq; habet actu plures gradus, quibus plura ſimul conſtituat, & det plura eſſe, dum.n. conſtituit aquam, nullam aliã rem conſtituit; remitti tamen poteſt, & ita remiſſa conſtituit unum aliquod miſtum tantummodo, ut aurum, & deſinit aquam conſtituere; at ſecundũ illos anima hominis habet ſimul actu plures diſtinctos gradus, quibus ſimul diuerſa conſtituit, quum ſimul det eſſe uiuens, & eſſe animal, & eſſe hominem, quo fit ut per eandem formam & differat homo a brutis, & conueniat cum eis: nam ratione gradus rationalis eſt differentia, qua diſtinguitur homo a brutis, ratione autem gradus ſenſibilis eadem eſt natura communis, in qua cõueniunt homo, & bruta; quæ eſt manifeſta repugnantia in natura, immò de forma, quæ apud Ariſto. ſimplex eſſentia eſt, id ne imaginabile quidem eſſe uidetur: nos igitur non talem elementi formam eſſe ſtatuimus, formam enim aquæ non dicimus & aquam, & aurum eodem tempore conſtituere, & ſimul aquam ab alijs corporibus diſtinguere, & eſſe rationem conuenientię inter illa eadem. Adde quòd formæ elementorum remittuntur per gradus, nõ quatenus ſunt formæ conſtitutrices, ſed quatenus ſunt materia, id eſt quatenus ſunt conditiones materiæ miſtorum, quod ſignificauit Ariſt. in cõtex. 10. 8. Metaphy.

Marginalia (left): Inſ. de gene. anim. cap. — Interpretatio aduerſariorum. — Confutatio. — Dubium. — Solutio prior.

Marginalia (right): Altera ſolutio. — Quomodo forma generis exiſtat ſine forma ſpeciei. — Dubium. — Solutio. — In lib. de miſtione.

Metaphy. aliàs à nobis declarato; aduerſarij autem tribuunt animæ gradus vt fungenti officio formæ, & vt rem in ſpecie conſtituenti: quod Ariſtot. aduerſatur, qui in prædicto loco inquit formam, quatenus eſt forma, eſſe indiuiſibilem: patet igitur longè diuerſam eſſe graduum rationem in anima; & in forma elementi: quòd ſi ita attribuant animæ gradus, vt nos formis elementorum, dicunt animam intendi, ac remitti poſſe, ita vt anima rationalis per remiſſionem fiat anima ſenſibilis, & hæc per intenſionem, & additionem gradus fiat rationalis, quod quidem ridiculum eſt. Hanc, quam

Auerroes. hactenus demonſtrauimus, fuiſſe Auerrois ſententiam non eſt dubitandum: nam ſæpe Auerroes dicit omnes partes definitionis eſſe formas, & genus eſſe formam vniuerſalem, differentiam verò eſſe formam particularem: dicit etiam genus eſſe compoſitum, & ex materia & forma conſtare: quare putauit aliam eſſe formam, qua conſtituitur genus, & aliam eſſe, qua conſtituitur ſpecies: legere autem de hoc Auerroem poſſumus in commentar. 28. 2. phyſic. & in 17. primi Metaph. & in 11. tertij, & in 43. ſeptimi & in ſexto, & vltimo octaui. & in epitome Metaphyſica tract. 2. cap. 13. nobis enim in præſentia in conſiderandis omnibus Auerrois verbis non eſt immorandum. Id ſolum apud Auerroem eſt notandum in comm.

Quo genus non ſit actu in ſpecie. 42. 43. 7. Metaph. Auerroẽ dicere genus non eſſe actu in ſpecie, ſed poteſtate, ſic etiam differentias remotiores poteſtate eſſe in ſpecie, non actu; ſolam autem vltimam eſſe actu: hoc enim Auerrois dictum ſi craſſa Minerua intelligamus, in errorem labi poſſumus: quia ſi in homine non eſſet actu natura animalis, homo non eſſet actu animal: quum igitur homo ſit actu animal, ineſt actu natura generis in ſpecie; proinde dictũ Auerrois eſt ſano modo intelligendum: quoniam enim ſola vltima differentia tenet locum actus, cæteræ verò communiores, quæ conſtituunt ſuperiora genera, locum habent poteſtatis quatenus reſtringuntur, ac determinantur ab vltima, eatenus dicuntur ineſſe poteſtate; ſic enim etiam materia in compoſito ineſt poteſtate, quia eſt ſub forma, & ab ea perficitur, & ad determinatam naturam contrahitur; vltima verò differentia non amplius ab alio perficitur, ſed perficit alia, ideo abſolutè fungitur officio actus abſque poteſtate, præterquam reſpectu operationis; ſed nos de primo tantùm actu, nõn de ſecundo in præſentia loquimur: per hoc tamen non ſtat quin materia in compoſito inſit actu, & differentię, ac formæ communiores inſint actu in ſpecie; proinde & natura generis, quæ a propria eius forma conſtituitur Hanc igitur fuiſſe Auer ſententiã non eſt dubitantũ ſed Auer. uerba quę in pluribus locis leguntur diligẽtiſſimè perpenduntur a Io. Gandauenſe in prędicta ſua quęſtione, quę omniaa apud eũ legenda, & cõſideranda relinquo. Galenus quoq; huius ſententiæ fuit, in 5. *Galenus.* enim & in 6. lib. de Hippocratis. & Platonis decretis, licèt attribuat Ariſt. vt dixerit eſſe facultates tantùm eiuſdem animæ. ipſe tamen aſſerit eſſe partes animæ ſpecie diſtinctas. non tantùm facultates, idq; proponit probandum in ſequentibus libris, vt apud eum videre eſt: quòd autem in iudicanda Ariſt. ſententia deceptus ſit Galenus, ex eo patet, quòd Ariſtot. in eo tantùm Platonem carpit, quòd eas loco ſeparauerit, non in eo quòd ſpecie diſtinctas eſſe aſſeruerit.

Vera ſententiæ concluſio, & contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. IX.

HAEC igitur omnia conſiderans probabiliorem ſemper exiſtimaui plurium Auerroiſtarum ſententiam, ad quam tuendam ſunt nobis illa eadem fundamenta ſtatuenda, quæ aliàs in libro de communi rerum generatione iecimus, ac declarauimus. proinde hic repetenda non ſunt: id ſolum notare volo, Ariſt in libris de anima ſolitum eſſe totam animarum collectionem in eodem viuẽte appellare animam totam, illarum autem ſingulam appellare partem animæ: quũ n. ex poteſtate & actu vnum fiat, ex materia & forma fit vnum, & ex materia & pluribus formis fit vnũ; & plures quoque formæ ita ſubordinatæ. & inter ſe colligatæ eo nexu actus & poteſtatis dicuntur eſſe quodammodo forma vna, quæ plures habet ſubſtãtiales partes, quas illi gradus vocabant, dum formas appellare verebantur: huic igitur toti animæ omnes operationes attribuuntur ratione diuerſarum partium: ideo Ariſt. in primis verbis tertij libri de anima hoc reſpiciens dixit [de parte autem animę qua & cognoſcit anima, & ſapit] totam n. animam vocat omnium animę partium collectionem in homine, quæ per partem vegetãtem dicitur nutrire, & augere, & generare ſibi ſimile, per ſenſibilem vero ſentire, & per rationalem contemplari, & ſapere: in alijs quoque locis hunc eundem loquendi modum annotare poſſemus, ſed eum vnum tetigiſſe ſatis ſit, quia per illum alij omnes facile animaduerti, atque intelligi poterunt. Alia quoque hac in re ſunt animaduerſione digna, quæ mox in ſoluendis contrarijs argumentis cõſiderabuntur.

Quid ſit anima tota, & quid pars animæ.

Ad horum igitur ſolutionem uenientes, *Ad primum.* ad primum negamus minorem, qua dicebatur, in bruto animam ſenſibilem abſque uegetante ſufficere ad edendas omnes operationes animæ uegetantis: dicimus enim nullam formam poſſe operationes edere ad aliam formã pertinentes, proinde neceſſariam eſſe in bruto animam uegetantem a ſenſibili diſtinctam, ſic

in

in homine uegetantē, & ſenſibilem diſtinctas à rationali. *Ad ſecūdū.* Ad ſecundum negamus conſequentiam: ratio autem negationis eſt, quoniam, vt ex Ariſtot. colligimus in libro de vita & morte cuiuſlibet viuentis mors eſt præcipuè, & immediatè deſtructio animæ vegetantis, abſq; hac autem animæ parte non poſſunt reliquæ partes, ſenſibilis, & rationalis, in corpore remanere: ideò ex illius interitu aliæ quoq; per neceſſariam conſequutionē ſimul intereunt, vel à corpore ſeparantur; vnus igitur eſt viuentis interitus, & una mors, non plures: neque ob id fit ut una & eadem ſit anima, qua eſt homo, & animal, & viuens: quòd enim non ſit vna ſumitur argumentum à generatione, quum non ſimul omnes adueniant, ſed prius anima vegetans, deinde ſenſibilis, poſtmodum verò rationalis, quæ fuit Ariſt. ſententia in 2. lib. de ortu animalium cap. 3. à nobis antea declarata: itaque à generatione viuentis ſumitur pro nobis argumentum validiſſimum, ab interitu autem nullum; neque enim pro nobis, neque pro aduerſarijs, quum viuens omnibus ſimul animæ partibus eodem momento deſtituatur. *Ad tertiū.* Tertium verò argumentum, vt liberè dicam, eſt puerile, & philoſophis indignum: quia ſi anima uegetans conſtitueret plantam, & ſenſibilis brutum, vtiq; ſi homo has vt diſtinctas formas haberet, eſſet planta, & eſſet brutum; ſed anima vegetans reuera nō plantam conſtituit, ſed viuens, quod eſt commune genus animalis, & plantæ; & anima ſenſibilis non brutum conſtituit, ſed animal genus commune bruti, & hominis; nil ergo aliud eo argumento oſtenditur, niſi quòd, ſi in homine ſint hæ tres diſtinctæ formæ, homo eſt ſimul viuens, & animal, & homo, hoc autem quis negare poteſt? ex his colligo neceſſarium eſſe vt, quot *Quot ſunt formæ ī homine tot et ī bruto ſūt.* ſunt formæ in homine, tot ſint etiam in quolibet bruto; ſicut enim in homine eſt anima vegetans, qua eſt viuens, & anima ſenſibilis, qua eſt animal, & rationalis, qua eſt homo; ita in equo neceſſe eſt præter vegetantem, qua eſt uiuens & ſenſibilem, qua eſt animal eſſe etiam propriam formam; ſi enim ſolam ſenſibilem haberet, non differet ſpecie equus à formica, ſed ſolis accidentibus: hoc ſignificauit Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit non ſimul fieri animal, & equum; ſic enim aſſeruit per aliam formam eſſe animal, & per aliam eſſe equum: ſic in qualibet planta neceſſe eſt præter animam uegetalem, in cuius participatione omnes plantæ, & *Quælibet planta duas animas habet.* omnia animalia conueniunt, eſſe etiam propriam formam, qua diſtinguitur ſpecie ab alijs plantis; nam ſi per ſolam animam uegetantem omnes plantæ conſtituerentur, non differrent ſpecie lactuca & quercus; ſed hæ ultimæ differentiæ ſunt nobis incognitæ, eas tamen dari fatendum eſt, eaſq; eſſe vocandas animas: omnem formam nobiliorem anima animam eſſe neceſſarium eſt; nobilior autem eſt forma ſpeciei, quam forma generis; ergo ſi anima ſenſibilis, quæ eſt forma generis, eſt anima, propria quoque equi forma, quæ eſt nobis incognita, eſt anima: neque abſurdum eſt plurimas animarum ſpecies conſtituere; ſiquidem aduerſarij quoque id fateri coguntur; quum enim dicant aliam eſſe equi animam, aliam aſini, & aliam cuiuſque ſpeciei animalis, tot animas ponunt ſecundum eſſentiam diſtinctas, quot animalium, ac ſtirpium ſpecies ſunt: niſi dicant eiuſdem eſſe ſpeciei canē & equum, & omnia bruta; quod ſi dicant, cum iſs diſputandum non eſt. Sunt autem hac in re conſideratione *Nota confeſſionē Thomæ.* digna uerba Thomæ in prima parte ſummæ quæſtione quinquageſima articulo quarto ad primum, ubi inquit animalia bruta differre ſpecie per diuerſos gradus animæ ſenſitiuæ; deinde paulo poſt ad ſecundum inquit, magis & minus, prout ex eiuſdem formæ intentione, ac remiſſione proueniunt, nō uariant ſpeciem; ſed quatenus proueniunt à formis diuerſorum graduum, ſic uariant ſpeciem: fatetur igitur id, quod nos antea ex eius opinione colligebamus, hos gradus animæ ſenſibilis eſſe diuerſas formas, & unam eſſe alia perfectiorem, euiuſmodi eſſe etiam numeros alias cum Ariſtotele diximus: quare neceſſe eſt ut dicat animam ſenſibilem eſſe naturam communem, & generalem; uarios autem eius gradus eſſe diuerſas formas ſpecificas, à quibus coarctatur, quæ eſt noſtra ſententia. Illud tamen eſt animaduertendum, duplices eſſe operationes formæ *Forma ſpecifica duplex operatur.* ſpecificæ: etenim tum proprias ipſa edit operationes, quas non edit forma generalis, ut propria hominis forma habet proprias operationes, contemplari, & ſapere, diſtinctas penitus ab operationibus animæ ſenſibilis; tum etiam coarctat & reſtringit operationes formæ generalis, & illas ſpeciei proprias reddit; anima enim rationalis in homine ut uegetantem, & ſenſibilem coarctat, & eas reddit humanas, ita & eius operationes reſtringit, & facit hominē modo humano ſentire, & modo humano moueri, & modo humano nutriri, & augeri, & generare hominem, non equum, neque animal commune, neque uiuens commune; ita ut nutritio in homine tum à parte uegetante, tum à rationali prouenire dicatur; nam ipſa per ſe nutritio à vegetante prouenit, modus autem, & *Nutritio in homine tū ab aīa vegetante fit, tū à rationali.* coarctatio, qua fit nutritio humana, adijcitur, à rationali; quòd ſi per rationalem animam intelligantur humanam animam totā ita appellatā à parte nobiliore, illi attribuuntur oēs operationes rōne diuerſarum partium, ut nutritio rōne partis uegetantis. In illis igitur quas ignoramus, ultimis formis brutorū & ſtirpiū, hoc ſecundum munus inſpicimus; nempe coarctationem operationum formarum generalium,

ſed proprias ea, tum operationes diſtinctas ab operationibus formę generis nō cognoſcimus has enim ſi notas haberemus, ex ijs in formarum notitiam duci poſſemus: uel dicendum eſt nullam eſſe earum propriam operationem, niſi coarctationem operationum formæ generalis, hoc enim fortaſſe ſufficit ne illę nobis incognitę formę dici poſſint otioſę, & operationibus carentes; ſiquidem omnes operationes tribuuntur formæ ſpecificę, quę alias omnes complectitur, atq; reſtringit. Ex his ſumitur etiam quarti argumenti ſolutio: quemadmodú enim non datur uiuens, quod neque ſit planta, neq; animal, ita neque nutritio communis datur; ſed omnis nutritio uel eſt humana, uel equina, uel huius plantę propria, uel illius: dicimus igitur neque animam uegetantem, quę in homine eſt, neque eius operationem eſſe cōmunem; quoniam anima humana tum generales formas coarctat, tum earum operationes, facitque omnes eſſe humanas: quòd autem anima uegetans, uel anima ſenſibilis dicatur communis, id fit per mentalem abſtractionem; nā ſi eam mente concipiamus abiunctam ab omnibus conditionibus reſtringentibus, eſt communis, & eſt illa eadem natura, quę in alijs uiuentibus ineſt; etenim non eſt in rebus uniuerſale, niſi per mentalem abſtractionem, quod ſignificauit Auerroes in commentario octauo primi libri de anima, quando dixit intellectum eſſe, qui facit uniuerſitatem in rebus. Poſtremo loco adduxere aduerſarij uerba illa Ariſtotelis in contex. 31. ſecundi libri de anima uegetatiuū ineſt in ſenſitiuo poteſtate, ſicut triangulum in quadrangulo; ſed ſi hęc bene perpendamus, cognoſcemus ea refragari potius illorum ſententiæ, quam ſuffragari; conſiderandum enim eſt quid ibi ſignificent ea nomina, uegetatiuū, & ſenſitiuum, an animas, & formas ſubſtantiales, an facultates animæ; oſtendo enim neutrum ſenſum ijs uerbis aacommodari iuxta eorum opinionem: formas quidem ſignificare non poſſunt, quia ſecundùm eos anima ſenſibilis eſt una ſimplex forma, in qua nullo modo ineſt ipſa ſubſtantia animæ uegetantis: ſed neque facultates, quoniam ſecundùm eos anima ſenſibilis habet actu omnes facultates, quas habet; ut enim habet actu facultatem ſenſibilem, ita & nutritiuam, & generatiuam habet actu; attamen Ariſtoteles denotat eſſe actu ſenſitiuum in quo ſit poteſtate uegetatiuū: reliquum eſt ut dicant nomen poteſtatis ibi non reſpicere actum primum, nempe uel formam, uel facultatem, ſed operationem, & actum ſecundum, ita ut nil aliud ſignificet, quam uim, & poteſtatem edendi operationes attinentes ad uegetantem; & uerborum ſenſus ſit hic, in ſenſitiuo ineſt poteſtate uegetatiuum, ideſt anima ſenſitiua habet poteſtatem edendi omnes operationes animæ vegetantis. Sed hoc quoque ab Ariſtot. alienum eſt, quia comparatio cum figuris, conueniens non eſſet, oporteret enim ita competere quadrangulo proprietates trianguli, vt animæ ſenſibili ineſt vis edendi operationes animæ vegetantis; id tamen dicere non poſſumus, quia quadrangulo non cōpetunt proprietates trianguli. Itaque ſecundùm illorum opinionem manifeſtum eſt nullum eſſe eorum verborum conuenientem ſenſum, ſi illa bene perpendamus, nec ſola eorum ſuperficie velimus eſſe contenti. At iuxta ſententiam noſtram facilis eſt illorum verborum interpretatio: nam Ariſtoteles ibi non de facultatibus loquitur, ſed de ipſa ſubſtantia illarum partium animæ, quum eas in contex. præcedente vocaſſet animas, & dixiſſet non conuenire in aliqua vna communi natura vniuoca: idcirco recta eſt earum comparatio cum figuris, hæ nanque diſtinctæ ſunt ſpecie, ſed ordinem habent interſe, & præcedens continetur poteſtate in ſequente, vt triangulum in quadrangulo; quomodo autem contineatur poteſtate, poſſumus in numeris cōſiderare, in quibus id manifeſtius eſt; nam ternarius eſt pars quaternarij, & in illo ineſt, vt patet: neque per id ſtat, quin quaternarius ſit vnus numerus, vtendum enim eſt illa diſtinctione vulgata, materialiter, & formaliter; ternarius enim in quaternario ineſt materialiter ſolùm, at non formaliter, ſiquidem eſt pars quaternarij, pars autē eſt materia; formaliter vero nō eſt ibi ternarius, quoniam vna tantùm ibi eſt formalitas, qua vnus numerus fit, qui dicitur quaternarius; quoniā igitur res a forma conſtituitur, & una tantùm ibi eſt formalitas, una etiam eſt ſpecies numeri, non plures, nec ibi eſt ternarius ut ſpecies numeri, ſed ſolùm ut pars quaternarij: ſic de figuris dicendum eſt: quadrangulum eſt una figura, nō plures, quia licèt inſit in eo triangulum, ineſt tamen ſolùm ut pars, & materialiter, ſed non formaliter, & ut alia ſpecies figuræ; ducta enim diametro diuiditur quadrāgulum in duo triangula, quæ illius partes ſunt: nō igitur proprietates trianguli in quadrangulo inſunt, ſed ipſamet (ut ita dicam) eius ſubſtantia in quadrangulo eſt, quoniam area trianguli eſt pars totius areæ quadranguli: ratio igitur clara eſt cur dicatur triangulum in quadrangulo eſſe poteſtate, ineſt enim ut pars, & ut materia; materia autem in compoſito ineſt poteſtate, quia ſubſtat formæ tanquam poteſtas actui, à quo perficitur, ac determinatur; quare ineſt quidē triangulum in quadrangulo, ſed determinatur a formalitate quadranguli, tanquam materia a forma: hac ratione antea dicebamus genus, & differentias remotiores in ſpecie ineſſe poteſtate, quatenus tenent locum materiæ, ſola uerò ultima differentia dicitur actu ineſſe, quia fungitur officio actus, & formæ, & perficit, & contrahit cætera omnia ad determinatam naturam,

Ad quartum.

Ad quintum.

Declaratio contex 31. ſecundi lib. de anima.

turam, ſicut optimè declarat Auerroes in commentario 23. ſeptimi Metaphyſicorum, & in epitome Metaphyſica tractatu primo in cap. de potentia & actu. Quoniam igitur Ariſtoteles animam totam ſolet nominare ab vltima parte, quæ continet alias tanquam forma materiam, & actus poteſtatem, ideo vbi duę partes animæ ineſſe conſiderantur, vegetans, & ſenſibilis, totam vocat ſenſibilem, a qua dicit vegetantem contineri poteſtate; vbi verò & hæc, & rationalis, totam vocat rationalem, & hanc dicit continere alias poteſtate: quanuis enim ſint plures ſubſtantiales formę, tamen ſola vltima dat nomen toti animæ, & dicitur alias continere poteſtate, quia illę reſpectu eius funguntur officio materiæ, ipſa verò formæ. In prædicto igitur loco ſumit Ariſtoteles ſenſitiuum eo modo, quo reuera exiſtit, non exiſtit autem ſine anima vegetante, ideo ſumit tanquam animam totam, quæ vocetur ſenſitiua, ſed contineat etiam vegetãtem poteſtate, idest tanquam determinatam ab ipſa, & habentem locum partis, & materiæ: ea igitur ratione anima vegetans ineſt poteſtate in anima ſenſibili qua ſecundùm Auerroem antea declarauimus ſolam vltimam differentiam eſſe actu in compoſito, & omnia continere, & eſſe totum, reliqua verò omnia eſſe poteſtate, & eſſe partes: hæc eſt illius loci vera intelligẽtia, neq; alium ſenſum illa verba recipiunt; ſic autem intellecta fauent noſtræ opinioni, vt conſiderantibus manifeſtum eſt.

De facultatibus animæ vegetantis. Cap. X.

SAtis demonſtratum eſt (vt arbitror) tres eſſe diſtinctas animæ partes etiam in eodem viuente, vegetantem, ſenſibilem, & rationalem, idque rationi omnino cõſentaneum eſt vt quod eſt earum diſcrimen ſecundùm proprias naturas, id perpetuum, ac ſemper idẽ ſit, ſiue illæ in diuerſis viuentibus, ſiue in eodem conſiderentur. Quoniam igitur ab harum ſingula propriæ facultates emanant, conſiderandum breuiter eſt, quanam & quot ſingula facultates habeat; vt harum omnium numerum & differentiam quantum præſens occaſio poſtulat cognoſcamus. Vt a vegetante anima ordiamur, huic tres facultates attribuit Ariſto. altricem auctricem, & generatricem; has enim ſolas tanquam præcipuas nominare ſatis habuit, & alias, quas medici conſiderant, tãquam ſecundarias, & illis miniſtrantes in libris de anima commemorare neglexit, nempe attractricem, retentricem, expultricem, & concoctricem, etenim ſine harum miniſterio hęc anima neque nutrit, neque auget, neque generat; iis autem tribus ſublatis cæteræ corruunt, quia ipſæ per ſe ſine illis tribus præcipuis viuenti non proſunt: at illæ tres, licèt ordinem inter ſe habeant, & vna ad aliam tanquam principaliorem dirigatur, ſingulæ tamen poſſunt appellari præcipuę, quoniam quę minus præcipua eſt, ea exiſtere etiam poteſt, & operari ſine principaliore; altrix enim facultas dirigitur ad auctricẽm, & ambæ ad generatricem, nam generare aliud ſimile eſt huius animæ operatio maximè omnium præcipua in mente naturæ vniuerſalis, quia confert immediatè ad cõſeruationem ſpeciei, huius gratia dedit viuentibus facultatem auctricem, qua augerentur donec ad perfectam ætatem peruenirent, ac debitam quantitatem adipiſcerentur, ut poſſent aliud ſimile generare; accretio igitur fuit penitus neceſſaria uiuentibus propter generationem: quoniam enim ſemen a uiuente abſciſſum modicę eſt quantitatis, & uiuentia omnia in principio parua admodum, proinde ad generandum inepta oriuntur, oportuit ea augeri, & perfectã quantitatem conſequi, tanquã neceſſariam ad aliud ſimile generandum: accretio autem fieri non poteſt abſque nutritione, immo neque generatio, ideo propter utranque eſt neceſſaria nutritio, ut conſiderantibus per ſe manifeſtum eſt: ſed quanuis ad has nutritio dirigatur, & illis inſeruiat, tamen ipſa quoque per ſe exiſtere poteſt abſque illis, & eſt neceſſaria propter conſeruationem indiuidui, ut patet in iis uiuentibus quę non amplius augentur, neque generant; uidemus enim plures homines eſſe natura ſteriles & ad generandum ineptos, ſic etiam plura animalia bruta, & plures ſtirpes, quibus, poſtquam augeri deſierunt, neceſſaria eſt nutritio ut ſeruentur uſque ad tempus eis a natura præſcriptum, & alias edere poſſint naturales operationes, quales ſunt in homine contemplari, & ſapere, & alios regere; has enim nobiliſſimas operationes edere poteſt homo etiam ad generandum ineptus, & quando non amplius augetur; oportet igitur eum poſt abſolutam accretionem diutius ſeruari harum operationum gratia; ſeruatur autem, & quandoque etiam diutiſſimè, per nutritionem. Hę igitur tres facultates tanquam præcipuæ ab Ariſtotele nominatæ ſunt in ſecundo libro de anima, aliæ uero quatuor neglectę, uel ſub illis tribus implicite comprehenſę; quoniam illę tres abſq; aliis ſecundariis exerceri minimè poſſunt, & earũ miniſterium neceſſario preſupponunt, & continent; his autem tribus ſublatis cæteræ auferuntur, quia ſunt prorſus inutiles, nihil autem eſt fruſtra in natura. Eſt autem ſummopere animaduertendum non talem eſſe ordinem in his facultatibus, ut una poſterior aliam priorem inſequatur, & dicatur eſſe facultas facultatis, quod antea latinis tanquam abſurdum obiecimus; non. n. dicitur facultas habere aliã facultatẽ, ſed ſola aię ſubſtantia dicitur oẽs faculta- *Nota de ordine facultatum.*

tes

tes habere, immò & omnes eam immediatè inſequuntur, non vna facultas aliam facultatem: ſed ordo in ſolis operationibus intelligendus eſt, vna enim ad operandum præſupponit operationem alterius, yta naturą animę vegetantis immediatè emanant hę tres facultates, altrix, auctrix, & generatrix; ſed generatrix nõ poteſt operari, ſeu anima ipſa non poteſt per hanc facultatem generare aliud ſimile, niſi prę ſuppoſita prius operatione tum altricis, tum auctricis facultatis: ſic igitur dirigi vnam ad aliam dicimus ratione operationum, ſed non ratione emanationis ipſarum à ſubſtantia animæ, quod quidem etiam de facultatibus animæ ſenſibilis, quas poſtea conſiderabimus, eſt intelligendum, hoc enim ſemel annotaſſe ſatis eſt. Hæ ſunt vegetantis animę facultates, quas dum inter ſe conferimus, & earum inter ſe ordinationem, ac pendentiam, quam modò declarauimus, cõſideramus, facile cognoſcimus eas ab vna & eadem animæ ſubſtantia prouenire: at ſi eas cum ſenſibilis animę facultatibus comparemus, tanta eſt illarum ab his diſcrepantia, vt ſatis apertè declaret eas a diuerſis animę partibus emanare, quum illarum operationes ad operationes harum non dirigantur, neque illis inſeruiãt, niſi quatenus animali ad vſum ſenſuum neceſſaria eſt vitæ conſeruatio, quam per nutritionem aſſequitur.

Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum ſolutio. Cap. XI.

CAETERVM de his, quę modò dicta ſunt, dubia quædam oriuntur, quæ ad eorum plenã intelligentiam ſoluere oportet. 1. Dubium Primum quidẽ de nutritione, & accretione dubitatur: ignis enim combuſtibili alitur, & augetur, ergo hæ non ſunt propriæ operationes animę vegetantis, proinde nec propriæ eius facultates altrix & auctrix. 2. Dubium Multo magis de generatione dubitatur, quia neque omnibus viuẽtibus, neque ſolis competere videtur: quòd non omnibus competat, manifeſtum eſt; plures enim homines infęcundi, ac ſteriles naſcuntur, ſic alia plura animalia, & plures ſtirpes; immò etiam aliqua ſecundùm totam ſpeciem infęcunda ſunt, vt muli, & illa animalia, quæ ex putri materia generantur. 3. Dubium Quod autem ſolis non competat, manifeſtum eſt in multis inanimatis, a calido enim generatur calidum, a frigido frigidũ, ab igni ignis, ergo etiam inanimata generant ſibi ſimile; quomodo igitur dici poteſt hanc facultatem manare ab ipſa animę vegetantis naturã? nam ſi id verum eſſet, oporteret in ſolis viuentibus, & in omnibus hanc facultatem ineſſe; id enim, quod à propria alicuius rei natura emanat, neceſſarium illi rei eſt, neq; aliam naturam inſequi poteſt. Ad hæc, & primò ad primum de nutritione, & accretione dicimus *Solutio primi.* negandum eſſe eas competere igni, & rebus inanimatis, quia propriè loquẽdò ſola animata nutriuntur, & augentur: tres enim conditiones in accretione propriè dicta requiruntur, vt *Sola animata nutriuntur, & augentur.* Ariſt. docet in primo libro de generatione, & interitu; vna eſt, vt ex materia extrinſecus accedente res augeatur; ſecunda, ut idem numero ſeruetur id, quod augeri dicitur; tertia demũ vt non ſolùm toti, ſed etiam ſingulis particulis facta ſit additio magnitudinis, ita vt omnes ſeparatim acceptæ dicantur maiores factæ: in igniis autem incremento ſola prima conditio adeſſe videtur, reliquæ duæ abſque dubio deſunt; quia non manet idem numero ignis, qui auctus dicatur, ſed fit alius, & alius; neque omnibus eius particulis fit additio magnitudinis, ſed toti tantummodo nouus ignis accedit; veluti ſi fruſto ceræ aliam ceram adiungamus, tota enim cera fit maior, at partes ſingulæ nullum faciunt incrementum. Ob eandem rationem neq; nutritio propriè dicta competit igni quoniam conditiones prædictæ etiam in nutritione requiruntur, quoniam neque idem numero manet, neque ſingula particula nutriri dicitur; vera autem nutritio eſt, quando omnium partium ſubſtantia reparatur, atque inſtauratur: igitur propriè ſumẽdo nutritionem, & accretionem cum tribus memoratis conditionibus, ſola uiuentia nutriuntur, & augentur, & hæ ſunt proprię operationes animæ uegetantis. Ad ſecundum de generatione, quæ *Solutio ſecundi.* non omnibus viuentibus competere videtur, dicimus negari non poſſe plura eſſe viuentia, quæ nequeunt generare; ſed hæc generandi impotentia vel cõpetit indiuiduis quibuſdam, non toti ſpeciei, vel etiam ſpeciei toti: ſi quibuſdam tantum indiuiduis competat, non toti ſpeciei, id nullam debet difficultatem facere, quia certum eſt res naturales recipere impedimentum præter conſilium, & intentionem naturę; ideo ſicuti cõtingit vt homo ſine oculis naſcatur, vel cu oculis ad videndu ineptis, ita contingere poteſt vt naſcatur homo ſterilis ſeu propter malam temperiem, ſeu ob alicuius inſtrumenti defectum; hæc enim vocantur mõſtra, & prępter naturæ cõſilium facta, in quibus concedendu eſt eſſe aliquid fruſtra. Si uerò hęc impotentia competat toti ſpeciei, ideſt omnibus eius indiuiduis id uel eſt aliquo tantùm tẽpore, uel omni tempore & ſemper; aliquo tempore, ut omnibus hominibus nullo excepto cõpetit ut tempore pueritiæ, & tempore ſenectutis nequeant generare, & in his non poſſumus dicere organa eſſe fruſtra: in puero enim non ſunt fruſtra, quia ſat eſt ſi aliquando poterit generare; neque in ſene, quia ſat eſt ſi aliquando generare potuit ille idem homo: per hoc autem nõ ſtat quin facultas generãdi inſequatur ani

mæ

mæ vegetantis naturam; quod enim ad ipſam animam attinet, ea ſemper habet omnes vires ſuas; ſed quia ad eas exercendas plurium aliorum miniſterium requiritur, ideo propter aliquem horum defectum fit quandoque vt animal generare nequeat, cuiuſmodi defectus in omnibus pueris, & in omnibus ſenibus neceſſariò ineſt. Vbi autem tota ſpecies per omne tempus hanc impotentiam habet, maius dubium eſt, quod quidem contingit in mulis, & in animalibus ex putri materia genitis: ſed de mulis dicere poſſumus non eſſe mirum ſi non generent, ſunt enim numerandi inter animalia monſtroſa, quæ præter naturæ conſilium fiunt; natura enim voluit equum coire cum equa, & aſinum cum aſina, non aſinum cum equa: ſicut igitur concedimus facultatem generandi, aut etiam inſtrumenta generationis eſſe fruſtra in fœmina ſterili, & in viro infœcundo; ita de tota multorum ſpecie dicendum eſt, eos fruſtra habere organa, & facultatem generatricem, quum ſint animalia monſtroſa, & aliquo vitio affecta; ob id non eſt fortaſſe eis aſſignanda propria ſpecies, quum nil aliud ſit mulus, quàm equus imperfectus, & aſinus imperfectus, vt ait Ioannes Grammaticus in contextu trigeſimoquarto ſecundi libri de anima: vt igitur tueamur naturam nihil fruſtra facere, ſatis eſt ſi dicamus equum perfectum, & aſinũ perfectum generare ſibi ſimile; nam mulus, licèt habeat facultatem generatricem, quatenus habet animam vegetalem, habet tamen in partibus inſtrumentalibus, vel in qualitatum temperie aliquem defectum, qui facit ne illa facultas poſſit exire in actum, & ita facultas generatrix in mulo ſit fruſtra tanquam in animali monſtroſo: quod autem in mulo ſit potentia generatrix ſaltem ratione ſuę originis, quæ eſt anima vegetans, cognoſcere poſſumus ex eo, quod ſcribitur ab Ariſtotele in ſexto libro de hiſtoria animalium cap. 24. inquit enim inuentam eſſe mulam prægnantem, ſed eam non potuiſſe fœtum perficere, & edere prolem perfectam: hoc igitur eſt ſignũ, & veſtigium quoddam facultatis generatricis inſequentis animã vegetantem: inquit etiam in eodem capite Ariſtoteles, & poſtea in capite 36. eſſe in Syria mulos, & mulas coeuntes, & generantes prolem perfectam; ſed addit eos non eſſe euiſdem generis cum his mulis noſtris, ſed habere tantùm ſimilitudinem faciei, propter quam appellantur muli, differre tamen ſpecie à mulis genitis ex aſino & equa. De animalibus verò ex putri materia genitis dicendum eſt ea non eſſe quidem monſtra, ſed habere tamen naturalem quandam imperfectionem, quæ impedit facultatem generatricem ne exeat in actum: euenit enim ſæpe vt aliquid alicui competat ratione generis, quod tamen repugnet naturæ ſpeciei; nam forma ſpeciei adueniens formæ generis plura illi ſuperaddit, quæ illam, & eius operationes ad certos quoſdam modos reſtringunt, aliqua etiam demit, hoc eſt affert aliquod impedimentum alicui eius operationi; quod hic dicere poſſumus de his animalibus ex putri materia genitis: propria enim eorum forma facit in eorum natura talem defectum, vt potentia generatrix non poſſit edere ſuam operationem; immo in his quoque aliquod apparet veſtigium facultatis generatricis, quia (vt ait Ariſtoteles in primo libro de ortu animaliũ c. 16.) hæc animalia non carent omnino actu generandi, generant enim aliud, ſed imperfectum, quod neque eſt mas neque fœmina, neque eſt eis ſimile ſecundùm ſpeciem; quare habent aliquam generationem, ſed imperfectam, quæ ad ſpeciem conſeruandam non prodeſt, indicat tamen eſſe ibi aliquam facultatem generatricem: & hæc in eis non poteſt dici fruſtra, tum quia aliquam habet operationem, quanuis imperfectam, tum etiam quia ne facultas aliqua animæ fruſtra ſit, ſatis eſt ſi in aliquo uiuente ducatur perfectè ad actum: ſimile enim etiam in ſenſibus notare poſſumus; ubi enim eſt anima ſenſibilis, ibi ſunt omnes eius facultates, ſaltem ut in origine, licèt non ſemper omnes ut in ſubiecto; ut ſi dicamus apes auditum non habere, habent quidem apes facultatem auditiuam ratione ſolùm originis, ſed propter naturam propriam habent aliquem defectum illis naturalem, qui prohibet ne illa facultas poſſit exire ad actum: neque ob id dici poteſt ibi eſſe fruſtra. quia quum inſequatur neceſſariò animam ſenſibilem, quæ in omnibus animalibus æquè ineſt, ſatis eſt, ne fruſtra eſſe dicatur, ſi in aliquo animali perfectam poſſit edere operationem. Ad tertium dubium, quòd generare ſibi ſimile uideatur etiam igni, & alijs inanimatis competere, illud idem dicendum eſt, quod de accretione paulò ante dicebamus: non enim utcunque generare ſibi ſimile eſt proprium animæ uegetantis, ſed modo quodam proprio & cum ſtatutis quibuſdam conditionibus, quæ inanimatis competere nõ poſſunt; proprius autem hic modus tangitur à Thoma in prima parte ſummæ quęſtione 78. articulo ſecundo ad ſecundùm, ſed non perfectè explicatur: ipſe enim dicit generationem ſimilis in rebus inanimis fieri penitus ab extrinſeco, in uiuentibus autem fieri quodam altiori modo per aliquid ipſius uiuentis, quod eſt ſemen, in quo eſt principiũ corporis formatiuum, ideoq; oportere aliquam eſſe rei uiuentis facultatem, per quam ſemen præparetur, eamque eſſe uim generatricem: ſed hãc Thomæ reſponſionem poſtea ueritate declarata perpendemus: nos dicimus differentiam in hoc eſſe conſtitutam ꝙ ignis ignem generat agendo in aliam materiã extra ſe, & ex ea educẽdo aliam ignis formam; at uiuens nõ ita generat aliud ſimile, ut agat in

aliam

Cur muli & aliqua alia animalia non generent.

Cur multa competunt ratione generis, quæ repugnent ratione ſpeciei.

Quomodo facultas ſine operatione non ſit fruſtra.

Solutio tertij.

Quomodo generare ſibi ſimile ſit propriũ animatorum.

aliam materiam extra ſe, ſed largitur quodammodo alteri aliquid de ſuamet materia, & aliquid de ſuamet forma cum facultate actiua, dum exhibet ſemen generationi: nam ſemen plantæ, dum eſt in ipſa planta, eſt animatũ anima vegetante, qua etiam planta tota, & ab ea ſeparatum retinet vim prolificam, & alterius plantæ generatricem, non quidem ex alia materia, ſed ex illa ipſa, quæ eſt in ſemine, quæ prius fuit portio quædam materiæ totius plantæ, à qua ſemen prodijt; ſeparatur igitur à planta aliquid de propria materia, & aliquid de propria forma cum facultate generatrice, quæ eſt agens proximum, à quo ex illa materia fit alia numero planta: huic proportione reſpondet ſemẽ in animalibus, eſt enim materia quędam abſciſſa ab ipſomet animali generante, retinens vim actiuam, & generatiuam alterius ſimilis animalis; ſemen enim humanum propriè dicitur totum illud, quod conſtat ex ſemine viri, & menſtruo ſanguine fœminæ, ſoletq́; appellari cõceptus, & eſt ſimile ſeminibus plantarum, quoniam habet inſitam vim actiuã, quę vt inquit Ariſtoteles in ſecundo Phyſicorum, eſt natura humana non tanquam forma, ſed tanquam artifex, & agens proximum; habet etiam in ſe materiam, ex qua poteſt homo fieri, nempe ſanguinem mẽſtruum fœminæ: hæc enim fuit ratio diſtinctionis maris, & fœminę propter eorum diuerſa officia in generatione; nam maris officium eſt exhibere vim actiuam & generatiuam alterius animalis ſimilis; fœminæ verò exhibere materiam conceptui: quæ munera diſtinxit oculatiſſimus philoſophus Ariſtoteles, neque illa confudit, quod medici faciunt; dũ dicunt & ſemen viri eſſe materiam fœtui, & fœminam quoque ſemen vi actiua prędituin emittere; ita vt & virile ſemen vtroque munere fungatur, tum agentis, tum materiæ; & fęmina tum ſanguinem menſtruum exhibeat vt materiam generationis, tum ſemen præditum vi generatiua; quod quidem ſi verũ eſſet, oporteret euenire aliquando vt fœmina ſine uiri congreſſu concipiat, quod tamen nunquam compertum eſt. Sed repugnantiſſimum etiam illud eſt rationi, quia natura non abundat in ſuperuacaneis, nec propria rerum munera confundit: quare ſi ſtatuit à mare prodire uim actiuam, a fœmina uerò materiam, non debuit fœminæ dare ſemen cum facultatẽ generatrice, neque uirili ſemini materię officium tribuere: uoluit igitur fœminæ officium eſſe exhibere conceptui materiam, ex qua a facultate actiua uirilis ſeminis generetur alterum animal ſimile; & hoc genitum uiuit prius anima matris, ſed poſtea uiuit anima propria; quemadmodum etiam ramus in planta uiuit eadem numero anima, qua uiuit tota planta, ſed poſtea auulſus fit alia planta numero; & ita uetus illa planta generat alteram ſimilem largiendo aliquid de ſua propria materia, & de ſua propria forma. Hæc igitur eſt alterius ſimilis generatio, quã Ariſtoteles dicit eſſe propriam uegetantis animæ operationem, cuius propria conditio eſt ut generans exhibeat aliquid de ſua materia, & aliquid de ſua forma; nam in ſemine tum materia ineſt, tum vis quędam uitalis a forma uiuentis proueniens, & fungens officio agentis: hoc ſignificauit Ariſtoteles in libro de uita & morte capite 14. dum generationem uiuentis ita definiuit, generatio eſt prima participatio animæ nutritiuæ cum calore naturali; generans enim communicat aliquid de ſua anima nutritiua, quatenus exhibet ſemen animatum, ut ipſe Ariſtoteles aſſerit in ſecundo libro de ortu animalium cap. 3. eſt enim ſemen præditum facultate vitali, quæ eadem in generante erat; ſed ſimul communicat aliquid de ſua materia, quia forma non poteſt migrare de materia in materiã, quare neceſſe eſt ut uiuens generans exhibeat portionẽ ſuæ materiæ una cum portione animæ nutritiuæ, & caloris ſui naturalis; fit autem poſtea alia numero anima, & aliud uiuens eiuſdem ſpeciei. Inanimata uerò ita generant aliud ſimile, ut ſolam conferant vim actiuam in aliam externam materiam; at neque de propria materia, neque de propria forma aliquid exhibeãt, ſed aliam numero formam eiuſdem ſpeciei ex illa externa materia educant. Illud autẽ, quod in memorato loco Thomas dixit, uerum eſt, ſed ipſe materiam conſiderare nõ uidetur, quæ tamen in hac generatione eſt maximè conſideranda: inquit enim generationem animatorũ eſſe penitus ab extrinſeco, agens enim agit in materiam extra ſe, uiuentis autem generationem eſſe per aliquid ipſius uiuentis, ſcilicet per ſemen; quæ omnia uera ſunt; ſed poſtea dicens in ſemine eſſe principium corporis formatiuũ, uidetur conſiderare ſemen ut habens uim actiuam, non ut materiam; attamen niſi materiam quoque in ſemine conſideremus, non ſatis apparet in hac facultate actiua diſcrimen, quo generatio uiuentis ab inanimati generatione ſecernatur, ſiquidem etiam inanimatum habet uim generatricẽ alterius ſimilis: ſed res ita clara eſt, ut omnino dicendum eſſe uideatur eam Thomæ incognitam non fuiſſe, quanuis eam non expreſſerit. Sed illud quoq; mihi dubium eſt, quod ibidem a Thoma ſubiungitur, oportere aliquam eſſe rei uiuentis facultatem, per quam huiuſmodi ſemen præparetur, eamq́ue eſſe uim generatricem: etenim duę generatrices facultates hic conſiderari poſſe uidentur, vna, qua uiuens generat ſemen, altera, qua ſemen generat aliud uiuens ſimile; ipſe quidem Thomas ſignificare uidetur uim illam generatricem, quę ſecundùm Ariſtotelẽ eſt pręcipua facultas animę uegetantis, eſſe priorem illam, qua ſemen generatur; ego tamen puto eſſe potius

Officia maris et fœminæ in generatione.

Medicorũ error.

Quid ſit generatio uiuentis.

Nota in uiuentis duas facultates generatrices.

tius

tius alteram poſteriorem, quæ in ſemine ineſt tanquam artifex, & ex illa materia generat aliud viuens, ſeminis enim generatio nil aliud eſſe videtur, quam concoctio quædam vltimi alimenti, proinde non eſt illa generatio alterius ſimilis, de qua in præſentia loquimur: neque ob id negamus eſſe in ipſomet viuēte vim generatricem alterius ſimilis; nam dicendo eā in ſemine ineſſe, dicimus in viuente, à quo eſt abſciſſum ſemen, & à quo hanc vim recepit: viuens igitur nō ea ratione dicitur habere vim generatricem, quatenus poteſt ex alimento generare ſemen, ſed quatenus ſemen in viuente genitum habet vim generatricem alterius viuentis ſimilis. Alia plura de his vegetantis animæ facultatibus, & operationibus dici poſſent, quæ conſultò omittimus, tanquam ad ſingularum facultatum, & operationum diſtinctam declarationem pertinentia; nunc enim conſilium noſtrum eſt generalem tantummodo harum facultatum partitionem, & enumerationem facere: hac eadem ratione de aliarum animæ partium facultatibus nunc aliqua dicere aggrediemur, alias fortaſsè de ſingulis diligentius atque accuratius loquuturi.

De facultatibus animæ ſentientis. Cap. XII.

SEntientis verò animæ facultates i duas claſſes diuidi ſolent, in externos, & internos ſenſus: externi ſunt illi, qui ab obiectis ipſis materialibus patiuntur, iiq; ſunt quinque, viſus, auditus, odoratus guſtatus, & tactus de internorum autē numero ambigitur, quū ab alijs plures, ab alijs pauciores ſtatuātur: ego duos propriè loquendo eſſe arbitror, ſenſum communem, & phantaſiam, à noſtris imaginatiuam appellatam; vel tres, ſi memoriam addere velimus: ſed quia nomen ſenſus cognitionem denotare videtur, memoria verò non eſt cognoſcitiua, ſed ſolùm cōſeruatiua imaginū, & tanquam promptuarium imaginatiuę; ideò dubium eſt an memoriam liceat ſenſum appellare: ſed qualiſcunq; ſit certum eſt eſſe vim quandam animæ ſenſibilis, & poſſe facultatem huius animæ nominari, quę immediatè inſeruit imaginatiuæ; nam ex imaginatione imago imprimitur in organo memoratiuæ facultatis, quod eſt proximum organo imaginatiuę, & eſt tanquam liber apertus, in quo imaginatiua inſpicere, ac veluti legere imagines ſenſilium rerum poteſt: ſed ipſa per ſe memoria vim cognoſcendi non habet, neq; habere debuit, propterea quòd facultas cognoſcitiua non poteſt ſine cognitione recipere ſpeciem, ſpecies enim recepta nil aliud eſt quam cognitio ipſa, plura autem ſimul cognoſci minimè poſſunt, ideo facultatem illam, quæ plura ſimul retinere apta eſſet, cognitione carere oportuit, immediatè tamen inſeruire cognitioni, & hac tantùm ratione poſſe appellari cognoſcitiuam. Senſus communis ad quinque externos eam habet rationem, quā habet centrum, quod vnum eſt, ad quinque diſtinctas lineas ab eo prodeuntes: eſt enim tanquam ipſorum radix, atque principium, & comparat inter ſe plurium ſenſuum obiecta, & illorum diſcrimen cognoſcit, non tamen operatur, niſi præſente obiecto externo, quemadmodum neque ipſi externi ſenſus. At imaginatiua res quoque abſentes imaginari poteſt: etenim neceſſarium quidem eſt eam moueri primùm ab aliquo externo ſenſu; ſed poſtquam ſemel apprehendit, & idolum impreſſit in memoria, poteſt poſtea illud idem ſępe imaginari etiam abſente obiecto materiali. Præter hos verò ponūt aliqui alios internos ſenſus, vt æſtimatiuam, & cogitatiuam; ſeu ad ratiocinandū, & diſcurrendum à noto ad ignotum in particularibus; ſeu ad ea comprehendenda, quæ à ſenſu cognoſci nequeunt: vt ouis videns lupum, ſentit ſolos colores, & magnitudinē, & figuram lupi, & hæc omnia imaginatur; neque tamen propter hæc fugit lupum, ſed propter inimicitiā, & periculum, quod ſimul cognoſcit per facultatem ęſtimatiuam, licèt ſub externū ſenſum non cadat: ob hanc igitur rationem ponit hanc facultatē Thomas in prima parte ſummæ quęſt. 78. art. 4. & inquit appellari in brutis ęſtimatiuam, in homine aūt cogitatiuam, quia perfectius in homine, q̄ in brutis, prędictū munus exercet; etenim bruta res, quæ a ſenſibus non apprehenduntur, non concipiunt per earum inter ſe collationem, ſed naturali quodam indiſtinctu, homo verò per collationem ipſarū inter ſe: ideo accedere in hoc vr̄ Thomas ad opinionē Auerrois, qui pręter facultatem imaginatiuā poſuit in homine cogitatiuam, cui tribuit vim affirmandi, & negandi, & ratiocinandi. Ego verò hac in re arbitror nō eſſe ab Ariſt. recedendū, qui pręter ſenſum cōem, & phantaſiam, & memoriā, non poſuit aliam internā animę ſenſibilis facultatē, quę ad cognitionem pertineat; etenim enuntiandi vim, multo aūt magis ratiocinandi, & diſcurrendi propriā eſſe uoluit ſolius animæ rationalis, vt in 3. lib. de anima videre manifeſtè poſſumus: vanum igitur eſt, & ab Ariſt. alienum ponere vllam animę ſenſibilis facultatem ratiocinatricem, vel enuntiatricē: ad concipiendas autem res ſenſiles ēt abſentes ſufficit ſola imaginatrix facultas, quare aliam ponere ſuperuacaneum eſt: at quoniam imaginatio ſecundùm Ariſtot. eſt motus ab externo ſenſu factus, proinde nihil poſſumus imaginari, ꝙ prius in ſenſu nō fuerit; ideo multi cōſiderantes fieri aliquando imaginationē ēt illorū, quæ nunquam fuere in ſenſu, immò & corū,

Internorū ſenſuū numerus.

Memoria nō eſt cognoſcitiua.

Senſus communis.

Imaginatiua.

Contra ponentes æſtimatiuam, & cogitatiuam.

Enūtiare, & diſcurrere eſt propriū ſolius intellectus.

quę nihil penitus ſunt. imaginamur.n. mõtem aureum,& animalia mõſtroſa, alias facultates, quarum id munus eſſet introduxerunt. Attamen certũ eſt hæc omnia præſtari a ſola imaginatiua; phantaſma.n. fuit aliquando ſub ſenſu, ſaltem ratione partium ſuarum ſeparatim, licèt non ipſum totum, ſenſu nanq; & mõtem ſeorſum apprehendimus, & aurum; quę igitur ſenſus ſeparata cognouit, hęc a phantaſia coniunguntur, & ita montem aureum imaginamur; ſic etiam vidimus magnitudinem mõtis, & vidimus animal, ideo magnitudinem cũ animali coniungentes imaginamur animal magnum inſtar montis, & alia eiuſmodi; hac igitũ ratione omnis imaginatio ortum habet a motu facto ab externis ſenſibus: neq; credendum eſt eam enuntiare qñ imaginatur montẽ aureum, non.n. affirmãdo dicit, mons eſt aureus; ſed abſq; vlla enuntiatione duo componit, & concipit ſimpliciter tanquam vnum. Quod verò aliqui dicunt de conceptu rerũ, quæ nullo modo ſub ſenſum cadunt, dignũ eſt aliqua cõſideratione; ouis.n. fugit lupum propter inimicitiam, quam nullo ſenſu cognoſcit, ſed naturali tantùm inſtinctu; ſic auis cognoſcit vtilitatem paleæ ad nidificandum, nec tamen aliquo externo ſenſu illam vtilitatem percepit; ideo illi ducti ſunt ad ponendam facultatem æſtimatiuam diſtinctam ab imaginatiua, vt Thomas in loco prædicto. Attamen, ſi bene cõſideremus, non oportet ob id ponere aliam animæ ſenſibilis facultatem diſtinctã ab imaginatiua; iucunditas.n. & moleſtia nõ ſunt aliquid in obiecto ſenſili inexiſtens, ſed ſunt paſſiones quędam rem cognitam inſequentes: nã in palea ineſt quidem color, & figura tãquam res quædam, ſed non ineſt iucunditas, quã dicatur auis ſentire, proinde iucunditas illa in palea nihil eſt; viſionem autem paleę cõſequitur in aue perceptio iucunditatis, non quòd iucunditas inſequatur colorem paleæ ſecundùm ſe, neq; naturam animæ ſenſibilis ſecundùm ſe, ſed quia propriam illius animalis naturam inſequitur ille naturalis inſtinctus, quo percepit iucunditatem ex intuitu paleæ, inditus a natura, vt excitetur appetitus apprehendi paleã ad nidificandum; ſic ex viſione lupi fit moleſtia quædam in oue, vt excitetur appetitus fugiendi ad ſe conſeruandam, illa tamen moleſtia in lupo nihil penitus eſt; ideo notandum eſt ex Ariſt. in 3. lib. de anima a cõtex 28. vſq; ad 32. in rerum ſenſibilium perceptionem tria hæc ordinatim fieri: primũ ſentitur res a ſenſu externo ſub ratione obiecti proprij, vt color a viſu quatenus eſt color: ſecundo percipitur iucũditas, vel moleſtia, ſiue eadem res quatenus delectans, vel moleſtans, quia, vt diximus, nulla eſt in ipſo obiecto iucunditas, vel moleſtia tanquam res ſenſilis, ſed obiectum in ſenſu iucunditatem, vel moleſtiam efficit per impreſſionẽ ſuę ſpeciei; & Ariſto. perceptionem obiecti ſub propria obiecti rõne attribuit ſenſui externo, perceptionem verò iucunditatis, vel moleſtiæ ſenſui communi, qui eſt communis radix, & centrum omnium ſenſuum; idq; non ſine ratione fecit, quia hęc iucunditatis, vel moleſtiæ perceptio non eſt propria alicuius ſenſus, ſed omnium communis conditio indita a natura propter animalis conſeruationem, ideo iure aſcribitur ſenſui communi, qui eſt commune principium omnium ſenſuum externorum; ab hoc igitur apprehenditur obiectum ab externo ſenſu oblatum, & ſimul percipitur vt iucũdum, vel vt moleſtum: tertiò demũ excitatur appetitus, qui in duos diuiditur, proſequutionem & fugam, iucundum.n. appetimus, moleſtum aũt fugimus & quia à ſenſu cõi offerũtur phantaſiæ obiecta ſenſilia, quę in ea producũt phantaſmata, phantaſia imaginatur obiectum tam præſens, quam abſens, tum ſub ratione obiecti, tum ſub ratione delectantis, vel moleſtantis, ideo ſimiliter ex imaginatione obiecti abſentis excitatur appetitus proſequendi, vel fugiendi. Horũ igitur trium duo priora ad eandem facultatẽ pertinẽt, nempe ad ſenſum, vel ad phantaſiam; idem .n. eſt aię operãdi modus circa vtrunq;, quum ſimiliter apprehẽdatur, & cognoſcatur vtrunque ſeu a ſenſu cõi, ſeu a phantaſia, licèt vnum ex altero; prius.n. apprehenditur obiectum ſub rõne obiecti ſenſilis, deinde verò vt iucundum, vel moleſtum; ſed cum hoc diſcrimine, quod apprehenſio obiecti ſub rõne obiecti pertinet abſolutè ad naturam ſenſus quatenus eſt ſenſus, ſeu phantaſiæ quatenus eſt phantaſia, idcirco aĩalibus oĩbus competit; ſed apprehenſio eiuſdẽ vt iucundi, vel moleſti non amplius ad ſensũ ꝑtinet quatenus eſt ſenſus, neq; ad phantaſiam quatenus eſt phantaſia; ſed quatenus reſtringuntur, & coarctatur a propria forma cuiuſq; aĩalis: iam .n. diximus propriam cuiuſq; formã coarctare formã generis, & eius operationes contrahere ad quoſdam proprios modos, & ad proprias cuiuſq; animalis conditiones: colorem igitur, & figurã paleę omne animal viſu prędicum videt, & imaginatur, ſed non omne animal percipit ex ea viſione iucunditatem, ſed aliqua tantùm aĩalia, quæ egent palea ad nidificandum: hæc igitur apprehenſio rei vt iucundæ cõpetit ſenſui illius animalis, non prout ſenſus eſt, ſed vt determinatus & coarctatus a propria illius aĩalis natura; ſed quum hęc ſit nobis incognita, ſolemus eã noĩe naturalis inſtinctus appellare. Tertiũ vero illorum trium, ꝙ eſt proſequi, vel fugere, ad aliam eiuſdem aię facultatẽ, quæ appetitiua dr, pertinere exiſtimo; nec dicendu eſſe cum quibuſdam vnam & eandem aię facultatẽ eſſe ſenſitiuũ, & appetitiuũ, ſed potius duas diſtinctas, ſicut oſtẽdere nititur Thomas in 1. par. ſummę quæſt. 78. articulo 1. quæ

In perceptione ſenſilium tria ordinatim fiunt.

Facultas appetitiua.

fuit

fuit etiam ſententia Ariſt. ſi bene perpēdamus ea, quæ ab ipſo in 2. lib. de anima contex. 20. & 22. & 27. ſcribuntur, & pōt ēt ita demonſtrari: vbi diuerſi ſunt modi operandi circa idem obiectū. ita vt varijs modis anima ab illo obiecto immutetur, ibi diuerſę facultates iudicandæ ſunt; quemadmodum vbi idem eſt operandi modus circa diuerſa obiecta, ibi vna & eadem eſt facultas animæ iudicanda; eodem. n. modo operatur ſenſus in viſione albi, & in viſione nigri, ergo facultas viſiua vna eſt: atqui non eſt idem operandi modus, quo anima ſentit, & iudicat, & quo appetit idem obiectum: ergo non per vnam facultatem, ſed per duas hæc duo præſtat: minor probatur; quia ſentire eſt cognoſcere, & fit per tranſitum obiecti ad animam; in cognitione. n. obiectum quodammodo ad animam trahitur, at in appetitu trahitur potius anima ad proſequendum obiectū: quoniam igitur ſenſus omnes, & phātaſia ſunt facultates cognoſcentes per obiecti receptionē, diuerſa ab his eſt facultas appetitiua, cuius operatio, quanuis cognitionem obiecti pręſupponat, non eſt tamen formaliter cognitio, ſed potius propenſio animæ ad proſequendum obiectum, quod prius cognouit: eadem igitur anima ſenſibilis per diuerſas ſuas facultates hæc omnia pręſtat; cognoſcit enim tum ſenſu, tum imaginatione, & cognitionem inſequitur appetitus proſequendi, vel fugiendi. Ex appetitu autem incitatur ad motum, vt quærat quæ vtilia ſunt, & fugiat noxia; ideo tandem hæc eadem anima habet facultatem motricē, quæ fuit animalibus neceſſaria ad ipſorum cōſeruationem.

Facultas motrix.

Vt igitur omnes ſenſibilis animę facultates colligamus, tres ſunt in animali operationes certo ordine diſpoſitæ, cognoſcere, rem cognitam appetere, ac demum ad eam moueri; harum gratia datę animali ſunt à natura plures facultates: ad cognitionem quidē propter rerum ſenſibilium diuerſitatem non ſatis fuit vna facultas, ideo plures in animali sūt facultates cognoſcitiuæ, quinque externi ſenſus, & tres interni, nempe ſenſus communis, phantaſia, & memoria; licèt enim memoria non ſit cognoſcitiua, nullum tamen alium habet officium, quàm inſeruiendi cognitioni: inſeruit enim ſuppeditando obiectum, quòd in ea ſeruatur, vt ab eo moueatur phantaſia: ad proſequendum autem, & fugiendum data animali eſt facultas appetitiua: demum ad ſe mouendum facultas motrix, hæc tamen non omnibus ineſt animalibus, ſed perfectioribus tantùm; illa nanque imperfecta animalia, quæ a Græcis ζωόφυτα appellantur, non habent facultatem motricem, ſicuti tribus quoque perfectioribus ſenſibus deſtituta ſunt, & duos tantùm habent, tactum, & guſtatum; ob id facultas motrix apud Ariſto. conſtituit gradum viuentis diſtinctum a gradu ſenſibili; phantaſia verò, & appetitus non conſtituunt alium gradum: quoniam enim quatuor graduum diſtinctionem Ariſtot. non aliunde accepit, quam ex maiore, & minore amplitudine, & communitate; appetitus autē, & imaginatio ſunt æquè communia, ac ſenſus, quia vbi ſenſus, ibi imaginatio, & appetitus, ideo hæc non faciunt gradum viuentis diſtinctum à gradu ſenſibili: at facultas motrix non omnibus ſentientibus ineſt, ideo hæc proprium viuentis gradu conſtituit; in quo ſunt animalia non omnia, ſed perfectiora. Hæc de anima ſenſibili, atque de eius facultatibus dixiſſe in præſentia ſatis ſit.

Collectio omnium facultatū animæ ſenſibilis.

De facultatibus animæ rationalis. Cap. XIII.

ANimæ rationali tres facultates aliqui attribuunt, intellectum, voluntatem, & memoriam; ita vt intellectu res apprehendat, atque cognoſcat, voluntate ad eas proſequendas trahatur, memoria verò conſeruet. Aliqui verò memoriam quidem huic animæ aſcribunt, ſed negant eſſe facultatem diuerſam ab intellectu, vt Tho. in 1. par. ſummæ q. 79. art. 7. Sed de memoria alio in loco opportunius diſputabimus: nunc ſatis ſit breuiter dicere duas tantùm eſſe mētis noſtræ facultates, vnam cognoſcendi, alteram appetendi, ſeu volendi, nil enim aliud eſt voluntas, quam appetitus animæ rationalis: quemadmodum enim cognitionem ſenſus inſequitur propenſio ad obiectum, quę dicitur appetitus, ita & mentis cognitionem proprius appetitus cōſequitur; quem vt ab appetitu ſenſibili diſtinguerent, voluntatem appellarunt. Harum duarum facultatū diſcrimen ex ijs, quę paulo ante de ſenſu diximus, manifeſtum eſt; aliud. n. eſt cognoſcere, aliud eſt rem cognitam appetere, & longè diuerſus eſt operandi modus hic ab illo; nam mens noſtra cognoſcit patiendo, & recipiendo ſpecies a phantaſia, per quam receptionem dicitur fieri res ipſę; obiectum igitur, vt cognoſcatur, ad animam ferri oportet, & in ea recipi: ſed in volendo trahitur potius mens ad proſequendum obiectum: quod etiam in ſe diuerſitatem habet, nā cognoſcitur quatenus ens appetitur autem quatenus bonum. Ipſa autem facultas cognoſcitiua vna tantùm ſtatuenda eſſe videtur, quia hæc animę pars non habet illam, quam aliæ, ex organis varietatē; quum nullo prorſus proprio organo vtatur; ſed in ipſamet anima non in organo, ſpecies recipiūtur, vnde ſola ab Ariſt. vocata eſt locus ſpecierum; & ob id vnus tantùm in ea notari poteſt modus, quo ab obiectis immutatur, & dicitur recipiendo fieri ſingula. Eſt aūt conſideratione dignum; quum Ariſtot. in 3. libro de

An in parte animæ intellectiua ſit memoria vide lib. de ſpec. intell.

Voluntas.

Intellectus

Num intellectus practicus, & ſpeculatiuus ſint duæ potentiæ.

anima diſtinguat intellectum practicum à ſpeculatiuo, num hi dicendi ſint duæ diſtinctæ facultates, an vna & eadem.

Opinio Thomæ, & argumentum.

Thomas in q. prædicta art. 11. inquit eſſe vnam & eandem facultatem, & hac vtitur ratione: id, quod accidit obiecto ſub ratione obiecti, non variat potentiam; at rebus, quæ mente apprehenduntur, accidit vt dirigantur ad opus, vel non dirigantur ad opus; ergo hęc differentia non poteſt varias potentias conſtituere, ſed vna tantùm eſt, quę res omnes eodem modo apprehēdit, & harū alias ad actionem dirigit alias nō dirigit, ſed ſimpliciter cōtēplatur: hoc ſignificare viſus eſt Ariſt. in contex. 49. 3. lib. de anima, dum dixit intellectum practicū a ſpeculatiuo diſtingui fine, ſunt enim ambo cognoſcentes eodem modo, proinde vnam & eandē animę facultatē denotāt, ſed ſpeculatiuus finē habet ipſammet cognitionē, practicus verò eam ad actionē dirigit: ſed quāuis ratione vltimi finis diſtinguātur, proximo tñ, & immediato fiue non ſecernuntur, quia ēt intellectus practicus habet proximum finē cognitionem veri in rebus agendis.

Cōfutatio, & opinio propria.

Ego verò arbitror intellectum practicum. & ſpeculatiuū, duas notare rationalis animę facultates: quum enim tria in intellectu practico conſiderauerit Ariſt. quemadmodum etiam in ſenſu; apprehēſionem rei; affirmationem, vel negationem boni vel mali; ac demum proſequutionem, vel fugam; certum eſt in duobus prioribus nullū intellectuum diſcrimen oriri, quoniā in illis non poteſt intellectus alio nomine appellari, quam ſpeculatiuus; res enim contemplatur per vnā & eandem ſuam facultatem, quæ intellectiua dr̄, quia ēt bonum contemplatur quatenus eſt verum: in ſolo igitur tertio neceſſe eſt horum diſcrimen eſſe cōſtitutum, immo & propriam intellectus practici conditionem, qua dr̄ practicus, in eo ſolo conſiſtere, vt nomen quoque ipſum declarat; nā in duobus reliquis cognoſcit tantùm, & contemplatur, in tertio autē actionem reſpicit, & per hoc ſolū diſtinguitur a ſpeculatiuo, uidelicet per propenſionem ad proſequendum bonum, & fugiendum malum, quæ dicitur uoluntas, & differt ab apprehenſione, quemadmodum diximus: per hoc autem denotatur diuerſitas obiecti ſub ratione obiecti, quia licèt uerum, & bonum, ut ibi Thomas inquit, re idem ſint, & unum in altero ſit incluſum, tamen differūt ratione, & per has duas diſtinctas rationes cōſtituunt duo diſtincta obiecta duarum facultatum; apprehenditur enim bonum prout eſt quoddam uerum, appetitur autē non ut uerum, ſed ut bonum: quoniam igitur diſtinctæ ſunt obiectorum rationes quatenus obiecta ſunt, & diuerſi etiam modi operandi circa illas, non poſſunt niſi duas animæ rationalis facultates ſignificare, non tamen alias, quam eaſdem duas, quas antea conſiderauimus, intellectum, & voluntatem, intellectus enim eſt facultas apprehēſiua, & cognoſcitiua obiecti vt veri, voluntas verò eſt facultas proſequutiua eiuſdem ut boni; ille igitur intellectus, qui dicitur ſpeculatiuus, eſt prior facultas, ſeu operatio prioris tantùm facultatis ſine altera poſteriore, ille uerò, qui uocatur practicus, eſt operatio utrinſque & eatenus notat aliam animæ facultatem, quatenus eſt operatio uoluntatis, immo hæc eſt propria conditio intellectus practici, qua diſtinguitur à ſpeculatiuo, quum in apprehenſione ſeu ueri, ſeu boni ab eo non differat; ſed hanc præſupponens uidetur eſſe formaliter electio, quæ eſt operatio uoluntatis. Igitur intellectus practicus, & intellectus ſpeculatiuus eatenus duas animæ facultates ſignificant, quatenus diſcrimen denotant intellectus & uoluntatis. Hanc ſententiam tuetur Io. Gandauenſis in quæſt. 39. 3. lib. de anima.

Ad argumentū Tho.

Ad argumentum autem Thomę dicimus de apprehenſione rei totum eſſe cōcedendum: quum enim poſſit cognitio tum dirigi ad actionē, tum non dirigi, accidit ei ut dirigatur, & accidit ut non dirigatur, proinde hæc ſunt apprehenſioni accidentalia diſcrimina, nec poſſunt facultates diuerſas conſtituere, quum apprehenſio reſpectu omnium rerum eodem modo fiat: obiectū quoque quatenus apprehenditur ſeruat in omnibus eādem obiecti rationem, quia etiamſi ſit bonū, cognoſcitur tamen quatenus ens quoddā, cui ut cognoſcibili accidit bonitas, illa præſertim, quæ eſt rei agendę, quum hæc poſſit eſſe tum bona, tum mala; & tā bona, quam mala, quatenus apprehenditur, apprehenditur ut ens quoddam, & quando affirmatur eſſe bona, uel eſſe mala, cognoſcitur illa affirmatio ut uera. Per hoc igitur argumentum nil aliud oſtenditur, niſi intellectum practicum in ipſa apprehēſione non denotare facultatem diſtinctam ab illa, quæ ſignificatur per intellectum ſpeculatiuum, iam enim diximus hos in apprehenſione nullam habere differentiam, niſi accidentalem, quæ ſumitur a rerum differentijs prout diuerſæ res ſunt, ſed non prout habent rationem obiecti. At ſi tertiū intellectus practici actum, qui electio eſt, cōſideremus, mutatur ratio obiecti; licèt enim ſit ens, eligitur tamen non amplius ut ens, ſed ut bonum. Sic ergo neganda eſt minor argumenti, quia non eſt amplius illi accidens ut ad actionem referatur, ſed neceſſarium, & eſſentiale: propria enim ratio obiecti uoluntatis eſt quatenus bonum, ſicuti propria ratio obiecti intellectus eſt quatenus ens; bonū autem eſt pēr ſe omnium humanarum actionum finis: quoniam igitur in intellectu practico ſit prius apprehenſio, deinde proſequutio; obiectum non eſt idem in utraque, quia mutatur ratio obiecti, apprehenditur enim ut ens, non ut bonum, appetitur autem non ut ens, ſed ut bonum.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE PARTITIONE ANIMAE.

Propoſitio, ác diuiſio dicendorum. Cap. J.

MAgna fuit inter priſcos philoſophos controuerſia de animę partitione, atque eius diſtributione per corpus, eaq; à poſterioribus quoq; agitata eſt: ſolent enim tū interpretes Ariſtotelis, tum medici de hac re diſputare, & quærere an anima tota in toto corpore inſit, pars verò in parte, an potius tota tum in toto, tum in ſingula corporis parte. Verùm Ioannes Gandauenſis huius quæſtionis ambiguitatem animaduertēs tres eius acceptiones notauit, ſecundùm quas totam ſuam diſputationem in tres partes diſtinxit, eumq; alij poſtea ſequuti ſunt: eaſdem tetigit etiam Thomas in prima parte ſummæ quęſtione 76. articulo octauo: nos igitur hac de re diſputaturi, id rectè factum eſſe arbitrantes, ad vitandam obſcuritatem eadem diſtinctione vtemur; etenim certum eſt problema hoc poſſe tribus modis intelligi: habet enim anima eſſentiam ſuam; habet quantitatem, quanuis per accidens, quum ad corporis extenſionem extenſa ſit; ac denique habet facultates diuerſas; ideo primùm quæri poteſt, an tota ſecundùm eſſentiam & in toto corpore ſit, & in qualibet eius parte; ſecundò an tota ſecundùm quantitatem ſit & in toto, & in ſingula parte; tertio demum, an anima tota, ideſt ſecundùm omnes facultates ſuas ſit non ſolùm in toto, ſed etiam in qualibet parte, an potius ſecundùm aliquam facultatem ſit in aliqua parte, & ſecundùm aliam in alia: ideo dicere ſolent animam poſſe tripliciter appellari totum, totum eſſentiale, totum quantitatiuum, & totum poteſtatiuum, ideſt cum omnibus ſuis potentijs, & facultatibus. Hunc itaque ordinem in hac noſtra diſputatione ſeruabimus: primum de tota anima ſecundùm ſuam ſubſtantiam; poſtea de tota ſecundùm ſuam quantitatem, & extenſionem; ac demum de tota ſecundùm facultates ſuas, quid iuxta Ariſtotelis mentem ſentiendum ſit conſiderabimus.

Anima pōt tripliciter appellari totum.

De primæ quęſtionis intelligentia. Cap. II.

QVod ad primam partē, ipſamq; animæ ſubſtantiā attinet, quū ante omnia intelligendum ſit quidnam quæratur, non erit ab re, ſi difficultatem a Ioanne Gādauenſe tactam conſideremus: ipſe.n. quanuis de hac re diſputet, ſuamq; ſententiam proferat, tamen ſubiungit ſibi hanc quæſtionem non probari, ſed abſurdā videri: nam quærere, an anima tota ſecundùm eſſentiam ſit in qualibet parte corporis, an nō tota, ſed eius pars, eſt conſtituere eam habere partes eſſentiales, quod minimè verum eſt; quoniam anima, quum ſit forma, eſt ſubſtātia ſimplex, & nullas habet eſſentiales partes: non rectè igitur appellatur tota, ſi partes non habet, ſed rectius diceremus nec totā, nec ſecundùm partes in corpore, vel corporis partibus eſſe, quia neque partes habet, neq; pōt appellari tota. Nituntur multi varijs modis quæſtionem hāc ab abſurditate vindicare. Sunt qui dicant aiam habere definitionem, & partes definitionis, & hac ratione habere partes eſſentiales. Sed hoc nihil eſt, quoniā anima nō per partes eſſentiales definitur, ſed vt natura quędam ſimplex p effectus eam declarantes: propterea nemo vnquam dubitauit, an anima ſecundùm omnes ſuæ definitionis partes ſit in qualibet parte corporis, an ſecundùm unam definitionis partem ſit in vna parte corporis, ſecundùm aliam verò in alia; ideo quæſtio ſic intellecta abſurdiſſima eſſet, proinde hoc modo problema ab abſurditate non defenditur. Nonnulli verò alij dixerunt poſſe in hac quæſtione ani-

Dubiū contra primā quæſtione.

Aliquorū ſolutio.

Solutionis impugnatio.

Aliorum ſolutio.

mam vocari totam; nõ ita tamen, vt ſumatur totum reſpectu partium, ſiquidem anima, vt dictum eſt, partes non habet; ſed prout ſumitur totum pro eo, quod eſt perfectum, & abſolutum, cui nihil deeſt, ita vt quæſtio ſit an anima ſecundùm ſuam eſſentiam perfectã ſit & in toto corpore, & in qualibet eius parte.

Impugnatio. Sed neque ſic conueniens eſt quæſtio, neque vllum locum habere poteſt: quum enim anima ſecundùm omnium ſententiam nec intendi, nec remitti poſſit, ſed ſubſtantiam habeat indiuiduam, non datur eius ſubſtantia, niſi perfecta, & integra; proinde vanum eſt quærere, an in corporis parte ſit perfecta animæ ſubſtantia, an imperfecta, quum nullibi poſſit

Solutio propria. eſſe imperfecta. Ego verò, etſi arbitror Gandauenſem rectè dubitaſſe, & illum quæſtionis ſenſum ita eſſe abſurdum, vt nullum apud philoſophos locum habere poſſit; alios tamen duos inuenio, ſecundùm quos digna quæſtio eſt diſputatione, neque abſurda dici poteſt. Vnus eſt, vt nomen partis pro parte ſubiecta, hoc eſt pro ſpecie ſumatur, nomen autem totius pro omnium ſpecierum animæ collectione, ſicut Ariſtot. frequenter in libris de anima vocat animam totam, & partes animæ, ita vt quæſtio ſit, quum in eodem viuente plures ineſſe poſſe animas ordine quodam diſpoſitas iam alibi oſtenderimus, tanquam formas ſubſtantiales diſtinctas, num hę locis quoque diſtinguantur in corpore, an non diſtinguãtur, ſic enim ad ſubſtantiam animæ quæſtio pertinet: quæritur enim, an huius animæ ſubſtantia vnam tantùm corporis partem occupet, illius verò aliam; quam ſententiam ab Ariſtotele Platoni attributam eſſe manifeſtum eſt. Alter verò ſenſus eſt, conſtituendo ipſas ſpecierum animæ ſubſtantias locis diſtinctas non eſſe, ſed ſimul omnes informare idem corpus, admitti quæſtio poteſt, ſi appellationẽ totius, & partium attribuamus non animæ, ſed corpori: reuera enim non poteſt anima vocari totum eſſentiale, nec ullus unquam dubitauit an anima tota ſecundùm ſuam eſſentiam ſit in ſingula corporis parte, an pars aliqua eſſentiæ in una parte, alia verò pars in alia, hoc enim ne excogitabile quidem eſt, quare de hoc diſputare vanum eſſet: ſed uidetur ſic poſſe quæſtionem proponi, eamq́; nihil in ſe habere abſurditatis, an anima ſecundùm ſuam eſſentiam toti corpori adſit, & cuilibet corporis parti, an potius alicui tantùm parti corporis inſit anima ſecundùm ſuam eſſentiam, ita vt in reliquis partibus non inſit, hoc enim in controuerſia poſitum eſt, neq; paruum eſt operæpretium id conſiderare.

Opinio Platonis de diſtributione partium animæ, eius confutatio. Cap. III.

QVum quæſtio propoſita intelligi his duobus modis poſſit, quod ad priorem attinet, certũ eſt eum ab Ariſt. Platoni fuiſſe attributũ, videlicet vt tres animæ partes in corpore animalis in tribus diſtinctis locis collocauerit, concupiſcibilem in iecore, iraſcibilem in corde, & rationis compotem in cerebro: quanquàm.n. credi poſſet Platonem non animarum, & formarum ſubſtantialium, ſed facultatum animæ diſtinctionem intellexiſſet; tamen Ariſto. illi attribuit vt eas tanquam diuerſas ſubſtantiales formas ita, vt prædictum eſt, locis ſeparauerit in corpore animalis; & Galenus quoque in quinto, & ſexto libris de Platonis, & Hippocratis decretis diligenter Platonis verba conſiderans nititur oſtendere eam illius fuiſſe ſententiam. Huius igitur falſitatem oſtendit *Confutatio opinionis Platonis.* Ariſtoteles argumento ſumpto ab animalibus illis imperfectis, quæ in partes diuiſa adhuc uiuunt, omnes enim quas habent, animę partes in ſingulis diuiſis partibus coniunctæ ex earum operationibus cognoſcuntur, ſed non una in una parte, alia vero in alia: quum enim in ſingula animalis parte ab alijs ſeparata omnes operationes inſpiciantur; ubi autem eſt operatio, ibi & facultatem, & ipſam animæ ſubſtantiam ineſſe oporteat; omnes animæ partes in ſingula animalis parte reperiri fatendum eſt, proinde locis diſtinctas non eſſe. Præterea ſecundùm hanc ſententiam oſtendi non poteſt quomodo animal ſit vnum: quia ubi ſunt tres diſtinctæ formæ ſubſtantiales non ſubordinatę, ibi tria eſſe diſtincta compoſita manifeſtum eſt; illę autem animę non poſſunt dici ſubordinatæ, quum diſtinctæ locis eſſe ſtatuantur, ſed earum ſingula eſt forma ſpecifica conſtituens proprium animatum ſine alijs; ubi enim eſt una, ibi non ſunt aliæ: nos autem, qui dicimus has partes animæ non diſtingui locis, ſed omnes ſimul informare idem corpus, in hoc abſurdum non incidimus, ſed optimè animalis unitatem ſeruamus; dicimus enim eas eſſe ſubordinatas, ita vt vltima contineat omnes, & ſola det toti nomen, ac definitionem; uel igitur animalis vnitatem tueri Plato non poteſt, vel ad eam ſeruandam ſtatuere cogitur aliam vniuerſalem animam, a qua totum corpus informetur, & unum reddatur, ab hac enim illę omnes contineri dicerentur; quemadmodum etiam nos dicimus plures eſſe in corpore animalis formas mistionis, easque locis ſeparatas, quia ubi eſt forma carnis, ibi non eſt forma nerui, nec forma oſſis, neque ob id tolli animalis vnitatem,

tatem, quum ſatis ſit anima illis omnibus ſuperueniens, & eas omnes continens, ad vnitatem animalis conſtituendam: ob id dicimus cadauer non eſſe amplius vnum corpus, niſi per contactum, quoniam anima deſtitutum non habet amplius formam vnam, quę totum contineat ſed plures locis diſtinctas: ſic igitur animal ita, vt Plato poſuit, a tribus animæ partibus inuicem deſiunctis informatum non eſt vnum, ſed plura animata ſe mutuò tangentia. Præterea manifeſtum eſt, vt Ariſtoteles in ſecundo de anima libro oſtendit, in illis tribus animæ partibus naturalem, ac neceſſarium ordinem ineſſe: ſenſibilis enim anima non eſt ſine vegetante, nec rationalis ſine his ambabus; atqui iraſcibilis, quam Plato in corde poſuit, non eſt niſi anima ſenſibilis; concupiſcibilis verò, quam poſuit in iecore, non eſt niſi anima uegetans, quum medici quoque eam in iecore tanquam propria ſede locare videantur; quomodo igitur in corde eſt anima ſentiens abſq; vegetante? quomodo in cerebro rationalis abſque alijs duabus? Sed ipſæ operationes falſitatem huiuſce opinionis declarant: patet enim & cerebrum, & cor nutriri, proinde in ijs partibus quoque eſſe partem animæ altricem, in quibus Plato rationalem, & iraſcibilem collocauit: igitur non ſunt locis diſtinctę, vt aſſeruit Plato. Huiuſmodi ergo ſententia; qua dicantur ſingulę partes animę ita eſſe in ſingulis partibus corporis, vt locis diſtinguantur, & vbi vna eſt, ibi non ſint aliæ; falſa omnino eſt, & tum rationi, tum experientiæ refragatur.

Cadauer non eſt corpus vnum.

Alberti opinio, & argumenta, & opinionis confutatio. Cap. IIII.

QVoniam igitur partes animæ in animalis corpore locis diſtinctę eſſe non poſſunt, ſed omnes ſimul ſunt, & ſolùm ratione diſtinguuntur, vt Ariſtoteles cenſuit, altera, quã tetigimus, quæſtio exoritur: quum tota anima ſecundùm omnes ſpecies ſuas ſimul ſit in eadem materia, an tota inſit in aliqua tantùm præcipua corporis parte, non in alijs, an potius in toto animalis corpore, & in omnibus eius partibus inſit. Priorem ſententiam accepit Albertus, vt apud eum legere poſſumus in ſecundo libro de anima cap. 7. vbi aſſerit animam ſecundùm ſuam eſſentiam, ac ſubſtantiam reſidere in ſolo membro præcipuo, quod inquit eſſe cor, in alijs verò partibus ipſam animæ ſubſtantiam nõ ineſſe, ſed ſolùm facultates diuerſas, quæ ad illas a corde tranſmituntur; ideo dicit cor eſſe organum eſſentiæ animæ, alias autem partes eſſe organa facultatum. Sententiam hanc probat Albertus pluribus argumentis. Primo, ſi in oculo eſſet anima ſecundùm ſubſtantiã ſuam, ergo tota ibi eſſet animæ eſſentia, proinde anima tota: quum enim ſubſtantiales partes non habeat, neceſſe eſt vt vbi eſt ſecundùm ſubſtantiam, ibi ſit tota; igitur auulſo oculo tota anima auferretur, quare in reliquo corpore non remaneret anima; hoc tamen falſum eſſe videmus: ergo in oculo non eſt ſubſtantia animæ. Secundo, ſi eſſentia animæ in qualibet corporis parte ineſſet, manus ab homine abſciſſa deberet aliquandiu viuere; quoniam ſi ibi eſſet ſubſtantia animæ, non poſſet forma illa ſubitò interire, quia forma ſubſtantialis non interit ſine præuia alteratione, quæ non fit ſubitò, ſed in tempore aliquo: conſequens tamen falſum eſt, quia manus abſciſſa ſtatim mortua eſt, neque ulla ibi notari poteſt præuia alteratio: igitur in manu non inerat ſubſtantia animæ. Tertiò, ſi eſſentia animæ eſſet in qualibet animalis parte, pars quælibet animalis eſſet animal; ubi enim eſt animæ ſubſtantia, ibi perfecta, & integra eſt, ubi autem eſt anima perfecta, neceſſe eſt illud perfectum animal eſſe. Tandem confirmatur hæc ſententia authoritate Ariſtotelis in libro de motu animalium capite penultimo, ubi dicit animam non in omnibus corporis partibus ineſſe, ſed in una tantùm præcipua, cui cæteræ partes adnaſcuntur, & ea ratione participant uitam; idque declarat exemplo Regis ad rem ualde accommodato: Rex enim non omnibus regni ſui partibus adeſt ſecundùm ſubſtantiam, ſed ſoli regiæ, ad alias uerò partes tanquam ab illa pendentes tranſmittit uim gubernandi per uarios miniſtros ſuos, & ita regere dicitur non ſolam regiam, ſed regnum totum: ſic igitur in ſolo corde reſidet anima ſecundùm ſubſtantiam ſuam, non in alijs membris, ſed ad illa uarias facultates tranſmittit ad uaria munera obeunda. Hæc Alberti ſententia admittenda non eſt, & iure à multis impugnatur, præſertim a Thoma in prima parte ſummæ quęſtione 76. articulo octauo, & in quæſtionibus diſputatis de anima quæſtione ſecunda articulo decimo, & in ſecundo contra gentes cap. 72. ubi ſententiam ueriorem tuetur, nẽpe animam tanquam ſubſtantiam ſimplicem, & indiuiduam, ineſſe in qualibet corporis parte integram, non in ſolo membro præcipuo. Poteſt autem falſitas opinionis Alberti multis argumentis oſtẽdi. Primò ſic, ſi eſſentia animę non adeſſet cuilibet corporis parti, ſequeretur non totum animal eſſe animatum; etenim partes omnes corporis pręter partem pręcipuã, quum animam non habeant, animatæ dici non poſſunt: nec defenditur Albertus dicendo cęteras partes eſſe animatas per uirtutes, ſeu facultates animę eò trãſmiſſas; quoniam illę uirtutes non ſunt niſi accidentia, quare non poſſunt ſubſtantiam conſtituere, & dare eſſe materiæ; nam (ut inquit eo in loco Thomas) ſi anima non

Alberti ſententia.

Primũ argumentum Alberti.

Secundũ argumentum.

Tertiũ argumentum.

Quartũ argumentum.

Opinionis confutatio.

Primũ argumentum.

eſſet in corpore niſi vt motor,& rector,locum vtiq; haberet opinio Alberti,poſſent.n.cęteræ partes corporis ab illis facultatibus moueri, & regi per pendentiam à parte pręcipua;ſed quia eſt in corpore vt forma informans materiam, & ſubſtantiale corpus conſtituens, neceſſe eſt omnes corporis partes eſſe animatas, & ab ipſamet anima informatas. Præterea vel putat Albertus facultates animę eſſe ipſammet animæ eſſentiam, & ab ea non diſtingui, uel eſſe qualitates re diſtinctas à ſubſtãtia animæ, vt nos aliàs demonſtrauimus;;vtrumuis dicat, eius ſententia falſa eſt:nam ſi ſint idem, quod anima ipſa, neceſſe eſt vt in omnibus partibus inſit ſubſtantia animæ, ſi in eis ſunt facultates animę; ſi verò ſint qualitates diſtinctæ à ſubſtantia animę, ſimiliter neceſſe eſt ibi animam eſſe,vbi ſunt facultates,qm̃ accidentia a forma ſubiecti emanantia nõ debent eſſe loco diſtincta à forma; nam eiuſmodi omnia emanant in eodem ſubiecto,in quo ineſt forma,a qua emanant. Sumitur etiam ex definitione animæ argumentum contra Albertum, inquit.n.Ariſt. animam eſſe actum primum corporis naturalis organici,organicum intelligens illud,quod varijs inſtrumentis præditum eſt; huiuſmodi autem eſt totum viuentis corpus, non ſolum membrum præcipuum, quia cor dici quidem poteſt organum, at non organicum, vt ibi ab Ariſtotele vocatur organicum: idq́ue ipſemet Albertus fatetur, dum dicit cor eſſe organum eſſentiæ animæ, cætera verò membra eſſe organa facultatum: quòd ſi dicat cor eſſe corpus heterogeneum,ideoq́; ob varia partium ſuarũ officia dici poſſe organicum; hoc certè nihil eſt, quia non eiuſmodi eſt membrum præcipuum in animalibus imperfectioribus, quæ cor non habent,ſed aliquid cordi proportione reſpondens,hoc.n.homogeneum, ac ſimplex eſt, inde.n. fit vt illa animalia etiam in partes diuiſa aliquandiu viuant: quare quum membrum pręcipuum non in omnibũs animalibus organicum appellari poſſit, definitio autẽ animę ſit vniuerſalis, & omnia viuentia complectatur,non põt in ea definitione organicum ſignificare aliud, quam totum viuẽtis corpus: quum igitur huius dicat Ariſtoteles animam eſſe actum primum,hoc eſt formã,quæ ipſum conſtituit,apertè ſignificat animam informare totum corpus,non ſolum membrum præcipuum;idq́; confirmant ea, quæ ſtatim ab Ariſtotele ibi dicuntur de plantis; inquit.n.plantarum partes eſſe organa,vt radicem, folia, fructum,& pericarpium, quod denotat totã plantam vocari corpus organicũ, propterea quòd his omnibus inſtrumentalibus partibus prædita eſt. Idem ſignificauit Ariſt. in contex.nono eiuſdem libri, quando argumentum ſumẽs ab oculo dixit animam ita eſſe totius animalis actum, & formam, vt viſus eſt actus oculi; vana enim eſſet ea Ariſtotelis argumentatio; ſi anima non totũ corpus informaret, vt conſiderantibus manifeſtum eſt.

Secundum argumẽtũ.

Tertium argumentum

Vera ſententia, & eius declaratio. *Cap. V.*

VT meam hac in re ſententiã proferam, credo Albertum erraſſe quidem aliqua ex parte, vt modo oſtẽſum eſt, attamen aliqua etiam ex parte veritatem attigiſſe; vt enim abſurdũ eſſe arbitror id,quod ait Albertus,animam ſecundùm ſuam ſubſtantiam in ſolo corde eſſe; ita & contrariam ſententiam quòd in omnibus corporis partibus æquè reſideat anima,falſam eſſe exiſtimo: etenim ſi omnes corporis partes æquè præcipuè,& abſq; vllo ordine animam haberent, neceſſarium prorſus, & inſolubile eſſet argumentũ Alberti; oporteret enim manum à corpore ſeparatam viuere aliquandiu, quod tamen non contingit:pręterea ſecũdùm hanc ſententiam vana de membro præcipuo diſputatio redderetur, quia nullum in uiuẽtis corpore membrum pręcipuum uocari poſſet; ſiquidem nullo alio argumento præcipuum membrum iudicatur, niſi radicatione animæ in eo, quæ ex operationibus indagari ſolet: quoniam igitur magna eſt philoſophorum, ac medicorum diſceptatio de membro præcipuo in corpore animalis, concedere hi omnes videntur non ęquè in omnibus partibus viuẽtis ineſſe animam,ſed radicari in aliquo membro præcipuo, & ab eo ad reliquas corporis partes diffundi;ſecundùm Ariſtotelem autem pręcipuum membrum in animalibus ſanguineis cor eſt,in alijs autem,& in plantis pars aliqua cordi proportione reſpondens; nos facilioris doctrinę gratia de ſolo corde loquemur, quod enim de hoc dicemus, illud idẽ de quolibet præcipuo membro in ijs,quæ cor non habent, intelligendum erit. De cordis quidem primatu clara eſt Ariſtotelis ſententia in tertio libro de partibus animalium cap. tertio, quarto, & quinto, vbi ab Auerroe in capite quarto res hæc diſertiſſimè diſputatur, necnon ab Alexandro in primo ſuo libro de anima capite ultimo: hoc igitur in præſentia conſtituto, ex eo elicimus animam præcipuè, ac primariò reſidere in corde, & in eo eſſe tanquam in radice, à qua poſtea diffunditur animæ ſubſtantia ad vniuerſum corpus; primum enim quod generatur, eſt cor animalis,& in eo radicatur anima, poſtea verò illi cæteræ partes aggenerantur, ad quas ſtatim protenditur anima non tantùm ſecundum facultates,ſed ẽt ſecundum eſſentiam, ad extenſionem.n.ſubiecti corporis anima quoq; extenditur:hac igitur ratione habet anima in corde eſſe principale, in reliquis autem partibus

Anima eſt in omnibus partibus corporis ſecundum quendam.

De cordis primatu.

habet

habet eſſe participatū; quemadmodum etiam lumen in ſole habet eſſe principale, in aere autem habet eſſe per participationem, & per deriuationem à ſole; quo fit vt aliquo ſolido corpore interpoſito priuetur ſtatim aer, vel pars eius aliqua ſuo lumine, quia priuatur illa participatione, ac pendentia a luce ſolis. Sic etiam dicuntur res omnes habere eſſe per participationem primi entis, quod ſolum habet eſſe per ſe, & eſt ipſummet eſſe ſubſiſtens, ideoq; ſublato primo ente cætera omnia ſtatim redigerentur in nihil; hac igitur eadem ratione ſi manus a toto corpore ſeiungatur, ſtatim in ea vita omnis extinguitur, quia manus non habebat animam, niſi per continuam deriuationem a corde, qua ſimulatque deſtituitur deſinit eſſe animata; contra verò euenit in plantis, & animalibus annuloſis, in quorum partibus ſeparatis ineſt adhuc vita aliquādiu, propterea q̄ animalia illa pro corde habent humorem quendam intus per totam animalis longitudinem extenſum, & homogeneum, proinde diuiſionem recipiens; quo fit vt, ſi ita diuiſio fiat, vt in ſingula parte remaneat aliqua pars illius humoris, ſingula pars aliquandiu viuat, quum in ſe habeat portionem aliquam membri principalis; ſic etiam planta in omni parte habet membrū præcipuum, in quo eſt anima radicata, ſiue id ſit cortex, ſiue radix (ſiquidem in omnibus ferè partibus habet radicem poteſtate) ſiue quidpiā aliud; vnde fit vt pars ab alijs ſeiuncta viuere poſſit, & fieri alia planta per ſe: at in animalibus perfectioribus, in quibus eſt cor, vel aliud ſimile, quod ſit heterogeneum, & certam figuram requirat, id nulla ratione fieri poteſt, quia tale membrum præcipuum non eſt diuiduum manente vita animalis. Hæc eſt rei veritas, quæ ipſa per ſe conſiderantibus manifeſta eſt: quum enim anima duobus muneribus fungatur in corpore, vt Græci notare ſolent; informat enim corpus, & conſtituit animatum; deinde illo iam informato, & animato vtitur vt inſtrumento ad operandum; facultates non recipiunt corpus niſi vt organum, quo vtantur; non vtuntur autem niſi animato; ideo præſupponunt ipſum iam animatum, neque eſſe poſſunt niſi vbi ſit anima; facultates igitur à corde miſſæ ſecundùm Albertum ad alias corporis partes poſſunt quidē reddere membrū aptum ad operationem, ſed non pōſſunt facere membrum animatum, hoc enim ſola anima per ſuā ſubſtātiam præſtare poteſt; immò neq. aptum reddere poſſunt ad operandum, niſi prius conſtituatur eſſe animatum, facultas enim præſupponit animam, a qua non poteſt eſſe ſeiuncta. Ex his colligimus alium quoque Alberti errorem: non rectè enim dicitur cor eſſe organum eſſentiæ animę, cętera verò membra eſſe organa facultatum: organum enim non dicitur niſi reſpectu facultatis, quia reſpicit operationem, ipſa verò animę ſubſtantia quatenus eſt forma materiam potius habere dicitur, in qua recipiatur, quam organum. Ex his ergo patet animā ſecundùm ſubſtantiam ſuam non in ſolo corde ineſſe, ſed in omnibus membris; non tamen in omnibus æqualiter, ſed ordine quodā: nam ſi æquè in manu, atque in corde ineſſet anima, hoc eſt æquè præcipuè, oporteret manum à corpore abſciſſam viuere aliquandiu, quod tamen non videmus.

Cur animalia inſecta, & plantæ poſt diuiſionem viuāt.

Duæ animæ munera.

Cor non rectè dicitur organum eſſentiæ animæ.

Reſponſio ad argumenta Alberti. Cap. VI.

Veritate ita declarata facile eſt ad Alberti argumenta reſpondere. Ad primum negãda eſt cōſequentia: quia licèt in oculo ſit anima tota ſecundùm eſſentiam, quum eſſentiam habeat indiuiduam, nec propriè appelletur tota, tamen non eſt ibi tota ſecundùm quantitatem, & extenſionem, qua de re poſterius loquemur; auulſo igitur oculo non tota ſecundùm extenſionem anima aufertur, ſed remanet in alijs partibus corporis. Ad ſecundum dicere poſſemus compertum eſſe quandoque membrum aliquod abſciſſum à corpore puſillum tēpus viuere, vt ait Alexander in primo libro de anima capite vltimo, quandoque caput humanum à toto abſciſſum vixiſſe paruo quodam tempore; hoc enim non eſt abſonum rationi, quia licèt habeat animam deriuatam à corde, tamen quia ipſam animæ ſubſtantiam inſitam habet, fieri poteſt vt non ſtatim in eo anima extinguatur: ſed aliter reſpondemus, & concedentes membrum abſciſſum ſtatim interire, dicimus id fieri, quoniam in illo non erat anima radicata, ſed à membro præcipuo deriuata, ob id enim fit ut ſeparato membro non poſſit amplius in eo eſſe anima, ſicuti etiam de lumine dicebamus; negamus igitur ſequi quòd manus abſciſſa debeat uiuere: ad probationem autem, quando dicebat formam ſubſtantialem non poſſe ſine alteratione præuia interire, dicimus hoc eſſe uerum de forma totius compoſiti, & de forma etiam illius partis, in qua habeat eſſe radicatum, & principale; at non de forma partis habente ibi eſſe participatum; illud enim non eſt formam interire, quum in alijs partibus eadem remaneat, ſed eſt potius illam partem per eam ſeparationē priuari participatione illius formæ, quæ eadem remanet in membro præcipuo: ad hanc igitur priuationem dicimus non eſſe neceſſariam alterationem præuiam, ſed ſatis eſſe ſolam ſeparationem a toto, & a membro præcipuo; per hoc tamen non ſtat quin fieri poſſit vt membrum ſeparatum uiuat paruo aliquo tempore, ut modò dicebamus, deinde ſtatim intereat ſine vlla præuia alteratione; ſiquidem hæc non eſt

Ad primū.

Ad ſecundum.

eſt neceſſaria, niſi vbi forma etiam ſecundùm totam ſuam extenſionem intereat.

Ad tertiũ Ad tertium quoque ſimiliter negamus conſequens: & ratio negationis eſt quia vt aliquod vocetur animal, non ſatis eſt ſi habeat animę eſſentiam integram, hæc enim indiuidua eſt, & vbi eſt, ibi non poteſt niſi integra, & tota eſſe; ſed etiam oportet vt habeat totam ſuam materiam, & corpus integrũ, in quo recipiatur: quum enim anima ſit prædita pluribus facultatibus, per quas apta eſt plures edere operationes, requirit neceſſariò corpus varia obtinens inſtrumenta, quæ omnibus facultatibus correſpondeant; ideo licèt in oculo inſit animę eſſentia integra, oculus tamen non poteſt dici animal, quia nõ habet ibi anima omnia ſibi neceſſaria inſtrumenta, neque integram ſuam materiam, cui adiuncta poſſit animal conſtituere; quare oculus non eſt animal, ſed pars animalis. Propterea negare etiam poſſumus animam in oculo eſſe integram, & perfectam: quum enim ſit eſſentialis conditio cuiuſuis formę ut recipiatur in tali determinata materia, proinde ſit neceſſaria animæ conditio ut ſit in corpore tot inſtrumentis prędito, anima quæ eſt in oculo, ob hunc defectum non poteſt uocari perfecta.

Ad quartũ reſponſio Thomæ Confutatio. Ad Ariſtotelem autem in calce libelli de motu animalium Thomas in memorato loco reſpõdet Ariſt. loqui de ſola facultate motrice, ſignificans ſe hanc concedere non in omnibus partibus ineſſe, ſed in ſola parte pręcipua: ſed hanc reſponſionem ego probare minimè poſſum; vel enim intelligit huius facultatis obiectum adęquatum, vel præcipuum, quod ſit eius primum principium, & tanquam radix: ſi adæquatum, vel pręcipuum, quod ſit eius primum principium, & tanquam radix: ſi adæquatum, falſa eſt eius ſententia, quia vis motrix non in ſolo corde, ſed in toto corpore ineſſe conſpicitur: ſi verò pręcipuum, non de ſola motrice facultate, ſed de tota quoque animę ſubſtantia id aſſerere debuit, quum ibi dicat eam in ſingulis quoque partibus ineſſe totam.

Vera reſponſio. Nos igitur dicimus Ariſtotelem nil aliud ibi negare, niſi ꝙ anima ſit ęquè in omnibus partibus radicata, & ſignificare velle eam in ſolo membro pręcipuo habere eſſe radicatum; neque ob id negare animam eſſe in omnibus membris ſecundùm ſuam ſubſtantiam, & habere in eis eſſe participatum. Comparatio autem cum Rege non ſecundùm omnes conditiones accipiẽda eſt, ſed ſecundùm illam tantummodò, quòd unus eſt locus principalis, in quo anima reſidet tanquã in regia, quemadmodum una eſt urbs regia, in qua reſidet Rex: in reliquis autem non eſſet cõueniens comparatio; nam anima, quum ſit per ſe incorporea, poteſt ſecundùm ſuam eſſentiam tota in qualibet parte ineſſe, non ſic Rex, qui corporeus eſt.

Galeni argumentatio contra Ariſtotelem de membro præcipuo. Cap. VII.

HÆc ſententia, quam modò expoſuimus, eſt rationi maximè conſentanea, nam & animatum, & unũ eſſe totum animal oportet, non eſt autem animatum totum, niſi in omnibus eius partibus ipſa animæ ſubſtantia inſit, non in ſola pręcipua, ut putauit Albertus: ad unitatem verò animalis ſeruandam unum tantùm pręcipuum membrum eſt concedendum, in quo tota ſit anima radicata, & a quo tanquam principio, & fonte ad omnes corporis partes effundatur; ſic enim & vnum corpus eſt per omnium partiũ ab una pendentiam, & anima una, quę ex omnium dictarum partium congreſſu conſtituitur: nam propter earum inter ſe ordinem atq; reſpectum fit ut una ad aliam tanquam poteſtas ad actum, & tanquam perfectibile ad perfectionem referatur, proinde una ex his omnibus anima conſurgat, cuius totius nominatio ab ultima tanquam ab actu deſumatur, qua ratione verè dicere poſſumus unam eſſe in homine animam, quę dicitur rationalis; ſic unam in equo animam equinam, & ſic de reliquis. At ſecundùm Platonis opinionem, quam reiecimus, hoc dicere minimè poſſumus: dum enim partes animę locis ſeparatę in animalis corpore ſtatuuntur, una aliam non perficit, ſed ſingula per ſe perfecta anima eſt, & abſque aliarum ope proprium animatum conſtituit: quocirca animal non poteſt unum animatum appellari, ſed plura, ſicut antea conſiderauimus. Pręterea iuxta omnium philoſophorum ſentẽtiam animal, pręſertim uerò homo, paruus mundus appellari ſolet: attamen hoc ſecundùm hanc opinionem uerum non eſt; adeſt enim hęc magni momenti diſſimilitudo, quòd in magno mundo unum eſſe principẽ neceſſe eſt, ut omnes conceſſiſſe uidẽtur, ex cuius unitate Ariſt. mundi unitatem demonſtrari aſſeruit; in animali autem non unus princeps, ſed tres iuxta Platonis ſententiam, quam Galenus quoque ſequutus eſt, abſque dubio ſtatuuntur: neque abſurditatem hanc euitat Galenus, dum cerebro principatum tribuit propter animam rationalem, quæ in eo reſidet, & præſtantiſſima omnium eſt: etenim non penes ſolam nobilitatem attendendus eſt principatus, ſed etiam penes gubernationem, atque pendentiam: attamen quid cordi cerebrum imperet, quid iecinori, & quomodo horum actiones iuſſu cerebri, aut eius uirtute ad hæc tranſmiſſa producantur, ne fingere quidem tota Galeni pertinacia, ac proteruitas poteſt, quinimmo ipſe palam fatetur in 2. ac 3. lib. de Hippocratis & Platonis decretis, cerebrum & cor proprias

habere

habere functiones, eaſque vtrunque abſque alterius ope obire; quod dicere eſt confiteri neutrũ actioni alterius imperare, aut vim aliquam contribuere, proinde neutrum poſſe principes membrum appellari. Verùm quia veram hanc Ariſt. ſententiam demoliri prolixiſſima diſputatione Galenus nixus eſt in libris de Hippocratis & Platonis decretis, non ab re fore iudicaui, ſi præcipua quædam, quæ ibi a Galeno contra Ariſt. afferuntur, breuiter referam, & expendam: quanuis enim non de membrorum primatu, ſed de animæ diſpenſatione per corpus ſit nobis propoſita diſputatio attamẽ cum hac ita eſt præcipui membri conſideratio coniuncta, vt penitus omitti nec debeat, nec poſſit hac igitur de re alias fortaſſe fuſius diſputabimus, nunc eam cum moderatione tangere ſatis erit, & quantum ad partium animæ diſtributionem, de qua loqui inſtituimus, declarandam pertinere videatur. Galenus in memoratis libris de hac re fuſiſſimè diſputat aduerſus Ariſt. & aduerſus Stoicos, Chryſippum præſertim, qui omnes vni cordi primatum attribuerunt, & animam vniuerſam in eo tanquam loco præcipuo, ac membro principe reſidere aſſeruerunt: ipſe verò & eorum argumenta ſoluere, & ſuam opinionem comprobare efficaciter nititur in ſeptem prioribus libris, & in principio octaui; ita vt omnia ferme, quę ab eo in tota illa parte dicũtur, ad hoc vnum pertinere videantur. Sed ego plurima illa paucis perſtringam; omnia nanque argumenta, quæ tum a Galeno, tum a Chryſippo, & alijs a nominum etymologia, ab exiſtimatione, naturalique inſtinctu hominum, atque poetarum authoritate deſumpta ſunt, & a Galeno ſoluta, tanquam leuia, & probabilia, vt ipſemet Galenus apertè ibi profitetur, nulla penitus faciam; & vno argumento contentus ero, in quo potiſſimè tanquam demonſtratiuo Galenus innititur à venarum, & arteriarum, & neruorum origine deſumpto; quum enim horum trium miniſterio abſolui omnes in animali operationes videantur, illud eſſe præcipuum mẽbrum, & præcipuam animæ ſedem dicendum eſſe videtur, vbi origo venarum, & arteriarum, & neruorum eſſe conſpiciatur. Quoniã igitur Ariſt. horum omnium principium aſſerit eſſe cor, Galenus in hoc conſtitutam eſſe totam controuerſiam exiſtimans, petit ſibi demonſtrari cor eſſe & neruorum, & venarum principium: nam hoc oſtenſo conceſſurum ſe profitetur ſolum cor eſſe membrum princeps, & in eo uno omnem animam reſidere: ſed quum ipſe per anatomen certo ſe cognouiſſe affirmet uenarum principium non cor eſſe, ſed iecur, & neruorum non cor, ſed cerebrum; inſolubile inde argumentum ſumi arbitratur ad demonſtrandum tria eſſe præcipua membra, & tres trium ſpecierum animæ ſedes, argumentum autem tale eſt: illud eſt membrum præcipuum, & animæ ſedes, ubi eſt principium uenarum, & arteriarum, & neruorum; at principium uenarum iecur eſt, neruorum cerebrum, arteriarum verò cor; igitur tria ſunt membra præcipua, cerebrum, cor, & iecur, in quibus tres partes animæ reſident; & has non tantùm facultates diſtinctas, ſed ſpecies animæ diuerſas, & formas ſubſtantiales eſſe aſſeueranter affirmat: in quo ego quidem ab eius ſententia non recedo, ſed in eo tantùm, quòd has eſſe locis ſeparatas, ut prædiximus, Platonem ſequutus exiſtimat: nutritiuam igitur animam, quam etiã naturalem partem uocat, Plato uero concupiſcibilem, in iecore tanquã propria ſede collocat, quoniam ibi principium eſt generationis ſanguinis, quo totum corpus alitur, & origo uenarum, quæ ſanguinem ad omnes corporis partes nutriendas deferunt; deinde uitalem, ſeu iraſcibilem in corde, ubi eſt origo caloris uitalis, qui per arterias inde orientes ad uniuerſum corpus emittitur, ac tandem rationalem, ſeu cognoſcentem ponit in cerebro, à quo originem ducunt nerui omnes, per quos ad omnes corporis partes uis ſentiendi, ac uis mouendi tranſmittitur. Hoc unum arg. ex tota ea prolixa Galeni diſputatione mihi expendendum deſumpſi, quia cum eius ſolutione coniuncta eſt ſententiæ Ariſtot. ualidiſſima demonſtratio; uno enim labore, & ueritatis comprobationem, & argumenti ſolutionem afferemus.

Omnis. (margin)

Arg. Galeni cõtra cor du primatum. (margin)

Fundamenta per declaratione ueritatis. *Cap. VIII.*

VT clarior, & firmior diſputatio noſtra ſit, quædam prius fundamenta, & ac ueluti dicendorum principia ſtatuemus, quæ uel ſunt a Galeno conceſſa, uel ita manifeſta, ut a nullo erudito uiro negari poſſint. Primo loco aſſumo id, quod ab Ariſtotele dicitur in contex. decimonono tertij libri de aia, agens eſt præſtantius, & nobilius materia patiente: hoc autẽ per ſe manifeſtum eſſe uidetur; nam actus eſt nobilior poteſtate, agens autem agit quatenus eſt actu, & materia patitur, quatenus eſt poteſtate. Secundò accipio id, quod ab Ariſtot. declaratur in octauo libro phyſicæ auſcultationis, in ordine agentium agens primarium eſſe præſtantius agente ſecundario, & inſtrumentali; agens enim primarium uim agendi tribuit agenti ſecundario, quod ſine primario nullam prorſus habent: hinc etiam fit ut inter agentia ſecundaria illud nobilius, ac principalius ſit, quod eſt prius, & primario agenti propinquius: quod ſiquis dicat primarium quoque agens agere ſecundario, & nihil agere ſine illo, id nihil eſt, neque in agente ſecundario ullam

Primũ fundamẽtum. (margin)

Secundum fundamentum. (margin)

deſertur,tanquam ſecundarium agens, & primum principis inſtrumentum,à quo cum omnibus membris communicato ſanguis alimentalis,qui à iecinore per venas prouenit,in cuiuſque membri ſubſtantiam mutatur: quid enim (quæſo) cauſæ fuit ut natura ad ſingulam corporis partem non ſolam uenam,ſed cum uena coniunctam arteriam mitti uoluerit? certè ea una cauſa fuit, quia nutritio & agens, & materiam poſtulat,materia nutritioni à iecore ad membra per uenas mittitur, agens autem nutriens mittitur à corde per arterias: quoniam igitur altrix facultas agenti potius, quam materiæ attribuenda eſt, non iecur,ſed cor in animalis nutritione eſt membrum princeps;iecur autem eſt tanquam eius miniſter,à quo & cordi ad generandos ſpiritus,& toti corpori materia ad nutritionem ſuppeditatur, nam etiam ad alias partes ſanguinē mittere eſt cordi materiam ad alendum ſubminiſtrare, quatenus eſt mittere ad uitales ſpiritus, qui a corde prodeuntes in omnibus corporis partibus exiſtūt, & agentis officio fungentes ſanguinem à iecore miſſum in ſubſtantiam uertunt: hoc igitur iecoris officium indignum principe eſt; idque tantum abeſt ut cordi attribuere conueniat, ut potius non eſſet cor dicendum princeps, ſi eo munere fungeretur: adde quòd (ut ait in dicto loco Auerroes) hanc quoque ſuam operā non præſtat iecur, niſi uirtute cordis: dicant enim medici cur iecur arterijs refertum ſit, ut per anatomen inſpicere omnes poſſunt; uel enim fruſtra ſunt in iecore uitales ſpiritus per arterias delati, ſi iecur propria tantùm virtute ſanguinem generat; vel præbent iecori actuarẽ facultatem, & vitalem calorem, quo ſanguinem efficit, quod quidem omnino dicendum eſt, quia natura nihil fruſtra facit:imperiū igitur cordis in iecur eſt maniſeſtiſſimum, quum & iecoris officium ſit generare materiam, qua totum corpus alatur, ſed non tamen alere, ac vertere in ſubſtantiam; & in eius quoque muneris functionę iecur non agat niſi per facultatem ipſi à corde communicatam; ita vt dicere poſſimus etiam ſanguificationem à ſpiritibus fieri, qui a corde ad iecur mittuntur, quum ex cordis imperio, & authoritate iecur ſanguinem generet. At (inquit Galenus) venarum origo, & principium iecur eſt: hoc autem, ſi bene perpendatur,leuiſſimum, & nullius momenti ad id,de quo diſputamus,eſſe cognoſcetur;dictum enim hoc ambiguum eſt: quia vel intelligit principium generationis venarū, vel principium diſpenſationis ſanguinis per eas, vel principium magnitudinis, ſicuti dicere ſolemus initium viæ, initium lineæ:ſi primo modo intelligat, nullum inde argumentum ſumi poteſt;genitas enim eſſe venas & ante cor, & ante iecur credere poſſumus, tanquam inſtrumenta,quæ prius parare oportet, quam præcipua membra his vſura generētur, quemadmodum ſiquis aduentum principis alicuius expectans aliqua prius neceſſaria inſtrumenta pararet, vt accedens princeps ijs ſtatim vti poſſit: hoc autē ſi concedamus, non apparet quę pars venæ cauæ prius generari cœperit,an illa,quæ eſt propè cor, an illa, quæ in iecore, & nemo ex certa cognitione id affeuerare poteſt: credēdum autem potius eſt totam illam venā ſimul ſecundùm omnes ſuas partes cępiſſe generari, non vnam eius partem prius,quàm alias: aſſerit etiam Galenus ſe per experientiam in abortibus comperiſſe iecur prius corde genitum; quod ſi admittamus, nil tamen inde aduerſus Ariſt. colligi poteſt; quanquam enim ego hoc non vidi,& cogor de eo maximè dubitare,tamen dicere poſſum naturam voluiſſe venas & iecur cordi prægenerare tanquam neceſſarios miniſtros, quorum vſus cordi neceſſarius eſt: dicat tamen Galenus an ante generationem cordis cognouerit iecur eſſe animatū, hoc quidem ipſe aſſeuerare non audet, neque ſi aſſereret,vlla eſſet ei fides adhibēda, quia repugnantiſſimum eſt rationi; anima enim non poteſt exiſtere ſine membro præcipuo,in quo ſolo radicatur, quare ſi fętus prius habet iecur, quàm cor,non habet tamen animam niſi genito corde: ideo quando Ariſt. dicit cor primum omnium generari,dictum hoc ſaltem in comparatione membrorum animatorum defendi poteſt;cor enim animatum præcedit omniū aliorum membrorum animationem, & prius eſt animatum,quam iecur. Si verò intelligat Galenus iecur eſſe principium diſpenſationis ſanguinis per venas, & hac ratione eſſe principiū venarum, id concedimus de ſanguine alimentali,& materiali;hoc enim dicimus generari in iecore,& ab eo primum tum ad cor, tū ad omnia membra per venas tranſire;num autem ob id fiat ut iecur ſit membrum princeps, iam ſupra diligenter conſiderauimus: adde quòd ſi hac ratione eſſet princeps, multo dignior hoc nomine uentriculus eſſet, à quo prius ad iecur materia alimentalis mittitur,quam à iecore ad alias partes. Tandem ſi magnitudinis principium Galenus intelligat, negandum eſt iecur eſſe initium uenarum,ſed tale eſt ſolum cor,in quo ſolo eſt conceptaculum ſanguinis ſine uena,quum uena caua per iecur tranſeat, & in eo nullibi ſit interrupta, ita ut nullum eius uenæ initium in iecore uotari poſſit; quòd ſi conceptaculum aliquod ſanguinis ibi eſſet præter uenam, à quo illa ortum duceret, utique ibi eſſe initium magnitudinis uenarum aſſeuerare poſſemus: Non eſt etiam alicuius momenti id, quod Galenus magna cum iactantia conſiderat,ſanguinem per uenam cauam à iecinore ad cor permeare,ſed non per eandem ad iecur remeare: hoc enim uerìſſimū eſt,ſed ſolùm pertinet ad oſtendēdum principium diſpenſationis

Iecoris officium principe indignum eſt.

Nota de venarum origine.

nis ſanguinis alimentalis per illam venam eſſe iecur, non cor, at nihil probat de principio magnitudinis, quia licèt per illam uenam fluat ſanguis a iecore ad cor, nec refluat à corde ad iecur, ob id tamen non fit ut eius magnitudinis initium ſit iecur, quum in iecore nullum eius venæ initium notari poſſit: & hoc confirmatur ex conſideratione venæ portæ, per eam enim fluit materia à meſenterio ad iecur, nec refluit à iecore per eandem: igitur ſi ea ratio aliquid firmitatis haberet, eius venæ initium non eſſet iecur, proindenon omnium venarum initium diceretur. Quod autem a Galeno dicitur, ampliorem eſſe venam cauam in iecinore, quàm prope cor, debile argumentum eſt, & ab Auerroe ſolutum in memorato loco: non omnia enim in ſuæ magnitudinis initio maiora ſunt, ſed in ſingulis partibus eā habent quantitatem, quæ numeri, & operationi conueniēs ſit; præſertim vbi initium magnitudinis nō eſt initium generationis, ſicut antea de vena caua dicebamus: quoniam igitur initium diſpenſationis ſanguinis alimentalis per eam debuit in iecore eſſe, ideo conueniens fuit vt in iecore vena amplior eſſet; non tamen ibi eſt eius magnitudinis initium, ſed in corde, licèt aliquāto anguſtius ſit. Quod igitur ad iecur attinet, non poteſt illi facultatis altricis principatus attribui, ſed is ſoli cordi attribuendus eſt. Ad argumentum autem Galeni facile reſpondemus: nam ſi de perfecto ſanguine loquamur, qui in nutritione fungitur officio agentis, neganda eſt minor; non enim iecur eſt huius generationis principium ſed cor: ſi verò alimētalem ſanguinem, qui nutritionis materia eſt, intelligamus, neganda eſt maior; non enim ubi hic generatur, ibi eſt animę ſedes, & membrum princeps, quia materiam ſubminiſtrare agenti eſt potius ſerui officium q̄ principis; quum præſertim in hoc quoque munere obeundo pendeat iecur a corde, ſiquidem non ſignificaret, niſi beneficio caloris uitalis ad ipſum per arterias delati: de iecore igitur argumentum Galeni nihil concludit. Sed neque de cerebro: nam cerebrum eſſe cognitionis, & motus inſtrumentum non inficiamur; dicimus tamen nullā ibi cognitionem fieri, niſi beneficio ſpirituum vitalium: qui a corde illuc per arterias mittūtur, ut ipſemet Galenus confitetur, aſſerit enim in ſeptimo libro de Hippocratis & Platonis decretis, animal ex cerebri ſectione nullam in ſenſu & motu læſionem recipere, niſi ad aliquem cerebri uentriculum vulnus penetrauerit; quū enim uentriculi ſpiritu ſint repleti, inquit ex illius ſpiritus exinanitione animal remanere ſtupidum ſine ſenſu, & motu, poſtea uerò iterum reſtitui, quum iterum iidem ventriculi ſpiritu repleantur; & hunc a corde ad cerebrum per arterias mitti Galenus non negat: fatetur igitur non in ipſa cerebri ſubſtantia vim ſentendi, ac mouendi ineſſe, ſed in ſolis ſpiritibus, qui in cerebri ventriculis concluduntur; ideo conſiderans Galenus ſpiritus reuera à corde prouenire, & ob id credere aliquem poſſe vim omnē cognoſcendi a corde tribui, ad hoc confugit, quòd ipſamet anima nō in ſpiritibus, ſed in cerebri ſubſtantia reſidet, ita ut ſpiritus non ſint ipſius animę ſedes, ſed ſint primum inſtrumentum, quo anima utitur ad ſenſum, & ad motū efficiendum. Mirandum perfectò eſt quomodo, ut ſuam ſententiam tueretur, ad magnum hoc abſurdum cōfugerit: quum enim fateatur ſubſtantiam cerebri nullum habere ſenſum, & detractam etiam non afferre aliquam animali noxam, niſi ad uentriculos vulnus perueniat; quomodo ad id induci potuit vt diceret ſubſtātiam cerebri eſſe pręcipuam animæ ſedem? rationi enim conſentaneum eſt maximam fieri in toto animali læſionem, & omnium operationum impedimentum ex vulnere membri præcipui, in quo ipſa animæ ſubſtantia reſidere dicatur: adde quòd cerebrum eſt omnium membrorum frigidiſſimum, animæ autē conuenientior eſt locus calidus, quam frigidus; tū quia nobilior potius qualitas eſt animæ attribuenda, quam ignobilior, quæ priuationis locum tenet; tum quia manifeſtum eſt animam omnes ſuas operationes edere per calorem: neque alicuius momenti hac in re eſt Galeni cauillus, dum inquit cerebrum non eſſe frigidiſſimum, ſed eſſe omni calido aere calidiorem; cauillus enim eſt manifeſtus, ſiquidem neque Ariſtoteles, neque ullus alius ita uel excæcus, uel proteruus fuit, ut cerebrum nil penitùs habere caloris, & abſolutè frigidiſſimum eſſe dixerit; ſed ſolùm comparatione aliorum membrorum animalis, præſertim autem vice rum: quum enim omnia calorem habeant, minimum omnium habet cerebrū, & hac ratione frigidiſſimum dicitur, quia minus calidum reſpectu calidioris inſtar frigidi operam præſtat. Dicendum igitur eſt omnem ſentiendi, aūt mouendi vim non a cerebro ſpiritibus, ſed cerebro a ſpiritibus tribui, proinde a corde, in quo primum generantur, & a quo ad omnes corporis partes per arterias deferuntur: & quoniam a ſubſtantia cerebri omnes nerui tanquam ſurculi deducuntur, ſiue ab ipſamet, ſiue a ſpinali medulla, quæ cum ea eſt coniuncta, vt ex colore cognoſci poteſt, neruus enim albus eſt, tanquam ipſa cerebri ſubſtantia aliquantum indurata, partem tamen mediā tenuiorem, ac molliorem retinens tanquam portionem quādam cerebri; ideo pro cerebro in omnibus corporis partibus exiſtunt nerui, per quos cerebrum officium ſuum cum omnibus partibus communicat, ſed in nulla tamen corporis parte conſpicitur neruus ſine arteria; quare ſi rectà ratione vti velimus, dicere debemus ſubſtantiam cerebri, & neruos eſſe inſtrumentum & ſenſuum om-

Solutio argumēti Galeni de iecore.

De cerebro

Error Galeni de ſede animæ.

Cerebrū eſt omniū membrorum frigidiſſimum.

Galeni cauillatio contra Ariſtotelem.

Neruorum ſubſtātia à cerebro eſt.

Nota ordinem inſtrumentorũ quibus in ſuis operatione vtitur.

omnium tam internorum, quàm externorum & motus uoluntarij.ſpiritum autem vitalem eſſe inſtrumentum prius, & primo mouenti propinquius;anima enim immediatè vtitur vitali ſpiritu, hiç utitur neruo, & tandem etiam neruus per muſculum mouet ſingulas partes; cerebrum igitur eſt inſtrumentum ſecundariũ,quod uim recipit a ſpiritibus,ſic nerui omnes,cum quibus hoc miniſtrandi munus a cerebro communicatur. Quod autem a Galeno dicitur,ſexto, uel conſtricto neruo ſtatim muſculum motu priuari, nobis non officit; nam agens primarium,licèt inſtrumentis uim agendi tribuat, tamen uiciſſim etiã eget inſtrumentis,ac miniſtris ipſi a natura aſſignatis,ita ut ſine illis agere nequeat;neque igitur ſpiritus, neque anima ipſa abſque neruorum miniſterio mouere poteſt, ſicuti neque nerui ſine anima, uel ſine ſpiritu uitali; ſimiliter enim experimur conſtricto,ſeu compreſſo brachio,uel crure,ita ut ſpiritus refluat ad interna; manere totum brachium, uel crus ſtupidum ſine ſenſu, & ſine motu.quãuis neruos obtineat integros, idque etiam Galenus in ſexto eorum librorum confitetur: eſt igitur neruus neceſſarium animæ inſtrumentum ad ſenſum, & ad motum, ſic etiam ſpiritus; immo magis, quum immediatè inſeruiat primo agenti, & per ipſum facultas neruis ab anima tribuatur: quare neque abſque neruo,neque abſque uitali ſpiritu edere anima has operationes poteſt.

Argumentũ ex Gal. de cordis primatu.

Primatum autem cordis,& pendentiam omnium aliorum mẽbrorum ab eo fatetur Galenus in illo ſexto libro, dum inquit ſolum inter omnia uiſcera cor, ſi eximatur, naturalem ſuam functionem ſeruare,& moueri: hoc enim dicẽs indicat cor a nullo alio membro pendere, ſed habere in ſe animam radicatam, cætera uerò omnia uiſcera pendere a corde, & ab eo uim animalem recipere,quum ſeparata priuẽtur ſtatim ſuis functionibus.

Solutio argumenti Galeni de cerebro.

Ex his colligimus ſolutionem argumenti Galeni,quod a neruorum origine ſumitur:ergo enim qui in nullius uerba iuraui,fateor neruos a cerebro originem ducere,conceſſa enim minore propoſitione nego maiorem, nõ enim illud eſt princeps membrum iudicandum, a quo nerui oriuntur, ſed potius illud, a quo oriuntur ſpiritus; nam rationi conſonum eſt ut membrum princeps, & præcipua animę ſedes ibi eſſe dicatur, ubi eſt origo primi, ac pręcipui inſtrumenti,quo anima utitur,nõ ubi oritur ſecundarium,& a primo mouente remotius inſtrumentum.

Galeni opinio de ſpiritu animali.

Sed reſtat ut illud unũ refugium,ad quod ſe Gal. recipit,illi adimamus: uidens.n. non poſſe negari cerebri a corde pendentiam,dum conceditur ſpiritum,qui in cerebro eſt,in corde generari, & inde ad cerebrum mitti,hoc inficiari auſus eſt, ut plurium abſurdorum accumulatione errorem ſuum inſigniorem redderet: dixit igitur duplicem eſſe ſpiritum; unum uitalem,qui fit in corde; alterũ uerò animalem, qui non in corde, ſed in cerebro generatur, ita ut omnis cognitionis, & uoluntarij motus principium ſit ſpiritus animalis, qui oritur in cerebro;proinde pars animę nobiliſſima nõ in corde,ſed in cerebro reſideat:non negat quidem ſpiritum vitalem à corde ad cerebrum per arterias deferri, ſed inquit eum in arterijs eſſe vitalem, at in cerebro mutari à facultate cerebri in animalem; modum etiam huius mutationis declarans ait ſpiritum vitalem mitti primum a corde ad illũ reticularem plexum, qui ſub cerebro eſt, & ibi aliquantum elaborari,deinde ab eo per arterias ferri ad ventriculos cerebri, vbi perfectius elaboratur, & exquiſitius concoquitur, & mutatur in animalem.

Confutatio.

Sed quiſquis intelligat quid ſit concoctio, cognoſcet hoc Galeni dicto nil poſſe pronuntiari ineptius:concoctio enim fit à calore, quomodo igitur ſpiritus vitales calidiſſimi a cerebro frigidiſſimo concoqui poſſunt? at elaborantur (inquit) a cerebro,nos igitur conſideremus quonam pacto elaborentur: certè nulla eſſe poteſt alia cerebri elaboratio, ſeu actio in ſpiritus,quam refrigeratio, neceſſe eſt enim ut calidius a minus calido patiatur tanquam a frigido,atque refrigeretur;itaque refrigerantur ſpiritus vitales in cerebro, & huius refrigerationis cauſa finalis, ſcopusque naturæ manifeſtus eſt, ſic enim ad cognitionem aptiores redduntur; nimius nanque calor impedimento eſt cognitioni, quia calor motum, & agitationem efficit, cognitio autem quietem, & ſtabilitatem requirit: teſtatur hoc Ariſtoteles in ſecundo libro de partibus animaliũ capite decimo, dum ait calidioris ſanguinis agitationẽ refringere ſenſum; & clarius in ſecundo capite eiuſdem libri, dum inquit ſanguinem calidiorem plus habere roboris, ſed frigidiorem maiorem ſentiendi, atque intelligendi vi eſſe præditum, & paulo poſt ibidem dicit eſſe ſuis contrarijs ingenioſiora illa, quæ ſanguinem frigidiorem ac tenuiorem habent;quod autem ibi ab Ariſt. de ſanguine dicitur, in ſpiritu quoque locum habere debet, ita vt uitalis ſpiritus, ſi aliquantum refrigeretur, aptior ad ſenſum, & ad omnem cognitionem reddatur: ipſe quoque Galenus in libro de oculis aſſerit cerebrum calidius minus eſſe aptum ad contemplationem.

Cognitio frigidum organum poſtulant.

Officium cerebri.

Ex his igitur patet quodnam cerebri officium ſit, & cum fuerit a natura conſtitutum; eius enim officium eſt calorem ſpirituum moderari cognitionis gratia, & hanc ob cauſam factum eſt a natura frigidum; & ſatis magnæ molis, in homine præſertim, qui maximè omnium ad cognoſcendum, & ad contemplandum natus eſt, vt plus vitalis ſpiritus contineret, atque ipſum refrigerando ad cognitionem idoneũ redderet; quia frigus ſtabilitatem facit, calor autem agitationem, & mobilitatem, quæ cognitionem

tionem perturbat. Ad hunc ſenſum ſi traha-

Quomodo cerebrũ dicatur ſuo frigore calorem cordis moderari.

mus illa, quæ ab Ariſtotele de cerebro in capite ſeptimo eiuſdem libri dicuntur, inanis redditur Galeni aduerſus Ariſtot. exclamatio in octauo libro de vſu partium; quód enim officinm cerebri ſit calorem cordis moderari, aſſerere abſque vlla abſurditate poſſumus, ſi id ſano modo intelligamus; quum enim ſpiritus vitales ſint primum animæ inſtrumentum, & in corde generentur, & ab eo ad omnes partes mittantur, ad eorum calorem moderandum dedit natura animalibus cerebrum, quod ſuo frigore calorem ſpirituum, qui illuc mittuntur, imminuens, eos ad cognitionem redderet aptiores; ob id ſola ſanguinea animalia, vtpote calidiora, cerebrum habent, ſola nanque frigido illo membro ad moderandum ſpirituum calorem indiguerunt. Vt igitur, quanta ſit cerebri præſtantia, & quis primatus, intelligamus, ita rectius, quam medici faciāt, philoſophari nos oportet: Princeps in regno ſuo omnia agere dicitur, non quidem ipſe per ſe, & immediatè omnia, ſed per varios miniſtros, qui ab eo varijs muneribus pręficiūtur, & vim

Nota quæ ſit cerebri præſtantia

agendi recipiunt; cerebrum autem non omnia agit, non enim nutrit, neque auget, neque ſimile generat, neque ad hęc munera obeunda vim vllam contribuit, neque obeuntibus imperat; igitur cerebrum non eſt membrum princeps, ſed eſt miniſter quidam principis, omnium tamen miniſtrorum nobiliſſimus, cuius operatio omnium præſtantiſſima cōmendata eſt à principe, nempe cognitio, & is, qui cognitionem

Omniū mēbrorum pēdētia à corde.

inſequitur, totius corporis, & ſingularum partium motus: at cor in nulla particulari actione occupatur, ſed in hac vna vniuerſali generandorum ſpirituum vitalium, per quos tanquam princeps dicatur omnes edere operationes; eos enim & ad cerebrum, & ad iecur, & ad omnes corporis partes mittit, per quos tribuit alijs mēbris authoritatem, & vim obeundi proprias ſingulorum functiones, cerebro ſentiendi, ac mouendi, ventriculo concoquendi, iecori ſanguificandi, manibus apprehendendi, & ſic reliquis omnibus; nullum enim membrum poteſt ſine ſpiritu vitali ſuam actionē exercere: omnium ergo membrorum pendentia à corde, & ipſius cordis principatus maniſeſtiſſimus eſt; quo fit vt in ſolo corde tanquam membro præcipuo ſit animæ ſedes ſtatuenda, & ipſi cordi omnes operationes tanquam primo agenti attribuendæ, ita vt maximè omnium cor, & nutrire, & ſentire, & imaginari, & mouere, & reliqua omnia peragere dicatur, quemadmodum rex nouit omnia, quæ à miniſtris aguntur, eáque ſuo imperio agere dicitur, quocirca non abſque ratione ab Ariſt. fuit primum ſenſoriurn appel-

Galeni fuga ad duplices ſpiritus

latum. Galenus tamen hæc conſiderans mirabili ſuperfugio vſus eſt, & vt cordi principatū ſentiendi, ac mouendi adimeret, cerebroq; tribueret, dixit duos in animali eſſe ſpiritus, vitalem, qui in corde, & animalem, qui in cerebro non in corde generatur & hunc eſſe primum inſtrumentum animæ cognoſcentis, quæ in cerebro reſidet. Ego autem miror cur non plu-

Confutatio

rimas ſpirituum ſpecies intro duxerit: nam certum eſt ſpiritus à corde reſidentes aliquam in alijs membris alterationem recipere, præſertim refrigerationem, ex maiore enim receſſu à fonte caloris neceſſe eſt vt eorū calor aliquantùm imminuatur, & pręterea a proprijs ſingulorum membrorum temperaturis multas recipiūt varietates; quo enim magis ad frigus vergit membri temperies, eo magis remitti ſpirituum calorem oportet, maximè verò in cerebro, quod (vt diximus) frigidæ admodum eſt temperaturæ: itaq; ſi hæc ſpirituum alteratio ſit diuerſorum ſpecie ſpirituum generatio appellanda, dicendum erit ſpiritus concoctiuos non in corde, ſed in vētriculo ex uitalibus à corde prouenientibus generari: ſic ſanguificatiuos ex uitalibus generari in iecore, apprehenſiuos in manibus, lactificatiuos in mãmis, carnificatiuos in pluribus membris, & ſic alios plurimos; non eſt enim diuerſa ratio ab ea, qua Galenus dicit ſpiritus cognoſcitiuos, ſeu animales non in corde, ſed in cerebro ex uitalibus generari: quid igitur? dicemus ne tot eſſe ſpirituum ſpecies, quot in diuerſis partibus operationes à ſpiritibus fieri cernuntur? an pudebit nos ita philoſophari, & huiuſmodi fabulis ueritati tenebras offundere, ad imprudentes homines deci-

In libro de calore animali.

piendos? non igitur dicimus differentiā ſecundùm magis & minus nō uariare ſpeciē: & quemadmodum alias oſtendimus omnē calorem eſſe eiuſdē ſpeciei, licèt alius alio intēſior ſit; ita ſpiritus omnes in toto animalis corpore eiuſdem eſſe ſpeciei, & vitales vocandos, & in ſolo corde generari: quód ſi à diuerſis operationibus eos varijs nominibus diſtinguere quiſpiā velit, & illos, qui ſunt in manibus, apprehenſiuos appellare, qui verò in cerebro, animales, ſeu cognoſcitiuos, non prohibemus, dummodo ratione ipſius ſpirituum ſubſtantię accidentalem eſſe differētiam fateamur: ſic autem plures quoq; artifices videmus ad varia opera varios caloris gradus adhibere, prout ſingulorū operum conditio poſtulat; coquus enim in cibarijs coquendis, atque cōdiendis modò plus, modò minus ignis ſubijcere conſueuit, eadem tamen eſt ſpecies ignis, idem ſpecie calor, quo ad omnia vtitur. Sed illud in artibus conſide-

Nota quomodo remiſſum per ſolum calorem, nō p. frigus edat ſuas operationes.

rādum eſt, quod totam huiuſce rei veritatem, & Galeni errorem patefacit: certum eſt calorem non dici remiſſum, niſi aliquos gradus frigoris commiſtos habeat: quādo igitur coquus remiſſo calore vtitur, vbi res coquenda talem poſtulat, operatio illa fitne a gradibus caloris, an a gradibus frigoris, qui remittere calorem illum dicuntur? certè nemo eſt, qui non gradi-

bus

bus caloris totam eã actionem attribuat: quod idem in omnibus alijs artibus, quæ calore vtantur, manifeſtū eſt; quandoque enim remiſſiore quandoque intenſiore vtuntur, ſemper tñ calore dicuntur vti, non gradibus frigoris, niſi ad moderandum calorem. Sic de ſpiritibus in cerebro exiſtētibus, quos Galenus animales vocat, dicendum eſt; remittitur enim eorum calor à frigore cerebri, proinde à cerebro ſolos frigoris gradus recipiunt; at gradus caloris, quos retinent, habent a corde: operationes igitur animales, quæ fiunt in cerebro, fiunt a gradibus caloris illorum ſpirituum, non à gradibus frigoris, proinde à facultate manante à corde, nō a facultate cerebri, niſi quatenus cerebrum frigore ſuo calorem ſpirituum moderando ita operam ſuam præſtare, & ad cognitionem conferre dicitur; temperatus enim ad eas operationes calor poſtulatur, non tantus, quantus eſſet, niſi a cerebro imminueretur. Hoc ita ſe ſe habere manifeſtum eſt cuilibet conditionem animæ conſideranti: quemadmodum enim cœleſtia corpora non frigus faciunt, ſed calorem, ita & animam non frigus, ſed calor inſequitur, quem Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium vitalem eſſe dixit, & proportione reſpondere elemento ſtellarum: argumento ſunt corpora mortuorum; cadauera nanque omnia frigidiora ſunt, quam viuentia, quia mors eſt caloris vitalis extinctio, quem viuentia recipiunt ab anima: quoniam igitur animam non frigus, ſed calor inſequitur, licèt non ſummus calor, ſed moderatus, ideo ad omnes animales operationes anima non frigore vtitur, ſed ſolo calore vt inſtrumento, & eo quandoque maiore, quandoque minore, prout quælibet actio poſtulat; ob id ad calorem moderandum plura inſtrumenta molita eſt natura, potiſſimè vero cerebrū, quod maximè omnium frigidam habet temperaturam, ut calorem ſpirituum moderatiſſimum redderet ob eam, quam diximus, cauſam: per hoc tamen non ſtat quin anima ad omnes ſuas operationes edendas calore vt inſtrumēto vti dicatur, idq; ab Ariſt. notatum legimus in ſecundo lib. de partibus animalium cap. ſeptimo. Quale autem temperamentum ex frigore cerebri, & ſpirituum uitalium calore fieri diximus, tale ex ſpiritu arteriarum, & neruo in alijs corporis partibus fieri exiſtimandum eſt; pro corde enim in alijs membris arteria eſt, & pro cerebro neruus: ideo non erat Galeno laborandum in quærendo quomodo per neruos ſpiritus animalis, qui uim ſentiendi, ac mouendi deferat, a cerebro ad membra mittatur, qua de re in ſeptimo illorum librorum inquit ſe dubitare, nec poſſe aliquid certi ſtatuere: etenim ſpiritu miſſo a cerebro membra non egent, quum ſatis eis ſit ſpiritus vitalis a corde per arterias delatus, qui neruis eam facultatem impertiatur. De ipſa igitur animę ſubſtantia quomodo, & quo ordine ſit per omnes corporis partes diſtributa, hæc dicta ſint.

In oībus mēbris pro corde eſt arteria, & pro cerebro neruus.

De animæ partitione ſecundùm quantitatem opiniones aliorum, & argumenta.

Cap. X.

Sequitur vt animā ſecundùm ſuam quantitatem, & extenſionem conſiderantes videamus an verè ſit extenſa per uniuerſum corpus, ita ut tota ſecundùm ſuam quantitatem in toto corpore ſit, non tota in parte, ſed potius pars in parte; an potius tota etiam in ſingula parte eſſe dicatur. Sunt qui dicant alias partes animæ præter rationalem eſſe extenſas ad extenſionem materiæ, quia ſunt formę verè materiam informantes, & ita quamlibet earum eſſe totam in toto, non totam autē in parte, ſed partem in parte; at rationalem negant eſſe formam informantem, ſed dicunt aſſiſtere tantùm homini, ſicuti nauta aſſiſtit naui, ideoque non eſſe extenſam ad extenſionem materię, ſed indiuiſibiliter tum in toto, tum in ſingula parte ineſſe. Sed de hoc in præſentia diſputare eſt ab inſtituto noſtro alienum: alibi opportunius conſiderabimus an ſecūdùm Ariſtotelem omnis anima ſit forma informās materiam, an non omnis. Nunc autem de ſola anima informante ſermonem facientes quęrimus an omnis anima, quæ ſit forma dans eſſe corpori viuenti, & materiam informans, ſit quanta per accidens, & extenſa ad extenſionem materię, ita ut ſit pars in parte, an potius ſit tota in qualibet parte. D. Thomas hac in re diſtinctione utendum eſſe exiſtimauit, neque idem de omni anima eſſe aſſerendum: animam quidem plantarum, & imperfectiorum animalium, quorum partes etiam diuiſæ uiuunt, dixit eſſe extenſam ad corporis extenſionem, & ita totam in toto, ſed partem in parte, idque ſignificaſſe Ariſtotelem in contex. vigeſimo ſecundi libri de anima dicentem in his eſſe in toto unam animam actu, ſed plures poteſtate, quum in parte ſeiuncta ab alijs remaneat anima: perfectiorum autem animalium animam negauit eſſe extenſam, & quantam, ſed indiuiſibilem eſſe dixit, & nullo modo quantam, nec per ſe, nec per accidens, proinde in toto eſſe indiuiſibiliter, ita ut tota etiam ſit in ſingula parte, ſiquidem nullas habet partes, quum nec per ſe, nec per accidens diuidua ſit. Videtur igitur D. Thomas exiſtimaſſe animam non ſolum hominis, ſed & omnium perfectorum animalium, quorum partes ſeparatæ non uiuunt, eſſe eiuſdem conditionis cum animalibus cœleſtibus, nam & illę

Aliquorū opinio.

Opinio Thomæ.

& illæ ſuis orbibus adſunt indiuiſibiliter, ita vt *Opinio Alberti.* ſecundùm ſe totas adſint etiam cuilibet parti orbis. Albertus aliqua ex parte à D. Thoma non diſſentit: in eo quidem diſcrepat, quòd de omni omni anima negat eam ſecundùm ſuam ſubſtantiam eſſe in omnibus partibus corporis ſed dicit eam eſſe in ſolo membro præcipuo; quam ſententia iam refutauimus: in eo etiam diſcrepat, quòd nullam viuentium diſtinctionem facit, ſed eandem in omnibus rationem vigere arbitratur: in eo autẽ conſentire D. Thomæ videtur, quod inquit omnem animam illi parti, cui ineſt, ineſſe indiuiſibiliter, & totã eſſe in toto, & totam in ſingula parte; ita vt in corde anima inſit indiuidua, & quantitate, & partibus carens, proinde tota in qualibet cordis parte: ad hoc autem declarandum vtitur exemplo puncti in linea, eſt enim in qualibet lineæ parte punctum, vbique tamen indiuiſibile, neque extenſum per lineam: & hoc exemplum accommodat Albertus ad declarandam rationem, cur partes animalis inſecti retineant animam ſeparatę; quum enim id ſignificare videatur eorum animam eſſe per corpus extenſam, ipſe hoc negans ait ita ibi animam ineſſe, vt in linea punctum; vbicunque enim notetur punctum in linea, ibi eſt indiuiſibile, tamen ſi in eo ſecetur linea, duo puncta fiunt, quia vtraque lineæ pars retinet punctum: ſic igitur etiam in planta, & in animali inſecto anima cui ineſt, indiuiſibiliter ineſt, ſeparatis autẽ partibus adhuc in ſingulis remanet eodem modo vt indiuiſibilis: hæc Alberti ſententia fuit. Nos autem de eo in quo a D. Thoma Albertus diſcrepat, nihil in præſentia dicemus, nempe quòd ipſa animæ ſubſtantia inſit ſoli membro pręcipuo, iam enim in hoc Alberti ſentẽtiam reiecimus; reſtat igitur vt nunc de illo ſolùm, in quo conueniunt, diſputemus, nempe an anima, quæ ſit forma verè informans materiam poſſit indiuiſibiliter, & abſq; extenſione ineſſe illi, cui ineſt, ita vt ſit etiam tota in qualibet parte viuentis corporis ab ea informati. Referemus igitur in primis argumenta, quibus hęc opinio comprobari videtur, mox quid ſentiendum ſit conſiderabimus. *Primũ argumentum Thomæ.* Præcipuum argumentum, quo inniti videtur Thomas, eſt hoc: primo loco ipſe hoc diſcrimen declarat animæ, & formæ corporis inanimati, quòd forma inanimati eodem prorſus modo ſeſe habet ad totum, & ad partes, neque vlla eſt partium pendentia inter ſe ratione formæ, quum nulla dici poſſit præcipua magis, quam aliæ; anima vero longe diuerſo modo ad totum animatum, & ad eius partes ſe habet, varijs enim inſtrumentis eget, quę omnia in toto corpore habet, ſed non in ſingula parte omnia: hæc autem diuerſitas totius & partium parua admodum eſt in plantis, quia ſi in ramo non ſunt actu omnia, quę ſunt in tota arbore, ſunt ſaltẽ poteſtate; ideo anima eſt ibi extenſa per partes, & ad corporis diuiſionem diuidua: in animalibus autẽ inſectis eſt maior diuerſitas, quoniã anima in vna corporis parte non habet omnia neceſſaria inſtrumenta, nec actu, nec poteſtate, tamen non tanta eſt diuerſitas, vt anima non poſſit in parte aliqua ſeparata ſeruari modico ſaltem tempore; quocirca in his quoque anima ad corporis extenſionem extenſa, ac diuidua eſt: at in animalibus perfectis tanta eſt totius, & partium ſingularum diuerſitas, vt anima longe diuerſis modis ad totum, & ad partes ſe habeat; quia in parte non ſolùm non habet omnia organa, ſed neq; aliquid habet, quod poſſit eam per vllũ quanuis breue tempus ſeruare poſt ſeparationẽ partia a toto; ideo toti tantùm dicitur propriè ineſſe, non partibus ſingulis, niſi quatenus cũ omnibus communicatur indiuiſibiliter: hoc ita declarato ſic Thomas argumentatur: illa forma, quæ longè diuerſo modo ſeſe habet ad totum & ad partes, non eſt extenſa, neque ad corporis diuiſionem diuidua; eiuſmodi eſt anima perfectorum animalium; ergo non eſt extẽſa, ſed cuilibet parti indiuiſibiliter, ineſt. Secundũ argumentum pro Thoma a Caietano adducitur tale: *Secundum argum.* de omni forma extenſa ad extẽſionem materiæ verum eſt quod in maiori corpore eſt maior virtus, & in minore minor, ſed hoc non eſt verum de anima, ergo anima non eſt extenſa: maior manifeſta eſt: minor probatur, quia homo aliquis minor eſt validior homine maiore, & animalia quædam minora multo validiora ſunt alijs maioribus: bos enim eſt maior leone & leo eſt validior boue. Tertiò inquit *Tertiũ argumentum.* Caietanus: ſi anima eſſet extenſa per omnes corporis partes diuiſibiliter, manus ſeparata a corpore deberet aliquandiu viuere, quia non poſſet in manu interire anima ſubitò abſq; vlla præuia alteratione. Addere in confirmationem poſſumus exemplum puncti in linea, quo *Quartũ argumentum.* vtitur Albertus, & Ioannes quoq; Bacconius in tertio ſententiarũ diſtinctione decimaoctaua: quemadmodum enim in omni parte lineæ ineſt punctum indiuiſibiliter, & diuiſa linea remanet in vtraque eius parte punctum; ita videtur de anima eſſe concedendum, eam in ſingulis corporis partibus indiuiſibiliter, & abſque extentione ineſſe.

Vera ſententia, & eius comprobatio.
Cap. XI.

HÆc Thomæ opinio de animalibus perfectis, vt ego arbitror eſt ab Ariſt. aliena, itidem & Alberti ſententia de viuentib. omnibus, qđ anima cui ineſt, ſeu toti ſeu parti præcipuæ, indiuiſibiliter inſit, ac ſine extenſione; credo.n. in philoſophia Ariſto. firmã, & irrefragabilẽ eſſe hanc propoſitionẽ, oĩs

forma

Omnis forma informans materiam extenſa eſt.

forma informans materiam, & conſtituens cō
poſitum, eſt extenſa ad extenſionem materiæ,
proinde tota ſecundùm extenſionem ſuam in
toto eſt, non tota autem in parte; ſed pars in
parte, colligatio enim & vnio formæ eum ma
teria ad unum compoſitum conſtituendum,
hoc neceſſariò efficit, ut æquè utraq; extenda-
tur, & in parte materiæ ſit pars formę: per hoc
enim diſtinguitur forma informans à non in-
formante, quæ ſolùm aſſiſtat ad regendum, ſi-
cuti nauta aſſiſtit naui; hęc enim non eſt alliga
ta materiæ, neq; per eam extenſa, neq; ſpeciē
conſtituit per ſuam præſentiam in materia,
proinde nullas partes habet, ſed cuilibet corpo
ris parti tota ineſt indiuiſibiliter: ſed forma cō-
ſtituens compoſitum, & ipſum in ſpecie collo-
cans, & dans eſſe cunctis illius partibus, neceſſe
eſt ut ad diuiſionem corporis diuidatur: ſicut
enim albedo non eſt per ſe quanta, neq; diui-
dua, ſed ſit quanta, ac diuidua per accidens ra-
tione materię, in qua ineſt, ut ait Ariſt. in libro
Categoriarum in capite de qualitate; ita de om
ni forma materiam informante dicendum eſt,
nam eadem in omnibus ratio uiget, pars .n.
informans unam corporis partem non infor-
mat aliam: & quiſquis illa omnia bene conſi-
deret, quę a latinis dicuntur ad probandum a-
nimam eſſe in qualibet parte totam, manifeſtā
in eorum dictis ambiguitatem animaduertet;
de ipſa nanque animę ſubſtantia uerum eſt id,
quod dicunt: ſicut .n. tota, & integra eſt albedi-
nis eſſentia in parte parietis, nec minus, quàm
in toto pariete; ita in ſingula viuētis parte ineſt
eſſentia animæ integra, non tamen tota ſecun
dùm quantitatem, quam per accidens adepta
eſt ex coniunctione cum corpore: quemadmo
dum ēt albedo in qualibet parietis parte etſi to
ta ineſt ſecundùm eſſentiam, non tamen ineſt
tota ſecundùm ſuam extenſionem, & quan-
titatem; nā illa, quæ in alia parte parietis ineſt,
in hac parte non ineſt: hanc Ariſt. ſententiam
fuiſſe manifeſtum eſt in contex. 7. 3. lib. de Cę-
lo, ubi dicit nullum diuiſibile eſſe poſſe in ali-
quo indiuiſibili, quare neq; indiuiſibile in ali-
quo diuiſibili toto, nempe idem numero indi-
uiſibile, ſed nō diuerſa numero, ut diuerſa ſunt
puncta in linea, quę ab aduerſarijs conſideran
tur; etenim, ut modò dicebamus, materiæ, &
formę informantis coniunctio hoc neceſſariò
efficit, ut una ad alterius extenſionem extenda
tur. Sed clariſſima eſt Ariſt. ſententia in con-
tex: 78. octaui phyſicorum ubi ad oſtendendū
primum motorem non eſſe formam materia-
lem, ſed abiunctam a materia, hoc fundamen-
tum ſtatuit, quod forma materialis diuiditur
ad diuiſionem materiæ, ita ut in parte materię
ſit pars formæ, non forma tota; ex quo ita con
ſtituto fundamento faciens diuiſionem formę
ex diuiſione magnitudinis, in qua eſt, oſtendit
nullam formam materialem poſſe mouere

Argumentum ex contex. 7. 3. li. de Cœlo.

Argumentum ex lib. 8. Phyſicorū contex. 78.

perpetuò: at ſi fieri poſſet ut aliqua forma ma-
teriam informans ſingulis materiæ partibus
indiuiſibiliter ineſſet, & in ſingulis tota, illud
Ariſtotelis fundamentum euerteretur, & tota
illa argumentatio corrueret; nam dicere aduer
ſarius aliquis poſſet primum motorem eſſe for
mam materialem, nō tamen extenſam ad ma-
terię extenſionem, proinde nullam eius fieri
partitionem poſſe, quia in ſingula partē eſt to-
ta. Aliqui tamen ſunt, qui licèt hac in re ſen-
tentiam noſtram tueantur, tamen putant ar-
gumentum hoc aduerſus Thomam nihil habe
re efficacitatis: quia quum Ariſt. ibi dicat, ſi for
ma materialis tanto tempore mouere poteſt,
eius dimidium minore tempore mouebit, præ
ſupponit talem eſſe illam formam materialē,
quæ in parte materię ſeparata ab alijs partibus
ſeruetur aliquandiu; dicere nanque non poſſu-
mus dimidium illius formæ mouere tāto tem
pore, niſi ſtatuamus illam in partibus a toto ſe-
paratis adhuc ſeruari; Thomas autem diceret
animam perfectiorum animalium non eſſe
eiuſmodi, ſed eſſe talē, quę in toto tantùm ineſ-
ſe poſſit, in partibus autem ſeparatis minimè
ſeruetur: quare argumentum nihil habet robo
ris aduerſus Thomam. Sed hæc eorum conſi
deratio mihi probari nullo modo poteſt: quia
ſi admittatur, ſimiliter ratio illa Ariſt. corruit,
& nullam prorſus uim habet ad demonſtran-
dam primi motoris abiunctionem à materia;
aduerſarius .n. dicere poſſet primum motorem
eſſe quidem formam materialem, ſed talem,
quæ in partibus ſeparatis non ſeruetur, qualis
eſt anima perfectiorum animalium. Ego igi-
tur puto argumentum illud contra Thomam
ad mentem Ariſt. declarandam eſſe optimum;
quoniam Ariſt. conſideratio eo in loco eſt uni
uerſalis, & abſtracta ab hoc formarum mate-
rialium diſcrimine, quòd aliæ ſeruentur, aliæ
non ſeruentur in partibus a toto ſeparatis: ſed
mentalem tantùm diuiſionem ibi Ariſt. facit,
ſtatuens hanc eſſe cōem conditionem, ac legē
omnium formarum materialium, tam ſubſtā-
tialium, quam accidentalium, ut in tota mate-
ria ſit forma tota, in parte autem materiæ ſit
pars formæ; hoc enim tanquam certum con-
ſtituens argumentatur à partitione mentali tū
magnitudinis, tum formæ in ea exiſtentis, nō
à diuiſione reali, quam fieri poſſe ſtatuat; ſic .n.
ratio nullius momenti fuiſſet, quemadmodū
etiam prędicto fundamento de formarum ex-
tenſione non conſtituto nullam porſus habe-
ret efficacitatem. Id aūt, quod multos in erro-
rem traxit, fuit, qm̄ aliud eſt formam ineſſe in
cunctis partibus corporis, aliud eſt eam rema-
nere in iiſdem ſeparatis a toto; nam in omni-
bus partibus ineſſe eſt cōe omni formæ infor-
manti materiam, at in ſingulis remanere poſt
earum ſeparationem non omnibus competit,
uiuentibus .n. uel nullo modo competit, uel

Reſpōſio aliquorum.

Reſpōſionis confutatio.

imperfectè;& in his licèt realem diuiſionem in partes cũ formę conſeruatione facere nequeamus. mentalem tamen poſſumus, & conſiderare in hac corporis parte eſſe partem formæ illi reſpondentem, & partem potentiæ motricis, ut ibi conſiderat Ariſt. nam potentiæ imminutionẽ ſumere aliunde non poteſt, quàm ex partitione extenſionis formæ, quam ibi præcipuè reſpicit; non enim de ipſa tantum vi motrice probare ibi vult Ariſt. abiunctionẽ à materia, ſed ipſiuſmet motoris, & argumentum ſumit ab eius partitione, quæ fit neceſſariò cum partitione magnitudinis, ſi eſt magnitudine tanquam informans; & hanc ipſius partitionem neceſſariò inſequitur partitio etiam facultatis motricis. Ad horum autem confirmationem ſimile quiddam notare apud Ariſt. poſſumus in contex. vigeſimo ſecundi libri de anima, vbi probare volens facultates animæ non eſſe in animali diſtinctas loco, ſumit argumentum ab animalibus inſectis, quorũ partes ſeparatæ iunctas retinent omnes animæ facultates; nã certum eſt Ariſt. non de ſolis animalibus inſectis id oſtendere velle, ſed de omnibus nullo excepto; tamen argumentum, quo utitur, non habet locum in animalibus perfectis, quia in eorum partibus ſeparatis nulla animæ facultas ſeruatur; facit ergo in his mentalem tantùm diuiſionem, & ex animalibus imperfectioribus oſtendit idem eſſe dicendum in alijs perfectioribus: quòd ſiquis contendere vellet id non eſſe uerum, niſi ubi poſt partium ſeparationem omnes animæ partes in ſingulis remanere cernuntur, illa Ariſt. contra Platonem argumentatio vana redderetur; quia de ſolis inſectis animalibus probaret, non de alijs. Sic igitur patet validiſſimum inde argumentum ſumi ad Ariſtotelis ſententiam hac in re cognoſcendam.

Io. Bacconius.

Ioannes autem Bacconius in tertio ſententiarum diſtinctione 18. articulo tertio locum illum expendens ueritatem ſub nube inſpexiſſe videtur, ſed eam plene aſſequutus non eſt; dixit enim argumentum illud Ariſt. eſſe efficax ſecundùm propoſitiones phyſicas communes, ſed non eſſe efficax ſecundùm propriã conſiderationem animæ intellectiuæ; eſt enim propoſitio vniuerſalis in naturali philoſophia, omnem formam dantem eſſe materiæ extendi ad materię extenſionem, ſed hæc non eſt vera de anima intellectiua. Sed rectius philoſophatus eſſet, ſi dixiſſet validum eſſe argumentum ſecundùm cõſiderationem vniuerſalem, & mente abiunctam a diuiſione reali, illudq; in omnibus nullo excepto locum habere; ſed non eſſe coarctandum ad realem partitionem, quia ſic inualidum redderetur, propterea quod neq; de anima intellectiua, neque de plurium brutorum animalium anima aliquid haberet efficacitas, quum hæc facta reali diuiſione in magnitudinis partibus non ſeruetur. Quod autem lapſus ſit Bacconius in intelligẽda vi argumentationis Ariſt. patet. quia iuxta eius ſententiam ratio Ariſtotelis eſt prorſus inefficax: nam aduerſarius diceret partitionem illam fieri non poſſe, quia primum mouens eſt intelligentia, quæ dat quidem eſſe corpori, & hac ratione eſt forma materialis diuidi tñ non poteſt, quoniam ad extenſionẽ magnitudinis extenſa nõ eſt; quamobrem non probaret Ariſt. primum motorem à materia abiunctum eſſe: itaque ſi ratio illa Ariſt. valida eſſe debet, eo modo, quẽ diximus, intelligenda eſt; ſic enim eſt validiſſima, nempe eo fundamento conſtituto, quòd omnis forma informans materiam extenſa eſt ad materiæ extenſionem. Præterea ad mentem Ariſt. declarandam ſumitur argumentum etiam ex contex. 9. ſecundi libri de anima, vbi ab oculo ad totum animal argumentatur, & probat ita ſe habere partem animæ ad totam animam, vt ſe habet pars animalis ad animal totum; putat ergo animam habere partes ſecundùm extenſionem, & in parte corporis partem animæ ineſſe, totam verò animam in toto animali.

Arg. ex ſen. 9 ſecũdi lib. de anima.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. XII.

Ad prim.

Reſtat vt argumẽta pro Thoma; & alijs adducta ſoluantur. Ad primum, in quo Thomas conſiderat animam ad corpus totum & ad partes diuerſis modis ſe habere, dicere poſſumus argumentum hoc primo ipſo aſpectu ipſiuſmet ſententiam oppugnare; videtur enim rationi conſentaneum vt forma, quæ alio modo ſe habeat ad totum, alio ad partes, alio etiam modo inſit in toto, & alio in partibus; quoniam igitur toti tota ineſt, non debet ſimiliter cuique parti ineſſe tota, ſed pars parti: ipſe tamen ex eo quòd alio modo ſe habet ad totum, & ad partes, oſtendere nititur eam eodem modo ineſſe toti, & cuilibet parti, nẽpe omnibus indiuiſibiliter, quod quidem fundamento ab ipſomet Thoma iacto conſonum eſſe non videtur. Sed diligentius argumentum hoc conſiderando dicimus animã ad corpus referri duobus modis; uno modo vt eius formam, & actum primum, a quo in ſpecie conſtituitur; altero modo vt corpore a ſe informato utentem tanquam inſtrumento ad operandum, & vt ei tribuentem actum ſecundùm: priore igitur modo dicimus animam eodem modo ſe habere ad totum, & ad partes, quatenus informat, ac perficit tum totum, tum partes omnes; proinde minorem propoſitionem hac ratione veram non eſſe, ſed verã eſſe ſecundo modo: anima.n quatenus vtens non eodem modo ſe habet ad partes ſingulas, quo ſe habet ad totum; in toto enim habet omnia organa neceſſaria, in ſingulo autem mem-

Anima ad corpus refertur duobus modis.

bro

bro non omnia: ſed quum his duobus officijs anima fungatur in corpore, tum informandi, tum vtendi, dicimus extenſionem animæ ſequi primum ſolùm officium, non ſecundum, quia neceſſe eſt omnem formam informãtem totum, & partes extenſam eſſe ad extenſionem materiæ, licèt diuerſis modis utatur toto, & partibus: ad argumentum igitur dicimus, ſi ſumatur relatio animæ ad corpus ratione informationis, negandam eſſe minorem; anima enim hac ratione ita ſe habet ad partes, vt ad totum; ſi verò ratione vſus, & operationum, negandam eſſe maiorem, quia etiamſi aliter ſe habeat ad totum, & ad partes ratione vſus, tamen dummodo eodem modo ſe habeat ad hæc omnia ratione informationis, debet eſſe extenſa, & ad corporis diuiſionem diuidua: quare argumentum Thomę prorſus inefficax, & fallax eſt.

Ad ſecūdū

Ad ſecundum dicimus propoſitionem illam, in maiori corpore vis maior ineſt, eſſe intelligendam cæteris paribus; non eſt enim comparandus leo cum boue, qui ſpecie differunt, quia ſic etiam dicere poſſem paruum ignem magis calfacere, quam magnum aerem, neque tamen ſequitur formas horum elementorum non eſſe extenſas: neque comparandus eſt paruus homo, qui ſit ſanus, & validus, cum magno malè temperato, & malè affecto; nam propter meliorem temperaturam, vel propter bonam valetudinem poterit eſſe validior homo paruus homine magno; ſed ſi temperatura, & alia omnia ſint paria in duobus hominibus, magno, & paruo, dico magnum hominem ſemper eſſe paruo validiorem, & vniuersè in omnibus maiorem eſſe vim in maiori corpore, quam in minori eiuſdem ſpeciei, & cæteris omnibus paribus exiſtentibus.

Ad tertiū.
Ad quartū

Ad tertium ſumptum a manu abiciſſa iam reſpondimus, dum aduerſus Albertum de animæ ſubſtantia diſputauimus. Poſtremum verò, quod ſumitur a ſimilitudine puncti in linea, vanum prorſus eſt, quia neganda eſt ſimilitudo; non eſt enim ita punctum in omnibus partibus lineę, vt eſt anima in toto viuente corpore: punctum enim non eſt in partibus lineæ actu, ſed poteſtate, neque dat eſſe ipſi lineę; anima verò dat eſſe corpori animato vt eius forma, & eſt actu in illo, immò eſt actus ipſius: ideo ſi punctum eſt in linea indiuiſibiliter, non oportet animam eſſe in corpore indiuiſibiliter, ſed potius oportet eam eſſe extenſam ad extenſionem materiæ. Præterea anima in toto corpore, & in ſingulis partibus una & eadem numero eſſe dicitur, punctum verò non idem numero eſt in omnibus lineæ partibus, ſed plura, & infinita; quare non eſt idonea comparatio.

An anima ſecundùm omnes ſuas facultates ſit in ſingula parte corporis, aliorum ſententiæ & argumenta. Cap. XIII.

SVpereſt huius noſtræ diſputationis tertia pars, in qua cõſiderandũ eſt an anima vt totum quoddã (ut latini uocãt) poteſtatiuum, ſit tota in qualibet corporis parte; hoc eſt an in ſingula parte corporis habeat oẽs ſuas facultates ſimul iunctas, an potius in ſingula parte unam tãtùm habeat facultatem, uel plures, non tamen omnes, ita ut potentia uiſiua ſit in oculo, non in manu neq; in pede. Hac de re diſceptatio fuit inter expoſitores Ariſto. tũ antiquiores, tum recentiores, nam vtraq; pars ſectatores habuit: alij nanq; dixerunt in qualibet corporis parte omnes ineſſe facultates, alij verò hoc negarunt.

Prima opinio

Hanc poſteriorem ſententiam ſequutus eſt Alber. quum.n. putauerit animam ſecundùm ſuam eſſentiam non eſſe in oĩbus corporis partibus, ſed in una tantùm pręcipua, neceſſe eſt vt dicat trãſmitti ab ea ad aliqua membra varias facultates, per quas membra inter ſe diſtinguantur, ut uiſiuam ad oculos, olfactiuã ad nares, & ſic de reliquis, proinde nõ ſimul eſſe oẽs in eadem corporis parte. In hac opinione videtur fuiſſe Ioannes Grammaticus in interpretatione context. 22. lib. de anima; non quidem quod ſemper facultates diuerſę diuerſas corporis partes obtineant, ſed quod non omnes ſimul iunctę ſint in qualibet parte; vt ſi dicamus eſſe in lingua facultatẽ guſtatiuam, & facultatem tactiuam, & facultatẽ nutritiuam, at non facultatem uiſiuam.

Primũ argumentum.

Hanc ſententiam aliqui poſteriores ſequentes, eam pluribus argumentis probare niſi ſunt, ea tamen omnia ad huius unius argumenti uim redigũtur; natura nihil fruſtra facit, ergo ubi nõ põt fieri operatio alicuius facultatis, ibi nec facultas ipſa eſſe põt, nam facultas gratia operationis eſt; fruſtra igitur ponitur, ubi fieri operatio non põt: ꝙ aũt nõ in qualibet corporis parte fieri omnes operationes poſſint, per ſe manifeſtũ eſt, neq;.n. in manu, neq; in pede ſit viſio.

Secundũ argumentũ.

Sed ex ipſis quoq; organis idem oſtenditur: quum.n. cuilibet facultati ſint neceſſaria propria organa cuiq; aſſignata a natura, ſine quibus operari non põt, organa aũt nõ poſſint ſimul eſſe omnia in eadem corporis parte, nõ poſſunt in eadem parte corporis omnes operationes fieri: ideo ex ipſis quoq; inſtrumẽtis argumentantur: ubi.n. non ineſt inſtrumentum cuiq; facultati neceſſarium ad operandũ, ibi neq; facultas ipſa ſtatuenda eſt; quoniam igitur in pede non eſt oculus, dicendum eſt potẽtiam uiſiuam in pede non eſſe: quemadmodũ & è conuerſo ubi facultas non ineſt, ibi fru-

ſtra inſtrumĕtum poneretur;nam in pede fruſtra eſſet oculus, quum ibi facultas viſiua non inſit;ideo natura non dedit oculū pedi,quia nihil unquam fruſtra facit. Confirmant teſtimonio Ariſt.in 2.lib.de Cœlo contex.quinquageſimo,vbi dicit: ſi natura dediſſet aſtris facultatē ambulandi,ſeu progrediendi, vtiq; dediſſet eis ēt inſtrumentum talis motus; ſignificans non poſſe in aſtris eſſe hanc facultatem,quia ibi eſſet fruſtra.Similiter in 3.lib.de anima context. 44.inquit:ſi ſtirpes haberēt facultatē loco motricem , inſtrumenta quoq; talis motus haberent,at inſtrumenta non habent, ergo neq; facultatem:quare apud Ariſto.efficax ſemper eſt argumentum hoc, non eſt ibi inſtrumentū talis operationis,ergo neq; facultas operandi ibi ineſt. Ex altera parte illis,qui dicunt in ſingula corporis parte eſſe oēs animæ facultates, argumenta non deſunt. Primùm quidem vtuntur argumento valde efficaci : in qualibet corporis parte ineſt ipſa animæ ſubſtātia , ergo in qualibet ſunt oēs facultates : vel .n. facultates ſunt idem cum aiæ eſſentia,vel ſunt qualitates eam inſequentes; ſi idē, omnino neceſſariū eſt vt vbi eſt aia, ibi ſint oēs facultates ; ſi verò sūt qualitates eſſentiā animę conſequentes,ſimiliter oportet aiam;in qualibet parte corporis eſſe his omnibus prę̄ditam; quemadmodum neceſſe eſt vbicunq; eſt ſol, ibi eſſe lumen, quod eum conſequitur;& vbicunq; eſt homo,ibi eſſe riſibilitatē : neq; tādē eſt rō de facultatibus, ac de organis;nam facultates,quum ſint incorporeę, poſſunt in qualibet parte ſimul omnes exiſtere ; organa verò corporea ſimul exiſtere nequeunt,quia non datur penetratio corporū, ſed neceſſariò diſiuncta ſunt. Confirmat hæc ſententia teſtimonio Ariſt.in contex.22.lib.de anima,vbi argumento ſumpto ab aialibus inſectis oſtendit facultates animæ non diſtingui loco,ſed in ſingula corporis parte ineſſe oēs;& quum ibi multas nominet,nempe motricem , ſenſibilem,phantaſiam, & appetitum , vult vt idem de oibus intelligamus,qm ea demonſtratio non debet eſſe particularis , nam ſtatim in contex.21. inquit dubium eſſe de facultate ſpeculatiua,ſed poſtea in 22.ſubiungit uerum eſſe de cęteris omnibus id,quod prius dixerat, eas locis ſeparatas non eſſe, ſed ſola rōne ſeparabiles. Eadem eſt Alexandri ſententia in c. vltimo 1.lib.de anima,ut ibi legere poſſumus. Eandem ſequitur Simplicius in context. 19. & 22. libri de anima,vbi quum eam Ariſt. attribuat, aduerſus ipſam facit hanc obiectionem: ſenſus externi loco diſtincti ſunt,nam facultas uiſiua non eſt in oibus partibus corporis, ſed ſolùm in oculis,ſic olfactiua in ſolis naribus, ſic auditiua in ſolis auribus, ergo hę facultates locis diſiunctæ ſunt: ſed ſoluens inquit nil aliud per hoc probari, quam inſtrumenta corporea locis diſtincta eſſe,at non facultates ; etenim hæ in qualibet corporis parte inſunt oēs,quoniam in qualibet parte eſt anima. Themiſtius quoq; tum in calce 1.lib.de anima, tùm in cōtex.22. clarè dicit omnes animæ facultates, quæ in toto corpore ſunt,eſſe ēt in qualibet parte;ſed ſola earum organa eſſe locis diſtincta , quia ſunt corporea,nec datur corporum penetratio.Habemus etiam de Ariſt. ſententia teſtimonium Ioannis Grammatici, qui in contex.22. lib.de anima fatetur Ariſt. exiſtimaſſe omnes animę facultates eſſe ſimul iunctas in qualibet corporis parte,licèt ipſe i hoc ab Ariſt.diſſentiat,& cōtrariā opinionē ſequat, ſicut antea dicebamus.

Secunda opinio. — *Primū argumentū.* — *Secundū argumentū.* — *Alexāder.* — *Simplicius.* — *Themiſtius.* — *Ioannes Grammat.*

Vera ſententia, & eius declaratio. Cap. XIIII.

IN hac difficultate ego ſententiā mediam ſequendam eſſe arbitror, per quam videntur duæ prædictę contrarię opiniones, & argumentationes modo aliquo inter ſe conciliari : puto enim facultates animæ in qualibet corporis parte oēs aliqua ratione ineſſe,aliqua ĕt rōne non ineſſe:quum.n. iā dixerimus eas eſſe qualitates manātes quidē ab aia ut a principio,& origine, ſed in corpore animato receptas ut in ſubiecto ; dicendum vř oēs in qualibet corporis parte ineſſe ſecūdùm originem,ſed non ſecundùm ſubiectum, ita ut per hanc diſtinctionem, originaliter, & ſubiectiuè(ſic enim nobis in præſentia more latinorū loqui liceat) omnis hac in re difficultas tollatur;nam uiſiua facultas eſt in ſolo oculo ut in ſubiecto , ſed originaliter eſt etiam in pede, etenim in pede eſt anima,quam illa facultas inſequitur,ita ut reciperet pes facultatem uiſiuam, ſi haberet oculum.Sententia hæc ex ipſa rei cōſideratione fit manifeſta, & per eā prædicta cōtraria argumenta ad rectum ſenſum,& ad conciliationem rediguntur : nam ſi anima ſuapte natura omnes operationes edere apta eſt , neceſſe eſt ut ubi eſt eſſentia animæ, ibi ſit ēt hæc aptitudo,quæ ab ea emanat,& potentia ſeu facultas appellatur ; & in hoc ſenſu poſterioris ſectæ argumentum efficax eſt.Sed qm facultates in corpore animato recipiuntur, nihil autē in materia recipitur,niſi ad id recipiēdum idonea , non recipitur in qualibet corporis parte facultas uiſiua, quia non omnis pars ad eam recipiendam apta eſt,ſed ſolus oculus; & hac ratione argumentum prioris ſectæ ualidum eſt, neque nos ad hanc noſtram ſententiam comprobandam alijs argumentis uti uolumus,q̄ illismet,quibus alij contrarias illas opiniones tutati ſunt ; patet enim utranque eorum ſententiam aliqua ex parte veram eſſe , ſed quoniam ipſi hanc diſtinctionem non animaduerterūt, ideo diſcordes in ſuo certamine perſtiterunt. Huic etiam noſtrę ſententiæ atteſtantur verba Ioannis Gandauenſis in ſua quæſtione, dubius

Omnes facultates in ſingulis partibus ineſſe originaliter, at non ſubiectiuè. — *Ioānes Gandauenſis.*

dubius enim eſt vtra duarum contrariarũ opinionum verior ſit; & ait vtramlibet defendi poſſe, & veriorem quidem ſibi videri illã, qua dicitur in omni corporis parte omnes facultates ineſſe, ſed alteram eſſe apparentiorẽ: quum enim de facultatibus iudicium ex operationibus faciamus, ibi tantùm videtur eſſe facultas, vbi fit operatio; quocirca hæc quoque ſentẽtia defendi ſine abſurditate poteſt: itaque vidit vir ille ſub nube ipſam rei veritatem, ſed eã. quam diximus, diſtinctionem ignorans ſe explicare nequiuit. De facultatibus autem animę rationalis, quas alibi declarauimus, manifeſtior res eſſe videtur: quum enim hæc animæ pars nullum habeat organum proprium, habet vbique ſuas facultates; ſed quia nõ poteſt operari non operante phantaſia, ideo ibi videtur intellectio fieri, ubi fit imaginatio; proinde ſi in pede ineſſet phantaſiæ organum, ibidem etiam intellectio fieri uideretur. Sed huius noſtræ ſententię ueritas clarior fiet, ſi omnia ab alijs adducta argumenta diligentius expendamus, & quãtum roboris habeant conſideremus.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. XV.

Ad primã primæ ſectæ

PRioris ſectæ argumentum erat: ſi in qualibet corporis parte ineſſent omnes facultates, ibi eſſent fruſtra quia fruſtra eſt facultas, cuius non põt eſſe operatio: ad hoc dicimus totũ eſſe concedendum ſi intelligant ſubiectiuè, hoc. n. tantùm eo argumento oſtenditur; ſi uero originaliter, negamus conſequens: ad probationẽ autem dicimus neceſſarium fuiſſe ut, ubi eſt aïa, ibi ſint originaliter omnes eius facultates, quia non põt animę eſſentia non eſſe fons omnium facultatum ſuarum; ut autem non ſint fruſtra, ſatis eſt ſi in aliqua corporis parte recipiantur quum. n. organa ſint corporea, nec ſimul eſſe, ac ſe penetrare queant, neceſſe fuit ea locis diſtingui: à tota igitur aïæ ſubſtantia, quę in toto corpore eſt, quęlibet facultas emanat; recipitur tñ quælibet in una tantùm parte, quæ ad eam recipiendam apta eſt, non in omnibus: illi igitur, qui ſic argumentantur, in eo errare uidentur, quòd partes animalis ſumunt tanquã plura animalia, quum tñ omnes ſint unum tãtùm animal, in quo nulla facultas animæ fruſtra eſſe dicitur, dummodo in aliqua corporis parte poſſit ſuam exercere operationem. Siquis uerò obijciat cœcum ab ortu, in quo facultas uiſiua fruſtra eſſe uidetur; dicendum eſt nõ poſſe omnino negari in natura id, quod eſt fruſtra: quod enim dicitur, naturã nihil fruſtra facere, intelligendum eſt de effectibus uniuerſalibus oïbus nullo excepto, de particularibus uerò non quidẽ omnibus, ſed maxima ex parte, propterea quòd effectus naturæ quandoque impedimentum recipiunt, & propter materiæ defectum aliqua præter conſiliũ naturæ eueniunt. cuiuſmodi ſunt oculi ad uidendum inepti. Vel dicamus id de omnibus uniuersè uerum eſſe, ſi intelligatur ſecundùm intentionem, & cõſilium naturę; quicquid. n. à natura fit ſecundùm eius conſilium, & intentionem. id nunquam poteſt eſſe fruſtra.

Quomodo in natura ſit aliquid fruſtra.

Ad ſecundã

Ad uerba autem Ariſtot. facile eſt reſpondere; utique. n. fruſtra in Cœlo poneretur facultas ambulandi, quũ nulla in Cęlo pars ſit, in qua recipi poſſit: ſic fruſtra in plantis eadem facultas ineſſet, quum in nulla plantarum parte recipiatur: at in animali nulla eſt ipſius corporis pars, in qua ſit fruſtra facultas uiſiua; quia, quum in omnibus corporis partibus inſit ſat eſt, ſi in ea ſaltem parte, quę oculus dicitur, recipiatur; ſed ſi in pede quoq; eſſet oculus, ibi quoq; fieret uiſio, quum autem ibi non ſit oculus, non ob id eſt ibi fruſtra facultas uiſiua; quia ſat eſt, ſi in oculo, qui capite eſt, recipiatur.

Ad primã ſecundæ ſectæ.

Cõtrariæ quoq; ſectæ argumentum nil aliud probat, niſi in qualibet parte eſſe facultates oẽs originaliter, ſed non probat ineſſe ſubiectiuè: quia ſicut ſecundùm Ariſt. omnes operationes toti uiuenti corpori ut ſubiecto attribuendæ ſunt, non aïæ; niſi ut principio; ſic etiam facultates ſunt animæ ut principij, & originis, ſed non ut ſubiecti recipientis. Hoc ſignificauit Ariſt. in contex. nono ſecundi libri de anima dicens facultatẽ uiſiuam eſſe ut formam oculi, pẽr eam enim diſtinguit oculum ab alijs membris, quaſi alia membra eam facultatem non habeant; aliquem igitur dari modũ oportet, quo in alijs partibus facultas uiſiua non inſit: quare dicendum eſt eam in alijs nõ ineſſe ſubiectiuè, ſed ſolùm originaliter.

Ad ſecundã.

Quod uerò in contex. 20. ſecundi libri de aïa Ariſt. dixit de animalibus inſectis, id ſano modo intelligendum eſt: non. n. dixiſſet in vtraq; parte lacertæ diuiſæ ſeruari potentiam uiſiuam ut in ſubiecto, quum nõ ſit in utraque oculus; ſed ex illis facultatibus, quæ ſunt ſubiectiuè in toto corpore, ſatis habuit argumentum ſumere ad probandum de omnibus, ut inde colligeremus omnes in omnibus partibus eſſe ratione animæ, a qua originẽ ducunt, etſi non ratione ſubiecti corporis; nã per ſe manifeſtum eſt plures facultates ſimul eſſe poſſe in eadẽ corporis parte etiam ut in ſubiecto, non tamen omnes, quia non eſt in oculo facultas odoratiua; attamẽ eam in omnibus partibus eſſe originaliter ratione ipſius animæ, ex ijs, quæ diximus, manifeſtum eſt. Ad hanc ſententiam trahi facile poſſunt Alexandri, & Simplicij, & Themiſtij dicta, quæ antea retulimus, quod quidem alijs conſiderandum relinquimus: ſatis enim a nobis eſt, per eam, quam attulimus, diſtinctionem omnia aliorum dicta ad uerum ſenſum trahi poſſe, & omnes aliorum opiniones conciliari.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE ACCRETIONE, ET NVTRITIONE.

Quot modis ſumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem propriè dictam requirantur. *Cap. J.*

QVam difficile, atq; arduum ſit accretionis naturam penetrare, & modum quo viuentia corpora augẽtur, cognoſcere, tum res ipſa declarat, tum doctiſſimorum virorum, qui de hac re ſcripſerunt, teſtimonia confirmãt: nam, vt nunc alios mittam, Petrus Pomponatius, qui duobus à ſe editis libris diligẽtiſſimè, & optimè de accretione diſputauit, non ſolùm ſe in eius cognitione nõ acquieſcere, palam, & ingenuè confeſſus eſt, ſed etiam aſſeuerare auſus nullum eſſe mortalium, qui poſſit aſſerere ſibi in huiuſce rei intelligentia eſſe plenè ſatisfactum. Hoc ego conſiderans, & illius viri, cuius eruditionem, atq; iudicium plurimi facio, exemplo, & authoritate ductus; neque detrectandam mihi propter difficultatem eſſe hanc diſputationem exiſtimaui, quod puſillanimi, ac philoſophia indigni hominis eſſet; neque eo animo hanc ſcribendi prouinciam ſuſcipere conſtitui, quod me ad plenam veritatis notitiam perueniſſe putans, perfectã eius declarationem polliceri me poſſe confiderem, quod quidem arrogantiam fortaſſe, ac temeritatem præſeferret: ſed vt in re difficillima eam partem, quæ cum minoribus difficultatibus coniuncta eſſe videbitur accipiens niterer quantum per me fieri poſſit propè ad veritatem accedere, ac, ſi ipſam non prorſus attingere, ſaltem ad eam inueniendam alios magis excitare, & fortaſſis etiam iuuare hac mea diſputatione poſſem. Scribam igitur, & quæ fuerit hac in re Ariſtotelis ſententia, & quid ſentiendum ſit, quanta potero diligentia perſcrutabor. Vt autem ad ea; quæ obſcura, & abſcondita nobis ſunt, inueſtiganda a notioribus progrediamur, prius quędam ab omnibus conceſſa, & cognita de accretione tanquam dicendorum fundamenta conſtituam, ut & illa, quæ nota ſunt, ab illis, quę in controuerſia ſũt poſita, diſtinguamus, & per illa ad reliquorum inueſtigationem viam planiorem reddamus. Ante omnia ut quam accretionem in pręſentia conſideremus intelligatur, ſciendum eſt ex Auerroe in primo libro de Cœlo commentario vigeſimoſecundo, accretionem tribus modis ſumi: quandoque enim ſumitur pro aggregatione, ſeu accumulatione, ut quando cumulum fabarum augeri dicimus per appoſitionẽ aliarum fabarum; & quando aquam ex aquæ appoſitione maiorem fieri dicimus: quandoque abſque alicuius corporis acceſſione dicimus aliquid augeri per ſolam rarefactionem, & ſic imminui per condenſationem abſq; alicuius particulæ ſubtractione; quando enim aqua in aerem mutatur, quantitas maior redditur, quoniam aer eſt rarior aqua, & quando aer in aquam vertitur, fit minor quantitas, quia aqua eſt denſior aere: tertio modo, qui maximè omnium proprius eſt, ſumitur accretio pro viuentium tantummodo corporum incremento, quum ſtatim nata augeri incipiant, donec ad perfectam ętatem, ac debitam ſibi quantitatem peruenerint. De hac tertia accretione alijs dimiſſis eſt nobis propoſita diſputatio, & hanc ut ab alijs ſepararet Ariſtoteles in primo libro de ortu & interitu, tres conditiones in ea poſtulari dixit; vna eſt, vt ex aliqua extrinſecus accedente materia res maior fiat; ſecunda, ut id, quod augetur, idem numero maneat poſtquam auctum eſt, quod ante accretionem fuit; tertia demum ut non modò totum maius fiat, ſed etiam quælibet eius particula augeatur. Primæ accretioni duæ poſteriores conditiones non competunt, nam neq; idem numero manet fabarum aceruus, neque partes illius omnes creuerunt, quia ſingulis grauis nulla eſt facta additio; ſic per appoſitionem aquæ alia numero aqua eſt facta, &

Accretio triplex eſt.

Tres conditiones veræ accretionis.

cta, &

Qualis ſit accretio ignis.

cta, & tota quidem aqua aucta eſt, ſed ſingulæ eius particulæ nullum incrementum acceperunt: ad hunc modum redigitur accretio ignis continuè nanque alius, & alius numero ignis generatur, nec ſingulis particulis additio quantitatis fieri dicitur; per has igitur duas conditiones hic accretionis modus excluditur. Per primam autem cõditionem, excluditur ſecundus modus; nam in mutatione aquæ in aerem fit maior quantitas, nulla extrinſecus adueniente materia. Sed tertio modo ſumpta accretio his omnibus conditionibus prædita eſt: nam & planta, & animal idem numero ſeruatur per totam vitam, vt manifeſtum eſt; & ex alimento extrinſecus aſſumpto quodlibet viuens augetur, & demum non ſolùm toti, ſed etiã cuilibet parti fit quantitatis additio; ratio autẽ cur hæ omnes conditiones coniunctim in viuentium accretione reperiantur, eſt, quia hæc ab interno principio augentur, & ex alimento non extrinſecus appoſito, ſed introrſum recepto; hincenim fit ut ad omnes partes augendas per totũ viuentis corpus diſtribuatur, nec ſolum totum maius fieri dicatur, verùm etiam partes omnes. Sed hæc omnia, & tres prædictæ conditiones magis in ſequentibus declarabuntur.

Quomodo fiat in viuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant.
Cap. II.

Eſt præterea breuiter, & pingui Minerua exponendum, quomodo in viuentibus hæc vera accretio fiat; nam Ariſtoteles in quinto phyſicę auſcultationis accretionem ab alijs mutationibus ſeiunxit ratione terminorum, qui ex diuerſis categorijs ſumuntur; generatio enim & interitus eſt mutatio de ſubſtantia in ſubſtantiam, alteratio de qualitate in qualitatem, latio de loco ad locũ, at ipſa accretio, & imminutio eſt de quantitate in quantitatẽ: eſt igitur inter has omnes mutationes differentia eſſentialis, quæ ſumitur a terminis, hoc eſt a forma fluente, quæ eſt ipſa motus eſſentia, vt nos in tertij phyſicorum interpretatione demonſtrauimus; attamen accretio fieri non poteſt ſine multiplici omniũ aliarum mutationum concurſu, vnde magna difficultas hac in re oritur; quum enim abſque multis, ac diuerſis mutationibus fieri accretio nequeat, difficile eſt cognoſcere in quanam ex eis ſit accretionis natura conſtituta: ſunt igitur ordinatim hæ omnes mutationes conſiderandę, & videndum per quas, & quot mutationes, & quo ordine alimentũ ad augendas omnes corporis partes perueniat, poſtquam intra eſt receptum: hoc autem conſideremus in animalium perfectorũ accretione, quæ nobis familiarior, atque euidentior eſt; poterit enim quiſque & omnibus animalibus, & ſtirpibus hæc omnia per quandam proportionem accommodare.

Eſſentia motus eſt forma fluens.

Certum eſt in primis cibum in ore ſumi, ac, ſi durus fuerit, conteri dentibus, quæ cõtritio ab aliquibus prima concoctio dicitur: ſed ea reuera non eſt concoctio, ſed potius præparatio ad primam concoctionem, quæ poſtea in ventriculo fit; cibus enim in ventriculo non coqueretur, niſi prius liquaretur; liquari autem vel non poſſet, vel ægrè poſſet, niſi prius eſſet in ore cõtritus: tranſit itaque ab ore ad ventriculum cibus, fitque primum neceſſariò motus ille localis; in uentriculo autem fit prima concoctio, qua & alteratur cibus, & ſecundùm ſubſtantiã mutatur in ſuccum, qui a Gręcis χυλὸς dicitur; quare in uentriculo fit tum alteratio cibi, tum generatio, & interitus, generatio quidem ſucci, interitus uero panis, uini, & aliorum ciborum: deinde alio motu locali mouetur ſuccus ad inteſtina, & ab his per uenas meſenterij fertur ad iecur, in quo iterum alteratur, & ſecũdùm ſubſtantiam mutatur, uertiturque in ſanguinẽ; fit igitur in iecinore tum alteratio, tum interitus ſucci, tum generatio ſanguinis: poſtea loco mouetur ſanguis, dum per uenas ad omnia membra tranſmittitur, & ex uenis per minutiſſimos poros penetrat membrorum partes ſolidiores; nam omnes homogeneæ partes, ut caro, os, neruus, minutiſſimis poris refertæ ſunt, & inſtar ſpongiæ ſanguinem a uenis exugunt, ita ut pori ſanguine impleantur; fit autẽ ibi tertia & ultima concoctio, qua ſanguis a calore naturali alteratur, denſatur, & in ſubſtantiam ſimilem conuertitur, ut in carnem, os, & alias homogeneas partes; quare ibi fit tertiò alteratio, & generatio, & interitus, alteratio quidem & interitus ſanguinis, generatio autẽ carnis, & aliarum partium; ob id ſolet ſanguis appellari vltimum alimentum, eſt enim per multas memoratas mutationes ita præparatum, ut iam poteſtatẽ proximam habeat ut in rei ſubſtantiam conuertatur: quod autem de ſanguine dico, illud in animalibus ſanguine carentibus, & in plantis de quolibet alio humore, qui ſanguini proportione reſpondeat, intelligatur; in hac autem poſtrema mutatione, qua ultimũ alimentum uertitur in ſubſtantiam, conſtituta eſt nutritionis natura, eſt enim nutritio reparatio ſubſtantiæ, quæ continuè reſoluitur à calore naturali, per ſubſtantię ſimilis aggenerationem; facta autem nutritione adhuc humidum, quod in carne, & in alijs partibus eſt, conſumitur a continua actione caloris naturalis, & ex ea conſumptione oriuntur iterum pori, deinde iterum ſanguine replentur, qui iterum in ſubſtantiam conuertitur, & nutrit, & hoc ad finem uſque uitæ inceſſanter perſeuerat; animata enim nutriuntur donec viuunt, vt Ariſtoteles dixit in primo libro de ortu & interitu, &

Nutritio quid.

in

in ſecundo de animà, & quando nutriri amplius nequeunt, neceſſariò moriuntur: ſed in prima ætate non ſolùm nutritio fit, ſed ſimul etiam accretio ſingulorum membrorum, & corporis totius; calor enim naturalis eſt vehemens, & validus, & plus conuertit in ſubſtantiam quàm conſumptum fuerit, vnde viuens redditur maius, quia plus materię per nutritionem adipiſcitur, quàm per actionem caloris naturalis amiſerit: propterea ita coniuncta eſt cũ accretione nutritio, vt accretionis naturã declaraturis neceſſarium omnino ſit etiam de nutritione loqui. & quid nutritio ſit, & quomodo fiat cum diligentia cõſiderare: ob id in hac noſtra contemplatione nos non minus nutritionis, quàm accretionis naturã, & cauſas perueſtigabimus. Hæc ſunt, quæ tanquam manifeſta ab omnibus conceduntur, nunc ad reliqua, quæ in controuerſia ſunt poſita, progrediendum eſt: & quum tres conditiones veræ accretionis ab Ariſtotele propoſitæ ſint, in iiſque omnibus magna inſit difficultas, de ſingulis ordinatim diſſerendum.

Quomodo ex materia extrinſecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contraria opiniones. Cap. III.

PRimo loco difficultas oritur de adeptione maioris quãtitatis ex alimento extrinſecus aſſumpto: nam per illa, quæ hactenus dicta ſunt, non apparet quomodo corpora augeãtur: quia licèt omnes pori ſint noua carne repleti, & nouo oſſe, & reliquis homogeneis partibus, non tamen totum viuens eſt factum maius; poteſt enim fortaſſe caro dici maior, quia plus carnis ibi eſt, quam prius, ſed non occupat maiorem locum, immò eundem, quem prius occupabat, proinde nõ acquirit maiores dimenſiones; ſicuti vas quando eſt aqua impletum, non eſt factum maius, quam erat prius, quàm aqua impleretur; ſic etiam ſpongia ſi impleatur aqua, nõ fit maior, neque locum mutat: attamen Ariſt. in contex. 25. primi de Generatione apertè dixit. id, quod augetur, locum mutare, eo quod maiorẽ quantitatem acquirit, proinde neceſſe eſt ut trãſeat ad maiorem locum: oportet igitur poſt nutritionem fieri aliquam aliam mutationem, qua totum reddatur maius. Hac in re duæ opiniones exiſtunt. *Prior ſententia.* Vna communior eſt, & eam plurimi ſequuntur, qui dicunt per membri extenſionem fieri adeptionem maioris quantitatis tum in ipſo membro, tum in toto viuente corpore; veluti ſi ſpongia manu conſtricta poſtea dimittatur, dimiſſa enim extenditur, & maiorem occupat locum: ſic igitur caro, quando omnes eius pori ſunt repleti alia noua carne ex ſanguine genita, extenditur, & rareſit, & maiorem locum occupat; ita os, & neruus, & aliæ omnes ſimilares partes: ad extenſionem autem partium omnium ſimilarium creſcit membrum. proinde totum viuentis corpus maius redditur: hanc ſententiam ſignificare viſus eſt Ariſt. in prædicto contex. 25. quando dixit illa, quæ augentur, mutare locum, ſicut ea, quæ extenduntur. Altera ſententia fuit nonnullorum, qui negarunt hãc extenſionem accretioni neceſſariam eſſe, & dixerunt partium, & totius corporis incrementum fieri potius per pulſum, quam per extenſionem; vna enim pars aliam pellit, ac trudit, & illa aliam, quemadmodum in vnguibus fieri videmus. *Poſterior ſententia.* Ad hoc probandum, & extenſionem reprobãdam, tali argumento vſi ſunt: *Primũ argumentum.* contrariorũ contrariæ ſunt conditiones, accretio, atque imminutio ſunt contrarij motus, ergo debent contrarijs modis fieri; itaque ſi accretio fieret per extenſionem, oporteret imminutionem fieri per contractionem, nam extenſioni contractio opponitur; attamen nemo dixit imminutionẽ fieri per contractionem, quia hoc nullo pacto dicendum eſt, ergo neque accretio fit per extẽſionem. Præterea nullum connatum, & vniforme a ſeipſo moueri poteſt, ut ait Ariſtot. in *Secundũ argumentũ.* contex. 30. octaui phyſicorum; at caro eſt corpus uniforme, & homogeneum; ergo non poteſt a ſeipſa moueri; non poteſt ergo extendi, quia ſi extenderetur, a ſeipſa extenderetur, & ita a ſe moueretur, quod ibi Ariſt. negat.

Opinio vera, & eius comprobatio. Cap. IIII.

ARbitror ego veram eſſe priorem opinionẽ, quam complures ſequuntur, & extenſionem accretioni penitus neceſſariam eſſe, pulſum uerò nequaquam, immo nullo modo fieri poſſe: *Poſterioris ſententiæ cõfutatio.* nam ungues ita creſcunt per pulſum, dum una pars aliam pellit, ſed non dicuntur reuera augeri, quoniam ad unam tantùm partem mouentur; illa uerò quæ augentur, ad omnes ſimul partes; præterea alimentum, ſeu excrementum illud, quod per ungues expellitur, nõ penetrat omnes unguium partes, ſed uni tantùm parti apponitur, proinde eſt mera appoſitio terrei excrementi, quod per unguẽ emittitur pulſione facta unius partis ab alia, quare illa non poteſt uocari accretio: at in uera uiuẽtis accretione certum eſt partes alimenti penetrare omnes corporis partes, & augere totum corpus ſecundùm omnes ſimul differentias poſitionis; non igitur per talem pulſum, qualis in unguibus fit; hoc enim dicere eſt dicere unam partem & pellere alteram, & ab eadem pelli, quod ne excogitabile quidem eſt, quia ſe mutuò impedirent ne ulla pulſio fieret; ſiquidem fit pulſio, quãdo in una

tantùm parte fit additio materię pellentis, quę propinquam partem pellat, & illa aliam, ſed non eandem, a qua ipſa pellitur, quo fit vt in pulſu omnes partes ad eandem poſitionis differētiam tendant, ſicuti videmus in vnguibus; ſed non ita fit in eo, quod verè augetur, hoc etenim mouetur ad omnes ſimul differentias poſitionis. Præterea ſi per pulſum accretio fieret, oporteret cicatricem in manu pueri factā tempore procedente pelli ad digitum, quod tamen non contingit: videmus enim cicatricem manere ſemper in eadem parte, cui fuit vulnus illatum, & eum locum nunquam mutare. Per talem igitur pulſionem accretio non fit, niſi pulſionis nomine idē intelligatur, quod extenſio; reuera enim alium modum imaginari nō poſſumus, quo totum membrū augeatur, & cum maioris quātitatis adeptione maiorem locum occupet, niſi vt ſpongia prius manu cōſtricta, poſtea dimiſſa extenditur, & rareſit; ideo non
Pori ob duas cauſas fiunt. eſt ignorandū in viuente creſcente poros propter duas ſimul cauſas generari, propter conſumptionem humidi a calore naturali factam, & propter extenſionem, in adultis verò ex ſola humidi conſumptione poros exoriri, quia nulla amplius in eis extenſio fit; at in creſcentibus, etiam ſi nulla humidi conſumptio fieret, neceſſe eſſet ex ſola extenſione poros generari.

Solutio argumentorum, quæ contra extenſionem adducta ſunt. Cap. V.

Ad primū. AD argumenta autem aduerſus extenſionem adducta facile eſt reſpōdere. Prius quidē argumentum poteſt contra aduerſarios ita retorqueri: ſi accretio per pulſionem fieret, oporteret imminutionem fieri per attractionem, quoniam pulſioni contraria eſt attractio, & contrariorum contrariæ ſunt conditiones: ſed ſoluitur, quia nō omnes contrariorum conditiones debent eſſe contrariæ, ſed aliquæ, & hinc fit vt locus argumentandi a contrario ſit locus Topicus, qui probabilitatem aliquam habet, at non neceſſitatem: dicimus igitur accretionem, ac imminutionem eſſe motus contrarios, ideoque oportere vt ea ratione, qua opponuntur, cōtrarias etiam conditiones habeant; accretio igitur eſt motus à minore quantitate ad maiorem ex materia extrinſecus
Imminutio quid ſit. accedente, imminutio verò eſt motus a maiore quantitate ad minorem ex materiæ ſubtractione; hæ nanque ſunt accretionis, ac imminutionis conditiones contrariæ ab Ariſtotele poſitæ, quas negare non poſſumus: at his poſitis ſequitur neceſſariò eas nō poſſe opponi etiam in modo, ſicut illi imaginantur, nempe vt accretio fiat per extenſionem, imminutio verò per contractionē; hac enim contrarietate conſtituta tolleretur altera illa oppoſitio ratione materiæ accedentis, & recedentis, quam Ariſt. poſuit, quia dicere contractionem eſt ſupponere eandem materiam ſeruatam, quæ prius extenſa fuit; hę igitur duę contrarietates, vna per materiam additā, & ablatam, altera per extenſionem, & contractionē, eiuſmodi ſunt, vt vna alteram non patiatur, quare vna cōſtituta non poteſt altera poni; quia ſi contrahitur materia, ergo non eſt ſublata, ſed eadem remanet in eo, quod imminuitur, quod tamen Ariſtoteles negat; quòd ſi materia in imminutione eſt ſublata, vt aſſerere debemus, cuiuſnam volumus fingere contractionem? certè ſi per ſubtractionem materiæ quantitas imminuitur, nulla opus eſt contractione; imminutio nanque reſpectu accretionis locum habet priuationis, quatenus in accretione apponitur materia, in imminutione autem demitur: quare id, quod imminuitur, priuatur ſua materia, ſeu parte materiæ: extenſio autem eſt materiæ extenſio, nec poteſt in uiuente conſiderari ſine materia. Ad alterum argumentum dicimus *Ad ſecūdū*
eos male accipere verba Ariſtotelis in illo con- *Declaratio*
tex. trigeſimo octaui phyſicorum: nam Ariſto- *Context. 38. octaui Phy.*
teles ibi non dicit homogeneum, & vniforme à ſe moueri non poſſe, ſed dicit continuum nō poſſe ita a ſe moueri, vt vna pars alteram moueat, & ſumit continuum propriè, & eius partes ſecundùm quantitatem conſiderat: quare locus ille ad id, de quo nunc loquimur, nō pertinet; non enim dicimus vnam carnis partem extendi ab alia parte carnis tanquam a mouente, hoc enim Ariſtoteles ibi negat; ſed dicimus totam carnē extendi ab anima, proinde agens extendens eſſe animam, non aliam carnis partem: quòd ſi omiſſa eius loci cōſideratione ita argumentari velint, corpus homogeneum extendi a ſe non poteſt, quia ſic à ſeipſo moueretur; dicendum eſt corpus homogeneum non poſſe mouere ſeipſum, dum ſumitur homogeneum inanimatum, ſiue ſit elementum, ſiue miſtum; quum enim hoc non diuidatur in partem mouentem, & partem motam, non poteſt a ſeipſo moueri, vt ibi Ariſtoteles conſiderat; at ſecus eſt de homogeneo animato, quod eſt actu pars corporis heterogenei, & organici; hoc enim præter formam miſtionis habet animam informantem, à qua tanquam a mouente fit motus ille extenſionis: homogeneum verò inanimatum habet ſolam formam elementi, vel ſolam formam miſtionis, ideo non poteſt ſe mouere eo modo, quo animalia à ſe moueri dicuntur; nam omne anima præditum poteſt moueri à ſeipſo, ideſt ab anima; quare etiā caro, ſi habet animam, ab illa tanquam mouente extendi poteſt per calorem naturalem, tanquam per inſtrumentum, ſeu agens proximum.

Solutio quæſtionis cur in adultis ceſſet accretio.
Cap. VI.

HÆc, quę de extenſione diximus, maximè confirmantur ex eorū conſideratione, quæ in viuentibus contingere cernuntur, propterea quòd facile eſt eorū rationem adducere, dū aſſerimus accretionem per extenſionem fieri; videmus enim viuentia non ſemper augeri, ſed ad aliquod vſque tēpus vt homo augetur ad ætatem vſque adoloſcentiæ, poſtea verò augeri deſinit; quod idem in cęteris animalibus, & in plantis omnibus contingere manifeſtum eſt: attamen videretur etiam in iuuentute accretionem fieri debere, nam in iuuene calor naturalis validiſſimus eſt; poteſt igitur, & multum alimentum in ſubſtantiam conuertere, & facere extenſionem mēbrorum, ſiquidem certum eſt hæc fieri ab anima per calorem naturalem, manente autem eadem cauſa debet idem manere effectus; quoniam igitur manet eadem anima, & calor naturalis eſt vehemens, deberet etiam iuuenis augeri non minus, quàm puer: eſt igitur cognoſcenda cauſa cur in adultis accretio ceſſet. Poſſemus ad hanc quęſtionem reſpondere adducendo cauſam finalem accretionis: natura enim viuentibus accretionē dedit, vt poſſent ad debitam ſibi quantitatem peruenire, & naturales exercere operationes; etenim viuentia omnia naſcuntur admodum paruula, nec poſſunt in initio ſui ortus habere quantitatem ſibi conuenientem, propterea quod animæ plantarum, & animalium ſemina neceſſe eſt multò minora eſſe ipſo animali, vel planta generante; ideo tam animal, quàm planta in principio ſuæ generationis habet neceſſariò paruam quantitatem, & multo minorem quantitate totius viuētis perfecta; in animalibus vero, quæ vtero geruntur, manifeſtum eſt fęminam non poſſe fœtum ſibi æqualem geſtare vtero, ſed longè minorē: quoniam igitur cum ea parua quantitate non poſſunt viuentia omnes naturales operationes exercere, potiſſimè verò illam pręcipuam, quę eſt aliud ſibi ſimile generare; ideo neceſſaria fuit viuentibus accretio, per quam ad conuenientem cuique quantitatē peruenire poſſent, & idonea reddi ad aliud ſimile generandum: hæc eſt accretionis cauſa finalis, ex qua ſumi poteſt ratio cur uiuentia, quando conuenientem ſibi quantitatem ſunt aſſequuta, non amplius augeantur; natura enim nihil fruſtra facit, ſed omnia quæ agit, propter finē agit: quoniam igitur accretionem viuētibus dedit propter aſſequutionem perfectæ quantitatis, neceſſe eſt vt hac acquiſita ceſſet accretio, quia non amplius neceſſaria acquiſito fine.

Cauſa finalis.

Sed in hac cauſa finali non videtur animus acquieſcere, niſi alia quoque huius effectus cauſa reddatur, quoniam natura aliquem ſibi finem proponens dirigit etiam aliqua certa media ad illius finis aſſequutionē; ideo ſi puero accretionem dat, & eam iuueni negat, neceſſe eſt iuueni media quoque negata eſſe, per quæ poſſit augeri; ſin minus augeretur etiam iuuenis, quia augendi officium eſt animæ vegetantis, quæ ſine cognitione agit, quocirca ſemper agit, niſi impediatur: quamobrem ſi natura vult in iuuentute accretionem non fieri, neceſſe eſt vt huic agenti impotentiam, uel impedimentum aliquod afferat, ne augere amplius poſſit: hoc autem impedimentū non poteſt eſſe ratione ipſius agentis, quia ipſa animæ uis nunquam debilitatur, ut aſſerit Ariſtoteles in contextu 65. primi libri de anima, dum ait [ſi ſenex acciperet oculum iuuenis uideret ſicut iuuenis] anima enim nunquam labefactatur, ſed id, quod in ſenio debilitatur, eſt corpus, quo ut inſtrumēto anima utitur: non poteſt etiam impedimentum oriri ex impotentia ſecundarij agentis, qui eſt calor naturalis; hic enim in iuuene ualidiſſimus eſt, nec minus aptus ad augendum, quam in puero. Reſtat ut impedimentum ſit in ſubiecto recipiente, ita ut quádo corpus augeri amplius non poteſt, tunc deſinat accretio quoniá agens non agit niſi in ſubiectum aptum ad recipiendum: ratio autem, cur corpus iuuenis non poſſit amplius augeri, eſt quia præcipua pars, quæ augeri dicitur, & ad cuius incrementum creſcit totum uiuentis corpus ſecundùm omnes dimenſiones, ſunt ipſa oſſa: quum igitur omne uiuens in principio ſuæ generationis ſit ualde humidum, & molle, & domabile, oſſa quoque tenera ſunt, & ad extenſionem idonea; ætate autem procedente neceſſe eſt ut per actionem caloris naturalis omnes corporis partes magis ſemper exiccentur, & indureſcant; ex continua enim humidi reſolutione a calore omnes partes duriores, & ſolidiores redduntur, quod ipſa experiētia docet; humidiorem enim & molliorem eſſe experimur uituli carnem, quam bouis, & bouis iuuenis, quam bouis ſenis, & oſſa quoque duriora in boue, quam in uitulo: quoniam itaque accretio per extenſionem fit, neceſſe eſt ut tunc ceſſet, quando oſſa ad tantam duritiem peruenerunt, ut extendi amplius nequeant; peruenire autem ad tantam duritiem neceſſe eſt propter continuam actionem caloris naturalis, quemadmodum diximus: poſſet quidem etiam in iuuene extendi caro, ſed non fit accretio totius corporis, niſi oſſa extendantur: huius autem ſignum habemus manifeſtiſſimum, quia ſæpe contingit ut ceſſante accretione incipiant iuuenes fieri carnoſiores, & impinguari; calor enim naturalis in illa ætate ualidus, ac uehemens eſt, & multum nutrimentum in ſubſtantiam conuertit, ideo multum carnis generat, non tamen dicitur augeri caro, neque

Rō cur poſt adoleſcētiā ceſſat accretio ſumitur ab oſſibus.

neque ex carnis incremento membrum, uel corpus totum, propterea quod oſſa non extenduntur: totum igitur nutrimentum abundans in carnem, & in pinguedinem conuertitur, nec poteſt illa impinguatio vocari accretio, quia non ſecundùm omnes dimenſiones incrementũ fit, non enim ſecundùm longitudinem, ſecundùm quam abſque oſſium extenſione accretio fieri nullo pacto poteſt; pueros autem raro impinguari videmus, quia totum nutrimentum in totius corporis accretione conſumitur; ſed ceſſante accretione incipiunt impinguari, niſi à nimio coitu, ad quẽ adoleſcentes, ac iuuenes procliues maximè ſunt, impinguatio impediatur; abundans enim nutrimentum, ſi totum per coitum excernatur, in pinguedinem conuerti non poteſt: hinc fit vt animalia caſtrata pinguia fiant, & vt frequentius in virili ætate pingues fieri homines videamus, quam in adoleſcentia. & in iuuentute; nam in virili ætate liberiorem habent vſum rationis, & incipiunt abſtinere a coitu; adoleſcentes verò immoderato vt plurimum vtuntur coitu, quia concupiſcentia potius ducuntur, quàm ratione. Ex his igitur colligimus duas ſimul ob cauſas ceſſare, in viuentibus accretionem, ob materiæ neceſſitatem, & propter finem, ſicut in ſecundo poſteriorum analyticorum in multis contingere Ariſt. dixit, vt tum propter materiæ neceſſitatem, tum propter finem fiant; finis enim & ſcopus naturæ eſt aſſequutio debitæ quantitatis, & huius gratia viuentibus accretionem dedit, ideo acquiſito fine ceſſat accretio, quia non eſt amplius neceſſaria: ſed quia maxima eſt conſonantia in rebus naturæ, ideo materiæ quoque neceſſitatẽ natura adiecit, & ſtatuit materiam tunc ineptam eſſe ad accretionem recipiẽdam quando viuentia non egent amplius accretione ad naturalia munera obeunda, & ad omnes edendas naturales operationes.

Cur aialia caſtrata pĩguescant

Duæ cauſæ ceſſationis accretionis materiæ neceſſitas, & finis.

In quanam mutatione ſit accretionis eſſentia conſtituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio. Cap. VII.

Hactenus declaratum à nobis eſt, quot fieri mutationes oporteat, vt ex alimento extrinſecus accedente uiuentia corpora augeantur: ſequitur ut conſideremus in quanam mutatione ſit accretionis eſſentia conſtituta, an in omnibus ſimul ſumptis mutationibus prædictis, an in aliqua earum tantummodo. Non defuere qui dixerint accretionem eſſe omnium dictarum mutationum congeriem: quam ſententiam reprobat Marſilius in primo libro de Generatione quęſtione decima, idque non iniuria, quoniam Ariſtoteles cenſuit accretionem eſſe ſpeciem quandam motus ab alijs ſpeciebus diſtinctam; quo fit ut neque ulla ex alijs ſpeciebus neque earum congeries poſſit eſſe accretio, ſed eius natura conſtituenda ſit in aliqua particulari mutatione, quæ non ſit alia ulla ſpecies motus, ſed ſit ſolùm accretio. Præterea illæ omnes mutationes, quas diximus, nõ modò accretionis naturam non conſtituunt, ſed neque illi neceſſariæ ſunt: duæ nanque illę priores concoctiones non ſunt neceſſariæ, niſi in animalibus, nimirum ut per eas præparetur alimentum ad poſtremam concoctionem, quę in membris fit, recipiendã; primùm enim oportet cibum conuerti in chylum, deinde chylum in ſanguinem, ut tandẽ ſanguis in ſubſtantiam conuertatur, & ita uiuens augeatur: in plantis uerò non fit niſi poſtrema hęc tertia cõcoctio, qua alimentum uertitur in ſubſtãtiam, & huic proportione reſpondet conuerſio, quæ in animali fit, ſanguinis in ſubſtantiam; alimentum enim plantarum nulla præparatione indiget, quia plantæ ipſum a terra extrahunt iam præparatum, & aptum ut in ſubſtantiam conuertatur, ueluti ſi animalia ſanguinem extrinſecus traherent iam extra genitum, ita ut non fieret in eis alia coctio, quam poſtrema illa, qua ſanguis in ſubſtantiam mutatur, aſſimilatio appellata; propterea quòd ultimum alimentũ, quod diſſimile erat, redditur ſimile, dum uertitur in ſubſtantiam uiuentis corporis: abſque hac igitur aſſimilatione accretio fieri nunquã poteſt, fieri tamen poteſt ſine alijs præcedentibus mutationibus, ut in plantis manifeſtum eſt, quare illæ omnes abſque dubio ipſi accretionis naturæ extraneæ ſunt. Duæ mutationes remanent in quibus dici poſſit eſſe accretionis naturam conſtitutam, & in ijs tota huiuſce rei difficultas poſita eſt: una eſt hæc modò dicta aſſimilatio, quæ eſt ultimi alimenti in ſubſtantiã conuerſio; altera uerò eſt poſtrema illa extenſio, qua diximus totum uiuentis corpus maiorem acquirere quantitatem proinde, & maiorem locum: quum igitur in harum utralibet accretionis natura conſtitui poſſe uideatur, duæ contrariæ ſententiæ ortæ ſunt, & utraque ſectatores habuit. Marſilium in ſua quæſtione prædicta priorem partem accepit, aſſerit enim nil aliud eſſe accretionem, quàm generationem partis ſubſtantiæ maioris parte conſumpta; & in hoc diſtinguit accretionem a nutritione, quòd nutritio ſolam ſubſtantiam reſpicit ut reſtaurandam, accretio uerò quantitatem; ſubiecto tamen idem ſunt, vt Ariſtoteles dixit in primo libro de generatione, quoniam eadem mutatio eſt & nutritio, & accretio, nutritio quidẽ quatenus eſt generatio ſubſtantiæ ad ipſum uiuens reſtaurandum, accretio autem quatenus generatur pars ſubſtantiæ maior parte conſumpta: ideo inquit accretionem formaliter generationem eſſe, diſtinguit tamẽ in hoc accretionem a generatione, quòd gene-

Aliquorũ opinio. Confutatio.

In plantis una tãtùm cõcoctio fit.

Opinio Marſilij.

generatio propriè dicitur quando aliquid per ſe exiſtens generatur, accretio verò quando alteri aggeneratur: quo fit vt accretio ſit potius aggeneratio, quam generatio appellanda, quia eſt generatio partis quatenus eſt pars. Quando igitur generatur pars maior parte conſumpta, eam inquit Marſilius formaliter accretionem eſſe; & hanc ſententiam probat duobus argumentis. *Primū argumentum Marſilij.* Primò ſic: omnis conuerſio nutrimenti in maiores partes partibus conſumptis in viuente corpore accretio eſt, at illā aggeneratio ex vltimo alimento facta eſt conuerſio partes conſumptis partibus maiores, ergo illa generatio eſt ipſamet accretio. *Secundū argumentum.* Secundo ita argumentatur: illa mutatio, qua exiſtente ſecluſis alijs omnibus accretio exiſtit, & qua non exiſtente non exiſtit, eſt ipſamet accretio; atqui generatio partium maiorum eſt huiuſmodi, ea namq; exiſtente augetur viuens, non exiſtente autem non augetur; ergo illa aggeneratio eſt accretio ipſa. *Opinionis confutatio.* Hæc ſententia magnis difficultatibus vrgetur: Primùm enim cenſuit Ariſtoteles in accretione non ſolùm partes, ſed etiam totum acquirere maiorem quantitatem, vt videre eſt in contex. 38. primi libri de ortu & interitu, immò vera accretio præcipuè totum reſpicit, nō partes: at in illa aggeneratione maioris partis membrum non fit maius, niſi extendatur, proinde nec totum viuens fit maius; nam poris ſanguine repletis, & ſanguine in carnem, & alias partes homogeneas cōuerſo, ſingulis quidem partibus carnis, & oſſis eſt facta additio, ſed niſi fiat totius membri extenſio, nondum creſcit membrum, neque totum viuens: ergo illa aggeneratio non eſt formaliter accretio, quoniam ea poſita, & alijs omnibus ſecluſis non fit accretio. Confirmatur: quia in vera accretione totum mutat locum, vt dixit Ariſtoteles in contex. vigeſimo quinto primi de Generatione; at per ſolam aggenerationē maioris partis totum non mutat locum, niſi fiat extenſio; ergo illa aggeneratio nō eſt formaliter accretio. Patet etiam cuilibet diligenter conſideranti nullam eſſe differentiam inter accretionem, & nutritionem, niſi membri extenſio aſſimilationem conſequatur, quia etiam in nutritione fit additio ſubſtantiæ quantæ ſine extenſione membri; & ad accretionem totius nihil refert ſubſtantiam illam adiectam maiorē eſſe parte conſumpta, niſi ſequatur extenſio, ſine hac enim totum corpus non fit maius, vt videmus manifeſtiſſimè in iuuenibus, & in viris, qui carnoſiores fiunt, generatur enim in eis plus carnis, quam fuerit conſumptum, nec tamen augeri dicuntur, quia nulla fit extenſio membrorum. Præterea Ariſtoteles in quinto libro phyſicæ auſcultationis per hoc motum a generatione diſtinguit, quòd motus in tempore fit, generatio autem ſubitò, & ſub motu accretionem ponit tāquam veram ſpeciem propriè ſumpti motus, & à generatione diſtincti: quare cenſet accretionem in tempore fieri, & eſſe verum motum. At ſecundùm opinionem Marſilij accretio fieret ſubitò, quum ipſe dicat accretionem eſſe formaliter generationem; quare Marſilius Ariſtoteli aduerſatur in multis: primò dum inquit accretionem eſſe formaliter generationē, quum Ariſtoteles dicat manifeſtè eas diſtingui re; deinde dum ait accretionem ſubitò fieri, quam Ariſtoteles in tempore fieri aſſerit; tum demum quòd ponit ſubiectum accretionis ens poteſtate, quod formā vltimi alimenti amittens ſumit formam rei nutriendæ, vt carnis, & oſſis, Ariſtoteles autem putauit omnes motus habere ſubiectum ens actu, ad differentiam generationis, cuius ſubiectum eſt ens poteſtate: patet igitur ſententiam Marſilij defendi non poſſe, & ab Ariſtotele alienam eſſe.

Aliorum opiniones, & earum confutatio. Cap. VIII.

HÆc, quæ aduerſus Marſilium adduximus, aliqui conſiderantes in aliam ſententiam inciderunt, quòd accretio non ſit formaliter illa aggeneratio, quæ aſſimilatio dicitur, ſed ſit illa extenſio, quæ aſſimilationem conſequitur: hanc opinionem tuetur Ioannes Gandauenſis in quæſtione ſua decima quarti phyſicorum, & in quæſtione ſeptima octaui: *Opinio Io. Gādauēſis.* & hæc videtur multò probabilior priore illa opinione, quia ſecundùm hanc accretio eſt verus motus, cum ſucceſſione, & in tempore factus; extenſio enim fit in tempore, & eſt tranſitus ad ſolam maiorem quantitatem nulla facta mutatione in ſubſtātia; ideo in ea manifeſtè apparet accretionis, & aliarum mutationum diſcrimen. Præterea ſecundùm hanc ſententiam ſeruatur in accretione id, quod Ariſtoteles dixit in contex. 25. primi libri de Generatione: id enim quod per extenſionem augetur, mutat locum, & ita mutat. ut toto manente in eodem loco partes de loco ad locum moueantur; hæc enim in extenſione apertiſſime conſpiciuntur: at in conuerſione vltimi alimenti in ſubſtantiam nequaquam, partes enim locum non mutant, nec totū manens in eodem loco maiorem locum adipiſcitur. Viſus eſt etiam Ariſt. in memorato contex. 25. hanc ſententiam proferre; dixit enim illa, quæ augentur, mutare locum eo modo, quo illa, quæ extenduntur; putauit igitur, ea quæ augentur, extēdi, quare videtur naturam accretionis in illa extenſione conſtituiſſe. Verùm hæc quoque opinio difficultatibus non caret, *Pomp. contra Gandauenſem.* vt patet legentibus priorem librum Petri Pomponatij de accretione, & nutritione, vbi tum prædictam Marſilij ſententiam confutat,

ſutat, tum hâc Ioannis Gandauenſis: aduerſus quam in capite eius libri nono multifariam argumentatur. Primo ſic: extenſio eſt motus ad raritatem, eſt enim rareſactio quædam; raritas autem eſt qualitas, non quantitas, vt ait Auerroes in commentario. 84. quarti phyſicorum, & in decimoquinto ſeptimi; accretio autè eſt motus ad quantitatem, non ad qualitatem; ergo non eſt formaliter extenſio. Præterea ſi natura accretionis in extenſione conſiſteret, reprehendendus eſſet Ariſt. qui in primo libro de ortu & interitu declarare volens accuratè quid ſit accretio, & quomodo fiat, nunquam extenſionem nominauit, ſed ſolùm conſiderauit accretionem eſſe mutationè ad maiorem ſubſtantiam: quare videtur ad priorem potius opinionem fuiſſe inclinatus. Præterea extenſio fit etiam nulla adueniète materia, accretio autem fit neceſſariò ex materia extrinſecus accedente, vt Ariſtoteles docuit dicens hanc materiam eſſe in principio contrariam, in fine autem fieri ſimilem; ergo accretio non eſt extenſio: quod autem fieri poſſit extenſio abſque vlla accedente materia, patet in ſpongia. Argumentatur etiam ex eo, quod Ariſt. dixit in contex. 41. primi libri de Generatione, accretionem, & nutritionem eſſe idem ſubiecto; ſi accretio eſſet extenſio, non eſſet idem ſubiecto cũ nutritione, propterea quod extenſio eſt tempore poſterior nutritione, quare non poteſt eſſe idem ſubiecto cum illa. Tandem conſiderat id, quod Ariſtoteles dicit in contex. 25. eiuſdem libri: declarans enim quomodo illa, quæ augentur, locum mutent, vtitur ſimilitudine, & inquit, ſicuti quæ extenduntur: igitur ſignificat accretionem non eſſe formaliter ipſammet extenſionem, quia non debet aliquid declarari per ſeipſum, neque comparari cum ſeipſo: extenſio igitur non conſtituit ipſam accretionis naturam apud Ariſtotelem, ſed eſt quoddam ab ea diuerſum, & extraneum. Ipſe igitur Pomponatius volès vitare abſurda, quæ vtranque dictam opinionem conſequuntur, inquit accretionem neque eſſe generationem maioris partis, neque eſſe extenſionem, ſed eſſe adeptionem maioris quantitatis, quæ fieri non poteſt abſque aduentu quantitatis externæ, & quam ſequitur neceſſariò maioris loci occupatio. Sed hæc dicens mihi videtur ad propoſitam quęſtionem nihil dicere: omnia enim, quę dicit, vera ſunt, & omnibus manifeſta, quia omnes concedunt accretionem eſſe acquiſitionem maioris quantitatis, & fieri ex materia quanta adueniète, & cum loci mutatione: hoc igitur non eſt id, quod in præſentia quæritur, ſed quęſtio noſtra eſt, in quonam conſiſtat hęc maioris quantitatis acquiſitio; quum enim ad accretionem faciendam plures concurrere mutationes videamus, quærimus in quanam ex illis ipſa accretionis natura cõſiſtat, ita vt illa dicatur eſſe mutatio ad maiorem quantitatem: quum autem omnes mutationes, quæ in accretione locum habent, iam ſingillatim conſiderauerimus, videtur vitari non poſſe quin dicamus accretionem vel in aſſimilatione conſiſtere, vel in extenſione, vel in ambabus ſimul, & hoc debuit ipſe Pomponatius conſiderare.

Primũ argumentum. *Secundũ argumentũ.* *Tertiũ argumentum* *Quartũ argumentum.* *Quintũ argumentum.* *Pompo. opinio.* *Confutatio eius.*

Vera ſententia, & eius declaratio. Cap. IX.

Ego in hac difficultate dicendum puto accretionem non in ſola extenſione conſiſtere, neque in ſola vltimi alimẽti conuerſione in maioris ſubſtantię partes, ſed eſſentialiter continere vtranque eſt, enim accretio mutatio ad maiorem quantitatem per motum extenſionis ex alimẽto in ſubſtantiam conuerſo tanquam ex materia: vtranque conditionem poſuit manifeſtè Ariſtoteles in primo de ortu & interitu, dixit enim accretionem fieri ex materia extrinſecus accedente; quare non in ſola extenſione naturam accretionis conſiſtere exiſtimauit, ſiquidem in hac nulla nouæ materię acceſſio includitur, ſed etiam in conuerſione alimenti in ſubſtantiam, ita vt hæc quoque in ipſa accretione comprehendatur. Extenſionem quoque ſatis claræ expreſſit in contex. 25. eius libri, quando dixit, illa, quę augentur, locum mutare, ſicut illa, quę extenduntur: cenſuit igitur in accretione fieri talem extenſionem, qualem in ſpongia, & alijs eiuſmodi fieri videmus, vel ſaltem motum aliquem ſimilem, quem propter ſimilitudinem non poſſumus niſi extenſionem appellare: & quum maioris loci adeptio ſit coniuncta cum adeptione maioris quantitatis, & eam inſequatur, neceſſe eſt vt quemadmodum per motum extenſionis maior locus acquiritur, vt ait ibi Ariſt. ita per eundem maior quantitas acquiratur: itaque ſi accretionis natura conſiſtit in adeptione maioris quantitatis, manifeſtum eſt eam ſecundùm Ariſt. conſiſtere in extenſione. Hæc fuit Auerrois ſententia in commentario 38. eiuſdẽ libri, vbi apertè aſſerit accretionem fieri per extenſionem membrorum, & in illa extenſione foramina generari, quemadmodum antea conſiderauimus. Sic etiam facile declaramus id, quod Ariſt. dixit, accretionem eſſe idẽ ſubiecto cum nutritione, hoc eſt continere in ſe nutritionem, ſed ab ea differre ratione: nam ſi ſolam extenſionem accretionem eſſe dicamus, id tueri nullo modo poſſumus; at ſi præcedentem mutationem in ſubſtantiam ei adiungamus, dictum Ariſtot. clarum redditur, nã in illa mutatione nutritio, & accretio ſunt idẽ ſubiecto: quatenus enim mutatur ſanguis in carnem, eatenus eſt nutritio, quę ſolam ſubſtantiam reſpicit, quum ſit ſubſtantiæ reparatio; quatenus verò mutatur in carnẽ maiorem, eatenus

Auerroes.

eatenus eſt accretio, quæ non ſubſtantiam reſpicit, ſed quantitatem, licèt ſubſtantiæ mutationem neceſſariò contineat, vt Ariſtoteles ſignificauit in contex. 41. eiuſdem libri, quando dixit alimẽtum nutrire quatenus eſt poteſtate caro, augere autem quatenus eſt poteſtate caro quanta: poſſumus enim ita argumentari: ſicuti ſe habet caro quanta ad carnem, ita accretio ad nutritionem, at in carne quanta comprehenditur caro, igitur & in accretione nutritio, ea tamen mutatio eſt alia ratione nutritio, alia verò accretio, & fit vtraque eodem tempore, immò eodem temporis momento, ſed differunt ratione, ſicuti dictum eſt: ſi verò extenſionem, quæ illam mutationem inſequitur, conſideremus, maior oritur earum differentia; nã in nutritione, quatenus eſt nutritio, nulla extenſio fit; in accretione autẽ neceſſarium eſt vt membra extendantur; ideo ratione extenſionis accretio non eſt ſimul tempore cum nutritione, ſed eſt poſterior, idq; omnino neceſſarium eſt: quia ſi nutritio eſt ſubſtantialis mutatio, nõ in tempore fit, ſed in temporis momento; accretio autem quum ſit motus, ex neceſſitate ſucceſſionem habet, & in tempore fit; id autem, quod in tempore ſit, non poteſt ſimul eſſe cum eo, quod fit ſubitò; eſt autem ita neceſſaria extenſio ad conſtituendam accretionis naturam vt, ſi fiat ſola in ſubſtantiam conuerſio, immò & in ſubſtantiam maiorem, nec vlla ſequatur extenſio, non ſit accretio, ſed nutritio ſolùm, vt patet in adultis, quando carnoſiores fiunt: illud ergo, quod dicitur, accretionem ſimul eſſe cum nutritione, & hac ratione eſſe idem ſubiecto, non eſt verum de tota accretione, ſed de ſolo eius initio, quod ex neceſſitate eſt mutatio vltimi alimenti in maiorem ſubſtantiam; hanc autem poſtea inſequitur extenſio, quę eſt tempore poſterior nutritione; in illo autem initio continea accretio nutritionem, licèt ab ea differat ratione, quia nõ ea ratione dicitur accretio, quatenus nutritionem cõtinet, ſed quatenus reſpicit quantitatem, quæ per ſequẽtem maioris ſubſtantiæ extenſionem acquiritur.

Quomodo accretio ſit idem ſubiecto cum nutritione.

Dubium. Siquis autem obijciat, ergo accretio non eſt vnus motus, *Solutio.* neganda eſt conſequentia, quia conuerſio in ſubſtantiam eſt ſubſtantialis mutatio, nẽpe generatio carnis, oſſis, & ſimilium; quare non eſt motus, ſed mutatio ſubita, quæ eſt principium ſequentis extenſionis, quæ eſt verus motus in tempore factus, ſicuti pũctum eſt principium lineæ: quemadmodum igitur vna dicitur linea, licèt duobus punctis terminata, atque concluſa, & ea puncta in ipſa lineæ definitione accipiuntur; ita vna accretio, & vnus motus dicitur, licèt terminum, a quo, habeat ſubitam mutationem in ſubſtantiam, terminum autem, ad quem, ipſam maiorem quantitatem in fine extenſionis acquiſitam, qui vterque terminus in ipſa accretionis eſſentia comprehenditur, ſicuti duo puncta terminantia in definitione rectæ lineæ: propterea vera ſunt in accretione hæc ambo dicta, accretio eſt acquiſitio ſubſtantiæ cum quantitate maiore, & accretio eſt acquiſitio maioris quantitatis tãtùm dum enim totam accretionem conſideramus, ea vtrunq; terminum continet, proinde etiam nutritionem tanquam terminum a quo, non vt extraneum, proinde eſt adeptio ſubſtantiæ cum quantitate maiore; at ſi motum à fine nominare velimus, & a termino ad quem, accretio eſt acquiſitio quantitatis tãtùm. Seruamus autem hoc modo optimè naturam motus, & ſucceſſionem, immò & continuitatem in ipſa accretione: nam ſi accretio eſſet ſola conuerſio alimenti in ſubſtantiam, nulla ratione eſſet motus. neque vllam ſucceſſionẽ haberet, quoniam illa conuerſio in momento temporis fit; tranſitus autem ad maiorem quãtitatem, qui per extenſionem fit, eſt verus motus, & continuus.

Accretio eſt motus continuus.

Non eſt autem ignorandum motum accretionis in viuentibus poſſe duobus modis conſiderari; poteſt enim accipi pro toto cuiuſq; viuentis incremento ab initio ſui ortus ad initiũ vſq; ætatis conſiſtentiæ, quod quidem conſtat ex multis nutritionibus, & pluribus extẽſionibus diſtinctis; ſecundo modo poteſt accipi pro vna tantùm particulari nutritione cum vna extenſione eam inſequente: primo modo accretio non eſt vnus continuus motus, quoniam adeptio totius debitæ quantitatis, quæ fit in homine per totum tempus viginti annorum, nõ eſt ita continuata, vt in qualibet particula illius tẽporis fiat extenſio, & acquiſitio particulę quantitatis illius; ſed toto eo tempore fiunt plures interruptæ, & diſtinctę extenſiones, inter quas poſitum eſt tempus medium, quo nulla fit extẽſio; poſtquam enim facta eſt in puero aliqua extenſio, deſinit puer extendi per tempus aliquod, nam iterum implentur ſanguine foramina, deinde iterum ſanguis ille mutatur in carnem, poſtea verò fit alia membrorum extẽſio: at ſecundo modo accepta accretione pro vna tantùm particulari extenſione, ea eſt verus motus, vnus, & continuus: & hæc Auerrois ſententia eſt in cõmentario ſexto tertij phyſicorum, & in vigeſimotertio octaui, vbi dicit motum accretionis non eſſe vnum cõtinuum motum, ſed eſſe compoſitum ex pluribus motibus, & pluribus quietibus: non eſt enim admittenda aliquorum interpretatio, qui videntes Auerroem negare motum accretionis eſſe vnũ continuum, dicunt ipſum accipere cõtinuum pro perpetuo, & ſignificare accretionem non eſſe perpetuam, ſed aliquando deſinere, nempe in initio ætatis conſiſtentis: etenim ſenſus hic eſt ab Auerroe alienus, qui ſeipſum declarans inquit non eſſe continuum, quia conſtat ex pluribus motibus, & pluribus quietibus; igitur nõ quia nõ ſit perpetuus, ſed quia eſt interruptus,

Accretio in viuentibus poteſt dupliciter conſiderari.

Auerroes.

Praua aliquorum interpretatio

negat totam vnius viuentis accretionẽ ad ętatem vſque conſiſtentem eſſe unum continuũ motum: quanuis enim modo quodã dici poſſit unus ratione unius ſubiecti, quod augeri dicitur, & ratione ſcopi naturæ, quæ unum ſibi finem proponit, acquiſitionem tantę quantitatis; reuera tamen non eſt unus continuus, quia natura non poteſt uno conatu, & vno tantùm motu eam totam quantitatem aſſequi, ideo ſal tem acquirit partem poſt partem: quare totius quantitatis acquiſitio non eſt unus continuus motus, ſed ſingula pars per uerum motum acquiritur, qui eſt vnus continuus, ſcilicet una particularis extenſio: hoc modo ſaluamus continuitatem, & naturam motus in accretione, quę aliter ſaluari non poteſt; in motu autem locali eſt uera continuitas etiam ſecundùm totum, nam ſi in ſublimi loco ponatur lapis, ad centrum uſque deſcendet uno continuo motu abſque ulla interruptione.

De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate. Cap. X.

CÆterum vt res magis intelligatur, & omnes difficultates tollantur, notanda ſunt quædam: primùm de quantitate, in qua videtur accretionis natura cõſiſtere; hanc enim Ariſtot. ab alijs motibus per hoc diſtinxit, quod eſt motus ad quantitatem. Quantitas, vt alibi fusè demonſtrauimus, materiæ naturam inſequitur, & eſt illi coæua, & ab ea inſeparabilis; termini autẽ omnes quãtitatis præſcribuntur a forma; ideò ſicuti quantitas materiam inſequitur, ita termini quantitatis corporum naturalium inſequũtur formam, & a forma ipſi compoſito tribuũtur; hinc fit vt neq; materia poſſit eſſe vnquam ſine quantitate, neq; quantitas ſine materia, ideoq; non poſſit alicui rei addi noua quantitas ſine additione nouæ materiæ. Incrementum autem quantitatis fieri poteſt duobus modis, ut ex Auerroe colligimus in commen. 84. quarti phyſicorum, vbi de hac re doctiſſimè loquitur; vno modo fit maior quantitas per additionem nouæ quantitatis, proinde & nouę materiæ, ſicuti quum aquæ portionem alteri portioni adiungimus, ſic enim maior aquæ quantitas redditur: altero modo per ſolam mutationem factam in forma, & abſq; ullius materiæ additione fieri maior quantitas dicitur, ut quũ aqua calefacta mutatur in aerem, maior enim fit aeris quantitas, quam fuerit quãtitas aquæ; non eſt tamen adiecta aliqua noua materia, neque aliqua noua quantitas, quum enim eadem ſeruetur materiæ portio, quantitas quoq; eadem ſeruatur; ſed mutantur termini, nam propter formam aeris illa quãtitas ad ampliores terminos extenſa eſt, diciturque ea ratione

In lib. 1. de prima materia.

Incrementum quantitatis fieri poteſt duobus modis.

facta maior, quatenus eadem quantitas per rarefactionem ſubiecti extenſa eſt ad maiorem locum occupandum, ita ut terminorũ potius, quam ipſius quantitatis ſit facta mutatio propter mutationem formæ, quam termini inſequuntur. Duobus igitur modis fit tranſitus de minore quantitate in maiorẽ: aut enim manente eadem materia fit mutatio in terminis quantitatis propter mutationem formæ, ſicuti qñ aqua mutatur in aerem; aut ſine mutatione formæ res fit maior per acceſſionem nouæ materiæ, ut quum aquæ aqua apponitur, dum n. nulla fit mutatio formæ, fieri nullo modo poteſt ut magnitudo augeatur, niſi per nouæ externæ materiæ acceſſionem: hic modus locum habet in accretione, de qua in præſentia loquimur; forma enim rei augendæ debet eadem ſeruari, ut mox oſtendemus, ſic enim idẽ numero remanere dicitur id, quod augetur; ideo per acceſſionem externæ materiæ nouã quãtitatem afferentis fit uiuentis corporis incrementum. Colligere ex his poſſumus quodpdam alterationis & accretionis diſcrimen, & diſcriminis rationem: alteratio nanq; nõ eget aliqua materia, ex qua fiat, ſed ſolùm habet ſubiectum, in quo fit, & quod alterari dicitur; accretio autem non modò habet ſubiectum, in quo fit, & quod dr augeri, ſed eget ẽt materia externa, ex qua fiat: huius autem ratio eſt; qñ alteratio eſt motus ad qualitatem, quæ inſequitur naturam formæ, non naturam materiæ; accretio verò eſt motus ad quantitatem, quæ materiæ, non formæ, naturam inſequitur; ideò ſi noua qualitas inducenda ſit, nõ opus eſt aliquam externam materiam accedere, ſed illa ipſa materia ſubiecta eſt apta ad omnem qualitatem recipiendam, quia omnis forma, & omnis qualitas de poteſtate materię educi põt: ſed quando abſque mutatione formæ, & eadem manente forma debet quantitas maior reddi, id fieri nullo modo poteſt, niſi per additionem nouæ materiæ; quantitas enim ingenerabilis, & incorruptibilis eſt, & ſemper, ac neceſſario in materia ineſt; ideo ſi manere debeat eadem ſubſtantia, & ſeruari eadem forma, non poteſt fieri maior quantitas, niſi per acceſſionem nouæ materiæ, cum qua etiam noua quantitas adueniat. Secundo loco aliud quiddam notandum eſt non parui momenti: quoniam enim dictum accretionem fieri per extenſionem, quę eſt rarefactio quędam, ſciendum eſt duplicem eſſe raritatem, & duplicem denſitatem: quam diſtinctionem ignorans Zimara in illa contradictione, quam notauit in Auerroe in commen. 84. quarti phyſicorum, in errorem manifeſtiſſimum lapſus eſt. Auerr. enim varijs in locis de raritate loquens uaria: & inter ſe pugnantia pronuntiare viſus eſt nam in illo comment. 84. inquit rarum & denſum eſſe contraria in quantitate; tamẽ in commentario

Nota alterationis & accretionis diſcrimen.

Raritas duplex.

Apparens cõtradictio in dictis Auerrois.

mentario ſequente 85. ait raritatem & denſitatem non eſſe de eſſentia quantitatis In ſeptimo autem phyſicorum commen. 15. inquit raritatem & denſitatem eſſe qualitates. Sed in primo Metaphyſicorum commen. 15. eaſdem locauit in Categoria ſitus, quæ videtur etiam Ariſtotelis ſententia fuiſſe in libro Categoriarum capite de qualitate. At in comment. 77. octaui phyſicorum dixit rarefactionem, & denſationem eſſe motus locales. Magna igitur eſt horum locorum diſcrepantia, quum Auerroes motum ad raritatem modò dicat eſſe ad quantitatem, modò ad qualitatem, modò ad ſitum, modo ad vbi. Soluens Zimara dicit raritatem, & denſitatem eſſe reuera in ſola Categoria qualitatis: quando autem Ariſtot. & Auerr. eas locare videntur in Categoria ſitus, inquit eos loqui iuxta aliorum opinionem, nõ ſecundùm mentem propriam: quòd verò rarefactio dicatur motus ad quantitatẽ, uel ad ubi, inquit eſſe verum per quandam conſequutionem, at non formaliter; raritatem enim inſequitur maior quantitas, proinde & maioris loci occupatio: rarefactio igitur eſt primario, & eſſentialiter alteratio, & motus ad qualitatem, per conſequutionem vero & ſecundariò eſt etiam ad quantitatem maiorem, & ad ampliorem locũ; quare nulla eſt repugnantia in Auerrois dictis, quum omnia vera ſint ſecũdùm varias conſiderationes.

Solutio Zimara.

Ego autem nihil veri à Zimara dictum eſſe arbitror, niſi illud vnum quod de quantitate dixit: omnis .n. rarefactio eſt tranſitus ad maiorem quantitatem, ſeu potius ad maiores terminos quantitatis, non tamen primariò, ſed ſecundariò, & per quandã comitantiam, ſeu conſequutionem; per ſe aut, & primò non eſt ad quantitatẽ, ſed ad aliquod aliud, quod maior quantitas conſequitur. In reliquis autem puto deceptum eſſe Zimarã, quia non animaduertit duplicem eſſe raritatem, & duplicem denſitatem; quarum vna eſt propriè in Categoria qualitatis, quia conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ, non in diſtantia partium inter ſe, & eſt de numero ſecundarum qualitatũ conſequens calorem & frigus, ut ait Ariſtot. in 2. lib. de partibus animalium capite primo, & Auerroes in ſeptimo phyſicorum commentario. 15. & in ſecundo de generatione 15. & ibidem Ioannes Grammaticus in context. decimoſeptimo: talis autem raritas, & talis denſitas, ſunt illæ, quibus diſſident elemẽta inter ſe; aerem enim dicimus rarum, & aquam denſã, non quòd partes aeris diſtent inuicem, & habeant interpoſitas uacuitates, reuera enim nihil eſt vacui in aere, neq; aliud inter eius partes eſt interpoſitum corpus; ſed quod aer tenuẽ habet ſubſtãtiam, aqua verò craſſam: patet autem prouenire hanc ſubſtantiæ denſitatem à frigore, & raritatem a calore, & hanc non eſſe aliam, quam illam, quæ conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ; ideo Auerroes in commentario 22. primi libri de Cœlo. de hac raritate loquẽs inquit motum ad raritatem eſſe alterationem, non quòd motus poſſit eſſe primariò ad raritatem, ſed quia primariò eſt ad calorem, quem conſequitur raritas, ac tenuitas ſubſtantiæ; hãc autem conſequitur etiam magnitudinis incrementum: quod conſiderans Auerroes in illo commentario. 84. quarti phyſicorum dixit raritatem & denſitatem eſſe contraria in quantitate, quatenus raritatem conſequitur maior quantitas, denſitatem autem minor, hoc .n. dicens reſpexit id, quod ſecundarium eſt, nõ id, quod primarium, vt rectè dixit Zimara: ideo in ſequente commenta 85. hoc declarans Auerroes ait denſitatem, & raritatem nõ eſſe eſſentialiter in Categoria quantitatis.

Impugnatio ſolutionis.

Altera eſt raritas, quam non videtur animaduertiſſe Zimara, quæ non conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ, ſed in diſtantia partium inter ſe; quemadmodum ſpongiam raram eſſe dicimus, quia partes habet inuicem diſtantes per ſpatium vacuum interpoſitum, non quidem verè uacuũ, quod omni corpore careat, ſed quod alio tenui, & in ſenſili corpore plenum eſt; in ſpõgia enim vacuas vocamus partes illas, in quibus aer eſt incluſus; hæc raritas eſt abſq; dubio in Categoria ſitus; nam diſtantia, uel propinquitas partium inter ſe, nil aliud eſt quam ſitus; de hac igitur loquutus eſt Auerroes in commen. decimoquinto primi Metaphyſicorum, & Ariſtoteles in libro Categoriarũ in capite de qualitate; quum enim hæc acceptio omnibus hominibus magis in promptu, atque euidentior ſit, hanc ſolam Ariſtoteles ibi reſpexit, quia in eo libro ſtatuit ea tantùm in medium adducere, quæ notiora, & communi hominum opinioni magis conſentanea eſſent; ideo negauit raritatem eſſe qualitatem, quòd alteram illam acceptionem vulgaribus incognitam eſſe animaduertit ob id Auerroes quoq; ibi aſſerit raritatem eſſe in Categoria ſitus: & ibi Leui in ſuis annotationibus in Auerroem expreſsè notat duo eſſe genera rari, & denſi; unum, quod eſt in Categoria qualitatis; alterum, quod eſt in Categoria ſitus: & hoc idẽ ſumitur ex Ioanne Grammatico in context. 8. ſecundi libri de ortu & interitu. In hoc igitur deceptus eſt Zimara, quòd dixit Ariſtotelem & Auerroem, quando raritatem in genere ſitus collocarũt, iuxta aliorum ſententiam eſſe loquutos; quum potius ex mente propria, & ſecundùm ueritatem hoc dixerint, dum alteram hãc raritatem reſpexerunt. In eo etiam, quod de motu locali dixit, lapſus eſt Zimara; quando enim ſpongia manu conſtricta poſtea dimittitur, & relaxatur, rarefieri dicitur, non ita tamen, vt motus ille fieri primo dicatur ad raritatem; ſiquidem ad ſitum non eſt motus, neque ad ullam aliam Categoriam præter quantitatem, qualitatẽ, &

vbi,

vbi,ſecundariò tamen ad alias quoque fieri poteſt motus,& per mediam aliquam ex tribus prædictis:igitur neceſſe eſt vt motus ille ſpongiæ ſit primò ad locum, mouentur enim partes ad diuerſa vbi, quæ poſtea conſequitur varius illarum partium ſitus inter ſe:non eſt igitur verum id,quod Zimara dixit, rarefactionẽ eſſe motum localem ſecundariò, & per conſequutionem;eſt quidem uerum de priore illa rarefactione,quæ primariò eſt motus ad qualitatem,ſed de hac poſteriore falſum eſt: quum.n. negari non poſſit eam eſſe motum quendam, ad nullā ſpeciem motus reduci poteſt, niſi ad localem; eſt igitur motus ille primariò ad locum, ſecundariò verò ad ſitum. Talem eſſe certum eſt illam raritatem, ad quam tendere videtur id,quod augetur:dum enim extẽditur, foramina exoriuntur, quæ ſunt veluti vacuæ partes,in quibus non eſt caro, vel os, ſed aer, vel vapor aliquis ſimilis; patet.n.per illam extenſionem non acquiri priorem raritatẽ, quæ eſt ſubſtantiæ tenuitas, & qualitas, ſiquidem ſubſtantia viuentis non fit tenuior, quā prius erat;ſed acquiritur raritas per illum motum altero modo accepta, quàlis eſt raritas ſpongiæ, ita tamen vt motus ille dicatur ſecundariò ad ſitum,primariò autem ad quantitatem;nā primarius terminus & ſcopus, quem ſibi natura proponit in illo motu, eſt aſſequutio maioris quantitatis, hanc autem conſequitur mutatio ſitus partium: nam mutato ſanguine in carnẽ in foraminibus caro denſa eſt, quia foraminibus caret,poſtea verò extenditur & fit rara, dū iterum in ea oriuntur foramina,licèt hæc raritas non ſit ſcopus naturæ,quemadmodum diximus:immò,ſi benè conſideremus, dicere nō poſſumus in accretione viuentis maiorem acquiri raritatem,ſed eadem eſt denſitas, & raritas in principio,& in fine accretionis;in principio enim caro dum habet foramina,poteſt dici rara, poſtea verò repletis foraminibus ſanguine,& eo in carnem cōuerſo dici poteſt modo quodam denſior facta dum foraminibus caret;deinde verò extenditur,& rurſus foramina oriuntur, & caro ad priſtinam raritatem reuertitur; quare nulla tunc acquiritur maior raritas, ſed ſola quantitas per acceſſionem nouæ materiæ maior eſt facta:reuera enim nulla eſt qualitas,& nullus alius terminus, quem per illam extenſionem dicere poſſimus eſſe acquiſitum,niſi ſola maior quantitas, & hæc ſola eſt naturæ ſcopus in eo motu; eam poſtea ſecundariò conſequitur maioris loci acquiſitio, ſed hæc non fuit ſcopus naturæ. Ex his colligimus diſcrimen quoddam in uiuentis, & in ſpōgiæ extenſione:nam extenſio viuentis primario ad quantitatem tendit,non ad vbi;at extenſio ſpongiæ eſt motus primariò ad vbi,non ad quantitatem:nam maior quātitas duobus modis acquiritur,uno modo per additionem materiæ,altero modo per ampliationem terminorum; in ſpongia extenſa acquiritur maior quantitas ſecundo modo, ſed non primo; in cōuerſione autem ſanguinis in carnẽ fit maior quantitas primo modo,at non ſecundo,niſi ſequatur extenſio:quòd ſi vtraque ſimul accipiatur,tum conuerſio in ſubſtantiam,tum extenſio conſequens,fit maior quantitas vtroq; modo ſimul,& hæc eſt accretionis natura: quare eius extenſio non eſt omnino ſimilis extenſioni ſpongiæ, licèt per vtranque eadem raritas acquiratur.

Ad quam raritatē accretio tendat.

Alia extenſio in accretione fit, alia in ſpongia.

Maior quātitas acquiritur duobus modis.

Aduerſantium argumentorum ſolutio.
Cap. XI.

VEritate ita declarata ſequitũ vt omnia prius adducta argumenta expendamus, & quantum roboris habeant conſideremus. Primo loco ſoluenda ſunt argumēta Marſilij,quibus probare nitebatur accretionem eſſe formaliter generationem,ideſt conuerſionem in maiores partes. Primum erat:omnis mutatio alimenti in partes conſumptis maiores eſt accretio, at ultima illa ex alimento generatio eſt huiuſmodi:ergo illa eſt accretio. Huius argumenti negāda eſt maior;quia petit illud idē, quod probādum erat, & idem eſt ſenſus maioris,ac concluſionis. Alterum argumentū erat: illud,quo exiſtente eſt accretio, & quo nō exiſtente non eſt,accretio ipſa eſt;at conuerſio illa vltimi alimenti in partes maiores eſt huiuſmodi; ergo eſt accretio. Ad hoc dicimus negandam eſſe minorem:nam ablata quidem tali conuerſione aufertur accretio, quoniā abſq; illa fieri non poteſt;non tamen illa conuerſione poſita ponitur accretio, niſi etiam ſequens extenſio ponatur,ſicut antea demōſtrauimus. Argumenta verò,quæ aduerſus Marſiliū adducta ſunt, valida omnia ſunt, non quidē ut excludatur hæc in maiorem ſubſtantiā mutatio, ſed ut oſtendatur non in ea ſola conſiſtere accretionis naturam, ſed ēt in extenſione ſequente,ut ea conſiderantibus manifeſtum eſt. Argumenta uerò Ioannis Gandauenſis ad probandum accretionem in extenſione conſiſtere ualida quidem ſunt, non tamen ad excludendam priorem illam mutationem in maiores partes; quia ſine hac ſeruari quidem poſſunt aliquæ accretionis conditiones ab Ariſt. poſitæ,non tamen omnes,quia non illa, qua dicitur accretionem fieri ex materia extrinſecus adueniente;ſiquidem extenſio, dum ſola conſideratur,nullam materiæ acceſſionem complectitur,quum ſine hac extendi res poſſit. Argumenta verò Pomponatij ad oſtendendū nō in extenſione accretionē conſiſtere facile ſoluuntur. Primū erat:extenſio eſt motus ad raritatē,raritas eſt qualitas, ergo eſt motus ad quali-

Ad primū Marſilij.

Ad ſecundum.

Ad argumenta contra Marſilium adducta.

Ad argumenta Gādauenſis.

Ad primū Pōponatij.

tatem. Huius argumenti negare poſſumus & maiorem, & minorem: nã raritas, quæ per extenſionem acquiritur, non eſt qualitas, ſed poſitio, vt antea dictum eſt, ideò maior eſt falſa; eſt etiam falſa minor, quia extenſio non eſt primariò ad hanc raritatem, ſed ad maiores terminos quantitatis, ad illam autem raritatem ſecũdariò, quare per hoc non ſtat quin extenſio ſit motus in Categoria quantitatis.

Non ad omnẽ qualitatem tranſitus eſt alteratio.

Præterea vt ei condonemus raritatem eſſe qualitatem, nõ ob id fit ut extenſio ſit alteratio; ſiquidem non ad omnem qualitatem tranſitus eſt alteratio, ſed ad ſolas primas quatuor qualitates, q̃ ſunt in tertia ſpecie illius Categoriæ; ideò neq; motus ad raritatem illam, quæ eſt qualitas, hoc eſt partium tenuitas, eſt ea ratione alteratio, ꝙ ſit ad raritatem, ſed quia eſt primariò ad calorẽ, quem conſequitur raritas.

Ad ſecundum.

Secundum Pomponatij argumentum erat: ſi accretio eſſet extenſio, reprehendendus Ariſto. eſſet, qui de accretione agens nunquam nominauit extẽſionem. Ad hoc dicimus Ariſtotelem in ea tractatione verſatum eſſe ſolùm in explicandis obſcurioribus accretionis conditionibus, has .n. declarare operæpretium erat; extenſionẽ verò declarare nõ oportuit, quia ſatis manifeſta eſt, & comprehenditur in ſenſu formali huius uocis, accretio; quia nõ poſſumus alio modo imaginari totum fieri maius, quam per extenſionẽ membrorum, id enim per pulſionem fieri nullo modo poſſe iam demonſtrauimus; quare nullus relinquitur modus, quo res creſcat, niſi hic unus per extenſionem: Ariſt. itaq; hoc tanquam notum conſtituens in reliquis declarandis verſatus eſt, immo neq; penitus omiſit extenſionis nominationem; nam in contex. 25. primi de ortu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, ſicut illa, quę extenduntur; ita enim ſignificauit accretionem fieri per extenſionem: quærendum autem ex aduerſarijs eſt, vbinam Ariſtoteles in eo tractatu declararet modum, quo totum id, quod augetur, tranſeat ad maiorem locum; nam abſq; dubio nullibi hoc declarauit, ſed de ſola aſſimilatione loquutus eſt; attamen certum eſt non per hãc ſolam fieri tranſitum ad maiorem locum: omnino igitur reprehendendus eſt Ariſtoteles, qui neque de pulſione, neque de extenſione, neque de aliquo alio modo, quo maior locus acquiratur, loquutus eſt; aliquem tamen eſſe modum oportet præter conuerſionem alimenti diſſimilis in ſimile: & quamuis Ariſtoteles dixerit alimentum augere quatenus eſt potentia caro quanta, modum tamen non expreſſit, quo totius uiuentis quantitas maior reddatur: nos igitur dicimus modum hunc ſatis tactum fuiſſe in contex. 25. quando dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, ſicut illa, quæ extenduntur; ſic enim ſignificauit hoc fieri per extenſionem membrorum, & de hoc tanquam de re manifeſta nil amplius dicere oportuit.

Ad tertiũ.

Tertium argumentum erat: extenſio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem omnis fit ex materia adueniente, igitur accretio non eſt extenſio. Huius facilis eſt ſolutio, eſt enim paralogiſmus ex maiore particulari in ſecunda figura; nam dari aliquam extenſionem concedimus, quæ nullam materiæ accretionem præſupponat, ſub tali tamen extenſione accretio non comprehenditur, quum neceſſariò conſequatur nouæ materiæ aggenerationem: quod ſi maiorem vniuerſalem ſumat, omnis extenſio fit abſque ulla adueniente materia, negãda eſt maior, quia falſa eſt.

Ad quartũ

Ad quartum argumẽtum, quod erat; ſi accretio eſſet extenſio, non eſſet idem ſubiecto cum nutritione; neganda eſt conſequentia: ad probationem autem dicimus nil aliud hoc argumento oſtendi, quam accretionem non eſſe idem penitus cum nutritione; quod quidem nos concedimus, quoniã ſecundùm Ariſt. non debent eſſe idem eſſentialiter, ſed idem ſubiecto, & differentes ratione: conuenientia autem, & diſcrepantia in hoc conſiſtit, ꝙ accretio complectitur & conuerſionem in ſubſtantiã, & extenſionẽ, qua maior quantitas acquiritur, & ratione conuerſionis in ſubſtantiam dicitur idem re cum nutritione, non tamen idem ratione, quoniam illa cõuerſio eſt alia ratione nutritio, alia verò accretio; ſed ratione ſequentis extenſionis differt ẽt re a nutritione, quia eſt tempore poſterior: at quoniam accretio neque eſt ſola in ſubſtantiã mutatio, neque ſola extenſio, ideo dum totam accretionem conſideramus, dicimus eam eſſe idem ſubiecto cum nutritione, quoniam nutritionem continet, & ſine illa fieri non poteſt; ratione autem differt, quia illa mutatio eſt nutritio quatenus eſt generatio carnis, & eſt accretio quatenus eſt generatio maioris carnis cum extenſione ſequente: & hoc ſignificare voluit Ariſtoteles, quando dixit eas eſſe idem re, differre autem ratione.

Nutritio partim eſt idem re cũ accretione, partim non eſt idem re.

Ad quintum.

Poſtremum argumentum erat: Ariſtoteles declarauit accretionem ex ſimilitudine eorum, quæ extendũtur, ergo putauit eam eſſe quid diuerſum ab extenſione; quia nihil comparatur cum ſeipſo, neque declaratur per ſemetipſum. Ad hoc dicimus uarias eſſe extenſiones, & diuerſos earum modos, proinde non eſſe abſurdum ſi unã per aliam declaremus, quod ibi Ariſtoteles facit: ſumit enim eam extenſionem, quę ſub ſenſum cadit, & quam omnes uident, cuiuſmodi eſt ſpongiæ extenſio, & per eam declarat quomodo illa, quæ augentur, locum mutent; ſignificauit ea quoque per extenſionem augeri, quæ non eſt ſenſilis, ſed mente comprehenditur a quolibet modum conſiderante, quo fit accretio; quamobrem ex eo loco ſumitur potius argumentum pro noſtra opinione; quia ſi id, quod augetur, locum mutat eo

modo,

modo, quo id, quod extenditur, cui dubium accretionem extenſionem quandam eſſe? ſic igitur per extenſionem ſenſilem, quæ ſine adueniente materia fit, declarat Ariſtoteles extenſionem intellectilem, quæ fit ex acceſſione materiæ: immò nec dicendum eſt vnam extenſionem ibi per aliam declarari, ſed mutationem loci eorum, quæ augentur, per ſenſilem aliquorum extenſionem: quare non declarat idem per ſemetipſum; ſed potius indicat illa, quæ augentur, ideo locum mutare, quia extenduntur, ſicuti illa, quæ extendi cernuntur, locum mutant: quare illius loci conſideratio noſtræ ſententię ſuffragatur.

Quomodo ad accretionem ſe habeant aliæ mutationes, quæ in ea fiunt. Cap. XII.

Res ab Ariſtotele veræ accretiones conditiones conſtitutas eſſe iam diximus; vna fuit accretionem ex materia extrinſecus accedente fieri; altera, idem numero ab initio ad finem vſque accretionis ſeruari id, quod augetur; tertia demum, non modò totum, ſed etiam partes omnes aliquod ſuſcipere magnitudinis incrementum. Ad harum primam declarandam ea, quæ hactenus dicta a nobis ſunt, pertinuerunt; quomodo enim ex accedente materia corpus viuens augeatur, ſatis ex ijs, quæ diximus, poteſt eſſe manifeſtum. Sequitur vt ea, quæ ad duas reliquas conditiones attinent, conſideremus, & difficultates, quæ in ijs magnæ oriuntur, expendamus, ac ſoluere nitamur; vt his omnibus declaratis tandem perfectam tum accretionis, tum nutritionis definitionem colligamus: ſunt autem hæ duæ conditiones ita inter ſe connexæ, vt coniunctim declarandæ eſſe videantur; vnam enim & eandem rationem eſſe oſtendemus, qua & idem numero manet id, quod propriè augeri dicitur, & omnibus eius particulis aliqua fit additio quantitatis; ideo prius difficultates, quæ in utraque conditione exiſtunt, ſeorſum proponemus; deinde vna, & eadem contemplatione omnes ſoluere, & veritatem patefacere aggrediemur.

Quod ad alteram attinet, quæ eſt, idem numero id, quod augetur, manere, ſcire oportet hãc non eſſe propriam accretionis conditionem, ſed ei cum omnibus alijs motibus communẽ, qua omnes à ſubſtantiali mutatione diſtinguũtur; quando enim aliquod in ſolis accidentibus mutatur manente ſubſtantia, idem numero ſubiectum ſenſile manet, cui motus ille attribuitur: ſed Ariſtoteles hanc exprimere coactus eſt tum ad multas excludendas impropriè dictas accretiones, quæ cum ſubſtantiæ mutatione coniunctę ſunt, ita vt non eadem numero ſubſtantia in ijs manere dicatur, ut quando mutata aqua in aerem moles ereſcit; tũ etiam ad ſeparandas alias mutationes, quę ad veram accretionem faciendam concurrunt. iam enim diximus accretionem non fieri ſine alteratio- nis, & generationis, & interitus multiplici interuentu; ſed harum omnium, & accretionis non idem eſt ſubiectum, cui attribuuntur, idque ſummopere annotandum eſt ad accretionem ab alijs ſeiungendam: ſępe enim contingit ut quę eadem eſſe mutatio uidetur, multæ ſint, dum ad diuerſa ſubiecta referuntur, vt ſi ferrum aliquod quieſcens altero ferro moto confricemus, is reſpectu moti eſt motus localis, reſpectu autem quieſcentis non eſt motus localis, ſed alteratio ſolùm, quia motu illo caleſit, qui igitur vnus eſſe motus videtur, duo ſunt ita diſtincti, ut in uno alter minimè includatur: ſic in uiuente quando mutatur chylus in ſanguinem, ea eſt generatio, & interitus, nõ tamen ipſius uiuentis, ſed generatio ſanguinis, & interitus chyli: ſic poſtea quando uertitur ſanguis in carnem, illa mutatio dum diuerſis ſubiectis attribuitur, alia, & alia eſſe cognoſcitur; nam reſpectu ſanguinis non eſt nutritio, neque accretio, ſed interitus, quia neque nutriri, neque augeri mutatione illa ſanguis dicitur, ſed interire; reſpectu autem carnis genitæ ſecundùm ſe conſideratæ non eſt niſi generatio; at reſpectu totius viuentis neque alteratio eſt, neque generatio, neque interitus, ſed nutritio, & accretio: totum enim viuens neq; alterari, neque generari, neque interire illa mutatione dicitur, ſed nutriri, & augeri; proinde totum idem numero ſeruatur, non ſic ſanguis, neque caro, quibus non accretio, ſed generatio, & interitus attribuuntur. Accretio igitur & cum alteratione, & cum generatione, & cum interitu coniuncta eſt; non tamen eidem ſubiecto hæ omnes mutationes aſcribuntur, ſed diuerſis: ſola nutritio tantam cum accretione affinitatem, & coniunctionem habet, ut eidem ſubiecto attribuatur; nam idem viuens eadem mutatione & nutriri, & augeri dicitur, licet varijs rationibus, ſicut antea declarauimus: ideo etiam id, quod nutriri dicitur, idem numero manet, non ſic illud, quod in nutritione generatur, vel interit. Ita igitur ſeparata ab alijs dictis mutationibus accretione per diuerſa ſubiecta denominationis, manifeſtum eſt in ea idem numero ſeruari id, quod augetur. Hoc tum ab ipſo Ariſt. expreſſè acceptum, & abſque vlla probatione cõſtitutum eſt, tum ab omnibus hominibus conceſſum, tanquam per ſe manifeſtiſſimum; eandem enim numero plantam, & idem numero animal per vniuerſam uitam ſeruari omnes homines exiſtimare videntur.

Accretionis, et aliarum mutationũ, quæ cũ illa coniuncta sũt, non idẽ eſt ſubiectum.

Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur. Cap. XIII.

CÆterum vt res ipſa manifeſta per ſe eſſe videtur, ita obſcuriſſima eſt ratio, & modus, quo id ſit intelligendum. Duę hac de re contrarię opiniones exiſtũt, quarum alteram ſequi neceſſarium omnino eſt; vtraque tamen cũ maximis difficultatibus eſt coniuncta. & vtraq; ſectatores habuit, atq; habet. Vna eſt, quam in 1. lib. de Generatione Marſilius tuetur, & Scotus in quarto ſententiarum diſt. 44. q. 1. & alij complures, qui dicunt non manere per totam vitã idem numero viuens, niſi ſecundùm quãdam æquiualentiam, propterea quòd in viuente nõ remanet per totam vitam eadem materia, neque eadem forma numero: de materia quidem certum eſt; ea nanque continuè fluit, & alia noua quotidie ex alimentis aggeneratur: quare in homine ſene non eſt eadem numero caro, quę fuit in eodem puero; eadem tamen eſt ſecundùm ęquiualentiam, quia nõ tota ſimul eſt renouata, ſed pars poſt partem: hoc modo etiam integritates elementorum eædem manere dicuntur tãquam indiuidua æterna, quia ſeruantur eadem ſecundùm ęquiualentiam ſolùm; in partibus. n. fit continua mutatio, nõ in toto ſimul elemento; ſic etiam nauis dicitur eadem numero longum tempus ſeruari, licèt tandem omnes partes in ea ſint renouatę; hodiè nanq; mutatur temo, alio die malus, alio hæc tabula, alio illa, adeo vt poſt aliquod tempus ſint omnes partes mutatæ, & nulla earũ, quæ initio factæ ſunt, remanſerit, eandem. n. numero nauim dicimus remanſiſſe per æquiualentiam: at ſi oẽs ſimul partes eodem tpe renouarentur, nõ eadem nauis eſſe diceretur, ſed eſſet alterius numero diuerſę generatio: quod autem de materia dicitur, idem videtur neceſſariò eſſe dicendum de omni forma, quę de poteſtate materiæ ſit educta; forma. n. materialis non eſt à ſua materia ſeparabilis, & ad materiæ extenſionem extenſa eſt; quare ita eſt pars formę in parte materiæ, ut tota forma in tota materia: fluentibus igitur partibus materiæ neceſſe eſt vt ſimul partes formæ fluant, & aliæ nouę partes cum noua materia generentur, hoc eſt de illius poteſtate educantur. Quoniam igitur viuens eſt viuens, & augetur per illam animæ partem, quam altricem vocamus, hęc, quum ſit forma materialis, fluit cum materia ſecundùm partes, & aliæ eius partes quotidiè generantur; fluente. n. carne ſecundùm particulas fluunt etiam particulæ huius animæ cũ particulis carnis, & quando fit mutatio alimẽti in nouam carnem, generatur in illa particula carnis alia noua animæ particula, quæ de illius materiæ poteſtate educitur. Sic igitur neque eadem numero materia, neq; eadem numero anima remanet ab ortu viuentis ad finẽ vſque vitæ ipſius, ſed remanet vtraq; per æquiualentiam, quia vtraque ſecundùm partes continuè renouatur.

Opinio Scoti, & Marſilij.

Altera eſt opinio huic cõtraria, quam Albertus, & Thomas, & alij multi ſequuti ſunt, inter quos Petrus Pomponatius in libro ſuo de accretione eam efficaciter tueri contendit: quanuis enim hi non parum diffideant in modo dicendi, vt in dicto Pomponatij libro videre eſt, in hoc tamen omnes cõſentiunt; quòd ſola materia ſecũdùm partes fluat, & renouetur, anima verò vegetans non fluat, ſed per totam vitam maneat penitus eadem numero tam ſecundùm ſe totam, quàm ſecundùm partes, & adueniente noua materia extẽdatur ad eam informandam, & animandam, fluente verò aliqua parte materiæ non fluat cum illa, ſed ad alias remanentes materiæ partes retrahatur. Hanc opinionem ſequentes facilè oſtendunt quomodo viuens idem numero per totam vitam ſeruetur: quum enim à forma, quę anima eſt, conſtituatur, neceſſe eſt manente eadem forma, quæ nec ſecundùm ſe totam, nec ſecundùm partes mutata ſit, vt idẽ indiuiduum maneat.

Opinio Thomæ, & Alberti, & Pōponatij.

Vtraque hæc opinio magnis difficultatibus vrgetur: nam ſi hanc poſteriorẽ ſequamur, & dicamus animã tranſire ab vna parte materiæ ad aliam nuper genitam, aſſerimus formam materialem migrare de ſubiecto in ſubiectum, quod videtur, ut Buccaferreus ait, totam euertere Ariſtotelis philoſophiam; etenim Ariſtoteles cenſuit formam materialem de poteſtate materię educi, non in materiam induci, quum prius extra illam extiterit. vt ſecundùm hanc opinionem aſſeritur.

Difficultates contra ſententiam Thomæ.

Ex altera verò parte ſi cum alijs dicamus animam vnà cum materia fluere, & in partibus materię ex alimento genitis nouas animę particulas generari, ita vt non eadem penitus anima per totam vitam ſeruetur, communi hominum exiſtimationi aduerſari videmur; omnes enim eandem numero plantam, idemq; numero animal ab ortu ad mortem uſque ſeruari arbitrantur: cui opinioni atteſtatur etiam conſeruatio ſpecierum in memoria, nam multa bruta animalia ad mortem vſque retinent multarum rerum ſpecies in memoria impreſſas; canes enim inuenti ſunt, qui quum multos annos a domino ſuo abſentes fuerint, eum poſtea viſum ſtatim agnouerunt: quod non videtur poſſe contingere, niſi eadem numero anima abſque aliquo ſuarum partium fluxu ſeruata ſit, nec ſolùm per ęquiualentiam eadem; facit enim ęquiualentia ut animal eandem rem addiſcere ſimiliter aptum ſit, ſed non vt eandem actu retineat: quod quidem oſtenditur ſimilitudine accepta a naui ſecundùm partes renouata,

Difficultates contra ſententiam Scoti.

ſouata, qua ipſi quoq; vtebantur; nam ſiquis in naui characteres aliquos imprimat, & poſt tempus aliquod mutentur vna poſt aliam trabes, & tabulæ omnes illius nauis, manebit quidem nauis eadem per æquiualentiam, ſed characteres non ſeruabuntur. Vtramque igitur opinionem maximis, & vix ſolubilibus difficultatibus vrgeri manifeſtum eſt.

Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum ſententiæ. Cap. XIIII.

De reliqua etiam conditione altercatio magna eſt, quomodo quęlibet eius, quod augetur, pars fiat maior: quũ enim id, quod augetur, corporeum ſit, proinde in infinitas partes diuiduum, & alimentum itidem corpus ſit, nõ uidetur fieri poſſe vt omnibus prorſus corporis augendi partibus fiat acceſſio magnitudinis ex alimento adueniente, quin corpus a corpore penetretur, quod philoſophi omnes impoſſibile penitus eſſe exiſtimarunt: ideo Ariſt. vt hoc abſurdum euitaret dixit conditionem hanc de forma, non de materia intelligendam eſſe; ita vt quando dicitur, quamlibet partem rei creſcentis maiorem fieri, id verum ſit ſecundùm formam tantummodò, non ſecundùm materiam: quod Ariſto. dictum magnas interpretum cõtrouerſias excitauit, quum dubium maximè ſit quid Ariſto. intellexerit per partes ſecundùm formam, & per partes ſecundùm materiam, & variæ huius dicti interpretationes a multis excogitatæ ſint; vt videre eſt in memorato Pomponatij libro de accretione, & in quæſtione Marſilij duodecima primi libri de ortu & interitu. Aliqui nomine formæ animam intellexerunt, & nomine materiæ corpus, quæ eſt maximè propria, & euidentiſſima harum uocum ſignificatio: & accretionem dixere attribui animæ, quoniam anima nõ fluit, ſed eadem manet tam ſecundùm ſe totá, quàm ſecundum partes ab ortu ad mortẽ uſq; ipſius viuentis, & omnes eius partes fiunt maiores ſine ulla corporũ penetratione, quia anima eſt incorporea; materiæ vero accretionem nõ attribui; ſecundùm oẽs eius partes, quia hæ ſunt in continuo fluxu, neq; eædem per totam vitá manent, neq; poſſunt omnes maiores fieri per additionem materię, quin corpus a corpore penetretur, quod quidem fieri nullo modo poteſt. Sed alij, qui nõ modò materiam, ſed etiá animam ſecundùm partes fluere exiſtimarũt, ad aliam horum uerborum interpretationem confugere coacti ſunt, neq; eandem omnes attulerunt, ſed in varias ſententias diuiſi ſunt: Aliqui n. dixerunt partes ſecundùm materiam intelligi partes homogeneas, quæ ſunt materia heterogenearum, partes autem ſecundùm formam eſſe partes heterogeneas; hę nanque certam figuram poſtulant, & ipſius animę proxima inſtrumenta ſunt, quocirca his præcipuè attribuitur accretio, & homogeneis propter ipſas. Alij verò dixerunt duplex in uiuente corpore eſſe humidum; vnum radicale, quod ab ortus initio trahitur; alterum cibale, quod ex alimento generatur: & radicale nunquã reſolui, quũ eius conſumptionem mors neceſſariò inſequitur; cibale verò eſſe illud, quod ad humidi radicalis defenſionem adijcitur, & hoc ſolum fluere continuè, & renouari: partes igitur habentes humidum radicale putarunt ab Ariſt. appellari partes ſecundùm formã, quoniam anima in eis præcipuè reſidet; partes aũt habentes humidum cibale vocari partes ſecũdùm materiam, ſunt enim ueluti materia ad tutelam humidi radicalis adiecta, & in eis anima propriè non reſidet, & hæ continuè reſoluuntur & reſtaurantur: quoniam igitur accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit, ideò Ariſto. dixit accretionem fieri ſecundùm partes formales, non ſecundùm partes materiales. Alij per formam intellexerunt totum animatum corpus, per materiam verò partes ipſius, quum Ariſt. in context. 31 ſecundi phyſicorum dixerit totum notare formam, partes verò materiam: quoniam igitur totum manet ſemper idem per æquiualentiam, partes vero ſunt in continuo fluxu; & accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit; ideo Ariſtoteles dicens accretionem fieri ſecundùm formam, ſignificare voluit eam eſſe attribuendam toti, quod permanet, non partibus, quoniam illę omnes fluunt, nempe tam corporis, quam animę partes, quum anima a materia ſeparari non poſſit: ſic igitur hi dixerunt Ariſtot. non intellexiſſe materiam ab anima diſtinctam, ſed partes totius compoſiti animati prout diſtinguuntur à toto: ad hanc ſententiam acceſſiſſe uidetur Scotus in prædicta diſtinctione 44. quarti ſententiarum quæſtione prima; & hanc ſequutus eſt Flaminius Nobilius in ſuis commentarijs in primum librum de Generatione. Marſilius autem dicit duplices eſſe uiuentis corporis partes, alias poroſas, alias non poroſas; idest plenas; & poroſas uocari ab Ariſtotele partes formales, non poroſas uerò uocari materiales, propterea quòd partes poroſę ſenſiles ſunt, & ſenſibilitas conuenit formæ, partes autem non poroſę inſenſiles ſunt propter paruitatem, ideo attribuuntur materiæ, & dicuntur materiales: quũ igitur partes poroſę augeantur recipiendo alimentum intus, quę eſt propriæ dicta accretio, non poroſæ uero augeantur per ſolam appoſitionem alimenti, non per receptionem intus, quia fieri non poteſt penetratio corporum; hic autem ſit improprius accretionis modus;

Margin notes: 2. Opinio. — 3. Opinio. — 4. Opinio. — 5. Opinio. — 1. Opinio. — Quinta opinio Marsilij.

idcirco Ariſtot. dixit accretionem fieri ſecundùm partes formales, quę ſunt partes poroſæ, non ſecundùm partes materiales, quæ ſunt partes plenæ. Alij quoque alia dixerunt, in quibus omnibus recenſendis conterēdum eſſe tempus non videtur, quemadmodum neq; in ſingulis modò numeratis ſententijs refutādis: ſatis enim ſit cognouiſſe quid alij dixerunt, vt intelligatur in quonam ſit conſtituta huiuſce rei difficultas; nunc veritatis declarationem aggrediemur, ea enim cognita facile, ac breue negotium erit cognoſcere aliorum errores.

Vera ſententia, & eius comprobatio, & contraria confutatio. Cap. XV.

Approbatio opinionis Thomæ.

ARbitror ego veram eſſe illorũ ſententiam, qui dicunt animā vegetantem (de hac enim ſola in præſentia loquimur) in omni viuente ùnam penitus & eandem numero ab ortu ad finem vſque vitæ illæſam, & incorruptam tam ſecundùm ſe totam, quam ſecundùm partes ſeruari, proindę cum corporis particulis fluentibus partes animæ non fluere; nihil enim meo quidem iudicio vanius, & ab animę natura alienius eſt, quam dicere particulas animę cum particulis materię continuè fluere, & alias nouas animæ particulas de poteſtate materię ad actum educi: ad hoc oſtendendum nullum adduci poteſt efficacius argumentum, quàm quod ex natura animæ ſumitur: illud in primis certum eſt Ariſtot. in 2. lib. dę anima docuiſſe animam eſſe formam corporis non quidem cuiuslibet, ſed organici, hoc eſt in varias inſtrumentales partes diſtincti, proinde heterogenei; & per hoc tanquam per conditionem eſſentialē definiuiſſe animam, atq; eam ab inanimatorũ formis diſtinxiſſe: hæ nanque, quum nullam inſtrumèntorum diſtinctionem requirant, formæ ſunt corporum homogeneorum; anima verò, quum varijs facultatibus prędita ſit, varia etiam inſtrumenta corporea poſtulauit, quibus ad varias edēdas operationes uteretur. Quum igitur anima ſit heterogenei corporis forma, neceſſarium fuit ut ordine quodā omnes illius partes perficeret, & in una præcipua reſideret, in qua ortum habens poſtea ab eacū alijs partibus communicaretur, quemadmodum Ariſt. declarat in calce libelli de communi animalium motu, & in tertio de partibus animalium cap. 4. 5. 7. qua de re quum abundè iam loquuti ſimus in libro, quem de partitione animæ ſcripſimus, nunc eam ſententiam breuiter referemus, & tanquam ibi declaratam, & confirmatam conſtituemus. Docet in dictis locis Ariſt. animam in uno præcipuo membro reſidere, quod in ſanguineis animalibus inquit eſſe cor, in alijs verò, & in plantis

Anima natura.

aliud quiddam eodem munere fungens, & cordi proportione reſpondens; ideo quod nos nunc de corde dicemus, id de quolibet alio ſimili in alijs viuentibus membro intelligendũ erit. A corde igitur inquit Ariſt. pendere animalis vnitatem: quia animal eſt vnum propter animam vnam; & anima eſt vna propter vnũ principium, in quo primùm oritur, & in quo præcipuè reſidet, & a quo ad alias omnes adnatas partes diffunditur; ſtatim enim genito corde producitur in eo anima per eductionē de poteſtate illius materiæ ad actum, deinde adnaſcētibus cordi alijs membris ordinatim, anima ab illo principio ad alia membra animanda protenditur: vtitur autem ad hoc declārandum Ariſt. exemplo regis, qui in ſola vrbe regia reſidet ſed potentiam ſuam ad omnes regni partes gubernandas extendit; ita ut ſi ad ęius imperium accedat aliquod aliud nouum oppidum, ad illud quoq; regis potentia extendatur, quemadmodum in prædicto libro noſtro fuſius declarauimus. Cognouit ergo Ariſt. viuentis corporis tantam partium varietatem habentis ſeruari vnitatem non poſſe abſq; hoc ordine, & illarum partium colligantia, quæ conſiſtit in earum omnium pendentia ab vna præcipua, in qua fuit primus animæ ortus; idq; manifeſtum eſt ſumpta a regno ſimilitudine, non eſſet enim regnum vnum, niſi vnum regem haberet, qui in aliquo præcipuo loco reſidens vires ſuas ad cunctas alias partes extenderet. Ex his colligimus duplicem eſſe animæ productionem in corpore ſecũdùm Ariſt. licèt vnam propriè dictam, alteram verò ſatis impropriè: vna eſt, quæ fit in cordę in initio generationis, eaque eſt verè productio animę, & generatio per eductionem formæ de poteſtate materiæ ad actum; neq; in vno viuente fit, niſi ſemel, quemadmodum vna tantùm eſt generatio cordis, nec poteſt ſæpius iterari: altera vero eſt, quando adnatis cordi cæteris membris innaſcitur in eis anima, non tamē amplius per eductionem de materia, ſed per deriuationem a corde, & per influxum ab illo principio ad alia omnia, quæ adnaſcuntur, membra: quod autē in initio generationis euenit, illud idem poſtea in aggeneratione, quæ in nutritione per totam vitam fit, concedere debemus, ſcilicet animam a corde ad aggeneratas particulas deriuari, nam eadem vtrobique ratio viget: ſic verò non propriè dicimus animam, ſeu partem animę in aggeneratis partibus generari, nulla enim animæ pars producitur, quæ prius non fuerit, ſed potius noua materię particula, quæ prius non erat, animæ iam præexiſtenti ſubgeneratur. Hanc ego ſententiam ſequendam puto, tanquam Ariſto. & rationi magis conſentaneam; quum alteram contrariam plura ſequantur abſurda, eaque penitus inſolubilia. Primum quidem, ſi de noua particula

Vnitas animalis pendet à corde.

Productio animæ duplex eſt.

Primũ argumentũ.

ticula

ticula carnis noua animæ particula educeretur, anima eſſet primò actus corporis homogenei; quare non eſſet eſſentialis conditio animę illa quam Ariſt. in eius definitione accepit, animam eſſe actum corporis heterogenei, ſed etiã de ſimilari corpore anima educeretur, & anima quidem tota; aliàs nanque oſtendimus eſſentiam animæ eſſe totam, & integram in qualibet corporis parte; quum enim animę eſſentia diuidua non ſit: neceſſe eſt ut vbicunq; eſſe dicitur, ibi ſit integra. Præterea ſequeretur nullum eſſe in uiuente præcipuum mẽbrum, ſed oẽs corporis partes eſſe æquè præcipuas; ſiquidem præcipua pars non alia ratione iudicatur, quam ex primo animæ ortu in illa, & ex præcipua eius ſede, a qua ad alias partes anima deriuatur, atque diffunditur; quocirca ſi vbique anima oritur, ubique eſt membrum pręcipuum; falſa igitur erit Ariſt. ſententia de primatu cordis, quia ſic omnis aliarum partiũ a corde pendentia tollitur; ab eodem enim res pendet ſecundùm conſeruari, a quo pendet ſecundum eſſe; quare ſi in partibus corporis anima ſecundùm eſſe non pendet à corde, ſed in ſingula parte eſt primùm educta de materia, neq; ſecundùm conſeruari pendebit à corde. Quapropter ſequeretur etiam oportere quodlibet membrum ab animali ſeparatum viuere aliquandiu; nam ſi membrum non habet animam a corde influentem, ſed in ipſo primùm exortam, nulla eſſe poteſt ratio cur ſeparatum membrum a toto non debeat aliquandiu animam retinere, quum ſubſtantialis interitus non fiat ſine præuia alteratione, quæ non poteſt eſſe ſubita, ſed in tempore fit neceſſariò: immò non ſolùm membrum, ſed etiam quælibet carnis particula ſeparata deberet ob eandem rationem aliquandiu viuere; hoc tamen omnium contenſione falſum eſt, & experientiæ, ac ſenſui repugnat. Præterea ſequeretur etiam non vnam eſſe animam in vno viuente, ſed plurimas; in ſingula enim aggenerata carnis particula ineſſet anima propria, & ſeorſum ab alijs educta de illa materia; idque confirmatur per memoratum Ariſtotelis dictum in tertio libro de partibus animalium, animal eſt vnum propter animam vnam, & anima eſt vna propter vnum principium, quod eſt cor, in quo exoritur, & in quo reſidet; nam ſecundùm illorum ſententiam non vnum eſt principium generationis animæ, quum æquè in ſingula parte anima generetur, proinde non vna eſt anima, neque vnum animal: ſed præter Ariſtotelis teſtimonium id omnino confiteri nos ratio cogit, nam in tãta partium varietate non poteſt totius unitas ſeruari, niſi per colligantiã nulla autem eſſe earum colligantia poteſt, niſi per naturalem ordinẽ, & aliarum pendentiam ab una; quemadmodũ ergo Ariſt. dicit unum eſſe animal propter unum principium generationis animæ, ita ſi plura ſint talia principia, plura quoq; animalia in quolibet animali erũt, & plura quotidie generabuntur. Hæc, & alia eiuſmodi abſurda manifeſtiſſima euitamus, ſi cum Ariſt. dicamus eductionem animæ vegetantis de poteſtate materię ad actum ſemel tantùm fieri, & in ſolo corde, ſeu alio membro, quod cordi proportione reſpondeat, in initio generationis cuiuſque uiuentis, deinde ab eo diffundi animam ad alias adnatas partes, & per totam uitam ad particulas materiæ ex alimento aggeneratas, nec poſſe in alia parte pręter membrum præcipuum animam de poteſtate materiæ educi. Propterea optimè illos ſentire arbitror, qui dicunt animam non ita eſſe materialem, atque diuiduam, ut non ſit etiam immaterialis, & indiuidua; eſt enim mediæ naturæ inter formas penitus à materia abiunctas, & formas materiæ prorſus immerſas, quæ ſunt formæ inanimatorum; formæ nanque à materia abiũctæ omnino indiuiduæ ſunt, & nullam habent quantitatem, quia nullam habent materiam; formæ verò inanimatorum ſunt neceſſariò adiunctæ quantitati materiæ, in qua extenduntur, & determinatæ etiam quantitati, & determinatæ materiæ, ſine qua exiſtere nequeũt; forma.n. quę eſt in hac aquę particula, ita eſt alligata huic portioni materiæ, & huic determinatæ quãtitati, ut nõ poſſit extendi ad informãdam aliquam aliam materię portionẽ adiectam; ſed ſi aliqua materię portio adijciatur, quę debeat aquę formam recipere, oportet de poteſtate illius alterius materię aliam aquæ formam educi: anima uerò medio modo ſeſe habet; nam eſt quidem neceſſariò materiæ, & quantitati addicta, quia ſine materia, & ſine quantitate eſſe nullatenus poteſt; non eſt tamen ita addicta determinatæ materię, ac determinatæ quantitati, ut non poſſit materiam quãtam mutare, & aliam, cui inhęreat, ſibi adſcribere; non ita tamen, ut poſſit materiam, in qua eſt, derelinquere ſecundùm totum, & ad aliã tranſire, quia ſi tota ſimul materia deſtruatur, perditur anima neceſſariò; ſed ſecundùm partes, & per ſucceſſionem, manente ſcilicet eadem materia per æquiualentiam, ut ante declarauimus exemplo nauis, cuius partes diuerſis temporibus renouentur, non eodem tempore omnes; hanc enim cõſeruationem eiuſdem rei per ęquiualentiam in ipſa quidem materia, & in partibus corporis concedimus, at non in anima, cuius partes fluẽtibus materię partibus minime fluunt; eſt enim anima forma nobilioris conditionis, & magis eleuata, ac libera a nexu materię, quam formę inanimatorum, quæ nullum in materiam imperium habent, ſed in ea prorſus immerſę ſunt; anima enim, quatenus ſine materia eſſe non poteſt, materialis eſt, & ſemper extenſa, & ſemper quanta, ac diuidua; ſed quatenus fluentibus materiæ partibus

Secundum argumen.

Tertiũ argumentum

Quartũ argumentum.

Anima eſt tum materialis, tum immaterialis.

ipſa

ipſa non fluit, ſed in remanentibus integra manet, & ad alias renouatas materiæ partes extenditur, redolet naturam formę immaterialis, & indiuiduæ. Hæc fuit abſque dubio ſententia Ariſtotelis in contex. 41. primi libri de generatione, quando dixit formam. ſecundùm quam fit nutritio, & accretio, eſſe formam quandam immaterialem, in materia tamen exiſtentem: quam eius loci interpretationem à latinis adductam omnino ſequi debemus, reiecta altera Ioannis Grammatici, etſi nunc à multis recepta, in qua ego alias, dum eum locum publicè declararem, multa notaui abſurda tum in philoſophia, tum in Grammatica ex verborum Ariſtotelis græcorum conſideratione; nam rei veritas hæc eſt: quum Ariſtot. prius formam eius, quod augetur, nominaſſet, uoluit aliquid dicere de hac forma, ſecundùm quam nutritio & accretio fieri dicitur; ſed quia forma hęc eſt anima vegetans, quam in eo libro conſiderare minimè conueniens erat, ideo etiam ab animę nominatione abſtinere uolēs ſatis habuit eam propria conditione circunſcribere. & ſignificare, dicendo eam eſſe formam immaterialem materiæ tamen inherentem, hæc enim nō eſt niſi anima: hoc ſignificant uerba illa græca, ἄϋλον τὸ εἶδος, quum enim in præcedentibus formam rei, quæ augetur, nominaſſet, ideo poſteà his uerbis ſubiunxit, hæc autem forma ſine materia, nec ſignificare potuit aliā formam quam illam, quam iam nomine formæ appellauerat; at ſecundùm Ioannis Grammatici opinionem oportet formam in his verbis eſſe prędicatum, ut ſenſus eſſet, hæc autem eſt forma ſine materia; hoc tamen dicere non poſſumus, quia articulus oſtendit formam ibi eſſe ſubiectum, non prædicatum: præterea dictio illa, εἶδος, eſt neutri generis; quare non poteſt ad aliud mentum referri. quod à Græcis fœminino nomine, ἰδέα appellatur; ſed magis eſt ea ſententia abſurda, quàm ut in præſentia confutari mereatur, nam & ſecundùm eam maximè impropria, & incongrua eſt Ariſtotelis loquutio, & in multiplicem errorem, ac repugnantiam incideret Ariſtoteles, ſi id, quod ei Ioannes attribuit, ſignificare voluiſſet. Non poſſum hic me continere quin dicam id, quod mihi eū locum conſideranti uenit in mentem, quod non credo Ariſtotelem cogitaſſe, quamquam illud cogitare maximè debuit; ſumitur enim ex eo loco, & ex Ariſtot. confeſſione argumentum aliquod, uel ſaltem coniectura de animę humanę immortalitate: quum enim de anima uegetante, quæ ignobiliſſima omnium animarum eſt; loquens ibi Ariſtoteles fateatur eam eſſe modo aliquo immaterialem, & eleuatam, & liberam à nexu materiæ, quia poteſt ſaltem à partibus ſuæ materiæ ſeparari, credendum eſt animam ſenſibilē multò eleuatiorem eſſe, ſed maximè omnium animam rationalem; proinde ita eſſe liberam à nexu materiæ, ut poſſit etiam à tota ſua materia ſeparari, ſi alię partes animę ſunt à partibus ſaltē ſuę materię ſeparabiles; eo enim negato nō haberet anima rationalis maiorem eleuationem, quàm anima uegetans, quod non uidetur conſentaneum eſſe rationi. Sed ut ad id, de quo ſermo erat, reuertamur, ſumitur etiā noſtrę ſententię confirmatio ex iis, quę dicuntur ab Ariſtot. in contex. 36. eiuſdem libri: ibi nanque utrem aqua fluente plenum comparās cum corpore, quod augetur, utri ſimilem eſſe dicit formam eius, quod augetur, aquę uerò fluenti ſimilem eſſe materiam, ſiquidem materia ſemper fluit, quemadmodum aqua illa per utrem, manente tamen utre ſine aliquo fluxu ſicuti etiam forma eius, quod augetur, nō fluit. Similiter in contex. 42. de imminutione loquens dixit materiam, & quantitatem minui, formam autem manere; putauit igitur nullam formę partem cum fluente materia fluere, ſed totam animam remanere, & ad reliquam materiam reſtringi: nam ſi ſubſtantiam quoque formę in particulis materię fluentibus corrumpi, & fluere cum materia exiſtimaſſet: non potuiſſet ullum materię & formę diſcrimen ſtatuere ratione fluxus, uel permanētię, quoniam idem prorſus de utraque dicendum fuiſſet.

Quintū argumentum. & declaratio tex. 41. primi lib. de generatione.

Nota de anima humana immortalitate.

Sextum argumentum.

Septimum argumentū.

Dubia contra veram ſententiam, & eorum ſolutio. Cap. XVI.

VErum ſententia hęc ita magnis difficultatibus vrgeri videtur, vt multi eas ſolui nullo modo poſſe arbitrantes, hac reiecta, alterā, quā nos modo confutauimus, ſequi maluerint: has igitur ſoluere nitendū eſt, ut ſi nobis non ita eas diluere datum erit, vt omnes conquieſcāt, id ſaltem pręſtemus, vt ii, qui mediocri ingenio prædi[t]i ſunt, & ritè philoſophari uolunt, dum eam cum contraria opinione contulerint, hanc cum minoribus difficultatibus coniunctam eſſe cognoſcant, & fateantur. Duo potiſſimum dubia ſunt, quæ maximè infirmare noſtram hanc ſententiam videntur. 1. Dubiū
Vnum eſt quod per eam ponitur forma migrare de ſubiecto in ſubiectum, quod & de accidētibus, & de formis omnibus materialibus impoſſibile prorſus eſſe omnes exiſtimant; quòd autem hoc ſequatur, patet: nam ſi illa eadem numero anima, quę eſt in carne uetere, tranſit ad informandam carnem nuper ex alimento aggeneratam; & illa eadem, quæ erat in particulis materię conſumptis, non fluxit cum illis, ſed remanens contrahitur, & reſtringitur ad alias materiæ partes remanētes, abſque dubio eadem numero anima migrat de ſubiecto in ſubiectum. Alterum dubium eſt, quoniam Ariſtot. in primo libro de anima docuit animā 2. Dubiū

non

non eſſe per ſe mobilē, ſed ſolùm per accidens ad motum corporis, nam in ſexto libro phyſicæ auſcultationis oſtenderat ſola corpora eſſe per ſe mobilia: at ſecundùm hanc ſententiam anima per ſe moueretur, nō ad motum corporis; quando enim ad aggeneratam carnem extenditur anima, & quando à parte carnis conſumpta ad remanentem carnis partem retrahitur, non poteſt hunc tranſitum facere, niſi loco moueatur; itaque mouetur loco per ſe, quia nulla corporis pars tunc loco mouetur, ſed ſola particula animæ locum mutat, quod eſt moueri per ſe.

Solutio primi.

Hæ ſunt validiſſimę obiectiones, ut multis videtur, quæ ſententiam hanc prorſus euertere, & impoſſibilem reddere vidētur; ad quas quid dici poſſit, proponitur nobis in præſentia conſiderandum.

Nota qua migratio ſit impoſſibilis

Ego quidem arbitror priorem dubitationem non tanti eſſe momenti, quanti eam eſſe plures arbitrantur, quū ex ipſamet re ſolutio ſumi uideatur; migratio enim, quę à philoſophis impoſſibilis eſſe exiſtimatur, eſt illa ſolùm, qua accidens, vel forma totum ſuum ſubiectum derelinquat, & eadem numero ad aliud tranſeat; ſed dummodo forma totum ſuum ſubiectum non deſerat, ſed in eo maneat, poteſt abſq; ulla abſurditate ab vna eius parte ad aliam informandam tranſire: neque hæc dicenda eſt migratio, ſed quædam nomine carens tranſitio, quæ in nulla forma vel accidente materiali eſt admittenda, niſi in ſola anima, ob eius naturam aliquantum eleuatam & mediam, ſicut antea declarauimus: in alijs igitur omnibus formis, & accidentibus naturalibus nullam ſiue ſecundùm totum ſubiectū, ſiue ſecundùm partem fieri poſſe migrationē concedimus; at in anima eſt poſſibilis, immò & neceſſarius tranſitus, ac diffuſio ab una corporis parte ad aliam: & huius diſcriminis ratio ex eo, quod alias declarauimus, ſatis clara deſumitur; nam cæteræ præter animam formæ naturales ſunt formæ corporum ſimilarium, in quibus eadem eſt natura, & conditio totius, & partis cuiuſlibet, proinde in ea forma participanda nullus eſt in partibus ordo naturæ; ſola anima eſt forma corporis organici, & diſſimilaris, & eius corporis partes, quarum magna eſt varietas, informat, ac perficit certo quodam, ac neceſſario ordine, vnam quidem primò, ac præcipue, deinde alias per illam, & per deriuationem ab illa; quamobrem neceſſe eſt vt ab vna præcipua viuentis parte ad alias partes anima diffundatur, & hoc quemadmodum in prima totius viuentis generatione fieri certum eſt, ita in quotidiana nutritione eſt concedendum; eaque migratio, ſi modò migratio vocanda eſt, non eſt impoſſibilis in anima, ſed neceſſaria, & ipſi naturæ animæ maximè conſona. Mutatis igitur per ſucceſſionem partibus viuentis, toto tamen corpore eodem per æquiualentiam ſeruato, poteſt anima à membro præcipuo, in quo eſt radicata, ad aggeneratas partes protendi, & ita ſemper informare, atq; viuificare totum corpus, quod per totam vitam idem per ęquiualentiam ſeruari dicitur: quocirca ea non eſt animæ migratio vocanda, quum ſemper in eodem corpore ſeruetur, neque de illo toto ad aliud totum tranſeat.

Scoti cōfeſſio.

Hoc videtur conceſſiſſe inter aduerſarios Scotus in prędicta quęſtione prima diſtinctionis 44. quarti ſententiarum, vbi aduerſus ſententiam noſtram ita argumentatur: quādo anima, quę eſt in materia vetere, tranſit ad nouam materiam informandam, deſerit ne materiam ueterem, & ad nouam tranſit, an informat ſimul utranque? ſi primum, ergo migrat de materia in materiam; ſi ſecundum, ergo eadem forma perficit ſimul duo perfectibilia, quorum utrunque ſeparatim acceptum illi eſt adęquatum: concedit igitur Scotus, ſi ſecundum ponatur, nō eſſe migrationem, ſed ex eo aliud abſurdum deducit: ad quod tamen nos facile reſpondemus: dicimus enim poſſe duobus modis intelligi animam corpori adęquari, uno modo ſecundùm quantitatem, altero modo ſecundùm proportionem; ſi ſecundùm quantitatem intelligat, ut intelligere uidetur, anima nulli corpori adęquari poteſt, quia nō adæquatur niſi quantum quanto, anima verò per ſe quanta non eſt, proinde vana eſt quæſtio de animæ adæquatione cum corpore; eadem enim anima vegetans ita eſt adęquabilis corpori formicæ, ut corpori elephantis, uel alicuius magnę arboris, quantitatem enim non habet, niſi quam recipit à materia, & ita apta eſt extendi in magna, ut in parua materia, quemadmodū etiam dicimus eandem animam ita adæquari corpori gigantis, vt corpori Pygmæi: argumentum igitur Scoti vanum eſt, quoniam anima & paruæ, & magnę materiæ adæquabilis eſt, & quando caro facta eſt maior, non ſunt ibi duo perfectibilia ab anima, ſed vnū, quod prius erat minus, poſtea eſt factum maius, immò totum viuētis corpus eſt vnicum perfectibile; ſecundùm proportionem autem rectius dicimus animam corpori adæquari, ſeu potius corpus ipſi animę; quū enim anima pluribus facultatibus prædita ſit, tunc corpus dicitur eſſe illi adæquatum perfectibile, quando omnibus inſtrumentis prędi tum ſit quæ ad exercēdas illas omnes facultates requiruntur: ideò ſiquis homo ſine manibus, vel ſine oculis naſcatur, anima non habet integrum, & ſibi ædequatum perfectibile, quia non poteſt in illo corpore ſuas omnes facultates exercere: ſi igitur hoc modo Scotus intelligat adęquatū perfectibile, vanum ſimiliter eius argumētum eſt, quia nulla corporis pars eſt animæ adęquatum perfectibile, nec membrum vllum, immò nec totum viuentis corpus, quando eſt mutilatum, ſed ſolùm quando omnibus inſtrumentis præditum, quæ facultatibus omnibus animæ reſpondeant.

Nota quomodo anima dicatur corpori adæquari.

reſpondeant. Hoc igitur modo tolli facile puto priorem difficultatem, & in hac ſolutione ego quidem penitus acquieſco. Maioris momēti eſſe videtur altera obiectio de animę motu; ab vna enim corporis parte ad aliam tranſire eadē anima non poſſe videtur, niſi loco moueatur. Ego quidem non abſurdam fore reſponſionem puto, ſi cum Ioanne Bacconio in diſtinctione decimaoctaua tertij ſententiarum diceremus animam ad informandas aggeneratas partes tranſire non per motum, ſed modo quodam alio nobis occulto, & abſcondito; fateamur enim velimus nolimus neceſſe eſt plurima fieri in natura, quorum rationem, & modum non intelligimus: quemadmodum igitur fatui hominis eſſet negare illam, quam videt, pluuiam de ſublimi loco deſcendere, quod modum generationis eius ignoret; ita ingenui, ac verè philoſophici animi eſt humani ingenij infirmitatem, & noſtram ignorantiam confiteri, qua frequentiſſimè fit vt rerum maniſeſtiſſimarum cauſas, & modum generationis intelligentia non aſſequamur: dicere igitur poſſumus animam ad aggeneratam partem informandā effundi abſq; motu; quis autem & qualis ille tranſitus ſit, nos ignorare; hoc enim aſſerentes vel non erramus; vel multo minus erramus; quam qui tranſitum illum, licèt per ſe maniſeſtiſſimum, inficiari audent, propterea quòd modum, & rationē eius non intelligunt. Sed ſi quid hac de re dici poteſt, illud eſt, quod Pomponatius dicit in libro ſuo de accretione capite decimoquinto, eaque mihi videtur tuta, firmaque reſponſio, animam vegetantem partim materialem, partim immaterialem eſſe, vt Ariſt. dixit in contex. 41. primi de ortu & interitu; quem locum Pomponatius optimè intellexit: materialem quidem, quatenus de materia educta eſt, & eſt neceſſariò addicta materiæ quantę, ſine qua exiſtere non poteſt; immaterialem verò, quatenus tranſit ſecundùm partes eiuſdem corporis ad informandam aliam materiam ſimilem, de qua non eſt educta, propterea quòd non eſt ita addicta ſtatutę materię vt ad aliam tranſire non poſſit, eo ſcilicet modo, quem in prioris dubitationis ſolutione declarauimus: quum igitur protendatur eo modo anima a parte materiæ ad partem, hoc pręſtat quatenus immaterialis, & indiuidua eſt, non quatenus materialis, atque diuidua; id autem, quod immateriale, & indiuiduum eſt, vt locum non occupat, ita nec loco moueri dici poteſt: ideo tranſitus ille non eſt vocandus localis motus, neque omnino motus, quia non mouetur niſi id, quod corporeū eſt; ſed eſt acceſſio ſubita rei immaterialis. Ob id ne hac in re decipiamur, notandum eſt aliud eſſe mutationem alimenti vltimi in ſubſtantiam, vt in carnem, vel in os, aliud eſſe extenſionem, ſeu fluxum animæ ad eam: mutatio quidem alimenti in ſubſtantiam eſt verus motus, eſt enim alteratio in tempore facta, quam inſequitur etiam ſubſtantiæ mutatio, de qua poſtea loquemur; ſed extēſio animæ ad illam aggeneratam partem ſubita, ac momentanea eſt, neque eſt vocanda motus: itaque ſola materia verè mouetur, ſicuti ſola verè locum occupat; anima verò vt in loco non eſt, ita nec verè moueri dicitur, ſed abſque motu ad aggeneratam partem ſubitò extendi, ſicuti rei immateriali, & indiuiſibili conuenit vt extendatur ad aliam. Quod verò Ariſtoteles dicit, animam non eſſe per ſe mobilem, intelligendū eſt de anima tota; quod quidem reſpexiſſe Ariſtotelem maniſeſtum eſt quum illi quoque philoſophi, quorum ibi ſententiam improbat, hoc ſolum intellexerint; non poteſt enim anima tota ſine corporis motu mutare locum, & de toto ſubiecto in totum aliud ſubiectum tranſire, quemadmodum antea de migratione dicebamus, neque tota ſeipſam mouere, vt illi philoſophi dicere viſi ſunt: ſed manente anima in eodem toto viuente extenſionem eius ad omnes aggeneratas partes animandas Ariſt. non negauit, neque motum animæ appellaret ſed ſoli materiæ, & corpori motum attribueret; dicendum enim potius eſt nouam materiam mutari ad recipiendā animam, quam moueri animam ad illam informandam cuilibet enim aggeneratę parti iam adeſt anima, quæ in toto corpore exiſtens æquè apta eſt & paruam, & magnam materiam informare. Hæc ad propoſitas obiectiones dicenda eſſe puto, & profiteor mihi per illa ita eſſe ſatisfactum, vt de hac re non dubitem; quum enim rē ipſam ita ſeſe habere conſtanter exiſtimem, de modo, quo id fiat, contentus eſſe volo eo, quod in re difficillima, & ſenſu maximè latente aſſequi, & complecti humana ratio poteſt: quiſquis autem in his non acquieſcat, is debet vel confiteri ſe conceſſa rei veritate modum ignorare; vel hunc ipſe inuenire, & in medium proferre; vel tandem; ſi à nobis diſſentiēs contrariam ſententiam ſequatur, ad illa, quæ nos aduerſus eam attulimus, reſpondere.

Solutio ſecunda.

Quomodo in accretione duæ poſteriores conditiones ſeruentur. Cap. XVII.

SEntentia hæc noſtra eo argumento maximè confirmatur, quòd eam ſequentes facile ſeruamus duas illas accretionis reliquas conditiones; quòd idem numero maneat id, quod augetur; & quòd omnibus partibus fiat acceſſio magnitudinis, idque uerum ſit ratione formæ, non ratione materiæ: prior enim conditio omni dubio caret, quia manente prorſus eadem forma per totam uitam abſque aliquo ſuarum partium fluxu totum uiuēs

idem

idem manere dicitur, quia vnitas indiuidui à forma prouenit, & conſtituitur. At ſecundùm illos, qui dicunt partes animæ cum partibus materiæ fluere, non video quomodo ſeruari hæc conditio poſſit, tandem enim tota animæ ſubſtantia erit mutata, quare non idem viuens ſeruatur: quod veró dicunt eandem manere per æquiualentiam, vanum eſt, ſiquidem materia quoque ſic per æquiualentiam eadem ſeruatur, quare nullum eſt in hoc materiæ, & formę diſcrimen: hoc tamen Ariſt. aduerſatur, qui dixit materiam eſſe in cõtinuo fluxu inſtar aquæ per vtrē fluentis, formam veró manere inſtar ipſius vtri; deinde etiam dixit quantitatem imminui, ſed formam manere; ſignificans concedi poſſe quantitatem formæ fluere, at non ipſam formæ ſubſtantiam: ſolam autem formæ quantitatē fluere eſt nihil formæ fluere, quum ſit quanta per accidens; & nil aliud ſignificat, quam animam deſinere per illam partem extendi, & eſſe quantā per illam. Reliqua etiam conditio, licèt maiore declaratione indigeat, facile tamen ſecundùm hanc noſtram opinionem intelligetur: contra verò, hac negata, nullum idoneū ſenſum recipit, vt coniectare quiſque poteſt ex eorum diſſenſione, qui putantes animam quoque ſecundùm partes fluere, varias, quas antea retulimus huius tertiæ conditionis interpretationes, easque omnes abſurdiſſimas, vt mox oſtēdemus, commenti ſunt. Hęc igitur antequam declaremus, tollenda eſt propter illa, quæ mox dicentur, quædam ambiguitas, quæ fortaſſis aliquem trahere in errorem poſſet: quum enim ſæpe nobis contigerit, in hac noſtra diſputatione vt extenſionem nominaremus, animaduertendum eſt duas eſſe, eaſque inter ſe valde diſcrepantes, quarum antea meminimus, extenſiones, ne vnam cum altera confundamus; vna eſt extenſio animæ ſubita ad partes ſubſtātiæ aggeneratas, altera uerò eſt totius corporis extenſio ad maiorem quantitatem; & in hac poſteriore diximus eſſe accretionis naturam cōſtitutam, non in altera priore, quę eſt ſolius animæ extenſio, & potius uocanda eſſet defluxio, ſeu deriuatio uirtutis animæ ad omnes corporis partes uiuificandas: & hæc etiam in uiris, & ſenibus fit, licèt non amplius augeantur; dum enim per aduenientem materiam nutritur ſenex, extenditur anima ad illam aggeneratam materiam, nec tamen illa eſt accretio. Quum igitur accretio conſiſtat in ea, quæ eſt totius corporis extenſio facta ab anima per additionem nouę materię, & Ariſtoteles dicat talem accretionem fieri ſecundùm omnes partes formę, non ſecundùm omnes partes materię; ut hoc plenè declaremus, tria nobis conſideranda proponuntur, ad quę ſingula accretionem referamus, materia, forma & compoſitum: quum enim in accretione quodlibet horum maius fiat, uidendum eſt quomodo tum materia, tum forma, tum compoſitum, tam ſecundùm ſe tota, quàm ſecundùm partes augeantur, & cui nam ex his tribus tanquam pręcipuo, & ęquato ſubiecto accretio attribuenda ſit.

Poſtrema accretionis cōditio quomodo intelligatur.

Duæ extenſiones.

De duplici viuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid ſit. Cap. XVIII.

VT à materia ordiamur, certū eſt ipſam acceſſione nouæ materię maiorem fieri: & quia materiæ nomine non primam omnium materiam, & remotam intelligimus, ſed propinquam, & propriam, hęc duplex eſt, & utraque augeri dicitur; nam & heterogeneæ partes, quæ mēbra vocantur, ſunt viuentis materia proxima, vt in animali caput, & pes, & manus, & in arbore truncus, & ramus; & homogeneę ſunt materia heterogenearum, ex carne enim, & oſſe, & neruo, & alijs ſimilaribus conſtant animalium partes diſſimilares: his vtriſque partibus Ariſt. accretionem attribuit, & vtrique primò, alia tamen, & alia primitate; primùm enim augentur ſimilares primitate originis, ſed primùm diſſimilares primitate ſcopi, & intentionis naturæ, quum diſſimilarium gratia ſimilares ſint à natura conſtitutæ: quoniam igitur diſſimilares non augentur, niſi quatenus ſimilares, è quib. conſtant, augentur, nos accretionem in ſimilaribus tantùm conſiderabimus, & has tanquam materiam uiuentis, cui accretio attribuitur, accipiemus; & quia ad huius materiæ reparationem nutritio pertinet, & abſque nutritione fieri accretio non poteſt, de nutritione quomodo fiat, & quid ſit, breuiter dicemus, deinde ad declarandam huius materiæ accretionē progrediemur. Homogeneas viuentis partes continue conſumi a calore naturali, & in cōtinuo fluxu eſſe iam diximus; ad huius igitur materiæ reparationem ſumunt viuentia alimentū, vt pro particulis conſumptis in homogeneatū partium ſubſtantiam conuertatur: hęc igitur alimenti in ſubſtantiam ſimilaris partis conuerſio nutritio dicitur, quæ nihil aliud eſt, quā generatio partium materiæ ſimilarium loco partium, quę effluxerunt, propterea nutritio non eſt mutationis ſpecies ab alijs mutationibus diſtincta, reducitur enim ad mutationem ſubſtantialem, quæ dicitur generatio, & interitus, vt ſignificauit Ariſt. in 1. lib. de generatione partic. 41. dicens nutritionem reſpicere ſubſtantiam, & in hoc diſtingui ab accretione, quę reſpicit quantitatem: ſi igitur ſubſtantiam reſpicit, generatio quędam eſt, quia nulla mutatio ad ſubſtantiam tendit, niſi generatio; & eſt reuera generatio, ſi abſque animę conſideratione ipſam per ſe homogeneam partē conſideremus,

Partes viuentis duplices & vtriſque accretio cōpetit primò.

Nutritio quid.

ſideremus, vt carnem, & os, tanquam compoſitum conſtans ex materia prima, & ſua forma miſtionis; interit enim forma ſanguinis, & generatur forma carnis, quę eſt propria forma miſtionis; quare eſt vera generatio carnis ita ſumptę: at ſi animam complectamur, differt modo aliquo a generatione nutritio. generatio enim eſt mutatio ad formę acquiſitionem tendens, nutritio verò eſt mutatio tendens ad acquiſitionem materię ſub pręexiſtēte formā: anima nanque nutritioni pręexiſtit, & noua materię portio per nutritionem generatur pro ſuſtentatione animę; ideo terminus, ad quem, nutritionis eſt acquiſitio materię reſpectu animę, ſed ſecluſa per conſiderationem anima terminus, ad quem, eſt forma miſtionis: ſic igitur nutritio partim eſt generatio, partim differt aliquantum a generatione, ſcilicet dum adhibetur conſideratio animę, quia non eſt mutatio ad formam, ſed ad materiam; niſi forte dicamus etiam ratione animę eſſe generationem quandam, quia eſt mutatio tendens ad receptionem animę, a qua incipit materia informari in fine nutritionis, quum prius ab ea non informaretur: eſt igitur generatio aliqua per aduentum formę ſubſtantialis, quę eſt anima, non eſt tamen uera generatio, quoniā anima de illius materię poteſtate non educitur, ſed quū prius in alijs partibus eſſet, poſtea ad eam partem adiectam extenditur, & ita eſt noua informatio eius materię ab anima, non tamē noua illius formę eductio de poteſtate materię: ſiquis uerò obijciat, non poteſt materia ab aliqua forma informari, niſi ea forma de poteſtate ipſius materię educta ſit: ad hoc dicendum eſt ſatis eſſe ſi forma illa ſit educta de potentia uel illius, uel alterius materię, quod quidem de anima concedendum eſſe iam diximus, neque in generatione partium materiæ abſurdum dicendum eſt, ſed abſurdum eſſet in generatione totius; non poteſt enim anima migrare a tota ſua materia ad aliam totam, ſicuti ſupra declarauimus in ſolutione argumenti de migratione. Patet igitur nutritionem eſſe aliquo modo eſt via ad formam; & aliquo etiam modo differre a generatione, quatenus eſt via non ad formam, ſed ad materiam debentem ſuſtinere præexiſtentem formam, neque ad materiam totam, ſed ad partes materiæ: eſt igitur modus quidam generationis improprius, qui licèt omnino generatio non ſit, ad generationē tamen reducitur, quia ad ſubſtantiæ productionem tendit, vtcunque id ſit; etenim etiam materia eſt ſubſtantia, præſertim materia ſecunda, & formata, de qua nūc loquimur: videtur autem hoc ſignificaſſe Ariſt. in contex. 39. primi de ortu & interitu, quando dixit nutritionem eſſe potius aggenerationem, quam generationem; generatio eſt, quando generatur adiuncta alteri carni, & vt pars totius, generari nanque ut partem eſt generari ut materiam ſub forma præexiſtente, quia partes materiam ſignificāt: quoniam igitur tunc reſpicimus totum, quod non generari, ſed nutriri dicitur; ideo nutritio non eſt omnino generatio, quia reſpectu totius viuentis non eſt generatio. Quid igitur ſit nutritio, dictum eſt.

Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant. Cap. XIX.

QVoniam igitur nutritio eſt acquiſitio partium materiæ loco partiū conſumptarum ſi maiores conſumptis acquirantur idque in omnibus homogeneis partibus, præſertim verò in omnibus fiat, tunc præter nutritionem fit etiam accretio: quare negari non poteſt materiam quoque viuentis maiorem fieri, & per nouæ materię additionem augeri, vt carnem per carnis aggenerationem, & os per aggenerationem particularum oſſis, idq; fieri per receptionem alimenti intus; iam enim diximus partes omnes homogeneas plurimis eſſe refertas minutiſſimis foraminibus, per quę intro pertranſit alimentum: eſt igitur conſiderandum quomodo & tota materia, & eius partes augeantur, vt intelligamus id, quod Ariſt. dixit, & totum, & omnes partes aliquod recipere magnitudinis incrementum, idque verum eſſe ratione formæ, non ratione materiæ. Vt a materiæ conſideratione ordiamur, ſciēdum eſt duo partium genera eſſe in qualibet ſimilari parte, quam in præſentia tanquam materiā nobis conſiderandam propoſuimus; alię nanque dicuntur partes maiores, aliæ verò minimæ: maiores vocantur illę, quæ intus habent foramina, per quæ ſunt actu diuiſæ in minores; foramen enim, quod in carne eſt, ſeparat quodammodo vnam carnis particulā ab alia; de his maioribus partibus idem dicendum eſt, quod de accretione totius, de qua mox loquemur: minimas autem carnis partes voco illas, quæ nullum amplius intra ſe foramen continent; neque has appello minimas, quia non dentur aliæ minores, quemadmodum diſputari ſolet an detur minima caro, qua non detur alia minor: ſed concedo diuiduas eſſe in alias minores, proinde hac ratione non eſſe minimas; ſed ea tātùm ratione voco minimas, quia ſingula eſt indiuiſa, nec habet actu porum, per quem diuidatur, ita vt minimę dicantur ratione actus, ſed non ratione poteſtatis; poſſunt n. diuidi in minores, ſed non ſunt actu diuiſę per poros: quod autem dentur actu hæ partes minimæ ex neceſſitate, conſiderantibus manifeſtum eſt; quum enim finitus ſit foraminum numerus, neceſſe eſt dari duo foramina ita propinqua, vt nullum habeant aliud foramen interpoſitum,

Partes materiæ aliæ ſunt maiores, aliæ minimæ.

terpoſitum,

terpoſitum, ſed ſolam materiæ particulam, vt carnis; foramine prorſus carentem, eamque nunc appello partem minimam: Siquis igitur quærat an pars hæc minima augeatur, dicendum eſt eam augeri quidem, non tamen per receptionem alimenti intus; quum enim intus nullum foraman habeat, nihil intra ſe recipit, quia non poteſt in eam ingredi alimentum, niſi fiat corporum penetratio, ſed per ſolam nouę carnis appoſitionem maior fit: proinde non habet propriè dictam accretionem, ſed eã, quæ fit per appoſitionem extrinſecus; diſcrepat tamen ab illa aliarum rerum accretione impropria, quæ per appoſitionem fit, vt quando per frumentũ appoſitionem creſcit aceruus, & cera per appoſitionem ceræ: nam ſi caro a nulla alia forma informaretur; quam a forma miſtionis, vtique carnis ad carnem appoſitio, & illa, quæ eſt ceræ ad ceram, nullum diſcrimen haberẽt; ſed differentia eſt penes animam: etenim in particula minima carnis ineſt anima, quæ appoſitum alimentum in nouam carnem conuertit, & ad eam poſtea informandam extenditur; at in cera priore nulla ineſt vis mutandi aliquid in ceram, neque forma aliqua, quæ ad appoſitam nouam ceram extendatur, ideo non eſt accretio, ſed mera appoſitio; hæc autem minimæ partis accretio, licèt ſecundum ſeipſam non omnino ſit vera accretio, eſt tamen uera accretio, quatenus illa particula conſideratur vt pars totius, quod intus recipiendo in ſe alimentum verè augeri dicitur.

Q̃o minima materia pars augeatur.

Q̃o tota materia, & maiores partes augeantur.

Tota verò materia magis propriè dicitur augeri, quia nõ per ſolam appoſitionem maior fit, ſed per receptionem alimenti intus, ſanguis enim per foramina ingrediens intima corporis penetrat: quod ſignificauit Ariſtoteles in contex. trigeſimonono libri prędicti, quãdo dixit alimentum cum re nutrienda commiſceri; hoc eſt per poros ad minimas vſque materiæ particulas penetrare, non enim veram illam miſtionem intellexit, de qua loquitur in calce eiuſdem libri, nam in vera elementorum miſtione intereunt formæ elementorum, quatenus migrant in formam vnam quintam diſtinctam ab eis; in accretione verò ſanguis per foramina ingrediens cum carne commiſcetur, deinde in carnem mutatur; quare non eſt vera miſtio, quum ſanguis intereat, caro autem maneat; ſed non ob id ſimilis eſt miſtioni aquæ cum vino: & harum differentiam tetigit Ariſt. in eo cõtex. 39: quoniam in miſtione aquæ cũ vino penetrant quidem partes aquæ ad minimas vſq; vini particulas, ſed non conuertuntur in vinũ, licèt ita vulgaribus hominibus videatur, ſeruatur enim aqua cum vino commiſta, quia vinum non habet vim mutandi aquam in vinum: at in carne vetere ineſt vis conuertendi commiſtum ſanguinem in aliã nouam carnem: hoc igitur modo tota materia augetur per receptionem alimenti intus; & eodem modo augentur etiam partes maiores, ſicuti paulo ante dicebamus, quoniam hę quoque intus recipiunt alimẽtum per poros ingrediẽs: ſed partes minimę, quum non habeant in ſe aliud foramen, augentur ſolùm per appoſitionem alimenti extrinſecus, nou per receptionem intus. Hæc quum ita ſeſe habeant, facile eſt ſententiam Ariſt. interpretari, quando dicit accretionem fieri ſecundùm omnes partes formę nõ ſecundum omnes partes materię: de forma quidẽ poſterius dicemus, nunc de materia facile eſt dictum Ariſt. declarare per ea, quę modo diximus: materia nanq; eſt per ſe quãta, & per ſe in infinitum diuidua, proinde partes habet infinitas, non quidẽ actu, ſed poteſtate; igitur particula illa, quam modò minimam vocabamus, reuera non eſt minima quoniam eſt adhuc diuidua in alias, licèt nõ ſit actu diuiſa per aliquod foramẽ, quum nullum habere ſtatuatur: Hanc igitur partẽ minimam appellemus, A, & quia diuidua eſt poteſtate in partes, has vocemus, B. & C. quando igitur ipſi A apponitur alimentum; id toti minimę apponi dicitur totum ſimul, ſed non ſeparatim pars eius apponitur ipſi B. & alia pars ipſi C, ſed totum ſimul toti A. quoniam igitur dicendo omnes partes materię, complectimur partes illas infinitas in quas diuidua eſt poteſtate, ideo hoc reſpiciens Ariſtoteles dixit non omnibus materię partibus fieri additionem magnitudinis, non quòd negauerit materiam augeri, reuera enim, & tota materia, & partes eius augentur per nouę materię acceſſionem, non tamen partes omnes; quia partibus omnibus infinitis, in quas diuidi poſſunt partes minimę, non eſt facta peculiaris additio nutrimenti, ſed ſolùm toti minimę: & huius ſententię nulla eſt alia ratio, niſi quòd impoſſibilis eſt penetratio corporum, vt ipſe Ariſtoteles ſignificauit argumentans in contextu 32, & ſoluens in trigeſimoquinto eiuſdem libri; nam particulas alimenti infinitas, in quas diuiduum eſt, tranſire ad infinitas illas particulas, in quas corpus nutriendum diuidi poteſt, ne imaginari quidem poſſumus ſine corporam penetratione, quam omnes philoſophi impoſſibilem eſſe exiſtimarunt.

Cur non ſecundũ oẽs partes materia accretio fieri dicatur.

Aliam quoque rationem multi adducunt cur non omnibus materię partibus fiat additio magnitudinis, eamque ſumunt ex Ariſtotele in contex. 36. eiuſdem libri, vbi vtrem inquit ſimilem eſſe formę, aquam verò influentem, & ei fluentem ſimilem eſſe materiæ, quæ eſt in continuo fluxu, neque ſemper eadem ſeruatur; hinc igitur hanc rationem ſumunt partes materię non ſemper eędem manent, quia fluunt continuè; non igitur omnibus additio fieri poteſt magnitudinis, quoniam non manenti nihil addi poteſt. Sciendum tamen eſt hanc nõ eſſe neceſſariam, & adęquatam rationem cur nõ omnibus materię partibus additio fiat,

fiat, ſed ſumendam eſſe potius vt confirmationem quandam ad veræ rationis corroborationem adductam; ut in illo exemplo intelligeremus non omnibus aquæ partibus additionem nouæ aquæ fieri, quoniam ille fluxus eſt continuus,& partes non remaneut;at in illo,quod augetur, non omnino ita ſe res habet, credendum enim eſt interpolatas eſſe materię fluxiones, quia non fit reſolutio partis materiæ ſine præuia alteratione; quare datur tẽpus aliquod medium, in quo nihil reſoluitur,& nulla pars materiæ fluit; eo igitur medio tempore fluxus non impediret quin omnibus materię partib. additio fieret, quia tunc nullus eſt fluxus, ſed impoſſibilitas penetrationis corporum prohibet omni tempore ne id fiat: quod igitur dixit Ariſtoteles de materię fluxu, dictum eſt potius ad intelligentiam illius exempli, nempe aquæ per vtrem fluentis, quàm vt omnino ipſi accretioni accommodaretur tanquam vera ratio cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis; ſed vera ratio ea vna eſt, quia fieri nullo modo poteſt penetratio corporum.

Quòd omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur. Cap. XX.

QVod hactenus de acceſſione nouæ materiæ ad veterem materiam oſtendimus, id etiam de ipſius materię extenſione oſtendere poſſumus: quemadmodũ enim non omnibus materiæ partibus fit nouę materiæ additio, ita neque oẽs materię partes extenduntur:etenim dictũ eſt antea neceſſariũ eſſe in extẽſione vt foramina oriantur,quę partem materię ab alia parte ſeparẽt; oportet igitũ aliquam inter duo foramina particulam eſſe, quæ integra maneat abſque vlla diſiunctione, eamque vocabamus partem minimam: hæc itaque non extenditur,quia ſi extenderetur,diuideretur ipſa quoque in alias per foramina, quæ in ipſa fierent quare non eſſet minima,ut eſſe ſtatuitur: partes igitur maiores extenduntur,& rareſiunt; ſed neceſſe eſt dari partes minimas,quæ non rareſiant,neque extendantur, omnes enim extendi neque poſſibile, neque imaginabile eſt; eſſet enim omnes euaneſcere, & nihilari, & continuum eſſe actu diuiſum in partes infinitas, quę ne imaginari quidem poſſumus. Ex his igitur manifeſtum eſt verã eſſe Ariſto. ſententiam, quando inquit non omnes materiæ partes augeri; nam tota materia maior fit, & partes materiæ maiores fiunt, non tamen omnes: idque oſtendimus tum ratione additionis nouæ materiæ ad materiam veterem,tum etiam ratione extenſionis; quia neq; omnibus partibus additio fit, neque additione facta omnes extenduntur. Sed alia ad materiã pertinens quæſtio hic oritur: quum enim & accedens materia, & illa cui accedit, quanta; & corporea ſit, quæritur an vna alteri incorporetur, & quomodo id fiat,hoc eſt an noua materia amittat ſuam priſtinam quantitatem ſola manente quantitate veteris materiæ, an è contrario, maneat quantitas nouæ, & pereat quantitas generetur utramque materiam complectens,quæ fuit Pomponatij opinio:negauit enim quantitatem interminatam coæternam materiæ, quam Auerroes poſuit, ideò putauit vtriuſq; materiæ,tum nouæ,tum veteris quantitatem generari. Ego verò dimiſſa diſputatione de quantitate coæterna materiæ, quæ ab hac noſtra diſputatione aliena eſt, dicam breuiter, conſtituta huiuſce rei veritate alias a me demonſtrata, quid ad propoſitam quęſtionem dicendum eſſe putem: ſtatuens enim quantitatem materiæ ingenitam,& incorruptibilem eſſe, & ſecundùm Ariſt. primæ materiæ coæternam, dico vtriuſque materiæ quantitatem ſeruari,quemadmodum vtraque materiæ portio ſeruatur: ſicut enim ex duabus materiebus vna materia fit, ita ex duabus quantitatibus fit vna quantitas, & ſoli duarum quantitatum termini mutantur; quando enim ex ſanguine noua caro generatur, illa propriam habet quantitatem, ideſt proprios quantitatis terminos; ex illa igitur nouæ carnis quantitate,& quantitate carnis veteris fit una quantitas, & neutra perit, ſed ſolùm noui termini generantur;quemadmodum ſi duas lineas per extremitates in directum coniungamus, vna linea ex duabus fiet;& neutra illarum erit corrupta,ſed duo tãtùm puncta eas terminantia corrupta erunt, vtraque autem linea manebit, quia manebit vna linea maior ex duabus minoribus conſtãs; hoc idem dicendum puto de quantitate eius, quod nutritur, & augetur; nam vtraque quantitas manet, quæ enim prius erant duæ quantitates diſtinctę,poſtea manent ut partes vnius maioris quantitatis: nec propterea dicimus ita vnam materiam alteri incorporari, & vnam quantitatem fieri,ut vna alteram penetret,nulla enim fit corporum penetratio; fieret quidẽ, ſi particula nouę materię ita particulam veteris penetraret, vt non per foramina ingrederetur, ſed per partem plenam; ſed poſitis foraminibus crebris, atq; minutis,per quę ingrediantur particulę nouę materię, non fit corporum penetratio, ſicuti neque quando aqua uino cõmiſcetur,diuidunt enim ſe mutuo in partes minimas, & minima vnius non penetrat minimam alterius, ſed illi cedit, & ei ſolùm appoſita eſt. Quomodo ergo materia, & eius partes maiores fiant, dictum eſt.

An alimenti quantitas cũ quantitate alendi corporis incorporetur.

Pomponatij opinio.

Opinio vera.

Quo-

Quomodo forma, & omnes eius partes fieri maiores dicantur. *Cap. XXI.*

SEquitur vt formam quoque viuentis, quæ anima vegetans eſt, conſideremus, & oſtendamus quomodo oẽs partes formæ in accretione maiores fiant, ſicut Ariſt. dixit. Certum eſt formam ſecundùm ſe incorpoream eſſe, & omni carentem quantitate, quantam autem fieri per accidens, quatenus per materiam quantam extenditur, proinde nõ propria quantitate eſſe quantam, ſed aliena: hinc ergo fit vt omnes corporis partes penetrare abſq; vlla abſurditate poſſit; nam eſt quidẽ impoſſibilis penetratiõ duorum inuicem, qñ vtrunq; eſt per ſe corporeũ, ſed incorporei cum corporeo non eſt impoſſibilis, ut in accidentibus conſiderare poſſumus: nam lactis albedo non eſt per ſe quanta, ſed per accidens, & ex lactis quantitate, per quã extenſa eſt; ideo penetrat omnes lactis partes, neq; ulla earum eſt, quæ non ſit alba; non ita tamen penetrat, ut per foramina ingrediatur, ſed per partes plenas: quod quidẽ, ſi per ſe corporea albedo eſſet, fieri nullo modo poſſet: ſic calor ignis penetrat omnes ignis partes, ita ut earum quęlibet, quantulacunq; ſumatur, calida ſit, neq; aliquis eſt, qui hoc inficietur. Sic igitur anima, quum non ſit per ſe corporea, poteſt oẽs corporis partes penetrare, ita ut nulla ſit pars, quæ non ſit animata: hoc ſignificauit Ariſt. in contex 4.2. lib. de anima, qñ dixit animam eſſe non poſſe corporeum aliquid, quia ſi eſſet corpus, non poſſet omnes corporis partes penetrare, quum penetratio corporũ ſit penitus impoſſibilis; quare non omnes corporis partes eſſent animatæ, adiaceret .n. particula animę particulæ corporis, quæ in ſe aĩam non haberet. Hoc igitur fundamento, quod clariſſimum eſt, conſtituto ueritas dicti Ariſt. facile declaratur: anima .n. maiorem fieri ex materiæ incremento negare non poſſumus, quia ſi ſit quanta ex corporis quantitate, ſit igitur magna in magno corpore, & parua in paruo: hoc .n. dicere neceſſariũ eſt, ſi quælibet magni corporis pars eſt animata: quoniam igitur uiuentis tùm materia, tum forma fit maior, non tamen ex additione & materiæ, & formæ, ſed ſolius materiæ; quum .n. ſola materia fluat, ſola & materia additur, & additur utriq; tùm materiæ, tum formæ; materia .n. per nouę materiæ additionem maior fit, & forma quoq; fit maior quia per maiorem materiam extẽditur: hinc fit neceſſariò ut omnes partes formæ creſcant, & nulla ſit, quæ in accretione non fiat maior: quemadmodum .n. anima facta eſt quãta per materiam, ita & partes per materiã adepta eſt, & facta diuidua; extenduntur ergo oẽs partes animæ ad maiorem materiam, nec ulla conſiderari põt eius particula quæ nõ extendatur: omnibus igitur animæ partibus fit additio materiæ & magnitudinis: quia quum ſit facta quanta, & in infinitũ diuidua ſecundùm ſuam quantitatem, quantamcunq; eius particulam cõſideremus, illi eſt facta propriæ magnitudinis additio eaq; propriũ recepit incrementũ; hoc .n. nõ eſſe abſurdũ, ſed potius neceſſarium, ſumitur ex fundamento iacto; qñ .n. aliquid ꝑ ſe quantum cum altero per ſe quanto commiſcetur, non põt omnibus alterius partibus fieri alterius additio ſine corporum penetratione, quæ in philoſophia admitti non põt; at ſi alterum tantùm ſit per ſe quantum, alterum uerò per ſe quantum non ſit, põt omnibus alterius partibus additio alterius fieri abſq; ulla abſurditate, neq; illa dicenda eſt penetratio corporum, quum alterum non ſit corpus: quod quidem ita oſtendere poſſumus: quando duo inter ſe coniuncta ſunt, ut A. & B. nullum põt eſſe diſcrimen in coniunctionis modo ex eo ꝙ dicatur coniũgi A. cum B. vel B. cum A, nã vtrouis modo dicamus, eadem eſt eorum coniunctio; & idem coniunctionis modus; quemadmodũ idem prorſus fit commiſcendo phialam aquæ cum phiala vini, ac commiſcendo phialam vini cum phiala aquæ: eadem igitur fit & animę cum corpore, & corporis cum anima coniunctio, & idem eſt coniunctionis modus: atqui anima ita adiungitur corpori, ut omnes illius partes penetret, & nulla ſit corporis particula, quæ animam non habeat; non ſolùm enim illæ, quas diximus, minimæ partes animam habent, ſed & illarũ particulæ, & particularum particulæ, & demùm oẽs, quæ in ea conſiderari poſſunt: ſic igitur & quando materia adiungi animæ dicitur, neceſſe eſt idem fieri, & cuilibet parti animæ aliquam materiæ particulam adiungi, quantamcunq; partem ſumamus; nõ ita tamẽ, ut re diſiunctas partes eſſe ſtatuamus, hoc enim fieri non poteſt cum animę conſeruatione in eis, ſed ut in toto exiſtentes, ſic enim Ariſt. intellexit. Quomodo igitur non omnibus materiæ partibus, ſed oibus partibus formæ fiat additio magnitudinis, manifeſtũ eſt.

Quomodo o[m]ibus partibus forma fiat additio.

Additio fit ſolius materia, non forma, fit tamen vtrique, & materia, et forma.

Confutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materiæ, & partibus formæ. *Cap. XXII.*

VEritate ita declarata de partibus materiæ, & de partibus formæ, ita ut pateat quomodo ſit intelligendum id quod Ariſt. dixit, omnibus partibus formæ fieri magnitudinis additionem, partibus autem materiæ non omnibus, ſequitur ut aliorum ſententias in eius dicti interpretatione falſas omnes eſſe demonſtremus.

ſtremus. Illi primum decepti ſunt, qui partes heterogeneas dixerunt vocari ab Ariſtotele formales, homogeneas verò materiales; hoc enim verbis Ariſto. aptari nullo modo poteſt, qui non dixit additionem fieri magis partibus formalibus, quam materialibus; ſed apertè dixit tam materiam, quàm formam augeri, & tam partibus materiæ, quam partibus formæ additionem fieri magnitudinis, cum hoc tamen diſcrimine, quod partibus formæ omnibus, partibus autem materiæ non omnibus: vel igitur hi partes heterogeneas dicunt appellari partes formę, homogeneas verò materiæ, vel heterogeneas dicunt vocari formales, & partes harũ dici partes formæ, & ita homogeneas materiales, & harum partes vocari partes materię; quorum neutrum eſt verbis Ariſt. conſentaneum: non primum, quia ſicuti augentur omnes heterogeneæ, ita & omnes homogeneæ, immò bis primùm fit additio materiæ, non heterogeneis, niſi ratione homogenearũ, è quibus conſtant; falſum igitur eſſet Ariſt. dictum, quia ſignificaret non omnibus homogeneis additionem fieri. Sed neque ſecundum, quia partes heterogenearum ſunt homogeneę ipſæ, quamobrem dicere omnes heterogenearum partes fieri maiores eſt dicere omnes homogeneas; quod tamen ſecundùm ipſos Ariſtoteles negat, dum dicit non omnes homogeneas, quas materiæ partes vocat, maiores fieri: huius igitur ſententiæ falſitas manifeſtiſſima eſt, quoniam Ariſtot. non dicit accretionem magis formæ attribui, quam materiæ, ſed dicit omnes partes formæ fieri maiores, partes verò materiæ fieri quidem maiores, non tamẽ omnes, cui ſententiæ interpretatio illorum accommodari minimè poteſt, vt conſiderantibus verba Ariſtot. in contex. 35. & 36. primi libri de ortu, & interitu manifeſtum eſt. Alia quoque aliorum interpretatio, qui humidum radicale ab humido cibali diſtinxerunt, reijciẽda eſt, quia admiſſa etiam hac humidi diſtinctione dictum Ariſtotelis falſum eſſet; humidum enim radicale, quod ipſi immutabile eſſe ſtatuunt, abſque dubio corporeum eſt; igitur ſi huius partes omnes fiunt maiores per alimẽti corporei acceſſionem ad omnes, fit corporũ penetratio, quam in eodem loco in contex. 32. & 35. Ariſtot. impoſſibilem eſſe dixit, & vt eam euitaret ad partes formæ confugit; per formam igitur non poſſumus ibi aliquod corporeum intelligere, quoniam alimenti corporei ad omnes penitus alterius corporei partes acceſſio eſt abſque dubio corporum penetratio. Sed hi decepti ſunt in afferenda ratione cur non omnibus materiæ partibus fieri additamentũ poſſit; cam enim vnam reſpexerunt, quia materia fluit, non alteram, quæ a corporũ penetratione ſumitur, licèt hęc potior ſit, illa verò debilior, ſicut antea diximus; ideò ſatis ſe vitare omnem difficultatem exiſtimarunt, ſi materiam aliquam non fluentem adinuenirẽt. Sed ipſa quoq; per ſe humidi diſtinctio, quam ponunt, non parum dubia eſt: qua de re tanquam ſcitu digniſſima, & ad id, de quo agimus plurimum conferente, poſtea ſeorſum diſſeremus, & eorum in hoc quoque errorem patefaciemus. Non minus abſurda, & ab Ariſtotele aliena eſt alia interpretatio, quam complures ſequuti ſunt, qui nominę formæ totum ipſum viuens intellexerunt, nomine autem materiæ partes; quia totum ſignificat formam, partes verò materiam, & totum manet ſemper idem, partes verò mutantur, & fluunt: etenim ſi Ariſtoteles ſolùm dixiſſet attribuendam eſſe accretionem non materiæ, ſed formæ, fortaſſe admitti eorum opinio poſſet; attamen non dixit hoc Ariſtot. ſed diſtinxit partes formæ a partibus materiæ, & illis omnibus additamentum fieri dixit, his verò non omnibus; quare ſi ſecundùm illos partes materiam ſignificãt, quomodo ſeiunxit Ariſto. partes formæ tanquam ſignificantes formam a partib. materię tanquã ſignificantibus materiam? & cur totam materiam non vocat formam, ſed vocat materiã, ſi ſecundùm eos totum ſignificat formam? certè ſi nomine formæ totum vt a partib. diſtinguitur intellexiſſet, & nomine materiæ partes vt diſtinguuntur a toto, neq; dicere potuiſſet partes formæ, neq; totam materiam, quia partes formæ ſecundùm hos ſignificant materiã, tota verò materia quatenus eſt tota ſignificat formam. Præterea ſecundùm hanc interpretationem deſtruitur illa accretionis conditio, q̃ vult ibi tueri, & à difficultate vindicare Ariſt. quod in vera accretione non modo totum, ſed omnes etiam partes maiores fiant; quum enim huic obſtare videretur impoſſibilitas penetrationis corporum, ipſe ad tollendam hanc difficultatem dixit hoc eſſe verũ de partibus formæ, non de partibus materiæ; iſti verò ſententiam Ariſtot. & illam accretionis conditionem euertentes dicunt ſolum totum augeri, non partes. Denum opinio Marſilij dicentis partes formæ eſſe partes poroſas, partes verò materiæ eſſe partes plenas, abſurdiſſima eſt; quia partes poroſæ nil aliud ſunt, quam ipſa foraminum ſpatia, & vacuitates, proinde partes corporis appellandæ non ſunt, quia non ſunt partes viuentis, quum eius ſubſtantiam in ſe non contineant, ſed aerem, vel vaporem aliquem extraneum; vanum ergo eſt dicere illis additamentũ fieri in accretione uiuentis. quod augeri dicitur, quum eius partes non ſint, proinde nec materiæ, nec formæ locum teneant; nam ſi debeat totum uiuens propriè augeri, oportet eas, quæ verè eius partes ſunt, maiores fieri. Sed & hanc, & alias omnes interpretationes refutant ſatis manifeſtè ipſamet Ariſtotelis verba in contex. 35.

Confutatio ſecunda opinionis. *Confutatio tertia.* *Confutatio quarta.* *Confutatio quinta.*

tex. 35. prædicto: inquit enim accretionẽ competere partibus diſſimilaribus propter ſimilares, è quibus illæ conſtant, & quæ primùm augeri dicuntur; facitque eam partium diſtinctionem, vt dimiſſis diſſimilaribus ſolas conſideret ſimilares, in quibus illam, quæ de corporum penetratione oriebatur, difficultatem tollat; & ob id ſtatim ſubiungit ſimilares ſingula ex materia & forma conſtare, ac demum concludẽs dicit omnibus partibus formæ fieri additionem, at non omnibus partibus materiæ: nomine igitur formæ ibi neque diſſimilares partes ſignificat, quum eas iam reiecisset; neque humidum radicale, quum huius nullam mentionem feciſſet; neque totum ad differentiam partium, quum partes ſolas ibi conſideret, & quomodo augeantur doceat ad prædictam tollendam difficultatem, & quum formam ibi ſumat vt partem compoſiti, non vt compoſitum totum, inquit enim carnem ex materia & forma conſtare, & ſtatim ſubiungit omnibus partibus formæ additamentum fieri, ſed non omnibus partibus materiæ: nec demum ſignificat partes poroſas, quum hæ non ſint viuentis partes, ipſe verò illam tantummodo formam, & illam materiam intelligere poſſit, è quibus conſtare carnem, & quamlibet aliam homogeneam partem proximè dixerat. *Vera opinio* Igitur non aliam formam intelligit, quam animam, neq; aliam materiam, quàm corpus illi ſubiectum; ex his enim duabus conſtat caro animata, cuius ibi Ariſtoteles accretionem conſiderat, quum in partibus ſimilaribus, quibus primò competit, eam conſiderandam, & ab ea remouendam illam difficultatem ſuſcepiſſet, quæ de corporum penetratione oriebatur; hæc enim ſolui nullo modo poteſt, niſi confugiẽdo ad aliquod per ſe incorporeum, quod omnes corporei partes penetrare ſine abſurditate poſſit.

An aliqua ſit materiæ pars in viuente, quę nõ fluat, ſed eadem per totam vitam ſeruetur.
Cap. XXIII.

CÆterum ad plenam eorum intelligentiam, quæ de materia, ac de forma eius, quod nutritur & augetur, dicta ſunt, conſiderandum diligentius eſt id, quod paulo ante tetigimus, an aliqua in viuente ſit materiæ pars, quæ non fluat, neque à calore naturali abſumatur, ſed eadem ab ortu ad finem vſque vitæ immutata ſeruetur; an potius ita omnes materiæ partes fluant, vt poſt tempus aliquod nulla earum, quæ ab ortu ductæ ſunt, in viuente remaneat, quod euenit aquæ per vtrem fluenti; quo exemplo Ariſtoteles ad declarandam & formæ, & materiæ accretionem vſus eſt. *Aliquorũ opinio de duplici humido ſ. alimẽtali, & radicali.* Iam diximus aliquos exiſtimaſſe duplex eſſe humidum in viuente; vnum radicale, quod durante vita nunquam conſumitur, quia eius conſumptio mors eſt; alterum verò cibale, quod ex alimentis ad illius defenſionem quotidie aggeneratur, & hoc continuè fluit, & renouatur, neq; idem permanet: *Alexander* ſententiam hanc attribuit Auerroes Alexandro in commentario 38. primi libri de ortu & interitu, & eandem ſequutus videtur Ioannes Grammaticus, *Argumentũ Io. Grammatici.* qui in eodem libro dixit eſſe neceſſarium dari aliquam materiæ partem, quæ non fluat, ſed per totam vitam eadem permaneat; vſusque eſt tali argumento: ſi tota materia flueret, & tota renouaretur, ſequeretur poſſe indiuiduum ſeruari ęternum, quia viuens haberet ſemper materiam nouam, atque virentẽ; quare ſemper eſſet in iuuentute, & vnquam ſeneſceret: quum enim anima per ſenium non debilitetur, ſi dicamus materiam quoq; totam poſſe renouari; nihil erit, quod detrimentum aliquod patiatur; nullum igitur decrementum in viuente fiet, nulla ſenectus; cuius cõtrarium in omnibus viuẽtibus experientia docet. *Argumentũ Alexandri* Adeſt etiam argumentum, quòd Auerroes in prædicto loco Alexandro attribuit: ſi tota materia flueret, & tota renouaretur, ſequeretur poſſe formam materialem ſeparari à tota ſua materia; quia ſi à tota ſua materia poteſt hoc modo derelinqui per partem poſt partem, ita vt tandem maneat ſine vlla parte ſuę materię, poteſt etiam à tota ſimul materia ſeparari, eadẽ enim vtrobiq; ratio viget. Aliud quoq; mirabile, & uix credibile attribuit Alexandro Auerroes in eodem loco, quòd in re Ariſt. reprehenderit, ac deſeruerit: quum enim Ariſt. dixerit accretionem eſſe adſcribendam formę, non materiæ, hac ductus ratione, quía eſt attribuenda non illi, quod fluit, ſed illi quod permanet, forma autem permanet, materia uerò fluit continuè, ita ut nulla eius pars eadem maneat; Alexãder, ut ait Auerroes, dixit Ariſt. hoc de materia protuliſſe ſine ulla probatione, tánquam ſequutũ id, quod apparet, quum in eo animus acquieſcere uideatur; falſum tamen eſſe hoc Ariſtotelis dictum, propterea quòd datur etiam aliqua materiæ pars non fluens, cui ab eandem rationem non minus, quàm formę, eſt accretio attribuenda. Sed ubi nam apud Alexandrum hoc Auerroes uiderit, ego quidem neſcio: nam ſi Alexandrum legamus in primo libro naturalium quęſtionum cap. quinto, & in poſtrema parte libri ſui de miſtione, ubi de hac re loquitur, nihil tale comperiemus ſequitur enim in omnibus Ariſtotelem, & inquit materiam continuè fluere ſecundùm partes, formam uerò nõ fluere, ſed eandem manere, & per formam intelligit animam, ut nos intelligendam eſſe diximus, quam dicit ad maiorem materiam extendi, & ad minorẽ retrahi: de humido autem radicali, quod non fluat, ne uerbum quidem ibi apud Alexandrũ legimus, ſed potius uidetur in

Auerroes.

omnibus Auerroi conſentire; nam Auerroes quoque in memorato loco aſſerit materiam fluere, formam verò non fluere, ſed eandem ſeruari; defenſionem autem Ariſtotelis in eo putat eſſe conſtitutam, vt dicamus omnes prorſus materiæ partes fluere, & ob id non eſſe ipſi materię attribuendam accretionem; ſed in eo, quod nos antea declarauimus, quod Ariſtoteles non negauit materiam, & materiæ partes augeri, & illis quoque additionem magnitudinis fieri; ſed negauit omnibus partibus materię additamentum fieri; proinde illam accretionis conditionem quòd omnes partes augeantur, de partibus formæ veram eſſe, nō de partibus materiæ: neque per formam aliud ibi intelligit Auerroes, quam animam, ſicut etiam Alexander, quicquid multi dicant, qui in alium ſenſum verba Auerrois trahentes inquiunt Auerroem nomine formæ intellexiſſe totum ut diſtinguitur a partibus, & putaſſe partes quoque animæ vna cum materiæ partibus fluere; hoc enim etiam Pomponatius Auerroi adſcribit in libro ſuo de accretione, & nutritione. Sed nō eſt cur in verbis Auerrois interpretandis immoremur: quanquam enim ea per ſe obſcuriſſima, ac difficillima intellectu ſunt, tamen quiſquis ea cum diligentia legat, atque perpendat, deprehendere poterit eam, quam illi putarunt, Auerrois ſententiam non fuiſſe; ſed Auerroem exiſtimaſſe Ariſtotelem nomine formæ animam vegetantem ſignificaſſe, & hanc nullo modo fluere, ſed materiam ſolam fluere, ſicuti nos quoque diximus. Sed mittamus hæc, & quicquid Auerroes, & Alexander ſenſerint, ipſam ſecundùm ſe, quam expendendam propoſuimus, de duplici humido ſententiam, cuiuſcunque ea fuiſſe dicatur, conſideremus. Hanc ego approbare nullo modo poſſum: non enim video quomodo detur aliquod humidum, quod a calore pati, & reſolui nequeat, quum omne aliud humidum ſit patibile a calore; quodnam igitur eſt huius priuilegium, vt ſit impatibile? præterea ſi id uerum eſſet, quomodo tam parua materia, quæ ab ortus initio trahitur, diffundi poſtea per tantam molem poteſt, quantam eſſe videmus animalis perfecti, & plantæ? certè embryum eſt valde paruum comparatione perfecti animalis, & parum humidi in ſe habet; quomodo igitur poteſt ea parua materia inconſumpta ſeruari ad ætatem uſque perfectam, & cum tot, tantiſque membris communicari? uidemus etiam ex paruo admodum ſemine magnam arborē naſci; oporteret igitur in illo ſemine, ſeu in primo germine pullulante, quod ualde puſillum eſt, totum humidum cōtineri, quod inconſumptum ſeruetur ad extremum uſque incrementum, & per omnes magnæ arboris partes diſtribuatur, quod quidem incredibile eſt. Hanc igitur de duplici humido ſententiam reijciēdam

Opinionis de duplici humido cōfutatio.

Vera ſententia.

prorſus eſſe exiſtimo. Quid ergò dicendum? tota ne materia ſecundùm partes ita fluit, ut in ſenio nulla eius pars remaneat, quæ prius in infante fuerit? hoc quoq; mihi non probatur, ſed puto aliquam eſſe materiæ partem, quæ a calore naturali cōſumitur, & aliquam eſſe, quę non conſumitur: ſed hanc differentiam non ex eo ſumi, quòd alia ſit radicalis, alia verò cibalis, & aduentitia; ſed ſumi ex eo quòd alia pars eſt humida, alia verò ſicca, & terreſtris; humidum enim a calore naturali conſumitur, eſt enim proprium ipſius pabulum, pars verò terreſtris remanet; quemadmodum etiam in ijs, quæ comburuntur, inſpicimus, toto nanque humido conſumpto ab igni remanet cinis, quę eſt pars terreſtris, quam ob eius maximam reſiſtentiam non poteſt ignis abſumere: viuentia autem omnia in ſui ortus initio humidiſſima ſunt, procedente autem ætate fiunt ſemper ſicciora, quia calor conſumit humidum radicale; & quamuis adueniat humidum cibale reparans ipſum, atque reſtaurans, tamen aduenit cum eo etiam pars aliqua terreſtris, quę poſtea remanet cum terreſtri parte ducta ab ortu, & ſemper ætate procedente magis à calore naturali condenſatur & indureſcit: propterea Ariſtoteles in libello de iuuentute & ſenectute dixit nil aliud eſſe ſenectutem, quam exiccationem, quoniam humidum ſemper imminuitur, ſiccum verò creſcit; ideo niſi morbi naturalem uitæ curſum interrumperent, neceſſe eſſet nos peruenire ad mortem naturalem, quę ob totius humidi reſolutionem fit: quando .n. corpora noſtra per longam ætatem ad tantam duritiem, & ſiccitatem redacta ſunt, ut ſint inepta ad operationes, & ad pabulum calori naturali præbendum, & animam conſeruandam, fit ex neceſſitate mors. Dicimus igitur humidum radicale, ſeu naturale conſumi a calore viuentis, neque illud ſolùm, quod ab ortu trahitur, eſſe vocandum naturale, ſed etiam illud omne, quod per totam vitam ex alimentis aggeneratur; humidum enim cibale conuertitur in ſubſtantiam, & in humidum radicale & naturale; quum enim miſcetur in ſimile naturali, & cum eo communicatur, ipſum quoque fit naturale; & vocatur radicale ad differentiam humidi excrementitij, quod non eſt idoneum pabulum calori naturali. Sed præterea hoc radicale, & naturale humidum fit ſemper impurius propter reactionem ciborum in facultatē naturalem, quoniam agens naturale in agēdo repatitur; quare per continuam actionem in cibos corpora noſtra redduntur impuriora, & imbecilliora. Non eſt igitur ponenda aliqua humiditas fixa, & irreſolubilis, hoc enim nihil inanius pronuntiari poteſt; quia omne humidum eſt reſolubile a calore, illud quoque, quod ab ortu trahitur, conſumitur enim & eget aliquo reparante, & nouum humidum ſubminiſtrante;

Viuentium corpora ſiūt ſemper ſicciora.

Senectus eſt exiccatio.

Omne humidū eſt reſolubile à calore.

ſtante; id autem, quod non conſumitur, eſt pars terreſtris; tam quæ ab ortu trahitur, quam quæ ex cibis continuè adiungitur. Poſſumus autem ad huiuſce rei declarationem vti ſimilitudine ſatis opportuna: in ellychnio lucernę videmus ignem nutriri donec attrahitur humidum olei, à quo proprium ellychnij humidum reparatur, quod quidem ſine olei ſuppeditatione citò ab igni conſumeretur; ſed propter continuam ignis actionem peruenit ellychnium tandem ad tantam ſiccitatem, vt nequeat amplius ignem conſeruare: idque ideo fit, quia ignis plus indurat, & exiccat, quam ab oleo humectetur, & reparetur, & ipſius quoque olei conſumpti pars terreſtris remanet cum terreſtri parte ellychnij, quoniam ab igni non comburitur, ſed remanet etiam extincto igni: ſic in viuentium corporibus euenit, in ſenio enim plus exiccationis, & terreſtris naturæ ſcceperunt, quàm a cibali humido fuerit reparatum: pars igitur, quæ inconſumpta manet, non eſt alia, quam pars terreſtris, quam reſoluere calor non poteſt; teſtimonio ſunt oſſa, quæ etiam poſt mortem animalis diutiſſimè durant, quoniam eorum temperatura magno exceſſu terreſtris eſt, terra enim maximam vim reſiſtendi habet. Hæc ſententia Ioannis Grammatici fuit, qui in interpretatione contex. 35. primi libri de ortu, & interitu, oſtendere volens formam non fluere, ſed eandem numero manere, hoc argumēto vſus eſt, quod neque materia tota fluit, ſed aliqua eſt materiæ pars in ſene, quæ eadem fuit in puero; & hanc inquit eſſe partem ſolidiorem, ac denſiorem, nempe terreſtrem, quæ a calore non reſoluitur: & ad hoc confirmandum adhibuit ſatis validum ſignum, nam cicatrices in adoleſcentia receptæ remanent eædem in ſenio, quod non eſſet, niſi aliqua materię pars eadem numero in ſene remaneret, quæ in adoleſcente fuit: quod quidem argumentum ſatis habet efficacitatis, nam proprium ſicci eſt figuram, ac terminos retinere. Sed alterum Ioannis argumentum, cuius ſupra meminimus, reuera ad huius veritatis comprobationem parum roboris habet: quando enim inquit, ſi nulla materiæ pars in ſene ſeruata eſt, quæ in infante fuerit, ergo indiuiduum eſſet immortale poſſet aduerſarius hâc conſequentiam negare, quia etiam ſi totam materiam fluere per partem poſt partem diceremus, non ob id fieret vt materia in ſene ſemper virens renouaretur, & ipſe ſemper in flore iuuentutis ſeruaretur: etenim etiamſi tota renouari ſtatuatur, fit tamen ſemper impurior propter reactionem ciborum, & caloris debilitationem; calor enim naturalis ſemper debilior fit ob illam continuam reactionem, & ob materiæ maiorem impuritatem; quare neceſſe eſt vt tandem deficiat: ex hac igitur continua caloris debilitatione fit vt non ita perfectè immutare cibos, & in ſimilem ſubſtantiam vertere calor poſſit: quare etiam ſi omnes materiæ partes per ſucceſſionem renouarentur, neceſſe tamen eſſet animal ſeneſcere, & tandem mori. Similiter nec argumentum ab Auerroe Alexandro attributum in commentario. 38. prædicto aliquid habet efficacitatis, nempe quum dicebat, ſi tota materia per ſucceſſionem renouaretur, poſſet anima a tota ſua materia ſeparari; nam hæc illatio nullam vim habet, quia fallacia committitur a diuiſis ad coniunctum: ideo dicere aduerſarius poſſet animam ſine qualibet parte ſuæ materiæ ſeparatim ſumpta poſſe remanere, ſed non ſine omnibus ſimul eodem tempore ſubtractis; talem enim eſſe naturam animæ diximus, vt determinet ſibi certam materiam ſecundùm totum, quæ ſemper vna & eadem ſeruetur per æquiualentiam, ſed non vt ſibi determinet certas eius materiæ partes, quo fit vt mutari; poſſint partes materiæ vna poſt aliam diuerſis temporibus, ſed non tota ſimul materia eodem tempore ſub anima renouari. Patet igitur rationem cur in ſene aliqua materiæ pars eadem ſeruetur, quæ in infante fuit, non eſſe ab ipſa anima ſumendam; quia etiamſi omnes materię partes per ſucceſſionem vna poſt aliam renouarentur, poſſet anima ſeruari, dummodo materia tota eadem ſeruaretur per æquiualentiam: ſed rationem ſumendam eſſe a ſola materiæ natura, eadem enim materiæ pars ideo ſeruatur, quia denſa, ac terreſtris eſt, quam conſumere calor naturalis non poteſt.

Io. Gram.

Solutio argumēti Ioānis Grammatici.

Solutio argumenti Alex.

Quomodo, & qua ratione compoſitum augeatur. *Cap. XXIIII.*

HActenus accretionē, & cum materia, & cum forma comparauimus, & quomodo vtrique, & earum partibus competat conſiderauimus: reſtat vt eam ad ipſum quoque compoſitum referamus, nempe ad totum viuens, quod ex corpore vt materia, & anima vegetante vt forma conſtare ſtatuitur. Primum quidem certum eſt compoſitum eſſe proprium ſubiectum, cui primo eſt accretio attribuenda; ſiquidem vt Ariſtoteles docuit in contex. 64 primi libri de anima, omnes operationes animæ ſunt toti viuenti attribuendæ vt ſubiecto, non ſoli animæ, neque ſoli corpori: quamuis igitur propter magnum animæ & corporis diſcrimen, & propter eleuationem animæ à materia, potuerit & in materia, & in anima ſeorſum accretio cōſiderari; tñ propriè loquendo neq; materia augetur, neque forma, ſed compoſitum ex vtriſque conſtans eſt id, quod augetur vt quod, materia verò, & forma,

Accretio propria eſt compoſiti, non formæ, neque materiæ.

vel ipſarum altera, vt quo; non vt quod, eſt enim id, quo totum viuens aptum eſt augeri, & augetur: ideo dubium non leue oritur an forma, an materia ſit in viuente formalis ratio accretionis, hoc eſt an viuens augeatur ratione materiæ, an potius ratione formæ, & quatenus eſt animatum; nam pro vtraque eſt ratio. Videtur primùm ratio formalis cur corpus viuens augeatur petẽda eſſe a materia, non ab anima; quia tota accretionis natura in quantitate conſiſtit, quum eius finis ſit adeptio perfectæ quantitatis, quantitas autem eſt propria materiæ conditio, itaque augentur corpora quatenus ſunt quanta, & ita ratio formalis ſumitur a quantitate, proinde a materia: quòd ſi rationem formalem ab anima ſumeremus dicentes corpora augeri quatenus ſunt animata, eam ad ſubſtantiam potius, quam ad quantitatem referremus; ſic autem tota accretionis natura tolleretur, quæ non ad ſubſtantiam, ſed ad quantitatem dirigenda eſt. Ex altera verò parte ſi corpora dicantur augeri quatenus quanta ſunt, ſequitur omni quanto accretionem competere: conſequens eſt manifeſtè falſum, quia ſolis viuentibus propriè dicta accretio competit: conſequentia autem facilè probatur, quia valida ſemper eſt illatio à quatenus ipſum ad de omni; quoniam igitur corporibus inanimatis accretio, de qua nunc loquimur, non competit, ſed ſolis, atque omnibus animatis; ergo quatenus ſunt animata, non quatenus quanta; res igitur difficultate non caret, & eam augent verba Auerrois in commentario 38. prædicto, vbi inquit quantum augeri quatenus habet formam, quod eſt dicere animam eſſe rationem formalem accretionis in corpore viuente, ſed poſtea etiam dicit formam augeri non prout eſt forma, ſed prout eſt quanta, & extenſa, quare videtur etiam dicere rationem formalem eſſe quantitatem. Philoponus quoque ibidem in digreſſione contex. 35. oſtendit accretionem corporibus competere ratione formæ, addit tamen non prout eſt forma, ſed prout eſt forma quanta. Dignum ergo eſt conſideratione quomodo hoc ſeſe habeat, & quid hac in re ſentiendum ſit. Ante omnia ſtatuendum eſt quidnam ſit id, quod quærimus, vt hac in re omnem ambiguitatem tollamus; diximus alias in libro de natura, duplex eſſe principium motus; vnum actiuum, a quo motus producitur; alterum paſſiuum, quod facit in ſubiecto aptitudinem, ac propenſionem ad talem motum recipiendum; nunc igitur non quærimus actiuum accretionis principium, nam illud animam eſſe certum eſt, à qua & coquitur alimentum, & in ſubſtantiam vertitur, & membra ad maiorem quantitatem extenduntur; ſed id, quod quærimus, eſt principium accretionis paſſiuum, illud ſcilicet a quo viuens corpus aptum, atque propenſum redditur ad accretionis motum recipiendum; ideò hoc rectius vocaretur augmentabilitatis, quam augmentationis ratio formalis, noſque ipſum ita in præſentia appellare liceat; nam augmentabilitas ſignificat potentiam, & aptitudinem patiendi motum accretionis. Si igitur verum eſt id, quod in memorato libro docuimus, formam eſſe principium motus & actiuum, & paſſiuum, diuerſis modis acceptam, neceſſe eſt vt dicamus animam vegetantem, quæ eſt principium accretionis actiuum, eſſe etiam paſſiuum eiuſdem motus principium, & rationem formalem, qua corpus animatum augmentabile eſt; eſt enim augmentabile quia eſt animatum, proinde omne animatum augetur, quia hoc ei competit quatenus eſt animatum, non quidem vt per totam vitam augeatur, ſed per ſtatutum quoddam à natura tempus, quemadmodum antea declarauimus. Quum igitur hæc rei veritas ſit, nitendum eſt difficultatem tollere, quæ ex quantitatis conſideratione oriebatur: quoniam enim augeri nil aliud eſt, quam maiorem quantitatem fieri, non poteſt augeri, niſi id, quod quantum eſſe ſtatuatur, ideoque augmentabilitas quantitatem potius, & materiam, quam formam cõſequi videbatur. Sciendum igitur eſt animam vegetantem, de qua loquimur, & formam omnem materialem duas habere eſſentiales conditiones, quę pugnare inter ſe videntur, nec tamen pugnant; vna eſt quòd ſecundùm ſe non eſt quanta, ſed incorporea, & indiuiſibilis, altera eſt, quòd neceſſariò requirit ſtatutam materiam quantam, per quam extendat, & fiat diuidua: neque hoc extraneum, & accidens eſſe ipſi formæ dicendum eſt, quum Ariſtot. in proœmio primi libri de anima dixerit hanc eſſe eſſentialem omnis formæ materialis conditionem, proinde in cuiuſque formæ definitione propriam materiam ſumendam eſſe, ſecus vanam, & dialecticam eſſe definitionem, neque eius formæ eſſentiam exprimere; non pugnant autem hæc inter ſe, quaſi dicamus eſſe eſſentialem conditionem formæ vt ſit & diuidua, & indiuidua; quemadmodum enim non implicamus contradictionem, quando dicimus materiam poſtulare formam, & neceſſariò eſſe formatam, eſſentialiter tamẽ eſſe penitus informem, quia ſic nil aliud denotamus, quam materiam debere eſſe formatam, non habere tamen formam in ſua natura, ſed extrinſecus eam recipere: ita etiam formam materialem dicimus debere ex neceſſitate quantam & extenſam eſſe, quantitatem tamen, & extenſionem non ex propria ſua natura habere, ſed ex materia, in qua recipitur; ideò eſſentialis eſt conditio omnis formæ materialis vt ſit in tali materia, vt in dicto loco Ariſt. aſſerit. Ratio autem horum omnium eſt, quia nec materia, nec forma eſt ens per ſe completum.

An augeatur viuens rõne materia, an ratione forma

Quòd ratio accretionis ſumatur à materia, & à quãtitate.

Quòd ratio accretionis ſumatur ab anima.

Anima eſt accretionis principium & actiuũ, & paſſiuũ

Solutio argumẽti de quantitate

Omnis forma materialis duas habet conditiones.

completum, & in ſpecie collocatum, ſed vtraque dirigitur ad conſtitutionem cõpoſiti; ideò neutra omnes habet neceſſarias conditiones ad ſpeciem conſtituendam, ſed aliquas ſingula habet ex ſe, aliquas ab altera recipit: materia ex ſe habet quantitatem, & naturæ corporeæ inchoamentum, non terminos, & actum, ſed hæc recipit a forma; contrà verò forma eſt terminus, & complementum, ſed eget materia recipiente, & ſuſtentante, & quum debeat eſſe quanta, & diuidua, eiuſmodi autem a ſeipſa non ſit, requirit neceſſariò materiam quantam, per quam extendatur, ita vt per eam quanta ac diuidua fiat: itaque non dicimus conditionem eſſe formę neceſſariam vt ſit & quanta, & non quanta, & ſimul diuidua, & non diuidua; ſed dicimus neceſſarium eſſe vt quanta, ac diuidua ſit, ſiquidem compoſitum, quod ab ea eſt conſtituendum, debet eſſe quantum, atque diuiduum; ſed quum ipſa ex ſe non ſit huiuſmodi, fieri quantam, ac diuiduam a materia per quam extenditur, & ita ad compoſitum conſtituendum tum materiam, tum formam ita concurrere, vt propriam vtraque operam contribuat; hoc quum ita ſit, non eſt mirum ſi formæ pro diuerſis ſuis conditionibus diuerſa etiam attribuantur; alia namq; illi competunt ratione propriæ naturæ, alia verò ratione illarum conditionum, quas recipit à materia eſt enim principium motus actiuum quatenus eſt forma, non quatenus eſt extenſa, & diuidua per materiam; ſed eſt principium motus paſſiuum quatenus eſt quanta, & extenſa per materiam; non poteſt enim eſſe ratio recipiendi incrementum, niſi ſit quanta: propterea dicebat Auerroes in commentario 28. tertij libri de Cœlo, forma elementi mouet vt eſt forma, & mouetur quatenus eſt in materia; hoc eſt forma elementi eſt ratio formalis cur elementum ſit tali motu mobile, quatenus eſt in materia, in qua ſit quanta, & conſtituit corpus tali motu mobile: quod autem dicit Auerroes de forma elementi reſpectu motus localis, idem dicendum eſt de anima vegetante reſpectu motus accretionis. Sed id, quod hac in re difficultatem faciebat, erat quod accretionis natura in quantitate conſiſtit; quare ratio augmentabilitatis videtur a quantitate pòtius eſſe ſumenda quam à forma: quod etiam ſignificaſſe uidentur Auerroes, & Io. Gramm. dicentes uiuens augeri quatenus habet formam, formam uerò augeri quatenus eſt forma quanta. Sed re bene intellecta omne dubium tolletur, & Auerrois, & Ioannis Grammatici ſententia uera eſſe cognoſcetur: dicimus enim particulà illam, quatenus, quando hi dicunt formam quatenus eſt forma quanta, non denotare rationem formalem, ſed conditionem materialem ipſi formæ neceſſariam, & ſine qua non; ſola enim forma eſt ratio cur corpora ſint augmentabilia, non quidem omnis forma; ſed hæc, de qua loquimur ſcilicet anima uegetans quatenus eſt anima vegetans, hæc tamen id non præſtat; niſi per materiam quantam extenſa ſit: quod autem diximus de ea dictione, quatenus, confirmatur Ariſtotelis teſtimonio in contex. 20. ſecundi phyſicorum, ubi ſumit; quatenus, non pro ratione formali, ſed pro conditione materiali, quemadmodum alio in loco declarauimus. Auerroes igitur, & Ioannes Grammaticus, quando dicunt formam augeri quatenus eſt forma quanta, per hoc denotant & materiale, & formale augmentabilitatis; quantum enim eſt conditio materialis, anima uerò eſt ratio formalis: quod ſic oſtendo: illud eſt materiale, quod, quum per ſe ſit amplum, & indeterminatum, reſtringitur, & determinatur ab alio illud uerò eſt formale, quod reſtringit, ac determinat; at hic quantum determinatur, & anima determinat; igitur anima eſt formale augmentabilitatis, quantum uerò materiale: maior clara eſt, minor ita probatur: quantum quatenus eſt quantum non alia ratione eſt augmentabile, quam quia omni quanto ratione quantitatis fieri additamentum poteſt; hoc autem non ſoli animato competit, ſed omni prorſus quanto, etiam lineæ, ac ſuperficiei; quare illa augmentabilitas, quæ ex ſola quanti natura ſumitur, nimis ampla eſt, atque indeterminata, neque eſt propria ſolius viuentis; nos autem eam non ita amplam hic conſideramus, ſed determinatam, & ad certum modum, qui viuentium proprius eſt, contractam, atq; reſtrictam, nimirum partes illas conditiones; vt ex acceſſione materiæ fiat; & idem numero maneat id, quod augetur; & non ſolum totum, ſed etiam omnes partes ſecundùm omnes dimenſiones incrementum recipiant; talem autem accretionem quiſquis dicat quanto competere quatenus quantum eſt, fatuus eſt, quia ſic diceret eam omni quanto competere: fatendum igitur eſt hanc propriè ſumptæ accretionis determinationem non a quanto fieri, ſed ab anima, proinde talem accretionem competere quanto quatenus eſt animatum: & ita illius augmentabilitatis, quæ dicit aptitudinem recipiendi accretionem ijs conditionibus prędictam, rationem formalem non eſſe quantitatem, ſed animam vegetantem; quantitatem verò eſſe conditionem neceſſariam, & ſine qua non, quoniam anima hoc non pręſtat niſi iuncta materiæ quantæ: & hoc Auerroes, & Ioannes Grammaticus ſignificare voluerunt quando dixerunt formam augeri quatenus eſt forma quanta. Ad argumentum autem, quod antea ab accretionis natura ſumebatur, facile eſt reſpondere: dicimus enim naturam accretionis a quantitate pendere tanquam a termino, ad quem dirigitur, ſiquidem ad quantitatem eſt, non ad ſubſtantiam; ſic autem &

In lib. de trib. præcogn. cap. 13.

Anima eſt ratio formalis augmentabilitatis, quantitas verò eſt conditio materialis.

Ad argumentum.

cuiuſlibet motus natura ſimiliter à termino iudicatur: ſed aliud eſt terminus, ad quem tendit, & in quo deſinit motus, aliud eſt formalis ratio ſubiecti mobilis, qua eſt receptiuũ talis motus; nam motus elementi ad ſuum locum ſumit nominationem a termino, & vocatur motus localis; at ratio formalis, qua elementum eſt tali motu mobile, non eſt locus, ſed grauitas, vel leuitas, ſeu ipſa elementi forma; quatenus enim eſt forma in materia, eatenus eſt principium paſſiuum motus elementi naturalis. Sic igitur quantitas eſt terminus, ad quem accretio tendit, & in quo huius motus natura conſiſtit: at ratio augmentabilitatis in ijs, quę propriè augentur, non eſt quantitas, ſed anima vegetans. Conſiderandum præterea eſt terminum verè accretionis, ad quem, non eſſe quantitatem abſolutè, ſed perfectam quantitatem, vt ex Ariſtotele colligimus in tertio libro Phyſicæ auſcultationis contex. quinto; perfectio autem reſpicit formam, & à forma tribuitur; quare etiam ratione termini ratio augmentabilitatis eſt attribuenda formæ, quum quantitas ſecundùm ſe nec perfecta, nec imperfecta dici poſſit; forma enim, non quantitas, determinat propenſionem ad perfectam quantitatem.

Collectio omnium cauſarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ ambarum definitionis conſtitutio. Cap. XXV.

EX ijs omnibus, quæ hactenus diximus, colligẽdę breuiter ſunt omnes accretionis, & nutritionis cauſæ; vt ex ijs omnibus perfectam vtriuſque definitionem conſtituentes in hac tandem deſinamus, finemque huic difficillimè diſputationi imponamus. Habet accretio omnia quatuor genera cauſarum, & in ſingulo genere plures, quod eam cognitu difficiliorem facit: has igitur omnes breuiter enumeremus. *Forma.* Forma accretionis eſt ipſamet eius natura, quę ſignificatur per genus proprijs eius differentijs, & conditionibus coarctatum; genus quidem eſt motus, differentiæ verò videntur eſſe tres illæ conditiones ab Ariſtotele poſitæ, & iam à nobis declaratę: ſciendum tamen eſt primam conditionẽ, quæ fuit, vt ex adueniente materia accretio fiat, ad materiã potius, de qua mox loquemur, quam ad formam, pertinere; ſecundam verò, quę erat vnum numero manere id, quod augetur, non eſſe accretionis propriam, ſed communem omni motui, prout motus a ſubſtantiali mutatione diſtinguitur; illud enim, quod ſecundùm ſola accidentia mutatur manente ſubſtantia, dicitur idem numero eſſe poſt motum, quod ante motum erat: Ariſtoteles autem has conditiones, non ideo adduxit, quòd omnes accretionis proprias eſſe voluerit, ſed ut alias impropriè dictas accretiones a vera accretione ſecerneret, quod quidem per has tres conditiones ſatis commodè præſtitit; vnam igitur ſumpſit a materia; alteram à natura motus vniuersè ſumpti prout à generatione diſtinguitur, ſed tertiam a propria accretionis natura, quæ eſt, non modò totum; ſed omnes etiam partes ſecundùm omnes dimenſiones incrementum ſuſcipere; per hanc enim ſignificatur illa membrorum extenſio, in qua diximus eſſe accretionis naturam conſtitutam: quocirca hæc eſt maximè propria accretionis differentia, quum ſecunda omni motui communis fuerit, proinde in definitione accretionis exprimenda non ſit, ſed ſatis nominatione motus ſignificetur, prima verò ſit accretioni communis cum nutritione: eſt igitur forma, & eſſentia accretionis hæc, motus extenſionis ad maiorem quantitatem & totius, & partium omnium ſecundùm omnes ſimul dimenſiones.

Materia duplex eſt, vna ex qua, altera in qua: *Materia.* materiam ex qua, ſignificauit Ariſtoteles per primam conditionem, eaque eſt alimentum, quod in principio eſt contrarium, in fine autem eſt factum ſimile, & in ſubſtantiam maiorem conuerſum: materia verò, in qua, ſubiectum eſt, quod augeri dicitur, ſed hoc ab Ariſtotele in primo libro de ortu & interitu expreſſum nõ fuit, id enim eſt corpus animatum quatenus eſt animatũ, iam enim diximus animam eſſe rationem formalem, qua proprium ſubiectum accretionis ſuſceptiuum conſtituitur, in eo autem libro animam, & animatum conſiderare conueniens non erat; ſed hoc poſtea declarauit in ſecundo libro de anima: vtraque autem hæc materia pręter conditiones accretionis formales in eius definitione tãquam differentia ponitur, quod fit in accidentium omnium definitionibus. Cauſa quoque efficiens duplex eſt; vna primaria, quę eſt anima vegetans: altera inſtrumentalis, & ſecundaria, quæ eſt calor naturalis. *Efficiens.* Finis itidem duplex; *Finis.* vnus propinquus; alter verò remotus, ac magis pręcipuus: propinquus eſt aſſequutio debitę quantitatis; remotus verò, vt uiuens poſſit exercere omnes operationes vitę, ſed illam pręcipuè, quę eſt aliud ſimile generare. Ex his omnibus cauſis poſſumus hanc verę accretionis perfectam, & omnibus numeris abſolutam definitionem conſtituere: *Accretionis definitio.* Accretio eſt motus viuentis corporis, quo totum, & omnes partes ſecundùm omnes ſimul dimenſiones extenduntur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem, ex alimento extrinſecus aſſumpto, & in maiores conſumptis partibus partes ſubſtantię conuerſo, vt ipſum uiuens debitam ſibi magnitudinem aſſequatur ad exercendas omnes operationes vitę. *Nutritionis materia, & efficiens.* Nutritio verò & ſubiecto, & materia, ex qua, & effe-

Forma. effectrice cauſa tam primaria, quàm ſecundaria, ab accretione non differt, ideo Ariſto. dixit eas eſſe idem ſubiecto; ex fine autẽ diſtinguuntur, proinde etiam ex forma, & propria natura: nutritio enim formaliter non eſt motus, ſed mutatio ſubita, & ad generationem potius reducitur, quam ad motum, ut ſignificauit Ariſt. dicens eam tendere ad acquiſitionem ſubſtantię, non accidentis; quanquam non eſt perfecta generatio, quia generatio eſt uia ad acquiſitionem formę, at nutritio eſt uia ad acquiſitionem partium materiæ, vt optimæ declarat Albertus in ſuo libro de homine, & Petrus Pomponatius in cap. decimooctauo prioris libri ſui de accretione, & nutritione: ideo videtur potius vocanda aggeneratio, quam abſolutè generatio, ſicut antea declarauimus: quia non eſt generatio reſpectu viuentis, reſpectu cuius vocatur nutritio, ſed ſolùm reſpectu partium materiæ: hæc igitur eſt propria eius natura, & forma. Finis autem duplex eſt, vnus propinquus, alter remotus, & præcipuus: finis propinquus eſt, vt materiæ partes reſtaurentur loco partium à naturali calore conſumptarum; quæ reſtauratio ad alterum principaliorem finem dirigitur, nempe ad cõſeruationem animæ, ac durationem vitæ vſque ad tempus cuique viuenti à natura præſcriptum. Ex his igitur talem nutritionis perfectam definitionem colligimus: Nutritio eſt aggeneratio partium materiæ in corpore viuente, ex alimento extrinſecus admoto, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quæ effluxit, reſtauretur, & ipſum viuens ſeruari poſſit ad illud vſq; tempus, quod eſt ipſi à natura præſcriptum.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE SENSV AGENTE.

Propoſitio, ac partitio dicendorum. *Cap.* I.

AGens Ariſt. de mente humana in 3. lib. de anima eã ſenſui in eo ſimilem eſſe dixit, quòd vt ſenſus ſentiendo patitur ab obiecto ſenſili, ita & mens intelligendo patitur ab obiecto intelligibili. proinde vt ſe habet ſenſus ad ſenſilia, ita ſe habet intellectus ad intelligibilia: ob id quum poſtea præter hunc intellectum patientem dixerit eſſe ad intellectionem neceſſarium alterum intellectum agentem, iure multi dubitarunt an præter ſenſum patiẽtem detur alius ſenſus agens, qui ſit illi neceſſarius ad ſentiendum. Rem hanc ego conſideratione dignã eſſe arbitratus aliquid de ea ſcribere conſtitui, eò pręſertim, quòd occaſionem nobis datura eſt naturam ſenſus, quæ cognitu digniſſima eſt, declarandi; etenim de actione ſenſus loqui non poſſumus, quin de paſſione quoque loquamur; quiſquis autem intelligat quomodo ſenſus agat, & quomodo patiatur, is iam ipſius naturam perfectè cognoſcit. Quoniam autem res hæc a latinis tum antiquioribus, tum recentioribus maximè agitata, ac diffuſiſſimè diſputata eſt, vt tædioſam legentibus fore hanc noſtram diſputationem oporteat, ſi omnia, quæ ab alijs de hac re dicuntur, in medium adducere, & perpendere ſtatuamus; ideo ſtrictius agere decreuimus, & eorum, quæ ab alijs dicuntur, pauca recenſere, quæ præcipua eſſe, & ad veritatem intelligendam conferre videbuntur, reliqua verò, vt quę apud eos legi poſſunt, miſſa facere: ita ut omnes intelligant me non controuerſandi, ſed ueritatis quantum per me fieri poſſit declarandæ gratia hæc ſcribenda ſuſcepiſſe. Ante omnia non eſt ignorandum quæſtionem hãc a latinis propoſitam, & tractatam eſſe tanquam ſimplicem, ſed poſtea alij complures animaduerterunt eam habere duplicem ſenſum, & in duas eſſe diuidendam, ut reuera eſt: primùm.n. comparari poteſt obiectum ſenſile cum ſenſu, qui ab illo patitur, & quęri an obiectũ ſenſile egeat alio externo ſimul agente, ſeu ipſum adiuuante ad ſpeciem in organum ſenſus imprimendam, an ſolum obiectum agat, & ſpeciẽ imprimat: deinde uerò facta ſpeciei impreſſione quæri poteſt quodnam ſit agens, à quo producitur operatio, quam vt à ſenſu pro facultate, ſeu pro anima ipſa accepto diſtinguamus, liceat nobis ſenſionem appellare; quum.n. aliud ſit imprimere ſpeciem, aliud ſenſionem, quæ cognitio quædam eſt producere, nec dicendũ ſit obiectum reale eſſe productiuum cognitionis in ſenſu, aliud aliquod eſſe neceſſe eſt, quod impreſſa ſpecie promat operationem. Igitur nos quoq; noſtram hanc diſputationẽ in duas partes diuidemus: in una conſiderabimus an ſolum obiectum ſpeciem imprimat in organum, an pręter ipſum requiratur aliquod aliud agens; deinde verò inquiremus, impreſſa ſpecie, à quonam agente promatur operatio, & ſenſio producatur.

Argumenta ad probandum quòd præter obiectum detur aliud agens, à quo ſpecies ſenſibilis producatur. *Cap.* II.

QVod ad priorem quæſtionẽ attinet, videtur eſſe neceſſarium pręter obiectũ ſenſile, aliquod agens, a quo ſpecies ſenſilis & in medio, & in organo ſenſus producatur: *Primũ argumentũ.* nam obiectum ſenſile eſt qualitas materialis, eius verò ſpecies eſt accidens ſpiritale; at ſpiritale nobilius eſt materiali; ergo ſi obiectum ſolum ſine alio agente ſpeciem produceret, ignobilius produceret effectum nobiliorem, & ageret ſupra proprias vires: quoniam igitur agens debet eſſe nobilius patiente; obiectum autem materiale non eſt nobilius ſpecie ſua, quæ ſpiritali

ritalis eſt, ſed ignobilius; non poteſt ſolũ obiectum producere ſpeciem, ſed neceſſe eſt pręter ipſum eſſe aliud agens nobilius, à quo ſpecies producatur. Confirmatur argumento ſumpto ab intellectu: Ariſtoteles enim exiſtimauit phantaſma ſolum non eſſe aptum ad ſpeciem intelligibilem in intellectu producendã, quia ſpecies intelligibilis phantaſmate nobilior eſt, ideoq; præter phantaſma eſſe neceſſarium intellectum agentem & phantaſmate, & ſpecie nobiliorem. proinde potentem in intellectu producere ſpeciem intelligibilem; poſſumus igitur ſic argumentari; vt ſe habet obiectũ intelligibile ad intellectum, ita obiectum ſenſile ad ſenſum, vt ait Ariſt. in contex. 3. 3. lib. de anima; atqui intelligibile ad ſpeciem in intellectu producendam nõ ſufficit ſine ope alterius intellectus qui vocatur agens; ergo neq; obiectũ ſenſile ad producendam ſpeciem ſenſilem ſufficiens eſt abſq; alio ſenſu agente; vt igitur datur intellectus agens pręter intellectum patientem, ita præter ſenſum patientem datur ſenſus agens.

Secundũ argumentum

Pręterea idem comprobatur teſtimonio Auerr. qui in commen. 62. libri de anima hiſmet, quæ modò adduximus, argumẽtis utẽs oſtendit eſſe neceſſariam præter obiectũ ſenſile aliquam facultatem actiuam, a qua ſpecies ſpiritalis producatur, quum ab obiecto materiali produci non poſſe videatur: tollit etiam ibidem reſponſionem, ad quam confugere aliquis poterat dicendo rationem, & cauſam ſpiritalitatis ſpeciei non eſſe ipſum obiectum materiale, ſed materiam recipientem, nempe medium, & organum, in quibus recipitur ſpecies, ita ut ex horum recipiẽtium natura fiat vt forma, quę recipitur, ſpiritalis ſit. Sed refellit hoc Auerroes dicens eſſe magis conſonum rationi ut natura effectus attribuatur agenti, quam patienti; agens enim agit per formam, & patiens patitur per materiam; quare ſpiritalitas ſpeciei videtur potius obiecto agenti attribuenda, quã ſubiecto recipienti, nullius igitur roboris reſpõſio eſt, & argumentum viget: quare concludit Auerroes eſſe neceſſarium præter ſenſum patientem ponere facultatem agentem, ſicuti neceſſarium fuit ponere intellectum agentẽ præter intellectum patientem; ſubiungit autem Ariſt. hoc dixiſſe de intellectu, ſed tacuiſſe de ſenſu, quoniam occultum eſt in ſenſu, manifeſtum autem in intellectu.

Tertiũ argumentum

Sueſſani, & Buccaferrei opinio, & eius confutatio. Cap. III.

HÆc multos coegerunt præter obiectum ſenſile ponere aliud externum agens, a quo ſpecies & in medio, & in organo ſenſus producatur: Sueſſanus.n. refert cauſam ſpiritalitatis harum ſpecierum in Deum, tanquã in cãm primam, & remotã, quę per medium obiectum materiale, tãquam per inſtrũm, producat ſpeciẽ ſenſilẽ; inquit.n. qualitatẽ ſenſilẽ materialẽ poſſe duobus modis cõſiderari, vno modo ſecundũ ſe, altero modo ut inſtrumentum Dei: & ſecundùm ſe ſumptam non producere niſi aliam ſimilem materialẽ, vt quum calor calorem efficit; vt autem eſt inſtrumentum Dei, producere effectum ſpiritalem, ſcilicet per virtutem primi agentis ſpiritalis, non per facultatem, ſeu naturam propriã: itaque concedere videtur Sueſſanus colorem ſpiritalem, qui eſt in medio, eſſe nobiliorem colore materiali, a quo producitur: ideò ad tollendam difficultatem illam quomodo effectus nobilior ab agente ignobiliore produci poſſit, ad Deum confugit qui obiecto materiali tanquam inſtrumento utatur ad producendam ſpeciem ſpiritalem: ad propoſitam igitur quæſtionem reſpondet dari aliud agens præter obiectum ſenſile, ſed non dari ſenſum agentẽ; illud enim Deus eſt, quem appellare ſenſum non licet.

Sueſſani opinio.

Hæc Sueſſani ſententia recipienda non eſt; quoniam Deus eſt rerum omnium, quæ generantur, cauſa uniuerſalis, nec aliter ſecundùm Ariſtotelem, quam ut mouens Cœlum; ipſum autem Cœlum in hæc inferiora nõ agit, niſi per motum, & per lumen; oſtendere igitur Sueſſanus debuit quomodo Cœlum ſeu per motum, ſeu per lumen agat in obiecta omnium ſenſuum, & ad ſpecies ſpiritales producendas iis tanquam inſtrumentis utatur; ſic.n. probabilius dici poſſet Deum tanquam primam cauſam, a qua Cœlum mouetur, uti obiecto materiali tanquam inſtrumento ad ſpeciei ſpiritalis productionem, id tamen neq; dicere, neque imaginari aliquis poteſt: ſed Deus per cœleſtia corpora motu & lumine agentia res omnes inferiores producit, & ſingulis proprias naturas tribuit, per quas edunt operationes proprias, & ſingulis conuenientes; quicquid ergo agunt qualitates ſenſiles, id ſecundùm proprias naturas agunt, neque illa operatio eſt Deo attribuenda, niſi ut cauſæ uniuerſali, a qua pendet obiectum ſenſile ſecũdùm ſuũ eſſe, a quo omnes eius operationes prouenĩũt; ideo rectè Thomas dixit in quæſtionibus diſputatis de potentia Dei quæſtione quinta articulo primo, agentia naturalia non eſſe cauſas formarum, quarum natura cõſiſtit in facto eſſe, ſed ſolum eſſe cauſas productionis ipſarum; fieri enim prouenit ab agente particulari; proinde ſubtracto agẽte particulari res deſinit fieri; at non deſinit eſſe, ſi eius natura conſiſtit non in fieri, ſed in facto eſſe; propterea quod eius eſſe pendet a Deo, nõ ab agente particulari, quocirca ſubtracto Deo omnia ad nihilum redigerentur; rectè igitur Thomas pendentiam a Deo tribuit illis, quorum natura conſiſtit in facto eſſe; quia cuiuslibet rei eſſe

Cõfutatio.

Agens naturale non eſt cauſa formæ ſed productionis formæ.

eſſe eſt per quandam Dei participationem, ſicut etiam Ariſtoteles dixit in particula centeſima primi libri de Cœlo; illis verò, quæ conſiſtunt in fieri, tribuit pendentiam ab agente particulari, quod non eſt cauſa rei ut ſit, ſed ſolùm vt fiat. Quoniam igitur hæ, de quibus loquimur, ſenſilium ſpecies naturam habent conſtitutam in fieri, non in facto eſſe, nam in perſpicuo ſpecies coloris non eſt fixa tanquam iam facta, ſed fit continuè, rectius dicuntur ab obiecto reali pendere, quam a Deo: quod etiã ſigno manifeſtiſſimo deprehendimus; ſubtracto enim obiecto materiali deſinit eodem momento, & euaneſcit ſpecies, & imago eius tum in medio, tum in organo: quare probandum maximè videtur illud Thomæ dictum, & per ipſum ratio erroris Sueſſani declaratur. Non probo tamen aliud eiuſdem Thomæ dictum in eodem loco articulo octauo, niſi ſano modo intelligatur: ibi enim dicit duas eſſe naturaliũ corporum actiones; vnam ſecundùm propriã eorum naturam quatenus corpora ſunt; alteram verò prout participant conditione aliqua ſuperiorum agentium, & ſubſtantiarũ a materia ſeparatarũ, cuiuſmodi eſt productio ſpecierum ſpiritalium in ſenſu, & in intellectu: hoc autem Thomæ dictum duos poteſt habere ſenſus; vnum ut intelligat ipſa obiecta ſenſilia non ſecundùm propriam naturam producere ſpeciem ſpiritalem, ſed per virtutem eis infuſam a ſubſtãtijs ſpiritalibus, ita vt illa operatio ſit ipſis obiectis potius ſupra naturam q̃ ſecundùm naturam; qui ſenſus ad Sueſſani ſententiam accedere videtur, proinde reprobandus eſt. Alter verò eſt vt intelligat res habere inter ſe aliquam ſimilitudinem ſecundùm aliquas conditiones, non ita tamen, vt quicquid in aliqua conditione alteri nobiliori ſimile eſt, id habere illam dicatur ab illo nobiliore, ſed ſit huiuſmodi ſecundùm propriam naturam: qui ſenſus admittendus eſt; & hunc ſignificare videtur comparatio, quam ibidem Thomas facit, quando dicit in quibuſdam animalib. brutis inſpici ſimilitudinem quandam illius prudentiæ, quę hominis propria eſt; nam ſi intelligeret illam brutorũ prudentiam non eis competere ſecundùm propriam naturam, ſed ut ab humana natura cum illis communicatam, & illis quodammodo infuſam, ita ut ſupergrediatur naturam illorum animaliu, uana prorſus, & reijcienda ſententia eſſet; quoniam illa prudentię ſimilitudo inſequitur propriam illorũ brutorum naturam, neque homo poteſt illius prudentię cauſa, vel origo appellari: hoc igitur quod ibi Thomas dicit, ea tantùm ratione uerum eſt, quatenus res omnes inuicem comparatę habent in aliquo ſimilitudinem inter ſe, ita ut ſpecies ſpiritalis obiectorũ ſenſilium dicatur modo quodam ſimilis ſubſtantijs ſpiritalibus, non tamen ab illis producatur, ſed a propria ſenſilium obiectorũ natura, quę apta per ſe eſt ad talem ſpeciem, & imaginem in medio & in ſenſu producendam. Adde quòd illa cum ſubſtantijs ſpiritalibus ſimilitudo parua admodum eſt, & prorſus ęquiuoca, nil enim, quod eiuſdem naturę ſit, poteſt diuinis ſubſtãtijs, & his materialibus idem competere: quare alia prorſus ſpiritalitas eſt in ſubſtantijs à materia abiunctis per eſſentiam, alia in his ſpeciebus ſenſilibus, quę licèt non à materia, in qua recipiuntur, ſed a producẽte pendeant, tamen exiſtere abſque materia recipiente nõ poſſunt. Vnde etiam manifeſtius colligimus Sueſſani errorem: quum enim non eadem ſit harũ ſpecierum ſpiritalitas, quę Dei, & ſubſtantiarum a materia abiunctarum, ſed penitus ęquiuocè dicta, vanum eſt ob hanc ſolius nominis ſimilitudinem referre illam potius in Deum, vel in ſubſtantias ſeparatas, quam in ipſorum obiectorum propriam naturam, à qua producũtur. Notare etiam in eius ſententia repugnantiam aliquam poſſumus: nam ſi obiecti materialis naturam dicat eſſe a Deo productam talẽ, quę ſpeciem ſuam ſpiritalem in medio, & in organo ſenſus efficere poſſet, & hac tantùm ratione cauſam eius eſſe Deum; ſic concedit id, quod eſt veriſſimum, ſpeciem a propria obiecti natura produci, ſicuti res omnes ſeruata earum pendentia à Deo proprias edunt operationes ſingulis naturaliter conuenientes; hoc tamen ipſe negat, dum dicit obiectum non ſecundùm naturam ſuam producere ſpeciem, ſed quatenus eſt inſtrumentum Dei: ſi verò dicat productionem talium ſpecierum ab obiectis fieri non per proprias ipſorum naturas, ſed per diuinam virtutem, ſic aſſerit Deum eſſe earum cauſam immediatam, quod tamen ipſemet expreſſè negat vt abſurdiſſimum: in hoc igitur pugnantia dicit, quia primùm apertè notat Deũ nõ eſſe harum ſpecierum cauſam effectricem immediatam, ſed remotam; deinde id declarans, & eius rationem referens in ſpiritalitatem Dei, tanquam in cauſam ſpiritalitatis harum ſpecierum, illud idem, quod negauerat, affirmat; quum enim obiecti realis natura non ſit ſpiritalis, neceſſe eſt vt illa ſpecierum ſpiritalitas immediatè proueniat a ſpiritalitate Dei vtrumlibet igitur dicat, ſibimet aduerſatur.

Non admodum diuerſa ab hac ſententia fuit opinio Buccaferrei, qui ſimiliter dixit pręter obiectum ſenſile eſſe neceſſarium aliquod externum agens ad producendam ſpeciem ſpiritalem, non eſſe tamen ſenſum agentem; ſed neque eſſe Deum, quę fuit Sueſſani ſententia, ſed eſſe cœleſtes intelligentias, ſeu Cœlum per virtutem intelligentiarũ: aduerſus quam ſententiam illa eadem dicenda ſunt, quę contra Sueſſanum diximus: quòd ſi ad lumen Buccaferreus confugiat, quod a Cœlo productum cauſa eſt uiſionis, hoc nihil eſt; ad ſolum enim uiſum

ſum

Species ſenſiles habẽt eſſe in fieri non in facto eſſe.

Alia eſt ſpecierũ ſenſiliũ ſpiritalitas, & alia ſubſtãtiarum immaterialiũ.

Contradictio in ſnia Sueſſani.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

ſum hoc pertinet, non ad alios ſenſus: prçterea non ſolum cœleſte lumen cauſa eſt viſionis, ſed lumen etiam ignis, & aliorum lucidorũ; quare per hoc non oſtenditur quomodo Cœlum ſit cauſa productionis omnium ſpecierũ ſenſilium.

Dubiũ Buccaferrei.

Facit autem Buccaferreus ibidem aduerſus ſe obiectionem de intellectu agente: quemadmodum enim ad productionem ſpecierum ſenſilium non requiritur ſenſus agens, ſed ſufficit obiectum ſenſile cum virtute cœleſti, ita etiam intellectio fieri poterit ex actione phantaſmatum per uirtutem cœleſtem; quare non opus erit intellectu agente. Dubium autem hoc non ſolùm Buccaferreo, ac Sueſſano officit, ſed & alijs omnibus, etiam illis, qui dicunt a ſolo obiecto ſenſili ſpeciem ſpiritalem produci abſque vlla prorſus ope alicuius externi agentis: nam etiã aduerſus hos dubitari põt, cur intellectus indigeat externo agente prçter obiectum, ſenſus verò non indigeat.

Solutio Buccaferrei.

Reſpondet ad hoc dubium Buccaferreus competere intellectui propter ſuam dignitatem vt habeat in ſeipſo non modò paſſiuum, ſed ẽt actiuum ſuæ operationis principium; ſenſum verò propter ſuam imperfectionem externo agente indigere præter obiectum ſenſile: quod idem ẽt à Sueſſano dicitur in eadem ſua diſputatione de ſenſu agente.

Impugnatio Senſuum defenſio ſo...ũ illor.

Sed iſti hac ſua reſponſione declarant ſe non intelligere quid ſit apud Ariſtotelem intellectus agens, & quodnã ſit eius officium in noſtra intellectione; quem eorum, & multorũ errorem alio in loco opportunius declarabimus, ſimulq; huius diſcriminis rationem afferemus, cur obiectum, a quò mouetur intellectus, & illud, a quo mouetur ſenſus, nõ ſimiliter egeant auxilio externi agentis; hoc.n. explicari perfectè non poteſt, niſi declaratis tũ officijs, tum conditionibus intellectus agentis, de quo alibi diſſeremus.

Recentiorum opinio, & eius confutatio.
Cap. IIII.

NOnnulli recentiores conſiderantes huiuſce rei difficultatem in hoc eſſe conſtitutam, quomodo obiecta ſenſilia, quum ſint qualitates materiales, poſſint ſpeciẽ producere ſpiritalem: neq; eam aliter ſoluere valentes, non modò concedunt nullum obiectum ſenſile poſſe ſuapte natura ſpiritaliter agere, ſed etiam dicunt non eſſe neceſſariam ſpeciem ſpiritalem, niſi in ſolo uiſu: ideo hanc ſenſuum diſtinctionem faciũt: viſio fieri non poteſt, niſi per receptionem ſpeciei ſpiritalis; ideo quum eam producere color materialis non poſſit, eget agente externo adiuuãte, quod eſt lumen; quare ſpiritaliter agit nõ ex ſua natura, ſed ope luminis;

In lib. de intellectu agente.

in alijs verò quatuor ſenſibus non eſt neceſſaria ad ſenſionem ſpecies ſpiritalis, ideò eorum omnium obiecta materialiter tantùm agunt, neque egent auxilio alicuius externi agentis: ideò iſti ſententiam Auerrois refellunt, qui in commen. 97. & 101. ſecundi libri de anima apertè dicit omnia ſenſilia ſpiritaliter agere; ipſi uerò dicunt ſolum obiectum uiſus agere ſpiritaliter, idq; non per naturam ſuam, ſed beneficio luminis, cætera verò omnia materialiter ſolùm: idq; in ijs omnibus ſingillatim oſtendunt: nam in tactu manifeſtum eſt tactiles qualitates non facere ſenſionem, niſi per corporum materialem contactum, quare ex neceſſitate agunt materialiter; corpus enim calidum non poteſt eſſe contiguum corpori frigido, quin materialiter calefaciat; ideo corpus illud frigidum, ſi ui ſentiendi præditum ſit, illico ſentit, & cognoſcit calorem per illam ipſam actionem materialem, qua realem calorem recipit a calido agente: ſic etiam guſtabile non ſentitur, niſi in contactu linguæ ponatur; ideò per illum cõtactum agit materialiter, & afficit linguã ſapore materiali, non ſpecie aliqua ſpiritali.

Illorũ argumentatio.

Sonus quoque eſt realis motus partium aeris, ut eo argumento oſtenditur, quod flante vento vehementi feruntur ad aures noſtras ſoni, quos non flante uento non ſentiremus; & è contrario ſi ventus ſit aduerſus, repellit à nobis ſonos, & prohibet ne ad aures noſtras deferantur, proinde facit ne audiantur; ſic etiam odores feruntur a ventis ab vna aeris parte ad aliam; quo fit ut modo magis, modo minus, modò etiã nequaquam ſentiantur: quod quidem non contingeret, ſi odores eſſent ſpecies ſpiritales; nam ſpecies colorum, quum ſint ſpiritales, non pelluntur a uentis; quare ſi odores quoq; eſſent ſpiritales, nullam a uentis agitationem paterẽtur; ſunt igitur qualitates reales, immo ſunt uapores corporei a corporibus odorabilibus exhalati, & ad olfactum noſtrum delati, quod patet in ſuffumigijs, quia niſi eis apponatur ignis, qui uapores ex illis educat, non mouent olfactum.

Obiectio illorum conſtra ſe.

Sed quoniam hæc ſententia uidebatur aduerſari Ariſtoteli, qui apertè dixit ſenſile poſitum ſupra ſenſum nullam facere ſenſionem, cuius ipſi contrarium aſſerunt: reſpondent non ob id ſententiam illam Ariſtotelis labefactari, quoniã Ariſtoteles ibi nomine obiecti ſenſilis non intellexit vapores eductos, ſed corpus illud, è quo educuntur; quia ſi vapores ad organum ſenſus deferantur, ſenſionem faciunt at ſi corpus ipſum, a quo uapores exhalantur, ponatur in contactu organi, nulla fit ſenſio.

Solutio.

Opinionis confutatio.

Hæc ſententia mihi probari nunquã potuit, quia & rationi, & Ariſto. aduerſatur: ꝙ rationi aduerſetur facile intelligemus, ſi cognouerimus quomodo fiat actio materialis; hoc igitur declaremus in tactilibus qualitatibus, quæ maximè omnium materiales eſſe, & materialiter agere videntur, id enim in alijs

omnibus

Quid ſit agere materialiter.

omnibus intelligendum erit. Calorem agere materialiter nil aliud eſt, quam calfacere, calfacere autem nil aliud eſt, quam in patiente generare alium numero calorem, & ipſum educere de poteſtate ad actum; non enim credendum eſt ignem agentem in lignum tribuere illi ſuummet calorem eundem numero, ſed aliũ ſimilem generare per eductionem de poteſtate ad actum; hoc certè in philoſophia ita clarum eſt, vt a nullo negari debeat; hoc igitur conſtitutio ſic argumentemur: ſi calor in ſenſum tactus agit ſolùm materialiter, ergo alium numero calorem in organo tactus producit, non ſemetipſum eundem numero, ſiquidem non poteſt accidens materiale migrare de ſubiectum: ergo ſenſus tactus non ſentit illud calidum, quod tãquam obiectum agit in ipſum, ſed alium numero diſtinctum: quod quidem omnino falſum eſt: quia ſenſus quilibet ſentire dicitur illud idem numero obiectum, à quo patitur, non aliud ſimile: conſequentia autem manifeſta eſt; quia ſenſus illud idem iudicat, & ſentit, quod recipit; ergo ſi recipit alium numero calorem, alium numero iudicat. Immo ſecundùm eam ſententiã ſequeretur non iudicari, aut ſentiri unquam illummet caloris gradu, qui reuera in obiecto eſt: quod ita declaro: ſi ferrum frigidum conjciatur in ignem & inde paulo poſt extrahatur, certè aut nihil, aut parum caloris ab igni recepit, quia reſtitit per frigus proprium; ſic igitur etiam manus hominis, quæ in hieme ſit valdè frigida, tangens ignem nõ ſentiet calorem ignis, ſed multo minorem calore ignis, quia parum caloris materialis eo breui tempore recipiet, quum ipſa frigore ſuo reſiſtat: hoc tamen falſum eſſe experientia declarat; nam manus illa parum quidem caloris materialis in illo paruo tempore recipit, ſed tamen ſentit, & iudicat maximum ignis calorem, & eo maiorem iudicat, quo maior eſt exceſſus, atque diſtantia caloris ignis à frigore proprio, ſi verum eſt id, quod Ariſtot. dixit, tactum ſentire, & iudicare tactilium qualitatum exceſſus; patet igitur alium eſſe calorẽ materialem, qui tunc imprimitur ab obiecto, alium eſſe calorem ſpiritalem, qui ſimiliter imprimitur ab eodem, & cognoſcitur ſubito, quũ hic cognoſcatur maximus, ille verò debilis recipiatur: & huius diſcriminis ratio eſt; quia actio, ſeu alteratio materialis, quum ſit verus motus, & alteratio corruptiua, non fit ſubitò, ſed in tempore, propter reſiſtentiam, vt diximus, contrariæ qualitatis; at ſenſio eiuſdẽ qualitatis fit ſubito, & ſine aliqua mora, quia eſt alteratio perfectiua, ſicut Ariſt. dixit, proinde fit per actionem ſpiritalem, & per impreſſionem ſpeciei ſpiritalis, cui nihil eſt contrarium, quod illi reſiſtat, & ab ea pellatur. Præterea ſumitur argumentum validum a ſenſili communi, quantitas enim eſt ſenſile commune, & ſentitur per ſe, & imprimit ſpeciem ſuam in organo (hoc enim eſt per ſe ſentiri) uel igitur materialiter agit, uel ſpiritaliter: ſi materialiter, ergo eſt actiua, & ita quantitas ſimilem quantitatem producit, quod eſt manifeſte falſum, & ab omnibus negatũ; agit ergo ſpiritaliter; quare integra manet difficultas, quam illi ſoluere nequiuerunt, quomodo, quum ſit accidens materiale, poſſit ſpeciem ſpiritalem producere ſine ope externi agentis; non enim dici poteſt illud eſſe lumen, quia vt quantitas tactu ſentiatur, non requiritur lumen. Similiter a multis ſenſilibus proprijs, quę materialiter actiua non ſunt, argumentari poſſumus; nam durum, & molle, ſunt ſenſilia per ſe ſenſu tactus, ergo ſi materialiter agere dicantur, durum imprimit in carne duritiem realem, quod tamen verum non eſt; caro enim nullam realem duritiem recipit, neque durum eſt aptum indurare, coguntur igitur confiteri durum agere ſpiritaliter: hoc igitur ſi in his manifeſtum eſt non eſt negandum in alijs, nam ſapores quoque nõ ſunt actiui materialiter, ideo eorũ actio in linguam non poteſt eſſe niſi ſpiritalis; quare hoc idem dicendum eſt etiam de quatuor primis qualitatibus, quæ ſunt actiuæ materialiter, quũ enim eadem eſſe debeat ratio ſenſionis in omnibus, in ijs præſertim, quę eodem ſenſu ſentiuntur, neceſſe eſt vt hæ quoque præter actionem materialem producant etiam ſpeciem ſpiritalem. Hæc fuit Ariſtotelis ſententia in contex. 121. ſecundi libri de anima, dicentis ſenſum eſſe ſuſceptiuum formarum ſine materia: hoc enim fieri alio modo non poteſt, niſi recipiendo ſpiritaliter, quia forma materialis non poteſt ſeparari a materia, neque accidens materiale a ſubiecto; quare ſenſus formam materialem, quæ eſt in obiecto ſenſili, recipere eandem numero abſque eius materia nullo modo poteſt at ſpiritaliter poteſt, quia recipit eius imaginem, quæ illam repræſentat, proinde dicitur illam eandem recipere per repræſentationem: ideo locum illum optimè declarans Auerroes inquit, ſi ſenſus reciperet formas ſenſiles cum materia ſequeretur ſenſilia habere idem eſſe in anima, atque extra animam, ũtrobique enim haberent eſſe materiale, quod tamẽ falſum eſt, quia (inquit) in anima ſunt intentionaliter, extra animam verò materialiter. Hoc idem ſignificauit Ariſtoteles in contex. 37. tertij libri de anima, quando dixit animam eſſe quodammodo res omnes; quia res omnes vel ſenſiles ſunt, vel intellectiles, anima verò per ſenſum eſt quodammodo res omnes ſenſiles, per intellectum verò eſt res omnes intellectiles: ſenſus autem fit res omnes ſenſiles, dum eas ſpiritaliter apprehendit, certum enim eſt ipſum non fieri ipſamet ſenſilia materialiter accepta, quemadmodum neque intellectus fit ipſamet intellectilia realia, ſed recipit illa ſpiritaliter, hoc eſt

Quòd omnia ſenſilia in ſenſum agant ſpiritaliter.

ſpecies

Argumētū Auer. de ſpiritalita te odoris.

ſpecies à quibus illa repræſentantur, & ita fieri omnia dicitur. Hanc ſententiam tuetur efficaciter Auerroes in commentarijs 97. & 101. ſecundi libri de anima, vbi de odore ita argumentatur; ſi odor eſſet vapor corporeus, non poſſet in loco remotiſſimo ſentiri, vt ſentiūtur a vulturibus cadauerum remotiſſimorum odores; etenim fieri non poteſt vt tanta vaporis quantitas ab illis corporibus exhaletur, quæ ad omnes partes totum aerem impleat per decem & viginti, & plura millia paſſuum; quare non eſt quidem negandum id, quod illi dicunt vaporem aliquem a corporibus odorabilibus exhalari; ſed neque negari poteſt odores agere ſpiritaliter, vt omnia, quæ conſiderauimus, argumenta demonſtrant. Illud quoqu de Ariſt. ſententia magnam fidem facit, quod ipſe dixit ſenſile poſitum ſupra ſenſum non facere ſenſionem: quia nulla eſſe huius dicti alia ratio poteſt, niſi hæc vna, quòd inter obiectum materiale, & organum neceſſe eſt ſpeciem ſpiritalem intercedere in medio; hoc enim negato nullā afferre rationem aduerſarij poſſunt cur ſenſili ſupra ſenſum poſito nō fiat ſenſio: quod enim illi de vapore à corporibus exhalato dicunt, vanum eſt; quia vaporis conſideratio ad ſolum olfactus ſenſum pertinet, quum ipſi aliquid omnibus ſenſibus commune ad interpretanda Ariſt. verba adducere debuiſſent, nam in alijs non per vapores exhalatos ſenſionem fieri certum eſt; ſed arbitrarium quoq; eſt hoc ipſorum dictum, & omnino carens ratione; quum enim odor habeat idem eſſe in tenui corpore vaporis exhalati, quod habet in illo, a quo exhalatur, in vtroque enim habet eſſe materiale; neceſſe eſt vt eadem ſit vtriuſque ratio ad organum ſenſus, & vt non minus illud corpus, a quo vapor exit, quam vapor ipſe, mutare ſenſum olfactus per ſuum realem odorē aptus ſit.

Confutatio ſolutionis obiectionis

Vera opinio, & eius declaratio. Cap. V.

HIs reiectis opinionib. ego accipiendam puto Alberti ſententiam quam & alij plures ſequuti ſunt: inquit Albertus qualitates ſenſiles talem habere naturam, ut multiplicent in medio ſpeciem ſuam ſpiritalem, proinde uanum eſſe quærere aliud externum agēs, quum ad ſpeciem produeendum ipſæ ſuapte natura ſufficiant: huiuſce autem rei rationem reddens Albertus dicit omnem formam eſſe multiplicatiuam ſui ipſius uel realiter, uel ſpiritaliter; quatuor enim primæ qualitates utroque modum agunt; ut calor tum calorem realem in alia materia producit, tum etiā ſpeciem ſpiritalem in medio, & in organo ſenſus tactus; reliquę uerò omnes ſenſiles qualitates, & accidētia omnia ſenſilia per ſe, quum tum non habeant agendi realiter, ſaltem agunt ſpiritaliter; ut quantitas licèt non ſit actiua actione reali, hoc eſt productiua alterius ſimilis quantitatis, ſpiritali tamen actiua eſt, quum enim ſit de numero ſenſibilium per ſe, ſpeciem ſuam producit, quod non eſt aliam quantitatem producere, ſed ſui ipſius imaginem, quę ipſammet repręſentat; ſic dicendum eſt de omnibus ſenſilibus per ſe tum proprijs, tum communibus. Duplicem hanc actionem diſtinguens Albertus dicit aliud eſſe producere formam in materia, aliud eſſe producere formam tantùm: etenim producere formam in materia eſt materialiter agere, & producere alteram ſimilem formam materialem; forma enim materialis a materia, in qua recipitur, pendet in eſſe, & in conſeruari, non ab agente, niſi ſolùm in fieri; & tali actionem non ſunt actiua alia accidentia, quam ſolę quatuor primę qualitates, quę ob id actiuę appellari ſolent: producere autem formā tantùm, non formam in materia, eſt ſpiritalem ſpeciē producere, quia licèt ſpecies ſit in aliqua ſubiecta materia, ab ea tamen non pendet in eſſe, & in conſeruari, ſed ab agente, a quo producitur. Quemadmodum igitur uana eſſet quæſtio cur calor alium calorem materialem producat, quum nulla huius productionis ſit alia ratio, quam ipſamet caloris natura, quę apta eſt ad alium calorem in alio generandum; ita etiam uanum eſt quęrere cur ſenſiles qualitates in medio, & in organo ſpeciem ſuam producāt; etenim ſuapte natura ſunt aptę ad ſpeciem ſuam multiplicandam: quum enim multo maius ſit agere realiter, & producere aliud ſimile materiale, quod eſt maioris entitatis, quam producere ſpeciem ſuam ſpiritalem, quę minoris eſt entitatis; ſiquidem uidemus qualitates, quę materialiter agunt, agére etiam ſpiritaliter multas autē agere ſpiritaliter, quę realiter agere nequeunt; ſi non miramur quomodo aliquę realiter agant, cur mirandum eſt aliquas agere ſpiritaliter? num autem omnes penitus formę tam ſubſtantiales, quam accidentales eiuſmodi ſint, ut ſpiritaliter agant, & ſeipſas multiplicent; quod uidetur aſſerere Albertus, & alij, qui eius ſententiam ſequuntur; alienum eſt a præſenti cōſideratione: ſatis enim nobis eſt, ſi eiuſmodi eſſe dicantur illa omnia accidentia, quæ per ſe ſenſilia ſunt; ſiquidem nil aliud eſt ſentiri per ſe, quam ſpeciem ſuam in ſenſu producere; de reliquis verò accidentibus, ac de formis ſubſtantialibus, quę non per ſe ſentiuntur, hoc eſt nō per ſpeciem propriam, ſed per alienam, certum eſt nullam ab his ſpeciem ſenſilē produci; quum enim nihil ſit fruſtra in natura, nulla eſt ponenda ſpecies ſenſilis, quæ nullo ſenſu ſentiatur: quęri ſolùm de his poſſet, an ſpeciem intelligibilem, in intellectu producant quum omnia entia ſint intelligibilia; quanuis enim non per propriam ſpeciem moueant ſenſum, mouent

Omnis forma eſt ſui multiplicatiua.

Aliud eſt producere formam in materia, aliud eſt producere formam tantùm.

Maius eſt agere realiter quàm ſpiritaliter

mouent tamen vt inuoluta ſpeciei alienę, quia viſus non ſolùm videt colorem, ſed rem totam coloratam, licèt ſolùm per ſpeciem coloris, & aliorum, quæ per ſe ſenſilia ſunt; ideo ſpecies hæc ad phantaſiam delata mouet intellectum, & imprimit in eo ſpecies intelligibiles etiam earum rerum, quæ nullam ſpeciem ſenſilem produxerunt in ſenſu; nam intellectus agentis lumine colluſtratis rerum ſenſilium phantaſmatibus apparent intellectui noſtro etiam illa, quę non per propriam ſpeciem, ſed commiſta, & inuoluta ſpeciei rei per ſe ſenſilis mouerunt ſenſum: ſed de hoc diſputare ad nos in præſentia nō attinet; quum enim de eo tantùm ſit nobis propoſita diſputatio, an ſenſiles qualitates ad producendam ſpeciem ſpiritalem egeāt aliquo externo agente, ſatis eſt ſi has ſolas conſiderando dicamus cum Alberto eas nullum aliud externum agens poſtulare, ſed ſuapte natura ſpeciem producere, quia ſunt multiplicatiuæ ſui, & actiuæ ſpiritaliter. *Dubiũ de colore.* Dubitari tamen de coloribus poteſt, qui egent lumine ad ſpeciem in medio, & in organo producendam; quare non ſunt per ſe motiui, proinde nec productiui ſpeciei, ſed egent agente externo. *Reſponſio Alberti.* Ad hoc reſpondet Albertus lumen non requiri ad colorem, ſed ad medium ſolum illuminādum, proinde colorem eſſe ſuapte natura aptum ad producendam ſpeciem ſuam in perſpicuo, lumen verò non eſſe neceſſarium ad auxiliādum colori agenti, ſed ad præparādum perſpicuum recipiens, color enim vt agat non indiget alio; ſed quia agens non agit, niſi patiens ſit aptum ad recipiendum, requiritur lumen propter medium recipiens, non propter calorem agētem. *Refutatio.* Sed hæc Alberti reſponſio difficultate non caret: nam Ariſt. in contex. 18. tertij libri de anima loquens de intellectu agente inquit eius officium eſſe facere ex potentia intelligibilibus actu intelligibilia, quemadmodum lumen de coloribus poteſtate facit actu colores: non poteſt autem Ariſt. conſiderare colores ſecūdùm ſe prout colores ſunt, quia etiā in tenebris ſunt colores, ſed ſolùm prout ſunt viſibiles, & motiui perſpicui; aſſerit ergo colores fieri actu motiuos a lumine, quum per ſe non ſint motiui, niſi poteſtate; igitur ad colores, vt agant in perſpicuum, inquit Ariſt. eſſe neceſſarium lumen: ſumitur etiam ex eodem loco viſum & intellectum non differre in requirendo externum agens ad ſpeciem ab obiecto producendam; proinde ita obiectum viſus indigere externo agente, vt obiectum intellectus ad ſpeciei productionem eget intellectu agente; ideo nō parua eſt inter philoſophos diſceptatio de eo, quod Albertus tanquam notum aſſumit, an lumē requiratur ad colorem ſolum, an ad ſolum medium, an ad vtrunque illuminandum: qua de re non eſt quòd in præſentia diſputemus, ideo eam integram ad librum de viſu reijcimus, vbi eam diligenter conſiderabimus, atque explicare nitemur. Ad propoſitum autem dubium ſat eſt ſi in præſentia dicamus, conceſſa luminis actione ad ſpeciem ſenſilem producēdam, non ob id dari ſenſum agentem in productione ſpeciei, ſicut datur intellectus agens in productione ſpeciei intelligibilis; magnum igitur eſt ſenſus, & intellectus diſcrimen: datur enim intellectus agens diſtinctus ab intellectu patiente; at non datur ſenſus agens a ſenſu patiente diſtinctus, ſiquidem lumen non eſt ſenſus, immo agit ut obiectum ſenſile, non vt ſenſus: & quanuis intellectus quoque agens agat potius ut obiectum intelligibile, quam vt intellectus, ſicut alio in loco declarabimus; is tamē non poteſt eſſe niſi alter intellectus, quia non poteſt eo munere fungi, niſi ſit per ſe intelligibilis, omne autem per ſe intelligibile eſt etiam intellectus: at lumen eſt quidem per ſe ſenſile, & in uiſione fungitur officio obiecti ſenſilis; inde tamen non infertur quod ſit alter ſenſus, qui dicatur agens, neq; quòd prǽter obiectum uiſus detur aliud agens, ſiquidem lumen in uiſione non alia ratione interuenit, quā ut obiectum; ſed hoc in libro de viſu diligentius declarabitur. Eſt etiā hac in re ſumma annotatione dignū, accidens ſpiritale productum in medio tum idem numero dici poſſe cū accidente materiali, a quo producitur, tum diuerſum ab illo: color enim in perſpicuo, ſi ſecundùm ſe conſideretur, differt numero a colore materiali, & fortaſſe etiam ſpecie, quum ſit ſpiritalis, ille verò materialis, ſed quatenus imago illius eſt, & illum repræſentat, eſt idem numero cum illo, ita ut oculus colorem ſpiritalem recipiens dicatur videre illummet realem colorem, qui per illam ſpeciem repræſentatur: ſic conceptus lapidis in mente partim eſt idem cum lapide reali, partim nō idem: nam ſi formaliter, & ſecundùm ſuam naturam conſideretur, differt ab eo & numero, & ſpecie, & genere, nam lapis realis eſt in categoria ſubſtantiæ, at conceptus lapidis eſt qualitas in animo: quatenus autem eſt imago, quæ ipſum repræſentat, eſt idem cum illo, & intellectus per illum conceptum dicitur intelligere lapidem realem, qui ab illo cōceptu repræſentatur: quare omne dubium hac in rē tollitur, ſi latinorum more loquentes hac diſtinctione vtamur, formaliter, & repræſentatiuè; idem enim eſt per repræſentationem, at non idem formaliter. Hinc colligimus differre inter ſe formam ſpiritalem & formam realem prout ad formam producentem referuntur; nam forma realis producta ab alia reali ſimili, vt calor a calore, non eſt eius repræſentatiua, ſed penitus differt numero ab illa: ob id antea contra recentiores argumentando dicebamus quod ſi tangibile in ſenſum ageret materialiter ſolùm, tactus non diceretur ſentire illud ipſum obiectū tangibile, a quo pati dicitur, idq; inſolubile

Reſponſio melior.

Accidens ſpiritale & idem numero eſt cum accidente reali, & non idem.

inſolubile contra eos argumentum fuit: forma verò ſpiritalis differt modo aliquo à forma rea li producente, ſed modo etiam aliquo eſt idem, quod illa, quatenus eandemmet numero repreſentat.

Contrariorum omnium argumentorum ſolutio. Cap. VI.

Veritate declarat ſupereſt vt omnia, quæ prius tacta ſunt, dubia, & argumenta, quæ illi officere videbantur, ſoluamus. Primo loco ſoluendum eſt id, quod huius diſputationis occaſio fuiſſe videtur: obiectum eſt qualitas materialis, ergo ſpeciem ſpiritalem producere non poteſt, quia ſpiritale eſt nobilius, ac perfectius materiali, nihil autem agit ſupra ſuarum virium gradum.

Ad primũ.

Obiectum reale eſt nobilius ſpecie à ſe producta.

Ad hoc ego puto negandam eſſe conſequentiam, & ad probationem negandum eſſe ſpeciem eſſe obiecto nobiliorem, in hoc enim conſtitiſſe puto multorum errorem, qui omne ſpiritale omni materiali nobilius eſſe exiſtimarunt, quod tamen non eſt vniuersè verum; in ſubſtantijs quidem verum eſt, quia ſubſtantiæ ſpiritales materialibus nobiliores ſunt, & materiales non ſunt cauſę ſpiritalium, immo potius ſpiritales ſunt cauſæ materialium; ideo nulla in ijs oritur difficultas: at in accidentibus ſpiritale ad materiale refertur ut effectus ad cauſam producentem, & eſt minoris entitatis, quam illud, ideo & imperfectius, deficit enim ab integritate perfectionis illius, & a natura eius ſpecifica; lux enim ſolis nobilior eſt lumine ab ea producto in aere, quod eſt imago lucis, & accidens ſpiritale: ſic ſpecies coloris, quæ recipitur in perſpicuo, ignobilior eſt colore ipſo reali, & minoris entitatis; quamobrem color realis eam producens non agit ſupra vires, ſed infra vires, quia producit quoddam deterius, & ignobilius ſe, quod vel eiuſdem eſſe naturæ dicendum eſt, cum defectu tamen, & caſu ab illius naturæ perfectione, & ita ab illo productum tanquam ab agente vniuoco; uel, ſi dicere uelimus eſſe diuerſæ naturæ, ut etiam dicere poſſumus, producitur a colore reali, tanquam ab agente æquiuoco, agens autem æquiuocum ſolet ſuo effectu eſſe nobilius; reuera enim poteſt modo aliquo uniuocum, modo etiam aliquo æquiuocum agens appellari, & utroque modo eſt nobilius ſpecie ſpiritali ab eo producta.

Ad ſecũdũ

Alterum fuit adductum argumentum à ſimili: ut ſe habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum ſenſile ad ſenſum; at phantaſma, quod eſt obiectum intellectus, non poteſt mouere intellectum ſine ope intellectus agentis; ergo neque obiectum ſenſile poteſt mouere ſeſum ſine ope alicuius externi agentis. Ad hoc neganda eſt ſimilitudo: id enim quod dicunt, ut ſe habet intelligibile ad intellectum, ita ſenſibile ad ſenſum, uerum quidem eſt, at non ſecundùm omnia, ideo non licet inferre eaſdem prorſus conditiones requiri ad ſenſile ut moueat ſenſum, & ad intelligibile ut moueat intellectum; intelligibile quidem requirit auxilium agentis, qui alter intellectus eſt, at ſenſile non eget externo agente tanquam altero ſenſu, qui dicatur agens: ideo ſi de obiecto uiſus concedamus quòd egeat lumine, non tamen eget illo tanquam ſenſu agente, ſed tanquam perfectione conſtitutrice obiecti, ſicuti alio in loco declarabimus: aliorum uerò ſenſuum obiecta omni prorſus dubio carent, etenim nullo alio egent, ſed per ſola ſpecies ſpiritales producunt. Ratio autem diſcriminis ſenſus, & intellectus eſt in hoc potiſſimum conſtituta, quòd obiectum, à quo mouetur intellectus, eſt phantaſma ſingulare, & ſenſile, quod ut moueat intellectum, transferri oportet de gradu inferiore in graduum excellentiorem, de gradu ſenſili ad gradum intellectilem; ideo quum non ſit aptum ad id proprijs uiribus præſtandum, eget aliquo per ſe intelligibili, a quo reddatur actu intelligibile: at obiectum ſenſus non eget ulla traductione de gradu in gradum, ſed iam per ſe eſt ſenſile, & ut tale eſt motiuum ſenſus; in obiecto autem uiſus requiritur lumen, non ad ipſum traducendum de gradu in gradum, quum debeat ſeruare gradum ſenſilem, neque ad altiorem ſit euchendum; ſed ob aliam rationem, quæ in libro de uiſu conſiderabitur.

In lib. de viſu.

Nota differentiam inter obiectũ ſenſus, & obiectũ intellectus.

Ad tertiũ.

Ad uerba autem Auerrois dicendum puto cum alijs multis Auerroem ibi non aſſeueranter, ſed ſub dubio loqui; id enim dicit tanquam difficultatem tangens, & difficultatis cauſam, & eam inſolutam dimitti: quòd ſi putaſſet eſſe reuera neceſſarium in ſenſu aliquod agens, ut in intellectu, certè alio ſaltem in loco id declaraſſet, & quodnam ſit docuiſſet; de hoc tamen nullo alio in loco aliquid amplius dixit; quare eius ipſe opinionis non fuit.

Ad argumenta recẽtiorum.

Ad argumenta uerò recentiorum probantium obiecta quatuor ſenſuum materialiter tantùm agere, non eſt difficile reſpondere: quod enim de tangibilibus, ac de guſtabilibus dicunt, ea non agere, niſi carnem, & linguam tangant, id nihil eſt; quia ſecundùm Ariſtotelem, neque caro eſt inſtrumentum tactus, neque lingua guſtatus, ſed utraque eſt medium deferens obiectum ad organum, quod

De tactili, & de ſapore.

intimius eſt; quare nihil nobis officit iſte contactus, quum certum ſit etiam colorem tangere neceſſariò medium perſpicuum, ſi debeat in ipſum, & in organum agere: concedimus etiam quatuor primas tactiles qualitates materialiter agere in carnem, & imprimere reales ſimiles qualitates, quis enim hoc inficietur? at non ob id fit vt ſpiritaliter non agant, dicimus enim eas & materialiter, & ſpiritaliter agere; non enim facerent ſenſionem, ſi materialiter tantùm, non ſpiritaliter agerent, nam hoc eſſe neceſſarium iam demonſtrauimus: ideo etiam de ſaporibus dicimus nil nobis officere quòd materialiter agāt, & imprimant in lingua ſaporem realem; hoc enim etſi dubium eſt, nos tamen in præſentia condonamus, quia per hoc non ſtat quin agant etiam ſpiritaliter, & ita faciant ſenſionem. Illud verò, quod de ſonis, ac de odoribus dicunt, aliqua conſideratione dignum eſt: nam ſi concedamus ſonum eſſe realem motum, & odorem eſſe vaporem corporeum, dicendum erit eſſe neceſſarium concedere etiam ſpiritales, per quos ſenſio fiat, ſeu in medio, ſeu ſaltem in organo ſenſus receptos, neque videtur negari poſſe odoratum fieri etiam ſine alicuius vaporis exhalatione, multa enim faciunt odorem per longum aeris ſpatium, quæ tantam vaporis copiam emittere nullo modo poſſent. Sed dicere etiam poſſumus, immò debemus, ſpecies has ſpiritales. quæ a ſenſilibus producuntur, non ea ratione dici ſpiritales, quòd non ſint res aliquæ, ſic enim eſſent nihil; ſed res quædam ſunt, licèt tenuis entitatis, & imagines, quibus aliæ res repræſentantur; ideò gradus habent, & aliquæ magis, aliquæ minus ad materialem naturam accedunt, proinde magis, vel minus pendent à materia, in qua recipiuntur: ideo concedere poſſumus aliquas eſſe, quæ ad motum aeris modo aliquo commouentur, & alias magis, alias minus: ſonus igitur, qui ad aures defertur, videtur tum ſpiritale quoddam, tum materiale eſſe, non eſt enim talis motus aeris, qualis fit flantibus ventis, vel quando ab aliquo pellitur aer, non fluit enim aer in ſono, ſed ſolùm tremere videtur non mutato loco, atque is tremor eſt imago repræſentatiua illius motus, qui eſt verè fluxus aeris, & ex corporum mutuo ictu primùm factus eſt: ille nanque eſt verè realis motus; ille verò, qui ad aures defertur, uidetur aliquantum ad ſpiritalem naturam accedere, quia ſine aeris fluxu partes ipſius ordinatim tremūt, dum una alteri ſuum tremorem communicat: ſed ordo temporis aliquid denotat materialis naturæ, quia non eodem tempore, quo fit, ad aures peruenit, ſed aliquanto poſterius, idque neceſſarium eſt (ut ait Ariſtotele) quia medium eſt quantum, atque diuiduum: ſignum autem ſpiritalitatis in ſono eſt, quòd non penitus ad aeris agitationem mouetur, nam feruntur ſoni ad aures etiam contra venti fluxum, & ſentiuntur, licèt debilius: credendum autem eſt ſpeciem adhuc ſpiritaliorem fieri in aere illo congenito, qui auribus incluſus organum auditus eſſe exiſtimatur.

De ſono, & odore.

Dātur gradus accidētiu ſpiritaliū, & aliqua magis aliqua minus ad naturam materialē accedunt.

Idem de odore dicendum eſt: medium enim quoddam eſt inter perfectè materiale, & perfectè ſpiritale, quod nullo modo pendet a materia; pendet enim modo aliquo à ſubiecta materia, quia modo aliquo ſequitur ſubiecti aeris motum. Igitur non idem eſt ſpiritalitatis gradus in omnibus ſpeciebus ſenſilibus, ſed in aliqua maior, in aliqua verò minor; maximè quidem ſpiritalis eſt ſpecies coloris, quum à nullo aeris motu, & ne à uehementiſſimo quidem vento moueri poſſit; reliquæ verò aliorum ſenſilium ſpecies videntur eſſe mediæ inter materiale, & ſpiritale, aliquid enim habent materialis naturę, ſed cum defectu quodam, & caſu à natura ſpecifica, à qua producuntur, propter quem defectum, atque (vt ita dicam) entitatis imminutionem ſpiritales dicuntur, atque etiam quia ſunt imagines repræſentantes obiectum perfectè materiale: hoc autem non abſque ratione fit; nam ſi poteſt accidens materiale producere accidens tum ſpiritale, tum perfectè materiale, poteſt etiam producere medium inter utrunque, & tum maiorem, tum minorem facere ſpiritalitatem; quia ſi poteſt extrema producere, rationi conſonum eſt ut poſſit etiam media. De ſpiritalium igitur ſpecierum productione, quæ propoſitæ quæſtionis prior pars fuit, hęc dicta ſint.

Mediū datur inter materiale, et ſpiritale.

De ſentiendi actu à quonam agente producatur, variæ aliorum ſententiæ.

Cap. VII.

SEquitur altera huius noſtræ diſputationis pars, à quonam agente producatur ſenſio: quum enim aliud ſit ſpeciem producere, aliud ſit facere ſenſionem, quia in aere eſt ſpecies coloris ab obiecto producta, non tamen ibi eſt ſenſio; ideo poſtquam conſiderauimus a quonam agente ſpecies producatur, conſiderandum etiam eſt a quonam producatur ſenſio: quoniam enim operatio quædam eſt, aliquod eſſe agens oportet, à quo producatur; idq; neceſſe eſt eſſe duorum alterum, aut ſenſum ipſum, ſi ſenſum habere vim actiuam fateamur, aut obiectum, ſi negemus ſenſum agere, aut etiam ſimul utrunque: ideo variæ hac de re ſententiæ ortæ ſunt,

quas

quas multi diffuſiſſimè examinant, vt Io. Gandauenſis in ſecundo libro de anima, & Genua, & alij recentiores complures; ideo quum totam hanc diſputationem omnes legere in aliorum ſcriptis poſſint, ego ſtrictim, & paucis verbis quid alij ſentiant referam, vt ex eorum diſputatione intelligatur in quonam huiuſce rei difficultas conſtituta ſit; deinde in veritatis declaratione diligentius immorabor.

Opinio Thomæ. Prima eſt Thomę opinio, qui in ſecundo libro de anima contex. 149. & alijs in locis omnino negauit eſſe in ſenſu aliquam vim actiuam, & dixit ſenſum ſola ui paſſiua eſſe præditum, ut videtur vbique aſſerere Ariſtoteles, qui ſemper dicit ſentire eſſe pati, & operationem ſenſus conſiſtere in patiendo, & nunquam tribuit ſenſui vim actiuam; vnde colligitur agens producens ſenſionem eſſe ſolum obiectum per ſpeciem mediam ab eo productam.

Primũ argumentum. Vtitur autem Thomas argumento tali: ratio, quæ mouit Ariſtotelem ad ponendum intellectum agentem præter obiectum intelligibile, fuit, quoniam agens debet eſſe actu, at obiectum intellectus, quod eſt phantaſma, non eſt actu intelligibile, ideo indiguit intellectu agente, à quo transferretur de gradu in gradum, de intelligibili poteſtate ad intelligibile actu; nam ſi phantaſma eſſet per ſe intelligibile actu, non poſuiſſet Ariſt. intellectum agentem; atqui obiectum ſenſile, quod extra animam eſt, eſt per ſe actu ſenſile, ergo ſuperuacaneus eſt ſenſus agens; quum ſolum obiectum ſufficiat ad mouendum ſenſum, & producendam ſenſionem.

Secundũ argumentũ. Præterea idem agens, quòd pro aliqua forma diſpoſitiones in patiens inducit, dicitur etiam illam formam producere; at obiectum producit ſpeciem in organo tanquam diſpoſitionem neceſſariam pro ſenſione, quã neceſſario conſequitur ſenſio; ergo etiam ſenſionem producit: vel formetur idem argumentum ſic: agens dans formam dat omnia conſequentia formam, ut habemus in contextu trigeſimoſecundo octaui phyſicorum, & in vigeſimoſecundo, & vigeſimoquinto, quarti libri de Cœlo; at obiectum ſenſile producit in organo ſpeciem, quam ex neceſſitate conſequitur ſenſio; ergo etiam ſenſionem producit.

Opinio Io. Gãdauẽſis Ioannes autem Gandauenſis contrariam opinionem ſequutus eſt, & dixit ſenſionem non ab obiecto produci, ſed a ſolo ſenſu; ob id in ſingulo ſenſu duas re diſtinctas facultates poſuit, unam agentem, & alteram patientem, ita ut detur viſus patiens, & alter viſus agens in eodem animali, & ille recipiat ſolùm, hic uerò ſolùm agat, & ſenſionem producat, ſic etiam in alijs ſenſibus; quare ſecundùm ipſum quinque ſunt ſenſus actiui, & alij quinque paſſiui, & ſicuti agens producens ſpeciem in ſenſum eſt obiectum, ita recepta ſpecie id, quod ſenſionem producit, eſt ſenſus agens. Tertiam ſententiam defendiſſe uidetur Scotus in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione ſeptima, quòd ſenſio a duobus ſimul agentibus producatur, nempe à potentia actiua ſenſus tanquam ab agente primario, & ab obiecto tanquam ſecundario, & minus præcipuo, ita vt neutrum ſine altero ſit totale agens ſenſionem producens, ſed utrunque ſimul, & utrunque propriam operam præſtet in producenda ſenſione; hoc autem quomodo intelligat, atque declaret Scotus, & quibus argumentis tum hanc ſententiam probet, tum plures alias reprobet, in prędicta eius prolixa quęſtione legi poteſt; nolo enim prolixam illam diſputationem in medium adducere, ſed ſatis habui ſententiam Scoti breuiter tetigiſſe. *Opinio Scoti.*

Omnium dictarum opinionum confutatio. Cap. VIII.

Confutatio opinionis Thomæ. SEd hę omnes ſententiæ magnis difficultatibus urgentur. Primum quidem aduerſus opinionem Thomæ eſt argumentum Ioannis Gandauenſis efficaciſſimũ, quod apud eum legere poſſumus lõgo ſermone expoſitum; nititur enim quatuor fundamentis, vt ibi videre eſt: ſed eius argumenti vis breuiter collecta in hoc conſiſtit, quòd ſequeretur, obiectum externum, vel ſaltem ſpeciem, quæ ipſum repræſentat, eſſe nobiliorem ſenſu; cuius conſequentis falſitas ſatis manifeſta eſt, quia ſenſus eſt forma ſubſtantialis cognoſcens, & valde nobilis, obiectum verò, & eius ſpecies eſt accidens ignobile, quod non eſt dicendum eſſe nobilius ſenſu: conſequentia verò ſic probatur: illud eſt perfectius altero, cuius perfectiſſima operatio eſt nobilior perfectiſſima operatione alterius, nã operatio indicat eſſentiam; atqui perfectiſſima operatio ſenſus apud Thomàm eſt pati, & recipere ſenſionem, ipſe nanque nullam in eo concedit vim actiuam, perfectiſſima verò operatio obiecti, ſeu ſpeciei eſt agere, & producere ſenſionem; nobilius autem eſt agere, quam pati; igitur obiectum erit nobilius ſenſu.

Reſponſio Thomæ. Nititur tamen Thomas hoc argumentum ſoluere in ſecundo libro de anima loco prædicto, & inquit nil aliud per hoc oſtendi, niſi obiectum eſſe ſenſu nobilius ſecundùm quid; nam quatenus obiectum eſt actu tale, ſenſus verò eſt talis poteſtate, catenus obiectum nobilius eſt, quoniam actus eſt poteſtate nobilior; per hoc tamen non ſtat; quin ſubſtantia ſenſus, quæ anima eſt, ſit abſolutè nobilior obiecto, ſiquidem frequenter contingit ut aliquid ſit abſolutè nobilius aliquo, ſit tamen ignobilius ſecundùm aliquam conditionem;

Reſponſionis impugnatio.

Sed reuera argumentum per hoc nõ ſoluitur; quia in argumento ſumitur non ſolùm operatio aliqua, qualiſcunque ea ſit, ſed operatio perfectiſſima, & maximè præcipua: quoniam igitur præcipua operatio ſenſus, eſt ſentire, & ad hanc a natura dirigitur ſenſus, & eam edit patiendo, obiectum verò ad eam concurrit ut agens, & hęc eſt perfectiſſima operatio obiecti prout ſenſile eſt, & ipſius ſenſus quatenus eſt ſenſus, præcipua verò operatio declarat eſſentiam; ideo ſequitur neceſſariò obiectum eſſe nobilius anima; quare argumentum Gandauenſis ualidiſſimum eſt.

Confutatio opinionis Gandauenſis.

Sed ipſa quoque Gandauenſis ſententia difficultatem patitur: quum enim ponat ſenſum agentem, & ſenſum patientem re diſtinctos, quęrendum eſt an ambo cognoſcant, an ſolus patiens; nam ſi ambo, ergo alter ſuperuacaneus eſt: & præterea ſi ambo ſentiunt, ergo ambo patiuntur, quia ſecundùm Ariſtotelem ſentire eſt pati; quare etiam ſenſus agens patitur, ergo ab alio agente, & ſic res in infinitum ibit: ſi verò ſenſus agens non cognoſcit, ſequitur aliud abſurdum, facultatem non cognoſcentem eſſe nobiliorem cognoſcente, agens enim eſt nóbilius patiente, quare ſenſus agens, qui non cognoſcit, erit nobilior ſenſu patiente, qui cognoſcit.

Reſponſio Gandauenſis.

Vidit Gandauenſis argumentum hoc, & ipſum ſolui putauit dicendo ſenſum quidem agentem non cognoſcere, ſed vtrunque eſſe ſecundùm quid nobiliorem altero varijs rationibus; nam ſenſus agens eſt nobilior patiente quatenus agens, ſenſus autem patiens eſt nobilior agente quatenus cognoſcens.

Reſponſionis impugnatio.

Sed hæc euaſio inanis eſt: nam, ut antea aduerſus Thomam dicebamus, ex perfectiſſima operatione infertur maior perfectio abſolutè, nec ſolùm ſecundum quid: perfectiſſima autem operatio ſenſus eſt cognoſcere, & ea competit patienti, non agenti; ergo patiens eſt abſolutè nobilior; quum autem talis ſit, non poteſt à natura dirigi ad patiendum ab aliquo agente ignobiliore. Illud pręterea aduerſus ſententiam Gandauenſis conſiderandum eſt, ipſum non ſeruare, ut ſeruare ſe putat, proportionem, ſeu ſimilitudinem ſenſus cum intellectu, vt ſicuti præter intellectum patientem datur intellectus agens re diſtinctus ab illo, ita detur ſenſus agens re diſtinctus a ſenſu patiente; etenim alio in loco demonſtrabimus officium intellectus agentis non eſſe ſenſionem producere in intellectu patiente, ſed ſolùm ſpeciem producere: itaque ſi ſimilitudo ſeruanda ſit, oportet ſenſum agentem requiri ad productionem ſpeciei, non ad ſenſionem; vel præter intellectum agentem, qui ſpeciem producit, dari alterum intellectum agentem, qui ſit cauſa effectrix intellectionis: quę omnia uana ſunt.

Confutatio opinionis Scoti.

Scoti quoque opinio admittenda non eſt, quia nullo modo aſſerendum eſt obiectum eſſe cauſam ſenſionis effectricem, neque vt primariam, neque ut ſecundariam, ſic neque ſpeciem; propterea quòd ſenſio eſt formaliter cognitio, obiectum verò nullam poteſt uim habere efficiendi cognitionem, licèt poſſit aliquid ſenſui ſubminiſtrare neceſſarium ad ſenſionem; efficit enim ſpeciem, ſine qua ſenſio non fieret, ſed ipſius ſenſionis nullo modo eſt cauſa effectrix: ipſa uerò ſpecies in ſenſione non habet locum agentis, ſed ſolùm formæ genitę, & effectus producti, neque poteſt agere in organum, in quo tanquam forma in ſubiecto recipitur, forma enim in ſubiectum ſuũ non agit. De ipſo quoque ſenſu dubium eſt, quomodo idem poſſit eſſe actiuus, & paſſiuus, quum nihil agat in ſe ipſum: quòd ſi dicatur diſtinctus eſſe agens à patiente, incidimus in opinionem Gandauenſis modò refutatam, & in aliud pręterea abſurdum, quod eam inſequitur, quòd Ariſtoteles in tractatione de ſenſibus mancus ac diminutus eſſet, quum de ſenſu agente diſtincto à patiente nihil unquam dixerit, ſed unicum, qui patiendo operatur, conſiderauerit.

De actione ſenſus vera ſententia.
Cap. IX.

AD hanc difficultatem ſoluendam duo à nobis declaranda ſunt, vnum à quonam agente ſenſio producatur, alterũ verò quinam ſit huius actionis modus; hoc enim ignorato nil poſſumus intelligere, quia multis dubijs perturbemur neceſſe eſt.

Græcorum ſententia.

Quod ad alterum attinet, ſequendam eſſe arbitror Græcorum ſententiam, quam paſſim apud eos legimus in libris de anima, & apud Alexandrum in primo ſuo de anima libro in capite de intellectu practico, & ſpeculatiuo, & quam plures recentiores ſequuti ſunt;

Idem ſenſus agit, & patitur varijs rationibus.

quòd eadem ſit facultas ſenſibilis, quæ & agat, & patiatur varijs rationibus: quum enim eadem anima duobus muneribus fungatur; tum informet organum, quod ſine ipſo non eſſet organum, niſi æquiuocè; tum organo à ſe informato utatur ad operandum; ratione prioris muneris patitur, proprium enim organi officium eſt ſpeciem recipere, & pati, ideo anima ſenſibilis quatenus dat eſſe organo, conſtituit proprium receptiuum ſpeciei ſenſilis, & ad hanc receptionem refertur anima ut ratio recipiendi: facta autem receptione anima utitur organo dum ſpeciem in eo receptam iudicat: itaque recipere eſt organi animati, iudicare autem eſt ſolius animæ; & ratione iudicij anima dicitur agere, quia nil aliud eſt iudicare, quam ſenſionem producere:

Iudicare eſt ſenſionem producere.

ſimile huic eſt id, quod Auerroes de motu elementorum

dicit

dicit in commentario 38. tertij libri de Cœlo, forma elementi ut eſt forma mouet, mouetur autem ut eſt in materia; nam quatenus materiam informans, & conſtituens tale elementum, dicitur principium paſſiuum motus elementi naturalis, ipſa verò ſecundùm ſe forma eſt principium actiuum eiuſdem motus. Hæc eſt Ariſtoteles ſententia in contex. 127. ſecundi libri de anima, vbi dicit odorare non eſſe ſolùm pati, quia hoc datò ſequeretur, aerem odorare dum odores recipit, ſed eſſe ſentire: quaſi dicat, odorare eſt aliud quiddam præter pati, eſt enim ſentire, hoc autem eſt iudicare, quod eſt agere. Sic etiam in contextu trigeſimoſeptimo eiuſdem libri apertè dicit animam eſſe cauſam effectricem ſenſionis: quare non eſt verum id, quod a Thoma pro comperto aſſumitur, Ariſtotelem nunquam dixiſſe ſentire eſſe agere, ſed ſolum pati. Hoc idem ſignificauit Ariſtoteles in contextu 140. eiuſdem libri dicens, actio viſus dicitur viſio, ſed actio coloris nomine caret; ſic enim denotauit aliud eſſe impreſſionem coloris ſpiritalis in organo, quæ fit a calore materiali agente; aliud eſſe ſenſionem ipſam, quæ dicitur viſio; ſi nanque viſio nil aliud eſſet, quam impreſſio ſpeciei, actio coloris eſſet viſio, quod ibi Ariſtoteles negat: hoc idem ex verbis Ariſtotelis colligimus in contextu decimoſexto, noni Metaphyſicorum, vbi actionem immanentem diſtinguens a tranſeunte dicit viſionem eſſe actionem immanentem, quia eſt in ipſo agente: per hoc enim differt actio immanens a tranſeunte, quod immanens eſt in ipſo agente, tranſiens verò eſt in aliquo alio ſeparato ab agente, vt ædificatio eſt in externa materia, non in ædificante: ſic igitur viſio eſt actio immanens, quia recipitur in ipſomet agente, nempe in anima, ſeu in corpore animato quatenus eſt animatum: quod ſi nullum aliud agens haberet viſio, niſi materialem colorem, eſſet abſque dubio actio tranſiens, quod ibi Ariſtoteles negat, putat igitur cauſam viſionis effectricem eſſe animam ipſam. Hoc idem comprobatur argumento ſatis manifeſto ſumpto ab experientia: nam ſæpe contingit ut rem coloratam ob oculos poſitam non videamus, quia licèt fiat impreſſio ſpeciei in oculo (nullo enim exiſtente impedimento id negari non poteſt) attamen anima alijs rebus intenta ſpeciem illam non iudicat: non ſola igitur ſpeciei receptio eſt viſio, ſed etiam iudicatio; nam ſi ſola receptio eſſet viſio, id quod diximus, euenire non deberet; ergo præter receptionem ſpeciei requiritur etiam animæ actio, qua ſpecies iudicetur, proinde neque obiectum, neque eius ſpecies eſt cauſa effectrix viſionis.

De modo, quo ſenſus in ſentiendo agit.
Cap. X.

Voniam igitur præter actionem obiecti, qua producitur ſpecies, neceſſe eſt aliam eſſe ipſius animæ actionem, qua eadem ſpecies iudicetur, neque propterea duplex ſit ſenſus, vnus patiens, alter uero agens, ſed vnus, & idem, qui varijs rationibus, & agit; reſtat vt modum, quo hæc actio fit, conſideremus: nam dicere ſenſum iudicando agere, modum autem huius actionis non declarare, eſt ferè nihil dicere, quum in eo animus non acquieſcat, quia dubium manet quomodo idem poſſit agere ſimul, & pati ratione eiuſdem operationis, quoniam præſente obiecto ſtatim, & momento temporis ſenſio fit. Hoc igitur eſt a nobis in præſentia conſiderandum, quum ab alijs ſatis declaratum eſſe non videatur, quum ſolùm dixerint ſenſum agere iudicando, ſed huius actionis modum non declarauerint. Non eſt approbandus modus *Modus à*
a Simplicio poſitus, quem apud eum legimus *Simplicio*
in contextu ſexageſimo, ſecundi libri de ani- *poſitus.*
ma, vbi dicit animam ſenſibilem habere ſenſilia conſubſtantialia, quemadmodum anima intellectiua habet intelligibilia conſubſtantialia; hæc enim negantur penitus ab Ariſtotele, *Confuta-*
qui putant & intellectionem, & ſenſionem fie- *tio*
ri per ſolam receptionem ſpeciei ab obiecto externo; neque aliam ſpeciem ſeu ſenſilem, ſeu intellectilem conceſſit præter illam, quæ ab obiecto materiali imprimitur. Præterea neque ſic declaratur quomodo ſenſus agat; inquit enim Simplicius colorem agentem in oculum non imprimere ſpeciem, ſed excitare animam ad uidendum colorem ſibi eſſentialiter inſitum, & ita excitatam animam iudicare; at per hoc non tollitur dubium, quomodo aliquid agere poſſit in ſeipſum; nam in illa excitatione patitur potius anima, quam agit, in iudicando autem nec agere uidetur, nec pati, quoniam ſenſilia illa conſubſtantialia ab ipſa animæ ſubſtantia non diſtinguuntur; quomodo igitur idem ſecundùm idem poteſt in eodem actu & pati & agere? Ego puto modum *Opinio ue-*
hunc poſſe declarari per illa, quæ de intelle- *ra.*
ctu dicuntur ab Ariſtotele in contex. 8. tertij libri de anima, & in 37. eiuſdem de intellectu, ac de ſenſu: inquit enim intellectum intelligendo fieri rem intellectam, & ſenſum ſentiendo fieri ipſum ſenſile, ita vt uiſus in uidendo fiat color, non quidem materialis, ſed ſpiritalis: quemadmodum .n. intellectus dum ſpeciẽ receptam iudicat, fit res illa, quã recipit; ita dũ oculus colorẽ recipit, & anima ipſum iudicat, dr anima fieri color ille, non .n. cognoſcit, niſi

fiat res ipſa cognita: ob id aer, & alia perſpicua recipiũt quidem colores ſpiritales, ſed eos non ſentiunt, quia non iudicant; non iudicant autem, quia non habent hanc vim vt fiant illud, quod recipiunt; hoc enim non competit formæ immerſæ penitus in materia cuiuſmodi eſt forma rei inanimatæ; ſed ſoli animæ, quæ eſt aliquantùm elata ſupra materiam, & materię imperat per cognitionem; magis quidem eleuatus eſt intellectus, quam ſenſus, quum in operando non utatur aliquo organo recipiente, ſed ipſe ſine organo tum recipiat, tum fiat illud, quod recepit; eſt tamen modo aliquo ſupra materiam eleuatus etiam ſenſus, vim enim cognoſcendi habet, & quamuis ſpeciem non ipſe recipiat, ſed organum animatum, ut oculus, tamen non organum iudicat, ſed anima ipſa, & in iudicando fit res illa, quam iudicat: hoc igitur iudicàre, & fieri rem ipſam iudicatam, eſt proprium animæ opus, & anima eſt eius cauſa effectrix, non tamen per veram actionem, qua mutatur patiens ab agente, ſed per ſolam emanationem; & per hoc ſoluitur omnis difficultas, quæ aliter ſolui non poteſt; nam omne uerè agens eget patiente, in quod agat, neque poteſt idem pati, ac recipere aliquid à ſemetipſo; propterea illi, qui hæc duo agentia non diſtinguunt, oſtendere non poſſunt quomodo idem ſenſus patiatur, & agat, nos verò dicentes ſenſum per ſolam emanationem efficere ſenſionem, omne dubium tollimus: agens enim per emanationem non agit in aliud, ſed neceſſariò in ſeipſum, emanat enim ab illo operatio, & in ipſomet remanet, ideo talis agentis actio nunquã eſt tranſiens, ſed ſemper immanens; ueri autem agentis actio eſt ſemper tranſiens, quoniam tali actione nihil poteſt agere in ſeipſum ſed ſolùm in aliud extra ſe, & in hoc diſtinguitur actio immanens à tranſeunte. Recepta igitur in oculo coloris ſpecie, cuius effectrix cauſa eſt culpr materialis externus, emanat ab ipſa natura animę ut in ſua ſubſtantia imbibat illam ſpeciem, & fiat ſpiritaliter color ille, quem ſentire dicitur: hoc modo anima eſt ſenſionis cauſa effectrix per emanationem, & hæc operatio emanat ab anima, recipitur autem tum in ipſamet anima, tum in toto oculo animato; quatenus enim anima eſt, quæ iudicat, & fit ſpiritaliter res cognita, eatenus in anima ſenſio fieri dicitur; ſed quatenus ſpecies in oculo animato recepta eſt, & anima quoque ipſa non extra oculum eſt, ſed in oculo, immò eſt ipſa oculi forma, & eſſentia, qua oculus eſt oculus; eatenus in oculo fieri ſenſio dicitur, & ipſi attribuitur, ita ut oculus dicatur ſentiens ut quod, anima verò non vt quod, ſed ut quo. Similis autem huic actioni animæ eſt illa, qua alias diximus elementum moueri à ſeipſo, nam ea quoque eſt actio per emanationem, proinde non tranſiens, ſed immanens eſt, ut eo in loco cum diligentia declarauimus. Per hæc autem, quæ modò diximus, ratio facile affertur cur aliquando non uidemus ea, quæ ob oculos habemus; tunc enim anima intenta eſt conſiderationi alterius rei, & eſt facta res illa, non poteſt autem ſimul fieri duæ res, ideo dum unam ſpeciem recipit, ac iudicat, non poteſt fieri alia res: tunc igitur recipitur in oculo ſpecies coloris, at non iudicatur, proptereaquòd anima, cuius eſt iudicium, tunc eſt facta alia res, nec poteſt fieri color hic receptus, niſi deſinat eſſe res illa alia. Ex his omnibus colligimus tria hęc in ſenſione notanda eſſe, quæ latini tria inſtantia appellarent, ordinata, atque diſtincta, ſi non tempore, ſaltem natura: primùm enim ab actione obiecti materialis fit in organo receptio ſpeciei, ut coloris in oculo; ſecundò anima iudicium profert, & ita agere dicitur; tertiò recipitur iudicium in toto compoſito, nempe organo animato, & ita anima tanquam eius pars dicitur pati: primum quidem inſtans poteſt etiam tempore præcedere reliqua, ut diximus de illo, qui res præſentes non animaduertit, poteſt etiam non præcedere tempore, ſed ſolùm natura; at ſecundum non poteſt præcedere tertium tempore, ſed natura tantùm præcedit, quia uiſio eſt ſimul iudicatio, ſeu actio animæ, & receptio oculi animati, quemadmodum ſimul tempore forma elementi eſt mouens quatenus eſt forma, & mota quatenus eſt in materia, ita ut agere ſit ſolius animæ, pati autem non ſolius, ſed organi animati: ideò Ariſtoteles quando effectricem cauſam ſenſionis conſiderat, eam refert in ſolam animam, non in compoſitum animatum, ut in contextu trigeſimoſeptimo, ſecundi libri de anima: quando autem conſiderat ſubiectum recipiens ſenſionem, & cui ſenſio attribuitur, id negat eſſe animam, ſed dicit eſſe ipſum compoſitum animatum, & hac etiam ratione inquit ſenſum pati, quia conſiderat organum animatum, quod reuera patitur: de ſenſu autem loquens ſemper dixit ipſum patiendo operari, quia ſentire non eſt ſolùm iudicare, ſed complectitur omnia illa tria momenta, quorum primum & ultimum paſſiones ſunt organi animati, & primum eſt paſſio facta ex actione obiecti externi; ideo tria illa in unum colligendo, & tanquam unã operationem conſiderando, ea reſpectu ſenſus vocata eſt paſſio, cuius actiuum principium eſt obiectum externum, ideo reſpectu totius operationis ſenſus dicitur patiens, obiectum verò dicitur agens; per hoc tamẽ non ſtat quin inter duo illa extrema momenta tertium medium intercipiatur, in quo ſenſus agere dicitur, quemadmodum declarauimus.

Actio per emanationem ſemper eſt immanens.

In 1. lib. de motu grauium, & leuium.

Cur aliquando ea, quæ præſentia ſunt, non videmus.

Tria inſtantia in ſenſione.

Quod argumenta aduerſus alios adducta prædictæ ſententiæ non officiant. Cap. XI.

HÆc noſtra ſententia ex eo maximè comprobatur, quòd eam ſequentes illa omnia abſurda euitamus, quæ aduerſus alios adduximus: nam ſecundùm opinionem Thomæ agens eſſet ignobilius patiente, quod iuxta ſententiam noſtram non ſequitur, quum ſenſionis productionem totam animæ, nullam ſenſui attribuamus. Argumentum quoque allatum contra Gandauenſem nobis non officit: nos enim non duos diſtinctos ſenſus ponimus, ſed vnum, qui & agat, & patiatur diuerſis rationibus, & ita cognoſcatо: ſed cauſa erroris Gandauenſis fuit, quia non cognouit agens per emanationem; ideò, quum oſtendere non potuerit quomodo idem ſenſus patiatur, & agat, duos re diſtinctos ſenſus introduxit. Facimus etiam in hoc ſimilem ſenſum intellectui, quòd vt ſenſus ſuapte natura ſenſionem producit, ita intellectus noſter producit intellectionem, non intellectus agens: qua in re decepti ſunt multi, ſicut alio in loco demonſtrabimus. Tandem nobis non obſunt illa, quæ aduerſus Scotum dicta ſunt: nos enim in productione ſenſionis nullam obiecto actionem attribuimus, ſed totam animæ ſentienti: deinde ita ponimus eundem ſenſum agere & pati, vt in nullam difficultatem incidamus, ſiquidem actiuũ eſſe dicimus nõ actione vera, ſed per ſolam emanationem; talem autem actionem ſi negamus, nulla dabitur actio immanens, quoniam vera actione nihil poteſt agere in ſeipſum. Non facimus etiã Ariſtotelem mancum in tractatione de ſenſu, quia vnicum ſenſum ponimus, quem ipſe dixit operari patiendo, ſed non omnino negauit eum agere, quemadmodum antea demonſtrauimus.

In lib. de intellectu agente.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE VISV LIBRI DVO.

LIBER PRIMVS.

Propoſitio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

Viſus intellectui ſimilis.

SEnſuum omnium nobiliſſimum eſſe viſum ſatis inter omnes conſtare videtur, nã & ad ſcientias capeſſendas vtiliſſimus omnium eſt, & menti etiam quam ſimilli-mus; quod tum ex eius operatione colligi, tum ex hoc dignoſci facile poteſt, quod dicere non ſolemus mentem audire, uel olfacere, uel guſtare, neque illi aures, aut nares, aut linguã per translationem unquam attribuimus; dicimus tamen oculos mentis, & per actionis ſimilitudinem inſpicere, ac uidere mentem dicere cõſueuimus. Inſtrumentum quoq; huic ſenſui pulcherrimum, & artificioſiſſime fabricatum natura tribuit, ipſumque in ſuprema corporis parte, unde totius corporis ſaluti præeſſe, ac proſpicere melius poſſet, collocauit. Fuit præterea hic ſenſus etiam magna luminorum philoſophorum diſſenſione, & controuerſia nobilitatus, ſcilicet Ariſt. Platonis, & Galeni, qui de huius actione contrarias penitus ſententias protulerunt. De hac igitur animæ facultate, quæ digna præ cæteris omni ſtudio, ac diligẽtia eſſe uidetur, in præſentia dicendum, eiusq; naturam, & actionis modum diligentiſſimè perſcrutandum nobis propoſuimus; ut ea quæ ab Ariſtotele de hac tum in libris de anima, tum in paruis naturalibus dicuntur, declarare omnibus uiribus noſtris cõtendamus. Totam autem hanc noſtram diſputationem in duas partes diuidemus: in quarum altera Ariſtotelis de uiſu opinionem ita claram reddere conabimur, ut quantum fieri poſſit optimè intelligatur: in altera uerò ſententiam Platonis, quã Galenus enixè tutatus eſt, conſiderabimus, & cum Ariſtotelis ſententia conferemus; & ueritate opinionis Ariſtotelis demonſtrata, eam a Galeni obiectionibus uindicare nitemur. In ipſa autem Ariſtotelis ſententia declaranda hunc ordinem ſeruabimus: quum enim ipſe exiſtimauerit uiſionem fieri per actionẽ obiecti in organum uiſus per medium perſpicuum, de his omnibus ſingillatim agemus, & eas, quæ in ſingulis orientur, difficultatem ſoluemus; ut tandem quomodo ex eorum trium concurſu ſecundùm Ariſtotelem uiſio fiat intelligamus. Primùm igitur de obiecto, qui color eſt, iuxta Ariſtotelis præceptionem dicendum eſt; ut eius naturam, & generationem intelligẽtes, melius cognoſcere poſſimus cur, & quomodo a colore medium, & organum ſenſus afficiatur.

De coloris natura, & generatione. Cap. II.

Duæ coloris definitiones.

DVas coloris definitiones Ariſt. tradidiſſe videtur; vnam in cõtex. 67. ſecundi libri de anima, color eſt motiuus perſpicui, quod ſit actu; alteram in libro de ſenſu & ſenſilibus cap. 3. color eſt extremitas perſpicui terminati; in libello autem Ariſtoteli adſcripto de coloribus nulla coloris definitio traditur, vt non iniuria ſuſpicari poſſimus librum illum ab Ariſt. ſcriptum nõ fuiſſe, licèt aliqua etiam notatu digna in eo legantur. De priore tamen definitione, quæ tradi in ſecundo de anima dicitur, ego ſemper dubitaui an ſit definitio appellanda, quum uerba illa nõ ad modum definitionis prolata eſſe videantur, inquit enim Ariſt. [omnis autem color] attamen in definitionibus afferendis dictio diſtributiua non conuenienter ponitur, ſed potius articulus: nam dictione diſtributiua ſignificatur natura vt diſtributa per particularia ſuppoſita; articulo autem ſignificatur vt collecta, & ad vnitatem redacta; at in definitione eſſentiam rei vt vnam ſignificare, & exprimere volumus, non vt diſtributam; præterea viſibilitas eſt accidẽs poſterius ipſa coloris natura, quod ſigni-

Prior definitio nõ eſt vera definitio.

ficauit Ariſtoteles in decimo contex. tertij phyſicorum dicens colorem, & viſibile eſſe idem ſubiecto, ſed differre ratione; etenim nomen coloris notat naturam quandam abſolutam, cui hæc aptitudo, & hic ad viſum reſpectus ſuperuenit, vt dicatur viſibilis, ideo ibi Simplicius, ac Themiſtius admonent viſibilitatem eſſe accidens coloris; intelligendum autem eſt accidens non quidem ſeparabile, aut commune, ſed proprium, & colori per ſe competens iuxta ſecundum modum dicendi per ſe; quoniam igitur eſſe motiuum viſus competit colori non quatenus abſolutè eſt color, ſed quatenus viſibilis, ideo per hoc ipſa coloris natura non exprimitur; proinde videtur potius Ariſt. his verbis illam vt coloris proprietatem proponere, quam vt coloris definitionem adducere: attamen quia ſtatim ſubiungit [& hæc eſt ipſius natura] innuere videtur poſſe per hanc proprietatem definiri colorem, non quidem abſolutè vt color eſt, ſed vt viſum reſpicit, & uiſibilis dicitur; ideò ſi ea eſt uocanda definitio, non eſt talis definitio, per quam abſolutè ſumpta coloris natura declaretur, ſed eſt deſcriptio quædam tradita per poſteriora, & pro occaſione ſufficiens; quum enim non alia ratione ibi de colore agatur, quàm ad declarandam ex ſua operatione facultatem animæ uiſiuam, ſatis fuit declarare nomen coloris prout uiſum reſpicit, & quatenus uiſibilis eſt; non eſt autem alia ratione uiſibilis, niſi ut eſt motiuus perſpicui, quod actu perſpicuum ſit, hoc eſt illuminatum; lumen enim eſt actus, & perfectio perſpicui, ut eodem in loco Ariſt. docet. At in libro de ſenſu, & ſenſilibus uolens Ariſt exactiorem nobis notitiam uiſionis tradere, intimius naturam coloris ſcrutatus eſt, & ipſum etiam abſolutè ſumptum conſiderauit, ac definiuit; quoniam eius cognitio non parum confert ad intelligendum cur color uiſibilis ſit, & quomodo fiat uiſio. Ad illius igitur definitionis intelligentiam dicendum eſt breuiter de generatione coloris; & quum duplex eſſe dicatur color, unus, qui ſolet appellari realis, alter uerò, qui uocatur apparens, & ſpiritalis; utriuſque generatio eſt ſeorſum conſideranda, quemadmodum Ariſt. quoque in eodem libro ſeparatim vtriuſq; coloris generationem declarauit. Quod ad reales colores attinet ſunt qui dicant ipſos, & alias omnes qualitates, quæ ſecundæ appellantur, generari ex primis, nempe ex calido, & frigido, & humido, & ſicco; quod nos de coloribus non omnino uerum eſſe arbitramur: nam certum eſt cœleſtia corpora eſſe colorata, ſiquidem lux ipſorum color eſt, & uiſum mouet quatenus color, & hoc teſtatur Ariſt. tum in illo 3. cap. libri de ſenſu & ſenſilibus, tum in primo capite libelli de coloribus primæ tamen qualitates nullum in cœleſti corpore locum habent: unde colligi poſſe uidetur quod, etſi colorata inferioris mundi conſtant ex quatuor elementis, quæ ſunt calida, frigida, humida, & ſicca, non tamen primò ex his qualitatibus colores proueniunt, ideſt non quatenus elementa ſunt calida, & frigida, & humida, & ſicca; ſed potius alia ratione, quæ eadem in his, & in cœleſtibus locum habeat, ſaltem ſecundùm quandam ſimilitudinem, & analogiam; quum igitur & cœleſtia, & inferiora corpora perſpicuitate ſint prædita, ego puto his omnibus colorem competere ratione perſpicuitatis: quoniam enim perſpicuum illud eſt, quod propter partium tenuitatem tranſparet, nec uiſum terminat, unde etiã interminatum appellatur; neceſſe eſt ut, ſi perſpicuum incraſſetur, & condenſetur, ita ut deſinat tranſparere & uiſum terminet, nec ſinat ulterius per intimam eius ſubſtantiam porrigi, tunc amiſſa perſpicuitate colorem loco eius recipiat in ſuperficie, quo moueat ac terminet uiſum: tale igitur perſpicuum ab Ariſt. uocatur terminatũ, idq; neceſſe eſt ut ſit coloratum, nam ſua ſuperficie uiſum terminare eſt eſſe coloratum, quia terminare uiſum non poteſt, niſi per colorem aliquem: color itaque oritur ex ſola condenſatione perſpicui; quum enim ex condenſatione deſinit eſſe perſpicuum, fit coloratũ, & per ſuam ſuperficiem mouet uiſum, etenim in ſola ſuperficie retinet perſpicuitatem, quam prius habebat in tota ſua ſubſtantia: & quum ſolum perſpicuum ſit receptiuum coloris prius in tota ſubſtantia ſua colores aliorum recipiebat, dum interminatum erat; poſtea uerò factum terminatum habet ſolùm in ſuperficie perſpicuitatem, & colorem proprium loco perſpicuitatis interminatæ, quam prius habebat in tota ſubſtantia. Conſideratio autem, hac terminatio perſpicui fieri uidetur duobus modis. Vnus eſt quando ſine alicuius alterius corporis admiſtione ipſum ſolum perſpicuum corpus in ſe conſtipatur, neque in aliam naturam mutatur, præterquam quod fit denſum, & deſinit eſſe peruium, & incipit terminare uiſum: qui modus locum habet in cœleſtibus corporibus, ex una enim & eadem corporis natura conſtant cœleſtia omnia, nec differũt, niſi per maiorem, vel minorem raritatem, ſeu denſitatem; & quo denſiora ſunt, eo magis colorata ſunt, hoc eſt magis lucida; nullus enim alius eſt cœleſtium color, quam albedo ſplendens, quę dicitur lux, & quo denſiora ſunt, eo magis alba, ac lucentia ſunt; ideo pars Cœli rara perſpicua eſt, atque tranſparens, aſtra uero ſunt partes Cœli denſiores, quia non tranſparentes, ſed lucidæ & coloratæ ſunt, minimè autem omnium aſtrorum denſa luna eſt, quia minimum habet proprij luminis. Alter modus in ſolis inferioribus corporibus locum habet, & eſt condenſatio perſpicui non per ſolam eius conſtipationem; ſed per admiſtionem opaci; ſic enim fit coloratum

quia

Viſib. litas ineſt per ſe colori in ſecundo modo dicendi per ſe.

Declaratio ſecunda definitionis coloris.

Color duplex, realis et apparens.

De colorũ realium generatione.

Condenſatio perſpicui fit duobus modis.

Materia Cœli tota eſt euſdem naturæ.

quia deſinit eſſe peruium, ſed alia magis, alia minus, prout plus. vel minus opaci habent in ſua miſtione, uel etiam rationi modi meſtionis, unde etiam prouenit varietas ſpecierum coloris; quatuor enim elementorum tria ſunt perſpicua, ignis, aer, & aqua, una autem terra opaca; ideo ex admiſtione terræ deſinunt corpora eſſe perſpicua, & fiunt colorata in ſuperficie uarijs coloribus; opponitur enim perſpicuitati opacitas, & hæ varias faciunt miſtiones, proinde & varias colorum generationes. Quũ autem tria elementa perſpicua ſint, eſt tamen inter ea diſcrimen: aqua enim, quia parum recedit à natura terrę, minus eſt perſpicua, quam alia duo, & habet aliquid opacitatis; aer verò magis perſpicuus eſt; ſed maximè omnium ignis, ille ſcilicet elementaris, qui tenuiſſimus, & inuiſibilis eſt: cum his igitur admiſta terra per ſuam opacitatem impedimento eſt perſpicuitati; admiſcetur autem duobus modis, uel enim per ſolam compoſitionem ſine uera miſtione, uel cum uera miſtione, quę eſt mutatio naturarum elementorum in naturam miſti: priore quidem modo ſi elementa perſpicua cõdenſentur, fiunt alba, uel parum ab albedine recedant, aqua enim condenſata alba fit; ſic ẽt aer, ut inquit author libelli de coloribus in calce capitis tertij; non condenſantur autẽ aqua, & aer, niſi eis aliquid denſæ materiæ admiſceatur, neque enim aqua congelaretur, niſi eſſet commiſta cum terra: ignis uerò propter maiorem tenuitatem, ac perſpicuitatem non modò fit albus, ſi condenſetur, ſed etiam lucidus, & ſplendens; non condenſatur autem niſi ob alicuius terreſtris materię admiſtionem, ſic enim fit uiſibilis, qui per ſe perſpicuus, & inuiſibilis eſt; flamma enim eſt ignis commiſtus fumo terreſtri, & in eo conſtipatus, ſed propter illius fumi raritatem alba eſt flamma, maximè uerò in parte ſuperiore ellychnij ardentis, ubi magis eſt conuerſus fumus in ignem, & a circunſtante aere frigido condenſatus; in parte autẽ inferiore, quæ propè ipſum ellychnium eſt, fumus eſt magis integer, nec dum bene in ignem mutatus, ideo ibi magis turbida eſt flamma, & minus alba, & rarior: in carbone autem, & in ferro ignito ineſt ignis commiſtus materiæ craſſiſſimę abſque uera miſtione, ideo propter materię craſſitiem eſt minus albus, ac minus lucens; habet tamen neceſſariò aliquid lucis, quia ſeruatur ibi integra natura ignis, quem ex illa condenſatione ſplendentem fieri neceſſe eſt. Quando autem fit uera elementorum miſtio, in qua non ſeruantur elementorum naturæ, ſed mutantur in naturam miſti, ignis non amplius ſplendet, quia deſinit eſſe ignis, quare miſtum adipiſcitur colorem non ſplendẽtem: contingit tamen in aliquibus ut, licèt uerã habeant miſtionem, tamen aliquid lucis retineãt ex igni commiſto, cuiuſmodi ſunt oculi quorundam animalium, & noctilucę, & alia, quorum mentionem facit Ariſt. in context. 72. ſecundi libri de anima, quæ, quum noctu luceãt, uidentur in tenebris; in talibus enim parum eſt opaci terreſtris, & plurimum aquæ, cui commiſtus ignis, licèt deſierit eſſe ignis, aliquid tamen ſui ſplendoris reliquit, quoniam aqua nõ tantum impedimentum affert luciditati ignis, quantum affert terra, quæ ſine ulla perſpicuitate eſt opaciſſima; nõ poteſt tamen in talibus eſſe multum lucis, ſed parum, quod offuſcatur a maiori lumine diei, ideo interdiu non uidentur. Ex his colligimus eiuſdem eſſe naturæ lucem, & albedinem, & perſpicuitatem, quum perſpicuum interminatum, ſi cõdenſetur, fiat album, idq́; uel ſplendens, ut ignis, uel nõ ſplẽdens, ut aer, & aqua; propterea neceſſe eſt etiã tenebram, & nigredinem eſſe eiuſdem naturę, ita ut id, quod in interminato uocatur tenebra in terminato dicatur nigrum, ſiquidem albedini nigredo opponitur, & lumini tenebra; ut igitur lumen, & albedo ſunt eiuſdem naturæ, ita oportet tenebram quoque, & nigrum eſſe eiuſdem naturæ. & hoc clarè apud Ariſtotelẽ legimus in capite tertio libri de ſenſu & ſenſibilibus: quemadmodum igitur tenebra eſt priuatio luminis, ita dici poteſt nigrum eſſe priuationem quandam albedinis; ita ut ſicuti uideri dicuntur tenebræ, quando nihil uidetur, ita ẽt nigrum uideri tunc dicatur, quando nullus color videtur: & hoc apud Ariſt. apertè legimus in 3. lib. Meteorologicorum in tractatu de Iride, vbi inquit [nigrum eſt veluti negatio, ideo enim apparet nigrũ, quia deficit viſus] eiuſdẽ igitur rationis eſſe uidetur viſio nigri in corpore terminato, & viſio tenebrarum in corpore interminato, licet magis videri dicatur nigrũ, quam tenebræ; quia id, quod eſt terminatum, eſt per ſe terminatiuum uiſus, & per ſe viſibile; interminatum verò non eſt per ſe viſibile, quia non eſt terminatiuum uiſus. Illud quoque mihi uidetur poſſe colligi ex ijs, quę dicta ſunt, ut albedo eſt proprius color trium elemẽtorum perſpicuorũ, ſiquidem perſpicuitas per condenſationem migrat in albedinem, ita nigredinem eſſe proprium colorem terrę, cuius propria eſt opacitas, quę opponitur perſpicuitati: acciircò non aſſentior authori libelli de coloribus, qui dicit omnia elementa eſſe naturaliter alba; quum enim illemet fateatur album & nigrum eſſe colores ſimplices, credendum eſt vtrunque eſſe proprium ſimplicium corporum, & ad hoc probandum poſſumus ita argumentari: id, quod alicui competit per participationem, debet alicui competere per eſſentiam; at colores extremi, album, & nigrum, medij omnes ex his conſtantes competunt miſtis corporibus per participationem elemẽtorum, ergo neceſſe eſt ut colores ſimplices competant elementis eſſentialiter, & per ſe, quum

Flamma quid ſit.

Lux, albedo, & perſpicuum ſunt eiuſdem naturæ.

Tenebra, et nigredo ſunt eiuſdẽ naturę.

Nigrum videre eſt nullum colorẽ videre.

Nigredo eſt proprius color terræ.

per elementa competant miſtis, & quum ex elementorum commiſtione oriantur in miſtis omnes colores medij; eſt igitur naturale terræ nigrum, ſicut etiam opacum, quum ſit alijs naturale album, & perſpicuum: confirmatur hoc ex opinione Parmenidis a Gręcis interpretibus

Parmenides.

declarata in primo phyſicę auſcultationis contex. 41. dicunt enim Parmenidem ſtatuiſſe rerum principia ignem & terram, quæ alijs nominibus calidum, & frigidum appellauit, & alijs etiam nominibus lucem, & tenebras. Parmenides igitur terrę tribuit tenebras proinde, & nigredinem, quia eiuſdem naturæ ſunt tenebræ, & nigredo, atque etiam opacitas, quam manifeſtum eſt eſſe naturalem terræ: itaque terra pura debet eſſe nigra, quum ſit naturaliter opaca, & cauſa opacitatis omnibus corporibus miſtis; opacitas autem opponatur perſpicuitati, quæ eſt de natura albedinis. Hæc igitur eſt illorum colorum generatio, qui ſolent appellari reales, album enim & nigrum ſunt proprij colores elementorum, & per elementa competunt miſtis tum ipſimet colores extremi, tum omnes medij, qui ex elementorū reali commiſtione oriuntur in miſtis.

De generatione colorum apparentium.

Alterum datur colorum genus, qui uocari ſolent apparentes, ſeu ſpiritales, & horum quoque generationem declarat diligenter Ariſt. in illo tertio capite libri de ſenſu & ſenſilibus: ſicut enim ex tali ſtatuta miſtione albi cum nigro fit rubeus color realis, ita ſine reali miſtione albi cum nigro fiet idem rubeus color, ſi ſolùm ſpecies illorum ſpiritales commiſceantur in medio; hoc autem fit quando per eandem rectam lineam fertur utriuſque coloris ſpecies ad oculum, ut quum ſol ſit naturaliter albus, ſi eius lumen tranſeat per aerem atrum, & plenum terrea exhalatione, fert ad oculū ſpeciem miſtam, quę rubeum colorem præſefert: quanuis enim corpora illa non commiſceantur, neque reales ipſorum colores, commiſcentur tamen illorum colorum ſpecies in medio, dum per eandem rectam lineam feruntur ad oculum tāquam color unus medius: iſque non ideo dicitur apparens, quia falſa ſit illa apparentia, nam uiſus non decipitur, dum iudicat ſe rubedinem recipere; rubedo enim reuera eſt quæ recipitur, & eſt genita ex commiſtione ſpecierum, quemadmodum diximus: quòd ſi iudicaret ex ea uiſione ſolem eſſe rubeum, utique deciperetur, quia non eſt in ſole color ille, ſed generatur in aere ex commiſtione luminis ſolis cum aere atro, & participe tum opacitatis, tum perſpicuitatis. Sic etiam quando radij ſolis percutientes collum palumbæ reflectuntur ad oculum, adijciunt, proprio pennarum reali colori albedinem ſpiritalem, & ita generant colorem medium, qui magis ad albedinem uergit, quam ſolus realis illarum pennarum color; ideo ſiquis iudicet talem eſſe reipſa colorem pennarum, decipitur; at ſi iudicet eſſe colorem prouenientem ex uero pennarum colòre, & albedine luminis, non decipitur quia talis reuera eſt color.

Diſcrimen coloris realis, ac ſpiritalis.

Differt autem realis color a ſpiritali, quia realis pendet omnino à ſubiecto, in quo eſt, & ad eius motum mouetur, ut color uini, & color lactis, & color ſanguinis; at color ſpiritalis pendet ab agente, a quo producitur, nec mouetur ad motum ſubiecti, in quo recipitur, ut color in linteo panno productus a colore uini in phiala exiſtentis, ad motum enim phialę mouetur, ſed non ad motum panni lintei: in hoc autem exemplo patet colorem ſpiritalem, quando recipitur in corpore aliquo terminato, poſſe in medio speciē ſuam producere, & per ſe uideri, ſic enim fit per ſe terminatiuus uiſus. Per hæc uidetur ſatis eſſe declarata definitio illa coloris ab Ariſtotele tradita in libro de ſenſu, & ſenſilibus, color eſt extremitas perſpicui terminati; ſumit enim perſpicuum in definitione coloris tanquam proprium eius ſubiectum, quia ubi eſt color, ibi neceſſe eſt eſſe perſpicuum; perſpicuū quidem interminatum, quando eſt actu perſpicuum, habet colores aliarum rerum; ſi uerò fiat terminatum, habet colorem proprium in ſuperficie.

Cur in definitione coloris nō ponatur opacū, ſed ſolū perſpicuum.

Ex his colligere poſſumus non eſſe veram illorum ſententiam, qui dicūt colorem generari ex commiſtione perſpicui, & opaci; patet enim Ariſtotelem in definitione coloris non nominare opacu, ſed ſolum perſpicuum; quia iam diximus ex ſola condenſatione perſpicui etiam ſine opaco generari colorē, dum res loco perſpicuitatis ſuſcipit terminationem admiſtio autem opaci variat quidem colorum ſpecies, at non eſt ęquata ratio generationis coloris, ſed ſolùm quatenus facit condenſari perſpicuum. Non eſt autem ignorandum definitionem hanc partim dici poſſe coloris abſolutè conſiderati, partim ad viſionem relati: ipſa nanque ſecundum ſe nullum reſpectum notat, nam dicere extremitatem perſpicui terminati non eſt reſpicere viſum; dicitur tamē ea ratione definiri cum reſpectu, quatenus color abſolutè ſumptus non minus in profundo eſſe videtur, quam in ſuperficie: vt albedo non minus in profunditate ſubſtantiæ lactis, quàm in eius extremitate; attamen non eſt viſibilis, niſi color ſuperficiei;

An is, qui eſt in profūditate, ſit dicendus color.

hunc igitur ſolum definit ibi Ariſtoteles: quum enim ibi in ſenſuum conſideratione verſetur, ad eum non pertinebat definire alium colorem, quam eum, qui viſibilis eſt; definit ergo colorem viſibilem, ſed definit ipſum ſecundum ſe, & abſolutè conſideratum, non tamen alio conſilio, quam gratia viſus; quocirca eſt modo aliquo definitio reſpectiua, & dicere poſſumus notari in ea reſpectum ad viſum, ſed reſpectum remotum; in illa vero: quæ in ſecundo de anima traditur, notari reſpectum proximum; ita vt hæc ſit definitio coloris viſibilis quatenus eſt uiſibilis, illa uero coloris uiſibilis

quatenus

quatenus eſt color. Sed dicere etiam poſſumus (neque erit ab Ariſtotele aliena ſententia) non eſſe actu colorem, niſi illum, qui eſt in ſuperficie; eum verò, qui eſt in profundo, poteſtate tantùm eſſe colorem, quatenus enim poteſt fieri ſuperficialis, eatenus poteſt euadere actu color: quum enim eo conſilio à natura conſtitutus color eſſe videatur, vt viſum moueat ad uitam animalium conſeruandam, & in homine ad rerum ſcientiam adipiſcendam, ille ſolus eſt actu color, qui aptus eſt per ſe operã ſuam præſtare, hic autem eſt ille ſolùm, qui in ſuperficie eſt; quia etiam ſi contingat vt ſit in tenebris, tamen aptitudinem per ſe habet mouendi uiſum, licèt mouere nequeat ob defectum luminis in perſpicuo: niſi enim hoc dicamus, non erit color æquatum obiectum viſus, ſiquidem daretur color, qui ſecundùm propriam naturam non eſt viſibilis, nempe is, qui eſt in profundo: neque Ariſtoteles per definitionem prædictam declararet naturã coloris, ſed eam traderet per accidentaliam; nam ſi non minus color in profundo eſſet, quam in ſuperficie, eſſet accidentale colori eſſe in extremitate. Sed aduerſus hoc oritur dubium, quod tangitur à

Dubium.

Ioanne Grammatico in contex. 66. ſecundi libri de anima, videtur enim eſſe color etiam in profundo, immo & actu viſibilis; nam in electro, multiſque lapidibus tranſparentibus ineſt quandoq; intrinſecus concretum aliquod animal, vt muſca, vel etiam folium aliquod, idque à nobis cernitur, licèt ſit in profundo illius corporis. ſic etiam videmus colorem numi in fundo aquæ, & colorem ipſius vaſis. Sed hoc à

Solutio.

Ioanne optimè ſoluitur; inquit enim neceſſarium eſſe ut proprius electri color uel ſit intenſior colore animalis incluſi, uel æquè, vel minus intenſus: ſi igitur intenſior ſit, aut etiam æquè intenſus, ſolus videbitur, & occultabit colorem animalis incluſi, qui non videbitur: ſi vero intenſior ſit color illius animalis, videbitur quidem, ſed non ut color electri, ſed ut color illius animalis, proinde ut in illius animalis ſuperficie, non ut in profundo electri; quod enim appareat in profunditate ſubſtantiæ electri, hoc nihil eſt, quia tunc electrum fungitur officio medij perſpicui, cuiuſmodi eſt etiam aer; ſic igitur electrum tanquam perſpicuum medium defert ad oculos colorem exiſtẽtem in ſuperficie illius animalis in eo incluſi; quare nullus color uidetur, niſi qui in ſuperficie eſt. Cauſa autem dubitationis, & erroris eſt, quoniam huiuſcemodi lapides ſunt ſimul & colorati & perſpicui, participant enim aliqua opacitate, quæ eos facit eſſe coloratos, ſed non omnino tollit in eis perſpicuitatem; ideo quia fertur viſus per profundum lapidis ob eius perſpicuitatem, credimus viſibilem eſſe etiam illum colorem, qui eſt in profundo; non tamen ſic eſt, ſed quatenus coloratus, ac vi-

Poteſt aliquid ſimul eſſe tranſparens, & coloratum.

ſibilis eſt lapis, eatenus à nobis videtur ſecundùm propriam ipſius ſuperficiem, quatenus verò perſpicuus eſt, transfert ad nos tãquam medium colores aliarum rerum, vt colorem animalis incluſi, vel incluſæ herbæ, ſed non tanquam coloratus: itaque & color exiſtens in ſuperficie animalis incluſi tranſit ad oculos per electrum tanquam perſpicuum medium; & ipſe quoque proprius electri color, qui in ipſius eſt ſuperficie, mouet viſum, & ita cernitur electrum vt coloratum. Patet igitur non eſſe viſibilem alium colorem, niſi illum, qui in ſuperficie eſt, immò & eum ſolum eſſe actu colorem ſic enim rectè ipſum definiunt Ariſt. dicens colorem nihil aliud eſſe, quam extremitatem, hoc eſt ſuperficiem perſpicui terminati.

De perſpicuo. Cap. III.

HÆc de obiecto dicta ſint: ſequitur vt de medio, quod perſpicuum eſt, dicamus: huius duæ ſunt partes; vna tanquam materia, quæ apta eſt recipere & lumen, & tenebras; altera verò vt forma, eaque eſt lumen: de utraque igitur dicendũ eſt. Quod ad partem materialem attinet, ea nil aliud eſt, quam corpus aptum recipere in ſua ſubſtantia & lumen, & aliarum rerum colores; præſtare autem hoc non poteſt, niſi ſit peruium, idque eſt id, quod uocamus perſpicuum ſiue tranſparens; peruium autem eſſe non poteſt, niſi habeat ſubſtantiæ tenuitatem, ut per eam poſſit lumen intima penetrare, nam tenuitati opponitur craſſities, ac denſitas, quæ impedimento eſt receptioni luminis, & coloris introrſum, quia facit terminationem, & colorationem in ſuperficie: ideo rectè notat Albertus eſſe quidẽ neceſſarium vt perſpicuum materiale habeat ſubſtantiam raram, id tamen non ſatis eſſe ad faciendam perſpicuitatem, ſed requiri etiam ſubtilitatem ſubſtantiæ; vult enim per hoc denotare perſpicuum non in illa raritate conſiſtere, quę ſignificat diſtantiam partium, non ſubſtantiæ tenuitatem, & eſt de categoria ſitus; ſed in illa, quæ eſt de genere qualitatis, & ſignificat tenuitatem ſubſtãtiæ, hæc enim facit perſpicuitatem; unde etiam perſpicuorum differentia oritur, prout enim alia tenuiorem, alia minus tenuem ſubſtantiam habent, maiorem etiam, aut minorem habent perſpicuitatem. Eſt autem animaduertẽdum poſſe duobus modis conſiderari perſpicuum; uno modo abſolutè, & ſecundùm propriam naturam; altero modo reſpectu uiſus; abſolutè quidem conſideratum non complectitur lumen, ſed talem habet naturam, quæ eſt apta recipere introrſum & lumen, & tenebras; quemadmodum etiam prima materia nullam in ſua ſubſtantia formam habet, ſed apta eſt tum formam, tum priuationem

Materia perſpicui.

Perſpicuũ poteſt dupliciter conſiderari.

nem recipere: quare vt naturæ primæ materię extranea eſt tum forma, tum priuatio; ita naturæ abſolutæ ipſius perſpicui extraneum eſt, & lumen, & tenebra; proinde naturam ſuam abſolutam retinet perſpicuum tam ſub tenebris, quam ſub lumine; at reſpectu uiſus continet lumen tanquam formam, à qua conſtituitur, & hac ratione non eſt actu perſpicuũ, niſi ſit illuminatum, quia non eſt aptum fungi officio ſuo, niſi cum lumine; eſt enim eius officiũ moueri à coloribus, & eos recipere, vt ab illis uiſus moueatur; lumen igitur tanquam forma conſtituit perſpicuum actu ſumptũ hoc ſecundo modo, i. receptiuum colorum: ideo diximus perſpicuum quatenus eſt medium deferẽs colores ad uiſum, a duabus his partibus conſtitui, a corpore tenui tanquam materia, & à lumine tanquam forma; & hoc reſpexit Ariſtot. in contex. 69. ſecundi libri de anima, quando lumen ſic definiuit, lumen eſt actus perſpicui quatenus eſt perſpicuum, nam ſecundo modo perſpicuum accepit, nempe reſpectu viſus, nõ primo modo; quia ſecundùm ſe, & abſolutè ſumptum retinet naturam ſuam, & ſuam tenuitatem etiam ſine lumine, ſed vt eſt mediũ inſeruiens viſui, non eſt actu perſpicuum, niſi per lumen: propriam verò perſpicui naturam priori modo acceptam conſiderauit Ariſtoteles in contex. 71. eiuſdem libri, quando dixit eandem eius naturam quandoque cum lumine eſſe, quandoque cum tenebris, non eſſe tamen ſecundo modo actu, niſi quando habet lumen. Aliud quoque magni momenti eodem in loco notandum eſt, inquit enim Ariſt. perſpicuũ eſſe inuiſibile; nec ſolùm prædicat hoc de perſpicuo, vt alij arbitrantur, ſed aſſerit hoc cum perſpicuo reciprocari, & idem eſſe inuiſibile, quod perſpicuũ; hoc enim ſi intelligatur, veriſſimum eſt, licet ab alijs non animaduerſum: dicimus igitur poſſe duobus modis aliquid appellari inuiſibile: uno modo negatiuè, qua ratione Deus, & omnes ſubſtantiæ incorporeæ ſunt inuiſibiles, & nullam habent aptitudinem vt videantur; quare ita acceptum inuiſibile latius patet, quam perſpicuum: altero modo priuatiuè, nempe quod habet priuationem viſibilitatis, cum aptitudine tamen ad eã adipiſcendam, hoc autem eſt ipſummet perſpicuum; viſibile nanque color eſt, perſpicuitas verò eſt de natura coloris, quia eſt eius priuatio in ſubiecto apto colorari, & eſt loco coloris in ſubiecto perſpicuo; ideo ſi perſpicuum condenſetur, & fiat terminatum, euadit coloratum, & perſpicuitas migrat in colorem: in genere igitur viſibilium perſpicuum eſt, quia perſpicuitas notat priuationem coloris, & viſibilitatis cum aptitudine, quo fit vt ſolũ perſpicuum ſit receptiuum coloris: quamobrem in genere viſibilium ſolum perſpicuum eſt inuiſibile, & ita omne inuiſibile priuatiuè eſt perſpicuum. Si quis verò obijciat: coloratum valde diſtans inuiſibile eſt, quia propter diſtantiam non poteſt videri, nec tamen eſt perſpicuum; quare in genere viſibiliũ datur aliquod inuiſibile, quod non eſt perſpicuum: dicẽdum eſt colorem cum hoc, uel quouis alio impedimento poſſe quidem inuiſibilem dici, non tamen per ſe, ſed per accidens, ſiquidem eſt per ſe, & ſecundùm propriam naturam viſibilis, licèt ei accidat ut ab aliquo videri nequeat; ideo etiam ſi conuenienter alicui propinquus, videri tamen ab illo non poſſit propter illius viſus debilitatem, id fit per accidens, quia per hoc non ſtat quin ſuapte natura ſit viſibilis, & ab aliquo etiam alio videatur, ſi non ab homine, ſaltem a lince; nullus enim per hoc defectus notatur in coloris viſibilitate, ut conſideranti patet: Dum igitur loquimur de illo tantùm inuiſibili, quod per ſe inuiſibile ſit, hoc duplex eſt; vnũ eſt per ſe inuiſibile negatiuè, ut Deus; alterum verò priuatiuè, quia poteſtatem habet recipiendi colorem, & viſibilitatem; idque eſt ſolum perſpicuum, vt Ariſt. ibi ſignificat; hoc enim tum ea ratione eſt uiſibile poteſtate, quatenus ſi incraſſetur, & condenſetur, fit coloratum, & viſibile; tum etiam quatenus ſeruata in eo perſpicuitate recipit aliorum colores, nõ quidẽ realiter, ſed ſpiritaliter, repugnat enim perſpicuitati color realis, & eam imminuit, aut etiam penitus tollit. Hæc igitur eſt natura perſpicui, quam ibi declarat egregiè Ariſtoteles: perſpicuitas enim notat priuationem realis coloris, qui non ineſt niſi in corpore habente terminationem perſpicuitati oppoſitam; proinde notat etiam poteſtatem tum patiendi à reali colore, & recipiendi ſpeciem eius ſpiritalem ſeruata perſpicuitate; tum etiam recipiendi realem colorem, ſi condenſetur, & fiat ex perſpicuo terminatum.

Forma perſpicui.

Declaratio tex. 71. ſecundi libri de anima

Quo omne inuiſibile ſit perſpicuũ.

Inuiſibile dicitur duobus modis.

Obiectio.

Solutio.

De luminis, ac lucis diſcrimine. Cap. IIII.

DE formali autem perſpicui parte, quæ lumen eſt, maior nos difficultas manet; ſed ne ambiguitate laboremus, intelligẽdũ imprimis eſt quid nomine luminis intelligamus, & quid interſit inter lucem, & lumen: lux propriè dicitur illa, quę eſt in corpore lucido, ut in ſole, & in alijs aſtris, & in flamma; lumen verò eſt id, quod a luce producitur in perſpicuo, ita ut in ſole ſit non lumen, ſed lux, in aere autem non lux, ſed lumẽ, eſt enim lumen imago, & ſpecies lucis; nam à luce corporis lucidi generatur in perſpicuo lumen, quemadmodũ reales rerum colores producunt in perſpicuo ſpeciem ſuam. Sed magnum eſt lucis, ac luminis diſcrimen reſpectu viſus, ad hunc enim varijs modis referuntur,

Lumen eſt ſpecies lucis.

Viſibile duplex, vt quod, & vt quo.

duplex

duplex enim eſt uiſibile: vnum propriè dicitur viſibile vt viſum terminans, diciturque viſibile vt quod, eiuſmodi eſt color, ſub quo lucē contineri manifeſtum eſt; lux enim eſt color, quia uiſum terminat, & uidetur tanquam albedo quædam: quod apertè aſſeritur ab Ariſtotele in libro de ſenſu & ſenſilibus, & in libello de coloribus, & in calce capitis quarti primi libri Meteorologicorum, ubi ſolem uocat album, quum ſit lucidus; resque per ſe manifeſta eſt, uidemus enim flammam non eſſe peruiam, ſed denſam, nec trāsferri per ipſam ad nos aliarum rerum colores, ſed in ipſa terminari uiſum; quare continetur ſub obiecto uiſus æquato, quod a uiſu iudicatur, & eſt uiſibile ut quod, & tanquam ſpecies quædam coloris, ut ſignificauit Ariſt. in ſecundo libro de anima: in capite de uiſu, quando dixit omne uiſibile eſſe colorem; quum enim lucida corpora ſint uiſibilia, ut ipſe ibidem confitetur, & ut per ſe manifeſtū eſt, patet lucem eſſe colorem, immò eſt primum uiſibile, ut poſterius dicemus.

Lux eſt color, & eſt viſibilis ut quod.

Lumen uerò, quod a luce producitur in perſpicuo, eſt alio modo uiſibile, non enim ut quod, ſed ut quo; eſt.n. ratio uiſibilitatis colorum, ſiquidem non ſunt uiſibiles, niſi in lumine, at ipſum per ſe nō mouet uiſum, nec dicitur uideri, niſi per accidens, dum enim rerum colores uidemus, ex ea uiſione iudicamus perſpicuum medium eſſe illuminatum, quare non uidetur lumen per ſe, ſed cognoſcitur per uiſionem colorum, eſt igitur uiſibile ſolum ut quo, non ut quod, dū conſideratur in perſpicuo interminato: tametſi in corpore terminato receptum ſit etiam uiſibile vt quod, non tamen quatenus lumen, ſed quatenus ſubiēs rationem coloris, ſic enim migrat in colorem; ut lumen à ſole productum in aere non eſt uiſibile, ſed idem in pariete receptum migrat in colorem, & ſit obiectum uiſibile, ut quod, nam ſimul colore corporis recipientis mouet uiſum tanquam color unus ex utroque conflatus.

Lumen eſt viſibile ut quo.

Nunc igitur dimiſſa luce, quam appellatione coloris comprehendi uolumus, quum per ſe uiſum moueat, & iudicetur ut quod, de ſolo lumine uerba faciemus; hoc enim eſt illud, quod ab Ariſtot. uocatur perfectio, & actus, & forma perſpicui; nam lux non eſt actus perſpicui, niſi cauſaliter, lumen uero formaliter: & hoc reſpexit Ariſtot. in definitione luminis, definiuit enim ipſum ut formam, ſicut etiam in eiuſdem libri initio definiuerat animam; quum enim forma nil aliud ſit, quam perfectio, & actus, quo aliquid tale eſt, nil aliud eſt anima, quàm actus, quo corpus uiuens eſt uiuens; & lumen nil aliud eſt, quam actus, quo perſpicuum eſt perſpicuum, ideſt qui conſtituit ipſum perſpicuum, & facit eſſe medium actu idoneum ut inſeruiat uiſui.

Quòd lumen non ſit corpus. Cap. V.

Luminis naturam declarare non facile eſt, nec paruum eſt in eo difficultatis indiciū, quòd de genere quoq; ipſius multi philoſophi dubitarūt, ac varia ſenſerunt: Ariſtoteles enim cenſuit lumen eſſe accidēs, alij tamen fuere, qui putarunt lumen eſſe ſubſtantiam, & alij quidem corpoream, alij incorpoream: ſed in hac diſputatione nobis immorandum non eſt, quum & ipſe Ariſtoteles validis, ac manifeſtis argumentis ſententiam illorum reiecerit tum in ſecundo libro de anima, tum in libro de ſenſu & ſenſilibus, & præterea plures etiam habeamus interpretum hac de re diſputationes, ut Ioānis Grammatici in ſecundo libro de anima in capite de uiſu, & latinorum tum ibidem tum in ſecundo ſententiarum diſtinctione decimatertia, & Thomæ in prima parte quæſtione 77. articulo ſecundo, ac tertio: Nunc igitur ſatis ſit argumenta Ariſtotelis paucis referre, & difficultatem quandam, quæ multos turbare poſſet, de medio tollere. Duobus potiſſimum argumentis probat Ariſtoteles lumen non eſſe corpus, Vnūm ſumitur ex eius ſubita diffuſione per totum Hemiſphærium: nam ſi eſſet corpus, non poſſet ſubitò ab ortu ad occaſum tranſire, ſed neceſſariò in tempore, corpus enim per ſpatium plenum moueri non poteſt, niſi in tempore, ob medij corporis reſiſtētiam; quum igitur lumen ſolis orientis totum illud ſpatium ſubitò, & abſque tempore peragat, non poteſt eſſe corpus.

Argumenta Ariſt. quod lumen non ſit corpus.

Alterum argumentum eſt: ſi lumem eſſet corpus, fieret corporum penetratio: quum enim nulla penitus ſit perſpicui pars, quæ non ſit luminoſa, ſeruetur autem integra tam luminis, quàm perſpicui corporis natura, neceſſe eſt ut lumen penetret omnes partes perſpicui; nam hæ non cedunt partibus luminis, ſed eas in ſe recipiunt; quare ſi lumen eſſet corpus, penetratio corporum fieret, quæ penitus impoſſibilis eſt: hinc itaque intulit Ariſtoteles lumen in perſpicuo ineſſe non ad modum corporis, ſed ad modum formæ: qua eadem ratione etiam in contex. quarto eiuſdem libri oſtendit animā non poſſe eſſe corpoream quia, quum omnes penitus uiuentis partes ſint animatæ, fieret penetratio corporum. Sed qui plura de hac re videre cupiunt, legant prædictas interpretum diſputationes, in quibus diffuſè oſtenditur lumen non eſſe corpus, neq; omnino ſubſtantiam: non eſt enim nobis tempus conterendum in recenſendis aliorum dictis; ſed tollenda eſt difficultas quædam, quæ huic veritati maximè omnium uidetur officere, eaque eſt quòd lumen & moueri, & percutere, & reflecti uidetur: nam lumen ſolis ad nos tranſit, &

Dubium de luminis motu.

ſit, & ſolida corpora percutit, terram enim percutiēs, & reſiliens generat in aere calorem, & percutiens ſpeculum ad multa illuminanda reflectitur; quæ omnia indicare vidētur lumen eſſe corpus, quum ſolis corporibus competāt, accidentibus verò competere nullo modo poſſint. *Solutio.* Ad hæc igitur dicimus eſſe quidem in vſu poſitum vt hæc per quandam ſimilitudinem lumini attribuantur, & dicamus lumen moueri, & percutere, & frangi, & reflecti; ſed reuera nihil tale competere lumini, producitur enim lumen à præſentia lucidi corporis in perſpicuo, & quia non eſt corpus, neque habet contrarium poſitiuum, quod illi reſiſtat, producitur ſubitò in omnibus perſpicui partibus; nec tamen ita producitur, vt habeat eſſe fixum, ac permanens, & recedente lucido à quo eſt genitum, adhuc in ipſo perſpicuo maneat; ſed recedente lucido perſpicuum ſtatim deſinit eſſe luminoſum: quare ipſius natura conſiſtit ſolùm in fieri, & tandiu exiſtit in perſpicuo, quandiu perſeuerat produci a præſentia lucidi: & quia corpora ſolida, ac polita percutiens lumen reddit illa apta per receptum lumen ad alia illuminanda, ideò videtur reflecti, & moueri lumen; non tamen ſic eſt, ſed ab eis illuminatis generatur lumen in alijs: quod idē de colore dicimus, nam color producit in ſpeculo ſpiritalem colorem & ſpeculum ſimiliter colorem producit in aere, nec ob id dicimus colorem moueri, & reflecti, quum certum ſit colorem eſſe accidēs: non eſt igitur credēdum idem numero lumen tranſire ab vna aeris parte ad aliam, neque aliquod idem recedere a ſole, & ad aerem progredi, ſed in omnibus perſpicui partibus ſubitò, & in temporis momento generatur lumen, ſiue directè, ſiue per reflexionem id fieri videatur; non enim illud idem lumen, quòd in vna parte eſt ad aliam tranſit, ſed in omnibus, in quibus eſt, generatur continuè ſiue ab ipſomet lucido corpore immediatè, ſiue ab alio, quod ab illo illuminatum illuminet alia.

Variæ ſententiæ de lumine, an ſit ens reale, an intentionale, & quid ſit intentio. *Cap. VI.*

Aliud eſt de lumine non leue dubiū à latinis interpretibus maximè exagitatum, an lumen, quū ſit accidens in medio perſpicuo, ſit accidens reale, an intentionale, *Opinio Thomæ.* Thomas in prima parte ſummæ quæſtione 77. articulo tertio nititur oſtendere lumen in medio non habere eſſe intentionale, ſed reale tantùm. *Opinio Aegidy.* Contra Aegidius in ſecundo libro de anima in capite de viſu probat lumen in medio non habere eſſe reale, ſed ſolum intentionale. *Opinio Scoti, & Bacc. & Durandi.* Inter has duas extremas ſententias eſt tertia media, quòd lumen in medio habeat ſimul eſſe reale, & intentionale: hanc ſequuti ſunt Scotus & Ioānes Bacconius, & Durandus in ſecundo ſententiarum diſtinctione decimatertia. & alij complures; eamque ego veram eſſe exiſtimo, & Auerrois quoque, & Alberti ſententiam fuiſſe: immo etiam Caietanus *Caietanus.* in ſuis commentarij in Thomam loco prædicto volens ipſum tueri ab argumentis Scoti, ita ipſum defendit, vt tranſeat manifeſtè in opinionem Scoti; quum tamen neque ad eam trahi, neq; modo vllo defendi Thomas meo quidem iudicio poſſit, quia negat lumen in perſpicuo habere eſſe intentionale, & confundit lumen cum luce, quum tamen aliud ſit lux, aliud lumen, vt prædiximus, & lux habeat penitus eſſe reale, lumen verò in perſpicuo ſit intentio, & imago lucis, nec aliter, quam vt color in perſpicuo eſt imago, & intentio coloris realis. Mitto hic conſiderare argumenta, quæ tum a Thoma, tum ab Aegidio adducuntur, quum in hac diſputatione non ſit nobis immorandum, & quum illa apud eos in locis prædictis legere quiſque poſſit: ſed ſolùm nitar ipſam rei veritatem breuiter declarare, & paucis argumentis, quæ validiora eſſe videbuntur, comprobare. *Intentio quid ſit.* Ante omnia intelligendum eſt quid ſit intētio, ſeu ens intentionale. Latini quidem huius vocis etymologiam conſiderantes dicunt intentionem vocari id, per quod tanquam per rationem formalem anima tendit in obiectum cognoſcendum, unde omnes ſpecies tam ſenſiles, quam intellectiles, uocantur intentiones: quæ etymologię cōſideratio ſatis craſſa eſt, & quanuis fortaſſe ad rectum ſenſum trahi poſſet, non eſt tamen in ea tempus conterendum. Ego dico intentionem nil aliud eſſe, quam attentionem, ac diligentiam animæ in alicuius rei conſideratione, quo fit ut intētum etiam ſumamus pro attento; hæc eſt uerè latina huius uocis ſignificatio, ſed traducta poſtea a philoſophis noſtris hæc uox eſt ad omnem animi conceptum ſignificandum, etiamſĩ abſque diligētia fiat, & omnem ſpeciem ſiue ſenſilem, ſiue intellectilem; hęc enim, quatenus eſt ſpecies ſpiritalis reale obiectum repræſentans, dicitur eſſe illius intentio, ideſt imàgo in anima; *Prima. & ſecunda intentiones.* hinc orta eſt diſtinctio illa, qua omnes vtūtur, primarum, & ſecūdarum intentionum: primas enim intentiones vocamus illos omnes conceptus, qui rem immediatè reprę ſentat; vt conceptum lapidis in animo, & ſpeciem coloris in oculo: ſecundas verò intentiones vocamus illos conceptus, qui non rem immediatè, ſed aliū priorem conceptum repræſentant; vt conceptus generis dicitur ſecunda intentio, quia reprę ſentat conceptus animalis, & plantæ, & aliorum eiuſmodi, a quibus immediatè repræſentantur res. Sed poſtea traducta eſt huius vocis ſignificatio etiam extra animam, vt id, quod eſt imago alterius repræſentatiua, etiamſi non ſit in

anima,

anima, dicatur ens intentionale; huiuſmodi eſt ſpecies obiecti ſenſilis in medio, vt ſpecies coloris in aere, ſiue etiam in ſolido aliquo corpore recepta, ſicuti ſæpe videmus à lumine per phialam vino plenam tranſeunte produci ſpeciem, & imaginem coloris vini in panno linteo ſubiecto: illa enim rubedo, quæ in vino eſt color realis, & mouetur ad motum vini ſubiecti, eſt in panno linteo color intentionalis, qui non mouetur ad motum ſubiecti panni, ſed ad motum vini, & ad motum luminis, a quo producitur.

Declaratio, & comprobatio veritatis de natura luminis. Cap. VII.

Quòd lumē habeat eſſe intentionale contra Thomam.

SI vera hæc ſunt, & intentio eſt id, quod modo diximus, non video quomodo Thomas negare poſſit lumen in medio habere eſſe intentionale; nam producitur a luce lucidi corporis, vt inquit Ariſtoteles tanquam ab obiecto reali, cuius eſt repræſentatiuum; & videmus lucem tanquam colorem quendam, quod fieri non poſſet, niſi ſpecies lucis, quæ ipſam repræſentet, ad oculum ferretur, quemadmodum etiam ſpecies coloris realem colorem repræſentat: ergo negare lumen in perſpicuo habere eſſe intentionale, eſt negare rem manifeſtam, quum manifeſtum ſit ipſum produci à luce, & ita eius intentionem eſſe. Ex altera etiam parte nō debuit negare Aegidius lumen in aere habere eſſe reale, quum reales effectus producat, vt Thomas argumentatur, patet n. lumen producere calorem, qui eſt effectus realis; patet etiam lumē vehemens deſtruere temperiem oculi, qui ſimiliter eſt effectus realis: ſed cauſa erroris multorum fuit, quòd putarūt non poſſe aliquid eſſe ſimul intentionem, & rem, quum potius è contrario ſeſe res habeat, & hoc negare ſit pugnantia dicere; nam ſi aliquid eſt intentio alicuius, ergo eſt res aliqua, quomodo enim eſſet intētio, ſi eſſet nihil? ideo optimè inquit Scotus in loco prædicto de ſigno, & re: quando enim diſtinguimus rem a ſigno, non propterea dicimus ſignum non eſſe rem, ſic enim eſſet nihil, proinde ſignum appellari non poſſet; ſed quum rem à ſigno diſtinguimus, nil aliud ſignificare volumus, quam aliquid eſſe rem tantùm, non ſignum, aliquid verò eſſe & rem & ſignum rei: ſic igitur (inquit) diſtinguuntur res, & intentio, aliquid enim eſt res, & non eſt intentio rei, aliquid autem eſt intentio, & res ſimul, quia non poteſt eſſe intentio rei, quin ſit etiam res aliqua, & ita habeat eſſe reale. Huic ſententiæ Scoti ego omnino ſubſcribo; non ſolùm enim illas intentiones, quæ extra animam ſunt in medio ſenſus, ſed etiam eas, quæ ſunt in anima, puto eſſe aliquid, & eſſe res: eaque Ariſtotelis ſententia fuit, qui in libro Categoriarū in capite de qualitate ſcientiam poſuit in genere qualitatis, nil autem aliud eſt ſcientia in anima, quàm intentio, & imago rei cognitæ, repræſentans rem, quæ extra animam eſt; hæc igitur apud Ariſt. eſt ens reale, quum ſit qualitas. Poſſum etiam ratione id confirmare; nā cognoſcimus etiam cognitionem noſtram tanquam rem aliquam poſitiuam, & conſideramus quid ſit cognitio, quare tali noſtræ cognitioni reſpondet cognitio ipſa tāquam res cognita: ſic etiam diximus colorem intentionalem incidentem in corpus aliquod ſolidum producere adhuc intentionē ſuam in perſpicuo, & uideri ad modum rei.

Quòd lumē habeat eſſe reale cōtra Aegidium.

Vt aliquid eſſe & res, & intentio.

Sed pluribus cauſa erroris fuit, quòd illa, quæ ſpiritalia ſunt, ipſi putant eſſe nihil, quum tamen ſint res: ſicut enim dantur ſubſtantiæ incorporeæ, & ſpiritales, quæ uerißimè ſunt ſubſtantiæ; ita dantur etiam accidentia ſpiritalia, quæ ueram habent entitatem, licèt minorem, quam accidentia materialia, a quibus producuntur: nam (ut ait Durādus in loco prędicto) iſtę ſpecies habent eſſe debile, quia deficiunt a perfectione propria ſpeciei, & eo magis deficiunt, quo magis diſtant a prima cauſa. Auerroes quoque in duobus poſtremis cap. libri de ſenſu, & ſenſilibus inquit formas in anima habere eſſe ſpiritale purum, in materia uerò extra animam habere eſſe materiale purum, at in medio habere eſſe medium inter materiale, & ſpiritale; quare ſecundùm Auerroem negari non poteſt lumen & colores in medio habere eſſe reale, & magis, quam in anima ſpeciem, quod etiam hoc argumento confirmari poteſt: id, quod habet eſſe ſecluſa omni operatione animę, habet eſſe reale; at lumen in medio habet eſſe etiam ſecluſa omni animæ operatione; ergo de ipſo manifeſtius eſt quod habet eſſe reale, quam de intentionibus, quæ ſunt in anima: & quod de lumine dicimus, id de colore quoque ob eandem rationem dicendum eſſe arbitramur: ideo deceptus eſt Thomas negans colorem in medio habere eſſe reale, quod de lumine conceſſit; quanuis enim lumen ſit efficacius ad reales effectus producendos, non ob id negandum eſt colorem habere eſſe reale, nam rerum quoque materialium multę ſunt quæ non ſunt actiuę, neque per hoc ſtat quin habeant eſſe reale. Illud uerò hac in re maximè annotandum eſt, has ſpecies, ſeu intentiones, quas diximus & in anima, & extra animam eſſe aliquid reale, & intentionale ſimul, habere hoc duplex eſſe duabus rationibus, ut rectè notat Ioannes Bacconius in ſua quæſtione: nam reſpectu obiecti materialis, quod repręſentant, & cuius dicuntur ſpecies, habent eſſe intentionale; at reſpectu ſubiecti, in quo inhęrent, habent eſſe reale, ut lumen in perſpicuo, & ſcientia in anima: quod quidē ex hoc diſcrimine cognoſci

Accidētia ſpiritalia habent uerā entitatem, quā materialia.

Species in medio habēt eſſe mediū inter materiale, & ſpiritale.

Error Thomæ.

Species habent eſſe reale, & intentionale.

gnoſci poteſt, quia lapis in anima tum ſubſtantia eſt, tum accidens; nam ſecundùm ſe formaliter eſt accidens de genere qualitatis, & eſt ſubſtantia per repræſentationem; mouere autem animam dicitur, & cognoſci non ſecundùm ſuum eſſe formale, ſed ſecundùm eſſe repręſentatum: quando enim cognoſcimus lapidē, ſubſtantiam cognoſcimus, quę per illam ſpeciem repræſentatur, non ipſam ſecundùm ſe qualitatem illam; dicimus enim videri realem colorem, non ſpeciem ipſam; immò idiotæ homines non concederent vllam coloris ſpeciem in medio productam, quia propriam illam realē ſpeciei entitatem ignorant, & nil aliud fatentur, quam realem colorem a ſe videri; illum igitur vident per eius ſpeciem, quam ignorāt, non enim illam cognoſcunt, ſed colorem illa, ſolus enim realis color viſum terminare, ac videri dicitur. *Argumētū Aegidij.* Per hoc ſoluitur argumentum quoddam Aegidij, qui inquit: ſi lumen in medio haberet eſſe reale, ſuperpoſitus oculo aer illuminatus impediret ſenſionem, attamen patet lumen tangens oculum facere ſenſionem, ergo non habet eſſe reale. *Solutio.* Nos autem dicimus ſententiam illam Ariſt. ſenſile poſitum ſupra ſenſum ſenſionem non facit, eſſe intelligendam de obiecto reali terminante ſenſionē, non de eius ſpecie, quinimmò neceſſe eſt ſpeciem ad contactum vſque organi peruenire, ſi fieri ſenſio debeat: lumen autem in aere eſt, nō vt obiectum terminatiuum viſionis, ſed vt ſpecies ipſum repręſentans; & quanuis habeat etiam ſecundùm ſe eſſe reale, tamen non eſt viſibile ſecundùm ſuum eſſe reale, ſed ſecundū illud, quod ab eo repræſentatur; quare tangens oculum non impedit viſionem. *Argumētū Scoti optimum.* Hoc autem eodem argumento, quo abuſus eſt Aegidius, rectè vſus eſt Scotus dicens: ſi lumen non eſſet intentio, ſed ſolùm haberet eſſe reale, ergo ſuperpoſitum oculo non faceret viſionem: eſt enim argumentum validum, dum ſtatuimus lumen mouere oculum; quia ſi non mouet vt intentio alterius, ſed vt res ſecundùm ſe, ergo eſt obiectum terminatiuum viſionis; tale autē tangēs oculum impedit ſenſionem, quoniam inſtrumentum ſenſus debet pati a ſpecie obiecti immediatè, non ab ipſomet obiecto reali.

De inſtrumento viſus. Cap. VIII.

SEquitur vt de organo dicamus, quod quidem breuiſſimè præſtabimus, vt Ariſto. potius, quam Galenum imitemur: Galenus enim tum de viſione, tum de pleriſque alijs rebus ſcribens neſciuit artem medicam diſtinguere a naturali philoſophia; quum enim plurima ad naturalem philoſophum attinētia conſtituere potius, quam exquiſitè tractare debuiſſet, eorum tamen conſiderationem diligētiſſimam cum medica arte commiſcuit, quod ab alijs quoque medicis Galeni in ſcribendo artificium optimè edoctis factum frequenter eſſe animaduerti: apud Ariſtotelem verò nihil tale notare aliquis quantumuis liuidus aduerſarius eius poteſt, qui ſemper à rebus alienis abſtinuit; & non modò illa, quæ ad aliam diſciplinam, ſed etiam quæ ad alium eiuſdem diſciplinę librum pertinent, tractare veritus eſt: quod quidem eſt manifeſtiſſimum in tractatione ab eo facta de viſu, & de facultate viſiua; diligentem enim oculi, & conſtructionis eius declarationem apud Ariſtot. nullibi legimus, licet oculus ex pluribus humoribus, & pluribus tunicis alijsque partibus mirabili ſtructura, atque artificio conſtitutus ſit; nihil enim aliud de oculi fabrica ab eo ſcriptum habemus, niſi eum aqueum eſſe debuiſſe, non quidem aquam puram, ſed exceſſu aqueum: quum enim in primo capite ſecundi libri de partibus animalium dixerit organa ſenſuum debere eſſe ſimilaria, totus autem oculus ſit corpus diſſimilare, Ariſt. præcipuam oculi partem reſpexit, quæ eſt humor cryſtallinus, in quo tanquā in vero uiſus inſtrumento ſpecies coloris recipitur, & ab anima iudicatur: hunc igitur conſiderare ſatis habuit, & dicere organum uiſus eſſe corpus aqueum; reliquas oculi partes medicis conſiderandas reliquit, quum illarum officium non ſit uidere, ſed inſeruire cryſtallino, ut in eo fieri uiſio poſſit, aliæ nanq; ad ipſum protegendum, aliæ ad nutriendum, aliæ ad mouendum totum oculum pertinent. Nos igitur Ariſt. imitati non totam oculi ſtructurā conſiderabimus, ſed quaſdam tantùm partes, quæ ad id, quod in præſentia quærimus, conferre poſſe uidebuntur; reliqua apud Galenum legi poterunt in lib. 10 de uſu partium, & in libro ei adſcripto de oculis, & apud Auerroem in primo collectaneorum c. 17. & in 2. lib. cap. decimoquinto. Subſtantiam oculi tribus humoribus cōſtare certum eſt, quorum medius, *Tres humores in oculis.* & inter duos reliquos collocatus cryſtallinus eſt, durior alijs, & ſimilis glaciei, ſed lucidiſſimus, non quidem propria luce, ſed lumine extrinſecus recepto; poſt hunc poſitus eſt in parte oculi poſteriore humor vitreus, qui mollior eſt, & ſubſtantiam habet minus conſiſtentem, & multo maior eſt cryſtallino; nam, ut ego iudicare uidens potui, eſt fortaſſe quadruplo, uel etiam quintuplo maior; ſed maximè clarus, & albus, & in hoc manifeſtiſſimum eſt deceptum eſſe Galenum, qui in decimo de vſu partium dixit huius colorem eſſe ſubnigrum, ueluti ſiquis parum nigri cum multo albo commiſcuerit; *Error Galeni de humore vitreo.* ego enim apertiſſimè uidi uitreum hunc humorem nihil habere nigredinis, nec minus cryſtallino album eſſe, non tamen ita ſolidum, ſed molliorem,

lorem , & fluentem , vnde appellatus eſt vitreus ad ſimilitudinem vitri liquefacti : deceptus etiam in eo eſt Galenus , quòd dixit huius humoris officium eſſe, vt ex eo cryſtallinus nutriatur, hoc enim falſum eſſe oſtendemus loco ſuo. In anteriore autem oculi parte eſt tertius humor vocatus aqueus , ſeu albugineus , qui vnà cum ſpiritu miſſo a cerebro per opticos neruos implet anteriorem pupillæ partem , & cryſtallinum defendit, prohibetque contactu corneæ, quæ ſua duritie ipſum lædere potuiſſet. Tunicas tres habet oculus. quarum extima ob ſuam duritiem σκληρότης dicitur, ſed in anteriori parte oculi vocatur carnea, quæ durior quidem eſt, ſed tranſparentior, vt per eã lumen ad humores oculi ingredi poſſit: ſecunda tunica vocatur χοροειδής, & colorata eſt colore ſubnigro, & in parte oculi anteriore vocatur vuea nec totam pupillam operit, ſed in medio pupillæ loco eſt perforata , vt per illud foramen ingredi lumen, & colores poſſint: tertia, & intima tunica retina appellata conſtare videtur ex ipſamet cerebri ſubſtantia, nec totum oculum circundat, ſed deſinit in maximo cryſtallini circulo, vbi degenerare videtur in tenuem illam, & luminoſam membranam, araneã telam vocatam, quæ totum cryſtallinum operit, & ſeparat tum in parte anteriore ab aqueo humore, tum in poſteriore a uitreo. De his , ac de alijs ad oculi ſtructuram pertinentibus ſiquis plura videre cupiat, legat Galenum, & Auerroem in memoratis locis : nunc enim ſatis nobis eſt ſtatuiſſe ſolum cryſtallinum eſſe verum inſtrumentum viſus, cæteras verò oculi partes eius miniſtras eſſe, quarum aliquas poſtea conſiderabimus, quum de modo, quo viſio fit, verba faciemus, nempe illas, quæ ad rem facere videbuntur , reliquas verò dimittemus.

Tres tunicæ in oculo.

An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces, & argumenta. Cap. IX.

HIs declaratis conſiderandum nobis proponitur id, de quo interpretes Ariſto. maximè controuerſantur , quæ ſit luminis neceſſitas in viſione ſecundum Ariſt. quum enim fieri viſio nequeat ſine lumine, quæritur cuius gratia ſit neceſſariũ lumen , an ad illuminandum perſpicuum medium, an ad illuminandum obiectum colorem. Fuit opinio Auempaces, quam conſiderat Auerroes in commentario 67. ſecundi libri de anima, quòd lumen ſit neceſſarium non propter medium, ſed propter ſolum colorem, vt faciat colorem eſſe actu motiuum perſpicui. quia nõ eſſet actu motiuus, niſi eſſet illuminatus; quam eandem ſententiam tuetur Auicenna in ſexto naturalium , Nitebatur Auempace, ut refert Auerroes, tali argumento: lumen , & color ſpecie non differunt, atqui omne recipiens debet carere recepto, ergo perſpicuum debẽs recipere colorem debet carere lumine, igitur moueri perſpicuum eſt illuminari, & illuminari eſt colorari; itaque ſi color ſit illuminatus, eſt actu motiuus perſpicui, & imprimit in eo colorem quatenus ipſum illuminat: ideo dictum illud Ariſtot. color eſt motiuus perſpicui, quod eſt actu ſic ab Auẽpace intelligebatur, color eſt aptus ducere perſpicuum de poteſtate ad actum, & reddere actu perſpicuum; hoc enim facit, dum ſimul ipſum illuminat, & colorat: quòd ſi prius illuminatus eſſe aer ſtatuatur, non poterit à colore moueri, quum color ſit de natura luminis & nihil recipiat ſe. Alia quoque ratione hoc confirmatur, quam eo in loco tangit Albertus; obiectum cuiuſque ſenſus debet reduci ad aliquam communem naturam, ſecus enim non eſſet obiectum unum, proinde nec ſenſus unus patet autem eſſe uiſibile & lumen , & colorem ; ergo duo hæc uel reducuntur ad unam tertiam communem naturam, uel unum ad alterum; primum dici nõ poteſt, ut manifeſtum eſt, ergo ſecundum: atqui non reducitur lumen ad colorem, quia non definitur lumen per colorem, ſed potius color per lumen ; ergo reducitur color ad lumen, & eſt uiſibilis ratione luminis ; ſic igitur una eſt natura uiſibilis, nempe natura luminis , ad quam reducitur color; ergo ad conſtituendum colorem uiſibilem eſt neceſſarium lumen . Confirmatur hæc opinio ab Auicenna per experientiam; ſiquis enim ſit in aliquo obſcuriſſimo loco , ubi ſit foramen, uidet per foramen illud externos colores , illi igitur tranſeunt per aerem tenebroſum, quare non requiritur lumen ad medium illuminandum, ſed ſatis eſt ſi colores ipſi in lumine ſint; ſic enim ſunt nobis uiſibiles etiam per aerem tenebroſum. Addit etiam Auerroes pro Auempace aliud argumentum acceptũ ex uerbis Ariſtot. in contex. 18. tertij libri de anima. ubi intellectum agẽtem comparat lumini , & inquit eſſe neceſſarium propter phantaſmata, ut ea faciat actu intelligibilia, ſicuti lumen facit colores eſſe actu colores, id eſt actu motiuos perſpicui; aſſerit ergo Ariſtot. lumen requiri propter colores ad mouendum perſpicuum.

Opinio Auempaces. *Primũ argumentum.* *Secundum argumentum.* *Tertium argumentum.* *Quartũ argumentum.*

Auerrois, & Alberti ſententia, & argumenta. Cap. X.

EX altera parte Auerroes contrariam ſententiam ſequens inquit lumen eſſe neceſſarium non propter colores , ſed propter medium ſolum, & in eam inductus eſſe uidetur præcipuè a uerbis Ariſtot. qui in ſecundo libro de anima in capite de uiſu definiens colorem dixit eſſe motiuum perſpicui

Primum argumentum.

perſpicui illuminati, & definiẽns lumen dixit eſſe actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum, non dixit eſſe actum coloris; cenſuit igitur neceſſarium eſſe lumen propter ſolum medium, non propter colorem. Addit etiam rationem Auerroes ad hoc comprobandum: color ſecundùm Ariſtotelem eſt per ſe viſibilis in ſecundo modo dicendi per ſe, ergo non accipit à lumine viſibilitatem, ſed eam habet ex ſua natura; nam ſi a lumine fieret uiſibilis, & motiuus perſpicui, non eſſet per ſe uiſibilis, ſed per aliud.

Secundum argum.

Opinio Alberti.

Albertus verò tertiam ſentẽtiam ſequutus eſt, & putauit lumen eſſe neceſſariũ propter utrunque, ita ut neque medium poſſit à colore moueri, niſi ſit illuminatum, neque color poſſit mouere medium, niſi illuminatus: & quia de medio clara eſt ſententia Ariſt. qui dixit lumen eſſe actũ perſpicui, ipſe de colore declarat hac diſtinctione: color habet duplex eſſe, unum materiale, alterum formale: eſſe materiale fit per materiæ mutationẽ a quatuor primis qualitatibus, quæ uarios in ſuperficie colores producunt, licèt ipſe qualitates non ſint de eſſentia colorum, & ad tale coloris eſſe non requiritur lumen; eſt enim color etiam in tenebris, non eſt tamen aptus ad mouendum medium: eſſe autem formale habet color à lumine, quatenus lumen iungitur ſuperficiei, & facit colorem actu motiuum perſpicui, quia ſine lumine non moueret. Sic igitur neceſſarium eſt lumen etiam propter colorem ut motiuum perſpicui idque videtur ſignificaſſe Ariſt. in contex. 18. tertij libri de anima, quem antea pro Auempace conſiderauimus: ideo id, quod Ariſt. dicit, colorem eſſe motiuum perſpicui, interpretans Albertus inquit eſſe intelligendum de colore ſecundùm eſſe formale, ſic enim eſt motiuus perſpicui. Ex his igitur patet rem hanc non carere magna difficultate: ſequitur ut ratione duce quid ſentiendum ſit inueſtigemus.

Color habet duplex eſſe, materiale, & formale.

Vera ſententia, & eius declaratio, ac comprobatio.
Cap. XI.

IN hac controuerſia ego puto lumen eſſe neceſſarium non modò propter medium, & propter organum; quod credo nõ negaſſe Albertum, quum aperte ab Ariſtot. proferatur, ut mox conſiderabo: Ioannes etiam Gandauẽſis in 2. lib. de anima, dum pro Auerroe demonſtrare nititur lumen non requiri propter colorem, ſed propter medium, fatetur tamen requiri etiam propter organum. Quum igitur tria hæc, de quibus antea diximus, in uiſione conſiderentur, obiectum, medium, & organum, in his omnibus requiri lumen exiſtimo, ſi uiſio fieri debeat; hoc enim facit tum colores eſſe actu motiuos perſpicui, & organi, tum oculum, & medium eſſe receptiuum coloris: organum enim ob eandem rationem debet eſſe illuminatum, ob quam & medium; nam ſi medium colores recipit (vt Ariſtot. dixit) non quatenus aqua, ſed quatenus perſpicuum, non eſt autem actu perſpicuum, niſi per lumen; oculus vero, vt colores recipere poſſet, debuit eſſe perſpicuus, ut Ariſtot. docet in libro de ſenſu, & ſenſilibus capite ſecundo; neceſſarium eſt nõ minus oculo lumen, quàm medio, proinde oculus non recipit colorem, niſi recipiat lumen: huic ſententiæ atteſtatur cryſtallini humoris natura, & conditio, ipſum enim eſſe præcipuum uiſus inſtrumentum omnes confitentur, eſt autem maximè perſpicuus ac ſplendidus, quia eſt de genere illorum perſpicuorum, quæ lumen quidem ex ſe non emittunt, ſed ſi extrinſecus recipiant lumen, ſplendida fiunt; immò aliqui etiam ſunt oculi, qui in tenebris emittunt ex ſe aliquid luminis, ut oculi leonum, & pardorum, & catorum; ſed omnium oculorum communis conditio eſt ut eatenus lucidi ſint, quatenus ob externi luminis receptionẽ fiunt ſplẽdidi, hoc enim eſt proprium illorum perſpicuorum, quæ aliquam habent denſitatem, & conſiſtentiam, qua retinent receptum lumen, & ex eius conſtipatione redduntur lucida tanquam alieno lumine. Quoniam igitur oculus debuit eſſe perſpicuus perſpicuitate aquea, ut lumen recipere, ac retinere, immò & intenſius reddere poſſet, & talem eſſe humorem cryſtallinum manifeſtum eſt; negari non poteſt datam eſſe organo perſpicuitatem, ut per receptionem luminis poſſit recipere aliarum rerum colores; eſt enim communis conditio omnium perſpicuorum, ut a lumine fiant actu perſpicua, & quatenus talia ſunt a coloribus patiantur: igitur quando Ariſtoteles dixit colorem eſſe motiuũ perſpicui, quod eſt actu, & quando dixit lumen eſſe actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum, abſolutè perſpicuum conſiderauit: quare hæc non ſoli medio competere debent, ſed etiam organo; ſi organum quoq; perſpicuum eſt. Hoc idem confirmatur ex vſu ſpecillorum, non enim alia ratione faciunt ut melius uideamus, niſi quia faciunt ut plus luminis recipiant oculi, & ita melius etiam recipiant colores: oculi enim ſeu propter prouectam ætatem, ſeu etiam quandoque propter naturalem temperiem habent ſubſtantiam terreſtriorem, ſiceſcunt enim oculi ſenum, ut ait Ariſt. in quinto libro de ortu animalium capite primo, quo fit ut minus recipiant luminis, & ob id egeant auxilio ſpecillorum, in quibus ob uitri cauitatem unitur, & concentratur lumen tanquam in puncto, & ita unitum, ac ualidum oculos penetrat, & lucidiores reddit, & aptos ad melius colores recipiendos. Legimus autem hanc ſententiam clare apud Ariſtoteles, in libro de

Quòd lumen ſit neceſſariũ, & propter medium, & propter organum.

Specil. rũ vſus.

Ff 2 ſenſu.

ſenſu, & ſenſilibus c.2. vbi dicit [videtur autē ſicut exterius non ſine lumine, ita & interius] & paulo poſt inquit [quare neceſſariò eſt perſpicuum, & receptiuum luminis id, quod interius oculi eſt] & idem dicit etiam in ſecundo de partibus animalium c.13. Itaq; ſententia Ariſt. eſt, oportere non modò externum, ſed internum quoq; oculi perſpicuum illuminari, ſi fieri viſio debeat; ſic enim vtrunque fit actu perſpicuum, & aptum vt à coloribus patiatur, quale non eſſet ſine lumine.

Quòd lumen ſit neceſſariũ et propter colorem.

De colore oſtendendum manet quòd ipſum quoq; illuminari oporteat, ſi debeat eſſe motiuus perſpicui; hoc quidem ſatis per experientiam manifeſtum eſſe videtur: nã ſi totus intermedius aer illuminatus eſſe ſtatuatur, & color ſit in tenebris, non videbitur; contrà verò ſi color ſit illuminatus, videbitur ab oculo in ſpelunca in tenebris exiſtente, & per multum quoq; aeris medij tenebroſi: num autem hoc argumento oſtendatur ſolam coloris illuminationem eſſe neceſſariam, vt putauit Auempace, ita vt abſq; medij illuminatione viſio fieri poſſit; poſtea conſiderabimus: nunc ſat eſt demonſtrare viſionem abſq; illuminatione coloris fieri minimè poſſe. quod quidem prædicto argumento apertè oſtenditur: neq; eſt quòd aliquis dicat fieri non poſſe vt toto medio aere exiſtente luminoſo color ſolus in tenebris ſit; hoc.n. eſſe poſſibile non conſtituo in præſentia, ſed ex mentali tantùm abſtractione argumentum ſumo: dum enim ſtatuimus totum medium eſſe illuminatum, colorem verò eſſe tenebroſũ, manifeſtum eſt viſionem non fieri: dicere aũt hoc eſſe impoſſibile, & poſito medio luminoſo eſſe neceſſarium vt color quoq; ſit illuminatus, non eſt argumentum ſoluere, ſed eſt fateri neceſſitatem illuminationis coloris, & viſionem fieri non poſſe ea ſublata.

Argumentum ſumptum à natura coloris.

Sed res clarior fiet, ſi cognoſcatur ratio cur ita eſſe oporteat; hęc autem ſumitur à natura coloris, quam antea declarauimus; nam abſolutè ſumptus color oritur ex condenſatione perſpicui, ſed color non ſplendens, de quo in præſentia loquimur, oritur ex ea perſpicui condenſatione, quæ fit per admiſtionem opaci, cuiuſmodi eſt miſtorum corporum color, qui fit quidem ex commiſtione elemẽtorum quatenus ſunt perſpicua, & opaca, immò etiam lucida; ignis.n. eſt lucidus, aer perſpicuus, terra opaca, aqua & perſpicuitate, & opacitate participans; attamen quia elementa per miſtionem proprias naturas amittunt, ignis quanuis in miſto ſit condenſatus, deſinit eſſe ſplendidus, vel ſiquid ſplendoris ex igni ſeruatur, id exiguum eſt, quale eſt in illis, quæ noctu ſplendent; iure igitur hi omnes colores vocantur offuſcata lumina, ſeu extincta per admiſtionem opaci, quę facit ne luceãt, ſed ſint abſolutè colores.

Lux eſt primum viſibile.

Quoniam autem primum viſibile, & per ſe viſibile eſt lux, quæ eſt color ſplendens; color autem non ſplendens viſibilis eſt per participationē lucis. proinde ſecundariò viſibilis; omne autē ſecundariò tale eſt tale poteſtate, nec ducitur ad actum, niſi ab eo, quod eſt actu tale; color, tanquam ſecundariò viſibilis, eſt poteſtate viſibilis ſine ope lucis, ſicut etiam phantaſmata ſunt poteſtate intelligibilia abſq; ope intellectus agentis, qui eſt primum intelligibile, vt alio in loco oſtendemus: color igitur non eſt actu viſibilis, niſi talis fiat a lumine, quare vt ſit actu motiuus perſpicui requiritur lumen tanquam ſpecies, & imago lucis, quæ eſt primum viſibile: neque ſatis eſt id, quod aliqui dicunt, colorem conſtare iam ex lucido & opaco, proinde in ſua natura habere lucem, neque externo lumine indigere: hic enim eſt cauillus manifeſtus, color.n. deficit a natura lucis, & luminis, & ab his ſpecie differt, licèt oriatur ex lucido, & opaco, neq; poteſt appellari lux, vel lucidus, niſi cum additione, lux offuſcata, ſeu lux extincta, quæ non amplius ſplendet, nec poteſt amplius fungi officio lucis, quum deſierit eſſe lux, & in colorem non lucentem degenerauerit; eget igitur lumine producto a lucido actuali, ſi debeat mouere perſpicuum, nam actuale lucidũ eſt per ſe motiuum, & alia omnia ſunt motiua per illud. Pręterea certum eſt propriũ coloris ſubiectum eſſe ipſum perſpicuum, nã in perſpicuo interminato recipiuntur colores ſpiritales, qui ſunt ſpecies colorum realium; in perſpicuo autem terminato reales colores recipiuntur, non.n. haberent colorem corpora, niſi ex perſpicuo conſtarent; ergo eiuſdē eſt rationis vtrumque perſpicuum: & ſicuti interminatum non põt ſpiritalem colorem recipere, niſi ſit illuminatum; ita neq; terminatum põt habere colorem motiuum perſpicui, niſi iunctum habeat lumen: hoc autem confirmatur, quĩ maius, ac nobilius eſt agere, quam pati. & plura requirũtur vt aliquid poſſit agere, quam vt poſſit pati; ergo ſi perſpicuum interminatũ requirit lumen vt fiat receptiuum colorũ, magis debet perſpicuum terminatum requirere lumen, vt per ſuum colorē poſſit mouere perſpicuum interminatũ; ita vt tũ interminatum perfici à lumine oporteat, vt a colore pati poſſit, tum color, qui eſt in perſpicuo terminato, debeat perfici a lumine, vt poſſit agere in perſpicuum interminatũ. Ex his igitur patet neceſſarium eſſe lumen & propter mediũ, & propter organum, vt hæc tanquam perſpicua colores recipere poſſint; & maximè etiã propter colorem, ut poſſit mouere perſpicuũ: quia id, quod eſt motiuum per naturam alterius, quod in eo genere eſt primum, non põt mouere, niſi ope illius. Alia multa ad plenã huiuſce rei declarationē dicenda eſſent, ſed ne eadē fruſtra repetantur, hæc poſtea in argumentorum ſolutione opportunius conſiderabuntur.

Solutio argumentorum pro Auempace adductorum. Cap. XII.

Reliquum eſt ut ad maiorem veritatis declarationem cõſideremus quantum roboris habeant argumenta omnia prius adducta tum pro Auempace, & Auicenna, tum pro Auer. Primum erat Auempaces argumentum ab Auer. relatum, quod deducebatur ex eo fundamento, lumẽ & color ſpecie non differunt. Ad hoc reſpondens Auerr. non ſatis habet id fundamentum negare, ſed etiam efficaciter probat lumen, & colorẽ differre ſpecie. Primum quidem ſumit argumentum ab experientia; videmus enim in tranſitu nubium parietes colorari colore herbarum, ꝙ non fieret, niſi prius in aere color ille reciperetur; atqui iam erat prius illuminatus aer, ergo lumen non eſt color, quia ſi eſſet color, nõ poſſet aer illuminatus recipere alium colorem: ſic etiam lumen ſolis tranſiens per vitrum coloratum colorat parietẽ illo eodem colore, quare prius in aere luminoſo color ille recipitur: hoc autem Auer. argumentum probat contra Auempacem tum inexiſtens in aere lumẽ non impedire receptionem colorum, tum differre ſpecie colorem, & lumen; quia obiectum receptibile, licet in ſuo receptiuo receptum ut aduentitium nõ impediat receptionem aliorum eiuſdem generis, nam prima materia habens formas elementorũ recipere animam non prohibetur; tamen nõn poteſt ita in illo ineſſe, ut ſit ratio recipiendi; quum enim non inficietur Auempace colorẽ vniuersè ſumptum eſſe adæquatum receptibile reſpectu perſpicui, immò hoc dicere cogatur, dum ait lumẽ & colorem eſſe idem ſpecie, ideo dum per experientiam oſtẽdimus aerem illuminatum ita recipere colorem, ut lumen ſit ratio recipiendi, quia non reciperet aer colores, niſi eſſet illuminatus, demonſtramus non eſſe idem ſpecie lumen & colorẽ; quia ſi eſſent idem ſequeretur aliquid eſſe rationem recipiendi ſeipſum, quod nullo modo eſſe poteſt. Quoniam ergo falſum eſt aſſumptum illud, color, & lumen ſunt idem ſpecie, non ſequitur id, quod inde colligebat Auempace, aerem recepturum colores debere carere lumine; immò ex huius conſequentis falſitate clariſſima per experiẽtiam conoſcitur falſitas illius aſſumpti. Probat etiam Auerr. hoc idem argumento ſumpto a definitionibus: illa enim quæ diuerſas habent definitiones, ſpecie, atq; eſſentia differunt; at color definitur eſſe extremitas perſpicui terminati, lumen verò actus perſpicui interminati; differunt ergo ſpecie. Ex his ergo infert Auer. non oportere illud, quod mouetur a colore, eſſe non luminoſũ, ſed oportere eſſe non coloratum, quia nihil eſt ratio recipiendi ſe; & in hoc rectè ſenſit, & eius ſolutio meo quidem iudicio optima eſt. Auempace verò errauit putans lumẽ requiri propter ſolum colorem, non propter medium, ideo neq; rectè eſt interpretatus definitionem coloris ab Ariſt. traditam; non.n. dixit Ariſtot. colorem ducere perſpicuũ de poteſtate ad actum, & facere actu perſpicuum, ſed dixit eſſe motiuum perſpicui, quod iam ſit actu; eſt igitur prius actu perſpicuum per lumen, poſterius verò vel tempore, uel ſaltem natura eſt mobile a colore. Ad ſecundum argumentũ ab Alberto adductum reſpondeant Auerroiſtæ, qui negant lumen requiri propter colorem: ego enim arbitror totũ eſſe concedẽdum, & aſſero primum uiſibile eſſe lucem; ideoque omnes non lucentes colores fieri uiſibiles per lumen, quod eſt imago, ſeu ſpecies lucis, ut prędiximus. Ad tertiũ quod Auic. ſumebat ab experientia, dico probari quidem illo argumento neceſſariũ eſſe lumen propter colorem, quia iam conceſſimus non poſſe perſpicuum moueri a colore non illuminato, at non probari ipſum non requiri propter mediũ, dico enim eam eſſe luminis naturam, ut receptum in ſuperficie corporis terminati ſubeat quodammodo conditiones lucis, & illuminet perſpicuũ medium, q̃ñ igitur color eſt illuminatus, uidetur ab aliquo exiſtente in ſpelũca tenebroſa, quia lumen illud colori adiunctum illuminat totum illum aerem ad ipſos uſq; oculos uidentis: quanquam.n. non ita illuminat, ut faciat aliorum colores uideri, tamen tm̃ illuminat, quantum ſatis eſt ad uiſionem illius coloris, cui iunctum eſt: ſic etiam illa noctu lucentia, de quibus loquitur Ariſt. in contex. 72. ſecundi libri de aĩa, ut oculi catorum, & leonum & noctilucæ, & alia huiuſmodi, ideo uidentur noctu, quia illuminãt aerem ſatis pro ipſorum uiſione, licèt non ſatis pro uiſione aliorum circunſtantium colorum: ideo animaduertendũ ſummopere eſt Ariſt. in memorato loco ſatis pingui Minerua illa noctu lucentia conſiderare: quum enim vera ratio cur noctu videatur ſit, quia illuminant ſibi aerem, tñ Ariſt. concedit ea uideri in tenebris, & ſine lumine; qm̃ non erat ibi eius conſiliũ exquiſitè docere illa, quę ad viſionẽ pertinent, ſed quantũ ſatis erat ad facultatẽ viſiuam declarãdam; ideò ſatis habuit ibi ſumere, colores ſaltẽ ſine lumine videri nõ poſſe, quaſi lux non ſit color, id.n. fecit ne lumen cũ colore confunderet, ita vt idẽ eſſe crederetur: at in libro de ſenſu & ſenſilibus, vbi exquiſitius de viſione loquitur, apertè dicit lucem uideri vt colorem. Ad argumentuũ igitur Auic. dico aerem illũ, qui in ſpelunca eſt, eſſe quidem tenebroſum rõne aliorum colorũ, qui ſunt ibi in tenebris, quia non eſt in eo tantum luminis, quantum ad eos illuſtrandos requiretur, ſed uocari poſſe illuminatũ ratione illius tantùm coloris, qui extra ſpelũcam illuſtratus

Ad primũ arg. Auempaces.

Quòd lumen, & color ſpecie differant.

Ad ſecundum.

Ad tertiũ.

Declaratio tex 72. 2. lib. de anĩ.

eſſe ſtatuitur, quoniam aer ille ab illo ipſo colore illuminato illuminatur; & quanuis color ille, & lumen illi iunctum moueat tanquam obiectum vnum, tamen ſecundùm naturam prius mouet illuminando, poſterius verò coloris ſpeciem imprimendo; quia ſicut natura lucis naturam coloris præcedit, ita in perſpicuo lumen præcedit natura ſpeciem coloris; nunquam igitur videtur color ſine illuminatione perſpicui, quod inter colorem, & oculos medium eſt.

Ad quartum.

Quartum argumentum nobis non officit, proinde omnino concedendum eſt; eo.n. nil aliud oſtenditur, quam colorem non poſſe mouere, niſi ſit illuminatus, & hoc aſſerit apertè Ariſt. in illo contex. decimooctauo tertij libri de anima.

Reſponſio Auerrois.

Auerroes tamen, qui omnino negat eſſe neceſſarium lumen propter colorem, nititur hoc argumentũ ſoluere, & inquit comparationem illam intellectus agentis cum lumine in viſione non eſſe intelligendam ſecundùm omnia, ſed in hoc ſolùm, quòd ſicuti neceſſarium eſt lumẽ ad viſionem, ita neceſſarius eſt intellectus agens ad noſtrã intellectionem; in eo autem (inquit) ſunt diſſimilia, quod intellectus agens eſt neceſſarius ad illuminanda phantaſmata, at lumẽ non eſt neceſſarium ad illuminandos colores, ſed ad ſolum medium illuminandum.

Reſponſionis impugnatio.

Hæc tamen Auerrois ſolutio vana eſt, quoniam Ariſt. non modò dicit neceſſarium eſſe intellectum agentem ad intellectionem, ſicuti lumen ad viſionem, ſed modum etiam exprimit, in quo hanc ſimilitudinẽ conſiſtere arbitratur: dixerat enim dari intellectũ, qui omnia fit, & dari alterum, qui omnia facit, nam intellectus agens facit de intelligibilibus poteſtate actu intelligibilia, & ita apertè inquit eius officium in obiectis phantaſmatibus eſſe conſtitutum; deinde verò hoc declarans ait [vt habitus quidam, quale eſt lumen, facit enim lumen poteſtate exiſtentes colores actu colores] aſſerit ergo intellectum agentem iungi phãtaſmatibus tanquam formam, & habitum, & in hoc dicit ipſum eſſe ſimilem lumini, quia lumen quoque eſt habitus, & forma, quę iuncta coloribus facit eos eſſe actu, qui prius erant poteſtate, qui enim erant erant poteſtate motiui, fiunt actũ motiui: nõ debet ergo in hoc Ariſtoteles de coloribus, ac de lumine falſum dicere, quia non vtitur eo exemplo tanquàm ficto ad rei declarationem; ſed tanquam vero: aſſeuer anter enim hoc de colore pronuntiat, & niſi de colore verum ſit, non declaratur illa comparatione quomodo intellectus agens facit intelligibilia: argumentum igitur eſt validum, & ſolutio Auerrois vana eſt.

Solutio argumentorum Auerrois, Cap. XIII.

EXpendenda manent duo Auer. argumenta, quibus oſtendere nitebatur lumẽ non propter colorem, ſed propter ſolum medium requiri, quæ difficilia ſunt, & magnũ negotiũ faceſſere videntur.

Ad primũ Auerrois.

Alterũ ſumebatur ex Ariſt. in ſecundo libro de anima in capite de viſu, vbi definiens lumen vt ad viſionem conferens nil aliud dixit; quam eſſe actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum; non dixit eſſe actum coloris, quo perficiatur color: immò etiam colorem definiens dixit eſſe motiuum perſpicui actu, nulla facta luminis mentione; cenſuit ergo colorem eſſe per ſe motiuum perſpicui abſque ope luminis.

Reſponſio aliquorum.

Ad hoc argumentum varia dicuntur à ſectatoribus contrariæ opinionis. Quidam dicunt lumen propriè iungi perſpicuo, non colori: nam perſpicuo iungitur formaliter, quia imbibitur in tota eius ſubſtantia tanquam forma reddens ipſum actu; colori autem iungitur non formaliter, ſed obiectiuè, non enim facit colorem eſſe colorem, ſiquidem etiam in tenebris eſt color, ſed facit eſſe obiectum motiuum perſpicui: ob id Ariſtoteles lumen in ſolo perſpicuo, non in colore conſiderauit.

Reſponſionis impugnatio.

Sed hæc reſponſio mihi non ſatisfacit, neque difficultatem tollit: quum enim Ariſtoteles ibi non alio modo colorem conſideret, quam vt viſibilem, proinde ſub ratione obiectiua, quum ipſum definiens dicat eſſe motiuum perſpicui; ad conſtituendam autem in colore rationem obiectiuam requiratur lumẽ, ergo declarãs quomodo color ſit motiuus perſpicui, debuit omnino facere luminis mentionem, ſi eſt motiuus per lumen. Pręterea negari nõ poteſt iungi lumen colori formaliter; quanuis enim lumen in colore habeat rationem obiecti motiui reſpectu perſpicui, quia conſtituit obiectum motiuum; tamen reſpectu ipſius coloris non habet niſi formæ rationem: quicquid enim alicui iunctum conſtituit ipſum in tali eſſe, id facit vt forma illius quatenus talis, hoc enim eſt officium formæ; lumen autem iunctum colori conſtituit ipſum in eſſe obiectiuo; ergo eſt forma illius conſiderati ſecundùm illud eſſe obiectiuum: hoc aſſeruit apertè Ariſtoteles tum de ipſo lumine reſpectu colorum, tum de intellectu agente reſpectu phantaſmatum, quem locum antea conſiderauimus: nulla igitur ratio apparet, cur non debuerit Ariſtoteles dicere lumen eſſe neceſſarium colori, vt color ſit motiuus perſpicui: quare argumentum viget.

Reſponſio Alberti.

Rectior eſſe videtur Alberti reſponſio, qui dicit Ariſtotelem ibi ſumere colorem ſecundùm eſſe formale, & vt viſibilis eſt, ideoque ſtatuere ipſum iam illuminatum, ſic enim eſt motiuus perſpicui: quam ſententiam videntur ſequentia Ariſtotelis verba ſignificare, ſtatim enim ſubiũgit [quare non eſt viſibilis ſine lumine] quæ magis videntur ad colorẽ referri, quam ad perſpicuum; de colore nanque colligit Ariſtoteles ipſum non eſſe motiuum ſine lumine, & videtur eſſe illatio à poſteriore ad prius, ex eo enim quod

eſt

eſt motiuus perſpicui, infert cõditionem ei neceſſariam ad mouendum; quaſi dicat, eſt motiuus perſpicui, ergo debet eſſe illuminatus. Attamen quia Ariſto. occaſionem inde ſumit loquendi de lumine, & declarandi eius naturam, & ſtatim ipſum definiens ut ad uiſionem relatum, inquit eſſe actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum, nec dicit eſſe actum coloris ut uiſibilis, neq; ullam coloris mentionem facit, non uidetur hæc Alberti ſolutio, niſi quid aliud ei addamus, difficultatem tollere. Ego igitur dicam in quo huius argumenti ſolutionẽ conſtitutam eſſe exiſtimem. *Reſponſio propria.* Certum eſt Ariſto. eo in loco per lumen non intelligere lucẽ ipſam, quę ineſt in corpore lucido, quum hanc in contex. 69. tetigerit ut cauſam luminis in perſpicuo: nomine igitur luminis nil aliud intellexit, quã id, quod a luce producitur in perſpicuo; hoc autem eſt neceſſarium medio, quod ſupponitur eſſe perſpicuum interminatum, ſed non eſt neceſſarium colori amplè accepto, & prout color eſt; nam color quatenus eſt color, & viſibilis vt quod, amplectitur etiam lucem, & hæc eſt motiua perſpicui abſq; externo lumine: at perſpicuum ſemper eget lumine externo, quo illuminetur, vel ab ipſomet obiecto colore, vel ab alio lucido; illuminatur autẽ a colore tum quando eſt color lucens, tum quando non eſt quidem lucens, ſed eſt ab alio illuminatus, vt quando alicuius rei color a ſole illuſtratus cernitur ab aliquo exiſtente in ſpelunca obſcuriſſima, quia color ille illuminatus illuminat ſibi mediũ, ſicut ante dicebamus: quoniam igitur non omnis color eget illuſtratione externa, ſiquidem lux nullo illuminante indiget, non poſuit Ariſtot. lumen in definitione coloris: & quoniam ita acceptum lumen eſt neceſſarium omni perſpicuo, ſi per ipſum viſio fieri debeat, & ipſi quoque lumini eſt neceſſarium perſpicuum tanquam proprium eius ſubiectũ, in quo ſolo recipitur, colori autem adhæret vt lux potius, quam vt lumen, quia in corpore terminato receptum lumen fit inſtar lucis viſibile vt quod, & fungitur officio lucis, quum illuminet medium; ideo Ariſtot. lumen definiuit per perſpicuum tanquam per eius ſubiectum, non per colorem: attamẽ dum ſtatuimus colorem eſſe tenebroſum, ita vt neque ex ſe luceat, neque ab alio illuminetur, manifeſtum eſt ipſum non eſſe viſibilem, nec motiuũ perſpicui: ideo rectè Albertus dicit Ariſtotelem in definitione coloris accepiſſe colorem ſecũdùm eſſe formale, hoc eſt lucentem vel ex ſe, vel ab alio; niſi enim eiuſmodi ſit, non eſt motiuus: hoc autem ipſemet Ariſtoteles declarat, quando ex definitione coloris colligit ipſum non eſſe motiuum ſine lumine, & ſubiungit omnem cuiuſque rei colorem in lumine viſibilem eſſe, quod eſt inferre conditionem neceſſariam ad uiſibilitatem coloris, nec poteſt intelligere niſi conditionem ipſius coloris; quare acceperat colorem ſecundum eſſe formale, ſecus enim non poſſet inferre non eſſe uiſibilem ſine lumine: nec poteſt aliquis dicere Ariſtotelem id colligere non ut conditionem coloris mouẽtis, ſed ſolius perſpicui patientis; etenim patientis aptitudo eſt quidem neceſſaria mouenti ut moueat, ſed non ut ſit motiuum, ignis enim non urit, niſi rem aptam uri, attamen eſt per ſe uſtiuus, etiamſi nihil ei adſit, quod uratur; Ariſtoteles autem ibi non cõſiderat colorem ut actu mouentem, ſed ut motiuum, quia ſi conſideraret ut mouentem, vtique dicere poſſemus ipſum non poſſe mouere niſi perſpicuum aptum moueri, hoc eſt illuminatum; ſed quum conſideret ut motiuum, non eſt ei neceſſaria patientis conditio, quia etiam ſine hac non deſinit mouens eſſe ſecundùm ſe motiuum, etiamſi nihil ab eo moueatur; itaque non conſiderata conditione patientis colligit Ariſt. conditionem in colore requiſitam, ſi debeat eſſe motiuus; quare accipit colorem ſecundùm eſſe formale, & illatio, quam facit, eſt a poſteriori ad prius, ex eo enim quòd eſt motiuus, infert ipſum eſſe in lumine, tanquam conditionem, per quam eſt motiuus. Solutio igitur argumẽti eſt in hoc conſtituta: *Lumen poteſt accipi duob. mod.* lumen accipi poteſt duobus modis; uel enim ut communiter amplectitur tam lucem, quam lumen, hoc eſt ut eſt uiſibile ſeu ut quod, ſeu ut quo; uel ſolùm ut uiſibile ut quo, & ratio uiſibilitatis a colore diſtincta: priore quidem modo eſt neceſſarium & medio, & colori; quia color non poteſt mouere perſpicuum, niſi luceat uel luce propria, uel lumine accepto ab alio; ut quando lumen ſolis in pariete receptum fit uiſibile & ut quod, & ut quo, quum & ipſum per ſe uiſum moueat, & faciat ut color moueat: ſecundo autem modo acceptum ſoli medio eſt neceſſarium, tale nanq; lumen, quod non ſit uiſibile, niſi ut quo, nõ datur niſi in ſolo perſpicuo interminato; Ariſtot. autem in ſecundo libro de anima in capite de uiſu hoc ſolum reſpexit, quoniam ad declarandam per ſuam operationem facultatẽ uiſiuam uoluit tria illa diſtinguere, obiectũ, medium, & organum; ideo conſiderans lumen colori adueniens ſubire rationem coloris, & fieri uiſibile ut quod, nempe ut colorem quẽdam, quia omne uiſibile eſt color, accepit ipſum tanquã uiſibile tantùmodo ut quo, & ut actum perſpicui, proinde ut conditionem perſpicui, ne ipſum cum colore confunderet, hoc enim ſatis ei fuit ad declarandam ex ſua operatione facultatem animæ uiſiuam: per hoc tamen non ſtat, quin abſolutè ſumptum lumen ſit neceſſarium colori: nam color ille, qui non eſt lux, non poteſt mouere perſpicuum, niſi ab aliquo lucido illuminetur. Alterũ Auerrois argumentum erat: ſi color fieret uiſibilis per lumẽ, ergo non eſſet per ſe viſibilis, quod aduerſatur Ariſt. *Ad ſecundum.*

& communi omnium opinioni, qui dicunt colorem eſſe per ſe viſibilem iuxta poteſt enim aliquid alicui competere per ſe, ideſt eſſentialiter, non tamen abſq; auxilio, & ope alterius, vt eclipſis competit lunæ per ſe ſecundo modo, per terræ tamē interpoſitionem tanquam cauſam, & hoc idem in pluribus accidentibus notare poſſumus, quæ ſubiectis ſuis inſunt per externas cauſas, tamen inſunt per ſe, & in ſuis definitionibus ſubiecta accipiunt. Præterea Ariſt. in 2. lib. de anima dixit ſenſilia communia eſſe ſenſilia per ſe, quum enim ſenſum moueant per ſpecies proprias, dicuntur per ſe ſentiri; non mouent tamen ſenſum, niſi auxilio ſenſilium propriorum, hoc eſt niſi eorum ſpecies cum ſpeciebus ſenſilium propriorum coniunctæ ad organum ſenſus deferantur, quia neceſſarium eſt, ut ſenſilia propria prius moueant ſaltem natura; ergo dicendo aliquid alicui per ſe competere, non excludimus omne externum auxilium. Ad huius autem rei veritatem plenè declarandam plurimum confert diſtinctio illa duplicis primitatis, qua logici vti ſolent in libris Poſterioribus Analyticis: dicunt enim propoſitionem poſſe duob. modis dici primam, & immediatam, uno modo primitate ſubiecti tantùm, altero modo primitate cauſæ, quæ habet neceſſariò coniunctam etiam ſubiecti primitatem; quare maior primitas, & immediatio hæc eſt, quàm ratione ſubiecti tantummodo; cōcluſio enim demonſtrationis eſt prima, & immediata ratione ſubiecti ſolùm, quia ſi ſumitur affectionis ſubiectum primū, nullum eſt ſubiectum prius, cui illa affectió inſit: at ratione cauſæ non eſt immediata, neque prima, quia cauſam mediam habet, per quam demonſtratur: principia uerò demonſtrationis ſunt utroque modo prima, & immediata, ut in libris noſtris de propoſitionum neceſſitate declarauimus; ſi hæc uera ſunt, igitur competere aliquid alicui per cauſam mediam, non facit quin competat ei per ſe, quum accidentia propria competant ſuis ſubiectis per ſe, tamen per cauſam mediā, & plura etiam per externam; immò apud Ariſt. neque alicui competere per aliud ſubiectum medium, cui priori competat, impedit quin competere poſſit per ſe, ſiquidem ſenſilibus communibus per ſe competit ut ſenſilia ſint, ſunt enim ſenſilia per ſe, tamen non ſentiuntur niſi per ſenſilia propria, quibus prioribus ſenſilitas competit: ergo multo magis per ſe ſentiri dicetur illud, quod non per ſubiectum aliquod prius dicatur ſentiri, ſed ſolùm per aliud tanquam per cauſam, & rationem ſenſilitatis; tale autem eſt color reſpectu luminis; dicimus enim colorem eſſe uiſibilem per lumen, non tamen ut per ſubiectum prius, ideſt quod prius ſentiatur, conſtat enim lumen non eſſe per ſe uiſibile, dum ſumitur ut à colore diſtinctum, ſed ſolum eſſe rationem uiſibilitatis, id enim quod uidetur ut quod, eſt color non lumen; quinimmo ipſamet lux, ſi eſt uiſibilis ut quod, eſt quatenus color, & ipſummet lumen in corpore terminato iunctum colori fit uiſibile ut quod, quatenus ſubit rationem coloris, illud enim quod propriè dicitur uideri, & uiſum terminare per ſpeciem propriam, eſt color; quare dicendo colorem eſſe uiſibilē per lumen, non tollimus quin color ſit per ſe uiſibilis, color enim eſt primum ſubiectum uiſibilitatis ut quod, lumen uerò prout a colore diſtinctum conſideratur, non eſt per ſe uiſibile ut quod, ſed eſt ſolùm ratio uiſibilitatis; ſic igitur patet non tantum roboris habere argumenta Auer. quantum habere uidentur.

Propoſitio dicitur prima duobus modis.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE VISV LIBER SECVNDVS.

De modo, quo fiat viſio, opinio Democriti, & eius confutatio. Cap. I.

OMnia, quæ hactenus dicta ſunt, ad declarandam Ariſt. de viſione ſententiam pertinuerunt: ſequitur vt aliorum quoq; hac de re opiniones perpendamus, & cum Ariſt. ſententia conferamus, & eam ab aliorum obiectionibus vindicare nitamur. Certum eſt, ſi debeat fieri viſio, oportere rem viſam cum vidente coniungi, vt etiam Galenus cõſiderat in ſeptimo libro de placitis Hippocratis & Platonis: oportet igitur vel aliquid ab oculo egredi, & ad rem uiſam tranſire, quæ Platonis, & Galeni opinio fuit; vel aliquid a re viſa procedens ad oculnm progredi, & in eo recipi, quę fuit Ariſt. opinio a Galeno efficaciter impugnatá: videtur etiam ad hunc modum redigi opinio Democriti, quam reſellit Ariſt. in libro de ſenſu & ſenſilibus c. 2. quæ nunc a nobis breuiter conſideranda eſt. Putauit Democritus viſionem fieri per receptionem quidem ſpeciei in oculo, non tamen in ipſa oculi ſubſtantia introrſum, ſed in ſuperficie, apparet enim in oculo impreſſa imago alterius tanquam in ſpeculo: quum enim ſuperficies oculi ſit lęuis, ac terſa, recipit imagines rerum præſentium; quo fit vt quiſq; cernat imaginem ſuã in oculis alterins: dicebat ergo Democritus nos ideo videre, quia habemus aliarum rerum imagines in ſuperficie oculorum. Hanc ſententiam impugnat Ariſt. conſiderando quid ſit illa imago, quam in oculis aliorum intueri ſolemus; ea nanque nihil aliud eſt, quã refractio ſpeciei tanquam in ſpeculo, quoniam ſuperficies oculi inſtar ſpeculi terſa, ac læuis eſt: hanc igitur imaginem (inquit Ariſtoteles) in oculo habere non eſt videre, ſed videri ab alio, non enim ille videt, qui in oculis habet imaginem, ſed alius, qui imaginem in oculo alterius intuętur; refracta enim imago in oculo illius reflectitur ad oculum alterius, qui ita eam videre dicitur tanquam imaginem ſuam a ſuperficie oculi alterius refractam: quòd ſi refrangi in oculo imaginem eſſet eam videri ab illomet, in cuius oculo refrangitur, ſequeretur (inquit Ariſtoteles) omnia terſa, ac læuia, in quibus imagines refranguntur, eſſe videntia, igitur, etiam ſpeculum videret, ſi hoc modo viſio fieri diceretur. Quamobrem dicendum eſt eam reuera non eſſe receptionem ſpeciei in oculo, ſed eſſe ſpeciei refractionem á ſuperficie oculi; vera autem ſpeciei receptio eſt illa, quæ ab Ariſt. ponitur, qui dicit ſpeciẽ recipi in ipſa oculi ſubſtantia intrinſecus; ea nanque aquea eſt, & perſpicua, & aliquantum denſa, ita vt recipere ſpeciem coloris, ac retinere poſſit, ut ab inexiſtente facultate animæ iudicetur, & ita ſentiri, & cognoſci dicatur: hęc enim eſt Ariſtotelis opinio, quæ in præcedente libro fuit a nobis diligenter conſiderata, & declarata.

Democriti opinio.

Impugnatio.

Argumenta Galeni contra ſententiam Ariſtotelis. Cap. II.

GAlenus verò & in ſeptimo illo de Hippocratis, & Platonis decretis, & in decimo de vſu partium, & in libro ei adſcripto de oculis, aduerſus hanc Ariſtotelis opinionem acriter inuehitur, & pluribus vtitur argumentis, quorum primum eſt: ſi viſio fieret per receptionem ſpeciei in oculo, nõ poſſet rerum magnitudo videri; quum enim per foramen pupillæ debeant omnia viſibilia in oculum ingredi, idq; ſit valde paruum, qui fieri poteſt vt per illud magnitudo magni mõtis ingrediatur? Prętęrea (inquit Galenus) eadem montis magnitudo videtur ſimul a pluribus, ergo oporteret eandem tranſire eodem momento ad oculos innumerabilium animalium, quod ne excogitabile quidem eſt. Sumit etiam argumentum ex ea viſione, quæ in ſpeculis fit, & inquit: dicere quidẽ poteſt Ariſt. colorem refrangi in ſpeculo, & ad videntis oculum reuerti; at magnitudo, & figura quo-

Primũ argumentum Galeni.

2. Argumentum.

3. Argumentum.

modo

modo videntur in ſpeculo? dicere nanq; eas refrangi vanum eſt, quia non poſſunt hæ frangi in ſpeculo, & ad oculum retrouerti, quum conſiſtant in quadam concinnitate partium, & integritate totius, quam frangi nec dicere, nec imaginari poſſumus. Vtitur etiam Galenus ipſamet Ariſtot. confeſſione, qui in tertio Meteorologicorum dum agit de area, iride, parelijs, & virgis, inquit fieri refractionem viſus, ſeu radiorum viſualium, & ita fatetur viſionem fieri per radiorum emiſſionem ab oculo ad rem viſam: & ibi in capite tertio rationem afferens cur Antiphon quidam cernebat ante ſe imaginem ſuam in aere tanquam in ſpeculo, cauſam eſſe inquit, quia ob viſus debilitatem viſuales radij in propinquo aere frangebantur, fiebatq; illi aer tanquam ſpeculum, a quo radij viſuales ad eum reflectebantur: in his igitur omnibus declarandis (inquit Galenus) Ariſt. ſua dimiſſa opinione uſus eſt opinione Platonis, quia ſuam tueri non eſt auſus. Notat etiam Galenus Ariſt. ibi dicere nihil referre an dicamus viſionem fieri per egreſſum radiorum ab oculo ad rem viſam, an per progreſſū ſpeciei a re viſa ad oculos; quod idem nos legere apud Ariſt. poſſumus in calce primi capitis libri quinti de generatione animalium; quum enim aliqua ad viſum attinentia conſideraſſet, poſtea fatetur nihil referre an egreſſione radiorum fieri viſionem dicamus, an receptione ſpecierum: inquit ergo Galenus Ariſto. vidiſſe ſuę opinionis abſurditatem, & cognouiſſe eam defendi non poſſe, neque illis, quæ apparent, accommodari; ideoq; nos hoc cauillo eluſiſſe, dicendo nihil referre an hoc modo, an illo viſionem fieri dicamus; quippe opinionē mutans, & ad alienam ſententiam confugiens, illaq; vtens, nec tamen fateri volens ſe mutare ſententiam. Hæc ſunt, quæ a Galeno aduerſus Ariſt. adducuntur.

4. Argumentum.

Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. III.

SVam autem hac in re ſententiam proferens Galenus inquit viſionem fieri per radiorum emiſſionem ab oculo ad rem viſam, quæ Platonis in Timæo opinio fuit, & eam declarare multis verbis nititur: ego tamen fateor me illam plenè aſſequi mente nunquam potuiſſe, nullū enim eius ſenſum inuenio, qui non ſit abſurdus, & omnino abſonus rationi; referam igitur quid ex Galeni verbis colligere de eius ſententia potuerim, poſtea ſenſus omnes, qui illi attribui poſſunt, diligenter conſiderabo. Inquit Galenus primum totius ſenſus inſtrumentum eſſe cerebrum, & ab eo vim ſentiendi cum alijs partibus communicari per neruos, qui ab ipſamet cerebri ſubſtantia deriuari tanquam propagines quædam videntur, ſed in duriorem materiam aliquantum degenerare: neruos autem viſioni inſeruientes, qui optici vocantur, in hoc differre inquit ab alijs omnibus quòd optici molliſſimi omnium ſunt, & omnium etiā maximi, quippe qui ſoli inter omnes neruos caui, & perforati eſſe debuerunt: quod quidem ampliorem magnitudinem poſtulauit, quia per hos oportet ſpiritus animales a cerebro ad oculos deferri; per alios verò ſenſorios neruos ipſa quidē ſenſibilis facultas ad alia membra tranſmittitur, at nō ipſamet animalium ſpirituum ſubſtantia, ſed per ſolos opticos: hinc colligi ait magnam huius ſenſus nobilitatē inter omnes alios, quum in eo tantum ſtudium natura poſuerit, eiq; tot, & tantas prærogatiuas largita ſit: de horum autem neruorum tunicis, & quomodo in ingreſſu oculi dilatatæ migrent in tres oculorum tunicas, quas antea conſiderauimus, recenſere prętereo illa, quę à Galeno dicuntur, quum apud eum diffusè ſcripta legi poſſint in decimo libro de vſu partium; per cauitatem igitur neruorum opticorum prædictam inquit Galenus magnam ſpirituum animalium copiam à cerebro ad oculos tranſmitti, nec ſolùm ad humorem cryſtallinum, quē eſſe præcipuum viſus inſtrumentum confitetur, ſed etiam ad anteriorem pupillæ partem, ita vt totum illud ſpatium, quod eſt inter corneam, & humorem cryſtallinum, plenum ſit non modo humore illo albugineo, ſed etiam ſpiritu animali, qui copioſus illùc a cerebro mittitur: quum ergo à magna ſpirituum animalium copia oculus fiat lucidus, ac ſplendidus, emittitur (inquit) ſplendor ille ab oculo ad externum aerem, & ad res coloratas, & ita fit viſio per extramiſſionem; & ad hanc conferre dicit medium pupillę foramen, per illud enim emittitur ab oculo internus ſpiritus ad aerem externum; & ob hanc eandem cauſam inquit extimam illam pupillæ tunicam, quam vocat coniunctiuam, non operire totam corneam, quia ſi totam operiret, eam ſpiritus perforare, & extramitti non poſſet. Videns autem Galenus magnā illam abſurditatem, quòd oporteret ab oculo ad cœlum vſq; emitti ſpiritum ſubitò, quum aſtra momento temporis intueamur; vt hanc euitaret inquit, non emitti lumē ab oculis ad aerem externum, neq; cum eo cōmiſceri, niſi ille ſit illuminatus, & ita fieri vt aer externus illuminatus ita commiſceatur ſpiritui ab oculis emiſſo, vt euadat tanquam internum nobis, & cognatum membrum ad viſionem idoneum, iam enim aer externus recepit aliarum rerum colores, quippe qui aptus natura eſt ad eos recipiendos: quum ergo aer iam in ſe receperit lumen, & colorem aſtrorū, ſpiritus viſiuus non ad cœlum vſque protenditur,

Nerui optici.

ditur, ſed ſolùm ad circunſtantem aerem imbutum coloribus aſtrorum, & cum eo commiſtus reddit ipſum ſibi ſimilem, ita vt vnum fiat corpus ex ambobus, per quod tāquam per inſtrumentum animal videt & aſtrorum, & aliarum rerum colores, tanquam in circunſtāte aere iam receptos: & hoc idem apud Platonem in Timæo apertè legimus; inquit.n.ex igni ab oculis exeunte, & aere externo illuminato ab aliquo lucido corpore vnum corpus fieri, quod eſt inſtrumentum viſus; hoc ergo idem aſſerit, & declarat Galenus, & putat pulcherrimam eſſe hanc ordinationem, & colligantiam omnium partium viſui inſeruientium, quòd quum vis viſiua ſit in cerebro radicata, cerebrum mittit neruos opticos ad oculum, & per eos tranſmittit ſpiritus animales, & his vt inſtrumentis ad videndum vtitur; ita poſtea oculi quoque ad externum aerem mittunt ſpiritus animales, & ſimiliter externo aere vtuntur tanquam inſtrumento ad videndum, ſicut cerebrum vtitur neruis opticis; nam commiſti cum aere ſpiritus viſiui cōuertunt ipſum in ſuam naturam, & inſtrumētum ad viſionem aptum conſtituunt; ita vt quemadmodum nerui à cerebro emiſſi ſupplementum faciunt cerebro, ita aer externus ſupplementum oculo faciat: ſed notat efficaciter Galenus ſe non ita intelligere oculum vti externo aere tanquam inſtrumento, vt intelligebant Stoici, qui dicebant ita vti, vt manus baculo vtitur ad mouendum; ſiquidem manus vtitur baculo vt inſtrumento externo, & alieno à ſua natura, cui fit reſiſtentia ab illo, quod mouetur extra: at ſpiritibus animalibus ad aerem emiſſis commiſtus ipſe aer fit inſtrumentum cognatum, ac veluti internum, cui nulla fit reſiſtentia. Hoc igitur pacto putauit Galenus ſe magnam illam difficultatem ſuſtuliſſe, quomodo tanta poſſit ſpirituum copia oculo ſuppeditari, vt ad omnia circunſtantia corpora, & ad Cœlum quoq; videndum diffundantur: inquit enim non eſſe neceſſariū vt ſpiritus animalis ad rem vſq; viſam extendatur, ſed ad aerem ſolum externum, qui cum illo commiſtus eius vices ſubit, & illi ſupplementum facit. Singula quoq; elementa ſingulis ſenſibus accommodans Galenus (quod & Ariſt. facit) aliter tamen, quam Ariſto. per ſenſus elementa diſtribuit, quum enim Ariſt. inſtrumentum viſus dicat eſſe aqueum, ipſe igneum eſſe aſſerit, tanquam ſplendidum, & lucidum propter ſpiritus, quod Plato quoque in Timæo dixit; nam ſi eo modo, quem expoſuimus, viſio fieri dicatur, oportuit oculum eſſe igneum, vt lumen, & radios ad externum aerem emittere poſſet, ſolus enim inter elemēta ignis hoc facere aptus eſt.

Stoicorum opinio.

Oculus aqueus ſecūdùm Ariſ. eſt, at ſecūdum Platonem, & Galenum igneus.

Sententiæ Galeni de viſione confutatio. Cap. IIII.

HÆc Galeni ſententia, quanquā facillima impugnatu eſt, vt quæ eſt omnino abſona rationi, tamen propter varia, & pugnantia Galeni dicta magnum nobis negotium faceſſit, quum eam plenè intelligere non facile eſſe videatur; quo factum eſt vt eam plures medici ad varios ſenſus, vt ipſam tuerentur, extorſerint; nam ſi Galenum præſentem haberemus, quem interrogare, & viciſſim reſpondentem audire nobis liceret, magis eius ſententiam aſſequi, & aſſequuti reprehendere, atq; impugnare facilius poſſemus: quærendum enim a Galeno eſſet, an ipſam ſpirituum animalium ſubſtantiam egredi ex oculo putet, an ſolum lumen, quod eſt accidens; & rurſus an id, quod exijt, ad oculos iterum vna cum coloribus, ac rebus viſis, reuertatur, ita vt in ipſis oculis ſentiatur, an potius non remeare amplius ad oculos, ſed in externo aere remanere, & ibi viſionem abſolui arbitretur: ſed quum Galenum audire hęc declarantem nō liceat, magnum ſubire laborem cogimur cuncta hæc ſeparatim confutandi, præſertim quum ea omnia apud Galenum legantur, pugnareq; ipſe cū ſeipſo frequenter videatur; itaque aduerſus omnes ſenſus, tū quos medici verbis Galeni attribuerint, tum quos attribuere poſſunt, eſt nobis in præſentia diſputandum. In primis quum Galenus ex viſione magnitudinis aduerſus Ariſt. argumentum ſumat, ex eadem nos argumento irrefragabili falſam eſſe Galeni opinionem oſtendemus: nam ſi viſus, vt ipſe ait, ad rei magnitudinem videndam extra porrigitur, ergo in qualibet diſtantia eandem debet magnitudinem iudicare, vbicunque enim ea ſit, ipſe eam amplectitur vti eſt; attamen non ita euenit, nam propinquum hominem videmus vt maiorē, remotum verò vt minorē, & aſtra iudicamus multo minoris quantitatis, quam reuera ſint. At ſecundùm Ariſtot. manifeſtam aſſerimus huius diſcriminis rationem; nam eadem res, dum eſt propinqua, obtuſiorem, & ampliorē angulum linearum viſualium in oculo facit, dum autem eſt remota, acutiorem, & ſtrictiorem; ob id propinqua maior videtur, remota verò minor: at ſi per egreſſum radiorum viſio fieret, deberet in qualibet diſtantia quantitas eiuſdem rei eadem videri. Præterea quum radij viſuales ab oculo extra mittantur, dicere Galenus debet an extra oculum fiat rei viſæ iudicatio, an in oculo, vtrum horum ſenſerit ego quidem neſcio, quia vtrunque aſſeruiſſe videtur, ſed vtrouis dato oſtendam eius ſententiæ abſurditatem; iudicationem autem

Primū argumētum contra Galenum.

2. Argumētum.

conti-

conſiderandam accepi, quia ibi eſſe rem uiſam oportet, ubi iudicatur, ſiquidem uiſio debet eſſe coniunctio facultatis uiſiuæ cum re uiſa, ſeu eius mutatio in rem uiſam; quare uel in re uiſa recipitur facultas uiſiua, uel contra in ipſa facultate, ſeu in organo res uiſa recipitur: Galenus quidem in decimo libro de uſu partium dum cryſtallini humoris cōditiones declarat, inquit ipſum eſſe album, clarū, ac ſplendidum, quia ſic aptus eſt ut a coloribus immutetur: putat ergo colores in cryſtallino recipi, & ita uiſionem fieri per ſpeciei receptionem; immutari nanque eſt pati, & recipere, agens enim non immutatur, ſed immutat, patiens uerò immutatur: ideo quidam medici ita Galeni ſententiam interpretati ſunt, ut Galenus putauerit uiſionem, & emiſſione, & receptione fieri, nempe lumen ab oculis emitti ad aerem iam luminoſum, & cum illo aeris lumine commiſceri, deinde ſimul iunctum utrunque lumen unà cum colore ad oculum remeare, & in eo recipi, ac iudicari: in libro quoque de oculis inquit Galenus cryſtallinum eſſe album, ac ſplendidum, ut citò colores recipiat; & in ſeptimo de Hippocratis, & Platonis decretis dicit aerem tunc maximè a coloribus affici, quando eſt purus, & lucidus; ex quo infert etiā inſtrumentum uiſus lucidum, ac perſpicuum eſſe, ut a coloribus alterari poſſit: concedit itaque oculum a coloribus pati, & huius ueram cauſam adducit, confirmans etiam exēplo aeris, quem ideò recipere in ſe colores dicit, quia luminoſus, ac perſpicuus eſt; omne igitur perſpicuum eſt receptiuum colorum, ſubſtantia autē oculi perſpicua eſt, & luminis receptiua, quare etiā colorum: iure igitur illi ad hoc confugerunt, quòd etiam ſecundùm Galenum fit receptio coloris in oculo, & eiuſdē iudicatio. Attamen hoc pugnat cum alijs Galeni dictis, & nulla uidetur horum eſſe poſſe conciliatio: nam in ſeptimo de placitis, dum aduerſus Ariſtotelem argumentatur, hoc ſtatuit ſenſus uiſus, & aliorum ſenſuum diſcrimen, quòd alij ſenſilia ad ſe uenientia expectant, uiſus uerò per aerem medium ad colores uidendos porrigitur; negat ergo colores ad oculū remeare, quia ſic quoque uiſus ſenſilia ad ſe uenientia expectaret: quod etiam clarius ex alijs Galeni uerbis colligitur, nam poſtea inde infert ſolum uiſum magnitudinem ſui obiecti unà cum obiecto ipſo comprehendere, quia (ut apertè ibi dicit) fieri non poteſt ut magnitudo rei in paruam oculi pupillam ingrediatur, quo argumento (ut prędiximus) ibi aduerſus Ariſtotelem utitur: quoniam ergo ſecundùm Galenum ita uidetur color, ut uidetur etiam magnitudo rei coloratæ, magnitudo autem ingredi oculum nō poteſt, igitur color quoq; extra oculum uidetur; nam ſi ad oculum remearet, etiam magnitudo cum eo remearet, proinde rueret argumentum Galeni aduerſus Ariſtotelem, quod ſumebatur à magnitudine, quam nullo modo in parua pupilla recipi poſſe Galenus exiſtimauit; igitur color quoque extra oculum uidetur, ac iudicatur, idq; confiteri eo in loco Galenus cogitur.

Quorundam medicorum ſnīa de mente Galeni.

Repugnantia in dictis Gal.

Hæc igitur omnia Galeni dicta quiſquis perpendens non fateatur manifeſtam eſſe, & inſolubilem ipſorum inter ſe pugnantiam, uel cœcus, uel proteruus, ac pertinax eſt. Sed oſtendamus utrouis horum dato Galenum defendi non poſſe. Primùm quidem ſi cum illis medicis dicamus Galenum reuera putaſſe colorem una cum utroque lumine ad oculum remeare, & in eo recipi, iā receptione uiſionem fieri Galenus cōfitetur: unde etiam colligimus ſola receptione fieri, non extramiſſione, quia natura non abundat in ſuperuacaneis, neque facit per plura id, quod æquè poteſt abſoluere per pauciora; igitur non opus eſt emitti lumen ad externū aerem, vt iterum ad oculum reuertatur: nam fatetur Galenus aerem perſpicuum & luminoſum iam mutatum eſſe a coloribus, & eos in ſe recepiſſe; fatetur etiam oculum eſſe eiuſmodi, vt queat colores recipere; poterit ergo pati oculus ab aere ita colorato, immò neceſſarium eſt vt patiatur, quia patiēs aptum ad patiendum, & a nullo impeditum, neceſſe eſt vt ab agentis contactu patiatur. Illud verò, ad quod aliqui confugiunt dicentes viſionem non intrinſecus in oculo fieri, ſed in contactu, & ſuperficie oculi, ita vanum eſt, vt confutatione quoque indignum eſſe videatur; ſic enim non in oculo fit viſio, ſed extra oculum, & extra corneam: quare non defenditur id, quod Galenus dicit, receptionem colorum in cryſtallino fieri, neque ea dicetur remeatio luminis ad oculum, ſed extra oculum manet lumē, niſi pertranſeat iterum corneam, & ad humorem vſque cryſtallinum perueniat; non enim de propinquitate, uel remotione externi luminis quæſtio nunc eſt, ſed de emiſſione extra oculum, vel receptione intus in oculo: quare ęquè extra oculum eſſe lumen dicitur, ſi ſit in extima tantùm ſuperficie corneæ, ac ſi ab oculo remotiſſimum ſit. Itaque ſi verè ad oculum remeare lumen debet, in ipſa oculi ſubſtantia ipſum recipi oportet, vbi etiam inſita eſt vis iudicatiua: quare emiſſio ſuperuacanea fuit. Si verò extramitti tantùm dicunt lumen, nec remeare, ſed manere extra oculum in aere vna cum colore, ibique fieri viſionem, in maius abſurdum incidunt, ſic enim non erit animal videns, ſed aer, ſiquidem nulla in animali viſio fit, ſed extra animal in aere: dicere autem colorem non recipi in oculo, fieri tamen in oculo viſionem, eſt omnino abſonum rationi; quoniā omnis cognitio eſt coniunctio cognoſcentis cum cognito, & ipſo quoque Galeno confitente neceſſe eſt in viſione vel colorem accedere ad oculum, & in eo recipi, uel contra ab

Subterfugium aliorum pro Galeno.

Confutatio.

oculo

oculo porrigi viſum ad rem videndam extra oculum: quoniam igitur facultas viſiua, qua animal vidēs dicitur, in animali eſſe debet, non extra, nulla fit viſio manente colore extra oculum; vel ſolus aer, non animal, ea ratione diceretur videns.

Tertium argumentum.

Præterea experientia docet emiſſionem luminis a re lucida facere potius vt ea videatur, quam vt videat; illa enim quæ lucent viſibilia ſunt quatenus lucent, ideo etiam oculi catorum quatenus noctu lucent, eatenus viſibiles a nobis eſſe dicuntur, at non videntes; niſi ea ratione, qua ſignificatur illam oculi ſubſtantiam eſſe alijs oculis lucidiorem, proinde aptiorem ad recipiendos, & ad videndos colores.

Quartū argumentum.

Hoc etiam manifeſtè ſenſui repugnat, ab omnibus enim oculis illuminaretur nocturnus aer, ſi lumen omnes oculi emitterent; nulla tamen apparet illuminatio facta ab oculis noſtris noctu.

Quintū argumentum.

At verò ſi tanta ſit aduerſariorum pertinacia, ut aſſeuerare contendant emitti ab oculis noſtris lumen, negare id ſaltem non poſſunt, debile admodum lumen eſſe; cur ergo huic lumini noſtro nō euenit id, quod alijs omnibus euenire manifeſtum eſt? omnia nanque parua lumina a magnis luminibus offuſcantur, idcirco interdiu non lucent, noctu autem lucent, & videntur, quia tunc a nullo maiori lumine opprimuntur, Galenus tamen de oculorum lumine, quod debiliſſimum eſt, aſſerit contrarium: interdiu enim dum externus aer a ſole illuminatur, inquit emitti ab oculis noſtris lumen, & externo lumini iunctum reddere aerem viſus inſtrumentum idoneum, quum tamen tunc nullum deberet emitti ab oculis lumen, quum debilia lucida præſente aliquo vehementer lucente lumen nō emittant: noctu verò dum a nullo alio lucido illuminatur aer, deberent oculi noſtri lumen emittere, & viſibiles alijs reddi, quia tunc eorum lumen a nullo maiori lumine offuſcatur; ſic enim videmus debilia lucida noctu eſſe viſibilia, quæ interdiu videri non poſſunt; attamen Plato, & Galenus dicunt nullum ab oculis lumen noctu emitti, at certè emitti deberet, ſaltem tantum, quod faceret oculum viſibilem ab alijs, ſi non videntem alia: ratio autē, quam huiuſce rei Plato in Timæo adducit, inanis eſt, & ab Ariſtotele refellitur in libro de ſenſu & ſenſilibus capite ſecūdo; Plato enim dicit emiſſum ab oculis lumen noctu extingui a circumfuſis tenebris; hoc autem inquit Ariſtoteles vanum eſſe, quoniam ignis non extinguitur, niſi humido, aut frigido; hæc enim ſunt contraria poſitiua, quæ extinguere ignem poſſunt; at tenebræ nullam agendi vim habent, quum ſint mera priuatio luminis; & in omnibus alijs luminibus experimur etiam debilia lumina a nocturnis tenebris non extingui: quòd ſi concedatur ab humiditate, vel a frigore nocturni aeris ignem, ſeu lumen ab oculis emiſſum extingui, cur non extinguitur etiam interdiu, dum pluuia eſt in aere, & dum aer frigidiſſimus eſt, & dum magna glacies exiſtit; ſi ergo tunc non extinguitur, neque noctu extingui debet, & quum ab his contrarijs, quę maximè extinguere ignem poſſunt, non extinguatur, vanum eſt dicere ipſum extingui a tenebris, quum tenebrę ſint nihil, proinde agendi vim nō habeant.

Sextum argumentum.

Eſt præterea conſiderandum an dicat Galenus aliquid corporeū exire ex oculo, vt ignem, vel ſpiritum animalem, an lumen, quod eſt accidens: dicere quidem apertè videtur corporeum aliquod egredi, refert enim Platonis ſententiam, ac verba in Timæo, qui dicit ignem egredi ex oculis, & cum aere iam luminoſo ita coniungi, ut unum ex ambobus corpus coaleſcat; neceſſe eſt igitur, ut ſecūdùm Platonem id, quod exit, corporeum ſit, quia non fit tertium corpus ex duobus, niſi illa ſint corpora; ex aere enim & aliquo accidēte unum corpus fieri dicere uanum eſſet: Platonis ergo ſententiam quum ad unguem ſequatur Galenus, debet ipſe quoque dicere id, quod egreditur, corporeum eſſe; idque ipſe alijs ſatis claris verbis aſſerere uidetur, nam in illo ſeptimo libro de Hippocratis & Platonis decretis modum, quo uiſio fit, declarans inquit ſpiritum animalem ad circumfuſum aerem egredi, & cum eo commiſceri, & eum ſibi ſimilem reddere: inquit etiam noſtram uiſoriā aciem ſpiritali ſubſtantia præditam emitti ad externum aerem, & ipſum totum alterare, atque in naturam ſuam mutare; ſpiritum autem animalem apud Galenum conſtat eſſe corporeū, & ipſe etiam apertè dicit eſſe ſubſtantiam ſpiritalē, ideſt tenuem quare hæc videtur Galeni fuiſſe ſententia, corporeum eſſe id, quod exit: in libro autem de oculis rationem afferens cur extima pupillę tunica, quam coniunctiuam uocant, non totam pupillam operiat, inquit, ſi totam operiret, ſpiritus egrediens eam perforare non poſſet; ego quidem non uideo cur ob eandem rationem non uiderit Galenus etiam corneam debuiſſe eſſe perforatam, ut ſpiritus egredi poſſit; dura enim eſt, nec poteſt a ſpiritu corporeo perforari; ſed hanc difficultatem ego medicis conſiderandam relinquo: ſatis mihi nunc eſt ex hac Galeni ratione colligere corporeū eſſe id, quod exit, non ſolum accidens, nam lumen pro accidente acceptum eo tunicæ foramine non indiguiſſet, ſed facere natura potuiſſet ut coniunctiua totam pupillam operiret, ſicut etiam cornea totam operit, nam ſatis erat eam facere perſpicuam, & tranſparentem, cuiuſmodi eſſe etiam corneam manifeſtum eſt. Ego igitur credo hanc fuiſſe Galeni ſententiam, quòd oculus animalem ſpiritum ad ſe a cerebro miſſum ipſe foras ad aerem mittat; ſic enim maior apparet ratio cur externum aerem cognatum ſibi reddat per continuatam ſpirituum egreſſionem,

nem, & commiſtionem cum ipſo aere, ſic .n. cum externo aere magis continuatur, & coniungitur oculus per egredientes ſpiritus. Verùm hæc ſententia magnis, & inſolubilibus difficultatibus vrgetur: nam ſi corpus eſt id, quod emittitur, cur non pellit, ac mouet aerem loco, quum duo corpora eundem locũ occupare non poſſint? cur etiam emiſſus ſpiritus non mouetur flante vento? moueri certè deberet, & ita a vento impediri viſio, quod tamen non contingit.

Septimũ argumentum.

Præterea experiuntur medici quanta virium eneruatio, atque imbecillitas fiat ex emiſſione, vel conſumptione ſpirituum; patet hoc in ſectione venæ, patet maximè in actu Venereo: quamuis igitur non ad cœlum vſque, ſed ad circunfuſum aerem expandatur emiſſus ſpiritus, magnam omnino ipſius quantitatem, & copiam emitti neceſſarium eſt, atque etiam durante viſione continuam emiſſionem fieri: quemadmodum igitur in alijs omnibus modis emiſſionis ſpirituũ contingere videmus vt durante duas horas cõtinuas effuſione concidant omnes vires, vitaque ſimul cum ſanguine effundatur; ita in viſione contingere deberet, continua nanque ſpirituum ab oculis effuſione totum corpus debilitaretur, ac tandem etiam non magno temporis interuallo interiret; hoc tamen nõ euenit, nam ex magna, vel longa inſpectione oculus quidem, ac vis viſiua debilitatur, ſed corpus totum nullam virium imminutionem ſentit:

Reſponſio Galen.

Quòd ſi Galenus dicat effundi quidem in viſione animalem ſpiritum, at non vitalem, ideoq; nullam virium debilitationem fieri, vaniſſima

Cõfutatio.

hæc reſponſio eſt; quoniam ſecundùm Galenum ſpiritus animales generantur continuè in cerebro ex vitalibus eò inceſſanter miſſis a corde, quare neceſſe eſt vt animalium ſpirituũ conſumptio ſit etiam conſumptio vitalium: validum itaque argumentum eſt, oporteret enim magis periculoſam, ac lœtalem eſſe continuam duarum horarum inſpectionẽ, quam immoderatum coitum, qui ſæpè in vitæ diſcrimen adducere homines ſolet: præterea experimur per longam, & aſſiduam contemplationem corpus ob animalium ſpirituũ conſumptionem debilitari, multo autem maior eorundem conſumptio in viſione fieret, quare abſque dubio deberent ex longa inſpectione totius corporis vires debilitari, atque concidere.

Alia reſponſio.

Neque etiam dicere Galenus poteſt non continuam ſpirituum emiſſionem in viſione fieri, ſed ſemel emitti ſtatutam quandam ſpiritus quantitatem ad propinquum aerem, & durare viſionem ceſſante emiſſione:

Cõfutatio.

etenim fluxilem eſſe ſpiritum illum credendum eſt, nec diu in aere ſeruari poſſe; neque etiam patet à quonam detineatur ne continuè ab oculis exeat: præterea fingere quidem, & aſſeuerare hoc pertinaciter poteſt dum animal in eodem loco manet immotum, eandemque rem inceſſanter intuetur; at quando ad varias partes, variaque loca progreditur animal, in ſingulis locis nouam fieri ſpirituum emiſſionem neceſſe eſt; niſi fortaſſe dicere audeat in loci mutatione oculum receptui canere, & emiſſos iam ſpiritus ad ſe iterum reuocare, quale figmentum ſi diceret, ego quidem non mirarer.

Plurimi medici ſubterfugium Galeno

Hæc omnia plures medicos dicere coegerunt Galenum non putaſſe emitti ab oculis ſpiritum ipſum animalem, neque corporeum aliquid, ſed ſolum lumen, quod eſt accidens: hi tamen debent Galeni verba, quę iam conſiderauimus, interpretari, quibus corporeæ ſubſtantiæ emiſſio manifeſtè ſignificatur.

Cõfutatio.

Sed hoc quoque maximas difficultates coniunctas habet, quarum vna, quę ex natura luminis iam à nobis declarata deſumitur, inſolubilis eſt; diximus enim lumen non eſſe aliquid exiens à corpore lucido, ſed eſſe accidens ſpiritale in perſpicuo productum a præſentia lucidi; lumen enim ſolis in aere exiſtens neque eſt pars aliqua ſubſtantiæ ſolis, neque accidens eius aliquod, quod a ſole ad aerem tranſmiſſum fuerit, non poſſet enim accidens migrare de ſubiecto in ſubiectum, ſed eſt accidens ſpiritale in aere genitum a luce ſolis præſente: hoc ſi verum eſt, vt certè eſt veriſſimum, non poſſunt medici, & Galenus, ſi hoc intellexerunt, vti nomine extramiſſionis, quia ſic emitti ab oculis lumen non eſt egredi aliquid ab oculis, ſed eſt produci ab eis lumen in circunſtante aere: quomodo igitur ex hac aeris illuminatione dicere audent animal fieri videns? ſic enim nulla fit coniunctio videntis cum re viſa, & nihil ex oculo ad aerem egreditur, quo dici poſſit oculum fieri videntem, ſed potius aer, quod lumen illum recipit, redditur videns: ob id in magnum etiam abſurdum incidunt, dum dicunt lumen cum colore ad oculos remeare; quum enim lumen, vt antea diximus, nullo modo moueatur, vt vanum eſt dicere lumen ex oculis egredi, ita eſt ridiculum dicere lumen ad oculos reuerti. Pręterea experimur in omnibus alijs lucidis, quæ lumen generant in perſpicuo, quodlibet eorum per hanc illuminationem fieri quidem viſibile, at non videns; quare emitti ab oculis lumen non eſt eos eſſe videntes, ſed potius viſibiles alijs reddi.

Octauum argumentum.

Sed poſſumus tandem contra Galenum argumentari ex ipſiuſmet dictis, quibus veritatem inuitus confiteri viſus eſt: nam in ſeptimo illo de decretis inquit cerebrum eſſe omnium ſenſuum primum inſtrumentum, & hoc munere fungi per neruos ad omnes partes miſſos tanquam eius propagines; ſic enim ſenſus omnes ad naturam vnam vniuocam reducere videtur, & ad vnum operandi modum, qui prouenit ab vna primi inſtrumenti temperie, ac facultate; eiuſdem ergo rationis eſſe debet omnium

nium ſenſuum operatio; quare ſi alij ſenſus operantur patiendo ab obiectis, debet etiam viſus patiendo operari; quod etiam inficiari non eſt auſus Galenus, nam in libro decimoſexto de vſu partium vniuerſè de omni ſenſu loquens, & ipſam ſenſus naturam conſiderans dixit ſenſum in patiendo conſiſtere, & in decimo etiam libro peculiariter de viſu loquens dixit organum viſus debuiſſe eſſe album, ac ſplendidum, ut a coloribus pati, & immutari poſſit.

Alia aduerſus Galenum argumentatio ab oculi ſubſtantia. Cap. V.

EX ipſa quoque artificioſiſſima oculi ſtructura magnum pro Ariſtotele contra Galeni ſententiam argumentum ſumitur: nam ſi abſque receptione per ſolam emiſſionem fit viſio, non poteſt autem extra mitti lumen, quia accidens non migrat de ſubiecto in ſubiectū ſed ſolus ſpiritus, certè ad hunc emittendum ſatis erat ſine oculo neruus opticus, ita vt cerebrū tanquam commune inſtrumentum eo uteretur ad viſionem, deinde etiam aere externo tanquam inſtrumento proximo. Sed aliquas præcipuas oculi partes conſideremus, ut tum ex toto oculo, tum ex eius partibus cognoſcamus eum ad receptionem luminis, & colorum, non ad ullius rei extramiſſionem directum eſſe a natura: primum quidem conſiderandum accipio humorem cryſtallinum, quem & philoſophi, & medici præcipuum eſſe uidendi organum concordes fatentur; hunc aſſerit Galenus ſolidum eſſe, ac durum, & præterea album, & ſplendentem, & perſpicuum; ſed abſque Galeni confeſſione hæc omnia ſunt manifeſta ex anatome, & inſpectione conſtructionis oculi; nam in eius medio tanquam princeps poſitus eſt cryſtallinus, & in parte anteriore habet aqueum humorē, in poſteriore autem uitreum; & ſubſtantiam habet ita ſolidam, ut ſublata etiam aranea tela, qua totus inueſtitur, conſiſtentiam habeat, & figuram ſuam retineat, nec modo ullo fluat; non eiuſmodi ſunt alij duo humores, ex tunicis enim educti non conſiſtunt, ſed fluunt: albus etiam maximè eſt, & ſplendens, ſed quo ſplendore? an tali, vt ex ſe propriam lucem habens illuminet alia? nequaquam, & hoc aſſerere pertinaciſſimi hominis eſſet, & negantis res ſenſui manifeſtas; ſed ſplendens eſt alieno lumine, quod receperit: idque etiam in cryſtallo, & alijs ſolidis perſpicuis cernimus, recepto enim alieno lumine fiunt lucentia, ſed in tenebris omni prorſus lumine deſtituta ſunt; fit autem ſplendor talis in perſpicuis ſolidis, ac denſis, quia propter perſpicuitatem recipiunt lumen introrſum, & propter denſitatem retinent, atque uniunt, & intenſius reddunt; factus igitur eſt cryſtallinus aptus ad lumen recipiendum, non ad emittendum; & huius ratio ab eius temperie ſumitur, aqueam enim ſubſtantiam habet, ea autem eſt aquæ conditio, vt per ſuam perſpicuitatem recipiat lumē, & per ſoliditatem, & craſſitiem retineat, & intenſius eſſe faciat, & adhuc magis ſi condenſetur, & congeletur, ut in cryſtallo euenit: ad emittendum autem lumen aqua ex ſe apta nō eſt, nam quantumuis denſata nunquam fit lucida; nec dico cryſtallinum eſſe puram aquam, ſed dico eſſe corpus mistum, in quo eſt aliquid ignis, & aliorum elementorum, exceſſu tamen aqueū; eſt etiam in aliquibus oculis plus ignis, quam in alijs, quo fit ut noctu aliquid luminis emittant, non tamen ob id exceſſu ignei ſunt, ſed aquei, quia ſemper alijs elementis præualet aqua in miſtione cryſtallini: ſed illud non omnibus oculis competit, quare conſideratione dignum non eſt, nō enim in ea emiſſione conſiſtit uiſio, ſed ſolùm indicatur melior uiſio propter maiorem cryſtallini luciditatem, quæ facit ut colores melius recipiantur. Patet igitur cryſtallini officium non eſſe lumen emittere, ſed lumen & colores recipere; quod etiam ipſius figura confirmat, gibboſam enim aliquantum habet vtranque ſuperficiem, magis tamen interiorem, qua infixus eſt uitreo, exterior enim planior eſt, vt plures recipere radios poſſit; interioris autem ſuperficiei maior gibboſitas eandem cauſam habet, quam & ipſe vitreus humor, in cuius officio aſſignando deceptum fuiſſe Galenum ita manifeſtum eſt, ut nihil eſſe poſſit clarius, & hoc intellecto patebit receptione uiſionem fieri, non emiſſione. Inquit Galenus nullum eſſe aliud uitrei humoris officium, ſiue vſum, quàm nutrire cryſtallinum, & hac utitur ratione: cryſtallinus omnino egebat nutritione, nutriri autem ſanguine immediatè non oportebat, quoniam a colore, & craſſitie ſanguinis uitiata fuiſſet luciditas, & albedo cryſtallini; natura igitur uoluit ut ſanguine prius nutriretur uitreus, deinde uitreo cryſtallinus aleretur; ideo inquit uitreum eſſe minus album, ac minus lucidum, & eſſe ueluti ſiquis multo albo parum nigri commiſcuerit, aliquid enim nigredinis accipit a ſanguine, quo nutritur. Sed hęc Gal. ſententia aduerſatur ſenſui, & rationi: nam ſenſui patet humorem uitreum cryſtallino minus album non eſſe, eſt quidem minus ſolidus, ſed nihil penitus nigredinis in eo apparet, quum ſit albiſſimus vt cryſtallinus, nutritur tamē ſanguine, ut Galenus aſſerit; quare vana eſt eius ratio cur non debeat cryſtallinus ſanguine ali; ſi enim vitrei albedo hac nutritione non vitiatur, pariter neque cryſtallini albedo vitiabitur; hoc ergo non facit quin ali ſanguine cryſtallinus poſſit; idque

Argumētū ab humoris cryſtallini ſubſtātia.

Argumētū à figura cryſtallini.

Error Gal. ab humore vitreo.

nulla, uel parua eſt actio, quia nigrum tanquam priuatio albi eſt; ita ut nigrum uidere ſit nihil uidere, ut apertè ait Ariſtoteles in tertio Meteorologicorum capite de iride: ſecùs ſi nigrum in lumine uidemus; id fit, quia illi adiectum lumen remittit illam nigredinem, & conſtituit quendam medium colorem, motiuum uiſus poſitiuè: colores itaque ad ingredientem uergentes parum agunt in uiſum, & parum exercetur uiſus in eorum uiſione: itaque ſi receptione colorum fit uiſio, in promptu eſt ratio cur uiſus à colore vueæ roboretur; at ſi emiſſione fit, nulla eſſe ratio poteſt: nam ſi ipſa ſpirituum ſubſtantia emittitur, color ille non cohibet ſpiritus ne egrediantur; ſimiliter ſi lumen ſolum emitti dicatur, non prohibet color vueæ ne per foramen emittatur lumen, immò neque per huiuſmodi emiſſionem luminis debilitari oculus poteſt, quandoquidem iam diximus eam propriè emiſſionem non eſſe, ſed productionem luminis in externo perſpicuo; lucidum autem in lucendo, & illuminando alia non fatigatur: quare ſi ita fit uiſio, neque ulla egebat oculus roborationi, neque, ſi indigeret, à colore vueæ ullum recipere ſui laboris remedium, aut roborari poſſet. Alias quoque oculi partes conſiderare poſſemus, & ex iis quoque ſententiam Ariſtotelis confirmare; huic enim omnes atteſtantur, & ſuffragantur: ſed has præcipuas conſideraſſe ſatis ſit, reliquas iudicioſis uiris, & libero animo philoſophantibus conſiderandas relinquimus.

Videre nigrum eſt nihil uidere.

Confutatio ſententiæ Galeni de oculo quod ſit igneus. Cap. VI.

EX his, quæ hactenus dicta ſunt, colligere poſſumus alium Galeni errorem, quem conſiderare, ac demonſtrare, a noſtro inſtituto alienum non erit, ſed potius ad ipſum non parum conferet; inquit enim Galenus oculum non eſſe aqueum, ut Ariſtoteli placuit, ſed igneum, ut ex eius luciditate coniiji poteſt. Attamen huic ſententiæ diſſectio oculi, & ſenſus ipſe refragatur; nam, ut Ariſtoteles notat in ſecundo capite libri de ſenſu & ſenſilibus, ſecto oculo apparet totam eius ſubſtantiam aqueam eſſe; & id negare proterui admodum hominis eſt: argumentum autem ab oculi luciditate ſumptum nullam habet efficacitatem, nam quomodo lucidus oculus ſit iam diximus; non eſt enim lucidus luce propria, qua in tenebris illuminet aerem, & per ſe uiſibilis ſit, ſed lumine aliunde recepto, quemadmodum etiam uitrum, & cryſtallus; talem ergo habet luciditatem, quæ aqueum potius eſſe oculum denotet, quam igneum; nam ſi luceret luciditate ignea, luceret in tenebris, quod non de omnibus oculis uerum eſt. Alio quoque nititur fundamento Galenus ad hoc comprobandum, nam plenus oculus eſt ſpiritu animali ad eum tranſmiſſo à cerebro per neruum opticum, de cuius ſpiritus emiſſione paulo ante diſputauimus: quoniam igitur ſpiritus animalis igneus eſt, & Plato quoque in Timæo eum uocat ignem, id ſo ratione ſpirituum oculus dicendus eſt igneus. Sed hoc quoque leuiſſimum argumentum eſt: Primum quidem, quia nos non inficiamur ſpiritum animalem à cerebro ad oculos fluere, ſed non ob id fit ut oculus ſit igneus, etiamſi igneum eſſe ſpiritum concederemus; etenim huiuſmodi appellatio ſumitur ab exceſſu, excedit autem humor aqueus, non ſpiritus, ut per ſe manifeſtum eſt; idque optimè declaratur ab Ariſtotele in ſecundo libro de partibus animalium capite quarto, ubi dicit ſubſtantiam oculi eſſe frigidam, & humidam, & eſſe humoris cerebri partem puriſſimam, quæ ſecernitur, & ad oculum mittitur: quemadmodum igitur etiam in cerebro inſunt ſpiritus tum in arterijs, tum in ipſiſmet cerebri uentriculis, neque per hoc ſtat quin ab omnibus cerebrum membrorum omnium frigidiſſimum, & humidiſſimum eſſe dicatur; ita in oculo inſunt ſpiritus animales, ipſa tamen oculi ſubſtantia aquea eſt. Sed præterea etiamſi ſpiritus animalis in oculo excederet humorem aqueum, non ob id oculus eſſet igneus appellãdus, quia ſpiritum aĩalem uocare igneũ vaniſſimũ eſt, vt facile eſt vel ex ipſiuſmet Galeni dictis demonſtrare; ſpiritum n. animalem putat Galenus in cerebro generari, uitalem verò in corde, & hunc per arterias ad cerebrum deferri, & ibi a facultate cerebri in animalem conuerti: ſpiritus autem uitalis, ſi bene conſideremus, calidus eſt, & humidus, proinde aereus, non igneus, vitales enim hę duę qualitates ſunt, calor, & humiditas: quod etiam ex eo patet, quia generatur ex ſanguine tenui, & purificato in corde, ſanguis autem tenuis non poteſt verti niſi in vaporem aereum, qui eſt ſpiritus vitalis: præterea ſpiritus vitalis non eſt ſummè calidus; ergo non eſt igneus, non eſt enim ignis, niſi ſit ſummè calidus; aſſumptum manifeſtum eſt, quia calor igneus deſtructiuus potius vitæ eſt, quam conſeruatiuus, vt ait Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio: præterea ſi calor ſpirituum ſummus eſſet, non poſſet intendi, & augeri; augetur tamen, quoniam accenduntur ſpiritus in febri, & fiunt calidi ſupra modum naturalem; per ſe igitur ſunt mediocriter calidi, quæ eſt aeris natura; quocirca & ex gradu caloris, & ex humiditate vitales ſpiritus non igneos, ſed aereos eſſe manifeſtum eſt: minus

Argumentum Gal.

Solutio.

Argumentum contra Galenum.

Aliud Galeni argumentum.

Quòd ſpiritus non ſint ignei.

igitur ſpiritus animales poſſunt ignei appellari, hi nanque ex vitalibus generantur in cerebro per refrigerationem; quia neceſſe eſt vt in loco frigidiſſimo, atq; humidiſſimo, quale cerebrū eſt, obtundatur vitalium ſpirituum calor, & ita ex vitalibus iuxta Galeni ſententiā animales generentur; ſi ergo in corde loco calidiſſimo ſpiritus non ſunt ignei, ſed aerei, multo minus in cerebro dicēdi ſunt ignei, ubi multo minus habēt caloris, quàm in corde; immò potius dicendum videtur eos ad aquæ naturā accedere, & eſſe inſtar vaporis, qui eſt medium quiddam inter aerem, & aquam; vel ſaltē eſſe aereos compactiores, & minus calidos, nullibi enim ſunt calidiores, quàm in corde, qui fons, & radix caloris eſt, & nullibi frigidiores, quàm in cerebro, ſic enim ad cognitionem, & ad contemplationem aptiores ſunt, ſicut alio in loco oſtendimus. Sed ipſemet Galenus in initio decimi libri de vſu partium, veritate coāctus cōfitetur pupillam eſſe plenam ſpiritu aereo, ac ſplendido; quum ergo aereum eſſe affirmet, non eſt oculus à ſpiritu igneus appellandus, neque poteſt ex eo ſpiritu ita lucere, vt illuminet alia, quoniam aer nō lucet luce propria, quemadmodum nec aqua, ſed ſolùm aliena per ſuam perſpicuitatem recepta. Si verò Galenus dicat ſpiritum vitalem aereum eſſe, ſed mutari in animalem igneum, hoc manifeſtè repugnat rationi; quoniam hæc mutatio fit in cerebro, quod, quum frigidiſſimum ſit, non poteſt vertere aerem in ignem; immò etiamſi ſpiritum vitalem in corde propter magnum calorem vellemus igneum appellare, cogeremur tamen animalem vocare aereum, quum in eo ſit plurimum remiſſus, atque imminutus calor. Quòd verò aliqui adducunt verba Ariſt. in poſtremo problemate particulæ 31. dicentis oculum eſſe igneum, id parui momenti eſt; nam conſtat Ariſt. in problematibus populariter loqui, & ſæpè aliorum opiniones ſequi, præſertim quando ad id, de quo loquitur, nullum momentum afferunt; quam eandem ob cauſam etiam in tertio Meteorologicorum loquens deinde vſus eſt opinione Platonica de viſione, vt mox in argumētorum ſolutione conſiderabimus: quoniam igitur in illo problemate quærit cur non ita differant oculi inter ſe, vt manus inter ſe differre cernūtur, reſpondet id contingere, proptereaquòd manus eſt corpus miſtum, ideſt heterogeneū, oculus verò non eſt miſtus, ideſt non heterogeneus, ſed ſimplex, ideſt homogeneus, ſiquidem igneus eſt; hoc autem idem dixiſſet ſtatuēdo oculum aqueum, ideo non curauit Ariſtot. ipſum aqueum potius, quam igneum appellare, dummodo ſimplex, hoc eſt homogeneus eſſe ſtatueretur; non eſt autem credibile Ariſt. qui in libro de ſenſu, & ſenſilibus capite ſecundo opinionem Platonis oculum igneum eſſe

Obiectio ex vltimo probl. par. 31. Solutio.

aſſerentis efficaciter improbauit, ibi ex animi ſententia contrarium affirmare dicendo eſſe igneum: ideò perſæpe debilia eſſe ſolent argumenta, quæ ex Ariſtotelis verbis in alijs locis extra propriam de aliqua retractationem ſumi ſolent; ipſe enim extra proprium locum de re aliqua loquens vtitur frequenter opinionibus aliorum tanquam manifeſtioribus, ne propria opinione vtens, dubiam redderet propoſitæ rei declarationem; ſed id tamen nunquam facit, niſi quando ad id, quod ibi propoſuit, declarandum nihil referat an propria, an aliena ſententia de aliqua re vtatur.

Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Ariſtotele, & eius reprobatio.

Cap. VII.

COlligere ex his poſſumus quorundam recentiorum errorem, qui putarunt ſe Ariſt. cum Platone, & Galeno tum de oculi temperie, tum de viſione optimè conciliaſſe: primùm quidē de oculo per hanc diſtinctionem; oculus duobus modis conſiderari poteſt; vno modo ſumi poteſt pro illo corpore, quod per anatomen ſenſu conſpicitur, ſic autem aqueus eſt; patet enim cryſtallinum humorem eſſe aqueum; ſecundo modo pro calido innato, quo vt inſtrumento cryſtallinus vtitur, nempe pro ſpiritu animali illùc miſſo à cerebro, & hac ratione oculus eſt igneus, ideo Ariſt. vtrunque reſpiciēs variè loquutus eſt. Sed vana eſt hęc conſideratio, quoniam Ariſt. in lib. de ſenſu & ſenſilibus oculum ſumit animatum atque perfectū, ſiquidem anima deſtitutum negat eſſe oculum appellandum, ſed illum ſolum, qui facultatem videndi habeat; hic autem non eſt ſine ſpiritibus, & calore innato, eum tamen Ariſtotele negat eſſe igneum tum ibi, tum in quinto libro de ortu animalium capite primo, & apertè aſſerit eſſe aqueum, ſcilicet ratione exceſſus, quia aliquam ignis quoque portionem in cryſtallino eſſe quis negare poteſt, ſi cryſtallinus eſt corpus miſtum, & perfectum miſtum? non eſt ergo credendum Ariſtotele alibi ex propria ſententia loquentem appellare oculum igneum: adde quòd de omnibus corporis partibus hoc dicere poſſemus, vt carnem eſſe terream ratione terræ præualentis, qualem eam eſſe ſenſu iudicamus, ſed eſſe igneam ratione caloris innati; quum ergo hoc abſurdum ſit, vanum eſt a ſpiritibus appellare, ſeu iudicare alicuius membri temperaturam. Quod verò ad viſionem attinet, dicunt eam poſſe duobus modis conſiderari, vno modo prout eſt viſio abſolutè; altero modo ut cum alia uiſione comparatur, & melior eſſe dicitur, quam illa: priore igitur

Cōciliatio de oculo.

Cōfutatio.

Cōciliatio de viſione.

rurmodo dicunt ſatis poſſe viſionem fieri per ſolam colorum recentionem in oculo; quia, quum aer externus recipiat ſua perſpicuitate ſpecies colorum, fieri non poteſt quin oculus vt perſpicuus eaſdem ſpecies recipiat, & receptas iudicet, & ita videat; vt igitur fiat abſolutè viſio, non eſt opus emiſſione radiorum, ſed ſufficit colorum receptio in oculo a contiguo aere illuminato: & hoc reſpicit Ariſt. quando improbat Platonis ſententiam de extramiſſione, loquitur enim tunc abſolutè de viſione, nõ de meliore viſione; & hoc idem à Galeno, & à Platone conceſſum fuiſſe aſſerunt. Si verò conſideremus quomodo fiat melior viſio, melior certè fit per extramiſſionem, non quidem ſpirituum, id enim impoſſibile eſſe confitẽtur, ſed radiorum, & luminis, quod eſt accidens; emittuntur enim ab oculo radij, ſicut etiam a ſole, non quidem ad rem vſque viſam, quod & Galenus notauit, ſed ad circunſtantem aerem illuminatum, in quo iam receptus eſt rei videndæ color: quare lumen cum colore in aere exiſtens obuiam fit lumini emiſſo ab oculo, & ſimul commiſtum vtrunque lumen remeat cũ colore ad oculum, & in eo recipitur, ac iudicatur, eaque optima viſio eſt, nec fit extra oculum, ſed in oculo: & hanc dicunt non modò Platonis, & Galeni ſententiam fuiſſe, ſed etiam Ariſt. cuius verba citant in particula trigeſima prima problematum varijs in locis, vbi concedit extramiſſionem, quia de meliore viſione loquitur; & in quinto de ortu animalium capite primo, vbi dicit corneam oportuiſſe non eſſe nigram, quia debet eſſe translucida, nigrum enim non translucet; quare etiam laternæ, ſi ex nigra cute conficiantur, non translucent: vult igitur Ariſt. ita extramitti lumen ab oculis, vt ex laterna lumen foras emittitur, comparat enim oculum cum laterna.

Confutatio. Sed hanc ſententiam veritati repugnantiſſimam eſſe ſatis patet ex præcedente noſtra aduerſus Galenum diſputatione: iam enim oſtendimus nec ipſam ſpirituum ſubſtantiam poſſe extramitti, quod iſti quoque cõcedunt, nec lumen tanquam accidens, quod idem ex oculo ad externum aerẽ egrediatur, propterea quòd accidens non migrat de ſubiecto in ſubiectum, ſed generatur in perſpicuo lumen a corpore lucido: quapropter omnia, quæ ab his dicuntur de egreſſu luminis ab oculo, & de euiſdem regreſſu ad oculum, vaniſſima ſunt, quoniam euiſmodi motus lumini attribui nulla ratione poteſt. Vana igitur eſt illa, qua vtuntur, duplicis viſionis diſtinctio; ſiquidem nihil reuera ab oculo emitti tur, dum lumen emitti ſtatuimus, quoniam illuminare non eſt emittere aliquid, vt antea oſtenſum eſt. Sed præterea reprobatur eorum ſententia per dictum illud Ariſt. 2. Topicorum capite quarto, ut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis: nam ſi viſio ſimpliciter in receptione conſiſtit, & receptio eſt ratio, qua ſimpliciter viſio fit; oportet meliorem uiſionẽ in meliori receptione conſiſtere, non in extramiſſione: immò Topica hæc regula in præſentia euadit demonſtratiua; nam ſi ratio viſionis abſolutè conſiderata non in emiſſione conſiſtit, ſed in receptione, iam eſſentialis eſt viſioni receptio ſpeciei, accidentalis verò extramiſſio luminis, quum ſine hac fieri viſio poſſit, non ſine receptione; ex eodem igitur fonte hauriẽda eſt comparatio viſionis cum uiſione, quà una melior dicatur, & altera deterior; ex quo abſolutè ſumitur ipſa viſionis natura; itaque melior viſio in meliori receptione conſtituenda eſt, ſi abſolutè ſumpta viſio in receptione conſiſtit: & huic ſententiæ atteſtatur experientia, nam ſenes deterius vident, quam iuuenes, non propter animæ imbecillitatem, ſed propter impuritatem organi: nam, vt inquit Ariſtoteles in particula. 65. primi libri de anima, facultas animæ iudicatiua, & anima ipſa per ſenium non debilitatur, ſed ſolum organum corporeum; nam oculus in ſene ſactus eſt terreſtris, ac minus pſpicuus, proinde minus aptus ad lumen, & ad colores recipiendos; officium enim organi eſt recipere, & officium animæ eſt iudicare, ideo inquit ibi Ariſtoteles; ſi ſenex acciperet oculum iuuenis, ita uideret, ut iuuenis: in ſenibus igitur, & iuuenibus patet, meliorem, ac deteriorem viſionem in nullo alio cõſiſtere, quam in meliore, ac deteriore luminis receptione.

Cur ſenes deterius videant.

Ipſa igitur ſecundùm ſe horum ſententia abſurda eſt: ſed adhuc abſurdius eſt eam Ariſtoteli attribuere, qui ubique ſententiam hanc de extramiſſione refellit, & ab ea abhorret, multo autem magis abhorreret ab hoc diſcrimine uiſionis, & melioris uiſionis, quum ſit rationi repugnantiſſimum: quòd autem in problematibus utatur ſententia Platonis de radiorum extramiſſione, hoc nihil eſt; eadem enim utitur etiam in tertio Meteorologicorũ in tractatione de iride, ſed de hoc poſtea in ſolutione argumentorum dicemus: quando autem ibi nominat meliorem uiſionem, certum eſt eum non ita loqui, quia comparet extramiſſionem cum receptione abſque emiſſione, nã ridiculum eſt hoc dicere; ſed vnum & eundem uiſionis modum conſiderat, qui uarietur ſecundùm magis, & minus, idque ibi ita manifeſtũ eſt, ut de hoc diſputare uanum ſit. Quod verò dicunt de comparatione cum laterna, quæ habetur in primo capite libri quinti de ortu animalium, id nullius roboris eſt, quoniam Ariſt. ibi comparat oculum cum laterna ratione ſolius tranſparentiæ corneæ, ſed nõ ratione modi; per corneam.n. tranſire lumen oportet, ſicuti per laternã, non tamen eodẽ modo, quia per corneam tranſit ingrediendo, per laternã uerò egrediendo; quare non eſt in omnibus accipiẽda illa ſimilitudo, & res per ſe manifeſta eſt.

Solutio argumentorum Galeni. Cap. VIII.

Ad primũ

TAndem ſupereſt ut ad argumenta a Galeno adducta reſpondeamus: quorum primum, quod Galenus, & medici tanti faciunt, à magnitudinis uiſione acceptũ, nullius penitus momenti eſt; poſſumus enim primò illud hunc in modum retorquere: in phantaſia, quæ paruo ſpatio in capite hominis concluditur, recipitur montis magnitudo; imaginamur enim magnitudinem montis quanta reuera eſt, qui ergo fieri poteſt ut magna montis moles in paruo hominis capite contineatur? uel, ſi in phantaſia hoc nõ impoſſibile eſſe Galenus iudicat, cur in oculo impoſſibile eſſe iudicat? Dicimus igitur, ſi oculus recipere ipſammet montis magnitudinem materialem diceretur, utique per foramen tam paruum, quantum pupillæ eſt, eam ingredi minimè poſſe; ſed quum non ipſa realis magnitudo, ſed eius imago, & ſpecies, quę ſpiritalis eſt, recipiatur, id ſine ulla abſurditate fieri; nam imago magnitudinis eſt quidem magnitudo, & quanta per repræſentationem, quia magnitudinem repræſentat, ipſa tamen ſecundùm ſe formaliter accepta non eſt quanta, ſed eſt indiuiſibilis, & recipitur indiuiſibiliter; neque per hoc ſtat quin per eam cognoſcatur rei magnitudo modo ampla, modò anguſta, pro obtuſitate, uel acumine anguli uiſualis in oculo, ſicut antea diximus: hoc ſignificauit Ariſtoteles ipſe in contex. 121. ſecundi libri de anima, quando dixit omnes ſenſus eſſe receptiuos ſpecierum ſine materia; nam quantitas naturam primæ materiæ inſequitur, ut alias in libro de materia oſtẽdimus, ideò extra materiam nihil poteſt eſſe quantũ: species igitur quantitatis ſine ſua materia non eſt quantitas, licèt quantitatis repræſentatiua ſit, ſed eſt indiuiſibilis, & tum in oculo, tum in medio indiuiſibiliter recepta, quia in quolibet puncto medij terminatur angulus coni, quo magnitudo illa uideri poteſt: confirmatur hoc ex conſideratione colorum, nam per eundem aerem medium ſimul eodem momẽto tranſeunt contrarij colores, qui tamen in ipſo aere non commiſcentur, neque unus alterum uitiat, quia ſunt ſpiritales, & ſine materia; nam poſſunt in eodem aere duo homines eſſe, quorum unus uideat rem aliquam nigram, alter uerò aliam rem albam, ita ut per eundem aerem ſimul tranſeant duæ illæ ſpecies abſque ulla ſua læſione, uel commiſtione; quare argumentum leuiſſimum eſt; ut patet ex conſideratione phantaſmatum in imaginatiua, quemadmodum modo dicebamus; eadem enim utrobique ratio eſt; uel enim ſimiliter in oculo ſpecies quantitatis montis recipi poteſt, ut in phantaſia recipitur, uel, ſi in oculo recipi non poteſt, ſimiliter dicendum eſt non poſſe recipi in phantaſia.

Species ſpiritalis non eſt quanta formaliter ſed ſolùm repræſentatiuè.

Secundum Galeni argumentum erat, quomodo poteſt eadem numero magnitudo eodem temporis momento ad oculos diuerſorum tranſire, & ſimul in ijs omnibus recipi? hoc quoque cõuertere contra ipſum poſſumus hoc modo, quomodo poteſt eadem numero magnitudo recipi ſimul in phantaſia diuerſorum hominum? recipitur tamen, quia multi eodem temporis momento eandem rei magnitudinem imaginantur, & eadem eſt ratio utrobique: nam ſi in ſenſu id fieri non poteſt, in phantaſia quoque non poteſt fieri; at ſi in phantaſia poteſt, uanum eſt negare id in ſenſu fieri poſſe. Dicimus igitur magnitudinem rei materialem neque ad multorum hominum, neque ad ullius alicuius oculos poſſe tranſire, quoniam accidens idem numero non migrat de ſubiecto in ſubiectum; ſed multiplicare tamen ſpeciem ſuam, atque ad totum circunſtans perſpicuum diffundere poteſt, ita ut recipiatur eodem momento in oculis multorum hominum; itaque de obiecto materiali totum Gal. argumentum cõcedimus, at de obiecti ſpẽ ſpiritali nullius momenti eſt, quia non eſt abſurdum id, quod Galenus abſurdum eſſe arbitratur; quod oſtendo per ea, quæ ab ipſomet Galeno dicuntur: concedit ipſe præter uiſum alios ſenſus per receptionem operari, nonne igitur idem numero ſonus recipitur ſimul in auribus plurimorum hominum? cur ergo non & idem numero color, & eadem numero magnitudo poteſt eodem momento recipi in oculis diuerſorum? etenim non ipſa materialis magnitudo, neque materialis color ad oculos tranſit, ſed ſpecies ſpiritalis, quæ undique diffuſa per aerem adeſt in quolibet aeris puncto, & in quolibet æquè uiſibilis eſt: patet igitur nil eſſe uanius his Galeni argumentis.

Ad ſecundum.

Tertium eius argumentum ſumebatur a uiſione magnitudinis, & figuræ in ſpeculo; res enim quæ retro, uel trans parietem ſunt, uidere rectà non poſſumus, in oblato tamen ſpeculo refractas uidemus; ſed colorem quidem in ſpeculo frangi, & ad oculos reflecti dicere poſſumus, at figuram, & magnitudinem refrangi in ſpeculo ne imaginari quidem poſſumus; cõſiſtit enim figurá in quadam partium harmonia, quam per talem refractionem tolli; ac deſtrui neceſſe eſt, quomodo igitur poteſt integra uideri, ſi in ſpeculo fracta ad oculos reflectitur? ego uerò de hoc magis dubito iuxta Galeni ſententiam, quam ſecundum Ariſtotelis opinionem; quomodo enim radij ab oculo exeuntes frangi in ſpeculo poſſunt, & reflecti ad rem uidendam, quæ trans parietem eſt poſita? cur

Ad tertiũ.

enim

enim non in quolibet alio corpore, quod non ſit ſpeculum, franguntur ſimiliter radij viſuales, & ad rem videndam reflectuntur? oporteret etiam ſecundùm hanc opinionem rem illam videri vt in eo loco exiſtentem, in quo reuera eſt, non vt in ſpeculo, nam ſi viſus à ſpeculo refractus ad eam vſque porrigitur, ita deberet in loco ſuo videri, vt in eo eſſe crederetur; & huius apparentiæ nulla afferri ratio poteſt, cur reſidere videatur in ſpeculo eſſe, non vbi reuera eſt: at ſecundùm opinionem Ariſtotelis facile eſt huius rationem aſſignare; dicimus enim ſpeciem rei viſibilis ad ſpeculum vſque protendi, & in eo frangi, ideoque videri eſſe in ſpeculo: dum enim aſſerimus obiectum ad viſum deferri, res clara eſt, & omni dubio caret; ſed dum dicimus rem viſibilem in loco ſuo immotam manere, & viſum ad illam progredi, inſolubili difficultate nos vrgeri neceſſe eſt. Solutio igitur argumenti huius ex eodem fonte ſumenda eſt, ex quo aliæ quoque acceptæ ſunt; frangi enim ipſa quidem materialis figura non poteſt, quin partium concinnitas, in qua conſiſtit, deſtruatur, ſed eius ſpecies, quæ ſpiritalis, & indiuidua eſt, refrangi ſine figuræ deſtructione poteſt; imago enim, quæ figuram, & quæ magnitudinem repræſentat, in ſpeculum terſum incidens reflectitur ad oculum, & ei figuram, ac magnitudinem illius rei repræſentat: euenit tamen ut propter obiecti à ſpeculo diſtantiam maiorem, vel minorem non eadem eiuſdem rei magnitudo iudicetur, quia quando remotior eſt, per acutiorem angulum inſpicitur, quando autem propinquior, per obtuſiorem; & huius quoque varietatis nullam afferre rationem Galenus poteſt: euenit etiam vt propter ſuperficiem ſpeculi inæqualem quantitas vel maior, vel minor appareat, & figura etiam vitiata, & deturpata repræſentetur, ideoque tum de magnitudine, tum de figura prauum iudicium à viſu fiat; non eſt enim inconueniens ſi dicamus ſenſum quandoque in rebus iudicandis decipi ob aliquam perturbationem medij, in quo ſpecies vitietur, præſertim verò in iudicandis ſenſilibus communibus; in his enim magis euenire poteſt ut ſenſus decipiatur, quam in iudicandis proprijs: ob id non decipimur in iudicando colore in ſpeculo, decipimur tamen in iudicanda magnitudine, vel figura ob prauam ſpeculi conſtitutionem, quæ eſt vitiatio quædam, ſeu deturpatio medij: & hoc quoque manifeſtè refragatur opinioni Galeni; nam ſecundùm eam deberemus videre, ac iudicare & magnitudinem, & figuram uti reuera eſt, non deturpatam, ſeu uitiatam, proinde nunquam decipi; nam ſi radij viſuales in ſpeculum incidentes ad rem uidendam reflectuntur, eam attingere deberent ut reuera eſt. Ad poſtremum Galeni argumentum ſumptum ex Ariſtotelis teſtimonio in tertio Meteorologicorum dico Galenum abuti confeſſione Ariſtotelis: quoniam Ariſtot. conſueuit uti aliorum opinionibus de aliqua re ad aliud aliquid declarandum, quando ſunt vulgatiores, & notiores, & ad id declarandum nihil refert hac vel illa opinione vti; præſertim verò quando de illa re nondum aliquid docuit ſecundùm propriam opinionem; vt in ſecundo Poſteriorum Analyticorum docere uoleps ea, quæ ad demonſtrationem pertinent, utitur falſis aliorum opinionibus de rebus naturalibus, quas exempli gratia adducit: inquit enim cauſam cur lumen tranſeat per laternam, eſſe, quia vitrum illud, uel cornu laternæ eſt perforatum, & ita per poros ampliores lumẽ, quod tenuius eſt, pertranſit; attamen ipſe cenſuit eam non eſſe cauſam tranſitus luminis, neque illa corpora eſſe perforata, ſed cauſam eſſe, quia ſunt perſpicua, & tranſparentia: at quia utroque modo cauſa materialis adducitur, & nullum momentum ad declarandam demonſtrationem facit hac potius opinione uti quàm illa, quę aliorum Philoſophorum fuit, & illa etiam vulgatior erat; ſatis habuit Ariſtoteles exempli gratia vti opinione aliorum: ſic etiam in eodem libro accipit exempli gratia tonitru eſſe ſonum factum ab extinctione ignis, quoniam ibi nihil refert hanc potius, quàm aliam veriorem cauſam adducere, quum ille non ſit idoneus locus, in quo id declaretur. In tertio igitur libro Meteorologicorum Ariſtot. modum, quo viſio fit, nondum declarauerat; ideo ad iridem, & alia declaranda vti maluit opinione Platonis de viſione, quæ vulgatior erat, & quam ſequi vulgares etiam homines videntur, quàm opinione propria, licèt veriore, propterea quod ad illa, quæ ibi tractantur, declaranda nihil referebat hoc potius modo, quam illo fieri viſionem dicere: non eſt ergo verum id, quod Galenus ait, Ariſtotelem vti aliorum ſententia de viſione, quòd eam veriorem eſſe cognouerit; ſed quia vidit eam eſſe propria ſua opinione vulgatiorem, & quia vtro modo dicamus, nihil referebat ad iridem declarandam; ſed hoc ipſemet Ariſtoteles clarè in ea parte nos admonet; ſubiungit enim nihil intereſſe an emiſſione, an receptione uiſionem fieri dicamus; hoc enim nõ uariat eam doctrinam, quę ibi de iride traditur; ideo ſi eo in loco Auer. legamus, uidemus eum illa omnia declarare iuxta Ariſt. ſententiam de uiſione, non iuxta opinionem Platonis, licèt Ariſtot. hac ut euidentiore uti maluerit. Sed aliud præterea artificium ibi in Ariſtotele notare poſſumus, quod Galenus non animaduertit, & quo ipſe in libris ſuis vti neſciuit: nam ſi in inde declaranda viſus eſſet propria ſua ſententia de viſione, diceret aliquis potuiſſet infirmã eam doctrinam eſſe, vt quæ infirmis funda-

Ad quartum.

Artificium Ariſtot.

mentis nitatur, nimirum opinione Ariſtot. de viſione, proinde non ſimiliter vera fore ea, quę ibi de iride dicuntur, ſi aliorum de viſione ſententiam ſequamur; ſic igitur negato viſionis modo, qui ab Ariſtotele ponitur, omnia illa, quæ ibi de iride, ac de alijs dicūtur, in dubium eſſent reuocata: Ariſtoteles igitur cum artificio voluit ad iridem declarandam vti aliorum ſententia de viſione, ne difficultatem aliquam in iride, alijſque rebus, quæ ibi tractantur, poneret: ſed voluit etiam nos admonere, vtcunque viſio fieri dicatur, nihil referre ad iridem declarandam, quia vtcunque dicatur fieri, eadem de iride ſententia immutata, atque illæſa manet. Idem notare apud Ariſtotelem poſſumus in primo capite quinti libri de animalium ortu, vbi docet cur aliqui acutè cernant, ſed nō procul, contra aliqui procul, ſed non acutè; deinde ſubiungit nihil referre an emiſſione, an receptione fieri viſio dicatur, nam vſus quidem erat propria opinione, ſed notare poſtea voluit idem eſſe etiam ſecundum Platonis ſententiam de viſione, vt firmior ratio ab ipſo adducta videretur, quæ ſimiliter iuxta omnium opinionem locum haberet. Admirari autem in hoc debemus ingenium Ariſtotelis, qui omnia locis ſuis tractauit; & ſiquid vnquam extra proprium locum conſiderauit, ſatis habuit pingui Minerua, ac leuiter illud tangere, neque voluit tractationes commiſcere, neque alienas, atque intempeſtiuas alicubi inſtituere. Num autem Galenus hoc artificio ſuos libros ſcripſerit, dubium eſt; nam præter alia multa, quæ ab eo intempeſtiuè tractata notari poſſent, hoc unum volo in præſentia conſiderare: citat ipſe perſæpè libros a ſe ſcriptos de demonſtratione, & in ijs ſe de ſenſibus diligentiſſimè loquutum eſſe aſſerit, ideoque de illis, quę ad ſenſus pertinent, nos ad eos libros remittit, quod legere frequenter poſſumus in ſeptimo libro de placitis Hippocratis & Platonis; num autem in logica conueniens ſit exquiſitè de ſenſibus agere, & an tale aliquid fecerit unquam Ariſt. alijs conſiderandum relinquo.

IACOBI

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

LIBER DE MENTE HVMANA.

Procœmium libri. *Cap.* I.

NVlla res eſt, cuius notitiam illi, qui rerum ſcientiam inquirunt, & ſapientes euadere cupiunt, magis indagare, atque enixius peruestigare deberent, quàm illa animæ præſtantiſſima pars, qua homines ſumus, & quam ſolam hominem ipſum eſſe plures philoſophi exiſtimarunt; cur enim non fatui potius, quàm ſapientis hominis eſſe fateamur ad cœli, & elementorum, & rerum aliarum cognitionem adipiſcendam omne ſtudium conferre, ſe ipſum autem ignorare? ego igitur ne huic crimini me obnoxium redderem, poſtquàm de rebus alijs naturalibus plura ſcripſi, de hac quoque ſcribendum mihi eſſe iudicaui, neque alio conſilio, quam vt Ariſtotelis hac de re ſententiam, ſi fieri poſſet, declararem; hunc enim vnum totius huius ſuſceptæ prouinciæ ſcopum mihi propoſitum eſſe alias proteſtatus ſum, vt, quum in hac Patauina Academia Ariſtotelis publicè interpretandi officio fungar, non ſolùm voce, ſed etiam ſcriptis operam hanc præſtando, magis poſſem obſcura Ariſtotelis ſenſa auditoribus meis plana, ac manifeſta reddere. Hęc autem, quam propoſuimus, de anima humana diſputatio cum ipſa per ſe digniſſima eſt, in quam ſumma cum diligentia incumbamus, ſiquidem res noſtra agitur, quum ad nos ipſos cognoſcendos hæc maximè omnium pertinere videatur; tum ob ipſius difficultatem, & magnam, quę ex Ariſtotelis dictis oritur, interpretum controuerſiam non omittenda; etenim Ariſtoteles de mente humana, quam & animam rationalem, & intellectum poteſtate, ſeu patientem appellauit, tum ex profeſſo in tribus de anima libris, tum obiter in alijs pluribus ita aut variè, ac dubiè, aut ſaltem obſcurè loquutus eſt, vt ad diuerſas, immo etiam contrarias ſententias a grauioribus quoq; interpretibus eius verba diſtracta ſint; nec defuerunt, qui eum ancipitem fuiſſe, & nihil certi hac de re ſtatuiſſe affirmare auſi ſint. Illud verò, quod potiſſimè conſiderandum in præſentia ſuſcepimus, eſt humanæ mentis natura, & quid ipſa ſit; & quia omnis anima principium eſt animati corporis, & ab Ariſtotele in libris de anima non alia ratione, quam vt principium conſiderata eſt, nomen autem principij notat reſpectum ad illa, quorum eſt principium; ideo ex hoc reſpectu omnis animæ natura fuit ab Ariſtotele declarata: Duorum autem principium eſt anima, corporis animati tanquam forma, & operationum tanquam effectrix; ob id in initio ſecundi libri de anima Ariſtotele vniuersè omnis animæ naturam, & eſſentiam declarauit per reſpectum, quem habet ad corpus, cuius eſt anima; deinde in contextu 33. eiuſdem libri propoſuit in tota ſequente eius operis parte ſingularum animæ facultatum naturas ex operationibus declarandas, & poſt diligentem & vegetantis, & ſentientis partis declarationem, quæ in eo ſecundo libro habetur, ſumpſit in tertio libro declarandum quid ſit humana mens, reſpectu operationis tantùm, non reſpectu corporis; quid enim reſpectu corporis ſit, iam in initio ſecundi libri de omni anima vniuersè docuerat, neque aliquid aliud de ſingulis declarandum relinquebatur: at reſpectu operationum nihil vniuersè de omni anima dici poterat, niſi valde rude, & imperfectum; quia non eodem modo omnes partes animæ ſuas edunt operationes, ſed hoc in ſingulis conſiderandum erat, ideoque proponitur ab Ariſtotele in illo contextu. 33. ſecundi libri. *Anima ad duplicem effectum refertur.*

Nos igitur Ariſtotelem, quem interpretari volumus, imitati, humanę mentis naturam vtraque ratione declarabimus, vt tandem ex vtroque reſpectu perfectam eius definitionem colligamus.

Queſtio an anima rationalis ſit forma hominis, & quæſtionis declaratio. Cap. II.

ILlud igitur, quod primo loco conſiderandum nobis proponitur, eſt an anima rationalis ſit forma hominis, & quia de hoc interpretes Ariſt. non conſenſerunt, ideo vt id, quod quærimus, intelligatur, notanda eſt diſtinctio formæ, qua omnes utuntur. Forma duplex eſt: vna materiam informans, & dans eſſe ſpecificum, & rem conſtituens tanquam differentia adiecta generi; de qua forma egit Ariſto. in primo libro phyſicæ auſcultationis tanquam de tertio principio rerum naturalium, & eandem in ſecundo libro vocauit naturam; cuiuſque enim rei natura dicitur illa ſola forma, quæ informat materiam habentem potẽtiam ad eſſe, & in ſtatutã ſpecie collocat. Altera eſt forma, quæ non dat eſſe, ſed ipſi rei iam conſtitutæ, & habenti eſſe ſpecificũ ſuperuenit tanquam præſtantius quoddam; & dat ſolùm operationem, ad quam res illa poteſtatem quidem habet naturalem, ſed eam edere proprius viribus ſuis non põt, ideo eget ope alicuius nobilioris, quod eius naturã, & conditionem excedat; ab eo igitur non recipit eſſe, ſed recipit operationem, niſi dicamus, vt aliqui dicunt, eam recipere quoddam eſſe nobilius, & eminentius, quam ſit propriũ eius eſſe ſpecificum. Exemplis res clarior fiet: nauis habet ſuam formam, qua eſt nauis, eaque eſt figura illa ex lignorum compoſitione proueniens, quæ dicitur forma informans; per hanc enim nauis in ſpecie conſtituitur, & ſine hac non eſſet nauis: naui autem ita conſtitutæ ſuperuenit nauta, qui nõ dat illi vt ſit nauis, iam enim eſt, ſed dat quoddam eſſe eminentius, & actum nauigandi, qui nauis conditionem excedit, quia nauis ſecundùm ſe non habet niſi aptitudinem ad nauigationem, actum autem nauigandi a ſe ipſa non habet, ſed a quodam ſuperueniente, & nauis naturam excedente, qui nauta eſt; figura igitur nauis dicitur actus informans, nauta verò dicitur actus aſſiſtens; ſed nõ materiam informans, nec dans eſſe ſpecificũ; aduenit enim naui iam habenti eſſe completũ, & dat illi ſolam operationem. Sic dicimus de ſecuri, qua exempli gratia Ariſt. quoque vſus eſt; nam figura illa, & acumen eſt forma dans eſſe, & materiam perficiens, & conſtituens ſecurim, quæ ſine illa non eſſet ſecuris; homo verò vtens ſecuri dat illi ſolam operationem, & eſt tanquam actus aſſiſtens, ſicuti nauta in naui. Tales ſunt etiam cęleſtes intelligentiæ reſpectu orbium; orbis. n. iam habet ex ſe ſuũ eſſe completum, neq; illud recipit ab intelligẽtia, illa igitur materiam illam non informat, neq; orbem in ſpecie conſtituit, ſed ſolum dat operationem, quæ eſt motus in orbem, ad quẽ eſt quidem corpus illud naturaliter propenſum, ſed ipſum ſe mouere non poteſt; illa igitur dicitur forma aſſiſtens tantùm, quaſi aſtans ad regendum, nec ſolùm dicitur ſeparabilis, ſed ſeparata, & abiuncta ab illa materia propterea quòd non dat illi eſſe; quemadmodum nauta etiam quando eſt in naui dicitur à naui ſeparatus, quia eſt extra ipſam nauis eſſentiam, quo fit vt poſſit eſſe ſine naui, & habeat ẽt operationem propriã præter nauigationẽ, hoc eſt operationem non cum naui communicatam, nã & in naui, & extra nauim põt multas edere operationes nihil ad nauim pertinentes; huius .n. ratio manifeſta eſt, propterea quòd nauta, & nauis ſunt duo entiã perfecta in ſua ſpecie, & habentia duos diſtinctos actus ſpecificos, neq; vnum recipit eſſe ab altero; ſic intelligentia, & orbis ſunt duo diſtincta entia perfecta, neq; orbis recipit actum ſpecificum ab intelligentia, ſed ipſum habet ex ſe, & intelligentia præter operationẽ mouendi orbem habet ẽt operationem propriam non cõmunicatam cũ orbe, neq; vllo modo ab eo pendentem, nam contemplatur ſeipſam, & inceſſanter intelligit abſq; vllo orbis interuentu. Quoniam igitur ànima rationalis humana eſt forma quædam inexiſtens homini, quærimus nunc qualiſnam forma ſit, an informans materiam habentem potentiam ad eſſe, conſtituens humanam ſpeciem ſub animali genere tanquam differentia diuidens ipſum genus, ita vt homo per eam ſit homo, & abſq; illa non ſit homo: an potius ſit ſolùm aſſiſtens, ita vt homo per aliquam aliã formam ſit homo, & ipſi iam conſtituto, & habenti ſuum eſſe ſpecificum ſub animali genere, hæc tanquam præſtantior quædam forma ſuperueniat, quæ non det illi vt ſit homo, ſed ſolùm vt ſit quoddam eminentiùs homine, nẽpe det illi ſolam operationem nobilem, & pręſtãtem, qualis eſt intellectio, adeo vt ſit forma actu ſeparata & abiuncta a materia, illi autem aſſiſtens ad regendum, ſicut intelligentia cœleſtis aſſiſtit orbi: & vt vno verbo dicam; quęſtio eſt, an anima rationalis ſit forma hominis, ut figura nauis eſt formá nauis, an potius ſit in homine tanquam nauta in naui. Vtraq; pars ſectatores habuit grauiſſimos, ac ſummæ authoritatis viros, inter quos eſt de hac re acerrima cõtrouerſia. In hac igitur diſputatione nos hunc ordinẽ ſeruabimus; primo loco utranq; contrariam opinionem referemus, ac declarabimus; deinde argumenta præcipua, quibus vtraque ſecta ſententiã ſuam comprobare ſolet, ac põt, in medium afferemus; poſtea verò véritatem declarare ac manifeſtam reddere nitemur; & poſtmodũ omnia, quæ verę ſentẽtię aduerſari videbuntur, argumenta ſoluemus: vt his peractis ad alia, quę ad mentem humanam pertinent, conſideranda tranſeamus.

Decla-

Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non eſſe formam hominis. Cap. III.

ANimam rationalem non eſſe formam hominis, qua homo ſit homo, ſed eſſe formam aſſiſtentem, ſicuti orbi cœleſti aſſiſtit intelligentia, exiſtimauit Auerroes, vt legere apud eũ poſſumus in commentario quinto tertij libri de anima; vbi dicit nomen actus de anima rationali. & de alijs partibus animæ dici fermè æquiuocè, quoniam de anima ſentiente, & de vegetante ſignificat non informantem, ſed aſſiſtentem ſolùm; & formam informantem, de rationali uarò ſignificat ad huius ſententiæ confirmationem adducit verba Ariſt. in contex. vndecimo & vigeſimo primo ſecundi libri de animn, quæ poſtea loco ſuo a nobis conſiderabuntur; & quia neceſſe eſt omne corpus naturale habere propriam formam, quæ informando materiam ipſum in ſpecie conſtituat; homo autem eſt corpus naturale. & ſpecies animalis, ideoque oportet eſſe in homine aliquã huiuſmodi formam informantem, quæ det homini eſſe ſpecificum ſub genere animali, hanc inquit Auerroes eſſe

Cogitatiua cogitatiuam, ita vt per hanc homo ſit homo, non per intellectũ; loquitur autem de hac Auerroes etiam in commentarijs 6. 20. & 33. eiuſdem tertij libri, & in 63. ſecundi, & apertè dicit cogitatiuam eſſe formam hominis, qua eſt homo, & generationi, & interitui obnoxius: videtur autem in dictis locis eam diſtinguere a phantaſia; uerùm quia de hac animæ facultate diſtincta a phantaſia Ariſt. ne uerbum quidem in libris de anima fecit, ideò multi Auerroiſtæ, ut Auerroem tuerentur, dixerunt hanc Auer. cogitatiuam eſſe reuera phantaſiam, de qua loquutus eſt Ariſt. ſed Auerroem nomine cogitatiuæ ſignificare uoluiſſe phantaſiam humanam diſtinctam a phantaſia brutorum, & illa multo perfectiorem, quæ ſit ſupremus gradus ipſius facultatis imaginatiuæ. immo, & totius partis animæ ſentientis, conſtituẽs hominem in ſpecie ſub animali genere, & ipſum a cęteris animalibus diſtinguens. Homini igitur formato ab hac perfecta imaginatiua dicũt superuenire animam rationalem; quæ dat homini quoddam eſſe eminentius, & ſupergrediens humanam naturam, non quòd ponat hominẽ in alia noua ſpecie, ſed quia in ſpecie humana dat ei nobilitatem, quæ eſt ſupra hominẽ, ad quam recipiendã habet humana natura aptitudinem naturalem; ideo ſecundùm Auerroem imaginatiua in homine eſt ſicuti figura nauis in nauim, quæ conſtituit nauim tanquam forma materiam informans; anima uerò rationalis eſt ſicuti nauta, qui ſuperuenit naui iam conſtitutę, & dat homini operationem præſtãtiſſimam, quę eſt contemplari, & intelligere, quemadmodum nauta nauim regens dat illi actum nauigationis. Hęc certè Auer. opinio fuit, & miror quòd Achillinus in tertio quolibeto dubio quarto contrariam opinionem Auer. attribuerit, nempè quòd putauerit animã rationalem eſſe formam hominis, qua homo eſt homo: argumenta uerò, quibus ad hoc probandum utitur Achillinus, potius oſtendunt eam eſſe rei ueritatem, & abſolutè ita credendũ eſſe, quàm hanc fuiſſe Auer. opinionem, ut ea conſiderantibus manifeſtum eſt; quòd autem dicat Achillinus Auer. quandoque dicere rationalitatem eſſe hominis quidditatem, & differentiam conſtituentem, quod quidem apud Auer. legimus in commentarijs undecimo, & duodecimo ſeptimi metaphyſicorũ, hoc certè nihil eſt, quoniã Auer. exempli gratia loquitur, & eſt apud philoſophos uulgatiſſimum, ut exempli gratia ſumant animal rationale tãquam hominis definitionem, ita ut rationale ſignificet formam, & differentiam diuidentem animal genus, & conſtituentem humanam ſpeciẽ; exemplorum autem non eſt exquirẽda ueritas, ſed ſolùm rei propoſitæ declaratio: poſſunt tamen Auerroiſtæ etiam ueritatem hujus exempli defendere duobus modis; primò quidem dicendo Auer. per rationale ſignificare cogitatiuam, tãquam diſcurrentem, & ratiocinantem in particularibus, quam etiam in cõtex. 20. tertij libri de anima putat uocari ab Ariſt. intellectũ paſſiuum; quippe quæ poteſt appellari anima rationalis, & intellectus, quatenus propinqua illi eſt, & ei miniſtrat, & eſt apta obedire animæ rationali; altero autem modo dicendo Auer. ſignificaſſe animam rationalem propriè ſumptam, & hãc dixiſſe eſſe hominis quidditatem, non quidem illam quidditatem, qua homo in ſpecie conſtituitur, ſed per quã adipiſcitur pręſtantiſſimam quandam operationem, & quoddam eſſe eminentius, quod eſt ultimum, ac ſupremũ hominis complementum, ad quod aſſequendum habet homo poteſtatem naturalem, tanquàm ad quoddam humana natura excellentius: hæc quidem conſona eſſe doctrinæ Ariſt. in eo ſeptimo Metaphy. ego nunc non aſſero, ſolùm dico Auer. qui prædictam ſententiam pertinaciter tutatus eſt, alterum horum intelligere potuiſſe; ſententia nanque Auer. illa reuera eſt, quam diximus, & quam cęteri omnes illi attribuunt. Eandem opinionem Themiſtius ſequu *Themiſtij* tus eſt, ut legere apud eum poſſumus in cõtex. *ſententia.* 20. tertij libri de anima, putauit enim intellectum patientem unum numero eſſe in tota humana ſpecie, ſicut etiam Auer. ideo pręter hũc poſuit in homine aliam humanam animam multiplicatã, per quam homo ſit homo, ſignificans imaginatiuam humanam, & hanc dixit habere potentiam recipiendi intellectum tanquam ſupremam hominis perfectionẽ: quare

non

non putauit Themiſtius intellectum eſſe formam hominis, & hoc ita clarum eſt in memorato loco, vt mirandum ſit quomodo Thomas in opuſculo decimoſexto contrariam ſententiam Themiſtio attribuerit, nempe quòd dixerit intellectum eſſe veram hominis formam, quæ ſub genere animali humanam ſpeciem conſtituat. Videtur etiam huius ſententię fuiſſe Ioannes Grammaticus; nam in ſua pręfatione in ſecundum librum de anima, & in declaratione primi contex. eiuſdem libri apertè dicit animam rationalem non eſſe actum corporis ſecundùm ſubſtantiam, ſed ſolùm ſecundùm operationē, cuiuſmodi eſt nauta in naui; alias verò animas eſſe actus etiam ſecundùm ſubſtantiam; negat igitur animam rationalem eſſe formam informantem, & aſſerit eſſe ſolùm aſſiſtentem, & dantem operationem, non dantem eſſe ſubſtantiale. Idem tamen Ioannes in primo contex. tertij libri de anima inquit animam rationalem dare eſſe homini, & hominem conſtituere: quare vel dicendum eſt ipſum ſibimet aduerſari, vel illud intellexiſſe, quod etiam Auerroiſtę exiſtimarunt, animam rationalem dare homini eſſe eminētius, quod ſupra hominem eſt, quemadmodum antea declarauimus.

Io. Grammaticus.

Aliorum contraria opinio, quòd anima rationalis ſit vera hominis forma. *Cap. IIII.*

ALteram verò contrariam ſententiam, quòd anima rationalis ſit vera forma hominis, quæ informando materiam conſtituat hominem in eſſe ſpecifico ſub animali genere, tutati ſunt latini ferè omnes, nec ſolùm tanquam abſolutè veram ſententiam, vt reuera eſt, ſed etiam vt Ariſtotelis opinionem, quod ipſi efficaciter oſtendere nixi ſunt, pręſertim D. Thomas in prima parte ſummæ quæſtione 76. & in opuſculo. 16. vt ibi videre eſt. Fuit etiam eius ſentētiæ Alexander. licèt enim ipſe in alio à latinorum ſententia, & a veritate diſſenſerit, in hoc tamen, de quo in præſentia loquimur, non diſſenſit, ſed exiſtimauit animam rationalem eſſe formam hominis, quæ materiam informet, & ſub animali genere humanam ſpeciem conſtituat. Hanc eandem tribuit Ariſtoteli Olympiodorus in interpretatione Phædonis Platonis. Plotinus quoque cenſuit hāc fuiſſe opinionem Ariſtotelis: nam in primo libro primæ Enneadis cap. 4. & 5. eum reprehendit, quòd in contex. 8. ſecundi libri de anima dixerit, animam eſſe ſicut acumē in ſecuri, quod eſt ponere eam eſſe formam informantem; & ſimiliter refert Ariſtot. verba in contex. 64. primi libri de anima, quando dixit operationes animæ omnes eſſe coniuncti, non eſſe ſolius animæ, & perinde eſſe dicere animam cogitare, vel iraſci, ac dicere animam texere, vel ædificare: in principio etiam ſecundi libri quartæ Enneadis refert verba Ariſtotelis in definitione animæ, neque admittit animam dici [illegible Greek], vt eam appellauit Ariſtoteles, inquit enim non declarari per hoc eſſentiam animæ. Hanc igitur Ariſtotelis ſententiam fuiſſe Plotinus prædicta omnia Ariſt. dicta recenſendo cōſtanter affirmat; ſed quum Ariſtotelem in hoc reprehendat, videtur contrariam opinionem ſequi, quum præſertim in eo primo libro primæ Enneadis cap. 4. dicat animam rationalem eſſe formam ſeparatam, & in ſecundo libro quartæ Enneadis dicat animam non rectè ab Ariſtotele appellari [illegible Greek], propterea quòd eſt potius dicenda vtens corpore, quam perfectio corporis: quia dum dicitur perfectio corporis, dicitur inſeparabilis a materia, cum autem dicitur vtens, dicitur domina, & ſeparabilis. In tertio etiam libro quartæ Enneadis inquit animam non eſſe in corpore vt in loco, neque vt in vaſe, neque vt forma eſt in materia, neque vt pars in toto, neque vt totum in partibus: igitur negare uidetur animā eſſe formam corporis, immò & rationem addit dicens, eſſet enim inſeparabilis, & ipſo corpore poſterior, propterea quòd materiæ iam prius exiſtenti aduenit forma: ſed dicendùm potius eſt (inquit) corpus eſſe in anima, anima enim tanquam domina corpus complectitur: qua in re nos ſenſus decipit, corpus enim uidemus, animam non uidemus, ob id credimus animam eſſe in corpore; at ſi animā quoque uideremus, corpus in anima eſſe cognoſceremus, & animam complecti, & regere corpus, & ipſo ut inſtrumento uti. Attamen hęc Plotinus non ideo dicit, quod neget hominem conſtitui per animam rationalem, ſed ſolùm ut oſtendat eam a materia non pendere, & ab illa ſeparabilem eſſe: immò Platonici omnes non ſolùm affirmant nos habere eſſe ab anima rationali, ſed dicunt nos eſſe animam ipſam; quod certè non dicerent, niſi putarent eam eſſe formam, qua homo eſt homo: negarunt igitur eam eſſe formam immerſam materiæ, & ab ea inſeparabilem, non omnino negarunt eſſe formam hominis. Ideo Marſilius Ficinus in primum librum primę Enneadis Plotini capite ſecundo inquit ſentētiam Platonis eſſe mediam inter Auerrois & Alexandri opiniones: nam Alexāder putauit eſſe ſolùm formam informantem, & dantem eſſe; Auerroes uerò aſſiſtentem ſolùm, & utentem corpore; at Plato utrunque ſimul aſſeruit, animam & perficere corpus, & ipſo a ſe perfecto uti: quomodo autem dicant Platonici animam perficere corpus, legere poſſumus apud Plotinum in toto primo libro primę Enneadis, ubi etiam docet

Thomas. *Alexāder.* *Olympiodorus.* *Plotinus.* *Marſilius Ficinus de opin. Platonis.*

hominem eſſe animam ipſam. Illud tamen, quod Marſilius de Alexandro dicit, mihi videtur non omnino verum eſſe; fortaſſis enim ſententia Platonis dici poteſt media inter duas prędictas, at non eo modo, quem Marſilius ponit; etenim Alexander non negauit animam rationalem regere corpus, & ipſo vti: eſt igitur alia potius ratione media, quatenus ſecundùm Auerroem eſt ſeparata a corpore, nec dat eſſe homini, ſed ipſum regit ſolùm; ſecundùm Alexandrum verò regit quidem, ſed neq; eſt ſeparata a corpore, neque ſeparabilis: at ſecundùm Platonem non ita eſt abiuncta a materia, vt non det eſſe homini, ſed eatenus eſt abiuncta, quatenus continet, & imperat, & eſt a corpore ſeparabilis: fatentur ergo Platonici informationem, non tamen eo modo, quem ſtatuit Alexander, ſed eo potius modo quem D. Thomas poſuit, ipſi nanque ponunt informationē cum ſeparabilitate. Patet autem hoc, conſiderantibus ea, quæ a Simplicio dicuntur, qui in omnibus Platonicorum ſententias defendere viſus eſt; ipſe enim non negat animam rationalem eſſe formam hominis, & informare materiam, vt apud eum legere in multis locis poſſumus, præſertim in primo libro de anima contextu. 53. 63. 66. 86. 87. & in ſecundo libro contextu. quarto, & decimo, ſed videtur cum Platonicis dicere duo eſſe genera formarum materiam informantium: & aliam ita dare eſſe materiæ, ut nil aliud ſit, quam actus talis rei, proinde inſeparabilem eſſe ab eo, cuius eſt actus: aliam uero eſſe formam, cuius eſſentia non in hoc tantùm eſt conſtituta, ut ſit actus alterius, ſed ipſa quoque ſecundùm ſe eſt aliquid eo reſpectu abſolutum, proinde poteſt eſſe ſine illo, cuius eſt forma; talem igitur eſſe putauit animā rationalem humanam: ideo duas ei vires attribuit, vnam informandi corpus, alteram vtendi corpore iam a ſe informato, etenim illi dominatur, & ab eo ſeparabilis eſt: ideo Simplicius, & Platonici ſententiam Auerrois non admitterent, quòd homo conſtituatur in ſpecie per imaginatiuam, ſeu per aliam formam præter animam rationalem; ſed clara eſt eorum ſententia quòd anima rationalis ſola ſit illa forma, per quam homo eſt homo. Galenus quoque in libro illo, quòd mores animi ſequantur temperaturam corporis, hanc ſententiam tuetur, quod anima rationalis ſit forma hominis, & verè materiam informans: & eandem inquit ſequutum eſſe Andronicum Rhodium, & eam Ariſtoteli attribuit, idemque exiſtimaſſe ait eundem Andronicum. Hæ ſunt aliorum ſententiæ a me breuiter relatæ: ſequitur ut argumenta, quæ ab utraque ſecta afferuntur, conſideremus.

Ficini error.

Simplicius.

Duo genera formarū materiā informātium ſecundùm Platonicos.

Galenus.

Andronicus Rhodius.

Argumenta pro opinione Auerrois quòd anima rationalis non ſit forma hominis.
Cap. V.

AVerroes, & illi, qui eius ſententiam ſequuntur, eam multis argumentis, iiſq; potiſſimè ex varijs apud Ariſtotelem locis deſumptis, comprobare nituntur. Primùm argumentantur ex cognitione vniuerſalium hoc pacto: cognitio vniuerſaliū fit cum abſtractione a materia, ergo non conuenit niſi facultati a materia abiunctæ: igitur anima rationalis humana, quum cognoſcat vniuerſalia, eſt abiuncta a materia, proinde nō dat eſſe homini. Secundò ſumunt aliqui argumentum ab intellectu agente: intellectus patiens eſt una & eadem ſubſtantia cum intellectu agente, at intellectus agens conſenſione omnium eſt forma abiuncta à materia, ergo eiuſmodi eſt etiam intellectus patiens, qui eſt anima noſtra rationalis. Tertiò conſiderant verba Ariſt. in contex. 92. 1. lib. de anima, vbi dicit, ne fingi quidem poſſe quam corporis partem occupet intellectus; vult igitur eum non eſſe formam corporis, proinde eſſe abiunctum à materia. Quartò adducunt uerba Ariſt. in ſecundo libro de anima contex. vndecimo, ubi apertè dicit aliquam animæ partem nullius eſſe corporis actum, ſignificans rationalem partem, & ſtatim ſequentibus uerbis inquit eam ita eſſe actum corporis, ut nauta eſt actus nauis; aſſerit ergo eam non eſſe formam informantem, ſed aſſiſtentem ſolùm. Quinto perpendunt uerba Ariſtotelis in contex. 21. eiuſdē libri, ubi ait intellectum eſſe aliud animæ genus, & eum ſolum poſſe ſeparari; non uult igitur ipſum eſſe actum corporis, cuiuſmodi ſunt aliæ partes animæ, ſed a corpore ſeparatum. Sextò ſumunt argumentum ex Ariſtotele in tertio libro de anima contex 4. & 6. vbi dicit intellectum humanum eſſe immiſtum, hoc eſt nō commiſtum cum materia, quare negat eſſe formam informantem. Septimò utuntur teſtimonio Ariſtotelis in decimo libro de moribus capite ſeptimo, ubi dicit intellectum reſpectu hominis eſſe quoddam diuinum, proinde hominem, qui ſecundùm intellectū uiuat, & uitam contemplatiuam traducat, non quatenus hominem ita uiuere, ſed quatenus diuinum quiddam in ipſo eſt; ideo hæc verba ſubiungit [nō oportet (ut quidā monent) vnumquemque, quum ſit homo, humana, & quum ſit mortalis, cogitare mortalia, ſed, quatenus licet, immortalem ſe reddere, omniaque efficere ut ex præſtantiſſimo omnium, quæ in eo ſunt, uitam traducat] his igitur uerbis ſignificat Ariſtoteles hominem non per intellectum eſſe hominem, ſed intellectu eſſe quod-

Primū argumentū.

Secundū argumentum

Tertium argumētum. ex primo de anima 92.

Quartū argumētum. ex ſecundo de anima. 11.

Quintū argumentum ex ſecundo de aīa 21.

Sextum argumentum ex tertio de aīa 4 & 6.

Septimū argumentum ex 10 Eth. c. 7.

dam

ſubſtantiam: quòd ſi etiam concedamus hanc, qualiſcunque ſit, poſſe vocari coniunctionem quandam intellectus cum homine, quatenus homo offert intellectui phantaſmata, a quibus moueatur, ita vt iſte reſpectus intellectus ad obiectum poſſit vocari coniunctio, ſicut etiam relatio viſus ad obiectum coniunctio quędam appellari poteſt; ea ſaltem non eſt talis, quæ faciat hominem eſſe intelligentem, aut rem coloratam eſſe videntem, ſed ſolùm facit hanc eſſe rem viſam, & hominem, vel phantaſmata eſſe rem intellectam; ſed ſolus intellectus, non homo, dicetur intelligens, quum ſit ſubſtantia quædam ſeiuncta à natura hominis: hoc igitur Thomæ argumentum ego efficaciſſimum aduerſus Auerroem eſſe arbitror.

Aliorũ reſponſio.

Aliqui tamen ſunt, qui, licèt Auerroem non ſequantur, putãt argumentum hoc parum habere efficacitatis: dicunt enim Thomam non animaduertiſſe Auerroem dicere intellectum iungi homini non ſolùm per phantaſmata, ſed etiam per naturam; iungitur enim homini ſtatim vt genitus eſt, nec tamen iungitur tunc per phantaſmata, quia nondum poteſt ſuam edere operationem, ſed ſolùm adulto iungitur per operationem, proinde tunc ſolùm dici poteſt iunctus per phantaſmata, infanti autem non per phantaſmata, ſed per naturam tantùm; qua de re legere Auerroem poſſumus in commentario vigeſimo tertij libri de anima: quamobrem ad argumentum Thomæ reſpondere Auerroes poſſet, aliam eſſe maiorem coniunctionem humanæ mentis cum homine, quam phantaſmata, proinde eo argumento non oſtendi hominem non eſſe intelligentem.

Secunda coniunctio intellectus cum homine ſecundũ Auer.

Cõfutatio.

Ego verò puto argumentum Thomæ eſſe demonſtratiuum, quod ſic oſtendo: Auerroes inquit ita coniungi intellectum cum homine, vt vniatur cum illo, vtitur enim nomine vnionis; conſiderandum igitur eſt quidnam ſit vnio illa, quam vocant vnionẽ per naturam: vnio certè dicitur, quando ex pluribus fit vnum, nec ſatis eſt duorum congregatio, & vnius præſentia reſpectu alterius, vt vniri dicantur; ſi namq; ponatur aliquis homo in naui, qui eam non moueat, non dicetur vnitus naui, licèt illi inſit; eſt enim, veluti ſi lignum lapidi apponeretur: & huius ratio eſt, quia non fit unum ex duobus actibus, ſed ex poteſtate, & actu: ex nauta igitur & naui non fit vnum ſecundùm eſſe, ſed ſolùm ſecundùm operationem, quatenus fit unum nauigabile conſtans ex poteſtate, & actu; at ſecundum eſſe ſunt duo entia actu completo, ex quibus non fit unum: ſic igitur quando ponitur intellectus in infante, antequam ſit per ætatem aptus ad intelligendum, nulla fit unio, ſi intellectus non dat eſſe homini; ſed eſt ſolùm præſentia intellectus ipſi homini iam per cogitatiuam conſtituto, & perfecto in ſpecie humana, non ſecus ac homo in naui non nauigans dicitur præſens ipſi naui, non tamen illi unitus: quum enim homo habeat ſuum eſſe actu perfectum per cogitatiuam, intellectus non unitur illi ſecũdùm eſſe, quia non facit eſſe hominem; reſtat igitur ut per ſolam operationem dici poſſit uniri, quam uocant unionem per phantaſmata; nulla enim reuera eſt illa unio, quam uocant per naturam. Sed id, quod multos decepit, & fecit apparentiam quandam unionis fuit, quòd intellectus eſt incorporeus, quare eius a corpore diſtinctio non cernitur, qualem Auerroes ſtatuit, ſicuti cernitur diſtinctio nautæ a naui dum exiſtit in naui, quo fit ut etiam ſtatuendo ipſum non eſſe formam hominis, nõ uideatur à corpore ſeparatus ſecundùm ſubſtantiã, ſed potius illi vnitus tanquam facultas quædam inſita toti corpori, quæ tota eſt in toto, & tota in qualibet parte, ſicut ipſi dicunt: attamen dum ponitur non informare materiam, nõ poteſt dici unitus corpori per naturam, quia ex his non fit unum, quemadmodum diximus; ſic enim idem prorſus eſſet, quod euenit in homine dæmoniaco; dæmon enim in eo exiſtens non eſt illi unitus, licèt illi aſſiſtat, & membra etiam mouere ſtatuatur: quemadmodum igitur dæmone illo intelligente homo illum habens non intelligit, ita ſi eo modo ſit mens humana in homine, ut non det eſſe homini, ea intelligente homo non intelligit; quocirca argumentum D. Thomæ, ſi eius uis bene perpendatur, ualidiſſimum eſt: at ſtatuendo intellectum eſſe formã hominis, qua eſt homo, abſurdum hoc non ſequitur; quum enim ipſo tanquam forma homo ſit homo, & corpus ad ipſum referatur tanquam materia ad actum, materia in quam habens potentiam ad eſſe, ita ut ſolus intellectus locum habeat actus, intellectum intelligere eſt hominem intelligere; ideò Ariſt. dixit hominem eſſe intelligentem ut quod, intellectum uero non ut quod, ſed ut quo.

Aliquorũ defenſio pro Auer.

Aliqui etiam pro Auerrois defenſione utuntur exemplo luminis in perſpicuo; lumen enim aduenit aeri extrinſecus, neq; eſt eius forma, eſt tamen ratio recipiendi colores, & receptio attribuitur aeri propter lumen; ſic igitur intellectus, etſi non eſt forma hominis, ſed homini extrinſecus accedit, eſt tamen ratio, qua homo dicitur intelligens.

Cõfutatio.

Sed hæc comparatio congrua non eſt, quoniam aer non quatenus eſt aer recipit lumen, ſed quatenus perſpicuus; lumen autem eſt forma perſpicui, & ipſum conſtituit quatenus perſpicuum eſt, neque in ipſo lumine recipiuntur colores, ſed in corpore perſpicuo; lumen enim non eſt receptiuum colorum, ſed eſt ratio recipiendi, ideo iure attribuitur receptio aëri perſpicuo: at intellectus ſecundùm Auerroem non eſt ita forma hominis, ut lumen eſt forma perſpicui, & recipit ipſe ſpecies ſine ullo uſu corporis in recipiendo: nam ſi ad recipiendas ſpecies uteretur corpore, iam eſſet

organicus,

organicus, quod Ariſtot. negat in contex. ſexto tertij libri de anima: vnde colligit ſolum intellectum eſſe locum ſpecierum, nō ſenſum: loci enim eſt recipere, ſenſus autem non recipit, ſed organum recipit, ideo non ipſa anima ſenſibilis eſt locus ſpecierum, ſed organum eſt locus; aſt anima rationalis dicitur locus ſpecierum, quia nullum habet organum, quod ſpecies recipiat, ſed ipſamet recipit: quocirca non rectè comparatur cum lumine, quod eſt forma perſpicui, neque eſt recipiens colores, ſed ſolùm ratio recipiendi; quo fit vt iure attribuatur receptio aeri: non ſic intellectio poteſt attribui homini, quia neque intellectus ſecundùm Auerroem eſt forma hominis, neque in homine fit receptio ſpecierum, ſed in ſolo intellectu.

Solus intellectus eſt locus ſpecierum.

Secundum argum.

Præterea ſi intellectus non eſt forma hominis, & ex operatione intellectus homo dicitur intelligens, intellectio eſt actio tranſiens; at hoc falſum eſt, quia omnium conſenſione intellectio eſt actio immanens; conſequentia autem probatur per ipſammet comparationem, qua aduerſarij utuntur, intellectus cum nauta: actio enim, qua nauta mouet nauim, eſt abſque dubio tranſiens, quum nauta non ſit forma nauis, ſed ſit ſubſtantia diſtincta a ſubſtantia nauis; ſic actio qua intelligentia cœleſtis mouet orbem eſt actio tranſiens: ſimiliter igitur ſi ex actione intellectus homo dicitur intelligens, illa eſt actio tranſiens; attamen eſt immanens, ut omnes concedunt; ergo ex ea homo non poteſt dici intelligens, niſi intellectus ſit forma hominis, hoc enim negato non video cur non idem de intellectu ſit concedendum, quod & de nauta, & de intelligentia cœleſti manifeſtum eſt: nam ſi ſumatur aliqua nautæ operatio immanens, vt contemplatio, vel loquutio, ea neque cum naui, neque cum toto coniunctio communicatur, loquente enim nauta neq; nauis, neque totum coniunctum dicitur loquens: ſic intelligentia contemplante ſeipſam, neq; orbis dicitur contemplans, neque totum coniunctum, quod ex intelligentia & orbe conſtat, ſed ſola intelligentia dicitur contemplans, quemadmodum ſolus nauta dicitur loquens; ſic igitur ſolus intellectus dicetur intelligens, non homo, cui aſſiſtere dicitur.

Reſponſio Auerroiſt. Cōfutatio.

Neque alicuius momenti eſt illud, quod aduerſarij dicunt, intellectum pendere a corpore obiectiuè, quatenus a phantaſmatibus humanis pendet ut ab obiecto, a quo mouetur; nam, ut rectè Thomas conſiderat, hoc facit potius hominem intelligi, quam intelligere: quod ex eadem comparatione manifeſtum eſt; nam ſi ſtatuamus nautam uidere nauim, & ab ea moueri ut ab obiecto, non ob id nauis dicitur uidens, ſed uiſa ſolum, neq; totum coniunctum dicitur uidens, ſed ſolus nauta; ſic ſi intelligentia ſtatuatur intelligere orbem, non ob id orbis dicetur intelligens, ſed ſola intelligentia; quamuis ergo intellectus moueatur à phātaſmate, ut ab obiecto, non tñ ob id hō eſt intelligens, ſed eſt tanquam paries habens colorem, à quo mouetur viſus; quare ſicuti paries non eſt videns, ita homo non eſt intelligens.

Tertium argum.

Non eſt etiam admittendū id, quod dicit Auerroes de cogitatiua; omnino enim conſiteri cogitur hominem in ſpecie conſtitui & a brutis diſtingui per formam aliquam ſubſtantialem: vel igitur cogitatiua eſt forma ſubſtantialis diſtincta ab anima ſenſibili, vel eſt ſolùm facultas quædam animæ ſenſibilis, quorum neutrum dici poteſt; primum quidem dici non poteſt, neque id diceret Auerroes, quia de hac forma diſtincta ſecundùm ſubſtantiam & ab anima rationali, & a ſentiente Ariſt. nihil vnquam dixit: ſed neque ſecundum: quia ſic homo diſtingueretur a brutis non per formam ſubſtantialem, neque per animam, ſed per facultatem animæ, quare non diſtingueretur ab eis ſpecie; quum enim facultates animæ ſint qualitates, vt alias oſtendimus, per facultatem diſtingui eſt ſola accidentali differentia diſtingui.

Quartum argum.

Præterea vel iſta cogitatiua eſt illamet imaginatiua, de qua loquitur Ariſt. in calce ſecundi libri de anima, vel alia; ſi eadem eſt, homo a brutis ſpecie non differt, quum etiam bruta habeant imaginatiuam; nec refert dicere eam eſſe perfectiorem phantaſia brutorum, quia magis & minus non variant ſpeciem, & Ariſt. ibi agens de phantaſia nullum in ea diſcrimen conſiderat, ſed de ea agit communiter prout omnibus animalibus competit: ſi verò eſt alia, non poteſt hominem conſtituere, & a brutis ſeparare, niſi ſit alia forma ſubſtantialis: cur ergo Ariſtot. de hac eſſentialiter ab alijs diſtincta phātaſia nihil vnquam dixit? Sed hæc omnia fabulas eſſe manifeſtū eſt, quoniam Ariſt. in 3. libro de anima apertè docuit proprium eſſe ſolius animæ rationalis diſcurrere, & affirmare, & negare; ideo hoc alicui alij parti animæ attribuendum non eſt: quū igitur homo enunciet, ac ratiocinetur, id per imaginatiuam facere non pōt, ſed per ſolum intellectum: ob id poſſumus ita argumentari; idque eſt argumentum firmiſſimum, & tum Ariſt. tum ueritati abſolutè maximè conſentaneum: per illam animæ partem ſpecies humana conſtituitur, & a brutis diſtinguitur, per quam homo enunciat, & ratiocinatur, at per ſolam animam intellectiuam hæc præſtat, ergo hæc ſola eſt forma humanam ſpeciem conſtituens, & eam a cæteris animalibus ſeparans: immo eſt ipſiuſmet Ariſto. argumentum hoc, qui in contex. uigeſimoquarto ſecundi libri de anima probare uolens animam eſſe formam corporis, ita argumentatur: anima eſt id, quo primò uiuimus, ſentimus, mouemur, & ratiocinamur; ergo anima eſt forma uiuentis, ſentientis, mouentis, & ratiocinantis: quoniam enim manifeſtum eſt hominem ratiocinari, &

intelligere, ex hoc infert animam, per quam hoc agimus, eſſe formam, à qua conſtituimur.

Quòd prædicta ſententia Ariſtotelis fuerit. Cap. VII.

Dua propoſitiones. Hanc ſententiam Ariſtotelis fuiſſe non eſt difficile demonſtrare conſiderando illa, quæ ab ipſo in libris de anima ad animæ eſſentiam declarãdam traduntur. Clarũ hoc erit, ſi duas propoſitiones oſtenderimus: vna eſt, Ariſtotelem in toto primo libro de anima, dum ex mente antiquorum de anima loquitur, & in ſecũdo libro dum loquitur de anima ſecundum mentem propriam ab initio libri ad cõtextum vſq; quadrageſimumprimum, ampliſſimè animam ſumere prout omnes animæ partes complectitur, etiam animam rationalem, de qua agit poſtea in tertio libro: altera eſt, Ariſt. docuiſſe omnem mortalium animam nulla excepta eſſe formam verè informantem materiam, & conſtituentem animata corpora ſub genere corpore naturali.

Prioris propoſitionis declaratio. Prior propoſitio facilè demonſtratur: quod enim ad primum librum attinet; manifeſtũ eſt Ariſtot. in toto eo libro recenſentem antiquorum de anima ſententias plurimum ſermonem facere de mente humana; immo in cõtex. ſeptimo reprehendit antiquos, quòd in agendo de anima ſolam humanam animam conſiderauerint, quaſi omnes animæ ſint eiuſdem ſpeciei, & ſola detur anima humana: quare tantum abeſt vt ſermo in primo libro factus de anima ſit cum excluſione animæ rationalis, vt potius antiqui de anima loquentes hanc vnam reſpexiſſe videantur; ob id carpit eos Ariſtotel. quòd non vniuersè omnem animam conſiderauerint, ſed ſolam fermè humanam, quum de animalium anima parum loquuti ſint, plantarum verò animam vel ignoraſſe penitus, vel tanquam nomine animæ indignam ſpreuiſſe videantur: propterea in vltimo capite eius libri probat ſtirpes quoque eſſe animatas, quoniam aggredi ſtatim volens tractationem de anima iuxta mentem propriam, redigere prius ſtatuit ad genus animæ omnes animæ partes, vt tractatio integra, & perfecta eſſet: nullam igitur animam ab antiquis conſideratam ipſe à ſua tractatione excluſit, ſed potius adiecit animam ſtirpium, vt animæ conſideratio vniuerſalis eſſet, & omnes prorſus animas complecteretur. Quum igitur in ſecundo libro incipiat ex animi ſentẽtia de anima loqui, neceſſarium eſt vt omnem animam comprehendat, præcipuè verò rationalem; quia ſi hanc excluſiſſet, multo maiorem, quam antiqui, errorem ipſe commiſiſſet: quandoquidem illi plantarum animam neglexerunt, quæ validiſſima eſt, & vix aliquod animæ veſtigium habere videtur; aſt anima rationalis nobiliſſima, & maximè omnium præcipua, nullo pacto prætermittenda erat. Sed res per ſe clara eſt: quum enim in eo ſecundo libro Ariſt. de illa anima loqui incipiat, de qua in primo Priſcorum ſententias expenderat, & illi vel ſolam rationalem, vel hanc præcipuè reſpexerint, neceſſe eſt vt tractatio Ariſtotelis rationalem animam complectatur; idque ita eſſe multifariam oſtẽdere poſſumus ea conſiderando, quæ in illo ſecundo libro dicuntur: nam in ipſo libri initio inquit, poſtquam antiquorum de anima ſententias recenſuimus, videamus quid ſit anima, & quæ ſit communiſſima eius definitio; tertiò ſuperlatiuo vtens ſignificat nullam animam à ſe omittendam eſſe: deinde in contex. ſeptimo concludens definitionem animæ dicit [ſiquid commune omni animæ dicere oportet, erit vtique actus primus corporis naturalis inſtrumentalis] & poſtea in contex. octauo inquit [vniuerſaliter igitur dictum quod ſit anima] quare quũ toties admoneat, ſe omnẽ animam nulla prorſus excluſa conſiderare, ac definire, abſque dubio animam rationalem ea definitione complexus. Hoc idem teſtatur diuiſio, quam poſtea facit: nam in contex. decimotertio diuidit animam latiſſimè ſumptam in quatuor partes, vegetantem, ſenſibilem, loco motricem, & intelligentem, prius igitur nomine animæ latè accepto etiam rationalem animam complexus erat; poſt eum autem locum de illis quatuor vitæ gradibus multa dicit, & ſemper ab alijs tribus diſtinguit intellectiuum, quem modo vocat διάνοιαν, modò διανοητικὸν, modò λογιστικὸν, modò δοξαστικὸν, modò νοῦν, modò νοητικόν; his enim omnibus nominibus eundem quartum animæ gradum intellexit, de quo etiam in tertio libro diligentiſſimè pertractauit, vt ipſa eorum librorum ſeries indicat; agit enim ordinatim de illis omnibus gradibus, in ſecundo libro de vegetante, ac de ſentiente, in tertio autem de intelligente, ac de mouente ſecundùm locum: quare dubitandum non eſt, intellectum, de quo agitur in tertio libro, eſſe illam ipſam quartam animæ partem, quam in ſecundo libro in ipſa animæ partitione ijs omnibus, quæ commemorauimus, nominibus appellauerat: quod etiam affirmat ipſemet Ariſtotel. in contextu quinto tertij libri, quando declarans quiſnam ſit ille intellectus, quem ibi conſiderandum ſibi propoſuerat, inquit [dico autem intellectum, quo anima διανοεῖται] iam enim in prima parte ſecundi libri quãtum vitæ gradum vocauerat διανοητικὸν, & ita etiam in tertio libro ſæpe eum vocat, dum de ipſius operationibus loquitur; Latinus autem interpres eam dictionem conuertens modò dixit cogitatiuum, modo intellectiuum, rectius dixiſſet diſcurſiuum, quia διανοεῖσθαι propriè eſt ratiocinari, & à noto ad ignotum diſcurrere.

Manife-

ἀγχίνοιαν

Manifeſtum igitur eſt Ariſt. in initio ſecundi libri de anima ita amplè acceptam animam definiuiſſe, ut animam rationalem ea definitione, totaque illa naturæ animæ declaratione complexus ſit; quare de priore propoſitione dubitandum non eſt. Sequitur altera propoſitio declaranda, quæ fuit, Ariſtotelem docuiſſe eam eſſe omnis animæ naturam, ut omnis anima, nulla excepta, ſit forma verè materiã informans, & dans eſſe animato corpori, & in ſpecie collocans ſub genere corpore naturali: hanc demonſtrare multifariam poſſumus, quoniam omnia Ariſt. uerba ita clarè huic ſententiæ atteſtantur, ut pertinacis admodum hominis ſit eam inficiari. Inprimis uolens Ariſt. communem omnis animæ definitionem inueſtigare præmittit in ſecundo contex. illius ſecundi libri diuiſionem ſubſtantiæ in materiã, formam, & compoſitum; ut horum aliquod acciperet, ſub quo tanquam ſub genere animã collocaret: eſt igitur conſiderandum, quam materiam, & quam formam ibi Ariſt. ſumat; certè non ſumit aliam formam, quàm informantem, neque aliam materiam, quam habentem poteſtatem ad eſſe, & hoc recipientem à formã; nam dicit materiam ſecundum ſe non eſſe hoc aliquid, ſed eſſe ens poteſtatẽ, & a forma fieri hoc aliquid: quum igitur hoc aliquid ibi ſignificet eſſe ſpecificum, & determinationem in ſpecie, negari non poteſt materiam ibi ſumi cum poteſtate ad eſſe, & id a forma recipientem; quare formam quoque talem intelligit, quæ informet materiam, & tribuat eſſe ſpecificum; apertè etiam dicit formam facere hoc aliquid, quod ſignificat dare eſſe, & in ſpecie conſtituere; nam de forma, quæ ſolum aſſiſtat, hoc dici nullo modo poteſt; ſi nanque cœleſtem orbem conſideremus, & ad intelligentiam illi aſſiſtentem referamus, certè non recipit eſſe ab illa, ſed eſt hoc aliquid ſecundum ſe, & habet determinatam naturam, neque habet poteſtatem ad eſſe, ſed ex ſe eſt aliquid actu ſine ope intelligentię: ſic nauis ſecundum ſe eſt actu hoc aliquid ſine nauta: & homo quoque ſecundum Auerroem per cogitatiuam formatus iam eſt hoc aliquid, & habet actum ſpecificum etiam ſine anima rationali, iam enim eſt homo, & a cogitatiua in ſpecie humana cõſtitutus ſub animali genere: quamobrem neq; orbi cœleſti, neque naui, neque homini ita formato conuenit id, quod ibi Ariſt. de materia dicit, proinde neque formę aſſiſtenti conuenit id, quod dicit de forma: nec dicere aduerſarij poſſunt hominem non eſſe hoc aliquid, ſed habere poteſtatem ad eſſe, dũ conſideratur prout reſpicit formã nobiliorem, a qua recipit quoddam eſſe eminentius: etenim has fabulas reijciunt uerba Ariſt. qui non dicit materiam non eſſe hoc aliquid reſpectu alicuius formę, ſed dicit materiam ſecundùm ſeipſam non eſſe hoc aliquid; talem ergo materiam conſiderat, quæ ſecundùm ſe nullum habet eſſe ſpecificum, & illud a ſola forma recipit; proinde non aliam formam ſumit, quam informantem, & in ſpecie conſtituentem: neque etiam dici poteſt Ariſt. tribuere materię potentiam non ad eſſe, ſed ad operari; etenim hoc aliquid non ſignificat operans, ſed habens ſtatutum eſſe ſpecificum; præterea inquit formam facere hoc aliquid, & eſſe actum, & quum duplex ſit actus, dicit formam eſſe actum primum, non actum ſecundum, eſt autem actus ſecundus operatio; non igitur ſumit formam vt tribuentem operationem, ſed vt dantem eſſe, hoc enim ſignificat actus primus; ideo neque materiam ſumit cum poteſtate ad ſolam operationem, ſed ad eſſe. Hoc idem oſtendamus ex conſideratione actus, quem ibi loco formę accipit Ariſtoteles; inquit enim formam eſſe actum, & ſtatim diuidit actum in primum & ſecundum, & dicit formam non eſſe actum ſecundũ, ſed actum primum: ſciendum igitur eſt duo eſſe vocabula apud Gręcos, quę ſignificant id, quod nos actum vocamus, vnum eſt ἐνέργεια, alterum verò ἐντελέχεια, quorũ ea eſt differentia, quod ἐντελέχεια habet ſignificationem reſpectiuam tantùm, ſignificat enim perfectionem alterius, & pręterea dicitur tum de forma, tum de operatione, quia & forma, & operatio dicitur actus alterius, & complementum alterius: ἐνέργεια verò habet ſignificationem abſolutam ſed ſtrictiorem, quia ſignificat ſolam operationem, nam ἐνεργεῖν eſt operari; ideo vbi forma ab operatione tanquam ab accidente diſtinguitur, non poteſt vocari ἐνέργεια, ſed ſola operatio dicitur ἐνέργεια; aſt vbi operatio idem eſt, quod ſubſtantia, ibi etiam ipſa ſubſtantia dicitur ἐνέργεια quatenus eſt idem quod ſua operatio; ob id ſubſtantię a materia abiunctę vocantur ἐνέργειαι, & Ariſt. in contex. decimonono tertij libri de anima de intellectu agente loquens dixit ipſum ſecundùm ſuam ſubſtãtiam eſſe ἐνέργειαν: non ſic in rebus materialibus; nã operationem quidem ignis vocare poſſumus energian, vt eam vocat Ariſtot. in contex. 32. octaui Phyſicorum, ſed ipſam formam ignis ſubſtantialem nunquam vocaremus energian, quia dictio hęc ſolam operationem ſignificat, nec poteſt attribui formę, niſi quando forma eſt idem, quod ſua operatio, cuiuſmodi eſt omnis forma per eſſentiam abiuncta a materia; ob id nos quoque talem formam ſolemus intelligentiam appellare, quia nomen hoc propriè ſignificat operationem, quę vocatur etiam intellectio. Non rectè autem ſubſtantię a materia abiunctę vocarentur entelexyę, quia ſunt actus abſolutè, non ſunt perfectiones alterius: Ariſt. tamen in contex. 49. duodecimi Metaphyſicorum primam intelligentiã vocauit entelexian ſatis impropria loquutione, neque vllũ alium

locum

Posterior propositio.

Entelechia

Energia

locum inueniemus, in quo dictio hæc ſubſtantijs à materia abiunctis attribuatur; neque abſque ratione ibi Ariſtot. ita loquitur, nam primam intelligentiam ibidem uocat appellatione reſpectiua primum quod quid eſt, quia eam conſiderat vt modo quoddam perfectionem vniuerſi, propterea ἐντελέχειαν quoque eam appellat nomine ſimiliter reſpectiuo, certiſſimũ enim eſt huius vocis ſignificationẽ eſſe reſpectiuam, & Ariſtot. ibi eam ſumit vt ad propoſitum accommodatam. Hac dictione vtitur Ariſtot. in principio ſecundi libri de anima, dum diuidit actum in primum & ſecundum, & poſtea definiens animam dicit animam eſſe ἐντελέχειαν τὴν πρώτην, & manifeſtum ibi eſt actum ſumi pro perfectione alterius, non pro actu abſoluto, quum Ariſtot. dicat actum corporis naturalis organici, quod videns Themiſtius rectè dixit ἐντελέχειαν ibi ſignificare τελείωσιν, nam τελείωσις non ſignificat niſi reſpectiuè, perfectionem, & complementum alterius: quod etiam confirmatur teſtimonio Plotini, qui in initio ſecundi libri quartę Enneadis carpit Ariſt. quòd dixerit animam eſſe ἐντελέχειαν ipſe enim cognouit ἐντελέχειαν non ſignificare niſi id, quod eſt perfectio alterius, & quod non habet aliud eſſe, quam hoc, ut ſit alterius complementum; hoc tamen negat Plotinus de anima rationali, quia putat animam rationalem eſſe etiam aliquod abſolutum abſque ulla relatione ad corpus: quòd ſi cognouiſſet nomen hoc ſignificare poſſe actum abſolutum, certè appellationem hanc Ariſtotelis non reprehendiſſet; cognouit ergo Plotinus ſententiam Ariſtotelis fuiſſe, quod omnis anima ſit forma corporis, quæ verè materiam informet. Hoc idem colligimus ex ipſa diuiſione actus in primum & ſecundum, nam formæ a materia abiunctæ non conuenit appellatio primi, neque ſecundi actus; & illi, qui putant eiuſmodi formam eſſe actum primum, decipiuntur: dicitur enim abſolutè actus, ſed non primus, neque ſecundus; quia operatio non diſtinguitur a ſubſtantia, actus autem primus dicitur reſpectu ſecundi, qui diſtinguatur a primo: propterea non dicitur actus primus niſi forma materialis, quæ a ſua operatione diſtinguitur; & ſignificat formam dantem eſſe, quia res materialis duas habet diſtinctas perfectiones: vna eſt proprium eſſe ſpecificum, quod habet a forma, ideo forma dicitur prima perfectio corporis naturalis, ad differentiam ſecũdæ perfectionis, quæ eſt operatio; vt actus primus ignis nihil aliud eſt, quam forma, per quam eſt ignis, hęc.n. eſt prima perfectio, quę rei eſſentiam ſignificat; aſcendere autem eſt ſecunda ignis perfectio, res enim non hẽt ſuam integram perfectionem dum eſt otioſa, ſed quando edit ſuam naturalem operationem. Ex his igitur patet formam, quæ nõ informet materiam, ſed ſolùm aſſiſtat alicui corpori, nõ poſſe dici illius actum, nec primum, nec ſecundum: nam intelligentia non eſt primus actus orbis, quum orbis iam ex ſeipſo ſit actu, & habeat eſſe ſpecificum ſine ope intelligentiæ; non poteſt etiam dici actus ſecundus, quia licèt orbi det actum ſecundum, ipſa tamen per ſe non eſt actus ſecundus: forma igitur aſſiſtẽs non poteſt dici perfectio alterius, nec prima, nec ſecunda, ſed ſolùm abſolutè dicitur actus, ſicut antea dicebamus. Quum igitur Ariſt. animam vniuersè ſumptam dicat eſſe actum primum corporis naturalis, non poteſt ſignificare niſi formam informantem, tum quia dicit, ἐντελέχεια tum quia dicit, ἡ πρώτη tum quia dicit σώματος φυσικοῦ hæc enim omnia formam non informantem excludunt, vt quiſque iudicioſus vir ea, quæ diximus, conſiderans cognoſcere facile poteſt. Eandem ſententiam ſumimus ex ijs, quæ in eodem ſecundo libro poſt traditam animę definitionem ab Ariſto. dicuntur, nam in context. ſeptimo inquit non eſſe quærendum an ex corpore, & anima unum fiat, ſicuti non eſt quærendum quomodo fiat unum ex cera, & figura, quoniam ex poteſtate, & actu non fiunt duę res, ſed vna; eadem enim, quæ prius erat poteſtate, poſtea eſt actu: ergo loquitur Ariſt. de forma informante, non de aſſiſtente, quia de hac id minimè verum eſt, aduenit enim enti perfecto, quod non habet poteſtatem ad actum, a quo recipiat eſſe; non fit autem unum ex duobus actibus, ſed ex poteſtate & actu: exemplum ẽt Ariſt. eſt de forma verè informante, figura.n. ſtatuę eſt forma informans ceram, & faciens eſſe ſtatuam; quare uult Ariſt. animam eſſe in corpore ut figuram in naui, non ut nautam in naui. In context. 8. Ariſtot. ita clarè loquitur, vt nullum relinquat ſubterfugiendi locum: inquit enim ſe vniuersè dixiſſe quid ſit anima, & ſtatim ſenſum definitionis alijs verbis referens clariorem ſubiungit [eſt enim ſubſtantia, quę ſecundùm rationem, ideſt quod quid eſt talis corporis] quæ uerba formæ aſſiſtenti aptari non poſſunt, ſed ſolam ſignificant informantem, ſumit .n. ibi οὐσίαν pro eſſentia, & dicit animam eſſe illam eſſentiam animati corporis, quæ per definitionem ſignificatur; quod adhuc magis declarans dicit, ideſt quod quid eſt talis corporis: at forma aſſiſtens non ſumitur in definitione illius, cui aſſiſtit, nec dicitur eius eſſentia, ſeu quod quid eſt, nam intelligentia non ſumitur in definitione corporis cœleſtis, nec eſt eius quidditas, ita neq; nauta nauis, neq; auriga currus, ut manifeſtum eſt: nam ẽt quando genera cauſarum enumerat, ut in ſecundo Metaphyſicorũ, & in ſecundo Phyſico. & in 2. Poſteriorum, non aliam formam in cauſis numerat, quam informãtem; quia ſemper eam uocat eſſentiã, & quod quid eſt, & hanc ſolã dicit eſſe rei na-

turam in eo ſecundo Phyſicorum libro, nam forma aſſiſtens non vocaretur natura: quod etiam ex eo patet, quòd in ſecundo libro non aliam formam vocat naturam, quàm illam, de qua in primo libro loquutus erat tanquam de tertio principio rerum naturalium; ea autem eſt forma dans eſſe materię, & terminus ad quem generationis: ſic igitur declarat Ariſto. quid in definitione animę intellexerit per actũ primum, & aſſerit ſe intellexiſſe eſſentiam, quę ſecundùm rationem, & quod quid eſt corporis naturalis organici. Idem ſignificat in eodem contextu dum comparat corpus animatum cum ſecuri, & animam cum figura, & acumine ſecuris: non enim dicit animam eſſe vt hominem vtentem ſecuri, vel vt nautam vtentem naui, ſed eſſe vt figuram, quę eſt quod quid eſt ipſius ſecuris, & nauis. Similiter in contextu nono, & decimo dicit ita ſe habere animam reſpectu totius corporis animati, vt ſe habet facultas viſiua reſpectu oculi, hęc autem eſt eſſentia, & quod quid eſt ipſius oculi, & forma dans eſſe oculo, ſine qua non eſſet oculus, niſi ęquiuocè: quemadmodum igitur facultas viſiua non eſt forma aſſiſtens oculo vt nauta naui, ſed forma dans eſſe oculo, ita anima eſt forma dans eſſe toti animato corpori. In hoc itaque declarando laborat Ariſtot. ab eius libri initio ad eum vſque locum, & nihil dicit, quod nō maniſeſtiſſimè informationem ſignificet; multi tamen ſunt inuenti ita pertinaces, vt hoc negare auſi ſint. Ex vndecimo etiam contex. poſſumus noſtrę ſententię confirmationem ſumere, ſed quia aduerſarij eum locum pro ſe adduxerunt, ideo illum poſtea in argumentorum ſolutione conſiderabimus. Ex ijs quoque, quæ ab Ariſt. dicuntur in contextu vigeſimoquarto & vigeſimoquinto, hęc ſententia maniſeſtiſſimè comprobatur: nam oſtendere ibi volens animam eſſe formam corporis, hoc fundamentum ſtatuit; id, quo aliquid dicitur tale, duplex eſt, vnum vt materia, alterum vt forma, dicimur enim ſani tum corpore vt materia, tum ſanitate vt forma; primariò tamen quodlibet dicitur tale per formam, ſecundario autèm per materiam: quod quidem fundamentum patet intelligi non poſſe niſi de forma informante, hæc enim eſt illud, quo primo res dicitur talis, & conſtituitur, vt ipſa quoque Ariſtot. exempla declarauit: hoc igitur iacto fundamento facit ibi Ariſtoteles ſyllogiſmum talem: anima eſt illud, quo primo dicimur viuentes, ſentientes, moti, & intelligentes; ergo anima eſt vt forma, & ratio animati corporis, non vt ſubiectum & materia: medius terminus abſque dubio ſignificat informationem; id enim, quo viuens eſt viuens, & quo ſentiens eſt ſentiens, eſt forma dans eſſe; quare cōcluſio Ariſt. non poteſt niſi de tali forma intelligi: quod etiam per ſe manifeſtum eſt; dicit enim animam eſſe formam, & rationem, ideſt eſſentiam, ac definitionē, quod quidem de forma aſſiſtente dici non poteſt, ſicut antea notauimus in contex. octauo eiuſdem libri: deinde verò in contextu 25. repetit ſubſtantiæ diuiſionem, quam in ſecundo contextu fecerat, in materiam, formam, & compoſitum, & inquit animam eſſe ſubſtantiam vt formam, quare eandem formam ſignificat, quam in ſecundo contextu ſcilicet informantem. Tandem hoc colligimus ex contex. trigeſimoſexto, & trigeſimoſeptimo eiuſdem libri, & eſt locus clariſſimus: ibi nanque Ariſt. dicit animam eſſe cauſam viuentis corporis in triplici genere cauſæ, nempe vt effectricem, vt finem, & vt formam, nec poteſt aliam formam ſignificare, quam illam, quam in ſecundo Phyſicę auſcultationis in cauſis numerauerat, hæc autem non eſt niſi forma dans eſſe; quod etiam in prædicto loco expreſſè aſſerit, inquit enim animam eſſe cauſam vt formam, & hoc declarans ſubiungit, ideſt ut eſſentiam animatorum corporum, poſtea vero dicit, id, quod eſt cauſa ipſius eſſe omnibus, eſſe eorum eſſentiam, animam vero eſſe cauſam ipſius eſſe omnibus uiuentibus, ideo eſſe ipſorum viuētium eſſentiam; ad quod etiam confirmandum ſubiungit, quoniā anima eſt actus eius, quod erat poteſtate: expreſſe igitur aſſerit animam eſſe formam dantem eſſe corpori animato, & perficere materiam, quæ habebat poteſtatem ad eſſe. Quoniam igitur anima ſecundum Ariſt. eſt forma dans eſſe corpori animato, & hoc docens Ariſtot. complectitur nomine animæ etiam animam rationalem, negari non poteſt hanc ſecundum Ariſtotelem eſſe formam, qua homo eſt homo, & in ſpecie conſtituitur ſub animali genere.

Variæ Auerroiſtarum euaſiones, & earum impugnatio. Cap. VIII.

CÆterum quanuis hęc omnia ita clara ſint, vt nullum ſubterfugiēdi locum relinquere videantur, tamen ſectatores Auerroiſ ſunt varijs modis verba Ariſt. extorquere, ac ſubterfugere. *Prima euaſio.* Primum quidem multi ad hoc confugerunt, q quartus ille gradus animę, quem Ariſt. in tota illa 2. lib. parte varijs illis, quę recenſuimus, nominibus appellauit, non eſt anima illa rationalis, de qua in 3. lib. Ariſt. agit, ſed eſt præſtantiſſima illa hominis propria imaginatiua, quę ab Auer. cogitatiua uocata eſt; & ad hoc aſſerendum inani argumento ducti ſunt, quod Ariſt. in contex. 18. & 19. illius 2. lib. (ut in Latinis Codicibus legimus) quartum illum gradum uocat cogitatiuum: ridiculum certè argumentum, propterea quod ubi Latinus Codex habet *Cōfutatio.*

bet

bet cogitatiuum, Grecus habet διανοητικὸν, quod ſignificat diſcurſiuum, & ita vocauit Ariſtot. in context. trigeſimo tertij libri animam intellectiuam vt a phantaſia diſtinctam, vt ibi videre eſt, & ibi quoque Latinus Codex habet [cogitatiuæ autem animæ] nemo tamen eſt, qui non fateatur verba illa ſignificare intellectum diſtinctum à phantaſia, quum Ariſtot. ibi dicat cogitatiuam animam ita moueri à phantaſmate, vt mouetur ſenſus ab obiecto externo. Sed illa omnia, quę antea diximus, quiſquis bene conſideret, cognoſcet negari nõ poſſe quartum illum vitæ gradum eſſe animã rationalem, quæ etiam vocata eſt intellectus, & in tertio libro diligentiſſimè ab Ariſt. conſideratur: iam enim diximus Ariſtotelem in 1. lib. multa de intellectu ſecundùm antiquos, ac de eius excellentia, & diuinitate dixiſſe, quæ nemo ſanæ mentis referret ad imaginatiuam humanam; illam igitur eandem animæ partẽ poſtea in ſecundo libro nomine animæ complexus eſt; quod etiam progreſſus Ariſtotelis; ac verba teſtantur. quum enim animã in quatuor illos gradus diuiſiſſet, eos poſtea ſumit ſingillatim, & ordinatim conſiderandos; dicant igitur vbinam conſideretur ab Ariſtotele illa humana cogitatiua, nullus enim apparet locus in libris de anima, nam in poſtrema quidem ſecundi libri partę agit de phantaſia, non tamen vt de hominis propria, ſed vt de facultate omnibus animalibus communiter competente: ea igitur non eſt quartus ille animæ gradus, qui ſolius hominis proprius eſt, vt aſſeruit Ariſt. in contex. vigeſimonono eiuſdem libri; figmentum igitur eſt hęc humana cogitatiua, de qua Ariſt. nuſquam aliquid dixiſſe comperitur: ſed quum in tertio libro accuratè agat de humano intellectu, omnino dicẽdum eſt eum eſſe quartum illum vitæ gradum, quem in prima parte ſecundi libri cum alijs connumerauerat. Præterea in contextu. vigeſimoſecundo quartum gradum vocat opinatiuum; atqui in calce ſecundi libri ſeparat manifeſtè opinionem ab imaginatione, & vult eam ſub intellectu contineri: ergo non poteſt per opinatiuum ſignificare imaginatiuam. In context. etiam trigeſimoſecundo quartum gradum vocat λογισμὸν, & διάνοιαν, & ab hoc poſtea diſtinguit imaginationem ampliſſimè acceptam, vt etiã fecit in context. vigeſimonono, quare per quartum vitæ gradum non poteſt imaginatiuam ſignificare: adde quod ſolus intellectus vim ratiocinandi, ac diſcurrendi habet, vt Ariſt. apertè aſſerit in tertio libro, neque hoc eſt phantaſiæ attribuendum: quum igitur in prima parte ſecundi libri quartum vitæ gradum vocet διάνοιαν, & διανοητικὸν, & λογισμὸν, quę omnia ratiocinium, & diſcurſum ſignificant, non poteſt per hęc phantaſiam ſignificare. Sed quid dicemus de illa dictione νοῦς, quam nos mentem ſeu intellectum dicimus, & nobiliſſimam habet ſignificationem, & hoc nomine cœleſtes quoque intelligentias, ac Deum ipſum appellare ſolemus? abſonum enim eſt rationi phantaſiam appellare intellectum, neque vnquam Ariſtot. ita eam appellauit: quod enim multi dicunt de context. vigeſimo tertij libri, ita vanũ eſt, vt nihil vanius, patet enim de quo intellectu loquatur ibi Ariſt. quum paulo ante duos intellectus diſtinxiſſet, vnum agentem, & alterum patientem; quęnam autem ſit vera eius loci interpretatio, nõ eſt hic opportunum conſiderare; in context. etiam 155. ſecundi libri videtur Ariſto. phantaſiam vocare intellectum, ſed ibi patet eum id dicere iuxta id, quod apparet, nõ ex propria ſententia; inquit enim, intelligere videri aliud eſſe imaginationem, aliud exiſtimationem, vtitur enim verbo, videtur quod ſignificat rem dubiam, & apparentẽ, nec omnino veram; nam videntur vulgares homines exiſtimare omnem internam animæ facultatem, præſertim abſente obiecto operantem, eſſe intellectum; ideo Ariſtot. hanc communem opinionem accipiens diuidit facultatem animæ internam cognoſcentem abſente obiecto, in phantaſiam, quæ eſt reuera facultas animæ ſenſibilis & exiſtimationem, quę eſt verè intellectus, de quo in tertio libro agitur; ſed nunquam Ariſt. comperietur phantaſiam abſolutè intellectum vocaſſe: quare prima hæc aduerſariorum euaſio vaniſſima eſt; quum.n. Ariſt. in diſtinguendis quatuor gradibus vitæ quartum ſæpe vocet νοῦν. non poteſt ſignificare humanam imaginatiuam. Ideo hæc alij Auerroiſtę conſiderantes ad aliud figmentum confugerunt, ad diſtinctionem duplicis hominis, dicentes vnum eſſe hominem, qui eſt ſpecies animalis conſtituta per phantaſiam humanam ab Auerr. uocatam cogitatiuam, quam dicũt ſignificari per rationale, qñ diuidimus animal per rationale, & irrationale; dicitur.n. rationalis, quia eſt apta ad ſuſcipiendam animã rationalem, & ad obediendum rationi: alterũ autem eſſe hominem diuinum, qui per intellectum conſtituitur, & conſtat ex homine illo, qui eſt ſpecies animalis, & intellectu ſuperueniente tanquã diuina quadam forma: priorem igitur hominem dicunt eſſe in genere ſubſtantię ut ſpeciem animati corporis; ſed alterum poſteriorem eſſe eminentiorem, & ſupergredi totam ſubſtantiæ categoriam, utpote formatũ diuina potius forma, quam naturali, eamq́; eſſe in homine ut lumen in perſpicuo: ideo inquiunt diuinam hanc formam dici poſſe modo quodam informantem, & modo quodam non informantem; informat enim, quatenus dat eſſe illi homini eminẽtiori; nõ informat autem, quia non perficit materiã, quæ habeat poteſtatẽ ad eſſe, ſed aduenit homini iã pfecto p imaginatiuam, ſicuti nauta aduenit naui iã cõ-

Aduerſus cogitatiuã Auerroes.

Secũda euaſio.

ſtitutæ, atque completæ; quare non conſtituit hominem vt ſpeciem animalis, neque modo vllo ipſum collocat in aliqua noua ſpecie, ſed ſolùm diuiniorem reddit illum ipſum hominem, qui in categoria ſubſtãtiæ eſt ſpecies animalis: quam ſententiam nituntur colligere ex *Confutatio.* Ariſtot. in decimo libro de moribus capite ſeptimo, quem locum nos poſtea perpendemus; nunc enim ſatis eſt ſi à definitione animæ ab Ariſt. tradita non recedentes oſtendamus huius commenti vanitatem; ex ijs enim, quæ in verbis Ariſtot. conſiderauimus, manifeſtum eſt hæc omnia idem ſignificare, dare eſſe materiæ, informare, conſtituere in ſpecie, facere hoc aliquid, & eſſe actum primum talis corporis; igitur ſi anima rationalis nõ conſtituit hominem in ſpecie, non facit hoc aliquid, non dat eſſe, non eſt actus primus corporis naturalis organici, proinde ſub definitione animæ non continetur; hoc tamen falſum eſt, & contrarium priori fundamento à nobis iacto, & comprobato; Ariſt. enim in ſecundo contextu ſecundi libri de anima ſubſtantiam diuidit in materiam, & formam, & compoſitum, & intelligit illam materiam, quæ ſecundùm ſe non eſt hoc aliquid, ſed habet poteſtatem ad eſſe, proinde & illam formam, quæ facit hoc aliquid, & rem in ſpecie collocat; quare ſub tali forma tanquam ſub genere animã ſumit, & vult omnem animam eſſe formam dantem eſſe ſpecificum: deinde in tertio contextu diuidit corpus naturale in habens uitam, & non habens vitam, ut colligat animam eſſe formã conſtituentem corpus illud naturale, quod habet uitam: aſſerit ergo animam ſub genere corpore naturali ſpeciem conſtituere: poſtea in contextu quarto probat animam non eſſe corpus, eo quod corpus non eſt in ſubiecto, anima verò eſt in ſubiecto: vult igitur omnem animam eſſe formam verè informantem, quia forma aſſiſtens eſſe in ſubiecto non dicitur; nã intelligentia aſſiſtens orbi non dicitur in eo eſſe vt in ſubiecto, & eſt res manifeſtiſſima: quoniam igitur poſtea mutat nomen talis formæ in nomen actus primi, quem diſtinguit ab actu ſecũdo, putat idem ſignificari per actum primum corporis organici, quod prius in quarto contextu ſignificauerat per formam corporis naturalis viuentis; & viuens in contextu 3. dixerat ſe intelligere illud, quod nutritionem, & accretionem habet, & eſt verè in categoria ſubſtantiæ: ergo negari non poteſt Ariſto. cenſuiſſe omnem animam eſſe formam verè dantem eſſe, & ſub naturali corpore in ſpecie collocantem; proinde figmentum illud eſt ab Ariſt. alieniſſimum. *Tertia euaſio.* Hæc igitur omnia aliqui Auerroiſtę conſiderantes, & cognoſcentes ita manifeſta eſſe, vt negari nõ poſſint, ad hoc tandem confugerunt, ꝙ reuera omnia illa, quę ab Ariſt. dicuntur in principio 2. lib. de anima, etſi proferuntur de anima latè accepta, & oẽs animæ partes complectente, tamen propriè conueniunt alijs partibus animę pręter rationalẽ, ipſi autem rationali non omnino accommodantur; proinde non eſt mirum ſi ea, quæ ab Ariſt. dicuntur in definitione animæ, atque in eius definitionis declaratione, reſpiciũt actum informantem, propterea quòd Ariſt. præcipuè conſiderauit alias animæ partes pręter rationalem: huius autem rationem eſſe dicunt, quia nomen animę eſt commune analogum, & alio modo competit animæ rationali, alio cęteris partibus, ob id Ariſt. reſpicere voluit alias partes animæ tanquam præcipuum analogatum, nec per hoc tamen ſtat quin conſideretur anima in communi etiam ad rationalem; quia qñ conſideratur aliquod commune analogum, ſatis eſt ſi ea, quę de illo dicuntur, coueniant pręcipuo analogato, etiamſi cæteris non competant. *Confutatio.* Sed quàm inane ſit hoc ſubterfugium, quiſque ſanæ mentis intelligere poteſt. Primũ in eo peccant, quòd ſi anima eſt cõe analogũ, rationalis potius, quàm reliquæ, vocanda eſt pręcipuum analogatum, tum ratione dignitatis, tum quia continet ac perficit alias, tũ etiam ratione familiaritatis; quia anima noſtra eſt, & nobis maximè omnium rerum familiaris, & omnes ob cauſas nomine animæ dignior, quã reliquæ; hanc potiſſimè reſpexerunt antiqui Philoſophi de anima differentes, vt Ariſtot. ait in contex. 7. primi libri de anima, & ut totum illum librum legentibus manifeſtum eſt: nulla igitur eſt ratio, cur reliquę partes animę dicantur præcipuum analogatum, & cur Ariſt. in declaranda animę eſſentia eas potius, quam rationalem, reſpicere debuerit. Præterea hæc dicentes & Ariſt. & ſibi aduerſantur, & eſt in eorum dictis repugnantia manifeſta: nam ſi definitio animæ, & ea quæ poſtea ad eius declarationem dicuntur, rationali parti nõ competunt, quomodo dicunt Ariſt. definire animã in communi ad omnes animę partes, etiam ad rationalem? dicere igitur ea non competere animę rationali, & dicere Ariſtotelem ea proferre communiter de omnibus, etiam de rationali, eſt implicare contradictionem: attamen patet Ariſtotelem apertè dicere definitionem animę competere omni animę, & hoc ſępius repętere, & animam latè ſumere vt quatuor illos gradus complectentem: manifeſtum igitur eſt ipſum exiſtimaſſe definitionem illam competere etiam animę rationali, ideò hę fabulę dimittantur.

Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum. Cap. IX.

REſtat vt argumenta, quę pro Auer. adducta ſunt, ſoluamus. *Ad primũ.* Ad primum ſumptum

ptum ex cognitione uniuerſalium dicimus hanc eſſe propriam intellectus operationem, & cum abſtractione fieri, proinde in ipſo quoque intellectu aliquam abſtractionem poſtulari, non tamen ſecundum eſſe, ſed ſecundum operationem; ea enim ratione eſt abſtractus, quatenus in operãdo eſt abiunctus ab organo, & hoc ſatis eſt vt poſſit intelligere vniuerſalia: quando igitur dicunt, intellectus cognoſcit vniuerſalia, ergo eſt abiunctus à materia, ſi intelligant abiunctionem ab organo in operando, concedimus omnia: at ſi intelligant ſecundum eſſe, negamus conſequentiam; quia ex abſtractione vniuerſalium nil aliud inferri poteſt, quam intellectum non eſſe organicum nam organum reſpicit operationem.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum negamus intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe unam, & eandem ſubſtantiam; quare, licèt intellectus agens ſit forma abiuncta penitus a materia, quod& nos ex ſententia Ariſt. aſſerimus, non ob id fit vt ẽt intellectus patiens ſit forma immaterialis: ſed de intellectu agente quid ſit, & quomodo ad noſtram intellectionem conferat, poſtea fuſius loquemur.

In lib. de intellectu agente.

Ad tertiũ ex contex. 92. primi libri de anima.

Ad tertium acceptum ex contex. 92. primi libri de anima facilis eſt reſponſio: dicens enim Ariſt. intellectum non occupare aliquam corporis partem, nil aliud ſignificat, quam non eſſe organicum, quod quidem nos concedimus; at ſi inde colligant, ergo non dat eſſe homini, neganda eſt conſequentia, & Ariſtoteles ſi hoc ſignificare voluiſſet, abſurdè loquutus eſſet, quia forma informans occupat totum corpus, ideo inepta quæſtio eſſet quam corporis partem occupet informando; ſed congrua eſt quæſtio de parte, quã occupet in operando, quæ eſſet de organo quæſtio; ideo inquit Ariſtotelem intellectum nullam corporis partem tanquam ipſius proprium organum occupare.

Ad quartum ex contex. 11. 2. lib. de an.

Ad quartum acceptum ex contextu vndecimi ſecundi libri de anima, reſponſio ſumitur ex vera illius loci intelligentia, a qua aduerſarij longiſſimè abſunt: tres in eo contextu ſunt partes, in prima inquit Ariſtotelem manifeſtum eſſe vel omnem animam, uel aliquas eius partes eſſe à corpote inſeparabiles; & rationem affert, quia ſunt actus partium corporis: in ſecunda dicit nihil prohibere quin aliquę partes ſint ſeparabiles, quia nullius corporis ſunt actus; & cum ipſis aduerſarijs affirmo Ariſtot. in prima parte reſpicere animam vegetantem, & animam ſentientem, in ſecunda verò rationalem: in tertia demum inquit nondum eſſe manifeſtum an anima ſit ita actus corporis, vt nauta nauis. Ad primæ igitur, ac ſecundæ partis veram intelligẽtiam ſciendum eſt Ariſt. ibi uelle ſatisfacere vulgatæ illi, & optatę quæſtioni, an anima ſit a corpore ſeparabilis; non quidem quòd eam plenè ibi ſoluere ſtatuat, id enim fieri minimè poterat; ſed ſolùm conſiderare quid hac de re per illa, quæ eo in loco manifeſta erant, dici poſſit: duo autem ibi erant manifeſta, vnum iam in definitione animæ acceptum, quia erat omnis animæ communis conditio, animam eſſe actum corporis, hoc eſt formam dantem eſſe viuenti corpori; alterum verò quòd aliquę partes animæ ſunt alligatæ proprijs corporeis organis, ſine quibus nullam edere operationem poſſunt, aliquæ verò nulli organo ſunt alligatæ; de omnibus enim uegetantis, ac ſentientis animæ facultatibus nemo eſt qui ignoret eas per proprias quaſdam corporis partes tanquam per inſtrumenta ſuas edere operationes, neque unquam Ariſtoteles hoc declarauit, quia declaratione non indiguit: dubitare quidem potuit quodnam alicuius facultatis organum ſit, aut quomodo aliqua per ſuum organum operetur, ſed an habeant propria organa nunquam dubitauit, quia res per ſe manifeſta omnibus eſt; rationalem autem animam nulli proprio organo in operãdo eſſe addictam manifeſtum eſt inquit enim Ariſtoteles in contextu nonageſimoſecundo primi libri de anima ne fingere quidem facile eſſe quam corporis partem occupet intellectus: hæc igitur duo manifeſta erant, ſed ſecũdum in definitione animæ poni non poterat, quum in eo non conueniant omnes animæ partes, & alia organum habeat, alia uerò non habeat. Quod igitur ad animæ a corpore ſeparationẽ attinet, nihil ex priore communi conditione colligi manifeſtè poterat; ex eo enim quòd anima eſt forma verè materiam informans, non licuit Ariſtoteli inferre omnem animam eſſe a corpore inſeparabilem; non enim manifeſta fuiſſet illatio, quia quicquid ipſe hac de re ſenſerit, id alij plures negaſſent; quemadmodum etiam ſecundùm rei veritatem negandum eſt omnem animam informantem eſſe a corpore inſeparabilem: quoniam igitur ex actu accepto in definitione animæ nihil manifeſtè colligi poterat, Ariſt. id colligere voluit ex altera conditione, hoc eſt ex coniunctione cum organo: videamus igitur quid ex hac colligi poſſit. certè ſi bene rem conſideremus, ex eo quòd forma ſit organica, neceſſàriò infertur eam eſſe a corpore inſeparabilem, ſed ex eo quòd non habeat organum, nihil neceſſariò colligi poteſt, hoc eſt neque ſeparabilem, neque inſeparabilem eſſe: prioris dicti ratio clara eſt quia nihil eſſe poteſt in natura otioſum, & carens propria operatione; forma igitur, quæ ita organo addicta eſt, vt ſine illo operari non poſſit, ſi a corpore penitus ſepararetur, non poſſet operari; facultas enim viſiua ſine oculo non videret, neque ambulatiua ſine pedibus ambularet; omnes igitur animæ partes, quæ certis corporis partibus addictæ ſunt in operando, ſunt a corpore prorſus inſeparabiles:

Omnis forma organica à corpore inſeparabilis eſt.

biles: alterius autem dicti ratio eſt, quia, licèt nullum extet organum, quod ſeparationem prohibeat, aliquod tamen aliud eſſe poteſt, quod prohibeat; nam forma elementi nullum habet organum, neque ob id eſt a materia ſeparabilis, quia licèt ab organo non impediatur quin ſeparetur, impeditur tamen à propria ſua natura, cui eſſentiale eſt ut ſit forma talis materiç, nec ſine illa exiſtere poſſit: clarum igitur eſt quid dicat Ariſt. tum in prima, tum in ſecunda parte illius contex. in prima enim dicit, eſſe de aliquibus ſaltem animç partibus manifeſtum eas eſſe à corpore inſeparabiles, & affert rationem, quia illarum actus eſt ipſarum corporis partium, hoc eſt, quia actus, qui de illis prædicatur, eſt addictus certis partibus corporis, nempe tanquàm inſtrumentis: nam quum dicat Ariſt. ipſas corporis partes, non poteſt eas conſiderare niſi vt inſtrumenta partium animæ in operando; qnare accipit quidē actum poſitum in definitione animæ, ſed ut addictum ſtatutæ corporis parti, qua vt inſtrumento vtatur; hæc igitur eſt manifeſtiſſima ratio, cur partes animæ, quæ organis ſunt alligatæ, à corpore inſeparabiles ſint: & hanc eandem rationem legimus clariorem ab Ariſtotele adductam in ſecundo libro de ortu animalium cap. 3. quem locum poſtea in argumētorum ſolutione conſiderabimus, & huic conſonum eſſe oſtendemus, ita ut ex illo hunc, & ex hoc illum interpretari poſſimus, ac debeamus. In ſecunda vero parte euiſdem contextu conſiderans Ariſt. illas animæ partes, quç organo addictç non ſunt, cuiuſmodi eſt ſola rationalis, non poteſt aliquid de his certi colligere, ſed ſolum dicere eas ab organo non prohiberi ne ſeparari poſſint, quum nullum organum habeant; per hoc enim non fit vt abſolutè ſeparabiles dici poſſint, quum alia conditio eſſe poſſit prohibens ne ſeparentur: ideo quando rationem ſubiungens dicit [propterea quod nullius corporis ſunt actus] non poteſt intelligere niſi ut organi, ut hæc verba præcedentibus e aduerſo reſpondeant, & perinde ſit, ac ſi dicat, quia nullius partis corporis ſunt actus; non aſſerit ergo ibi Ariſt. eas eſſe à corpore ſeparabiles, ſed ſolum dicit non prohiberi ab organo quin ſeparari poſſint, quum nullum organum habeant; ideo optima eſt illorum verborum interpretatio, quam Alexander Aphrodiſienſis adduxit, dicens Ariſto. ibi de intellectus ſeparabilitate non aſſeueranter, ſed ſub dubio loqui. Nullum igitur argumentum ex eo loco ſumere Auerroiſtæ poſſunt: quia quando Ariſt. negat intellectum eſſe alicuius corporis actum, non negat vt informantem, ſed ſolum vt organicum, idque aſſeueranter profert, ſeparabilitatem vero ſub dubio; adeo vt ſiue ſeparabilem a corpore, ſiue inſeparabilem eſſe animam rationalem Ariſto. exiſtimauit, pro neutra tamen parte colligi argumentum poſſit. Quod autem ex tertia quoque illius contextu parte argumentum aduerſarij ſumant, ridiculum eſt; quum enim Ariſt. dicat immanifeſtū eſſe an anima ſit ita actus corporis; ut nauta nauis, non magis affirmare ipſi poſſunt animam eſſe vt nautam, quam nos negare; ideo mirandum certè eſt quomodo inde ſumere audeant Ariſt. aſſeueranter dicere animam eſſe ut nautam, quum ipſe apertè dicat hoc non eſſe manifeſtum: immo oſtendo eſſe in Ariſt. ſecundum eorum interpretationem, repugnantiam inſolubilem, neceſſe enim eſt omnem animā eſſe actum corporis uel ut informantem, uel vt aſſiſtentem, ergo ſi pars aliqua animæ non ſit actus informās, manifeſtum eſſe debet eam eſſe actum aſſiſtentem, itaque ſi ſecundùm eos præcedentibus verbis Ariſt. aſſeueranter dixerat animam rationalem non eſſe actum informantem, quomodo dicere poſtea poteſt nō eſſe manifeſtum an ſit ita actus, vt nauta nauis? Dicere enim potius debuiſſet eſſe manifeſtum eam eſſe actum aſſiſtentem, qualis eſt nauta in naui; patet igitur eos in eius loci intelligentia longè abeſſe ab Ariſt. mēte. Nos igitur veram illius loci interpretationem afferamus, quç plurimorum errorem patefaciet, eaq; ita claram, vt ſi primus ego eam inuenissem, aſſerere auderem id ſolùm Ariſtot. voluiſſe, & alios omnes fuiſſe deceptos; eam tamē ego non inueni, ſed apud Simplicium in eodem loco legi; eamque ſtatim veriſſimā eſſe cognoui: dico igitur nautam ad nauim referri duobus modis; vno modo quatenus non dat eſſe naui, & ab illa abiunctus eſt; altero modo quatenus eam gubernat, & mouet: multi igitur putant Ariſt. comparare animam cum nauta, quatenus nauta non dat eſſe naui, in hoc tamē decipiuntur; quia in eo non conſiſtit Ariſt. comparatio, neq; in eo anima eſt ſimilis nautæ, ſed in eo tātùm, quòd regit corpus, ſicuti nauta regit nauim, & hoc animæ regimen non eſt contrarium informationi, ſed ſimul eſt cum informatione; quocirca ratione informationis anima eſt diſſimilis nautæ, rationç autem regiminis eſt ſimilis, & hoc tantùm Ariſt. reſpexit: hæc fuit Simplicij, & Platonicorū opinio, qui dixerunt animam & informare corpus, & ipſum regere, vt nauta nauim regit, ipſoq; vti vt inſtrumento, ſicuti nauta vtitur naui: hoc igitur reſpiciens Ariſt. ibi ſignificare vult ſe dixiſſe quidem animā eſſe actum corporis vt informātem, & dantē eſſe corpori viuenti, ſed nihil dixiſſe de gubernatione, ideoque immanifeſtum eſſe an anima prçterquam quòd eſt actus informans, ſit etiā actus gubernans, ſicuti nauta dicitur actus nauis; huius veritatis argumentum clariſſimum eſt; quòd Ariſtot. non de ſola anima rationali hoc dicit, ſed de anima vniuersè; dicit enim eſſe immanifeſtum an anima ſit ita actus corpo-

Quo anima, & cur dicitur ſimilis nautæ.

ris,

tis, vt nauta nauis; reuera enim hoc competit etiam animæ ſentienti, quæ eſt forma conſtituens animal, & eſt vt nauta in naui, quia regit corpus, & ipſo tanquam inſtrumento vtitur: hoc idem legimus apud Ariſtotelem in contextu 28. octaui Phyſicorum, vbi ſimiliter animam comparat cum nauta, & corpus cum naui, nec loquitur de ſola anima rationali, ſed de omni animalium anima, vt ipſi quoque aduerſarij non negarent, quia ibi eſt manifeſtiſſimum: inquit enim animam mouere corpus animalis, & ita animal diuidi in partem mouentem, & partem motam, ratione quarum dicitur à ſeipſo moueri. Siquis autem quærat vbinam poſtea Ariſtoteles declarèt an anima ſit actus vt nauta in naui, certum eſt id nullibi ab Ariſtotele expreſſè declarari, colligi tamen facile poteſt ex illis, quę de ſingulis animæ partibus poſtea dicuntur; anima enim regere corpus, & imperare illi dicitur per cognitionem, ut aſſerit ipſe Ariſtoteles in contextu quarto, tertij libri de anima, omnis igitur anima cognoſcens dicitur regere corpus, & illi imperare tanquàm nauta: ideo ſimilis eſt nautæ tum anima ſentiens, tum anima rationalis, quia utraque cognoſcitiua eſt; anima verò vegetalis, quum cognitione careat, non dicitur ſimilis nautæ, neque imperans corpori: Ariſtoteles igitur nullibi docet expreſſè animam eſſe vt nautam, quia ex eo quòd & anima ſentiens, & anima intelligens ſunt cognoſcentes, colligere quiſque poteſt vtranque ipſarum inſtar nautæ regere corpus. Hinc etiam ſumitur ratio cur Ariſtoteles ibi dicat eſſe immanifeſtum an anima ſit vt nauta, & cur hanc conditionem in definitione animæ non poſuerit; ratio enim eſt, quia non competit omni animæ, non enim animæ vegetanti, quia non cognoſcit: ob id quum in eo contex. 11. abſolute de omni anima quęrat abſq; vlla diſtinctione, an ſit ita actus corporis, vt nauta nauis, iure dicit eſſe immanifeſtum, quia nõ omnibus animæ partibus competit; vel ſatis eſt ſi dicamus Ariſtotelem per immanifeſtum nil aliud ſignificare voluiſſe, quam non expreſſum in definitione animæ propter rationem prædictam. Ad quintum argumentum, quod ex contex. 21. eiuſdem ſecundi libri ſumebatur, reſponſio colligitur ex ipſis Ariſtotelis verbis in eodem loco: duo nanque ibi ſunt Ariſtotelis dicta, quæ nos conſiderare oportet; unum eſt [de intellectu autem, & ſpeculatrice facultate nihil adhuc manifeſtum eſt] alterum verò eſt, quod ſtatim ſequitur [ſed videtur aliud genus animę eſſe, & hoc ſolum poſſe ſeparari, tanquam perpetuum a corruptibili] patet autem & præcedentia, & ſequentia conſiderantibus Ariſtotelem de ſeparatione partium animæ loqui, hanc igitur vtraque hæc dicta reſpiciunt: ideò ſi vtraque ab Ariſtotele aſſeueranter vt vera proferantur, eſt in ijs verbis manifeſta, & inſolubilis contradictio; nam ſi de intellectu ſpeculatiuo, hoc eſt de eius ſeparatione nil adhuc manifeſtum eſſe aſſerit, quomodo poteſt ſequentibus ſtatim verbis aſſeueranter dicere ipſum eſſe aliud animæ genus, & formam abiunctam à materia? quum præſertim in promptu ſit ratio cur nihil de illo manifeſtum ſit; nondum enim de ipſo actũ erat, ſed agendum in tertio libro relinquebatur: ad tollendã igitur in dictis Ariſtotelis repugnantiam fateri cogimur non utrunque dictum aſſeueranter, & ex animi ſententia proferri ab Ariſtotele, ſed unum aſſeueranter, & ſecundùm mentem propriam, alterum verò dubiũ, & iuxta aliorum, vulgarium præſertim opinionem; ita ut omnium verborum ſenſus clariſſimus hic ſit, de intellectu autem ſpeculatiuo, nempe de eius ſeparatione à corpore, ſi ſecundùm rei veritatem loqui velimus, nihil adhuc manifeſtum eſt; at ſi ſequamur id, quod alijs apparet, multis videtur ipſum eſſe aliud animæ genus; vtitur enim ibi Ariſtot. verbo [videtur] quod ſignificat rem dubiam, & apparentiam potius, quam propriam ipſius opinionem; hanc enim ad alium locum declarandam remittit. Non eſt autem ignorandum Ariſtotelem eo in loco non omnino quartum animæ gradum excipere tanquam immanifeſtum, & obſcurum, nam ſtatim in contex. ſeq. 22. inquit manifeſtum eſſe de opinatiuo, neq; aliud per hoc ſignificat, quàm eũ ipſum quartum gradum; quanquam ibi non amplius loquitur de ſeparatione a corpore, ſed de ſeparatione partium animæ ſecundùm locos iuxta Platonis opinionem, de qua antea loquebatur, cuius methodi rationem non eſt hic opportunum conſiderare: in contex. igitur 21. ſolum excipit intellectum ſpeculatiuum, hoc eſt eundem quartum gradum ut exercentem pręſtantiſſimam ſuam operationem, quę eſt ſpeculari eſſentias rerum, & vniuerſalia; quum n. hoc facere non poſſit, niſi ope intellectus agẽtis, qui eſt forma uerè abiuncta a materia, adeout ex vtroque intellectu conſtare quodammodo videatur intellectus ſpeculatiuus, ideo non abſq; ratione fit ut hic videatur eſſe aliud animæ genus, & forma abiuncta à materia, euenit enim hoc propter interuentũ agẽtis; & Auer. quoque dicit intellectum ſpeculatiuum cõſtare ex intellectu poſſibili, & phantaſmatibus, & intellectu agente: hanc igitur ob cauſam Ariſt. & in illo contex. 21. & poſtea in 32. excipit intellectum ſpeculatiuum, tanquàm illum, de quo nihil ibi manifeſtum erat, quoniam ratione intellectus agentis nõ continetur reuera ſub animæ definitione, neque eſt actus corporis: at ratione aliarum ignobiliorũ operationum Ariſtoteles nunquam excipit intellectum, neque dubitat ne ſub animę definitione contineatur,

Ad 5 ex contex. 21. 2. lib. de ani.

ſed pro comperto habet eum eſſe formam viuentis corporis, & ſub animæ definitione non minus, quàm alias animæ partes, contineri; nam in contextu 22. inquit nullum dubium eſſe de opinatiuo, & in eo ipſo trigeſimo ſecundo uocat quartum gradum λογισμόν, & διάνοιαν, neque vllum dubium de illo eſſe dicit; ſed ſtatim ſubiungit, de intellectu ſpeculatiuo aliam eſſe rationem, & eſſe poſterius conſiderandum: de intellectu igitur ſpeculatiuo, tota dubij ratio prouenit ab intellectu agente, qui eſt aliud animæ genus, neque eſt actus corporis, vt Ariſto. poſtea in tertio libro declarat.

Ad 6 ex cōtex 4 & 6. tertij libri de anima.

Ad ſextum argumentum ſumptum ex contextu quarto, & ſextò tertij libri de anima, dicimus intellectum dici poſſe commiſtum corpori, uel immiſtum duobus modis; uno modo ſecundùm eſſe, altero modo ſecundùm operationem: & hoc adhuc duobus modis, vel enim ratione obiecti recipiendi; uel ratione corporis, quo utatur ad recipiendum; adeo ut tribus modis dici poſſit intellectus commiſtus, uel immiſtus: ſed primus modus non fuit ab Ariſtotele conſideratus in tertio libro de anima, quoniam ibi propoſuit ſibi conſiderandam naturam intellectus reſpectu operationis tantùm, nam ſecundùm ſuum eſſe iam dixerat in principio ſecundi libri omnem animam eſſe actum primum corporis naturalis organici, hoc eſt formam informantem: quare neceſſe eſt intellectum hac ratione eſſe cum corpore commiſtum, non quidem uera miſtione, quæ non eſt niſi corporis cum corpore, ſed illa, quæ competere poteſt incorporeo cum corporeo, nam forma corpus aliquod cōſtituens inſinuat ſe in omnes partes materiæ, in qua ineſt, & ita dicitur commiſceri cum materia; ſic igitur intellectus ſecundùm ſuum eſſe non eſt immiſtus, ſed potius commiſtus cum corpore, prout nomine commiſtionis nil aliud denotamus, quàm veram materiæ informationē, & conſtitutionem ſpeciei. Ratione autem obiectorum recipiendorum intellectus eſt immiſtus, quia in ſua natura non habet aliquod eſt obiectis recipiendis, nam intus apparens prohibet alienum, ut inquit Ariſtoteles in illo contextu quarto, tertij libri: quare ſi in ipſa eſſentia intellectus contineretur aliquod ex obiectis recipiendis, prohiberetur alia recipere; quemadmodum materia prima, ſi in ſua natura formam aliquam haberet, nullam poſſet aliam recipere: de hac tantùm immiſtione loquitur Ariſtoteles in eo contextu quarto tertij libri, ut manifeſtiſſimum eſt, neque ex illa poteſt inferri immiſtio cum corpore ſecūdùm eſſe, quoniam etiam cuilibet ſenſui competit talis immiſtio reſpectu ſui obiecti; organum enim uiſus recepturum colores debuit eſſe ſine colore, & organum auditus debuit eſſe ſine ſono, & ſic de alijs, attamen certum eſt ſenſum eſſe formam materialem, & verè informantem materiam; quare ex eo quarto contextu nullum poteſt argumentum pro Auerroe ſumi ad probandum intellectum non eſſe formam informantem. In ſexto autem contextu loquitur Ariſtoteles de altera immiſtione reſpectu operationis, nempe quæ opponitur illi commiſtioni, ex qua inferretur intellectū eſſe organicum: quum enim Ariſtoteles prius docuiſſet intellectum patiendo, ac recipiendo intelligere, ibi oſtendere vult ipſum in recipiendo non eſſe commiſtum cum corpore, hoc eſt non uti miniſterio corporis in recipiēdis obiectis, ſed ipſummet recipere, ad quod probandum hoc argumento utitur, quia ſi in recipiendo eſſet cum corpore commiſtus, iam extaret aliquod eius organum in humano corpore, proptereaquòd ſi in recipiendo egeret corpore ſimul recipiente, iam poſtularet certam aliquā corporis temperaturam idoneam ad recipiendum, proinde ſtatutam aliquam corporis partem, in qua hæc receptio fieret, quod eſſet ipſum eſſe organicū; nullum enim aliud eſt officium organi ſenſus, quam recipere ſpecies; quoniam igitur nullum apparet organum proprium, quo utatur intellectus in recipiendis obiectis, dicendum eſt eum in operando non eſſe cum corpore commiſtum, ſed ipſummet recipere ſpecies; unde poſtea colligit ſolam animam intellectiuam dici poſſe locum ſpecierum, locus enim recipit locatum, anima autem ſenſibilis non recipit ſpecies rerum ſenſilium, ſed organum animatum eas recipit, proinde non anima ipſa, ſed organum eſt locus ſpecierum: anima uerò intellectiua non utitur organo corporeo in recipiēdis ſpeciebus, ſed ipſa recipit, ideo rectè uocatur locus ſpecierum. Quum igitur talem immiſtionem tribuat ibi Ariſtoteles intellectui, quæ ſolùm reſpicit operationem, nullum inde ſumere argumentum Auerroiſtæ poſſunt: nam ſi hinc colligere uelint immiſtionem cum corpore etiā ſecundùm eſſe, negamus conſequentiam, quia licèt intellectus in recipiēdis ſpeciebus nō utatur aliquo proprio corporeo inſtrumento, per hoc tamen non ſtat quin ſit forma hominis, & hominem in ſpecie conſtituat ſub animali genere; nam ex eo quòd aliqua forma non habeat organum proprium, non licèt inferre eam non eſſe formam informantem, ſed abiunctam a materia. Alia multa ad illius loci declarationem, & ad huius argumenti uanitatem oſtendendā pertinentia dicta a nobis ſunt in illius libri interpretatione, quæ hic recenſenda non ſunt.

Immiſſio intellectus triplex conſiderari poteſt.

Ad 7 ex 10. Ethic. cap 7.

Ad ſeptimum, quod ſumitur ex capite ſeptimo, decimi libri Ethicorum, dicimus hominem apud oīnes Philoſophos eſſe mediæ naturæ inter mortalia, & immortalia, inter terrena, & diuina: pluribus. n. facultatib. prędıtus eſt; quarum alię faciunt eum ſimilem

lem brutis animalibus,& rebus ignobilioribus aliæ verò reddunt eum ſimilem diuinis,vt intellectus,præſertim ſpeculatiuus:inter quę duo extrema datur medius quidam ſtatus, ſecundùm quem homo neque ad inferiora vergit, neque ad ſuperiora, & huiuſmodi eſt vita ſecundùm intellectum practicum;ideo dici ſolet hominem, ſi viuat ſecundùm ſenſus, viuere vt beſtiam; ſi verò ſecundùm intellectum ſpeculatiuum,viuere vt Deum;ſi verò ſecundum intellectum actiuum,viuere vt hominem;ſed tamen quando Philoſophi ita loquuntur, non propterea negant vitam contemplatiuam homini competere quatenus eſt homo, ſed id dicunt comparatione illius vitæ mediæ, ſecundùm quam homo neutri extremorum ſimilis eſſe dicitur;ſic enim per comparationem vocatur ſtatus ille ſuprahumanus, abſolutè tamen non eſt ſuprahumanus, ſed eſt penitus humanus;quicquid enim eſt in homine,humanum eſt,& eò humanius,quò magis proprium hominis eſt;quo circa contemplatiua hominis vita eſt maximè humana,idque aſſerit ipſe Ariſt. clarè in calce eiuſdem capitis dum ait[quod naturæ vniuſcuiuſq; eſt accommodatum,id præſtantiſſimum, ac iucũdiſſimum vnicuique eſt; ergo etiam homini vita, quæ ex intellectu traducitur, ſiquidem maximè id eſt homo] vult igitur abſolutè loquendo intellectum eſſe humanæ neturæ maximè accommodatum, & hominem per eum maximè eſſe hominem: dũ enim abſolutè quid natura humana ſit conſideramus, eam eſſe dicimus, per quam homo maximè conſtituitur, & ab alijs diſtinguitur; cõſtituitur autem, & diſtinguitur per id,quod eſt ſumma ipſius perfectio;ſumma autem perfectio cuiuſque ſpeciei eſt præſtantiſſimæ eius partis operatio, qualis eſt in homine contemplatio; hac igitur nihil in homine humanius eſt,dũ abſolutè hominem conſideramus:dum autem nomine hominis non omnes humanas vires, & operationes intelligimus, ſed aliquas tantùm ignobiliores, tunc vita contemplatiua dicitur eſſe ſupra hominem,non quidem abſolutè ſupra hominem,ſed ſupra hominem ita conſideratum; quia homo eſt quidem naturæ medię,ſicuti dictum eſt,non tamen per veram extremorum participationem, ſed ſolùm per eorum ſimilitudinem: ideo nomine hominis quandoque perfectionem,& nobilitatem ſignificare volumus, quandoque imperfectionem, & ignobilitatem; denotamus enim nobilitatem, quando dicimus hominem eſſe animal pręſtantiſſimum,& ad imaginem Dei eſſe factum; imperfectionem verò, quando excuſare alicuius errorem volentes dicimus, homo eſt, & quando dicimus,humanum eſt peccare, & memento homo quòd cinis es,& alia eiuſmodi. Quando igitur Ariſt. dicit vitam ex intellectu non eſſe humanam,ſed diuinam,non abſolutè negat eſſe humanã,ſed ſolùm prout humanum notat imperfectionem,neque vult eſſe propriè diuinam,quum propriè ſit humana, ſed per quandam ſuperiorum ſimilitudinem, & cum inferioribus comparationem; non eſt enim eiuſdem generis mens, & intellectio in homine,& in ſuperioribus,habent tamẽ quandam ſimilitudinem:ob id homo reſpectu ignobiliorum vocatur diuinus, abſolutè tamen nihil eſt in homine, quod humanum non ſit, & nihil in eo humanius eſt mente, atque intelligentia.

Vita contẽplatiua è maximè humana.

Q̃do homo ſit medius inter diuina, & terrena.

Ad octauum argumentum, quod ſumitur ex decimo capite quarti libri de partibus animaliũ, dicimus debilem eſſe rationem, quę ſumitur à ſola appellatione diuini, nam in contex.81. primi libri phyſicæ auſcultationis Ariſtoteles omnem formam naturalem vocat diuinam,& optimam;& in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio dicit quamlibet animæ facultatem participare diuino quodam corpore præter illa,quæ elementa appellãtur; neque propterea putat omnem formam naturalem, vel omnem animũ eſſe à materia abiunctam,quòd igitur mentem humanam vocet diuinam, nullius momenti eſt ad oſtendendum eam non eſſe formã informantem,ſed abiunctam a materia. Ratio autem,cur Ariſtoteles omnes animæ partes, & omnes formas naturales appellauerit diuinas, eſt illa, quæ ex eius verbis ſumitur in contex.100. primi libri de cęlo; ibi enim dicit rebus omnibus a Deo communicari eſſe,& viuere, his quidem clarius, illis verò obſcurius;quęlibet.n.res illud quod eſt, eſt per participationem perfectionis diuinæ; ſed ea participatio eſt inæqualis,quoniam alię res magis, aliæ minus ad diuinã perfectionem accedunt: quoniam igitur eſſe cuique rei tribuitur à forma,quælibet forma dicitur diuina, quatenus eſt imago alicuius gradus perfectionis diuinæ;ideo nõ malè a Platone dictum eſt, omnia ex duobus principijs conſtare, ex ente, & non ente; per ens enim Deum ſignificabat, per non ens verò primam materiam, quaſi ex materia & forma conſtare ſit conſtare ex materia & Deo. Solet etiam Ariſtoteles aliquid appellare diuinum comparatione rerum ignobiliorum, vt in primo phyſicorum loco prædicto formam vocat diuinam etiam reſpectu materiæ,à qua appetitur; & in tertio capite ſecũdi libri de ortu animalium omnem animæ facultatem diuinam vocat reſpectu elementorum, & rerum anima expertium:maximè igitur homini hæc appellatio conuenit, qui omnium ſublunarium corporum præſtantiſſimus eſt,& proximè omnium ad Deum accedit: quid igitur mirum,ſi Ariſtoteles dixit ſubſtantiam hominis eſſe diuinam,& officium diuini eſſe ſapere, & intelligere? appellatio enim diuini apud Ariſt. non denotat abiũctionem a materia. Ad nonum ex contex.51. duodecimi metaphyſicorum

Ad 8 ex 4 de part. ani c 10.

Cur formæ ab Ariſtot. vocetur diuinæ.

Plato dixit omnia ex ente, & nõ ente conſtare.

ſecus aduenian t, nec ne; nomen autem facultatis apud Ariſt. ſemper ſumitur pro anima ipſa, nunquam pro operatione, neque pro intellectu agente, hic enim nō eſt pars animę noſtræ, vt alio in loco demonſtrabimus, proinde facultas animæ appellari non poteſt. Præterea ſi dictum illud Ariſtot. ſic intelligatur, falſum eſt, quia non ſolius intellectus operatio ratione mouentis extrinſecus accedit, ſed etiam operatio ſenſus, nam etiam uiſio fit per actionē obiecti externi in oculū, & pręterea ad eam neceſſarium eſt lumen externum, quod proportione reſpondet intellectui agenti ſecundùm Ariſto. quare non minus viſio extrinſecus aduenit, quam intellectio.

Aliorū reſponſio.

Ideo alij hac reſponſione relicta confugerunt ad intellectum ſpeculatiuum, & de hoc dixerunt eſſe intelligenda verba Ariſt. qui eundem exceperat in contex. 21. & 32. ſecundi libri de anima, & diſtinxerat a quarto gradu vitę; hic enim dicitur extrinſecus accedere ratione intellectus agentis, qui in eo comprehenditur, ſicut antea diximus. Sed hi mihi uidentur in eaſdem difficultates incidere, in quas Portius incidit: nam dicere intellectum ſpeculatiuum, nil aliud eſt, quam dicere præſtantiſſimam intellectus operationem; tūc enim dicitur ſpeculatiuus, quando eſſentias rerum actu ſpeculatur: quoniam igitur dicentes hunc extrinſecus accedere reſpicimus vel intellectum agentem, vel operationem vt pendentem ab intellectu agente, reſponſio hæc in idem cadit cum reſponſione Portij, nec conuenit cum verbis Ariſt. qui eo in loco de ſolis facultatibus animę loquitur; quare nomine mentis nil aliud intelligere poteſt, quam mentem humanam, quæ vocari ſolet intellectus poteſtate, de quo in præſentia diſputamus: idq; confirmatur ex ſequentibus Ariſt. verbis, quibus rationem afferens dicit [nihil enim cum eius actione cōmunicat actio corporalis] ſic enim diſtinguit intellectum a ſua operatione, & cur extrinſecus accedat hanc rationem adducit, quoniam in ſua operatione corporeo inſtrumento non vtitur; hæc autem ratio probat de ipſa ſubſtantia intellectus poſſibilis, hunc igitur Ariſt. reſpicit, quare neutra horum ſolutio recta eſt, & difficultas integra manet quomodo Ariſto. dicat ſolam inter animæ partes humanam mentem extrinſecus aduenire.

Pomponatij reſpōſio.

Petrus Pomponatius meo quidē iudicio proximè omnium ad Ariſt. mentem, & ad veram argumenti ſolutionem acceſſit eam tamen non perfectè aſſequutus eſt, quia ipſam quidem veritatem iuxta Ariſt. mentem optime declarauit, ſed ad illa Ariſtot. verba, in quibus aduerſarij maximam vim faciunt; nihil reſpondit: nam in primo libro ſuæ Apologiæ capite ſeptimo locum illum declarans inquit Ariſto. aſſerere non ipſam mentis ſubſtantiam extrinſecus accedere, ſed ſolum principium effectiuum, quod externum eſt; hoc enim ibi paulo poſt ab Ariſtotele apertè dicitur. Attamen quoniam Ariſtot. eo in loco non ſolum intellectum, ſed quamlibet etiam aliam animæ partem dicit habere principium actiuum cœleſte, ac diuinum, quod nobilitate excellit naturas elementorum, difficultas manet, quam Pomponatius non ſoluit, quo modo prius dicat ſolam mentem hac ratione extrinſecus aduenire.

Pōponatij defectus.

Vt igitur nos veram huius argumenti ſolutionem, quam nemo vidit, afferamus, declaranda ſunt verba, & cōſilium Ariſt. eo in loco; his enim intellectis, non modò difficultas omnis tolletur, ſed etiā validum pro nobis argumentum inde ſumetur, & eo validius, quo ab interpretatione ipſiuſmet Auerrois in eo ipſo loco nō recedemus; adeout mirandum profectò ſit quomodo Auerroiſtæ loco illo tanquam Achille pro Auerroe aduerſus ſententiam noſtram vtantur; illius tamen interpretationē, quam ibi affert Auerroes non animaduertant.

Vera reſpōſio.

Quum in primo eius libri capite Ariſt. docuiſſet ſemen maris proiectum in fœminam non eſſe materiam animalis, neque fieri partem vllam ipſius, ſed ſolùm agentis officio fungi, ſanguinem autem menſtruum fœminæ eſſe totam materiam animalis generandi, & poſtea in ſecundo capite de ipſius ſeminis natura loquutus eſſet, mox in initio tertij, quod nobis conſiderandum proponitur, tres quæſtiones ſoluendas in mediū affert, ſed propoſita prima ſtatim ſubiungit ſoluendas prius eſſe alias duas ſequentes, etenim earum ſolutio ad primam ſoluendam conferebat: prima quęſtio eſt, quum ſemen maris non ſit pars aliqua ipſius conceptus, neque habeat locum materię, in quodnā eius corpulentia conuertatur quum certum ſit ipſum non poſſet tranſire in nihil: ſecunda eſt, an ſanguis menſtruus fœminę, qui eſt materia conceptus, accipiat aliquid à ſemine maris: tertia demum eſt, an in ſemine, & in cōceptu inſit anima, qua animal eſt animal. Hanc tertiam quæſtionem ſtatim primo loco ſoluit quia cognouit eius ſolutionem ad ſecundæ ſolutionem conferre, & ſolutio in hoc conſiſtit, quòd omnes animæ partes in conceptu nondum ſeparato ab vtero, inſunt prius poteſtate, quam actu, quia in materia apta ad formam recipiendam neceſſe eſt vt forma prius inſit poteſtate, quam actu; ſciendum autem eſt hoc poſſe intelligi tum de primo, tum de ſecundo actu; nam embryum antequam accipiat animam, habet poteſtatem reſpectu actus primi, ea verò recepta habet poteſtatē reſpectu actus ſecundi, quoniam anima illa nondum vtitur inſtrumentis proprijs, quia his non incipit vti, niſi poſt ſeparationem cōceptus ab vtero; quare antequam ſeparetur, uiuit illud animal inſtar membri illius fœminæ: non enim nutritur ſumēs ore proprio cibum, nec proprio uentriculo concoquit, ſed per umbilicum recipit à

Quō in conceptu inſit anima poteſtate.

matre

matre ſanguitem, ſicut alia membra omnia illius fœminæ, & hac ratione dicitur habere animam poteſtate, quoniàm eius anima nondum poteſt per propria organa operari, quum imperfecta atque imbecillia ſint. ita vt conceptus dum eſt in utero, dicatur habere animam poteſtate ſolùm, non actu, ideſt non actu completo. Hæc igitur ad tertiæ quæſtionis ſolutionem ab Ariſtotele ibi dicuntur, & alia etiam multa, quæ non reſero, quia ad nos in præſentia non attinent. Poſtea verò quando dicit [ſed aut omnes contingere, quum ante non fuerint neceſſe eſt] multi putant nouam aliam quæſtionem diſcutiendam proponi relictis alijs duabus, ſed hi conſiliũ Ariſt. non penetrant, quum enim non multo poſt, quando dicit [corpus autem geniture, in quo ſemen animalis principij contentum vnà prouenit] ſoluat primam quæſtionem de ſemine in quodnam eius corpulentia conuertatur, neceſſe eſt vt prius ſecundam ſoluerit; vult igitur alijs prædictis verbis eã ſoluere, ſed id facit proponens aliam nouam quæſtionem; quod quidem alios decepit, vt crediderint non ſecundam quæſtionem ibi ſolui, ſed aliam nouam, quę ibi proponitur: nos autem dicimus proponi quidem quęſtionem nouam, & ſolui, ſed eam eſſe ſecundariam, & ab Ariſtotele eo conſilio proponi, vt ex eius ſolutione ſecundæ præcipuæ quæſtionis ſolutionem colligamus; & niſi hoc dicamus, nullus alius apparet locus, in quo ſecunda illa quęſtio ſoluatur, quæ fuit an ſanguis menſtruus fœminæ accipiat aliquid à ſemine maris, an nihil, hanc igitur vt ſoluat Ariſtoteles; aliam nouam quęſtionem proponit, eaque eſt, quum in conceptu nondum ſeparato anima pro actu primo accepta inſit prius poteſtate, quàm actu, vndenam adueniat actu; & ſtatim tria membra diſcutienda proponit, vt declaretur quodnã illorum aſſerendum ſit: neceſſe enim eſt vel omnes illas animę facultates pręfuiſſe, & poſtea illi materiæ aduenisse, quod eſſet eas omnes extrinſecus accedere: vel omnes in illa materia innaſci, quum ante non fuerint, & ita nullam extrinſecus aduenire; vel tandem aliquas innaſci, quum prius non fuerint, aliquas verò induci, quum prius fuerint: non eſt autem ignorandus verus ſenſus quæſtionis huius, in quo manifeſtum eſt plurimos fuiſſe deceptos; cognoſcere enim oportet quid ibi ſignificet extrinſecus accedere: certum eſt quæſtionem illam non proponi de anima ſecundùm ſpeciẽ, quia nulli dubium eſt eandem ſecundùm ſpeciem præfuiſſe, ſed proponi de eadem numero anima, an præextiterit, & extrinſecus materię inducta ſit, ita vt prius extra materiam generationis fuerit, & illi poſtea inducta ſit; certè in hoc ſenſu accipit ibi Ariſtoteles extrinſecus accedere, quo fit vt tum ſecundùm ſententiam Ariſtotelis, tum abſolutè ſecundùm rei veritatem nulla prorſus anima hoc modo extrinſecus accedat, ſed omnes nulla excepta in ipſa generationis materia innaſcantur, cum hoc tamen diſcrimine; quòd cæteræ præter rationalem ita in illa materia innaſcuntur, vt de illius poteſtate educantur, & hac ratione ab agente naturali dicantur attingi, hoc eſt produci; anima verò rationalis ita in materia innaſcitur, ut ab agente naturali non attingatur, neq; de materiæ poteſtate educatur, ſed a Deo creetur; non enim ita creari animam humanam dicendum eſt, ut prius extra corpus à Deo producatur, deinde creata inducatur in corpus, ſed ut in ipſomet humano corpore a Deo immediatè creetur, & eodem momento creata, & infuſa dicatur; agentis uerò naturalis opera in eo tantùm conſiſtere intelligatur, ut materiam diſponat, ac præparet ad eam recipiendam; hoc dico ſecundùm rei ueritatem, nam quid hac de re Ariſtoteles ſenſerit, & an talem creationem cognouerit, dubium eſt, idque diſcutere ad propoſitam nobis conſiderationem non attinet; hæc autem dicere uolui, ut omnes intelligerẽt nullam animæ partem, ne ipſam quidẽ rationalem extrinſecus accedere, prout ibi ab Ariſtotele ſumitur extrinſecus accedere, nempe ut ita pręextiterit, ut potuerit ante ingreſſum corporis operari. Hac igitur quæſtione, & ijs tribus membris propoſitis antequã Ariſt. ex animi ſententia eam ſoluat, diſputationem, ut plerunque facere ſolet, præmittit: nã etiam in primo cap. 1. lib. de partibus animaliũ quum quæſtionem propoſuiſſet an de omni anima agere ad Philoſophum naturalem pertineat, antequam eã ſolueret, uoluit dubitando argumentari; hoc idẽ igitur etiam in eo loco facit, quod quum alij non uiderint, omnes decepti ſunt putantes Ariſtotelem ſtatim ſoluere difficultatem propoſitam, & ex animi ſententia loqui, quum tamen hoc facere non incipiat, niſi ubi in latino codice ita legitur [ſed enim omnis animæ facultas] adeo ut omnia pręcedentia uerba diſputatiua ſint, & nihil in ijs ab Ariſto. certi ſtatuatur, ſed omnia dubitandi, ſeu argumentandi gratia dicantur; argumentatio autẽ talis eſt: quum Ariſt. tria, ut prædiximus, membra propoſuiſſet, uoluit unum ex eis tantummodò impugnare diſputandi gratia, nempe illud, quo dicebatur omnes partes animæ extrinſecus accedere, hoc. n. falſum eſſe oſtẽdit; & quia uniuerſalis affirmatiua ſatis euertitur per probationẽ contradictorię, quę eſt negatiua particularis, ſcilicet aliquas animæ partes, extrinſecus aduenire non poſſe; ideo hanc probat Ariſtoteles, & argumentum ſumit ab illis, quæ organicæ ſunt, & per propria organa operantur, hunc in modum: ſi hæ extrinſecus accedunt, uel cum corpore aliquo adueniunt, uel ſine corpore; nõ ſine corpore, quia, quum ſint organicæ, operari ſine corpore non poſſunt,

proinde

proinde neque ſine corpore eſſe, quia ſic eſſent otioſæ, & ſine operatione, quod dicendum nõ eſt; eas igitur extra corpus ſine ullo corpore præfuiſſe impoſſibile eſt, quum ſine corporeo organo non operentur: ſed neque cum corpore extrinſecus aduenire poſſunt, quia nullum aliud corpus apparet, cum quo aduenire dicantur ſanguini menſtruo, niſi ſemen maris, cum hoc tamen aduenire extrinſecus nequeunt, ergo cum nullo: aſſumptum patet per fundamentum modo iactum: tales enim animæ partes eſſe non poſſunt ſine corpore habente organa quædam ſtatuta, quę ad ſingulas requirũtur, vt facultas ambulatiua non poteſt eſſe ſine pedibus, nec viſiua ſine oculis; at ſemen non huiuſmodi corpus eſt his inſtrumentis præditum, ſed eſt ſimilare quoddam, immò eſt excrementum vltimi alimenti ex cibis geniti; igitur hę facultates neque ſine corpore, neq; cum corpore aduenire extrinſecus poſſunt: hęc eſt Ariſtotelis argumentatio, in qua notare manifeſtè poſſumus Ariſtotelem ſumere extrinſecus accedere pro eo, quod eſt præfuiſſe extra corpus, ita vt ante corporis ingreſſum operari potuerint, deinde in corpus induci; patet enim Ariſtotelem ex eo quòd extra corpus non poſſunt operari, probare eas extra corpus non extitiſſe. Hanc argumentationem ſtatim ſequuntur verba illa [reſtat igitur vt mens ſola extrinſecus accedat, eaque ſola diuina ſit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis] quę abſque dubio in diſputatione comprehenduntur, & nihil certi ſtatuunt; ſententia nanque Ariſtotelis hæc eſt, omnes animæ partes extrinſecus accedere impoſſibile eſt, nam multæ ſunt organicæ, ideoque extrinſecus accedere nequeunt, ſed ſola relinquitur mens, quæ extrinſecus accedere poſſit, ac diuina eſſe dicatur, proptereaquòd in ſua operatione nullo corporeo inſtrumento vtitur; quaſi dicat Ariſtot. quantum attinet ad vim rationis huius, quæ ab organis ſumitur, ex ea non probatur de intellectu quòd extrinſecus accedere non poſſit, etenim non habet organum, ex quo argumentari, vt de alijs, poſſimus: ſed ſatis eſt, ſi de reliquis facultatibus probetur quod extrinſecus aduenire non poſſint; hoc enim ſufficit ad impugnandam illam vniuerſalem, qua dicebatur omnes extrinſecus aduenire: igitur manifeſtum eſt id. quod antea diximus, maximam eſſe huius loci conſonãtiam cum contex. vndecimo ſecundi libri de anima, vbi de ſeparabilitate ſermo erat; ex illis .n. animæ partibus, quę proprijs inſtrumentis vtuntur, Ariſt. vtroque in loco argumentum ſumpſit; ex illis verò, quæ non ſunt organicæ, vtrobique dixit nullum poſſe argumentum ſumi ad probandum quòd ſeparari non poſſint, & quòd nequeant extrinſecus aduenire; nam ex organis quidem probatur aliquas animæ partes accedere extrinſecus non poſſe, at ex organi defectu non probatur aliquas extrinſecus accedere, ſed ſolùm eas à nullo organo prohiberi quin extrinſecus accedere poſſint; per hoc tamen non ſtat quin ab aliquo alio prohiberi poſſint, quemadmodum in eo quoque vndecimo contex. conſiderauimus. Hæc eſt abſque dubio ſententia Ariſtotelis eo in loco, eaque in græcis verbis multo manifeſtior eſt, nam errorẽ in latinis notaui non parui momenti; quum enim grecè legatur [λείπεται δὲ] Theodorus Gaza vertit [reſtat igitur] quum vertere debuerit [reſtat autem] quare verum nõn eſt id, quod alij pro comperto ſumunt, Ariſtotelem ibi ex dictis concluſionem colligere, qua propriam ſententiam proferat; ſed vtitur dictione aduerſatiua, quæ nil aliud ſignificat, quam id, quod modo diximus, non poſſe ex intellectu idem argumentum ſumi, quod ex alijs animæ partibus ſumptum erat, proptereaquòd ipſe non eſt organicus; adeout dubium de ipſo maneat, an extrinſecus accedat, necne. Sic interpretatur Auerroes ibi verba illa in ſua paraphraſi; nam eorum loco, & ad ea interpretanda ipſe hęc poſuit [de intellectu tamen dubium eſt; quum eius operatio non videatur communicare cum organo corporeo] cognouit enim Auerroes verba illa ab Ariſtotele ſub dubio eſſe prolata, & rectè vſus eſt dictione aduerſatiua [tamẽ] ideo & admiratione, & riſu dignum eſt, quòd Auerroiſtæ, dum Auerrois ſententiam tueri volũt, ita illis Ariſtotelis verbis innitantur, & ita inflati incedant vt putent ſe demonſtraſſe, neque animaduertant ipſiuſmet Auerrois interpretationem huic eorum ſententiæ refragari; patet igitur nullum prorſus argumentum inde ſumi poſſe ad probandum mentem humanam non eſſe formam hominis, quum neque dicat hoc Ariſtoteles, neque omnino informationem, vel informationis negationem reſpiciat, quum huius conſideratio ab illis propoſitis quæſtionibus ſit penitus aliena. Quòd autem prædicta verba non ſint ab Ariſtotele ex animi ſententia prolata, ſed ſub dubio, & in parte diſputatiua contineantur; non id ſolum, quod antea diximus, declarat, nẽpe quòd falſum eſſet Ariſtotelis dictum, quia non poteſt mens extrinſecus accedere eo modo quo ibi ſumitur extrinſecus accedere; verùm etiam illa, quę ſtatim ſequuntur, apertiſſimè demonſtrant: nam quæſtionis ſolutio, ac propriæ ſententiæ determinatio in ijs ſequẽtibus verbis incipit [ſed enim omnis animæ facultas] ſed in eorum quoque conuerſione errauit Theodorus Gaza, quum enim græca verba ſint [πάσης μὲν οὖν ψυχῆς δυνάμεις] non bene dictio illa [ſed enim] refert vim illarum dictionum [μὲν οὖν] ſed ita abſque dubio vertendum fuit [omnis igitur animę facultas] certum autem eſt, poteſtque apud Ariſtotelẽ frequentiſſimè obſeruari, dictionẽ, οὖν,

tunc

Auerrois ac Themiſtij opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta. Cap. X.

LIcet per ea, quę hactenus dicta ſunt, aliud quoq; Auerrois dogma ſit reprobatum, nempe id, quod dixit, mentē humanam vnam tātùm numero eſſe in tota humana ſpecie: quia ſi eſt forma materiam in formans, & qua homo eſt homo, neceſſe eſt vt iuxta numerum indiuiduorum hominum ſit multiplicata: attamen ad vberiorem huius erroris confutationem, & vt argumentorum, quibus ad hoc probandum Auerroes vſus eſt, vanitas manifeſta fiat, libet aliqua ſeparatim de hac re ſcribere. Fuit itaque Auerrois, atque etiam Themiſtij ſententia, quam poſtea multi poſteriores ſequuti ſunt, animam rationalem humanā, quę ab Auerroe vocatur intellectus poſſibilis, non eſſe iuxta hominum numerum multiplicatam, ſed unam tantùm numero in tota humana ſpecie, & eſſe intelligentiam omnium infimam, cui aſſignata ſit tota humana ſpecies tanquàm proprius, & illi ęquatus orbis, & quæ intereunte aliquo homine non intereat, ſed in reliquis hominibus eadęm numero maneat; vt apud eum legere poſſumus in commentario quinto tertij libri de anima, & apud Themiſtium in context. vigeſimo eiuſdem tertij, & in ſexageſimo primi. Cæteri verò omnes Ariſtotelis interpretes græci, & latini putarunt eam eſſe multiplicatam, ut non modò ſecundum Ariſtotelem, ſed etiam ſecundùm veritatem aſſerendum eſt. *Simplicius* Videtur quidem Simplicius in ſecundo contex. illius tertij libri dicere animam rationalem ſecundùm ſe unam eſſe, per ſuam autem in corpus progreſſionem multiplicari: ſed hoc alijs pluribus Simplicij figmentis annumerandum eſt; multa enim dicit, quæ ſimul eſſe nequeunt, & manifeſtam repugnantiam habent, ueluti animam rationalem totā eſſe in ſe manentem, & perfectam, & totam eſſe lapſam in corpus, & imperfectam; eamque vnam numero eſſe ſecūdùm ſe, in hominibus autem eſſe multiplicatam, & alia eiuſmodi, quę neque eſſe, neque cogitatione comprehendi a nobis poſſunt. Ideo his omnibus dimiſſis ſatis nobis erit illam Simplicij confeſſionem accipere, quod anima rationalis in hominibus multiplicata numero ſit, non, ut Auerroes, ac Themiſtius voluere, vna numero in omnibus. Hac igitur de re ſermonem habituri, ante omnia in medium afferemus Themiſtij, & Auerrois argumenta, poſtea veritatem demonſtrare, & omnia illa argumenta ſoluere nitemur.

Primum argum. Auerr. & Themiſty. Primùm quidem hoc argumento ambo vtuntur; quamuis enim Themiſtius illud adducat ad oſtendēdam vnitatē intellectus agētis, idem tamen aptari poteſt ad patientis quoque vnitatē demonſtrandam, ſicut eo vſus eſt Auerroes, nec minus roboris iuxta eorum ſententiam habet in intellectu patiente, quam in agente; argumentum autem tale eſt: Si anima rationalis eſſet iuxta hominum numerum multiplicata, eſſet forma materialis: conſequentia ſumitur ex Ariſtotele in contex. 49. duodecimi metaphyſicorum, vbi dicit multitudinem indiuiduorum ſub eadem ſpecie a materia prouenire: conſequentis autem falſitas ita probatur: omne materiale eſt poteſtate intellectum, vt ait Ariſt. in contex. 16. tertij libri de anima, omne autem poteſtate intellectum eſt obiectū motiuum intellectus patibilis; ergo idem intellectus eſt obiectum ſibiipſi, & mouet ſeipſum, & recipit ſe, vel intellectus non eſt intellectus, ſed eſt ſolummodo obiectū intellectus; quum igitur hæc ſint abſurda, id quoque, ex quo deducuntur, abſurdum eſt; quare intellectus non eſt forma materialis proinde neque multiplicatus. Secundum argumentum in prædicto loco affert Auerroes tale: *Secundum argum.* ſi intellectus patibilis multiplicatus eſt, ergo etiam intellectiones ſunt multiplicatæ, hoc eſt, intellectio eiuſdem rei mea, & tua ſunt penitus diſtinctæ numero; hoc autem dato ſequitur, rem intellectam habere rem intellectam, & illam adhuc habere rem intellectam, & ſic in infinitū: conſequens eſt abſurdum, conſequentia verò ita probatur: ſingularia dicuntur habere rem intellectam, quatenus habent vniuerſale, quod eſt actu intelligibile; ſingulares igitur intellectiones habebunt ſuum vniuerſale tanquam actu intellectum, quum ipſæ ſint poteſtate tantùm intellectæ, nam intellectio communiter accepta de illis prædicabitur ut uniuerſale de ſingularib. hanc igitur intellectus intelliget ut rē uniuerſalem: atqui intellectio ipſa intellectionis eſt intellectio quædam ſingularis, quia eſt in animo huius hominis ſingularis; igitur ſi plures ſingulares homines intelligant intellectionem vniuerſalem, erunt plures ſingulares intellectiones intellectionis uniuerſalis; ergo adhuc habebunt rem intellectam, nempe aliud uniuerſale eas comprehendēs, & ſic in infinitum: dicendum igitur eſt (inquit Auerroes) tuam intellectionem, & meam non eſſe penitus numero diſtinctas, ſed eſſe aliquo modo plures, & aliquo modo unam; plures enim ſunt ratione diuerſorum phantaſmatum, una autem numero ratione intellectus, qui eas recipit, quia vnus numero eſt. Tertiò Auerroes, ac Themiſtius in prædictis locis ita argumentantur: *Tertium argum.* ſi intellectus huius hominis eſſet penitus numero diſtinctus ab alterius hominis intellectu non poſſet magiſter in animo diſcipuli ſcientiam producere; quum enim ſcientia non ſit qualitas actiua, non poteſt aliam numero ſciētiam in alio generare eo modo, quo calor ignis

producat

ſi vnus numero eſſet oculus omnium hominũ neceſſe eſſet ut eo patiente à quolibet colore omnes ſimul homines illum colorem viderẽt.

Aliquorũ ſolutio.

Nonnulli tamen hoc Thomæ argumentũ parui momenti eſſe putant, & dicunt ſolui duob. modis poſſe: Primò quidem negando ſpecies in intellectu impreſſas, vt ipſi eas negant: nam dicunt nullam reuera ſpeciem in intellectu imprimi, ſed ſatis eſſe phantaſma pręſens ad promendam intellectionem, per eius.n. præſentiã intellectus fit illamet res, & ita dicitur intelligere; negata igitur impreſſione ſpeciei argumentum inane redditur. Secundò, conceſſa ẽt ſpecie impreſſa, dicunt argumentum ſolui dicendo, imprimi quidem in intellectu ſpeciem, non tñ eandem numero in intellectu omniũ, ſed eandem ſpecie, numero aũt differentẽ, proinde neq; eandem numero in oibus fieri intellectionem. Ego tñ puto infirmam eſſe vtranq; ſolutionem, & argumentum Thomæ firmiſſimum, atq; inſolubile eſſe.

Solutionis impugnatio.

Quod.n. ad priorem ſolutionem attinet, nos quidem poſtea oſtenſuri ſumus non poſſe abſque ſpeciei impreſſione intellectionem fieri: ſed mittamus hoc, ſiue imprimatur ſpecies, ſiue non imprimatur, argumentum efficaciſſimum eſt: quia ſi intellectus ex pręſentia phantaſmatis fit res illa, cuius eſt phantaſma, & ita eam intelligit, idẽ autem numero eſt omnium hominum intellectus, ergo omnium intellectus eodem momẽto eſt factus res illa; & eam intelligit, etenim ne imaginabile quidem eſt fieri in aliquo homine intellectionem, quin ſimul fiat in omnibus, ſi intellectus patiendo intelligit, & idem numero in omnibus eſt. Altera quoque ſolutio inanis eſt: nos enim in præſentia non cõſideramus varia diuerſorum hominum, aut etiam eiuſdem hominis phantaſmata, quę diuerſas numero ſpecies, aut intellectiones in intellectu producant; ſed vnum & idem phantaſma, quod moueat intellectum, & dicimus vnam numero ſpeciẽ imprimi ab vno phãtaſmate in intellectu vno ſecundùm numerum, proinde ex neceſſitate eandem numero in omnibus hominibus ineſſe. Sed age, concedamus ex vnius phantaſmatis actione non eandem numero ſpeciem, & intellectionem produci in intellectu omniũ hominum, ſed eãdem ſpecie, numero aũt plures ꝑ eorum hominũ diuerſitatem; quid hoc ad nos? ſatis.n.nobis eſt, ſi oſtendatur neceſſarium eſſe vt eodem tpe oẽs homines eandem rẽ intelligant, etiamſi diuerſæ numero ſpecies atq; intellectiones fieri dicantur. Argumentum igitur Thomę efficaciſſimum eſt, & de eius efficacitate plura legi poſſunt apud Gregorium Ariminenſem in 2. lib. ſententiarũ diſt. 16. & 17. q. 2.

3. Argum.

Alio quoque argumento hoc idem confirmare poſſumus: ſi unus numero eſſet intellectus in omnibus hominibus, in eodem ſimul ineſſent opiniones contrariæ de eadem re, quod eſt penitus impoſſibile; hic.n. homo putat mũdum eſſe ęternum, alius verò non eſſe ęternum hic aĩam moralem eſſe opinatur, ille verò immortalẽ; & ſic de pluribus alijs rebus.

Achillini reſponſio.

Sed Achillinus hanc quoq; rõnem ſolui putauit dicẽdo, nõ poſſe quidem in eodem ſubiecto recipi duo contraria ſecundùm eſſe reale, at ſecundùm eſſe cognitum, ac ſpiritale recipi duo contrariã abſq; vlla abſurditate poſſe: quod confirmauit dicto illo vulgato, contrariorum eadẽ eſt ſcientia; idem.n. homo, qui cognoſcit calidum, cognoſcit ẽt frigidum, & qui cognoſcit album, cognoſcit ẽt nigrum.

Reſponſionis impugnatio.

Sed in hoc quoque deceptus eſt Achillinus, & hęc ſolutio vim argumẽti non tollit; quia aliud eſt cognitio contrariorũ, aliud eſt cognitio contraria: cõtrariorum.n. cognitio in eodem intellectu contrarietatẽ in ſe non habet, & in hoc ſenſu verum eſt illud Achillini dictum, contraria ſecundùm eſſe ſpiritale poſſunt eſſe in eodem, quia ſunt quidem repræſentatiua rerũ contrariarum, ſed ipſa ſecundùm ſe nõ ſunt contraria;

Aliud eſt cognitio cõtrariorum aliud eſt cognitio contraria.

at contrarię opiniones habent inter ſe veram contrarietatem, quia non eatenus hñt cõtrarietatem, quatenus ſint repręſentatiuæ rerum contrariarũ, quum potius de eadẽ re ſint, ſed quatenus ſecundùm ſe conſiderantur vt qualitates reales in animo inhærentes, ideo iure dicuntur contrariæ, nec poſſunt ſimul eſſe in eodem, quemadmodum quiſque in ſeipſo experitur; non põt.n. idẽ homo ſimul opinari eandem rem eodẽ tempore eſſe albã, & eſſe nigram ſecundùm eandem partem, nec põt ſimul credere aĩam humanam eſſe mortalem, & immortalem. Quod igitur in animo eiuſdem hominis impoſſibile eſt, nõ minus eſt impoſſibile in tota ſpecie, ſi idem numero intellectus eſt in tota ſpecie humana: & id quod Achillinus dicit, quum in vno, & eodem homine locũ non habeat, falſum abſolutè eſſe deprehẽditur; nam ſi contrariæ de eadẽ re opiniones nõ ſunt reuera contrarię, & tanq̃ ſpiritales poſſunt ſimul eſſe in eodẽ intellectu, cur nõ poſſunt ſimul eſſe in eodẽ homine? ſicut igitur in eodẽ homine ſimul eſſe nõ poſſunt, ita neq; in eodem intellectu, ſi unus numero eſt in tota ſpecie; quare argm̃ eſt validiſſimum, & Achillini ſolutio vana eſt.

Alia reſponſio.

Si quis verò dicat ſolui argumentũ hoc per phãtaſmatum diuerſitatem, nempe dicendo poſſe in eodẽ intellectu cõtrarias opiniones recipi rõne diuerſorũ phãtaſmatũ, quę in diuerſis hominib. ſunt:

Impugnatio.

hęc quoq; ſolutio vana eſt, q̃a phantaſmata (ſicut antea dicebamus) in intellectione nõ hñt locũ niſi mouẽtiũ, intellectus aũt recipit ſpecies, & intelligit; at impoſſibilitas tota in recipẽte cõſiſtit nulla in agente; põt.n. contingere, vt duo contraria agentia, vnũ calidum, alterum frigidum, ſimul agant in idem patiens; at non põt idẽ numero patiens recipere ſimul eodẽ tẽpore calorem, & frigus, tãquam diſtinctas qualitates contrarias:

queinadmodum igitur hic diuerſitas agentiũ, & contrariarum actionũ poſſibilitas non tollit impoſſibilitatem, quę in ſubiecto eſt, recipiẽdi ſimul duas contrarias qualitates; ita neq; diuerſitas phantaſmatũ mouentium, quam quidem nos concedimus, non tollit impoſſibilitatẽ recipiendi contrarias opin. in intellectu patiẽte.

Solutio argumentorum Themiſtij, & Auerrois. Cap. XII.

ARgumenta verò à Themiſtio, & ab Auer. adducta facile ſoluuntur. Primum erat: Si intellectus eſt multiplicatus, ergo eſt forma materialis, ergo eſt poteſtate intellectum, ergo eſt obiectum ſibimet, & mouet ſeipſum. *Ad primũ* Nos verò hęc oĩa concedere poſſumus, dummodo per formã materialem nil aliud intelligamus: quam formam informantem materiam, & dantem eſſe rei naturali, hoc eſt prout materiale ſumitur ut oppoſitum illi, quod eſt abiunctum a materia; intellectum autẽ intelligere ſeipſum aſſeruit clarè Ariſt. in contex. 8. tertij lib. de anima, ita tñ vt intelligamus eum non primò ſeipſum intelligere, ſed ſecundariò, & per intellectionẽ aliorum; dum. n. alia intelligit, põt animaduertere ſuam intellectionem, & eam, atq; ſeipſum cognoſcere: *Intus apparens prohibet alienũ, ſi ſit obiectum primum* dictum autem illud Ariſt. intus apparens prohibet alienum, intelligẽdum eſt de ſolo obiecto primario, non de ſecundario, oculus. n. recepturus colores tanquàm obiectũ primarium, debuit eſſe abſcolor, quia color oculo naturaliter inexiſtens cũ prohibuiſſet receptionẽ aliorum colorum; at propria oculi quãtitas non impedit oculum, ne aliarum rerum quantitates recipiat, ac uideat, quia quantitas nõ eſt obiectum primarium, ſed ſecundarium; quòd igitur intellectus dicatur eſſe ſibimet obiectũ ſecundarium, nihil abſurdi eſt; quare totum argumentum concedi poteſt. Sed quoniã aduerſarij, dum ita argumentantur, vidẽtur obiectũ primariũ intelligere, ideo aliter reſpondemus: & quando dicunt, eſt forma materialis, & eſt poteſtate intelligibilis, ergo eſt obiectum ſibimet, *Obiectũ intellectus eſt omne ens.* negamus hanc conſequentiam: dicimus enim obiectum primum, & adæquatũ intellectus nõ eſſe materiale quatenus materiale, nec poteſtate intelligibile quatenus poteſtate intelligibile; ſed quoddam nomine carens, nempe omne ens quatenus eſt ens, uno excepto ipſo intellectu; quicquid. n. eſt pręter ipſum, continetur ſub obiecto eius primo, ipſe aũt ſibi eſt obiectum ſecundarium; quare ex eo ꝙ ſit poteſtate intelligibilis, non inſertur ipſum eſſe ſibi obiectum primum, quia obiectum eius primũ nõ eſt omne poteſtate intelligibile, ſed omne, quod eſt præter ipſum; argumẽtum ergo nihil roboris habet; de ipſo autẽ intellectus obiecto nos alibi accuratius loquemur. Ad ſecundum argumentũ reſpondere duob. mod. poſſumus. *Ad ſecũdũ* Primò dicimus intellectionem noſtram poſſe dupliciter conſiderari, uno modo ſecundùm ſuum eſſe formale, altero modo ſecundùm eſſe repræſentatum: formaliter accepta oĩs noſtra intellectio eſt ſingularis; eſt. n. qualitas hęc ſpiritalis i animo huius hominis indiuidui; at per *Omnis noſtra intellectio eſt ſingularis.* repręſentationem poteſt eſſe tum uniuerſalis, tum ſingularis, ſ. uel rei uniuerſalis, uel rei ſingularis; nam ſi intelligam equum uniuerſalẽ, hæc mea intellectio eſt uniuerſalis per repræſentationem, ipſa tamen ſecundùm ſe formaliter eſt una intellectio ſingularis: ſi uerò intelligam equum ſingularem, eſt intellectio utroque modo ſingularis: ſic dicendum eſt de intellectione intellectionis, nam ſi intelligã intellectionem uniuerſalem, mea hæc intellectio eſt ſingularis formaliter, ſed eſt uniuerſalis per repræſentationẽ, quia repræſentat intellectionem tanquam rem intellectam uniuerſalẽ. Ad argumentum igitur dico oẽm intellectionem eſſe ſingularem, & hac ratione dici poſſe ptãte intellectam, & comprehẽdendo intellectionẽ intellectionis uniuerſalis, nam hęc quoq; formaliter accepta ſingularis eſt; hẽt igitur rẽ intellectam, hoc eſt intellectionem vniuerſalem tanquam rem, quare oẽs intellectiones cõplectitur. ipſa uerò intellectio uniuerſalis, quatenus eſt uniuerſalis, non habet amplius rem intellectã, quia ſi hẽt, habet ut ſingularis, non ut vniuerſalis, & dum ſumitur formaliter vt ſingularis, eſt poteſtate intellecta, & continetur ſub intellectione vniuerſali repræſentata, tanquam indiuiduum ſub ſpecie; non procedimus igitur in infinitum, ſed gradum ſiſtimus in intellectione vniuerſali, quia non habet amplius rem intellectam, ſiquidem ſolum ſingulare dicitur habere rem intellectam. Sed reſpondere etiam aliter poſſumus negando intellectionem dici poſſe poteſtate intellectam; quod. n. dicitur; omne ſingulare eſt poteſtate intellectu verum eſt de ſingulari tantùm materiali, quod per ſenſum ad phantaſiam tranſiens ab ea offertur intellectui; vt lapis in intellectu, licèt ſit conceptus hic ſingularis, non eſt tamen res poteſtate intellecta, ſed eſt res actũ intellecta, quia eſt ſine materia: idem igitur de intellectione dicendum eſt; intellectu. n. intelligente vnum fiunt hęc tria, intellectus, & res intellecta, & intellectio: quare ſicut res intellecta eſt ſine materia intellectio quoq; dicitur eſſe ſine materia & ipſe quoq; intellectus, etſi eſt forma dãs eſſe materię, in hac tñ ſua operatione eſt ſine materia. Hanc reſponſionẽ ego defendi poſſe arbitror, ꝙ ſiquis conſtanter affirmare velit, intellectionem ſingularem eſſe poteſtate intellectã & habere rem intellectã, eo ẽt cõceſſo fallax argumẽtũ eſt, & priore reſponſione optimè ſoluit. Poſtremum argumentum põt contra aduerſa

rios ita retorqueri: aliqua animalia bruta diſcũt multa ab hominibus, vt pſittacus vocẽ humanam audiens eam imaginatur, & in memoria figit, & mirabiliter imitatur, quid igitur? dicemuſne eandem numero eſſe phantaſiã in aue, atq; in homine? Ad argumentum autem dicimus intellectum magiſtri differre numero ab intellectu diſcipuli, & ſcientiam, quę eſt in animo magiſtri, numero differre ab ea, quæ in animo diſcipuli gignitur, & eam efficere; quum autem obijcitur, ſcientia nõ eſt qualitas actiua, dicimus non eſſe quidem actiuam actione materiali, quæ cum vera alteratione fit, qua rõne actiuus eſt calor; nihil tñ prohibere quominus agere poſſit actione ſpiritali: quod quidem de alijs eiuſmodi pluribus negari non põt; nã quãtitas non eſt actiua realiter, agit tñ ſpiritaliter, quia imprimit in oculo ſpeciem ſuam, & inde in phantaſia, ac demum in intellectu: quemadmodum igitur videns aliquis colorem, & quãtitatem põt hęc imaginari, ac demum intelligere, & horum cognitionem per viſum acquirere, cur non ẽt per auditum audiendo voces harum rerum ſignificatrices a præceptore loquente? huius igitur actionis modum conſideremus, & videamus nihil in ea contingere abſurdi poſita intellectus noſtri multiplicatione, anima.n. informata rerum cognitione põt cõceptus ſuos exprimere voce per media corporea inſtrumenta: & quia voces ſunt ſigna nõ ſolùm conceptuum, ſed ẽt obiectorum realium, quorum conceptus ſunt; ſignificant.n. res per medios conceptus; ideo diſcipulus audiens vocem apprehendit rem ab ea ſignificatam, quia per illam vocem illi repræſentatur illud idem obiectum reale, cuius cõceptus in aĩo magiſtri eſt: quemadmodum igitur obiectum reale põt in ſenſu producere ſpeciem ſuam, & ad mentem vſq; per phantaſiam peruenire; ita poteſt idem a magiſtri voce repręſentatum producere ſpeciem ſuam per auditum in mente diſcentis. Tantum igitur abeſt vt ex doctrina & diſciplina vnitas intellectus humani oſtendatur, vt potius contrarium ſignificetur; quia ſi idem numero eſſet intellectus in magiſtro, & in diſcipulo, iam non opus eſſet ſcientiam imprimere in intellectu diſcipuli, eſſet enim iam impreſſa; quum ergo habente eam præceptore diſcipulus non habeat, poſtea vero acquirat, inde colligitur differre numero intellectum vtriuſque.

Quid ſit humana mens ratione ſuæ operationis.
Cap. XIII.

QVid mens humana ſit reſpectu corporis, ex ijs, quæ hactenus dicta a nobis ſunt, ſatis manifeſtũ eſſe arbitror: nam ſi cõem animę definitionem in 2. de anima libro ab Ariſt. traditam ſingulis animę partibus (vt conſiliũ Ariſt. fuit) aptare velimus, nil aliud eſt anima vegetans, quàm actus primus viuentis, hoc eſt forma, qua viuens eſt viuens; nil aliud eſt anima ſenſibilis, quam actus primus animalis, ideſt forma, qua animal eſt animal; nil aliud eſt anima rationalis, quę mẽs humana dicitur, quam actus primus hominis, ſeu forma, qua homo eſt homo: aliud quoq;, quod ex hoc deducitur, declarauimus, nempe ipſam eſſe nõ poſſe unam numero in tota ſpecie humana, ſed iuxta indiuiduorum hominum numerum eſſe multiplicatam. Supereſt ut reſpectu ẽt operationis naturam eius declaremus, quod facere ſibi propoſuit Ariſt. in 3. lib. de anima; ſed ita obſcurè, vt pars illa maximè oĩum ambigua eſſe, & interpretatione indigere videatur, quum pp multa & magna interpretum diſſidia nõ ſatis liqueat quid de hac animæ parte doceat ea tractatione Ariſt. Nos igitur; dimiſſis aliorum ſententijs, quum in earum conſideratione nimium temporis eſſet inutiliter conterendũ, dimiſſis ẽtiam pręſentia multis ad hanc aiæ partem attinentibus, quæ ibidem ab Ariſt. tractantur, de quibus poſtea ſeorſum diſſeremus; illud ſolũ, quod ad inſtitutum hoc noſtrũ attinet, breuiter, ac ſtatim declarandum ſuſcepimus, idq; eſt quęnam ſit animæ rationalis natura quatenus principium eſt operationis. Hanc Ariſt. ibi in duplici immiſſione conſiſtere docet, ſeu in altera priore, quam poſtea altera ex neceſſitate inſequitur; vna eſt cũ obiectis intelligendis, altera vero cum organo: ad has declarandas ita progreſſus eſt, ante oĩa hoc fundamentum ſtatuit, intellectũ ſimilem in hoc eſſe ſenſui, quòd patiendo intelligit, ſicut ẽt ſenſus patiẽdo ſentit: quum.n. in nobis ipſis experiamur nos quãdoq; eſſe actu intelligentes, quandoq; nõ actu, ſed poteſtate ſolùm, nulla aũt res poſſit ſeipsã ducere de poteſtate ad actu, neceſſe eſt intellectum ab alio pati; non põt autem pati, niſi ab ipſiſmet obiectis intelligendis, id.n. quod eſt poteſtate tale, fit actu tale ab illo, quòd iam ſit actu tale; ſic.n. ẽt ſenſus ab obiectis ſenſilibus patitur, vt iam docuerat Ariſt. in 2. lib. Quoniam igitur patiendo, & recipiendo obiecta intellectus intelligit, hinc infert Ariſtot. ipſum eſſe inaffectum, ideſt non haberet in ſua eſſentia ipſam obiectorum naturam, ſed poteſtate ſolùm, quia ſi actu haberet in ſeipſo naturam ſui obiecti, non poſſet illud recipere, & in hoc quoque ſimilem eſſe dicit intellectum ſenſui; quod ſicut ſenſus non habet actu in ſeipſo obiecta ſenſilia, ſed poteſtatem ea recipiendi; ita neque intellectus habet actu obiecta intelligibilia, ſed ſolã recipiendi poteſtatẽ; ita vt quemadmodum ſe habet ſenſus ad obiecta ſenſilia, ita ſe habeat intellectus ad obiecta intelligibilia. Verùm quia per hæc nullum ſenſus, & intellectus diſcrimen apparebat, ſed ſola ſimilitudo, ideo Ariſt. ſtatim declarat in hoc

Duplex immiſſio intellectus.

Declaratio context. 2. in 3. lib de anima.

Declaratio context. in tertio, in tertio li. de anima.

Declaratio context. 4. in tertio, li. de anima.

ipſo eorum diſſimilitudinem, ac differentiam, quæ in hoc conſiſtit, quòd obiectum cuiuſque ſenſus nõ eſt omne ens, ſed ſolùm quędam ſtatuta ſpecies entis; viſus enim dirigitur ad recipiendos ſolos colores, auditus ad ſonos tãtummodo, olfactus ad ſolos odores, intellectus verò ad res omnes, eſt enim omnium rerũ cognoſcitiuus: ob id alio modo debuit eſſe inaffectus, & immiſtus ratione obiectorum, quam ſenſus; nam ſenſus eſt inaffectus, atque immiſtus non omnino, & abſolutè, ſed (vt aiunt) ſecundùm quid, hoc eſt non ratione omnium rerum, ſed ſolùm ratione ſui obiecti, quod non eſt omne ens, ſed ſtatutum quoddam entis genus; quum enim viſus per proprium corporeum organũ operetur, debuit quidem illud eſſe ſine colore; debuit enim eſſe perſpicuum, hoc autem ſine colore eſt; at non debuit eſſe ſine ſapore, & ſine tactilibus qualitatibus; quare viſus non eſt penitus immiſtus reſpectu rerum omnium, ſed eſt naturaliter affectus certis qualitatibus, quas cum alijs rebus cõmunes habet: at intellectus, quia res omnes cognoſcere aptus eſt, debuit omnino, & abſolutè, & reſpectu omnium eſſe inaffectus, & cum nulla alia re quicquam habere commune; eſt igitur abſolutè, & penitus immiſtus cum aliarum rerum naturis, ut eas omnes intelligere poſſit; quia niſi talis eſſet, nõ cognoſceret omnia, cognoſcit enim recipiendo, nihil autẽ recipit id, quod iam habet, quia intus apparens prohibet alienum: hæc igitur eſt prior immiſtio, quam colligit Ariſt. in contex. 4. 3. lib. de anima, hoc medio vtens; quoniã intellectus omnia intelligere aptus eſt, & patiẽdo intelligit, ſicut antea dixerat: unde ſumere poſſumus quid ſecundùm Ariſt. dicendũ ſit de obiecto intellectus. [ipſius nanq; obiectũ eſt ens omne pręter ipſum intellectum; non dicit *Obiectũ intellectus duplex.* .n. Ariſt. quoniam omnia materialia intelligit, ſed abſolutè dicit [quoniam omnia intelligit] niſi enim omnia penitus intelligeret, non poſſet inde perfectam illam, & uniuerſalem intellectus immiſtionem deducere, quam ibi deducere vult, ſed ſolùm ſecundùm aliquid, vt cuiq; conſideranti manifeſtum eſt; talis autem immiſtio imperfecta etiam ſenſui competit ratione ſui obiecti, ſicuti dictum eſt. Non eſt autem ignorandum poſſe duobus modis conſiderari obiectum intellectus; uel enim illud obiectum reſpicimus, a quo intellectus mouetur; vel illud, quod intellectus aptus eſt recipere, & intelligere; illud quidem, a quo mouetur, non eſt ens omne, ſed ſolum phantaſma, quod, quum per ſenſus tranſierit, non poteſt eſſe niſi rei materialis; ſed quia intellectus phantaſma intuẽs non ſolùm ipſum intelligere aptus eſt, ſed etiã alia, quæ in ipſo phantaſmate vt illuminato ab intellectu agente relucere poſſunt, nempe & eſſentias, & quidditates rerum, quæ per phantaſmata repręſentantur, & cauſas quoq; ab effectibus abiunctas tanquam in ipſis relucẽtes, ideo ex motione facta a phantaſmate immaterialia quoq; intelligere aptus eſt: a ſolo igitur phantaſmate materiali mouetur, per eam tamen motionem intelligere omnia poteſt, & hac ratione dicimus obiectum intellectus eſſe illud nomine carẽs, quod omnia pręter ipſummet intellectum entia complectitur: ſic igitur inquit Ariſto. ipſum nihil habere cum alijs rebus commune, ſed eſſe quiddam ab omnibus diſtinctum; & omnium receptiuum, proinde eſſe alia omnia poteſtate, ſed nihil eorũ actu, & ita eſſe penitus immiſtum ratione ſui obiecti, quod eſt ens omne præter ipſum intellectum. *Declaratio context. 6. tertij lib. de anima.* Alterã quoq; immiſtionem tribuit Ariſt. intellectui in contex. 6. eiuſdem libri, quam ex illa priore deducit, eaq; eſt reſpectu corporis, in quo exiſtit, ita tñ vt hæc quoq; intelligatur reſpectu operationis, non alia rõne; quum .n. intelligat recipiendo obiecta, neceſſe eſt vt in hac receptione non vtatur corpore, in quo eſt, hoc eſt vt ipſe ſit recipiens, non corpus, neque vlla corporis pars: quod Ariſt. eo argumento oſtendit; quia ſi corpus illi in recipiendo opitularetur, iam intellectus eſſet qualis, & haberet organum, quæ vtraq; falſa ſunt; eſſe aũt quale ibi ſignificat eſſe naturaliter alligatum determinatæ naturæ, & certæ temperiei primarum qualitatum: nam ſi in corpore receptio fieret, ſtatuta aliqua in illo qualitatum temperies poſtularetur, ſicut in ſenſibus videmus; non .n. quodlibet corpus eſt aptũ recipere quodlibet ſenſile ſed aliquod videmus eſſe aptũ recipere colores non odores, aliquod verò odores, non colores, horum .n. ſingulum requirit certã quandã naturã ex quadam ſtatuta elementorum miſtione prouenientem; quo fit vt ſingulus ſẽſus ſit naturaliter qualis, qm̃ in corpore recipiente requirit certam quandam qualitatem, atq; naturam: quoniam igitur intellectus nihil habet cũ alijs rebus cõe, & cum nulla earum natura cõmiſtus eſt, neq; cum corpore, in quo ineſt, põt eſſe cõmiſtus in recipiendo: præterea ſi ita cũ corpore eſſet cõmiſtus, haberet aliquod organũ proprium, attamen nullum eius organũ apparet, qm̃, vt in contex 92. 1. lib. de aĩa dr, ne fingere quidem poſſumus quam corporis partem occupet intellectus in recipiendis ſpeciebus: cõſequentia verò ita declaratur; qm̃ ſi intellectus in recipiendo ſpecies miniſterium corporis poſtularet, ſtatutã ẽt recipientis corporis naturã, ac determinatã quandã temperiẽ, vt mò dicebamus, requireret, at nõ oẽs viuẽtis corporis partes eandẽ habẽt elementorũ miſtionẽ, idemq; temperamentum. aliquam igitur determinatã corporis partẽ occuparet in operãdo, quemadmodum uiſus oculũ, & auditus aures, id autem eſſet habere organũ proprium; nil enim aliud eſt vti proprio organo in cognoſcendo, quam habere ſtatutam aliquam in corpore animato partem,

partem, cuius officium ſit obiectorum cognoſcendorum ſpecies recipere. Ex eo igitur quod intellectus res oẽs cognoſcere aptus eſt, Ariſtot. vtranque eius immiſtionem collegit; neque.n. cum obiectis vllam naturæ communionẽ habere debuit, ſi oiã recepturus erat, neq; vlla corporis parte vti in recipiendo, quod fuiſſet proprio organo vti: hinc aũt Ariſt. ſtatim eodẽ in loco intulit ſolum inter oẽs animę partes intellectum dici poſſe locũ ſpecierum, locus enim per metaphoram appellatur, quia recipit; ideo anima ſenſibilis apud Ariſtot. non eſt vocanda locus, quia non recipit ipſa ſpecies rerum ſenſilium, ſed organum animatum, anima verò rationalis in recipiendo non vtitur organo, quia ipſa ſine organo ſpecies recipit, proinde iure vocatur locus. Neque exiſtimare ob id aliquis dẽt ſolùm intellectum, non hominem, eſſe intelligentem; nam hoc quidem ſequeretur; ſi cum Auer. diceremus intellectum non eſſe formam, qua homo eſt homo; ſed quũ aſſeramus ipſum eſſe formam hominis verè informantẽ, & hominem illo hominem eſſe, neceſſe eſt vt intellectu intelligente homo dicatur intelligens immo ut ſolus homo ſit intelligens ut quod, intellectus uero non ut quod, ſed ut quo: idq; eo argumento cõfirmare poſſumus, quod etiam anima ſenſibilis, licèt in ſpeciebus recipiendis organo utatur, tñ ipſa iudicat, & iudicium non organo, ſed ſoli animæ tribuitur; neque per id ſtat quin animal dicatur ſentire, qm̃ illa eſt forma, qua animal eſt animal. Neq; ẽt ex eo quod intellectus in recipiendo non utitur organo, inferre aliquis põt ipſum eſſe formã à corpore abiunctam, nec dantem eſſe corpori: qm̃ aliud eſt conſiderare intellectum ſecũdùm ſuum eſſe, aliud ſecundùm operationem; nam ſecundùm ſuum eſſe eſt forma corporis, & uerè materiam informat, ſecũdùm operationem uero eſt eleuatior a materia, q̃ cæteræ partes animæ, & in ſpecierum receptione non utitur aliquã corporis parte recipiente, ſi debeat ita eſſe immiſtus, ut poſſit omnia intelligere. In operando igitur patet intellectum neque cum alicuius rei natura, neq; cum ulla corporis parte tanquam organo eſſe commiſtum, & ita eſſe utroq; modo immiſtum in ſua operatione.

Error D. Thomę, & ſectatorum Alexandri de intellectu conſiderato in tertio libro de anima. Cap. XIIII.

COgnoſcere ex his poſſumus. D. Th. & plurium aliorum errorem, atq; erroris cauſam, qui dixerunt intellectum ab Ariſt. in 3. de anima lib. conſideratum non eſſe animam ipſam rationalem, quæ forma hominis eſt, ſed facultatẽ tantùm ſeu potẽtiam ipſius animę; hęc.n. Thomę ſnia fuit: qui conſiderans ea, quę ab Auer. in 3. de anima aduerſus Alexandrum dñr, nititur Alexandrum defendere, nempe in eo, quod ei Auerroes attribuit, quòd dixerit intellectum, de quo in eo libro agitur, non eſſe animam ipſam, ſed ſolùm præparationem, & aptitudinem animæ ad omnes rerum ſpecies recipiendas, & cognoſcendas: inquit enim Thomas Alexandrum in hoc optimè ſenſiſſe, quia ſignificare uoluit intellectum eſſe potentiam quandam animæ, non animam ipſam; ideo ſectatores quoque Alexandri hanc eandem ſententiã enixè tutati ſunt: in hanc autem inducti hi omnes uidentur ex eo, quod Ariſtotele in contextu quinto eius libri dixit intellectum nihil eſſe actu eorum, quæ ſunt, & nullam eſſe aliam eius naturam, niſi hanc, quod poteſtate eſt: at (inquiunt) ſi eſſet anima, & forma ſubſtantialis, id minimè uerum eſſet: iam enim certam, ac ſtatutam, eamque pręſtantiſſimam naturam haberet: quamobrem dicens Ariſto. ipſum nihil eſſe actu, ſed eſſe ſolam poteſtatem, ſignificat ſe non de anima ipſa hæc dicere, ſed de facultate animæ intellectiua; hæc enim non eſt forma, ſed ſolùm facultas, ac potentia humanæ formæ. Hanc ſententiam uiſus eſt ſignificare Alexander in primo ſuo libro de anima in capite de intellectu ſpeculatiuo, & in ſecundo libro in capite de intellectu materiali, ubi conſiderans id, quod ab Ariſtotele dicitur in contextu decimoquarto tertij libri de anima, intellectum eſſe ut tabellam abraſam, in qua nihil deſcriptum ſit, inquit intellectum melius fortaſſe comparari τῷ ἀγράφῳ τῷ γραμματείῳ, quam τῷ γραμματείῳ quoniam γραμματεῖον eſt aliquid actu, at intellectus non eſt actu, ſed eſt mera poteſtas. Ego uerò ſententiam hanc ſequi nunquam potui, eamq; ab Ariſtotele alieniſſimam eſſe ſemper exiſtimaui; omnia enim, quæ in eo libro dicuntur, ſignificant animam, non ſolam facultatem ut diſtinctam ab anima; etenim facultas non patitur, neque recipit, ſed eſt ratio patiendi, ac recipiendi, quemadmodum etiam id, quod materiales formas recipit, non eſt potentia primę materiæ, ſed materia ipſa potens, potentia uerò eſt ratio recipiendi; quum igitur Ariſtoteles ibi dicat intellectum pati, & recipere, abſurdum hoc eſſet, ſi de aptitudine, ac facultate animæ diceretur: & in contex. 5. dicit intellectum eſſe δυνατὸν, non dicit eſſe δύναμιν: in ſexto autem apertè dicit animam intellectiuam eſſe locum ſpecierum, non dicit ipſam facultatem eſſe locum: quoniam igitur illud ex dictis colligit, neceſſe eſt ut per animam intellectiuã ſignificet illud idem, quod prius nomine intellectus, quem pati, & recipere dixerat, ex eo enim quod ſine corporis miniſterio recipit, infert ipſum eſſe locum formarum: huic ſententiæ conſona ſunt ea, quę in tertio contextu leguntur, ibi.n. non dicit Ariſtot. intellectum ita

Alexandreorũ opinio.

Confutatio.

Declaratio cõtex. 3 in 3 lib. de anima.

ſe habere ad intelligibilia, vt ſe habet ſenſus ad ſenſilia, ſed vt ſe habet ſenſitiuum ad ſenſilia; attamen ſi facultates tantùm ſignificare, atque inter ſe comparare voluiſſet, vel dicere debuiſſet intellectiuũ, & ſenſitiuum, vel intellectum, & ſenſum: quoniam igitur de receptione ſpecierum ibi loquitur, rectè dicit ſenſitiuum, vt ſignificet organum ſenſus, quod poteſtatem habet recipiendi ſpecies, ſed non habet illas actu; id enim, quod recipit ſpecies ſẽſiles, eſt abſque dubio organum ſenſus; ſed quia intellectus non habet organum, ideo non intellectiuum dicit, ſed intellectum: inquit igitur ita ſe habere animam ipſam intellectiuam ad intelligibilia vt ſe habet organum ſenſus ad ſenſilia nempe quòd reſpectu illorum eſt ἀπαθὴς, hoc eſt inaffecta, & non habens illa actu, ſed poteſtate: id igitur quod ſecundùm Ariſtotelem recipit ſpecies, & eſt locus ſpecierum, eſt anima ipſa non facultas animæ. Præterea in contex. 8. & in 18. inquit intellectum intelligendo fieri omnia, aptitudo autem recipiendi non dicitur fieri aliquid, ſed ſubiectum potens, & aptum fit illud, quod recipitur; ſic enim etiam primæ materiæ potentia non dicitur fieri lapis, vel homo, ſed materia ipſa per receptionem formarum dicitur fieri modò res hęc, modò illa. Sed ſi totam illam partem legamus, & bene perpendamus, videbimus omnia Ariſtotelis dicta illi ſententiæ refragari, & apertè animam ipſam, non facultatem animę ibi conſiderari, quum etiam quandoque animam nominet, vt ibi legere eſt. Maximè verò hoc confirmatur ex conſideratione illorum, quę dicuntur ab Ariſtotele in contex. 37. & 38. eiuſdem libri, vbi epilogum faciens omnium a ſe dictorum de vtraque animæ parte cognoſcente, de ſenſu, ac de intellectu, inquit animam eſſe quodammodo res omnes, quia per partem intellectiuam fit res omnes intellectiles, per partem verò ſenſibilem fit res omnes ſenſiles: quod igitur in contex. octauo, & in decimooctauo dixerat intellectum fieri omnia, hoc in 37. & 38. dicit animam fieri omnia; quare ibi nomine intellectus animam ſignificauit, quoniam hoc non rectè de facultate dicitur, ſed de ſola anima. Tandem verò Ariſtoteles hoc apertiſſimè dicit in contex. illo 38. quando concludẽs inquit intellectum eſſe formam formarum, & ſenſum eſſe formam ſenſilium; ſic enim teſtatur intellectum eſſe formam, eamque talẽ, quę omnium formarum eſt receptiua; non eſt igitur ſola aptitudo, & facultas animæ, ſed eſt anima ipſa, quæ eſt forma hominis. Illud verò, quod illos in errorem traxit, fuit, quòd nõ animaduerterunt Ariſtotelem ibi conſiderare animam rationalem reſpectu ſuæ operationis circa intelligibilia, ideo putarunt non animã, ſed facultatem conſiderari; & videntes Ariſtotelem dicere intellectum nihil eſſe actu ex entibus, ſed eſſe omnia poteſtate, dixerunt intellectum non eſſe formam, quia ſi eſſet forma, iam eſſet aliquid actu: attamen, dum hoc attribuimus animæ rationali reſpectu operationis, omne dubium tollitur, & eorum error patefit, vt primæ materiæ exemplo declarare poſſumus: materia nanque duas habet entitates; vnã propriam, quæ eſt eius propria eſſentia, eſt enim aliquid, & eſt ens diſtinctum a forma; alteram verò, quam acquirit ex receptione formæ, à qua fit hoc aliquid, nam recipiens formam hominis dicitur fieri homo, & recipiens formam equi dicitur fieri equus: quando igitur dicimus materiam primam non eſſe actu ullum ex entibus, ſed omnia poteſtate, non ob id aſſerimus eam ſecũdùm ſe nihil eſſe; neque hoc dicimus de ipſius potentia, & aptitudine, ſed de ipſamet materia reſpectu ſecundæ tantùm entitatis; præſupponendo enim propriam materiæ entitatem, nec tamen eam reſpiciendo, ſed alteram ſolam, qua fit res omnes per receptionem formarum, dicimus eam nihil eſſe actu, ſed omnia poteſtate. Ita igitur etiam intellectus duas habet entitates, vnam propriam, alteram acquiſitam, nam ſecundùm ſe eſt forma corporis & nobiliſſima quidem forma; ſed reſpectu operationis, & quatenus eſt aptus omnia fieri, quia intelligendo rem aliquam dicitur fieri res illa ſpiritaliter, ſic dicitur ſecũdùm ſe eſſe omnia poteſtate, & nihil actu: rectè igitur hoc dicit Ariſt. de anima rationali conſiderata reſpectu operationis, quare non oportet id ad facultatem animę referre, ſed ad animam ipſam; eamque fuiſſe Ariſtotelis mentem teſtantur verba illa nuper a nobis relata, quando in contex. 38. illius libri inquit intellectum eſſe formam formarum; ſic enim illũ intellectum, qui formarum receptiuus eſt, formam eſſe aſſerit, non ſolam formæ aptitudinem: ad hunc ſenſum etiam Alexandri verba, quibus ſolam aptitudinem ſignificare viſus eſt, redigi poſſe videntur; ipſe enim ita loqui voluit, vt Ariſto. imitaretur, atque interpretaretur, & nullam intellectui entitatem tribueret, ſignificaretque ipſum nihil eſſe actu, ſed omnia poteſtate, ſicut etiam Ariſtot. dixit, nempe prout reſpicit operationem circa obiecta intelligibilia, ſic enim ipſum cõſiderans Alexander voluit eius entitatem extenuare, vt ſignificaret eum ita conſideratum nihil eſſe actu. Quemadmodum igitur ducti claris Ariſt. teſtimonijs eius verba ad rectum ſenſum trahimus, ita Alexandri quoque verba ad eundem ſenſum trahenda ſunt, ſi ipſum tueri, & à magna abſurditate vindicare volumus. Quod ſi ea fuit ipſius ſententia, quam ei Auerroes, & alij attribuerunt, parum refert ipſum indefenſum relinquere, atque eius opinionem refutare..

Declaratio contex. 5 in tertio lib. de anima.

Prima materia duas habet entitates.

Intellectus duas habet entitates.

Anima

Animæ rationalis perfecta ſecundum Ariſt. definitio. Cap. XV.

SI animę rationalis perfectam definitionem aſſignare velimus, qualem Ariſt. nobis ex ſuis dictis colligendam reliquit, debemus per vtrunque reſpectum naturam eius exprimere hoc pacto; intellectus eſt forma hominis, quæ, quum nullum ex entibus ſit actu, ea omnia recipere ſpiritaliter, & cognoſcere apta eſt: immiſtionem verò cum organo in definitione ponere non oportet, quoniam hæc neceſſariò alteram immiſtionem ſequitur tanquam proprietas, quare ſuperuacuę in definitione poneretur. Hæc eſt humanæ mentis natura apud Ariſt. quam ipſe partim in initio ſecundi libri de anima, partim in 3. lib. declarauit, & quam etiam epilogo collegit in contex. 38. eius tertij libri: in quo non poſſum non maximæ mirari ingenium, & artificium Ariſtot. qui quum in 37. propoſuiſſet colligenda epilogo ea, quæ de ſenſu, ac de intellectu dixerat, non ea tantùm recenſere debuit, quæ de ſenſu tradiderat poſt contex. 50. ſecundi libri, & quæ de intellectu in tertio ad eum vſque locum, ſiquidem ea omnia ſolam operationem reſpiciebant, ſed cum ijs etiam illa coniungere, quæ prius in ſecundi libri initio de omni anima vniuersè dixerat, dum eam reſpectu corporis conſiderauit: ideo in contex. 38. id, quod propoſuerat, perfectè, & artificioſè exequendo, duabus tantùm dictionibus exquiſitè naturam intellectus cum vtroque reſpectus ſignificauit; dum dixit intellectum eſſe formam formarum, formam reſpectu corporis, formarum vero reſpectu operationis; adeout formam dicens collegerit vnico verbo naturam intellectus vt declaratam in ſecundo libro, dicens autem, formarum, vnico ſimiliter verbo collegerit intellectus naturam vt in tertio libro declaratam; ex libro enim ſecundo habemus intellectum eſſe formam, qua homo eſt homo, ex tertio autem cognoſcimus eam eſſe omnium formarum receptiuam. Sic igitur definitionem intellectus omnibus numeris abſolutam, quam nos modò pluribus verbis protulimus, Ariſtoteles duobus tantummodò, ac ſtrictim expreſſit, dum dixit ipſum eſſe formam formarum. Idem de ſenſu dicendum eſt, ſimiliter enim ex dictis in initio ſecundi libri collegit ſenſum eſſe formam; ibi enim docuerat omnẽ animam eſſe viuentis corporis formam; poſtea dixit, ſenſilium, hoc colligens ex ijs, quę poſt contextum 50. eiuſdem ſecundi libri docuerat; ſenſus enim ſenſilia recipiendo operatur; non dixit autem abſolutè, formarum, quia vt antea dicebamus, ſenſus non cognoſcit omnia, ſed ſola ſenſilia, & formas quidem ſine materia recipit, proinde formarum ipſe quoque receptiuus eſt, non tamen omnium, ſed ſenſilium tãtum; rectè igitur Ariſtoteles dixit ſenſum eſſe formam ſenſilium, intellectum uerò eſſe abſolutè formam formarum.

Artificiũ Ariſtot. in dicendo intellectũ eſſe formã formarum.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI

DE SPECIEBVS INTELLIGIBILIBVS.

Propoſitio dicendorum. *Cap. I.*

DE mente humana agens Ariſtoteles in tertio de anima libro frequenter ſpecierum intelligibilium mentionem fecit; dixit enim ipſam eſſe locum ſpecierum, ita tamen vt non habeat eas actu in ſua eſſentia, ſed poteſtatem ſolùm recipiendi, recipiat autem ipſas a phantaſmatibus. Hoc quomodo ſeſe habeat, non ita clarum fuit, vt magnas interpretum controuerſias, atque altercationes non excitauerit; non ſolùm enim dubitarunt quodnam harum ſpecierum officium ſit in intellectione, verùm etiam an reuera dentur, imprimanturq́; in intellectu ſpecies vllæ: idq́; etiam aliqui prorſus negare auſi ſunt, & aliud aliquod excogitare, quod Ariſtoteles nomine ſpecierum intelligere potuerit. Præterea verò cum hac diſputatione alia non parui momenti, & explicatu digniſſima coniuncta eſt, quidnam ſint in intellectu illi, qui habitus vocari ſolent, vnde appellatur intellectus in habitu; quum nil aliud eſſe uideantur, quam hę ſpecies in mente humana impreſſæ, atque ita fixæ, ut non facile amoueri queant. Nos igitur hac de re ſecundùm principia philoſophiæ Ariſtotelis diſputaturi, ante omnia Simplicij, & Platonicorùm ſententiam tanquam Ariſtot. manifeſtè aduerſantē reijcimus, & ab hac noſtra diſputatione penitus excludimus; quippe quū nimis longa oratione opus eſſet ad Ariſtotelis de mente humana, eiusque operatione ſententiam cum Platonis opinione conferendam; quum enim illi dicant animam rationalem habere in ſe rationes ideales vt naturaliter inſitas, & conſubſtantiales, non vt extrinſecus impreſſas, proinde nihil a phantaſmatibus recipere, ſed ſolùm excitari ad contemplandas in ſe rationes ideales, quę tunc tanquam è tenebris in lucem prodeuntes incipiūt uocari habitus; huic ſententiæ aduerſatur apertè Ariſtoteles dicens intellectum eſſe prorſus immiſtum, neque ullum intelligibilium habere actu in ſeipſo, ſed omnia poteſtate, proinde ea recipere ab obiectis externis. Hanc igitur Ariſtot. ſententiam ueram eſſe ſtatuentes; quum eam in dubium, atq; in diſputationem reuocare nullum operępretium fore uideatur; de eius tantummodò intelligentia diſputandum, & aliorum hac in re altercationem expendendam in pręſentia nobis propoſuimus. Referemus igitur in primis contrarias multorum ſententias, & argumenta quibus vtuntur, ut intelligatur in quonam huiuſce rei difficultas conſtituta ſit, deinde noſtram hac de re ſententiam proferemus; tandemque illa, quę nobis aduerſari uidebuntur, aliorum argumenta ſoluemus.

Simplicij opinio.

Duæ Latinorum contrariæ ſententię, & earum Declaratio. *Cap. II.*

QVum Ariſt. ſpecies rerum intelligibilium tanquam ad intellectionem neceſſarias manifeſtè poſuerit, latini omnes tum in earū conceſſione conſenſerunt, tum etiam in eo quod ſpecies re ab intellectione diſtinguantur, ita ut aliud ſit ſpecies intelligibilis, aliud intellectio, quum prętertim etiam tempore ſecundùm eos diſtinguantur, & detur ſpecies intelligibilis abſq; intellectione, ut poſtea declarabimus; ſed quidnam ſint ſpecies intelligibiles, & quem in intellectione locum habeant, diſſenſerunt: primùm enim in duas penitus contrarias ſectas diuiſi ſunt; alij nanq; ſpecies intelligibiles in intellectu imprimi aſſeruerunt; alij uerò eas conſtanter negarunt, & ſolùm extra intellectum ſpecies conceſſerunt, quas ob id ſpecies expreſſas nominarunt; vtramque igitur ſententiam prius declarabimus, poſtea utriuſque argumenta referemus. Illi, qui priorem ſententiam ſequuntur, dicunt eas eſſe quiddam intellectui ſuperadditum, & eſſe accidentia ſpiritalia a phantaſmatibus in intellectu producta, quę & præcedunt tempore intellectionem, & poſt eam ſeruantur in intellectu, unde eas impreſſas appellarunt: ſecundum hos facile eſt oſtendere cur intellectus uocetur

Prior ſecta.

in

in habitu, & quidnam ſit hic habitus; quando enim impreſſas habet rerum intelligibiliũ ſpecies, quas contemplari poteſt quando vult, quum poſt intellectionem fixę in intellectu maneant, tunc dicitur in habitu, quia nil aliud eſt habitus, quam ſpecies impreſſa, & ita fixa, vt deleri vix poſſit. Sed hi in modo diſcordes fuerunt & adhuc in duas ſectas diuiſi ſunt. Alij nanque dixerunt has ſpecies reſpectu intellectus habere locum obiecti terminantis intellectionem, quia intellectus eas habens contemplatur quando vult, cuius ſententiæ fuit *Gregorius Ariminenſis.* Gregorius Ariminenſis in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione prima, & clarius in ſecundo diſtinctione ſeptima quæſt. 3. eandem *Scotus.* ſequutus videtur Scotus in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione ſexta, ubi longo ſermone oſtendere nititur dari ſpecies intelligibiles in intellectu ante intellectionem impreſſas, tanquam obiecta ipſius intellectus, ex quarum multiplicata intellectione firmior impreſſio fiat ita vt appellentur habitus; quos intellectus poteſt contemplari quando vult; habet enim obiectum præſens, quum ſpecies in intellectu maneant poſt intellectionem: confutat etiam ibi Scotus opinionem Henrici, & aliorum negantium ſpecies impreſſas, & ponentium tantùm expreſſas, vt ibi legere *Thomas.* poſſumus. Alij verò dicunt ſpecies impreſſas non habere obiecti locum, ſed formæ tantùm & actus primi, quia per eas ita operatur intellectus, vt ignis per formam ſuam, quæ dicitur actus primus reſpectu operationis, quæ eſt actus ſecundus: ſic igitur ſpecies intelligibilis impreſſa in intellectu eſt ratio formalis, qua intellectus operatur; non operatur autem, niſi a phantaſmate moueatur, ideo phantaſma locũ habet obiecti mouentis ſpecies autem impreſſa non obiecti locum habet, ſed formę & habitus reddentis intellectum propenſum, & aptum ad operandum; hæc fuit Thomæ opinio, quę apud eum legitur tum in context. 8. tertij libri de anima, tum clarius in prima parte ſummę q. 85. art. 2. eamq; Scotus impugnat in dicto loco q. 7. ſed opinionem Thomę ſequi *Zimara* videtur Zimâra in theoremate. 82. vbi aſſerit ſpeciem in intellectu impreſſam eſſe principium effectiuum intellectionis, hoc eſt rationem formalẽ, qua intellectus qui poſſibilis dr, eſt intellectionis productiuus. Nõ eſt aũt ignorandum, non apparere per ea, quæ diximus, differentiam ullam inter Thomam, & Scotũ; nam etiã dicendo ſpeciem impreſſam habere locum obiecti, dicimus ipſam eſſe principium effectiuum, & motiuum quia officium obiecti eſt mouere, & agere; ideo plures recẽtiores philoſophi dum hoc tantùm dicentes putant ſe Thomę & Scoti diſcrimen, ac diſſidium tetigiſſe, meo quidem iudicio decipiuntur, quia nullum adhuc eorum diſcrimen apparet. Dico igitur diſcrimen vtriuſque ſententię in hoc cõſiſtere, quod Scotus dicens ſpeciem impreſſam tenere locum obiecti negat intellectum phantaſmate mouente tunc indigere, quia ſpecies ipſa impreſſa obiecti officio fungitur: Thomas verò, & Zimara dicunt obiectum eſſe phãtaſma, non ſpeciem ipſam impreſſam, ideoque ſemper requiri phantaſma mouens, & excitans ad intellectionem; intellectus enim habens impreſſam ſpeciem tanquam habitum, à phantaſmate excitatus ſtatim intellectionem producit, quia ſpecies eſt ratio producendi intellectionem, nec produceret hanc intellectus, niſi ſpeciem haberet; idcirco in altero quoque diſſentiunt, quòd Thomas putat ſpeciem impreſſam eſſe totam rationem producendi intellectionem, Scotus autem dicit neq; intellectũ, neq; ſpeciem eſſe rationem totam intellectionis productiuam, ſed vtrunque ſimul, adeout ex ambobus conſtituatur ratio adęquata intellectionis productiua; eſt enim tum ipſa ſpecies impreſſa, tum etiam ipſa intellectus natura; ideo in dicta quęſtione ſeptima impugnat Scotus in hoc opinionem Thomæ, vt ibi legere poſſumus. Sed Caietanus in prima parte ſum- *Caietanus.* mæ q. 79 art. 2. aliam Thomę ſententiam attribuit; inquit enim Thomam non dixiſſe ſpecies imprimi in intellectu, ſed intellectum fieri res ipſas, & imbibere quodammodo totum obiectum: ideo videtur Caietanus accedere ad opinionem ponentium ſpecies expreſſas, de qua poſtea dicemus, ideoque aliqui eam ſequentes approbant hoc Caietani dictum. Attamen apud Thomam in memoratis locis eam ſententiam legimus, quam nos prius expoſuimus & quam ei omnes attribuunt. Ioannes autem *Gandauenſis.* Gandauenſis in tertio libro de anima quęſtione vndecima, & decimaſeptima tuetur quidem ſpecies impreſſas tum pręcedentes, tum ſequentes intellectionem, ſed negat eas eſſe intellectionis effectiuum principium, & probare nititur eas eſſe principiũ receptiuum tantùm, id eſt rationem recipiendi intellectionem, non quidem receptiuum præcipuum, hoc enim eſt intellectus; ſed receptiuum præparatiuum, ſicut in dictis locis legere poſſumus. Hęc ſunt, quæ ab illis dicuntur, qui ſpecies imprimi aſſerunt; & eorum inter ſe controuerſia ea eſt, quam nos breuiter retulimus. Contrariam uero ſententiam, quod nulla in intellectu ſpecies *Secunda ſecta.* imprimatur, ſed ſola ſpecies expreſſa ſatis ſit ad intellectionem producendam, ſequutus eſt Henricus, quam Scotus confutat in dicta ſua *Henricus.* quęſtione; & eam magno conatu defendit Io. Bacconius ſecundo ſententiarum diſtinctione *Io. Bacconius.* ſexta quęſtione prima, articulo tertio, quam eandem tuentur his temporibus omnes ferè philoſophi recentiores; ſpecies autem expreſſę apud hos ſunt ipſa phantaſmata, quando ab intellectu agente illuſtrata ſunt actu intelligibilia,

bilia, & actu motiua noſtri intellectus; quemadmodum enim lumen ſolis iunctum coloribus conſtituit eos in eſſe claro, & expreſſo, & actu motiuo ipſius viſus; ita phantaſmata ab agente intellectu illuſtrata fiunt clara, & motiua intellectus, & ita dicuntur ſpecies expreſſæ, quæ ad intellectionem in intellectu producendam ſufficiunt abſque vlla ſpeciei impreſſione, quia nihil in intellectu imprimitur tanquã illi ſuperadditum. Eſt autem etiam inter hos diſſidium aliquod: nam Ioannes Bacconius dicit hanc ſpeciem excitare intellectum, deinde ipſum ita excitatum promere ex ſe ipſo intellectionem: quare apud eum intellectio formaliter eſt ſolùm actio ipſius intellectus, quia ipſe in promenda intellectione agit, non patitur; ſed antecedenter eſt paſſio, quia excitatio præceſſit, quæ eſt paſſio quædam intellectus a phantaſmate. Sed recentiores quidam in reliquis Bacconij ſententiam ſequentes id tantùm non receperunt, intellectionem eſſe intellectus actionem tantummodo; nam aduerſus hoc ſententiam Ariſt. adduxerunt, qui clarè dixit intelligere eſſe pati, & modum etiam paſſionis expreſſit dicens intellectũ fieri res ipſas; putauit ergo Ariſto. intellectionem eſſe paſſionem non modò antecedenter, ſed formaliter, adeout ſit ſimul actio & paſſio; actio ratione iudicij, ſiquidem iudicare eſt agere; paſſio verò quatenus intellectus imbibit quodammodo totum obiectum, & in ipſum transformatur, nihil tamen recipiendo tanquam ſibi ſuperadditum; imbibere enim & transformari eſt pati quoddam. Hi autem ſuam hanc ſententiam declarantes dicunt neq; intellectum, dum intelligit, formam vllam in ſe recipere, neq; perſpicuum a coloribus informari, ſed viſum fieri rem viſam, & intellectum fieri rem intellectã, abſque vlla ſpeciei receptione: quemadmodu enim quum columna ex dextra fit ſiniſtra, id non prouenit ex aliqua nouæ formæ receptione, quæ in columna fiat, ſed ex ſolo reſpectu vnius rei ad aliam; ita per ſolam præſentiam corporis luminoſi, & reſpectum perſpicui ad ipſum fit ipſius perſpicui illuminatio, quum nulla in eo ſpecies recipiatur; ſic etiam in oculo non recipiuntur colorum ſpecies, neque fit viſio per receptionem colorum, ſed per præſentiam colorati corporis in perſpicuo illuminato, & reſpectum oculi ad colorem præſentem: quo fit, vt mutetur viſus quodammodo in colorem, & hac ratione pati dicatur, non quòd ſpeciem aliquam recipiat; non enim color per medium perſpicuum ad oculum tranſit, ſed vltra perſpicuum apparet oculo, & inſpicitur, quum nihil in oculo imprimat: ita phantaſmata, quando lumine intellectus agentis ſunt illuſtrata, & conſtituta in eſſe claro, & expreſſo, apparent intellectui, & nihil in eo imprimunt, ſed intellectus fit res illa, quam intelligit, & hæc dicitur intellectio: quam ſententiam colligunt ex verbis Alexandri tum in primo, tum in ſecundo libro de anima in capite de uiſu, tum etiam in libro de ſenſu & ſenſibilibus.

Prioris ſectæ argumenta ad probandum ſpecies impreſſas. Cap. III.

COntrarijs ſententijs ita declaratus utriuſq; argumenta conſideranda ſunt. Illi quidem, qui tuetur ſpecies impreſſas, primùm ita argumentantur: intellectio eſt vnio intellectus cum intelligibili, ergo neceſſe eſt ut intelligibile in intellectu ſpiritaliter imprimatur; nam quomodo erit unio, ſi intelligibile maneat extra intellectum? *1. Argum.* Secundo, dantur habitus intellectuales diſtincti ab habitibus partis animæ ſenſibilis, ergo dantur ſpecies in intellectu impreſſæ, & poſt intellectionem ſeruatæ: conſequentia clara eſt; quia iſti habitus nõ poſſunt eſſe aliud, quam ſpecies ipſę rerum intelligibilium manentes in intellectu poſt intellectionem, & ante intellectionem impreſſę: aſſumptum quoque manifeſtum eſt apud Ariſtotelem in ſexto libro de moribus, vbi dicit intellectum, ſcientiam, ſapientiam, prudentiam, & artem eſſe habitus intellectuales, & eſſe actu in anima; in libro etiam categoriarum dicit hos habitus eſſe qualitates primæ ſpeciei in ipſa anima inhærentes, & diu manentes, & ægrè ſeparabiles: hoc etiam confirmatur per ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele in contex. octauo tertij libri de anima; ibi enim inquit nos per tales habitus reddi aptos ad operandum quando volumus; vult igitur eos eſſe in anima fixos, & poſt operationem permanentes, nam operatio labilis eſt, nec diu durat; quare ſi ſimul cum ea deſineret habitus, quomodo aptiores ad operandum eſſemus, quam prius? certè ſcientia rerum naturalium acquiſita in animo philoſophi naturalis ſeruatur in eo etiam dum nihil contemplatur, & dum dormit; ſimiliter ſeruatur ars medica in animo medici etiam dormientis; in quanam igitur animæ parte ſeſeruari has diſciplinas dicendum eſt? ſeruantur vtique in parte cognoſcente, atqui non in parte ſenſibili, quia hæc non recipit vniuerſalia, hi autem omnes habitus ſunt vniuerſales, quare non poſſunt ſeruari in memoria, quæ eſt facultas animæ ſenſibilis, & ſola particularia, quæ a ſenſibus recipit, ſeruare poteſt; reſtat igitur vt in intellectu ſeruentur, & ea ratione dicantur habitus, quatenus etiam poſt intellectionem, & diu quidem, in intellectu remanẽt. *2. Argum.* Tertiò rationi conſentaneum eſt actum primum præcedere actum ſecundum; at ſcientia eſt actus primus, & contemplatio eſt actus ſecundus, *3. Argum.*

cundus,

cundus, vt inquit Ariſtoteles in initio ſecundi libri de anima, & in contex. octauo tertij; ergo habitus ſcientiæ debet præcedere intellectionem: & niſi hoc dicamus, ſequetur intellectum ſemper habere poteſtatem æquè propinquam ad operationem, neque oſtendere poterimus quomodo nunc habeat poteſtatẽ propinquiorem, quam prius; quoniam poteſtas non poteſt eſſe facta propinquior, niſi aliquid in intellectu impreſſum, & illi ſuperadditum remanſerit: ſed neque oſtendere poterimus quomodo intellectus in habitu ſit aptus ad operandum quando vult; cur enim eſt aptior, quàm ante acquiſitionem habitus, ſi nullus remanet habitus, à quo aptior reddi poſſit? dantur ergo ſpecies impreſſę, & poſt intellectionem ſeruatæ. Præterea confirmatur hæc ſententia teſtimonio Ariſto. in multis locis: nam in ſecundo contextu tertij libri de anima dixit intellectũ pati ab intelligibilibus, atqui nihil patitur ſine receptione, ergo vult intellectum ab obiectis recipere ſpecies: deinde in contextu tertio clarè dixit intellectum eſſe ſuſceptiuum ſpeciei, at non poteſt ſpeciem ſuſcipere, niſi ſpecies in ipſo imprimatur: poſtea in contextu ſexto dixit intellectum eſſe locum formarum, at nulla eſſet cum loco ſimilitudo, niſi ſpecies eſſet in intellectu, quum ẽt locatũ ſit in loco; nam ſi ſpecies eſſent extra intellectum, quomodo intellectus diceretur locus ſpecierum? Auerroes quoque eum locum interpretans inquit differre animam intellectiuam a loco propriè ſumpto, quòd locus recipit locatum, nec fit illud, anima verò recipit ſpecies, & fit illa met ſpecies, quam recipit; ponit ergo Auerroes receptionem ſpeciei in intellectu, & vnionem intellectus cum ſpecie intelligibili: in contextu etiam 37. & 38. dicit Ariſtoteles animam modo quodam fieri omnia, nam per ſenſum fit omnia ſenſilia, per intellectum verò fit omnia intelligibilia; non poteſt autem fieri res ipſæ, niſi ſpecies rerum in ſe recipiat.

4. *Argum.*

Argumenta poſterioris ſectæ ad probandum non dari ſpecies impreſſas. Cap. IIII.

1. *Argumentum.*

ALtera verò ſecta, quæ ſpecies imprimi negat, argumentatur præcipuè ex verbis Ariſtotelis in contextu quinto tertij libri de anima, vbi dicit intellectum nihil eſſe actu eorum quæ ſunt, antequàm intelligat; atqui intelligere eſt operari, ergo negat ante operationem eſſe in intellectu aliquã ſpeciem intelligibilem; quia poſita ſpecie impreſſa ante intellectionem, tunc intellectus eſſet factus aliquid antequam intelligeret: idem etiam legimus apud Ariſtotelem in contextu decimoquarto eiuſdem libri, ubi inquit intellectum, antequàm intelligat, eſſe ſicut tabellam, in qua nihil deſcriptum ſit; non vult igitur Ariſtot. aliquam ſpeciem in intellectu præcedere intellectioni. Secundò ſic argumentantur: ſatis ſaluatur intellectio per ſolam ſpeciem expreſſam, hoc eſt per phantaſma illuſtratum, & actu motiuum, ergo ſuperuacaneum eſt ponere ſpeciem a phantaſmate in intellectu impreſſam; fruſtra enim fit per plura, quod per pauciora æquè fieri poteſt: antecedens patet; quoniam præſentia obiecti ad mouẽdum apti poteſt ſine alicuius auxilio producere intellectionem, ſi nihil impediat. Tertio vtuntur argumento tali: ſi concederentur ſpecies impreſſæ, & poſt intellectionem ſeruatæ, daretur memoria intellectiua: conſequentia clara eſt; quia nullum eſt aliud memoriæ officium, quam ſpecies poſt cognitionẽ ſeruare, quare ſpecies poſt intellectionem in intellectu ſeruarentur tanquam in memoria; conſequens aduerſatur Ariſtoteli, qui in libro de memoria, & reminiſcentia dicit memoriam eſſe per ſe primi ſenſitiui, per accidens uerò eſſe intellectiui, nempe quatenus intellectus nõ intelligit ſine phantaſmate; nullam igitur memoriam concedit, niſi unam, quę eſt facultas animæ ſentientis, & per ſe inſeruit phantaſię, quum idola rerum tantummodo particularium ſeruet, & ſit phãtaſiæ tanquàm apertus liber; per accidens verò, & per mediam phantaſiam inſeruit etiam intellectui, quatenus ille mouetur a phantaſmate. Quartò aliqui ita argumentantur: forma non poteſt eſſe ſubiectum accidentium, intellectus autem forma eſt, & ſpecies ſunt accidentia, ergo intellectus recipere ſpecies nõ poteſt. Addunt ijdem hoc aliud argumentum: ſubſtantia æterna non eſt capax accidentium mutabilium, intellectus eſt ſubſtantia ęterna, ſpecies verò ſunt accidentia labilia, ergo intellectus recipere ſpecies non poteſt.

2. *argumentum.*

3. *Argum.*

4. *Argum.*

5. *Argum.*

Error vtriuſque ſectæ, & quòd neceſſarium ſit ſpecies in intellectu imprimi à phantaſmatibus, contra poſteriorem ſectam. Cap. V.

EGo in hac difficultate neutri opinioni adhærendum puto, ſed mediam quandam viam tenendam, per quam, vt mihi videtur, omnia dubia, & argumenta facile ſoluuntur: credo intellectionem fieri non poſſe ſine impreſſione ſpeciei intelligibilis in intellectu, quę ſit quiddam diuerſum tum a phantaſmate producente, tum a ſubſtantia intellectus recipiente; & in hoc puto poſteriorem ſectam fuiſſe deceptam, priorem uerò rectè ſenſiſſe; ſed hanc quoque in eo erraſſe, quòd poſuit ſpeciem hanc impreſſam præcedere intellectioni,

tellectioni, & poſt intellectionem manere in intellectu; ego enim arbitror tandiu ſeruari in intellectu ſpeciem, quandiu intellectus intelligit actu, quia puto ſpeciem in intellectu receptam, & intellectionem reipſa idem eſſe; proinde erraſſe in hoc omnes, qui ſpecies impreſſas re diſtinctas ab intellectione poſuerunt: ob id poſterior ſecta in hoc bene ſenſit, quòd nihil in intellectu poſuit præter intellectionem, in eo tamen malè, quòd dixit nullam à phantaſmate ſpeciem in intellectu imprimi, & intellectum abſque vllius formæ receptione intelligere: ſic eo quoque hi defecerunt, quòd in intellectu intellectionem ponentes negarunt ſpeciem, proinde diuerſum quiddam eſſe putarũt ſpeciem ab intellectione; quod etiam apertè protulerunt, dum phantaſma illuſtratum expreſſam ſpeciem appellarunt: ſic enim etiam ſubiecto diſtingui ſpeciem, & intellectionem aſſeruerunt, ſcilicet vnam in phantaſia eſſe, alteram verò in intellectu. Tria igitur a nobis demonſtranda ſunt. Primum aduerſus poſteriorem ſectam, quòd non ſufficiat phantaſma ſine ſpecie impreſſa, ſed neceſſarium ſit imprimi in intellectu ſpeciem a phantaſmate. Secundum verò aduerſus priorem ſectam, quod ſpecies impreſſa non præcedat tempore intellectionem, neque poſt intellectionem ſeruetur. Tertium demum cur intellectus dicatur in habitu, & quid ſit iſte habitus, qui poſt intellectionem in intellectu manens facit vt intellectus poſſit contemplari quando vult, & vt dicatur reſpectu operationis habere potentiam propinquiorem, quam prius habuerit. Primum probatur efficaciter argumentis prioris ſectæ, nempe illis, quæ ſolam impreſſionem demonſtrant: nam illa, quæ ad probandam permanentiam adducta ſunt, nihil roboris habere poſtea demonſtrabimus. Primùm quidem neceſſe eſt, ſicut primo argumento oſtendebatur, in intellectione coniunctionem fieri intellectus cum intelligibili, hæc autem fieri non poteſt, niſi aliquid in intellectu recipiatur; hoc ſignificauit Ariſtoteles quando dixit intellectum fieri rem ipſam intellectam: at non poteſt fieri res intellecta, ita vt ab ea nominationem accipiat niſi in ſe recipiat aliquid noui, quod antea non habebat: ſic enim etiam prima materia non dicitur facta homo, niſi per receptionem formæ hominis. Illud verò, quod aliqui ad hoc dicunt, intellectum intelligentem nihil recipere, ſed imbibere totum obiectum, & fieri illud, mihi quidem non modo vanũ eſſe videtur, ſed etiam implicare contradictionem: nam ſi idem intellectus prius nihil intelligat, poſtea verò intelligat equum, & dicatur factus equus, quæro an ſit idem intellectus, & eadem res nunc, & prius, an duę, ſi idem, ergo etiam ante intellectionẽ erat equus quod neq; aduerſarij concederent; ſi verò non

1. Argum.

Euaſio aliquorum.

Confutatio

idem, neceſſe eſt vt vel deſtructa ſua priore entitate ſit facta alia entitas, vel ea manente alteram nouam entitatem receperit: ſi priorem ſuam entitatem amiſit, ergo deſtructus eſt; quare intellectio erit deſtructio ipſius intellectus, nec licebit amplius dicere humanus intellectus intelligit ſed potius dicẽdum erit, equus intelligit, quoniam tunc ita eſt factus equus, vt non ſit amplius intellectus: ſi verò manente priſtina ſua entitate alteram quoque entitatem acquiſiuit neceſſe eſt vt aliquam formam receperit, non poteſt enim dici factus equus, niſi forma equi illi acceſſerit vt eius ſubſtantiæ ſuperaddita, ſic enim rectè dicemus factam eſſe vnionẽ intellectus cum re intelligibili; non enim dicitur vniri, & coniungi res vna cum ſemetipſa, ſed plures eſſe oportet ex quarũ coniunctione vnum fieri dicatur: oportet igitur ſpeciem in intellectu imprimi, & ita vnum fieri tanquam ex materia & forma, nam ipſe in recipiendo tenet locum materiæ, vnde vocari ſolet intellectus materialis, ſpecies autem impreſſa tenet locum formæ; & quia nominatio fit à forma, totum dicitur factum unum, & vocatur equus, non quidem materialis, ſed ſpiritalis: hoc modo intelligendus eſt Ariſtot. quando dicit intellectum fieri ſingula; non enim, quum videmus factum vnum, debemus negare eius conſtitutionem ex parte materiali, & parte formali; perinde enim eſſet ac ſiquis videns hominem eſſe vnum negaret ipſum ex materia & forma conſtare. Sed id, quod eos decepit, fuit, quòd vnio intellectus cum intelligibili, quum ſit ſpiritalis, eſt maior, quam vnio materiæ cum forma materiali, ideo partium coniunctarum diſcrimen non conſpexerunt: immò veritate coacti ita loquuti ſunt, vt inſcij in noſtram ſententiam venerint; negarunt enim intellectum recipere, ſed dixerunt ipſum imbibere potius obiectum, & fieri illud, quare idem affirmant, & negant; negant enim intellectum recipere ſpecies, id tamen concedunt, dum dicunt imbibere, quia imbibere eſt recipere, & nil aliud eſt hæc imbibitio, quam magna vnio; quum enim ſit rerum ſpiritalium, eſt maior, quam vnio formæ materialis cum materia: ideo hanc eorum appellationem non modò non refutamus, ſed maximè approbamus, quia receptio ſpecierum in intellectu conuenientiſſimè vocatur imbibitio, nec poteſt conuenientius nominari. Præterea alia ratione hoc comprobare poſſumus, qua manifeſtè cauſa erroris illorum declaratur: in omni actione & paſſione duas dari formas neceſſe eſt, vnam producentem, alteram productam in patiente, at phantaſma eſt forma agens in intellectu, & intellectus a phantaſmate patitur; ergo neceſſe eſt præter phantaſma dari aliã formam ab ipſo productam in intellectu: maior a nullo neganda eſſet, quoniam & ratione, & experientia

2. Argum.

In omni actione duæ formæ dantur.

perientia cognoſcitur eſſe veriſſima; ſcopus.n. omnis agentis nullus alius eſt, quam introducere in patiens formam ſibi ſimilem, nam ipſamet agentis forma non poteſt eadem numero migrare ab agente ad patiens; ergo nil aliud eſt agere, quam formam ſibi ſimilem producere in patiente: idque per inductionem manifeſtum eſt; ignis enim agit in lignum, non vt illi ſuammet formam numero eandem largiatur, quia hoc fieri nullo modo poteſt, ſed vt in lignum introducat aliam formam ſimilē, nempè aliam numero formam ignis, etenim ſine huius introductione non fit actio, neque productio; non enim ſufficit ſola præſentia ignis agentis ad faciendam hanc productionē; quid enim producitur, ſi ignis agens nullā formam producit? ergo manifeſtum eſt idem in omni actione dicendum eſſe; eſt enim omnino neceſſarium vt à quolibet in aliud agente forma aliqua in patiente producatur: quoniam igitur phantaſma in phantaſia eſt, nec poteſt recipi in intellectu, & eſt agens reſpectu intellectus, oportet formam aliquam ab eo in intellectu produci, quam iudicans intellectus intelligat: quamobrem quum ſit (vt aduerſarij dicunt) in eſſe claro, & expreſſo, ita vt ſufficiat ad agendum, neceſſe eſt vt formam producat in intellectu; hoc enim eſt agere; & hoc negato phantaſma ad agendum non ſufficit, quia non agit, niſi ſpeciem producat. Sed videntur aduerſarij hoc cōcedere, dum dicunt phantaſma producere intellectionem in intellectu; etenim nil aliud eſt intellectio, quam ſpecies impreſſa, vt aſſerit apertiſſimè Ariſto. in contex. 15. 27 37. tertij libri de anima, dum inquit ſcientiam, & ſcibile idem eſſe, non quidem ſcibile materiale, quod extra animam eſt, ſed ſcibile ſpiritale, quod eſt in anima; hoc enim ſcibile idem eſt ac ſcientia, quæ actu eſt, vt actualis cognitio equi eſt equus ipſe ſpiritalis; diſcrimen eſt ſolùm ſecundùm rationem, hoc eſt ſecundùm diuerſas conſiderationes: nam ſi referatur ad ipſum intellectum, in quo eſt, & a quo iudicatur, dicitur intellectio; ſi vero ad obiectum externum, vocatur ſpecies, & imago illius, ſeu illud ipſum ſpiritaliter. Ob id horum ſententia procul dubio ad veritatem proprius accedit, & magis defendi poteſt, quam altera: nam videtur Ioennes Bacconius, & alij, qui eius ſententiam ſequuti ſunt, hoc ſolum reſpexiſſe, vt euerterent ſpecies ita impreſſas, vt intellectionem præcedant, & poſt intellectionem ſeruentur; at ſpeciem impreſſam, quæ idem eſſe dicatur cum intellectione, certè (vt ego arbitror) nec Bacconius, nec alij negarent: quamobrem ſententia hæc ad rectum ſenſum trahi facile poteſt. Hæc fuit Auerrois opinio, qui in commentario quinto tertij libri de anima inquit intentiones intellectas habere duo ſubiecta, vnum, per quod ſunt entia, & alterū, per quod ſunt verè; ſubiectum enim per quod ſunt entia eſt intellectus, in quo inhærent; ſubiectum autem, per quod ſunt veræ, eſt ipſum obiectum externum; veritas enim eſt æquatio conceptus cum re, cuius eſt conceptus; aſſerit ergo Auer. ſpecies eſſe in intellectu tanquàm in ſubiecto, nec re diſtingui ab intellectione. ſed ſolum ratione, ſicuti declarauimus. Hoc idem de ſpeciebus ſenſilibus dicendum eſt; nam color in oculo receptus, ac iudicatus, ſi ad realem colorem referatur, dicitur ſpecies coloris, ſeu color ſpiritalis; ſi verò ad oculum, dicitur cognitio coloris, & viſio, ita vt anima, dum iudicat, dicatur fieri color ille. Verùm quia aliqui ita negarunt ſpecies impreſſas, vt omnem eorum entitatem de medio tollere conati ſint, & oſtendere nullius formæ receptionem fieri ſiue in ſenſu, ſiue in intellectu, ſed cognitionem nil aliud eſſe, quàm habitudinem, ſeu reſpectum quendam ad obiectum præſens; ideo operępretium eſt ſententiam hanc aliquantum conſiderare, vt oſtendamus ſpeciem imprimi in ſenſu & in intellectu, tanquam ens poſitiuum. & abſolutum, & veram ſpeciem qualitatis, non ut meram relationem, ut ipſi dicunt. In primis illud nobis ſtatuendum eſt, quod ipſi non negarent. eandem eſſe rationem & ſpeciei intelligibilis in intellectu, & ſpeciei ſenſilis in ſenſu, ac luminis in perſpicuo; horum enim omnium entitatem abſolutā iſti inficiantur: quod igitur de horum aliquo oſtendemus; id de alijs quoque oſtenſum intelligatur. Primùm poſſumus argumentum de lumine ſumere ex ijs, quæ alias fuſius à nobis dicta ſunt in libris de uiſu: lumen in perſpicuo producit qualitatem materialem, nempe realem calorem, ut Ariſtoteles ſępe aſſerit in primo Meteorologicorum & ut per ſe manifeſtum eſt; ergo lumen nō eſt pura relatio, ſed eſt accidens abſolutum: conſequentia clara eſt, quia mera relatio non poteſt efficere qualitatem realem, & multo minus talem agendi uim habere poteſt id, quod eſt purum nihil: nec dici poteſt calorem produci a luce, quæ eſt in ſole, non à lumine, quod eſt in perſpicuo; etenim actio omnis fit per cōtactum, ut inquit Ariſtoteles in tertio & ſeptimo phyſicorum, lux autem, quæ in ſole eſt, corpora hæc inferiora non tangit. Confirmatur hoc ex oculi læſione, quę fit ab inſpectione excellentis lucis; læditur enim ac deſtruitur temperies oculi a magno lumine, ut ait Ariſtoteles in contex. 123. & 143. ſecundi libri de anima, & in ſeptimo tertij; deſtructio autem temperaturæ oculi eſt alteratio realis, quæ à pura relatione fieri non poteſt; lumen igitur in perſpicuo non eſt mera relatio, ſed eſt accidēs abſolutum, & ſpecies quædam qualitatis. Poſſumus etiam a phantaſmate ſumere cōtra hos argumentum ualidiſſimū: phantaſma in phantaſia non eſt purum nihil, neque mera relatio

Intellectio eſt ſpecies ipſa impreſſa.

Auerrois.

Aduerſus negātes ſpecierum entitatem.

ad

ad obiectũ præſens, ſed eſt ens abſolutum; ergo etiam ſpecies obiecti in ſenſu, & in intellectu eſt ens abſolutum: conſequentia clara eſt, quia horum omnium eadem eſt conditio; ab obiecto enim externo mouetur ſenſus, a ſenſu phãtaſia, & a phantaſia intellectus; quare ſi ſpecies in ſenſu nulla recipitur, ſed eſt mera relatio, non poteſt in phantaſia produci phantaſma, quod ſit maioris entitatis: antecedens autem probatur multifariam: primò, quia, vt etiam aduerſarij confitentur, phantaſma mouet intellectum, ergo eſt aliquid abſolutum, quia mera relatio non eſt apta ad mouendum; præterea illuminatur ab intellectu agente, ergo eſt ens poſitiuum & abſolutum: præterea phantaſma inhæret actu in phantaſia etiam non præſente obiectoq; externo, immò etiam deſtructo obiecto, & nulla etiam exiſtente ſpecie in ſenſu externo; ergo non eſt mera relatio ad obiectum, ſiquidem deſtruitur relatio per ablationem termini: ſi verò aduerſarij ad partem memoratricem confugiant dicentes memoriam ſeruare imagines obiectorum, & has eſſe præſentes phantaſiæ, & prædictam relationem facere, incidunt in Scyllam dum volunt vitare Charybdin; nam eadem difficultas manet de imagine in memoria, quæ eiuſdem eſt cõditionis, ac reliqua omnia prędicta; nam ſecundùm eos etiam imago illa deberet eſſe mera relatio ad obiectum præſens, quum hæc quoque ſit eiuſdem conditionis, ac reliqua prædicta; hoc tamen dici non poteſt, quum nullum adſit obiectum reale, quia memoria eſt præteritorum: igitur & idolum in memoria, & phantaſma in phantaſia, & ſpecies ſenſilis in organo ſenſus, & ſpecies intelligibilis in intellectu ſunt entia poſitiua, & abſoluta. Confirmant hanc ſententiam verba Ariſtotelis in multis locis: nam in contex. 121. & 138. ſecundi libri de anima inquit ſenſum recipere formas ſine materia, meram autem relationem ad obiectum præſens non vocaret formam, igitur indicat recipi aliquid poſitiuum, neq; dicere poſſunt obiectum reale, vt realem colorem, ibi ab Ariſtotele vocari formam; nam color ille eſt forma in materia, Ariſtoteles autem dicit recipi formã ſine materia; præterea in tertio libro dixit intellectum eſſe immiſtum, vt poſſit ſpecies recipere, dixit eſſe locum formarum, & formam formarum; & ſenſum dixit eſſe formam formarum ſenſilium, quæ omnia noſtræ opinioni atteſtantur, ut conſiderantibus manifeſtum eſt. *Auerroes.* Auerroes quoque abſque dubio hoc ſenſit, quum in commentario quinto tertij libri dixerit intellectum ſpeculatiuum conſtare ex tribus, ex poſſibili, & agente, & phantaſmatibus, ſeu ex ſpeciebus intellectis, quæ tenent locum formæ, & ſunt productæ a phantaſmatibus; ergo non putauit ſpecies eſſe meram relationem, quia relatio non facit compoſitionem, nec rectè vocatur forma: in commentario etiam trigeſimo eiuſdem libri Auerroes dicit ſpecies intellectas habere ſubiectum aliud a ſubiecto phantaſmatũm, quare vult eas recipi in intellectu, quum phantaſmata recipiantur in phantaſia; non igitur putauit intellectionem eſſe ſolam præſentiam phantaſmatis extra intellectum, ſed eſſe ſpeciem à phantaſmate productam in intellectu. Videtur autem cauſa erroris iſtorum fuiſſe, quòd non cognouerunt entitatem accidentis ſpiritalis; quare id omne, quod materiale non ſit, putarũt eſſe nihil: qua de re diffuſius ſcripſimus in libris de viſu. Quòd autem hi nituntur in ſuam ſententiam trahere Alexandrum de viſu loquentem & in primo, & in ſecundo eius libro de anima, id meo quidem iudicio vanum eſt; trahi nanque verba Alexandri ad verum ſenſum facile poſſunt, quoniam Alexander nil aliud reſpexit, niſi vt oſtenderet obiecta non agere in organa ſenſuum, prçſertim colorem in oculum, actione reali, & vera alteratione, qua realis qualitas producatur: quare quàndo negat formam in intellectu, aut in ſenſu recipi, negat ſolùm formam realem, non negat ſpiritalem; vt ex eius uerbis manifeſtè colligimus: nam argumentum ſumit ex eo quòd formæ non recipiuntur niſi per uerum motum in tempore factum, uiſio autem fit ſubitò; non igitur aliam formam excludit, & recipi negat, quam formam materialem: exemplum autem columnæ, quo Alexander utitur, ſano modo intelligendum eſt; *Alexãder.* non enim in omnibus ea comparatio conſiſtit, ſed in eo ſolùm, quòd columna fit dextra abſque ullius materialis formæ receptione, ſiquidem nulla alia forma conſiderari poteſt, quæ in columna recipiatur, niſi forma materialis; in hoc igitur eſt ſimilis inſtrumento uiſus, in quo fit uiſio ſine alicuius materialis formæ receptione: at ſi ſpiritalem formam conſideremus, & nomine formæ comprehendamus, nõ eſt amplius ſimilitudo; in oculo enim recipitur forma ſpiritalis, in columna minimè; quod patet, ſi huic exemplo aptemus modum loquendi Ariſtotelis de ſenſu, ac de intellectu; is enim columnæ, quæ dextra fiat, minimè conuenit: inquit Ariſtoteles ſenſum recipere formas ſine materia, inquit intellectum pati, & recipere formas, & eſſe locum formarum; at columna, quando fit dextra, non dicitur pati, neque formam aliquam recipere; quare horum diſcrimen magnum, & manifeſtum eſt. Poſſet autem aliquis pro his nobis obijcere uerba Ariſtotelis in contex. 69. ſecundi libri de anima; ubi dicit lumen eſſe præſentiam corporis lucidi in perſpicuo: ſed hæc nobis non obſunt, quoniam propoſitio illa Ariſtot. non eſt intelligenda formaliter, ſed cauſaliter; non enim dicit, nil aliud eſſe lumen, quam præſentiam lucidi, ſed dicit lumen produci in perſpicuo *Obiectio.* *Solutio.*

euo: ſed hæc nobis non obſunt, quoniam propoſitio illa Ariſtotelis non eſt intelligenda formaliter, ſed cauſaliter; non enim dicit, nil aliud eſſe lumen, quam præſentiam lucidi, ſed dicit lumen produci in perſpicuo a præſentia lucidi, idque manifeſtum eſt legentibus omnia Ariſt. verba in eo loco: & hoc idem de Alexandro dicimus, qui & in primo & in ſecundo ſuo libro de anima de viſu loquens inquit, lumen eſſe præſentiam lucidi, ſed hoc ipſemet declarans inquit lumen produci in perſpicuo a lucido tanquam a cauſa. Hoc idem apud Auicennam legere poſſumus in libro ſuo, qui vocatur Compendium de anima; ibi enim dicit præſentiam lucidi in perſpicuo eſſe cauſam luminis, nō dicit eſſe lumen ipſum: notare etiam apud Auicennam in eo libro poſſumus in cap. ſexto & octauo ipſum exiſtimaſſe ſpecies in ſenſu, & in intellectu imprimi ab obiecti tanquam a cauſis producentibus, & eſſe entia abſoluta, non ſolùm relationes, vt iſti exiſtimarunt.

Auicenna

Quòd ſpecies impreſſæ nec præcedere intellectionem poſſunt, nec poſt eam ſeruari, contra priorem ſectam. Cap. VI.

SEquitur ſecundum caput demonſtrandum, quòd ſpecies impreſſæ nec præcedere intellectionem tempore, nec poſt eam ſeruari poſſint; qua in re priorem ſectam deceptam fuiſſe arbitror. Ad hoc demonſtrandum nullum eſt efficacius argumentum illo, quod à D. Thoma refertur tanquam argumentum Auicennæ in prima parte ſummæ quæſtione 79. articulo ſexto: Auicenna enim hoc, quod veriſſimum eſt cognouit, non poſſe in intellectu eſſe impreſſam ſpeciem ſine intellectione, ideo hoc argumento vſus eſt: Si ſpecies ad modum habitus imprimeretur in intellectu, intellectus neceſſario eam ſemper intelligeret: conſequens manifeſte falſum eſt: conſequentia autem probatur, quia ſpecies non poteſt imprimi in intellectu, niſi abiuncta a materia, & nudata conditionibus materialibus; at ſecundùm Ariſtotelem in contex. 15. & 16. tertij libri de anima omne abiunctum a materia eſt actu intelligibile, immo eſt actu intellectum, immò eſt idem quod intellectio, & quod intellectus ipſe; ergo ſpecies in intellectu impreſſa intellectio ipſa eſt, idque aſſerit expreſſe Ariſtot. in contex. 15. 20. 27. 37. tertij libri de anima; igitur ponere in intellectu ſpeciem ſine intellectione eſt pugnantia dicere, & implicare contradictionem; quia tantum abeſt vt ſpecies in intellectu eſſe poſſit ſine intellectione, vt potius ſit ipſamet intellectio. Neque dicere aliquis poteſt requiri ſemper phantaſmata, promde ſpeciem impreſſam non ſufficere ad intellectionem promendam ſine actione phantaſmatis: etenim actio phantaſmatis non alia ratione ad intellectionem cōfert, quam imprimendo ſpeciem, quæ eſt intellectio ipſa, quamobrem dum ponitur iam impreſſa ſpecies, non eſt amplius opus phantaſmate; idque adhuc manifeſtius eſt ſecundùm eos, qui dicunt ſpeciem impreſſam habere locū obiecti, ſeu principij productiui intellectionis, quæ deterrima omnium ſententia eſt; tum quia neceſſarium omnino eſſet vt intellectus ſemper intelligeret, quum ipſe ſit ſemper aptus ad intelligendum, & haberet obiectum actiuum ſemper præſens, nempe ſpeciem impreſſam potentē ſemper producere intellectionem, tum etiam quia forma ab agente producta in patiente non poteſt habere locum agentis, nulla enim forma agit in ſuam materiam in qua eſt, ſed habet potius locum effecti, quam efficientis, vt forma ignis in ligno genita non habet locū efficientis reſpectu illiuſmet materiæ, ſed ſolùm formæ effectæ. Quanquam etiam opinio dicentium ſpeciem impreſſam habere locum formæ, ipſa quoque eſt abſona rationi, nam acquiſita forma ceſſat omnis motus, & omnis actio agentis; quare, vt modo dicebamus, ſiue ſpecies impreſſa efficientis locum habeat, ſiue formæ, nullum eſt opus phantaſmate mouente poſt impreſſam ſpeciem, ſed neceſſarium eſt præſente ſpecie in intellectu intellectum actu intelligere. Ad huius autem veritatis confirmationem notandum eſt artificiū naturæ in facultatibus animæ ſentientis: quū enim oporteret duas in hac animæ parte eſſe vires, vnam cognoſcendi, alteram retinendi ac conſeruandi imagines rerum, natura nō tribuit eidem facultati, neq; eidem organo vtranque vim ſimul, ſed voluit memoriam, quæ cōſeruatiua eſt, non eſſe cognoſcitiuam; & imaginatiuam, quæ eſt cognoſcitiua, non eſſe conſeruatiuam; propterea quod neceſſariū omnino eſt vt facultas cognoſcitiua cognoſcat actu illa, quę actu recepta habet; quare ſi phantaſia, quæ cognoſcitiua eſt, conſeruaret etiam phantaſmata recepta, & memoria, quæ eſt conſeruatiua, cognoſceret etiam imagines in ea ſeruatas, cognoſceret multa ſimul eodem momento, quod penitus impoſſibile eſt; quoniam contemplari, vel imaginari eodem tempore plura ita eſt impoſſibile, vt eſt impoſſibile materiam ſimul habere plures formas ſpecificas: quemadmodum igitur phantaſia, quum ſit cognoſcitiua, non potuit eſſe conſeruatiua, & memoria, quum ſit conſeruatiua, non potuit eſſe cognoſcitiua; ita intellectus, quum ſit cognoſcitiuus, non poteſt eſſe conſeruatiuus ſpecierum, ideo nunquam plura ſimul intelligit, ſed ſemper vnum, proinde non poteſt eſſe in eo impreſſa ſpecies ſine intellectione. Hoc

idem

Primū argumentū.

Solutio

Impugnatio ſolutionis.

Facultas cognoſcitiua non potuit eſſe cōſeruatiua, & è conuerſo.

Cōtemplari, & imaginari plura ſimul & impoſſibile

idem oſtenditur argumentis poſterioris ſectæ antea relatis, illis tamen exceptis, quæ impreſſionem tollunt; hęc enim poſtea oſtendemus
2. Argum. nihil habere efficacitatis. Sed quia illa omnia poſtea in argumentorum ſolutione conſiderabimus, & ſingulorum vim expendemus, nunc ſatis ſit vnum tantùm conſiderare, quod non parui momenti eſt, ſi bene intelligatur; erat autem tale: Si ſpecies in intellectu poſt intellectionem ſeruarentur, daretur memoria intellectiua. Conſiderantes argumentum hoc D. Thomas, & Scotus in locis prædictis, totum concedunt, proinde negant conſequentis falſitatem: ad Ariſtotelem autem in libro de memoria & reminiſcentia ſtatuentem vnam tantùm memoriam, quæ eſt facultas animæ ſenſibilis, reſpondent duplicem eſſe memoriam; vnam, quæ eſt conſeruatrix imaginum rerum præteritarum quatenus præteritę ſunt, de qua ibi Ariſt. loquitur tanquam pertinente ad partem animæ ſenſibilem: alteram verò, quæ eſt ſolùm conſeruatrix ſpecierum repræſentantium obiecta ſecundùm ſe abſq; temporis præteriti conſideratione, eaq; eſt memoria intellectiua, quam Ariſt. non negaret, etſi in eo libro eam non conſideret; fatentur igitur dari memoriam intellectiuam diſtinctam ab altera memoria, quę ad ſentientem animam pertinet. Sed hoc dicentes non ſoluunt argumentum, neque tuentur Ariſt. qui in primo capite eius libri aſſerit ſe loqui de memoria prout inſeruiente tam intellectui, quam ſenſui, proinde vniuerſè de memoria loquitur; nam tamen tantummodò ponit, quam dicit inſeruire primo imaginatiuę, ſecundariò autem, & per accidens etiam intellectui; putat enim ſolum phantaſma remanere fixum in parte memoratiua poſt imaginationem, ſpeciem verò intelligibilem non manere in intellectu fixam poſt intellectionem, dici tamen illius memoriam conſeruari, quatenus phantaſma, à quo produci poteſt, ſeruatur in ipſa memoratiua, quod phantaſia poteſt iterum imaginari, & iterum producere ſpeciem eius in intellectu; hoc modo, non alio, cenſuit Ariſt. remanere in animo ſcientias, ac diſciplinas omnes, ſicut poſtea, quum de habitibus agemus, declarabimus. Præterea oſtendo nullum eſſe harum duarum memoriarum diſcrimen, quod ipſi fingunt: nam quando dicunt memoriam ſenſitiuam eſſe rei preteritę quatenus eſt preterita, vel intelligunt eſſe neceſſariam conditionem recordationis vt ſimul cum ipſa re etiam determinati temporis recordemur, atq; imaginem cum hac conditione in memoria conſeruemus; vel dicunt non eſſe quidem neceſſarium vt imago rei preteritę cum determinato tempore conſeruetur, ſed vt ea ſit conditio obiecti tantùm recordabilis, non ipſius recordationis: prius quidem dici nullo modo pôt, quia falſum eſt; etenim multa particularia recordamur, quorum certum, ac determinatum tempus non recordamur; hæc igitur non eſt memorię neceſſaria conditio, neq; hoc intellexit Ariſt. quando dixit memoriam eſſe præteritorum, ſed ſignificauit alterum poſteriorem ſenſum, nempe quòd tempus preteritũ ſit quidem conditio obiecti memorabilis, ſed non ipſius recordationis, ſeu memorię, etenim fieri recordatio poteſt abſq; vlla preteriti temporis conſideratione: quod quidem hoc argumento probare poſſumus ſumpto ex Ariſt. in eodem libro; nam ibi inquit ſenſum eſſe præſentium, memoriam verò præteritorũ, vult igitur eandem eſſe rationem memoriæ ad præteritum, quę eſt ſenſus ad pręſens; atqui ſenſus non apprehendit tempus pręſens, immò ſentire etiã rem pręſentem poſſumus abſq; vlla pręſentis temporis conſideratione; ergo vult Ariſt. etiã preterita poſſe memorari ſine vlla conſideratione preteriti: hoc igitur ſi dicant, vt dicere omnino coguntur, non diſtinguunt, vt putãt, vnam memoriam ab altera; nam intellectus, vt alio in loco demonſtrabimus, poteſt etiam ſingularia intelligere, ergo etiam preterita, immo etiam vt preterita; igitur tunc ſaltem, quando intellectus conſeruat ſpeciem rei ſingularis preteritæ, non diſtinguetur memoria intellectiua a ſenſitiua, quoniam etiam intellectiua erit rei præteritæ eodem prorſus modo, quo memoria ſenſitiua eſt preteritorum. Hæc igitur eſt Ariſt. ſententia; facultas imaginatiua & memoria accepta ut imaginum conſeruatrix, ſunt facultates eiuſdem partis animæ, nempe ſenſibilis, & vtraque eſt organica, & organum vnius eſt propinquum organo alterius, nam organum phantaſiæ eſt medius ventriculus cerebri, memorię verò poſtremus; phantaſia quidem, vt antea dicebamus, cognoſcitiua eſt, at non ſpecierum cõſeruatrix, memoria verò eſt conſeruatrix, ſed non cognoſcitiua; ideo non potuit idem organum vtriq; facultati, & tum cognitioni, tum conſeruationi inſeruire, ſed duo diſtincta eſſe debuerunt, propinqua tamen, vt diximus, quum præſertim cognitio humidius organum requirat, cõſeruatio verò ſiccius, atq; etiam frigidius, quia ſic tenacius eſt: quod etiam Galenus aſſerit, licèt alio modo facultates animę in cerebri partes diſtribuat; medium enim ventriculum aſcribit parti rationali, quam nos cum Ariſto. organicam eſſe negamus, ſed de hoc in pręſentia diſputandum non eſt. A phantaſia igitur imaginante imprimuntur imagines in memoria, & ibi ſeruantur, ideoque propter propinquitatem phantaſia dicitur habere propriam memoriam, tanquam librum apertum, in quo multa ſunt ſcripta, quæ legere poteſt: quod ſi utrunque ſimul organum accipiamus vt vnum, tunc dicimus illud habere vim & ima-

In lib. tertio de anima.

imaginandi phantaſmata, & retinendi, ac conſeruandi ipſorum imagines; quo fit vt intellectus quoque hac ratione dicatur habere phantaſiam tanquam apertum librum, in quo multa legere ſuo arbitratu poteſt; quum enim ibi ſint fixa phantaſmata illarum rerum, quarum ſpecies intellectus prius intellexit, poteſt ab eiſdem phantaſmatibus iterum pati, & eaſdem ſpecies recipere; dum enim phantaſia renouat eiuſdem phantaſmatis imaginationem, intellectus quoque eiuſdem rei intellectionem renouat, qua fit in ipſo noua eiuſdem conceptus impreſſio a phantaſmate: hac igitur ratione vna & eadem memoria ſenſitiua apud Ariſtotelem per ſe, & primò inſeruit animæ ſenſibili, ſecundariò autem rationali; quare dum propriè memoria ſumitur pro facultate recipiendi rerum imagines, quæ in ea fixæ abſque cognitione ſeruentur, nulla datur memoria intellectiua; proinde Thomæ, & Scoti ſententia de duplici memoria ſic accepta aliena eſt ab Ariſtot. & eam quoque negare cogitur Ioannes Bacconius, dum ſpecies impreſſas negat: In alio tamen ſenſu memoriam intellectiuam à ſenſitiua diſtinctam etiam ſecundùm Ariſtotelem tueri poſſumus, quem mox, quū de habitibus loquemur, declarabimus.

Auerrois.

Confirmatur præterea noſtra hæc opinio authoritate Auerrois, qui abſque dubio huius ſententiæ fuit; aſſerit enim ſpecies in intellectu imprimi, ſicut antea conſiderauimus, & vt paſſim apud eum legere poſſumus in libris de anima, at non putauit eas manere fixas in intellectu poſt intellectionem tanquam habitus: nam in commentario trigeſimo tertij libri hæc apud eum verba leguntur [formæ ſunt duobus modis, ſunt enim formæ rerum tum extra animam, tum in intellectu; ſed in intellectu ſunt veluti res velocis tranſmutationis, & non fixæ, extra animam verò exiſtunt in materia ſenſili tanquam habitus in habente habitum, & res fixa in re patienti] itaque cognouit Auerroes formas intelligibiles ita eſſe in intellectu, vt ſunt res ſenſiles in organo ſenſus, nimirum præſente ſolùm obiecto; tādiu enim ineſt ſpecies coloris in oculo, quandiu præſens eſt realis color: ab hoc enim pēdet in fieri, & in conſeruari: ſic tandiu eſt in intellectu ſpecies intelligibilis, quandiu eſt in phantaſia phantaſma actu, & ceſſante phātaſmate ceſſat intellectio, & ſpēs intelligibilis euaneſcit, quoniam a phantaſmate pendet in eſſe, & in conſeruari: quo fit vt intellectio formaliter ſit præſentia ſpeciei in intellectu, cauſaliter verò ſit præſentia phantaſmatis actu in phantaſia.

Auicenna.

Hanc eandem ſententiam de ſpeciebus impreſſis, ſed poſt intellectionē non ſeruatis, tribuunt Auicennæ D. Thomas, & Scotus in memoratis locis; licèt, vt ibi Scotus ait, ſatis obſcurè ex Auic verbis colligatur: ſed cuiuſcunque ſit, vera eſt, vt argumenta a nobis adducta demonſtrant, quæ quàm debiliter à Gandauenſe ſoluantur in quęſtione decimaſexta tertij libri de anima, quiſque apud eum legere, & conſiderare poteſt; nō eſt enim operępretium vt omnia, quæ ab alijs dicuntur, in medium afferamus.

Confirmatio eiuſdem ſententiæ teſtimonio Ariſtot. & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum. Cap. VII.

SEntentia hæc ab Ariſt. manifeſtè ponitur in contextu trigeſimo tertij libri de anima, dum dicit animā nunquam intelligere ſine phantaſmate; & in trigeſimonono eiuſdem libri, dum inquit neceſſarium eſſe vt intelligens ſpeculetur phantaſma aliquod; putauit enim nunquam fieri poſſe intellectionem ſine actione phantaſmatis, proinde non ſeruari ſpeciem in intellectu, quam poſſit intellectus intelligere ſine phantaſmate agente.

Scoti interpretatio.

Sed Scotus, qui exiſtimauit ſpecies in intellectu impreſſas habere locum obiecti mouentis, verba illa Ariſtot. conſiderans, & ſuam ſententiam tueri volens inquit conuerſionem intellectus ad phantaſmata poſſe duas ob cauſas dici neceſſariam, vnam ante acquiſitionem habituum, alteram verò poſt; antequam enim habeat habitus, neceſſe eſt vt ad phantaſmata conuertatur, ſi debeat intelligere, ſicut omne paſſiuum conuertitur ad ſuum proprium actiuum; poſtquam autem acquiſiuit habitus, non eget amplius phantaſmatibus vt motiuis, eſt tamen neceſſarium, dum ipſe intelligit, phantaſia quoque imaginetur, propterea quòd tanta eſt propinquitas, & coniunctio harum facultatum, vt vna operante alteram quoque operari neceſſe ſit, licèt quandoque neutra alteri inſeruiat; eſt igitur neceſſarium intellectioni phantaſma, non tamen ſemper vt cauſa, ſed quandoque vt neceſſariò conſequens: ideo quando Ariſto. dixit animam ſine phantaſmate nunquam intelligere, vtranque neceſſitatem communiter cōplexus eſt, nempe nunquam ſine phātaſmate uel efficiente intellectionē, uel eam conſequente.

Confutatio

Attamen ſi uerba Ariſt. bene conſideremus, uidebimus eū dicere intellectum in homine ſemper agere phantaſia ut mouente, & obiectū ſubminiſtrante, inquit enim in illo 39. contex. neceſſarium eſſe ut intelligens phātaſma aliquod ſpeculetur: atqui phantaſia ſpeculari non dicitur, ſed ſolus intellectus: quare non dicit Ariſt. phantaſiā tūc imaginari, ſed dicit intellectum ſpeculari phantaſma aliquod; hoc aūt non pōt alio modo intelligi, niſi ut Ariſt. dicat intellectū intelligētē intueri neceſſariò phātaſma aliquod & ab illo moueri. Sed uana ēt ſecundum ſe eſt illa ſecunda neceſſitatis rō, quā Scotus adducit: nam quādo duo ita ſe habent inuicē, ut

neutrum alterius cauſa ſit, nullus eſſe poteſt inter illa eſſentialis reſpectus, ſeu neceſſarius connexus, proinde ſeparari poſſunt, & vnum exiſtere ſine altero; igitur ſi poſt habituum acquiſitionem neque intellectio eſt cauſa imaginationis, neque imaginatio intellectionis, nulla eſt neceſſitas vt intellectu intelligente etiam phantaſia imaginetur: quòd ſi propter propinquitatem id contingere dicat, vt adinittamus id poſſe contingere, nulla tamen ratio adeſt cur ſit neceſſarium ita ſemper euenire, quum in alijs facultatibus animæ, quamuis propinquis, id fieri non videamus; dum enim fit viſio, non eſt neceſſarium vt auditio, vel guſtatio fiat: quòd ſi dicat in ſubordinatis tantùm facultatibus id euenire, adhuc falſum eſt, quia non eſt neceſſarium vt phantaſia imaginante etiam ſenſus ſentiat, quum poſſit operari nullo operante externo ſenſu, neque ſenſu communi: neque ad rem facit exemplum, quo Scotus vtitur, ſenſus communis reſpectu ſenſuum externorum; quia ſenſus communis eſt veluti centrum omnium quinq; ſenſuum, neque ab illis re diſtinguitur, quocirca non poteſt operari niſi illis operantibus; abſente enim obiecto externo non operatur, ſed præſente, & mouente organum aliquod ſenſuum externorum: at intellectus non ita ſe habet reſpectu phantaſię, ſed eſt facultas animæ ſeparata à phantaſia, & ſecundùm Scotum habet iam ſpecies impreſſas tanquam obiecta motiua, & fixas, neque eget amplius phantaſia obiectum ſuppeditante; quare nulla eſt ſimilitudo, proinde verba illa Ariſtot. manifeſtè aduerſantur opinioni Scoti. Præterea alia etiam a nobis ſæpè notata loca apud Ariſtot. noſtræ ſententiæ atteſtantur, & Latinorum opinionem reijciunt, nempe quando Ariſtoteles dicit ſpeciem intellectam, & intellectionem idem eſſe; ſic enim apertè dicit non poſſe in intellectu exiſtere ſpeciem ſine intellectione. Colligere igitur ex dictis poſſumus errorem illorum omnium, qui impreſſas, & permanentes ſpecies poſuerunt. Primùm enim falſa eſt Scoti ſententia, qui dixit ſpeciem in intellectu permanentem habere locum obiecti mouentis: etenim mouens ſecundùm Ariſtotelem eſt ſolum phantaſma; ſpecies vero ineſt in intellectu vt forma producta ab agente, non ut agens. Errauit etiam Thomas dicens ſpeciem in intellectu ſeruari tanquam rationem operandi, quia ſecundùm Ariſtotelem ſpecies in intellectu eſt operatio ipſa, non ratio operandi, ideo neque Gandauenſis rectè dixit ſpecies impreſſas eſſe tanquam diſpoſitiones ad operationem; hoc enim dicens dicit aliquid eſſe præparationem ad ſemetipſum: quum igitur ſpecies impreſſa intellectio ipſa ſit, non eſt præparatio ad intellectionem; quare manifeſtum eſt has omnes ſententias pugnantia dicere, dum ponunt in intellectu impreſſam ſpeciem ſine intellectione. Errarunt etiam illi, qui omnino ſpecierum impreſſionem negarunt, quia horum quoque ſententia, vt antea conſiderauimus, implicat contradictionē: dicunt phantaſma eſſe agens, nihil tamen agere, quum nullam formā in patiente producat; quum enim nec ſpeciem vllam imprimat, nec dicendum ſit ipſum producere intellectionem, nihil agit, proinde eſt agens, & non eſt agens.

Collectio errorum aliorum ſingulorum.

Dubium. Sed aduerſus ſententiā noſtram dubitare aliquis poſſet: quia ſi ſpecies impreſſa idem eſt, atque intellectio, ſequitur phantaſma ſolum eſſe idoneum, ac ſufficiens principium producendi intellectionem; quum enim ſufficiat ad imprimendam ſpeciem, & ſpecies impreſſa idem ſit, quod intellectio, certè ſufficit ad producēdam intellectionem; hoc tamen, vt paulo ante dicebamus, falſum eſt, & communi omnium conſenſioni aduerſatur; nemo enim dixit ſolum phantaſma eſſe æquatum principiū productiuum intellectionis.

Solutio. Ad hoc dicimus ſpeciem intelligibilem non dici intellectionem quatenus ſolùm recipitur, ſed ſimul etiam quatenus iudicatur, adeo ut ſpecies recepta & iudicata idem ſit, quod intellectio: atqui phantaſma ad ſpeciei iudicium nihil confert, ſed ad impreſſionem ſolam: ideo dum hanc ſolam ſpectamus, intellectus patitur tantùm, phantaſma verò agit; ſed dum iudicium reſpicimus, ipſa intellectus natura eſt principium actiuum intellectionis: quare adæquatum principium intellectionis productiuum neq; ſolum phantaſma eſt, neque ſolus intellectus, ſed ambo ſimul, illud ut ſpeciem imprimens, hic verò ut judicans; quæ duo ſimul eodem tempore fiūt, ſed ratione & natura diſtinguūtur; prior enim eſt impreſſio iudicatione, & in iudicatione pręcipue conſiſtit intellectio, quare præcipuum agens intellectionem eſt intellectus ipſe. Idem prorſus de ſenſibus dicendum eſt: nam obiectū externum eſt principium productiuum ſenſionis quatenus ſpeciem in organo imprimit, ſed facultas ipſa ſenſibilis dicitur agens, dum ſpeciem iudicat, qua ratione ſenſionem producit, ſicuti aliàs declarauimus in libro, quem de ſenſu agente ſcripſimus.

Phantaſma non producit intellectionem.

Quid ſit habitus intellectus, à quo intellectus dicitur in habitu. Cap. VIII.

DEclarãdum relinquitur quid ſint illi habitus, qui ſolent attribui intellectui tãquam fixi, & permanentes, a quibus vocatur intellectus in habitu; ſi enim poſt intellectionem nulla in eo ſpecies remanet, nihil apparet, quod poſſit habitus appellari.

Ego hac in re ſequendam puto nonnullorum opinionem, cuius mentionem facit Scotus in dicta quæſtione ſexta diſtinctionis tertiæ primi libri, & eam dicit fuiſſe à quibuſdam Auicennæ adſcriptam: attamen an Auicenna id voluerit inquit Scotus ſe nihil certũ habere; attribuit autem illam Auicennæ Thomas in cõtex.8.3.lib.de anima, & in prima par. ſummæ q.79.art.6.ſed cuiuſcunque fuerit, eam ego veram eſſe arbitror, & Ariſtot. verbis contentaneam. Dico igitur acquiri in intellectu ex multiplicatis intelligendi actibus quandam maiorem aptitudinem, ſeu habilitatem ad eaſdem res intelligendas, quam nõ habebat prius, eaq; dicitur habitus acquiſitus, nam mens noſtra naſcitur rudis, & inepta ad rerum cognitionem ſtatim capiendam; ideo neceſſe eſt vt laboret, & inueſtiget, vt diſcat, & inueniat; ſed poſtquam ſemel rem aliquam apprehendit, ſi diu in eius contemplatione verſetur, acquirit habitum, id eſt habilitatem quandam, qua põt, quando vult, rem illam ſpeculari abſq; exercitio, & abſq; labore: dicunt autem id ab Auicenna hoc pacto fuiſſe declaratũ: intellectus poſtquam hanc habilitatem adeptus eſt, conuertit ſe, quando vult, ad quandam intelligentiam ſuperiorem, quæ infundit ei ſpecies, quas ipſe ſine vllo labore tunc recipit. Sed hęc ſententia apud Peripateticos admittenda non eſt: dicere potius debemus intellectum illam habilitatem adeptum conuertere ſe, quando vult, ad phantaſiam, & abſque vllo labore fieri hanc rem, vel illam, quia iam eſt exercitatus in eorundẽ phantaſmatum inſpectione, & earundem rerum cognitione; quo fit vt ex phantaſmatis oblatione imprimatur in eo ſtatim ſpecies intelligibilis, & promatur intellectio, quod ante habitus acquiſitionem non eueniebat; nam offerebatur quidem phantaſma lumine agentis illuſtratum, non tamẽ ſtatim intelligebat, quia rudis erat, & ad recipiendum ineptus, & labore, ac conſideratione indigebat, vt ſpeciem reciperet; quum autem ſemel recepit, aptior eſt ad eandem rem iterum intelligẽdam, mox autem ſi aliquantũ in illa exerceatur, fit aptus ad eam rem ſtatim, & ſine labore in phantaſmate inſpiciendam, quando vult. Hęc igitur aptitudo acquiſita dicitur habitus, quem prius intellectus non habebat, nec tamen eſt ſpecies intelligibilis, quę fixa maneat in intellectu poſt intellectionem, iam enim oſtendimus ſpeciem ceſſante intellectione aboleri; ſed eſt ſolùm maior quædam habilitas, quæ poſt intellectionem fixa in intellectu manet. Hoc modo intelligenda puto verba Ariſt. in contex.8.3.lib. de anima, quando dicit intellectum in habitu eſſe adhuc poteſtate, non tamen ita, vt erat antequam diſceret, aut inueniret; ſignificat enim Ariſt. poteſtatem reſpectu operationis, ſemper enim intellectus non actu intelligens habet potentiam ad operationem; ſed diſcrimen eſt, quoniam hæc potentia prius remotior erat, quando non habebat habitum, poſtea verò acquiſito habitu eſt facta propinquior: ob id antea dicebamus, non omnino verũ eſſe id, quod Ariſt. quandoque exempli gratia ſumit, ſcientiam in animo eſſe actum primum, ſpeculationem verò eſſe actum ſecundum; vtitur. n. hoc exemplo non vt vero, ſed vt apparente, & ad declarandum primi ac ſecundi actus diſcrimẽ ſatis accommodato; reuera enim intellectus habet potentiam ad ſcientiam vt ad actum ſecundum potius, quàm vt ad primum; quando enim poſt ignorantiam acquirit ſcientiam, nil aliud reuera acquirit, quam intellectionem, & ſpeculationem, quæ eſt actus ſecundus; acquirit quidem etiam illam operandi habilitatem, ea tamen non eſt actus primus, niſi impropriè & per quandam ſimilitudinem, ſed actus primus eſt ipſe intellectus, cuius eſſe operatio dicitur: nam ſi illa habilitas eſſet actus primus, non poſſet fieri intellectio, niſi pręſuppoſita hac habilitate, quoniam actus ſecundus præſupponit primum; hoc tamen uerum non eſt, quia fit intellectio etiam ante acquiſitionem huius habilitatis: igitur intellectus ipſe eſt actus primus, & ſemper eſt poteſtate reſpectu actus ſecundi, cum hoc tamen diſcrimine; quòd illa poteſtas antequam acquirat habitum, remotior eſt, poſtea uerò fit propinquior: quare habitũ acquirere non eſt acquirere actum primum, ſed eſt potentiam ad ſecundum actum fieri propinquiorem, quam prius erat. Hoc poſſumus declarare exemplo ſatis claro: manus hominis naſcitur ad ſcribendum apta, & habet hanc potentiam naturalem, valde tamen remotam ab actu ſcribendi; in principio enim non poteſt ſcribere, nec facere illos motus, quibus characteres formantur; at ſi exerceatur, & laboret, diſcit ſcribere, & tunc dicitur habitum ſcribendi acquiſiuiſſe: quid igitur ex illo exercitio manet in manu impreſſum? certè ea ceſſante ſcribere nihil ipſius actus in ipſa impreſſum manet; non enim alicuius characteris forma in manu remanet, ſed ſola habilitas, quę nihil aliud eſt, quam aptitudo, & poteſtas ſcribendi facta propinquior: ſic igitur de intellectu noſtro dicendum eſt; nam in initio cũ labore addiſcit, aliqua tamen facilius, aliqua difficilius, nec ſine magno ſtudio; nam prima principia, & dignitates facilius recipit (etenim hæc quoque à phantaſia, & a ſenſibus recipit) alia vero difficilius, & cum exercitio, & labore, & diſcurſu à noto ad ignotum; & is labor modò eſt maior, modò minor pro rerum varietate; & cognitio illorum, quæ facilius apprehenduntur, præparat intellectum ad recipienda alia cognitu difficiliora; & aliqua etiam ita difficilia ſunt, vt ipſe per ſe nullo diſcurſu, nulloque ſtudio illa addiſcere poſſit, ſed ductore ea explanan-

indigeat. Ad huius autem rei confirmationem dignus annotatione eſt locus apud Ariſtotelem in contextu quinquageſimonono ſecundi libri de anima, vbi dicit ſenſum eſſe naturaliter ſimilem intellectui in habitu: ſenſus enim naſcitur cum poteſtate operandi ita propinqua, vt nullo doctore, nulloque exercitio indigeat, ſed ſtatim ſine labore ſpecies ſenſiliũ recipiat; ideo ſi hanc habilitatem, quam ſenſus naturalem habet, vocaremus habitum, ſenſus accepiſſet habitum a generante, non à doctore aliquo: non ſic intellectus; non enim cum tali habilitate naſcitur, ſed laborandum illi diu eſt vt eam adipiſcatur; talis igitur eſt intellectus poſtquam acquiſiuit habitus, qualis eſt ſenſus natura. proinde cum eo tantùm diſcrimine, quòd illa habilitas in intellectu eſt acquiſita, in ſenſu autem eſt naturalis, ſed ipſa ſecundùm ſe conſiderata habilitas eadem eſt: quemadmodum igitur in ſenſu nulla naſcitur impreſſa ſpecies obiecti, & nihil illius actus, qui recipiendus eſt, ſed mera habilitas, & aptitudo, & potentia operationi proxima; ſic in intellectu hic habitus nullã ſignificat impreſſam ſpeciem, ſed ſolam habilitatem, & aptitudinem ad ſpeciem ſtatim recipiendam.

Quid ſit habitus.

Si quis autem quærat quidnam ſit hæc habilitas, quæ vocatur habitus, ego arbitror eſſe qualitatem; quamuis enim Ariſtoteles in ſeptimo Phyſicorum à decimoſeptimo ad vigeſimum vſq; contextum dicat habitus eſſe relationes, tamen rei veritas eſt, habitum notare naturam abſolutam, quæ ſimul eſſentialiter reſpectum contineat; quocirca ſunt & in categoria qualitatis, & in categoria relatiuorum, alia tamen & alia ratione; id enim, quod habent abſoluti, qualitas eſt. In genere autem qualitatis, an ad primam ſpeciem, an ad ſecundam pertineant, non eſt clarum; quum enim ſint quędam aptitudines ad operandum videntur ad ſecundam ſpeciem pertinere, quę eſt potentia, vel impotentia; attamen Ariſtoteles omnes habitus in prima ſpecie collocaſſe videtur. Ego dicendum puto tales operandi habilitates locatas eſſe ab Ariſtotile partim in prima, partim in ſecunda ſpecie qualitatis; habent enim hoc diſcrimen, quòd alię ſunt naturales, aliæ vero acquiſitæ: quando igitur ſunt naturales, Ariſto. eas in ſecunda ſpecie collocauit, quam ob id vocauit naturalem potentiam, aut impotentiam: quando autem ſunt acquiſitæ, vocantur habitus, & pertinent ad primam ſpeciem qualitatis: ideo habilitas videndi, quæ in oculo eſt, licèt ſimilis ſit habitui intellectus, non tamen vocaretur habitus, quia eſt qualitas connata, ideo ad ſecundam ſpeciem qualitatis pertinet:

Potentia ad intellectionem eſt duplex.

potentia vero intelligendi in intellectu duplex conſiderari poteſt, una propinqua, altera remota; & illa quidem, quæ eſt remota, pertinet ad ſecũdam ſpeciem qualitatis, quia connaſcitur intellectui, ſed facta propinquior vocatur habitus, quia eſt habilitas per multiplicatos actus acquiſita, ideo hæc ſola ad primam qualitatis ſpeciem pertinet. hanc de habitibus intellectus eſſe Ariſt. ſententiam arbitror, per eam enim omnes difficultates tolluntur.

Recentiorũ opinio.

Sed aliqui recentiores, qui ſpecies impreſſas negarunt, & illam, quam diximus, habilitatem non cognouerunt, ad phantaſmata confugerunt; quoniam alium modum, quo habitus intellectuales ſeruarentur, inuenire non potuere; dixerunt enim eatenus ſeruari habitus, quatenus phantaſmatum imagines in memoria ſeruantur, a quibus poteſt intellectus intellectionem recipere quandocunque ad phantaſiã ſe conuertere vult.

Cõfutatio.

Sed hæc ſententia recipienda non eſt, quia hoc dicentes non poſſunt interpretari verba Ariſt. in contex. 8. 3. lib. de anima, quando inquit intellectum in habitu maiorem habere operandi poteſtatem, quàm prius: etenim ſi nihil penitus in intellectu manet, quæ eorum ſententia eſt, certè habet poteſtatem ęquè remotam, ac prius habebat; quare niſi concedamus in intellectu illam habilitatem ex iterata operatione comparatam, neque interpretari Ariſt. poſſumus, neque oſtendere quinam ſint habitus intellectuales, quia ſecundùm iſtos nullus in intellectu habitus ponitur, ſed ſolùm in parte animæ ſenſibili; quare nullam afferre rationem poſſumus, cur cognitio rerum naturalium ſit magis in animo Philoſophi non contemplantis actu, quam in animo hominis idiotę, quum phantaſmata rerum particularium æquè in vtriuſque animo eſſe poſſint; quamobrem niſi dicamus intellectum Philoſophi maiorem habere aptitudinẽ contemplandi vniuerſalia, & rerum eſſentias, quam intellectum hominis idiotæ, nullã afferre poſſumus rationem cur magis ille, quã hic, habeat in animo ſcientiam naturalem fixam tanquam habitum.

Memoria intellectiua ſecundum Ariſt.

Præterea hoc illi dicentes nullam intellectui memoriam attribuere poſſunt, quum nos aliquam etiam ſecundùm Ariſtotelem intellectiuã memoriam concedamus habitus namq; illi aptum intellectum reddunt ad rem oblatam ſtatim abſq; vllo labore intelligendam, vt, quum fixi in intellectu ſint, noĩe memoriæ appellari poſſint: ita.n. celerem, & facilem eſſe operationem intellectus habitibus praditi certum eſt, vt inſtar cõceptus impreſſi eſſe videatur, nec alio modo, quam hoc, Ioannes Bacconius memoriam intellectiuã in hoĩe cõcedere põt, quum ſpecierum impreſſionem omnino neget. Si quis autem quęrat, quęnam memoria animæ humanæ ſeparatę attribuenda ſit. de hoc nihil prorſus enunciare iuxta Ariſtotelem poſſumus, quum ipſe animam humanam a corpore ſeparatam nullibi conſideraſſe comperiatur: ita vt non abſque ratione dubitauerint multi an talẽ ſeparationem cognouerit.

Secun-

Secundùm veritatem autem Theologos conſulere oportet; certum quidem illud eſt, alium in eo ſtatu eſſe intellectionis modũ: & quemadmodum tunc non amplius a phantaſmatibus obiectum recipiendo intelligit, neque vllas ſpecies recipit, quæ ſint accidentia diſtincta ab eius ſubſtantia; ita perennem rerum memoriã ipſum habere credendum eſt, quæ ab intellectione non diſtinguatur: attamen hoc ſtatuere inſtituti noſtri non eſt, ideo rem hanc vt a propoſito alienam ad Theologos noſtros integram remittimus.

Omnium vtriuſque ſectæ argumentorum conſideratio, & ſolutio. Cap. IX.

Ad primũ prioris ſectæ. SVpereſt vt omnia vtriuſque ſectę argumenta perpendamus, & quantum roboris habeant conſideremus. Primum argumentũ, quo prior ſecta impreſſas ſpecies oſtendebat, totum eſt concedendum: quoniam eo nil aliud probatur, quam ſpeciei impreſſio, quã & nos concedimus, at non oſtenditur eius permanentia poſt intellectionem. *Ad ſecũdũ.* Ad ſecundum ſumptum èx habitibus intellectualibus neganda eſt conſequentia: iam enim diximus habitũ non eſſe ſpeciem impreſſam, ſed eſſe habilitatem, & aptitudinem operandi facilius, quam prius; dicimus enim ſcientiam naturalem eatenus ſeruari tanquam habitum in animo ſcientis, quatenus ſeruatur illa aptitudo cognoſcendi ſtatim res naturales in phantaſmatibus in memoria ſeruatis, & intellectui oblatis a phantaſia imaginante: ideo ſcientia vniuerſalis non remanet actu in animo vt vniuerſalis, ſed poteſtate maximè propinqua in ſuis cauſis, quia ſeruantur in memoria imagines particulares, & in intellectu aptitudo abſtrahendi conceptum vniuerſalem abſque vlla difficultate; hãc enim ſignificauit Ariſtot. in contex. 8. 3. lib. de anima nomine habitus, per quem intellectus eſt aptus ad operandum quando vult. *Ad tertiũ.* Ad tertium negamus ſcientiam, ſeu habitum prædictum eſſe actum primum, & operationem eſſe actum ſecundum reſpectu habitus; hoc enim verum non eſt propriè loquendo, ſed ſolùm ꝑ quandam ſimilitudinem; ipſa enim ſubſtantia intellectus eſt actus primus, contemplatio autem, & ſcientię acquiſitio eſt actus ſecundus; Ariſt. autem hoc exempli gratia ſumpſit, & craſſa Minerua conſiderauit, quoniam exemplorum veritas exactè quærenda non eſt. Sed hoc etiam conceſſo nullius roboris argumentum eſt, quia non eſt neceſſarium vt actus primus pręcedat tempore actum ſecundum; nam anima vegetans ſimul incipit eſſe, & operari; graue in ſublimi genitum quo momento incipit eſſe, eodem incipit deorſum ferri; ignis ſimul atque eſt genitus, calefacit: itaque adeo validum eſt argumentum, vt eius vtraque propoſitio neganda ſit. *Ad quartũ.* Ad teſtimonia autem Ariſtotelis in pluribus locis nulla opus eſt reſponſione, quia per illa non oſtenditur ſpecierum permanentia poſt intellectionem, ſed ſola oſtẽditur impreſſio, quam nos concedimus. *Ad primũ poſterioris ſectæ.* Poſterior verò ſecta primùm argumentabatur ex verbis illis Ariſt. in context. quinto tertij libri de anima [intellectus nihil eſt actu eorum, quæ ſunt, antequam intelligat] quæ ſignificant nullam ſpeciem pręcedere intellectioni, quare hoc argumento non impugnatur impreſſio ſpeciei, ſed ſola præceſſio: videtur tamen ſolui poſſe dicendo Ariſtotelem ibi conſiderare primam apprehenſionis originem, quę fit in puero; puer enim prius intelligendo acquirit habitus, qui poſtea in eo ſeruantur, & præcedunt alias ſequentes intellectiones, non illam primam. Sed reuera argumentum contra priorem ſectam efficax eſt, quia ſecundùm illos ſpecies impreſſa ante intellectionem requiritur uel tanquam obiectum mouens, vel alio modo tanquam cauſa; ſic enim intellectio fieri non poteſt, niſi impreſſa iam ſpecies eſſe ſtatuatur, impreſſa autem ſpecie factus eſt intellectus res illa, vt Ariſt. aſſerit in contex. 8. eiuſdem libri; quare antequam aliquid intelligat, eſt aliquid eorum, quę ſunt, quod in eo contex. quinto, Ariſt. negat. *Ad ſecũdũ.* Secundum argumentum erat: ſufficit ſpecies expreſſa, ergo fruſtra ponitur impreſſa: hoc dirigitur ad impugnandam ſpeciei impreſſionem, & facile ſoluitur; perinde enim eſt, ac ſiquis diceret, ignis agens ſufficit ad vrendum lignum, ergo fruſtra ponitur in ligno generari aliam formam ignis: inefficax enim argumentum eſt, quum potius contrarium ex eo colligatur, nam ſi ad lignum vrendum ſufficit, ergo in eo producit aliam formam ignis; niſi enim producat, certè vel non agit, vel non ſufficit: ſic igitur dicimus phantaſma illuſtratum ſufficere ad mouendum intellectum, ideoq́ue producere in eo ſpeciem, quia hanc non producere eſſet nihil agere, vel non ſufficere: ideo repugnantia ineſt in hoc argumento, ſi bene perpendatur; ſed deceptio in hoc conſiſtit, quòd putant ſpeciem in intellectu poni tanquam cauſam intellectionis, vt eam alij ponebant, aduerſus quos fortaſſis efficax argumentum eſt: nos uerò ſpeciem in intellectu ponimus tanquam effectum a phantaſmate productum, non tanquam intellectionis cauſam, quin potius tanquam intellectionem ipſam; quare argumentum contra nos inane redditur. *Ad tertiũ.* Tertium argumentum erat: ſi darentur ſpecies in intellectu impreſſæ, daretur memoria intellectiua: ad hoc quid reſpondendum ſit, iam dictum eſt ſuperius; validũ enim eſt aduerſus ponentes ſpecierum permanen-

tiam poſt intellectionem, ſic enim propriè intellectiuam memoriam omnino negamus ſecundùm Ariſt. qui memoria ſumptam pro impreſſione imaginis non conceſſit, niſi in parte animæ ſenſibili: ſed aduerſus ſententiam noſtram de habitibus nullius roboris argumentum eſt; nam ſi quis dicat, his habitibus poſitis daretur memoria intellectiua, nos hoc concedimus, quoniam ſic acceptam memoriam ipſe quoque Ariſtot. non negaret. *Ad quartū* Ad quartum, quod impreſſioni refragari videtur, dicimus formam non eſſe quidem receptiuam accidentis materialis, ſed eſſe tamen receptiuam ſpiritalis, formam, ſcilicet informantem materiam, & conſtituentem aliquid in ſpecie ſub corpore naturali, qualis eſt in homine anima rationalis; nam de forma abiuncta a materia concedimus eam nullius accidentis ſubiectum eſſe poſſe. *Ad quintū* Poſtremum argumentum nullius prorſus momenti eſt, nititur enim fundamento inter Philoſophos maximè controuerſo, & ab omnibus ſolui facile poteſt: Alexander enim & illi, qui eius ſententiam ſequuntur, minorem negarent: ſed alij interpretes Ariſtot. qui animam rationalem etiam ſecundùm Ariſtot. immortalem eſſe affirmant, negarent maiorem; dicerent enim ſubſtantiam quidem æternam, & ab omni materia abiuncta accidentia mutabilia recipere non poſſet; at ſubſtantiam æternam ut corpori caduco alligatam, & ab eo pendentem (vt aiunt) obiectiuè, cuiuſmodi eſt anima rationalis humana, poſſe abſque vlla abſurditate recipere accidentia caduca, & mutabilia; quum enim moueatur a phantaſmatibus tanquam ab obiectis, & phantaſmata mutabilia ſint, ipſa quoque ab eis recipit affectiones nouas, atque mutabiles propter mutationem agentis, a quo producuntur: quare argumentum iuxta omnium ſententias debile eſt.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE MENTE AGENTE.

Propoſitio, ac diſpoſitio dicendorum. Cap. I.

PRæter humanam mentem, quæ patibilis dicitur, cenſuit Ariſtoteles neceſſariam eſſe alteram mentem agentem, ſine qua nequeat in homine intellectio fieri, ea ductus ratione, quòd vbi eſt aliquod patiens, quod in aliquo genere omnia recipere, & omnia fieri aptum ſit, neceſſe eſt ut illi reſpondeat agens, quod illius generis omnia facere poſſit: quoniam igitur humana mens patiendo intelligit, & apta eſt omnia intelligere, proinde omnia pati, & omnia fieri; neceſſe eſt aliquod illi agens reſpondere, quod omnia intelligibilia faciat, idque non eſſe niſi mentem: quo fit ut duæ in humana intellectione mentes conſiderandæ ſint, vna patiens, de qua nos in alijs libris egimus, altera vero agẽs, de qua in hoc libro agendum nobis propoſuimus; etenim tum ob eius dignitatem, tum ob ſummam difficultatem, tum etiam ob ipſius in humana intellectione neceſſitatem dignissima res eſt, quæ accuratè tractetur, ac declaretur; Duo autem ſunt, in quibus tota eſt huiuſce rei difficultas conſtituta: vnum, quid ſit hæc mens agens, an ſit pars aliqua animę noſtræ, necne, & quæ ſit eius natura; alterum verò quænam ſint eius officia in noſtra intellectione; nam ipſe quoque Ariſtoteles hęc vtraque de mente agente in 3. de anima libro tractaſſe comperitur: & quamuis ordine naturę dicendum prius eſſet de ipſius eſſentia, poſtea verò de officijs, tamen in hoc quoque Ariſtot. imitati de officijs prius agemus, deinde vero de eius natura; progrediendum enim ſemper eſt à facilioribus, & ab ijs, quorum cognitio ducere nos facilius in aliorum notitiam poſſit; cognitis enim huius intellectus officijs facilius quid ipſe ſit indagare, atque inuenire poterimus; quod etiam Ariſtotelem mouit vt prius de ipſius in humana intellectione officijs, poſtea verò de eſſentia loqueretur. Id tamen ante omnia proteſtari velim, me hac de re ſecundùm principia tantùm philoſophiæ Ariſtotelis eſſe diſputaturum, quum non aliud in his omnibus libris conſilium meum ſit, quam quid ſenſerit Ariſtoteles inueſtigare, & eius ſententiam, quantum in me eſt, planam, & manifeſtam reddere.

De officijs intellectus agentis variæ opiniones. Cap. II.

CErtum eſt officium mẽtis agentis eſſe agere, hoc eſt trahere de poteſtate ad actū, ſed in quodnam agere dicatur, & quomodo, obſcuriſſima res eſt, & maximè controuerſa: alij nanque dicunt ipſam agere in phantaſmata, non in mentem patibilem; alij in mentem patibilem, non in phantaſmata; alij verò in ambo ſimul. Prima ſententia Latinorum fuit, pręſertim D. Thomæ, *Thomas.* qui in 3. lib. de anima, & in prima parte ſummæ quæſt. 79. artic. 3. & 4. & in quęſtionibus diſputatis de ſpiritalibus creaturis articulo decimo. & de anima, artic. quarto, & quinto, quibus in locis fuſiſſimè de hac re loquitur, aſſerit rationem agentis in hoc eſſe conſtitutā, vt agat in phantaſmata: eiuſdem ſententię eſt Ioan. Bacconius in primo ſententiarum q. 2. *Io. Baccon.* prologi, vbi dicit officium intellectus agentis eſſe propter phantaſmata, & totam eius actionem in phantaſmatibus terminari, neque vlterius progredi. Pro hac opinione videtur argumentum ſumi ex verbis Ariſtot. in contex. 18. *Argumentū illorum.* tertij libri de anima, ubi declarans officium intellectus agentis inquit ipſum eſſe ſicut lumē; nam lumen facit colores, qui poteſtate ſunt, eſſe actu colores: quemadmodum igitur lumen non agit in oculum, ſed in obiectum colorem, & ipſum ducit de poteſtate ad actum; ita intellectus agens agit in phantaſmata, non in intellectum patibilem; ideo poteſt inde colligi argumentum tale: officium omnis agentis eſt trahere de poteſtate ad actum; ſed Ariſt. hoc officium tribuit intellectu agenti ratione obiectorum, facit. n. de intellectis poteſtate actu intellecta; ergo in phantaſmata agit, non in intellectum patibilem. Contrà vero Simplicius videtur ei totam actionem tribuere reſpectu intel- *Simplicius*

lectus patibilis; putat enim vtrunq; eſſe vnam & eandem ſubſtantiam, & vnum intellectum, qui vt in ſe manēs dicatur agens, & vt progreſſus dicatur patibilis; quoniam ipſe vt in ſe manens ſeipſum vt progreſſum ducit de poteſtate ad actū, de imperfectione ad perfectionem. Hanc ſententiam Auer. in commentario quinto tertij libri de anima Themiſtio attribuit, attamen non ſatis liquet Themiſtium fuiſſe huius opinionis. Hanc eandem ſequitur Ioannes

Ioan Gandauenſis. Gandauenſis in quæſtio. 24. & 25. tertij libri de anima, vbi totam actionem intellectus agentis inquit eſſe in intellectum patibilem, non in phantaſmata, & ipſum in intellectu patibili producere actum intelligendi. Pro hac ſententia

Argumentū illorum. ſumitur argumentum ex Ariſt. in cōtex. 17 eiuſdem libri, vbi ex eo quòd detur intellectus patiens infert dari etiam intellectum agentem propterea quòd omni patienti reſpondet aliquod agens: vult igitur Ariſt. intellectū agentem dari propter intellectum patientem, & vt agat in eum: ratio nanque illa vana eſſet, niſi agens ageret in illud in et patiens, cui reſpondere debet: hoc idem Ariſt. exempla declarant; inquit enim intellectum agentem ita ſe habere ad intellectum patibilem, vt ars ad materiam ſe habet, ars autem in materiam agit; ita materia prima eſt patiens, in quod agunt omnia agentia naturalia; quare etiam intellectus patibilis dicitur patiens reſpectu intellectus agentis: & nomen quoque ipſum hoc oſtendit; non enim phātaſmata vocauit patientia, ſed ipſum patibilem intellectum, in hunc itaque voluit agere intellectum agentem.

Auerroes. Auerroes autem varius fuiſſe videtur: quandoque enim aſſerit actionem intellectus agentis requiri propter intellectum patibilem, vt ipſum ad actum ducat, atque perficiat; quandoque propter phantaſmata, vt ea transferat de gradu in gradum, hoc eſt de materialibus faciat immaterialia, & de intellectis poteſtate actu intellecta: quare videtur Auerroes exiſtimaſſe officium intellectus agentis requiri propter vtranq; actionem ductus fortaſſe vtriſque argumentis ex verbis Ariſtotelis ſumptis, quibus duas priores ſectas vſas eſſe diximus; nam Ariſtotelis in contextu decimoſeptimo tertij libri de anima dicere videtur intellectum agentē agere in intellectum patibilem, deinde in decimooctauo videtur aſ-

Recētiores. ſerere ipſum agere etiam in phantaſmata. Ideo ſententiam hanc nonnulli recentiores ſequuti ſunt, qui eam magis declarantes dixerunt intellectum agentem eſſe idem re cum intellectu patibili, & eſſe cognoſcentem, & eatenus in illū agere, quatenus tribuit illi cognitionem vt hac ratione dicatur intellectionem producere, quia intellectui patibili tribuit cognitionē, quam ipſe agens prius habebat. Hæc ſunt, quæ ab alijs dicuntur, a me breuiſſime collecta.

Dictarum opinionum confutatio. Cap. III.

NOs verò aliorum errores patefaciendo ſimul ipſam rei veritatem iuxta Ariſtotelis mentem declarauimus. In primis à veritate prorſus aberrant illi, qui dicunt intellectum agentem agere in phantaſmata: quoniam, vt modò alios conſideraſſe dicebamus, Ariſtoteles intellectum agentem inuenit propter intellectum patibilem, & vt in eum ageret tanquam patientem. *Confutatio opinionis Thom. & Bacco.* Sed obſtare nobis videntur verba Ariſtotelis in contextu decimooctauo quando intellectum agentem cum lumine comparat, & ſignificat ipſum agere in phantaſmata: *Solutio argumenti.* ijs tamen verbis bene intellectis tolletur omnis difficultas, & ipſa rei veritas manifeſta fiet. Sciendum igitur eſt, quando dicimus aliquid facere de tali poteſtate tale actu, verbum illud [facere] ambiguum eſſe, & poſſe intelligi duobus modis; poteſt enim facere vt forma, poteſt etiam facere vt agens; *Facere aliquid ſumitur ad modum formæ, vel ad modum agentis.* forma enim humana aduenienes materiæ, facit de homine poteſtate hominem actu, neque ob id eſt agens, quia facit hominem ad modum formæ, non ad modum agentis; homo verò generans alterum hominem dicitur facere hominem tanquam agens: differentia igitur eſt in hoc conſtituta, quod ignis generat alterum ignem, & facit de igne poteſtate ignem actu, producendo in illa materia alteram formam ignis ſibi ſimilem; illa verò altera forma producta facit de igne poteſtate ignē actu, non tamen producendo aliam formam, ſed vt forma ipſa, quia nō id facit vt agens; iungitur enim ipſi rei, at agens generans externū eſt, neque cum materia coniungitur. Quando igitur Ariſtot. dicit intellectum agentem facere phantaſmata actu intelligibilia de intelligibilibus poteſtate, non ob id declarat rationem agentis, quia non id præſtat vt agens, ſed vt forma; iungitur enim phantaſmatibus lumē intellectus agentis tanquam forma, qua redduntur actu motiua, & actu intelligibilia, ſicuti lumen iungitur colori tanquā forma, & perfectio, qua redditur actu viſibilis, & actu motiuus uiſus, neque dicitur lumē eſſe agens reſpectu colorum; quia nihil in eis producit ut agens, ſed eis iungitur ut forma, per quam totū hoc coniunctum, color illuminatus, cōſtituitur in eſſe obiectiuo, & fit actu motiuū uiſus: hoc ſignificauit Ariſt. in eo ipſo loco, dū dixit intellectum agentē facere oīa tanquam habitum quendā; habitus. n. formā denotat, non cauſam effectricem, quia efficiens eſt a patiente diſiunctum, forma uerò iungitur materiæ recipienti, & habitus rei habenti habitū; ſic lumen coloribus hæret ut forma, & perfectio, neq; ad eos ſe habet ut agēs ad patiēs. Nō eſt igitur uerū id, quod prima ſecta

dicit,

dicit, intellectum agentem agere in phantaſmata, & argumentum eorum nullius roboris eſt. Decepti etiam ſunt illi, qui putarunt intellectum agentem agere in intellectum patientem tanquam agens diſtinctum a phantaſmatibus, quod extra phantaſmata agendo perficiat intellectum patientem, & ipſi tribuat intellectionem; hoc enim dato ſequeretur intellectum patientem poſſe etiam ſine phantaſmatibus intelligere, nempe ſumendo cognitionē immediatè a ſolo agente; id tamen Ariſto. aduerſatur, qui in contex. 30. & 39. 3. libri de anima apertè dicit fieri nunquam poſſe vt intellectus intelligat, niſi phantaſma aliquod ſpeculando: quare ſecundùm Ariſt. omnis noſtra intellectio fit ex motione facta à phantaſmatibus.

Confutatio opinionis ſimplicij & aliorū.

Intellectus agens nō agit quatenus intelligens.

Immò non ſolùm falſum eſt id, quod dicunt, intellectum agentem tribuere patienti ſuam cognitionem, ſed neque ea ratione, qua eſt agens, eſt intelligens; quanuis enim neceſſariò conſequatur vt ſit mens aliqua, & actu intelligens, tamen ea ratione, qua eſt agens, nihil formaliter intelligit, ſed ſolùm effectiuè, quatenus in homine intellectionem producit: quomodo autē id faciat, poſtea declarabimus, & oſtendemus intellectum agentem eſſe quidem ſemper intelligentem, agere tamen non vt intelligentem, ſed vt intelligibilem: falſum id quoq; eſt, quod Gandauenſis dicit, intellectum agentem in intellectu patiente producere actum intelligendi; poſtea enim oſtendemus intellectum patibilem ſufficientem ſibi eſſe ad promendam intellectionem ſine ope intellectus agentis. Quocunque igitur modo dicatur intellectum patibilem pati ab intellectu agente, tanquam ab agente diſtincto à phantaſmatibus, & tanquam a cognoſcente, falſum eſt, & ab Ariſt. alienum. Quum autem vtraque hæc ſecta errauerit, errauit etiam tertia, quę vnum cum altero errorem coniunxit, vt conſiderantibus manifeſtum eſt.

Vera ſententia de actione intellectus agentis. Cap. IIII.

DE actione igitur mentis agentis ego hanc eſſe puto veritatem iuxta Ariſt. opinionem, vt agere dicatur in intellectum patibilem, non in phantaſmata, ſed phantaſmatibus iungatur vt forma conſtituēs obiectum motiuum intellectus patibilis; clarū hoc eſt conſiderantibus argumentum Ariſtot. in contex. 17. eius libri; ibi nanque conſtituto intellectu patiente colligit mentis agentis neceſſitatem, quia nihil imperfectum, & tale potestate vult in ſua imperfectione manere, ſed ad perfectionem ducatur neceſſe eſt; non poteſt autem ſemetipſum perficere; ergo requirit agens, à quo perficiatur, ducaturq; de poteſtate ad actum; agit ergo mens agens in mentem patientem, non in phantaſmata, ſed eis iungitur vt forma. Vnde colligimus quomodo agat in intellectum patibilem: non enim agit vt ſolus, & vt agens diſtinctum à phantaſmatibus, tum quia ſequeretur poſſe abſque phantaſmate intellectionem fieri, tum etiam quia agit vt habitus, & forma phantaſmatū: agit igitur vt iunctus phantaſmatibus, ita vt ex vtriſque vnum conſtituatur obiectum perfectum, & potens in intellectu patibili ſpeciē producere: quare vnū tantùm eſt agens, ipſum phantaſma, lumen uerò intellectus agentis nō eſt agens ſeparatum, ſed eſt perfectio phantaſmatis, quę conſtituit obiectum perfectum, & potens mouere intellectum patibilem. Ideo recta eſt illorum ſententia, qui dicunt intellectum agentem eſſe agentem vt intelligibilem potius, quam vt intelligentem; quia ſi debet reddere phantaſma actu intelligibile, oportet ipſum per ſe eſſe actu intelligibilem, quemadmodum etiam lumen, quatenus eſt per ſe viſibile, non quatenus uidens, reddit colorē actu uiſibilem: eſt quidem neceſſarium ut ipſe quoque ſit intellectus aliquis, quia omne actu intelligibile eſt intellectus; non in hoc tñ conſiſtit ratio agentis, ſed in eo quod ſit actu intelligibilis: hoc autem non ita accipiendum eſt, ut dicamus ipſum ita intelligibilem eſſe, ut à noſtro intellectu intelligatur ſecundùm propriā naturam, & quatenus eſt quędam ſubſtantia abiuncta à materia; hoc enim fortaſſe eſt ultimum, quod a nobis cognoſcitur: ſed eatenus dicitur agere ut intelligibilis, quatenus eſt ratio intelligibilitatis aliorum, ideſt quatenus eſt actus, & perfectio, qua cætera redduntur intelligibilia; proinde dicitur intelligibilis nō quòd ipſe intelligatur, ſed quòd per ipſum alia intelligantur; ſic enim & lumen unà cum colore locum habet unius obiecti uiſibilis, & mouentis; non enim quod ipſe ſol, ſeu eius lumen uideri ſeparatim dicatur, ſed quia eſt ratio, qua colores ſunt actu uiſibiles. Facultas igitur paſſiua intellectus patibilis nō reſpicit aliud agēs, quam obiectum phantaſma; ſed hoc non pōt agere, niſi ab intellectu agente perficiatur, & fiat obiectum actu motiuū: quare intellectus agens eſt forma, qua obiectum fit actu obiectum, proinde reſpicit obiectum ut forma, patibilem uerò intellectum ut agens, non quidē agens ſeparatum, ſed ut forma conſtitutiua agentis. Hęc eſt abſque dubio ſententia Ariſtotelis, quam ipſe magno cum artificio ſignificauit: nam in contex. illo 17. docuit rationem agentis eſſe reſpectu intellectus patibilis, deinde in 18. modum actionis declarauit, ne intelligeremus eſſe agens diſtinctum ab obiectis; comparauit enim utrunque intellectum cum obiectis dicens, hic fit omnia, ille uerò omnia facit, ideſt facit eſſe actu intelligibilia; facit aūt

Intellectus agens agit vt intelligibilis.

vt

vt habitus quidam, ideſt vt forma & perfectio, quæ obiectis iuncta conſtituit obiectum actu, & perfectum, quemadmodum declarauimus.

An intellectus agens iungatur phantaſmatibus in phantaſia exiſtentibus, an in intellectu patibili receptis. Cap. V.

QVæſtio explicatu digna hic oritur, quū intellectus agēs iungatur phantaſmatibus, vt forma, an eis iungatur in phantaſia, an poſtquam in intellectu patibili recepta

Aliquorũ opinio. ſunt. Dicunt aliqui non in phantaſia hanc coniunctionem fieri, ſed lumen agentis phantaſmatibus iungi, & ea perficere in ipſo intel-

1. Argum. lectu patibili: quod probant argumento tali: officium intellectus agētis requiritur propter quidditates, quæ in phantaſmatibus latent; has .n. facit actu intelligibiles; ergo ſi in phantaſia phantaſmatibus iungeretur, phantaſia cognoſceret quidditates, & vniuerſalia, quod nemo unquam dixit; nō poteſt igitur intellectus agens munus hoc exercere, niſi in phantaſma-

2. Argum. tibus iam in intellectu patibili receptis. Confirmant per illa, quæ ab Ariſt. dicuntur in contex. decimo tertij libri de anima; ibi enim inquit intellectum à ſolo ſenſitiuo recipere carnem, ideſt totum compoſitū ſingulare, abſq; ullo auxilio intellectus agentis; ergo phantaſmata ſunt per ſeipſa ſufficienter præſentia intellectui patibili: ut ab eo apprehendantur tanquam conſuſæ quædam conceptiones ſingularium, per eas tamen non apprehenduntur quidditates, quia non apparent; ſed illis confuſis conceptionibus adueniens lumen intellectus agentis reſoluit eas in quidditatem, & quidditatem à quidditate diſtinguit, & facit quidditates, de intellectis poteſtate actu intellectas, quæ ſunt uerum obiectum intellectus patibilis; quum igitur requiratur intellectus agēs propter obiectum, hoc eſt propter quidditates, vt eas apparere faciat, & hæ non cognoſcantur niſi ab intellectu, oportet lumen agentis iungi phantaſmatibus in intellectu, non in phantaſia. Vtuntur etiam ad hoc declarandum exemplo tali: ſi uelimus in ſtatua cernere aliquas minutiſſimas lineas, apponimus ſtatuam lumini, ut illuſtretur, nec quærimus ut illuminentur oculi, quoniam oculi non egent lumine, ſed obiecto illuminato, ut illa, quæ confuſa erant, appareant, quia abſque illo lumine videret quidem oculus ſtatuam, at minutiſſimas illas lineas non cerneret: ſtatua igitur poteſt per ſe imprimere in oculo ſpeciē confuſam, neque lumen illud requirit, ſed ſolum requiritur propter lineas illas quibus proportione reſpondent quidditates latentes in phantaſmatibus. Hæc ſententia mihi proba-

ri nulla ratione poteſt, quum per eam tollatur *Confutatio* tota ratio agentis: ſi enim intellectus agēs iungitur illis confuſis cōceptionibus iam receptis in intellectu patibili, iungitur potius vt forma, quàm vt agens, quod etiam illi concedere videntur, fatentur enim intellectum agentem reſpectu obiectorum non habere locum agentis, ſed formæ tantummodò; attamen neque reſpectu intellectus patibilis poteſt habere locum agentis, hoc enim nō poteſt eſſe alio modo, niſi quod illæ conceptiones ita illuminatæ agant in intellectum patibilem, quod nullo pacto dici poteſt, iam enim inhærent ipſi intellectui tanquam formæ; quare etiam intellectus agens illis iunctus habet locum formæ vnà cum illis; at forma non agit in ſubiectū, in quo recepta eſt; quare intellectus agēs nulla rōne haberet locū agētis iuxta illorū opinionem. Miror etiam quomodo hoc dicere potuerint, quum omnino negauerint ſpecies in intellectu imprimi; id enim ſi verum eſt, quomodo poſſunt phantaſmata, & confuſæ illæ conceptiones in intellectu recipi? ſic enim reciperentur in intellectu tanquam ſpecies diſtinctæ a phantaſmatibus, quod ipſi negant, dum negant ſpecies impreſſas. Ego igitur cogor multorum ſententiam ſequi, qui dicunt intellectū agentem iungi obiectis nondum in intellectu patibili receptis, ſed in phantaſia exiſtentibus, quia hoc modo ſeruatur vera ratio agentis; phantaſmata enim ſine lumine agentis eſſent quidem apta ad imprimendam in intellectu patibili conceptionem rei ſingularis, at non imprimerent ſpeciem quidditatis, niſi eſſent illuminata ab intellectu agēte, qui dat eis vim motricem, & productricem ſpeciei quidditatis; facit enim ut in phantaſmatibus diſtinctè appareant omnes naturæ, & quidditates, ſicuti lumē ſolis in ſtatua facit ut appareant diſtinctè omnes minutiſſimæ lineæ, & vt ſtatua ſit apta ad imprimendum in oculo non ſolum totam imaginē confuſam, ſed etiam omnes partes, & omnia exilia liniamenta: ideo ſimilitudo ab illis adducta manifeſtè contra ipſos facit, nam minutiſſimæ illæ lineæ in ſtatua non indigent lumine eas illuſtrante quando iam in oculo receptæ ſunt, ſed extra oculum, & in ipſa ſtatua; ipſi enim fatētur oportere ſtatuam illuminari, non oculum: ſic igitur optimè ſeruatur ratio agentis, nam agens debet eſſe externum, vt poſſit agere in patiens, id vero, quod in ipſo patiente recipitur, non eſt vocandum agens, ſed forma. Ad argumenta autem illorum facile eſt reſpondere. Primum erat; ſi iun-

geretur phantaſmatibus in phantaſia, ergo *Ad primũ argum.* phantaſia eſſet intelligens, & apprehenderet vniuerſalia, & quidditates: ad hoc neganda eſt conſequentia, & ratio negationis ſumitur tum a phantaſia, tum ab obiecto ipſo: a phantaſia,

talia,

taſia, quoniam ipſa non eſt apta cognoſcere vniuerſale, & quidditatem; quare etiamſi haberet in ſeipſa ſpeciem vniuerſalem, non eam cognoſceret, quia non eſt talis facultas, quæ ad hanc operationem idoneæ ſit; non poteſt enim abſtrahere vniuerſale, & ipſum transferre de gradu in gradum: hoc poſſumus confirmare exemplo coloris, & luminis; lumen enim facit vt color parietis ſit actu viſibilis, paries tamen habens colorem illum illuminatum non eſt videns, quia vim cognoſcendi non habet; quare eſt quidem color ille viſibilis, nõ tamen a pariete, in quo ineſt, ſed ab oculo, cuius motiuus eſt; ſic etiam in phantaſia ſunt quidditates in phantaſmatibus illuminatæ, proinde intelligibiles; non tamen a phantaſia, quoniam ipſa hanc vim non habet. Idem oſtenditur ratione obiecti: phantaſma enim quantumuis ab intellectu agente illuminatum non eſt formaliter intelligibile, ideo ſi fieri poſſet vt idem formaliter acceptum ad intellectũ poſſibilem transferretur, non intelligeretur ab eo; quia phantaſma illuminatum vocatur quidem actu intelligibile, non tamen formaliter, ſed obiectiuè, nam ſi ipſummet in intellectu poneretur non fieret intellectio; ſed ideo vocatur intelligibile, quia poteſt producere in intellectu poſſibili ſpeciem intelligibilem, quæ dicitur intelligibilis formaliter, quia ipſamet recipitur in intellectu. Hoc quoque confirmatur eodem exemplo luminis, & coloris: nam color realis, qui in pariete eſt, licèt ſit actu illuminatus, & ita actu viſibilis, non eſt tamen viſibilis formaliter, ſed ſolùm obiectiuè; quia ſi idemmet realis color illuminatus poſſet in oculo poni, non videretur ab eo: ideo actu viſibile ſumi poteſt duobus modis, nam coloris ſpecies ſpiritalis in oculo recepta dicitur viſibilis formaliter, ſed color realis illuminatus viſibilis dicitur obiectiuè, ſed non formaliter. Leuitas igitur argumenti manifeſta eſt, quia neque phantaſia eſt apta intelligere quidditates, neque phantaſma illuminatum in phantaſia eſt actu intelligibile formaliter, ſed eſt formaliter imaginabile; intelligibile autem obiectiuè, quatenus eſt obiectum potens extra phantaſiam producere in intellectu ſpeciem intelligibilem. Alterum argumentum ſumebatur ex contex. 10. tertij libri de anima, vbi Ariſt. dicit intellectum recipere compoſitum confuſum a ſolo ſenſu ſine ope intellectus agentis: vult igitur phantaſmata in phantaſia exiſtentia non ègere lumine agentis, vt ſint actu motiua, ſed eſſe per ſe motiua abſque illo, proinde lumen agentis non requiri niſi poſtquam illud confuſum in intellectu patibili receptum eſt, nempe vt in eo quidditas eluceſcat. Ad hoc dicimus obiectum illud poſſe duabus rationibus dici actu motiuum; nempe vel ita motiuum, vt totius tantùm confuſi ſpeciem imprimat; vel ita motiuum, vt imprimat etiam ſpeciem quidditatis latentis in eo confuſo: priore quidem modo inquit ibi Ariſtot. phantaſma eſſe per ſe motiuum intellectus noſtri abſque lumine intellectus agentis, ſed non ſecundo modo; non eſt.n. ex ſe ita motiuum, vt poſſit quidditatem imprimere, niſi illuminetur ab intellectu agente: vult igitur Ariſt. phãtaſma illuminari in phantaſia, & ita illuminatum imprimere in intellectu ſpeciem quidditatis: quare per hoc argumentum non oſtenditur obiectum illuminari in intellectu, ſed potius in phantaſia; hoc enim demonſtrat comparatio quam ibi Ariſtoteles facit, cum linea flexa; dicit enim cognitionem quidditatis ſimilem eſſe lineæ flexæ, quatenus lumen agentis fertur prius ad obiectũ in phantaſia, deinde cum eo ad intellectum reflectitur.

Intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obiectiuè; ſic etiam viſibile.

De abſtractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente. Cap. VI.

DIgnum conſideratione hic eſt, à quonam fiat abſtractio; an ab intellectu patibili, an ab agente; hoc enim cognito erit plenè cognitum officium intellectus agentis: plurium ſententia eſt abſtractionem fieri ab intellectu agente; nam latinorum plures hoc dicunt, & Auerroes quoque apertè id aſſerit in cõmentario decimooctauo tertij libri de anima, & in calce vigeſimi, vbi dicit Ariſtotelem fuiſſe coactum ponere intellectum agentem propter abſtractionem, quia eius actio eſt abſtractio; abſtrahit enim à phantaſmatibus vniuerſale, & ipſum denudat omni materiali conditione; ideoque intellectio intellectus patibilis nil aliud eſt, quàm receptio huius vniuerſalis ita abſtracti ab agente, & actio ipſius agentis nil aliud eſt, quam abſtractio vniuerſalium ab omni conditione materiæ, ut mouere poſſint intellectum patientem: illud igitur, quod uocari ſolet, facere de intellectis poteſtate actu intellecta, apud Auerroem eſt abſtrahere, proinde abſtrahere eſt officium ſolius agentis: citat etiam Auerroes dictum Alexandri, quod apud eum legimus in ſecũdo libro de anima in capite de intellectu agente; ibi enim Alexander dicit non ſolùm eſſe neceſſariam in anima intellectiua utranque uim, unam agendi, alteram patiendi, ſed etiam melius declarari naturam intellectus per agere, quam per pati: quod declarans Auerroes dicit intellectum per pati non differre a ſenſu, ſed ſolùm per agere, quia non datur ſenſus agẽs, ſed datur intellectus agens, qui fabricat intelligibilia, quod dicitur abſtrahere. Hæc ſententia recipienda non eſt, & impugnatur efficaciſſimè argumento Ioannis Gandauenſis, licèt ipſe ad aliud demonſtrandum eo abutatur; nam probare uolens intellectũ agentem non agere

Auerrois, & latinorũ opinio.

Confutatio

in phantaſmata, & eis nihil tribuere, ita argumentatur: intellectus agens, ſi phantaſmata illuminat, æquè omnia in eis exiſtentia illuminat, æque omnia intelligibilia facit, nec poteſt vnum expoliare alijs, & ab eis ſeparare, & facere vt vnum ſine alio intelligatur; quemadmodum lumen picturam aliquã feriens facit ęquè omnes eius colores eſſe viſibiles, æque omnes illuſtrat, nec facit vt vnum videatur ſine alio; ergo intellectus agens nihil phantaſmatibus tribuit, & nihil in eis operatur. Sed hæc conſequẽntia reuera inefficax eſt, & Ioannes fallaciam committit a ſecundùm quid ad ſimpliciter; quia hoc argumentum probat quidem intellectum agentem non ſeparare, ſeu abſtrahere vnum ab alio, quoniam æquè illuminat totum phantaſma, & omnia, quæ in eo ſunt, proinde eſt efficaciſſimum ad probandũ quod intellectus agens non poſſit facere abſtractionem; quum nihil aliud ſit abſtractio, quam ſeparatio vnius ab alijs, & acceptio vnius non acceptis alijs: at non probat intellectum agentem nil prorſus in phãtaſmatibus operari; operatur enim aliquid neceſſarium pro abſtractione, licèt non faciat ipſe abſtractionem, vt mox declarabimus: quando enim rem aliquam ab alia re abſtrahere volumus, & eam ſumere non ſumpta illa alia, certum eſt neceſſarium eſſe vt vnam ab alià diſtinctã habeamus; quia ſi confuſæ, & commiſtę ſint, id facere minimè poſſumus; vt ſi nobis offeratur aqua vino commiſta, non eſt in noſtra facultate accipere vinum non accepta aqua, quod dicitur abſtrahere; quòd ſi quiſpiam aliquo artificio vinum ab aqua ſepararet, ita vt vtraque diſtincta inſpicerentur, facile nobis eſſet vnum accipere relicto altero: duo igitur actus cõſiderandi ſunt; vnus eſt actus diſtinguendi rem à re, vt diſtinctè appareant; alter eſt actus accipiendi unam dimiſſis alijs: qui duo actus ad eundem intellectum pertinere non poſſunt, ſed unus ad agentem, alter ad patientem; quia ſi abſtrahere eſt accipere unum dimiſſis alijs, certè non intellectus agentis officium eſt, ſed patientis; hic enim quidditatem intelligit in phãtaſmate emicantem, & eam accipit abſque conditionibus materiæ, & abſque alijs, quæ in eo phantaſmate ſunt, & ſic eam ab alijs abſtrahere dicitur: at facere id non poſſet, niſi prius omnia in phantaſmate diſtincta apparerent, quæ diſtinctio eſt opus intellectus agentis; huius enim lumen phantaſmati adueniens omnia, quæ in eo ſunt æquè illuminat, & facit ut diſtinctè omnia appareant, ut in phantaſmate equi facit ut diſtinctè appareant natura corporis, natura uiuentis, natura animalis, natura equi, natura quantitatis, & natura qualitatis, & ſic aliorum accidentium; hæc enim omnia in eo phantaſmáte confuſa, & indiſtincta erant, ſed ab agente illuſtrata offeruntur patibili intellectui claraatq; diſtincta, ut ipſe ea omnia intuens poſſit contemplari id, quod vult, tam totum confuſum, quam ſingulam quidditatem in eo emicantem, & eam omiſſis alijs intelligere: hoc idem in coloribus euenit; quando enim debile eſt in aere lumen, uidemus confuſè picturam totam, ſed colorum diſtinctionem non uidemus; adueniente autem ſolis lumine diſtincti apparent omnes colores, & omnes tenuiſſimæ lineæ, noſque liberi ſumus, & apti ad intuendum in ea pictura quicquid uolumus dimiſſis alijs: nam primo loco totum confuſum inſpicimus, poſtea ad ſingulas particulas conuertimur, & intuemur modò hanc ſine illa, modò illam ſine hac, & hoc uiſus ipſe facit, non lumen ſiquidem lumen illuſtrat ſolùm, atque diſtinguit, uiſus uerò inſpicit hanc partem ſine illa, & illam ſine hac: ea tamen a philoſophis abſtractio nõ appellatur; quia ut dicatur propriè abſtractio, non ſatis eſt ſi una res ſine alia accipiatur, ſed oportet etiam ut de ordine in ordinem transferatur: quod in uiſione non euenit oculus enim rem hanc accipiens uidendam ſine alijs non ob id eam transfert ad alium ordinem rei cognoſcibilis, quia ibi omnia ſenſilia ſunt, tam totum, quam partes; at intellectus abſtrahens transfert rem de ordine in ordinem, ſeu potius talem tranſlationem factam pręſupponit; fit enim reuera tranſlatio hæc ab agente, qui illuſtrans facit rẽ è ſenſili intellectilem, deinde patibilis intellectus eam accipit, & ita abſtrahere dicitur: in hoc igitur differt intellectus agens a lumine, quòd lumen non trãsfert colores ad alium gradum cognoſcibilitatis, at intellectus agens facit è ſenſili intellectile. Ex his igitur patet error Auerrois, qui putauit abſtractionem eſſe munus intellectus agentis: patet etiam error Ioannis Gandauenſis, qui ex hoc colligebat intellectum agentem nil tribuere phantaſmatibus; tribuit enim reuera lumen diſtinguens, ſed nullam electionem facit; hæc enim fit ab intellectu patiente, diciturque formaliter abſtractio, quũ actio intellectus agentis non ſit abſtractio, niſi antecedenter, quia neceſſariò præcedit abſtractionem.

In abſtractione duo ſunt conſiderando.

Nota quo dicatur à philoſophis abſtractio.

Solutio dubij aduerſus ea quæ dicta ſunt. Cap. VII.

Sed aduerſus hæc dubium oritur; ſi enim abſtrahere eſſet munus intellectus patibilis, ergo eſſet pati, quia officium intellectus patibilis eſt pati; id tamẽ uidetur eſſe fallum, & repugnare proprię huius uocis ſignificationi, nam abſtractio actionem potius, quam paſſionem ſignificat: quod argumentum mihi uidetur Auerroem mouiſſe ad dicendum abſtractionem eſſe operationem intellectus agẽtis.

Ad

Intellectus noster in cognoscendo agit.

Ad hoc dicimus verum quidē illud eſſe, quod ex vi vocabuli ſumitur, abſtractionē eſſe actionem, ſed negādum eſſe patibilis intellectus officium eſſe ſolùm pati; quia licèt Ariſtot. dixerit intelligere eſſe pati, quia ſecundùm originem eſt pati, & facilius ad cognoſcendam eius naturam ducimur per pati, quam per agere, tamen intelligere eſt etiam agere; nam cognoſcere non in ſola ſpecierum receptione, quæ paſſio eſt, conſiſtit, ſed etiam in receptarum iudicatione, quæ eſt actio; quare patibilis intellectus ſpeciem quidem recipiendo patitur, ſed eam iudicando agit, & ita agendo dicitur abſtrahere, quo fit vt intellectio dicatur actio immanens, quia fit ab ipſo patibili intellectu, & in ipſo etiam recipitur. Hoc ſignificare voluit Alexander in loco ab Auer. citato, quando dixit intellectum humanū magis declarari per agere, quàm per pati; hoc eſt, eius naturam ratione operationis magis in actione, quàm in paſſione eſſe conſtitutam: quem locū non intelligens Auer. traxit ea verba ad intellectum agētem, quaſi Alexander dicere voluerit intellectum agentem obtinere in anima humana præcipuum locum, & patibili intellectui antecellere, non quidē tempore, ſed dignitate, quia nobilius eſt agere, quā pati. Attamen Alexander ibi non de illa actione loquitur, quę attribuitur intellectui agenti, ſed de illa, quæ eſt propria intellectus patibilis, & eſt ſpeciei receptæ iudicatio; vult.n. ijs verbis ſignificare cognitionē magis in iudicationē, quam in receptione conſiſtere: nam ſi receptio tempore iudicationem præcederet, vtiq; clarum eſſet intellectionē eſſe formaliter iudicationē, non receptionem, niſi antecedenter; ſed quum ſimul tempore receptio, & iudicatio fiant, dicimus intellectionem eſſe ſimul paſſionē, & actionem, ſed magis in actione, quam in paſſione conſiſtere.

Auer. error.

Intellectus agens non producit actum intelligendi.

Ex his colligimus errorem illorum, qui dicunt officium eſſe intellectus agentis producere in intellectu patibili actum intelligendi; hoc.n. falſum eſt, quoniam actus intelligēdi producitur ab ipſomet intellectu patibili, dum receptam ſpeciem iudicat; agens verò non iudicat, neq; iudicium producit, ſed id ſolum præſtat, quod antea diximus iunctus.n. phantaſmati ipſum aptum reddit ad ſpeciem quidditatis in intellectu patibili imprimēdam: propterea ſi intellectio eſſet ſola receptio in intellectu patibili, abſque dubio dicendum eſſet ab intellectu agente vna cum phantaſmate produci actū intelligendi in intellectu noſtro, quum ſpecies impreſſa idē ſit, quod intellectio: ſed quoniam intellectio non eſt ſola receptio, ſed etiam iudicatio, immò eſt præcipuè iudicatio, & hæc fit à ſolo intellectu patiente, ſiquidem ipſe ad iudicandam ſpeciem eſt ſibi ſufficiens ex propria ſua natura ſine ope intellectus agentis; ideo non dicimus intellectum agentem producere intellectionem in intellectu patiente, hoc enim neque ſolus facit, neq; phantaſmatibus iunctus, niſi vt cauſa remota, & antecedens; cauſa enim proxima, & æquata eſt ipſemet patibilis intellectus, qui ex ſua natura ſpeciem receptam iudicat.

Collectio officiorum intellectus agentis, ſeptem propoſitionibus. Cap. VIII.

Quæ igitur ſint officia intellectus agentis in noſtra intellectione, ſatis ex ijs, quæ diximus, manifeſtum eſt: vt autem omnia, quę hactenus declarauimus, breuiter colligamus, tota rei veritas iuxta Ariſt. ſententiam in his ſeptem aſſertionibus iam à nobis ſatis ſuperq; demonſtratis conſtituta eſt.

Prima conclusio. Prima aſſertio eſt: intellectus agens reſpectu obiectorum non eſt agens, ſed perfectio, & forma, quę ipſis phantaſmatibus iuncta perficit ipſa, & facit vt ſint obiectum actu, hoc eſt, idoneum ad mouendum intellectum patibilem.

Secunda. Secunda eſt: intellectus agens iungitur obiectus extra intellectum patibilem, uidelicet ut in phantaſia exiſtentibus.

Tertia. Tertia eſt: intellectus agens dicitur agens reſpectu intellectus patientis, quia in ipſum ſolum agit.

Quarta. Quarta eſt: hic intellectus non ita agit in intellectum patibilem vt ſit agens diſtinctum, & ſeiunctum a phantaſmatibus, ſed ut actus phantaſmatum, ita ut ex phantaſmatibus, & intellectu agente conſtituatur unum agens imprimens in intellectu patibili ſpeciē uniuerſalis, & quidditatis; quia phantaſmata proprijs uiribus non eſſent apta ad imprimendam aliam ſpeciem, quam ſingularis confuſi.

Quinta. Quinta, quæ ex hac quarta deducitur, eſt: intellectus agens eſt agens ut intelligibilis, non ut intellectus, & agit ad modum obiecti; quare quatenus eſt agens, non eſt formaliter intelligens; quanquam ex hoc infertur neceſſario ipſum eſſe alterum intellectū, quia omne actu intelligibile eſt intellectus.

Sexta. Sexta eſt: intellectus agens non producit in intellectu patibili actum intelligendi, ſed ipſemet patibilis intellectus hunc actum producit, dum receptam ſpeciem iudicat.

Septima. Septima eſt: officium abſtrahendi non eſt intellectus agentis, ſed eſt propriū intellectus patibilis; ita tamen, ut abſtractio ex neceſſitate præſupponat operam intellectus agentis, qui phantaſmata illuſtret, & claras atque conſpicuas eſſe faciat omnes naturas, & quidditates, quæ in phantaſmatibus inſunt, ut poſtea patibilis intellectus accipere poſſit id, quod vult, & alia dimittere, quod vocatur abſtrahere: quare abſtractio formaliter ſumpta eſt opus ſolius intellectus patientis, ſed antecedenter eſt opus etiam intellectus agentis, cuius operam abſtractioni præcedere neceſſarium eſt.

Quid ſit intellectus agens, variæ aliorum ſententię. Cap. IX.

COgnitis officijs intellectus agentis eſt quoque eius natura cõſideranda; quod etiam Ariſto. fecit, ſed ita breuiter, & obſcurè, vt per eius dicta non ſatis liquere videatur quiſnam ſit apud eum intellectus agens; quo factum eſt vt interpretes ad varios, & inter ſe contrarios ſenſus verba Ariſt. traxerint: nos igitur aliorum ſententias ſumma breuitate complectendo ratione duce peruestigabimus quiſnã ſit apud Ariſtotelem intellectus agens. Neceſſe eſt intellectum agentem vel eſſe eundem ſecundũ ſubſtantiam cum intellectu patiente, vt multi arbitrantur, adeout nõ ſint duo intellectus eſſentialiter diſtincti; ſed vnus, qui ſola ratione diſtinguatur; vel diſtinctum eſſe eſſentialiter ab intellectu patiente, & duas eſſe formas, non vnam, quæ etiam plurium ſententia fuit. Qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non eſſe duas formas, ſed vnam, quæ ſola ratione diſtinguatur in duas, varijs

Simplicius. modis id aſſerunt, Simplicius dicit vnam eſſe humanæ mentis ſubſtantiam, quæ dicitur poſſibilis quatenus eſt progreſſa in corpus, & dicitur agens quatenus in ſe manet; quam eandẽ

Themiſtius & Auerr. ſententiam Themiſtio quoque, & Auerroi multi poſteriores attribuunt; ego tãmen puto Themiſtium & Auerroem ſtatuiſſe intellectũ agentem diſtinctum eſſentialiter a patiente, ita vt ſint duæ formę, & duæ intelligentiæ diſtinctæ, & ambæ humanæ; hanc enim ſententiam legere apud Themiſtium poſſumus in contex. 20. 3. lib. de anima, & apud Auerroẽ in commentarijs 4. 5. 18. 20. eiuſdem libri, vbi hos duos intellectus vocat duas ſubſtantias æternas, & alia multa dicit, quæ ſignificant ipſum exiſtimaſſe duas eſſe ſubſtantias, non vnam: quòd ſi Themiſtius & Auerroes quandoque dicere videantur vnum eſſe intellectum conſideranda ſunt vtriuſq; verba; nam vnum appellant id, quod ex eis tanquam ex materia, & forma conflatur; nunquam enim dixerunt eos eſſe eſſentialiter vnum eo modo, quo Sim-

Antiquior opinio. plicius exiſtimauit. Alij fuerunt, eaque fuit antiqua opinio relata, & confutata a Themiſtio in loco prędicto, qui dixerunt unum eſſe intellectum ſecundùm ſubſtantiam; qui dum eſt in mera poteſtate, & omni cognitione caret, poſſibilis dicitur; dum autem habet habitus dignitatum, quæ ſunt prima principia per ſe nota, uocatur agens, quia horum principiorum cognitio eſt actiuum principium ſcientię conclusionum: in quam ſententiam ducti ſunt ob Ariſt. uerba in contex. 18. 3. libri de anima, quando dixit intellectum agentem eſſe habitũ quendam; videtur enim non potuiſſe alium habitum ſignificare, quam habitum principiorum. Ab hac ſententia parum receſſit Ioan-

Ioã. Grammaticus. nes Grammaticus, qui putauit eundem paſſibilem intellectum, quatenus habet habitus non modo principiorum, ſed etiam concluſionũ, vocari agentem; quoniam dum habet ſciẽtiarum habitus acquiſitos, poteſt agere quando vult, quemadmodum Ariſt. dixit, ideoque vocatur intellectus agens, quia poteſt arbitratu ſuo exire in actum: & in hanc opinionem ipſe quoq; Ioannes incidit ob illa Ariſt. uerba, quibus intellectum agentem dixit eſſe habitum quendam. Demum D. Th. putauit intellectum

Thomas. agentem, & intellectũ patientem non duas formas eſſe, ſed duas facultates eiuſdem animæ rationalis, quæ ratione potentiæ paſſiuę dicatur intellectus paſſibilis & ratione potẽtiæ actiuæ dicatur intellectus agens: quare apud eum non ſunt duę partes animę, niſi prout nomen partis pro facultate, ſeu potẽtia ſumitur; ideo eius ſententia iure numeratur in opinionibus illorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non eſſe duas ſubſtantias diſtinctas, ſed unam, quæ ſola ratione diſtinguatur.

Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam. Cap. X.

HÆ omnes ſententiæ, quibus ſtatuitur hos duos intellectus unã eſſe ſubſtantiam, falſæ ſunt, & cum principijs Ariſto. minimè conuenire poſſunt: quod prius communiter aduerſus omnes oſtendemus, poſtea uerò etiam ſingillatim eas conſiderando proprios cuiuſque errores patefaciemus. Imprimis certum eſt Ariſtotelem exiſtimaſſe nullum ſimplex poſſe mouere ſeipſum, ſed quicquid mouetur ab alio moueri; hoc enim legimus ab eo fusè demonſtratum in ſeptimo & octauo phyſicorum; idq; in ipſa quoq; anima impoſſibile eſſe docuit in primo lib. de anima, quando confutauit illorum ſententiam, qui dicebant animam mouere ſeipſam: non poteſt igitur eadem humanæ mentis ſubſtantia, quũ ſit forma ſimplex, eſſe ſimul agens, & patiens reſpectu ſui ipſius; nec ſatis eſt diſtinctio ſecundùm rationem, quia ſi hoc ſufficeret, de omni re ſimplici hoc idem dicere poſſemus, eam habere facultatem agendi, & facultatem patiendi, & ita agere in ſeipſam ratione diuerſarum uirium; hoc tamen abſurdum eſt, nec ſecuudũ Ariſt. concedendum: ergo ſimiliter in intellectu eſt abſurdum, qui, quum ſit ſimplex, non poteſt ſimul eſſe perfectus, & imperfectus, poteſtate, & actu, & in ſeipſum agere, & ſeipſum

ducere

ducere de poteſtate ad actum, de imperfectione ad perfectionem: patet autem Ariſtotelem in contex. 17. tertij libri de anima inueniſſe intellectum agentem propter patientem, & vt in ipſum agat, ſicut antea demonſtrauimus, ergo non poſſunt eſſe vnus & idem intellectus ſecundùm ſubſtantiam; poteſt quidem eadem res habere & agendi, & patiendi facultatem reſpectu diuerſorum, ita vt ab vno patiatur, & in aliud agat, ſed non reſpectu ſui ipſius, nempe vt in ſe agat, & a ſe patiatur, niſi habeat in ſeipſa partes ſecundùm ſubſtātiam diſtinctas, quibus hę duę contrarię vires attribuantur. Exempla quoque ab Ariſt. adducta in contex. 17. & 18. tertij libri de anima hoc idem demōſtrant; in tota enim natura videmus ſemper agens diſtinctum eſſe ſecundùm ſubſtantiam a patiente, ſic omnis ars agens diſtincta eſt eſſentialiter à materia patiente; Ariſto. autem dixit intellectum agentem ita ſe habere ad intellectum patientem, vt ars ſe habet ad materiam, ergo voluit eos ſecundùm ſubſtantiam eſſe diſtinctos: hoc idē ſignificat exemplum luminis; lumen enim eſt eſſentialiter diſtinctum & à colore, cui iungitur, & à viſu, in quem agit; putauit autem Ariſt. quem locum habet lumen in viſione, eundem habere intellectum agentem in intellectione; cenſuit igitur hunc eſſe diſtinctum eſſentialiter, & ab intellectu patiente, & ab obiectis intelligibilibus. Ipſa quoque ratio, qua Ariſtoteles ad oſtendendum intellectum agentem viſus eſt, hoc idem demōſtrat; probat enim dari intellectum agentem eò quod datur intellectus patiens, eos igitur ſtatuit tanquam duos, non tanquam vnam ſubſtantiam, quoniam argumento illo hoc non oſtēditur: nam ſi Ariſt. id, quod iſti comminiſcuntur, oſtendere voluiſſet, probare non debuiſſet dari intellectum agentem, quia detur intellectus patiens, ſed ſolùm oſtendere eundem intellectum patientem, de quo antea loquutus erat, actiuam quoq; vim habere, ratione cuius dicitur etiam agens: hoc tamen neque dixit, neque ſignificauit modo vllo Ariſtoteles, ſed omnia, quæ ibi dicit, contrarium indicant, vt modo dicebamus. Hoc idem declarant illa, quæ ibidem dicuntur poſtea ab Ariſt. in contex. 19. & 20. inquit enim agens eſſe honorabilius patiente, inquit intellectum agentem eſſe actionem ſecundùm ſubſtantiam, inquit ipſum nil aliud eſſe, quàm id quod eſt, nempe puram quidditatem, & purum actum, immo ipſummet, eſſe; at in contex. 5. dixerat intellectum patibilem nihil eſſe, niſi puram poteſtatem; quomodo igitur ſunt eſſentialiter idem, ſi alterius natura, & eſſentia eſt actus purus, ita vt ſit idem eſſentialiter cum ſua operatione, alterius verò eſt pura poteſtas? dixit etiam intellectum agentē ſemper intelligere, patientem verò non ſemper, quod manifeſtè denotauit eos eſſe duas diſtinctas ſubſtātias, nam eadem ſubſtantia dici non poteſt ſimul intelligens & non intelligens. Quoniam igitur Ariſtoteles nihil vnquam dixit, quod ſignificare potuerit vnam eſſe horum duorum intellectuum ſubſtātiam, immò omnia eius verba denotant eorū differentiam ſubſtantialem, & ratio quoque Ariſto. hoc demonſtrat; vanæ & falſæ ſunt omnes ſententię, quibus quouis modo ſtatuatur vnā & eandem horum duorum intellectuum eſſe ſubſtātiam.

Contra Simplicium. Si verò ſingulas prædictas opiniones ſeorſum conſiderare velimus, opinio Simplicij ab Ariſtot. alieniſſima eſt: nam ſecundùm Simplicium non eſt eſſentiale intellectui eſſe poteſtate, ſed id per accidens ei cōtingit, nempe quatenus progreditur in corpus; Ariſt. tamen vult illud ei eſſentiale eſſe, inquit enim nullam eſſe aliam eius naturam, niſi meram poteſtatem; at ſi ſequamur Simplicium, intellectus eſſentialiter eſt purus actus, per accidens uerò eſt pura poteſtas; igitur hæc ſententia eſt contraria opinioni Ariſt. & eſt potius Platonica, quàm Peripatetica; vnde colligere poſſumus eam nec Themiſtio, nec Auerroi adſcribendam eſſe; hi nanque in Ariſt. interpretando nō ſolent vti dogmatibus Platonicorum, quod Simplicius vbique fecit. *Contra antiquiores, & Io. Grāmaticum.* Alia quoque opinio eorum, qui dixerunt intellectum agentem eſſe ipſummet intellectum patibilem vt habentem principiorum habitus, uel etiam habitus cōcluſionum, ut Ioannes Grāmaticus exiſtimauit, non eſt opinio Ariſtotelis: quoniam Ariſt. intellectum in habitu manifeſtè diſtinxit ab intellectu agente, quum de utriſque ſeparatim egerit & intellectum in habitu conſiderauit in ipſo tractatu, qui eſt de intellectu patibili: dixit etiā intellectum in habitu non ſemper eſſe actu intelligentem, ſed quandoque etiam poteſtate, agentem uerò dixit ſemper eſſe intelligentem: denique ſi illa omnia, quæ de intellectu agente in contex. 19. & 20. dicuntur, conſideremus, manifeſtiſſimum eſt ea non poſſe accommodari intellectui in habitu, illud pręſertim, quod dixit, intellectum agentem eſſe per eſſentiam ſuam actionem; nā intellectus in habitu, quum quandoque non intelligat actu, non eſt per eſſentiam ſua operatio: alia quoque multa in ea parte dicuntur ab Ariſto. ex quibus hoc oſtenditur, quę miſſa facio ut in re manifeſta. Neque ſuffragantur huic ſententiæ uerba Ariſtot. in contex. 18. dicentis intellectum agentem eſſe habitum quendam; non enim quemlibet habitum ſignificauit, neque illum, quem iſti reſponxerunt, ſed talem, quale eſt lumen; lumen uero non eſt habitus ipſe uidendi, neque eſt ſpecies coloris in oculo recepta, ſed eſt quoddam externum, ab externo principio aduenicns, diſtinctum & à uiſione, & ab obiectis, & à facultate uiſiua, & ab ipſa habilitate uidendi: talis igitur habitus eſt intellectus agens, qui extrinſecus

ſecus accedens producit in intellectu patibili ſcientiarum habitus, a quibus ipſe patibilis intellectuş vocatur in habitu: quare intellectus agens non eſt talis habitus, à quo dicatur intellectus in habitu. Opinio quoque D. Thomæ non eſt Ariſt. conſentanea, & proprias patitur difficultates: nam quum in intellectu patibili cognouerit & vim patiendi, & vim agendi, in ambiguitatem lapſus eſt, credens vim actiuam, quam patibilis intellectus habet, eſſe intellectum agentem: quod minimè verum eſt; quia intellectus agens debet agere in intellectum patibilem, vt antea demonſtrauimus; igitur ſi eſſet vis illa actiua, quam habet intellectus patibilis, idem ageret in ſeipſum, quod minimè dicendum eſt. Nos verò iam diximus quæ ſit vis actiua, quam habet intellectus patibilis, eſt enim vis iudicatiua obiecti recepti: quæ non eſt dicenda intellectus agens; quia non eſt vis agendi in ipſum met intellectum patibilẽ, ſed potius in obiecta quodammodo, dum ea iudicat. Thomas igitur non in hoc errauit, quòd poſuerit in intellectu patibili vim paſſiuam, & vim actiuam, hoc eſt & vim recipiendi, & vim iudicandi, etenim nos quoque vtranque concedimus; ſed in eo errauit, quod putauit vim hanc actiuam ab Ariſt. vocari intellectum agentem: ſed mox oſtendemus D. Thomam proximè omnium ad mentem Ariſt. acceſſiſſe, neque in ipſa re, ſed in ſola fermè appellatione aberraſſe.

Cõtra Thomam.

Quòd neceſſarium ſit intellectum agentem eſſe formam abiunctam à materia per eſſentiam. Cap. XI.

QVoniam igitur nullum dogma ſecundùm Ariſt. defendi poteſt, quo dicatur intellectum patientem, & intellectum agentem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam; reſtat vt ſint duæ ſubſtantiæ eſſentialiter diſtinctæ, quæ abſque dubio ſententia Ariſtot. fuit. Hoc autem ſi ita eſt, ſequitur neceſſario intellectum agentem eſſe formam immaterialem, & à materia prorſus abiunctam; quod facile oſtendo argumento ſumpto ab intellectu patiente: is enim vel eſt forma ſeparata a materia, nec dans eſſe homini, vt Auerr. exiſtimauit, vel eſt forma materiam informans, & hominem conſtituens, vt Alexander, & latini omnes arbitrantur: ſi eſt forma abiuncta à materia, multo magis oportet intellectum agẽtem eſſe a materia ſeparatum, quum ſit nobilior patiente: ſi verò intellectus patibilis eſt forma conſtituens hominem, agens, qui patiente præſtantior eſt, non poteſt eſſe forma informans materiam; quia ſi intellectus patibilis eſt forma ſpecifica, qua homo eſt homo, ergo omne illi ſuperueniens in homine, & excellẽtius ipſo excedit humanam naturam, nec poteſt eſſe forma informans, quia nulla forma informãs nobilior poteſt vltimę, ac ſpecificæ differentiæ ſuperuenire, ſed ita ſuperueniet, ut nauta ſuperuenit naui iam conſtitutæ, & formatæ: omnibus igitur modis fateri oportet intellectum agentem non eſſe alicuius corporis formam, ſed eſſe ſubſtantiam penitus immaterialem. Hoc etiam ſignificarunt omnes conditiones intellectui agenti ab Ariſt. attributæ in 3. libro de anima: nam in context. 19. dixit ipſum eſſe ſeparatum, & immiſtum, & impatibilem, & has conditiones probauit ex eo quòd eſt ſecundùm ſuam ſubſtantiam actio, ideſt, quoniam per eſſentiam eſt ſua operatio; hęc enim nõ eſt quarta conditio, ut multi gręcæ linguæ ignari arbitrantur, ſed eſt probatio, & medius terminus, per quem tres illæ conditiones oſtenduntur, ut in Gręcis uerbis manifeſtum eſt, quæ ſunt hæc [τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνέργεια] hic enim loquendi modus apud Græcos probatiuus eſt, ut etiã notare poſſumus in contex. 144. Meteorologicorum, & pluribus alijs in locis, & ſignificat, quum ſecundùm ſubſtantiam ſuam ſit actio, ἐνέργεια enim eſt operatio, & in omnibus formis materialibus eſt diſtincta ab eſſentia, in formis uerò à materia abiunctis eſt idem quod eſſentia, ſicut in libro de mente humana declarauimus: quoniam igitur ſecundùm ſuam eſſentiam eſt ſua operatio. Ariſt. inde colligit eũ eſſe a materia ſeparatum, non commiſtu corpori modo ullo, & prorſus impatibilem; nam pati eſt propter materiam, quare omne carens materia expers eſt omnis paſſionis: quòd autẽ ſecundùm eſſentiam ſit actio, ſatis habet ibi oſtendere Ariſt. à poſteriori, argumento ſumpto ab intellectu patiente; nam ipſe quoque, dum actu intelligit, fit idem quod res intellecta, & quod ſua operatio: quum ergo hoc notet perfectionem, & competat intellectui patienti, debet etiam agenti competere, immò & modo præſtantiore, quum agens ſit patiente nobilius: quoniam igitur patienti intellectui competit ut ſit ſua operatio; quia aliquando ſolùm, non ſemper eſt ſua operatio, nempe tũc, quãdo actu intelligit; ſed ei competit per aliud, a quo perficitur, neceſſe eſt ut agenti competat per eſſentiam; id enim, per quod aliud tale eſt, per ſe tale eſſe debet: hæc eſt illius loci uera interpretatio, non quam multi putant, qui dicũt uerba illa [honorabilius enim eſt agens patiente] & alia quę ſequuntur, dirigi ad probandum quod intellectui agenti competant tres illæ conditiones, ſeparatus, immiſtus, & impatibilis; probationem autem talem eſſe, competunt intellectui patienti, ergo etiam agenti, qui honorabilior eſt: ſed decipiuntur, quoniam uerba illa pertinent ad probanda proximè pręcedentia, non illa, quę remotiora ſunt; non enim

Declaratio contex. 19. in 3. lib. de anima.

probat

probat Ariſt.tres illas conditiones, ſed probat medium, quo illas oſtenderat, quemadmodum ſeries verborum manifeſtè demonſtrat: immò neque oſtendere poterat tres illas conditiones agenti competere ex eo quòd competant patienti, ſicut illi comminiſcuntur; quia ratio eſſet fallax, & æquiuoca, quum illæ conditiones alio modo agenti competant, alio patienti, neque de vtroque in eadem ſignificatione accipiantur: nam in contex. 7. Ariſtot. intellectum patientem vocauerat ſeparatum, ſcilicet ab organo, vt præcedentia verba à contrario ſenſu demonſtrant; at in decimonono agentem vocat ſeparatum penitus à materia: & intellectũ patientẽ vocauerat in contex. quarto non miſtum cum obiectis, & in ſexto non mixtũ cum parte aliqua corporis in recipiendo ſpecies; at in decimonono agentem vocat non miſtum cum corpore, aut cum vlla alia re vllo modo, tam ſecundùm eſſe, quàm ſecundùm operari, quum in eo operatio ab eſſentia nõ diſtinguatur: & in contex. 3. intellectum patientem vocauerat ἀπαθῆ, hoc eſt non affectum naturis ſuorum obiectorum, eamq; conditionem abſque dubio adduxit vt communem intellectui cum ſenſu; quoniam id, quod aliqua eſt recepturum, non debet illa habere actu in ſua eſſentia, ſed poteſtatem ſolùm recipiendi; at in decimonono intellectum agentem vocat ἀπαθῆ, hoc eſt impatibilem penitus, patet enim græcũ nomen ἀπαθὴς æquè utrunque ſignificare, & in contextu tertio non poſſe ſignificare impatibile, ſed affectione carens, in decimonono autem ſumi pro impatibili: nèc mirum, ſi in alio, & alio ſenſu hæc illis attribuantur, quum ex diuerſis medijs ab Ariſtotele colligantur, neque eadem ratione utrique intellectui competant: nam patienti competunt quatenus eſt mera poteſtas, & inferuntur ex eo quòd patiendo intelligit; agenti autem competunt quatenus eſt purus actus, & inferuntur ex eo quòd agit, & eſt per eſſentiam ſua actio: quomodo igitur poſſunt hæ conditiones de vtroque intellectu idem ſignificare, ſi ex oppoſitis medijs de vtroque colliguntur? igitur de intellectu agente ſignificant ſeparationem a materia, quũ ex hoc medio deducantur, quòd ſecundùm eſſentiam eſt ſua operatio, quæ conditio intellectui patienti non competit, ſaltem prout in humano corpore ſumitur, ſiquidem non alio modo ab Ariſt. vnquam conſideratum fuiſſe manifeſtum eſt. Præterea in contextu vigeſimo inquit Ariſt. intellectum agentem eſſe ſemper intelligentem, & eſſe id quod eſt, hoc eſt, eſſe actum purum, & ipſammet entitatem, ut in ſequentibus declarabimus: quæ omnia ſignificant mentem a materia abiunctam per eſſentiam. Adde quòd ſi in contex. 19. tria illa attributa adducerentur ut eadem, quæ prius intellectui patienti aſcripta erant, debuiſſet Ariſto. coniunctione uti dicendo [& hic quoque intellectus ſeparatus, immiſtus, & impatibilis] attamen inquit abſolutè [& hic intellectus] qui loquẽdi modus denotat ea adduci vt ꝓpria agẽtis.

Quòd intellectus agens non poſsit eſſe vlla intelligentia præter illas, quæ mouent cœleſtes orbes. Cap. XII.

QVum igitur intellectus agẽs ſit ſubſtantia abiuncta à materia per eſſentiam, & nomine intelligentię appellanda, neceſſe eſt vt vel ſit aliqua ex intelligentijs ſuperiorib. quę cœlos mouent, vel aliqua alia illis inferior forma, quę vel Angelus, vel Dæmon, vel intelligentia appellanda eſſe dicatur, & ſit hominis propria, & ad perficiendam humanã mentem peculiariter applicata, & illi copulabilis, vt forma iungitur materiæ; quę fuit Auer. ac Themiſtij ſnia, quã etiam Marino Plotinus attribuit. Quodnam igitur horum aſſerendum ſit, rõne duce inueſtigemus. Imprimis id nobis firmũ, & indubitatum fundamentum ſtatuendũ eſt, de ſubſtantijs per eſſentiam à materia abiũctis loqui, non eſſe munus philoſophi naturalis, ſed ſolius metaphyſici: teſtatur hoc Ariſt. in primo capite primi libri de partibus animaliũ dicens nõ eſſe officium philoſophi naturalis agere de intellectu, & hanc rationem adducens; quia ad Naturalem philoſophum non attinet loqui de rebus à materia abiunctis, intellectus autem à materia abiunctus eſt: Auerr. efficaciter tueri contendunt Ariſt. ibi loqui de intellectu humano, quod quidẽ nos eis condonamus: quicquid igitur eſt in anima humana abiunctum à materia, ſiue ſit patibilis intellectus, qui dicatur non eſſe forma corporis, ſiue intellectus agens, certum eſt illud non poſſe à philoſopho naturali ſecũdùm eſſentiam cognoſci, ſed ſolũ reſpectu humani corporis, quod quidem Auer. non negant, id. n. eſt munus ſolius Metaphyſici vt aſſerit Ariſt. eo in loco. Quoniam igitur intellectus agens eſt ſubſtantia ſeparata, certũ eſt declarationem eſſentię ipſius non ad Naturalem pertinere, ſed ad Metaphyſicum; Naturalis *Dubium* enim conſiderare ipſum non poteſt, niſi prout eſt agens reſpectu humani intellectus. At obijciet aliquis, quõ igitur potuit Ariſt. in contex. *Solutio.* 19. & 20. 3. lib. de ani. conſiderare eius conditiones ad eſſentiam ipſius abſolutè ſumptã pertinentes? ex huius dubij ſolutione artificiũ Ariſtot. & eius de intellectu agente ſnia manifeſta fiet: pertinebat quidẽ ad naturalẽ Philoſophũ ſola conſideratio officiorũ intellectus agentis, qm̃ hęc reſpectum notat ad intellectum humanum: ſed videns Ariſt. nos in hac acquieturos nõ fuiſſe, & ſe aĩos noſtros dubios, & ſuſpenſos reliquiſſe, niſi de ipſo intellectu agente quidnã

ſecundùm ſe ſit aliqua ibi ſubiunxiſſet, ideo dicere aliqua breuiter voluit ad eius eſſentiam attinentia; ſed ita breuiter, & obſcurè, vt ſatis apertè ſignificauerit ſe ea tangere tanquã alienã à naturali philoſophia: ſolet enim vbique Ariſto. quando ex profeſſo alicuius rei definitionem, ſeu eſſentiales conditiones proponit, eas diligentiſſimè declarare, vt in plurimis locis quiſque notare poteſt, ibi tamen de re præſtantiſſima, atq; ignotiſſima loquens quaſdam eſſentiales eius cõditiones in medium profert abſque vlla earum declaratione; vt eas leuiter tangendo, nec declarando, ſignificaret earum, & ipſius intellectus agentis conſiderationem ad eum locum non pertinere: ideo notare eo in loco, & in alijs quoque poſſumus, non eſſe abſurdum ſi in diſciplina aliqua quandoq; tangatur id, quod ad aliam diſciplinam pertinet, immò illud interdum neceſſarium eſſe: quum enim res omnes magno inter ſe ordine, & nexu coniunctæ ſint, ſcientias quoq; contemplatiuas ita inter ſe coniunctas eſſe oportuit, vt vna attingeret aliquando ea, quę ſunt alterius; hoc enim non eſt abſurdum, ſi leuiter, & cum moderatione fiat, quemadmodum eo in loco facit Ariſt. quod etiam aliàs notauimus de poſtremo capite octaui phyſicorum, in quo agit de primi motoris impartibilitate, quę ad Metaphyſicum potius, quam ad Naturalem philoſophum pertinebat. Ex ea igitur obſcura, & imperfecta conſideratione conditionum intellectus agentis manifeſtè colligimus ipſum tanquam ſubſtantiam a materia abiunctam per eſſentiam non ad Naturalem philoſophum, ſed Metaphyſicum pertinere; idque etiam alio Ariſtot. teſtimonio comprobatur; nã in ſeptimo Metaphyſicorum contex. 6. inquit eſſe poſterius conſiderandum an pręter ſenſiles ſubſtantias aliqua alia detur abiũcta a materia, an non detur; idem etiam in contex. 29. duodecimi libri inquirẽdum proponit, is enim proprius locus eſt, in quo Ariſt. ex profeſſo de talibus ſubſtantijs accuratè pertractat: hoc igitur proponens in dictis locis Ariſtoteles denotat nõ eſſe ante libros Metaphyſicos nobis cognitam aliquam ſubſtantiam a materia ſeparatam. *Fuga Auerroiſtarum.* Videamus igitur quas ſubſtantias a materia abiunctas conſideret Ariſto. in eo duodecimo libro: certè nullas alias conſiderat præter illas, quæ Cęlos mouent; docet enim tot eſſe intelligentias, quot ſunt orbes moti, nec dicere aliquis poteſt intelligentiam humanam vnà cum cœleſtibus ibi ab Ariſto. ſumi, & in orbibus motis numerari etiam ſphæram humanã, vt aliqui dicere auſi ſunt; nam legentibus con- *Confutatio* tex. 43. & 44. illius duodecimi libri patet Ariſtot. dicere tot eſſe ſubſtantias a materia ſeparatas, quot ſunt orbes; quot autem ſint orbes, ſumendum eſſe ex Aſtrologia; atqui Aſtrologus non conſiderat orbem humanum, ſed ſolos cęleſtes; ergo Ariſt. ibi nullam intelligentiã conſiderat præter illas, quæ mouent orbes cœleſtes. Hoc igitur de Ariſt. certiſſimũ eſt, ipſum dæmones cognouiſſe, neque formam vllam à materia abiunctam inferiorem intelligentijs, quæ mouent cœlos: quare ſi intellectus agens eſt forma ſeparata, non poteſt ſecundùm Ariſtot. eſſe dæmon aliquis, neq; intelligentia peculiariter homini applicata inferior cęleſtibus & ſuperueniens formę informanti, qua homo eſt homo. Reſtat igitur, vt non poſſit eſſe alia ſubſtantia abiuncta a materia, quàm vna ex eis quæ mouent ſphæras cœleſtes, quum præter eas nullam aliam ſubſtãtiam ſeparatam Ariſt. in libris metaphyſicis conſiderauerit. Aliqui *Euaſio Auerroiſtarũ* tamen dicere auſi ſunt ſolas quidem cœleſtes intelligentias expreſsè ibi ab Ariſt. nominatas fuiſſe, implicitè tamen eadem tractatione comprehenſam eſſe etiã humanam intelligentiam; quum enim eiuſdem generis ſint, id, quod de illis dicitur, de humana quoque dictum intelligitur. Sed hoc vanum eſt; non enim obiectio- *Confutatio* nem noſtram effugiunt, quum Ariſto. de ſolis illis intelligentijs, quæ mouent orbes, ſe agere affirmet: adde, quòd huic humanæ intelligentiæ non competunt conditiones ab Ariſt. cœleſtibus attributę; eas enim primo loco inuenit ex æterno motu, & eas primùm cognouit vt ſemper mouentes vno continuo motu; humana verò, ſi datur, non ſemper orbem ſuum vno continuo motu mouet, quare ſub eam tractationem reduci minimè poteſt; non eſt igitur verum id, quod illi dicunt, de intelligentia humana eſſe intelligenda illa omnia, quæ de cæleſtibus ab Ariſt. declarantur, proinde ſi de hac quoq; ibi agere voluiſſet, eam abſq; dubio nominare ſeorſum, & eius proprias conditiones, per quas à cęleſtibus diſcrepat, expreſsè declarare debuiſſet. Manifeſtũ igitur eſt nullas alias ſubſtantias a materia abiunctas Ariſt. cognitas fuiſſe præter intelligentias cęlorum motrices, quas dari ex æterno motu demõſtrauit, & hęc omnia ita firmis nituntur fundamentis, vt nullum certè ſubterfugiendi, aut cauillãdi locum relinquant: igitur Themiſtij & Auerrois ſententia de intellcæu agente non eſt Ariſt. neq; vlla ratione defendi poteſt.

Quòd intellectus agens non poſsit eſſe alia intelligentia, niſi omnium prima. Cap. XIII.

QVum igitur mens agens nõ poſſit eſſe niſi aliqua cęleſtiũ mentium, quæ cęlos mouent, quænam ex eis erit intellectus agẽs? an ſuprema, quæ Deus eſt, an aliqua ex alijs, quæ ſecundæ intelligentiæ appellantur? ratio nos cogit vt ſolam primã hoc munere fungi poſſe fateamur: etenim reliquæ omnes ſunt virtutes particu-

lares,

lares, & ad mouendos ſingulæ proprios orbes peculiariter applicatæ, neque habent vim vniuerſalem, quæ ad rerum omnium regimen extendatur: ſola prima eſt eiuſmodi; quia non ſolum primum orbem mouet, ſed totum ſimul cœleſtem globum, immò & mundum vniuerſum, & eſt prima omnium rerum cauſa, omnia gubernans, omnia perficiens, omnia conſeruãs virtute ſua diffuſa per omnia; hæc enim quanuis vbique ſit, & omnibus rebus adſit, nõ omnibus tamen intelligendi facultatem præbet, ſed homini ſoli: quod optimè declaratur ab Alexandro in ſecundo ſuo libro de anima capite quarto: inquit enim humanum intellectum, qui poſſibilis dicitur, eſſe veluti inſtrumentum intellectus diuini ad intellectionem in homine producẽdam; ſolus enim humanus intellectus aptus eſt recipere lumen intellectus diuini, & fieri intelligens; res autem aliæ talem naturam non habent, vt poſſint inſtrumenta fieri diuini intellectus ad producendam intellectionem: ſicut etiam videmus lumen ſolis, quum idem ſit, penetrare vitrum, at non parietem, propter diuerſas horum corporum naturas; ſic calor ſolis lutum indurat, ceram verò non indurat, ſed mollit; agens enim non agit, niſi in patiens idoneum ad recipiendum: in hoc igitur mundo inferiore nulla eſt natura ſuſceptiua intellectionis, niſi natura intellectus noſtri patibilis, qui forma hominis eſt; quo fit, vt eo intelligente homo dicatur intelligens. Ad hoc comprobandum habemus argumentum doctiſſimum & verè peripateticum ab Alexandro adductum in primo ſuo libro de anima capite de intellectu agente: inquit ibi Alexander, in omni genere, in quo ſit aliquid per ſe, ac primò tale, & aliqua ſecundario talia, neceſſarium eſſe vt illa, quæ ſecundariò talia ſunt, ab illo primo habeãt vt ſint talia, proinde ſint talia propter illud: hoc poſſumus inductione in rebus omnibus comprobare; nam ſubſtantia eſt primum ens, & maximè ens, accidentia verò ſunt ſecundariò entia; ſic inter omnia viſibilia primum viſibile eſt lux, & maximè omnium viſibile eſt ſolis lux, ab hac igitur alia fiunt viſibilia: ſic etiam omnia bona dicuntur bona per primi boni participationem. Quum igitur res poteſtate intelligibiles debeant ab intellectu agente reddi actu intelligibiles non poteſt intellectus agens eſſe aliud, quam illud ſolùm, quod primum intelligibile, & maximè omnium intelligibile eſt; ab hoc enim, & a nullo alio, poſſunt alia reddi intelligibilia; maximè autem omnium intelligibilis Deus eſt, & eſt primum in genere intelligibilium, ergo nihil aliud ſtatui poteſt intellectus agens, niſi ſolus Deus: hoc fuit argumentũ efficaciſſimum Alexandri. Sed hoc idem argumentum ego apud Platonem notaui in calce ſexti libri de Republica, & miror quòd alij hanc ſententiam ſequentes locum illum non animaduerterint: Plato ibi hanc ſenſuum differentiam conſiderat, quòd præter viſum alij, vt ſentiant, ſatis habent obiecto præſente; at viſus, vt videat, non ſatis habet præſentia coloris, ſed alio quodam eget diuerſo & à colore, & a viſu, & ab oculo, idque eſt lumen; deinde quærens quam potiſſimum aſſignare luminis originem debeamus inquit eam eſſe illud, quod maximè omnium lucidum eſt; hic autem eſt ſol, qui neque eſt color; neque viſus, neque oculus, ſed diuerſum quiddam, à quo habet color & vt ſit, & vt viſibilis ſit; & viſus ab eodem habet vt ſit, & ut uideat; eſt enim ſol tanquam parens, & genitor omnium rerum corporalium, à quo & uiſus, & color recipiunt eſſe, & ab eodem ut primo uiſibili uiſibilitatem adipiſcuntur: deinde ſubiungit Plato ſolem eſſe ipſius boni filium, nempe Dei, qui ipſum in mundo ſenſili principem ſtatuit, ut in eo teneret eundem locum, quem ipſe obtinet in mundo intelligibili; ipſe nanque eſt primum intelligibile, ſol uerò eſt primum ſenſile: quo fit ut quemadmodum in mundo intelligibili Deus ad intellectum, & ad intelligibilia ſe habet, ita in mundo ſenſili ſe habeat ſol ad uiſum, & ad uiſibilia; hic enim eſt cauſa generationis uiſus, & rerum uiſibilium, & eſt cauſa ut uiſus uideat, & ut uiſibilia ſint uiſibilia, quum faciat ea & abſolutè eſſe, & uiſibilia eſſe; ille uerò eſt cauſa ut intellectus ſit, & ut res omnes ſint, & ut intellectus ſit intelligens, & ut res omnes ſint intelligibiles: manifeſtum igitur eſt Platonem exiſtimaſſe Deum eſſe intellectum agentem, & eum cum lumine comparaſſe, ita ut credi poſſit Ariſtotelem id à Platone accepiſſe: hoc de Platone teſtari uidetur etiam Ioannes Grammaticus, qui interpretans primum contextum tertij libri de Anima attribuit Plutarcho, quòd iuxta Platonis opinionem dixerit ſcientiam noſtram eſſe reminiſcentiam, & quòd dixerit intellectum agentem eſſe Deum: deinde inquit Ammonium reprehendiſſe Plutarchum de reminiſcentia, quod Platonica dogmata Ariſtoteli attribuerit: uidetur itaque etiam in altero Plutarchus adhæſiſſe Platoni, nempe quòd Deus ſit intellectus agens. Hæc abſque dubio ſententia Ariſtotelis fuit; qui, etſi talis breuiter, & obſcurè tetigit intellectus agentis naturam, tales tamen conditiones illi attribuit, ex quibus colligi poſſit ipſum non eſſe niſi Deum; hoc enim denotat eius comparatio cum lumine, qua etiam Plato uſus eſt: nam ſi recta eſſe comparatio debeat, oportet, ſicut lumen eſt primum uiſibile, ita intellectum agentem eſſe primum intelligibile, ut argumentum ab Alexandro, & a Platone adductum demonſtrat: ita ut, ſicut illuminatio colorum nihil aliud eſt, quam coniunctio rei ſecundariò uiſibilis, & per participationem, cum uiſibili per

Argumẽtũ Alexandri

Plato.

ſe, & primo viſibili; colores enim ſunt participata lumina, quia conſtat ex luminoſo & opaco. quare, vt viſum moueant, iungi debent lumini puro, a quo perficiuntur, & vim motricē recipiunt; ita & phantaſmatum illuminatio nil aliud ſit, quam coniunctio rei ſecundariò intelligibilis cum primo intelligibili, & rei poteſtate intelligibilis cum re per ſe intelligibili actu. Hoc idem ſignificat id, quod de intellectu agente in contex. 20. illius libri Ariſt. dicit, nempe ipſum eſſe id quod eſt; ſic enim denotat eum eſſe entitatem ipſam, & ipſummet eſſe; hæc autem eſt propria Dei conditio, vt D. Thomas oſtendit in prima parte ſummę quęſtione tertia articulo quarto; in omnibus enim alijs rebus eſſe diſtinguitur ab eſſentia, ſolius autem Dei eſſentia eſt ipſummet ſuum eſſe.

Prædictæ ſententiæ confirmatio teſtimonio D. Thomæ. Cap. XIIII.

AD huius ſententiæ confirmationem libet illa conſiderare, quæ a D. Thoma hac de re dicuntur tum in prima par. ſummæ q. 79. articulo quarto, tum in quæſtionibus diſputatis de ſpiritalibus creaturis articulo decimo, & de anima articulo quinto. Ipſe in dictis locis conſiderandam ſumit illorum ſententiam, qui dixerunt intellectum agentem eſſe ſubſtantiam aliquam ſeparatam, quę non ſit forma hominis; ſed eam diuidit in duas, & vtranq; ſeparatim impugnat: inquit enim aliquos dixiſſe intellectum agentem eſſe quandam ſubſtantiam a materia abiunctā inferiorem Deo, aliquos vero exiſtimaſſe Deum ipſum eſſe intellectum agentem. Priorem ſententiam inquit eſſe Catholicæ fidei repugnantem, & magnum eam ſequi abſurdū; quum enim cuiuſque rei perfectio in nobiliſſima eius operatione conſiſtat; nobiliſſima autem noſtra operatio ſit coniunctio animæ noſtræ cum illo, a quo lumen recipit, eſſet perfectio noſtra conſtituta in coniunctione cum alio præter Deum, quod abſurdum atq; impium eſt: in hoc igitur Thomas nobis conſentit. Alteram vero ſententiam, quod Deus ſit intellectus agens, non dicit eſſe Catholicæ fidei repugnantem, immò aſſerit quorundam Catholicorum ſententiam fuiſſe; Catholicos enim certè non nominaret, ſi impiam, & Catholicę fidei aduerſantem eſſe eorum opinionem arbitraretur. Thomæ autem verba ſunt hęc [quia fides Catholica Deum, non aliquam aliam ſubſtantiam ſeparatam in natura, & animabus noſtris operantem ponit, ideo quidam Catholici poſuerunt Deum intellectum agentem, qui eſt lux vera, quę illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum] immo tantum abeſt vt opinionem hanc repugnantem Catholicę fidei eſſe dicat, vt etiam aliqua ex parte eam approbet; inquit enim eſſe neceſſarium vt ſupra humanam animam ſit aliquid, a quo eius intellectio pendeat, & quia id non poſſit eſſe alia intelligentia pręter Deū, omnino dicendum eſſe illud eſſe Deum: & ad hoc probandum vtitur argumento Alexādri, quod validiſſimum eſſe diximus, nempe quia id, quod eſt tale per participationem, neceſſariò pēdet ab alio per ſe tali, & ſit tale per illud. Sed in eo ſolùm ab illis Thomas diſſentit, qđ negat Deum ob id eſſe vocandum intellectū agentem, hac vtens ratione; quia Deus eſt cauſa vniuerſalis, non adæquata humanę intellectioni, de qua loquimur; quocirca requiritur præter Deum alia cauſa particularis, quæ ſit hominis propria, & pars, ſeu facultas quędam, animę humanæ, dicaturq; in homine intellectus agens: ad quod cōfirmandum vtitur Thomas exemplis naturalibus, ſol. n. generat animal tanquam cauſa vniuerſalis, ſed non ſine cauſa particulari, quę eſt vis inſita in ſemine illius animalis; accommodat etiam huic ſententiæ comparationem, qua Ariſt. vtitur, intellectus agentis cum lumine, & inquit lumen referri ad ſolem tanquam effectum ad cauſam, Ariſt. autem comparare intellectum agentem non cum ſole, ſed cum lumine, ad denotādum ipſum eſſe aliquid a Deo creatum in homine, non eſſe Deum ipſum, quemadmodum lumē non eſt ſol ipſe, ſed effectus a ſole productus: ideo concludens dicit illud, quod in nobis facit intelligibilia actu ad modum luminis creati, eſſe aliquid animæ noſtrę, & eſſe multiplicatum iuxta numerum animarum, & hominū, & vocatum eſſe ab Ariſt. intellectum agentē; illud verò, quod facit intelligibilia ad modum ſolis illuminantis, eſſe vnum tantùm, & ſeparatum, quod eſt ſolus Deus, nec uocari intellectum agentem. Hęc ſunt, quæ a Thoma dicuntur: in quibus eorum, quę vera ſunt, confeſſionem eius accipio, qua puto ſententiam noſtram maximè comprobari; in reliquis facile oſtendam eum a mente Ariſt. aberraſſe. Imprimis ipſe fatetur Deum tanquam cām primam facere omnia intelligibilia, quod quidē verum eſt, immo ēt neceſſarium; quum. n. ſit primum intelligibile, ab eo ſolo poſſunt alia reddi actu intelligibilia: concedit ēt in noſtro intellectu præter vim paſſiuam ēt vim actiuā, tanquam eius facultatem, quam nos quoq; diximus fateri neceſſarium eſſe, eamq; Alex. fuiſſe ſententiam. Sed in eo a nobis diſſentit, qđ putat vim actiuam noſtri intellectus eſſe intellectum agentem, & tanquam cauſam ſecundā a Deo creatam facere phantaſmata actu intelligibilia; hoc. n. nos negamus, & falſum eſſe iam oſtendimus, quia facultas actiua humanę mentis non poteſt facere actu intelligibilia, proinde non eam uocauit Ariſto. intellectum

Quid ā Catholici Deū poſuerint intellectū agentem.

Quid verè dixerit Thomas.

Quid non rectè dixerit Thomas.

agentem,

agentem, neque cum lumine comparauit: hoc oſtenditur argumentis ſuperius adductis; primùm enim falſum eſt id, quod Thomas ſumit, actionem intellectus agẽtis eſſe in phantaſmata; iam enim oſtendimus ipſum agere in intellectum patibilem, non in phantaſmata. neque eſt quod in re manifeſta eandem demõſtrationem repetamus; hoc autem ſi verum eſt & intellectus agens iuxta ipſius Thomæ ſententiam eſt facultas quædam animæ noſtræ rationalis, neque ſecundùm ſubſtantiam diſtinguitur ab intellectu patibili, quomodo poteſt idem agere in ſeipſum? quomodo poteſt idem eſſe lumine plenus, & illuminans, & ſimul omni lumine, omnique cognitione carere, & illuminari à ſemetipſo? at condonemus ipſum agere in phantaſmata, licèt id omnino falſum, & ab Ariſto. alienum ſit, idem tamen abſurdum ſequitur; quod vidit quidem Thomas, & nixus eſt ſe explicare, ſed fruſtra laborauit; nam debet intellectus noſter pati à phantaſmatibus, vt Ariſt. apertè dixit, quomodo igitur agere in eadem poteſt? ſic enim eſſet ſimul agens, & patiens reſpectu eiuſdem, & ſecundùm idem, quod eſt omnino abſonum rationi; nam agens naturale in agendo repatitur quidem ab eodẽ, in quod agit, non tamen ſecundùm eandem qualitatem, ſed ſecundùm contrariam; calfaciens enim non calefit viciſſim ab eodem, ſed refrigeratur; at intellectus noſter quatenus agens nil aliud iuxta Thomæ ſententiam agit in phantaſmatibus, niſi illuminationem, qua reddit ea intelligibilia, & ipſe quoque ab iis iam illuminatis illuminationem recipit, qua redditur intelligens; at certè, ſi iam in ſeipſo lumen habebat non debuit illud tribuere phantaſmatibus, vt idem ab eis poſtea reciperet. Præterea minimè conueniens eſt vlli præter Deum facultatem attribuere faciẽdi actu intelligibilia; ſolum enim primum intelligibile id facere aptum eſt: & quemadmodum Deus cum nulla creatura vim ſuam creandi communicat, ita neque vim illuminandi; ſed ipſe ſolus eſt lux vera, quæ, vt illi Catholici dicebant, omnem hominem illuminat. Argumentum autem Thomæ nullius eſſe efficacitatis poſtea oſtendemus, quum dubia & aliorum argumenta, quæ ſententiæ noſtræ officere videntur, ſoluemus; idem enim argumentum etiam à Ioanne Grammatico contra Alexandrum adductum eſt ad oſtendendũ non eſſe Deum intellectum agentem.

Dubia, & aliorum argumenta, quæ prædictæ ſententiæ videntur officere. Cap. XV.

HÆc ſententia, quam hactenus & ratione, & Ariſt. authoritate demonſtrauimus, manifeſtior, ac firmior reddetur, ſi dubia quædam, & argumenta, quibus eam demoliri alij contendunt, ſoluerimus. Primùm obijciunt: ſi intellectus agens Deus eſſet, intellectio non eſſet in noſtra poteſtate; conſequens falſum eſt, intelligimus enim quãdo volumus: conſequentia probatur; quoniam illa actio in in noſtra poteſtate eſſe dicitur, quæ pendet à principio noſtro formali, quæ verò pendet ab externo principio, ea in poteſtate noſtra eſſe non poteſt; Deus autem eſt principium externum; igitur ſi ipſe eſſet intellectus agens, intellectio non eſſet poſita in noſtra poteſtate, ſed vel ſemper omnia intelligeremus, vel ea ſolũ, & tunc ſolum, quæ, & quando Deus vult. Secundò obijciunt, & eſt argumentum Thomæ prædictum: cauſa debet eſſe æqualis effectui, & illi ex æquo reſpondere, vt Ariſt. docet in ſecũdo Poſteriorum, & in ſecundo phyſicorum; effectus tamen communis cauſa debet eſſe communis, & effectus particularis cauſa particularis: ſed Deus eſt cauſa maximè vniuerſalis, noſtra autem intellectio eſt effectus particularis, quia eſt propria hominis operatio: ergo Deus nõ poteſt eſſe intellectus agens, ſed requiritur agens particulare, & effectui adæquatum, quale ſignificauit Ariſtoteles in contextu decimoſeptimo tertij libri de anima, quando dixit cuilibet patienti reſpondere agens, à quo patiatur; ſignificauit enim agens proprium cuilibet patienti. Tertiò dicunt: Deus ſecundùm Ariſtotelem nihil agit immediatè in his inferioribus, ſed omnia per motum, & lumen cæleſtium corporum, & per cauſas ſecundas, ergo non poteſt eſſe intellectus agens, quia hoc dato ageret in homine immediatè abſque vlla cauſa ſecunda: hoc quoque argumento videtur vſus eſſe Diuus Thomas, vt prædiximus. Quartò conſiderant verba Ariſtotelis in contextu decimoſeptimo tertij libri de anima, vbi intellectum patientem, & intellectum agentem vocauit animæ noſtræ differentias, voluit ergo vtrunque eſſe aliquid humanum & animæ humanæ partem; at Deus non poteſt vocari differentia, vel pars animæ humanæ: idque confirmant conſiderando verba Ariſtot. in primo contextu eiuſdem libri, vbi proponit agendum de parte animæ, qua cognoſcit anima, & ſapit; omnis igitur intellectus, qui eo libro conſideratur, pars animæ eſt. Quintò argumentum ſumunt ex verbis Ariſtotelis in contextu decimooctauo eiuſdem libri, vbi dixit intellectum agentem eſſe habitum quendam, & eſſe vt lumen: at Deus non poteſt habitus appellari; quoniam habitus dicitur id, quod eſt poſterius eſſentia, & notat aptitudinem ad operandum, qualis habitus nõn eſt Deus: non poteſt etiam Deus cum lumine comparari, quia lumen non dat coloribus vt abſolutè ſint, ſed ſolùm vt ſint motiui; Deus autem abſolutè res eſſe facit, quia omnia producit; quare eſt potius cum ſole compa-

1. Argum.
2. Argum.
3 Argum.
4 Argum.
5. Argum.

randus, qui eſt fons, & cauſa luminis, quàm cũ lumine ipſo: hoc fuit argumentum Ioannis Grammatici aduerſus Alexandrum, & eodem vſus eſt Diuus Thomas, vt antea diximus. Sex- *6. Argumẽtum.* tò argumentantur ex ijs, quæ dicuntur ab Ariſtotele in contextu vigeſimo eius tertij libri, & eſt argumentum Themiſtij contra Alexandrum: Ariſtot. ibi de agente intellectu loquens inquit hunc ſolum eſſe immortalem, ergo nõ putat eum eſſe Deum; quia hoc poſito dictum Ariſto. falſum eſſet, quum non ſolus Deus ſit immortalis, ſed etiam aliæ cœleſtes mentes, immò & cœleſtia corpora ſecundùm Ariſtot. æterna ſint. Tandem dicunt aliqui: ſi intellectus agens eſſet Deus, non opus erat Ariſto. eo in loco oſtendere eum eſſe immortalem, quia Deum eſſe immortalem nullus homo ignorat.

Dictorum argumentorum ſolutio. Cap. XVI.

Ad primũ. HÆc igitur argumenta ſoluere nitendum nobis eſt. Ad primum dicimus fore quidẽ illud efficaciſſimũ, ſi Deus aliquando nobis ſuam operam recuſaret, nec ſemper ad nos effunderet lumen ſuum; ſic enim nos non quando volumus intelligeremus; attamẽ non ita ſeſe res habet, nam eius lumen ſemper nobis adeſt, immutabile, & nunquam deficiẽs; ideo intelligimus quando volumus, dummodò habitum acquiſiuerimus, nam ante acquiſitionem habitus non eſt in noſtro arbitrio conſtitutum intelligere quãdo volumus: quemadmodum enim ſi ſtatueremus ſolem a noſtro hemiſphęrio nunquam recedere, ſemper lumẽ præſens haberemus, quare ſi colorẽ quoq; haberemus præſentem, in noſtro arbitrio eſſet inſpicere qñ volumus; ſic de noſtro intellectu dicendum eſt, habet.n. ſemper præſens lumen agentis: quia, vt D. Thomas oſtendit in 1. par. ſummæ q.8. artic. 1. & 3. Deus eſt in omnibus & per potentiam ſuam, & per præſentiam, & per eſſentiam, non quidem per ipſarum rerũ eſſentiam, ita vt ipſe ſit pars eſſentiæ illarum, ſed per ſuammet eſſentiam eo modo quo agẽs dr̃ eſſe cum ſuo effectu: & hoc neceſſariũ eſt, quia Deus ipſe ſibi hanc neceſſitatem iniunxit quemadmodum ẽt ex neceſſitate animã creat in quolibet humano corpore, quod ab agentibus naturalibus ſit conuenienter præparatum ipſe enim libera ſua voluntate ſtatuit hoc eſſe neceſſarium: ſic igitur nũquam per ipſum ſtat quin intellectus noſter intelligere poſſit, ſtat quidem aliquando per defectum habitus ne valeat intelligere; quandoq; ẽt per defectũ organi phantaſiæ, quod in aliquibus eſt ita rude & ineptum, vt propter phantaſmatis impuritatẽ ẽt ſi adſit lumen intellectus agentis, nil tñ intelligere poſſint. Secundum argumentũ valet- *Ad ſecũdũ* dum quidẽ eſt in alijs agentibus, nã agens vniuerſale non agit niſi per agẽs particulare adæquatum effectui, ſed in Deo nihil habet efficacitatis; poteſt.n. immediatè hominẽ producere ſine aliqua cauſa ſecunda, quem ſol ſine altero homine agente producere non põt. Præterea dicimus magnum eſſe ſenſilium, & intelligibilium rerum diſcrimen: nã ſenſilia quidem efficit Deus vt cauſa vniuerſalis, nec ſine cauſis ſecundis, quia ipſemet hanc rebus legẽ pręſcripſit; at in mundo intelligibili ipſe abſq; cauſis ſecundis immediatè agit, poſſumusq; hoc Thomę argumentum aduerſus ipſum inſolubiliter retorquere: Deus aĩam humanam creat & eſt agens vniuerſale, & vniuerſalis creator rerum oĩum, & mundi vniuerſi; ergo requirit alia media cauſa creata, & homini adæquata, per quã creet aĩam humanã: qm̃ igitur Deus, etſi eſt creator vniuerſalis, aĩam tamen humanam immediate creat ſine ulla cauſa media, ſic immediatè eandem illuminat, nec requiritur alius illuminator creatus. dicere ẽt poſſumus diuinũ lumẽ per omnia diffuſum eſſe quidem cauſam maximè vniuerſalem; ſed iunctũ phantaſmatibus, quæ ſunt noſtri intellectus obiectum proprium, reſtringi, & fieri propriũ agens, & quodammodo obiecti proprij rationem ſubire: quod exemplo luminis ſolis cõfirmari põt; nam ſol per lumen ſuum eſt omniũ rerum ſublunarium vniuerſalis cauſa, attamẽ quatenus iungitur colori, qui eſt propriũ obiectum viſus, reſtringitur, & fit cauſa propria reſpectu viſionis; ſubit enim rationẽ obiecti viſibilis, qua ratione non reſpicit alium effectum, niſi ſolam viſionem. Ad tertium reſponſio *Ad tertiũ.* patet ex ijs, quæ ad primum dicta ſunt; Deus enim per motum, & per lumen cœleſtiũ corporum effectus materiales producit; ſed in mũdo intellectuali agit abſq; cœlorũ lumine, & motu, atq; oĩno abſq; ſecũdis cauſis. Ad quar- *Ad quartũ* tum dicimus non eam eſſe Ariſto. ſententiam, quam ipſi comminiſcuntur; non.n. dicit intellectum agentem, & intellectum patiẽtem eſſe duas animæ noſtræ differentias, ſed ſolùm dicit oportere in anima eſſe has differentias agentis & patientis, hoc eſt dari agens & patiens: nam ſi Deus vbique eſt, & eius lumen phantaſmatibus iungitur vt perfectio, eſt vtiq; in anima noſtra; non tamen vt animæ noſtræ pars, ſed vt extrinſecus adueniens: hoc manifeſtum eſt conſiderantibus argumentum, quo ibi Ariſtoteles vtitur; nam illa verba, quæ iſti pro ſe adducunt, ſunt cõcluſio ſyllogiſmi, quo Ariſtoteles colligit eſſe in anima has differentias: is ergo eſt eius concluſionis ſenſus, qui eo ſyllogiſmo colligitur; is verò eorum verborum ſenſus eſſe non poteſt, qui ex illis propoſitionibus non infertur: eſt autem ſyllogiſmus

Ariſt.

Ariſt. talis: vbi datur patiens, ibi datur agens illi reſpondens, atqui datur in nobis intellectus patiens, ergo illi debet agens aliquod reſpondere: quærendum igitur ab aduerſarijs eſt, quomodo ſit maior propoſitio intelligenda; an ita, vt cuilibet patienti reſpondeat tale agẽs, quod ſit eiuſdem naturæ, & internum, an abſolutè cuilibet patienti debeat agens reſpõdere, a quo ad perfectionem ducatur: certè prior ſenſus falſus, & abſurdus eſſet; non enim cuilibet patienti reſpondet tale agens, quod ſit eiuſdem generis, vt exempla, quibus Ariſtoteles id declarat, apertè demonſtrant, ars enim reſpectu materiæ patientis eſt agens externum, & conditionis longè diuerſæ; ſic in natura elementa ſunt materia reſpectu Cœli, quod in ea agit continuè; quomodo igitur poteſt in concluſione colligi ſenſus talis, qui non eſt acceptus in propoſitionibus, immò neque accipi potuit, quia falſus eſt? dicere etiam poſſemus Deum non eſſe quidem animæ noſtræ partem, ſed tamẽ quatenus eſt intellectus agens, fieri modo quodam partem animæ noſtrę, nempe quatenus eius lumen animæ noſtræ iungitur; quanquam ad hoc confugere minimè cogimur, quoniã prior ſolutio ita vera, & manifeſta eſt, vt mirandum ſit cur aduerſarios non pudeat eo argumento vti. Ad verba Ariſtotelis in primo contex. illius libri dicimus partem animæ ibi ſignificare ſolum intellectum patientem, qui ſolus per ſe conſiderandus erat; de agente autem nihil proponi, quia non per ſe de ipſo agẽdum erat, ſed ſolùm quatenus confert ad operationem intellectus patientis, ſic in primo contex. octaui Phyſicorum Ariſtoteles non proponit agendum de æterno motore, quia tunc non propter ſe, ſed propter æternum motum erat conſideraturus.

Ad quintū Ad quintum dicimus intellectum agẽtem non propriè habitum appellari, prout ſumitur habitus pro aptitudine ad operãdum, quæ ex multiplicata operatione acquiritur, & ponitur in prima ſpecie qualitatis: ſed ſumi eo in loco ab Ariſtotele habitum pro forma, & perfectione, nam intellectus agens iungitur phantaſmatibus vt perfectio conſtituens obiectum intelligibile, & hac tantùm ratione vocatur ab Ariſt. habitus. Quod vero D. Thomas & Ioannes Grammaticus dicunt Deum rectius comparari cum ſole, quam cum lumine, quum lumen ſit effectus quidem a ſole productus, uanum eſt; decipiuntur enim, dum a rebus materialibus ad immateriales argumẽtantur: nam ipſemet Thomas aſſerit in rebus materialibus potentias eſſe res diſtinctas ab eſſentia, ita vt in anima quoque humana, quum forma hominis ſit, potentiæ ab ipſa animę eſſentia diſtinguantur; at in ſeparatis a materia ſecus eſt, potentia namq; idem eſt quod eſſentia: nec dicendum eſt Deum per ſuam potentiam res creaſſe tanquam per effectum aliquem, & per rem ab ipſo diuerſam, ſed potius tanquam per ſemetipſum, nam potentia Dei Deus ipſe eſt: ſic igitur de lumine dicendum eſt, lumen a ſole prodiens (inquit Thomas) eſt quiddam à ſole diuerſum, & ab eo productum, eſto, at dicimus non eiuſmodi eſſe lumen Dei; non eſt n. aliquid creatum, ſed eſt Deus ipſe, qui ſicuti quatenus intelligens ſapientia ipſa eſt, ita quatenus intelligibilis, & ſummæ intelligibilis, vocatur lumen, quo omnia redduntur intelligibilia: ob id videtur in hoc Ariſtot. ſatis prope ad Chriſtianæ fidei ueritatem acceſſiſſe, ſed in aliquo tamen defeciſſe: quemadmodum enim nos per fidem aſſerimus mentem noſtrã a ſolo Deo, quem hac ratione ſanctum ſpiritum vocamus, illuminari; ita Ariſtot. dixit nos a Deo, quatenus eſt intellectus agens, & primum intelligibile, intellectionem recipere: ſed veritatem nõ plenè aſſequutus eſt; putauit enim per ſolam phantaſmatum illuſtrationem peruenire ad mentem noſtram Diuinum lumen; nos vero ex diuina reuelatione accepimus poſſe Diuinum lumen non modo infernè per phantaſiam, ſed etiam ſupernè abſque illuminatione phantaſmatum ad mentem noſtram accedere ita vt etiam abſque phantaſmatum vſu poſſit, a Deo multarum rerum ſcientia mentibus noſtris infundi per ſancti ſpiritus immiſſionem, quod Ariſtot. diuina reuelatione deſtitutus cognoſcere minimè potuit. Adde quod lumen, quod in aere eſt, non a ſole, ſed a ſolis luce producitur, & modo quodam non eſt diuerſum aliquid a luce; quatenus enim eſt eius imago, & eam repræſentat, idem potius dicendum eſt, quia naturam lucis, quæ primũ uiſibile eſt, nobis repræſentat. Dicendum igitur omnino eſt Ariſt. non ea ratione intellectum agentẽ cum lumine cõparare, quatenus lumen eſt effectus quidam lucis; uel enim nõ eſt effectus, uel non ſumitur ut effectus, neque ea ratione ſimilis ei eſt intellectus agens, quum aliud ſit lumen ſenſile, aliud ſit lumen intellectile; hoc enim non habet cauſam, ſed eſt ipſummet primum intelligibile, a quo omnia redduntur intelligibilia: cu ipſo autem ſole ut diuerſo a lumine ſuo non recte comparatus eſſet intellectus agens, quia ipſa ſolis ſubſtantia non iungitur coloribus ut perfectio, ſed eius lumẽ tantummodo; at intellectus agens eſt talis ſol, qui a ſuo lumine non diſtinguitur, ſiquidem Dei lumen Deus ipſe eſt; neque etiã neceſſarium eſt ut propter comparationem Ariſt. lumen debeat etiam abſolutè colores producere, quia non in hoc comparatio illa conſiſtit; ſed in eo ſolùm, quod tanquam forma conſtituit obiectum uiſibile, & ſimiliter intellectus agens tanquam forma & perfectio conſtituit obiectum intelligibile.

Ad ſextum Sextum argumentum, quod Themiſtij erat cõtra Alexandrum, poteſt cõtra ipſum Themiſtium retorqueri, immo & contra omnes, qui di-

cant intellectum agentem eſſe partem animæ humanæ, vel aliquam aliam intelligentiam inferiorem prima; ſequitur enim eam ſolam eſſe immortalem, reliqua verò omnia, quæ in mundo ſunt, caduca eſſe, & Deum quoque ipſum eſſe mortalem: qua igitur reſponſione & Themiſtius, & alij omnes vti coguntur ad ſe tuendos, eadem nos quoque in præſentia vtemur; dicimus enim Ariſtotelem non conſiderare eo in loco Deũ abſolutè vt Deus eſt, ſed ſolùm ut reſpicit hominem tanquam intellectus agens, a quo prouenit in homine intellectio: quando igitur dicit ipſum eſſe immortalem, conſiderat ipſum quatenus eſt factus quodammodo aliquid animæ noſtræ, & ſic cum comparat ſolummodo cum reliquis animæ noſtræ partibus; ita vt ſenſus ſit, nihil in homine eſt immortale, niſi intellectus agens: ſiquis vero obijciat, ergo apud Ariſtot. intellectus patibilis mortalis eſt, ad hoc interpretes varijs modis reſponderent, prout variæ ſunt eorum ſententiæ de intellectu humano. Alexander quidem totum concederet, quoniam putauit humanum intellectum apud Ariſtotelem eſſe mortalem. Thomas verò dicit ea verba proferri non de ſolo agente, ſed etiam de patiente, ſiquidem vna apud eum eſt eorum ſubſtantia, eaque immortalis; ea tamen interpretatio verbis Ariſt. conſentanea non eſt, ut conſiderantibus patet; Ariſt. enim profert verba illa de ſolo agente; & nos ſuperius demonſtrauimus non poſſe eſſe eandem ſubſtantiam intellectus patibilis & agentis. Probabilior eſt quorundam aliorum interpretatio, qui dicunt intellectum patientem mortalem eſſe, non quidem ſecundùm ſubſtantiam, ſed tantùm ratione ſuæ imperfectionis, & patibilitatis; eatenus enim interire dicitur quatenus deſinit eſſe imperfectus, & recipere obiectum a phantaſia. Vtcunque ſit, de hoc enim, & de eius loci interpretatione nunc non diſputo, ſatis eſt oſtendiſſe argumentum hoc Themiſtij ſecundùm omnium ſententias nullius eſſe efficacitatis. Poſtremum quoque argumentum, quo aliqui recentiores vtuntur, vaniſſimum eſt: nam fortaſſe aliquid roboris haberet, ſi prius manifeſtum fuiſſet intellectum agentem eſſe Deum, poſtea Ariſtot. docere voluiſſet ipſum eſſe immortalem; ſed è contrario ſeſe res habet, ignorum enim eo loco eſt quiſnam ſit intellectus agens, idque Ariſt. voluit ex immortalitate, & alijs ſimul eius conditionibus eſſe colligendum. Præterea etiam ſi clarum fuiſſet eum eſſe Deum, reprehendi quidem Ariſtoteles potuiſſet, ſi demonſtratione aliqua ad Dei immortalitatem probãdam vſus eſſet: ſed ſimpliciter & abſque vlla probatione aſſerere Deũ eſſe immortalem, quid abſurdi ſit non video; quum in vſu ſit apud omnes homines, etiam ſapientes, vt Deum vocent immortalem.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE ORDINE INTELLIGENDI.

Ordinum diſtinctio, & dicendorum propoſitio. Cap. I.

ORdinem, quo mens humana res intelligit, multiplicem eſſe conſtat; alius enim arbitrarius eſt, & ex noſtra electione pendet; alius verò naturalis, & neceſſarius, alius demum neque ex electione, ſeu arbitrio noſtro, neque ex neceſſitate, ſed omnino per accidens, vt ſi quis equum prius nouerit, quàm aſinum, quum potuerit prius aſinum nouiſſe, quam equum: hic nulla conſideratione dignus eſt, ideo dimittatur. Arbitrarius verò eſt ille doctrinæ ordo, de quo nos alias in libris Logicis plura ſcripſimus; eius enim conſideratio ad Logicum pertinet, quum ſit Logicum inſtrumentum, & ex arbitrio noſtro fabricatum; quòd ſi eſſet naturalis, atque abſolutè neceſſarius, non eſſet quod Logicus de ipſius vſu præcepta tradere niteretur: dici tamen poteſt neceſſarius ex conſtitutione finis, quia ſi rei ſcientiam in ſuo genere perfectam acquiſituri ſumus, vel ſaltem facilius acquiſituri, ſtatuto quodam ordine vtamur neceſſe eſt. Alius demum neceſſarius prorſus, ac naturalis eſt, ideoq; eius conſideratio non ad Logicum, ſed ad Naturalem philoſophum attinet, quū eiuſmodi ordo naturam mentis noſtrę inſequi neceſſariò videatur: ideo illud horum ordinū diſcrimen eſſe videtur, quod etiam habituum moralium, & facultatum animæ; quum.n. habitus non ſint menti noſtræ naturales, ſed ex noſtro arbitrio pendeant, & ex arbitrarijs actionibus comparentur, ſolæ autem facultates, quibus eos acquirere apti ſumus, naturales dici poſſint, de ſolis facultatibus agere debuit philoſophus Naturalis, de habitibus verò non ipſe, ſed alius, vt Moralis: ſic doctrinæ ordo arbitrarius eſt, neque eſt menti noſtræ naturalis, ſola autem facultas procedendi ab hoc ad illud naturalis eſt; ideo de facultate diſſerit philoſophus Naturalis, de ipſo autem ordine loquitur Logicus, à quo de eo tanquam de re arbitraria regulæ & præcepta traduntur: at ſiquis ſit menti humanæ naturalis ordo, ita vt non ipſa tantùm facultas, ipſumq; vtendi arbitrium ſit ei naturale, ſed ipſemet ordo, cuius variandi nullum nos arbitrium habeamus, de hoc agere naturalis philoſophi officium eſt, ad plenam cognitionem naturæ humani intellectus, & eorum, quæ illam neceſſariò conſequuntur: talem autem ordinem potiſſimè in ſimplicium rudi, & confuſa apprehenſione, exiſtere manifeſtum eſt, non ita in cognitione complexorum, neque in cognitione diſtincta, atq; perfecta; componere enim & enuntiare hoc prius, quàm illud, arbitrij magis, quàm naturæ eſſe videtur; apprehendere autem in phantaſmate rem hanc prius, illam verò poſterius, ſi primam rudium habituum acquiſitionē ſpectemus, non eſt arbitrij, ſed naturæ; rudium autem dico, quia diſtinctæ cognitionis ordo in noſtro arbitrio poſitus eſt, nec diſtinguitur ab illo doctrinę ordine, quem à logico conſiderandum eſſe diximus; at ordo notitiæ noſtrę confuſę, quam à ſenſibus accipimus, aliquis prorſus naturalis, ac neceſſarius eſt, eūq; conſiderare ad Naturalem philoſophum attinet. Hic igitur eſt, de quo nunc ſermonem facturi ſumus, nempe naturalis ille, ac neceſſarius ordo, quo mens noſtra ſimplices rerum conceptus ruditer, & confuſè primum apprehendit: duoque ſunt, quę ſub pręſentem conſiderationem cadunt, & de quibus eſt nobis propoſita diſputatio; vnum de ordine cognoſcendi ſingulare, & vniuerſale; alterum verò de ordine intelligendi ipſa vniuerſalia: quoniam enim offertur menti noſtrę phantaſma rem ſingularem repręſentans, in qua ineſt etiam natura communis, & ipſum vniuerſale, conſiderandum primo loco eſt vtrum prius à mente noſtra cognoſcatur, an ſigulare, an vniuerſale; deinde verò inter vniuerſalia an prius apprehendantur vniuerſaliora, quam minus vniuerſalia, an è contrario hæc prius quam illa.

In duobus prioribus libris de Methodo & in Apologia.

Opinio,

Opinio, & argumenta illorum, qui negant ſingulare ab intellectu cognoſci. Cap. II.

DE ordine intelligendi ſingulare & vniuerſale diſputari non poteſt, niſi prius conſtet intellectum noſtrum cognoſcere ſingulare: hoc igitur, quũ à multis negetur, eſt a nobis ante omnia conſiderandum. Illi, qui ſingulare ab intellectu cognoſci poſſe inficiantur, his potiſſimum argumentis vti ſolent.

Primũ argumentum Primùm argumentantur plures Auerroiſtæ ex abiunctione intellectus a materia: intellectus non eſt forma corporis, ſed eſt forma ſeparata à materia, forma autem ſeparata non poteſt intelligere ſingulare, intellectus igitur ſingularia non cognoſcit: minorem veram ſtatuunt iuxta Auerrois ſententiam, quã ſequuntur; maiorem ita probant: quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, ergo forma immaterialis immaterialiter tantùm apta eſt recipere; ſingulare autem eſt materiale, & conditionibus materialibus alligatum, quia eſt forma commiſta materiæ, vt ait Ariſt. in contex. 92. primi libri de Cœlo, igitur forma immaterialis non poteſt cognoſcere ſingularia.

Secundum argumentũ. Secundò, dimiſſa etiam illa Auerrois opinione, putant ex ſola intellectus abiunctione ab organo idem demonſtrari: quum.n. intellectus in operando nõ vtatur organo corporeo, ſicut omnes concedunt, eſt ſaltem in ſua operatione immaterialis, ergo ob eandem rationem non poteſt intelligere ſingularia.

Tertiũ argumentum Præterea ſi intellectus ſingularia intelligeret, non diſtingueretur à ſenſu, qui ſolum ſingulare cognoſcit; quoniam igitur oportet intellectum a ſenſu diſtingui, & id, quod ab vno cognoſcitur, ab altero non cognoſci, dicendum eſt proprium eſſe intellectus cognoſcere vniuerſale, ſenſus autem cognoſcere ſingulare.

Quartũ argumentum Confirmant authoritate Ariſtot. in primo phyſicorum context. 49. & ſecundo de anima ſexageſimo, & primo Poſteriorum 134. & ſecundo Poſteriorum capite vltimo, vbi per hoc diſtinguit intellectum a ſenſu, quòd intellectus vniuerſalia cognoſcit, ſenſus verò ſingularia, negat igitur intellectum ſingularia cognoſcere, quum dicat ſenſum per eorum cognitionem diſtingui ab intellectu.

Quintũ argumentum Præterea Ariſtot. in contex. 15. & 16. tertij lib. de anima inquit omne actu intelligibile eſſe ſine materia, materiale verò non eſſe actu intelligibile, ſed poteſtate ſolùm; ſingulare igitur, quum ſit materiale, non eſt apud Ariſtotelem intelligibile actu, ſed ſolum uniuerſale, quod a ſingularibus, & a materia abſtrahitur, eſt actu intelligibile.

Sextum argumentum In contex. quoque 37. eiuſdem libri Ariſt. dixit ea, quę ſunt in ſenſibilia, & intelligibilia: igitur non vult ſenſibilia eſſe intelligibilia; at ſi ſingularia eſſent intelligibilia, omnia entia eſſent intelligibilia, nec darētur ſenſibilia diſtincta ab intelligibilibus.

Dictæ ſententiæ confutatio. Cap. III.

EGo cum alijs pluribus arbitror intellectum noſtrum ēt ſingularia cognoſcere, & hoc potiſſimum argumēto ad hoc aſſerendum ducor, quòd in facultatibus animæ ſubordinatis neceſſe eſt vt quicquid cognoſcit facultas inferior, cognoſcat etiam ſuperior, & ut ubi inferior facultas deſinit, ibi ſuperior incipiat; hoc enim negato tollitur ordo partium in animali, & ipſius animalis unitas: hoc autē manifeſtum eſt in phantaſia reſpectu ſenſuum externorum; ipſa enim poteſt illa omnia imaginari, quę poſſunt illi ſentire; differunt autē, quia ſenſus externi non ſentiunt obiectum abſens, ſed ſolum præſens, phantaſia verò imaginatur etiam abſentia: hęc tamen differentia nõ ita accipienda eſt, vt dicamus ſenſus ſentire ſola præſentia, phantaſiam verò ſola abſentia, falſum enim eſt; ſed ut ſenſus ſentiat ſola præſentia, phantaſia verò & præſentia, & abſentia; ſic enim diſtinguenda eſt facultas animæ ſuperior ab inferiore, vt poſſit omnia cognoſcere, quę cognoſcit inferior, & alia præterea. *Quidquid facultas inferior cognoſcit, id cognoſcit & ſuperior*

Quoniam igitur ut ſenſus ad phantaſiam, ita phantaſia ad intellectum dirigitur, eiuſmodi debet eſſe diſcrimen intellectus, & phantaſiæ, & ſenſuum omnium, vt intellectus cognoſcere illa omnia poſſit, quæ phantaſia, & ſenſus cognoſcunt, & alia quoque pręter illa: quoniã igitur phantaſia & ſenſus cognoſcunt ſingularia, debet intellectus quoque ſingularia cognoſcere, & pręterea vniuerſalia, quæ nec phantaſia, nec ſenſus cognoſcit. Significauit hoc Ariſtoteles in contextu tertio, & quarto tertij libri de anima: nam in contextu tertio dixit ſimilē eſſe intellectum ſenſui, quatenus non eſt miſtus cum ſuis obiectis; ſed ſtatim in contextu quarto differentiam ſubiunxit dicens intellectum eſſe abſolutè & prorſus immiſtum reſpectu rerum omnium, propterea quòd omnia cognoſcit; dicens enim omnia, nihil excluſit, & per hoc ſeparauit intellectum a ſenſu: ſenſus enim, quum ſit alligatus organo, non poteſt omnia cognoſcere, proinde non eſt prorſus immiſtus; at intellectus quum nulli organo ſit addictus, eſt abſolutè immiſtus, & poteſt omnia cognoſcere: ſic igitur ex organi defectu ex quo aduerſarij argumentum ſumpſerunt, nos contrarium oſtendimus; facultas enim organica, quum ſit organo addicta, quod eſt determinatę naturę, non poteſt omnia cognoſcere; facultas uero non organica cognoſcere

omnia poteſt nullo excepto, quia non habet organum, à quo ad determinatam aliquam naturam reſtringatur. Confirmatur hæc ſententia ex ratiocinio, & diſcurſu in particularibus, fiunt enim multi ſyllogiſmi particulare colligentes in omnibus figuris; ratiocinari autem, & diſcurrere eſt proprium intellectus, vt ait Ariſtot. clarè in tertio libro de anima; ideò vana, & ab Ariſt. aliena eſt defenſio, qua aduerſarij vtuntur, dum ad phantaſiam confugiunt, & eam dicunt ratiocinari in particularibus. Adde quòd non fit ſyllogiſmus niſi ex altera ſaltem propoſitione vniuerſali, quam cognoſcere phantaſia non poteſt; quod Auerroiſtæ aliqui animaduertentes dixerunt in ſyllogiſmo particulari propoſitionem vniuerſalem ab intellectu cognoſci, alteram verò particularem à phantaſia, & ab eadem colligi concluſionem: ſed hoc ridiculum eſt; oportet enim ab vna & eadem animæ parte eundem diſcurſum fieri, quum diſtinctarum partium diſtinctæ operationes ſint, & videre non ſit audire, neque imaginari ſit intelligere; quomodo enim phantaſia colligere poteſt concluſionem, ſi propoſitionem vniuerſalem ignorat? ab intellectu igitur, non à phantaſia, cognoſcitur propoſitio particularis, quum præſertim ſolus intellectus apud Ariſt. affirmare, ac negare poſſit: adde quòd in minore ſyllogiſmi particularis prædicatur vniuerſale de particulari, idque ab Ariſt. in primo capite primi Poſteriorum vocatur inducere ſeu inſerere particulare ſuo vniuerſali: quomodo igitur phantaſia, quę vniuerſale non cognoſcit, poteſt particulare inſerere vniuerſali? vana igitur, & prorſus abijcienda eorum reſponſio eſt. Poſſumus præterea ſic argumentari: intellectus ſuam intellectionem cognoſcit, omnis autem intellectio eſt particularis, ergo quando cognoſcit, ſe nunc rem hanc intelligere, cognoſcit intellectionem particularem: at ſecundum aduerſarios non poſſet ab vlla animæ facultate cognoſci hæc intellectio particularis; non enim ab intellectu, quum ipſi negent intellectum ſingularia cognoſcere; non a phantaſia, neque ab alia vlla animæ ſenſibilis facultate, quia ſenſus non poteſt cognoſcere intellectionem. Præterea eſt rationi conſentaneum, immo neceſſarium, vt, ſi intellectus cognoſcit vniuerſale per abſtractionem a ſuppoſitis cognoſcat etiam ſingularia ſuppoſita, a quibus abſtrahit: quomodo enim cognoſcere poteſt vniuerſale; & eius vniuerſalitatem, niſi cognoſcat ſingularia, de quibus prædicatur? quomodo poteſt comparare vniuerſale cum ſingulari, & eorum conuenientiam, ac differentiam cognoſcere, niſi vtrunque ſeorſum cognoſcat? neceſſarium enim eſt vt qui duo inter ſe comparat, vtrunque cognoſcat. Quomodo poteſt cognoſcere quidditatem, niſi cognoſcat id, cuius eſt quidditas? quidditates autem ſunt rerum ſingularium, quæ extra animam exiſtunt, quare neceſſarium eſt ut cognoſcat ſingularia: ſolus etiam intellectus cognoſcit ſingularitatem, quum ſit quidditas rei ſingularis quatenus eſt ſingularis, ergo cognoſcit etiã ſingulare; qui enim fieri poteſt ut ſingularitatem cognoſcat, ſi omnia prorſus ſingularia ignoret? Authoritate quoque Ariſt. manifeſta hæc ſententia comprobatur, qui in tertio libro de anima contex. 9. & 10. inquit intellectum cognoſcere & carnem, & carnis eſſe, nil aliud nomine carnis ſignificans, quàm ſingulare, ſicuti eſſe carnis ibi ſignificat eſſentiam & uniuerſale, quemadmodum ipſemet Ariſt. ibidem declarat dicens carnem eſſe cum materia, eſſentiam uerò carnis eſſe ſine materia; etenim in contex. 92. primi libri de Cœlo dixerat vniuerſale eſſe formam, ſingulare autem eſſe formam cum materia miſtam: reliqua etiam, quæ in eo contex. decimo ab Ariſt. ad id declarandum dicuntur, hoc magis confirmant; docens enim modum, quo intellectus & carnem, & carnis eſſentiam cognoſcit, inquit ipſum cognoſcere carnem ope ſolius ſenſus, nempe phantaſiæ, quæ eſt facultas animæ ſenſibilis; eſſentiam uerò carnis non ipſius ſenſus ope, ſed alterius ſeparati, ſeu etiam ipſius quidem ſenſus, aliter tamen ſeſe habentis; denotare per hæc uolens mentem noſtram ad ſingulare cognoſcēdum non egere intellectu agente, ſed ſolo phantaſię miniſterio illud cognoſcere, tanquam totum quoddam rude, atque confuſum; hoc enim ab intellectu comprehenditur etiam ſine ope intellectus agentis; ſed ad intelligendam rei eſſentiam indigere alio, ſcilicet intellectu agente confuſum illud illuminante; ſeu (quod idem eſt) eodem ſenſu aliter ſe habente, hoc eſt phantaſia ab intellectu agente illuminata, nã phantaſma ab agente illuſtratum imprimit in intellectu etiam ſpeciem uniuerſalis, & eſſentiæ rei: ideo rectè comparat Ariſto. cognitionem ſingularis cum linea recta, uniuerſalis autem & eſſentiæ cum linea flexa, ſeu fracta; nam ſingulare a phantaſia ad intellectum tanquam per rectam lineam protenditur, uniuerſale uerò, & eſſentia rei tanquam per flexam; quia lumen agentis primò ad phantaſiam porrigitur, deinde ab ea ad intellectum reflectitur: hæc eſt illius loci uera interpretatio, ex qua apertè ſumitur Ariſt. cenſuiſſe intellectum noſtrum cognoſcere ſingularia; inde etiam ſumitur phantaſmata a mente agente illuminari in phantaſia, nõ ut in intellectu recepta, ſic enim lumen agentis frangitur quodammodo in phantaſia, quod nullo modo frangi diceretur, ſi recta ad intellectum noſtrum mitteretur. Præterea in contex. 22. & 33. eiuſdem tertij libri Ariſt. aſſerit intellectũ cognoſcere partes temporis, præteritam, & futuram; & res, quæ in eis fiunt, ſimul cum tempore, in quo fiunt; & ita deli-

berare

Diſcurrere eſt propriũ ſolius intellectus.

Declaratio contex. 9. & 10 in 3. lib. de ania.

berare conferendo præterita cum præſentibus: vult igitur intellectum cognoſcere ſingularia; quia illa, quæ in ſtatutis, ac diſtinctis temporibus fiunt, ſingularia tantùm ſunt; nam vniuerſalia ſemper ſunt, nec magis præterito tempore, quàm futuro; quare ſolis ſingularibus competit appellatio præteriti, & præſentis, & futuri: noſtrum igitur intellectum ſingularia cognoſcere ſecundùm Ariſt. negari non poteſt.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. IIII.

Ad primũ.

QVoniam igitur conſiderantibus ſatis manifeſta hæc res eſt, nitēdum eſt argumenta ſoluere, quæ veritati tenebras offundere videbantur. Primum erat: forma abiuncta à materia non intelligit ſingularia, intellectus eſt forma abiūcta à materia, igitur ſingularia non intelligit: vaniſſimum certè argumentum, cuius vtraque propoſitio falſa eſt: falſam quidem eſſe maiorem certiſſimum eſt; nā quicquid ſenſerit Ariſtoteles, credere nos, & conſtanter aſſirmare Chriſtianæ fidei veritate compellimur Deum habere prouidentiam ſingularium, & illa cognoſcere, proinde formā a materia abiunctam cognoſcere ſingularia; cur igitur humana mēs cognoſcere ſingularia non poteſt? ſed dimiſſā propoſitione maiore ſatis in præſentia eſt negare minorem: alias enim oſtendimus mentem humanam in homine non eſſe formam à materia abiunctam, vt illi ſumunt abiunctum à materia prout opponitur informanti; ſed eſſe formam, qua homo eſt homo & in ſpecie conſtituitur: quare etiā ſi concederemus formam à materia ſeparatam non poſſe ſingularia intelligere, argumentum tamen nobis non obeſſet; quia mens humana in homine non eſt talis forma, proinde hac ratione ſingularia cognoſcere non prohibetur; quare nullius roboris argumentum eſt.

Ad ſecũdũ.

Validius eſſe videtur ſecundum, quod ſumebatur ex abiunctione ab organo: abiunctus enim eſt intellectus in ſua operatione ab organo corporeo, quare non videtur poſſe ſingularia, quæ materialia ſunt, intelligere; quicquid enim recipitur in aliquo, ad modum recipientis recipitur. Ad hoc dicimus negandam eſſe conſequentiam: quod vero ad probationem attinet, digna quidem conſideratione eſt propoſitio illa, quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, multi nanque ea ad cauillandum abuti conſueuerūt; ſed vtcunque intelligatur, nobis non obeſt: ſingulare enim, quod extra animam exiſtit, materiale eſt, neq; recipi in intellectu poteſt, immo neque in ſenſu, quum Ariſt. dicat ſenſorium recipere ſpecies ſine materia; ſpecies autem ipſius ſingularis non eſt materialis, ſed ſpiritalis; nihil igitur prohibet quin eiuſmodi ſpecies in intellectu recipi poſſit, ſic enim dicitur recipi ad modum recipientis, quoniam intellectus habet aptitudinem naturalem recipiendi omnia ſpiritaliter, etiam ſpeciem ſingularis, & quum ipſe in operādo ſit immaterialis, quatenus non vtitur organo ad recipiendum, ſpeciem quoq; ſine materia recipit; nam ſi organum ſenſus, quod corporeum eſt, recipit formas ſine materia, multo magis de intellectu id aſſerere debemus; immò credendum eſt ſpeciem in phantaſia eſſe ſpiritaliorem: quam in ſenſu, in intellectu autem eſſe adhuc ſpiritaliorem, quàm in phantaſia: neque nobis officit quòd ſit ſpecies rei materialis, nam etiam quidditas eſt quidditas rei materialis; & licèt per repræſentationem ſit materialis, quia rem materialem repręſentat, tamen ipſa ſecundum ſe ſpecies formaliter ſumpta ſpiritalis eſt, poteſt igitur in intellectu recipi: ſi verò dicant ſpeciem ſingularis confuſi eſſe quidem abiunctam a materia, at non à conditionibus materiæ, veriſſimum hoc quidem eſt, at vndenam acceperunt non poſſe intellectum noſtrum cognoſcere etiam conditiones materiales? nos enim dicimus intellectum poſſe omnia intelligere, etiam conditiones materiales & rem cum conditionibus materialibus; ſemper tamen per receptionem ſpeciei formaliter immaterialis, licèt rem materialem, vel materiales conditiones repræſentantis; ideo ſano modo intelligenda eſt differentia illa, quam multi ſtatuunt inter has animæ facultates ſubordinatas, dicunt enim ſenſum cognoſcere abſtrahēdo a materia ſed non a conditionibus materiæ, neque a præſentia materiæ; phantaſiam vero abſtrahendo & a materia, & a præſentia materiæ, ſed non a conditionibus materiæ, quæ ſunt accidentia (vt vocant) indiuiduantia; at intellectum abſtrahere & a materia, & a pręſentia materiæ, & a conditionibus materiæ: hoc enim, vt a pleriſque intelligitur, falſum eſt, nempe vt neceſſarium ſit intellectum ab his omnibus abſtrahere; ſed verum eſt, ſi ita intelligatur, vt & intellectus; & phantaſia, & ſenſus neceſſariò abſtrahant a reali materia; ſed tum a præſentia materiæ, tum a conditionibus materię poſſit intellectus & abſtrahere, & non abſtrahere, ita vt etiam ſine his duabus abſtractionibus poſſit intelligere, ſic enim etiam phantaſia imaginari poteſt & cum abſtractione à præſentia materiæ, & abſque hac abſtractione; eſt enim rationi conſentaneum vt intellectus poſſit id, quod inferiores facultates poſſunt, & aliquid præterea, ita vt & rem præſentem, & materiales conditiones cognoſcere poſſit, quod etiam alię facultates poſſunt, ſed ab his etiam omnibus vniuerſale, & quidditatem abſtrahere, quod aliæ non poſſunt, ex qua operatione nominatur intellectus ſpeculatiuus, quia propriè ſpeculari eſt re-

Quo intellectus dicatur abſtrahere à materia.

rum

rum eſſentias cognoſcere. Sed dubitare hic aliquis non abſque ratione poteſt de cognitione primæ materiæ: ſi nanque neceſſarium eſt vt omnes facultates animæ abſtrahant formã à materia, videtur primam materiam non poſſe modo vllo cognoſci, quum non poſſit abſtrahi à ſeipſa. Ad hoc dicendum eſt abſtractionem a materia hic non intelligi a prima materia, ſed a materia ſingulari ſenſili, quę extra animam exiſtit; hanc enim vocamus ſenſilem, quia eſt obiectum potens mouere ſenſum, & ſenſus recipit eius ſpeciem non recipiendo ipſammet realem materiam, & ita dicitur abſtrahere a materia; ſic etiam phantaſia, & intellectus: ideo etiam prima materia, quum nec ſenſum, nec phantaſiam mouere poſſit, a ſolo intellectu cognoſcitur, & per abſtractionem à materia, non quidem à ſeipſa, ſed a materia ſenſili, in qua abſcondita eſt, immò magna etiam abſtractione indiget, vt intelligi poſſit: quum enim ſit minimæ entitatis, inſtar tenuiſſimæ lineæ, quæ vix diſcerni poteſt, maximè omnium eget lumine intellectus agentis, vt à noſtro intellectu eius natura inſpici queat, & maximo etiam noſtri intellectus acumine, & exercitatione in rebus contemplandis, & maxima phantaſmatum puritate. Ad tertium argumentum ſumenda eſt reſponſio ex ijs, quæ modò dicta ſunt: non enim per hoc diſtinguitur intellectus a ſenſu, quod non poſſit intelligere ſingulare, ſed per cognitionem vniuerſalis; non eſt enim neceſſarium ut ea, quæ inter ſe differunt, in omnibus differant: conueniunt igitur ſenſus & intellectus in cognitione ſingularis, ſed diſtinguuntur per cognitionem uniuerſalis, quæ ſolius intellectus propria eſt. Similiter ad quartum dicimus Ariſtot. in ijs omnibus locis tribuere intellectui cognitionem uniuerſalis, quia eſt eius propria, ſed nunquam dicere intellectum cognoſcere ſolum vniuerſale: adde quòd præcipua operatio intellectus eſt, cognitio vniuerſalium, & ad hanc tanquam ad finem dirigitur cognitio ſingularium, quia non poſſet intelligere vniuerſale, niſi etiam ſingulare cognoſceret; rectè igitur conſtituitur operatio intellectus in cognitione uniuerſalium, quia hæc eſt præcipua, & finalis eius operatio, quum cognitio ſingularium ſit potius medium quoddam neceſſariũ, ſine quo ad vniuerſalium cognitionem peruenire non poſſet. Sic etiam ad poſtremum dicendum eſt, quando enim Ariſt. inquit, omne habens materiam eſſe poteſtate intelligibile, carens autem materia eſſe actu intelligibile, ſi per carens materia ſignificet omne abiunctum a reali materia, ergo ſpecies coloris recepta in oculo erit actu intelligibilis, quum ſit forma abiuncta a ſua reali materia; hoc tamen dicendum non eſt, quoniam Ariſt. dicens actu intelligibile, ſignificare vult aliquod à ſolo intellectu cognoſcibile; quare per carens materia ibi ſignificat ſolum vniuerſale, & quidditatem; caret enim materia penitus, quatenus eſt ſine conditionibus materię, cuiuſmodi non eſt ſpecies in ſenſu, neque phantaſma in phantaſia; ſingulare autem ut abiunctum a reali materia non minus eſt ſenſibile, quam intelligibile; & partim eſt ſine materia, quatenus eſt ſine reali materia, partim cum materia, quatenus eſt cum conditionibus materiæ: reſpiciens igitur Ariſto. vniuerſale, quod eſt verè, & propriè intelligibile, & cuius cognitio eſt propria intellectus, & finalis, ac præcipua eius operatio, hoc ſolum vocauit actu intelligibile; quamuis enim intelligat etiam ſingulare, hoc tamẽ ei datum eſt tanquam præparatio quędam neceſſaria ad cognoſcendum vniuerſale, non vt in ipſo ſingulari quieſcat, ideò ſingulare ibi non vocatur actu intelligibile; hoc ſignificat in eo contex. 15. Ariſto. quando dicit [ſcientia ſpeculatiua, & ſcibile idem eſt] ſpeculatio .n. non vocatur niſi vniuerſalium cognitio, & contemplatio quidditatum; quare de hac ſola ibi Ariſt. loquitur, quia hæc ſola eſt propria operatio intellectus. Sic ad poſtremum argumentum dicendum eſt, Diſtinguens enim Ariſtot. intelligibilia a ſenſilibus, pręcipuum, & proprium intellectus obiectum reſpexit; hoc enim à ſenſu non percipitur, ſed a ſolo intellectu, proinde vocatur propriè intelligibile; ſingularia uerò, quæ ſub ſenſum cadunt, licèt cognoſcantur etiam ab intellectu, maluit tamen appellare ſenſilia, quàm intelligibilia; quia in his propriè verſatur ſenſus, intellectus verò propriè in illis, quæ non percipiuntur à ſenſu; perinde ergo eſt ac ſi Ariſt. diceret, eorum, quę ſunt, alia ſub ſenſum cadunt, alia non cadunt, & hęc intellectus cognoſcit: poterat quidem dicere omnia eſſe intelligibilia, ſed melius eſſe iudicauit ut ſingularia ſenſibilia ſenſui attribueret, quàm intellectui, reliqua verò intellectui, quæ ſenſu percipi nequeunt. Adde quòd, etſi ſingularia ſunt & ſenſilia, & intelligibilia, non tamen ea ratione ſunt ſenſilia, qua ſunt intelligibilia; mouent enim ſenſum ut iuncta reali materię, intellectum uerò ut facta ſpiritalia in phãtaſia, ab ipſo enim reali obiecto non pateretur intellectus; ſic igitur ſenſilia non ſunt intelligibilia.

Quòd prima materia cognoſcatur per abſtractionem. *Ad tertiũ.* *Ad quartum.* *Ad quintũ* *Ad ſextum*

Quòd ſingulare ab intellectu prius cognoſcatur, quàm vniuerſale. Cap. V.

QVum igitur intellectus non ſolùm uniuerſale intelligat, ſed etiam ſingulare, ſequitur ut conſideremus vtrũ prius intelligat. Putãt aliqui prius intelligi uniuerſale, deinde ſingulare: dicunt enim intellectum oblato

Themiſtæ: rum opinio

phantaſmate primùm intelligere vniuerſale, quod proprium ipſius obiectum eſt, deinde reflecti ad phantaſma conſiderandum, & animaduertere illud eſſe productum à re ſingulari, & ita ſecundariò cognoſcere etiam ſingulare; hæc fuit D. Thomæ opinio, quam tuetur efficaciter Iauellus in ſeptimo Metaphyſicorum quæſt. 16. & vtitur primum hoc argumento: illud, quo primò diſtinguitur intellectus à ſenſu, eſt primò intelligibile ab intellectu; at in hoc diſtinguitur intellectus, à ſenſu, quòd ſenſus primò apprehendit ſingulare, ergo intellectus non debet primò apprehendere ſingulare, ſed vniuerſale. Præterea ſi intellectus primò ſingulare intelligeret, ſpecies ſenſilis poſſet actuare, ac perficere intellectum, quum ſit repræſentatiua rei ſingularis; at hoc falſum eſt, quia hoc dato non eſſet neceſſariũ ponere intellectum agentem; ſingulare igitur eſt quidem primò ſenſibile, at non eſt primò intelligibile. Confirmant authoritate Ariſto. in contex. decimo tertij libri de anima, vbi dicit intellectum cognoſcere vniuerſale tãquam per rectam lineam, quum ad ipſum tanquam ad proprium obiectum feratur directè, ſingulare autem tanquam per lineam flexã, ſicut paulò ante dicebamus; ergo vult primò intelligi vniuerſale, deinde ſingulare: hæc eſt D. Thomæ interpretatio, vt ibi videre eſt. Mihi tamen verior videtur Scoti, & Gregorij Ariminenſis opinio, quòd ſingulare ſit primò cognitum, & ad eam probandam hoc primùm argumento vtar: Vniuerſale non cognoſcitur, niſi per abſtractionem a ſingulari, ergo neceſſe eſt prius cognoſci ſingulare; quia non poteſt cognoſci abſtractum, niſi cognoſcatur illud, è quo abſtrahitur, quum præſertim aduerſarij fateantur vtrunque eſſe ab intellectu cognoſcibile. Præterea docet Ariſtot. in Poſterioribus Analyticis, præſertim in vltimo capite ſecundi libri, omnem demonſtratiuam ſcientiam pendere ex cognitione primorum principiorum; ipſa autem prima principia cognita nobis eſſe ex ſingularibus per inductionem, qua in pueritia vtimur, licèt id non animaduertamus; ergo id, quod primùm ab intellectu cognoſcitur, eſt ſingulare, ab eadem enim animę noſtræ facultate totum inductionis progreſſum fieri oportet; quoniam ergo intellectus ſolus vniuerſale colligere poteſt, ab eodem fit primùm aſſumptio ſingularium. Præterea illud primùm cognoſcitur, quod facilius apprehenditur; at ſingulare facilius apprehenditur, quam vniuerſale, quia ſingulare reſpectu vniuerſalis eſt quoddam confuſum, in quo ſub ſpecie accidentium fertur etiam inuoluta ſubſtantia & ad ſenſum, & ad intellectum; omne autem cõfuſum facilius apprehenditur, quam diſtinctum; prius ergo cognoſcitur ſingulare tanquam quoddam confuſum, hoc enim primùm offertur intellectui, deinde intellectus in eo naturam communem contemplatur. Hoc etiam ſignificauit Ariſt. in illo decimo contextu tertij libri de anima, ſi bene locum illum intelligamus, dum dixit intellectum cognoſcere carnem, & ſingulare per ſolam motionem à ſenſu factam, quidditatem verò, & vniuerſale non niſi ope intellectus agentis phantaſma illuſtrantis; denotare per hoc volens intellectionem ſingularis non eſſe magnum aliquid, ſed facile fieri ex ſola motione facta a phantaſmate, vniuerſale verò non cognoſci, niſi ope intellectus agentis, proinde difficilius cognoſci: & huic ſententiæ atteſtatur id, quod ſtatim ſubiungit de linea recta, & fracta; nam cum locum legentibus manifeſtum eſt cognitionem ſingularis comparari cum linea recta, vniuerſalis verò cum linea flexa, & fracta, non è contrario, vt aduerſarij interpretantur; ſingulare nanque rectà fertur a phantaſia ad intellectũ, proinde abſque magna difficultate, vniuerſale verò non rectà, ſed per reflexionem luminis intellectus agentis a phantaſia ad intellectum; ſic enim pulcherrima eſt Ariſt. comparatio cũ lumine, quod dici ſolet reflecti, & refrangi ab eo, in quod primùm proijcitur. Hoc etiam oſtenditur ex ordine facultatum animæ: neceſſe eſt enim, vt vbi deſinit inferior, ibi incipiat ſuperior; quoniam igitur ſenſus deſinit in ſingulari præſente, neceſſe eſt phantaſiam primò imaginari ſingulare præſens, deinde verò etiã abſens; ſic igitur quonia intellectus mouetur a phantaſia actu imaginante ſingulare, neceſſe eſt vt prima operatio intellectus ſit apprehenſio ſingularis. Iauellus tamen putauit argumentum hoc ineficax eſſe: quod enim nos dicimus, quicquid poteſt facultas ſuperior, id poteſt etiam inferior, ipſe dicit verum quidem eſſe, at non eodem modo, proinde argumentum eſſe fallax, quum mutet quid in quale, neque oſtendere quod ab eodem incipiat facultas ſuperior, in quo deſinit inferior; nã inquit ſingulare eſſe intelligibile, quatenus eſt ſingulare, at non quatenus eſt materiale, ideò egere opera intellectus agentis, a quo reddatur immateriale. Ego tamen puto ipſum eſſe deceptum, & in ambiguitatem lapſum, argumentum autem noſtrum validum eſſe; modus .n. duplex in præſentia conſiderari poteſt, modus cognoſcentis, & modus rei cognitæ: de modo quidem cognoſcentis verũ eſt id, quod Iauellus dicit, nam alio modo intellectus recipit ſingulare, alio modo ſenſus; intellectus .n. ſine uſu organi recipit, & a phantaſia, non ab ipſomet obiecto materiali, proinde ſpeciem ſingularis recipit ſpiritalius, quam recipiat ſenſus, & phantaſia: at de modo ipſius rei falſum dicit; nam ſi modus quoque eſt ens quoddã, & omne ens, quatenus eſt ens, eſt etiam intelligibile, vt ipſe ibidẽ ait, neceſſe eſt vt ſingulare

ſit

Iauellus. Primũ argumentũ.
2. Argum.
3. Argum.
Scoti, & Gregorij opinio vera. 1. Argum.
2. Argum.
3. Argum.
4. Argum.
Declaratio contex. 10. in 3. lib. de anima.
5. Argum.
Iauelli reſponſio.
Reſponſionis impugnatio.

ſit ab intellectu intelligibile ſecundùm omnes modos, etiam ſecundùm conditiones ſingularitatis, quæ ſunt hic, & nunc; non enim entia omnia cognoſceret intellectus, ſi modum ſingularis, quo ſingulare a ſenſu cognoſcitur, ipſe non intelligeret. Et præterea in dictis Iauelli repugnantia manifeſta: nam in quæſtione decimaquinta quinti metaphyſicorum ipſe opinionem Diui Thomæ ſequens de principio ſingularitatis aſſerit ipſum eſſe materiam; ergo ſecundùm hanc eius ſententiam dicere quatenus ſingulare eſt dicere quatenus materiale, nam dictio illa, quatenus, notat rationem formalem; ſingulare igitur, ſi eſt intelligibile quatenus ſingulare, eſt intelligibile quatenus materiale; quomodo ergo aſſerit eſſe intelligibile vt ſingulare, & negat eſſe intelligibile vt materiale? Argumenta quoque ipſius facile ſoluuntur.

Cōtradictio in dictis Iauelli.

Ad primū Thomiſtarum.

Ad primum negamus vtranque propoſitionem: minor quidem manifeſtè falſa eſt, & petit id, quod probandum erat, nempe ſenſum ab intellectu differre per hoc quòd primò cognoſcit ſingulare; dicimus enim non per id ſenſum differre ab intellectu, ſed per hoc, quòd ſenſus in ſingulari gradum ſiſtit, & ipſum ſolū cognoſcit, intellectus verò in eo non ſiſtit, ſed progreditur ad vniuerſale tanquam ad præcipuum, & finale obiectum: ſic enim nec phantaſia per hoc differt à ſenſu, quòd non incipiat ab imaginatione rei præſentis, a qua ſenſus incipit, ſed incipit ipſa quoque a cognitione rei præſentis; & differt a ſenſu non per hoc, ſed quia imaginari poteſt etiam rem abſentem; quod vero ad maiorem attinet, quando dicit, illud eſt primo intelligibile ab intellectu, quo primo diſtinguitur intellectus a ſenſu, quum bis ponat eam dictionem, primò, conſiderandum eſt quomodo eam ſumat; vel .n. vtrobiq; intelligit primitate originis, vt intelligere debet, quia de hac tantùm loquimur, & hac ratione maior eſt falſa; non enim intellectus differt à ſenſu per id, quod primo intelligit primitate originis, immò in hoc conuenit cum ſenſu; ſi vero vtrobique accipiat primitatem principalitatis, vera eſt maior, ſed ad rem non facit, differre nanq; intellectum à ſenſu cōcedimus per cognitionē vniuerſalis, quod primò, ideſt præcipuè ab eo intelligitur: quod ſi dicens, quo primo differt intellectus a ſenſu, intelligat quo pcipuo, dicens autem, illud eſt primò intelligibile, intelligat ſecundùm originem, falſa ſic quoque eſt maior; nam præcipuè diſtinguitur intellectus a ſenſu per cognitionem vniuerſalis, non tamen hoc primùm cognoſcit ſecundùm originem; quum enim hæc ſit pręcipua, & finalis operatio, debet eſſe poſterior cognitione ſingularis, quoniam illa, quę ad finem diriguntur, debent ipſi fini anteire.

Ad ſecūdū.

Ad ſecundum poſſumus negare conſequentiam, quia perfectio, & actuatio intellectus non conſiſtit in cognitione ſingularis; quòd ſi tueri etiam contendat hanc eſſe actuationem aliquam, poſſumus totum concedere: ad probationem autem falſitatis dicimus intellectum ad cògnoſcendum ſingulare non indiguiſſe intellectu agente, ſed propter abſtractionem vniuerſalis; quoniam igitur cognitio vniuerſalium eſt præcipua, & propria operatio intellectus, fuit ei neceſſaria opera intellectus agentis, & hoc pronunciatur clarè ab Ariſt. in eo contex. decimo tertij libri de anima: ideo argumentum quoq;, quod inde Iauellus ſumit, vanum eſt, & nititur prauæ eius loci interpretationi; Ariſt. enim cognitionem ſingularis ibi comparat cum linea recta, non cum obliqua, proinde vult ſingulare primò intelligi, non vniuerſale. Plura hac de re legi poſſunt apud Gregorium Ariminenſem primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione tertia.

Declaratio quæſtionis de ordine intelligendi vniuerſalia. Cap. VI.

HÆc de intellectione ſingularū dicta ſint. Multo maior nos de vniuerſalibus difficultas manet: quum enim alia magis, alia minus vniuerſalia ſint, dubium eſt vtrum prius ab intellectu cognoſcatur, an magis vniuerſale, an minus; vt an prius in mente noſtra imprimatur conceptus corporis, deinde conceptus viuentis, deinde animalis, deinde hominis, & equi, & aliarum ſpecierum, an è contrario, primùm cognoſcatur ſpecies, deinde genus propinquius. deinde alia remotiora, & poſtremum omnium id, quod ſupremum eſt: loquimur autem de temporis tantùm, atq; originis ordine, & de ſola cognitione cōfuſa, hoc eſt de prima rudi horum ſimplicium conceptuum impreſſione in nobis; etenim diſtinctæ cognitionis ordinem arbitrarium eſſe iam diximus, ideoq; de ipſo præcepta a logico tradi; nec vllus vnquam dubitauit quin in adipiſcenda diſtincta rerū notitia neceſſarium ſit prius vniuerſaliora cognoſcere, quam minus vniuerſalia, quia nequeunt hæc perfectè cognoſci, niſi illa ſint perfectè cognita; eſt enim genus de eſſentia ſpeciei, proinde non poteſt perfectè cognoſci ſpecies ignorato genere; igitur neceſſe eſt prius naturam corporis intelligere, quam naturam viuentis, & hanc prius, quàm naturam animalis, & hanc prius, quàm naturas proprias ſpecierum: hoc ordine traditam ab Ariſt. eſſe naturalem philoſophiam nos in libro noſtro de Naturalis ſcientię conſtitutione demonſtrauimus, cumq; ordinem in quarto context. primi libri phyſicæ auſcultationis ab Ariſt. propoſitum eſſe arbitramur. De hoc igitur diſtinctæ cognitionis ordine nos in pręſentia

ſentia non loquimur, ſed de ordine cognitionis confuſæ, quem cognoſcere potius nos oportet vt rem naturalem, & mentis noſtræ proprietatem quandam cognitu dignam, quam vlla de hoc præcepta tradere; quandoquidem illa, quæ non in noſtro arbitrio poſita, ſed naturalia, & neceſſaria ſunt, ſub ſcientiam potius, quàm ſub præceptiones noſtras cadere videntur. Præterea neque cum confuſæ notitiæ noſtræ cum diſtincta comparationem vllam in præſentia facturi ſumus, quum id quoque certum ſit, confuſam cuiuſque rei notitiam præcedere diſtinctæ cognitioni eiuſdem rei: dimiſſa igitur penitus cognitione diſtincta, ſolam confuſam conſideraturi ſumus, & ratione duce inueſtigaturi, an cognitione confuſa prius origine, ac tempore cognoſcatur a noſtro intellectu magis vniuerſale, an minus vniuerſale.

Scoti opinio, & argumenta. Cap. VII.

Variæ hac de re opiniones extiterunt, quarum duæ extremæ, & contrariæ ſunt, vna Thomæ, altera Scoti, aliæ verò mediæ. Scotus in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione ſecunda aſſerit minus vniuerſale, hoc eſt vltimam ſpeciem, eſſe primum cognitum ab intellectu noſtro cognitione confuſa, & ad id probandum tribus argu-

1 Argum. gumentis vtitur. Primum, quod a Scotiſtis validiſſimum eſſe cenſetur, tale eſt: agens naturale ſatis propinquum patienti ſufficienter præparato, atque idoneo ad recipiendum, ſecluſo omni impedimento producit effectum perfectiſſimum, quem producere poteſt; proponatur igitur cognoſcendus homo in diſtantia debita conſtitutus, qui poſſit mouere, & cognoſci & vt corpus, & vt animal, & vt homo, obiectum hoc, eſt agens naturale conuenienter propinquum, nec impeditum, intellectus autem noſter eſt naturaliter aptus, ac præparatus ad omnem conceptum recipiendum; ergo prius imprimetur in intellectu conceptus hominis, qui aliorum perfectiſſimus eſt; potentia nanq; imprimendi conceptum hominis tanquam validior præualebit aliis, ſcilicet potentiæ imprimendi conceptum corporis, & conceptum

2 Argum. animalis; itaq; prius cognoſcetur homo, quam animal, & corpus. Secundò ita argumentatur Scotus: ſi primum cognitum eſſet magis vniuerſale, diuina ſcientia eſſet omnium prima ſecundùm ordinem noſtrum cognoſcẽdi; conſequens falſum eſt, vt eius inſcriptio declarat, inſcribitur enim μετὰ τὰ φυσικά, hoc eſt, poſt naturalem ſcientiam addiſcenda: patet conſequentia; quia ſubiectum metaphyſicæ eſt ens prout ens eſt, quod eſt omnium ampliſſimum, quare eſſet etiam nobis omnium notiſſimum.

Tertiò ſic: ſi primum cognitum eſſet magis vniuerſale, maximum tempus interponeretur antequam à ſummo genere ad ſpeciem infimam perueniremus, quia tranſeundum eſt per omnia genera media, quorũ aliqua ſunt ignota, vt ait Ariſtoteles in contex. 28. ſeptimi Metaphyſicorum, vbi dicit ignorari proximum genus aſini, & equi. Quartò idem ſic confirmare poſſumus: ita ſe habet ſpecies ad genus, vt ſingulare ad ſpeciem, vt enim ſingulare ſub ſpecie eſt, & ea de ipſo prædicatur in quid, ita ſpecies eſt ſub genere, quod de ea in quid prædicatur; atqui indiuiduum cognoſcitur ab intellectu prius quàm ſpecies, ſicut ante oſtenſum eſt; ergo etiam ſpecies prius, quam genus. Præterea res iudicantur magis, vel minus tales ex maiore, vel minore propinquitate ad primum tale; atqui id, quod primum omnium intelligitur, eſt ſingulare, & illi propinquior eſt ſpecies quam genus; ergo prius ab intellectu cognoſcatur ſpecies, quam genus. 3 Argum. 4 Argum. 5 Argum.

Thomæ opinio, & argumenta. Cap. VIII.

Thomas verò in proœmio primi phyſicorum, & in prima parte ſummæ quæſtione 85. contrariam ſententiam tuetur, primum cognitum cognitione confuſa eſſe magis vniuerſale; eamque probat authoritate Ariſtot. in proœmio primi Phyſicorum, qui eam manifeſtè pronunciare videtur, dicens a magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia progrediendum eſſe tãquam a notioribus nobis: probat etiam hoc Ariſtot. ibidem hoc pacto: omne totũ cognoſcitur prius; quam partes, tum a ſenſu, tum ab intellectu; at magis vniuerſale reſpectu minus vniuerſalis eſt totum quoddam, quod etiam Porphyrius aſſerit in capite de ſpecie; ergo prius ab intellectu cognoſcitur id, quod magis vniuerſale eſt, quàm id, quod minus. Vtitur præterea Thomas tali argumento, quo huiuſce rei rationem & cauſam adducere videtur: mens noſtra, quando naſcimur, eſt ſicuti tabella abraſa, in qua nihil deſcriptum eſt; non poteſt igitur a perfecta ignorantia ad perfectam ſcientiam tranſire, niſi per media: atqui perfecta cognitio eſt cognitio infimæ ſpeciei, cognitio verò vniuerſalium eſt confuſa, & potentialis, quia cognitio animalis eſt hominis cognitio poteſtate, & confuſè; debet igitur auſpicari ab vniuerſalioribus, quorum cognitio confuſior, atq; imperfectior eſt, deinde per differẽtias deſcendere, donec plenam, & perfectam vltimarum ſpecierum cognitionem adipiſcatur, harum enim perfecta cognitio eſt finis noſtræ contemplationis. Experientia quoque hoc comprobatur: nam multorum animalium, ac multarum ſtirpium ſpeciem, & naturam propriam ignoramus, 1 Argum. 2 Argum. 3 Argum.

ignoramus, genus tamen cognoſcimus, & inter genera illud magis cognoſcimus, quod cõmunius eſt: cuius nulla alia eſſe videtur ratio, quam quòd facilius cognitu eſt genus, quam ſpecies, proinde etiam prius cognoſcitur; nam id, quod facilius cognitu eſt, prius tempore cognoſcitur, quum cognitio noſtra a facilioribus incipiat. Præterea idem confirmatur exemplo illo vulgato animalis a remoto loco venientis: primùm enim non cognoſcitur, niſi vt corpus quia diſcernere adhuc non poſſumus an ſit animal, an corpus aliquod inanimatum; poſtea verò propinquius factum cognoſcitur eſſe animal, at non diſcernitur an ſit homo, an equus, an aſinus; poſtea verò cognoſcitur etiam vt homo: quoniam igitur ex ſenſione intellectio fit, eodem ordine debet intellectus vniuerſalia intelligere, quo a ſenſu ſingularia ſentiuntur; a ſenſu autem illud cognoſcitur primùm vt hoc corpus, deinde vt hoc animal, tandem verò vt hic homo, ſimiliter ergo ab intellectu debet primùm concipi corpus, deinde animal, tandẽ verò homo. Horum autem argumentorum vis, & efficacitas poſtea, quum huiuſce rei veritatem declarabimus, diligentius expendetur.

Quartum argum.

Genua opinio, & prædictarum opinionum conciliatio. Cap. IX.

Quid ſit cognitio actualis, & quid habitualis ſecundum alios.

DAs duas contrarias Thomæ, & Scoti ſententias M. Antonius Genua præceptor meus putauit media quadam opinione poſſe conciliari: dixit enim diſtinguendam eſſe cognitionem, duplex enim eſt, vna actualis, altera habitualis; actualis cognitio eſt quælibet prima cuiuſque rei apprehenſio ex phantaſmate oblato intellectui, & ipſum mouente actu; habitualis verò eſt quædam naturalis aptitudo, & propenſio tum rerum cognoſcibilium vt ordine quodam ab intellectu recipiantur, tum ipſius intellectus ad eas ordinatim recipiẽdas: hac diſtinctione conſtituta dicebat Thomam & Scotum concordes eſſe, quum ambo dixerint cognitione confuſa actuali primum cognitum eſſe ſpeciem infimam, cognitione autem confuſa habituali primum cognitum eſſe id, quod eſt maximè vniuerſale: hanc Scoti ſententiam fuiſſe facile oſtendebat conſiderando ea, quæ a Scoto dicuntur in prædicta ſua quæſtione; ibi namque Scotus dicit, ſi cõſideremus aptitudinem ſeu habilitatem intellectus vt ab obiectis perficiatur, & ipſarum quoque rerum aptitudinem vt ipſum perficiant ordine quodam, is ordo talis eſt, vt prius cõmuniores conceptus ſint imprimendi, quam minus communes, natura enim in omnibus progreditur ab imperfecto ad perfectum: at quando accedit intellectus ad actum ipſum apprehendendi, & cognoſcendi, perturbatur hic ordo, & impeditur à facultate motrice infimæ ſpeciei, quæ validior eſt, quum eius ſingulare validius moueat ſenſum, proinde facit vt prius in intellectu imprimatur ſpecies quàm genus: quare dubitandum non eſt vtrunque dictum maniſeſtè a Scoto fuiſſe prolatum. Quòd verò etiam Thomas vtrunque protulerit, oſtendere nitebatur conſiderando ea, quæ ab ipſo dicuntur in prædicto proœmio primi phyſicorum ſuam ibi in contex. quinto Thomas aſſerit hoc nomen, homo, notius nobis eſſe, quàm partes definitionis, animal, & rationale; quare concedit hominem eſſe nobis notiorẽ cognitione confuſa quàm animal, reſpicit enim actualem cognitionem, quam etiam Scotus reſpexit: quando autem dicit vniuerſalius eſſe nobis notius, reſpicit habitualem cognitionem, nõ amplius actualem, vt eius verba declarant; inquit enim intellectum tendentem ad perfectionem adipiſcendã auſpicari primùm a cognitione rerum vniuerſaliorum, quę imperfectiores ſunt, & ab ijs ad minus uniuerſales tranſire, donec ad infimam ſpeciem, quę perfectiſſima eſt, perueniat: ſic autem Thomas denotat cognitionem habitualem, quum conſideret naturalem illam intellectus habilitatem vt ordine quodam diuerſos habitus adipiſcatur, quæ cõſentanea etiam eſt ipſi naturæ, quæ in operando procedere ſemper ſolet ab imperfectioribus ad perfectiora. Sed hæc dicens Genua videtur potius in omnibus ad vnguem ſequi opinionem Scoti, & niti ad eam trahere verba Thomæ, quam aliquid medium, quo illi concilientur, adducere: Scotus enim in illa ſua quæſtione tum vtitur illa ipſa diſtinctione notitię actualis, & habitualis, tum hæc tria dicta probat, cognitione actuali confuſa primum cognitum eſſe minus vniuerſale, cognitione actuali diſtincta primum cognitum eſſe magis vniuerſale, cognitione habituali primum cognitum eſſe magis vniuerſale; quæ omnia ſequens Genua nititur ea Thomæ attribuere. Attamen primum dictum à ſententia Thomæ alieniſſimum eſt; qui abſque dubio putauit cognitione actuali confuſa primum cognitum eſſe magis vniuerſale: dicens enim mentem noſtram naſci vt tabellam abraſam, in qua nihil ſcriptum eſt, & auſpicari a conceptibus imperfectioribus, non ſolam aptitudinem reſpicit, ſed actum ipſum apprehendendi, hunc enim vult eſſe aptitudini cõſentaneum; ita vt, quo ordine aptus eſt intellectus res apprehendere, & quo ipſę ſunt aptę apprehendi, eo ipſo apprehẽdantur ab intellectu; neq; vllã impedimenti mẽtionem facit: contrà verò Scotus inquit actum aptitudini contrarium eſſe propter impedimentum illa-

Conciliationis confutatio.

tum à magna vi motrice ſpeciei, quod quidẽ neque a Thoma dicitur, neque videtur eſſe cõſentaneum rationi, quia natura nihil fruſtra facit; quare non debuit menti noſtræ tribuere hanc naturalem aptitudinem vt certo ordine res cognoſcat, ſi nunquam ſeruandus hic ordo erat, ſed potius contrarius; ſic.n. propenſio illa naturalis nunquam duceretur ad actum, quod dicendum eſſe non videtur. Neq; verba Thomæ in context. 5. primi phyſicorum id, quod Genua exiſtimauit, ſignificare poſſunt: ibi nanque & Thomas, & Ariſt. ſpeciem conſiderant tanquam totum definibile, quod dicũt notius eſſe partibus definitionis; hoc autem dicere nil aliud eſt, quam dicere ſpeciem prius cognoſci confuſè, quam diſtinctè, quod quidem clarum eſt, & a nemine vnquam negatum: ideo animaduertendum eſt animal reſpectu hominis poſſe duobus modis conſiderari; vno modo vt eius pars eſſentialis, qua ratione homo vt totũ confuſum notius eſt animali vt parte, idq; ibi ſignificare Thomas voluit, vt legentibus manifeſtum eſt: altero autem modo vt totum potentiale continens hominem vt partem, in quo ſenſu ibi nõ accipitur: ſed putauit Thomas genus ita acceptum vt totum quoddam confuſum, eſſe prius cognitum cognitione confuſa, quam ſpeciem, quod tamen Scotus negauit; hoc autem eſt, de quo nunc eſt nobis propoſita diſputatio: quare Thomas, & Scotus hac in re concordes non ſunt.

Animal reſpectu hominis eſt & totum, & pars.

Zimara, & Achillini opinio. Cap. X.

MArcus Antonius Zimara. & Alexander Achillinus prędictis argumentis moti in mediam quandam ſententiam inciderunt, quam tutiſſimam eſſe exiſtimarunt: dixerunt enim & Thomæ, & Scoti opinionem vniuersè ſumptam utranque falsã eſſe, ueram tamen eſſe utranque vt particularem, quia in quibuſdam notum prius eſt magis vniuerſale, in quibuſdam verò minus vniuerſale; proinde nullam certam vniuerſalem regulam de primo cognito tradi poſſe: ideoq; erraſſe Thomam dicentem in omnibus primũ cognitum eſſe magis vniuerſale, erraſſe etiam Scotum putantem minus vniuerſale in omnibus eſſe primum cognitum; quanquam (, dicunt) minus errauit Thomas, quia ſæpius euenit vt magis vniuerſale ſit primum cognitum, quàm ut minus uniuerſale. Quòd autẽ utrunq; contingat, probant ſic: multi cognoſcunt id, quod offertur, eſſe herbam, ſed quænam herbę ſpecies ſit ignorant; & cognoſcunt aliquod eſſe animal, quæ uerò animalis ſpecies, ignorant; tunc igitur eſt illis prius cognitum magis uniuerſale, quam minus uniuerſale: quandoq; tamen contrarium contingit; nã Ariſt. 7. Metaphy. contex. 28. inquit aliqua genera media ignorari, ut proximum genus equi, & aſini; tunc igitur notior eſt ſpecies, quam genus, quũ ſpecies equi, & aſini cognoſcantur, proximum autem eorum genus ignoretur. Huius diuerſitatis cauſam refert Zimara in ſenſum: omnis enim intellectualis cognitio a ſenſu pendet, ſenſilia uerò, quæ per ſe, & propriè ſentiuntur, accidentia ſunt, ideo ex horum uarietate prouenit in intellectu hæc diuerſitas; quando .n. accidentia generis ſunt magis ſenſilia, quàm accidentia ſpeciei, tunc prius cognoſcitur ab intellectu genus, quàm ſpecies; quando autem magis ſenſilia ſunt accidentia ſpeciei, quam accidentia generis, prius cognoſcitur ab intellectu ſpecies, quam genus; magis enim ſenſilia ſunt accidentia propria equi, & aſini, quàm accidentia proximi eorum generis, ideo prius cognitæ ſunt intellectui hæ ſpecies, quam illud genus. Hæc fuit horum ſententia, quæ quantum in ſe ueritatis habeat, poſtea recognita intelligetur.

Noſtra cognitionis diſtinctio. Cap. XI.

IN hac difficultate, & ſententiarum uarietate ut ueritas manifeſta fiat, & aliorum errores cognoſcantur, neceſſarium ante omnia eſt rectè diſtinguere, ne in ambiguitatem, in quam plures inciderunt, nos quoq; labamur; etenim in hoc plures defeciſſe arbitror, quòd non bene diſtinxerunt, illa nanque, qua multi uſi ſunt, cognitionis noſtræ diſtinctio in actualem, & habitualem reprehenſione non uacat: quanquam enim nominum impoſitiones, & appellationes arbitrariæ eſſe videntur, conuenit tamen a proprijs uocabulorum ſignificationibus non recedere, quod illi, fecerunt, dum cognitionem habitualem impropriè admodum ab eis acceptã ab actuali diſtinxerunt: quemadmodum enim potentia acquirendi habitum non rectè habitus nominatur, ita neque aptitudo intellectus ad habitus ordinatim comparandos rectè appellatur cognitio habitualis, quum neque adhuc cognitio ſit, neq; habitus vllus in intellectu inſit, ſed rectius potentialis appellaretur; ſic .n. opponi poſſet cognitioni actuali, quoniam actui non habitus opponitur, ſed potentia: quæ autem propriè ſit uocanda habitualis cognitio, poſtea conſiderabimus: nunc dicimus nil aliud ſua illa diſtinctione eos ſignificaſſe, quam noſtram cognitionem uel actualem eſſe, uel potentialẽ; conſtat enim eos pro potentiali habitualem accepiſſe: vnde alium ipſorum errorem colligimus. ꝙ de vtraque hac cognitione duo contraria dicta protulerunt; quum tamen idem de

vtraque

vtraque aſſerendum ſit; quoniam, vt paulo antedicebamus, nulla naturalis aptitudo põt eſſe fruſtra, aptitudo autem noſtri intellectus ad res certo ordine intelligendas nõ poteſt eſſe potentia logica, quum inſit intellectui etiam nobis non cogitantibus, proinde ad actum ducenda eſt, ita vt cognitio actualis eodem ordine acquiratur, quo naturaliter apta eſt acquiri, & debita ſeruetur conſonantia in rebus naturæ; idẽ ergo eſſe debet ordo cognitionis actualis, & cognitionis potentialis, quã illi ſatis impropriè habitualem appellarũt: propterea nos dimiſſa potentiali ſolam actualem conſiderabimus, quum de vtriuſque ordine idem ſentiendum ſit, & hanc opportuniore partitione ita diuidemus: omnis noſtra actualis cognitio vel confuſa eſt, vel diſtincta; quæ autem vtraque ſit, docet Ariſtoteles in initio ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum, nam rei ſimplicis cognitionem habemus confuſam, qñ cognoſcimus ipſam eſſe, & ignoramus quid ſit, diſtinctam verò qñ etiam quid ſit cognoſcimus; rem autem complexã confuſè cognoſcere eſt ignorata cauſa noſſe ſolum quòd ſit, diſtinctè verò eſt cognoſcere propter quid: vtraq; hæc adhuc duplex eſt, & hac diſtinctione omnem tolli difficultatem arbitror: ſed eam in ſola confuſa notitia conſiderare ſatis eſt, quum de hac ſola ſit nobis propoſita diſputatio; eãdem enim diſtinctionem & diſtinctę cognitioni accommodare quiſque facile poterit: certum eſt actuale noſtram confuſam rei ſimplicis notitiam duplicẽ eſſe, vel .n. eſt prima rei apprehenſio, quã antea nunquam cognouimus, uel eſt actualis cognitio rei & prius cognitæ; quando .n. mathematicus a ſomnó excitatus incipit contemplari aliquod theorema mathematicum, eſt quidem illa actualis cognitio illius rei, non eſt tamẽ prima eius apprehenſio, quia ille iampridẽ theorema illud apprehendit, & eam rem ſæpius alias intellexit: prima autem conceptuum impreſſio magna ex parte in pueritia fit; ordinatim .n. res, quæ a ſenſibus intellectui offeruntur, apprehendere incipimus, quas prius non cognoueramus, licèt eum cognoſcendi ordinem in illa ætate non animaduertamus; in ſingulo .n. noſtrum neceſſe eſt aliquando primùm fuiſſe impreſſum conceptum animalis, conceptum equi, conceptum bouis, & alios omnes, idq; vt plurimum in pueritia factum eſt; euenit tamen ut etiam adultis, ac ſenibus offerantur res aliquæ eis antea prorſus incognitæ, proinde confuſi earum conceptus tunc primùm in illorũ animis imprimantur, quum prius nullam prorſus earum notitiam habuerint. Quum ergo ita rem ſeſe habere manifeſtũ ſit, liceat nobis hãc diſtinctionem proponere tum rei, tum uocabulorum ſignificationi maxime conſentaneam: cognitio noſtra actualis cõfuſa duplex eſt, una originalis, altera uerò habitualis; rectius .n. habitualis appellatur illa, quæ fit ex habitu iampridem acquiſito, ut quando ego equum actu intelligo, cuius notitiam iampridem in pueritia acquiſiui, quàm mera aptitudo ad habitus comparandos; intellectus enim poſtquam contraxit habitus, poteſt res actu contemplari, qñ uult; ideo eam actualem cognitionem, quæ fit ex habitu, uoco in præſentia cognitionem habitualem: ſed quando primùm concepi animo equum, illa fuit prima origo impreſſionis illius conceptus, eamq; in præſentia appello cognitionem originalem: quare actualem nõ accipio ut ab habituali diſtinctam, ſicut eam Scotus, & alij acceperunt, ſed ut communem originali, & habituali, quum utranque actualem eſſe manifeſtum ſit; nec dubito quin omnes iudicioſi uiri noſtram hanc & habitualis, & actualis notitię acceptionem tanquam maximè propriam, & rei, ac uocibus ipſis conueniẽtem approbaturi ſint.

Diſtinctio cognitionis noſtra (margin)

Cognitio noſtra vel eſt originalis, vel habitualis. (margin)

Quodnam ſit primum cognitum cognitione actuali originali confuſa. Cap. XII.

HAc diſtinctione conſtituta puto totam huiſce rei veritatem tribus aſſertionibus cõtineri, quarum prima de cognitione originali talis eſt: primum cognitione actuali originali cõfuſa eſt maximè vniuerſale, vt rectè ſenſit D. Thomas, & cum eo Auerr. & Gręci omnes, quam ſententiam defendit etiam Ioannes Gandauenſis aduerſus Scotũ in ſua quęſtione in prooemio primi phyſicorum. Probatur aſſertio hæc multifariam: primùm quidem authoritate, & ratione Ariſt. in eo prooemio, quam ſuperius quoq; conſiderauimus, ſed ea nunc accuratius eſt perpendenda: Ariſt. enim eo in loco inquit a magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia progrediendum eſſe tanquam a notioribus nobis, & rationem adducit, quoniam omne totum, & confuſum notius nobis eſt, quam partes. Non latuit Scotiſtas locus ille, qui reſponderunt Ariſto. ibi loqui de ordine cognitionis diſtinctæ, quam in ea ſcientia traditurus erat, proinde locum illũ Scoto non obeſſe, quum etiam Scotus fateatur cognitione diſtincta prius eſſe cognitum magis vniuerſale, quam minus vniuerſale; ſed de cognitione confuſa nihil ex eo loco colligi, quum de ea ibi Ariſto. non loquatur. At hoc dicentes ſignificant ſe Ariſt. & eius artificium non intelligere, quod breuiter declaro. Ariſtoteles ibi in quarto contextu proponens ab vniuerſalibus ad particularia progrediendum eſſe, vtique ſignificat ordinem cognitionis diſtinctæ: proponit enim ordinem ſeruandum in tractandis rebus naturalibus, quarum cognitionem tradendam ſibi propoſuit non confuſam, ſed diſtinctam; hanc enim nos adhuc

1 Concluſio. (margin)

1 Argum. (margin)

Scotiſtarũ reſponſio. (margin)

Confutatio
Declaratio conte. 4. in 1 lo. Phyſi. (margin)

non habemus, ſed eam ex lectione librorum Ariſtotelis adipiſcimur. Poſtea verò probans Ariſtoteles illam cõcluſionem aſſumpſit eam minorem, vniuerſalius eſt nobis notius, quam tribus argumentis confirmauit, nec potuit intelligere alio modo notius, quam cognitione confuſa, quod manifeſtum eſt in tribus illis argumentis: totum enim eſt notius ſenſui, quàm partes cognitione confuſa: nomen eſt nobis notius, quàm definitio, cognitione confuſa, vt etiam expreſsè ibi Ariſtoteles teſtatur, dum inquit nomen ſignificare totum quoddã confuſe: prima quoque puerorum cognitio, quando omnem virum vocant patrem, & omnem fœminam matrem, eſt cognitio confuſa; itaq; ſi conueniens, & valida eſſe debeat illa triplex minoris propoſitionis probatio, nõ poteſt minor illa intelligi, niſi de cognitione confuſa: præterea dicens ibi Ariſt. in contex. 4. vniuerſale eſſe totum quoddam, & multa continere vt partes, confuſam cognitionem denotat; id enim, quod accipitur vt totum confuſum, & prius notum, quam partes, non eſt niſi confuſè cognitum, quum adhuc ignorentur partes: in ordine autem cognitionis diſtinctæ animal genus non modò vt totum cognoſcitur prius, quàm ſpecies, verùm etiam vt ſingularum ſpecierum pars eſſentialis; quod quidem Ariſt. ibi non conſiderat, quia ſumit totum commune vt confuſè tantùm cognitum. Patet igitur Ariſt. probantem ex ea minore concluſionem poſitam in initio illius quarti contextus, argumentari a confuſa noſtra cognitione ad diſtinctam, quam in ea ſciẽtia tradere vult; ordinem enim ſeruandum in tradenda perfecta ſcientia rerum naturalium confirmat ex ordine cognitionis noſtræ confuſæ, tanquam ex ordine noſtro addiſcendi naturali probans ordinem artificioſum: nam, quemadmodum initio dicebamus, ordo, quo diſtinctam rerum notitiam comparamus, artificioſus, atque arbitrarius eſt, ordo autem, quo à pueritia per ſenſus cognitionem rerum confuſam acquirimus, naturalis eſt: quoniam igitur hic confuſæ cognitionis ordo eiuſmodi eſt, vt prius cognoſcamus ea, quæ magis vniuerſalia ſunt, poſtea verò illa, quæ ſunt minus vniuerſalia; ex hoc infert Ariſt. talem eſſe debere etiam ordinem diſtinctæ cognitionis, quem in ea ſcientia ſeruaturus erat: voluit autem ea ratione ſignificare artem debere in hoc naturam imitari; nempe vt ordo artificioſus, quo ad rerum ſcientiam adipiſcendam vtamur, ſequatur mentis noſtræ propenſionem naturalem; ita vt eo ordine ad rerum ſcientiam capeſcendam progrediamur, quo ipſa naturaliter, ac ſine artificio noſtro res
Lib 1. c. 10 apprehendit, ſic enim ordinem doctrinę ſequi
2. Argum. ordinem rerum naturalem docuimus alias in libris de Methodis: quod autem Ariſtoteles ab ordine cognitionis confuſę ad ordinem diſtinctę cognitionis argumentetur, ex eo etiam patet, quòd diſtincta cognitione, & magis vniuerſalia, & minus vniuerſalia eo in loco incognita eſſe ſtatuuntur: quando ergo inquit Ariſtotel. vniuerſaliora eſſe nobis notiora, non poteſt intelligere niſi cognitione confuſa.

Alio quoque argumento hæc prima noſtra aſſertio confirmari poteſt, quod à Scoto adducitur in ſua quæſtione prædicta ad ſuam tuendam opinionem, nec vidit Scotus illud cõtra ipſum facere, & D. Thomę opinioni ſuffragari; immò ego arbitror hoc eſſe validiſſimum omnium argumentorum, quæ aduerſus Scotum pro ſententia noſtra adduci poſſint, etenim vera huius noſtræ aſſertionis ratio, & æquata cauſa eo argumento adducitur; Scotus ita argumentatur: illud eſt facilioris intellectionis, quod eſt facilioris abſtractionis; ſpecies eſt facilioris abſtractionis, quam genus; ergo ſpecies eſt facilioris intellectionis, proinde eſt prius cognita, quam genus; in eo. n. conſentire omnes videntur, quod ea, quæ faciliora cognitu ſunt, prius ẽt cognoſcantur, idq; veriſſimũ eſt, vt poſtea dicemus; maior propoſitio clara eſt eo fundamento conſtituto, ꝙ vniuerſalium intellectio eſt abſtractio quædam, vel non fit ſine abſtractione; minorẽ ita probat: illud facilius abſtrahitur, quod a paucioribus ſeparatur; at ſpecies à paucioribus ſeparatur, genus verò a pluribus; ergo ſpecies facilius abſtrahitur, quã genus: maior manifeſta eſſe videtur, minor ꝓbatur; quia ſpecies abiungitur mente à ſolis accidentibus indiuiduantibus, genus verò ſeparatur & ab eiſdem, & ab ipſa quoq; ſpeciei natura, & quantò ſuperius in categoria genus fuerit, tantò a pluribus ſeparabitur, nempe ab omnibus eo inferioribus; corpus igitur eſt difficillimæ abſtractionis, homo verò, & equus facillimæ. Hoc Scoti argumentum manifeſte ipſi aduerſatur, & miror quòd multi eius fallaciam non animaduerterint; nam in ſpecie ſunt aggregatæ plures conditiones, & coniunctę plures differentię, quam in genere, omnes enim conditiones, quę actu ſunt in animali, ſunt etiam in homine, & aliæ præter eas; ideo ſi animal ab homine abſtrahere velimus, oportet vt conditiones hominis proprias relinquamus, reliquas verò communiores accipiamus; quare ſpecies maiorem habet compoſitionẽ, quam genus, & genus eſt ſimplicius ſpecie: quoniam igitur abſtrahere eſt aliqua accipere dimiſſis alijs, certum eſt difficultatẽ abſtractionis conſiſtere in accipiendo plura relinquendo pauca, non in accipiendo pauca relinquendo plura: proinde in abſtractione ſpeciei vltimæ verũ eſt id, quod Scotus dicit, pauca relinqui; ſed hoc non facit abſtractionem faciliorem, vt ipſe ſumit, ſed potius difficiliorem, nã ſi pauca relinquuntur, plura ſumuntur; quoniam igiẽ in infima ſpecie ſunt coniunctæ plurimæ differen-

Nota cur maior ſit ſpeciei abſtractio, quàm generis, proinde difficilior.

ferentiæ, & conditiones, in ſupremo autem genere paucæ, ideo difficillima eſt abſtractio infimæ ſpeciei, ſummi vero generis facillima: in eo igitur deceptus eſt Scotus, quòd ex paucitate iudicans abſtractionis facilitatem, paucitatem accepit eorum, quæ relinquuntur, quum eorũ, quę ſumuntur, accipere debuerit; ſi nanq; aceruus lignorum proponatur, ex quo ſint aliqua accipienda, & aliqua relinquenda, certum eſt facilitatem auferendi conſiſtere in paucitate eorum, quæ accipiuntur, non eorum, quæ relinquuntur; nam facilius eſt pauca ligna auferre relinquendo multa, quam auferre multa relinquendo pauca. Videtur autem Scotus hoc argumento vtens ſtatuiſſe fundamentum hoc, quòd intellectus abſtrahens hoc ab alijs debet cognoſcere illa alia, à quib. abſtrahit; ſic enim videtur abſtractionis difficultas conſiſtere in multitudine eorum, quæ relinquuntur: ſed id minimè verum eſt, & aduerſatur proprię naturæ abſtractionis, & ſignificationi huius uocis, abſtrahere; nil enim aliud eſt aſtrahere, niſi apprehendere vnum non apprehenſis alijs, vt abſtrahere animal ab homine nil aliud eſt, quã ſolam animalis naturam in homine contemplari propria hominis natura nõ conſiderata; eſt igitur neceſſaria abſtractionis conditio, vt in ipſo abſtrahendi actu reliqua nõ cognoſcantur, & id ſolum, quod apprehenditur, intelligatur; quia ſi in illo actu alia quoque cognoſcantur, nulla fit abſtractio. Ideo ſi accepta maiore propoſitione argumenti Scoti minorem illi veriorem ſubiungamus, fiet argumentum efficaciſſimum ad eius ſententiam oppugnandam, noſtrã verò, ac D. Thomæ demonſtrandam: illud eſt facilioris intellectionis, qđ eſt facilioris abſtractionis; at genus eſt facilioris abſtractionis, quam ſpecies; ergo eſt facilioris intellectionis, proinde prius cognoſcitur,

3. *Argum.* quàm ſpecies. Videtur etiam ſententia hæc conſona eſſe opinioni omnium antiquorum philoſophorum, omnes enim putarunt facillimum eſſe rerum conuenientiam cognoſcere, differentias autem difficillimum; qui enim omnes rerum differentias, quibus inter ſe diſcrepant, cognoſcat, is rerum omnium ſcientiam habet, facilius ergo vniuerſalia cognoſcimus, in quibus res conueniunt, quam propria, quibus differunt: idq; etiam quotidie experimur, nam ego aliquando vidi piſcem quendam, quem putaui eſſe auratum piſcem, tamẽ piſcatores dixerunt non eſſe piſcem auratum, ſed aliam quandam ſpeciem; ego igitur ſolam conuenientiam illius piſcis cũ aurato animaduerti, differentiam autem non animaduerti; ſic pueri conuenientiam aſini cum equo, & mulo cognoſcunt, ſed eorum differentias non diſcernunt: nos quoque adulti cognoſcimus ex loco valde remoto conuenientiam equi, & aſini, & muli, differentiam verò conſpicere non poſſumus, niſi propinquiores ſimus; facilius igitur conuenientia cognoſcitur, quam differentia. Poſſumus præterea argumentum ſumere ab ordine ſentiendi; quoniam enim omnis noſtra intellectio à ſenſu originem ſumit; neceſſe eſt vt qualis eſt ſentiendi ordo, talis ſit etiam ordo intelligẽdi, præſertim cognitione confuſa, de qua nunc loquimur: ſciendum itaque eſt illa, quæ propriè, ac per ſe ſentiuntur, accidentia eſſe, ſubſtantiam autẽ non ſentiri per ſe, ſed per accidens, vt ait Ariſto. in 2. lib. de anima; exiſtunt autem accidentia omnia in ſubſtantijs indiuiduis, & quia in eiſdem latent etiam naturæ omnes communes, ideo accidentium quoque hoc eſt diſcrimen, quòd alia inſequuntur naturam communiorem, alia naturam minus communem: nutriri enim & augeri competit omni viuenti, proinde huic homini competit quatenus habet in ſe naturã viuentis; ſentire autem omni animali, & huic homini quatenus habet animalis naturam; loqui verò homini tantùm, & huic homini quatenus eſt homo: conceptus igitur confuſus rei vniuerſalis in intellectu non fit niſi ex ſenſione accidentium illius vniuerſalis a ſenſu facta: videtur autem omnis natura communis in ſingularibus latens habere neceſſariò aliqua accidentia ſenſilia eam inſequentia; neque dicendum eſt dari genus aliquod, cuius nullum ſit in ſingularibus ſenſile accidens, vt ſignificat Ariſtot. in 2. lib. Priorum Analyticorum cap. vlt. ibi nanque videtur innuere naturam omnem relinquere aliquod in corpore veſtigium ſui, per quod cognoſcatur; eſſet enim reprehendenda natura, ſi aliquam cõmunem naturam in rebus ſenſilibus poſuiſſet, quæ nullam haberet ſenſilem affectionem, per quam confusè ſaltem cognoſci poſſit: argumento eſſe poteſt anima noſtra rationalis, quæ maximè omniũ formarum materiam informantium elata eſt ſupra materiam, ſenſiles tamen habet operationes, per quas in homine cognoſcitur, ut docere, & loqui, & manibus ad plurima opera vti; ſunt enim manus organum intellectus, nõ quidem ad cognoſcendum, ſed ad agendum: ipſa quoque prima materia, quanuis a ſenſibus remotiſſima, ijsque maximè abſcondita, habet tamen in corporibus aliqua ſenſilia accidẽtia, vt quantitatem, & mutabilitatem, per quam ab Ariſt. demonſtrata fuit: hinc colligimus ſingularia non ſolius infimæ ſpeciei ſingularia eſſe, ſed omnium quoque ſuperiorum generũ; Socrates enim nõ ſolùm eſt hic homo, verùm etiam hoc animal, & hoc uiuens, & hoc corpus; omnia igitur ſingularia, quæ in aliqua natura communi conueniant, neceſſe eſt ut aliquibus etiam communibus accidentibus participent, quæ illam inſequantur, & ſint tãquam ſenſilia illius ſigna, atque veſtigia. Hęc quum ita ſeſe habeant, rationi conſonum, immò etiã

4. Argum.

Oĩs natura cõis habet in indiuiduis accidentia ipsã inſequẽtia.

neceſſarium eſt vt accidentia vniuerſaliorum facilius ſentiantur, proinde etiam prius, quàm accidentia minus vniuerſaliũ; quo fit vt etiam intellectui prius offerantur magis vniuerſalia, quàm minus vniuerſalia: hoc autem probatur tum extenſionem, tum intenſionem motionis conſiderando: extenſionem quidem, quia illud magis mouet, quod ſæpius mouet; atqui accidentia corporis ſepius offeruntur ſenſui quam accidentia animalis, & accidentia animalis ſæpius, quam accidentia equi, nam accidentia corporis offeruntur ſenſui in omnibus corporibus tã animatis, quàm inanimatis, accidentia verò animalis in ſolis animalibus, ſed non minus in equo, quàm in cane, & in leone, & in alijs, accidentia verò equi in ſolo equo; patet autem in omnibus ex iterata, & multiplicata actione prodire aliquid, quod ex vnico actu prouenire non poteſt, nam multæ guttę cauant lapidem, quem neque vna, neque pauciores cauarent; itaque accidentia rerum communiorum magis agunt in ſenſum actione extenſiua, quam accidentia rerum minus communium; proinde conceptus vniuerſaliores ſępius offeruntur intellectui, & magis ipſum mouẽt, quàm conceptus minus communes; quamobrẽ ſi tot actuales motiones ad imprimendum conceptum requirũtur, quibus pauciores non imprimerent, neceſſe eſt vt prius conceptus communiores, quam minus communes in intellectu imprimantur. Dico præterea accidentia rerum communiorum magis agere in ſenſum intenſione actionis, quam accidentium minus communium; propterea quod accidentia vniuerſaliorum ſimpliciora ſunt, & pauciores differentias continent, accidentia verò minus communium plures differentias comprehendunt, etenim ex neceſſitate continent omnes differentias vniuerſaliorum; nam differentia, qua diſtinguitur animal a planta, comprehenditur ab ea differentia, qua diſtinguitur equus ab aſino: ideo qui cognoſcit accidentia, quibus differt equus ab aſino, neceſſe eſt vt ſimul cognoſcat accidentia, quibus differt animal à planta; non tamen è contrario, quia poteſt in equo diſcerni differentia qua differt à plãta, & illa ignorari, qua differt ab aſino: quod idem intellectui contingere neceſſarium eſt: nam conceptus animalis ſimplicior eſt, quam conceptus equi, & eſſe poteſt ſine illo; at conceptus equi maiorem habet compoſitionem, quum neceſſario contineat actu conceptum animalis, ſiquidem equus eſt eſſentialiter animal; ideo conceptus inferiorum in categoria, vt etiam Scotus aſſerit, in ſuperiorum conceptus ſoluuntur: quoniam igitur facilius apprehenditur vnum, quam duo ſimul, neceſſe eſt vt facilius cognoſcatur animal, quam equus; animal enim eſt animal, & non eſt equus, equus verò eſt actu & equus, & animal: hoc autẽ experientia manifeſtè comprobatur; nam pueri primùm non diſtinguunt equum ab aſino, neq; à boue, ſed eos omnes eodem nomine boues vocant, quia rudem illam animalis figurã & motum conſpicantur, videntq; illud commune accidens, quòd hi omnes currum trahunt; at particularia lineamẽta figuræ ſingulorum, & particulares motuum conditiones nõdum diſcernunt, hę nanq; differentię continent illas, quare maiorem iudicandi vim in ſenſu requirunt, vt videantur. Hinc ſumi poteſt ratio erroris Scoti: ipſe enim iudicabat agens validius ad agendum ex maiore eius perfectione, quod quidem verum non eſt; ſed agens validius eſſe iudicatur ex maiore eius proportione cũ patiente, hoc eſt ex maiore conuenientia potentiæ actiuæ cum potẽtia paſſiua patientis; in initio autem totius noſtrę cognitionis omnes animi noſtri facultates rudes & potentiales ſunt; ideo illa, quæ ſunt rudia, & potẽtialia, facilius in animo imprimuntur, quia maiorem habent proportionem, & cõuenientiam cum facultate recipientis, & quia facilius eſt vnum imprimere, quam plura; ſic enim videmus etiam ignem calidiſſimum agentem in aquam non ſtatim imprimere omnes ſimul gradus caloris, ſed vnũ, deinde alium, donec imprimat omnes: huius autẽ difficultatis ratio ſumitur ex ijs, quę alias de intellectu, ac de ſenſu diximus; cognoſcunt enim non ſolum patiendo, ſed etiam agendo, hoc eſt receptam ſpeciem iudicando: uis autem iudicatrix in principio debilis eſt, nec poteſt illa ſtatim iudicare quæ plures differentias continent. ſed prius iudicat ſingulas differẽtias, & per gradus peruenit ad cognitionẽ perfectam, qua omnes ſimul differentias comprehendit; nihil enim aliud eſt cognoſcere primò corpus deinde viuens, deinde animal, deinde equum, niſi ordine quodam vti in his omnibus conceptibus, qui in equo ſunt, apprehendendis, donec omnes ſint apprehenſi; nam apprehendere vt corpus, eſt apprehendere ſolum cõceptum corporis abiunctum ab alijs, apprehendere autem animal eſt apprehendere ſimul corpus, & animal & hæc abſtrahere à natura equi; ſed apprehendere vt equum eſt omnes ſimul apprehendere, quoniam equus eſt eſſentialite & corpus & animal. Demonſtratur maximè huiuſce rei veritas argumento illo vulgato, nec tamen a pleriſque ſatis intellecto, quod ſumitur ab homine procul veniente; primum. n. cognoſcitur vt hoc corpus, deinde ut hoc animal, tandẽ uerò ut hic homo; ſenſus ergo prius diſcernit accidentia communiorum, deinde accidentia minus communium, quare mens quoq; in intelligendo eũdem ordinem ſeruat. Multi tamẽ putant argumentum hoc debile eſſe, & facile ſolui dicendo ſenſum ob nimiã diſtantiam tũc decipi, ideoq; non eſſe ſumendũ argumentũ ab hoc exemplo, in quo anima in iudicando decipitur,

Agens iudicatur validius nõ ex maiore perfectione, ſed maiore proportione cũ patiente.

Argumentũ ab animali procul veniente.

Solutio aliquorum.

decipitur, ſed ponendum eſſe obiectum in diſtantia conuenienti, vbi non decipiatur; quia tunc manifeſtum erit illud idem mouere primùm vt hunc hominem, non vt hoc corpus. Sed qui hoc dicunt, huius argumenti vim non percipiunt, quod ſi bene intelligatur, inſolubile eſt, & eſt demonſtratio a poſteriori: ipſi autē decipiuntur, dum dicunt in prędicto exemplo ſenſum decipi; decipitur enim quando exiſtimatur eſſe aliquid, quod non eſt; in hoc autem exemplo quando res illa primum iudicatur vt corpus, ſic creditur eſſe id, quod eſt, nō eſt ergo deceptio, ſed eſt imperfecta, & confuſa cognitio: vt autem huius argumenti efficacitas intelligatur, ita argumentor: id, quod validius mouet ſenſum, prius etiam ipſum mouet; atqui accidentia corporis validius ſenſum mouent, quam accidentia animalis, & hominis, ergo accidentia corporis prius ſentiuntur: maiorem negare nemo poteſt, Scotus quoq; hac eadem vtitur: minorem ita probo: quando pluribus agentibus idem offertur impedimentū, a quo vnum ex eis non prohibetur ne agat, cætera verò prohibentur, id, quod prohiberi non poteſt, validius agit, etenim ſuperat vim impedimenti, quam ſuperare alia non poſſunt; ille autem homo mouere ſenſum poteſt & vt hoc corpus, & vt hoc animal, & vt hic homo, nimia autem illa diſtantia eſt vnum & idem impedimentum his omnibus oblatum, ab eo tamen non poteſt impediri quin moueat vt corpus, impeditur autē ne moueat vt animal, & vt homo; ergo validius agit vt corpus, quam vt animal, vel vt homo; & huius ratio iam declarata eſt ſuperius: argumentum igitur efficaſſimum eſt, & ſolui non poteſt.

Impugnatio ſolutionis.

De primo cognito cognitione habituali confuſa. *Cap. XIII.*

DE illa verò actuali cognitione, quæ fit ex habitu prius acquiſito, aliud eſt aſſerendum, hæc autem fieri duobus modis pōt: quum enim in intellectu nullus maneat impreſſus conceptus, ſicut alibi demonſtrauimus, non poteſt intellectus intelligere actu, niſi a phantaſmate moueatur; phantaſma autem vel eſt productum ab obiecto externo præſente, vel ab imagine prius impreſſa in memoria abſque præſentia externi obiecti: itaque ſi externum obiectum abſens eſſe ſtatuatur, & intellectus iam habens habitum intelligat ex motione facta à phantaſmate iam ſeruato in memoria, profero hanc aſſertionē, quæ ex tribus propoſitis ordine ſecunda eſt; de hac habituali cognitione nihil certi pronuntiari poteſt, ſed tum magis vniuerſale, tum minus vniuerſale poteſt eſſe primum cognitū: huius ratio in promptu eſt, quia intellectus iam ſtatuitur contraxiſſe omnes habitus, tam communiores, quàm minus communes, & poteſt eos contemplari quando vult, & eo ordine, quo vult; ideo vir ſapiens poſtquàm à ſomno excitatus eſt, poteſt ſtatim naturam corporis contemplari, vel naturam animalis, vel naturā equi, & aliam quamlibet, cuius contemplandę habitum iam acquiſiuerit. Tertia demum aſſertio eſt: cognitione habituali, quę fiat ex oblatione obiecti materialis externi, primum cognitum eſt minus vniuerſale, cuius accidentia mouere ſenſum poſſint; vt ſi ſtatuā me iam pridem cognouiſſe & corpus, & animal, & hominem, & mihi in diſtantia conueniente offeratur homo, ita vt ſenſum mouere poſſit & vt animal, & vt homo, mouebit primùm ut homo, quod eſt dicere, mouebit ſecundùm hæc omnia ſimul: quòd ſi diſtantia tanta ſit, ut mouere poſſit ut corpus, & ut animal, non tamen ut homo, mouebit primùm ut animal; & ita quodlibet externum obiectum, quod ſenſui offeratur, ſemper mouebit primò ſenſum, & per ſenſum etiam intellectum ſecundùm conceptum minus communem inter illos, ſecūdùm quos mouere poſſit. Ad hanc demonſtrandā non poteſt efficacius argumentum adduci, quam illud, quod primùm a Scoto allatum eſt; id enim reuera nullam habet efficacitatem de prima actuali cognitione, quam nos originalē appellamus, ſed de habituali, prout nos in præſentia habitualem ſumimus, eſt efficaciſſimū; & tale eſt: Agens naturale applicatum patienti bene præparato, ſecluſo omni impedimento, producit effectum perfectiſſimum, quem producere poteſt; agit enim ſecundùm omnes ſuas vires, & patiens iam eſt ita præparatum, ut tantundem ſtatim recipere aptum ſit, quantum agens agere poteſt: igitur ſi obiectum poteſt illico mouere & ut corpus, & ut animal, & ut homo, mouebit ſtatim ut homo; quia conceptus hominis perfectiſſimus eſt, & alios omnes continet; ipſe autem intellectus eſt optimè præparatus, quia iam prius contraxit habitum & corporis contemplandi, & animalis, & hominis; homine igitur oblato omnes ſimul apprehendit, dum apprehendit ut hominem: & hoc experientia manifeſtè comprobatur; cuilibet enim cognoſcenti corpus, & animal, & equū ſi offeratur equus, ſtatim dicet eſſe equū: ideo Scotiſtæ dum huiuſmodi exemplo, & argumento prędicto utuntur, non animaduertunt ſe decipi, quum putent ſe probare de prima noſtra originali cognitione, probetur tamen non de originali, ſed ſolùm de illa, quę fit ex habitu antea cōtracto: etenim de prima originali cognitione ſecus eſt, tunc enim intellectus noſter rudis, & ineptus eſt, nec poteſt ſimul totam rei perfectionem apprehendere, ſed per gradus, & paulatim eam apprehendit, quare incipit a communioribus conceptibus rei oblatæ, quemadmodum antea declarauimus.

2. Concluſio.

3. Concluſio.

Scotiſtarū error.

duntur, ſi argumẽtum hoc Scoti contra ipſum retorqueamus: nam ſi agens naturale non impeditum producit ſtatim effectum perfectiſſimum, quem producere poteſt, ergo oblata intellectui ſpecies aliqua vltima, vt equus deberet ſtatim producere conceptum ſuum diſtinctum, quia diſtincta cognitio eſt perfectior, quam confuſa; conſequens tamen ipſi quoque Scoto aduerſatur, qui putat primũ cognitum cognitione diſtincta eſſe magis vniuerſale. Scotiſtæ tamen aliqui hoc animaduertentes Scotum tueri nituntur eius verba perpendendo: quum enim ipſe dicat agens naturale producere ſtatim effectum perfectiſſimum, quem primò poteſt, perpendunt ipſi eam dictionem, primò, & dicunt ſpeciem vltimam non poſſe primò producere conceptum diſtinctum, ſed ſolum confuſum; quia diſtinctus maiorem laborem, ac diſcurſum requirit, nec primò imprimi poteſt. Sed per hoc Scotus non defenditur: hoc enim dicentes fatentur non eſſe vniuersè veram illam Scoti propoſitionem, agens naturale producit ſtatim effectum perfectiſſimum, quem producere poteſt, ſed debitam patientis præparationẽ requiri. Quòd ſi dicendo, quem primò poteſt, reſpicimus præparationem patientis, vt reſpicere debemus, vera eſt propoſitio: ſed vltima ſpecies non poteſt producere primò, niſi conceptum vniuerſalem, quoniam ad alios particulares recipiendos nondum eſt mens noſtra benè præparata.

Ad ſecũdũ

Secundum Scoti argumentum erat: ſi primum cognitum cognitione confuſa eſſet magis vniuerſale, ſequeretur Metaphyſicam inter omnes ſcientias eſſe primam reſpectu noſtræ cognitionis. Hoc quoque contra Scotum retorqueo: quæro an ſcientiæ ſint diſponendæ inter ſe iuxta ordinem cognitionis noſtræ diſtinctæ, an confuſę: ſi diſtinctæ, ergo ſimiliter metaphyſica quoad nos eſt prima, quia etiam apud Scotum magis vniuerſale eſt primò cognitum cognitione diſtincta, quare argumentum etiam cõtra ipſum facit: ſi vero confuſæ, ergo libri de Cœlo, & libri de Animalibus ſunt anteponendi libris phyſicæ auſcultationis, ſi minus vniuerſale eſt nobis primò notum cognitione cõfuſa, vt Scotus putat; nam ſubiectum librorum phyſicæ auſcultationis vniuerſalius eſt, quam propriũ dictorum librorum ſubiectum. Ad argumentum autem multæ ſolent afferri reſponſiones, ſed alijs dimiſſis hanc ego tutiſſimam, & optimam eſſe puto: metaphyſica non alia ratione dicitur vltima quoad nos, & poſt naturalẽ ſciẽtiam attingenda, niſi ratione partis in ea maximè præcipuę, in qua agitur de ſubſtantijs a materia abiunctis per eſſentiam, quæ quum ſint a ſenſibus noſtris remotiſſimæ, & maximè uniuerſales in cauſando, ſunt etiam nobis ignotiſſimæ, nec poſſunt cognoſci, niſi prius cognita ſint quædam, quæ declarantur in naturali philoſophia: Metaphyſica igitur poſt naturalem ſcientiam addiſcenda eſt, quia ordo melioris noſtræ cognitionis hoc requirit.

Argumẽtũ Genua primũ contra ſolutionem

Sed aduerſus hanc reſponſionem argumentabatur dupliciter M. Antonius Genua. Primò, quia pars metaphyſicæ, quæ eſt de abiunctis a materia per eſſentiam, parua, & minima eſt reſpectu illius partis, quę eſt de ente prout ens eſt, & de illis, quæ vocari ſolent abſtracta per indifferentiam, hæc enim maxima eſt: quum igitur ſcientia à parte maiore ſit nominanda, uiget argumentum Scoti, metaphyſica enim prima quoad nos erit, non ultima.

Secũdũ argumentum

Secundò, quia ſequeretur ſecãdam eſſe metaphyſicam in duas partes; quarum altera, quæ eſt de ente prout ens eſt, ante naturalem legenda eſſet, ut argumentum Scoti demonſtrat; altera uerò, quæ eſt de ſubſtantijs à materia ſeparatis, legenda eſſet poſt naturalem.

Solutio primo.

Hæ tamen obiectiones contra noſtram reſponſionem non ſunt alicuius momenti. Non prior, quia pars illa metaphyſicæ, quæ eſt de diuinis, quanuis mole parua ſit, tamen præſtantia, ac dignitate eſt maxima; nam multo pluris æſtimanda eſt leuis, ac breuis tractatio de rebus nobiliſſimis, quàm diligens, & prolixa de rebus ignobilioribus, ut ait Ariſt. in primo libro de partibus animalium capite ultimo. Confirmatur hoc ex communi illius diſciplinæ appellatione; ſolet enim uocari ſcientia diuina, neque ob aliam cauſam, niſi quia præcipuum eius ſubiectum eſt Deus, & res diuinę: ergo ſi à parte minima nominatur diuina, quoniam ea pars nobiliſſima, ac maximè pręcipua eſt. poteſt etiam appellari ob eandem rationem μετὰ τὰ φυσικά propter eãdem prȩſtantiſſimam partem. Videmus pręterea Ariſt. in procemio metaphyſicę ſummis laudibus eam ſcientiam extollere, & uerè ſapiẽtiam appellare, neque ob aliam rationem, niſi quòd primas cauſas conſiderat; etenim ratione entis, prout ens eſt, diceretur potius ignobiliſſima, quoniam ens communiſſimum omnium eſt, & quantò aliquod eſt in prędicando communius, tantò eſt ignobilius.

Solutio ſecunda.

Altera quoque obiectio friuola eſt. nec ſequitur ſecandam eſſe metaphyſicam in duas partes; quia ſi ipſam rerum naturam ſpectemus, quatenus nobis conſiderandę, & cognoſcendę proponuntur, oportuit de abiunctis a materia per eſſentiam, & de abiunctis per indifferentiam non duas eſſe diſciplinas, ſed unam, & eandem; ea autem tota legenda a nobis eſt poſt naturalem philoſophia, ſumendo huius ordinis rationem à parte eius pręcipua, quę non ſolùm ignotiſſima nobis eſt, ſed etiam neceſſariò requirit ut prius cognita ſit ſcientia naturalis: itaque naturalis ordine doctrinę pręcedit metaphyſicam, quia ſine eius cognitione pars metaphyſicę pręcipua intelligi a nobis non poſſet.

Ad tertiũ.

Tertium argumentum Scoti erat: Si magis uniuerſale eſſet

primò

primò cognitum, maximum tempus interponeretur, antequã à ſummo genere ad infimas ſpecies perueniremus, quia plura intermedia genera vltimis ſpeciebus proxima ignorantur. Hoc quoque contra Scotum conuerti poteſt: ſimiliter enim dicam, ſi vltima ſpecies eſſet primum cognitum, maximum tempus interponeretur, antequam ab ea ad ſupremum genus perueniremus; quoniam illa media genera, per quæ tranſeundum eſt, ſunt incognita. Si verò dicat Scotus non eſſe neceſſarium vt a ſpecie ad ſuperiora aſcendentes tranſeamus per omnia media, ita nos quoq; ſoluere eius argumentum poſſumus dicendo verum quidem de cognitione diſtincta eſſe id, quod Scotus ait, ſed falſum eſſe de confuſa; nam diſtincta cognitione a ſuperioribus ad inferiora deſcendentes neceſſe eſt vt omnia media cognoſcamus, omnia nanque de ſpeciebus infimis eſſentialiter prædicantur, quare nullum eorum ignorandum eſt, ſi ſpecierum diſtincta, & perfecta cognitio habenda ſit; ſed in ordine cognitionis confuſę non eſt neceſſarium vt omnia media cognoſcamus, quia poteſt ſpecies confusè cognoſci ignorato penitus aliquo eius attributo eſſentiali; ſic ambulantem per totam fori longitudinem neceſſe eſt ab vna extremitate ad alteram peruenire, at non eſt neceſſarium vt pedibus tangat omnes intermedios lapides: neque ob id fit vt ſententia noſtra de primo cognito ſit

Ad Zimaram.

vera ſolùm vt particularis, quod exiſtimauit Zimara, eſt enim vniuersè vera; quia in omnibus cognitio noſtra confuſa incipit a maximè vniuerſalibus, nunquam ab infima ſpecie: quanquam enim nõ cognoſcitur genus proximum aſini & equi, tamen ſatis eſt ſi ante cognitionẽ equi fuerint cognita ex neceſſitate plura ſuperiora genera, vt corpus, & viuens, & animal, ab his enim incepit cognitio noſtra, nõ à proprio ſpeciei cõceptu: ſic igitur in omnibus primum cognitum eſt maximè vniuerſale, nunquam ſpecies vltima. Quòd autem argumẽtum Scoti debiliſſimum ſit, ex eo patet, quòd, quemadmodũ ipſe dixit aliqua genera ignorari, quum ſpecies cognoſcantur, ita nos obijcere illi poſſumus multas ſpecies vltimas ignorari, quum plura earum genera, ea præſertim, quę ampliſſima ſunt, cognoſcantur; ſic enim oſtenditur vel non eſſe infimam ſpeciem primum cognitum, uel ſaltem non in omnibus, proinde ſententiam Scoti non eſſe vniuersè veram: at ſententiam noſtram vniuersè veram eſſe ex eo oſtenditur, quòd ſemper ante cognitionem ſpeciei cognoſcuntur remotiora genera, licèt

Alia ſolutio.

aliqua proxima ignorentur. Alio quoque modo ſoluere hoc argumentum poſſumus, perpendendo verba Ariſtotelis in eo contex. 28.

Non omne innominatum eſt incognitum.

ſeptimi Metaphyſicorum. ibi nanque non dicit genus proximum equi, & aſini eſſe penitus incognitum, ſed eſſe innominatum; non eſt autem illatio efficax, nomine caret, ergo eſt penitus incognitum. poteſt enim res cognoſci confusè, etiam ſi nomen ignoretur, vt patet in mutis & ſurdis, & in infantibus, qui abſque vlla nominum intelligentiam confusè res animo concipiunt per accidentia earum ſenſilia, quæ à ſenſibus intellectui offeruntur: id enim quod dici ſolet, cognitionẽ nominis eſſe principium omnis noſtrę cognitionis, verum eſt de illa notitia, quam addiſcendo acquirimus, nempe vel aliquem audiendo, vel alicuius ſcripta legendo; niſi enim nomina intelligamus, nihil diſcere poſſumus: at non eſt verum de cognitione in nobis naturaliter acquiſita per ſenſus, ſic.n. poſſumus etiam nominibus ignoratis res in animo confusè concipere; immò primi homines prius confusè res cognouerunt, poſtea illis nomina impoſuerunt: dico igitur proximum genus aſini, & equi, quamuis nomen nõ habeat notius tamen eſſe aſino, & equo; communia nanque accidentia, in quibus conueniunt, faciliora cognitu ſunt, quam propria, per quę diſtinguuntur; hæc enim & in ſenſu, & in intellectu maiorem iudicandi vim requirunt, quod patet in ijs animalibus quando procul aſpiciuntur: quum enim videamus animal hominem portare, vel currum vehere, & communem quãdam figuram inſpiciamus, cognoſcimus eſſe neceſſariũ vt ſit vel equus, vel mulus, vel aſinus, ſed quodnam horum ſit adhuc ignoramus; tunc igitur cognoſcimus accidentia illius generis innominati, propria vero illorum animalium accidentia non inſpicimus. Id autem, quod diximus, confirmatur per illa, quæ dicuntur ab Ariſt. in libro Categoriarum in capite de Relatiuis, vbi ad rectè faciendam reciprocam relatiuorum relationem præcipit vt alteri, quod nomine careat, nomen imponamus, & dicamus caput eſſe capitati caput: ſignificat ergo nomen ſolum eſſe ignotum, non ipſam rem; quia ſi rem quoq; ignoremus, non poſſemus illi nouum nomen imponere; idque in eo exemplo manifeſtum eſt, quia antequam capitati nomen fingamus, cognoſcimus quid ſit habere caput, ideo nomen illi imponere poſſumus. Hanc igitur reſponſionem ſi ſequamur, dicemus ante ſpeciei cognitionem cognita eſſe confusè omnia ſuperiora genera, licèt eorum aliqua nomine careant. Vtranque ſolutionem ego ad diluendum Scoti argumentum optimam eſſe cenſeo; prior enim ad hominem ſufficientiſſima eſt, hæc autem poſterior, vt ego puto, veriſſima: qua etiam vtebatur M. Antonius Genua, qui licèt Scoti ſententiam ſequeretur, tamen confeſſus eſt nullam habere efficacitatem argumentum, hoc, quod ſumitur ex contextu 28. ſeptimi Metaphyſicorum; quem locum eo modo, quem nunc diximus, interpretatus eſt. Corruit etiam hac ſolutione argumentum Zimaræ, quod ex eo loco

Ad Zimaram.

ſumebatur

ſumebatur ad probandum non eſſe vniuersè veram ſententiam noſtram, ſed ſolùm in parte: nos enim oſtendimus primum cognitum ſemper eſſe id, quod vniuerſalius eſt, & nunquam eſſe infimam ſpeciem. *Ad quartū* Quartum argumĕtum erat; vt ſe habet ſingulare ad ſpeciem, ita ſe habet ſpecies ad genus: nos verò hoc negamus; quanuis enim aliqua adſit ſimilitudo, habent tamen etiam magnam differentiã, quę in præſentia magni momenti eſt: dum enim a ſingulari ad ſpeciem aſcendimus, tranſimus ab ordine ad alium ordinem, nempe a re ſenſili ad rem intellectilem; at dum a ſpecie ad genus tranſimus, non variamus rerum ordinem, quia ambo ſunt intelligibilia; hinc fit ut ſingulare, quum ſenſile ſit, & a ſenſu primum oblatum, ſit neceſſariò primò cognitum; de ſpecie autem hoc dicere non poſſumus, quia hæc non poteſt niſi per abſtractionem cognoſci, quemadmodum etiam genus; ideo quum genus ſit facilioris abſtractionis, quàm ſpecies, prius etiam cognoſcitur, quàm ſpecies; ſingulare verò tali abſtractione non eget, quare eſt abſolutè primum cognitum. *Ad quintū* Ad vltimum argumentum, quando dicebatur ſpeciem eſſe indiuiduis propinquiorem, quàm genus, dicimus verum quidem hoc eſſe ſecundùm ordinationem Categorię à Logico factam, at ſecundùm rei veritatem nõ ita ſeſe rem habere; quia non minus genera, quàm ſpecies, habent ſua indiuidua, nam hic homo eſt etiam hoc animal, & hoc corpus, & ita propinquum eſt corpus huic corpori, ut homo huic homini. Vti præterea poſſumus eadem reſponſione, qua præcedens quoque argumentum ſoluimus; nam propinquitas indiuiduorum nullius momĕti eſt, dum rerum ordo variatur: ſi enim de his, quę eiuſdem ordinis ſunt, loqueretur, vtique efficax argumentum eſſet, oporteret enim id, quod primo cognito propinquius eſt, prius cognoſci: at dum ordinem rerum variamus, & a ſenſilibus ad intelligibilia tranſimus, propinquitas hæc, quæ à rei communitate ſumitur, nullius momenti eſt, immò ex ea contrarium colligitur ſpecies enim ea ratione propinquior eſt indiuiduo, quam genus, quia plures differentias continens contractior eſt, & totam indiuidui ſubſtantiam complectitur, genus verò eã non totam, ſed partem; facilius autem cognoſcitur pars rei aliqua, quam omnes partes ſimul, ob rationem ſatis à nobis in pręcedentibus declaratam.

F I N I S.

A01 1454698

F 52.

Digitized by Google